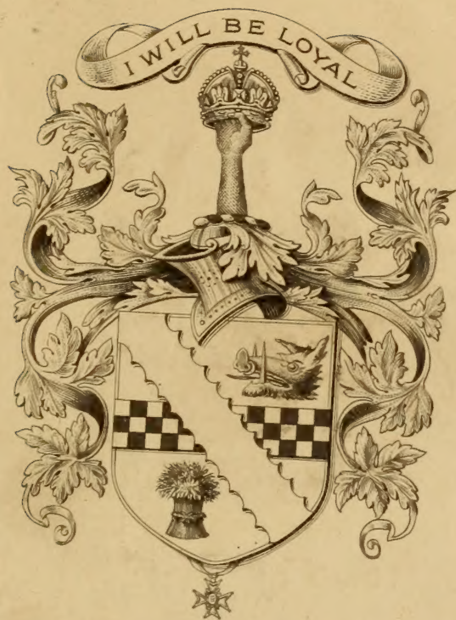
257

No. 2

Willems 1027



Thomas F. Torrance



INSTRUCTIONES HISTORICO-THEOLOGICÆ,

DE

Doctrina Christiana & vario rerum statu, ortisque erroribus & controversiis, jam inde à temporibus Apostolicis, ad tempora usque seculi decimi-septimi priora.

Prece & studio

IOANNIS FORBESII, à CORSE,
Presbyteri, & SS. Theologiæ Doctoris, ejusdemque Professoris in Academia ABERDONIENSI.

Cum Indicibus necessariis.



AMSTELODAMI,

Apud Ludovicum Elzevirium,

cIↄ Iↄc XLV.

Serenissimo ac potentissimo,

C A R O L O,

Dei Gratia, Scotiæ, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Regi, Fidei Defensori,

Principi ac Domino meo clementissimo, Gratiam & Pacem:

INTER multa Divinæ erga genus humanum munificentiæ ingentia εὐεργετήματα, (Serenissime Rex, Domine clementissime,) nihil in hoc mortalis vitę curriculo eminentius, (secundùm veram religionem, & spiritualia æternæ beatitatis primordia, quæ facilè arcem tenent,) neque præstabilius quicquam, vel ad continendam hominum societatem invenitur utilius legitimo ac justo regimine. ἡ ἀναρχία πανταχοῦ κακὸν, καὶ συγχύσεως αἴτιον. *Anarchia ubique malum, & confusionis causa.* dictum est *Johannis Chrysostomi.* Chrys. in Rom. 13. 1.
Sacra Scriptura tempora quædam indicans abominandæ idololatriæ, & infamis libidinis, palàm sine timore aut rubore grassantium, *In illis* (inquit) *diebus non erat rex in Israël. Vnusquisque, quod rectum erat in oculis suis, faciebat.* Iudic. 18. 1. & 21, 25.
Summotis autem confusione & injustiâ, ἡ δικαιαρχία, quæ cùm titulo, tum exercitio justa est gubernatio, cultrix est pietatis, justitiæ custos, parma innocentiæ, vitiorum domitrix, altrix sapientiæ, pacis πρόξενος, deliciæ humani generis, & (ut loquitur divinitus edoctus melliflui oris psaltes ille Israëlis,) *qui dominator est in hominibus justus, & regit in timore Dei, est sicut lux auroræ, oriente Sole, auroræ sine nubibus; velut herba de terra ex splendore post pluviam.* 2. Sam. 23. 3, 4.

Præcipua autem pio Principi cura est, ut non solùm temporali affluentię & tranquillita-

ti ſubditorum proſpiciat, ſed in primis, tanquam à ſupremo Rege regum, & Domino dominantium præpoſitus homo hominibus, ad æternitatem factis, ut & ipſe ſuum Dominum agnoſcat atque colat, & creditus ei populus tranquil- *1. Tim. 2. 2.* lam ac quietam vitam agat in omni pietate & honeſtate. Sic ſe gerens princeps fit *ſubditis vinculum pietatis ſimul, & proſperitatis.* *Sacra, quæ incipit Ἤρτηται. Tom. 2. Concil. p. 225. edit. Pariſ. ann. 1636.* [σύνδεσμος τῆς τῶν ὑπηκόων εὐσεβείας τε καὶ εὐπραγίας.] ſicut de ſeipſo cum *Valentiniano* loquitur *Theodoſius* junior Imp. in ſua *Sacra* ad *Cyrillum*, Epiſcopum Alexandrinum. Quando id à Principibus factum eſſe legimus quod rectum in oculis Domini, quàm jucundæ, quàm benevolæ, quàm gratulabundæ ſurgunt in pectoribus noſtris cogitationes! Certè eos veluti in oculis ferimus, cœloque locamus.

Matth. 15. 9. Deut. 17. 19. Josh. 1. 8. Tit. 1. 1. Cùm autem ipſius Domini effatum ſit; *Fruſtra colunt me, docentes doctrinas, mandata hominum:* & cùm legis ſuæ cynoſuram Regibus & Principibus ſolicitè ſpectandam propoſuerit, ut ſecundùm eam curſum ſuum proſperè dirigant; atque adeò eis neceſſaria ſit ſcientia, & agni- *Athanaſ. epiſt. ad Iovianum, de fide.* tio veritatis, quæ eſt ſecundùm pietatem; meritò dixit *Athanaſius*, reſcribens ad *Iovianum* imperatorem, *decet pium regem diſcendi ſtudium, & cœleſtium appetentia.* [πρέπουσα θεοφιλεῖ βασιλεῖ φιλομαθὴς προαίρεσις, καὶ πόθος τῶν οὐρανίων.] *Georg. Alex. in vita Chryſ. cap. 20. Tom. 8. oper. Chryſ. edit. Græc. Savil. p. 183. οὐδὲν ἡμῖν οὕτω περισπούδαστον, &c.* Et *Arcadius* Imperator ſuas ad *Flavianum* Antiochiæ Epiſcopum literas (quæ exſtant apud *Georgium* Epiſcopum Alexandrinum, in vita *Iohannis Chryſoſtomi*,) hac inchoavit regali planè & Chriſtiano principe dignâ profeſſione; *Nulla res æquè nos habet ſolicitos ac ſanctarum Eccleſiarum cura, & fidei in Chriſto firmiſſima baſis, per quam ſalvamur, & ſubjiciuntur nobis barbaræ*

natio-

nationes. Nam neque viribus nostris hoc agimus, neque robore equorum & curruum bellicorum, sed virtute Dei roboratis omnia nobis prosperè cedunt. Præclarè etiam ejus frater *Honorius* Imperator; (in sua Imperiali sanctione, quę invenitur paullò post initium gestorum primæ collationis Carthaginensis cum Donatistis;) *Inter Imperii* (inquit) *nostri maximas curas, Catholicæ legis reverentia, aut prima semper aut sola est. Neque enim aliud aut belli laboribus agimus, aut pacis consiliis ordinamus, nisi ut verum Dei cultum orbis nostri plebs devota custodiat. — Ne temporibus nostris, si quid fortè in injuriam legis Catholicæ fuerit generatum, justo judicio hoc nobis possit imputare posteritas.—Ne in divinum cultum nobis se quisquam auctoribus æstimet posse peccare.* Et omnibus publicarum rerum necessariis occupationibus anteponendam esse curam sanctæ & orthodoxæ fidei, scripsit *Marcianus* Imperator, in literis illis Imperialibus de transferenda Chalcedonem Synodo, quę Nicææ convenerat, quarum initium est, *Cum festinaremus.* προτιμοτέραν ἡγούμεθα πάντων [τῶν δημοσίων πραγμάτων] τῆς ἁγίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως τὴν φροντίδα. *In hoc enim Reges,* (ait beatus *Augustinus,*) *sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt, si in suo regno bona jubeant, mala prohibeant, non solùm quæ pertinent ad humanam societatem, verùm etiam quæ ad divinam religionem.* Quò pertinet illud sextæ œcumenicæ Synodi, in Prosphonetico ad Constantinum 4. Imperatorem, τί δὲ καὶ μάλιστα βασιλεῖ πρεποδέστερον, ἢ περὶ παντὸς εὐσεβείᾳ κατακοσμεῖν τὸ ὑπήκοον, δι᾽ οὗ κἀν τοῖς ἄλλοις εὐδαιμονεῖ τὸ πολίτευμα; *Quid verò est & præsertim Regem quod magis deceat, quàm præ omnibus pietate adornare subjectos, per quod & in cæteris sit felix respublica?*

Tom. 3. Concil. edit. Paris. pag. 37.

August. lib. 3. contra Cresconium, cap. 51.

Rom. 13. 3, 4.

Tom. 5. Concil. pag. 271. edit. Paris.

Solebant olim Christiani Principes, tollendis dis-

diſſenſionibus Eccleſiaſticis remedium adhibere Apoſtolicum, convocando Synodos, in quibus, ἄνευ τινὸς ἀνθρωπίνου φόβου, καὶ δίχα χάριτος καὶ ἀπεχθείας, tranquillo, & æquo conſtitueretur examine, quod & fidei congrueret, & offenſiones tolleret, ne aliquid ultra eſſet inter Dei timentes & veritatis amantes, vel in fide devium, vel in charitate diviſum. Et *Leoni* Auguſto, hujus nominis primo, œcumenicæ ſynodi loco fuerunt literæ illæ encyclicæ, quas conſentientes accepit à particularibus Eccleſiarum ſynodis, ipſius juſſu hunc ipſum in finem celebratis. In hoc autem opere hiſtorico-theologico, non unius, ſed multarum œcumenicarum aliarumque ſynodorum unanimis doctrina repræſentatur: ac veluti literæ proſphoneticæ à venerandis illis Conciliis, & ab orthodoxorum Patrum ac ſeculorum multorum ſacrâ quadam veluti panegyri, Sereniſsimæ veſtræ Majeſtati adferuntur.

Inſtruct. lib. 1. cap. 8.

Non tamen ea Catholicorum horum agminum mens eſt, ut lectorem ſuum à ſacrarum Scripturarum lectione ſedulâ & meditatione aſſiduâ revocent, vel avertant: ſed ut in hoc pio ſtudio animos Chriſtianorum confirment, eóque exſtimulent, & ſuis hortamentis, atque argumentis, ad ſcrutandum ſacras Scripturas alacritatem majorem concitent, & deſiderium vehementius accendant. Quâ de re multa poſſent veterum teſtimonia accumulari: ſed ne pretioſa veſtra tempora, Rex glorioſiſsime, nimis longo videar ſermone morari, paucos duntaxat pro omnibus loquentes, quinque Sedium Patriarchalium antiquos & catholicos Antiſtites,

ſtites, mentem totius Catholicæ antiquitatis breviter & perſpicuè declarantes, S. V. M. audire non gravetur.

Magnus ille Alexandrinæ quondam Eccleſiæ Epiſcopus *Athanaſius*, differens adverſus eos, qui dictitabant nec quærendum eſſe nec loquendum ex Scripturis, ſed in ſua fide acquieſcendum: [πρὸς τοὺς κελεύοντας μὴ δεῖν ἀπὸ γραφῶν ζητεῖν ἢ λαλεῖν, ἀρκουμένους τῇ παρ' αὐτοῖς πίστει.] hæc eis opponit argumenta: *Tom. 2. oper. Athanaſ. p. 295. & 296. edit. græcolat. Pariſ. an. 1627*

1. *Qui veritatem quærit, & auxilio fidit Domini dicentis*, quicunque quærit, invenit, *ille quærere debet in Scripturis ſicut oportet, & inveniet quæ oportet.* *Matth. 7. 8.*

2. *Scrutando Scripturas id conſequimur, ut demonſtrare queamus ea quæ dicimus, & domeſticis eadem perſuadere; adverſarios autem refellere, & nos ipſos lucrifacere, & non inconſiſtens quidpiam proponere.*

3. *Qui prohibet ſcrutari Scripturas, ille fidem expellit. Nam per Scripturas accipimus cognitionem, ſine qua non eſt fides, quam clamat Apoſtolus Paulus eſſe ex auditione; auditionem autem per verbum Dei.* ἀμελήσω γραφῶν· πόθεν οὖν ἡ γνῶσις; καταλείψω γνῶσιν· πόθεν ἡ πίστις; Παῦλος βοᾷ· πῶς πιστεύσουσιν, ἐὰν μὴ ἀκούσωσι; Καὶ πάλιν· ὥστε ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ· ὁ τοίνυν τὸ ῥῆμα κωλύων, τὴν ἀκοὴν ἐμφράττει, τὴν πίστιν ἐκβάλλει. *Rom. 10. 14. & verſ. 17.*

4. *Nemo in Romano Imperio ſine periculo ignoraverit Romanorum leges: quas igitur non parant inſidias, qui prohibent meditari & diſcere magna oracula Regis cœlorum?* Καὶ νόμους μὲν Ῥωμαίων ἀγνοεῖν ἀκίνδυνον οὐδενί. τὰ δὲ μεγάλα θεσπίσματα τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν οἱ κωλύοντες μελετᾶν καὶ μανθάνειν, ποίαν ἐπιβουλὴν οὐκ ἐργάζονται;

5. *Scriptura eſt animæ cibus,* [τροφὴ ψυχῆς ἡ γραφὴ,] *qui igitur Scripturam ſubtrahit, ille dirâ fame necat interiorem hominem.*

6. *Ad-*

6. *Adversus interioris hominis vulnera ille idonea aufert pharmaca, qui aufert sacram Scripturam.*

7. *Qui pio proposito sedulus est in lectione sacrarum Scripturarum; facit quod Deo probatur, eique Deus adjutor erit*
Act. 8. *ad intelligendum quæ legit: sicut Eunucho AEthiopi Scri-*
27. 28, 29, &c. *pturas etiam in itinere legenti misit doctorem Philippum, per quem lectioni accederet intellectio* [προστεθέντα τῇ ἀναγνώσει τὴν γνῶσιν,] *& qui per Scripturas eum ad Servatorem adduceret.*

Iohan. 5. 39. 8. *Ipse Dominus præcepit scrutari Scripturas, atque adeò diligenter & sobriè inquirere quæ in eis recondita sunt.* Διὸ καὶ αὐτὸς ἐκέλευσεν· ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς. ἐρευνᾷν, εἰπὼν τὸν ἐπιμελῆ καὶ νηφάλιον τῶν κεκρυμμένων ἐξέτασιν.

9. *Ex sacris Scripturis habetur obscurorum elucidatio, & eorum quæ speramus confirmatio, & promissionum cernitur eventus, & ipse Salvator invenitur.* Ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν, ἡ τῶν ἀδήλων φανέρωσις, ἡ τῶν ἐλπίδων βεβαίωσις, ἡ τῶν
Ioan. 1. 46. ὑποσχέσεων ἔκβασις, ἡ τοῦ Σωτῆρος εὕρεσις· ὃν ἔγραψε Μωσῆς, καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν.

10. *Doctrinam suam ex Scripturis confirmavit, neque auctoritate suâ simpliciter usus est, absque Scripturarum testimonio, Apostolus Paulus, qui verba audivit ineffabilia, & arcanorum mystes fuit, qui Christum in se loquentem habebat: quomodo igitur nunc periculosum non fuerit, neglectui habere divinam legislationem, & dicere quod animo nostro visum fuerit?* Ταύταις κέχρηται ταῖς φωναῖς πρὸς σύστασιν τῆς ἀληθείας, ὁ Παῦλος. Εἰ δὲ Παῦλος ὁ τῶν ἀρρήτων ῥημάτων ἀκροατὴς, ὁ τῶν ἀπορρήτων μύστης, ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, οὐ κέχρηται ἁπλῶς αὐθεντίᾳ δίχα τῆς τῶν γραφῶν μαρτυρίας, πῶς ἀκίνδυνον, νῦν ἀμελεῖν μὲν τῆς θείας νομοθεσίας, λαλεῖν δὲ τὰ δοκοῦντα ἀπὸ καρδίας;

11. *Etiamsi quædam sint in sacris Scripturis, captum nostrum superantia, non ideò tamen ab earum lectione abstinendum est; sed inde discere debemus, quænam nobis inquirere concessum sit,* ὡς ἐφικτά.

12. *Illi*

12. *Illi à Scripturis arcent, ſub prætextu inacceſſibilitatis, qui ſuæ malæ doctrinæ examen per Scripturas refugiunt, & ſeipſos ſolos dogmatum ſuorum judices admittunt; atque ſi quando Scripturæ teſtimonio premantur, invertunt ſcopum ejus, & uſum; cùm autem ſuis conducere inſtitutis exiſtimant, trahunt violenter, in cauſæ ſuæ confirmationem, dictum aliquod nudum, & à genuinâ orationis ſerie reciſum: ideóque inſpici Scripturas nolunt.* Ἀλλ' οἱ βουλόμενοι τὰ ἑαυτῶν κρίνειν ἀπείργουσι τῶν γραφῶν, προφάσει μὲν τοῦ μὴ κατατολμᾶν, ὡς ἀπροσίτων, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ὑπὲρ τοῦ φεύγειν τὸν ἐξ αὐτῶν ἔλεγχον τῆς οἰκείας κακοδοξίας. καὶ ὅταν εἰδῶσι μὲν τὴν ἑαυτῶν κακοφροσύνην συμποδιζομένην ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἀποδείξεως, παραγράφονται τῶν γραφῶν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν χρείαν. ὅταν δὲ νομίσωσι συντελεῖν αὐτοῖς, γυμνόν τι ῥητὸν πρὸς τὴν ἰδίαν ἐγχείρησιν ἀποτμηθὲν τῆς οἰκείας ἀκολουθίας, ἕλκουσιν αὐτὸ πρὸς τὴν ἰδίαν κατασκευὴν, οὐ τῇ δηλουμένῃ διανοίᾳ δουλεύοντες, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν κακοτεχνίαν τὰς συλλαβὰς βιαζόμενοι. Hæc *Athanaſius.*

Multis etiam argumentis *Johannes Chryſoſtomus* hortatur auditores, etiam laicos, & politicos, & opifices, imò idiotas, & mulieres, ut ſedulò legant ſacras Scripturas. *Hoc* (inquit) *ſemper vos hortor, atque hortari non deſinam, ut non ſolùm attendatis quæ hîc dicuntur, ſed & cùm domi eſtis, lectioni ſacrarum Scripturarum aſſiduè operam detis.* Καὶ τοῦτο ἀεὶ παρακαλῶ, καὶ παρακαλῶν οὐ παύσομαι. ἵνα μὴ μόνον ἐνταῦθα τοῖς λεγομένοις προσέχητε, ἀλλὰ καὶ οἴκοι γινόμενοι, τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσει συνεχῶς ἐνδιατρίβητε. Et quorundam excuſationem, à curarum mole ſecularium eos premente ſumtam, rejicit, & eo magis neceſſariam eis eſſe docet lectionem Scripturarum. Ex lectione etiam Scripturarum futurum eſſe ait, ut audiendis concionibus ſint magis idonei; quippe inde habituri εὐμαθεστέραν διάνοιαν. Et quem-

Chryſ. Orat. 3. in Lazarum. [tom. 5. oper. Chryſ. p. 242. & tribus ſeqq. edit. græc. Savil.]

admodum fabro necessaria sunt artis instrumenta, malleus, incus, forceps; ita Christianis sacras Scripturas esse instrumenta artis, ἐργαλεῖα τῆς τέχνης. Ipso etiam conspectu bibliorum homines à peccato deterreri, vel patrati peccati conscientiâ affligi, & erudiri ut ampliùs non peccent, & ad bene agendum animari: accedente autem attentâ lectione, animam veluti in sacris adytis initiatam, hac ratione purgari & meliorem fieri, Deo cum ea loquente per illas literas.

Occurrit etiam objectioni de Scripturæ sive obscuritate, sive sublimitate: τί οὖν ἂν μὴ εἰδῶμεν τὰ ἐγκείμενα; *quid si igitur non intelligamus ea, quæ ibi continentur?* Ad istam objectionem multiplex est Chrysostomi responsio. 1. *Etiamsi non intelligas quæ ibi continentur, ex ipsa tamen lectione multa nascitur sanctimonia.* [μάλιστα μὲν κἂν μὴ εἰδῇς τὰ ἐγκείμενα, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀναγνώσεως πολὺς ὁ ἁγιασμὸς γίνεται.] 2. *Fieri non potest, ut omnia ex æquo ignores: providit enim Spiritus Sanctus, ut ejus amanuenses ita componerent hos libros, ut nemo idiotarum ad hanc confugere posset excusationem; sed ut omnibus facilia conspectu* [εὐσύνοπτα] *essent quæ dicuntur, & ut opifex, & domesticus, & vidua mulier, & omnium hominum indoctissimus* [καὶ ὁ πάντων ἀνθρώπων ἀμαθέστατος,] *ex auditione* [seu auditâ lectione] *aliquid lucri utilitatisque reportaret: ut per se unusquisque posset ex lectione discere ea, quæ dicuntur.* [ἵνα ἕκαστος καὶ δι' ἑαυτοῦ μανθάνειν δύνηται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τὰ λεγόμενα. 3. *Quis audiens, beatos esse mites, beatos misericordes, beatos mundicordes, cæteraque hujusmodi, desiderabit præceptorem, ut aliquid eorum discat, quæ dicuntur? Quinetiam signa, miracula, historiæ nonne cuivis nota manifestaque sunt?* [οὐχὶ καὶ τῷ τυχόντι γνώριμα καὶ σαφῆ;] 4. *Prætextus iste est, & causatio, pigritiæque vela-*

velamentum. [σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις καὶ νωθείας παρακαλύμματα.] *Non intelligis quæ insunt? quomodo enim possis aliquando intelligere, quæ ne leviter quidem inspicere velis? Sume librum in manus, lege historiam omnem, & quæ nota sunt memoriâ tenens, ea quæ obscura sunt parumque manifesta, frequenter adi.* [τὰ ἄδηλα καὶ τὰ ἀσαφῆ πολλάκις ἐπελθέ.] 5. *Quod si non potueris assiduitate lectionis invenire quod dicitur, vade ad sapientiorem, accede ad doctorem.* 6. *Ostende vehemens studium, & te si viderit Deus tantam animi promtitudinem adhibere, non despiciet tuam vigilantiam ac solicitudinem: sed etiamsi homo non docuerit quod quæris, ipse omnino revelabit. sicut fecit illi Eunucho reginæ Aethiopum. Non adest quidem nunc Philippus; sed adest Spiritus, qui Philippum movit.*

Solutâ ista objectione, adjicit hæc insuper quatuor argumenta: 1. *Scripta sunt hæc omnia propter nos; salutem igitur nostram ne despiciamus.* 2. *Magna adversus peccatum munitio est lectio Scripturarum.* μεγάλη ἀσφάλεια πρὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, τῶν γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις. 3. *Magnum præcipitium & barathrum profundum est Scripturarum ignoratio: magna salutis proditio, nihil scire ex divinis legibus: hoc & hæreses peperit, hoc & vitam corruptam invexit, hoc sursum deorsum invertit omnia.* μέγας κρημνὸς καὶ βάραθρον βαθὺ, τῶν γραφῶν ἡ ἄγνοια· μεγάλη προδοσία σωτηρίας, τὸ μηδὲν ἀπὸ τῶν θείων εἰδέναι νόμων. τοῦτο καὶ αἱρέσεις ἔτεκε, τοῦτο καὶ βίον διεφθαρμένον εἰσήγαγε, τοῦτο τὰ ἄνω κάτω πεποίηκεν. 4. *Fieri non potest; non potest, inquam, fieri, ut quis sine fructu discedat, qui assiduâ fruitur lectione cum attentione:* ἀμήχανον γὰρ, ἀμήχανον ἄκαρπον ἀναχωρῆσαί τινα συνεχῶς ἀναγνώσεως ἀπολαύοντα μετ' ἐπιστασίας. Hæc *Chrysostomus*, orat. 3. in Lazarum.

Quinetiam hominem ethnicum *Autolycum*, gentili adhuc superstitione illaqueatum, *Theophilus*, Episcopus Antiochenus, non solùm profanorum

Theophilus lib. 1. ad Autolycum, prope finem libri.

norum ſcriptorum teſtimonio premit, ſed etiam invitat ad legendum ſacras Scripturas, quippe viam ei manifeſtiùs monſtraturas, qua & devitet æternos cruciatus, & conſequatur æterna Dei bona: εἰ δὲ βούλει καὶ σὺ, ἔντυχε φιλοτίμως ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς· καὶ αὐταί σε τρανότερον ὁδηγήσουσι πρὸς τὸ ἐκφυγεῖν τὰς αἰωνίους κολάσεις, καὶ τυχεῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ.

Cyrillus, Epiſcopus *Hieroſolymitanus*, non aliâ lege ſibi articulos ſymboli explicanti ab auditoribus fidem haberi poſtulat, niſi ſi eorum quæ dixerit, demonſtrationem ex Scripturis acceperint: nihil enim divinorum fidei myſteriorum tradi debere abſque divinis Scripturis.

Cyrill. Hieroſol. Catecheſ. 4 cap. De Spiritu Sancto. δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων, μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι γραφῶν· μηδὲ ἁπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι· μηδὲ ἐμοὶ τῷ ταῦτά σοι λέγοντι ἁπλῶς πιστεύσῃς, ἐὰν τὴν ἀπόδειξιν τῶν καταγγελλομένων ἀπὸ τῶν θείων μὴ λάβῃς γραφῶν· ἡ σωτηρία γὰρ αὕτη τῆς πίστεως ἡμῶν, οὐκ ἐξ εὑρεσιλογίας, ἀλλὰ ἐξ ἀποδείξεως τῶν θείων ἐστὶ γραφῶν. Ubi id faciendum eſſe inſinuat *Cyrillus Hieroſolymitanus*, quod in

Act. 17. 11. Actis Apoſtolorum Berœenſibus laudi ducitur.

Eâdem incedens viâ *Cyrillus Alexandrinus* ait,

Cyrill. Alex. lib. de recta fide, ad Theodoſium Imp. c. 19 [tom. 2. Concil. pag. 33. edit. Pariſ. an. 1636.] ſe cuilibet percontanti de cauſa, propter quam facta ſit Verbi incarnatio, hanc redditurum reſponſionem; *Divina Scriptura docebit. Vade ergo, ô eximie, conſule ſacras literas, & mentis oculo accuratè inſerto vocibus ſanctorum Apoſtolorum, dilucidè ſtatim intueberis quod quæritur.* ἡ θεία διδάξει γραφή. ἴθι δὴ οὖν, ὦ γενναῖε, πυθοῦ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων φωναῖς ἐνερείσας εὖ μάλα τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν, ἄθρει δὴ καλῶς τὸ ζητούμενον.

μέτρον. Subjungit deinde ex ſacris literis ſumtam reſponſionem.

Convenit illud, quod apud *Gratianum* tribuitur *Zepherino*, Epiſcopo Romano; *Sicut ſtellas cœli non exſtinguit nox: ſic mentes fidelium & inhærentes firmamento ſanctæ Scripturæ non obſcurat mundana iniquitas*. Quò pertinent etiam dicta illa *Leonis* & *Gregorii*, Romanorum Pontificum, quæ in hoc opere hiſtorico-theologico, recitantur libro ſecundo, capite undecimo, paragrapho primo; & libro tertio, capite trigeſimo, paragrapho quarto: & diſſertatio de regula fidei, libro quarto hujus operis, capite quarto: & quæ adferuntur libro decimo quarto, in fine capitis quinti, & capite ſexto.

38. *diſt.* Sicut ſtellas.

Quicunque igitur ita Patres crepat, ut, ſub ſpecie laudandi Patres, interdicat hominibus lectionem ſacrarum Scripturarum, ille ipſis Patribus contradicit. Hujuſmodi perverſi laudatores Patrum, id operam dant, ut neglectis ſacris Scripturis, & deſperatâ navigatione per immenſum pelagus voluminum paternorum, miſellæ animulæ ſeſe in ſervitutem duci ab eis patiantur, & ipſorum dictamina, abſque ulteriore examine, pro divinis recipiant oraculis, & cæco ſtupore venerentur.

At neque è diverſa parte audiendi ſunt ii, qui ſacrarum Scripturarum lectionem ita commendant, ut doctrinam catholicorum Patrum, tanquam à ſacris Scripturis alienam, aut à ſacris Scripturis abducentem, vel ſuperfluam atque inutilem, neque inveſtigandam dictitent, neque ullo loco habendam. Tales inepti Scriptu-

 ræ

ræ laudatores, hoc moliri videntur, ut, ſublato paſtoralis & doctoralis miniſterii divinitus inſtituto adminiculo, unuſquiſque in legendis ſacris Scripturis propriâ confiſus interpretandi ſollertiâ, omnes paſtorum & doctorum, à Chriſto ad Eccleſiæ ſuæ ædificationem datorum, commentarios, diſſertationes, conciones, & ſynodicas expoſitiones, ignavo quodam & faſtuoſo contemtu, etiam inauditas, rejiciat. Multo rectiùs beatus *Athanaſius*, in principio orationis ſuæ contra Gentes, amicum ſuum, hominem Chriſtianum, ad quem ſcribit, laudat hoc nomine, quòd cum idoneus eſſet ad inveniendum in ſacris Scripturis ea, quæ de fide Chriſtiana ex *Athanaſio* quærebat, attamen & ex aliis φιλοκάλως audiret. Et hanc ibidem ſubjicit rationem; quod etiamſi divinæ Scripturæ ad veritatis indicationem ſufficiant, doctorum tamen tractatus haud contemnendum ad faciliorem Scripturarum interpretationem adferant adjumentum.

Cod. de legibus & conſtitut. principum. lege 12. Si imperialis. *& Novella* 143. *& Cauſ.* 11. *qu.* 1. Sicut enim. *& Extra. de ſementia excommunicationis. cap.* 31. Inter alia.

Neque tamen exiſtimabant Patres, fas cuiquam eſſe, interpretationem aliquam, abſque Scripturæ auctoritate, gratis excogitatam, Chriſtianis obtrudere. Sciebant enim, ſicut humanarum legum interpretatio authentica à legiſlatore petenda eſt; ita divinarum Scripturarum interpretationem legitimam & irrefragabilem quærendam ex ipſis Scripturis, ſcrutando diligenter Scripturas, & ſedulò etiam inquirendo, quid qui ante eos fuiſſent doctores Eccleſiaſtici, Scripturas etiam ſcrutando, inveniſſent. *Cyrilli* Alexandrini axioma eſt, ex ipſis ſacris Scripturis depromtum, τοῖς ἱεροῖς ἕπεσθαι γράμμα-

σιν

σιν ἀναγκαῖον ἡμᾶς, οὐδαμοῦ παρεκτρέποντας τὸ αὐτοῖς δοκοῦν. *Oportet nos sequi sacras literas, neque ab earum decretis vel minimum discedere nobis licet.* Cui congruit illud, quod *Clementi* Romano tribuitur; *Ex ipsis Scripturis sensum capere veritatis oportet.* 37. dist. *Relatum.* Hinc illa consuetudo in celebrandis Conciliis, ut in medio ponerentur sacra Euangelia: προκειμένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀχράντου εὐαγγελίου. Concil. Chalced. actione prima.] *propositis sacrosanctis & venerabilibus Euangeliis.* In Concilio Lateranensi *Martini* primi, Papæ Rom. Secretario primo.] προκειμένων ἐν μέσῳ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν εὐαγγελίων. Concil. 6. œcumen. act. 1.

Cyrill. Alex. lib. 2. ad Reginas. cap. 47. [Tom. 2. Concil. pag. 151. D. edit. Paris. an. 1636.]

Erant olim, referente *Athanasio*, qui perabsurdè dicerent, *recipiendas esse sacrarum Scripturarum voces; at de sensu non esse inquirendum.* Contra istos *Athanasii* argumenta in hoc nostro opere exhibentur, lib. 1. cap. 36. §. 5. Hujusmodi sunt ii, qui literam jactantes, & (ut superiùs loquentem audivimus *Athanasium,*) τὰς συλλαβὰς βιαζόμενοι, adversus genuinum & verum sensum aures obturant. de quibus ait *Gregorius Nazianzenus*, orat. 37. ἔνδυμα τῆς ἀσεβείας ἐστὶν αὐτοῖς ἡ φιλία τοῦ γράμματος. *Velamentum impietatis est ipsis studium erga literam.* Et in eadem oratione istiusmodi hominem appellat *vocabulorum sycophantam*, συκοφάντην τῶν ὀνομάτων. Huic errori opponit Scripturæ consuetudinem, secundùm quam hanc adfert quadrimembrem rerum distinctionem; *Rerum aliæ non sunt, dicuntur tamen:* ut quando Deus dormire, vigilare, sedere, ambulare dicitur, sumtâ à rebus humanis metaphorâ. *Aliæ cùm sint, non dicuntur:* ut quæ per evidentem & necessariam consequen-

Supr. arg. 12.

Gregor. Nazianzenus orat. 37 τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν οὐκ ἔστι, λέγεται δέ· τὰ δὲ ὄντα, οὐ λέγεται· τὰ δὲ οὔτε ἔστιν, οὔτε λέγεται· τὰ δὲ ἄμφω, καὶ ἔστι καὶ λέγεται.

quentiam legitimè colliguntur ex eis, quæ in Scriptura expreſſè [ὀνομαστὶ] dicuntur; videlicet, Deum eſſe perſonis trinum, & Patrem eſſe ingenitum, & Filium eſſe Patri conſubſtantialem, &c. *Aliæ autem nec ſunt, nec dicuntur*: ut Deus malus, ſphæra quadrata, præteritum tempus præſens eſt, homo compoſitus non eſt. *Aliæ denique & ſunt, & dicuntur*: ut Deus, homo, angelus, judicium. Atque hinc infert ibi *Nazianzenus*, eos qui tantopere ſerviunt literæ, ut, quadam Iudaïcâ ſapientiâ, relictis rebus, ſyllabas conſectentur, invehere fidei ſubverſionem, & myſterii evacuationem. [τῆς πίστεως ἀνατροπὴν, καὶ τοῦ μυστηρίου κένωσιν.] Quemadmodum & in civilibus; *Non dubium eſt* (inquiunt Theodoſius & Valentinianus Auguſti) *in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. Nec pœnas inſertas legibus evitabit, qui ſe contra juris ſententiam ſævâ prærogativâ verborum fraudulenter excuſat.*

Cod. De legibus & Conſtitutionibus principum lege 5. Non dubium.

Matth. 23.2,3. *& cap.* 16. *verſ.* 6, 12.

Dominus præcepit diſcipulis, ut Phariſæos in Moſis cathedrâ ſedentes audirent: ita tamen, ut ſibi à fermento falſæ eorum doctrinæ ſedulò caverent. Hujus præcepti parùm memores quidam ab antiquitatis ſtudioſis, & catholicorum Patrum teſtimonia proferentibus, aures ajunt ſe meritò avertere, & quid Patres docuerint, dicunt ſuâ nihil intereſſe; propterea quòd Patres homines fuerint non infallibiles, & quidam eorum aliquando ceſpitaſſe reperiantur. Nullane igitur audienda concio, nullus liber legendus, niſi antè conſtiterit, concionatorem vel ſcriptorem illum errare non poſſe? Cur ſanctis Patribus ea denegatur audientia, quę debebatur Phariſæis? Imitemur potiùs beatum *Auguſti-*

num,

num, qui, cùm ei Donatistæ pro defensione sui erroris de rebaptizandis hæreticis, objicerent *Cyprianum*; respondit, se literas *Cypriani* non ut canonicas habere, sed eas ex canonicis considerare, & quod in eis divinarum Scripturarum auctoritati congruit, cum laude ejus accipere; quod autem non congruit, cum pace ejus respuere: quamvis se incomparabiliter *Cypriano* inferiorem agnoscat. Et in eandem sententiam, ad *Fortunatianum* scribit idem *Augustinus* in sua epistola centesima undecima: *Neque enim quorumlibet disputationes (quamvis catholicorum & laudatorum hominum,) velut Scripturas canonicas habere debemus: ut nobis non liceat, salvâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, atque respuere, si fortè invenerimus, quòd aliter senserint quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum: tales volo esse intellectores meorum.* Hæc ibi *Augustinus*. Nolim profectò quenquam viros alioqui magnos usque adeò suspicere, ut *Ciceronem* imitetur dicentem, se malle errare cum *Platone*, quàm cum aliis quibusdam hominibus vera sentire. Rectiùs multò *Aristoteles* monuit præferendam esse veritatem, ἀμφοῖν γὰρ ὄντοιν φίλοιν, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν.

Hæc Augustini responsio habetur in hoc opere histo-rico-theol. lib. 10. cap. 3. §. 39. Vide etiam lib. 8. c. 20. §. 2.

Cic. lib. 1. Tuscul. quæst. Arist. lib. 1. Ethic. Nicom. cap. 6.

Sunt porrò, qui catholicæ antiquitatis observantissimi videri volunt, nec sunt tamen: horum detegitur vanitas, inspectis Patrum scriptis: atque hinc etiam necessitas nobis injicitur evolvendi veterum libros, ne catholicam antiquitatem novis hominum doctrinis concessisse videamur. Non prodest verba quædam usurpare antiqua, si significatio nova ac supposititia sub verbis illis introducatur. sicut fieri cernimus

Vide lib. 5. c. 1. §. 15.

mus in vocabulis *ſacerdotii*, *altaris*, *oblationis*, *ſpeciei*, *confeſsionis*, *pœnitentiæ*, &c. Neque ſufficit imitatio quarundam conſuetudinum, ſeu externarum obſervationum, quæ apud veteres, ex libera electione, vel præcepto Eccleſiaſtico, in uſu fuiſſe reperiuntur. *Epiphanius* in illa fidei catholicæ expoſitione, quæ ad finem operis Panarii adjecta eſt, poſtquam fidem expoſuit, convertit ſe ad τοὺς θεσμοὺς, id eſt, leges & conſuetudines, quæ in Eccleſia obſervabantur, aliæ quidem ex præcepto, [ἐκ προστάγματος,] vel divino, vel Eccleſiaſtico; aliæ autem ex inductione animi, [κατ' ἀποδοχὴν προαιρέσεως.] Certè antiquarum quarundam conſuetudinum, de quibus nihil certi ſtatuit ſacra Scriptura, & quæ, more communium accidentium, abeſſe poſſunt ſine jactura religionis, neque cum adſunt ad ſubſtantiam religionis pertinent, (quales ſunt *ſignatio crucis*, *ſtata quædam jejunia*, & *adventitiæ illæ cerimoniæ*, *quæ ad baptiſmi adminiſtrationem acceſſerunt*,) iſtiuſmodi, inquam, cerimoniarum quarundam obſervatio non ſufficit ad oſtendendum conſenſum in religione cum vetere catholica Eccleſiâ: ſed neceſſe eſt monſtretur conſanguinitas in doctrina fidei, & religioſo cultu, & divinis myſteriis. Non enim in verborum foliis, neque in Eccleſiaſticarum cerimoniarum corticibus, ſed in radice rationis, & nucleo veritatis ac pietatis, in ſacris Scripturis traditæ, conſiſtit religio Chriſtiana: quæ una ab omnibus ubique & ſemper tenenda eſt, nec pro perſonarum aut locorum; temporumve circumſtantiis variatur. Etſi externas illas, quæ libero Eccleſiæ judicio aſſumuntur, obſervationes, quia (ut rectè monet Johannes Calvinus)

nec

nec ad ſalutem neceſſariæ ſunt, & pro moribus uniuſcujuſque Iohan. Calvin.
gentis ac ſeculi variè accommodari debent ad Eccleſiæ ædifi- Inſtit.
cationem, prout Eccleſiæ utilitas requirit, tam uſitatas mutare, lib. 4. c. 10. §.
& abrogare, quàm novas inſtituere conveniet. Conveniet, 30. Gregor.
inquam; nam non ſolùm *in una fide nihil officit ſanctæ* lib. 1. e-
Eccleſiæ conſuetudo diverſa; ut loquitur *Gregorius* pri- piſt. 41. ad Leandrum.
mus, Papa Romanus; ſed etiam iſtiuſmodi ob-
ſervationum diverſitate quandoque unitas fi-
dei clariùs eluceſcit. Quò pertinet illud *Irenæi*, Euſeb. lib. 5.
in ſua ad *Victorem* epiſtolâ, apud *Euſebium*; ἡ διαφω- hiſt. Eccleſ.
νία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. *Varia ac diſcre-* κεφ. 26.
pans jejunii ratio conſenſum fidei commendat.

Quædam etiam divino jure imperata debent nonnunquam interquieſcere, quando id poſtulat neceſſaria præſtatio aliorum officiorum, quæ majoris ſunt ponderis, τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου. Non (Matth. 5. 19. & 23. 23.) quòd cuiquam fas ſit ſolvere unum ex minimis Dei mandatis: nam & graviora facienda ſunt, & illa altera non omittenda: ſed quia Dei legiſlatoris hæc mens eſt, in divinis Scripturis revelata, ut aliquando majoris præcepti obligatio tollat pro loco & tempore, atque adeò ceſſare faciat minoris præcepti obligationem. Hinc o- (Ioſh. 5. 5.) miſſa in eremo circumciſio: & David comedit (Matth. 12. 1, 3, 4, 5, 6.) panes propoſitionis, & qui cum eo erant: & ſacerdotes in Templo ſabbatum profanabant, ſine culpa: & die ſabbati diſcipuli ſpicas vellebant, inſontes. Miſericordiam vult Dominus, & non (Hoſ. 6. 6.) ſacrificium: & cognitionem Dei plus, quàm holocauſta. Neque ſolùm cerimonialia cedunt moralibus; ſed ipſorum etiam inter ſe collatorum moralium eadem cernitur œconomia, lege Dei conſtituta: ut patet ex his, & ſimilibus, oraculis. *Dum tempus habemus, ſimus benefici erga omnes;*

maximè verò erga domesticos fidei. Si quis suis, & maximè Gal. 6. 10. 1.
domesticis, non providet, fidem negavit, & est infideli deterior. Tim. 5. 8. Luc. 14. 26.
Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & liberos, & fratres, & sorores, porrò autem & animam suam; non potest meus esse discipulus. Si duos videam in altam foveam, vel profundum gurgitem lapsos, statim ibi morituros, nisi protinus liberentur, nec opis sit meæ utrumque inde eximere, unum tamen è duobus extrahere queam, quorum alter sit domesticus fidei, alter autem infidelis; necessitas officii in liberando fideli, cessare facit pro loco & tempore obligationem, quâ alioqui tenerer liberare illum infidelem. Idem dicendum de duobus fidelibus, quorum alter mihi pater sit, aut filius; alter verò servus, aut extraneus. At ubi de Christo sequendo, & constanter confitendo, & neutiquam negando quæstio incidit, tunc omnes nostras necessitudines pietati erga Christum posthabere debemus, ut Christo constanter adhæreamus. Similiter se res habet, si ab aliquo postuletur, ut parentum, aut liberorum, aut quorumcunque, aut suam ipsius, vitam redimat perjurio, vel idololatriâ. Constans enim & immota necessitas fugiendi sumtionem nominis Dei in vanum, & vitandi idololatriam, liberat hominem ab omni reatu veluti neglecti officii erga alios, aut seipsum, quando nulla alia aperitur via, quâ possit sine peccato suæ, aut alterius, incolumitati prospicere. Hinc gloriosa martyrum certamina, & coronæ. Præcepta enim moralia negativa (ut rectè in scholis dicitur) obligant semper, & ad semper: etsi præcepta affirmativa obligant quidem semper, sed non ad semper

Bonavent. in 1. Sent. dist. 48. art. 2. qu. 1. Thom. 1. 2. qu. 71. art. 5. ad 3. Scot. in 3. Sent. dist. 9. qu. 1. num. 4.

ſemper; niſi pro loco & tempore, ſeu quando opportunitas poſtulat. In eis, quæ Deus nobis imperavit, non poſtremum obtinet locum ſe- *Vide hu-* dula cura & cuſtodia pacis & unitatis: quod *jus ope-* *ris lib.* quidem officium cedit gravioribus, at quibuſ- 12. *cap.* dam aliis præponderat, adeò ut Pacis & con- 4. §. 52. cordiæ conſervandæ neceſſitas aliquando tollat 53. 54. 55. & quarundam rerum, etiam lege divinâ alioquin *lib.* 14. *c.* 5. §. imperatarum, pro loco & tempore, neceſſita- 12. 13. *Epheſ.* 4. tem. Una nihilominus fides, *μία πίστις*, quæ ſe- 5. mel ſanctis tradita eſt, pro qua nos hortatur Ju- *Iudæ verſ.* 3. das Apoſtolus, ut decertemus, *παρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίστει.* Hanc unam fidem, ex literis legalibus, propheticis, Euangelicis, atque Apoſtolicis acceptam catholici patres poſteris commendarunt. Id quod in hoc opere hiſtorico-theologico lector non indiligens facilè animadvertet. Ubi & doctrinæ ſanitas ſolidam lectori utilitatem, & hiſtoriç veritas honeſtam exhibet delectationem.

Non incomperta, vel inexplorata, affero. pro- *Hierem.* hibemur opus Dei negligenter agere, vel frau- 48. 10. dulenter. Non vult Deus pro ipſo quenquam *Iob.* 13. 7, 8. loqui iniquitatem, vel dolosè agere, vel mentiri: &c. 2. *Cor.* ſed vult, ut loquamur *ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ὡς ἐκ Θεοῦ, κατενώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ.* 2. 17. & 6. 7. Quicunque ſe probare volet fidelem Dei miniſtrum, uti debet *verbo veritatis & armis juſtitiæ*: neque ſubtilitatem oſtentare *σεσοφισμένοις μύθοις*, ſed ſedulo anniti ſtudio, ut ſe- ipſum probatum ſiſtat Deo operarium, qui non 2. *Pet.* erubeſcat, & qui rectè ſecet verbum veritatis, 1. 16. *ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.* *Nullum* autem *men-* 2. *Tim.* 2. 15. *dacium eſt ex veritate.* Non eget veritas hoſtili pa- 1. *Ioan.* 2. 21. trocinio; neque facienda ſunt mala, ut veniant *Rom.* 3. 8.

 bona.

2.Cor. bona. *Quod enim consortium justitiæ cum injustitia? &*
6 14. *quæ communio luci cum tenebris?* Christus est veritas;
Ioan. 14.6. mendacii autem pater est diabolus. *Quæ autem*
& 8. 44. *concordia Christo cum Belial?* Sapienter dixit beatus
2.Cor. 6.15. Augustinus; *Dum per mendacium tenditur ut doceatur fides, id agitur ut nulli habenda sit fides.* Et rursum; *Veritate*
Aug.lib. contra menda- *sunt cavenda, veritate capienda, veritate occidenda mendacia.*
cium. c. 4. & c.6. *Absit, ut blasphemias ignorantium, scienter blasphemando vincamus. Absit, ut mala fallacium imitando caveamus. Quomodo enim cavebimus, si, ut caveamus, habebimus?*

Ut autem opus hoc historico-theologicum S. V. Majestati inscriberem ac dedicarem, graves me rationes impulerunt. Christiani enim
Esai.49. 23. principes sunt ex officio nutritii Ecclesiæ Christi, atque adeò defensores Euangelicæ veritatis, cujus qui vel inimicus est, vel incuriosus, non se præstat, pro eo ac debet, Ecclesiæ nutritium. *Nec Ecclesiæ jungitur, qui ab Euangelio separatur.* inquit
Cypria. lib. de lapsis. paullò ante mediū. beatus *Cyprianus.* Unde non immeritò dum Ecclesiæ te vis ostendere nutritium, pientissime Princeps, fidei causam suscipis, & dici amas *Defensor fidei:* sapienter reputans, inane esse nomen Ecclesiæ sine doctrinę veritate; & eum demum Principem esse revera nutritium Ecclesiæ, qui verè catholicæ & Apostolicæ fidei defensor est:
Hujus operis lib.5. cap.4. §.3. τῆς μὲν ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, τῆς δὲ κακοδοξίας ἀντίμαχος. ut loquitur sexta œcumenica Synodus, hoc ornans elogio *Constantinum* quartum Imperatorem.

Præterea, ad quem potiùs cum hoc opere me converterem, quàm ad nativum meum Principem? cui etiam speciali divinæ erga eum munificentię exuberantia cœlitus donatum est, inter omnes Christianos Reges, qui nunc rerum sub

sole

ſole potiuntur, eſſe ὀρθοδοξότατον. cujus etiam ſub umbra & præſidio opus hoc, Dei beneficio, elucubratum eſt.

Accedit intuitus horum temporum, heu quàm triſtium!

Η κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Homer. Iliad. α.
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ.

en, quò diſcordia cives Virg.
Perduxit miſeros! Ecl. 1.

Βαβαὶ βαβαιάξ! ὡς μεγάλα καὶ δριμέα Ariſtoph. in PACE. ubi eſt Μεγαρεῦσιν pro quo poſſumus Βρεττανοῖσιν.
Τοῖσι Βρεττανοῖσιν ἐνέβαλε τὰ κλαύματα!

Scotis in Scotos adverſa ferentibus arma,
Angli inter ſeſe magnâ vi prælia miſcent,
Horrida ſanguineis ardeſcet Hibernia flammis.
Hæc tria terribili quatiuntur regna tumultu,
Docta nocere ſibi, externo nullo hoſte premente;
Conflagrant inteſtinis ſimul omnia bellis.

Ne renuncietur in Gath, neque annuncietur in plateis Aſcalonis, ne forte lætentur filiæ Philiſtinorum, ne filiæ incircumciſorum exſultent. 2. Sam. 1.20.

Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? ut defleam die ac nocte interfectos filiæ populi mei. Ierem. 9.1.

Ah vitiis noſtris offenſi Numinis iras
Has patimur, juſtis onerantur terga flagellis.
Spretâ lege, (fatendum etenim,) peccavimus, & nos
Diſperdi meritos Genitoris dextera clemens
Cladibus affligit, fera verbere corda coërcens,
Inque viam revocans, & vulnere vulnera curans.
Eia igitur vertamus iter, pia pectore toto
Vota Deo fundamus, ut hæc incendia ceſſent.
Plectit aberrantes, reduces amplectitur idem,
Et triſtes ſancto affectu ſolatur amicos.

Hac luctuosâ temporum facie, quando incredibile non eſt, rebus uſque adeò turbatis, aſtutos aliquos & ſedulos Tiberini Præſulis aſſeclas & operarios, ſubdolis quibuſdam technis, ſolito confidentiùs, Regiæ veſtræ conſcientiæ inſidiari, ſicut θεόσδοτον veſtram in retinenda Catholicæ fidei Euangelicâ veritate, atque adeò reformatâ Religione, conſtantiam læti & gratulabundi conſpicimus; ita etiam officii noſtri eſſe non dubitamus,

bitamus, tum indefeſſâ oratione ſereniſſimam veſtram Majeſtatem divino commendare præſidio, tum etiam, Deo largiente, & oſtium aperiente, μεταδοῦναι τι χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ἡμᾶς. corroborare manum veſtram in Deo, qui te (Sereniſſime Rex) populi ſui paſtorem conſtituit. Cùm eximiam veſtram cogito pietatem, ſurgit animo fiducia, tantum abfore ut operis hujus oblatio Clementiæ veſtræ hoc tempore intempeſtiva eſſe videatur, ut è contrario judicatura ſit S. V. Majeſtas opportunum eſſe ejus adventum, & facilem ei aditum atque interiorem quandam admiſſionem promtè conceſſura, & paratiſſimum Regalis veſtri culminis patrocinium ultrò præbitura.

Rom. 1. 11.

Ipſe autem Omnipotens Deus pacis, Pater luminum, ſublatis diſſidiis, piam pacem S.V.M. regniſque veſtris clementer donet: & diu ac feliciter nobis, noſtriſque poſteris, præeſſe velit S. V. M. & natos natorum, & qui naſcentur ab illis, per omnia deinceps labentium volumina ſeculorum, lucida volventur nitido dum ſidera cœlo: & poſt ſceptra terreſtria, immarceſcibilem vobis cœleſtis glorię coronam benignè largiatur. Hæc Deum ſupplex orat

S. V. Majeſtatis

Humillimus & fideliſſimus ſervus, & ſubditus,

Amſtelodami, 4. Non. Sextil. anno Dominicæ Incarnationis 1645.

JOANNES FORBESIUS, à CORSE.

PRÆ-

PRÆFATIO

AD LECTOREM,

De occasione & scopo hujus operis Historico-Theologici.

SÆpenumero fieri crebra docet experientia, ut (quod ait Augustinus) ab adversario mota quæstio discendi exsistat occasio, dum adversus callidam contradicentium inquietudinem multa & considerantur diligentiùs, & intelliguntur clariùs, & instantiùs prædicantur. Aliquando etiam sumtis spiritualibus armis, quibus uni alicui inimicorum agmini resistamus, contra alias insuper hostiles copias eadem circumferre, defendendæ veritatis necessitate, compellimur: sicut Ephesinis illis Patribus contigit, qui ad causæ Nestorianæ cognitionem convocati, non istam solùm hæresin, sed & Massalianorum ac Pelagianorum hæreses profligarunt. Aug. lib. 16. de civit. Dei. cap. 2. Libro 2. hujus operis, cap. 6. & cap. 8. & lib. 8. cap. 1. §. 9.

Hodiernæ Romanensis doctrinæ clancularii quidam in Scotia disseminatores, quò faciliùs Divinas Scripturas, quarum lucem ferre non poterant, popularium nostrorum manibus excuterent, jactabant apud imperitos, suum cum Catholica Antiquitate unanimem consensum, & ab eadem doctrinam reformatarum Ecclesiarum dicebant prorsus discrepare, atque adeò ipsis etiam repugnare Divinis Scripturis, si secundùm mentem orthodoxorum Patrum accipiantur, atque explicentur. Quod ut incautis faciliùs persuaderent, ostentabant nominum & sententiarum nimbos illos, tanquam non fraudulenter, aut ineptè, sed (ut ajebant) veraciter atque appositè, à Bellarmino, *&* Gregorio de Valentia, *& aliis Romanarum partium scriptoribus, in causæ suæ subsidium conglomeratos. Quorum conspectu obstupefacti quidam simpliciores, & antiquitatum Ecclesiasticarum rudes, fatiscere: & vel, ob Catholicæ Antiquitatis reverentiam, in Pontificiorum concedere sententiam; vel sacris quidem Scripturis constanter adhærere, universæ autem reliquæ Antiquitati nuncium mittere. Quo infelice successu elati Romanenses sibi triumphum canebant; reformatam autem Religionem novitatis, atque adeò vanitatis, & falsitatis veluti convictam passim infamabant.*

Hoc animadverso, beatæ recordationis Pater meus (qui me ex legitima suâ suscepit conjuge, piæ memoriæ, Lucretiâ Spensiâ, *Wormistonia,)* Patricius Forbesius, *Dominus à* Corse, *Baro de* Oneil, *idémque tunc temporis, dum ista gererentur, Episcopus Aberdoniensis, ejúsque symmystæ, Pastores Ecclesiarum diœceseos Aberdoniensis, viri cordati, pietate insignes, & doctrinâ præstantes, synodicè in nomine* Domini *congregati, implorato Divino auxilio, & communicatis inter se consiliis, decreverunt dandam sibi esse operam, ut, perspicuæ veritatis splendore, & manifestis Catholicæ antiquitatis vindiciis, scandalum illud amolirentur. Fundaverant, atque in Academia Aberdoniensi erexerant ipsi suis sumtibus novam Professionem Theologicam, & in ea meam parvitatem, trepidantem ac multa timentem, collocaverant. Mandat Synodus, ut aliquem non pœnitendum Historiæ Theologicæ gustum studiosis præbeam. Confestim igitur ad obsequendum eorum jussis, uti par erat, accingor.* Vide lib. 16. cap. 1. §. 12, & 19.

Deprehendi autem majoris esse molis opus, quod postulabatur, quàm ut levi negotio à me peragi posset. Cœlestis tamen vocationis conscius, & Deo fretus, in hæc studia Historico-Theologica multis jam annis operam contuli: & ne incognita pro cognitis haberem, aut incerta pro certis acciperem, adhibui ad considerandas res, & tempus, & diligentiam; cum assidua ad Deum prece, ut Spiritûs sancti ductu iter rectum tenerem, & quænam revera esset Catholicorum Patrum doctrina, quæ etiam heterodoxorum placita, &, quantum instituti nostri ratio postularet, rerum etiam gestarum historias, temporúmque

2. Cor. 1. 12.

varietates, tum ipse perspicerem, tum aliis eadem ἀδιασωπήτως expromerem, ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ Θεοῦ, sine fraude, sine felle.

Basil. Cæsariens. ep. 141. post medium.

Dico autem ex animo, cum magno Basilio; Εἴ τις βελτίω λέγοι, ἢ διορθοίη ἀσφαλῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ λεγέτω καὶ διορθούσθω, καὶ ὁ Κύριος αὐτῷ ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἡμῶν· οὐδεὶς γὰρ παρ' ἡμῖν αὐλίζεται φθόνος, ὅτι μηδὲ φιλονεικίας ἕνεκεν ἢ φιλοδοξίας, ἐπὶ τὴν δὲ τὴν ἐξέτασιν κεχωρήκαμεν, ἀλλ' ὠφελείας ἕνεκεν τῶν ἀδελφῶν. *Præivit etiam jubentium auctoritas, & obediendi necessitas. Et in opere tam longo ac vario, & circumstantibus procellis subinde fatiscenti, ad aures cordis identidem mihi accidebat præpotens & victrix illa Domini ac Salvatoris nostri vox,* Simon Ionæ, amas me? pasce oves meas. *Et ipso me suaviter consolante, ac benignè corroborante, in opere hucusque permansi. Si quis humanam mihi incogitantiam alicubi obrepsisse, ut aliter sentirem quàm se res habet, existimet, tantum abest ut benigno monitori succenseam, ut è contrario beneficii id loco ducturus sim, si quis erranti comiter monstret viam.* Φίλη καὶ προτιμοτάτη πάντων ἡ ἀλήθεια. *Præclara & beato* Augustino *digna sententia est;* Nimis perversè seipsum amat, qui & alios vult errare, ut suus error lateat. *Cui consentaneum est illud* Aristotelis, βέλτιον εἶναι καὶ δεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ γε τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν. *id enim Philosophis maximè convenire,* ἄλλως τε καὶ φιλοσόφους ὄντας. *Quanto autem sublimior & præstantior est Philosophia nostra Christiana, tanto magis officii hujus necessitate obstringimur: ut omnino deceat, atque oporteat, propria etiam dicta & scripta posthabere veritati,* ἄλλως τε καὶ Χριστιανοὺς ὄντας.

Ioan. 21. 15. 16. 17.

Vide lib. 15. cap. 15.

Dionys. Alex. apud Eusebium, lib. 7. hist. Eccles. cap. 24. edit. Græc.

August. Epist. 7.

Aristot. lib. 1. Ethic. Nicom. cap. 6.

Missi sunt ex Scotia in Belgium aliquot hujus operis libri manuscripti, dum reliqui interea describerentur, ut eodem etiam ad prælum mitterentur. Certior autem amicorum literis factus, gravissimum & celeberrimum Theologum, D. Andream Rivetum, *libros illos, sibi traditos, humaniter accepisse, & sui de eis judicii declarationem pollicitum esse, dedi* Aberdoniæ *ad illum literas, hoc exemplo.*

" *Literis amicorum meorum,* Magistri Gulielmi Spangii, *Ecclesiæ Scoticanæ apud Verienses in Zelandia pastoris doctissimi, vigilantissimi, &* Samuelis Wallasii, *ejusdem gentis ibidem negotiatoris, viri pietate morúmque integritate insignis, certior factus sum, Instructiones nostras Historico-Theologicas ad tuas manus, Vir eximie, feliciter pervenisse: téque illud, quicquid est operis, non solùm comiter accepisse, sed neque ejus recognoscendi laborem detrectasse. Quo nomine plurimum humanitati tuæ me debere profiteor: & Deo gratias submissè ago, quòd lucubrationem nostram, antequam in publicum prodiret, tam spectati judicii, & compertissimi candoris Theologo sisti voluerit, ut jam castigata, & tanti Viri (si mereatur) testimonio condecorata, lucem minùs reformidet. Ad scribendum hoc opus, jubente Aberdoniensi Synodo, animum appuli. Et in eo elaborando unam quæsivi veritatem, & sedulò ac seriò cavi, ne contradicentium argumenta dissimularem, aut cujuspiam verba perverterem, vel inexplorata temerè arriperem: neque alienâ fide testimonia prætendi: neque quicquam à me fraudulenter, aut* κατὰ μονομέρειαν, ἢ καθ' ὑπερομέρειαν, *factum est: idque unicè operam dedi, ut Deo placerem cordium scrutatori, hominibus autem ut prodessem, non solùm orthodoxis, verùm etiam* τοῖς ἀντιδιατιθεμένοις. ὥστε, εἰ μὲν ὀρθῶς ἔχει τὰ εἰρημένα, ἐπὶ τὸν πάντων ἀγαθῶν αἴτιον τὸ πρᾶγμα ἀναθετέον. εἰ δὲ ταῦτα, ἢ οὐκ ὀρθῶς, ἢ ἀτελῶς ἔχει, καὶ τῆς ἀληθείας, ἢ ὁλικῶς, ἢ μερικῶς ἀποπεπλανήμεθα, τῆς σῆς ἂν εἴη φιλανθρωπίας ἐπανορθώσασθαι τὸν ἀκουσίως ἀγνοοῦντα, καὶ μεταδοῦναι λόγου τῷ μαθεῖν δεομένῳ, καὶ ἐπαμῦναι τῷ μὴ αὐτάρκη δύναμιν ἔχοντι, καὶ ἰάσασθαι τὸν οὐκ ἐθέλοντα ἀρρωστεῖν. *Quorsum enim tendit omnis nostra velificatio? Non certè ut sectemur vanitatem, sed ut Deo servientes,* συνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ. *Adhibe (vir doctissime,) liberam censuram. Hanc ego à tua charitate fraternam*

Dionys. Areopag. in fine libri de divinis nominibus.

3. Ioan. 8.

fraternam operam non immeritò exposcere, sed jure optimo mihi videor po- “
stulare: quia, quod haud dubiè tu mecum juxta agnoscis, eum in finem tam “
opulenta cœlestis sapientiæ gaza repletum est felix istud pectus tuum, ut in- “
de aliis etiam ditescentibus, sors ipsa, crescentibus usuris multiplicata, ad “
Dominum redeat, & tibi aliquando dicentem Dominum lætus audias, Be- “ *Matth.*
nè est serve bone & fidelis, in exiguo fuisti fidelis, super multa te con- “ 25.21.
stituam: ingredere in gaudium Domini tui. *Quamvis autem diuturnis* “
sudoribus, & plurimis tuis scriptis publicis, salutaris doctrinæ luce fulgen- “
tissimis, ingentia animarum lucra comparata jam esse, & post futuris se- “
culis, plura acquirenda gratulabundus fatear; non tamen de nihilo est, quod “
post tot & tam graves exantlatos labores, crudam adhuc & viridem sene- “
ctam tibi (sicut olim magno Athanasio) *Deus benignè largitur:* “

——— nec tarda senectus “
Debilitat vires animi, mutátque vigorem. “

Nempe hoc tibi cœlesti munere concessum esse vides, ut etiam in senectute “ *Psal.* 92.
fructum feras. Beatus ille servus, quem adveniens Dominus inveniet οὐχὶ “ 15.
ποιοῦντα ὡς ἔτυχεν (*ut rectè exponit magnus* Basilius,) ἀλλὰ ποιοῦντα οὕτως. *id est,* “ *Matth.* 24.46.
(*ut ibidem loquitur ille Pater,*) ὡς προστετάγμεθα. *Dulce est sic* “ *Basil. proœm. in*

——— munere in isto “ *Regulas fusius*
Claudere consumtam defesso corpore vitam. “ *disputatas.*

Deum supplex precor, ut te (frater charissime,) Ecclesiæ suæ bono, quàm “
diutissimè incolumem conservet: & det nobis, ut inveniamus misericordiam “ 2. *Tim.*
apud Dominum in illo die. Sis, quæso, parvitatis meæ in sanctis tuis pre- “ 1,18.
cibus memor. “

Missis deinde reliquis libris, Synodus Aberdoniensis reverendum popularem & Symmystam nostrum M. G. Spangium *per literas hortata est, ut operis hujus editionem admaturaret.*

Paulo pòst, comitantibus bonæ spei adolescente, filio meo, Georgio Forbesio, (*quem jam unicum ex novem liberis, mihi ex legitima mea conjuge, natione Belgicâ, Middelburgo-zelandâ, beatæ memoriæ* Dulci Rosa-arbore *natis, divina clementia superstitem esse voluit,*) *ejúsque, in studiis pietatis & bonarum literarum, ephoro, juvene pio & erudito,* Gulielmo Ketho, *Philosophiæ Magistro, & S. Theologiæ studioso, in has regiones Belgicas, propitio Numine, feliciter navi advectus, tum clariss.* D. Rivetum, *tum etiam alios viros magnos, eadem de re, quam priùs* D. Riveto *per literas commendaveram, coram compellandi occasionem nactus sum.* [Soete Rooseboom.]

Amanter autem & humiliter rogo atque hortor Lectorem, quisquis sit, ut Instructiones istas ita inspiciat, ut iniquo alicui præjudicio non indulgeat, ne anteceptæ opinioni, quam falsam deprehenderit, serviliter inhærescat; neque se obduret contra manifestam veritatem; neque si aliquando erratum sit, ideo semper errandum esse existimet: cum magis sapientibus (*ut rectè* Cyprianus) & Deum timentibus congruat patefactæ & perspectæ veritati libenter atque incunctanter obsequi, quàm pertinaciter atque obstinatè reluctari. *Sit procul à nobis insaniens illorum hominum sapientia,* quorum (*ut ait* Thomas) voluntas inordinatè post se trahit judicium rationis, ut verum judicetur illud quod placet. *Nihil decedit veritati: etiamsi ab hominibus contemnatur: sed miseri sunt homines, qui veritatem quæ secundùm pietatem est aspernantur. Atque huc pertinet illud* Augustini; Nihil infeliciùs quàm non consentire veritati, qua ita quisque concluditur, ut exitum invenire non possit. *Hominum altercationibus veritas amitti potest, exstingui non potest. Contra se pugnat, qui veritati se ingerenti pertinaciter resistit.* [*Cyprian. epist.* 73. *ad Iubaianum.* — *Thom. in Prologum Sententiarum.* — *Vide lib.* 14. *cap.* 6. §. 23. & 27. — *Aug. lib.* 3. *contra literas Petiliani, cap.* 30.]

resistit. Non lædimur, quando offeruntur nobis meliora, sed instruimur: & ab errore liberamur, si eum nobis eripi sinamus, & quod malè tenebamus, relinquere non gravemur: sic vincit qui vincitur, & se victum esse gratulatur, jam victor erroris, & obsequens veritati. Deum oro veritatis & pacis, ut servulos suos ducat in omnem veritatem, & dirigat pedes nostros in viam pacis.

Ab omnibus autem piis hujus operis Lectoribus omni studio contendo, ut pro me adhuc viatore preces Deo fundant, ut benignè det mihi, propositum certamen patienter, alacriter, felicitérque decurrere: & cursum meum consummare cum gaudio sancto ac sempiterno; & ministerium, quod accepi à Domino Jesu, ad testificandum Euangelium gratiæ Dei, fideliter ac prudenter adimplere. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Accipe Lector, animo non iniquo, & piè eis utere ad Dei gloriam, ad Ecclesiæ ædificationem, & ad animæ tuæ emolumentum, quæ tibi, hos in usus, animo planè benevolo & candido exhibentur. Amsterdami, *pridie Nonarum Augusti, anno Dominicæ Incarnationis millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.*



FACUL.

FACULTATIS THEOLOGICÆ LUGDUNO-BATAVÆ

IUDICIUM

SUPER

Instructionibus Historico-Theologicis,

VIRI

Clarissimi JOHANNIS FORBESII, Theologi Scoto-Britanni.

Quamvis suum Virtuti ex se constet decus, & rectè factorum conscientia amplum bonæ menti theatrum sit; pars tamen justitiæ est ea Viris eximiis tribuere elogia, quæ vel à bonis impetrant, vel malis pietatis & eruditionis suæ gloriâ extorquent. Si verò illi, qui à secularibus disciplinis instructi sunt, commendari suo jure debent; illis sanè sua etiam, & ingens quidem, laus debetur, qui duplam hæreditatis sacræ partem velut primogeniti in Dei domo sunt consequuti, & qui curas ac lucubrationes suas ad veritatis cœlestis patrocinium, & Regni Dei incrementum strenuè convertunt. In quorum censum Clarissimus Vir JOHANNES FORBESIUS, Theologus Scoto-Britannus, magno suo merito, referri debet, ob eximium *Instructionum Historico-Theologicarum* opus, quo *Vetera* & *Nova*, velut *scriba edoctus in Regno cœlorum, è thesauro suo* ubere expromit. Quod cùm nostro etiam judicio submittere, & nostram super eo sententiam rogare ei visum fuerit, officium quod ultrò id occupantibus licere poterat, rogatis saltem licere debet. Testamur itaque seriò, & bonâ fide, *Instructiones* istas *Historico-Theologicas* non uno nomine nobis perplacuisse. Quam-primùm illæ ad manus nostras pervenere, gratulati fuimus publicò, quòd Deus desertum illud propemodum *Historicæ-Theologiæ* studium, & quod apud multos vel ut inutile ac inglorium, vel ut arduum nimis & operosum jacet, huic servo suo, eximiæ pietatis & maturi Iudicii Viro inspirârit, qui hanc Theologicæ eruditionis partem à paucissimis retrò occupatam, suam faceret, & curis suis sive à contemtu, sive à neglectu saltem vindicaret. Iamdudum sanè hoc à Magnis Viris seriò desideratum fuit, ut quæ *Dogmaticæ* Theologiæ felicitas est, ea etiam *Historicæ* esset, & ut ex Antiquitate Ecclesiasticâ cum accuratione aliquâ & Methodo exactâ, secundùm seriem locorum Theologicorum, eruerentur doctrinæ sacræ periodi variæ, hæresium nascentium prima molimina, adultarum progressus & incrementa, ut & sufflamina ab Ecclesiâ veteri objecta errorum Architectis. Non quod in humanâ auctoritate verti censeamus cardinem Religionis, qui pro certo nobis persuademus, scriptis omnibus humanis *judicium*, solis verò divinis *fidem* & *obsequium* deberi; & ex illis quidem *de facto*, ex his verò *de jure* duntaxat judicandum esse: sed ut qui hic à nobis abeunt Adversarii, videant, eam quæ in nostris Ecclesiis, singulari Dei gratiâ docetur, Theologiam haudquaquam novitiam esse, sed veterem, & cum puriore antiquitate consentientem; Romanam contrà nihil nisi scruta Gabaonitica, vanam vetustatis speciem mentientia. Et revera, si propiùs & penitiùs intuearis in Veteris Ecclesiæ faciem, splendidus ille Antiquitatis, quo simplicioribus manum sæpe *operarii dolosi* adeunt, prætextus, ut larva inanis, & merum μορμολύκειον vanescit. Quamvis verò à Celeberrimis & Præstantissimis Theologis multis sparsim doctrinæ Ecclesiarum Reformatarum veritas ex Antiquitate solidè asserta & confirmata fuerit; rariora tamen nostratium scripta exstant, qui Historicè per locos singulos exsequuti fuerint, quâ occasione & quibus gradibus veritas vel oppugnata, vel vindicata, & constabilita sit, quibus etiam artibus pura Ecclesiæ facies paulatim fœdata, & argentum ejus in scoriam conversum fuerit. Nec licuit alia agentibus sæpe in ipsa errorum cubilia ubique penetrare, *credita* & *credenda* inter se conferre, momenta causæ utrinque allata unâ facie Lectori repræsentare, & omnia in clarâ luce collocare, quæ ad tantam rem requiruntur. Quod nonnisi ab illis commodè fieri potest, qui hoc unum agunt. Et tamen ut Consultis Iuris Historia Vetus interpres est difficillimarum legum, & clavis ad conciliationem eorum, quæ prorsus videntur ἀδιάλλακτα,

ubi occasiones & circumstantiæ legum latarum probè intelliguntur: sic Viro Theologo nihil sæpe magis conducit, quàm mutationum in *doctrinâ* & *disciplinâ* fontes perspectos habere, & observare, quâ occasione, quibus technis & gradibus mendacii Candidati in veritatem cœlestem incursare, & Mysterium iniquitatis, quod jam Apostolorum ætate se in Ecclesiam inferre cœpit, ad ἀκμὴν vel fastigium suum, in quo hodieque est, provehere annisi fuerint: Qui item tum Antitrinitariorum, tum Orientalis Occidentalisque Apostasiæ sive anteambulones fuerint, sive satellites & tibicines, adeóque quæ Instrumenta Idolomaniæ, & Tyrannidis hodieque in Oriente & Occidente simul grassantis. Ex eo etiam constare poterit, quinam ex Hæreticis veteribus obstetricati fuerint novationibus variis in Religione, quibus hodie alii assensum, alii etiam patrocinium commodant: infausto præsertim schismati in Fœderato Belgio ante non ita multos annos exorto, & quos illi patronos habeant, qui ab Ecclesiis nostris secessionem fecêre.

In magnâ itaque felicitatis parte ponendum censemus, quod Deus *excitavit spiritum* Clarissimi hujus Viri, ut in hanc curam cum curâ incumberet, & cum Dogmatico *Instructionum Theologicarum* genere, *Theologiam Historicam* solidè & methodicè, quoad præcipua capita exsequeretur. Si quid judicamus, opus hoc ætatem feret, & gaza erit ac ἀνάθημα preciosum in domo Dei. Quia verò per occupationes Academicas & Ecclesiasticas nobis Tractatum istum integrum expendere, & de singulis cum Auctore absente conferre non licuit, quod de aliquibus pronunciare non possumus, (in quibus ut suam ipsi libertatem relinquimus, sic nobis etiam nostram reservatam volumus;) de summâ tamen rei pronunciamus, opus istud & multæ lectionis, & variæ eruditionis, & subacti in Antiquitate ecclesiasticâ judicii esse, adeóque ejus Auctorem bonorum omnium amorem, & benevolentiam insigni isto labore mereri. Nec dubitamus, quin, adspirante divinâ gratiâ, eximiæ istæ Lucubrationes, quæ penu Antiquitatis sunt, multis in veritate Orthodoxâ vel erudiendis, vel confirmandis, aliis etiam ad minus cruda & saniora circa capita multa judicia revocandis, adeóque Regno Dei promovendo, utiles admodùm & opportunæ sint futuræ. Optamus quin etiam, ut vel Auctor ipse, quæ adhuc desunt, ad plenam variorum Capitum pertractationem, cum tempore nobis eâdem Methodo exhibeat; vel ut ipsius exemplo excitati Viri eruditi alii, in partem istius curæ veniant, & veritatis sacræ & antiquariæ negotium eâdem fide & felicitate agant.

De cætero, ut *Instructiones istas* Lectori commendatas cupimus; sic Deum rogamus, ut Eximium earum Auctorem singularibus Spiritûs sui donis cumulatè instructum, in sancto isto instituto confirmare, & operarios complures id genus in messem suam extrudere velit, quò veritate magis magisque assertâ, & triumphato mendacio, ea discamus, & retineamus constanter in terris, quorum scientia ac fructus nobis perseverent *in cœlis*. Perscriptum Lugd. Batav. xx Jul. Anno Æræ Dionysianæ cIↃ IↃ cxLv.

S. Theologiæ Doctores & Professores in Academiâ Batavâ:

JOHANNES POLYANDER
à Kerck-hoven.

JACOBUS TRIGLANDIUS.

FRIDERICUS SPANHEMIUS
p. t. Decanus.

Reve-

Reverendi & celeberrimi Theologi, D. ANDREÆ RIVETI, judicium de hoc opere Hiſtorico-Theologico.

CLariſſimi & doctiſſimi Viri, D. Joannis Forbeſii à Corſe, S. Theologiæ Doctoris & Profeſſoris in Academia Aberdonienſi apud Scotos, *Inſtructionem Hiſtorico-Theologicam*, ante biennium, & ultra, in prioribus partibus mihi communicatam, vidi tum, & expendi: poſteà vero integram & effectam, ab ipſo autore mihi ad legendum & cenſendum oblatam, percurri: Placuit mihi admodùm hæc res Theologicas tractandi ratio, in qua cum dogmatibus conjungitur Hiſtoria rerum eccleſiaſticarum; atque ita accuratè tractantur dogmata fidei, ut non ſolùm, quid ex ſacra Scriptura de iis ſtatuendum ſit, demonſtretur; ſed etiam, uno velut intuitu, quid de eiſdem cenſuerit purior antiquitas, & quâ ratione exortis hæreſibus variis obviam iverit, eaſque profligaverit, manifeſtum fiat. Quod certè ille, quantum judico, tam Orthodoxè, perſpicuè, & methodicè, in omnibus doctrinæ capitibus, & controverſiis circa ea variis temporibus motis, exſequutus eſt, ut non potuerim, non ſolùm in hoc opere fidem ejus & diligentiam magnoperè non approbare; ſed etiam induſtriam ejus laudare, & omnibus commendare. Itaque ei etiam autor fui, quantum potui, ut egregium hoc ſcriptum non ſineret diutius premi; ſed in Eccleſiæ bonum, illud quamprimùm prælo ſubjiceret, & publici juris faceret, nullatenus dubitans, quin hac ratione provectiores magis ac magis in veritatis, quæ eſt ſecundùm pietatem, cognitione confirmaret: junioribus autem maximum ſtudiis eorum adjumentum afferret, quo freti, in talibus judicium ſuum melius informarent, & aptiores redderentur, ut poſſent παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Scripſi Hagæ Comitis, XII Kal. Quinctil. CIↃ IↃC XLV.

ANDREAS RIVETVS, S. Theologiæ Doctor, & ejuſdem in Academia Lugduno-Batavâ, olim ordinarius, nunc honorarius Profeſſor.

Judicium Facultatis Theologicæ, Academiæ Ultrajectinæ.

NOs infrà ſcripti libros ſexdecim Inſtructionum Hiſtorico-Theologicarum Reverendi & Clariſſimi Theologi, D. Johannis Forbeſii, rogati luſtravimus & percurrimus, quantum per occupationes licuit; autoriſque multiplicem in Theologicis & antiquitatibus Eccleſiaſticis eruditionem, nec non indefeſſam diligentiam abunde in iis deprehendimus. Adeò ut judicemus, magno cum fructu lucubrationes illas non tantùm à Theologiæ ſtudioſis, ſed etiam à quibuſcunque literatis, præſertim Theologis & Eccleſiarum paſtoribus, legi poſſe: non obſtante, quòd nonnulla, noſtro judicio, occurrant, præſertim circa ritus & regimen Eccleſiaſticum, quæ cum recepto ordine & praxi Eccleſiarum noſtrarum in Belgio, & ſenſu noſtro, per omnia non ita conveniant. Actum Ultrajecti, VI. Eid. Jul. CIↃ. IↃC. XLV.

GISBERTUS VOETIUS,
Theologiæ in Academia Ultrajectinâ Profeſſor.

CAROLUS de MAETS,
Theologiæ Profeſſor ibidem.

JOHANNES HOORNBEECK,
Theologiæ ibidem Profeſſor.

Judicium Facultatis Theologicæ, Academiæ Franckero-Frisiæ.

Uandoquidem etiam à nobis flagitavit Vir Reverendus, Symmysta nobis charissimus, Johannes Forbesius, currente prælo Relectionem operis sui Historico-Theologici, nostrumque unà excudendum de operis editione judicium; nec voluimus, nec debuimus hîc esse ἀσύμβολοι: ac, quantum per occupationes licuit tum ordinarias, tum quæ extra ordinem occurrerunt, nec permiserunt nos omnia & singula controversiarum momenta eâ, qua voluissemus, accuratione excutere; lustravimus tamen seriò partem operis maximam, non utique aut Viri talis aut operis Censores futuri, sicubi etiam in apicibus nonnullis aliquo modo in diversum à nobis abierit (qui sentiendi & loquendi normam unicam, omniumque à Patribus nobisque, & quovis alio dictorum obrusam cum Clarissimo Auctore statuimus verbum Dei) sed gratias acturi pro zelo & affectu, quo ad veritatis, communis depositi nostri, defensionem fertur, nec non pro labore & diligentiâ indefessâ, quam ad confectionem utilissimi antiquitatis Ecclesiasticæ thesauri exantlavit; & pro instructione non discentibus tantùm, sed & docentibus, summopere profuturâ. Quod facimus in præsens seriò, & ex animo; Deum venerati, ut vitam & otium concedat Viro eximio telam hanc aliquando ita pertexendi feliciter, ut illam feliciter exorsus est: atque ipsum rogantes, ut bono publico reliquorum IX. librorum editionem velit accelerare.

Franekeræ, die 23. *Julii* MDCXLV.

JOHANNES CLOPPENBURCH, Verbi Divini Minister, & S. Theologiæ Doctor & Professor.

JOHANNES COCCEJUS, S. Theol. D. ejusque Facultatis & Hebr. L. Professor, p. t. Academiæ Rector.

Iudicium reverendi & insignis Theologi, D. SAMUELIS MARESII, qui ab obitu collegæ sui beatæ memoriæ D. HENRICI ALTINGI, onus Professionis Theologicæ in Academia Groningo-Omlandicâ, annum jam penè integrum, solus sustinuit, accedente etiam officio magnifici Rectoris ejusdem Academiæ.

Ureum hoc opus *Instructionum Historico-Theologicarum* à Nobilissimo & Celeberrimo Theologo, D. Doctore *Forbesio* conscriptum, perlegi quantum potui diligenter, & per continuas alias occupationes licuit: illudque deprehendi in ordine accuratum, in rebus quæ tractantur solidum, in testimoniis quæ referuntur exactum; ac undique summam Authoris longè Doctissimi, Eruditionem, Fidem & Diligentiam comprobans. Et quamvis non consentiant docti Antiquitatis Ecclesiasticæ eruderatores in singulis minutiis, ac nonnulla semper exstent eo in genere, in quibus salvâ veritate fidei & Christianâ charitate dissentire licet; attamen ea huc referri video pleraque omnia, quæ vel veteribus Controversiis Ecclesiæ benè intelligendis, vel iis elucidandis, quæ hodie nobis intercedunt variis cum Hæreticis, præcipuè verò hominibus Pontificiæ communionis, apprimè inserviant: Nullusque dubito, quin plurimis aliis, qui Theologica tractant, idem eveniat in hoc opere evolvendo, quod mihi, qui semper doctior ab illo recessi. Præsertim poterit esse Iunioribus instar Isagoges ad studium Antiquitatis, & pro Thesauro ac Fasciculo rerum ex illa expetendarum, solerter ac doctè temporum nostrorum quæstionibus applicatarum. Hîc enim videre est, quibusnam armis Orthodoxi semper propugnaverint summa illa Religionis Christianæ capita, quæ Domini nostri Iesu Christi Personam, Gratiam, Officia, Beneficia spectant; quos-nam Anabaptistæ & Sociniani habeant in suis fœdis hæresibus Patriarchas: quæ sit Mahumetismi origo & impuritas: ex quo fonte prodierit Ubiquetas: quàm bene cum Pelagianis & Semipelagianis consentiant Remonstrantes, & Iesuitæ, aliæq; Pelagii hoc tempore reliquiæ; quantopere abhorruerit Antiquitas Catholica ab Idololatria multiplici Romanensium, ac eorundem Meritis, Opere operato, Transsubstantiatione, Purgatorio, Papatu, ac aliis id genus

genus, in quibus nequicquam de Veteris Ecclesiæ consensu gloriantur. Ut hinc liqueat, quòd, dum Reformatos odioso Novatorum nomine traducunt, revera se veteratores prodant; Gibhonitis persimiles, qui detritos calceos, laceras vestes, utres confractos ostentabant Israëlitis, falsò persuasuri se è longinquo venire. Licet autem Doctissimus Vir circa Regimen & Disciplinam Ecclesiæ videatur sentire idem, quod hactenus plerisque in Ecclesiis transmarinis fuerat persuasum; id tamen potiùs obiter insinuat, quàm tractat ex professo; longéque molliùs & moderatiùs de eo loquitur, quàm obstinati Formalistæ & Tyrannidis episcopalis propugnatores; & illa insuper dicit, quæ saltem Pontificiis debellandis, argumento ad hominem, multum conferant. Utinam quatuor residuos libros, quorum spem facit, his sexdecim brevi adjiciat, Babylonis Romanæ turpitudini penitùs retegendæ plurimùm profuturos. Interea doctissimis istis ejus Lucubrationibus utatur ac fruatur Ecclesia Christi & Theologiæ puriori consecranea Iuventus: Deoque Optimo Maximo omnes Eruditionis simul & Orthodoxæ veritatis sectatores, gratias mecum agant gratissimas, quòd Clarissimi & Eruditissimi hujus Viri operâ & labore tam multa hîc consequamur, quibus tum Eruditioni fax multiplex accenditur, tum Orthodoxiæ sustinendæ plures & validi tibicines supponuntur. Hoc est, Reverende D. Forbesi, meum de hoc tuo doctissimo opere judicium, quod non tam illi pondus addet, quàm meum in te comprobabit affectum, & per victuras chartas posteritati commendabit. Plus splendoris ex isto libro Nomini meo accedet, quàm Authoritatis illi ex meo nomine; videorque mihi hîc eos imitari, qui Templorum marmoribus & columnis sua nomina incidunt; Pro se enim tuus labor satis loquetur, nec commendatitiis eget. Vino vendibili hac hederâ suspensâ opus non erat. Sed cum ita volueris, nolle non debui: mihique ipsi gratulor, quòd hac quasi contesseratione hospitalitatis, (Tertullianeam agnoscis vocem) fraternitatis appellationem & communicationem pacis, *quæ jura non alia ratio regit, quàm ejusdem Sacramenti una traditio*, tecum liceat profiteri. Scripsi Groningæ Frisiorum, XXII Iunii, 1645.

SAMVEL MARESIVS, S. Theologiæ Doctor, & Professor ordinarius in Academia Illustrium ac PP. Ordinum Groningæ & Omlandiæ, ac p. t. ejusdem Academiæ Rector.

JUDICIUM
Clarissimi, doctissimi, & celeberrimi Viri,

GERARDI IOANNIS VOSSII,
Olim Lugduni Batavorum, Illustrium Hollandiæ & Westfrisiæ D D. Ordinum Collegii Theologici Regentis; Nunc autem Amstelodami, sacræ, ecclesiasticæ, ac civilis, atque adeò universalis Historiæ Professoris.

Nobilissimo, reverendo, & summo Viro,
JOANNI FORBESIO, DOMINO à CORSE, S. Theologiæ Doctori eximio, inque Academia Aberdoniensi ejusdem Professori,

Gerardus Ioannes Vossius S. P. D.

NOn dubium est, quin omnibus veritatis ac concordiæ amantibus dolorem adferat maximum, quòd antiquæ toties repullulent hæreses; quandoque etiam succrescant novæ, & olim inauditæ, nec minùs veteribus illis sectis veritati adversæ, & paci. Cujus rei caussam esse præcipuam arbitror, quòd qui animum adplicant ad legendum sacras literas, magnam id partem faciant, vel cum stulta ingenii sui fiduciâ, vel præjudicio ab iis profecto, quos per omnia sequi sibi proposuerint, vel ab animo haut aliter eas interpretandi, quàm iis locis, ubi degant, conducibilius videatur, ad consequendum, vel retinendum, mundi bona. Quomodo adfecti parum cogitant, Scripturas non esse Scripturas, quoties alio intelliguntur Spiritu, quàm sunt scriptæ. Nisi igitur de infelici horum grege esse volimus, quemque veritatem magis amare convenit, quàm seipsum; ac

ante

ante omnia quidem ſcrutandum, quid Deus dicat in Verbo ſuo: Sed ne perperam illud interpretemur, quando omnes ad errorem ſumus proclives; attendere etiam debemus, non modò quid unus & alter, ſed omnino quid conſtanter docuerit Eccleſia Dei. Quantopere enim repugnat perſpicuitati Scripturæ, ſi ita exaratæ credantur, ut, ab Apoſtolorum exceſſu, ne in præcipuis quidem fidei capitibus ipſi eas Eccleſiarum doctiſſimi ceperint antiſtites! Quantum item adverſatur bonitati Dei, & amori erga nos, ſi per tot ſecula ad Scripturarum intelligentiam defuiſſe ſtatuamus Spiritum Dei, viris licet pietate, & ſanctimoniâ, præcellentibus, Eccleſiæque ſemper commendatiſſimis, atque eo melioribus, quo Apoſtolicis propiores erant temporibus! Nec ignoro, dicta hæc noſtra parum deſcendere in animos multorum, quia videant etiam ad antiquitatem provocari in cauſſa deploratiſſimâ. Qui cogitare debebant, niſi iſti hoſpites forent in veterum lectione, non tam futilibus motum iri. Viderent enim, bellos hoſce provocatores incaſſum jactare antiquos, præterquam apud vetuſtatis neſcios, qualibus ſe os facile ſublinere poſſe ſperant. Cæteri autem, qui hiſtoriâ Eccleſiæ ſunt exculti, nullo negotio cernunt opiniones eas, quas fruſtra venditant pro antiquis, ſi non heri vel nuper natæ ſint, plurimùm ſaltem cepiſſe demum ante duo tria, vel ſummùm ſex ſeptem ſecula, vel non multò ampliùs. Ut obducere illis liceat hoc Optati Milevitani, lib. VI: *Quæ eſt iſta nova & ſtulta ſapientia, novitatem quærere in viſceribus vetuſtatis?* Quis verò non fateatur, præſcriptione iſtiusmodi multùm firmari animos noſtros in genuina Scripturæ interpretatione; validius quoque, munitiuſque, hæreſes refelli? Quare hoc armorum genere ſemper pugnatum fuit à ſanctis Patribus: qui præcipuè quidem ſe tuentur Scripturæ auctoritate: nec tamen prætereunt priorum temporum conſenſum. Hoc luce clarius eſt ex iis, quæ diſſerunt adverſus Marcionem, Valentinum, & his æquales: item Samoſatenum, Arrium, Macedonium: nec minùs Pelagium, Neſtorium, Eutychem: ut prætercam hæreticorum cæteros. Vellem iſta adtenderent, qui territi, diffuſo adeò, ut ajunt, Eccleſiaſticæ antiquitatis Oceano, propterea veteres Theologos non legunt; & quia negligunt, neſciunt; & poſtquam ignorant, aſpernantur; ac ne temere contemnere, vel ſoli neſcire, videantur, etiam traducendo illos, complurium animos ab iis abalienant. Tanti mali fons caputque eſt, otii amor ac laboris fuga. dum non ſatis cogitant, certiſſimum illud Ariſtotelis effatum in Nicomachiis, artem ac virtutem verſari circa id quod difficilius eſt. Et tamen difficultatem illam, de qua tantopere conqueruntur, multum leniat rectus ſtudiorum ordo, & hoc omni hiſtoriæ innatum, quod delectat, & aſſidua ingentis boni cogitatio, quod ex hiſtoria Eccleſiæ, veterumque Theologorum lectione, ad nos redit. Fidem fecerint vel ſolius magnæ Britanniæ veſtræ, vel etiam noſtræ, tot Theologi ſummi: ante omnes κειμήλιον illud hominis Ioannes Iuellus, antiſtes Sariſberienſis. Quis enim è conciliis, vel doctoribus (quotquot primis fuere annis ſexcentis) non animoſiùs modò, ſed doctiùs quoque, vel feliciùs, impugnavit adverſarios? Non defuere quidem, quibus hoc diſputandi genus minùs probaretur: ſed, præſtantiſſimi etiam Whitakeri judicio, timidiores hi fuere, quàm neceſſe erat. Poteram & alios ſubdere magno numero. Semper enim Britannia abundavit Theologis, ut Scripturarum, ſic antiquitatis etiam intelligentiſſimis. Sed ut de iis pluribus dicam, brevitas inſtituti non ſinit. Ad te itaque venio, eximie Forbeſi: qui uti habuiſti antea, quem ſequereris, patrem tuum, τὸν μακαρίτην Patricium Forbeſium, Epiſcopum Aberdonienſem, virum undecunque doctiſſimum; ita ipſe deinceps, in hoc antiquitatis ſtudio, patriæ præibis, ac cunctis amantibus rectam ſtudiorum viam. Nihil me auribus tuis dare, indicio omnibus erit utraque hæc, & Theologica, inquam, & Hiſtorica INSTRUCTIO tua, & ille ſignorum tuorum adſpectus adverſus tot infeſta hæreticorum agmina. Quem equidem neſcio utrùm comparare velim phalangi Macedonicæ, an aciei Romanæ. Sed huic potiùs, quando, (quod defuiſſe phalangi Polybius oſtendit) copiis tuis ſemper erit locus, ſic armorum viribus, ſic ſcientiâ, atque arte, inſtructis ad nullum non pugnæ genus. Habet igitur melioribus ſacrata Muſis adoleſcentia, unde meliùs ſapiat, dum videt eos, qui ſic avocant ab antiquis, ſibi ſemitam non ſapere, licet aliis monſtrent viam. Habet quoque media illa ac conſtans ætas, quo accendatur deinceps ad ſtudium antiquitatis, ſi priùs neglexit; vel ſi ſerum id putet, ſaltem ut alienis videre oculis adſueſcat, ubi nequit ſuis. Habent denique etiam, in veteribus Theologis ſubacti, unde proficiant: imò ſi ipſi pariter bene mereri de hoc ſtudio volent, non deerit hinc exem-

exemplum, quod scribendo æmulentur; quò ita magis & magis gliscat historiæ Ecclesiasticæ honos ac fructus. Vides, ut quod nostrum sit de laboribus tuis judicium, non pigitum fuerit memorare: ac confido idem omnes uno ore dicturos, quorum palato antiquitas sapit. Etsi verò nunquam tam feliciter agatur cum Ecclesia Dei, ut etiam boni omnes per omnia conspirent; confido tamen, etiam ex iis, qui antea dissenserint, hisce tuis lectis, conventuros non paucos; saltem in illis religionis capitibus, super quibus in VI Conciliis universalibus, vel Africanis etiam, & Arausionensi, olim convênit. In iis autem, quæ non ad fundamentum, sed structuram pertinent, non pacem minùs consecter, quàm amplectar veritatem: ut qui sciam, non modò hæresin vitandam, sed etiam schisma: ac propterea, licet ubique grata esse veritas debeat, aliter tamen cum fratribus, quàm hæreticis, esse disputandum. Utinam verò Nobilissime, ac Clarissime Forbesi, hac crudâ ac viridi senectute pertexere tibi detur cætera hujus operis auro magis aurei. Hoc ut contingat, rogamus omnes Dominum Deum: cui, Ecclesiæ suæ caussâ, curæ fore confidimus, & te, & labores tuos. Amstelodami. CIƆ IƆC XLV. X. Kalend. Sextiles.



In

In reverendi, nobilis ac clariſſimi Viri,

D^N. IOHANNIS FORBESII,

Domini ac Toparchæ de Corse, SS. Theologiæ Doctoris, ac apud Aberdonienses Publici Profeſſoris,

Inſtructiones Hiſtorico-Theologicas.

Roma quid inſultas? veterum quid nomina Patrum
ingeminas? fuco dogmata ficta tegens.
Ore Patres uno cunctos *Forbeſius* ingens
exprimit: En priſco priſca colore nitent.
Exuviis poſitis, & larvâ, & fraude retectis,
in caſſum pugnas, ars tua, Roma, jacet:
Hæreſium & tota cohors, Babylonque faceſſat,
ſi qua fides, victas porrige victa manus.
Carolus in Celtas traduxit *Lumina* Scotis
olim, qui Francos eximerent tenebris.
Ecce Caledonius jam totum illuminat orbem
Clarus avis, patriæ, *Forbeſidúmque* decus.
Sic ſenſum, cultúmque Dei, ſeriémque ſerenat
Hiſtoriæ (vindex) arte, fidéque, ſacræ.

G. Makdowel, I C.

INDEX

Instructionum Historico-Theologicarum

LIBER PRIMUS.

DE DEO.

LIBER SECUNDUS.

De Mysterio Incarnationis.

LIBER TERTIUS.

De variâ Ecclesiarum conditione, multisque hæresibus, & dissensionibus: & de quinto œcumenico Concilio, & aliis quibusdam Conciliis: atque adeò de rerum statu, post Concilium Chalcedonense, usque ad tempora Heraclii Imperatoris. Et de politico Italiæ regimine, usque ad Carolum Magnum.

XX. *Differ-*

LIBER QUARTUS.

De Muhammede, ejusque impietate & sectatoribus. Et de bello sacro, & aliis quibusdam bellis.

LIBER QUINTUS.

De Monothelitis, & de Honorio Papa Romano, hæretico Monothelitâ.

LIBER SEXTUS.

Contra hæresin Adoptionariorum.

LIBER SEPTIMUS.

De objecto religiosi cultûs. Et de septimis & octavis nuncupatis œcumenicis Synodis.

IX. *Historia*

LIBER OCTAVUS.

De hæresi Pelagiana, ejúsque reliquiis: ubi de gratia Dei, & libero hominis arbitrio, & connexis quibusdam quæstionibus.

LIBER NONUS.

De Sacramentis in genere: ubi de naturâ, & efficaciâ, & numero Sacramentorum Novi Testamenti.

LIBER DECIMUS.

De Baptismo, contra Donatistarum, & Pontificiorum, & aliorum quorundam errores.

LIBER UNDECIMUS.

De Eucharistia.

LIBER DUODECIMUS.

De Pœnitentia, & connexis quibusdam quæstionibus contra errores Gnosticorum, & Fælicissimi, & Lutheranorum, & Novatianorum, & Papistarum, *&c.*

LIBER DECIMUS-TERTIUS.

De Purgatorio, & suffragiis pro defunctis.

LIBER DECIMUS-QUARTUS.

De Ecclesiæ unitate, & schismate.

LIBER DECIMUS-QUINTUS.

De primatu Petri Apostoli.

LIBER DECIMUS-SEXTUS.

De successoribus Petri, & aliorum Apostolorum.

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM

LIBER PRIMUS

DE DEO.

CAPUT PRIMUM.

Symbolum Apoſtolorum, ejuſque inſtitutio.

1. *Credo in Deum, Patrem Omnipotentem, Creatorem cœli & terræ:*
2. *Et in Ieſum Chriſtum, Filium ejus unigenitum, Dominum noſtrum:*
3. *Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine:*
4. *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferna:*
5. *Tertiâ die reſurrexit à mortuis:*
6. *Aſcendit ad Cœlos, ſedet ad dextram Dei Patris omnipotentis:*
7. *Inde venturus eſt judicatum vivos & mortuos:*
8. *Credo in Spiritum Sanctum:*
9. *Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem:*
10. *Remiſſionem peccatorum:*
11. *Carnis reſurrectionem:*
12. *Et vitam æternam.*

PAullò aliter diſtinguuntur articuli, apud auctorem ſermonis 115. de tempore, tom. 10. operum Auguſtini. Nos eos ita diſtinximus, ſicut diſtincti leguntur apud Ambroſium, tract. in ſymb. Apoſt. niſi quòd ibi deſcenſus ad inferos in uno eodemque articulo ponitur cum reſurrectione à mortuis: etſi fortaſſe ab alio id factum ſit, non autem ab ipſo Ambroſio, qui in ſua expoſitione non facit mentionem deſcensûs ad inferos. Sciendum ſanè eſt (inquit Ruffinus) quòd in Eccleſiæ Romanæ ſymbolo non habetur additum; *Deſcendit ad inferna*: ſed neque in Orientis Eccleſiis habetur hic ſermo: vis tamen verbi eadem videtur eſſe in eo, quòd ſepultus dicitur. Hæc Ruffinus, in ſymbolum Apoſtolorum. Nos autem libenter recipimus hanc ſymboli partem: quâ etiam diverſum quid à ſepultura intelligi poſſe concedimus.

2. Symboli hujus inſtitutionem quod attinet; Ruffinus in expoſitione ſymboli, & Auguſtinus lib. 1. de ſymbolo ad Catechumenos cap. 1. & ſerm. 181. de tempore. Et autor ſermonis 115. de tempore, inter ſermones illos Auguſtini. Et Iſidorus Hiſpalenſis lib. 6. Originum, cap. 9. Et Etherius ac Beatus, lib. 1. contra Elipandum, tom. 4. Bibl. Patr. part. 2. col. 506. edit. 4. Et Rabanus Maurus lib. 2. de inſtitutione Clericorum, cap. 56. ſcribunt ſe à majoribus traditum accepiſſe, inſtitutum eſſe hoc ſymbolum ab Apoſtolis, ad diverſas nationes, ad prædicandum Euangelium diſceſſuris, ut omnes ubique fideles ſummam hanc brevem haberent illius doctrinæ quæ ab omnibus unanimiter prædicaretur, & ſymbolo hoc veluti teſſerâ militari diſcernerentur fideles ab aliis ſectis.

3. Quamvis autem ſcripto traditum non ſit ab Apoſtolis hoc Symbolum, ſed diſcentium memoriæ commendatum; doctrinam tamen non aliam continet, niſi quæ in ſacris Scripturis invenitur. Idcirco Auguſtinus de hoc ſymbolo loquens; Hoc eſt (inquit) Symbolum, quod retenturi eſtis & reddituri. Iſta verba quæ audîſtis, per divinas Scripturas ſparſa ſunt, ſed inde collecta & ad unum redacta, ne tardorum hominum memoria laboraret, ùt omnis homo poſſit dicere, poſſit tenere quod credit. Hæc Aug. lib. 1. de ſymbolo ad Catechumenos, cap. 1. Iſidorus loco ſuprà citato ait, ſymbolum hoc continere confeſſionem Trinitatis, & unitatem Eccleſiæ, & omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum. Et de eodem hoc ſymbolo, Rabanus Maurus; In quo quidem (inquit) pauca ſunt verba, ſed omnia continentur ſacramenta. De totis enim ſcripturis hæc breviatim collecta ſunt ab Apoſtolis, ut, quoniam plures credentium literas neſciunt, vel qui ſciunt, præ occupatione ſeculi ſcripturas legere non poſſunt, hæc corde retinentes, habeant ſufficientem ſibi ſcientiam ſalutarem. Hæc Rabanus Maurus, lib. 2. de inſtit. Cler. cap. 56.

CAPUT SECUNDUM.

Brevis historia præcipuarum hæresium, quæ contra sanam de Deo doctrinam sunt exortæ, & à Catholicis Patribus damnatæ.

NOn est animus omnes omnium hæreticorum in hoc argumento blasphemias commemorare. Missas enim facimus portentosas illas Æonum syzygias, id est, conjugationes seu combinationes & propagines à Gnosticis, præsertim à Basilide & Valentino, & Ptolemæo, & Secundo, & Heraclione, aliisque Simonis Magi sectatoribus aut imitatoribus, per summam impietatem & amentiam excogitatas: ut referunt Irenæus lib. 1. adversus hæreses. Et Tertullianus lib. de præscriptionibus adversus hæreticos, cap. 49. Et Philastrius in Catalogo eorum, qui post Christi passionem hæreseos arguuntur. Et Epiphanius in Panario lib. 1. tom. 2. Et Augustinus lib. de hæresibus ad *Quod vult Deum*. Et Theodoretus in compendio hæreticarum fabularum lib. 1. Et Johannes Damascenus lib. de hæresibus. Quæ monstra, cum aliis vanissimorum hæreticorum prodigiosis commentis, Irenæus reliquo illo opere, & Epiphanius loco memorato, prolixè & validè refutàrunt. Hæc & alia id genus absurdissima somnia præterimus; ut Montani Paracletum, & Cerdonis ac Manichæi duo principia, &c. Contra Montanum ejusque discipulos Cataphrygas scripserunt inter alios, Apollonius & Miltiades, & Apollinarius Episcopus Hierapolitanus: de quibus videatur historia Ecclesiastica Eusebii lib. 4. κεφ. κζ. in editione Græcâ; in Latina autem editione, cap. 26. Et lib. 5. κεφ. ιζ. ιη. ιθ. capitibus 16. 17. 18. Contra eosdem scripsit Epiphanius hæresi 48. ubi eos vocat etiam Phrygastas, Montanistas, Tascodrugitas. Contra Manicheos autem scripsit idem Epiphanius, hæresi 65. Et contra eosdem multa scripsit Augustinus Episcopus Hipponensis, tom. 6. Et de origine hujus hæreseos legi potest etiam Catechesis sexta Cyrilli Episcopi Hierosolymitani. Ista, inquam, prætereo, quoniam propter manifestam & obviam absurditatem, faciliùs profligata sunt. De istiusmodi hæreticis dixit Irenæus; adversus eos victoria est sententiæ eorum manifestatio. lib. 1. cap. ultimo. De istis tamen prodigiosis hæreticis plura dicemus, lib. 4. hujus operis, ubi de simili impietate, & spurcitie, & fabulosâ vanitate doctrinæ Mahummedanæ.

Gnostici.

Montanistæ.

Manichæi.

2. Ad illas venio impias & perniciosas hæreses, quæ magis in speciem favorabiles videbantur. Illæ autem fuerunt præcipuè quatuor, quibus impiè oppugnabant veritatem fidei de sanctissima Trinitate hæretici, in quadruplici acie à Diabolo ductore contra veritatem dispositi.

3. In prima acie intueor illos qui Christum negabant esse Deum. Sic insaniebant rebelles ac θεομάχους Judæos sequuti Ebionitæ & Cerinthiani, nondum finito primo seculo Christiano, Johanne Apostolo adhuc vivente, qui contra illos suum conscripsit Euangelium; ut referunt Epiphanius hæres. 51. contra Alogos; & Hieronymus, de scriptoribus Ecclesiasticis, in Johanne. Scripsit contra Cerinthianos Epiphanius, hæres. 28. & contra Ebionæos, hæres. 30. Hanc hæresin secundo seculo renovavit Theodotus quidam Coriarius, ideoque à Victore 1. Romano Episcopo excommunicatus est. Euseb. lib. 5. hist. Eccles. cap. ultimo. & Theodotum sequutus Artemon, tempore Zepherini Papæ, qui Victori successit sub initium tertii seculi. Contra hunc Artemonem liber editus, & à Catholicis approbatus ac receptus est, in quo pro Christi Deitate citabantur scriptores Victore antiquiores, ut Justinus, Miltiades, Tacianus, Clemens, & coætaneus Victoris Irenæus; Ut legimus apud Eusebium histor. Eccles. lib. 5. cap. ultimo.

Christum negantes esse Deum: Ebion. Cerinthiani.

Theodotus.

Artemon.

4. Postea vergente eodem seculo tertio, interlapsis annis plus minus sexaginta, Paulus Samosatenus Antiochiæ Episcopus eandem hæresin amplexus est: & anno 272. ab Antiocheno Concilio damnatus est, atque Episcopatu & communione privatus, contra quem epistola synodica ab Antiochenis Patribus conscripta exstat apud Eusebium, lib. 7. hist. Eccles. κεφ. λ. cap. 24. in qua Paulus ille dicitur negare τὸν Θεὸν ἑαυτοῦ καὶ κύριον. Ab hoc Paulo cognominati sunt Samosateniani, quos Augustinus Paulianos vocat, hæresi 44. Nicæni autem Παυλιανίσαντας, can. 19. Symbolum sive confessio illius Antiocheni Concilii contra Paulum Samosatenum, reperitur in actis tertii Concilii œcumenici, quod Ephesi celebratum est; part. 3. Concilii Ephesini, cap. 5. post Cyrilli dissertationem de incarnatione Verbi. Et invenies infrà, cap. 4. hujus libri. Decreto Concilii Antiocheni accessit auctoritas primi œcumenici Concilii, Nicææ in Bythinia habiti, anno Christi 325. in quo Christus Dominus noster, Deus de Deo, & Patri ὁμοούσιος declaratus est, ut constat ex ejus symbolo. Sed & paulo post Concilium Nicænum exstitit Photinus Syrmii Episcopus, ejusdem hæreseos assertor, regnante Constantio Imperatore: cujus Photini à Syrmiensi synodo damnationem & exauctorationem vide apud Hilarium lib. de synodis, & apud Socratem hist. Eccles. lib. 2. capitib. 29. 30. A Photino Photiniani dicti sunt.

Paulus Samosatenus; à quo Pauliani, sive Samosateniani.

Photinus; à quo Photiniani.

5. Secunda hæreticorum acies, à Diabolo instructa contra sanam fidem de Trinitate, est eorum qui Christum fatentur esse Deum, & Deum pro nobis passum ac mortuum esse; sed confundunt personas divinas, neque agnoscunt Trinitatem. Itaque per Patrem & Filium & Spiritum sanctum non tres personas, sed unam duntaxat intelligunt personam trinominem; adeo ut ille qui pro nobis passus est, secundum illos, non minùs Pater sit quàm Filius: ideo, ad tollendum personarum distinctionem, illum novo vocabulo υἱοπάτορα nuncupabant ut refert Athanasius in libello qui inscribitur ἔκθεσις πίστεως, *expositio fidei*. Unde etiam ipsi Patri-passiani appellabantur, (ut scribit Augustinus libro de hæresibus ad *Quod vult Deum*, hæresi 41.) Primus hanc hæresin introduxit Praxeas, eamque Victorinus quidam corroborare curavit; ut loquitur Tertullianus in fine libri de præscriptionibus. Contra hunc Praxeam scripsit librum peculiarem Tertullianus, (circa annum Christi 210. ut colligit Pamelius in vita Tertulliani:) in quo libro Tertullianus docet, ita credendum esse unum Deum, per substantiæ scilicet unitatem, ut nihilominus constituatur οἰκονομίας sacramentum, quæ unitatem in Trinitatem disponit, tres dirigens, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Tres autem non

Negantes Trinitatem Personarum, & confundentes Personas.

Patri-passiani.

Praxeas; à quo dicti sunt Praxeani.

non statu, sed gradu; nec substantiâ, sed formâ; nec potestate, sed specie: unius autem substantiæ & unius statûs, & unius potestatis; quia unus Deus, ex quo & gradus isti & formæ & species in nomine Patris, & Filii & Spiritûs Sancti deputantur, &c. Hæc Tertullianus libro illo adversus Praxeam, cap. 2. Ubi dextrè & commodè accipienda sunt ejus verba in speciem duriora: non enim per gradum, formam, speciem, intelligit diversam substantiam aut dignitatem; (ut ex oppositione & ex progressu libri manifestum est,) sed tantùm alium subsistendi modum ὑπάρξεως τρόπον, ut loquitur auctor expositionis fidei de sancta & consubstantiali Trinitate, quæ Justino Martyri tribuitur. Itaque cum sensum intendat orthodoxum per illa verba Tertullianus, audiamus ipsum monentem, capite 3. ejusdem libri adversus Praxeam:

Regula.

Malo te (inquit) *ad sensum rei, quàm ad sonum vocabuli exerceas.*

Hermogenes; à quo Hermogeniani.
Noetus; à quo Noëtiani.
Sabellius; à quo Sabelliani.

Eandem hæresin tuebatur Hermogenes, Tertulliani etiam σύγχρονος, unde non modò Praxeani; sed & Hermogeniani dicti sunt, teste Augustino hæresi 41. Eandem postea Noetus quidam sequutus est, à quo Noëtiani dicti; & Sabellius Noëti (ut quidam perhibent,) discipulus; teste Augustino hæresi citatâ. A Sabellio isto Lybico, (qui exortus est circa annum 250. & quod excurrit) denominati sunt Sabelliani: & quia de Pentapoli erat Sabellius, & primùm Ptolomaide Pentapolis suborta est illa hæresis, ideo dicta est damnabilis Pentapolitana doctrina. Contra Sabellium ejusque sectatores scripsit Dionysius Alexandriæ tunc temporis Episcopus, teste Eusebio lib. 7. hist. Eccles. κεφ. ς. cap. 5. & postea Athanasius in oratione contra Sabellii gregales, πρὸς τοὺς σαβελλίζοντας, qui etiam alio peculiari libello laudat & ab Arianorum calumniis defendit Dionysium. Eandem hæresin evertunt confessiones & decreta Conciliorum Antiocheni, Nicæni, & Constantinopolitani primi, & Romani sub Damaso celebrati: in quibus omnibus alius à Patre Filius declaratur; ideo meritò Damasus anathema dicit Sabellio in libello Synodico, qui exstat apud Theodoretum hist. Eccles. lib. 5. cap. 11. Contra Noëtianos scripsit Epiphanius, hæresi 57. & contra Sabellianos, eadem cum Noëtianis (paucis exceptis) asserentes, scripsit idem Epiphanius hæres. 62.

6. Tertia acies hæreticorum oppugnantium sanam fidem de Trinitate, est eorum, qui & Christum Deum esse fatentur, & Trinitatem agnoscunt, in qua Pater non sit Filius, & Spiritus Sanctus alius sit à Patre & Filio; sed Filium dicunt esse Deum minorem Patre etiam quoad Deitatem, & aliam esse Filii essentiam ab essentia Patris, neque esse coæternum aut æqualem Patri Filium. Spiritum Sanctum verò ne Deum quidem esse, sed creaturam Filii. Hanc hæresin introduxit Arius presbyter in Ecclesia Alexandrina, circa annum Christi 324. Arii autem & Arianorum ista fuisse placita, patet ex Alexandri Alexandriæ eodem tempore Episcopi epistolâ ad omnium Ecclesiarum pastores, apud Socratem hist. Eccles. lib. 1. cap. 6. & ex Symbolo Nicæno, ibid. cap. 7. & ex libro Athanasii de gestis Synodi Nicænæ contra Arium. & ex epistola ipsius Arii apud Theodoretum lib. 1. hist. Eccles. cap. 5. & alia epistolâ Eusebii Nicomediensis Episcopi, ibidem cap. 6. & ex Sermone Arianorum ejusque refutatione, tom. 6. operum Augustini, &c. De Sabellio & Ario hæreticis eleganter cecinit popularis noster Sedulius, lib. 1. operis paschalis;

Negantes consubstantialem esse & æqualem Filium Patri.
Arius, ejusque sectatores Ariani.

Iste fidem trinam, ast hic non amplectitur unam:
Ambo errore pares, quanquam diversa sequantur.

Concilium Alexandrinum contra Arium.

Hanc Arii hæresin primò Alexander Episcopus Alexandriæ in Concilio Alexandrino centum Episcoporum damnavit, ejusque defensoribus anathema denunciavit, ut scribit ipse Alexander in illa epistola apud Socratem lib. 1. cap. 6. Idemque factum est à trecentis decem & octo Patribus, in celebri illo Concilio primo œcumenico Nicææ habito, Euseb. lib. 3. de vita Constantini, cap. 13. & Socrat. hist. Eccles. lib. 1. c. 5. & Theodoret. lib. 1. hist. Eccles. cap. 7. Sozom. lib. 1. cap. 16. cui Concilio interfuere ex Episcopis, qui sedes tenebant Apostolicas, (ut loquitur Sozomenus) Macarius Hierosolymorum antistes, Eustathius Antiochiæ ad Orontem sitæ Episcopus, & Alexander Alexandriæ propter lacum Marcam sitæ Episcopus: Silvester autem Episcopus Romanus gravi admodum senectute impeditus abfuit, duos autem misit Presbyteros Vitum & Vincentium, potestate illis concessâ actis illius Concilii assentiendi: ut scribunt Theodoretus & Sozomenus, locis citatis. Constantinopolitanam Ecclesiam tunc regebat Alexander Episcopus, de quo illud memorabile à Sozomeno refertur, quod Byzantii in turba Philosophorum Paganorum, cum unus eorum adstantibus reliquis disputandi cum Alexandro de religione provinciam suscepisset, Alexander ei dixit: in nomine Jesu Christi, præcipio tibi, ne loquaris! quod ut primùm dixerat, homo è vestigio obstricto ore conticuit. Sozom. lib. 1. cap. 17. aderant Nicææ cum Episcopis ad Concilium congregatis multi etiam Presbyteri & Diaconi: ex quorum numero fuit Athanasius id temporis Diaconus Ecclesiæ Alexandrinæ, qui cum Episcopo suo Alexandro ad Concilium venerat, & de fide acutissimè disseruit, adeò ut magnam rerum ibi gestarum partem ipse sustinuerit. Sozom. lib. 1. cap. 16. Concilio autem Nicæno, cum sedium Apostolicarum antistitibus & legatis, præfuit Hosius Hispanus Cordubæ Episcopus, qui in magna erat apud Imperatorem gratiâ: qui etiam decretis Concilii primo loco subscripsisse legitur, in actis illius Concilii.

Concil. Nicæn. contra Arium.
Memorabile de Alexandro Episcopo Constantinopolitano.
Athanasius in Concilio Nicæno, Diaconus.
Hosius Cordub.

7. Ariani post Nicænum Concilium in diversas sententias & factiones divisi sunt, alii enim Filium ἐξ οὐκ ὄντων, ex non entibus factum esse, cum Ario dicebant, & addebant Filium esse κατὰ πάντα ἀνόμοιον τῷ πατρί, per omnia dissimilem Patri: Sic *Acacius* Cæsareæ Palestinæ Episcopus & ejus factionis fautores, *Acaciani* dicti, decreverunt in ultimo illo conventiculo Antiochiæ ab ipsis habito, anno Christi 365. Tauro & Florentio Consulibus, imperante Constantio. Acacii fautores fuerunt Ursacius Tyri Episcopus, & Eudoxius priùs Antiochiæ Syriæ, deinde Constantinopolis Episcopus (à quibus & Ursaciani & Eudoxiani dicti) & alii: eisdemque consenserunt Aëtiani, ab Aëtio illo qui cognomento Atheus dictus est, cognominati; in quibus fuit Aëtii discipulus Eunomius Episcopus Cyzicenus, contra quem exstant libri, à Basilio Cæsareæ Cappadociæ Episcopo scripti, & alii à Gregorio Nysseno Episcopo Basilii fratre. Ab Eunomio Eunomiani sunt nuncupati. De Aëtio & Eunomio vide Socrat. hist. Eccles. lib. 2. cap. 35. & lib. 4. cap. 7. & 12. & Theodoret. hist. Eccles. lib. 2. cap. 29. Hi omnes ab errore suo ἐξουκόντιοι & ἀνόμοιοι, Exucontiani & Anomœi vulgo dicti sunt. (Athanas. libro de Synodis Arimini & Seleuciæ

Ariani in diversas sententias & factiones divisi.
Acacius; à quo Acaciani.
Aëtius; à quo Aëtiani.
Eunomius; à quo Eunomiani.
Exucontiani & Anomœi.

Ariani, qui etiam dicti sunt Semi-ariani, Acaciani & Eudoxiani.

Seleuciæ habitis, & Socrat. lib. 2. hist. Ecclesf. cap. 44.) At verò in Synedrio Constantinopoli ab iisdem Acacio & Eudoxio & aliis (usque ad numerum quinquaginta Episcoporum) habito, non multò ante conventum illum Antiochenum, & in Confessione, paullò ante Constantinopolitanum conventum, ab Acacio in Seleuciensi Synodo lecta, Anathema denunciatur iis, qui Filium Patri dissimilem audent asserere (Athan. libro citato, & Socrat. lib. 2. hist. Ecclesf. cap. 40. & 41.) quamvis Constantinopolitani illi Ariani non solùm vocabulum ὁμοούσιος excluserint, sed nullam omnino vel οὐσίας vel ὑποστάσεως in hoc argumento mentionem faciendam esse statuerint. * Sed in Concilio Arimini in Italia celebrato, eodem imperante Constantio, anno Christi 363. Episcopi circiter ducenti numero, fidem Nicænam confirmârunt. Rejectâ illa Ariana fidei formulâ, quam in Concilio perlegendam curârunt Valens Mursensis Episcopus & Ursacius Ariani, quibus adhæsere pauci alii, quos omnes Synodus illa Ariminensis alienos ab Ecclesia Catholica declaravit. (Athanas. lib. de synodis Arimini & Seleuciæ habitis, & Socrat. lib. 2. hist. Ecclesf. capp. 36. 37. Theodoret. hist. Ecclesf. lib. 2. capp. 18. 19. 20. 23. Sozom. hist. Eccl. lib. 4. capp. 17. 18.) *Quamvis postea non pauci ex occidentalibus partim fraude decepti, quia non intelligebant vim vocabuli [ὁμοούσιος] à Nicænis usurpati, & quia sola unitas & Ecclesiæ pax obtendebatur, quam Valens & Ursacius obtineri posse contendebant sine ulla fidei mutatione, modò voces quædam tollerentur, quæ infirmis (ut ipsi ajebant) erant offendiculo, videlicet οὐσία, ὁμοούσιος, ὑπόστασις: præsertim cum istæ voces αὐτολεξεὶ in S. Scriptura non reperirentur; partim (inquam) hoc specioso obtentu decepti; partim etiam Constantii Imperatoris minis territi, dolosæ illi formulæ subscripserunt ab Arianis compositæ, cujus superficies nihil sacrilegum præferebat, eoque faciliùs latens in herba anguis incautis imposuit: quam formulam Arimini perlectam Ursacius & Valens, coacto novo conventu in Thraciæ oppido, cui Nicæa nomen tunc fuit, in Græcam linguam verterunt, & ratam habentes divulgârunt. Eoque faciliùs persuaserunt Orientalibus, ut eam admitterent; quia eam ab Occidentalibus decreto synodico Arimini susceptam esse jactabant. Ab oppido autem illo Thraciç illam fidem Nicænam seu Nicææ approbatam appellârunt, ut simpliciores deciperent similitudine nominis. Multi enim putabant fidem eam fuisse quæ Nicææ in Bithynia olim erat confirmata: sed fraude postea patefactâ ludibrio habiti sunt Ariani. [Athanas. lib. de syn. Arim. & Seleuc. Socrat. lib. 2. hist. Ecclesf. cap. 37. Theodoret. hist. Ecclesf. lib. 2. capp. 21. 22. Sozom. lib. 4. hist. Ecclesf. cap. 18.] In illis ipsis autem Arianorum placitis Ariminensibus & Nicæensibus asserebatur: Filium esse similem Patri, & genitum esse ex substantia Patris; ut constat ex locis citatis Athanasii, Socratis, &c. Abrogato enim, *Consubstantialis*, vocabulo, substituerunt vocabulum, *similis*, & anathema dixerunt omnibus dicentibus Filium ex nihilo esse: aut dissimilem Patri: aut creaturam, ut sunt cæteræ creaturæ; & dicentibus Filium non esse æternum cum Patre (id quod ipse Arius ejusque sectatores Exucontiani & Anomœi dicebant:) ut testatur Maximinus Arianorum Episcopus apud Augustinum, tom. 6. lib. 1. contra Maximinum, in postrema oratione Maximini, numero decimo tertio, ubi Maximinus affirmat, Filium non esse ex nihilo, & pro se adducit autoritatem Concilii Ariminensis. Item numero decimo quinto ibidem; Nos (inquit Maximinus) & verum Filium profitemur, & similem Patri non denegamus. Omnes istos errores anathemate explosos esse Arimini ab ipsis etiam Arianis, patet etiam ex historia Concilii illius Ariminensis apud Hieronymum tom. 2. in dialogo adversus Luciferianos. ubi Hieronymus præmissâ narratione gestorum in Concilio, hæc verba subjungit: His itaque gestis Concilium solvitur. Læti omnes ad provincias revertuntur. Idem enim Regi [*Constantio*] & bonis omnibus curæ fuerat, ut Oriens atque Occidens communionis sibi vinculo necterentur. Sed diu scelera non latent: & cicatrix malè obducta, incocto pure dirumpitur. Cœperunt postea Valens & Ursacius, cæterique nequitiæ eorum socii, egregii scilicet Christi sacerdotes, palmas suas jactitare, dicentes: se Filium non creaturam negâsse, sed similem cæteris creaturis. Tunc Usiæ* nomen abolitum est, [in Nicæa Thraciæ:] tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est, &c. Hæc Hieronymus. qui ibidem narrat, quomodo malo huic medicina facta sit. Nam postea compertâ fraude illi, qui formulæ ab Ursacio & Valente Arimini perlectæ inconsideratè subscripserant, revocârunt sententiam, & fassi sunt se à veritate abductos esse fraude Arianorum, neque sibi unquam in animo fuisse fidem Nicææ in Bithynia approbatam deserere. Itaque fidei Nicænæ in Bithynia à 318. Patribus olim approbatę subscribentes, anathemate condemnârunt formulam illam Arimini ab Arianis perlectam. Hieronym. dialogo citato adversus Luciferianos. Socrat. hist. Ecclesf. lib. 4. cap. 11. ubi habetur epistola Liberii Episcopi Romani hoc ipsum docens. Theodoret. lib. 2. hist. Ecclesf. cap. 22. ubi de eadem re habemus testimonium synodicum Damasi, Valeriani, & aliorum Episcoporum, qui concilium Romę postea celebrârunt. Qua de re etiam scribit Augustinus lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Hoc (inquit) est illud *homousion*, quod in Concilio Nicæno adversus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis autoritate, & autoritatis veritate firmatum est: quod postea in Concilio Ariminensi propter novitatem in verbis minùs quàm oportuit intellectum, quam tamen fides antiqua pepererat, multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico Imperatore Constantio labefactare tentavit. Sed post non longum tempus, libertate fidei Catholicæ prævalente, posteaquam vis verbi, sicut debuit, intellecta est, *homousion* illud Catholicæ fidei sanitate longè lateque defensum est. Quid est enim *homousion*, nisi unius ejusdemque substantiæ? &c. Hactenus Augustinus. Ad hæc accessit sollemnis confirmatio fidei Nicænæ in aliis Conciliis œcumenicis.

Athanasius, lib. de Synodi Nicænæ decretis, contra hæresin Arianam, paullò post initium libri, loquens de Arianis, ait: εἰσὶ γὰρ ποικίλοι καὶ παλίμβολοι τὰς γνώμας, ὡς οἱ χαμαιλέοντες ἐν τοῖς χρώμασι, &c. Vide lib. 4. cap. 5. §. 13. & lib. 5. cap. 19. §. 3. & cap. 30. §. 26.

** Fides Nicæna confirmata Arimini.*

** Decepti occidentales ab Arianis in Concilio Ariminensi: Sed postea, fraude cognitâ, veram fidem palàm professi.*

Conventus Arianorum Nicææ Thraciæ.

* Οὐσίας.

Ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est.

Ὁμοούσιον.

8. Orta est autem inter ipsos orthodoxos dissensio de hac loqutione, τρεῖς ὑποστάσεις. quam Græci usurpabant, Latinis eandem refugientibus, quia ὑπόστασιν vertebant Latinè substantiam: ideo autem dicebant unam ὑπόστασιν, quia una est οὐσία, & utramque Græcam vocem eodem latino vocabulo interpretabantur, tum ὑπόστασιν, tum οὐσίαν appellantes latinè substantiam. οὐχ ὁμοφρονοῦμεν τοῦτον εἶναι εἰπεῖν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν. Ut ipsi palàm professi sunt in synodo Alexandrina. Cum ob linguæ latinæ angustiam & verborum inopiam non possent hypostasin ab essentia distinguere:

Controversia de vocabulis τρεῖς ὑποστάσεις, μία ὑπόστασις, inter ipsos Catholicos exorta composita.

guere: ut ſcribit, de hac loquens controverſiâ, Gregorius Nazianzenus, prope finem orat. 21, quæ eſt in laudem magni Athanaſii Epiſc. Alexandrini. Maluerunt igitur dicere tres perſonas, ut ibidem monet Nazianzenus. Latini odio hæreſeos Arianæ timebant dicere tres hypoſtaſes; Græci autem odio hæreſeos Sabellianæ unam Patris & Filii & Spiritûs Sancti hypoſtaſin dicere prohibebant. Ob eam de vocabulis contentionem, habita eſt Synodus Alexandriæ, præſentibus ibi cum magno Athanaſio Epiſcopis ex Italia, Arabia, Ægypto, & Lybiâ: & in ea Synodo utriſque auditis, ac perceptâ utrorumque ſanâ mente, conſtitutum eſt, ut deinceps ſe invicem pro orthodoxis agnoſcerent, neque per inutiles Logomachias pacem Eccleſię dirumperent. Eâq; de re, ſcripta eſt ſynodi nomine epiſtola ad Antiochenos, (quæ exſtat in operibus Athanaſii, tom. 1.) quâ quid in ſynodo geſtum ſit narrant, & Antiochenos hortantur ad concordiam, atque ut nolint de loquutionibus iſtis λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον, μηδὲ ταῖς τοιαύταις λέξεσι διαμάχεσθαι, ἀλλὰ τῷ φρονήματι τῆς εὐσεβείας συμφωνεῖν. Et ajunt, moroſos homines ἐπὶ τοῖς λεξειδίοις φιλονεικοῦντας non ob aliud rixari, niſi quod Eccleſiæ pacem invideant, ipſique ſchiſmate delectentur. Celebrationem hujus ſynodi Alexandrinæ referunt Cardinalis Baronius & Sethus Calviſius ad annum Chriſti 362. regnante Juliano apoſtatâ. Ex illo tempore & Latini tres hypoſtaſes, & Græci tres perſonas eodem ſenſu dicebant. εἴτουν ὑποστάσεις, εἴ τινι φίλον καλεῖν, εἴτε πρόσωπα, οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχήσομεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσι. (inquit Gregorius Nazianzenus, orat. 39. in ſancta lumina,) id eſt; ſive tres hypoſtaſes, ſi cui hæc appellatio magis arridet, ſive perſonas, neque enim de vocabulis certabimus, quamdiu ſyllabæ ad eandem ſententiam ferent. Ideo Hilarius lib. 4. de Trinitate, poſtquam dixiſſet Patrem & Filium eſſe unius ſubſtantiæ, quod Græcè dicitur *homouſion*, dicit Patrem & Filium & Spiritum Sanctum eſſe tres ſubſtantias, eo ſenſu, quo Græci dicebant τρεῖς ὑποστάσεις, quam loquutionem alibi exponens, tres (inquit) ſubſtantias eſſe dixerunt, ſubſiſtentium perſonas per ſubſtantias edocentes, non ſubſtantiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti diverſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes. Hæc Hilarius, lib. de ſynodis adverſus Arianos, in explicatione doctrinæ ſynodi Antiochenæ, quæ per Encænias habita eſt. Hieronymus, epiſt. ad Damaſum, (quæ incipit; *Quoniam vetuſto*) queritur, poſt Alexandrinum juncto pariter occidente decretum, orientales quoſdam ab illo, homine Romano, exigere nomen trium hypoſtaſeon, non contentos apertâ ejus profeſſione orthodoxi ſenſûs; quâ confitebatur tria enypoſtata, tres ſubſiſtentes perſonas, & unam uſian, unam ſubſtantiam, unam Deitatem. Et Auguſtinus lib. 5. de Trinitate, cap. 8. eſſentiam dico, (inquit) quæ οὐσία Græcè dicitur, quam uſitatiùs ſubſtantiam vocamus. Dicunt quidem & illi hypoſtaſim, ſed neſcio quid volunt intereſſe inter uſian & hypoſtaſim: Ita ut plerique noſtri, qui hæc Græco tractant eloquio, dicere conſueverint μίαν οὐσίαν, τρεῖς ὑποστάσεις, quod eſt latinè, unam eſſentiam, tres ſubſtantias. [& cap. 9.] Sed quia noſtra loquendi conſuetudo jam obtinuit, ut hoc intelligatur cùm dicimus eſſentiam, quod intelligitur cùm dicimus ſubſtantiam, non audemus dicere unam eſſentiam, tres ſubſtantias, ſed unam eſſentiam vel ſubſtantiam, tres autem perſonas. Non ut illud diceretur, ſed ne taceretur. Et lib. 7. de Trin. cap. 4. Itaque loquendi cauſsâ de ineffabilibus, ut fari aliquo modo poſſemus, quod effari nullo modo poſſumus, dictum eſt à noſtris Græcis, una eſſentia, tres ſubſtantiæ: à Latinis autem, una eſſentia vel ſubſtantia, tres perſonæ. Hæc Auguſtinus. Recentiores Latini ad vitandum ambiguitatem dixerunt tres ſubſiſtentias; ut monet Thomas, part. 1. qu. 29. art. 2. ad ſecundum. quod vocabulum olim etiam Ambroſio uſurpatum eſt eodem ſenſu, in Symbol. Apoſtol. cap. 2.

Concil. Alexandrinum.

Vide etiam infrà, cap. 5. §. 5.

9. Quarta hæreticorum acies contra ſanam fidem de Trinitate, eſt eorum, qui (etiamſi de Filio quidam eorum rectè ſentiant; teſtibus Nazianzeno & Epiphanio, & Auguſtino) negant Spiritûs Sancti Deitatem, & conſubſtantialitatem cum Patre Filioque, atque ita hæreſeos Arianæ partem unam quæ de Filio eſt, rejiciunt, alteram verò de Spiritu Sancto mordicùs tenent ac tuentur; unde eos Auguſtinus Semiarianos meritò dici ſcribit, hæreſ. 52. Hos autem Semiarianos vocat ſecunda œcumenica ſynodus, can. 1. etſi Epiphanio Semiariani dicuntur illi, qui ſimilem Patri aſſerunt Filium, hæreſ. 73. quod etiam obſervavit Auguſtinus hæreſ. 51. Iſtos in quarta acie diſpoſitos, Athanaſius dicit partitos eſſe cum Arianis munera impietatis, ut Ariani Filium; ipſi Spiritum Sanctum abnegarent: (Athanaſ. ad Serapionem, *de Deitate Spiritus Sancti*) unde Ariani Χριστομάχοι, iſti verò πνευματομάχοι dicebantur. In hac hæreſi maximè eminuit Macedonius Epiſcopus Conſtantinopolitanus; qui (licet ipſe Filium ὁμοούσιον non diceret) relictis tamen Arianorum & Eudoxianorum partibus, propriæ ſectæ Macedonianorum Pneumatomachωn author exſtitit circa annum Chriſti ſexageſimum ſupra trecenteſimum. hic creaturam dicere Filium recuſabat. Et quamvis Patri Filium conſubſtantialem ὁμοούσιον non diceret, prædicabat tamen ὅμοιον κατὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι, Genitori in omnibus ſimilem. Et Spiritum Sanctum creatum eſſe apertè aſſerebat. κτιστὸν τὸ πνεῦμα περιφανῶς ὀνομάζων: ut refert Theodoretus lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 6. Ejus autem ſectatores, licet de Filio non eadem omnes dicerent, aliis Arianum errorem foventibus; aliis autem orthodoxè de Filio ſentientibus: omnes tamen in Spiritum Sanctum contumelioſi exſtiterunt, ut ſcribit Epiphanius, hæreſ. 74.

Pneumatomachi Macedoniani, qui & Semiariani dicti ſunt.

10. Macedonii hæreſin, & cum ea Arianam & Sabellianam, & Apollinariſtarum, & Samoſatenianam, damnaverunt validis refutatas argumentis, Epiſcopi centum quinquaginta in Concilio illo celebri œcumenico Conſtantinopoli celebrato, imperante Theodoſio ſeniore, anno Chriſti 382. ut ſupputat Nilus Metropolitanus Rhodi, in ſua Διηγήσει συνοπτικῇ περὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων: at Baronius, & Binius, & Calviſius hujus Concilii celebrationem referunt ad annum 381. Illic confirmata eſt fides Nicæna, & contra omnes hæreticos conſubſtantialitas ſanctiſſimæ Trinitatis declarata; ut patet ex ſymbolo illius Concilii, in quo profitentur ſe credere in Spiritum Sanctum Dominum, vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio ſimul adorandum, & ſimul glorificandum; loquutum per Prophetas, εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον,

Concil. 2. œcum. Conſtantinopolitanum.

τὸ λαλῆσαν

τὸ λαλῆσαι διὰ τῶν προφητῶν Item ex Patrum illorum libello synodico ad Damasum, Ambrosium, aliosque Episcopos, ad celebrandum Concilium Romam convocatos misso; qui exstat apud Theodoretum lib. 5. hist. Eccles. cap. 9. In illo autem libello Patres illi Constantinopolitani declarant unam esse Deitatem θεότητα, potentiam δύναμιν, essentiam οὐσίαν Patris & Filii & Spiritus Sancti, æqualemque dignitatem, & coæternum regnum, ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν ἤγουν τρισὶ τελείοις προσώποις,&c. quę infra prolixius cum versione Latina invenies, c. 4. hujus libri.

Concil. Romanum. 11. In eandem sententiam Episcopi illi in Concilio Romano congregati confessionem fidei synodicam ediderunt, quam Damasus Papa misit ad Paulinum Thessalonicæ (vel, ut aliis videtur, Antiochiæ) Episcopum; quam etiam historiæ suæ inseruit Theodoretus lib. 5. cap. 11. In illa autem confessione Patres illi anathema dicunt Sabellianis, Arianis, & Eunomianis, Macedonianis, & omnibus Pneumatomachis, Photinianis, & Apollinaristis; & commendatur ac prædicatur Trinitatis, hoc est, Patris & Filii & Spiritûs Sancti una Deitas, una potestas, una voluntas, una divinitas, una substantia, &c. μία θεότης, δυναστεία, θέλησις, θειότης, οὐσία, &c. Eandem confessionem inseruit suæ etiam historiæ Nicephorus Callisti, lib. 12. cap. 18.

12. Ex illo tempore, jam inde à Concilio Constantinopolitano & Romano, prævaluit veritas: nostrisque etiamnum temporibus, per Dei gratiam, passim obtinet, non obstante paucorum quorundam amentiâ, qui antiquas & exoletas, ac jam pridem explosas hæreses ex orco revocare satagunt.

13. Vide etiam contra Pneumatomachos Athanas. lib. seu epist. ad Serapionem, contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum esse creaturam. Et Basil. magn. lib. de Spiritu Sancto, ad Amphilochium, cap. 9. & sequentibus. Et Gregor. Nazianz. orat. 37. & Ambros. de Spiritu Sancto, ad Gratianum Augustinum. Et Epiphan. hæres. 74. Et Augustin. lib. 3. contra Maximinum, capit. 3. 17. 21. Et Dydimi Alexandrini libros tres de Spiritu Sancto, interprete Hieronymo, tom. 9. bibl. patr. edit. 4. Item Paschasii diaconi Romani libros duos de Spiritu Sancto, eodem tom. 9. bibl. Patrum.

CAPUT TERTIUM.

Specimen doctrinæ antiquissimorum Patrum, ex Ignatio, Iustino, Athenagorâ, & Irenæo.

Ignatii doctrina de Deo, & mysterio incarnationis. IGnatius epist. ad Trallianos; Sunt (inquit) nonnulli vaniloqui & seductores, non Christiani, sed Christi institores [Χριστέμποροι,]--- partum Virginis calumniantur, passionem negant, nec resurrectionem credunt. Deum ignotum introducunt. Christum ingenitum esse censent [τὸν Χριστὸν ἀγέννητον νομίζουσι.] Spiritum Sanctum verò nec esse confitentur [τὸ δὲ πνεῦμα οὐδὲ ὅτι ἐστὶν ὁμολογοῦσι.] quidam verò eorum Filium merum hominem esse dicunt [τὸν μὲν υἱὸν, ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι λέγουσι.] Et eundem esse Patrem & Filium & Spiritum Sanctum [ταὐτὸν δ' εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον.] Et omnia creata à Deo, non per Christum, sed per alienam quandam potestatem. Adversus hujusmodi itaque munite vos, [ἀσφαλίζεσθε οὖν πρὸς τοὺς τοιούτους] ne laqueus injiciatur animis vestris. --- Obturate aures vestras, quando vobis quispiam loquitur excludens Christum Jesum Filium Dei, qui natus est ex David, qui ex Maria, qui verè genitus est, tum ex Deo, tum ex Virgine: verùm non simili modo. Nec enim id ipsum est Deus & homo. [ὃς ἀληθῶς ἐγεννήθη, καὶ ἐκ Θεοῦ, καὶ ἐκ παρθένου, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως. οὐδὲ γὰρ ταὐτὸν, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.] Verè assumsit corpus; nam *Verbum caro factum est*: Et vixit inter homines sine peccato. *quis enim*, inquit, *ex vobis arguit me de peccato?* Verè edit & bibit, crucifixus & mortuus est sub Pontio Pilato. Verè (inquam,) non hominum opinione [ἀληθῶς δὲ, καὶ οὐ δοκήσει] crucifixus & mortuus est; videntibus cœlestibus, terrenis & subterraneis. Cœlestibus quidem [οὐρανίων μὲν] nimirum incorporeis naturis: terrenis verò [ἐπιγείων δὲ] Judæis & Romanis, & cæteris, qui tunc aderant cum Dominus crucifigeretur: subterraneis autem, [καταχθονίων δὲ] iis videlicet qui plurimi cum Domino resurrexerunt, [ὡς τῶν πλείστων τῶν συναναστάντων τῷ κυρίῳ.] *Multa enim*, inquit, *corpora sanctorum, qui dormierunt, resurrexerunt, monumentis apertis.* Et descendit ad infernum [εἰς ᾅδην] solus, regressus autem est cum multitudine, & septum illud quod à seculo erat, rupit, & medium parietem ejus destruxit, & intra triduum resurrexit, suscitante eum Patre. Et quadraginta dies conversatus cum Apostolis, assumtus est ad Patrem: & sedit à dextris ipsius, exspectans donec inimici ejus subjiciantur pedibus ejus. --- Verè natus est Deus Verbum ex Virgine, vestitus corpore eisdem nobiscum passionibus obnoxio [ἀληθῶς ἐγεννήθη ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς παρθένου, σῶμα ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν ἠμφιεσμένος.] verè conceptus est in matrice, qui omnes homines in matrice fingit, & corpus sibi fecit ex sanguine Virginis [καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ σῶμα, ἐκ τῶν τῆς παρθένου αἱμάτων,] hoc solùm excepto, quòd nulla viri consuetudo intercesserit. In utero gestatus est [ἐκυοφορήθη,] sicut & nos, temporum periodis: & verè natus est [ἐτέχθη] sicut & nos, & verè lacte pastus est [καὶ ἀληθῶς ἐγαλακτοτροφήθη,] & cibo potuque communi usus est [μετέσχεν] sicut & nos: & expletis tribus annorum decadibus baptizatus est à Joanne verè, non autem opinione. Et ubi triennium [τρεῖς ἐνιαυτοὺς] prædicavit Euangelium, signaque & prodigia patravit, à falsis Judæis & Præside Pilato Judex judicatus est [ὁ κριτὴς ἐκρίθη,] flagellatus est, & alapis cæsus, & consputus est, spineam coronam & purpureum vestimentum portavit: condemnatus est, & crucifixus est verè, non opinione, non phantasiâ, non imposturâ, [ἀληθῶς, οὐ δοκήσει, οὐ φαντασίᾳ, οὐκ ἀπάτῃ.] verè mortuus est, & sepultus, & resurrexit ex mortuis. --- Fugite itaque impias hæreses, sunt enim Diaboli inventa, serpentis illius qui omnis mali primus autor est [τοῦ ἀρχεκάκου ὄφεως,] qui per mulierem genus nostrum decepit! Fugite autem & malam illius propaginem [φεύγετε δὲ αὐτοῦ καὶ τὰς κακὰς παραφυάδας] Simonem, primogenitum illius filium; & Menandrum, & Basilidem, & totam illam ipsius malitiæ colluviem, hominum cultores [τοὺς ἀνθρωπολάτρας] quos & Jeremias Propheta maledictos appellat. Fugite quoque impuros Nicolaitas [ἀκαθάρτους Νικολαΐτας] falsum nomen sibi sumentes [τοὺς ψευδωνύμους,] voluptatum amatores [τοὺς φιληδόνους,] syncophantas [τοὺς συκοφάντας.] Fugite præterea maligni germina [τὰ

Ioan. 1. 14.

Matth. 29. 51.

τοῦ πονηροῦ

τῦ πονηρῦ ἔγγονα] Theodotum & Cleobulum, qui gignunt fructum mortiferum, quem si quis gustaverit, continuò moritur, non temporaneâ hac, verùm æternâ morte. Hi non sunt plantatio Patris, sed maledicta germina. --- Vos autem Christus invitat ad suam incorruptionem [εἰς τὴν αὐτῦ ἀφθαρσίαν] per suam passionem & resurrectionem, cùm sitis membra ipsius [ὄντας μέλη αὐτῦ.]

2. Idem epist. ad Magnesios: Unus Deus est Omnipotens, qui seipsum manifestavit per Jesum Christum Filium suum, qui est ipsius Verbum, non pronunciatum, sed substantiale (ὅς ἐστιν αὐτῦ λόγος, ὐ ῥητὸς, ἀλλ' ὐσιώδης): non enim est articulati sermonis vox, sed efficaciæ divinæ genita substantia [ὐ γὰρ ἐστι λαλίας ἐνάρθρυ φώνημα, ἀλλ' ἐνεργείας θεϊκῆς ὐσία γεννητή.] --- plenam de Christo cognitionem habeatis, qui ante omnia secula natus ex Deo Patre, pòst verò natus est ex Maria Virgine, sine viri commercio [πληροφορεῖσθε ἐν Χριστῷ, τῷ πρὸ πάντων μὲν αἰώνων γεννηθέντι παρὰ τῦ πατρὸς, γενόμενον δὲ ὕστερον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένυ, δίχα ὁμιλίας ἀνδρὸς:] quique sanctè vixit, omnemque morbum & ægritudinem curavit in populo, signa & prodigia patravit ad benefaciendum hominibus; & iis qui in superstitionem plurium deorum impegerant, unum verum Deum Patrem suum annunciavit [τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν θεὸν καταγγείλαντα, τὸν ἑαυτῦ πατέρα:] qui etiam passus est, & à Christicidis Judæis sub Pontio Pilato præside, & Rege Herode crucem sustinuit, & mortuus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos ad eum à quo missus erat, & sedit ad dextram ipsius: & venturus est in fine seculorum cum gloria paternâ, ut judicet vivos & mortuos, reddatque unicuique secundùm opera sua. Hæc qui plenè cognovit & crediderit, beatus est [ταῦτα ὁ γνὺς ἐν πληροφορίᾳ, καὶ πιστεύσας, μακάριος.]

Admonitio de hac loquutione, οὐσία γεννητή.

3 Quod autem Filium dicit Ignatius esse ὐσίαν γεννητὴν, essentiam vel substantiam genitam; sciendum est, occurrere aliquando apud orthodoxos Patres ejusmodi loquutionem, quâ non diversam aut aliam Filio tribuunt essentiam, quem Patri consubstantialem & unum cum Patre Deum confitentur; sed indicare volunt Filium esse Verbum Dei substantiale, λόγον ὐσιώδη, ut loquitur hîc Ignatius, & alii Patres passim: non autem insitum aut prolativum, ὐκ ἐνδιάθετον ἢ προφορικὸν, seu ut loquitur Ignatius, ὐ ῥητὸν. Vocabulum igitur ὐσία hoc loco usurpatur, non absolutè, prout essentiam à modo subsistentiæ distinguimus, sed cum connotatione relationis, significat personam substantialem, seu divinæ naturæ individuam substantiam; ut loquitur Severinus Boëthius, definiens hypostasin, lib. de duabus naturis Christi. Essentia certo modo, nempe υἱικῶς seu γεννητῶς subsistens, Ignatio dicitur ὐσία γεννητὴ, ac si diceret personam substantialiter genitam in unitate paternæ essentiæ. Et hoc sensu accipienda sunt aliorum etiam orthodoxorum Patrum similia dicta. Cujusmodi est illud Hilarii Pictaviensis, lib. de synodis adversus Arianos, in expositione symboli Sardicensis. (pag. 301. edit. Froben. an. 1522.) Non potest (inquit) ambigi in his natus esse quæ Dei sunt; quia neque de non exstantibus, neque alia quàm de innascibili Patris & æterna substantiâ, unigenita Filii generatur essentia. Et pag. 302. Sollicitâ itaque multúmque diligenti cautelâ Episcoporum fides munit naturæ genitæ & gignentis indifferentiam. Hæc ibi Hilarius. Et illud Augustini; Filium quippe ipsum genuit utique Patris natura, non fecit. lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 12. in fine capitis. Istiusmodi tamen loquutiones non esse imitandas, haud immeritò monuerunt Scholastici, 1. sent. dist. 5. Vide infrà, cap. 35. hujus libri, thes. 9. Redeo interea ad Ignatium.

4. Idem Ignatius Ep. ad Philadelphenses: εἷς ἀγέννητος, ὁ θεὸς καὶ πατήρ. καὶ εἷς μονογενὴς υἱὸς, θεὸς, λόγος καὶ ἄνθρωπος, καὶ εἷς ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Unus est ingenitus, Deus & Pater; & unus unigenitus, Filius Deus, Verbum & homo; Et unus Paracletus, Spiritus veritatis.— Prophetas etiam diligo, utpote qui Christum annunciârint, & ejusdem Spiritûs participes fuerint, cujus & Apostoli. Quemadmodum enim Pseudo-prophetæ & Pseudo-apostoli unum & eundem spiritum malum fallacemque & populi seductorem [λαοπλάνον] acceperunt: sic & Prophetæ atque Apostoli unum & eundem Spiritum Sanctum, bonum, eximium [ἡγεμονικὸν,] & verum, & Doctorem rectum acceperunt à Deo per Jesum Christum. Unus enim Deus Veteris & novi Testamenti [εἷς γὰρ ὁ Θεὸς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης:] Unus Mediator Dei & hominum, cùm ad opificium intelligibilis & sensibilis creaturæ, tum ad providentiam utilem rebusque accommodam: & unus Paracletus, qui operatus est in Mose, & Prophetis, & Apostolis. Omnes igitur Sancti in Christo salvati sunt, sperantes in eum, & illum exspectantes, & per illum salutem consequuti sunt.

5. Item epist. ad Smyrnenses; quid enim prodest, si quis me laudet, & Dominum meum blasphemet, non confitens ipsum Deum esse carne vestitum? [μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον θεόν?] Et epist. ad Romanos; Permitte mihi, ut imitator sim passionis Christi Dei mei [ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι πάθυς Χριστοῦ τῦ Θεῦ μυ.] Hæc Ignatius.

6. Justinus martyr in Apologia 1. ad Senatum: Universarum rerum Pater, ingenitus, Deus & Creator, & Dominus, & herus dicitur, sumtis appellationibus à beneficiis & operibus ejus. Filius autem illius, qui solus propriè dicitur Filius, Verbum simul cum eo ante creaturam & existens, & nascens [ὁ δὲ υἱὸς ἐκείνυ, ὁ μόνος λεγόμενος κυρίως υἱὸς, ὁ λόγος πρὸ τῶν ποιημάτων καὶ συνὼν καὶ γεννώμενος.] *Iustini doctrina.* Idem in Apologia 2. ad Antoninum Pium: Et profitemur quidem, nos talium, qui habentur, Deorum esse expertes; sed non verissimi illius, Dei Patris videlicet justitiæ & temperantiæ, aliarumque virtutum, & ab omni vitiositatis mixtione alieni: Sed & illum, & qui ab eo venit, atque ista nos, & aliorum obsequentium atque imitantium bonorum Angelorum exercitum docuit, Filium, & Spiritum Propheticum, colimus & adoramus, [ἀλλ' ἐκεῖνόν τε, καὶ τὸν παρ' αὐτῦ υἱὸν ἐλθόντα καὶ διδάξαντα ἡμᾶς ταῦτα, καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἑπομένων καὶ ἐξομοιυμένων ἀγγέλων στρατὸν, πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα, καὶ προσκυνῦμεν] cum ratione & veritate honorem exhibentes [λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ τιμῶντες:] Et unicuique discere volenti, sicut edocti sumus, candidè [hæc] tradentes. —— Athei non sumus, qui conditorem hujus universi religiosè colimus [τὸν δημιυργὸν τῦδε τῦ παντὸς σεβόμενοι.] --- Jesum Christum, quòd eum ipsius Dei veri Filium [υἱὸν αὐτοῦ τῦ ὄντως Θεῦ] esse didicerimus, ac secundo loco habeamus [καὶ ἐν δευτέρᾳ χώρᾳ ἔχοντες,] ac Spiritum Propheticum tertio ordine [πνεῦμά τε προφητικὸν ἐν τρίτῃ τάξει] nos cum ratione honorare demonstrabimus. [Cave putes, his Justini verbis gradus dignitatis intelligi, sed tantùm distinctio-

distinctionem personarum divinarum secundum ordinem originis, salvâ trium ἰσοτιμίᾳ.]

7. Postea in eadem Apologia: Et Jesus Christus solus propriè Filius Deo genitus est, qui Verbum ipsius est, & primo-genitus, & potentia καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς μόνος ἰδίως υἱὸς τῷ Θεῷ γεγέννηται, λόγος αὐτοῦ ὑπάρχων καὶ πρωτότοκος, καὶ δύναμις:) atq; de consilio voluntateque ejus homo factus; instaurandi restituendique humani generis ergò, nos ista docuit. --- In nomine rerum omnium Parentis ac Domini, & Servatoris nostri Jesu Christi, & Spiritûs Sancti, in aqua lavantur.

8. Idem in eadem Apologiâ docet, Christum nostrum cum Mose loquutum fuisse è medio ignis in rubo, & dixisse de seipso: Ego sum Jehovah Deus Abraham, Deus Isaaci, & Deus Jacobi. *Exod. 3.* Judæos autem inobedientes ac dicentes intelligi ibi solùm ingenitum Patrem, evidenti argumento ex sacro textu petito validè refellit; nam idem ille Jehovah Deus, dicitur Angelus Domini, quæ indigitatio non convenit Patri: sed bene convenit Filio, ὃς καὶ λόγος πρωτότοκος ὢν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ὑπάρχει, ut loquitur illic Justinus. atque ut alibi idem Justinus contra Tryphonem argumentatur; οὗτος ὁ ὀφθεὶς τοῖς πατριάρχαις, λεγόμενος θεὸς, καὶ ἄγγελος καὶ κύριος λέγεται. --- θεὸς καλεῖται, καὶ θεός ἐστι, καὶ ἔσται. --- οὗτος καὶ ἄγγελος, καὶ θεὸς καὶ κύριος, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνδρὸς τῷ Ἀβραὰμ φανεὶς, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνθρώπου αὐτῷ τῷ Ἰακὼβ παλαίσας. *id est:* Hic, qui Patriarchis conspectus est, & Deus dicitur, etiam Angelus & Dominus dicitur. --- Deus vocatur, & Deus est, & erit. --- Iste & Angelus, & Deus & Dominus, qui & Abrahæ in forma viri apparuit, & in specie hominis cum Jacobo luctatus est. Et postea in eodem Dialogo cum Tryphone Judæo; αὐτὸς ὢν καὶ θεὸς, καὶ ἄγγελος παρὰ τοῦ πατρὸς πεμπόμενος, qui & ipse Deus, & Angelus à Patre missus.

9. Idem, prope finem orationis paræneticæ ad Græcos, disertè confitetur & docet, ἕνα καὶ μόνον εἶναι μόνον θεὸν, unum eundemque solum esse Deum. Et subjicit, hoc esse primum veræ pietatis documentum, ὁ πρῶτον ἐστὶ τῆς ἀληθοῦς θεοσεβείας γνώρισμα. Et in Apologia ad Antoninum scribit, Christi hanc esse doctrinam, quòd solus Deus adorandus sit, ὡς θεὸν μόνον δεῖ προσκυνεῖν, & adfert Christi verba de solo Deo adorando ex cap. 4. Matthæi. Et paucis interjectis in eadem Apologiâ, ante medium, Justinus Imperatorem Antoninum sic alloquitur: Christus dixit *Reddito quæ Cæsaris sunt, Cæsari; & quæ Dei, Deo.* Proinde nos solum Deum adoramus, & vobis in rebus aliis læti inservimus [ὅθεν θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν· ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν.] Et suprà de se aliisque Christianis in eadem Apologia dixit, se colere & adorare [σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν] Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Et hos tres manifestè distinxit, quando dixit Filium honorari secundo loco, & Spiritum in tertio ordine; ut suprà monuimus. Et Verbum dicit esse κυρίως υἱὸν, θεὸν ὑπάρχοντα, καὶ λόγον ὑπάρχοντα. Ex quibus omnibus efficitur secundùm doctrinam Justini, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, esse verè tres, quoad modos ὑπάρξεως; & hos tres esse, quoad essentiam, unum verum Deum. Hanc ipsam doctrinam copiosè & luculenter explicat Autor expositionis fidei, quæ Justino tributur.

Athenagoras [illegible] 10. Athenagoras lib. qui inscribitur, πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν, legatio pro Christianis; Prædicamus (inquit) unum Deum ingenitum, ἕνα θεὸν τὸν ἀγέννητον, καὶ ἀΐδιον, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀπαθῆ, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ ἀχώρητον, νῷ μόνῳ καὶ λόγῳ καταλαμβανόμενον, φωτὶ καὶ κάλλει καὶ πνεύματι καὶ δυνάμει ἀνεκδιηγήτῳ περιεχόμενον, ὑφ' οὗ γεγένηται τὸ πᾶν διὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου διακεκόσμηται, καὶ συγκρατεῖται. Nam & Dei Filium mente complectimur, [νοοῦμεν γὰρ καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ.] -- Filius Dei est verbum Patris, in idea & efficacia, [λόγος τοῦ πατρὸς, ἐν ἰδέᾳ καὶ ἐνεργείᾳ.] Ab ipso enim & per ipsum [πρὸς αὐτοῦ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ] facta sunt omnia: Cùm Pater & Filius unum sint; Filius autem sit in Patre, & Pater in Filio, unitate & potentia Spiritus, [ἑνότητι καὶ δυνάμει πνεύματος,] mens & Verbum Patris Filius Dei est [νοῦς καὶ λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.] Primigenia hic est Patris progenies, non ut facta; à principio enim Deus, qui est mens æterna, habuit ipse in seipso Verbum seu Rationem, cum rationalis ipse æternum sit: [πρῶτον γέννημα τῷ πατρὶ, οὐχ ὡς γενόμενον, ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὁ θεὸς, νοῦς ἀΐδιος ὤν, εἶχεν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τὸν λόγον, ἀϊδίως λογικὸς ὤν] sed, *πρῶτον γέννημα.* ut rerum cunctarum idea & perfectio foret, progressa est. Quin & ipsum in Prophetis agentem Spiritum Sanctum dicimus à Deo emanare, ad ipsumque reflecti, veluti Solis radium. [καί τοι καὶ αὐτὸ τὸ ἐνεργοῦν τοῖς ἐκφωνοῦσι προφητικῶς ἅγιον πνεῦμα, ἀπόρροιαν εἶναι φαμὲν τοῦ θεοῦ, ἀποῤῥέον καὶ ἐπαναφερόμενον, ὡς ἀκτῖνα ἡλίου.] Quis igitur non miretur, audiens nos dici atheos? qui prædicamus Deum Patrem, & Deum Filium, & Spiritum Sanctum [λέγοντας θεὸν πατέρα, καὶ υἱὸν θεὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον,] ita ut & in unione potentiam, & in ordine distinctionem eorum monstremus. [δεικνύντας αὐτῶν καὶ τὴν ἐν τῇ ἑνώσει δύναμιν, καὶ τὴν ἐν τῇ τάξει διαίρεσιν.] --- Nos præsentem hanc vitam minimè magnifacimus, & illum duntaxat ducem pertranseuntes sequimur, quem æqualiter Deum cum Verbo quod ab ipso est cognoscere, quænam Filii ad Patrem sit unio; quid Pater Filio communicet; quid sit Spiritus; quæ sit tantorum unio, & unitorum distinctio: videlicet Spiritûs, & Filii, & Patris: [ὀντως θεὸν καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ λόγον εἰδέναι, τίς ἡ τοῦ παιδὸς πρὸς τὸν πατέρα ἑνότης, τίς ἡ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν κοινωνία, τί τὸ πνεῦμα, τίς ἡ τῶν τοσούτων ἕνωσις, καὶ διαίρεσις ἑνουμένων, τοῦ πνεύματος, τοῦ παιδὸς, τοῦ πατρός.] Scimus esse vitam præstantiorem, quàm verbis quisquam exprimere possit, quæ nos excipiet, si puri ab omni crimine ad ipsam transmissi fuerimus! Hæc Athenagoras.

11. Etsi non spernimus Athenagoram dicentem, τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀπόρροιαν εἶναι τοῦ Θεοῦ. Nam *Admonitio de vocabulo ἀπόῤῥοια.* Athenagoræ quidem hoc dicentis mens sana fuit; ut patet ex reliquo contextu illius libri, ex quo hæc ejus verba depromsimus: & autor libri Sapientiæ dicit, Sapientiam esse ἀπόρροιαν τῆς τοῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρινῆ, sincerum effluxum gloriæ Omnipotentis: cap. 7. vers. 25. Sic tamen nos loqui prohibet Athanasius, propter perversum sensum hæreticorum. quemadmodum (inquit) non eodem modo creant homines, quo creat Deus: neque sic sunt homines, uti est Deus: ita quoque aliter se habet hominum generatio, aliter Filii ex Patre generatio. Hominum enim progenies partes sunt quodammodo gignentium, cùm eis corporum natura non simplex, sed fluxa sit, & ex particulis coalescat; Effluuntque homines cùm gignunt, & rursus in eos influunt alimenta, ac proinde decursu temporis multorum liberorum parentes efficiuntur: Deus verò, cùm partes non habeat, sine ullâ partium divisione & impatibiliter, Filii sui Pater exsistit. Non enim effluxio est ab re incorporeâ, aut in eam ulla influxio (οὔτε γὰρ ἀπόρροή τοῦ ἀσωμάτου, οὔτε ἐπιρροή τις εἰς αὐτὸν

αὐτὸν γίνεται,] ut hominibus contingit; sed quia secundum naturam simplex est, unius duntaxat Filii Pater est. Hæc Athanasius, lib. de Synodi Nicænæ decretis contra Hæresin Arianam. [tom. 1. oper. Athanas. edit. Paris. Græcol. an. Dom. 1627. pag. 259. C.] Idem etiam Athanasius, in principio libri, qui inscribitur, Expositio fidei, [eodem tom. 1. pag. 240.] loquens de Filio, ait: λόγον δὲ ὁ προφορικὸν, οὐκ ἐνδιάθετον· οὐκ ἀπόῤῥοιαν τοῦ τελείου· οὐ τμῆσιν τῆς ἀπαθοῦς φύσεως. Vide inferiùs, cap. 4. §. ult.

Irenæi doctrina, seu confessio fidei Catholicæ. 12. Irenæus, lib. 1. adversus hæreses, cap. 2. & cap. 3. Ecclesia (inquit) per universum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis & à discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum, Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: & in unum Jesum Christum, Filium Dei, incarnatum pro nostra salute: & in Spiritum Sanctum, qui per prophetas prædicavit dispositiones Dei & adventum, & eam, quæ est ex virgine, generationem, & passionem, & resurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos ascensionem dilecti Iesu Christi Domini nostri, & de cœlis in gloria Patris adventum ejus, ad recapitulanda universa, & resuscitandam omnem carnem humani generis: ut Christo Iesu Domino nostro, & Deo, & Salvatori, & Regi, secundùm placitum Patris invisibilis omne genu curvetur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & judicium justum in omnibus faciat. Spiritualia quidem nequitiæ, & angelos transgressos, atque apostatas factos, & impios, & injustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternum ignem mittat: Justis autem & æquis, & præcepta ejus servantibus, & in dilectione ejus perseverantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, vitam donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circundet.

Cap. 3. Hanc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, (quemadmodum prædiximus,) Ecclesia, & quidem in universum Mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans: & similiter credit his, videlicet quasi unam animam habens & unum cor, & consonanter hec prædicat & docet, & tradit quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una & eadem est. Et neque hæ, quæ in Germania sunt fundatæ, Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ, quæ in Hiberis sunt; neque hæ, quæ in Celtis; neque hæ, quæ in Oriente; neque hæ, quæ in Ægypto; neque hæ quę in Libya; neque hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut Sol creaturæ Dei in universo mundo unus & idem est; sic & lumen, prædicatio veritatis, ubique lucet, & illuminat omnes homines qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valde prævalet in sermone, ex his qui præsunt Ecclesiis, alia, quàm hæc sunt, dicet. Nemo enim super magistrum est: neque infimus in dicendo deminoravit traditionem. Cùm enim una & eadem fides sit, neque is, qui multum de ea potest dicere amplius; neque is, qui minus, deminorat. Hæc Irenæus.

Annotationes historicæ. *De Ignatio.* 13. Johannis Apostoli auditores insignes fuerunt Papias Hieropolitanus Episcopus, & Polycarpus Smyrnæus, & Ignatius Antiochenus: inquit Eusebius in Chronicis, lib. 2. ad annum tertium Trajani Imperatoris. Exstat in hunc Ignatium homilia Chrysostomi, quæ est septuagesima oratio tomi quinti operum Chrysostomi, editionis græcæ Savilianæ, ubi Chrysostomus ait, Ignatium conversatum esse cum Apostolis, & ab ipsis Apostolis ordinatum esse Episcopum Ecclesiæ Antiochenæ. Romam vinctus ducitur & martyrio coronatur Ignatius, imperante Trajano; ut legimus in historia Ecclesiasticâ Eusebii, lib. 3. κεφ. λϛ. Passum esse anno undecimo Trajani, scribit Hieronymus, in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 26. annum autem undecimum Trajani, & martyrium Ignatii refert Baronius ad annum Christi centesimum decimum: Calvisius autem ad annum Christi centesimum septimum.

De Iustino. 14. Justinus in sua Apologiâ ad Antoninum Pium, ait: πρὸ ἐτῶν ἑκατὸν πεντήκοντα γεγενῆσθαι τὸν Χριστὸν, ἐπὶ Κυρηνίου, ante annos centum quinquaginta Christum sub Cyrenio natum esse. Nempe Apologiam illam scripsit, eamque Imperatori Antonino Pio obtulit, anno Christi centesimo quinquagesimo. Et in ea genus & nomen suum, religionemque Christianam profitetur, Justinum se esse dicens, Prisci Batti filium, Flaviæ (quæ nova civitas est Syriæ Palestinæ) ortum. Epiphanius refert, hunc Justinum fuisse genere Samaritanum, hæres. 46. contra Tatianos. Antequam verò Christianus fieret, sectator fuit disciplinę Platonis, (τοῖς Πλάτωνος χαίρων διδάγμασι) ut ipse de se testatur, in altera Apologiâ, ad Senatum Romanum. Vbi etiam, quâ occasione adductus fuerit, ut de Christianis benigniùs sentire inciperet, tandemque iis se adjungeret, commemorat his verbis: Nam & ego ipse (inquit) Platonis disciplinæ sectator, cùm calumniosè deferri Christianos audirem, intrepidè autem ad mortem & alia, quæ terribilia esse censentur, omnia adire conspicerem; statui ipse mecum, fieri haud quaquam posse, ut illi in vitiorum pravitate & voluptatum amore viverent. Quis etenim voluptatis consectator, aut intemperans, & humanarum carnium dapes pro bono ducens, mortem libenter complecti queat, ut bonis suis se ipsum privet; ac non potiùs modis omnibus, ut hanc sibi continenter vitam agere, & celando Principes & Magistratus fallere liceat, operam navet, nedum per denunciationem & indicium seipsum cædi offerat? Hæc ibi Justinus. Crimina autem illa, quæ ait fuisse calumniosè conficta in Christianos, complectitur Athenagoras hoc brevi verborum compendio, paullò post initium suæ legationis pro Christianis: Τρία ἐπιφημίζουσιν ἡμῖν ἐγκλήματα, ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, Οἰδιποδείους μίξεις. id est: Tribus nos infamant accusationibus, objicientes nobis Atheismum, epulas Thyestæas, concubitus incestos. De exitu Justini scribit Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: Hic, (inquit) quum in urbe Româ haberet τὰς διατριβὰς, & Crescentem Cynicum, quia multa adversum Christianos blasphemabat, redargueret gulosum, & mortis timidum, luxuriæque & libidinum sectatorem, ad extremum studio ejus & insidiis accusatus quòd Christianus esset, pro Christo sanguinem fudit. Hæc Hieronymus. Similia de eodem Justini martyrio scripsit Eusebius, lib. 4. hist. Eccles. κεφ. ιϛ. ubi ait, Justinum secundum Libellum seu Apologiam secundam (quæ vulgo prior dici solet,) obtulisse Antonini Pii successoribus, Marco Aurelio Antonino Philosopho, & Lucio Vero, Imperatoribus, & mox sub iisdem palmam martyrii adeptum esse. Apologiæ hujus oblationem & Justini obitum ad unum eundemque annum referunt

Chronologi quidam : nam Baronius utrumque contigisse scribit anno Christi 165. at Calvisius Apologię hujus scriptionem ponit in anno Christi 162. Et Justini martyrium refert ad annum sequentem, videlicet annum Christi 163.

De Athenagora. 15. Athenagoras Philosophus Christianus legationem suam pro Christianis iisdem Imperatoribus, Marco Aurelio Antonino Philosopho, & Lucio Vero (quem Lucium Aurelium Commodum vocat,) inscripsit. Unde patet Athenagoram fuisse Justino σύγχρονον. Obiit autem Lucius Imp. anno Christi 171. ut supputat Baronius.

De Irenæo. 16. Irenæus scribit se vidisse Polycarpum, inquiens; Et Polycarpus autem non solùm ab Apostolis edoctus, & conversatus cum multis ex eis qui Dominum viderunt, sed etiam ab Apostolis in Asia, in ea, quæ est Smyrnis, Ecclesiâ constitutus Episcopus, quem & nos vidimus in prima nostra ætate: multum enim perseveraverat, & valde senex gloriosissimè & nobilissimè martyrium faciens exivit de hac vitâ. Hæc Irenæus, lib. 3. adversus hæreses, cap. 3. Sub eisdem autem Imperatoribus, sub quibus Justinum martyrio coronatum esse ostendimus, etiam Polycarpus μαρτυρίῳ τελειοῦται, id est, martyrio consummatur, ut scribit Eusebius lib. 4. hist. Eccles. κεφ. ιϛ. Floruisse autem Irenæum, & prius quidem Presbyterum, postea autem defuncto Pothino Lugdunensis Ecclesię in Gallia Episcopo & martyri successisse in illius Ecclesiæ Episcopatu, regnante eodem Imperatore, Marco Aurelio Antonino Philosopho, refert Eusebius hist. Eccles. lib. 4. κεφ. κγ. & lib. 5. capitib. 4. & 5. quo postremo loco adjicit; hunc Irenæum Polycarpi auditorem [πολυκάρπου ἀκουστὴν] fuisse in juvenili ætate. Regnavit Marcus Aurelius Antoninus Philosophus annos novemdecim, eique in Imperio Romano successit Commodus; ut legimus apud Eusebium, lib. 5. hist. Eccles. cap. 9. Id verò contigisse scribit Calvisius, anno Christi centesimo octogesimo: Baronius autem, anno Christi centesimo octogesimo secundo. Floruisse maximè sub Commodo Principe Irenæum Lugdunensis Ecclesiæ Episcopum, scribit Hieronymus, in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 45. ubi etiam ait; Constat autem Polycarpi sacerdotis & martyris hunc fuisse discipulum. Hæc Hieronymus, de Irenæo. de quo etiam Theodoretus, dialogo. 1. qui Immutabilis inscribitur : Et Irenæum (inquit,) cui, ut Polycarpi doctrinâ frueretur, contigit: Occidentalium autem Gallorum lumen fuit. Et lib. 1. hæreticarum fabularum, cap. de Carpocrate. Irenæum vocat virum Apostolicum, eumque ait illuminasse Occidentem. vide plura de Irenæo, cap. 37. hujus libri, §. 6.

CAPUT QUARTUM.

Quatuor Symbola; videlicet Antiochenum, Nicænum, Constantinopolitanum, & Athanasii: unà cum excerptis quibusdam ad doctrinæ hujus illustrationem spectantibus, ex Athanasii Epistolâ de fide ad Iovinianum Imp. ejusdemque libro, cui titulus est, ἔκθεσις πίστεως: *& ex Synodali epistola Patrum Concilii Constantinopolitani.*

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ λόγου, τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς, ὅρος ἐπισκόπων, τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ συναχθέντων ἐν τῇ συνόδῳ. καὶ ἔκθεσις τῆς αὐτῆς συνόδου πρὸς Παῦλον Σαμοσατέα. Anno Dom. 272.

Symbolum Antiochenum. Ὁμολογοῦμεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς κατὰ πνεῦμα πρὸ αἰώνων γεννηθέντα, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐκ παρθένου κατὰ σάρκα τεχθέντα, ἓν πρόσωπον σύνθετον ἐκ θεότητος οὐρανίου, καὶ ἀνθρωπείας σαρκός· καὶ καθὸ ἄνθρωπος, ἕν· καὶ ὅλον Θεὸν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον· ὅλον Θεὸν καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ καθὸ* σῶμα Θεόν· καὶ ὅλον ἄνθρωπον μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα ἄνθρωπον· οὕτως ὅλον προσκυνητὸν καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα προσκυνητόν· ὅλον προσκυνοῦντα καὶ μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα προσκυνοῦντα· ὅλον ἄκτιστον καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα ἄκτιστον· ὅλον πλαστὸν καὶ μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα πλαστόν· ὅλον ὁμοούσιον Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ' οὐχὶ καθὸ* σῶμα ὁμοούσιον τῷ Θεῷ· ὥσπερ οὐδὲ κατὰ τὴν θεότητα ἀνθρώποις ἐστὶν ὁμοούσιος, καίτοιγε μετὰ τῆς θεότητος ὢν κατὰ σάρκα ὁμοούσιος ἡμῖν. καὶ γὰρ, ὅταν λέγωμεν αὐτὸν κατὰ πνεῦμα Θεῷ ὁμοούσιον, οὐ λέγομεν κατὰ πνεῦμα ἀνθρώποις ὁμοούσιον· καὶ πάλιν, ὅταν κηρύσσωμεν αὐτὸν κατὰ σάρκα ἀνθρώποις ὁμοούσιον, οὐ κηρύσσομεν αὐτὸν κατὰ σάρκα ὁμοούσιον Θεῷ. ὥσπερ γὰρ κατὰ πνεῦμα ἡμῖν οὐκ ἔστιν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ Θεῷ ἐστι κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος, οὕτως οὐδὲ κατὰ σάρκα ἐστὶ Θεῷ ὁμοούσιος, ἐπειδὴ ἡμῖν ἐστι κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος. ὥσπερ δὲ ταῦτα διήρηται, καὶ σεσαφήνισται, οὐκ εἰς διαίρεσιν τοῦ ἑνὸς προσώπου τοῦ ἀδιαιρέτου· ἀλλ' εἰς δήλωσιν τοῦ ἀσυγχύτου τῶν ἰδιωμάτων τῆς σαρκὸς, καὶ τοῦ λόγου, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἀδιαιρέτου συνθέσεως πρεσβεύομεν. id est:

* κατὰ τό.

* κατὰ τό.

De incarnatione Verbi Dei, & Filii Patris, definitio Episcoporum qui Antiochiæ in Synodo convenerunt, & expositio ejusdem Synodi adversus Paulum Samosatenum.
Anno Dom. 272.

Confitemur Dominum nostrum Jesum Christum, ex Patre quidem secundùm Spiritum ante secula genitum, novissimis verò diebus ex Virgine secundùm carnem natum; unam personam compositam ex cœlesti divinitate & humana carne; secundùm quod homo est, unum. Et totum Deum & totum hominem: totum Deum etiam cum corpore; sed non secundùm corpus, Deum. totum etiam hominem cum divinitate; sed non secundùm divinitatem, hominem. Sic totum adorabilem etiam cum corpore, sed non secundùm corpus adorabilem. Totum adorantem etiam cum divinitate, sed non secundùm divinitatem adorantem. Totum increatum etiam cum corpore, sed non secundùm corpus increatum. Totum formatum etiam cum divinitate, sed non secundùm divinitatem formatum. Totum Deo consubstantialem etiam cum corpore, sed non secundùm corpus consubstantialem Deo: quemadmodum neque secundùm divinitatem hominibus coëssentialis est; quamvis nobis secundùm carnem coëssentialis, etiam cum divinitate

nitate exſiſtens. Etenim cùm illum ſecundùm ſpiritum Deo conſubſtantialem dicimus, non dicimus hominibus ſecundùm Spiritum coëſſentialem. Contra autem, cùm illum ſecundum carnem hominibus coëſſentialem prædicamus, non prædicamus illum ſecundùm carnem Deo conſubſtantialem. Sicut enim ſecundùm Spiritum nobis coëſſentialis non eſt; quia ſecundùm hunc Deo conſubſtantialis eſt: ita neque Deo ſecundùm carnem conſubſtantialis eſt; quia ſecundùm hanc nobis eſt coëſſentialis. Quemadmodum autem hæc diſtincta & declarata ſunt non ad inducendam unius indiviſæ perſonæ diviſionem, ſed ad denotandam proprietatum Verbi & carnis minimè confuſam diſtinctionem: ita & illa, quæ ad indiviſam unionem compoſitionemve pertinent, prædicamus.

Confeſſio fidei edita à tercentum & octodecim Patribus in Concilio Nicæno primo œcumenico contra Arium & alios Hæreticos, anno Dom. 325. Imperat. Conſtantino Magno: prout exſtat in Epiſtola ſancti Athanaſii de fide, ad Iovianum Imperatorem.

Symbolum Nicænum. 2. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ. γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ πατρί. δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. τοὺς δὲ λέγοντας, ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. id eſt.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilium effectorem. Et in unum Dominum Ieſum Chriſtum, Filium Dei, genitum à Patre unigenitum, hoc eſt, ex Patris ſubſtantia, Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri: per quem omnia facta ſunt, quæ in Cœlo & quæ in terra: qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlo, incarnatus eſt, homo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit tertiâ die, aſcendit ad Cœlos, venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Illis autem qui dicunt, tempus fuiſſe cùm Filius Dei non erat, & non antè fuiſſe quàm naſceretur, & ex nihilo ortum eſſe, aut ex alia ſubſiſtentiâ vel ſubſtantiâ quàm Patris conſtare, vel creatum eſſe, vel poſſe converti mutarive; Catholica, & Apoſtolica Eccleſia indicit anathema.

Exegeſis Athanaſiana. 3. Recitato hoc Symbolo, ſubjungit in illa ſuâ ad Jovinianum Imperatorem epiſtolâ Athanaſius hanc brevem exegeſin: οὐ γὰρ ἁπλῶς ὅμοιον εἰρήκασι τὸν υἱὸν τῷ πατρί, ἵνα μὴ ἁπλῶς ὅμοιος Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ Θεὸς ἀληθινὸς πιστευθῇ· ἀλλ' ὁμοούσιον ἔγραψαν, ὅπερ ἴδιον ἦν γνησίου καὶ ἀληθινοῦ υἱοῦ, ἀληθινοῦ καὶ φύσει τοῦ πατρός. ἀλλ' οὐδὲ ἀπηλλοτρίωσαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον συνεδόξασαν αὐτὸ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἐν τῇ μιᾷ τῆς ἁγίας Τριάδος πίστει, διὰ τὸ καὶ μίαν εἶναι ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι θεότητα. id eſt,

Neque levi aut ſimplici ratione Filium Patri ſimilem eſſe aſſeveravit Synodus, aſt eum, ne ex levi re Deo ſimilis, ſed verus ex Deo Deus haberetur, conſubſtantialem eſſe ſcripto tradidit, quod proprium eſt genuini & veri Filii, veri & naturalis Patris: ſed nec alienavit Spiritum Sanctum à Patre & Filio; ſed eum unà glorificavit cum Patre & Filio, in una Sanctæ Trinitatis fide, eò quòd una ſit in ſancta Trinitate Deitas.

Symbolum Concilii Conſtantinopolitani, quod fuit œcumenicum ſecundum, imperante Theodoſio ſeniore, contra hæreſin Macedonii Pneumatomachi, Epiſcopi Conſtantinopolitani, aliaſque hæreſes. Anno Dom. 381.

Symbolum Conſtantinopolitanum. 4. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί. δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς. καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν. id eſt.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, viſibiliumque omnium & inviſibilium. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei unigenitum, ex Patre genitum ante omnia ſecula: lumen ex lumine; Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri: per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt ex Spiritu Sancto & Mariâ Virgine, & homo factus eſt. qui pro nobis crucifixus eſt ſub Pontio Pilato, & paſſus eſt, & ſepultus, & reſurrexit tertiâ die ſecundùm ſcripturas: & aſcendit in cœlos, & ſedet à dextris Patris, & rurſum venturus eſt cum gloria ad judicandum vivos & mortuos, cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum, vivificatorem, ex Patre procedentem, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & ſimul glorificatur, qui loquutus eſt per Prophetas. In unam ſanctam catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Confitemur unum baptiſma, in remiſſionem peccatorum. Exſpectamus re-

ſurrectionem mortuorum, & vitam futuri ſeculi. Amen.

5. Patres Concilii hujus œcumenici ſecundi, cùm canones pro recta Eccleſiæ adminiſtratione conſcripſiſſent, ſtatuiſſentque ut fidei formula in Concilio Nicæno edita, firma ac ſtabilis maneret; & Nectarium Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, Flavianum verò Antiochenæ, Epiſcopos canonicè conſtituiſſent; reverterunt ſinguli in ſuam quiſque Patriam. Sequenti autem æſtate plurimi eorum ad eandem urbem denuò regreſſi (neceſſaria enim Eccleſiæ negotia eos illò revocaverunt,) epiſtolam à Concilio Epiſcoporum in Occidente coactorum accepere: quæ illos hortabatur, ut Romam, ubi jam maximus Epiſcoporum cœtus congregatus erat, accederent. At tam longum iter ſuſcipere, cum nihil inde lucri ſe facturos putarent, omnino recuſârunt illi quidem; ſed tamen ſcripſerunt epiſtolam, quâ tum tempeſtatem contra Eccleſias excitatam eis ſignificabant, tum illorum ſubnotabant in ea re negligentiam, tum denique doctrinam Apoſtolicam ſummatim proponebant. Hæc refert Theodoretus, lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 8. qui eandem Patrum illorum epiſtolam ſubnectit cap. 9. ex qua epiſtola hæc, quæ ſequuntur, depromſimus.

Nectarius Conſtantinop. Flavianus Antioch. Epiſcopi.

Ex libello Synodico à Patribus Concilii Conſtantinopolitani ad Damaſum, Ambroſium, alioſque Epiſcopos in urbe Româ convocatos miſſo. prout exſtat apud Theodoretum, Hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 9.

6 Ἡμεῖς γὰρ εἴτε διωγμοὺς, εἴτε θλίψεις, εἴτε βασιλικὰς ἀπειλὰς, εἴτε τὰς τῶν ἀρχόντων ὠμότητας, εἴτε τινὰ πειρασμὸν ἕτερον, παρὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπεμείναμεν, ὑπὲρ τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας παρὰ τῶν τιη' ἁγίων θεοφόρων πατέρων κυρωθείσης ὑπέστημεν. (1) ταύτην γὰρ καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς μὴ διαστρέφουσι τὸν λόγον τῆς ἀληθοῦς πίστεως συναρέσκειν δεῖ, (2) ἣν μόλις ποτὲ πρεσβυτάτην τε οὖσαν, καὶ ἀκόλουθον τῷ βαπτίσματι, καὶ διδάσκουσαν ἡμᾶς πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. δηλαδὴ θεότητός τε καὶ δυνάμεως, καὶ οὐσίας μιᾶς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος πιστευομένης, ὁμοτίμου τε τῆς ἀξίας. καὶ συναϊδίου τῆς βασιλείας. ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν ἤγουν τρισὶ τελείοις προσώποις. ὡς μήτε τὴν Σαβελλίου νόσον χώραν λαβεῖν συγχυμένων τῶν ὑποστάσεων, εἴτουν τῶν ἰδιοτήτων ἀναιρουμένων, μήτε μὴν τὴν τῶν Εὐνομιανῶν καὶ Ἀρειανῶν, καὶ Πνευματομάχων βλασφημίαν ἰσχύειν, τῆς οὐσίας, ἢ τῆς φύσεως, ἢ τῆς θεότητος τεμνομένης. καὶ τῇ ἀκτίστῳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ συναϊδίῳ τριάδι μεταγενεστέρας τινὸς, ἢ κτιστῆς, ἢ ἑτεροουσίου φύσεως ἐπαγομένης. καὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲ τοῦ κυρίου λόγον, ἀδιάστροφον σώζομεν, οὔτε ἄψυχον, οὔτε ἄνουν, ἢ ἀτελῆ τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν παραδεχόμενοι, ὅλον δὲ εἰδότες τέλειον μὲν ὄντα πρὸ αἰώνων θεοῦ λόγον, τέλειον δὲ ἄνθρωπον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν γενόμενον. τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν πίστιν (3) τὴν παρ' ἡμῶν ἀνυποστόλως κηρυττομένην, ὡς ἐν κεφαλαίῳ τοιαῦτα. περὶ ὧν καὶ ἐπὶ πλεῖον ψυχαγωγηθῆναι δυνήσεσθε, τῷ τε ἐν Ἀντιοχείᾳ τόμῳ παρὰ τῆς ἐκεῖ συνελθούσης συνόδου γεγενημένῳ, καταξιώσαντες ἐντυχεῖν, καὶ τῷ πέρυσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκτεθέντι συνόδου, ἐν οἷς πλατύτερον τὴν πίστιν ὡμολογήσαμεν, καὶ τῶν ἔναγχος καινοτομηθεισῶν αἱρέσεων ἀναθεματισμὸν ἔγγραφον πεποιήκαμεν. id eſt:

1. Chr. & Sc. ταύτην.

2. Chr. hæc vocabula ἣν μόλις ποτὲ, delet.

3. Chr. & Scal. τὴν.

Commendant eis lectionem Symboli Antiocheni, & Symboli Conſtantinopolitani.

Nos enim perſecutionum procellas, cruciatus, minas Imperatorias, crudelem Magiſtratuum violentiam, aliarumque rerum incommodarum tentationes, quas ab hæreticis ſuſtinuimus pro fide Euangelica, à 318. ſanctis Patribus Nicææ urbis Bithyniæ confirmatâ, ſuſtinuimus. Etenim iſta fides cùm à vobis, tum à nobis, tum ab omnibus qui verbum veræ fidei non pervertunt, approbari debet: quippe cùm & antiquiſſima ſit, & lavacro baptiſmatis, quo tincti ſumus, conſentanea: & nos doceat credere in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, hoc eſt, in divinitatem, potentiam & ſubſtantiam unam Patris & Filii & Spiritûs Sancti, æqualem dignitatem, & coæternum regnum in tribus perfectis hypoſtaſibus, id eſt, in tribus perfectis perſonis: adeo ut neque quicquam loci detur peſtiferæ Sabellii hæreſi, quâ confunduntur perſonæ, hoc eſt, proprietates earum tolluntur: neque blaſphemia Eunomianorum, Arianorum, aut eorum, qui Spiritum Sanctum oppugnant, quicquam habeat ponderis: quæ quidem eſſentiam, naturam & divinitatem Trinitatis diſcindit; & ei, quæ nec creata eſt, & conſubſtantialis eſt, & coæterna eſt, naturam poſteriùs genitam, aut creatam, aut quæ ſit alterius eſſentiæ, tribuit. Nos autem doctrinam etiam Dominicæ Incarnat. integram & perfectam tenemus: & neque œconomiam carnis Chriſti vel Animæ vel mentis expertem, vel imperfectam eſſe aſſerimus: Sed agnoſcimus verbum Dei ante ſecula omnino perfectum eſſe, & perfectum Hominem in noviſſimis diebus pro noſtra ſalute factum eſſe. Atque iſta de fide à nobis liberè ingenuéque prædicatâ ſummatim diſſeruimus. de quibus pleniorem cognitionem animis poteritis percipere, ſi libellum à Concilio Antiochiæ convocato de fidei deciſione editum; & eum etiam, qui ſuperiore anno Conſtantinopoli à Concilio generali compoſitus eſt, legere placuerit: in quibus tum fidem noſtram uberiùs expoſuimus, tum hæreſibus nuper excogitatis anathema ſcriptis proditum denunciavimus.

De hac epiſtola Synodicâ ſic loquitur Theodoretus, loco citato: ταῦτα κατά τε τῆς Ἀρείου καὶ Ἀετίου καὶ Εὐνομίου μανίας. καὶ μέντοι καὶ Σαβελλίου καὶ Φωτινοῦ καὶ Μαρκέλλου, Παύλου τε τοῦ Σαμοσατέως, καὶ Μακεδονίου γεγράφασιν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν Ἀπολιναρίου καινοτομίαν περιφανῶς ἀπεκήρυξαν. id eſt:

Hæreticorum inſania exploſa

Hæc contra Arii, Aëtii & Eunomii inſaniam, quin etiam contra Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samoſateni & Macedonii amentiam ſcripſerunt. Simili ratione & novæ Apollinaris doctrinæ palàm anathema indixerunt.

Symbolum ſancti Athanaſii de fide Catholica, vulgo in Eccleſia receptum.

Symbolum Athanaſ.

7. Εἴ τις θέλει σωθῆναι, πρὸ πάντων χρὴ αὐτῷ τὴν καθολικὴν κρατῆσαι πίστιν, ἣν εἰ μή τις ὑγιῆ καὶ ἄμωμον τηρήσειεν, πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς εἰς τὸν αἰῶνα ἀπολεῖται. πίστις δὲ ἡ καθολικὴ αὕτη ἐστὶν, ἵνα ἕνα θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σεβώμεθα. μή

Quicumque vult ſalvus eſſe, ante omnia opus eſt ipſi, ut teneat Catholicam fidem: quam niſi quiſque integram inviolatamque ſervaverit, abſque dubio in æternum peribit. Fides autem Catholica hæc eſt. Ut unum Deum in Trinitate; & Trini-

τε

[*al. leg. τὰς ὑποστάσεις.*] τε συγχέοντες τὰ* πρόσωπα, μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντες. ἄλλη γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ πατρὸς ὑπόστασις, ἄλλη τοῦ υἱοῦ, καὶ ἄλλη τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀλλὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, μία ἐστὶ θεότης, ἴση δόξα,* [*a. l. συναΐδιος.*] συνδιαιωνίζουσα ἡ μεγαλειότης. οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος καὶ ὁ υἱὸς, τοιοῦτον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.* [** a.l. ἀκατάληπτος.*] ἄμετρος ὁ πατὴρ, ἄμετρος ὁ υἱὸς, ἄμετρον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως οὐ τρεῖς αἰώνιοι, ἀλλ' εἷς αἰώνιος, ὥσπερ οὐ τρεῖς ἄκτιστοι, οὐδὲ τρεῖς ἄμετροι, ἀλλ' εἷς ἄκτιστος, καὶ εἷς ἄμετρος. ὁμοίως,* [*a. l. παντοδύναμος.*] παντοκράτωρ ὁ πατὴρ, παντοκράτωρ ὁ υἱὸς, παντοκράτωρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως, οὐ τρεῖς παντοκράτορες, ἀλλ' εἷς παντοκράτωρ. οὕτω θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς ὁ υἱὸς, θεὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀλλ' ὅμως οὐ τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἷς θεός. ὡσαύτως, κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱὸς, κύριος καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως οὐ τρεῖς κύριοι, ἀλλ' εἷς ἐστὶ κύριος. ὅτι ὥσπερ μοναδικῶς ἑκάστην ὑπόστασιν, θεὸν καὶ κύριον ὁμολογεῖν τῇ Χριστιανικῇ ἀληθείᾳ* [*a. l. βιαζόμεθα.*] ἀναγκαζόμεθα· οὕτω τρεῖς θεοὺς, ἢ τρεῖς κυρίους λέγειν, καθολικῇ εὐσεβείᾳ κωλυόμεθα. ὁ πατὴρ ἀπ' οὐδενός ἐστι πεποιημένος, οὔτε δεδημιουργημένος, οὔτε γεγεννημένος· ὁ υἱὸς, ἀπὸ μόνου τοῦ πατρός ἐστιν, οὐ πεποιημένος, οὐδὲ δεδημιουργημένος, ἀλλὰ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πατρός. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐ πεποιημένον, οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν. εἷς οὖν ἐστι πατὴρ, οὐ τρεῖς πατέρες. εἷς υἱὸς, οὐ τρεῖς υἱοί. ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια. καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι, οὐδὲν πρῶτον, ἢ ὕστερον, οὐδὲν μεῖζον, ἢ ἔλαττον. ἀλλ' ὅλαι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις συνδιαιωνίζουσαι ἑαυταῖς εἰσὶ καὶ ἴσαι. οὕτως, ἵνα διὰ πάντων, ὥσπερ ἤδη προείρηται, καὶ τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι λατρεύηται. ὁ θέλων οὖν σωθῆναι, οὕτω περὶ τῆς ἁγίας τριάδος νοείτω. ἀλλ' ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶν πρὸς αἰώνιον σωτηρίαν, ἵνα καὶ τὴν* [*a. l. ἐνσάρκωσιν.*] ἐνανθρώπησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βεβαίως πιστεύῃ. ἐστὶν οὖν πίστις ὀρθὴ, ἵνα πιστεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, θεὸς καὶ ἄνθρωπός ἐστι. Θεός ἐστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, πρὸ αἰώνων γεννηθείς. καὶ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρὸς, ἐν χρόνῳ γεννηθείς. τέλειος Θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑποστάς. ἴσος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἥττων τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ὃς, εἰ καὶ θεὸς ὑπάρχει καὶ ἄνθρωπος, ὅμως οὐ δύο, ἀλλ' εἷς ἐστι Χριστός. εἷς δὲ, οὐ τροπῇ θεότητος εἰς σάρκα, ἀλλὰ προσλήψει τῆς ἀνθρωπότητος εἰς θεότητα. εἷς καθόλου, οὐ συγχύσει* [*a. l. τῆς οὐσίας.*] φύσεων, ἀλλ' ἑνότητι τῆς ὑποστάσεως. ὥσπερ γὰρ ψυχὴ λογικὴ καὶ σὰρξ, εἷς ἐστὶν ἄνθρωπος. οὕτω* [*a. l. θεάνθρωπος.*] θεὸς καὶ ἄνθρωπος, εἷς ἐστι Χριστός. ὁ παθὼν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ κατελθὼν εἰς τὸν ᾅδην, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, τοῦ παντοκράτορος· ὅθεν ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. οὗ τῇ ἐλεύσει πάντες ἄνθρωποι ἀναστήσονται σὺν τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν, ἀποδώσοντες περὶ τῶν ἰδίων ἔργων λόγον. καὶ οἱ καλὰ πράξαντες, εἰσελεύσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον. οἱ δὲ κακὰ, εἰς πῦρ αἰώνιον. αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις. ἣν εἰ μή τις πιστῶς τε καὶ βεβαίως πιστεύσῃ, σωθῆναι οὐ δυνήσεται. id est:

tatem in unitate veneremur: neque confundentes personas, neq; substantiam separantes. Alia enim est persona Patris; alia Filii; alia Spiritûs Sancti: sed Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti una est divinitas, æqualis gloria, & coæterna majestas. Qualis Pater; talis Filius: talis Spiritus Sanctus. Increatus Pater; increatus Filius; increatus Spiritus Sanctus. Immensus Pater; immensus Filius; immensus Spiritus Sanctus: æternus Pater; æternus Filius; æternus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres æterni; sed unus æternus: sicuti non tres increati, nec tres immensi; sed unus increatus, & unus immensus. Similiter, Omnipotens Pater; omnipotens Filius; omnipotens Spiritus Sanctus: & tamen non tres omnipotentes; sed unus omnipotens. Ita Deus Pater; Deus Filius; Deus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Dei; sed unus est Deus. Ita Dominus Pater; Dominus Filius; Dominus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Domini; sed unus est Dominus. Quia sicut sigillatim unamquamque personam Deum aut Dominum confiteri, Christianâ veritate compellimur: ita tres Deos aut Dominos dicere, Catholicâ religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus; sed genitus ex Patre: Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus est; sed procedens. Unus ergo Pater; non tres Patres: unus Filius; non tres Filii: unus Spiritus Sanctus; non tres Spiritus Sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius; nihil majus aut minus: sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales. Ita ut per omnia (sicut jam suprà dictum est,) & unitas in Trinitate; & Trinitas in unitate veneranda sit. Qui vult ergo salvus esse, ita de Trinitate sentiat. Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta: ut credamus & confiteamur, quia Dominus noster Jesus Christus Dei Filius, Deus & Homo est. Deus est ex substantiâ Patris ante secula genitus: Homo ex substantia matris in seculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex Anima rationali & humanâ carne subsistens. Æqualis Patri, secundùm divinitatem: minor Patre, secundùm humanitatem. Qui licet Deus sit & homo: non duo tamen, sed unus est Christus. Unus autem: non conversione divinitatis in carnem; sed assumtione humanitatis in Deum. Unus omnino: non confusione substantiæ; sed unitate personæ. nam sicut Anima rationalis & caro unus est homo: ita Deus & homo unus est Christus. Qui passus est pro salute nostra: descendit ad Inferos: tertiâ die resurrexit à mortuis: ascendit ad Cœlos: sedet ad dextram Dei Patris Omnipotentis; inde venturus est judicare vivos & mortuos. Ad cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & redditurі sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam; qui verò mala, in ignem æternum. Hæc est fides Catholica! Quam nisi quisque fideliter, firméque crediderit; salvus esse non poterit.

Ex libro sancti Athanasii Episcopi Alexandrini; qui inscribitur ἔκθεσις πίστεως, id est, *expositio fidei.*

[*Alia confessio Athanasii.*] 8. Πιστεύομεν εἰς ἕνα ἀγέννητον θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ποιητὴν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων. τὸν ἔχοντα ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ εἶναι· καὶ εἰς ἕνα μονογενῆ λόγον, σοφίαν, υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχως καὶ ἀϊδίως γεγεν-

Credimus in unum ingenitum Deum Patrem omnipotentem, omnium Creatorem, visibilium pariter & invisibilium, qui ex se habet quod est. Et in unum unigenitum Verbum, sapientiam,

οὐ προφορικόν. οὐκ ἀδιάθετον, &c. νημένον, λόγον δὲ οὐ προφορικὸν, οὐκ ἐνδιάθετον, οὐκ
ἀπόρροιαν τοῦ τελείου, οὐ τμῆσιν τῆς ἀπαθοῦς φύσεως,
οὔτε προβολὴν, ἀλλ' υἱὸν αὐτοτελῆ, ζῶντά τε καὶ ἐνεργοῦντα, τὴν ἀληθινὴν εἰκόνα τοῦ πατρὸς, ἰσότιμον
Ioan. 5. 23. καὶ ἰσόδοξον, τοῦτο γάρ ἐστι, φησὶ, τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς,
ἵνα καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα, οὕτως τιμῶσι καὶ τὸν υἱόν.
1. Ioan. 5. 20. θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, ὡς φησὶν Ἰωάννης ἐν
καθολικαῖς, καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ· οὗτός
ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ζωὴ ἡ αἰώνιος. παντοκράτορα
ἐκ παντοκράτορος, πάντων γὰρ ὧν ἄρχει ὁ πατὴρ καὶ
κρατεῖ, ἄρχει καὶ κρατεῖ, ὅλος ἐξ ὅλου, ὅμοιος τῷ
πατρὶ ὢν, ὡς φησὶν ὁ κύριος. ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς, ἑώρα-
Ioan. 14. 9. κε τὸν πατέρα. ἐγεννήθη δὲ ἀνεκφράστως καὶ ἀπερινοή-
τως, τὴν γὰρ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ἀντὶ τοῦ
Esai. 53. 8. οὐδείς. ὃς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων κατελθὼν ἐκ τῶν
κόλπων τοῦ πατρὸς, ἐκ τῆς ἀχράντου παρθένου Μαρίας,
τὸν ἡμέτερον ἀνείληφεν ἄνθρωπον, Χριστὸν Ἰησοῦν. ὃν
ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν παρέδωκεν, ἰδίᾳ προαιρέσει, ὡς
φησὶν ὁ κύριος, οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ,
ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λα-
Ioan. 10. 18. βεῖν αὐτήν. ἐν ᾧ ἀνθρώπῳ σταυρωθεὶς καὶ ἀποθανὼν
ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ἀνελήφθη εἰς οὐρανούς.
------- ὅπου πρόδρομος εἰσῆλθεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ κυρια-
κὸς ἄνθρωπος. ἐν ᾧ μέλλει κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς.
πιστεύομεν ὁμοίως καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. τὸ πάντα
ἐρευνῶν. καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ. ἀναθεματίζοντες τὰ παρὰ
ταῦτα φρονοῦντα δόγματα· οὔτε γὰρ υἱοπάτορα φρονοῦμεν,
ὡς οἱ Σαβέλλιοι λέγοντες μονοούσιον, καὶ οὐχ ὁμοούσιον.
καὶ ἐν τούτῳ ἀναιροῦντες τὸ εἶναι υἱὸν, οὔτε τὸ παθητὸν
σῶμα ὃ ἐφόρεσε διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν παντὸς,
ἀνατίθεμεν τῷ πατρί. οὔτε τρεῖς ὑποστάσεις μεμερι-
σμένας καθ' ἑαυτάς. ὥσπερ σωματοφυῶς ἐπ' ἀνθρώ-
πων ἐστὶ λογίσασθαι. ἵνα μὴ πολυθεΐαν ὡς τὰ ἔθνη φρο-
νήσωμεν. id est:

Filium ex Patre initialiter & perpetuò genitum. Verbum porrò non elocutione pronunciatum, aut cogitatione in animo conceptum; non derivatum à perfecto, neque item segmentum aut partem impatibilis illius naturæ, neque quod inde productum sit, aut emanaverit: sed Filium perfectum, viventem, vi agendi præditum, veram imaginem Patris, honore parem, & gloria æqualem, hæc enim est, inquit, voluntas Patris, ut quemadmodum venerantur Patrem, ita quoque venerentur & Filium; Deum verum, ex Deo vero; ut inquit in sua Catholicâ Joannes: *& sumus in vero Filio ejus Iesu Christo; hic est verus Deus, & vita æterna.* omnipotentem ex omnipotente: omnibus enim, quibus imperat & dominatur Pater, imperat & dominatur quoque Filius. Totus ex toto, similis Patri; ut & Dominus testatur: *Qui videt me, videt & Patrem meum.* Genitus autem est ineffabiliter & incomprehensibiliter. *Generationem enim ejus quis enarrabit?* quod idem est, ac si diceret, *Nullus.* Qui in consummatione seculorum descendens è sinu Patris, ex impolluta Maria Virgine nostrum assumsit hominem Jesum Christum, quem pro nobis passioni tradidit, sponte ac suâ-ipsius voluntate; ut ait Dominus: *Nemo tollit animam meam à me: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo sumendi illam ipsam.* In quo homine cruci affixus, & mortuus pro nobis, resurrexit à mortuis, assumtusque est in Cœlum. ------ Quò præcursor introiit pro nobis homo Dominicus: in quo homine judicaturus est vivos & mortuos. Credimus itidem in Spiritum Sanctum, omnia scrutantem, etiam profunda Dei. Anathematizantes omnia huic doctrinæ adversantia dogmata. Neque enim *Filio-patrem* eum esse sentimus, ut Sabelliani; qui dicunt eum unius substantiæ, non consubstantialem: eo ipso tollentes Filium. Neque patibile corpus, quod Filius gestavit pro universi mundi salute, Patri attribuimus: neque tres substantias seorsum distinctas, ut corporaliter in hominibus fit, cogitamus, ne Deorum pluralitatem ad instar gentium sapere videamur.

CAPUT QUINTUM.

Vnus Deus Trinitas.

PAter ingenitus, & Filius unigenitus, & Spiritus Sanctus ex Patre Filioque procedens; Hæc sancta & individua & consubstantialis Trinitas, est unus & solus verus Deus. Deut. 6, 4. Esai. 45, 5. Matth. 3, 16. 17. & 4, 10. & 28, 19. 1. Joan. 5, 7. &c.

2. Εἷς οὖν ταῖς ἀληθείαις ἐστὶν ὁ τῶν ἁπάντων Θεὸς,
τρόποι ὑπάρξεως. ἐν πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι γνωριζόμενος. ---
τὸ μὲν ἀγέννητον, καὶ γεννητὸν, καὶ ἐκπορευτὸν, οὐκ οὐσίας
ὀνόματα, ἀλλὰ τρόποι ὑπάρξεως. ὁ δὲ τρόπος τῆς
ὑπάρξεως τοῖς ὀνόμασι χαρακτηρίζεται τούτοις. ἡ δὲ
τῆς οὐσίας δήλωσις, τῇ Θεὸς ὀνομασίᾳ σημαίνεται. ὡς
εἶναι τὴν διαφορὰν τῷ πατρὶ πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα,
κατὰ τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον· τὸ δὲ ταυτὸν, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας
λόγον. *id est*: Unus igitur revera est Deus, qui in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto cognoscitur. ---- Ingenitum & genitum & procedens, non essentiæ nomina sunt; sed exsistentiæ modi: modusque exsistentiæ nominibus hisce denotatur. Essentiæ autem significatio, nomine Dei designatur. Ita ut sit differentia Patri ad Filium & Spiritum, juxta exsistentiæ modum: unitas autem sive identitas, juxta essentiæ rationem. Hæc antiquus ille scriptor *Expositionis fidei*, quæ Justino Martyri tri-
buitur. Τριὰς γὰρ ἐν μονάδι, καὶ εἷς Θεὸς, πατὴρ, υἱὸς, καὶ
Non συνούσιος, sed ὁμοούσιος. ἅγιον πνεῦμα. inquit Epiphanius in Ancorato, § 2.
Idem etiam eodem lib. § 6. docet ita loquendum esse de consubstantialitate, ut Filius dicatur, οὐ συνούσιος, quasi extra Patrem genitus, (ut quidam cavillabantur,) ἀλλ' ὁμοούσιος.

3. Athanasius de recto sensu vocabuli ὁμοού- *De recto sensu vocabuli ὁμοούσιος.*
σιος nos admonet, lib. de Synodi Nicænæ decretis contra hæresin Arianam, post medium: τοῦ ὁμοουσίου ἀκούοντες, μὴ εἰς τὰς ἀνθρωπίνας αἰσθήσεις πίπτοντες, μερισμοὺς καὶ διαιρέσεις τῆς θεότητος λογιζώμεθα· ἀλλ' ὡς ἐπὶ ἀσωμάτων διανοούμενοι, τὴν ἑνότητα τῆς φύσεως τὴν ταυτότητα τοῦ φωτὸς μὴ διαιρῶμεν. *id est*: Quando audimus consubstantialem, nequaquam delabentes ad humanos sensus, partitiones & divisiones Deitatis cogitemus: sed tanquam de incorporalibus agitantes, unitatem naturæ & identitatem lucis non dividamus.

4. Gregorius Nazianzenus, Orat. 29. quæ est *Sit religiosa investigatio hujus imperscrutabilis mysterii: & absit audax curiositas!*
prima oratio de dogmate: ἀκούεις γέννησιν, τὸ πῶς μὴ περιεργάζου. ἀκούεις ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ πρόιον ἐκ τοῦ πατρὸς, τὸ ὅπως μὴ πολυπραγμόνει. *id est*: Audis generationem; de modo ne sis curiosus: Audis Spiritum ex Patre procedere; quomodo id fiat, ne curiosè indages! Utitur ibidem Gregorius similitudine oculorum, qui nimis audacter & curiosè Solem intuentes, ab ejusdem radiis occæcantur. Ambrosius; absque ullo (inquit) principio & fine credenda est sanctæ Trinitatis Divinitas, licet humanæ sit menti ipsa comprehensione difficilis. Unde non incongruè dicitur,

quòd

quòd hoc solum ex ea comprehendimus; quia comprehendi non potest. Hæc Ambros. in symb. Apost. cap. 2. & postea ejusdem tractatûs cap. 10. ait: Fides non sit in hominum sapientia; & hæresis non erit. Et Zeno Episcopus Veronensis: Nec intelligunt (inquit) miseri, quoniam curiositas reum efficit, non peritum. Hæc Zeno, Serm. 2. de æterna Filii generatione. *μὴ περιεργαζέσθω τὰ σιωπώμενα.* inquit Basilius Magnus, Cæsariæ Cappadociæ Episcopus, homil. 25. quæ est, *de humana Christi generatione.* Et Autor *Expositionis fidei*, quæ Justino tribuitur, ait: *σαφὴς ἔλεγχος ἀπιστίας, τὸ πῶς περὶ Θεοῦ λέγειν.* *id est*: Manifestum est argumentum incredulitatis, dicere de Deo, *quomodo?* Humanæ infirmitatis (inquit Hilarius) religiosa confessio est, ex Deo hoc solum nosse, quòd Deus est. Cæterùm secreta illa & profunda imperspicabilis judicii decreta mens terrena non penetrat. Investigare quidem ea perscrutarique pium est; sed inscrutabilia esse & ininvestigabilia confitenda sunt: quorum est alterum religiosæ voluntatis; alterum imperspicabilis naturæ. Hæc Hilarius Episcopus Pictaviensis, in Psal. 129. (seu juxta Ebr. 130.) Greg. Nazianzenus ait, orat. 39. in sancta Lumina: *Πατὴρ ὁ πατὴρ, καὶ ἄναρχος· οὐ γὰρ ἔκ τινος. υἱὸς ὁ υἱὸς, καὶ οὐκ ἄναρχος· ἐκ τοῦ πατρὸς γάρ. εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνεις ἀρχὴν, καὶ ἄναρχος. ποιητὴς γὰρ χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον. πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ πνεῦμα, προϊὸν μὲν ἐκ πατρὸς, οὐχ υἱικῶς δέ. οὐδὲ γὰρ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. εἰ δεῖ τι καινοτομῆσαι περὶ τὰ ὀνόματα σαφηνείας ἕνεκα.* *id est*: Pater est Pater, & sine principio: non enim ex aliquo. Filius est Filius, & non sine principio: ex Patre enim. Si verò quod à tempore est sumis principium; & sine principio est Filius: factor enim temporum non subjacet tempori. Spiritus Sanctus verè est Spiritus ille, procedens quidem ex Patre, non autem filialiter; neque enim per generationem, sed processionaliter sive per processionem. Si oporteat nova adhibere vocabula, perspicuitatis caussâ.

ἄναρχος. vide cap. 10. §. 5.

5. Idem Nazianzenus, orat. 32. quam habuit coram centum & quinquaginta Episcopis, in Concilio Constantinopolitano, œcumenico secundo, anno Domini, 381. *Πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁμοούσιά τε καὶ ὁμόδοξα, ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελείωσιν ἔχει, ἐν τε ὀνόμασι καὶ πράγμασιν (οἶδας ὁ μυηθεὶς) ἄρνησις ὂν ἀθεΐας, καὶ ὁμολογία θεότητος. καὶ οὕτω καθαριζόμεθα. τὸ μὲν ἓν τῇ οὐσίᾳ γινώσκοντες, καὶ τῷ ἀμερίστῳ τῆς προσκυνήσεως, τὰ δὲ τρία ταῖς ὑποστάσεσιν, εἴτ' οὖν προσώποις, ὅ τισι φίλον, μηδὲ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα ζυγομαχοῦντες ἀσχημονείτωσαν, ὥσπερ ἐν ὀνόμασι κειμένης ἡμῖν τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγμασι. τί γὰρ φατὲ οἱ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις εἰσφέροντες; μὴ τρεῖς οὐσίας ὑπολαμβάνοντες, τοῦτο λέγετε; μέγα δ' εἶδ' ὅτι βοήσετε κατὰ τῶν οὕτως ὑπειληφότων. μίαν γὰρ καὶ τὴν αὐτὴν τῶν τριῶν δογματίζετε. τί δαὶ οἱ τὰ πρόσωπα; μὴ ἕν, οἷον τι σύνθετον ἀναπλάσσετε, καὶ τρι-πρόσωπον ἢ ἀνθρωπόμορφον ὅλως; ἄπαγε. καὶ ὑμεῖς ἀντιβοήσετε, μηδὲ πρόσωπον ὅ, τι ποτέ ἐστιν ἴδοι Θεοῦ, ὃς οὕτως ἔχει. τί οὖν ὑμῖν αἱ ὑποστάσεις βούλονται, ἢ ὑμῖν τὰ πρόσωπα, προσερήσομαι γάρ. τὸ τρία εἶναι τὰ διαιρούμενα, οὐ φύσεσιν, ἀλλ' ἰδιότησιν. ὑπέρευγε. πῶς ἂν τινὲς συμφωνοῖεν μᾶλλον, καὶ τὸ αὐτὸ λέγοιεν, ἢ οὕτως ἔχοντες, κἂν ταῖς συλλαβαῖς διαφέρωσιν; ὁρᾶτε οἷος ἐγὼ διαλλακτὴς ὑμῖν πρὸς τὸν νοῦν ἄγων ἀπὸ τοῦ γράμματος, ὥσπερ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν; ἀλλ' ἐπανιτέον μοι πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον, τὸ μὲν οὖν ἀγέννητον, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκπορευτὸν, λεγέσθω τε καὶ νοείσθω, εἴ τῳ φίλον δημιουργεῖν ὀνόματα. οὐ γὰρ δεισόμεθα μή ποτε νοῆται σωματικῶς τὰ ἀσώματα. ὅπερ δοκεῖ τοῖς ἐπηρεασταῖς τῆς Θεότητος.* *id est*:

vide supra cap. 2. §. 8.

Credimus in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, ejusdem essentiæ & ejusdem gloriæ: in quibus & baptisma perfectionem habet; quod tum in nominibus, tum in rebus (nôsti qui initiatus es) abnegatio est Atheismi, & confessio Deitatis. & sic perficimur: cognoscentes unum quidem essentiâ & impartibilitate adorationis; tria autem subsistentiis, sive personis, (ut quidam loqui amant:) neque enim qui circa hæc digladiantur, se indecorè gerant, ac si in nominibus sita esset nostra religio; non autem in rebus. Quid enim? dicite, vos qui tres subsistentias infertis; numquid tres substantias existimantes, hoc dicitis? omnino autem novi exclamaturos vos, contra eos qui sic existimarent: unam enim eandemque trium docetis. Quid autem, qui tres personas? num unum, quasi compositum quid, effingitis, & tres habens facies, vel omnino formam humanam? apage! Et vos ex adverso clamabitis: neque faciem Dei, quæcunque illa sit, videat unquam, qui sic sentit! quid igitur vobis volunt hypostases, sive subsistentiæ; vel vobis prosopa sive personæ? Interrogabo enim insuper. Tria esse distincta, non naturis; sed proprietatibus. egregiè! Quomodo ulli magis consonent & idipsum dicant, quàm qui sic sentiunt, etiamsi in syllabis discrepent? videte, qualis ego vobis conciliator exstiterim, ad intellectum ducens à litera, tanquam Vetus & Novum Testamentum componens! Sed redeundum mihi est ad eundem sermonem. Ingenitus, igitur, & genitus, & procedens dicantur & intelligantur, si cui placet fabricare vocabula. Non enim metuemus, ne quando intelligantur corporaliter, quæ sunt incorporea: quod videtur Calumniatoribus Deitatis. Idem etiam Nazianzenus, oratione 29. ait: *χρὴ καὶ τὸν ἕνα Θεὸν τηρεῖν, καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν, εἴτ' οὖν τρία πρόσωπα, καὶ ἑκάστην μετὰ τῆς ἰδιότητος.* *id est*: Oportet & unum Deum tenere, & tres hypostases confiteri, sive tres personas: & quidem unamquamque cum sua proprietate. Item, orat. 35. quæ est prima de Filio, & tertia de Theologia: *μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς δυάδα κινηθεῖσα, μέχρι τριάδος ἔστη· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ὁ μὲν γεννήτωρ καὶ προβολεύς· λέγω δὲ ἀπαθῶς καὶ ἀχρόνως, καὶ ἀσωμάτως· τῶν δὲ, τὸ μὲν γέννημα, τὸ δὲ πρόβλημα. ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἄν τις ταῦτα καλέσειεν, ἀφελὼν πάντη τῶν ὁρωμένων.* *id est*: Unitas à principio in binarium mota, in trinitate constitit. Atque hoc nobis est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Pater quidem genitor, & productor; citra tamen ullam passionem, atque intemporaliter, & incorporaliter: horum autem, alter soboles; alter spiratione productus. Aut quibus verbis hæc quispiam vocare queat, nescio, ab eis quæ sub oculorum sensum cadunt, prorsus abstracta. Idem, orat. 24. in Ægyptiorum adventum: *πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, τοῦ υἱοῦ ἐστι, πλὴν τῆς αἰτίας· πάντα δὲ ὅσα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, πλὴν τῆς υἱότητος, καὶ τῶν ὅσα σωματικῶς περὶ αὐτοῦ λέγεται διὰ τὸν ἐμὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν.* *id est*: Quidquid Pater habet, idem, exceptâ caussâ seu principio, Filii est: quidquid item Filius habet, idem quoque Spiritûs Sancti est; si filietatem, eaque omnia exceperis, quæ corporeâ ratione de eo prædicantur,

Ingenitus, & Genitus, & procedens.

cantia, propter me hominem, meamque salutem.

6. Ambrosius in symbolum Apostolorum, cap. 1. Deus Pater coæternum sibi & coomnipotens genuit Verbum, cum quo Spiritum Sanctum produxit. Et cap. 2. Ita ergo rectum & Catholicum est, ut & unum Deum secundum unitatem substantiæ fateamur; & Patrem & Filium & Spiritum Sanctum in sua quemque subsistentiâ sentiamus. Et Augustinus ait: In Trinitate quæ Deus est, & Pater Deus est; & Filius Deus est; & Spiritus Sanctus est: & simul hi tres unus Deus. Nec hujus Trinitatis tertia pars est unus, nec major pars duo quàm unus est ibi, nec majus aliquid sunt omnes quàm singuli. ----- Pater & Filius & Spiritus Sanctus, & propter individuam Deitatem unus Deus est, & propter uniuscujusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes unius Dei non sunt. Hæc Augustinus, lib. 3. contra Maximinum Arianorum Episcopum, cap. 10. Idem etiam, eodem libr. cap. 12. Absit autem, (inquit) ut, quomodo putas, ideo sit potentior Pater Filio; quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem. neque enim non potuit, sed non oportuit. Immoderata enim esset divina generatio, si genitus Filius nepotem gigneret Patri: quia & ipse nepos, nisi avo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur. Nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret ullus, si non sufficeret unus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit Filium; quoniam quæcunq; Pater facit, hæc & Filius facit similiter. Hæc ibi. Idem quoque, lib. 15. de Trinitate, cap. 23. Verùm in illa summa Trinitate, quæ incomparabiliter rebus omnibus antecellit, tanta est inseparabilitas, ut cùm Trinitas hominum non possit dici unus homo, in illa unus Deus & dicatur, & sit: nec in uno Deo sit illa trinitas; sed unus Deus. Hæc Augustinus. vide cap. 35. hujus libri.

Subsistentia. *Individua Deitas.* *Tres personæ partes unius Dei non sunt.* *Refellitur objectiuncula Ariana.* *Trinitas unus Deus.*

CAPUT SEXTUM,

De Spiritûs Sancti processione à Patre & Filio.

QUicunque Spiritum Sanctum agnoscunt esse verum Deum, Patri & Filio consubstantialem, sicut revera est; ii omnes confitentur Spiritum Sanctum procedere à Patre, & quidem ἀμέσως: quia Filius eum describit, quòd procedat à Patre. Joan. 15, 26. Procedere verò illum etiam à Filio, tanquam principio & origine hypostaseos Spiritûs Sancti, negat Theophylactus in cap. 3. Euang. Joan. Theophylactum hunc Cardinalis Baronius docet floruisse circa annum Domini millesimum septuagesimum primum. Ab illo tempore mansit dissensio inter Græcos Theophylacti sententiam sequentes, & Latinos omnesque occidentales verè antiquorum Patrum doctrinæ adhærentes; præeunte ipsâ divina Scripturâ, eodem illo loco Euangelii Joannis, cap. 15. vers. 26. ubi ait Salvator: Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre; Spiritus ille veritatis, qui à Patre procedit. Et cap. 16, 13. 14. 15. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso: sed quæcunque audierit, loquetur; & quæ ventura sunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit; quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt: propterea dixi, illum de meo accepturum, & annunciaturum vobis. Hinc patet Spiritum Sanctum mitti, audire, accipere à Filio. Audit autem atque accipit Spiritus Sanctus Deus de Deo, non nisi procedendo processione quoad originem: non enim naturam creatam assumsit, sicut ὁ λόγος, in quâ accipiat temporaliter. Mitti autem persona divina dicitur secundùm modum originis: nempe Filius à Patre; & Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Vide infrà, cap. 26. hujus libri; ubi de Dei adventu & missione. Subjiciam nunc quædam antiquiorum Patrum testimonia, de processione Spiritus Sancti à Patre & Filio.

Theophylactus. *Argumenta ex Sacris Scripturis.*

Testimonia antiquorum Patrum.

2. Athanasius in symbolo: ὁ υἱὸς ἀπὸ μόνου τοῦ πατρός ἐστιν, οὐ πεποιημένος, οὐδὲ δεδημιουργημένος, ἀλλὰ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πατρός. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐ πεποιημένον, οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον, ἀλλ᾽ ἐκπορευτόν. Filius à solo Patre est, non factus, nec creatus; sed genitus ex Patre: Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus est; sed procedens.

3. Epiphanius, hæres. 62. contra Sabellianos, §. 4. Semper cum Patre & Filio est Spiritus; non Patris veluti frater, non genitus, non creatus, non frater Filii, non nepos Patris: sed à Patre procedens, & Filii accipiens [ἐκ πατρὸς δὲ ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον.] Non alienus à Patre & Filio, verùm ex eadem substantiâ, ex eadem Deitate, ex Patre & Filio, [ἀλλ᾽ ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἐκ τῆς αὐτῆς θεότητος, ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ,] cum Patre & Filio subsistens semper Spiritus Sanctus, Spiritus Divinus, Spiritus gloriæ, Spiritus Christi, Spiritus Patris. Et rursus ibidem, §. 7. Revera non sunt plures dii; sed unus Deus: primus ac posterior, Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Non ut confusio quædam Trinitatis illa sit, aut ab identitate sua divisa; sed Pater verè genuit Filium: & Filius verè ex Patre genitus, in persona sua subsistens, initii expers ac temporis: & Spiritus Sanctus verè ex Patre & Filio, ejusdem divinitatis, à Patre procedens, & à Filio accipiens semper. [καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, τῆς αὐτῆς θεότητος, ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον ἀεί.] Idem etiam in Ancorato, cap. 7. ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας πατρὸς, καὶ υἱοῦ, πνεῦμα ἅγιον. Ex eadem Patris Filiique substantiâ Spiritus Sanctus. Et cap. 9. Θεὸς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα. Deus est à Patre Filioque Spiritus. Et cap. 10. Spiritum Sanctum consequutus es: obtinuisti virtutem Patris, & Filii Dei. ἔχεις πνεῦμα ἅγιον, κατηξίωσαι τῆς δυνάμεως τῆς πατρῴας, καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Hæc Epiphanius. Vide verba Basilii, quæ ex ejus lib. 5. contra Eunomium, citantur infrà, cap. 13. §. 9. Vide etiam eodem cap. 13. §. 3. argumentationem Gregorii Nysseni, ex qua evidenter sequitur, Spiritum Sanctum ita procedere à Patre, ut etiam procedat simul à Filio, cujus sunt omnia Patris.

4. Ambrosius in Symbolum Apostol. cap. 1. Deus Pater coæternum sibi & coomnipotens genuit Verbum; cum quo Spiritum Sanctum produxit. Et cap. 3. Spiritus autem Sanctus verè Spiritus est, procedens quidem à Patre & Filio

lio, sed non est ipse Filius; quia non generatur: neque Pater; quia procedit ab utroque, non genitus, non ingenitus, non factus. ---- Spiritus Sanctus est, qui à Patre & Filio procedit. Et cap. 4. Spiritus verò Sanctus, qui ab utroque procedit, nec ipse cœpit; quia processio ejus continua est, & ab eo est qui non cœpit. ---- Deus est, neque initium neque ullum finem habens; utpote qui Patri ac Filio consubstantialis & coæternus est. *Processio continua.*

5. Augustinus, lib. 4. de Trinitate, cap. 20. Nec possumus dicere, quòd Spiritus Sanctus & à Filio non procedat: neque enim frustra idem Spiritus & Patris & Filii Spiritus dicitur. Nec video, quid aliud significare voluerit, cùm sufflans in faciem discipulorum, ait: Accipite Spiritum Sanctum. *Ioan.20, 22.* Neque enim flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia Spiritûs Sancti fuit; sed demonstratio per congruam significationem, non tantùm à Patre, sed & à Filio procedere Spiritum Sanctum. ------ quòd ergo ait Dominus, *Ioan.15, 26.* Quem ego mittam vobis à Patre: ostendit Spiritum & Patris & Filii; *Ioan.14, 25.* quia etiam cùm dixisset, quem mittet Pater: addidit, in nomine meo: non tamen dixit, quem mittet Pater à me: quemadmodum dixit, quem ego mittam vobis à Patre: videlicet ostendens, quòd totius divinitatis, vel (si melius dicitur) Deitatis, principium Pater est. *Pater principium totius Deitatis vide infra, cap.* Qui ergo à Patre procedit & Filio, ad eum refertur, à quo natus est Filius. Idem Serm. 38. de tempore: Spiritus Sanctus autem hoc habet proprium, quòd ex Patre & Filio æqualiter procedit, & est amborum Spiritus, ejusdemque substantiæ & æternitatis cum Patre & Filio. ----- Spiritus siquidem Sanctus nec ingenitus nec genitus alicubi dicitur; ne, si ingenitus diceretur sicut Pater, duo Patres in sancta Trinitate intelligerentur: Aut si genitus diceretur sicut Filius, duo itidem Filii in eadem æstimarentur esse sanctâ Trinitate: Sed tantummodò procedere de Patre & Filio, salvâ fide dicendum est. *Simul de utroque.* Qui tamen non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sicut quidam malè intelligentes credendum esse putabant: sed simul de utroque procedit. quia Pater talem genuit Filium, ut, quemadmodum de se, ita & de illo quoque procedat Spiritus Sanctus. Et lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 14. quæris (inquit) à me: Si de substantia Patris est Filius, de substantia Patris est etiam Spiritus Sanctus; cur unus Filius sit, & alius non sit Filius? *Quæstio Ariani.* Ecce respondeo; sive capias, sive non capias: De Patre est Filius, de Patre est Spiritus Sanctus: sed ille genitus est; iste procedens: ideo ille Filius est Patris, de quo est genitus: iste autem Spiritus utriusque; quoniam de utroque procedit. *Responsio Augustini.* Sed ideo cùm de illo Filius loqueretur, ait, De Patre procedit: quoniam Pater processionis ejus est autor, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso procederet Spiritus Sanctus. *Vide cap. 29.* ----- Non omne quod procedit nascitur; quamvis omne procedat quod nascitur. Hæc scio. Distinguere autem inter illam generationem & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio: ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis, sicut Propheta de Filio loquens, ait: Generationem ejus quis enarrabit? *Esai, 53, 8.* ita de Spiritu Sancto verissimè dicitur: processionem ejus quis enarrabit? ---- De utroque procedit, sicut jam ostendimus. Et tract. 99. in Euangel. Joan. Multa sunt testimonia, quibus hoc evidenter ostenditur, & Patris & Filii ipsum esse Spiritum, qui in Trinitate dicitur Spiritus Sanctus. Nec ob aliud existimo ipsum vocari propriè spiritum, cùm etiam; si de singulis interrogemur, non possimus non Patrem & Filium spiritum dicere; quoniam spiritus est Deus, id est, non corpus est Deus, sed spiritus: quod ergo communiter vocantur & singuli, hoc propriè vocari oportuit eum, qui non est unus eorum; sed in quo communitas apparet amborum. ---- Spiritus autem Sanctus non de Patre procedit in Filium; & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam: sed simul de utroque procedit; quamvis hoc Filio Pater dederit, ut quemadmodum de se, ita de illo quoque procedat. Hæc Augustinus, qui his consona scribit, lib. 15. de Trinitate, cap. 27. Idipsum disertè profitetur Ferrandus Diaconus Carthag. in sua epist. ad Severum scholasticum. C.P. Et Conc. Tolet. 4. cap. 1. Spiritum Sanctum procedentem ex Patre & Filio profitemur.

6. Interea, cùm Græci dissentientes, fateantur atque agnoscant, Spiritum Sanctum esse unum illum verum Deum, consubstantialem & coæqualem Patri & Filio, eumque à Patre procedere processione originis; Item à Patre & Filio simul, sive à Patre per Filium mitti, sive procedere processione (ut loquuntur) dispensatoriâ, seu ad extra, tanquam ab uno principio consubstantiali; & solam negent processionem originis Spiritûs Sancti à Filio: (ut cernere est in Maximi Margunii Episcopi Græci animadversionibus in disputationem Jacobi Gretseri de S. Trinitate, apud Gretserum, tom. 2. defensionis Bellarm. ad finem libri 2. de Christo) ab errore quidem illorum cavendum, & damnanda est eorum confidens pertinacia; *Explicatio sententiæ Græcorum.* Meminisse tamen debemus præcepti illius & exempli Apostolici, Philip. 3, 15. 16. 17. Quotquot (inquit) perfecti sumus, hoc sentiamus! Quod si quid aliter sentitis, hoc quoque Deus vobis revelabit. Attamen in eo ad quod pervenimus, eâdem incedamus regulâ; idem sapiamus. Et quantum in nobis est, pacem colamus, illæsâ tamen veritate, & salvâ charitate!

CAPUT SEPTIMUM.

Contra Anonymi cujusdam Socinianorum Patroni dissertationem de pace & concordia Ecclesiæ, editam per Irenæum Philalethen, sic falsò dictum; cùm sit Acatastasius Misalethes.

Præfatio ad Johannem Leslæum Episcopum Sodorensem.

Memorabile est illud Johannis, cognomento Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani (Reverendissime ac disertissime Præsul Joannes) πολλῆς γέμει ταραχῆς ἡμῶν ἡ ζωή, καὶ θορύβων μεστὸς ὁ παρὼν βίος ἐστίν. *Concione 1. περὶ προνοίας.* quotidiana hoc inculcant experimenta: præsertim si eorum intueamur

eamur conditionem, quibus publicæ in civitate Dei excubiæ demandatæ sunt. Quibus irrequieta Satanæ protervitas aut tendiculas nectit, aut molestias indesinenter suscitat. Sic in nobis cer- Soph. in Ajace Lorario. nitur illud Sophoclis, πόνος πόνῳ πόνον φέρει. Cum nuper hac transiens tua reverentia me visere dignata esset, libelli cujusdam pestilentissimi legendi copiam mihi fecisti, ubi eximiam eloquentiam in impium detestandæ caussæ patrocinium adhiberi, prodigi, perdi vehementer indolui. Et oppidò rectè tu rem putâsti, quando operis illius frontispicio hanc præscripsisti sapientissimam censuram: *Speciosa* (inquis) *& venusta meretrix est hic liber: & infernus Dæmon mutuatus Rhetoricum lumen. Nemo est, hoc autore melius qui dicat mala. Suavissimo sub eloquentiæ melle propinat toxica.* Hinc à me, licet aliis jam tum curis occupatissimo statio hæc mea improvisum quendam laborem flagitare visa est. Libellum, quanta possum, veloci oculorum acie perlustro, & venerandæ tuæ pietati profectionem maturanti quantociùs restituo. Hæret tamen fixus animo dolor, adversus infernales offucias, & Thrasonicam clamosæ impudentiæ garrulitatem. Cœlestis etiam illa vox auribus insonabat, Tit.1,9.10. τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Item; οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν. Et prospiciendum incautioribus cogitabam, eorumque animos adversus insidiosam præstigiatoris hujus πιθανολογίαν muniendos. Tuæ etiam prudentiæ prævia invitabant vestigia, pia trahebat indignatio. Prodiit subitò hæc animadversio, brevis ea quidem, at, (nisi me animus fallit,) haud inutilis, ex qua, adversus adversariorum versutias, tela penetrabilia depromantur. Mendacium enim, detractâ larvâ, citò confunditur, & fugam capessit. Apud tuam verò prudentiam opellam hanc depono, ut sit meæ erga reverentiam tuam observantiæ pignus. Vale! nostri in sanctis tuis precibus memor. Dat. Aberdoniæ, die 15. Septembris, 1631.

Ad Caput primum.

2. *Res* (inquis) *divinæ in præsentia densa sunt* 2.Cor.4. *involutæ caligine.* Falsum hoc: sive ipsum con- Apocal. 1. & 10. sideres Euangelium, in quo Christi facies splendet ut Sol; sive præsentem ejus explicandi mo- 1. Cor. 13. 12. dum in Ecclesiis reformatis, per ipsas scripturas apertas & claras. Neque præ futurâ in altero se- 2.Cor. 3.18. & cap.4. vers. 3. culo evidentie perfectione densa caligo est præsens dispensatio: cernere enim per speculum Euangelii in ænigmate, non est in densa caligine palpitare, sed est retectâ facie gloriam Domini κατοπτρίζεσθαι. Quòd si obtectum est Euangelium, eis qui pereunt obtectum est. Inhonesta igitur & inverecunda est ista tua λοιδορία de densa caligine, ut perspicuæ veritati offusis hâc arte nebulis spem ejus inveniendæ lectori adimas, atque adeò ab ejus investigatione, tanquam ab infructuosa quadam curiositate, deterreas: & dissolutam quidlibet credendi licentiam, seu potiùs in multis gravissimis fidei articulis σκέψιν Pyrrhoniam & irreligiosam quandam ἀδιαφορίαν introducas. Propterea sanctis Ecclesiæ Luminaribus succenses, quorum in refellendis olim damnandisque hæresibus & asserendâ veritate virtus θεόσδοτος emicuit. *Nam unde* (inquis) *tam cæca atque præceps alios damnandi libido, nisi à temeritate definiendi? unde tanta decernendi audacia, nisi ab infallibilis sententiæ præsumtione, promanat?* Ubi dum alios temeritatis & audacis præsumtionis audacter insimulas, temerarius ipse & petulanter arrogans deprehenderis. Quin & fidei orthodoxæ confessionem, tanquam aliam à recta in Cœlum viam, insidioso sanctimoniæ obtentu, contemtui exponis. Et superioris calumniæ, de caligine, tam brevi intervallo immemor, viam fidei & confessionis facilem vocas & expeditam. Adeò in tua caligine tibi gressus nutant! Illiberali etiam calumniâ perstringis orthodoxas Dei Ecclesias, ac si fide mortuâ, aut ejusdem externo habitu, officium Christianum circumscriberent. Ea enim, quæ Deus nexu adeò indivulso conjunxit, docent non esse dissocianda: fidem scilicet & pœnitentiâ dignos fructus. Ut-ut necessariæ hujus conjugationis quosdam invenias incuriosos: nullâ utique Ecclesiastici dogmatis, sed immorigeri cordis pravitate.

Ad Caput secundum, & sequentia.

3 Socinianorum, de SS. Trinitate & redemtione, (rebus inprimis à Deo nobis ad credendum propositis in sacra scripturâ, cum mandato credendi, & inprimis creditu necessariis) errores horrendos, & sanis Domini nostri Jesu Christi sermonibus manifestè repugnantes, & pertinaci obstinatione suffultos, quos olim Apostolicis temporibus pro nefandis atque anathematizandis sceleribus jure habitos esse fateris, nunc in Ecclesia tolerandos esse, ineptè admodum ac falsò asseris. Zelo fortasse pacis, at certè inconsiderato, duceris: dum Christi Dei nostri abnegatores cum ejusdem confessoribus promiscuè habendos autumas; aut immundos à mundis non separandos; aut à Filii abnegatoribus haberi Deum Patrem; aut salutari fide possideri ab eis Filium, qui ejus negant æternam Deitatem, Redemtoris munus ei abrogant, meritum passionis denigrant, se ipsius sanguine tanquam justo λύτρῳ redemtos inficiantur; aut leves esse hos putas nec perniciosos errores: cùm è contrario Christus ipse nos doceat, vitam nostram æternam Dei & Christi cognitione niti. Frustra etiam negas, hæreticos esse illos & αὐτοκατακρίτους, qui ex ipsis sacris Scripturis tam pe- Ioan.17,3. stiferæ vanitatis ac pravitatis centies convicti, non cessant perspicuæ veritati contumaciter obstrepere. Nec sapienter negas, aliud docere Euangelium eos, qui pro Deo in carne manifestato & in gloriam assumto substituunt nobis nudum hominem, in quem fides nostra recumbat, Redemtorem nobis eripiunt, & vim mortis Christi enervant. Apostolo etiam in os contradicis, quando istiusmodi ἑτεροδιδασκαλοῦντας, veritate de- 1.Tim.6, 3. 4. stitutos homines, nec accedentes sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, eximis numero superborum. Posito autem ab Apostolis fundamento inædificare eos, qui ipsum fundamentum Immanuelem convellunt, inverecundè nimis abs te asseritur. Neque id tolerabile, quòd cultu divino prosequuntur eum, quem naturâ Deum adeoque verum Deum esse inficiantur, ἀνθρωπολατρείᾳ. Nequicquam verò accenses eos Christum diligentibus, quibus negatus est promissus dilectionis fructus: diligentibus enim se Christus Ioan. 14. 21. promisit perspicuam sui revelationem. Ludis etiam; quando inter visionis beatificæ in Patria perfectionem, & apertæ de Deo veritatis obstinatam inficiationem, medium sanæ, licet imperfectæ, in via cognitionis & confessionis necessarium nequiter dissimulas.

4. Ficul-

4. Ficulneo portenta hæc velas ludibrio, quando rejecto legitimæ interpretationis per ipsas scripturas necessario, & à Deo ad Ecclesiæ ædificationem instituto adminiculo, expressis scripturarum & symboli Apostolici verbis eos subscribere insulsè jactas. Certè expressa sacrarum scripturarum & symboli Apostolici verba, confitebuntur Priscillianistæ, & Papistarum deterrimi Jesuitæ, & ipse Antichristus, & satanica illa Carpocratis secta, quæ dilectionis audit familia, multique alii nefarii hæretici, palàm ἐξεστραμμένοι & αὐτοκατάκριτοι: quos oportet eliminare. Satis verò præcipitanter veniam apud Deum spondes indocili insipientiæ, & insanienti sapientiæ indoctorum & instabilium hominum, qui Sacras Scripturas, quarum expressa verba cortice tenus, delusoriâ quadam confessionis specie, admittunt; ad suum ipsorum detorquent exitium: sicut de eis scripsit Apostolus Petrus. 2. Petr. 3. 16.

5. Mitto scurriles tuas affanias, & mendaces oblatrationes contra orthodoxas Dei Ecclesias, ac si, non tam quòd sacris literis repugnantia doceant; quàm quòd ab Ecclesiarum placitis dissentiant, Socinianos proscriberent. Atque ut eas turpiùs infames, ais non convenire reformatis arma Antichristi, ut Ecclesiæ autoritati toties extra veritatis orbitam deprehensæ conscientias hominum in dogmatibus fidei mancipemus. Tu hîc cum umbrâ dimicas: nostræ enim Theologicæ demonstrationis potissimæ (quâ & usa contra Paulum Samosatenum & Photinum orthodoxa antiquitas,) medium pro veri dogmatis confirmatione, non est propria Ecclesiæ demonstrantis ac definientis autoritas; sed verbum Dei per Prophetas, Euangelistas & Apostolos sacris tabulis consignatum. Ex hoc erroris & contumaciæ manifestos hæreticos Ecclesia rejicit, & anathemate percellit. Ecclesiæ autem rectum de dogmate judicium hanc censuram necessariò importat, in hunc modum: Quoscunque Ecclesia per sacras literas deprehendit in pernicioso errore contumaces; eos rejicere debet ut Ethnicos & Publicanos: at Samosatenianos, Photinianos, Socinianos Ecclesia per sacras literas, &c. Ergo. Judicium quidem Ecclesiasticum aliquando à recto tramite devium reperitur; nempe quando, neglectâ regulâ, Ecclesia sibi nimium tribuit, & clave errante procedit: at Judex secundùm legem; Ecclesia secundùm divinitus datam regulam pronuncians, de facto non errat. Et, se non errare, ex ipsis scripturis divinis orthodoxa Ecclesia potenter demonstrat: quamvis homines ἄτοποι, ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, φρεναπάται, animositate sacrilegâ litigare non desinant. Vinci tales possunt faciliùs, quàm persuaderi; ut rectè monuit Hieronymus. Hieronym. Dialogo contra Luciferianos. Non nos; vos ii istis, qui armis Antichristianis caussam malam protegere conamini; dum sacrarum scripturarum obscuritatem & ambiguitatem, tetrâ cum Papistis contesseratione, suggillatis: non eò quidem, ut cum illis Papæ Romano infallibilitatis solium erigatis; sed ut de vestris controversiis omne prorsus judiciū defugiatis, & vobis securè vestris liceat indormire blasphemiis.

6. Quàm verò & illud absurdum, quòd ejus erroris pertinaciam, quam Apostolicis temporibus excommunicationis sententia excepisset, nunc eadem animadversione Ecclesiasticâ coërcendam negare non erubescis? cùm perpetua Christus per Apostolos reliquerit præcepta, de proscribendis contumacibus & hæreticis, ligandisque eorum peccatis, donec resipiscant. Verùm hæc præcepta esse dicis de sceleribus manifestis. At, inquam, hujusmodi est vestra hæresis & contumacia; sicuti sacrarum literarum auctoritate multoties demonstratum est.

7. Quod autem Calvino & reformatis Ecclesiis quædam etiam detestanda dogmata, de fatali delinquendi necessitate, & auctoritatis peccati in ipsum Deum transscriptione, calumniosâ dicacitate exprobras; neque ad tuam hoc caussam ullum adfert adjumentum: (quicunque enim vel ea dogmata quæ tu Calvino nostrisque Ecclesiis affingis, vel ea quæ Sociniani palàm profitentur, docere & pertinaciter defendere præsumpserit, haud dubiè anathemate feriendus est,) falsa etiam est, & non solùm nuper in Concilio Dordrechtano; sed jam olim ab ipso etiam Calvino in suis de prædest. & providentiâ opusculis, luculenter confutata, & prostrata, ista criminatio.

8. Porrò, præter horrorem blasphemi dogmatis, has etiam tibi cogitandas propono, contra Socinianos, distinctiones, non humanitus adinventas, sed ex sacra scripturâ sponte promanantes, adstipulante etiam communi ratione. Aliud est nescire dogma aliquod; aliud nolle illud scire. Item, aliud est quadamtenus & μερικῶς scire; aliud prorsus ignorare; aliud etiam exactè scire. Errore simplice deterior est in errore contumacia. Diversa quæstio est, quid Euangelii Præcones docere oporteat, ab ea quâ quæritur, quid quisque audientium exactè scire teneatur. Quorundam etiam dogmatum non semper fuit necessaria clara ac diserta affirmatio; quia nondum ita planè revelata erant: quorum tamen semper nefaria erat, est & erit, negatio. His omnibus maturè perpensis, invenies Socinianos tuos pestilenti hæresi languere, & oblatam medicinam contumaciter aspernari: adeóque ultronei exitii sui reos esse, & αὐτοκατακρίτους; quales ex præscripto Apostolico rejicere necesse habet Ecclesia. Tit. 3. 10, 11. Neque eos vel Judaicus, id est, à salutari veritate perniciosè aberrans Dei Zelus, & inculpata apud homines (quæ & multis etiam aliis hæreticis, ipsisque Christiani nominis juratis hostibus contigit) vita tueri; vel falsò concepta certitudo, & obstinata deceptæ mentis persuasio, à teterrimis & deploratis hęreticis secernere potest.

9. Provocant (inquis) ad sacras literas. At in hoc ipso foro auditi caussâ jam sæpissimè ceciderunt, semperque cadent; quamvis centies convicti, obloqui judicio non desinant. Quid hîc faciet Ecclesia? Hæreticum hominem, post unam aut alteram admonitionem, rejice: sciens, quòd Tit. 3. 10, 11. eversus sit qui hujusmodi est, & peccet; ut qui suopte judicio sit condemnatus.

10. Vadimonium deserit Misalethes, in mantissa; ubi omnem de doctrina judicandi potestatem videtur abjudicare Ecclesiæ, abutens præcepto illo Dominico, de *non judicando*, Matth. 7, 1. ac si illic non solùm aspera de incertis sententiæ præcipitatio; sed etiam omnis de manifestis criminibus judiciaria potestas, & imperatus clavium usus, vetaretur.

11. Christi tribunal proponit ultimo die dijudicaturi. Illi judicio non repugnat præsens Ecclesiæ à Christo accepta & non negligenda potestas. Sistentur ibi Anonymus & Misalethes, cum infelicibus suis clientibus haud feliciores Patroni, redarguendi cum illis (nisi maturè, quod opto, resipiscant,) de omnibus duris, quæ contra Judæ 15. Christum loquuti sunt.

CAPUT OCTAVUM.

De sanctissimæ Trinitatis inseparabilitate, & indivisâ operatione ad extra.

PAter est in Filio, & Filius in Patre. Joan. 14, 10. 11. Et quæcunque facit Pater, hæc etiam Filius similiter facit. Joan. 5, 19. Et sic de Spiritu Sancto: nam hi tres unum sunt. 1. Joan. 5, 7.

Ioan. 10. 30. *1.Ioan.5.7.* 2. Cyprianus, lib. *de unitate Ecclesiæ*: Dicit Dominus; Ego & Pater unum sumus. Et iterum de Patre & Filio & Spiritu Sancto scriptum est: Et hi tres unum sunt. Hæc Cyprianus.

3. Fulgentius, lib. *contra objectiones Arianorum*, sub finem libri: In Patre ergo, (inquit) & Filio & Spiritu Sancto unitatem substantiæ accipimus; personas confundere non audemus. Beatus enim Joannes Apostolus testatur, dicens: Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo;
1.Ioan.5,7. Pater, Verbum, & Spiritus: & hi tres unum sunt. Quod etiam beatissimus Martyr Cyprianus, in epistola *de unitate Ecclesiæ* confitetur, dicens: Qui pacem Christi & concordiam rumpit, adversus Christum facit: qui alibi præter Ecclesiam colligit, Christi Ecclesiam spargit. Atque ut unam Ecclesiam unius Dei esse monstraret, hæc confestim testimonia de scripturis inseruit: Dicit Dominus; Ego & Pater unum sumus. Et iterum, de Patre & Filio & Spiritu Sancto scriptum est; Et tres unum sunt. Hæc Fulgentius.

4. Gregorius Neocæsariensis Episcopus, cognomento Thaumaturgus, serm. in sancta Theophania, exponens illa verba Johannis Baptistæ
Matth. 3. 14. ad Dominum Jesum: Mihi opus est, ut à te batizer; & tu venis ad me! Alios (inquit) dum baptizo, in tuo nomine baptizo; ut credant in te venientem cum gloria: Te verò baptizans, cujus mentionem faciam? In cujus te nomine baptizabo? An in nomine Patris? at totum habes Patrem in te ipso, & totus in Patre es. [ὅλον τὸν πατέρα ἔχεις ἐν σεαυτῷ, καὶ ὅλος ὑπάρχεις ἐν τῷ πατρί.] An in nomine Filii? at non est præter te alius naturâ Filius Dei. An in nomine Spiritus Sancti? at semper unà tecum est, ut consubstantialis tibi, & ejusdem voluntatis atque sententiæ, & æqualis potestatis, ac paris honoris, & tecum suscipit ab omnibus adorationem. [σύνεστί σοι διὰ παντὸς, ὡς ὁμοούσιόν σοι καὶ ὁμόβουλον, καὶ ὁμόγνωμον, καὶ ὁμοδύναμον, καὶ ὁμότιμον, καὶ σὺν σοὶ δέχεται τὴν παρὰ πάντων προσκύνησιν.]

Ioannes baptizavit in nomine Domini Iesu Christi. Vide Act. 19. 4.

Metangismonitæ hæretici. 5. Non est autem Filius in Patre, quomodo vas in vase; ut delirabant impii hæretici, qui ab hoc errore dicti sunt μεταγγισμονῖται, Metangismonitæ, referente Augustino, lib. *ad Quodvultdeum*, hæres. 58. sed propter simplicissimam indivisæ essentiæ identitatem tres personæ inconfusæ, Pater & Filius & Spiritus Sanctus dicuntur esse, & sunt, in se mutuò. Hæc est illa Dionysio dicta, ἡ ἐν ἀλλήλαις, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων μονὴ καὶ ἵδρυσις, ὁλικῶς ὑπερηνωμένη, καὶ οὐδενὶ μέρει συγκεχυμένη. Personarum excellentissimè unarum (si ita dicendum est,) in se invicem mansio, & constitutio, omnino supra modum unita, & nullâ ex parte confusa. Dionys. Areopag. lib. de Divinis nominibus, cap. 2. Scholastici circumincessionem vocant. Bonavent. & Scot. in 1. sent. dist. 19. Pulchrè dixit autor Expositionis fidei, quæ Justino tribuitur: καὶ διὰ πάντων ἁπλῶς βεβαιοῖ ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ τὴν διάνοιαν, ἀχώριστον περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος κεκτῆσθαι τὴν ἔννοιαν. *id est*: Et ubique prorsus mentes nostras divinæ confirmant literæ, ut indivisam seu inseparabilem de Patre & Filio & Spiritu Sancto possideamus cogitationem seu notionem. Vide Damascenum, lib. 1. de orthodoxa fide, cap. 11.

6. Basilius Magnus, Episcopus Cæsariensis, homil. 17. in sanctum baptisma: μίαν ἐνέργειαν ὁρῶμεν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Videmus unam esse operationem Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Et lib. 4. adversus Eunomium: ὧν αἱ αὐταὶ ἐνέργειαι, τούτων καὶ οὐσία μία. ἐνέργεια δὲ υἱοῦ καὶ πατρὸς μία, ὡς τὸ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν· ἃ γὰρ ἂν ὁ πατὴρ ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ἄρα καὶ οὐσία μία πατρὸς καὶ υἱοῦ. *id est*: Quorum eædem sunt operationes, eorum est substantia (seu essentia) una: operatio verò Patris & Filii una est: ut illud; *Faciamus hominem*. Et rursum: *quæcunque enim Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Una ergo est substantia (sive essentia) Patris & Filii. Et lib. 5. adversus Eunomium, cap. quod eadem sit potestas [ἡ αὐτὴ ἐξουσία] Patris & Filii & Spiritûs Sancti: πῶς ἑτερότης οὐσίας ἐν τῇ Τριάδι, ἐν ᾗ ταυτότης ἐνεργείας δείκνυται; *id est*: Quomodo diversitas substantiæ est in Trinitate, in qua operationis identitas invenitur? Et postea, eodem lib. cap. quòd Spiritus sit naturæ divinæ, cùm opera Dei perficiat: μία καὶ ἡ αὐτὴ περιφανῶς ἐνέργεια θεοῦ διὰ υἱοῦ ἐν πνεύματι φαίνεται, καὶ χωρισμὸν ἡ Τριὰς οὐ προσδέχεται. Una & eadem planè operatio Dei per Filium in Spiritu conspicua est, & Trinitas separationem non suscipit. Et cap. seq. quòd Spiritus cum Deo glorificetur, &c. τὸ δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεικῶν ἔργων τὴν ἁγίαν Τριάδα δοξάζεσθαι, τῆς μιᾶς θεότητος μαρτύριον, ὅτι μήτε χωρὶς υἱοῦ ποιεῖ πατὴρ, μήτε υἱὸς χωρὶς πνεύματος. *id est*: In eisdem autem divinis operibus sanctam Trinitatem glorificari, unius Deitatis testimonium est; quoniam neque sine Filio facit Pater, neque Filius sine Spiritu.

Identitas operationis ostendit identitatem naturæ. vide infra, lib. 5. cap. 9. §. 4. & §. 5. & §. 6.

7. Ambros. in symbol. Apost. cap. 3. Non naturam secamus; sed unitatem naturæ & voluntatis & operationis confitemur. Et cap. 9. Loquens de operibus Dei externis: Quicquid autem (inquit) de Spiritu Sancto diximus, hoc similiter & de Patre & Filio communiter & indivisè volumus intelligi: quia sancta & inseparabilis Trinitas nunquam aliquid extra se singillatim operari noverit. Et lib. 4. de fide, ad Gratianum Augustum, cap. 3. quæcunque ille facit, eadem & Filius facit similiter. Cur ergo scriptum est: *Eadem facit Filius*; & non, *talia*: nisi ut in Filio unitatem; non imitationem paterni operis, æstimares? *Ioan. 5. 19.*

8. Augustinus, lib. 1. *de Trinitate*, cap. 8. Propter ipsam inseparabilitatem, sufficienter aliquando nominatur, vel Pater vel Filius solus, adimpleturus nos lætitiâ cum vultu suo. Nec inde separatur utriusque Spiritus, id est, Patris & Filii Spiritus. qui Spiritus propriè dicitur Spiritus veritatis, quem hic Mundus accipere non potest. Hoc est enim plenum gaudium nostrum, quo amplius non est: frui scilicet Trinitate Deo, ad cujus imaginem facti sumus. Propter hoc aliquando ita loquitur de Spiritu Sancto, tanquam solus ipse sufficiat ad beatitudinem nostram: & ideo

ideo solus sufficit, quia separari à Patre & Filio non potest: sicut Pater solus sufficit, quia separari à Filio & Spiritu Sancto non potest: Et Filius ideo sufficit solus, quia separari à Patre & Spiritu Sancto non potest. Et lib. 2. *de Trinitate*, cap. 5. Una voluntas est Patris & Filii, & inseparabilis operatio. Et cap. 10. Trinitas quippe inseparabiliter operatur. Item, lib. contra sermonem
Joan. 5.27. Arianorum, cap. 11. Potestatem dedit ei & judicium facere, quia filius hominis est: non ergo, quia filius Dei est; nam secundùm hoc coæterna illi cum Patre & una eademque potestas est: sed, quia filius hominis est; quod esse cœpit ex tempore, ut potestas daretur ei in tempore. Quod non ita dicitur, tanquam eam sibi & ipse non dederit, id est, naturæ in se humanæ non dederit potestatem, illa quæ in eo natura divina est: absit hoc credere. Quomodo enim aliquid faceret
Inseparabilia sunt opera Trinitatis. Pater, nisi per unigenitum Filium? nec sine Spiritu Sancto, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. Ac per hoc quòd potestatem Filio dedit, quoniam filius hominis est; per eundem ipsum ipsi dedit, quoniam Filius Dei est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed honorificè & competenter tribuit Patri, quod etiam ipse facit ut Deus: quia de Patre est Deus. Ipse namque Deus est de Deo: Pater autem Deus; sed non, de Deo.

9. Fulgentius, lib. contra sermonem Fastidiosi Ariani, cap. 2. Ipse Christus dicit: *Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia, ergo pervenit in vos regnum Dei.* *Matth. 12. 28.* Quomodo ergo Fastidiosus Trinitatem inseparabilem negat; cùm opera Trinitatis eadem, atque inseparabilia esse in creaturis omnibus, nemo negare audeat Christianus? Inseparabiliter quippe operatur unus Deus; videlicet, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Eadem namque opera sua esse quæ Patris sui, Dei unigenitus protestatur, dicens: *quæcunque enim Pater facit, hæc eadem Filius similiter facit.* *Joan. 5, 19.* Et tamen quæ Filius facit, in Spiritu Sancto facit, in quo dæmonia ejicit. Et cap. 6. ejusdem libri: Ex hoc utique Trinitas indivisibilis, atque inseparabilis agnoscitur. Apparet igitur magnam *Inseparabilis atque individua Trinitas.* fuisse Fastidiosi impietatem, quâ nos putavit in eo omnino culpandos, quia fatemur inseparabilem, atque individuam Trinitatem. Hæc Fulgentius. Vide infra, capitib. 21. & 23. & 24. & 25. & cap. 33. §. 15.

CAPUT NONUM.

De operationibus Theandricis, seu Deivirilibus.

Dionys. Areopag. epist. 4. ad Gajum Medicum. Joan. Damasc. lib. 3. orthod. fidei, cap. 19.

Nulla est una Christi operatio Deivirilis: sed, quæ Dionysio & Damasceno θεανδρικὴ ἐνέργεια dicitur, est duplex operatio, seu duæ operationes; nempe divina & humana, cohærenter unitæ: sicut docuerunt Catholici Patres in Concilio Lateranensi, Præside Martino primo Episcopo Romano, contra Monothelitas celebrato, an. Dom. 649. quorum verba exhibebimus lib. 5. cap. 2. anath. 15. Et Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus, in suis ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum Synodicis literis, quæ exstant in actis Sextæ synodi œcumenicæ, actione undecimâ. Prout etiam invenies infrà, lib. 5. hujus operis, cap. 9. §. 7.

2. Πυνθάνεται ἀνθρωπίνως, ποῦ Λάζαρος κεῖται: ἐγείρει δὲ τοῦτον θεϊκῶς, inquit Athanasius, oratione ad Maximum Philosophum, *de Divinitate Christi.* Idem etiam, orat. 4. contra Arianos, circa medium: quando (inquit) necessitas requirebat, ut socrum Petri febrientem excitaret, humano quidem more manum extendit; divinitus autem morbum compescebat. [ἀνθρωπίνως μὲν ἐξέτεινε χεῖρα, θεϊκῶς δὲ ἦν παύων τὴν νόσον.] Et in cæco à nativitate, humanum è carne emittebat sputum: divinitus autem oculos aperiebat per lutum. [ἀνθρώπινον ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἠφίει τὸ πτύσμα· θεϊκῶς δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἤνοιγε διὰ τοῦ πηλοῦ.] In Lazaro autem, vocem quidem humanam, ut homo, edebat: divinitus tamen, ut Deus, eum è mortuis excitabat. [φωνὴν μὲν ὡς ἄνθρωπος ἀνθρωπίνην ἠφίει· θεϊκῶς δὲ ὡς Θεὸς, τὸν Λάζαρον ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.] *Hæc Athanasius.*

3. In operationibus theandricis divina Christi operatio est operatio Trinitatis. Non potest Filius à semetipso facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcunque enim ille facit, hæc & Filius similiter facit. Joan. 5, 19. Et alibi Christus ait: Pater qui in me manet, ipse facit opera. Joan. 14, 10. Pater meus usque adhuc operatur: & ego operor. Joan. 5, 17. & alibi eadem opera tribuit Spiritui Sancto, dicens: Se per Spiritum Dei ejicere dæmonia, Matth. 12, 28. Huc spectant ea, quæ cap. 8. dicta sunt de inseparabilitate operationis Trinitatis.

CAPUT DECIMUM.

Inseparabilitati non officit ordo, neque appropriatio, neque vocum aut symbolorum separatio.

Gregor. Nyssen. ad Ablabium, quod non sunt tres Dii.

Ordo operationis vel personarum indivisè operantium [συνημμένως καὶ ἀδιακρίτως δι' ἀλλήλων ἐφ' ἡμῶν τε καὶ πάσης τῆς κτίσεως τὴν θεϊκὴν ἐνέργειαν ἐνεργούντων, ut loquitur Gregorius Nyssen.] Ordo (inquam) secundùm proprietates internas & processionem originis, quo Pater per Filium, & Spiritum Sanctum, & cum eis, sive (ut loquuntur Græci) ὁ πατὴρ διὰ τοῦ υἱοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ: Filius autem à Patre & cum Patre per Spiritum: Spiritus à Patre Filioque & cum eis operari dicitur; nullam facit operationis separabilitatem: quia inseparabilitas, atque adeò indivisibilis unitas operationis Trinitatis fundatur in unitate atque indivisibilitate essentiæ divinæ: Dei enim una voluntas & potentia est simplicissima ejus essentia.

2. Huc pertinet illud Athanasii ad Serapionem, contra eos qui dicunt Spiritum Sanctum esse creaturam: Τριὰς ἁγία ἀδιαίρετός ἐστι τῇ φύσει, καὶ μία ταύτης ἡ ἐνέργεια· ὁ γὰρ πατὴρ διὰ τοῦ Λόγου ἐν πνεύματι ἁγίῳ τὰ πάντα ποιεῖ· καὶ οὕτως ἡ ἑνότης τῆς ἁγίας Τριάδος σώζεται, καὶ οὕτως εἷς Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κηρύττεται, *id est*; Sancta Trinitas individua est naturâ, & una ejus est operatio: Pater enim per Verbum in Spiritu Sancto omnia facit: & sic Sanctæ Trinitatis unitas

 tas

tas servatur: & sic unus Deus in Ecclesia prædicatur.

3. Similia scripsit Basilius Magnus, lib. 5. contra Eunomium; quæ inferiùs invenies, cap. 28. hujus libri, §. 3.

4. Item Gregorius Nyssenus, lib. ad Ablabium, quòd non putandum sit, tres dici Deos. πᾶσα ἐνέργεια ἡ θεόθεν ἐπὶ τὴν κτίσιν διήκουσα, καὶ κατὰ τὰς πολυτρόπους ἐννοίας ὀνομαζομένη ἐκ πατρὸς ἀφορμᾶται, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ πρόεισι, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ τελειοῦται· διὰ τοῦτο εἰς πλῆθος τῶν ἐνεργούντων τὸ ὄνομα τῆς ἐνεργείας οὐ διασχίζεται· ὅτι οὐκ ἀποτεταγμένη ἑκάστου καὶ ἰδιάζουσα ἐστὶν ἡ περί τι σπουδή· ἀλλ' ὅπερ ἂν γίνεται τῶν εἴτε εἰς τὴν ἡμετέραν πρόνοιαν φθανόντων, εἴτε πρὸς τὴν τοῦ παντὸς οἰκονομίαν καὶ σύστασιν, διὰ τῶν τριῶν μὲν γίνεται, οὐ μὴν τρία ἐστὶ τὰ γινόμενα. *id est*: Omnis operatio ad creaturam à Deo proveniens, quæ secundùm varias notiones atque considerationes nomen accipit; à Patre proficiscitur, & per Filium progreditur, & in Spiritu Sancto perficitur. Idcirco in multitudinem operantium nomen efficaciæ & operationis non scinditur; quoniam non separatum cujusque atque peculiare circa aliquam rem studium est: sed quicquid fit, quod vel ad nostri providentiam, vel ad summæ rerum administrationem & constitutionem pertineat, per Tres quidem fit; non tamen tria sunt, quæ fiunt. *Hæc ille.*

Explic. Catech. Heidelb. qu. 24.

5. Non est igitur recipienda illa nuper excogitata distinctio, licet ea doctis quibusdam viris exciderit, quâ dicunt; Patrem operari opera externa mediatè per Filium & Spiritum Sanctum: Filium autem mediatè operari per Spiritum Sanctum: & Spiritum Sanctum operari immediatè per se. Nam per Filium agit Pater non minùs immediatè, quàm agit ipse Filius. Item, Pater & Filius agunt per Spiritum Sanctum non minùs immediatè, quàm agit ipse Spiritus Sanctus. Ista distinctio in una simplicissimâ & prorsus indivisâ operatione non habet locum: sed tantummodò ubi sunt plures operationes; uti sunt operatio caussæ principalis, & operatio instrumenti. item caussæ remotæ, & propinquæ; quæ differunt essentiis (saltem numero differentibus,) & operationibus. Non ita in personis divinis, quæ omnes simul operantur, ἀμερίστως καὶ ἀδιαιρέτως, ubi omnis operatio ad extra est indivisa, & summè simplex, sicut essentia; & unaquæque persona est caussa principalis: nulla autem persona est caussa instrumentalis, nisi solus Filius in assumta humanâ naturâ, quæ ipsi soli propria est; non autem secundùm Deitatem. Manet quidem internus ordo personarum operantium: nulla est tamen diversitas modi operandi ad extra. Tota Trinitas est una indivisa caussa principalis, & unaquæque persona perfectè principalis, indivisè ab aliis personis. Neque est una persona in operando remotior aut propinquior, quàm alia: sed unâ simplicissimâ & ἀτμήτῳ operatione operatur sancta Trinitas. Quæcunque facit Pater, hæc etiam Filius similiter facit, Joan. 5. 19. ὁμοίως: non autem alter mediatè; alter immediatè.

vide supra, cap. 6. §. 1. & §. 5.

Omnis persona divina operatur immediatè, etiam ad extra. vide cap. 15. §. 4. & §. 6.

Non est dicendum: Filium operari successivè.

6. Scripsit, ac typis nuper evulgavit Anonymus quidam, tractatum quendam linguâ nostra vernaculâ, quem inscripsit: *A mirrour of presence,* id est: *Speculum præsentiæ.* in quo, (pag. 38.) perquam absurdè, ait: Patrem in nobis gratiam operari *originaliter*; Filium autem gratiam in nobis operari *successivè*; & Spiritum Sanctum operari à Patre & Filio immediatè. Nam quis unquam orthodoxus ausus est successionem in operatione personarum Trinitatis asserere? aut quis istud salvâ veritate dicere poterit? Certè operatur sancta Trinitas unâ simplici atque indivisâ operatione, ἀμερίστως καὶ ἀδιαστάτως, simul Pater & Filius & Spiritus Sanctus: neque una persona succedit alteri in operando. Ut illa non repetam, quæ monuimus de altera distinctione, in operationem mediatè & immediatè.

Simul faciunt.

7. Scitè Augustinus: Eadem (inquit,) sunt opera Patris & Filii: non quòd Filius sit idem ipse qui Pater est; sed quia nullum opus est Filii, quod non per eum Pater facit: nec ullum Patris, quod non per Filium simul facientem facit. quæcunque enim Pater facit, hæc eadem Filius similiter facit. Euangelica est & ista sententia, Filii ipsius consequenter ore prolata: Non sunt ergo alia Filii, & alia Patris opera; sed hæc eadem: nec dissimiliter fiunt à Filio; sed similiter. ------ Nec operantium est diversa potentia, nec utique sine Spiritu Sancto. Neque enim à faciendis amborum operibus ullo modo amborum separabitur Spiritus. Miro itaque, eodemque utique divino, modo ab omnibus fiunt opera omnium: ab omnibus etiam singulorum. ------- Non quòd invalidus sit unusquisque eorum, sine aliis quod operatur implere: sed non potest operatio esse divisa, ubi non solùm æqualis est; verum-etiam indiscreta natura. Hæc Augustinus, lib. contra sermonem Arianorum, cap. 15.

Ioan. 5, 19.

Non potest operatio esse divisa, ubi est indiscreta natura.

Appropriatio.

8. Neque operationis divinæ inseparabilitati officit quorundam externorum operum vel donorum appropriatio quibusdam personis, propter sublimes quasdam rationes, à similitudine operum illorum ad internas proprietates, & ab ordine dispensationis mysterii salutis nostræ sumtas; ut appropriatio creationis & dilectionis Patri, & gratiæ ac reconciliationis Filio, & illuminationis ac sanctificationis Spiritui Sancto. Nam omnia ista opera & dona sunt Trinitatis, nec est aliquod eorum uni alicui personæ proprium, quod una aliqua persona ἰδιαζόντως seorsim operetur, quamvis quadam loquendi ratione sit appropriatum: & quæ uni personæ alicubi appropriantur, eadem alibi in sacris scripturis personis aliis tribuuntur vel Deo absolutè, ad ostendendam perpetuam operationis divinæ ad extra inseparabilitatem.

Nazianz. orat. 24. in Ægyptiorum adventum.

9. Secundùm has rationes ordinis & appropriationis, Gregorius Nazianzenus, orat. 24. Patrem vocat αἴτιον, Filium autem δημιουργὸν, & Spiritum Sanctum τελειοποιοῦν. Et Basilius Magnus, lib. de Spiritu Sancto, cap. 16. differens de creatione Angelorum, ait: ἐν δὲ τῇ τούτων κτίσει, ἐννόησον μοι τὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν τῶν γενομένων τὸν Πατέρα, τὴν δημιουργικὴν τὸν υἱὸν, τὴν τελειωτικὴν τὸ πνεῦμα. Ejusmodi appropriationes non impediunt operationis Trinitatis inseparabilitatem. Nam (ut loquitur Aug.) ad creaturam Pater & Filius & Spiritus Sanctus unum principium; sicut unus Creator, & unus Dominus. lib, 5. de Trinitate, cap. 14. εἷς Θεὸς πάντων αἰτιώτατος. Justin. expos. fidei. Et hanc inseparabilitatem etiam Basilius ac Nazianzenus locis citatis & alibi passim prædicant, & clarissimis sacræ Scripturæ testimoniis luculenter demonstrant. Vide etiam infrà, cap. 12. & 27. & 28. & 33.

Unum principium.

Unus Deus omnium summè caussa.

10. Neque individuæ Trinitatis inseparabili

operationi

operationi repugnat vocum aut visibilium symbolorum, quæ demonstrandæ huic Trinitati adhibentur, necessaria separatio, propter imperfectionem creaturæ.

11. Ambrosius, in symbol. Apostol. cap. 9. *Nunquam sigillatim, ad extra.* Sancta & inseparabilis Trinitas nunquam aliquid extra se sigillatim operari noverit. Et quò hæc magis perspicua sint, breviter intimabo. Incarnationem Verbi Trinitas fecit: & tamen non pertinet incarnatio, nisi ad Verbum. Vocem de Cœlo super Filium post baptismum Trinitas fecit: & tamen non pertinet, nisi ad Patrem. Inquit enim: *Luc. 3, 22.* *Tu es Filius meus dilectus.* Descensum itidem Spiritûs Sancti supra Filium in columbæ specie Trinitas fecit: & tamen non pertinet, nisi ad Spiritum Sanctum. Et descendit (inquit) Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba, in ipsum. —— Quia non ex alia atque aliâ substantiâ sunt sanctæ inseparabilis Trinitatis personæ, nec alius operationis. Cum ergo sigillatim Pater & Filius & Spiritus Sanctus aliqua operari dicuntur, *Omnia pariter.* omnia pariter tres personæ operantur. *Hæc Ambrosius.*

12. Augustinus, lib. 4. de Trinitate, cap. 21. seu ultimo: Planè (inquit) fidenter dixerim, *Trinitas operatur inseparabiliter.* Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unius ejusdemque substantiæ, Deum Creatorem, Trinitatem omnipotentem inseparabiliter operari: sed ita non posse per longè imparem, maximéque corpoream creaturam inseparabiliter demonstrari; sicut per voces nostras, quæ utique corporaliter sonant, non possunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nisi suis & propriis intervallis temporum certâ separatione distinctis, quæ suæ cujusque vocabuli syllabæ occupant, nominari. In sua quippe substantiâ, quâ sunt tria, unum sunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nullo temporali motu super omnem creaturam: idipsum sine ullis intervallis temporum vel locorum: & simul unum atque idem ab æternitate in æternitatem, tanquam ipsa æternitas, quæ sine veritate & charitate non est. In meis autem vocibus separati sunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nec simul dici potuerunt, & in literis visibilibus sua separatim locorum spatia tenuerunt. Et quemadmodum, cùm memoriam meam & intellectum & voluntatem nomino, singula quidem nomina ad res singulas referuntur; sed tamen ab omnibus tribus singula facta sunt: nullum enim horum trium nominum est, quod non & memoria, & intellectus, & voluntas mea simul operata sint: Ita Trinitas simul operata est, & vocem Patris, & carnem Filii, & columbam Spiritûs Sancti, cùm ad singulas personas hæc singula referantur. Quâ similitudine utcunque cognoscitur, inseparabilem in seipsa Trinitatem per visibilis creaturæ speciem separabiliter demonstrari: & inseparabilem Trinitatis operationem, etiam in singulis esse rebus, quæ vel ad Patrem, vel ad Filium, vel ad Spiritum Sanct. *Inseparabilis operatio.* demonstrandum propriè pertinere dicuntur.

13. Similia de illâ voce Patris, & de carne Filii, & de columba Spiritûs Sancti, linguisque igneis, scripsit Fulgentius, lib. de fide ad Petrum Diac. cap. 9. qui liber invenitur etiam tom. 3. operum Augustini.

CAPUT UNDECIMUM.

De relationibus non exeuntibus. Item, de loquutionibus de persona aliquâ Divinâ ad seipsam.

RElationes personarum Divinarum inter se, seu ad se invicem non exeunt ad creaturas. Nam persona Paterna personali suâ Paternitate Pater est solius Filii consubstantialis & unigeniti; quem ideo μόνον ἴδιον αὐτοῦ καὶ φύσει γέννημα vocat Athanasius, lib. de Synodi Nicenæ decretis contra Arianos, post medium. Et Filius Divinâ sua filiatione est solius Patris Filius unigenitus, filiatione nobis incommunicabili. Pater & Filius spiratione internâ solius Spiritûs Sancti Spirator. Spiritus Sanctus internâ processione originis est Patris Filiique duntaxat Spiritus. Etsi, quatenus donatione divinâ à nobis accipitur, dici etiam nostrum Spiritum, docet Augustinus, lib. 5. de Trinitate, cap. 14. ex Num. 11, 17. & Luc. 1, 17. adde 2. Reg. 2, 9. 15.

2. Quicquid ad seipsam sive substantialiter dicitur aliqua persona in Trinitate, non dicitur sine aliis personis; sed id omnes simul dicuntur, seu esse intelliguntur: nec pluraliter; sed singulariter. Non enim tres Dii; sed unus Deus, unus *Vnus Deus.* Dominus, unus omnipotens, &c. Hæc est observatio Augustini, lib. 5. de Trinitate, cap. 8. *Tres personæ.* & lib. 6. cap. 2. Excipe personam, quod vocabulum pluraliter dicitur, quamvis ad se dicatur, & secundum substantiam; non autem relativè ad alium. Aug. lib. 7. de Trinitate, capitib. 4. 5. 6. Thomas in 1. sent. dist. 23. qu. 3. ait: Persona in divinis significat relationem per modum substantiæ, non quæ est essentia; sed quæ est suppositum habens essentiam.

3. Huc pertinent illa verba symboli Athanasii: Increatus Pater; increatus Filius; increatus Spiritus Sanctus: immensus Pater; immensus Filius; immensus Spiritus Sanctus: æternus Pater; æternus Filius; æternus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres æterni; sed unus æternus: Sicuti non tres increati, nec tres immensi; sed unus increatus, unus immensus. *Vide cap. 35. Thes. 30.* Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus: & tamen non tres omnipotentes; sed unus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Dii, sed unus est Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Domini, sed unus est Dominus. quia sicut singulatim unamquamque personam Deum & Dominum confiteri Christianâ veritate compellimur: ita tres Deos aut tres Dominos dicere, Catholicâ religione prohibemur.

4. Omnia quæ habet Pater sunt Filii, *Ioan. 16, 15.* πλὴν τῆς ἀγεννησίας. Nazianz. orat. 44. πλὴν τοῦ εἶναι πατήρ. Oecum in cap. 1. epist. ad Hebræos. Et omnia quæ habet Filius, sunt Spiritûs Sancti, πλὴν τῆς γεννήσεως, si generationem excipias. Nazianz. loco citato. Oecumenius autem in Commentario illo exponens verba sacri Textûs: character personæ ipsius χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Hebr. 1. 3. ἴδιον (inquit) ὅλην ἐν ἑαυτῷ ἀποτάξας τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ὕπαρξιν. Θεός ἐστιν, ἐξουσιαστής ἐστι, παντοδύναμος, δημιουργὸς, καὶ εἴ τι ἄλλο τὴν πατρικὴν ὕπαρξιν χαρακτηρίζει· πλὴν τοῦ εἶναι πατὴρ, πάντα ἐστὶν ὁ υἱός. διὸ καὶ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως περιάγει καὶ συνέχει καὶ πηδαλιουχεῖ. id est:

Hoc

Hoc est totam in se ipso complexus essentiam & exsistentiam. Deus est, infinitæ autoritatis est, omnipotens Creator, & si quid aliud est quod Paternam exprimit exsistentiam, preterquam esse Patrem, ea omnia est Filius. Ideo quoque omnia verbo potentiæ versat, & continet, ac gubernat.

Matth. 19, 17. 5. Eodem sensu Dionysius, exponens verba Domini, *Nemo bonus, nisi solus Deus*; ea de tota Trinitate intelligenda esse docet. & in genere de similibus loquutionibus disserens, ait: πάσας ἀεὶ τὰς θεοπρεπεῖς θεωνυμίας, οὐ μερικῶς ἀλλ' ἐπὶ τῆς ὅλης καὶ παντελοῦς καὶ ὁλοκλήρου καὶ πλήρους θεότητος, ὑπὸ τῶν λογίων ὑμνεῖσθαι· καὶ πάσας αὐτὰς ἀμερῶς, ἀπολύτως, ἀπαραιτήτως, ὁλικῶς, ἀπάσῃ τῇ ὁλότητι τῆς ὁλοτελοῦς καὶ πάσης θεότητος ἀνατίθεσθαι. *id est*; Omnia divina nomina quæ Deo digna sunt, semper, non sigillatim per partes, sed in tota & perfectâ & integrâ plenaque Deitate à divinis oraculis laudari: eaque omnia sine partitione, absolutè, sine discriminis observatione, totaliter seu integrè, omni totalitati seu integritati totaliter perfectæ & totius Deitatis tribui. καὶ γοῦν, εἰ μή περὶ τῆς ὅλης θεότητος φαίη τις τοῦτο εἰρῆσθαι, βλασφημεῖ, καὶ ἀποσχίζειν ἀθέσμως τολμᾷ τὴν ὑπερηνωμένην ἑνάδα. *id est*; Etenim, si quis hoc in tota Deitate dici negaverit, is blasphemat, & iniquè audet dividere eam unitatem quæ plusquam unita est. Hæc Dionysius Areopag. lib. de divinis nominibus, cap. 2. Vide infra, cap. 32. ubi exponuntur verba illa Christi, ad Patrem; *Ioan. 17, 3.* *Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.*

Quæstio. 6. Verùm dicet rursus quispiam, (inquit Damascenus:) qui fit, ut cùm personam & personam & personam dicimus, tres personas dicamus: ac & Deum & Deum & Deum dicimus, non item tres Deos dicamus? Cui quidem argumento sic respondemus: *Responsio.* Quæ particularia sunt, minimè communicantur: quæ autem communia, etiamsi unicuique particularium impertiantur, at conjunctim tamen & communiter. Atque unaquæque persona privatim consideratur, non autem ipsis communis est una persona. Hæc & plura huc spectantia scripsit Joannes Damascenus, epist. de ter-sancto hymno, ad Jordanem Cœnobiarcham.

7. Vide Augustinum, lib. 7. de Trinitate, capitib. 4. 5. 6. & serm. 38. de tempore. & Petr. Lombardum ejusque interpretes, 1. sent. dist. 23. & dist. 25. & Alex. Alens. in summa Theologiæ, part. 1. qu. 56. & Thom. in Summa, part. 1. qu. 29. art. 4. & qu. 30. art. 4.

CAPUT DUODECIMUM.

De nominibus, quæ de Deo dicuntur respectu creaturæ.

Regula. *Omne nomen dictum de Deo respectu creaturæ indicat essentiam; adeóque prædicatur de tribus personis simul: exceptis quæ pertinent ad unionem seu dispensationem, id est, ad incarnationem sive assumtam carnem.* Hanc regulam ex verbis Augustini elicit Bonaventura in 1. sent. dist. 22. dub. 3. Ejusque veritas manifesta est ex cap. 8. Atque adeò his nominibus, Deus noster, Pater noster, Dominus noster, Prædestinator, Creator, Reconciliator, Adoptator, Sanctificator, Exauditor precum, &c. sive nominetur, Pater, sive Filius, sive Spiritus Sanctus, intelligenda semper est sancta Trinitas, Deus noster, Pater noster, Dominus noster, qui nos prædestinavit, creavit, reconciliavit, adoptavit, exaudit, &c. Pater ille Luminum, à quo descendit omnis donatio bona, & omne donum perfectum. Jacob. 1, 17.

Trinitas Pater luminum. Iacob. 1, 17. 2. In Liturgia S. Basilii, prope finem; sacerdos orans, ait: Domine, sanctifica eos qui confidunt in te, serva populum tuum, &c. ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων· καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *id est*: quia omne datum bonum & omne donum perfectum, desuper est, descendens à te Patre luminum: & tibi gloriam, gratiarumque actionem, & adorationem offerimus, Patri & Filio & Spiritui Sancto, nunc & semper, & in secula seculorum.

Christiani sunt Filii Christi, & Spiritus Sancti. vide cap. 25. §. 5. 3. Macarius Ægyptius, homil. 16. Christianos vocat υἱοὺς Ἀδὰμ τοῦ ἐπουρανίου τέκνα πνεύματος ἁγίου, ἀδελφοὺς Χριστοῦ, ὁμοίους τῷ πατρὶ αὐτῶν Ἀδὰμ τῷ πνευματικῷ, id est, filios Adæ cœlestis, filios Spiritus Sancti, fratres Christi similes Patri suo Adæ spirituali.

Spiritus Sanctus cum Patre & Filio nos adoptat 4. Basilius Magnus, homil. 15. quæ est de fide, ait Spiritum Sanctum υἱοθετεῖν τοὺς ἠλλοτριωμένους, adoptare eos qui abalienati fuerant. Et alibi ex hac adoptione demonstrat τὴν πρὸς υἱὸν καὶ πατέρα κατὰ τὴν φύσιν ἑνότητα, unitatem naturæ quæ est Spiritui Sancto cum Patre & Filio. homil. 27. contra Sabellianos.

5. Gregorius Nyssenus, lib. de S. Trinitate ad Eustathium: ἁγιάζει, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρακαλεῖ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως ὁ πατὴρ, *πάντα ὁμοίως.* καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ μηδεὶς κατ' ἐξαίρετον ἀπονεμέτω τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πνεύματος τὴν ἁγιαστικὴν ἐξουσίαν, ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν πατέρα λέγοντος, πάτερ, ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ τοῦ Πατρός τε καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου *κατὰ τὸ ἴσον.* Πνεύματος, πᾶσα χάρις, καὶ δύναμις, ὁδηγία, ἡ ζωὴ, ἡ παράκλησις, ἡ πρὸς τὸ ἀθάνατον μεταβολὴ, ἡ εἰς ἐλευθερίαν μετάστασις, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐστὶν ἀγαθὸν, ὁ μέχρις ἡμῶν καταβαίνει. id est: Sanctificat & vivificat, & illuminat, & consolatur, & omnia talia similiter seu pariter Pater & Filius & Spiritus Sanctus: Nec quisquam Spiritûs Sancti efficaciæ peculiariter tribuat sanctificatricem potestatem, cùm audiverit Servatorem in Euangelio de discipulis ad Patrem dicentem: Pater sanctifica eos in nomine tuo. *Ioan. 17, 11. 17.* Item cætera quoque omnia eodem modo pariter & ex æquo iis qui digni sunt, præstantur à Patre & Filio & Spiritu Sancto, *Nomen intellige Trinitatis.* omnis gratia & virtus, & ductio, & vita, & consolatio, in immortalitatem commutatio, *vide cap. 17.* in libertatem translatio, & si quod aliud bonum est ad nos usque descendens. *Iacob. 1, 17.*

6. Augustinus, lib. 3. contra Maximinum, cap. 23. *Trinitas Dominus Deus & Pater noster est. 1. Cor. 8, 6.* Trinitas quippe secundùm veram fidem, id est, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, in cujus nomine baptizamur, & unus Dominus Deus noster est, & præter ipsum alius non est. Ipse enim est Deus, de quo dicit Apostolus, *Nullus est Deus, nisi unus.*

Trinitas nos sibi reconciliat, adoptat, & sanctificat. 7. Fulgentius, lib. 2. ad Monimum, cap. 11. Sancta naturalis unitas & æqualitas & charitas Trini-

Trinitatis, quæ unus, solus, & verus est Deus, unanimitate sanctificat quos adoptat. Et lib. de fide ad Petrum Diaconum, in fine cap. 2. Reconciliati sumus per solum Filium secundùm carnem, sed non soli Filio secundùm Divinitatem. Trinitas enim nos sibi reconciliavit, per hoc quod solum Verbum Carnem ipsa Trinitas fecit.

Omnia nomina divina caussam aut munificentiam erga creaturas significantia, communia sunt tribus personis.

8. Rectè Dionysius, (qui Areopagita dicitur,) libro de Divinis nominibus, cap. 2. Communia omnibus personis Divinis esse monet ea nomina omnia, quæ caussæ rationem includunt vel munificentiæ erga creaturas, *τὰ αἰτιολογικὰ πάντα, καὶ ὅσα ἐκ τῆς ἀγαθοπρεπῶν αὐτῆς δωρεῶν ἡ πάντων ἀγαθῶν αἰτία καθονομάζεται*. Et in fine ejusdem capitis, eandem doctrinam inculcans, ait; *πᾶσαν ἀγαθουργικὴν θεωνυμίαν, ἐφ' ἧπερ ἂν κεῖται τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων, ἐπὶ τῆς ὅλης αὐτὴν ἐκληφθῆναι θεαρχικῆς ὁλότητος, ἀπαραιτήτως, id est*; omnem Dei appellationem quæ ejus beneficentiam importat, cuicunque personarum Divinarum tribuatur, accipiendam esse promiscuè de tota divinâ totalitate.

Regula.

9. Ex verbis Augustini elicit etiam hanc regulam Bonaventura, in 1. sent. dist. 22. dub. 3. *Omne nomen quod dicitur de Deo ex tempore, & non dicitur de personis singulis, prædicat notionem, vel quasi*. Et hoc dicitur (inquit Bonaventura) propter hoc nomen *missus*, quod dicit esse ab alio. De hoc nomine plura inferiùs, cap. 26. & 27. Notionem intellige distinctivam personarum inter se per proprietatem vel relationem internam.

10. Ex iis quæ superiùs explicata sunt, apparet veritas illius axiomatis Theologici apud Andream & Aretham, Cæsariæ Cappadociæ Episcopos, cap. 1. Commentarii in Apocal. psin: *Axioma.* *πάντα τὰ θεοπρεπῶς λεγόμενα ἐπὶ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος καθ' ἑκάστης τῶν Τριῶν ὑποστάσεων ἐξιδιοῦται καὶ ἐναρμόττεται, πλὴν ἃ τὴν προαγωγὴν τούτων ἤγουν τὴν ὑποστατικὴν γνώρισιν ἐμποιοῦνται. id est:* Omnia quæ Divino modo dicuntur de supersubstantiali Trinitate, unicuique trium personarum appropriantur & conveniunt: præter illa quæ productionem seu personalem harum cognitionem inducunt.

11. Hoc axioma opponunt hæreticæ eorum amentiæ, qui audent *εἰς ἐξιδιάζουσαν ἑαυτῇ θείαν ἐνέργειαν ἑκάστην ὑπόστασιν τῶν Τριῶν μερίζουσιν παραληρεῖν. id est*: Nugaciter asserere, singulas trium personarum seorsim operari operationem Divinam sibi appropriatam.

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

De creatione hominis ad imaginem Trinitatis. Et de illo Dei ad Deum alloquio: faciamus hominem ad imaginem nostram.

Secundùm ineffabile consilium voluntatis suæ sanctissima Trinitas ad imaginem suam creavit hominem, qui commune trium personarum opus exstitit, ut tres cultu indiviso pariter adoret.

Genes. 1, 26.

2. Gregorius Nyssenus, oratione 1. in illa verba; *faciamus hominem ad imaginem nostram.* Duas (inquit) advertis personas: unam, quæ loquitur; alteram, ad quam dirigitur oratio. Cur autem non dixit, *facito*, sed *faciamus?* Ut dominatum intelligeres, ne Patre cognito Filium ignorares: ut scires Patrem fecisse per Filium, & Filium Paternâ creâsse voluntate, laudaresque Patrem in Filio, & Filium in Spiritu Sancto. Commune eorum opus exstitisti, ut ipsos pariter adores & colas: non adorationem dividas, sed unam esse agnoscas Deitatem. [*ἵνα καὶ δοξάσῃς πατέρα ἐν υἱῷ, καὶ υἱὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὧν τὸ κοινὸν γέγονας ἔργον, ἵνα κοινὸς προσκυνητὴς ἀμφοτέρων ᾖς, μὴ σχίζων τὴν προσκύνησιν, ἀλλὰ ἑνῶν θεότητα.*] scriptum est *ποιήσωμεν faciamus, ἵνα γνωρίσῃς πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον*, ut cognoscas Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. *καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον*, & fecit Deus hominem. *ἵνα ἑνώσῃς τὴν θεότητα, ἑνώσῃς δὲ οὐ τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ τῇ δυνάμει, ἵνα μίαν δόξαν ἔχῃς μὴ μεριζόμενος περὶ τὴν προσκύνησιν, μὴ μεριζόμενος εἰς πολυθεΐαν. id est*; ut unam agnoscas Deitatem: unam, inquam, non unitate personarum, sed potestate; ut unâ cogitatione defixus, non dividas adorationem, nec in Deorum multitudinem distraharis. *οὐκ εἶπεν, ἐποίησαν οἱ Θεοὶ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ' ἐποίησεν ὁ Θεός. ἰδία ὑπόστασις πατρὸς, καὶ ἰδία υἱοῦ, καὶ ἰδία πνεύματος ἁγίου.* [Propria est hypostasis seu persona Patris, & propria Filii, & propria Spiritûs Sancti.] *διὰ τί οὖν οὐ τρεῖς, ὅτι μία θεότης. ἣν γὰρ βλέπω ἐν πατρὶ θεότητα, ταύτην καὶ ἐν υἱῷ, καὶ ἣν ἐν υἱῷ, ταύτην καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, διότι μορφὴ ἐν ἑκατέροις μία, καὶ ἀρχὴ ἀπὸ πατρὸς ἐν υἱῷ ἡ αὐτή*, [& principium à Patre in Filio idem est,] *καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρ' ἡμῖν προσκύνησις καὶ δοξολογία μία.* [Idcirco una est apud nos adoratio, & eadem collaudatio.] *προοίμιον τῆς ἡμετέρας γενέσεως θεολογία ἀληθινή.* Nostræ procreationis exordium veram continet Theologiam. Hæc ibi Gregorius Nyssenus.

Μὴ σχίζων τὴν προσκύνησιν.

Prohibetur divisio cultûs, ne multitudo cogitetur Deorum.

3. Nemini autem fas ita insanire, ut existimet esse aliquem articulatum discursivum sermonem, [*ἔναρθρον διεξοδικὸν λόγον*,] quo intermedio Pater loquutus sit ad Filium, voluntatemque ei suam notam fecerit. Nam (ut rectè argumentatur Gregorius Nyssenus, orat. 12. contra Eunomium) cùm in principio ante omnem creaturam Filius Deus Verbum fuerit, & per ipsum omnia facta sint, nec sine eo quicquam factum sit quod factum est; Verbum illud intermedium non potuit esse quid creatum: tunc enim per Filium fieret, per quem omnia facta sunt, & qui quæcunque facit Pater, eadem facit similiter: atque adeo præsupponeret Paternæ voluntatis notitiam in Filio, & esset inutile. Præterea scriptura dicens, *ipse dixit & facta sunt*, ponit verbum illud Patris ante omnem creaturam: *νεωτέρα ἡ κτίσις τοῦ λόγου.* Adhæc Filius non eget tali vehiculo intermedio, per quod ei intimetur Patris voluntas; nam in eo Pater est, & ejus sunt omnia quæ Patris sunt, ipse est Sapientia & Verbum Patris. *οὐ χρῄζει τοίνυν λόγῳ μαθεῖν τοῦ πατρὸς τὸ θέλημα, αὐτὸς ὢν τοῦ πατρὸς ὁ Λόγος κατὰ τὴν ὑψηλοτέραν σημασίαν τοῦ λόγου. τίς οὖν ἐκεῖνος ὁ λόγος ὁ πρὸς τὸν ὄντως λόγον γινόμενος; καὶ πῶς ὁ ὄντως λόγος λόγου πάλιν ἑτέρου πρὸς διδασκαλίαν προσδεῖ*; *id est*: Non eget igitur Patris voluntatem per sermonem discere: ipse cùm sit Patris Sermo, sublimiore sermonis significatione. Quis igitur ille sermo, qui fit ad eum qui verè est Sermo? & quomodo qui verè est sermo, rursus alio sermone ad doctrinam indiget? (Similiter

Dissertatio de illo Dei ad Deum alloquio, Genes. 1. 26.

Psal. 33, 9.

etiam ibidem probat Nyssenus, Patrem non uti διεξοδικοῖς λόγοις ad Spiritum Sanctum: quippe eis non egentem, quia ipse Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei.) Nec potest esse aliquod medium Verbum increatum inter Patrem & Filium. Nam neque poterit illud esse ἀγέννητον καὶ ἀνεκπόρευτον, hujusmodi enim est solus Pater, & ipsa verbi cujuscunque ratio intrinseca importat esse ab alio: neque erit genitum à Patre; nam Filius est Verbum Patris unigenitum: neque erit alio modo procedens à Patre; tunc enim etiam procederet à Filio, cujus sunt omnia Patris. οὐκοῦν ἐξ ἀνάγκης τὸ μηδὲν εἶναι μέσον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ νοεῖν, ὁ τῆς ἀληθείας λόγος συναναγκάζει. ὅπου δὲ διάστασις οὐκ ἐπινοεῖται, τὸ συνημμένον πάντως ὁμολογεῖται. τὸ δὲ διὰ πάντων συνημμένον, φωνῇ καὶ λόγῳ οὐ μεσιτεύεται. συνημμένον δὲ λέγω τὸ ἐν πᾶσιν ἀχώριστον. *id est:* Necessario igitur nihil inter Patrem & Filium medium esse, cogitare sermo veritatis cogit. Ubi vero distantia non intelligitur, hoc adunatum prorsus conceditur. Quod autem per omnia adunatum est, media voce & sermone non utitur. Adunatum autem dico, quod in omnibus inseparabile.

Vide suprà cap.6.

4. Et ibidem; οὐκ ἔστι διαφορὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πατρὸς ἐν θελήματι, non est differentia Filii & Patris in voluntate. φαμὲν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀοράτου, τὸν κύριον, πρὸς πᾶσαν θελήματος κίνησιν, ἀμέσως τε καὶ ἀδιαστάτως συνδιατίθεσθαι τῷ πατρί. Dicimus imaginem Dei invisibilis, Dominum, ad omnem voluntatis motionem immediatè & absque intervallo cum Patre simul affici.

Eadem voluntas.

Αὐτὸς καὶ ἀδιαστάτως.

5. Idem etiam Gregorius Nyssenus, eâdem orat. 12. contra Eunomium, ait: ἠθέλησέ τι ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ ἐν τῷ Πατρὶ ὢν υἱὸς εἶδε τὸ θέλημα τοῦ πατρός. μᾶλλον δὲ αὐτὸς τοῦ πατρὸς ἐγένετο θέλημα· ὁ γὰρ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἔχων ἐν ἑαυτῷ, οὐκ ἔστιν ὅτι τῶν τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔχει. εἰ πάντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὰ πατρῷα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα, πάντως μετὰ τοῦ πατρὸς ὅλον τὸ θέλημα ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ πατρῷον. *id est:* Voluit aliquid Pater, & qui in Patre est Filius novit voluntatem Patris: imò verò ipse Patris voluntas est. Qui enim omnia quę sunt Patris in se ipso habet, nihil quæ sunt Patris, quod non habeat. Si jam omnia est eorum habet in se ipso quę Paterna sunt, imò verò & ipsum Patrem: omnino cum Patre totam voluntatem Paternam in se habet.

6. Ambrosius, libro 5. de fide cap. 5. Haud verò (inquit) in hanc humilitatem Dei Filium deducemus, ut nisi quæ audierit, facere aut loqui nesciat, & præscriptam agendi loquendique ei putemus esse mensuram, quia scriptum est; *ex me ipso non sum loquutus*. Et infrà; *Sicut dixit mihi Pater, ita loquor*. Sed ad obedientiam carnis, aut ad fidem unitatis ista referantur. Plerique enim doctiores & audire Filium & dicere aliquid Filio Patrem, accipiunt per unitatem naturæ. Quod enim per unitatem voluntatis novit Filius, Patrem velle videtur audîsse. Unde non officium corporale, sed arbitrium indissociabile cooperationis declaratur. Neq; enim verborum hic aliquem significat auditum; sed unitatem voluntatis atque virtutis, quæ & in Patre est & in Filio. Quam etiam & in Spiritu Sancto esse memoravit alio loco, dicēs; *Non enim loquetur à semetipso: sed quæ audierit, loquetur.* Ut adverteremus, quod quicquid Spiritus loquitur, loquitur & Filius: & quicquid loquitur Filius, loquitur & Pater: quia una sententia & operatio Trinitatis est. Sicut enim Pater videtur in Filio, non utique specie corporali, sed unitate Divinitatis: ita etiam

Ioan.12, 49.50.

Ioan 16, 13.

Una sententia & operatio Trinitatis est.

Pater loquitur in Filio, non temporali voce, nec corporali sono; sed operis unitate. Denique cùm dixisset; *Sicut dixit mihi Pater, sic loquor*. Et, *Pater qui in me manet, ipse facit opera*. Addidit; *Credite mihi, quia ego in Patre, & Pater in me est; alioqui propter opera ipsa credite*. Hic intellectus est noster secundùm Divinarum seriem scripturarum. [Et paullò inferiùs ibidem.] Satis probatum est scripturarum exemplis ad unitatem majestatis pertinere Divinæ, quòd & Pater maneat in Filio, & ea quæ loquitur Filius, à Patre videatur audîsse. Hæc Ambrosius.

Ioan.10. & 12. & 14.

7. In eandem sententiam Augustinus, Tract. 47. in Euang. Joan. exponens illa Domini verba, [*hoc mandatum accepi à Patre meo.*] Verbum non à Verbo accepit mandatum; sed in Verbo unigenito Patris est omne mandatum: cùm autem dicitur Filius à Patre accipere quod substantialiter habet, quomodo dictum est; *Sicut habet Pater vitam in se ipso, sic dedit Filio vitam habere in se ipso*: cùm Filius ipse sit vita, non potestas minuitur, sed generatio ejus ostenditur; quoniam Pater non quasi ei Filio qui imperfectus est natus, aliquid addidit, sed ei quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit: ita illi dedit suam æqualitatem, quem non genuit inæqualem. Item Tract. 54. in idem Euang. in illa Domini verba: [*quæ ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor:*] non accipiamus (inquit) *dixit mihi*, quasi Pater verba loquutus sit *unico Verbo*, aut egeat Dei verbis Dei Verbum. Dixit ergo Pater Filio, *sicut dedit vitam Filio*, non quod nesciebat vel non habebat, sed quo ipse Filius erat. Quid est autem *sicut dixit mihi Pater, sic loquor:* nisi Verbum loquor? ita ille dixit ut verax: ita iste loquitur ut veritas. Verax autem genuit Veritatem: quid ergo jam diceret Veritati? non enim imperfecta erat Veritas, cui verum aliquid adderetur. Dixit ergo Veritati, quia genuit Veritatem. Hæc Augustinus.

Ioan.10, 18.

Ioan.5, 26.

Ioan.12, 50.

8. Hac interpositâ monelâ de Divino illo colloquio, *faciamus hominem*, &c. subjiciemus nunc alia Patrum testimonia de creatione hominis indivisâ, à tribus personis, ad unius Dei seu Trinitatis imaginem; ad imaginem (inquam) essentiæ Divinæ.

9. Basilius Magnus, libro 9. Hexaëmeron. *Faciamus hominem*. ἀκούεις ὦ Χριστομάχε, ὅτι τῷ κοινωνῷ τῆς δημιουργίας προσδιαλέγεται, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, ὃς φέρει τὰ σύμπαντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. *id est:* Audis, ô tu qui adversus Christum pugnas! Deum ipsum suum in creandis rebus socium alloqui; per quem & secula fecit, qui portat omnia Verbo potentiæ suæ? Idem Basilius alibi verbum potentiæ Filii, quo Filius omnia portat, interpretatur Spiritum Sanctum, inquiens. καὶ θεοῦ μὲν λόγος ὁ υἱὸς, ῥῆμα δὲ υἱοῦ τὸ πνεῦμα. φέρων γάρ, φησι, τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Hæc ille, libro 5. contra Eunomium, cap. quòd sicut Filius ad Patrem se habet, ita & Spiritus ad Filium. Quamvis (ut proximo statim capite ibidem docet,) Spiritus non sit Filius Filii. Sed redeo ad Basilianam expositionem Divini illius colloquii de creando homine: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*; quam legimus, libro 9. Hexaëmeron, ubi ait Basilius: τίνι λέγει, κατ' εἰκόνα ἡμετέραν; Cui dicit, *ad imaginem nostram?* τίνι ἄλλῳ γε, ἢ τῷ ἀπαυγάσματι τῆς δόξης, καὶ χαρακτῆρι τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου; Cui, quæso, alii quàm ei, qui est effulgentia glorię & character subsistentię ipsius;

Verbum potentiæ Filii.

Heb.1.3.

ipsius; ei, qui est imago Dei invisibilis? τῇ ἰδίᾳ τοίνυν εἰκόνι τῇ ζώσῃ τε καὶ εἰπούσῃ, ἐγώ τε καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν· καὶ, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα· ταύτῃ λέγει, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. Suæ igitur imagini propriæ, quæ vivit, & quæ dixit, Ego & Pater unum sumus: item; qui me vidit, vidit Patrem: huic dicit, faciamus hominem ad imaginem nostram. ὅπου μία εἰκὼν, ποῦ τὸ ἀνόμοιον; Ubi una est imago, quis ibi locus dissimilitudini? Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· οὐχὶ ἐποίησαν. ἔφυγεν ἐνταῦθα τὸν πληθυσμὸν τῶν προσώπων. διὰ ἐκείνων μὲν τὸν Ἰουδαῖον παιδεύων, διὰ τούτων δὲ τὸν ἑλληνισμὸν ἀποκλείων, ἀσφαλῶς ἀνέδραμεν ἐπὶ τὴν μονάδα, ἵνα καὶ υἱὸν νοῇς μετὰ πατρὸς, καὶ τῆς πολυθείας ἐκφύγῃς τὸ ἐπικίνδυνον. *Et fecit Deus hominem*: non dixit, *fecerunt*. Evitavit hoc loco personarum multitudinem. Per illa namque Judæum erudiebat: per hæc verò gentilium excludens errorem, securè admodùm ad unitatem recurrit: ut & Filium cum Patre intelligas, & multitudinem Deorum periculosissimam effugias. Ibidem etiam Basilius solidè refellit Judæorum commentum, dicentium; Deum alloquutum esse Angelos, quando dixit: *faciamus hominem ad imaginem nostram.* Neque enim conservis ea consultationis dignitas competit: neque Angeli creârunt hominem; neque potest creatura adæquari unquam suo Creatori; homines autem perfecti æquales erunt Angelis: neque una est imago Dei & Angelorum. Hactenus Basilius Magnus, Cæsareæ Cappadociæ Episcopus.

Ioan. 10. & 14.

Refellitur commentum Iudæorum.

10. Epiphanius, hæres. 46. quæ fuit Tatiani, §. 3. ὁ Ἀδὰμ μὴ ἀπὸ γάμου ὁρμώμενος, ἀλλ' ἐν χερσὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος πεπλασμένος, κατὰ τὸ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν, ὅτι ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. *id est*: Adam nullis propagatus nuptiis, Patris & Filii & Spiritûs Sancti manu est effictus; quemadmodum scriptura testatur, cùm ita Pater Filium alloquens introducitur: *faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.*

11. Idem Epiphanius, in Ancorato, §. 28. Pater in hunc modum loquutus est: *faciamus hominem ad imaginem nostram & ad similitudinem.* non dixit: faciam hominem ad imaginem meam. Vel hæc ipsa verba te redarguere debent, quicunque obduratum cor habes. Disce illinc, Filium apud Patrem semper exstitisse. Nam hoc verbum, *faciamus*, non unum duntaxat significat: sed Patrem cum Filio colloquentem exprimit. Eadem te vox illa convincat, quisquis Patri dissimilem esse Filium existimas. Hoc enim ipso quòd dicit; *ad imaginem nostram*, Filii similitudinem à Patre non disjunxit vel discrevit, [οὐ διέκρινεν,] nec ullâ re divisit identitatem Patris cum Filio. Non enim dixit, *ad imaginem meam*, vel, *ad imaginem tuam*: ἀλλὰ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μίαν οὐσίαν ἐδήλωσε καὶ θεότητα· φησὶ γὰρ, κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ὡς εἶναι μὲν μίαν τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν θεότητα· ἄνθρωπον δὲ γεγονέναι κατ' εἰκόνα τῆς μιᾶς θεότητος πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος. id est: Sed Patris & Filii Spiritûs Sancti unam monstravit essentiam & Deitatem; dicit enim, *ad imaginem nostram & similitudinem*: ut eadem intelligatur esse Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitas: & hominem noverimus factum esse ad imaginem unius Deitatis Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

Contra Arianos Anomæos.

12. Basilius Episcopus Seleuciensis, orat. 1. in illud; *In principio creavit Deus Cælum & Terram.* Verba illa exponens, *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, ait, μία μὲν εἰκὼν ἡ πλαττομένη, οὐχ ἑνὸς δὲ προσώπου μνήμη, ἀλλὰ τριῶν ὑποστάσεων. κοινὸν γὰρ τῆς θεότητος δημιούργημα τὸ πλαττόμενον· Τριάδα μὲν ἐμφαίνει τὴν πλάττουσαν, μίαν δὲ εἰκόνα τῆς Τριάδος ὑπάρχουσαν. εἰ δὲ μία τῆς τριάδος ἡ εἰκὼν, μία τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἡ φύσις. τὸ γὰρ ταυτὸν τῆς οὐσίας ἡ τῆς εἰκόνος ἑνότης κηρύττει. id est: Una quidem est quæ fit imago; sed non unius personæ monumentum, verùm trium hypostaseων. Commune namque quod fabricatum est opus Deitatis, Trinitatem quidem ostendit effectricem seu fictricem, unam autem esse Trinitatis imaginem. Quòd si una Trinitatis imago, una utique trium hypostaseων est natura. Siquidem essentiæ identitatem unitas imaginis loquitur.

Trinitatis natura una, & imago una.

13. Anastasius Sinaita, lib. de creatione hominis à Deo ad imaginem Dei: paullò post initium illius libri. Rursus (inquit) ait scriptura: *fecit Deus hominem; ad imaginem Dei fecit eum.* Θεὸν δὲ λέγει δηλονότι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. id est: Deum verò nempe intelligit Patrem & Filium & Spiritum Sanctum.

Ad imaginem Dei, id est, ad imaginem Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

14. Hilarius Pictaviensis, lib. 5. de Trinitate: Homo (inquit) ad communem fit, secundùm veritatem sermonis, imaginem. Deus qui loquitur, ad Deum loquitur. Ad Patris & Filii imaginem homo conditur. Nomen non discrepat: natura non differt. Imago communis est; Deus ad imaginem Dei hominem fecit. ----- Si igitur ad imaginem Dei Patris per Filium Deum homo conditur, conditur quoque ad imaginem Filii; quia nemo Filio dictum denegat, *ad imaginem & similitudinem nostram.* Hæc Hilarius.

Ad communem imaginem.

15. Augustinus, lib. 12. de Trinitate, cap. 6. Dixit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*: paullò pôst autem dictum est, *Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* Nostram certè; quia pluralis est numerus: non rectè diceretur, si homo ad unius personæ imaginem fieret, sive Patris, sive Filii, sive Spiritûs Sancti. Sed, quia fiebat ad imaginem Trinitatis, propterea dictum est, *ad imaginem nostram.* Rursus autem, ne in Trinitate credendos arbitraremur tres Deos, cùm sit eadem Trinitas, unus Deus, *Et fecit*, (inquit,) *Deus hominem ad imaginem Dei*: pro eo ac si diceret, ad imaginem suam. -------- Cur ait, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, nisi quia Trinitatis imago fiebat in homine: ut hoc modo esset homo imago unius veri Dei, quia ipsa Trinitas unus verus Deus est. Hæc Augustinus. Vide etiam ejusdem verba suprà commemorata, cap. 8. hujus libri. §. 8.

Ad imaginem Trinitatis.

Quia Trinitatis imago fiebat in homine, ut homo esset imago Dei.

16. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 1. Una (inquit) & Patris & Filii & Spiritûs Sancti essentia, quam Græci οὐσίαν vocant; in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus, quamvis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus. Quod nobis maximè in ipso sanctarum scripturarum initio demonstratur, ubi Deus dicit: *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Cùm enim in singulari numero dicit, *imaginem*, ostendit unam naturam esse, ad cujus imaginem homo fieret. Cùm verò dicit pluraliter, *nostram*, ostendit; eundem Deum, ad cujus imaginem homo fiebat, non unam esse personam. Si enim in illa natura una Patris & Filii &

Non aliud Pater, aliud Filius, sed alius.

Genes. 1.

Unius natura una imago.

& Spiritûs Sancti una esset persona, non diceretur, *ad imaginem nostram*; sed ad imaginem meam: nec dixisset, *faciamus*; sed faciam. Si verò in illis tribus personis tres essent intelligendæ vel credendæ substantiæ; non diceretur, *ad imaginem nostram*, sed ad imagines nostras. Una enim imago trium naturarum inæqualium esse non posset, sed dum ad unam imaginem unius Dei homo factus dicitur, una sanctæ Trinitatis essentialiter Divinitas intimatur. Denique & paullò pòst, pro eo quòd superius dixerat, *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, sic hominem factum scriptura narravit, ut diceret; *Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit eum.* Hæc Fulgentius.

Unus Deus Trinitas, cujus una Deitas, & una imago.

17. Imago autem Dei in homine, in quo præcipuè consistat, docet Apostolus, 2. ad Cor. 3, 18. & ad Ephes. 4, 24. & ad Coloss. 3, 16. quâ de re etiam vide Anastasii Sinaitæ librum, de creatione hominis ad Dei imaginem. & Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 6. & dissertationem nostram de statu primi hominis ante lapsum.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

De tribus hospitio exceptis ab Abrahamo.

QUamvis tres illos ab Abrahamo exceptos hospitio (Genes. 18.) Deum cum duobus Angelis interpretentur, Justinus Martyr, dialog. cum Tryphone, & Chrysostomus, Comment. in illum locum, & Hilarius Pictaviensis, lib. 4. de Trinitate, & alii: cui etiam interpretationi favere videtur textus Apostolicus, dicens; Angelos hospitio exceptos à non opinantibus, Heb. 13, 2. Rationibus tamen haud contemnendis Augustinus contendit, eam fuisse manifestationem Trinitatis Dei. In quâ etiam opinione fuit Ambrosius. quos & alii quidam sequuti sunt.

2. Ambrosius ait: Sed nec Abraham ignorabat Spiritum Sanctum. Denique tres vidit, & unum adoravit: quia unus Deus, unus Dominus, & unus Spiritus. Et ideò unitas honoris, quia unitas potestatis. Hæc ille, Prooemio in lib. 2. de Spiritu Sancto.

Unitas honoris.

3. Augustinus, lib 2. de Trinitate, cap. 11. Cùm (inquit) tres Viri visi sunt, nec quisquam in eis vel formâ, vel ætate, vel potestate major cæteris dictus est; cur non hîc accipiamus visibiliter insinuatam per creaturam visibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus personis unam eandemque substantiam? Nam ne quisquam putaret sic intimatum unum in tribus fuisse majorem, & eum Dominum Dei Filium intelligendum, duos autem alios Angelos ejus, quia cùm tres visi sint, uni Domino illic loquitur Abraham: sancta scriptura futuris talibus cogitationibus atque opinionibus contradicendo non prætermisit occurrere, quando paullò postea duos Angelos dicit venisse ad *Loth*, in quibus & ille vir justus ad unum Dominum loquitur. Et cap. 12. Fortè, (inquiet aliquis,) unum ex tribus Abraham agnoscebat Dominum; alios autem duos, Angelos ejus. Quid sibi ergo vult, quod consequenter dicit scriptura: *Abiit autem Dominus, postquam cessavit loquens ad Abraham: & venerunt duo Angeli in Sodomis vespere?* Et postea, *Dixit autem Loth ad eos: Rogo Domine, quoniam invenit puer tuus ante te misericordiam,* &c. Quid est hoc, quod dixit ad eos, *rogo Domine*: si jam ille discesserat, qui Dominus erat, & Angelos miserat; cur dicitur, *rogo Domine*, & non, *rogo Domini*? aut, si unum ex eis voluit appellare; cur ait scriptura, *Dixit autem Loth ad eos, rogo Domine, quoniam invenit puer tuus ante te misericordiam?* An & hic intelligimus in plurali numero duas personas? cùm autem iidem duo tanquam unus compellantur, unius substantiæ unum Dominum Deum? Sed quas duas personas hic intelligimus? an Patris & Filii; an Patris & Spiritûs Sancti; an Filii & Spiritûs Sancti? Hoc fortasse congruentius, quod ultimum dixi. Missos enim se dixerunt; quod de Filio & Spiritu Sancto dicimus. Nam Patrem missum, nusquam scripturarum nobis notitiâ occurrit. Et cap. 13. Quanquam Spiritum Sanctum alicubi Angelum dictum non recolam, sed ex opere possit intelligi. Dictum enim de illo est: Quæ ventura sunt, *annunciabit* vobis. Et utique Angelus Græcè; Latinè nuncius, interpretatur. De Domino autem Jesu Christo evidentissimè legimus apud Prophetam, quòd magni consilii Angelus dictus sit, cùm & Spiritus Sanctus & Dei Filius sit Deus & Dominus Angelorum. (Epiphanius in Ancorato, §. 70. ὡς ὁ υἱὸς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, οὕτω δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.)

Spiritus Sanctus ἀναγγελεῖ, Ioan. 16, 13. Christus Angelus. Esai. 9, 6. Græc. LXX.

4. Id ipsum de tribus illis hospitio exceptis ab Abrahamo, docet Augustinus, lib. 3. contra Maximinum cap. 26. ubi prolixè explicat sensum historiæ illius, quâ refert Moses; Deum Abrahamo visum esse ad quercum Mamræ: & de hospitibus Lot.

5. Paschasius Diaconus Rom. Cùm (inquit) Abrahæ in ostio tabernaculi apparuisset Deus, & ex uno tres ejus se oculis mirabiliter obtulissent, in tribus unum conscius Majestatis adoravit. Hæc Paschasius, lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 5. [tom. 9. bibl. Patrum, edit. 4.]

In tribus unum.

6. Hanc Ambrosii & Augustini doctrinam sequuntur etiam Alexander Alensis in sua Summa Theologicâ, part. 3. qu. 30. membro 1. art. 3. §. 1. in Resolutione. Et Thomas Aquinas in sua Summa, 2. 2. quæst. 84. art. 1. ad 3.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

Explicatio quorundam SS. Scripturæ dictorum de uno Deo.

Deut. 6, 4. Esai. 45, 5. & seqq.

SAnctissima Trinitas intelligitur his & similibus sacrarum literarum sententiis: *Audi Israel, Iehova Deus noster, Iehova unus est.* Item, *Ego Iehova. & non est amplius: præter me non est Deus. Ego Iehova, & nullus est ultra: formans lucem, & creans tenebras; faciens pacem & creans malum. Ego Iehova faciens omnia hæc. Ego feci terram, & hominem super eam creavi: Ego, manus meæ tetenderunt Cœlos, & omni exercitui eorum præcepi. Deus Israel Salvator. Ego Iehova, & nullus præterea. Respicite ad me, & salvi eritis omnes fines terræ; quoniam ego Deus, & non est alius. Per me juravi, egressum est de ore meo in justitia Verbum, & non revertetur, quòd mihi*

Rom. 14, 11. *mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.* Item; *Nullus est bonus, nisi unus; Deus.* Item; *ut cognoscant te solum verum Deum, &c.* Item; *Regi autem seculorum immortali, invisibili, soli sapienti Deo, honor & gloria in secula seculorum, Amen!* Item; *Ille beatus & solus Princeps, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessam; quem vidit nemo hominum, neque videre potest. Cui honor & robur æternum: Amen!* Item: *Dominum Deum tuum adorabis; & illi soli servies.*

Matth. 19, 17. Joan. 17, 3. 1. Tim. 1, 17. 1. Tim. 6, 15. 16. Matth. 4, 10.

2. Athanasius, orat. 4. contra Arianos, dicta illa Deut. 4, 6. & Esai. 45. & Joan. 17, 3. de unitate solius veri Dei prolata esse ait, οὐκ εἰς ἀθέτησιν τοῦ λέγοντος, ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν τῶν μὴ πεφυκότων εἶναι ἀληθινῶν, οἷος ἐστιν ὁ πατὴρ, καὶ τούτου Λόγος. *id est*: Non ad exauctorationem ejus qui dicit, *Ego sum Veritas*; sed ad demolitionem eorum, quibus naturalis non est Deitas vera, sicut est Patri ejusque Verbo. *Joan. 14, 6.*

3. Augustinus, lib. 5. de Trinitate cap. 11. Quod (inquit) scriptum est: *Audi Israel! Dominus Deus tuus, Deus unus est*: non utique excepto Filio, aut excepto Spiritu Sancto oportet intelligi, quem unum Dominum Deum nostrum rectè dicimus, etiam Patrem nostrum per gratiam suam nos regenerantem.

4. Gregorius Nazianzenus, orat. 36. quæ est secunda de Filio, & quarta de Theologia. Arianis dicta illa sacrarum literarum superius citata ex Matth. 19. & Joan. 17. & 1. Timoth. 1. & 6. ad solum Patrem trahentibus, fortiter resistit, & luculenter docet, ea omnia Filio pariter cum Patre convenire.

5. Id ipsum docet etiam Gregorius Nyssenus, orat. 10. contra Eunomium.

6. Ambrosius, lib. 2. de fide cap. 3. Ea (inquit) quæ habet Pater, id est, æternitatem, majestatem, Divinitatemque, nascendo possidet Filius. Nec vereor ne, quia scriptum est de Deo; *Beatus & solus potens*, ab eo Dei Filius separetur. Idem quoque, lib. 5. de fide cap. 1. Docet Christum à solius veri Dei jure non posse separari, sed hoc esse ei cum Patre commune, quòd secundùm Divinitatis unitatem sit solus verus Deus, qui solus nobis adorandus, & cui soli servire jubemur. *Solus Deus adorandus.*

7. Explicationem uberiorem verborum illorum Domini, *ut cognoscant te solum verum Deum*: invenies inferiùs cap. 32. *Joan. 17, 3.*

8. Cyrillus Alexandrinus, epist. ad Monachos Ægyptios, cap. 7. in parte prima Concilii Ephesini, Tom. 2. Conciliorum edit. Paris. pag. 9. disputans contra adversarios Deitatis Filii; Cùm (inquit) Divinitatis sedibus, (quod ad se quidem attinet,) illum deturbent, Dei tamen Filium & Deum nominant; & adorari oportere existimant, [υἱὸν καὶ Θεὸν ὀνομάζουσι, καὶ προσκυνεῖσθαι δεῖν οἴονται:] cùm tamen lex apertè clamet, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Quin & Deus quoque Davidis ore ejusmodi oratione Israelitas compellat: *non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum.* *Adorandus est, cr[e]go est unus verus Deus. Psal. 81, 10.*

9. Fulgentius, lib. contra Arianos, responsione ad objectionem decimam; Nullis (inquit) fraudibus aut propriis aut alienis decipitur, qui Deum unum sic colit, ut in Trinitate noverit, nec personas confundere, nec substantiam separare: & illam unam naturam unum Deum intelligit, in quâ æternitatem veræ Divinitatis agnoscit. Dicitur enim nobis: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est. Item: Dominum Deum adorabis, & illi soli servies. Et dicitur nobis per Prophetam: Ego Deus, & non est alius præter me, justus & salvans, non est alius præter me. Convertimini ad me, & salvi eritis; quia ab extremo terræ ego sum Deus, & non est alius. Per me ipsum juro, quoniam exivit ex ore meo justitia, & verba mea non avertentur: mihi enim inclinavit universitas genu, & juravit omnis lingua per Deum. Ecce! Deus in hoc loco se tantùm dicens Deum, præter se alium non esse testatur. Quòd si quisquam omnem hîc noluerit Trinitatem accipere, cogetur hanc vocem soli Filio deputare. ------ Ipse enim per semet ipsum jurat, neminem habens majorem. Ipse populum suum salvat. Ipse justè judicat. Ipsi flectitur omne genu cœlestium, terrestrium & infernorum. Ipsi omnis lingua confitetur, à quo est retributio reddenda factorum. Ipse ergo, de quo hæc omnia dicuntur, per Prophetam dicit: *Ego Deus, & non est alius præter me.* Numquid nam Deum istum, præter quem alius non est, ita solum Filium accipiamus, ut ab eo Patrem & Spiritum separemus? absit! Hoc enim impossibile est. Nam præter Deum Patrem Deus Filius non est; quia de Patre est, & in Patre est: Præter Patrem & Filium Spiritus Sanctus non est; quia Patris & Filii Spiritus est, & in Patre & in Filio est. Unde cognovimus, quoniam ista Trinitas unus Dominus Deus est, de quo dicitur; *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est*: &, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Hæc Fulgentius, loco citato; ubi etiam plura in eandem sententiam Lector inveniet.

Deut. 6, 4. Matth. 4, 10. Esai 45, 5. 22. 23. Hebr. 6, 13. Matth. 1, 21. Psal. 45, 7. 8. Rom. 14, 11. Philip. 2, 10. Trinitas unus Dominus Deus est.

CAPUT DECIMUM-SEXTUM.

De Hymno Trisagio.

HYmno illo Seraphico (quem Patres & Liturgiæ veteres τὸν ἐπινίκιον καὶ τρισάγιον ὕμνον, item τὸν τρισάγιον appellant.) *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth:* Sanctæ Trinitatis una Deitas inseparabiliter celebratur. *Esai. 6. & Apocal. 4. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus, &c.*

2. Athanasius, in illud Domini dictum, *Omnia mihi tradita sunt à Patre,* &c. Tom. 1. Oper. Athan. edit. Paris. an. 1627. pag. 154. & 155. Cherubim (inquit) & Seraphim, obvelatâ facie, gloriam majestatemque Dei labiis nunquam cessantibus extollunt, nihil aliud quàm Divinam & ineffabilem naturam ter-sanctitate glorificantes, [οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν θείαν καὶ ἄφραστον φύσιν τῇ τρισαγιότητι δοξάζοντα.] ------ Trinitas enim undecunque laudabilis, & religiosè colenda atque adoranda una est, & indivisibilis, & quæ ullâ figurâ exprimi nequeat. [ἡ γὰρ πανύμνητος καὶ σεβάσμιος καὶ προσκυνητὴ Τριὰς, μία καὶ ἀδιαίρετος

καὶ ἀχηματίστως.] Conjungitur autem inconfuſè, ſicut & unitas diſtinguitur indiviſè [συνάπτεται δὲ ἀσυγχύτως, ὥσπερ καὶ ἀτμήτως ἡ μονὰς χωρίζεται.] In eo enim ipſo, quòd præclara illa animantia tertiò proferunt glorificationem, dum ajunt, *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*, tres hypoſtaſes ſive perſonas perfectas oſtendunt: quemadmodum ſub una voce, *Dominus*, unam ſubſtantiam declarant, τὸ γὰρ τρίτον τὰ τίμια ζῶα ταῦτα προσφέρει τὴν δοξολογίαν, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος λέγοντα, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τελείας δεικνύντα ἐστίν, ὡς καὶ ἐν τῷ λέγειν, Κύριος, τὴν μίαν οὐσίαν δηλοῦσιν.

τρεῖς ὑποστάσεις, μία οὐσία.

3. Epiphanius de eodem hymno diſſerens, in Ancorato, §. 10. Non duabus (inquit) vocibus gloriæ prædicatio in Cœlo perficitur: neque quartò ſancta illa animalia, aut ſemel duntaxat, exclamant; ſed tres ac ſingulares voces [τρεῖς φωνὰς ἑνικὰς] edunt: *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*. Non dicunt, *ſancti*, *ſancti*, ut ei quod unum eſt oſtendant competere appellationem multiplicem, & numerum trium non diſſimulent. [οὐ λέγουσιν, ἅγιοι, ἅγιοι, ἵνα τὸ ἑνικὸν πολυώνυμον ἀποφήνωσι, μηδὲ τὸν Τριῶν τὸν ἀριθμὸν ἀποκρύψωσιν.] Sed ter quidem tribuunt ſanctitatem, unimodè tamen & uniter pronunciant ſermonem; ne multos Deos nominare videantur. [ἀλλὰ τρὶς μὲν διδόασι τὴν ἁγιαστείαν, μονοειδῶς δὲ καὶ ἑνικῶς ἀποφθέγγονται τὸν λόγον, ἵνα μὴ πολυθεΐαν ὀνομάσωσιν.] Unus enim eſt Deus Pater in Filio, Filius in Patre, cum Spiritu Sancto. Propterea Sanctus unus eſt in ſanctis conquieſcens. Pater verus & ſubſiſtens: Filius verus & ſubſiſtens: & Spiritus Sanctus verus & ſubſiſtens, tres ſunt; ſed una Deitas, una eſſentia, una glorificatio, unus Deus. [Πατὴρ ἀληθινὸς ἐνυπόστατος, καὶ υἱὸς ἀληθινὸς ἐνυπόστατος, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθινὸν ἐνυπόστατον, τρία ὄντα, μία θεότης, μία οὐσία, μία δοξολογία, εἷς Θεός.] Deum cùm nominâſti, ſimul mente complexus es Trinitatem: Spiritum Sanctum conſequutus es: unà & Patris & Filii Dei virtutem obtinuiſti.

ἐνυπόστατος.

4. Idem, eodem lib. §. 26. Σεμνοὶ δὲ Ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδουσι, σὺν Σεραφεὶμ καὶ Χερουβεὶμ τὴν Τριάδα ὁμοδόξως, καὶ ὁμοστοίχως, καὶ ὁμοουσίως δοξάζοντες, καὶ λέγοντες τὸ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, τρεῖς φωνὰς ἀποτελοῦντες, ἐν ἑνότητι δὲ λέγοντες, καὶ οὐ πολυωνύμως, οὐ γὰρ λέγουσιν ἅγιος τέταρτον· ἵνα μὴ προσθῶσι τῇ τῆς Τριάδος ὀνομασίᾳ. οὐ λέγουσι δὶς τὸ ἅγιος, ἵνα μὴ ἐλλιπὴς εἴη ἡ δόξα τῆς τελειότητος. ἀλλὰ τρὶς. ἵνα Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ αὐτῇ τιμῇ ἁγιάσωσι. καὶ οὐ λέγουσιν. ἅγιος καὶ ἡμιάγιος, ἀλλ' ἴσως λέγουσι τὸ, ἅγιος, μιᾷ φωνῇ, καὶ ἑνὶ λόγῳ, καὶ μιᾷ τελειότητι, Τριάδα δοξάζοντες ὁμοῦ ἐν ἑνότητι, καὶ ἑνότητα ἐν Τριάδι. *id eſt*: Venerabiles autem Angeli in Cœlo triumphalem hymnum cantant, cum Seraphim & Cherubim glorificantes Trinitatem, eâdem gloriâ, eodemque gradu, & in unitate ſubſtantiæ, & dicentes, *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*. Ac tres quidem voces proferunt; ſed in unitate: non autem multiplici appellatione dicunt, non enim dicunt, Sanctus, quartò; ne addant ad appellationem Trinitatis. Neque bis tantùm dicunt Sanctus, ne deficiens eſſet gloria perfectionis. Sed ter, ut Patrem & Filium & Spiritum Sanctum eodem honore ſanctificarent. Neque dicunt; Sanctus & ſemiſanctus; verùm æqualiter dicunt, *Sanctus*, unâ voce, & uno ſermone, atque unâ perfectione ſimul Trinitatem celebrantes in unitate, & unitatem in Trinitate.

Eodem honore.

5. Cæſarius, Gregorii Nazianzeni frater, dialogo primo, reſponſione ad interrogationem decimam tertiam: καὶ τῆς φωνῆς τῶν Χερουβεὶμ καὶ Σεραφὶμ ἀκούσωμεν, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἀσιγήτως βοώντων. οὐ γὰρ δὶς ἢ τετράκις τοῦτο φασὶ τὰ πνευματικὰ ἐκεῖνα καὶ θεοφόρα ζῶα, οὐδ' ἂν πάλιν μονοφωνοῦσιν, ἢ ἅγιοι, ἅγιοι φασὶν, ἵνα μὴ τὸ ἑνικὸν πολυώνυμον ἀποφαίνωσιν. ἀλλὰ τρισὶ μὲν τὸν ἁγιασμὸν ἀσιγήτως ἀναφωνοῦσιν. ἑνικῶς δὲ ἀποφαίνονται· ἵνα μὴ πολυθεΐαν τοῖς νηπιόφρεσιν ὑποσπείρωσιν. *id eſt*: Etiam vocem illam audiamus Cheruborum & Seraphorum, ſine intermiſſione clamantium, *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*. Non enim bis aut quater hoc efferunt ſpiritualia illa Deoque plena animalia; neque rurſum ſemel tantùm efferunt, vel ſancti, ſancti, dicunt; ne quod unum eſt, multas habere appellationes declarent: ſed tribus ſanctitatem perpetuò tribuunt, & ſingulari nihilominus utuntur numero, ne deorum multitudinem animis imperitorum inſerant.

6. Ambroſius, lib. 2. de fide, cap. 4. Trina repetitio cur, niſi quia Pater & Filius & Spiritus Sanctus ſanctitate unum ſunt? non dixit ſemel; ne Filium ſequeſtraret: non bis; ne Spiritum præteriret: non quater; ne creaturas conjungeret. Et ut oſtenderet Trinitatis unam eſſe Deitatem, cùm tertiò dixiſſet, *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*, addidit ſingulariter; *Dominus Deus Sabaoth*. Hæc Ambroſius.

7. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 1. Hanc Trinitatem perſonarum atque unitatem naturæ Propheta Eſaias revelatam eſſe ſibi non tacuit, cùm ſe dicit Seraphin vidiſſe clamantia: *Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus Sabaoth*. Ubi prorſus in eò quòd dicitur tertiò *ſanctus*, perſonarum Trinitatem; in eo verò, quòd dicitur ſemel, *Dominus Deus Sabaoth*, divinæ naturæ cognoſcimus unitatem. Hæc Fulgentius. *Eſai. 6. 3.*

8. Atque hic ter-ſanctus hymnus in hunc modum canitur in liturgiis Baſilii, & Chryſoſtomi, & Gregorii. Introducta eſt autem in Eccleſiam Conſtantinopolitanam, & alias Orientis Eccleſias, conſuetudo recitandi τὸ τρισάγιον, in hunc modum cum precatione: ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. *id eſt*: Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere noſtri. Quâ etiam formulâ per unam adorationem trium perſonarum, eadem doctrinæ veritas conſtanter aſſeritur. Conſuetudinis autem illius hanc refert originem Ioannes Damaſcenus, lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 10. & Epiſt. de ter-ſancto hymno ad Iordanem Cænobiarcham: Narrant (inquit) ii, qui Eccleſiaſticam hiſtoriam literarum monumentis prodiderunt, cùm plebs Conſtantinopolitana ob minas quaſdam, Proclo Archiepiſcopatum obtinente, divinitus intentatas, ſupplex Deo preces adhiberet, puerum quendam è plebe in ſublime raptum fuiſſe, atque Angelis quibuſdam magiſtris terſanctum hunc hymnum didiciſſe, *Sanctus Deus*, *Sanctus fortis*, *ſanctus immortalis*, *miſerere nobis*. Cumque ad ſe rediiſſet, atque id quod didicerat retuliſſet, multitudinem univerſam hunc hymnum eeciniſſe, atque hoc pacto impendens periculum conquieviſſe. Quin in ſancto & magno ac univerſali quarto illo Concilio, quod Chalcedone coactum eſt, ita cantatus fuiſſe hic hymnus perhibetur. Sic enim inter hujuſce ſancti Concilii acta refertur. Hæc Damaſcenus, interprete Iacobo Billio. Eandem narrationem legimus etiam in Epiſtola Felicis tertii Papæ Romani

Novus modus recitandi hymnum triſagion, inter ipſos etiam orthodoxos receptus, & de modi hujus origine.

ni scripta ad Petrum Gnapheum. Et in Epistola Contiani Herculianorum Episcopi, ad Petrum Gnapheum. item in Epistola Acacii Patriarchæ Constantipolitani, ad eundem Petrum, contra additionem à Petro factam, quæ exstant in appendice Concilii Mennæ. item in Historia Eccles. Nicephori Callisti, lib. 14. cap. 46. Proclus autem sedem Episcopalem Constantinopoli obtinuit proximè post Maximianum, Nestorii Heresiarchæ proximum in ea sede successorem; ut patet ex Socratis historia, lib. 7. cap. 35. & 40. & ex Nicephori Constantinopolitani Chronologia, in catalogo Episcoporum Bizantii. vide lib. 3. hujus operis, cap. 12.

9. Postea Maximo Antiochiæ Episcopo, qui Concilio Chalcedonensi interfuerat, Basilius successor datus est, quem excepit Acacius, cui successit Martyrius, quo propter necessitatem quandam absente, Petrus Presbyter Chalcedonensis cognomento Gnapheus (γναφεὺς: id est, fullo) hæreticus per fraudem sedem Antiochenam occupavit, & Chalcedonensem Synodum proscidit, & in omnes eos qui Deum crucifixum & passum esse non agnoscerent, nempe secundùm ipsam Deitatem, adeóque qui in Servatore naturam divinam impassibilem ab humana passibili distinguerent, anathematis fulmen jecit. suosque asseclas coëgit hymno trisagio addere hæc verba, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, qui crucifixus est propter nos; ut hoc modo passibiliter prædicarent in Christo Deitatem, & hymnum ter-sanctum soli Christo dicerent: unde sequebatur vel Divinitatis Christi à Paterna divulsio, vel Patris etiam passio. Unde ejus sectatores dicti sunt Theopaschitæ & Fulloniani. Hoc hæreticum additamentum Petri Gnaphei Felix tertius Papa Romanus perspicuè refutavit, scriptis eâ de re ad eundem Petrum duabus Epistolis, quæ exstant tom. 3. Concil. edit. Paris. pag. 600. & 601. & 602.

Petri Gnaphei hæretici additio hymno trisagio. Vide lib. 3. cap. 12.

10. Vide etiam Niceph. Callist. lib. 15. historiæ cap. 28. & lib. 18. cap. 51. & Constantinum Harmenopulum, in catalogo de opinionibus hereticorum; ubi de Fullonianis. Et Ioannem Damascenum, lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 10. & epist. de ter-sancto hymno ad Iordanem Cœnobiarcham: quibus locis Damascenus prolixè refellit additamentum illud Gnaphei, & hymnum ter-sanctum non de *solo* Filio; sed de sancta Trinitate dictum esse, testari ait Athanasium, Basilium, & Gregorium Theologum, & totum sanctorum Patrum chorum. Et concludit, has voces, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, tres personas; non autem unam demonstrare: has autem, *Dominus Sabaoth*, divinitatem unam ac dominationem indicare. Et ter-sanctam prædicari non unam aliquam personam, sed τρισυπόστατον οὐσίαν, id est, essentiam divinam tres complectentem personas. Nec unam aliquam personam dici posse ter-sanctam; quia una persona non est Trinitas. Nec nisi ter in decantando hoc hymno dicendum esse, *Sanctus*, non autem semel aut bis duntaxat, nec quater aut pluries; adeóque neque singulas personas ter-sanctæ Trinitatis dici debere ter-sanctas, neque in celebratione ter-sanctæ Trinitatis dicendum esse novies *sanctus*: quia certum ac definitum in infinita Deitate numerum dicere non possumus, nisi substantiæ unitatem, ac personarum trinitatem. Ideóque etiam in baptismo fas ter mergere, sed non novies. Hæc Damascenus.

τρισυπόστατον οὐσίαν.

11. Non igitur Damasceno probaretur formula illa in liturgia sive canone universali Æthiopum; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Pater omnipotens: Sanctus, Sanctus, Sanctus, unicus Jesus Christus Filius Verbum Patris: Sanctus, Sanctus, Sanctus Spiritus Sanctus sciens omnia. Attamen ibi Æthiopes non nisi unam subjiciunt invocationem; quâ simul sanctam invocant Trinitatem, semel dicentes: *Domine miserere nobis.* Et postea in eodem canone seu liturgia repetentes carmen illud Seraphicum, vocem *Sanctus* quater pronunciant, subjectâ hac compellatione: Adoramus te Christe, cum Patre tuo optimo & misericorde & Spiritu Sancto vitali: tu venisti & liberâsti nos. Quæ verba licet sanum sensum ferre possint & orthodoxum, apparet tamen ex fidei Æthiopum declaratione factâ per Zaga Zabo Episcopum & legatum Æthiopicum, in latinum sermonem translata per Damianum à Goes, non ita plenè suscipi ab Æthiopibus, atque à nobis, Concilium Chalcedonense: ex eo enim Concilio propter errores Eutychis coacto, variis disceptationibus habitis, & nihil ad concordiam Ecclesiæ constituto, atque re infectâ, omnes discessisse, unoquoque suam retinente opinionem, ait ibi Zaga Zabo. Cùm nobis contrarium constet.

Modus recitandi hymnum trisagion apud Æthiopas.

Æthiopum historicus error de Concilio Chalcedonensi.

12. Hymnum autem illum ter-sanctum, quem puer in aërem sublatus, ab Angelis didicisse memoratur, sic explicat Ioannes Damascenus, lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 10. Nos (inquit) illud, *Sanctus Deus*, de Patre accipimus: non quòd ipsi soli divinitatis nomen assignemus; nam & Filium Deum & Spiritum Sanctum agnoscimus. Itidem illud, *Sanctus fortis*, Filio tribuimus: non quòd Patrem ac Spiritum Sanctum robore spoliemus. ac denique illud, *Sanctus immortalis*, Spiritui Sancto adscribimus; non quòd hac ratione Patrem & Filium ab immortalitate excludamus, sed quòd in unaquaque personâ omnia divinitatis vocabula simpliciter & absolutè sumamus. Et caput illud sic concludit: Nos verò (inquit) ita dicimus, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis miserere nobis. Et Iodocus Clichtoveus in suo Commentario in illum locum Damasceni: Ideò (inquit) in singulari numero subnectitur verbum deprecatorium, *Miserere nobis*; ad denotandum divinæ naturæ (cui Deitas, fortitudo, & immortalitas inprimis convenit) individuam & simplicem unitatem.

Formulæ Constantinopolitanæ explicatio.

13. In officio autem Divino sive Missa Musarabum, tom. 6. Bibliothecæ Patrum, trisagium sic pronunciatur: *Agios, Agios, Agios, Domine Deus Rex æterne, tibi laudes & gratias.* Qui modus orandi eandem nobis commendat doctrinam de celebratione & invocatione Trinitatis in Unitate, & Unitatis in Trinitate.

Modus apud Musarabas.

14. Et in ordine baptismi secundum usum Æthiopum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus fortis & immortalis: miserere nostri Domine. Et rursus ibidem: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Æthiopica recitatio similis Græcæ.

15. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, in Contemplatione rerum Ecclesiasticarum, in Bibl. Patr. tom. 2. græcolat. pag. 155. editionis quartæ: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth; τοῦτ' ἔστιν, ὁ τρισάγιος καὶ εἷς Θεὸς τῶν δυνάμεων. hoc est, ter-sanctus & unus Deus virtutum.

Ter-sanctus Deus.

CAPUT

CAPUT DECIMUM-SEPTIMUM.

Ostenditur unitas essentiæ Divinæ in Trinitate personarum, per doctrinam Baptismi, & unitatem nominis.

Matth. 28, 19.

DOminus noster Iesus Christus præcipiens Apostolis *baptizare omnes gentes* εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, *in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti*, per unitatem nominis unam indicavit essentiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti, atque adeò indivisam trium invocationem.

2. Autor expositionis fidei quæ Iustino tribuitur: ἐν τῇ τοῦ βαπτίσματος διδαχῇ, συνημμένως ἡμῖν τὸ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος ἐν ὄνομα παραδέδοται, τίς ἀφαιρήσεται λόγος τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα μὴ τῆς θείας οὐσίας καὶ μακαριότητος ὑπάρχειν. *id est*: In doctrina baptismatis unitè nobis Patris & Filii & Spiritûs Sancti unum nomen traditum est: quænam ratio & oratio inficiando asserere poterit, Filium & Spiritum divinæ beatæque essentiæ non esse?

3. Athanasius, lib. I. de unita Deitate Trinitatis ad Theophilum. Audi (inquit) in hoc admirabile ac regale decretum, in quo omne Sacramentum in Deitate Trinitatis uniter continetur. Quia dixit, *in nomine*, evidenter unam Deitatem in Trinitate consistere declaravit. Et quod prosequutus est, *Patris & Filii & Spiritûs Sancti*, per singula nomina singulas personas inesse distinxit.

4. Patres Concilii secundi Oecumenici, quod Constantinopoli sub Theodosio primo Imperatore celebratum est, in sua epistola ad Episcopos Occidentis, quam historiæ suæ Ecclesiasticæ inseruit Theodoretus, lib. 5. cap. 9. Hanc (inquiunt) Euangelicam fidem approbare debetis, quippe cùm & antiquissima, & baptismati consentanea, & eos doceat πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δηλαδὴ, θεότητος τε καὶ δυνάμεως καὶ οὐσίας μιᾶς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος πιστευομένης, ὁμοτίμου τε τῆς ἀξίας, καὶ συναϊδίου τῆς βασιλείας, ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν, ἤγουν τρισὶ τελείοις προσώποις. *id est*: credere in nomen Patris, & Filii & Spiritûs Sancti. Quippe cùm & Deitas & potentia & substantia una credenda sit Patris & Filii & Spiritûs Sancti, & æqualis dignitas, & coæternum regnum, in tribus perfectis hypostasibus, sive in tribus perfectis personis.

5. Gregorius Nazianzenus, orat. 40. Quæ est, In sanctum baptisma, paullò ante finem; βαπτίσω σε μαθητεύων εἰς ὄνομα πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος. ὄνομα δὲ κοινὸν τῶν τριῶν ἓν, ἡ θεότης. *id est*: Baptizo te, docens, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Nomen autem commune trium unum, Deitas.

6. Epiphanius, hæresi 62. quæ est Sabellii, §. 4. Dixit Filius: ἀπελθόντες βαπτίσατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. μέσων δὲ πιπτόμενον τῶν ἄρθρων τῶν συλλαβῆς τοῦ, τοῦ, καὶ τοῦ. καὶ ἐλέγχει τὸν Σαβέλλιον Ματθαῖος, τὴν συναλοιφὴν παρεισφέροντα. ὅπου γὰρ καὶ σημαίνει ἀληθῶς Πατέρα, ἀληθῶς Υἱὸν, ἀληθῶς ἅγιον Πνεῦμα. ὁπότε δὲ ὁμοούσιος ἡ Τριὰς, καὶ ἐν ἑνὶ ὀνόματι Τριὰς καλουμένη, ἐλέγχει τὸν Ἀρεῖον, ὑποβάσιν τινα διανοούμενον ἐν τῇ Τριάδι, ἢ ἀλλοίωσιν, ἢ παραλλαγήν. *id est*: Euntes baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Ubi dum articulus ille, τοῦ, ter repetitus & interjectus est, Sabellium redarguit Matthæus, tres in unam personas confundentem, quandoquidem verè Patrem, verèque Filium, ac verè Spiritum Sanctum exprimit: quando autem ejusdem ordinis seu dignitatis Trinitas, & uno nomine Trinitas vocatur, refellit Arium, qui inferiorem quendam in Trinitate gradum, ac varietatem, mutationemve commentus est.

τοῦ, τοῦ, τοῦ.

ἐν ἑνὶ ὀνόματι.

7. Item Pater de eodem mysterio differens in Ancorato §. 22. exclamat: ὦ Τριὰς ἁγία ἀριθμουμένη. Τριὰς ἐν ἑνὶ ὀνόματι ἀριθμουμένη, οὐ γὰρ λέγεται ἑνὰς, καὶ δυὰς, οὐδὲ μονὰς, καὶ μονὰς· ἀλλὰ μονὰς ἐν Τριάδι, καὶ Τριὰς ἐν μονάδι, μονοειδῶς, μονωνύμως, εἷς Θεὸς Πατὴρ ἐν Υἱῷ, Υἱὸς ἐν Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι. *id est*: O sancta Trinitas numerata, Trinitas in uno nomine numerata. Non enim dicitur unitas, & binarius; neque unitas, & unitas: sed unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate, formâ unâ, nomine uno, unus Deus Pater in Filio, Filius in Patre cum Spiritu Sancto.

μονωνύμως.

Vnitas in Trinitate, & Trinitas in unitate.

8. Basilius magnus, lib. 5. contra Eunomium, cap. 15. Quod non ab æquivocatione identitas, &c. Ἐν υἱῷ γνῶθι πατέρα, ἐν πατρὶ δόξασον υἱόν. μὴ μερίσῃς τὰ ἀμέριστα, μὴ σχίζε τὰ ἄσχιστα· κἂν γὰρ θέλῃς οὐ σχίζεται. κἂν διαῤῥηγνύνται οἱ αἱρετικοὶ, οὐ διαῤῥήγνυνται ἡ Τριάς· καὶ σεβάσμιός ἐστιν ἐν μίᾳ καὶ ἀϊδίῳ δόξῃ, τὴν αὐτὴν καὶ μίαν μόνην θεότητα πανταχοῦ περιφέρουσα, ἄῤῥηκτος, ἄσχιστος, ἀδιαίρετος, ---- ἀχώριστον ὁρῶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ διὰ τοῦτο ναοὶ Θεοῦ καὶ υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου εἰσὶ πάντες οἱ ἅγιοι. ἐν οἷς οἰκεῖ ἡ μία Θεότης, καὶ μία κυριότης, καὶ ἁγιότης μία πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, διὰ τὸν ἕνα τοῦ βαπτίσματος ἁγιασμόν. *id est*: In Filio Patrem cognosce, in Patre glorifica Filium. Ne partiaris quæ impartibilia sunt, ne scindas quæ non scinduntur. Nam etsi scindere volueris, non tamen scinditur: etsi dirumpuntur hæretici, Trinitas tamen non dirumpitur: & est colenda in una & æterna gloriâ: eandem & unam solam Deitatem ubique circumferens, irrupta, haud scissibilis, indivisibilis. ------ Inseparabilem esse video Patris & Filii & Spiritûs Sancti operationem. Propterea templa Dei & Filii & Spiritûs Sancti omnes sancti sunt, in quibus una Deitas, una dominatio, una sanctitas Patris & Filii, & Spiritûs Sancti, per unam habitat sanctificationem baptismi.

Ne partiaris impartibilia.

Ne scindas non scindenda [?]

Ne partiaris impartibilia, ne scindas inscissibilia.

ἐν μίᾳ δόξῃ.

ἀχώριστος συνεργεία.

Templa Trinitatis.

9. Gregorius Nyssenus, orat. I. contra Eunomium [in editione Parisiensi operum Gregorii Nysseni, ann. Dom. 1615.] φαμὲν συνημμένον ἅμα καὶ διακεκριμένον παραδέδοσθαι τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· τὸ δεῖν πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἡ μὲν γὰρ τῶν ὑποστάσεων ἰδιότης, τρανὴν τε καὶ ἀσύγχυτον ποιεῖται τὴν τῶν προσώπων διαστολήν· ἐν δὲ ὄνομα προκείμενον, τῆς κατὰ τὴν πίστιν ἐκθέσεως, σαφῶς ἡμῖν τὴν ἑνότητα τῆς οὐσίας τῶν ἐν τῇ πίστει προσώπων διερμηνεύει, Πατρός τε λέγω, καὶ Υἱοῦ. καὶ Πνεύματος Ἁγίου. διὰ γὰρ τῶν κλήσεων τούτων, οὐ φύσεως τὴν ὑποστάσεων διαφορὰν διδασκόμεθα, ἀλλὰ μόνας τὰς τῶν ὑποστάσεων γνωριστικὰς ἰδιότητας: ὥστε γινώσκειν ἡμᾶς, μήτε Υἱὸν τὸν Πατέρα εἶναι, μήτε Πατέρα τὸν Υἱὸν

τῶν ὑποστάσεων γνωριστικαὶ ἰδιότητες.

ἕκαστον ἐν τῷ ἰδιάζοντι χαρακτῆρι γνωρίζειν.

Υἱὸν· μήτε Υἱὸν ἢ τὸν Πατέρα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' ἕκαστον ἐν τῷ ἰδιάζοντι χαρακτῆρι γνωρίζειν. ἐν ἀορίστῳ τελειότητι, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ θεωρούμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ συνημμένου οὐ διαιρούμενον. id est: Asserimus adunatum simul ac discretum seu distinctum sanctis discipulis traditum fuisse pietatis mysterium, nempe oportere credere in nomen Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Nam hypostaseωn proprietas claram & inconfusam hanc efficit personarum distinctionem. Unum autem nomen propositum expositionis quæ est secundùm fidem, manifestò nobis unitatem essentiæ personarum quæ sunt in fide interpretatur, dico Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Siquidem per has appellationes non naturæ differentiam docemur, sed solas personarum notificas proprietates. Ita ut nos cognoscamus neque Patrem esse Filium, neque Filium Patrem, neque Spiritum Sanctum esse Filium aut Patrem; sed unumquemque in proprio charactere intelligamus, in illimitatâ perfectione, & in seipso considerari, & à conjuncto sive unito non dividi.

10. Gaudentius, Episcopus Brixiensis, tract. seu serm. 14. qui est de promissione paracleti, ait: Denique ibi Christus, de Spiritu Sancto; *quem mittit Pater in nomine meo*: id est, in Dei nomine, Deum scilicet sicut Filium, profitendum: & ideo Filius Dei de se quidem dicit, *ego veni in nomine Patris mei.* quod & Propheta de illo prædixerat, & pueri in Euangelio laudantes probaverant, dum clamarent, *benedictus qui venit in nomine Domini.* Rectè in nomine Domini; non in nomine servi, quia Deus: non in suo, quia Filius; nomen enim Patris in Filio. De se ergo (inquam) dicit Filius; *Ego veni in nomine Patris.* De sancto autem Spiritu dicit; *quem mittit Pater meus in nomine meo.* Et cùm baptismi opus in Trinitate decerneret celebrandum, non ait *in nominibus*, sed *in nomine.* Pater enim Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus Sanctus Deus est, sicut sanctarum scripturarum testimoniis dilectioni vestræ sæpius approbavi; ac propterea unum Trinitatis est nomen, cujus una virtus atque divinitas permanet in omnia secula. Amen. Hæc Gaudentius.

Ioan 14, 26. In nomine Filii.

Ioan. 5. 43. In nomine Patris.

Matt. 21, 4. In nomine Domini.

Non in nominibus, sed in nomine.

Unum Trinitatis est nomen.

Exod. 23, 21.

11. Ista sacræ Scripturæ testimonia eodem modo etiam exponit Ambrosius, lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 14. vide Exod. 23, 21.

12. Ambrosius, lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 14. Quis igitur unitatem separare audeat nominis, cùm videat operationis unitatem? sed quid ego unitatem nominis argumentis adstruo, cùm Divinæ vocis evidens testimonium sit, unum nomen esse Patris & Filii & Spiritûs Sancti? scriptum est enim: *ite, baptizate gentes in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* In nomine, dixit; non, in nominibus. Non ergo aliud nomen Patris, aliud nomen Filii, aliud nomen Spiritus Sancti; quia unus Deus: non plura nomina; quia non duo Dii, non tres Dii. Edoctum est igitur ex his non esse in Patre & Filio & Spiritu Paracleto nominis diversitatem. Et quod nomen est Patris, id esse Filii nomen: similiter quod nomen est Filii, esse id etiam Spiritûs Sancti. Hæc Ambrosius.

Non plura nomina.

Non diversitas nominis.

13. Augustinus, lib. 3. contra Maximinum cap. 13. Ideo per Jesum Christum ipse præcepit baptizare gentes in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti: ubi præcipuè commendata est hujus individuæ gloria Trinitatis. Et cap. 22. ut baptizarentur gentes in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti: in nomine; non, in nominibus. Hi enim tres unum sunt: & hi tres unus est Deus. Et cap. 23. Trinitas quippe secundùm veram fidem, id est; Pater & Filius & Spiritus Sanctus, in cujus nomine baptizamur, & unus Dominus Deus noster est, & præter ipsum alius non est. Ipse est enim Deus, de quo dicit Apostolus: *Nullus est Deus, nisi unus.* Hæc Augustinus.

Hi tres unus est Deus.

1. Cor. 8, 4.

14. Fulgentius, lib. contra objectiones Arianorum, in epilogo responsionis decimæ: Huic Domino etiam Esaias Propheta dicit: Domine, præter te alium non novimus, nomen tuum nominamus. Hoc autem nomen Salvator noster ostendit dicens discipulis suis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Istud enim nomen Domini, præter quem alium non novimus; & cujus nomine nominato, à morte liberamur, de potestate tenebrarum eruimur, ut in regnum Filii transferamur. In Patre ergo, & Filio & Spiritu Sancto unitatem substantiæ accipimus: personas confundere non audemus.

Esai. 26, 13.

Math. 28, 19.

15. Idem, lib. de Trinitate ad Felicem Notarium, cap. 2. Accipe fidem, in qua jam olim renatus es credens in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Pater Filius non est, Filius Pater non est, Spiritus Sanctus nec Pater nec Filius. Et cùm tres sint, quod est, rogo, nomen unum Patris & Filii & Spiritûs Sancti, in quo nos oporteat baptizari, nisi illud scilicet nomen Deitatis, quod triplicari non potest? quamvis enim dicamus Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum Sanctum Deum; tamen non dicimus tres Deos, quia scriptum est: *Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est.* Unus est igitur Deus in natura, non in persona: quia alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritûs Sancti. Pater à nullo est genitus, Filius à Patre est genitus, Spiritus Sanctus à Patre Filioque procedens est. Pater non sibi est, sed Filio: Filius non sibi est, sed Patri: Spiritus alicujus est adspirantis; ergo ad Patrem Filiumque refertur. Ista itaque relativa nomina Trinitatem faciunt, essentialia verò nullo modo triplicantur. Hæc Fulgentius.

Nomen unum Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

Deut. 6, 4.

Unus Deus in natura, non in persona.

Essentialia non triplicantur.

16. Gennadius Massiliensis, lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 52. baptisma in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti apud hæreticos datum, ait ideò agnoscendum esse & non iterandum, ne sanctæ Trinitatis invocatio vel confessio annulletur. Et Petrus Lombardus, lib. 4. sent. dist. 3. non in nominibus, (inquit) sed in nomine, id est, invocatione vel confessione Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

Invocatio vel confessio.

17. Cyrillus Alexandrinus, lib. de recta fide ad Theodosium Imperatorem, cap. 32. εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὥσπερ οὖν ἐστι μία πίστις ἡ ἐν Χριστῷ, καὶ ἓν ἀληθῶς βάπτισμα, καὶ τοι βαπτιζομένων καὶ πεπιστευκότων ἡμῶν εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα· κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον τε καὶ λόγον, μία προσκύνησις ἡ πατρὸς, καὶ ἐνανθρωπήσαντος υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος. *id est*: unus Dominus, una fides, unum baptisma, secundùm scripturas. Quemadmodum igitur est una fides in Christum, & unum verè baptisma, etiamsi baptizemur & credamus in Patrem & Filium & Spiritum Sanctum: ita planè, ut ego arbitror, una quoque Patris & incarnati Filii, & Spiritûs Sancti est adoratio. Hæc Cyrillus, cujus liber ille de recta fide ad Theodosium inseritur primæ parti Concilii Oecumenici Ephesini.

μία προσκύνησις.

Ephes. 4, 5.

18. Tho-

Tria nomina personalia. Unum nomen essentiale.

18. Thomas Aquinas, 3. part. qu. 66. art. 5. ad 6. Etsi (inquit) sunt tria nomina personalia trium personarum: est tamen nomen unum essentiale. Virtus autem Divina quæ operatur in baptismo, ad essentiam pertinet, & ideo dicitur, in nomine; & non, in nominibus.

Nomen Dei in sacris Scripturis accipitur essentialiter.

19. Quamvis autem sermonis penuriâ & loquendi necessitate, utantur Theologi distinctione Divinorum nominum in personalia & essentialia; in sacris tamen scripturis quotiescunque Deo tribuitur *Schem* שֵׁם, ὄνομα, *nomen*, (nisi ubi particularis ratio habetur mysterii incarnationis) semper sumitur *nomen* essentialiter: & quamvis per varia attributa & opera Divina multipliciter describatur; unum tamen ubique nomen & una essentia unius Dei Patris & Filii & Spiritûs Sancti intelligitur. Hoc est illud nomen Domini, quod à Patriarchis invocatum est. Genes. 4, 26. & 18. & quod invocantibus salus promittitur, Joel. 2, 32. Rom. 10, 13. Quod timendum, Deut. 28, 58. Psal. 86, 11. per quod jurandum, Deut. 10, 20. Quod glorificandum, Psal. 86, 12. laudandum, Psal. 99, 3. & 148, 13. benedicendum, Psal. 100. & 103, 1. per quod Deus nos salvat, Psal. 54. 2. In quo fiducia collocanda, Psal. 20, 8. & 25. ultimo. Prov. 18, 10. Esai. 50, 10. In quo gaudendum, Psal. 89, 19. In quo gloriandum, Psal. 105, 3. Quod solum exaltatum est; Psal. 148, 13. Quod prædicitur magnum inter gentes futurum, & cui oblatio facienda, Malach. 1, 11. de quo etiam dicitur per alium Prophetam: Dominus erit Rex super universam terram: in illo die erit unus Dominus, & nomen ejus unum, Zach. 14, 9. In hoc uno nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti baptizamur.

Nomen ejus unum.

20. Huc pertinent illa verba Liturgiæ S. Jacobi, ὅτι ἡγίασαι καὶ ἐδόξασαι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *id est:* Quoniam sanctificatum est ac glorificatum, honorandum omni honore & magnificum nomen tuum Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & semper, & in secula seculorum. Quæ verba etiam leguntur in Liturgiis Basilii & Chrysostomi. In quibus & hæc legitur oratio, καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *id est*: Et da nobis uno ore & uno corde glorificare & laudare pretiosissimum & magnificum nomen tuum Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, nunc & semper, & in secula seculorum. ὄνομά σε

21. Primasius Commentario in cap. 22. Apocalypseos, verf. 4. in illa verba, [*& nomen ejus in frontibus eorum.*] Per fidem (*inquit*) justificari hoc templum, per quam vitæ etiam æternæ conferri declarat meritum, cùm in frontibus eorum nomen Dei & Agni ibi quoque sic gestari facit scriptum, tanquam pro titulo cognoscatur præferri gloriarum. Hanc sanè fidem in uno complectitur nomine. Neque enim dixit, & nomina Dei & Agni scripta in frontibus eorum, cum geminam videatur significâsse personam, ut illius dogmatis regulam custodiret loquens de regnantibus sanctis, quam pridem Dominus servandam Discipulis tradiderat peregrinis: *Ite,* inquiens, *baptizate omnes gentes*, tingentes eos *in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* Solicitè enim fuerat commendandum hoc sanctos visuros & habituros in specie, quod credebant viventes ex fide. Hæc Primasius in loco citato.

CAPUT DECIMUM-OCTAVUM.

De Patre nostro, quem oratione Dominica invocamus.

Sancta Trinitas est Pater noster.

In oratione Dominica *Pater noster*, est sancta Trinitas, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, cujus nomen sanctificari, & regnum advenire, & voluntatem fieri petimus: & à quo Patre nostro cœlesti concedi nobis precamur panem nostrum quotidianum, & remissionem peccatorum, & conservationem à tentatione, ac liberationem à malo: cujus etiam regnum & potentiam & gloriam prædicamus.

2. Hujus Theorematis veritas perspicuè elucet ex cap. 8. & cap. 12. & ex eis quæ de una voluntate dicta sunt, cap. 13. Et de unitate nominis, cap. 17.

3. Huc pertinent illa verba, quæ legimus in antiquis Græcorum liturgiis; quæ sanctis Jacobo, & Basilio & Chrysostomo tribuuntur: Καταξίωσον ἡμᾶς, δέσποτα, μετὰ παῤῥησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν πατέρα, καὶ λέγειν· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· καὶ τὰ ἑξῆς. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *id est:* Præsta nobis Domine ut cum libertate citra condemnationem audeamus invocare te Cœlestem Deum Patrem, & dicere: Pater noster qui es in Cœlis, sanctificetur nomen tuum, &c. Quoniam tuum est regnum & potentia & gloria Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen. Item in liturgia Chrysostomi; Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *id est:* Benedictum regnum Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

4. Exstat Justini Martyris liber περὶ Θεοῦ μοναρχίας. Et Gregorius Nazianzenus regnum Trinitatis vocat μοναρχίαν. orat. 40. Et negat πολυαρχίαν. orat. 37. Et Patres Constantinopolitani in sua epistola ad Occidentales, apud Theodoretum lib. 5. hist. Eccles. cap. 9. De fide Catholica esse ajunt ut Patris & Filii & Spiritûs Sancti unam credamus Deitatem & potentiam & essentiam, ὁμότιμόν τε τὴν ἀξίαν καὶ συναΐδιον τὴν βασιλείαν, æqualem dignitatem & coæternum regnum. μοναρχίας

5. Athanasius ait; ὥσπερ γὰρ ἐλέγομεν τὴν πολυθεότητα ἀθεότητα εἶναι, οὕτως ἀνάγκη τὴν πολυαρχίαν ἀναρχίαν εἶναι. *id est*: Quemadmodum enim diximus multitudinem numinum, esse negationem Numinis: ita necesse est multitudinem Principum id efficere, ut nullus esse Princeps videatur. Hæc Athanasius orat. contra Gentes. Idem, lib. de communi essentia Patris & Filii & Spiritûs Sancti, cap. Quòd non tres Dii sint, ὅπου δὲ ἀμέριστος ἡ ἀξία, μία βασιλεία. μία δύναμις καὶ βουλὴ καὶ ἐνέργεια, ἰδιάζουσα τὴν Τριάδα ἀπὸ τῆς κτίσεως, ἕνα λέγω Θεόν. *id est*: Ubi verò indivisa dignitas, unum regnum, una potentia & volun-

ἡ πολυθεότης ἀθεότης. ἡ πολυαρχία ἀναρχία. ἀμέριστος ἡ ἀξία.

voluntas & efficacia, in ſuam proprietatem vindicans Trinitatem eamque diſtinguens à creatura, ibi unum dico Deum.

6. Epiphanius, hæreſi 62. §. 3. *οὐ πολυθεΐαν εἰσηγούμεθα· ἀλλὰ μοναρχίαν κηρύττομεν. μοναρχίαν δὲ κηρύττοντες, οὐ σφαλλόμεθα, ἀλλὰ ὁμολογοῦμεν τὴν Τριάδα, μονάδα ἐν Τριάδι, καὶ Τριάδα ἐν μονάδι, μίαν θεότητα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. id est*: Non invehimus Deorum multitudinem, ſed Monarchiam prædicamus, Monarchiam autem prædicantes, non aberramus, ſed confitemur Trinitatem, unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate, unam Deitatem Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

7. Gregorius Nyſſenus, lib. 2. de Oratione Dominicâ, ait primis illis verbis *Pater noſter*, compellari à nobis *τὴν ἑστῶσαν φύσιν, τὴν ἀμετακίνητον δύναμιν*, conſtantem naturam, immobilem potentiam, autorem rerum omnium creatarum, eaſque ducentem & ferentem, *τὸν Θεόν*.

8. Ambroſius, lib. 5. de fide cap. 5. in Filii regno & Pater regnat, & in regno Patris Filius regnat: quia Pater in Filio, & in Patre Filius: & in quo habitat Filius, habitat & Pater: & in quo habitat Pater, habitat & Filius: ſicut ipſe

Ioan. 14, 23. ait; Ego & Pater veniemus, & apud eum manſionem faciemus. Ergo ſicut una domus, ita &

1. Cor. 15, 24. unum regnum. Eò uſque autem unum Patris & Filii regnum eſt, ut quod Filius tradit accipiat: & quod Pater accipit, Filius non amittat. Ergo in uno regno unitas poteſtatis eſt. *Vnum regnum, unitas poteſtatis.*

9. Idem lib. 2. de Spiritu Sancto cap. 11. Nec ſolùm una operatio eſt ubique Patris & Filii & Spiritûs Sancti, ſed etiam una atque eadem voluntas, una vocatio, una præceptio: quod licet in illo magno ac ſalutari Eccleſiæ ſpectare myſterio. Hæc Ambroſius. *Vna operatio ubique, una atque eadem voluntas, &c.*

10. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſua expoſitione Orationis Dominicæ, Tom. 1. Bibliothecæ Patrum, edit. 4. Quia tuum eſt regnum, & virtus, & gloria Patris & Filii & Spiritûs Sancti: Amen. Nam in tua manu & poteſtate ſunt miſericordia & ſalus, mors & vita; Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & ſemper, & in ſecula. *Tuum eſt regnum.* *In tua manu.*

11. Alexander Alenſis, in ſua ſumma Theologicâ, part. 4. qu. 10. in tractatu de officio Miſſæ, part. 2. §. 4. in expoſitione Orationis Dominicæ, docet illis verbis Orationis Dominicæ, *Pater noſter*, Patrem ſumi eſſentialiter, prout convenit toti Trinitati; non autem perſonaliter, qui modus Paternitatis convenit perſonæ Paternæ, reſpectu ſolius Filii unigeniti. Trinitatem enim eſſe, quæ nos creat, & adoptat, & regenerat. Nihilominus (inquit) perſonæ quæ eſt Pater, conveniunt hi modi Paternitatis per quandam appropriationem, ratione primæ auctoritatis. *Pater* igitur ſumitur eſſentialiter. Nihilominus ratione, quâ primæ perſonæ convenit prima auctoritas creationis & adoptionis, inſinuat Ambroſ. & Auguſt. hanc orationem fieri ad Patrem, cùm dicitur *Pater noſter*, fit tamen ad totam Trinitatem, unde eſſentialiter tenetur. —— In oratione quam docuit Chriſtus, inſinuatur petitionem debere fieri à Deo eſſentialiter, per hoc quod dicitur, *Pater noſter*; ut oſtendatur petendum eſſe aſſequendum indiſtinctè ab ipſa Trinitate. Hæc Alenſis. In cujus verbis cautè ac dextrè intelligendum illud, quod dicit de prima auctoritate creationis & adoptionis: neque enim ea Alenſi mens eſt, ut diviſio aliqua aut ſucceſſio in operatione Trinitatis cogitetur; ſed quia ſecundùm internum ordinem originis Filii à Patre, & Spiritûs Sancti à Patre Filioque Pater auctor dicitur Filii, & Pater cum Filio auctor ſeu principium Spiritûs Sancti, ideo in operatione externa Pater per Filium & Spiritum, & Filius à Patre per Spiritum, & Spiritus à Patre Filioque operari dicitur. Qui tamen ordo nullam facit operationis Divinæ ſeparabilitatem; ſicut oſtendimus ſuprà, cap. 10. vide etiam cap. 20.

Pater ſumitur eſſentialiter. *De appropriatione vide ſuprà, cap. 10. §. 8. & 9.* *Indiſtinctè ab ipſa Trinitate.* *Interpretatio primæ auctoritatis in verbis Alenſis.*

CAPUT DECIMUM-NONUM.

Cui per Mediatorem reconciliemur.

1. Tim. 2, 5. Apoſtolus ait; *Vnus enim Deus, unus etiam Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Quæ verba exponentes in ſuis commentariis Chryſoſtomus & Theodoretus, & auctor commentarii qui Ambroſio tribuitur, docent huic Mediationi nullum fuiſſe idoneum, niſi qui in una eademque perſonâ eſſet & Deus & homo. Idipſum prolixè docet Athanaſius, orat. 2. contra Arianos; & Cyrillus Alexand. lib. 1. ad Reginas, cap. 7. & lib. 2. ad eaſdem, cap. 7. & cap. 22, in primâ parte Concilii Epheſini. Idcirco Dionyſius Areop. lib. de divinis nominibus, cap. 2. Chriſti obedientiam vocat *ἀνθρωπικὴν αὐτοῦ θεουργίαν*. Vide infrà, lib. 2. cap. 6. anathem. 10. & cap. 7. & cap. 13. §. 6.

2. Per hunc Mediatorem reconciliamur Deo Trinitati. Uni illi Deo, de quo ibi loquitur Apoſtolus. Ubi Chryſoſtomus in commentario ait, *1. Tim. 2, 5.* dici unum Deum, *πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν εἰδώλων, οὐ πρὸς τὸν υἱόν. id eſt*: ad excludendum idola; non ad excludendum Filium. & Oecumenius ibidem; *τὸ δὲ, εἷς Θεὸς, οὐ πρὸς ἀντιδιαστολὴν κεῖται τοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ πνεύματος, ἄπαγε, ἀλλὰ πρὸς τοὺς οὐκ ὄντας, λεγομένους δὲ θεούς. id eſt*; Quod autem dicitur, *unus Deus*, non ad excluſionem [ſeu contradiſtinctionem] Filii ponitur aut Spiritûs; Abſit! ſed propter illos qui non ſunt, & tamen dicuntur dii. Et Primaſius comment. in eundem locum Apoſtoli, *unum Deum*, interpretatur, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Huc pertinet & illud ejuſdem Apoſtoli; *Hæc autem omnia ex Deo, qui reconciliavit nos ſibi per Ieſum Chriſtum, deditque nobis miniſterium reconciliationis. Nempe quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* *2. Cor. 5, 18. 19.*

3. Auguſtinus, præfatione in ſecundam expoſitionem Pſal. 29. Quid eſt (inquit) eſſe Mediatorem inter Deum & homines? non inter Patrem & homines. Quid eſt Deus? Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Quid ſunt homines? peccatores impii mortales. Inter illam Trinitatem, & hominum infirmitatem & iniquitatem, Mediator factus eſt homo: atque ut inter hominem & Deum Mediator exſiſteret, Verbum caro factum eſt, id eſt, Verbum homo factum eſt. Et lib. 9. de Civitate Dei, cap. 15. Quærendus eſt medius, qui non ſolùm homo, verùm etiam Deus ſit. ----- Ad illud unum beatificum bonum ut perduceremur, non multis, ſed uno Mediatore opus erat: & hoc eo ipſo, cujus participatione ſumus beati, hoc eſt,

 Verbo

Verbo Dei. . . . .Beatus & beatificus Deus, factus particeps humanitatis nostrę, compendium præbuit participandæ Divinitatis suæ. Neque enim nos à mortalitate & miseriâ liberans, ad angelos immortales beatosque ita perducit, ut eorum participatione etiam nos immortales & beati simus, sed ad illam Trinitatem, cujus & angeli participatione beati sunt. Hæc Augustinus.

4. Fulgentius, lib. de fide, ad Petrum Diaconum [qui etiam reperitur in operibus Augustini, tom. 3.] cap. 2. ad finem capitis, de Christo disserens ait: Iste est igitur, qui in se uno totum exhibuit, quod esse necessarium ad redemtionis nostræ sciebat effectum: idem scilicet & sacerdos & sacrificium, idem Deus & Templum. Sacerdos, per quem sumus reconciliati: sacrificium, quo reconciliati: Templum, in quo reconciliati: Deus, cui reconciliati: Solus tamen sacerdos, sacrificrificium, & templum, & hæc omnia Deus secundùm formam servi. Non autem solus Deus; quia hoc est cum Patre & Spiritu Sancto secundùm formam Dei. Reconciliati igitur sumus per solum Filium secundùm carnem; sed non soli Filio secundùm Divinitatem. Trinitas enim nos sibi reconciliavit, per hoc quod solum Verbum carnem ipsa Trinitas fecit. Hæc Fulgentius.

CAPUT VIGESIMUM.

Cur Patri approprietur quod toti convenit Trinitati in negotio reconciliationis per Mediatorem.

Auctor. PATER Filii sui unigeniti Auctor est, idemque processionis Spiritûs Sancti Auctor est, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso procederet Spiritus Sanctus: sicut loquitur Augustinus, lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Pater principium est non de principio; Filius autem & Spiritus Sanctus de principio: quamvis hi tres sint ad creaturas unum principium, sicut unus Creator & unus Dominus: ut idem docet Augustinus, eodem lib. cap. 17. & lib. 5. de Trinitate, cap. 14. Propterea dixit Gregorius Nazianzenus, orat. 24. in Ægyptiorum adventum: *πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, τοῦ υἱοῦ ἐστι, πλὴν τῆς αἰτίας. id est*: Omnia quæcunque habet Pater, sunt Filii, exceptâ caussâ. *Caussa.*

2. Athanasius orat. 2. contra Arianos, Patrem vocat *πηγὴν καὶ ἀρχὴν τοῦ υἱοῦ*, fontem & principium Filii. Et Basilius Cæsariensis, prope finem libri, 1. adversus Eunomium, ait de Patre in relatione ad Filium, quod Pater sit *αἴτιος καὶ ἀρχή*. Et Gregor. Nazianzenus, orat. 29. Patrem respectu Filii vocat *ἀρχὴν, ὡς αἴτιον καὶ πηγήν*. Dionysius ait: *μόνη δὲ πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ πατήρ.* ------ *πηγαία θεότης ὁ πατήρ.* lib. de divinis nominibus, cap. 2. & Zacharias Mitylenensis, lib. de mundi opificio, Patrem vocat *πρώτην αἰτίαν καὶ ἀρχὴν θεότητος, τῆς ἐν υἱῷ καὶ πνεύματι θεωρουμένης.* Et Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus, in Contemplatione rerum Ecclesiasticarum, (tom. 2. Græcolat. Biblioth. Patrum, edit. 4. pag. 155.) Deum Patrem vocat *πηγὴν καὶ αἰτίαν υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος*, fontem & caussam Filii & Spiritûs Sancti. loquutionem istam quâ Pater fons dicitur, Athanasius desumtam esse monet ex Jerem. cap. 2. vers. 13. ubi Dominus dicitur fons aquæ vivæ. & cap. 17. vers. 13. ubi in translatione Græca LXX, dicitur *πηγὴ ζωῆς*, fons vitæ. & ex Baruch 3, 12. ubi appellatur *πηγὴ τῆς σοφίας*, fons sapientiæ. & Psal. 36. (seu 35.) Apud te est fons vitæ. Inveniuntur hæc apud Athanasium, Epist. ad Serapionem de Deitate Spiritûs Sancti; & lib. de Synodi Nicænæ decretis contra hæresin Arianam; & Orat. 2. contra Arianos.

Princi-pium.

Fons.

3. Hilarius Pictaviensis, lib. 2. de Trinitate, ait; Spiritum Sanctum confitendum esse de Patre & Filio auctoribus. (Quamvis tutius Augustinus Patrem & Filium, relativè ad Spiritum Sanctum, vocet unum principium, lib. 5. de Trinitate, cap. 14. Quo autem sano sensu intelligendum sit illud Hilarii dictum, monet Thomas, part. 1. qu. 36. art. 4. ad 7.) Item Hilarius lib. 4. & lib. 6. ejusdem operis de Trinitate, loquens de Patre & Filio & Spiritu Sancto, Patrem vocat fontem & caussam. Et lib. 4. & lib. 9. & lib. 12. Patrem vocat auctorem Filii. Et Ambrosii verba sunt, in symbol. Apostol. cap. 2. Pater ergo, qui origo est Deitatis & bonitatis. Idem alibi ait, ab ipso Deo Patre esse omnem auctoritatem. Ambros. in 1. Tim. 2, 5. Augustinus Patrem vocat principium Filii. lib 4. de Trinit. cap. 20. & totius Deitatis principium. ibidem. *Origo.*

Vide cap. 35. thes. 30.

4. Propter hanc auctoritatem originis, & quia Filius est qui in assumta servi formâ factus est obediens usq; ad mortem Crucis, Philip. 2, 8. reconciliatio & accessus noster per Mediatorem ad sanctam & individuam Trinitatem, dicitur quandoque in Scripturis, per modum appropriationis, fieri ad Patrem. Unde Apostolus de Christo Mediatore loquens; Per ipsum (inquit) habemus accessum utrique in uno Spiritu ad Patrem, Ephes. 2, 18. & alibi; si enim, cùm essemus inimici, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ipsius. Rom. 5, 10. Et ipse Servator ait: Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum dederit: ut omnis qui credit in eum, non pereat; sed habeat vitam æternam, Joan. 3, 16. ubi nominatur Pater Domini nostri Jesu Christi; intelligenda est autem sancta & individua Trinitas, cujus dilectione & decreto & operatione hæc nobis beneficia collata sunt, & cui per Mediatorem reconciliamur, & ad quam accessum habemus. In fide (inquit Apostolus) vivo Filii Dei, qui dilexit me & tradidit seipsum pro me. Non abjiciam gratiam Dei, Galat. 2, 20. 21. & alibi. Condonantes vobis mutuò; sicut & Christus condonavit vobis. Coloss. 3, 13. Cui simile est illud dictum ad Ephesios 4, 32. sicut Deus in Christo condonavit vobis. Quæcumque facit Pater, hæc etiam Filius similiter facit: Ioan. 5, 19. Sicut Pater suscitat mortuos, & vivificat; ita & Filius quos vult, vivificat, vers. 21. Et quod petierimus in nomine ejus, id se facturum pollicetur, Ioan. 24, 13. 14. Ipse igitur invocatur cum Patre in nomine Mediatoris, & petita donat. Ipse promittit se missurum Paracletum à Patre, Ioan. 15, 26. Et fedus illud de remittendis nostris peccatis, Jerem. 31, v. 31. &c. Apostolus tribuit Spiritui Sancto. Hebr. 10, 15. 16. 17. de quo etiam alibi ait, quod dona nobis spiritualia largiatur, distribuens privatim singulis, prout vult. 1. Cor. 12, 11. Vide plura huc spectantia, cap. 12. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, 2. Cor. 5, 29. id est, Trinitati, Patri & Filio & Spiritui Sancto: in cujus nomine baptizamur in remissionem peccatorum.

5. Quam-

5. Quamvis autem ratione originis sive processionis solus Pater sit ἄναρχος, principium non de principio: attamen ratione æternitatis seu intemporalis infinitatis (ut loquitur Hilar. lib. 9. de Trinitate,) Filius est συνάναρχος κατὰ χρόνον καὶ συναΐδιος τοῦ ἰδίου γεννήτορος. *id est*: Æque principii expers quoad tempus, & coæternus cum suo genitore, ut recte ait Cyrillus Alexandrinus libro Prosphonetico priore ad religiosissimas Reginas, cap. 3. in parte 1. Concilii Ephesini.

6. Græci (inquit Thomas Aquinas) utuntur in Divinis indifferenter nomine caussæ, sicut & nomine principii: sed Latini Doctores non utuntur nomine caussæ, sed solùm nomine principii. part. 1. quest. 33. art. 1. ubi etiam rationem adfert, quam ibi lector inveniet. Quamvis Hilarius utatur etiam nomine caussæ; ut jam monui, §. 3.

CAPUT VIGESIMUM-PRIMUM.

Regula utilis ad intelligendas loquutiones de Trinitate Deo. Quando unus trium in aliquo opere ominatur, universa operari Trinitatis intelligitur.

Retinenda est illa orthodoxorum Patrum observatio & regula de Trinitate Deo, ex sacris scripturis evidenter desumta, quam breviter insinuat Augustinus, his verbis: *Quando unus trium in aliquo opere nominatur, universa operari Trinitas intelligitur.* Enchirid. cap. 38.

2. Athanasius, epist. ad Serapionem contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum creaturam esse: ἡ ἁγία καὶ μακαρία Τριάς, ἀδιαίρετός καὶ ἡνωμένη πρὸς ἑαυτήν ἐστι· καὶ λεγομένου τοῦ πατρὸς, πρόσεστι καὶ ὁ τούτου λόγος καὶ τὸ ἐν τῷ υἱῷ πνεῦμα· ἐὰν δὲ καὶ ὁ υἱὸς ὀνομάζηται, ἐν τῷ υἱῷ ἐστιν ὁ πατὴρ· καὶ τὸ πνεῦμα οὐκ ἐστιν ἐκτὸς τοῦ λόγου: μία γὰρ ἐστιν ἐκ τοῦ πατρὸς χάρις διὰ υἱοῦ, ἐν πνεύματι ἁγίῳ πληρουμένη· καὶ μία θεότης ἐστί· καὶ εἷς Θεὸς ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν· οὕτως γὰρ ὁ Παῦλος εἰρηκὼς, διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐγίνωσκεν, ὅτι οὐ διῄρειτο τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα· ἀλλ' ἐν Χριστῷ ἦν καὶ αὐτὸ, ὥσπερ ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρί. *id est*: Sancta & beata Trinitas indivisa est & unita in se: & ubicunque Pater dicitur, adest & ipsius Verbum, & in Filio Spiritus. Si autem Filius nominetur, in Filio est Pater, nec Spiritus est extra Verbum. Una enim est ex Patre gratia per Filium, in Spiritu Sancto, consummata: & una Deitas est, & unus Deus qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus. Ita enim Paulus dicens, *Testificor ego coram Deo & Iesu Christo*, noverat, quòd non separetur Spiritus à Filio; sed in Christo erat Spiritus, quemadmodum Filius in Patre. 2.Tim.4,1.

3. Basilius Magnus, lib. 5. contra Eunomium: ἑνότητα Θεότητος εἰδότες, ἐν ἑνὶ προσώπῳ τὰ τρία κηρύσσουσι. *id est*: Unitatem Deitatis cognoscentes [Prophetæ & Apostoli] in una personâ tres prædicant: Et eodem libro, luculenta memoratæ regulæ exempla adfert, in verbis illis Domini: *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem novit quisquam, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Matth. 11, 27. & verbis illis Apostoli: *Ea, quæ Dei sunt, nullus novit, nisi Spiritus Dei.* 2.Cor. 2, 11.

4. Gregorius Nyssenus, lib. de differentia essentiæ & hypostaseos, ad Petrum fratrem suum: δι' ὧν ἄν τις νοημάτων τὸ μεγαλεῖον ἑνός τινος τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι πεπιστευμένων κατανοήσειεν, διὰ τῶν αὐτῶν προελεύσεται ἀπαράλλακτον ἐπὶ Πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου τὴν δόξαν βλέπων. ἐν οὐδενὶ διαλείμματι μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἢ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος τῆς διανοίας κενεμβατούσης, διότι οὐδὲν ἐστι τὸ διὰ μέσου τούτων παρενειρόμενον, οὔτε πρᾶγμα ὑφεστὸς ἄλλο τι παρὰ τὴν θείαν φύσιν, ὡς καταμερίζειν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς τοῦ ἀλλοτρίου παρεμπτώσεως δύνασθαι, οὔτε διαστήματός τινος ἀνυποστάτου κενότης, ἥτις κεχηνέναι ποιεῖ τῆς θείας οὐσίας τὴν πρὸς ἑαυτὴν ἁρμονίαν τῇ παρενθήκῃ τοῦ κενοῦ τὸ συνεχὲς διασχίζουσα. ἀλλ' ὁ τὸν πατέρα νοήσας, αὐτόν τε ἐφ' ἑαυτοῦ κατενόησεν, καὶ τὸν υἱὸν τῇ διανοίᾳ συμπαρεδέξατο. ὁ δὲ τοῦτον λαβὼν, τοῦ υἱοῦ οὐκ ἀπεμέρισε τὸ πνεῦμα. ἀλλ' ἀκολούθως μὲν κατὰ τὴν τάξιν, συνημμένως δὲ κατὰ τὴν φύσιν τῶν τριῶν κατὰ ταυτὸν συγκεκραμένην ἐν αὐτῷ τὴν πίστιν ἀνετυπώσατο· καὶ ὁ τὸ πνεῦμα μόνον εἰπὼν, συμπεριέλαβε τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ, καὶ τὸ οὗ ἐστι τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ ἐστι τὸ πνεῦμα, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος· ὥσπερ ἐξ ἁλύσεως ὁ ἑνός ἄκρου ἀψάμενος, καὶ τὸ ἕτερον ἄκρον συνεπεσπάσατο, οὕτως ὁ τὸ πνεῦμα ἑλκύσας, καθὼς φησιν ὁ προφήτης, δι' αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα συνειλκύσατο. καὶ εἰ τὸν υἱὸν ἀληθινῶς λάβοι, ἕξει αὐτὸν ἑκατέρωθεν, πῆ μὲν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, πῆ δὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα συνεπαγόμενον. οὔτε γὰρ τοῦ πατρὸς ὁ ἀεὶ ἐν τῷ πατρὶ ὢν ἀποτμηθῆναι δυνήσεται, οὔτε τοῦ πνεύματος ποτὲ τοῦ ἰδίου διαζευχθήσεται, ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν. οὐκ οὖν οὐκ ἔστιν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαίρεσιν κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἢ τὸν υἱὸν χωρὶς πατρὸς νοηθῆναι, ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διαζευχθῆναι· ἀλλὰ τις ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος ἐν τούτοις καταλαμβάνεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ διάκρισις, οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως συνεχὲς διασπώσης, οὔτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινότητος τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεούσης. *id est*: Per quas cogitationes & considerationes aliquis majestatem unius earum, quæ in sancta Trinitate creditæ sunt, personarum contemplatus fuerit, & animadverterit, per easdem progredietur, indifferentem & non variantem gloriam cernens in Patre, Filio, & Spiritu Sancto; nullo inter Patrem & Filium, vel Filium & Spiritum Sanctum intercedente spatio, per quod mentis agitatio per vacua vagetur: quippe cùm nihil sit, quod per medium horum sese inserat & insinuet: neque alia res est ulla subsistens præter Divinam naturam, quæ per interjectionem alieni possit eam inter sese dividere ac dispertiri: neque alicujus imaginarii ac non subsistentis intervalli vacuitas, quæ diducat & quasi hiare faciat Divinæ essentiæ inter se harmoniam & aptam congruentemque cohærentiam, interpositione vacui dirimens continuum: sed qui Patrem mente atque animi cogitatione percipit, & ipsum in se cognovit, & Filium simul eademque contemplatione animi assumsit. Qui autem hunc accepit, à Filio Spiritum non separavit: sed consequenter quidem juxta ordinem, conjunctim verò juxta naturam omnium trium simul in ipso contemperatam fidem mente concipit, & imaginatus est. Ac qui Spiritum solum dixit, unà cum hac confessione comprehendit & id cujus spiritus est; & quoniam Christi est Spiritus, & ex Deo est, ut inquit Apostolus. Quemadmodum ex catena qui unam extremitatem apprehendit, alteram quoque summitatem simul attrahit: eodem modo, qui Spiritum traxit, ut inquit Propheta,

ἀπαράλλακτος δόξα, indissimilis gloria, seu non diversa gloria.

συμπαραδέξασθαι. τάξις. φύσις. γνωρίσματα. συμπαρεδέξατο.

pheta, per eum Filium quoque & Patrem simul traxit: atque si quis Filium revera acceperit, habebit eum utrinque, hinc quidem suum Patrem, illinc verò suum Spiritum simul adducentem. Neque enim à Patre qui semper in Patre est, abscindi atque separari poterit; neque unquam à Spiritu suo disjungetur, quippe cùm per eum omnia operetur. Fieri ergo non potest, ut aliqua sectio vel divisio ullo modo excogitetur, ut vel Filius absque Patre intelligatur, vel Spiritus à Filio disjungatur, sed quædam ineffabilis & quam mente assequi non possumus, in his deprehenditur, tum communicatio, tum distinctio: ita ut neque hypostaseων differentia continuitatem naturæ divellat, neque communio quæ secundum essentiam est, proprietatem notionum confundat. *Notiones.*

5. Augustinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 10. Unde (inquit) se ab isto quod dixit; *ipse enim Pater amat vos*: utique ipse non separat: sed secundùm ea facit intelligi quæ suprà commemoravi, satisque insinuavi, plerumque ita nominari in Trinitate unamquamque personam, ut & aliæ illic intelligantur. Sic itaque dictum est, *ipse enim Pater amat vos*, ut consequenter intelligatur & Filius & Spiritus Sanctus. Et rursus eodem lib. cap. 12. Jam (inquit) ostendimus in hac Trinitate per multos Divinarum loquutionum modos etiam de singulis dici quod omnium est, propter inseparabilem operationem unius ejusdemque substantiæ. Hæc ibi Augustinus.

Ioan. 16, 27.

De singulis dicitur quod omnium est, propter inseparabilem operationem unius ejusdemque substantiæ.

CAPUT VIGESIMUM-SECUNDUM.

De hymno glorificationis: *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, sicut erat in principio, &c.*

QUò clariùs Deitatis unitatem in Trinitate personarum, & unam Trinitatis gloriam, atque æqualem Patris & Filii & Spiritûs Sancti honorem, eandemque glorificationem palàm profiterentur, usurpabant veteres in fine hymnorum & Psalmorum hunc hymnum glorificationis: *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto: sicut erat in principio, & nunc, & semper & in secula seculorum.* Amen.

2. Basilius Magnus, lib. de Spiritu Sancto, ad Amphilochium, cap. 27. *εἴρηται μὲν οὖν. ὅτι ταυτόν ἐστι πρὸς διάνοιαν εἰπεῖν, δόξα πατρὶ, καὶ υἱῷ, σὺν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· καὶ, δόξα πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. id est*: Dictum est igitur idem esse quoad sensum; sive dicas, Gloria Patri, & Filio, cum Spiritu Sancto: sive dicas, Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto. Idem, eodem lib. cap. 29. docet; antiquissimos Patres usos esse hac formâ, Gloria Patri, & Filio, cum Spiritu Sancto, *σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι.* Et eodem capite scribit, antiquâ consuetudine populum Christianum pro vespertino lumine gratias agere solitum hac formulâ: *αἰνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα Θεοῦ. id est*: Laudamus Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum Dei. Monuit etiam, cap 27. syllabam *καὶ Et*, (quâ dicimus, *& Spiritui Sancto*) non esse fas cuiquam rejicere, cùm accepta sit ex ipsius Domini ore, jubentis baptizare in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs

Matth. 28, 19. Sancti [*καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.*] Neque esse quidquam, quod vetet recipere in Doxologiâ etiam æquipollentem ei [*τὴν ἰσοδυναμοῦσαν αὐτῇ*] Præpositionem *cum*, *σὺν.* Consuetæ autem gratiarum actioni pro vespertino lumine, similis est hymnus iste glorificationis: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* Qui hymnus in Ecclesia diligenter retentus est, pro custodia Doctrinæ Nicænæ contra Arianos. Æqualem autem atque eandem Filio & Spiritui Sancto gloriam cum Patre tribuere recusantes Ariani, utebantur hac formulâ doxologiæ; (teste Basilio, lib. de Spiritu Sancto, cap. 25.) *σοὶ τῷ πατρὶ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα, διὰ τοῦ μονογενοῦς σοῦ υἱοῦ, ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. id est:* Tibi Patri honor & gloria, per unigenitũ tuum Filium, in Spiritu Sancto. Et ibidem monet Basilius, non de syllabis & vocibus, sed de rebus ipsis fuisse certamen cum Arianis; qui syllabas quasdam fugiebant, quia rem ipsam syllabis intimatam (licet in Scripturis Divinis luculenter traditam) agnoscere pertinaciter renuebant.

3. Theodoretus, lib. 2. historiæ Eccles. cap. 24. Athanasium introducit describentem vafritiem Leontii Ariani Episcopi Antiochæni in recitanda glorificatione; Cùm enim divisum cerneret clerum & populum, aliis canentibus; *Gloria Patri & Filio:* Aliis autem; *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto:* ipse Leontius totam glorificationem tacitè recitabat, ita ut audiretur ex ore ejus ab eis qui prope erant, tantùm, *In secula seculorum.*

4. Sozomenus, lib. 3. histor. Eccles. cap. 19. refert, tempore Constantii Imperatoris, & magni Athanasii Episcopi Alexandrini, & Leontii Ariani Episcopi Antiocheni, Catholicos & Arianos, qui Antiochiæ degebant, in recitatione glorificationis discrepâsse in hunc modum. Catholici Patrem & Filium ut honore æqualem glorificabant, [*πατέρα καὶ υἱὸν ὡς ὁμότιμον ἐδόξαζον:*] secundùm traditionem Nicænæ Synodi Deum hymnis celebrantes [*κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸν θεὸν ὑμνοῦντες.*] Ariani autem glorificabant Patrem in Filio [*πατέρα ἐν υἱῷ*] per hanc interpositam præpositionem, *In*, volentes ostendere Filium esse Patre inferiorem [*τῇ παρενθέσει τῆς προθέσεως δευτερεύειν τὸν υἱὸν ἀποφαίνοντες.*]

5. Nicephorus Calist. lib. 9. histor. Eccles. cap. 24. ejusdem temporis & urbis historiam repetens; Sententiam, (inquit,) quam quisque de Deo obtineret, in choro stantes, ad finem Psalmodiæ declarabant. Quidam enim Patrem & Filium eodem honore celebrantes: nonnulli Patrem in Filio (præpositione interjectâ obscuriùs secundas partes Filio tribuentes:) Alii, *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto:* quidam etiam, *Gloria Patri & Filio in Spiritu Sancto,* canebant. Primum omnium ferunt Antiochenum Flavianum, Monachorum coactâ catervâ, clarè accinuisse, *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto.* Quod quidem ut nihil habens suspicionis, in Ecclesiis Dei obtinuit. Id verò Leontius videns, inhibere eos, qui juxta Nicænæ fidei traditionem Deum laudibus prosequebantur, non audebat, seditionem timens. Hæc Nicephorus.

6. Macarius Ægyptius, sic claudit homiliam suam 12. *δόξα καὶ προσκύνησις τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. id est:* Gloria & adoratio Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, in secula, Amen. Et homil. 16. *δόξα πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι.* Et homil. 17. *δόξα τῇ ὁμοου-*

ὁμόουσια Τριάδι. Fertur hic Macarius floruisse sub magno Constantino & Constantio Imperatorib⁹.

7. Exstat Epistola sub Hieronymi nomine ad Damasum Episcopum Romanum scripta, (tom. 1. Conciliorum pag. 625. col. 1. edit. Parisf.) in qua Damasum hortatur Hieronymus, his verbis: Precatur ergo cliens tuus, ut vox ista psallentiũ in sede tua Romanâ, die noctuque canatur, & in fine Psalmi cujuslibet sive matutinis vel vespertinis horis conjungi præcipiat Apostolatûs tui ordo, *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto: Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.* Istud carmen laudis, omni Psalmo conjungi præcipias, ut fides 318. Episcoporum Nicæni Concilii, vestro ore pari consortio declaretur. Hæc ille. Tametsi autem hæc epistola Baronio & Binio adulterina videatur, eam tamen pro Hieronymi epistolâ, suâ ætate agnitam esse indicare videtur Remigius Antissiodorensis, qui claruit ante annum Christi 900. Quamvis Hieronymo & Damaso, quoad hujus hymni originem, plus tribuat, quàm ex illa epistolâ colligi posse videatur; vel quàm per aliorum Veterum prolata nobis testimonia admitti possit, si primam hujus hymni originem intelligat ibi Remigius: cujus hæc sunt verba; Deinde imponitur: Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto. Quæ verba, ad divisionem Psalmorum, qui prius indifferenter canebantur, beatus Hieronymus, Damaso petente, composuit: sed cùm nequaquam id sufficeret; prædicto Apostolico iterum suggerente, addidit adhuc: Sicut erat in principio &c. Hæc Remigius Antissiodorensis, in Expositione de celebratione Missæ, sub initium. [Tom. 6. Bibl. Patr. col. 442. edit. 4.] Eandem epistolam agnovit Garsias Loaysa in suis notis in Concilium Toletanum quartum, cap. 14. ubi ait: De versu illo; Gloria Patri & Filio &c. suprà diximus. Verùm sunt qui dicant à Flaviano Antiocheno, adjutore Chrysostomo, compositum; ut Nicephor. lib. 9. cap. 24. & 18. cap. 51. Postea consilio Hieronymi in Ecclesia Latinâ additum finibus Psalmorum à Damaso, ipse refert in epistola ad Damasum. Hæc Garsias Loaysa. Qui historiam Nicephoro tribuit, quæ apud Nicephorum non ita certò aut evidenter comparet; nam Flavianum composuisse hunc hymnum non ait Nicephorus, sed in tanta varietate apud Antiochenos illo tempore primũ clarè accinuisse, Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto: & sic canentes laudâsse Deum juxta Nicænæ fidei traditionem. Laudatur quidem Flaviani zelus, & fortis constantia, qua sub Leontio Ariano Episcopo gregem in diversa dispersum, hac apertâ veritatis professione ad veritatem atque unitatem reducere primus aggressus est: at verò hunc hymnum non prius apud Christianos auditum esse, neque disertè asserit Nicephorus, neque congruere videtur cum eis quæ commemorata sunt ex Basilio & Theodoreto & Sozomeno. Consentiunt omnes; receptam in Ecclesiis orthodoxis fuisse hanc formulam, ut consonam doctrinæ Nicæni Concilii, contra Arianos.

8. Ado Episcopus Viennensis, in suo Chronico, ætate sextâ, anno Domini 337. Meminit Concilii Vasensis in Gallia habiti, tempore Constantii Imperatoris: Florebat (inquit) & tunc temporis Nectarius Viennensis Episcopus, in doctrina fidei eximius: qui in Vasensi illâ Synodo venerabili primus interfuit, & Patris & Filii & Spiritûs Sancti unam esse naturam, & potestatem, & Deitatem, & virtutem, in Ecclesia publicè prædicavit, & docuit. Hæc Ado. Hujus Concilii videtur esse canon ille Vasensis, qui exstat de hoc hymno glorificationis (tom. 1. Concil. pag. 575. col. 1. edit. Parisf.) cujus canonis hæc sunt verba: Et, quia non solùm in sede Apostolicâ; sed etiam per totum Orientem, & totam Africam; vel Italiam, propter hæreticorum astutiam, quâ Dei Filium non semper cũ Patre fuisse, sed à tempore fuisse blasphemant; in omnibus clausulis post *gloria Patri &c. sicut erat in principio &c.* dicitur: etiam & nos hoc ita dicendum esse decrevimus.

9. De eodem hymno glorificationis dicitur in Concilio quarto Toletano, can. 12. Quotidie publico privatoque officio, in fine omnium Psalmorum dicimus: Gloria & honor Patri & Filio & Spiritui Sancto, in secula seculorum, Amen. Celebratum est hoc Concilium, Præsidente Isidoro Episcopo Hispalensi, anno Dom. 633. Utuntur ibi Toletani Patres hoc exemplo, & argumentantur etiam à precibus Ecclesiasticis, quas Apostolus fieri præcipit, (1. Tim. 2.) ut doceant non esse rejiciendos eos hymnos, qui humano studio in laudem Dei compositi sunt: eosque rejicientibus excommunicationis pœnam denunciant. Quod autem in eodem Concilio, can. 14. statuitur, ut non amplius, *Gloria Patri*; sed, *Gloria & honor Patri* dicatur: illud consuetudine Ecclesiasticâ non est roboratum: & ita non *Gloria & honor*; sed *Gloria Patri* dicitur in Ecclesia. Ut annotat in illum canonem Garsias Loaysa.

10. Sensum & mentem hujus glorificationis feliciter expresserunt Patres Toletani, Concil. Tolet. 14. cap. 12. seu ult. his verbis: Dantes in his gloriam soli Deo Omnipotenti, vivo & vero, in Trinitate regnanti, Patri & Filio & Spiritui Sancto: cujus dono, &c.

CAPUT VIGESIMUM-TERTIUM.

De una indivisa adoratione, & invocatione, & collaudatione Sanctissimæ Trinitatis.

Theorema. Quando officia nostra Deo fideliter offerimus, sive dicamus Patrem, sive pronunciemus tantummodo vocabulum Filii, (sicut Stephanus moriens, Act. 7.) vel Spiritûs Sancti, (ut in hymno illo Ambrosiano, Veni Creator Spiritus. Et in illa precatione Gregorii Nazianzeni, orat. 37. δίδωτω τὸ πνεῦμα, &c.) sive Patrem & Filium; sive Patrem & Filium & Spiritum Sanctum simul dicamus; sive Deum, aut Dominum aut Trinitatem; aut quodlibet eorum nominum Divinorum, quæ de persona aliqua Divinâ quovis modo dicuntur, sive relativè ad aliam personam, sive substantialiter & ad seipsam, vel respectu creaturæ; quodcunque exprimatur nomen, unus est semper indivisus cultus, qui exhibetur inseparabili Trinitati Domino Deo nostro: quem jubemur adorare, & illi soli servire. Et inseparabiliter exaudit Trinitas.

2. Ex hoc verissimo theoremate consequi tur; non esse idoneum adorationis & invocationis modum, si tribus distinctis adorationibus & invocationibus tres personæ, continuatâ serie veluti seorsim adorentur & invocentur: ita ut una eademque petitio, primò offeratur Patri, & deinde statim iteretur Filio, & tertiò repetatur ad Spiritum Sanctum; secundâ primam, & tertiâ secundam immediatè excipiente. *Consectarium.*

excipiente. Supplicatio enim facta uni personæ, non est iteranda immediatè ad aliam personam; ne in unum simplicissimum religiosi nostri cultûs objectum aliquam divisionis vel separationis aut separabilitatis speciem inducere videamur. Neque huic incommodo sufficienter medetur succedens adoratio & invocatio quarta, quasi collectoria, in hunc modum: Deus Pater miserere mei, Deus Fili miserere mei, Deus Spiritus Sancte miserere mei: Sancta Trinitas miserere mei. Hac enim formulâ periculosè disperguntur prius cogitationes & conceptiones precantis, veluti ad diversa objecta, quas postea recolligere conatur, cum collectione objectorum in unum. At verò, quæ in divinis dicuntur nomina collectiva, ea non sunt propriè collectiva; quia collectio dispersionem præsupponit & diversitatem, quæ in Deo non est. Vide Thom. 1. part. 1. quæst. 31. art. 1. ad 2.

3. Consectarium istud ex proposito theoremate evidenter deducitur. Quocirca, ut Consectarii veritas clariùs elucescat, confirmatum imus theorema illud quod proposuimus, §. 1. de indiviso cultu, & indivisâ exauditione. Ea autem precandi formula, quam diximus non esse idoneam, nullo nititur præcepto vel exemplo sacræ Scripturæ, vel catholicæ antiquitatis: imò ab eisdem, & à doctrina etiam saniorum scholasticorum, & ab ipsa ratione theologicâ discrepat. Sicut manifestum est ex sacrarum literarum & doctorum Ecclesiasticorum testimoniis, suprà allatis, capitib. 17. & 18. & 19. & 20. &c. & ex eis quæ hic subjiciam. Neque huic formulæ, quæ nobis haud immeritò improbatur, favent verba Domini de baptismo, Matth. 28, 19. ubi non plures invocationes; sed una Patris & Filii & Spiritûs Sancti invocatio præcipitur. Quemadmodum & Apostoli verba, 2. Cor. 13. vers. ult. & in salutationibus, in Epistolarum principiis, non nisi unam continent invocationem. Vide cap. 17. & cap. 28. & cap. 32.

Plura argumenta, quæ indoneam esse ostendunt istam precandi formulam in consectario improbatam.

4. Filius ait: Quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam; ut glorificetur Pater in Filio. Ioan. 14, 13. Ergo cum Patre, in suo Mediatoris nomine invocatur, & cum Patre exaudit. Nec separatus est Spiritus Sanctus, qui (ut loquitur Augustinus, lib. 5. de Trinitate cap. 11.) est ineffabilis quædam Patris Filiique communio. Vide verba Gregorii Thaumaturgi, suprà, cap. 8. §. 4. & verba quæ adferuntur ex ea expositione fidei, quæ Iustino tribuitur, eod. cap. §. 5. & verba Nysseni, cap. 21. §. 4.

Confirmatio Theorematis.

5. Athanasius, suprà, cap. 18. §. 5. dixit; Patris & Filii & Spiritûs Sancti esse impartibilem dignitatem. Idem, orat. 2. contra Arianos, ait; Christianorum fidem servantem indivisibilem unitatem Deitatis adorare. Et in fine epistolæ ad Serapionem, de Spiritu Sancto: Veri adoratores adorant Patrem in Spiritu & veritate, id est, inseparabiliter cum Filio & Spiritu Sancto. Huc redit summa illius expositionis Athanasii, in fine illius epistolæ. Vide ejusdem verba de hymno trisagio, suprà, cap. 16. §. 2.

Ioan. 4. 23. 24. In Spiritu & veritate.

6. Patres Concilii Constantinopolitani œcumenici secundi, in symbolo illius Concilii, profitentur se credere in Spiritum sanctum, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον. Iidem Patres, epist. ad Damasum & alios occidentales (apud Theodoretum, lib. 5. Hist. Eccles. cap. 9.) ajunt Patris & Filii & Spiritûs Sancti esse ὁμότιμον τὴν ἀξίαν.

συμπροσκυνούμενον.

7. Basilius magnus Cæsariensis, dixit suprà, cap. 17. §. 8. Ne partiaris quæ impartibilia sunt; ne scindas quæ non scinduntur: Trinitas non dirumpitur; colenda est in una & æterna gloriâ. Vide ibi plura. Idem, lib. 5. contra Eunomium, cap. 12. Deum & Verbum & Spiritum dicit esse unam Deitatem, quæ sola adoranda est. εἰς Θεὸν καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα, μίαν οὖσαν θεότητα, τὴν καὶ μόνην προσκυνητήν. Idem lib. de Spiritu Sancto, ad Amphilochium, cap. 18. ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία, οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαί. Et postea, eodem lib. cap. 26. ait: ἐν τῇ προσκυνήσει ἀχώριστον [ἀπὸ] πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα ἅγιον. Hæc Basilius Cæsariæ Cappadociæ Episcopus.

Vna & æterna gloria. *Vna Deitas, quæ sola adoranda est.* *δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαί.*

8. Gregorius Nyssenus, suprà cap. 13. §. 2. prohibet scissionem & partitionem cultûs, ne multitudo cogitetur Deorum. Et propter unitatem Deitatis in Patre & Filio & Spiritu Sancto, iccirco (ait) una est apud nos adoratio, & collaudatio una. Vide etiam ejusdem verba, suprà, cap. 21. §. 4. & infra, cap. 31. §. 4.

Vna adoratio & collaudatio una.

9. Basilius Episcopus Seleucensis, orat. 32. ait, de Patre & Filio & Spiritu Sancto, quòd trium sit impartibilis honor, ἀμέριστος ἡ τιμή.

Honor impartibilis.

10. Gregorius Nazianzenus, orat. 24. προσκυνῶμεν τὴν μίαν ἐν τοῖς τρισὶ θεότητα. id est: Adoremus unam in tribus Deitatem. Et orat. 32. Patrem & Filium & Spiritum Sanctum ait esse tria ὁμόδοξα. Unum autem esse essentiâ, & impartibilitate adorationis, τῷ ἀμερίστῳ τῆς προσκυνήσεως. Et eâdem oratione Christianos vocat Trinitatis adoratores. Et orat. 37. ait; ἡ τοῦ ἑνὸς προσκύνησις, τῶν τριῶν ἐστὶ προσκύνησις, διὰ τὸ ἐν τοῖς τρισὶν ὁμότιμον τῆς ἀξίας, καὶ τῆς θεότητος. id est: unius adoratio trium est adoratio, propter æqualem eandemq; trium personarum dignitatem ac divinitatem. Et postea, eadem orat. σέβειν Θεὸν τὸν πατέρα, Θεὸν τὸν υἱὸν, Θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς ἰδιότητας, θεότητα μίαν, δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην. id est: Ut colamus Deum Patrem, Deum Filium Deum Sp. Sanctum; tres proprietates, unam Deitatem, nec gloriâ nec honore, nec essentiâ, nec regno divisam. Idem orat. 44. de æqualitate & unitate cultûs & adorationis, & potentiæ, & perfectionis, & sanctitatis Patris & Filii & Spiritûs Sancti, ait: μία σύνταξις, λατρεία μία, προσκύνησις, δύναμις, τελειότης, ἁγιασμός. Idem, in arcanis, carmine tertio, (tom. 2. oper. Nazianz. pag. 164. edit. Paris. græcol. an. Dom. 1630.) Trinitatem dicit esse ὁμόσεπτον: quod vocabulum, cum vocabulo ὁμόθεος collatum, denotat unitatem indivisibilem adorationis naturæ illius unius & indivisibilis. Et ibidem, κράτος οὐ πολύσεπτον, id est, potentiam non cultu divisam. Item, ibidem;

Adoremus unam in tribus Deitatem. *τῷ ἀμερίστῳ τῆς προσκυνήσεως.* *Unius adoratio trium est adoratio.* *μὴ μεριζομένην.* *ὁμόσεπτον.*

Οὔτε Τριὰς πολύσεπτος, ἐπεὶ φύσις ἐστ' ἀκέαστος. Id est, Neque Trinitas cultu divisa est; quia natura est indivisibilis. Idem Nazianz. in Iambicis, carm. 3. [tom. 2. pag. 193. ejusdem edit. græcol. Paris. ann. Dom. 1630.] *

* Πατὴρ σὺν υἱῷ καὶ πανάγνῳ πνεύματι,
Τριὰς προσώποις εὐκρινής, μονὰς φύσει.
Μήτ' οὖν ἀριθμῷ συγχέῃς ὑποστάσεις,
Μήτ' αὖ θεὸν σὺ προσκυνῶν τέμνῃς φύσιν.
Μία Τριὰς γὰρ, εἷς θεὸς παντοκράτωρ. } id est:

Pater cum Filio & Sanctissimo Spiritu,
Trinitas personis discreta, unitas naturâ.
Neque igitur numero confundas hypostases,
Neque rursus Deum tu adorans scindas naturam.
Vna enim Trinitas, unus Deus omnipotens.

11. Epi-

11. Epiphanius, in Ancorato, paragrapho seu capite 24. Dicit eandem Deitatem esse in Trinitate, & hanc ipsam Trinitatem esse in una Deitate. Et celebrandum ac glorificandum esse Patrem in Filio, & Filium in Patre, cum Spiritu Sancto, sanctitatem unam, cultum unum, unam Deitatem, unam glorificationem. [μίαν ἁγιαςίαν, μίαν λατρείαν, μίαν θεότητα, μίαν δοξολογίαν.] Et hæref. 65. §. 8. ἐν ἀξίωμα.

Vna Deitas, unus cultus.

12. Cyrillus Alexandrinus dixit, suprà, cap. 17. §. 17. Sicut est una fides, unum baptisma; ita unam esse Patris & Filii & Spiritûs Sancti adorationem.

13. Dionysius Areopagita, lib. de divinis nominibus, cap. 3. initio capitis; Invocantes (inquit) benignissimam & bonitate eminentissimam Trinitatem. Oportet enim nos orationibus seu precibus primum ad ipsam, ut bonorum fontem vel primam bonitatem, sursum ferri. χρὴ γὰρ ἡμᾶς ταῖς εὐχαῖς πρῶτον ἐπ' αὐτὴν, ὡς ἀγαθαρχίαν, προσανάγεσθαι. Et eodem lib. cap. 13. ait; nos debere ἑνιαίως ὑμνεῖν τὴν ὅλην καὶ μίαν θεότητα, τὸ πάντων αἴτιον ἕν, καὶ ἑνικῶς αἴτιον. καὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ ἓν ὄν, &c. unitè seu uniter celebrare integram & unam Deitatem, quæ omnium caussa est una, & unicè caussa, & est plusquam una, &c. Vide infrà, cap. 33. §. 7.

πρῶτον. ἑνιαίως.

14. Ambrosius suprà, cap. 14. §. 2. Ideo (inquit) unitas honoris, quia unitas potestatis. Idem tract. in symbol. Apostol. cap. 5. Unus cultus, una veneratio, una sanctificatio semper Patris & Filii & Spiritûs Sancti est. Neque enim dignum est aut Filium defuisse Patri, aut Spiritum Sanctum defuisse Filio; sicut impii hæretici mentiuntur. Nos verò hoc præcaventes, servemus bonum propositum, quod à sanctis Patribus suscepimus: adoremus Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, in Filio Patrem, in Spiritu autem Sancto Patrem & Filium intelligentes: distinguentes, antequam conjungamus; & jungentes, antequam dividamus: Unitatem in Trinitate venerantes, & Trinitatem in Unitate confitentes. Tota ergo à nobis sancta Trinitas adoranda est: quia tota regalis est; quia unius potestatis & unius gloriæ est. Hæc ibi Ambros. Idem, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. probat Spiritum Sanctum cum Patre & Filio adorare.

Ideo unitas honoris, quia unitas potestatis, &c.

15. Augustinus, lib. contra sermonem Arianorum, cap. 35. Trinitas ergo unus Deus solus magnus & bonus, cui uni & soli, sicut præcepit lex ejus, illâ, quæ *latria* dicitur, servitute servimus. Idem Epist. 66. ad Maximum medicum: Ac per hoc, si Patri & Filio & Spiritui Sancto latria debetur & exhibetur à nobis, de qua dictum est; Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies: procul-dubio Dominus Deus noster, cui soli per latriam servire debemus, non est Pater solus, nec Filius solus, nec solus Spiritus Sanctus; sed ipsa Trinitas unus Deus solus, Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Hæc August.

λατρεία. *Matth. 4, 10.* *Ipsa Trinitas unus solus Deus, cui serviendum.*

16. Necesse quidem non est, ut semper in orationibus nostris vel omnia tria vocabula personalia, vel commune aliquod essentiale, vel vocabulum Trinitatis expresè proferamus; sed quamvis unius tantùm, vel duarum personarum vocabula ore proferamus, necesse est tamen animo semper possidere ἀχώριστον τὴν ἔννοιαν de Patre & Filio & Spiritu Sancto, ut ex divina scripturâ monet auctor expositionis fidei, quæ Justino tribuitur: Vt non imaginemur sectionem aut divisionem ullo modo, quasi mente cogitari possit Filius sine Patre, vel Spiritus seorsim à Filio; ut monuit Gregor. Nyssenus, suprà c. 21. §. 4.

17. His sacrarum literarum, & Catholicæ antiquitatis, sacrarum literarum doctrinam custodientis, præceptis atque institutis consentanea est perpetua Veterum praxis, ipsorumque adeò Prophetarum & Apostolorum; in quorum scriptis exempla cultûs & invocationis & laudationis omnia indivisam spirant unitatem. Neque usquam in sacris literis una eademque petitio semel ad unam aliquam, vel ad duas personas divinas, perfectè proposita, repetitur immediatè ad personam in prima propositione non nominatam. Non enim omissa est illa persona: sed in & cum personis nominatis intelligitur συνεπινοεῖται: ut docuimus cap. 21. & hoc cap. & infrà etiam docebimus cap. 31.

Praxis prophetarum & Apostolorum.

18. Idem temere est in praxi veteris Ecclesiæ, & Catholicorum Patrum; in quorum scriptis sæpe occurrit invocatio Trinitatis, expresso vocabulo Trinitatis. Passim autem contra Arianos aliosq; hæreticos profitentur, quocumq; vocabulo sive personali sive essentiali usurpato, se semper colere indiviso cultu inseparabilem Trinitatem. Unde quandoque usu-venit, ut oratio inchoata ad personam aliquam, claudatur, quasi disertis verbis expressa fuisset ad Trinitatem; & oratio inchoata ad Trinitatem, ita claudatur, ac si directa esset ad personam Patris: sic *in nomine Filii tui*, &c. & sæpe oratio inchoata ad aliquam personam, claudatur celebratione Trinitatis, tanquam unius Dei & Patris luminum, à quo descendit omnis donatio bona. De quo Epiphanius, in Ancorato, cap. 73. οὗτος ὁ Θεὸς δοξαζόμενος ἐν Ἐκκλησίᾳ, Πατὴρ ἀεὶ, Υἱὸς ἀεὶ, Πνεῦμα ἅγιον ἀεί. Hic est Deus qui in Ecclesia celebratur, Pater semper, Filius semper, Spiritus Sanctus semper. Et paullò pòst ibidem: Patrem in Filio, & Filium in Patre, cum Spiritu Sancto; Cui gloria [ᾧ ἡ δόξα] & imperium, in secula seculorum, Amen.

Praxis veteris Ecclesiæ & catholicorum Patrum.

19. Nam unitas Deitatis est, quæ à Christianis adoratur. Unitas, inquam, in Trinitate; & Trinitas adoratur in unitate: ideò una est & inseparabilis adoratio. Vnde fit, ut indifferenter prò eodem adorationis objecto habeatur semper ab orthodoxis, sive nominent Patrem, sive Filium, sive Spiritum Sanctum: sive Patrem & Filium, ut in salutationibus Apostolicis: sive Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, ut in baptismo: sive commune nomen *Patrem nostrum*, ut in oratione Dominicâ; vel Dominum aut Deum, ut in Psalmis & alibi in scripturis; sive Trinitatem, ut in scriptis veterum Patrum frequenter. Et quodcunque horum vocabulorum protulerint, non dubitant claudere orationem, *in nomine Filii tui unigeniti*. Non, quod Filius vel sibi, vel Spiritui Sancto, vel Trinitati sit Filius: sed, quia Filius est Mediator inter Deum Trinitatem & homines; ut ostensum cap. 19. & quia unus ille Deus, quem in nomine Mediatoris invocamus, est veluti sui ipsius Filius; quia Pater & Filius, licet distinctæ personæ, unus est Deus, cum utriusque Spiritu: & hi tres unus Deus. Hinc Synesius, hymno tertio, Deum sic alloquitur;

Perpetuum adorationis objectum, sancta & individua Trinitas. *In nomine Filii tui unigeniti.*

αὐτοπάτωρ. — υἱὲ σεαυτοῦ.

Πατέρων πάντων
Πάτερ, αὐτοπάτωρ,
Προπάτωρ, ἀπάτωρ,
Υἱὲ σεαυτοῦ.
} id est: {
Patrum omnium
Pater, Pater tui ipsius.
Ante-Pater, sine Patre,
Fili tui ipsius.

Et infrà, eodem hymno:

Σὺ τὸ τίκτον ἔφυς,
Σὺ τὸ τικτόμενον.
} id est: {
Tu es quod parit,
Tu es quod paritur.

Et paullò pòst, ibidem:

Ὑμνῶ σε μονάς.
Ὑμνῶ σε τριάς.
Μονὰς εἶ τριὰς ὤν.
Τριὰς εἶ μονὰς ὤν.
} id est: {
Cano te Vnitas:
Cano te Trinitas.
Vnitas es, Trinitas quum sis:
Trinitas es, Vnitas quum sis.
(*Vnitas. Trinitas.*)

Alterum se. Et eodem sensu Augustinus dixit, Patrem genuisse de se alterum se, Epist. 66. ad Maximum medicum: Et Gregorius Nazianzenus in carmine, quod inscribitur, *Ad suam animam*, (tom. 2. operum Nazianz. edit. Paris. graecol. an. Dom. 1630. pag. 176.) supplicans Christo, sic eum compellat: ἄναξ, σοφῶν μέλημα, καὶ τρισσὸν φάος. *id est*; O Rex, sapientum carmen, & trina lux! Memor scilicet, quando Christo supplicat, se invocare Trinitatem, in nomine Mediatoris.

20. Idem sensus orationis illius in Liturgia S. Marci: Domine Deus noster, qui duodecim Apostolos elegisti, & insufflâsti in facies eorum, & dixisti eis; *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remittitis peccata*, &c. libera nos Domine ab exsecratione, &c. gratiâ & miserationibus, & benignitate unigeniti Filii tui. Per quem & cum quo tibi gloria & imperium cum sanctissimo & bono & vivifico Spiritu, nunc & semper. Ubi oratio ad Christum inchoata, clauditur quasi directa ad Patrem: propter indivisibilitatem objecti, & operationis divinae, & adorationis Trinitatis.

21. Sic in liturgia Chrysostomi; *Chorus ait:* Dignum & justum est adorare Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Trinitatem consubstantialem & inseparabilem. *Sacerdos subjicit*: Dignum & justum est te canere, te benedicere, te laudare, tibi gratias agere, te adorare in omni loco dominationis tuae. Tu es enim Deus ineffabilis, &c. *Chorus*: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth. *Sacerdos rursum*: Cum his etiam nos beatis virtutibus, benigne ac clemens Domine, clamamus, & dicimus; Sanctus es, & omni ex parte Sanctus: Tu & unigenitus tuus Filius & Spiritus tuus Sanctus, Sanctus es, &c. dimitte Spiritum Sanctum in nos, & in haec dona proposita, &c. *Et postea*: Et da nobis uno ore & uno corde glorificare & laudare pretiosissimum & magnificum nomen tuum, Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & semper. *Et postea in eadem liturgiâ*: Credo Domine & confiteor, quòd tu es Christus Filius Dei viventis, qui venisti in mundum ad servandos peccatores; quorum primus ego sum! Et coenae tuae mysticae hodie, Fili Dei, me adsume participem. ——— Domine Deus meus, ne à me etiam peccatore abhorrueris. Sed tanquam bonus & benignus, dignare me effici participem sanctissimi tui corporis & sanguinis. Deus noster, relaxa ac dimitte mihi delicta mea, &c. quoniam tuum est regnum & potentia & gloria, Patris & Filii & Spiritûs Sancti: ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεί.

22. Et in liturgia Basilii, ex Arabico conversa (Tom. 6. Bibliothecae Patrum. col. 79. edit. 4.) Domine Deus Jesu Christe, consubstantialis Patri & Spiritui Sancto, Verbum Dei Patris immaculatum: tu es panis vivus, &c. respice hanc oblationem Panis & vini, &c. ut fiat hic panis ipsum corpus tuum sanctum, & hujus calicis commistio, ipse sanguis tuus pretiosus; ut sit nobis omnibus medicina, sanitas, & salus animabus, corporibus, & spiritibus nostris: quia tu es Deus noster, teque decet gloria & magnificentia, & Filium tuum justum, & Spiritum Sanctum vivificantem, aequalem tibi, &c. Ubi oratio ad Filium directa, clauditur quasi directa ad Patrem. Nam semper inseparabiliter adoratur Deus Trinitas. Item, in graeca liturgia Basilii, in ipso principio: Deus Deus noster, qui coelestem panem, universi Mundi nutrimentum, Dominum nostrum & Deum Jesum Christum misisti; nos à damnatione immunes conserva in sacrificio, ἐν τῇ ἱερουργίᾳ sanctorum tuorum Sacramentorum. Quia sanctificatum & glorificatum est undequaque pretiosum & magnificum nomen tuum Patris & Filii & Spiritûs Sancti. *Semper inseparabiliter adoratur Deus Trinitas.*

23. Et in precatione S. Basilii, quae ad finem anaphorae legitur, (Tom. 6. Bibl. Patr. col. 22.) in prooemio dicitur: Adoretur divina Trinitas. Et ipsa precatio incipit: Sacerdos magne, & religiosorum Domine Christe Deus noster, qui te ipsum obtulisti Genitori tuo, &c. & sic clauditur: Pro cunctis autem gratiis beneficiisque tuis, quae nobis exhibita sunt, laudem & gloriam efferimus tibi, & Patri tuo, qui te misit nobis Redemtorem, sanctoque tuo Spiritui!

24. Sic in Missa S. Gregorii; Diaconus ait: Adorate Deum. Sacerdos invocat Christum. Et in fine administrationis confirmationis, apud Aethiopes (Tom. 6. Bibl. Patr. col. 75.) legitur haec oratio: O Trinitas sancta, thesaurus benedictionum; Benedic nobis, &c. Da nobis gaudium per resurrectionem tuam: custodi animam servi tui Claudii Regis nostri, & fiat in tempore ejus gratia, pax, charitas, & humilitas! Per unicum Filium tuum Dominum & Redemtorem nostrum Jesum Christum, cum quo, tibi, & Spiritui Sancto est gloria & potestas, in secula seculorum, Amen.

25. Ob hanc rationem etiam in conclusionibus precationum laudatoriis, interdum fit mentio solius Patris, interdum solius Filii; quia tantundem id valet, atque si mentio trium fieret personarum sanctissime Trinitatis, cujus est una gloria & una glorificatio. Quam etiam sanctam & individuam Trinitatem singulari numero compellamus, propter unitatem Deitatis, etiamsi disserta *Cur in doxologiis mentio interdum fiat tantum unius personae.*

ſerta fiat mentio Patris & Filii & Spiritûs Sancti; vel etiam, quando vocabulum Trinitatis uſurpamus, & unâ petitione inſeparabiliter invocamus: neque unam eandemque petitionem repetimus ad ſingulas perſonas; quia individua Trinitas ſimul colitur.

Invocatio Trinitatis.

26. Zacharias Mitylenenſis, diſputationem ſuam de mundi opificio, claudit hac precatione: Ω δέσποτα καὶ δημιουργὲ τοῦ δὲ τοῦ παντὸς, ὦ πάτερ καὶ λόγε καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὦ θεία τριὰς, καὶ τριαστὴ καὶ ἁγία μονὰς, πάτερ ἄναρχε καὶ ἀγέννητε, υἱὲ ἀνάρχως γεγεννημένε, πνεῦμα θεῖον, προελθὸν ἀνάρχως ἐκ πατρὸς, τριὰς ἀρρήτως εἰς μονάδα ἀνακεφαλαιουμένη, μονὰς ἀνεκφράστως ἐν τριάδι προσκυνουμένη, καὶ μὴ καταλαμβανομένη, Τριὰς ἄκτιστε, ἀΐδιε καὶ ὁμοούσιε, ἡ πρώτη καὶ μακαρία φύσις, καὶ τῶν ὄντων ἀρχὴ, ἡ ἄφθονος ἀγαθότης, καὶ τὸ ὄντως ὄν· δοίης ἡμῖν καθᾶραι τὸν νοῦν, &c. *id eſt*: O Domine & opifex hujus univerſi, O Pater & Verbum & Spiritus Sancte, O divina Trinitas, & trina ac ſancta unitas, Pater ſine principio & ingenite, Fili ſine principio genite, Spiritus Divine procedens ſine principio ex Patre, Trinitas inexplicabili modo in Unitatem relata: Unitas ſupra quam dici poteſt, in Trinitate adorata, nec comprehenſa: Trinitas increata, æterna & conſubſtantialis, prima & beata natura, & rerum principium, copioſa & ſine invidia bonitas, & ipſum verè Ens: Da nobis mentem expurgare, &c. Ubi unâ petitione in ſingulari numero ſemel propoſitâ Pater & Filius & Spiritus Sanctus, una in Tribus natura, & in unitate Trinitas conſubſtantialis invocatur. Neque cultus inſeparabilitati officit vocabulorum Patris & Filii & Spiritûs Sancti ſeparata pronunciatio ac neceſſaria ſeparatio propter imperfectionem creaturæ: ſicut neque unius vocabuli plures ſyllabæ per ſucceſſionem temporalem prolatæ, quicquam ejuſmodi denotant in Deo; neque trina merſio unitatem tollit baptiſmi & unius invocationis Trinitatis in baptiſmo. Vide ſuprà, cap. 10. §. 10. 11. & 12.

Vide infrà cap. 33. §. 7.

27. Dionyſius Areopagita, lib. de myſtica Theologiâ, initio capitis primi: Τριὰς ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε καὶ ὑπεράγαθε, τῆς χριστιανῶν ἔφορε Θεοσοφίας, ἴθυνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυστικῶν λογίων ὑπεράγνωστον καὶ ὑπερφαῆ καὶ ἀκροτάτην κορυφήν. *id eſt*: Trinitas ſuperſtantialis & ſumme Deus, & ſumme bonus, Chriſtianorum de Deo ſapientiæ magiſter: dirige nos ad pluſquam ignotum & pluſquam lucidum & ſummum myſticorum oraculorum faſtigium. Vide etiam lib. de divinis nominibus, cap. 3. initio capitis.

28. Autor operis de unita Deitate Trinitatis ad Theophilum, quod Anathaſio tribuitur, lib. 1. ſic compellat & invocat Trinitatem Deum: Tu une Deus, Pater & Fili & ſancte Spiritus, qui unitam Deitatem nobis declarâſti, ſacroſanctæ ſolius Divinitatis indiviſam gloriam revelâſti, & perfectam Trinitatis tuæ ſempiternitatem demonſtrâſti. ——— Impenſiſſimè obſecro tuæ tranquillitatis gloriam, ut perducas me ad ſtatum perfectum fidei, confeſſionis meæ verba promentem.

Indiviſa gloria.

29. Sic Prudentius, lib. Cathemerinon, initio hymni ſexti, unâ petitione ſemel propoſitâ implorat præſentiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti:

Ades Pater ſupreme,
Quem nemo vidit unquam;
Patriſque ſermo Chriſte:
Et Spiritus benigne:
O Trinitatis hujus
Vis una, lumen unum,
Deus ex Deo perennis,
Deus ex utroque miſſus!

Hæc Prudentius, hym. 6. Cathemerinon.

30. In officio, quod Græcis λειτουργία τῶν προηγιασμένων, id eſt, liturgia myſteriorum antè conſecratorum dicitur, in Bibliotheca Patrum, tom. 2. græcolat. occurrit ſæpe τριαδικὸν, id eſt, verſus de Trinitate, verbis quidem diverſis; at ſenſu ubique eodem. Exempla quædam ſubjiciam: Tom. 2. græcol. Bibl. Patr. pag. 109. (edit. Pariſ. ann. Dom. 1624.) Ut Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, uno animo omnes fideles glorificemus dignè, obſecremus unitatem Divinitatis in tribus ſubſiſtentem hypoſtaſibus [δοξώμεθα μονάδα Θεότητος, ἐν τρισὶν ὑπάρχουσαν ὑποστάσεσιν] inconfuſam manentem, ſimplicem, individuam [ἀδιαίρετον] & inacceſſam, per quam redimimur à ſupplicio ignis.

Τριαδικόν.

Et pag. 110. Τριὰς ἀμέριστε μονὰς, ἡ πανουργὸς καὶ παντοδύναμος, ὁ Πατὴρ, ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. σὺ Θεός μου, καὶ φῶς, καὶ σὲ ἀνυμνῶν προσκυνῶ. *id eſt*: Trinitas indiviſa unitas, omnium opifex & omnipotens, Pater Filius & Spiritus Sanctus: Tu Deus meus, & lumen, teque celebrans adoro. Et rurſus, eâdem pag. Patrem & Filium glorificamus, & Spiritum Sanctum, dicentes; Trinitas ſancta, ſalva animas noſtras.

Τριὰς ἀμέριστε μονάς.

Et pag. 111. Unus Deus in tribus perſonis, una natura, & principium inſecabile [μία δὲ φύσις καὶ ἀρχὴ ἄτμητος] inconfuſum manens ante ſecula [ἀσύγχυτος μένων προαιώνιος.]

ἀρχὴ ἄτμητος.

Et pag. 112. Ἄναρχε Τριὰς, ἀμέριστε οὐσία, σύνθρονε μονὰς, ὁμότιμε τῇ φύσει, ὑπεράρχιος δόξα καὶ βασιλεία, σῶζε τοὺς πίστει ἀνυμνοῦντας σε. *id eſt*: Expers principii Trinitas, impartibilis eſſentia, eodem inſidens throno unitas, ejuſdem honoris naturâ, principatibus ſuperior gloria, & regnum: ſerva nos, qui te fide canimus & celebramus. Item aliud Triadicum, eâdem pag. τὸ τριλαμπὲς τῆς μιᾶς Θεότητος εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν, βοῶντες, ἅγιος ὁ πατὴρ ὁ ἄναρχος, ὁ συνάναρχος υἱὸς, καὶ θεῖον πνεῦμα, φώτισον ἡμᾶς, πίστει σοι λατρεύοντας, καὶ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ἐξάρπασον. *id eſt*: Trinum fulgorem unius Deitatis piè celebremus, clamantes: Sanctus Pater expers principii, Filius ſimul principio carens, & Divine Spiritus; illumina nos qui fide tibi ſervimus, & de igne æterno eripe.

σύνθρονε μονάς.

τὸ τριλαμπὲς τῆς μιᾶς Θεότητος.

31. Similiter in doxologia: Auguſtinus; Beati (inquit) mundi corde; quoniam ipſi Deum videbunt: Cui Deo, id eſt, Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, quæ Trinitas unus eſt Deus, honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen! lib. 3. contra Maximinum, cap. 12. Et Epiphanius hæreſ. 62. in fine: Pater & Filius & Spiritus Sanctus, ipſa Trinitas, Deitas una, una doxologia, una dominatio. Cui gloria [ἡ δόξα] honor, imperium, Patri in Filio, Filio in Patre, cum Spiritu Sancto, in ſecula ſeculorum, Amen! & Macarius Ægyptius, in fine homiliæ 12. δόξα καὶ προσκύνησις τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. Sic in aliis multis homiliis. Et eodem ſenſu, in fine homiliæ 42. & quibuſdam aliis, dicit gloriam Chriſto: quia videlicet unius adoratio eſt trium adoratio, ut monuit ſuperiùs Gregorius Nazianzenus, §. 10. Sic Baſilius Seleucienſis, uno eodemque ſenſu gloriam tribuit Patri & Filio & Spiritui

Trinitati Deo gloria.

 Sancto,

Sancto, in fine homil. 10. & gloriam tribuit Christo, in aliarum quarumdam homiliarum clausulis. Similiter Gregorius Neocæsariensis Thaumaturgus, serm. primo in annunciationem Beatæ Mariæ Virginis dissertationem suam de Christo claudit hac doxologiâ: Cui gloria, honor & imperium, cum immaculato Patre, & sanctissimo ac vivifico Spiritu! Et postea in fine sermonis tertii in eandem annunciationem, loquutus de Christo, subjicit hanc doxologiam: Cui gloria, decus & imperium, nunc & semper! Ubi non minùs intelligenda est inseparabilis Trinitatis indivisa glorificatio.

32. Sic in celebratione Eucharistiæ, diriguntur orationes quandoque ad Christum, & quandoque ad Patrem; sed in omnibus intelligitur sancta & individua Trinitas, cujus una gloria & una adoratio. Ideo una eademque oratio ad aliquam personam directa & consummata, non repetitur immediatè ad aliam personam. Nam unius adoratio est trium personarum adoratio.

Unius personæ invocatione invocatur Trinitas.

33. Dicimus (inquit Fulgentius) sacrificium non soli Patri, sed simul unum Patri Filioque offerri. Illi autem (hæretici Ariani) Patri soli existimant immolari. lib. 2. ad Monimum cap. 3. Ubi sermo illi est de sacrificio corporis & sanguinis Domini. Et postea eodem libro, cap. 4. Ecce! (inquit) amicorum Dei sacrificio prorsus Ecclesiæ Catholicæ concordat oblatio; quæ sic sacrificat Patri, ut simul omni sacrificet Trinitati. Quoniam ut sancti Patriarchæ sacrificium quod Filio jubebantur offerre, sciebant se Patri simul & Filio, placitis obsequiis exhibere. Et cap. 5. Sacrificium illud acceptabile Deo, quod communiter Patri & Filio supplex offert fidelium puraque devotio. Item eodem capite: Scire debent omne cujuslibet honorificentiæ & sacrificii salutaris obsequium & Patri & Filio & Spiritui Sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia Catholicâ pariter exhiberi. In cujus utique uno nomine manifestum est, sanctum quoque baptismum celebrari. Neque enim præjudicium Filio vel Sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur, cujus consummatio, dum Filii, & Spiritûs Sancti complectitur nomen, ostenditur nullum esse in Trinitate discrimen. Quia, dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur, bene credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cùm ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificii munus omni Trinitati uno eodemq; offertur litantis officio. Nos itaque, dum Trinitati, quæ unus & verus est Deus, unum sacrificium offerimus, vanis hæreticorum non moveamur objectis; cùm ad hoc faciendum ac robustissimè retinendum, & divinitus promulgatis instruamur oraculis, & præcedentium sanctorum firmemur exemplis. Hæc ibi Fulgentius.

Omne obsequium Sanctæ Trinitati pariter exhibetur.

Uno eodemque officio.

34. Id ipsum docuerunt sequuti Catholicam antiquitatem Doctores scholastici. Alexander Alensis in sua summa Theologicâ, part. 3. qu. 30. membro 1. art. 3 prolixè docet, unam semper esse adorationem Patris & Filii & Spiritûs Sancti: unam, inquam, numero, simpliciter unam & indivisam. Id ipsum docet Thomas Aquinas, secundâ secundæ. qu. 81. art. 3. ad primum. & qu. 84. art. 1. ad tertium. Doctores communiter (inquit Francisc. à S. Clara) ipsis personis Divinis præcisè sumtis, id est, sub ratione formali constitutiva personarum, quæ est relatio, negant subesse terminum formalem adorationis latriæ: sed hoc Deitati solùm primò competit; relationibus autem prout identificantur cum essentia. Hæc Franciscus à S. Clara, in expositione Confessionis Anglicanæ, orat. 28.

Id ipsum docent doctores scholastici.

35. Suffragatur & ratio Theologica, secundùm quam, ἐκ τῶν κοινῶς ὁμολογουμένων τὰ ἀμφιβαλλόμενα δέχεται τὴν λύσιν. Ex eis quæ communi omnium consensu approbantur, solutionem recipiunt ea, quæ in controversiam vocantur. Ut monet Gregorius Nyssenus, Tract. de communibus notionibus.

Sequuntur duodecim rationes, pro eadem doctrina.

Has rationes adfert Alensis, loco citato:

1. Adorare respicit illud quod est commune tribus personis; nempe majestatem. (Thomas vocat excellentiam.)

2. Uno amore amamus bonitatem divinam unam in tribus personis: ergo similiter, cùm eadem sit majestas in tribus personis, quæ est ratio adorationis; unum est debitum adorationis: & ita unâ adoratione adorantur tres personæ.

3. Una est potentia, quâ Pater potest generare Filium, & quâ Filius potest generari à Patre: sed adoratio sequitur potentiam; quia ratione potentiæ debetur Deo adoratio: cùm igitur eadem sit potestas essentialis generationis activæ & passivæ, licet differant secundùm rationem intelligendi vel modum; ergo & eadem adoratio debita Patri, & Filio, & pari ratione Spiritui Sancto, qui procedit ab his. Nec dici potest, esse aliam & aliam hujusmodi potentiam: positâ enim in Deo diversitate potentiarum, sequeretur diversitas essentiarum.

4. Adoratio convenit Deo secundùm caussalitatem, respectu creaturæ: ergo convenit toti Trinitati una & eadem indivisa adoratio.

5. Relativa sunt generans, genitum, & procedens, pari ratione. Sicut ergo circumincedunt se relativa, & unum in alio intelligitur; nec unum ab alio per intellectum potest separari; & honor geniti est in honore gignentis, & è converso; & sic etiam de Spiritu Sancto, unde honor est in honore, & dignitas in dignitate: ergo non erit separare honorem sequentem ad proprietatem, quâ Pater, ut Pater; & ad proprietatem, quâ Filius, ut Filius, adoratur: imò unus in alio intelligitur: ergo una est semper adoratio, sive comprehendat intellectus essentiam; sive personam: & maximè secundùm quod una est ab alia; quia sic se habent secundum relationem.

Ex his rationibus concludit in resolutione Alensis, dicendum; quòd simpliciter una est adoratio trium personarum in Trinitate, quâ adoratur Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Et tum respiciendo discretionem trium personarum, unus & idem honor & eadem adoratio debetur toti Trinitati: tum respiciendo essentiam, similiter unus & idem honor numero debetur ei, & eadem adoratio. Hæc Alensis.

His adjici possunt, ex præcedentibus capitibus & hoc ipso capite, etiam aliæ rationes:

6. Relationes personarum divinarum inter se, seu ad invicem, non exeunt ad creaturas. cap. 11. Omne autem nomen dictum de Deo, respectu creaturæ, prædicatur de tribus personis simul. cap. 12. Relatio igitur creaturæ ad Deum respicit Trinitatem.

7. Terminus formalis, seu objectum primum divini cultûs, est una Deitas in tribus; ut fusè ostensum suprà, hoc ipso capite: hinc sequitur inseparabilitas adorationis, & impossibilitas separationis.

8. Crea-

8. Creatura colit Creatorem; & homo colit eum, à quo & ad cujus imaginem factus est: factus est autem à Trinitate ad imaginem Trinitatis: ergo colit Trinitatem. Non est factus ad imaginem unius personæ seorsim, nec ab una personâ seorsim factus: cap. 13. Ergo non colit unam personam seorsim; sed indiviso cultu adorat inseparabilem Trinitatem factorem suum.

9. Illum colimus, illum oramus, illi gratias agimus, qui nobis omnia bona donat: qui est Pater luminum, à quo descendit omnis donatio bona & omne donum perfectum. Hic autem non est una aliqua persona seorsim, sed sancta & individua Trinitas: cap. 12. §. 2. ergo.

10. Omnis operatio Dei erga nos est indivisa operatio Trinitatis: cap. 8. & sequentibus, & cap. 21. Et omnis relatio creaturæ ad Deum respicit Trinitatem indivisè: ergo omnis noster cultus indivisè fertur ad Trinitatem, & à Trinitate suscipitur indivisè. Hinc Dominus noster nos docuit orare *Patrem nostrum, qui est in Cœlis,* &c. *id est:* Sanctam & individuam Trinitatem. cap. 18. & passim in scripturis jubemur invocare nomen Domini, hoc est, unum nomen unius Dei nostri, sanctæ & individuæ Trinitatis; in cujus etiam nomine baptizati sumus. capitib. 15. & 17. (De relationibus loquimur inter Deum & nos, exceptis eis quæ fundantur in mysterio incarnationis, quo tamen mysterio non impeditur unitas adorationis; ut patet ex verbis Cyrilli & aliorum Patrum, cap. 17. & cap. 21. & hoc ipso cap. & ex verbis ipsius Domini incarnati, quibus eundem sibi honorem deposcit cum Patre, in Euangelio Joannis passim; quippe unus immutabiliter atque inseparabiliter cum Patre & Spiritu Sancto æternus Deus. Huc pertinet oratio Stephani ad Christum, Act. 7. 59. & comprecationes illæ Apostolicæ à Deo Patre & Domino Jesu Christo; de quibus vide cap. 32.)

11. Trinitatem Deum colunt Angeli cultu indiviso: quorum nobis imitandum exemplum proponitur. de quo vide cap. 16.

12. Denique qui Filium videt, videt & Patrem, videt Spiritum Sanctum: & unius personæ adoratio est omnium adoratio: Ergo, non potest in diversas adorationes distrahi debita adoratio Trinitatis. Sicut non potest vera fides in Trinitatem Deum, in multiplicem fidem dividi.

Conclusio. Ergo Pater & Filius & Spiritus Sanctus, unus Deus, unâ adoratione, invocatione, laudatione, à nobis semper adorandus, invocandus, laudandus est; quippe unus verus Deus, sancta & inseparabilis Trinitas, quæ cultum nostrum suscipit & orationes exaudit inseparabiliter.

CAPUT VIGESIMUM-QUARTUM.

Id ipsum ostenditur in Christo orante & exaudiente.

ATque hoc usque adeò certum est & perpetuæ veritatis, ut ipso etiam Christo orante exaudiat inseparabiliter individua Trinitas: quæ etiam à Christo orante invocatur unâ inseparabili invocatione. Adeóque rogando Patrem, eâdem oratione simul inseparabiliter supplicat Christus sibi ipsi (qui similiter atque adeò inseparabiliter facit eadem, quæcunque facit Pater) & Spiritui Sancto; qui à Patre Filioque ita procedit, ut in Patre Filioque maneat indivisibiliter & inseparabiliter. Testatur Scriptura, Deum in Christo reconciliare Mundum sibi (2. Corinth. 5, 19. Coloss. 1, 20.) id est: non soli Patri, nec soli Filio; sed inseparabiliter Patri & Filio & Spiritui Sancto. Vide supra capitib. 12. & 19. & 20. & infra capitib. 25. & 26. & 27.

2. Secundùm hominem rogat; Divinitate imperat. ait de Christo loquens Ambrosius, lib. 4. de fide cap. 3. Et postea lib. 5. cap. 2. Non potest (inquit) per eandem naturam adorare quasi servus, & adorari quasi Dominus.

3. Et Augustinus de Christo ait: Quomodo non Patrem rogat ut homo, qui cum Patre exaudit ut Deus? lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Item: Ex hoc enim rogat, quo minor est Patre: quo verò æqualis est, exaudit cum Patre. lib. 1. de Trinitate cap. 10.

Regula. 4. Oportet enim lectorem Sacræ Scripturæ δοκιμάζειν καὶ διακρίνειν, πότε μὲν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου λέγει, πότε δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοῦ· ἵνα μὴ ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων νοοῦντες παραπλανώμεθα, οἷα πεπόνθασιν οἱ αἱρετικοί. *id est:* Explorare & discernere, quando de Verbi Deitate loquatur, & quando de ejus humanis: ne altera pro alteris intelligentes offendamus, sicut contigit hæreticis. ut rectè monet Athanasius, epist. ad Serapionem, contra eos qui dicunt Filium esse creaturam.

5. Huc pertinent verba illa Cyrilli Alexandrini, lib. de recta fide ad Theodosium Imperatorem cap. 32. ὁ εἷς καὶ μόνος κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐκ τῆς προσκυνούσης ἀνθρωπότητος, καὶ ἐκ τῆς προσκυνουμένης θεότητος, τὸ εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, ἀληθὲς ἔχει ἐφ' ἑαυτοῦ. *id est*: Unus & solus Dominus Jesus Christus, ex humanitate adorante & Divinitate adoratâ, verè in se habet unde & est & nominatur Deus simul & homo. *Humanitate adorante, & Deitate adorata.*

6. Et quæ idem Pater scripsit, orat. 2. de recta fide ad religiosissimas Reginas, cap. 11. αὐτὸς οὖν ἄρα γέγονεν ἀρχιερεὺς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καί τοι παρὰ πάντων τὰς θυσίας δεχόμενος θεϊκῶς. αὐτὸς τὸ θῦμα κατὰ τὴν σάρκα. αὐτὸς ὁ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἱλασκόμενος, κατά γε τὴν θεότητος δύναμιν. *id est*: Ipse proinde secundùm humanam naturam factus est Pontifex; quanquam, ut Deus est, ab omnibus illi sacrificetur. Ipse est, qui secundùm carnem factus est victima. Idem ipse rursum est, qui secundùm Divinitatis autoritatem peccatis nostris propitius ac clemens est.

CAPUT VIGESIMUM-QUINTUM.

De Christi subjectione & minoritate.

Filius minor est secundùm assumtam humanitatem.

SEcundùm formam Dei est æqualis Patri Filius. Idemque secundùm formam servi est minor Patre: minor est seipso; nam exinanivit seipsum, non amittendo Divinitatem, sed assumendo humanitatem: minor est Spiritu Sancto, de quo conceptus est, & de quo ipse ex Esaia lectionem

 recitavit,

recitavit, eamque in se completam esse docuit:
Esai.61,1. Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, Euangelizare pauperibus misit me: &c.
Luc.4,17.18. Hoc sapienter observavit Augustinus, lib. 1. de Trinitate cap. 7. & cap. 11. & epist. 66. & lib. contra serm. Arian. cap. 34. & lib. 3. contra Maximin. cap. 14. qui etiam alibi ait (lib. 83. quæstionum, quæst. 69.) Regula Catholicæ fidei sic se habet, ut cùm aliqua in scripturis dicuntur de Filio, quod sit minor Patre, secundùm susceptionem hominis intelligatur. Cùm verò ea dicuntur, quibus demonstratur æqualis, secundùm id quod Deus est accipiantur. Hæc ibi.

2. Atque huc pertinent verba illa Athanasii, dialog. 1. contra Macedonianos: Υἱὸς Πατρὶ τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν, ὑποτασσόμενος οὐ τῇ φύσει τῆς θεότητος, ἀλλὰ τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ γὰρ ὑποτασσόμενος, ἔχει τι θέλημα, ὃ κολάζει, ἵνα τὸ τοῦ προστάσσοντος ποιήσῃ. Πατρὸς δὲ καὶ Υἱοῦ ἓν ἐστι θέλημα τῷ λόγῳ τῆς θεότητος. id est: Filius eandem cum Patre habet naturam, subjectus, non naturâ Deitatis, sed dispensatione humanitatis. Qui enim subjicitur, voluntatem aliquam habet quam comprimit; Ut voluntatem præcipientis exsequatur. At Patris & Filii una est voluntas ratione Deitatis. Et paullò pòst, τὴν ὑποταγὴν τῆς δουλικῆς μορφῆς ἀναλαβὼν, ὑπὲρ ἡμῶν ὑποτάσσεται τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ᾽ ἑνώσει μορφῆς δουλικῆς, ἧς ἔλαβε. id est: Subjectionem servilis formæ assumens subjicitur pro nobis suo ipsius Patri, non naturâ Deitatis, sed unione formæ servilis quam assumsit.

3. Et ejusdem Athanasii verba, in fine libri, περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου. De humana naturâ susceptâ à Deo Verbo: Ubi ait: καὶ
Ioan.14,28. ὅτι λέγει, ὁ πατήρ μου ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστιν, ἐπειδὴ ἄνθρωπος γέγονε, μείζονα αὐτοῦ λέγει τὸν πατέρα. Λόγος δὲ ὢν τοῦ πατρὸς ἴσος ἐστιν αὐτοῦ, ἐγὼ γάρ φησι, καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν, καὶ ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα, καὶ οὐκ ἀπὸ ἁρπαγῆς ἔχει τὸ εἶναι αὐτὸν
Philip.2,6. ἴσον τῷ πατρὶ, ἀλλὰ κατὰ φύσιν ἴσος ἐστι καὶ ὁμοούσιος τοῦ πατρὶ, διότι ἐκ πατρικῆς οὐσίας γεγέννηται. id est: Et quando [*Christus*] dicit, Pater qui misit me, major me est: quatenus homo factus est, eatenus Patrem se ipso majorem dicit: quatenus autem est Verbum Patris, ipsi æqualis est. Ego e-
Ioan.10.30. & 14.9. nim, inquit, & Pater unum sumus Et, qui vidit me, vidit & Patrem. Neque ex raptu habet quod sit æqualis Patri, sed per naturam æqualis est & consubstantialis Patri, quia ex Paterna substantia genitus est.

Philip.2,6. 4. His conformia sunt illa Augustini verba: Ideò in formâ Dei æqualem esse Deo, non ei rapina fuerat, sed natura: quoniam id nascendo sumsit, non superbiendo præsumsit. Propterea verò Patrem dicit esse majorem, quia seipsum exinanivit, formam servi accipiens, non amittens Dei: propter quam formam servi, non tantùm Patre, verum etiam seipso & Spiritu Sancto minor factus est. Nec tantùm hac excellentissimâ
Hebr.2,9. Trinitate; sed etiam minoratus est paullò minus
Luc.2,51. ab Angelis: hominibus quoque minor fuit, quando parentibus subditus fuit. Hæc Aug. epist. 66. ad Maximum medicum.

5. Athanasius, orat. 2. contra Arianos, post medium: τί δὲ θαυμαστὸν, ἢ τί ἄπιστον, εἰ ὁ τὸ πνεῦμα διδοὺς Κύριος λέγεται νῦν αὐτὸς τῷ πνεύματι χρίεσθαι; ὅπου γε χρείας πάλιν ἀπαιτούσης οὐ παρῃτήσατο διὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ εἰπεῖν ἑαυτὸν καὶ ἐλάττονα τοῦ πνεύματος. id est: Quid autem miri, aut quid incredibile, si Dominus qui Spiritum dat, dicitur & ipse Spiritu ungi? Qui ubi usus requirebat, non recusavit ratione humanitatis suæ seipsum etiam inferiorem Spiritu pronunciare. Hæc ibi Athanasius, qui hoc confirmat ex verbis Christi dicentis; se in Spiritu ejicere dæmonia, Matth. 12, 28. Et illud Esaiæ vaticinium sibi applicantis, Spiritus Domini super me, propter quod unxit me. Esai. 61,1. Luc.4, 18. 21.

6. Ideò autem nusquam scriptum est, (inquit Augustinus,) quòd Deus Pater major sit Spiritu Sancto; vel Spiritus Sanctus minor Deo Patre: quia non sic assumta est creatura, in qua appareret Spiritus Sanctus, sicut assumtus est Filius hominis, in qua formâ ipsius Verbi Dei persona præsentaretur. lib 2. de Trinitate cap. 6. Item: Propter has ergo corporales formas, quæ ad eum significandum, & sicut humanis sensibus oportebat demonstrandum temporaliter exstiterunt, missus dicitur etiam Spiritus Sanctus: non tamen minor Patre dictus est, sicut Filius propter formam servi. quia illa forma servi inhæsit ad unitatem personæ: illæ verò corporales species, [*videlicet, columba, flatus, & linguæ igneæ*] ad *Rejicitur*
demonstrandum, quod opus fuit, ad tempus ap- *quorundam*
paruerunt, & esse postea destiterunt. Aug. lib. 2. *dam Patrum*
de Trinitate cap. 7. Ista Augustini observatio *mentia.*
docet destitutam esse idoneo fundamento eam, quæ apud quosdam Patres invenitur, expositionem, quâ interpretantur verba Domini dicentis, *Pater meus major me est*, ac si dicta essent Ioan.14,28.
διὰ τὴν ἐκ τοῦ πατρὸς γέννησιν, propter autoritatem originis, quasi major esset Pater quia Pater. Nam hac admissâ interpretatione, etiam Spiritus Sanctus pari ratione dici posset minor Patre & Filio, à quibus procedit. Quod tamen de Spiritu Sancto nusquam scriptum invenitur, neque valida est argumentatio ex eo, quòd Filius dicatur minor Patre; non enim par ratio est, quia invenitur in Filio natura creata assumta personaliter, ita ut Deus Filius sit verè homo, & qua homo sit verè minor Patre, atque adeò minor seipso, & Spiritu Sancto. Processio autem unius personæ Divinæ ab alia in unitate ejusdem Deitatis inæqualitatem non admittit. Ideo ait Leo primus, Episcopus Romanus, epist. 83. ad Palæstinos; *Sine veritate carnis non diceret Dominus, Patrem se esse majorem.*

7. Observatu digna est illa tripartita canoni- *Regula.*
ca regula, quam proponit Augustinus, inquiens; *Quædam ita ponuntur in Scripturis de Patre & Filio, ut indicent unitatem æqualitatemque substantiæ*; sicuti est: Ego & Pater unum sumus. Ioan.10,30.
Et, Cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. & quæcunque talia Philip.2,6.
sunt. *Quædam verò ita, ut minorem ostendant Filium, propter formam servi, id est, propter assumtam creaturam mutabilis humanæque substantiæ*; sicuti est quod ait: Quoniam Pater major me Ioan.14,28.
est. Et, Pater non judicat quenquam: sed omne judicium dedit Filio. Ioan.5,22. Nam paullò pòst consequenter ait, Et potestatem dedit ei judicium facere; quoniam Filius hominis est. *Quædam porrò ita, ut nec minor nec æqualis ostendatur, sed tantùm, quòd de Patre sit, intimetur*; ut est illud: Sicut habet Pater vitam in semet-ipso, sic Ioan.5,26.
dedit Filio vitam habere in semet-ipso. Et illud, Ioan.5,19.
Neque enim potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem. ——— quibus verbis non inæqualitas, sed nativitas ejus ostenditur. Hæc Augustinus, lib. 2. de Trinitate, cap. 1.

8. Am-

Phil.2, 6. 8. Ambrosius ait: Sed ut verbo utar scripturæ, non minor natus, sed minoratus, hoc est, minor factus est. Quomodo autem minor factus; nisi quia, cùm in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semet-ipsum exinanivit? Non amittens utique quod erat; sed assumens quod non erat, quia formam servi accepit. —— Non quasi rapinam habebat æqualitatem cum Patre, quam in natura sui tanquam Deus & Dominus possidebat. Unde addidit: *formam servi accepit.* Contrarium utique servus, & æqualis. Æqualis ergo in Dei formâ; minor in susceptione carnis, & hominis passione. Nam quomodo eadem posset minor esse æqualisque natura? Quomodo autem, si minor est, eadem similiter facit quæ Pater facit? Nam, quemadmodum eadem operatio diversæ esset potestatis: Numquid sic potest minor, quemadmodum major, operari? aut una operatio potest esse, ubi diversa substantia est? Itaque accipe Christum, secundùm Divinitatem, minorem non posse dici. Hæc Ambros. lib. 2. de fide, cap. 4.

9. Cyrillus Alexandrinus, libro prosphonetico, ad Theodosium Imperatorem, de recta fide in Dominum nostrum Jesum Christum, cap. 26. εἷς υἱὸς, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πρὸ σαρκὸς, καὶ ὅτε πέφηνεν ἄνθρωπος. *id est:* Unus est Filius, & unus Dominus Jesus Christus, & ante carnem, & quando susceptâ carne homo apparuit. Et ejusdem libri cap. 28. ποτὲ μὲν ἔφασκεν, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. ποτὲ δ' αὖ πάλιν, ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστιν. οὐ μείων γὰρ ὢν τοῦ πατρὸς, κατά γε τὸ ἐν οὐσίᾳ ταὐτὸν, ἢ κατὰ πᾶν ὅτι οὖν, τὸ ἰσοστατοῦν ἐν ἐλάττοσιν εἶναί φησι, διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Et c. 29. Κηρύττεται δὲ ἢ διὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ποτὲ μὲν, ὡς ὅλος ὢν ἄνθρωπος, σεσιωπημένης αὐτοῦ τῆς θεότητος, οἰκονομικῶς· ποτὲ δὲ αὖ πάλιν ὡς Θεὸς, σεσιωπημένης αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. ἀδικεῖται δὲ κατ' οὐδένα τρόπον, διὰ τὴν ἀμφοῖν εἰς ἑνότητα σύμβασιν. *id est:* Quandoque dixit: qui vidit me,
Ioh.14, 9. vidit & Patrem. Ego & Pater unum sumus.
c.10, 30. Quandoque rursus: Pater meus major me est.
c.14, 28. Quamvis enim, sive substantiæ identitatem, sive aliud quodcunque, in quo cum Patre conferri queat, spectes; Patre nequaquam minor sit: tamen propter assumtam humanitatem, Patre minorem se vocat. Et cap. 29. Quin sacræ quoque literæ dispensatoriâ quadam ratione, Divinitate ejus suppressâ, totum interdum prædicant ut hominem: contra nonnunquam humanitate ejusdem tacitâ, totum quandoque insinuant, ut Deum. Attamen propter utriusque in unitatem [*id est, duarum naturarum in unam eandemque personam*] coitionem, nullâ hac quidem in re afficitur injuriâ. Et ejusdem libri cap. 30. ait; τὴν ἀνθρωπότητα ἡνῶσθαι τῷ Λόγῳ κατὰ σύμβασιν οἰκονομικήν. *id est:* Humanitatem unitam esse Verbo secundùm coïtionem œconomicam seu dispensatoriam. Item eodem lib. cap. 31. προσλαβούσης γὰρ ἡ τοῦ Λόγου φύσις τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ ἀνθρωπότης ἔσται ψιλή· νικῶσα δὲ μᾶλλον ἰδίᾳ δόξῃ τὸ προσληφθὲν, ἐν ἀκλονήτῳ σώζεται διαμονῇ τῆς θεοπρεποῦς ὑπεροχῆς. *id est:* Enimvero Verbi natura, humanitate susceptâ, non est nuda humanitas: exsuperans autem magis propriâ gloriâ id quod assumtum est, in immota atque inconcussâ persistit divinæ excellentiæ constantiâ.

10. Similiter Leo, hujus nominis primus, Episcopus Romanus, serm. 3. in sollemnitate nativitatis Domini: Quamvis (inquit) alia sit [natura] quæ suscipitur; alia verò quæ suscipit: in tantam tamen unitatem convenit utriusque diversitas, ut unus idemque sit Filius, qui se, & secundùm quod verus est homo, Patre dicit minorem: & secundùm quod verus est Deus, Patri profitetur æqualem. —— Sacramentum itaque unitæ cum infirmitate virtutis, propter eandem hominis naturam, minorem Patre dici Filium finit. Deitas autem quæ una est in Trinitate Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, omnem opinionem inæqualitatis excludit. Hæc ibi Leo. Apud quem similia lector inveniet, serm. 7. in eadem sollemnitate. vide lib. 2. cap. 11. §. 4.

11. Fulgentius, lib. de fide orthodoxa, ad Donatum, cap. 6. Æqualis est Filius Patri, & minor est Filius Patre: æqualis verâ Divinitate; minor verâ humanitate. Æqualis, quia in principio erat Verbum, & erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Minor autem, quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Et lib. contra sermonem Fastidiosi Ariani, cap. 6. Hæretici incorpoream Divinitatem non nisi corporaliter cogitantes, cùm secundùm naturam dicunt Filium minorem, sub imagine Christiani nominis, quam fallaciter prætendunt, idololatriæ nefando crimine semet-ipsos involvunt. Quid enim est Deum majorem, & Deum minorem in singulis personis dicere, nisi diversi generis diversæque virtutis idola, non in parietibus; sed, quod deterius est, in cordibus collocare? Hinc enim se duos Deos colere Arriani evidenter ostendunt, dum æqualem Patri Filium negant; & cùm minorem non assumtione carnis, (quod fidei veritas habet;) sed naturâ immensæ divinitatis asseverant. Hæc Fulgentius. Et Patres Concilii Hispalensis secundi, cap. 13. Humanæ (inquiunt) naturæ insinuatio; Pater major me est. Ioh.14, 28.

Ioan.1, 1.

CAPUT VIGESIMUM-SEXTUM.

De Dei adventu, & missione personæ Divinæ.

Pater & Filius & Spiritus Sanctus Deus Trinitas inseparabilis ubique semper in rebus omnibus est essentiâ, præsentiâ, potentiâ, sive, ut loqui amant scholastici, essentialiter, præsentialiter, potentialiter. In ipso vivimus, & movemur, & sumus. καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε. Neque de loco in locum venit aut mittitur persona aliqua divina, secundùm formam Dei, per motum localem, aut loci mutationem: nam Deus immensus est & prorsus immutabilis, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. implet omnia, excedit omnia, nullo loco contineri potest. Nullus (inquit Hilarius) sine Deo, neque ullus non in Deo locus est. In cœlis est, in inferno est, ultra maria est. Inest interior, excedit exterior. Ita cùm habet atque habetur, neque in aliquo ipse, neque non in omnibus est.

2. Venire autem dicitur Deus, quando novo modo se exhibet præsentem, ubi prius non fuit illo modo præsens. Sic Filius venit in carne: Deus venit olim ad Abrahamum, in specie hominis: ad Mosen per speciem ignis in rubo: & quotidie

Act 17, 28. Coloss.1, 17. Iacob.1, 17. Ierem. 23. Ephes.4. 1.Reg.8.

Esai.41. & 66. Iob. 11. Act.7. & 17. Hilar. lib. 1. de Trinitate. Vide Fulgent. lib. 2. ad Monimum, cap. 6. & lib. 2. ad Trasimundum, cap. 11.

die venit in corda electorum per opus gratiæ. Et cessantibus aut non comparentibus illis modis, dicitur Deus discedere & ab esse, nempe quoad illum modum præsentiæ.

3. Modi, quibus venire dicitur Deus, sunt liberæ manifestationes præsentiæ divinæ per opus aliquod ad extra, visibile aut invisibile. Unde distinguitur adventus Dei. Alius enim est *visibilis* adventus, quo Deus visibiliter venit per creaturam corpoream & visibilem: ad quem modum reducitur omnis modus sensibilis, qui sensu aliquo percipitur corporali, ut quando se præsentem exhibet per vocem audibilem, sicut factum legimus, Genes. 22. Exod. 20. & 1. Sam. 3. & 1. Reg. 19. Matth. 3. sic per prædicationem Euangelii venit ad nos: & quando amovet candelabrum, discedere dicitur Deus. Alius est adventus *invisibilis*, quando Deus venit invisibiliter in corda hominum, & esse illic incipit per operationem gratiæ.

4. Quandoque venit & adest una persona divina aliquo certo modo, quo non venit aut adest alia persona: sicut evenisse novimus, quando baptizatus est Dominus noster Jesus Christus, ubi exhibita est præsentia Patris quidem per vocem è Cœlo sonantem; Filii autem in carne; & Spiritus Sancti per speciem columbæ (ne incarnationem illam putes fuisse, sed speciem; inquit Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto cap. 1.) Opus tamen illud, per quod una aliqua persona venit aut præsens est, operatur inseparabiliter sanctissima Trinitas Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Et ubicunque est una aliqua persona divina, ibi est tota Trinitas: ideò, quamvis solus Filius caro factus sit, tamen etiam in Filio incarnato est Pater, & ipse in Patre, & Spiritus Sanctus in Patre & in Filio, & Pater & Filius in Spiritu Sancto, sicut ante incarnationem. Neque adest una persona sine aliis personis, sed sancta & inseparabilis Trinitas [ἡ ἁγία καὶ ἀδιαίρετος Τριὰς] inseparabiliter adest, ubicunque adest una aliqua persona divina. Neque inseparabilitati officit ista modorum quorundam præsentiæ diversitas; ut ostensum suprà cap. 10.

5. Quemadmodum originaliter Pater est & operatur à nullo, Filius autem est & operatur à Patre, & Spiritus Sanctus à Patre Filioque, neque inseparabilitati officit hic ordo; sicuti palàm fecimus suprà cap. 10. Ita etiam quando advenit Trinitas, (sive diversis adhibitis præsentiæ modis; sive uno modo, ut per opus spirituale gratiæ in corde hominis) Pater venire quidem dicitur, at non dicitur mitti; non enim habet de quo missus sit, aut ex quo procedat; ut rectè loquitur Augustinus, lib. 4. de Trinitate, cap. 20. Filius autem & Spiritus Sanctus mitti dicuntur à quo procedunt secundùm originem: videlicet, Filius à Patre; & Spirtus Sanctus à Patre & Filio. Attamen missus à mittente nullatenus separatur; ut rectè monet Gaudentius Episcopus Brixiensis, serm. 14. de promissione Paracleti. Et hoc non est inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ: non quod alter prior esset altero, sed quòd alter esset ex altero. ut loquitur Augustinus scribens de hac missione, lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Vide ejusdem August. verba, lib. 4. de Trinitate, initio capitis vigesimi, & in fine cap. 21.

Joan. 1, 11. & 14, 23. 26. & 15, 26. & 16, 7. 8. 13. 27, 28. & 17, 3. 8.

6. Filius secundùm formam Dei à solo Patre mittitur. at secundùm assumtam servi formam, mittitur à Trinitate Deo; quia hæc forma assumta opus est commune Trinitatis, & secundùm hanc formam minor est Patre, & seipso, & Spiritu Sancto. Augustinus dicit; missum esse Filium ut homo fieret, & hanc missionem intelligendam esse secundùm formam Dei, à solo Patre: eundemque Filium missum esse; quia Verbum caro factum est: & secundùm hanc formam servi missum esse à Patre, & à se ipso, & à Spiritu Sancto. Lib. 2. de Trin. cap. 5. & lib. 4. cap. 20. & lib. 3. contra Maximinum, cap. 20. Ubi etiam verba illa Esaiæ, cap. 48. vers. 16. *Et nunc Dominus misit me, & Spiritus ejus*: Christo tribuit, sic de seipso loquenti secundùm assumtam humanitatem. Quomodo etiam ea verba interpretati sunt, Basilius lib. 3. contra Eunomium. Ambrosius in symbol. Apostol. cap. 6. & lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 1. Hieronymus comment. in Esaiam. & Fulgentius lib. 2. ad Monimum, cap. 6. addunt etiam aliud testimonium ex Esai. 61, 1. quod Christus in se completum esse dicit, Luc. 4, 18. 21. Athanasius; eundem Dominum Jesum Christum & dare Spiritum Sanctum, & accipere Spiritum Sanctum: dare quidem, quatenus est Deus; accipere autem, quatenus est homo: atque ita ipsum sibi ipsi dare, & à seipso accipere, docet prolixè, orat. 2. contra Arianos, post medium. Ipse sibi regnum dedit, conferens suscepto corpori, quod semper suâ Divinitate possederat: ait Petrus Chrysologus, Ravennæ Episcopus, serm. 144. Et in Liturgia Sancti Jacobi, sacerdos, in oratione quam dicit adferens sancta dona, ait; Deum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum misisse Dominum nostrum Jesum Christum Servatorem & Redemtorem.

Distinctio de Filii missione. *Esai. 48, 16.* *Esai. 61, 1. Luc. 4. Dat sibi Spiritum, & à seipso accipit.*

CAPUT VIGESIMUM-SEPTIMUM.

A quo petamus & accipiamus Spiritum Sanctum.

A Trinitate petimus & accipimus Spiritum Sanctum, cum quo inseparabiliter veniunt ad nos, & in nobis manent Pater & Filius.

QUando à Deo petuntur dona illa gratuita, quæ, quamvis inseparabilia sint opera Trinitatis, in sacris tamen scripturis Spiritui Sancto plerumque approprientur; oramus Trinitatem, ut det nobis Spiritum Sanctum, qui Patris Filiique missu in nobis habitet inseparabiliter cum Patre & Filio: adeóque ut in corda nostra veniat Deus Trinitas, opus illud gratiæ in nobis operatione inseparabili efficiens, per quod Spiritus Sanctus, qui à Patre Filioque procedit, præsens sit in nobis, ut in templo suo; certò persuasi, Patrem etiam & Filium in nobis manere, si Spiritum Dei in nobis, ut in templo suo, habitantem sentiamus: per hoc enim scimus illum manere in nobis, ex Spiritu quem dedit nobis. 1. Joan. 3. ult. & 4, 13. Rom. 8. &c.

2. Unde Athanasius, epist. ad Serapionem, contra eos qui dicunt Spiritum Sanctum esse creaturam, paullò ante finem illius epistolæ: Id (inquit) cùm sciret beatus Paullus, non divisit Trinitatem [οὐ διαιρεῖ τὴν Τριάδα] quemadmodum vos [Pneumatomachi,] sed unitatem ejus docens, ad Corinthios de spiritualibus scripsit, & omnia in unum Deum Patrem consummat, inquiens: *Divisiones gratiarum sunt; idem autem Spiritus: & divisiones ministeriorum sunt; sed idem Dominus: & divisiones operationum sunt; idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* *1. Cor. 12, 4. 5. 6.*

ἀπὸ

ἃ γὰρ τὸ πνεῦμα ἑκάστῳ διαιρεῖ, ταῦτα παρὰ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ λόγου, χορηγεῖται· πάντα γὰρ τὰ τοῦ πατρὸς, τοῦ υἱοῦ ἐστι, διὸ καὶ τὰ παρὰ τοῦ υἱοῦ ἐν πνεύματι διδόμενα, τοῦ πατρός ἐστι χαρίσματα· καὶ τοῦ πνεύματος δὲ ὄντος ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν τούτῳ αὐτῷ ἐστιν ὁ πατήρ· καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ πατὴρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, καθάπερ εἴρηται. *id est:* Quæ enim Spiritus singulis dividit, ea à Patre per Verbum suppeditantur. Omnia enim quæ Patris sunt, Filii sunt, ideóque quæ à Filio in Spiritu dantur, Patris donaria sunt: & quando Spiritus est in nobis, in eo ipso est Pater: at-
Ioan. 14, 23. que ita se habet illud dictum; *Veniemus ego & Pater, & mansionem apud eum faciemus.* quemadmodum dictum est. Et paullò pòst ait idem Athanasius: *Iustificati sumus* (ut inquit Apo-
1.*Cor.* 6, 11. stolus) *in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* ἀδιαίρετον γὰρ τοῦ λόγου ἐστὶ τὸ πνεῦμα, ἀμέλει λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ, συνεισέρχεται τὸ πνεῦμα οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς ὁ υἱὸς ἐν ἡμῖν οἰκήσων, γράφοντος Ἐφεσίοις τοῦ Παύλου, ἵνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον κατοικῆσαι τὸν Χριστόν· τοῦ δὲ υἱοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος, ἐστι καὶ ὁ πατὴρ, λέγοντος τοῦ υἱοῦ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί. *id est:* Nam indivisibilis est à Verbo Spiritus: certè loquente Christo, *veniemus ego & Pater*, unà intrat & Spiritus, & non aliter quàm Filius in nobis habitaturus, scribente ad Ephesios Pau-
Ephes. 3, 16. 17. lo, *ut det vobis secundùm divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum in interiore homine ut habitet Christus.* Jam cùm Filius est in
Ioan. 14, 11. nobis, inest & Pater; Filio ita loquente, *ego in Patre, & Pater in me.*

3. Basilius magnus, libro de Spiritu Sancto ad Amphilochium, cap. 16. ἐν πᾶσιν ἀχώριστόν ἐστι καὶ ἀδιάστατον παντελῶς Πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. *id est:* In omnibus inseparabilis est, & prorsus indistans à Patre & Filio Spiritus Sanctus. Et ibidem prolixè prædicat ac demonstrat τὸ συναφὲς καὶ ἀδιαίρετον κατὰ πᾶσαν ἐνέργειαν, ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *id est,* arctissimam societatem atque indivisibilitatem Spiritûs Sancti à Patre & Filio in omni operatione.

4. Ambrosius, libro 1. de Spiritu Sancto, cap. 10. ait: Sic igitur venit Spiritus, quemadmodum venit Pater: quia ubi Pater est, ibi est & Filius: & ubi Filius est, ibi est & Spiritus Sanctus. Item eod. cap. Sic ergo Spiritus venit, in quo cùm venit, & Patris & Filii plena præsentia est. Hæc Ambros.

5. Fulgentius, libro 2. ad Monimum; missionem Spiritûs Sancti in precibus nostris postulari docet à Trinitate: non quòd Spiritus Sanctus personaliter procedat à Trinitate, aut mittatur à seipso; sed quia (ut ille cum Augustino exponit) nomine Spiritûs ibi donum spiritualis gratiæ designatur. Cum Patre autem & Filio Spiritus Sanctus dona sua distribuit unicuique prout vult. 1. Cor. 12, 11.

6. Consonat illa Ecclesiæ Æthiopicæ precatio: O sancta Trinitas; Pater, Fili, & Spiritus Sancte, benedic super populum tuum Christianum, electum benedictione Cœlesti; & mitte super nos gratiam Spiritûs Sancti. In Liturgia seu canone Universali Æthiopum, in Bibliotheca Patrum, tom. VI. edit. 4. col. 51.

7. Certè petimus à Sancta Trinitate adventum ipsius Spiritûs Sancti: qui adventus, respectu processionis personalis quoad originem, missio dicitur & donatio Spiritûs à Patre Filioque; at respectu temporalis operis gratiæ spiritualis (per quod ipse Spiritus donatur nobis, venit ad nos, & manet in nobis) est beneficium nobis collatum inseparabiliter à sancta Trinitate, Patre nostro Cœlesti, qui dat Spiritum Sanctum petentibus ab ipso. Luc. 11, 2. 13. Deo nostro qui nos confirmat in Christum, & ungit nos, & obsignat nos, & dat arrabonem Spiritûs in cordibus nostris, 2. Cor. 1, 21. 22.

8. De hac Spiritûs Sancti missione, ejusdemque operatione, Basilius Magnus ait: ἀποστέλλεται μὲν οἰκονομικῶς, ἐνεργεῖ δὲ αὐτεξουσίως. *id est:* mittitur quidem dispensatoriè, operatur autem suâ auctoritate. *Mittitur œconomicè; operatur autem suâ auctoritate.* Basilius homiliâ 15. quæ est, de fide. Et Macarius Ægyptius ait, Deum διδόναι ἑαυτὸν ὅλον, dare seipsum totum orantibus. *Deus dat seipsum.* homil. 19. & 34. Item: δωρεὰν ἑαυτὸν χαρίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν. *id est:* dono gratuito seipsum largiri credentibus, homilia 49. & Augustinus; Nec (inquit) quia illi dant, ipse datur, ideò minor est Patre & Filio Spiritus Sanctus. Ita enim datur sicut donum Dei, ut etiam seipsum det sicut Deus, libro 15. de Trinitate, capite decimo nono.

9. Unde in ordine mysteriorum, sive in celebratione Confirmationis, secundùm usum Æthiopum, in Biblioth. Patrum, tom. 6. edit. 4. col. 73. sacerdos imponit manum super eos qui baptizati sunt, & dicit: Benedicat vobis Dominus Jesus Christus. Accipite Spiritum Sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filii Jesu Christi, & per virtutem Spiritûs Sancti. Hæc ibi.

10. Sic etiam, quando oramus, ut Christus habitet in cordibus nostris per fidem, petimus à sancta & inseparabili Trinitate, ut in cordibus nostris opus illud suum, nempe fidem, operetur, per quam fidem præsentem habeamus, & manentem in cordibus verè possideamus Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, certi etiam cum eo nos Patrem & Spiritum habere, propter inseparabilitatem. Atque hanc Ambrosius vocat unam præsentiam, unam gratiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti. De qua parvulis concessâ agit gratias Patri Filius. Matth. 11, 25. 26. Ambrosius libro primo de Spiritu Sancto, capite decimo. *A Trinitate petimus, ut Christus habitet in cordibus nostris per fidem. Ephes.* 3, 17. *Una præsentia, una gratia Patris & Filii & Spiritûs Sancti.*

CAPUT VIGESIMUM-OCTAVUM.

Explicatio precationis Apostolicæ, quæ exstat in Epistolâ II. *ad Corinthios cap.* 13. *vers. ultimo.*

2. *Cor.* 13, *vers. ult.* IN illa comprecatione Apostolicâ [*Gratia Domini nostri Iesu Christi, charitas Dei, & communicatio Spiritûs Sancti sit cum vobis omnibus*] non multiplicat Apostolus invocationes, neque personas

ſonas divinas ſigillatim compellat; ſed unâ eademque ſimplice precatione petit à Sanctâ & inſeparabili Trinitate beneficia illa, quæ, licet per modum appropriationis denominentur à diſtinctis perſonis, ſunt tamen inſeparabilia dona individuæ Trinitatis. Neque ea ſingulatim à ſingulis perſonis, ſed ſingula dona ab omnibus perſonis ſimul, id eſt, à ſanctiſſima Trinitate petuntur: ut ſcilicet, Deus noſter ſancta & inſeparabilis Trinitas largiatur nobis gratiam, quam propoſuit ac promiſit in Chriſto Jeſu Mediatore ac Servatore noſtro, ex mera ſuâ charitate, eamque charitatem & gratiam percipere ac ſentire nos faciat per communicationem Spiritûs Sancti, quem nobis promiſit Conſolatorem.

2. Ideò Athanaſius, epiſtola ad Serapionem contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum eſſe creaturam, paullò ante finem illius epiſtolæ, hæc ipſa Apoſtoli verba adducit pro inſeparabilitate Patris & Filii & Spiritûs Sancti: *ἡ γὰρ διδομένη χάρις καὶ δωρεὰ, ἐν Τριάδι δίδοται παρὰ πατρὸς διὰ υἱοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. id eſt:* gratia enim & donum quod datur, in Trinitate datur à Patre per Filium in Spiritu Sancto. *μία ἄρα καὶ ἐκ τούτων, ἡ τῆς Τριάδος ἐνέργεια δείκνυται· οὐ γὰρ ὡς παρ' ἑκάστου διάφορα καὶ διῃρημένα τὰ διδόμενα σημαίνει ὁ Ἀπόστολος· ἀλλ' ὅτι τὰ διδόμενα, ἐν Τριάδι δίδοται, καὶ τὰ πάντα ἐξ ἑνὸς Θεοῦ εἰσι. id eſt:* una igitur ex iſtis operatio Trinitatis declaratur: non enim, quaſi ab unoquoque diverſa & diviſa munera darentur, ſignificat Apoſtolus; ſed quòd ea quę dantur, in Trinitate dentur, & quòd omnia ex uno Deo ſint.

3. Sic etiam Baſilius magnus, lib. 3. contra Eunomium, cap. 15. quòd non ab æquivocatione identitas, &c. in fine capitis, hæc ipſa adfert Apoſtoli verba in confirmationem doctrinæ de inſeparabilitate Trinitatis, & inſeparabili operatione Patris & Filii & Spiritûs Sancti, & propoſitis his Apoſtoli verbis; de quorum ſenſu diſſerimus, ex eis colligit omnia effici à Deo per Chriſtum in Spiritu inſeparabiliter. *ὅταν γὰρ* (inquit) *τὰ πάντα ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι, ἀχώριστον ὁρῶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. id eſt:* Quandoquidem omnia efficiuntur à Deo per Jeſum Chriſtum in Spiritu, inſeparabilem video operationem Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Vide ſuprà, capitis 17. paragraphum octavum.

4. Johannes Chryſoſtomus, Comment. in illum locum poſterioris Epiſtolæ ad Corinthios; Sine diſcrimine (inquit) nunc hujus, nunc illius hypoſtaſis meminit Apoſtolus, & invenies hunc morem in epiſtolis ſæpius. —— Invenietur autem & dona ipſa iterum mutat° ordine [*ἀντιστρόφως*] narrare. Nam cùm dixiſſet, *Gratia Chriſti & charitas Dei & communicatio Spiritûs Sancti*; alibi dicit *communionem Filii, & charitatem Spiritûs. Obſecro vos*, inquit, *per charitatem Spiritûs*. Et Corinthiis dicit: *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in communionem Filii illius.* Sic ea quæ Trinitatis, indiviſa ſunt [*οὕτω τὰ τῆς Τριάδος, ἀδιαίρετα.*] Et ubi Spiritûs eſt communio, ea inventa eſt eſſe etiam Filii: & ubi Filii eſt gratia, & Patris eſt & Spiritûs Sancti. *Gratia enim vobis*, inquit, *à Deo Patre*. Et alibi, cùm multa ejus genera percenſuiſſet, ſubdidit: *Omnia autem hæc operatur unus & idem Spiritus, dividens ſeorſim cuique ut vult.* Et hæc dicit, non confundens perſonas [*οὐ συναλείφων τὰς ὑποστάσεις,*] abſit! ſed ſciens tum harum proprietates & diſtinctionem, [*καὶ τὸ τούτων ἰδιάζον καὶ διῃρημένον*] tum eſſentiæ unitatem [*καὶ τῆς οὐσίας τὴν ἑνότητα.*]

Rom. 15. 30. — 1. Cor. 1. 9. — 1. Cor. 12, 11.

5. Ambroſius etiam lib. 1. de Spiritu Sancto, capitibus 11. 12. 13. his Apoſtoli verbis intelligi docet, unam gratiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti: unam charitatem Patris & Filii & Spiritûs Sancti: unam communicationem Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Et commentario in illum locum Apoſtoli 2. Cor. 13. verſ. ult. Trinitatis (inquit) hìc complexio eſt, & unitas poteſtatis, quæ totius ſalutis perfectio eſt.

6. Theodoretus, Commentario in eadem Apoſtoli verba; Non hæc (inquit) poſuit per diviſionem: nec hæc quidem Chriſto tribuit; illa verò Patri; alia autem Spiritui. Sæpe enim charitatem in Spiritu ſtatuit, & communicationem in Filio, & gratiam in Deo & Patre. Ita etiam in priore epiſtola, cùm operationem in Patre poſuiſſet, eam paullò pòſt dixit de Spiritu. Aliter autem etiam poſuit ordinem perſonarum, non eum ſubvertens qui fuit poſitus à Domino, ſed docens; quòd ordo nominum, non ſignificat diverſitatem naturæ vel potentiæ, vel authoritatis aut dignitatis differentiam. Hæc Theodoretus, interprete Gentiano Herveto.

1. Cor. 12.

CAPUT VIGESIMUM-NONUM.

De Deo & Patre Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Filii ſecundùm Deitatem ſpectati nullus eſt Deus, quia nullus eo major eſt: ſecundùm aſſumtam autem humanitatem eſt *ἀπάτωρ*, Hebr. 7, 3. ut in uno Dei atque hominis Filio, & ſine Matre Deitas, & ſine Patre ſit humanitas; ut loquitur Leo magnus, ſerm. 8. in ſollemnitate nativitatis Domini. Quamvis in utraque naturâ ſit Dei Filius naturalis, in neutra autem adoptivus; ut rectè contra Elipandum & Felicem docuerunt ac definiverunt Patres Francofurtenſes, anno Domini ſeptingenteſimo nonageſimo quarto. *φυσικὸς υἱὸς, οὐ θετός.* Epiphanius Ancorat. paragr. 6. Idem quidem Deus eſt Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ejuſdem Pater: ſed Deus in Trinitate, Pater autem in ſola perſona Paternâ: nam quâ minor in forma ſervi, Deum habet Trinitatem; Filius autem eſt ſolius perſonæ Paternæ, tum ante aſſumtionem carnis, tum in aſſumta carne.

2. Unde miretur fortaſſe quiſpiam, ſcriptum eſſe à Cyrillo Alexandrino, in epiſtola ad Neſtorium de excommunicatione, quam ratam habuit tertia ſynodus œcumenica; Chriſtum Immanuelem, non eſſe ſui-ipſius Deum. Nam cùm ſecundùm formam ſervi ſit minor ſeipſo; ut docuimus cap. 25. & ſecundùm eandem formam dicatur habere Deum, adeò ut Deus ſit ipſius Deus: & cùm Chriſtus homo ſit Mediator inter Trinitatem & homines; ut manifeſtum fecimus cap. 19. & cùm ſecundùm hanc formam

An Chriſtus ſit ſui-ipſius Deus. Vide lib. 2. cap. 7. §. 2.

ſervi

servi oret Deum suum, & ipso Christo orante ipse idem Christus secundùm formam Dei audiat cum Patre & Spiritu Sancto, ut ostensum cap. 24. & petita concedat Deus Trinitas operatione indivisâ: [cap. 23.] manifestum est, quando Pater dicitur Deus Jesu Christi, non dici ἰδικῶς & κατ' ἀντιδιαστολὴν excludendo Filium & Spiritum Sanctum. Licet ab hac loquutione abstinendum existimaverit Cyrillus, in disputatione contra Nestorium; ne unus Christus & Filius & Dominus in duos dividi videretur: ut ibidem monet Cyrillus. Ideò in sexto anathematismo ad finem ejusdem epistolæ, rectè dicitur: Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, Θεὸν ἢ δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς Λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ Λόγου, κατὰ τὰς γραφὰς, ἀνάθεμα ἔστω. Nam perverso isto sensu nefas est dicere; Deum Verbum esse Deum Christi. At constitutâ veraci confessione de unitate atque adeò identitate personæ Verbi incarnati, rectè dicimus; hunc unum eundemque Christum esse suiipsius Deum: nempe non propter diversas personas, sed propter diversas naturas in una eademque personâ. Et hoc sano atque Catholico sensu intellecta hæc loquutio excludit Arii διαίρεσιν, & Eutychetis σύγχυσιν.

3. Omnia quæ habet Pater sunt Filii, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, πλὴν τοῦ εἶναι πατὴρ, πλὴν τῆς γεννήσεως. ut ostendimus cap. undecimo, §. 4. Ergo esse alicujus Deum, est Patri Filioque commune; adeóque & Spiritui Sancto, cui competit quicquid Patri Filioque commune est, exceptâ solâ spiratione activâ. Unde Jesus Christus secundùm humanam naturam agnoscitur conceptus ex Spiritu Sancto, non utique tanquam Patre, sed tanquam conditore Deo; &, ut locum Esaiæ 48, 16. exponunt Hieronymus & Ambrosius, & Augustinus, & alii, verba illa de Christo intelligenda sunt, secundùm fragilitatem carnis assumtæ dicente, & nunc Dominus Deus misit me & Spiritus ejus. Et Athanasius oratione 2. contra Arianos, scribit Christum propter humanam suam naturam seipsum minorem Spiritu Sancto pronunciare. Et Hilarius; Non ambigitur, (inquit) quin Deus sibi ut cunctis sit, ex ea naturâ, quâ servus est. lib. 11. de Trinitate. ubi tamen quod addit Hilarius, Christum etiam Patrem sibi ut cæteris hominibus esse, ex ea parte quâ homo est, impropriè dicitur, neque imitandum. Nam homines alii sunt personæ adoptabiles: non ita Christus, qui est proprius & naturalis Filius Dei. homines alii sunt simpliciter creaturæ: at non ita Christus; qui est Verbum caro factum, in unitate personæ increatæ. Vide 3. sent. dist. 4. & dist. 11.

Vide supra, cap. 26. §. 6.

4. Athanasius respondens hæreticis abutentibus verbis Domini, quibus Patrem Deum suum confitetur, & inde perperam argumentantibus contra unitatem naturæ Patris & Filii, dialogo 1. contra Macedonianos, paullò ante finem, ait: τῇ μὲν θεότητι Πατὴρ αὐτοῦ ἐστιν ὁ Θεός· τῇ δὲ ἀνθρωπότητι Θεός. *id est*, Quoad Deitatem quidem ipsius Pater est Deus, quoad humanitatem verò est ejus Deus. Item, Ὥσπερ οὖν ἡμεῖς μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, ἔχομεν τὸν Θεὸν Πατέρα, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς Λόγος ὢν καὶ Θεὸς, μετασχὼν αἵματος καὶ σαρκὸς, ἔχει τὸν Πατέρα Θεόν. Ὥστε λέγειν αὐτὸν· ἐκ κοιλίας μητρός μου Θεός μου εἶ σύ. ἐκ κοιλίας δὲ μητρὸς ὁ λόγος ἐγένετο, ὅτε ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔλαβε καὶ ἔτικτε τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ οὕτως ὑποτάσσεται μορφὴν δούλου λαβών. *id est*: Quemadmodum igitur nos, postquam Christi facti sumus participes, Deum habemus Patrem: ita & Filius Verbum & Deus exsistens, postquam particeps factus est sanguinis & carnis, Patrem habuit Deum. Quæ caussa est cur dixerit, *ex utero matris meæ Deus meus es tu.* Ex utero verò Matris Verbum factum est, quando Virgo concepit & peperit Emmanuelem: atque hoc modo subjicitur, formâ servi sumtâ. *Psal. 22, 11.*

5. Gregorius Nyssenus, in fine orationis 10. contra Eunomium, & initio orationis 11. acriter hoc nomine reprehendit & accuratè refellit Eunomium hæreticum, dicentem; Filii Deum in ipso mysterio Trinitatis.

6. Gregorius Nazianzenus, oratione 36. quæ est 2. de Filio, ait; Deum ejus dici οὐ τοῦ λόγου, τοῦ ὁρωμένου δὲ, *id est*, non respectu Verbi; sed respectu naturæ visibilis: Patrem autem ejus dici, οὐ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ Λόγου δὲ, *id est*, non humanitatis visibilis; sed Verbi respectu. Et propriè quidem dici Patrem illius; non propriè autem Deum illius: nostrum verò dici Deum propriè, & Patrem impropriè. Et Cæsarius Gregorii Nazianzeni frater, dialogo primo, resp. ad interrogationem 22. εἰκότως οὖν διὰ τὴν σωματικὴν οἰκονομίαν φησὶ, πορεύομαι πρὸς τὸν Θεόν μου, διὰ δὲ τὴν κατὰ φύσιν τῆς θείας ἐκ τοῦ πατρὸς γεννήσεως, πορεύομαι, φησὶ, πρὸς τὸν πατέρα μου. Θεὸς τοίνυν τῶν μαθητῶν καὶ πατὴρ τοῦ παιδὸς κατὰ φύσιν, Θεὸς δὲ τοῦ υἱοῦ κατὰ σάρκα, καὶ πατὴρ τῶν φοιτητῶν κατὰ χάριν. *id est*: Jure igitur propter corpoream dispensationem dicit, *proficiscor ad Deum meum*: at propter divinam ex Patre generationem secundùm naturam, *proficiscor*, ait, *ad Patrem meum.* Est igitur discipulorum Deus, & Filii Pater, secundùm naturam: Filii autem secundùm carnem spectati Deus, & discipulorum Pater est, secundùm gratiam. *Ioh. 20, 17.*

7. Epiphanius similiter in Ancorato, cap. 30. μετασχὼν τῆς σαρκὸς, φησὶ, θεόν μου. διὰ δὲ τὸ ἀΐδιον αὐτοῦ τῆς γνησιότητος κατὰ φύσιν, λέγει πατέρα μου· καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς χάριν, πατέρα ὑμῶν. διὰ δὲ τὸ κατὰ φύσιν αὐτῶν τῶν μαθητῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ τοῦ ἀϊδίου αὐτοῦ Πατρὸς, Θεὸν ὑμῶν. Θεὸς γὰρ τῶν μαθητῶν, Πατὴρ δὲ τοῦ Κυρίου κατὰ φύσιν. τῶν δὲ μαθητῶν Πατὴρ κατὰ χάριν, Θεὸς δὲ τοῦ υἱοῦ ἐστιν ὁ Πατὴρ διὰ τὴν σάρκα. Πατὴρ δὲ διὰ τὸ ἀΐδιον καὶ ἀκατάληπτον τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, καὶ γνησιότητος. ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ἐστὶν αὐτοῦ πατὴρ, γεννήσας αὐτὸν ἀχρόνως, καὶ ἀνάρχως κατὰ τὴν θεότητα. Θεὸν δὲ ἐδέησεν εἰπεῖν αὐτοῦ, δι' ἣν δι' ἡμᾶς ἐποίησεν οἰκονομίαν, *id est*: Particeps carnis factus dicit, *Deum meum*: at propter æternitatem γνησιότητος suæ secundùm naturam, dicit, *Patrem meum*. Et propter gratiam suam erga discipulos, *Patrem vestrum*. & intuitu naturæ ipsorum discipulorum comparatæ ad ipsius Divinitatem æternique sui Patris, dixit, *Deum vestrum*. Deus enim discipulorum est; Pater autem Domini secundùm naturam: porrò discipulorum Pater est per gratiam; Pater autem Deus est Filii propter carnem: ejusdemque Pater propter sempiternam & incomprehensibilem ipsius generationem ac germanitatem: quandoquidem verè ipsius Pater est, qui ipsum genuit intemporaliter & sine initio, secundùm Deitatem. Deum autem suum appellare debuit ob œconomiam sive ob humanam naturam nostrâ caussâ susceptam. Item, seu cap. 32. ἐν πάντῃ τὰ δύο ὑποφαίνει τὸ θεῖον γράμμα, ὁρατόν τε, καὶ ἀόρατον. διὰ μὲν τὸ

τὸ ὁρατὸν, ἐκ λόγως τὸ Θεός μου εἴρηται, διὰ δὲ τὸ ἀόρατον πατήρ μου λελέχθαι, *id est*, Duo quædam in eodem scriptura divina declarat: nempe aspectabile, & non aspectabile. Ad id quod aspectabile est, verba ista jure pertinent, *Deus meus*: sed *Pater meus* ad id refertur, quod non est aspectabile.

8. Hieronymus, in Esai. cap. 61. vers. 1. Non quòd Dominus Deus habeat Dominum Deum; sed quòd juxta dispensationem carnis assumtæ dicat ea, quæ humilia sunt. Et in cap. 1. epist. ad Ephes. Deus assumti hominis; Pater verò gloriæ, sapientiæ, veritatis.

9. Theodoretus Comment. in epist. ad Ephes. c. 1. v. 17. exponens verba illa Apostolica, Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriæ; Eundem (inquit) ejusdem Deum & Patrem appellavit, *Deum* quidem, ut hominis; *Patrem* verò, ut Dei.

CAPUT TRIGESIMUM.

De nostra cum Christo fraternitate: & discrimine inter naturalem, & adoptivos filios Dei.

IDem Deus est Pater Christi & noster Pater, sed non eodem modo: nam illius est Pater tantùm in persona Paternâ, & quidem naturalis Pater Filii unigeniti κατά τινα σχέσιν ὑψηλοτέραν, *id est*; secundùm excelsiorem quandam relationem (ut loquitur Gregor. Nazian. orat. 37.) quæ etiam manet in assumtâ carne; teste Apostolo dicente: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus, gloriam ut unigeniti à Patre.* Joan. 1, 14. Noster autem Pater est Sancta Trinitas, quæ nos adoptat; ut ostensum cap. 12. & cap. 18. Pater, inquam, non naturâ; sed gratiâ adoptionis.

Vide cap. 25. §. 9.

2. Unde meritò Gregorius Neocæsariensis, qui Thaumaturgus dictus est, introducit Johannem Baptistam dicentem Domino nostro Jesu Christo; οὐκ ἔστι πάρεξ σε ἄλλος φύσει υἱὸς Θεοῦ, non est præter te alius naturâ Filius Dei. serm. in sancta Theophania ac de Christi baptismo.

3. Et Athanasius, paullò ante finem dialog. 1. contra Macedonianos, explicans diversum modum Paternitatis Dei erga Christum, & erga nos, ait: αὐτοῦ μὲν φύσει πατὴρ, ἡμῶν δὲ χάριτι· μέτοχοι γὰρ γενόμενοι τοῦ Χριστοῦ, ηὑρέθημεν ἐγγὺς οἱ μακρὰν τῇ φύσει, ὥστε χρηματίζειν ἡμῶν τὸν Θεὸν Πατέρα. *id est*: Ipsius quidem naturâ Pater est; noster verò gratiâ. Christi enim participes facti, inventi sumus prope, qui procul aberamus naturâ, adeò ut Deus dicatur noster Pater.

4. Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 7. & Catech. 11. explicans verba illa Domini, *ascendo ad Patrem meum, & ad Patrem vestrum*. Non dixit, (inquit,) *ad Patrem nostrum*, ἵνα μὴ κοινωνία γένηται τῶν ποιημάτων πρὸς τὸν μονογενῆ, ne esset communio creaturarum cum unigenito: sed, *ad Patrem meum, & ad Patrem vestrum*: ἄλλως ἐμοῦ, κατὰ φύσιν· ἄλλως ὑμῶν, κατὰ θέσιν, id est, aliter *meum*, per naturam: aliter *vestrum*, per adoptionem.

Joan. 20, 17.

5. Epiphanius in Ancorato §. 49. εἰ γὰρ υἱὸς ἐστὶ μονογενὴς, οὐκ ἐστί τις ἴσος αὐτοῦ, οὔτε ἀντιπαραθετὸς, ὅμοιος ὢν τοῦ υἱοῦ ἐν υἱοῖς Θεοῦ. τούτους γὰρ οἶδε κατὰ χάριν, ἐκεῖνον δὲ μὴ δυνάμενον τινα ἐξισοῦσθαι, τῷ εἶναι αὐτὸν φυσικῶς υἱόν. *id est*; Si enim unigenitus est Filius, non est ei quisquam æqualis, aut cum eo comparandus, qui similis Filio sit, in filiis Dei. Eos enim novit secundùm gratiam: illi autem neminem æquari posse, eò quòd sit naturaliter Filius.

6. Hanc distantiam generationis & gratiæ ostendi ait Ambrosius illis Domini verbis, *ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum.* Non dixit, *ascendo ad Patrem nostrum*: sed, *ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum*. Separatio ista diversitatem ostendit, &c. Ambros. lib. 1. de fide cap. 6.

Joan. 20, 17.

7. Et Augustinus eadem Domini verba exponens, Tract. 121. in Euang. Joan. *ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum*. Non ait, *Patrem nostrum*: aliter ergo meum, aliter vestrum: naturâ meum, gratiâ vestrum. *Et Deum meum, & Deum vestrum*. Neque hic dixit *Deum nostrum*: ergo & hîc aliter meum, aliter vestrum: *Deum meum*, sub quo & ego sum homo: *Deum vestrum*, inter quos & ipsum Mediator sum.

8. Filius Dei naturalis, ut nos filios Adami naturales faceret filios Dei adoptivos, adeóque fratres suos uniusque Patris filios; ipse voluit nobiscum esse hominis filius naturalis, assumtâ per misericordissimam dispensationem humanitate in unitatem personæ suæ, adeò ut unus idemque homo Jesus Christus sit & hominis filius naturalis, & in eâdem humanitate sit Dei Filius naturalis. In quo quidem mysterio splendidissimè relucet Dei gratia; ut docet Augustinus Enchirid. cap. 36. & 37. & 40. & Tract. 74. in Euang. Joannis. Rectè tamen dicimus Jesum Christum esse Filium Dei non gratiâ, sed naturâ: non enim adoptivus est secundùm humanitatem; (ut impiè dictitabant Nestorius & Felix & Elipandus, meritis anathematismis ob hunc errorem damnati à Conciliis Ephesino & Francofurtensi.) Non enim unquam homo ille alienus fuit aut non proprius Dei Filius, ut adoptari posset: sed per gratiam, non adoptionis, sed unionis, homo ille natus est Deus & Dei Filius naturalis proprius & unigenitus; unde fuit quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, ut ait August. Enchir. cap. 40. Non alius est homo ille, & alius Deus Filius; sed Verbum caro factum est: neque proprietatem Filii naturalis atque unigeniti amisit in carne, sed eandem constanter retinet in utraque naturâ. Adeò ut qui per nativitatem ex Virgine naturalis est Filius hominis, & omnium hominum naturâ frater, respectu communis Patris hominis Adami; idem homo per unionem personalem humanitatis cum Deitate in unitate personæ unigeniti & naturalis Filii Dei, sit Dei Filius naturalis: neque illi ulla alia ad Deum relata competit filiatio. Unus est enim Filius, nec dividi potest, ut sit unius Patris & naturalis & adoptivus; vel, ut unius Filii quædam pars sit adoptiva, & altera propria: sicut prolixè & accuratè docuit Paulinus Episcopus Aquileiensis, lib. 2. & lib. 3. & lib. 7. contra Felicem Urgelitanum, & alibi. quamvis enim carnem Christi Deus non genuerit, sed fecerit; quem tamen ineffabiliter genuit, ipse est qui caro illa factus est: ut jam & Deus sit verè Filius hominis, non adoptivus, sed naturalis; & homo ille sit verè Filius Dei, non adoptivus, sed naturalis.

Vide lib. 3. cap. 21. & lib. 6. in dissertatione de adoptionariis.

Christus Filius Dei non gratiâ adoptionis, sed naturâ.

Unionis gratia Christo quodammodo naturalis.

De hac unione vide lib. 3. cap. 21. §. 19. & seq. & §. 40. & seq.

9. Propterea

Chriſtus Dei filius naturalis, idemque hominis filius naturalis.

9. Propterea autem Filius Dei naturalis voluit eſſe hominis Filius naturalis nobiſcum, ut ipſe, jam in ſua humanitate Filius Dei naturalis, nos ſecum faceret etiam filios Dei, non quidem naturales; (non enim in unitatem perſonæ Divinæ aſſumimur, ſicut illa Chriſti humanitas, qui in utero Virginis in ipſo conceptu verus Deus fuit, nec unquam fuit alienus, ſicut nos:) ſed adoptivos, per gratiam adoptionis, quâ nos ſancta Trinitas ſibi adoptat in filios per hominem illum, qui eſt naturalis Dei Patris Filius, & noſter Mediator ac Trinitati reconciliator. Atque adeò manens proprietate ac naturaliter unigenitus Dei Filius, dici voluit & eſſe (per ſui exinanitionem, & adoptionis gratiam erga nos, quos adoptat ſibi ſecundùm Deitatem ſpectato in filios, ſecundùm humanitatem autem in fratres) primogenitus in multis fratribus, Rom. 8, 29.) Nempe ille Dei Filius naturalis, etiam in ſua humanitate; (hanc enim dignitatem & honorem humanæ naturæ divina gratia contribuit, ut Deus & homo una eſſet perſona: ut loquitur Primaſius, Comment. in epiſt. ad Hebræos, cap. 2. v. 16.) Nos autem per illum Dei filii adoptivi. Quamvis aliquo modo nos etiam naturaliter filios Dei vocet Cyrillus: non quidem in nobis ipſis; ſed, quia fratrem primogenitum habemus Dei Filium naturalem.

Nos hominis filii naturales, & Dei filii adoptivi.

Quo ſenſu dixerit Cyrillus, nos eſſe etiam naturaliter filios Dei.

10. Verba Cyrilli ſunt, lib. de recta fide ad Theodoſium Imperatorem cap. 30. ὁ αὐτὸς οὖν, ἄρα, καὶ μονογενής ἐστι, καὶ πρωτότοκος, ὁ μὲν γάρ τοι μονογενὴς, ὡς Θεὸς, πρωτότοκος ἐν ἡμῖν, καθ' ἕνωσιν οἰκονομικὴν, καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ὡς ἄνθρωπος· ἵν' ἡμεῖς ὦμεν, ὡς ἐν αὐτῷ τε, καὶ δι' αὐτοῦ υἱὸς Θεοῦ φυσικῶς τε καὶ κατὰ χάριν. φυσικῶς μὲν, ὡς ἐν αὐτῷ τε καὶ μόνῳ. μεθεκτικῶς δὲ καὶ κατὰ χάριν ἡμεῖς δι' αὐτοῦ ἐν πνεύματι. ὥσπερ οὖν γέγονεν ἴδιον τῆς ἀνθρωπότητος ἐν Χριστῷ τὸ μονογενὲς, διὰ τὸ ἡνῶσθαι τῷ λόγῳ κατὰ σύμβασιν οἰκονομικὴν, οὕτως ἴδιον τοῦ λόγου, τὸ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τὸ, πρωτότοκος, διὰ τὸ ἡνῶσθαι σαρκί. *id eſt:* Idem itaque & unigenitus eſt, & primogenitus: unigenitus quidem ut Deus; primogenitus autem in nobis ſecundùm unionem œconomicam, & inter multos fratres ut homo: ut nos fiamus & in ipſo & per ipſum filii Dei tum naturaliter, tum ſecundùm gratiam. Naturaliter quidem, tanquam in ipſo & quidem ſolo: participatione autem & ſecundùm gratiam, nos per ipſum in Spiritu. Quemadmodum igitur Chriſti humanitati, propterea quòd ſecundùm diſpenſationis copulam Verbo unita eſt, unigenitum eſſe & dici proprium factum eſt: ita Verbo, eò quòd unitum ſit carni, id proprium factum eſt, ut inter multos fratres primogenitus ſit & appelletur.

Idem unigenitus, & primogenitus inter multos fratres adoptatos: ipſe non adoptivus, ſed naturalis filius Dei.

11. Et eodem lib. cap. 16. ait idem Cyrillus; τὸν αὐτὸν εἶναι καὶ μονογενῆ πιστεύομεν, καὶ πρωτότοκον· μονογενῆ μὲν, ὡς Θεοῦ πατρὸς λόγον, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφηνότα· πρωτότοκον δ' αὖ, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. *id eſt*: Unum eundemque & unigenitum credimus & primogenitum: unigenitum quidem tanquam Dei Patris Verbum, ex illius ſubſtantia natum; Primogenitum verò, quatenus factus eſt homo & inter multos fratres. Et cap. 38. ejuſdem libri; Qui non credit Filium, fecit Deum mendacem; quia non credidit teſtimonio, quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo. Teſtificatus eſt autem; hunc, qui cum carne & in forma ſervi eſt, eſſe unicè & propriè, & verè ſuum Filium. μεμαρτύρηκε δὲ, ὅτι οὗτος ὁ μετὰ σαρκὸς, καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, μοναδικῶς καὶ ἰδικῶς ἐμὸς ἀληθῶς υἱός.

1. Ioan. 5, 10.

μοναδικῶς, ἰδικῶς, ἀληθῶς.

12. Idem Cyrillus Alex. lib. 1. ad religioſiſſimas reginas, cap. 11. poſt teſtimonium Theophili Epiſcopi, in prima parte Concilii Epheſini œcumenici: Θεὸς ὁ Χριστὸς εἷς ὁ υἱὸς καὶ κύριος, οὐχ οὕτω φαμὲν, ὡς ἐκεῖνοι. Θεὸν κατὰ χάριν, ἢ υἱὸν, ἢ κύριον ὠνομάσθαι τὸν Ἐμμανουὴλ, ἢ ἐκ προκοπῆς, ἢ ἐπιδόσεως, εἰς τοῦτο δόξης ἐλθεῖν, ὡς ἕνα τὸν καθ' ἡμᾶς κοινὸν καὶ ἡγιασμένον ἄνθρωπον. ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον, ὅτι Θεὸς ὢν ὁ λόγος, εἶτα καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ ἐν δούλου μορφῇ καταβεβηκὼς, οὐδὲν ἧττον ἐστὶ Θεὸς ἀληθινὸς, καὶ φύσει τῶν ὅλων κύριος ἐστὶ, καὶ μόνος, καὶ ἰδικῶς υἱός. ᾧ καὶ ἡμεῖς συμμορφούμενοι κατὰ χάριν τὴν δι' αὐτοῦ, πρὸς τὴν τῆς υἱοθεσίας ἀναβαίνομεν δόξαν. *id eſt:* Deus eſt Chriſtus unus Filius & Dominus, non eo ſenſu dicimus, quo illi [Neſtoriani], quaſi nimirum Emmanuel ſecundùm gratiam Deus, aut Filius, aut Dominus ſit nominatus, aut per profectum & incrementum ad hoc gloriæ culmen pervenerit, veluti unus è grege noſtro homo communis & ſanctificatus. Verùm hoc dicimus; quod Verbum cùm Deus eſſet, ſe demiſerit ad exinanitionem; & in ſervi formâ deſcendens, nihilominus ſit Deus verus, & naturâ Dominus univerſorum, ſoluſque & propriè Filius. Cui & nos, dum per gratiam ipſius conformes ſimus, ad gloriam adoptionis conſcendimus.

13. Ioannes Chryſoſtomus, homil. 15. in epiſt. ad Romanos, in illa verba, *ut eſſet primogenitus in multis fratribus.* ταῦτα πάντα περὶ τῆς οἰκονομίας εἰρῆσθαι νόμιζε. κατὰ γὰρ τὴν θεότητα, μονογενής. *id eſt*, hæc omnia de incarnationis diſpenſatione dicta eſſe cogita. Nam ſecundùm Deitatem eſt unigenitus. *Rom. 8, 29.*

14. Ambroſius, Comment. in eundem locum Apoſtoli: Primogenitus igitur (inquit) in omnibus frater noſter dicitur; quoniam homo dignatus eſt naſci: Dominus verò; quia Deus noſter eſt.

Eadem verba leguntur apud Sedulium, in ſuo Collectaneo in Epiſt. ad Romanos. in Bibliotheca Patrum, tom. 1. edit. 4.

15. Auguſtinus, lib. contra epiſtolam Manichæi, quam Fundamenti vocabant, cap. 37. Quapropter (inquit) de unico quidem Filio, per quem facta ſunt à Patre omnia bona de nihilo, imperitè atque impiè fratres quæruntur, niſi ex eo quod in homine apparere dignatus eſt. Nam ideò & Unigenitus in ſcripturis & Primogenitus dicitur. *Vnigenitus* à Patre, *Primogenitus* ex mortuis. *& vidimus*, inquit, *gloriam ejus tanquam unigeniti à Patre, plenum gratiâ & veritate.* Et Paulus dicit: *Vt ſit ipſe Primogenitus in multis fratribus.* Hæc Auguſtinus. *Ioan. 1, 14.* *Rom. 8, 29.*

16. Theodoretus in cap. 2. ad Hebræos; Unum (inquit) habemus Patrem, & nos, & ipſe: ſed clarum eſt eum quidem eſſe Filium naturâ; nos autem gratiâ. Hanc enim nos docet differentiam, quòd ille quidem nos ſanctificet; nos verò ſanctificemur. Hæc Theodoretus, interprete Gentiano Herveto.

17. Iſidorus Hiſpalenſis, lib. de differentiis ſpiritualibus, cap. 5. Quòd (inquit) Chriſtus nunc unigenitus, nunc Primogenitus eſſe perhibetur: horum primum ad Patrem pertinet; alterum ad nos. Nam ſecundùm Divinitatis excellentiam, unigenitus eſt à Patre, juxta Euangelium quod dicit: *Et vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti à Patre, plenum gratiâ & veritate.* At verò ſecundùm fraternam ſocietatem, Primogenitus univerſæ creaturæ, juxta id quod Apoſtolus *Ioan. 1, 14.*

Rom 8, 29. lus ait; *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Est ergo unigenitus in substantia Deitatis; primogenitus in susceptione humanitatis. Primogenitus in gratia; unigenitus in natura. Primogenitus ergo, juxta Apostolum, in multis fratribus: unigenitus tamen ex Deo solus. Inde est quod frater nuncupatur & Dominus: frater, quia Primogenitus; Dominus verò, quia unigenitus. Hæc Isidorus. Ubi gratiam intellige, non adoptionis; sed unionis, quoad ipsius Christi humanitatem Verbo unitam: nos autem in fratres ei conjungimur per gratiam adoptionis.

18. Ioannes Damascenus, lib. 4. orthodoxæ fidei, cap. 1. Primogenitus (inquit) inter multos fratres, quoniam cum Matris etiam ratione unigenitus esset (siquidem æquè ac nos sanguinem & carnem assumpsit, atque homo effectus est: Nosque etiam ipsi per eum filii Dei effecti sumus, per baptismum videlicet adoptati,) ipse naturâ Dei Filius, inter nos, qui adoptione & gratiâ in Dei filios cooptati sumus, fratresque ipsius exstitimus, primogenitus factus est. Eoque etiam nomine dicebat: *ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.* Non dixit, *Patrem nostrum,* sed *Patrem meum* naturâ videlicet; & *Patrem vestrum,* beneficio & gratiâ: & *Deum meum & Deum vestrum.* non dixit, *Deum nostrum,* sed *Deum meum,* si subtili mentis agitatione id quod oculis cernitur, ab eo quod mente solâ percipitur, distinguas; & *Deum vestrum*, ut opificem ac Dominum. Hæc Damascenus, Jacobo Billio interprete.

Io an.20. 17.

19. Claudius Episcopus Altissiodorensis, vel (ut aliis placet) Taurinensis, Alcuini quondam in fundatione Academiæ Parisiensis collega, natione Scotus, in sua Exegesi in epistolam ad Galatas, in cap. 4. in illa Apostoli verba; [*Vt adoptionem filiorum recipiamus.*] Adoptionem (inquit) propterea dixit, ut distinctè intelligamus unicum Dei Filium. Nos enim beneficio & dignatione misericordię ejus filiiDei sumus. Ille naturâ est Filius, qui hoc est quod Pater. Item; illud autem quod ait, *ut adoptionem filiorum recipiamus,* refertur ad id quod dixit, *factum ex muliere*; Hinc enim adoptionem recipimus, quòd ille unicus non dedignatus est participationem naturæ nostræ, factus ex muliere, ut non solùm unigenitus esset, ubi fratres non habet, sed etiam primogenitus ex multis fratribus fieret.

Galat.4,5.

Gal.4,4.

20. Idem etiam in cap. 3. ejusdem epistolæ, in illa verba; *quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Per fidem (inquit) induendo Christum, omnes filii fiunt, non naturâ, sicut unicus Filius, qui etiam Sapientia Dei est; neque potentiâ & singularitate susceptionis, ad habendam naturaliter & agendam personam Sapientiæ, sicut ipse Mediator unum cum ipsa suscipiente Sapientiâ sine interpositione alicujus Mediatoris effectus: sed filii sunt participatione Sapientiæ, id est, præparante atque præstante Mediatoris fide, quam fidei gratiam nunc indumentum vocat, ut Christum induti sunt, qui in eum crediderunt: & ideo filii Dei, fratresque ejus Mediatoris effecti sunt. Hæc Claudius, tom. 1. Bibliothecæ Patrum, edit. 4. ubi gratiam unionis vocat potentiam & singularitatem susceptionis ad habendam naturaliter & agendam personam Sapientiæ.

Gal.3, 27.

Dist. Proprietas. Adoptio.

21. Paulinus Aquilejensis, lib. 2. contra Felicem Urgelitanum; In nobis (inquit) est persona adoptionis, non in Filio Dei: quia, singulariter ille unus homo, ex Deo conceptus, & in Deum assumtus, habet proprietatem Filium Dei esse, quod omnes sancti habent per adoptionem gratiæ Dei. Hæc Paulinus.

22. Oecumenius, Comment. in cap. 8. Epist ad Rom. κατὰ γὰρ τὴν οἰκονομίαν, σύμμορφοι καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι· κατὰ γε τὴν θεότητα μονογενής ἐστι. *id est,* Nam secundum incarnationis dispensationem conformes & fratres ipsius sunt homines; secundum Divinitatem autem est unigenitus.

23. Alexander Alensis in sua summa Theologica, part. 3. quæst. 10. membro 6. art. 1. Sicut (inquit) cùm dicitur principium respectu Filii, & respectu creaturæ, ratio principii ex parte ejus, quod est principium, non mutatur; sed ex parte illorum ad quæ dicitur principium, unde non est dicere plura principia: Simili modo, cùm dicitur Pater Filii, & Pater noster, non est differentia paternitatis ex parte ejus qui dicitur Pater, secundùm rem, sed tantùm secundùm modum; sed ex parte eorum, ad quos dicitur Pater. sicut cùm dicitur principium Filii, dicitur personaliter; cùm verò dicitur principium creaturæ, dicitur essentialiter: similiter cum dicitur Pater Filii, dicitur personaliter: cùm dicitur Pater creaturæ, dicitur essentialiter; Nec est ibi differentia secundùm rem, sed tantùm secundùm modum. Item eodem membro, art. 2. *Pater noster* dicitur communiter de tribus personis. Ratio Paternitatis, quâ dicitur *Pater noster,* convenit toti Trinitati. Hæc Alensis.

Dist. Personaliter. Essentialiter.

24. Dicendum, (inquit Bonaventura,) quòd absque dubio filiatio per adoptionem competit nobis respectu totius Trinitatis, à qua sumus creati, & recreati: & sic competit nobis respectu Christi: unde Christus potest dici Pater noster. Sicut enim in Divinis nomen *principii* accipitur essentialiter, utpote cùm dicitur respectu creaturæ; accipitur etiam notionaliter, cùm dicitur respectu personæ: sic nomen *Patris,* si dicatur respectu personæ, dicitur personaliter; si verò dicatur respectu rationalis creaturæ, essentialiter dicitur. Unde, sicut Pater & Filius & Spiritus Sanctus sunt unum principium creaturæ, ratione productionis naturæ: sic sunt unus Pater, ratione collationis gratiæ. Et sic adoptio ad totam Trinitatem spectat. Ejusdem sumus filii nos & Christus, scilicet Patris æterni, ex quo omnis Paternitas in cœlo & in terra nominatur: non tamen illius solius; quia aliter sumus nos filii, aliter Christus. Christus enim est Filius per generationem, quæ est actio personalis: nos autem per creationem & gratificationem, quæ est actio essentialis. Et quoniam Pater communicat toti Trinitati, ideo non sequitur; quòd si ejusdem sumus filii, cujus est Christus, quòd nullius alterius. Verum est tamen, quod Paternitas ipsi personæ Patris appropriatur, secundùm quod dicitur, respectu nostri. Etsi Christus & Spiritus Sanctus dicuntur esse Pater noster per adoptionem, non tamen sunt alius & alius Pater: imò tota Trinitas est unus Pater noster, quamvis una sola persona sit Pater Christi. Christus est Pater noster, secundùm divinam naturam; & est frater noster, secundùm humanam naturam. Hoc autem non facit confusionem proprietatum, nec relationum; quia nec Paternitas illa, nec fraternitas proprietates personales important. Hæc Bonaventura in 3. sent. dist. 10. art. 2. qu. 3.

Notionaliter.

CA

CAPUT TRIGESIMUM-PRIMUM.

De objecto doxologiæ & supplicationis Apostolicæ, 2. Cor.1, 3. Ephes.1, 3. 17. & 3, 14.

2.Cor.1,3. Ephes.1,3. QUando Apostolus gratias agit Deo & Patri Domini nostri Jesu Christi; unâ eademque doxologiâ indivisas agit gratias individuæ Trinitati, *Patri misericordiarum & Deo omnis consolationis, qui consolatur nos in omni nostra afflictione: qui etiam nos prædestinavit, omnique benedictione cumulat, & omnia operatur, secundùm consilium voluntatis suæ.* Et quando invocat Apostolus *Deum Domini nostri Iesu Christi, Patrem gloriæ, ut det nobis spiritum sapientiæ*; manifestè invocatur tota Trinitas, quæ est Deus Domini nostri Jesu Christi. Et alio loco, *genua flectens Patri Domini nostri Iesu Christi*, eidem supplicat inseparabili Trinitati *Deo qui donat nobis, secundùm divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum, & habere Christum habitantem in cordibus nostris per fidem, & impleri in omnem plenitudinem Dei.* Nominatur quidem Pater persona Paterna; sed eo ipso intelligitur Filius ὁμοούσιος, sine quo non est Pater: neque excluditur Spiritus Sanctus. (Ephes.1, 17.; Ephes. 3, 14.)

2. Ὁ τὸν Θεὸν πατέρα λέγων, εὐθὺς ἐν αὐτῷ καὶ τὸν υἱὸν σημαίνει. inquit Athanas., lib. de Nicænæ synodi decretis contra hæresin Arianam. id est: Qui Deum Patrem dicit, statim in ipso & Filium innuit.

3. Basilius ait: Τριάδα γὰρ ἡ τῶν τριῶν ὀνομάτων παράληψις ἐξαριθμεῖ, καὶ τὸ Τριάδος ἔχει τὴν ἕνωσιν ἡ καὶ καθ' ἓν ὄνομα δήλωσις. *id est*: Trium enim nominum acceptio Trinitatem enumerat, & Trinitatis unionem habet unius cujuslibet nominis significatio. Hæc Basilius, lib. 5. contra Eunomium. cap. quod nisi Spiritum ex Deo quis dicat, nec Verbum.

4. In eandem sententiam Gregorius Nyssenus, lib. 1. contra Eunomium, editionis Gretserianæ: ἡ δὲ μονογενὴς ὑπόστασις διὰ τῆς τοῦ Πατρὸς προσηγορίας γνωρίζεται καὶ συνεπινοεῖται, *id est*; Unigeniti persona per Patris appellationem notificatur & simul intelligitur. Idem etiam Nyssenus, oratione primâ contra Eunomium, in editione Parisiens. ann. Dom. 1615. ait: ἡ δὲ Πατρὸς κλῆσις τῇ σχετικῇ διανοίᾳ καὶ τὸν υἱὸν μεθ' ἑαυτῆς συνενδείκνυται, *id est*: Patris appellatio relativâ notitiâ secum Filium etiam simul demonstrat. (συνεπινοεῖται.)

5. Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 7. πατέρα τὸν θεὸν ὠνομάσαμεν, ἵνα ἅμα τῷ νοεῖν πατέρα, νοήσωμεν καὶ τὸν υἱόν· οὐ γὰρ καὶ πατρὸς οὐδὲν ἐστι μεταξὺ τῶν ὄντων, *id est*: Patrem nominavimus Deum, ut simul atque cognoverimus Patrem, noscamus & Filium: nam inter Patrem & Filium nihil est medium quod exsistat.

6. Cyrillus Alexandrinus, lib. de recta fide ad Theodosium Imperatorem, cap. 13. ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει. ἄμφω γὰρ καὶ δι' ἀμφοῖν, καὶ ἑκάτερος ἐν ἑκατέρῳ, πρός γε ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐπιγινώσκονται, *id est*: Qui confitetur Filium, & Patrem habet: uterque enim est per utrumque; & uterque cùm ab Angelis sanctis, tum à nobis ipsis, alter in altero esse agnoscitur. Pater & Filius & Spiritus Sanctus φερωνύμως καὶ ἀλληλενδέτως καὶ τὰς οἰκείας προσηγορίας ἔχουσι, *id est*: mutuò se respicientes & inter se devinctas & proprias appellationes habent: nominato enim Patre, significatur etiam Filius. Ut rectè cum reliqua orthodoxa antiquitate observavit Anastasius Sinaita, lib. de creatione hominis ad imaginem Dei. (ἑκάτερος ἐν ἑκατέρῳ.)

7. Fides Apostolica (inquit Hilarius,) confitendo Patrem confessa Filium est: credens in Filium, credidit & in Patrem; quia & nomen Patris habet in se Filii nomen. non enim nisi per Filium Pater est: & significatio Filii, demonstratio Patris est; quia non nisi ex Patre sit Filius. In unius itaque confessione non unus est, dum & Patrem consummat Filius, & Filii ex Patre nativitas est. Hæc Hilarius Pictaviensis, lib. 7. de Trinitate.

8. Neque à Patre Filioque separatur Spiritus Sanctus, quem Apostolus, loco epistolæ ad Ephesios proximè citato, vocat *Spiritum Patris Domini nostri Iesu Christi*; ut intelligas ipsum etiam Spiritum cum Patre Filioque inseparabiliter invocari, cùm sit Spiritus Dei, Spiritus inquam οὐκ ἀνυπόστατος, ἀλλ' ἐνυπόστατος, ut Græci loquuntur, *id est*, non sine subsistentia, sed in sua personâ subsistens: qui non de materia, neque de nihilo est, sicut creaturæ; sed Deus ex Deo procedens in unitate ejusdem essentiæ. sicut de Filio argumentatur Augustinus, lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 14. ἐν τῷ λόγῳ τὸ πνεῦμα, τῆς ἑνώσεως τῆς κατὰ τὴν θεότητα μὴ διαιρουμένης. *id est*; In Verbo Spiritus est, cùm unio secundùm Deitatem non dividatur. inquit Basilius, lib. 5. contra Eunomium, ubi suprà. Qui Deus Trinitas potest omnia facere supra ea quæ petimus aut cogitamus, pro illa potentiâ agente in nobis. Eidemque Trinitati gloria tribuitur in Ecclesia per Jesum Christum, in omnes generationes seculi seculorum; Præeunte Apostolo in fine illius capitis 3. ad Ephesios. Vide plura doctrinam hujus capitis confirmantia, suprà cap. 20. (Ephes.3, 16.)

CAPUT TRIGESIMUM-SECUNDUM.

De salutatione Apostolis usitatâ initio epistolarum, & quibusdam aliis similibus dictis.

Ephes. 1, 2. IN illa salutatione Apostolicâ; [*Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo*, Ephes. 1, 2.] & in illa precatione; *pax fratribus & charitas cum Fide, à Deo Patre, & Domino Iesu Christo.* Ephes. 6, 23. *Pater noster* est sancta & inseparabilis Trinitas, quæ est Pater noster adoptione. Si autem vocabulum *Patris* accipiamus personaliter, Ephes. 6, 23. & 2. Tim. 1, 2. ubi non additur ἡμῶν nostro, tunc dicendum est; nominari Patrem, non excludendo Filium & Spiritum Sanctum: cùm tota Trinitas sit unus indivisus auctor gratiæ & pacis, &c. Additur autem nomen *Domini Iesu Christi*, tum ut doceamur eum esse unam ex illa inseparabili Trinitate (Ephes. 6, 23.; 2. Tim. 1, 2.)

te perſonam, Deum verum, qui ſimul adoratur, invocatur, & exaudit cum Patre: tum etiam ut memores reddamur, preces noſtras eſſe Deo acceptas in Ieſu Chriſto.

2. Thess. 2, 16. 2. Eadem ratio illius precationis, ubi præmittitur nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, 2. Theſſ. 2, 16. *Ipſe vero Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Deus & Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia, conſoletur corda veſtra, & ſtabiliat vos in omni ſermone & opere bono.* Ubi ſive dicas præmitti nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, propter rationes modò commemoratas, ſive Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum vocari hoc loco & Deum & Patrem noſtrum, nulla cogitanda eſt ſeparatio Trinitatis, quæ ſemper unum eſt indiviſum objectum legitimæ invocationis Dei, ſive unius perſonæ vocabulum, ſive plurium vocabula, ſive commune aliquod trium proferatur.

Apoc. 5, 13. Esai. 6, 1. Ioan. 12, 41. & Act. 28, 25. 3. Idem ſentiendum de illa glorificatione, *ſedenti ſuper thronum & Agno.* Apocal. 5, 13. Trinitas enim ſedet in Throno, ut ex ſacris literis demonſtrat Athanaſius, lib. de communi eſſentia Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Idem quoque orat. 2. contra Arianos, τήν τε γὰρ τοῦ Πατρὸς βασιλείαν βασιλεύων ὁ υἱός, ἐπὶ τὸν αὐτὸν θρόνον τῷ πατρὶ κάθηται. *id eſt*, Filius enim regnum Patris regnans, in eodem throno cum Patre ſedet. Et Gregorius Nazianzenus, Orat. 26. Spiritum Sanctum τὸ πνεῦμα ἅγιον oſtendit eſſe Patri Filioque συμφυὲς καὶ σύνθρονον, καὶ ὁμόδοξον, καὶ ὁμότιμον, *id eſt*: ejuſdem naturæ, ejuſdemque ſeſſorem throni: eandemque eſſe gloriam & eundem honorem Spiritûs Sancti cum Patre Filioque.

Apoc. 22, 3. 4. Primaſius, Comment. in cap. 22. Apocal. verſ. 3. in illa verba; [*Thronus Dei & Agni in ea erit.*] Non dixit *erunt*, neque *throni*. Ubi enim unitas eſt naturalis & indifferens; gloriam Deitatis ibi maximè commendari oportuit, unus thronus indiviſibilis ſeſſionis; qui nec Arianæ pravitatis aſtu dividi, nec Sabellianæ vanitatis poſſit ſuſpicione confundi. Hæc Primaſius.

5. In liturgia Chryſoſtomi, diaconus dicit: *Ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδου δὲ μετὰ ψυχῆς, ὡς Θεός, ἐν παραδείσῳ δὲ μετὰ λῃστοῦ. καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες Χριστὲ μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος. id eſt*: In ſepulchro corporaliter; in inferno autem cum animâ, ut Deus; in Paradiſo autem cum latrone; & in throno fuiſti Chriſte cum Patre & Spiritu, omnia implens, qui circumſcribi non potes.

6. Cyrillus Alexandrinus, in Proſphonetico priore ad religioſiſſimas Reginas, cap. 3. in parte primâ Concilii Epheſini. De Domino noſtro Jeſu Chriſto ait; quod ſit σύνεδρός τε καὶ ἰσοκλεὴς τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, eandem obtinens ſedem & gloriam cum ſuo proprio genitore.

1. Cor. 8, 6. 7. In eandem ſententiam Epiphanius exponit verba illa Apoſtoli: *Unus Deus, ex quo omnia, & unus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia.* Cùm enim (inquit) Filium Dominum appellet, neutiquam negavit Apoſtolus eundem Dominum eſſe & Deum [οὐ πάντως ἠρνήσατο τὸ εἶναι τὸν κύριον καὶ θεὸν] ſimiliter quod dixit, *unus Deus per quem omnia*, non negavit eundem Deum eſſe etiam Dominum [οὐκ ἠρνήσατο τὸ εἶναι τὸν θεὸν καὶ κύριον]; ſimul enim & Dominus & Deus, & Deus & Dominus. Epiphan. hæreſ. 76. §. 9.

8. Neque aliud unius orationis objectum eſt in verbis illis Ioannis Apoſtoli, quibus electæ Dominæ ejuſque liberis adprecatur *gratiam, miſericordiam & pacem, à Deo Patre & à Domino Ieſu Chriſto Filio Patris*, [παρὰ Θεοῦ πατρὸς καὶ παρὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρός.] Ubi nominatur Pater & Filius, cum quibus συνεπινοεῖται, ſimul intelligitur Spiritus Sanctus, à Patre Filioque inſeparabilis. Sic etiam in verbis Paulli Apoſtoli, 2. Tim. 1, 2. *Gratia, miſericordia, pax, à Deo Patre & Chriſto Ieſu Domino noſtro.* 2. Ioan. 3. 2. Tim. 1, 2.

9. Athanaſius, orat. 4. contra Arianos, ante medium: Dante Patre gratiam & pacem, eandem Filius dat, [διδόντος τοῦ Πατρὸς χάριν καὶ εἰρήνην, ταύτην ὁ Υἱὸς δίδωσιν.] ut Paulus indicat in epiſtolis, ſcribens: *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto.* Una enim atque eadem gratia eſt à Patre in Filio: [μία γὰρ καὶ αὐτὴ χάρις ἐστὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν υἱῷ] ſicut una lux eſt Solis & jubaris. Idem rurſus bene precans Theſſalonicenſibus, ait: *Ipſe autem Deus & Pater noſter & Dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.* Ubi unitatem [τὴν ἑνότητα] Patris & Filii conſervavit. Non enim dixit, *dirigant* [κατευθύνοιεν] quaſi à duobus id donaretur, duplexque gratia eſſet; ſed, *dirigat*, [κατευθύναι,] ut oſtenderet Patrem per Filium eam gratiam largiri [ὅτι ὁ Πατὴρ διὰ υἱοῦ δίδωσι ταύτην.] ——— Nunc autem talis donatio [ἡ τοιαύτη δόσις] demonſtrat unitatem Patris & Filii. Nunquam enim quiſquam precaretur accipere à Deo & ab Angelis, vel ab aliqua creaturarum. Neque diceret quiſquam, *Det tibi Deus & Angelus*, [οὐκ ἂν γοῦν εὔξαιτό τις λαβεῖν παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀγγέλων, ἢ παρά τινος τῶν ἄλλων κτισμάτων. οὐδ' ἂν εἴποι τις, δώη σοι ὁ Θεὸς καὶ ἄγγελος.] Sed à Patre & Filio, propter unitatem uniformemque rationem dandi [τὴν ἑνοειδῆ δόσιν.] Nam per Filium dat ea quæ dantur. Neque eſt quicquam, quod non per Filium Pater operetur. [οὐδὲν δέ ἐστιν, ὃ μὴ διὰ υἱοῦ ὁ πατὴρ ἐνεργεῖ.] Ita enim qui accipit, tutam & certam gratiam adipiſcitur. Iam cùm Patriarcha Jacob in benedicendis nepotibus ſuis, Ephraim & Manaſſe, ad iſtum modum loquutus ſit; *Deus qui aluit me à pueritia mea uſque in hunc diem; Angelus qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueris iſtis.* Non aliquem Angelorum creatorum & qui naturâ Angeli erant, copulavit cum Creatore Deo, [οὐ τῶν κτισθέντων καὶ τὴν φύσιν ἀγγέλων ὄντων ἕνα συνῆψε τῷ κτίσαντι αὐτοὺς Θεῷ] neq; omiſſo nutritio ſuo Deo, ab Angelo benedictionem ſuis nepotibus poſtulavit. [οὐδὲ ἀφεὶς τὸν τρέφοντα αὐτὸν Θεὸν, παρ' ἀγγέλου τὴν εὐλογίαν ᾔτει τοῖς ἐγγόνοις] Sed cùm diſertè dixerit, *qui liberavit me ex omnibus malis*, oſtendit; non ex creatis Angelis aliquem, ſed Verbum fuiſſe Dei, quem Patri in ſuis precibus conſociavit, per quem Deus liberat quos vult. Hunc enim magni conſilii Patris Angelum dici noverat, nec alium, niſi illum ipſum qui benedicit & liberat ex malis, ſuis verbis expreſſit. ——— Cùm autem non ſit alterius, quàm Dei, benedicere aut liberare, neque alius fuit qui liberavit Iacobum, quàm Dominus; Liberatorem autem ſuum Patriarcha invocaverit ſuper nepotes: clarum eſt, eum in precibus ſuis non copulâſſe alium cum Deo, quàm ipſius Verbum, [δῆλόν ἐστιν ὡς οὐκ ἄλλον ἐν τῇ εὐχῇ συνῆπτε τῷ Θεῷ, ἢ τὸν τούτου Λόγον:] quem Angelum ideo nominavit, quia ſolus hic eſt qui Patrem revelat. Quod etiam ab Apoſtolo factitatum eſt, cùm inquit: *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino.* Rom. 1, 7. 1. Theſſ. 3, 11. Nunquam precaretur, aliquis accipere à Deo & ab angelis, vel ab aliqua creaturarum. Geneſ. 48, 15. 16. Rom. 1, 7.

Domino Iesu Christo. Hæc Athanasius, loco citato.

Ioan.17,3. 10. Sic in Euangelio Joannis, cap. 17. vers. 3. Christus ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum &, quem misisti, Iesum Christum.* Ubi non separat à vera Deitate seipsum aut Spiritum Sanctum; sed, nominato Patre Deo vero, intelligit Trinitatem. *ut cognoscant te solum verum Deum*: hoc dicit (inquit Epiphanius) οὐχ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Υἱὸς ἀληθινὸς Θεός, ἀλλ' ἵνα εἰς μίαν ἑνότητα ἀγάγῃ τὴν Τριάδα ὀνομασίαν, καὶ ἐκκλείσῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πολυθείας εἰς μίαν θεότητα. *id est*: Non, quòd Filius verus Deus minimè sit; sed ut Trinitatis nomen ad unam ducat unitatem, atque avertat hominum animos à Deorum multitudine ad unam Deitatem. Epiphan. hæres. 62. §. 7. Sic Chrysostomus Commentario in eum locum Euangelii, μόνον ἀληθινὸν Θεόν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν φησι, καὶ γὰρ εἰς τὰ ἔθνη αὐτοὺς πέμπειν ἔμελλεν. *id est*: *solum verum Deum* dicit, ad differentiam eorum, qui non erant dii: etenim ad gentes erat missurus ipsos. Sic etiam exponunt Gregorius Nazianzenus, Orat. 36. & Basilius magnus, lib. 4, & lib. 5. contra Eunomium: & Gregorius Nyssenus, orat. 1. contra Eunomium, in editione Parisiensi operum Gregorii Nysseni, anno Domini 1615. & Cæsarius, frater Gregorii Nazianzeni, dialogo. 1. respons. ad interrogationem quartam. in Bibliothecâ Patrum, tomo 1. Græcolatin. pag. 551. editionis Paris. an. Dom. 1624.

11. Ambrosius, lib. 5. de fide, cap. 1. Ergo in solo vero Deo Patre, & Filium Dei solum verum secundùm Divinitatis intelligimus unitatem: & in Jesu Christi nomine, quod ex Virgine natus accepit, incarnationis cognoscimus sacramentum. Hæc Ambrosius. vide ibi plura.

12. Augustinus, lib. 6. de Trinitate, capit. 9. duas adfert hujus dicti interpretationes: 1. Ut cognoscamus non solùm Trinitatem esse unum verum Deum; sed etiam unamquamque personam divinam esse unum verum Deum: & simul Trinitatem non esse tres Deos, sed unum verum Deum. 2. subaudiendo unum verum Deum, post illa verba, *& quem misisti Iesum Christum*; ut hæc sit sententia: Ut te & quem misisti Jesum Christum, cognoscant unum verum Deum. Et addit, intelligi etiam Spiritum Sanctum. Hanc posteriorem interpretationem opponit alibi Pascentio Ariano, epist. 174. Vide quædam ex eodem August. ad illustrationem prioris expositionis conducentia, suprà, capite 5. §. 6. & infrà, cap. 33. §. 19.

CAPUT TRIGESIMUM-TERTIUM.

Quod in Trinitate Deo sit unitas & distinctio; non autem compositio, vel divisio, vel diversitas, vel differentia propriè dicta, vel discrepantia, vel dissimilitudo: nec triplicitas, nec singularitas, aut solitudo, neque confusio, &c.

IN Trinitate Deo est distinctio, est τῶν προσώπων ἑτερότης, (ut loquitur Basilius, homil. 27. contra Sabellianos) est & unitas, & in unitate Trinitas; sed non est compositio, vel divisio, vel diversitas, vel differentia propriè dicta, (quamvis Græci quandam sano sensu dicant διαφορὰν κατὰ τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον) vel discrepantia, vel dissimilitudo: nec est in Deo triplicitas, neque singularitas, vel solitudo, neque confusio: neque singularem aut solitarium, aut unicum Deum dicimus, sed unum: neque triplicem; sed Trinum.

2. Autor expositionis fidei, quæ Justino martyri tribuitur: μονὰς γὰρ ἐν Τριάδι νοεῖται, καὶ Τριὰς ἐν μονάδι γνωρίζεται. *id est*: Unitas enim in Trinitate intelligitur, & Trinitas in Unitate innotescit.

3. Gregorius Nazianzenus, orat. 23. in laudem Heronis: δίδασκε τοσοῦτον εἰδέναι μόνον, μονάδα ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι προσκυνουμένην, παράδοξον ἔχουσαν καὶ τὴν διαίρεσιν, καὶ τὴν ἕνωσιν. *id est*: Doce hoc tantùm scire, Unitatem quæ in Trinitate, & Trinitatem quæ in Unitate adoratur, quæ admirandam habet tum distinctionem, tum unionem.

4. Quamvis, justo odio συναιρέσεως Sabellianæ, διαίρεσιν quandam dicant: attamen æquè justo odio illius πονηρᾶς διαιρέσεως, (ut loquitur Nazianzenus, orat. 32. coram 150. Episcopis) quam perperam invehebat Arius, iidem aliique orthodoxi Patres διαίρεσιν & divisionem submoverunt à sanctâ & individuâ Trinitate, omnemque partibilitatem & diversitatem. διαιρεῖται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἵν', οὕτως εἴπω, καὶ συνάπτεται διῃρημένως. inquit Nazianzenus oratione 39.

Διαίρεσις.

5. Illa autem loquutio cavillis minùs obnoxia videtur, quâ διάκρισιν dicunt; sicut latini distinctionem potiùs, quàm divisionem. τὸ δὲ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν καὶ ἐκπορευτόν, οὐκ οὐσίας δηλωτικά, σημαντικὰ δὲ τῶν ὑποστάσεων ἐστιν· ἱκανὰ γὰρ ἡμῖν διακρίνειν τὰ πρόσωπα, καὶ τὴν πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος ἰδι[illegible] δεικνύειν ὑπόστασιν. *id est*: Ingenitum & [illegible] & Procedens, non declarant essentiam[illegible]stentias significant: nam idonea sunt ad [illegible]guendum personas, & ad ostendendum Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, propriam cujusque subsistentiam. inquit autor expositionis fidei, quæ sub Justini martyris nomine circumfertur. Διάκρισις.

6. Quædam traduntur de Deo in sacris literis ἡνωμένως, id est, significantia unitatem: quædam autem διακεκριμένως, id est, significantia distinctionem: καὶ οὔτε τὰ ἡνωμένα διαιρεῖν θεμιτόν, οὔτε τὰ διακεκριμένα συγχεῖν, id est: Neque unitatem importantia dividere fas est, neque distincta confundere. Ut rectè monet Dionysius Areopagita, lib. de divinis nominibus, capite 2. ubi ἕνωσιν καὶ διάκρισιν exponit, exemplisque illustrat. Distinctè. ἡνωμένως. διακεκριμένως. ἕνωσις καὶ διάκρισις.

7. Eodem lib. de divinis nominibus plurimas tradit Dionysius descriptiones seu appellationes Dei: ex quibus paucas subjiciam, huic Theoremati illustrando idoneas. Sic igitur describitur Deus, capite 1. illius libri: ἡ ὑπὲρ νοῦν ἑνότης, τὸ ὑπὲρ διάνοιαν ἕν, ἑνὰς ἑνοποιὸς ἁπάσης ἑνά- Dionys. Areop. lib. de divinis nominib. cap. 1.

θ@, καὶ ὑπερέσιϑ@ ἐσία, καὶ νῦς ἀνόητ@, καὶ λόγ@ ἄῤῥητ@, ἀγαθοδότις ἀρχὴ ἁπάσης ἱερᾶς φαντασίας, ἀρχῆς ἁπάσης ὑπερεσίας ὑπεραρχί@ ἀρχὴ, πάσης ζωῆς καὶ ἐσίας ἀρχὴ καὶ αἰτία, ἡ θεαρχία, μονὰς καὶ ἑνὰς διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ ἑνότητα τῆς ὑπερφυῦς ἀμερίας, Τριὰς δὲ διὰ τὴν τρισυπόστατον τῆς ὑπερεσίου γονιμότητ@ ἔκφανσιν, τὸ ἓν, τὸ αὐτοάγαθον, ἡ τριαδικὴ ἑνὰς ἡ ὁμόθε@ καὶ ὁμοάγαθ@, ἡ θεαρχικὴ ὑπερεσιότης, ἡ ὑπερώνυμ@ ἀγαθότης, ἡ πάντων ἀγαθῶν αἰτία. Et capite secundo, ἡ ἐναρχικὴ Τριὰς, ἡ ὑπεράγαθ@ ἀγαθότης, ἡ ὑπέρθε@ θεότης, ἡ ὑπὲρ ἐναρχίαν ἑνότης. Et initio capitis tertii, Deum vocat τὴν ἀγαθαρχικὴν καὶ ὑπεράγαθον Τριάδα. Et capite decimo tertio ait: ἡ θεολογία τὴν ὅλην θεαρχίαν, ὡς πάντων αἰτίαν, ὑμνεῖ τῇ τῦ ἑνὸς ἐπωνυμίᾳ, καὶ εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, καὶ εἷς κύρι@ Ἰησῦς Χριςὸς, καὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διὰ τὴν ὑπερβάλλεσαν τῆς ὅλης θεικῆς ἑνότητ@ ἀμέρειαν. Item: τὸ πάντων αἴτιον ἓν, καὶ ἑνικῶς αἴτιον. καὶ μονὰς ὑμνυμένη καὶ τριὰς, ἡ ὑπὲρ πάντα Θεότης ἐκ ἔςιν ἐδὲ μονὰς, ἐδὲ Τριὰς, ἡ πρὸς ἡμῶν ἢ ἄλλε τινὸς τῶν ὄντων διεγνωσμένη. ἀλλὰ ἵνα καὶ τὸ ὑπερηνωμένον αὐτῆς καὶ τὸ θεογόνον ἀληθῶς ὑμνήσωμεν, τῇ τριαδικῇ καὶ ἑνιαίᾳ θεωνυμίᾳ τὴν ὑπερώνυμον ὀνομάζομεν, τοῖς ἐσι τὴν ὑπερέσιον.

Cap. 2. Cap. 3. Cap. 13.

8. Nicæni Patres (teste Athanasio, lib. de Synodi Nicænæ decretis contra Arianos, post medium) dixerunt; Filium esse ἀπαράλλακτον κατὰ πάντα τῷ πατρὶ, καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι ἀδιαιρέτως, id est, indissimilem per omnia Patri, & in ipso esse indivisibiliter. Quia (ut ibidem loquitur Athanasius) ἐ μόνον ὅμοι@, ἀλλὰ καὶ ἀδιαίρετ@ ἐστι τῆς τῦ πατρὸς ἐσίας. Et oratione secunda contra Arianos, ante medium, Athanasius ait: ἀπαθῶς καὶ ἀμερίςως ὁ ἡῦ πατὴρ ἐςι. Idem in suo symbolo passim recepto; Hæc (inquit) est Catholica fides, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σέβωμεν, μήτε συγχέοντες τὰ πρόσωπα, μήτε τὴν ἐσίαν διαιρῦντες. ——— καὶ τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι λατρεύηται, Idem Pater serm. in illud dictum, *Omnia mihi tradita sunt à Patre*, &c. prope finem illius sermonis: ἡ γὰρ πανύμνητ@ καὶ σεβάσμι@ καὶ προσκυνητὴ τριὰς, μία καὶ ἀδιαίρετ@, τρεῖς ὑποστάσεις τελείαι, μία ἐσία. Et epist. ad Serapionem, contra eos qui dicunt Spiritum Sanctum esse creaturam, haud lo[...]e finem: τῆς τριάδ@ ἀδιαίρετ@ ἑνότης. [...] sub finem illius epistolæ, μὴ διαιρεῖτ[...]ιάδα, ἵνα μὴ διαιρεθῶσιν ἀπὸ τῆς ζωῆς. Et lib. de communi essentia Patris & Filii & Spiritûs Sancti, cap. quod non tres Dii sint: ὅπε ἀμέρις@ ἡ ἀξία, μία βασιλεία, μία δύναμις, καὶ βελὴ, καὶ ἐνέργεια, ἰδιάζεσα τὴν τριάδα ἀπὸ τῆς κτίσεως, ἕνα λέγω Θεόν.

Filius est patri per omnia ἀ-παράλλακτ@, & est in Patre ἀδιαιρέτως. non solùm ὅμοιος, sed etiam ἀδιαίρετ@.

9. Gregorius Thaumaturgus, in expositione fidei: τριὰς τελεία, δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριεμένη. *id est*; Trinitas perfecta, quæ gloriâ & æternitate ac regno non dividitur, neque abalienatur.

10. Basilius magnus, homil. 15. quæ est de fide: Attollens mentem super omnem creaturam, ἐννοήσον τὴν θείαν φύσιν ἑςῶσαν, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀπαθῆ, ἁπλῆν, ἀσύνθετον, ἀδιαίρετον, &c. ἐκεῖ πατὴρ καὶ ὑιὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἡ ἄκτις@ φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἡ φυσικὴ ἀγαθότης.

11. Gregorius Nyssenus, libro primo, contra Eunomium [editionis Gretserianæ] ait; oportere τὰς ὑποςάσεις ἀπ' ἀλλήλων τοῖς ἐπιθεωρεμένοις ἰδιώμασι διακρίνειν. Et eodem lib. scribit; Spiritum Sanctum à Patre & Filio τοῖς ἰδίοις γνωρίσμασι διακρίνεσθαι. Item: φανερῶς ὁ μονογενὴς ἑαυτὸν ἀπὸ τῦ πατρὸς διακρίνει, ἐν τῷ εἰπεῖν, ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ. Idem Gregorius Nyssenus, oratione nona contra Eunomium [editionis Parisiensis, anno Domini 1615.] docet, Deum esse naturâ simplicem, partium expertem, & incompositum, ἁπλῆν τῇ φύσει καὶ ἀμερῆ καὶ ἀσύνθετον. Idem, lib. de differentia essentiæ & hypostaseos, ad Petrum fratrem suum: μὴ θαυμάσης δὲ εἰ τὸ αὐτὸ καὶ συνημμένον καὶ διακεκριμένον εἶναι φαμὲν· καί τινα ἐπινοῦμεν ὥσπερ ἐν αἰνίγματι, καινὴν καὶ παράδοξον διάκρισίν τε συνημμένην, καὶ διακεκριμένην συνάφειαν. *id est*: Ne mireris autem, si idem & adunatum & discretum esse dicimus, & quoddam, quasi in ænigmate, mente concipimus novum & à communi opinione remotum, tum discrimen adunatum, tum discretam coadunationem.

γνωρίσματα.

12. Gregorius Nazianzenus, oratione vigesima-quartâ in Ægyptiorum adventum: Pater & Filius & Spiritus Sanctus nec ita à se invicem distracti sunt, ut naturâ scindantur; [ὡς φύσει τέμνεσθαι] neque ita in arctum redacti, ut in unam personam circumscribantur: (illud enim furoris Ariani; hoc Sabellianæ impietatis est,) sed magis unum sunt quàm ea quæ omnino dividuntur, & copiosiora quàm ea quæ prorsus singularia sunt, ἀλλ' ἐςι, τῶν μὲν πάντη διαιρέτων ἑνικώτερα, τῶν δὲ τελείως μοναδικῶν ἀφθονώτερα. Et oratione trigesimâ septimâ: ἓν τὰ τρία θεότητι, καὶ τὸ ἓν τρία ταῖς ἰδιότησιν, ἵνα μήτε τὸ ἓν Σαβέλλιον ᾖ, μήτε τὰ τρία τῆς πονηρᾶς νῦν διαιρέσεως *id est*: Hæc tria unum sunt Deitate, & hoc unum tria proprietatibus: ut neque unum Sabellianum sit, neque tria pestiferæ hujus divisionis, quæ nunc ab Arianis introducitur. Similia apud eum legimus oratione trigesimâ nonâ in sancta Lumina; ubi ait: Deum autem quando dico, ἑνὶ φωτὶ περιαςράφθητε καὶ τρισὶ, &c. Item oratione quadragesima, in sanctum baptisma; ἐ φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶ περιλάμπομαι, ἐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι. *id est*: non conor unum cogitare, quin trium fulgore mox circumfundar; nec tria conor discernere, quin subitò ad unum referar.

Una & trina Lux.

13. Idem, epistolâ ad Cledonium, quæ est oratio quinquagesima prima, contra Apollinaristas; Atque (inquit) ut paucis rem complectar, aliud quidem atque aliud sunt ea ex quibus Salvator; [ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧν ὁ σωτήρ] Non tamen alius atque alius: [ἐκ ἄλλ@ δὲ καὶ ἄλλ@.] absit! Λέγω δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς Τριάδ@ ἔχει. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄλλ@ καὶ ἄλλ@, ἵνα μὴ τὰς ὑποςάσεις συγχέωμεν· ἐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο. ἓν γὰρ τὰ τρία καὶ ταυτὸν τῇ θεότητι. Dico autem aliud atque aliud, contra ac se habet in Trinitate. Illic enim alius atque alius, ne personas confundamus: non autem aliud atque aliud; nam tria sunt unum & idem, quoad divinitatem.

Aliud atque aliud in Christo.

Alius atque alius in Trinitate. Vide lib. 2. cap. 7. §. 8.

14. Epiphanius, heresi sexagesimâ secundâ, paragrapho tertio: ἐ πολυθείαν εἰσηγέμεθα, ἀλλὰ μοναρχίαν κηρύττομεν. μοναρχίαν δὲ κηρύττοντες ἐ σφαλλόμεθα, ἀλλὰ ὁμολογῦμεν τὴν Τριάδα, μονάδα ἐν Τριάδι, καὶ Τριάδα ἐν μονάδι, μίαν θεότητα πατρὸς, καὶ ὑιῦ, καὶ ἁγίε πνεύματ@. ἐνυπόςατ@ ὁ πατὴρ, ἐνυπόςατ@ ὁ ὑιὸς, ἐνυπόςατον τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλὰ ἐ συναλοιφὴ ἡ Τριὰς, ὡς Σαβέλλι@

Monarchia.

Σαβέλλιος ἐνόμισεν, οὔτε ἠλλοιωμένη τῆς ἰδίας ἀϊδιότητός τε καὶ δόξης, ὡς ὁ Ἄρειος κενοφώνων ἐδογμάτισεν. ἀλλ' ἀεὶ ἦν Τριὰς, Τριὰς, καὶ οὐδέποτε ἡ Τριὰς προσθήκην λαμβάνει, μία οὖσα θεότης, μία κυριότης, μία δοξολογία οὖσα, ἀλλὰ Τριὰς ἀριθμουμένη, Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. οὐχ ὡς ἕν τι τρισὶν ὀνόμασι κεκλημένον, ἀλλ' ἀληθῶς τέλεια τὰ ὀνόματα, τέλειαι αἱ ὑποστάσεις, οὐδὲν παρηλλαγμένον. *id est*: Non introducimus deorum multitudinem; sed Monarchiam prædicamus. In Monarchia autem prædicanda nequaquam aberramus; sed Trinitatem confitemur, unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate, unam Deitatem Patris, & Filii & Spiritûs Sancti. Subsistens est Pater, subsistens Filius, subsistens Spiritus Sanctus. Sed non confusio quædam est Trinitas, uti Sabellius credidit: nec ab æternitate sua gloriaque demutata: ut Arius vanissimè docuit. sed Trinitas semper fuit Trinitas, neque unquam Trinitas accessionem capit, cùm una sit Deitas, una dominatio, una glorificatio vel gloria celebranda. Attamen Trinitas numeratur, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: non ut idem atque unum tribus nominibus vocatum; sed verè perfecta sunt nomina, perfectæ personæ, nihil varium ac diversum. Idem, eâdem hæres. 62. §. 7. unus Deus Pater & Filius & Spiritus Sanctus, οὐ συναλοιφὴ οὖσα ἡ Τριὰς, οὐδὲ διῃρημένη τῆς ἑαυτῆς ταυτότητος, *id est*: non ut confusio quædam Trinitas illa sit, aut ab unitate sua divisa. Item hæres. 69. §. 44. οὐδὲν γὰρ ἐν Πατρὶ διηλλαγμένον παρὰ τὸν Υἱὸν, οὐδὲ ἐν Υἱῷ παρηλλαγμένον παρὰ τὸ Πνεῦμα. *id est*: nec est quicquam in Patre à Filio diversum, aut in Filio à Spiritu Sancto discrepans. Idem etiam, in Ancorato, §. 7. οὐ συναλοιφὴ ἡ Τριὰς. οὐ διεστώς τι ἐν αὐτῇ τῆς ἰδίας αὐτῆς μονάδος. Nec est coalescens quid Trinitas; nec est in ea quidpiam à propria ejus unitate diversum vel sejunctum.

Trinitas in Vnitate, & Vnitas in Trinitate. 15. Zacharias Milytensis Episcopus, sciscitanti Philosopho; quomodo eandem Trinitatem dicerent Christiani & unitatem? respondit: Τριάδα φαμὲν εἶναι ἐν μονάδι, καὶ μονάδα ἐν Τριάδι· τῷ τὰς μὲν ὑποστάσεις τρεῖς εἶναι, τὴν δὲ οὐσίαν μόνην. *id est*: Trinitatem dicimus esse in unitate, & unitatem esse in Trinitate: Quod personæ quidem tres sint, una autem substantia. ut ipse refert Zacharias in sua disputatione contra Philosophos, de Mundi opificio.

16. Anastasius Sinaita, lib. de hominis creatione ad imaginem Dei, enumerans multa ἐν τῇ θεότητι λεγομένων εὐσεβῶς, quæ in Trinitate piè dicuntur, in iis ponit τὸ τριαδικὸν τῶν ὑποστάσεων, τὸ μοναδικὸν τῆς φύσεως, τὸ συγγενὲς, τὸ σύγχρονον, τὸ ἀδιαίρετον, *id est*: Trinitatem personarum, naturæ unitatem, æqualitatem naturæ & æternitatis, & indivisibilitatem. Et postea eodem lib. Una (inquit) & similis est operatio Patris & Filii & Spiritûs Sancti, μία καὶ ὁμοία ἡ ἐνέργεια πατρὸς, καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, μία ἡ ἰσχὺς, μία ἡ δύναμις, μία θέλησις, μία γνώμη. ὅσα γὰρ ἂν πράττει ὁ πατὴρ, ἀχώριστος ἐστὶ καὶ συμπράκτωρ καὶ ὁ υἱός. καὶ ὅσα ἂν ἐπιτελεῖ ὁ υἱὸς, ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα, συνενεργεῖ πάντως ἀδιαιρέτως ὁ πατήρ. unum robur, una potentia, una volitio, una sententia. Quæcumque enim facit Pater, inseparabilis est & simul agens etiam Filius: & quæcunque perficit Filius vel Spiritus Sanctus, simul & prorsus indivisè operatur Pater, οὔτε γὰρ ὁ υἱὸς δίχα πατρὸς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὸν ποιεῖ τι. οὐδὲ ὁ πατὴρ χωρὶς τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος· οὔτε πάλιν τὸ πνεῦμα ἄνευ τοῦ υἱοῦ καὶ πατρὸς ἐξεργάζεταί τι. Neque enim Filius sine Patre ex seipso & per seipsum quidquam agit: neque Pater seorsim sine Filio & Spiritu: neque rursus Spiritus sine Filio & Patre quidquam efficit.

τὸ τριαδικὸν τῶν ὑποστάσεων. τὸ μοναδικὸν τῆς φύσεως. συμπράκτωρ. πάντως ἀδιαιρέτως.

17. Hilarius lib. 7. de Trinitate, prope finem: Dominus dixit, cùm rogaretur ut ostenderet Patrem; *Qui me vidit, vidit & Patrem.* Nec *Ioan. 14, 9.* solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visum enim in Filio Patrem; nec singularis potest esse, nec dispar is. Per hunc ille visus, neque non unum sunt in sacramenti professione, neque unus, etenim cùm dicitur, *& Patrem*, exclusa est singularis atque unici intelligentia. Non itaque ipse solitarius, nunc sibi Filius est, nunc se sibi profitetur in Patrem, & naturæ nomina infert, cessante naturâ. Alia hîc verborum simplicitas est: nam & Pater Pater est, & Filius Filius est. Sed in his nominibus ac rebus nihil novum, nihil diversum, nihilque peregrinum est. ——— Naturam Dei non degenerat nativitas, dum non aliud aliquid quàm in Deum ex Deo Deus nascitur. Dum nihil in his novum est, nihil alienum, nihil separabile: dum in Patre & Filio credere duos Deos, impium est. Dum Patrem & Filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est: Dum Deum ex Deo quod in similitudine generis unum sint negare, blasphemum est. ——— Cùm ait, *Verba quæ ego loquor vobis, non à me loquor*; non exemit personam, *Ioan. 14, 10.* neque se Filium denegavit, nec naturam in se Paternæ virtutis abscondit. Nam dum loquitur, ipse in substantia manens loquitur. Dum autem non ab se loquitur, nativitatem in se Dei ex Deo Patre testatur ipse, inseparabilis ab eo atque indissimilis unitate naturæ. ——— Subjecit; *Sed Pater qui in me manet, ipse facit opera sua.* *Ibidem.* Manere in Filio Patrem, non est singularis atque unici. Operari verò per Filium Patrem, non est differentis aut exteri. Idem Hilarius, lib. 8. de Trinitate, paullò post principium libri; Usque eò (inquit) jam sermonem responsionis nostræ extendimus, ut verum Deum Dei Filium, & indifferentis naturæ à Patre, eodem prædicationis nostræ cursu doceremus: ita ut nec singularem Deum fides Ecclesiæ, nec duos Deos profiteretur; cùm nec nativitas Dei solitarium Deum sineret, nec nativitas perfecta diversarum naturarum nomina in Diis duobus admitteret. Hæc Hilarius Episcopus Pictavorum.

Non solitarius, non singularis, non unicus; sed unus Deus. *Nihil diversum.* *Indifferens atque indissimilis natura.*

18. Ambrosius in symbol. Apost. capit. 10. *Ioan. 10, 30.* Filius dicens, *Ego & Pater unum sumus. Unum* dixit, propter naturam Deitatis: *sumus*, propter personarum proprietates. Item lib. 1. de fide, capit. 2. Pater & Filius in divinitate unum sunt, ubi nec substantiæ, nec voluntatis ulla est differentia. Namque aliter quomodo unum Deum dicemus? Diversitas plures facit; unitas potestatis excludit numeri quantitatem. Et capit. 4. Et Patris & Filii unam imaginem, unam similitudinem lego Genes. 1. Similitudo hæc non diversitatis, sed unitatis est. Et in symbolo Apostol. capit. 1. Æternitas est in Patre; species in imagine; virtus est in munere: Et hæc tamen tria unus est Deus, non in unius singularitate personæ, sed in unius Trinitatis essentiâ. Unus est diligens eum, qui ab ipso est: Unus est dilectus ab eo, à quo est: Una est dilectio utriusque Spiritus Sanctus, idem

Nulla substantiæ nec voluntatis differentia, nulla diversitas. *Non in unius singularitate personæ; Sed in unius Trinitatis essentiâ.*

idem tamen Deus. Et lib. 5. de fide, cap. 1. Non est unitas, ubi est diversitas. ——— Evidens est igitur, quia quod unius est substantiæ, separari non potest; etiamsi non sit singularitatis, sed unitatis. Singularitatem hanc dico, quæ græcè *μονότης* dicitur. Singularitas ad personam pertinet; unitas ad naturam. Hæc Ambrosius.

Distinctio. Singularitas. Vnitas.

VnusDeus, non numeri, sed universitatis vocabulo dicitur.

19. Ruffinus in expositione symboli: Unum Deum, non intelligendum est unum numero dici, sed universitate. Verbi gratiâ: Si quis dicat unum hominem, aut unum equum: hic unum pro numero posuit; potest enim & alius homo esse & tertius, vel equus. Ubi autem alius vel tertius non potest jungi; unus si dicatur, non numeri, sed universitatis est nomen. Ut si, exempli caussâ, dicamus, unum Solem: hic unus ita dicitur, ut vel alius vel tertius addi non possit: unus est enim Sol. Multò magis ergo Deus, cùm unus dicitur; unus non numeri, sed universitatis vocabulo nuncupatur, id est: qui propterea unus dicitur, quòd alius non sit. Hæc Ruffinus.

20. Augustinus, lib. 5. de Trinitate, cap. 9. Tres utique sunt; ideoque pluraliter dictum est: Ego & Pater unum sumus. Non enim dixit, *unum est*; quod Sabelliani dicunt: sed unum sumus. Tamen cùm quæritur; quid tres? magnâ prorsus inopiâ humanum laborat eloquium. Dictum est tamen tres personæ: non ut illud diceretur; sed, ne taceretur. Et lib. 7. de Trinitate, cap. 4. Tres substantias [ὑποστάσεις] sive personas; quibus nominibus non diversitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit: ut non solùm ibi unitas intelligatur, ex eo quòd dicitur *una essentia*; sed etiam Trinitas, ex eo quòd dicuntur *tres substantiæ* seu *personæ*. Hæc Augustinus. Qui etiam monet (lib. 5. illius operis. cap. 9.) Latinos non audere dicere; tres substantias, sed tres personas, unam substantiam: quia loquendi consuetudo obtinuit, ut hoc intelligatur cùm dicimus *essentiam*, quod intelligitur cùm dicimus *substantiam*. Et lib. 6. de Trinitate, cap. 7. ait: Nec, quoniam Trinitas est, ideo triplex putandus est. Alioqui minor erit Pater solus, aut Filius solus, quàm simul Pater & Filius. Quanquam non inveniatur, quomodo dici possit, aut Pater solus, aut Filius solus: cùm semper atque inseparabiliter, & ille cum Filio sit, & ille cum Patre: non, ut ambo sint Pater, aut ambo Filius; sed, quia semper in invicem, neuter solus. Quia verò dicimus & Deum solum ipsam Trinitatem, quamvis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis; sed solùm dicimus quòd Deus est, quia non & illi cum illo Deus sunt: ita solum Patrem dicimus Patrem; non, quia separatur à Filio, sed quia non simul ambo Pater sunt. Et cap. 8. ibidem: Cùm itaque tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus Sanctus, quantus est simul Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nullo modo triplex dicendus est. Hactenus Augustinus.

Ioan. 10, 30.

Vide supra, cap. 2. §. 1.

Non triplex.

21. Fulgentius, lib. 2. ad Monimum, cap. 11. In illa una substantiâ Trinitatis, unitas est in origine, æqualitas in prole; in charitate autem unitatis æqualitatisque communio: nulla est divisio illius unitatis, nulla diversitas illius æqualitatis, nullum fastidium illius charitatis: ibi enim nihil discrepat; quia æqualitas chara & una, & unitas æqualis & chara, & charitas æqualis atque una, naturaliter & incommutabiliter perseverat. Quia ex ipsa (si dicendum est) communione Spiritûs Sancti, charitas una demonstratur Patris & Filii. Quam communionem beatus Apostolus tali sermone commendat: *Gratia Domini Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Spiritûs Sancti sit cum omnibus vobis.* ——— Fidei veritas nullam credit in Trinitate distantiam. Item lib. 3. ad Trasimundum, cap. 6. In illo sempiternæ nativitatis arcano sempiternus atque incommutabilis Pater alterum genuit, non diversum. Et libro responsionum ad objectiones Arianorum, Responsione ad objectionem decimam: Nullis fraudibus aut propriis aut alienis decipitur, qui Deum unum sic colit, ut in Trinitate noverit nec personas confundere, nec substantiam separare. Et illam unam naturam unum Deum intelligit, in qua æternitatem veræ Divinitatis agnoscit. ——— In Patre ergo & Filio & Spiritu Sancto unitatem substantiæ accipimus; personas confundere non audemus. Beatus enim Joannes Apostolus testatur, dicens: *Tres sunt, qui testimonium perhibent in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus: & hi tres unum sunt.* Quod etiam beatissimus martyr Cyprianus, in epistola de unitate Ecclesiæ, confitetur, dicens: Qui pacem Christi & concordiam rumpit, adversus Christum facit, qui alibi præter Ecclesiam colligit, Christi Ecclesiam spargit. Atque ut unam Ecclesiam unius Dei esse monstraret, hæc confestim testimonia de Scripturis inseruit; dicit Dominus, *ego & Pater unum sumus.* Et iterum: De Patre & Filio & Spiritu Sancto scriptum est: *& tres unum sunt.* Nam & in libro de oratione Dominicâ, ut ostenderet Trinitatem unius Deitatis esse, nec inter se aliquam diversitatem habere; Danielem, & tres pueros, ternarum horarum circulis revolutis, orationem fundere solitos memoravit. Ubi & in trium horarum curriculo, & in unius orationis officio, unum Deum esse Trinitatem, evidenter ostendit. Non ergo ex tribus partibus unum colimus Deum, sed Apostolicæ fidei regulam retinentes, &c. Hæc Fulgentius.

2. Cor. 13, ult. vide supra, cap. 28.

Pater alterum genuit, non diversum.

1. Ioan. 5, 7.

22. Petrus Lombardus, 1. sent. distinct. 23. 1. ibi nulla penitus est diversitas: sicut nec singularitas vel solitudo; sed unitas & Trinitas.

23. *Objectio.* Richardus de Sancto Victore, ait: Ubi nulla differentia, nulla pluralitas esse potest: ubi autem est summè simplex, nulla potest esse differentia. ergo nulla pluralitas personarum. lib. 2. de Trinit. cap. 19.

Objectio.

Alia objectio. Boethius ait, (lib. 1. de Trinitate:) Deus nullas habet differentias: ubi autem differentiæ absunt, abest & pluralitas.

Alia objectio.

Ad has duas objectiones sic respondet Alexander Alensis, in sua summa Theologiæ, part. 1. quæst. 14. membro 5. Dicendum (inquit,) quod triplex est differentia: scilicet *differentia secundùm substantiam, differentia secundùm accidens, differentia secundum originem sive secundùm relationem.* In Deo non est differentia secundùm substantiam, nec secundùm accidens; sed solùm *secundùm originem*, quæ simplicitati Divinæ essentiæ non derogat. Et hanc fuisse mentem Boethii & Richardi, docet ibidem Alensis. Qui etiam alibi in eadem summa (videlicet part. 1. quæstione 65. membro 1.) excludit à Divinis hæc nomina disjunctiva: *diversitas*, vel *diversum*; *divisio* vel *sepa-*

Responsio ad has duas objectiones.

Differentia.

Solitudo. Singularitas. *separatio*; *singularitas* vel *solitudo*. Et ait; *solitudinem* dicere negationem multarum personarum: *singularitatem* autem exponit individuitatem per accidentia, sive plurium exclusionem: & *diversitatem* interpretatur differentiam in substantia, vel secundùm substantiam, secundùm quod dicitur essentia: *distinctionem* verò, sive *discretionem* interpretatur differentiam in substantia secundùm quod persona. Diversitas. Distinctio sive discretio.

24. Thomas Aquinas, part. 1. quæst. 31. art. 2. Ad evitandum (inquit) errorem Arii, vitare debemus in divinis, nomen *diversitatis* & *differentiæ*; ne tollatur unitas essentiæ. Possumus autem uti nomine *distinctionis*, propter oppositionem relativam. Unde sicubi in aliqua scriptura authentica diversitas vel differentia personarum invenitur, sumitur diversitas vel differentia, pro *distinctione*. Ne autem tollatur simplicitas divinæ essentiæ; vitandum est nomen *separationis* & *divisionis*, quæ est totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas; vitandum est nomen *disparitatis*. Ne verò tollatur similitudo; vitandum est nomen *alieni* & *discrepantis*. Ad vitandum verò errorem Sabellii, vitare debemus *singularitatem*; ne tollatur communicabilitas essentiæ divinæ. debemus etiam vitare nomen *unici*, ne tollatur numerus personarum: dicimus tamen unicum Filium; quia non sunt plures filii in Divinis: neque tamen dicimus unicum Deum; quia pluribus Deitas est communis. Vitamus etiam nomen *confusi*; ne tollatur ordo naturæ à personis. Vitandum est etiam nomen *solitarii*; ne tollatur consortium trium personarum. Hæc ibi Thomas, adjectis quibusdam Hilarii & Ambrosii testimoniis.

Lectori S.

Hæc sunt, Christiane Lector, quæ ex antiquitate Catholicâ, de summo hoc mysterio, duximus prælibanda; quibus in antecessum præcognitis, studiosi ad uberiorem & pleniorem doctrinam capiendam accederent paratiores. Aliâ autem methodo de Deo disseruimus, in aliis nostris prælectionibus etiam publicis; quarum compendiariam & facilem synopsin, brevibus quibusdam, eisque haud obscuris, thesibus comprehensam, missâ interim prolixiore explicatione, duo ista proximè sequentia capita exhibebunt.

CAPUT TRIGESIMUM-QUARTUM.

Theses de natura Dei.

Thesis 1. DEI *perfectio* ac *unitas naturalis*, in scriptura significatur nomine illo Tetragrammato יהוה quod soli vero Deo proprium est, neque ulli alii tribuitur. Tremendum hoc & gloriosum nomen neque superstitiosè tacendum, neque temere usurpandum est; propter summam reverentiam non literis, sed Deo, debitam. *Personarum pluralitas* in unitate Deitatis significatur in V. Test. uno nomine *Elohim*; ubi de vero Deo dicitur, præsertim quando additur verbum vel epithetum plurale. In novo autem Testamento, distinctis vocabulis *Patris*, & *Filii*, & *Spiritûs Sancti*, multisque luculentis testimoniis sanctissima Trinitas clariùs proponitur. Nos nunc inquirimus de natura unius Dei.

2. *Naturam* Dei, pro captu viatorum, declarat nobis sacra scriptura per certa attributa essentialia, partim negativa; partim affirmativa: partim etiam, quoad rationem quandam formalem, analogicè (si fas ita loqui) seu in imagine quadam & similitudine, communicabilia creaturis; partim incommunicabilia. Etsi univocè nullum sit communicabile. Attributa divina incommunicabilia.

3. Primum attributum Dei essentiale est *Simplicitas*, seu, ut ita loquar, *incompositio* atque adeò *indivisibilitas*. Primum, (inquam) quoad nostrum considerandi modum; quamvis in Deo nihil sit prius, aut posterius. Deus est actus purus: neque ullo modo in se compositus est; neque cum ulla aliâ re compositionem propriè dictam ingreditur. Est enim Jehovah, ὁ ὢν, est maximè spiritualis naturæ: ex quibus & aliis Dei nominibus, quæ illi tribuuntur, evidenter demonstrari potest Dei absoluta simplicitas. 1. Simplicitas.

4. Neque ex materiâ & formâ, neque ex partibus integrantibus, (ut somniabant insani Anthropomorphitæ) neque ex subjecto & accidente, neque ex genere & differentiâ, neque ex actu & potentiâ, neque ex naturâ & supposito, neque ex esse & essentiâ [ἐκ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας,] neque ullâ prorsus compositione propriè dicta compositus est Deus in se: neque cum ullâ re alia ingreditur compositionem. De Anthropomorphitis vide cap. 36.

5. Et quamvis Christum veteres Catholici dixerint esse *personam compositam*, *propter unionem inconfusam duarum naturarum in una persona*; ea tamen unio non facit compositionem propriè ac strictè sumtam: duarum enim naturarum compositio propriè & strictè sumta, facit unam ex duabus compositam naturam, qualis est compositio hominis ex anima & corpore, electri ex auro & argento, &c. & qualem in Christo unam ex Deitate & humanitate compositam naturam esse; falsò & impiè asserebant hæretici Monophysitæ. at in mera unione non fit una natura; sed manent distinctæ naturæ: ut si annulo aureo smaragdum inseras, fit istic compositio quædam latè sumta; propriè autem est unio. Deus unire sibi potest naturam aliam, at cum ea compositionem propriè dictam non ingreditur. Vid. lib. 3. cap. 21. §. 35. & seq.

6. Neque talis est hæc ineffabilis unio, qualis est ea unio quæ cernitur in creaturis: ex eis enim aggregatis constituitur totum quoddam collectivum, quod aliquo modo majus est qualibet unâ earum rerum, quæ aggregationem illam ingrediuntur, totumque illud constituunt. Nam totum est majus quâlibet sui parte. At in mysterio incarnationis, etiamsi facta sit vera & semper duratura unio hypostatica, quâ Verbum caro factum est, & duæ distinctæ naturæ, nempe divina & humana, in una Filii personâ nunc inveniuntur, quam propterea personam compositam veteres orthodoxo sensu dixerunt; non licet tamen dicere *Deum Filium, aut Deitatem partem esse hujus personæ compositæ*: sed dicendum est; *Deum Filium jam assumtâ servi formâ, nec amissâ Dei formâ, esse hanc personam compositam*. Nam Deus aut Deitas nullius rei pars esse potest; quia nihil Deo aut Deitate majus esse potest nec mole, nec virtute, nec dignitate, nec ullâ aliâ perfectione: totum autem majus est parte, & pars minor est suo toto: & (ut loquitur Scotus) omnis pars

potest excedi, & parte totum est perfectius; contra rationem autem infiniti est, posse excedi, nihil est perfectius infinito: ergo Deus, qui infinitus est, Deitas quæ infinita est, non potest esse pars. Scot. in 1.sent. dist.8.quæst.1.num. 5. & in 3.sent.dist.1.quæst.1. num. 16. Assumtione humanitatis non augetur Deus: quia non est, quo crescat divina perfectio; ut rectè monet August. l. 6. de Trin. c. 8. Est quidem per eam unionem sublimata humanitas; at nullum Deo accessit incrementum: neque Filium assumta caro facit Patre aut Spiritu Sancto majorem; sed eis manet quoad Deitatem æqualis, quoad humanitatem autem est minor Patre & minor Spiritu Sancto, & minor seipso; nam exinanivit seipsum, formam servi accipiens, non minuens formam Dei. Illud (inquit Thomas) quod est perfectum in se, non unitur alteri ad acquirendam aliquam perfectionem; sed ad communicandum: & sic Deus homini uniri voluit; non propter se, quia non habet quo crescat ejus perfectio; sed propter hominem, cui subveniendum erat. Sicut etiam Deus est in omnibus per essentiam, præsentiam, & potentiam, suam bonitatem in omnibus diffundendo: ex quo tamen nihil sibi accrescit. Hæc Thomas, in 3.sent.dist.1.quæst.1.ad 2.

7. Ex attributo simplicitatis, patet: ***Attributa Dei essentialia neq; ab essentiâ divinâ, neque inter se realiter distingui. Et quamvis personæ realiter inter se, seu à se invicem, distinguantur; eas tamen non esse partes Dei, neque ullam efficere in Deo compositionem: aut impedire simplicitatem.*** Unde ait Augustinus: Hæc Trinitas unus est Deus: nec ideò non simplex, quia Trinitas. Neque enim propter hoc naturam istam boni simplicem dicimus; quia Pater in ea solus, aut solus Filius, aut solus Spiritus Sanctus. Non enim sola est ista nominis Trinitas sine substantia personarum, sicut Sabelliani hæretici putaverunt. Pater qui genuit simplex est, & Filius qui genitus est pariter simplex est: & hoc est illud de quo genitus est. Sed ideò simplex dicitur, quoniam quod habet, hoc est: excepto quod relativè quæque persona ad alteram dicitur. Nam utique Pater habet Filium, nec tamen ipse est Filius. Et Filius habet Patrem, nec tamen ipse est Pater. In quo ergo ad seipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad seipsum dicitur vivens, habendo utique vitam, & eadem vita ipse est. Propter hoc itaque natura dicitur simplex, cui non sit aliquid habere, quod vel possit amittere; vel aliud sit habens, aliud quod habet: sicut vas aliquem liquorem, aut corpus colorem, aut aër lucem sive fervorem, aut anima sapientiam: nihil enim horum est id, quod habet. Hæc Augustinus, lib. 11. de Civitate Dei, cap. 10. Vide 1.sent.dist. 8. & suprà, cap. 33.

2. Invisibilitas. 8. Simplicitati adhærescit *invisibilitas*. Deitas oculis corporeis cerni non potest. Cerni quidem potest oculis cordis, sed diversimodè: est enim quædam Dei visio non concessa immundo cordi; est quædam Dei visio negata miseris, & solis concessa beatis. Præterea ne à puris quidem & beatis mentibus videri potest perfectè seu comprehendi secundùm perfectionem visi, etsi perfectè videri potest perfectione videntis, eâque insatiabili.

3. Perfectio & sufficientia. 9. Deus est *perfectissimus in se & sibi sufficiens*, neque ulla alia re opus habet ad perfectam beatitudinem: neque lædi neque juvari à quoquam potest. Et potens est etiam sine mediis, quamcunque vult, perfectionem conferre creaturæ. Neque est ulla extra Deum perfectio, nisi ab ipso: neque ulla est in creaturis perfectio, cujus perfectionis perfectio θεοπρεπῶς unitè & eminenter in una simplicissima Dei essentia non contineatur. Vide Thes. 6.

10. Apud Deum non est transmutatio aut conversionis obumbratio. *Immutabilitas* tamen hæc non est saxea, ferrea, rigida, fatalis, implacabilis; sed est divina, perfectissima, optima. Etsi Deus pœnitudine propriè dicta non ducitur; pœnitudinis tamen perfectionem Deum decentem immutabiliter possidet, modo mortalibus ineffabili & incomprehensibili. Ideo pœnitentiâ duci & mutari, dicitur loquutione metaphoricâ, propter pœnitentiæ & mutationis perfectionem θεοπρεπῆ in operibus ejus relucentem, in effectu, sine mutatione in affectu. *4. Immutabilitas.*

11. Deus utrinque *æternus* est, seu necessariò, immutabiliter, semper est, sine principio durationis, sine vicissitudine, sine fine. *5. Æternitas.*

12. Deus essentiâ *immensus* est, & ubique præsens, sine extensione, sine mistione cum re ullâ, implens omnia, continens omnia, excedens omnia. Deus secundùm essentiam neque accedit neque recedit; sed secundùm quædam effecta & signa præsentiæ divinæ. *6. Immensitas.*

Attributa divina communicabilia creaturis.

13. Deus vitam vivit perfectissimam, est incorruptibilis, & solus habet immortalitatem, in se & ex se, necessariò & essentialiter. Ipse est αὐτοζωή. Reliqua viventia vivunt Dei beneficio & nutu. *1. Vita.*

14. Deus uno simplici, æterno, & immutabili actu penitùs cognoscit, & per suam essentiam perfectè intelligit omnia intelligibilia, seu quicquid unquam sciri, intelligi, aut cognosci potest. Etiam singularia, & internos cogitatus, minima quæque, præterita, præsentia, futura: necessaria, contingentia: bona, mala: certò eventura, simpliciter eventura, tantùm conditionaliter eventura, non eventura: possibilia, impossibilia; uno verbo, omnia. *2. Intellectus.*

15. Quamvis simplicissimè una sit *scientia* in Deo: nostro tamen concipiendi modo, quoad objecta externa, non ineptè à scholasticis (1.sent. dist. 38. & Thom. 1. part. quæst. 14. art. 8.) distinguitur in scientiam simplicis intelligentiæ, & scientiam approbationis, & scientiam visionis. Prima & tertia solam important notitiam; secunda includit etiam beneplacitum, & sic est omnium rerum decretoria, partim effectivè, partim permissivè. Prima decretum antecedit, tertia præsupponit. Etsi scientia approbationis & scientia visionis, secretâ consideratione voluntatis, & solius notitiæ habitâ ratione, coincidunt. Ut maneat distinctio tantùm bimembris: in *scientiam simplicis intelligentiæ*, quæ scientia naturalis dicitur, quâ Deus novit omnia possibilia; & *scientiam visionis*, quam vocant scientiam liberam & intuitivam, quâ solâ intuetur futura & præterita & præsentia. Utraque scientia respicit non solùm absoluta objecta, sed etiam conditionata, seu rerum connexiones, illa quidem possibiles; hæc futuras. *Scientiæ divinæ distinctio.*

16. Quidam Theologi mediam quandam prædicant scientiam conditionatorum, determinatam quidem, at hypotheticam, & decreto Dei antecedaneam. Eam nos de futuris peccatis haud gravatè concederemus, nisi quædam argumenta obstarent. Neque tamen peccatum decreto Dei effectivo (cum Florinianis & Libertinis) acceptum referimus, sed soli creaturæ peccanti, præ- *De scientia media.* *De Florinianis & Libertinis vide cap. 37.*

VIO

vio tamen decreto Dei permissivo, sine quo peccatum non erit; ac propterea ante aut præter illud decretum non potest præsciri ut certò futurum ex quacunque hypothesi; quia præsuppositio decreti permissivi ab æterno determinati est hypothesis sine qua non est futurum, adeóque sine qua sciri non potest ut futurum, sed tantùm ut possibile. (sicut alia omnia possibilia, quæ sunt objecta simplicis intelligentiæ.) sed posito decreto divino permissivo, præscitur ut futurum: præscitur, inquam, scientiâ visionis, connexionem permissam intuente. Propterea dixit Augustinus, non fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo. Enchirid. cap. 95. Item: Nihil fit visibiliter & sensibiliter, quod non de interiore invisibili atq; intelligibili aulâ summi Imperatoris, aut jubeatur, aut permittatur. Lib. 3. de Trinit. cap. 4. Omnis igitur scientia futuri, sive absoluti sive conditionati, præsupponit Dei decretum de ejus rei futuritione, sive absolutâ, sive conditionatâ; adeóque est scientia visionis.

17. *Voluntas* in Deo non est potentia aut habitus sine perfectione actûs, sed est purus ac simplex actus semper exercitus sive semper volens. Adeò ut, quamvis liberrima sit Dei voluntas, non tamen possit simpliciter suspendere actum volendi, ita ut cesset velle: talis enim libertas imperfectionem supponit; ac propterea Deo convenire non potest. Libertas autem voluntatis divinæ ad utrumlibet omnis est respectu quorundam terminorum sive objectorum, quæ simpliciter posset velle, aut non velle: quia non habent connexionem naturaliter necessariam cum voluntate Dei.

3. *Voluntas.*

18. Nulla voluntatis perfectio Deum decens deest voluntati divinæ. Voluntas enim divina est ipsa Dei essentia: adeóque naturaliter atque infallibiliter sanctissima, justissima, optima, imò ipsa sanctitas, justitia, bonitas. Omnis appetitus creati perfectio Deum decens adest voluntati divinæ: proinde ad voluntatem divinam pertinet perfectio στοργῆς amoris, odii, iræ, misericordiç, omniumque affectuum, & omnium virtutum moralium; ut justitiæ, clementiæ, fortitudinis, liberalitatis, &c.

19. Deus suavissimâ necessitate naturæ divinæ & delectatione seu complacentiâ necessariâ atque inseparabili vult seipsum, vult suam gloriam. Aliam autem extra se bonitatem, etiam moralem, non necessariò vult, quantum ad exsistentiam: at exsistentem bonitatem moralem aversari non potest; sed hypotheticâ necessitate eam vult & amplectitur, ut habentem nexum necessarium cum summo bono seu sanctitate Dei, cum quâ omnis bonitas moralis actu exsistens conjuncta est per similitudinem, ut in imagine.

20. Omnis bonitatis moralis suprema regula æternaque lex est voluntas Dei. Et nihil est moraliter bonum, nisi quatenus conforme est divinæ voluntati, quæ est ipsa bonitas essentialis: adeò ut absolutè sine ulla injustitiâ à Deo, & quidem solo, dici possit, *sic volo, sic jubeo: stat pro ratione voluntas.*

21. Objectum voluntatis per se est bonum: neque possibile est, ut malum simpliciter sub ratione mali appetatur ullo appetitu, sive naturali, sive animali, sive intellectuali. Malum tamen appeti potest κατ' ἄλλο, sub ratione boni, aut propter bonum cui adhæret. Et bene sic appetitur, quando minus malum adhærescit majori bono, & non obstante malo appetitur illud bonum: malè autem appetitur, quando minori bono adhærescit majus malum, & non obstante malo majore appetitur minus illud bonum: id quod fit à peccantibus: malum enim morale, quod malorum est maximum, tantum est malum, ut nulli possit adhærere majori bono, propter quod appetendum sit. Malum tamen physicum potest adhærere majori bono per se appetibili, propter quod bene (licet κατ' ἄλλο) appeti potest ipsum malum physicum, quod sine culpa potest aliquis vel efficere vel sustinere, propter majus adjunctum bonum. Hujusmodi malum intelligitur, quando Dominus apud Esaiam, 45, 6. dicit se creare malum. quem locum, contra hæresin Colluthi, negantis *Dominum facere mala*, adducit & exponit August. hæres. 66.

De Colluthio & Colluthianis vide cap. 38.

22. Deus malum metaphysicum nullo modo vult: neque quisquam velle potest malum metaphysicum, neque per se neque per accidens. Damnati nolunt esse, & volunt mutationem sui status: at non volunt non esse; nam velle nihil seu non esse, est non velle. Deus malum physicum vult propriè, licet non per se, sed tantùm κατ' ἄλλο, propter majus adjunctum bonum. At malum morale seu peccatum Deus non vult propriè ullo modo, neque per se neque per aliud: non enim ejus auctor aut suasor esse ullo modo potest, aut cupere ut ab alio fiat, aut facto delectari. Vult tamen permittere peccatum, non legali; sed tantùm physicâ & supernaturali permissione, seu non-impeditione. Interim divina ista permissio neque otiosa est, neque maligna.

23. Bona quędam vult Deus esse tantùm legaliter necessaria: quędam vult esse physicè aut supernaturaliter necessaria. Illa vult exigere; ista vult etiam efficere, aut ut fiant efficaciter procurare.

24. Appetitio quidem & volitio divina semper est perfectissima, & per se, quoad actum volendi, qui non est in Deo varius, aut κατ' ἄλλο: quædam tamen objecta, quà talia, non sunt per se appetibilia; quia non sunt per se bona.

25. Optationes illæ & querelæ, quæ ἀνθρωποπαθῶς Deo, in sacris literis, tribuuntur, non aliquam infirmitatem aut impotentiam important in Deo; sed naturalem ostendunt & serium Dei amorem, atq; immutabilem bonitatem, quâ amat justitiam & obedientiam sibi à creatura debitam, & seriò vult creaturæ obedientis felicitatem: & odit omnem injustitiam; neque delectatur morte morientis. uti testatur per Prophetas, Jer. Thren. 3, 33. Ezek. 18, 32. & cap. 33. vers. 11.

26. Quæ Deus vult esse legaliter necessaria, id est, quæ lege suâ jubet, illa neque physicè neque supernaturaliter impedit. Quæ Deus vult esse legaliter impossibilia seu illicita, id est, quæ lege suâ vetat, ad illa neque physicè, neque supernaturaliter impellit.

27. Actum moraliter malum, qui Deo tantùm permittente evenit, Deus non vult, sed aversatur; actûs tamen illius mali usum bonum Deus vult & efficit. Sic de usu actûs mali verè dicitur: *sicut Domino placuit, ita factum est.* At de actu ipso malo non verè dicitur, nisi, vel explicitè vel implicitè, interponatur verbum [*permittere.*] *sicut Domino placuit* [permittere,] *ita factum est.* Non enim id vult Deus quod lege suâ prohibet; etiamsi volens permittat, seu velit permittere. Vide 2. sent. dist. 37.

28. Aliquando bonâ voluntate homo vult, quod Deus non vult. sic voluit David condere templum.

templum. Et rursus fieri potest, ut malâ voluntate homo velit, quod Deus vult voluntate bonâ, ut Christum pati. Dei autem voluntas semper est bona.

29. Distinctio voluntatis divinæ in absolutam & conditionatam non est repudianda: neque illa in antecedentem & consequentem, sano sensu intellecta: modò nihil in Dei voluntate incertum; nihil in eâ prius aut posterius, statuatur.

30. Quicquid vult Deus voluntate signi, vel exigere vel efficere, &c. idipsum vult etiam voluntate beneplaciti. Neq; opponenda sunt voluntati internæ signa externa; sed supponenda seu subjicienda, & cum eâ componenda.

31. Quæcunque vult Deus voluntate revelatâ, eadem priùs arcanâ voluntate vult. Distinctio autem voluntatis divinę in arcanam & revelatam, non est admittenda respectu unius ejusdemque objecti, eodem tempore eodemque modo considerati, ac si Deus unam eandemque rem velit simul arcanâ & revelatâ voluntate; aut eam non esse velit arcanâ, quam esse vult voluntate revelatâ. Sed intelligenda est hæc distinctio quoad diversa objecta simul, quorum alterum se velle Deus revelavit; alterum vult quidem, at nondum se velle revelavit: aut de eodem objecto non eodem tempore spectato: aut etiam de ὅτι & διότι ejusdem volitionis ejusdem objecti, uno certo tempore spectati, sæpe enim τὸ ὅτι quod Deus velit hoc vel illud, revelatur, cujus tamen volitionis τὸ διότι latet.

32. Moralis perfectio voluntatis divinæ, quatenus est in ipso Deo, infinita est, ac necessaria, non dependens ab arbitrii libertate. Propterea Deus necessariò (necessitate suavissimâ planéque divinâ) & infinitè clemens est, & misericors, & justus, &c. At infinitam hanc suam perfectionem Deus exserit in effectis externis, non necessariò & secundùm modum suæ infinitatis; sed pro arbitrio secundùm modum suæ libertatis: miserans quos vult, indurans quos vult, & dona sua distribuens & judicia exercens, prout vult; illæsâ semper naturali & immutabili Dei bonitate, seu infinitâ illâ perfectione morali.

33. Deus lætatur in omnibus operibus suis: bonus est ac benignus omnibus vitam cum sensu habentibus: solis amicus est electis suis, Angelis & hominibus. solos electos, (ut de hominibus loquamur,) licet per naturam corruptam filios irę, ita gratis dilexit, ut illis ante jacta Mundi fundamenta præparaverit regnum cum beatis Angelis possidendum: & illorum eximio atque ineffabili amore, non pepercerit Filio suo unigenito, in quo eos elegit ante jactum mundi fundamentum; sed tradiderit illum in mortem, & proposuerit ipsum propitiatorium in sanguine ipsius: idoneum illud quidem & sufficiens omnibus hominibus reconciliandis & salvandis, si naturam spectes remedii; multisque etiam reprobis beneficia quædam, etiam spiritualia, procuraturum: atque si conditio gratuiti fœderis ab omnibus præstetur, hypotheticè salutem etiam æternam omnibus allaturum; solis tamen electis in salutem æternam profuturum, destinato Dei consilio & certo eventu.

34. Omnes alios homines odit Deus, & manet super eos justissima Dei ira; & ultricibus flammis, terribili quidem at justo Dei judicio, ac irreprehensibili severitate, in æternum addicuntur.

35. Irascitur quidem Deus suis quandoque electis, sed irâ tantùm amicâ, Paternâ, & castigatrice, sine odio castigati, sine intercisione æternæ dilectionis. Iræ autem & odii nominibus nulla intelligenda est in Deo perturbatio: sed perfectio quædam θεοπρεπὴς se exserens in effectu, quomodo, quando, & erga quos liberrimè & justissimè vult Deus, sine ullâ perturbatione in affectu. Nam (ut Augustini verba usurpem) Deus secundùm Scripturas irascitur; nec tamen ullâ passione turbatur. hoc enim verbum vindictæ usurpavit effectus; non illius turbulentus affectus. *Aug. lib. 9. de Civit. Dei, cap. 5.*

36. Deus *justus* est in omnibus viis suis. Etiam in operibus misericordiæ relucet hæc justitia: nihil enim injustè agit: &, quorum vult, miseretur sine ulla violatione aut frustratione justitiæ. Justitia autem castigatrix & vindicatrix relucet peculiariter in castigatione & punitione divinâ. Hanc Deus, in naturæ suæ descriptione, sibi vendicat, Exod. 34,7. & Deut. 32,35. & alibi. Illa justitia generalis spectatur in libertate & sanctitate Dei; non in merito creaturæ. Ista judiciaria justitia cernitur in merito creaturæ, & sanctitate etiam Dei, qui mundior est oculis quàm ut intueatur, seu impunitam dimittat, iniquitatem. Habak. 1,13. Psal. 5, 5. 6.7. & Ps. 11,5.6.7. & exsecutione justitiæ delectatur. Prov. 1,26. Jer. 9,24. *Vide Alexand. Alens. in Summa Theologica part. 3. quæst. 1. Membro 4.*

37. Deus est *omnipotens*. Nihil illi impossibile, nihil difficile aut laboriosum. quamvis non possit facere, ut contradictoria sint simul vera: quia non potest mentiri, aut seipsum abnegare. *4. Potentia.*

38. *Unus* est Deus. Neq; possibile est esse plures veros Deos. Unus Creator, unus Salvator, Dominus Deus noster, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Cui sanctæ & individuæ Trinitati, soli vero Deo, sit omnis laus, honor & gloria in secula seculorum. Amen. *5. Unitas.*

CAPUT TRIGESIMUM-QUINTUM.

Theses de personarum Trinitate in unitate simplicissimæ Deitatis.

Thesis 1. MYsterium Trinitatis non potest homo lapsus certò intelligere per rationem naturalem, absque revelatione supernaturali. quamvis per lumen naturæ certò cognoscere possit ea, quę ad unitatem pertinent essentiæ divinæ.

2. Ex divina revelatione patet unum esse Deum, non plures naturâ Deos; plures tamen esse, nempe tres, inter se realiter distinctos: quorum unusquisque est Unus verus ille Deus, & qui omnes simul sunt Unus verus ille Deus.

3. Hi tres sunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, in quorum trium unum nomen baptizamur. Pater non est Filius; Spiritus Sanctus neque Pater est neque Filius: sed propter uniuscujusque proprietatem tres personæ sunt, & propter individuam Deitatem sunt unus Deus, & propter singulorum perfectionem partes uniusDei non sunt. *Vide suprà cap. 34. de natura Dei, Thes. 1.*

4. Hujus mysterii non obscura exstant vestigia in veteri Testamento: (Gen. 1,26. 27. & Gen. 3, 22. Psal. 110,1. Esai. 48, 16. & alibi) at expressa magis & illustria ejus documenta in novo Testamento reperiuntur; ut in historia baptismi Christi, Matth. 3. & Joan. 1. Et in formula baptismi per Apostolos administrandi, Matth. 28,19. Et in illa Christi promissione, *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis*, &c. & alibi. *Joan. 14, 16.*

5. Pater

5. Pater ad Deum est sola persona divina illa, quæ à nullo est; at Pater ad creaturam est persona illa non sola, sed cum Filio & Spiritu Sancto: quæ sanctissima & individua Trinitas est unus noster Deus & Pater, qui est in Cœlis.

6. *Personam* quando dicimus in hoc argumento, non intelligimus Larvam; sed substantiam seu subsistentiam [ὑπόστασιν] individuam, intelligentē, incommunicabilem, non sustentatam in alio, neque habentem ad aliud dependentiam, quæ completum sit principium activum, & quæ proprio suo subsistendi modo ab aliis realiter distincta sit. Quâ descriptione excluduntur, accidens, & genus, & species, & differentia, & substantia ἄλογος: nec ipsa divina essentia persona est, quatenus pluribus personis communis est; excluduntur etiam humana Christi natura, & anima humana separata (quę tamen imperfecta vel incompleta persona dici posset) & omnis pars, & omnino omnis natura seorsim ab omni completę subsistentiæ modo considerata. Brevius eodem sensu describi potest persona: suppositum intelligentiâ & voluntate præditum, completum liberumque actionum suarum principium.

Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 8. Filium denotat his verbis, ἡ αὐτοζωὴ, ἡ αὐτοτελὰς σοφία.

7. Filius Dei, seu ὁ λόγος, non est verbum insitum aut prolativum; sed est Deus apud Deum, seu persona divina, υἱὸς αὐτοτελὴς, intelligentiâ & voluntate præditus (Joan. 1. Matth. 11, 27. &c.) liberè agens (Joan. 5, 21.) alius à Patre (Joan. 5, 32. 37. & 8, 16. 17. 18.) nempe alius personaliter, non aliud. Nam quoad essentiam idem est cum Patre Deus. (Joan. 20, 28. Rom. 9, 5. &c.)

8. Spiritus Sanctus est aliquis per se subsistens (Joan. 15, 26. & 16, 13. 14.) intelligens, (1. Corinth. 2.) volens liberéque agens, (1. Corinth. 12.) alius personaliter à Patre & à Filio. (Joan. 14, 16, 26. & 15, 26.) Idem cum Patre & Filio Deus: est enim unus verus ille Deus, in cujus nomen baptizamur, & qui, sicut promisit, habitat in nobis ut in templo suo, qui remittit peccata, & nos sanctificat, &c. (Levit. 26, 12. 13. 2. Corinth. 6, 16. 1. Corinth. 6, 19. Jerem. 31, 31. 32, 33. 34. &c.

9. In his personis ordo originis est, secundùm quem procedit non essentia ab essentia, absolutè & in abstracto accipiendo essentiam, non essentia à persona, non persona ab essentia, non unus Deus ab alio Deo; sed una persona ab alia persona vel aliis personis, Deus de Deo: omnes enim personæ sunt unus Deus, & unaquæq; perfectus Deus. Sunt autem in divinis duæ personæ procedentes, nempe Filius & Spiritus Sanctus; una persona prorsus ἄναρχος, nempe Pater. Neque est in Divinis præter istas tres personas aliquis quartus, aut aliquid aliud.

10. Filius procedit à solo Patre, qui solus generat unigenitum suum Filium. Spiritus Sanctus procedit secundùm originem à Patre Filioque, ut uno communi, non Genitore; sed Spiratore. Ideò utriusque Spiritus dicitur, & ab utroque accipere, ab utroque mitti.

11. Producuntur (ut ita loquar) & procedunt personæ divinæ per essentiæ divinæ communicationem, quam scriptura dationem appellat & acceptionem (Joan. 5, 26. & 16, 13. 14. 15. &c) ubi talis intelligenda est acceptio, qualis intelligitur quando dicimus; *Filium à Patre accepisse naturam, creaturam à Deo accepisse suum esse:* non autem talis, qualis est quando pauper accipit eleëmosynam, aut aliquis jam exsistens accipit aliquid diversum ab accipiente.

12. Datur autem & accipitur non alia aliqua natura, sicut in creatione & generatione creaturæ, sed ipsa essentia dantis; adeò ut omnia, quæ habet Pater, eadem sint & Filii, & nec nisi modo habendi vel subsistendi distinguantur: quæ enim Pater habet ἀγεννήτως, illa omnia Filio dedit gignendo; accepit Filius nascendo, possidetque γεννητῶς. Intelligo autem omnia *communicabilia*, id est, omnia præter modum habendi Paternum, ipsamque dationem: ista enim dare, esset non dare. Per nativitatem igitur Filius idem est per omnia quod Pater, exceptâ paternitate & ἀγεννησίᾳ Paternâ; adeóque etiam hoc ipso quòd Filius est, etiam autor est idem cum Patre omnium, quorum autor est Pater, excepto ipso Filio, ejusque generatione. Et Spiritus Sanctus accipiendo ἐκπορευτῶς à Patre & Filio simul omnia, quæ illi habent communia, hoc ipso etiam necessariò ac inseparabiliter autor est omnium eorum, quorum autor sunt Pater Filiusque, excepto ipso Spiritu Sancto ejusque spiratione. Non spirat Pater sine Filio simul spirante: non creant Pater & Filius sine Spiritu Sancto inseparabiliter creante. Hinc natum est illud verissimum axioma, de inseparabilitate & indivisione operum Trinitatis ad extra.

13. Si modus quæratur illius communicationis in divinis, per quam producuntur & procedunt personæ procedentes, est ille planè inenarrabilis & incomprehensibilis, neque de illo affirmatio plena haberi potest ab ipsis Angelis, rudi tamen & maximam partem negativâ descriptione imperfectiones ab hac communicatione, sic removemus: Communicatio per quam producuntur & procedunt personæ divinæ, est incorporea, impassibilis, intransitiva seu immanens, non libera, sed necessaria; non coacta tamen, sed naturalis; non intentionalis impropria accidentalis, sed realis propria substantialis; non partialis, sed (ut ita loquar) totalis; non successiva, non instantanea, sed sine tempore semper perfecta in intemporali infinitate, communicatio seu datio, non alienatio, unius illius veræ Deitatis, seu essentiæ divinæ, per quam ipsum, à quo proceditur, principium unus est ille verus Deus, & per quam persona procedens est idem ille unus verus Deus: etsi non sunt una eademque persona, sed plures personæ realiter inter se distinctæ.

14. Solus Filius procedit nascendo per veram γέννησιν: nam Spiritus Sanctus, quamvis procedat per veram ἐκπόρευσιν, non tamen procedit υἱικῶς, sed ἐκπορευτῶς; neque est alius in Divinis Filius, nisi Unigenitus ille, qui est à solo Patre. Neque Pater & Filius sunt Pater, sed Spirator, Spiritûs Sancti. Quid verò intersit, quoad rationem intrinsecam, inter γέννησιν Filii & ἐκπόρευσιν Spiritûs Sancti, nescimus; non requirimus. quamvis aliqui discrimen istud adumbrare conentur per similitudinem intellectûs & voluntatis, quorum sententiam nos, ut falsam, haudquaquam damnatum imus. Interim τὸ ὅτι compertum habemus: τὸ πῶς οὐ περιεργαζόμεθα.

15. In singulis personis consideranda est *essentia communis*, & *modus proprius*: neque in Deo aliud est, aut cogitari debet, præter unam essentiam & tres modos, per quos cum essentia constituuntur personæ tres. *Modi* autem sunt: *modus Patris*, qui subsistit habetque essentiam πατρικῶς; & *modus Filii*, qui subsistit habetque eandem essentiam υἱικῶς; & *modus Spiritûs Sancti*, qui in ejusdem essentiæ unitate subsistit ἐκπορευ-

τῶς. qui tres modi ſimpliciſſimi & ſubſtantiales & ab eſſentia divinâ prorſus inſeparabiles ſunt; neque tamen ullam faciunt in Deo compoſitionem.

16. Horum modorum, ſeu, ut Græci loquuntur, τρόπων ὑπάρξεως, quadruplex munus animadvertere eſt, ſecundum quadruplicem eorum in ſumma ſimplicitate virtutem. 1. Conſtituunt perſonas, ut modi ſubſiſtendi. 2 Referunt perſonas per relationes, quas includunt. 3. Diſtinguunt perſonas inter ſe, quâ proprietates ſunt. 4. Notificant perſonas per rationes quaſdam notificantes quas ſuppeditant, quæ rationes Græcis ἔννοιαι, item γνωρίσματα, Latinis *notiones*, nuncupantur.

17. *Modus Paternus* eſt, per quem Pater eſt perſona illa divina, quæ eſt principium prorſus ἄναρχον, generans Filium, & quidem talem, cum quo communi ſpiratione emittit Spiritum Sanctum in unitate numericâ ejuſdem ſimpliciſſimæ eſſentiæ: ita ut ſimul auctor ſit omnium eorum, quorum auctor eſt Filius, aut Spiritus Sanctus. *Modus Filii* eſt, per quam Filius eſt perſona illa divina, quæ eſſentiam à Patre habet γεννητῶς, hoc eſt, ita, ut quicquid Pater eſt, hoc idem Filius ſit, exceptâ Paternitate; & quicquid agit Pater, exceptâ generatione ipſius Filii, hoc ſimul cum Patre & à Patre agat Filius. *Modus Spiritûs S.* eſt, per quem Spiritus Sanctus eſt perſona illa divina, quæ à Patre Filioque, ut uno principio, eſſentiam divinam habet ἐκπορευτῶς hoc eſt, ita, ut quicquid communiter ſunt, aut agunt, Pater Filiuſque, exceptâ ſpiratione activa, hoc ipſum cum illis æqualiter ſit agatque Spiritus Sanctus.

Unitatem numericam hic opponimus unitati ſpeciei aut generis, & pluribus numero differentibus: non autem unitati quoad univerſitatem, de quâ ſuprà, cap. 33. §. 19.

18. Ab uno modo plures accipi poſſunt *notiones* ſeu rationes notificativæ, adeò ut minimum quinque ſint notiones, quarum duæ ſunt propriæ Patri: nempe una negativa, quæ ſynecdochicè *innaſcibilitas* dici conſuevit; & alia affirmativa, nimirum Paternitas ſtrictè ſumta, (alia notio eſt, quâ intelligitur genitor; alia, quâ ingenitus: inquit Auguſtinus, libro 5. de Trinitate, capite 6.) una communis Patri Filioque, nempe ſpiratio activa; una propria Filio, nempe filiatio; una propria Spiritui Sancto, nempe proceſſio ſtrictè ſumta, ſeu, ut quidam loquuntur, ſpiratio paſſiva (abſque ulla tamen paſſibilitate in Deo:) unde apparet quatuor eſſe directè relativas notiones, nam innaſcibilitas non niſi reductivè relatio eſt, quia nimirum negat relationem; quatuor uni alicui perſonæ proprias, nam ſpiratio activa communis eſt Patri Filioque; ſeu (ut loquitur Thomas 1. part. quæſt. 36. art. 4. ad 1.) eſt una proprietas in duobus ſuppoſitis, quorum eſt una natura. & quinque minimum notiones. Non tamen idcirco poteſt Deus appellari quinus aut quaternus, ſed tantùm Trinus: quia tres tantùm ſunt perſonæ, ſecundùm tres modos perſonarum conſtitutivos, qui Baſilio *characteres* & veluti formæ quædam perſonales; aliis, eodem ſenſu, *proprietates characteriſticæ* non immeritò nuncupantur: qui tres modi perſonas tres, per notiones quæ à modis ſuppeditantur, notificant; per relationes autem, ſive perſonales, ſive communem illam, referunt, per proprietates diſtinguunt, per ſeipſos conſtituunt. Et quamvis duo diſtincti modi in una communi notione aut relatione conveniant, non tamen datur una communis perſonalitas aut perſona ὑποστατική, ſed manent duæ diſtinctæ perſonæ; quia manent duo diſtincti modi perſonales, qui in uno ſuppoſito convenire non poſſunt: per unam tamen communem notionem innoteſcunt ut unum principium, ſeu unus Spirator.

Baſil. lib. 2. contra Eunomium.

19. *Relationes* & *notiones* plures ejuſdem perſonæ diſtinguuntur inter ſe ſolâ ratione: non tamen purè; ſed eminenter & virtualiter. Modi diverſarum perſonarum inter ſe, item eſſentia & perſona, item perſona & modus, item eſſentia & modus, diſtinguuntur modaliter; ſed diverſis diſtinctionis modalis gradibus. Pura enim & maxima diſtinctio modalis eſt inter oppoſitos modos, quorum alter neque de altero prædicari poteſt, neque in alterius includitur ratione formali; neque cum altero convenire poteſt uni ſuppoſito. Proximus huic diſtinctionis modalis in divinis gradus eſt inter eſſentiam & modum: tertius inter eſſentiam & perſonam: quartus gradus & minima diſtinctio modalis, tantùm non diſtinctio rationis, parum à virtuali diſtans, eſt inter perſonam & modum. Inter ſolas perſonas in Divinis eſt realis diſtinctio, non tamen eſſentialis aut abſoluta; ſed tantum hypoſtatica, ſeu perſonalis & relativa, ſecundùm oppoſitionem perſonarum inter ſe internam relativam realem.

20. Nulla datur in Divinis *diſtinctio realis abſoluta*; non enim ſunt in Divinis plura realia abſoluta. Nulla datur in Divinis *diſtinctio formalis*, qualis eſt inter gradus eſſentiales; quia una eſt tantùm ſimpliciſſima & perfectiſſima eſſentia. Ideo quicquid de aliqua perſona divinâ abſolutè aut ſubſtantialiter dicitur, id intelligendum eſt communiter, ſine excluſione aliarum perſonarum. Scotus, ponens in Divinis diſtinctionem formalem (in 1. ſent. diſt. 2. quæſt. ult. & diſt. 8. quæſt. 4.) alio ſenſu accipit formalem diſtinctionem, nempe pro non-identitate rationis formalis, qualis reperitur tum in eis, quæ nos dicimus *diſtingui virtualiter*; tum etiam in eis, quæ dicimus *diſtingui modaliter*. quocirca miſsâ omni Logomachiâ, retineamus propoſitam doctrinam de diſtinctionibus in Divinis.

21. Sanctiſſima Trinitas eſt ὁμοούσιος, id eſt, unius ejuſdemque ſimpliciſſimæ eſſentiæ, eſt coæterna, coæqualis, & tam in eſſendo, quàm in operando inſeparabilis, in operatione ad extra: etiamſi operationes ad intra non ſint Trinitati communes; non tamen propterea ulla perſona divina eſt prior aliâ, aut major aliâ, aut ab alia ſeparabilis. Minor quidem eſt Filius, & operatur quædam propria opera externa; ſed non, niſi ſecundùm formam ſervi, quæ forma ſervi opus eſt Trinitatis.

22. Propter ordinem originis mitti dicitur perſona illa, quæ Deus eſt, de Deo; quamvis inſeparabiliter adſint omnes perſonæ.

34. Poteſt una perſona certo modo venire & præſens eſſe, quo præſens non eſt alia: opus tamen illud, per quod modo iſto venit & præſens eſt una perſona, eſt opus Trinitatis: quæ etiam inſeparabiliter præſens eſt, licet non iſto modo; exempli gratiâ, in carne.

24. Omnis perſona divina venit; ſed non omnis mittitur. Eſtque omnis miſſio perſonæ alicujus divinæ ab illo à quo procedit ſecundùm originem. Ideo Filius in forma Dei mittitur à ſolo Patre; in forma autem ſervi, à Trinitate.

25. Adventus omnis, aut miſſio, perſonæ divinæ fit per opus aliquod externum Trinitatis:

tis: non autem per novam aliquam & peculiarem operationem unius personæ, vel duarum personarum.

26. Quamvis inseparabiliter operetur Trinitas ad extra; inseparabilitas tamen non tollit ordinem operandi, qui est secundùm ordinem personarum inter se quoad originem. Neque ordo obstat, quò minùs unaquæque persona sit immediatus & perfectus auctor totius operis: est enim una simplex indivisa operatio Trinitatis ad extra. Ità Pater per Filium creat, ut ipse non minùs quàm Filius, & Filius æquè ac Pater, nec minùs Spiritus Sanctus quàm Pater & Filius, sit immediatus & perfectus Creator; & ipsa Trinitas unus Creator: sic in omni opere externo.

27. Attributum, aut opus commune, Trinitatis appropriatur sæpe uni personæ, propter similitudinem ad illud, quod revera personæ alicui proprium est; & propter dispensationem mysterii pietatis ac salutis humanæ. Sic Patri appropriatur commune nomen *Deus*; Filio nomen sapientiæ; Spiritui Sancto distributio donorum spiritualium. Patri etiam præcognitio & electio, &c. Istâ tamen appropriatione non excluduntur aliæ personæ, neque participationis gradus constituuntur: omnia enim illa, quæ determinatis personis per appropriationem tribuuntur, sunt reipsa communia Trinitati, & æqualiter atque indivisè singulis conveniunt personis.

28. Unus est indivisus cultus, quo invocatur & colitur à nobis sanctissima Trinitas, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: quæ Trinitas est unus ille Dominus Deus noster & Pater Cœlestis, quem adorare & cui soli servire debemus, sive nominetur Pater; sive Filius; sive Spiritus Sanctus; sive omnes tres; sive Deus, absolutè. Propter ordinem tamen originis & ordinem dispensationis mysterii salutis nostræ, sæpe (etsi non semper) appropriatur Patri precum exauditio; sicut Spiritui S. appropriatur precum gemituumque suggestio. Filio autem propter assumtum hominem & munus mediatorium, propriè convenit mediatio & intercessio; quamvis, qua Deus, invocetur & exaudiat cum Patre & Spiritu Sancto.

29. Loquutio de Deo expressè in scripturis posita, sine dubio recipienda est, & αὐτόπιστος haberi debet, ad illamque omnis alia loquutio exigenda est. At loquutio, quæ neque αὐτολεξεὶ in scripturis divinis exstat; neque cum expressis scripturæ loquutionibus sensu concordat, est simpliciter repudianda: quales sunt multæ hæreticorum loquutiones. Loquutio autem sensu congruens cum scriptura, & cujus veritas per evidentem consequentiam ex verbis scripturæ demonstrari potest, quamvis expressè posita in scripturis non reperiatur, non est statim repudianda: sed, si perspicua sit & utilis, retinenda est; si inutilis, mittenda est; si ambigua sit aliqua loquutio utilis, adhibenda distinctio est. Cavenda autem inanis Logomachia; ne, ubi constat de re, certemus de nomine.

30. Non videtur rejicienda illa Thomæ Aquinatis admonitio, dicentis: Quia spirans adjectivum est, spirator verò substantivum, possumus dicere; quòd Pater & Filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorum: non autem duo spiratores, propter unam spirationem: Nam adjectiva nomina habent numerum, secundùm supposita; substantiva verò à se ipsis, secundum formam significatam. Quod verò Hilarius (lib. 5. de Trin.) dicit; Quòd Spiritus Sanctus est à Patre & Filio auctoribus, exponendum est, quòd ponitur substantivum pro adjectivo. Hæc Thomas, 1. part. quæst. 36. art. 4. ad 7. Secundùm hanc regulam videtur intelligendum, quod dicunt Athanasius in symbolo, & Aug. serm. 38. de tempore; non esse tres omnipotentes, sed unum omnipotentem: nempe substantivè accipiendo nomen, *omnipotens*: vel etiam adjectivè cum substantivo expresso vel subaudito multiplicàte essentias; non enim sunt tres omnipotentes dii, sed unus omnipotens Deus. Alioqui negari non potest, attributa divina de uno vero Deo dici etiam in numero plurali, propter pluralitatem personarum. Nam in sacris literis legimus, Elohim Kdoschim hu, אלהים קדשים הוא, *id est*: *Deus sancti ipse*. Josh. 24, 19.] אלהים חיים Elohim chajim, *Deus viventes*. Deuteronom. 5, 26. & Jerem. cap. 10. vers. 10. & cap. 33. vers. 36.] Elohim schophetim, אלהים שפטים, *Deus judicantes*. Psal. 58. vers. ult.] Item, *lætetur Israël in facientibus ipsum*. פעשיו *beyosau*. Psal. 149, 2.] Verba etiam plurali numero, ut Genes. 1, 26. *Dixit Deus: faciamus* [נעשה] *hominem ad imaginem nostram*. Et Genes. 20, 13. hithyu othi elohim, התעו אתי אלהים, *errare fecerunt me Deus*. Et Genes. 35, 7. niglu elau haelohim, נגלו אליו האלהים, *revelati sunt ad eum Deus*. Item, 2. Sam. 7, 23. הלכו אלהים, halechu elohim, *iverunt Deus*. Quæ omnia pluralitatem indicant suppositorum in unitate Deitatis. Nomen autem substantivum Elohim, quamvis in Lingua Ebræa sit formæ pluralis; quando tamen denotat verum Deum, significationem includit tum singularis numeri, propter unam Deitatem quam significat, (juxta illud, *Audi Israel*, Jehovah Elohénu Jehovah echad יהוה אלהינו יהוה אחד Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστι. Deuteronom. 6, 4. Marc. 12, 29. & David dicit: Elohim eli attah, אלהים אלי אתה, *O Elohim! tu es Deus meus*. Psalm. 63, 2.) tum etiam pluralis numeri, propter Trinitatem personarum; ideo aliquando construitur cum verbo vel epitheto plurali, in exemplis quæ memoravimus: addito interdum pronomine numeri singularis, הוא, ut in verbis illis Joshuæ, cap. 24. vers. 19. ut moneatur Lector, ita esse plures, nempe personas divinas, quæ dicuntur & sunt sanctæ, facientes, judicantes, &c. ut tamen hi tres non sint tres essentiæ, nec partes unius essentiæ; sed unus ille simplicissimus Deus, יהוה אחד, de quo alibi in scripturis dicitur, ואתה הוא σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ. Psal. 102. vers. penult. Hebr. 1, 12.] אתה הוא יהוה לבדך attah hu Jehovah Lebhaddécha, σὺ εἶ αὐτὸς κύριος μόνος. Nehem. 9, 6.] Et propter hanc summam unitatem simplicissimæ essentiæ, & consubstantialitatem individuæ Trinitatis, & in unaquaque persona plenitudinem impartibilis Deitatis, idem nomen Ebraicum & singulari numero positum, אלוה eloah, significat totam Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Psal. 18, 32. Job. 3, 23. & cap. 4. vers. 17. & in forma plurali prolatum, non modò plures personas, vel individuam Trinitatem, sed aliquando unam denotat personam; semperque Græco vocabulo numeri singularis exponitur, Θεὸς, quando de Deo vero dicitur: nam ad Filium dicit Propheta: Thronus tuus, אלהים ὁ Θεὸς ô Deus, in seculum seculi, &c. Psalmo 45, 7. Ep. ad Ebr. 1, 8.] Cogimur docendi caussâ, receptis uti grammaticorum vocibus, numeri singularis & pluralis: Deum tamen non dicimus

ſingularem; ſed unum: idque non numero, ſed univerſitate; uti ſupra declaratum eſt, cap. 33. §. 16. & 17. & 18.

31. Secundùm nullum unum nomen, (excepto vocabulo *perſona*, & quæ ejuſdem ſunt ordinis) poteſt dici perſona aliqua divina eſſe illud de illo, niſi ſecundùm commune nomen, in cujus ſignificatione unum ſunt perſona procedens, & perſona à qua proceditur. Sic rectè dicimus: *Deum de Deo, Lumen de Lumine, &c.* non autem, *Patrem de Patre* (accipiendo nomen Patris ad Deum) neque *Filium de Filio*, &c.

32. Vocabulum *perſonæ* excipio, & quæ ejuſdem ſunt ordinis, ut *hypoſtaſis, ſuppoſitum*: Nam, etſi verè dicitur perſona de perſonâ; non tamen ſunt una perſona, ſicut ſunt unus Deus. Perſona autem ſignificat ſubſiſtens in natura divinâ, diſtinctum proprietate aliquâ incommunicabili & relatione perſonali. ideò *perſona* neque merè ſubſtantialiter dicitur, neque ſecundùm relationem aliquam communem, neque omnino relativè; ſed abſolutè ſecundùm ſubſtantiam & propter relationem perſonalem, quam relationem, etſi non exprimit determinatè, indefinitè tamen importat: ideò non quidem *communiter*, ſed *indifferenter* convenit pluribus, pro numero determinatarum proprietatum. Peperit verò nobis iſta vocabula neceſſitas loquendi, ut pro noſtra inopiâ aliquo modo fari poſſemus, quod effari nullo modo poſſumus; ne omnino taceremus interrogati, *quid tres?* cum tres eſſe credamus & veraciter confiteamur. reſponſum eſt igitur; *non tres Deos, neque tres eſſentias; ſed tres perſonas, tres hypoſtaſes: quæ tres realiter inter ſe diſtinctæ perſonæ, & ſimul omnes & ſingulæ ſunt unus ille verus Deus*.

33. Vocabula *Trinitas* & *Trinus* neque ſubſtantialiter dicuntur, neque relativè, ſed, propter relationes & perſonas, quaſi collectivè. Nomina tamen propriè collectiva non dantur in divinis; ut rectè Thomas, 1. part. quæſt. 31. art. 1. ad 2.) Eſt autem dicendum *Trinitas* & *Trinus*; non *Triplicitas* & *Triplex*: propter ſummam ſimplitatem unius veri Dei. Cui per dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ſit omnis Laus, honor & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

CAPUT TRIGESIMUM-SEXTUM.

De Anthropomorphitis, quorum mentio facta eſt, cap. 34. Theſis quarta.

Anthropomorphitarum errores.

DE Anthropomorphitis ſcripſerunt Epiphan. hæreſ. 70. & in Ancor. § 14. & Aug. hæreſ. 50. & Socrat. lib. 6 hiſt. Eccleſ. cap. 7. & Sozom. lib. 8. capp. 11. & 12. & alii. Putabant Deum eſſe *σωματικὸν καὶ ἀνθρωπόμορφον. id eſt*: corporeum, & humanam habere figuram: & craſsè interpretabantur loquutiones illas metaphoricas in ſacris literis, ubi Deo tribuuntur oculi, pedes, os, manus, &c. & hominem creatum ad Dei imaginem, ſecundùm lineamenta corporis exponebant. itidem à Patribus conſpectum Deum oculis corporeis etiam ſecundùm divinam ſubſtantiam putabant. Et hinc dictos eſſe *ἀνθρωπομορφιανοὺς Anthropomorphianos*, ſcribunt Socrates lib. 6. cap. 7. & Sozom. lib. 8. cap. 12. ubi etiam commemorant, eos qui Deum prædicabant *ἀσώματον, καὶ πάσης ἐκτὸς εἶναι σωματικῆς μορφῆς*, (ut loquitur Socrates,) id eſt, incorporeum eſſe, & ſine omni ſpecie corporea; eos, inquam, ab Anthropomorphianis illis nuncupatos eſſe *Origeniſtas*; quia idipſum Origenes docuiſſet. Cùm autem Theophilus Alexandriæ Epiſcopus, qui Anthropomorphitarum errorem publico ſcripto refutaverat & condemnaverat, quæreretur ad necem ab inſanis quibuſdam monachis errori illi addictis, ipſe eis occurrens Theophilus dixit: *οὕτως ὑμᾶς εἶδον, ὡς Θεοῦ πρόσωπον. id eſt*, ſic vos vidi, tanquam faciem Dei: quo ſermone olim Jacobus Patriarcha uſus fuerat ad Eſavum, ut legimus Geneſ. 33, 10. Hoc dicto Theophilus rudes illos monachos pacatos magis & ſibi placabiliores cùm reddidiſſet, ſic pro ſua inſcitia dictum illud accipientes, ac ſi exiſtimaret Theophilus, Deum habere faciem ſimilem noſtræ, poſtulârunt ab illo, quandoquidem ita ſentiret, damnaret igitur Origenis libros; quod ille ſe facturum pollicitus eſt. ut referunt Socrat. lib. 6. cap. 7. & Sozom. lib. 8. cap. 11. Id quod etiam non invitus præſtitit Theophilus, quippe jampridem iratus Origeni, ob multos ejus graves errores. quocirca editis illis tribus Paſchalibus epiſtolis, ſeu libris, quos Hieronymus, hortatu ipſius Theophili, in Latinum ſermonem tranſtulit; (quæ Epiſtolæ Paſchales, ſicut ab Hieronymo tranſlatæ ſunt, exſtant in bibliotheca Patrum, tom. 3. edit. 4.) plurimos Origenis errores enumeravit ac damnavit Theophilus; at eam partem doctrinæ Origenis, quâ Deus aſſeritur eſſe incorporeus, & humanæ expers figuræ, non damnavit Theophilus, cùm idem ipſe cum aliis orthodoxis ſentiret. Idcirco in ſecunda Paſchali epiſtola, paullò ante finem, ait: *Miſericordiâ in pauperes imitemur Deum, cui nulla corporalium naturarum forma conſimilis eſt. Habeamus in cunctos imaginem bonitatis ejus.* Hæc Theophilus.

Theophilus Epiſc. Alexandrinus.

2. Epiphanio dicuntur *Αὐδιανοί*, *Audiani*, ſive *Ὀδιανοί* Odiani, à ſectæ hujus conditore *Audio*. Hic Audius è Meſopotamia oriundus, auctor extitit hujus ſectæ Audianorum, temporibus Arii, & circa tempus Nicæni Concilii, ut refert Epiphanius, hæreſ. 70. ubi etiam ſcribit Audium clarum fuiſſe in ſua patriâ, propter integritatem vitæ, & zeli ſecundùm Deum, & fidei: & tandem, ſchiſmate facto, ab Eccleſiæ Catholicæ communione diſceſſiſſe cum multis ſectatoribus. Et memoratum errorem ſcribit ab illis contentioſè & pertinaciter retentum atque defenſum eſſe. Neque tamen eos hæreticis, ſed ſchiſmaticis accenſet. quamvis ipſe contra errorem eorum diſputet, & Deum aſſerat incorporeum eſſe, non habentem manus, aut oculos, aut ulla ejuſmodi membra; ſed eſſe Spiritum ſuper omnem ſpiritum, & incomprehenſibilem, & naturâ inviſibilem, & incomprehenſibilis gloriæ. Interim ex eo quòd Deo omnia ſint poſſibilia, colligit Epiphanius Deum poſſe ita corroborare imbecillam oculorum aciem, ut etiam oculis corporeis verè videat homo illud ipſum, quod eſt inviſibile, etiamſi illud non perfectè comprehendat; ideóque etiam veraciter dicatur illud non videre: & hoc modo Deum aliquando quibuſdam hominibus piis ſeipſum revelare *ἵνα ἴδωσι φύσει Θεόν*, ut videant naturâ Deum, *τὸ ὂν τῷ ὄντι. id eſt*: verè ipſum Ens ſeu Jehovam, etiamſi non plenè comprehendant. Quemadmodum ſi quis Cœlum per anguſtum foramen conſpiciat: aut ex alto montis vertice

Audius auctor ſectæ Anthropomorphitarum.

Epiphanii ſententia erga Anthropomorphitas.

Epiphanii argumentatio inidonea, ab omnipotentia Dei.

vertice videat mare. Eosdem etiam Audianos, tanquam schismaticos duntaxat, non autem alienam fidem habentes, excusat Epiphanius, in Ancorato, cap. seu §. 14. Propter frigidam istam & periculosam, & à recepta Ecclesiæ Catholicæ doctrinâ, ex sacris Scripturis acceptâ, discrepantem Epiphanii dissertationem, contigisse videtur illud quod narratur à Socrate, lib. 6. cap. 10. in editione Græca; & à Sozomeno, lib. 8. cap. 14. nempe Theophilum Alexandrinum Episcopum succensuisse Epiphanio, tanquam fautori erroris Anthropomorphitarum: etiamsi postea in amicitiam cum illo redierit, eumque habuerit adjutorem in condemnandis libris Origenis, & in concitandis molestiis Ioanni Chrysostomo, tunc Episcopo Constantinopolitano: Romanum obtinentibus Imperium Arcadio & Honorio, fratribus.

3. Effecit autem illa Epiphanii lenitas erga Audianos, ut etiam Ioannes Damascenus, lib. de hæresibus, scripserit Audianorum schisma esse & dissensionem; non hæresin. De eisdem scribens Augustinus, transpositis literis primæ syllabæ, *Vadianos* vocat. (nisi fortè librariorum lapsus sit.) Vadianos (inquit,) quos appellat & Epiphanius schismaticos, non hæreticos vult videri. alii vocant Anthropomorphitas; quoniam Deum sibi fingunt cogitatione carnali, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: quod rusticitati eorum tribuit Epiphanius, parcens eis ne dicantur hæretici. Eos autem separâsse se dicit à communione nostrâ, culpando Episcopos divites, & Pascha cum Judæis celebrando. Quamvis sint, qui eos in Ægypto Ecclesiæ Catholicæ communicare asseverent. Hæc Augustinus, lib. de hæresibus, ad Quodvultdeum, hæres. 50. Parcens Epiphanio, qui Anthropomorphitis pepercit. Neque nos tam eximii doctoris existimationem imminutum imus; sed, officii necessitate obligati, lectorem monemus, ut cautè ambulet, & secum reputet, divinam omnipotentiam non præstare suffragium assertionibus divinæ veritati repugnantibus, & contradictionem implicantibus; & hujusmodi argumentatione utentes non esse audiendos: quamvis enim omnia possit Deus, quæ omnipotentem posse æquum aut decorum est; non tamen potest mentiri, aut seipsum abnegare: atque adeò non potest Deitatem suam facere corpoream, vel sensu corporeo visibilem aut palpabilem. repugnant enim ista naturæ Divinæ. Et hoc absurdo admisso, corruerent argumentationes orthodoxorum Patrum contra *Monophysitas*, & *Theopaschitas*, & *Monothelitas*, & similes hæreticos.

Vadiani.

4. Hoc ipso olim argumento ab omnipotentia divinâ sumto, usos esse illos qui passionem adscribebant ipsi Deitati Filii, refert magnus Athanasius, Episcopus Alexandrinus, in suo sermone adversus eos, qui dicebant carnis confessores prædicare quaternitatem, loco Trinitatis. ubi etiam monet, nemini fas esse, omnipotentiam Dei arripere pro defensione absurdæ opinionis, cùm dixerit Apostolus; Deum non posse mentiri aut seipsum abnegare. [tom. 2. opera D. Athan. græcol. pag. 301. edit. Paris. an. Dom. 1627.] Idem etiam in suo sermone contra eos qui dicebant: ἔπαθεν ὁ Θεὸς, ὡς ἠθέλησεν [eodem tomo, pag. 307.] Cùm (inquit) naturam divinam passioni obnoxiam esse demonstrare nequeant, voluntatem calumniari non dubitant: & de natura rogati, de voluntate respondent. Duplici autem argumento eis occurrit Athanasius. 1. Quia σύμφωνον δεῖ τῇ φύσει τὴν βούλησιν εἶναι, *id est*, oportet consentire inter se naturam & voluntatem. 2. Quia sacra Scriptura nusquam docet hoc Deum voluisse. Sic etiam prætexentibus Dei omnipotentiam, ut Deo adscribant τὰ οὐκ ἐφαρμόζοντα τῇ θείᾳ φύσει. *id est*, quæ naturæ divinæ non conveniunt, (ut loquitur Athanasius, sermone, quem priore loco citavimus) opponimus hæc duo argumenta: 1. Omnipotentiam non pugnare cum ullo alio divino attributo. 2. Scripturam sacram nusquam istiusmodi potentiam Deo tribuere; sed è contrario testari, impossibile esse ut Deus mentiatur, aut seipsum abneget.

5. Perinde faciunt qui ex visionibus, in scripturâ memoratis, colligunt conspectam esse oculis corporeis ipsam Deitatem sive Dei substantiam, atque illi, quos idem Athanasius refellit, sermone adversus eos qui dicebant, *simpliciter accipiendas esse sacrarum literarum loquutiones, nec quid illæ significent, considerandum.* [tom. 2. pag. 309. & 310.] ubi dicit, hoc esse mentem rationalem hominibus adimere, eosque in pecudum ordinem detrudere, neque inter animalia munda locum eis concedere, dum non sinuntur ruminare atque attenuatum rationalem cibum ad interiorem hominem transmittere. Deinde ait: οὐ δεῖ γυμνὰ νοημάτων ἀρπάζειν τὰ ῥήματα· σκοπεῖν δὲ ἐπιμελῶς τὸ πρέπον Θεῷ, τὸ συμφέρον ἡμῖν, τὸ δυνατὸν τῆς ἀληθείας, τὸ σύμφωνον τῷ νόμῳ, τὸ κατάλληλον τῇ φύσει, τὸ γνήσιον τῆς πίστεως, τὸ βέβαιον τῆς ἐλπίδος, τὸ ἀνένδοτον τῆς ἀγάπης, τὸ ἀνύβριστον τῆς δόξης, τὸ κρεῖττον τοῦ φθόνου, τὸ τῆς χάριτος ἄξιον. id est: *Non sunt arripienda verba sensu denudata: sed diligenter considerandum est, quid Deum deceat, quid nobis conducat, quid ferat veritas, quid legi consentiat, quid naturæ respondeat. quid fidei integritas, quid spei firmitas, quid charitatis sinceritas requirat, quid gloriæ non contumeliosum, quid superet invidiam, quid gratiâ dignum sit.* ista omnia Athanasius dicit in meditationibus piis concurrere; deesse verò absurdis novationibus, ad istiusmodi matæologias necessariò confugientibus. Et dissertationem illam claudens, qui (inquit) dictiones arripit, significata autem earum non perscrutatur, quomodo ea, quæ inter se pugnare videntur, promptè intelliget? Quomodo idoneam solutionem [τὴν ἁρμόζουσαν λύσιν] inveniet? quomodo respondebit interrogantibus? quomodo servabit illud quod scriptum est, ut sciamus quomodo nos oporteat unicuique respondere? Superius etiam, eodem sermone, dixerat evacuari usum sermonis Prophetarum & Apostolorum, & inutilem reddi, si oporteat verba ut sonant, accipere ἀνεπισκέπτως καὶ ἀδιορθώτως, καὶ μὴ κατὰ τὸν εὐσεβῆ σκοπὸν καθ' ὃν ἐῤῥέθησαν, si quis, neglectâ sensûs piâ consideratione, dictis inhæreat ἁπλῶς καὶ ἀβασανίστως, audiens quidem verba, & quocumque ipsi visum fuerit ea trahens; non quærens autem τὸ εὐπρεπὲς τοῦ φρονήματος, sensum decorum, sed verba accipiens ἀλόγως καὶ ἀδιακρίτως: talem ait gustare quidem verba, sed neque vires eorum sentire, neque sententiarum cognoscere qualitatem, sed stultè atque improvidè, ἀνοήτως καὶ ἀφυλάκτως, omnia suscipere, more irrationalium, noxia pariter & utilia, prout se obtulerint, admittentem. Hæc Athanasius.

Non sunt simpliciter accipiendæ loquutiones sacrarum literarum, absque prudenti investigatione sensûs.

Coloss. 4, 6.

6. Testatur sacra Scriptura Deum apparuisse Abrahamo, & aliis viris sanctis: & ne quis eam visionem soli menti tribuat, adfert Epiphanius verba Esaiæ, dicentis *se vidisse oculis suis Domi-* *Esai. 6, 1. 5*

num exercituum, & inde colligit ipſum Deum, ipſum τὸ ὄν, id eſt, ipſam Dei ſubſtantiam, conſpectam eſſe oculis corporeis. Huic expoſitioni opponit illud, quod in Euangelio Joannis ſcriptum eſt: *Deum nemo vidit unquam; Unigenitus autem Deus ipſe narravit.* (Sic enim recitat Epiphanius.) Reſpondet autem: Deum quidem videri, præſertim ab humana natura, non poſſe fatemur; neque quod aſpectabile eſt, videre poſſe illud quod eſt inviſibile. Sed idem tamen inviſibilis Deus, pro ſua erga homines benignitate & potentiâ, imbecillam aciem ita virtute ſuâ corroborare dignatur, ut, quod alioqui videri non poteſt, adſpiciat, [ὅπως ἴδῃ τὸ ἀόρατον.] Porrò, quando inviſibile illud & infinitum adſpicit, non, quatenus infinitum eſt, illud intuetur; ſed quatenus capere poteſt natura, impoſſibiliter quidem ſe habens, ſed roborata ad aſſequutionem poſſibilitatis. Atque ita nihil in ſacris literis diſcrepabit, neque ſententia ulla, quæ ab alia ſententiâ diſſideat, invenietur. Res autem ipſa (ut commemoratum à me ſæpius exemplum hoc loco repetam,) ita ſe habet: Quemadmodum ſi quis Cœlum per anguſtum foramen tranſſpiciat, ac Cœlum videre ſe dicat, non utique mentitur; videt enim revera Cœlum. Quod ſi quis prudenter ei dicat, *non vides Cœlum*; neque iſte mentitur: non enim extenſionem Cœli, neque latitudinem aſpexit. Quocirca neuter eorum mentitus eſt; ſed uterque verum dixit. Sæpe enim & in montis vertice ſtantes conſpicimus mare; neque mentimur ſi dicamus, nos illud videre: atque ſi quis contradixerit, & aſſerat nos illud non vidiſſe, neque is mentitur; propterea quòd, quæ eſt hominis imbecillitas, quo illius amplitudo, aut longitudo, aut profunditas pertingat, quamque alti ſint illius voraginis receſſus, & quæ illius effecta, videre non poteſt. Hæc Epiphanius, hæreſ. 70. ubi exempla iſta applicat ad viſionem illam, quâ putabat Patriarchas & Prophetas vidiſſe revera ipſum Deum oculis corporeis, licet eum non perfectè comprehenderint.

Joan. 1, 12. Epiphanii parermeneia.

7. Certè non eſt iſta ἀῤῥάζουσα λύσις, idonea ſolutio: Neque enim Chriſtus, in mundum veniens, ſubſtantiam divinam, ſeu Deitatem, exhibuit conſpiciendam oculis corporeis, perfectè ſecundùm Deitatis infinitatem; quod tamen ſolutio iſta Epiphaniana haud obſcurè inſinuat. Negare non poſſumus, hallucinatum hîc eſſe Epiphanium; quamvis Joanni, Epiſcopo Hieroſolymitano, in damnatione hæreſeos Anthropomorphitarum palàm conſenſerit: teſte Hieronymo, epiſt. ad Pammachium, adverſus errores Joannis Hieroſolymitani. De antiquis autem illis viſionibus dicendum eſt, cum Auguſtino & aliis orthodoxis Patribus, *Deum juxta naturæ ſuæ proprietatem nulli corporali oculo viſibilem eſſe: quando autem Patribus viſus eſt, alicujus conſpicabilis materiæ diſpoſitione aſſumtâ, ſalvâ ſuâ inviſibilitate, videri potuiſſe.* Hanc appellavimus viſionem ſymbolicam, in diſſertatione de viſione beatificâ.

Contra παρερμηνείαν Epiphanii.

Auguſtin. Epiſt. 111. & 112.

8. Contra Anthropomorphitarum inſaniam, quâ Deum ſomniant eſſe ἀνθρωπόμορφον, plenæ illuſtribus atque invictis argumentis ſunt ſacræ Scripturæ, plena catholicæ antiquitatis monumenta, plena etiam aliorum volumina orthodoxorum Theologorum, de naturæ divinæ ſimplicitate, immenſitate, immutabilitate, impartibilitate, & inviſibilitate diſſerentium. Eſtque hæreſeos illius abſurditas ita obvia, ut non opus ſit prolixiore adverſus eam diſſertatione. Auguſtinus, lib. de fide & ſymbolo, cap. 7. *Credimus etiam,* (inquit) *quòd ſedet ad dextram Dei Patris. Nec ideò tamen, quaſi humanâ formâ circumſcriptum eſſe Deum Patrem, arbitrandum eſt, ut de illo cogitantibus, dextrum aut ſiniſtrum latus animo occurrat: aut idipſum quod ſedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt, ne in illud incidamus ſacrilegium, quo exſecratur Apoſtolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Tale enim ſimulacrum Deo nefas eſt Chriſtiano in templo collocare; multò magis in corde nefarium eſt, ubi verè eſt Templum Dei, ſi à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dextram ergo intelligendum eſt dictum eſſe in ſumma beatitudine, ubi juſtitia & pax & gaudium eſt: ſicut ad ſiniſtram hœdi conſtituuntur, id eſt, in miſeria, propter iniquitates, & labores & cruciatus. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum poſitionem; ſed judiciariam ſignificat poteſtatem.* Hæc Auguſtinus, loco citato. Huc pertinet etiam illud quod dixit Gelaſius, Epiſcopus Romanus, lib. de duabus naturis in Chriſto, adverſus Eutychen & Neſtorium; *Si* (inquit) *dicunt in nuda Deitate humanæ formæ lineamenta conſtare; quid aliud quàm Anthropomorphitas convincuntur inducere? quos dudum Catholica talia ſomniantes damnavit Eccleſia.* Hæc Gelaſius. *Cùm in Deo vox aut brachium dicitur,* (inquit Gregorius) *cavendum ſummopere, ne quid in eo mens corporeum ſuſpicetur: in Anthropomorphitarum namque hæreſin cadere, eſt eum, qui incircumſcriptè implet & complectitur omnia, infra corporalia lineamenta concludere.* Hæc Gregorius primus, Epiſcopus Rom. lib. 32. Moral. capit. 4. ubi etiam explicat rationem hujuſmodi ſimilitudinum, quæ ad noſtræ humilitatis commodiorem inſtructionem adhibentur.

Contra hæreſin Anthropomorphitarum.

Rom. 1, 23.

Simulacrum.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

De Florinianis ſeu Florianis, & de Libertinis, quorum facta eſt mentio cap. 34. theſ. 16. & de portentoſa illorum impietate, quæ illis cum aliis quibuſdam hæreticis communis fuit. & de nocturnis ſacris.

Florini hæreſis.

FLorinus Romanæ Eccleſiæ presbyter excidit eo gradu, propter hæreſin, quâ ea, quæ vetantur, negabat eſſe mala; ſed Deo tanquam auctori tribuebat: & ſequutus eſt errorem Valentini. teſte Euſebio lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 14. & cap. 19. ſe adjungens *Carpocratianis*, quos propterea etiam *Florianos* appellat Philaſtrius, lib. de hæreſibus, part. 3. cap. 10. Fuit ſic *Florinus* auditor beati Polycarpi, à cujus ſanâ doctrinâ ſe poſteà avertens, in hæreſin prolapſus eſt; quod ei Irenæus ejuſdem Polycarpi auditor exprobrat, in epiſtola, quam ad eundem Florinum ſcripſit, *de Monarchia*, ſive *quòd Deus non ſit author malorum.* Et propter eundem Florinum, in errorem Valentini lapſum, ſcripſit idem Irenæus opus ſuum de Ogdoade; ut refert Euſebius,

Florinus auditor Polycarpi.

Irenæus auditor Polycarpi ſcripſit contra errores Florini & Valentini & Carpocratis.

bius, libro 5. histor. Eccleſ. cap. 19. & 20.

2. Quæ fuerit autem Valentini, & Carpocratis, (atque adeo Florini,) & ſimilium à Simone Mago deſcendentium, hæreticorum ſententia de malo morali, refert Irenæus, libro 1. adverſus hæreſes Valentini & ſimilium. ubi de Valentini diſcipulis ſcribens, capite 1. ait: *Spiritales*, qui perfectam cognitionem habent de Deo, ſemetipſos dicunt. *Pſychicos* autem, id eſt, animales homines, qui per operationem & fidem nudam firmantur, & non perfectam agnitionem habent, dicunt nos qui ſumus ab Eccleſia. quapropter & nobis quidem neceſſariam eſſe bonam operationem reſpondent; aliter enim impoſſibile eſſe ſalvari. Semetipſos autem non per operationem, ſed eo quòd ſint naturaliter ſpiritales, omnino ſalvari dicunt. Et ſemetipſos dicunt, licet in quibuſcunque materialibus operibus ſint, nihil ſemetipſos noceri, neque amittere ſpiritalem ſubſtantiam. Quapropter & intimoratè omnia quæ vetantur, hi qui ſunt ipſorum perfecti, operantur: De quibus Scripturæ confirmant, *quoniam qui faciunt ea, regnum Dei non hæreditabunt*. Nos quidem, qui per timorem Dei timemus etiam uſque in mentibus noſtris & ſermonibus peccare, arguunt quaſi idiotas & nihil ſcientes: ſemetipſos extollunt, perfectos vocantes, & ſemina electionis. Et cap. 9. ejuſdem libri, ſcribit; Marcitas hæreticos ſemetipſos vocare perfectos, & liberè omnia agere, nullum in nullo timorem habentes. Et ca 20. hanc refert fuiſſe Simonis Samaritę magi doctrinam: eos qui in eum, & in Helenam ejus ſpem habeant, liberos eſſe agere quæ velint: ſecundùm enim ipſius gratiam ſalvari homines, ſed non ſecundùm operas juſtas. Nec enim eſſe naturaliter operationes juſtas, ſed ex accidenti, quemadmodum poſuerunt qui Mundum fecerunt angeli, per ejuſmodi præcepta in ſervitutem deducentes homines. quapropter & ſolvi mundum, & liberari eos qui ſunt ejus, ab imperio eorum qui mundum fecerunt, promiſit. Et cap. 23. *Baſilidianos* ait idolothytis ſine aliqua trepidatione uti. Habere autem & reliquarum operationum uſum indifferentem & univerſæ libidinis. Et cap. 24. ſcribens de *Carpocratianis*, qui *Gnoſticos* ſeipſos vocabant; In tantùm (inquit) inſaniâ effrenati ſunt, uti & omnia, quæcunque ſunt irreligioſa & impia, poteſtatem habere operari ſe dicant. Solâ enim humanâ opinione negotia mala & bona dicunt. Et cap. 35. Carpocratianis in hac ſcelerata inſaniâ ſimiles eſſe ſcribit *Cainos* hæreticos, qui jactabant hoc eſſe ſcientiam perfectam, ſine tremore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas eſt. Hæc Irenæus. Et *Carpocraſiorum* (ſive Carpocratianorum) ſententiam deſcribens Epiphanius, ait: Infinitis ſeſe voluptatum generibus dedunt. Dicunt enim, quæ ab hominibus putantur mala eſſe, ea non eſſe mala, ſed honeſta naturâ. Nihil enim naturâ malum eſſe; ſed ab hominibus prava cenſeri. Hæc Epiphanius, hæreſ. 27. §. 4.

Hæretici iſti ſeipſos ſpiritales dicebant; orthodoxos autem appellabant Pſychicos.

Scelerata hæreticorum illorum doctrina & praxis.

Gal. 5, 21.

Marcitæ.

Simon Magus & Helena.

Baſilidiani.

Gnoſtici Carpocratiani.

Caini.

Carpocraſii.

3. Ut autem communes ſint mulieres, & indifferentes coïtus, impuri illi Carpocratiani vocabant juſtitiam, ut refert Clemens Alexandrinus, lib. 3. Stromatum, paullò poſt initium libri: ubi etiam eorundem Carpocratianorum, & aliorum etiam quorundam hæreticorum ſimilibus malis addictorum, fœda conventicula, in hunc modum deſcribit: τούτους φασὶ, καὶ τινὰς ἄλλους ζηλωτὰς τῶν ὁμοίων κακῶν, εἰς τὰ δεῖπνα ἀθροιζομένους, οὐ γὰρ ἀγάπην εἴποιμ' ἂν ἔγωγε τὴν συνέλευσιν αὐτῶν, ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, μετὰ δὴ τὸ κορεσθῆναι ἐν πλησμονῇ τῇ κυπρίδι, φασὶ τὸ καταισχῦνον αὐτῶν τὴν πορνικὴν ταύτην δικαιοσύνην, ἐκποδὼν ποιησαμένους φῶς τῇ τοῦ λύχνου περιτροπῇ, μίγνυσθαι, ὅπως ἐθέλοιεν, αἷς βούλοιντο· μελετήσαντες δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀγάπῃ τὴν κοινωνίαν μεθ' ἡμέραν ἤδη, παρ' ὧν ἂν ἐθελήσωσι γυναικῶν ἀπαιτεῖν τὴν τοῦ Καρποκρατείου, οὐ γὰρ θέμις εἰπεῖν θείου, νόμου ὑπακοήν. τοιαῦτα δ' οἶμαι τοῖς κυνῶν καὶ συῶν καὶ τράγων λαγνείαις νομοθετεῖν τὸν Καρποκράτην ἔδει. *id eſt*: Hos dicunt, & aliquos alios ſimilium malorum æmulatores, ad cœnas convenientes, (neque enim agapen dixerim eorum conventum) viros ſimul & mulieres, poſtquam ſatietate venerem excitante exſatiati fuerint, lumine, quod ſcortatoriam hanc eorum juſtitiam pudore afficere poſſet, è medio ſublato, everſione lucernæ, coïre quomodo velint, & cum quibus velint: meditatos autem in ejuſmodi agape communionem, interdiu jam, à quibus velint mulieribus exigere Carpocrateæ (divinæ enim nefas eſt dicere) legis obedientiam. Has leges, ut ſentio, ferre oportuit Carpocratem, canum & ſuum & hircorum libidinibus. Hæc Clemens Alexandrinus, lib. 3. Stromat.

Hæreticorum ſcortatoria juſtitia, & fœda conventicula.

4. Iidem Philaſtrio dicuntur *Floriani*, lib. de hæreſibus, parte tertiâ, cap. 10. ubi legendum eſſe, *Floriniani*, colligi poteſt ex eis quæ ſuperiùs de Florino hæretico commemorata ſunt. Floriniani (inquit Auguſtinus) à Florino, qui dicebat Deum creâſſe mala. Aug. hæreſ. 66. Eoſdem Philaſtrius ait vocari etiam *milites*, quia de militaribus fuerunt. Idem apud Irenæum lib. 1. cap. 24. dicuntur *Gnoſtici*. Epiphanius ſcribens de Gnoſticis, hæreſ. 26. §. 3. ait eos in Ægypto vocari στρατιωτικοὺς, καὶ φιβιωνίτας *Militares* & *Phibionitas*, & à quibuſdam *Zacchæos* dici, & ab aliis *Barbelitas*. De Carpocratianis diſſerit idem Epiphanius, hæreſ. 27. Qui autem *Stratiotici* & *Barbelitæ* dicuntur, eoſdem Theodoretus ſcribit cognominatos eſſe *Borborianos*, id eſt, cœnoſos, à ſceleratiſſima ipſorum vivendi conſuetudine, lib. 1. hæreticarum fabularum. ubi etiam ait, ex Valentini ſeminibus pullulâſſe exſecrandam iſtam ſectam. *Eorum autem myſteria* (inquit) *quis eſt adeò infelix, ut vel linguâ proferat. Omnem enim improbam ratiocinationem, omnem denique exſecrabilem cogitationem ſuperant, quæ ab illis, tanquam divina, peraguntur*. Hæc ille. Librum autem de juſtitia, in defenſionem obſcœnæ illius commixtionis, ſcriptum eſſe ab *Epiphane*, Carpocratis filio, refert Clemens Alexandrinus, lib. 3. Stromatum. Epiphanem autem ſecutus *Prodicus*, (referente Theodoreto, lib. 1. hæreticarum fabularum) eorum conſtituit hæreſin, qui *Adamitæ* dicebantur, & eandem in ſuis conventibus, amoto candelæ lumine, ſpurcitiem exercebant.

Floriniani.

Milites.

Gnoſtici. Phibionitæ. Zacchæi. Stratiotici. Barbelitæ.

Borboriani.

Epiphanes.

Prodicus.

Adamitæ.

5. Philaſtrii autem, de Florianis ſive Carpocratianis, hæc ſunt verba: Floriani etiam, ſive Carpocratiani dicuntur, qui & Milites vocantur, quia de militaribus fuerunt, negantes judicium atq; reſurrectionem; Chriſtum natum de Virgine non credentes; omnemq; reſurrectionem in filiorum procreatione, nefandi cœtus æſtimantes conſiſtere, ut in Eccleſia ſua poſt occaſionem Solis, lucernis exſtinctis, miſceri cum mulierculis non dubitaverint, legis præceptum implere putantes; *Naſcimini & multiplicamini*. Iudaiſmo potiùs & paganitati parere nefandæ, quàm Chriſtianæ veritati acquieſcere properantes, pecudumq; potiùs vitam & amentiam detinentes, quos & Scriptura vitæ pecudum comparavit. Hæc Philaſtrius, in

Nefandi errores Florinianorum, ſive Carpocratianorum.

Gen. 1, 28. Creſcite & multiplicamini.

tertia

tertia parte lib. sui de hæresib. sive, in catalogo hæreseωn, quæ sub Apostolis exstiterunt. cap. 10.

6. Scelestam Florini insaniam redarguens Irenæus, ait: ταῦτα τὰ δόγματα, Φλωρῖνε, ἵνα πεφεισμένως εἴπω, οὐκ ἔστιν ὑγιοῦς γνώμης· ταῦτα τὰ δόγματα ἀσύμφωνά ἐστι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν μεγίστην ἀσέβειαν περιβάλλοντα τοὺς πειθομένους αὐτοῖς. ταῦτα τὰ δόγματα οὐδὲ οἱ ἔξω τῆς ἐκκλησίας αἱρετικοὶ ἐτόλμησαν ἀποφήνασθαί ποτε. ταῦτα τὰ δόγματα, οἱ πρὸ ἡμῶν πρεσβύτεροι, οἱ καὶ τοῖς ἀποστόλοις συμφοιτήσαντες, οὐ παρέδωκάν σοι. εἶδον γάρ σε παῖς ὢν ἔτι, ἐν τῇ κάτω Ἀσίᾳ παρὰ τῷ Πολυκάρπῳ, &c. Ista dogmata, Florine, ut parcè loquar, non sunt sanæ sententiæ. Ista dogmata non concordant cum Ecclesia; eos autem, qui eis obsequuntur, conjiciunt in maximam impietatem: Ista dogmata, ne hæretici quidem, qui extra Ecclesiam sunt, ausi sunt unquam affirmare. Ista dogmata presbyteri qui ante nos fuerunt, qui etiam erant Apostolorum discipuli, minimè tibi tradiderunt. Cùm enim adhuc puer essem in inferiore Asia apud Polycarpum, vidi te splendidè degentem in aula regia, & annitentem, ut in bona apud Polycarpum existimatione esses. Nam illa, quæ tunc gesta sunt, magis recordor, quàm quæ nuper evenerunt. Cognitio enim, quam à pueris combibimus, cum ætate accrescit, & animo unita manet. adeò ut possim dicere, [ὥστε με δύνασθαι εἰπεῖν,] & locum, in quo sedens disserebat beatus Polycarpus, & transitus ejus & introitus, & vitæ modum [τὸν χαρακτῆρα τοῦ βίου,] & corporis ideam, & dissertationes quas faciebat ad multitudinem, & ut cum Ioanne, & cum aliis qui Dominum vidissent, se conversatum esse narraverit, eorumque sermones commemoraverit; & quænam illa fuerint quæ ex illis audivisset de Domino, ejusque miraculis, & doctrinâ, quemadmodum illa Polycarpus ab ipsis, qui suis oculis Verbum vitæ viderant, accepisset, omnia Scripturis consentientia [πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.] Hæc ego etiam illo tempore, per Dei misericordiam quam erga me exserebat, diligenter audebam [σπουδαίως ἤκουον:] atque ea non in charta, sed in corde meo memoriæ mandabam. Et perpetuò, per Dei gratiam, ingenuè eadem rumino, [γνησίως αὐτὰ ἀναμαρυκῶμαι:] & possum sanctè coram Deo testari, si istiusmodi quidpiam audivisset beatus ille & Apostolicus presbyter; eum continuò exclamaturum fuisse, & aures suas obturaturum, atque, ut assolebat [κατὰ τὸ σύνηθες] dicturum fuisse: *O bone Deus, in quæ me tempora reservâsti, ut ista sustineam!* [ὦ καλὲ θεέ, εἰς οἵους με καιροὺς τετήρηκας, ἵνα τούτων ἀνέχωμαι;] Atque ex eo loco, in quo sedens vel stans tales sermones audivisset, protinus aufugiturum. Itemque ex ipsius epistolis, tum quas ad vicinas Ecclesias, quò eas confirmaret, tum quas ad quosdam fratres, quò eos admoneret & cohortaretur, misit, ista ita se habere, manifestè cognosci poterit [δύναται φανερωθῆναι.] Hæc Irenæus, epist. ad Florinum, apud Euseb. lib. 5. hist. Eccles. κεφ. κ.

Irenæus auditor Polycarpi.

πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς.

Polycarpi usitata querimonia.

7. Hostis humani generis, suscitatis illis nefandis hæresibus, spargebat sedulò inter Paganos atrocissima de ipsis orthodoxis Christianis mendacia: adeò, ut Pagani Christianos omnes impuris illis hæreticis, qui solo nomine Christiani dicebantur, putarent similes esse; ideóque ab eorum consortio & religione abhorrerent. Apud Minutium Felicem in Octavio, Cæcilius, adhuc Paganus, exprobrat Christianis infames illas coitiones: *Ad epulas* (inquit) *solemni die coëunt, cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexûs omnis hominis, & omnis ætatis: illic post multas epulas ubi convivium caluit, & incestæ libidinis ebrietate fervor exarsit, canis qui candelabro nexus est, jactu offulæ ultra spacium lineæ, quâ vinctus est, ad impetum & saltum provocatur: sic, everso & exstincto conscio lumine, impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involvunt per incertum sortis.* Ad hanc calumniam respondens ibi Octavius, homo Christianus; *De incesto* (inquit) *convivio fabulam grandem adversum nos dæmonum concio mentita est: ut gloriam pudicitiæ, deformis infamiæ aversione macularet; ut ante exploratam veritatem homines à nobis terrore infandæ opinionis averteret.* Hæc ille. Eandem calumniam refert, ac refutat, Tertullianus in Apologetico adversus gentes, capitib. 7. & 8. & 9.

Hæreticorum spurcitiem Pagani iniquè adscribebant religioni Christianæ.

Vide infra, lib. 4. cap. 8. §. 2.

8. Quæ à scelerosis illis hæreticis fiebant, convertebant inimici ad iniquissimam calumniam adversus Christianos. Unde Irenæus, lib. 1. adversus hæreses. cap. 24. scribens de Carpocratianis: *Qui & ipsi* (inquit) *ad detractionem divini nominis & Ecclesiæ, quemadmodum & gentes, à Satana præmissi sunt, uti secundùm alium modum, quæ sunt illorum, audientes homines; & putantes omnes nos tales esse, avertant aures suas à præconio veritatis. Aut & videntes quæ sunt illorum, omnes nos blasphement in nullo eis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in cotidiana conversatione.* Hæc Irenæus. Et de eisdem hæreticis Carpocratianis, atque etiam de Basilidianis, scribit Clemens Alexandrinus, sub initium libri tertii Stromatum; *Maximam ex eorum flagitiosâ doctrinâ & vitâ manâsse blasphemiam in nomen Christianum, cùm ipsi, Christi nomen induentes, & eis, qui in gentibus intemperantissimi sunt, incontinentius viventes, nomini probrum inurerent.* Similia scripsit etiam Epiphanius, hæres. 27. §. 3. ubi loquens de Carpocrasiis (seu Carpocratianis) ait, *eos à Satana adornatos atque submissos esse in probrum & scandalum Ecclesiæ Dei. Quippe qui Christianorum sibi appellationem indiderint, ut per illos scandalizentur gentes, & à sanctæ Dei Ecclesiæ utilitate, & à vera prædicatione, abhorreant, propter nefaria illorum scelera, & incredibilem nequitiam: dum gentes animadversis frequentibus illorum sceleribus, & tales esse putantes etiam eos, qui sunt de sancta Dei Ecclesia, aures suas à Dei doctrina, quæ secundùm veritatem est, avertunt, & omnes Christianos detestantur, & eorum societatem fugiunt.* Altera etiam illa in Christianos jactata calumnia de infanticidio & Thyestæis epulis, occasionem invenisse videtur à sanguinaria & horrenda illâ Gnosticorum epulatione, quæ ab Epiphanio describitur, heres. 26. §. 5.

9. Sub finem quarti seculi Christiani, resuscitata est in Hispania hæresis Gnosticorum, ejusque sectatores *Priscillianistæ* sunt appellati, à *Priscilliano* hæresiarcha. Quâ de re scribens Sulpicius Severus, Bituricensis Episcopus, in fine secundi libri suæ historiæ sacræ: Sequuntur (*inquit*) ætatis nostræ gravia & periculosa, quibus non usitato modo pollutæ Ecclesiæ, & perturbata omnia. Namque tum primum infamis illa Gnosticorum hæresis intra Hispanias deprehensa, superstitio exitiabilis arcanis occultata secretis. Origo istius mali oriens ab Ægyptiis. Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud facile est differere. Primus eam intra Hispanias *Marcus* intulit, Ægypto profectus, Memphi ortus. Hujus auditores fuere *Agape*, quædam non ignobilis mulier, & Rhetor *Helpidius*. Ab his *Priscillianus* est institutus, familia nobilis

Priscillianistæ.

Marcus Ægyptius. Agape. Helpidius. Priscillianus.

nobilis, prædives opibus, acer, inquies, facundus, multâ lectione eruditus, differendi ac disputandi promtissimus: felix profectò, si non pravo studio corrupisset optimum ingenium: prorsus multa in eo animi & corporis bona cerneres. Vigilare multùm, famem ac sitim ferre poterat; habendi minimè cupidus, utendi parcissimus. Sed idem vanissimus, & plus justo inflatior profanarum rerum scientiâ. Quin & magicas artes ab adolescentia eum exercuisse creditum est. Is, ubi doctrinam exitiabilem aggressus est, multos nobilium, pluresque populares auctoritate persuadendi, & arte blandiendi, * allicuit in societatem. Ad hoc mulieres novarum rerum cupidæ, fluxâ fide, & ad omnia curioso ingenio, catervatim ad eum confluebant. Quippe, humilitatis speciem ore & habitu prætendens, honorem sui, & reverentiam cunctis injecerat. Iamque paulatim perfidiæ istius tabes pleraque Hispaniæ pervaserat. Quin & nonnulli Episcoporum depravati, inter quos *Instantius* & *Salvianus*, Priscillianum non solùm consensione, sed sub quadam etiam conjuratione susceperant. ——— Apud Cæsaraugustam synodus congregatur: cui tum etiam Aquitani Episcopi interfuere. Verùm hæretici committere se judicio non ausi, in absentes tum lata sententia, damnatique Jnstantius & Salvianus Episcopi, Helpidius & Priscillianus laici. ----- Interim Justantius & Salvianus damnati judicio sacerdotum, Priscillianum etiam laicum, sed Principem malorum omnium, unà secum Cæsaraugustanâ synodo notatum, ad confirmandas vires suas, Episcopum in Abilensi oppido constituunt. ——— Omnes omnino, quos labes illa involverat, deduci ad synodum Burdigalensem jubet Maximus Jmperator: Ita deducti Jnstantius & Priscillianus; quorum Jnstantius prior jussus caussam dicere, postquam se parum expurgabat, indignus esse Episcopatu pronunciatus est. Priscillianus verò, ne ab Episcopis audiretur, ad Principem provocavit. Permissumque id nostrorum inconstantiâ, quia aut sententiam in refragrantem ferre debuerant; aut si hi ipsi suspecti habebantur, aliis Episcopis audientiam reservare: non caussam Jmperatori de tam manifestis criminibus permittere. Ita omnes, quos caussa involverat, ad Regem (tunc Treviris agentem) deducti. ——— Maximus caussam præfecto *Euodio* permisit, viro acri & severo. Qui Priscillianum gemino judicio auditum, convictumque maleficii, nec diffitentem obscœnis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egisse conventus, nudumque orare solitum, nocentem pronunciavit; redegitque ad custodiam, donec ad Principem referret. Gestis ad Palatium delatis, censuit Jmperator, Priscillianum sociosque ejus capitis damnari oportere. Hæc Sulpicius Severus, loco citato, ubi etiam plura ad hanc historiam pertinentia lector inveniet.

** allexit.*

Instantius & Salvianus.

Synodus Cæsaraugustana.

Priscillianus à suis fit Episcopus.

Synodus Burdigalensis.

Nocturni & inhonesti conventus.

10. De iisdem etiam hæreticis scribens Augustinus; Priscillianistæ, (inquit) quos in Hispania Priscillianus instituit, maximè Gnosticorum & Manichæorum dogmata permixta sectantur. Quàvis & ex aliis hæresibus in eas sordes, tamquam in sentinam quandam, horribili confusione confluxerint. Propter occultandas autem contaminationes & turpitudines suas, habent in suis dogmatibus & hæc verba,

Iura, perjura: secretum prodere noli.

Hi animas dicunt ejusdem naturæ atque substantiæ, cujus est Deus. —— hoc versatiores etiam Manichæis, quod nihil Scripturarum canonicarum repudiant, simul cum apocryphis legentes omnia & in autoritate sumentes; sed in suos sensus allegorizando vertentes, quicquid in sanctis libris est, quod eorum evertat errorem. Hæc Augustinus, hæres. 70.

Nihil scripturarum canonicarum repudiabant Priscillianistæ.

11. Exstitit, superiore seculo, fanatica illa & furiosa secta *Libertinorum*, qui veterem Valentinianorum, & Florinianorum, & Priscillianistarum insaniam renovârunt: sublato boni & mali discrimine, sine ullo scrupulo sceleratissimè viventes suo arbitratu: & asserentes esse Dei opera, adeóque non mala, quæcumq; apud homines putantur esse peccata: & in eo Christianam libertatem constituentes, quòd ipsis omnia sine exceptione licita essent. Contra eos & blasphemam eorum amentiam exstat Joannis Calvini luculenta Instructio; quam in Calvini opusculis lector inveniet. Ubi etiam sub finem tertii Capitis Instructionis illius adversus Libertinos, de fallendi artificio quo utebantur, loquens; *Nec priùs* (inquit) *arcanum excubiarum symbolum, ut ajunt, ipsis, quos ad sectam suam adducere volunt, revelant, quàm perspiciant ita à se fascinatos, ut facilè, quicquid voluerint, persuadeant. Solùm iis, qui veluti jurejurando adstricti sunt, detegunt mysteria sua: nisi quòd primarii doctores sibi semper capita aliqua reservant, quibus existimationem & dignitatem tueantur.* Hæc ibi. Vide infrà in hoc opere, lib. 3. cap. 20. §. 38. ubi similem morem Valentinianorum describit Tertullianus, lib. adversus Valentinianos cap. 1. De Arianis etiam scribens Hilarius Pictaviensis, lib. 1. ad Constantium Augustum; *Callidi* (inquit) *& astuti artificio quodam utuntur. Inclusam perniciosam corruptelam exquisitorum verborum velamine contegunt. Non priùs venenatum virus infundunt, quàm simplices & innocentes, sub prætextu nominis Christiani, raptos atque irretitos involvant; ne soli pereant, sed participes horrendi criminis sui faciant.* Et Augustinus, tract. 97. in Euang. Joan. ait: *Nefarios doctores ipsâ occultatione condire quodammodo sua venena curiosis, ut ideò se existiment aliquid discere magnum; quia merentur habere secretum: & suaviùs hauriant insipientiam, quam putant scientiam.* Pulchrè verò Tertullianus; *Abscondat* (inquit) *se serpens quantum potest, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat, altè habitet, in cæca detrudatur, per anfractus seriem suam evolvat, tortuosè procedat, nec semel totus, lucifuga bestia. Nostræ columbæ domus simplex, etiam in editis semper & apertis, & ad lucem: amat figuram Spiritûs Sancti, orientem Christi figuram. Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi: quia nec pudebit ullum aures ei dedere.* Hæc ille. Simile est illud Hieronymi dictum, epist. ad Rusticum Monachum, quæ incipit; Nil Christiano felicius. *Veritas angulos non amat, nec quærit susurrones.* Præclarè etiam idem Hieronymus, epist. de vitando suspecto contubernio. Quæ incipit; Retulit mihi. *Bona* (inquit) *conscientia nullius oculos fugit.* Idem etiam in procemio libri quarti Commentariorum in Jeremiam, ait; *hæreticos secretò docere, & publicè negare.* adversus quos hoc utitur dilemmate: *Aut bona sunt, quæ docetis; aut mala. Si bona; defendite liberè: si mala; quid occultè miseros jugulatis errore, rectæque fidei ad decipiendos simplices quosque jactatis expositionem? Hæretici* (inquit Gregorius) *latenter prædicant, quatenus eorum prædicatio, tanto sancta, quanto & occulta videatur. Communem autem*

Libertini.

Arcanum excubiarum symbolum.

Hæreticorum dolosa vafricies, & fallendi artificium.

Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi.

tem scientiam habere refugiunt; ne cæteris æquales æstimentur, &c. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 18. Vide ibi plura. Vide in eandem sententiam, verba Bedæ, in Commentario, in cap. 9. Proverb. Salomonis, in illa verba; *aquæ furtivæ dulciores*, &c. Vide etiam Bernardi serm. 65. super Cantica.

De nocturnis virorum simul & mulierum conventibus. 12. Nocturnas virorum simul & mulierum convocationes non invenimus à Domino institutas esse, neque ordinariè habitas esse a piis, neque in vetere neque in novo Testamento. Quamvis in actis Apostol. cap. 12. v. 12. reperiantur in domo Mariæ, multi congregati & orantes, nocte illâ, quâ, post recentem Jacobi Apostoli necem, Petrus etiam in arcta custodia detinebatur, ducendus ad supplicium die proximo, nisi eum Dominus modo quodam extraordinario liberâsset. Id quod ut à Domino impetraretur, fervens pro eo oratio ab Ecclesia indesinenter ad Deum fiebat; ut legimus vers. 5. Quamvis etiam cœtum sacrum Troade die Dominico congregatum, Paullus Apostolus, quia postridie abiturus erat, detinuerit in noctem, usque ad sequentis diei auroram; ut refert Lucas, Act. 20, 7. 11. Cœtus tamen ordinarios virorum simul & mulierum, Christus ejusque Apostoli habuisse, habendosque instituisse leguntur non nisi diurnos. ut constat ex multis Scripturæ locis, Matth. 4, 23. & 5, 1. 2. & 10, 27. & 14, 15. 21. &c. & 26, 55. Luc. 21, 37. 38. *Erat autem diurnis temporibus* [τὰς ἡμέρας] *in Templo docens: noctibus verò, exiens, diversabatur in monte, qui vocatur olearum. Et totus populus manè veniebat ad eum, ad audiendum eum in Templo.* (Luc. 21, 37. 38.) Sic ordinariæ congregationes sub Apostolis erant diurnæ; ut illa in die Pentecostes, Act. 2, 15. Et eodem capite describit Lucas morem primitivæ Ecclesiæ, vers. 46. inquiens; καθ' ἡμέραν τε, *& quotidie perdurantes concorditer in Templo: & frangentes domatim panem, capiebant cibum cum exsultatione & simplicitate cordis.* Nempe, soluto publico conventu, discedebant ad suas ædes, & cum gaudio cibum sumebant. sicut fecisse populum Judaicum, commemoratur, Nehem. 8, 12. Diurnus erat conventus in domo Cornelii; ubi, prædicante Petro, gentiles in Christum crediderunt, Act. 10, 30. ut multa alia exempla præteream. Et huc pertinet illa præceptio Apostolica: *Omnia decenter, & ordine fiant.* 1. Cor. 14. v. ult.

13. Hunc etiam morem servavit succedens Ecclesia; nam etiamsi, ardente atroci persecutione, Christianos solitos esse stato die ante lucem convenire, carmenq; Christo dicere, se ex quibusdam transfugis didicisse scribat Plinius Secundus, lib. 10. epist. 97. idq; ipsum ex eo repetat Tertullianus, in Apologetico, cap. 2. Illud ipsum tamen non alio sensu accipio, nisi quod diurnos suos conventus, die Dominico, maturè inchoabant Christiani; sicut in Euangelio Lucæ dicitur *totus populus venisse multo manè, ad audiendum Christum, in Templo, temporibus diurnis disserentem.* (Luc. 21, 38.) Id quod loca illa Plinii & Tertulliani propiùs intuenti liquidò constare posse existimo. Affirmabant (inquit Plinius) hanc fuisse summam, quòd essent soliti stato die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem: seque sacramento, non in scelus aliquod, obstringere; sed, ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis, morem sibi discedendi fuisse, rursusque coëundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium. Hæc Plinius, ad Trajanum Imp. lib. 10. epist. 97. Idipsum ex Plinio repetit Tertullianus, Apolog. cap. 2. Iam verò, si hanc narrationem cum illa conferas descriptione cœtuum Ecclesiasticorum, apud Justinum, sub finem illius Apologiæ quæ secunda dicitur, & apud Tertullianum, Apolog. c. 39. invenies tam prolixam & variam fuisse actionem, quæ ibi peragebatur, in precibus & sacrarum Scripturarum lectionibus, & pastorali concione, & sacræ Eucharistiæ celebratione, & disciplinæ publicæ administratione, ut, facto ante lucem initio, perdurare necesse fuerit longo tempore post Solis ortum. Et Justinus, omissa mentione matutini temporis, dicit; conventus istos habitos esse die Solis, quem *Dominicum* vocamus. Tertullianus autem, cap. 39. Apologetici, congregationem tantùm & res gestas commemorat. Non accensemus nocturnis sacris ea sacra, quæ matutinis aut etiam vespertinis horis celebrantur; nam & juge sacrificium fiebat apud Israëlitas, & quotidianæ Scripturarum in Ecclesiis nostris lectiones & precationes publicè fiunt, horis matutinis & vespertinis, atq; adeò sæpe antelucanis, &, ut ita loquar, postlucanis horis, id est, paullò ante ortum & post occasum Solis, accensis luminaribus, nempe hieme, quando brevioribus spaciis Solem conspicimus. Sed nocturnos conventus appellamus eos, qui fiunt tempore nocturno lubrico, ut post cœnam, aut in vigiliis illis nocturnis; de quibus loquitur David, quando dicit; *se recordari Dominum super stratis suis*, seu in lecto suo, *& de illo meditari in vigiliis*, Psal. 63. (Psal. 63, 7) Nempe tunc in lecto suo David de Domino cogitabat, at cœtus nocturnos non agitabat. Sic Jesaias, cap. 26. v. 9. (Iesai. 26, 9.) Vide etiam Psal. 4, 5. & Psal. 6, 7. & Psal. 119, 62.

14. Augustinus disserens de acceptione Eucharistiæ, quam Dominus post cœnam Paschalem, licet sine mulieribus, instituit; (Epist. 118.) *Neque enim* (inquit) *quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent; aut, sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere.* Et cap. 7. *Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipsam cœnam Dominus dedit, tanquam ad insigniorem commemorationem, post cibos offerri & accipi liceat corpus & sanguis Domini.* Hæc ille. Qui ibidem talibus suadet, ut citiùs igitur cibum sumant illo die, & ad oblationem occurrant ad vesperam. At nulla hîc mentio nocturnorum conventuum. Neque satis idonea fuit illa ratio, cùm aliud tempus celebrationi ordinariæ, à Domino imperatæ, sit magis idoneum. Alios quosdam Alexandriæ vicinos, & in Thebaide habitantes, Ægyptios, die sabbati, postquam vesperi omnigenis cibis se saturâssent, solitos esse sacram Eucharistiam accipere, scribunt Socrates lib. 5. hist. Eccl. c. 22. ubi ait hoc ab illis fieri præter morem Christianorum, οὐχ' ὡς ἔθος Χριστιανοῖς. & Sozomenus, lib. 7. hist. Ecclesi. cap. 19. ubi dicit, illud factum esse præter communem legem, παρὰ τὸ κοινῇ πᾶσι νενομισμένον. Sedulius autem, in suo Commentario, in 1. Cor. 11, 21. de eisdem Ægyptiis loquens, ait eos sic retinere morem illum à Paulo reprehensum, de gentili superstitione venientem. *Mos verò iste* (inquit,) *ut referunt, de gentili adhuc superstitione veniebat: unde etiam in quibusdam locis per Ægypti vel Syriæ loca, die sabbati nocte post cœnam dicitur ad Ecclesiam conveniri.* Id ipsum scribit Primasius in suo Commentario in eundem locum Apostoli. Gregor. Nazianz. orat. 40. disputans adversus eos, qui pro baptismi dilatione prætendebant exempla

Boni exempli mala imitatio. plum Christi, qui anno ætatis suæ trigesimo baptizatus est, dicit, *tales sublime exemplum inconsultè & malè sequi:* & alias etiam adducit instantias, in quibus præcisa imitatio esset plane præpostera, in quibus ponit tempus & locum celebratæ Eucharistiç. Cur autẽ illo potissimùm tempore instituta à Christo sit hæc mystica celebratio, spirituales adferunt rationes, Cyprianus, epist. 63. & Victor Antiochenus, comment. in Marc. 14, 25. & Augustinus, epist. 118. & Jsidorus Hispalensis, lib. 1. de officiis Ecclesiasticis, cap. 18. quamvis ejusdem temporis observationem, si à nobis fiat, judicent esse facti boni imitationem malam.

Vigiliæ. 15. Obtinuit in vetere Ecclesiâ consuetudo, ut convenirent viri simul & mulieres, nocte illâ, quę diem Paschatis immediatè antecedebat; ibique precibus invigilarent, velut exspectantes adventum Domini summo manè resurgentis; de qua vigiliâ Paschatis meminit Tertullianus, lib. 2. ad uxorem, cap. 4. ubi eam hortans, ne post ejus obitum, viro nubat infideli, hoc inter alia adhibet argumentum; quòd talis maritus non patienter laturus sit uxoris suæ absentiam nocturnam in anniversario pervigilio Paschatis: Quis (inquit) nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? quis denique sollemnibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit? Inolevit idem mos in aliis etiam festis & martyrum nataliciis. Sed ea res in magnos abusus degeneravit, propter quos abolendas esse convocationes nocturnas, monuit Vigilantius Barcilonensis Ecclesiæ presbyter; in quem Hieronymus, alias etiam ob caussas ei infensus, tantâ acerbitate invectus est, libro adversus Vigilantium, quem etiam per ludibrium Dormitantium nuncupat, ut illo tempore reformatio omissa sit. Error (inquit) & culpa juvenum vilissimarumque mulierum, qui per noctem sæpe deprehenditur, non est religiosis hominibus imputandus. Hæc Hieronymus. Postea tamen, gliscente spurcitie, & multiplicatis scandalis, re maturiùs atq; sedatiùs à piis pensitatâ, itum est in eam sententiam, quam suaserat Vigilantius; & quam Hieronymus, à tali autore profectam, contemserat. Abrogatis enim nocturnis vigiliis, jejunatum est pridiè diei cujusque festi, retento vocabulo *vigiliarum*; quamvis diurno tempore observarentur. ut monet Polydorus Vergilius, lib. 6. de rerum inventoribus, cap. 4. ubi etiam ait: Nimirum nocturna sacra semper fuere multorum scelerum caussa; id quod ad extremum fuit, quamobrem Romana severitas, teste Livio, bacchanalia damnârit; cùm sub nomine religionis stupra puerorum feminarumque promiscua, atque corruptelæ omnis generis fieri cœpissent: & Dyagundas Thebanus, (teste Cicerone de legibus) omnia nocturna sacra, ob illud ipsum, apud Græcos lege perpetuâ sustulit. Hæc Polydorus Vergilius.

Concil. Saon. Palent. 16. Celebratum est anno Domini 1322. Concilium Sabinense, apud Vallemoleti Palentinæ diœceseos, in Hispania, præsidente Guillermo Sabinensi Episcopo, & Sedis Apostolicæ legato. cujus acta exstant in secunda parte tomi septimi Conciliorum, edit. Paris. ubi in capite de Iudæis & Sarracenis, pag. 963. prohibentur Christiani facere nocturnas vigilias; propter nefanda, quæ sæpe earum occasione committuntur. Verba constitutionis synodicæ hæc sunt: *Novit hostis Dei calliditas sub ovina pelle lupum inducere; ac sub mellis similitudine fel inferre: contra quod à Christum colentibus, ne fallantur, est cautela diligens adhibenda. Quia igitur in nocturnis vigiliis, quas in Ecclesiis fieri aliquorum simplicium devotio introduxit, nefanda sæpe ac enormia, sub hac boni specie, committuntur, ipsas fieri de cætero firmiter prohibemus.* Hæc ibi. Celebratum est etiam anno Domini, 1596. Concilium Provinciale Aquilejense, præsidente Francisco Barbaro, Patriarchâ Aquilejensi, cujus acta reperiuntur, tomo nono Conciliorum; ubi, de nocturnis illis vigiliis, constitutio facta invenitur, cujus hæc sunt verba: *Concil. Aquilejense.* *Quod fuerat antiquis temporibus piè & laudabiliter institutum, posteriorum temporum iniquitate à recto sui ordine instituti deflexit: vigilantibus enim populis apud Ecclesias, & memorias sanctorum nocturno etiam tempore frequentantibus, nihil fuerat olim vel petulantiâ corruptum, vel sacrilegâ temeritate fœdatum: quod posteriorum temporum nequitiâ, & graviorum malorum commissione obsolevit. Auditum verò est; adhuc quibusdam locis mulieres vigiliis sanctorum in Ecclesia pernoctare: quod ne fiat, neve prætextu pietatis aliquid gravius contingat; Statuimus, prædictum agendi vigilias ritum omnino tollendum esse, ac modis omnibus ab Episcopis delendum; ne, quod est summè periculosum, vel conniventiâ, vel negligentiâ, perseveret.* Hactenus verba Concilii illius Aquilejensis, cap. de Ecclesiis, & pio in eis versandi modo, pag. 709. & 710. Easdem vigilias, propter flagitia, quæ committebantur, intermissas esse, scribit Bellarminus, lib. 3. de Ecclesia triumphante, qui est de cultu sanctorum, cap. 17. seu ultimo, ubi ait: *In profestis magnorum dierum consueverat Ecclesia vigilare, & jejunare.* ——— *Cæterùm, quoniam paullatim occasione nocturnarum Vigiliarum, abusus quidam irrepere cœperant, vel potiùs flagitia non rarò committi; placuit Ecclesiæ nocturnos conventus, & Vigilias propriè dictas, intermittere, ac solùm in eisdem diebus celebrare jejunia.* Hæc ille.

17. Ipsi etiam verecundiores Ethnici, ut suprà monebamus ex Polydoro Vergilio, nocturnos istiusmodi conventus aversati sunt ac prohibuerunt. Id quod etiam Cicero, lib. 2. de legibus manifestum facit. Ubi in Romanis legibus hanc legem commemorat: *Lex Romana prohibens nocturna mulierum sacrificia.* *Nocturna mulierum sacrificia ne sunto, præter olla, quæ pro populo ritè fient.* Quam legem paullò pòst ibidem explicans atque defendens, ait: *Quid autem mihi displiceat in nocturnis, poëtæ indicant Comici. Quâ licentiâ Romæ datâ, quidnam egisset ille, qui in sacrificium cogitatam libidinem intulit: quò ne impudentiam quidem oculorum adjici fas fuit? Profectò diligentissimè sanciendum est, ut mulierum famam multorum oculis lux clara custodiat. Quo in genere severitatem majorum, Senatus vetus autoritas de Bacchanalibus, & Consulum exercitu adhibito quæstio, animadversioque declarat. Atque omnia nocturna (ne nos duriores fortè videamur) in media Græcia Dyagondas Thebanus lege perpetuâ sustulit.* *Dyagondæ Thebani lex.* Hæc Cicero, lib. 2. de legibus.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

De Colluthо, cujus mentio facta est cap. 34. thes. 21. ejusque sectatoribus Colluthianis.

Colluthus Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, tempore Alexandri Episcopi Alexandrini, & Arii hæresiarchæ, regnante Constantino magno Romanorum Jmperatore, docuit τινὰ παρατετραμμένα, quædam perversa; ejusque sectatores sese nominârunt *Colluthianos*, Κολλουθιανούς.

Sed diuturna non fuit ejus hæresis, at statim dissipata est. teste Epiphanio, hæres. 69. (Quæ est Arianorum) §. 2. Quænam autem prava docuerit Colluthus, non indicat Epiphanius; sed à Philastrio, & ab Augustino, hæretica Colluthi doctrina commemoratur.

2. Philastrius ait: *Coluthiani*, à *Colutho* quodam ita dicti sunt in Ægypto, qui dicunt; Dominum malorum non esse factorem. Contrà autem alter quidam opponebat, dicens; Dominum malorum esse factorem. Qui & ipse est hæreticus pariter: & cùm utrique contentione ferrentur inani, nescierunt potentiam rationis. Scriptura enim, Deum facere bona, & nihilominus & mala facere, prædicavit; cùm dicat Propheta: *Ego sum Dominus, qui facio pacem, & creo mala.* Et alter Propheta: *Si est*, inquit, *malitia in civitate, quam Deus non fecit?* sed mala ista non naturâ esse, dixit Scriptura, à Deo facta; sed caussis existentibus: hominum, scilicet in lege peccantium Domino, &c. Hæc Philastrius, in catalogo hæreseωn, quæ sub Apostolis exstiterunt. cap. 31. ubi etiam prolixiùs de hac quæstione disserit.

Esai. 45, 7.
Amos 3, 6.

3. *Colluthiani* (inquit Augustinus) à quodam *Colluthο*, qui dicebant Deum non facere mala: Contra illud quod scriptum est: *Ego Deus creans mala. Floriniani* à Florino, qui è contrario dicebat, Deum creâsse mala: contra id quod scriptum est; *Fecit Deus omnia: & ecce bona valde!* Ac per hoc, quamvis contraria inter se dicentes, tamen ambo divinis eloquiis resistebant. Creat enim Deus mala, pœnas justissimas irrogando, quod Colluthus non videbat: non autem malas creando naturas atque substantias, in quantum sunt naturæ atque substantiæ; ubi Florinus errabat. Hæc Augustinus, hæres. 65. & 66.

Esai. 45, 7.
Gen 1, 31.
Floriniani.

4. Alius fuisse videtur Colluthus ille hæreticus, cujus hæretica doctrina de una Christi voluntate, & unâ ejusdem operatione, commemoratur, in synodo Lateranensi Martini primi, Episcopi Romani, secretario quinto, [tom. 4. Concil. edit. Paris. pag. 726. & 727.] ubi recitantur Colluthi hæretici verba, ex ipsius *libro de satisfactione*, pro tomo Theodosii hæretici facta. verisimile est autem Theodosium hæreticum illum intelligi, qui sub Justiniani Imperio obtinebat sedem Alexandrinam; de quo vide cap. 4. & cap. 18. libri tertii.

EPILOGUS LIBRI PRIMI,

Constans metro, contemplatione, & doxologiâ.

1. Metrum, de Deitatis unitate, & personarum divinarum Trinitate: item de operationis ad extra indivisibilitate, & de cultûs inseparabilitate, &c. in memoriæ subsidium.

Est unus verus Deus, una essentia simplex,
tres sunt personæ; Pater, & Patre natus, ab ipsis
Sanctus & amborum procedens Spiritus. una
indivisa tribus divina essentia. Non sunt
Personæ confundendæ, aut natura secanda.
Est divina tribus personis omnis ad extra
actio communis. Nec dissociabis adorans,
ast indiviso Trinunum suspice cultu.
Namque interna Dei te nulla relatio tangit:
inque creaturis externa relatio Numen
respiciens (non susceptæ de Virgine carnis
fundata intuitu) Trinunum cuncta regentem
Auctorem spectat: tibi non est una seorsum,
seclusis reliquis, persona Deusve, Paterve,
largitorve boni; sed ab uno Numine Trino
cuncta fluunt, indiviso præstantur & actu.
Est ordo personarum; disjunctio non est.
In forma servi Patrem orat Christus Iesus:
Quà Deus, exaudit cum Patre, & Pneumate
Sancto.

2. Contemplatio.

Augustinus in expositione *Magnificat*, Cantici Mariæ Virginis, tomo 9. oper. suorum. *Duo sunt* (inquit) *quæ angelorum & hominum beati spiritus in illo fonte boni æternâ contemplatione hauriunt: incomprehensibilis scilicet Majestas Dei, & ineffabilis bonitas. quorum alterum castum timorem gerit; alterum dilectionem parit. Pro Majestate venerantur Deum, & pro bonitate amant: ne vel dilectio sine reverentiâ dissoluta sit; vel reverentia sine dilectione pœnalis. Admirantes enim diligunt, & diligentes admirantur, ut inexstinguibiliter per admirationem ardeat dilectio, & suaviter in dilectione ferveat admiratio. Nam quia eum, quem vident, perfectè comprehendere nunquam sufficiunt, in eo quasi per admirationem evigilant: quanto autem perspicaciùs intuentur, tanto ardentiùs amant, quod vera dulcedo est: vera autem dulcedo, quanto perfectiùs sentitur, tanto desiderabiliùs appetitur.* Hæc Augustinus. Vide etiam dissertationem nostram de visione beatifica.

3. Δοξολογία.

Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, Sanctæ individuæ Trinitati, Regi seculorum, incorruptibili, invisibili, soli sapienti Deo, sit honor & gloria in Ecclesiâ, per Iesum Christum, in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER SECUNDUS, DE MYSTERIO INCARNATIONIS.

CAPUT PRIMUM.

Historica narratio, de prima classe hæreseωn, quæ contra orthodoxam de Verbi incarnatione doctrinam exortæ sunt, & ab orthodoxis, sive Catholicis, rejectæ ac refutatæ: seu de primo genere hæreticorum Χριστομάχων: *quod eos comprehendit hæreticos, qui de natura & veritate humanitatis Christi errârunt.*



MEmoriæ juvandæ causâ, omnes contra orthodoxam de Verbi incarnatione doctrinam exortas hæreses, vel errores, ad quatuor summa veluti genera referemus: &, sub singulis generibus, certas species indicabimus.

Primum genus hæreseωn atque hæreticorum, contra hoc secundùm Christianismi mysterium (primum erat mysterium Trinitatis) continet eas hæreses, eosque hæreticos, qui de natura & veritate humanitatis Christi errârunt.

Secundum genus eorum est, qui veritatem humanæ Christi naturæ agnoscentes, errârunt tamen de ejusdem naturæ origine.

Tertium genus est illorum, qui & naturæ & originis veritatem profitentes, errârunt tamen de persona.

Quartum denique genus est eorum, qui orthodoxam de persona Christi recipientes doctrinam, errârunt circa naturarum in uno Christo unionem & proprietates.

Christomachi. Scio *Arianos* Athanasio dici Χριστομάχους, lib. de decretis synodi Nicænæ contra hæresin Arianam; quia contra Christi Deitatem pugnabant. Nos tamen eosdem non immeritò hæreticis θεομάχοις accensuimus, & distinctionis ergò Christomachi nobis dicentur illi hæretici, qui de mysterio incarnationis perperam docuerunt.

2. Hæreticorum autem de natura & veritate humanitatis Christi errantium sex sunt species. Carnem Christi non veram esse, sed putativam & phantasticam: adeóque Christum non habuisse verum corpus; sed tantùm in phantasmate & putativè apparuisse, & passum esse, blasphemabant Saturninus & Basilides, *Iren. lib. 1. cap. 22. & 23. Et Tertull. de præscriptionib. adversus hæreticos, cap.* 46. Marcus & Colarbasus, *Tertull. de præscript. cap.* 49. & 50. & Cerdon, & Marcion, & Lucanus, *Tertull. de præscr. cap.* 51. & Manichæi. *August. lib. de hæresib. Ad Quodvultdeum, hæres.* 46.

3. Secundam speciem constituunt *Apelles* hæreticus, ejusque sectatores. Christum sideream & aëream carnem habuisse de sideribus & de substantiis superioris mundi contextam, & in resurrectione singulis quibusque elementis, quæ in descensu suo mutuata fuissent, in ascensu reddidisse: & sic dispersis quibusque corporis sui partibus, in Cœlo spiritum tantùm reddidisse, asserebat impiè Apelles Marcionis discipulus; teste Tertull. de præscript. cap. 51. Hujus Apellis sequaces Tertullianus appellat *Apellecianos*. lib. de carne Christi cap. 8. Epiphanio Ἀπελλιανοὶ *Apellejani* dicuntur, hæres. 44. num. 1. *Apelleciani.*

4. Sequitur tertia species. Christum in substantia corporis nostri non fuisse, sed spiritale nescio quod corpus de Cœlo deferentem: quasi aquam per fistulam; sic per MARIAM Virginem transmeâsse, nihil inde vel accipientem vel mutuantem: adeóque Christum per Virginem, non ex Virgine, editum: delatum in Virginem transmeatorio potiùs, quàm generatorio, more, processisse: per ipsam, non ex ipsa: non matrem eam, sed viam passum: & super hunc Christum devolâsse tunc in Baptismatis sacramento Soterem per effigiem columbæ, dixit *Valentinus*, & *Valentiniani*; teste Tertull. de præscript. cap. 49. & lib. adversus Valentinianos, cap. 27. (*Gnosticos* è Valentini scholâ prodeuntes Irenæus ait, isto modo divisisse Jesum à Christo. Iren. lib. 1. cap. 34. *Tertullianus* hic pro Jesu Christum, & pro Christo Soterem appellat, ex eorundem hæreticorum mente.) Quem blasphemum errorem sequuti sunt *Ptolemæus* & *Secundus* & *Heracleon* hæretici; teste Tertull. de præscript. ibid. Item *Tacianus*, Justini Martyris magistri pii impius discipulus; ut scribit Tertull. de præscript. cap. 52. In eodem errore erant hæretici illi qui *Ophitæ* nuncupabantur; eò quòd serpentem magni facerent, in tantùm, ut illum etiam ipsi Christo præferrent. Tertull. de præscript. cap. 47. *Valentiniani. Gnostici. Ptolemæus. Secundus Heracleon. Tacianus. Ophitæ.*

5. Carnem Christi animalem, & animam carneam esse: adeóque carnem Christi nihil aliud quàm animam esse nunc factam visibilem, quæ

antea præ impedimento carnis videri non poterat, somniarunt nonnulli hæretici, (qui speciem quartam faciunt, quorum absurdissimam imaginationem refert ac refellit Tertullianus, lib. de carne Christi cap. 10. & aliquot seqq. utitur hoc argumento Tertullianus: Non nostram animam liberavit, si carneam habuit; nostra enim carnea non est: sed liberatam constat illam. Jam ergo, si anima non fuit carnalis in Christo, nec caro potest animalis fuisse. Idem etiam sic eos deridet: Quale erit inquit; ut per carnem demonstraretur anima sibi aut nobis, quæ per carnem non poterat agnosci, ut sic ostenderetur, dum id fit cui latebat, id est, Caro? tenebras videlicet accepit, ut lucere possit! Plura de hoc argumento legere est apud Tertullianum in libro illo de carne Christi, quem contra quatuor memoratas hæreses aliasque conscripsit. quas quatuor hæreses simul refellens, cap. 15. ait: Si humana non fuit caro Christi, nec ex homine; non video, ex qua substantiâ se Christus hominem & filium hominis pronunciârit. [& interjectis aliquot Scripturæ testimoniis, in quibus Christus homo & filius hominis dicitur.] Hæc sola (inquit) sufficere vice præscriptionis debuerunt, ad testimonium carnis humanæ & ex homine sumtæ, & non spiritalis; sicut nec animalis, nec sidereæ, nec imaginariæ: si sine studio & artificio contentionis hæreses esse potuissent. Hæc ille.

[illegible]

6. In quinta specie sunt hæretici *Apollinaristæ*. Apollinaris junior, Clericus Laodicensis, in Laodiceâ Syriæ ad Libanum montem sitæ, ducem se præbuit & antesignanum perniciosissimæ hæresi eorum, qui ob naturæ humanæ in Christo discerptionem & mutilationem Epiphanio (hæresi 77.) & Joanni Damasceno (lib. de hæresib.) διμοιρῖται dicuntur; quippe negantes esse in Christi carne animam, saltem rationis participem. hi ab Apollinari Apollinaristæ dicti sunt. Hanc hæresin palàm professus est Apollinaris, tempore Valentis ejusque successoris Gratiani Imperatorum, post primum œcumenicum Nicænum Concilium. Estque damnata hæc hæresis, tum in secundo œcumenico Concilio Constantinopoli celebrato, tum etiam in Concilio Romano à Damaso Episcopo Romano & Petro Episcopo Alexandrino, Athanasii magni successore, & ob Arianorum sævitiam profugo. Ubi unà cum Apollinari anathematizatus est etiam Timotheus ejus discipulus; sicut legimus apud Theodoret. lib. 5. historiæ Eccles. capp. 9. & 10.

Theodoret. lib. 5. hist. cap. 3. & 9 & 10. Sozom. lib. 6 cap. 25. κϛ.

7. Describit autem Theodoretus, cap. 3. illius libri, gradus impietatis Apollinaris: Neque enim in memorato errore constitit ejus insania, etenim de natura divinâ differens, oratione planè adulterinâ usus est: quippe in eâ dignitatum gradus constituere, & œconomiæ Christi mysterium imperfectum affirmare, & animam rationis participem, cui corporis moderatio commissa est, salute, quæ per Christum parta est, privatam dicere non dubitavit. Nam hanc animam, uti ejus ferebat opinio, Dei Verbum non sumsit, neque ei vel meditari, vel ullum honorem tribuere dignatum est: sed corpus quidem terrenum à potestatibus invisibilibus adoratur; anima autem, quæ secundùm imaginem divinam facta est, infra mansit, peccati dedecore undique respersa. Multas item alias pestiferas opiniones, propter mentem errore & ignoratione cæcatam, docuit. Nam interdum carnem Christi ex sancta Virgine assumtam esse confitebatur; nonnunquam verò eam cœlitus cum Deo Verbo descendisse aiebat; aliquando ipsum Deum Verbum factum esse carnem, sed nihil ex nobis accepisse. Alias quoque fabulas & nugas divinis adjunxit promissionibus. Hæc de Apollinaris hæresi Theodoretus, loco proximè citato. Similia legere est de Apollinaris erroribus apud Gregor. Nazianz. priore epist. ad Cledonium, quæ est oratio 51. & apud Epiphanium, hæres. 77. & rursus apud Theodoretum lib. 4. hæreticarum fabularum.

8. Idem autem Apollinaris priùs doctrinam orthodoxam, contra Arianos & Paulianos, tempore Athanasii Alexandrini, strenuè defendebat; ut legimus apud Sozomenum, lib. 6. hist. Eccles. cap. 21. postea autem in hæresin suam lapsus, adjutorem nactus est Vitalium Presbyterum Antiochenum, virum in summa apud populum veneratione, & ob piam vivendi rationem moresque spectatos, perillustrem, quià Meletio Episcopo Antiocheno orthodoxo se separans, & Apollinari se conjungens, non exiguum hominum numerum, reverentiâ conversationis ejus motum, ad eam sectam perduxit. Dictique sunt à Vitalio *Vitaliani*; quemadmodum ab Apollinari Apollinaristæ: ut scribit Sozom. lib. 6. hist. Eccles. cap. 25. κϛ.

Vitalius adjutor Apollinaris.

[illegible]

9. Gregorius Nazianzen. cognomento Theologus, in epistola quadam ad Nectarium Episcopum Constantinopolitanum, queritur calamitatem Ecclesiæ eam esse acerbissimam; quod Apollinaristæ suam doctrinam tam libere & audacter in vulgus efferre permitterentur: & ait, librum quendam Apollinarii in manus ipsius venisse; ex quo libro summam illius hæreseos refert Gregorius in hæc verba: Asseveranter affirmat Apollinarius, quòd in œconomia incarnationis unigeniti Dei Filii non esset caro, ad nostram naturam reparandam, aliunde assumta; sed quòd ab æternitate carnea illa natura in Filio Dei inesset: atque quò hanc absurdam opinionem confirmet, sententiam quandam Euangelii, quam malè interpretatus est, profert; quæ ita se habet: *Nemo ascendit in Cœlum, nisi qui descendit de Cœlo; Filius hominis. Sic, ut priusquam descenderet, Filius hominis fuerit, descenderitque suam illam secum adferens carnem, quam jam in Cœlo habebat; æternam scilicet & consubstantialem*, [προαιώνιόν τε καὶ συνουσιωμένην.] Citat porrò quandam Apostoli sententiam; quòd secundus homo de Cœlo. Deinde asserit hominem illum qui de Cœlo venerit, mentem non habere; sed Deitatem unigeniti mentis naturam supplevisse, & in hominis coagmentatione tertiam partem ad animam & corpus (quæ in eo, ut humana fert natura, inerant) adjunctam esse: quippe mentem in eo non fuisse, sed Deum Verbum ejus locum supplevisse. Neque hac absurdâ doctrinâ contentus acquievit: sed (quod est omnium maximè pestiferum,) ipsum unigenitum Deum, judicem universitatis, principem vitæ, destructorem mortis, mortalem esse affirmavit, & in sua ipsius Divinitate passum esse; & triduo illo, quo corpus mortuum erat, Divinitatem quoque ejus pariter mortuam esse, & ita à Patre denuo ex morte excitatam. Hæc de Apollinariis, sive Apollinari hæresi, Gregorius Theologus, cujus verba transscripsit Sozomenus, lib. 6. histor. Eccles. cap. 27. κζ.

Ioan. 3, 13.

1. Cor. 15, 47.

10. Idem Gregorius alibi disputans contra eandem hæresin, ait: εἴ τις εἰς ἄνουν ἄνθρωπον ἤλπικεν, ἀνόητος ὄντως ἐστὶ, καὶ οὐκ ἄξιος ὅλος σώζεσθαι. τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἥνωται τῷ Θεῷ, τοῦτο

τὸ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον.

τοῦτο καὶ σώζεται. id est: Si quis in hominem mente carentem ſperat, amens profectò eſt, nec dignus qui totus ſalvus fiat: Nam quod aſſumtum non eſt, curationis eſt expers: quod autem Deo unitum eſt, hoc quoque ſalutem conſequitur. Hæc Gregorius Nazianzenus, orat. 51. quæ eſt epiſtola prima ad Cledonium.

11. De eadem hæreſi ſic loquitur Auguſtinus: Apollinariſtas Apollinaris inſtituit, qui de anima Chriſti à Catholica diſſenſerunt, dicentes, ſicut Ariani; Deum Chriſtum carnem ſine anima ſuſcepiſſe. in quæſtione teſtimoniis Euangelicis victi, mentem, quâ rationalis eſt anima hominis, non fuiſſe in anima Chriſti; ſed pro hac ipſum Verbum in ea fuiſſe dixerunt. De ipſa verò ejus carne ſic à recta fide diſſenſiſſe perhibentur, ut dicerent carnem illam & Verbum unius ejuſdemque ſubſtantiæ, contentioſiſſimè aſſeverantes Verbum carnem factum, hoc eſt, Verbi aliquid in carnem fuiſſe converſum atque mutatum; non autem carnem de Mariæ carne ſuſceptam. Hæc Auguſtinus, lib. de hæreſibus.

12. Ejuſdem Apollinaris hæreſes in hunc modum deſcribit Vincentius Lirinenſis: Apollinaris in unitate quidem Trinitatis quaſi conſentire ſe jactitat, & hoc ipſum non plenâ fidei ſanitate, ſed in Domini incarnatione apertâ profeſſione blaſphemat: dicit enim in ipſa Salvatoris noſtri carne, aut animam humanam penitùs non fuiſſe, aut certè talem fuiſſe cui mens & ratio non eſſet. & ipſam Domini carnem, non de ſanctæ Virginis Mariæ carne ſuſceptam, ſed de

Nutabundus ſemper & dubius. Cœlo in Virginem deſcendiſſe dicebat: eamque nutabundus ſemper & dubius, modò coæternam Deo Verbo, modò de Verbi divinitate factam prædicabat: nolebat enim in Chriſto duas eſſe ſubſtantias, unam divinam; alteram humanam: unam ex Patre; alteram ex Matre: ſed ipſam Verbi naturam putabat eſſe diſciſſam, quaſi aliud ejus permaneret in Deo; aliud verò verſum fuiſſet in carnem: ut, cùm veritas dicat ex duabus ſubſtantiis unum eſſe Chriſtum; ille contrarius veritati, ex una Chriſti divinitate duas adſerat factas eſſe ſubſtantias. Hæc de Apollinaris inſaniâ Vincentius, libro adverſus profanas novationes.

Hæretici multis laudibus quandoque abundant. Vide ſuprà; de Vitalio, §. 8. & de Priſcilliano, lib. 1. cap. 37. §. 9. & infra, lib. 8. cap. 2. §. 2.

13. In eo libro notatu digna eſt Vincentii de Photino & Apollinari hæreſiarchis obſervatio; Fuiſſe illos homines ingenii viribus valentes, & doctrinæ opibus excellentes, & eloquio præpotentes, imò tantos ac tales, quibus nimium citò in plurimis crederetur. Et de Apollinari loquens; Quid illo, inquit, præſtantius acumine, exercitatione, doctrinâ? quàm multas ille hæreſes multis voluminibus oppreſſerit, quot inimicos fidei confutaverit errores, indicio eſt opus illud triginta non minus librorum nobiliſſimum & maximum, quo inſanas Porphyrii calumnias magnâ probationum mole confudit. Longum eſt univerſa ipſius opera commemorare, quibus profectò ſummis ædificatoribus Eccleſiæ par eſſe potuiſſet, niſi profana illa hæreticæ curioſitatis libidine novum neſcio quod adinveniſſet, quo & cunctos labores ſuos velut cujuſdam lepræ admixtione fœdaret, & committeret, ut doctrina ejus non tam ædificatio, quàm tentatio potiùs Eccleſiaſtica diceretur. Hæc de illo Vincentius Lirinenſis. Et in eandem ſententiam Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, libro primo Paſchali: Ceſſent, inquit, Apollinaris diſcipuli ea, quæ contra Eccleſiaſticas regulas eſt loquutus, propter alia ejus ſcripta defendere: licet enim adverſus Arianos, & Eunomianos ſcripſerit, & Origenem aliosque hæreticos ſuâ diſputatione ſubverterit; tamen qui memor eſt illius præcepti, *Non accipies perſonam in judicio*; veritatem ſemper debet diligere, non perſonas, &c. *Deut. 1. 17.*

14. De ejuſdem Apollinaris hæreſi loquens Theodoretus; Ex hac, inquit, radice enata eſt illa pernicies in Eccleſiis, quæ aſſeveravit unam carnis & Divinitatis Chriſti eſſe naturam, quæque Divinitatem unigeniti Dei Filii paſſam eſſe affirmavit: & alia quoque, quæ cùm in populo, tum in ſacerdotibus magnam diſcordiam concitârunt. Hæc Theodoretus, Eutychianam hæreſin ex Apollinariſmo deductam innuens, lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 3. Idem quoque, ejuſdem libri capite quarto, ſcribit Apollinarem ab Eccleſiarum gubernatione repulſum, deinceps doctrinam, quam ipſe recens excogitârat, palàm prædicare, & ſe principem ſectæ profiteri cœpiſſe. Simile de *Montano*, hæretico, Cataphrygum Anteſignano, ſcribit Euſebius, lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 15. *κϛ.* Pagus quidam dicitur eſſe in Myſia Phrygiæ, qui nuncupatur *Ardaban.* ibi ferunt quendam nomine *Montanum*, qui nuper ad fidem venerat, Grato tum Proconſule Aſiæ, primùm inſatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incenſum, ſimulatque aditum Diabolo adverſario ad ſe patefecerat, ſpiritu quodam maligno abripi [*πνευματοφορηθῆναι*,] & derepente furore & mentis inſaniâ exagitatum bacchari atque mox cœpiſſe garrire, & peregrinas quaſdam voces fundere, &c. En duo horrenda exempla impotentis *φιλοπρωτείας*! Et quadam non abſimili animi offenſione, ad Apollinarem tranſiit *Vitalius*; teſte Sozomeno, lib. 6. cap. 25. *κδ.*

Montanus hæreſiarcha.

Φιλοπρωτεία.

15. Accedo nunc ad ſextam ſpeciem primi generis hæreticorum *Χριστομάχων*. *Servetus* à Manichæis & Priſcillianiſtis hoc mutuatus, quòd *animam* dixerit *ex Deo ſeu ex Dei ſubſtantia eſſe natam*, de ſuo addidit; *etiam ipſam Chriſti carnem ex Deitate ipſa & ex tribus elementis increatis eſſe factam*: ſicut patet ex Refutatione errorum Serveti, in Opuſculis Calvini, & ex ejuſdem Calvini inſtitutione, lib. 2. cap. 14. Illum autem fuiſſe Manichæorum & Priſcillianiſtarum, quem diximus, de anima errorem, patet ex libro Auguſtini de natura boni adverſus Manichæos cap. 42. & ex commonitorio Oroſii ad Auguſtinum de errore Priſcillianiſtarum & Origeniſtarum, quod inſertum eſt operibus Auguſtini Tom. 6. Iſta etiam Serveti deliramenta tam manifeſtè ſunt abſurda & impia, ut longâ refutatione non egeant, imò retuliſſe refutâſſe ſit: prolixam tamen eorum confutationem inveniet lector apud Calvinum, locis citatis.

Servetus.

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

Secundum genus hæreticorum χελιστομάχων. quo comprehenduntur illi hæretici, qui veritatem humanæ Christi naturæ agnoscentes, errarunt tamen de ejusdem naturæ origine.

IN secundo genere sunt illi hæretici, qui, concessa humanæ in Christo naturæ veritate, de ejusdem origine errârunt. Eorum duæ sunt species: nam aliorum error fuit de origine carnis Christi; aliorum verò de origine animæ Christi.

Carpocrates. 1. *Carpocrates*, cum sua sectâ, dicebat; Christum non ex Virgine Mariâ natum, sed ex semine *Cerinthus.* Joseph hominem tantummodò genitum. *Cerinthus* etiam Christum ex semine Josephi natum proposuit, hominem illum tantummodò sine *Hebion.* Divinitate contendens. Ejusque successor *Hebion* fuit in eadem hæresi. sicut scribit Tertull. lib. de præscriptionib. cap. 48. Irenæus autem, lib. 1. adversus hæreses cap. 25. scribit; Cerinthum hæreticum divisisse Jesum à Christo, & asseruisse Jesum esse Josephi & Mariæ filium similiter ut reliqui homines, non autem ex Virgine natum; plus autem potuisse justitiâ & prudentiâ & sapientiâ præ omnibus: & post baptismum descendisse in eum Christum, ab ea principalitate, quæ est super omnia, figurâ columbæ, & tunc annunciâsse incognitum Patrem & virtutes perfecisse; in fine autem revolâsse Christum de Jesu, & Jesum passum esse & resurrexisse; Christum autem impassibilem perseverâsse exsistentem spiritalem. Hæc ibi. Sic etiam Jesum à Christo separârunt *Gnostici. Ca. 1. §. 14.* *Gnostici*, quamvis non dicerent Jesum esse ex semine Josephi, vel ex Maria Virgine; ut patet ex eodem Irenæo, lib. 1. cap. 34.

Origenistæ. 2. De origine animæ Christi errârunt *Origenistæ*. Unde Theophilus Episcopus Alexandrinus de Christo scribens; Nec carnem, inquit, deduxit de Cœlo; nec animam, quæ prius subsisterat, & ante carnem ejus condita erat, suo corpori copulavit: sicut Origenis nituntur docere discipuli. Si enim anima Salvatoris, antequam ille humanum corpus adsumeret, in cœlorum regionibus morabatur, & necdum erat anima illius; impiissimum est dicere, ante corpus eam fuisse Domini, agentem aliquid & vigentem, & posteà in animam illius commutatam. Aliud est, si possunt de Scripturis docere, antequam nasceretur ex Maria, habuisse hanc animam Deum Verbum, & ante carnis assumtionem animam illius nuncupatam. Quod si & auctoritate Scripturarum & ipsâ suscipere ratione coguntur, Christum non habuisse animam antequam de Maria nasceretur, in adsumtione enim hominis & anima ejus adsumta est, perspicuè convincuntur, eandem animam & illius & non illius fuisse dicentes. Sed cessent illi à novorum dogmatum impietate furibundi. Nos scripturarum normam sequentes, totâ cordis audaciâ prædicemus, quòd nec caro illius nec anima fuerint, priusquam de Maria nasceretur. Nec ante anima in Cœlis sit commorata, quam sibi postea adjunxerit: nihil enim nostræ conditionis è Cœlo veniens secum Dominus deportavit. Hæc Theophilus Episcopus Alexandrinus, libro 1. Paschali, interprete Hieronymo.

CAPUT TERTIUM.

Tertium genus hæreticorum χελιστομάχων, In quo genere sunt errantes de persona Christi, quamvis de humanitatis ejus veritate & origine cum orthodoxis consentiant.

SUb hoc tertio genere sunt quatuor præcipuæ species.

1. In prima specie sunt ii, qui divinam personam Christo competere omnino negârunt: in *Theodotus Bizantius.* quo errore fuit *Theodotus* ille *Bizantius*, qui, posteaquam pro Christi nomine comprehensus negavit, in Christum blasphemare non destitit. Doctrinam enim introduxit, qua Christum hominem tantummodo diceret, Deum autem illum negaret: ex Spiritu quidem Sancto natum ex Virgine, sed hominem solitarium atque nudum, nulla alia præ cæteris, nisi sola justitiæ auctorita- *Theodotus alter hæreticus.* te. Alter post hunc *Theodotus hæreticus* erupit, Melchizedecianorum auctor, qui ipsum hominem Christum tantummodo dixit ex Spiritu Sancto ex Virgine Maria conceptum pariter & natum; sed hunc inferiorem esse quàm Melchizedec. sicut de illis scripsit Tertull. de præscr. cap. 53. Eundem postea errorem renovarunt *Paulus* *Paulus Samosatenus. Photinus.* *Samosatenus* Antiochiæ Episcopus, & *Photinus* Syrmii Episcopus, Christum hominem solitarium atque nudum dicentes; de quibus vide suprà, lib. 1. cap. 2. §. 4.

Nestoriani. 2. In secunda specie sunt *Nestoriani*, concedentes quidem personam divinam; at ab ea humanitatem separantes, & pro una Mediatoris θεανθρώπου personâ duas personas introducentes: horum princeps fuit *Nestorius*, Episcopus Constantinopolitanus, ob hanc hæresin abdicatus, decreto Concilii œcumenici tertii. sicut infrà clariùs elucebit.

3. In tertia specie sunt reliquiæ Nestorianorum, quæ damnatę sunt in quinto Concilio œcu- *Hæretici vel Schismatici trium capitulorum.* menico; & dici possunt *hæretici*, vel saltem *schismatici trium capitulorum*, de quibus infrà, lib. 5. cap. 24. & 25.

4. In quarta specie fuerunt *Adoptionarii, Eli-* *Adoptionarii.* *pandus & Felix*, eorumque sequaces, impiè asserentes; Christum secundum carnem esse Dei Patris Filium adoptivum. quæ hæresis damnata est in Concilio Francofurtensi, à ter-centum Episcopis, regnante Carolo Magno, anno Domini 794. Nam etsi caro Christi non est ex Patre, per æternam illam generationem, genita; ille tamen cujus ea est caro, genitus est per æternam illam generationem. Neque assumtione carnis fit duo filii, aut duæ personæ; sed una manet persona, idemque Filius proprius & naturalis etiam in sua carne. Neque assumsit novam hypostasin, in qua adoptetur; sed unicus ille & naturalis Filius Dei in una illa sua atq; æternâ hypostasi univit suę Deitati assumtam humanitatem, sive humanam naturam. De quo argumento plura dicemus infrà, lib. 6.

CAPUT QUARTUM.

De quarto genere hæreticorum χελιδομάχων, quod complectitur eos hæreticos, qui de persona Christi cum Catholicis consentientes, errârunt tamen de naturarum in una illa persona unione & proprietatibus: vel etiam de persona & naturis; ut Acephali.

SUb hoc genere quinque sunt præcipuæ species veterum hæreticorum: Nempe *Eutychiani, Acephali, Aphthartodocitæ, Agnoëtæ, Monothelitæ.* Et posteà de hoc dogmate, aliena à veritate docuerunt etiam *Transsubstantiarii*, & *Ubiquetarii.* Ut septem sint hîc errantium species.

Eutychiani. *Eutychiani* ab *Eutychete* Archimandrita Constantinopolitano denominati sunt, qui etiam *Dioscoritæ* dicti sunt, ab ejusdem hæreseos propugnatore *Dioscoro*, Patriarchâ Alexandrino. qui ambo in Concilio Chalcedonensi Oecumenico quarto damnati sunt, anno Dom. 451. eò quod unam tantùm in Christo naturam pòst incarnationem esse pertinaciter contenderent. sicut pluribus infrà docebimus, cap. 9. hujus libri, & sequentibus.

Acephali. Vide lib. 3. cap. 14. 2. In secunda specie sunt *Acephali* hæretici, sic dicti, quòd nullum haberent unum certum caput & auctorem suæ hæreseos, sicut observant Ado Viennensis, in Chronico, part. 6. ad annum Dom. 458. & Honorius, Augustodunensis Presbyter, lib. de hæresib. hæresi 82. hi, resumto Eutychetis errore, quædam etiam à Nestorio mutuati sunt, contra orthodoxam fidem in Chalcedonensi Concilio declaratam. Damnati sunt in Concilio Constantinopolitano, quod præsidente Mennâ, Patriarcha Constantinopolitano, celebratum est, ann. Dom. 536. imperante Justiniano seniore. quinam verò hujus hæreseos principes exstiterint, & quemadmodum Patriarchales sedes attaminaverit, pluribus ostendetur infrà, lib. 3.

Aphthartodocitæ. 3. *Aphthartodocitæ* tertiam constituunt speciem, de carnis Christi infirmitatibus errantes; de quorum origine & hæresi pluribus dicemus infrà, lib. 3. cap. 18.

Agnoëtæ. 4. In quarta specie sunt *Agnoëtæ*: de quibus etiam dicemus infrà, lib. 3. cap. 19.

Monothelitæ. 5. In quinta specie sunt *Monothelitæ*, qui, cùm duas Christi naturas apertè non auderent negare, neque Chalcedonensi Concilio palàm contradicere, adinvenisse sibi visi sunt opportunam concordiæ rationem, quâ utramque dissentientium partem conciliarent: ut nimirum, admisso de duabus naturis Concilii Chalcedonensis decreto, unicam assererent in Christo voluntatem, neque duas dici in Christo voluntates paterentur. hæc erat perversa prudentia Cyri Episcopi Alexandrini, & Sergii Episcopi Constantinopolitani, aliorumque hujus hæreseos fautorum; de quibus infrà prolixius dicemus, libro quinto hujus operis. Damnata est hæc hæresis cum suis propugnatoribus & fautoribus, in Concilio Lateranensi Romano centum & quinque Episcoporum, præside Martino, Episcopo Romano hujus nominis primo, anno Dom. 649. & postea in alio Concilio Romano centum & viginti-quinque Episcoporum, præside Agathone Papa Romano, anno Dom. 680. & tandem decreto oecumenici Concilii sexti, Constantinopoli celebrati, ann. Dom. 681. quæ omnia clariùs (volente Deo) patebunt ex eis, quæ dicentur lib. 5.

6. In sexta specie sunt *Transsubstantiarii*, qui tradunt ac defendunt conversionem substantialem, id est, Transsubstantiationem panis Eucharistici in corpus Christi, & vini Eucharistici in sanguinem Christi. Adeò ut multiplicent Christo corpora; quamvis ipsi Verbo quidem affirment unicum manere Christi corpus, & illud unicum corpus integrum & totum sedere concedant ad dextram Patris in Coelis. Re ipsa tamen hos ipsos fidei articulos eversum eunt, cùm unum idemque corpus integrum & totum simul in multis discretis locis exsistere doceant, & idem illud corpus totum ac integrum sub speciebus panis & vini contineri: imò totum & integrum Christum sub panis specie, & sub quavis ipsius speciei parte; totum item sub vini specie & sub ejus partibus exsistere & contineri. sicut legimus in Sessione 13. Concilii Tridentini. De hujus autem hæreseos initiis & incrementis, item de ejusdem absurditate copiosiùs dicetur infrà, libro undecimo hujus operis. *Transsubstantiarii.*

7. In septima specie sunt *Ubiquetarii* (quos tamen hæreticis non facilè accensemus.) hi magno cum gemitu & dolore reformatæ Ecclesiæ, errorem Ubiquetatis corporis Christi pertinaciter tuentur, & triste schisma alunt. hi, quamvis distinctas naturarum in Christo nobiscum confiteantur proprietates; Ubiquetatis tamen commentum defendunt, quod cum orthodoxa ipsorum confessione non bene conciliant. Negant quidem transsubstantiationem; at affirmant ipsum Christi corpus adesse corporaliter in Coena, & ab omnibus communicantibus, etiam indignis, ore, & quidem manducando, accipi non solùm Sacramentum corporis, sed ipsum corpus Christi quoad substantiam. & hoc corpus non solùm in Coelo esse finita & circumscripta quantitate & visibili staturâ; sed etiam ubique diffusum esse, & quidem secundùm suam substantiam ubicunque est Christi Divinitas, ibidem esse ejus humanitatem. Neque verentur affirmare, ipsa divina attributa carni Christi per unionem hypostaticam esse communicata, adeò ut non solum Christus sit ubique secundùm Deitatem, sed etiam caro Christi sit ubique, sive Christus secundùm humanitatem: quemadmodum patet ex Chemnitii libro de fundamentis coenæ Dominicæ, cum Gerardi libro de persona & officio Christi, & Himmelii Syntagmate disputationum Theologicarum, disput. 13. quæ est de communicatione naturarum, & naturalium tum proprietatum tum operationum in Christo, & aliis. De quo errore plura dicemus, Deo donante, infrà, in fine libri undecimi, & in fine libri decimi-quarti hujus operis. *Ubiquetarii.*

CAPUT QUINTUM.

Orthodoxa Antithesis, compendio metrico proposita, contra omnes memoratas hæreses & errores in argumento de mysterio incarnationis.

Non phantasma caro Christi, non est animalis:
at nec siderea est eadem, nec spiritualis.
Non est ex ipsa Deitate, tribusve elementis,
Serveti nunquam (proh qua dementia!) factis:
sed verè humana est, ex Virgine matre creata.
Corpus habens animamque hominis ratione vigentem,
virgineo sed conceptu non anteriorem,
Verus homo, verusque Deus de Virgine Christus,
Persona insignis naturis una duabus
nascitur, Immanuel, Deus incarnatus, ut idem
sit quod erat, fiat quod non erat, & sit utrumque.
Virgo beata Deum peperit: Deus est homo natus.
Et naturarum Christo servantur in uno
inconfusarum distinctæ proprietates.
Infirmam assumsit nostraque per omnia carnem,
peccato excepto, similem; verèque dolores
sensit, opusque habuit requie, potuque ciboque.
Verè est tristatus, veréque est mortuus. almam
non potuit putredo tamen corrumpere carnem.
Devictâ de morte redux, non ille dolorem
esuriemve pati potuit, nec vulnere lædi:
sed nullius egens, animos ut discipulorum
firmaret, cunctis piscem spectantibus edit.
Utque duæ sunt naturæ: sic bina voluntas
unius Christi, nec non operatio bina.
Ex homine atque Deo non est essentia mista:
sic neque sunt actus misti; neque mista voluntas.
Actio composita est ex actibus illa duobus,
Non una aut simplex; sed verè est actio duplex,
Principio à gemino quæ dicta Theandrica priscis.
Christum hominem Deus ipse suum Iordanis ad undas
proclamat natum, sanctique in vertice montis:
Hunc illi non Patris adoptio fecit honorem;
sed naturalis proprius Patris omnipotentis
Filius omnipotens assumtâ in carne perennat.
Est homo jam proprius naturalisque Tonantis
Filius: hoc naturarum dat hypostasis una.
Sacramenta sui dans corporis atque cruoris,
illa suum Christus corpus vocat atque cruorem,
in Sacramentis consueto more loquendi.
At naturarum non fit mutatio, Christus*
ut sibi triticeo formet de semine corpus,
aut uvæ fiat de sanguine sanguis Iesu.
Nec panis vinique fugit substantia, solæ
ut maneant species, & concludatur iniquis
salvificum corpus spaciis. Nec ubique, nec uno
tempore dia locis in pluribus est caro Christi.
Sicut erat, cùm prima daret mysteria cœnæ:
sic, postquam, tumuli calcatâ mole, revixit,
verè unum, humanum, finitum corpus Iesu,
humanâ mole, organicum, spacio simul uni
commensuratum manet, æternumque manebit.
Nostra cui Dominus conformia corpora reddet.
Gloria naturam non aufert, addit honorem.

* *Naturæ mutationem excludimus substantialem, & transsubstantiationem: non autem illam naturæ mutationem accidentalem: de qua vide lib. 11. cap. 4.*

Gregorius Theologus, in gnomis.

Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Θεοῦ Λόγον αἰὲν ἐόντα
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως πατρὸς ἐπουρανίου.
Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Λόγον, βροτὸν ἔνθα φανέντα,
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως οὐρανίοιο Λόγου.
Τέμνει δ' ἢ μεγάλοιο πατρὸς Λόγον, ἠὲ Λόγοιο
Μορφὴν ἀνδρομέην, καὶ πάχος ἡμέτερον·

id est:

Insanit Regi divinum quisquis honorem
Non tribuit Verbo cum Genitore parem.
Insanit, Verbo incarnato quisquis eundem
Denegat, ætherio qui tribuendus honos.
A Patre vel magno Verbum disjungit, ab ipso
Humanum Verbo dissociatve lutum.

CAPUT SEXTUM.

Duodecim capitula seu anathematismi Cyrilli, à Synodo tertia œcumenica Ephesinâ approbati, cum historica præfatiunculâ.

QUia Nestorius, Episcopus Constantinopolitanus negavit, beatam Virginem Mariam dicendam esse Deiparam. [θεοτόκον.] Multi ex populo & clero, & penè omnia monasteria & Archimandritæ Constantinopolitani abstinuerunt à communione; noluerunt enim cum eo ampliùs communionem habere qui sic sentiret: eidemque errori restiterunt Episcopi aliarum provinciarum, imprimis verò strenuus ille veritatis propugnator *Cyrillus*, Episcopus Alexandrinus, qui ea de re ad ipsum Nestorium literas scripsit hortatorias, & alios etiam Episcopos ad veritatis defensionem literis suis exstimulavit. Nam cùm amicis hortamentis, & perspicuis pro veritate argumentis, apud pertinacem Nestorium nihil proficeret, sed è contrario Nestorius, missis ad Cœlestinum Episcopum Romanum literis, Occidentales Episcopos in suam sententiam pertrahere niteretur, scripsit de ea re totâ Cyrillus ad Cœlestinum Episcopum Romanum, ad Joannem Episcopum Antiochenum, ad Juvenalem Episcopum Hierosolymitanum, ad Acacium Episcopum Berœensem; qui omnes Cyrillo consenserunt: & Cœlestinus quidem & Cyrillus, convocatis Synodis, Romanâ & Alexandrinâ, miserunt à sua quisque Synodo literas de excommunicatione ad Nestorium, eum à communione Christianorum & ab officio Episcopali alienum declarantes, nisi abjecto errore orthodoxam fidem à Cyrillo defensam palàm profiteretur. Ad finem verò epistolæ à Cyrillo & Synodo Alexandrinâ ad Nestorium missæ, ponuntur hæc duodecim capitula, sive anathematismi, ex mente Cyrilli & Concilii Alexandrini, quæ etiam capitula posteà approbata & recepta sunt in Concilio Oecumenico tertio, quod ob hanc controversiam celebratum est Ephesi; imperante Theodosio juniore Augusto, Arcadii filio: cui Concilio præsedit Cyrillus. aderant cum eo Episcopi circiter ducenti, eorumque decreto synodico hæreticus pronunciatus & exauctoratus est Nestorius. anno Dom. 431. Joannes quidem

Antiochenus

Antiochenus aliquandiu Nestorium tueri conatus, se opposuit Cyrillo; sed postea misso Alexandriam Paulo Episcopo Emiseno, pacem cum Cyrillo fecit: & Nestorii abdicationem & Synodi decreta approbavit. Nestorium autem Imperator Oasim oppidum in Lybiæ desertis deportari jussit; suffecto in ejus locum Maximiano, in Episcopatu Constantinopolitano. Hæc omnia ex tom. 2. Concil. & Socrat. lib. 7.

α. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατ' ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον, γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς, σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον· ἀνάθεμα ἔστω.

β. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς Λόγον. ἕνα τε εἶναι Χριστὸν, μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἀνάθεμα ἔστω.

Vide lib. 3. cap. 21. §. 4. 19. 41. 42.

γ. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίᾳ, ἢ δυναστείᾳ. καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικὴν, ἀνάθεμα ἔστω.

δ. Εἴ τις προσώποις δυσὶν, ἤγουν ὑποστάσεσι, τάς τε ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ Ἀποστολικοῖς συγγράμμασι διανέμει φωνὰς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ. καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει. τὰς δὲ ὡς θεοπρεπεῖς μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγῳ. ἀνάθεμα ἔστω.

ε. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον θεὸν εἶναι κατ' ἀλήθειαν, ὡς Υἱὸν ἕνα καὶ φύσει καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, καὶ κεκοινώνηκε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκὸς, ἀνάθεμα ἔστω.

ς. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, θεὸν ἢ δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς γραφὰς, ἀνάθεμα ἔστω.

ζ. Εἴ τις φησὶν, ὡς ἄνθρωπον ἐνηργῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Ἰησοῦν. καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς εὐδοξίαν περιῆφθαι ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα [aliter legitur, ἐξουσίαν περιῆφθαι ὡς ἑτέρῳ παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντι·] ἀνάθεμα ἔστω.

Vide lib. 7. cap. 3.

η. Εἴ τις τολμήσει [al. τολμᾷ] λέγειν, τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεὸν, [al. θεῷ] ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ. τὸ γὰρ Σὺν, ἀεὶ προστιθέμενον, τοῦτο νοεῖν ἀναγκάζει, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μιᾷ προσκυνήσει τιμᾷ τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος· ἀνάθεμα ἔστω.

θ. Εἴ τις φησὶ τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ πνεύματος ὡς ἀλλοτρίᾳ δυνάμει τῇ δι' αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, φησὶ, δι' οὗ καὶ ἐνήργηκε τὰς θεοσημείας. ἀνάθεμα ἔστω.

Vide lib. 1. cap. 19. §. 4.

ι. Ἀρχιερέα καὶ Ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγενῆσθαι Χριστὸν ἡ θεία λέγει γραφὴ, προσκεκομικέναι ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ θεῷ καὶ πατρί. εἴ τις τοίνυν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγενῆσθαι φησὶν, οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ θεοῦ λόγον ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος. ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικός. ἢ εἴ τις λέγει καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσενηνοχέναι αὐτὸν τὴν προσφορὰν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μόνων ἡμῶν. οὐ γὰρ ἂν ἐδεήθη προσφορᾶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν. ἀνάθεμα ἔστω.

ια. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγου. ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν, συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν ὡς μόνην θείαν ἐνοίκησιν [al. οἰκείωσιν] ἐσχηκότος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιὸν, ὡς ἔφημεν. ὅτι γέγονεν ἰδία τοῦ λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος. ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον παθόντα σαρκὶ, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκὶ, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκὶ, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὸ ζωή τε ἐστι καὶ ζωοποιὸς ὁ Θεός. ἀνάθεμα ἔστω.

id est:

1. Si quis non confitetur Immanuelem verum Deum esse, & ob id sanctam Virginem Deiparam; (genuit enim illa incarnatum Dei Verbum secundùm carnem.) anathema sit.

2. Si quis non confitetur, Dei Patris Verbum carni secundùm hypostasin unitum, & unum tantùm unà cum sua carne esse Christum, eundem nimirum Deum simul & hominem; anathema sit.

3. Si quis in uno Christo post unionem dividit hypostases, eâ duntaxat conjunctione easdem inter se nectit, quæ est secundùm dignitatem vel auctoritatem, vel potestatem, & non eâ potiùs, quæ est secundùm naturalem unionem; anathema sit.

4. Si quis duabus personis vel hypostasibus eas voces attribuit, quæ in Euangelicis & Apostolicis scripturis passim occurrunt, quæque à sanctis de Christo, aut ab ipso quoque Christo de seipso, dictæ sunt, & alias quidem homini seorsum à Dei verbo considerato adscribit; alias verò tanquam in divinam Majestatem convenientes, soli Verbo quod ex Deo Patre est, accommodat; anathema sit.

5. Si quis dicere audet, Christum non esse verum Deum, sed hominem tantùm Deiferum; utpote unum naturalemque Filium; quatenus nimirum Verbum caro factum, carni & sanguini perinde ac nos communicavit; anathema sit.

6. Si quis Dei Patris Verbum, Christi Deum vel Dominum esse dixerit; neque post Verbum secundùm Scripturas incarnatum, unum eundemque Deum simul & hominem esse confessus fuerit; anathema sit. Vide lib. 1 cap. 29. §. 2. & lib. 2 cap. 7. §. 2.

7. Si quis Jesum Christum hominem tantùm divini Verbi vi actum esse dixerit: aut illustrem illam Unigeniti gloriam illi ipsi homini, veluti alteri cuipiam ab ipso Verbo, advenisse commentus fuerit; anathema sit.

8. Si quis hominem assumtum, unà cum ipso Dei Verbo adorandum, unà cum illo glorificandum, unà cum illo, tanquam alterum in altero exsistentem, Deum appellandum esse dicere ausus fuerit: (hunc enim intellectum particula, *Cum*, adjecta, perpetuò & necessariò afferre consuevit) & non unâ potiùs adoratione Immanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus Verbum factum est caro; anathema sit. De una adoratione Immanuelis, vide plura, lib. 7. cap. 3.

9. Si quis unum Dominum nostrum Jesum Christum à Spiritu Sancto, tanquam virtute à se alienâ, glorificatum dixerit: efficaciamque, quâ contra immundos spiritus uteretur, & divina inter homines miracula operaretur, ab ipso eodem accepisse prædicaverit; & non proprium naturalemque illius esse Spiritum, per quem divina signa edidit; anathema sit.

10. Christum Jesum nostræ confessionis Pontificem & Apostolum exstitisse, eundemque semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo & Patri obtulisse, divina Scriptura commemorat. Si quis ergo dixerit, Pontificem & Apostolum nostrum non esse ipsum Dei Verbum, posteaquam caro & homo nobis similis factum est: sed hominem illum, qui ex muliere natus est, quasi alterum quempiam ab ipso diversum: aut si quis Hebr. 3, 1. Ephes. 5, 2.

Christum pro se ipso quoque, & non potiùs pro nobis solis sacrificium obtulisse affirmaverit; (neque enim is oblatione opus habebat, qui nullum peccatum commiserat:) anathema sit.

11. Si quis ipsam Domini carnem vivificam, ipsiusque Verbi quod ex Patre est, propriam esse negaverit: sed alterius cujuspiam ipsi Verbo secundum dignitatem tantùm conjuncti, aut divinam tantùm inhabitationem sortiti, esse dixerit; neque vero potiùs vivificam confessus fuerit, ut modò meminimus, eò quòd Verbi, quod omnia vivificat, facta sit propria; anathema sit.

12. Si quis non confitetur, Dei Verbum secundùm carnem passum, secundùm carnem crucifixum, mortemque secundùm carnem gustâsse, & primogenitum tandem ex mortuis factum esse, quatenus videlicet vita est, & vivificum ut Deus; anathema sit.

CAPUT SEPTIMUM.

Exegesis quorundam capitulorum Cyrilli, adjectis quibusdam aliorum Patrum sententiis orthodoxis.

Nota in sextum capitulum Cyrilli.

INtelligendum est istud capitulum contra Nestorianam personarum pluralitatem; non autem contra pluralitatem relationum in diversis naturis fundatarum, & uni eidemque personæ Christi convenientium. Nam unus idemque Christus secundùm formam Dei manet semper æqualis: at secundùm formam servi quam assumsit, nunquam est æqualis Patri; sed semper est minor Patre, & minor seipso. Vide supra, lib. 1. cap. 29. §. 2.

2. *Brevis expositio decimi capituli ex ipsius Cyrilli Alexandrini Apologiâ ad Episcopos Orientales.*

Πίστευσον, ὅτι καίτοι Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, καὶ ἐν μορφῇ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών· εἰ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ἔλαβε δὲ καὶ δούλου μορφὴν, πῶς ἡγήσεται μικρὸν, καὶ τοῖς τῆς οἰκονομίας λόγοις ἀνάρμοστον, τὸ χρηματίσαι καὶ ἀπόστολος, καὶ ἀρχιερεύς; καὶ ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος τὸ μέτρον οὐκ ἀτιμάσας, πῶς ἂν ἀποβλητὰ ποιήσαι τὰ ἀνθρώπινα; ——— Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, κεχρημάτικε καὶ ἀρχιερεύς· οὐχ ὡς μείζονι Θεῷ προσκομίζων τὴν ἱερουργίαν· ἀλλ' ἑαυτῷ τε, καὶ τῷ πατρὶ τῆς πίστεως ἡμῶν τὴν ὁμολογίαν πραγματευόμενος. ἐρυθριᾷς ἀκούων, ὅτι κεχρημάτικεν ἱερεὺς διὰ τὸ ἀνθρώπινον; εἶτα πῶς οὐ τεθαύμακας, ὅτι μὴ κατὰ τὸ τῶν ἱερέων ἔθος ἑτέρῳ * ποιῆται τῆς ἱερουργίας τὸν τρόπον, ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον, ὡς ἔφην, καὶ τῷ πατρί; ὅταν εἴπῃς, οὐκ ἄξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸ ἱερουργεῖν, σύμφημι κἀγώ· ἀλλ' εἰ μόνος ἦν, καὶ δίχα σαρκὸς ὁ λόγος, ἔφης ἂν ὀρθῶς· ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ὅρα καὶ ἱερουργοῦντα διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ κτίσιν ἀξιώμασιν, ὡς Θεόν· συνεδρεύει γὰρ τῷ Θεῷ, καὶ πατρί. ὅρα τοίνυν ἱερατεύοντα μὲν αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, συνεδρεύοντα δὲ, ὡς Θεόν. τί γάρ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος; τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλοσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς. εἰδότες τοίνυν, ὅτι Θεὸς ὤν, γέγονεν ἄνθρωπος· ἔστι δὲ εἷς, καὶ ὁ αὐτὸς υἱός, αὐτῷ πάντα προσνεμοῦμεν, ὡς ἑνί. καὶ τοὺς τῆς οἰκονομίας οὐκ * ἐννοήσομεν τρόπους, τὴν τῶν ἐννοιῶν δύναμιν εὐτέχνως, καὶ ἐμφρόνως ἀεὶ * περιτρέποντες εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ. id est:

* ποιεῖται.

* ἀγνοήσομεν.

* περιβλέποντες, ἢ περιτρέποντες.

Crede quòd, quamvis Deus secundùm naturam esset, & in forma Patris Filius, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; attamen seipsum exinanivit, formam servi assumens. Si autem factus est homo, assumsit autem & servi formam; quomodo censebit parum, & dispensationis rationibus incongruum, appellari & esse Apostolum & Pontificem? & qui mensuram humanitatis nostræ non dedignatus est, quomodo repudianda duceret humana? ———quando autem factus est homo, vocatus est etiam Pontifex; non quòd tanquam majori Deo offerret sacrificium, sed quòd sibiipsi & Patri fidei nostræ confessionem procuraret. Audiens quòd dictus est sacerdos propter humanitatem, erubescis? Deinde, quomodo non admiratus es, quòd non secundùm sacerdotum morem, alteri detulerit sacrificii modum; sed sibiipsi potiùs & Patri, ut dixi? quando dicis, indignum esse Deo ut sacrificet, adstipulor & ego. Sed si solum esset, & absque carne Verbum, rectè diceres: at verò, quia factum est caro, vide & sacrificantem propter humanitatem; & in dignitatibus ultra creaturam, sicut Deum: considet enim cum Deo & Patre. Itaque vide ipsum sacrificantem, secundùm humanitatem; considentem autem, ut Deum. quid enim dicit B. Paulus? Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera throni magnitudinis in excelsis. Scientes igitur quòd factus est homo, cùm Deus esset, (est autem unus & idem Filius) illi omnia tribuemus ut uni; & dispensationis modos non ignorabimus, cogitationis vim semper providè & sapienter ad obedientiam ejus convertentes.

Philip. 2, 6.7.

Vide lib. 1. cap. 19. & cap. 29.

Hebr. 1, 3. & 7, 26.

3. *Item*

3. *Item ex ejusdem Cyrilli apologiâ ad Theodoretum, pro eodem Capitulo sive Anathematismo.*

Δέδιας, εἰπέ μοι, τῆς ἱερωσύνης τὸν τρόπον τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ; ἀνάρμοστον εἶναι φὴς τῷ Θεῷ λόγῳ τὸ ἱερουργεῖν ἀνθρωπίνως διὰ τὴν οἰκονομίαν; οὐκ οὖν ἄφελε τὸ προσωπεῖον, ἀρνοῦ μὴ ὑποσταλμένως τοῦ λόγου τὴν ἐνανθρώπησιν, δι' ἣν ὠνόμασται ἀρχιερέος. ἆρα θύοντα βλέπεις, ὡς ἑτέρῳ Θεῷ καὶ προὔχοντι Θεῷ τῷ πατρί; ——— ὅρα δὲ καὶ ἑτέρως ὄντα Θεὸν, κἂν εἰ ἀνθρωπίνως ἱερᾶσθαι λέγοιτο διὰ τὴν οἰκονομίαν, συνεδρεύει γὰρ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ ἐν τοῖς ἀνωτάτω θώκοις ὁρᾶται διαπρεπής. θορυβεῖ σε τὸ ἀνθρώπινον; οὐκ ἀπαλλάττει δειμάτων τὸ θεοπρεπές; οὐκ ἀνέχῃ δι' αὐτῶν ἰδεῖν τῶν πραγμάτων, Θεόν τε ὁμοῦ, καὶ ἄνθρωπον ὄντα τὸν Ἐμμανουήλ. *id est:*

Dic mihi, metuis Pontificii modum Salvatoris omnium nostrûm Jesu Christi? incongruum esse dicis Deo Verbo, humanè sacrificium ministrare propter dispensationem? Ergo aufer personam, nega haud dissimilanter inhumanationem Verbi, propter quam nominatum est etiam Pontifex. Numquid Patri, sacrificantem vides tanquam alteri Deo & potiori Deo? ——— Contemplare verò etiam aliter exsistentem Deum, licet dicatur humanè sacerdotio fungi propter dispensationem. Adsidet enim Deo & Patri, & in sublimibus sedibus decorus apparet. Turbat te quod est humanum? quod est Deum decens, à terroribus non absolvit? Non pateris ipsis videre rebus Deum simul & hominem exsistentem Immanuelem.

4. *In eandem sententiam Augustinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 7.*

Si ergo ita accepta est forma servi, ut non amitteretur forma Dei, cum & in forma servi & in forma Dei idem ipse sit Filius unigenitus Dei Patris; in forma Dei, æqualis Patri; in forma servi, Mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus; quis non intelligat, quòd in forma Dei etiam ipse seipso major est; in forma autem servi seipso minor est. Non itaque immeritò Scriptura utrumque dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem majorem Filio. Illud enim propter formam Dei; hoc autem propter formam servi, sine ulla confusione intelligitur. Hæc Augustinus. *Vide lib. 1. cap. 25.*

5. *Item Vigilius lib. 1. contra Eutychen.*

Dominus Iesus Christus ut ostendat nostri generis naturam non fuisse consumtam, veraciter se Filium hominis dicit; secundùm quam etiam Patrem interpellat pro nobis, juxta Joannis Apostoli verba dicentis; *Si peccaverimus, apud Patrem Advocatum habemus Iesum, ipse interpellat pro peccatis nostris.* *1. Ioan. 2, 1.* Dicite ergo, ô Doctores egregii, cùm Patrem hodie Filius interpellat, secundùm Deitatem suam, an secundùm dispensationem humanitatis postulat? sed quantum perfidiæ vestræ intentio monstrat, qui perimentes humanam naturam, solam adseritis esse divinam, secundùm Deitatem interpellat, secundùm Deitatem advocati officio fungitur, secundùm Deitatem sacerdotis ministerium implet, secundùm Deitatem etiam in novissimo Patri subjectus erit, quando eidem Filio omnia subjecta fuerint. Olim operiebamur, diutiùs præstolati sumus, unde erroris vestri rivulus originem trahat, & quo discursum faciat; tandem reperimus Eutychianam amarissimam hæresin, ex Apollinaris amarissimo fonte derivatam, usque ad cœnulentam Arii voraginem turbidis ferri meatibus; quibus in tantum perfidiæ copula jungitur, ut omnia ad Divinitatis contumeliam referat, quæ Christus secundùm dispensationem carnis aut loquutus est, aut peregit. Dum unam tantummodo, Divinitatis, contendunt esse naturam. Hæc Vigilius.

6. *Ioannes Episcopus Antiochenus scripsit ad Nestorium Episcopum Constantinopolitanum; eumque hortatus est, ut non recusaret dicere, cum sanctis Patribus, Mariam Virginem esse* Θεοτόκον, *& inter alia hoc utitur argumento.*

Καὶ μάτην ἡμεῖς, ὡς ἔοικε, δῆθεν ἀκριβείας περιττῆς ἕνεκα πρὸς αἱρετικὴν κακοδοξίαν μόνον βλεπούσης, τὰς συνειδήσεις τῶν ἀδελφῶν εἰς οὐδὲν δέον πληττομένας περιορῶμεν, ὄνομα παραιτούμενοι, οὗ τὴν διάνοιαν εὖ καὶ καλῶς παραδεχόμεθα. εἰ γὰρ τὸ ἐξ αὐτοῦ σημαινόμενον μὴ παραδεχόμεθα, λείπεται περὶ πολλὰ ἡμᾶς διασφάλλεσθαι, μᾶλλον δὲ κινδυνεύειν περὶ τὴν ἄρρητον οἰκονομίαν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

id est:

Sanè, dum supervacaneâ quadam ad vanas hæreticorum opiniones solùm spectante curiositate incitati, nomen, cujus sententiam rectè tenemus, pertinaciter respuimus; aliud nihil, ut videtur, facimus, quàm quod fratrum nostrorum conscientias, & temere, & absque ulla utilitate graviter offendimus, planéque contemnimus. Etenim si id, quod nominis significatione offertur, non recipimus, restat, ut in gravissimum errorem prolabamur. Imò verò, ut circa inexplicabilem illam Unigeniti Filii Dei œconomiam periculosissimè versemur. Hæc & plura in eandem sententiam inveniet lector in illa epistola Joannis ad Nestorium, quæ inserta est primæ parti Concilii Ephesini. In quo Concilio Nestorius damnatus atque exauctoratus est propter hæresin, qua duas Christi personas esse impiè asseverabat, neque beatam Virginem Mariam Deiparam dici passus est.

7. *Socrates, Histor. Ecclesiast. lib. 7. cap. 33.*

Μετὰ δὲ τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν, δεινὴ ἐν τῇ Κονσταντίνου πόλει ταραχὴ, κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐγένετο· διῃρέθη γὰρ ὁ λαὸς, διὰ τὴν, ὡς φθάσας εἶπον, ψυχρολογίαν αὐτοῦ, κοινῇ μὲν τῇ ψήφῳ, πάντες οἱ κληρικοὶ αὐτὸν ἀνεθεμάτισαν. οὕτω γὰρ οἱ χριστιανοὶ καλεῖν εἰώθαμεν τὴν κατὰ τοῦ βλασφήμου ψῆφον, ὅταν αὐτὴν ὥσπερ ἐν στήλῃ ἀναστήσαντες φανερὰν τοῖς ἅπασι καταστήσωμεν. *id est:*

Post abdicatum Nestorium gravis tumultus in Ecclesia Constantinopolitana excitatus fuit: quippe populus propter inanem & stultam (uti suprà dixi) Nestorii doctrinam divisus est. Clerici autem communibus suffragiis illi anathema (sic enim nos Christiani sententiam, contra alicujus blasphemiæ autorem pronunciatam, solemus appellare, quando eam perinde notam omnibus facimus, ac si in columella incisa in loco publico collocaretur) palàm denunciàrunt. Hæc ille. *Anathema.*

8. *Vincentius Lirinensis, in suo Commonitorio adversus profanas novationes, cap. 19. quod triennio fere post tertium œcumenicum Concilium, præside Cyrillo, Ephesi celebratum, se scripsisse testatur.*

Alius, aliud. Vide lib. 1. cap. 33. §. 13.

In Deo una substantia; sed tres personæ: in Christo duæ substantiæ, sed una persona: in Trinitate alius atque alius; non aliud, atque aliud: In Salvatore aliud atque aliud, non alius atque alius. Quomodo in Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud? Quia scilicet alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritûs Sancti: sed tamen Patris & Filii & Spiritûs Sancti non alia & alia, sed una eademque natura. Quomodo in Salvatore aliud atque aliud; non alius atque alius? quia videlicet altera substantia Divinitatis, altera humanitatis: sed tamen Deitas & humanitas non alter & alter; sed unus idemque Christus, unus idemque Filius Dei, & unius ejusdemque Christi & Filii Dei una eademque persona. Sicut in homine aliud caro, & aliud anima, sed unus idemque homo anima & caro. In Petro vel Paulo aliud anima, aliud caro: nec tamen duo Petri caro & anima, aut alter Paulus anima, & alter caro; sed unus idemque Petrus, unus idemque Paulus ex duplici diversâque subsistens animi corporisque naturâ. Ita igitur in uno eodemque Christo duæ substantiæ sunt; sed una divina, altera humana: una ex Patre Deo, altera ex matre Virgine: una coæterna & æqualis Patri; altera ex tempore & minor Patre: una consubstantialis Patri; altera consubstantialis matri: unus tamen idemque Christus in utraque substantiâ. Non ergo alter Christus Deus, alter homo: non alter increatus, alter creatus: non alter impassibilis, alter passibilis: non alter æqualis Patri, alter minor Patre: non alter ex Patre, alter ex Matre; sed unus idemque Christus Deus & homo: idem non creatus & creatus: idem incommutabilis & impassibilis: idem commutatus & passus: idem Patri & æqualis & minor: idem ex Patre ante secula genitus: idem in seculo ex matre generatus: perfectus Deus, perfectus homo: In Deo summa Divinitas, in homine plena humanitas: plena, inquam, humanitas, quippe quæ animam simul habeat & carnem, sed carnem veram nostram, maternam: animam verò intellectu præditam, mente ac ratione pollentem. Est ergo in Christo Verbum, anima, caro; sed hoc totum unus est Christus, unus Filius Dei, & unus Salvator ac Redemtor noster. Unus autem non corruptibili nescio quâ Divinitatis & humanitatis confusione, sed integrâ & singulari quadam unitate personæ: neque enim illa conjunctio alterum in alterum convertit atque mutavit, qui est error proprius Arianorum; sed ita in unum potiùs utrumque compegit, ut, manente semper in Christo singularitate unius ejusdemque personæ, in æternum quoque permaneat proprietas uniuscujusque naturæ: quo scilicet nec unquam Deus corpus esse incipiat, nec aliquando corpus, corpus esse desistat, quod etiam humanæ conditionis demonstratur exemplo. Neque enim in præsenti tantùm, sed in futuro quoque unusquisque hominum ex anima constabit & corpore: nec tamen unquam aut corpus in animam, aut anima vertetur in corpus; sed unoquoque hominum sine fine victuro, in unoquoque hominum sine fine necessariò utriusque substantiæ differentia permanebit. Ita in Christo quoque utriusque substantiæ suæ cuique in æternum proprietas, salvâ tamen personæ unitate, retinenda est.

CAPUT OCTAVUM.

De Massalianis, in Synodo etiam tertia œcumenicâ, Ephesi celebratâ, damnatis, qui & Euchetæ & Enthusiastæ dicuntur.

Euchetæ. Enthusiastæ.

Sub finem septimæ actionis Concilii œcumenici tertii (in secunda parte Concilii) quod, Cyrillo Alexandrino præsidente, celebratum est Ephesi, exstat definitio ejusdem Concilii contra impios Massalianitas, qui & *Euchetæ*, & *Enthusiastæ* quoque appellantur.

Psalliani.

2. Hujus hæreseos originem & insaniam descripserunt, Epiphanius, hæres. 80. Theodoretus, lib. 4. hæreticarum fabularum. Joannes Damascenus, lib. de hæresibus, & Nicephorus Callist. lib. 11. hist. Eccles. cap. 14. Augustinus *Psallianos* vocat, hæres. 57. & citat Epiphanium, qui tamen ait, Μασσαλιανοὶ δὲ οὗτοι καλοῦνται, ἑρμηνευόμενοι εὐχόμενοι. Massaliani autem hi dicuntur, quæ vox *orantes* significat. Et Theodoretus, & Damascenus, & Nicephorus eodem nomine illos indigitant, Massalianos, & ajunt verso in græcam linguam hoc vocabulo dici eos εὐχίτας, id est, precatores. ideò sphalma videtur scriptoris, qui transscripsit Augustini librum de hæresibus, & pro Massalianis Psallianos scripsit: monet ibi Augustinus, nomen hoc ex lingua Syra esse, &

& eosdem græcè dici εὐχῖτας, ab orando sic appellatos.

3. Valentiniano & Valente Imperatoribus, nata est secta ista Edessæ in Mesopotamia; unde venerunt Antiochiam; & hinc expulsi secesserunt in Pamphyliam, & contra Massalianos in Pamphylia versantes factum est decretum Concilii œcumenici Ephesini. Regnavit autem *Valentinianus* cum fratre *Valente*, annos fere duodecim, & mortuus est anno Dom. 375. ut supputant Cardinalis Baronius, & Sethus Calvisius.

4. Insana Massalianorum placita, in monumentis veterum memoratis, hæc referuntur: Dicebant *Christianos nullam ex baptismo utilitatem percipere: Et à communione Ecclesiastica abstinebant, dicentes, nihil prodesse vel obesse cibum illum, qui in Eucharistia sumitur: perpetuam autem orationem ajebant peccati radicem radicitus evellere; & malum Dæmonem ex animo expellere.* Et dicebant, *unumquemque hominem, quando nascitur, Dæmonem protinus sequi, eumque ad sceleratas actiones incitare: Nihil autem posse ex anima exigere hunc Dæmonem, præterquam orationem solam; egredi autem inhabitantem per mucum & sputorum excrementa.* Nullum opus aggrediebantur; nam opus manuum ut improbum detestabantur, perversâ interpretatione abutentes dicto illo Servatoris, *Operamini non cibum qui perit; sed qui*
Ioan. 6, :7. *permanet in vitam æternam:* vocabant autem seipsos *spirituales*. Et orationi vacantes, magnam diei partem dormiebant, & promiscuè viri & mulieres in eodem loco dormientes jacebant. soluti etiam ac vagi stipem poscebant; ipsi autem ab omni misericordiâ erga egentes & calamitosos erant alieni. Agitabantur à Dæmone eos decipiente; quam rem Spiritûs Sancti præsentiam esse jactabant: unde etiam aliud cognomen sortiti, dicebantur, ἐνθουσιασταὶ, hoc est, numine afflati, seu, divino furore correpti. Et ajebant se vidisse revelationem, & Patrem & Filium & Spiritum Sanctum corporeis oculis; & Spiritûs sancti adventum sensi percepisse. Repentè saltabant, & super dæmones se saltâsse jactitabant. Et alia quedam faciebant, quæ phrenesin eorum arguebant. Mala dicebant naturâ evenire. Iurare eis & pejerare fas erat. Atque si urgerentur, sectam suam negabant, cum anathemate in eos, qui tale aliquid dicerent.

5. Hujus sectæ principes fuerunt *Dadoës, Sabbas, Adelphius, Hermas, & Simeon,* & alii. Quomodo Flavianus Episcopus Antiochenus confessionem dogmatum Massalianorum elicuerit ex Adelphio; inveniet lector, apud Theodoretum, & Damascenum, & Nicephorum.

6. Neq; illud prætereundum, quòd cilicium palàm affectabant, quam immodestam eorũ hypocrisin arguens Epiphanius (hęresi 80.) ait: ἔδει δὲ τὰ τῆς ἁγίας παρθένου μητρὸς ἡμῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρ- *Matth. 6, 4. 18.*
χειν τέκνα σεμνὰ οἰκουρὰ, Θεῷ λατρεύοντα κρυφίως τῷ εἰδότι τὰ κρύφια, καὶ ἀποδιδόντι ἐν τοῖς φανεροῖς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ εὐσχημόνως διὰ τοὺς ἔξω, καὶ μὴ βούλεσθαι λαβεῖν ἀπὸ τῶν ὁρώντων τὸν μισθὸν, καὶ τὴν χάριν· ἀλλότριον γάρ ἐστι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας σάκκος περιφανής. *id est*: Oportebat autem sanctæ Virginis Matris nostræ Ecclesiæ liberos esse honestos, domum servantes, Deoque, *qui abdita novit, ac palàm præmia reddit*, uti scriptum est, in abdito servientes: idque decenter, propter exteros; adeò ut nullam ab intuentibus mercedem aut gratiam exspectarent. Est enim alienum à Catholica Ecclesiâ, cilicium palàm præ se ferre. *Contra hypocriticam ostentationem, in publica cilicii gestatione.*

7. Refert ibidem Epiphanius, eos aluisse comas, muliebrem in morem promissas: id quod alienum esse monet à doctrina Apostoli 1. Cor. 11. Composuerant etiam Massaliani quendam pollutum suæ hæreseos librum, qui dicebatur *Asceticon*, quem librum Synodus Ephesina anathematizavit; sicut legimus in definitione illius Synodi contra Massalianitas, hoc est, Euchetas, qui etiam in eadem definitione Enthusiastæ appellantur. *De Bogomilis, qui pars fuerunt Massalianorum, vide Harmenopuli catalogum sectarum, tum. 19.*

CAPUT NONUM.

Præfatio historica, de hæresi Eutychetis ac Dioscori, & de occasione ac definitione quarti œcumenici Concilii, Chalcedone celebrati.

NEstorius, præ se ferens odium Manichæismi & Apollinarismi, in aliam incidit tetram voraginem. Nam non solùm, contra Manichæos, Deitatem negavit esse passibilem; sed &, ipsum Deum Verbum passum esse, negavit: & contra Apollinaristas, non solùm perfectam in Christo humanam naturam à divina naturâ distinxit, sed etiam separavit. Propter quam hæresin justissimâ Ephesini Concilii sententiâ damnatus & abdicatus est, anno Dom. 431. In quo Concilio acutissimè contra Nestorium disputavit, eumque acerrimè
Eutyches. redarguit *Eutyches*, unus ex Archimandritis Constantinopolitanis. Quemadmodum autem Nestorius unum extremum incautè devitans, incidit in aliud: sic etiam Eutyches, homo non minùs præfidentis animi, & obstinati ingenii, præfervido contentionis æstu & humanâ quadam animositate, quæ justitiam Dei non perficit, dum Nestorianam oppugnat hæresin, in adversos scopulos præceps abripitur, & novæ hæreseos, ex Manichæi & Apollinaris lacunis haustæ, magistrum se præbuit: nec tamen ex Nestorii cœno se expedivit. Nam impiè ac stultè asseruit, *ante incarnationem duas in Christo fuisse naturas; post incarnationem autem, unam duntaxat fuisse naturam. Etiam corpus Christi* negavit *esse matri & nobis consubstantiale.* ut legere est in epistolis Flaviani ad Leonem.

2. Hanc impiam doctrinam cùm Eutycheten prædicantem ac docentem præsens audivisset Eusebius, Dorilæi Episcopus, neque apud eum quicquam piis admonitionibus profecisset; auctor fuit Flaviano Episcopo Constantinopolitano ad convocandum Synodum, in urbem Constantinopolim: in qua Synodo, accusante Eusebio, Eutyches memoratæ hæreseos convictus est, & cùm errorem abjicere pertinaciter recusaret, declaratus est extraneus ab omni officio sacerdotali, & à Communione Ecclesiæ, & primatu Monasterii: Consentientibus suffragiis Episcoporum triginta duorum, & Archimandritarum viginti trium, anno Dom. 448.

3. Eutyches ad Imperatorem confugit, *Chrysaphii* Eunuchi amicitiâ fretus; & literas scripsit ad Leonem episcopum Romanum, per quas conquestus est, latam esse injustè contra eum à Flaviano

viano sententiam, & professus est se adhærere fidei Concilii Nicæni, & statutum sententia Romani Pontificis. Quibus ejus literis acceptis Leo Flavianum per epistolam compellat, & hortatur, ut eum de re totâ certiorem faciat. Quod & præstitit Flavianus, scriptis ad Leonem duabus epistolis; quæ exstant in lib. epist. Leonis, statim post octavam Leonis epistolam.

Dioscorus. 4. *Dioscorus* autem, Episcopus Alexandrinus, Eutychiani erroris se patronum præbuit, & ab Imperatore Theodosio literas Augustales pro celebratione œcumenicæ Synodi impetravit. Coactâ igitur Ephesum Synodo, (anno Dom. 449.) ad quam accessit *Flavianus*, accessit & *Eutyches*. *Leo* quoque ab Imperatore accersitus, legatos suos misit *Iulianum* Episcopum, *Renatum* presbyterum, & *Hilarum* diaconum: quibus tradidit encyclicam illam suam ad Flavianum scriptam epistolam contra Eutychetis hæresin, jam sibi ex Flaviani literis & gestis synodalibus planè perspectam. Et aliam ad ipsam Synodum scripsit epistolam, in qua mentionem facit encyclicæ illius ad Flavianum scriptæ: Item aliam ad Theodosium Imperatorem in eandem sententiam. Et legatis suis mandavit, ut illam Flaviano scriptam Epistolam exhiberent Synodo publicè legendam. Sed Dioscorus, Synodi præses, eam legi passus non est: & contra omnem legitimum ordinem, per vim & nefas, alios quidem Episcopos à se dissentientes exuit Sacerdotio; alios verò captivas manus iniquissimæ damnationi Flaviani & absolutioni Eutychetis addere coëgit; alios etiam nudis chartis subscribere compulit: atque ita suo arbitratu decretum quoddam, non tam Synodicum, quàm latrociniale, per Notarios suos confecit, pro Eutychete contra Flavianum & Eusebium Dorilensem, quos ambos exauctoravit; Item Theodoretum Cyri Episcopum, & Ibam Episcopum Edessenum; & in eorum sedes alii surrogati sunt. Appellârunt Flavianus & Theodoretus à judicio Dioscori; & cùm Flavianus appellationem interposuisset, statim manus in eum injiciuntur jussu Dioscori, raptatur, cæditur, multisque injuriis & contumeliis afficitur, & tandem dolore plagarum migravit vir sanctus ad Dominum: atque ita per hostium furorem martyrii coronam assequutus est.

5. Interim Hilarus ille Romanæ Ecclesiæ diaconus, fugâ sibi consuluit, ne Flaviani damnationi subscribere cogeretur, & Romam se conferens, rem totam, ut gesta erat, Leoni narravit. Romam etiam se recepit Eusebius Dorylensis, & à Leone in communionem admissus est, scriptisque defensus. Maxima autem affectus tristitiâ Leo, & simul pro constanti veritatis defensione confirmato animo, Ephesinum illud latrocinium aversari se publicis scriptis testatus est. Et Imperatorem Theodosium, ejusque conjugem Pulcheriam, per literas serio rogavit, ut generalis Synodus in Italia celebraretur, quæ omnes offensiones ita aut repelleret, aut mitigaret, ne aliquid ultra esset vel in fide dubium, vel in charitate divisum. sed non annuit Theodosius; at Dioscorum, ejusq; conciliabulum defendit. [vide Liberat. c. 12.]

6. Tandem autem, post obitum Theodosii, qui sequente anno, nempe anno Dom. 450. obiit, indicta est ab ejus successore Synodus generalis, non quidem in Italia, sed Nicææ celebranda: sed quò facilius interesse Concilio posset ipse Imperator, alium postea locum delegit, nempe Chalcedonem; In hanc urbem, regnante ac jubente Marciano Augusto, successore Theodosii, convenerunt sexcenti triginta Episcopi, ann. Dom. 451. In hac œcumenica Synodo consentientibus suffragiis sexcentorum triginta Episcoporum, damnatus est Eutyches, ejusque defensor Dioscorus, qui (accusante Eusebio Episcopo Dorylensi hæreticus & homicida pronunciatus est, & ab Episcopatu dejectus: & ambo in exsilium missi sunt, jubente Imperatore: suffecto postea in Dioscori locum Proterio: & restituti sunt Episcopi, ab illo latrocinali Concilio, seu potiùs tumultu Ephesino abdicati; & sanctus Flavianus martyr prædicatus est, cum honorificentissimâ ejus commemoratione. Et encyclica illa Leonis ad Flavianum scripta epistola coram universa Synodo lecta est, & ab omnibus approbata, & gestis Synodi inserta, omniumque subscriptionibus roborata est. Hæc ex libro epistolarum Leonis Papæ I. & ex breviario Liberati, & ex Tomis Conciliorum.

CAPUT DECIMUM.

Flaviani Episcopi Constantinopolitani expositio fidei, quam in Concilio Constantinopolitano edidit, anno Dom. 448. *quam etiam œcumenica Chalcedonensis Synodus approbavit, anno Dom.* 451. *sicut testantur acta Synodi Chalcedonensis, actione primâ; ubi exstat hæc expositio, ejusdemque approbatio.*

Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενής, Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχως γεννηθεὶς κατὰ τὴν Θεότητα, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ ἐν ὑστέροις καιροῖς ὁ αὐτὸς δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου γεννηθεὶς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ὁμοούσιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ὁμοούσιος τῇ μητρὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. καὶ γὰρ ἐκ δύο φύσεων ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστὸν εἶναι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐν μίᾳ ὑποστάσει, καὶ ἐνὶ προσώπῳ, ἕνα Χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν.

id est,

Dominus noster Jesus Christus, Filius Dei unigenitus, Deus perfectus, & homo est perfectus, ex anima rationali & corpore: ante omnia quidem secula ex Patre sine initio genitus, secundùm Deitatem; in fine autem, & in novissimis temporibus, idem ipse, propter nos & propter nostram salutem, ex Maria Virgine natus, secundùm humanitatem: consubstantialis Patri secundùm Deitatem, & consubstantialis matri secundùm humanitatem. Etenim ex duabus naturis confitemur Christum esse post incarnationem, in una subsistentiâ, & in una personâ, unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur.

CAPUT

CAUT UNDECIMUM.

Encyclica epistola Leonis, ejus nominis primi, Episcopi Romani, ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum, contra Eutychetis hæresin. Quæ epistola in concilio œcumenico Chalcedonensi coram sexcentis & triginta Episcopis lecta est, & consentientibus omnium suffragiis approbata, & secundæ actioni illius concilii inserta, omniumque subscriptionibus roborata. Et est Epistola decima in libro epistolarum Leonis, sex distincta capitulis, seu sectionibus, in edit. Lugd. anno 1633. cum subjectis capitum, seu sectionum, titulis.

1. Quòd ignorantia sanctarum Scripturarum Eutychen hæreticum fecerit.

1. LEctis dilectionis tuæ literis, quas miramur fuisse tam seras, & gestorum Episcopalium ordine recensito, tandem, quid apud vos scandali contra integritatem fidei exortum fuisset, agnovimus, & quæ priùs videbantur occulta, nunc nobis reserata patuerunt: quibus Eutyches qui presbyteri nomine honorabilis videbatur, multùm imprudens, & nimis imperitus ostenditur, ut etiam de ipso dictum sit à Propheta: *Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo.* (*Psal. 36, 4. 5.*) Quid autem iniquius quàm impia sapere, & sapientioribus doctioribusque non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, qui, cùm ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad Propheticas voces, non ad Apostolicas literas, nec ad Euangelicas autoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Et ideò magistri erroris exsistunt, quia veritatis discipuli non fuere. Quam enim eruditionem de sacris Novi & Veteris Testamenti paginis acquisivit, qui nec ipsius quidem Symboli initia comprehendit? & quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.

2. Contra eos, qui in duos filios dispensationis Dominicæ mysterium scindere moliuntur.

2. Nesciens igitur, quid deberet de Verbi Dei incarnatione sentire, nec volens ad promerendum intelligentiæ lumen in sanctarum Scripturarum latitudine laborare, illam saltem communem & indiscretam confessionem solicito apprehendisset auditu, quâ fidelium universitas profitetur credere se in Deum Patrem Omnipotentem, & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Quibus sententiis tribus omnium fere hæreticorum machinæ destruuntur. Cùm enim Deus & Omnipotens & æternus Pater creditur, consempiternus eidem Filius demonstratur, in nullo à Patre differens; quia de Deo Deus, de omnipotente omnipotens, de æterno natus est coæternus, non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloriâ, non divisus essentiâ. Idem verò sempiterni Genitoris unigenitus sempiternus, natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Quæ nativitas temporalis illi nativitati divinæ & sempiternæ nihil minuit, nihil contulit; sed totam se reparando homini qui erat deceptus, impendit, ut mortem vinceret, & Diabolum qui mortis habebat imperium, suâ virtute destrueret. (*Ebr. 2, 14.*) Non enim superare nos possemus peccati & mortis autorem, nisi naturam nostram ille susciperet, & suam faceret, quem nec peccatum contaminare, nec mors potuit detinere. Conceptus quippe est de Spiritu Sancto intra uterum Matris Virginis, quæ ita illum, salvâ virginitate, edidit, quemadmodum salvâ virginitate concepit. Sed si de hoc fidei Christianæ fonte purissimo sincerum intellectum haurire non poterat, quia splendorem perspicuæ veritatis obcæcatione sibi propriâ tenebrârat, doctrinæ se Euangelicæ subdidisset, & dicenti Matthæo; Liber generationis Jesu Christi Filii David, Filii Abraham: (*Matth. 1, 1.*) Apostolicæ quoque prædicationis expetisset instructum, & legens in epistola ad Romanos: *Paulus servus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei; quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundùm carnem:* (*Rom. 1, 1. 2. 3.*) ad propheticas paginas piam solicitudinem contulisset, & invenisset promissionem Dei ad Abraham, dicentis: *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* (*Genes. 22, 18.*) Et ne de hujus seminis proprietate dubitaret, secutus fuisset Apostolum dicentem: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit, & seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, & semini tuo, quod est Christus.* (*Gal. 3, 16.*) Esaiæ quoque prædicationem interiore apprehendisset auditu, dicentis: *Ecce Virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus.* (*Esai. 7, 14. Matth. 1, 23.*) Ejusdemque Prophetæ fideliter verba legisset: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis: cujus potestas super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, Pater futuri seculi.* (*Esai. 9, 6.*) Nec frustratoriè loquens, ita diceret Verbum carnem factum, ut editus utero Virginis Christus haberet formam hominis, & non haberet materni corporis veritatem. An fortè ideo putavit Dominum nostrum Iesum non nostræ esse naturæ, quia missus ad beatam Mariam Angelus ait: *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideóque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei;* (*Luc. 1, 35.*) ut quia conceptus Virginis divini fuit operis, non de natura concipientis * fieret caro (* *al. fuerit.*) concepti? Sed non ita intelligenda est illa generatio singulariter mirabilis, & mirabiliter singularis, ut per novitatem creationis proprietas remota sit generis: fecunditatem enim Virgini Spiritus Sanctus dedit; veritas autem corporis sumpta de corpore est, & ædificante sibi Sapientiâ domum, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis,* (*Prov. 9, 1. Ioan. 1, 14.*) hoc est, in ea carne quam sumpsit ex homine, & quam spiritu vitæ rationalis animavit.

3. Contra eos, qui passibilem Divinitatem unigeniti Filii Dei audent asserere.

3. Salvâ igitur proprietate utriusque naturæ & in unam coëunte personam, suscepta est à majestate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad resolvendum conditionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, & mori posset ex uno, & mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectâque naturâ verus

rus natus est Deus totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio Creator condidit, & quæ reparanda suscepit. Nam illa quæ deceptor intulit, & homo deceptus admisit, nullum habuere in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideò nostrorum particeps fuit delictorum. Assumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens. Quia exinanitio illa, quâ se invisibilis visibilem præbuit,&Creator ac Dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit & hominem, idem in forma servi factus est homo. Tenet ergo sine defectu proprietatem suam utraque natura: & sicut formam servi Dei forma non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit. Nam quia gloriabatur Diabolus, hominem suâ fraude deceptum divinis caruisse muneribus, & immortalitatis dote nudatum, duram mortis subiisse sententiam, seque in malis suis quoddam de prævaricatoris consortio invenisse solatium, Deum quoque justitiæ exigente ratione erga hominem quem in tanto honore condiderat, propriam mutâsse sententiam, opus fuit secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis Deus (cujus voluntas non potest sua benignitate privari) primam erga nos pietatis suæ dispensationem sacramento occultiore compleret, & homo diabolicæ iniquitatis versutiâ actus, in culpa contra Dei propositum non periret.

4. Contra eos, qui in duas naturas Christi temperamentum vel confusionem argumentantur.

4. Ingreditur ergo hæc mundi infima Filius Dei, de cœlesti sede descendens,& à Paterna gloriâ non recedens, novo ordine, novâ nativitate generatus. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris. Incomprehensibilis voluit comprehendi. Ante tempora manens, esse cœpit ex tempore. Universitatis Dominus servilem formam, obumbratâ majestatis suæ immensitate, suscepit. Impassibilis Deus non dedignatus est esse homo passibilis, & immortalis, mortis legibus subjacere. Novâ autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit. Assumta est igitur de matre Domini natura, non culpa, nec in Domino Jesu Christo ex utero Virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostræ est naturæ dissimilis: qui enim verus est Deus, idem verus est homo, & nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt,& humilitas hominis, & altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione: ita homo non consumitur dignitate. *Egit enim utraq; forma cum alterius communione quod proprium est; Verbo scilicet operante quod Verbi est, & quod carnis est carne exsequente. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis: & sicut Verbum ab æqualitate Paternæ gloriæ non recessit; ita caro naturam nostri generis non reliquit. Unus enim idemque est, quod sæpe dicendum est, verè Dei Filius, & verè hominis Filius. Deus per id, quòd in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Homo per id, quòd Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Deus per id, quòd omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: homo per id, quòd factus est ex muliere, factus est sub lege. Nativitas carnis manifestatio est humanæ naturæ. Partus Virginis divinæ est virtutis indicium. Infantia parvuli ostenditur humilitate cunarum. Magnitudo altissimi declaratur vocibus Angelorum. Similis est rudimentis hominum, quem Herodes impius molitur occidere: sed Dominus est omnium, quem Magi gaudent suppliciter adorare. Jam cum ad præcursoris sui Joannis baptismum veniret, ne lateret, quod carnis velamine Divinitas tegeretur, vox Patris de Cœlo intonans, dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo bene mihi complacui.* Quem itaque sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem sicut Deo angelica famulantur officia. Esurire, sitire, lassescere, atque dormire evidenter humanum est. Sed & de quinque panibus, quinque millia hominum satiare, & largiri Samaritanæ aquam vivam, cujus haustus bibenti præstat ne ultrà jam sitiat, & supra dorsum maris plantis non subsidentibus ambulare, & elationes fluctuum increpatâ tempestate consternere, sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo (ut multa prætereæm) non ejusdem naturæ est flere miserationis affectu amicum mortuum, & eundem remoto quatriduanæ aggere sepulturæ ad vocis imperium excitare redivivum, aut in ligno pendere,& in noctem luce conversâ omnia elementa tremefacere, aut clavis transfixum esse, & paradisi portas fidei latronis aperire: ita non ejusdem naturæ est dicere, *Ego & Pater unum sumus*: & dicere, *Pater major me est.* Quamvis enim Domino Jesu Christo Dei & hominis una persona sit; aliud tamen est unde contumelia, aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi est minor Patre humanitas; de Patre illi est æqualis cum Patre Divinitas.

Matth. 3. 17.
Matth. 4.
Joan. 10. 30.
Joan. 14, 28

** Agit.*

Joan. 1, 1.
Joan. 1, 14.
Joan. 1, 3.
Gal. 4, 4.

5. Contra eos, qui cœlestem, aut alterius cujusque substantiæ, extitisse formam servi, quam ex nobis assumpsit, insaniendo asserunt.

5. Propter hanc unitatem personæ in utraque natura intelligendam, & Filius hominis legitur descendisse de cœlo, cùm Filius Dei carnem de ea Virgine, de qua est natus, assumserit. Et rursus Filius Dei crucifixus dicitur ac sepultus, cùm hæc non in Divinitate ipsa, quâ unigenitus consempiternus & consubstantialis est Patri, sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus. Unde unigenitum Filium Dei crucifixum & sepultum omnes etiam in Symbolo confitemur, secundùm illud Apostoli: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent.* Cum autem ipse Dominus noster, atque Salvator fidem discipulorum suorum suis interrogationibus erudiret. *Quem*, inquit, *dicunt homines esse Filium hominis*? Cumque illi diversas aliorum opiniones retexuissent, *Vos autem*, ait, *quem me esse dicitis*? me utique qui sum Filius hominis,& quem in forma servi atque in veritate carnis aspicitis, quem me esse dicitis? Ubi beatus Petrus divinitus inspiratus, & confessione suâ omnibus gentibus profuturus, *Tu es*, inquit, *Christus Filius Dei vivi.* Nec immeritò beatus est pronunciatus à Domino, & à principali petrâ soliditatem & virtutis traxit & nominis, qui per revelationem Patris eundem & Filium Dei est confessus & Christum, quia unum horum sine alio receptum non proderat ad salutem. Sed æqualis erat periculi, Dominum Jesum Christum aut Deum tantummodo sine homine, aut sine Deo solum hominem credidisse. Post resurrectionem verò Domini, quæ utique veri hominis fuit, quia alter non est resuscitatus, quàm qui fuerat crucifixus, & mortuus, quid aliud quadraginta dierum morâ gestum est, quam ut fidei nostræ integritas ab omni caligine mundaretur? Colloquens enim cum discipulis suis, & cohabitans atque convescens,& pertractari se diligenti curiosoque contactu ab eis,

1. Cor. 2, 9.
Matth. 16, 13. &c.
Act. 1, 3.

eis, quos dubietas perstringebat, admittens, ideò clausis ad discipulos januis introibat, & flatu suo dabat Spiritum Sanctum, & donato intelligentiæ lumine sanctarum Scripturarum occulta pandebat. Et rursus, idem vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentissimæ passionis signa mon-
Luc. 24, 39. strabat, dicens: *Videte manus meas, & pedes; quia ego sum: palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me habere videtis*, ut cognosceretur in eo proprietas divinæ humanæque naturæ individua permanere: & ita sciremus verbum non hoc esse quod carnem, & ut unum Dei Filium & Verbum confiteremur & carnem. Quo fidei Sacramento Eutyches iste nimium æstimandus est vacuus, qui naturam nostram in Unigenito Dei nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam resurrectionis agnovit. Nec sententiam beati Apostoli, & Euan-
1. Ioan. 4, 2. 3. gelistæ Joannis expavit dicentis: *Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis Spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est; & hic est Antichristus.* Quid autem est solvere Jesum, nisi humanam ab eo separare naturam, & sacramentum fidei, per quod salvati sumus, imprudentissimis evacuare figmentis? Caligans verò circa naturam corporis Christi, necesse est, ut etiam in passione ejus eâdem obcæcatione desipiat. Nam, si crucem Domini non putat falsam, & susceptum pro Mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat; cujus credit mortem, agnoscat & carnem. Nec diffiteatur nostri corporis hominem, quem cognoscit fuisse passibilem: quoniam negatio veræ carnis, negatio est etiam corporeæ passionis. Si
* al. suscipit. enim Christianam * suscepit fidem, & à prædicatione Euangelii suum non avertit auditum; videat, quæ natura transfixa clavis pependerit in
Ioan. 19, 34. crucis ligno, & aperto per militis lanceam latere crucifixi, intelligat unde sanguis & aqua effluxerint, ut Ecclesia Dei & lavacro rigaretur, & poculo. Audiat & beatum Petrum Apostolum prædicantem, quòd sanctificatio Spiritûs per aspersionem fiat sanguinis Christi. Nec transitoriè legat ejusdem Apostoli verba dicentis: *Scientes,*
1. Petr. 1, 18. *quòd non corruptibilibus argento & auro redemti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis; sed pretioso sanguine, quasi agni incontaminati, Iesu Christi.* Beati quoque Joannis Apostoli testimonio non resistat, dicentis: *& sanguis Iesu Filii Dei emundat nos ab omni peccato*; &
1. Ioan. 1, 7. iterum; *hæc est victoria quæ vincit mundum: fi-*
1. Ioan. 5, 4. 5. 6. 8. *des nostra. Et quis est, qui vincit mundum; nisi qui credit, quoniam Iesus est Filius Dei? hic est, qui venit per aquam & sanguinem, Iesus Christus. Non in aqua solùm; sed in aqua & sanguine. Et Spiritus est qui testificatur, quoniam Christus est veritas: quia tres sunt qui testimonium dant; Spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.* Spiritus utique sanctificationis, & sanguis redemtionis, & aqua baptismatis, quæ tria unum sunt, & individua manent, nihilque eorum à sui connexione sejungitur: quia catholica Ecclesia hac fide vivit & proficit, ut in Christo Jesu nec sine verâ Divinitate humanitas, nec sine verâ credatur humanitate Divinitas.

6. Cùm autem ad interrogationem examinis vestri Eutyches responderit, dicens; *Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem; post adunationem verò unam naturam confiteor*: miror tam absurdam, tamque perversam ejus professionem nullâ judicantium increpatione reprehensam, & sermonem nimis insipientem, nimisque blasphemum ita omissum, quasi nihil quod offenderet esset auditum, cùm tam impiè duarum naturarum ante incarnationem unigenitus Dei Filius fuisse dicatur, quàm nefariè, postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur. Quod ne Eutyches ideò vel rectè, vel tolerabiliter, æstimet dictum, quia nullâ vestrâ sententiâ est confutatum; solicitudinis tuæ diligentiâ commonemus, frater charissime, ut, si per inspirationem misericordiæ Dei ad satisfactionem causa perducitur, imprudentia hominis imperiti etiam ab hac sensûs sui maculâ per te purgetur. Quia quidem sicut gestorum ordo patefecit, bene cœperat à sua persuasione discedere, cùm ex vestra sententiâ coarctatus, profiteretur se dicere quod ante non dixerat, & ei fidei acquiescere, cujus prius fuisset alienus. Sed cũ anathematizando impio dogmati noluisset præbere consensum, intellexit eum fraternitas vestra in suâ manere perfidiâ, dignumque esse qui judicium condemnationis exciperet: de quo si fideliter atque utiliter dolet, & quàm rectè mota sit Episcopalis auctoritas, vel serò cognoscit, vel si ad satisfactionis plenitudinem omnia, quæ ab eo malè sunt sensa, vivâ voce, & præsenti subscriptione damnaverit, non erit reprehensibilis erga correctum quantacunque miseratio. Dominus noster verus, & bonus pastor qui animam suam posuit pro ovibus suis, & qui venit animas hominum salvare, non perdere, imitatores nos vult esse suæ pietatis; ut peccantes quidem justitiâ coërceat, conversos autem misericordiâ non repellat. Tunc enim demum fructuosissimè fides vera defenditur, quando etiam à sectatoribus suis opinio falsa damnatur. Ad omnem verò causam piè ac fideliter exsequendam fratres nostros Julianum Episcopum & Renatum presbyterum tituli Sancti Clementis, sed & Filium meum Hilarum diaconum vice nostrâ direximus: Quibus Dulcitium notarium nostrum, cujus fides est nobis sæpe probata, sociavimus, confidentes affuturum Divinitatis auxilium, ut is, qui erraverat damnatâ sensus sui pravitate, salvetur. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data idus Junii, Asterio & Protogene viris clarissimis consulibus, Æra CCCCLXXXVI. Anno Domini, 449. ut supputat Marianus Scotus, & Sethus Calvisius, & Card. Baronius.

6. *Contra eos, qui duas quidem ante adunationem naturas Domini delirant; unam verò post adunationem confingunt.*

CAPUT DUODECIMUM.

Synodica fidei expositio, à Patribus sexcentis triginta edita in Concilio Chalcedonensi, œcumenico quarto, contra hæresin Eutychetis Archimandritæ Constantinopolitani, & Dioscori Patriarchæ Alexandrini, regnante Marciano Imperatore, anno Dom. 451. ex quinta actione illius Concilii. accedunt quædam antiquiorum Patrum testimonia.

Ἑπόμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις πατράσιν, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν. Τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος. ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον τὸν αὐτὸν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, χωρὶς ἁμαρτίας, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν, τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου τῆς θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν, υἱὸν, κύριον, μονογενῆ, ἐν δύο φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης, διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον, ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν, καὶ μονογενῆ, Θεὸν λόγον Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον. *id est*:

In duabus naturis. sic etiam repetitur in Synodo Martini, secretario quarto, & in quinta œcumenica Synodo, collatione sexta.

Sanctos igitur Patres sequentes, unum & eundem confiteri Filium Dominum nostrum Iesum Christum, concorditer omnes docemus: perfectum in Divinitate, & eundem perfectum in humanitate: verum Deum, & verum hominem eundem ex rationali animâ & corpore: coessentialem Patri secundùm Divinitatem, & coessentialem eundem nobis secundùm humanitatem; per omnia nobis similem, demto peccato: ante secula quidem genitum ex Patre secundùm Divinitatem, postremis verò diebus propter nos & propter nostram salutem, ex Maria Virgine Deipara, secundùm humanitatem: unum & eundem Christum, Filium, Dominum, Unigenitum, in duabus naturis, inconfusè, inconvertibiliter, indivulsè & inseparabiliter manifestatum; haudquaquam differentiâ naturarum propter unitatem sublatâ, sed magis utriusque naturæ (in unam personam & unam hypostasin concurrentis) proprietate servatâ: non in duas personas bipartitum aut divisum, sed unum & eundem Filium, unigenitum, Deum Verbum, Dominum Jesum Christum: sicut de illo olim Prophetæ vaticinati sunt, & ipse nos Dominus Jesus Christus instruxit, ac Patrum symbolum nobis tradidit.

Testimonia quædam orthodoxorum quorundam Patrum, ex eis quæ citantur in Concilii Chalcedonensis prosphonetico ad Marcianum Imperatorem. initio tertiæ partis, edit Bin.

S. Basilii, lib. 1. contra Eunomium.

Phil. 2, 6. In forma Dei, id est, in essentia Dei.

2. Ἐγὼ γὰρ καὶ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν, ἴσον τῷ ἐν οὐσίᾳ Θεοῦ ὑπάρχειν δύνασθαί φημι. ὡς γὰρ τὸ μορφὴν ἀνειληφέναι δούλου, ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος τὸν κύριον ἡμῶν γεγενῆσθαι σημαίνει, οὕτω λέγων, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν, τῆς οὐσίας τῆς θείας παρίστησι πάντως τὴν ἰδιότητα. *id est*: Ego enim & hoc, quod est in forma Dei exsistere, idem valere atque in essentia Dei exsistere pronuncio. Sicut enim hoc, quod formam servi suscepit, in substantia humanâ Dominum nostrum factum esse significat: ita cùm dicit, quod in forma Dei est; divinæ substantiæ proprietatem sine dubitatione commendat.

Antiochi, Episcopi Ptolemaidis.

3. Μὴ συγχέῃς τὰς φύσεις, καὶ οὐχὶ ναρκήσεις περὶ τὴν οἰκονομίαν. *id est*: Non confundas naturas, & non obstupesces circa dispensationem.

Amphilochii, Episcopi Iconii, de explanatione Euangelii secundùm Iohannem.

4. Διάκρινον λοιπὸν τὰς φύσεις, τήν τε τοῦ Θεοῦ, τήν τε τοῦ ἀνθρώπου. οὔτε γὰρ κατ' ἔκπτωσιν Θεοῦ γέγονεν ἄνθρωπος, οὔτε κατὰ προκοπὴν ἐξ ἀνθρώπου Θεός. Θεὸν γὰρ λέγων καὶ ἄνθρωπον, δὸς τὰ παθήματα τῇ σαρκὶ, δὸς τὰ θαύματα τῷ Θεῷ. *id est*: Discerne jam naturas, tam Dei, quàm hominis. Neque enim per amissionem Dei factus est homo, neque secundùm provectum ex homine Deus est. Deum enim dicens & hominem, da passiones carni; da Deo miracula.

B. Flaviani, Episcopi Antiochiæ, in Theophania εἰς τὰ Θεοφάνια.

5. Ἀνθρωπίνη φύσις θεότητι συνάπτεται, μενούσης ἐφ' ἑαυτῆς ἑκατέρας φύσεως. *id est*: Humana natura Deitati conjungitur, ita ut in se utraque natura permaneat.

B. Procli, ex sermone in illud: *Puer natus est nobis, Filius datus est nobis.*

6. Καὶ τὰς φύσεις τῷ λόγῳ διαίρει, καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ μυστηρίου θεολόγησον. *id est*: Et naturas ratione distingue, [seu divide,] & unionem mysterii divinis extolle præconiis.

B. Cyrilli

B.Cyrilli, ex epistola ad Nestorium.

7. Ἐννοοῦντες τοίνυν τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν τρόπον, ὡς ἔφην, ὁρῶμεν, ὅτι δύο φύσεις συνῆλθον ἀλλήλαις καθ' ἕνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσυγχύτως, καὶ ἀτρέπτως· ἡ γὰρ σὰρξ σάρξ ἐστι, καὶ οὐ Θεότης· εἰ καὶ γέγονε Θεὸς [Θεοῦ] σάρξ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λόγος Θεός ἐστι, καὶ οὐ σάρξ, εἰ καὶ ἰδίαν ἐποιήσατο τὴν σάρκα οἰκονομικῶς. *id est:* Advertentes igitur modum inhumanationis, ut dixi, videmus, quòd duæ naturæ per individuam unitionem inconfusè atque inconvertibiliter invicem sibi convenerunt. Caro namque caro est, & non Deitas; licet Dei sit facta caro: Similiter etiam Verbum Deus est, & non caro; licet dispensatoriè propriam fecerit carnem.

Ejusdem ex epistola ad B. Iohannem, Antiochiæ Patriarcham.

8. Δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονε. διὸ ἕνα Χριστόν, ἕνα υἱόν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν. κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου ἑνώσεως ἔννοιαν ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν παρθένον Θεοτόκον· διὰ τὸ τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς συλλήψεως ἑνῶσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν· *id est:* Duarum namque naturarum unio facta est: idcirco unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur. Secundùm hanc inconfusibilis unitatis [seu, unitionis,] intelligentiam, confitemur sanctam Virginem Dei genitricem; propterea quòd Deus Verbum incarnatus sit, & homo factus, & ex ipsa conceptione unierit sibi quod ex ea sumptum est templum.

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

Plura in eandem sententiam, de incarnatione Domini, ex epistolis Leonis I. Episcopi Romani. adjecta professione Gregorii I. Episcopi Romani de quatuor œcumenicis Conciliis. cum annotatione de Polemone & de Tropitis.

Ex undecima epistola Leonis, hujus nominis primi, Episcopi Romani, ad Iulianum Episcopum Coënsem. quæ incipit: Licet per nostros.

QUid autem prodest imprudentissimo seni Eutycheti] Nestorianæ hæreseos nomine eorum lacerare opinionem, quorum piissimam convellere non potest fidem? Cùm, quantum Nestorius à veritate discessit, Deitatem Verbi ab assumti hominis substantiâ separando, tantum à recto tramite etiam iste descisćat, qui unigenitum Dei Filium sic de utero beatæ Virginis prædicat natum, ut humani quidem corporis speciem gesserit, sed humanæ carnis veritas Verbo unita non fuerit. De quo prodigio falsitatis quis non videat, quæ opinionum monstra nascantur? Negator enim Mediatoris Dei & hominum, hominis Jesu Christi, necesse est ut multis impietatibus impleatur, eumque Apollinaris sibi vendicet, aut Valentinus usurpet, aut Manichæus obtineat, quorum nullus in Christo humanæ carnis credidit veritatem. quâ utique non receptâ, non solùm quod secundùm carnem atque animam rationalem, qui erat in forma Dei manens, idem in forma servi homo natus, denegatur; sed etiam quòd crucifixus est, & mortuus, ac sepultus, quódq; die tertiâ surrexit, & quod ad dextram Patris sedens ad judicandos vivos & mortuos in eo corpore sit venturus, in quo est judicatus, abnuitur. quia hęc redemtionis nostræ sacramenta vacuantur, si Christus veram veri hominis totamque naturam suscepisse non creditur. An quia manifesta erant signa divina, falsa dicentur documenta corporea, nec testimonia utriusque naturæ valebunt, ut creatura salvetur? quod Deitatis est, caro non minuit: quod carnis est, Deitas non peremit. Idem enim & sempiternus ex Patre, & temporalis ex Matre, in sua virtute inviolabilis, in nostra infirmitate passibilis.

2. *Et paullò post ibidem:* In eo quod Eutyches in Episcopali judicio ausus est dicere, ante incarnationem duas in Christo fuisse naturas, post incarnationem autem unam; necessarium fuerat, ut, ad reddendum rationem professionis suæ, crebris atque sollicitis judicum interrogationibus urgeretur, ne tanquam inane aliquid prӕterflueret, quod non nisi de haustu venenatorum dogmatum apparebat effusum. Arbitror enim talia loquentem hoc habere persuasum, quòd anima, quam Salvator assumsit, priùs in Cœlis sit commorata, quàm de Virgine nasceretur, eamque sibi Verbum in utero copularet. Sed hoc Catholicæ mentes aurésque non tolerant, quia nihil secum Dominus de Cœlo veniens nostræ conditionis exhibuit. Nec animam enim, quæ anterior ęxstitisset, nec carnem, quæ non materni corporis esset, accepit. Natura quippe nostra non sic assumta est, ut priùs creata pòst assumeretur; sed ut ipsa assumtione crearetur. *Hæc ibi Leo.* *Vt ipsa assumtione crearetur.*

Ex ejusdem Leonis epistola 83. ad Palæstinos. quæ incipit: Sollicitudini meæ.

Vna fides. 3. Una est vera, singularis, perfecta, inviolabilis, Catholica fides, cui nihil addi, nec minui potest: quam Nestorius priùs, & nunc Eutyches, diversâ quidem assertione, sed simili impietate, impugnare conati sunt, & Ecclesiæ Dei duas hæreses sibimet contrarias inferre tentârunt, ut uterque à discipulis veritatis meritò damnaretur; quia insanum nimis & sacrilegum fuit, quod variâ falsitate ambo sensere. *Eadem invenies in ejusdem Leonis Papæ epist. 97 ad Leonem Augustum.*

4. Anathematizetur ergo Nestorius, qui beatam Virginem Mariam hominis tantummodò credidit genitricem, ut aliam personam carnis; aliam faceret Deitatis: nec unum Christum in Verbo Dei & carne sentiret, sed separatim ac sejunctim alium Filium Dei; alium hominis prædicaret: cùm, manente illa incommunicabilis Verbi essentiâ, quæ ei cum Patre & Spiritu Sancto intemporalis atque coæterna est, ita intra virginea viscera Verbum caro sit factum, uti uno conceptu, unoque partu eadem virgo secundùm unionem utriusque substantiæ, & ancilla Domini esset, & mater. quod etiam Elisabet (sicut Euangelista declarat) intellexit, & dixit: *Vnde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me!* Luc. 1,43

5. Eutyches quoque eodem percellatur anathemate, qui per impios veterum hæreticorum

 volutatus

volutatus errores, tetrum Apollinaris dogma delegit, ut, negatâ humanæ carnis atque animæ veritate, totum Dominum nostrum Jesum Christum unius asserat esse naturæ; tanquam Verbi Deitas ipsa se in carnem animamque converterit, & concipi ac nasci, nutriri ac crescere, crucifigi ac mori, sepeliri ac resurgere, & ascendere in Cœlum, & in Patris dextera, unde ad judicandos vivos & mortuos veniet, considere, ejus tantùm essentiæ fuerit, quæ nihil horum in se sine carnis veritate recepit: quoniam natura unigeniti, natura est Patris, natura est Spiritûs Sancti, simulque impassibilis, simul est incommutabilis, sempiternæ Trinitatis indivisa unitas, & consubstantialis æqualitas. Unde, si ab Apollinaris perversitate hæreticus iste desciscit, ne convincatur Deitatem passibilem sentire atque mortalem; & tamen Verbi incarnati, id est, Verbi & carnis unam audet pronunciare naturam; non dubiè in Manichæi & Marcionis transit insaniam, & Mediatorem Dei & hominum, hominem Jesum Christum, simulatoriè omnia credit egisse, nec humanum in ipso corpus, sed phantasticam corporis speciem oculis apparuisse cernentium.

6. Quæ impietatis mendacia, quoniam olim fides Catholica detestabatur, & talium sacrilegia concordibus per totum mundum beatorum Patrum sunt damnata sententiis; quicunque illi sunt ita obcæcati, & à Lumine veritatis alieni, ut Verbo Dei à tempore incarnationis humanam, id est, nostram negent inesse naturam, ostendant in quo sibi Christianum nomen usurpent, & cum Euangelio veritatis, quâ ratione concordent, si per beatæ Virginis partum, aut caro sine Deitate, aut Deitas est orta sine carne. Sicut enim negari non potest, quòd *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis:* ita negari non potest, quod *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.* Quæ autem reconciliatio esse potest, quâ humano generi propitiaretur Deus, nisi omnium caussam Mediator Dei hominumque susciperet? quâ verò ratione veritatem Mediatoris impleret, nisi qui in forma Dei æqualis erat Patri, in forma servi particeps esset & nostri? ut per unum novum hominem fieret renovatio vetustatis, & mortis vinculum unius prævaricatione contractum, unius morte, qui solus morti nihil debuit, solveretur.

Ioan.1,14. 2.Cor.5, 19. Vide lib.1. cap.19.

Sanguis Christi potens salvos facere omnes homines, si omnes crederent. Rom.5,2.

7. Effusio enim pro injustis sanguinis justi, tam potens ad privilegium, tam dives ad pretium, ut, si universitas captivorum in Redemtorem suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent: quoniam, (sicut Apostolus ait) *ubi abundavit peccatum, superabundavit & gratia:* & cùm sub peccati præjudicio nati, potestatem acceperint ad justitiam renascendi; validius factum est donum libertatis, quàm debitum servitutis.

8. Quam itaque sibi in hujus sacramenti præsidio spem relinquunt, qui in Salvatoris nostri corpore negant humanæ substantiæ veritatem? dicant, in quo sacrificio reconciliati; dicant, quo sanguine sint redemti? quis est qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis? aut quod unquam sacrificium sacratius fuit, quàm quod verus Pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit?

Psal.115. seu 116.

9. Quamvis enim multorum sanctorum in conspectu Domini preciosa mors fuerit; nullius tamen insontis occisio, propitiatio fuit Mundi. Acceperunt justi, non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuere, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit; cùm inter filios hominum unus solus Dominus noster Jesus Christus exstiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam suscitati, de quibus ipse dicebat; *Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me.* fides etenim vera justificans impios, & creans justos, ad humanitatis suæ tracta participem, in illo acquirit salutem, in quo solo homo se invenit innocentem: Liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia gloriari, qui contra hostem superbum in carnis nostræ humilitate congressus, his victoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphavit.

Solus Christus; nullus autem alius, alterius debitum suâ passione persolvit. Vide lib.7. cap.2. §.6.7.8.9. Ioan.12, 32. Nota, de fide & justificatione.

10. Quamvis ergo in uno Domino nostro Jesu Christo, vero Dei atque hominis Filio, Verbi & carnis una persona sit, & utraque essentia communes habeat actiones; intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates, & sinceræ fidei contemplatione cernendum est, ad quæ provehatur humilitas infirmitatis, & ad quæ inclinetur altitudo virtutis: quid sit, quod caro sine Verbo non agit; & quid sit, quod Verbum sine carne non efficit. Sine Verbi enim potentiâ nec conciperet Virgo, nec pareret: & sine veritate carnis obvoluta pannis infantia non jaceret. Sine Verbi potentiâ non adorarent Magi puerum, novo sidere declaratum: & sine veritate carnis non juberetur transferri in Ægyptum puer, & ab Herodis persecutione subduci. Sine Verbi potentiâ non diceret vox Patris, missa de Cœlo, *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui:* & sine veritate carnis non protestaretur Joannes; *Ecce! Agnus Dei, ecce qui tollit peccata Mundi.* Sine Verbi potentiâ non fieret redintegratio debilium, & vivificatio mortuorum: & sine veritate carnis, nec cibus jejuno, nec somnus esset necessarius fatigato. Postremò, sine Verbi potentiâ, non se Dominus Patri profiteretur æqualem: & sine veritate carnis, non idem diceret, Patrem se esse majorem: cùm Catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundùm proprietatem divinæ humanæque substantiæ, unum Dei Filium, & hominem credit, & Verbum.

Matth. 3, 17. Ioan. 1,29.

11. Quamvis ergo ab illo initio, quo in utero Virginis Verbum caro factum est, nihil unquam inter divinam humanamque substantiam divisionis exstiterit, & per omnia incrementa corporea, unius personæ fuerint totius temporis actiones: ea ipsa tamen, quæ inseparabiliter facta sunt, nullâ permixtione confundimus; sed quid cujus formæ sit, ex operum qualitate sentimus. Nec divina enim humanis præjudicant, nec humana divinis; cùm ita in idipsum utraque concurrant, ut in eis nec proprietas absumatur, nec persona geminetur. Dicât igitur isti phantasmatici Christiani, quæ substantia Salvatoris affixa sit ligno, quæ jacuerit in sepulchro, & revoluto monumenti lapide, quæ tertiâ die caro surrexerit, vel quale corpus Jesus discipulorum visui, clausis ad eos ostiis ingressus, intulerit; cum ad abigendam cernentium diffidentiam, inspici oculis, digitisque tractari, patentes adhuc fixuras clavorum, & recens compuncti lateris vulnus exigeret.

Eutychianos vocat phantasmaticos Christianos.

12. At, si in tanta luce veritatis tenebras suas hæretica obduratio non relinquit, ostendant unde sibi spem vitæ polliceantur æternæ, ad quam nisi per Mediatorem Dei & hominum, hominem Jesum

1. Tim. 2, 5. Jesum Christum, non potest perveniri. *Non est*
Act. 4, 12. *enim aliud nomen datum hominibus sub Cœlo, in quo oporteat salvos fieri:* nec est redemtio captivitatis humanæ, nisi in sanguine ejus *qui dedit semetipsum redemtionem pro omnibus, qui* (sicut
Philip. 2, 6, &c. prædicat beatus Paulus Apostolus) *Cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Quamvis ergo unus sit Dominus Jesus Christus, & veræ Deitatis veræque humanitatis in ipso una prorsus eademque persona sit, neque hujus unitionis soliditas ullâ possit divisione sejungi, exaltationem tamen, quâ illum exaltavit Deus, & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ad eam intelligimus pertinere formam, quæ ditanda erat tantæ glorificationis augmento. In *forma* quippe *Dei* æqualis erat Filius Patri, & inter Genitorem atque Unigenitum nulla erat in essentiâ discretio, nulla in majestate diversitas; nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. *Forma* autem *servi*, per quam impassibilis Deitas sacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas est, quæ in gloriam divinæ potestatis evecta est, in tantam unitatem ab ipso conceptu Virginis, Deitate & humanitate connexâ, ut nec sine homine Divina, nec sine Deo agerentur humana: propter quod sicut Dominus majestatis dicitur crucifixus, ita qui ex sempiternitate æqualis est Deo, dicitur exaltatus. Nec interest ex qua Christus substantiâ nominetur; cùm, inseparabiliter manente unitate personæ, idem sit & totus hominis Filius propter carnem, & totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem. *Communicatio proprietatum.*

13. Quicquid ergo in tempore accepit Christus, secundùm hominem accepit, cui quæ non habuit conferuntur. Nam secundùm potentiam Verbi indifferenter omnia quæ habet Pater, etiam Filius habet: & quæ in forma servi à Patre accepit, eadem in forma Patris etiam ipse donavit: & idem ipse & dives & pauper: dives; quia *in* 1. Cor. 8, 6.
principio erat Verbum, & Verbum erat apud Ioan. 1, 1. 2. 3.
Deum, & Deus erat Verbum. hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine Ioan. 1, 14.
ipso factum est nihil. Pauper verò; quia *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* quæ autem est ejus exinanitio, quæve paupertas, nisi formæ servilis acceptio, per quam Verbi majestate velata, dispensatio humanæ redemtionis impleta est? *Exinanitio.*

14. Nam, quia captivitatis nostræ resolvi originalia vincula non poterant, & ab hostis imperio relaxari, nisi exsisteret homo nostri generis, nostræque naturæ, quem veteris debiti præjudicia non tenerent, & qui immaculato sanguine suo *chirographum lethale dilueret*; sicut ab initio erat Coloss. 2, 14.
divinitus præordinatum, & Prophetarum oraculis prænunciatum: ita est in plenitudine præfiniti temporis factum, ut multis modis significata promissio in diu exspectatum veniret effectum, nec posset esse ambiguum, quod continuis significationibus semper fuerat nunciatum. *Hæc Leo magnus, Episcopus Romanus.*

Epistolæ Papæ Leonis adversus Eutychem, de vera Christi incarnatione, ad diversos datæ, à Prospero Aquitanico dictatæ creduntur; ut scribit Gennadius, in Catalogo illustrium virorum; in Prospero.

Gregorius cognomento magnus, hujus nominis primus, Episcopus Romanus, lib. 3. epistolarum ex Registro, cap. 33.

15. *Nos veneramur sanctas quatuor synodos: Nicænum, in qua Arius; Constantinopolitanum, in qua Macedonius; Ephesinum primum, in qua Nestorius; Chalcedonensem, in qua Eutyches atque Dioscorus damnatus est. Profitentes, quia quisquis aliter sapit, quàm hæ quatuor Synodi, à fide veritatis alienus est. Damnamus autem, quoscunque damnant: & quoscunque absolvunt, absolvimus, &c.*

16. Hanc fidei suæ professionem Gregorius Theodelindæ Longobardorum Reginæ, de ejus orthodoxiâ dubitanti, perscripsit, ut scrupulum illum & dubitationem animo Reginæ eximeret, eique persuaderet; *nullam esse caussam, propter quam Regina abstinere deberet ab ejus communione, cùm ipse sincerè reciperet quatuor illas Synodos, fidemque in illis promulgatam:* quamvis nonnulli finxerint Gregorium à Chalcedonensi Synodo esse alienum. [nempe propter receptionem quintæ Synodi.] quam ille calumniam hac epistolâ refellit. Neque enim propterea hæc Gregorii verba adscripsimus, ut cum deliris Jesuitis auctoritatem decretis Conciliorum à Romani Pontificis approbatione arcessamus: sed ut ipsi quoque Romano Episcopo, non minùs, quàm aliis, necessariam fuisse agnitionem auctoritatis synodicæ, ostendamus. Idcirco de eisdem Conciliis alibi loquens idem Gregorius, *dum*, inquit, *universali* Lib. 1. ep. cap. 24.
sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere, quos religant; aut ligare, quos solvunt. quamvis illo loco de eorum auctoritate etiam hyperbolicè loqui videatur, quam hyperbolen, sano quidem sensu ab illo prolatam, licet apud contentiosos forsitan periculo non vacantem, indicabimus cap. 28. sequentis libri, §. 19. ubi ejus judicium de primis quinque œcumenicis Conciliis in medium adferemus.

Annotatio de Polemone seu Polemio hæretico, (cujus error admodum similis est errori Eutychetis) ex Theodoreti lib. 4. hæreticarum fabularum. & de Tropitis, ex Philastrio.

17. *Polemius* quispiam ex Apollinaris hæretici scriptis ansa sumta, dicit *fuisse factam consubstantiationem & commixtionem Divinitatis & corporis.* Hinc germinavit Polemianorum hæresis. Hæc Theodoretus. *Tropitæ* sunt (inquit Philastrius) qui dicunt conversum Verbum in carnem: non intelligentes quod ait Apostolus Joannes; *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Non attendentes, quod Verbum est immutabile, & inconvertibile, id est, Deus Dei Filius: caro Ioan. 1, 14.
autem, quam accepit pro nostra salute, ipse eam formando assumsit. Hæc Philastrius, in catalogo hæreseon, quæ sub Apostolis exstiterunt, cap. 23. *Formando assumsit.*

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER TERTIUS,

DE

VARIA ECCLESIARUM conditione, multiſque hæreſibus, & diſſenſionibus: & de quinto œcumenico Concilio, & aliis quibuſdam Conciliis: atque adeò de rerum ſtatu, poſt Concilium Chalcedonenſe, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. & de politico Italiæ regimine, uſque ad Carolum Magnum.

CAPUT PRIMUM.

Series Imperatorum, qui Romani Imperii ſceptra geſtârunt, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad Imperium Heraclii, id eſt, ab anno Domini 451. uſque ad annum Dom. 610. ubi etiam de Odoacre Herulo, & Gothicis Italiæ Regibus, & de Exarchis, & de coronatione Caroli Magni in Imperatorem Occidentis.

POST Concilium Chalcedonenſe, cùm omnia ad piam & optatam pacem ſpectare viderentur, non ceſſavit ſerpentis antiqui truculenta vafricies; ſed novis molitionibus Chriſtianos adortus eſt, tetram variarum hæreſeon colluviem introducens: unde graves diſſenſiones ortæ ſunt, & ſævis contentionum tempeſtatibus agitata eſt Eccleſia: Deo eam per talia exercitamenta, paterno animo, erudiente; & promiſſos Eccleſiæ ſuæ de portis infernalibus triumphos per tot certamina conſtanter præſtante. Varia eſt hiſtoria, multæ ambages; ſed dabo operam, volente Deo, ut ſumma rerum faſtigia candidi Lectoris oculis, commodâ quadam methodo, ſubjiciam. quod ut facilius exſequi valeam, adjumentum haud contemnendum adferent Imperatorum & Patriarcharum catalogi, quos in ipſo libri hujus veſtibulo exhibemus.

Impp. in Oriente: Marcianus. 2. *Marcianus*, cùm ſeptem ſolùm annos regnâſſet, depoſito hoc regno, ad præſtabilius domicilium migravit, inquit Euagrius, lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 8. Eique ſuccedit *Leo Thrax*, anno Domini 457. *Leo Thrax.* Imperavit Leo Thrax annis ſeptendecim. Eoque mortuo, Leo nepos Imperator dictus eſt, adhuc infans, tutorem habens parentem *Zenonem Iſauricum*, anno Dom. 474. Et infante Imperatore Leone nepote, paucis poſt avum menſibus mortuo, manſit imperium penes Zenonem. quem *Baſiliſcus* ejecit, imperioque Romano per tyrannidem potitus, regnavit menſes viginti: quibus exactis, Zeno è latebris reverſus, Baſiliſcum tyrannum imperio exturbavit, anno Dom. 477. *Baſiliſcus.* Baſiliſcus Eutychianæ hæreſi addictus, orthodoxos Epiſcopos ejecit, & hæreticos revocavit. Zeno autem, reſumto Imperii clavo, orthodoxos reſtituit. Et epiſtolam ſive edictum de fide promulgavit, quod vocavit ἑνωτικὸν, id eſt, unitivum, quo diſſenſiones tolleret; quod infrà exhibebimus, cap. 10.

3. Zenonem, decimo-ſeptimo Imperii ſui anno exſtinctum, excepit *Anaſtaſius*, anno Dom. 491. *Anaſtaſius.* hic non injucunda relatu videtur obſervatio illa Chronologica, quam ad hunc annum repetit ex Euſtathio Syro Euagrius ſcholaſticus, inquiens: *Commemorat porrò Euſtathius præteriiſſe annos ducentos & ſeptem, à regno Diocletiani ad mortem Zenonis, & deſignationem Anaſtaſii: ab Auguſti autem monarchiâ annos quingentos triginta duos, & menſes ſeptem: & à regno Alexandri Macedonis octingentos & triginta duos annos, & menſes itidem ſeptem: à Roma autem conditâ & regno Romuli, mille & quinquaginta duos annos, & inſuper ſeptem menſes; à Trojæ autem excidio, mille ſexcentos & octoginta ſex annos, & ſeptem præterea menſes.* Hæc Euagrius, lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 29.

4. Anaſtaſius, præpoſtero quodam pacis ſtudio,

dio, libertatem hæreticis juxta atque orthodoxis concessit, unde plurimæ ortæ sunt dissensiones; quas animadvertens Imperator Anastasius, Episcopos, sicubi eos novis rebus studentes, aut quenquam præter consuetudinem illorum locorum, in quibus ætatem degebat, Concilium Chalcedonense prædicantem, aut idem ipsum anathemate damnantem comperisset, exturbavit. ut scribit Euagrius, lib. 3. cap. 30. Propterea Anastasium Imperatorem, nonnulli tanquam adversarium Concilii Chalcedonensis existimantes, ex sacris tabulis exemerunt. Hierosolymis autem anathema fuit illi denunciatum [ἀναθεματισθῇ.] Eodem teste Euagrio, lib. 3. cap. 34. Platina etiam in vita Gelasii I, Papæ Romani, ait esse qui scribant; Gelasium excommunicâsse Anastasium Imperatorem, quòd hæreticis & Acacio faveret. Cùm autem vellet Anastasius Constantinopoli ad hymnum trisagium addere illud Petri Gnaphei additamentum, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, *qui crucifixus est propter nos*. Magna in populo coorta est seditio, itaque ab incepto destitit Anastasius. Et postea ad exiguum temporis spatium vitam protrahens, cum viginti septem annos, menses tres, & dies totidem, Romanum rexisset imperium, ex hac luce migravit. ut refert Euagrius, lib. 3. cap. 44. seu ult.

Iustinus. 5. Defuncto Anastasio, *Iustinus* genere Thrax à militibus prætorianis purpurâ vestitur Imperatoriâ, die nono mensis Julii, anno autem 566. ex eo tempore, quo urbs Antiochiæ primum illud nomen accepit. ut scribit Euagrius, lib. 4. hist. Eccles. cap. 1. fuit is annus Christi 518; juxta chronologiam Calvisii, & annales Baronii: & ipse Justinus epistolâ ad Hormisdam Papam Rom. docet eam promotionem sibi nolenti ac recusanti, divino favore, obtigisse, Magno V. C. Consule. cujus consulatum huic anno Christi tribuunt Calvisius & Baronius. Exstat ea Justini epistola, cum Hormisdæ responso, in epistolis Hormisdæ, tom. 3. Concil. edit. Paris. pag. 758. Justinus Imperator orthodoxam fidem defendit, & exturbavit hæreticos. Sub hoc Imperatore, habita est

Synod. Cp. Synodus illa Constantinopolitana orthodoxorum Episcoporum, cui præsedit *Iohannes, Cappadox*, hujus nominis secundus, Patriarcha Constantinopolitanus, cujus Synodi acta exstant inserta quintæ actioni synodi postea sub Menna Patriarcha habitæ. Celebrata autem est Synodus illa, Johanne præsidente, anno primo Justini Imperatoris. Ex Imperatoribus primus hic Justinus senior, & ex Patriarchis primus iste, de quo loquimur, Johannes, consenserunt Romano Pon-

Vide cap. 11. tifici, ut ex sacris dyptychis deleretur nomē Acacii, quondam Patriarchæ Constantinopolitani, quem excommunicaverant Felix III. & Gelasius, Romani Pontifices: ut ipsorum Justini & Johannis literæ ad Hormisdam scriptæ testantur. exstant autem cum epistolis Hormisdæ.

6. Justinus Imp. postquam annos novem & aliquot insuper dies regnâsset, excessit rebus huma-

Iustinianus. nis, relinquens successorem *Iustinianum*, ex sorore sua nepotem, qui imperium adeptus anno Christi 527, imperavit annis 38; sicut de illo scripserunt Euagrius, lib. 4. cap. ult. & Marianus Scotus, ac Sigebertus Gemblacensis, ad annum 527. Hic est ille Iustinianus Imperator, cujus jussu collectæ sunt leges, & volumina illa edita sunt Institutionum, & Pandectarum, & Codicis, & Novellarum. Hic Italiam à Gothis, & Africam à Vandalis, recuperavit. Sub hoc Imperatore celebrata est Synodus Constantinopolitana contra Acephalos, præsidente Menna Patriarchâ. Ejusdemque Imperatoris jussu celebrata est quinta Synodus œcumenica. Errore tamen Aphthartodocitarum deceptum fuisse scribunt Euagr. lib. 4. sub finem libri, & Niceph. Callist. lib. 17. c. 29. & 30. Et dum in Anastasium Sinaitam, qui tunc Patriacha erat Antiochenus, aliosque hæresi illi resistentes, persequutionem parat, moritur Justinianus Imperator; ut iidem scriptores referunt. Morientem autem pœnituisse, & Eutychii Patriarchæ Constantinopolitani (quem jam expulerat) restitutionem in testamento, Justino successori suo mandâsse; scribit Nicephorus Callist. lib. 17. cap. 31.

7. *Iustinus* junior, Curopalates, (ita Græci dicunt magistratum, cui palatii cura credita erat) sororis Justiniani filius, avunculo suo mortuo succedit in imperio, anno Christi 565. secundùm supputationem Baronii & Calvisii. Hic Imperator orthodoxus edictum de recta fide omnibus ubique Christianis scripsit, quod historiæ suæ inseruit Euagrius, lib. 5. cap. 4. Justinus, transactis aliquot imperii sui annis, phrenitide correptus, Cæsarem facit *Tiberium*, genere Thracem, qui reipublicæ administrationem capessit; Et postea, mortuo Justino, coronâ imperii decoratus est. ut referunt Euagrius, lib. 5. capitib. 11. & 19 & Baronius atque Calvisius, ad annum Dom. 575. Tiberius Constantinus orthodoxæ fidei addictus fuit, ut & ejus in imperio successor *Mauricius*, cui Tiberius, morti vicinus, filiam suam Augustam in matrimonium collocavit: ut scribit Euagrius, lib. 5. cap. 22. ubi etiam hos duos Imperatores, Tiberium & Mauricium, laudat. Capite autem 23. illius libri, in hunc modum computat tempora Justini & Tiberii, ut dicat Justinum juniorem per se solum regnâsse annis duodecim & mensibus decem cum dimidio, atque unà cum Tiberio annis tribus & mensibus undecim; ut totum Justini regnum comprehenderit annos sedecim & menses novem cum dimidio: Regnâsse autem Tiberium per se solum annos quatuor. Alii aliter hæc tempora dinumerant.

Iustinus Iunior, seu Curopalates.

Tiberius Constantinus.

Mauricius.

8. Nec de annis Mauricii plenus consensus est: nam Marianus Scotus, & Sigebertus Gemblacensis, initium imperii Mauricii adscribunt anno Dom. 583. eumque regnâsse ajunt annis 21. quibus adjicit Marianus menses quatuor. Baronius, priore sua sententiâ relictâ, ingressum Mauricii refert etiam ad hunc annum 583: motus eis rationibus, quas commemorat Spondanus, in Epitome illius anni, §. 4. ubi etiam in ejus sententiæ confirmationem Spondanus se quædam apposuisse profitetur. & regnâsse dicunt annis viginti. At Sethus Calvisius, in sua Chronologiâ; Tiberii exitum, & coronationem Mauricii, accenset rebus gestis anno Dom. 582. & pro ea sententia citat Fastos Siculos, Isidorum, Gerundinensem, Bedam, Cedrenum, & alios, qui Mauricii Imperatoris imperium ab hoc anno ordiuntur, ipsique unanimi consensu annos viginti & menses tres imperii tribuunt.

9. Consentiunt autem memorati scriptores, (exceptis Mariano & Sigeberto) necem Mauricii, & *Phocæ* ingressum evenisse anno Dom. 602. Romanæ Ecclesiæ Episcopatum gerente Gregorio Magno; cujus sunt illæ ad Mauricium Imperatorem, & alios, & ad ipsum Ioannem, cognomento jejunatorem, Patriarcham Constantinopolitanum, ejusq; successorem Cyriacum, epistolę expostulatoriæ de vocabulo œcumenici Patriar-

chæ, lib 4. & lib. 6. epistolar. ex Registro. Cùm autem Phocæ jussu Mauricius è fuga unà cum conjuge & liberis retractus esset Chalcedonem, ibique primùm liberi ejus in ipsius conspectu necarentur, in uniuscujusque eorum cæde, verba illa Psal. 119. Pater Mauricius protulit, *Iustus es Domine; & justum judicium tuum*. Memor scilicet & pœnitens neglectæ redemtionis captivorum, à Chagano Avarum rege, qui, captâ ingenti multitudine subditorum Imperii, Anno Dom. 600. eos Mauricio redimendos singulos duobus aureis, ut scribit Nicephorus, vel ut alii tradunt, singulos singulis aureis obtulit. cùm verò nec hoc, nec etiam ejus dimidium consequi posset, furore percitus captivos omnes ad unum occîdit. Niceph. lib. 18. cap. 38. & cap. 40. & Baronius & Calvisius anno 600. & anno 602. ex Cedreno, & historia miscellâ.

Psal. 119, 137. X.

Phoca.

10. *Phocam* (quem Nicephorus pestiferam belluam vocat) hominem flagitiosum & sanguinarium, octo ferè annis imperio potitum, profligavit, captumque interfecit *Heraclius*, anno Dom. 610. ut concordant accuratiores Chronologi.

Atque hi fuerunt Romanorum Imperatores, Constantinopoli regiam habentes, à tempore Marciani Imperatoris, sub quo celebratum est Concilium Chalcedonense, usque ad Heraclium Imperatorem, qui, occiso Phocâ, suscepit imperium, & regnavit annos 31.

Imperatores in Occidente: Majoranus. Severus.

11. In Occidente interea eorum collegæ rerum-summæ præfuerunt, videlicet: *Majoranus*; quem Leo Thrax, Marciani successor, misit ad accipiendum imperium Occidentale, anno Dom. 457. cui successit *Severus*, anno Dom. 461. qui obiit, anno Dom. 465. Deinde post interregnum unius anni & aliquot mensium, Leo Thrax misit *Anthemium*, qui coronatus est Imperator, anno Dom. 467. & imperavit annos quinque & menses tres.

Anthemius.

12. Anno autem 472. Festo & Marciano Consulibus, *Ricimer* Patricius, Anthemii Imperatoris gener, Romæ facto Imperatore *Anicio Olybrio*, Anthemium contra reverentiam Principis & jus affinitatis, cum gravi clade civitatis, exstinguit, qui non diutius peracto scelere gloriatus, post quadraginta dies defunctus est: Olybrius autem septimo imperii mense vitam peregit.

Anicius Olybrius.

Glicerius.

13. Sequente deinde anno, *Glicerius* Ravennæ sumsit imperium. quo anno Julius nepos à Leone Thrace Cæsar designatus est, ut imperium haberet occidentale. Is anno Domini 474. Italiam petit, &, amoto Glicerio, Augustalia induit.

14. Vertente anno, *Orestes Gothus*, quem Nepos Imperator comitem fecerat, & cum exercitu miserat, ut laboranti Galliæ subveniret, conversis in ipsum Nepotem armis, eum imperio dejecit; & filium suum *Momyllum* creavit Augustum sive Imperatorem, qui postea quòd exiguæ staturæ esset, *Augustulus* appellatus est vulgo.

Momyllus.

15. Proximo deinde anno, *Basilisco* 2. & *Armato* Consulibus, (qui fuit annus Domini nostri Jesu Christi 476.) ab amicis Nepotis invitatus *Odoacer* Herulorum & Turcilingorum rex, transmisso Danubio in Italiam venit, & *Orestem* fratremque ejus *Paullum* occîdit: & Romam proficiscens eam in deditionem accepit, & Momyllum Augustulum, regno depulsum, in Lucullanum Campaniæ castrum in exsilium ejecit. Atque ita finis factus est imperio occidentali: nomenque Regis Odoacer assumsit, cùm tamen nec purpurâ, nec regalibus uteretur insignibus. Dum interea Constantinopoli, pulso *Zenone*, *Basiliscus* tyrannus dominatur.

Odoacer Herulus Italiæ rex.

16. Postea *Theodoricus* Ostrogothorum rex, Arianus, consentiente Zenone Imperatore, Italiam intravit. Odoacrem Herulum Italiæ Regem multis præliis superavit: & tandem, post pacem factam, insidias molientem, ut ait Cassiodorus, vel, ut scribit Platina in vita Simplicii Papæ, contra datam fidem, eundem Odoacrem interemit: regnoque totius Italiæ potitus est, anno Dom. 493. idque obtinuit annis 33. & mens. sex. Eique successerunt Gothici reges. *Athalaricus* filius Amalasiunthæ (Theodorici filiæ;) & *Theodahatus*, cui Justinianus Imperator bellum intulit; & *Vitiges*, quem Belisarius captivum duxit Constantinopolin ad Justinianum Imp. anno Dom. 540. Gothi interea, qui cladi supererant, regem sibi elegerunt *Theudibaldum*, cui paullo post à suis interemto successit *Totilas*, anno Dom. 542. qui adversus Longobardos, *Narsetis Eunuchi* in bello socios, fortiter pugnans interficitur, anno Dom. 553. Superstites Gothi mox Regem sibi creaverunt *Tejam*, quem Narses Eunuchus dux exercitûs Justiniani Imperatoris ingenti prælio victum fortiterq; dimicantem occîdit an. Dom. 554. Atque ita deletum est Gothorum in Italia regnum. Erant autem Gothi isti sectæ Arianæ addicti; ut monent Anastasius biblioth. in vita Johannis primi, Papæ Rom. & Sabellicus Ennead. 8. lib. 2.

Gothici reges Italiæ, Ariani. Theodoricus. Athalaricus. Theodahatus. Theudibaldus. Totilas. Teja.

17. Hæc de Imperatoribus Occidentis, & de Odoacre, & Gothorum in Italia regno, desumsimus ex Chronico Cassiodori, & ex Jordani (quem Jornandem quidam vocant) historiâ de rebus Gothorum, & ex Platina, & ex Sabellico, Ennead. 8. & ex opere Chronologico Sethi Calvisii.

18. Posthæc Italiæ præfuerunt ab Imperatoribus missi præfecti illi, qui dicebantur *Exarchi*, sedemque Ravennæ tenuerunt: quorum nomina à Sabellico & Calvisio commemorantur. Primus fuit *Longinus*, huic (cum Exarchus fuisset annis 16.) successor datus est *Smaragdus*, à Mauricio Imperatore missus, anno Dom. 583. quem excepit *Romanus*, eodem mittente Mauricio, anno Dom. 588. quo mortuo, Exarchus ab eodem Imperatore Mauricio constitutus est *Callinicus*, an. Dom. 598. qui à Mauricio revocatur, & *Smaragdus* iterum fit Exarchus, anno Dom. 602. Huic à Phoca Imperatore successor datus est *Iohannes Lemigius*, anno Dom. 610. Deinde Heraclius Imperator Johanni mortuo successorem misit *Eleutherium*, qui numeratur septimus Exarchus, anno Dom. 615. Post quem Exarchi fuerunt: 8. *Isaacus Patricius*. 9. *Theodorus Calliopa*. 10. *Olympius*. 11. *Theodorus Calliopa*, iterum. 12. *Theodorus*. 13. *Iohannes Platon*. 14. *Theophylactus*. 15. *Iohannes Tizocop*. 16. *Scholasticus*. 17. *Paulus Patricius*. 18. *Eutychius Patricius*.

Exarchi.

19. Hic ultimus fuit Exarchus; Nam *Aistulphus* Longobardorum Rex, expugnatâ Ravennâ, Eutychium Exarchum Italiâ pepulit, anno Dom. 752. tempore Constantini Copronymi Imperatoris, ad quem se recepit Eutychius. Neque ex illo tempore quicquam potestatis in Italia obtinuerunt Constantinopolitani Romanorum Imperatores. Ravennam autem totumque Exarchatum Romano Pontif. tradere coactus est Aistulphus (anno Dom. 755.) compellente eum Pipino Francorum

Pipinus Francorum rex. Francorum Rege: cujus filium *Carolum Magnum* Leo tertius Papa Romanus, sollemnibus cerimoniis adhibitis, Romæ, in basilica S. Petri, salutavit Augustum & Imperatorem Occidentis, anno Dom. octingentesimo, in nataliciis Christi. Et à cuncto Romanorum populo ter acclamatum est: *CAROLO piissimo Augusto, à Deo coronato, magno, pacifico Imperatori, vita & victoria!* Et ab omnibus constitutus est Imperator Romanorum; ut scribit Anastasius bibliothecarius in libro Pontificali, in vita Leonis 3. Papæ Rom. & Regino Abbas Prumiensis, in suis annalibus, lib. 2. ad annum Dom. 801. Nam (ut monet Baronius, apud Spondanum, an. 800. §. 3.) qui annos Redemtoris à Natali die Domini auspicari sunt soliti, in annum Christi octingentesimum primum rejiciunt coronationem Caroli Magni in Imperatorem, quæ ipso die natali Domini facta est: qui autem à Calendis Januarii initium anni sumere consueverunt, (ut & nos facimus) anno Domini octingentesimo ipsam ponunt.

Carolus Magnus, Francorum Rex, & Imperator Occidentis.

CAPUT SECUNDUM.

Series Pontificum Romanorum, à tempore Concilii Chalcedonensis, usque ad Imperium Heraclii: ex libro Pontificali, & Platina, & Sabellico Ennead. 8. & Onuphrio, & Binio, &c.

Hilarus. POst Leonem, qui tempore Concilii Chalcedonensis Romanam regebat Ecclesiam, *Hilarus* ille diaconus, unus ex Legatis quondam Leonis ad conciliabulum Ephesinum à Dioscoro habitum, creatus & consecratus est Romanæ Ecclesiæ Episcopus, anno Dom. 461. Huic postea successerunt, *Simplicius*, anno Dom. 467.

Simplicius.

Felix III. *Felix III*, anno Dom. 483. de quo vide cap. 11. hujus libri.

Gelasius. *Gelasius I.* anno Dom. 492. de quo etiam vide cap. 11.

Anastasius II. *Anastasius II.* an. Dom. 496. de quo vide c. 13.

Symmachus. *Symmachus*, an. Dom. 498. contra quem Laurentius in schismate Antipapa. Vide cap. 21.

Hormisda. *Hormisda*, anno Dom. 514. de quo plura inferiùs cap. 21.

Iohannes I. *Iohannes I.* anno Dom. 523. qui à Theodorico Ostrogotho Italiæ Rege, hæretico Ariano, ad Justinum Imperatorem orthodoxum missus, impetravit, ut hæreticis Arianis in Oriente Ecclesiæ, unde eos Justinus expulerat, redderentur; quia, nisi id fieret, interminatus erat Theodoricus gladium & ignem toti Italiæ, & ruinam Ecclesiis Catholicorum. Reversum autem in Italiam Joannem Pontificem custodiâ maceravit, adeò ut vir sanctus pedore, situ, & inediâ confectus Ravennæ in carcere moreretur. Circa illud tempus duo insignes Senatores, Symmachus & Boëthius ab eodem Theodorico Rege occisi sunt. hæc referunt in vita hujus Joannis Pontificis auctor libri Pontificalis, & Platina.

Felix IV. *Felix IV.* Joanni successit, anno Dom. 526.

Bonifacius II. *Bonifacius II.* anno Dom. 530. contra hunc extitit Dioscorus Antipapa. Plura de Bonifacio isto invenies infra, cap. 22.

Iohan. II. *Iohannes II.* cognomento Mercurius, an. Dom. 532. ad hunc Justiniani Imperatoris epistola, & alia ad eundem Imperatorem ab eodem Joanne scripta, leguntur in Codice Justiniani, tit. 1. de summa Trinitate. in quibus epistolis plus defertur Sedi Romanæ, quàm conciliari queat cum aliis ejusdem Imperatoris constitutionibus, & rebus gestis; neque congruunt cum historia de privilegio concesso demum à Phoca Imp. rogatu Bonifacii tertii. Has Johannis Papæ & Justiniani Imperatoris epistolas falsas esse & suppositítias, præstantium Theologorum ac Iureconsultorum scripta perspicuis argumentis & rationibus jampridem convicisse, monet Jacobus Lectius JC. lib. 1. Præscriptionum theologicarum, cap. 1. & libro 2. nota 5. Vide infrà de hoc Johanne, cap. 21.

Agapetus. *Agapetus*, anno Dom. 534. de quo rursum, cap. 15.

Silverius. *Silverius* (Hormisdæ Papæ filius) anno Dom. 535. vide cap. 23.

Vigilius. *Vigilius*, anno Dom. 537. de quo plura, cap. 23. & cap. 27.

Pelagius. *Pelagius I.* anno Dom. 556. qui à duobus Episcopis, & uno Presbytero Andrea Ostiensi ordinatus est; ut refert Anastasius bibliothecarius, in libro Pontificali, in vita Pelagii primi. Vide cap. 23. §. 7.

Iohan. III. *Iohannes III.* Catellinus, creatus & consecratus, anno Dom. 561.

Benedictus I. *Benedictus I.* quem Bonosum Græci vocant, anno Dom. 575.

Pelagius II. *Pelagius II.* anno Dom. 579. Vide cap. 30.

Gregorius I. *Gregorius I.* cognomento *magnus*, anno Dom. 590. qui epistolas illas ad Mauritium Augustum, & ad Johannem Episcopum Constantinopolitanum, ejusque successorem Cyriacum, & alios, scripsit expostulatorias, de vocabulo œcumenici Patriarchæ: quæ exstant in epistolis Gregorii ex registro, lib. 4. & lib. 6. Vide infrà, cap. 30.

Sabinianus. *Sabinianus* successit Gregorio, an. Dom. 604. quem Platina & Sabellicus scribunt fuisse memoriæ Gregorii adeò infestum, adeò in Gregorium irâ, & invidiâ, & malevolentiâ exarsisse, ut parvo minus abfuerit, quin ejus scripta incendio aboleverit. Hæc Platina in vita Sabiniani; & Sabellicus, Enneadis octavæ libro sexto.

Bonifacius III. *Bonifacius III.* mortuo Sabiniano, creatus & ordinatus est an. Dom. 605. de quo Anastasius bibliothecarius, in ejus vita. Hic (inquit) obtinuit apud Phocam Principem, ut sedes Apostolica B. Petri Apostoli caput esset omnium Ecclesiarum, id est, Ecclesia Romana; quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat. Hæc Anastasius Bibliothecarius. quæ etiam Ado Viennensis, & Marianus Scotus, & Sigebertus, suis Chronicis inseruerunt.

Romanæ Ecclesiæ concessum à Phoca privilegium de primatu. Vide cap. 3. in Cyriaco.

Bonifacius IV. Pantheon. *Bonifacius IV.* ordinatus est anno Dom. 606. Hic à Phoca Imperatore impetravit templum, quod appellabatur *Pantheon*, vetustum M. Agrippæ opus, & illud ab idolis expurgatum, divino cultui dedicavit. ut scribunt Anastasius bibliothecarius, in vita Bonifacii IV, & Sabellicus, Ennead. 8. lib. 6. quod etiamnum hodie B. Mariæ ad martyres nominatur: ut annotat Binius ad vitam Bonifacii IV. ab Anastasio scripatm, tom. 4. Concil. edit. Paris.

Deusdedit. *Deusdedit* creatus est Romanæ Ecclesiæ Episc. anno Dom. 613. regnante Heraclio Augusto.

Bonifacius V. *Bonifacius V.* eodem regnante Imperatore, ordinatus est 7 Kal. Januarii, ineunte anno Dominicæ nativitatis 617. quem fuisse mitissimum super omnes homines, & misericordem, scribit Anastasius bibliothecarius in ejus vita.

Honorius I. *Honorius I.* successit, anno Domini 622. tempore ejusdem Heraclii Imperatoris. Hic est ille Honorius hæreticus Monothelita, qui propter hanc hæresin postea anathematizatus est à sexto œcumenico Concilio, & ab aliis Conciliis. ut prolixe demonstrabimus, donante Deo, lib. 5. hujus operis.

CAPUT TERTIUM.

Series Episcoporum, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfuerunt, à tempore Concilii Chalcedonensis usque ad tempora Heraclii Imperatoris. ex Chronologia Nicephori, Patriarchæ Constantinopolitani, & ex aliis scriptoribus.

Anatolius. ANatolius, in locum Flaviani ab hæreticis Eutychianis in latrocinali conciliabulo Ephesino ordinatus est, anno Dom. 449. ut patet ex Liberati breviario, cap. 12. & ex Leonis primi, Episcopi Romani, epist. 53. & 54. Ipse orthodoxus fuit, & sedit in Concilio Chalcedonensi; ut ipsa Concilii acta testantur. Hujus successores à Nicephoro Patriarcha hoc ordine recensentur; adnotatis etiam ab eodem Nicephoro temporum spaciis, quibus sedem Constantinopolitanam tenuerunt.

Gennadius. *Gennadius*, Presbyter Constantinopolitanus, sedit annis tredecim, & mensibus duobus. Hic orthodoxus fuit, & ordinatus est anno Dom. 458. cùm eodem anno ex hac vita decessisset Anatolius, postquam sedisset annos octo & totidem menses. ut monent Baronius & Calvisius, ad hunc annum.

Acacius. *Acacius*, Presbyter, curator alendis orbis, sedit an. 17. mens. 9. De discordia inter hunc & Felicem 3. Pontificem Romanum, dicemus infrà, cap. 11.

Phrabitas. *Phrabitas* [Φραυΐτας Græcè, apud Euagrium, lib. 3. cap. 23.] sedit menses tres & dies 17. hic apud Nicephorum Callist. lib. 16. cap. 18. & 19. Flavitas dicitur in Latina versione Joannis Langi. ubi de Flavita isto, homine fraudulento, plura Lector inveniet.

Euphemius. *Euphemius* sedit annos sex & menses 6. Hic coronationi Anastasii Imperatoris consentire noluit, nisi scriptam ab illo confessionem retulisset, quâ approbaret ea, quæ de fide definita sunt in Concilio Chalcedonensi; quod Anastasius etiam fecit. ut scribunt Theodorus Lector, lib. 2. Collectaneorum; & Euagrius, lib. 3. hist. Eccles. cap. 32. & Nicephorus Callist. lib. 16. cap. 26. Hunc Euphemium postea expulit Anastasius Imperator.

Macedonius II. *Macedonius*, hujus nominis secundus, ab Imperatore Anastasio in Euphemii locum electus est, quem etiam, quod libellum illum fidei, quem Anastasius Euphemio dederat, reposcenti Anastasio reddere, & synodum Chalcedonensem damnare, constanter recusaret, in exsilium misit idem Imperator Anastasius. testibus Theodoro Lectore, lib. 2. Collectaneorum, & Nicephoro Callist. lib. 16. cap. 26. postquam sedisset Macedonius annos sex. Hujus tempore evenisse tradunt Theodorus & Nicephorus Callist. ut, cùm *Deuterius*, Arianorum Constantinopoli Episcopus, quendam *Barbam* nomine intenderet baptizare, &, spretâ atque corruptâ Dominicâ institutione, diceret: Baptizatur Barbas in nomen Patris, per Filium, in Spiritu Sancto. [εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, δι' υἱοῦ, ἐν ἁγίῳ πνεύματι.] eo dicto, aqua in colymbethra evanuerit. Barbas vero, arreptâ fugâ exiverit, & miraculum hoc cunctis significaverit. Hoc commemorant Theodorus Lector, in Collectaneis, lib. 2. & Nicephorus Callisti filius, lib. 16. hist. Eccles. cap. 35.

[illegible]

Timotheus. *Timotheus* succedit, qui homo fuit varius & inconstans; ut patet ex Theodori Lectoris lib. 2. & Niceph. Callist. lib. 16. cap. 35. hic sedem eam tenuit annis sex.

Iohannes II. Oecumenicus Patriarcha. *Iohannes* hujus nominis *secundus*, Cappadox, sedit an. 1. mens. 10. hic est ille Joannes, qui multoties appellatur *œcumenicus Patriarcha*, in synodo cui ipse præsedit, & cujus acta inseruntur quintæ actioni synodi, postea sub Menna celebratæ.

Epiphanius. *Epiphanius*, Presbyter Constantinop. sub Justiniano Imp. sedit an. 16. mens. 3. hujus crebra fit mentio in novellis constitutionibus Justiniani Imperatoris, Novell. 3. & 5. & 6. & 7.

Anthimus. *Anthimus*, Trapezunti priùs Episcopus, & inde translatus Constantinopolin, sedit menses decem. Hunc Justinianus vocat Anthemium, Novell. 16. hic ob hæresin amotus est. Vide cap. 15. hujus libri.

Menas. *Menas*, Presbyter, & præfectus hospitio Sampsorum, sedit an. 16. mens. 6. de hoc Patriarcha Mena (quem Latini *Mennam* vocant) vide etiam infrà, cap. 15.

Eutychius. *Eutychius*, Presbyter, & Monachus in monasterio Amasiæ, sedit an. 12. mens. 2. Hic interfuit atque præsedit quinto Concilio Oecumenico, anno 27. imperii Justiniani. Hunc postea Justinianus Imperator, anno imperii sui 38. jam favens hæresi Aphthartodocitarum, ejecisse fertur, eò quod non reciperet edictum ejus de corpore Christi experte omnis labefactionis.

Iohannes III. *Iohannes*, Presbyter Antiochiæ, hujus nominis *tertius*, ex numero scholasticorum, sedit an. 12. menses 7.

Eutychius, iterum sub Justiniano juniore restitutus, confecit annos 4. menses 3. Hunc virum pium & Catholicum ab errore, quo tenebatur, de carne impalpabili in resurrectione ultimâ, revocârunt monitiones Gregorii, tunc quidem Diaconi & Apocrisarii, postea autem Episcopi Romani; ut refert ipse Gregorius, lib. 14. Moral. cap. 31. & 32.

Error de carne impalpabili.

Iohannes IV. *Iohannes*, Diaconus Constantinopolitanus, cognomento *jejunator*, hujus nominis *quartus*, defuncto Eutychio, ordinatus est Patriarcha Constantinopolitanus, anno ultimo imperii Tiberii Augusti, quem fuisse annum Dominicæ incarnationis 582. scribit Calvisius; Baronius autem 583. sedit annos tredecim & menses quinque; ut monet Nicephorus Patriarcha Constantinopol. Hic est ille Joannes, de cujus superbiâ tantopere questus est Gregorius, hujus nominis *primus*, Episcopus

Œcumenicus Patriarcha. Episcopus Romanus, propter vocabulum *Oecumenici Patriarchæ*.

Cyriacus. *Cyriacus*, Presbyter Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & œconomus, Joanni defuncto succedit anno Dom. 596. regnante Mauritio Imperatore, & Romanæ Ecclesiæ Episcopatum gerente Gregorio primo; cujus etiam ad Cyriacum & de Cyriaco multæ exstant epistolæ, lib. 6. epistolarum ex Registro. Sedit Cyriacus annos undecim. Cùm è Templo abstrahi Cyriacus Patriarcha non sineret feminas quasdam, quæ eò confugerant, quas inde abducere volebat Phocas Imperator, redditus est Phocas infensior Cyriaco, & in odium Cyriaci concessit Bonifacio tertio, Episcopo Romano, ut Ecclesia Romana caput esset omnium Ecclesiarum. ut ex Theophane & Paullo Diacono monet Binius, in notis in vitam Bonifacii 3. tom. 4. Concil. edit. Parif. & Baronius, anno Dom. 606.

Thomas. *Thomas*, Diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & Sacellarius, mortuo Cyriaco, collocatus est in sede Patriarchali, anno Dom. 606. sedit annos 3. menses 5.

Sergius. *Sergius*, Diaconus Ecclesiæ ejusdem, defuncto Thomæ successit in sede Patriarchali, anno Dom. 609. Hic à Syris & Jacobitis generis originem traxit, inquit Nicephorus Callisti. lib. 18. cap. 44. sedit annos octo, menses septem, & dies 21. Hujus persuasione Heraclius Imperator edidit Ecthesin illam Monotheliticam; ut testatur Synodus Martini Papæ Rom. Secretario 5. in definitione Synodicâ. Heraclii Ecthesis.

Pyrrhus. *Pyrrhus*, Presbyter ejusdem Ecclesiæ, Monachus, & Monachorum Magister, postquam sedem Patriarchalem tenuisset annos 2. mens. 9. dies 9. orta contra ipsam seditione secessit.

Paullus. *Paullus*, Presbyter ejusdem Ecclesiæ, & œconomus, sedit annos 2. dies 26. Hujus Paulli suasu factus est à Constante Imperatore, Heraclii nepote, Typus ille in favorem erroris Monothelitarum; ut testantur acta Synodi Lateranensis, sub Martino I, Papâ Rom. Secretario quinto, in definitione Synodicâ. Deinde Pyrrhus restitutus sedit menses 4. dies 23. Successit *Petrus*, qui sedit annos 12. menses 7. Typus Constantis. vide lib. 5. cap. 2. Petrus.

Hi quatuor, quos postremò nominavimus, Sergius, & Pyrrhus, & Paullus, & Petrus, fuerunt hæretici Monothelitæ; & propter eam hæresin damnati sunt in sexta œcumenica Synodo, unà cum Honorio Romæ, & Cyro Alexandriæ, & Macario Antiochiæ, Episcopis etiam Monothelitis: Ut fusiùs, si Deus voluerit, ostendemus infrà, lib. 5. hujus operis. Monothelitæ.

CAPUT QUARTUM.

Series Episcoporum Alexandriæ, à tempore Concilii Chalcedonensis usque ad tempora Heraclii Imperatoris. ex Nicephori Patriarchæ Constantinopol. Chronologiâ, & aliis scriptoribus.

Dioscorus. *Dioscorus*, Patriarcha Alexandrinus, hæreticus, abdicatus à Concilio Chalcedonensi, anno Dom. 451.

Proterius. *Proterius*, orthodoxus, successit anno Dom. 452. & sedit annos sex. de quo vide cap. 7.

Timotheus Ælurus. Schisma. *Timotheus Ælurus*, hæreticus, sedit annos 2. Ab isto Timotheo duo Episcopi Alexandriæ cœperunt esse, solutâ unitate, & expulsis plurimis Episcopis orthodoxis: ut monet Liberatus, Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus, in suo breviario caussæ Nestorianorum & Eutychianorum, cap. 15.

Timotheus. *Timotheus*, cognomento *Salophaciolus*, sive *Asbus*, orthodoxus, sedit annos 15. vide plura de duobus istis Timotheis, inferiùs. cap. 8. hujus libri.

Petrus Moggus. *Petrus Moggus*, (seu *Mongus*, μόγγος) hæreticus, sedit annum 1.

Iohannes Talaja. *Ioannes* cognomento *Talaja*, orthodoxus, an. 3. Eoque expulso, Petrus Moggus iterum sedem tenuit annos sex.

Athanasius. *Athanasius*, hæreticus, sedit annos 7.

Iohannes Mela. *Iohannes* cognomento *Mela*, annos 9.

Iohannes Niciota. *Iohannes Niciota* [vel *Machiota*] annos 11. utrumque Joannem, tum Melam, tum Machiotam, Athanasii jam memorati vestigiis insistentem, suscepisse quidem unitivum Zenonis edictum; at non suscepisse Concilium Chalcedonense, & epistolam Papæ Leonis, scribit Liberatus in breviario, cap. 18.

Dioscorus Iunior. *Dioscorus Iunior*, sedit ann. 3. qui testatus est, in expulsione Synodi Chalced. se suscipere dictum unitivum Zenonis; ut refert Liberatus, loco citato.

Timotheus. *Timotheus*, tempore Justiniani Imperatoris. Sub isto Timotheo (ut narrat Liberatus in breviario, cap. 19.) De corruptibili & incorruptibili quæstio mota est: de qua infrà dicemus, cap. 18. hujus Libri.

Gajanus. *Gajanus*, permansit in Episcopatu Alexandrino dies centum tres.

Theodosius. *Theodosius*, Gajano in exsilium misso, mansit in sede annum unum & menses quatuor. Ita Gajani & Theodosii tempora definit Liberatus, in breviario, cap. 20. ubi se illo tempore vixisse testatur, dicens de Theodosio exsulante, *Vivit usque nunc*. At in Chronologia Nicephori Patriarchæ, Gajanus dicitur sedisse annum unum; & Theodosius, annos 2. de istis duobus, Cajano & Theodosio, plura invenies cap. 18. hujus libri.

Paullus. *Paullus*, post Theodosium, sedit annos 2.

Zoilus. *Zoilus*, annos septem.

Apollinarius. *Apollinaris*, sive *Apollinarius*, sedit annos 19. Hic Apollinarius, Patriarcha Alexandrinus, sedit in quinto œcumenico Concilio, cum Eutychio Constantinopolitano, & Domno Theopolitano, id est, Antiocheno, cæterisque in eo Concilio Episcopis, anno 27. Imperii Justiniani, anno autem Dominicæ incarnationis 553. Quintum concil. œcum. vide cap. 24.

Iohannes. *Iohannes*, sedit annos undecim.

Eulogius. *Eulogius*, mortuo Johanne, anno Dom. 581. suffectus est in ejus locum eodem anno, & Ecclesiæ Alexandrinæ præfuit annos viginti septem. Ad hunc diversæ exstant epistolæ scriptæ a Gregorio primo, Episcopo Romano, qui etiam eundem Eulogium laudans, ait eum ex percepta luce veritatis, & Ecclesiam prædicationis verbo illuminare, & ad meliorem viam morum suorum exemplis conformare. lib. 8. epist. Gregor. ex registro, epist. 42. ubi etiam meminit scriptorum ejusdem Eulogii contra hæreticos Agnoëtas. Ejusdem laus.

tas. De quibus vide infrà, cap. 29. hujus libri.

Theodorus Scribon.

Theodorus Scribon, Eulogio defuncto, successit in sede Patriarchali Ecclesiæ Alexandrinæ, anno Dom. 608. seditque annos 2.

Iohannes misericors.

Iohannes Cyprius, nominatus *misericors*, suffectus est in locum defuncti Theodori, anno Dom. 610. De hoc Johanne scribit Sigebertus in sua Chronographia ad annum Domini 611. eum, ob eximiam in Christum liberalitatem, nomen *Eleemosynarii* habere meruisse. Sedit autem Johannes hic annos decem, juxta Chronologiam Nicephori Patriarchæ Cp.

Georgius.

Georgius, defuncto Iohanne, sedit in cathedra Alexandrina, annos 14.

Cyrus.

Cyrus, succedens sedit annos decem. Hic est Cyrus ille, qui se Principem præbuit hæreseos Monothelitarum, & propter eam hæresin postea post mortem damnatus est à sexto Concilio œcumenico, unà cum Honorio Romæ, & Sergio, Pyrrho, Paullo, & Petro Constantinopoleos, & Macario Antiochiæ, Episcopis, & aliis Monothelitis. Id quod prolixius explicabitur lib. 5. hujus operis.

CAPUT QUINTUM.

Series Episcoporum Antiochiæ Syriæ, (quæ etiam Theopolis Θεόπολις *dicta est) qui eam sedem obtinuerunt à tempore Concilii Chalcedonensis, usque ad tempora Heraclii Imperatoris. ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Cp. & aliis scriptoribus.*

Maximus.

MAximus, ab Ephesino Latrocinio, in locum Domni ibi depositi, ordinatus, (ut scribit Liberatus, cap. 12.) sedit in Concilio œcumenico Chalcedonensi, consentiente Concilio, quamvis ab hæreticis creatus esset: & in eo sententiam dixit, ejusdemque Concilii decretis, cum aliis Episcopis subscripsit. ut acta illius Concilii testantur. Hic in sede Patriarchali Antiochiæ Syriæ sedit annos 4. & expulsus fuit ob lapsum, ut scribit Nicephorus Patriarcha Cp. in Chronologia.

Basilius.

Basilius, sedit annos 2. ad hunc anno Dom. 458. scripta exstat epistola Simeonis τ̃ Κιονίτȣ, seu ςυλίτȣ, *Stylitæ*, de orthodoxa fide Concilii Chalcedonensis, apud Euagrium, lib. 2. cap. 10.

Simeon Stylites. vide cap. 8. §. 2.

Simeonem hunc Styliten, (sic dictum, quòd in columna mansionem haberet) magnum illud orbis terrarum miraculum vocat Theodoretus, lib. de vitis sanctorum Patrum, cap. 26. ubi ejus res gestas commemorat.

Acacius.

Acacius, defuncto Basilio, sedem obtinuit Antiochenam, annum unum. Hoc Acacio præsidente, urbs corruit: ut monet Niceph. Patr. Cp. in Chronologia. Ruinam illam urbis Antiochiæ, ex ingenti terræ motu, anno secundo Leonis Thracis Imperatoris (id est, anno Dom. 458.) describit Euagrius, lib. 2. cap. 12.

Antiochiæ ruina ex terræ motu.

Martyrius.

Martyrius, sedit annos 13. de quo vide infrà, cap. 12. huius libri.

Iulianus.

Iulianus, sedit annos 15.

Petrus Fullo.

Petrus Fullo, γναφεὺς, ejectus à Zenone, sedit annos 3. de Petro isto consule cap. 12. hujus libri.

Iohannes.

Iohannes, ejectus post menses tres.

Stephanus.

Stephanus, sedit annos tres, secundùm Chronologiam Nicephori Patriarchæ Cp. Hunc Stephanum Antiochiæ Episcopum orthodoxum pueri Antiocheni, Petro Gnapheo hæretico adhuc addicti, calamis ad similitudinem hastarum præacutis interfecerunt, & in Orontem amnem, qui eam urbem præterfluit, conjecerunt: sicut ex Johanne Rhetore, harum rerum scriptore, commemorant Euagrius lib. 3. cap. 10. & Nicephorus Callisti, lib. 15. cap. 18. patrata est hæc cædes, anno Dom. 479.

Hæreticorum crudelitas.

Stephanus II.

Stephanus alius, priori Stephano succedens, sedit annum unum. Juxta Chronologiam Niceph. Patriarchæ. At huic Stephano Juniori triennium tribuunt, Baronius, & Calvisius, ad annum Dom. 482. quo anno mortuum esse ajunt hunc Stephanum juniorem, statimque in ejus locum electum esse Calandionem.

Calandion.

Calandion, sedit annos 4. ut scribit Nicephorus Patriarcha; alii brevius tempus illi assignant. Hic Calandion, cùm esset orthodoxus, scripsit ad Zenonem Imperatorem, & ad Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, contra Petrum Moggum, sedem Alexandrinam, ejecto Iohanne Talaja, tunc obtinentem, vocans eum mœchum, id est, alienæ sedis injustum usurpatorem, & insuper asserens eum Alexandriæ in sanctam synodum Chalcedonensem anathema conjecisse. At ipse Calandion ad Oasim in exsilio incolendam damnatus est, tanquam indevotus Principi, & partes fovens Illi (sive Elli) & Leontii & Pamprepis, qui à Zenone defecerant, & tyrannidem affectabant. Ut scribunt Euagrius, lib. 3. cap. 16. & Liberatus in breviario, cap. 18. & Nicephorus Callisti, lib. 16. cap. 13.

Petrus Gnapheus.

Petrus Gnapheus (γναφεὺς, id est, fullo, à primâ forsan arte sic nuncupatus) sedem Antiochenam recuperat, suscipiens Zenonis henoticon.

Palladius.

Palladius, mortuo Fullone, sedem Antiochenam obtinuit, & sedit annos decem.

Flavianus.

Flavianus, defuncto Palladio, successit, anno Dom. 496. Hic sedit annos septem, vel, ut alii tradunt, bis septem. Hic orthodoxus Episcopus expulsus est ab Imperatore Anastasio & adversariis Synodi Chalcedonensis. vide cap. 16. hujus libri.

Severus.

Severus, ejecto Flaviano, factus est Antiochiæ Episcopus, ut scribunt Euagrius, lib. 3. cap. 33. & Nicephorus Callisti, lib. 16. cap. 29. Severus omittitur in Chronologia Nicephori Patriarchæ. Plura autem de isto Severo Acephalo hæretico, ejusque sectatoribus, infrà invenies cap. 16. & cap. 17. hujus libri.

Paullus.

Paullus, pulso Severo, ordinatus est Antiochiæ Episcopus, ut legimus apud Euagrium, lib. 4. cap. 4. sedit annos 3. secundùm Chronologiam Nicephori Patriarchæ.

Euphrasius.

Euphrasius, amoto propter scandala Paullo, sedem obtinuit, anno Dom. 521. sedit annos quinque. oppressus est ruinâ urbis: de qua ruina, quæ evenit anno septimo (vel secundum alios, anno octavo) regni Justini Senioris, scripsit Johannes Rhetor, qui hic finem historiæ suæ imposuit; ut referunt Euagrius lib. 4. cap. 5. & Niceph. Callist.

Ruina urbis Antiochiæ ex terræ motu & incendio.

Callist. lib. 17. cap. 3. ubi de illo terræmotu & incendio, & de Euphrasii morte loquuntur.

Euphraimus. *Euphraimus*, tempore Justiniani, hic sedit annos 18. hujus tempore, nempe biennio & sex mensibus post superiorem cladem anno secundo Imperii Justiniani, qui numeratur Dominicæ nativitatis annus 528. novis terræ-motibus urbs Antiochiæ terribiliter concussa est, multis eâ clade intereuntibus: & quoniam Deo visum est ex tanta trepidatione & destructione urbem liberare, & ab extremo exitio incolumem conservare, nova indigitatione urbs ea nuncupata est Θεόπολις Theopolis, id est, *Dei urbs*; quia prius *Antiochia*, id est, Antiochi urbs dicebatur. ut legere est, apud Euagrium, lib. 4. cap. 6. & Niceph. Call. lib. 17. cap. 3. Hujus Euphraimi Patriarchæ Theopolitani missu, sederunt in Concilio Constantinopolitano, quod contra Acephalos, præsidente Mennâ, celebratum est, *Magnus* Presbyter, & *Heraclius* Diaconus, Ambasiatores seu legati Euphraimi; uti illius Concilii acta testantur. *Quâ occasione urbs Antiochia dicta sit Theopolis.*

Domnus. *Domnus*, Episcopatu eodem, post Euphraimum, fungitur, annis 14. hic Domnus sedit in quinto œcumenico Concilio, ubi appellatur sanctissimus Patriarcha Theopolitanæ magnæ civitatis, anno Dom. 553.

Anastasius Sinaita. *Anastasius Sinaita*, mortuo Domno, in sede Patriarchali collocatur, anno Dom. 561. regnante Justiniano Augusto, cui hæresin Aphthartadocitarum introducere satagenti hic sanctus Episcopus Anastasius liberè & apertè contradixit; ut refert Euagrius, lib. 4. cap. 39. Postquam autem Ecclesiam Theopolitanam annis undecim rexisset Anastasius Sinaita, missus est in exsilium, regnante Justino juniore.

Gregorius. *Gregorius*, in locum Anastasii suffectus, sedit annis 24. Hunc quoque Gregorium à fidei sanitate vitæque probitate laudant scriptores; licet Anastasium immerentem de sede sua dejectum esse existiment. Propterea Gregorius hujus nominis primus, Papa Romanus, in inscriptione epistolæ Synodalis, quam ad Patriarchas, *de onere Pastorali sibi imposito*, scripsit, utrumque nominat, sic enim se habet illa inscriptio: Gregorius Johanni Episcopo Constantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antiocheno, Johanni Hierosolymitano, & Anastasio Patriarchę Antiocheno, aparibus. lib. 1. epist. 24. Gregorii hujus Antiocheni coætaneum & familiarem se fuisse scribit Euagrius, lib. 6. cap. 7. & cap. 8. & postea exercitum Mauricio Imperatori, ductorique Philippico (à quo defecerant) reconciliatum esse, operâ & prudentiâ hujus Gregorii Episcopi Antiocheni: commemorant idem Euagr. lib. 6. cap. 11. & cap. 12. & Niceph. Call. lib. 18. capitib. 14, 15, 16. sedit Gregorius annis 24. eoque mortuo restituitur Anastasius.

Anastasius. *Anastasius* iterum sedit annos sex. Exstat ad hunc Anastasium Sinaïtam, in sedem Antiochenam jam reversum, epistola gratulatoria Gregorii magni, Episcopi Romani; in qua Gregorius Anastasium mirificè laudat, & ingens suum gaudium de ejus restitutione profitetur. lib. 4. epistolarum ex registro, epist. 37. seu cap. 81. Quamvis autem Gregorius Antiochenus, qui, Justino juniore regnante, suffectus est in locum Anastasii, sedem illam obtinuisse dicatur annis 24. in Chronologia Nicephori Patriarchæ Cp. Euagrius tamen Anastasii σύγχρονον & familiaris scribit, Anastasium post viginti tres annos ad suam sedem restitutum esse, anno duodecimo regni Mauricii Augusti, & post mortem Gregorii, eodem anno defuncti. Euagr. lib. 6. cap. ult. (Et hic historiæ suæ finem facit Euagrius.) Idemque scribit Nicephorus Callisti, lib. 18. cap. 26. Et monet idem Nicephorus, eodem lib. cap. 44. *Sinaïtæ* cognomentum huic Anastasio propterea esse inditum, quòd in *Sina* monte philosophatus sit, & sensum ibi carnis domuerit. Quod autem narrat ibidem Nicephorus Callisti, de hujus Anastasii Sinaïtæ obitu, eum asserens à Judæis Antiochiæ tumultuantibus crudeliter trucidatum esse, tempore Phocæ Imperatoris; id non huic Anastasio Sinaïtæ, qui ex hac vitâ decessit anno 17. vel 18. Mauritii Imperatoris, sed ejus successori, qui etiam *Anastasius* nominabatur, contigisse, anno Dom. 609. & ipsa temporum consideratio, & aliorum scriptorum consensus evincunt: ut rectè monet Baronius apud Spondanum, anno Dom. 599. §. 3. & anno 609. §. 1. *Sinaïta cur dictus.*

Anastasius II. Iudeorum crudelitas. Heraclius. *Anastasius* hic alius, qui Anastasio Sinaïtæ in Patriarchatu Antiocheno successit, sedit annos novem, & à Judæis jugulatus est ultimo anno Imperii Phocæ, cui in imperio successit *Heraclius*.

CAPUT SEXTUM.

Series Episcoporum Ecclesiæ Hierosolymitanæ, à tempore Concilii Chalcedonensis usque ad tempora Heraclii Imperatoris, ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Cp. & ex aliis scriptoribus.

Iuvenalis. JUvenalis, Hierosolymorum Episcopus, pars fuit Ephesini œcumenici Concilii, cum Cyrillo Alexandrino, contra Nestorium. Idemque Juvenalis postea interfuit latrocinali Conciliabulo Ephesi habito, & consensit Dioscoro contra Flavianum: & propterea de eo ejiciendo quæstio proposita est in Concilio Chalcedonensi, cui præsens etiam idem Juvenalis interfuit. Sed quia consensit in subscriptione epistolæ Leonis Papæ Romani, in Concilio Chalcedonensi, jussus est sedere, & sedit in eo Concilio: uti testantur acta Concilii Chalced. actione 4. & id ipsum repetitur ab Euagrio, lib. 2. cap. ult. & à Liberato, in breviario, cap. 13. Expulso postea ab Eutychianis Juvenale, sedem occupavit *Theodosius* quidam Eutychianus; ut refert Euagrius, lib. 2. cap. 5. sed eo ejecto, Juvenalis in sedem suam est restitutus, operâ atque autoritate Martiani Imperatoris: ut memorant Euagrius ibidem, & Leo primus, Papa Rom. epist. 68. ad Julianum Episcopum. Mortuus est autem Juvenalis, anno Dom. 457. postquam sedisset annos viginti octo. *Theodosius.*

Anastasius. *Anastasius*, succedens Iuvenali, sedit annos 18.

Martyrius. *Martyrius*, annos octo.

Sallustius. *Sallustius*, annos 8. cujus tempore separavit se Episcopus Romæ, propter edictum Zenonis de conjunctione. ut scribit Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus, in sua Chronologia.

Elias. *Elias*, Sallustii successor, expulsus est ab Anastasio Imperatore.

Iohannes I. *Iohannes*, sedit annos undecim.

Petrus. *Petrus*, tempore Justiniani Imperatoris, annos viginti.

vig nti. Hujus Legatus Sabinus diaconus interfuit Concilio Constantinopolitano, quod, præsidente Menna, celebratum est, contra Acephalos, anno Dom. 536.

Macarius. *Macarius*, sedit annos duos, & expulsus est.

Eustochius. *Eustochius* sedit annum 1. Hujus legati sederunt in quinto Concilio œcumenico, anno Dom. 553.

Macarius iterum, annos 4.

Ioannes 2. *Iohannes* in ea sede successit. Et post Iohannem, *Amos* sedit annos 8.

Amos.

Isychius. *Esychius*, seu Isaacius sive Isychius eandem sedem obtinuit annos 8. ad hunc exstat epistola Gregorii primi, Papæ Rom. lib. 9. epist. 40. ubi ejus fidem orthodoxam laudat. exstant etiam ejusdem Esychii libri septem in Leviticum. migravit autem idem Esychius ex hac vita, anno Dom. 609. eodemque anno successit Zacharias.

Zacharias. *Zacharias* Patriarcha fuit Hierosolymitanus annis 24. Diuturnum autem & atrox bellum Phocæ & provinciis Romanorum intulit Cosrhoës Persarum rex, in ultionem cædis Mauricii Imperatoris, quem Phocas occiderat. Neque post Phocæ obitum arma deposuit Cosrhoes, sed successibus inflatus, regiones multas Romani Imperii, etiam tempore Heraclii depopulatus est, & anno Dom. 614. civitatem Hierosolymorum bello captam multis cladibus affecit, & Zachariam Patriarcham, unà cum ligno crucis Dominicæ, multaque aliâ prædâ, in Persidem abduxit. Postea autem Heraclius Imp. multis ingentibus contra Cosrhoëm potitus victoriis, & pace cum Syroe Cosrhois filio factâ, crucem & Zachariam Patriartham Hierosolymitanum, cæterosque captivos, recuperavit, anno Dom. 627. Atque ita in sedem suam restitutus est Zacharias. Quo absente *Modestus* Abbas curam gesserat rerum Ecclesiasticarum Hierosolymis.

Cosrhoës Persarum rex.

Clades Hierosolymorum.

Victoria Heraclii.

Recuperatio captivorum.

Modestus. *Modestus*, defuncto Zacharia, ordinatus est Hierosolymorum Episcopus, qui antea, absente in Perside Zacharia, strenuam operam in administratione illius Ecclesiæ navaverat.

Sophronius. *Sophronius*, post Modesti mortem, factus est Patriarcha Hierosolymitanus, anno Dom. 633. Hic est ille Sophronius, qui veritatem Catholicam contra Cyrum Alexandrinum, aliosque Monothelitas strenuè defendit. De quo infrà plura dicentur, lib. 5. hujus operis, cap. 8. & cap. 9. & cap. 10 §. 2. Hujus Sophronii tempore, & regnante adhuc Heraclio Imperatore, Haumar (sive Omar) Saracenorum Princeps, Syriam subegit, & urbem Hierosolymorum cepit, anno Dom. 635. mansitque ea urbs sub servitute Saracenicâ annos quadringentos sexaginta tres, donec virtute Francorum, Duce Godefrido Bullionæo, liberata est anno Dom. 1099. quâ de re vide plura libro sequente.

Hierosolyma Saracenis subdita.

CAPUT SEPTIMUM.

Historica narratio, de Proterio Episcopo Alexandrino.

POstquam *Dioscorus* Concilii Chalcedonensis decreto abdicatus est, & mandato Imperatoris in exsilium missus est Gangrenam urbem Paphlagoniæ, expleto jam magno & venerabili Chalcedonensi Concilio, Episcopi & Clerici Ægyptii, qui cum Dioscoro ad Concilium venerant, & in Eutychetis Dioscorique damnationem consenserant, & epistolæ Leonis Papæ Romani subscripserant, reversi sunt Alexandriam, ut cum omnium civium voluntate eligerent Ordinandum Episcopum, in locum Dioscori, sacris (id est, imperialibus Marciani Imperatoris) ob hoc literis præcedentibus ad Theodorum tunc Augustalem. Collecti sunt ergo nobiles civitatis, ut eum, qui esset vitâ & sermone Pontificatu dignus, eligerent. Hoc enim & Imperialibus sanctionibus jubebatur. Cúmque super hoc multa dubitatio processisset, quibusdam adhuc Dioscoro addictis, tandem communibus Concilii illius Alexandrini suffragiis ad Episcopatum Alexandriæ gerendum electus est *Proterius*, cui & Dioscorus Ecclesiam commendaverat, qui & eum Archipresbyterum fecerat. Ordinatus ergo Proterius, præsentibus Episcopis illis, qui Synodo Chalcedonensi subscripserant, inthronizatur, anno Dom. 452. Hæc commemorantur à Liberato in breviario, cap. 14. & Euagrio, lib. 2. cap. 5.

Electio Proterii Episcopi Alexandrini.

2. Proterio in sede Episcopali collocato, tumultum maximum & planè intolerabilem à populo variis æstuante sententiis, dum alii Dioscorum reposcerent; alii autem Proterio firmè adhærescerent, excitatum esse, narrat Euagrius loco citato. Et addit Liberatus, cap. 15. multa pericula passum esse Proterium, ita ut militari pro custodia indigeret auxilio, plurimo tempore sui Pontificatus: permansisse autem illæsum in illo Episcopatu, quamdiu vixit Marcianus Imperator.

3. Mortuo autem Marciano Imperatore, anno Dom. 457. concitata ilicò est seditio à Timotheo Æluro, quem Eutychiani à Proterio separati sibi Episcopum delegerant, & Petro Moggo diacono, aliisque hæreseos Dioscorianæ fautoribus, qui veniunt Alexandriam, & furiosam multitudinem contra Proterium immittunt. Cogitur itaque Proterius fugâ salutem quærere. Ideo sese recepit in baptisterium, existimans barbarorum crudelitatem in sacratum illum locum non irrupturam. Sed contrà accidit, nam homicidæ illi, neque loci reverentiâ, neque diei sollemnitate, (agebatur enim festivitas) neque personæ dignitate deterriti, irrumpunt in ipsum baptisterium, & ipsum Proterium unà cum aliis sex crudeliter interficiunt. Et corporis Proterii reliquias vulneribus undique plenas abducunt secum, trahunt per universam fere urbem, ludibrio miserandum in modum exponunt, atrociter verberibus lacerant corpus illud quod verbera minimè sentiebat, discindunt membratim, & nec à visceribus illius, more ferarum, degustandis se continuerunt. Postremò quod reliquum erat corporis, igni tradunt absumendum; & cineres illius in ventum spargunt, dissipantque: ut efferatam bestiarum immanitatem longè superare viderentur. Ista omnia referunt conquerentes orthodoxi Episcopi totius diœceseos Ægypti, in sua supplicatione missa ad Leonem Imperatorem, Marciani successorem, in qua etiam ajunt istorum omnium malorum autorem & architectum fuisse Timotheum. Exstat ea postulatio Episcoporum Ægyptiacorum, apud Euagrium, lib. 2. cap. 8. Idem facinus breviter narrat Liberatus, in breviario, cap. 15.

De exitu istius Timothei Æluri vide cap. 8. §. 5.

Proterii martyrium.

Truculenta feritas hæreticorum.

CAPUT OCTAVUM.

De literis Encyclicis Leonis Imperatoris, & de duobus Timotheis, Æluro & Salophaciolo, Episcopis Alexandrinis.

MIssi ex altera parte quidam Episcopi & Clerici, fungentes legatione pro Timotheo Æluro, dederunt & ipsi petitiones Leoni Imperatori, contra Synodum Chalcedonensem, petentes ut eadem Synodus tolleretur. Et contra illi à parte Proterii vindictam sceleris postulabant. Utrisque auditis, lectisque utriusque partis supplicibus libellis, Leo Imperator undequaque in Romano imperio Episcopos aliarum Ecclesiarum, & alios doctrinâ & vitæ sanctitate præstantes viros, per literas consuluit, missis ad eos exemplaribus libellorum supplicum utriusque partis, convenire jubens in particularibus synodis, & omnibus rebus ibi diligenter tractatis ac disquisitis, eum per literas certiorem facere, quid de Timotheo Æluro, & quid de Concilio Chalcedonensi ipsis videatur. ut referunt Euagr. lib. 2. cap. 9. & Liberatus, cap. 15.

2. Operæ pretium facturus videor, si hîc inseram admodùm piam & Christiano Principe dignam Leonis Imperatoris Parænesin, quâ Episcopos & Clericos monet, quo animi affectu convenire, & quomodo in rebus tractandis definiendisque se gerere debeant. Eam describemus ex ipsius Imperatoris literis, ad Anatolium Episcopũ Constantinopolitanum, quibus similes literas ab eodem Imperatore tum ad alios Episcopos, tum ad viros sanctitate illustres, & inter hos ad magnum illum Simeonem Styliten, στυλίτην seu κιονίτην, qui primus omnium cœpit in columna habitare, adhuc superstitem, datas esse commemorat Euagrius, lib. 2. cap. 9. ubi etiam historiæ suæ inserit Euagrius exemplum epistolæ illius, quam scripsit Leo Imperator ad Anatolium, ex qua hæc pauca in gratiam lectoris deprompsimus: *Proinde* (inquit) *tua pietas faciat, ut omnes orthodoxi sancti Episcopi, qui in hac urbe primariâ in præsentia commorantur, quin etiam omnes sanctissimi Clerici confestim apud se conveniant*, καὶ πάντων ἐπιμελῶς πρακτευθέντων καὶ δοκιμασθέντων, (ἐπειδὴ νῦν ἡ Ἀλεξάνδρου πόλις τετάρακται, ἧς τινὸς τῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἡσυχίας μεγίστη ἐστὶν ἡμῖν φροντίς) εἴπατε τὸ δοκοῦν περὶ τοῦ προειρημένου Τιμοθέου, καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ἄνευ τινὸς ἀνθρωπίνου φόβου, καὶ δίχα χάριτος καὶ ἀπεχθείας, μόνον τὸν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ φόβον πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενοι, ἐπειδὴ ἴστε ὡς περὶ τοῦ πράγματος τούτου τῇ ἀχράντῳ θεότητι λόγον δώσετε. ἵνα διὰ πάντων δι' ὑμετέρων γραμμάτων τελείως διδαχθέντες τὸν ἁρμόζοντα τύπον δοῦναι δυνηθῶμεν. id est; *& omnibus rebus diligenter tractatis ac disquisitis, (quandoquidem nunc Alexandria turbata est, quæ, ut in statu tranquillo & pacato locetur, nobis maximè curæ est) quid de eo, de quo suprà diximus, Timotheo, & de Chalcedonensi Concilio, vobis videatur, dicite, sine ullo humano timore, & absque gratia & odio, solum omnipotentis Dei timorem ante oculos statuentes, quandoquidem nostis vos de hac re immaculatæ Divinitati rationem reddituros. ut ab omnibus per vestras literas perfectè edocti, edictum conveniens promulgare possimus.* Hæc Leo Thrax Imperator. Quem utinam in concedenda idonea libertate, & exigendo debito candore, imitarentur omnes Principes! Optandum quoque, ut commendatam ab hoc pio Principe animi integritatem præstarent omnes Pastores & doctores.

Simeon Stylites. vide sup. cap. 5. in Basilio.

Qualiter affecti esse & quomodo se gerere debeant, qui sedent in Synodis.

Pii principis exemplum.

3. Leo Episcopus Romanus, aliique omnes, ad quos scripserat Imperator (excepto solo Amphilochio Sidæ Episcopo, ut monet Euagrius lib. 2. cap. 10.) rescripserunt Chalcedonensem Synodum usque ad sanguinem esse vindicandam: electionem autem Timothei consentientibus suffragiis damnaverunt, eumque non solùm inter Episcopos non habendum, sed etiam Christianâ appellatione indignum declaraverunt. Et hæ epistolæ (inquit Liberatus cap. 15.) vel rationes Episcoporum omnium, in uno codicis corpore vocantur *Encyclicæ*. Literas autem illas, quas ad Episcopos & Monachos de hac quæstione miserat Leo Imperator, ut eorum judicium addisceret, illas inquam, ipsius Imperatoris Leonis consultorias epistolas, Euagrius vocat ἐγκύκλια γράμματα, *Encyclicas literas*, seu *circulares literas*. lib. 2. cap. 9.

Epistolæ Encyclicæ.

ἐγκύκλια γράμματα.

4. Acceptis undique literis, scripsit Imperator Leo duci Alexandriæ Stilæ, ut pelleret quidem ab Episcopatu modis omnibus Timotheum; inthronizaret autem alium decreto populi, qui Synodum Chalcedonensem vindicaret. Jussione acceptâ, dux Stila fecit quæ fuerant imperata. Et pulso in exsilium *Timotheo Æluro*, alius eligitur Timotheus, qui Proterio succederet, cognomento *Salophaciolus* sive *Asbus*, quem nonnulli Basilicum vocarunt. ut legimus apud Liberatum, cap. 15. & cap. 16. & Euagr. lib. 2. cap. 11.

5. Hic Timotheus Salophaciolus Catholicorum Episcopus, ejectus est postea à Basilisco tyranno, & restitutus est Timotheus Ælurus: fugit autem Timotheus catholicus in Canopum castellum, & in monasterio latuit. Tunc Petrus Moggus hæreticus iterum se cum Timotheo Æluro junxit, cum quo fuerat antè damnatus. At Zenone ad Imperium revertente, Timotheus Ælurus sibi metuens, humana vitâ, hausto veneno, solutus est. Post cujus obitum ordinaverunt sibi hæretici Episcopum Petrum illum, cognomento Moggum, hæreticum Eutychianum sive Dioscorianum. Quod cognoscens Imperator Zenon scripsit Anthemio Augustali, ut Petrum quidem sacerdotio privaret, Timotheum verò Salophaciolum in Episcopatum reduceret. quod etiam factum est. Deinde sine molestia sedem obtinuit Timotheus Salophaciolus, & in pace mortuus est anno Episcopatûs sui vigesimo tertio, mense sexto, ut scribit Liberatus in breviario, capite 16.

Exitus Timothei Æluri.

CAPUT NONUM.

De Petro Moggo, & Ioanne Talaja, Episcopis Alexandrinis, & Calandione Episcopo Antiocheno.

TImotheus Salophaciolus, postquam Zenonis Imperatoris auctoritate, pulso Petro Moggo, sedem suam Alexandrinam recuperavit, misit Constantinopolim quosdam Clericos gratias agens Imperatori. Cum quibus erat *Ioannes* cognomento *Talaja*, presbyter Tabennesiotis. [ut refert Liberatus in breviario, cap. 16.] Hic petiit ab Imperatore, ut si Alexandriæ Episcopus è vita migraret, liceret eis qui Alexandriam incolunt, quem vellent deligere Episcopum. Ipse autem *Ioannes*, juramento interposito, promisit Imperatori, se nunquam sedem Alexandrinam petiturum. Decrevit igitur Zeno, eum post mortem Timothei Episcopum futurum, quem clerus & laicorum multitudo eligerent. [ut scribit Euagrius, lib. 3. cap. 12.] Iuramenti autem à Joanne interpositi, posteáque violati, meminit etiam ipse Imperator Zeno, in literis suis ad Apollonium Augustalem & ducem Pergamium, referente Liberato in breviario, capite 17. & in literis ad Simplicium Papam Romanum, referente ipso Simplicio, epist. 17. ad Acacium.

Electio Episcopi Alexandrini.

2. Post mortem autem Timothei Salophacioli, Joannes Talaja, neglecto suo juramento, Episcopatum Alexandrinum capessit. Neque ei curæ fuit synodicas literas, de more, dare ad Acacium Constantinopolitanum Episcopum. Cui (ut refert Zeno, apud Simplicium loco citato) juramentum illud Joannis non erat incognitum. Habens autem memoratus Joannes Talaja amicum Ellum Magistrum, cui multa & pretiosa xenia direxerat, ei de sua ordinatione scripsit. Scribens etiam Principi, ut per Ellum Magistrum omnis ejus caussa disponeretur. Ello autem Constantinopoli non invento, lator literarum (Magistrianum vocat Liberatus) neque Acacio, neque Imperatori literas obtulit, sed perrexit Antiochiam, illuc enim ab Imperatore missus erat Ellus, ut reprimeret Leontium tyrannum, cum quo tamen se conjunxit Ellus contra Zenonem. Ista referuntur à Liberato in breviario, capitib. 16. 17. 18.

3. Acacius postea, auditâ Joannis ordinatione, & ægrè ferens non esse ad se directas synodicas literas, persuasit Imperatori ut scriberet Apollonio Augustali, & duci Pergamio, ut Joannem ab Alexandrina sede pellerent, tanquam perjurum, qui sedem eam contra suum jusjurandum, quod in regia civitate dederat, arripuisset: Petrum autem Moggum, jam unitatem & veritatis professionem præ se ferentem, in sedem Alexandrinam restituerent, si prius susciperet Henoticon Principis, & synodicas destinaret epistolas Constantinopolitano Acacio, & Simplicio Romano, & cæteris Archiepiscopis: & reciperet eos, qui stabant à partibus Proterii, & Timothei Salophacioli. Quibus à Petro præstitis, Alexandrini universi consenserunt in restitutionem Petri, & (ut Liberatus loquitur) Petrus ab omnibus inthronizatur. Qui, concione apud populum habita, epistolam Zenonis de concordia, seu ἑνωτικὸν legit. ut monet Euagrius, lib. 3. cap. 13. quibus literis lectis, (inquiunt Euagr. lib. 3. in fine capitis 14. & Nicephorus Callist. lib. 16. in fine capitis 12.) Alexandrini universi sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ conjuncti unitique sunt: & quæcunque in medio fuere, offendicula & impedimenta sustulere. Hæc ex Liberato, cap. 17. & cap. 18. & ex Euagrio lib. 3. cap. 12. & cap. 13. & 14. & Nicephoro Callisti, lib. 16. capitib. 11. &, 12. Illud autem Zenonis ἑνωτικὸν sequente capite exhibebimus.

4. Synodicam autem illam Joannis Talajæ, quam cum Magistriano miserat, suscepit cum Ello magistro *Calandion* Episcopus Antiochiæ. Deinde ipse Joannes Talaja, ejectus de sede Alexandrinâ, profectus est Antiochiam, ut videret amicum suum Ellum magistrum. Cui cùm narrasset quæ sibi evenerant, ejus consilio ingressus est ad Calandionem Patriarcham Antiochenum, qui Joannis suasu scripsit ad Zenonem Imperatorem & Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, contra Petrum Moggum, vocans eum mœchum, id est, alienæ sedis injustum invasorem, & dicens eum Alexandriæ sancto Concilio Chalcedonensi dixisse anathema. Et in favorem Joannis Talajæ scripsit etiam Calandion literas commendatitias ad Simplicium Pontificem Romanum, quibus sumtis secum literis, Joannes Talaja Romam se contulit. Ac Calandion postea ad incolendam Oasin missus est in exsilium, quod per eam causam occasionem arripuisset fo endi partes Elli & Leontii contra Zenonem. Hæc commemorantur à Liberato, cap. 18. & Euagrio, lib. 3. capite 16. & Nicephoro, lib. 16. cap. 13.

5. Ejecto Calandione, *Petrus Gnatheus* per calliditatem sedem Antiochenam recuperavit henotico Zenonis subscribens. Dedit is ad Petrum Moggum Alexandriæ Episcopum, & vicissim ab eodem accepit synodales literas. Ad eundem etiam Petrum Moggum literas synodicas scripsit Martyrius Hierosolymitanus Episcopus, Anastasii successor. Et eidem Petro Moggo conjunctus est Acacius Patriarcha Constantinopolitanus. [Euagrius, lib. 3. cap. 16. & Nicephorus lib. 16. cap. 13.] Atque ita concordia fuit inter quatuor illas sedes Patriarchales, in confessione unius orthodoxæ fidei, quæ Zenonis henotico continebatur.

Petrus Gnatheus: de quo plura cap. 12.

6. Attamen haud ita multo pòst Alexandriæ quidam à communione Petri Moggi recesserunt, & ipse Petrus Chalcedonensem Synodum palàm anathemate damnavit: quod ubi Acacio Patriarchæ Constantinopolit. nunciatum esset, turbatus eo nuncio Acacius misit quosdam Alexandriam, qui quid factum esset cognoscerent: quibus Petrus Moggus homo varius & versipellis, παλιμβολος καὶ τοῖς καιροῖς συνδιατιθέμενος, satisfacere cupiens, negavit factum, & literas dedit ad Acacium, quibus apertè professus est, se non damnare, sed recipere & credendo confirmare Concilium Chalcedonense. Extat illa Petri Moggi ad Acacium epistola & confessio rectæ fidei, apud Euagrium, lib. 3. cap. 17. & Nicephorum, lib. 16. c. 14. Interea Alexandrinis Eutychianis aliud indicabat: ut monet Liberatus, qui

Petrus Moggus homo varius & versipellis.

qui de Petro isto ait: Permansit in Episcopatu, scribens Acacio, quia esset Synodi communicator, & fallens Alexandrinos, quia non communicaret Synodo. Hæc Liberatus, cap. 18. ubi etiam monet natum inde esse Alexandriæ dissidium & divisionem. Postea autem Petrus Moggus acta Concilii Chalcedonensis apertè damnavit, scriptis in eam sententiam literis ad Flavitam Patriarcham Constantinopolitanum, Acacii jam defuncti successorem, quibus literis lectis, Euphemius, successor Flavitæ, se à Petri communione sejunxit, & in sacris tabulis nomen ejus expunxit. Et paullò pòst mortuus est iste Petrus Moggus. Euagr. lib. 3. capitib. 22. & 23. Niceph. lib. 16. capitib. 19. & 20. Liberatus, cap. 18.

7. Joannes autem Talaja, aliquamdiu Romæ mansit, habens Episcopi dignitatem, eique Felix Papa Romanus, Simplicii successor, Nolanam dedit Ecclesiam, quæ est in Campaniæ regione, in qua plurimos residens annos, in pace defunctus est. ut scribit de eo Liberatus in breviario cap. 18. Quas autem turbas dederit, & quæ dissidia inter Romanos Pontifices & Acacium Constantinopolitanum concitaverit, monebimus, cap. 11. hujus libri.

CAPUT DECIMUM.

Ἑνωτικὸν, id est, unitivum, sive epistola pacificatoria, Zenonis Imperatoris, ex Euagrii lib. 3. cap. 14. & Liberati breviario cap. 18. & Niceph. Callisti lib. 16. cap. 12.

IMperator Cæsar *Zenon*, pius, victor, triumphator, maximus, semper Augustus, universis Episcopis sanctis & populis per Alexandriam, Ægyptum, Libyam, & Pentapolim. Principium & statum, virtutemque & scutum inexpugnabile nostri scientes Imperii, solam rectam veramque fidem, quam adventu divino exposuerunt soli, qui in Nicæa congregati sunt, 318. sancti Patres, firmaverunt autem & qui Constantinopolim convenerunt, centum quinquaginta similiter sancti Patres, noctibus ac diebus, oratione & studio & legibus nitimur multiplicari per eam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, incorruptam, & sine obitu matrem nostrorum sceptrorum. In pace verò & concordia, quæ circa Deum est, pios populos perseverantes, acceptabiles pro nostro imperio supplicationes offerre, cum sanctissimis Archiepiscopis & Dei cultoribus, clericis & archimandritis. Magno enim Deo & Salvatore nostro Jesu Christo, ex sancta Virgine Dei genitrice Maria incarnato & nato, ex concordia glorificationem atque culturam laudante, pariterque suscipiente, hostium quidem generationes conterentur: omnes autem inclinabunt post Deum suam potestati nostræ cervicem. Pax autem & bona quæ ex ea sunt, aeris temperantia, & fructuum ubertas, sed & alia hominibus utilia suppeditabuntur. Cum sic ergo immaculata fides & nos & Romanam servet rempublicam, supplicationes nobis oblatæ sunt à Deo amantissimis Archimandritis & Eremitis, & aliis reverendis viris, supplicantibus unitatem sanctissimæ Ecclesiæ, ut copulentur membra membris, quæ bonitatis inimicus ex longis retro temporibus separare conatus est, sciens, quia adversus totum Ecclesiæ corpus exercendo bella devincitur, & ex hoc evenisse, generationes innumeras in tantis annis vitâ privatas, alias quidem lavacro regenerationis fraudatas obiisse, alias sacrâ communione nequaquam participantes, ad discessum inevitabilem hominum fuisse deductas, necesque præsumtas decies millies, & sanguinum redundantiâ pollutam non solum terram, sed etiam ipsum aërem. Hæc quis non optet ad bona transformare? Propterea cognoscere vos studuimus, quia & nos, & ubique sanctissimæ orthodoxorum Ecclesiæ alterum symbolum, aut mathema, aut terminum fidei, aut fidem circa prædictum sanctum Symbolum 318. Patrum, quod etiam firmaverunt memorati centum quinquaginta sancti Patres, neque habuimus, neque habemus, neque habebimus, neque habentem scimus: & si quis habuerit, alienum eum existimamus. Hoc enim solum nostrum (sicut diximus) Imperium salvare confidimus. Sed & omnes populi, qui salutare baptisma promerentur, hoc solum percipientes baptizantur. Quod secuti sunt sancti patres, Ephesi congregati, qui deposuerunt impium Nestorium & opinionis ejus postea sectatores. Quem Nestorium, simul & Eutychetem, quòd contraria eis quæ dicta sunt sapiant, nos etiam anathematizamus. [ᾧ καὶ ἐξηκολούθησαν οἱ ἅγιοι πατέρες οἱ ἐν τῇ ἐφεσίων συνελθόντες, οἱ καὶ καθελόντες τὸν ἀσεβῆ νεστόριον, καὶ τοὺς τὰ ἐκείνου μετὰ ταῦτα φρονοῦντας. ὃν τινα καὶ ἡμεῖς νεστόριον ἅμα καὶ εὐτυχῆ τἀναντία τοῖς εἰρημένοις φρονοῦντας, ἀναθεματίζομεν.] Suscipimus & illa duodecim capitula quæ pronunciata sunt à sanctæ memoriæ Cyrillo, qui Alexandrinorum sanctæ catholicæ Ecclesiæ Archiepiscopus fuit. Confitemur autem unigenitum Dei Filium & Deum, qui verè homo factus est, [τὸν κατ' ἀλήθειαν ἐνανθρωπήσαντα] Dominum nostrum Jesum Christum, consubstantialem Patri secundum Divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem, eundem, qui descendit, & incarnatus est ex Spiritu Sancto, & Maria Dei genitrice virgine, unum exsistere Filium, & non duos. Unius enim esse dicimus unigeniti Filii Dei & miracula, & passiones, quas sponte carne perpessus est. Eos autem, qui dividunt, aut confundunt, aut phantasiam introducunt, omnino non recipimus, quippe incarnatio expers peccati, quæ verè facta est ex Deipara Virgine, accessionem alterius filii non effecit. Nam Trinitas, etiam incarnato uno de Trinitate, nempe Deo Verbo, manet Trinitas [ἐπείπερ ἡ ἀναμάρτητος κατ' ἀλήθειαν σάρκωσις ἐκ τῆς θεοτόκου, προσθήκην υἱοῦ οὐ πεποίηκε. μένει γὰρ Τριὰς, ἡ τριὰς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς τριάδος, θεοῦ λόγου.] Scientes itaque quod neque sanctissimæ ubique orthodoxæ Ecclesiæ, neque harum præsules Deo amantissimi sacerdotes, neque nostrum imperium, symbolum aut terminum fidei citra prædictum sanctum Mathema receperunt aut recipiunt, univimus nos ipsos, nihil dubitantes [ἡνώσαμεν ἑαυτοὺς, μηδὲν ἐνδοιάζοντες.] Hæc autem scripsimus, non innovantes fidem, sed ut vobis de fide penitùs persuaderemus,

[οὐ καινίζοντες πίστιν, ἀλλ' ὑμᾶς πληροφοροῦντες.] Omnem vero, qui aliud quicquam sapuit, aut sapit, aut nunc, aut aliquando, sive Chalcedone, sive in quacunque synodo, anathematizamus. præcipuè verò prædictos Nestorium & Eutychen, & quæ eorum sunt sapientes. Copulamini ergo spiritali matri Ecclesiæ, eadem sapientes nobiscum, in eadem positi communione, secundùm prædictum unum & solum fidei terminum eorundem sanctorum Patrum. Sanctissima namque mater nostra Ecclesia, tanquam quæ genuit vos, filios exspectat amplecti ex longo pòst tempore, dulcemque vocem vestram concupiscit audire. Concitate igitur vosmetipsos. Hæc enim facientes, & Salvatoris nostri Domini propitiationem ad vos attrahetis, & à nostro Imperio laudabimini.

CAPUT UNDECIMUM.

De Acacio Episcopo Constantinopolitano, & de lite inter eum & Felicem III. Papam Romanum.

GEnnadio, Anatolii successore, mortuo, collocatus est in sede Constantinopolitana Acacius, anno Dom. 471. regnante Leone Thrace Romanorum Imperatore: cui in Imperio successit Zeno, anno Dom. 474. quo expulso Basiliscus tyrannus, suasu Timothei Æluri, literas scripsit Encyclicas ad omnes undiquaque Episcopos, in condemnationem Concilii Chalcedonensis, quibus impiis literis Episcopi subscripsisse feruntur quingenti, hoc enim jusserat in ipsis literis Basiliscus: & Episcopi Asiæ Ephesi congregati libellum supplicem scripserunt ad Basiliscum tunc imperantem, eique apertè declarant atque jurant, se non invitos aut vi & necessitate adactos, sed libentibus animis & propensa voluntate suscepisse ejus literas contra Concilium Chalcedonense scriptas, eisque libenter pietate planè liberâ, subscripsisse: eundemque hortantur ut coërceantur adversarii, nempe Concilii Chalcedonensis propugnatores, literisque Basilisci subscribere recusantes, præcipuè verò ut Acacius Episcopus Constantinopolitanus ab Episcopatu pellatur. subscripserunt autem Basilisci literis contra Synodum Chalcedonensem editis etiam sedium Patriarchalium Antistites, Timotheus Ælurus Alexandrinus, & Petrus Gnapheus Antiochenus, & eisdem subscripsisse etiam fertur Anastasius qui Juvenali successit in sede Hierosolymitana. sicut legere est apud Euagrium, lib. 3. capitib. 4. & 5.

Impia subscriptiones.

Profana adulatio, cum audaci immanitate. Vide § 4.

2. Acacio quoque, ut circulares ejus literas reciperet, & Synodum Chalcedonensem anathemati subjiceret, per vim institit Basiliscus, cum id jam tres magni throni Patriarchales fecissent. Sed id facere constanter recusavit Acacius, & convenit contra Basiliscum tota civitas, viri simul & mulieres in Ecclesia, Acacius autem seque ipsum & thronum suum, & altare pullâ veste obduxit. Tunc etiam Daniel stylites ex columna descendit, & cum populo & Acacio Ecclesiasticos conventus egit. Basiliscus autem motum urbanæ plebis veritus Senatui indixit, ne molestiam Acacio exhiberent. Daniel verò plebis & monachorum multitudine assumtâ, ad tyrannum accessit, & propalam liberè apud eum de rectis dogmatibus disseruit. Effeceruntque Acacius & Daniel, ut contrariæ prioribus literis à Basilisco literæ ederentur, quibus Chalcedonensis synodi doctrinam, & adversus Eutychetem hæreticum decreta approbavit atque defendit. ut referunt Theodorus Lector, lib. 1. Collectaneorum, & Nicephorus Callisti, lib. 16. cap. 6. & cap. 7. & Euagrius, lib. 3. cap. 7. De Daniele autem stylita plura scribit Niceph. lib. 15. cap. 22.

Acacii constantia.

Daniel stylites.

3. Zenon autem, recuperato Imperio, legem sanxit, (ut refert Euagrius, lib. 3. cap. 8.) qua decreta Basilisci tyranni contra orthodoxam fidem & Concilium Chalcedonense facta, & literis encyclicis comprehensa, abrogata sunt, & Petrus Gnapheus Ecclesiâ Antiochena expellitur. Ælurus autem Alexandrinus moritur, pulsoque ejus successore Moggo, Timotheus orthodoxus in Episcopatum reducitur. ut monuimus supra, cap. 8. Antiochenæ autem Ecclesiæ præpositus est Stephanus, quem Eutychiani hæretici postea occiderunt, sicut indicatum supra, cap. 5. hujus libri.

4. Episcopi illi Asiæ, qui Encyclicis Basilisci literis subscripserant, & ad eundem Basiliscum libellum supplicem contra Acacium dederant, pœnitentiâ nunc ducti, quo Acacium placarent, deprecari culpam, veniamque petere incipiunt: & missis ad Acacium pœnitentiæ libellis, ajunt, per istos libellos notum facimus, subscripsisse nos Basilisci circularibus literis, non ex animi sententia, sed necessitate adductos, & verbis, non corde, assensum præbuisse. Nam Deo, cui nostræ preces gratæ acceptæque sunt, annuente, quæ ab orbis terræ luminaribus trecentis decem & octo, & rursum à centum & quinquaginta sanctis Patribus accepimus, adhæc quæ à sanctis Patribus Chalcedone congregatis piè & rectè constituta sunt, credimus. Hæc referunt Euagrius, lib. 3. cap. 9. & Nicephorus Callisti, lib. 16. cap. 9.

Pœnitentia & palinodia Episcoporum Asiæ.

5. Tantis pro veritate certaminibus peractis, Acacius, disjectam Ecclesiarum conditionem intuens, persuasit Zenoni (teste Liberato, cap. 17.) ut fieret henoticon illud, quod superiore capite exhibuimus. Eique subscribentem, & Proterio Timotheoque Catholicis communicantes recipientem, Conciliumque Chalcedonense approbantem Petrum Moggum in communionem recepit, eique sedem Alexandrinam restitui curavit, expulso ob perjurium Johanne Talaja. sicut est supra ostensum, cap. 9. hujus libri.

6. Romam profectus Johannes Talaja, ferens secum (ut cap. 9. dictum est) commendatitias Calandionis Antiocheni literas, turbas ibi magnas concitavit, dicens se pro decretis Leonis & Chalcedonensis Concilii exturbatum esse sede suâ Episcopali, & alium ei esse surrogatum qui illis adversaretur. qua narratione motus Simplicius tunc Episcopus Romanus, & ægrè ferens Patriarchæ Constantinopolitani tantam esse apud Orientales autoritatem, ut de sedibus etiam Patriarchalibus statueret, inconsulto Romano Pontifice, & damnatos, quamvis pœnitentes, in communionem reciperet *sine Apostolicæ sedis consultatione*, (ut loquitur Gelasius Papa, epist. 13.) scripsit de caussa Johannis Talajæ ad Zenonem Imperat. Rescripsit autem Zeno, Johannem perjurii reum esse,

ideóque

ideóque sacerdotio esse indignum, ac propterea ob crimen perjurii meritò esse rejectum, non autem ob aliam caussam. ut legimus apud Euagrium lib. 3. cap. 15. & Niceph. lib. 16. cap. 15. & apud ipsum Simplicium, epist. 17. quam de eodem negotio scripsit ad Acacium. Acacius verò (ut refert Liberatus, cap. 18.) susceptis epistolis, simpliciter rescripsit Simplicio, quod Johannem quidem Alexandriæ ignoraret Episcopum, Petrum verò Moggum suscepisset in communionem in Zenonis Principis unitivo, & quod hoc citra ejus gessisset sententiam propter unitatem Ecclesiarum, Principis jussione.

7. Simplicius adhuc contristatus, rescripsit Acacio, hæreticum hominem communi decreto damnatum, Petrum Moggum, non debuisse nisi communi consilio à damnatione liberari. Nec sufficere susceptionem edicti unitivi, nisi etiam idem Petrus agnoscat atque recipiat terminum Chalcedonensis Concilii, & epistolam Papæ Leonis. His literis Acacio redditis, cum deliberaret Acacius quid rescribere oporteret, Papa Simplicius defunctus est, & ordinatur Felix Romanę Pręsul Ecclesiæ. Hæc scribuntur à Liberato, cap. 18.

8. Felix III. Papa Romanus, zelo sedis suæ Romanæ, & æmulatione accensus adversus Patriarcham Constantinopolitanum, tantam apud aliarum provinciarum Ecclesias existimationem & potestatem obtinentem, instigante etiam Johanne Talaja, qui non intermisit Felici molestus esse, de Petro Moggo, & de Acacio Moggum in communionem recipiente, eò tandem devenit, ut literas ediderit damnatorias contra Acacium, quibus eum Episcopali gradu & fidelium communione privatum esse pronunciavit, eo quod alienarum sibi provinciarum jura temerariè (ut ipsius Felicis verbis utar) vindicaret, & hæreticos damnatos in communionem reciperet. ut legimus apud Anastasium bibl. & Platinam in vita Felicis, & apud Euagrium, lib. 3. cap. cap. 18. & cap. 20. & Niceph. lib. 16. cap. 15. & cap. 16. & exstant adhuc in epistolis Felicis, literæ illæ damnatoriæ ad Acacium missæ. Fel. epist. 6. quas literas contemsit Acacius, ut refert Liberatus, cap. 18.

9. Scribit autem apud Nicephorum Callisti (lib. 16. cap. 17.) Basilius Cilix Acacium usque adeò condemnationem eam non respexisse, ut ipse Felicis Papæ Romani nomen ex sacro albo exemerit. Id quod non immeritò ab Acacio factum videri posset, si concedamus ex diptychis delendos esse, non solos hæreticos, sed etiam temerarios pacis publicæ turbatores, & Pastorum catholicorum injustos infamatores & persequutores, conservorumque iniquos percussores, qui suis iniquis præjudiciis ita abripiuntur, & typho seculi usque adeò addicti sunt, ut potius quàm ventosæ suæ apud homines gloriæ, & superbæ throni sui arrogantiæ quicquam decedere, aut aliis majorem quàm vellent potestatem concedi patiantur, malint Ecclesiarum unitatem piè ac prudenter constitutam rumpere, atque omnia tumultuosè miscere. Scripserat antea ea de re ad Felicem Zeno Imperator, his verbis, (ut refert Euagrius, lib. 3. cap. 20.) Debes pro certo cognoscere, & nostram pietatem, & Petrum sanctissimum, de quo ante dictum est [*Petrum Moggum intelligit*] & omnes sanctissimas Ecclesias sanctissimum Concilium Chalcedonense amplecti & venerari.

10. Certè Acacium ipsum fuisse orthodoxæ fidei tenacissimum, & Concilii Chalcedonensis propugnatorem strenuum & constantissimum, ex eis quæ superius commemorata sunt, liquidò constat. quod autem henotico Zenonis usus sit ad tollendam miserabilem Ecclesiarum dilacerationem, ut orthodoxæ confessioni simul omnes assuefacti, eo facilius ad deponendas offensiones, quas de Concilio Chalcedonensi perperam conceperant, adducerentur, atque ita funestas inimicitias ex animis prorsus ejicerent; quis æquus rerum æstimator non agnoscat prudentis atque fidelis Pastoris egregium fuisse & singulari laude dignum consilium & opus. Non enim cuiquam hæretico indulsit ut hæresin profiteretur, sed fidem profitentes orthodoxam communioni promtè, ut pium prudentemque pastorem decet, restituit, præsertim cum videret disjectum Ecclesiarum statum id efflagitare. Ideo Petrum Moggum, & alios, hæresin profitentes damnavit, & eosdem fidem orthodoxam confitentes libenter recepit. Unde perspicitur vanitas illius opprobrii, quo eum injustè aspersit Felix epist. 4. quod etiam repetens Felicis successor Gelasius primus Papa Romanus, epist. 1. ait; Sed Acacius, inquis, nihil contra fidem, sicut Eutyches & successor ejus, legitur ubicunque dixisse: quasi non sit deterius, & non ignorasse veritatem, & tamen communicasse veritatis inimicis. Hæc Gelasius. At non communicavit Acacius veritatis inimicis apertis, sed veritatem palàm profitentibus, quos tamen eosdem inimicitiam contra veritatem profitentes à communione sua rejecit.

Vide cap. 12. hujus libri §. ultim. & cap. 28. §. 22. & §. 23.

11. Quocirca inutilis est & apud cordatos nullo loco haberi debet illa Gelasii Papæ apologia; Sed neq; (inquit) vos quisquam circumvenire pertentet, quod dicat non de religione, sed de moribus esse certamen, vel Apostolicam sedem non caussam communionis Catholicæ fideique tractare, sed injuriam dolere cur videatur ab Acacio fuisse contemta: quoniam hęc & hujusmodi quatenus simplices quoque decipiant, hi qui in errore sunt positi, spargere non quiescunt. Gelas. epist. 11. ad Episcopos Dardaniæ & Illyrici. Ubi etiam paullò post ait, Sedes autem Apostolica non contumeliam dolet, sed fidem defendit. At certè contrarium deprehensum est, nempe, sub prętextu defendendæ fidei, quam tamen Acacius non minus constanter, imò per plura pericula, & multo magis graviter ac decenter defendebat, dolori humano, de accepta, ut ipsis videbatur, contumeliâ, Romanos Pontifices nimium indulsisse. quem dolorem idem Gelasius, epist. 13. ad Episcopos etiam Dardaniæ, & tomo sive opusculo de anathematis vinculo, non dissimulat, sed prolixè aperit. quod probè cognoscentes Acacii successores & omnes Episcopi Orientales, nomen Acacii per totos triginta annos post Acacii obitum in sacris diptychis retinuerunt.

CAPUT DUODECIMUM.

De Martyrio Episcopo Antiocheno, & de Petro Gnapheo, seu Fullone, etiam Episcopo Antiocheno, ejusque sectatoribus Fullonianis, seu Theopaschitis, hæreticis.

CUm Martyrius Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus esset, regnante Leone Thrace Imperatore, Zenon prætor gener Imperatoris, (qui etiam postea ipse Imperium adeptus est) habens uxorem Ariadnam filiam Leonis Imperatoris, in Orientem missus est, & venit Antiochiam. In qua profectione eum sequutus est Petrus cognomento *γναφεὺς* seu *κναφεὺς*, *id est*, Fullo, Presbyter Chalcedonensis. qui cum venisset Antiochiam, captus ambitione sedis illius civitatis, persuasit Zenoni ut ipsum juvaret. Et cum Martyrius tunc Antiochenus Episcopus in urbe Imperiali, nempe Constantinopoli, necessitate id flagitante, diutiùs moraretur, Petrus iste Gnapheus tumultus non exiguos Antiochiæ excitavit, nova quædam dogmata contra rectam fidem disseminans, & res plerasq; apud plebem per confusionem miscens, & mercede conductis quibusdam Apollinaristis hæreticis, multa adversus Martyrium Episcopum molitus est, & adjecto, ad hymnum tersanctum, hoc additamento; *ὁ σαυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, qui crucifixus est pro nobis*, anathema dicebat omnibus dicere recusantibus Deum esse crucifixum, *ὅτι θεὸς ἐσαυρώθη*. atque ita populum per dissidia in varias partes distraxit. ut referunt Theodorus Lector, lib. 1. collectaneorum, & Nicephorus Callisti, lib. 15. cap. 28.

2. Martyrius cum ad Imperatorem venisset, multo cum honore dimissus est studio & adhortatione Gennadii tunc Patriarchæ Constantinopolitani. Reversus autem Antiochiam, cum Antiochenos tumultuationibus & seditionibus delectari, & Zenonem ad hoc illis esse subsidio cerneret, Episcopatui renunciavit, dicens in Ecclesia, *κλήρῳ ἀνυποτάκτῳ, καὶ λαῷ ἀπειθεῖ, καὶ ἐκκλησίᾳ ἐῤῥυπωμένῃ ἀποτάττομαι, φυλάττων ἐμαυτῷ τὸ τῆς ἱεροσύνης ἀξίωμα. id est:* Clero immorigero, & populo inobedienti, & Ecclesiæ contaminatæ renuncio, servans mihi ipsi sacerdotii dignitatem. Post secessum Martyrii, Petrus Gnapheus tyrãnicè sedem occupavit; & Chalcedonensem Synodum proscidit, atque omnes accessionem illam ter-sancto hymno adjectam usurpare coëgit. quibus cognitis, Gennadius cuncta significat Imperatori Leoni, qui Gnapheum in exilium ablegari jubet. Ille autem cum id præscisset fugâ elapsus, exsilii pœnam evasit. Hæc narrantur à Theodoro Lectore, lib. 1. Collectaneorum, & Niceph. lib. 15. cap. 28. Episcopatu autem Antiocheno communibus suffragiis potitum esse Julianum, scribit ibidem Theodorus Lector. qui etiam eodem libro commemorat Petrum Cnapheum delituisse absconditum in monasterio Monachorum Acœmetorum *τῶν ἀκοιμήτων, id est:* insomnium, sive à somno abstinentium.

Martyrii renunciatio.

3. Basiliscus tyrannus (eodem referente Theodoro ibidem) Petrum Cnapheum restituit in sedem Antiochenam. De qua rursum à Zenone Imperatore dejectus est Cnapheus, & Episcopatum obtinuit Stephanus, quem Fulloniani acutis calamis confoderunt. ut monet Evagrius, lib. 3. cap. 10. Successit alius Stephanus, quem excepit Calandion, cui amicitia cum Ello & Johanne Talaja fraudi fuit, nam ad exsilium damnatus est Calandion tanquam fautor atque adjutor perduellionis adversus Imperatorem, ut supra docuimus, cap. 5. & cap. 9. hujus libri. Et sedem Antiochenam recuperat Cnapheus, suscipiens Zenonis henoticon, fraude in eo negotio usus, ut monet Niceph. lib. 16. cap. 13.

4. Accessionem illam ad hymnum tersanctum, sectatores ejus Fulloniani retinuerunt, & dicti sunt *Theopaschitæ*, *Θεοπασχῖται*, testibus Fausto Episcopo Apolloniadis, & Pamphilo Episcopo Amydi, in suis epistolis ea de re scriptis, ad ipsum Petrum Gnapheum, quæ exstant in appendice, post acta Synodi Mennæ Patriarchæ, tom. 4. Concil. edit. Paris. & Nicephoro, lib. 15. cap. 28. Quamvis autem sensu recto & orthodoxo dicamus, & fateri oporteat, cum Apostolo, Dominum gloriæ crucifixum esse, & proprio suo sanguine Deum acquisivisse Ecclesiam suam; meritóque damnatus sit anthropolatra Nestorius, nudo homini passiones Christi salutiferas tribuens: Non minus tamen fugienda est impietas Petri Gnaphei, qui sub prætextu tuendæ veritatis adversus hæresin Nestorii, aliam retinet ac promovet æquè perniciosam hæresin Eutychetis, adjiciens hymno trisagio hæc verba, ***qui crucifixus es pro nobis***, non ut doceat unitatem personæ Christi, habentis in se duas verè distinctas, licet inseparabiliter unitas, naturas, salvâ cujusque naturæ proprietate, *μηδὲν τῶν κατ' οὐσίαν μεταλλαξάντων*, (ut loquitur Leontius, actione prima, de sectis) adeò ut idem Christus *θεάνθρωπος*, manens secundùm Deitatem impassibilis; passus sit secundùm humanitatem; sed sensu planè à veritate alieno, confusionem Eutychianam suis sectatoribus commendans, Deumque passum esse secundùm ipsam Deitatem insinuans, nempe secundùm illam unam naturam, quam solam in Christo post incarnationem agnoscebant hæretici Eutychiani, non distinguentes in illo naturam divinam impassibilem, à natura humana passibili. Unde etiam alii errores nefandi pullulant, nempe aut Filium esse à Patre *ἑτερούσιον*, quoad Deitatem, aut ipsam Patris & Filii & Spiritûs Sancti essentiam divinam seu Deitatem esse passibilem. Alterutrum istorum quisquis dixerit, is impio atque anathematizando errore tenetur. Verè igitur Felix III. Papa Romanus, ad eundem Petrum Fullonem scribens, de hoc additamento ad hymnum tersanctum, epist. 3. ait eum, quasi pietatis obtentu, diram impietatem excogitasse.

1. Cor. 2, 8. Actor. 20, 28.

5. Et Acacius in sua ad eundem Petrum Gnapheum epistolâ, quæ exstat in appendice eorum, quæ gesta sunt in synodo Constantinopolitana sub Menna Patriarcha, tom. 4. Concil. editionis Paris. an. Dom. 1636. pag. 154. In illa, inquam, sua epistola Acacius Patriarcha Constantinopolitanus, redarguens Petri Gnaphei hæreticam impietatem atque insaniam, se prodentem in isto spurio additamento ad hymnum tersanctũ, *ὁ σαυρωθεὶς δι' ἡμᾶς*, sic adversus eum argumentatur: *Ἐὰν οὖν ὁ Λόγος παθητὸς, ὁμοίως καὶ ὁ πατήρ. εἰ δὲ καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ λόγος παθητὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παθητὸν, ἐπειδὴ μία οὐσία, καὶ μία ἡ τούτων θεότης. Ἐὰν δὲ εἴπῃς, φεύγων τὸ τῆς υἱοπατερίας ἔγκλημα, παθητὸν μὲν τὸν Λόγον, ἀπαθῆ δὲ τὸν πατέρα, καὶ τὸ πνεῦμα, ἔλυσας*

τὸ

τὸ ὁμοούσιον, ἐπεισήξησαι δὲ καὶ τὴν πολυθείαν. *id est:* Si igitur Verbum est passibile, similiter & Pater. Si verò & Pater & Logos passibilis, etiam Spiritus Sanctus passibilis, seu passioni obnoxius, quoniam una substantia & una est horum Deitas. Sin autem, fugiens crimen Sabellianorum dicentium Filiopatrem, dicas passibile quidem esse Verbum, at impassibilem esse Patrem, itemque Spiritum, dissolvisti consubstantiale, & introduxisti multitudinem deorum. Atque ita argumento perspicuo & utrinque pungente Acacius Petrum constringit. Deinde eum hortatur ut relicto errore redeat in viam regiam, qua incedentes sancti Patres Chalcedonenses cœlo potiti sunt, τῇ βασιλικῇ ὁδῷ σεαυτὸν, καὶ τὴν ποίμνην σου ὁδήγησον, καθ' ἣν καὶ οἱ ἐν Χαλκηδόνι ἅγιοι πατέρες βαδίσαντες, κατέλαβον τὸν οὐρανόν. Adjicit etiam acres interminationes tum ultionis divinæ, tum etiam censuræ Ecclesiasticæ, nisi maturè resipiscat. Vide plura de hymno trisagio, & de Gnaphei additamento, supra lib. 1. hujus operis, cap. 16.

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

De Anastasio, hujus nominis secundo, Episcopo Romano.

Quas inimicitias adversus Acacium Constantinopolitanum Antistitem exercuerint Felix III. & Gelasius I. Pontifices Romani, ostensum est cap. 11. hujus libri. Usque adeò autem exosam apud Occidentales, memoriam Acacii reddidit ille Pontificum Felicis & Gelasii obstinatus ardor, ut Anastasius successor Gelasii, mitiùs magisque pacificè se gerens, aculeatos scribentium calamos non evaserit. Ipsa autem verba subjiciemus, quibus scriptores Romanæ sedi addicti, hanc rem memoriæ prodiderunt.

2. Anastasius bibliothecarius, in libro Pontificali, in vita Anastasii II. Papæ; Eodem (inquit) tempore multi clerici & Presbyteri se à communione ejus erexerunt, eo quod communicasset, sine consilio Episcoporum vel Presbyterorum vel cleri cunctæ Ecclesiæ Catholicæ, Diacono Thessalonicensi nomine Photino, qui communis erat Acacio, & quia occultè voluit revocare Acacium, & non potuit. qui nutu divino percussus est. Hæc de Anastasio II. Papa Romano, liber Pontificalis.

3. Marianus Scotus, in suo Chronico, ad annum Dom. 499. Anastasius Papa voluit occultè revocare Acacium Constantinopolitanum Episcopum damnatum: quare divino nutu percussus est, & obiit quinto Calend. mensis Julii. Hæc Marianus.

4. Sigebertus Gemblacensis, in sua Chronographia, ad annum Dom. 491. Anastasius Romanæ Ecclesiæ 48. præsidet. Huic Achatium damnatum revocare volenti, multi Romanorum non communicabant. Hæc Sigebertus.

5. Platina in vita Anastasii secundi; Ab Acacio (inquit) seductus, dum eum revocare clanculum tentat, clerum à se graviter alienavit, qui se à communione Pontificis tum maximè subtraxit, quod etiam sine Catholicorum consensu Photino Thessalonicensi Diacono communicasset, qui tum Acacii errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt divino nutu hominem subito morbo correptum interiisse. Sunt qui dicant eum in Latrinam effudisse intestina, dum necessitati naturę obtemperat. Hæc Platina.

6. Sabellicus. Enneadis octavæ lib. 2. de eodem scribens Pontifice Anastasio secundo: Contraxit inde Pontifex offensam indelebilem ab Acacio seductus, quem restituere adortus, universum à se clerum, qui hominem infensè oderat, alienavit: ipse subito morbo correptus in latrina, quum ventrem curaret, intestinis repentè effusis, exstinctus est, altero sui Pontificatûs anno nondum circumacto. Hæc Sabellicus.

7. Gratianus de eodem Papa Anastasio scribit, eum ab Ecclesia repudiari, & à Deo esse percussum, & recitat verba libri Pontificalis in hunc modum: Anastasius secundus, natione Romanus, fuit temporibus Theodorici Regis. Eodem tempore multi clerici se à communione ipsius abegerunt; eo quod communicasset, sine consilio Episcoporum vel Presbyterorum & clericorum cunctæ Ecclesiæ Catholicæ, Diacono Thessalonicensi, nomine Photino, qui communicaverat Acacio: & quia voluit occultè revocare Acacium, & non potuit; nutu divino percussus est. 19. dist. Can. Anastasius. Ubi in glossa hæc annotantur: 1. Anastasium incidisse in hæresin jam damnatam, ideoque ab ejus communione clericos meritò recessisse, non exspectatâ nova aliqua sententiæ pronunciatione. 2. Ubi de fide agitur, synodum majorem esse Papa. Observa etiam Anastasium hunc, temporibus Gratiani & auctoris illius glossæ, adhuc fuisse ab Ecclesia Romana repudiatum, & pro hæretico habitum.

8. Guilielmus Occam, lib 5. de hæreticis, qu. 1. in Epitome Magistri Henrici de Zoemeren, sacræ Theologiæ Professoris & Decani Antuerpiensis, concinnata hortatu Bessarionis Episcopi Tusculani & Cardinalis; Ab Anastasii secundi communione multi clerici se abegerunt, quia hæreticis per Ecclesiam condemnatis, scilicet Photino & Acacio, scienter communicavit in maleficio, scilicet in hæresi: quod inde constat, quia Acacium, quem scivit propter hæresin jam damnatam ab Ecclesia condemnatum, voluit revocare. ut patet ex Can. Anastasius. dist. 19. in textu: juncta simul glossa. Hæc Occam.

9. Frustra autem sudant quidam ex Papistis infallibiliariis, negantes id ab Anastasio factum esse. Nos enim illud Anastasii factum benignè interpretamur, neque eum propterea hæreseos reum judicamus. Attamen ex testimoniis modò recitatis evidenter evincimus, multis seculis in Romana Ecclesia viguisse hanc doctrinam, & pro orthodoxa habitam, sicut revera est, Papam Romanum esse posse hæreticum, & à Papæ in hæresin damnatam lapsi communione recedendum esse. Ideo Patres Concilii Basileensis Anastasium accensent eis Romanis Pontificibus, quibus Ecclesia obedientiam justis ex caussis subtraxit. In epistolis synodalibus Concilii Basileensis, In Responsione synodali de auctoritate cujuslibet Concilii generalis supra Papam & quoslibet fideles. tom. 8. Concil. edit. Paris. pag. 129. col. 1. D. & eundem Anastasium Pontificibus illis Romanis qui in fide errârunt, connumerat Alphonsus de Castro lib. 1. adversus hæreses, cap. 4. Nam, ut ibi ait idem Alphonsus, omnis homo errare potest in fide, etiamsi Papa sit.

Papa Romanus esse potest hæreticus: & à Papæ in hæresin damnatam lapsi communione recedendum est.

CAPUT

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

De Acephalis hæreticis.

CUm Petrus Moggus, ſuſcepto Zenonis henotico, ſede potitus eſſet Alexandrinâ, ſcripſit quidem ad Acacium & Simplicium ſe eſſe communicatorem Synodi Chalcedonenſis; at ut retineret Alexandrinos Synodi Chalcedonenſis adverſarios, dicebat illis, ſe non communicare ſynodo; hac ejus fraude animadverſa quidam ſynodi Chalcedonenſis oſores, qui prius cum Petro Moggo communicabant, à communione ejus ſeceſſerunt. Et extra collectas facientes, (ut loquitur Liberatus) id eſt, cœtus Eccleſiaſticos ſeparatim à Petro Moggo celebrantes, non paſſi ſunt nomini ejus communicare, ne tunc quidem quando palàm poſtea in Chalcedonenſem ſynodum anathema conjecit. Neque induci potuerunt ut cum illis Alexandriæ Epiſcopis, Petri Moggi ſucceſſoribus, communicarent, qui nomen Petri Moggi haberent in diptychis. Hæc commemorantur, à Liberato, in breviario, cap. 18. & Nicephoro Calliſti, lib. 16. capitib. 13. & 17. & 20.

2. De his ſcribens Leontius ſcholaſticus Byzantinus, libro de ſectis actione quinta, ait: δεξάμενος οὖν τὸ ἑνωτικὸν ὁ Πέτρος, δέχεται καὶ τὸν θρόνον ἀλεξανδρείας, καὶ οὐκ ἔτι ἦν κρύφα, ἀλλὰ φανερῶς ἐπίσκοπος. διὰ δὲ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μίσους, ὅπερ εἶχον πρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ἀποσχίζονταί τινες ἀπὸ Πέτρου, καὶ οὐκ ἐκοινώνουν αὐτῷ διότι δεξάμενος τὸ ἑνωτικὸν, οὐ φανερῶς ἀνεθεμάτιζε τὴν σύνοδον. καὶ ἐλέγοντο *ἀκέφαλοι.* οἱ τοιοῦτοι ἀκέφαλοι, διότι τῷ πατριάρχῃ αὐτῶν μὴ ἀκολουθήσαντες, καθ' ἑαυτοὺς ἐκοινώνουν. εἶτα ὁ Πέτρος θεωρῶν τὸν δῆμον ἐπὶ πολὺ σχιζόμενον, ἀναγκάζεται φανερῶς ἀναθεματίσαι τὴν σύνοδον, καὶ ἐδέχετο μὲν τὸ ἑνωτικὸν, ἀνεθεμάτιζε δὲ τὴν σύνοδον φανερῶς. οὐδὲ οὕτως ἐκοινώνησαν αὐτῷ οἱ Ἀκέφαλοι, ὅτι ὅλως ἐδέξατο ἐξ ἀρχῆς τὸ ἑνωτικὸν, μὴ ἀναθεματίσας τὴν σύνοδον. Τὸν δὲ Πέτρον διεδέξατο Ἀθανάσιος. καὶ οὗτος δεχόμενος τὸ ἑνωτικὸν, ἀνεθεμάτιζε τὴν σύνοδον. πλὴν οὐδὲ τούτῳ ἐκοινώνησαν οἱ Ἀκέφαλοι, διότι τὸν Πέτρον ἐδέχετο *id eſt:* Suſcepto igitur unitivo, Petrus [Moggus,] ſolium adipiſcitur Alexandrinum, nec jam amplius occultè, ſed palàm erat Epiſcopus. quidam autem nimio contra Synodum Chalcedonenſem odio impulſi, ſeceſſionem à Petro faciunt, nec cum illo communicabant, ob eam cauſſam, quod unionis ſcripto probato, ſynodum anathemate manifeſto non fuiſſet exſecratus. Atque vocabantur Acephali (ἀκέφαλοι, capite carentes) quod Patriarcham ſuum minimè ſequuti, ſeorſum communicarent. Hinc Petrus, quum populum multipliciter ſcindi videret, tandem palàm ſynodum anathematizare cogitur. Et ſuſcipiebat quidem unitivum, at ſynodum palàm anathematizabat. Verùm ne ſic quidem Acephali cum illo communicabant, quia ab initio approbaſſet unitivum, non anathematizata ſynodo. Petro ſucceſſit Athanaſius. Et hic ſuſcepto henotico, anathematizabat ſynodum. Attamen neque cum eo communicarunt Acephali, propterea quod Petrum reciperet. Hæc Leontius.

3. Huic populo (inquit Liberatus de eiſdem ſcribens) à Palæſtina quidam diaconus, nomine Eſaias, ordinatus eſt Epiſcopus, & Alexandriam *Eſaiani.* miſſus eſt, ſed ab omnibus non eſt receptus. Ab illo ergo Eſaiani ſunt in Ægypto. Hæc Liberatus, in breviario, cap. 18.

4. Ideo Acephali, id eſt, ſine capite, nominantur, quia, quis prius eam hæreſin introduxerit, *Acephali.* non invenitur. Cujus hereſis peſte plurimi Orientalium languent. inquit Ado Viennenſis, in Chronico, ætate ſexta, ad annum Dom. 458. Non enim ſolis illis Petri Moggi deſertoribus datum eſt hoc nomen, ſed latiore etiam ſenſu ad omnes Monophyſitas, extendebatur, comprehenſis etiam illis qui à ſynodi Chalcedonenſis communione hæſitabundi abſtinebant, & peculiari vocabulo οἱ διακρινόμενοι ſeu hæſitantes vocabantur, ut patet ex Leontii lib. de ſectis. Act. 5. ubi in- *Hæſitantes.* ter ſe opponuntur οἱ διακρινόμενοι hæſitantes, & οἱ συνοδῖται Synoditæ, id eſt, ſynodo Chalcedo- *Synoditæ.* nenſi addicti. Ad omnes autem Synodi Chalcedonenſis adverſarios, eamque recipere recuſantes porrectum eſſe hoc vocabulum, ut ἀκέφαλοι dicerentur, perſpicitur ex quinta actione Concilii *De Concilio Mennæ. vide etiam cap. 15. §. 4.* Conſtantinopolitani contra Acephalos hæreticos celebrati, præſidente Menna Patriarcha Conſtantinopolitano. in qua actione, hæreticis Acephalis connumerantur Timotheus Ælurus & Petrus Moggus Epiſcopi Alexandrini, & Anthimus Conſtantinopolitanus, & Petrus Fullo & Severus Epiſcopi Antiocheni; & Zoaras monachus Orientalis: item Xenajas Epiſcopus Hieropolitanus, & Cyrus Edeſſæ Epiſcopus, & Petrus Epiſcopus Apameenſis. Contra Anthimum, Severum, Petrum Apameenſem, & Zoaram, expreſſis eorum nominibus, lata eſt ſententia Synodica in illo Concilio: reliqui autem, quos recenſui, nominantur & damnati declarantur in epiſtola Hormiſdæ Papæ Romani, ſcripta ad Presbyteros & Diaconos & Archimandritas in ſecunda Syria exſiſtentes. Quæ epiſtola exſtat inſerta actis ejuſdem Concilii Conſtantinopolitani ſub Menna celebrati, actione 5. ubi etiam Acacium, licet immerentem, cum ejus ſequacibus, ponit in eodem hæreticorum catalogo: verùm unde nata ſit illa apud Romanos dura opinio de Acacio, ſupra docuimus, cap. 11. hujus libri.

5. In libello Monachorum, qui Mennæ Patriarchæ & Synodo oblatus eſt, & exſtat in quinta actione ejuſdem Synodi, hæretici ἀκέφαλοι Acephali deſcendiſſe dicuntur ab Eutychete & Dioſcoro, & quæ Eutychetis ſunt ſapere. Hormiſda autem, in epiſtola memorata, tum Neſtorium *Neſtorius & Eutyches hæretici, inæquales ſententiis, & unanimes impietate.* tum Eutychetem nominat, quorum ſequaces ſint hæretici Acephali, quamvis Neſtorius & Eutyches oppoſitis inter ſe erroribus veritatem oppugnârint, ſub quadam æqualitate ſacrilegii concordantes, inæquales ſententiis, & unanimes impietate. ut ibi loquitur Hormiſda. Teſtantur etiam Epiſcopi Orientales, in ſuo libello, quem Agapeto obtulerunt contra Anthimum & Severum alioſque Acephalos, Severum iſtum tum Eutychetis ac Manichæi, tum etiam Neſtorii errores laudare. ut legere eſt in Synodo Mennæ, actione primâ. Convenit narratio quam ſcripſit Nicephorus Calliſti, lib. 18. cap. 45. hæreticis *Inſaniſſima doctrina Acephalorum, ex Neſtorianiſmo & Eutychianiſmo conflata.* Monophyſitis & Acephalis hanc tribuens inſaniſſimam doctrinam, quod in Chriſto una quidem ſit natura, duæ autem ſubſiſtentiæ. Atque ita utriſque, tum Neſtorianis tum Eutychianis; in veritate repugnantes, & in errore conſentientes, utriuſque ſectæ impietate ſe obſtrinxerunt. Atque

que hanc quidem absurdissimam hæresin, ex Nestorianismo simul & Eutychianismo conflatam, quis primus introduxerit ignoratur. ut monuit Ado Viennensis, loco superius citato. Præterea anabaptismos, aliaque nefandæ obscœnitatis plena facinora [ἀῤῥητουργίας] peragere deprehensos esse Acephalos hæreticos, scribit Nicephorus Callisti, lib. 17. cap. 9. Et in libello Monachorum, quem Agapeto Papæ Romano direxerunt contra Anthimum & Severum, & Petrum & Zonaram aliosque hæreticos Acephalos, dicuntur ἀποσχίσται καὶ ἀκέφαλοι, παρασυνάγοντες, καὶ παραβαπτίσματα καινοτομοῦντες. exstat ille libellus in Concilio Mennæ, actione prima. Et Episcopi Orientales in suo superius memorato libello contra Acephalos, ajunt Zoaram exercere παρασυνάξεις καὶ παραβαπτίσματα, ejusque synagogam impleri mulierculis, quæ comessationibus & ebrietatibus, & lasciviis & luxibus deditæ sunt. Hinc illa vox orthodoxorum clamantium sub finem quartæ actionis illius Synodi, τοὺς κατ' οἶκον βαπτίζοντας ἔξω βάλε. Eos qui per domos, seu domatim, baptizant, ejice foras. id est, (uti describuntur iidem hæretici, in sententia Mennæ synodica) τοὺς λάθρα τὰ τοῖς κανόσιν ἀπηγορευμένα διαπραττομένους, qui clàm & occultè faciunt, ea quæ canonibus interdicta sunt. Sententia autem illa Mennæ contra Severum, & Petrum & Zoaram, & alios, τοὺς παρασυνάξεις καὶ παραβαπτίσματα ποιοῦντας, *id est*, illegitima conventicula, & illegitimas baptisationes facientes, exstat in fine quintæ actionis synodi Mennæ Patriarchæ. Johanni Damasceno (lib. de hæresibus, hæretici isti dicuntur Ægyptii, iidemque Schematici & Monophysitæ.

Acephalorum illegitima conventicula, & illegitima baptizationes.

Vide Concil. Quinisext. can. 31. & can. 59.

Ægyptii hæretici, qui & Schematici.

6. Exstat contra Acephalos prolixa disputatio Rustici diaconi, qui illorum temporibus floruit, quâ ostendit Christum neque Deo Patri, neque nobis esse compersonalem, sed pro duabus in una persona integris seu perfectis naturis, Christum esse Deo Patri consubstantialem secundùm Deitatem, & eundem Christum esse nobis consubstantialem secundùm humanitatem. Et initio illius libri, miserabilem rerum statum commemorans, nunquam (inquit) sic perturbata fuerunt quæ ad Christianos pertinent, sicut nostris temporibus. Eruditè etiam contra hæsitantes differit, eorumq; argumenta dissolvit Leontius, lib. de sectis, action. 6. & 7. & 8. & 9. Vixisse autem hunc Leontium tempore Justiniani senioris Imperatoris, scribit Cardinalis Baronius, apud Spondanum, anno Dom. 553. §. 3. At ipse Leontius, lib. de sectis, actione 5. meminit Eulogii Patriarchæ Alexandrini, quem cònstat fuisse Gregorio primo Papæ Romano contemporaneum, quem etiam in sede Alexandrina collocatum esse, regnante Imperatore Tiberio, an. Dom. 581. & rebus humanis excessisse tempore Phocæ Imperatoris, anno Dom. 608. scribit idem Baronius.

Dist. compersonalis. Consubstantialis.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

De Agapeto Episcopo Romano, & Anthimo & Menna Episcopis Constantinopolitanis. & de synodo Mennæ contra Acephalos.

ANthimus Trapezunti Episcopus, desertâ suâ Ecclesia Trapezuntinâ, Constantinopolim se contulit, ibiq; speciem præ se ferens temperantiæ, viam affectabat ad sedem Constantinopolitanam, quam etiam, captatâ occasione obitûs Epiphanii Patriarchæ, occupavit, cõtra canones talem transitionem prohibentes. Fovit autem hæreticos Acephalos, quippe similiter cum eis sentiens, οἷα νοσῶν τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς αἱρετικὴν μανίαν. sicuti de illo narrant monachi in libello, quem Agapeto obtulerunt contra Anthimum, & alios Acephalos, qui libellus exstat in actis synodi Constantinopolitanæ sub Menna celebratæ, actione prima.

2. Interea Theodatus, sive Theodahadus, Gothorum in Italia rex, bellum metuens à Justiniano Imperatore, propter Amalasiunthæ necem, minatus est civitati Romanæ extrema quæque, nisi Agapetus Episcopus Romanus, susceptâ ad Justinianum legatione, eum à bello inferendo averteret. Proficiscitur igitur Constantinopolin Agapetus, & benignè ab Imperatore suscipitur. Jubetur interea cum Anthimo Episcopo Constantinopolitano communicare, & quamvis minas adderet Imperator, non tamen consensit Agapetus, nisi Anthimus libello se probaret orthodoxum, & ad cathedram suam Trapezuntinam reverteretur. Impossibile enim esse ajebat, translatitium hominem in illa sede Constantinopolitana permanere: paratum etiam se esse asserebat, convincere Anthimum hæreseos coram Imperatore: Et Imperatori exsilium ei minanti dixit, se optavisse venire ad Justinianum Christianissimum Principem, invenire autem Diocletianum; nec tamen minas ejus pertimescere. Hac viri constantiâ & libertate permotus Justinianus rem diligentius exploravit, & Anthimum [sive Anthemium,] hęreseos Eutychianę compertum expulit, suffecto in ejus locum Menna, Xenodochii majoris, quod Samson vocabatur, præposito, genere Alexandrino, viro Catholico, quem Agapetus suis manibus consecravit. Hæc habentur in libro Pontificali, in vita Agapeti, & in Liberati breviario, cap. 21. & in vita Agapeti à Platina scriptâ. Et non multò pòst ipse Agapetus Constantinopoli communem omnis carnis viam ingressus est; cujus corpus in loculo plumbeo translatum est Romam, & in basilica Petri sepultum. ut referunt in ejus vita auctor libri Pontificalis, & Platina.

Libera responsio Agapeti.

3. Depositionis Anthimi, & electionis atque consecrationis Mennæ ab Agapeto factæ, meminit etiam ipse Agapetus in sua epistola synodica, quam ea de re scripsit ad Petrum Episcopum Hierosolymitanum, quæ exstat inserta primæ actioni synodi sub Menna postea celebratæ. Cum itaque (inquit) pervenimus ad comitatum serenissimi Imperatoris filii nostri, invenimus sedem Constantinopolitanæ Ecclesiæ, contra omnem canonum honestatem, ab Anthimo Ecclesiæ Trapezundarum Episcopo inconvenienter usurpatam. Cujus animam non solùm secundùm istam partem, sed quod majus est, in confessione veræ fidei à perditione reducere desideravimus: sed Eutychis errori insistens, ad viam veritatis redire contemsit. Unde cum ipsius in fide pœnitentiam isto modo exspectemus, neque Catholico, neque sacro nomine interim [ἐν τῷ μεταξὺ] dignum esse sancimus, [ψηφίζομεν,] donec omnia à Patribus tradita, per quæ veræ religionis fides & disciplina custoditur, secundùm congruentem satisfactionem suscipiat.

Vide lib. de cura & residentia pastorali. Ubi de transitione vel translatione Episcoporum aut presbyterorum.

—— Hoc autem pro excitando vestræ conspiritualitatis [ὁμοψυχότητος] lætitiam significo, quod Mennam fratrem & coëpiscopum nostrum, virum multis laudum modis ornatum, prædicta Constantinopolitana Ecclesia Episcopum suscepit. Cui licet præter cæteros serenissimorum Imperatorum electio arriserit, similiter tamen & totius cleri ac populi consensus accessit, ut & à singulis eligi crederetur. Etenim alicui neque scientiâ neque vita fuit ignotus, sed & fidei integritate, & sacrarum scripturarum studio, atque etiam piæ administrationis officio sic prædicti viri resplenduit opinio, ut ipsi tardius evenire videretur, quo dignus erat. Et hoc dignitati ipsius addere credimus, quod à temporibus Petri Apostoli, nullum alium unquam Orientalis Ecclesia suscepit Episcopum, manibus nostræ Sedis ordinatum. Hæc Agapetus.

Mennæ electio, *Laus.* *Ordinatio manibus Agapeti.*

4. Mortuo Agapeto, habita est Constantinopoli synodus, præsidente Menna Patriarcha, anno Dom. 536. jussu Justiniani Imperatoris, contra Anthimum, & Severum Antiochenum, & Petrum Apameensem, Episcopos, & Zoaram monachum Syrum, aliosq; hæreticos Acephalos. Et lata est sententia contra Anthimum, actione quarta, & postea contra Severum & Petrum & Zoaram, eorumque complices anathema pronunciatum est, in fine quintæ actionis illius Synodi.

De hoc Concilio vide etiam cap. 14. §. 4 & §. 5.

CAPUT DECIMUM-SEXTUM.

De Xenaja, Episcopo Hieropolitano, & de Flaviano ac Severo, Episcopis Antiochenis.

FLaviano Antiochenæ Ecclesiæ clavum regente, & Macedonio præsidente Ecclesiæ Constantinopolitanæ, regnante Anastasio Imperatore, cùm jam fautores Dioscori & Eutychetis ad exiguum numerum reducerentur, & parum abesset quin fuissent funditùs sublati, *Xenajas* quidam, cognomento Philoxenus, monachus Syrus, & urbis Hierapolis (Antiochiæ finitimæ) Episcopus, magnas turbas excitavit, & effecit ut Flavianus Antiochiæ Episcopus, Anastasii Imperatoris jussu, solum vertere cogeretur; eò quod Concilio Chalcedonensi anathema dicere recusaret. uti narrant Euagr. lib. 3. cap. 31. & 32. & Nicephorus Callisti, lib. 16. cap. 27. ubi etiam scribit Nicephorus, Xenajam istum nondum baptismo initiatum, creatum esse Hierapolis Episcopum à Petro Gnapheo, Antiochiæ Episcopo: & Petrum, ubi tandem se Episcopatum viro nondum baptisato mandasse intellexit, dixisse, ut ferebatur, sufficere ei pro baptismo consecrationem.

Xenajas non baptizatus fit Episcopus.

2. Exacto igitur in hunc modum Flaviano, *Severus* ad Episcopatum Antiochiæ promovetur, homo hæreticus ἀκέφαλος, Dioscori & Eutychetis imitator, cui patria fuit Sozopolis, urbs Pisidiæ. Hic subjectos sibi Episcopos ad hæresin suam pertrahere vehementer satagebat, multos resistentes Ecclesiis expulit. Multi omninò consentire noluerunt, & aliqui fugâ sibi consuluerunt. Isauri etiam resipiscentes ob priorem errorem se ipsi condemnârunt, & Severo ejusque sectatoribus anathema denunciârunt. ut refert Euagrius, lib. 3. cap. 33. & Nicephorus, lib. 16. capitibus 29. & 30.

Nota diversitatem eventuum in persecutione.

3. Quin & *Cosmas*, Episcopus Epiphaniæ, Orontem fluvium tangentis, Euagrii patriæ, & *Severianus* Episcopus Arethusæ, urbis finitimæ, acceptis Severi de mutua communicatione literis graviter offensi, primùm se ab ejus communione segregârunt, deinde libellum abdicationis [βιβλίον καθαιρέσεως] ad eum, jam tum Episcopatum Antiochiæ administrantem, mittunt. Severus tamen in sede sua mansit usque ad mortem Imperatoris Anastasii. Auctor est Euagrius, lib. 3. cap. 34. ex quo eandem narrationem repetit Nicephorus Callisti, lib. 16. cap. 31.

4. In more positum erat, ut Episcopi, præsertim verò magnarum sedium, cùm in sede Episcopali collocati essent, scriberent de onere sibi imposito, & de ea fide quam confiterentur, literas ad alios Episcopos, quas appellabant literas συνοδικάς, *synodicas*, item ἐνθρονιστικάς, *inthronisticas*, quâ indigitatione denotantur, apud Euagrium lib. 4. cap. 4. & Niceph. lib. 17. cap. 2. Eæ literæ, si orthodoxam confessionem continerent, recipiebantur ab orthodoxis Episcopis ad quos missæ erant, & in fraternæ communionis testimonium rescribebant Episcopi ἀντισυνοδικά, id est, *reciproca synodica*, sive literas ἀμοιβαίας *amœbæas*, id est, responsorias, per quas veluti dextras dabant societatis. Sin autem doctrinam exhiberent à veritate alienam, rejiciebantur ab Episcopis Catholicis, & ab eis tantùm recipiebantur qui ejusdem erant sententiæ. Misit ejusmodi literas Severus Antiochenus ad omnes Patriarchas, recipiebantur autem tantùm Alexandriæ, aliis eas rejicientibus; propterea quòd in eis Severus anathema diceret Synodo Chalcedonensi, id quod etiam indies factitabat. ut referunt Euagrius & Nicephorus, locis modò indicatis.

Literæ synodicæ seu inthronisticæ. vide lib. 5. hujus operis, cap. 9. §. 9. & §. 10.

5. Mortuo igitur Anastasio Imperatore, cùm Justinus senior Imperio potiretur, & Johannes Cappadox Constantinopolitanæ præesset Ecclesiæ, habita est Constantinopoli synodus, præsidente Johanne, Patriarcha Constantinopolitano. ut patet ex quinta actione synodi postea sub Menna celebratæ; ubi exstat clericorum & monachorum Antiochiæ supplicatio, ad Johannem Patriarcham, & congregatam Synodum, contra Severum; & pronunciatio anathematis contra eundem Severum facta, tum à Patriarcha Johanne in cœtu populi, in sancta Ecclesia, tum à synodo illa sub Johanne habitâ, cui sententiæ per literas consenserunt Johannes Episcopus Hierosolymitanus, & qui sub eo erant Episcopi; item Epiphanius Episcopus Tyri, cum Episcopis qui erant sub illo, & Episcopi secundæ Syriæ. quorum omnium literæ inseruntur quintæ actioni synodi Mennæ. ubi etiam exstat Epiphanii, Patriarchæ Constantinopolitani, (qui Joanni successit) sententia synodica contra eundem Severum, quem anathemate percutit Epiphanius cum sancta synodo. Multa Severi crimina recensentur. 1. Quòd injustè vexato atque expulso Flaviano, Severus sedem Theopolitanam violenter & contra canones subripuisset. 2. Quòd esset hæreticus. 3. Quòd esset blasphemus & sycophanta contra sanctam Chalcedonensem synodum, & quòd per calumnias, quas contra istem synodum jactabat, omnibus sanctis synodis injuriam inferret, &c. Et contra eundem Severum iteratur anathematis sententia à Menna Patriarchâ, ejusque synodo; ut ibidem legere est.

Synodus Cp. sub Iohanne Patriarcha contra Severum. *Alia synodus Cp. sub Epiphanio, contra Severum.* *Severi crimina.* *Damnatur iterum Severus, à synodo Mennæ.*

6. Justinus

Pœna decreta ab Imperatore contra Severum.

6. Justinus Imperator, cùm intelligeret proscindi quotidiè à Severo Concilium Chalcedonense,& hinc etiam in Ecclesia multas nasci contentiones, populo in varias factiones diviso, mandatum dat Irenæo militiæ magistro, ut Severus Constantinopolin adduceretur, ut ibi rationem redderet eorum quæ fecerat contra Synodum,& convictus puniretur,& quidem, ut nonnulli referunt, abscissione linguæ. quod sciens Severus, & prævidens quid sibi immineret, clam fugit Alexandriam. Ordinatus est autem pro eo Episcopus Antiochiæ Paullus orthodoxus, suscipiens Chalcedonensem Synodum. Euagrius, lib.4.cap.4. Nicephorus, lib.17.cap.2. Liberatus, cap.19.

Severi fuga. Paulus Episcopus Antioch. orthodoxus.

CAPUT DECIMUM-SEPTIMUM.

De variis Severitarum sectis, ubi de Monophysitis, & de Tritheïtis: item de Iacobitis, & Armeniis, & Chazinzariis, & Maronitis: item de orthodoxis illis qui dicebantur Melchitæ.

Severitæ.

A Severo illo Antiochiæ Episcopo hæretico sequaces ejus *Severitæ* dicti sunt: qui postea in varias factiones divisi sunt: quinque enim diversas Severitarum sectas commemorat Nicephorus Callisti filius, lib.18.hist.Ecclesi.cap.49. atque omnes habere suos Episcopos, exceptis iis qui *Contobabditæ* dicebantur, à loco quodam nomine hoc sumto. de quibus ibi Nicephorus, *Episcopos* (inquit) *soli Contobabditæ non recipiunt.* Qui autem quintæ sectæ fuerunt, *Tritheïtæ* dicti sunt, eò quòd in sanctissima Trinitate tres substantias & naturas per omnia similes dicerent; quamvis tres Deitates, aut tres Deos, dicere omnino refugerent, sed unam assererent sanctam & consubstantialem Trinitatem, unam Deitatem, unum Deum: sic impiè & absurdissimè somniantes pluralitatem naturarum in una Deitate. qui autem Petri Fullonis & Severi hæresin sequuti sunt, appellati sunt etiam *Monophysitæ*, eò quod unam tantùm naturam in Christo Mediatore post incarnationem agnoscerent [Niceph.lib.18.cap.45.& 46.]

Contobabditæ. *Tritheïtæ.* *Monophysitæ.*

Johannes Philoponus hæreticus Tritheïta.

2. Hujus hæreseos insanus defensor exstitit, tempore Phocæ Imperatoris, *Iohannes Philoponus*, philosophus Alexandrinus, quem & hæreseos Tritheitarum ducem fuisse scribit Nicephorus Callisti, lib. 18. cap.46.& 47. Contra Philoponum ejusque errores scripserunt Leontius monachus, & Georgius Pisides diaconus, [Niceph. lib. 18.cap.48.] Contra Acephalos & Monophysitas scripserunt etiam Eulogius, Papa Alexandrinus, & Anastasius Sinaïtes, Antiochiæ antistes. qui contemporanei erant Gregorio Papæ Romano, hujus nominis primo. [Niceph. lib. 18. cap. 26. & c.45.]

Iacobus Zanzalus hæreticus; à quo Iacobitæ.

3. Eandem Theopaschitarum & Monophysitarum hæresin *Iacobus* quidam, cognomento *Zanzalus*, (genere Syrus, Philopono σύγχρονος, homo obscurus, qui propter suam tenuitatem cognominatus est Zanzalus) magnopere apud Syros propagare studuit, ejusque sectatores per multa dein secula *Iacobitæ* dicti sunt. [Niceph. lib.18.cap.52.] Johannes Damascenus de hæreticis scribens, quos vocat Ægyptios & Schematicos & Monophysitas; Horum (inquit) Principes fuerunt Theodosius Alexandrinus, à quo Theodosiani: & Jacobus Syrus, à quo Jacobitæ sunt nominati, conscii defensores & propugnatores: [Ἰάκωβος ὁ Σύρος, ἐξ οὗ Ἰακωβῖται καὶ Ὑπέρμαχοι:] Severus Antiochenorum pernicies: & qui frustra laborem suscepit, Johannes Tritheïtes [καὶ ὁ τὰ μάταια πονέσας Ἰωάννης ὁ Τριθεΐτης:] qui communis salutis mysterium negant. Hæc Damascenus, lib.de hæresibus.

Orthodoxi dicti Melchitæ.

4. Orthodoxi autem in Syria, qui rectæ fidei in synodo Chalcedonensi propositæ atque Imperatorum edictis defensæ omnibusque injunctæ adhæserunt, appellati sunt per contumeliam ab adversariis Jacobitis *Melchitæ*, ac si fidem ac religionem pro Regis placito profiterentur. Malca enim Syris regem significat. Impia fuit & importuna ea exprobratio: quasi verò aut ideò amplectendus sit error, quod Christiano Principi displiceat, aut repudianda veritas, quòd edictis Christianorum Principum defendatur, ejusq; professio omnibus imperetur? quin potius gratulandum Ecclesiæ, & gratiæ Deo agendæ sunt, de Principum pietate & sedulitate in defendenda & propugnanda orthodoxæ fidei veritate, per quàm pietatem & sedulitatem se exhibent nutricios Ecclesiæ Dei; sicut promisit Deus per Prophetam, Esai.49,23. hos Melchitas Brerevvodus, lib. Investig.cap.16. ait hodieq; censeri numerosissimam Christianorum in Oriente sectam, ejusdem prorsus fidei & religionis & communionis cum Græcis Constantinopolitanis, subjectos tamen non Constantinopolitano Patriarchæ, sed Patriarchæ Antiocheno qui Damasci residet, antiquâ illa Antiochia Syriæ jam in solitudinem ferè redactâ: sicut etiam refert Chytræus in oratione de statu Ecclesiarum. quamvis & Jacobitæ & Maronitæ suum quique Patriarcham appellent Antiochenum. Syri Maronitæ ad Libanum montem, olim Monothelitæ, nunc Latinæ Ecclesiæ conformes, referentibus Chytræo & Brerevvodo.

Eâdem calumniâ Catholicos olim iniquè gravabant Audiani, ut refert Epiphanius, hæres. 70.§.9.

Maronitæ.

Armeniorum secta.

5. Idem quoque Jacobus ille Zanzalus Armeniorum sectæ dux fuit, qui cum Monophysitarum erroribus multos quoque alios errores & hæreses hauserunt, adeò ut Armeniorum secta multarum hæresium sentina exstiterit. hujus sectæ portentosa quædam placita describit Niceph. Callisti, lib. 18. cap. 53. quamvis nonnulla eis tanquam hæretica imputet, quæ tamen in se sunt adiaphora, ut de azymo, & de vino mero in celebratione cœnæ Dominicæ. Alia tamen de eis commemorat prorsus abominanda. Nempe, quòd cum Ario aberrantes, dicant *Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam habentem, carnem animâ carentem assumsisse.* Cum Apollinari autem, *corpus Domini mentem non habere, eidemque divinam naturam sufficere, mentisque vim operatricem perficere.* Et cum aliis hæreticis, *Christum ea quæ carnis sunt, exhibuisse in speciem tantùm, spectri more; & unam tantùm in Christo esse naturam: & quod Petri Gnaphei accessionem ter-sancto hymno annexam valdè complectantur; & carmen hoc non sanctæ Trinitati, sed Unigenito Verbo Christo concini dicant: & quod Pascha Iudaico more celebrent, boves & oves, juxta ritum Iudaïcum, immolantes, & sanguine Agni ædium postes inungentes, agnum Iudaïcè sacrificantes, atque igni torrentes, atque de eo participantes: & quod crucem perinde atque hominem baptizent: & quod imagines etiam Patris & Spiritûs Sancti effigient.* Has & alias eorum absurditates narrat ibi Nicephorus.

Abusus rerum adiaphorarum. 6. Quin & illa ipsa, quæ in se adiaphora esse diximus, usurpantur ab illis obstinatâ quadam pravitate, *Nam* (ut ibi monet Nicephorus) *ipsi in re divina facienda azymo utuntur, & vinum adhibent aquâ non temperatum, unam eâ re in Christo naturam designantes*. Alium insuper Armeniorum sectæ Magistrum commemorat ibidem Nicephorus, nempe *Euchanium Montacunem*, qui eadem cum Jacobo docuit. Hæ Jacobitarum & Armeniorum sectæ in Oriente in hunc usque diem latissimè patent; ut monet David Chytræus in oratione quam habuit Rostochii, de statu Ecclesiarum sui temporis in Græcia, Asia, &c. anno Dom. 1569. quæ impressa est Francofurti, anno Dom. 1583. Item Eduardus Brerevvodus Anglus, libro investigationum, de diversis linguis ac religionibus, impresso Londini, anno Dom. 1622.

Euchanius Montacunes, hæreticus.

7. Commemorat autem Nicephorus Callisti quandam Armeniorum sejunctam à cæteris Armeniis factionem, nempe eorum qui *Chazizarii* seu *Chazinzarii* dicuntur. Propositis autem Armeniorum placitis & observationibus, lib. 18. cap. 53. subjungit Nicephorus statim ejusdem libri cap. 54. hæc verba de Chazinzariis, prout extant in Latina translatione Johannis Langi: *Maximè autem hæc retinent, qui apud eos* [Armenios] *Chazinzarii nominantur. factio autem non minima hæc dogmatis eorum est, Staurolatræ scilicet. Chazus namque crux ab iis dicitur: propterea quod crucem tantùm adorare & colere dicantur. qui sanè per omnia illis consentientes, re ejuscemodi maximè à sectis talibus, & Jacobitis imprimis, dissentire videntur. quin & isti non unam confusè naturam, sicut illi, in Christo esse opinantur, sed duas: quemadmodum & nos. Cæterùm aliam peregrinam impietatem perversam inducunt, quia duas personas in uno Christo esse, fabulantium more, nugantur: juxta anthropolatram Nestorium. Ita ut passionis tempore, alteram personam in cruce passam; alteram autem ab ea segregatam, seorsim stetisse, passionisque spectatricem fuisse dicant. Insuper alia quoque generis ejusdem, impietate omni referta deblaterant.* Hæc Nicephorus de Chazinzariis loco citato. ubi etiam de eorum jejunio quod Arziburi dicunt refert, initium ejus sumtum esse ab institutione cujusdam Sergii apud eos doctoris, ob canis obitum, qui Dæmone agitatus Sergio ministraverit. Cani autem nomen fuisse Arziburi, id est, mandator, Linguâ Armeniorum. hanc quidem illius jejunii veram fuisse originem asserit Nicephorus. quamvis fateatur ipsos Chazinzarios aliosque Armenios illud jejunium celebrantes aliam profiteri ejus originem & institutionem, & illam de cane nunquam cuiquam interroganti proferre.

Chazinzarii. *Staurolatræ.* *Nestoriani mox ad dicti.* *Eorum jejunium quod Arziburi dicunt.*

CAPUT DECIMUM-OCTAVUM.

De Aphthartodocitis, & eorum hæresi.

MOrtuo Imperatore Anastasio, Justinus senior ejus successor misit *Magistrianum*, qui *Severum* Antiochiæ Episcopum, secta Acephalum, Constantinopolim adduceret, ut puniretur, propter convicia quæ contra Chalcedonensem synodum assiduè jaciebat. Cum jam ab eodem Imperatore sede pulsus esset *Iulianus* Halicarnassæus Episcopus, eo quòd eandem Synodum rejiceret. Quod sciens *Severus*, & prævidens quid sibi immineret, clam nocte descendit Seleuciam, & navem conscendens, fugit Alexandriam, habens secum Julianum Episcop. Halicarnassæum. Gratissimè autem à Timotheo Alexandriæ Episcopo suscepti sunt Severus & Julianus. Haud ita multò post in illa Ecclesia Alexandrina, sub isto Timotheo, de corruptibili & incorruptibili quæstio mota est hoc modo; Percontatus est quidam monachus Severum, quid oporteret dicere, de corpore Domini nostri Jesu Christi, fueritne ante ipsius resurrectionem, & jam inde à conceptione corruptibile, an incorruptibile; *φθαρτὸν, ἢ ἄφθαρτον*. Respondit Severus, sanctos Patres corruptibile illud dixisse. hoc audientes quidam Alexandrinorum, cùm requisissent Julianum in alio loco sedentem, quid & ipse diceret de eadem quæstione, ille dixit; Sanctos Patres contraria dicere, affirmans corpus Christi esse incorruptibile, & in hunc modum argumentabatur pro sua, & contra Severi sententiam, ut refert Leontius: *εἰ μὴ γὰρ εἴπωμεν αὐτὸ ἄφθαρτον, ἀλλὰ φθαρτὸν, διαφορὰν εἰσάγομεν πρὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. διαφορᾶς δὲ εἰσαγομένης, δύο φύσεις εὑρίσκονται ἐν τῷ Χριστῷ. καὶ τί ἀνεδίρως μαχόμεθα τῇ συνόδῳ. id est*: Nam si non incorruptibile, sed corruptibile ipsum dixerimus; differentiam introducimus inter corpus & Verbum Dei: at verò, si differentia introducatur, duæ in Christo inveniuntur naturæ. Cur igitur tam importunè synodum [Chalcedonensem] oppugnamus? Hæc Julianus Halicarnassæus congruenter errori Monophysitarum, quo errore sublato, corruit ejus conclusio, fallaci subnixa fundamento. Verè enim & rectè in Synodo Chalcedonensi definitum est, *duas esse in Christo naturas, inconfusè unitas, salvâ utriusque naturæ proprietate; adeò ut unus idemque Christus & impassibilis sit secundùm Deitatem, & passibilis secundùm humanitatem.* Redeo autem ad historiam rei gestæ, prout eam memoriæ prodiderunt Liberatus, in breviario, cap. 19. & Leontius, lib. de sectis, actione quinta. Severus igitur & Julianus inter se, de hac quæstione, diffidentes, contendere pro sua quisque sententiâ, & libris rem prosequi non desinebant. Et venientes in multitudinem civitatis, Ecclesiam illam diviserunt: & alios quidem (ut scribit Liberatus) fecerunt *Corrupticolas* [*φθαρτολάτρας*] appellari: verùm incorruptibilitatis assertores, *Phantasiastas*. Hi sunt qui Johanni Damasceno, lib. de hæresibus, & Nicephoro, lib. 17. cap. 29. dicuntur *Ἀφθαρτοδοκῖται*, *Aphthartodocitæ*, id est, incorruptibilitatis opinioni adhærentes.

Severus & Iulianus Episcopus Halicarnassæus, hæretici, Alexandriam se conferunt. *Occasio dissidii inter Severum & Iulianum, de corruptibili & incorruptibili.* *Corrupticolæ.* *Phantasiastæ, qui Aphthartodocitæ dicti sunt.*

2. Hunc in modum duabus Eutychianæ sectæ factionibus inter se contendentibus, scissa est illa Ecclesia. Timotheus autem Alexandriæ Episcopus, magis sententiam Severi sequutus est, teste Liberato: Leontius tamen scribit Timotheum modò huic, modò illi consensum præbuisse. Defuncto autem Timotheo, alii *Theodosium* elegerunt ei successorem, alii *Gaianum*, qui fuit tunc Archiepiscopus ex parte assertorum incorruptibilitatis. unde divisa est tota civitas in *Gajanitas* & *Theodosianos*, id est, Phantasiastas & corrupticolas, ut refert Liberatus, cap. 20. *ὁ μὲν γὰρ Γαϊανὸς τῷ δόγματι ἠκολούθει Ἰουλιανοῦ, ὁ δὲ Θεοδόσιος τῷ δόγματι*

Timotheus Episcopus Alex. *Schisma.* *Gajanitæ Theodosiani.*

δόγματι Σεβήρου, ut loquitur Leontius, lib. de sectis, act. 5. *id est:* Nam Gajanus Juliani sententiam sectabatur; Theodosius autem sententiam Severi. Cùm tamen utrique, tum Gajanitæ, tum Theodosiani, Chalcedonensem Synodum rejicerent. ut patet ex Liberato, cap. 20. & Leontio, act. 5.

Aphthartodocitarum hæresis late serpsit.

3. Hæc origo est Aphthartodocitarum hæreseos, quâ (ut scribit Nicephorus, lib. 17. cap. 29.) multi mortales sunt correpti, non solùm ex eis qui honores & magistratus gesserunt, sed etiam Hierarchæ primarii, & monachi vitâ illustres, & ex sacerdotali ordine alii, atque adeò ipse etiam Imperator Justinianus. Hic Imperator orthodoxæ fidei & Synodi Chalcedonensis defensor, quintam œcumenicam synodum curavit celebrandam. Postea tamen (ut refert Euagrius sub finem lib. 4. & eum sequens Nicephorus, lib. 17. cap. 29.) Juliani & Gajani errore, de incorruptibilitate, seductus, Eutychium Episcopum Constantinopolitanum (qui quintæ Synodi præses exstiterat) errori huic Aphthartodocitarum resistentem sede expulit: atque edictum scripsit, ἐν ᾧ (ut Euagrii verbis utar) ἄφθαρτον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου κέκληκε, καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν ἀνεπίδεκτον, οὕτως λέγων τὸν κύριον πρὸ τοῦ πάθους φαγεῖν, ὥσπερ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφαγε, μηδεμίαν τροπὴν ἢ ἀλλοίωσιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐν μήτρᾳ διαπλάσεως, μηδὲ ἐν τοῖς ἑκουσίοις καὶ φυσικοῖς πάθεσι, μηδὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ παναγίου σώματος αὐτοῦ δεξαμένου. *id est:* in quo incorruptibile vocavit corpus Domini, & naturalium atque irreprehensibilium passionum & affectionum haudquaquam susceptivum: dicens Dominum eodem modo ante passionem comedisse, quo post resurrectionem comedit: & corpus ejus sanctissimum nullam conversionem aut mutationem, jam inde ab ejus formatione quæ in utero facta est, neque in affectionibus & passionibus voluntariis ac naturalibus, neque post resurrectionem, accepisse.

4. His opinionibus (ut ibidem narrat Euagrius, nempe lib. 4. cap. 38.) ut sacerdotes ubique assentirentur, compellere instituit Justinianus Imperator. At illi omnes se Anastasii Episcopi Antiocheni sententiam exspectare respondendo, primum illius conatum depulerunt. Hic est ille Anastasius è Sina monte, ubi studiis operam dederat, vocatus ad Episcopatum Antiochenum, qui ab educationis loco Anastasius Sinaïta appellatus est. Vir erat (sicut Euagrius lib. 4. cap. 39. & Niceph. lib. 17. cap. 30. & alii tradunt) in sacrarum literarum cognitione, & in moribus totâque vitæ ratione apprimè exquisitus & excellens. Eum si expugnaret Imperator, sperabat facile futurum, ut reliquos omnes everteret. Itaque Anastasium tanquam turrem munitissimam oppugnare omni machinarum genere aggressus est.

5. Verùm Anastasius (ut Euagrius & Nicephorus, locis proximè citatis, etiam commemorant) super firmam fidei petram consistens, sic divinâ quadam animi celsitudine elatus fuit, ut Justiniano per literas suas liberè & apertè contradiceret: tum perspicuè admodum, tum disertè ostendens, divinos Apostolos & sanctos Patres confessos esse, atque adeò tradidisse, corpus Domini internecioni obnoxium seu corruptibile esse, & affectionum, quæ sunt naturâ in animis impressæ, quæque reprehensione carent, particeps. [φθαρτὸν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἐν τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιαβλήτοις πάθεσιν] omniumque mentes confirmavit, & ad certamen pro veritate ineundum præparavit: atque in Ecclesia quotidie lectitavit illam Pauli vasis electionis sententiam, *Si quis vobis euangelizaverit, præter id quod accepistis, etiamsi angelus de Cœlo sit, anathema esto.* *Gal. 1, 8.* Cum autem audisset idem Anastasius Justinianum velle ipsum in exsilium mittere, scripsit ad Antiochenos suos orationem elegantem, eruditam & gravem, quâ eorum animos in fide confirmaret. Verùm Justinianus (ut iidem scriptores referunt) paullò pòst ex hac vitâ excessit. Neque divulgatus est ille exsilii libellus. Euagr. lib. 4. hist. Eccles. cap. 40. & Niceph. Callisti, lib. 17. capp. 30. & 31.

Aphthartodocitarum doctrina.

6. Leontius, lib. de sectis, actione 10. & Nicephorus, lib. 17. cap. 29. illam hæresin Aphthartodocitarum, eique oppositam veritatem quam Catholici defendebant, prolixius describunt. Leontius ait: Confitentur ergo Gajanitæ Deum Verbum ex Virgine naturam humanam assumsisse perfectè & verè; sed jam inde ab unione esse corpus incorruptibile dicunt. [ἀπὸ δὲ τῆς ἑνώσεως ἄφθαρτον ὁμολογοῦσιν εἶναι τὸ σῶμα.] Omnes enim malorum species Christum perpessum ajūt, qui & esuriverit, & sitiverit, & defatigatus fuerit: at non eodē ista quo nos modo passum. Ajunt enim nos quidem naturali necessitate [ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς] tum esurire, tum sitire: sed Christum hæc omnia sponte [ἑκουσίως] sustinuisse. Non enim, inquiunt, naturæ legibus serviebat, alioqui passiones istas fatebimur ei præter voluntatem accidisse [ἀκούσια τὰ πάθη,] quod est absurdum. Respondet Leontius, Catholicos fateri passiones & affectiones illas fuisse voluntarias; [ἑκούσια τὰ πάθη,] quia Christus sponte servivit naturæ legibus, [ἑκουσίως ἐδούλευσε τοῖς τῆς φύσεως νόμοις,] volensque concessit corpori, ut sua perpeteretur eodem modo, quo & nos patimur. [καὶ ἑκὼν εἴασε τοῦ σώματι, παθεῖν τὰ ἴδια τὸν αὐτὸν τρόπον, ὃν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν.] Et in hujus orthodoxæ responsionis confirmationem adducit testimonia orthodoxorum Patrum, Gregorii Nazianzeni, & Cyrilli, & Athanasii. Nicephorus etiam loco citato, ait; Aphthartodocitarum ista fuere verba: Nos quidem per necessitatem naturæ affectiones ejus, famem scilicet & sitim, & reliquas circumferimus: Christus verò, utpote qui sponte suâ passus sit, non itidem, atque nos, naturæ legibus subserviit. Adversus quæ verba pii homines retulerunt: Quamvis spontanea Christi passio fuerit, æquè tamen ac nos passum esse [ἐπίσης ἡμῖν ἔπαθε.] Quomodo verò posset quod qualicunque tandem modo pateretur, incorruptibile propriè, & non corruptibile, perinde atque de nobis ipsis loquimur [κατὰ δὴ τὸ ἡμέτερον] dici? &c.

Catholicorum doctrina. Vide lib. 5. cap. 29. §. 13. & lib. 6. cap. 5. §. 7.

Doctrina Aphthartodocitarum. Antithesis orthodoxorum.

7. Summa autem Catholicæ veritatis in hac controversia, hisce tribus distinctionibus comprehenditur. *Prima.* Dominus noster non suscepit ullam affectionem reprehensibilem, sed suscepit affectiones naturales reprehensione carentes. [πάθη ἀδιάβλητα.] *Distinctio 1.*

Secunda distinctio. Dominus noster eam corporis corruptibilitatem resurgendo exuit, quam ante mortem habebat, adeo ut prius quidem corpus habuerit corruptibile, & infirmitatibus irreprehensibilibus naturaliter obnoxium; post resurrectionem verò corpus ejus sit incorruptibile & talibus affectionibus minimè obnoxium. Itaque ante resurrectionem verè esurivit, verè sitivit [οὐ δοκήσει, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθείᾳ] & propter famem ac sitim comedit ac bibit: at post resurrectionem non famis aut sitis gratiâ comedit aut bibit; sed tantùm per œconomiam quandam, ut *2.*

 clarè

clarè ostenderet se eum ipsum esse, qui ex mortuis resurrexit.

Tertia dist. Corruptionis vocabulum duo significat: ejus enim nomine naturales istæ & irreprehensibiles carnis affectiones sive perpessiones intelligendæ veniunt, sitis scilicet, fames, fatigatio, & angor, & aliæ: ad quem modum corruptibile Domini corpus, utpote nobis consubstantiale [ὁμοούσιον] dixerunt Catholici; eas quippe perpessiones omnes voluntate sua Deum Verbum, propterea quod homo propriè & verè factus sit veréque passurus erat, suscepisse: atque hoc ipso modo Domini corpus incorruptibile dicere, juxta Juliani Halicarnassæi & Gaiani sententiam, summæ esse impietatis. Et hæc quidem una corruptio est. Est autem & alia, corporis scilicet in ea elementa, ex quibus compositum est, solutio, & carnis ipsius inquinatio: juxta quam significationem, & Catholici prędicârunt corpus Domini incorruptibile, quod inquinamentum nullum invadere & pertingere potuerit. Hanc distinctionem, in hunc modum retulit Nicephorus. Eadem apud Leontium, loco superiùs citato, legitur, his verbis; ὁμώνυμόν ἐστι τὸ τῆς φθορᾶς ὄνομα. λέγεται γὰρ φθορὰ ἡ παντελὴς διάλυσις τοῦ σώματος εἰς τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνετέθη. καὶ λέγεται φθορὰ, τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα πάθη, τουτέστι τὸ πεινῆν, καὶ διψεῖν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ὅταν οὖν εἴπῃ τις τῶν πατέρων, ὅτι οὐχ ὑπέμεινε φθορὰν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο λέγει, ὅτι οὐ διάμπαξ ἐλύθη. [non prorsus fuisse dissolutum.] Atque hanc esse Patrum mentem, docet ibi Leontius, argumento sumto à secunda distinctione, inquiens, ἐν πολλοῖς γὰρ περὶ τῆς ἀναστάσεως φθαρτὸν αὐτὸ λέγουσι, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, ἄφθαρτον. id quod etiam repetit Nicephorus, lib. 17. cap. 29.

Hypomnema de Justiniano Imperatore.

8. Refert quoque ibidem Nicephorus, Justinianum Imperatorem dogma ipsum non altiùs investigantem, sed vocabulum corruptibilitatis attendentem, non sustinuisse tale quidpiam de Christo audire, propter summum ipsius erga illum amorem & desiderium. Principem enim tanto in Christum pietatis ardore flagrâsse, quanto alius, eorum qui ante eum imperium obtinuerunt, nemo, ter-maximo illo Constantino semper excepto: itaque propter vehementem in Christum amorem, illius gratiâ multa etiam violenter fecisse. Hæc observatio monet necessariam esse scientiam quæ zelum dirigat: quia sæpe noxius est zelus citra scientiam. abjecto errore, in fide sanus mortuus est Justinianus, & ab Agathone Papa Rom. & à sexta œcumenica Synodo, piaque posteritate, piis Imperatoribus in pace Domini defunctis accensetur. Quod etiam annotat Nicephorus, lib. 17. cap. 31. Imò Agatho & Synodus Romana omnibus qui ante eum imperârunt, quoad fidei rectitudinem & pietatem, anteponunt piæ memoriæ Justinianum Augustum. ut legere est in quarta actione Sextæ Synodi œcumenicæ.

9. De hoc Theodosianorum & Gaïanitarum schismate, eorundemque communi hæresi scribit Isidorus Hispalensis Episcopus, lib. 8. Originum, cap. 5. in hæc verba: *Theodosiani & Gaianitæ appellati à Theodosio & Gaiano; qui temporibus Iustiniani Principis in Alexandria populi perversi electione uno die sunt ordinati Episcopi. Hi errores Eutychetis & Dioscori sequentes, Chalcedonense Concilium respuunt; ex duabus unam in Christo naturam asserunt. Quam Theodosiani corruptam; Gaianitæ incorruptam contendunt.* Hæc ille.

Eadem de verbo ad verbum legimus apud Rabanum Maurum, lib. 2. de institutione clericorum, cap. 58.

10. Vir doctissimus Richardus Crakanthorpius in suo Vigilio dormitante, cap. 20. falsam esse contendit illam Evagrii narrationem de Justiniani Imperatoris lapsu in hæresin Aphthartodocitarum.

CAPUT DECIMUM-NONUM.

De hæresi Agnoëtarum.

OLim Ariani negantes æqualitatem Filii cum Patre quoad ipsam divinam naturam, abutebantur, inter alia, his Scripturæ dictis, quibus Dominus noster nesciisse diem judicii, & in sapientia profecisse, & de sepulchro Lazari interrogâsse dicitur, Marc 13, 32. *De die autem illo & horâ nemo novit, neque Angeli qui sunt in cœlo, neque Filius, nisi Pater.* & Luc. cap. 2. vers. ultimo. *Iesus autem proficiebat sapientiâ, & staturâ, & gratiâ apud Deum & homines.* Joan. 11, 34. *Dixit Iesus: ubi posuistis ipsum?* hinc hæretici perperam colligebant, Christum diem judicii & multa alia penitus ignorâsse, etiam quà Deum Deique Filium. & inferebant eum propterea non posse esse ejusdem cum Patre substantiæ, quòd non esset æqualis Patri cognitione & sapientiâ.

Marc. 13, 32. Luc. 2, 52. Ioan. 11, 34. Arianismus.

Vindiciæ contra Arianos.

8. Orthodoxi Patres, ut hanc hæreticorum blasphemam calumniam repellerent, memorata Scripturæ dicta ab eorum corruptelis vindicârunt, hac adhibita distinctione; quòd *ista de Christo intelligenda sint secundùm humanam ejus naturam, quam assumsit ex Virgine, secundùm quam naturam consubstantialis est matri; non autem secundùm divinam ejus naturam: secundùm quam ab æterno est consubstantialis Patri, secundùm hanc enim Christum scire omnia quæ scit Pater: neque ad Divinitatis contumeliam transferenda esse ea, quæ de Christo secundùm assumtam humanam naturam verè & absque ulla Deitatis ignominiâ dicuntur.* Sic respondent Athanasius epist. ad Serapionem, contra eos, qui dicunt Filium esse creaturam, prope finem. Et oratione 4. contra Arianos. & Gregorius Theologus, oratione 36. quæ est 4. de Theologia, ad object. 10. & Cyrillus Alexandrinus, in Thesauro lib. 9. c. 4. & lib. 10. cap. 7. & orat. 2 de recta fide ad reginas, cap. 16. & 17. nec dissimilia habet Ambrosius, lib. 2. de fide cap. 4. Non abs re fuerit quædam ipsorum Patrum verba adscribere.

Athanas.

3. Athanasius, in fine epistolæ ad Serapionem, contra eos qui dicunt Filium esse creaturam; λέγων, οὐδὲ ὁ υἱὸς, ἀνθρωπίνως εἴρηκε. dicens, *neque Filius*, humanitùs loquutus est. Et caussa, cur ita loquutus sit, fuit idonea. quoniam enim *homo factus est*, ut scriptum est, hominum autem proprium est ignorare, quemadmodum & esurire, aliaque ejus generis, propterea & ignorantiam hominũ, tanquam homo factus, ostendit. Primò quidem, ut ostendat se corpus habere

ἀνθρωπίνως. Marc. 13, 32.

bere verè humanum; deinde verò, ut ignorantiam etiam hominum in corpore habens, ab omnibus liberatam & mundatam, perfectam atque sanctam sisteret Patri humanitatem. Quem igitur deinceps prætextum invenient Ariani? aut quibus commentis jam deinde obgannient? Deprehensi sunt non intelligere hanc sententiam, *Dominus creavit me.* Et ostensum est eos non percipere, quid sibi hoc velit: *de die illo nemo novit, neque angeli, neque Filius.* Nam sicuti dicens, *creavit me*, humanitatem significat, eo quòd homo factus sit & creatus; dicens autem, *ego & Pater unum sumus*: &, *qui me vidit, vidit & Patrem*: &, *ego in Patre, & Pater in me*; æternitatem & cum Patre consubstantiam [τὸ πρὸς τὸν πατέρα ὁμοούσιον] significat. Ita quoque quando ait; *Nullus novit, neque Filius*, iterum ut homo loquitur: hominum enim proprium est ignorare. Quando autem ait, *Nullus novit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater*, multo magis novit res creatas. Itaque discipuli, in Euangelio Joannis, dixerunt Domino, *Nunc scimus quòd noveris omnia.* Ex quibus liquet, nihil esse quòd ignoret. Cùm Verbum ipse sit, per quem omnia facta sunt. In his autem omnibus (seu rerum universitate) cùm dies etiam ille comprehendatur, omnino per ipsum fiet. Etiamsi Ariani decies millies suâ inscitiâ rumpantur. Hæc ibi.

Prov 8, 22. græc.

Ioan. 1. & 14.

Marc. 13, 32.

Matth. 11, 27.

4. Idem Athanasius, orat. 4. contra Arianos; Audiant (inquit) in Divinitate ignorantiam non esse, sed id proprium esse carnis. ——— Cuivis igitur manifestum est ignorationem ad carnem pertinere, ipsum autem Verbum, quatenus Verbum est, omnia etiam antequam fiant, præcognoscere. Non enim ideo, quia homo factus est, desiit esse Deus: neque quia Deus subsistit, abducit se ab eo quod humanum est. absit! ——— Omnia propter nos sustinuit, ut nostram ignorationem bajulans, donaret nobis cognitionem veri sui ipsius Patris. ——— Si igitur, ut sæpius dictum est, Verbum homo non est factum, agnoscamus has voces contra nos esse, quòd acceperit, quòd gloriâ indiguerit, quòd ignoraverit. ——— Sed tamen cur ita sermonem temperârit, ne Filium quidem hoc cognitum habere, cum hoc omnium optimè cognosceret, ne id quidem infidelibus obscurum arbitror, eum hîc per carnem hominis more, & ex persona hominis loquutum esse. Neq; est ut aliquid detrimenti Verbo Dei accidisse putes, cùm ignoratio ista ad humanam naturam, cui id peculiare est, sollummodo pertineat. Ut hoc ipsum eleganter deprehendas si, quo tempore id Dominus loquutus est, cum bona conscientia expendas. Non enim in creando cœlo, neque antequam homo fieret, sed cùm Verbum caro factum esset, hoc sermone usus est: atque ideo quicquid post hominem sumtum humanitus loquitur, ea omnia par est humanitati adscribi. ——— δῆλόν ἐστιν ὅτι καὶ τὴν τοῦ παντὸς τέλους ὥραν, ὡς μὲν λόγος, γινώσκει· ὡς δὲ ἄνθρωπος, ἀγνοεῖ. ἀνθρώπου γὰρ ἴδιον τὸ ἀγνοεῖν, καὶ μάλιστα ταῦτα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας ἴδιον τοῦ σωτῆρος· ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ ἐπαισχύνετο διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν εἰπεῖν, οὐκ οἶδα. ἵνα δείξῃ ὅτι εἰδὼς ὡς θεὸς, ἀγνοεῖ σαρκικῶς· οὐκ εἴρηκε γ' οὖν, οὐδὲ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα μὴ ἡ θεότης ἀγνοοῦσα φαίνηται· ἀλλὰ ἁπλῶς οὐδὲ ὁ υἱὸς, ἵνα τοῦ ἐξ ἀνθρώπων γενομένου υἱοῦ ἡ ἄγνοια ᾖ. διὰ τοῦτο, &c. *id est*: Clarum est quod universi finis horā, quatenus Verbū est, cognoscit, at quatenus homo ignorat.

ὡς ἄνθρωπος ἀγνοεῖ.

εἰδὼς ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖ σαρκικῶς.

Hominis enim proprium est ignorare, ac præcipuè ea quæ sunt istius generis, & in eo ipso proprium quiddam est benevolentiæ Servatoris nostri erga nos homines. Siquidem homo factus non erubuit propter carnem ignorantem dicere, non scio: ut ostendat quòd sciens qua Deus, ignoret carnaliter. Quapropter non dictum est ab eo, ne Filius quidem Dei, ne Divinitas ignorare videretur, sed simpliciter, ne Filius: ut Filii ex hominibus nati ista sit ignorantia. Atque ea de causa cum de Angelis loquitur, non addidit altiorem gradum, ut diceret, neque Spiritus Sanctus. ——— eaque res argumento est, eum humanitus [ἀνθρωπίνως] istic loqui, cum ait: *Ne Filius quidem novit.* ——— & quia carnem induerat ignorationi obnoxiam, carnaliter loquutus est, se nescium esse. ——— Siquidem carne non noverat, quamvis ut Deus, illam ipsam horam bene cognitam haberet. οὐκ οἶδε γὰρ σαρκί. καίπερ ὡς Λόγος γινώσκων. ——— rectè tunc dixit, *neque Filius*, propter corpus, ut ostendat se ut hominem ignorare; quia hominum proprium est ignorare. καλῶς εἶπε τότε, οὐδὲ ὁ υἱὸς, διὰ τὸ σῶμα· ἵνα δείξῃ ὅτι ὡς ἄνθρωπος οὐκ οἶδεν. ἀνθρώπων γὰρ ἴδιον, τὸ ἀγνοεῖν. ——— Nam sicuti ut homo cum hominibus esurit, & sitit, & patitur, ita cum hominibus, ut homo, non novit. Cæterùm quatenus in Patre divinitus exsistit, ut Verbum & Sapientia, novit, & nihil est quod non sciat. [οὕτως μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ οἶδε, θεικῶς δὲ ὢν ἐν τῷ πατρὶ, ὡς Λόγος καὶ Σοφία, οἶδε. καὶ οὐδέν ἐστιν ὃ ἀγνοεῖ.] ——— De die verò & horâ, non voluit divinè dicere, se scire; sed carnaliter propter carnem ignorantem, sicut suprà dixi, dixit se nescire [περὶ δὲ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας οὐκ ἠθέλησε θεικῶς εἰπεῖν ὅτι οἶδα, ἀλλὰ σαρκικῶς διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν, κατὰ προεῖπον, εἶπεν ὅτι οὐκ οἶδα.] ut non amplius interrogarent ipsum: & insuper, ne vel non revelans tristitiâ eos afficeret; aut revelans contra ipsorum nostrûmque omnium utilitatem id faceret. Quod enim fecerit [ὃ γὰρ ἂν ποιῇ,] hoc omnino pro nobis est. Quandoquidem & propter nos Verbum caro factum est. Propter nos igitur dixit etiam, ne Filium quidē id scire. Et neq; mentitus est hoc dicens; humanè enim dixit, ut homo, *non novi.* [καὶ οὐκ ἐψεύσατο τοῦτο εἰρηκώς, ἀνθρωπίνως γὰρ εἶπεν, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ οἶδα.] Neque permisit discipulis ipsum urgere; Eo enim quòd dicebat, *non novi*, & impedivit illorum ulteriorem interrogationem. ——— Utile est vobis tum de angelis, tum de Filio istiusmodi negationem scientiæ audire, idque propter eos qui alioqui postmodum suboriri possent, ne dæmonibus Angelorū figuram assumentibus & de consummatione seculi inceptantibus loqui, ullam fidem habeatis, utpote earum rerum ignaris. Atque si Antichristus transformatâ specie asserat se Christum esse, & de futura consummatione instituat loqui, ad seducendum audientes; vos contra, hanc habentes ex me vocem, quod *neque Filius*, omnem illi fidem abrogetis. Est & alia ratio, cur inutile sit finem, aut finis diem præsciri, ne si is maturè prænoscatur, tempora intermedia neglectim habeantur, & comperendinationibus utantur usque in dies fini conterminos. ——— Non igitur Verbum, quatenus Verbum, proficiebat; quippe perfectum ex perfecto Patre, nulliusque rei egens, sed alios ad proficiendum evehens. Cæterùm etiam hîc humano more dicitur proficere; eo quòd hominum sit proficere. Nam & Euangelista

Vide cap. 20. §. 20. & §. 21. & §. 22.

De Christi profectu. Luc. 2. ult.

Ista accuratè cautéque verbis istis usus, profectum associavit staturam seu magnitudinem ætate comparatam. Verbum autem Deus quantitate non mensuratur, sed corporum sunt quantitates [ἡλικίαι:] corporis igitur est profectus, ipso enim proficiente, profecit in ipso & manifestatio [ἡ φανέρωσις] Deitatis eis qui eum videbant. quanto autem magis Deitas revelabatur, tanto magis gratia crescebat, ut homini apud omnes homines. ——— κατ' ὀλίγον τοῦ σώματος αὐξανομένου, καὶ τοῦ Λόγου φανερουμένου ἑαυτὸν ἑαυτῷ, ὁμολογεῖται, &c. *id est*: corpore paullatim adolescente, & Verbo seipsum sibi ipsi manifestante, factum est deinde, ut agnosceretur pro Filio Dei, primùm quidem à Petro, postea etiam ab omnibus.——— Judæi, tum prisci, tum neoterici isti, ultrò oculos suos conniventer claudunt, ne videant illud, proficere in sapientiâ, non esse ipsam Sapientiam proficere, sed humanitatem potiùs in Sapientia progressus facere. Etenim Jesus profecit in sapientia, & gratiâ. quod si disertè, id quod verum est, dicendum, ipse in seipso profecit, [αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ προέκοπτε,] nam sapientia ædificavit sibi domum, & in ipsa domum proficere fecit. ——— Verbum homo factum est, & veram carnem gestavit, & quemadmodum diximus, eum carne passum esse, carne esurisse, & carne fatigatum esse: sic & convenienter dici poterit, quòd carne profecerit [οὕτως καὶ εἰκότως ἂν λέγοιτο, ὅτι σαρκὶ προέκοπτεν.] Non enim segregato Verbo abjunctoque à corpore, profectus iste, qualis is est de quo loquimur, obvenit. In ipso enim erat caro ea quæ proficiebat, & ipsius dicitur quod in carne ejus contingebat. ———Ideóque ut prolocutus sum, non Sapientia quatenus ipse Sapientia est, progressus fecit, sed humanitas in Sapientia profecit, [ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῇ σοφίᾳ προέκοπτεν] transscendens paullatim humanam naturam, deificata nimirum & organum Sapientiæ facta, ut per eam suam energiam exerceret, sapientiaque inde eluceret, omnibusque innotesceret: ac proinde nequaquam locutus est, Verbum, quod Filius Dei est, profecit, sed Jesus, quo nomine Dominus jam homo factus, nuncupatus fuit, ut sit humanæ naturæ istiusmodi profectus, [ὡς εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν προκοπήν] quemadmodum superiùs admonuimus. Igitur, quemadmodum proficiente carne, ipse dicitur proficere, idque ob proprietatem ejus cum corpore: ita quoque ea, quæ circa mortem obtigerunt, ut conturbari, lachrymari, eodem sensu accipienda sunt. [χρὴ λαμβάνειν τῇ αὐτῇ διανοίᾳ.] Si homo merus est, qui ista loquitur (*transeat à me calix iste*, &c.) lachrymetur & horreat mortem, ut homo: sin autem Verbum est in carne (nam eadem dicere non debemus gravari) quî potuit Deus timere? aut unde mortem timeret, cùm ipse vita esset, aliosque è morte liberaret? ——— verùm ista quæ exprobratis, non propria sunt naturæ Verbi, in quantum Verbum est, sed eatenus ejus sunt, quatenus Verbum in carne erat, quæ istiusmodi affectus patiebatur. ———Sive igitur ploravit & conturbatus est, non erat Verbum, qua Verbum est, qui plorabat & conturbabatur; sed carnis hoc erat propriũ: sive preces fudit ut calix transiret, non erat Deitas quæ metuebat, sed humanitatis propria etiam hæc passio, &c. Hæc Athanasius, oratione quartâ contra Arianos, post orationis illius medium.

Se ipsum sibi ipsi manifestabat.

Αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ προέκοπτε.

Proficiente carne, ipse dicitur proficere.

Matth. 26, 39.

Summa doctrinæ Athanasii

5. Ex his Athanasii verbis evidenter colligitur, hanc fuisse Athanasii mentem: 1. *Quòd Christus Iesus non solùm in corpore suo mystico, id est, in Ecclesia, sive in hominibus Christianis nescierit; sed etiam cum hominibus, ut homo ipse secundum propriam suam & singularem humanam naturam, quæ Deitati hypostaticè unita est, & quam ex hominibus assumpsit in unitatem personæ Verbi: quòd, inquam, secundùm eam ipse Christus nesciverit diem & horam judicii ultimi, & in sapientia profecerit. 2. Quando Christus dixit, se nescire diem illum & horam illam, eum nihil falsi dixisse; sed verè, sicut dixerat, nescivisse eum diem: nempe qua homo erat. 3. Æquè propriè, & citra omnem absurditatem convenire Christo secundùm humanam naturam ignorantiam seu nescientiam ultimi judicii, atque ei conveniunt fames, sitis, passibilitas, conturbatio, lachrymatio*, &c. *Quamvis secundùm divinam naturam omnia ab æterno habeat penitissimè perspecta.* Hæc de sententia Athanasii.

de Christi nescientia & profectu.

6. *Hinc itaque* (ait Hilarius, paullò post initium libri noni de Trinitate) *fallendi simplices atque ignorantes hæreticis occasio est, ut quæ ab eo secundùm hominẽ dicta sunt, dicta esse secundùm naturã Divinæ infirmitatem mentiantur.* Item in fine ejusdem libri noni de Trinitate; *Non ergo* (inquit) *quia nescire se diem & momentum Filius dicit, nescire credendus est, sicuti cum secundùm hominem aut flet, aut dormit, aut tristis est, Deus obnoxius esse aut lachrymis, aut somno, aut timori, est confitendus; sed salvâ unigeniti in se veritate, secundùm carnis infirmitatem, fletum, somnum, inediam, sitim, lassitudinem, metum pati necesse est, & secundùm hominis naturam, diei atque horæ professus est inscitiam.* Hæc Hilarius, Pictavorum Episcopus.

Hilar. Fraus hæreticorum.

Secundùm hominis naturam diei atque horæ professus est inscitiam.

7. In eundem sensum, ad eandem Arianorum objectionem respondit Gregorius Nazianzenus, cognomento Theologus, oratione 36. quæ est quarta de Theologia, ad objectionem decimam: Decimo (inquit) loco, ignorantiam ponunt, quódque *extremum diem atque horam nemo cognoscat, ac ne Filius quidem ipse, sed solus Pater.* At quî fieri potest, ut sapientia quicquam eorum quæ sunt ignoret, ille, inquam, seculorum factor, &c? ——— Eccui igitur dubium esse potest, quin horam quidem ut Deus cognitam habeat, ignorare autem dicat ut homo, [ὅτι γινώσκει μὲν ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖν δέ φησιν ὡς ἄνθρωπος] si quis id quod apparet, distinguat ab eo quod mente perspicitur? Nam quia absolutè hoc loco ac sine relatione Filii nomen ponitur, nec adjungitur cujus: idcirco nobis hinc ansa porrigitur ita existimandi; ut ignorantiam hanc sensu maximè pio interpretemur, eamq; humanitati, non Divinitati [τῷ ἀνθρωπίνῳ, μὴ τῷ θείῳ] adscribamus. Siquidem hæc ratio adversariis satisfaciat, hic pedem figemus: nec quicquam ampliùs à nobis inquiratur. Sin secus, hoc secundum adjicimus, quòd quemadmodum singula alia; ita rerum quoque maximarum cognitio ad causam referatur, honore Genitoris. Quin ne exiguum quidem mihi intellecturus videtur, qui sic legerit, ut nostræ memoriæ vir quidam literarum studiosus; nempe Filium non aliter diem illum vel horam nosse, quàm ut Pater. Quid enim hinc colligitur? Quoniam Pater cognoscit, ideo etiam Filius: tanquam videlicet nemo hoc cognoscere ac percipere queat, præter principem illam naturam. [ὡς δῆλον ὅτι μηδενὶ γνωστὸν τοῦτο μηδὲ ληπτὸν, πλὴν τῆς πρώτης φύσεως.] Hæc Gregorius Theologus. Cujus sententia evidentissimè hæc est; Non aliter

Nazianz.

γινώσκει μὲν ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖν δὲ φησιν ὡς ἄνθρωπος.

Non aliter sciebat diem illum nisi secundum Deitatem,

Hæc est sententia Gregorii Nazianzeni.

aliter Christo illa loquenti tunc cognitum fuisse diem ultimum & horam extremi judicii, seu non secundùm aliam naturam, quam sicut Pater, seu secundùm eam naturam, secundùm quam diem illum & horam illam novit Pater, id est, non nisi secundùm Deitatem; quam Gregorius vocat primam seu principem naturam.

Ambros. 8. Ambrosius Episcopus Mediolanensis eandem responsionem adfert, lib. 5. de fide cap. 7. ita timidè tamen, ut aliam investiget: quamvis hanc, quæ ab Athanasio & Gregorio allata est, referat, & non refellat. Imò ipse Ambrosius ejusdem operis *de fide*, lib. 2. cap. 4. circa medium; Consideremus (inquit) quia nobis prodest bene credere, mihi enim prodest scire, quia propter me Christus suscepit meas infirmitates, mei corporis subiit passiones, pro me peccatum, hoc est, pro omni homine, pro me maledictum factus est, pro me, atque in me subditus atque subjectus; pro me agnus, pro me vitis, pro me lapis, pro me servus, pro me filius ancillæ, *Pro me nesciens secundùm carnem.* pro me diem judicii ignorans, pro me nesciens diem aut horam; Nam quomodo posset diem nescire, qui dies fecit & tempora? quomodo posset diem ignorare judicii, qui & horam judicii futuri expressit & caussam? factus ergo maledictum, non secundùm Divinitatem, sed secundùm carnem. Idem quoque lib. de incarnationis Dominicæ mysterio cap. 7. quomodo proficiebat Sapientia Dei? doceat te ordo verborum. Profectus est ætatis, & profectus sapientiæ, sed humanæ est. Ideò ætatem ante præmisit, ut secundùm hominem crederes dictum: ætas enim non Divinitatis, sed corporis est. Ergo *Proficiebat sapientia hominis.* si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientiâ hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia à sensu sapientia. Jesus autem proficiebat ætate & sapientiâ. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo & ipse susceptus est: si divinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod divinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non utique divinum. Sensus igitur proficiebat humanus; sensum ergo suscepit humanum. Et ut sciamus quia secundùm hominem loquebatur, præmisit dicens: *Puer autem crescebat & confortabatur, & implebatur sapientiâ, & gratia Dei erat cum illo. Et puer*, nostræ nomen ætatis est: nec *confortari* virtus poterat Dei, nec *crescere* Deus nec altitudo sapientiæ Dei, plenitudo divinitatis *impleri*. Quæ igitur implebatur, erat non Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur. *Ephes. 4, 10.* Qui ut omnia impleret, descendit? per quem autem sensum Esaias dixit, Patrem puer nesciebat *Esai. 8, 4.* aut matrem? Scriptum est enim: *Priusquam sciat puer Patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samariæ.* Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam utique imprudentiam quod adhuc non didicit, ignorat. Hæc Ambrosius, Gregorio Theologo σύγχρονος. Idem etiam Ambrosius in caput 17. Euangelii Lucæ, palàm amplectitur Athanasii distinctionem, dicens, eundem Filium, novisse temporum finem, non per naturam hominis, sed per naturam Dei. Simili- *Chrysostomus.* ter ad eandem quæstionem respondet Chrysostomus, [tom. 5. serm. 117. pag 755. edit. Savil.] ἀγνοεῖ τοίνυν κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ γινώσκων τὰ πάντα κατὰ τὴν δύναμιν τῆς Θεότητος. id est; Ignorat igitur secundùm habitum humanitatis, qui omnia scit secundùm potentiam Deitatis.

9. *Cyrillus* Alexandrinus, ad eandem Aria- *Cyrillus Alex.* norum objectionem, in eundem modum respondet, lib. 9. Thesauri, cap. 4. Sed quomodo, inquiunt, ejusdem cum Patre Filius erit substantiæ? cum fateatur, nescire se diem ultimum, Patrem autem scire. Magna enim hinc naturæ Filii ad naturam Patris differentia emergit. Mirum est, quòd per ipsum universa, tempora quoque ac secula facta esse fateamini, deinde quasi obliti, unum ab eo ignorari diem contenditis. Quomodo enim ignorare poterit ea, quæ ipse fecit? ——— Inconveniens est, *Regula.* Deitati ejus accommodare illa, quæ ipse ut homo protulit: quod certè nemo facit, qui dispensationis suscipit modum. Nam si homo factus non sit, cuncta ut Deus loquatur: sin autem factus est homo, concedatur ut more hominum etiam loquatur. Nec enim ulla propter dispensationem incarnationis Deitati potest fieri injuria, si piè cuncta intelliguntur: Quod à Paulo dictum sic est, *Captivantes omnem intel-* *2. Cor. 10, 5.* *lectum in obedientiam Christi.* Ut ergo proprium hominis est futura ignorare: sic Verbi Dei, in quantum Verbum est, ut omnium quæ per ipsum facta sunt, & principia & ultimos terminos cognoscat. ——— Non oportet igitur propter hanc vocem ignorationem Dei Verbo inurere; sed potiùs misericordiam ejus admirari, quòd non recusaverit propter nos ad tantam humilitatem descendere, ut omnia nostra, & ipsam etiam ignorantiam humanam, *Ignorantiam humanam suscepit.* susciperet. ——— Filium etiam ignorare ait, de seipso ut homine loquens, nec sibi derogans ut Deo: scit enim ut Deus, quod ut homo *Scit ut Deus, quod ut homo ignorat.* ignorat. idcirco non addidit, quòd Spiritus Sanctus etiam ignoraret. *Spiritus* enim *omnia scit, ipsa etiam profunda Dei*, ut scribitur. Quod si Spiritus Sanctus non ignorat, qui à Filio accipit; *1. Cor. 2, 10.* (*ille namque*, inquit, *de meo accipiet*) quomodo *Ioan. 16, 14.* Filius ignorabit, qui omnia scientis Spiritus est largitor? ——— sed ignorat videlicet, ut homo, quod ut Deus optimè novit. ——— Patet, *Ignorat ut homo, quod ut Deus optimè novit.* quia ipse ut Deus scit, ignorat autem in quantum servi formam assumsit. ——— Sicut ergo voluit, tanquam homo fame ac siti cæterisq; hujusmodi laborare, sic etiam ut homo diem illum ignorat. Aliquando enim, ut Deus, aliquando ut homo loquitur, ut & Deum & hominem verum se ostendat. ——— diem illum & horam & ignorat & scit, alterum ut homo; alterum ut Deus. ——— Similiter igitur diem & horam adventûs sui, in quantum Verbum & Sapientia Dei est, non ignorat: sed ne dolorem teneris adhuc discipulis faceret, desiderantibus illud scire, verè se dixit ut *Verè se dixit ut hominem ignorare.* hominem ignorare: infirmitates enim nostras omnes accepit. hac de caussa ignorasse se dixit. ——— Cum verè ab eo dicatur, ut ab homine. *Fratribus similis. Heb. 2, 17.* *fratribus enim in omnibus similis fuit*, secundùm Paulum. hæc ibi. Item lib. 10. ejusdem Thesauri, cap. 7. Unus profectò Dominus Jesus Christus est, & non duo, & unus hypostaticè atque personaliter in duabus naturis. Deus enim hominem assumsit atque induit, & ideò Verbum dicitur caro factum esse. Cur igitur omnia, quæ homini sine peccato conveniunt, etiam Verbo non attribuitis? præsertim cùm hinc nulla in re Deitati Verbi derogetur. Quoniam igitur carni proficere proprium est, dicas eum ut hominem profe-

Ut homo profecit. cisse: sibi enim attribuit quæ carnis sunt. sic enim mortem etiam perpessum prædicamus, neque ut Deum, sed ut hominem id perpessum credimus. ——— Undique igitur patet, non Sapientiam ipsam, in quantum est Sapientia, sed humanam naturam in sapientia profecisse. Paullatim enim natura nostra manifestabatur, sicut instrumentum esse Deitatis, quæ habitavit in ipsa: ideo non dicit Verbum Dei profecisse, sed Jesum: ne scilicet Verbum proficere videretur, sed humana natura quæ profectus susceptibilis est. Sic igitur quæ de Christo scribuntur, intelligenda sunt, ut nec quæ Deitati conveniunt, humanitati ejus attribuantur: nec quæ humanitatis propria sunt, ad Deitatem ipsius distorqueantur. Hæc Cyrillus, locis citatis, ex interpretatione latina Georgii Trapezuntii.

Regula.

10. Idem Cyrillus ait, lib. 2. ad religiosissimas reginas, cap. 16. qui exstat in prima parte Concilii Ephesini; Illud verò, *Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, plenus sapientiâ; & gratia Dei erat in illo.* & infrà; *Iesus proficiebat staturâ, & sapientiâ, & gratiâ apud Deum & homines.* Dominum nostrum Jesum Christum unum esse affirmantes, & eidem tribuentes tum humana, tum etiam ea quæ Deum decent, [καὶ αὐτοῦ προσνέμοντες τά τε ἀνθρώπινα καὶ θεοπρεπῆ,] exinanitionis quidē mensuris verè convenire asserimus, [τοῖς μὲν τῆς κενώσεως μέτροις πρέπειν ἀληθῶς διαβεβαιούμεθα] tum corporalis incrementi susceptionem, atq; etiam accessionē roboris, consoliditatis paullatim corporis partibus; tū hoc ipsum etiam, quod sapientia impleri prædicatur, quandoquidem unà cū incremento quod corporis staturæ congruebat, sapientia quæ in eo erat, magis magisq; sese ostendebat. Ubi enim humiliatio, in quam ultro se demisit, si, quæ humana sunt, repudiaret? [ποῦ γὰρ ἡ ταπείνωσις, ἣν ὑπέμεινεν ἑκών, εἰ παραιτοῖτο τὰ ἀνθρώπινα;] ——— Cùm igitur audis, *puer autem crescebat, & roborabatur spiritu, & implebatur sapientiâ,* dispensationis cum carne mysterium in causæ patrocinium assume, [δέχου πρὸς ἀπολογίαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας μυστήριον.] ——— Nihil proinde absurdi aut à ratione alienum, asseritur, [τὸ ἀπεικὸς οὐδέν] dum gratiam habere, vel gratiâ apud Deum & homines proficere asseritur. Et cap. 17. ejusdem libri; proponit hanc Nestorianorum objectionem adversus orthodoxos dicentes, Deum Verbum incarnatum unum esse Christum; quomodo igitur (inquiebant Nestoriani) ignoravit consummationis diem? Quibus respondet Cyrillus; ignorationem quorundam in Deo arcanorum neque esse inusitatam, neque indecoram creaturæ, [τῇ κτίσει.] Atque si Filius, quatenus homo factus, *paululum ab Angelis minoratus* dicitur, non mirum esse, si simul cum Angelis nescire dicatur illud in Deo arcanum, etiamsi quà Deus nôrit omnia. Et infert hanc conclusionem, οὐκοῦν κἂν ἀγνοεῖν ἀνθρωπίνως λέγηται, ἀλλ' οἶδεν θεϊκῶς. *id est*, quamvis igitur dicatur nescire ut homo, attamen scivit ut Deus. Et hoc ipsum illustrat ex historia de Lazaro, de quo Judæos interrogans, *ubi posuistis eum?* ostendit fas sibi esse nescire secundùm humanitatem, [ὡς ἐξὸν αὐτοῦ μὴ εἰδέναι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον,] & tamen eundem Lazarum ex mortuis resuscitans operationem exercuit divinam, [ἐνήργηκε θεϊκῶς.] Et monet in his aliisque Scripturæ de Christo dictis exponendis servandam

Luc. 2, 40. & vers. 52.

Objectio Nestorianorum.

Responsio Cyrilli.

Ebr. 2, 7.

Distinctio.

Joan. 11, 34.

esse hanc regulam, ut humana tribuamus dispensationi incarnationis; divina autem unigenito Dei Verbo, qui homo nostri similis factus est. ἀπονέμοντες τοίνυν τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίᾳ, τὰ ἀνθρώπινα, τηρήσωμεν εὐσεβῶς, καὶ καθ' ἡμᾶς γεγονότι, τῷ ἐκ Θεοῦ φύντι λόγῳ τὰ θεοπρεπῆ. Hæc Cyrillus Alexandrinus.

Regula.

11. *Proclus* Episcopus Constantinopolitanus, [Flaviani prædecessor] in sua ad Armenios epistola, ait: αὐτός ἐστιν ὁ εἷς καὶ μόνος υἱός, ὁ πρὶν ἢ τὸν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ὢν· καὶ ἐπ' ἐσχάτων προκόψας σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ κατὰ σάρκα. ἔχει γὰρ ἀεὶ ἡ θεότης αὐτοῦ τὸ τέλειον. *id est*: Ipse est unus ille & solus Filius, *qui est priusquam Abraham existeret*: & in novissimis sapientiâ & ætate profecit secundùm carnem: nam Deitas ejus semper habet perfectionem. Sic etiam Titus Episcopus Bostrensis, in suo Commentario in Euangelium Lucæ, exponens illa Euangelistæ verba, de Christi profectu, Luc. 2. versib. 40. & 52. monet profectum illum pertinere ad carnem à Deo Verbo assumtam, quæ proficiebat, & in qua magis ac magis effulgebat splendor Deitatis.

Proclus.

Titus Bostrensis.

12. Sciendum autem profectum illum Christi manifestativum, ex Patrum illorum mente, quoad naturam Christi humanam fuisse verum ac propriè dictum profectum, vel saltem conjunctum cum vero & propriè dicto profectu in sapientia, sicut vera propriéque dicta erat fames, sitis, mors, quæ non in speciem duntaxat, & secundùm intuentium opinionem, sed verè ac realiter pertulit Christus secundùm humanitatem. Nam mera manifestatio aliis facta illius, quod jam ante in Christo erat, convenit ei etiam secundùm divinam naturam; neque talis manifestationis incrementa, respectu rei manifestatæ, sunt propria carni: nam & ipsa Deitas & SS. Trinitas per quosdam revelationis gradus manifestatur. non tamen Deitas dici potest proficere in sapientia; non enim id quod revelatur, sed id cui aliquid magis magisque revelatur, proficit in sapientia. Hanc fuisse antiquorum illorum Patrum mentem, liquet ex eorum verbis suprà citatis. Vide inferius cap. 20. §. 11. ubi de profectu manifestativo, & profectu augmentativo vel acquisitorio.

Christi profectus fuit verus ac propriè dictus profectus secundùm humanitatem. Vide cap. 20. §. 11.

13. Atque in hunc modum antiqui illi Patres blasphemam Arianorum & Nestorianorum insaniam compescuerunt. multò sanè felicius respondentes, quàm alii quidam veterum & recentiorum, qui eam Christi nescientiam ad solam referunt reticentiam, quâ discipulos celavit diem illum. quam παρερμηνείαν prolixiùs σὺν Θεῷ, refellemus proximo capite, §. 30. & sequentibus.

14. At postea circa annum Dom. 530. aut 531. qui fuit post tertiæ synodi celebrationem centesimus, regnante Justiniano seniore Augusto, cœperunt de eorundem sacræ Scripturæ dictorum interpretatione inter se digladiari *Monophysitæ* Corrupticolæ, à Monophysitis Phantasiastis jam divisi. Nam cum *Timotheus*, Episcopus Alexandrinus, Corrupticolis assentiretur, dixit ei *Themistius* diaconus ejus, etiam Corrupticola: Si corpus Christi corruptibile est, debemus eum dicere & aliqua ignorasse, sicut de Lazaro. Hoc Timotheus negavit dicendum: à cujus communione Themistius desciscens, schisma fecit, & ab ipso dicti sunt in Ægy-

Origo hæreseos Agnoetarum; & quod fuerit ejus dogma.

Themistius; à quo Themistiani.

pto

pto *Themiſtiani*. Hæc de origine hæreſeos Themiſtianorum (ſive Agnoëtarum) Liberatus, qui illo tempore vivebat, ſcribit in breviario, in fine capitis 19.

15. Hunc Themiſtianorum errorem Monachi quidam, in ſolitudine Hieroſolymitanâ degentes, circa finem ejuſdem ſexti ſeculi, tuebantur; quâ occaſione Eulogius tunc temporis Epiſcopus Alexandrinus, orationem ſcripſit κατὰ ἀγνοητῶν, contra Agnoëtas, ut legimus in bibliotheca Photii Patriarchæ Conſtantinopolitani, in volumine ducenteſimo trigeſimo, prope finem. ubi Eulogius contendit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, neque ſecundùm humanitatem quidem, multò minus verò ſecundùm Divinitatem, ignorâſſe ſepulchrum Lazari, neque etiam ultimum illum diem. [οὔτε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, πολλῷ δὲ μᾶλλον οὐδὲ κατὰ τὸ θεϊκὸν, ἀγνοεῖν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὔτε τὸν τάφον τοῦ Λαζάρου, οὔτε τὴν τέλειον ἡμέραν.] Hæc ille. Nam Monophyſitæ illi, unam ſolam in Chriſto naturam poſt incarnationem agnoſcentes, nullam in Chriſto poſt incarnationem agnoſcebant naturam, per quam ſciret illa quæ antiqui Patres dicunt illum ſecundùm humanitatem neſciviſſe; at ſecundùm Deitatem perfectiſſimè cognita ſemper habuiſſe. Quando igitur Themiſtiani Monophyſitæ dicebant, *Chriſtum ut hominem ignorare diem judicii*, intelligebant eum penitùs ignorare diem judicii, adeò ut ſecundùm nullam in Chriſto naturam diem illum Chriſtus cognoverit. Quod perinde erat ac ſi disertè cum Arianis aſſeruiſſent, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum non ſcire ſecundùm Deitatem omnia quæ ſcit Pater: penitùs enim eum neſcire diem judicii, &c. Quem Agnoëtarum errorem Eulogius refellens, non contentus illâ veterum diſtinctione, utitur ulterius argumento ab imparibus, à minore ad majus, nempe Chriſtum nō ignorare iſta ne ſecundùm humanā quidem naturam, ideóque multò magis [πολλῷ μᾶλλον] eum non ignorare iſta ſecundùm Divinitatem. Ex qua Eulogii argumentatione & concluſione liquidò patet Monachos illos Agnoëtas, contra quos ſcripſit Eulogius, ipſiſſimam Themiſtii hæreſin defendiſſe, *nempe Chriſtum Ieſum iſta penitùs ignorare, neque ſecundùm ullam naturam ea ſcire*. Quid verò de illa Eulogii aſſertione, quâ affirmat Chriſtum ne ſecundùm humanam quidem naturam iſta ignorâſſe; quid, inquam, de hac aſſertione ſentiendum ſit, & quo pacto cum antiquiorum Patrum doctrinâ conciliari poſſit, infrà diſpiciemus. Nunc autem id tantummodo inveſtigamus, quodnam fuerit dogma hæreſeos Agnoëtarum, propter quod hæretici judicati ſint. hoc autem fuiſſe, quod exiſtimârint Chriſtum ultimi judicii diem & alia quædam penitùs ignorâſſe, adeò ut ne ſecundùm Deitatem quidem ea cognoverit, jam oſtendimus tum ex ipſorum Monophyſitarum doctrinâ, tum etiam ex Eulogio. Id quod aliorum etiam Patrum teſtimoniis oſtenſum imus.

Eulogius Alexandrinus.

οὔτε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον

Vide cap. 20. §. 14. & §. 16.

Dogma Agnoëtarum.

Vide infrà, §. 18. & §. 19. & ſeq.

Vide cap. 20. §. 14. & §. 16.

16. *Gregorius* hujus nominis *primus*, Epiſcopus Romanus, memorato Eulogio Patriarchæ Alexandrino fuit contemporaneus, & ab eodem Eulogio de ſcriptis ipſius contra Agnoetas editis conſultus, reſpondit per epiſtolam quam ſcripſit ad Eulogium illum, Patriarcham Alexandrinum, quæ exſtat lib. 8. epiſtolarum ex regiſtro ejuſdem Gregorii, epiſt. 42. ex qua epiſtola etiam facilè evincitur eum fuiſſe Agnoetarum errorem, quem ſuprà deſcripſimus. Nam ad objectionem illam ex Marc. 13. ſumtam; poſt alias reſponſiones, hanc poſtremò loco adfert, tanquam tutiſſimam: incarnatum unigenitum, factumque pro nobis hominem perfectum, in natura quidem humanitatis noviſſe diem & horam judicii; ſed tamen hunc non ex natura humanitatis noviſſe. Quod ergo in ipſa novit, non ex ipſa noviſſe; quia Deus & homo factus, diem & horam judicii non niſi per Deitatis ſuæ potentiam novit. ſicut cùm ei in nuptiis Mater Virgo diceret, vinum deeſſe, reſpondit: *Quid mihi & tibi mulier? nondum venit hora mea.* ——— Ac ſi apertè diceret: Unde facere miraculum poſſum, hoc mihi ex Patre, non ex matre eſt. Ex matre enim mori poterat, qui ex natura Patris miracula faciebat. Unde & in cruce poſitus, eandem Matrem moriens recognovit, quam diſcipulo commendavit, dicens: *Ecce, Mater tua!* ait ergo, *quid mihi & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea.* Quod eſt dicere, in miraculo quod ex tua natura non habeo, te minimè recognoſco. ſed cùm hora mortis venerit, cognoſco te Matrem, quia unde mori poſſum, hoc ex te habeo. Itaque ſcientiam, quam ex humanitatis naturâ non habuit, ex qua cum Angelis creatura fuit, hanc ſe cum Angelis, qui creaturæ ſunt, habere denegavit. Diem ergo & horam judicii ſcit Deus & homo. Res autem valde manifeſta eſt; quia quiſquis Neſtorianus non eſt, Agnoeta eſſe nullatenus poteſt. Nam qui ipſam Dei ſapientiam fatetur incarnatam, quâ mente valet dicere, eſſe aliquid quod Dei Sapientia ignoret? Hæc Gregorius.

Gregor. I. pp. Rom.

In natura humanitatis, ſed non ex ea, neque per eam.

Ioan. 2, 4.

Ioan. 19, 27.

17. Ex his patet, Gregorium poſt examinatas alias reſponſiones, hanc tandem cenſuiſſe tutiſſimam, quæ jam olim ab antiquis Patribus contra Arianos veraciter ac feliciter uſurpata eſt, per diſtinctionem duarum in uno Chriſto naturarum, ex qua firmiſſimè evincitur, Chriſtum non poſſe eſſe penitùs ignarum ullius rei quam ſcit Pater; quia unus ille idemque Chriſtus, quamvis ſit homo inferior Patre, in eadem tamen perſonâ æqualis eſt Patri ſecundùm Divinitatem, quam habet eandem immotam cum Patre. & ex ea etiam in carne Deus eſt, adeóque in carne omniſcius; quamvis non ex carne, neque per carnem. Pulchrè *Athanaſius*, oratione 4. contra Arianos, poſt medium ait: ἀληθινὸς γὰρ ἦν Θεὸς ἐν τῇ σαρκί· καὶ ἀληθὴς ἦν σὰρξ ἐν τῷ Λόγῳ, διὰ τοῦτο, &c. quia verus Deus erat in carne, & vera caro in Verbo: ideóque ex operibus quidem notum faciebat ſeque Filium Dei, & Patrem ſuum; ex carnis verò affectionibus declarabat ſe verum corpus geſtare. Hæc ibi. Similes loquutiones vide ſupra in Symbolo ſynodi Antiochenæ adverſus Paulum Samoſatenum, lib. 1. hujus operis, cap. 4. Item in epiſtola Encyclicâ Leonis Papæ ad Flavianum, & ejuſdem epiſtolâ ad Julianum Epiſcopum Coenſem, lib. 2. hujus operis, capitibus 11. & 13.

In carne, ſed non ex carne, neque per carnem.

18. *Leontius* etiam ſcholaſticus Byzantinus, Eulogio σύγχρονος, de Agnoetarum dogmate differens, lib. de ſectis, actione decimâ, ait: Agnoetę [Ἀγνοηταὶ] confitentes omnia ſicut Theodoſiani, diſcrepant in hoc, quod Chriſti humanitatem ignorare Theodoſiani negant, illis ignorare affirmantibus. [ὅτι οἱ Θεοδοσιανοὶ οὐ λέγουσιν ἀγνοεῖν τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ, ἀγνοεῖν.] Ajunt enim per omnia Chriſtum nobis adſimilari. Quod ſi nos ignoramus, & ipſum ignorâſſe. quin

Leontius.

& in Euangeliis ipsummet ita loqui, ut neminem dicat illum diem & horam nosse, ne Filium quidem, nisi solum Patrem. Et rursus: *Ubi Lazarum posuistis?* Hæc enim omnia verba, inquiunt, ignorationem significant. Verùm alii respondent, ista dixisse Christum secundum dispensationem ut discipulos averteret à spe discendi ex ipso, horam consummationis. [ὅτι πάντα εἶπεν ὁ Χριστὸς κατ' οἰκονομίαν, ἵνα ἀποστρέψῃ τοὺς μαθητὰς μαθεῖν ἐξ αὐτοῦ τὴν ὥραν τῆς συντελείας.] Nempe dicunt, post resurrectionem rursus ab eis interrogatus, non amplius dicebat, ne Filius quidem, sed, nemo vestrum. Nos autem dicimus, non adeò de his subtiliter inquirendum: quippe nec synodus curiosiùs de hoc dogmate solicita fuit [ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι οὐ δεῖ πάνυ ἀκριβολογεῖν περὶ τούτων. τί γὰρ οὐδὲ ἡ σύνοδος τοιοῦτο ἐπολυπραγμόνησε δόγμα.] Sciendum tamen complures ex Patribus, ac propemodum universos videri dicere, quod ignoret. Nam cum per omnia nobiscum unius esse substantiæ dicatur, & nos ignoremus; nimirum ignorabat & ipse. Quin & ipsa Scriptura dicit eum profecisse statura & sapientia: nempe discentem id quod nesciebat, [πλὴν ἰστέον, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν πατέρων, σχεδὸν δὲ πάντες, φαίνονται λέγοντες αὐτὸν ἀγνοεῖν. εἰ γὰρ κατὰ πάντα λέγεται ἡμῖν ὁμοούσιος, ἀγνοοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς, δῆλον ὅτι καὶ αὐτὸς ἠγνόει. καὶ ἡ γραφὴ δὲ λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ, δῆλον ὅτι ἐκεῖνο μανθάνων ὅπερ ἠγνόει.] Hæc Leontius, adhærens expositioni, quam attulerunt antiquiores orthodoxi Patres. à qua tamen longè aberant Agnoetæ, quamvis dicerent Christum ut hominem ignorare. non enim agnoscebant in Christo duas diversas naturas inconfusè unitas, salva proprietate utriusque naturæ; sed unam tantùm in illo putabant esse naturam compositam: Neque secundùm ullam naturam concedebant Christo postremi diei cognitionem, atque adeò quod Christi nesciebat humanitas, illud Christum penitùs ignoràsse existimabant.

Vide supra §. 15.

19. Quicumque igitur duas in uno Christo agnoscit distinctas naturas contra Nestorium & Monophysitas; & agnoscit Christum secundùm Divinitatem neque esurivisse, neque sitiisse, neque mortem perpessum esse, neque quicquam ignorasse, quamvis fateatur eidem Christo secundùm humanitatem ista omnia contigisse, is neque Aphthartodocita, neque Corrupticola, neq; Agnoeta est, sed ab omnibus istis hæresibus immunis & alienus, cum sanctis Patribus Athanasio, Cyrillo, Gregorio, Leontio, aliisque suprà citatis.

Agnoëtæ non sunt, qui Christum confitentur omniscium secundum Deitatem.

20. Idem etiam ex posteriorum Patrum scritis evidentissimè comprobatur. *Isidorus*, Hispalensis Episcopus, (qui præsedit Concilio Toletano quarto, anno Dom. 633.) varias enumerans hæreses, lib. 8. Originum cap. 5. post hæreseos Theodosianorum & Gaianitarum eam descriptionem, quam in fine superioris capitis exhibuimus; subjungit hanc descriptionem hæreseos Agnoetarum. Agnoetæ & Tritheitæ à Theodosianis exorti sunt: ex quibus Agnoetæ ab ignorantia dicti: qui perversitati, à qua exorti sunt, id adjiciunt, quod Christi Divinitas ignoret futura quæ sunt scripta de die & hora novissimâ: non recordantes Christi personam in Esaia loquentis; *dies judicii in corde meo.* Hæc Jsidorus.

Isidorus Hispal.

Is. 63, 4.

21. Jsidori non solùm judicium sequutus est, sed & ipsa ejus verba transscripsit *Rabanus Maurus*, eaque inseruit operi suo de institutione Clericorum, lib. 2 cap. 58. quod opus scripsit adhuc presbyter. Postea autem factus est Rabanus Episcopus Moguntinus, & mortuus est anno Dom. 855. Episcopatûs sui anno 9. sicut notat Hittorpius. Eandem hæreseos Agnoëtarum descriptionem ex Jsidoro desumtam inseruit Decreto *Gratianus*, caus. 24. quæst. 3. Can. *quidam autem*. Claruit autem Gratianus, anno Dom. 1120. sicut notatur in ejus vita Decreto adjectâ.

Rabanus Maurus.

Gratianus.

22. *Ioannes Damascenus*, qui circa annum Dom. 730. sub Leone Isaurico Imperatore vixit, teste Joanne, Patriarcha Hierosolymitano, in vita Damasceni, scripsit librum de hæresibus, in quo Agnoetas sic describit. Ἀγνοῆται, οἱ καὶ Θεμιστιανοί, οἱ ἀγνοεῖν ἀσεβῶς καταψευδόμενοι τὸν Χριστὸν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, καὶ δειλίαν αὐτοῦ καταγράφοντες. οὗτοι δὲ ἀπόσχισμα τῶν Θεοδοσιανῶν εἰσίν. ὁ γὰρ Θεμίστιος, ὡς ἐγένετο αὐτῶν αἱρεσιάρχης, μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν σύνθετον ἐπρέσβευεν. *id est*: Agnoïtæ, qui iidem Themistiani vocantur, impiè & improbè Christum diem judicii ignorare palàm docent, eumque ignaviæ timiditatisque arguunt. hi sunt quædam secta Theodosianorum. Themistius enim, qui eorum sectæ & disciplinæ princeps fuit, unam in Christo naturam compositam fuisse tradidit.

Ioannes Damascenus.

μίαν φύσιν σύνθετον. Vnam naturam compositam dicebant Agnoetæ. Vide cap. 21. §. 6.

23. *Ioannes Maldonatus*, Jesuita, in Commentario in Matth 24. idem agnoscit: *Habiti sunt*, inquit *Themistiani cognomento Agnoëtæ pro hæreticis. quòd docuerint Christum diem judicii ignoràsse; ut Damascenus, lib. de hæresibus autor est. verùm illi, ut ex eodem Damasceno colligitur, simpliciter, & sine ulla distinctione divinæ humanæque naturæ, ignorantiam Christo tribuebant; quia credebant Divinitatem in humanitatem fuisse conversam.* hæc ille. Id ipsum asserit, eisdemque verbis, *Petrus Thyræus* Jesuita, in suo tractatu de gloriosa Christi Filii Dei apparitione. cap 19. Num. 26. & *Adamus Conzen* Jesuita, in suo Commentario in Euangelium Matthæi, in caput 24. v. 36. *Themistiani*, inquit. *Divinitatem ignoràsse putàrunt, quòd in humanam conversa naturam, ejus ignorantiam contraxisset.*

Simpliciter & sine ulla distinctione ignorantiam Christo tribuebant.

24. Nimis igitur incautè, & nimis inverecundè *Bellarminus* [lib. 4. de Christo cap. 1.] ausus est asserere, ejusque defensor Gretserus defendere conatur; hanc fuisse Agnoitarum hæresin, quòd *diei judicii ignorantiam non divinitati Christi, sed ejus animæ tribuebant.* In quo suam detegunt vel crassam ignorantiam, vel, immanem impudentiam.

Error Bellarmini, & Gretseri.

25. Certè, inquies, clarissimum est, hæreticos Agnoïtas neque secundùm Divinitatem Christo reliquisse scientiam illius diei, ideóque hæretici meritò judicati sunt: idque vel non intellexerunt, vel nequiter dissimulàrunt Bellarminus, ejusque defensor. Sed missos istos faciamus. Interea non negligenda videtur altera illa quæstio, à Scholasticis multum agitata, de Christi etiam secundùm humanitatem scientia, aut nescientiâ. De hac igitur quæstione quid statuendum sit, edissere. Faciam id quidem Deo donante: sed priùs fallacem Bellarmini prætextum, & Nicephori errorem patefaciam.

26. *Bellarminus* suo mendacio hoc prætexit, quòd ita argumentati sint Agnoïtæ: *Verbum accepit corruptibile corpus, ut moriendo pro nobis nos à morte liberaret: ergo accepit etiam nostram ignorantiam, id est, mentem humanam ignorantem, ut nos ab ignorantia liberaret.*

Hæc

Hæc ille. Hic in una sententia bis errat Bellarminus. 1. Sic argumentatos esse Agnoitas, nusquam legit. Refert quidem Liberatus Themistium Agnoitarum Parentem hoc modo esse argumentatum: *Si corpus Christi corruptibile est, debemus eum dicere & aliqua ignoràsse.* at perperam inde colligit Bellarminus, Agnoitas hanc ignorantiam soli humanæ menti Christi tribuisse, & ab ea Divinitatem immunem agnovisse. cum ex superioribus liquidò constet, eos ignorantiam omni Christi naturæ, ne ipsa quidem exceptâ Divinitate, tribuisse.

27. Argumentum vero, quod exstat apud Gregorium, lib. 8. epistolarum ex registro, cap. 42. quod Bellarminus Agnoïtarum esse dicit, lib. 4. de Christo, cap. 5. Non est ab Agnoïtis, sed à viro Catholico Anatolio propositum, tanquam alia quæstio; sicut loco citato commemorat Gregorius. Nec tamen in illo argumento fit mentio vel divinitatis, vel animæ Christi, sed tantummodo objicitur, quid si Sapientia Dei nostram ignorantiam suscipere dignata sit, ut nos ab ignorantia liberaret? Susceptam quidem ignorantiam ajebant Agnoitæ; ita tamen, ut ipsa Sapientia Dei, quâ sapientia, non jam esset immunis ab ea ignorantia: at verò salvâ divinæ sapientiæ omniscientiâ, susceptam esse à Christo humanitatem ignorationi obnoxiam, non Agnoitæ, sed antiqui Patres docuerunt; sicut ex eorum verbis suprà citatis clarissimè constat.

Error Nicephori Callisti. 28. *Nicephorus Callisti* hesternus est scriptor, si cum antiquis illis Patribus suprà commemoratis conferatur, nam circa annum Dom. 1300. vixit. hic contra omnium veterum scriptorum relationes, quodam illius seculi crepusculo occæcatus, vel proprio errore abreptus, de Agnoëtarum hæresi quædam narrat, veteribus ipsique Nicephoro repugnantia. Nam 1. ait: *Themistium philosophum, sub Valente Imperatore principem hujus sectæ exstitisse.* Hoc refellit ipse Gretserus; quia Themistius ille Philosophus Ethnicus fuit. 2. ait Nicephorus; *Agnoëtas dixisse, Deum quidem Verbum omnia nôsse; humanitatem verò secundùm subsistentiam ei unitam permulta ignorare. Nescire sanè horam & diem Mundi totius consummationis, utpote Patre minorem: propterea quòd in Euangelio dicat,* de die autem illa & hora nemo novit, neque ipsi Angeli in Cœlis, neque Filius, præterquam solus Pater. *Et hujusmodi vocibus Arium & Aëtium, & Eunomium hæresiarchas impiè usos esse, ut inde inferrent alterius esse naturæ Patrem, alterius Filium: & illum quidem principio carentem; hunc autem creaturam, qui temporale principium sumserit, Patri per omnia inæqualem. Ideo hæresin hanc Agnoëtarum rivum quendam Ariani dogmatis appellat* Nicephorus, lib. 18. hist. Eccles. cap. 50. Hæc autem cum veterum Patrum relationibus pugnant. Nam veteres concorditer testantur, Agnoëtas non concessisse Christo secundùm ullam naturam, post incarnationem, scientiam diei ultimi. 3. Hæc etiam Nicephori relatio seipsam destruit; nam Ariani non concesserunt, Verbum omnia nôsse, neque Patris & Filii inæqualitatem aliunde quàm ex ipsius Dei Verbi secundùm ejus Deitatem ignorantia, aliisque inferioris conditionis argumentis adstruere satagebant. Secum ipse igitur pugnat Nicephorus, quando ait; *Arianorum errorem ab Agnoëtis resumtum esse: & tamen soli humanitati ignorantiam secundùm Agnoëtas tribuit.* Porrò Nicephorus Severum hujus erroris renovatorem esse scribit; de quo nihil apud veteres invenitur. Imò è contrario Liberatus scribit Severum autorem quidem exstitisse sectæ Corrupticolarum, & ex ipsis Corrupticolis præcipuos restitisse Themistio, etiam Corrupticolæ, principi sectæ Agnoetarum, & à Themistio *Themistianos* dictos esse.

His præmissis, accedimus ad propositam quæstionem de Christi scientia & nescientia, & profectu secundùm humanitatem, in diebus ejus infirmitatis.

CAPUT VIGESIMUM.

Dissertatio scholastica, de Christi scientia & nescientia, & profectu secundùm humanitatem, in diebus ejus infirmitatis: cum refutatione fallacis illius artis, quam æquivocationem *vocant.*

Doctrina antiquorum Patrum. ANtiqui Patres ad hanc quæstionem simpliciter responderunt, Christum & nescivisse & profecisse secundùm humanitatem: neque ullum assignant modum, quo Christus tunc non nesciverit diem judicii, nisi secundùm Divinitatem. Et *Gregorius* hujus nominis *primus*, Episcopus Romanus, ad Eulogium rescribens, responsiones quidem Eulogii benignè interpretatur, nusquam tamen tutum invenit perfugium, donec ad eandem veterum distinctionem se recipiat. Ideóque in ea tandem pedem figit. hæc omnia ex superioribus manifesta sunt.

Bernard. Claravall. 2. Secundùm eandem antiquorum Patrum distinctionem, quæstionem hanc explicuit *Bernardus*, Abbas Claræyallensis, in tract. de gradibus humilitatis & superbiæ, paullò post principium; ubi hæc sunt Bernardi verba: *Beatus Dei Filius in ea forma, quâ non rapinam arbitratus est esse se æqualem Patri, proculdubio impassibilis, priusquam se exinaniisset formam servi accipiens, sicut miseriam & subjectionem expertus non erat, sic misericordiam & obedientiam non noverat experimento. sciebat quidem per naturam, non autem sciebat per experientiam. At ubi minoratus est usque ad illam formam, in qua pati & subjici posset, & in passione expertus est misericordiam, & in subjectione obedientiam. Per quam tamen experientiam non illi scientia, sed nobis fiducia crevit, dum ex hoc misero genere cognitionis, is, à quo longè erraveramus, factus est propior nobis. quando enim illi appropinquare auderemus in sua impassibilitate manenti?——Non ergo debet absurdum videri, si dicitur Christum non quidem aliquid scire cœpisse, quod aliquando nesciverit; scire tamen alio modo misericordiam ab æterno per Divinitatem, & aliter in tempore didicisse per carnem. Vide, ne & simili loquutionis modo illud dictum sit, quod Dominus requirentibus discipulis de die ultimo se nescire respondit. Nam quomodo diem illum ille nesciebat, in quo omnes sapientiæ & scientiæ thesauri sunt absconditi? Cur ergo se scire negabat,* Col. 2, 3. *quod certum est, quia nescire non poterat? Num quid forte mendaciter eos voluit celare, quod utiliter non valuit innotescere? absit! Sicut nihil ignorare*

rare poterat, cùm Sapientia sit: sic nec mentiri, cùm Veritas sit. Sed volens discipulos ab inutilis inquisitionis curiositate compescere, quod inquirebant, se scire negavit: Non omnimodò quidem, sed tali quodam modo, quo negare veraciter potuit. Nam etsi suæ Divinitatis intuitu æquè omnia, præterita scilicet, præsentia, atque futura, perlustrando, diem quoque illum palàm habebat; non tamen ullis carnis suæ sensibus experiendo agnoverat. Alioqui jam Spiritu oris sui, Antichristum interfecerat: jam auribus sui corporis Archangelum vociferantem, & tubam sonantem, in quo strepitu mortui suscitandi sunt, audierat: jam oculis suæ carnis oves hædosque, qui ab invicem segregandi sunt, perspexerat. Denique ut intelligas, quod illa tantùm cognitione quæ per carnem fit, se illum diem nescire perhibuerit, vigilanter respondens, non ait, nec ego scio, *sed,* nec ipse, *inquit,* Filius hominis scit. *Quid est Filius hominis, nisi nomen assumtæ carnis? quo siquidem nomine intelligi datur, quia dicens se aliquid nescire, non juxta quod Deus est, sed secundùm hominem loquitur.— Cùm igitur videas Christum in una quidem persona duas habere naturas, unam quâ semper fuit, alteram quâ esse cœpit: & secundùm sempiternum suum quidem esse, semper omnia nosse: secundùm temporalem verò multa temporaliter expertum fuisse; cur fateri dubitas, ut esse in tempore cœpit ex carne, sic carnis quoque miserias scire cœpisse, illo duntaxat modo cognitionis, quem docet defectio carnis?* Hæc Bernardus, nullum alium ostendens modum quo Christus illo tempore diem judicii sciverit, nisi secundùm Divinitatem: quamvis humanam ejus nescientiam per experientiæ sensibilis absentiam interpretetur. floruit autem Bernardus an. Dom. 1130. & 1140.

Eulogius Alex. 3. At *Eulogius*, Patriarcha Alexandrinus, Gregorii Romani contemporaneus, in sua apud Photium oratione adversus Agnoitas, affirmat Dominum nostrum Jesum Christum neque secundùm humanitatem quidem ignorasse ultimum illum diem. *Neque enim* (inquit Eulogius) *humanitas Christi in unam inaccessibilis & substantialis sapientiæ hypostasin admissa, quicquam velut rerum præsentium, ita futurarum poterit ignorare.* Hæc ille apud Photium, in bibliotheca Photii, codice 230.

Iohan. Damasc. Petrus Lombard. Alex. Alens. 4. Id ipsum docet *Iohannes Damascenus*, lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 21. Idem tenet etiam *Petrus Lombardus*, lib. 3. sententiarum dist. 13. quem sequitur *Alexander Alensis*, in sua summa Theologiæ, part. 3. quæst. 5. memb. 2. art. 1. §. 1.

Thomas Aq. Scientia beata. 5. *Thomas Aquinas*, in tertia parte Summæ, quæst. 9. & aliquot seqq. scientiam Christi quoad humanitatem distinguit in *beatam*, & *infusam*, & *acquisitam*. *Scientiam beatam* vocat, quam Christus homo in beatifica Dei visione, per hypostaticam humanitatis cum Deitate in persona Verbi unionem, semper etiam in terris habuit; quippe verus comprehensor etiam tunc quando erat viator, comprehensor, inquam, quoad plenam Dei visionem: sicut explicat idem Thomas, in eadem tertia parte, quæst. 15. art. 10. *Scientiam* autem *infusam* sive *inditam* vocat Thomas eam, quam habuit Christus per species intelligibiles, intellectui possibili ipsius per Verbum inditas in ipsa prima unione. Et quoad hæc duo cognitionis genera ait, Christum nunquam profecisse, sed semper omnia ipsi congrua, adeóque etiam ultimum illum diem judicii perfectè cognovisse. Tertium verò genus scientiæ sic describit, quod

Scientia infusa sive indita.

sit *scientia* quædam in Christi mente *acquisita*, per species quasdam intelligibiles, quas intellectus agens abstrahit à phantasmatibus, & in intellectum possibilem introducit. Et hanc *scientiam* vocat *acquisitam* & *experimentalem*. & ait, hanc etiam Christi animæ necessario esse tribuendam; quippe humanæ animæ connaturalem, ejusque perfectioni necessariam: quemadmodum ei tribuitur scientia infusa per lumen desuper infusum, secundùm modum cognoscendi proportionatum naturæ angelicæ. Et scientia beata Christo tribuitur, cùm sit caussa beatitudinis, adeóque scientiæ beatæ in aliis, sitque ejus humanitas Deo conjunctissima, & per eum alii ad Deum & beatitudinem adducantur. quum autem hæc scientia acquisita caussetur ab intellectu agente, qui non simul totum operatur, sed successivè; ideo secundùm hanc scientiam Christum non à principio scivisse omnia, sed paullatim & post aliquod tempus, & habitum illum acquisitæ scientiæ per novarum subinde specierum à phantasmatibus abstractionem, operatione intellectûs agentis factam, auctum fuisse, asserit Thomas, part. 3. quæst. 12. art. 2. ubi hoc modo exponit verba Euangelistæ dicentis, *Christum profecisse sapientiâ & ætate.* quamvis quæcunque Christus hac acquisita scientia didicit, ea omnia per beatam illam scientiam, & per infusam, jam antè perfectè cognoverit; ut docet idem Thomas, eadem part. 3. quæst. 10. art. 10. & quæst. 11. art. 1. Hanc Thomæ doctrinam, ut sanam & Catholicam recipit & laudat *Franciscus Iunius*, in suis animadversionibus in Bellarminum, lib. 4. de Christo, cap. 2.

Scientia acquisita & experimentalis.

6. At *Scotus*, in 3. sent. dist. 14. quæst. 3. non consentit huic doctrinæ Thomæ. Concludit autem profecisse Christum quoad *cognitionem* aliquorum *intuitivam*, tam *actualem* (quæ est perfecta intuitiva cognitio rei in proprio genere, prout res est in se præsens in aliqua exsistentia actuali,) quàm *habitualem*, quàm vocat intuitivam imperfectam, ex illa perfectâ relictam in memoria, quâ habituali intuitiva cognitione cognoscuntur objecta quantum ad conditiones exsistentiæ, non ut præsentia, sed ut præterita. hoc modo dicit Christum multa didicisse per experientiam, hoc est, per *cognitiones intuitivas*, id est, illorum cognitorum quantum ad exsistentiam, & per memorias derelictas ab eis. Item, Christum profecisse secundùm *cognitionem abstractivam actualem*: licet jam ante habuerit species intelligibiles perfectissimas, per quas intelligebat perfectissimè res *cognitione abstractivâ habitualiter*; ut loquitur Scotus, ibidem, quæst. 4. Et Christum potuisse discurrere ad conclusiones, quarum prius habuit cognitionem abstractivam, vel potuisse addiscere conclusionem scientificam, licet præhaberet omnem notitiam quidditativam terminorum, quæ dicitur scientia secundùm Aristotelem, 8. Phys. & 2. de anima, licet propriè non sit habitus conclusionis; ait Scotus, ibidem, qu. 3.

Scotus. Scientia intuitiva actualis. Scientia intuitiva habitualis. Cognitio abstractiva actualis. Cognitio abstractiva habitualis.

7. Distinguit Scotus cognitionem Christi secundùm humanitatem; in eam cognitionem, quâ Christus res cognoscit *in Verbo:* (in 3. sent. dist. 14. quæst. 2.) & eam, quâ cognoscit res *in genere proprio* (ead. dist. quæst. 3.) *In Verbo*, ait, Christum hominem videre omnia *habitualiter*, exponens habitualiter, hoc modo, quod Christus homo per aliquem actum videat Verbum, & quod per illum actum, omnia relucentia in Verbo sint homini Jesu præsentia actu primo; Verbum autem esse homini

Rerum cognitio in verbo.

hominis Jesu manifestativum, ut speculum voluntarium repræsentans omnia. At eum non videre omnia *in Verbo actualiter*: impossibile enim esse, potentiam finitam perfectâ attentione videre infinita simul. in 3. sent. dist. 14. quæst. 2. num. 20.

Speculum voluntarium.

8. Distinctionem autem illam cognitionis rei *in genere proprio*, in abstractivam & intuitivam, proposuit, & clariùs explicuit Scotus, in lib. 2. sentent. dist. 3. quæst. 9. num. 6. & 7. Potest, inquit Scotus, esse aliqua cognitio objecti, secundùm quod abstrahit ab omni exsistentiâ actuali: & potest esse aliqua ejus secundùm quod exsistens, & secundùm quod præsens in aliqua exsistentiâ actuali. Ista distinctio probatur per rationem, & per simile. *Primum* patet ex hoc, quod possumus habere notitiam de aliquibus quidditatibus: scientia autem est objecti, secundùm quod abstrahit ab exsistentia actuali; alioqui scientia posset quandoque esse, quandoque non esse. & ita non esset perpetua; sed corruptâ re, corrumperetur scientia illius rei: quod falsum est. *Secundum* probatur, quia quod est perfectionis in potentia inferiori, videtur eminentius esse in superiori, quæ est ejusdem generis: in sensu autem, qui est potentia cognitiva inferior intellectu, perfectionis est, quod est cognitiva rei secundùm quod in se exsistens est, & secundùm quod est præsens secundùm suam exsistentiam: igitur hoc est possibile in intellectu, qui est suprema vis cognitiva: igitur potest habere cognitionem rei secundùm quod præsens. Et ut brevibus utar verbis, primam voco *abstractivam*, quæ est ipsius quidditatis, secundùm quod abstrahitur ab exsistentia actuali, & non exsistentia. Secundam (scilicet quæ est quidditatis rei secundùm ejus exsistentiam actualem, vel quæ est rei præsentis secundùm talem exsistentiam) voco cognitionem *intuitivam*: non prout intuitiva distinguitur contra discursivam, quia sic aliqua abstractiva esset intuitiva: sed simpliciter intuitiva, eo modo quo dicimur intueri rem, sicut est in se. Istud etiam secundum membrum per hoc declaratur, quod non exspectamus cognitionem de Deo, qualis posset haberi de eo, ipso per impossibile non exsistente, vel non præsente per essentiam: sed exspectamus intuitivam, quæ dicitur facie ad faciem. quia sicut sensitiva est facialis, scilicet rei secundùm quod est præsentialiter exsistens; ita & illa, quam exspectamus. Secunda declaratio hujus distinctionis est per simile in potentiis sensitivis. Aliter enim potentia, vel sensus particularis, cognoscit objectum, aliter phantasia; sensus enim particularis est objecti, secundùm quod est per se vel in se exsistens: phantasia cognoscit idem secundùm quod est præsens per speciem; quæ species posset esse ejus, licet non esset exsistens, vel præsens: ita quod cognitio phantastica est abstractiva respectu sensûs particularis; quia quæ sunt dispersa in inferioribus, quandoque sunt unita in superioribus. Ita isti duo modi cognoscendi, qui sunt dispersi in potentiis sensitivis propter organum (quia non est idem organum, quod est bene receptivum, & quod est bene retentivum) uniti sunt in intellectu, cui ut uni potentiæ potest uterque actus competere. Hæc ibi Scotus.

Rerum cognitio in genere proprio: vel abstractiva, vel intuitiva.

Abstractiva quid.

Intuitiva quid sit.

9. Hanc autem distinctionem Scotus accommodat ad quæstionem de cognitione animæ Christi, in genere proprio, in 3. sent. dist. 14. qu. 3. ubi doctrinam Thomæ superius memoratam de infusa cognitione & acquisitâ ei accedente, ex professo oppugnat, hoc argumento: *Quia distinctio caussarum efficientium non sufficit ad constituendam distinctionem diversarum specierum. Nam disparitas ortûs non facit distinctionem naturæ. sicut homo creatus & homo genitus, non differunt specie. Si ergo cognitio infusa & cognitio acquisita, solo ortu differant; erunt ejusdem speciei, cum sint circa idem objectum, & ejusdem potentiæ; & solùm differant penes caussas efficientes. sicut homo creatus, & homo naturaliter genitus.* Jam autem ipsius Thomæ dictum est, duas formas ejusdem speciei, non posse simul inesse eidem subjecto. (part. 3. quæst. 35. art. 5.) *Præterea* (inquit Scotus) *etsi possunt simul esse in eodem duæ cognitiones ejusdem speciei; non tamen duæ perfectæ ejusdem objecti, & secundùm eandem rationem: quia aut utraque illarum cognoscit objectum perfectè, quantum est cognoscibile, & tunc altera superflua est: aut non, & tunc neutra est perfecta.* Hæc ibi Scotus.

Doctrinam Thomæ oppugnat Scotus.

10. Contra rationem à Thoma allatam, de operatione intellectûs agentis ad acquirendam scientiam, etiam earum rerum, quas hactenus anima perfectè scit per scientiam infusam; contra istam (inquam) rationem argumentatur ibidem Scotus, *quia ea admissa beatus, cùm habeat intellectum agentem & possibilem, poterit tunc acquirere scientiam; & potentia augmentativa & aliæ potentiæ, quæ erunt in beatis ejusdem rationis cum nostris, poterunt habere actus suos: & ita Adam beatus modò potest augeri, sicut & Adam in statu innocentiæ potuit augmentari.* Ex his instantiis, & consimilibus infert Scotus, falsam esse hanc Thomæ propositionem, potentias perfectas in quocunque posse in actus suos. [*id est, se exercere per actus congruentes illi potentiæ.*] *Hoc enim* (inquit Scotus) *solùm est verum de imperfecto, quod est in potentia ad terminos actionum illarum potentiarum. Sed si ab aliquo agente præveniente illas potentias, inducti sunt termini, ad quos possunt esse actiones istarum potentiarum, non poterunt agere ad illos terminos, non propter imperfectionem sui, sed propter positionem termini ab alio. Nec propter hoc sunt negandæ esse in natura; quia sunt simpliciter perfectiones naturæ, sive illa habeat terminos perfectionis ab illis, sive aliunde.* Hæc Scotus, contra Thomam, loco citato. Præfert igitur Scotus suam distinctionem, sumtam à diversa ratione sciendi, pro diversa consideratione, atq; adeò diversitate objecti, per quam diversitatem exsistunt formaliter distinctæ species cognitionis: & concludit Christum secundùm aliam atque aliam cognitionis speciem vel profecisse, vel non profecisse; sicut suprà monuimus. Non autem secundùm eandem speciem. hoc enim absurdum esse docet, eamque absurditatem ex Thomæ doctrina sequi contendit.

11. Christum quidem verè, non autem duntaxat secundùm apparentiam profecisse scientiâ, rectè affirmant Thomas, part. 3. quæst. 12. art. 2. & Scotus, in 3. sent. dist. 14. quæst. 3. ubi Scotus auctoritate Augustini probat textum Euangelii non esse ita exponendum, ac si tantùm secundùm apparentiam Christus profecisset; quia secundùm Augustinum, in lib. 83. qu. contra Apollinaristas, Euangelistę narrãt historias, & ideo verba eorum vera sunt ut exprimuntur. Non sic de aliis sermonibus tropicis Scripturæ Sacræ. *Et hoc etiam* (inquit) *declarat auctoritas Ambrosii, & Apostoli ad Ebræos. Quia verò in eo aliquis sensus profecit, non quod aliquorum cognitionem abstractivam habitualem*

Christus verè profecit.

Euangelistæ narrant historias, & ideo verba eorum vera sunt ut exprimuntur.

D. Brinctio profectus. Vide cap. 19. §. 12. *tualem acquisiverit, sed intuitivam, tam actualem, quàm habitualem.* Hæc ibi Scotus. Meminisse tamen oportet duplicem esse profectum, quo Christus profecisse dicitur: Unus est *manifestativus*; alius autem *augmentativus* vel *acquisitorius.* Luc. 2, 52. quod autem à Luca in Euangelio scribitur, *Iesum profecisse sapientiâ & staturâ & gratiâ apud Deum & homines*; illud utrumque proficiendi modum comprehendit. Nam staturâ, & gratiâ apud homines, id est, in favore hominum erga eum, profecit Jesus profectu *augmentativo & acquisitorio:* sapientiâ autem profecit utroque profectûs genere; nam crescente corporis staturâ, tum patefecit se magis ac magis ea Sapientiæ plenitudo, quę in eo erat, tum etiam experientiam & intuitivam cognitionem rerum acquirebat, atq; ita verè proficiebat scientiâ quadam acquisitâ; sicut est supra explicatum. gratiâ verò apud Deum profecisse dicitur, non quòd divinæ erga eum dilectionis facta sit aliqua accessio; sed quia nova quotidie pignora seu signa atque effecta accipiebat dilectionis illius, quâ à Deo diligebatur; adeò ut respectu effectorum illorum profecerit Jesus gratiâ apud Deum, profectu quodammodo augmentativo & acquisitorio: quamvis jam antè etiam perfectè sciret divinam erga se benevolentiam.

Marc. 13. 32. *Proponitur difficilior quæstio de Christi nescientia diei ultimi.* 12. Difficilior est quæstio de sensu illorum verborum Domini, quibus dixit, *neque Filium scire diem illum ultimum.* Hanc difficultatem non tollunt Thomæ distinctiones superiùs memoratæ. Nam Thomas ait, Christum in ætate perfectâ, scivisse omnia, etiam diem judicii, non solùm per scientiam beatam, & per scientiam infusam; sed etiam per scientiam acquisitam. part. 3. quæst. 12. art. 2. ad 1. Et hoc ipsum se sentire etiam alibi non obscurè docet, eadem parte, quæst. 10. art. 2. ad 1. Fuit autem Dominus noster tunc perfectæ ætatis, quoad statum hujus vitæ, Iohan. 7, 39. quando discipulis dixit se nescire diem judicii; quamvis nondum fuerit glorificatus. Neque huic nodo solvendo sufficiunt distinctiones Scoti; secundùm cujus doctrinam Christus habebat tunc abstractivam habitualem cognitionem diei judicii, actualem verò abstractivam in potestate habebat: poterat enim facilè ex notitia quidditativa terminorum, quam habebat, discurrere ad actualem illationem conclusionis. De *intuitiva* autem illa, seu *experimentali cognitione* rei futuræ, quòd eam Jesus nondum habuerit, non dubitabant discipuli; neque gravitati loquentis congruere videtur, ut hanc nescientiam intellexerit Dominus, quando dixit *se nescire illum diem.*

13. Quocirca neque *Bernardus Claravallensis* rem assequutus esse videtur, quando diei illius scientiam, quæ ipsi Filio tunc defuisse dicitur, in sola collocat experientiâ, & ideo Christum dixisse ait se nescire illum diem, quia eum nondum ullis carnis suæ sensibus experiendo cognoverat. Bernard. Tract. de gradibus humilitatis & superbiæ. Certè Christum non de experientia ista loquutum esse suadet antithesis, quæ in textu Euangelico invenitur, inter excidium Hierosolymorum & diem Mundi ultimum. Nam dicit Dominus, in ea ipsa generatione venturum Hierosolymorum excidium, statimque subjicit *de die illo*, nempe de die ultimi judicii, *neminem scire, ac ne Filium quidem, sed solum Patrem.* Jam autem neque excidium Hierosolymorum tunc ullis carnis suæ sensibus experiendo cognoverat. Omnes etiam fatentur, Angelos dici nescire illum diem; quia revera alio modo, quam per absentiam actualis experientiæ, eum nesciebant. Si verò de actualis hujusmodi experientiæ defectu exponatur nescientia Filii; quid vetabit eodem modo exponere nescientiam Angelorum? Porrò, sicut modò dicebam, discipuli sciebant nondum advenisse diem illum, adeóque Dominum nondum eum sensibiliter expertum esse. At hìc declarat quandam suam diei illius & horæ illius nescientiam, ipsis antè incognitam. Neq; verisimile est de alio scientiæ vel nescientiæ genere discipulis respondisse, quàm de quo, vel cujus intuitu, erat ab eis interrogatus. quærendus est igitur alius nescientiæ modus.

14. Alii, pertendentes Christum illo tempore haudquaquam ullo alio modo nescivisse diem judicii, confugiunt ad sensum quendam mysticum, & ajunt nomine Filii eo loco intelligi Ecclesiam, quæ est mysticè Christus, ut non in capite, id est, non in seipso, sed in nobis membris suis, nostrâ ignoratione nescire se dixerit Filius. Hanc expositionem amplectitur *Origenes*, homil. 30. in Matth. quam etiam sequuti sunt *Ambrosius*, lib. 5. de fide, cap. 7. & *Eulogius* scribens contra Agnoëtas, eandemque laudat *Gregorius I*, Papa Romanus, lib. 8. epist. 42. Licet ibidem aliam expositionem ipse postea adferat, in qua acquiescit, quam supra referebamus cap. 19. §. 16. Verùm, uti superius monebat Scotus ex Augustino, Euangelistæ narrant historias, & ideo verba eorum vera sunt ut exprimuntur. Et Athanasius docet (sicut supra observatum, cap. 19. §. 5.) Christum non solùm in aliis hominibus, sed etiam cum eis nescivisse illum diem: sic etiam Cyrillus, & alii, superiore capite memorati sancti Patres. Huic etjam symbolicæ interpretationi obstat Euangelici textûs gradatio, *de die illa & hora nemo novit*, hìc omnes meri homines excluduntur, *neque Angeli qui sunt in Cœlis*, supra hos adhuc est Filius, homo Jesus Christus, ad quem etiam ascendit oratio, per ea verba, *Neque Filius, sed solus Pater.* Præterea *in exponenda sacra Scriptura non sunt quærendæ figuræ, quando quod dicitur, sensum recipit proprium, qui neque ab honestate morum, regnoque charitatis, neque à fidei veritate alienus est.* ut rectè docet Augustinus, lib. 3. de doctrina Christiana, capitibus 10. 15. 16. Supra §. 11. Regula.

15. Quod autem aliorum quorundam nomine refert Thomas de filio adoptivo, part. 3. quæst. 10. art. 2 1. neque exemplo, neque idoneâ ratione, muniri potest. quis enim locum aliquem Scripturæ monstrabit, ubi in recensendis rebus nomen hoc, ὁ υἱὸς, *Filius*, simpliciter atque absolutè absque ulla aliâ descriptione positum, denotet filium adoptivum? Repugnat etiam huic commento ratio gradationis illius, ab Angelis ad aliquem Angelis majorem. Dominus autem noster Jesus Christus, qui de seipso ibi loquitur, est Dei Filius, non adoptivus; sed proprius & naturalis. sicut, ipso donante, monuimus lib. 1. hujus operis, cap. 30. & infra prolixiùs demonstrabitur, libro sexto.

16. Quidam, clarissima Scripturæ & Patrum verba attendentes, neque tamen ullam Christo nescientiam (excepta experimentali illa seu intuitiva, de qua nulla esse potest dubitatio) tribuere sustinentes, locum Marci & verba Patrum sic intellexerunt; ut verum esse concederent, *Christum consideratum tanquam merum & nudum hominem, quales sunt alii homines, ignorâsse ultimum illum diem: atque ita ignorantiam illam statuunt*

statuunt fuisse tantummodo hypotheticam: at vero, quoniam revera Christus non fuit merus homo, sed in eadem persona Deus & homo, propterea eum revera non ignorâsse illum diem. Sic Eulogius, Episcopus Alexandrinus, in sua oratione contra Agnoetas, apud Photium, in bibliotheca, cod. 230. Sed hæc etiam responsio textui non congruit; nam evidenter loquitur Christus non de supposititio, neque de imaginario aliquo filio, sed de vero illo Filio, id est, de seipso, non sicut ab Ebionitis cogitari posset, sed sicut revera erat, id est, non tanquam de nudo homine, sed tanquam de Emmanuele. Et hoc ipsum etiam ostendit illa in textu gradatio superius observata.

Proponitur & prolixe confutatur paraxegesis illa quæ Bellarmino & Gretsero perperam probatur.

17. Aliam igitur nonnulli excogitârunt expositionem, quam Bellarminus, ejusque defensor Gretserus, obviis ulnis amplectuntur, & aliis omnibus expositionibus anteponunt, lib. 4. de Christo, cap. 5. nempe, quòd Filius dicatur nescire, quia non sciebat ad dicendum aliis, & quia eos nescientes faciebat. Et hoc sensu solum Patrem dici scire, quia fecit scire Christum hominem, ut homo erat. Christum autem, dum vult reddere caussam, cur non manifestet eum diem, dicere hanc esse caussam, quia non scit, id est, non didicit hoc à Patre, ut revelaret aliis, sed ut sibi secretum hoc servaret. Et hanc ait Bellarminus esse expositionem Ambrosii, lib. 5. de fide, cap. 7. Hieronymi, Chrysostomi, Theophylacti, in cap. 24. Matthæi, Basilii, lib. 4. contra Eunomium, Augustini lib. 1. de genesi contra Manichæos, cap. 22. & lib. 1. de Trinitate cap. 12. & Gregorii primi, Papæ Romani, lib. 8. epist. 42. ad Eulogium. Potuisset adducere potiùs Thomam Aquinatem, part. 3. quæst. 10. art. 2. ad 1. Omissis quibusdam ex Patribus illis, quos in hac caussa Bellarminus non habet ita faventes, ut ipse jactat. Id quod paucis ostendere operæ pretium videtur, antequam ad expositionis istius examen descendamus.

Septem quæstiones.

18. Observet igitur Lector has septem distinctas atque diversas quæstiones. 1. *An omnino persona illa quæ loquebatur, nempe Christus, scivit illum diem, saltem secundùm suam Deitatem?* 2. *Cur celavit discipulos, ne scirent illum diem?* 3. *Quid opus erat, ut diceret, neque Filium scire illum diem; cùm discipulis sufficere posse videatur, quòd dixerit neminem scire, neque Angelos?* 4. *Cur non dixit potiùs, se nolle eis revelare, quàm seipsum quoque nescire?* 5. *An diem illum ipse Christus, secundùm suam propriam humanitatem Deitati hypostaticè unitam, verè tunc nesciebat, nescientiâ propriè dictâ, quando dicebat neque Filium scire illum diem?* 6. *Quo sensu dicitur solus Pater scire illum diem, quem Filius dicitur nescire?* 7. *Quo sensu dictum est, Filium nescire illum diem?*

Hæretici trium generum negabant Christum secundùm naturam suam divinam scire diem ultimum.

19. Ad primam quæstionem negativè responderunt trium generum hæretici: 1. Illi qui Filium negabant esse Deum Patri æqualem & consubstantialem; ut *Ariani* & *Eunomiani*, &c. 2. Qui Christum hominem ex Virgine Maria natum, Deo Verbo negabant esse compersonalem, adeóque negabant unum eundemque Christum esse Deum & hominem in una persona; ut *Nestoriani*. 3. Quidam ex eis qui post incarnationem duas naturas in Christo non agnoscebant, sed unam duntaxat prædicabant in illo naturam ex Deitate & humanitate compositam; ut *Agnoëtæ* seu *Themistiani*. Omnes isti hæretici dicebant Christum prorsus ignarum fuisse illius diei, neque illum cognitum habuisse secundùm ullam suam naturam. Iis sese opposuerunt orthodoxi Patres, unanimiter docentes, Christum perfectè semper scivisse diem illum, nempe secundùm suam Deitatem: id quod his argumentis ex sacra Scriptura petitis validissimè demonstrabant: Filius est omnium, etiam temporum, Creator; non autem ignorat aliquod ex operibus suis: item omnia quæ Pater habet, sunt Filii: ergo Filius notitiam habet eorum omnium, quorum notitiam habet Pater. sicut Pater novit Filium, & Filius novit Patrem: non igitur ignorabat ea, quæ sunt minora Patre. Omnia novit usque ad illam horam: ergo & horam ipsam. In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi: ergo illam horam non ignorabat. Item, Spiritus Sanctus scrutatur profunda Dei, neque quicquam eorum quæ Dei sunt, adeóque neque diem illum potest ignorare: ergo eundem diem novit & Filius; alioqui Spiritu Sancto minor esset Filius, quod est absurdum. His omnibus, & non aliis, eodemque ordine quo à nobis hic repetita sunt, argumentis contra Eunomium utitur Basilius, lib. 4. quibus probat Filium non fuisse ignarum illius diei, sed eum scivisse, nempe, ut Deum, quod negabat Eunomius. Eadem contra Arianos argumenta adfert Ambrosius, lib. 5. de fide, cap. 7. ubi addit impossibile esse ut quicquam ignoret Dei Filius, qui natus est Sapientia, & perfectus ex Patre processit: & qui de seipso dicit, quòd Filius hominis Dominus est sabbati, qui utique non potest exsors esse scientiæ Paternæ, cujus nequaquam exsors est potestatis. Eisdem etiam contra Arium & Eunomium argumentis pugnat Hieronymus, in caput 24. Euangelii Matthæi. Nec aliter argumentantur Chrysostomus & Theophylactus, in eundem locum Euangelii Matthæi. Eisdem etiam armis contra Nestorianos pugnavit Cyrillus, locis præcedente capite citatis: & contra eosdem Nestorianos & contra Agnoëtas eadem adhibet argumenta Gregorius primus, Papa Romanus, libro octavo, epistola quadragesima secunda ad Eulogium quibus etiam olim contra Arianos usus est magnus Athanasius, locis superiore capite memoratis. Quamvis igitur dixerit Christus se diem illum nescire, sciebat tamen diem illum, neque eum potuit ignorare, nempe secundùm suam Deitatem, qua Patri consubstantialis est. Hoc sensu dixit Augustinus, *quid enim potest esse quod ipse nesciat?* libro 1. de genesi contra Manichæos, capite 22. perinde ac si dixisset, non posse esse quicquam quod nesciat Dei Filius, qui natus est Sapientia, &c. Neque aliud ad hanc quæstionem respondet Augustinus, locis à Bellarmino citatis.

Orthodoxorum Patrum argumenta, quibus demonstrabant Christum semper perfectè scivisse diem ultimum, secundum Deitatem.

Ioh. 16, 15.

Ioh. 10, 15.

Col. 2, 3.

1. Cor. 2, 10.

Marc. 2, 28.

2. Quæstio.

20. Secunda quæstio est: *Cur celavit discipulos, ut non scirent illum diem?* Nam cum ipse illum diem sciret, saltem secundùm suam Deitatem, & in sua divina potestate haberet non minus tunc revelare discipulis illum diem, quàm postea eorum mentem aperire, ut intelligerent Scripturas, quod ab eo factum commemoratur, Luc. 24. aut cæcis visum dare, mortuis vitam restituere, & similia divina opera perficere, cujusmodi multa ab eo fieri viderant discipuli; & cùm alia eis revelaverit majora mysteria; quæritur *quam ob caussam voluerit denegare eis cognitionem diei ultimi?* Respondent uno ore omnes orthodoxi Patres, ideo Dominum

Luc. 24, 45.

Responsio orthodoxorum Patrum.

celâsse discipulos illum diem, quia ipsis & nobis utile est nescire illum diem, quo simus vigilantiores & paratiores: hunc enim usum commendat Apostolis omnibusque Christianis ipse Dominus, dicens, *Vigilate igitur, nescitis enim quando Dominus domûs veniet, vespere, an media nocte, an in gallicinio, an manè. Ne cum repente venerit, inveniat vos dormientes. quæ autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.* Idcirco quamvis Dominus noster Jesus Christus diem illum & horam illam perfectè cognosceret secundùm suam Deitatem, atque adeo in potestate sua divinâ haberet, si vellet, revelare illa discipulis, propter illorum tamen nostramque utilitatem, οὐκ ἠθέλησε θεϊκῶς εἰπεῖν ὅτι οἶδα· ἀλλὰ σαρκικῶς διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν, εἶπεν ὅτι οὐκ οἶδα. *id est:* noluit divinitus dicere se scire: sed carnaliter propter carnem nescientem, dixit se nescire. sicut piè & graviter hac de re disserit beatus Athanasius, orat.4.contra Arianos. Basilius etiam, postquam aliquot argumentis ostendisset Christum diem illum & horam illam scivisse semperque scire secundùm Deitatem, rationem hanc reddit reticentiæ, quâ diem illum Dominus à discipulis occultavit; διὰ τὸ μὴ συμφέρειν οὖν τοῖς ἀνθρώποις ἀκοῦσαι τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως ἀπεσιώπησεν. *id est*: quoniam ergo non conferebat hominibus audire tempus judicii, reticuit. Hæc ad secundam hanc quæstionem Basilius, lib. 4. contra Eunomium, ubi de sequentibus quæstionibus nihil ampliùs invenitur. Hieronymus etiam in cap.24. Matthæi, tantùm duas primas quæstiones tractat & ad eas respondet sicut Basilius, & alii. & aliquid adjicit pertinens ad quæstionem sextam, quod Bellarminianæ expositioni repugnat. Atque ita Bellarmino ademimus Basilium, & Hieronymum, quibus ille injustè atque impudenter adscribit expositionem illam, quæ dicit Christum, etiamsi diem illum sciret secundùm humanitatem, dixisse tamen se nescire, id est, quamvis hoc ut homo didicerit à Patre, non tamen eum, ut hominem, didicisse hoc à Patre ut revelaret aliis, sed ut sibi secretum hoc servaret. Cujus tamen expositionis nec vola, nec vestigium, apud illos exstat. Neque est ista expositio Ambrosii, neque Chrysostomi, neque Gregorii, sicut loca ipsa à Bellarmino citata haud obscurè testantur. Neque etiam hujus expositionis assertoribus plenè convenit cum Augustino, neque cum Theophylacto; ut in progressu patebit.

Marc. 13, 35. &c.

Vide cap. 19. §. 4.

Detegitur Bellarmini fraus & impudentia in citandis Patribus.

Vindicantur Basilius & Hieronymus.

3. *Quæstio.*

Responsio.

21 Tertia quæstio est: *Quid opus erat, ut diceret, neque Filium scire illum diem: cùm discipulis satisfacere posse videatur, quod dixerit, neminem scire, neque Angelos?* Respondet Chrysostomus, in cap. 24. Euang. Matth. vers. 36. homil. 67. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, ἐπεστόμισεν αὐτοὺς ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι οὐκ ἴσασι· τῷ δὲ εἰπεῖν, οὐδὲ ὁ υἱὸς, κωλύει οὐ μόνον μὴ μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ μηδὲ ζητῆσαι. *id est:* dicendo quidem, *neque Angeli*, occlusit eis os, ne quærerent discere, quod illi non sciunt: dicendo autem, *neque Filius*, prohibet non solùm ne discant, sed etiam ne quærant. Sic in eundem locum Euangelii Theophylactus; Docet (inquit) hoc loco discipulos, non quærere ut discant humanam naturam transcendentia: nam dum dicit, *neque Angeli*, admonet eos, quod discere attentant id quod Angeli ignorant: & dum dicit, *Pater solus*, prohibet eos anniti ut discant postea.

4. *Quæstio.*

22. Quarta quæstio est: *Cur non dixit potiùs, se nolle eis revelare, quàm se ipsum quoque nescire?* Respondent Ambrosius, lib.5.de fide cap.7. & Comment. in cap. 17. Euang. Lucæ, & Chrysostomus, & Theophylactus in cap 24. Matth. hoc à Christo, propter amorem, quo discipulos prosequebatur, factum esse, ut potiùs quàm se ab illo sperni existimarent: adeoque tanquam ejus rei revelatione indignos rejici. atque ita contristarentur eorum animi, ipse potiùs seipsum diceret nescire illum diem, etsi eum noverat secundùm suam Deitatem. Mavult enim Dominus (sunt ista verba Ambrosii, lib. 5. de fide cap. 7.) nimio in discipulos amore propensus, petentibus his quæ cognitu inutilia judicaret, videri ignorare quod noverat, quàm negare: plusque amat nostram utilitatem instruere, quàm suam potentiam demonstrare. Et ne videretur contristare discipulos (ait idem Ambrosius, in cap. 17. Lucæ) si eos aliquid celaverit, subjungitur; *Et ait ad discipulos suos: venient dies.* & in alio libro: *De die autem & hora nemo scit, neque Angeli Cœlorum, neque Filius.* Καὶ γὰρ (inquit Chrysostomus) σφόδρα ἔμελεν αὐτῷ τοῦ τιμᾶν αὐτοὺς, καὶ μηδὲν ἀποκρύπτειν. *id est:* valde enim ei curæ erat eos honorare, & nihil abscondere. Hæc quidem Chrysostomus, ad istas quatuor quæstiones; sequentes autem tres quæstiones non attingit. Et sic Chrysostomum Bellarmino ademtum vindicavimus. quod si dixisset eis (ait Theophylactus,) Scio quidem, vobis autem dicere nolo, contristati essent utique, tanquam despecti ab eo. & subjicit Theophylactus similitudinem sumtam à rebus humanis: Sicut (inquit) Patres continent quid in manibus, deinde autem dum quærunt hoc filii, & dare ipsi nolunt, occultant dicentes, non habemus quod quæritis; & sic ploratus filiorum compescunt: ita & Dominus ut compescat Apostolos, ne discant de die illo & hora, dixit; *Neq; ego scio, nisi Pater solus.* Scit enim & ipse horam & diem illum, id quod ex multis aliis manifestum. Cùm enim omnia quæcunq; Pater habet, Filii sint, &c. ex quo argumento patet Theophylactum Christo ibi asserere notitiam illius diei secundùm Deitatem, sicut alii superiùs memorati Patres, quod etiam inde adstruit, quia ei nota sunt omnia ante illum diem, unde infert, sicut etiam antiquiores Patres, eum non ignorâsse ipsum diem, quamvis eum à discipulis occultaverit, sicut homines occultare solent à filiis nociva, & dicere se non habere. Hæc Theophylactus. neque addit plura de hoc negocio. At verò utrum Christus diem illum tunc sciverit secundùm assumtam carnem seu humanam naturam, nec ne: Et quo sensu dicatur solus Pater scire; Et utrùm Filius dicatur nescire, verè nesciens secundùm humanitatem, an ideo tantùm, quia sciens quidem diem illum secundùm humanitatem, non tamen sciebat ut diceret discipulis; de his inquam, quæstionibus, in quib. Bellarminianæ expositionis robur quærendum est, non disserit ibi Theophylactus, neque eas attingit. Quod autem similitudinem illam attinet, ab hominum consuetudine sumtam, ea non debet ampliùs premi aut ulteriùs ad res divinas applicari, tanquam ex mente Theophylacti, quàm ipsarum rerum divinarum natura patitur, prout ab ipso Theophylacto explicantur. At verò Theophylactus non dicit occultatam fuisse illius diei notitiam in Christi humanâ mente, sed eam notitiam tribuit ei secundùm Divinitatem; Neque dicit Christum, ut hominem, didicisse hoc mysterium à Patre, non ut aliis illud revelaret, sed ut sibi secretum servaret,

Responsio.

Vide cap. 19. §. 4.

Vindicatur Chrysostomus

Vindicatur Theophylactus.

varet. Sed quæ ibi hac de re scribuntur à Theophylacto, possunt consistere cum illa Cyrilli Alexandrini responsione ad hanc eandem quartam quæstionem; Similiter igitur diem & horam adventus sui, in quantum Verbum & Sapientia Dei est, non ignorat: sed ne dolorem teneris adhuc discipulis faceret, desiderantibus illud scire, verè se dixit ut hominem ignorare. Hæc & plura in hanc sententiam, ex Thesauro Cyrilli, lib. 9 cap. 4. recitavimus, præcedente capite, §. 9. Ex his patet non plenè convenire Bellarmino cum Theophylacto. Observet etiam Lector, hanc esse omnium Patrum ad hanc quartam quæstionem respondentium unanimem sententiam, quod Christus, quando discipulis dixit, *Filium non scire diem illum*, voluerit eos sic intelligere ipsius verba, sicut ea exposuerunt Athanasius, & Hilarius, & Gregorius Nazianzenus, & Cyrillus Alexandrinus, & alii: nempe eum secundùm humanam naturam verè nescivisse illum diem nescientiâ propriè dictâ; & quod sedulò caverit, ne possent tunc ex verbis ipsius elicere talem sensum, qualem eis inferunt Bellarminus & Gretserus, ac si ipse, etiam secundùm humanitatem, diem illum non nesciret, sed sciret quidem, non tamen ad dicendum illis; seu quod ipse non nesciens faceret illos nescientes; ne si eam cogitationem animo conciperent dolore conficerentur. Jam autem quis hominibus Christianis, ista omnia maturè considerantibus, persuadebit, Dominum nostrum, qui est ipsa veritas, & æternum Dei Verbum, in carne manifestatum, in cujus ore non est inventus dolus, habuisse alium verborum suorum sensum in pectore suo clausum, contradictoriè repugnantem illi sensui quem vellet discipulos ex eisdem suis verbis concipere? aut qua ratione demonstrabitur; quo Scripturæ testimonio comprobabitur, nos debere aliter intelligere illa Christi verba, quàm à discipulis quibus dicta sunt ea intelligi Dominus ipse volebat; aut alium eorum sensum concipere, quam illum ad quem exprimendum, & audientium discipulorum animis insinuandum, verba sua Dominus protulit aptéque adhibuit? Atque ita pervenimus ad quintam quæstionem.

Observatio ista prorsus evertit expositionem eam, quæ Bellarmino & Gretsero tantopere placet.

5. *Quæstio.* 23. Quinta igitur quæstio est: *An diem illum ipse Christus secundùm suam propriam humanitatem, Deitati hypostaticè unitam, verè tunc nesciebat, nescientiâ propriè dicta, quando dicebat, neq; Filium scire illum Diem?* Ex illis Patribus, quos Bellarminus pro sua expositione adduxit, major pars, nempe Basilius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus hanc quæstionem non movent, neque ad eam quicquam respondent, locis à Bellarmino citatis. soli eam manifestè attingunt Ambrosius, lib. 5. de fide, cap. 7. & Gregorius, lib. 8. epist. 42. ad Eulogium. eandemque obscurè tangit Augustinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 12. Soli, inquam, ex eis qui Bellarmino nominantur tanquam auctores illius expositionis, quam ipse optimam esse judicat. Alioquin hanc quęstionem tractârunt complures alii antiqui Catholici Patres, qui apertè responderunt Christum tunc verè nescivisse illum diem, secundum suam humanitatem, nescientiâ propriè dictâ; sicut esurivit esuritione propriè dictâ, & lachrymatus est lachrymatione propriè dicta: suscepisse enim cum carne, sive humanitate, has etiam humanas infirmitates, in quibus erat illa nescientia. sic responderunt Athanasius & Cyrillus, & alii, quorum

Responsio.

Antiqui Catholici Patres responderunt Christum tunc verè nescivisse diem illum secundùm suam humanitatem, nescientiâ propriè dictâ. Vide § 28. & §. 39.

verba hoc ipsum testantia in medium attulimus præcedente capite. Cum quibus etiam consensit Ambrosius, lib. 2. de fide, cap. 4. etsi postea in illo opere eandem responsionem repetens, aliis eam relinquere videatur, & confugere ad expositionem figurativam de mystico Christi corpore, & rursus ad priorem illam Athanasii expositionem redire, lib. 5. de fide cap. 7. dicit quidem eam esse in Scripturis divinis consuetudinem, ut Deus dissimulet se nescire quod novit; scientia autem diei ultimi, quam Christo tribuit Ambrosius, planè divina est, & ex ea infert Ambrosius contra Arianos, Filium non esse minorem Patre. Alibi etiam idem Ambrosius palàm concedit in sententiam Athanasii, disertè atque intrepidè affirmans Christum non per naturam hominis novisse finem temporum; sed per naturam Dei. Comment. in cap. 17. Euangelii Lucæ. Expositionem autem illam figurativam, de mystico Christi corpore, ut textui non congruentem, superiùs refutavimus §. 14. eandemque rejicit Bellarminus, lib 4. de Christo, cap. 5. Non satis candidè igitur egit Bellarminus, quando expositionem illam, quæ ipsi Bellarmino maximè probatur, dixit esse expositionem Ambrosii: nisi forte præcipiti potiùs incogitantiæ & negligentiæ Bellarmini in perlegendis Ambrosii dissertationibus, error hic tribuendus sit. Non solùm autem Bellarminianam expositionem Ambrosius nusquam agnoscit pro sua, sed neq; usquam apud Ambrosium ea commemoratur. Nusquam enim vel ipse affirmat, vel ab alio dictum esse refert Ambrosius, quòd Christus secundùm humanitatem non nesciverit illum diem, sciverit autem illum, verùm non ad dicendum aliis sed ut alios faceret nescientes, & sibi secretum illud servaret, quod ut homo didicerat à Patre. Et quòd hæc fuerit mens Christi dicentis, ***Neque Filium scire illum diem.*** Atque ita jam manifestè etiam Ambrosii patrocinio excidit Bellarminus.

Vindicatur Ambrosius.

Detegitur insignis Bellarmini fraus vel oscitantia.

24. Ad quintam autem quæstionem superiùs propositam, non invenitur apud Augustinum clara responsio: insinuare tamen velle videtur Lectoris animo hunc sensum, quòd Christus secundùm formam servi verè nesciverit diem illum, quamvis ad personam relata illa loquutio, qua ipse ait se diem illum nescire, non sit simpliciter, & propriè exponenda, ac si quicquam esset quod nesciret Deus Filius, nempe secundùm formam Dei. Ideò quando Deus nescire dicitur, aut pro eo dicitur, quod nō approbat, aut pro eo quod utiliter nescientes facit. Hæc est doctrina August. lib. 1. de Trinit. c. 12. & lib. octoginta-trium quæstionum, quæst. 60. & lib. 1. de genesi contra Manichæos, cap. 22. Unde etiam alibi exponens verba illa Johannis Apostoli, de Christo, scribentis; *quod ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine.* Plus (inquit) noverat artifex quid esset in opere suo, quam ipsum opus quid esset in semetipso. Creator hominis noverat quid esset in homine, quod ipse creatus homo non noverat. Hæc Augustinus, tractatu undecimo in Euangel. Johannis, argumentans ab omniscientia divina.

Augustin.

Iohan. 2, 24. 25.

25. Quæ fuerit de hac quæstione mens Gregorii primi, Episcopi Romani, docent nos ipsius Gregorii verba, lib. 8. epist. 42. ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum. Ubi propositis atque laudatis Augustini & Eulogii sententiis, subjungit eam sententiam, quę fuit magni Athanasii, & in

Gregor.

in eadem tanquam accuratissima atque tutissima acquiescit. De eo vero (inquit) quod scriptum est; quia diem & horam neque Filius neque Angeli sciunt: omnino rectè vestra sanctitas sensit, quoniam non ad eundem Filium, juxta hoc quod caput est, sed juxta corpus ejus nos quod sumus, est certissime referendum. Qua de re multis locis idem beatus Augustinus eo sensu utitur. Dicit quoque aliud quod de eodem Filio possit intelligi, quia Deus omnipotens aliquando more loquitur humano, sicut ad Abraham dicit, *Nunc cognovi quia times Deum.* Non quia se Deus tunc timeri cognoverit, sed quia tunc eundem Abrahamum fecit agnoscere quia Deum timeret. Sicut enim nos diem lætum dicimus, non quòd ipse dies lætus sit, sed quia nos lætos facit: sic dictum est non quòd ipse nesciat diem, sed quia hunc sciri minimè permittat. Unde & Pater solus dicitur scire, quia consubstantialis ei Filius, ex ejus natura qua est super Angelos, habet ut hoc sciat quod Angeli ignorant. Unde & hoc intelligi subtilius potest, quia incarnatus unigenitus, factusque pro nobis homo perfectus, in natura quidem humanitatis novit diem & horam judicii: sed tamen hunc non ex natura humanitatis novit. quod ergo in ipsa novit, non ex ipsa novit, quia Deus & homo factus, diem & horam judicii non nisi per Deitatis suæ potentiam novit. Hæc Gregorius, qui ibidem hanc doctrinam prolixius explicat, & contra Agnoëtas, contráque Nestorianos, eandem confirmat argumentis sumtis ab omniscientia Deitatis. quia nihil est quod Dei sapientia ignoret. Per Verbum omnia facta sunt; si omnia, procul-dubio etiam dies judicii & hora. quis ergo desipiat, ut dicere præsumat quia Verbum Patris fecit quod ignorat? Scriptum quippe est; Sciens Jesus, quia omnia dedit ei Pater in manus. Si omnia, profectò diem judicii & horam. Quis ergo ita stultus est, ut dicat quia accepit Filius in manibus quod nescit? Hæc ibi Gregorius. Vide præced. cap. §. 16. & §. 17. Eadem distinctione usus est Ambrosius, Comment. in cap. 17. Euang. Lucæ, ut suprà monebamus, hoc ipso cap. §. 23. ubi contra Arianos negantes Trinitatem esse unius potestatis & unius cognitionis, probat Filio per naturam Dei omnia esse nota; Quomodo autem (inquit) Filius nescire potest quod Pater novit, cum in Patre Filius sit, & Spiritus scrutetur etiam alta Dei, cùm ipse Filius altitudo sit divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei? Hæc ille.

Marc. 13, 32. — *Genes. 22, 12.* — *Joh. 13, 3.*

26. Quæstio sexta est: *Quo sensu dicitur solus Pater scire illum diem, quem Filius dicitur nescire?* Augustinus, lib. 1. de genesi contra Manichæos, cap. 22. & lib. octoginta-trium quæstionum, quæst. 60. ait secundùm quandam figuram loquutionis dictum esse, solum Patrem scire diem illum, quia facit Filium scire illum diem. Hoc Augustini dictum refert Bellarminus ad Christum hominem, quasi Pater solus dicatur scire illum diem, quia illum scire fecerit Christum hominem, ex sententia Augustini. ita Bellarminus, lib. 4. de Christo, cap. 5. Et hanc esse ipsissimam Augustini mentem, nempe quòd Pater dicatur solus scire, quia fecit Filium scire diem judicii secundum hominem seu naturam humanam contendit Gretserus, in defensione illius capitis Bellarmini, columnâ 271. At huic glossæ repugnant argumenta, quibus Filio scientiam illius diei asserit Augustinus, quæ superius commemorata sunt, §. 19. & §. 24. Et Gregorius, Papa Romanus, (lib. 8. epist. 42.) hanc Augustini doctrinam repetens, dictum illud Augustini apertissimè refert ad æternam generationem Filii, per quam Pater Filium genuit sibi consubstantialem, adeóque æqualiter omnia scientem quæ scit Pater. Verba Gregorii exhibuimus superiore paragrapho. Unde perspicuum est, Bellarminum & Gretserum ab Augustini mente discessisse, & Gregorio Papæ Romano apertè contradicere. Nudati igitur horum etiam Patrum patrocinio, in manifesta deprehenduntur falsitate, quando eam expositionem quæ à Bellarmino adfertur, & à Gretsero defenditur, ajunt esse expositionem Gregorii Papæ Romani, & Ambrosii, & Basilii, & Hieronymi, & Chrysostomi, & Augustini, & Theophylacti; cum neque horum omnium Patrum, neque cujusquam eorum sit ista expositio.

6. Quæstio. — *Bellarminus & Gretserus ab Augustini mente discedunt, & Gregorio primo, Papæ Romano contradicunt.* — *Falsitas Bellarmini & Gretseri abutentium nominibus Patrum.*

27. Non tamen illa Augustini expositio, quæ à Gregorio repetitur, recipienda est. Non enim solus Pater scire facit communicando omniscientiam divinam, sed etiam Filius hoc sensu dicendus esset scire, quia simul cum Patre omniscientiam communicat Spiritui Sancto, qui in unitate divinæ essentiæ à Patre Filioque procedit. quantò tutiùs, & simpliciùs, & convenientiùs responsum est ab Athanasio & Cyrillo, aliisque orthodoxis Patribus, hanc, quæ soli Patri tribuitur, scientiam illius diei referentibus non ad internam generationem coæterni Filii, neque ad revelationem aliquam temporalem; sed ad omniscientiam divinam, quæ est essentiale attributum commune individuæ Trinitati, quæ unius est cognitionis, ut loquitur Ambrosius in cap. 17. Lucæ, adeò ut (quod etiam monet Hieronymus, in cap. 24. Matthæi) Scriptura dicens Patrem solum nosse, in Patre comprehendat & Filium? neque excluditur Spiritus Sanctus. Vide lib. 1. cap. 8. §. 8. & cap. 11. §. 4. & 5.

Refutatur expositio Augustini. — *Præfertur expositio Athanasii & aliorum.*

28. Septima quæstio superiùs proposita fuit: *Quo sensu dictum est Filium nescire illum diem?* Responderunt directè & apertè Athanasius, & Hilarius, & Gregorius Nazianzenus, & Chrysostomus, & Cyrillus Alexandrinus, & Ambrosius, & Gregorius Rom. locis supra citatis, σχεδὸν δὲ πάντες οἱ πατέρες, id est, propemodum autem universi Patres, teste Leontio, lib. de sectis, act. 10. verba ista esse simpliciter intelligenda, quòd Filius tunc verè ignoraverit seu nesciverit diem illum, secundùm humanitatem, quam assumsit, cum irreprehensibilibus humanæ naturæ infirmitatibus seu affectionibus, quæ Græcis dicuntur φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη. in quibus hanc, quæ Filio tribuitur, ignorantiam diei judicii ponunt Catholici Patres. Eundem autem Filium secundùm Deitatem semper ab æterno in æternum scire omnia æqualiter cum Patre & Spiritu Sancto, argumentis efficacissimis docent iidem Patres. Neque ullam Christo homini inesse negabant cognitionem secundùm humanitatem, quam illi inesse pro tempore decebat; neque ullam Christo ignorantiam tribuebant, quæ ipsum non deceret, aut defectum aliquem propriè dictum, seu officio aut dignitati personæ ejus repugnantem vel indecorum importaret. Dupliciter enim dicitur *ignorantia*, (ut rectè monet Franciscus Junius in animadversionibus in Bellarm. lib. 4. de Christo, cap. 5. nota 3.) nempe, *negativè* aut *privativè*. *Ignorantia negativè*, quam & nescientiam scholastici dixerunt ἀποφατικῶς) etiam in Angelis & beatis est semper (non enim sciunt quicquid scit Deus) nec, nisi καταχρηστικῶς, dici defectus potest.

7. Quæstio.

Catholici Patres Christo secundùm humanitatem tribuebant ignorantiam negativam, seu nescientiam, non autem ignorantiam privativam.

test. *Ignorantia privative*, quæ rerum earum est quas debet quis scire, hæc verè defectus est. Christo secundùm naturam humanam tribuerunt Patres ignorantiam negativam seu nescientiam; non autem ignorantiam privativam. Non defectum aliquem privativum, sed eam nescientiam quæ non nisi æquivoce & negativè defectus dici potest.

Sphalma Augustini.

Augustinus ipse prohibet imitari non rectè facta clarorum virorum.

29. Quod autem scripsit Augustinus, Filium discipulis dixisse se nescire, quia illos nescientes occultando faciebat. lib. 1. de genesi, contra Manichæos, cap. 22. & lib. 1. de Trinitate, cap. 12. & lib. octoginta quæstionum, quæst. 60. sphalma est viri magni, nostro potius silentio prætereundum, aut humaniter excusandum, quàm justâ refutatione exagitandum, nisi nos cogeret illorum improbitas, qui Patrum lapsus in suæ nequitiæ patrocinium trahere satagunt. O quam detestandus est error hominum, (ait idem Augustinus) qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter se imitari putant, à quorum virtutibus alieni sunt! Aug. lib. de unico baptismo, cap. 13. Contra istam igitur expositionem, salvâ honorificentiâ quæ tanto Patri debetur, hæc adferimus argumenta.

Primum argumentum ex ipso Augustino. Regula.

30. *Primò*; Non convenit cum doctrina quam ibi tractat Augustinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 12. Nam initio illius capitis hanc proponit regulam intelligendarum scripturarum de Filio Dei, ut distinguamus quid in eis sonet secundùm formam Dei, in qua æqualis est Patri, & quid secundùm formam servi quam accepit, in qua minor est Patre: ut non conturbemur tanquam contrariis ac repugnantibus inter se sanctorum librorum sententiis. Deinde hujus regulæ hæc adfert exempla: Secundùm formam Dei æqualis est Patri Filius; secundùm autem formam servi minor est Patre. Secundùm formam Dei, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil; secundùm formam servi, ipse factus est ex muliere, factus sub lege: Secundùm formam Dei, ipse & Pater unum sunt; secundùm formam servi, non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui eum misit. Secundùm formam Dei, sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso; secundùm formam servi, Tristis est anima mea usque ad mortem: &, Pater, inquit, si fieri potest, transeat à me calix iste. Secundùm formam Dei, ipse est verus Deus & vita æterna: secundùm formam servi, factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Secundùm formam Dei, omnia quæ habet Pater, ipsius sunt; Et omnia tua mea sunt, inquit, & mea tua: secundùm formam servi, non est doctrina ipsius, sed illius qui eum misit: & de die & hora nemo scit, neque Angeli in Cœlo, neque Filius, nisi Pater. [Statimque immediatè subjicit Augustinus hæc verba;] Hoc enim nescit quod nescientes facit, id est, quod non ita sciebat ut tunc discipulis indicaret: sicut dictum est ad Abraham, *Nunc cognovi quòd timeas Deum*: id est, nunc feci ut cognosceres: quia & ipse sibi in illa tentatione probatus innotuit. Hæc Augustinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 12. qui etiam hujusmodi loquutionis aliud adfert exemplum, lib. 1. de genesi, contra Manichæos, cap. 22. nempe quod à Mose dicitur, *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum.* Non enim (inquit August.) ut sciat ipse quem nihil latet, sed ut scire nos faciat, quantum in ejus dilectione profecerimus, tentari nos permittit. Secundum ipsam locutionem dicit & Dominus noster, nescire se diem & horam de fine seculi. Quid enim potest esse quod ipse nesciat? Sed quia hoc utiliter occultabat discipulis, nescientem se esse dixit, quia illos nescientes occultando faciebat. Hæc ibi. ubi etiam adjicit exempla talis locutionis in consuetudine hominum, dicentium diem lætum, quia nos lætos facit; & pigrum frigus, quia nos pigros facit, &c. Idem quoque lib. 83. quæstionum, qu. 60. Sicut (inquit) scire Deus dicitur etiam cum scientem facit, sicut scriptum est, *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum.* Non enim sic dictum est, quasi nesciat Deus, sed ut ipsi sciant, quantum in Domini dilectione profecerint, quod nisi tentationibus quæ accidunt, non plenè ab hominibus agnoscitur. Et ipsum tentat, pro eo positum est quod tentari finit. Sic & cum dicitur nescire; aut pro eo dicitur quod non approbat; id est, in disciplina sua non agnoscit, sicut dictum est, *Nescio vos*: aut pro eo quod utiliter nescientes facit, id quod scire inutile est. Ideo bene accipitur, id quod dictum est, solum scire Patrem; sic dictum esse quia facit Filium scire: Et quod dictum est, nescire Filium; sic dictum esse, quia facit nescire homines; id est, non prodit eis quod inutiliter scirent. Hactenus Augustinus. Cujus verba prolixiùs describere non piguit, tum ut omnem vitarem iniquam suspicionem, tum etiam ut lectori ad manum sint ipsissima Augustini verba, ex quibus contra istam ab eodem Augustino allatam nescientiæ expositionem argumenta depromimus. Quam bene sic accipiatur id quod dictum est, solum scire Patrem, superiùs monuimus, §. 27. Iam neque id bene sic accipi, quod dictum est, nescire Filium, ostensum imus. Et primum nostrum argumentum sumimus ab ea doctrinâ, quam tradit Augustinus lib. 1. de Trin. cap. 12. à qua doctrina expositio ista aliena est. Nam occultationem, & nescientiam pro occultatione sumtam, Augustinus tribuit Deo etiam secundùm formam Dei; si igitur nescientia illius diei & horæ ad solam occultationem referatur, cessat in hoc dicto exemplum illius regulæ ab ipso Augustino propositæ, de distinguendis eis locutionibus quæ in sacris Scripturis sonant de Filio secundùm formam Dei, ab eis locutionibus de eodem Filio, quæ sonant secundùm formam servi quam accepit: cujus tamen regulæ exemplum adducit Augustinus, in hoc ipso dicto, quo Filius nescire dicitur diem illum.

Joh. 1, 3. — *Gal. 4, 4.* — *Joh. 5, 30.* — *Cap. 5, 26.* — *Matth. 26, 38.* — *1. Joh. 5, 20.* — *Phil. 2, 8.* — *Joh. 17, 10.* — *Joh. 7, 6.* — *Marc. 13, 32.* — *Genes. 22, 12.* — *Deut. 13, 3.* — *Matth. 7, 23. & cap. 25, 12.*

Secundum argumentum contra expositionem Augustini.

31. *Secundum* nostrum argumentum contra istam expositionem est; quòd expositio ista arenoso & fallaci nitatur fundamento, quo subruto, expositio superædificata collabitur. Fundamentum ponit Augustinus, lib. 83. qu. quæst. 60. quod cum Deus dicitur nescire, aut pro eo dicatur quod non approbet, aut eo quod utiliter nescientes faciat. At Deus isto posteriore modo nescire nusquam dicitur in sacris Scripturis, neque ullum istiusmodi exemplum adfert Augustinus, nisi hoc solum dictum de quo quæritur, quod ita esse exponendum nullo idoneo argumento docet: nam dictum de Filio nesciente ultimum diem, dicit bene accipi sic dictum esse, quia facit nescire homines: hujus autem expositionis hanc adfert rationem, quia ita soleat Scriptura de Deo loqui, ut nescire dicatur Deus, hoc ipso sensu, nempe quod nescientes faciat: postulamus exempla; ingerit nobis hoc ipsum dictum de quo est dubitatio & controver-

sia: quod nihil est aliud quam inutili circulo idem per idem velle confirmare.

Tertium argumentum. Vindiciæ testimoniorum sacræ Scripturæ.

32. *Tertium* nostrum argumentum est; quòd expositionem istam non probent alia testimonia Scripturæ, quæ pro ea adferuntur. Non enim ad rem faciunt testimonia illa. de verbis Domini ad Abrahamum, Genes. 22, 12. *Nunc cognovi quòd timeas Deum*. & de verbis Mosis ad populum, Deut. 13, 3. *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum*. Nam 1. etiamsi Augustino concederemus *scire* illic significare facere ut alius sciat, non tamen par ratio est nescientiæ, quam Christus in discipulis non fecit, sed invenit. 2. quod dixit Dominus Abrahamo, se jam scire quòd Abraham Deum timeat, verum erat in sensu proprio, ut sonabat, neque enim verè nesciebat, & se scire duntaxat per quandam locutionis figuram dicebat, quia Abrahamum faciebat scientem; sicut istius, quam oppugnamus, expositionis defensores dicunt Christum dicentem se nescire diem illum, verè quidem scivisse, & non verè nescivisse nescientia propriè dictâ, sed tantummodo per quandam loquutionis figuram dicere se nescire, quia discipulos nescientes faciebat. 3 Verba Domini ad Abrahamũ, & verba illa Mosis, & similes loquutiones, aliam simpliciorem & sacris literis magis congruentem recipiunt interpretationẽ, nempe ut intelligatur ea Dei scientia, quã *scientiam approbationis* vocant Theologi.

Gen. 22, 12.

Nunc scio quod timeas Deum, quandoquidem non subduxisti filium unicum tuum à me. Ac si diceret: Ego nunc hoc specimen veræ pietatis approbo, & ego nunc tibi testimonium perhibeo, quòd Deum timeas. Tentavi te ut aliquod ederes externum specimen timoris Dei, qui in corde tuo habitat, & jam præclarum edidisti specimen, quod in conspectu meo rectum est, seu mihi probatur, & te verè timere Deum egregiè demonstrâsti; obedientia enim hæc à te præstita infallibile est indicium timoris Dei, etiam me judice, qui & cor & externum opus video, nec falli possum; sic te gerendo ambulâsti coram me ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ὡς δεῖ σε περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν Θεῷ. Hoc insigni fructu timorem Dei qui in te est notificâsti ἐγνωρίσας mihi; id est, tale est hoc sanctæ obedientiæ specimen, ut mihi probetur, mihi placeat, tanquam ex sincero & excellenti Dei timore verè profectum, gratumque & acceptum in oculis meis. Non ait Dominus, se antea nescivisse Abrahami pietatem in corde ejus habitantem: sed ait se jam scire, (nempe sensu memorato) quod omnino verum est, ut verba sonant. Sic Apostolus Paulus hortatur Philippenses, ut Deo notas faciant, seu notificent suas petitiones, inquiens, τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν Θεόν, *petitiones vestræ innotescant*, seu notificentur, *apud Deum*; nimirum interna desideria expromendo coram Deo, ita ut Deo probetur pia cordis & oris consonantia, vel fervens contriti cordis ad Deum suspiratio. ταύτας ἐπιγινώσκει τὰς εὐχὰς ὁ Θεός, τὰς δὲ ἄλλας οὐκ οἶδεν. οὐκ οὖν τοιαῦτα εὔχεσθε, ὥστε ἐπιγινώσκεσθαι. id est, has preces agnoscit Deus; alias autem non novit. talia igitur vota fundite, quæ agnoscantur. ut monet Chrysostomus, serm. 14. in epistolam ad Philippenses, exponens hæc ipsa Apostoli verba, quæ jam citavimus. Simili loquutione in Cantico Salomonis, cap. 2. vers. 14. dicit Dominus Ecclesiæ suæ, & omni piæ animæ: *Columba mea, in scissuris petræ, in abscondito gradus, ostende mihi aspectum tuum, fac me audire vocem tuam; vox enim tua dulcis, & aspectus tuus decorus.*

Gen. 17, 1. Col. 1, 10. 1. Thess. 4, 1.

Phil. 4, 6.

Cant. 2, 14.

Quartum argumentum.

33. *Quartum* nostrum argumentum est: Expositio, quam oppugnamus, figurativa est, seu secundum quandam figuram loquutionis, ut monet Augustinus, lib. 1. de genesi, contra Manichæos, cap. 22. at in exponenda sacra Scriptura non est quærenda figura, quando quod dicitur, sensum recipit proprium, qui neque ab honestate morum, regnoque charitatis, neque à fidei veritate alienus est. ut suprà docuimus ex Augustino, §. 14. Dictum autem illud, de Filio nesciente diem ultimum, recipit sensum proprium, qui neque ab honestate morum, regnoque charitatis, neque à fidei veritate alienus est, testibus Athanasio, & Cyrillo, & aliis orthodoxis Patribus, eorumque judicio constat manifesta ratio, ut superiùs demonstratum est. Ergo locus hîc nullus est relictus expositioni isti figurativæ.

Quintum argumentum, ex ipso etiam Augustino sumtum.

34 *Quintum* nostrum argumentum etiam ex Augustino desumimus: Non aliquo genere loquuntur scripturæ, quod in consuetudine humana non inveniatur, quia utique hominibus loquuntur: inquit Augustinus, lib. 1. de Trinitate. cap. 12. at istud locutionis genus, quo aliquis rem sciens dicit se nescire, non invenitur in consuetudine hominum veracium: ergo hoc genere non loquitur Scriptura de Christo qui est semper verax & ipsa Veritas. Non jam loquimur de scientia & nescientia approbationis, sed apprehensionis, quæ sola huc pertinet. Neque quadrat exemplum quod ibi affertur ab Augustino, dicente, eo genere locutionis aliquem dici nescire quod occultat; quo dicitur fossa cæca, quæ occulta est. Eodem utitur exemplo etiam lib. 1. de genesi, contra Manichæos, cap. 22. Additis etiam aliis exemplis; Talibus (inquit) locutionibus etiam abundat nostra consuetudo, cum dicimus lætum diem, quia nos lætos facit: & pigrum frigus, quia nos pigros facit: & fossam cæcam, quia nos eam non videmus: & linguam politam, quia verba polita facit. Hæc ille. At certè nulla istarum loquutionum similis est isti loquutioni, quâ aliquis sciens rem & occultare volens dicit se nescire, non enim in exemplis illis negatur inesse subjecto quod inest, sicut in ista loquutione. Neque metonymia illa effecti pro efficiente habet locum in ista locutione, nam qui sic respondet non facit, sed invenit nescientem, & sæpe etiam scienti dicit aliquis se nescire, adeò ut eum neque inveniat neque faciat nescientem.

Sextum argumentum, etiam ex Augustino.

35. *Sextum* nostrum argumentum ipse etiam nobis suppeditat Augustinus, epist. 8. & 9. & 19. ubi differit contra Hieronymi interpretationem, de Petro repræhenso à Paullo, id quod non verè sed simulatoriè, & per quandam honestam dispensationem, & dispensatoriam quandam hypocrisin gestum scriptumque esse scripsit Hieronymus, in suo commentario in cap. 2. epist. ad Galatas, & rursum in sua epistola ad Augustinum, quæ inter epistolas Augustini undecima est. Occurrit Augustinus, & clamat, hac interpretatione suscipi patrocinium mendacii; & sacris Scripturis tribui officiosum mendacium; atque ita labefactari earum autoritatem; neque lectorem certum esse posse, an non eum fallat scribendo vel loquendo Apostolus aliquis, aut Propheta, aut Euangelista, si fallebat Paulus Apostolus filios suos, quos iterum parturiebat, donec in eis Christus, id est, veritas formaretur, si inquam, illos honesto aliquo officio & nescio

qua

qua dispensatoriâ simulatione, & dispensativâ falsitate fallebat, præfatus se non mentiri, invocato etiam teste Deo: & ista fallaci dispensatione admissâ, non defuturas causas, cur aliquis quandoque existimetur non solùm potuisse, verumetiam debuisse mentiri: neque posse literis explicari, quanta & quam inexplicabilia mala consequantur ex ista dispensatoriâ expositione. Eadem ratio est expositionis istius verborum Domini dicentis, se nescire diem judicii, qua dicunt Dominum hoc dixisse κατ' οἰκονομίαν, per quandam dispensationem, ut ab se averteret discipulos hoc mysterium ex ipso discere cupientes, ut refert Leontius lib. de sectis, act. 10. ubi tamen in ista dispensatoriâ expositione non acquiescit ipse Leontius: sed aliam tutiorem sequitur. Nam certè, admissâ ista expositione, quæ dicit Christum non verè nescivisse diem illum, sed se dixisse nescire, dispensatoriâ quadam simulatione nescientiæ, ut discipulos falleret, atque ita ab ulteriore inquisitione eos averteret; & ut sine dolore illud non gravatè nescirent quod ipsum Filium nescire crederent, etiamsi falsò id crederent, neque verum esset quòd credebant; admissâ, inquam, istâ expositione, omnia illa consequentur absurda & inexplicabilia mala, quę ex illa Hieronymiana textus Apostolici expositione inevitabiliter sequi, demonstravit Augustinus. Sic etiam *dispensationis* vocabulo abusus est hæreticus ille Acephalus, cui respondens Rusticus diaconus, in suo dialogo contra Acephalos; *Ergo* (inquit) *dispensatio & hypocrisis nihil ab invicem differunt, & erit idem secundùm idem & bonum simul & malum.* Hæc ille.

Galat. 1, 20.

Septimum argumentum ex ipso etiam Augustino.

36. Septimum nostrum argumentum etiam ex verbis oritur Augustini, superius commemoratis, §. 29. Nam admissa ista expositione, diceretur Pater multa nescire, quia ea hominibus non revelat, quamvis enim Filio revelet, tacito tamen respectu habito ad homines, quibus non revelat, dicetur nescire, quæ insolens est & absurda loquutio. Nam in sacris literis duobus modis dicitur Deus aliquid scire, nempe vel apprehensivè, vel approbativè seu cum dilectione: illo modo scit omnia, neque quicquam nescit, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. Posteriore quidem modo nescit, id est, non approbat, non diligit, non agnoscit pro filiis suis, operatores iniquitatis. At verò Dominus apud Marcum, cap. 13. loquitur non de improbativa nescientiâ, sed de ea quæ scientiæ apprehensivæ opponitur. Joannes Maldonatus, Jesuita, hoc argumento motus, expositioni isti nuncium mittit, inquiens, illa verò receptissima interpretatio eorum, qui existimant ideo Christum dici diem judicii ignorare, quod nobis eum non revelaverit, non admodum magna niti videtur probabilitate, quia isto modo etiam Pater ignoraret, quia nobis non revelavit. Hæc Maldonatus in suo Comment. in Matth. 24.

Hebr. 4, 13.
Matth. 7, 23.
Luc. 13, 27.

Alia argumenta.

37. Denique ut, brevitatis studio, multa confertim argumenta non levis momenti accumulem, dico istam expositionem, quæ Bellarmino & Gretsero tantopere arridet, neque necessariam esse, neque probabilem, & esse omnino explodendam; quia est a sacro textu aliena, & vim infert Scripturæ, eam sine necessitate trahendo atque torquendo ad sensum inusitatum & intellectu difficilem, & veracitati inimica est, & inductiva in ruinam, & in Christum contumeliosa, & quum subesse doceat sermoni Domini conditionem tacitam non obviam aut perceptibilem auditoribus & negotio congruentem, sed imperceptibilem & à proposito alienam, & fallacem ad fallendum auditores de industria comparatam, latam aperit januam dolositati, quæ est fraus quædam in verbis, aliud promendi, aliud sentiendi, sicuti dolositatem definit Augustinus, in Psal. 49. Et introducit ista expositio diabolicam illam mentiendi artem, quam hodie *æquivocationem* vocant, & nefariæ istius artis magisterium ac patrocinium ab ipsa divina Veritate sacrilegè arcessit, & humani commercii certitudinem & candorem aufert, atque è societate hominum tollit societatem, neque ullum veriloquii & mendacii relinquit serium & honestum discrimen, & penitùs tollit rectum verborum usum, nam ad hoc verba sunt instituta, non ut per ea alii alios fallant, sed ut per ea in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat, ut loquitur Augustinus Enchirid. cap. 22. & omne veri ac falsi judicium labefactat, & penitùs destruit. Quid enim magis erit in promtu falsis testibus aut quibuscunque mentientibus vel pejerantibus, quam istiusmodi tacitæ conditionis obtentus? Et sic qui negaverit Christum coram hominibus, qui dixerit se nescire an Deus sit, & qui atrocissima mendacia & perjuria fecerit, se excusabit per istud *mentalis* (ut vocant) *reservationis* effugium, quod scilicet, quamvis eas res sciverit, non tamen ad dicendum illis interrogatoribus sciverit: sic peribit omnis commercii inter homines, omnis judicii, omnis doctrinæ certitudo, omnis confessionis necessitas, & inanes erunt martyrum passiones.

Dolositas quid sit.

Æquivocatio.

Mentalis reservatio.

Hæretici veteres, dolositatem docentes.

38. *Simon Magus* negabat Martyria esse facienda, teste Tertulliano, lib. de præscriptionibus, cap. 46. Sic etiam *Corpianus* hæreticus negabat debere esse martyria, teste Optato Milevitano, lib. 4. contra Parmenianum. *Helcesaitæ* hæretici, à magistro suo *Elxai*, qui Trajano imperante exstitit, hanc acceperunt traditionem, ut tempore persecutionis idola adorarent, fidemque suam ore negarent, nec istiusmodi negationem, ore factam, putarent esse peccatum, dummodo id ex animo non facerent. Testes sunt Eusebius, lib. 6. hist. Eccles. cap. 31. κεφ. λη. & Epiphanius, hæres. 19. & Augustinus, hæres. 10. Scribit etiam de *Basilidianis*, Irenæus lib. 1. cap. 23. quòd parati sint ad negationem, neque pati propter nomen possint, cum sint omnibus similes. *Tu enim*, ajunt, *omnes cognosce, te autem nemo cognoscat.* Huic Basilidianæ regulæ simile est dogma illud Priscillianistarum, quod ab Augustino refertur, hæres. 70.

Vide infra, lib. 4. cap. 9.

Iura, perjura; secretum prodere noli.

Et de eisdem *Priscillianistis* alibi ait; *Porrò inter illa dogmata, quæ subvertenda sunt, etiam hoc est utique, quod dogmatizant, ad occultandam religionem, religiosos debere mentiri.* Hæc Augustinus, lib. contra mendacium, ad Consentium, cap. 11. Et de *Valentinianis* hæreticis scribit Tertullianus, lib. adversus Valentinianos, cap. 1. *Nihil magis curant quàm occultare quod prædicant; si tamen prædicant, qui occultant. Custodiæ officium, conscientiæ officium est. Confusio prædicatur, dum religio adseveratur. Nam & illa Eleusinia, hæresis & ipsa Atticæ superstitionis, quod tacent pudor est.* ——— *Eleusiniana Valentiniana fecerunt lenocinia, sanctaque silentio magno, sola taciturnitate cœlestia. Si bona fide quæras, concreto vultu, suspenso supercilio, altum est, ajunt. Si subtiliter*

tiliter tentes; per ambiguitates bilingues communem fidem adfirmant. Si scire te suboftendas, negant quicquid agnoscunt. Si comminus certes, tuam simplicitatem suâ cæde dispergunt. Ne discipulis quidem propriis ante committunt, quàm suos fecerint. Habent artificium quò prius persuadeant, quà n edoceant. Veritas autem docendo persuadet, non suadendo docet. Hæc Tertullianus. *Massaliani*, sive *Euchitæ, sunt ad negandum parati, & si urgeantur, protinus anathematizant eos qui horum aliquid dicunt.* inquit Theodoretus, lib. 4. hæreticarum fabularum, cap. de Massalianis. Et de iisdem Massalianis scribit Johannes Damascenus, lib. de hæresibus, quod *jurare eis & pejerare fas sit. Et quod suam ipsorum hæresin obscurè detestentur.* Hieronymus etiam in apologia adversus Ruffinum, lib. 1. circa medium, scribit, *Origenistas inter se orgiis mendaciorum fœderari.* Et in procemio libri quarti commentariorum in Hieremiam, ait; *Hæreticos secretò docere, & publicè negare.* Bernardus etiam, serm. 65. super Cantica, disputat contra quosdam sui seculi hæreticos, qui jurabant & pejerabant, ne mysterium publicarent. Jam autem per istam verborum Domini expositionem, quam Bellarminus & Gretserus lectoribus suis commendant, lata panditur janua, per quam liberè introëant & exeant omnes illæ diabolicæ hæreticorum fraudes & blasphemæ ludificationes. Præclarè verò ait Ambrosius; *Non satis est involuta responsio confitentis Iesum, sed aperta confessio. quid prodest verba involvere, si videri vis denegasse?* Hæc Ambrosius Commentar. in cap. 22. Euang. Lucæ. Ubi de negatione Petri. Philastrius in suo catalogo hæreseon quæ sub Apostolis exstiterunt, cap. 44. scribit fuisse in Ægypto & Alexandria quosdam hæreticos, qui *Rhetorii* dicebantur, à quodam *Rhetorio* auctore sectæ, qui omnes laudabat hæreses, dicens omnes bene sentire, & neminem ex eis errare. Hoc Augustinus dicit ita esse absurdum, & nimium mirabilis vanitatis, ut ipsi incredibile videatur. hæres. 72. At verò, admissâ ista Bellarminianâ & Gretserianâ expositione, & fallaci illâ æquivocatione introductâ, ita evanescet omne veri & falsi discrimen, ut stupenda illa & incredibilis *Rhetorianorum* vanitas non ampliùs incredibilis futura esse videatur.

Rhetorii, omnium hæreseon laudatores.

39. Multò rectius Athanasius & alii Patres suprà memorati docent, Christum illa de Filii nescientiâ verè dixisse, non autem mentitum esse, sed verè in seipso secundùm aliquam suam naturam habuisse veram quandam ac propriè dictam nescientiam. Et Bernardus, in tractatu de gradibus humilitatis & superbiæ, paullò post initium; *Numquid fortè*, inquit, *mendaciter eos voluit celare, quod utiliter non valuit innotescere? absit! Sicut nihil ignorare poterat, cum Sapientia sit: sic nec mentiri, cum veritas sit.* Hæc ibi.

Vide supra §. 23. & §. 28.

40. *Adamus Conzen*, Jesuita Ingolstadiensis, in suo Comment. in Matth. 24. sic exponit verba Domini dicentis, neque Filium scire ultimum illum diem: ac si dixisset Dominus; vos me istud interrogatis ut Prophetam, at hoc nulli Prophetæ revelatum est, neque ulli meræ creaturæ, neque mihi ut Prophetæ revelatum est, sed quia sum Filius Dei. Sed hæc expositio non habet in textu fundamentum: Christus enim in textu Euangelico nullius officii sui mentionem facit, neque se ab officio denominat. sed à persona: non enim ait, *neque Propheta*, sed, *neque Filius.* quotiescunque autem in sacris literis nominatur Filius ille Dei naturalis & proprius, & aliquid de Filio illo enunciatur, neque expressa invenitur in textu distinctio; necesse est veritatem ejus investigemus, per distinctionem naturarum: quia quicquid de Filio in Scripturis dicitur, illud verum est secundùm aliquam in Filio naturam, nempe vel humanam vel divinam, neque ulterius progredi tutum est absque scripturæ Lampade prævia. Præterea, jam ante confessi erant discipuli illum esse Christum Filium Dei viventis, (Matt. 16, 16. Joh. 6, 69.) non igitur jam ut unum ex Prophetis, sed ut Christum Filium Dei viventis illum interrogabant de die judicii, & quærebant, quænam futura essent signa adventûs ejus, Matth. 24, 3.

Adami Conzen expositio refellitur.

41. Quem igitur dicemus esse sensum illorum verborum Domini profitentis se, licet Dei Filium, nescire ultimum illum diem? Responderunt simpliciter Athanasius & Cyrillus, aliique cum eis sentientes antiqui Patres, per evidentem naturarum distinctionem, nescientiam illam humanitati Christi tribuentes; sicut in superioribus ostensum est. Quidam postea ulteriùs progressi sunt, & quem diem ipse Dominus se nescire secundùm humanitatem profitetur, illi affirmârũt eum non nescîsse illo tempore, ne secundùm humanitatem quidem. quia autem contradictio non est nisi affirmetur & negetur idem eodem modo, propterea ut hanc suam assertionem tueretur, varios scrutati sunt modos humanæ scientiæ Christi, quos suprà commemoravimus: neq; tamen adhuc assignare potuerunt ullum idoneum modum ad declarandam veritatem dicti Dominici, salvâ ipsorum hypothesi de cognitione & non-nescientiâ illius diei, quam Christo tribuunt etiam secundùm humanitatem, tunc quando negabat se illum scire. hanc autem suam hypothesin videntur sibi validè demonstrare per illas humanæ Christi scientiæ distinctiones, suprà commemoratas. Et tamen distinctiones Thomæ evertit Scotus, neque ipse Scotus ullum ostendit serium & gravitati loquentis Christi convenientem modum nescientiæ, quo nescivenit Christus diem illum ultimum. Et quæcunque ab aliis adferuntur distinctiones, ad retinendam istam hypothesin, vel sunt ridiculæ, vel evidenter alienæ, vel manifestè impiæ, sicut demonstravimus.

Commendaria investigatio sensûs verborum Domini, profitentis se nescire ultimum illum diem. Marc. 13, 32.

42. Certum est, supereminentem inesse Christo homini scientiam, sed scientiæ illius modum & terminum in Christo viatore non assequimur: neque audemus affirmare aut sapere ultra quam scriptum est. Nec prætereundum, quod ait Scotus in 3. sent. dist. 14. quæst. 2. num. 20. Verbum Christo homini esse speculum voluntarium. Non ergo quæcunque potest, sed quæcunque vult, revelat sibi-ipsi homini Deus Verbum, qui omnia operatur secundùm consilium voluntatis suæ. Ephes. 1, 11. Propterea ex unione humanitatis cum Deitate in persona Verbi, non sequitur Christum secundùm humanitatem ea omnia scire quæ scit Verbum, sive scientiâ simplicis intelligentiæ, sive scientia visionis, sed tantummodo ea omnia, quæ voluit Verbum adeóq; sanctissima Trinitas revelare homini Jesu Christo: quænam autem & quousque voluerit Deus Christo viatori revelare, nemo mortalium assequi potest, tacente Scripturâ, nisi habeat ea de re specialem revelationem. Imò modi sublimitas, & immensa illa mensura, sive immensitas citra mensuram, quæ fuit in Christo etiam viatore simul & comprehensore, ipsis supremis Angelis inaccessa est & incomprehensibilis: nam supremi etiam

Speculum voluntarium.

etiam Angeli beatificâ quidem fruuntur Dei visione, per quam beati sunt; at nullus eorum est ille ipse Deus, cujus visione beatus est. Solus homo Jesus Christus perfectè novit quid sit creaturam aliquam esse eum personaliter cujus visione beata est; adeóque quid sit hominem esse sui ipsius visione beatum: nempe quatenus unus idemque Jesus Christus, secundum humanitatem videns, & secundùm Deitatem visus, sui ipsius visione est beatus. Hac prærogativâ Christus in immensum, & supra omnem humanam vel Angelicam æstimationem, omnes meras creaturas antecellit. Hujus igitur revelationis modum & dispensationem cùm nulla assequatur mera creatura, tutum hic est *non sapere suprà quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*, Rom. 12, 3. *non sapere supra id quod scriptum est* 1. Cor. 4, 6. Dicit Psaltes, *Iudicia Dei esse abyssum magnam*, Psal. 36, 7. idem meritò sentiendum de magno illo pietatis mysterio, nempe, *Deo manifestato in carne*, &c. sicut describitur ab Apostolo 1. Tim. 3, 16. Dicemus igitur curiosis & nimiâ confidentiâ elatis, quod olim Paullus Apostolus sociis navalibus: Oportebat quidem non provehi à Creta, ac vitare injuriam hanc & damnum, Act. 27, 21. Neque in ea quæ non viderunt, se ingerere, temere turgentes sensu carnis suæ, sicut idem Apostolus loquitur de quibusdam audacter curiosis, & superbè turgidis, Coloss. 2, 18. *Mihi omnino utile est* (inquit Augustinus) *ut meminerim virium mearum, fratresq; meos admoneam, ut & ipsi meminerint suarum, ne ultra quam tutum est humana progrediatur infirmitas.* Hæc Augustinus, lib. 3. de Trinitate cap. 10.

Christus sui ipsius visione beatus.

Psal. 36, 7.

43. Quando igitur audimus Dominum Jesum de se viatore profitentem, quod nesciat diem judicii, simplex & tuta expositio est, per distinctionem naturarum, ut cum veteribus Patribus Athanasio, Hilario, Gregorio Nazianzeno, Ambrosio, Cyrillo, Gregorio Romano, & aliis, dicamus Christum secundum Divinitatem non nescivisse; at secundùm humanitatem diem illum, eo tempore, verè nescivisse; & quidem nescientiâ propriè dictâ, non tamen ignorantiâ privativâ, sed tantum negativâ, sicut est superiùs explicatum: atque ita Domini verba simplici & obvio sensu exponuntur, & ostenditur nescientiæ illiús modus aliquis serius, qui & Christi loquentis gravitati conveniat, & ad præsentem discipulorum quæstionem pertineat. Ulteriùs qui perrexerit, si evidenti Scripturæ testimonio probare poterit quod asserit, nos in ejus sententiam libenter ituri sumus. Interim meminerimus, consultum non esse ut quisquam tuta timens, & obvia spernens, temerariâ præfidentis animi curiositate sese ingerat in ea quæ non vidit, ne inextricabilibus quæstionum & difficultatum perplexitatibus implicitus exitum non inveniat. Quocirca memores admonitionis illius Apostolicæ, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, nos in exponendo illo dicto Domini, de Filii nescientia, in memorata naturarum distinctione, cum antiquis Patribus, consistere tutum existimamus.

Conclusio.

Rom. 12, 3.

CAPUT VIGESIMUM-PRIMUM.

De schismate, quod Romæ fuit, inter Symmachum & Laurentium. & de loquutione ista qua dicitur, unum de Trinitate crucifixum esse. & de Christi persona compositâ, ubi de contentione inter Hormisdam Papam Rom. & Monachos Scythas. & de loquutione illa, ex duabus & in duabus naturis.

Anastasio secundo in sede Romana successit *Symmachus* Papa, anno Dom. 498. regnantibus Anastasio Augusto, & Theodorico Gothorum in Italia rege. Hic sub contentione ordinatus est uno die cum *Laurentio*: Symmachus in basilica Constantiniana; Laurentius in basilica B. Mariæ. Ex qua causa separatus est clerus, & divisus est Senatus. Alii cum Symmacho erant; alii verò cum Laurentio. Iverunt utraq; pars Ravennam ad regem Theodoricum, qui Symmacho pontificatum confirmavit, ob id quòd prior ordinatus fuisset, & plura in ejus electionem & ordinationem suffragia convenissent: Habitâ autem Synodo, Symmachus Laurentio Nucerinæ civitatis tribuit Episcopatum. Post annos verò quatuor idem schisma violentius renovatum est, non sine sanguine. In quo tamen Symmachus superior evasit. Hæc ex libro Pontificali, in vita Symmachi ab Anastasio bibliothecario scripta: Hoc schisma Onuphrius, annotatione in vitam Symmachi à Platina scriptam, ait fuisse perniciosum & atrox, & à primo Novatiani schismate hoc quartum exstitisse.

Schisma inter Symmachum & Laurentium.

2. Symmachum excepit *Hormisda* Papa, anno Dom. 514. eisdem regnantibus Anastasio Augusto, & Theodorico Gothorum rege. sedit annos octo aut novem plus minus. Eo autem sedente, mortuus est Imperator Anastasius, & in ejus locum surrogatus est Justinus, anno Dom. 518.

Hormisda Papa Rom.

3. Patres orthodoxi in Concilio Antiocheno, contra Paulum Samosatenum celebrato, confessi sunt Christum esse ἓν πρόσωπον σύνθετον ἐκ θεότητος οὐρανίου, καὶ ἀνθρωπείας σαρκὸς, unam personam compositam ex cœlesti Divinitate & humanâ carne; ut legere est in symbolo illius Concilii, quod exhibuimus, lib. 1. hujus operis, cap. 4 §. 1.

Christus una persona composita.

4. Cyrillus contra Nestorium prædicabat unum Christum constitutum ex Deitate & perfectâ humanitate, unitis non secùndùm dignitatem tantummodo & societatem, sed secundùm hypostasin, & secundùm naturam, adeò ut post unionē duæ maneant distinctæ naturæ in una hypostasi, sine confusione unitæ, καθ' ἕνωσιν φυσικὴν, ut loquitur Cyrillus in epist. ad Nestorium, adjectisque anathematismis.

ἕνωσις φυσική. Vide infra. §. 19. 20. 21. 22. 41. 42.

5. Abdicato Nestorio, *Maximianus* factus est Patriarcha Constantinopolitanus; quo post biennium & quinque menses in cœlestem patriam translato, successit *Proclus*, qui in sua ad Armenios epistolâ, hanc contra Nestorianos doctrinam orthodoxam monet retinendam, ut confiteamur τὸν Θεὸν λόγον, τὸν ἕνα τῆς τριάδος σεσαρκῶσθαι, Deum Verbum, unum ex Trinitate incarnatum esse.

Vnus ex Trinitate incarnatus est.

6. Has catholicorum Patrum sanas loquutiones *Petrus Gnapheus*, aliique hæretici Monophysitę & Theopaschitæ, sensu insano in favorem

S

Hæretici Theopaschitæ usurpant verba Patrum contra mentem Patrum.

rem suæ hæreseos usurparunt, adjicientes hymno trisagio illud additamentum, *qui pro nobis crucifixus est*; quod supra explosum vidimus, cap. 12. hujus libri: nam passionem ipsi adscribebant Deitati, unde Θεοπασχῖται dicti sunt, ut ibi ostensum. Eodem etiam sensu Gnapheus dicebat, τὸ ἕνα τῆς Τριάδος παθεῖν, unum Trinitatis seu unum de Trinitate passum esse. Propterea duas istas Gnaphei Monophysitæ & Theopaschitæ loquutiones pariter rejecerunt orthodoxi Patres, & utramq; (sensu illo Fullonico, id est, Monophysitico & Theopaschitico intellectam) accuratè refellerunt, Acacius Patriarcha Constantinopolitanus, in sua ad eundem Petrum epistola, (quę exstat tom. 4. Concil. pag. 154. edit. Paris. in appendice post acta Concilii Mennæ Patriarchæ) & Felix 3. Papa Romanus, epist. 3 ad eundem Petrum Gnapheum, & epist. 5. ad Zenonem Imperatorem. ubi Felix Petrum Gnapheum vocat primogenitum & diaboli filium, & ait eundem Petrum ausum esse dicere, unum de Trinitate passionem pro nobis pertulisse in substantia Deitatis, juxta Arii & Apollinaris, Eunomiique blasphemiam, & velle hac voce evacuare salutarem Domini incarnationem, secundùm quàm Christus & passionem subiit. Dicebant etiam Acephali hæretici, μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν σύνθετον, unam in Christo naturam compositam, ut monet Joannes Damascenus, scribens de Themistio hæretico Agnoëta, lib. de hæresibus. Sic etiam Armeniorum catholicus, seu generalis pastor, Eutychianæ sectæ addictus (referente Theoriano in dialogo, sive disputatione, quam cum illis habuit) compositam dixit naturam, inquiens, μίαν φύσιν σύνθετον λέγω ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος. Et hanc unam naturam vocabant θεανθρωπίαν, ideò adversus hanc hæresin scribens Contianus Herculianorum Episcopus, ait: εἴ τις θεανθρωπίαν λέγει, καὶ οὐχὶ Θεὸν καὶ ἄνθρωπον μᾶλλον λέγει, ἀνάθεμα ἔστω. Hæc Contianus in sua epistola ad Petrum Gnapheum, Episcopum Antiochenum, quæ exstat in appendice, post acta synodi Mennæ Patriarchæ.

Ideo orthodoxi rejiciunt illa verba, sicut ab hæreticis usurpabantur.

Hæretici dicebant unam in Christo naturam compositam. Vide supra, cap. 19. §. 22.

θεανθρωπία.

Origo contentionis inter Hormisdam Papam & Monachos Scythas, de hac loquutione, unus ex Trinitate crucifixus est. Item, de Christo composito.

7. Postea autem regnante seniore Justino Imperatore, cùm jam hæresis Theopaschitarum & Acephalorum passim damnaretur, cœperunt inter se digladiari illi, qui se Chalcedonensem synodum sequi profitebantur, utrùm rectè dicatur, nec ne, *Vnum ex Trinitate crucifixum esse?* Unde nata est etiam alia quæstio de Christo composito. summam rei gestæ paucis exhibebo. *Hormisda*, Papa Romanus, habebat illo tempore Constantinopoli, regnante Justino Imperatore seniore, legatos suæ sedis, *Germanum* & *Ioannem* Episcopos, *Felicem* & *Dioscorum* diaconos, & *Blandum* presbyterum. Quibus Constantinopoli degentibus, fervebat quæstio inter monachos quosdam Scythas, & Victorem quendam diaconum, de uno de Trinitate crucifixo. Legati sedis Romanæ Victoris sententiæ suum addiderunt calculum, affirmantes non esse dicendum, quòd unus de Trinitate crucifixus sit; ne viderentur quatuor synodis & Epistolæ Leonis Papæ quippiam adjicere, aut contradicere. Iudicabant enim absque prædictarum synodorum & epistolę contumeliâ, imò absque catholicæ fidei dispendio, non posse sermonem illum admitti, non enim posse eum catholicæ fidei convenire. Quem tamen sermonem vehementer urgebant ac defendebant Monachi Scythæ, eumque adversus Nestorianos usurpandum esse pertendebant, profitentes se quoque recipere quatuor synodos, Nicęnam, Constantinopolitanam, Ephesinā, & Chalcedonensem, & epistolam Leonis Papæ. Ajebant autē, obtentu religionis erga synodos, memoratam loquutionem [quod unus de Trinitate pro nobis crucifixus sit] eo sensu propositam quo ab illis exponebatur, nō posse rejici & damnari absque manifesto crimine Nestorianismi. Itaque relictis Romanæ sedis legatis, tanquam præpostero Synodi Chalcedonensis aliarumque synodorum obtentu, sub specie reverentiæ erga Patres, & fugæ novitatum, Nestorianismo faventibus, aut saltem aditum Nestorianæ hæresi, per quem in Ecclesiam denuò intraret, aperientibus, per memorati sermonis [de uno ex Trinitate crucifixo] rejectionem & damnationem; Monachi illi Scythæ ipsam versus urbem Romam iter instituunt, sperantes se Hormisdæ Papæ Romani consensum habituros, quem possent legatorum imperitię opponere. Sed de eorum proposito, & habitâ cum Legatis contentione, certior factus Hormisda per legatorum suorum literas & suggestiones, satagit Monachos Scythas de sententia deducere, quod ubi frustra tentâsset, ratum habuit legatorum suorum judicium, & Scythas Monachos ut hæreticos ab urbe expulit. Hæc omnia invenies Lector in suggestione Dioscori diaconi ad Hormisdam Papam, quæ incipit, *Verum est nulla esse*. & in suggestione omnium quinque memoratorum sedis Romanę legatorum, scripta ad eundem Papam Hormisdam, quæ incipit. *Cum Dei misericordia.* [quæ duæ suggestiones exstant in libro epistolarum Hormisdæ Papæ, post epistolam 65.] & in alia suggestione Dioscori diaconi, ad Hormisdam Papam, quæ incipit, *Per Eulogium*. [& exstat post Hormisdæ epistolam sexagesimam septimam.] & in epistola 70. Hormisdæ Papæ Romani, quam scripsit Possessori Episcopo Afro. & in Joannis Maxentii responsione ad eandem Hormisdæ epistolam.

Tom. 3. Concil. edit. Paris.

Duæ injustæ objectiones Hormisdæ, ejusque legatorum, adversus Monachos Scythas.

8. Observa autem Hormisdam, ejusque legatos, Monachis Scythis unum de Trinitate crucifixum esse asserentibus, idque catholicè, & menti quatuor Synodorum congruenter dici pertendentibus, objecisse tum vocum novitatem, tum sensûs errorem. Et ob has duas objectiones, pręsertim verò ob posteriorem, Scythas Monachos pro hæreticis habitos. Libet utramque Hormisdanorum objectionem, ipsorum verbis in medium adferre, cum responsionibus Scytharum, ex eorundem Hormisdanorum relatione; quas proponemus per modum objectionis & responsionis, adhærentes ipsis verbis Hormisdanorum de hac controversiâ.

Specimen disputationis inter Hormisdanos & Scythas.

9. Assertio Monachorum Scytharum: *Vnus de Trinitate crucifixus est.* Contra hanc assertionem prior objectio Hormisdanorum est. Hoc nec Patres nec synodi dixerunt; sufficit sanctum Chalcedonense Concilium, in quo & aliæ synodi continentur; sufficiunt epistolæ Papę Leonis, quas Synodus confirmavit: Novitatem in Ecclesia introducere nec volumus nec debemus. Si novum aliquid addatur, quicquid factum est destruitur. Extra synodos quatuor, extra epistolas Papę Leonis nec dicimus, nec admittimus quicquid non continetur in prædictis synodis; aut quod non est scriptum à Papa Leone, non suscipimus. Quod non est in quatuor Conciliis definitum, nec in epistolis B. Papæ Leonis, nos nec dicere possumus, nec addere. Beati Pauli monita non tacentes, Noli, verbis contendere: ad nihil enim

2.Tim.2, 14. enim utile est, nisi ad subversionem audientium.

10. Scytharum responsio: Nos synodum Chalcedonensem suscepimus; hoc speramus, ut jubeatis eam nobis exponere, quia non sufficit, sic quomodo est exposita, contra hæresin Nestorianam. Profiteamur & dicamus, unum de Trinitate passum esse, secundùm hanc expositionem suscipere debetis Synodum; alioquin estis Nestoriani.

11. Instant contra istam responsionem Hormisdani, proponentes hanc secundam objectionem, quâ ipsum sensum illorum verborum, de uno de Trinitate crucifixo, tanquam erroneum & hæreticum rejiciunt, non solum, quia loquutione novum & antea inauditum; sed etiam, quia ipso sensu hæreticum esse, & catholicæ fidei minimè posse convenire judicant, ut dicatur unum de Trinitate crucifixum esse. idcirco ex eorum mente nunquam admitti poterit sermo ille sine hæresi. Sed ipsorum Hormisdanorum verba proferamus; quæ sic se habent: *Iste sermo* [unum de Trinitate crucifixum] *ideo nunquam est in synodis à Patribus introductus, quia procul dubio Catholicæ fidei minimè poterat convenire.* * *venenum hoc est, & nefandum semen diabolicæ zizaniæ.* * Hæc omnia inveniet lector apud Hormisdam ejusque legatos, locis citatis.

* Sugg. Dioscor. Verum est. * Hormisd. ep.70.

Johannes Maxentius Scytharum causam defendit contra Hormisdam, quem etiam hæreticum vocat.

12. Reversis Constantinopolin Monachis Scythis, cùm cernerent epistolam Hormisdæ, ad Possessorem contra eos scriptam, ab eorum adversariis, & Nestorianæ hæreseos fautoribus, jactanter proferri, *Ioannes Maxentius* sociorum suorum causam scriptis strenuè defendit, & epistolam illam Hormisdæ, edita prolixâ responsione, refutavit. In qua responsione, priùs quidem, veluti parcens existimationi Hormisdæ, Episcopi Romani, culpam conjicere conatur in hæreticos Nestorianos, a quibus fortasse conficta sit illa epistola; attamen in progressu disertè atque intrepidè clamat, atq; identidem inculcat, auctorem illius epistolæ hæreticum esse, & inimicum catholicæ veritatis, sive ipse Hormisda ille fuerit, sive quilibet alius. Præterea ait; Si idipsum non solùm per epistolam, sed etiam vivâ voce palàm doceret Hormisda Papa Romanus, non assensuram catholicam Ecclesiam, neque eum ut Episcopum catholicum veneraturam, sed omnino ut hæreticum penitùs exsecraturam.

Margarinus de la Bigne Maxentium & Scythas illos hæreseos insimulat immerentes.

13. Edita sunt ab eisdem monachis Scythis, aut certè eorum nomine, à Joanne Maxentio, duodecim capitula, seu anathematismi, contra Nestorianos: ex quorum capitulorum primo & tertio colligit *Margarinus de la Bigne*, Theologus Parisiensis (in priore parte tomi quarti Bibliothecæ Patrum) Maxentium & monachos illos fuisse hæresi Eutychianæ addictos: at certè id perperam & immeritò ab illo factum est; nam, ut constat tum ex eorum libro ad Fulgentium & alios Episcopos Afros, de incarnatione & gratiâ, tum ex Joannis Maxentii scriptis, procul aberant ab hac hæresi, eamque non obscurè damnabant.

Maxentii & Scytharum verba.

14. Primi capituli, seu anathematismi, verba hæc sunt: *Si quis non confitetur in Domino nostro Iesu Christo duas naturas unitas, hoc est, divinitatis & humanitatis, ac sic unam naturam Dei Verbi incarnatam, sicut duas unitas in una substantia atque persona, secundùm quod nobis tradidit veneranda synodus Chalcedonensis; anathema sit.* Hanc assertionem, quâ dicitur, *Vnam naturam Dei Verbi vel divinitatem esse incarnatam*, Margarinus fatetur esse de se veram & orthodoxam, & sic loquutos esse Athanasium & Cyrillum, aliosque Patres catholicos, hoc nimirum orthodoxo sensu, quòd natura divina unita sit carni, vel naturam carnis assumpserit. Cæterùm (inquit) quia Eutychiani eam propositionem, unam naturam Dei Verbi incarnatam, pravo & hæretico sensu detorquebant, quasi in Christo non fuerit nisi natura divina, in quam conversa fuerit natura humana, nullo pacto ferenda est in Eutychiano homine, qualis fuit Maxentius. Hanc Margarini injustam censuram manifestè redarguunt ipsius Maxentii, & ipsorum monachorum verba. Maxentius, in sua de Christo professione, ait: *Igitur sequentes in omnibus fidem sanctorum Patrum, confitemur; Vnum eundemque Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, perfectum eundem in Divinitate, perfectum eundem in humanitate, Deum verum & hominem verum eundem ex anima rationali & corpore. Homousion Patri secundùm Divinitatem, homousion nobis eundem secundùm humanitatem per omnia similem absque peccato. Ante secula quidem de Patre natum, secundùm Divinitatem in novissimis autem diebus eundem, propter nos, & nostram salutem, ex Maria Virgine Dei genetrice, secundùm humanitatem. Vnum eundemque Christum Filium Dei unigenitum, in duas naturas, inconfusè incommutabiliter, indivisè inseparabiliter cognoscendum. In nullo naturarum diversitatem propter unitatem perimendam, salvâ potiùs proprietate utriusque naturæ, in una persona unâque subsistentiâ concurrente.——— Vnam verò duarum naturarum subsistentiam, sive personam; quam nobis veneranda Chalcedonensis Synodus tradidit, nullius alterius, nisi Dei Verbi incarnati & hominis facti, confitemur. Propter quod nec illam sententiam, quam quasi contrariam quidam synodo æstimant, id est, unam naturam Dei Verbi incarnatam, avertimus; quia nihil aliud nisi unam subsistentiam sive personam in duabus naturis docet unitis.* Hæc ibi. Et adfert ibidem Maxentius verba Flaviani Episcopi Constantinopol. confitentis unam naturam Dei Verbi incarnatam. Item in alia professione fidei, ait idem Maxentius: *Nemo potest esse catholicus, nisi qui in Verbo Dei Filio unigenito, duas fuerit professus post adunationem semper indissolubiliter manere naturas, id est, Verbi & carnis, Dei & hominis, Divinitatis & humanitatis.* idem quoque in suo libello contra Acephalos: *Catholicæ* (inquit) *fidei professione breviter expositâ, pergimus nunc illorum respondere definitionibus, qui lapsu miserabili corruentes, novis & exquisitis argumentationibus nefarium dogma, Christi Ecclesiis moliuntur inferre, & Deum & hominem, Verbum & carnem confitentes, unam post adunationem in Christo naturam, stultè nimis impudenterque conantur adstruere.* Hæc Maxentius.

Vna natura Dei Verbi incarnata.

Injusta censura Margarini.

Vindiciæ Maxentii & Scytharum.

Monachi Scythæ.

15. Sic etiam *Petrus* diaconus, & *Ioannes Leontius*, cæterique illi monachi Scythæ, in suo libro de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, ad Fulgentium & alios Episcopos Afros, cap.2. *Igitur* (inquiunt) *juxta sanctorum Patrum traditionem, Dominum nostrum Iesum Christum in duabus naturis unitis & inconfusis, id est, Divinitatis & humanitatis, in una persona sive subsistentia confitemur. Nec illis acquiescentes, qui unam Dei Verbi naturam incarnatam prædicantes, venerabilis Concilii Chalcedonensis fidem refugiunt, nec illos admittentes, qui duas*

duas naturas dolosè pronunciantes , unam Dei Verbi naturam incarnatam minimè confitentur, æstimantes hoc duarum naturarum professioni contrarium : quasi aliquid aliud quàm duas naturas ineffabiliter unitas , una Dei Verbi natura incarnata significet. Hæc illi,& subjiciunt, pro hac sententia, verba Cyrilli Alexandrini. Exstat autem ille Petri diaconi & sociorum liber, cum responsione Episcoporum Afrorum, in operibus Fulgentii.

16. Hoc Cyrilli dictum , *μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην* , unam naturam Verbi incarnatam, egregiè vindicatTheorianus in suo dialogo contra Armenios,perperā inde colligentes, unam in Christo naturam. *Verbum* (inquit) *caro factum est ; at verò Christus caro factus est, non dicimus. Nam Christi nomen propriè significat τὸ συναμφότερον, Deum simul & hominem; ideo nemo sanctorum unam Christi naturam dicit. Vnam verò naturam Verbi tum sanctus Cyrillus,tum sanctus Athanasius ante ipsum dixit. Quippe cùm dicimus unam naturam Verbi, divinam hoc Filii naturam significat, & cùm adjicimus τὸ , σεσαρκωμένην incarnatam , sicuti Cyrillus in secunda ad Successum epistola fecit, tota ratio administrationis cum carne comprehenditur, σύμπας ὁ λόγος τῆς κατὰ σαρκὸς οἰκονομίας εἰσφέρεται.*

Theorianus.

17. Sumit etiam criminandi occasionem Margarinus,ex Maxentii tertio anathematismo,cujus anathematismi hæc sunt verba : *Si quis non confitetur substantialem sive naturalem unitatem ; secundùm id quod manens naturâ Deus Verbum naturæ est unitus humanæ ; sed subsistentialem sive personalem dicit unitatem , aut secundùm illustrationem, sive secundùm dilectionem, aut secundùm affectionem, Anathema sit.* In hunc anathematismum censura Margarini hæc est : *In tertio* (inquit) *anathematismo, dolo non carent verba illa, substantialem sive naturalem unitatem: post unionem duarum naturarum in Christo resultâsse unitatem quandam substantiæ vel naturæ , id est, non nisi naturam , quæ est Eutychiana hæresis. In eodem anathematismo verba illa, sed subsistentialem sive personalem dicit unitatem , si non palàm hæretica,sunt tamen absurda, & impropria. Docet enim fides catholica unionem duarum naturarum in Christo subsistentialem & personalem esse; quia uniuntur duæ naturæ in una subsistentia & personalitate Verbi Vide S. Thomam 3.p.qu.2. art.2.* Hæc Margarinus de la Bigne : affingens Maxentio sensum alienum , & verba ejus contra ipsius mentem inverecundè detorquens, nisi libeat excusando Margarino aut minuendæ ejus culpæ, iniquam hanc censuram imperitiæ ejus vel incogitantiæ potiùs, quàm pravæ dispositioni, acceptam referre.

Verba Maxentii.

Censura Margarini.

Margarinus suam prodit vel impudentiam,vel imperitiam,vel incogitantiam.

18. Certè in explicatione primi anathematismi satis liquidò apparuit, procul abesse Maxentium ab hæresi Eutychianâ; indidem manifestum est iniquè fieri à Margarino , dum verbis Maxentii in tertio anathematismo positis affingit sensum à constanti Maxentii doctrinâ abhorrentem, & eorundem explicationem ab ipso Maxentio traditam negligit. Non existimavit Maxentius, post unionem duarum naturarum in Christo resultare unitatem substantiæ vel naturæ,sumendo substantiam pro natura, adeóque post adunationem non nisi unam esse in Christo naturam. Hoc enim nefarium dogma detestantem atque oppugnantem vidimus Maxentium,paullò superiùs, §. 14. ubi etiam unam subsistentiam sive personam in duabus naturis inconfusè unitis, seu duas naturas in una substantia atque persona (sumens ibi substantiam pro hypostasi,seu subsistentia) unitas, perspicuè & orthodoxè confessus est. Alia igitur quærenda est verborum tertii Anathematismi interpretatio, quàm ipse Maxentius aliique Catholici Patres suppeditant.

Vindiciæ Maxentii.

19. Sciendum est igitur, tertium istum anathematismum opponi perversæ & fraudulentæ professioni Nestorianorum , qui unum confitebantur Filium Dei & Filium Virginis Mariæ, unitione duarum personarum, nempe divinæ & humanæ:& hanc vocabant unitatem seu unitionem subsistentialem sive personalem , item socialem, per inhabitationem Verbi in assumto homine Verboq; unito secundùm affectū, & gratiā, & dignitatem,& conjunctionem & societatem:at negabant Deum Verbum de Virgine natum esse,& nascendo univisse sibi humanitatem , secundum quam de Virgine naturaliter natus est,sine assumtione novę hypostaseos,quā unitionem nascendo factam orthodoxi Patres non solum καθ᾽ ὑπόστασιν,seu personalem, diverso à Nestorianis sensu , sed etiam κατὰ φύσιν,& φυσικὴν, id est, naturalem vocabant, quia non priùs erat homo ille quàm ei Deus Verbum uniretur, neque assumta est in societatem persona humana,sed ipse Deus Verbum, sine amissione aut conversione, aut diminutione, aut commistione suæ Deitatis,factus est caro,ipse conceptus & natus est homo, ideóque anathema denunciârunt Catholici Patres negantibus ἕνωσιν φυσικὴν , & κατ᾽ οὐσίαν, ut cernere est in oratione 51. Gregorii Nazianzeni, ad Cledonium , & in tertio anathematismo Cyrilli Alexandrini, quem cum reliquis Cyrilli anathematismis contra Nestorium approbavit tertia œcumenica synodus Ephesi celebrata. Et in hanc sententiam dixit Athanasius , lib. de decretis synodi Nicænæ contra hæresin Arianam , αὐτὴ ἡ σὰρξ οὐχ ἑτέρου, ἀλλὰ τοῦ λόγου ἐστίν. id est : *Ea ipsa caro non alterius cujuspiam est , sed ipsius Verbi .* Et oratione quartâ contra Arianos , *Videat* (inquit) *Dominum factum hominem , Verbum enim* , inquit, *caro factum est, & habitavit in nobis : Cæterum homo factus est, & non in hominem jam exsistentem supervenit* , ἀλλ᾽ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἦλθε. & lib. de incarnatione Domini nostri Jesu Christi , quem scripsit contra Apollinarium ; *Quocirca* (inquit) *errant qui dicunt* , ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ παθὼν υἱὸς, καὶ ἄλλος ὁ μὴ παθὼν , *alium esse Filium qui passus est ; & alium qui non passus est,* οὐ γάρ ἕτερος ἐστι, *non enim alius est præter Dei Filium,qui mortem & passionem suscepit : sed ipsum impatibile & incorporeum Verbum,carnis humanæ generationem sustinuit , & iis omnibus perfunctus est,ut haberet quod offerret pro nobis.* ———— καὶ κατὰ φύσιν Θεοῦ γέγονεν , ἰδία οὐχ ὁμοούσιος οὖσα ἡ σὰρξ τῇ τοῦ Λόγου θεότητι ὡς συναΐδιος· ἀλλὰ ἰδία κατὰ φύσιν γενομένη , καὶ ἀδιαίρετος καθ᾽ ἕνωσιν. id est : *& secundùm naturam caro illa Dei facta est, propria non consubstantialis Deitati Verbi quasi coæterna esset , sed quod propria ipsius caro secundùm naturam facta sit , & indivisibilis ratione coadunationis .* Hæc Athanasius.

Perversa & fraudulenta professio Nestorianorum, de unione personali. Vide §.40.

Orthodoxorum doctrina de unione naturali seu substantiali. Vide supra, §.4. & infra, §.41. & 42.

Ioan.1,14.

20. Gregorii Nazianzeni ad Cledonium verba sunt : εἴ τις ὡς ἐν προφήτῃ λέγει κατὰ χάριν ἐνηργηκέναι, ἀλλὰ μὴ κατ᾽ οὐσίαν συνῆφθαί τε, καὶ συνάπτεσθαι, εἴη κενὸς τῆς κρείττονος ἐνεργείας. id est : *Si quis, [divinitatem,] tanquam in Propheta dicit, secundùm gratiam inoperatam esse , non autem secundùm substantiam seu essentiam copulatam esse*

esse & copulari, sit vacuus melioris operationis. Cyrillus in sua epistolâ ad Nestorium de excommunicatione, quæ approbata est in Ephesina œcumenicâ synodo, postquam dixit; *ἑνωθείς γε μὴν σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ὁμολογοῦντες τὸν Λόγον, ἕνα προσκυνοῦμεν υἱὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.* paullò pòst ait: Non ita in illo habitavit plenitudo Deitatis, ut in sanctis habitare dicitur. *ἀλλ' ἑνωθεὶς κατὰ φύσιν*, sed unitus secundùm naturam, & non in carnem conversus, talem fecit habitationem, qualem habere diceretur hominis anima respectu sui corporis. Unus igitur Christus & Filius & Dominus; non ita quasi homo eam tantùm cum Deo conjunctionem [*συνάφειαν*] sortitus sit, quæ in solâ dignitatis vel auctoritatis unitate [*ἑνότητα τῆς ἀξίας, ἤγουν αὐθεντίας*] posita sit: non enim honoris æqualitas naturas unit [*οὐ γὰρ ἑνοῖ τὰς φύσεις ἡ ἰσοτιμία*,] alioqui Petrus & Johannes, honore quidem pares inter se fuerunt, quatenus & Apostol. & sancti discipuli, at duo illi non erant unus: neque etiam secundùm appositionem [*κατὰ παράθεσιν*] modum conjunctionis intelligimus; non enim sufficit istud ad unionem naturalem [*οὐκ ἀπόχρη γὰρ τοῦτο πρὸς ἕνωσιν φυσικήν*,] neque etiam secundum participationem habitualem seu relativam [*κατὰ μέθεξιν σχετικήν*,] quomodo nos Domino adhæremus, &, sicut scriptum est, unus spiritus sumus *πρὸς αὐτόν* Potiùs autem vocabulum conjunctionis refugimus [*τὸ τῆς συναφείας ὄνομα παραιτούμεθα*,] tanquam ad exprimendam unionem hanc [*τὴν ἕνωσιν*] minus idoneum. Hæc ibi Cyrillus. Vide ejusdem anathematismos, supra, lib. 2. hujus operis, cap. 6. Eodem sensu dixit Fulgentius, lib. de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, ad Petrum Diaconum ejusque socios, cap. 2. Deus homo esse naturaliter voluit. idque explicans cap. 4. ejusdem libri, non naturali confusione (inquit) sed solùm personali unitate.

Nota obiter ἰσοτιμίαν Apostolorum inter se.

Consensus Maxentii cum antiquis orthodoxis Patribus.

21. Neque alio sensu Maxentius asserit substantialem sive naturalem unitatem seu unitionem, quam Græci *ἕνωσιν φυσικήν* vocant. illam autem Nestorianam personalem unitatem vel unitionem rejicit, in tertio anathematismo. eodemque sensu, in sua dissertatiunculâ de ratione adunationis Verbi Dei ad propriam carnem, docet naturalem, non socialem adunationem, sive unitionem, in Christo rectissimè dici. Et mentem suam prolixiùs explicans in sua professione de Christo, ait: Has igitur duas naturas Dei Verbi Domini nostri Jesu Christi, hoc est, Divinitatis & humanitatis, naturaliter sive substantialiter, secundùm traditionem sanctorum Patrum, credimus & confitemur unitas eo quòd natura inviolabilis Dei Verbi, naturæ est unita passibili: beatissimo simul atque doctissimo Athanasio dicente; Verbum caro, non caro Verbum factum est. Verbum autem caro factum dicitur, quia Verbi facta est caro, & non alicujus hominis, hoc est, Deus homo factus est, & dicitur caro, ne præter-eatis carnis nomen. Cur ergo non sufficit nobis naturalis unitio Verbi ad propriam carnem, & quia Deus homo factus est? Hic congruè sanctissimus Theologus Cyrillus ad Nestorium; Non enim, inquit, dicimus, quod Dei natura conversa aut immutata, facta sit caro, vel quod in totum hominem, qui est ex anima & corpore, transformata sit, sed illud magis quòd carnem animatam & animam rationalem sibi copulaverit Verbum, & Filius Dei subsistentialiter, ineffabiliter, incomprehensibiliter factus sit homo, & nuncupatus sit filius hominis. Nec nudâ tantùm voluntate, nec assumtione personæ, sed quod diversæ quidem naturæ in unam convenerint, unus tamen ex utraque Christus & Filius, non evacuatâ aut sublatâ naturarum diversitate propter unionem. Horum igitur sanctorum Patrum doctrinam sequentes, abominamur omnia eorum deliramenta, qui Filium filio copulatum, aut alterum inhabitantem in altero, alterum autem alteri confitentur unitum secundùm affectum, aut gratiam, aut dignitatem, aut æqualem honorem sive auctoritatem, aut secundùm connuncupationem, aut concordiam, aut illustrationem, sive secundùm inoperationem, aut personalem factam credunt unitionem; beato Cyrillo in capitulo tertio contra Nestorium dicente: Si quis in uno Christo dividit substantias post unitatem, solâ eas societate connectens secundùm dignitatem, aut auctoritatem, aut potentiam, & non magis conventu ad unitatem naturalem, anathema sit! Similiter beatus Gregorius in epistola ad Cledonium; Si quis, inquit, sicut in Propheta secundùm gratiam dicit inoperâsse Deum Verbum, & non substantialiter factam confitetur unitionem, sit vacuus melioris inoperationis, magis autem & plenus deterioris. Unam verò duarum naturarum subsistentiam sive personam, quam nobis veneranda Chalcedonensis Synodus tradidit, nullius alterius, nisi Dei Verbi incarnati & hominis facti confitemur. Hæc Maxentius.

Verbum caro, non caro Verbum factum est. Vide inferius §. 39.

Cyrill. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίᾳ ἢ δυναστείᾳ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικήν, ἀνάθεμα ἔστω.

22. Eodem planè sensu Johannes Damascenus, lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 3. disserens de Christi duabus naturis, rejicit personalem illam unionem quæ à Nestorianis prædicabatur, & tuetur essentialem unionem quam Catholici confitebantur. Ex duabus (inquit) naturis perfectis, hoc est, divinâ & humanâ, unionem exstitisse dicimus: non per conspersionem, aut confusionem, aut mistionem, aut temperationem, velut ille Numinis irâ immissus *Dioscorus*, & *Eutyches*, & *Severus*, quique impiæ eorum classis sunt, asseruerunt: nec personalem, aut habitualem, aut dignitati consentaneam voluntatis identitatem, aut honoris aut nominis æqualitatem, aut approbationem, ut Deo invisus *Nestorius*, & *Diodorus*, & Mopsuestiensis *Theodorus*, & eorum væsana caterva censuit: verùm ratione compositionis, hoc est, hypostasis, sine ulla conversione & confusione & mutatione, & divisione, ac distinctione, & in duabus perfectis naturis unam Filii Dei & incarnati personam confitemur, unam nempe divinitatis & humanitatis ipsius personam dicentes, & duas naturas post unionem in ipso incolumes servari confitentes: non tamen utramque harum seorsim collocantes, verùm in una compositâ personâ inter se copulatas. Essentialem enim esse hanc unionem dicimus, hoc est, veram, ac non specie tenus. Essentialem autem, non quòd duæ naturæ unam compositam naturam effecerint, sed quòd verè in unam Filii Dei compositam personam inter se unitæ sint. Hæc Johannes Damascenus, lib. 3. orthodox. fidei. cap. 3. interprete Jacobo Billio, S. Michaëlis in eremo Cœnobiarchâ. Martinus primus, Papa Romanus, cum synodo centum & quinque Episcoporum, condemnat negantes substantialem unitionem naturarum. Vide librum 5. hujus operis, cap. 2. can. 8.

Martinus Papa Romanus.

23. Atque hinc jam manifesta est iniquitas censuræ illius, quam Margarinus de la Bigne posuit ante anathematismos Maxentii, & temeritas etiam Severini Binii in suis notis in Hormisdæ epistolam

Iniquitas Margarini de la Bigne, & Severini Binii.

S 3

epistolam 70. ubi Maxentium Binius vocat pestilentissimum hæreticum, nulla prorsus iracundæ suæ assertionis probatione in medium allatâ, nisi quia Hormisdæ Papæ strenuè restitit, asserens Christum, qui pro nobis crucifixus est, esse unum ex Trinitate, id quod Hormisda nimis inconsideratè negavit. Refert autem Maxentius, in suo secundo dialogo contra Nestorianos, propè finem illius dialogi, nonnullos confitentes Christum esse unam personam ex Trinitate, nullatenus adquievisse fateri Christum esse unum ex Trinitate. quibus ibi respondens Maxentius ait: Catholicos non latet, à quibusdam ita unam personam dici Christum, ut tamen non ille qui pro nobis carne est crucifixus, una sit ex Trinitate persona. Non enim ex duabus naturis naturaliter unitis, unam credunt Christi personam, sed ex duabus personis per conjunctionem & gratiam copulatis, unam personam Christi factam esse commemorant, dicentes Christum unam ex Trinitate personam, unum Christum ex Trinitate fateri nullatenus adquiescunt, ex quibus te unum esse probas, Quia unam personam Christum dicens ex Trinitate, unum eum dicere ex Trinitate declinas. quis enim tam stultus & vecors est qui dicat; Petrus ex hominibus una persona est, non est autem unus ex hominibus Petrus? quapropter Catholica est definitio, *Deum Verbum Dominum nostrum Christum cum propriâ carne, unum fateri ex Trinitate, licet non sit secundùm carnem de substantia Trinitatis.* Hæc ibi Maxentius.

Alia fraus Nestoriana.

Iustini Imp. ad Hormisdā legatio.

24. Legatos etiam cum literis, Episcopum & Presbyterum & Diaconum, de hac quæstione quæsituros, misit ad Hormisdam Papam Romanum Justinus Imperator, cujus epistola exstat post Hormisdæ epistolam 67. Justinianus etiam vir illustris (qui Justino postea successit in Imperio) præmissis suis literis, de adventu legatorum Hormisdam reddidit certiorem, quæ Justiniani literæ exstant cum epistolis Hormisdę, ante Hormisdæ epistolam septuagesimam-septimam. Ubi Justinianus Hormisdam his verbis ad seriam hujus rei curam hortatur: *Quantam venerationem religionis habeamus, quámque solliciti semper fuerimus propter uniendas sanctas Ecclesias; testis est quoque vestra beatitudo. Postquam regnavit etenim Dominus noster inclytus Imperator, per omnes ad Italiam venientes direximus literas, Apostolatum tuum rogantes sicut decebat. nunc etiam, ne quid eorum quæ fieri convenit, prætermittatur, Iohannes vir reverendissimus antistes, Heraclianus presbyter, & Constantinus diaconus sacrosanctæ Ecclesiæ hujus inclytæ civitatis, destinati sunt ad Vrbem feliciter, ut super omnibus quæ scripsit filius vester serenissimus Imperator, integrum responsum accipiant. Dignetur ergo sanctitas tua suscipere memoratos viros religiosissimos libenter, & habitis orationibus, placatáque divinitate, sic omnia debeat ordinare venerabiliter, ut nihil ultra remaneat in ambiguum. Nobis etenim videtur, quoniam Filius Dei vivi Dominus noster Iesus Christus ex Virgine Maria natus, quem prædicat summus Apostolorum carne passum, rectè dicitur unus in Trinitate cum Patre Spirituque Sancto regnare, Majestatisque ejus personam in Trinitate, & ex Trinitate nos fideliter credimus.* Hæc Justinianus. Et in eadem fuisse sententiâ Epiphanium tunc Episcopum Constantinopolitanum, aliosque orthodoxos, paullò inferiùs ostendetur. Attamen rescribens ad Justinianum Hormisda,

Iustiniani ad Hormisdam parænesis.

Justinianus & alii orthodoxi consentiunt Maxentio & Monachis Scythis.

1. Pet. 4, 1.

epist. 77. loquutionem hanc, qua Christus dicitur unus ex Trinitate, vocat procacem vocum novitatem, & sacrilegam distinctionem. Et promittit, quando venerint legati, se pro universitatis informatione responsum redditurum. Nempe jam approbaverat illud Dioscori Diaconi & Legati sui effatum, *quod iste sermo, unum de Trinitate crucifixum, procul dubio Catholicæ fidei minimè poterat convenire.* quæ sunt ipsissima Dioscori verba, in ejus suggestione, quæ exstat post Hormisdæ epistolam 65. Neque aliam responsionem pro universitatis informatione reddidit Hormisda.

Hormisda palam damnat loquutionem, quâ Christus dicitur unus ex Trinitate.

25. Scribens etiam Hormisda ad Possessorem Episcopum Afrum, loquutionem illam Monachorum Scytharum, [unum ex Trinitate crucifixum] vocat diabolicę semina nefanda zizaniæ. *Et nisi* (inquit) *fidelis populi constantia restitisset, per diabolicæ semina nefanda zizaniæ apud eos dissensionem & discordiam commovissent.* Ad quæ Hormisdæ verba respondens Maxentius. in sua responsione ad illam epistolam: *Si diligentius* (inquit) *hæc istius verba consideres, invenies eum Rom. populum quem fidelem asserit, non solùm ut violentum, verùm etiam ut hæreticum, accusare. Nam si de illa sententia, quam universa Dei tenet & defendit Ecclesia, monachis in publico disputantibus, hoc est, qua Christus Filius Dei unus esse creditur ex sancta & ineffabili Trinitate, Rom. populus restitit; jam non tantùm iste, qui erroris sui tenebris excæcatus, diabolicæ semina nefanda zizaniæ hanc sanctam sententiam asserit, verùm etiam omnis antedictus populus hæreticus* (*quod absit!*) *esse convincitur.* Hæc Maxentius.

Maxentii antithesis.

26. Necessariam & Ecclesiæ conducibilem fuisse sententiæ ab Hormisda pronunciatæ refutationem publicam, eventus docuit. Ideirco gliscente discordiâ, etiam *Ferrandus* Diaconus Carthaginensis, qui eximiâ doctrinæ laude tunc florebat, & *Dionysius exiguus* magnæ eruditionis vir, aliique orthodoxi scientiâ ac pietate pręstantes, atque adeò ipse etiam Romanus Pontifex, *Iohannes*, hujus nominis *secundus*, ac denique quinta Synodus œcumenica, manum operi admoverunt, & rejectâ vel neglectâ Hormisdæ imprudenti definitione, loquutionem à Maxentio defensam, unanimiter approbârunt, eisdemque quibus ille usus est, adhibitis argumentis eam vindicârunt ac defenderunt. eamque recusantibus anathema in quinta synodo denunciatum est. Collat. 8. can. 10. Exstant ea de re epistolæ duæ Ferrandi, quarum unam ad Anatolium diaconum urbis Romæ; alteram ad Severum scholasticum Constantinopolitanum, scripsit. Et inveniuntur in bibliotheca Patrum, tom. 3. edit. 4. Dionysius autem exiguus, Feliciani Pastoris hortatu, Latinè vertit epistolam Procli ad Armenios, & in sua ad eundem Felicianum præfatione, ait: Venerationis vestræ jussione commonitus, beati Procli Constantinopolitanæ urbis Episcopi literas ad Armenios destinatas, Latino eloquio vestris auribus exhibere curavi: non parum præsentibus æstimans profuturas, quando eandem nunc Ecclesiis moveat quæstionem tunc repulsa temeritas, quæ sub colore religionem molitur evertere. Temporibus antistitis memorati, Theodosio Imperatore regente rempublicam, per Syriam atque Armeniam, discipuli Theodori Mopsuestenæ civitatis Episcopi, pravam fidem, corrupto symbolo, rudibus populis exorsi sunt intimare, calliditate subtilissimâ beatam

Universa Ecclesia concessit in sententiam Maxentii, sancito etiam in contradicentes anathemate.

Verba Dionysii exigui.

tamTrinitatem sic unius essentiæ prædicantes,ut Christum Dominum nostrum Conditorem universitatis,unum ex Trinitate nullatenus faterentur: unde sequebatur hæc inepta suæ temeritatis absurditas,ut quum Christum constet verum esse Deum ac Dominum, quatuor personas in tribus adstruerent, duosque Dei filios procul-dubio prædicarent. Sed huic impietati mirè Pontifex ante-fatus obsistens,docuit Christum Dominum nostrum & in principio Verbum apud Deum, Deum Verbum unum de Trinitate esse: per quem om..ia facta sint,&c. Plura ibi Lector inveniet in hanc sententiam.

Verba Ferrandi. 27. Duos filios (verba sunt Ferrandi) ignorat fides Catholica.quaternitatis adsertores omnino detestatur. & idcirco nunc, quantùm arbitror, quibusdam rectæ fidei custodientibus regulam, placuit unum de Trinitate passum fateri. Nihil quippe aliud sententia hæc insinuare cognoscitur, nisi ipsum esse passum carne, qui de Patre Deo natus est,id est, Christum,ne putetur homo purus toleràsse passionis injurias. Hoc ergo dicit, quicunque unum de Trinitate passum dicit: Non est quarta persona qui passus est,sed ad numerum pertinet Trinitatis. Manens enim Dei Filius impassibilis secundùm Divinitatem, per susceptionem naturæ passibilis passioni subjacuit. — Nihil planè,diutiùs cogitans, reperire valui, unde possit hæc sententia(quod à quibusdam jactatur)Eutychianis favorem præbere. — Expugnari magis Eutychianos, quàm foveri, quando unus de Trinitate passus adseritur, velis nolis adverte. Sine dubio enim sub his verbis etiam prædicator unius in Christo substantiæ confutatur. Ut sit enim Christus unus de Trinitate, ad divinitatem pertinet; ut credatur passus, ad humanitatem. Non esset qui passus est, unus de Trinitate, nisi unam haberet cum Patre, & Spiritu Sancto Divinitatem. Non esset passus qui unus est de Trinitate, nisi consubstantialem Matri haberet humanitatem. Sileat ergo unius naturæ in Christo prædicator. Duas enim naturas commemorat, qui unum de Trinitate passum fatetur. Suspiciones suas inaniter rodet, quisquis bene dicta dum malè conatur intelligere,calumniari potiùs, quàm doceri studeat. Hæc Ferrandus, in sua epistolà ad Anatolium.

Quisquis bene dicta, male conatur intelliger, calumniari potiùs, quàm doceri studet.

Hormisdæ temeritas de ...ntosa Ecclesiæ. 28. Quanta autem mala Ecclesiæ dederit illa Hormisdæ inanis suspicio, & contra Monachos Scythas temerè prolata sententia, orthodoxæque loquutionis injusta atque intempestiva damnatio, audi narrantem Severinum Binium, hominem Pontificium, in suis notis in Concilium Romanum,paullò pòst,sub Johanne Papâ hujus nominis secundo, de hac ipsa quæstione, celebratum. His(inquit)ita ab Hormisda Pontifice decisis, inferebant *Nestoriani*, eorumque defensores ac sectarii Acœmetæ Monachi, Si non est passus unus de Trinitate in carne; ergo neque natus est idem in carne; ergo neque verè dici potest, ajebant,Mariam verè & propriè esse Dei genitricem. His accedebant *Origenistæ* negantes Christum unum de Trinitate fuisse. Resistebant hæreticis cum Imperatore Epiphanius Constantinopolitanus,cæterique orthodoxi Episcopi, asserentes piè sanctèque dici, unum de Trinitate esse passum in carne: impiè verò negari,sanctissimam Virginem Mariam verè propriéque Dei Matrem appellandam esse. Acœmetæ cum à Justiniano Imperatore,instinctu Epiphanii, magnoperè urgerentur,ad Johannem Romanum Pontificem legatos miserunt, rogantes ne sententiam illam vicissim reciperet, quam Hormisda semel explosisset. Quod cùm Epiphanius & Imperator audivissent,ad eundem Johannem Romanum Pontificem, Hypatium Ephesiorum, & Demetrium Cæsariensem Episcopos,legatos cum epistolis miserunt. Exceptis utrinque legatis, lectisque quas secum attulerant epistolis,cognitum est, rem gravem atque difficilem proponi, quæ diuturniorem inquisitionem & indaginem requirebat. Post factam diligentem quæstionis indaginem,postq; Ferrandi aliorumque transmarinorum sententias exploratas,habito Romæ desuper Concilio, unanimi Patrum consensu, Acœmetarum sententia recitata est,& confutata: ipsius verò Justiniani scripta fidei professio approbata fuit. Hæc Binius. Eadem narrantur à Cardinali Baronio, ad annos Dom. 533. 534. ubi etiam Acœmetas illos Monachos, aliosque omnes contrarium sentientes, ab Ecclesiæ Catholicæ communione alienos declaratos esse in illo Romano Concilio, sub Johanne secundo Pontifice celebrato, commemorat. Scriptionem autem epistolæ illius, quam scripsit Hormisda Pontifex Romanus ad Possessorem Episcopum Afrum,contra Monachos Scythas, refert Baronius ad annum Dom. 520. legationem verò cum literis Justiniani Imperatoris de eadem quæstione venisse ait ad Johannem hujus nominis secundum, Pontificem Rom.anno Dom.533. totumque illius anni temporis spacium in eo insumtum esse, ut quid decernendum esset quàm accuratissimè quæreretur. Ac deinde anno sequente,videlicet anno Dom. 534. postquam diu multúmque de ea controversia disceptatum esset, demum habito Romæ Concilio, ex veteri Catholicæ fidei præscripto, quid sentiendum esset fuisse firmiter stabilitum.

Acœmetæ monachi.

Epiphanius Patriarcha Cp. Johannes 2. Papa Rom. ejusq; synodus Romana approbant sententiam Iustiniani, quæ fuit Maxentii, & damnat monachos Acœmetas adhærentes definitioni Hormisdæ.

29. Exstat ejusdem Johannis Episcopi Romani epistola, de eodem argumento, ad illustres quosdam senatorii ordinis viros,Avienum Senatorem, Liberium Severinum, Fidelem Avitum, Opilionem, Johannem Sylverium, Clementinum,& Amphelium, eodem tempore scripta. In qua Johannis Papæ hæc sunt verba: Justinianus Imperator filius noster, ut ejus epistolæ tenore cognovistis, de his tribus quæstionibus orta certamina esse signavit, Utrùm unus ex Trinitate Christus,& Deus noster dici possit;hoc est,una de tribus personis sanctæ Trinitatis sancta persona? An Deus Christus carne pertulerit, impassibili Deitate? An propriè & veraciter Mater Domini Dei nostri Jesu Christi Maria semper virgo debuit appellari? Probavimus in his Catholicam Imperatoris fidem, & ita esse,Propheticis & Apostolicis vel Patrum exemplis evidenter ostendimus. Unum enim ex sancta Trinitate Christum esse, hoc est, unam de tribus sanctæ Trinitatis personis sanctam esse personam, sive subsistentiam, quam Græci ὑπόστασιν dicunt, in his exemplis evidenter ostendimus. In libro Genesi,&c.Subjungit autem duo testimonia ex sanctis Scripturis,unum videlicet ex vetere Testamento, alterum ex novo Testamento: & testimonium Synodi primæ œcumenicæ Nicænæ; & aliorum Patrum aliquot testimonia, nempe sancti Augustini testimonia tria, & Gregorii Nazianzeni unum,& Gregorii Nysseni unum,item Procli duo testimonia. quibus Johannes Papa probat Christum esse unum ex Trinitate, & sic credidisse ac loquutos esse sanctos Patres. Et profitetur sibi non deesse multò plura adhuc testimonia, si ea proferre

Verba Iohannis II. Papæ Romani, de hac controversia.

Adducit Iohannes testimonia Catholicæ Antiquitatis.

proferre opus esset. Hæc, inquit, ex plurimis pauca digessimus. Eodem modo & reliquas duas propositiones roborat, ostendens Deum carne passum esse, & B. Virginem Mariam proprie & veraciter dici genetricem matremque Dei Verbi ex ea incarnati. Et Acœmetas Monachos ista negantes declarat esse Nestorianos, & a Romana etiam Ecclesia damnatos esse, & excommunicatos.

Duorum Romanorū Pontificū, nempe Hormisdæ & Joh. II. decreta cathedralia palam inter se pugnantia.

30. Hic habent, in quo ingenia sua exerceant, infallibilitatis Pontificiæ assertores. Nam sententiam hanc, qua unus ex Trinitate dicitur passus carne, neque ab orthodoxis Patribus usurpatam esse, neque posse fidei Catholicæ convenire, sed esse procacem vocum novitatem, & nefandum semen diabolicæ zizaniæ, pronunciavit ex cathedra Pontificali, pro universitatis informatione, Hormisda Pontifex Romanus, & loquutionis hujus defensores expulit & damnavit, anno Dom. 520. Et eandem sententiam paullò pòst, nempe anno Dom. 534. Johannes Pontifex Romanus, ex cathedra Pontificali, eodem sensu acceptam, eodemque modo explicatam, quo a Scythis illis Monachis & Maxentio, & Justiniano, & Ferrando, & à quinto œcumenico Concilio aliisque Catholicis defensa est, & quo ab Hormisda damnata est, tum ab orthodoxis Patribus usurpatam esse, tum etiam Catholicæ fidei optimè convenire, pronunciavit; & contradicentes ab Ecclesiæ communione ejecit. Certè non medioc i sollertia, & haud vulgari opus esse videtur artificio, ut quisquam ista conciliet, & Lectori cordato nulli parti mancipato, sed sincero veritatis studio flagranti, veraciter ac serio persuadeat, & perspicuè ostendat, non pugnare inter se adversis frontibus ista duorum Pontificum cathedralia responsa. Periculum fecerunt, ecquid hic præstare possent Cardinalis Baronius, ad annum Dom. 533. & Severinus Binius, in suis notis in Concilium illud Romanum, sub Johanne secundo Pontifice celebratum. At quo successu, facilè judicabit lector, postquam quæ ab illis dicuntur audiverit, atque expenderit.

Baronii & Binii apologia.

31. Baronii verba sunt, apud Spondanum, anno Dom. 533. §. 4. *Cæterùm in hac quæstione ad memoriam illud revocandum est, nunquam quidem eam sententiam, quâ unus de Trinitate passus diceretur in carne, fuisse rejectam à Sede Apostolica tanquam hæreticam, sed proscriptam ut novam atque suspectam, ne sub eâ Scytharum Monachorum Eutychianorum fallaciæ occultarentur: re tamen ipsâ, si dolus abesset, recipi posset. quamobrem cùm personæ mutatæ essent, jamque abuterentur Nestoriani & Origenistæ ipsius Hormisdæ Apostolicâ auctoritate, planè absque ejus injuriâ revocari posse visum est in dubium, quod ipse aliàs de re illâ respondisset.* Hæc Baronius. Eodem modo respondet Binius. In ista defensione observa

Observatio utilis.

primò, Monachos Scythas non eo sensu dixisse, unum ex Trinitate crucifixum, quo hæc sententia à Felice III. Papâ Romano damnata est ut hæretica, & quo eam Petrus Fullo hæreticus Eutychianus usurpaverat, unum de Trinitate dicens passionem pro nobis pertulisse in substantia Deitatis. Nam eo sensu, quo à monachis illis & Maxentio defensa est, non fuisse hæreticam hanc sententiam, fatentur Baronius & Binius. Deinde

Tribus falsis hypothesibus innititur Baronii & Binii apologia.

observa universam hanc Baronii & Binii apologiam nisi tribus falsis hypothesibus, quibus dissipatis, stare ampliùs non poterit superstructa defensio.

1. Falsa hypothesis, qua nititur apologia Baroniana & Biniana.

32. Prima hypothesis est: *Scythas illos Monachos fuisse hæreticos Eutychianos atque*, ut ait Binius, *Concilio Chalcedonensi auctoritatem, & Christo divinitatem adimere conatos esse.* Hæc hypothesis falsa est. Nam cum sententia illa, de uno ex Trinitate crucifixo, sicut a Monachis illis Scythis proposita ac defensa fuit, non sit hæretica, fatentibus etiam ipsis Baronio & Binio, neque aliud proferant argumentum, quo eos hæreticos fuisse demonstrent, ipsi sibi, imo Catholicæ antiquitati contradicentes inveniuntur, quando Monachos illos, propter hujus Catholicæ sententiæ constantem defensionem, audent hæreticis accensere. Dioscorus diaconus, benè à monachis dicta conatus malè intelligere, tum istam jam memoratam sententiam tum hanc etiam eis vitio vertit, quòd dicerent Christum compositum: quod tamen sensu prorsus orthodoxo ab illis dictum esse, paullò post ostendemus, & anathema in quinto Concilio denunciatum est negantibus, eo sensu, unam Christi subsistentiam compositam. collat. 8. can. 4. Lecto eorundem monachorum libro de incarnatione & gratia Christi, Fulgentius aliique Episcopi Afri, in suo ejusdem argumenti rescripto, laudant eorum fidem salutiferam *Vestram* inquiunt *simul alacres & fidem cognovimus & salutem, imò in agnitione fidei vestra nobis salus innotuit.* Omnes tamen illas loquutiones continet ille Petri diaconi & sociorum liber, quas in eis damnarunt Hormisda, ejusque legati: & eodem modo ibi ab eis exponuntur, quo eas postea exposuerunt Maxentius & Ferrandus, & Johannes Papa, aliique Catholici Patres. Hinc Catholicos fuisse constat illos monachos: & ab Eutychiana hæresi eos liberos fuisse & alienos, ostendunt etiam scripta Maxentii, contra eandem hæresin. Neque hoc negligenter

Nota, pro Maxentio & Monachis Scythis & contra Hormisdam.

prætereundum arbitror, quod quantum adhibitâ non indiligenti indagine assequi adhuc potui, postquam Maxentius, in ipsa regia urbe Constantinopolitanâ, velut ex arce orbis Romani, & in conspectu omnium Ecclesiarum, defensionem caussæ monachorum Scytharum contra Hormisdam ejusque legatos in lucem publicam promulgavit, ipsumque Hormisdam hæreticum esse & inimicum Catholicæ veritatis, palàm contestatus est, nemo unquam per totos mille annos exstitisse Catholicus inveniatur, neque Romæ, neque Constantinopoli, neque in Africa, neque Alexandriæ, neque in Occidente, neque in Oriente, neque usquam alibi inter Christianos, qui in hoc negotio defensionem Hormisdæ susceperit, aut Maxentii contra Hormisdam scripta reprehenderit, aut ipsum Maxentium vel monachos illos Scythas hæreseos insimulaverit.

2. Falsa hypothesis.

33. Secunda hypothesis est. *Sententiam illam, qua Christus, qui pro nobis passus est carne, asserebatur esse unus ex Trinitate, tunc quando ea ab Hormisda proscripta est novam fuisse, &*, ut loquitur Binius, *insolitam, & ab hæreticis primùm noviter inventam.* Hanc hypothesin palàm falsam esse, constat ex epistola Johannis Papæ ad Senatores, & ex aliorum Patrum testimoniis suprà commemoratis.

3. Falsa hypothesis.

34. Tertia hypothesis est: *Sententiam illam non ut hæreticam ab Hormisda damnatam esse.* Hanc etiam hypothesin redarguunt verba Dioscori diaconi, quæ Hormisdæ approbatione corroborata sunt, & ipsius etiam Hormisdæ verba, quibus sententia illa rejicitur, &, pro universitatis informatione, exploditur, atque simpliciter, absque

absque ullius adjectione conditionis, interdicitur, ut procax verborum novitas, sacrilegam introducens distinctionem, & nefandum semen diabolicæ zizaniæ, quod procul-dubio Catholicæ fidei minime possit convenire. Hæc omnia inveniuntur partim in suggestione Dioscori, post Hormisdæ epistolam 65. partim in Hormisdæ epist. 70. ad Possessorem, & epist. 77. ad Justinianum. Ex his manifestum est, fuisse quæstionem illam de fide, id quod etiam in sua ad Avienum epistolâ declarat Johannes Papa: idemque docent Patres in quinto Concilio œcumenico, denunciantes anathema recusantibus confiteri Christum esse unum de Trinitate. Jam autem de hac fidei quæstione, ut horum duorum Pontificum Romanorum, nempe Hormisdæ & Johannis, definitiones cathedrales, in seriam ac solidam inter se concordiam reducantur, num conatus isti Baronii & Binii sufficere posse videantur, judicium sit æqui & prudentis lectoris, qui semoto partium studio, non quod vult, sed quod verum est, paratus est candidè confiteri.

35. *Dioscorus* diaconus, & legatus Hormisdæ, in sua suggestione, quæ incipit; *Per Eulogium.* Post Hormisdæ epistolam 67. scribit inter Monachos Scythas & Victorem quendam diaconum ortam esse, ante Hormisdæ legatorum adventum, contentionem, de uno de Trinitate crucifixo, & de Christo composito, & de aliis capitulis. quænam autem fuerint illa alia capitula, non indicat. De illa verò sententia, quâ unus de Trinitate crucifixus asseritur, satis impræsentiarum, pro instituti nostri ratione, prolixè disseruisse videmur. Dicendum nunc de Christo composito. *De Christo composito.* quædam de hac loquutione suggerebamus, lib. 1. hujus operis, cap. 34. thesib. 5. & 6. & superius hoc ipso capite, § 3. & § 4. & § 5. & § 6. Summa doctrinæ de isto sermone huc redit: *Compositio* de Christo dicitur, Primò, *secundùm humanam naturam*, quæ verè composita est ex anima & corpore: hæc est compositio propriè & strictè sumta: *simplicitas* autem seu *incompositio* eidem Christo competit *secundùm divinam naturam.* Et sic dici rectè potest, unum eundemque Christum esse & compositum secundùm naturam humanam, & simplicem secundùm naturam divinam: quemadmodum rectè dicimus, eundem esse immortalem & mortalem; impassibilem & passibilem; Deum & hominem. Secundò dixerunt hæretici, Apollinaristæ & Monophysitæ, & Theopaschitæ, Christum post incarnationem, habere unam naturam compositam ex Deitate & humanitate. Et hoc sensu compositionem Christo tribuere, absurdum prorsus & blasphemum est: manent enim diversæ & perfectæ naturæ, salvis utriusque proprietatibus, unitæ in una personâ. Tertiò, compositio tribuitur Christo ab orthodoxis, propter duas perfectas naturas unius personæ, & Christum dicunt esse personam compositam, non quidèm compositione propriè & strictè sumtâ, sicut monuimus, lib. 1. cap. 34. sed loquendi necessitate adhibuerunt hoc vocabulum, ut aliquo modo fari ac tueri possent ineffabile illud pietatis mysterium, *Verbum caro factum est. Deus manifestatus est in carne,* & sic, contra Samosatenianos & Nestorianos, fidem suam orthodoxam profiterentur, credentes unum eundemque, non autem alium atque alium, Filium Dei natum esse ex Deo Patre intemporaliter, consubstantialem Patri secundum Deitatem, & natum esse ex Virgine matre temporaliter, consubstantialem Matri secundùm humanitatem, & unius ejusdemque esse miracula divina & passiones humanas, adeóque Deum passum esse in sua carne, & hominem perfecisse miracula virtute sua divinâ, cum unus idemque sit Deus & homo, Verbum caro factum.

36. Hoc sensu dixerunt Patres Antiocheni, Christum esse unam personam compositam ex Deitate cœlesti, & humanâ carne. Et Cyrillus Alexandrinus scripsit; τὸν Θεοῦ μεσίτην καὶ ἀνθρώπων, κατὰ τὰς γραφὰς, συγκεῖσθαί φαμὲν ἔκ τε τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος τελείως ἐχούσης κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, καὶ ἐκ τοῦ πεφηνότος ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν υἱοῦ, τουτέστι, τοῦ μονογενοῦς· διαβεβαιούμεθα δὲ σύνοδον μίαν τινα, καὶ τὴν ὑπὲρ λόγον συνδρομὴν, εἰς ἕνωσιν ἀνίσων τε καὶ ἀνομοίων πεπρᾶχθαι φύσεων. ἕνα δὲ ὅμως Χριστὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν, καὶ υἱὸν ὀνομάζεσθαι ἐπιγινώσκομεν. id est: *Mediatorem Dei & hominum, secundùm Scripturas, ex humanitate secundùm propriam rationem perfectâ & absolutâ, naturalique Dei Filio, hoc est, unigenito, constitutum esse dicimus. Affirmamus autem coitionem quandam & inenarrabilem concursum factum esse ad unitionem inæqualium & dissimilium naturarum. Unum tamen agnoscimus, qui Christus & Dominus Jesus & Filius nominatur.* Huc pertinent verba illa Petri diaconi & sociorum ejus Monachorum Scytharum, libro de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, ad Fulgentium & alios Episcopos Afros, capite tertio. *Deus Verbum non nomine vacuo, non particulâ sui, sed naturâ Deus tantus, quantus & Pater est; æqualis per omnia Patri; præter hoc tantummodo quod ille Pater est, iste Filius, naturæ se humanæ uniens factus est homo: Hinc etiam à sanctis Patribus adunatione ex Divinitate & humanitate Christus Dominus noster compositus prædicatur, quod nolens Paulus Samosatenus confiteri, damnatus est ab Antiocheno Concilio.* Hæc Petrus diaconus cum sociis. Et Maxentius ait: *Quamvis ex Divinitate & humanitate Deum nostrum Jesum Christum compositum, sive unitum, esse fateamur, confusionem tamen naturarum penitùs refugimus; quia utrasque naturas credimus manere perfectas.* Hæc ille, lib. 2. dialogi contra Nestorianos, cap. 2.

37. Si quæratur, qua ratione permoti Catholici Patres, tantopere urserint vocabulum *compositionis*, cum propriè loquendo unio potius naturarum facta sit, neque in hoc mysterio compositio propriè dicta locum habeat, quemadmodum superius monebamus: respondeo. Quia Paulus Samosatenus, & postea Nestorius, negabant naturam humanam, quæ assumta est, esse naturam humanam ipsius Dei Verbi, sed Samosatenus Christum dicebat esse nudum hominem, neq; ab hoc errore recessit Nestorius unitionem socialem prædicans Dei & hominis; duarum autem naturarum, videlicet Deitatis & humanitatis concursum substantialem & naturalem in una hypostasi, seu personâ, Verbi factum esse negabat, & personæ Dei Verbi, etiam post incarnationem, non nisi unam naturam, nempe Deitatem, dicebat competere naturaliter, humanitatem autem cum sua humana & creata subsistentia esse eidem personæ Dei Verbi conjunctam societate & dignitate: Christum autem, qui de Maria Virgine natus est, non naturâ Deum esse, sed tantum unitione sociali

& dignitate. Atque ita pro duabus naturis duas etiam fingebant subsistentias seu personas. quemadmodum eadem decepti falsa hypothesi Eutychiani, pro unitate personæ non nisi unam in Christo prædicabant naturam, dicentes non esse naturam sine persona. ut refert Maxentius libro contra Acephalos. Utrique errori resistentes orthodoxi, Deum Verbum carnem factum dicebant esse unam personam ex duabus & in duabus naturis perfectis, videlicet, Deitate & humanitate, unitis & inconfusis, compositam: ut compositio ad dualitatem naturarum in una persona referatur, & excludantur tum Nestoriana dualitas subsistentiarum seu personarum, tum Eutychiana naturarum confusio. Idcirco Patres in quinto œcumenico Concilio, collatione octava in sententia synodica, anathematismo quarto, anathema denunciant non confitentibus unam Christi subsistentiam compositam. Vide infrà, caput vigesimum-quintum post paragr. 17. anathem. 4.

Refellitur falsa hæreticorum hypothesis, dicentium non esse naturam sine persona.

38. Falsa autem illa hæreticorum hypothesis, quâ dicebant, non esse naturam sine persona; luculenter à Maxentio, libro contra Acephalos, & à Ferrando, in sua epistola ad Severum, & à Justiniano Imperatore, in sua confessione rectæ fidei contra tria capitula, confutatur, argumento sumpto à sanctissimæ Trinitatis una Deitate, seu trium personarum una natura. Sicut autem in mysterio Trinitatis, sunt tres hypostases seu personæ, & una natura: ita in mysterio Christi, est una hypostasis, & duæ naturæ. Hoc etiam argumento ducente ad incommodum, refutant insaniam Eutychianorum, dicentium ante adunationem fuisse duas naturas; nam per istam absurdam assertionem relabuntur Eutychiani in hæresin Nestorianam, à qua videri volunt tantopere abhorrere. *Nam* (ut verbis utar Maxentii *si duas ante adunationem fuisse naturas in Christo dixerint, duas etiam sine dubio ante adunationem dicere convincuntur in Christo fuisse personas; quia secundùm ipsos, non est natura sine personâ. quod cum dicunt, quis eos nesciat Nestorianæ perfidiæ* (*quod fugiunt*) *laqueis compediri, qui hominem plenum Deo, non Deum hominem factum, prædicare convincuntur*. Hæc ille. At verò naturæ humanæ se univit Deus Verbum, concipi volens & nasci verè homo, in propria sua divina hypostasi, non est autem unitus præexsistenti homini, *προϋποστάντι ἀνθρώπῳ*.

Accessit Deo humana substantia, non persona.

39. *Accessit enim Deo humana substantia; non persona*. ut loquitur, cum Coëpiscopis Afris, Fulgentius, libro de incarnatione & gratia Jesu Christi, capite quinto. Et in hanc sententiam præclarè Justinianus, in confessione rectæ fidei: Secundùm rectam (inquit) rationem, duarum naturarum unitionem dicimus, & unam hypostasin. quoniam Dei Filius, cum esset secundum subsistentiam alter præter Patrem, eandem autem naturam habens Patris, in sua subsistentia plasmavit sibi carnem animatam animâ rationali & intellectuali [*ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ*:] quod declarat, humanæ naturæ unitum esse Dei Verbum, & non subsistentiæ seu personæ cujusdam. [*σαφῶς δηλοῖ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἡνῶσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ οὐχ ὑποστάσει ἤτοι προσώπῳ τοῦδέ τινος*.] Est igitur Dei Verbum & incarnatus, una subsistentia in utraque natura cognoscendus; in divina, in qua erat, prout dictum est, qui cùm in forma Dei esset; & in humana, secundum hoc quod est in similitudinem hominum factus. Et ideo piè dicat aliquis unam subsistentiam Dei Verbi compositam, [*μίαν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σύνθετον.*] Et paullo post ibidem; ait idem orthodoxus & Christianissimus Imperator, approbante quinto œcumenico Concilio, & aliis orthodoxis Patribus, *οὔτε γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ ἁπλῶς ποτε λέγεται, ἀλλ' οὔτε ἰδίαν ὑπόστασιν, ἤτοι πρόσωπον ἔσχεν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ Λόγου τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως ἔλαβεν: ὅθεν αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον ἀτρέπτως ἄνθρωπον γεγενῆσθαι ὁμολογοῦμεν, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον τινὰ αὐτὸν ἐληλυθέναι.* Neque enim humana Christi natura absolutè unquam dicitur, sed neque propriam subsistentiam, seu personam habuit, sed in subsistentia Dei Verbi initium exsistentiæ accepit. Unde ipsum Deum Verbum sine conversione hominem factum esse confitemur, & non in hominem quendam venisse. Huc spectant verba illa Ferrandi diaconi: *Deus venit ad uterum Virginis, & adventu suo munus ei largiens fecunditatis, sine sorde libidinis, humanam sibi naturam potenter atque ineffabiliter adunavit tanto vinculo unitatis, ut persona Verbi fieret persona carnis, & deinceps una Verbi persona esset & carnis*. Hæc ille, epistola ad Anatolium. Idem etiam in sua epistola ad Severum Scholasticum Constantinopolitanum; *Non utique inquit personam aliam suscepit, quia non hominem paratum invenit; sed naturam potius humanam, in qua ipse Deus homo nasceretur, accepit. Habuit igitur humana natura, ex quo creata est, personam, sed unam cum Deo, qui eam suscipiendo creatus est*. Hæc Ferrandus. Et hanc ob caussam Maxentius in dialogo contra Nestorianos, libro primo, capite duodecimo, melius esse monet, susceptam à Deo naturam humanam, quam susceptum hominem dicere. quamvis sano sensu ita loquuti sint quidam Patres, volentes perfectæ humanitatis assumtionem denotare, sine assumtione personæ. Atque eodem pertinent illa ejusdem Maxentii verba, disputantis contra hæreticum Nestorianum, eodem lib. cap. 7. *Non confundimus utique naturarum diversitatem. Veruntamen Christum non, ut tu asseris Deum factum, sed Deum factum Christum quod tibi displicet confitemur. quia non cùm pauper esset, dives factus est; sed cum dives esset, pauper factus est, ut nos divites fieremus. Nec enim, cùm esset in forma servi, formam Dei accepit; sed cum esset in forma Dei, formam servi accepit. Similiter etiam nec, cùm esset caro, Verbum est factum, sed cùm esset Verbum, caro factum est* Hæc Maxentius.

Philip. 2. 6. 7.

Vide superius, §.21.

2. Cor. 8, 9.

40. Quamvis autem Nestoriani aliquando videri vellent confiteri in Christo unionem *καθ' ὑπόστασιν* seu hypostaticam vel personalem; idipsum tamen quod voce fateri videbantur, evertebant per adjectam expositionem, dicentes personam humanam unitam esse personæ divinæ. At ista jam non est unio hypostatica seu *καθ' ὑπόστασιν*, sed est duarum hypostasium consociatio, quæ *σχετικὴ ἕνωσις* dicitur, *δύο γὰρ ὑποστάσεων, ἤτοι προσώπων καθ' ὑπόστασιν γενέσθαι ἕνωσιν ἀδύνατον*. id est, *duarum enim hypostaseων sive personarum unionem secundùm subsistentiam fieri, impossibile est*; ut rectè monet Justinianus in illa sua Confessione rectæ fidei, adversus tria capit. quæ exstat in fragmentis quintæ Synodi, Græcè repertis, tom. 4.

Vide supra §. 19.

tom. 4. Concil. edit. Parif. Et hoc fenfu patres in quinta Synodo, unitionem fecundùm compofitionem ajunt effe unitionem fecundùm fubfiftentiam, & confitendo unitionem fecundùm compofitionem five fecundùm fubfiftentiam, dicunt fe confiteri Chriftum effe unam fubfiftentiam compofitam, unum de fancta Trinitate, abfque Eutychiana confufione, & abfque Neftoriana fubfiftentiarum pluralitate. ut legere eft in anathematifmis ab ea fynodo promulgatis, quos inferius exhibebimus, cap. 25. hujus libri. Et congruenter Juftinianus Imperator in memorata Confeffione rectæ fidei, ait: *In myfterio Chrifti, unitio fecundùm compofitionem* [κατὰ σύνθεσιν ἕνωσις,] *confufionem & divifionem rejicit, & fervat quidem utriufque naturæ proprietatem* [τῆς ἑκατέρας φύσεως ἰδιότητα,] *unam autem fubfiftentiam, feu perfonam Dei Verbi etiam cum carne oftendit.* [μίαν δὲ ὑπόστασιν, ἤτοι πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς δείκνυσι.]

Vide fupra §. 4. & §. 19. 20. 21. 22. 41. Hæc unitio Gregorio Nazianz. dicitur fubftantialis, κατ' οὐσίαν. orat. 51. quæ eft epift. 1. ad Cledonium Presbyterum. Eandem Cyrillus Alexandrinus appellat ἕνωσιν καθ' ὑπόστασιν, unionem feu unitionem fecundùm fubfiftentiam; quia Verbum carni unitum eft fecundùm fubfiftentiam, ἡνῶσθαι σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ὁ Λόγος, & una, quæ Verbi eft hypoftafis incarnata eft, [ὑποστάσει μιᾷ, τῇ τοῦ Λόγου, σεσαρκωμένῃ] item unitionem fecundum naturam, & naturalem; quia Deus Verbum carni unitus eft κατὰ φύσιν, συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικήν. Hæc inveniuntur in Cyrilli Alexandrini epift. ad Neftorium de excommunicatione. Idem quoque in alia epiftola, ait; σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἑνώσας ὁ Λόγος ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, ἀφράστως καὶ ἀπερινοήτως γέγονεν ἄνθρωπος. *id eft*: carnem animâ rationali animatam Verbum fibi uniens fecundùm fubfiftentiam, modo ineffabili & incomprehenfibili factum eft homo. Et paullò poft, dicit, fi ἡ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσις, unio feu unitio fecundùm hypoftafin negetur, tunc introduci errorem illorum qui dicunt, factam effe προσώπων ἕνωσιν, id eft, perfonarum unionem feu unitionem, atque ita conftituunt duos filios. Quem errorem refutat ibi Cyrillus, hoc argumento: *Non dixit fcriptura, Verbum hominis perfonam fibi univiffe; fed quod Verbum caro factum fit. Verbum autem carnem factum effe, nihil eft aliud, nifi quod fimiliter ac nos, participavit de carne & fanguine, & noftrum corpus fibi proprium fecit, & prodiit homo ex muliere, Deitate interim, & ex Patre nativitate, non abjectâ, manfit enim in ipfa quoque carnis affumtione quod prius erat.* Hæc Cyrillus, in illa ad Neftorium epiftola, quæ incipit, καταφλυαροῦσι μὲν, &c. Cui epiftolæ poftea fubfcripferunt Patres Ephefini, in tertio œcumenico Concilio, actione primâ.

Una eademque unio dicitur hypoftatica & naturalis, & fubftantialis, & fecundùm compofitionem. 42. Ex his perfpicimus unam eandemque in Chrifto unionem feu unitionem, ab orthodoxis Patribus appellari, ἕνωσιν κατὰ σύνθεσιν, & ἕνωσιν καθ' ὑπόστασιν, & ἕνωσιν φυσικήν, feu κατὰ φύσιν, vel κατ' οὐσίαν. ut unio feu unitio fecundùm compofitionem, & unio feu unitio fecundùm fubfiftentiam, feu hypoftatica, & unio feu unitio fecundùm naturam five fubftantiam, feu naturalis, in hoc magno pietatis myfterio, una eademque fit unio feu unitio. quæ dicitur unio fecundùm compofitionem, quia unita Deo Verbo eft nova natura, nempe humana, manente etiam altera naturâ, nempe divinâ, inconfusè, & falvâ utriufque naturæ proprietate. Et dicitur eadem unio fecundùm fubfiftentiam, feu hypoftatica unio, quia non affumta eft nova perfona, fed ipfe Deus Verbum in fua propria hypoftafi incarnatus eft. Dicitur denique eadem unitio feu unio naturalis, five fecundùm naturam, vel fubftantiam; quia Deus Verbum non opinione tantum, aut fpecie tenus, aut fecundùm focietatem, aut favorem, fed revera naturaliter jam eft homo: verè enim conceptus & natus homo eft, atque ita affumtæ humanitatis ad Deum Verbum unitio non eft σχετική, fed φυσική, & unus idemque Chriftus in fua una propria hypoftafi eft naturâ Deus, & naturâ homo.

Chriftus una perfona compofita. 43. Hinc Chriftum orthodoxa antiquitas dixit effe compofitum, & effe unam perfonam compofitam, quia fervatâ unitate ejufdem hypoftafeos, unus idemque Emmanuel eft tum naturâ Deus & Patri confubftantialis fecundùm Deitatem, tum naturâ homo, & Matri confubftantialis fecundùm humanitatem. Compofitio igitur ifta non eft perfonarum unitio, προσώπων ἕνωσις, fed eft duarum naturarum, nempe divinæ & humanæ, conventio in una hypoftafi five perfonâ, ex duabus & in duabus naturis cognofcenda, inconfusè, inconvertibiliter, indivisè, infeparabiliter. Propterea quidam orthodoxi fcriptores perfonæ fimplicitatem cum ifta compofitione conjunxerunt: quia ita funt duæ naturæ unius perfonæ, ut non fit duplicata perfona. Dicit igitur Dionyfius Areopagita, lib. de divinis nominibus, cap. 1. τὴν θεαρχίαν ὁρῶμεν, ἑνάδα καὶ τριάδα, φιλάνθρωπον, διαφερόντως, ὅτι τοῖς καθ' ἡμᾶς πρὸς ἀλήθειαν ὁλικῶς ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἐκοινώνησεν, ἀνακαλουμένη πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀναθεῖσα τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιάν, ἐξ ἧς ἀῤῥήτως ὁ ἁπλοῦς Ἰησοῦς συνετέθη. id eft; *Deum videmus, Unitatem & Trinitatem, excellenter homines diligentem, quoniam in una perfonarum verè perfectéque particeps factus eft eorum quæ nobis conveniunt, revocans ad feipfum atque apponens humanam humilem conditionem, ex qua ineffabiliter fimplex Iefus compofitus eft.* Et eodem fenfu Ferrandus in fua epiftola ad Anatolium diaconum urbis Romæ; *Crevit* (inquit) *per nativitatem carnis in Chrifto numerus fubftantiarum; fingularitas verò perfonæ perfeveravit. Idcirco quamvis alia fit natura Divinitatis, alia humanitatis non fit Trinitas illa quaternitas; quia perfonarum eft Trinitas. quia in Chrifto una perfona manfit. Unus eft proinde Chriftus, & femper unus, propter unius perfonæ fingularitatem, quæ in eo nec dividi, nec fubdividi, nec duplicari poteft, quamvis ex duabus, & in duabus credatur effe naturis.* Item in fua epiftola ad Severum: *Carnem quippe fufcipiendo, naturas adunavit, non perfonam duplicavit. Naturas planè adunavit, fine confufione permanentes, & in fecula permanfuras. Sic enim adunavit, ut nec Divinitas in humanitatem mutaretur, nec humanitas à Divinitate abforberetur; fed utraque natura incolumis cuftodita fuis officiis uteretur, fuis operibus agnofceretur, fuis nominibus vocaretur, veruntamen perfonis propriis non diftingueretur. Non enim fic adunatæ funt duæ fubftantiæ, divina fcilicet & humana, ut fieret una fubftantia, fed ut effent unius perfonæ, atque ex eis, & in eis unus femper exfifteret Chriftus.* *Non eft duplicata perfona.* Et paullò poft in eadem epiftola; *Cum tamen* (inquit) *una ipfa Chrifti perfona, quæ duas, divinam & humanam, id eft fimplicem & compofitam videtur adunare fubftantias,*

non ſit compoſita, ſed in ſingulis ſimplex, & in utriſque ſimplex, & ita ſimplex, ſicut fuit antequam in ſua unitate ſuſciperet humanam naturam, ut haberet deinceps ſubſtantias duas, unam, ſicut diximus, ſimplicem, aliam verò compoſitam. Sed quid jam pluribus immoramur? De incarnatione Chriſti hæc eſt fides mea, per quam fateor, ex duabus, & in duabus ſubſtantiis unam Chriſtum habere perſonam. Hæc Ferrandus.

Ἐν δύο φύσεσιν. Concil. Chalced. in ſynodica fidei expoſitione. ſupra, lib. 2. cap. 12.

44. Non ſolum autem contra Neſtorianam perſonarum unitionem, dicebant orthodoxi Patres, Chriſtum eſſe unam perſonam compoſitam ex duabus naturis; ſed etiam, ut inſaniam excluderent Eutychianorum, dicentium non niſi unam in Chriſto poſt adunationem eſſe naturam, aſſerebant etiam Chriſtum in duabus naturis eſſe agnoſcendum, quâ loquutione ſignificabant duas manere in Chriſto naturas inconfusè adunatas in una perſona. Hæc Ferrandus in ſua memorata epiſtola, ad Severum Scholaſticum Conſtantinopolitanum, his verbis inſinuat: *Si quis enim negaverit Chriſtum Dei hominiſque filium unam habere perſonam, duos prædicat Chriſtos: & ſi duplex adorandus vel colendus eſt Chriſtus, non Trinitatem, ſed quaternitatem adorat. Si quis iterum unam Chriſti dicit eſſe naturam, & quamvis eum ex duabus negare non audeat, in duabus tamen ſubſtantiis confiteri veretur aut dubitat; hic aut unius naturæ abolitionem, aut utramque adſeverat confuſionem.* Hæc ille. Vide anathematiſmos quintę œcumenicæ Synodi, quos inferius invenies, cap. 25. hujus libri. Vide etiam lib. 5. cap. 2. & cap. 3.

CAPUT VIGESIMUM-SECUNDUM.

De invidia, & injuſtis decretis Bonifacii ſecundi, Papæ Romani: & de ejus epiſtola ad Eulalium.

Dioſcorus ille quondam Hormiſdæ legatus, de quo ſupra, cap. 21. & §. 7. & §. 11. &c.

HOrmiſdæ (ut ſuprà, cap. 2. monebamus) in Epiſcopatu Romano ſucceſſit *Iohannes primus*; & hunc excepit *Felix quartus*; in cujus demortui locum, diviſo bifariam clero, ſurrogatus eſt hinc quidem *Dioſcorus* ille Hormiſdæ quondam legatus; inde verò *Bonifacius ſecundus*, (anno Dom. 530. regnantibus Juſtiniano Auguſto, & Athalarico Gothorum in Italia rege) Major autem pars fuit cum Dioſcoro. Manſit ea in clero & ſenatu diſſenſio dies viginti novem: die autem nono & vigeſimo mortuus eſt Dioſcorus. Tunc clerum reconcilians Bonifacius, Dioſcorum iam mortuum anathematis ſententiâ condemnavit, zelo & dolo ductus cum grandi amaritudine: ut in ejus vita loquitur auctor libri Pontificalis. Atque, ut idem ſcriptor refert; Fecit etiam idem Bonifacius Papa conſtitutum ſynodale ut ſibi ſucceſſorem ordinaret, quo conſtituto, cum chirographis ſacerdotum & jurejurando, ante confeſſionem beati Apoſtoli Petri, diaconum Vigilium ſibi ſucceſſorem conſtituit. Eodem tempore factâ iterum ſynodo, hoc cenſuerunt ſacerdotes omnes propter reverentiam ſanctæ ſedis: & quia contra canones hoc fuerat factum, & quia culpa eum reſpiciebat, ut ſucceſſorem ſibi conſtitueret; ipſe Bonifacius Papa reum ſe confeſſus eſt majeſtatis, quòd diaconum Vigilium ſuâ ſubſcriptione chirographi ante confeſſionem B. Apoſtoli Petri conſtituiſſet; ac ipſum conſtitutum in præſentia omnium ſacerdotum & Cleri & Senatûs, incendio conſumſit. Hæc in libro Pontificali Anaſtaſius bibliothecarius, in vita Bonifacii Papæ ſecundi. Hic ille eſt *Vigilius*, qui poſtea, tempore Silverii, Papatum malis artibus invaſit; ut capite ſequente monſtrabitur.

Bonifacius reus Majeſtatis.

Vigilius, de quo cap. 23.

Anaſtaſius reum fuiſſe ſcribit Bonifacium II. doli, violentiæ, injuſtitiæ, invidiæ, & perfidiæ.

2. Bonifacio ſecundo ſucceſſit in Epiſcopatu Romano *Iohannes ſecundus*, cognomento Mercurius, & huic *Agapetus*, in cujus vita Anaſtaſius bibliothecarius his utitur verbis: *Hic in ortu Epiſcopatûs ſui, libellos anathematis, quos invidiæ dolo extorſerat Bonifacius Presbyteris & Epiſcopis contra canones & contra Dioſcorum, in medio Eccleſiæ, congregatis omnibus, incendio conſumſit, & abſolvit totam Eccleſiam ab invidia perfidorum.* Hæc Anaſtaſius, in vita Agapeti.

Bonifacii II epiſtola ad Eulalium.

3. Cùm olim Aurelius & Auguſtinus, aliique Epiſcopi Africani, canonem condidiſſent contra appellationem ad Sedem Romanam, & in eadem ſententia ipſi eorumque ſucceſſores conſtanter manerent; Eulalium tandem Epiſcopum Carthaginenſem, poſt centum & amplius annos à condito illo canone, conſenſiſſe ut fierent ad Sedem Romanam appellationes ex Africa, ſcribit Bonifacius ſecundus, Papa Romanus, in ſua epiſtola ad Eulalium Alexandrinum, ſeu potiùs (ſi Lindano & Hardingo aſſentiaris) Theſſalonicenſem Epiſcopum. Extat illa epiſtola, tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 837. ubi ait Bonifacius; Carthaginenſem Eccleſiam ad communionem noſtram rediſſe, (Domino propitiante,) tradentibus ſignificamus alloquiis. ——— Aurelius, præfatæ Carthaginenſis Eccleſiæ olim Epiſcopus, cum collegis ſuis (inſtigante diabolo) ſuperbire temporibus prædeceſſorum noſtrorum Bonifacii atque Cœleſtini, contra Romanam Eccleſiam cœpit. ſed videns ſe modo peccatis Aurelii Eulalius à Romanæ Eccleſiæ communione ſegregatum, humilians recognovit ſe, pacem & communionem Romanæ Eccleſiæ petens, ſubſcribendo una cum collegis ſuis, damnavit Apoſtolicâ autoritate omnes Scripturas, quæ adverſus Romanæ Eccleſiæ privilegia factæ quoquo ingenio fuerunt. Hæc Bonifacius ſecundus.

Auguſtinus & alii multi Afri perhibentur mortui, extra communionem Romanæ Eccleſiæ.

4. Certè ſi hæc vera ſunt, ſequetur Aurelium & Auguſtinum & Eugenium Carthaginenſem, & Fulgentium, aliosque omnes Epiſcopos Afros qui, currente illo pluſquam centum annorum intervallo, à tempore Bonifacii primi Papæ Romani, uſque ad Pontificatum Bonifacii ſecundi, ex hac vita migrarunt, mortuos eſſe extra communionem Romanæ Eccleſiæ; & quotquot etiam in perſequutione illa Vandalica (quę à Victore Epiſcopo Uticenſi tribus libris commemorata eſt) martyrio coronati ſunt, & confeſſores alioſque ſanctitate illuſtres, quos tamen hodierna Romana Eccleſia inter ſanctos & martyres numerat; totamque Africam à Romanæ Eccleſiæ communione manſiſſe divulſam. Hanc conſequentiam docent eſſe inevitabilem, Cardinalis Baronius, in ſuis notationibus in Martyrologium Romanum, ad diem 16. Octobris: & Severinus Binius

nius in suis notis in epistolam illam Bonifacii Papæ secundi. Propterea falsam esse & adulterinam illam epistolam contendunt. Quam tamen ut Bonifacii genuinam epistolam agnoscunt alii celebres Theologi Pontificii; videlicet: Antonius Augustinus, Archiepiscopus, Tarraconensis, in suis notis in canones ab Hadriano Papa primo collectos, cap. 12. [tom. 5. Concil. edit. Parif. pag. 574.] & Thomas Hardingus, in sua disputatione contra Juellum, art. 4. sect. 28. & Franciscus Costerus, in suo Enchiridio controversiarum, cap. 3. in solutione decimæ objectionis. [pag. 158. edit. Colon. an. 1585.] & Guilielmus Lindanus Dordracenus, Ruremundensis Episcopus, in sua Panoplia Euangelica, lib. 4. cap. 89. & Jacobus Pamelius, in Cypriani epistolam quinquagesimam quintam, nota 91. & Bartholomæus Carranza, in Summa Conciliorum & Pontificum. Et ante quingentos annos Gratianus, ex eadem Bonifacii epistola, desumsit canonem illum, qui invenitur, 89. dist. can. ad hoc. Et huic sententiæ favere videntur verba Anastasii Bibliothecarii, in libro Pontificali, in vita Bonifacii Papæ secundi, ubi ait; *Eodem tempore venit relatio ab Afris Episcopis de constitutione, & ut cum consilio sedis Apostolicæ omnia Carthaginensis Episcopus faceret.* Hæc Anastasius. Et hanc ipsam historicam narrationem, sicut ab Antonino Episcopo Florentino repetita est, adhibet Lindanus loco citato, unà cum aliis argumentis, in confirmationem suæ sententiæ, contendens genuinam esse eam epistolam, & revera scriptam esse à Bonifacio secundo, Papa Romano, ad Eulalium Thessalonicensem.

CAPUT VIGESIMUM-TERTIUM.

De Silverio Papa Romano: & de illegitima ac scelerata irruptione Vigilii: & de Pelagii primi ordinatione.

Papa Silverius Hormisdæ Papæ filius.

Agapeto, post Mennæ Patriarchæ conservationem, Constantinopoli mortuo, Romanæ Ecclesiæ Episcopus factus est *Silverius*, Hormisdæ quondam Papæ Romani filius, regnantibus Justiniano Augusto, & Theodahado Gothorum in Jtalia rege, anno Dom. 536. ut scribunt Liberatus, & Anastasius, & Platina, & alii.

Silverii introitus violentus, nec sine interventu pecuniæ.

2. De Silverii introitu Liberatus illius temporis scriptor, in breviario de causa Nestoriana & Eutychiana, cap. 22. hæc scribit; *De cujus* [Agapeti Papæ] *decessu audiens Romana civitas, Silverium subdiaconum, Hormisdæ quondam Papæ filium, eligit ordinandum.* De eodem etiam Anastasius bibliothecarius in libro Pontificali, in vita Silverii: *Hic* [Silverius] *levatus est à tyranno Theodato, sine deliberatione decreti. Qui Theodatus corruptus pecuniæ dato, talem timorem indixit clero, ut qui non consentirent in ejus ordinatione, gladio punirentur. Sacerdotes quidam non subscripserunt in eum, secundum morem antiquum, neque decretum confirmaverunt ante ordinationem. Iam autem ordinato Silverio sub vi & metu, propter adunationem Ecclesiæ & religionis, postmodum subscripserunt presbyteri.* Hæc Anastasius. De eodem scribens Platina, ait: *Silverius natione Campanus, Patre Hormisda Episcopo, Theodahato jubente Pontifex creatur, cùm antea non regum, sed Imperatorum auctoritas interveniret. Plus autem valuere Theodahati minæ, quàm decreti ratio. Mortem enim his clericis minatus est, qui nomina sua non subscriberent in creatione Silverii. hanc ob rem, & ut etiam Amalasiunthæ necem ulcisceretur Iustinianus, Belisarium Patricium cum exercitu in Italiam mittit.*

Postea tamen consenserunt presbyteri propter adunationem Ecclesiæ & religionis.

Injusta expulsio & persequutio Silverii. & sceleratus introitus Vigilii, ejusdemque crudelitas & perfidia.

3. De Silverii exitu, & scelerato Vigilii introitu, scribunt prolixè Liberatus & Anastasius & Platina & alii. Summa huc redit. Theodora Augusta Justiniani imperatoris uxor Acephalis hæreticis favens, Anthimum sede Constantinopolitana excussum indignata, Silverium per literas hortata est, ut abdicato Menna Anthimum revocaret. Recusante Silverio, vocavit ad se Theodora Vigilium diaconum Romanæ sedis Apocrisarium, tunc Constantinopoli degentem, & ab eo flagitavit, ut si Papa fieret, tolleret Synodum Chalcedonensem, & Anthimum revocaret, & per epistolam suam Anthimi & Severi aliorumque Acephalorum fidem firmaret, promittens dare ei præceptum ad Belisarium, ut Papa ordinaretur, & dari centenaria septem. Libenter ergo suscepit Vigilius promissum ejus, amore Episcopatûs & auri: Acceptisque Theodoræ Augustæ literis, in Jtaliam ad Belisarium se contulit: cui promisit etiam duo auri centenaria, si Silverio remoto, ordinaretur ipse pro eo. Tunc suscipiens Augustæ jussionem Belisarius Patricius, dixit; *Ego quidem jussionem facio: sed is, qui interest in necem Silverii Papæ, ipse reddet rationem de factis suis Domino Iesu Christo.* Et urgente jussione, exierunt quidam falsi testes Silverium proditionis accusantes, quasi Gothis scripsisset, ut Romam introirent. Tunc accersito Silverio Belisarius in palatium Pincianum, quod Romæ est, omnem clerum ad primum & secundum velum retinuit; ingredientibus Silverio cum Vigilio solis. & mox secutus subdiaconus regionarius regionis primæ tulit pallium de collo Silverii, & duxit eum in cubiculum, & exspolians eum induit eum vestem monachicam; & abscondit eum: Tunc Sixtus subdiaconus regionis sextæ, Papam depositum esse, & monachum factum, clero nunciavit. Quo audito, fugerunt omnes. Belisarius autem mandavit, ut alium sibi Papam eligerent. iis dubitantibus, & nonnullis ridentibus, favore Belisarii ordinatus est Vigilius. Silverius autem in exsilium missus est, in civitatem provinciæ Lyciæ, quæ Patara dicitur. Et procurante Patarensi Episcopo Imperator Justinianus jussit Silverium Romam revocari. Reverso igitur in Jtaliam Silverio, Vigilius egit cum Belisario Patricio, ut sibi traderet Silverium. Quo impetrato, Vigilius Silverium in suam quasi fidem suscipiens, misit in exsilium in Pontiam seu Palmariam insulam, sub duorum defensorum & servorum custodiâ, ibique eum sustentavit pane tribulationis & aquâ angustiæ, adeò ut Silverius haud ita multo pòst defecerit inediâ. Vigilius autem scriptâ epistolâ fidem hæreticorum, sicut promiserat, firmavit: exstat ea epistola apud Liberatum cap. 22. ubi Liberatus addit; & hæc Vigilius scribens hæreticis occultè, permansit sedens. In quo impletum est illud testimonium quod Salomon in proverbiis

bus dicit, *edent vià suæ fructus. & consiliis suis saturabuntur.* Ab ipsa hæresi afflictus Vigilius, nec coronatus, qualem vitæ terminum suscepit, notum est omnibus. Hæc Liberatus. Qui quintam Synodum hæreseos aspergine haud obscurè, perperam tamen, infamare nititur. Vide cap. 24. §. 9.

4. Onuphrius in Platinam, ad vitam Vigilii; *Hujus,* inquit, *Vigilii ingressus parum legitimus fuit, cum præter Ecclesiasticas regulas, prædecessore suo Silverio vivente, & Pontificatûs administratione submoto, per vim Pontificatum Romanum occuparit: & idcirco sextum schisma, quod Silverii morte finitum est, notavi. Procul-dubio Vigilius ambitionis spiritu diu laboravit. Nam paullò antè, sub Bonifacio Papa secundo, se in Pontificatu coadjutorem creari procuraverat, & eâ re illi tunc ex animo succedente, aliquo tempore pòst, Silverii locum invasit. Quæ omnia illi Tiberius exsul in epistola quadam, quæ secundo Conciliorum tomo excusa est, vehementer exprobrat.* Hæc Onuphrius, auctorem citans bibliothecarium. Exstat autem illa Silverii epistola in editione Biniana Colon. propè finem primæ partis tomi secundi Conciliorum, statim post vitam Silverii. qua epistolâ Silverius, jam exsul, depositionis & damnationis sententiam in Vigilium invasorem, & eos qui Vigilio consentiebant, pronunciavit. Et sic se habet subscriptio; *Cælius Silverius Papa urbis Romæ, huic decreto anathematis in Vigilio pervasore facto ad omnia statuta consensum præbens, subscripsi.* Pariter & quatuor Episcopi subscripserunt, id est, Terracinensis, Fundanus, Firmandus, & Minturnensis. data ista chartula per Anastasium subdiaconum. Hæc ibi. Ab hoc anathemate nusquam legimus absolutum esse Vigilium. Nam qui eum damnavit Silverius, per inediam ab eo occisus est. & ipse permansit sedens.

Justa sententia anathematizatur Vigilius.

Non invenitur Vigilii absolutio ab illo anathemate.

5. Theodorâ autem Augusta exigente à Vigilio, ut, juxta quod promiserat, Anthimum revocaret, recusavit Vigilius, agnoscens se prius malè & insipiènter loquutum esse. Propterea jussu Augustæ Constantinopolin advectus est. Motâ autem in Tibride nave, in qua sedebat Vigilius, cœpit populus jactare post eum lapides & fustes, quibus Vigilium cum exsecratione impetebat, dicens, *fames tua tecum; mortalitas tecum: malè fecisti Romanis, malè invenias ubi vadis!* ut scribunt Anastasius & Platina. Et cùm Constantinopoli affligeretur Vigilius, fassus est se digna factis recipere. Ut commemorat Anastasius in vita Vigilii.

Vigilius Anthimum hæreticum revocare recusat.

Imprecationes Romanorum in Vigilium.

6. Vigilio autem Constantinopoli degente, celebrata est quinta œcumenica Synodus, cui (ut constat ex illius Synodi actis) in quæstione de tribus capitulis, restitit Vigilius, edito Constituto, quo capitulorum damnationi vehementer contradixit, ipso tempore jam sedentis Synodi. Perpenso autem Vigilii Constituto, cùm nihil in eo animadverterent Patres Synodici propter quod à capitulorum damnatione desisterent, perrexerunt in proposito, & refutatis ac rejectis Vigilii ratiunculis, tria capitula damnaverunt. Et omnes decretis ipsorum resistentes Episcopos & clericos, alienos à sacerdotio & statu ecclesiastico declarârunt. Et siquidem in ea contradictione ad mortem usque permanerent, anathema eis denunciârunt. Monachos autem vel laicos etiam contradicentes, & decretis Synodi non consentientes, anathematizârunt. Unde Vigilius, sententiæ Synodicæ pertinaciter contradicens, in exsilium missus est, tanquam justâ Synodi sententiâ jam exauctoratus, adeóque à sacerdotio & statu ecclesiastico alienus. Postea autem errorem suum agnoscens ac deserens, & Synodo consentiens, ab exilio liberatus est, & dignitati ac sedi restitutus, rogantibus Romanis (qui jam sententiam mutaverant, mitiores in eum facti) & eorum hortatu, intercedente Narsete Gothorum domitore. Ad quorum petitionem (teste Anastasio bibliothecario in vita Vigilii) Imperator Justinianus revocatis ab exsilio, atque ad se adductis, qui cum Vigilio fuerant, clericis, dixit, Vultis recipere Vigilium, ut fuit Papa vester? gratias ago. Minusnè? hic habetis archidiaconum vestrum Pelagium, & manus mea erit vobiscum. Responderunt omnes: imperet Deus pietati tuæ! restitue nobis modò Vigilium: & quando eum voluerit Deus transire de hoc seculo, tunc vestrâ præceptione nobis donetur Pelagius archidiaconus noster. Tunc dimisit omnes cum Vigilio. Venerunt itaque in Siciliam in civitatem Syracusas, ubi Vigilius afflictus, calculi dolorem habens, mortuus est. Cujus corpus Romam ductum sepultumque est.

Dissensio inter Vigilium Papam Rom. & quintam œcumenicam Synodum.

Deponitur Vigilius.

In exsilium mittitur Vigilius.

Resipiscit & restituitur Vigilius.

Moritur Vigilius.

7. In locum defuncti Vigilii suffectus est Pelagius ille archidiaconus, jussu Justiniani. Et dum non essent tres episcopi qui eum ordinarent, inventi sunt duo episcopi, Joannes de Perusio, & Bonus de Ferentino, & Andreas presbyter de Ostia, & ordinaverunt eum Pontificem. Multitudine religiosorum & nobilium & cleri se subducente ab ejus communione, propter suspicionem, quod se in morte Vigilii immiscuisset. Pelagius autem jurejurando cunctis satisfecit, quòd nullum malum contra Vigilium peregisset. Hæc ex Anastasio bibliothecario in vita Pelagii primi.

Pelagii primi ordinatio per duos Episcopos & unum presbyterum.

8. Ex eo quod Anastasius, in fine vitæ Silverii, dicat cessavisse episcopatum dies sex, colligit Binius (in suis notis ibidem) valde probabile esse, Vigilium, post obitum Silverii, se pontificatu, quem per intrusionem occupaverat, abdicasse, ob Simoniæ, expulsi & occisi Silverii, contemptique anathematis crimina à se commissa, donec iterum secretâ machinatione Belisarii, universi cleri consensu legitimè eligeretur: & adstipulatorem citat Baronium. At dies illos sex intelligendos esse de illo intervallo, quod inter Silverii abdicationem & Vigilii receptionem intercessit, turbato adhuc clero, necdum sedatis animis; monet Onuphrius in vita Silverii. De hoc tamen consentiunt omnes, Vigilium, post mortem Silverii, ab universo clero populoque Romano susceptum agnitumque fuisse ut jam solum & verum Papam Romanum, & ut verum Papam Romanum ab aliis etiam Ecclesiis & Patriarchis, & à quinta œcumenica synodo, & ab omni posteritate agnitum esse. Atque Vigilium, jam verè Papam Romanum, & ut Papam, restitisse quintæ Synodo, & Papale suum illud scripsisse constitutum de tribus capitulis. Nam mortem Silverii refert Baronius in annum Domini 540. & ejusdem Vigilii adventum in urbem regiam Constantinopolim, contigisse scribit anno Dom. 547. Celebratam verò esse quintam œcumenicam synodum, anno Dom. 553. eodemque anno Vigilium misisse ad Imperatorem & Synodum Constitutum suum, hoc est, decretum de tribus capitulis, & illud universo etiam orbi catholico commune esse voluisse. Epistolam etiam illam, qua fidem hæreticorum firmavit,

De sex diebus vacationis ab Anastasio commemoratis.

Vigilius jam verus Papa, & se gerens ut Papam, firmavit Acephalorum hæresin, & pro ea se opposuit quinto Concilio œcumenico.

vit, scripsisse Vigilium, post obitum Silverii, colligitur ex narratione superiùs commemoratâ, §.3. Et ex eadem narratione constat, scriptam esse à Vigilio epistolam illam, non tempore interregni, seu, sede vacante, sed tempore Papatus; postquam, nimirum, defuncto Silverio, constabilita Vigilio est, communi consensu, dignitas Papalis, & quando jam pro vero Papa Romano Vigilius ab omnibus habebatur, séque gerebat ut Papam Romanum. Id quod Liberati etiam verba hæc manifestum faciunt; Pelagius verò (inquit) currens cum voluntate Augustæ, volebat irritum facere Imperatoris præceptum, ne Silverius Romam reverteretur: sed prævalente Imperatoris jussione, Silverius ad Jtaliam reductus est. Cujus adventu territus Vigilius, ne sede pelleretur, Belisario mandavit; Trade mihi Silverium, alioqui non possum facere, quod à me exigis. Ita Silverius traditus est duobus Vigilii defensoribus & servis ejus. Qui in Palmariam insulam adductus, sub eorum custodia defecit inediâ. Vigilius autem per Antoninam Belissarii conjugem implens professionem suam, quam Augustæ fecerat, talem scripsit epistolam: *Dominis & Christis Vigilius. Scio quidem, quia ad sanctitatem vestram antea fidei meæ credulitas, Deo adjuvante, pervenit. Sed quia modo gloriosa filia mea Patricia Antonina, Christianissima desideria mea fecit impleri, quòd fraternitati vestræ præsentia scripta transmitterem: salutans ergo vos gratia, quâ nos Deo nostro Christo Salvatori conjungimur, & eam fidem, quam tenetis Deo adjuvante, & tenuisse & tenere significo, sciens quia illud inter nos prædicamus & legimus, ut & anima una sit, & cor unum in Deo. profectûs mei, qui vester est, Deo adjuvante, vobis gaudia maturavit ex meo animo, sciens fraternitatem vestram quæ optat, & libenter amplecti. Oportet ergo ut hæc quæ vobis scribo, nullus agnoscat: sed magis tanquam suspectum hic me sapientia vestra ante alios ex istimet habere, ut facilius possim hæc, quæ cœpi, operari & perficere.* Et subscriptio: *Orate pro nobis Deum, mihi fratres in Christo Domino nostro charitate conjuncti.* Sub hac epistola Vigilius fidem suam scripsit, in qua duas in Christo damnavit naturas, & resolvens tomum Papæ Leonis, sic dixit; Non duas Christum naturas confitemur, sed ex duabus naturis compositum unum Filium, unum Christum, unum Dominum. Et iterum: Qui dicit in Christo duas formas, unaquàque agente cum sua communione, & non confitetur unam personam, unam essentiam, anathema sit. Qui dicit, quia hic quidem miracula faciebat, hoc verò passionibus succumbebat: & non confitetur miracula & passiones unius ejusdemque, quas sponte suâ sustinuit carne nobis consubstantiali, anathema sit. Qui dicit, quod Christus, velut homo, misericordia dignatus est: & non dicit ipsum Deum Verbum & crucifixum esse, ut misereretur nobis, anathema sit. Anathematizamus ergo Paulum Samosatenum, Dioscorum, Theodorum, & Theodoritum, & omnes qui eorum statuta coluerunt, vel colunt. Et hæc Vigilius scribens hæreticis occultè, permansit sedens. Hactenus Liberatus, in suo breviario de causa Nestoriana & Eutychiana, cap. 22. Unde patet Vigilium ista scripsisse hæreticis, post mortem Silverii, non tempore alicujus interregni, sed quando Vigilius jam ipse erat solus & palàm ab omnibus agnitus Papa Romanus: seu quando Vigilius (ut Liberati verba usurpemus) hæc scribens hæreticis occultè, permansit sedens.

Liberat. cap. 22.

Vigilii Papæ epistola ad hæreticos Anthimum, & Theodosium & Severum.

Hæretica fides Vigilii.

CAPUT VIGESIMUM-QUARTUM.

De occasione quinti œcumenici Concilii, rebusque in eo gestis, narratio historica.

Quintum œcumenicum Concilium, à Justiniano seniore Imperatore convocatum, celebratum est Constantinopoli, Anno Dom. quingentesimo quinquagesimo tertio. idque hac occasione. Episcopalem Hierosolymorum sedem post Martyrium obtinuit Macarius, Imperatore Justiniano nondum ei suffragante, ejusque Episcopatum comprobante: qui Ecclesiasticâ deturbatus est cathedrâ, eo quod Origenis dogmata tutaretur. Et in ejus locum suffectus est Eustochius. hic Eustochius Hierosolymorum Episcopus, animadvertens illos, qui dogmata Origenis profitebantur, in Palestina invalescere, & potissimum in nova quæ dicebatur Laura, eam sectam obtinere, omnem curam ac studium eò cõtulit, ut eos expelleret. Proinde ad novâ Lauram profectus, & mandrâ illa occupatâ, illos tanquam communem omnium perniciem inde exegit. Illi autem in varia dispersi loca, multos in suam pellexerunt opinionem. Unde, jubente Imperatore, Synodus coacta est, ad quam suos misit Eustochius legatos.

Anno Dom. 553.

Origenistæ.

2. Postquam Patres convenere in urbe Constantinopolitanâ, cœperunt caussam Origenis, Didymi, & Evagrii in medium proferre: eo quòd Græcorum opiniones rectis Ecclesiæ doctrinis perperam illi immiscuissent. Theodorus autem, Cæsariæ Cappadociæ Episcopus, illos ab ea disceptatione, (ut fertur) ad aliam traducere cupiens, causam Theodori Episcopi Mopsuestiæ, & Theodoreti, & Jbæ introduxit. Idque non sine clementissima Dei providentiâ (quemadmodum est ab Evagrio & Nicephoro Callisti observatum) qui omnes illas res ita administravit, ut omnis profana & impia doctrina utrimque rejiceretur.

Theodorus Ascidas Cæsariæ Cappadociæ Episcopus.

3. Necessitatem autem inquirendi ac decernendi de Theodoro illo Mopsuestiæ Episcopo, impiisque Theodoreti & Jbæ scriptis, attulit impia sedulitas quorundam Nestorianismo faventium, qui cùm decreta Synodorum Ephesinæ & Chalcedonensis apertè accusare non auderent, aliâ aggressi sunt viâ, ut veritatem per cuniculos subruerent: dispersis impiis scriptis Theodori quondam Mopsuestiæ Episcopi, à quo & Nestorius impium suum dogma didicerat. [ut monet Evagr. lib. 1. hist. cap. 2. & Justinianus Imp. in epistola ad Episcopos & Patriarchas, quæ exstat in collatione primâ quintæ Synodi. & Patres in collatione quarta ejusdem Synodi passim.] & iis etiam dispersis, quæ adversus Cyrillum Alexandrinum Episcopum scripserat Theodoretus Cyri Episcopus, & epistola illa, quam Jbas Episcopus Edessenus scripsisse memoratus est ad Marim Persam.

Tria capitula.

sum. Quæ omnia jactabant non esse condemnata à Concilio Chalcedonensi.

Summa sententia Synodica de tribus capitulis, & de Origene, &c.

4. Ad reprimendam igitur falsam hanc gloriationem, & ad demoliendam impia illa contra veritatem comparata machinamenta, & ad tollendum scandalum, res hæc in Synodo agitata est, ac de ea lata est sententia Synodica. Patres in ea Synodo œcumenica quinta ipsum Theodorum Mopsuestiæ Episcopum, quamvis jam olim mortuum, anathematizárunt cum suis sceleratis scriptis. Theodoretum autem & Ibam, qui ante obitum resipuerant, & à Chalcedonensi Synodo recepti erant, non anathematizárunt, sed tantummodo illa eorum scripta superius commemorata, condemnárunt, propter impietatem quam continebant. Considerantes etiam Origenis, Didymi, & Evagrii, eorumque sequacium causam, eos anathematizárunt, eorumque errores exploserunt. De quibus plura inferius invenies, cap. 26. hujus libri. De isto (ut videtur) Evagrio scripsit olim Hieronymus, epist. ad Ctesiphontem, quæ incipit, *Non audacter.* ubi eum vocat Evagrium Ponticum hyperboritam, & cum aliis errorum Magistris eum scribit ab Episcopis damnatum esse.

Evagrius Ponticus hæreticus.

Eutychius præses quintæ Synodi. Patres synodici.

5. Præsedit quinto œcumenico Concilio, successor Mennæ, Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus. Interfuerunt Concilio & subscripserunt centum sexaginta quinque Episcopi: in quibus erant Patriarchæ tres, in propria quisque personâ, præsentes. nempe Eutychius Constantinopolitanus, Apollinarius Episcopus Alexandriæ, & Domnus Episcopus Theopolitanæ civitatis, id est, Antiochiæ Syriæ. & ab Eustochio Patriarchâ Hierosolymitano aderant tres Episcopi, legationem pro eo obeuntes. Vigilius autem Patriarcha Romanus, quamvis pro tempore esset Constantinopoli, noluit interesse Concilio, ejusque decretis, tum tempore Concilii, tum postea etiam aliquamdiu restitit. Ideóque in exsilium à Iustiniano Imperatore relegatus est: tandem autem ab exsilio liberatus est, Concilio (ut videtur) consentiens.

Vigilius Papa Rom.

6. Hæc ex Justiniani Imperatoris ad Episcopos Constantinopoli degentes epistolâ, quæ exstat in collatione prima quintæ Synodi œcumenicæ, & ex ejusdem Synodi sententia synodicâ in octava collatione. Item ex Evagr. lib. 4. hist. Eccles. capp. 36. & 37. & Niceph. Callist. lib. 17. hist. Eccl. capp. 26. 27. 28. & Liberat. breviar. capp. 23. & 24. & Anastasio bibliothecario in vita Vigilii Papæ & ex Constituto ipsius Vigilii de tribus capitulis, quod ipso Concilii tempore conscripsit; quod è bibliotheca Vaticana per Annales Cardinalis Baronii acceptum Severinus Binius subjunxit epistolis Vigilii; in secunda parte Tomi 2. Conciliorum, edit. Colon. & tom. 4. edit. Paris. Item ex ejusdem Binii notis in vitam Vigilii ab Anastasio scriptam, & notis in Concilium œcumenicum quintum, Item ex S. Cyrilli Alexandrini epistola ad clericos & Lamponem presbyterum. & ex epistola Rabbulæ Episcopi Edesseni ad S. Cyrillum. Item ex libellis qui transmissi sunt ab Episcopis, & Clericis, & Monachis, & ceteris magnæ Armeniæ & Persidis & aliis gentibus, Proclo sanctissimo Episcopo Constantinopolitanæ civitatis. prout exstant illæ Cyrilli & Rabbulæ epistolæ unà cum excerptis ex memoratis libellis, in Collatione quartâ quinti Concilii œcumenici. Item ex fragmentis quæ ex variis delumta autoribus, & res in quinto œcumenico Concilio gestas declarantia, exstant in editione Biniana statim post octavam Collationem quinti Concilii.

Cyrilli verba de Theodoro & Diodoro Tarsensi.

7. Observant autem & citant in collatione quinta Patres quinti Concilii œcumenici, hæc (ad Theodosium Imp. scripta) S. Cyrilli Alexandrini verba; Theodorus quidam fuit, & ante eum Diodorus: hic quidem Tarsi civitatis, ille vero Mopsuestiæ. Isti Nestorii impietatis Patres fuerunt. In suis enim libris, quos composuerunt, immaniter blasphemaverunt contra Christum omnium nostrum Salvatorem, nescientes ipsius mysterium. Voluit igitur impius Nestorius, quæ sunt illorum, in medium proferre, & expulsus est à Deo de sacra aula. Hæc ibi Cyrillus.

De Theodoro Ascida Cæsariensi.

8. Quamvis autem Theodorum Ascidam Cæsareæ Cappadociæ Episcopum, Origenis & Origenistarum fautorem ac defensorem fuisse, scribat Liberatus Carthaginensis Ecclesiæ diaconus: eodemque permovente Theodoro dictatam esse in quinta Synodo quæstionem de Origenistis, & ad tria capitula primum diu deinde Patres se contulisse scribant Euagrius & Nicephorus Callisti. Utrique tamen relationi repugnare videntur ipsius Theodori Ascidæ verba in quinta Synodo œcumenica, Collatione quintâ. ubi memoratus Theodorus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ, & Joannes Episcopus Nyssæ, & Basilius Episcopus novæ Justinianopoleos, in synodo surgentes, ut hæreticos in hæresi jam mortuos jure anathematizari ostendant, argumentantur etiam ab exemplo Origenis, & ab hoc ipsius quintæ Synodi decreto contra Origenem sancito. Et multos (inquiunt) etiam alios invenimus post mortem anathematizatos. Nec non etiam Origenem, & si ad tempora Theophili sanctę memoriæ, vel superiùs aliquis recurrerit, post mortem inveniet anathematizatum: quod etiam nunc in ipso fecit & vestra sanctitas, & Vigilius religiosissimus Papa antiquioris Romæ. Hæc ibi Theodorus Episcopus Cæsariensis, cum Joanne & Basilio. Unde constat Theodorum damnationi Origenis consensisse, eamque approbasse, & priùs damnatum esse à quintæ Synodi Patribus Origenem ejusque sequaces, quàm perventum sit ad examen trium capitulorum.

Monela de narratione Liberati.

9. Et hoc quidem affirmat etiam Liberatus in breviario, cap. 23. ubi ait, damnationi Origenis subscripsisse Mennam Archiepiscopum Constantinopolitanum, aliosque Constantinopoli repertos Episcopos. Deinde eam in Origenem scriptam anathematis damnationem directam esse Vigilio Romano Episcopo, & Zoilo Alexandrino, & Euphremio Antiocheno, & Petro Hierosolymitano: eisque eam accipientibus & subscribentibus, Origenem damnatum esse mortuum, qui vivens olim fuerat ante damnatus. De qua damnatione ait, [cap. 24.] Theodorum Cæsareæ Cappadociæ Episcopum ita doluisse, ut dolore damnationis ejus, ad Ecclesiæ conturbationem, damnationem molitus sit in Theodorum Mopsuestenum, eo quòd Theodorus multa opuscula edidisset contra Origenem, &c. ubi pluribus invehitur contra Theodorum Cæsareensem; & trium capitulorum, præsertim Theodori Mopsuesteni, defensionem non obscure profitetur Liberatus. ac propterea non immerito suspecta esse potest ejus de Theodoro Cæsariensi relatio.

10. Fieri etiam potuit, ut sparsa hæc à Theodori Cæsareensis adversariis fama posteriores

scriptores

scriptores Euagrium & Nicephorum in errorem induxerit. Ipse Liberatus ait, Theodorum Cæsareensem sub nomine Catholico Acephalis studuisse. Unde patet Theodorum nullius hæreseos apertam defensionem suscepisse. Quod autem eum diffamare conetur Liberatus tanquam secta Acephalum, & sub nomine Catholico Acephalis studentem, nihil per hoc decedet existimationi Theodori apud cordatum lectorem, qui satis sciat totam quintam Synodum, omnesque eam recipientes, ista falsa suspicione & calumnia impetitos & oneratos esse à defensoribus trium capitulorum. Vide Jsidor. Hispal. de viris illustribus, cap. 4.

Conciliatio historia cum synodi actis. 11. Verisimilius est autem, (ut historicorum relationes cum actis Synodi exstantibus conciliemus) Theodorum Cappadocem Monachorum ab Eustochio expulsorum querelam & lamentationem Imperatori notam fecisse, hortatumque esse, ut indicto Conventu Ecclesiastico secundùm æquitatem de ea causa statueretur: & re diligenter inquisita damnatum esse Origenem, sedente Menna Patriarcha. Postea autem præsidente Eutychio successore Mennæ, ab eisdem Patribus [etsi non omnibus] qui Origenem damnaverant, aliisque in concilio œcumenico congregatis, damnata esse tria capitula, & post trium capitulorum damnationem, repetitam esse & confirmatam illam Origenis ejusque errorum damnationem.

De Vigilii autem Episcopi Romani constituto plura (Deo volente) monebimus infrà, cap. 27.

CAPUT VIGESIMUM-QUINTUM.

Sententia Synodica quinti œcumenici Concilii, de tribus capitulis, ex Collatione octava illius Concilii. cui sententiæ subscripserunt centum sexaginta quinque Episcopi, anno Dom. 453. & Imperii Iustiniani senioris, anno 27.

Matth. 25. MAgno Deo & Salvatore nostro Jesu Christo, secundùm parabolam in Euangeliis dictam, pro uniuscujusque viribus talenta distribuente, & operam eorum opportuno tempore exigente, si is qui creditum sibi unum talentum sine diminutione servavit, eo quod non operatus est, & amplificavit hoc quod sibi creditum est, condemnatur: quanto majori & horribili judicio subjacet, qui non solum de ipso neglexerit, sed etiam aliis scandali & perturbationis causam præbuerit? *Vide lib. 5. cap. 30. §. 14. Hier. 48, 10.* cum sit omnibus fidelibus manifestum, quod quando de fide ratio moveatur, non solùm impius condemnatur, sed etiam ille, qui potest quidem prohibere impietatem, negligit verò aliorum correptionem. Et nos igitur, quibus regere Ecclesiam Domini creditum est, timentes maledictionem, quæ imminet his qui negligenter opera Domini faciunt, festinamus bonum fidei semen purum conservare ab impietatis zizaniis, quæ ad inimico inseminantur. Quoniam igitur videbamus, quod Nestorii sequaces conati sunt per Theodorum impium, qui Mopsuestiæ fuit Episcopus, & impia ejus conscripta, & insuper per ea quæ impiè Theodoretus conscripsit, & per epistolam sceleratam, quæ ab Iba dicitur ad Marim Persam scripta esse, suam impietatem Dei Ecclesiæ applicare: ideo ad eorum quæ movebantur, correctionem surreximus, & pro Dei voluntate, & jussione piissimi Imperatoris vocati, ad hanc regiam urbem convenimus.

2. Et quia contingit Vigilium religiosissimum in hac regia urbe degentem, omnibus interesse quæ his tribus capitulis annotata sunt, & tam sine scriptis, quàm in Scripturis ea sæpius condemnasse, postea tamen & consensit in scriptis in Concilio convenire, & disceptare unà nobiscum de his tribus capitulis, ut definitio communiter ab omnibus nobis præbeatur fidei rectæ conveniens; piissimus Imperator secundum quod inter nos placuit, tam ipsum quàm nos hortatus est *Necessitas atque utilitas synodorum.* communiter convenire, eo quòd Sacerdotes decet, communibus quæstionibus finem communem imponere. Unde necessariò petivimus ipsius reverentiam, scriptas suas promissiones adimplere. Nec enim justum esse, amplius scandalum pro tribus istis Capitulis crescere, & Dei Ecclesiam conturbari. Et pro his ad memoriam ejus perduximus magna illa Apostolorum exempla, & Patrum traditiones. Licet enim sancti Spiritûs gratia & circa singulos Apostolos abundaret, ut non indigerent alieno consilio ad ea quæ agenda erant; non tamen aliter voluerunt de eo quod movebatur, si oporteret gentes circumcidi, definire, priusquam communiter congregati, divinarum scripturarum testimoniis unusquisque sua dicta confirmaverunt.

3. Unde communiter de eo sententiam protulerunt, ad gentes scribentes, Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil aliud imponere vobis oneris, præterquam necessaria, ut abstineatis ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. *Actor. 15, 29.*

4. Sed & sancti Patres, qui per tempora in sanctis quatuor Conciliis convenerunt, antiquis exemplis utentes, communiter de exortis hæresibus & quæstionibus disposuerunt, certo constituto, quod in communibus disceptationibus, cum proponuntur quæ ex utraque parte discutienda sunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii.

5. Nec enim potest in communibus de fide disceptationibus aliter veritas manifestari, cùm unusquisque proximi adjutorio indiget, sicut in Proverbiis dicit Salomon: *Frater fratri adjutorium præstans exaltabitur sicut civitas munita: valet verò sicut regnum fundatum*: Et iterum in Ecclesiaste dicit: *Optimi duo quam unus, quibus est merces bona in labore ipsorum.* Sed etiam ipse Dominus dicit: *Amen dico vobis, si duo ex vobis convenerint super terram, de omni re quamcunque petierint, continget illis à Patre meo qui in cœlis est. ubicunque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum in medio ipsorum.* *Prov. 18, 19.* *Eccles. 4, 9.* *Matth. 18, 19. 20.*

Recusat Vigilius interesse Concilio. 6. Cùm autem sæpius & à nobis omnibus invitatus

tus, & insuper gloriosissimis Iudicibus missis ad ipsum à piissimo Imperatore, promisit, per se ipsum de iisdem tribus capitulis sententiam proferre: hujusmodi responso audito, Apostoli nos admonitiones in corde habentes, quod unusquisque pro se rationem reddet Deo, timentes autem & judicium imminens eis, qui vel unum ex minimis scandalizant, quanto magis Imperatorē ita Christianissimum, & populos & Ecclesias totas; & quod dictum à Deo ad Paulum: *Ne timeas, sed loquere, & ne taceas; quoniam ego sum tecum, & nemo poterit nocere tibi*: congregati ante omnia compendiose confessi sumus fidem illam tenere, quam Dominus noster Jesus Christus verus Deus tradidit sanctis suis Apostolis, & per eos sanctis Ecclesiis, & qui post illos fuerunt sancti Patres & doctores Ecclesiæ, creditis sibi populis tradiderunt. Tenere autem & servare & prædicare sanctis Ecclesiis confessi sumus hanc fidei confessionem, quam latiùs exposuerunt trecenti decem & octo sancti Patres Nicææ congregati, qui sanctum Mathema sive symbolum tradiderunt: insuper autem & centum quinquaginta in Constantinopoli collecti exposuerunt, qui eandem fidei confessionem sequuti sunt & eam explanaverunt: & ducentorum sanctorum Patrum prius Ephesi collectorum pro eadem fide consensum: & quæ à sexcentis triginta Chalcedone congregatis definita sunt pro una eademque fide, quam & ipsi sequuti prædicaverunt. Eos autem, qui pro tempore condemnati vel anathematizati à Catholica Ecclesia & prædictis quatuor Conciliis sunt, confessi sumus condemnatos & anathematizatos habere.

Rom 14, 12. Matth. 18, 6. Scandalum. Act. 18, 9. Peragit Synodus sine Vigilio.

7. Cumque hæc ita confessi sumus; initium fecimus examinationis trium capitulorum: & proposuimus prius de Theodoro Mopsuesteno: & cùm in medio prolatæ sunt blasphemiæ codicibus insertæ, mirati sumus Dei in his patientiam, quod non divino igni statim incensa est lingua & mens, quæ hæc eructavit. Et nunquam concessissemus procedere lectorem prædictarum blasphemiarum, pro sola memoria illarum indignationem Dei timentes, (utpote unaquaque blasphemia magnitudine impietatis antecedentem superante, & mentem auditoris funditùs permovente) nisi eos qui talibus blasphemiis gloriantur, videremus indigere confusione per manifestationem earum iis inferenda: ut nos omnes zelo blasphemiarum contra Deum expositarum incensi, & in medio lectionis & post ipsam, inclamationes & anathematismos contra Theodorum ut viventem & præsentem faceremus; propitius sis Domine, dicentes; nec Dæmones ausi sunt talia contra te loqui.

Primum capitulum. Atrocitas blasphemiarum Theodori Mopsuesteni.

8. O intolerabilem linguam illam! O pravitatem viri! O altam illam manum, quam extendit contra Creatorem suum! Scripturas scire miser ille pollicitus, non meminit Oseæ Prophetæ dicentis, *Væ illis, quoniam exsilierunt à me: famosi facti sunt, quoniam impii fuerunt in me, iniqua locuti sunt adversus me, & adversum me excogitantes loquuti sunt pessima. ideo cadent in framea propter improbitatem linguæ suæ. hic contemptus eorum in sinu eorum: quia transierunt testamentum meum, & adversus legem meam impiè egerunt.* Istis Theodorus impius merito subjicitur. Prophetias enim, quæ de Christo sunt, rejiciens, festinavit dispensationis pro nostra salute magnum mysterium, quantum ad se pertinet, reprobare: fabulas tantummodo ad risum propositas gentibus divina eloquia, multis modis conatus ostendere; & contempsit tam alias Propheticas pronunciationes contra impios factas, & quod dixit divinus Habbacuc de his qui mendaciter docent: Væ qui adæquat proximum sibi eversione turbata, & inebriat eum, ut inspiciat speluncas eorum: id est, tenebrosas & omnino à luce alienas doctrinas eorum.

Hos. 7, 13. Hos. 8, 1. Hab. 2, 15. Græc. LXX.

9. Et quid oportet multa dicere? liceat volentibus codices impii Theodori præ manibus accipere, vel quæ ex impiis codicibus ejus, gestis apud nos habitis inserta sunt, impia capitula, & invenire nimiam insaniam, & nefanda illa quæ dixit. Ulterius enim procedere, & iterum memoriâ repetere nefanda illa veremur. Recitata nobis sunt & quædam à sanctis Patribus contra illum & omnes hæreticos superantem ejus insaniam conscripta, & insuper historiæ, & leges imperiales, illius impietatem ab initio divulgantes.

10. Et quoniam post hæc omnia, impietatis illius defensores, injuriis contra Creatorem suum dictis gloriantes, dicebant non oportere eum post mortem anathematizare; licet cognoscèremus Ecclesiasticam de impiis traditionem, quod & post mortem hæretici anathematizantur; tamen necessarium putavimus & de hoc perscrutari, & fertur in gestis, quomodo diversi hæretici & post mortem anathematizati sunt: & per multa manifestatum est apud nos, quod qui hæc dicunt, nullam curam Dei judicatorum faciunt, nec Apostolicarum pronunciationum, nec Paternarum traditionum. Libenter utique interrogemus eos, quid dicant de Domino dicente de se ipso: *Qui crediderit in eum, non judicatur: Qui autem non crediderit in eum, jam judicatus est, quia non crediderit in nomine unigeniti Filii Dei.* & Apostolo clamante; *Licet nos, aut Angelus de cœlo Euangelizaverit vobis, præterquam euangelizabimus vobis: anathema sit! sicut prædiximus & nunc iterum dico: si quis vobis euangelizaverit, præterquam quod accepistis, anathema sit.* Domino enim, quod jam judicatus est, dicente, & Apostolo etiam Angelos, si docerent præter quod euangelizati sumus, anathematizante, quomodo præsumunt dicere, qui omnia audent, de vivis tantummodo hæc dicta esse, aut ignorant, magis autem scientes ignorare confingunt, quod judicium anathematis nihil aliud est, nisi separatio à Deo. Quòd impius, licet non verbo ab aliquo suscepisset, tamen anathema re ipsa sibi infert, per suam impietatem semetipsum à vera vita separans. Quid autem dicunt & ad Apostolum iterum dicentem; hæreticum hominem post unam & secundam correctionem evita, sciens quoniam perversus est hujusmodi homo, & peccat, & est à semet-ipso damnatus?

Hæretici etiam post mortem anathematizantur. Ioan. 3, 18. Gal. 1, 8. 9. Tit. 3, 10.

11. Quibus consonantia sanctæ memoriæ Cyrillus in libris, quos contra Theodorum scripsit, ita dicit: Evitandi sunt illi, qui tam pessimis culpis detinentur, sive in vivis sunt, sive non; à nocente enim semper refugere necessarium est, & non ad personam magis respicere, sed ad hoc quod Deo placet. Et iterum idem sanctæ memoriæ Cyrillus scribens ad Ioannem Episcopum Antiochiæ, & congregatam ibi Synodum, de Theodoro utpote una cum Nestorio anathematizato, ita dicit; Erat igitur necessarium, claram propterea ducere festivitatem,

vitatem, expulsâ certè omni voce à quocumque dictâ, quæ consonat Nestorii blasphemiis. Processit enim adversus omnes qui eadem sapiunt, vel sapuerunt aliquando, quod absolutè nos & vestra sanctitas dixit: anathematizamus
1. Cor. 8, 6. illos, qui dicunt filios duos, & duos Christos. Unus enim, ut dictum est; prædicatur à nobis & vobis Christus & Filius & Dominus, unigenitus
1. Tim. 2, 5. & homo, secundùm vocem sapientissimi Pauli. Sed etiam in epistola ad Alexandrum, & Martinianum, & Joannem, & Paregorium, & Maximum Presbyteros, & Patres Monachorum, & eos qui cum ipsis erant solitariam vitam exercentes, ita dicit; Jam quidem & sancta Synodus Ephesi secundùm Dei voluntatem congregata, contra Nestorianam perfidiam justâ & subtili prolata sententiâ, & aliorum vaniloquia, qui vel postea futuri sunt, vel jam fuerunt, eadem illi sapientes & dicere vel scribere tale aliquid præsumentes, unà cum ipso condemnavit; æqualem condemnationem eos imponens. Consequens enim erat, uno semel pro suis tam profanis vaniloquiis condemnato, non contra unum tantum venire; sed (ut ita dicam) contra omnem eorum
Nestoriani anthropolatræ. hæresin, sive calumniam quam fecerunt contra pia Ecclesiæ dogmata, duos colentes filios, & dividentes individuum, & anthropolatriæ crimen inferentes cœlo & terræ. Adorat enim nobiscum supernorum spirituum sancta multitudo unum Dominum Jesum Christum.

12. Sed etiam Augustini religiosæ memoriæ, qui inter Africanos Episcopos splenduit, diversæ epistolæ recitatæ sunt, significantes quod oportet hæreticos & post mortem anathematizare. Talem autem Ecclesiasticam traditionem & alii Africani reverendissimi Episcopi servaverunt: sed & Romana sancta Ecclesia quosdam Episcopos & post mortem anathematizavit, licet pro fide in vita sua non essent accusati: & utrumque apud nos habita gesta significant.

13. Sed quoniam evidentissimè veritatem impugnantes Theodori & ipsius impietatis discipuli, quædam verba sanctæ memoriæ Cyrilli & Procli proferre conantur, quasi pro Theodoro
Hos. 14. vers. ult. scripta opportunum est propositis aptare verba Prophetæ dicentis: *quia rectæ sunt viæ Domini, & justi ambulant in eis: impii autem infirmabuntur in eis.* Nam & isti malè excipientes ea, quæ bene & opportunè à sanctis istis Patribus scripta sunt, & excusantes excusationes in peccatis, hæc verba proferunt. Apparent enim Patres non liberantes anathemate Theodorum, sed dispensativè talibus quibusdam utentes verbis, propter defensores Nestorii & ejus impietatis, ut ab hujusmodi errore eos abstrahentes, ad perfectum deducerent, & docerent non solùm discipulum impietatis Nestorium addicere, sed etiam doctorem ejus Theodorum. Itaque & in ipsis dispensationis verbis suam Patres intentionem ostendunt de eo, quod oportet anathematizari Theodorum, sicut per plurima in gestis apud nos habitis demonstratum est ex his, quæ ad condemnationem Theodori & ejus impietatis Cyrillus & Proclus sanctæ memoriæ scripserunt. Et talem dispensationem in divina Scriptura est in-
Act. 16, 3. venire: ad hoc & Paulus Apostolus in principio prædicationis fecisse ostenditur, propter eos qui ex Hebræis erant, Timotheum circumcidens, ut per hanc dispensationem & condescensionem ad perfectum eos deduceret. Unde postea interdi-
Galat. 5, 2. cens circumcisionem, ad Galatas ita scripsit: *Ecce ego Paulus, dico vobis, quod si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest.* Invenimus autem & *Mos hæreticorum.* illud quod solent hæretici facere, & à Theodori defensoribus factum. Quędam enim ex his quę S. Patres scripserunt, circumcidentes, quædam verò falsa ex semetipsis componentes & confingentes, Cyrilli sanctæ memoriæ epistolâ conabantur, quasi ex testimonio Patrum, prædictum impium Theodorum anathemate liberare: in quibus & ipsis veritas demonstrata est, his quidem quæ circumcisa erant, per sequentiam anteriorum & posteriorum perlectis, mendacio autem falsitatis per collationem eorum quæ vera erant, per omnia convicto. In omnibus autem istis, qui talia vana loquuntur, secundùm quod scriptum est; *Confidunt falsis, & loquuntur vana: quia conci-* *Esai. 57.* *piunt dolorem & pariunt iniquitatem, telam araneæ texentes.*

14. His ita de Theodoro & ejus impietate *Secundum Capitulum.* discussis, pauca & ex his quæ impiè à Theodorito conscripta sunt contra rectam fidem, & duodecim capitula sancti Cyrilli, & contra Ephesinam primam Synodum, nec non quædam ad defensionem Theodori & Nestorii impiorum ab eo conscripta, ad satisfactionem legentium in gestis apud nos confectis recitari & inseri perspeximus, ut sciant omnes, quod justè isti ejiciuntur & anathematizantur. Tertio loco epistola, quam dici- *Tertium* tur Ibas ad Marim Persam scripsisse, ad examina- *Capitulum.* tionem proposita, necessarium esse perspeximus & eam recitari. Statim igitur ex ipsa lectione impietas ei inserta omnibus manifestata est.

15. Et oporteret quidem, usque adhuc quæstione factâ, condemnationem & anathematismum prædictorum trium capitulorum facere: sed quia Theodori & Nestorii impiorum defensores alio modo machinabantur confirmare eorum personas & impietatem, & dicebant istam impiam epistolam, quæ laudat & defendit Theodorum & Nestorium, & eorum impietatem, susceptam esse à sancto Chalcedonensi Concilio; necessarium esse putavimus per omnia ostendere, liberam esse sanctam Synodum ab impietate quę in epistola continetur, eo quòd, qui talia dicunt, non favore sancti Concilii hoc faciunt, sed ut per ejus nomen, suam impietatem confirmarent. Et ostendebatur in gestis, quod & anterioribus temporibus accusatus est Ibas propter eandem impietatem, quæ & in epistola continetur, Primò quidem apud Proclum sanctæ memoriæ Episcopum Constantinopolitanum, pòstea verò apud Theodosium piæ recordationis, & Flavianum qui post Proclum Episcopus ordinatus est: qui & causæ examinationem delegaverunt Photio Episcopo Tyri, & Eustathio Episcopo Berytiorum civitatis. Postea verò inculpatus idem Ibas, ab Episcopatu dejectus est. His ita subsequutis, quomodo præsumunt aliqui dicere, istam impiam epistolam susceptam esse à sancto Chalcedonensi Concilio, eamque per omnia sequutum esse sanctum Chalcedonense Concilium? Tamen, ne quæcunque remaneret occasio iis, qui tales calumnias applicant sancto Chalcedonensi Concilio, recitari perspeximus ea, quæ apud sanctas Synodos, Ephesinam primam, & Chal- *Regula in Synodis observata.* cedonensem, pro epistolis sanctæ memoriæ Cyrilli, & religiosæ memoriæ Papæ antiquioris Romæ Leonis mota sunt. Et cum ex his accepissemus, quòd non aliter oportet suscipi quæ ab aliquo scribuntur, nisi priùs rectæ fi-

dei ſanctorum Patrum conſonare demonſtrentur, interlocuti ſumus recitari & definitionem, quæ de fide expoſita eſt à ſancto Chalcedonenſi Concilio, ut conferantur quæ in epiſtola, & quæ in definitione continentur. Quo facto demonſtratum eſt, contrariam per omnia epiſtolam eſſe his quæ in definitione continentur. Nam definitio quidem conſonat his quæ judicata ſunt, pro una eademque fide tam à trecentis decem & octo ſanctis Patribus, quam à centum quinquaginta, & his qui prius Epheſi convenerunt: impia autem epiſtola illa continet, quæ Theodorus & Neſtorius hæretici blaſphemaverunt, & defendit eos, & doctores ſibi adſcribit; ſanctos autem Patres hæreticos vocat. Et illud autem omnibus facimus manifeſtum, quod nec partes interlocutionum unius vel ſecundi, quibus utuntur Theodori & Neſtorii ſequaces, præterire ſuſtinuimus, ſed & iſtis, & aliis omnibus interlocutionibus in medio prolatis, & his quæ iis continentur conſideratis, invenimus quòd non aliter paſſi ſunt prędictum Jbam ſuſcipere, priuſquam exegiſſent eum Neſtorium, & impia ejus dogmata, quæ in epiſtola vindicantur, anathematizare. Et hoc fecerunt tam alii religioſi Epiſcopi prædicti ſancti Concilii, quàm illi duo, quorum interlocutionibus quidam uti conantur. Hoc enim & in Theodorito obſervaverunt, & exegerunt eum anathematizare ea, pro quibus accuſabatur. Si igitur Jbam non alio modo ſuſcipere ſuſtinuiſſent, niſi impietatem, quæ in epiſtola continetur, condemnaſſet, & ſubſcripſiſſet definitioni, quæ pro fide à ſancto Concilio data eſt, quomodo conatur dicere, ſuſceptam eſſe impiam epiſtolam ab eodem ſancto Concilio? *Quæ enim*, ut verè dicamus, *participatio eſt* 2. Cor. 6, 14. 15. 16. *juſtitiæ & iniquitatis? & quæ ſocietas eſt luci cum tenebris? quæ autem conventio eſt Chriſti cum Belial? aut quæ pars eſt fideli cum infideli? quæ autem eſt commixtio templo Dei cum idolis?*

Confeſſio.

16. Repetitis igitur omnibus quæ apud nos acta ſunt, iterum confitemur, quòd ſuſcipimus ſanctas quatuor Synodos, id eſt, Nicænam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam primam, & Chalcedonenſem, & quæ pro una eademque fide definierunt, prædicavimus & prædicamus. Eos autem qui hæc non ſuſcipiunt, alienos Catholicæ Eccleſiæ judicamus, condemnamus autem & anathematizamus, unà cum omnibus aliis hæreticis, qui condemnati & anathematizati ſunt à prædictis ſanctis quatuor Conciliis, & à ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſiâ, & Theodorum qui Mopſueſtiæ Epiſcopus fuit, & impia ejus conſcripta: & quæ impiè Theodoritus conſcripſit contra rectam fidem & contra duodecim capitula ſancti Cyrilli, & contra Epheſinam primam Synodum, & quæ ad defenſionem Theodori & Neſtorii ab eo ſcripta ſunt. Super hæc anathematizamus & impiam epiſtolam, quam dicitur Jbas ad Marim Perſam ſcripſiſſe, quæ denegat Deum Verbum de ſancta Dei genetrice & ſemper Virgine Maria incarnatum, hominem factum eſſe; & ſanctæ memoriæ Cyrillum, qui rectè docuit, tanquam hæreticum & ſimiliter Apollinario ſcribentem, criminatur; & inculpat quidem Epheſinam primam Synodum, tanquam ſine examinatione & quæſtione Neſtorio ab ea depoſito, & duodecim dicti Cyrilli capitula impia & contraria rectæ fidei vocat; defendit autem Theodorum, & Neſtorium, & impia eorum dogmata & conſcripta. Prædicta igitur tria capitula anathematizamus, id eſt, Theodorum impium Mopſueſtenum cum nefandis ejus conſcriptis, & quæ impiè Theodoritus conſcripſit, & impiam epiſtolam quæ dicitur Jbæ, & defenſores eorum, & qui ſcripſerunt vel ſcribunt ad defenſionem eorum, vel recta ea dicere præſumunt, vel omnino impietatem eorum nomine ſanctorum Patrum, aut ſancti Chalcedonenſis Concilii defenderunt aut defendere conantur.

Anathematizantur hæretici, & tria capitula.

17. His itaque cum omni ſubtilitate diſpoſitis, in memoria tenentes promiſſiones de ſancta Eccleſia factas, & qui dixit, *Quod portæ inferni non prævalebunt adverſus eam*, id eſt, hæreticorum mortiferæ linguæ; recordantes autem & quæ per Oſeam de ea prophetata ſunt, in quibus dicit: *Et ſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum*: hæreticorum quidem effrænatas linguas, & eorum impiiſſima conſcripta, & eoſdem ipſos hæreticos, qui uſque ad mortem in ſua impietate permanſerunt, Patri mendacii diabolo connumerantes, illis dicemus; *Ecce omnes vos ignem accenditis, & convaleſcere facitis flammam ignis: ambulabitis in lumine ignis veſtri, & per flammam quam accenditis.* Nos autem mandatum habentes, per doctrinam rectam exhortari populum, & loqui in Cor Hieruſalem, id eſt, Dei Eccleſiam, meritò ſeminare quidem in juſtitia feſtinamus, vindemiantes fructum vitæ, & illuminantes nobis ipſis lumen ſcientiæ ex divinis Scripturis, & Patrum doctrina, neceſſarium eſſe putavimus capitulis comprehendere, & prædicationem veritatis, & hæreticorum, nec non eorum impietatis condemnationem.

Matth. 16, 18. Hoſ. 2, 20. Eſai. 50, 11. Tit. 1, 9. Eſai. 40, 2. Hoſ. 10, 12.

Sequuntur anathematiſmorum diſtincta capitula.

I. Si quis non confitetur Patris & Filii & Spiritûs Sancti unam naturam ſive ſubſtantiam, & unam virtutem & poteſtatem, Trinitatem conſubſtantialem, unam Deitatem in tribus ſubſiſtentiis ſive perſonis adorandam, talis anathema ſit. *Vnus enim Deus & Pater, ex quo omnia; & unus Dominus* Ieſus *Chriſtus, per quem omnia; & unus Spiritus Sanctus, in quo omnia.* 1. Cor. 8, 6. & 12, 8. 11. 13.

II. Si quis non confitetur Dei Verbi duas eſſe nativitates, unam quidem ante ſecula ex Patre ſine tempore incorporaliter; alteram verò in ultimis diebus ejuſdem ipſius qui de cœlis deſcendit, & incarnatus de ſancta glorioſa Dei genetrice & ſemper Virgine Maria, natus eſt ex ipſa, Talis anathema ſit.

III. Si quis dicit, alium eſſe Deum Verbum qui miracula fecit; & alium Chriſtum qui paſſus eſt, vel Deum Verbum cum Chriſto eſſe naſcente de muliere, vel in ipſo eſſe ut alterum in altero, & non unum eundemque Dominum noſtrum JeſumChriſtum Dei Verbum incarnatum & hominem factum, & ejuſdem ipſius miracula, & paſſiones quas voluntariè carne ſuſtinuit, talis anathema ſit.

IV. Si quis dicit: Secundum gratiam, vel ſecundum operationem, vel ſecundum dignitatem, vel ſecundum æqualitatem honoris, vel ſecundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, [κατὰ χάριν, ἢ κατ' ἐνέργειαν, ἢ κατ' ἀξίαν, ἢ κατ' ἰσοτιμίαν, ἢ κατ' αὐθεντίαν, ἢ ἀναφορὰν, ἢ σχέσιν, ἢ δύναμιν] unitionem Dei Verbi ad hominem factam eſſe vel ſecundum bonam voluntatem, [ἢ κατ' εὐδοκίαν,] quaſi quod placuit Deo Verbo homo, eo quòd bene viſum eſt ei, de ipſo, ſicut Theodorus inſaniens dicit: vel ſecundum homonymiam, per quam Neſtoriani Deum Verbum

Græca iſta deſumpſimus ex Iuſtiniani Imperatoris Confeſſione rectæ fidei, quæ exſtat in fragmentis quintæ Synodi græcè repertis. tom. 4. Concil. edit. Pa. iſ.

bum Filium & Christum vocantes, & hominem separatim [κεχωρισμένως] Christum & Filium nominantes, & duas personas evidenter dicentes, per solam nominationem [κατὰ μόνην τὴν προσηγορίαν,] & honorem & dignitatem, & adorationem, unam personam, & unum Filium & unum Christum confingunt dicere: sed non confitentur unitatem [ἕνωσιν] Dei Verbi ad carnem animatam animâ rationabili & intellectuali, secundùm compositionem sive secundùm subsistentiam factam esse, sicut sancti Patres docuerunt, & ideo unam ejus subsistentiam compositam [μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν σύνθετον,] qui est Dominus noster Jesus Christus, Unus de sancta Trinitate, talis anathema sit. Cum enim multis modis unitas intelligatur, qui impietatem Apollinarii & Eutychetis sequuntur, interemtionem eorum quæ convenerunt, colentes, unitionem secundùm confusionem dicunt: Theodori autem & Nestorii sequaces, divisione gaudentes, affectualem unitatem introducunt. Sancta Dei Ecclesia utriusque perfidiæ impietatem rejiciens, unitionem Dei Verbi ad carnem secundùm compositionem confitetur, quod est secundùm subsistentiam. Unitio enim per compositionem in mysterio Christi non solùm inconfusè ea quæ convenerunt, conservat, sed nec divisionem suscipit.

V. Si quis unam subsistentiam Domini nostri Jesu Christi sic intelligit, tanquam suscipientem plurimarum subsistentiarum significationem, & per hoc introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, & duarum personarum quas introducit, unam personam dicit secundùm dignitatem, & honorem & adorationem, sicut Theodorus & Nestorius insanientes conscripserunt, & calumniantur sanctam Chalcedonensem Synodum tanquam secundùm istum impium intellectum unius subsistentiæ utentem vocabulo, sed non confitetur Dei Verbum carni secundùm subsistentiam unitum esse, & propter hoc unam ejus subsistentiam, seu unam personam, & sic & sanctum Chalcedonense Concilium unam subsistentiam Domini nostri Jesu Christi confessum esse, talis anathema sit. Nec enim adjectionem personæ vel subsistentiæ suscepit Sancta Trinitas ex incarnato uno de sancta Trinitate Deo Verbo.

VI. Si quis abusivè & non verè Dei Genetricem dicit sanctam gloriosam semper Virginem Mariam, vel secundùm relationem, quasi homine puro nato, sed non Deo Verbo incarnato & nato ex ipsa, referendâ autem, sicut illi dicunt, hominis nativitate ad Deum Verbum, eo quòd cum homine erat nascente, & calumniatur sanctam Chalcedonensem Synodum, tanquam secundùm istum impium intellectum, quem Theodorus exsecrandus adinvenit, Dei Genetricem Virginem dicentem, vel qui hominis genetricem vocat, aut Christotocon, id est, Christi genetricem, tanquam si Christus Deus non esset, & non propriè & verè Dei Genetricem ipsam confitetur, eo quòd ipse qui ante secula ex Patre natus est Deus Verbum, in ultimis diebus ex ipsa incarnatus & natus est, & sic piè & sanctam Chalcedonensem Synodum Dei Genetricem eam esse confessam, talis anathema sit.

VII. Si quis in duabus naturis dicens, non ut in Deitate & humanitate, unum Dominum nostrum Jesum Christum, cognosci confitetur, ut per hoc significet differentiam naturarum, in quibus inconfusè ineffabilis unitio facta est, neque Deo Verbo in carnis naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transducta, (manet enim utrumque hoc quod est natura, etiam factâ unitate secundum subsistentiam) sed pro divisione per partem, talem excipit vocem in mysterio Christi, vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro Jesu Christo Deo Verbo incarnato, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus & compositus est, non interemtam propter unitatem (unus enim ex utroque, & per unum utraque) sed in hoc numero utitur, ut separatim unaquaque naturâ suam habente subsistentiam, talis anathema sit.

VIII. Si quis ex duabus naturis Deitatis & humanitatis confitens unitatem factam esse, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quòd ex divina natura & humana, unitione secundùm subsistentiam factâ, unus Christus effectus est, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam Deitatis & carnis Christi introducere conatur, talis anathema sit. Secundùm subsistentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum esse, non confusionem aliquam naturarum in se invicem factam esse dicimus, sed magis permanente utraque hoc quod est, unitum esse carni Deum Verbum intelligimus. Propter quod & unus est Christus, Deus & homo, idem ipse consubstantialis Patri secundùm Deitatem, & consubstantialis nobis idem ipse secundùm humanitatem. æqualiter enim & eos qui per partem dividunt, vel incidunt, & eos qui confundunt divinæ dispensationis mysterium Christi, rejicit & anathematizat Dei Ecclesia.

IX. Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, separatim Deo Verbo, & separatim homini: vel si quis ad interemtionem, vel ad confusionem Deitatis & humanitatis, unam naturam sive substantiam eorum quæ convenerunt, introducens, sic Christum adorat, sed non unâ adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditum est, talis anathema sit.

X. Si quis non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum, qui crucifixus est carne, Deum esse verum, & Dominum gloriæ, & unum de sancta Trinitate, talis anathema sit.

XI. Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, Eutychen, Origenem, cum impiis eorum conscriptis, & alios omnes hæreticos, qui condemnati & anathematizati sunt à sancta Catholica & Apostolica Ecclesiâ, & à prædictis sanctis quatuor Conciliis, & eos qui similia prædictis hæreticis sapuerunt vel sapiunt, & usque ad mortem in sua impietate permanserunt, vel permanent, talis anathema sit.

Specimen impiæ doctrinæ Theodori Mopsuesteni.

XII. Si quis defendit impium Theodorum Mopsuestenum, qui dixit alium esse Deum Verbum, & alium Christum à passionibus animæ & desideriis carnis molestias patientem, & à deterioribus paullatim recedentem, & sic ex profectu operum melioratum, & à conversatione immaculatum factum, & tanquam purum hominem baptizatum esse in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti; & per baptisma Sancti Spiritûs gratiam accepisse, & filiationem meruisse, & ad similitudinem imperialis imaginis in persona Dei

Verbi adorari, & post resurrectionem immutabilem cogitationibus & impeccabilem omnino factum fuisse. Et iterum dixit idem impius Theodorus, Talem factam esse unitionem Dei Verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus de viro & 1. Cor. 6, 16. muliere, *erunt duo in carne una.* Et super alias innumerabiles blasphemias ausus est dicere, quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus Ioh. 20, 22. discipulis, & dixisset, *Accipite Spiritum Sanctum,* non dedit eis Spiritum Sanctum, sed figuratim Vers. 27. tantummodo insufflavit. Iste enim & Confessionem, quam fecit Thomas, quum palpasset manus & latus Domini post resurrectionem, dicens, Dominus meus & Deus meus, inquit non esse dictam à Thoma de Christo, nec enim dicit Theodorus Deum esse Christum, sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum, qui Christum resuscitavit. Et quod pejus est etiam in interpretatione, quam in Actis Apostolorum scripsit Theodorus, similem fecit Christum Platoni, & Manichæo, & Epicuro, & Marcioni, dicens, Quod sicut illorum unusquisque ex dogmate quod invenit, suos discipulos fecit vocari Platonicos, & Manichæos, & Epicuræos, & Marcionistas; simili modo &, cùm Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit impium prædictum Theodorum, & impia ejus conscripta, in quibus tam prædictas, quàm alias innumerabiles blasphemias effudit contra magnum Deum & Salvatorem Jesum Christum, & non anathematizat eum, & impia ejus conscripta, & omnes qui suscipiunt vel defendunt eum, & dicunt orthodoxè eum exposuisse; & qui scripserunt pro eo, & eadem illi sapuerunt; vel scribunt pro eo, vel impiis ejus conscriptis, & eos qui similia illi sapiunt, vel aliquando sapuerunt, & usque ad mortem permanserunt, vel permanent in tali impietate: talis anathema sit.

Impia quædam Theodoriti scripta anathematizantur. XIII. Si quis defendit impia Theodoriti conscripta, quæ contra rectam fidem, & contra primam Ephesinam sanctam Synodum, & sanctum Cyrillum & duodecim ejus capitula exposuit, & omnia quæ conscripsit pro Theodoro & Nestorio impiis, & pro aliis qui eadem prædictis Theodoro & Nestorio sapuerunt, defendens eos & eorum impietatem, & propter hoc impios vocans Doctores Ecclesiæ, qui unitatem secundùm subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, & non anathematizat ea, & eos qui similia eis sapuerunt, vel sapiunt; insuper autem & omnes qui scripserunt contra rectam fidem, & sanctum Cyrillum & duodecim ejus capitula, & usque ad mortem in tali impietate permanserunt: talis anathema sit.

Impii errores in epistola, quam dicitur scripsisse Ibas ad Marim. XIV. Si quis defendit epistolam, quam dicitur Ibas ad Marim Persam hæreticum scripsisse, quæ abnegat quidem Deum Verbum de sancta Dei Genetrice semper Virgine Maria incarnatum, hominem factum esse; dicit autem purum hominem ex ipsa natum esse, quem templum vocat, ut alius sit Deus Verbum, & alius homo; & sanctum Cyrillum qui rectam fidem Christianorum prædicavit, tanquam hæreticum & similiter Apollinario impio scripsisse criminatur, & inculpat primam Ephesinam sanctam Synodum tanquam sine examinatione & quæstione Nestorium condemnantem, & duodecim capitula sancti Cyrilli impia & contraria rectæ fidei vocat eadem impia epistola, & defendit Theodorum & Nestorium, & impia eorum dogmata & conscripta. Si quis igitur memoratam impiam epistolam defendit, & non anathematizat eam, & defensores ejus, & eos qui dicunt eam rectam esse, vel partem ejus, & eos qui scripserunt vel scribunt pro ea, vel pro impietate quæ in ea continetur, & præsumunt eam defendere, vel insertam ei impietatem nomine sanctorum Patrum, vel sancti Chalcedonensis concilii, & in his usque ad mortem permanent, talis anathema sit.

Conclusio. Vide cap. 27. §. 6. & §. 7. Cum igitur hæc ita rectè confessi sumus, quæ tradita nobis sunt tam à divinis Scripturis, quàm à sanctorum Patrum doctrinâ, & ab his quæ definita sunt de una eademque fide, à prædictis sanctis quatuor Conciliis, facta autem à nobis & condemnatione contra hæreticos & eorum impietatem, nec non etiam contra eos qui defenderunt, vel defendunt, prædicta impia tria capitula, & permanserunt in suo errore, vel qui permanent: Si quis conatus fuerit contra hæc quæ piè disposuimus, vel tradere, vel docere, vel scribere, si quidem Episcopus, vel clericus sit; iste tanquam aliena à sacerdotibus & statu Ecclesiastico faciens, denudabitur Episcopatu vel clericatu: Si autem Monachus vel laicus sit, anathematizabitur.

Hactenus sententia Concilii quinti œcumenici.

CAPUT VIGESIMUM-SEXTUM.

De erroribus Origenis, in quinta Synodo damnatis.

Ante coactam synodum quintam, *Pelagius* diaconus & Apocrisarius [ἀποκρισιάριος] sedis Romanæ, una cum Menna Archiepiscopo Constantinopolitano, flagitavit ab Imperatore Justiniano, ut damnaretur Origenes, & capitula de libris ejus à monachis quibusdam Hierosolymitanis hoc fine excerpta, ut publicâ auctoritate damnarentur. Jubente igitur Imperatore, dictata est in Origenem & illa capitula anathematis damnatio, & subscripserunt Mennas Patriarcha, & qui cum eo Constantinopoli reperti sunt: deinde directa est Vigilio Romano Episcopo, Zoilo Alexandrino, Euphræmio Antiocheno, & Petro Hierosolymitano; quibus eam accipientibus & subscribentibus, Origenes damnatus est mortuus, qui vivus fuerat ante damnatus. Hæc refert Liberatus in breviario cap. 23.

Tractatus ille qui contra Origenem & nefaria ejus dogmata, jussu & nomine Imperatoris Justiniani scriptus & ad Patriarcham Mennam missus, omniumque Patriarcharum aliorumque Episcoporum subscriptionibus roboratus est, exstat in fragmentis quintæ Synodi, in parte 2. tom. 2. Conciliorum, edit. Bin. Colon. & tom. 4. edit. Paris. pag. 341. & clauditur decem anathematismis contra Origenem ejusque errores pronunciatis. Eundem verò tractatum à quinta Synodo susceptum esse constat, ex Euagr. lib. 4. hist. Eccles. capp. 36. & 37. & Niceph. Callist. lib. 17. hist. Eccles. capp. 27. & 28. & ex eis quæ suprà commemo-

memoravimus, in fine 24. capitis hujus libri. quæ autem refert illic Nicephorus de Origenis damnatione, ait, ſe ea ex commentariis ipſius ſynodi excerpſiſſe, & decem illos anathematiſmos hiſtoriæ ſuæ inſerit, eoſque ait ſynodum in Origenem contorſiſſe.

Anathematiſmi, quibus errores Origenis in quinta œcumenica Synodo damnati ſunt. Prout exſtant in tractatu Iuſtiniani Imperatoris contra Origenem; in fragmentis quintæ Synodi, & apud Nicephorum Calliſti, lib. 17. hiſtoriæ Eccleſ. cap. 28.

I. Si quis dicit aut ſentit, præexſiſtere hominum animas, utpote quæ antea mentes fuerint, & ſanctæ virtutes, ſatietatemque cœpiſſe divinæ contemplationis, & in deterius converſas eſſe, atque idcirco refrixiſſe à Dei charitate, & inde ψυχὰς Græcè, id eſt, animas eſſe nuncupatas [ἀποψυχείσας μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐντεῦθεν δὲ ψυχὰς ὀνομασθείσας] demiſſaſque eſſe in corpora ſupplicii cauſſa: anathema ſit.

II. Si quis dicit aut ſentit, Domini animam prius exſtitiſſe, atque unitam fuiſſe Deo Verbo ante incarnationem & generationem ex Virgine: anathema ſit.

III. Si quis dicit aut ſentit, primùm conformatum eſſe corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti in utero B. Virginis, ac poſtea unitum eſſe ei Deum Verbum, & animam utpote quæ antea fuiſſet [ὡς προϋπάρξασαν:] anathema ſit.

IV. Si quis dicit aut ſentit, omnibus cœleſtibus ordinibus aſſimilatum eſſe Deum Verbum, Cherubimque factum eſſe ipſis Cherubim, & Seraphim ipſis Seraphim, ac omnibus planè ſupernis virtutibus [δυνάμεσιν] ſimilem eſſe factum: anathema ſit.

V. Si quis dicit aut ſentit, in reſurrectione corpora hominum orbiculata [σφαιροειδῆ] ſuſcitari, nec confitetur nos ſuſcitari rectos [ὀρθίους:] anathema ſit.

VI. Si quis dicit, Cœlum & Solem, & Lunam & Stellas, & aquas quæ ſuper cœlos ſunt, animatas & materiales quaſdam eſſe virtutes: anathema ſit.

VII. Si quis dicit aut ſentit, Dominum Chriſtum in futuro ſeculo crucifixum iri pro dæmonibus, ſicuti & pro hominibus: anathema ſit.

VIII. Si quis dicit aut ſentit, vel finitam eſſe Dei poteſtatem, vel eum tanta feciſſe quanta comprehendere pôtuit: anathema ſit.

IX. Si quis dicit aut ſentit, ad tempus eſſe Dæmonum & impiorum hominum ſupplicium, ejuſque finē aliquando futurum, ſive reſtitutionem [ἀποκατάστασιν] fore dæmonum, aut impiorum hominum: anathema ſit.

X. Anathema & Origeni qui & Adamantius, qui hæc expoſuit, unà cum nefariâ atque execrabili ſceleſtâque ejus doctrinâ, & cuivis qui ea ſentiat aut defendat, aut ullo modo prorſus quocunque tempore tueri præſumat.

CAPUT VIGESIMUM-SEPTIMUM.

Antitheſes conſtituti Vigiliani, & quintæ ſynodi, de tribus capitulis. cum auctario ex Gelaſio & Iſidoro.

Vide cap. 25. §. 10. 1. Vigilius Papa Romanus in ſuo Conſtituto, ut probet Theodorum Mopſueſtenum jam mortuum non eſſe anathematizandum, neque mortuos eſſe anathemate damnandos, citat acta ſynodi Epheſinæ, item epiſtolam quandam B. Cyrilli Epiſcopi Alexandrini, & epiſtolam Procli Epiſcopi Conſtantinopolitani, & epiſtolam Leonis Papæ Romani; his & aliis allegationibus fretus, concludit non licere Theodorum Mopſueſtenum jam damnare, quippe in pace Eccleſiaſtica defunctum.

At contra, Synodus, collatione quinta, docet confictam allegari Cyrilli epiſtolam à defenſoribus Theodori; item damnatum eſſe Theodorum in univerſali ſynodo Epheſina. Et verba Cyrilli contra Synuſiaſtas ſcripta perperam in alienum ſenſum detorqueri: dicit enim Cyrillus, quod ſine cauſſa quidem fari adverſus defunctos non oportet [*utor verbis ſynodicis*] ne inimicitiæ hoc eſſe videatur: dogmaticâ verò propoſita quæſtione, licet defuncti ſint illi, de quibus dicitur quid tale, non oportet tacere, ſed convincere illa, quæ malè illi dixerunt. Oſtendunt ibidem Patres ſynodici Cyrillum & Proclum ſcripſiſſe contra Theodorum jam mortuum, eumque Judæis & Paganis & Sodomitis & hæreticis connumeraſſe. & quod dicitur à quibuſdam (inquiunt Patres ſynodici) quod in communicatione & pace Eccleſiarum defunctus eſt Theodorus, mendacium eſt, & calumnia magis, adverſus Eccleſiam. Ille enim in communicatione & pace Eccleſiarum defunctus eſt, qui uſque ad mortem recta Eccleſiæ dogmata & ſervavit, & prædicavit. Et in fine collationis quartæ; Sancta ſynodus exclamavit de ſymbolo Theodori Mopſueſteni, hoc ſymbolum Epheſina prima ſynodus unà cum auctore ejus anathematizavit. Anathema Theodoro Mopſueſteno. anathema illis, qui non anathematizant eum. Defenſores ejus, Judæi ſunt: ſequaces ejus, Pagani ſunt. Et collatione octavâ, in ſynodica ſententia, ſic loquuntur Patres; Sed quoniam evidentiſſimè veritatem impugnantes Theodori & ipſius impietatis diſcipuli, quædam verba ſanctæ memoriæ Cyrilli & Procli proferre conantur, quaſi prò Theodoro ſcripta, opportunum eſt propoſitis aptare verba Prophetæ dicentis: *quia rectæ ſunt viæ Domini, & juſti ambulant in eis; impii autem infirmabuntur in eis.* *Oſe. 14, 9.* Nam & iſti malè excipientes ea, quæ benè & opportunè à ſanctis iſtis Patribus ſcripta ſunt, &c. — invenimus autem & illud quod ſolent hæretici facere, & à Theodori defenſoribus factum. quædam enim ex his quæ ſancti Patres ſcripſerunt, circumcidentes; quædam verò falſa ex ſemetipſis componentes & confingentes, &c. quam imperitè autem Leonis teſtimonium citaverit Vigilius, patet ex epiſtola Pelagii Papæ ſecundi ad Eliam Epiſcopū Aquilejenſem, cap. 9. Vide infrà, cap. 28. §. 12.

2. Alia

2. Alia antithesis est: Restituit Vigilius damnationi scriptorum Theodoreti, dicens non convenire, imo statuens ut non fiat illa damnatio, asserens hoc esse ex mente Patrum.

Synodus contrarium statuit, suprà, cap. 25. videatur epistola Pelagii Papæ secundi ad Eliam Aquilejensem.

3. Accipe adhuc aliam antithesin: Vigilius Ibæ epistolam, tanquam orthodoxam, defendere conatur, citatione aliquod suffragiorum ex Concilio Chalcedonensi, in fine sui constituti.

At contra, Synodus, in collatione sexta, hanc ipsam ob causam Vigilium clamat esse hæreticum, & Chalcedonensi synodo injurium: quoniam (inquit) piissimus Imperator his quæ ad nos scripsit, & hoc adjecit, quod vindicare quidam conantes epistolam quam Ibas scripsisse dicitur, præsumunt dicere susceptam eam esse à sancto Chalcedonensi Concilio, verbis usi unius vel duorum religiosissimorum episcoporum, qui in eodem Concilio convenerunt, quasi pro eadem epistola dictis, cum alii omnes non ejusdem facti sint voluntatis: necessarium esse putamus, recitationem epistolæ fieri. *& factâ epistolæ collatione cum definitione Chalcedonensis synodi,* omnes Episcopi exclamaverunt, Epistola hęretica est. Epistolam quæ dicitur Ibæ, omnes condemnamus. Istam omnes anathematizamus, epistola aliena synodo est, epistola contraria definitioni est, tota epistola hæretica est, tota epistola blasphema est. Qui hanc non anathematizat, hæreticus est: Qui istam suscipit, hæreticus est. Epistolam definitio sancti Chalcedonensis Concilii condemnavit. Qui eam suscipit, non confitetur Deum Verbum hominem factum esse. Qui eam suscipit, Cyrillum non suscipit. Definitio Chalcedonensis Concilii epistolam quæ Ibæ dicitur ejecit. Qui non anathematizat epistolam, Chalcedonensem synodum injuriat. Item in sententia synodica, Collat. 8. Sed quia (inquiunt) Theodori & Nestorii impiorum defensores alio modo machinabantur confirmare eorum personas & impietatem, & dicebant istam impiam epistolam, quæ laudat & defendit Theodorum & Nestorium, & eorum impietatem susceptam esse à sancto Chalcedonensi concilio *& quæ sequuntur, prout invenies suprà, cap.* 25. §. 15.]

4. Quamvis Pelagius secundus & Gregorius primus Pontifices Romani, quintæ synodi defensores, ut schismaticos placarent, scripserint, tantùm de personis in quinta synodo actitatum; non tamen ita sunt eorum dicta intelligenda, ac si omnis illic actio de solis fuisset personis; non autem de dogmatibus. Nam etsi non est in controversiam vocata synodi Chalcedonensis de fide definitio, sicut rectè contenderunt Pelagius & Gregorius; sunt tamen examinata quædam dogmatica scripta, & quæstiones quædam dogmaticæ agitatæ. Quæsitum enim. 1. *Vtrum mortuos anathematizare liceret.* 2. *Vtrum in hæreticis pravitatibus mortui, si personalem evasissent viventes censuram, censendi essent decessisse in communicatione & pace Ecclesiæ.* 3. *Vtrum illa Ibæ epistola esset hæretica nec ne, adeòque utrùm esset orthodoxa nec ne.* 4. *Vtrùm illa Theodoreti scripta, quæ adversus capitula Cyrilli & primam Ephesinam synodum scripsit, explodenda essent atque damnanda, tanquam impia & hæretica; an verò absque periculo retineri possent.*

Vide cap. 29. §. 1.

His accesserunt quæstiones historico-dogmaticæ de mente Patrum & Conciliorum; nempe de mente Cyrilli & Procli & Leonis, & Conciliorum Ephesini & Calcedonensis. In quibus omnibus quæstionibus definitio quinti Concilii ex diametro repugnavit constituto Vigilii.

5. Ad hæc non levem fuisse inter synodum & Vigilium dissensionem de contumaci ejus à synodo absentiâ, quam Patres divinæ institutionis contemptum cum impio scandalo conjunctum interpretati sunt, patet ex præfatione sententiæ synodicæ. supra, cap. 25.

6. Denique Patres, perpensis omnibus Vigilii rationibus & allegationibus, tria capitula damnaverunt. suam autem definitionem atque anathematismos hac sanctione clauserunt: Cum igitur (*inquiunt*) hæc ita rectè confessi simus &c. [exstat hæc conclusio supra in fine capitis vigesimi quinti.]

7. Hac conclusione Vigilius, ob eas quas memoravimus obstinatas contradictiones, denudatus est Episcopatu: & Imperatoris mandato postea relegatus est. donec veritati & Ecclesiasticæ autoritati debitum obsequium exhiberet.

8. Isidorus Hispalensis, erga quintam synodum iniquior, laudat Theodorum Mopsuestenum, & Patres synodicos qui illum damnarunt, vocat Acephalorum Episcopos, lib. de viris illustribus, cap. 4. & de non ferenda de mortuis sententia, adducit verba Ferrandi, eodem lib. cap. 12. Ferrandus Carthaginensis Ecclesiæ diaconus (verba hæc sunt Isidori) multum in sacris scripturis floruisse asseritur, multasque cum beato Fulgentio propositiones alternis epistolis habuisse narratur. Iste ad Pelagium & Anatoliū Romanos diaconos consulentes eum, utrùm liceat quenquam damnare post mortem, edidit rescriptum, ubi inter alia sic loquutus est, dicens; *quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis adhuc in corpore mortis hujus accusatus & damnatus, antequam mereretur absolvi, de Ecclesia raptus est; absolvi non potest humano judicio. Si quis accusatus & absolutus in pace Catholicæ Ecclesiæ transivit ad Deum, condemnari non potest ulterius humano judicio. Si quis accusatus, ante diem sacri examinis, repentinâ vocatione præventus est, intra sinum matris Ecclesiæ constitutus, divino intelligendus est judicio reservari, & de hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam; cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra severitas, sed si supplicium præparavit, nihil prodest nostra benignitas.* Hæc Ferrandus, apud Isidorum, loco jam citato. Idipsum Gelasius, hujus nominis primus, Papa Romanus, sensisse invenitur. Nam de Acacio tunc mortuo scribens, in sua undecima epistola, ad Episcopos Dardaniæ & Illyrici; *Absolutionem* (inquit) *quam superstes nec quæsivit omnino, nec meruit, mortuus jam non potest impetrare, si quidem ipsis Apostolis Christi voce delegatum est;* quę ligaveritis super terram, & quæ solveritis super terram. *Cæterùm jam de eo qui in divino est judicio constitutus, nobis fas non est aliud decernere, præter id, in quo eum dies supremus invenit.* Hæc Gelasius. & hoc Gelasii prædecessoris sui testimonio usus est Vigilius Papa Romanus in suo Constituto, adjiciens etiam aliud ejusdem Gelasii testimonium, in eandem sententiam, ex Gelasii gestis synodalibus de Miseni Episcopi Cumani absolutione confectis: ubi in synodo Romana quinquaginta quinque Episcoporum, totidemque presbyterorum, astantibus quoque diaconis, anno Domini 495. Gelasius Papa Romanus, dixit;

Auctarium ex Isidoro & Gelasio.

Matth. 18. 18.

To-

Totum quod supra nostræ facultatis est modulum, divino judicio relinquamus. Non autem nobis poterunt imputare, cur prævaricationis offensam viventibus remittamus; quod Ecclesiæ, Deo largiente, possibile est: nec nos jam mortuis veniam præstare deposcant: quod nobis possibile non esse manifestum est, quia cum dictum sit; quæ ligaveritis & solveritis super terram; *hos quos super terram jam non esse constat, non humano, sed suo Deus judicio reservavit. Nec audet Ecclesia sibimet vendicare, quod ipsis beatis Apostolis conspicit non fuisse concessum: quia alia est caussa superstitum, alia defunctorum.* Hæc Gelasius, & ex illo Vigilius. Contrarium tamen docuit ac judicavit (invito atque incassum obnitente Vigilio) quinta Synodus œcumenica. Et hoc Synodi judicium sequuti sunt Romani Pontifices, & sexta œcumenica synodus, & aliæ synodi.

CAPUT VIGESIMUM-OCTAVUM.

Quorundam Romanorum Pontificum de quinta Synodo testimonia.

Conventus Aquilejensis rejicit quintam synodum.

VIgilius Papa Romanus, cum aliis quibusdam, decreta synodalia quintæ synodi œcumenicæ de tribus capitulis non recipiens, in exsilium relegatus est. ut supra monuimus. Eóque adhuc exsulante, quidam Occidentales Episcopi, habito Aquilejæ conventu, quintam synodum œcumenicam respuendam esse decreverunt: censentes eam fidei Patrum, & quatuor Synodis œcumenicis repugnare. Et in eo schismate usque ad tempora Sergii Papæ primi, per annos fere centum perseveratum est; de quo Beda lib. de temporibus. cap. 67. de cursu sex ætatum. in Tiberio illo qui, vivente adhuc Justiniano secundo, Imperium usurpavit; Synodus, inquit, Aquilejæ facta, ob imperitiam fidei, quintum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus B. Papæ Sergii monitis instructa, & ipsa huic cum cæteris Ecclesiis adnuere consentit. Vide etiam Pelagii I. Papæ Romani epistolam 14. Binius in notis in illud Concilium Aquilejense, post quintum Concilium œcumenicum: ubi temporis notam in titulo adjicit, anno Dom. 553. eundem vero annum adnotavit ad quintum Concilium œcumenicum, scripsitque Vigilium Papam anno primo post absolutum Concilium œcumenicum quintum, ab exsilio solutum esse, & tunc primum eidem Concilio œcumenico consensisse, ipsumque approbasse, revocato, quod prius pro defensione trium capitulorum fecerat, constituto. Mortuo autem in reditu Vigilio, vacavit Episcopatus Romanus menses tres & dies quinque, ut scribunt Anastasius, & Platina, & Onuphrius. Anno autem Dom. 555. in locum defuncti Vigilii surrogatum esse Pelagium Papam, hujus nominis primum, scribit Binius in notis ad vitam ejusdem Pelagii. unde manifestè colligere est, synodum illam Aquilejensem habitam esse adhuc exulante Vigilio, & quintam synodum suscipere renuente, ob imperitiam fidei, ut Bedæ verbis de Aquilejensi conventu loquentis utar. sive propter ignorantiam veritatis, sicut de Vigilii hac renitentia scribit Pelagius Papa secundus, in epist. ad Eliam Aquilejensem aliosque Episcopos Istriæ. cap. 7.

Vigilius revocat suum constitutum, & consentit quinto Concilio œcumenico.

Vigilii successor Pelagius primus.

Schisma in Occidente propter quintam synodum.

2. Quamvis autem synodum quintam tandem recepisse videatur Vigilius, eamque ab ejus successoribus Pontificibus Romanis receptam esse certò constet, non tamen acquieverunt in Romanæ sedis judicio, sed obstinati in schismate restiterunt Ligures, atque Venetici & Histrii Episcopi, quos propterea Pelagius Papa I. à Narsete Patricio, Duce exercitus Justiniani Imperatoris in Italia, potestate seculari coërceri & reprimi postulat, in tertia sua epistola, ad Narsetem, quæ incipit, Non vos hominum vaniloquia retardent. ——Non persequitur nisi qui ad malum cogit, &c. quam epistolam Pelagius sic claudit; Ecce Domine, quod animus vester fortè timidus est, ne persequi videaris; de Patrum vobis auctoritate hæc breviter dirigenda curavi: cum mille alia exempla, & constitutiones sint, quibus evidenter agnoscitur, ut facientes scissuras in sancta Ecclesia, non solum exsiliis, sed etiam proscriptione rerum, & dura custodiâ per publicas potestates debeant coërceri. Hæc Pelagius. Schismatici autem illi ipsum Narsetem eis non consentientem excommunicarunt; quo audito, Pelagius Papa Narseten rursus hortatur, ut non sinat grassari impunitam eam iniquorum hominum præsumtionem, qui ad hoc usque prosiluissent, ut suam divisionem, Catholicam esse credentes Ecclesiam, à sua pollutione eum prohiberent. Pelag. epist. 4. Narsæ Patricio. quæ incipit, Relegentes literas excellentiæ vestræ.

Non persequitur nisi qui ad malum cogit inquit Pelagius Papa Romanus.

3. Quia enim Pelagius Papa Romanus, hujus nominis primus, quintam synodum suscepit, Ligures, & Venetici, & Histrii à Pelagii communione abstinuerunt, ut patet ex ejusdem Pelagii epistola 3. ad Narseten, quæ incipit, Non vos hominum. Item Tusciæ Episcopi, eodem teste Pelagio, epist. 13. ad Episcopos Tusciæ. quæ incipit, Directam à vobis. In qua epistola eos hortatur, ut, missa divisione, ad Romanæ atque ad universalis Ecclesiæ communionem redeant, atque ut non sequantur judicium imperitæ plebis, sed potius popularem ignorantiam sacerdotali doctrina comprimant. Quo autem clarè demonstret se nullam eis justam divisionis caussam præbuisse, subjicit fidei suæ professionem, cum iterata hortatione, his verbis: Sed ne apud vos fortè, vel apud greges qui vobis commissi sunt, de fide nostra aliqua possit remanere suspicio; hoc dilectionem vestram certissimè nosse desidero, me illam, donante Domino, custodire fidem, quam sacra Apostolorum doctrina constituit, quam Nicænæ synodi firmavit auctoritas, quam Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, & Chalcedonensis sanctarum synodorum explanavere sententię, nec quicquam de præfatarum synodorum definitionibus vel imminuisse me aliquid, vel auxisse, aut in aliquo permutasse; sed omnia, Deo propitio, quæ ab illis de fidei puritate conscripta sunt, inviolabiliter custodire: Anathematis judicio nihilominus subdens, quisquis ad supra scriptarum quatuor synodorum fidem, vel ad B. Leonis Præsulis Apostolicæ sedis Tomum, qui in Chalcedonensi est synodo confirmatus, aliqua ex parte vel infirmandum quoquomodo, vel in dubium (quod absit) deducendum aliquando consenserit. Hac igitur dilectio vestra fidei nostræ professione munita, ignorantiam hominum (sicut sacerdotes decet) in spiritu mansuetudinis edocere festinet, & à prava intentione modis omnibus revocare,

Non jactat Papa Pelagius infallibilitatem Papalem, sed clara atque humili fidei suæ professione conatur satisfacere eis qui ab ejus communione abstinebant.

atque unitati Ecclesiæ reddere. quod si quis forte etiam posthæc aliquem sibi superesse credit scrupulum, ab insano tumultu desinens, ad nos magis venire festinet: ut ex his quæ dubitat, rationabili satisfactione percepta, lætus, Deo propitio, cognita veritate, universali reformetur Ecclesiæ. Nos
1. Petr. 3,15. enim (secundum Apostolicam sententiam) parati sumus ad satisfactionem omni poscenti nos rationem, de ea quæ in nobis est fide: quia in nullo nos à sanctis Patribus, custodiente nos divina gratia, cognovimus deviasse. Hæc ibi.

4. Idem quoque epist. 14. quæ est Encyclica ad universum populum Dei. Possemus, inquit, totius causæ rationem ad sedandos rumores hominum, divina nobis cooperante misericordia, fiducialiter explicare; nihilque contra fidem Patrum, contraque quatuor synodorum firmitatem ullatenus esse tentatum, lucidissimis approbationibus demonstrare; magisque id actum [*in quinta synodo,*] ut memoratarum synodorum firmitas contra omnes inimicos immobili soliditate consisteret. Sed quia hoc his qui lacte potius quàm solido cibo nutriendi sunt, necessarium esse non duximus,
1. Cor. 2,6. ut (sicut Doctor gentium dicit) inter perfectos loquenda sit sapientia: hoc interim, quod etiam parvulis abundè sufficiat, ad notitiam omnium deferendum esse perspeximus. Id autem est ut fidem meam annexa subter professione definiam, in qua, Deo propitio, & rectæ me Apostolorum doctrinæ ad Patrum inhærere vestigiis evidenter appareat.— De sanctis verò quatuor Conciliis, id est, Nicæno 318. Constantinopolitano 150. Ephesino primo 200, sed & de Chalcedonensi 630. ita me protegente divina misericordia sensisse, & usque ad terminum vitæ meæ sentire toto animo & tota virtute profiteor, ut eas in sanctæ fidei defensione, & damnationibus hæresium atque hæreticorum, utpote sancto firmatas Spiritu, omnimoda devotione custodiam.— Similem
Synodis reverentiam exhibet. igitur supra scriptis synodis reverentiam me semper exhibiturum esse confido;— hæc est igitur fides mea, & spes mea quæ in me dono misericordiæ Dei est: pro qua maximè paratos nos
1. Petr. 3,15. esse debere præcipit B. Petrus ad respondendum omni posceti nos rationem. Cum hac professione me vivere opto, cum ipsa ante tribunal Christi assistere: per hanc à peccatis meis absolvi me credo, & ad dextram gloriæ divina misericordia deportandum. Hæc in epistola 14. encyclica.

5. Idem etiam Pelagius Papa, ut Childeberto Francorum regi eundem de fide ipsius scrupulum eximeret, hortatu Regis misit ad eum Tomum Leonis Papæ, manus suæ professione signatum, & insuper prolixam fidei suæ propriis verbis confessionem, quæ exstat in ejusdem Pelagii epist. 16. ad Childebertum Francorum Regem. cujus hoc est initium. Humani generis Salvator ac Do-
Matt. 18, 14. & vers. 6. minus discipulos suos docens ait; Non est voluntas Patris vestri qui in Cœlis est, ut unus saltem pereat de pusillis: de quibus nec scandalizari quēquam sine magna asserit comparatione supplicii. Cum igitur de pusillis ista forma præcepti sit: quanto nobis studio ac labore satagendum est, ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostræ Regibus ministremus, qui-
Nota. bus etiam nos subditos esse sanctæ scripturæ præcipiunt? [*Et interposita fidei suæ confessione, subjungit hæc verba.*] Hæc est igitur fides mea &
1. Petr. 3,15. spes, quæ in me dono misericordiæ Dei est, pro qua maximè paratos esse debere B. Petrus Apostolus præcipit ad respondendum omni poscenti nos rationem. Hæc omnia Pelagius Papa primus. qui etiam epist. 14. ait, schismaticos illos zelum quidem Dei habere, sed ex hoc eos sine culpa non esse, quia non secundum scientiam, sed sine scientia sunt habentes zelum, sicut Judæi illi, de quibus loquitur beatissimus Paulus Apostolus, Rom. 10,2.
in epist. ad Rom.

6. Ob eandem caussam de tribus capitulis, se ab Ecclesiæ Romanæ communione segregarunt Episcopi Hyberni, ut patet ex Gregorii I. Episcopi Romani, lib. 2. epistolarum ex registro. cap. 36. Pelagio primo successit in Episcopatu Romano, Johannes hujus nominis tertius, in cujus vita laudat Platina Paulum Patriarcham Aquilejensem, ut virum sanctissimum, Johanni Papæ contemporaneum. Johanni successit Benedictus hujus nominis primus. quem excepit Pelagius Papa hujus nominis secundus, anno Dom. 577. ut notat Binius in notis ad ejus vitam ex libro Pontificali descriptam. Hic Pelagius secundus, remedium schismatis adferre conatus, scripsit librum sive epistolam pro quinta synodo ad Eliam Aquilejensem & universos Episcopos Istriæ; de cujus epistolæ occasione sic loquitur Binius in vitam Pelagii secundi; Pontificatus illius incidit in calamitosa tempora, quibus Longobardi Italiam vastabant, atque Occidentalis Ecclesia propter quintam synodum à sede Apostolica approbatam, diro schismate, usque ad Hybernos, divisa erat. His consulturus Pontifex sanctissimus, consilio & auxilio S. Gregorii successoris sui, librum edidit pro quinta synodo, quam defendens, ait tria capitula jure meritòque condemnata esse. Hæc ille.

7. Exstat ea Pelagii Papæ secundi epistola in Epist. Pelagii ad Eliam, cap. 2.
fragmentis quintæ synodi: ex qua hæc quæ sequuntur deprompsimus. Per ea inquit Pelagius) quæ piæ memoriæ Justiniani Principis temporibus acta sunt, fraternitas vestra suspicatur, sanctam Chalcedonensem synodum fuisse convulsam. sed absit hoc à Christiano opere, à Christiana cogitatione. In ipsa quippe [*Chalcedonensi synodo*] Nicæna, Constantinopolitana, ac prima synodus Ephesina firmata est: & quisquis illam [*Chalcedonensem synodum*] parte aliqua convellere nititur, illas nimirum funditus, quæ per hanc firmatæ sunt, destruere conatur.— Quæ B. Leonis ad Leonem Principem verba posuistis, ea ab eo pro custodia inlibatæ fidei, non autem pro caussis Episcoporum specialibus, quæ apud Chalcedonem gestæ sunt, proferuntur.

8. Si igitur fidem, fratres charissimi, in cunctis mundi partibus uno ac solido statu vigere Cap. 3.
non cerneretis, convulsum quidquam de sancta Chalcedonensi synodo rectè diceretis. At postquam nihil nunc aliud nisi de personis agitur, nihil de sancta Chalcedonensis synodi fide quæritis, auctoritatem Patrum quasi sequendo declinatis.

9. Adhuc autem ex ejusdem beati Leonis epistola testimonium scriptis vestris inseritis, quæ Cap. 6.
ad Basilium dicit: Piè nobis & constanter utendum est, ne dum talium disputatio admittitur, eorum quæ divinitus definita sunt, auctoritati derogetur.] Et infra; Nec enim in aliquam disceptationem plenè definita revocanda sunt, ne ad arbitrium damnatorum ipsi de his videamur ambigere, quæ manifestum est per omnia Propheticis & Euangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonare.] quæ autem vel superius definita divinitus, vel inferius plenè definita

asserat,

afferat, ex ipsa vel ex aliis ejus epistolis vestra fraternitas penset: in quibus nunquam specialia gesta commemorat, sed sola quæ de fide sunt prolata confirmat. Unde in his quoque verbis vigilanter * imprimitur, & quæ plenè definita dixerit * attenditur, cum dicit: ne de his ipsis videamur ambigere quę manifestum est per omnia Propheticis & Euangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonare.] Pensate quæso, fratres charissimi, si scripta Theodori Propheticis & Euangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonant, quæ Redemtorem nostrum iniquis ausibus Dominum negant: pensate si illa epistola [Ibæ] Propheticis & Euangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonare videatur, in qua & hostis Ecclesiæ Nestorius defenditur, & defensor Ecclesiæ Cyrillus accusatur. Pensate, si illa Theodoriti scripta Propheticis & Euangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonant, quæ prius contra rectam fidem edita, ipse postmodum conversus damnat.

** Exprimitur.*
** Ostenditur.*
Nota de regula fidei.

Cap. 7. 10. Rursum per epistolam vestram dicitur, à sede Apostolica vos doctos, atque ab scrinio sanctæ Ecclesiæ cui Deo auctore præsumus, confirmatos, ne huic rei quæ sub piæ memoriæ Justiniano Principe gesta est, consentire debeatis. Atque hanc opitulationem excusationi vestræ adjungitis dicentes, quòd in causæ principio & sedes Apostolica per Vigilium Papam & omnes Latinarum provinciarum Principes damnationi trium capitulorum fortiter restiterunt. In quibus verbis attendimus, quòd res quæ provocare vos ad consensum debuit, à consensu vos ipsa di.cellit. Latini quippe homines & græcitatis ignari, dum linguam nesciunt, errorem tardè cognoverunt: & tanto eis celerius credi debuit, quanto eorum constantia, quousque verum cognoscerent, à certamine non quievit. quorum consensum certè fraternitas vestra despiceret, si ausu præcipiti, priusquam verum cognoscerent, consensissent. At postquam diu ab eis laboratum est, & longo tempore ad injurias usque certatum, hinc vestra fraternitas penset, quia tot labores repente non relinquerent, nisi quæ vera sint agnovi..ent. —— Paulus egregius doctor, quia diu veritati restitit, inde ad confirmanda corda audientium in ejusdem prædicatione veritatis adjutorium sumsit, ostendens profectò, quia fidem, cui tanto prius labore restiterat, postmodum sine magnæ rationis certitudine non tenebat.

Cap. 8. 11. Diu restitit Petrus Apostolus, ne ad fidem gentes sancta Ecclesia sine circumcisione reciperet, diu se à conversarum gentium communione subtraxit, Paulo attestante, qui ait; *Cum venisset Antiochiam, in faciem ei restiti; quia reprehensibilis erat.* —— qui tamen ab eodem Paulo postmodum ratione susceptâ, dum quosdam conspiceret, qui gentiles ad Ecclesiam venientes pondere servandæ circumcisionis onerarent, dicit: *Cur tentatis Deum, imponentes jugum cervicibus discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?* Nunquid, fratres dilectissimi, Petro Apostolorum Principi sibi dissimilia docenti debuit ad hæc verba responderi: hæc quæ dicis, audire non possumus, quia aliud ante prædicasti? Si igitur in trium capitulorum negotio, aliud quum veritas quæreretur; aliud autem inventa veritate, dictum est: cur mutatio sententiæ huic sedi in crimine objicitur, quæ à cuncta Ecclesia humiliter in ejus auctore veneratur? Non enim mutatio sententiæ; sed inconstantia sensus, in culpa est. Quando ergo ad cognitionem recti intentio incommutabilis permaneat; quid obstat, si ignorantiam suam deserens verba permutet?

Act. 22. & 20. & Gal. 1. Gal. 2.
Act. 15, 10.
Sedes Romana, comperto suo errore, sententiam mutavit.

12. In his autem testimoniis, quæ ex epistolis Leonis prædecessoris nostri posuistis, præmisistis dicentes: doctrina vestræ reverendæ sedis est, per beatum Leonem, successoresque ejus, unde pauca commemorare præsumsimus, mortuum ab hominibus damnari nullatenus oportere. & tamen nulla ejus testimonia subdidi..is, quibus hanc sententiam firmaretis: etenim quæ a vobis sub juncta sunt, retractationem fidei fieri prohibent, non autem damnari infideles mortuos contradicunt. Sed neque hoc beatum Leonem prædecessorem nostrum quodam loco dixi..e meminimus. quis autem nesciat, quod in nullo sibi ejusdem Leonis & B. Augustini prædicatio contradicat? ipse namque ad Bonifacium comitem scribens, ait; Si vera essent quæ ab eis objecta sunt Cæciliano, & nobis possent aliquando monstrari, ipsum jam mortuum, anathematizaremus.] ——Theodo um mortuum sancta synodus prima Ephesina damnavit.—— Ejusdem Theodori ex libris illius dicta replicemus. —— Neque enim nostra fides patitur, ut qui tot blasphemiis Redemtori nostro hostis exstitit, à vobis ulterius defendatur. [*Et interpositis Theodori aliquot blasphemis assertionibus ex ipsius Theodori scriptis, depromtis pergit Pelagius.*] Hæc de innumeris pauca prætulimus, ut quasi per foramen angustum, quam nimium barathrum intus lateret, monstraremus. Ecce! quales plus quam decem millia libros Theodorus scripsisse perhibetur. Pensate quæso si non tanto acriora tormenta promeruit, quanto pluriora conscripsit. —— Deductis itaque tot testibus, blasphemias has ejus esse quis dubitat? & tantis blasphemiis illius cognitis, cum damnatum jure quis neget?

Cap. 9.
Nota consonantiam doctrinæ Augustini & veteris Ecclesiæ Romanæ.
Augustin. epist. 50.
Action. 6.
Cap. 10.
Theodorus Mopsuestenus scripsisse perhibetur libros plusquam 10000.
Cap. 15.

Cap. 16. 13. Discusso ergo primo de Theodori damnatione capitulo, nunc ad dicta epistolæ Ibæ indaganda transeamus, cujus tota series si solerter aspicitur, sanctæ Chalcedonensi synodo quam sit adversa pensatur. In gestis Synodi Chalced. Cyrillus prædicatur; in epistola verò illa Ibæ Cyrillus [ut] in Apollinaris dogma corruens reprobatur. In gestis Nestorius ut Redemtoris nostri adversarius jure damnatus ostenditur; verbis verò epistolæ damnatus injuste memoratur. In gestis synodi in Dei & Domini nostri una persona duas naturas Cyrillus confessus ostenditur: in verbis epistolæ unam naturam tradere dicitur, atque ab hoc sensu correptus, vix resipuisse narratur. In gestis Synodi anathematizatus Nestorius etiam post mortem dicitur: in verbis verò epistolæ etiam post depositionem suam, pro solo civium suorum odio ad civitatem suam non rediisse perhibetur. In gestis ac definitionibus synodi unus Filius Jesus Christus dicitur: at juxta doctrinam Theodori atque Nestorii Deus tacetur. Et in gestis synodi nusquam Theodorus veritatis doctor dicitur: in verbis verò epistolæ idem, cujus blasphemias supra protulimus, veritatis doctor clamatur. qui nimirum si vera dixit, falsa erunt quæ de veritate synodus protulit. Quisquis igitur qui epistolam quæ Ibæ dicitur, ostendere quod sit de synodo nititur, quid aliud quam gesta ejusdem synodi destruere conatur? Si enim sibimet ipsis diversa sunt, nulla procul-dubio auctoritate subsistent: quia quæ se impugnando destruunt, alios ædificare non possunt. Si sibimet-ipsis diversa sunt, nulla

Antitheses Synodi Chalcedonensis & epistolæ Ibæ.
Quæ se impugnando destruunt, alios ædificare non possunt.

Luc.11, 17. firmitate convalescunt, Domino attestante qui ait, *regnum in se divisum non stabit.*

Cap.17. 14. Sed cur tantummodo sanctam Chalcedonensem synodum convelli dicimus, nisi auctoritatē huic epistolæ reprobemus? quæ nimirum si vera creditur, etiam tota sanctæ Ephesinæ synodi fides ac reverentia dissipatur. hæc quippe ait, quod in ea Cyrillus præmiorum medicamine sapientum oculos excæcavit. Quid ergo illic de veritate certum dicitur, ubi ipsa veritas sacerdotibus vendita esse perhibetur? sed quis hoc dicere, quis hoc consentiat patienter audire? reprobetur ergo una epistola mentiens, ne utraque sancta synodus tantæ falsitatis crimen sustineat.

Cap.20. Non omnia Theodoreti scripta damnata sunt. 15. Discusso itaque secundo capitulo, tertium superest. Quod tanto debemus in brevitate constringere, quanto & vos nobis hac in re non credimus resultare. Neque enim Theodoreti omnia scripta damnamus, sed sola quæ contra duodecim Cyrilli capitula, sola quæ contra rectam fidem, aliquando scripsisse monstratur. Quæ tamen & ipse damnâsse cognoscitur, qui in sancta Chalcedonensi Synodo vera confessus invenitur. ——— Ipse Nestorio scribens, ait; In his quæ in tuam venerationem injustè atque iniquè prolata sunt, nec si mihi quis utramque manum absciderit, potero præbere consensum, &c.——— Quis hæc, fratres charissimi, plena omni impietate non videat? à quibus tamen constat, quod se postmodum ipse correxerit, qui in sancta Chalcedonensi Synodo Nestorium anathematizare consensit. Quis non videat quantâ temeritate plenum sit, Theodoreti scripta superbiendo defendere. quæ eundem ipsum constat, recta post profitendo, damnâsse? Dum verò ejus & personam recipimus, & ea quæ dudum latuerant pravæ scripturæ probamus, in nullo à sanctæ Synodi actione deviamus: quia sola ejus hæretica scripta respuentes. & cum Synodo adhuc Nestorium insequimur, & cum Synodo Theodoretum profitentem recta, veneramur. Alia verò scripta illius non solùm recipimus, sed eis etiam contra adversarios utimur.

F. prava scripta reprobamus.

Cap.22. Rom.10,2. 16. Cogor posthæc; fratres charissimi, dolens cum Paulo dicere; *Testimonium perhibeo vobis, quod æmulationem Dei habetis; sed non secundùm scientiam.* ——— Vigilante cura perpendite, quia illam scissionem sanctæ Ecclesiæ pro Theodoro facere fraternitas vestra non metuat, quam pro se vel profiteri Apostolus expavit. *Ego sum Pauli, ego autem Apollo,* &c.]

1. Cor.1, 12.

Cap.23. 17. Multa loquuti sumus: ——— unum tamē quod jam superius diximus, non tædet si etiam crebro replicemus: quia fidem sanctæ Chalcedonensis Synodi illibatam per omnia Deo auctore servamus, ejusque definitiones, sicut Ephesinæ primæ, Constantinopolitanæ, ac Nicænæ Synodi irretractabiles custodimus. Vestra igitur dilectio communionem fidelium orthodoxorum fratrum non fugiat, ne præsentis vocis nostræ adjutorium si audire neglexerit, contra se in testimonium vertat. Nos autem ad Dominum post verba recurrimus, eumque quantum possumus fletibus exoramus, ut hoc quod vobis ad sequendam concordiam à nobis dicitur, ipse in vestris mentibus manu intimæ inspirationis operetur. Hæc omnia Pelagius Papa Rom. hujus nominis secundus, in epistola seu libro memorato ad Eliam Episcopum Aquilejensem aliosque Istriæ Episcopos schismaticos. Qui tamen pertinaces in schismate permanserunt.

18. Mortuo Pelagio II. successit *Gregorius* Papa Romanus, hujus nominis *primus*, circa annum Dom. 590. regnante Mauritio Imperatore. hic quoque componendo schismati epistolas ad diversos scripsit. ex quibus pauca subjiciemus.

Gregorius Magnus Episcopus Romanus.

19. Gregorius hujus nominis primus Episcopus Romanus, lib. 1. epistolarum ex Registro epist. 24. ad alios Patriarchas. Præterea quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, sicuti sancti Euangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor. Nicænum scilicet, in quo perversum Arii dogma destruitur. Constantinopolitanum quoq; in quo Eunomii & Macedonii error convincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas judicatur. Chalcedonense vero, in quo Eutychetis Dioscorique pravitas, reprobatur, totâ devotione complector: integerrima approbatione custodio, quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit. Et cujuslibet vitæ atque actionis exsistat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiam si lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet; Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur, in quo Theodorus personam Mediatoris Dei & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur, & in quo scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò, quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector: quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit quisquis præsumit aut solvere quos religant, aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit. Quisquis vero prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei sit à Deo Patre per Jesum Christum Filium ejus, qui cum eo vivit & regnat consubstantialiter Deus in unitate Spiritus Sancti, per omnia secula seculorum. Amen. hæc ibi.

20. Quod autem ait *se Concilia illa suscipere sicut sancti Euangelii libros*, locutio est in speciem quidem hyperbolica, quæ tamen sensum ex mente Gregorii habet non improbandum. Neque enim ullius Concilii aut cujusvis alterius scriptoris volumina & placita quà talia, divinis Euangeliorum Scripturis vult æquare, sed tantummodo testatur se eam fidem, quæ in sanctis illis Conciliis contra hæreticos defensa & promulgata est, agnoscere orthodoxam esse & euangelicam, in ipsis sacris Euangeliorum Scripturis traditam. Quemadmodum constat depromtis ex S. Scriptura testimoniis, tum hæreses confutatas à Patribus & profligatas, tum etiam veritatem confirmatam, & propugnatam.

Quo sensu dixerit Gregorius, se Concilia illa suscipere sicut libros Euangelii.

21. Idem Gregorius lib. 2. epistolarum ex registro, cap. 36. ad Episcopos per Hyberniam. De causa trium capitulorum; Scripta vestra summâ cum gratulatione suscepi: sed erit in me uberior valde lætitia, si mihi de vestra contigerit reversione gaudere. Prima itaq; epistolæ vestræ frons, gravem vos pati persecutionem innotuit. Quæ quidem persecutio dum non rationabiliter sustinetur, nequaquam proficit ad salutem. Nam nulli fas est, retributionem præmiorum exspectare pro culpa. Debetis enim scire, sicut beatus Cyprianus dixit, *quia martyrem non facit pœna, sed causa*. Dum igitur ita sit, incongruum nimis est de ea vos quam dicitis persecutione gloriari, per quam vos constat ad æterna præmia minimè provehi.

Non pœna, sed causa facit martyrem.

Re-

Reducat ergo charitatem vestram tandem integritas fidei ad matrem, quæ vos generavit, Ecclesiam: nulla vos animorum intentio à concordiæ unitate dissociet, nulla persuasio repetendo vos à recto itinere defatiget. Nam in synodo in qua de tribus capitulis actum est, apertò liquet, nihil de fide convulsum esse, vel aliquatenus immutatum: sed sicut scitis, de quibusdam illic solummodo personis est actitatum: quarum una, cujus scripta evidenter à rectitudine catholicæ fidei deviabant, non injustè damnata est.

Theodelinda regina. 22. *Theodelinda* Longobardorum Regina, à Romanæ Ecclesiæ communione abstinendum sibi censuit; quia Gregorii Episcopi Romani & Ecclesiæ Romanæ fidem habebat suspectam. Volens igitur Reginæ satisfacere Gregorius, scripsit ad eam de omnibus quinque synodis œcumenicis recipiendis; verùm illam Gregorii epistolam *Constantius* Mediolanensis Episcopus, non existimavit reddendam Reginæ, ne ejus animus nominatione quintæ synodi offensus negligeret ea, quæ de primis quatuor synodis Gregorius secundùm Reginæ mentem profiteretur. Certior factus Gregorius, laudavit Constantii consilium (lib. 3. epist. 37.) & datâ iterum ad Reginam epistolâ, quatuor tantummodo synodos laudavit. Exstat ea Gregorii ad Theodelindam Reginam epistola, lib. 3. epistolarum ex registro, cap. 33. ubi laudat s quatuor synodis, Nicænâ, Constantinopolitanâ, Ephesinâ primâ, & Chalcedonensi, & professus, quia quisquis aliter sapit, quàm hæ quatuor synodi, alium a fide veritatis alienum esse, subjicit parænesin, inquiens: Cùm itaque integritatem nostram ex aperta meâ traditione seu professione cognoscitis, dignum est ut de Ecclesia beati Petri Apostolorum principis nullum ulterius scrupulum dubietatis habeatis, &c.

Constantii Episcopi consilium laudat, eidemque obsequitur Gregorius.

Leander Episcopus Hispalensis. Concil. Tolet. 3. Isidorus Hispal. Concil Tolet. 14. *Leander* Episcopus Hispalensis, & alii Hispaniæ Episcopi, in tertio Toletano Concilio sola laudant quatuor illa œcumenica Concilia. Et frater Leandri, ejusdemque in sede Hispalensi successor *Isidorus*, in suo libro de viris illustribus cap. 4. apertè rejicit quintam Synodum. Et in Concilio etiam Toletano 14. cap. 7. post Chalcedonense Concilium, collocatur Synodus illa œcumenica, quæ contra Monothelitas celebrata est, quam sextam dicimus. Et tamen cum his Gregorius ejusque successores Pontifices Romani communicârunt, ut patet ex epistolis Gregorii ad eundem Leandrum: (de quibus vide cap. 30. §. 4.) & ex Concilio Toletano quarto, cui præsedit Isidorus. Videmus Gregorium simili uti consilio, pro conciliandis dissidentium animis, atque usus est olim *Acacius*, suscipiens eos qui Zenonis henotico subscriberent, & ipsam fidem orthodoxam, quæ Chalcedone promulgata fuerat, susciperent, etiamsi interim ad sopiendas contentiones diserta ipsius synodi laudatio omitteretur. quinimò *Petrus Moggus*, ab Acacio in communionem admissus, non solùm ipsam orthodoxam fidem professus est, & præcedentes synodos suscepit, sed etiam ipsam Chalcedonensem synodum disertè laudavit. Ejus tamen receptionem ab Acacio factam Romani Pontifices criminati sunt. Nemo tamen vitio vertit Gregorio, quod in communionem profiteatur paratum se esse recipere Reginam Theodelindam ejusque Episcopos, etiam rejicientes quintam œcumenicam synodum: idemque suadeat Constantio faciendum cùm Episcopo & civibus Brixiæ, qui quintam synodum non admittebant. lib. 3. epist. 37. Neque reprehenduntur Romani Pontifices, qui communicârunt cum Hispanis illis Episcopis, non recipientibus quintam Synodum. *Vide suprà cap. 9 & cap. 10. & cap. 11.*

23. Quamvis autem ad Reginam scribens Gregorius, missam faciat mentionem quintæ synodi, quædam tamen de eadem Synodo scribit in sua ad Constantium epistola: *Quod autem* (inquit,) *scripsistis, quia epistolam meam Reginæ Theodelindæ transmittere minimè voluistis; pro eo quod in ea quinta Synodus nominabatur: si eam exinde scandalizari posse credidistis, rectè factum est ut minimè transmitteretis. Unde nunc ita facimus, sicut vobis placuit, ut quatuor Synodos solummodo laudaremus. De illa tamen Synodo, quæ in Constantinopoli postmodum facta est, quæ à multis quinta nominatur, scire vos volo quia nihil contra quatuor sanctissimas synodos constituerit vel senserit, quippe quia in ea de personis tantummodo, non autem de fide aliquid gestum est, & de his personis, de quibus in Chalcedonensi Concilio nihil continetur, sed post expressas synodos seu canones facta contentio & extrema actio de personis ventilata est. Nos tamen sicut voluistis, ita fecimus, ut ejusdem synodi nullam memoriam faceremus. Sed & de Episcopis quæ scripsistis, prædictæ filiæ nostræ Reginæ scripsimus.* Hæc Gregorius, lib. 3. epist. 37.

CAPUT VIGESIMUM-NONUM.

Duodecim observationes, quæ in Pontificum Romanorum testimoniis præcedente capite citatis (addito Bedæ testimonio) partim expressè ponuntur, partim implicitè, id est, per evidentem ac necessariam consequentiam, inde promanantes inveniuntur.

Observatio 1. Dicit Gregorius primus lib. 2. epist. ex registro cap. 36. & lib. 3. cap. 37, in quinta Synodo nihil aliud nisi de personis tantummodo actitatum esse, non autem de fide illic esse gestum. id est, (ut patet ex iisdem epistolis Gregorii, item ex Pelagii 1. epist. 14. & Pelagii 2 epist. ad Eliam, capp. 6. 15. 16. 17. 20.) non esse illic quicquam de fide Chalcedonensis synodi & præcedentium trium synodorum convulsum, aut aliquatenus immutatum, neque quicquam contra quatuor synodorum firmitatem Patrumque fidem ullatenus esse tentatum, magisque id in quinta synodo actum, ut memoratarum synodorum firmitas contra omnes inimicos immobili soliditate consisteret. Ideoque jure damnata esse tria illa capitula, quæ nisi reprobentur primæ Ephesinæ & Chalcedonensis synodorum auctoritas fidesque convellitur. Ideoque pari cum præcedentibus synodis reverentia ac devotione suscipienda est quinta synodus: quæ etsi non de fide, id est; non de nova aliqua in fide controversia, pro fide tamen, in præcedentibus synodis exposita ac defensa, de personis, id est, de Theodori, Mopsuesteni persona & scriptis impiis, de Theo-

doreti autem & Ibæ quibusdam duntaxat scriptis impiis & hæreticis, justam & necessariam tulit sententiam. Et quicunque illa capitula post latam synodicam sententiam defenderet aut anathematizare recusaret, illi Synodus anathema vel saltem depositionem si clericus sit, denunciavit. Quæ omnia synodi decreta reverenter susceperunt Pelagius primus & Pelagius secundus & Gregorius primus, aliique Episcopi Romani. & Pelagius quidem secundus de capitulo circa Theodoreti scripta loquens, ad Eliam, cap. 20. resistentes arguit temeritatis & superbiæ. Quamvis igitur, ad placandos & revocandos offensos schismaticorum animos, dixerit Gregorius non de fide, sed de personis tantummodo in quinta synodo actitatum esse, non tamen ea mens Gregorii & utriusque Pelagii fuit, ut ab errore & crimine immunes censerentur qui dicretis illius synodi se opponerent, sed è contrario contendunt id fieri non posse sine errore, sine superbia, sine destructione sui ipsius, ut expresse loquitur Gregorius lib. 1. cap. 24. Inanis igitur est illa defensio Vigilii quam ex hoc exsculpere conatur Binius, quod scilicet de personis tantummodo in quinta synodo, non autem de fide gestum esse scripserit Gregorius. Nam non potuerunt salva fide defendi illa tria capitula. [Pelagius 2. ad Eliam, capp. 15. 16. 17. 20. 22.]

Observ. 2. Vigilius Papa Romanus quintæ synodi decreto de tribus capitulis resistens, restitit justitiæ & veritati; quia synodus justè & secundùm veritatem decrevit, [hoc clamant omnia memorata testimonia]

Observ. 3. Vide cap. 28. §. 1. 10. 11. Vigilius Papa Romanus restitit quintæ synodo per ignorantiam veritatis & imperitiam fidei. [ex Pelagii 2. epist. ad Eliam capp. 7. & 8. cum verbis Bedæ lib. de temporibus.]

Obser. 4. Schismatis illius, quod inter Vigilium Papam Romanum & quintam synodum exstitit, culpa penes Vigilium erat, adeoque non erat synodus schismatica, sed Vigilius, quamdiu synodo restitit, fuit schismaticus: suam divisionem catholicā credens esse Ecclesiam. [hæc observatio consequitur ex eis quæ scripserunt Pelagius 1. epist. 4. & Pelagius 2. ad Eliam cap. 7. & 8. & 22.

Obser. 5. Vigilius Papa Romanus decreto quinti Concilii de tribus capitulis resistens; zelum quidem Dei habebat, at non sine culpa, quia non secundum scientiam: Qualis erat zelus Iudæorum resistentium Euangelio. [Pelag. 1. epist. 14. & Pelag. 2. ad Eliam capp. 7. & 8. & 22.]

Obser. 6. Vigilius Papa Romanus scissuram faciens in sancta Ecclesia, jure coercitus est per publicam potestatem, & quæcunque propter rejectionem quintæ synodi passus est, ea sunt illi juste inflicta, neque per ea potuit de communione passionum Christi gloriari. Nam nulli fas est retributionem præmiorum exspectare pro culpa: Neque martyrem facit pœna, sed causa. [Pelag. primus, epist. 3. & 4 & Pelag. 2. ad Eliam, cap. 7. & Gregor. lib. 2. epistolarum ex registro, cap. 36.]

Obser. 7. Ecclesia Catholica. vide lib. 5. cap. 2. §. 18. Tempus erat (Vigilio propter contumacem quintæ synodi rejectionem exulante) quando pars consentiens Romano Episcopo, eique se in ea controversia adjungens aut adhærescens, erat schismatica; pars autem a Papa Romano dissentiens, erat Ecclesia Catholica. [patet ex præmissis.]

Obser. 8. Subjectio & obsequium erga seculares Principes de jure divino etiam Episcopis incumbit, ne ipso quidem excepto Papa Romano, qua tali. addo autem, qua tali, quia quod jam nulli debeat seculari Principi subjectionem Episcopus Romanus, hoc non habet per se, qua Episcopus Romanus, sed per accidens, qua supremus jam urbis Romæ & circumjacentis ditionis Dominus temporalis. Quando autem supremum temporale dominium urbis Romæ erat penes Imperatores Romanos, aut penes reges Gothicos, debebant illis Imperatoribus & regibus subjectionem & obsequium ipsi Episcopi Romani. [Pelag. 1. epist. 10.] Si dicas Pelagium non fuisse Childeberti regis subditum. Respondeo, sententiam esse generalem, qua Pelagius sui ordinis homines, id est, Episcopos, [se ipso incluso] agnoscit subditos esse regum & Principum. Nempe unumquemque Episcopum sui Principis subditum. Erat autem Pelagius illo tempore subditus Iustiniani Imperatoris, sicuti Episcopi Galliæ erant subditi regis Childeberti.

Illa solum divinitus & plenè de fide Catholica existimari debent esse definita ab Ecclesia, quæ manifestum est per omnia Propheticis & Euangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonare. Quibus auctoritatibus, quicquid non consonat, jure rejicitur. [Pelag, 2. epist. ad Eliam, cap. 6.] vide Encyclicam Leonis epistolam ad Flavianum, paulo post initium. *Observ. 9.*

Pelagius primus & Gregorius primus Pontifices Romani profitentur, se Conciliorum decreta suscipere, & venerari, eis reverentiam exhibere, omnimoda devotione ea custodire, tota devotione complecti: ut hac sua confessione se non extra ædificium Ecclesiæ jacere demonstrent. [Pelag. primus epist 14. Gregor. lib. 1. epist. 24.] quæ longissimè distant à fastuosissimis citeriorum quorundam ampullis, & vanitatis exundantiis. Et huic Pelagii atque Gregorii modestiæ consonat illud dictum Leonis Papæ Romani, hujus nominis tertii, qui in collatione cum Bernario Episcopo Wormatiensi ejusque sociis, de symbolo fidei habita Romæ anno Dom. 809. loquens de Patribus primorum œcumenicorum Conciliorum, nam ut ego (inquit) me illis non dico præferam, sed etiam illud absit mihi, ut coæquare præsumam. hæc Leo. exstat autem illa collatio apud Binium, part. 1. Tom. 3. Conciliorum, in Concilio Aquisgranensi, edit. Colon. seu Tom. 6. edit. Paris. pag. 210. & 211. *Obser. 10.*

Ignotum erat priscis Episcopis, tum Orientalibus tum Occidentalibus, nuperum hoc Pontificiorū commentum de infallibilitate Episcopi Romani: neque ipsis Episcopis Romanis in mentem venit. Nam renitente & contradicente & fieri non debere clamante Episcopo Romano, Orientales tria capitula damnaverunt. Occidentalium autē magna pars, se a Pelagii primi ejusque successorum Pontificum Romanorum communione segregarunt, eo quod Romanos Pontifices haberent de fide suspectos. ut patet ex utriusque Pelagii, & Gregorii testimoniis suprà allatis. Neque unquam memorati Pontifices Romani eo argumento usi esse reperiuntur, ut ideo dicerent injustam esse adversariorum suspicionem, quia habeat sedes Romana judicii infallibilitatem: sed longe alia via eam suspicionem revellere conantur; nempe per manifestationem æquitatis & necessitatis decretorum quinti Concilii, & per apertam fidei suæ confessionem & professionem. *Obser. 11.*

Præceptum illud Petri Apostoli [1. Petr. 3. 15.] ut Christiani semper parati sint ad respondendum *Obser. 12. 1. Petr. 3, 15.*

dendum de spe quæ in ipsis est omni poscenti eos rationem; ipsos obligat Pontifices Romanos: ut pro auferendo suspicionis scandalo, per evidentem fidei suæ declarationem, in nullo se à sacra Apostolorum doctrina, in nullo à synodicis decretis sacræ Apostolorum doctrinæ consonis, deviasse ostendant. [Pelag. 1. epist. 13. & epist. 14. & epist. 16.] Atque si quenquam vel pusillum scandalizent non dando satisfactionem de fide & spe quæ in ipsis est, hoc non sine magna faciunt comparatione supplicii. [Pelag. 1. epist. 16.] Ineptè igitur hoc seculo Pontifices Romani, de infallibilitate gloriantes, rationem fidei & spei quæ in eis est, Christianis poscentibus exprimere refugiunt: sed, è contrario, Christianos rationem fidei & spei quæ in eo est poscentes Papa Romanus, in templo Dei tanquam Deus sedens, superciliosè & impiè contemnit, ac fastuosè rejicit, in commentitiæ infallibilitatis latibulum impudentissimè se abdens.

2. Thess. 2. 4.

CAPUT TRIGESIMUM.

De Pelagii secundi Pontificis Romani ordinatione absque jussione Imperatoris, cum annotatione Onuphrii. Item de obitu Pelagii ejusque successore Gregorio, & Gregorii amico Leandro Episcopo Hispal. & de conversione Gothorum in Hispania. & de conversione Anglorum. & de veteri Ecclesia Scoticana, & de veterum Britannorum conversione ad Christianismum.

ANastasius bibliothecarius in libro Pontificali, in vita Pelagii Papæ Romani, hujus nominis secundi; Hic (inquit) ordinatur absque jussione Principis, eo quod Longobardi obsiderent civitatem Romanam, & multa vastatio ab eis in Italia fieret. Idem scribunt, in suis Chronicis, Marianus Scotus, & Martinus Polonus. Item Antoninus Florentinus, Historiarū parte secunda, titulo duodecimo capitulo secundo; Defuncto (inquit) Benedicto, Pontificatum Romanum Pelagius suscepit regendum 61. natione Romanus. Sedit autem annis 10. mensibus 2. diebus 10. hic inconsulto Imperatore Papa consecratur, quia jam Longobardi urbem obsederant, ut securè egredi non valerent. Sic etiam Platina, in vitâ Pelagii Papæ secundi; Hæc autem (inquit) una fuit caussa, quare Pelagius injussu Principis tum Pontifex creatus sit, cum extra obsessam ab hoste urbem mitti quispiam non posset. Nil enim à clero in eligendo Pontifice actum erat, nisi ejus electionem Imperator approbasset. Missus itaque Constantinopolin ad placandum Imperatorem Gregorius diaconus, vir optimus atque doctissimus. Hæc Platina. Gregorium autem intelligit illum qui Pelagio postea in Pontificatu successit hujus nominis primus, qui etiam magni cognomentum meruit. Hic Gregorius dum Constantinopoli esset, Leandrum Hispalensem Episcopum, ibi tunc degentem, amicum habuit charissimum, ejusque hortatu libros moralium in Job composuit, ut scribit Sigebertus Gemblacensis, in sua Chronographia. Idq; ipsa Gregorii scripta ostendunt, ut mox indicabimus,

Gregorius Magnus.

Leander.

2. Onuphrius Panvinius, ad illa Platinæ verba de Pelagii secundi creatione, hanc ponit annotationem, inquiens; In eo quod Platina scribit, Pelagium Pontificem injussu Principis creatum, nihilque tum à clero in eligendo Pontifice actum esse, nisi ejus electionem Imperator approbasset, non ita curatè rem hanc attigisse visus est, quæ sic habet: Gothis Italiâ omni per Narsem Patricium pulsis, eaque cum urbe Roma Orientalis Imperii parte facta; sub Justiniano Imperatore, ex auctoritate Papæ Vigilii, novus quidam in comitiis Pontificiis mos inolevit. Is fuit, ut mortuo Papa, nova quidem electio more majorum statim à clero S. P. Q. R. fieret, verum electus Romanus Pontifex non ante consecrari atque ab Episcopis ordinari posset, quam ejus electio ab Imperatore Constantinopolitano confirmata esset, ipseque literis suis patentibus licentiam electo Pontifici concederet, ut ordinari & consecrari posset; atque ita jurisdictionem Pontificatus tum obtineret. Pro qua licentia consequenda electo necesse erat certam pecuniæ quantitatem Imperatori transmittere. Qua venia obtentâ, ipse postea consecrabatur, & Romanum administrabat Pontificatum. Antea enim idem dies comitiorum, & consecrationis Pontificis renunciati erant. Hoc autem ideo Justinianum Imperatorem, vel ex ejus auctoritate Vigilium Papam instituisse credendum est, ut Imperator certus esset de conditionibus novi Pontificis, cujus tum maxima esse auctoritas cœperat, Imperatoribus præsertim Italiâ absentibus, ne aliquo Pontifice factioso, vel Imperatoris hoste ordinato, Urbs & Italia eo auctore ab Orientali Imperio deficeret, seque finitimis barbaris traderet, quod Silverium Papam aliquando quæsisse sibi persuadebat. Qua ratione fiebat, ut in novis comitiis eum potissimum Romanum Pontificem crearent, quem Imperatori, à quo confirmandus erat, amicum esse scirent, & de quo ille confideret, nihil in Italia contra Imperium moliturum, barbaris præsertim Longobardis, eam paulo post vexantibus. Perduravit hæc consuetudo usque ad Benedictum secundum, cujus sanctitate permotus Constantinus Imperator, Heraclii pronepos, edicto suo jussit, ut deinceps quem clerus S P. Q. R. Pontificem summum delegissent, is nulla amplius Imperatoris confirmatione exspectatâ, more vetustissimo, statim ab Episcopis ordinaretur. Rursus Hadrianus primus hoc jus, & paulo amplius Carolo magno Francorum Regi, & ejus successoribus Regibus Francorum, primum, deinde Imperatoribus Romanorum concessit: quod successoribus ejus ab Hadriano tertio ereptum, Othoni primo Germanorum Regi, & Romano Imperatori restituit Leo octavus. Id postremo Gregorius septimus, Henrico quarto ademptum, Cardinalibus & clero S. P. Q. R. primum, deinde alii Pontifices, qui sequuti sunt, Cardinalibus tantum permisere, quod ad nostra usque secula perdurat. Ex epistola S. Gregorii 4. libri primi, Anastasio bibliothecario in vitis Pelagii 2. Vitaliani, Agathonis, & Benedicti 2. Romanorum Pontificum. Item post Carolum magnum Gregorii 4. Sergii 2. Leonis 4. Benedicti 3. & Nicolai.

Pontificis Rom. electio, & electi confirmatio Imperialis antecedebant consecrationem.

Mutationes variæ.

lai Abbate Urspergense, ex Ademaro monacho S. Germani in eorundem Pontificum enarrationibus, Registro Gregorii Papæ 7. Sigeberto in Chronico, Guilhelmo Tyrio, lib. 1. c. 13. de bello sacro, Gratiano in decretis dist. 63. Concilii Lateranensis sub Alexandro 3. Papa celebrati actis, & aliis vetustis S. R. E. monumentis. Hæc Onuphrius. Vide etiam Polydor. Vergil. lib. 4. de inventoribus rerum cap. 10.

3. De obitu Pelagii secundi Episcopi Romani, scribentes Gregorius Turonensis lib. 10. hist. Francorum, cap. 1. & Marianus Scotus, & Sigebertus Gemblacensis, in suis Chronicis, referunt ingentem exstitisse aquarum inundationem, & serpentibus in mare delatis atque in littus rejectis, aerem putrefactum esse, & sequutam esse pestem inguinariam, qua multi mortales immedicabiliter correpti interierunt, & Pelagium Papam scribunt primum omnium hac clade percussum obiisse. Unde etiam Blondus Flavius, historiarum decadis primæ libro octavo, & Platina, in vita hujus Pelagii, scribunt, eum pestilentia mortuum esse. Et Sabellicus, Ennead. 8. lib. 5. postquam diram illam aquarum alluvionem commemoravit, inde accidisse refert ut sata, cœno obruta, germinare nequiverint, nec arva amplius tractari potuerint, aquis & limo omnia obtinentibus, & ingenti fame pressam esse Italiam, & ortam esse simul pestilentiam, quæ multo maximam mortalium partem absumpsit, & Pelagium Pontificem eâ lue consumptum esse. Pestem autem illam inguinariam Suffridus presbyter Misnensis, lib. 1. suæ epitomes, scribit fuisse apostema sive inflaturam in inguine, tam sævam, ut homines in via, in mensa, in ludis, in colloquiis subitò morerentur. Itaque sæpe evenisse, ut, cum quis sternutaret, cum ipsa sternutatione spiritum exhalaret. ac propterea, cum aliquem sternutantem quis audiret, statim accurrisse, &, *Deus te adjuvet*, acclamasse. & inde servatam esse apud posteros istam consuetudinem, ut sternutantem quis audiens dicat ei, *Deus te adjuvet*. Hæc autem de Pelagii obitu, ex historicorum monumentis depromta, hunc in finem commemoranda duxi, ut hujusmodi exemplis moniti, cogitemus etiam pios quandoque acerbis exerceri cruciatibus, & horrendis mortium generibus finire hanc vitam; neque sinistrum feramus judicium ex calamitatibus hominum, aut subita vel ærumnosa morte. *VVilelmus* Tyri Episcopus, in sua historia de bello sacro, & regno Hierosolymitano, lib. 14. cap. 1. scribens de *Fulcone* Hierosolymorum rege, ait eum fuisse, instar Davidis, juxta cor Domini, fidelem, mansuetum, & affabilem, benignum & misericordem, in operibus pietatis & eleemosynarum largitione liberalem admodum. Ejusdemque regis postea obitum commemorans, ejusdem historiæ lib. 15. cap. 27. seu ult. Rex autem (inquit) arrepta lancea, ut leporem insectaretur, sinistro actus casu, equum ad illas cœpit urgere partes, & cursui vehementer instare. Tandem inconsultè festinans, equus in præceps agitur; corruensque in terram, regem dedit præcipitem: jacentique præ casus dolore attonito sella caput obtrivit, ita ut cerebrum tam per aures, quàm per nares etiam emitteretur. Inde cum lachrymis in Acconensem urbem [proximam] deportatus, triduo, sine sensu, tamen adhuc palpitans, protraxit vitam: quartâ demum die, idibus videlicet Novembris, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo secundo, regni verò ejus anno undecimo, deficiens, in senectute bona ultimum clausit diem. Inde Hierosolymam cum debita delatus honorificentia, inter alios felicis memoriæ reges, ejus prædecessores, per manum Wilelmi Hierosolymorum Patriarchæ, regia magnificentia sepultus est. Hæc Wilelmus Tyrius. Inopinatum & multis Christianis luctuosum obitum *Friderici* primi, Imperatoris, cognomento *Ænobarbi*, refert illorum temporum scriptor *Iacobus de Vitriaco*, Episcopus Acconensis, & postea Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, in sua historia Hierosolymitana, lib. 1. cap. 99. Dum hæc (inquit) in exercitu ab his qui præcesserant, variè agerentur, Imperator Romanorum *Fredericus*, cum virtute magna & innumerâ pugnatorum multitudine per terram profecturus, iter arripuit. Egressus autem de ultimis finibus Alemanniæ, transiensque Hungariam, Macedoniam, & Græciam, per terras Saracenorum in manu potenti & brachio extento, subjugatis sibi Iconio, Philomena, & aliis pluribus civitatibus, usque ad Armeniam pervenit: ubi dum æstu maximo balneandi gratia in fluvium, quem *Ferreum* appellant incolæ, descendisset, casu flebili submersus & suffocatus in aquis, peccatis exigentibus, interiit, in totius Christianitatis detrimentum. Adeò enim adventum ejus *Saladinus* [Saracenorum in Ægypto & Syria Sultanus] metuebat, quòd muros Laodiciæ & Gabeli, Tortosæ, & Biblii, Berithi, & Sidonis, eo quòd per partes illas Imperatorem transiturum putabat, dirui præcepit, solis munitionibus, oppidis videlicet & turribus, reservatis. Hæc Jacobus de Vitriaco. Evenisse istum Friderici exitum die Apostoli Barnabæ, anno Dom. 1190. scribit Suffridus presbyter Misnensis, in sua Epitome, lib. 1. at Paulus Langius in suo Chronico Citizensi refert ad annum Domini 1189. Exstat etiam in Appendice ad Ottonem & Radevicum Frisingenses epistola de illa Frederici expeditione ejusdemque morte, cujus scriptor se Imperatori in illo itinere adfuisse & sibi visa scribere profitetur. Is ait: Facto autem ibi prandio, post infinitos & intolerabiles labores, quos per mensem jam erat passus, & vellet balneari in eadem rapidissima aqua, & ita se refrigerare vellet natando, Dei judicio, casu lachrymabili & inopinato submersus est. Cujus reliquias debitâ veneratione nobiscum portamus. Hæc ille. Imperatorem autem illum Fridericum Radevicus Frisingensis Canonicus, in sua Appendice ad Ottonem Frisingensem Episcopum, de rebus gestis ejusdem Friderici primi Imperatoris, lib. 1. cap. 43. scribit fuisse mansuetum ac pium Principem. & lib. 2. cap. 76. ait eum maximam providentiæ partem obsequio pietatis impendisse. Et Officiis divinis tantam præbuisse venerationem, ut omnem horam, qua coram ipso Deo psallebatur, competenti veneraretur silentio, nec ullus interim eum auderet de quolibet sollicitare negotio. Quid referam pientissimi regis Josiæ lachrymabilem in prælio cædem? quem tamen in pace obiisse, non obstante tristi illo casu, testatur divina Scriptura. Quid Jobi liberos in convivio subita domus ruina oppressos, commemorem? quid aliorum quorundam piorum subitaneos vel cruciabiles exitus? Pulchrè autor libri Sapientiæ, δίκαιος δὲ ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται. Iustus autem, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Sap. 4, 7.

Pelagius 2. Papa Rom. correptus peste inguinaria, obiit anno Dom. 590.

Pestis inguinaria.

Sternutatio lethalis.

Vide 1. Pet. 4. 17.

Meditatio de repentina vel ærumnosa morte.

Fulconis regis obitus.

Friderici 1. Imperatoris obitus.

Vide lib. 4. cap. 20. 7. 9.

2. Chron. 35. 23 25, 25. & cap. 34. vers. 28.

Iob. 1. 11. 19.

Sap. 4. 7.

Vide lib. 4. cap. 21. §. 8.

In quem locum Holcot, (referente Cavello) commemorat, de quodam viro sancto & docto, qui inter libros, in suo museo obiit repente, quod cum de hoc nonnulli scandalizarentur, repertus est, Deo sic disponente, digito denotans in libro cui studebat, versum istum, *Iustus quacunque morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Ita enim versum reperit Hugo Cavellus, in sua Apologia pro Joanne Duns Scoto doctore subtili, contra Bzovium, cap. 10. ubi multa alia exempla accumulat. Bene *Augustinus*; Mala mors putanda non est, quam bona vita praecesserit. Neque enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum est eis, qui necessario morituri sunt, quid accidat ut moriuntur, sed moriendo quo ire cogantur. Cum igitur Christiani noverint longe meliorem fuisse religiosi pauperis mortem inter lingentium canum linguas, quam impii divitis in purpura & bysso, horrenda illa genera mortium quid mortuis obfuerunt qui bene vixerunt. Haec Augustinus, lib. 1. de civitate Dei, cap. 11. vide etiam de hoc argumento insignem ejusdem Augustini dissertationem, in Psal. 33. prope finem: in illud, mors peccatorum pessima.

Vide infra, lib. 4. cap. 21. §. 8.

Vide Luc. 13, 2. 3. 4. 5.

Apocrisarius.

4. *Gregorius*, adhuc diaconus, cum Constantinopoli esset Pelagii secundi Papae Romani ἀποκρισιάριος, Latini apocrisarium vocant, & responsalem), pro negotiis Romanae Ecclesiae ibi commorans, & ejusdem Ecclesiae ibi responsa faciens, invenit in eadem urbe Leandrum Episcopum Hispalensem, quem illuc injuncta pro causis fidei Herminigildi regis Wisigothorum (Hispaniam tunc obtinentium) legatio perduxerat: & cum illo sanctam amicitiam & familiaritatem contraxit, & quoad vixerunt, constanter eorum amicitia perduravit. Cum autem Constantinopoli degerent, composuit Gregorius ingens illud atque egregium opus morale in librum Job, impulsu Leandri; & postea Romam reversus, jamque Episcopus Romanae Ecclesiae constitutus, illud ipsum opus librariis conscribendum tradidit, & conscriptum ad eundem Leandrum transmisit, collocata ante opus ipsum epistola ad Leandrum, qua ista narrantur: etsi scriptio per librarios Romae facta, non ibi commemoratur, sed in opere epistolarum ex registro, lib. 1. epist. 41. ubi etiam Leandrum alloquens, ait se hoc ipsum opus morale in Job scripsisse ad Leandrum, ut ei (inquit) quem prae caeteris diligo, in meo judicer labore desudasse. In illa autem praeliminari ad Leandrum epistola, quae operis moralis praefationem antegreditur, cum multa alia inveniuntur pie & sapienter dicta, tum etiam celebris illa de sacrae Scripturae laudibus, sententia; *Divinus etenim sermo sicut mysteriis prudentes exercet; sic plerunque superficie simplices refovet. Habet in publico unde parvulos nutriat: servat in secreto, unde mentes sublimium in admiratione suspendat. Quasi quidam quippe est fluvius (ut ita dixerim) planus & altus: in quo & agnus ambulet, & elephas natet.* Haec Gregor. epist. ad Leand. cap. 4. Extat etiam alia ejusdem Gregorii Papae ad eundem Leandrum Hispaniarum Episcopum epistola, quae incipit; Sanctitatis tuae suscepi epistolam, solius charitatis calamo scriptam. lib. 7. epist. 125.

Gregorii & Leandri amicitia.

Gregorii expositio moralis in Iob.

Celebris sententia Gregorii, de laudibus sacrae Scripturae.

Lewigildus Rex.

5. Leandro Hispalensem regente Ecclesiam, LeWigildus Wisigothorum Rex in Hispania regnabat, qui etiam Suevos ibi degentes sibi subjecit. Erat autem Levvigildus Rex professione Arianus, cum suis Wisigothis. Filii Leuuigildi Regis erant Herminigildus & Reccaredus (quem nonnulli Richardum vocant.) Herminigildo Childebertus Francorum Rex Ingundem sororem suam (Sigeberti Regis filiam) in uxorem tradidit, orthodoxam & piam feminam: cujus adhortatione & Leandri Hispalensis Episcopi praedicatione, Herminigildus ad fidem catholicam conversus est. Quod ubi ejus Pater Levvigildus intellexit, vehementi in filium ira accensus est, eumque tum pollicitationibus tum minis ad haeresin Arianam reducere conatus est. Sed in sententia permansit Rex Herminigildus, qui etiam Leandrum misit Constantinopolin ad implorandum Imperatoris auxilium. LeWigildus autem filium Herminigildum, regno quod ei concesserat privavit, rebusque exspoliavit omnibus. Cumque nec sic virtutem mentis ejus exsuperaret, arctae illum mancipavit custodiae, & ferro collum ejus manusque ligavit. At fortior in certaminibus effectus Rex juvenis Herminigildus, terrena omnia despiciens, cogitabat Coelestia. Adveniente autem Paschali festivitate, cum ex manu Ariani Episcopi, a Levvigildo missi communionem Herminigildus accipere constanter recusaret, occisus est nocte intempesta in carcere, jussu LeWigildi, apparitore securim cerebro Herminigildi infigente. Atque ita Rex martyr ad coeleste regnum translatus est. Refert Gregorius LeVvigildum poenitentia ductum, cum moreretur commendasse Leandro alterum filium suum Reccaredum. Reccaredus autem, defuncto Patre regnum adeptus, & a Leandro institutus, heresi Ariana relicta, fidem Catholicam amplexus est, & cum Rege Reccaredo etiam Episcopi & clerici & proceres & tota gens Wisigothorum in Hispania. Haec commemorantur a Gregorio Papa Rom. lib. 3. dialog. cap. 31. & epist. ad Leandrum, ante opus morale. & a Gregorio Turonensi, lib. 5. hist. Franc. cap. 38. & lib. 9. capitib. 15. & 16. & ab Isidoro Hispalensi, & Adone Viennensi & Rheginone abbate Prumiensi, & Mariano Scoto, & Sigeberto Gemblacensi, in ipsorum Chronicis. Et ab Antonino Florentino, in secunda parte historiarum tit. 12. cap. 2. Conversio autem & Catholica confessio Reccaredi regis & Episcoporum & presbyterorum & diaconorum, & Procerum, & omnium seniorum totius gentis Gothicae in Hispania inveniuntur in actis Concilii Toletani tertii, jussu ejusdem Reccaredi regis celebrati, anno Dom. 589. qui fuit quartus annus regni Reccaredi. Et homilia Leandri ea de re gratulatoria, post Concilium & confirmationem canonum in eodem Concilio conditorum, edita est. In qua, inter alia, observat; Ecclesiam Catholica dum premitur, erudiri; & dum insectationem patitur, dilatari: & dispendiis suis proficere, suoque damno subcrescere: & virtute sponsi ejus, depraedatores Ecclesiae fieri predam & ad eam reduci, & qui hostes erant, eidem possidendos acquiri. De eadem Reccaredi conversione gaudium suum testatur Gregorius Papa Romanus, lib. 1. epistolarum ex registro, epist. 41. ad Leandrum, ubi ait; explere autem loquendo nullatenus valeo gaudiu meum quod communem filium Recharedum gloriosissimum Regem ad catholicam fidem integerrima agnovi devotione conversum. Hujus dum mihi per scripta vestra mores exprimitis, amare me etiam quem nescio fecistis. Sed quia antiqui hostis insidias

Ingunde pia regina.

Herminigildus rex & martyr.

Reccaredus Rex, cum sua gente Wisigothorum in Hispania fidem catholicam amplectitur.

Insignis sententia Leandri, de Ecclesia cum angustiis conflictante.

Bellum durius contra victores. insidias scitis, quoniam bellum durius contra victores proponit, nunc contra eundẽ solertius sanctitas vestra evigilet, ut bene cœpta perficiat, nec se de perfectis bonis operibus extollat: ut fidem cognitam vitæ quoque meritis teneat, & quia æterni regni civis sit, operibus ostendat: quatenus post multa annorum curricula, de regno ad regnum transeat. Hæc Gregorius.

Conversio Anglorum. 6. In hujus Gregorii primi Papæ Romani vita Anastasius ait; Eodem tempore beatissimus Gregorius misit servos Dei Mellitum, Augustinum, & Ioannem, & alios plures cum eis monachos timentes Deum, in prædicationem ad gentem Anglorum, ut eos converterent ad Dominum Iesum Christum. Hæc ille. *Malitia Britannorum.* Inter alia innumerabilia Britannorum scelera, quę historicus eorum Gildas flebili sermone describit: & hoc addebat, ut nunquam genti Saxonum sive Anglorũ, secum Britanniam incolenti, verbum fidei prędicandum committerent. sed non tamen (inquit Beda hæc referens) divina pietas plebem suam quam præscivit deseruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis, per quos crederet, destinavit. Hæc Beda, libro 1. historię Ecclesiast. gentis Anglorum, cap. 22. Historiã autem conversionis Anglorũ à Paganismo ad Christianismum, (adventus Anglorum in Britanniam anno circiter centesimo quinquagesimo) ministerio Augustini illius (qui primus deinde Cantuariorum Ecclesię apud Anglos Episcopus constitutus est), & Melliti (qui factus postea est Episcopus Londinensis) & aliorum sanctorum virorum, per Dei gratiam, tempore Gregorii primi Papæ Romani, factæ, prolixius descriptam memoriæ prodidit Beda, lib 1. hist. Eccles. gentis Anglorum, cap. 23. & sequentibus capitibus.

De veteri Ecclesia Scoticana. 7. Narrat etiam eodem opere, lib. 3. cap. 3. & 4. & 5. Scotos, ex monasterio Hy insulæ in Angliam missos, Euangelium Anglis magno cum fructu prædicasse. Monasterii autem illius primum fundatorem scribit fuisse sanctum Columbanum, sive Columbam, ex Hibernia profectum, anno *S. Columba.* Dom. 565. lib. 3. cap. 4. & lib. 5. cap. 10. ubi etiam monet, eundem Columbam à nonnullis, composito à cella & Columba nomine, Columcelli vocari. Atq; hinc proculdubio natum est hodier- *Ycolmkill.* num Insulæ illius nomen Ycolmkill. Hujus Insulę monasterium (teste Beda lib. 3. cap. 3.) in cunctis penè septentrionalium Scotorum & omnium Pictorum monasteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendisq; eorum populis preerat. Et cap. 4. tertii libri ejusdem historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, de eodem scribens monasterio, ait; Habere autem solet ipsa insula rectorem semper Abbatem presbyterum, cujus juri & omnis provincia & ipsi etiam Episcopi ordine inusitato debeant subesse, juxta exemplum primi doctoris illius, qui non Episcopus, sed presbyter exstitit & monachus. De cujus vita & verbis nonnulla à discipulis ejus feruntur scripta haberi. Verùm qualiscunque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quod reliquit successores magna conti- *Antiqua Scotorum religio.* nentiã ac divino amore regularique institutione insignes. In tempore quidem summæ festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longè ultra orbẽ positis, nemo synodalia Paschalis observantię decreta porrexerat, tantum ea quæ in Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis literis discere poterant, pietatis & castitatis opera diligenter observantes. Permansit autem hujusmodi observantia Paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum Dominicę incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos centum quinquaginta. Hæc ibi. ubi anni centum quinquaginta intelligendi sunt à condito illo per sanctum Columbam monasterio in Hy Insula.

8. Scribit idem Beda, lib. 2. ejusdem operis, cap. 19 solerter, erudite, atque amanter per literas ea de re admonitos fuisse Scotos illos, ab Honorio Papa Romano, & à Ioanne, qui successori ejusdem Honorii Severino successit, cum adhuc esset electus in Pontificem. Cujus epistolæ principium hoc fuisse ait ibi Beda; Dilectissimis & sanctissimis Thomiano, Columbano, Chromano, Dimano, & Bathano Episcopis, Chromano, Hermannoque, Laustrano, Stellano, & Segiano presbyteris, Sarano cæterisque doctoribus seu Abbatibus Scotis, Hilarius archiepresbyter & servans locum sanctæ sedis Apostolicæ, Ioannes diaconus & in Dei nomine electus, item Ioannes Primicerius, & servans locum sanctæ sedis Apostolicæ, & Ioannes servus Dei consiliarius ejusdem Apostolicę sedis. Scripta quæ perlatores ad sanctæ memoriæ Severinum Papam adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca responsa, &c. Hanc epistolam scriptam esse anno Dom. 639. indicat Baronius in Annalibus. Postea etiam frequentem & magnam de observatione Paschatis & tonsura & aliis rebus Ecclesiasticis quæstionem in Nothumbria factam esse per quosdam de Cantia vel de Gallis advenientes, resistentibus & in sententia permanentibus Finano & Colmano Episcopis Scotis, cum aliis Scotis, commemorat idem Beda, lib. 3. ejusdem historiæ, cap. 25. & cap. 26. & utriusque partis argumenta ibi recenset. ubi etiam Finanum & Colmanum eorumque socios Scotos mirificè laudat, & eorum fidem, ac pietatem, & charitatem, & continentiam magnis extollit præconiis. fuerant autem Finanus, ac deinde Colmanus, in Nordan Humbrorum Anglorum regione Episcopi, post Aidanum Episcopum etiam Scotum, missi à Scotis ex sancti Columbæ monasterio quod in Hy Insula erat.

9. Habita synodo, post Finani obitum, ipso etiam Nordanhumbrorum Rege Oswi præsente, Colmanus Episcopus dicere jussus qui esset ritus, & unde originem ducens ille quem ipse sequeretur; *Disputatio de observatione Paschatis.* Pascha, inquit, quod agere soleo, à majoribus meis accepi, qui me huc Episcopum miserunt, quod omnes Patres nostri, viri Deo dilecti, eodem modo celebrasse noscuntur. Quod ne cui contemnendum & reprobandum esse videatur, ipsum est quod beatus Euangelista Ioannes, discipulus specialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat Ecclesiis, prædicasse legitur. Tunc ex adverso Wilfrid presbyter, Agilberti Occidentalium Saxonum Episcopi, ibidem præsentis, discipulus, jubente Rege, Agilberti hortatu, ut diceret, ita exorsus est; Pascha quod facimus, inquit, vidimus Romæ, ubi beati Apostoli Petrus & Paulus vixere, docuere, passi sunt, & sepulti, ab omnibus celebrari. Hoc in Italia, hoc in Gallia, quas discendi vel orandi studio pertransivimus, ab omnibus agi conspeximus. Hoc per Africam, Asiam, & Ægyptum, Græciam, & omnem orbem quacunque Christi Ecclesia diffusa est, per diversas nationes & linguas, uno ac non diverso temporis ordine geri comperimus: præter hos tantum & obstinationis eorum complices, Pictos dico, & Britones. —— Et hoc esse verum Pascha, hoc solum fidelibus celebrandum, Nicæno Concilio non statutũ novi-

noviter, sed confirmatum est. Hæc & similia loquuto Wilfrido, Colmanus pro se adducit etiam Anatolium Episcopum Laodicenum, in Ecclesiastica Eusebii historia (lib. 7. cap. ult.) multum laudatum. Item sanctum Columbam ejusque successores, de quibus loquens, ait; Numquid reverendissimum Patrem nostrum Columbam & successores ejus viros Deo dilectos, qui eodem modo Pascha fecerunt, divinis paginis contraria sapuisse vel egisse credendum est? Cum plurimi fuerint in eis quorum sanctitati cœlesti signa, & virtutum quæ fecerunt miracula testimonium præbuerunt, quos ut ipse sanctos esse non dubitans, semper eorum vitam, mores, & disciplinam sequi non desisto. At Wilfridus Anatolium contendit aliter sensisse, Columbam autem ejusque successores excusat, quod simplicitate rustica sed intentione pia Deum dilexerint. Eorumque paucitati opponit universalem Ecclesiam, & sancto Columbæ Apostolum Petrum, cui datæ sunt claves regni Cœlorum. Quo audito, Rex conclusit se nolle contradicere Petro qui esset ostiarius, ne forte ipso adveniente ad fores regni Cœlorum, non sit qui reserat averso illo qui claves tenere probatur. Hæc à Beda referuntur, lib. 3. hist. Eccles. gent. Angl. cap. 25. Quæ fuerit autem observantia Paschalis apud priscos illos Scotos, commemorat Beda in fine quarti capitis libri tertii, ejusdem historiæ; Pascha (inquit) diem non semper in luna quartadecima cum Judæis, ut quidam rebantur, sed in die quidem Dominica, alia tamen quam decebat hebdomada celebrabant. Sciebant enim (ut Christiani) resurrectionem Dominicam, quæ prima sabbati facta est, prima sabbati semper esse celebrandam. Hæc ibi. Quam levi autem argumento motus sit Rex Oswi ad relinquendam Scotorum consuetudinem, jam ex Beda commemoravimus: ac si soli Petro datæ essent claves regni Cœlorum, easque adhuc ipse in sua persona gestaret, & pro suo arbitrio advenientibus defunctis aperiret vel negaret introitum in regnum Cœlorum.

10. Colmanus autem & qui cum eo erant Scoti, de sua sententia non decedebant, ut refert Beda cap. 26, ejusdem libri. ubi ait factam esse hanc quæstionem anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo quarto. Colmanum autem, cum videret spretam suam doctrinam, sectamque esse despectam, assumptis his qui eum sequi voluerunt, id est, (ut ibi exponit Beda) qui Pascha catholicum & tonsuram coronæ, de qua etiam quæstio non minima erat, recipere nolebant, in Scottiam regressum esse, tractaturum cum suis quid de his facere deberet. Quid autem à suis Consilii acceperit, facile est colligere ex eis quæ superius indicata sunt, in fine §. 7. ubi ex Beda ostendimus eos receptam suam consuetudinem tenuisse usque ad annum Dominicæ incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos centum quinquaginta à condito monasterio Hyensi.

11. Quod si altius rem repetas, & mentis aciem retro ad initia palam suscepti à majoribus nostris Christianismi flectas, nempe ad tempus illud, quo Donaldus, hujus nominis primus, Scotorum Rex vigesimus septimus, & regni proceres sacro baptismi lavacro initiati sunt, invenies longè amplius temporis spatium, quo ea apud Scotos doctrina obtinuit. Nam Donaldum Regem cum suis historici nostri scribunt Christianos ritus palàm recepisse anno Dominicæ incarnationis ducentesimo tertio. Qua de re Joannes Leslæus Episcopus Rossensis, lib. 3. de gestis Scotorum, in Donaldo primo, hos recitat antiquos versus:

Christi transactis tribus annis atque ducentis,
Scotia Catholicam cœpit inire fidem.

Confirmatur id ipsum testimonio etiam Tertulliani, qui illo tempore floruit. Britannorum (inquit inaccessa Romanis loca, Christo verò subdita. Hæc Tertullianus, lib. adversus Iudæos, cap. 7.

Veteres Ecclesiæ Scotica, Pictica & Britannica non agnoverunt infallibilitatem Ecclesiæ Romanæ.

12. Ex his quæ commemoravimus, liquere arbitror, primitivam Scoticanam Ecclesiam per totos quingentos & tredecim annos, fide catholicam, Christiana pietate florentissimam, & sanctissimorum virorum feracem, multisque laudibus abundantem, & Deo dilectam, & veteres etiam Britonum, Pictorumque Ecclesias, cum Scotis in religione Christiana consentientes, solas Propheticas Euangelicas, & Apostolicas literas agnovisse pro regula fidei vitæque Christianæ: ac in rituum observatione, & sacræ Scripturæ interpretatione, ignorasse & negasse, absque salutis jactura, auctoritatem & infallibilitatem Ecclesiæ Romanæ, neque ejus judicio acquievisse, neque ei subjectas fuisse. Est igitur temerarium atque irritum illud Bonifacii Papæ octavi effatum; Porrò (inquit) subesse Romano Pontifici omni humanæ creaturæ declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis. Hæc Bonifacius octavus, in Extravagantibus communibus, Titulo, de majoritate & obedientia, cap. 1.

Bonifacii Papæ 8. error ex cathedra.

De veterum Britannorum conversione ad fidem Christianam.

13. Ingressum Euangelii in hanc insulam Britanniam Gildas cognomento sapiens, lib. de excidio Britanniæ, ad Apostolica refert tempora. & Nicephorus Callisti, lib. 20. hist. Eccles. cap. 40. ait Apostolum Simonem Zeloten, attulisse doctrinam Euangelicam ad Occidentalem Oceanum, Insulasque Britannicas. Jacobus Pamelius, in librum Tertulliani adversus Iudæos, cap. 7. nota 43. refert ex Polydoro, fundamenta fidei Christianæ in Britannia jacta fuisse à beato Josepho ab Arimathia. Et Cardinalis Baronius, anno Dom. 35. narrat ex historia Anglica. M. S. quæ habetur in bibliotheca Vaticana, eundem Josephum ex Gallia in Britanniam navigasse, illicque post prædicatum Euangelium diem obiisse. Qua de re etiam scribens Joannes Leslæus, Episcopus Rossensis, in Parænesi, quam edidit cum sua historia de gestis Scotorum, ait vetustissimas Britannorum historias testari Josephum ab Arimathia ad fundamenta Euangelii ponenda venisse in Britanniam, & Glassimburiæ sedem fixisse, ibique tumulatum. At Beda lib. 1. cap. 4. conversionem Britannorum non altius repetit, quam ab anno Dominicæ incarnationis centesimo quinquagesimo sexto, quo anno Lucius Britannorum Rex cum suis fidem Christianam suscepit.

14. Quod autem diximus Ecclesiam Scoticanam usque ad annum Dominicæ incarnationis septingentesimum decimum sextum, ignorasse & negasse, absque salutis jactura, auctoritatem & infallibilitatem Ecclesiæ Romanæ; idemque cum Scotis sensisse atque egisse Pictos & veteres Britannos: nolim inde lectorem colligere, quod Ecclesiæ illę eo anno, aut paulo post illum annũ, Romanæ Ecclesiæ jugũ subierint. Non enim propter auctoritatem & infallibilitatem Ecclesię Romanæ, sed propter definitionem synodicã in primo Concilio œcumenico Nicææ factam, orbisq;

Consensus non impertat subjectionem.

 Chri-

Contra suprematum Ecclesiæ Romanæ.

Christiani consensum, receperunt canonicum ritum Paschalis observantiæ, qua in re quidem illis deinceps conveniebat cum Romana Ecclesia; at non inde sequitur eas fuisse subjectas Romanæ Ecclesiæ. Nam jam olim canonicum Pascha celebrabant Aurelius, & Augustinus, & alii Patres Africani, qui tamen recusantes subiici Romanæ Ecclesiæ, canonem condiderunt contra appellationes ad transmarina. Et Patriarchæ Constantinopolitani, quibus Synodus Chalcedonensis tribuit aqualia privilegia [τὰ ἴσα πρεσβεῖα] cum Pontificibus Romanis. Et canonico more Pascha celebrabat Joannes ille Patriarcha Constantinopolitanus, qui, frustra reclamante Gregorio Papa Romano, se constanter scripsit œcumenicum Patriarcham. Nec in observatione Paschali à decreto Nicæno recesserunt Patres illi qui, invito Vigilio Papa Romano, quintum Concilium œcumenicum celebrarunt, & tria capitula, Vigilio incassum repugnante, damnarunt, & contradicentibus anathema denunciarunt. Neque Sexta œcumenica synodus, quæ Honorium Papam Romanum, post mortem damnavit, propter hæresin Monotheliticam. Canonicam etiam Paschatis celebrationem retinuerunt Patres Quinisextæ Synodi, qui eandem Honorii damnationem laudarunt, & quædam alia Romanis haud jucunda decreverunt. In observatione Paschatis cum Romana Ecclesia conveniebat Ecclesiis Istriæ aliarumque regionum, quæ se ob quintam synodum longo tempore à Romanæ Ecclesiæ communione subduxerunt. Quid ego commemorem synodos illas postea celebratas, quas Romani septimam & octavam œcumenicas vocant, in quibus repetita est Honorii damnatio? quid depositionem aliorum Romanorum Pontificum, ut notoriorum hæreticorum, in posterioribus Conciliis, Sutrino, Pisano, Constantiensi, &c? Accedit doctrina Concilii Constantiensis, & Martini Papæ quinti, de ipsius Papæ subjectione Concilio generali. Verùm de istis quæstionibus, si Deus voluerit, alius nobis dabitur commodior disserendi locus.



INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER QUARTUS,

DE MUHAMMEDE, ejusque Impietate, & Sectatoribus, & de bello Sacro, & aliis quibusdam bellis.

Ex Muhammedis Alcorano, & ejusdem dialogo cum Abdia Judæo, & ex summula Petri Abbatis Cluniacensis, quam contra hæreses & sectam diabolicam fraudis Saracenorum præmisit Alcorano, auspiciis ipsius in Latinum verso. Et ex Johannis Damasceni lib. de hæresibus. Et Enthymii Zigabeni confutatione sectæ Ismaëlitarum, in dogmatica Panoplia, part. 2. tit. 24. & in bibliotheca Patrum, tom. 2. Græcol. Et ex Nicetæ libro, de ordine qui observabatur quando aliquis à Saracenismo veniebat ad Christianam fidem. in bibl. Patr. tom. 2. Græcol. & ex Theophanis Chronographia in bibl. Patr. ibidem & ex Georgii Cedreni compendio historiarum. & ex tomo tertio Annalium Johannis Zonaræ. Et ex disputatione Philosophi cujusdam Christiani adversus Philosophum Saracenum, apud Vincentium Bellovacensem, lib. 23. Speculi historialis. Et ex historia Wilhelmi Episcopi Tyri. Et ex Pauli Æmylii historia de gestis Francorum. Et ex Marci Antonii Coccii Sabellici Ennead. 8. lib. 6. Et ex Lodovici Vivis lib. 4. de veritate Christianæ fidei. Et ex Chronico Abrahami Zaccuthi, apud Jos. Scaligerum, & ex Johanne Leunclavio, & aliis, quorum nomina locis opportunis exhibebuntur.

CAPUT PRIMUM.

De occasione & tempore & loco, quibus ortus Muhammedes, & de origine Hagiræ, & festivitate diei Veneris.

Diffusa per Orientem impiarum de Christo hæresium colluvie, superius memoratâ, & jactis hæreseos Monothelitarum mox sequutæ fundamentis; Deus justo judicio flagellum furoris sui, in orbem prodire passus est, videlicet, impium *Muhammedem*; qui genere Arabs, de gente Ismaëlitica, Parentibus idololatris prognatus, ipse etiam idolorum cultor fuit; homo pauper & mercaturam exercens cum Camelis, in Ægypto & Palæstina. Astuto & ad quidlibet audendum præfidenti ingenio. Matrimonio autem opulentæ & potentis viduæ in Corazan provincia dives factus est. qui autem militabant sub Heraclio Imperatore populares ejus Arabes, cum ob non soluta stipendia discessionem ab Heraclio fecissent, homo ambitiosus *Muhammedes* inde Principatus affectandi occasionem nactus est, animos militum adversus Imperatorem acuens & in defectione confirmans. Tum creatus est à quadam militum parte dux *Muhammedes*. Sed cum animadverteret humilitatem generis sui, & vitæ prioris sordes (exercuerat enim latrocinium) existimationi ipsius non leviter officere apud nobiliores & potentiores, ipse ut ab illo se contemtu vindicaret, divinitatem suis artibus, sceleratissima audaciâ, prætendit; non jam se ducem tantum & Principem ferens militari favore electum, sed Prophetam & Nuncium Dei omnipotentis; ut obtentu divinitatis, omnes haberet dicto audientes.

2. Cum hæc sua venena Mechæ sive Meccæ (quod Arabiæ oppidum est) spargere non cessaret, magistratus illius oppidi eum ut hominem nefarium & seditiosum comprehendere, & meritis pœnis subjicere decreverunt; quo cognito

Muhammedes clam ex urbe aufugit, anno Dom. sexcentesimo vigesimo secundo, die decimo nono Julii, vespere illo quod inter quintam & sextam feriam intercedit, & se contulit in aliam Arabiæ civitatem, cujus nomen Jetrib sive Jesrab, (Euthymio Αἴθριβος Æthribus dicitur) in qua sedem Principatus sui collocavit, confluente ad illum undique delusa multitudine. Hinc civitati illi indita appellatio *Medina Alnabi*, id est, civitas Prophetæ, & per excellentiam simpliciter *Medina*, id est, civitas. Et à tempore illius fugæ ex civitate Mecca, computatur initium æræ Muhammedicæ, quam Hagiram sive Hegiram vocant, vocabulo Arabico quod fugam significat, à verbo Hagar, fugit: & in memoriam illius temporis, sacram suam solennitatem hebdomadariam celebrant Muhammedani feria sexta sive die Veneris. Hujus initium apud illos more Hebræorum censetur esse in illo vespere quo quinta feria desinit, & sexta incipit, Sole cadente.

Medina Alnabi.

Hagira.

Observatio diei Veneris.

3. Nec est prætereundum quod scribit Johannes Damascenus, lib. de hæresibus; Hagarenos ex Hagar Abrahæ Ancilla oriundos, multis ante exortum Muhammedem annis coluisse Luciferum stellam matutinam, nam & inde videtur sumta celebratio diei Veneris, adeo ut à Paganismo hanc cerimoniam mutuatus sit Muhammedes.

Cultus stellæ matutinæ.

4. Commemorat quoque Muhammedes, in dialogo cum Abdia Judæo, fabulam valde ridiculam, & Paganorum fabulis simillimam, de stellæ illius matutinæ origine. Sciendum est obiter, Muhammedem sectatoribus suis prohibuisse usum vini, ne illud bibant: quærit igitur ex illo Abdias Judæus, quis vini usus futurus sit in Paradiso, vel si vinum bibere in Paradiso licitum sit (sicut delirat Muhammedes) cur in hoc seculo perhibuit Mahumed vinum. Resp. Muhammed; Tam argutè (inquit) quæris ut una interrogatione geminam necessariò responsionem extorqueas, utrumque ergo exponam & illic esse licitum & hic illicitum. Erant enim Angeli duo, *Arot* & *Marot*, missi olim à Deo de Cœlis in terram, gubernando & instruendo generi humano tributi, his interdictis ne occiderent & injustè judicarent, nec vinum biberent. multo itaque tempore sic habiti, cum noti essent judices universo orbi, venit ad eos quædam mulier præ cunctis feminis omnimodo pulcherrima, caussam habens adversus maritum, quæ ut caussæ suę accommodaret; Judices quadam die invitavit eos ad prandium, sequuntur; illa satagens convivantibus, inter epulas pocula illa vini apponit, astat ministrans, offert crebro, instat ut sumant: quid plura, vicerunt blanditiæ mulieris, inebriati poculis in hospitam formosam incaluerunt, victi accubitum petunt, spondet conditione, dummodo alter verum doceat per quod ascendebat in Cœlum, alter per quod descendebant, placet conditio, cum id didicisset elevata est subito, & ascendit in Cœlos, & cum vidisset Deus, explorata caussa posuit eam Luciferum, ita pulcherrimam inter stellas ut fuerat inter mulieres. Illis in judicium vocatis, proposuit illis Deus ut eligerent inter pœnas seculi hujus & alterius, elegerunt hanc, & suspensi sunt per catenas ferreas, demissis capitibus, in puteo Bebill usque in diem judicii. quod, Abdia, nonne sufficiens videtur caussa, cur & illic licitum sit vinum bibere, & hic illicitum? ait Abdias, certe satis & merito. Hæc ille. ubi paucis verbis Muhammed multas, Ethnicas, magicas, aniles, & risu dignas, absurditates complectitur, partim à Paganorum fabuloso seculo, partim à Talmudistarum deliramentis, partim ab anicularum nugis, partim etiam ab ebriorum somniis petitas. Patefacit Cœlum mulieri seductrici & adulteræ, fingit metamorphosin impudicæ mulierculæ in stellam clarissimam, nempe Luciferum; & hoc quidem erat numen, seu loco numinis, quod adorabant Agareni.

Fabula de stellæ matutinæ origine.

Cur Muhammed suis sectatoribus interdixerit vini usu.

Angeli ebrii & salaces.

Censura præcedentium nugarum.

5. Muhammed autem quo facilius Agarenos suos ad suam pertraheret impietatem, quamvis prohibuerit adorationem ullius stellæ, & solum Deum jusserit adorare, hunc tamen honorem habet huic stellæ in Alcorano ut ibi introducat Deum jurantem per stellam vespertinam, quemadmodum & jurantem per ventos, per montem Sinai, per Angelos, per naves æquore currentes, &c. id quod ab Ethnicis desumsit, quorum dii describuntur jurantes per Stygiam paludem, Dii cujus jurare timent & fallere Numen. Et Ægyptii olim per canes & catos. Cum verus Deus non habens majorem per quem juraret, neque quidquam seipso majus aut sacratius, juraverit Abrahamo per seipsum, ut legimus in divinis literis. Diem etiam Veneris, quem Agareni Veneris cultores celebrabant, retinuit Muhammed pro hebdomadaria festivitate.

Formula jurandi, quam Deo tribuit Muhammed. *Vide infra cap. 5. §. 14.*

CAPUT SECUNDUM.

De annis Hagiræ, & mensibus Hagarenis & diebus.

ANni Muhammedani sunt merè Lunares, duodecim mensium, quorum impares, nempe primus, tertius, quintus, &c. habent dies triginta: pares verò, ut secundus, quartus, sextus, &c. habent tantum dies viginti novem. ut monet Sethus Calvisius in Chronologia, ad annum Christi 622. Joseph. Scal. lib. 1 Isagogicorum Chronologiæ canonum, cap. 5. mensem triginta dierum vocat mensem plenum; mensem verò cavum dierum undetriginta. Et Calvisius (in Chronologia loco citato) scribit Muhammedanos mensem non, nisi quando Luna tenuiter cornicula, post novilunium apparet, inchoare. Constat communis annus Hegiræ diebus 354. & horis præterea octo, & aliquot minutis. Annus autem ὑπερήμερος sive intercalaris habet dies 355. (assumto scilicet uno die ex horis & minutis illis quæ inventa sunt ultra dies 354. in annis communibus) ut scribit idem Calvisius, in Isagoge Chronologica, cap. 13. Monet idem Calvisius annum Hagiræ communem diebus decem & minutis 53. minorem esse quàm annum Julianum, quo utimur in æra Christiana. Tradunt Turci (referente Leunclavio in Pandecte historiæ Turcicæ cap. 11.) post triginta duos annos Turcicos sive Muhammedanos, firmamentum Cœli cursum suum absolvere. Unde propemodum colligi plerique putant (inquit Leunclavius) annis 31. Christianis respondere Mahumetanos triginta duos cum exiguo additamento. Nam si dies undecim (qui dies embolimi fere loco sunt ad complendum annum Lunarem) computen-

tur

tur tricies & semel, efficientur dies 341. qui paullo minus quam integrum annum constituunt, addendum triginta & uni Mahumetanis annis, ut Mahumetani triginta duo annis Christianis triginta & uni respondeant. Hæc ille. Calvisius autem loco citato Isagoges, scribit annum Hegiræ in annis Julianis triginta duobus & dimidio omnes menses anni Juliani initio suo percurrere: (nempe propter inæqualitatem annorum Lunarium & solarium,) ut, exempli gratia, si hoc anno annus aliquis Hegiræ incipiat Calendis Decembris, post sedecim annos initium ejus ad initium Iulii perveniet, inde iterum post sedecim annos ad Decembrem redibit.

2. Hæc omnia clariora erunt si consideremus definitiones illas apud Iosephum Scaligerum, lib. 1. pag. 80. Isagogicorum Chronologiæ canonum, cap. 10. quæ sic se habent.

1. Annus Arabicus est annus retextus, sive communis, semper 12. mensium, alternis plenorum & cavorum, nisi in anno ὑπερημέρῳ.

Hinc collige recursum anni ὑπερημέρου. 2. Annus Arabicus ὑπερήμερος est longior uno die, quam communis, quum ultimus mensis ex cavo sit plenus.

3. Τριακονταετηρὶς Ἀραβικὴ est systema annorum Arabicorum triginta; 19. quidem communium, 11. autem ὑπερημέρων.

Id est, annor. Arab. 210. 4. Περίοδος ἑβδομαδικὴ est systema τριακονταετηρίδων septem, quo intervallo characteres Neomeniarum Muharram redeunt in orbem.

Anni ergo Iuliani 228. æquant annos Hagarenos 235. 5. Cyclus magnus Iulianus neomeniarum Muharram est systema annorum Iulianorum 228. quo intervallo Neomeniæ Muharram redeunt in orbem in diebus Iulianis.

6. Cyclus magnus Arabicus Neomeniarum Muharram est systema annorum Arabicorum 235. concurrens cum cyclo magno Iuliano.

7. Neomenia Indica est ἕνη καὶ νέα.

8. Neomenia Hagarena, sive Hegiræ, est dies visionis Lunæ, tertius à jugo Lunæ, aliquando quartus ἀπὸ τῆς ἕνης καὶ νέας.

Idem Scaliger lib. 3. ejusdem operis, in cap. 10. libri primi. Diximus, (inquit,) Neomeniam Indicam esse ἕνην καὶ νέαν, atque uno die novilunium antevertere. Contra, Neomenia Hegiræ est tertia à jugo Lunæ.

Calvisius in Isagoge, cap. 13. in tabulis annorum Hegiræ & annorum æræ Christianæ, ponit cum ineunte anno 1630. æræ Christianæ, annum Hegiræ 1038. & insuper dies 339. minuta 24.

Dies ille excrescens in anno Arabico ὑπερημέρῳ conficitur ex horis illis & minutis redundantibus supra dies 354. in anno Arabico communi. adeò ut resectis ab anno communi, & reservatis anno intercalari horis illis 8. & minutis 48, remaneant in anno retexto sive communi Hagareno tantummodo dies 354. & sint in anno ὑπερημέρῳ sive intercalari dies 355. quemadmodum ex quadrante diei multiplicato in annis Iulianis exsurgit dies ulterior, ad finem lustri Iuliani, id est, quadriennii, in anno bissextili: adeò ut in annis communibus Iulianis sint dies 365. annis autem ultimus cujusque lustri Iuliani habeat dies 366.

3. Bissexti, & lustri Iuliani, & lustri Romani, has tradit definitiones Iosephus Scaliger, lib. 1. canonum Isagogicorum, cap. 2.

Bissextum est dies consurgens ex quatuor quadrantum appendicibus, & anno quarto Iuliano absolutè accrescens.

Lustrum Iulianum est systema annorum quatuor Iulianorum, quorum ultimus est dierum 366. absolutorum, sine horarum reliquatione. *Lustrum Iulianum.*

Lustrum Romanum est quinquennium absolutum. *Lustrum Romanum.*

Crebrius autem recurrit annus Arabicus ὑπερήμερος, quam Iulianus Bissextilis, quia ex octo horis & 48. minutis multiplicatis citius consurgit dies, quam ex quadrante diei sive sex horis. idcirco etiamsi in spacio annorum Iulianorum 32. inveniantur anni bissextiles tantummodo 8, pro 8. Lustris Iulianis, in una tamen triacontaëteride Arabica inveniuntur anni ὑπερήμεροι XI, sicut dictum est supra in definitione τριακονταετηρίδος Ἀραβικῆς.

4. Mensium Hagarenorum nomina & ordinem sic proponit Iosephus Scaliger, lib. 1. canonum Isag. cap. 9.

1. *Rabie prior.*	4. *Giumadi poster.*	7. *Ramadhan.*	10. *Dulhajathi.*
2. *Rabie posterior.*	5. *Regeb.*	8. *Serval.*	11. *Muharram.*
3. *Giumadi prior.*	6. *Sahaben.*	9. *Dulkadathi.*	12. *Sephar.*

Postea verò eodem libro, cap. 10. in laterculo mensium Arabicorum, ponit primo loco mensem Muharram, & secundo Sephar, tertio autem & quarto locis duo Rabie. Et eodem ordine menses Hagarenos sive Arabicos recenset Georgius Chrysococces, apud eundem Scaligerum, lib. 3. can Isagog. in cap. 9. qua autem occasione apud Arabes mensis Muharram cœperit esse primus mensium, qui antea penultimus erat in censu mensium, declarat Scaliger, eodem lib. 3. cap. 10. & hinc in definitionibus supra propositis ex lib. 1. can. Isagog. cap. 10. Neomenias Muharram posuit pro Neomeniis annorum Hagarenorum incipientium. *Neomenia Muharram.* Et eodem posteriore ordine menses Turcicos recenset Sethus Calvisius, in Isagoge, cap. 13. in hunc modum.

Muharam.	*Giumadi prior.*	*Ramadan.*
Sepher.	*Giumadi poster.*	*Schebal vel Xavel.*
Rabie evel prior.	*Regiab vel Receb.*	*Dulcada, Silcada.*
Rabie Achir posterior.	*Sahaben.*	*Dilhaga, Zilitsche vel Dhilhitsche.*

Scribit autem Iohan. Leunclavius in Pandecte historiæ Turcicæ cap. 11. Turcos referre principium anni ad mensem Silchidze. & nomina mensium apud Turcos hæc esse ait;

1. *Silchidze.*	5. *Rebuil Achir.*	9. *Schaban.*
2. *Muchavan.*	6. *Dsiumasiel evel.*	10. *Ramazan.*
3. *Saphar.*	7. *Dsiumasiel Achir.*	11. *Schevval.*
4. *Rebuil evel.*	8. *Rezeb.*	12. *Sileade.*

Iosephi

Ioseph. Scal. lib. 3. can in cap. 9. ait in Græcis nominibus mensium apud Georgium Chrysococcen poni τ ζ. pro G. quale est Gallis ante e & i ut τζιμάδι pro Giumadi.

5. Leunclavius loco citato, dierum hebdomadis apud Turcos hæc scribit esse nomina:

1. *Basar Ieni*, hoc est, dies mercatus hebdomadarii, qui respondet diei Dominico nostro. [nempe eo die mercatum habent Muhammedani quasi in contemtum fidei Christianæ, nam cum Manichæis aliisque scelestis hæreticis impiè negant isti Christum verè mortuum esse aut resurrexisse.]

2. *Basar Ertesi*, hoc est, postridie mercatus, respondet diei Lunæ.

3. *Salli*, respondet diei Martis nostro.

4. *Dsar Schamba*, id est, quartus dies qui nobis Mercurii dies est.

5. *Peschembe*, hoc est, quintus dies, veluti nos feriam quintam vocamus, qui Iovis est dies.

6. *Dsiuma*, duab. syllabis, (*alii Zuma* scribunt, & *Zuna* vel *Dsiuma Ieni*, quod significat diem Ecclesiæ sive templi, nam Veneris diem feriantur.

7. *Dsiuma Ertesi*, hoc est, ἐπιτέδα, Græco vocabulo Pindarico, quasi si dicas, post festum, vulgo, Saturni dies. Hæc Leunclavius.

CAPUT TERTIUM.

De origine doctrinæ Muhammedicæ, & Alcorani.

Muhammedis adjutores. MUhammed Pseudopropheta, suggerente Diabolo, qui mendacii Pater est, & adjuvantibus quibusdam hæreticis Pseudo Christianis, videlicet Baira Jacobita, & Sergio monacho Nestoriano: & quibusdam etiam Judæis ei adhærentibus, puta Phinea, & Abdia ben Salon, qui Arabicè Abdalla dictus est. (*Abdia* Hebr. & *Abdalla* Arab. utrumque vocabulum significat servum Dei) & aliis: ab utrisque venena & deliramenta veris quibusdam mista, eoque ad fallendum rudem plebeculam aptiora, hauriens, eisque Pagana quædam interserens, chartas quasdam scripsit per modum legis, impiis blasphemiis & absurdissimis commentis, impudentissimisque mendaciis refertas, interspersis quibusdam generalibus præceptis de colendo uno Deo, de eleëmosyna, de oratione, &c. de quibus quicquid sanum suis discipulis commendavit, illud multò clarius, longè jucundius, & immenso gravius diu ante impostoris istius tempora traditum est in sacris literis Veteris & novi Testamenti. Oras scyphi tartáreo veneno pleni visum est Diabolo quibusdam quasi melleis illectamentis allinere, ad occidendum incautos. Neque tamen pietatis, justitiæ, & temperantiæ amantibus, sed solis voluptuariis & pecuniis hominibus illecebrosa esse potest illa ineptissima & spurcissima farrago.

Muhammedis epilepsia. 2. Sæpe cadebat Muhammed in passione epileptica, ut referunt Johannes Zonaras, tom. 3. analium, in imperio Heraclii, & Theophanes in sua Chronographia, in bibl. Patr. tom. 2. Græcol. Et Anonymus auctor historiæ, de Moametha, in bibl. Patr. ibidem. Et doctus ille Philosophus Christianus, in sua disputatione contra Muhammedis doctrinam & flagitia, apud Vincentium Bellovacensem, lib. 23. speculi historialis, cap. 39. Certè videtur dæmoniaca fuisse illa Muhammedis epilepsia, qualis erat ille Pythonicus Sybillæ raptus, quem descripsit Virgilius, lib. 6. Æneidos his verbis:

Ante fores subitò non vultus, non color unus,
Non comtæ mansere comæ, sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: majorque videri,
Nec mortale sonans: afflata est numine quando
Iam propiore Dei.

item,

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum. tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Cum Muhammedis uxor nomine Cadigam (quam opulentam viduam duxerat) indignaretur se homini impuro & epileptico nupsisse, mentiebatur impostor (adjuvante eum & idem de eo affirmante blasphemo quodam Monacho Ariano) Angelum Gabrielem ad se missum divina ei oracula revelare, & ideo eum sic corruere & agitari, quod Angeli præsentiam ferre non posset. ut ab eisdem refertur scriptoribus, locis citatis. At certè nullus veri Dei Propheta raptu epileptico prostratus est propter Angeli aut Dei ipsius alloquium; contremiscere, prosterni, obmutescere, potuerunt, at non volutabantur spumantes, sicut dæmoniacus ille, de quo legimus in Euangelio, Marc. 9. Justo Dei judicio permissum est Satanæ, ut se transformans in Angelum lucis, sceleratissimo nebuloni Muhammedi forsitan persuaderet se esse Gabrielem Cœlitus missum & Cœleste adferre nuncium. quemadmodum quadringentorum Achabi Regis Pseudo-prophetarum ora mendax ille spiritus occupavit, 1. Reg. 22. Et Montanum hæreticum in eam pertraxit insaniam, ut miser homuncio se jactaret esse Paracletum. Manichæo etiam cum ingessit furorem, ut spurcissimus hæreticus diceret promissionem Christi de Paracleto, completam in ipso esse, seque scriberet Apostolum Jesu Christi. ut habes apud Augustinum in libro ad Quodvultdeum hæresi 26. ubi de Montano. & hæres. 46. ubi de Manichæo. Neque nos Christianos movere debet obtentus nominis Angelici, qui ex Apostolo didicimus anathema dicere docenti contraria Euangelio quod accepimus, etiamsi Apostolus sit, imò etiamsi Angelus de Cœlo sit. *Galat. 1, 8.* Et sane hinc constat, spiritum illum Muhammedis fuisse Angelum abyssi infernalem.

3. Librum autem impietatis suæ Muhammed appellavit modo Alcoran, modo Alfurcan. *al.* articulus est; dicitur autem Coran, à verbo Kara quod significat legere vel colligere. ut monet Thomas Erpenius in scholiis suis in historiam Josephi Patriarchæ Alcoranicam, ubi hæc verba subjungit; Etsi autem Lectionis notio propterea malè ei convenire non videatur, quod Iudæi quoque legem suam, seu vetus Testamentum, ab eodem themate, Mikra, id est, lectionem vocent, quod lectione digna sit, & in Ecclesia legatur: tamen Arabes eruditi omnes ita dictum volunt à collectione furatarum seu capitum quæ comprehendit: sicuti & furcam eum vocant, quod in capita illa variasque partes sit divisus. Hæc *Alcoran unde dicatur.*

Erpe-

Erpenius. Schindlerus verò in Lexico Pentaglotto in radice *Kara*, ait *Corân* significare confessionem, à radice *Karar*, neque dici *Coran* à *Kara*, eo quod litera א in קוראן *Koran* ad terminationem אן pertineat, sicut in *Korban*. Sed accipiamus receptam interpretationem ipsorum Arabum. *Furkan* autem dicitur à radice פרק *Farak*, divisit, discrevit, discriminavit. In dialogo illo Abdię & Muhammedis, qui appellatur Liber Doctrinæ Muhammedis; Quærit Abdias, cur dictum *Alfurcan*? Dixit [Muhammed] quia discretæ sunt sententiæ & figuræ ejus: nec enim simul descendit super me verbum Dei. Hinc Nicolaus de Cusa Cardinalis in sua cribratione Alcorani, lib. 1. cap. 1. Est, inquit, liber legis Arabum *Alcoran*, ob præceptorum collectionem, atque *Alfurkan* ob discretam capitum separationem, nominatus. *Hæc Cusanus.*

Alfurkan unde dicatur.

4. Scribunt Joannes Damascenus, lib. de hæresibus, & Euthymius monachus Zigabenus, in consulatione Ismaëlitarum, [in bibl. Patr. tom. 2. græcol.] cum Muhammedani à Christianis urgentur, ut testimonium aliquod adferant vel ex Prophetarum prædictionibus, vel ex evidentibus miraculis, quo doceant scripturam istam Muhammedi à Deo traditam esse, respondere Muhammedanos, quod Muhammede dormiente deciderit in eum hæc Scriptura, quæ Alcoran dicitur. Et postulantibus porrò Christianis, undenam constet istam scripturam de cœlo esse delapsam, cum verisimilius sit, vel hominem aliquem ejus scriptorem in Muhammedem dormientem scripturam istam conjecisse, vel ipsum potius Muhammedem eam confinxisse, & postea quasi cœlitus delapsa sit prædicasse: nihil solidi in medium adferre Muhammedanos ad sui defensionem. Inferre igitur meritò Christianos, scripturam istam esse hominis somniantis deliramentum, nullo Divino testimonio commendatum: & cum mulieres, servos, pecunias, asinos, sine idoneo testimonio non possideant, prorsus absurdum esse quod fidem & scripturam sine ullo idoneo testimonio recipiant. Certè nullum mendacium est ex veritate [1. Joan. 2, 21.] At Alcoran fœdum est impudentissimorum mendaciorum sterquilinium, ut ex speciminibus impietatis & fabulosę vanitatis inferius demonstrabitur: Non igitur à Deo, qui Veritas est; sed à Diabolo, qui Pater mendacii est, oportet profectam esse istā scripturam, quę Alcoran dicitur.

Falsò asseritur Alcoran esse ex Deo.

5. In Speculo historiali Vincentii Bellovacensis, lib. 23. cap. 41. & sequentibus, usque ad finem capitis 66. inveniuntur excerpta quędam ex disputatione cujusdam Philosophi Christiani eruditissimi, qui diu versatus est in magna dignatione apud Principem Saracenorum, contra legem Muhammedis: quæ etiam typis edita sunt cum Alcorano latino. In ea disputat. cap. qualiter Alcorani liber connexus sit; (quod est libri Vincentii, cap. 51.) refert Christianus ille Philosophus Sergium pseudomonachum Nestorianū, in quodam latibulo occultatum, Muhammedi responsa furtim dedisse: & quadam die accidisse, ut Hali filius Abitalib, adhuc puer, per quædam devia vagabundus incedens, Latibulum illud Sergii reperiret. Sergium verò, cum se deprehensum videret, effecisse partim minis, partim blanditiis apud puerum, ut hoc nulli hominum se proditurum reciperet. Et cap. seq. ait. Sergium illum ab eis queis responsa dabat, vocatum esse aliquando Gabrielem, aliquando spiritum fidelē. Fuit iste Hali patruelis Muhammedis; nam Abitalib fuit patruus Muhammedis. Idem quoque Hali in uxorem duxit Fatemam Muhammedis filiam unicam.

Sergii pseudomonachi impostura.

Hali patruelis & gener Muhammedis.

6. Ricoldus (qui & Richardus) Arabs Christianus, in sua confutatione legis latæ Saracenis, à maledicto Muhammede, cap. 13. & Philosophus ille Christianus, apud Vincent Bellovac. & Cardinalis Cusanus lib. 1. cribrationis, cap. 1. scribunt Librum Alcoran non nisi post Muhammedis mortem ex chartis domi ejus inventis fuisse in hanc, in qua nunc exstat, formam redactam. Ricoldus autem & Philosophus commemorant nomina successorum & discipulorum Muhammedis, à se invicem de Alcorani coagmentatione & expositione dissidentium. Muhammedi in regno successit Abubetar, indignante Hali, qui ad suum modum construxit Alcoranum, alium autem Alcoranum construxit Eleage filius Nizef, alia multi alii; additis detractisque verbis & sententiis pro cujusque arbitratu; & inter se altercantibus collectoribus. Et dissensit populus de Alcorano usque ad tempus Merpan filii Elezen, qui composuit eis hoc Alcoranum quod nunc habent. Combustis aliis quæ assequi potuit.

Alcoranum in hanc, in qua nunc exstat, formam non nisi post mortem Muhammedis multasque inter ejus dissensiones, redactum est.

7. Dissentiunt etiam inter se expositores, de ejus expositione (ut monet Ricoldus.) Et variæ sunt pugnantes sectæ, discordantibus Orientalibus ab Occidentalibus, & utrisque etiam inter se; ita ut unaquæque secta condemnet aliam. Quidam enim sequuntur Muhammedem, & sunt plures; quidam autem Hali, & sunt pauciores, & minus mali, & dicunt Muhammedem tyrannica potentia sibi ipsi usurpavisse, quod fuit Hali. Hæc refert Ricoldus, cap. 13.

Discordiæ & sectæ Muhammedanorum.

8. Philosophus ille Christianus, postquam varias scripturæ Saracenicæ mutationes & lacerationes commemorasset; (apud Vincentium Bellovacensem, lib. citato, capitib. 52. 53. 54.) tandem in fine capitis 54. qualiter recollecta & dissipata sit; subjungit hæc verba: Quod si nulla alia varietatis hujusmodi scripturæ causa videretur, quàm ex illo habebatur, scilicet quod Hali, & Ebuber, & Osman, & Omar semper discordes fuerunt & inimici, sufficeret. Dum pro certo constat, singulos eorum pro sua intentione, alterum adversus alterum, in libro illo juxta propriam voluntatem, quicquid sibi placuit, ad sui commodum, vel addidisse, vel minuisse, vel variasse. Hæc ille. Est certè Alcoran confusum Chaos, indigestaq; moles, sine ordine, sine ratione, sine sensu. Id quod ipsos fassos esse Saracenos scribit ibidem Disputator ille Philosophus Christianus.

Alcorani absurda confusio.

9. Alcoranum de Arabico idiomate in Latinum transtulit Robertus Retenensis Angligena, præcipiente Petro Abbate Cluniacensi, anno Dom. 1143. Et eam Latinam translationem misit Petrus Abbas Cluniacensis ad Bernardum Abbatem Claræ vallis: eum hortans ad scribendum contra Muhammedicos errores. Idem Petrus summulam brevem scripsit contra hæreses & sectam Diabolicæ fraudis Saracenorum, sive Ismaëlitarum Muhammedem sectantium.

Alcorani versio Latina, qua usi sumus.

10. Dividitur Alcoran in capita quæ vocantur in singulari *Souraton*, & cum articulo *Assouraton*, ut monet Erpenius, pro quo Latinus Interpres legit *Azoara*. Erpenius autem pro Azoaris dicit Suratas, in annotationibus suis in historiam de Josepho Alcoranicam. ubi etiam ait, Suratarum illarum alias inscribi Meccenses, quas nimirum discipulis suis tradidit Muhammed in urbe Męcca seu Mecha, celeberrimo Arabiæ Emporio

portio, ante suam ex ea urbe fugam; alias Medinenses, quas composuit in oppido *Iatsrib*, ad quod confugit Muhammed, quod oppidum monuimus supra dictum esse Medinam. ubi etiam postea sepultus est Muhammed, ejusque filia Fatema, & aliquot Muhammedis successores sive Caliphæ.

CAPUT QUARTUM.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ specimen primum, quod est de regula fidei.

De regula fidei errores veterum hæreticorum, ab orthodoxis patribus confutati, multis seculis ante exortum Muhammedis.

Longum esset & ab instituto nostro alienum, omnia Muhammedis impia dogmata commemorare: pauca tantum proponemus clarissima impietatis doctrinæ ejus specimina. & primo, de regula fidei. Tertullianus lib. de præscriptionibus adversus Hæreticos, de Valentino Hæretico loquens, cap. 49. Legis, inquit, & Prophetarum quædam probat, quædam improbat: id est, omnia improbat, dum quædam reprobat. Euangelium habet etiam suum, præter hæc nostra. Item de Apelle Marcionis discipulo, cap. 51. Legem, inquit, & Prophetas repudiat.——Solo utitur Apostolo, sed Marcionis, id est, non toto.——habet præterea privatas, sed extraordinarias lectiones suas, quas appellant phaneroseis Philumenes cujusdam puellæ, quam quasi prophetissam sequitur. Idem quoq; de iis hæreticis loquens qui dicuntur secundum Phrygas, c. 52. Habent, inquit, hi communem blasphemiam, qua in Apostolis quidem dicant Spiritum Sanctum fuisse, Paracletum non fuisse: & qua dicant Paracletum plura in Montano dixisse, quam Christum in Euangelio protulisse; nec tantū plura, sed etiam meliora atq; majora. Idem eodem lib. cap. 38. Quibus, inquit, fuit propositum aliter docendi eos necessitas coegit aliter disponendi instrumenta doctrinæ. Alias enim non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent per quæ docerent hæresin. Sicut illis non potuisset succedere corruptela doctrinæ sine corruptela instrumentorum ejus. Ibidem ait, hæreticos illos objecisse Catholicis interpolationem Scripturarum; & hanc calumniam validè refellit.

2. De eisdem Gnosticis scribens Irenæus, lib. 3. adversus hæreses Valentini & aliorum, cap. 2. Cum, inquit, ex scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum scripturarum; quasi non rectè habeant, neque sint ex authoritate, & quia variè sint dictæ, & quia non possit ex his inveniri veritas, ab eis qui nesciant traditionem: non enim per literas traditam illam, sed per vivam vocem, ob quam causam & Paulum dixisse, sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non mundi hujus. Et hanc sapientiam unusquisque eorum esse dicit, quam à semetipso adinvenit, fictionem videlicet, ut dignè secundum eos sit veritas aliquando quidem in Valentino, aliquando autem in Marcione, aliquando in Cerintho, deinde in Basilide: fuit autem in illo, qui contra disputat, qui nihil salutare loqui potuit, unusquisq; ipsorum omnimodo perversus, semetipsum regulam veritatis depravans, prædicare non confunditur. Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, qui adversantur traditioni, dicent se non solum Presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem: Apostolos autem admiscuisse ea quæ sunt legalia Salvatoris verbis, &c. Hæc Irenæus.

Muhammedes veterum hæreticorum de regula fidei errores ex orco refodit.

3. Hunc antiquum suum contra veram fidei regulam conatum, olim quidem irritum, renovavit Satanas per Muhammedem, nactus opportuniora tempora. Olim enim viri Apostolici sapientia & pietate præcellentes, & virtutem ex alto induti, impudentissimè diaboli audaciæ fortiter restiterunt, & hæreticorum agmina ab eo emissa veritatis armis profligarunt. At vero ætas illa, qua exortus est Muhammedes, plena fuit inscitiæ, & hæresibus pene obrutus erat totus Oriens, ut patet ex iis quæ superiore libro cōmemorata sunt de hæreticis Monophysitis, Acephalis, Tritheitis, Jacobitis, Armeniis, Origenistis, Aphthartodocitis, Corrupticolis, Themistianis sive Agnoetis, &c. spargere etiam incipiebat Satanas semina novæ hæreseos Monothelitarum per Cyrum Patriarcham Alexandrinum, Sergium Patriarcham Constantinopolitanum, qui etiam Honorium in Occidente antiquæ Romæ Episcopum sibi fecerunt consentientem: & hac ipsa heresi deceptus est ipse Imperator Heraclius. Afflicta etiam erant jam diurnis bellis Christianorum arma, quamvis adversus Persas pro tempore victricia. Et justo Dei judicio ille primum latro, mox seditiosus miles, & transfuga, tum imperator exercitus defectoris ac tandem pseudopropheta sceleratissimus Muhammed invaluit sine repugnantia ingeniorum & lacertorum. Atq; ut intelligamus in hunc unum, velut in sentinam, confluxisse teterrima multarum perniciosissimarum hæresium venena, fiat tantummodo collatio, & inveniemus eum contra veram fidei regulam ita pugnasse, ut manifestus Gnosticorum assecla deprehendatur.

Heu seculum infelix!

Muhammed Gnosticorum imitator.

Scripturas V. & N. Testamenti Muhammed dolosè laudat, & impudenter contemnit.

4. Facit quidem in Alcorano subinde honorificam mentionem legis & Psalterii veteris Testamenti, & Euangelii, & ait hos esse libros legiferos à Deo datos, Moysi, Davidi, Prophetis, Jesu Christo; ait etiam datum esse Christo Euangelium in confirmationem veteris Testamenti: sed ait nefarius, sibi datum esse Alcoranum in confirmationem Euangelii, ut ex impudentissimo hoc mendacio auctoritatem suo Alcorano aliquam conciliet, apud homines rusticanos & illiteratos. Neq; tamen patitur impostor suos asseclas scrutari Scripturas legales & Euangelicas, quemadmodum Dominus noster Jesus Christus suos monuit auditores, ut Scripturas legales & Propheticas ante suum in carne adventum traditas, & divino beneficio in Israële conservatas, diligenter scrutarentur. Nam veritas non erubescit, sed qui male facit odit lucem, & mendax instrumenta veritatis refugit, ne ejus flagitia & mendacia detegantur.

5. Quocirca sibi soli credi vult impius ille pseudopropheta de doctrina legali & Euangelica, contra manifestam Scripturarum lucem, seipsum impudēter pro regula veritatis proponens, quamvis miraculis destitutū se fateatur: (in Alcorano cap. 14. ex versione latina Roberti Retenensis.) neque probare possit Scripturas veteris & novi Testamenti, quas in manibus habent Judæi & Christiani, esse mutatas & depravatas, aut ullum novum continere dogma, quod non sit primitus traditum per Moysen & Prophetas & Christum: & divina inspiratione literis sacris fideliter consignatum per Spiritus Sancti amanuenses Moysen & Prophetas & Apostolos & Euangelistas. fatetur Christum curasse cæcum natum, atque leprosum

leprosum, & mortuos resuscitasse. & quædam etiam ficta de eo fabulatur. in Alcor. cap. 5.&c. Et tamen sibi credi vult absque miraculis, absque legalium & Euangelicarum scripturarum testimoniis, tantummodo quia audacter mentitur impostor se esse Dei Apostolum & Prophetam. quomodo olim Gnostici & Montanus & Manichæus, ejusdem Patris cum Muhammede, id est, diaboli filii, se Dei nuncios & Apostolos esse jactabant: & seipsos anteponebant veris illis Christi Apostolis, qui accepto cœlitus Spiritu Sancto, ea quæ Christus docuit, tum veraci prædicatione Ecclesiis tradiderunt, tum etiam scriptis consonantibus per divinam inspirationem fideliter consignata reliquerunt. Eamque à Christo acceptam salutiferam doctrinam clarissimis legis & Prophetarum testimoniis, eo docente, confirmarunt: & illustribus miraculis corroborarunt: (vel potius eorum doctrinam miraculis corroboravit Deus:) & libros veteris Testamenti, una cum suis scriptis Euangelicis, nobis legendos, tanquam unius ejusdemque immutabilis Dei Spiritu dictatos commendarunt. Et sic per Euangelium completis V. Testamenti prædicationibus, canonem clauserunt. Et soli huic doctrinæ, usque ad diem judicii, locum reliquerunt.

Gnosticorum & Montani & Manichæi impietatem resuscitavit diabolus in Muhammede.

Vera fidei regula monstratur atque asseritur adversus veterum hæreticorum & paganorum & Muhammedanorum calumnias. qua dissertatione quadam etiam Papistis usitata offucia dissipantur.

6. Prædixerunt quidem venturos pseudoprophetas, & signa etiam & prodigia mendacii edituros; sed ab eis diligenter cavendum esse monuerunt; nihil enim allaturos hos novos doctores, nisi damnabiles hæreses, & doctrinas dæmoniorum, & carnalium sordium tendiculas, quibus inescarent & illaquearent homines incautos, & veritatis dilectione destitutos. Hæc tradiderunt & scripta reliquerunt Apostoli, prout eos ipse Christus docuit, attestante Spiritu Sancto per multa evidentissima, omnemq; diabolorum versutiam transcendentia miracula. quicunque hos Christi Apostolos eorumque verba contemnit, eum Christi ipsius, ejusq; doctrinæ contemtorem esse Christus ipse pronunciavit. Si quis nobis aliud euangelizaverit, præterquam quod per eos accepimus, anathema sit, etiamsi Angelus de Cœlo sit. (Galat. 1.) ędificavit Deus Ecclesiam suam super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, exsistente imo angulari lapide ipso Jesu Christo (Ephes. 2,20.) Videat unusquisque quomodo superædificet; fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter hoc quod [per Apostolos & Prophetas] positum est: quod est Christus Iesus. (1.Cor.3,10.11.)

7. Muhammed autem, ne videatur Christi doctrinæ contradicere, ait Christianos quorundam eis præceptorum oblitos esse [Alcor. cap. 12.] At cum ipse Muhammed fateatur Christianos habere librum legiferum, nempe Euangelium à Deo hominibus traditum, quod Christus docuit filios Israel. [Alcor. cap. 1. & 5.] quærendum hic est à Muhammedanis, quos dicat Muhammed Christianos oblitos esse præceptorum Christi? utrum ipsos Christi Apostolos, & Euangelistas qui nobis Euangelium conscripserunt? an tantummodo posteriores Christianos? veteres Gnostici calumniati sunt posteriores Christianos corrupisse scripta Apostolica; quos hæreticos validè confutarunt & eam calumniam refellerunt Irenæus initio libri 3. adversus Hæreses, & Tertullianus libr. de præscriptionibus adversus Hæreticos, c. 36. & 37. & 38. & lib. 4. adversus Marcionem cap. 4. & 5. adhuc enim apud Ecclesias Apostolicas ipsæ authenticæ Apostolorum literæ exstabant, sonantes vocem & repræsentantes faciem uniuscujusque. eisque consonantem doctrinam constanter ad eam usque ætatem tenuerunt Episcopi Ecclesiarum ab Apostolis constituti, eorumque successores, & Ecclesiæ quibus præsidebant. sicut instituta collatione & examine, demonstrarunt Patres illi, locis citatis.

8. Summam autem doctrinæ Catholicæ de Deo & Christo, quam in sacris scripturis traditam defenderunt orthodoxi Patres illorum temporum, contra fanaticos Hæreticos, prout ab Irenæo & Tertulliano proponitur, exhibebimus in demonstratione secundi speciminis impietatis Muhāmedicæ. Eandem etiam doctrinam scripturæ Legales & Euangelicæ, in huncusq; diem divino beneficio conservatæ, constanter nobis exhibent; eandemque sacris scripturis congruentem Christiani orthodoxi, omnibus seculis professi sunt, hodieq; profitentur; & consentiunt codices Hebræorum, & omnes per omnia secula codices Christianorum toto orbe dispersi; & in omnium gentium linguas; jam olim (ante Muhammedem) versi; sicut docuimus in exercitationibus nostris de Verbo Dei. in dissertatione de versionibus vernaculis. Et easdem scripturas, eademq; scripturarũ verba allegaverunt antiquissimi & posteriores Patres contra hęreticos, quibus & nos utimur. Certũ est igitur nos easdem habere incorruptas scripturas veteris & novi Testamenti, quas habuerunt Irenæus & Tertullianus, aliiq; orthodoxi Patres, & quas ipsi Prophetæ & Apostoli, divinâ inspiratione ducti, veraciter & fideliter scripserunt, & Ecclesiis Apostoli tradiderunt, ut essent constans fundamentum & columna fidei nostræ. Non enim per alios (inquit Irenæus) dispositionem salutis nostræ cognovimus, quam per eos per quos Evangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc præconiaverunt, postea verò per Dei voluntatem in scripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnam fidei nostræ futurum. Hæc Irenæus lib. 3. adversus Hæreses, cap. 1.

9. In has redacti angustias veteres hæretici, ab orthodoxis Patribus, demonstrantibus has ipsas scripturas sacras, quas tunc in manibus habebant orthodoxi Patres, & nos per Dei gratiam hodiè habemus has ipsas, inquam, esse verè Apostolicas & Ecclesiis ab Apostolis traditas, & prout ab Apostolis traditæ sunt, custoditas esse in Ecclesiis inviolatas; In his, inquam, angustiis deprehensi diabolici quidam hæresiarchæ, ad insanas blasphemias contra ipsos Apostolos eorumque doctrinam conversi, eò amentiæ, agitante diabolo, proruperunt, ut ipsos Apostolos modo quidem inscitiæ, modo autem infidelitatis insimulare ausi sint: & seipsos Apostolis cum sapientiores, tum in dispensanda veritatis doctrina fideliores esse, sacrilego quodam furore, jactarint. ut referunt Irenæus lib. 3. adversus Hæreses, cap. 1. & cap. 2. & c. 5. & Tertullianus libro de præscriptionibus adversus Hæreticos c. 22. ubi etiam hanc furentium hæreticorum dementiam perspicuè & validè confutant. Nec enim (inquit Irenæus) fas est dicere, quoniam ante prædicaverunt [Apostoli.] quam perfectam haberent cognitionem, sicut quidam audent dicere, gloriantes emendatores se esse Apostolorum. Postea enim quam surrexit Dominus noster à mortuis, & induti sunt supervenien te spiritu sancto virtutem ex alto, de omnibus adimpleti sunt, & habuerunt perfectam agnitionem, exierunt in fines terræ, ea quæ à Deo nobis bona sunt Euangelizantes, & cœlestem pacem hominibus

nibus annunciantes. qui quidem & omnes pariter & singuli eorum habentes Euangelium Dei. ——— Et omnes isti unum Deum factorem Cœli & terræ a lege & Prophetis annunciatum, & unum Christum Filium Dei tradiderunt nobis. quibus si quis non assentit, spernit quidem participes Domini, spernit & ipsum Christum Dominum, spernit & Patrem, & est à semetipso damnatus, resistens & repugnans saluti suæ, quod faciunt omnes hæretici. hic finis est capitis 1. pergit Irenæus cap. 2. Cum enim ex scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum scripturarum &c. Hæc Irenæus, lib. 3. adversus hæreses Valentini & similium, cap. 1. & c. 2. idem quoq; ait; Apostoli discipuli Veritatis exsistentes extra omne mendacium sunt. eod. libro, cap. 5.

10. De iisdem etiam hæreticis loquens Tertullianus, Solent inquit, dicere non omnia Apostolos scisse, eadem agitati dementia qua rursus convertunt, omnia quidem Apostolos scisse, sed non omnia omnibus tradidisse: in utroque Christum reprehensioni subjicientes, qui aut minus instructos, aut parum simplices Apostolos miserit. quis enim integræ mentis credere potest aliquid eos ignorasse, quos Magistros Dominus dedit, individuos habitos in comitatu, in discipulatu, in convictu, quibus obscura quæque seorsim disserebat, illis dicens datum esse cognoscere arcana? ——— Dixerat planè aliquando; multa habeo adhuc vobis loqui, sed non potestis modò ea sustinere. tamen adjiciens; Cum venerit ille Spiritus veritatis, ipse vos deducet in omnem veritatem: ostendit illos nihil ignorasse, quos omnem veritatem consequuturos per Spiritum veritatis repromiserat. Et utique implevit repromissum, probantibus Actis Apostolorum descensum Spiritus Sancti. Hæc Tertullianus lib. de præscript. cap. 22. idem postea eodem libro, c. 27. Ergo, inquit, incredibile est vel ignorasse Apostolos plenitudinem prædicationis, vel non omnem ordinem regulæ omnibus edidisse. Hactenus Tertull.

Ioan. 16. 12. 13,

11. Certè cum Dominus noster Jesus Christus, ad perficiendum magnum illud à Prophetis de eo prædictum opus conversionis omnium gentium per prædicationem Euangelii, non ipse in propria personæ suæ humanitate perrexerit, sed discipulos suos orbi Magistros miserit, accuratâ institutione ante præparatos, & ardenti precatione Deo & Patri suo commodatos, & Spiritu Sancto plenos, atque adeò ad tantum opus sufficienter instructos & idoneos, & in divina veritate sanctificatos; & oraverit pro omnibus in eum per eorum sermonem credituris, ut det eis Deus pacem & gloriam cœlestem; & pronunciaverit contemptores esse ipsius Christi & Patris, quicunque contempserint Apostolos eorumque doctrinam; auscultantes autem Apostolis, auscultare ipsi Jesu Christo & Patri qui Christum misit: Et quum Christi jussu missuque exeuntes Apostoli, Spiritu Sancto pleni, ea quæ à Christo didicerant, suggerente ipsis Spiritu Sancto, fideliter annunciarint Iudæis & Gentibus, Domino unà operante, & testimonium perhibente, sermonemque confirmante per subsequentia signa & portenta variasque virtutes, & Spiritus Sancti distributiones, pro ipsius voluntate; Neque in suis prædicationibus Apostoli quidpiam dixerint extra ea quæ Prophetæ & Moyses futura esse prædixerant; suamque doctrinam clarissimis legis & Psalmorum & Prophetarum testimoniis irrefragabiliter demonstrarint, & contradicentes Iudæos per ipsas veteris Testamenti scripturas convicerint: Et magnum illud opus conversionis gentium, quod per adventum & doctrinam Messiæ peragendum esse prædixerant Prophetæ, perfecerit Deus ministerio Apostolorum & virorum Apostolicorum non armis carnalibus utentium, sed virtute Christi eos corroborantis per afflictiones & persequutiones multiplicesque angustias fortiter gradientium; & hostiles gladios ac secures passionis constantia hebetantium, rogos suo sanguine humectantium, belluarum dentes suis carnibus, medullis, ossibus, fatigantium, & omnem persequentis tyrannidis truculentiam totumque ungularum, laminarum, equuleorum ac reliquæ carnificinæ apparatum viriliter, imò plusquam virili & per Christi gratiam planè invicta animi magnitudine contemnentium; & per gloriosissima martyriorum confessionumque certamina palmas de diabolo & idololatria omnique hostili immanitate referentium, &, spectante Deo agonotheta & remuneratore, contuentibus Angelis & hominibus, gratulante cœlo, mirante terrarum orbe, attonito tartaro, profligatisque omnibus portarum infernalium copiis, & machinamentis, gloriose semper triumphantium per Christum Iesum ipsos corroborantem; & contrariis ratiocinationibus eversis, & prostrata omni sublimitate se extollente adversus cognitionem Dei, captivam ducentium omnem cogitationem ad obediendum Christo: non vi armorum carnalium, sed armis spiritualibus à Deo traditis, & Dei potentià validis ad subversionem munitionum: Neque postea ulli venerint falsitatis doctores, nisi quos ipsi, Christo revelante, prædixerunt venturos; quin & quorundam prædixerint eum fore maledictum successum, ut ingentem multitudinem pestiferâ deceptione seducerent; quosdam etiam signorum ac portentorum mendacii operatione tantam sui admirationem concitaturos ut seducerent, si possibile, ipsos etiam electos; non tamen actu seducturos nisi homines inconstantes & à veritatis dilectione alienos: usuros etiam deceptores audacibus blasphemiis & carnalibus illecebris ad decipiendum incautos: Cum, inquam, hæc omnia clarissimè sic se habeant, certissimum est, & luce meridiana clarius, Apostolos ipsissimam divinam veritatem, quam eos Dominus Iesus Christus docuit, mundo fideliter annunciasse, & scriptis consonantibus consignatam Ecclesiis tradidisse. Marcus & Lucas viri Apostolici, Apostolorum discipuli & comites & adjutores fuerunt, suaq; Euangelia conscripserunt, dictante S. Spiritu, scriptis Apostolorum congruentia, & ab ipsis Apostolis suscepta & approbata: unde pareorum cum reliquis scripturis Apostolicis est auctoritas. qua de re accurate ex professo disseruerunt Irenæus lib. 3. cap. 2. & cap. 11. & cap. 14. & Tertullianus lib. 4. adversus Marcionem. capitib. 2. 3. 4. 5. vide in eandem sententiam Augustin. lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 1. tom. 4. oper. Aug. Et præfat. in Euangelium Iohannis, tom. 9. operum Augustini. & serm. 146. de tempore tom. 10. oper. Augustin. item Hieronym. in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 17. & cap. 18. & c. 19.

Ioan. 17. Matt. 10. 14. 15. 40. Luc. 10. 16. Ioan. 13. 20.

12. Per hæc concidit & illa calumnia Paganorum, quos Diabolus, amissis hæreticis suis copiis, in eandem blasphemiam excitavit; qua ipsum quidem Dominum Iesum Christum non amplius audentes culpare aut blasphemare, excellentissimam ei attribuebant sapientiam, sed nunquam

quam homini,& honorandum affirmabant, tanquam virum ſapientiſſimum; licet colendum tanquam Deum negarent; diſcipulos verò ejus dicebant magiſtro ſuo ampliùs tribuiſſe quàm erat,ut eum Filium Dei dicerent,& VerbumDei per quod facta ſunt omnia; & ipſum ac Deum Patrem unum eſſe; ac ſi qua ſimilia ſunt in Apoſtolicis literis, quibus eum cum Patre unum Deum colendum eſſe didicimus. Hanc Paganorum calumniam & blaſphemiam refert Auguſtinus lib.1.de conſenſu Euangeliſtarum, cap.7. Eandemque prolixè & nervosè refellit reliquo illo libro.Summa huc credit: quicquid de Chriſto prædixerunt Prophetæ, illud omne de ſe Chriſtus ipſe docuit: at quicquid Chriſti diſcipuli de Chriſto docuerunt,illud omne de Chriſto prædixerunt Prophetæ; ergo quicquid de Chriſto docuerunt ejus diſcipuli, illud omne de ſe Chriſtus ipſe docuit. Major patet; quia Chriſtus vir ſapientiſſimus non docuit contra fidem divinarum de eo Prophetiarum,neque neceſſariam ullam doctrinam omiſit; omne autem illud neceſſarium quod prædixerunt Prophetæ. Minorem collatio doctrinę Apoſtolicę cumProphetica demonſtrat. Neque fides deroganda eſt Prophetis, quorum prædictiones tantâ manifeſtatione completæ ſunt.

13. Neque objici poteſt confictas à Chriſtianis eſſe illas Prophetias; cum eas in ſuis codicibus circumferant Iudæi, Chriſtianorum & Chriſti inimici, Auguſt.lib.1.de conſenſu Euang. cap.26. & cap.32. Quod argumentum & alibi in ſuis ſcriptis non rarò urget Auguſtinus. Ejus hæc ſunt verba epiſt.3. Inter hæc omnia contra Eccleſiam Chriſti impiarum gentium infidelitas fremit: evincit illa patiendo,& inconcuſſam fidem inter obſiſtentium ſævitiam profitendo; revelatæ veritatis, quæ diu promiſſis myſticis velabatur, ſacrificio ſuccedente, illa ſacrificia, quibus hoc figurabatur, Templi ipſius everſione tolluntur: reproba per infidelitatem gens ipſa Iudæorum à ſedibus exſtirpata, per mundum uſquequaque diſpergitur, ut ubique portet codices ſanctos,ac ſic Prophetiæ teſtimonium,qua Chriſtus & Eccleſia prænunciata eſt, ne ad tempus à nobis fictum exiſtimaretur, ab ipſis adverſariis proferatur, ubi etiam ipſos prædictum eſt non fuiſſe crediturος. Templa & ſimulacra dæmonum, rituſque ſacrilegi paulatim atque alternatim ſecundum prædicta Prophetica ſubvertuntur: hæreſes adverſus nomen Chriſti, ſub velamento tamen nominis Chriſti, ad exercendam doctrinam ſanctæ religionis, ſicut prænunciatæ ſunt,pullulant. Hæc omnia, ſicut leguntur prædicta,ita cernuntur impleta,atque ex his jam tot & tantis quæ reſtant exſpectantur implenda. Quæ tandem mens avida æternitatis, vitæque præſentis brevitate permota,contra hujus divinæ auctoritatis culmen lumenque contendat? Hæc ibi. Item epiſt.59. Nullo enim evidentiore documento oſtenditur gentibus quod ſaluberrimè advertitur,non inopinatum & repentinum aliquid inſtitutum ſpiritu præſumtionis humanæ, ut Chriſti nomen in ſpe ſalutis æternæ tantâ auctoritate præpolleat, ſed olim fuiſſe prophetatum atque conſcriptum.Nam ipſaProphetia quid aliud niſi à noſtris putaretur eſſe conficta,ſi non de inimicorum codicibus probaretur? ideo ne occideris eos, &c. Item ſerm. 30. de Tempore; quid aliud, hic ſignificavit divina providentia, niſi apud Iudæos ſolas divinas literas remanſuras, quibus Gentes inſtruerentur, illi excæcarentur; quas portarent non ad adjutorium ſalutis ſuæ, ſed ad teſtimonium ſalutis noſtræ? Nam hodieque cum præmiſſas prophetias de Chriſto proferimus, jam rerum completarum luce declaratas, ſi forte Pagani quos lucrari volumus dixerint,non eas tanto ante prædictas,ſed poſt rerum eventum,ut hæc quæ facta ſunt prophetata putarentur, à nobis eſſe confictas, Iudæorum codices recitamus, ut tollatur dubitatio Paganorum. Hæc ibi. *Iudæorum codices recitamus, ut tollatur dubitatio Paganorum.*

14. Unde alibi idem Auguſtinus Iudæos vocat capſarios & librarios Chriſtianorum; Sic enim de eis ſcribit,in Pſal.40. ad finem illiusPſalmi; Major ſerviet minori; modo impletum eſt: modo, fratres, nobis ſerviunt Iudæi; tanquam capſarii noſtri ſunt, ſtudentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudæi ſerviunt; & non ſine cauſa. Caïn ille frater major,qui occidit minorem fratrem, accepit ſignum ne occideretur,id eſt, ut maneat ipſe populus. Apud illos ſunt Prophetæ & Lex; in qua lege & in quibus Prophetis Chriſtus prædicatus eſt. Quando agimus cum Paganis, & oſtendimus hoc evenire modò in Eccleſia Chriſti, quod ante prædictum eſt de nomineChriſti,de capite & corporeChriſti; ne putent nos finxiſſe illas prædicationes, ex his rebus quæ acciderunt,quas exiſtimant nos conſcripſiſſe quaſi futuræ eſſent; proferimus codices Iudæorum. Nempe Iudæi inimici noſtri ſunt:de chartis inimici convincitur adverſarius: Omnia enim Dominus diſtribuit: omnia pro ſalute noſtra ordinavit.Prędixit ante nos:implevit hoc tempore noſtro. Et quæ nondum implevit, impleturus eſt.Ita tenemus redditorē,ut credamus debitorem. quia & illa, quæ nondum dedit, dabit; ſicut ea,quæ nondum dederat, dedit. Si quis probare vult ubi ſint ſcripta; legat Moyſen & Prophetas. Si aliquis perſtrepit inimicus, & dicit; vos vobis Prophetias finxiſtis: proferantur codices Iudæorum: quia major ſerviet minori: ibi legant iſta prædicta, quæ modò videmus impleta: & dicamus omnes; Benedictus Dominus Deus Iſraël, à ſeculo & in ſeculum. Et dicet omnis populus,fiat, fiat. Hæc ibi. Item in Pſal. 56. Diſperſi (inquit) ſunt per omnes gentes; nuſquam habentes ſtabilitatem, nuſquam certam ſedem. Propterea autem adhuc Iudæi ſunt,ut libros noſtros portent ad confuſionem ſuam. Quando enim volumus oſtendere prophetatum Chriſtum; proferimus Paganis iſtas literas. Et ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Chriſtiani compoſuimus;ut cum Euangelio quod prædicamus finxerimus Prophetas; per quos prædictum videretur quod prædicamus: hinc eos convincimus,quia omnes ipſæ literæ, quibus Chriſtus prophetatus eſt,apud Iudæos ſunt,omnes ipſas literas habent Iudęi:proferimus codices ab inimicis; ut confundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio ſunt Iudæi? Codicem portat Iudæus,unde credat Chriſtianus. Librarii noſtri facti ſunt: quomodo ſolent ſervi poſt dominos codices ferre; ut illi portando deficiant,illi legendo proficiant.In tale opprobrium dati ſunt Iudæi, & impletum eſt, quod paulo ante prædictum eſt, dedit in opprobrium conculcantes me. Quale autem opprobrium eſt,fratres? ut hunc verſum legant,& ipſi cæci attendant ad ſpeculum ſuum? Sic enim apparent Iudæi de Scriptura ſancta quam portant, quomodo apparet facies cæci de ſpeculo: ab aliis

Iudæi capſarii Chriſtianorum.

Major ſerviet minori.

Iudæi librarii Chriſtianorum.

lus videtur, ab ipso non videtur. Dedit in opprobrium conculcantes me. hæc omnia B. Augustinus, locis citatis.

15. Similia ante Augustinum scripta inveniet lector apud Justinum Martyrem in Apologia secunda circa medium, ubi hanc doctrinæ Christianę probationem per libros veterum Prophetarum, quos Iudæi Christianorum inimici gestant, vocat maximam & verissimam demonstrationem. Neque dubitat ipsos etiam Ethnicos Christianorum accusatores & persequutores de hac re appellare. Alibi etiam adversus Iudæos, in dialogo cum Tryphone Iudæo, veritatem Christianæ fidei & religionis ex veterum Prophetarum vaticiniis prolixe demonstrat. Merito igitur Augustinus primo illo libro de consensu Euangelistarum, post prolixam objectionum Paganicarum discussionem solidamque refutationem, contra Paganos illos, quos vocat vanos, malos, perversos Christi laudatores; & Christianorum obtrectatores, religionisque Christianæ exsecratores; tandem cap 35. seu ultimo, subjungit hæc verba: Proinde qui Prophetas ante descensionem suam præmisit, ipse & Apostolos post ascensionem suam misit. Omnibus autem discipulis suis, per hominem quem assumpsit, tanquam membris sui corporis caput est. itaque cum illi scripserunt quæ ille ostendit & dixit, nequaquam dicendum est quod ipse non scripserit: quandoquidem membra ejus id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt. Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperavit. Hoc unitatis consortium, & in diversis officiis concordium membrorum sub uno capite ministerium quisquis intellexerit, non aliter accipiet quod narrantibus discipulis Christi in Euangelio legerit, quam si ipsam manum Domini, quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit. Hactenus Augustinus.

Pagani perversi laudatores Christi, & obtrectatores Christianorum, religionisque Christianæ exsecratores.

Auctoritas atque perfectio sacræ Scripturæ.

16. Quæ cum evidentissimè ita se habeant, quilibet sanæ mentis facilè perspicit, de doctrina Christi prudentius & tutius credi ejus discipulis, qui ipsum viderunt & audiverunt, quos ipse elegit & accuratissimâ educatione familiariter instruxit, quibus ipse etiam testimonium coram Patre cœlesti perhibuit, quod ipsi à Patre dati sint, & sermonem Patris servaverint, & quod verba quæ ipsi dederat Pater, dederit illis, & illi acceperint, & crediderint; quos Patri servandos à malo, & in veritate sanctificandos commendavit; quibus Christus ipse promisit, sessuros eos super thronos, & judicaturos duodecim tribus Israel; & quos misit in mundum, sicut ipsum misit Pater in mundum: quibus promissum Paracletum à Patre misit, qui, Deo faciente, mortuos suscitarunt, dæmonia ejecerunt, aliaque omnem creaturæ potestatem superantia multa signa & portenta ediderunt; omnemque suam doctrinam testimoniis legis & Psalmorum & Prophetarum clarissimè confirmarunt, & de rebus à Christo gestis partim ad Prophetarum irrefragabilia & in ipsis inimicorum, id est, Iudæorum codicibus exstantia oracula, partim ad recentem hominum Christo viatori contemporaneorum memoriam intrepidè provocarunt; Neque poterant adversarii res illas non in angulo, sed in luce gestas inficiari: quilibet, inquam, non ultrò & desperatè insaniens, quem diabolus non excæcavit, haud dubie fatebitur tutius credi Apostolis de doctrina Christi, quænam ea fuerit; quam vel rebellibus Iudæis, vel pseudochristianis hæreticis, vel insanientibus Paganis, vel blasphemo pseudoprophetæ Muhammedi, qui neque ipse Christum vidit, neque cum eis qui eum viderunt, sermonem habuit; sed multis post Christi in cœlum ascensionem centuriis annorum, exsiliit, Diabolo instigante, blasphemias impurissimo gutture eructans contra divinam veritatem, tot sanctorum ab orbe condito Prophetarum oraculis, & ipsius Christi prçconio, & Apostolicis prædicationibus scriptisque orbi manifestatam, tot miraculis confirmatam, ipsiusque Christi & multarum myriadum sanctorum Martyrum sanguine obsignatam, à quinque œcumenicis multisque aliis synodis, ante impostoris istius tempora, constanter agnitam & Dei beneficio hucusque in sancta Dei Ecclesia apud omnes Christianos unanimiter conservatam, & in finem mundi, imò in omnem æternitatem duraturam.

Ioan. 17.

Matth. 19, 28. Ioan. 20, 21. Act. 2. &c.

Ostenditur fidem adhibendam esse Apostolis, non autem rebellibus Iudæis, neque Paganis, neque pseudopropheta Muhammedi.

17. Et certè singulariter notabili ac misericordissima Dei providentiâ factum est, ut non prius sineret pestem illam Muhammedem intelligo ejusque sacrilegam impietatem in mundum erumpere, quam profligatis infidelium Iudæorum, & hæreticorum pseudochristianorum, & Paganorum copiis, adversus sanctam Dei veritatem, in vetere & novo Testamento revelatam congregatis, sacræ Scripturæ legales, Propheticę, & Euangelicæ inexpugnabilem inconcussæ auctoritatis arcem palam & irrefragabiliter obtinerent: adeò ut, exhausto jam Diaboli armamentario, nullum invenerit telum diabolicus pseudopropheta Muhammed, quod adversus sanctas V. & N. Testamenti scripturas aulu nefario intorqueret, nisi illa quibus jam olim partim Iudæi, partim Gnostici & Manichæi, partim Pagani infeliciter usi sunt, quæ à priscis Christianis scuto fidei, & gladio verbi Dei jampridem repulsa & confracta sunt. Proinde jam nemini nocere poterunt, nisi gladium Spiritus & scutum fidei ultro abjicienti, aut non assumenti.

Æterna auctoritas sacræ Scripturæ stat inconcussa, contra omnes Muhammedis aliorumque adversariorum assultus.

18. Prolixè jam in superioribus & luculenter demonstravimus sacras scripturas (eas intelligo quas reformatæ nostræ Ecclesiæ agnoscunt, & nobiscum universa quacunque se per orbem diffundit Christi Ecclesia; nam de Apocryphis & controversis non est quod impræsentiarum laboremus, cum scripturæ ab omnibus Christianis unanimiter agnitæ sufficiant contra Muhammedis blasphemias) sacras inquam scripturas V. & N. Testament. prout à Prophetis & Apostolis & Euangelistis scriptæ sunt, esse divinas seu divinitus inspiratas: easdemque adhuc incorruptas, integras, inviolatas in hunc usque diem, per Dei providentiam, contra omnes Satanæ assultus, custoditas esse, in manibus Iudæorum & Christianorum: adeò ut quicunque hisce scripturis contradicit, is Deo ipsi contradicat. Quocirca rectè facimus, credentes Deo per sanctos Prophetas, Apostolos, & Euangelistas in sacris scripturis loquenti: hæc vox Pastoris nostri est. Non igitur audimus vocem peregrini: neque auscultamus diabolo per Gnosticos, per Manichęos, per Paganos, per nefarium pseudoprophetam Muhammedem extra & contra divinas Scripturas, tartareum impudentissimorum mendaciorum & horrendissimarum blasphemiarum virus evomenti.

Ioan. 10. 3, 4, 5.

19 Audiamus sermones Christi, eisque obsequamur; & sic ædificabimus super petram, itabitque adversus omnes portarum infernalium impetus

Matth. 7. 24. 25.

impetus inconcuſſum noſtrum ædificium. Adſcendamus in arcem S. Scripturarum, & inde hoſtes ſubtus poſitos, arcemque inexpugnabilem caninâ rabie & cruentis rictibus incaſſum allatrantes, denſis telorum divinitus nobis traditorum imbribus obruamus. Huc nos Deus vocat, per præcones ſuos ſanctos Prophetas & Apoſtolos & Euangeliſtas. hoc munimen experti beati Martyres, aliique ſancti Patres, nos magno clamore eodem invitant. Hæ ſcripturæ nos ſapientes reddent ad ſalutem; habitet opulenter in nobis hoc Dei verbum; meditemur ipſum noctu & interdiu; non recedat hic liber legis Domini ab oculis noſtris; teneamus in manibus ancipitem hunc gladium Spiritus; cum ſcuto fidei; & facile omnia quantumcunque ignita Diaboli tela reſtinguemus. Amemus, quæramus, retineamus hæc Sapientiæ verba, melle & favo jucundiora, auro & gemmis pretioſiora, terrâ & cœlo durabiliora, imò in æternum manentia; nobiſque in via gratiæ prælucentia, & ad gloriam patriæ nos obſequentes haud incerto tramite infallibiliter perductura. In hoc culmine collocati ſancti Prophetæ & Apoſtoli, eoſque ſequuti pii Patres, omnes hoſtium minas contempſerunt, jactantias riſerunt, inſidias detexerunt, copias profligarunt: noſque ſuis exemplis, & ſaluberrimis hortamentis, ad ſimiles conflictus, cum certa miniméq; fallaci victoriȩ ſpe, ſuſtinendos inſtruxerunt. His armis tentatorem Satanam Dominus noſter Jeſus Chriſtus devicit; omnibuſque ſuis adverſariis ora obturavit.

20. Exſurgant licet pſeudoprophetæ, polliceantur cœlum ſuis ſectatoribus, denuncient æternos cruciatus omnibus non ſequentibus eos, (ſicut faciunt omnes hæretici, & Pagani, & rebelles Iudæi, & impii Muhammedani,) jactent ſe Angelos de cœlo eſſe, operentur ſigna & prodigia, trahant poſt ſe orbem terrarum, trucident ſanctos & fideles Chriſti ſervos, ac proſtratis inſultent; terra concutiatur, fluctuet reſonetque mare & ſalum, cœlum ruat; ſtabit tamen hoc Dei verbum quod in ſanctis Scripturis revelatum eſt, & juſtificabitur ſapientia à filiis ſuis. neque fraudabitur puſillus Chriſti grex promiſſo regno. Cœlum & terra præteribunt; verba autem Domini non præteribunt. Veritas ut prior mendacio eſt, ita etiam conſtantior & durabilior eſt. Permanetque Deus verax, etiamſi omnis homo ſit mendax. Adorent gentes quem quæque ſibi elegerit Deum; nos cum ſancto Joſhua ſolum adorabimus Dominum Deum Abrahami, Jſaaci, & Jacobi, Deum & Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti. Abeant licet craſſi Capernaitæ; nos cum beato Petro & coapoſtolis adhærebimus Chriſto habenti verba vitæ æternȩ. Hæc vita æterna eſt ut cognoſcamus Patrem Domini noſtri Chriſti unum verum Deum, & quem miſit Jeſum Chriſtum. ut, inquam, eum agnoſcamus Chriſto revelante; nemo enim novit Patrem niſi Filius & cui voluerit Filius revelare: in hoc beati ſumus quod Pater Cœleſtis nobis revelaverit Chriſtum Filium ſuum: ſuper hanc petram ædificata eſt Chriſti Eccleſia; neque adverſus eam prævalebunt portæ inferni. fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus. Hoc eſt illud fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, id eſt, ab Apoſtolis & Prophetis voce prius, deinde ſcriptis orbi annunciatum, & caput anguli. Non audimus addentes aut demences verbis Domini quæ in ſcripturis legalibus, & Propheticis, & Euangelicis accepimus. Væ addentibus, væ detrahentibus. Nullus novæ doctrinæ locus relictus eſt uſque ad conſummationem ſeculi ſeu diem judicii. Hæc omnia ex eiſdem divinitus inſpiratis ſcripturis manifeſta habemus.

21. His congruenter Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Iudæo; (pag. 228. editionis Pariſienſis græcolatin. in folio, apud Michaëlem Sonnium, anno Dom. 1615.) ait; αἰώνιός τε ἡμῖν νόμος καὶ τελευταῖος, ὁ Χριστὸς ἐδόθη, καὶ ἡ διαθήκη πιστή, μεθ' ἣν οὐ νόμος, οὐ πρόσταγμα, οὐκ ἐντολή. id eſt; poſtrema & ſempiterna lex nobis data eſt, Chriſtus; atque item teſtamentum fidele; poſt quod teſtamentum jam non lex, non præceptum, non mandatum erit ullum.

22. Et in eandem ſententiam Tertullianus, lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, cap. 8. Nobis, inquit, curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Jeſum: nec inquiſitione poſt Euangelium. Cum credimus, nihil deſideramus ultra credere. Hoc enim prius credimus, non eſſe quod ultra credere debeamus. hæc ille. Monet Joannes Apoſtolus, ut quod audivimus à principio, id in nobis maneat: ſi enim in nobis manſerit quod audivimus à principio, nos quoque in Filio & Patre manſuros 1. Ioan. 2. 24. Clamat Deus per ſanctum Prophetam Jeremiam; Sic dicit Dominus: State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quænam ſit via bona, & ambulate in ea: & invenietis requiem animæ veſtræ. Ierem. 6. 16. idem Propheta alibi, Ecce! inquit, verbum Domini reprobaverunt, & ſapientia cujus rei eſt in eis. Ierem. 8. 9. ideo ait Abraham in parabola: Habent Moyſen & Prophetas, audiant illos. Luc. 16. 29. Et Apoſtolus Paulus; Improbi autem (inquit) homines & impoſtores proficient in pejus, tum ſeducentes alios, tum ſeducti ipſi. At tu mane in eis quæ didiciſti, & quȩ tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris. Et quod à puero ſacras literas noveris, quæ te poſſunt peritum reddere, quod ad ſalutem attinet, per fidem quæ eſt in Chriſto Jeſu. Tota enim ſcriptura divinitus eſt inſpirata, &c. 2. Tim. 3. 13, 14, 15, 16. Et Petrus Apoſtolus monet, ut memores ſimus verborum quæ prædicta ſunt à ſanctis Prophetis, & doctrinæ Apoſtolorum Domini noſtri Jeſu Chriſti. 2. Petr. 3. 2. caventes ne errore nefariorum abducti excidamus à propria ſtabilitate. verſ. 17. eandem nobis diligentiam commendat Iudas Apoſtolus, Iud. 17. &c. Appoſitè Tertullianus; Revertar (inquit) ad principalitatem veritati & poſteritatem mendacitati deputandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ bonum ſemen frumenti à Domino ſeminatum primò conſtituit; avenarum autem ſterilis fœni adulterium ab inimico diabolo poſtea ſuperducit. Propriè enim doctrinarum diſtinctionem figurat, quia & alibi verbum Dei ſeminis ſimilitudo eſt. Ita ex ipſo ordine manifeſtatur id eſſe Dominicum & verum, quod ſuperius traditum: id autem extraneum & falſum quod ſit poſterius immiſſum. Ea ſententia manebit adverſus poſteriores quaſque hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientia competit ad defendendam ſibi veritatem. hæc Tertullian. lib. de præſcript. cap. 31. Item cap. 32. Cæterum ſi quæ audent interferere ſe ætati Apoſtolicæ, ut ideo videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt: poſſumus dicere, edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum, evolvant ordinem Epiſco-

Prior eſt veritas.

Episcoporum suorum. ——— Confingant tale aliquid hæretici; quid enim illis post blasphemiam inlicitum est? Sed etsi confinxerint, nihil promovebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolica comparata, ex diversitate & contrarietate sui pronunciavit, neque Apostoli alicujus auctoris esse neque Apostolici, &c. hæc Tertullianus.

Error etiam ex ipsa doctrina diversitate convincitur.

23. Sic nos Muhammedanis objicimus tum posteritatem (ut Tertulliani utar vocabulo) tum etiam contrarietatem doctrinæ, si collatio ejus instituatur cum doctrina legali Prophetica & Euangelica. Confingit quidem Muhammed impudentissime (more veterum hæreticorum, quos Catholica profligavit antiquitas) fabulas quasdam, per quas videri possit ejus doctrina coæva fuisse Abrahamo. Et Moysi & Davidi aliisque Prophetis & Christo Jesu; sed non potest hoc demonstrare ex antiquis legalibus aut Propheticis aut Euangelicis scripturis; ipsi autem Muhammedi audacter mentienti & impudenter fabulanti non credimus; præsertim cum doctrina ejus comparata cum doctrina legali & Prophetica & Euangelica, ex ipsa diversitate & contrarietate sua pronunciet se neque Abrahami esse, neque Moysis neque Davidis, neque cujusquam veterum Prophetarum, neque Jesu Christi, sed esse doctrinam diaboli, qui mendacii Pater est.

Utrumque erroris indicium invenitur in doctrina Muhammedis.

24. Contra istiusmodi insidias Satanæ nos armans Dominus noster, omnemque ignorantiæ excusationem adimens, ait; Ecce, prædixi vobis. Matth. 24. 25. Commendat nobis sedulam meditationem eorum quæ ab ipso dicta sunt: ut non sequamur peregrinum. Et magistrum sequens Petrus Apostolus, ait; Vos igitur, dilecti, præscientes, cavete ne illorum nefariorum errore abducti, excidatis à propria stabilitate. Sed crescite in gratia & agnitione Domini nostri & Servatoris Jesu Christi. Ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis. Amen. 2. Petr. 3. 17, 18. idem etiam in eadem epistola cap. 1. vers. 16. & sequentibus ait. Non enim arte compositas fabulas sequuti, notam vobis fecimus Domini nostri Jesu Christi virtutem & adventum; sed qui oculis nostris adspeximus illius majestatem. Acceperat enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata hujusmodi à magnifica gloria: hic est ille Filius meus dilectus, in quo acquiesco. Et hanc vocem nos audivimus è cœlo delatam, cum essemus unà cum eo in monte sancto. Et habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui rectè facitis quod attendatis, velut lucernæ splendenti in obscuro loco, usque dum dies illucescat, & Lucifer exoriatur in cordibus vestris, &c.

ἰδὲ προείρηκα ὑμῖν.

25. Nunc ostensa, quantum ad præsens institutum sufficere videtur, & à Muhammedicis calumniis vindicata integritate & auctoritate Sacrarum Scripturarum V. & N. Test. unde manifestissimum patet specimen impietatis doctrinæ Muhammedicæ de regula fidei: progredior ad alia quædam specimina, quorum facilior erit detectio & confutatio post vindicatam veram illam & unicam constantemque & perfectam fidei regulam, ex qua facile erit de omnibus Muhammedis placitis judicare.

26. Nos enim Servatorem nostrum imitantes, ejusque præcepta sequentes, omnibus Muhammedis nugis opponemus quod scriptum est. dicemus cum Propheta Esaia (cap. 8. vers. 21.) Ad legem & ad testimonium, si non dixerint juxta verbum hoc, quia non est ei aurora. Non addetis (ait Moyses) ad verbum quod ego præcipio vobis, neque diminuetis ex eo, ut custodiatis præcepta Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Agur ait: Omnis sermo Dei purgatus; clypeus ipse est sperantibus in eum. Ne addas verbis ejus, ne forte increpet te, & mendax deprehendaris. Proverb. 30. 5, 6. Id quod de conclusione totius canonis, adeoque de universa utriusque Testamenti Scriptura ita repetit ipse Dominus Jesus in fine Apocalypsios, ut post revelationem illam Ioanni per Angelum missam, nullum ulterius pro assequenda æterna beatitudine cavendaque damnatione locum relinquat ulli novæ doctrinæ. Quamvis enim post illud tempus Joannes Euangelium suum scripserit, (teste Epiphanio, hæres. 51. §. 12.) non tamen aliquam novam doctrinam tradidit. Hanc autem unam & constantem in sanctis Scripturis Veteris & Novi Testamenti nobis traditam doctrinam Dominus commendat, vigilanter observandam, donec ipse veniat ad judicium; omnemque interventuræ alicujus novæ revelationis & novæ doctrinæ spem præcidit, denuncians etiam addentibus aut detrahentibus illi libro horrenda supplicia, solumque adventum suum illum ultimum nobis vigilanter exspectandum, seriisque votis exoptandum proponit. Vide reverendissimi Parentis nostri commentarium in caput ultimum Apocalypseos §. 9. & sequentibus. ubi illam clausulam & denunciationem ad totum canonem seu universum canonicarum V. & N. Testamenti scripturarum syntagma pertinere ex ipso facto textu luculenter demonstrat. id ipsum etiam docet Paulinus Episcopus Aquilejensis in suo Concilio Forojuliensi, anno Dom. 791.

γέγραπται. Matth. 4. 4, 7, 10.

27. Meritò igitur Tertullianus adversus Hermogenem hæreticum disputans: Adoro, inquit, Scripturæ plenitudinem. ——— Scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat væ illud adjicientibus aut detrahentibus destinatum. hæc Tertullianus lib. adversus Hermogenem, cap. 22. idem quoque alibi contra Apellem hæreticum disserens, ait, non recipio, quod extra scripturam de tuo infers. Hæc ille, lib. de carne Christi, cap. 7. Et Augustinus lib. de unitate Ecclesiæ, contra epistolam Petiliani, cap. 11. quisquis aliud Euangelizaverit, anathema sit. & cap. 12. aut legat mihi hoc in Scripturis sanctis, & non sit anathema. item eodem cap. 12. Si autem non ea de Scripturis sanctis legunt, sed suis contentionibus persuadere conantur; Credo illa quæ in Scripturis sanctis leguntur, non credo ista quæ ab hæreticis vanis dicuntur. Hæc Augustinus. Nos Christiani credere debemus illa quæ in sanctis scripturis legalibus & Propheticis, & Euangelicis, leguntur, non ea quæ à blasphemo pseudopropheta Muhammede, vanisque ejus sectatoribus dicuntur.

Scripturæ plenitudo.

28. Scitè auctor libri de duplici martyrio, qui Cypriano tribuitur, prope finem illius libri; Objice (inquit) tentatori clypeum scripturarum in quibus tibi loquitur Deus, non minore fide, quam si tibi coram ore ad os loqueretur. Ex his torrentibus sume tibi lapides, quibus dejicias superbum Goliath. Habes exemplum à Domino tuo: sic ille prostravit diabolum. Nec dejicias animum si sæpius invadat, ac subinde majoribus machinis aggrediatur, nihil potest adversus eum qui tecum est. Dic illud Ioannis: Major est qui in nobis est, quam qui in isto mundo. Succurrat illud Domini, Confidite, quoniam ego vici mundum.

Clypeus scripturarum.

1. Ioan. 4. 4.

Ioan. 16. 33.

dum. —— Tutissimum cordis munimentum est sobrietas, cum instanti oratione, jugitque scripturarum meditatione. Omnis enim scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Ex hac igitur colligendæ sunt sententiæ, quas ad manum, & velut in procinctu habeas, ut his protinus serpentem caput erigentem dejicias: nullus est enim animorum morbus, cui non præsens remedium divina scriptura suppeditet: hinc comparanda sunt exempla piorum, sed præcipuè Christi, quibus se quisque vel animet vel consoletur. Hæc ille.

2. Tim. 3. 16, 17.

Perfectio Scripturarum.

29. Plura de sacrarum Scripturarum V. & N. Testamenti perfectione, nec non de earundem perspicuitate testimonia veterum Patrum adferemus, si Deus voluerit, infra in hoc opere, lib. 24. & lib. 25.

30. Ex his quæ diximus, evidenter patet quam projectè & profanè impudens sit pseudopropheta Muhammed, provocans ad priores libros, id est, ad libros Veteris & Novi Testamenti, ex quibus se testimonium habere non erubescit mendacissimè asseverare. Alcor. cap. 30. sub finem capitis. & cap. 47. etiam prope finem capitis. Atque ut rectè monet Euthymius, in secunda parte dogmaticæ Panopliæ, titulo 24. [in bibl. Patr. tom. 2. græcol.] Cum ipse Muhammed fateatur, Christum ea quæ in lege ante de ipso scripta sunt, vera certaque repræsentasse, & prædicasse Euangelium, in quo est via, lux, & justitia; reliquum est, per evidentem atque inevitabilem consequentiam, Muhammedem teneri ex suo ipsius ore convictum erroris & falsitatis, cum ea doceat, quæ doctrinæ à Christo traditæ ex diametro repugnant.

Conclusio contra falsam doctrinam impudentissimi pseudoprophetæ Muhammedis.

CAPUT QUINTUM.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ secundum specimen, quod est, de Deo.

Fallax prætextus pietatis, verusque atheismus Muhammedis, ejusdemque idololatria. Vide inferius, §. 6.

IMpius pseudopropheta Muhammed, ut fucum faciat incautis, multitudinem deorum rejiciens, asserit unum duntaxat esse Deum. & idola damnans, prohibet adorationem imaginum. Sed sub velamento unius Deitatis, oppugnat impius & impudenter negat pluralitatem personarum divinarum: & prohibens imagines manufactas, ipse sibi pro vero Deo spectrum quoddam & insanientis cerebri figmentum comminiscitur, quod in veri Dei locum substituit. Nam qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui misit eum. Joan. 5. 23. Quicunque negat Filium, nec Patrem habet. 1. Joan. 2. 23. sed est Antichristus, negans Patrem & Filium. ibid. vers. 22. adeóque non cognoscit illum qui est solus verus Deus, quem cognoscere æterna vita est. Joan. 17. 3. Qui non habet Filium Dei, vitam non habet. 1. Joan. 5. 12. Qui sunt absque Christo, sunt absque vero Deo, & sunt revera ἄθεοι. Ephes. 4. 12. Qui non permanet in doctrina Christi, Deum non habet. 2. Joan. 9. Nempe hæc non insueta est Satanæ astutia, monstra nova excogitare, quæ, sub speciosa aliorum monstrorum, ab ipso prius excogitatorum, oppugnatione, hominibus fraudulenter insinuet. Sic obtentu oppugnandi pluralitatem Deorum: confudit personas divinas, ministerio Sabellii: & rursus sub prætextu vindicandi distinctionem personarum, divisit Deitatem, per Arium. Item ad tuendum immutabilitatem atque impassibilitatem Deitatis, Christum hominem ab æterno Verbo personaliter separavit, per doctrinam Nestorii (qui ut uni hæresi suæ aditum patefaceret, cunctarum hæreseon blasphemias insectabatur. teste Vincentio Lirinensi, in Commonitorio, cap. 26.) & rursum sub specie oppugnationis Nestorianismi, confudit in Jmmanuele naturas, opera Eutychetis. Sic per Manichæos damnavit naturam; & sub vindiciis naturæ, per Pelagianos negavit gratiam. Certè quamvis non ob id repræhendendi sint Ariani, Eutychiani, Pelagiani, quod Sabellianorum, Nestorianorum, Manichæorum errores rejecerint; non tamen inde sequitur, recipiendos esse ipsorum Arianorum, Eutychianorum, Pelagianorum errores. Nam veritatis doctorem oportet non solum falsa convincere; sed etiam sanam, & non nisi sanam doctrinam proponere.

Usitata Satanæ astutia, qua etiam usus est in Muhammede, multisque hæreticis, Sabellio, Ario, Nestorio, &c.

2. Rectè Augustinus lib. 2. ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 1. Isti (inquit) Pelagiani hoc bene faciunt, Manichæis anathema dicere, & eorum erroribus contradicere. Sed faciunt duo mala, quibus & ipsi anathematizandi sunt: Unum, quod catholicos Manichæorum errore criminantur; alterum, quod etiam ipsi hæresin novi erroris inducunt. Neque enim quia Manichæorum morbo non laborant, propterea fidei sanæ sunt. Non unum pestilentiæ est genus, quemadmodum in corporibus, ita & in mentibus. Sicut ergo medicus corporis non continuò pronunciasset à mortis periculo liberum, quem negasset hydropicum, si alio lethali morbo perspexisset ægrotum: ita istis non ideò veritas gratulatur, quia Manichæi non sunt, si alio genere perversitatis insaniunt. Quapropter aliud est quod anathematizamus cum eis; aliud quod in eis. Detestamur enim cum eis, quod rectè displicet etiam ipsis; ita tamen ut detestemur in eis, unde rectè displicent ipsi. Et ibidem cap. 2. Desinant itaque Pelagiani Catholicis objectare, quod non sunt; nec ideò se velint haberi amabiles, quia odioso Manichæorum adversantur errori; sed ideò se agnoscant odibiles, quia suum non aversantur errorem. Possunt enim duo errores inter se esse contrarii, sed ambo sunt detestandi, quia sunt ambo contrarii veritati. Nam si propterea diligendi sunt Pelagiani, quia oderunt Manichæos; diligendi sunt & Manichæi, quia oderunt Pelagianos. Sed absit ut Catholica mater propter alterorum odium alteros eligat amare, cum, monente atque adjuvante Domino, debeat utrosque vitare, & cupiat utrosque sanare. Hæc Augustinus.

Possunt duo errores inter se esse contrarii, & ambo contrarii veritati.

3. Observanda etiam est alia Satanæ techna, qua dum errores utrinq; pugnantes rejicere videtur, eos tamen revera non relinquit, sed miscet, & tetriorem inde pestem concitat. Sic per Acephalos hæreticos, dum nec Nestorianos eos nec Eutychianos videri vult, utramque hæresin conjungens, novum monstrũ produxit: retinentibus Acephalis à Nestorio duas in Christo subsistentias,

Alia Satanæ techna.

& ab Eutychete unitatem naturæ, absurdissima vanitate, utrisque sectæ in veritate repugnantibus, & in errore consentientibus, atque ita utriusque sectæ impietate se obstringentibus. sicut monuimus supra, lib. 3. hujus operis, cap. 14. §. 5.

Calumniosa impietas Muhammedis.

4. Diabolicus pseudopropheta Muhammed, dum personarum divinarum Trinitatem cum obstinatis Judæis, Hermogenianis, Praxeanis, Sabellianis impiè negat, videri vult oppugnare pluralitatem Deorum, & pro Deitatis unitate pugnare. Ne dicatis (inquit Muhammed,) Deos tres esse; cum non sit nisi unus, qui filio caret: cique omnipotenti universa cœli terræque subjecta sunt. Alcor. cap. 11. item, quisquis Deo socium atque participem posuerit, ingressum Paradisi illicitum sibi reperturus. ——— Sunt iterum increduli firmantes Deos tres esse: quia non est nisi unus Deus. Alcor. cap. 12. prope finem capitis. Quasi verò Christiani Catholici asserentes personarum Trinitatem secundum sacras Scripturas, multiplicarent Deos, aut dividerent Deitatem. imò non minus ardenter & constanter contra Paganos, & Valentinianos, & Cerdonianos, & Marcionitas, & Manichæos, & Arianos, & Tritheitas pugnarunt Catholici pro unitate simplicissimæ Deitatis, quam contra infideles Judæos, & Hermogenianos, & Praxeanos, & Sabellianos, pro personarum Divinarum Trinitate & distinctione. Sed quemadmodum hæretici Pelagiani Catholicos Manichæismi falso insimularunt, propterea quod defenderent gratiam Dei contra elatos liberi arbitrii assertores Pelagianos, qui per eam calumniam hoc satagebant, ut horribili Manichæorum hæresi objecta, cujus se adversarios esse jactabant, laterent inimici gratiæ in laude naturæ. Sic blasphemus Muhammed Christianis multitudinem Deorum mendaciter objicit, ut lateat ipsius atheismus sub vituperio polytheismi.

Pelagianorum imitator Muhammed.

Doctrina orthodoxa de Trinitate Deo.

5. Christus jussit baptizare in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti: salutem promittens baptizatis & credentibus. Matth. 28. 19. Marc. 16. 16. Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium. Omnis qui negat Filium, is ne Patrem quidem habet. 1. Joan 2. 22, 23. Tres sunt qui testificantur in cœlo; Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt. 1. Joan. 5. 7. Vide supra, quæ ex professo & prolixè disseruimus de unitate simplicissimæ Deitatis, & de personarum divinarum Trinitate & distinctione. lib. 1. ubi etiam invenies de hoc adorando mysterio fidem antiquorum Patrum, verbis ipsorum propositam: Summa est; unum esse Deum Creatorem universitatis, unum quidem impartibili essentiâ, at personis trinum, videlicet Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Supra etiam ostensum est incarnatum esse Filium, dictumque Jesum Christum. sed de Christo quam sit impia doctrina Muhammedana, mox ostendemus in duobus proximè sequentibus speciminibus.

Omnes fere hæreses Deum unum dicunt, sed per sententiam malam immutant, ingrati idololatria.

6. Rectè Jrenæus; Omnes fere quotquot sunt hæreses, Deum quidem unum dicunt, sed per sententiam malam immutant; ingrati existentes ei qui fecit eos, quemadmodum per idololatriam. Hæc Jrenæus, lib. 1. adversus hæreses Valentini & aliorum, cap. 19. Idem Tertullianus; Deum (inquit) aut fingunt hæretici alium adversus Creatorem: aut si unicum Creatorem confitentur, aliter eum disserunt, quam in vero est. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus est idololatriæ. Hæc Tertullianus, lib. de præscript. cap. 40.

Teterrima & nefandissima quæque hæresis præ se fert oppugnationem alicujus manifesti erroris, ut hac arte mendaciis suis fidem apud incautos conciliet.

7. Quid speciosius, quam profiteri Deum bonum non esse auctorem peccati? Non tamen excusabilis est impietas Cerdonis hæretici, duos introducentis Deos; unum bonum, & alterum malum: quem malum Deum, & mundi opificem, & Veteris Testamenti Deum esse blaterabat. Et Cerdonis discipulus Marcion nomine, Ponticus genere, eam magistri sui de duobus principiis insaniam sectatus est, dum à bono Deo originem malorum videri vult removere. sicut de hæreticis illis Cerdone & Marcione scriptum reliquerunt, Jrenæus lib. 1. adversus hæreses, capitib. 28. 29. Tertullianus lib. de præscriptionibus adversus hæreticos cap. 51. & lib. 1. adversus Marcionem cap. 2. & Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus, Catechesi sexta. Et Epiphanius in Panariis contra hereses lib. 1. tom. 3. hæresi 41. ubi contra Cerdonianos: & hæresi 42. contra Marcionistas (ubi commemorat Marcionem, tertio adjecto, confinxisse tria principia, seu tres Deos essentiis & attributis discrepantes.) Et Augustinus, lib. de hæresibus ad Quodvultdeum, hæresi 21. ubi de Cerdone, & hæresi 22. ubi de Marcione. Et Theodoretus lib. 1. hæreticarum fabularum. ubi ait Marcionem non contentum tradita ipsi à Cerdone doctrina, auxisse etiam impietatem, & quatuor ingenitas substantias oratione suâ confinxisse. Manichæus postea de duobus sibi mutuo adversantibus principiis nefarium dogma arripuit, idque cum multis aliis impiis fabulis, per literas discipulosque suos disseminavit. ut scribunt Cyrillus Hierosol. Catech. 6. & Epiphanius hæres. 66. & Augustinus hæres. 46. & Theodoretus lib. 1. hæreticarum fabularum, cap. ult.

8. Hermogenes autem, quamvis unum profiteretur Deum Creatorem universi, eadem tamen difficultate, de malorum origine, turbatus, posuit materiam quæ semper fuerit; neque nata, neque facta, nec initium habens omnino, nec finem; ex qua Dominus omnia postea fecerit. Et hoc quidem figmentum à Stoicis sumpsit Hermogenes, ut malorum causam adscriberet vitio materiæ. Hanc ejus hæresin accuratè & solidè refutavit Tertullianus, peculiari libro, quem scripsit contra Hermogenem: in cujus libri cap. 10. tum de hac hæresi, tum de illa aliorum, Deos geminantium, Tertullianus meritò exclamat: Magna, bona fide, cæcitas hæreticorum pro hujusmodi argumentatione, cum ideo aut alium Deum bonum & optimum volunt credi, quia mali auctorem existiment Creatorem: aut materiam cum Creatore proponunt, ut malum à materia, non à Creatore deducant. Hæc Tertullianus.

9. Hanc Hermogenis hæresin Marcion in suis etiam deliramentis complexus esse videtur, prout ea à Theodoreto describuntur lib. 1. heret. fab. cap. de Marcione. ubi ait Marcion. Opificem ex ingenita sive originis experte materiâ fabricatum esse universa. Cœlum quidem ex eo quod erat purissimum; ex reliquo autem quatuor elementa, ex fæce autem quæ subsederat, inferos & tartara. Rursus autem, cum terræ id quod erat purissimum percolasset, constituit, inquit, Paradisum; ex eo autem, uno accepto corpore, formavit Adam, ex sua substantia illi animam largitus. Hinc, inquit, existit inter corpus & animam con-

concertatio, cum corpus quidem ad materiam attrahere contendat, anima autem conetur corpus trahere ad Creatorem. Hæc ibi. ubi Marcion causam mali in homine refert ad conditionem materiæ increatæ.

Diabolicus pseudopropheta Muhammed antiquas hæreses miscens, earumque fæcem colligens, conflavit inde detestandam pestem.

10. Diabolicus autem pseudopropheta Muhammed, omnium hæreseon exsistens receptaculum, omniumque cœnum colligens, & sub insidiosa specie resistendi multis, fæcem omnium miscens, & detestandam inde pestem conflans, mentionem quidem facit inobedientiæ Diaboli, (fabulosè, ut solet) Alcor. cap. 1. & cap. 25. & cap. 48. at eundem Diabolum ait à Deo ex igne pestifero esse creatum. Alcor. cap. 25. Unde patet Diabolum necessitate naturæ, nempe vitio materiæ malum esse, secundum impiam Muhammedis doctrinam. Deinde, de igne isto pestifero quæro, utrum sit à Deo creatus; an fuerit ab æterno. si illud, Deus constituitur auctor & efficiens causa mali moralis in Diabolo; nam causa causæ naturali necessitate effectum producentis est causa illius effecti: sin autem dicant Muhammedani exstitisse ignem istum pestiferum sine origine ab æterno, tunc incidunt in hæresin Hermogenis, & hæresin Marcionis. Certè si duæ ponantur essentiæ ingenitæ, duo ponentur Dii, & sic nullus erit Deus, nam Deitas supprematum, & unitatem importat. Neque potest quicquam æternum ortusque inscium esse malum sive pestiferum. ut rectè docent Athenagoras in Legatione sive Apologia pro Christianis, & Tertullianus libro contra Hermogenem. Et lib. 1. adversus Marcionem, cap. 3. Et Epiphanius hæresi 41. contra Cerdonianos, & hæres. 66. contra Manichæos. Neque quicquam fuisse Deo συναΐδιον, coëxistens ab æterno, quod sit ἑτερούσιον, alterius naturæ ab ipsa unius veri Dei simplicissima Deitate, asseri potest sine manifesta impietate, quia res ista hoc pacto εἰς πάντων δόξης καὶ τιμῆς in eodem honoris gradu collocatur cum Deo, ut eruditè disserit Zacharias Episcop. Mytelenes, in sua disputatione, de mundi opificio. Vel si dicant Muhammedani ignem illum à Deo quidem creatum esse, at pestiferam ejus qualitatem non esse à Deo: quæro, à quo sit ea qualitas? cum nulla creatura ante Diaboli creationem peccaverit; neque peccare possit ulla creatura cui datum non est liberum arbitrium. Deinde undecunque tandem advenisse delirent illam pestilentiam, non liberant Deum, quin creaverit Diabolum initio malum; adeò ut Diabolus non evaserit malus, degenerando à sua origine, sive à primævo aliquo integritatis statu in quo conditus sit, sed à Deo ipso in primo conditu creatus sit malus. Ex quo sequitur eum non peccare sectando vias pestiferas, quia hoc facit congruenter primæ suæ origini, quam accepit olim à Deo eum creante ex igne pestifero. at verò, teste divina Scripturâ, à principio diabolus peccat. Et quomodo puniet Deus Diabolum propter peccatum inevitabile, quod admittit vitio materiæ ex qua eum Deus primitus creavit, nullâ Diaboli præeunte culpâ? Nicetas & Euthymius observant ex Alcorano, Muhammedem statuere Deum auctorem omnis mali, quemadmodum est auctor omnis boni.

Nefas est dicere fuisse aliquid coæternum Deo & ἑτερούσιον.

Per Muhammedis doctrinam Deus constituitur auctor peccati.

1. Ioan. 3. 8.

Doctrina orthodoxa.

11. Certè omnis creatura à Deo est creata bona, & vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce erant valde bona. Neque ulla est mali substantia, nec ab æterno est malum. Sed qui nunc Diabolus est, erat olim in statu integritatis; in quo eum Deus condidit: ab illo autem statu ultro descivit, abutens libero suo arbitrio, & committens peccatum non necessitate, sed liberâ voluntate, volens cadere cum posset stare, si vellet; cum etiam velle posset, sed noluit. Idem dicendum est de lapsu hominis, qui Diaboli suasu rebellavit adversus Deum. De hac mali consideratione & origine plura invenies apud Tertullianum lib. 2. adversus Marcionem: & apud Epiphanium, hæres. 66. contra Manichæos: & apud Augustinum passim in libris contra Manichæos, tom. 6. operum Augustini.

Animam hominis esse portionem substantiæ Dei, ajebant blasphemi hæretici Cerdoniani, Marcionitæ, Manichæi, & Priscillianistæ, eosque sequutus nefarius pseudopropheta Muhammed.

12. Animam hominis de Dei substantia esse, seu partem esse ipsius substantiæ Dei, blasphemo ore asserebant olim Cerdoniani, & Marcionitæ: referente Theodoreto lib. 1. hæreticarum fabularum, cap. de Marcione. Et in epitome divinorum decretorum, cap. de homine. ubi etiam hanc insaniam Theodoretus refellit. Eandem impietatem sectati sunt Manichæi & Priscillianistæ, ut referunt Augustinus hæres. 46. & hæres. 70. & Orosius in commonitorio ad Augustinum de errore Priscillianistarum. Et rursum Augustinus lib. ad Orosium contra Priscillianistas: in cujus libri capite primo scribit se adversus hunc errorem multis locis disputasse in operibus contra Manichæos. Nam, ut ibi argumentatur Augustinus, licet anima humana secundùm quendam modum suum sit immortalis, tamen in deterius deficiendo, & in melius proficiendo, mutabilis esse convincitur, & per hoc non esse de Dei substantia dilucidissimè ostenditur. Hæc ibi. Vide contra eundem errorem, Ambros. in tractatu in Symbolum Apostolorum, cap 17. & 18. & Augustin. lib. de moribus Manichæorum, cap. 11. & lib. 2. de genesi, contra Manichæos, cap. 8. tomo 1. operum Augustini. & alibi in libris quos scripsit contra Manichæos. tom. 6. operum Augustini. Et sanè horrenda blasphemia est substantiam Dei fingere compositam, partibilem, mutabilem, peccato contaminabilem, miseriis obnoxiam. Huic blasphemiæ affinis est pseudopropheta Muhammed, asserens hominis animam esse portionem animæ Dei, Alcor. cap. 25. ubi Deum introducit loquentem hæc verba; Nos hominem de terra & luto, Diabolo prius ex igne pestifero creato, plasmavimus. Cumque me plasmaturum hominem de luto, & eidem animæ meæ portionem insufflaturum Angelis intimavi. Hæc ibi. Quid est anima Dei, nisi ipsa Dei substantia? Nullam aliam interpretationem recipiunt ista Alcorani verba, nisi manifestam vim eis inferas.

Muhammed inconstans & pugnantia docens. Vide cap. 6. §. 8. & §. 9. vide etiā lib. 5. c. 30. §. 26.

13. Dices fortasse, Muhammedem alibi dicere Deum dedisse animam suam Christo, quem tamen non agnoscit esse Deum. Respondeo: Sic Muhammed vocat Christum Verbum Dei & Spiritum Dei, nesciens quid loquatur. Certè non sibi constat in suis dictis delirus ille pseudopropheta. Nam ex eis ipsis, quæ Christo concedit, evincemus Christum esse Deum. De qua veritate habemus certissima & clarissima divinarum Scripturarum testimonia.

Impia doctrina Muhammedis de juramento. vide supra, cap. 1. §. 5. & infra, cap. 9.

14. Idem Diaboli satelles introducit in Alcorano Deum jurantem per nubes, per ventos, per naves æquore currentes, per Angelos, per stellam vespertinam, per dæmones, aliasque creaturas. & sic jurare docet homines. Alcor. capp. 61. 62. 63. 78. 79. 85. 87. 95. 96. 99. 103. 105. Quæ manifesta est impietas; nam per solum

numen jurandum est. Et per majorem jurante, si habeat majorem; ideo Deus jurat tantummodo per se ipsum, & hunc cultum ab hominibus exigit, ut non nisi per ejus nomen jurent. sicuti nos instituunt sacræ literæ legales & Propheticę & Apostolicæ. Commemorat Epiphanius hæres. 19. §. 1. Elxai hæreticum Judæum, qui Trajano imperante extitit, tradidisse suis discipulis ὅρκον εἰς λατρείαν, jurationem religiosam, per salem, & aquam, & terram, & panem, & cœlum, & æthera, & ventum. hunc secutus est pseudopropheta Muhammed.

15. Adhæc exsecrabilis est ea Muhammedis impietas, qua toties audet sumere Dei nomen in vanum; prætendendo illud suis mendaciis, seque pro Dei nuncio venditando. Quod etiam ab aliis ante eum pseudoprophetis, instigante Diabolo, sæpissime factum est. 1. Reg. 22. Jerem. 23. & cap. 29. & 2. Corinth. 11, 13. multa etiam hujus rei exempla inveniuntur in Ecclesiastica historia.

Muhammed falsò jactans se esse prophetam Dei, sumit Dei nomen in vanum.

CAPUT SEXTUM.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ tertium specimen, quod est De Christo.

Prima adversus Christi nomen machinatio Satanæ per apertas inimicitias.

Antiquus ille serpens, humanæ salutis adversarius, in varias se formas vertit, multiplicesque exercuit technas, quibus homines à Christo (qui solus est vera ad vitam via) alienos detineret, aut abduceret. Inter alia expertus est viam apertæ blasphemię & manifesti odii contra ipsum Christi nomen, ac si Christus impostor fuisset, sicut blasphemarunt Judæorum sacerdotes & Pharisæi, Matth. 26. 63. & hac arte diabolus multos decepit; adeò ut eventus comprobaverit veritatem illius prædictionis, qua Christus discipulis suis prædixit, eos omnibus exosos fore propter nomen ejus, Matth. 24. 9. Luc. 21. 17.

Secunda machinatio per insidiosa encomia & perversam laudationem Christi.

2. Cum autem Diabolus cerneret Christi nomen, contra omnia opprobria, & crudelissimarum persequutionum incendia, magis magisque inclarescere, & prævalere; excogitavit improbus aliud imposturæ artificium, priori in speciem contrarium, at fine concordans, nam utraque viâ Satanas conatus est subvertere veritatem. Convertit igitur se versutus ille serpens ad insidiosa encomia & perversam laudationem Christi, ut dum Christum laudat, vera credantur quæcunque de Christo & religione Christiana impudentissimè mentitur. Instrumenta seu ministros hujus fallaciæ adhibuit tum pseudochristianos hæreticos, tum Paganos.

Posterioris technæ ministris usus est hæreticis.

3. Hæretici Christum laudantes, & tamen ejus Deitatem negantes, inter se dissidebant de Christi conceptione; Nam Cerinthus & Ebion Christum ex semine Joseph natum proponebant, ut scribit Tertullianus de præscript. cap. 48. & Epiphanius hæres. 28. ubi contra Cerinthianos, sive Merinthianos. & hæres. 30. ubi contra Ebionæos. & hæres. 51. §. 2. ubi contra Alogos. Contra istos Euangelium suum scripsit Joannes Apostolus, ut monet Epiphanius lib. 2. contra hæreses, tom. 1. hæres. 51. §. 12. & Hieronymus, in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 19. Postea exstitit Theodotus quidam Byzantius hæreticus, Christum Deum esse negans, ex Spiritu quidem sancto natum dicens ex Virgine, sed hominem solitarium atque nudum, nullâ alia præ cæteris sed sola justitiæ auctoritate. ut scribit Tertullianus lib. de præscript. cap. ult. Alter etiam post hunc Theodotus hæreticus erupit, auctor sectæ Melchisedecianorum, Christum quoque dicens hominem tantummodo esse, ex Spiritu Sancto, ex Virgine Maria conceptum pariter & natum, sed cum inferiorem esse, quam Melchisedec. teste Tertulliano, de præscript. eodem cap. ult. Contra Theodotianos scripsit Epiphanius, lib. 2. tom. 1. hæres. 54. & contra Melchisedecianos, hæres. 55. Eandem Theodotianorum & Melchisedecianorum hæresin, qua Christi Deitatem negabant, asserentes merum esse hominem ex Spiritu Sancto ex Maria Virgine conceptum & natum, hanc, inquam, hæresin postea, diversis temporibus renovarunt Artemon, & Paulus Samosatenus, & Photinus, hæresiarchæ. sicut monuimus supra, lib. 1. cap. 2. §. 3. & §. 4. Omnes autem isti hæretici sive Christum ex semine viri, sive ex Spiritu Sancto, ex Virgine Maria conceptum esse dicant, in hac tamen impietate consentiunt, ut Christum negent esse Deum.

Item paganis.

4. Quidam etiam Pagani Christum laudarunt, ut virum sapientissimum, excellentissimam sapientiam ei tribuentes; sed Dei Filium & Deum esse negarunt, & hoc nomine calumniati sunt discipulos Christi, tanquam de eo mentitos, dicendo eum Deum esse & Dei Filium; id quod à discipulis dixerunt confictum esse contra mentem & doctrinam ipsius Christi, ut legimus apud Augustinum lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 7. quam mendacissimam Paganorum calumniam prolixè & nervosè refellit Augustinus reliquo illo libro. Eandem nos confutavimus, supra, cap. 4. ubi de primo specimine impietatis doctrinæ Muhammedanæ.

5. Porphyrius Philosophus, Christianæ religioni inimicissimus, refert dæmones (quos ille eos vocat) laudasse Christum ut virum piissimum, & vituperasse Christianos tanquam errantes, eo quod Christum ut Deum colerent: præter opinionem, inquit Porphyrius. profectò quibusdam videatur esse quod dicturi sumus. Christum enim dii piissimum pronunciaverunt, & immortalem factum, & cum bona prædicatione ejus meminerunt. Christianos autē pollutos, inquit, & contaminatos, & errore implicatos esse dicunt: & multis talibus adversus eos blasphemiis utuntur. Deinde subjicit velut deorum oracula blasphemantium Christianos. De Christo autem interrogantibus si Deus sit, ait respondisse Hecaten, virum eum fuisse pietate præstantissimum, & ejus animam, sicut & aliorum piorum, post obitum immortalitate donatam) & in cœlesti sede collocatam: hanc autem colere Christianos errantes. Scripsit ista Porphyrius in libris quos θεολογιῶν φιλοσοφίας, hoc est, de philosophia responsorum à diis, appellat. eaque ex Porphyrio refert Augustinus, lib. 19. de civitate Dei, cap. 23.

6. Deinde pergens Augustinus; Quis ita stultus est, inquit, ut non intelligat, aut ab homine callido,

callido, eoque Christianis inimicissimo [Porphyrio,] hæc oracula fuisse conficta, aut consilio simili ab impuris dæmonibus ista fuisse responsa, ut scilicet quoniam laudant Christum, propterea credantur veraciter vituperare Christianos: atque ita, si possint, intercludant viam salutis æternæ, in qua fit quisque Christianus? Suæ quippe nocendi astutiæ milleformi sentiunt non esse contrarium, si credatur eis laudantibus Christum, dum tamen credatur etiam vituperantibus Christianos: ut eum qui utrumque crediderit, talem Christi faciant laudatorem, ne velit esse Christianus. Ac sic quamvis ab illo laudatus, ab istorum tamen dæmonum dominatu eum non liberet Christus: præsertim quia ita laudant Christum, ut quisquis in eum talem crediderit, qualis ab iis prædicatur, Christianus verus non sit, sed Fotinianus hæreticus, qui tantummodo hominem non etiam Deum noverit Christum: & ideò per eum salvus esse non possit: nec istorum mendaciloquorum dæmonum laqueos vitare vel solvere. Hæc Augustinus lib. 19. de civitate Dei. cap. 23.

7. Satanas videns non sibi amplius ex animi sententia succedere istam astutiam, multas alias fallendi vias excogitavit, multa etiam aliarum hæresium examina, superius commemorata, in mundum protrudens: tandemque novam nactus opportunitatem, ad istam perversæ laudationis jam olim consuetam technam rediit, usus ministro Muhammede, qui Propheticam sibi venditaret auctoritatem, nec jam Hecates nomen (cujus evanuerat auctoritas) sed ipsius Dei Creatoris omnibus venerabile nomen audacter prætenderet eidem stygio veneno, quod olim Satanas auctoritate Hecates suis cultoribus persuasum voluit. Quod etiam multorum hæreticorum ministerio, sub velamento nominis Christi, deceptis hominibus identidem propinaverat. Christum scilicet bonum esse & sapientem virum, Deo charum, at non esse Deum, non esse Dei Filium, & in hoc errare Christianos quod eum Dei Filium esse dicant, & ut Deum colant. Quis non facile animadvertit consuetam illam Diaboli fraudem, qua laudat Christum, ut videatur veraciter vituperare Christi discipulos, & Deitatem Christi negare: ut quisquis utrumque crediderit, talis exsistat laudator Christi, ut nolit esse verus Christianus, nec credat Christum esse Filium Dei, sed hanc unicam salutis viam relinquat & aspernetur, & sic Diaboli laqueum evadere non possit?

Et Muhammede.

8. Dicit Muhammed, Deum Christo Mariæ Filio animam ipsius Dei propriè contulisse. Alcor. cap. 4. Nugatur autem Mariam illam, quæ Mosis & Aaronis soror fuit, peperisse Christum. ut referunt Joannes Damascenus, lib. de hæresibus, & Nicetas in anathematismis contra Saracenismum, & Georgius Cedrenus in sua synopsi historiarum, & Euthymius, in confutatione Saracenismi. Christum etiam Muhammedes vocat faciem omnium gentium in hoc & in futuro seculo; & prudentem, sapientem, virum optimum, ab Universitatis Creatore missum. Et ait, salutem consequuturos omnes qui Christum sequuntur, ejusque doctrinæ obediunt: incredulos vero summis cruciatibus subjectum iri. Alcor. cap. 5. circa medium capitis. Alibi etiam Christum Jesum appellat Spiritum Dei, Verbum Dei, Mariæ cœlitus missum. Alcor. cap. 11. Et in libro doctrinæ Muhammedis, sive dialogo Muhammedis cum Abdia Judæo, prope finem illius libri sive dialogi, Christum vocat Spiritum, Verbum, & virtutem Dei. Et alibi, dum prophanè fabulatur de conceptione Christi, ait pseudopropheta, Deum ad Mariam Virginem misisse Spiritum suum, qui in forma hominis coram ea apparens filium ei absque viri contactu promitteret à Deo. Alcor. cap. 29. Et ibidem Spiritum Dei loquentem Mariæ vocat Dei nuncium.

9. Ex his manifestum est sceleftum illum Muhammedem nil pensi habuisse quid diceret, dummodo, quidlibet ad illaqueandos superstitione animos effutiret. Quid est anima Dei, nisi Deus? quid est Spiritus Dei, nisi Deus? quid est Verbum Dei hypostaticè exsistens, nisi Deus? non enim compositus est Deus, neque Deitati convenit accidens. Secundùm ipsius Muhammedis verba Spiritus Dei exsistebat hypostaticè ante conceptionem Christi in utero Mariæ: quippe qui se ostenderit Mariæ in similitudine hominis, eamque alloquutus sit. Diabolicâ autem astutia confundit Muhammed Spiritum & Verbum, ne distinctæ agnoscantur personæ; cum divinæ literæ exserte testentur Spiritum esse alium à Verbo. Joan. 14. 16. & ab eodem Verbo mitti. Ioan. 15. 26. & rursus Verbum in assumptâ forma servi, & secundùm eam formam, missum esse à Domini Spiritu, Esai. 48. 16.

Vide supra cap. 5. §. 13.

10. Nugabatur olim Paulus Samosatenus hæreticus, Verbum Dei esse in Deo, sicut in hominis corde est proprium verbum, sive sapientia hominis. Quem blasphemum errorem solidè refellit Epiphanius hæres. 65. ubi, inter alia, argumentatur ex verbis beati Joannis Apostoli, in Euangelio Joannis, initio capitis primi. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Non enim hominis verbum (inquit Epiphanius) homo est apud hominem. Neque enim vivit, neque subsistit. Verùm corde vivente ac subsistente, motus est solum, & non substantia. Hæc ibi Epiphanius, §. 3. Plura contra eundem errorem ibidem apud Epiphanium invenies; & supra in hoc opere, lib. 1. ubi ostensum est, Verbum Dei esse Filium Dei Patris, eundem cum Patre Deum, personaliter à Patre distinctum. id quod prolixè etiam à nobis demonstratum est in aliis prælectionibus nostris de Deo. Neque dici potest Christum Verbum Dei ideo appellari, quod verbo seu imperio ac potentiâ Dei creatus sit; nam etiam canes & asini Verbo Dei creati sunt. Cum igitur Christus sit substantialiter & hypostaticè Verbum Dei, evidenter sequitur eum Deum esse, consubstantialem Patri, & personaliter à Patre distinctum. De quo Patris vox audita est de cœlo dicens, Hic est Filius ille meus dilectus, in quo acquiesco. Matth. 3. 17. & cap. 17. vers. 5. & 2. Petr. 1. 17.

Ioan. 1. 1.

11. Sed impius Muhammed, ne sine ratione insanire videatur, quatuor utitur argumentis, per quæ discipulis suis persuadeat, Christum non esse Filium Dei.

Muhammedis argumenta contra Deitatem Filii.

Primum ejus argumentum sic se habet: Non est nisi unus Deus, qui socium & participem non habet Deum alium. Alcor. cap. 11. & cap. 12. & cap. 33.

Primum argumentum.

Respondeo: Ex unitate Dei non sequitur Deum non habere Filium, sed tantummodo sequitur Patrem & Filium non esse duos Deos, sed unum Deum. Quod autem ait Muhammed, Deum non habere socium & participem: si id intelligatur

Responsio.

gatur ad excludendam pluralitatem Deorum, sicut monet cap. 33. nobiscum sentit; sin autem per ea verba introducere vult Deum solitarium, & tollere personarum divinarum pluralitatem & distinctionem personalem, incidit in impiam Praxeæ & Sabellii hæresin, divinæ veritati contrariam, quam meritò detestamur. Vide quæ diximus in superiore specimine de Deo.

2. Argumentum Muhammedis.

12. Secundum argumentum, quo fretus Muhammed negat Christum esse Filium Dei, sic se habet; Deus non est puellarum amator, non habet mulierem; ergo non genuit Filium. Alcor. cap. 47. & cap. 82.

Responsio.

Ad hoc argumentum scitè respondet Ricoldus, in sua confutatione legis Saracenicæ, cap. 9. Hæc, inquit, argumentatio similis est, sicut si quis dicat, Deum non esse substantiam, quoniam non habet accidens; vel non vivere, quia non comedit, vel respirat. Fatua est talis phantasia, & hominis carentis intellectu & ratione. Christiani enim non tanquam ex muliere dant Filium Deo, sed sicut ex igne caliditatem, ex Sole autem splendorem, & verbum ab eo qui loquitur, quæ omnia verè dicuntur gigni, etsi non ex muliere. Hæc Ricoldus. Certè inenarrabilis est illa divina Filii generatio, vera tamen & θεοπρεπής. ista verò Muhammedis argumentatio, de usu feminæ, crassa nimis & prorsus insulsa est. Fatetur Muhammed Mariam Virginem concepisse & peperisse filium sine viro; & tamen obscænus mœchus, blasphemo ore, fingit necessariam esse Deo mulierem, ut gignat Filium. Certè æterna illa generatio Filii Dei non est actio materialis sed spiritualis, neque transiens, sed immanens in Deo, modo creaturis omnibus imperscrutabili. verè autem genuit Deus Pater Filium sibi consubstantialem, hoc enim in sacris literis ipse de se Deus testatur.

3. Argumentum Muhammedicum.

13. Tertium argumentum Muhammedis; Si Deus haberet Filium, periculum esset dissidii inter eos, ne alter in alterum insurgeret. Alcor. cap. 33.

Responsio.

Respondeo; Si diceremus Deum Patrem gignere filium, diversæ substantiæ, Deum alium, rebellionis peccato contaminabilem; aliquem haberet colorem ista insulsissima argumentatio; At nos cum sacris literis dicimus Deum Patrem genuisse filium sibi consubstantialem, eundem cum Patre Deum, eandem habentem cum Patre indivisam & immutabilem voluntatem. Una est Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitas, una voluntas, una potestas, una majestas, indivisa in omnibus, perfecta in singulis. Neque possibile est ut unus ille verus, ac Trinus Deus abneget seipsum, aut sibi-ipsi contradicat. Ista Muhammedis calumniosa argumentatio nititur falsissimâ hypothesi, ac si Christiani credentes personarum divinarum Trinitatem, multos crederent Deos, & ipsam dividerent aut multiplicarent Deitatem: quod à Catholicorum Christianorum mente & professione alienissimum esse ostendimus in superiore specimine: & prolixius, lib. 1. hujus operis.

4. Argumentum Muhammedis.

14. Quartum argumentum adfert Muhammed à confictis quibusdam revelationibus, quasi divinis; fingit enim postquam in Cœlum Christus ascendisset, Deum hoc Christo objecisse, quod seipsum Deum esse & ut Deum adorandum esse persuasisset hominibus: & Christum Deo respondisse, hoc se nequaquam docuisse. Alcor. cap. 13. Et in dialogo cum Abdia, introducit Christum reprehendentem homines de hoc, quod eum, plusquam ipse prædicaverit, fecerint Deum suum.

Responsio.

Respondeo. Istas confictas revelationes, & nominis Dei & Christi prophanum abusum meritò rejicimus & abominamur. quia per istas confictas revelationes aliud nobis euangelizat Muhammed præter illud quod in sanctis scripturis Propheticis & Apostolicis accepimus, imò eisdem sanctis scripturis, Christum Dei Filium & Deum esse manifestè testantibus, apertissimè contradicit. Propterea Muhammedi istas contra Dei veritatem blasphemias evomenti, anathema dicimus. ὁ παραβαίνων, καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ Θεὸν οὐκ ἔχει. 2. Johan. 9. Vide contra istam Muhammedis sceleratam audaciam plura superius in primo specimine impietatis doctrinæ Muhammedanæ, ubi de regula fidei.

CAPUT SEPTIMUM.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ, quartum specimen, quod est; De morte Christi.

IN Alcorano, introducitur Christus loquens de seipso hæc verba; super me est divina salus in die meæ nativitatis, & mortis, & qua vivus iterum accedam. Alcor. cap. 29. hinc videri posset, Muhammedem agnoscere veram Christi mortem & resurrectionem. At alibi Muhammed ait, Judæos in eo decipi quod existiment se interfecisse Christum Mariæ filium, eos enim non interfecisse Christum, sed ei similem suspendisse & interfecisse; Deum autem ad se transmigrare fecisse Christum. Alcor. cap. 11. Agnosco Basilidis hæretici discipulum, & eundem in Muhammede spiritum mendacii qui olim blasphemabat in Basilide, asserente non Jesum crucifixum esse, sed Simonem illum Cyrenæum, qui angariatus portavit crucem ejus. Jesum enim transfigurasse Simonem in suam speciem ut putaretur esse Jesus; ipsum autem Jesum Simonis assumsisse formam; & ita tradidisse Simonem qui pro ipso crucifigeretur: ipsum autem Jesum stetisse spectatorem, & derisisse eos qui Simonem crucifigebant, & sic ascendisse ad eum qui misit eum, deridentem eos, cum teneri non posset, & invisibilis esset omnibus, illæsumque processisse in Cœlum. Hanc Basilidis insanam & blasphemam hæresin commemorant Irenæus, lib. 1. adversus hæreses, cap. 23. & Epiphanius in Panariis lib. 1. tom. 2. hæres. 24. ubi etiam contra istam aliasque Basilidis blasphemias accuratè disputat.

Idem mendacii Spiritus olim in Basilide, & postea in Muhammede.

2. Nempe hoc Muhammedico diabolo unicè propositum fuit, ut per insidiosam laudationem Dei Creatoris, & Jesu Christi, homines à vero Deo Creatore, & ab unica ad Deum ducente viâ abduceret. Certè oportuit Christum mortem perpeti, & introire in gloriam, hoc enim manus & consilium Dei prius decreverat fieri; hoc Deus per sanctos suos Prophetas in sanctis scripturis prædixerat, easque scripturas necesse erat impleri. Matth. 26. 54. Luc. 24. 26, 27. Act. 3. 15. & 4. 18. hoc mandatum accepit Christus à Patre suo, ut poneret animam suam pro ovibus suis. Johan. 10. 15, 18. Commendat suam charitatem erga

Vide supra cap. 6. §. 2. & §. 7. Doctrina orthodoxa de morte Christi.

nos

nos Deus, quod, quum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Rom. 5. 8. Hæc summa est veræ & salutiferæ sapientiæ, cognoscere Jesum Christum, eumque crucifixum. 1.Corinth.2.2. Judæi signum petunt, & Græci sapientiam quærunt; Nos autem (inquit B. Apostolus Paulus) prædicamus Christum crucifixum; Judæis quidem offendiculum, Græcis verò stultitiam: ipsis autem vocatis, tum Judæis, tum Græcis, Christum, Dei potentiam ac Dei sapientiam. 1.Cor.1.22,23,24. Per hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit. 1.Johan.3, 16. Christum Jesum proposuit Deus propitiationem, per fidem, in ipsius sanguine, ad ostensionem justitiæ suæ. Rom.3. 25. in Christi morte & resurrectione est nostra solida miniméque fallax consolatio & gloriatio. Rom. 8.34. Nam redemtionem & pacem habemus per sanguinem crucis ejus. Coloss.1.14,20. Sanguis Jesu Christi Filii Dei purgat nos ab omni peccato. 1.Johan.1.7. Nec est in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen est sub Cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos servari. Act.4.12. quoniam pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoque consimiliter particeps factus est eorundem, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, hoc est, Diabolum. Et liberaret eos qui metu mortis per omnem vitam obnoxii erant servituti. Hebr.2.14,15.

3. Non mirum est igitur, quod tantopere nisus sit Diabolus obscurare veritatem doctrinæ Christianæ de preciosa morte & gloriosa resurrectione Domini nostri Jesu Christi: gnarus scilicet, quam sit tenebrarum regno adversa hæc veritas; & quod per hanc liberentur homines à potestate tenebrarum; neque sit alia hominibus salutis via. Idcirco multos hæreticos impulit, ut impiè negarent Christum verè mortuum esse, adeóque nec verè resurrexisse concederent. sic blasphemabant Simoniani, Saturniniani, Basilidiani, Marcitæ sive Marcosii, Marcionitæ, Manichæi, & alii. Eandem etiam blasphemiam renovavit Diabolus per blasphemum suum pseudoprophetam Muhammed.

Antecessores, cum quibus consentit Muhammed in blasphema negatione hujus veritatis.

CAPUT OCTAVUM.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ, quintum specimen, ubi detegitur & refellitur diabolica Muhammedis in Christianos calumnia, de deïficatione beatæ Virginis Mariæ.

Malitiosa Satanæ astutia.

INter multas alias fraudes, & hanc fallendi artem sæpe exercuit Satanas: excitavit horrendas hæreses, Christianismi vocabulo velatas, ut ita tum simpliciores nomen Christi haud aversantes facilius illaquearet, tum occasionem arriperet calumniandi & infamandi Christianam religionem apud extraneos, eosque Christiani nominis odio vehementiore accenderet, & eorum aures atq; animos ab auditu veritatis Euangelicæ prorsus averteret. sicut observarunt Irenæus lib.1. adversus hæreses, cap.24. & Clemens Alexandrinus lib.3. Stromatum. & Eusebius lib. 3.hist.Eccles.cap.κϛ. 20. & lib.4.cap.7. & Epiphanius in Panariis, lib.1.tom. 2.hæres.27. & Theodoretus, lib.2. hæreticarum fabularum; in principio libri. qua de re suprà etiam lectorem monebamus, libro primo hujus operis, cap. 37.§.7. & §.8.

Diabolica Paganorum calumnia in Christianos, arreptâ perperam occasione ex nefariis consuetudinibus quorundam hæreticorum. Vide supra, lib. 1. cap. 37. §.7.

2. Hinc illæ, de promiscua & incesta venere, deque infanticidio, ac Thyesteis epulis, jactæ in Christianos à Paganis calumniæ; quas commemorant Justinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo; paucis foliis post initium illius dialogi: & Athenagoras in legatione sive apologia pro Christianis: paullo post initium: & Minutius Felix in Octavio: & Tertullianus in Apologetico, cap. 7. & Eusebius lib. 4. hist. Eccles. cap. 7. ista enim flagitia in suis conventibus patrabant scelerati illi hæretici, qui seipsos Gnosticos appellabant, à Catholicis autem Christianis vocabulo convenientiore dicebantur Borboriani [βορβοριανοὶ.] quasi cœnosi, propter fœdissimam & abominandissimam turpitudinem, quam in suis mysteriis exercebant. ut refert Epiphanius, in Panariis lib. 1. tom. 2. hæres. 26. Augustinus Borboritas vocat, hæres. 6. Detestandam consuetudinem indifferenter utendi feminis multi hæretici ab hæresiarchis magistris suis acceptam exercebant, videlicet Simoniani [August. hæres.1.] utentes in hunc finem etiam incantationibus & amatoriis & agogimis. [Irenæus lib.1. adversus hæreses, cap. 20. Theodoretus lib. 1. hæret. fabul.] & Carpocratiani, qui πάνδημον ἀφροδίτην, promiscuam venerem, prophanè appellabant κοινωνίαν μυστικὴν, communionem mysticam. [Clemens Alexand. lib. 3. Strom.] qui etiam artes magicas operabantur, & incantationes, philtra quoque & charitesia, & paredros [ita dictos, id est, assessores quosdam dæmones] & oniropompos, & reliquas malignationes. [Irenæus, lib. 1. adversus hæreses cap. 24.] & illi hæretici quos ἀντιτάκτας, id est, adversarios, vocat Clemens Alexandrinus, lib. 3. Strom. de quibus scribit etiam Theodoretus, lib. 1. hæret. fabul. cap. de Antitactis. Et Caini, [de quibus scribit Irenæus, lib.1. adversus hæreticos, cap. ultimo.] & alii hæretici. Mysteria etiam funesta habebant Gnostici, ut monuimus; id quod prolixè declarat Epiphanius, hæres.26. simile quidpiam de Montanistis scribit Augustinus, hæres.26. fœda etiam Manichæorum mysteria idem commemorat, hæres. 46. sed istæ Montani & Manichæi hæreses, posterius exortæ, faciebant tantum ad qualemcunque speciositatem illius calumniæ, quam occasione impietatis Gnosticorum sparserat Diabolus contra Christianos Catholicos: per quas calumnias effecit, ut Pagani etiam Catholicis Christianis ea flagitia objectarent, verosque Christianos blasphemarent, licet in nullo cum illis hæreticis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in quotidiana conversatione. ut monet Irenæus lib.1. adversus hæreses, cap.24. abutebantur quidem hæretici nomine Christi, seipsos Christianos falsò appellantes, & velamen malitiæ ipsorum; ut ibidem loquitur Irenæus: sed quid hoc ad veros Christianos, qui hæreticorum illorum vitam luxuriosam, & sententiam impiam, ex animo detestabantur;

tur, & palam damnabant? iniquissimo igitur præjudicio & plane diabolica calumnia Pagani veros Christianos, inauditos, damnarunt, habentes eos pro talibus, quales esse audierant nefarios illos hæreticos: adjectis etiam aliis mendaciis.

Diabolica Muhammedis calumnia in Christianos.

3. Eodem mendacii & calumniæ spiritu ductus diabolicus pseudopropheta Muhammed impietatem Collyridianorum hæreticorum tribuit Christianis absolutè, (in Alcor. cap. 13.) ac si ea Christiana religio, quam Catholica Ecclesia Christiana tenuit jam inde ab Apostolorum temporibus, impietatem illam contineret; quam tamen constat à Catholicis Patribus damnatam esse, & constanter oppugnatam, ut à vera Christianitate alienissimam.

Collyridianorum impietas.

4. Collyridianorum impietas, (mulieribus quibusdam autoribus) hæc erat; quod beatam Virginem Mariam divino honore colebant. Exstiterant autem quidam in Arabia virginitati Mariæ usque adeò contradicentes, ut assererent eam post natum Christum, viro suo Josepho commixtam fuisse. & hi ob assertionis illius pertinaciam, hæretici habiti sunt, & appellati sunt Antidicomarianitæ, ἀντιδικομαριανῖται. Contra eorum hæresin Epiphanius epistolam scripsit ad Christianos Arabas, quam inseruit Panariis, libro 3. tom. 2. hæres. 78. In ea epistola etiam prope finem, mentionem facit oppositi erroris Collyridianorum [κολλυριδιανῶν,] itidem in Arabia, ad alteram extremitatem prolabentium. Admirati sumus, (inquit Epiphanius) quum aliud rursus audivissemus; alios nimirum rursus ita desipere, ut in tractatione de ipsa sancta semper-Virgine, pro Deo hanc introducere studuerint, & adhuc studeant, & furore quodam & amentiâ ducantur. Narrant enim, quod quædam mulieres illic in Arabia, ex partibus Thraciæ, hanc vanitatem invexerunt, ut in nomen semper-Virginis Collyridem quandam sacrificent, [κολλυρίδα τινὰ ἐπιτελεῖν] & simul congregentur: & in nomen sanctæ Virginis ultra modum quid tentent aggredi, nefario ac blasphemo negotio: & in nomen ipsius sacra celebrent per mulieres; quod totum impium est ac nefarium, alienum à prædicatione Sancti Spiritûs; ut sit totum diabolicum opus, & spiritus immundi doctrina. Impletur enim & in his hoc; Deficient quidam à sana doctrina, attendentes fabulis & doctrinis dæmoniorum Erunt enim, inquit, mortuis cultum divinum præstantes, quemadmodum etiam in Israël culti sunt. Et sanctorum juxta tempus in Deum gloria, facta est aliis, non videntibus veritatem, in errorem. Nam in Sicimis, hoc est, in Neapoli nunc appellata, indigenæ sacrificium faciunt in nomen puellæ, nimirum ex occasione filiæ Jephthæ, quæ aliquando oblata est Deo in sacrificium: & deceptis factum est hoc in detrimentum idololatriæ & vani cultus. Sed & filiam Pharaonis, quæ honoravit servum Dei Moysem, sustulitque ac educavit, propter celebritatem tunc pueri, ultra decorum honoraverunt Ægyptii pro Deo, atque hoc in malam traditionem stolidis demandarunt in religionem: & adorant Thermutim filiam Amenoph tunc Pharaonis; quoniam educavit, velut dixi, Moysem. Et multa talia ac similia facta sunt in mundo, ad seductionem deceptorum: non quod sancti sint causa offendiculi quibusdam; verum quod cogitatio hominum non quiescit, sed ad prava evertitur. Sive

Κολλυρὶς, Collyris est genus quoddam panis. & ab oblatione Collyridis dicti sunt Collyridiani.

1. Tim. 4. 1.

Sanctorum gloria non videntibus veritatem facta est in errorem Εἰδωλολατρείας καὶ κενολατρείας.

Ipsi tamen sancti non sunt cuiquam causa offendiculi.

enim mortua est sancta Virgo & sepulta; in honore ipsius dormitio, & in castitate mors, & in virginitate corona: sive interfecta est, velut scriptum est, animam ipsius pertransibit gladius; inter martyres est ipsius gloria, & in beatitudinibus sanctum ipsius corpus, per quam lux exorta est mundo: sive mansit; nam non est impossibile Deo omnia facere quæ vult; finis enim ipsius nemini notus est, [τὸ τέλος γὰρ αὐτῆς οὐδεὶς ἔγνω:] non convenit colere sanctos ultra decorum, sed honorare ipsorum Dominum. [οὐ γὰρ πρέποντος οὐ χρὴ τιμᾶν τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ τιμᾶν τὸν αὐτῶν δεσπότην.] Cesset itaque error seductorum. [τῶν πεπλανημένων.] Neque enim Deus est Maria. Hæc ibi.

Ignotus finis beatæ Mariæ.

5. Eandem Collyridianorum hæresin rursum oppugnat Epiphanius mox in eodem opere, hæres. 79. ubi ex professo disserit de hæresi Collyridianorum, & adversus eam disputat. §. 1. Quædam (inquit) mulieres currum quendam sive cellam quadratam ornantes, expasso super ipsum linteo, in die quadam illustri anni, per aliquot dies panem proponunt, & offerunt in nomen Mariæ. Omnes autem pane participant, velut in epistola in Arabiam à me scripta ex parte differuimus. Et §. 4. Prætextu justitiæ semper subiens hominum mentem Diabolus, mortalem naturam in hominum oculis deificans, statuas humanas imagines præ se ferentes [ἀνδρείκελα ἀγάλματα,] per artium varietatem expressit. [διὰ ποικιλίας τεχνῶν διέγραψε.] Et mortui quidem sunt qui adorantur; [οἱ προσκυνούμενοι,] ipsorum vero imagines, quæ nunquam vixerunt, neque enim mortuæ esse possunt, quæ nunquam vixerunt, adorandas introducunt: adulterante mente ab uno & solo Deo: veluti commune scortum ad multam multiplicis coitus absurditatem irritatum, & quod temperantiam legitimi conjugii unius viri detrivit. Revera sanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus. Revera Virgo erat ipsa, Virgo, & honorata, [τετιμημένη] sed non ad adorationem nobis data: [ἀλλ' οὐκ εἰς προσκύνησιν ἡμῖν δοθεῖσα:] sed ipsa adorans [προσκυνοῦσα] eum, qui ex ipsa, carne genitus est; de cœlis verò ex finibus Paternis accessit. Et §. 5. Quæ verò Scriptura de hoc narravit? quis Prophetarum præcepit, [ἐπιτρέψεν permisit] hominem adorari, [προσκυνεῖσθαι] nedum mulierem? Eximium equidem est vas, sed mulier, & nihil à natura immutata, verùm & intellectu & sensu in honore honorata, velut corpora sanctorum; & si quid amplius ad glorificationem dixerim, sicut Elias ex matre Virgo, & sic manens in perpetuum, & translatus, & mortem non conspicatus; sicut Johannes, qui super pectus Domini recubuit, quem diligebat Jesus; sicut Thecla sancta. Et Maria adhuc honoratior hac est, propter dispensationem mysterii, qua digna facta est [κατηξίωται.] Sed neque Elias adorandus est, [ἀλλ' οὔτε Ἠλίας προσκυνητὸς,] etiamsi in vivis sit: neque Johannes adorandus, quanquam per preces suas proprias dormitionem suam admirandam effecerit, imò potius ex Deo gratiam acceperit. Sed neque Thecla, neque quisquam sanctus adoratur. [οὔτε τις τῶν ἁγίων προσκυνεῖται.] Non enim dominabitur nobis antiquus error, ut relinquamus Viventem, & adoremus [προσκυνεῖν] ea quæ ab ipso facta sunt. Coluerunt enim & adorarunt creaturâ, præter Creatorem, & stulti facti sunt. Si enim Angelos adorari [προσκυνεῖσθαι] non vult, quanto

Alia etiam Epiphanii dissertatio contra adorationem mortuorum & imaginum.

Ἀνδρείκελα.

Observa vim hujus argumenti. ubi igitur hyperdulia?

Non adorandi sancti aut ulla mera creatura.

Non adorandi Angeli, nec Maria virgo.

quanto magis eam quæ genita eſt ab Anna, quæ ex Joachim donata eſt Annæ?

6. Et ibidem, §. 7. Ut Plaſtes & rei poteſtatem habens, ſeipſum de Virgine velut de terra efformavit, qui de Cœlis deſcendit, & carnem induit Deus Verbum ex ſancta Virgine: non tamen ut adoretur Virgo, neque ut Deum hanc efficeret, non ut in nomen ipſius offeramus, non ut poſt tot ſecula mulieres ſacerdotes ac ſacrificulas oſtenderet. Non complacuit hoc Deo in Salome fieri, non in ipſa Maria. Non permiſit ipſi dare baptiſma, non benedicere diſcipulos, non imperare in terra juſſit, [οὐ τὸ ἄρχειν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκέλευσεν, ſed hoc ſolum voluit, ut ipſa eſſet [ἁγίασμα] ſanctum quid, & digna efficeretur regno ipſius [καὶ καταξιωθῆναι τῆς αὐτοῦ βασιλείας.] Unde igitur rurſus nobis iſte in orbem ſe gyrans draco, [κυκλαδράκων.] unde renovantur obliqua illa conſilia? Sit in honore Maria. Pater & Filius & Spiritus Sanctus adoretur. Mariam nemo adoret, [ἐν τιμῇ ἔστω Μαρία, ὁ δὲ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα προσκυνείσθω, τὴν Μαρίαν μηδεὶς προσκυνείτω.] Non dico mulieri, imò neque viro; ſed uni Deo debetur hoc myſterium. Neque Angeli capiunt talem glorificationem. [δοξολογίαν.] Deleantur quæ male ſcripta ſunt in corde deceptorum. Tollatur ex oculis cupiditas ligni. Convertatur rurſus figmentum ad Dominum. Revereatur Eva cum Adam, ut Deum ſolum colat [Θεὸν τιμᾶν μόνον,] ne ducatur ſerpentis voce, ſed permaneat in Dei præcepto, [ἐμμενέτω τῇ τοῦ Θεοῦ προστάξει,] ne comedat de ligno. Et erat lignum non error, ſed per ipſum lignum facta eſt inobedientia erroris. Ne comedat quis de errore, qui eſt propter ſanctam Mariam. Nam etſi pulchrum eſt lignum, attamen non ad cibum. Etſi pulcherrima eſt Maria & ſancta & honorata, at non ad adorationem. [καὶ εἰ καλλίστη ἡ Μαρία, καὶ ἁγία, καὶ τετιμημένη, ἀλλ᾽ οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι.] Et §. 9. Et quam multa dicere poſſem? Sive enim velut ipſam adorantes Mariam, ipſi offerunt collyridem vanæ iſtæ mulieres; ſive pro ipſa offerre conantur prædictam hanc putidam oblationem; tota res ſtolida eſt & aliena, & ex dæmonum impulſu fraus & impoſtura. Quo verò non longius extendam ſermonem, ſufficient nobis quæ dicta ſunt. Maria in honore ſit: Dominus adoretur. [ἡ Μαρία ἐν τιμῇ, ὁ κύριος προσκυνείσθω.] Juſti enim nemini exhibent errorem. Deus malis non tentatur. Et tentat etiam ipſe neminem, neque ſervi ipſius, ad deceptionem. Unuſquiſque verò tentatur ex propria concupiſcentia, &c. Hæc omnia Epiphanius, hæreſ. 79.

Mulieres non baptizent. Maria virgo non accepit imperium in terra.

Solus Deus adorandus. Argumentatio iſta oſtendit ignitam fuiſſe Epiphanio hyperduliam illam quæ poſtea excogitata eſt.

Cupiditas ligni. Deum ſolum colat. [Θεὸν τιμᾶν μόνον.]

Maria in honore ſit; Dominus adoretur.

7. Plena ſunt Catholicæ antiquitatis monumenta hujuſmodi teſtimoniis, quibus declarant Patres alienam eſſe à vero Chriſtianiſmo religioſam adorationem cujuſcunque meræ creaturæ. Vide infra in hoc opere lib. 7. ubi de religioſa adoratione creaturarum, & imaginum.

Injuſta Muhammedis calumnia in Chriſtianos.

8. Perverſè igitur, & planè diabolicâ calumniandi libidine, pſeudopropheta Muhammed, captatâ à mulierculis quibuſdam Arabicis occaſione, impietatem earum indifferenter tribuit Chriſtianis, ut per hanc impudentiſſimam calumniam homines à vera Chriſtiana religione avertat. Alcor. cap. 13.

Objectio.

9. At, inquies, poſterioribus ſeculis, poſt Muhammedis tempora, ita invaluit ea ſuperſtitio, ut quamvis panis non amplius Mariæ offerretur, religiosè tamen eam plurimi adorarent Chriſtiani, tum in Oriente, tum Occidente.

Reſponſio.

Reſpondeo. Sic etiam citerioribus iſtis & deterioribus ſeculis multi alii errores proſerpſerunt, vireſque acquiſiverunt, juſto Dei judicio, mittentis hominibus efficacitatem erroris, ut crederent mendacio, propterea quod amorem veritatis non receperint: ut loquitur Apoſtolus 2. Theſſ. 2. futuras hæreſes & futuram apoſtaſiam prædixerunt ſcripturæ Apoſtolicæ. Matth. 24. & 2. Theſſ. 2. & 2. Timoth. 3. ubi Apoſtolus munimentum adverſus hæreſes nobis oſtendit, nempe ſacras ſcripturas, quas etiam nobis in eundem uſum commendant alii Apoſtoli, 2. Petr. 2. Jud. 17. hoc præclarum depoſitum nobis diligenter ſervandum reliquerunt. Huc ſemper eſt recurrendum, ut veritatem Chriſtianæ religionis videamus. quiſquis aliud nobis euangelizaverit, præterquam quod in ſacris V. & N. Teſtamenti ſcripturis accepimus, anathema ſit, etiamſi Angelus de cœlo ſit. Sicut graſſantem febrem peſtemque corporis non tam miramur, quam abominamur & præcavemus; ſic etiam noſtri eſt officii, quamlibet hæreſin, quæ animæ peſtis eſt, non mirari, quod ſit, vel quod ſicut gangræna ſerpat, multoſque inficiat, (ſic enim fert natura hujus mali, & prædixerunt Apoſtoli ita futurum.) ſed vigilanter eam devitare, ne ejus contagione corripiamur. Nobis verò (inquit Tertullianus) nihil ex noſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus adſignaverunt. Hæc ſcitè Tertull. lib. de præſcr. c. 6. Vide ſuprà in primo ſpecimine.

Laus Sacræ Scripturæ.

10. Quicunque igitur candidè agere vult cum Chriſtianis aliquibus in errorem aliquem lapſis, eoſque ad veram Chriſti doctrinam reducere, revocet eos ad Propheticas Apoſtolicaſque ſcripturas, ut inde potent eam diſciplinam, quam à Chriſto acceptam Apoſtoli fideliter nationibus adſignarunt. Conferat etiam ſcripta Catholicorum Patrum, ex quibus perſpici poterit eos in eadem illa diſciplina ab Apoſtolis accepta perſeveraſſe. Nemo autem niſi Chriſti inimicus, & ſalutis humanæ adverſarius, & religionis Chriſtianæ diabolicus calumniator, ex quolibet paucorum aut multorum Chriſtum profitentium errore occaſionem arripiet blaſphemandi eam doctrinam & religionem Chriſtianam, quam Apoſtolicis conſignatam literis accepit Eccleſia, ſervandam & ſequendam uſque ad ultimum Chriſti adventum ad judicandum vivos & mortuos: nemo, niſi ſatanico furore actus, ex tali occaſione conabitur homines à Chriſti doctrina in ſacris ſcripturis tradita, & à Catholica Chriſti Eccleſia, in eiſdem ſcripturis nobis commendata, abalienare. ſicut fecit diabolicus ſcurra Muhammed, & adhuc faciunt ejus miſeri ſectatores.

CAPUT NONUM.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ sextum specimen, quod est, De juramento, & Latrocinio.

IUrare docet Muhammed per creaturas, & in eis etiam per Dæmones, sicut docuimus suprà in secundo specimine, cap. 5. §. 14.

In hoc autem specimine triplicem insuper ostensum imus doctrinæ Muhammedanæ impietatem: unam de juramento doloso, quod admittere videtur Muhammed, dum illud solum juramentum damnat, quo falsitas ex corde per Dei nomen firmatur. (Alcor. cap. 3.) Nec per ipsum (inquit, Deum intelligens) nominavè sua singulis negotiis jurate: cum ipse sit omnium auditor & cognitor. In illis quidem solis sacramentis, quibus falsitas ex corde firmatur, Deus appositus læsionem contrahit. Hæc ibi. Simile videtur illud Ciceronis, qui ait; Non enim falsum jurare, perjurare est: sed quod ex animi tui sententia juraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, perjurium est. Scitè enim Euripides, juravi lingua, mentem injuratam gero. Hæc Cicero, lib. 3. de officiis. Multò melius Justinus Martyr, in sua Apologia, quæ secunda dici solet, veracis hominis officium docet procul abesse ab ista fraude, qua se excusabant ethnici homines dicentes;

ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος·
Iuravi lingua, mentem injuratam gero.

Et Christianos usque adeò veracitati addictos esse ostendit, ut ne vitam quidem conservare, mortémve devitare tali subterfugio sustineant. Nefas est (inquit Lactantius) eum qui veritati studeat, in aliqua re esse fallacem, atque ab ipsa, quam sequitur, veritate discedere. In hac justitiæ virtutumque omnium viâ, nullus mendacio locus est. Itaque viator ille verus, ac justus non dicet illud Lucilianum;

Homini amico, ac familiari non est mentiri meum:

Sed etiam inimico, atque ignoto existimabit non esse mentiri suum. Nec aliquando committet, ut lingua interpres animi, à sensu & cogitatione discordet. Hæc Lactantius, lib. 6. divinarum institutionum, qui est, de vero cultu, cap. 18. Persecutionis tempore falsum ore profiteri, dummodo in corde veritas retineretur, atque adeò pro celando suo dogmate intrepidè mentiri & pejerare docebant olim multi hæretici, quorum supra à nobis facta mentio est, lib. 3. hujus operis, cap. 20. §. 38. His consentire videtur Muhammed, solius juramenti quod ex corde fit, reatum agnoscens.

2. Altera autem impietas in doctrina ejus manifesta est, nempé, de violati juramenti expiatione Muhammedanâ, per quam ad juramenti etiam ex animo jurati securam violationem januam aperit, animosque addit fœdifragis: in Alcorano cap. 13. ubi etiam rursum dolosi juramenti impietatem elevare videtur: Iusjurandum (inquit) ex corde factum, non aliud vos coram Deo reos efficit. Illius quidem veniam adipisci studens, decem pauperes pascat, sicut suam gentem pascere mediocriter consuetus est, aut eos *Vide infra,* induat, vel hominem redimat. Horum omnium *cap. 15. §. 7. &* impotens, tres dies jejunet. Hæc Muhammed lo *§. 8.* co citato. Ex quibus collige, quam sint infida Muhammedanorum commercia, quam lubrica eorum fides. Memento autem Muhammedem nullam agnoscere aliam sublimiorem hujus peccati expiationem aut ullius majoris pretii persolutionem. quis istius diabolicæ disciplinæ alumnus, si dives sit, non violabit juramentum ex corde juratum per nomen Dei? aut si pauper sit, annon vel obtendet dissensionem sui cordis ab ore? vel si fateatur se ex animo jurasse, juramentum tamen violabit, & eam perfidiam facilè redimet, triduano jejunio. noctes interim illius tridui in helluatione & defrænato gulæ vagæque libidinis obsequio totas transacturus. Talia enim sunt Muhammedana jejunia. Vide infra, cap. 11. §. 9.

3. His si adjicias præceptum illud latrocinale quod sectatoribus suis dat Muhammed, dicens eis, usquequo vos meliores & elatiores efficiamini, prædatores & expugnatores estote. Alcor. cap. 12. Et alia ejus sanguinaria mandata, passim in Alcorano occurrentia; clarè perspicies doctrinam Muhammedanam esse impium magisterium perjurii, perfidiæ, latrocinii, & truculentiæ. Vide inferius cap. 15. hujus libri, §. 7. & §. 8.

CAPUT DECIMUM.

Impietatis Doctrinæ Muhammedanæ septimum specimen, quo tollit discrimen veræ & falsæ religionis, quoad salutis adeptionem.

SCiendum (inquit) generaliter, quoniam omnis rectè vivens, Iudæus, seu Christianus, seu lege sua relicta ad aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, bonique gestor, indubitanter divinum amorem assequetur. Alcor. cap. 1. seu 2.

2. Philastrius Episc. Brix. in catalago hæreseon quæ sub Apostolis extiterunt, cap. 43. de Rhetoriis; alii sunt (inquit) in Ægypto & Alexandria à Rhetorio quodam, qui omnes laudabat hæreses, dicens omnes benè sentire, & neminem errare ex eis, sed ambulare bene omnes illos, & malè eos non credere sentiebat. Hæc Philastrius.

3. Julianus hæreticus Pelagianus, ajebat etiam alienos à fide, veram posse habere justitiam. Cui resistens Augustinus: Ubi quidem (inquit) dogma vestrum, quo estis inimici gratiæ Dei, quæ datur per Jesum Christum Dominum nostrum, qui tollit peccatum mundi, evidentius expressistis: introducens hominum genus quod placere Deo possit sine Christi fide, lege naturæ. Hoc est, unde vos maximè Christiana detestatur Ecclesia. Hæc Augustinus. lib. 4. contra Julianum, cap. 3. circa medium.

4. Hæc errorum portenta impiè renovavit pseudopropheta Muhammed.

5. Certè nullus Euangelii Christi inimicus Deum ritè adorat, aut bonum salutiferum gerit. Qui credit in Filium; habet vitam æternam: qui autem non paret Filio, non videbit vitam, sed ira

Dei

Dei manebit super eum. Joan. 3. 36. Nec est in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen est sub cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos servari. Act. 4. 12.

Justa elegia doctrinæ Muhammedanæ.

6. Ex his paucis speciminibus (ut plurima alia prætermittam) jam liquido patet, doctrinam Muhammedanam esse multarum teterrimarum hæresium abominandam farraginem, & pestiferam multiplicis impietatis lacunam: & in eam, velut in sentinam, multarum pestium virus confluxisse.

CAPUT UNDECIMUM.

De spurcitie doctrinæ Muhammedanæ, ubi etiam de anniversario Muhammedanorum jejunio, & de Paradiso Muhammedano.

MUhammed ejusque sectatores omnia ad corporis voluptatem referunt, adeò ut eam etiam jejunio misceant, & ipsam futuræ vitæ Paradisiacam felicitatem in voluptatibus carnalibus collocent, in eis, inquam, quas etiam exercent belluæ, (& Muhammedani adhuc turpius belluis) nempe in luxuria & libidine. In hoc dissidentes à Gnosticis & Carpocratianis hæreticis etiam voluptuariis; nam Gnostici & Carpocratiani ad omnem quidem in hac vita intemperantiam & spurcitiem projecti, nefandas operationes avidè exercebant, ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ πορευόμενοι, carnalem libidinem exclu-

2. Petr. 2, 10.

serunt à vita futura, argumento quidem inepto & à vera pietate alieno utentes, negabant enim corporum resurrectionem, & solas animas beari dicebant; ut patet ex Irenæo, lib. 1. adversus hæreses, cap. 24. & cap. 34. & Epiphanio, lib. 1. contra hæreses, tom. 2. hæres. 26. & hæres. 27. Muhammedes autem sequutus eorum incontinentiam & petulantiam in hac vita, dum alterum eorum errorem rejicit, affirmans corpora resurrectura, etiam carnales epulas & libidinosas corporum commixtiones æterno Paradiso inferre non erubescit. Quia absque istis nullam esse homini felicitatem somniabat, neque ad altiorem istis ullam beatitudinem anhelabat. Quem fœdum errorem hausisse videtur ex fæce infidelium Iudæorum; est enim (inquit Ruffinus) Iudæorum verè de resurrectione talis opinio; quod resurgent quidem, sed ut carnalibus deliciis & luxuriis, cæterisque voluptatibus corporis perfruantur. Hæc Ruffinus, lib. 1. adversus Hieronymum.

Muhammedis doctrina de voluptatibus in Paradiso.

Contra voluptuarios.

2. Quomodo autem fieri potest, ut aliquis à corporis voluptatibus victus assimiletur Domino, aut Dei habeat cognitionem? inquit Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum. Et rursum eodem libro, θεοῦ δὲ γνῶσιν λαβεῖν τοῖς ἔτι ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγομένοις ἀδύνατον. id est; ut autem ij cognitionem Dei accipiant qui adhuc ducuntur à passionibus, minime potest fieri. & paulo post; παντάπασι, γὰρ ἀδύνατον ἅμα τε καὶ ἐπιστήμονα εἶναι, καὶ τὴν τοῦ σώματος κολακείαν μὴ ἐπαισχύνεσθαι. id est; plane enim fieri non potest, ut quis simul sit & scientiâ præditus, & blandiri corpori non erubescat. Hæc Clemens. Qui etiam eodem libro prolixè disputat contra Marcionem & Tatianum hæresiarchas, damnantes matrimonium; & defendens matrimonii castitatem, oppugnat ex adverso vagam petulantiam, & libidinosam intemperiem. Hæc enim (inquit sanctus Apostolus Paulus) est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis à scortatione: & sciat vestrum unusquisque suum vas possidere in sanctificatione & honore: non in passione cupiditatis, sicut & gentes quæ non noverunt Deum. 1. Thess. 4. 3, 4, 5. sicut interdiu, honestè ambulemus; non in commessationibus, & ebrietatibus, non cubilibus ac protervus, non lite & invidiâ. Sed induamini Domino Jesu Christo, & carnis curam ne habeatis ad [explendas] cupiditates. Rom. 13. 13, 14.

Monogamia.

3. Una uni viro conceditur uxor, & unius viri cum una sua uxore conjugium pronunciatur honestum & honorabile, & cubile impollutum. 1. Cor. 7. Hebr. 13. Deus initio unum virum creavit, eique unam uxorem dedit, quærens semen Dei. Malach. 2. Ab hac prima institutione, & repetita toties lege matrimonii, si qui, etiam pii, declinaverunt ad polygamiam, non sunt trahenda ejusmodi exempla in ordinariam consequentiam: non debet eorum exemplum præjudicare perpetuæ legi Dei, quam & ipsa dictat natura: ideò apud Ægyptios olim, & apud Græcos receptum fuisse, ut unusquisque cum una uxore habitaret, scribit Herodotus, in Euterpe seu lib. 2. cap. 92.

Refutatio doctrinæ Muhammedicæ de voluptatibus Paradisiacis.

4. In vita autem illa futura, quam æternam in Cœlesti beatitudine promisit Deus fidelibus, cessabunt omnino nuptiarum caussæ, adeóque ipsæ etiam carnales nuptiæ, corporumque commixtiones; nam neque generabitur soboles, neque opus erit uxore propter incontinentiam, neque ad vitæ caducæ subsidium, neque amplius mori poterimus: erimus enim ἰσάγγελοι, id est, æquales Angelis, & filii Dei [Luc. 20. 35, 36.] neque esuriemus amplius, neque sitiemus, neque opus habebimus comedere aut bibere corporaliter, sublatâ jam mortalitate & corruptibilitate. Hæc ipsâ quidem, quæ morientes deponimus, recipiemus in resurrectione, æternumque gestabimus nostra corpora; non tamen amplius corruptioni obnoxia, sed jam incorrupta, non ignominiosa, sed gloriosa; non infirma, sed valida; non animalia, sed spiritualia. [1. Cor. 15. 42, 43, 44.] conformia glorioso corpori Domini nostri Jesu Christi. [Philip. 3. 21.] Quum ipse apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est. [1. Joan. 3. 2.] Christus æternum virgo, & felicissimus; Maria æternum virgo, & benedicta inter mulieres; sancti Angeli in æternum expertes conjugalis copulæ, æternumque beati; quos tamen corpora habere ad coitum idonea, & libidinis stimulos sentire posse imaginatus est Muhammed, ut patet ex fabula illa de duobus Angelis Arot & Marot, quam ex libro doctrinæ Muhammedis retulimus supra cap. 1. §. 4. Summa autem hominum beatorum felicitas sic describitur in divinis literis, quod in statu gloriæ sint ἰσάγγελοι, æquales Angelis, & filii Dei. Luc. 20. 36. & cohæredes Christi, Rom. 8. 17. Qua igitur impudentia ausus est cœnosus iste porcus lasciviam veneream eique inservientem gulæ luxuriam inferre Paradiso, tanquam necessariam ad sanctorum beati-

tudinem.

tudinem? apage, ad canes & hircos, istam beatitudinem.

5. Certè nemo, nisi aliquo incontinentiæ [ἀκρασίας] vitio laborans voluptatem putat rem veneream, quando ad speciei conservationem per prolis generationem non conducit; quemadmodum nemo, nisi aliqua laborans intemperantia, delectatur cibo aut potu ultra quam ad conservationem individui in vita & valetudine & robore conducibile est. Neque hos terminos transilisset Adam, si mansisset in primævo integritatis statu. Post lapsum autem, hominibus jam infirmis conceditur cum propriis conjugibus consuetudo etiam sine intentione aut spe generandi; sed concessionis hujus rationem declarat Apostolus illis verbis, διὰ δὲ τὰς πορνείας, sed propter fornicationes, suam quisque uxorem habeat, & unaquæque proprium virum habeat. Uxori vir debitam benevolentiam reddat; similiter & uxor viro. ——— Ne fraudetis alius alium, nisi si quid ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi: & rursum in unum convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. [ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.] Hoc autem dico ex concessione [seu secundum indulgentiam κατὰ συγγνώμην,] non ex imperio. 1. Cor. 7. 2, 3, --- 5, 6. Alioquin ait bonum esse homini mulierem non tangere. ibidem versic. 1. & paulò post; Dico autem (inquit) innuptis & viduis; bonum est si manserint, ut ego. Quod si se non continent, nubant; melius est enim nubere quam uri. versic. 8. 9. & in fine capitis ait, viduam beatiorem [μακαριωτέραν] esse, si sic manserit. versic. 40.

6. Cum igitur neque generatio futura sit in cœlesti Paradiso, neque incontinentia, aut ullum fornicationis periculum, neque futurus sit ibi tentator Satanas, qui possit sanctos tentare propter aliquam ipsorum incontinentiam; Neque ullum ibi futurum sit libidinis incendium, adeóque pro evitanda ustione non opus habituri sint conjugio, & cum carnales istæ voluptates, non propter se sint expetendæ, sed propter usus (in hac vita) jam memoratos: turpe omnino est, & planè belluinum, collocare in superflua & planè inutili epulatione & libidine beatitudinem hominum perfectorum.

Vera beatitudo. 7. Nos autem cum sancto Davide dicamus: Eleva super nos lumen vultus tui Domine. Dedisti lætitiam in corde meo, præ tempore quo frumentum eorum & mustum eorum multiplicata sunt. Psal. 4. 7, 8, item; Ego in justitia videbo faciem tuam, satiabor, cum experrectus fuero, imagine tua. Psal. 17. 15. Hoc unum petamus à Domino, ut habitemus in domo Domini omnibus diebus vitæ nostræ, & videamus pulchritudinem Domini, & quæramus in templo ejus. Psal. 27. 4. Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Matth. 5. 9. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut spectent gloriam illam meam, quam dedisti mihi. ait Dominus noster Jesus Christus. Joan. 17. 24. Regnum Dei non est esca & potus. sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Rom. 14. 17. in hisce inchoatis est beatitudo viæ, & in eisdem perfectis erit beatitudo patriæ. Intelligentes illic fulgebunt ut splendor firmamenti; & qui ad justitiam erudiunt multos, tanquam stellæ in seculum & in eternum. Daniel 12. 3. tunc justi effulgebunt ut Sol, in regno Patris sui. Matth. 13. 43. foris autem erunt canes & venefici, & scortatores, & homicidæ, & idololatræ, & quisquis amat ac committit mendacium. Apocal. 22. 15.

8. Sed quid moror in refutatione tam crassæ spurcitiei, cum eam retulisse sit refutasse, tam manifesta est fœditas. Vis audire ipsam belluam? En grunnitum! Mulieres (inquit Muhammed) vobis subjectas penitus pro modo vestro, ubicunque volueritis parate. Alcor. cap. 3. ubi statim subjicit hæc verba; Deum timentes ad quem omnium sit reditus, &c. Consueto utens illectamento, quo suam impietatem animis hominum facilius insinuet. Quemadmodum & ante eum plurimi fuerunt hæretici, impietatem suam obtentu timoris Dei inumbrantes. Alibi etiam Muhammed, Quotcunque, inquit, placuerit, duas scilicet, aut tres, vel quatuor uxores ducite, nisi timueritis eas nullatenus pacificare posse. Alcor. cap. 8. Alibi tamen fatetur impossibile esse pacem & æqualitatem retinere inter plures unius viri mulieres. Alcor. cap. 13. Item alibi ait; Illis [mulieribus] itaque vestris taliter factis, quod deinceps placuerit, ruboris atque timoris expertes agite. Alcor. cap. 9. *Polygamia Muhammedana.*

8. Audi etiam quale imperet jejunium: Jejunium quidem (inquit) vobis, sicut & prædecessoribus vestris, per quod Deum timere videamini, tempore statuto, certoque dierum numero, videlicet mense Remodam, in quo liber legifer, bonorumque discretivus, cœlitus est datus, injungimus: quod quisque vivus præter infirmum, & viatorem, persolvat. Quod & ipsi faciant, tempore quo libet. Deus enim mansuetus & pius, gravia à vobis nequaquam exigit: qui communiter etiam vobis nocturnos cum mulieribus coitus, cum abstinentiam hujusmodi tum difficilem, tum vobis impossibilem agnoscat, permittit, inde daturus veniam. ——— Die totâ jejunantes, nocte jejunium solvite, tunc cõedentes & bibentes quantum libuerit, tere usque ad principium horæ quæ Solis ortum antecedit. Alcor. cap. 2. Lubet uti verbis Ludovici Vivis loquentis de hoc ipso Muhammedano jejunio, [lib. 4. de veritate Christianæ fidei.] Jubet Muhammed cibis abstinere usque ad serum, vespere autem quasi detractis frenis & sublatis repagulis emittit edendi avidos ad præsepe belluinum. Edite, inquit, & bibite usque ad auroram. Quid magis pecuinum? hæc non est jejunii lex, sed saginæ magisterium & officina. Hæc Vives. Quæ verò poterit esse contritio & devotio illius qui totam noctem helluatus, & in vagis libidinibus profusè volutatus, ita onustus est crapulâ, & voluptatibus ebrius, & somno indigens, ut ante vesperam esurire non possit, & vix caput præ somno attollere, & memor adhuc illius luxuriæ & earum lasciviarum quas præteritâ nocte exercuit, similesque meditans & designans animo in noctem proximam, carnalibus cogitationibus totus immersus sit, nec sapiat ea quæ Spiritûs sunt? *Jejunium Muhammedanum.*

10. Interea templis prospicit Muhammed; In templis, inquit, nullus sit cum mulieribus coïtus. Alcor. loco citato, videlicet, cap. 2. Quid ni in templis? sunt ne templa sanctiora, & venerabiliora æterno beatorum Paradiso? aut quis poterit actus decentior esse in templis eisque convenientior, quam Paradisiacus & beatificus? Audi enim, (sed cum seria aversatione & pia indignatione) quid blateret impudicus ille canis de Para- *Muhammedis lex de templis.*

Muhammedis doctrina de Paradiso.

Paradiso beatorum: apertè indicans, non metaphoricè, sed propriè intelligenda esse quæ effutit: Domini Paradiso, (inquit) ubi dulcissimas aquas, pomaque multimoda, fructus varios, & decentissimas, ac mundissimas mulieres, omneque bonum in æternum possidebunt. Alcor. cap. 1. seu 2. Item; Credentes & benefacientes, sua non amittent opera. Illi namque Paradisum fontibus amœnam, & illic annulos & torques aureos, & ornatus sericos virides & deauratos possidebunt, & in lectis auleatis accumbent. Et hæc est maxima merces & interminabilis. Alcor. cap. 28. Item; Timentes autem, locum hortis & fontibus fecundum possidebunt, vestibusque sericis & purpurâ vestiendi, puellas ducent cum oculis claris & immensis: quorum albugines candidissimæ, & pupillæ nigerrimæ. Alcoran. capite 54. Alibi ait, eas puellas fore papillis brevissimis. Alcoran. capite 88. oculos verò ait habituras immensos velut ova. Alcoran. capite 47. Alibi etiam eas puellas describit, quod antea ab hominibus atque diabolis intactæ sint. Alcoran. cap. 65.

11. Non sordidabo hanc chartam, transscribendo obscœnam orationem qua utitur Muhammed illo capite. & prius cap. 22. Etsi omittere non possum illam etiam fœdissimam voluptatis Paradisiacæ descriptionem, quæ habetur in libro doctrinæ Muhammedis sive dialogo Muhammedis cum Abdia Judæo; quia etiamsi spurcissimè illic loquatur impudentissimus ille libidinum gurges, non tamen abs re videtur fore, si ejus obscœnitatem detegendo, à contaminatissimo nebulone castos & verecundos homines & vel minimam spiritualis sensus aut etiam humani pudoris micam habentes, ipsa sordidissimę ejus doctrinæ detestanda fœditate, sævaque mephiti absterreamus. In illo dialogo Abdias Iudæus Muhammedem alloquens, ait: Quoniam de victu incolarum Paradisi plenè exposuisti, restat ut de voluptate eorum prosequaris. Et illud primum, quoniam comedent & bibent, si etiam misceantur illic mulieribus, idque qualiter, & qua lege. Respondet Muhammed; Si ullum oblectamenti genus deesset, beatitudo minimè plena esset. Frustra ergo deliciæ adessent, si voluptas deesset. Quin imo quicquid volunt, præsto est, & quascunque, & quomodocunque volunt, habent & qualiter, & ubi, & quando, & quantum, & quoties volunt, sine mora & difficultate: ita quidem quod quas hic uxores habuerunt fideles, habebunt & illic: cæteræ, concubinæ erunt: ancillarum verò non erit numerus. Hæc ibi Muhammed.

12. Nempe finxit, adjuvante diabolo, impurissimus ille turpitudinis magister Paradisum suo & similium canum ac porcorum ingenio congruum. Imò omnem bestiarum obscœnitatem exsecrandâ turpitudine superat ista spurcities. Alibi ait mulieres illas in Paradiso oculos suos nunquam nisi tantum ad maritos suos erecturas. Alcor. cap. 47. Quænam igitur mulierum felicitas, si virorum felicitas in habendo innumerabiles mulieres consistat? Certè aut mulieres in ipso Paradiso erunt infelices, quod absurdum est; aut plures, imò innumerabiles habebunt viros: Et sic rursus felix esse non poterit ullus vir, quippe nullam habens sibi fidam mulierem, sed viris pluribus, imò innumerabilibus communem. Vel si dicant Muhammedani, mulieres fore ita continentes ut non appetant plures viros, neque frequentem cum suis maritis consuetudinem; Cur non idem conceditur de viris? imò cur non perfectam utrisque concedunt continentiam, ut, sublatâ jam prolis generatione, cesset prorsus in Paradiso usus & appetitus Veneris? nisi quia viri Muhammedani, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, suis servire cupiunt cupiditatibus, continentiam mulieribus imperantes, à qua ipsi, qui mulieribus honesto continentiæ exemplo præire debent, longissimè absunt. imitantes in hoc magistrum suum Muhammedem, qui insatiabili libidine & effreni petulantiâ insaniens, non erubuit nec veritus est blasphemo ausu asserere concessum sibi esse, & quidem soli præ reliquis viris, hoc à Deo privilegium dum adhuc in terris superstes esset, ut licitè uti posset non solùm suis uxoribus & ancillis & cognatis, sed omnibus etiam bonis mulieribus ei volenti succumbere cupientibus; & has a se ipso se movere, illas verò adjungere pro velle suo. Alcor. cap. 43. bonas mulieres vocat spurcissimus mœchus libidini ejus obsequentes, quaslibet, sive puellas, sive viduas, sive maritatas. Nam etiam has se intelligere apertè indicat, eodem capite.

Argumentum ad hominem.

Sacrilega impudentia & flagitiosa mulierositas Muhammedis.

16. Nec satis ganeoni isti fuit impurum & flagitiosum esse, nisi etiam spurcitiei & scelerum suorum auctorem & Patronum lenonemq; suum faceret Deum, qui omnis sanctitatis & honestatis Pater est, omnisque turpitudinis osor & ultor. Nempe in hanc blasphemiam erupit obscænus ille Pseudopropheta, ut non solum licenter & impunè, sed etiam cum aliquapiam religionis agnitione (sicut olim Marcus ille magus, apud Irenæum lib. 1. cap. 9.) à muliebri simplicitate & superstitione admitteretur ad concubitum, sinentibus maritis aut Patribus, atque etiam auctoritatem Numinis reverentibus, à quo esset Muhammedi tale privilegium concessum.

14. Refert Philosophus ille Christianus (apud Vincentium Bellovacensem, lib. 23. Speculi historialis, cap. 44.) impudicum istum hircum Muhammedem non erubuisse tale etiam dedecus in scriptura prophetiæ suæ sibi facere, ut diceret datum suis renibus à Deo quadraginta viros in coïtum potentissimos fortitudine libidinis adæquare. Profiteri etiam ibidem inter cætera rebus odoriferis & mulieribus se delectari.

15. Erat Muhammedi sodalis Zaidi nomine, qui formosam habebat uxorem, Temech filiam Gaisi: hanc cum adamaret Muhammed, & secum cogitaret, quoniam artificio ea potiri posset, dixit sodali suo: ô Zaidi, imperavit mihi Deus ut tuam uxorem accipiam. Cui ille respondens dixit; Apostolus es, fac sicut dixit tibi Deus. Tum Muhammed: Imò verò, inquit, rem altius repetamus; Imperavit Deus, ut dimittas uxorem tuam. Tunc ille dimisit. Ac post paucos dies, dixit Muhammed; Mandavit Deus, ut ego illam accipiam. Deinde acceptam illam cum adulterio polluisset, hanc legem tulit; Uxorem suam qui volet dimittat: si quis autem uxorem suam dimittat, & voluerit ad eam reverti, ipsa prius nubat alii. Non enim fas est eam redire ad priorem maritum, donec prius alii nupserit. Quâ spurcissima lege præcipit adulterium, veluti necessariam dimissæ mulieris purgationem. Hanc narrationem de Temech uxore Zaidi, & de lege Muhammedis de divortio, de-

Inhonesta lex Muhammedis de divortiis.

desumpsimus ex Joannis Damasceni libro de hæresibus, & disputatione Philosophi illius Christiani, apud Vincent. Bellouac. lib. 23. Speculi histor. cap. 44. & Euthymii dissertatione contra sectam Ismaelitarum, in bibl. Patr. tom. 2. græcol.

Quæ sit hujus dissertationis utilitas. 16. Sed cesso hoc sterquilinium fodere: quis enim mediocriter verecundus, aut ullas humanæ honestatis reliquias retinens, ista legere vel audire sustineat sine nausea? Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi sexta, rationem ostendens, ob quam indicaverat quasdam obscœnitates Manichæorum, jubet fugere rem inquinatam; idque ait Ecclesiam denunciare ac docere: quæ [Ecclesia] cœnum attingit, ne tu cœno macuIeris; vulnera dicit, ne tu saucieris. ἅπτεται βορβόρου, ἵνα σὺ μὴ βορβορωθῇς· λέγει τὰ τραύματα, ἵνα μὴ σὺ τραυματισθῇς. Et Epiphanius hæres. 26. præfatus se timere ne ipsa narratio flagitiosæ turpitudinis Gnosticorum nociva sit, dicit utile esse quædam nefaria detegi prudentibus, ut magis oderint & fugiant exitialem pestem, & præcipitem ruinam, & puteum perditionis, nec solum fugiant ipsi, sed & tortuosum illum in ea voragine serpentem ac basiliscum lapidibus obruant, ut nullus deinceps audeat accedere.

CAPUT DUODECIMUM.

De barbara inhumanitate doctrinæ Muhammedanæ, jubentis verberari uxores.

CUm viros (inquit Muhammed) mulieribus præesse Deo placuit, ut ipsi corrigant eas cum quibus suam expenderint pecuniam, ipsæque Deum invocent, & maritis pareant, & eorum secreta sibi commissa celent, jus æquum postulat. Quæ si forte præcepta non observaverint, à vobis correctæ & castigatæ, in domibus lectisve detentæ verberentur, usquequo vestris nutibus atque præceptis pareant. Alcor. cap. 9.

2. Procul hinc, ad Lestrigonas & Cyclopas istam inhumanam barbariem! sunt quidem uxores divina lege viris suis subjectæ, non tamen mancipii aut jumenti nexu, sed conjugii amicissima societate. idcirco jubet lex Dei ut relinquat homo Patrem & matrem, & adhæreat uxori suæ, atque eos non amplius esse duos, sed esse jam unam carnem. Matth. 19. 5, 6. Constructa est mulier, non ex ungue pedis, sed ex costa lateris viri. Genes. 2. 21, 22. Beatus Apostolus Paulus admonens viros officii sui erga uxores suas, ait: Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Ephes. 5. 25. Item; ita debent viri diligere uxores suas ut sua ipsorum corpora: qui diligit suam uxorem, seipsum diligit. Nullus enim unquam suam ipsius carnem odio habuit, sed enutrit & fovet eam, sicut & Dominus Ecclesiam. ibid. vers. 28, 29.

3. Non tamen ideò licet maritis verberare uxores, quia Dominus quandoque castigat Ecclesiam. Nam Dominus non solum maritus est Ecclesiæ, sed etiam Pater, & absolutè Dominus, & Deus, supremusque judex; quæ hominibus maritis non competunt. Castigat Deus qua Pater & Dóminus & judex: diligit autem & fovet qua maritus. instruit etiam & errantem reprehendit, cum suavitate conjugali. Debet enim vir instruere uxorem suam, eamque non rectè se gerentem etiam reprehendere, sed ut uxorem, non ut mancipium aut jumentum; neque etiam ut puerum aut discipulum ferulæ obnoxium.

4. Iubet Apostolus Dominos remittere minas erga servos suos, Ephes. 6. 9. quantam igitur suavitatem postulat inter conjuges? monet quidem mulieres, ut timeant seu revereantur viros suos, Ephes. 5. 33. at non timore servili, sed reverentia conjugali; sicut Sara obedivit Abrahæ, Dominum eum vocans, 1. Petr. 3. 6. Dominum intelligens, non imperio herili, sed honore conjugali. Propterea eodem capite beatus Petrus Apostolus monet viros, ut illi similiter unà degant cum uxoribus suis secundùm scientiam, vasi muliebri ut infirmiori tribuentes honorem, utpote cum una etiam hæredes sint gratiæ vitæ, ne interrumpantur eorum preces, 1. Petr. 3. 7. debent enim conjuges concordi animo communes preces Deo fundere.

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

De doctrinæ Muhammedicæ fabulosa vanitate.

Antecessores quos sequutus est Muhammedes, ductore Satana. PRincipatuum & potestatum nomina quædam supponebat Simon Magus. [Epiphan lib. 1. contra hæreses, tom. 2. hæres. 21.] & Basilides, [Epiphan. lib. 1. tom. 2. hæres. 24. Theodoret. lib. 1. hæret. fabular.] & Nicolaïtæ, decipere conantes imperitos per nominum terriculamenta, & confictas appellationes barbaras, quibus terrerent auditores, quæ prudentibus (inquit Augustinus) risum potius faciunt quam timorem. [Epiph. lib. 1. tom. 2. hær. 25. August. hæres. 5.] & Gnostici, quædam inanis soni nomina introducentes, ut Principum vel angelorum nominibus terribilibus infirmas animas caperent: iidemque de Deo rerumque natura, fabulosa & à sanitate veritatis aliena multa contexuerunt. [Epiph. lib. 1. tom. 2. hær. 26. August. hæres. 6.] Valentiniani etiam, ubi nominum vanitatem fraudulento errore conceperunt atque excogitarunt; multas fabulas confinxerunt. [Epiph. lib. 1. tom. 2. hær. 31.] Et ex Valentini seminibus Borboriani exsecrandi hæretici figmentis suis hebraica nomina adjecerunt, quibus simpliciores perterrerent, [Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de Barbeliotis seu Borborianis.] idemque faciebant Marcitæ sive Marcosii, aliique hæretici, [Iren. lib. 1. adversus hæreses, cap. 18. Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de Marco.] Ex Marci hæresiarchæ & magi sectatoribus ii qui Archontici dicebantur, impii & flagitiosi hæretici, confictis quibusdam libellis, eos vocarunt revelationes Prophetarum; unum autem appellarunt, ensymphonia, in quo septem Cœlos conscripse-

ſcripſerunt: unumquemq; autem ipſorum habere unum Principem. [Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de eis qui dicuntur Aſcodrytæ vel Aſcodrupetæ.] iidem Archontici dicebant Marciadem & Marſianum Prophetas eſſe, & raptos in cœlos, & per triduum deſcendiſſe. [Epiphan. lib. 1. tom. 3. hæreſ. 40.] Baſilides etiam Prophetas habebat Barcabam, & Barcoph, & quoſdam alios ſimiliter barbaros: & alias ſceleratas fabulas confinxit. [Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de Baſilide.]

2. Exſecrandas iſtas hæreticorum catervas ſequutus & imitatus impius Muhammed, multiplicis impietatis & vanitatis receptaculum, impudenti audaciâ confinxit quædam inaudita nomina Angelorum & Prophetarum ignotorum; ut per inanes ſonos deciperet imperitos. Angelos nominat, Arot, & Marot, & Adriel, & Seraphiel, [in libro doctrinæ Muhammedis.] Prophetas confingit, Hut, & Schale, & Schaibh, [Alcor. cap. 17.] Jſmaëlem quoque Prophetis accenſet, & Heforam [Alcor. cap. 29.] & ſubinde ait, ſeptem eſſe cœlos, [Alcor. cap. 1. ſeu 2. & alibi in Alcorano, & in libro doctrinæ Muhammedis, ſive dialogo Muhammedis cum Abdia Iudæo.

3. Totum Alcoranum & reliqua illius ſuperſtitionis ſcripta vaniſſimis & ſceleratis fabulis referta ſunt. Et ſacras quaſdam ex divinis literis ſumtas hiſtorias impiè transformat, & contaminatiſſimis fabulis conſpurcat fabuloſus ille peſtiferi erroris magiſter. Planè etiam ſtolidum eſt, quod jubet homines dicere neſciis & brutis etiam, ſalvete: & inaniter promittit ſalutatoribus iſtis libertatem à pœnis gehennæ, & felicitatem Paradiſiacam. [Alcor. cap. 35.] Nugatur Alexandrum [Macedonem] uſque ad Solis ortum perveniſſe, & eum in fonte luteo quieſcentem inveniſſe. [Alcor. cap. 28.] ait in die judicii redacta primo ſonitu buccinæ in pulverem terra, cœloque fuſo & debilitato, Angelos octo Dei thronum ſuſtentaturos, Alcor. cap. 79. ſcilicet his Atlantibus opus habet Deus, ne corruat ejus thronus. Multa talia in Alcorano paſſim leguntur.

Salutatio brutorum.

4. Meminiſſe autem oportet nos, in citatione capitum Alcorani, ſequutos eſſe latinam verſionem Roberti Retenenſis, & eoſdem adſcripſiſſe capitum numeros, quibus ille in ſua verſione uſus eſt.

5. Liber doctrinæ Muhammed, dialogum exhibens Muhammedis & Abdiæ, ſtolidiſſima farrago eſt & impudentiſſima congeries febrilium ſomniorum & abſurdiſſimorum deliramentorum. Ait ibi Abdias Muhammedi: Expone, quomodo facta eſt terra, & montes; & quæ eis nomina, & quando fuerunt? Reſpondet Muhammed; Deus fecit Adam de limo, limus autem erat de ſpuma, ſpuma autem de procellis, procellæ verò de mari, mare autem de tenebris, tenebræ verò de luce, lux de Verbo, Verbum de cogitatione, cogitatio verò de Iacinto, Iacintus autem ex præcepto Eſto & fuit.

6. Et paucis interjectis, ait Abdias; Quid poſt hoc operatus eſt Deus? Reſpondet Muhammed; Tabulam & calamum. Dic, quam tabulam, & quem calamum? Reſp. Tabulam quidem, in qua ſcriptum eſt quicquid fuit, eſt, & erit, in cœlo & in terra. Calamum verò de luce clariſſima. Ait Abdias, quæ longitudo calami? Reſpondet Muhammed; Longitudo quidem itineris quingentorum annorum, latitudo verò octoginta itineris annorum. Octoginta dentes habet, qui non ceſſabunt ſcribere, quicquid fit in mundo uſque ad diem judicii. Ait; & tabula unde? Reſp. De Smaragdo viridiſſimo, verba ejus de margaritis, dorſum ejus de pietate. Ait; Quoties ergo reſpicit Deus illam tabulam per diem & noctem? Reſp. Centum ſexaginta: ſingulisque reſpectibus erigit quem vult, & deponit quem vult.

7. Iſta certè non ſolum ſtolida, ſed etiam maniſeſtè impia ſunt: quaſi verò egeret Deus iſtiuſmodi adminiculis; & res quæ in mundo geruntur aliquando non cerneret, & per intervalla tantummodo tabulam conſulens eas ſubinde contemplaretur. O ſceleſtam inſaniam! Certè Deus immutabiliter omniſcius nunquam non cernit omnia quæ in mundo geruntur, ipſaque cordium arcana.

8. Expone, (inquit Abdias) cur cœlum dictum eſt cœlum? Reſpondet Muhammed; Ideo quidem, quia de fumo creatum: fumus verò vapor maris. Quid ergo habet, quod viride eſt? Reſp. Ex monte Kaf: mons enim Kaf ex ſmaragdis Paradiſi. Qui mons orbem terræ cingens, cœlum ſuſtinet. Cœlum iſtud noſtrum (ait Abdias) dic, unde creatum eſt? Reſp. Muhammed; primum de aqua viridi, ſecundum de aqua clara; tertium de ſmaragdo; quartum de auro puriſſimo; quintum de hiacinto viridi; ſextum de nebula lucida; ſeptimum de ſplendore ignis. Quid ergo ſuper cœlos ſeptem? Reſp. Mare vivificum. Quid deinceps? Reſp. mare nebuloſum. Proſequere per ordinem uſque ad ſummum. Procedit deſuper mare aereum, deſuper mare lapideum, deſuper mare tenebroſum, deſuper mare ſolatii, deſuper Luna, deſuper Sol, deſuper nomen Dei, deſuper ſupplicatio; deſuper Gabriel, deſuper pergamenum raſum, deſuper plenum, deſuper ſeptuaginta intervalla lucis, deſuper ſeptuaginta millia intervallorum virtutis, deſuper ſeptuaginta millia montium, deſuper mille ſpatia, in unoquoque ſeptuaginta millia turbæ, in unaquaq; turba quinque millia Angelorum, nunquam ceſſantium laudare Dominum univerſitatis; deſuper addet Almuncihe, id eſt, terminus Angelicæ dignitatis; deſuper vexillum gloriæ, deſuper intervalla de margaritis, deſuper intervalla gratiæ, deſuper intervalla potentiæ, deſuper intervalla divinitatis, deſuper intervalla diſpenſationis, deſuper ſcabellum, deſuper ſolium, deſuper domus univerſitatis.

9. Quærit Abdias, utrum fideles ſint Sol & Luna, an infideles? Reſpondet Muhammed; fideles quidem, & obedientes omni mandato Dei. Quid ergo habent, quod non æqualiter lucent? Reſp. Æquali quidem virtute & ſplendore creavit eos Deus. Evenit ergo ut incerta eſſet diei & noctis viciſſitudo, quouſque Gabriel prætervolans motu volitandi, forte ut ſic ala ſua Lunam tetigit, & exinde Luna obſcurata eſt. Ait Abdias; Quot ſunt ordines ſtellarum? Reſpondet Muhammed; Tres: primus dependentium per catenas à ſolio Dei lucentium, uſque in ſeptimum thronum: ſecundus ſtellarum quæ & cœlum ornant, & quando diaboli ad inſidiandum Cœleſtibus conſiliis ſubintrare parant, occurrentes fugant: tertius eſt, in conſpectu Angelorum.

10. O inſanam nugacitatem! ô abſurda & ridicula exſomniatæ ſtoliditatis deliramenta! quis ſanus & ſobrius iſta poteſt ſeriò dicere vel audire?

11. Si-

11. Similia sunt illa. Quærit Abdias; ubi Sol? Respondet Muhammed; In fonte calido, fons autem in colubro, coluber in intervallo, intervallum in monte Kaf, Kaf autem in manu Angeli tenentis mundum usque in diem judicii. Dic deinde, quis modus deferentium sedem Dei? Resp. Capita eorum sub sede Dei, pedes sub thronis septem: tantâ quidem cervicis amplitudine, ut si continuè volaret avis; vix mille annis ab una aure perveniret ad alteram. Cornua super capita eorum implicata; victus & potus eorum laus & gloria Dei. Quorum prima acies, cujus dimidium nix, dimidium ignis; nec tamen vel ignis nivem consumit; vel nix ignem exstinguit. Secunda acies, cujus dimidium tonitruus, dimidium fulgur, impermixta. Tertia, cujus dimidium gleba, dimidium unda; nec tamen unda glebam diluit, vel undam ebibit gleba. Quarta, cujus dimidium ventus, dimidium aqua, incommota ab invicem. Quinta, cujus dimidium ferrum, dimidium ignis, inconfusa ab invicem. Sexta, cujus dimidium aurum, dimidium argentum. Septima, cujus dimidium laus, dimidium gloria. Octava, de fulgidissimo splendore.

12. Quærit Abdias ubi fuerit Mecca [oppidum Arabiæ] tempore diluvii in diebus Noe? Respondet Muhammed: assumpsit eam Deus in cœlum; Hierusalem verò commisit monti Abikobez, & servavit eam in ventre suo.

13. Iam & illud; Montes unde exierunt? Respondet Muhammed: De monte Kaf, fixitque eos Deus palos in terra. Dic consequenter, quidnam restat sub his septem terris? Resp. Bos. & pedes bovis super quid? Resp. super lapidem album. Quæ forma bovis? Resp. Caput ejus in oriente, cauda in Occidente: ei quadraginta cornua, & totidem dentes, à cornu ad cornu iter mille annorum. Et sub lapide, super quem stat, quid? Resp. mons cui nomen Zohot. Cujus hic mons? Resp. Inferni. Quæ amplitudo? Resp. Itineris mille annorum. Hunc ascendet omnis turba infidelium. cumq; verticem conscenderint, omnis contremiscet mons, omnemque turbam dejiciet in profundum inferni. Sed quid sub monte? Resp. Terra. quod est ei nomen? Resp. *Vuerelea.* Quid sub ea terra? Resp. mare. Quod est ei nomen? Resp. Alkasem. Et quid infra? ut omnia per ordinem edisseras. Resp. Terra aliolen; infra, mare Zere; infra, terra Neama infra, mare Zegir; infra, terra Therib; infra, alia terra Agiba, alba ut lac, redolens ut muscus, mollis ut crocus, lucida ut Luna; super hanc congregabit Deus omnes justos: infra hanc mare Alknitar; infra, piscis nomine albchbut, cujus caput in Oriente, cauda in Occidente; super cujus dorsum terræ & maria, tenebræ & aër & montes usque in finem seculorum: infra piscem ventus piscem sustinens, infra mons, infra tonitruus, infra fulgur. Sub his mare sanguineum; infra, infernus conclusus; infra, mare igneum; infra, mare opacum; infra, mare potentiæ; infra, mare nebulosum; infra, laudes; infra, glorificatio; infra, folium; infra, tabula; infra, calamus; infra, majus nomen Dei. Et quid infra? Resp. Infinita quærendo prosequeris Abdia. Quis ultra potest? præterquam quod æqualis est undiqueversum omnipotentia Dei.

Vuerelea.

14. Dic, (inquit) quæ sunt tria quæ de Paradiso in hunc mundum venerunt? Resp. Mecha, & Jesrab & Hierusalem. Quæ quatuor in hoc mundo ex inferno? Resp. Vastat civitas Ægypti; secunda, Antiochia Syriæ; tertia Ehberam Armeniæ; quarta Elmeden Chaldeæ. Ait Abdias, & hoc quoque verum. Consequenter ergo metire mihi orbem. Resp. Orbis quantitas per unus diei. Abdias, ait; quomodo? Respondet Muhammed; Totum enim Sol ab ortu suo usque ad occasum permeat. Abdias ait, arguté quidem hoc animadvertisti.

Auditum admissi risum teneatis amici!

15. Dicit etiam in eodem libro Muhammed, ingressis paradisum primum proponi vescendum jecur piscis albehbut. Et ait superfluitates ciborum in Paradiso exituras per sudorem. Carnem autem suillam ait nusquam neque hic neque in Paradiso comedi licitè posse. Caussam percunctanti Abdiæ respondet Muhammed in hæc verba; Iesus Christus, dum rogaretur à discipulis (verba hæc sunt Muhammedis) ut modum arcæ habitumque superstitis in ea generis humani exponeret; tacitus rogantes audiens. formulam ex luto inter manus suas confectam jecit humi. Et ait, Surge in nomine Patris mei. Et surrexit homo canus. Cui Christus. Tu quis es? Respondit, Ego Jafeth filius Noe: Cui Jesus, itane canus in ortuus es? Respondit, nequaquam. Sed in hac ipsa hora putans me ad diem judicii surgere, metu canus effectus sum. Præcepit ergo Jesus, ut omnem historiam arcæ discipulis rogantibus exponeret. Tunc ille rem omnem à primordio narrans, ordine pervenit ad locum, ubi cum secessus, inquit, pondere egestionis arcam inclinaret; timuimus valde. Consuluit itaque Pater Deum. Cui Deus; adduc, inquit, Elephantem, & verte posteriora ejus super locum. Et fecit. Ubi ergo Elephas fimum suum hominum egestioni injecit, surrexit sus grandis. Satisne videtur ergo caussæ, Abdia, vitandi animal immundum? ait Abdias, certe satis: Dum profecerit hac necessitate editus Respondet Muhammed; quæ cum omnem, inquit, massam illam rostro fossorio dispergeret, conceptum insuetis naribus fœtorem efflans, murem edidit. qui deinde cum tabulas indesinenter roderet, consulto Pater Domino, Leonem in fronte percutit. Leo concitus flatu anhelo cattum naribus ejecit.

16. Plenus istiusmodi nugatissimis fabulis est liber ille doctrinæ Muhammed, sive dialogus cum Abdia. Usi sumus Latina versione Hermanni Dalmatæ.

17. Exstat liber de generatione Muhammed & nutriturâ ejus. Quem librum idem Hermannus in Latinum sermonem vertit. in eo libro dicitur, lucem quandam in Adam splendentem fuisse, & ab eo per seriem generationum delatam esse in Patrem Muhammedis, & à Patre in matrem: atque ita tandem genitum esse Prophetam Muhammedem. Ea ipsa autem horâ qua natus est Muhammed, Angelos arreptum Luciferum immersisse profundo maris Alcazum. Et inde vix post quadraginta dies eum evasisse, & aufugisse in montem Kobelz: Et illuc terribili fragore horrendoque mugitu omnes angelos suos convocasse: eisque, quid caussæ esset, anxiè rogantibus, respondisse; quia natus est, inquit, Muhammed filius Abdalla in nostram planè ruinam.

18. Attamen in Alcorano ait Muhammed, diabolos ad auditum Alcorani gavisos esse, & ad Deum conversos, & peccatorum suorum remissionem consequutos. Alcor. cap. 56.

19. Dicitur etiam in libro illo de Muhammedis generatione & nutriturâ; certatim convenisse omne avium genus, tum nubes, & ventos, ex omnibus

omnibus mundi partibus, postremò & cœtus Angelicos, pro educatione infantis [Muhammedis] altercantes. Dixisse enim aves, se commodiores esse nutrimento infantis, pro eo quod diversis fructibus congerendis faciles sint. Ventos autem dixisse, imò nos potius, qui totius mundi odoribus eum replere possumus. Dixisse nubes, quinimo nos commodissimè, quibus omnium aquarum dulcedinem ministrare promptum est. Indignatos verò Angelos dixisse; ad quid hæc nobis hæc cura supersit. Litem compescuisse vocem divinam dicentē, non auferetur manibus hominū.

20. Et in eodem libro dicitur, 3. viros Muhammedem puerulum cum coætaneis in pascuis ludentem arripuisse, & in montem elevasse; eorumque I. aperuisse à pectore Muhammedis usque ad umbilicum, absq; læsione; apertaque ejus viscera nive lavisse: Succedentem autem II. scidisse cor Muhammedis per medium, & è medio granum nigrum ereptum abjecisse, dicentem; hęc est portio Diaboli. (observa Manichæismum de substantia mali seu malo substantiali.) III. deniq; loca extersisse, & Muhammedem ut fuerat restituisse.

21. Sed nolo ulterius fatigare lectorem stolidissimis Muhammedis & sectatorum ejus nugamentis. Lubet hîc uti verbis Epiphanii loquentis de Ptolemæo hæretico ejusque sodalibus. lib. 1. contra hæreses, tom. 2. hæres. 33. contra Ptolemæitas. ubi postquam inseruit insanam Ptolemæi epistolam, subjungit hanc suam de ea censuram Epiphanius. Quis verò (inquit) horum verborum hujus impostoris ac sodalium ejus insaniam sufferet? Neque enim quisquam ex veteribus tragicis Poëtis, neque qui sequuti sunt imitatoriis moribus prædíti, Philistionem dico, & Diogenem, qui incredibilia scripsit, & alii omnes qui fabulas conscripserunt ac decantarunt, tantum mendacium effingere potuerunt, velut hi audacter contra suam ipsorum vitam ducti, horrenda libri ipsis construxerunt, & mentem hominum ipsis credentium in stultas quæstiones & genealogias nunquam finiendas conjecerunt, ipsi ea quæ in manibus sunt non scientes. Hæc Epiphanius. Quæ appositè dici possunt contra Muhammedanam mentiendi impudentiam & fabulosæ vanitatis insaniam.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

De Saracenorum circumcisione, etiam ante Muhammedem; & unde dicti sint Saraceni.

EBionæi hæretici mandata carnalia legis observabant, circumcisionem scilicet carnis, & cætera à quorum oneribus per Novum Testamentum liberati sumus, sicut de eis scripsit Augustinus, hæres. 10. & ante Augustinum Epiphanius, hæres. 30. ubi loquens de circumcisione, ait; Quid verò jactat Ebion circumcisionem? quando etiam idololatræ & scelerati Ægyptii circumcisionem habent. Sed & Saraceni, qui & Ismaëlitę, circumcisionem habent. Et Samaritæ, ac Judæi, & Idumæi, & Homeritæ. Plerique verò ex his, non propter legem hoc faciunt, sed temerariâ quadam consuetudine. Hæc ibi Epiphanius. Vixit autem Ebion hęresiarcha tempore beati Joannis Apostoli, teste Hieron. in catalogo scriptor. Ecclesiasticor. c. 19. Epiphanius autē opus illud panarium contra hæreses scribebat an. 13. Valentis Imperatoris, ut ipse monet l. 2. illius operis tom. 2. hęr. 66. §. 20. qui fuit Dom. incarn. annus 376.

2. Qui hebraicè appellantur ישמעאלים Ishmaëlitæ, Genes. 37. 25. iidem in Targ. Hierosol. appellantur סרקין Saraceni. Et in alio Targum Arabes ערבאי. Rufus Festus in breviario rerum gestarum populi Romani, scribit à L. Lucullo Phylarchos Saracenorum in Osdroëna superatos esse. & postea, à Pompejo Saracenos & Arabas victos esse. Et Dionysius Alexand. scribit multos Christianos, tempore persecutionis Decianę (an. Dom. 253.) captivos factos esse in monte Arabico à Barbaris Saracenis, ὑπὸ βαρβάρων Σαρακηνῶν. apud Euseb. lib. 6. hist. Eccl. cap. 34. κεφ. μϛ. Epiphanius in opere Panario lib. 1. tom. 1. cap. 1. §. 8. loquens de Ismaële filio Abrahami; Nascuntur (inquit) huic filii numero duodecim: ex quibus sunt tribus Agarenorum sive Ismaëlitarum, qui nunc Saraceni vocantur. ἐξ ὧν αἱ φυλαὶ τῶν ἀγαρηνῶν τῶν καὶ ἰσμαηλιτῶν, σαρακηνῶν δὲ τὰ νῦν καλουμένων. Et postea in eod. op. hær. 66. §. 1. ait, Scythianū, qui primus fuit fundator sectæ Manichæorum, ex Saracenia oriundum esse. Scythiani discipulus fuit Terebinthus qui & Buddas, & hujus Cubricus qui & Manes & Manichæus dictus. Refert Epiphanius hæreseos istius exortum ad tempora Aureliani Imperatoris, qui regnabat a. D. 276. De eod. Scythiano scribens Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. 6. ait eū fuisse genere Saracenū, Σκυθιανός τις ἦν ἐν Αἰγύπτῳ, σαρακηνὸς τὸ γένος &c. i. e. Scythianus quidam erat in Ægypto, genere Saracenus, &c. Hęc Cyrill. Hier. etiam in suo additam. ad Chron. Eusebii, indicans ea quę gesta sunt an. 20. Constantii Imperatoris, sive an. Dom. 358. Saraceni (inquit) in monasterium B. Antonii irruentes Sarmatam interfecerunt. Hæc Hieronymus.

3. Ex his patet, circumcisionem jam olim apud Saracenos idololatrię addictos in usu fuisse; & Muhammedem non introduxisse inter eos circumcisionem, sed inventam retinuisse, quodam fallaciæ artificio. Quamvis autem Valentinus Schindlerus in suo Lexico Pentaglotto, in radice אלה scribat Muhammedanorum puellas esse à circumcisione liberas, & solos pueros eorum circumcidi quando octo annos nati sunt; Cedrenus tamen in suo compendio historiarum, dicit de Muhammede, ἐδίδαξεν αὐτοὺς περιτέμνεσθαι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας: id est, docuit eos ut circumciderentur tum mares tum fœminæ. Euthymius etiam Zigabenus, in sua confutatione sectæ Ismaëlitarum, testatur Muhammedem legem tulisse de circumcisione marium & fœminarum. Adjicitque hanc suam censuram, τὸ μὲν ἐν περιτέμνειν τοὺς ἄρρενας, Ἑβραϊκὸν· τὸ καὶ τὰς θηλείας τοῦ δὲ Μωάμεθ ἀναισχυντίας ἴδιον, ἐπὶ διορθώσει δῆθεν τῆς νομικῆς περιτομῆς. id est; Et mares quidem circumcidere Hebraicum: fœminas verò etiam [circumcidere] proprium est impudentiæ Muhammedis, scilicet ut circumcisionem in lege præscriptam corrigeret. Hæc Euthym. in sua Ismaëlit. confut. quę ex ejusdem Euthymii dogmaticę Panopliæ part. 2. tit. 24. accepta, exstat in Biblioth. Patrum, tom. 2. gręcol. edit. Paris. an. Dom. 1624.

4. Manifestum est etiam, ex eis quæ modo commemorata sunt, Saracenos dictos esse diu ante Muhammedem, quamvis Muh. secta initio dicta sit Saracenica, de nomine illius gentis, ex qua erat ipse Muhammed, quæque hanc superstitionem à pseudopropheta Muhammede primum suscepit.

5. Sozomenus, lib. 6. hist. Eccles. cap. 37. scribit Ismaëlitas, quo spurii generis maculam, & ignobilitatem Agar matris Ismaëlis penitus obliterarent, se Sarracenos, à Sarra Abrahami conjuge

juge nominasse. At Johannes Damascenus, lib. de hæresibus, ait Ismaelitas sive Agarenos dictos esse Saracenos tanquam a Sarra vacuos, ait enim, Σαρακηνοὺς δὲ αὐτοὺς καλοῦσιν ὡς ἐκ τῆς Σάῤῥας κενοὺς, διὰ τὸ εἰρῆσθαι ὑπὸ τῆς Ἄγαρ τῷ ἀγγέλῳ, Σάῤῥα κενήν με ἀπέλυσεν. Alii sic appellatos dicunt a Saraco oppido Arabiæ. Alii à Sarra, quæ vox Arabicè secretum seu arcanum significat, eò quod Ismaëlitæ primas suas sedes in montanis Arabiæ recessibus haberent. Quia autem montani illi Arabes vicinos excursionibus & prædationibus infestabant, inde dicti sunt Saraceni quasi fures & raptores. Et hæc videtur omnium maximè probabilis sententia, quam refert Schindlerus in Pentaglotto, nam כרק sarac verbum Arabicum significat furatus fuit, rapuit, surripuit, expilavit. Et saric fur, latro; sarca, furtum, rapina: inde rabinicè *Sarki*, id est, Arabs, sive Saracenus, & plural. סרקין *Sarkin* & Chald. סרקאין Sarkain, id est, Saraceni, Ismaelitæ, Arabes, quippe furtis & rapinis dediti.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

Quibus modis propagata sit, & conservetur adhuc Muhammedana superstitio. Item de appellationibus Musulmanorum, Islamorum, Iezideorum, Gaurorum, Sophinorum, Mamlucorum, Sultanorum, Chalipharum, Seriphum, &c. & de symbolo Muhammedano.

ARtes, quibus propagata & conservata est Muhammedana superstitio, sunt præsertim quatuor, videlicet. 1. Latrocinium & terror gladii. 2. Perfidia. 3. Carnalium voluptatum effrenis licentia & promissio. 4. Imperatus stupor, & cæca obedientia, prohibet enim Muhammed examen suæ doctrinæ, nec finit de ea disputare.

Disputationem de lege sua prohibet Muhammed.

2. Monebamus lectorem de Muhammedana violentia & perfidia, supra cap. 9. De spurcitie autem cap. 11. Disputationem de lege sua prohibet Muhammed in Alcorano, cap. 5. Si quis (inquit) tecum disputare voluerit, dic te faciem tuam ad Deum, ejusque sequaces, convertisse; quod agendo tam legem scientes, quam illiterati bonam legem sequentur. Item, cap. 15. Tu nullatenus cum auditu carentibus sermonem ineas. Idem, cap. 20. Contradicentibus dicito, ut sibi sua sint negotia, tibique tua, ipsique à tuis factis, & tu à suis liber. Idem, cap. 32. Tecum disputare volentibus dic, Deum solum omnes actus tuos agnoscere, qui die postremâ lites omnes & contrarietates discutiet. Item cap. 119. Homines incredulos taliter alloquere; Ego quidem legem vestram atq; sectam minimè sequor, nec vos meam. Igitur mihi mea maneant, vobisque vestra. Hæc omnia habentur in Alcorano, locis citatis.

Confutatio stupidæ obedientiæ Muhammedanorum.

3. Quod autem abutuntur Muhammedis discipuli nomine Dei, dicentes eum solùm omnes actus nosse, &c. non solum impii in hoc sunt prætendentes Dei nomen suis nugis, sed etiam ridiculi. Nam quid hoc ad præsentem controversiam? Quæro ex te rationem fidei tuæ, paratus tibi meæ fidei rationem expromere: tu mihi respondes, Deum omnia scire? de hoc ego non ambigo. Sed unde scis, tuam fidem Deo placere? ad Deum, inquis, ejusque sequaces faciem meam converti. Hoc quilibet jactabit idololatra. Tu mihi Muhammedem, quem sequeris, ostende fuisse sequacem Dei, & fuisse verum Prophetam à Deo missum; sicut ego paratus sum demonstrare Christum fuisse verum Prophetam à Deo missum, & esse Dei Filium, Deum benedictum in secula. Mihi mea, inquis, maneant, vobisque vestra. Hoc dicent spurcissimi dæmonum adoratores. Sed quæstio manet, quænam recta sint, id est, quænam ex Deo sint: tua ne, an ea quæ ego profiteor. Ego, inquis, legem vestram atque sectam minimè sequor, nec vos meam. Scio te legem nostram non sequi, neque nos vestram: sed quæro, utram sequi debeamus; Nam una tantum est salvifica fides. Neque possunt ex Deo esse duæ leges repugnantes & contradictoriæ. Hic obmutescis, & obstinatam tantummodo proterviam, ac ultroneam cæcitatem perversumque stuporem tuum prodis. Quanto rectius sanctus ille Domini nostri Jesu Christi Apostolus, Paulus? Omnia, inquit, explorate; quod bonum fuerit, retinete. 1. Thess. 5. 21. & S. Joannes Apostolus; Dilecti, inquit, ne cuivis spiritui credatis: sed probate spiritus, an ex Deo sint. 1. Joan. 4. 1. Spiritum autem illum, quo actus Muhammed Alcoranum condidit, non fuisse ex Deo, supra demonstravimus.

4. Huic stupori dum accedit carnaliũ voluptatum licentia, quid mirũ si homines carnales, voluptuariæ securitati, sub specioso religionis obtentu, se tradant? præsertim imminente, & carnalem hunc stuporẽ imperante immiti gladio, quem gestat perfida & truculenta, & justo Dei, peccata ulciscẽtis, judicio victrix manꝰ barbarę impietatis.

Latrocinalis violentia Muhammedanorum.

5. Mandat Muhammed sectatoribus suis, ut ab ejus doctrina alienos, quos incredulos vocat, ubicunque repertos, si sit possibile, capiant, & interficiant: nisi se illis sponte sua subjiciant. Alcor. cap. 10. Item alibi ait; Nemo vir bonus incredulum amicum loco boni, nisi pro timore solo suscipiat. Alcor. cap. 5. Et alibi prohibet credere verbis eorum qui sunt alterius religionis. Alcor. cap. 6. His adde ea quæ superius indicavimus de Muhammedana perfidia & latrocinio, cap. 9. Item ea quæ leguntur in Chronico Saracenorum, ab ipsis Saracenis scripto & recepto; cap. de generatione Muhammedis, ubi narratur quod Muhammed inito cum sociis consilio, eisque ad legem suam regionibus & oppidis per vim metumque inferendam animatis, deinceps armatæ manûs viribus confisus, apertè multa cum audacia prædicaverit, cùm ense, tum ore proficiens. Ensis enim timorem, sæpe plus quam rationis amorem efficere. ut ibi loquitur Aomar unus ex Muhammedis sodalibus, & successoribus, qui, hortante ad arma Muhammede, gladium suũ evaginans, Deum juravit, se nullatenꝰ ultra passurum divinam invocationem legisq; suæ celebrationem occultè fieri. Viribus enim fortem armatum viam invenire, ensisque timorem sæpius plus quàm rationis amorẽ efficere. hoc sc. argumentum Latrociniis suis prædones illi prætendebant.

Aliorum discordia.

6. Ex aliorum etiam partim dissidiis, partim securitate & socordiâ, occasiones amplificandæ suæ potentię in hunc usque diem Muhammedani diligenter observarunt, & avidè arripuerunt. Deo permittente, & justissimâ animadversione nos ob peccata nostra castigante, sicut prædixerat per S. Joannem Apostolum, Apoc. 9. 14, 15, &c.

Duo paradoxa Turcorum.

7. Hic adjicere libet duo illa Paradoxa Turcorum, qui Muhammedis impietati addicti sunt, Joannes Leunclavius lib. 1. historiæ Musulmanæ Turcorum; indicatis aliquot caussis durationis illius imperii, hæc subjicit verba; Huic (inquit) expositioni de caussis tam diu durantis hactenus imperii barbari, adjiciamus ipsorum paradoxa duo, portentis similia. Nam primùm ajunt, perfidiam

1. perfidia.

fidiam suis utilem fuisse rebus; qui ex usu suo fidem datam fallendo, pactaque conventa pro lubitu violando, sæpe conditionem suam meliorem effecerint, & aliquando magnis hostium potiti provinciis hac via fuerint. Opinione longè diversa Muhammetis illius à sententia, qui Saracenorum Regis Abdulmelichi Dux, confusis ab Imperatore Justiniano secundo fœderibus, in persuasione certa, vindicaturum haud dubiè Numen hanc Justiniani perfidiam, pacis tabulas, summa vexilli hasta (flamulium dixit Cedrinus) præfixas, ad prælii locum & ipsam in aciem præferri jussit, & insignem de perjuro Principe victoriam obtinuit. Cujus narrationem memorabili Græcus historiæ scriptor, manu exaratus, epiphonemate claudens; Omnia, inquit, illa gravia mala, quæ in hodiernum usque diem nobis evenerunt, fœderum leges & pacta, cum hostibus inita, minime violari debere docent; etiamsi cum eis sancta fuerint, qui à religione nostra sunt alieni. Verum Osmanidæ lege sua Muhametana, quam *Coranum* appellant, permitti sibi volunt, ut in rebus ad incrementa regni spectantibus, ex commodo suo metiantur, an hosti data fides servari debeat; & ut promissorum, Gauris factorum, nullam pro sua libidine rationem habere possint. Alterum paradoxum priori etiam insolentius est, quo persuadere nituntur, non tam durabile futurum fuisse suum illud Osmanidarum Imperium, si non inauditis apud alias gentes parricidiis, semper unus aliquis, ut solus rerum potiretur, reliquos ordine fratres, & fratrum filios, in ipsis auspiciis regni de medio sustulisset. Hoc sui fundamentum dominatus, hoc in terris unum Divinæ rerum administrationis exemplum arbitrantur. Videmus igitur ex hac commemoratione rerum, cæteroqui magnis Imperiis inusitatarum, quam verè sint in hoc populo pleraque prodigiosa. Hæc Leunclavius lib. 1. hist. Musul. Turcorum.

2. Parricidium.

8. Idem etiam in ejusdem operis proemio; Quid, inquit, de fide, sacrosancto rerum humanarum vinculo, dicam? Nullam apud Turcos invenias, præsertim in exteros; nisi videant hanc insigni se cum emolumento suo servaturos. Interdum fallax servatæ specimen edunt, ut imposturis suis eo facilius inescatos circumvenire majori fraude possint. Et plurimi prætextus ad violandam fidem latent in illis argutis & barbarè malitiosis ingeniis. —— Nullus itidem apud Turcos locus modestiæ, nec in sensu, nec in actione; nullus pudori, continentiæ, castitati. Apud alios hæ populos quærendę virtutes, agunt omnia Turci pro libidine. Nec minimum hic clementiæ vestigium reperias, quæ amorem conciliat, ac provenientem ex amore securitatem, & firmitatē Imperii parit. Frustra Barbaros è veterum præceptis sapientum moneas, sævitiam plus addere timoris, quàm potentiæ: metum ac terrorem infirma charitatis esse vincula. Tam moderationis, quàm clementię contemptum, majestatis obtentu velant. Hinc omnem usque adeò modestiam exuunt, &c. Hæc Leunclavius. Consuetudo ista parricidii in stirpe regia fortasse Turcis est peculiaris. At perfidiam, latrocinium, & luxuriam omnibus Muhammedanis concedit communis lex à Muhammede pseudopropheta accepta: sicut ex superioribus manifestum est.

Musulmani.

9. Ricoldus, in confut. legis latæ Saracenis à maledictoMuham. cap. 7. Originem appellationis Musulmanorum, sic explicat: Dixit Muhammed; Mandavit mihi Dominus, ense gentes expugnare, quousque confiteantur, quod non est Deus præter Deum, & quod ego sum Apostolus Dei. Quod qui confessi sunt, eorum argentum eo conservaverunt, & sanguinem. Hinc & Saraceni, salvati dicuntur. qui enim Muhamedis mandata suscipiebant, servabantur, & ab eo, & ab eis qui sub illo erant: neq; interimebant eos, neq; spoliabant. unde & Saraceni non vocantur Saraceni, sed Musulmani, id est, Salvati. Et derident Christianos, qui dicunt seipsos salvatos. Multis autem talem salutem à Muhamete suscipientibus propter prædictam caussam; jussit posthæc prædicari, quod quicunque dixerit, Non est Deus præter Deum, intrabit in Paradisum: etsi mœchus sit, vel latro. Venit autem ad eum quidam qui Euordi dicebatur, quærens ab eo, si hoc est verum? Respondet autem, Etiam: Et addit ad prædicta; si bibat etiam vinum, vel & interficiat. Et addit; etiamsi torserit abidode [al: abi donda] nares. Ad confirmandum autem hæc omnia nullum signum ostendit, sed nudavit ensem. Hæc Ricoldus.

Porta scelerata.

10. אלה Alach, vox Arabica Deum significat; & cum אל al articulo emphatico, אלאלה alalah, & concise אללה allah, Deus. ut monet Schindlerus in Lexico pentaglotto, in radice אלה. ubi etiam in symboli Muhammedani ipsa verba Arabica, quæ à Muhammedanis recitantur, commemorat, videlicet לא אלה אלא אללה מהמד רסול אללה *La alah alla allah, Muhammed rasul allah*, id est, non est Deus nisi Deus ille, Muhammed nuntius (sive Apostolus) Dei illius. Hoc coguntur (inquit Schindlerus) erecto manus pollice recitare, cum non dies, sed annos octo demum nati, & sermonis periti ipsorum pueri circumciduntur; & puellæ, sed à circumcisione liberæ: ad hoc initio gentes quoque cogebantur gladio: hoc morientes pronunciant: præcones ante orationem in templis suis hoc proclamant: hoc in funeribus sacerdotes illa comitantes, identidem concinunt. Turcæ item in exercitu, cum cubitum eunt, aut castra movent, aut pugnam ineunt, alta voce ter clamant אללה אללה אללהו *allah allah allahu*; & hunc clamorem militarem vocant, אללה אכבר *alla achbar*, id est, alla magnum. Hæc ibi.

Symbolum Muhammedanum.

Vide supra cap. 14. §. 3.

Alla magnum.

11. Hoc ipsum de clamore, allah, allah, allahu, cōmemorat Bartholomæus Georgieuiz, in sua epitome de moribus Turcarum, cap. 1. sectione, de vectura animalium. Qui etiam eodem cap. 1. sect. 1. de templis sive Meschitis Turcarum, ait, in Meschitis (seu, Masgidis) illis, se vidisse scripta verba illa Arabica Symboli Muhammedani: cum his adjectis verbis, *Tanre Bir pegamber hach*, id est, Creator unus & Prophetæ æquales. ait præterea sacerdotem Turcicum, finita concione suâ, & post cantatas deinde à duobus pueris preces, tunc, inquam, sacerdotem cum toto populo submissa voce cantare, quassando corpus in latus, nihil aliud præter hæc verba. *La illah ilellah*, (sic corruptam plebejorum forte pronunciationem describit) id est, non est nisi unus Deus. Et hunc cantum ac motum durare ad horæ ferme dimidium.

12. Monet autem Schindlerus in radice שלם vocabulum Musulman, quod salvatum significat, deductum esse à verbo Arabico סלם salam, quod ejusdē est significationis cum hebraico שלם scalam, *videl.* pacificus fuit, concors fuit, salvus evasit, pacē habuit, & aluit. Hinc Arabicū nomen, מסלם סלאם mussalam, pax, concordia, salus, & מסלמאן musallam, salvus, seu salvatus à periculo. & Musul-

Musulman.

Muſulman, id eſt, ſalvatus per profeſſionem religionis Muhammedanæ. Qui enim ſymbolum illud a Muhammede propoſitum amplectebatur, liberabatur a gladio & ſpoliatione, & appellatus eſt Muſulman; & pluraliter appellabantur מסלמאנין Muſulmanin, Muſulmani. Nunc autem pueri inter Turcos quam primum circumciſi fuerint, dicuntur Muſulmani, & puella dicitur muſulman, ubi verba illa ſolemniter confeſſa fuerit, Non eſt Deus niſi Deus &c.

Iſlami. 13. Ab eadem radice סלם *Salam*, Turci Muhammedani ſe appellant Iſlamos, id eſt, concordes, unanimes, inter ſe pacificos; ut narrat Joannes Leunclavius, lib. 1. hiſtoriæ Muſulmanæ Turcorum. Iidem Chriſtianos appellant Gauros, veluti gentiles aut Paganos. teſte Leunclavio, eodem libro. homines autem a religione Muhammedana alienos vocant *Gauros*, fortaſſe ab Hebraico nomine ger, Chald. & Syriacè, gor & gar, id eſt, peregrinus, ſeu, extraneus: vel a vocabulo *gaura*, quod Syriacè ſignificat adulterium, aut vagam libidinem. Chriſtianos etiam Turci nominare conſueverunt Giaſiros. ut ſcribit Leunclavius lib. 18. hiſtoriæ Muſulmanæ Turcorum.

Gauri.

Giaſiri.

14. Omnes quidem Muhammedanæ ſuperſtitioni addicti, cujuſcunque nationis ſint, dici amant Muſulmani. ſicut omnes Chriſtiani ſe vocant orthodoxos & catholicos. Ac quemadmodum diſſidentes inter ſe Chriſtiani alteri alteros appellant heterodoxos & hæreticos; ita etiam Muhammedani ſuæ ſuperſtitionis homines quos pro heterodoxis & hæreticis habent, appellant Jezidæos, id eſt, hæreticos. Sunt autem Perſæ addicti Ali filio Abitalib, qui Ali fuit patruelis Muhammedis, ejuſdemque gener, nam in uxorem duxit Fatemam Muhammedis filiam unicam: fuitque unus ex Caliphis ſeu ſucceſſoribus Muhammedis. De hoc Ali ſcribens Leunclavius lib. 1. hiſt. Muſul. Muhammetani (inquit) plerumque hunc [Ali] Imamem ſolent appellare, vocabulo præceptorem ſignificante, cui debetur obedientia: videturque nomen Imamiæ ſectæ, quam Ali huic addictiſſimi Perſæ ac Sophini hodiéque profitentur, hinc originem ſuam habere: licet in genere putem hac voce doctrinam ſignificari. Hæc ille. Eodem etiam libro religionem Muhammedis ait à Muhammedanis, Imaniam [forte Imamiam] appellari. Et eodem libro refert, quænam fuerit Origo & cauſſa appellationis Jezidæorum: nempe quendam nomine Jezidem, qui Agarenicus Emir, ſive Princeps fuerit, interfeciſſe filios Ali, Haſanem, & Huſeinem, Muhammedis ex filia nepotes; multaſque contumelias Prophetæ poſteris intuliſſe: & propterea Jezidem hunc, ab Agarenis, pro Latrone, parricida, & hæretico fuiſſe habitum: adeóque deinceps hæreticos quoſcunque Jezideos fuiſſe appellatos.

Jezidæi. *Ali.* *Imamia.* *Origo appellationis Jezidæorum.*

Secta Sophina. 15. Secta autem illa Sophina auſpiciis Schachi Iſmaëlis, id eſt, regis Iſmaëlis (qui Perſarum regno potitus eſt anno Chriſti 1507.) vel inchoata, vel aucta latiuſque propagata eſt. & quadruplici diſcrimine à Turcorum Oſmaneorum religione differt. ut refert ex Turcicis monumentis Joannis Leunclavius, lib. 16. hiſtor. Muſulm. Nempe. 1. Precandi formulis. 2. Chaliפharum ſive ſectatorum Muhammedis ſuſceptione. 3. Jejuniorum diſcrepantiâ. 4. Tegumento capitis diverſo in teſtimonium diverſæ religionis. Subditis enim ſuis per univerſum regnum Schachus Iſmael edixit, ut omnes tegumenta capitum rubro tincta colore geſtarent; indéque novum ſuis nomen indidit, ut Kiſul baſſæ ſive capita rubra, dicerentur, & ab Oſmanicis hac quaſi teſſera diſcernerentur. Preces etiam, quæ Namaſi ſolent à Muſulmanis vocari, quotidieque ſtatis horis concipi, novus Schachus Iſmael inſtituit, & a formula Muhammedis alienas ac diverſas. Itidem ipſius inſtituto Perſæ tres primarios ejuſdem Prophetæ Muhammedis ſectatores non amplius in honore ac veneratione, ſed odio habere cœperunt. Jejunia etiam Muſulmanis uſitata tanquam ſuperſtitioſa Iſmael rejecit. Nummis, quos vel aureos vel argenteos ſignabat, hæc erant ab uno latere inſcripta verba, *La illahe, illallahu. Muhammedun reſul allahe*. Quorum verborum hic ſenſus eſt; *non ſunt Dii, præter unum Deum: & Muhammed Dei nuncius eſt*. Alterum latus ſequentium vocum literas continebat, *Iſmail halife Lullahe*, quarum ſenſus, *Iſmail vicarius Dei*. Hæc de Iſmaele & Kiſul baſſis refert Leunclavius, libro citato.

Soſini. 16. Dicitur autem ſecta Sofina, & Kiſulbaſſæ appellantur Sofini, Soliſar, & Sophileri, à vocabulo Arabico Soſi, quod Lanam ſignificat. quia tegumentum capitis geſtant laneum, modeſtiæ & humilitatis cauſſa, non autem lineo tulipanto ſuperbè caput involvunt, ſicut Turci. ut monet Leunclavius in onomaſtico ſecundo. ubi etiam ait fuiſſe Soliferos apud Muſulmanos longè ante Iſmaelem Sofinum: & conſequutos eſſe hoc nomen ab Arabio Sofi, non à græco vocabulo σοφὸς. Idem in hiſtoria Muſulmana paſſim Perſas vocat *Azemios*. Refert etiam multos ex Oſmanidarum provinciis, plauſibilis ſectæ Sophinæ ſpecie illectos, confugiſſe ad Schachum Azemiorum Iſmaelem. Cui malo ut obviam iret Sultanus Turcorum Bajaſites, itinera paſſim præſidiis impoſitis occludi, fugienteſque interfici curavit. Præterea regiones Anatolicas perquiri juſſit, & capitis adfici ſupplicio, quotquot rubris uti pileis deprehenſi fuiſſent. lib. 16. hiſt. Muſul.

Mamluci. 17. Verbum מלך Malach, in lingua Arabica, ſignificat quidem regnavit, ſicut in lingua Hebræa: at aliâ ſignificatione malach Arabicè ſignificat accepit, acquiſivit, emit, poſſedit. Hinc *malic* accipiens, poſſeſſor, & ממלוך *mamluch* acquiſitus, emptus, mancipium, miniſter, ſive ſit ἀργυρώνητος, id eſt, mancipium ære emptum, ſive αἰχμάλωτος, id eſt, bello captus & in ſervitutem redactus, ut monet Schindlerus in Lexico pentaglotto, & Joſephus Scaliger lib. 3. canonum iſagogicorum, in notis in dynaſtiam Chaliפharum. ubi etiam monet, Mamluchos illos qui Soldani Ægyptorum ſtipatores erant, venalitios fuiſſe ex Turcomanis & Circaſſis. Idcirco Abraham Zacuthi Salmanticenſis, in ſuo Chronico, Mamlucos illos ſemper vocat Turcomanos. ut obſervat Scaliger loco citato. ubi ſenſum vocabuli indicans, Turcoman (inquit) aut Turcmen eſt νομαδικός, qui ſtabile ſtabulum non habet: cujuſmodi eſt natio unde iſti Turcomani ſumebantur, Circaſſis finitima.

18. Mamluchos illos, Sultani Miſrenſis, id eſt, Sultani Ægyptii ſtipatores, Abraham Zacuthi Turcomanos, vocabulo gentis, appellat: Eoſdemque Joannes Leunclavius, lib. 17. hiſtoriæ Muſulmanæ, ex Muratis Drogomani commentario, vocat Zercaſſos, vocabulo etiam gentis,

gentis, quia ex gente Zercassorum seu Circassorum major procerum pars apud Mameluchos illos Ægyptios constabat. ut ibidem monet Leunclavius. qui etiam, eodem libro, monet, Mameluchos illos appellatos esse Zindos, id est, gladiatores; erant enim equites strenui, & manu promti. In Onomastico autem posteriore, ait, pronunciari etiam Zingos & Isingos: & sic in genere appellatos esse milites Arabes & Ægyptios. & eodem vocabulo significari Laniones apud Turcos.

19. Schindlerus in radice *malach*, narrat Tataros, redactis in suam potestatem aliquot Armeniæ minoris urbibus, vendidisse pueros Christianorum. Et Sultanum Ægyptium Melech Sala, religione Muhammedanum, eos magno numero comparasse, ac in disciplina militari, armorumque usu educandos curasse, & vocasse Māluchos, id est, emptos, seu servos. Postea verò Mamluchos ex suo collegio Sultanum constituisse circa annum Christi 1250. Sultanum autem è Mameluchorum collegio electum omnesque Mamluchos vixisse cælibes. Et Sultano dignitate proximos fuisse quatuor *Emire kibir*, id est, Admirales magnos, ex quorum numero per Mamlucos eligebatur Sultanus. Et omnes illos Mamlucos fuisse Christianos abnegatos, aut Christianorum filios: Muhammedanam superstitionem profitentes. (sicut sunt apud Turcos Janissari:) & magnam eorum partem constitisse ex Hiberis & Circassis commorantibus ad Fluvium Phasin: quos Tatari capiebant & vendebant Emiris, emptos educantibus, atque Mamluchos efficientibus. Monet idem Schindlerus, in radice Shalam, eos qui ex Judæis aut Christianis se Turcis adjungunt, non Musulmanos, sed Mamluchos vocari à Turcis. Nempe Turcis hodie *Mamluc*, idem significat, quod olim Judæis proselytus, vocabulo græco. De initio & termino regni Mamelucorum Misirensium sive Ægyptiorum dicemus, si Deus voluerit, in fine capitis vigesimi.

Sultan. 20. *Sultan* סלטאן, Arabicè significat dominatorem, Principem, Regem à verbo Arabico סלט *Salat*, dominatus est, præfuit, potestatem habuit, vel exercuit. sicut Hebraicum שלט Shalat, & Chald. & Syriæ שלט Shelat. Latini quidam scriptores pro Sultano scribunt Soldanum, molliore pronunciatione.

Serif. 21. *Serif* שריף Arabicè significat nobilem, illustrem. unde Turci aliique Muhammedani suos Principes seu Sultanos appellant Serifes. Joannes Zonaras, tom. 3. Annalium, in imperio Constantini Monomachi, scribens de Turcis regnum Persicum obtinentibus, ipsum supremum Principem ait dictum esse à suis Sultanum, missumque esse scribit à Sultano ad Imperatorem Roman. Legatum, quem ipsi Turcæ vocabant Seriphem; deinde quæ fuerit apud Turcas illos vocabuli hujus significatio, narrat his verbis; οὗτος δὲ ἐστὶ παρ᾽ αὐτοῖς· ὅσπερ πάλαι ἦν παρ᾽ ἡμῖν ὁ λεγόμενος, σύγκελλος. ὡς γὰρ ὁ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου θανόντος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίστατο, οὕτω καὶ ὁ σερίφης, τοῦ χαλιφᾶ φθαρέντος τὴν πελδουτίαν διεδέχετο. id est; Hic autem [Seriphes] apud illos est quod olim erat apud nos ille qui *Syncellus.* Syncellus dicebatur. Nam ut Syncellus, mortuo Patriarcha, in ejus locum substituebatur: ita & Seriphes, mortuo Chalipha, defuncto successit. Hæc Zonaras.

22. *Amar* אמר Hebraicè significat, dixit, item, edixit, jussit, præcepit. Quo posteriore sensu frequens est usus hujus verbi apud Arabes. Inde nomen Arabicum אמיר *Amir* seu *Emir*, quod Principem significat, quasi potestatem habentem præcipiendi, & edicta condendi. *Emir.* Monet autem Joannes Leunclavius lib. 1. hist. Musul. omnibus Caliphis competere nomen Emirum, sed non omnes illos qui Emires dicebantur, fuisse etiam Chaliphas. Nam etiam duces quosdam Saracenorum dictos esse Emires, qui tamen supremam Chaliphatûs potestatem non obtinebant; sed Chaliphis suberant. Græcis & Latinis quibusdam scriptoribus Emir sive Amir dicitur Amiros. In Saracenica historia omnis Chalipha est Emir, sed non omnis Emir est Chalipha: sicut apud nos omnis Rex est Princeps, sed non omnis Princeps est Rex, vel supremus. Emires autem illi Chaliphis subditi, etiam Sultani, sive Reges dicebantur. ut patet ex Paulo Æmylio lib. 2. & lib. 4. de gestis Francorum.

23. *Aman* אמן Arabice, credidit. Hinc nomen מאמן Mumin, fideles, qui credit. plur. *Emir Elmuminin.* מומנין Muminin, fideles, credentes. Hinc titulus ille Chalipharum, *Emir Elmuminin*, cum *vide cap. 18. §. 4.* articulo, *El*, id est, Princeps credentium. sicut magnæ Britianniæ Rex se vocat defensorem fidei: Rex Galliæ se vocat Christianissimum: Rex Hispaniæ se vocat Catholicum. Vide cap. 18. §. 3. & §. 4.

24. *Masgid* & *Mesgeda*, vulgo *Meschit*, est *Mesgeda.* templum Muhammedanum, sic dictum, quasi locus adorationis, à verbo Arabico סגד *Sagad*, incurvavit se, adoravit, rogavit. *Meschit*, Italis *Moschea* dicitur, corrupto vocabulo; ut monet Leunclavius in Onomastico posteriore.

25. *Zuma* vel *Gjuma* גמאע nomen est Ara- *Zuma, seu Gjuma.* bicum, significans apud Muhammedanos templum magnum, & congregationem, à verbo גמע *Gama*, collegit, congregavit. Leunclavius ait, *Zuma* differre à *Meschita* tum materiâ, tum quantitate. Hinc dies Veneris Muhammedanis appellatur *Zuma juni*, id est, templi dies, quia illo die ad magnum templum se conferunt ad celebrandum festum suum hebdomadarium. Differentiam quoad materiam indicat Schindlerus in radice Sagad; Est, inquit, Masgida templum è lignis fabricatum; guma verò ex lapidibus.

26. Chalipharum nomine vocati sunt, qui *Chalipha.* post Muhammedem rerum potiti sunt, qui & divinis & humanis præessent: inquit Josephus Scaliger lib. 3. canonum isagogicorum Chronologiæ, in notis in Dynastiam Chalipharum. Ubi etiam vocabuli sensum ostendens, ait; Chalipha est Vicarius. Sed quum *Naib* idem sit, quod Chalipha, tamen Pontifices soli dicti sunt Chaliphæ: Legati autem, & Principum vice provincias regentes, vocantur *Naibin*. Ut Naib essam, Legatus Syriæ. Hæc ille. significat autem ex Muhammedanorum usu Chalipha interdum quidem sacrorum Antistitem primarium, ut apud Zonaram, loco superius citato, interdum autem Principem in religione & regno, Pontificem, Imperatorem, Regem. Quasi locum tenentem, hæredem, successorem, Muhammedis. Ita Schachus Ismaël affectabat dici. Et eodem titulo Turcorum se Principes ornant, ut monet Leunclavius in onomastico posteriore. Persæ pro Chalipha, dicunt Halife. deductum est nomen à verbo Arabico *Chalaf*, substitutus fuit, successit in locum alterius, vicem gessit.

27. De vocabulis illis apud Turcos usitatis, Mupthi, Cadilesker sive Casi asker, Cadi, Hozza sive Hoggia, Talisman, Dervis. item Genizeri, Bassa, Aga, Beg, Begler-Beg, &c. vide apud Joannem Leunclavium in Pandecte Turcico, cap. 34. & in Onomastico posteriore. Vide etiam de Turcæ officiariis, Mercurium Gallo-belgicum tom. 9. lib. 3. & Leunclavii Pandecten. cap. 228.

CAPUT DECIMUM-SEXTUM.

Historica narratio de Muhammedis & sectatorum ejus successu. & de obitu Muhammedis.

Muhammed Pseudo-propheta post suum ex urbe Mecha seu Mecca egressum, collecto exercitu Meccenses bello adortus est: & septimo tandem post suam è Mecca fugam anno, Meccam expugnavit. Inde latius arma circumtulit. Et legatos ad diversos reges misit, commendans eis legem suam. Decimo autem Hegiræ anno, & suæ ætatis anno 63. morbo correptus cardiaco, mortuus est, in civitate Jetrib, seu Jesrib, quæ Medina dicitur. Et ibidem sepultus est. Hæc ex Chronico illo Saracenorum quod cum Alcorano editum est. Ubi etiam quædam scribuntur de primis aliquot ejus successoribus, videlicet, Eubocara, & Aomar & Odmen, & Ali, & Alhatem, & Moavi, & Jezid.

2. Muhammedis lex per legationes viam non invenit. Ejus autem cultores eam viribus & armatâ manu longè latéque propagarunt, tanta cum celeritate, ut intra primam annorum Hegiræ centuriam Saraceni victricibus armis totam Arabiam, Persidem, Armeniam, Ægyptum, Syriam, & quædam Asiæ minoris loca, & Africam usque ad Oceanum Atlanticum, & transmisso freto Herculeo, totam etiam Hispaniam occuparint. Et ipsam Romani Imperii sedem Constantinopolin crebrâ obsidione in magnas sæpe angustias redegerint, Galatam etiam oppidum è regione Constantinopoleos in Asiatico littore situm ceperint & ædificarint, ut inde Constantinopolin premerent. Sicut legere est apud Paulum Æmylium lib. 2. de gestis Francorum. Et Joannem Leunclavium lib. 1. historiæ Musulmanæ. & Josephum Scaligerum, lib. 2. Canonum Isagogicorum Chronologiæ, in dynastia Chaliphanum. & lib. 3. ejusdem operis. & Sethum Calvisium in opere suo Chronologico, ab anno Christi 631. (quo anno, die 9. Aprilis, feria 3. incepit decimus annus Hegiræ) usque ad annum Christi 718. quo anno incepit annus Hegiræ centesimus, die 3. Augusti.

3. Muhammedani propagandæ religionis specie latrocinia exercent, & nullâ provocati injuriâ bella movent. Deus autem scelera hominum per hoc fœdum & atrox flagellum justissimo judicio ulciscens, celerem victoriarum cursum olim Saracenis, & postea eorum successoribus Turcis concessit. Sicut multo ante prædixerat per sanctum suum Apostolum Joannem, Apoc. 9. in tuba sexta. in quem locum suadeo ut consulas reverendissimi Parentis mei Commentarium.

4. Subjiciam autem brevem Synopsin historicam de incremento & magnitudine Imperii Saracenorum: Et de ejusdem Imperii turbatione, laceratione, & dissipatione. Et de origine gentis Turcicæ; & de initiis potentiæ Turcicæ. & de bello Sacro. Et de bello Pontificio, quod inter Guelphos & Gibellinos gestum est. Et de bello Græco, quo Latini potiti sunt ad aliquod tempus Imperio Constantinopolitano. Item & de Papanæ potentiæ incrementis, & diversis Monachorum familiis, & de bello contra Waldenses. Item de Imperio Turcarum. & de hodierno Muhammedanorum statu. Hæc omnia quantâ potero brevitate expediam.

CAPUT DECIMUM-SEPTIMUM.

De incremento & magnitudine Imperii Saracenorum.

Mortuo Muhammedi Pseudoprophetæ successit Abubecher, qui socer fuit Muhammedis, (nam ejus filiam Aischam Muhammed in uxorem duxerat.) Hunc quidam scriptores corrupto vocabulo Eubocaram appellant. Regnavit annos duos. Ei successit Omar, quem alii Haumar vocant, qui regnavit annos decem. Hoc regnante, Saraceni, devictis Romanorum & Persarum copiis, occuparunt Persidem & Ægyptum & Syriam & Mesopotamiam, vivente adhuc Heraclio Imperatore, & occiso Jezdegirdo Persarum Rege, filio Sirois, filii Cosrois illius quem bello superaverat & afflixerat Heraclius Romanorum Imperator. Cædem verò Jezdegirdi refert Calvisius ad annum Christi 632. quo anno regnare cœpit Abubecher. At Abraham Zacuthi ait contigisse regnante Omare Abubecheris successore. Apud Ioseph. Scaliger. lib. 2. canonum Isagogicorum. Scribit Schindlerus in radice חלף Chalaf, hunc etiam Omarem Muhammedis Socerum, filiam enim Omaris nomine Ofesam fuisse unam ex Muhammedis uxoribus. Et Omaris successorem Othmanum fuisse etiam socerum Muhammedis, illam enim Muhammedis uxorem cui nomen Fara, fuisse Othmani filiam.

Vide lib. 3. cap. 6. in fine capitis.

2. Omar autem cum regnasset annos decem, à Persa quodam servo suo, dum in templo adorat, gladio transfixus moritur, anno Christi, 644. ut supputat Calvisius. Scaliger autem refert ad annum Christi, 643. Zacuthi ait contigisse anno Hegiræ 23. consentientibus Scaligero & Calvisio.

3. Succedit Othman, sive Osman עתמאן. Orientales literam ת carentem Daghes pronunciant cum sibilo, & hinc exstitit ea diversitas pronunciationis nominis hujus Chaliphæ, quem scriptores quidam appellant Othman, alii Osman, alii Odmen. Idem fuit nomen Principis illius Turci à quo regia Turcorum familia hodiè denominatur Othmanica vel Osmanica vel Ottomanica. ut hoc de Turcis in antecessum moneam. Regnavit autem Othman Saracenorum Rex annos 12. obtinente Romanorum Imperium Constante Heraclii nepote. Et Occisus est domi suæ, anno Christi 655.

Vide infra, cap. 22. § 3.

4. Quar-

4. Quartus Chalipha fuit Ali filius Abiltaleph, gener Muhammedis, qui in Græcorum historiis Alimus dicitur, ut monet Joannes Leunclavius, lib. 1. hist. Musul. Ex istis autem quatuor Muhammedis Pseudoprophetæ sodalibus, & successoribus, Persæ Sophini solum hunc Ali in honore & veneratione habent. Priores autem tres oderunt & detestantur: ut monuimus supra cap. 15. §. 15. Interfectus est Ali, in oppido Kiofe, à quodam Ibni-Mulzeme, anno Christi 660. regnaverat annos quatuor. Successit ei filius ipsius ex Fatima Muhammedis filia, Chasan, (quibusdam scriptoribus Al-hatem) qui Chaliphatus potestate duntaxat 9. mensibus, & 11. diebus frui potuit, in oppido Medina, veneno propinato exstinctus; ut scribit Leunclavius lib. 1. histor. Musulm. ubi etiam ait successisse Chasani fratrem ipsius Chuseinem, filium ejusdem Ali; & Muhammedis ex Fatima nepotem: eumque regnasse annos quatuor. & postea in campo Gerbela necatum. Quamvis hujus Chuseinis nullam faciant mentionem multi alii harum rerum scriptores, ut ibidem fatetur Leunclavius. Zacuthi autem, eumque sequentes Scaliger & Calvisius, fratrem Chasanis ajunt fuisse Maviam, & Chasanem ab humani sanguinis fusione abhorrentem abdicasse se imperio; atque ita solum regnasse Maviam annos 21. Agnoscit Leunclavius Maviam in Chaliphatu successisse Chasani & Chuseini, & regnasse annos 16. sed non ait fuisse eum Ali filium.

5. Regnante Mavia, Saraceni Constantinopolin obsederunt, septennali obsidione, sed infausto ipsis eventu; nam Constantinus cognomento Pogonatus, Constantis filius, Romanorum Imperator, paratâ classe eis animosè restitit, & devicta Saracenorum classe, multa eorum millia occidit, anno Christi 673. Tunc & ignem maritimum, quem *ignem græcum* vocant [τὸ ὑγρὸν πῦρ] excogitavit Callinicus, quidam Architectus, qui è Syria Constantinopolin veniens ipsum præparavit. teste Zonara, tom. 3. Annalium, in Constantino Pogonato. Cedrenus vocat πῦρ θαλάσσιον. & Callinicum illum architectum venisse ait ab Heliopoli Ægypti urbe. Anonymus quidam scriptor historiæ Hierosolymitanę, cujus historia, unà cum Wilhelmo Tyrio aliisque belli sacri scriptoribus, impressa est Hanoviæ, in folio, anno Dom. 1611. qui etiam in præfatione testatur, se ea narrare quæ ipse vidit. Scriptor, inquam, ille, paullò ante finem illius historiæ, pag. 1167. memoratæ editionis, scribens de ignis hujus usu in navali quodam prælio, ejusdemque natura; *Oleo* (inquit) *incendiario, quod ignem græcum vulgus nominant, tabulata succendunt. Ignis iste perniciosо fœtore, flammisque liventibus, silices & ferrum consumit: & cum aquis vinci nequeat, arenâ respersus comprimitur; aceto perfusus, sedatur.* Hæc ille. Sed ad cœptam de Saracenis narrationem redeat oratio. Saraceni igitur, classis exercitusque maximâ parte amissa Damascum repetiverunt. Sedem enim regiam imperii Saracenici Damascum elegit Mavia. Damascus Agarenis Scham dicitur. Scribit autem Zonaras loco citato, Saracenos pacem petiisse & impetrasse à Constantino Pogonato Imperatore in annos triginta, constituto annuo tributo quod Saraceni persolverent Imperio Romanorum. Mortuus est Mavia Saracenorum Rex, anno Christi 680.

Ignis græcus.

Damascus Saracenorum regia.

6. Successit Maviæ filius Jezid, Leunclavio Aziz, Cedrino Ezid, aliis Gizid, ut refert Leunclavius, qui contendit verum ei nomen Arabicum fuisse Aziz; addit etiam eum annis paullo minus quatuor regno potitum esse. Zacuthi autem (apud Scaligerum lib. 2. canonum Isagogicorum Chronologiæ) ait Jezidem eo ipso anno, quo regnare cœpit, abdicasse se imperio. Et successisse Marvanem, eodemque anno & hunc obiisse. Hanc sententiam sequitur Calvisius. At Leunclavius lib. 1. hist. Musulm. contendit mortuo Azizi successisse Abdullam socerum Azizis, & Omeris sive Marvanis illius, ad res gerendas nondum maturi, avum: nupsisse enim Azizi filiam Abdullæ, & ex eis nuptiis genitum Omerem sive Marvanem. Abdullam autem ait fuisse filium Abbasis, (aliàs Abbus filii Abubekiris illius qui primus post Muhammedem obtinuit Caliphatum. addit præterea Leunclavius Abdullam istum appellatum esse Abdul-Melich; cujus vocabuli significatio est, Abdulla Rex, sive servus Dei Rex. Hunc Abimelechum vocat Zonaras, tom. 3. Annal. in Justiniano Rhinotmeto. Zacuthi, & Scaliger, & Calvisius, Abdelmelichum istum constituunt Marvanis successorem in Chaliphatu, anno Christi 681. Eumque ajunt regnasse annos 20.

7. Regnante Abdelmelicho, Saraceni totâ Armenia & Africa usque ad Oceanum Atlanticum potiuntur. turbato intestinis seditionibus Romani Imperii statu.

8. Abdelmelicho successit in Chaliphatu (secundùm Zacuthi, & Scaligerum, & Calvisium) filius ejus Walid; & Walidi successit frater Walidis Suleiman. at contendit Leunclavius Walidem Chaliphatu non esse unquam potitum, sed fratrem ejus Suleimanem immediatè successisse Patri Abdelmelicho. Mortuus est autem Suleiman Chalipha, anno Christi, 717.

9. Tempore autem illo, quod inter mortem Abdelmelichi & mortem Suleimanis intercessit, regnante sive Walide sive Suleimane, Saraceni, duce Tarich, transmisso freto Herculeo in Hispaniam venerunt, hortatu Juliani comitis, cujus uxorem Rodericus Hispaniæ Rex adulterio polluerat. impatiens enim illius contumeliæ Julianus, Saracenos ex Africa adduxit. Et Saraceni, profligatis copiis Gothicis, ipsoque Rege Roderico occiso, totâ Hispania potiti sunt. Loco autem in quo castra sua primùm muniverat Tarich Saracenorum Dux, indita est appellatio Gebel Tarich, id est, mons Tarich; & hodiè corruptè *Gibaltar* appellatur. Sicut ex Roderico Toletano monet Calvisius, ad annum Christi 711. Unde etiam ipsi freto indita appellatio. *Gibaltar.*

10. Suleimano Caliphæ successit Omer ille filius Azizis, & nepos Abdelmelichi. regnavitque biennium, & mortuus est anno Christi 719, Imperante Romanis Leone Isaurico.

11. Omeri successit in Caliphatu Jezid, sive Aziz, sive Ezid, hujus nominis secundus, qui regnavit annis quatuor.

12. Successit Hascham, sive Hacem, sive Hasamus, qui regnavit annos 15. vel secundùm Calvisium annos 20. Hoc Hasamo regnante, quadringenta millia Saracenorum, duce Abderama, ex Hispania per Pyrenæos montes in Galliam irruerunt: Et memorabili illo Turonensi prælio à Carolo Marcello superati sunt Saraceni, cæso Abderano, & cum eo trecentis & septuaginta quinque millibus Saracenorum. ut scribit Paulus Æmylius, lib. 2. de rebus gestis Francorum.

Sethus

Saraceni a Carolo Martello superati prælio Turonensi.

Sethus Calvisius ad annum Christi 725. & ann. 726. ex Annalibus Fuldensibus, idem prælium commemorans, mentionem facit cæsorum Saracenorum tantummodo trecentorum & septuaginta millium, omissis reliquis quinque millibus quæ ab Æmilio ultra istum numerum occisa esse referuntur. Annus tunc Hagiræ erat 108. secundum supputationem Calvisii, & annus Christi 726. quando hanc cladem Saraceni acceperunt in campis Turonicis, vincente Martello. Hanc historiam prolixè descriptam invenies apud Æmylium, in principio libri 2. de gestis Francorum.

13. Hisamo successit in Caliphatu Walid, qui annum duntaxat unum imperavit. Vitæ voluptuariæ deditus fuit, luxui & vino. Conspiratione facta ab ipsis Arabibus interfectus est, & caput ejus per plateas Damasci ostentatum: anno Christi 743.

14. Successit Marvan: quem excepit Jachsi, vel (secundum alios) Abulabas, qui mortuus est anno Christi 753. huic successit Abugephar Elmantzur.

Urbs Bagded, Saracenorum regia. Vide cap. 18. §. 5.

15. Zacuthi, apud Scaligerum, loquens de Abugephare Calipha, ait eum primum ædificare cœpisse urbem Bagded. Josephus Scaliger lib. 3. Canonum Isagogicorum ait, ignotam sibi esse caussam hujus nominis Bagded: à Zonara quidem cum imperito vulgo Babylonem vocari, esse autem eam urbem quæ olim Seleucia dicebatur, sitam ad confluentes Euphratis & Tigridis. Leunclavius Bagdatim vocat, lib. 18. historiæ Musulmanæ. & ait propinquam esse ruinis priscæ Babylonis. Et Tigrim fluvium hanc novam Babylonem, sive Bagdatim, interluere, sicut olim veteris Babylonis urbem interluebat Euphrates: Et non procul infra Babylonem hodiernam, sive Bagdatim, hæc inter se flumina commisceri. Quibusdam scriptoribus urbs ea Baldac dicitur.

16. Regnavit Abugephar, (qui & Habdalla dictus est, quasi, Dei servus) tempore Constantini Copronymi Imperatoris Romanorum, & mortuus est anno Christi 775. Succedit Abugephari filius Mahdi, qui regnavit annos decem.

17. Hujus Mahdi Caliphæ filius Aharun Erreschid, qui Græcis scriptoribus Aaron dicitur, Leunclavio Harone-resides, Caliphatus potestatem, mortuo Patre, suscepit anno Christi 785. vel secundum alios, anno 786. regnavit annos 23. vel saltem 22. Romanum Imperium in Oriente obtinentibus Irene ejusque filio Constantino, & post hos Nicephoro. In Occidente autem rerum potiente Carolo Magno.

Irenes Imperatricis crudelitas in filium.

18. Irene filium suum Constantinum crudeliter excæcavit, adeò ut post paucos dies, mortuo Constantino, Irene jam sola rerum potiretur, anno Christi 797. Tunc, ut refert Zonaras, Sol per dies septendecim non splenduit. Cedrenus tantas commemorat exstitisse tenebras, ut naves quoque in cursu suo aberraverint, ὥστε καὶ τὰ πλοῖα πλανᾶσθαι. Cum autem Irene legatos ad ducem quendam Saracenum Abdelmelichum, regiones Cappadociæ depopulantem, pacem petitum misisset, anno Christi 798. Abdelmelich (quem quidam Abimelechum vocant) adsentiri noluit, & muneribus, quæ ab Irene offerebantur, neglectis, in hæc verba legatis respondit; Cum proterva furenteque feminâ, quæ suo cum filio pacem colere non potuit, quonam modo pacem ipse constituam? Hoc sub Aaronis Caliphatu accidisse referunt Joannes Leunclavius, lib. 1. histor. Musulmanæ. & Calvisius ad annum Christi 798. Irenen autem in ordinem redegit & ab Imperio deposuit Nicephorus Patricius, eique in Imperio successit, anno Christi 802. Imperavit autem Nicephorus annos octo, menses novem.

19. Scribit Joannes Leunclavius, Aaronem Chalipham, tempore Nicephori Imperatoris, in Græcorum provincias irruisse, maximisque damnis eas affecisse. Nam constat, (inquit Leunclavius) Aaronem cum trecentis millibus Romaniam ingressum, nominatim Tyanis, & aliis in urbibus ædes impietati Muhammeticæ dicatas condidisse. Præterea cum aliorum tum Symeonis nostri [*officiorum magistri*] commemorant historiæ, Nicephorum infelici conatu adversus Arabes in Phrygiam duxisse copias: commissoque prælio, multis amissis superatum fuisse. Quin-etiam, ad tam fœdas & ignominiosas eum Muhametani redegere pactiones, ut triginta millia nummûm in annos singulos provinciarum imperii caussa se pensitaturum reciperet; in suum verò caput, inaudito cum dedecore, tria millia nummûm, ac totidem in caput filii, [*Staurații,*] jam Imperatoris designati, census annui nomine constitueret. Hæc Leunclavius, lib. 1. historiæ Musulmanæ.

20. Inter Aaronem istum Saracenorum Chalipham, & Carolum Magnum Francorum Regem, Romanorumque in Occidente Imperatorem, legati ultro citroque cum muneribus missi sunt. Sicut testatur Regino Abbas Prumiensis, lib. 2. & ex eodem Reginone & Aventino refert Calvisius, in opere Chronologico, ad annos Christi 801. 806. 807.

21. Mortuus est Aaron Saracenorum Amiras & Chalipha, anno Christi 808. ut supputat Joseph Scaliger, lib. 2. canonum Isagogicorum. at Calvisius scribit, mortuum esse anno Christi 809. ab utroque citatur Zacuthi, qui Aaronis mortem refert ad annum Hegiræ 193. Post obitum Aaronis, Saraceni Africani Siciliam, & Corsicam, & Sardiniam, & aliquot Italiæ regiones, crudeliter vastarunt: ipsaque urbis Romæ suburbia deprædati sunt. ut refert Calvisius, ad annos Christi 828. 829. 843. 846. 852.

22. Aaroni autem sive Harone-residi Chaliphæ successit Imin; & huic Mamon, anno Christi 813. quem excepit Mutetzam, anno Christi 833. cui successit Aaron, hujus nominis secundus, dictus Aharun Elwathak, anno Christi 841. & huic Methucal anno Christi 846. Post hunc Mutnatzar, anno Christi 861. quem excepit Elmustein, anno Christi 862.

23. Zacuthi ad hujus tempora refert Chaliphatus divisionem, Tolone à Turcomanis constituto Rege Ægypti & omnis Syriæ. Leunclavius autem lib. 1. historiæ Musulmanæ, scribit imperium Saracenicum ad summum culmen evectum esse sub Harone-reside. statimque ab illo tempore lacerari cœpisse ac dissipari magnum illud imperium. De cujus incremento & magnitudine hæc strictim attigisse sufficiat. Sequitur nunc secundum membrum hujus narrationis.

CAPUT DECIMUM-OCTAVUM.

De Imperii Saracenici distractione & dissipatione.

INtestinis seditionibus inter se conflictati sunt Saraceni anno Christi 748. & 749. Et Marvan Chaliphas à factione Abbasidarum Syriâ pulsus est, & in Ægypto occisus, eo quod Marvan interfecisset Abrahamum sacerdotem, qui erat ex posteritate Abbasis, sive Abbus. ut scribit Zacuthi, apud Scaligerum. Calvisius scribit, inde divisum esse Imperium Saracenorum in tres partes. & citat Miscellam.

Pelagius Hispanorum rex Christianus pugnat contra Saracenos.

2. Monuimus suprà, Saracenos potitos esse Hispaniâ, anno Christi 713. Pelagius autem vir bellicosus ex regia stirpe Gothorum, se cum aliis Hispanis tradiderat Saracenis: sed dum negotiorum causâ abest, filiæ ejus vis affertur à Maurorum præfecto: quam injuriam ulcisci cupiens, ad Asturiorum montes abit, ibi quotquot Gothorum hominum potest, colligit, monet & hortatur, ut se ex servitute Maurorum liberent, atque ita speciem exercitus, & equites etiam contrahit, quibus se utcumque tutatur. anno Christi 718. Et anno sequente Saracenicum exercitum contra eum à Mose Saracenorum duce missum, montesque temere subeuntem magnâ clade afficit, ita ut ad viginti millia Saracenorum perierint. Ab hoc tempore Pelagius regnavit in Asturiis. & Hispanorum Rex à suis dictus est. regnumque suum annos octodecim contra Saracenos fortiter tutatus, moritur, anno Christi 736. relicto successore filio suo Favila: cui post biennium mortuo substitutus est Alphonsus, Pelagii gener, qui regnavit annos 19. & Saracenos multis ex urbibus pepulit. Huic successit Frojola filius, qui cum Juzapho Saracenorum in Hispania Principe collatis signis pugnavit in Gallæciæ finibus, & insigni victoriâ potitus est; cæsis hostium quinquaginta quatuor millibus. anno Christi 759. Statimque eodem anno Juzaph, ob acceptam à Frojola cladem, vilior apud suos factus, ab ipsis Saracenis pellitur Hispaniâ, cum novem annis eam obtinuisset ut præfectus: sufficitur in ejus locum Abderamen, qui statim se Miramolinum, sive Regem Cordubę scripsit, regnavitque annis 27. atque ita Hispania desiit esse Miramolino Babylonio vectigalis. Hæc ex Vasæo refert Calvisius, in opere Chronologico.

Abderamen Miramolinus.

3. Vasæus Miramolinum dixit pro Emir Elmuminin. Græcorum in historiis scribitur ἀμερμουμνης, Amermumnes, ut monet Leunclavius in Onomastico posteriore. De etymo autem vocabuli Emir-el muminin, diximus supra, cap. 15. §. 23.

Vide cap. 15. §. 23.

4. Josephus Scaliger lib. 3. canonum Isagogicorum, in notis in Dynastiam Arabum Scenitarum: Primò (inquit) duces belli, dynastæ, & magistri militiæ post Muhammedem pseudoprophetam dicti sunt Emire-el mumenin, præfecti orthodoxorum. Deinde, quia specie religionis non solum primatum sacerdotum Muhammedicorum, sed & tyrannidem invaserunt, Chaliphę, id est, Vicarii dici maluerunt. Primus Emirelmumenin fuit Abubether, quem alii Abukara corruptè vocant. Cum ab ejus successoribus rectores in Africam & Hispaniam mitterentur, illi rectores aliquamdiu sub eorum imperio regiones illas tutati sunt, jura illis administrando; Et quamvis jus regium usurparent, & eorum potentiæ nihil præter nomen regis deesset, tamen ut suspiciones omnes novarum rerum amolirentur, ii omnia non suo, sed ipsorum Emire-elmumenin nomine gerere profitebantur: donec palàm & ipsi Emire-elmumenin se dici & voluerunt, & jusserunt, & ex Præpositis veri reges, aut meri tyranni facti sunt. Unde non solum omnes reguli Hispaniæ, sed & Africani quoque dynastæ Emire-elmumenin dicti sunt. Rex quoque Maroci & Fessæ hodiè post nomen suum appellationem majestatis apponit Emir-elmumenin. Non enim est nomen proprium, ut neque Francorum regum Christianissimus, neque Hispanorum Catholicus. Hæc Scaliger, loco citato.

5. Diviso autem per seditionem Chaliphatu, cum antea unicus esset summus Chalipha, cœperunt duo esse Chaliphæ, quorum alter regnabat in Bagded, quæ & Baldac & Babylon dicta est, alter in Ægypto. Quamvis essent & alii Saracenorum Principes, qui excusso Caliphæ jugo supremam regionum quarundam gubernationem sibi rapuerint. Isti tamen duo Principes, nempe Bagdatensis & Ægyptius, per excellentiam dicebantur Chaliphæ. cum prius omnia Bagdatensi subessent. Nam Chaliphæ sedem suam regiam diu quidem habuerant Damasci, postea verò in urbe Bagded in Chorasan, id est, Mesopotamia.

Divisio Chaliphatus.

Vide cap. 17. §. 5. & §. 15.

6. Muhametis studiosi æmulique (inquit Æmylius) jam inde ab initio maximam nobilissimamque orbis terrarum partem occuparant, hostes nostri diri, ferique. —— Unum initio habuerant summum virum, qui omnibus imperaret, ad quem summa rerum consiliorumque rediret. - Deinde, ut erat necesse in tam longè latèque fusis opibus, seditio est orta, duæque sedes ac duo Imperatores facti. Alter Baldacensis Chalipha, —— alter Ægyptius vocitabatur. —— Ex rebus secundis imperioque, superbia negligentiaque atque inde socordia segnitiesque orta. Tandem Caliphæ luxui dedi cœpti, hos instituerunt, qui Sultani ab Ægyptiis vocitantur. Romanâ enarratione procuratores summæ rerum dici possunt. Per complures ætates Saracenorum res hoc statu fuerant. Hæc Paulus Æmylius, statim sub initium libri 4. de rebus gestis Francorum.

7. Joannes Leunclavius, de Imperii Saracenici distractione & diminutione scribens, lib. 1. hist. Musulm. postquam Chalipharum seriem deduxisset usque ad Aaronem illum qui Haronerefides dictus est; tandem subjungit hæc verba: In hoc jam Harone-reside scriptores historiæ Turcicæ, quos sequimur, expositionem de Chalipharum serie suam claudunt: haud dubiè propterea, quod statim ab illo tempore, sicut & aliis ad summum rerum culmen evectis regnis usuvenisse videmus, ingens illud imperium fœdis bellorum civilium tempestatibus agitari, paulatimq; minores in dominatus distrahi cœperit: adeò quidem ut non amplius suum illud Islamorū nomen, quod à mutua pace concordiâq; speciosa sibi titulo adrogaverant, tueri possent. Ideò non abs re scripsit Aythonus Armenius, Saracenos in Asia regnasse centum nonaginta octo [198.] annis, qui cum Turcicis nō malè conveniunt: è quorum

rum computatione colligitur, Harone-refidis regnum fere ad [180.] centefimum octogefimum annum à migratione Muhammedis pertinuiffe. Poft ejus ergo mortem exortæ fuerunt illæ magnæ difcordiæ, de quibus Aythenus loquitur, inter Saracenos: ita quidem ut Soldani & alii terrarum Principes, qui tenebantur obedire Chaliphæ, rebelles in ipfum fieri cœperint; ob quam cauffam Saracenorum poteftas plurimum deminuta fuerit. Prorfus huic confentanea Cedrinus fcripfit, Saracenorum potentiam ad eas excreviffe vires, non tantum ut Perfide, Media, Babylone, cum Affyriorum regno potirentur: fed cum his & Ægyptum, & Lybiam, & magnam Europæ partem conjungerent. Verum, inquit, ubi diverfis temporibus feditiones inter fe mutuas occepiffent, & unum illud ac maximum imperium, in plures fuiffet difcerptum partes: alium Hifpania principem, alium Lybia, rurfus alium Ægyptus, alium Babylon, alium denique regem Perfis accepit. Iidem Principes inter fe nullo cohærebant mutuæ vinculo concordiæ, fed finitimi bellis in finitimos concitatis, arma fibi invicem inferebant. Hactenus Cedrinus. Igitur hinc factum, ut qui prius è remotiffimis ad Orientem Solem regionibus, terrâ marique profecti, non utramque duntaxat Afiam, & Africam invaferant; fed etiam verfus occidentem, ad extremas id temporis habitas Gades, Herculeafque columnas penetraverant, eoque freto tranfmiffo majorem Hifpaniæ partem fub jugum miferunt; ac tranfitis inde montium Pyrenæorum jugis ipfam quafi diluvio quodam innumerabilium copiarum inundaverant Galliam: converfis inde vicibus rerum, à Chriftianis, longè diffitas ad occidentem Solem terras incolentibus, ultro maximis expeditionibus, itidem mari terraque fufceptis, petiti profligatique fuerint. Quo quidem tempore peramplis Afiæ provinciis exuti, vel exftirpari radicitus, vel priftinas ad folitudines Arabiæ rejici, deleto Muhameticorum imperio, potuiffent: in fatales Occidentalium domi fuæ diffenfiones, Arabum fucceſſoribus Turcis, jam Mufulmana fuperftitione imbutis, ad erepta Muhammetanis recuperanda præbuiffent animos; & quo minus oppugnatis in Afia noftris auxilia fubmitterentur, impediiffent. Hæc Leunclavius, loco citato.

Transitio ad historiam belli sacri.

8. Per expeditiones illas à Chriftianis occidentalibus contra Muhammedanos Orientis incolas fufceptas, intelligit Leunclavius bellum illud quod facrum dicitur. De quo bello copiosè fcripfit *VVilhelmus Epifcopus Tyri*, in fua hiftoria regni Hierofolymitani. Accedunt *Iacobus de Vitriaco*, in fua hiftoria Hierofolymitana; & *Albertus Aquenfis*, in expeditione Hierofolymitana. & alii. Inter quos, belli hujus initia, progreffum, exitum, prolixè defcripfit *Paulus Æmylius* in fua hiftoria de rebus geftis Francorum, lib. 4. & 5. & 6. & 7. & 8. Scripfit etiam de occafione illius belli facri, rebufq; in eo geftis *Otto Frifingenfis*, in fuo Chronico, lib. 7. & lib. 1. de rebus geftis Friderici primi Imperatoris. Et nuper ex *VVilhelmo Tyrio*; & ex *Benedicto de Acoltis Aretino*, eandem hiftoriam græco fermone fcripfit *Yvo Duchatius*, natione Gallus, diftributo opere in quatuor διηγήσεις, id eft, narrationes, quarum fingulæ in capita dividuntur. Nonnulla etiam huc fpectantia lector inveniet in hiftoria *Nicetæ Chomatæ*, & apud *Nicephorum Gregoram*, hift. lib. 4. & apud *Ioannem Leunclavium*, lib. 1. hift. Mufulmanæ, & apud *Iofephum Scaligerum*, lib. 2. canonum Jfagogicorum, in epitome Chronici *Abrahami Zacuthi*, fcriptoris Saraceni, & apud alios. Summa fequar faftigia rerum.

CAPUT DECIMUM-NONUM.

De origine gentis, initiisque potentiæ Turcarum.

L*Aonicus Chalcocondylas*, lib. 1. hiftoriæ fuæ de rebus Turcicis, ait nomen Turcorum fignificare homines qui agreftiorem fequuntur vitæ rationem, inftar Nomadum, & maximam vitæ partem in eo genere confumunt. Et enumeratis variis de Turcorum origine fententiis, ipfe in eam concedit, quæ Turcos ex Scythis oriundos afferit: & hanc fententiam confirmat etiam ex confonantia linguæ & fimili quotidianæ vitæ ufu, Turcorum inferiorem Afiæ regionem Lydiam, Cariam, Phrygiam, & Cappadociam incolentium, & Scytharum degentium in ea regione quæ inter Tanaim & Sarmatiam excurrit. Et Joannes Leunclavius in fuis Onomafticis, quæ fubjunxit hiftoriæ Mufulmanæ, ait Turgmen effe idem nomen cum Turg, & Turc, & Zurk, & Turcman, & fignificare eum qui Nomadum more vivit.

Nomades.

2. Nomades, id eft, Paftoritii homines, veteribus Græcis dicti funt illi populi, qui abfque fixis domiciliis, quærendorum pafcuorum caufa hinc inde cum familiis, armentis, & gregibus obvagabantur; vitam agentes paftoritiam. Et dicti funt νομάδες, à νέμομαι pafcor, & νομὴ pafcuum. paftio. Tales fuerunt quidam in Africa, νομάδες Λύβιες, de quibus fcripfit Herodotus lib. 4. five, in Melpomene, cap. 186. & aliquot fequentibus capitibus. De eifdem cecinit Virgilius, lib. 3 Georgicon:

Quid tibi paftores Lybiæ, quid pafcua verfu
Profequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemque, & totum ex ordine menfem
Pafcitur, itque pecus longa in deferta fine ullis
Hofpitiis; tantum campi jacet. Omnia fecum
Armentarius Afer agit, tectumque, laremque,
Armaque, Amiclæumque canem, Creffamque pharetram.

Et in Æneide, lib. 4.

Te propter Lybicæ gentes, Nomadumque tyranni
Odere.

Fuerunt & Nomades Afiatici, de gente Perfica, qui Sagartii appellabantur, νομάδες ἄνθρωποι. Σαγάρτιοι καλεόμενοι. de quibus & eorum pugnandi more, fcripfit Herodotus in Polymnia, five lib. 7. hiftoriar. capite 85. Alii etiam in Afia erant Nomades Scythæ, de quibus meminit Herodotus in Clio, five lib. 1. hiftoriarum, capite 15.

3. Inter

3. Inter populos, qui suo seculo trans Tanaim fluvium habitabant, commemorat Herodotus populum quendam qui Ἰύρκαι Iyrcæ vocabantur, erantque Thyssagetis vicini, & ex venatu, sicut Thyssagetæ, victitabant. lib. 4. hist. cap. 22. Hos Leunclavius, in priore Onomastico, in voce Jurchi, ait esse eosdem quos nunc Turcas & Turcos dicimus; & ipsorum more Zurkos, aut Tzurucos, litera I per Z vel Tz, fortius expressa. Vocabulum verò Zurki vel Tzurki, ait significare ipsorum linguâ prorsus id quod græcum Nomades. Et fuisse olim Turcos tales, & esse in Anatolia passim hodieque Turcomanleros. Addit etiam nunc moleste ferre Osmaneos milites & aulicos, si quis eos Turcos, seu rusticos, appellet. Et in ipsorum comœdiis semper introduci aliquem Turcum, aut Turcman, velut rusticum.

4. Refert ex historia Miscella Sethus Calvisius, anno Christi 626. Heraclium Imperatorem, contra Persas proficiscentem, evocasse Turcos, apertis portis Caspiis, eorumque quadraginta millia conduxisse, & suo exercitui junxisse, & Persiam longè latéque vastasse. Sed Otto Episcopus Frisingensis, in suo Chronico, lib. 5. cap. 9. Evocationem Turcorum ab Heraclio factam esse dicit contra Agarenos, post confectum bellum Persicum. Et ait Heraclium non rectè fecisse, educendo gentem crudelissimam, quam etiam gentilis homo Alexander magnus, ob immanitatem eorum, super mare Caspium incluserat. Rursum eadem gens Scythica, Turci, portis Caspiis egressi, Jberiam vastarunt, & cum Saracenis ancipiti Marte congressi, ad sua redierunt, anno Domini septingentesimo sexagesimo quarto, Romani Imperii sceptrum gerente Constantino Copronymo, ut ex eadem Miscella adnotat Calvisius. Iberiæ autem incolæ olim Jberes, nunc Curggini vel Georgiani appellantur, ut monet Leunclavius, sub initium lib. 1. hist. Musulm. Postea (eodem referente Leunclavio (ulterius in Armeniam, ad Araxim fluvium progressi Turci, suas ibi sedes, necdum priscis Nomadum moribus exutis, habuerunt: donec Imperium Constantinopolitanum obtinente Romano Argyro, circa annum Christi trigesimum ultra millesimum [1030] à quodam Persarum Rege, Saracenicæ originis, quem Turci Machmutem Subictigenem, alii Muchumetem Jmbraëlis filium vocant, muneribus & annonis ad belli societatem adversus Indos & Bagdatinum Principem pellecti; Araxe transito, Persidem Togra Selzuccio (id est, de gente Selzuccia nato) duce, qui Græcis Ταγγρολίπιξ μουκάλετ dicitur, intrarunt. Et mox ipso Persarum regno potiti sunt.

Georgiani.

5. Id verò qua occasione, & quemadmodum evenerit, narratur à Zonara, tom. 3. Annal. in Imperio Constantini Monomachi, & Leunclavio, lib. 1. hist. Musulm. qui tamen aliquantulum inter se dissentiunt de tempore hujus expeditionis; Zonara eam referente ad tempus illud quo Constantinopoli imperabat Basilius Porphyrogenitus, Leunclavio autem ad Imperium Romani Argyri, qui, triennio post Basilii illius obitum interjecto, Imperium adeptus est.

6. Post magni Alexandri mortem, Macedonibus inter se dimicantibus, Persæ regnum suum recuperarunt, & longo post tempore, à Saracenis victi, circa annum Dominicæ incarnationis 632. illud amiserunt. Saracenis autem in factiones divisis, Muchumetes Subictigenes Jmbraëlis filius, Persiæ & Mediæ Rex, suscepto contra Indos & Babylonios bello, Turcos adsciscit sibi auxiliares, patefacto illis transitu pontis, quem Araxi fluvio impositum, turribusque & militari præsidio munitum tenebat. Devicto autem Passasirio Arabum Babyloniorum Principe, cum in regionem suam redeundi potestatem fieri sibi peterent, nec annueret Muchumetes Persarum Rex, cupiens eorum operâ uti etiam in bello adversus Indos, Turci autem, ponte Araxis intercluso, reverti ad sua non possent, & tamen Muchumeti in bello Indico militare constanter recusarent, montes occupant, indeque Saracenos infestant, seque armis tutantur, & confluentibus ad eos multis facinorosis qui maleficii causa mortis supplicium metuebant, itemque mancipiis, & quotquot agendis prædis inhiabant, & qui Muchumetis Regis metu vel odio rebus novis studebant; commissum est prælium inprimis terribile, in quo multi utrinque ceciderunt, ac in ipsis Muchumetes etiam ipse periit. Atque ita Tangrolipix victor Sultanus seu Rex Persidis salutatus est; dejectis Imperio Saracenis. Et moriens idem regnum filio suo Axani reliquit [id nomen Ax-han, regem seu Principem album significat.]

De regno Persiæ Kre-vis narratio. Vide cap. 22. §. 2.

7. Fuit autem ipse Tangrolipix filius Mikeilis. frater quidam hujus Mikeilis (vel secundum Zonaram, ipsius Tangrolipicis) genuit Cutlumusen (fortunatum hoc Moysen significat,) & Abimelechum. Cutlumuses cum quinque suis filiis contra Tangrolipicem inimicitias exercuit. Neque morte Tangrolipicis exstinctæ sunt eæ inimicitiæ, sed etiam adversus Tangrolipicis filium Sultanem Axanem bellum commoverunt, deque summo Imperio cum eo contenderunt. Cumque manus jam conserturi exercitus essent; delata res ad Chalipham fuit, qui apud ipsos (verbis utor Leunclavii) honore divino quodam colitur. Is statim omni fastu & consuetudine neglectâ, qua licitum ei non erat è domicilio suo prodire, magnâ se velocitate ad locum illum, jamque concursuras ad acies, contulit: quas inter medius ipse consistens, pacem velut arbiter inter ipsos constituit. Et his conditionibus facta transactio est; ut Persidi Sultanus Axan imperaret, quemadmodum & Pater ejus Tangrolipix hanc obtinuisset: Cutlumuses autem ejusque liberi, acceptis à Sultano copiis & auxiliis, Romanorum ditionem sui juris efficerent. Itaque transactionis hujus vigore deinceps occupata Romania fuit à Cutlumusis filiis, quos inter principe loco fuit Suleimanes (Cutlumusis filius) qui magnam Asiæ minoris partem occupavit: & Gothofredo Bullionæo aliisque Christianis Occidentalibus in Asia minore se opposuit. Multa etiam in Syria Turci illi Cutlumusæi Saracenis Ægyptiis ademerunt, sibique subjecerunt.

CAPUT VIGESIMUM.

De bello sacro, & de Mamluchis.

HIerosolyma inter tot rerum temporumque fluctus, variis motibus agitata, modo Baldacensibus Chaliphis, modo Ægyptiis, modo Turcarum Imperatoribus parebant, graviore indies servitute.

Petrus Ambianensis. 2. Petrus ex nobilitate Ambianensi, puer literis imbutus, ubi ætas patiens laborum fuit, rei militari deditus, vir effectus, eremo se dicavit. Aliquanto post peregrinationem suscepit in Syriam, & perveniens Hierosolyma, didicit ex Simone Patriarcha Hierosolymitano, quam atroci barbarorum jugo premerentur, & quam dira paterentur illic Christiani. Et è re visum est Patriarcham Petro literas ad Romanum Pontificem dare, quibus opem Christianorum occidentalium imploraret. *Vrbanus 2. pp. Rom.* Quibus acceptis literis, & audito Petro, Urbanus, hujus nominis secundus, Papa Romanus, *Concilium Claromontanum.* Concilium Claromontem Arvernorum in Galliam indixit. Confluxerunt illuc ad præstitutum diem proceres, legatique, ac summi undique viri: anno Christi millesimo nonagesimo quinto [1095.] & unanimi consensu decreta est expeditio pro recuperandis Hierosolymis & terra sancta. Dimissique in suas quisque diœceses Episcopi, ut popularium Ducumque animos oratione ad arma sacra capienda in sacris concionibus incitarent.

Summi duces in prima expeditione belli sacri. 3. Summi in eo bello duces erant Hugo magnus, Philippi primi Francorum regis frater; & Gothofredus, Eustathii Bononiæ Belgicæ comitis filius Dux Bullionæus, idemque Dux Lotharingiæ: ejusque duo fratres Eustathius & Balduinus: item duo Roberti, alter Normanniæ Dux, Gulielmi ex illa gente primi Anglorum regis filius, & Gulielmi Rufi Anglorum Regis frater, alter Flandriæ comes: & Raymundus Tolosatium, & Stephanus Blesensium Carnutumque comites, Rainbaldus comes Auracicensis, Hugo comes de Sancto Paulo, & Boamundus seu Bohemundus princeps Tarentinus, & Tancredus, Boamundi vel, ut alii scribunt, Rogerii (qui Boamundi frater erat, licet non uterinus) Ducis Apuli ex sorore nepos; & Ademarus Episcopus Podiensis, qui Urbani Papæ ad id bellum legatus fuit. Alios etiam viros illustres nominant Wilelmus Tyrius, histor. lib. primo, cap. 17. & Albertus Aquensis, lib. 2. expeditionis Hierosolymitanæ. & Antoninus Florentinus, historiarum parte secunda, titulo decimo sexto, capitulo decimo tertio. Et Yvo Duchatius, narratione prima, cap. 5.

4. Hi transmisso Bosphoro, prope Chalcedonem in Asia copias recensuere, anno Christi millesimo nonagesimo septimo, & inito numero *Numerus militum.* inventa sunt in illo exercitu peditum sexcenta millia, & equitum loricatorum centum millia, præter impedimenta, ubi erant clerici & mulieres. ut testantur Paulus Æmylius, lib. 4. de gestis Francorum. & Antoninus Florentinus, hist. part. 2. tit. 16. cap. 13. §. 2. Wilelmus autem Tyri Episcopus, in fine libri secundi suæ historiæ, dinumerationem hanc factam esse ait ante Nicænam urbem, ubi (inquit) recensito legionum numero, inventi sunt habere *peditum promiscui sexus sexcenta millia; equitum vero loricatorum centum millia.* Hi Nicæam urbem eodem anno & totam Ciliciam Solimanno Turco Cutlumusis filio eripiunt. *Nicæa capitur.* Devicto aliquot præliis Solymano, qui ad Sultanum Persiæ confugiens auxilia ab eo adversus Christianos illos Europæos petiit & impetravit. *Solyman Cutlumusius superatur.*

5. Interea Christiani progrediuntur, & Antiochiam Syriæ eodem anno obsident: eandem anno sequente capiunt, die tertio Junii, feria quinta. *Antiochia capitur.* Duraverat ea obsidio menses octo. Tertia autem post captam Antiochiam die, Turci è Persia, duce Corbagath (qui Æmylio Corroboranus, aliis Curbaran, & quibusdam Corbanan dicitur,) cum infinitis copiis veniunt obsidionem soluturi, & nostros in capta urbe commeatu vacua rursum obsident. gravissima fame coacti nostri, & desperato forinsecus auxilio, eruptionem faciunt, & commisso prælio hostem vincunt, die 28. Junii, anno ab incarnatione Domini millesimo nonagesimo octavo. *Turcarum Persicorum strages.* Cecidisse feruntur in eo prælio hostium ultra centena millia, nostrorum autem quatuor millia.

6. Profecti deinde Hierosolymam, eam obsidione cinxerunt, tandemque ceperunt, anno Christi millesimo nonagesimo nono [1099.] die 15. Julii, feria 6. *Hierusalem capitur.* Primus murum occupavit Godefridus dux, secuti sunt reliqui cum militibus, & internecione occiderunt Saracenos. mox die 22. Julii principes unanimi consensu Godefridum elegerunt Hierosolymorum regem. *Godefridus Rex Hierosolymorum.* Quem Yvo Duchatius eximiis supra Alexandrum Macedonem laudibus effert, narratione quarta, cap. 15. Post quinque autem hebdomadas, cum Amiras Ægypti cognovisset Hierosolymam esse captam, magnum exercitum eduxit Ascalonem usque: sed Gothefridus relicto Hierosolymis præsidio ipsi obviam proficiscitur, & clarissimam victoriam reportat die 12. Augusti feria 6. ubi Robertus Normanniæ dux ducem hostium occidisse perhibetur. *Saracenorum Ægyptiorum strages.* Æmilius refert, cæsa fuisse hostium plus centum millia. & prædam tantam partam, quanta non ante, si omnia hujus belli priora prælia in unum conferantur.

7. Bohemundo datus principatus Antiochiæ. Balduinus Godefridi frater Edessam & Samosatum trans Euphratem obtinuit. *Ducibus ditiones tributæ.* Tancredo Godefridus dedit comitatum Tiberiadis. Postea Christiani Latini arma circumferentes, etiam oram Palestinæ maritimam, in potestatem redegerunt: marisque possessione parta, multisque vicinis oppidis & regionibus partim è Turcica, partim è Saracenica dominatione ereptis, longè lateque imperarunt à mari mediterraneo trans Euphratem porrecto imperio. *Christianorum latinorum in Syria Imperium.*

8. Post primam, quam commemoravimus, expeditionem, Hugo magnus, in Galliam reversus, novas copias ingentes ex Europa in Asiam duxit, comitantibus illum præclaris aliquot Ducibus & Comitibus. *Nova Hugonis magni expeditio infelix.* Sed à Turcis in Asia minore circumventi sunt, proditione, ut fertur, Alexii Græcorum Imperatoris, & ex illis copiis quinquaginta ferme millia desiderata. Hugo elapsus, morbo decessit in Cilicia; Tarsi sepultus in æde Pauli. Reliqui exercitus in Syriam pervenerunt.

9. Deinde

Aliæ expeditiones. 9. Deinde anno Christi 1147. hortatu Eugenii tertii Papæ Romani, Conradus tertius Imperator, cum exercitu (ut quidam perhibent) ducentorum millium, in quo ad septuaginta millia erant equitum cataphractorum, in Asiam profectus est. Et suasu Bernardi Abbatis Claravallensis, eodem anno, Ludovicus hujus nominis septimus, Francorum Rex cum ingentibus copiis ad idem sacrum bellum se contulit. Wilelmus autem Tyri Episcopus, historiæ suæ de bello sacro & regno Hierosolymitano, lib. 16. cap. 19. de eisdem exercitibus scribens; Nam (inquit) ut constanter asserunt qui in eadem expeditione præsentes fuerunt, in solo domini Imperatoris comitatu, ad septuaginta millia fuerunt loricatorum, exceptis peditibus, parvulis & mulieribus, & equitibus levis armaturæ. In exercitu verò domini Regis Francorum, virorum fortium loricis utentium numerus, ad septuaginta millia, excepta classe secunda, æstimabatur. Quibus si propitia fuisset Domini gratia, universas Orientis provincias nomini potuissent Christiano subjecisse. Sed eorum, ex occulto, justo tamen judicio, sprevit famulatum Dominus; nec habuit acceptum munus, quod indignis fortasse offerebant manibus. Hæc Wilelmus Tyrius. *Vide lib. 3. cap. 30. §. 3.* Rursus eodem seculo, Fridericus Ænobarbus seu Barbarossa Imperator, nobilissimo validissimoque cum exercitu ex Germania signa movit, Asiam versus, anno Christi 1189. Mox ad eandem sacram militiam magnos exercitus duxerunt Philippus, cognomento Augustus, Francorum Rex, & Richardus Angliæ Rex. Post hæc anno Domini 1227. expeditio ingens ex universa Europa in Palestinam suscepta est. Ex sola Anglia sexaginta hominum millia se itineri commiserunt. Et anno proximè sequuto Fridericus, hujus nominis secundus, Imperator, Ptolemaidem cum exercitu pervenit.

10. Hierosolyma, quæ Saladinus Saracenus Ægyptiorum Sultanus Christianis ademerat anno Christi, 1189. Recuperavit Fridericus Imperator, anno Christi 1229. Post hæc Ludovicus 9. Francorum rex, pervenit in Ægyptum cum exercitu, anno Christi, 1249. & quinquennium in Oriente egit. hic ille est quem sanctum Ludovicum vocant.

Christiani à Muhammedanis vincuntur & Syriam amittunt. 11. Postea tamen Christiani illas regiones amiserunt. Et Helpis Sultanus Ægyptius Tripolim, quam adhuc Christiani obtinebant, eis ademit, anno Christi 1288. (quidam scribunt expugnatam esse hoc anno Tripolim à Sultano Babyloniæ Melech Messor.) Et tandem expugnatâ Ptolemaide à Melesaite Sultano Ægyptio, (quidam scribunt, captam esse à Seraphe Sultano Babyloniæ) anno Christi, 1291. Syria penitus amissa est. De hac clade loquens Æmylius, ait, Hic finis sacri belli statui potest. Nomen quidem mansit; ferrum aliis bellis strictum. lib. 8. de rebus gestis Francorum.

12. De hujus belli initiis scribens Calvisius ad annum Christi 1096. In Galliis, inquit, cum convenissent, qui expeditionem sanctam in Palęstinam suscipere volebant; Papa eos jussit ex rubra lana crucem facere, & humeris affigere. *Crux ex lana rubra.* Fuit autem innumerabilis multitudo, qui hoc & sequentibus annis Palęstinam versus profecti sunt. *Innumerabilis Christianorum multitudo bello sacro consumpta est.* Wilhelmus Malmesburiensis, qui tum vixit, putat si in una summa computentur, fuisse ad sexagies centena millia. Hæc Calvisius. His adde numerosos illos exercitus qui postea in Asiam & Ægyptum ducebantur, & cogita quanta hominum strages edita sit illo bello. Nam perpauci domum reversi sunt, aut illic consenuerunt.

13. De Mamelucis dicebamus (supra cap. 15. §. 17. & §. 18. & §. 19.) eos ex Circassis à Sultano Ægyptio coëmptos Muhammedanam superstitionem didicisse, & Sultano militasse. Quidam à Melech Sala, alii à Saladino Sultano initium repetunt hujus commercii. *Mamluci potiti Ægypti & Syriæ imperio.* Utut sit, ipsi tandem Mameluchi regnum ad se traxerunt. Nam Elmutam Sultanus Ægypti, conjuratione à Turcomanis illis sive Mameluchis in eum facta, confugit in turrim ligneam, quæ cum igne à Mameluchis subjecto arderet, præcipitem in proximum confluentem se dedit, semi-ustulatus. Atque ita igne & aquâ periit, anno Christi 1244. Ei suffectus est unus ex Turcomanis sive Mameluchis, Azeddin-ibik. Ab eo tempore servi illi in Ægypto rerum potiri cœpere. ut scribit Zacuthi, apud Scaligerum lib. 2. can. Isag. & apud Calvisium, anno Christi 1244.

14. Finito autem bello sacro, Syriam simul cum Ægypto obtinuerunt Mameluchi. *Mamlucorum imperium occupat Selymus Turcarum princeps.* Eorumque imperium evertit Selymus Turcorum Imperator, qui Syriam illis ademit, occiso in prælio Sultano eorum cui nomen erat Campson Gauris, anno Christi 1516. & Ægyptum totumque ipsorum imperium in potestatem redegit, anno Christi 1517. Profligato eorum exercitu, captoque, &, in ipsa Ægypti urbe regia, reste suspenso Sultano Tomambaio, quem in defuncti Campsonis locum suffecerant Mammeluchi. Expeditionem illam & victorias Selymi prolixè descriptas inveniet lector, apud Joannem Leunclavium, lib. 17. histor. Musulmanæ. Et in Annalibus Turcicis. Sic penitùs concidit Saracenorum in Oriente imperium.

CAPUT VIGESIMUM-PRIMUM.

De rerum Christianarum statu in Europa, tempore belli sacri Asiatici, aliisque bellis, obtentu religionis, à Romana sede suscitatis, & de Concilio Lateranensi sub Innocentio Papa 3. Item de multis corruptelis, variisque Monachorum ordinibus, & de persequutione Valdensium, sub titulo etiam belli sacri. Item de periodo Imperii Saracenici in Oriente.

Dum in Asia gereretur bellum illud sacrum, à Christianis Latinis adversus Muhammedanos Turcas & Saracenos, Europa etiam intestinis bellis ardebat, dimicantibus inter se Christianis. Præcipuè funesto illo & diuturno bello inter Germanos Romanorum Imperatores & Pontifices Romanos, de Episcoporum investitura, & de regno Neapolitano & Siculo, deque Imperii ipsius jure & suprema auctoritate, quam sibi Romani Pontifices arrogabant, dandique & auferendi Imperii se penes arbitrium plenamque potestatem esse jactitabant. *Bellum Pontificium, inter Guelphos & Gibellinos.* Hoc bellum Pontificium dictum est. Qui Pontificum partes sequebantur, Guelfi dicti sunt; Cæsariani verò appellati

ſunt Gibellini. (utriuſque nomenclaturæ originem invenies apud Æmylium lib. 7. de geſtis Francorum. in Ludovico 9.) Otto Friſingenſis ſcribens de belli hujus origine, ex diſcordia illa orta, inter Henricum quartum Imperatorem, & Hildebrandum, dictum Gregorium ſeptimum Papam, qui Henricum excommunicavit & regno privavit; ait nunquam antea à quoquam Pontifice hujuſmodi aliquid factum eſſe. lib. 6. Chron. cap. 35. Deinde calamitates & miſerias inde natas deplorans, ſequente capite; Quanta autem inquit, mala, quot bella bellorumque diſcrimina inde ſubſecuta ſint, quoties miſera Roma obſeſſa, capta, vaſtata, quod Papa ſuper Papam, ſicut Rex ſuper Regem poſitus fuerit, tædet memorare. Denique tot mala, tot ſchiſmata, tot tam animarum, quam corporum pericula, hujus tempeſtatis turbo involvit, ut ſolus ex perſecutionis immanitate, ac temporis diuturnitate, ad humanæ miſeriæ infelicitatem ſufficeret comprobandam. Hæc Otto Epiſcopus Friſingenſis, in ſuo Chonico, lib. 5. cap. 36.

Antichriſtus.
2. Theſſ. 2.

2. Cogitent pii, prudentes, & æqui rerum æſtimatores, annon tunc homo ille peccati, filius perditionis, ille exlex, ab Apoſtolo prædictus, palàm ſe extulerit ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei tanquam Deus ſederet, præ ſe ferens ſe eſſe Deum. Tunc Papa Romanus omnes placitis ſuis non obedientes clamabat reos eſſe ſceleris idololatriæ; ut patet ex Gregorii ſeptimi verbis in ſynodo Romana, contra Henricum Imperatorem, anno Domini 1080. Imperatores & Reges, alioſque Principes, conſiliis ejus parum opportunos, Papa Romanus pro ſua libidine excommunicabat, exauctorabat, & eorum ſubditos à juramento fidelitatis abſolvebat, & ſanguinarias adverſus eos conjurationes & bella concitabat. Et quos armis domeſticis invictos comperiebat, eos procul in Aſiam, partim immodicis indulgentiarum pollicitationibus, partim propoſitis excommunicationis terroribus permotos ablegabat.

3. Abbas Urſpergenſis in ſuo Chronico, in annis Friderici ſecundi Imperatoris, ſcribit multos, exhortationibus illis ad expeditionem Syriacam ſuſcipiendam auditis, proniores effectos eſſe ad immaniſſima facinora & flagitia perpetranda: cum ſibi perſuaderent, ſe, per ſuſceptionem crucis militiæ illius ſacræ, innoxios futuros. Idem Abbas, in fine ejuſdem Chronici, ſcribit Gregorium nonum, Papam Romanum, captatâ occaſione abſentiæ Imperatoris Friderici ſecundi, terras ejus nefariò abſtuliſſe, ſibique ſubegiſſe. Videantur quæ ſcripſit idem Abbas in Friderico primo, qui Barbaroſſa dictus eſt, & in Henrico ſexto, & Philippo Imperatoribus; & inde uſque ad finem illius Chronici. Invenies Pontificum injurias, Chriſtianorum diſcordias, & paſſim, illis temporibus per Europam Occidentalem, dolos, perfidias, traditiones, incendia, bella, rapinas, latrocinia, perjuria, & his ſimilia mala, per Romanæ ſedis avaritiem, vafriciem, & tyrannidem concitata. Præſertim in eis quæ ſcripſit Abbas ille de geſtis & bellis Philippi Imperatoris.

4. Et expeditionibus etiam illis Aſiaticis, obtentu pietatis hoc agebatur, ut, quantocunque Chriſtiani ſanguinis diſpendio, Eccleſiis Orientalibus ii præficerentur Epiſcopi & Patriarchæ, qui Romani Pontificis jugo colla ſubmitterent. Et hoc præcipue argumento motum Eugenium Papam Romanum, hujus nominis tertium, anteceſſorum ſuorum exempla revolventem, animaſſe homines ad hoc bellum proſequendum; teſtis eſt Otto Friſingenſis, lib. 1. de rebus geſtis Friderici I. Imper. cap. 34.

Bellum Græcum.

5. Oriente jam leges accipiente, vehementer adhuc Papæ Romani animum urebat æmulatio Conſtantinopolitana. In omnem igitur occaſionem ſubjugandæ illius Eccleſiæ intentus, opportunitatem ex inteſtinis Aulæ illius diſcordiis captavit Innocentius Papa tertius: & exercitus Latinus bello Syriaco deſtinatus, in Conſtantinopolitanos, inſtigante Papa Innocentio, verſus, urbem tandem & Imperium illud occupavit, anno Chriſti 1204. Fuſo Chriſtianorum cruore, & multis per militarem intemperiem patratis flagitiis, ut refert Nicetas Choniates, vir Senatorius, qui ipſe tunc erat Conſtantinopoli, quando à Latinis capta eſt: & hanc hiſtoriam accuratè deſcripſit. Et unus ex ducibus exercitûs latini Balduinus Flandriæ comes, Imperator Conſtantinopolitanus ſalutatus eſt. annum agens ætatis ſuæ 32. vir ab ipſo hoſte, Niceta Choniate, laudatus, ob pietatem, juſtitiam, temperantiam, & continentiam, adeò ut ne adſpectu quidem impudico mulierem intuitus ſit, quamdiu à propria uxore abfuit: & bis qualibet hebdomade veſpere proclamari fecerit, ne quis in ſuo palatio cubaret qui alienum mulierem attingeret. Refert etiam Joannes Chryſoſtomus, Epiſcopus olim Conſtantinopolitanus, ſuo tempore (id eſt, circa annum Dom. 400. regnantibus Honorio & Arcadio, Auguſtis) lege cautum atq; obſervatum eſſe, ut in regiis ſeu palatiis Imperialibus ſi quis introductam meretricem cognoſceret, vel ebrietate vel aliâ hujuſmodi turpitudine dehoneſtaretur, ultimo afficeretur ſupplicio. Et infert Chryſoſtomus, multo magis ultimas pœnas luituros, qui talia audent in conſpectu illius Regis qui ubique præſens eſt, & omnia videt. Verſus de occupata à Francis & Venetis Conſtantinopoli, hos refert Calviſius:

Balduinus Flander Imperator Conſtantinopolitanus.

Chryſoſt. in fine homil. 5 in Euangel. Ioan. edit græc. Savil. quæ in latina Franciſci Aretini verſione eſt homil. 4.

Bis ſex centenus erat annus, bis quoque binus,
Quo Conſtantini dominantur in urbe Latini.

Thomas Maurocenus Venetus, Patriarcha Conſtantinopolitanus.

6. Tunc Conſtantinopolitanis datus Patriarcha ex Veneta nobilitate Thomas Maurocenus, Balduinum Cæſarem inſignibus Auguſtalibus exornavit. Ita Eccleſia Græca in unum cum latina coiit, Pontificiſque Romani dicto parere cœpit. inquit Paulus Æmylius, lib. 6. de rebus geſtis Francorum. in quo libro bellum illud Græcum prolixè & ab ovo repetit. De eodem ſcripſit Sabellicus, propè finem libri quinti Enneadis nonæ.

Epitome hiſtoria belli Græci.

7. Summa eſt; Iſacium Angelum, Imperatorem Græcum, frater ipſius Alexius oculis & Imperio privavit, & Imperium ſibi ſumſit. Iſacii autem filius Alexius fugâ manus patrui evaſit; atque à quibuſdam ſuorum proceribus ad Imperatorem Teutonem Philippum, (qui Irenen, Alexii hujus ſororem, Iſacii autem filiam in matrimonio ſuo habebat) alioſque Occidentis Principes, & ad Innocentium tertium Papam Romanum deductus, auxilium contra patruum Alexium, τὸν τῆς ἀρχῆς ἐκβλήτορα, imploravit: ampla adjutoribus præmia pollicens; & fidem jurejurando dans, fore, ut ſi ipſe cum Patre Imperium recuperaret, Eccleſia Conſtantinopolitana Romanæ ſubjiceretur. Hoc & qui eum comi-

comitabantur proceres jurarunt. Itaque Innocentius Pontifex Romanus admonet per oratores, per literas, duces bellicos in Asiam tendentes, Græcos ad officium hac occasione revocandos esse, ut jungantur cum Latinorum Ecclesia, ac Romanæ sedi dicto audientes sint. sic facilius Turcos Saracenosque tolli posse. His Papæ monitis, magnificisque adolescentis Alexii pollicitationibus permoti proceres, omissis Syriacarum rerum consiliis, hoc bellum suscepere. Terra marique oppugnata Constantinopolis, fusis tyranni copiis, quibus præerat Theodorus Lascares, tyranni gener, & urbe ab Alexio tyranno generoque ejus Lascare fuga elapsis relicta, educitur è carcere Isacius Augustus, eique Imperium & filius restituuntur. Pacta filii rata habet senex Isacius, qui intra paucos dies moritur. Constantinopolitani interim tumultuantur, quibus collatio ingentis pecuniæ Francis Venetisque promissæ gravis visa est, solitis exigere, non pendere. In primis verò subjectionem sedi veteris Romæ aversabantur. Hoc animorum motu ad arma concursum: seditionem fovit quidam Alexius Ducas, qui ob conjuncta supercilia Murtzuflus dictus fuit. Hic à tumultuantibus Cæsar salutatus, Alexio Augusto Isacii filio spiritum oppressis faucibus interclusit. Et juventutem adversus Latinos armavit, urbemque munivit. Facto extra urbem prælio Græci fusi, fugati, in urbem compulsi sunt. Duodeseptuaginta dies urbs acriter oppugnata est, tandemque victoribus Latinis patuit, Murtzuflo clam fugiente. Atque ita ex gente Gallica electus est Imperator Balduinus Flander, & ex gente Veneta Patriarcha Thomas Maurocenus, ut supra monuimus.

Balduini Imperatoris exitus. vide lib. 3. cap. 30. §. 3.

8. Balduinus autem inchoato secundo Imperii sui anno, contra Valachos belligerans, insidiis circumventus est, & à Valachis captus, & Ternobum (quæ Mysiæ primaria civitas est) perductus, & in carcerem conjectus, & vinculis usque ad collum oneratus est. Et longo tempore, nempe ultra unius anni spatium, ibi detentus est: tandemque Joannis Valachi Mysiæ Principis jussu, eductus est ad dirum supplicium, nam Tenedia securi amputatis brachiis & tibiis, in vallem quandam præcipitatus est, ubi volucrum esca jacens, tertio demum die miserabiliter exspiravit. Refert hæc Nicetas Choniates, sub finem suorum Annalium. Ubi etiam scribit Latinos qui Constantinopolin tenebant, administrasse Rempubl. sine Imperatore annum unum, & menses quatuor: neque consensisse ut alius quispiam Imperator constitueretur, antequam de Balduini morte ipsis certò constaret. Balduino autem exstincto, Imperatorem factum esse ipsius Balduino fratrem Henricum. Quos autem Nicetas Choniates vocavit βλάχους Valachos, iidem Nicephoro Gregoræ dicuntur βούλγαροι Bulgari, Et eosdem Laonicus Chalcocondylas vocat Tryballos, & Mysios, & Dacos.

Valachi.

Concilium generale sub Innocentio Papa. 3.

9. Imperante Constantinopoli Henrico, Balduini fratre, Innocentius tertius Papa Romanus, exoptatam opportunitatem non negligendam ratus, pro ostentatione œcumenicæ illius, quam sibi Pontifices Romani vendicabant, præfecturæ & potentiæ, indixit synodum generalem: quæ celebrata est Romæ, præsidente memorato Innocentio Papa, anno Christi millesimo ducentesimo decimo quinto [1215.] In hac synodo præsentes in propriis personis aderant Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ; Antiochenus autem gravi languore detentus, venire non potuit, sed misit pro se vicarium Antheradensem Episcopum. Alexandrinus verò sub Saracenorum Dominio constitutus fecit quod potuit, mittens pro se Diaconum suum Germanum. ut scribit Abbas Urspergensis, in annis Ottonis quarti Imperatoris. Nempe eo tempore tres sedes Patriarchales, Constantinopolis, Antiochia, Hierosolyma Latinis parebant, & sub Romanæ sedis jugum per vim missæ erant.

Resiliunt Græca Ecclesia.

10. At non diu duravit ea servitus: nam anno Christi 1237. Græca Ecclesia, eique adhærentes ab obedientia Pontificis Romani planè recesserunt: hujusque rei causas gravissimas allegarunt: ut monet ex Matthæo Parisiensi Calvisius, ad istum annum. quamvis Latini Imperium Constantinopolitanum adhuc obtinerent, quo postea excussi sunt à Michaële Palæologo Imperatore Græco, anno Christi 1262. postquam eo potiti fuissent annis 58. mensibus 3. sicut ex Annalibus Suevicis, & appendice Parisiensis, & Nicephoro Gregora, annotat Calvisius in opere Chronologico.

Græci recuperant Imperium Constantinopolitanum.

Imperatores Græci Nicææ regnantes.

11. Seriem verò Imperatorum, tum Græcorum qui Nicææ in Bithynia regiam sibi amissa Constantinopoli, constituerunt, (ubi etiam suos Patriarchas Græcos Romano Pontifici non obedientes habuerunt) tum etiam Latinorum qui Constantinopoli regnarunt, & restitutæ Græcis Constantinopoleos historiam, luculenter scripsit Nicephorus Gregoras. Summa huc redit: Theodorus ille Lascares, cujus superius mentionem fecimus, Romanorum Imperator à Græcis salutatus, sedem suam regiam Nicææ in Bithynia habuit, & aliquot provinciis imperavit. huic successit Joannes Ducas, qui Irenen Theodori Lascaris filiam in matrimonio habebat. Post cujus obitum imperavit ejusdem Joannis Ducæ filius Theodorus Lascares. Mortuo autem juniore isto Theodoro Lascare, Imperium accepit Comnenus Michaël Palæologus. Hic urbem Constantinopolim, pulsis Latinis, recuperavit. Balduino enim primo à Bulgaris capto & trucidato, successit ejus frater Henricus. quem excepit Jolantæ (Balduini & Henrici sororis) filius primogenitus Robertus, quo defuncto Imperium Constantinopolitanum suscepit alter Jolantæ filius, ejusdemque Roberti frater Balduinus. Regnante autem hoc posteriore Balduino, Alexius Cæsar Strategopulus, cum exercitu octingentorum Bithynorum militum, à Michaële Palæologo Imperatore Græco contra Ætolos missus, cum mandato etiam infestandi Latinos, urbem ipsam Constantinopolim, ope quorundam Græcorum ibi degentium, clam ingressus est, eamque in suam potestatem redegit. Balduino in cymba fugam accipiente: & exercitu Latinorum in obsidione Daphnusiæ oppidi, ad Euxinum pontum, mille stadiis ab urbe Constantinopolitana dissiti, interim occupato. Intellectâ autem urbis amissione, omnes Latini conscensis navibus, Italiam versus navigarunt, anno Dominicæ incarnationis millesimoducentesimo sexagesimo secundo. Describens deinde Nicephorus Gregoras (lib. 4. suæ historiæ Romanæ) ingressum Michaëlis Palæologi Imperatoris in urbem Constantinopolim, ait non prius ingressum esse Imperatorem, quàm divina imago sacrosanctæ Deiparæ τῆς ὁδηγητρίας portam quam auream vocant

Imperatores Latini Constantinopolitani.

Constantinopolis in Græcorum iterum potestatem redacta, pulsis Latinis.

Superstitiosus cultus B. Virginis, & imaginis ejus.

cant

cant, ingreſſa eſſet. Ubi cum illi (Imagini vel θεομήτορι Mariæ Virgini) gratiæ hymnis actæ ſunt [αὐτῇ τὰς εὐχαριστηρίους ἀποδόντας ὕμνους] tum demum pedibus ambulando ingreſſum eſſe Imperatorem, præcedente divina imagine Matris Dei [προηγουμένης τῆς θείας εἰκόνος τῆς θεομήτορος:] & in palatio quod hippodromo proximum eſt, habitare cœpiſſe. At nullam facit mentionem gratiarum Deo actarum. quod & mirum, & valde miſerandum.

Cauſa omnium iſtorum bellorum.

12. Pontifices Romani illorum temporum, inſanâ dominandi libidine imitantes illum, qui ſpretis in ſociali gaudio Angelorum Legionibus, ad culmen conatus eſt ſingularitatis erumpere, omnem moverunt lapidem, ut nulli ſubeſſe, & ſoli omnibus præeſſe viderentur. quod antichriſtianum & diabolicum eſſe, affirmavit Gregorius primus Epiſcopus Romanus, lib. 4. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 78. & cap. 82. Marcus Antonius Coccius Sabellicus, paullò poſt initium libri quarti Enneadis nonæ hiſtoriarum, ſcribit tempore Paſchalis ſecundi Papæ Romani, qui Urbano ſecundo, belli ſacri Syriaci autori, in Papatu ſucceſſit, Fluentinum Antiſtitem non dubitaſſe affirmare tunc natum eſſe Antichriſtum.

Fluentinus de Antichriſto.

Papalis ambitionis fructus & adjumenta.

13. Maduerunt Oriens & Occidens & interjacens Græcia Chriſtiano ſanguine, cadentibus innumeris Chriſtianorum myriadibus, & Reſpublicæ turbatæ, familiæ diſſipatæ, everſa morum diſciplina, plurimi celebres Epiſcopi excommunicati ſunt, (qui viciſſim in Papam ſententiam eandem ſæpe retorſerunt,) cruentiſſimiſque bellis implicitus & miſerè agitatus eſt terrarum orbis, pro tuenda & amplificanda Romani Pontificis potentiâ. Interea dum obtentu religionis repetuntur pulverea terreſtris Hieroſolymæ rudera, inani quadam ſuperſtitione, ac ſi adhuc Hieroſolymis eſſet locus ille in quo oporteat adorare; cum Deus jam tempore Euangelii cultum in ſpiritu & veritate, ei quolibet in loco exhibitum, gratum habeat, neque ulli loco nos alligaverit. [Joan. 4. 20, 21, 22, 23, 24. & 1. Tim. 2, 8.] dum, inquam, iſta terrena rudera tanto ardore quæruntur, Cœleſtis Hieroſolyma, hic in terris militans, graviſſimâ tyrannide premitur, ejuſque ruinis ſurgunt mœnia Babylonis, pietas negligitur, mores peſſum eunt, honores ſoli Deo debiti, Angelis defunctiſque hominibus, eorumque reliquiis ſecurè deferuntur; imagines cultu religioſo adorantur; purgatorii ſomnium, indulgentiarum impia licentia, clavium abuſus, condigna operum merita, illimitata Papæ Romani potentia, & alia his affinia errorum portenta invaleſcunt. Caligo abyſſi omnia obfuſcat, & inde prodeunt numeroſa locuſtarum agmina, id eſt, ordines ſuperſtitioſorum hominum, religionem jactantium.

Varii Monachorum ordines illis temporibus orti.

14. Nam anno Chriſti 1084. paullò ante bellum ſacrum, cœpit ordo Monachorum Carthuſienſium, ut ſcribit Æmylius, lib. 5. Calviſius initium huius ordinis refert ad annum Dom. 1086. tempore autem belli ſacri exorti ſunt ordines Ciſtertienſium, & Præmonſtratenſium, (de quibus duobus ordinibus ſcribit Æmylius lib. 5.) & humiliatorum (de quibus Sabellicus Ennead. 9. lib. 5.) & Carmelitarum (Calviſ. anno 1160. & an. 1170.) & Dominicanorum ſive Prædicatorum, & Franciſcanorum, ſive Minorum (de quibus duobus ordinibus vide Sabellic. Ennead. 9. initio libri 6. & Polydor. Vergil. lib. 7. de rerum inventoribus, cap. 4.) & Servorum Mariæ Virginis (de quibus ſcribit Polydorus Vergilius loco citato.) & fratrum almæ Trinitatis, (Sabellic. Ennead. 9. lib. 5. in fine.) hos Calviſius vocat fratres domus ſanctæ Trinitatis, ex Chronico Belgico, ad annum Chriſti 1199. & mendicantium Auguſtinienſium. (Calviſ. an. 1199.) & Monachorum mercenariorum (Calviſ. an. 1230. & Spondan. in ſuo Auctario chronologico, eodem anno 1230.) & fratrum de pœnitentia (Calviſ. an. 1251.) & flagellantium (Calviſ. an. 1260.) &c. ut omittam Templarios, alioſque enſiferos Monachos. de eis etiam ut nihil dicam, qui poſt bellum ſacrum exorti ſunt. de quibus vide Polydorum Vergilium, lib. 7. de invent. rerum, capitibus 4. & 5.

Locuſtarum rex Abaddon, ſeu Apollyon.

15. Locuſtarum illarum rex, Papa Romanus, ſe nomine illo dignum oſtendit, quod tantò ante ſancto Johanni revelatum eſt; revera enim fuit perditor ſeu deſtructor humani generis, id quod Hebraico nomine Abaddon, & Græco Apollyon ſignificatur. Apocal. 9. 11. dummodo enim ipſe profanum illud ſingularitatis culmen, calcato orbe, obtineret, nil penſi habuit, quantum Chriſtiani ſanguinis profunderetur. In eos autem qui nefariis ejus conatibus reſiſterent, excommunicationis fulmen jaciebat, & in quoſdam crucem ſacramque militiam proclamabat.

Bellum ſacrum in Valdenſes converſum.

16. Hoc experti ſunt non ſolum Imperatores, & Reges, aliique Principes Chriſtiani, & illuſtrium Eccleſiarum Epiſcopi; ſed etiam illi tenuioris fortunæ homines, qui Valdenſes & Albigenſes, & pauperes de Lugduno, multiſque aliis cognomentis, per contemtum & ludibrium, ab hoſtibus appellantur. In hos, Pontificum mandata, mandatis Dei anteponere non ſuſtinentes, crux ſuſcepta eſt, juſſu Innocentii tertii Papæ Romani, anno Chriſti circiter 1209. & ſacræ militiæ vocabulo, ſacrilega veritatis Euangelicæ eique adhærentium perſequutio ornata eſt. Fax hujus belli fuit Dominicus Hiſpanus, ordinis Prædicatorum parens, ab Innocentio Papa ad accendendum hoc bellum miſſus. Simon comes Montfortius, militiæ illi in Gallia præfectus, multa martyrum millia, nullo ætatis ſexûſve habito diſcrimine, ferro flammaque, aliiſque mortis generibus, crudeliſſimè trucidavit. ut legere eſt apud Æmylium, lib. 6. de rebus geſtis Francorum: & Jacobum Auguſtum Thuanum, libro 6. hiſtoriarum, ad annum Dom. 1550. ubi, quænam revera fuerit cauſſa, ob quam Pontificibus exoſi belloque petiti fuerint Valdenſes, narrat Thuanus; nempe quod in opes, faſtum, ac vitia Pontificum liberius inveherentur; Romam dicerent veræ Chriſti fidei renunciaſſe, factamque jam Babylonicam meretricem; proinde non parendum Pontifici & Epiſcopis ejus errores foventibus: Monaſticam vitam (nempe prout tunc agebatur) Eccleſiæ ſentinam ac plutonium eſſe; vana illius vota, nec niſi fœdis puerorum amoribus ſervientia: Presbyterii ordines (tunc ſcilicet uſitatos, id eſt, miſſificos ſacrificatores) magnę beſtię, quæ in Apocalypſi commemoratur, notas eſſe: ignem Purgatorium, ſollennne ſacrum (id eſt, ſacrificium miſſæ)

Dominicus.

Simo comes Montfortius.

templorum

templorum encænia (tunc usitata,) cultum Sanctorum, ac pro mortuis propitiatorium, Satanæ commenta esse. His præcipuis (ait Thuanus) ac certis eorum doctrinæ capitibus alia affecta, de conjugio, resurrectione, animæ statu post mortem, & de cibis.

17. Affecta sunt ista alia ad conflandum illis odium. Vera autem belli in eos suscepti caussa fuit, quod Antichristianam tyrannidem & errores sedis Romanæ aversarentur, & veraci Euangelii prædicatione populos sensim ab Antichristi obedientiâ alienarent. Atque ita meretrix illa sanguine sanctorum & sanguine Martyrum Jesu se inebriavit; & bestia illam suffulciens, cruore Christianorum madens, colore coccino rubuit, plena nominibus blasphemiæ: seduxitque incolas terræ, ut imaginem bestiæ adorarent, & non adorantes occiderentur, & ut nemo posset emere aut vendere, nisi qui haberet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus. Hic est ille Locustarum Rex, Angelus & claviger abyssi, cui ex vero nomen est Hebraicè Abaddon; Græcè autem Apollyon.

Apoc. 17.

Apoc. 13.

Apoc. 9.

18. Non solum autem in Occidente, sed etiam in Græcis Asiaticisque Ecclesiis fovebantur errores, regnabat superstitio, impietas grassabatur. In hunc igitur modum exundante eorum, qui se Christianos profitebantur, iniquitate, non mirum quod Deus, justa irâ accensus, quatuor illos angelos ad Euphratem vinctos solvi jusserit. (Apocal. 9. in tuba sexta) id est, Muhammedanos, præsertim Turcos in vicinis Euphrati regionibus, per intestinas ipsorum Muhammedanorum dissensiones, & Christianorum in Asia victorias, veluti in vinculis detentos, orbi Christiano immiserit, celeremque victoriarum cursum eis concesserit, adeò ut quamvis Saracenorum vires defecerint, Turci tamen eâdem superstitione imbuti, in eorum locum succedentes, multis Christianorum regnis, ipsoque Romanorum in Græcia & Oriente Imperio, sub jugum missis, formidabile nationibus circumpositis imperium constituerint. De cujus Imperii Turcici Osmanici auctibus antequam dicam, memor suscepti argumenti aliquid monebo de periodo Imperii Saracenici in Oriente.

Vide Patris mei Commentarium in Apocal. cap. 9.

19. Tatarus Rex Chita, fratrem suum Halacho regem Irak & Mesopotamiæ constituit. Halacho igitur venit Bagded, eâque direptâ & vastatâ, Musteatzem Chalipham interfecit. Ab eo tempore hactenus nullus fuit Chalipha in Bagded. Inquit Zacuthi, apud Scaligerum, lib. 2. can. Isag. Hanc expeditionem & Chaliphæ hujus necem Calvisius ait evenisse anno Christi 1258. Durante adhuc bello sacro Syriaco. Ex eis etiam quæ ibidem & prius ad annum Christi 1253. & postea ad annum Christi 1260. annotat Calvisius, apparet Tatarum hunc Halach fuisse religione Christianum.

Periodus Chaliphatûs Babylonii.

20. De Saracenico in Ægypto & Syria Regno à Mamelucis occupato, ejusdemque per Selymum Turcam eversione, supra dictum est pro instituti nostri ratione, in fine præcedentis capitis.

CAPUT VIGESIMUM-SECUNDUM.

De Imperio Turcorum Osmanico, sive Othmanico.

DE initiis potentiæ Turcicæ, & occupatâ à Turcis Perside, diximus cap. 19. hujus libri. Dicendum nunc de hodierni Turcorum Imperii Osmanici origine & incrementis. Scripsit de his Laonicus Chalcocondylas libros decem. Exstant etiam hac de re Annales Turcici, ab ipsis Turcis linguâ Turcica primùm scripti, & postea à Joanne Leunclavio, ex Gaudieri germanicâ translatione, in Latinum sermonem conversi, atque in lucem cum supplemento editi. Ejusdem argumenti luculentam historiam Musulmanicam scripsit Joannes Leunclavius. Chronica etiam Turcica collegit Philippus Lonicerus; adjectis variorum scriptorum, ut Petri Contareni, & Melchioris Soiteri, aliorumque historiis de rebus Turcicis. Seriem strictim exhibebo.

2. Circa annum Christi 1200. (vel secundùm alios 1220.) apud Chitainos Tataros exortus humili loco Zengis quidam, (Zacuthi Gingiz vocat) Chan, id est, Princeps amplissimarum Scythiæ nationum, communibus Barbarorum suffragiis delectus fuit: & cum vicinos bello vicisset, longe latéque jam Tataris suis jura dans, in Persiam etiam, amplificandi Imperii caussa, cum ingentibus copiis irrupit. Turci, qui multos jam annos Persiam tenuerant, jugum ejus pati aut fugâ sibi consulere coacti sunt. In his quidam ex Tangrolipicis familiâ oriundus Sultanus Aladines in regionem Jonan, quæ priscis Cilicia, hodiè Carmania dicitur, pervenit; novumque ibi regnum sibi condidit, quod ab urbe regia Iconio Iconiense, & à Regni conditore Aladinium dictum est: Constantinopolitanis Cæsaribus valdè infensum.

Zengis Chan Tatarus.

Regnum Sultanorum Iconiensium.

3. Ex alia autem Turcorum familiâ, quæ Oguzia dicitur, Soleimanes Scachus, & ipse Tatari violentiæ cedens, cum suis migravit, inito consilio invadendæ Romaniæ, quod inaudisset iis in locis bella geri, & armis rem parari posse. Is Euphratem Fluvium ut equi natatu transmitteret, ingressus, & aquis obrutus exspiravit. Ejus filius Ertogrul, aliis Ertucules dictus, locum ab Aladine Sultano Iconiensi impetravit, in quo se cum suis sustentare posset. Unde finitimos Græcos perpetuis excursionibus & rapinis infestavit. Tandemque, cùm suis ad quinquaginta duos annos præfuisset, exemtus est rebus humanis, anno Christi 1289. Ertuculi successit filius Othman sive Osman (à quo Othmanici sive Osmanidæ hodiéque dicuntur.) Hic dissipati Imperii Aladinii magnam partem ad se traxit. Continuoque Osman Pater, ejusque filius Urchan arma in Christianos expediunt; omnia latè populantur; agros eorum occupant; multos captivos abducunt: Isnicam sive Nicæam, expugnatam Græcis eripiunt. latéque per Phrygiam & Bithyniam Imperium proferunt. Ipsa etiam Prusa, urbe opibus florente, fame domita & in potestatem redacta, quam Othman Regni sedem constituit. Posteà mortuus est Osman, annò Christi 1328. exactis in regno, quod sibi acquisiverat, annis viginti novem.

Familia Oguzia. Soleimanes Scachus.

Ertucules.

Othman seu Osman: Vide supra, cap. 17. §. 3. ubi de hujus nominis varia pronunciatione.

Urchanes.

4. Urchanes (sive Orchanes) Osmanis filius templa Christianorum Nicææ seu Nicææ partim diruit, partim in Meschitas seu templa Muhammetana convertit: adjunctis scholis & Xenodochiis.

Turcorum in Europam trajectius.

5. Soleimanes Bassa, Urchanis filius natu major, in Europam, vivo adhuc Patre, trajecit; ubi occupato primùm Zemenico castro, quod Chirodocastrum, id est, porcorum castrum Græcis dicitur, mox & Callipolin aliaque subjugat. Mortuus est duobus ante Patrem Urchanem mensibus, anno Christi 1358. Chalcocondylas tamen Soleimanem Patri defuncto successisse scribit, & Hadrianopolin expugnasse.

Murates.

6. Successit in Imperio Soleimanis frater Gases Murates Chan; is multa circum oppida Christianis ademit; & Hadrianopolin sibi sedem regiam statuit. Obiit occisus à quodam Tryballo, in campo Cosobo, improvisa fraude; anno Christi 1390. Inde natum esse ajunt morem apud Turcos ducendi ad Sultanum Legatos, apprehensis eorum brachiis.

Mos ducendi Legatos ad regem Turcarum.

Bajasites Gilderun.

7. Bajasites cognomento Gilderun, id est, fulmineus, mortuo Murate (sive Amurathe) Patre, fratrem Jacupem Zelebim occidi jussit. Tunc primùm hoc genus parricidii cœptum in ea familia, postea in hunc usque diem mansit. Bajasites autem, paterno potitus Regno, impigrè per Asiam Europamque illud extendit. Sigismundum Hungariæ Regem (qui postea Cæsar factus) ingenti ad Nicopolin prælio superavit; multis Christianis partim ferro, partim Danubio flumine exstinctis. Constantinopolin obsidione tam arctâ, tam pertinaci, cinxit, ut non prius pax facta sit, quàm concesso Bajasitis subditis jure inhabitandi vicum unum intra ipsa Constantinopolis mœnia. Ipse tandem Gilderun, homo superbissimus, ad Ancyram Galatiæ Asiaticæ oppidum victus (anno Christi 1399.) in potestatem venit Temir Lanci, id est, Temiris Clandi, Tatari, quem corruptè Tamberlanem vocant. Hic Bajasitem in ferrea cavea circumduxit, in qua etiam mortem sibi conscivit Bajasites quadriennio post Ancyranum prælium.

Parricidii initium in familia Osmanica.

Temir Lancus, qui & Tamberlanes dicitur.

Muhammed 1.

8. Gilderunis filius Sultanus Muchumetes, missis trans Danubium copiis, Valachiam vectigalem sibi reddidit, multisque aliis rebus gestis, obiit anno Christi 1422.

Murates 2.

9. Hunc excepit filius Murates, (sive Amurathes) hujus nominis secundus, qui Thessalonicam Venetis eripuit; castella aliquot in Hungaria occupavit; & Uladislaum Hungariæ Regem, Juliani Cardinalis ab Eugenio 4. Papa Romano cum Mandatis ad eam rem missi, atque adeò ipsius Papæ Eugenii impulsu, fœdifragum, ingenti illa Varnensi pugnâ victum occidit., anno Christi 1444. Belli illius Hungarici, & cladis Varnensis, historiam scripsit Laonicus Chalcocondylas, in fine libri sexti, & in principio libri septimi, de rebus Turcicis. Ejusdem etiam belli cladisque Varnensis historiam, in duos libros distributam, scripsit Petrus Callimachus Experiens, quam Callimachi historiam suis collectionibus inseruit Philippus Lonicerus. Rursus quadriennio post cladem Varnensem, Murates Sultanus Turcicus Jancum sive Joannem Hunniadem, commisso in planicie Cosovana prælio, fugavit. Quamvis in eo prælio ceciderint quadruplo plures Turci quàm Christiani.

Clades Varnensis. Fides servanda.

Muhammed 2. Turci Constantinopoli potiuntur.

10. Murati successit filius Muchumetes secundus: is ipsam Constantinopolin vi cepit, anno Christi 1453. die 29. Maji. Nec multo post per Valachiam, Moldaviam, Hungariam, Peloponesum, Epirum, & Illyricum arma circumferens, in Italiam etiam Geducem Achmetem, Bassam cum exercitu misit, ibique Otranto, sive Hydrunte, Apuliæ oppido potitus est, anno Christi 1480. Mox tamen anno sequente, mortuo Muhammede Imperatore, & revocato Achmete, Itali Hydruntem recuperarunt, & præsidiarios Turcos omnes in captivitatem abduxerunt. Alii dimissos scribunt. Multa autem Hydrunte ediderat Geduces crudelitatis exempla. Inter alia, Archiepiscopum, hominem senem, lignea serra dissecuit. Muhammedes autem iste qui Constantinopolin cepit, etiam aliud Græcorum in Asia Imperium, nempe Trapezuntinum (à Trapezunte civitate regia in Ponto sic dictum) evertit; & duodecim regna suæ potestati subjecit, & magnas urbes nominis Christi ducentas occupavit. Ob hæc primus Imperator Turcorum est appellatus, ut monet Joachimus Camerarius in suis Narrationibus Turcicis. Ubi addit mortuum esse Muhammedem hunc anno Christi 1481. & lætatos de ejus morte non hostes modò, sed & suos, ob immensam hominus crudelitatem.

Et Trapezunte.

Primus Turcorum Augustus.

Bajasites 2.

11. Muhamedis Padiscachi, id est, Imperatoris auditâ morte, itum est in factiones, contendentibus de Imperio duobus ejus filiis. Sed victor Bajasites Imperio potitus est, & fratrem Zemem ad Christianos Rhodios profugum, indeque in Franciam transvectum, è medio sustulit operâ Mustaphæ Begi, qui à Bajasite missus, sub prætextu perferendi ad Zemem expensas annuas, eum veneno necavit: avectumque secum cadaver Burusam sive Prusam Bithyniæ oppidum deportavit, ibidemque pro more monumentis avitis intulit. Filius autem ejusdem Sultani Zemis, nomine Caigubus-Scachus, aliquot ante Patris sui mortem annis, jussu Bajasitis, in arce nova Constantinopoli strangulatus est.

Selymus.

12. Bellum gessit Bajasites cum Sultano Mirsensi sive Ægyptio, sed parum feliciter. Tandemque pax inter eos facta. Bajasites jam senex, multos habens filios, dedit operam ut Achmetes filius ei succederet. Sed alius filius Selymus, cognito Patris consilio, Imperium favore Genitzarorum grandævo Patri Bajasiti invito extorsit. anno Christi 1512. Deinde Patre veneno per medicum subornatum exstincto, omnes fratres suos fratrumque filios, compressis laqueo eorum faucibus, familiari Osmanidis genere mortis, interemit.

Excidium regni Mamelucorum.

13. Hic Selymus ingentes de Kisulbassis, id est, Sophianis Persis, Persarumque Rege Ismaële Victorias reportavit. Et Kemachen sive Camachum Armeniorum urbem, cum finitimis provinciis, in potestatem redegit. Et universam Principis Aladeulis ditionem, (in Asia etiam sitam) sub jugum misit, victo & occiso Dulgadiroglio Regionis Aladeulicæ Principe. Idem Selymus, superatis Mamelucis, Regna Syriæ & Ægypti Imperio suo adjunxit, anno Christi 1517. mortuus est ex fistula, sive cancro, pugni magnitudine in dorso exorto, anno Christi 1520. eo ipso in loco, in quo cum patre suo Bajasite ante paucos annos conflixe-

conflixerat. Quidam peste interfectum esse scribunt.

Soleiman. 14. Selimi mortuo successit filius Soleiman. hic imperavit annos 46. Belegradum (quod & Alba Græca dicitur, & quibusdam Taurunum) in limitibus Zirforum (sive Serviorum) & Hungarorum, ad confluentes amnes, Danubium Savumque, situm oppidum, regni Hungarici januam & propugnaculum, cepit, anno Christi 1521. & anno sequente Insulam Rhodum in potestatem suam redegit (cujus belli Rhodii historiam prolixè tribus libris à Jacobo Fontano Brugensi perscriptam invenies in collectionibus Loniceri, tom. 1.) Eodem tempore missus est à Soleimanno Ferhates Bassa, qui Alim Principem Suvaroglium, è medio tolleret, ejusque regionem in provinciæ formam redigeret. Principis illius dicio Marassum Metropolin habebat; urbem propter Euphratem Fluvium, in Armeniæ Cappadociæque finibus; Mesopotamiam versus, sitam: idemque suæ regionis intra limites longè spatiosissimos Asiæ superioris campos tunc possidebat. Erat autem ille Alis Begus antiquo majorum suorum jure legitimus & indicatæ modo dicionis, & Dulgadiriæ totius, tunc à Turcis majori ex parte possessæ, Dominus & hæres, velut ex Aladeulia familia Durgadirogliorum prognatus. *Perfida crudelitas.* Hunc licet religione Musulmanum, & Turcis fidum, neque hostile quippiam ab eis sibi metuentem, Ferhates Bassa dolo cepit & occidit, cum quatuor filiis, ejusque ditiones Osmanidarum adjunxit Imperio.

Mortuo Ludovico Hungariæ Rege, discors electio duorum Regum viam Solimanno aperuit. 15. Postea Soleiman Ludovicum Hungariæ Regem, commisso acri prælio, fugavit: & Rex ipse in fuga ab equo recidente in palude oppressus est, anno Christi 1526. Proceres Hungarici & Bohemici, de novo Rege eligendo inter se discordes, in factiones abierunt. Major pars elegit Ferdinandum Austriacum, Caroli quinti Imperatoris fratrem, quod duxisset Annam Ludovici Regis occisi sororem. Hic Ferdinandus anno Christi 1527. coronatus est in Bohemia Rex Bohemiæ; eodemque anno, Budæ in Hungaria, coronatus est Rex Hungariæ, cum profligasset Joannem Zepusiensem Principem Transsylvanum (sive Erdeliæ Vaivodam, sic enim Hungaris & Turcis appellatur Princeps Transsylvaniæ) quem altera factio in regem elegerat. Transsylvanus igitur rebus desperatis auxilia à Solymanno Turcorum Imperatore petiit, paciscens cum eo, si Rex Hungariæ constitueretur, se Vasallum Soleimanni futurum. Atque ita per Christianorum inter se discordias oblatam arripiens occasionem Soleimannus Imperium suum per Hungariam ampliavit. Venit cum exercitu Budam, (regni Hungarici principem urbem) eamque, trucidato præsidio, tradit Transsylvano, ulteriusque progressus Viennam Austriæ obsidione cingit. *Viennæ obsidio.* *Philippi Palatini fortis & felix constantia.* Quam Philippus Comes Palatinus, Imperatoris Caroli nomine, cum valido præsidio tam strenuè defendit, ut Soleimannus re infectâ, & ingruente Hieme, obsidionem solvere coactus sit. Ex regionibus igitur illis cum exercitûs sui reliquiis discedens, Constantinopolin abiit. Amisisse dicitur Soleiman in illa obsidione urbis Viennæ, ad octoginta millia hominum: acciderunt hæc anno Christi 1529.

16. Reversus postea cum ingentibus copiis Soleiman, anno Christi 1532. Hungariam longè latèque vastavit, usque ad Alemanorum fines progressus. Sed Casanem Waivodam, partis copiarum Turcicarum ductorem, Fridericus Palatinus forti animo aggressus occidit & hoc fortitudinis exemplo ita suorum animos acuit, ut Waivodæ exercitum decem aut (secundùm aliquos) quindecim Turcorum millibus constantem propemodum ad internecionem deleverint. *Friderici Palatini fortitudo & successus.*

17. Mortuo Johanne Transsylvano, altero Hungariæ Rege, anno Christi 1540. cum ejus filius Patri in regni administratione nondum succedere posset, per ætatis imbecillitatem; Regis defuncti vidua, pueri mater, Imperii summam in se, loco filii, transtulit. Indignantibus autem Proceribus, muliebris Imperii impatientibus, & Ferdinando Rege jus suum urgente, mulier opem Soleimanni implorat. Et hac occasione Soleimannus cum copiis adveniens ingentem Hungarorum stragem edit. Et Budam cum magna Hungariæ parte suo vindicat Imperio, & abdicatam regno mulierem, cum filio in Transsylvaniam ablegat, anno Christi 1541. Postea alia Hungariæ oppida in suam potestatem redegit, eisque judices dedit Turcicos, impositisque præsidiis Turcicis ea munivit: ut Pestum, & Strigonium (quod & Ostrigonia & Granum dicitur) & Album regalem (quæ urbs & Stoni-Belegradum appellatur,) anno Christi 1543. & Temisuarum, aliaque loca, anno Christi 1552. idem magna bella adversus Persas gessit, & urbem Bagdatim sive Seleuciam, finitimamque regionem, Imperio suo adjecit. anno Christi 1534. Incommoda quoque non levia in expeditionibus Persicis expertus est. *Solimannus Budam cum magna Hungariæ parte, & in Oriente urbem Bagded cum finitima regione, Imperio suo adjicit.*

18. Narrationem tragicam de nece Mustaphæ, qui fuit Soleimanni filius natu maximus, vir strenuus, qui etiam ob conceptam de ejus virtute militari apud vulgus opinionem, & ob ætatis prærogativam, successor Patri in Imperio destinabatur; de hujus, inquam, strangulatione in tentorio paterno, jussu patris, per mutos facinoris ministros peractâ, incitato ad illud parricidium Soleimanni animo technis uxoris suæ Roxolanæ (alii Rosam vocant,) quæ id moliebatur, ut, sublato privigno suo Mustapha, successio in Imperium Osmanicum ad aliquem ex suis filiis absque controversia pertineret; pepererat enim Soleimanno filios tres, Selimum, Bajasitem, & Zeangirem: & de Zeangiris hujus sive Giangiris, vehementer sceleris illius immanitate offensi, autosphagia: tragicam, inquam, de his rebus narrationem invenies in collectionibus Loniceri, à Nicolao Burgundo scriptam: & apud Jacobum Augustum Thuanum, in fine libri duodecimi historiarum. Acciderunt istæ tragœdiæ de Mustapha & Zeangire, anno Christi 1553. Supererant duo Soleimanni filii, nempe Selimus & Bajasites. Hic ad Persas profugus, non diu superfuit. Filium autem Mustaphæ Muhametem etiam strangulari jussit Soleiman. Solus igitur restabat Selimus: qui Patri Soleimanno in Imperio successit, anno Christi 1566. *Tragici quidam eventus in familia Solimani.*

19. Hic Selimus, hujus nominis secundus, Cyprum insulam Venetis ademit, anno Christi 1571. Ubi non solum crudeliter, sed & perfide se gesserunt Turci, fidem Christianis datam violantes. Sicut legere est in historia de illo bello scripta à Johanne Petro Contareno *Selimus 2. Cypro potitur.* *Turcæ perfidi & crudeles.*

Veneto, quæ exstat in tomo secundo collectionum Philippi Loniceri. ubi etiam prælium illud navale, ad Naupactum, sive Lepantum, in sinu Corinthiaco commissum eodem illo anno Christi 1571. die 7. Octobris, paucis post amissam Cyprum mensibus insignemque illam Christianorum de Turcis reportatam victoriam, prolixè describit Contarenus. Quamvis hanc victoriam Christiani non sint prosequuti, neque Turcis regionem aliquam aut oppidum eripuerint. Interierunt autem (ut scribit Contarenus,) in ea pugna ex Christianis 7656. quantum intelligi potuit; ex hostibus verò Turcis capti aut interfecti fuerunt viginti novem millia, nongenti, & nonaginta. Joannes Austriacus classis illius Christianorum summus Imperator Alim Bassam Turcicæ classis summum Imperatorem occidit, ejusque triremem imperatoriam seu prætoriam occupavit. Ex hostium triremibus ceperunt nostri centum & septemdecim communes triremes, & tredecim triremes parvas. Præter hasce, hostium naves fuerunt etiam submersæ aut alio quovis modo destructæ circiter octoginta: quæ fugâ evasissent, quadraginta ferè putabantur. In ea navali expeditione, copiarum Pontificis Romani Pii quinti ductor & Imperator fuit Marcus Antonius Columna. Venetarum autem copiarum Imperator fuit Sebastianus Venierus. Copiarum autem à Rege Hispaniæ missarum, & totius hujus federis inter Pontificem & Hispanum & Venetos initi summus Imperator fuit Joannes Austriacus, Caroli quinti Cæsaris filius nothus. Contigit autem ea victoria prope illum locum, quo ad Actium Promontorium, (ubi nunc Prevesa est Castellum, in ostio sinus Ambracii situm) Augustus Cæsar olim Marcum Antonium & Cleopatram navali prælio superavit.

Pugna navalis Lepantina.

20. Mortuo Selimo 2. successit in Imperio Osmanico, ejus filius Murates sive Amurathes, hujus nominis tertius, anno Christi 1574. Hic, mortuo patre, statim quinque fratres suos adolescentulos occidit. & imperavit annos 20. & menses 6. Eique defuncto successit filius Muhammed, hujus nominis tertius, anno Christi 1595. qui cum paternis exuviis simul sepelivit octodecim fratres, ex concubinis natos, & strangulatos. Succedit ipsi Achmet filius, anno Christi 1604. huic successit frater Mustapha, anno Christi 1617. quo in carcerem, eodem anno post duos circiter menses, conjecto, regnavit Osman Achmetis filius. Hic Sigismundo Poloniæ Regi bellum intulit, anno Christi 1621. à qua expeditione Polonica reverso Osmane, Genizeri Mustapham è custodia eduxerunt, & in regni solio collocarunt. Osman autem miser strangulatus est. Postea etiam detruso Mustapha, suffecerunt Amurathem Osmanis strangulati fratrem.

Murates 3. *Muhammed 3.* *Achmet.* *Osman.* *Mustapha.* *Amurathes 4.*

CAPUT VIGESIMUM-TERTIUM.

De Scirifiis Marochianis: & de hodierno Muhammedanorum statu, quoad possessionum amplitudinem. Item, de eorum futura ad Christianismum conversione.

DE Muhammedanis Regibus in Africa, & nupero Scirifiorum (seu Seriphum) imperio in Marocci & Fessæ regnis, in Mauritania Tingitana sitis, diligenter scripsit Jac. Aug. Thuanus lib. 7. historiarum, vocat ille Scirifios à quodam Scirifio, qui ad ipsum Pseudo-prophetam Muhammedem genus suum referebat: Autorque fuit filiis suis affectandi regnum, sub obtentu defendendæ religionis, seculo proximè elapso. Hametes igitur filius ejus natu major Marochi regnum occupavit; & alter filius natu minor Muhamedes, Susiam provinciam sui juris fecit, ejusque Rex dici voluit. Fessano tamen regi fidem de tributo annuo pendendo obstrinxerunt. Sed mox, aucta potentiâ, tributum recusarunt, jusseruntque Regi Fessæ renunciari, se ab omni tributo immunes esse, quippe legitimos Muhamedis (Pseudo prophetam pestiferæ sectæ autorem intellige) hæredes, quibus plus juris in Africano Imperio esset, quàm Regi ipsi. Ortâ autem inter fratres Scirifios discordiâ, minor natu Muhametes, devicto fratre, Marochum occupavit. Mox bellum Regi Fessæ indixit, eoque in potestatem redacto, tandemque occiso, omnia illa regna possedit, circa annum Christi 1548.

2. Scirifii, seu Serifes, dici voluisse videntur, propter originem à Muhamete pseudopropheta, quasi legitimi principes & Muhamedis hæredes. *Serif* enim, seu *Scrif*, est honoris & nobilitatis vocabulum, ut monuimus supra, cap. 15. §. 21. Ideoque Principem illum, cujus imperio Mecca, Arabiæ urbs, Musulmanis urbs sacra, Deique domus dicta, paret, quem familia Prophetæ sui Muhametis ortum planè sibi persuadent, vocant Seriphem: ut scribit Leunclavius, lib. 17. historiæ Musulmanicæ. Et quia Turcorum Imperator, licet non ex Muhametis stirpe oriundus, se tamen pro legitimo ejus hærede agnosci vult, ideo & Serif à suis salutatur. sicut ex Leunclavio monebamus suprà, cap. 15. §. 21. Alla Jenzur Serif, id est, Deus servet Serifem. acclamatio est apud Turcos usitata, qua Genizeri aliique ministri bene precantur Regi suo.

3. De gente illa Scirifiorum, seu Serifum, est hodiernus Fessæ & Marochi Rex. Qui longè latéque imperat in Mauritania Tingitana, quæ ad occidentem Oceano Atlantico, ad septentrionem verò freto Herculeo, marisque mediterranei parte, terminatur.

4. Reliqua Africæ ora maritima septemtrionalis, quæ à Mauritania Tingitana Orientem versus protenditur, paret hodiè Sultano Turcico. nempe Mauritania Cæsariensis, seu Tremezenum regnum, cujus regni primaria urbs est Algeria, quæ olim dicta est Julia Cæsarea: & inde ad Orientem, regnum Tunetanum, (olim Africa, hodie nonnullis Barbaria dicitur, quibusdam Barbariæ pars est.) sequitur Cyrene, & Marmarica, & Barcæa terra, ac denique Ægyptus.

5. Quas autem in Europa & Africa & Asia regiones hodie obtineant Muhammedani, accuratè describit Edvvardus Brerevvodus, Anglus, in sua investigatione linguarum ac religionum, cap. 11. qui etiam in eodem opere, cap. 14. inita ratione, qua proportionem investigat partium

tium terræ inter se, per Europam, Asiam, Africam, & Americam, quæ vel à Christianis, vel à Muhammedanis, vel à Paganis idolorum cultoribus possidentur, tandem colligit hanc proportionem: Si cognitas mundi regiones (videlicet Europam, Asiam, Africam, & Americam, eisque contributas insulas) dividamus in triginta portiones æquales; Christiani possident portiones quinque, Muhammedani portiones sex, idololatræ sive Pagani portiones novemdecim. Quamvis interim omittas considerationem terræ Australis seu Antarcticæ, quam Magellanicam vocant.

Matth. 9. 37,38. & cap. 24. vers. 14. 6. Ampla quidem est messis, operarii autem pauci: Rogemus igitur Dominum messis, ut emittat operarios in messem suam. Prædicabitur hoc Euangelium Regni in universo terrarum orbe, in testimonium omnibus gentibus; & tunc veniet finis. *Luc. 12. 32.* Interea, ne timeas tu parve grex, nam complacitum est Patri vestro dare vobis regnum. *Matth. 7. 13,14.* Introite per angustam portam: quoniam lata est porta, & spatiosa via quæ abducit in exitium, multique sunt qui introeunt per eam; quia angusta est porta, & stricta via quæ abducit in vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam. *Apocal. 1. 7.* Ecce venit [Dominus] cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram eo omnes tribus terræ: etiam, Amen. *Rom. 10. 11.* Quisquis credit in eum, non pudefiet.

Scandala apud Christianos impedientia conversionem Iudæorum & Muhammedanorum. 7. Corruptelæ apud Christianos, publicâ professione conspicuæ, præsertim verò imaginum & creaturarum religiosa adoratio, & missalis transsubstantiatio, hostiæque cultus, Judæos & Muhammedanos à Christiana religione reddunt alieniores. Quibus sordibus per reformationem ex Ecclesia tandem explosis, & in ordinem redacto Antichristo Romano, earum obstinatissimo & crudelissimo propugnatore, via patefiet Judæis, & Muhammedanis, qua inoffenso pede ad Ecclesiam accedant, depositisque suis erroribus, & abjecta contumaciâ, Domino nostro Jesu Christo nomina sua dent. Sicut prædictum est in Apocalypsi, cap. 16. in phiala sexta. In quem locum consule reverendissimi Patris mei commentarium, sectione 9. & sequentibus. *Rom. 11. 25,26. Conversio Omnium gentium.* Tunc ingressam cernere erit gentium plenitudinem; totusque Israel servabitur. tunc concordi jubilo cantabitur ab universa Ecclesia illud quadruplex Hallelujah: de quo legimus in Apocalypsi, initio capitis 19. in quem etiam locum vide genitoris mei Commentarium. Nos ista legentes imitemur sanctum Prophetam Danielem, qui perspecto, ex Hieremiæ *Dan. 9.* vaticinio, proposito Dei benigno & misericordi erga populum suum, seriis supplicationibus maturam ejus exsecutionem à Deo efflagitavit. *Rom. 11. 33,34,35.* O altitudo divitiarum tum sapientiæ tum cognitionis Dei! quàm inscrutabilia sunt judicia ejus, & imperv estigabiles viæ ejus! quis enim cognovit mentem Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit ei, & reddetur ei? Quoniam ex eo, & per eum, & in ipsum sunt omnia. Ipsi sit gloria in secula! *Amen.*



INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER QUINTUS,

DE MONOTHELITIS, & de Honorio Papa Romano, hæretico Monothelita.

CAPUT PRIMUM.

De ortu hæreseos Monothelitarum, & occasione Synodorum contra eam hæresin. Ex tomis Conciliorum, & ex Georgii Cedreni compendio historiarum, & ex annalibus Ioannis Zonaræ, & Chronico Abbatis Vrspergensis, in Heraclio Imper: ejusque posteris; & ex Platina de vitis Pontificum, & ex fasciculo temporum, & ex Onuphrii lib. 1. De Pontificum & Cardinalium creatione; & ex Calvisio, & aliis.

HEraclius Imperator, defensor orthodoxæ fidei & quinque œcumenicorum Conciliorum, cum post bellum Persicum, versaretur Edessæ, vel, secundùm Cedrenum, Hierapoli, vel, ut scribit Zonaras, Hierosolymis, in colloquium descendit cum Athanasio quodam natione Syro (Paulum vocat Sergius in sua ad Honorium epistolâ, quæ exstat in duodecima actione Synodi sextæ œcumenicæ) viro eloquente & callido, quem Cedrenus & Zonaras, & Wernerus Rolivingus Carthusianus auctor fasciculi temporum, dicunt fuisse Jacobitarum Catholicum seu Patriarcham. Sergius ait eum fuisse unum ex Principibus impiæ partis Severi hæretici. Hunc ad rectam fidem pertrahere volebat Imperator Heraclius, promittens ei Patriarchalem sedem Antiochenæ Ecclesiæ, si Concilium Chalcedonense reciperet, & duas in Christo naturas inconfusè unitas confiteretur. Cupiens igitur Imperatori placere ille Athanasius, sive Paulus, professus est se recipere Chalcedonense Concilium, & duas agnoscere in Christo naturas inconfusè unitas. In illo autem colloquio facta est mentio unius voluntatis & unius operationis Christi. Imperator de hac quæstione consului Cyrum, tunc quidem Phasidis, quæ Lazorum provinciæ metropolis erat, postea verò Alexandriæ Episcopum, & Sergium Episcopum Constantinopolitanum, quos cùm de una voluntate & una operatione consentientes videret, ipse etiam eandem tenuit sententiam. Hæc est illa hæresis Monothelitarum, qui ore tenus confitentes duas in Christo naturas, earum tamen veram distinctionem ac diversitatem re ipsa tollebant, confundentes voluntates, & confundentes operationes, non agnoscentes nisi unam Christi voluntatem, & unam operationem.

Exortus hæreseos Monothelitarum.

2. Cum autem huic dogmati, à Sophronio Episcopo Hierosolymitano, multisque aliis, vehementer contradici animadverterent, operam dederunt, ut de una vel duabus operationibus disputatio prohiberetur, & ut nemini liceret dicere duas voluntates, sed ut omnes unam voluntatem palàm profiterentur. Cyro & Sergio consensit Honorius, hujus nominis primus, qui tunc Romanæ Ecclesiæ præerat Episcopus. Quò igitur majore auctoritate hæc doctrina omnibus obtruderetur, neque cuiquam contradicendi libertas relinqueretur, effecit Sergius ut fidei declaratio seu expositio, ἔκθεσις dicta, nomine Imperatoris Heraclii promulgaretur, hanc Monothelitarum doctrinam complectens, eandemque omnibus Christianis commendans, ut, nimirum, de una & de duabus operationibus silentes, unam voluntatem apertè omnes profiterentur. Exstat ea Ecthesis in Actis Synodi Lateranensis, Præside Martino primo Papa Romano celebratæ, in secretario seu consultatione tertia. Sergius, habito Episcoporum Concilio, Ecthesin eam approbatione Synodicâ confirmavit. Idemque rursum fecit Pyrrhus successor Sergii. Et eandem Ecthesin recepit atque laudavit Cyrus Alexandriæ Episcopus, datis ea de re ad Sergium literis, ut legere est in tertio secretario Concilii illius Lateranensis, Martino præsidente celebrati. At eam Ecthesin damnavit Joannes, hujus nominis quartus, Episcopus Romanus, cum sua synodo; idemque fecerunt Theodorus & Martinus, successores Johannis.

Heraclii Ecthesis.

3. Priusquam verò progrediar, haud alienum erit successionem per illa tempora indicatæ.

catæ.

care, tum in Romano Imperio, tum in utriusque Romæ Episcopatu.

Series Imperatorum. 4. Mauritii Imperatoris interfector & successor Phocas *fecit Romam matrem Ecclesiarum*, ut loquitur Urspergensis in annis Phocæ. Phocam occidit Heraclius, anno Domini 612. secundùm Urspergensem. Calvisius autem hoc factum refert anno Dom. 610. Regnavit Heraclius (secundùm Cedrenum & Zonaram) annos 31. Genuit ex conjuge sua Eudoxia Augusta Filium Constantinum. Mortuâ autem Eudoxia, neptem suam sororis suæ filiam, Martinam incesto connubio sibi sociavit: de qua etiam suscepit filium qui Heracleones dictus est. Scribunt autem Cedrenus & Zonaras, Heraclii postea aquâ intercute laborantis virgam virilem morbi violentiâ sursum actam esse, adeò ut urina exiens in ipsius faciem ferretur, ideoque quando mingebat, tabella super ventrem interposita vim salientis urinæ prohibuisse à facie. Id quod ei Divina providentiâ inflictum existimabatur, propter incestum coitum cum sororis suæ filia Martina. Piè autem creditur eum hac castigatione correctum resipuisse. *Heraclii morbus.*

5. Heraclio ex hydrope mortuo, circa annum Domini 640. successit in Imperio filius Constantinus, quem de religione rectè sensisse scribit Zonaras. Hunc Constantinum, postquam quatuor menses regnasset, Martina noverca veneno sustulit: ipsaque cum filio suo Heracleone regnavit menses sex: tunc senatus populusque Constantinopolitanus indignatione commotus, Martinam & Heracleonem captos, hunc naso, illam linguâ truncarunt, & in exsilium expulerunt: & Constantem Constantini filium, Heraclii nepotem, Imperatorem salutârunt. *Constantinus tertius Imperator.* *Martina & Heracleon.*

Constans Imperat. 6. Constans creatus est Imperator sub initium anni Domini 642. Favit Monothelitis; tandem tamen eum resipuisse, & hæresin abdicasse, scribit Urspergensis. Id ipsum quoque scribit Otto Frisingensis, in suo Chronico, lib. 5. cap. 11. ubi etiam ait hunc Constantem in animo habuisse transferre Imperium ad urbem Romam antiquam; eo quod Constantinopolitanos qui ei de sacrilegio in Martinum Papam commisso consilium dederant, tanquam hæreticorum fautores exosos haberet. De eadem Constantis intentione transferendi Imperium meminit etiam Zonaras. Regnavit Constans annos 27. Hic Imperator cum esset in Sicilia, Syracusis, in balneo, ab Andrea quodam, fistula in caput ejus graviter impacta, trucidatus est, anno Dom. 669. secundum Urspergensem, alii referunt ad annum 668. *Ejus mors.*

7. Exercitus qui in Sicilia cum Imperatore erat, compertâ ejus morte, ne sine Imperatore esset, Armenium quendam, nomine Mitium seu Mizizium, elegit Imperatorem, eo quod valdè speciosus & decorus esset. At Constantinus, Constantis filius, auditâ patris nece, ingentem classem properè instruxit, & in Siciliam adveniens, Mitium vicit & occidit, & interfectores Patris sui interfecit. Sumtoque secum patris cadavere, Constantinopolin rediit; &, partim cum fratribus suis Tiberio & Heraclio, partim solus, regnavit annos septemdecim: ut scribunt Cedrenus & Zonaras. At in actis sextæ synodi œcumenicæ, scribitur actionem primam illius Synodi habitam esse anno 27. Imperii hujus Constantini; & actionem decimam-octavam seu ultimam, anno 28. ejusdem Constantini. Connumeratis scilicet etiam illis annis, quibus cum patre suo Constante regnavit Constantinus. *Mitius tyrannus.* *Constantinus quartus Imperator.*

8. Hic Constantinus Augustus, hujus nominis quartus, eo quod Constantinopoli imberbis discessisset, ulturus necem patris, & tyrannum Nicium aggressurus, & paullò post Constantinopolim Barbatus rediisset, dictus est cognomento Pogonatus, id est, Barbatus. Fuit Catholicæ fidei defensor, & hæreseos Monothelitarum adversarius: convocavit sextam œcumenicam Synodum, in qua damnata est hæresis Monothelitarum, anno Dominicæ incarnationis 681. Huic successit filius Justinianus, de quo vide cap. 5. & cap. 23. *Cur dictus sit Pogonatus.*

9. Imperante Heraclio, antiquæ Romæ Episcopatum obtinebat Honorius primus, quo mortuo, anno Dominicæ incarnationis 635. (alii ejus mortem referunt ad annum 638.) vacavit ea sedes menses novem, & dies 17. Postea electus est Severinus. Interea Ecthesin illam nomine Heraclii Imperatoris conscriptam Sergius Episcopus Constantinopolitanus Romam mittit, ut novus Papa ab Imperatore confirmandus ei subscribat: sed Severinus, qui electus erat, hanc Ecthesin improbat. Ideo non confirmatur. Neque diu superfuit Severinus, molestiis multis affectus, & mœrore animi gravatus: mortuus est anno Dominicæ incarnationis 638. vel secundùm alios, anno 639. eo mortuo vacavit sedes fere quinque menses. Succedit Joannes, hujus nominis quartus. Interea moritur Sergius Episcopus Constantinopolitanus, eique Ecclesiæ præficitur Pyrrhus, etiam Monothelita. Joannes autem Episcopus Romanus ab Imperatore confirmatus, convocat Synodum Romæ, proponitque Ecthesin ab Imperatore missam, eamque examinatam cum Episcopis damnat. Idemque postea faciunt Episcopi in Africa. Neque id ægrè ferre visus Heraclius. Sedit Joannes annum duntaxat unum, & menses novem, & aliquot dies. Eique defuncto successit Theodorus, anno Dom. 640. vel (secundùm alios) 641. qui sedit annos sex, menses quinque, dies decem & octo, sicut de eo scripserunt Anastasius; & Platina, & Onuphrius: at eum sedisse annos septem & aliquot præterea menses, asserunt, cum Baronio, Binius & Calvisius. *Episcopi Romani.* *Moritur Sergius Episcopus Constantinop. eique succedit Pyrrhus.*

10. Interea Pyrrhus, Episcopus Constantinopolitanus, eo quod particeps haberetur sceleris in exstinctione Constantini tertii Imperatoris, quem diximus à Martina veneno propinato peremtum esse, & incensos contra se perspiceret animos senatus populique Constantinopolitani, jussusque esset exsulare; secessit in Africam, postquam sedisset annis fere tribus. In ejus abdicati locum suffectus est Paulus, etiam hæreticus Monothelita, anno Dom. 642. qui sedit annis duodecim. *Exsulat Pyrrhus, & succedit Paulus.*

11. Hujus Pauli suasu, Constans Imperator proposuit Edictum, quod Typum appellavit, in quo approbans quinque œcumenica Concilia, eorumque dogmata & decreta laudans, cessare jussit omnem contentionem de una Christi voluntate aut una operatione, vel de duabus voluntatibus aut duabus operationibus, *Typus Constantis.*

bus, & utrique parti silentium injunxit. Hoc ideo suasit Paulus, quia videbat dogmati Monothelitarum (quod ipse tenebat) vehementer contradici in multis Ecclesiis. Exstat Typus ille in actis Concilii Lateranensis sub Martino Papa primo contra Monothelitarum hæresin celebrati, in secretario seu consultatione quartâ illius Concilii. In eodem etiam secretario exstat epistola Pauli illius ad Theodorum Episcopum Romanum, quâ eum ad concordiam & charitatem & humilitatem & pacem hortatur, & profitetur se unam voluntatem Domini nostri Christi intelligere, ne contrarietatem aut differentiam voluntatum uni eidemque personæ Domini nostri Jesu Christi applicet, aut ipsum se expugnantem dogmatizet, aut duos volentes introducat. In eadem etiam epistola profitetur se nihil suum proferre vel dicere, sed quæ audivit & cognovit à sanctis & universalibus magnis Conciliis, & Patres enarraverunt. Theodorus Papa Romanus, convocato Concilio, Typum damnavit, & Paulum Episcopum Constantinopolitanum per literas & per Apocrisiarios hortatus est ut ab hæresi recederet, & nihil apud pertinacem hæreticum proficiens, anathemate eum percussit, & depositionis sententiam contra eum tulit.

Martinus primus Episcop. Rom. & Martyr.

12. Theodoro Papæ Romano successit Martinus, hujus nominis primus, qui etiam, Legatis Constantinopolin missis, Paulum hortatus est ut, relictis erroribus suis, aliquando cederet veritati; is autem non modò Martino bene monenti non obtemperavit, sed etiam ejus Legatos, Constantis Imperatoris autoritate abutens, partim in vincula conjectos, partim in exsilium pulsos, contumeliosissimè habuit. Quamobrem indignatus Martinus, Synodum centum & quinque Episcoporum Romæ celebravit, anno Dom. 649. in qua Typus Constantis, cum Heraclii Ecthesi, damnatus, & in Sergium, & Pyrrhum, & Paulum, Episcopos Constantinopolitanos, & Cyrum Episcopum Alexandrinum, tanquam hæreticos, condemnationis sententia pronunciata est; instigante etiam Maximo Abbate, viro pio & Catholico. & Monothelitarum hæreseos acri oppugnatore. Qua re auditâ, Constans Imperator, à Paulo seductus, misso Theodoro, cognomento Calliopa, Ravennæ Exarcho, Martinum Papam, & postea etiam Maximum Abbatem, Constantinopolim fecit adduci; & Martinum in Ponti urbem Chersonam exsulatum misit, ubi rerum necessariarum penuriâ graviter afflictus exspiravit; anno Dom. 654. Maximum autem manu linguâque truncatum relegavit: atque deinde Maximus mortuus est in exsilio, anno Dom. 660.

Maximus Abbas & Martyr.

Episcopi Constantinopolitani.

13. Paulo mortuo, revocatus Pyrrhus sede Constantinopolitana per quatuor menses potitus est. Deinde, mortuo Pyrrho, sedem eam obtinuit Petrus, etiam Monothelita. quo post annos duodecim mortuo, successit Thomas, orthodoxus, teste Zonara. Sedit Thomas annos 2. & menses 7. teste Nicephoro Patriarcha, in sua Chronologia. Post Thomam, Joannes, hujus nominis quintus, sedit annos 5. & menses novem. Deinde Constantinus annum unum, menses undecim, dies septem. Post quem sedit Theodorus Syncellus; annos duos, menses tres. Vel, (ut monet Baronius, ad annum Christi 677.) annos 12. & menses 3. Pulso autem Theodoro, collocatus est in sede Patriarchali Constantinopolitana Georgius, qui pars fuit Concilii sexti œcumenici, ut ejusdem Concilii monumenta testantur. Sedem autem Patriarchalem tenuit annos tres, menses tres. eoque mortuo, anno Domin. 682. restitutus est Theodorus Syncellus, & sedit annum unum, & menses decem. Et Theodoro defuncto, successit Paulus qui sedit in quinti-sexta Synodo: fuerat hic Paulus Secretarius in Sexta Synodo œcumenica, ut ejus synodi acta testantur, collata cum Nicephori Patriarchæ Chronologia.

Episcopi Romani.

14. Martino in sede Romana successit Eugenius primus, quem excepit Vitalianus, anno Christi 655. seditque annos 14. hujus tempore Romam venit Constans Imperator, honorificéque à Vitaliano Pontifice & aliis susceptus est, anno Dom. 663. inde in Siciliam se contulit, ubi sexennium commoratus, occisus est in balneo, ut suprà monui. Vitaliano successit in Episcopatu Romæ Adeodatus. Huic Donus, anno Dom. 676. Donum sequutus est Agatho: qui, cum spem ei Constantinus Imperator fecisset Concilii œcumenici, in quo de controversia Monothelitarum disceptaretur, celebravit, præparationis ergo, Concilium Romæ centum & viginti quinque Episcoporum, anno Dom. 680. in quo decreta est Legatio Constantinopolin, ad celebrandam sextam Synodum œcumenicam. Quæ etiam illo & sequenti anno 681. celebrata est; ejusque sententiâ damnati sunt Monothelitæ. Agathoni successit Leo secundus; post quem sedit Benedictus secundus; & post hunc Joannes hujus nominis quintus, qui fuerat unus ex Legatis Agathonis in sexta Synodo.

Triplex artificium hæreticorum.

15. Tria inprimis fraudulenta artificia reprehenderunt Patres in hæreticis illis Monothelitis, præter ipsam hæresin. Primum erat; Fallax obtentus vitandi repugnantiam moralem voluntatum in Christo, & vitiositatem carnalem: ab eo enim quod non sit in Christo voluntatum repugnantia moralis, nec vitiositas carnalis, perperam argumentabantur hæretici ad tollendam etiam distinctionem & diversitatem naturalem duarum Christi voluntatum & duarum operationum inconfusarum, quam necessariò infert dualitas naturarum in Christo inconfusarum. Ob hanc technam redarguitur Macarius Monothelita, in sexta Synodo œcumenica, actione 8. Alterum erat; quamvis à Conciliorum & Patrum orthodoxorum doctrina revera discederent, profitebantur tamen Monothelitæ se adhærere Conciliis œcumenicis, & orthodoxis Patribus, neque docere quidpiam nisi ab eis traditum: ut per Patrum & Synodorum suavem nominis appellationem persuaderent simplicioribus malum amplecti ut bonum. Sicut de eis conqueritur Martinus primus Episcopus Romanus, in sua Synodo Lateran. secretario tertio, & rursus ipsa illa Synodus conqueritur, secretario quarto, post lectum typum Constantis. Tertium artificium erat speciosus obtentus charitatis & pacis, quo veritatis oppressionem moliebantur. Hoc artificio, pacem Ecclesiæ sive prætendentes, sive forte intendentes, hæresi interim suæ pacem procurare satagebant. ut dum contentionem aversari viderentur, non magis veritatem quàm hæresin tueri aut profiteri cuiquam liceret, & utrumque æquè laudabile aut æquè reprehensibile

judicaretur; atque ita hæresis æquali cum opposita veritate existimatione polleret, & sic apud incautos favorabilior exsisteret. Hoc damnabile eorum artificium prolixè reprehendunt Patres in Concilio illo Martini Papæ, in censura Typi, secretario quarto.

16. Summam verò orthodoxæ doctrinæ, quam hæresi Monothelitarum Patres illi Lateranenses opposuerunt, cum damnatione hæreseos, hîc subjiciam, utens ipsis synodi illius verbis.

CAPUT SECUNDUM.

Synodica confessio & determinatio Concilii Lateranensis Romani, in quo centum & quinque Episcopi, typo Constantis Imperatoris proscripto, Monothelitarum hæresin, ejusque promotores Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum Constantinopolitanos condemnârunt: anno Dom. 649. anno autem nono Imperii Constantis: præsidente sancto ac beatissimo Martino Papa primo sanctæ sedis Apostolicæ urbis Romæ; propositis sacrosanctis & venerabilibus Euangeliis; in Ecclesia Domini Dei & Salvatoris nostri, quæ vocatur Constantiniana, &c.

Secretario seu consultatione 5.

NOs corde credentes in justitiam, ore autem confitentes in salutem, consonanter & absque ulla novitate, sicut à venerabilibus Patribus nostris percepimus, ita intransgressabiliter credimus unum eundemque Filium Dominum nostrum & Deum Jesum Christum, perfectum eundem in Deitate, & eundem perfectum in humanitate, Deum verè & hominem verè eundem ex anima rationali & corpore, consubstantialem Patri secundùm Deitatem, & consubstantialem nobis eundem secundùm humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato: ante secula quidem de Patre genitum secundùm Deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei genetrice secundùm humanitatem, unum eundemque Christum, Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indivisè, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublatâ differentiâ naturarum propter unitionem, magisque salvâ indiminutè proprietate utriusque naturæ, & in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum atque divisum, sed unum & eundem Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jesum Christum, & duas ejusdem sicuti naturas unitas inconfusè, indivisè, ita & duas naturales voluntates, divinam & humanam, & duas naturales operationes, divinam & humanam, in approbatione perfectâ & indiminutâ, eundem veraciter esse perfectum Deum & hominem perfectum secundùm veritatem, eundem atque unum Dominum nostrum Jesum Christum, utpote volentem & operantem divinè & humanè nostram salutem, sicut superius prophetæ de eo, & ipse Dominus noster Jesus Christus docuit nos, atque sanctorum Patrum tradidit symbolum, & generaliter omnes sanctæ & universales Synodi, & omnis probabilium Catholicæ Ecclesiæ doctorum chorus.

His itaque nobis piè atque orthodoxè, juxta divinitus inspiratam doctrinam eorum, professis, consonanter dicimus omnes:

1. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & veraciter Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus & æqualis gloriæ, unam eandemque trium Deitatem, naturam, substantiam, virtutem, potentiam, regnum, imperium, voluntatem, operationem, inconditam, sine initio, incomprehensibilem, immutabilem, creatricem omnium & protectricem; condemnatus sit.

2. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem ipsum, unum sanctæ & consubstantialis & venerandæ Trinitatis, Deum Verbum è Cœlo descendisse, & incarnatum ex Spiritu Sancto & Maria semper Virgine, & hominem factum, crucifixum carne, propter nos sponte passum, sepultumque, & resurrexisse tertiâ die, & ascendisse in Cœlos, atque sedentem in dextera Patris, & venturum iterum cum gloria Paterna, cum assumta ab eo atque animatâ intellectualiter carne ejus, judicare vivos & mortuos; condemnatus sit.

3. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem Dei genetricem sanctam semperque Virginem & immaculatam Mariam, utpote ipsum Deum Verbum specialiter & veraciter, qui à Deo Patre ante omnia secula natus est, in ultimis seculorum absque semine concepisse ex Spiritu Sancto, & incorruptibiliter eam genuisse, indissolubili permanente & post partum ejusdem virginitate; condemnatus sit.

4. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem ipsius & unius Domini nostri & Dei Jesu Christi duas nativitates, tam ante secula ex Deo & Patre incorporaliter & sempiternaliter, quam de sancta semper virgine Dei genetrice Maria corporaliter in ultimis seculorum; atque unum eundemque Dominum nostrum & Deum Jesum Christum consubstantialem Deo & Patri secundum Deitatem, & consubstantialem homini & matri secundùm humanitatem; atq; eundem passibilem carne, & impassibilem Deitate, circumscriptum corpore, incircumscriptum Deitate; eundem inconditum & conditum, terrenum & cœlestem, visibilem & intelligibilem, capabilem, & incapabilē, ut toto homine eodemq; & Deo totus homo refor-

Nota contra ubiquitarios.

reformaretur qui sub peccato cecidit; condemnatus sit.

Obscurè. vide lib. 3. cap. 21. §. 14. & 15, & 16.

5. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostra substantia perfectè in Christo Deo & indiminutè, absque tantummodo peccato, significata; condemnatus sit.

6. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem ex duabus & in duabus naturis substantialiter unitis, inconfusè & indivisè, unum eundemque esse Dominum & Deum Jesum Christum; anathema sit.

7. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem substantialem differentiam naturarum inconfusè & indivisè in eo salvatam; condemnatus sit.

Vide lib. 3. cap. 21. §. 22, & 42.

8. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem naturarum substantialem unitionem indivisè & inconfusè in eo cognitam; condemnatus sit.

9. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem naturales proprietates Deitatis ejus, & humanitatis indiminutè in eo & sine deminoratione salvatas; condemnatus sit.

10. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem duas unius ejusdemque Christi Dei nostri voluntates cohærenter unitas, divinam & humanam, ex hoc quod per utramque ejus naturam voluntarius naturaliter idem consistit nostræ salutis; condemnatus sit.

11. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem duas unius ejusdemque Christi Dei nostri operationes cohærenter unitas, divinam & humanam, ab eo quod per utramque ejus naturam operator naturaliter idem exsistit nostræ salutis; condemnatus sit.

12. Si quis secundùm scelerosos hæreticos unam Christi Dei nostri voluntatem confitetur & unam operationem, in peremptionem sanctorum Patrum confessionis, & abnegationem ejusdem Salvatoris nostri dispensationis; condemnatus sit.

13. Si quis secundùm scelerosos hæreticos, in Christo Deo in unitate substantialiter salvatis, & à sanctis Patribus nostris piè prædicatis duabus voluntatibus & duabus operationibus, divinam & humanam, contra doctrinam Patrum, & unam voluntatem atque unam operationem confitetur; condemnatus sit.

14. Si quis secundùm scelerosos hæreticos cum una voluntate & una operatione quæ ab hæreticis impiè confitetur, & duas voluntates pariterque & operationes, hoc est, divinam & humanam, quæ in ipso Christo Deo in unitate salvantur, & à sanctis Patribus orthodoxè in ipso prædicatur, denegat & respuit; condemnatus sit.

Vide infra, cap. 9. §. 7. & lib. 1. cap. 9.

15. Si quis secundùm scelerosos hæreticos Dei-virilem operationem, quod Græci dicunt θεανδρικὴν, unam operationem insipienter suscipit, non autem duplicem esse confitetur secundum sanctos Patres, hoc est, divinam & humanam, aut ipsam Dei-virilis, quæ posita est, novam vocabuli dictionem unius esse designativam, sed non utriusque mirificæ & gloriosæ unitionis demonstrativam; condemnatus sit.

16. Si quis secundùm scelerosos hæreticos, in peremptione salvatis in Christo Deo essentialiter in unitione, & sanctis Patribus piè prædicatis duabus voluntatibus & duabus operationibus, hoc est, divina & humana, dissensiones & divisiones insipienter mysterio dispensationis ejus innectit, & propterea Euangelicas & Apostolicas de eodem Salvatore voces non uni eidemque personæ & essentialiter tribuit eidem ipsi Domino & Deo nostro Jesu Christo secundum beatum Cyrillum, ut ostendatur Deus esse & homo idem naturaliter; condemnatus sit.

17. Si quis secundùm sanctos Patres non confitetur propriè & secundùm veritatem omnia quæ tradita sunt & prædicata sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Dei Ecclesiæ, perindeque à sanctis Patribus & venerandis universalibus quinque Conciliis usque ad unum apicem, verbo & mente; condemnatus sit.

18. Si quis secundùm sanctos Patres consonanter nobis pariterque fide non respuit & anathematizat animâ & ore omnes, quos respuit & anathematizat nefandissimos hæreticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem sancta Dei Ecclesia catholica & Apostolica hoc est, sanctæ & universales quinque synodi, & consonanter omnes probabiles Ecclesiæ Patres, id est, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Polemonem Eutychem, Dioscorum, Timotheum Ælurum, Severum, Theodosium, Colluthum, Themistium, Paulum Samosatenum, Diodorum, Theodorum, Nestorium, Theodolum Persam, Origenem, Didymum, Euagrium, & compendiosè omnes reliquos hæreticos, qui à Catholica Ecclesia reprobati atque abjecti sunt, quorum dogmata diabolicæ operationis sunt genimina, & eos qui similia cum his usque ad finem obstinatè sapuerunt, vel sapiunt vel sapere sperantur, cum quibus meritò, utpote similes eis, parique errore præditos, ex quibus dogmatizare noscuntur, proprioque errore vitam suam determinantes, hoc est, Theodorum quendam Episcopum Pharanitanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Constantinopolitanum, vel ejus successores Pyrrhum & Paulum, in sua perfidia permanentes, & omnia impia illorum conscripta, & eos qui similia cum illis usque ad finem obstinatè sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere sperantur, hoc est, unam voluntatem & unam operationem Deitatis & humanitatis Christi: & super hæc impiissimam Ecthesin, quæ persuasione ejusdem Sergii facta est ab Heraclio quondam Imperatore adversus orthodoxam fidem, unam Christi voluntatem & unam ex concinnatione definientem operationem venerari, sed & omnia quæ pro ea impiè ab iis scripta vel acta sunt; & cum illis denuò scelerosum Typum qui ex suasione prædicti Pauli nuper factus est à serenissimo Principe Constante Imperatore contra Catholicam Ecclesiam, utpote duas naturales voluntates & operationes, divinam & humanam, quæ à sanctis Patribus in ipso Christo Deo vero & Salvatore nostro piè prædicantur; cum unâ voluntate & operatione, quæ ab hæreticis impiè in eo veneratur, pariter denegare & taciturnitate constringi promulgantem, & propterea

Nota contra Papistas descriptionem istam Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ. Vide infra, cap. 1. § 3. & lib. 3, cap. 29. observ. 7.

pterea cum ſanctis Patribus & ſceleroſos hæreticos ab omni reprehenſione & condemnatione injuſtè liberari definientem, in amputationem catholicæ Eccleſiæ definitionum ſeu regulæ. Si quis igitur, juxta quod dictum eſt, conſonanter nobis omnia hæc impiiſſima hæreſeos illorum dogmata, & ea quæ pro illis aut in definitione eorum à quolibet impiè conſcripta ſunt, & denominatos hæreticos, Theodorum dicimus, Cyrum, & Sergium, Pyrrhum & Paulum, non reſpuit & anathematizat, utpote Catholicæ Eccleſiæ rebelles exſiſtentes, aut ſi quis aliquem de his, qui ab illis vel ſimilibus eorum in ſcripto vel ſine ſcripto quocunque modo vel loco vel tempore temere depoſiti ſunt aut condemnati, utpote ſimilia iis minime credentem, ſed ſanctorum Patrum nobiſcum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet, aut omnino depoſitum, ſed non arbitratur hujuſmodi quicunque fuerit, hoc eſt, ſive Epiſcopus aut Presbyter vel diaconus ſive alterius cujuſcunque Eccleſiaſtici ordinis, aut Monachus vel laïcus, pium & orthodoxum & catholicæ Eccleſiæ propugnatorem, atque in ipſo firmius conſolidatum, in quo vocatus eſt à Domino, ordine; illos autem impios atque deteſtabilia eorum pro hoc judicia, vel ſententias vacuas & invalidas atque infirmas, magis profanas & exſecrabiles vel reprobabiles arbitratur; hujuſmodi condemnatus ſit.

19. Si quis ea quæ ſceleroſi hæretici ſapiunt indubitanter profeſſus atque intelligens, per inanem proterviam dicit hæc pietatis eſſe dogmata, quæ tradiderunt ab initio ſpeculatores & Miniſtri verbi, hoc eſt dicere, ſanctæ & univerſales quinque ſynodi, calumnians utique ipſos ſanctos Patres, & memoratas ſanctas quinq; ſynodos in deceptione ſimplicium, vel ſuſceptione ſuæ profanæ perfidiæ; hujuſmodi condemnatus ſit.

20. Si quis ſecundùm ſceleroſos hæreticos quocunque modo aut verbo aut tempore aut loco, terminos removens illicitè, quos poſuerunt firmius ſancti Catholicæ Eccleſiæ Patres, id eſt, ſanctæ & univerſales quinque ſynodi, novitates temere exquirere, & fidei alterius expoſitiones, aut typos, vel leges, aut definitiones, aut libellos, aut epiſtolas, aut conſcripta, aut ſubſcriptiones, aut teſtimonia falſa, aut ſynodos, aut geſta monumentorum, aut ordinationes vacuas & Eccleſiaſticæ regulæ incognitas, aut loci ſervaturas incongruas & irrationabiles, & compendioſè, ſi quid aliud impiiſſimis hæreticis conſuetum eſt agere, per diabolicam operationem, tortuoſè & callidè agit contra pias orthodoxorum Catholicæ Eccleſiæ, hoc eſt dicere, paternas ejus & ſynodales prædicationes, ad everſionem ſinceriſſimæ in Dominum Deum noſtrum confeſſionis, & uſque in finem ſine pœnitentia permanet hæc impiè agens; hujuſmodi in ſecula ſeculorum condemnatus ſit: & dicat omnis populus, fiat, fiat!

CAPUT TERTIUM.

Sententia ſeu confeſſio Concilii Agathonis, Papæ Romani.

HAbitum eſt contra Monothelitas Concilium Romanum, centum & viginti quinque Epiſcoporum, præſide Agathone Papa Romano, & in eo decreta eſt legatio Conſtantinopolin ad celebrandum ibi, cum aliis patribus, ſynodum œcumenicam ſextam, anno Dom. 680. imperante Conſtantino Pogonato. ſcriptaque eſt ad Imperatorem Conſtantinum ejuſq; fratres ſynodica epiſtola ab Agathone & Romana ſynodo 125. Epiſcoporum, quę fuit veluti inſtructio legatorum miſſorum ab Agathone & à Romana ſynodo ad ſextam ſynodum œcumenicam. Quæ epiſtola exſtat inſerta actis ſextæ ſynodi, actione quartâ. In ea epiſtola hanc edunt fidei Confeſſionem.

2. *Credimus in Deum Patrem omnipotentem, factorem Cœli & terræ, viſibilium omnium & inviſibilium: & in Filium ejus unigenitum, qui ante omnia ſecula ex eo natus eſt; verum Deum de Deo vero, lumen de lumine, natum, non factum, conſubſtantialem Patri,* [*id eſt,*] *ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt, quæ in Cœlo & quæ in terra: & in Spiritum Sanctum, Dominum & vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio coadorandum & conglorificandum: Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate: unitatem quidem eſſentiæ, Trinitatem verò perſonarum ſive ſubſiſtentiarum, Deum Patrem confitentes, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum: non tres Deos, ſed unum Deum, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum: non trium nominum ſubſiſtentiam, ſed trium ſubſiſtentiarum unam ſubſtantiam; quorum una eſſentia ſive ſubſtantia vel natura, id eſt, una Deitas, una æternitas, una poteſtas, unum Imperium, una gloria, una adoratio, una eſſentialis ejuſdem ſanctæ & inſeparabilis Trinitatis voluntas & operatio, quæ omnia condidit, diſpenſat, & continet.*

3. *Confitemur autem unum ejuſdem ſanctæ coëſſentialis Trinitatis, Deum Verbum, qui ante ſecula de Patre natus eſt, in ultimis ſeculorum temporibus pro nobis noſtrâque ſalute deſcendiſſe de Cœlis, & incarnatum de Spiritu Sancto & ſanctâ, immaculata, ſemperque Virgine glorioſa Maria Domina noſtra, verè & propriè Dei genetrice: ſecundùm carnem ſcilicet ex ea natum, & verè hominem factum, eundem Deum verum, eundemque hominem verum: Deum quidem ex Deo Patre, hominem autem ex virgine Matre incarnatum ex ea, carne habente animam rationalem & intellectualem: conſubſtantialem eundem Deo Patri ſecundùm Deitatem, conſubſtantialemque nobis eundem ipſum ſecundùm humanitatem, & per omnia ſimilem nobis abſque ſolo peccato: crucifixum pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſum ſepultumque, & reſurgentem, adſcendentem in Cœlos, ſedentem ad dexteram Patris, iterum venturum judicare vivos & mortuos, cujus regni non erit finis.*

4. *Vnum quippe eundemque Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Filium Dei unigenitum, ex duabus & in duabus ſubſtantiis inconfuſè, incommutabiliter, indiviſè, inſeparabiliter ſubſiſtere cognoſcimus, nuſquam ſublatâ differentiâ naturarum propter unitionem, ſed potius ſalvâ proprietate utriuſque naturæ, & in unam perſonam, unamque ſubſiſtentiam concurrente: non in dualitatem Perſonarum diſpertitum vel diviſum, neque in unam compoſitam natu-*

*naturam confusum: sed unum eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum Dominum nostrum Iesum Christum; neque alium in alio, neque alium & alium, sed eundem ipsum in duabus naturis, id est, in Deitate & humanitate, & post subsistentialem adunationem cognoscimus: quia neque Verbum in carnis naturam conversum est, neque caro in Verbi naturam transformata est. Permansit enim utrumque, quod naturaliter erat: differentiam quippe adunatarum in eo naturarum solâ contemplatione discernimus, ex quibus inconfusè, inseparabiliter, & incommutabiliter est compositus: unus enim ex utrisque, & per unum utraque: quia simul sunt & * altitudo Deitatis, & humilitas carnis, servante utraque naturâ etiam post adunationem sine defectu proprietatem suam, & operante utraque formâ cum alterius communione quod proprium habet, Verbo operante quod Verbi est, & carne exsequente quod carnis est: quorum unum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis.*

* Magnitudo. μέγεθος.

5. *Unde consequenter, sicut duas naturas sive substantias, id est, Deitatem & humanitatem, inconfusè, indivisè, incommutabiliter eum habere veraciter confitemur: ita quoque & duas naturales voluntates, & duas naturales operationes habere, utpote perfectum Deum & perfectum hominem, unum eundemque ipsum Dominum Iesum Christum, pietatis nos regula instruit: quia hoc nos Apostolica atque Evangelica traditio, sanctorumque Patrum magisterium, quos sancta Apostolica atque catholica Ecclesia, & venerabiles synodi suscipiunt, instituisse monstratur. Ex quorum doctrinis hæc recolligentes in brevitate perstrinximus.* Hæc Agatho & synodus Romana.

CAPUT QUARTUM.

Sententia Synodica Synodi sextæ œcumenicæ.

Sexta œcumenica synodus à Constantino Pogonato indicta celebrari cœpit Constantinopoli anno Dom. sexcentesimo octogesimo, indictione nonâ, mense Novembri: & finita est in eadem civitate, anno Dom. sexcentesimo octogesimo primo, indictione decima, Constantinopoli mense septembri: quo mense promulgata est sententia synodica, centum & septuaginta Episcoporum, qui synodo interfuerunt, subscriptionibus roborata, pro veritate, contra Monothelitas aliosque hæreticos. Theodorus autem, Patriarcha Hierosolymitanus, in suis literis synodicis, quæ recitantur & approbantur in tertia actione Synodi Nicænæ secundæ, scribit convenisse in hac sexta Synodo Episcopos ducentos octoginta novem. σπθ. idemque scribit Cedrenus in suis Annalibus. Sigebertus etiam in suo Chronico eundem refert numerum 289. Et ejusdem numeri 289. mentionem facit Otto Frisingensis, Chron. lib. 5. cap. 12. Antoninus quoque Archiepiscopus Florentinus in suis Chronicis, parte 2. scribit interfuisse Sextæ Synodo Episcopos ducentos octoginta novem. Sententiam autem synodicam ex decima octava, seu ultima actione ipsius sextæ œcumenicæ synodi desumtam, prout ibi αὐτολεξεὶ exstat, exhibemus.

(P. vide infra cap. 20. §. 5.

2. Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ κατὰ θεοῦ χάριν καὶ πανευσεβοῦς θεσπίσματος τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ πιστοτάτου μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου συναχθεῖσα ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει νέᾳ Ῥώμῃ, ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ θείου παλατίου τῷ ἐπιλεγομένῳ Τρούλλῳ ὥρισε τὰ ὑποτεταγμένα.

2. *Sancta magna atque universalis Synodus, quæ per gratiam Dei & piam sanctionem Constantini piissimi & fidelissimi magni Imperatoris congregata est, in hac à Deo conservanda regia Constantinopoli nova Roma, in secretario divalis Palatii quod cognominatur Trullus, decrevit quæ habentur in subditis.*

3. Ὁ τοῦ θεοῦ πατρὸς μονογενὴς υἱός τε καὶ λόγος, ὁ κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας γενόμενος ἄνθρωπος, Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν ἐν εὐαγγελικαῖς διαπρυσίως ἐκήρυξε φωναῖς, Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. καὶ πάλιν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν. ταύτῃ τῇ θεολέκτῳ τῆς εἰρήνης διδασκαλίᾳ θεοσόφως ὁ πρᾳότατος ἡμῶν βασιλεὺς ὁδηγούμενος, ὁ τῆς μὲν ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, τῆς δὲ κακοδοξίας ἀντίμαχος, τὴν καθ' ἡμᾶς ἁγίαν πάντων καὶ οἰκουμενικὴν συναθροίσας ὁμήγυριν, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἅπαν ἥνωσε σύγκριμα.

3. *Unigenitus Dei Patris Filius & Verbum, qui per omnia similis nobis absque solo peccato factus est homo, Christus verus Deus noster, per Evangelicas voces flagranter prædicavit;* Ego sum lux mundi. qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. *Et iterum:* Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. *Hac proinde divinitus edita pacis doctrinâ, Deo instruente, mansuetissimus noster Imperator institutus, propugnator quidem rectæ fidei, expugnator verò pravæ doctrinæ, hoc sanctum universale nostrum congregans collegium, totius Ecclesiæ adunavit compaginem.*

Ioan. 8, 12.

Ioan. 14, 27.

4. Ὅθεν ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τὴν ἀπό τινων καὶ ὧδε χρόνων τῆς δυσσεβείας πλάνην πόῤῥωθεν ἀπελάσασα, καὶ τῇ τῶν ἁγίων καὶ ἐκκρίτων πατέρων ἀπλανῶς εὐθεῖα τρίβῳ κατακολουθήσασα, ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε συνόδοις ἐν ἅπασιν εὐσεβῶς συμφώνησε. φαμὲν δὴ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἁγίων πατέρων κατὰ τοῦ μανιώδους Ἀρείου· καὶ τῇ μετ' αὐτὴν, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν ἑκατόν πεν-

4. *Vide hoc sanctum nostrum universale Concilium, impietatis errorem, qui nunc usque à quibusdam temporibus factus est, procul abjiciens, sanctorum autem ac probabilium Patrum inoffensè recto tramite iter consecutum, sanctis, & universalibus quinque Synodis piè in omnibus consonuit: Trecentorum (inquimus) decem & octo sanctorum Patrum qui in Nicæam convenerunt adversus Arium furiosum:*

&

πήκοντα θεοφόρων ἀνδρῶν κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, καὶ Ἀπολιναρίου τοῦ δυσσεβοῦς. ὁμοίως καὶ τῇ ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον κατὰ Νεστορίου τοῦ ἰουδαιόφρονος συναγηγερμένων διακοσίων θεσπεσίων ἀνδρῶν. καὶ τῇ ἐν Χαλκηδόνι τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοπνεύστων πατέρων κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου τῶν θεοστυγῶν. πρὸς ταύταις καὶ τῇ τελευταίᾳ τούτων πέμπτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ, τῇ ἐνταῦθα συναθροισθείσῃ κατὰ Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, Ὠριγένους, Διδύμου τε καὶ Εὐαγρίου, καὶ τῶν συγγραμμάτων Θεοδωρίτου τῶν κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἀοιδίμου Κυρίλλου, καὶ τῆς λεγομένης Ἴβα ἐπιστολῆς πρὸς Μάριν γεγράφθαι τὸν Πέρσην. ἀκαινοτόμητα μὲν ἐν πᾶσι τὰ τῆς εὐσεβείας ἀνανεωσαμένη θεσπίσματα, τὰ βέβηλα δὲ τῆς δυσσεβείας ἐκδιώξασα δόγματα.

5. Καὶ τὸ παρὰ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρων ἐκτεθὲν, καὶ αὖθις παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφρόνως βεβαιωθὲν, ὅπερ, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι σύνοδοι ἐπ' ἀναιρέσει πάσης ψυχοφθόρου αἱρέσεως ἀσπασίως ἐδέξαντο καὶ ἐπεκύρωσαν σύμβολον, καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ θεοπνεύστως ἐπεσφράγισε σύνοδος.

Ἔκθεσις πίστεως τῶν ἐν Νικαίᾳ τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων μακαρίων Πατέρων.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν. &c.

Ἔκθεσις πίστεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, &c.

6. Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος εἶπεν. Ἤρκει μὲν εἰς ἐντελῆ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐπίγνωσίν τε καὶ βεβαίωσιν τὸ εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον τοῦτο τῆς θείας χάριτος σύμβολον. ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἐπαύσατο ἀρχῆθεν τῆς κακίας ὁ ἐφευρετὴς συνεργὸν τὸν ὄφιν εὑράμενος, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἰοβόλον τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει προσαγόμενος θάνατον, οὕτω καὶ νῦν ὄργανα πρὸς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ βούλησιν εὑρηκὼς ἐπιτήδεια, Θεόδωρον φαμὲν τὸν γενόμενον τῆς Φαρὰν ἐπίσκοπον, Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον, Πέτρον τοὺς γενομένους προέδρους τῆς βασιλευούσης ταύτης πόλεως. ἔτι δὲ καὶ Ὀνώριον τὸν γενόμενον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Κῦρον τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπισκοπήσαντα, Μακάριόν τε τὸν Ἀντιοχείας πρώην γενόμενον πρόεδρον, καὶ Στέφανον τὸν τούτου μαθητὴν, οὐκ ἤργησε δι' αὐτῶν τῷ τῆς ἐκκλησίας πληρώματι τῆς πλάνης ἐπεγείρειν τὰ σκάνδαλα, ἑνὸς θελήματος, καὶ μιᾶς ἐνεργείας ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν τῷ ὀρθοδόξῳ λαῷ καινοφώνως ἐνσπείρας τὴν αἵρεσιν, τῇ Ἀπολιναρίου, Σεβήρου, καὶ Θεμιστίου τῶν δυσσεβῶν φρενοβλαβεῖ κακοδοξίᾳ συνᾴδουσαν, καὶ τὸ τέλειον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνελεῖν διά τινος δολερᾶς ἐπινοίας σπουδάσασαν, ἀθέλητον ἐντεῦθεν καὶ ἀνενέργητον τὴν νοερῶς ἐψυχωμένην αὐτοῦ σάρκα δυσφήμως εἰσάγουσαν. ἐξήγειρε τοίνυν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν τὸν πιστὸν βασιλέα τὸν νέον Δαυὶδ, ἄνδρα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, εὑρηκὼς, ὃς οὐκ ἔδωκε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ

& ei quæ à centum quinquaginta à Deo inspiratis viris post hanc apud Constantinopolin adversus Macedonium impugnatorem Spiritûs, & Apollinarem impium. similiter & ei, quæ in Epheso prius adversus Nestorium Iudaicæ intelligentiæ, congregata est ducentorum venerabilium virorum: atque ei, quæ in Chalcedone 630 Deo inspiratorum Patrum adversum Eutychem & Dioscorum Deo odibiles: super has & ultimæ harum quintæ sanctæ synodo, quæ hic congregata est adversus Theodorum Mopsuestenum, Origenem, Didymum, & Euagrium, & scripta Theodoriti adversum duodecim capitula laudabilis Cyrilli, & epistolam quæ dicitur Ibæ, ad Marim Persam scriptam. Immutilatas quidem in omnibus pietatis renovans sanctiones, profanas verò impietatis expellens doctrinas.

5. Et id quod est à 318 Patribus editum, & dehinc à 150, Deo instituente confirmatum est, quod etiam cæteræ sanctæ Synodi ad exstinguendam omnem pestiferam hæresim alacriter susceperunt, & confirmaverunt symbolum, & hoc nostrum sanctum & universale à Deo inspiratum consignavit Concilium.

Symbolum Nicænum trecentorum decem & octo sanctorum Patrum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, visibilium & invisibilium factorem, &c. *Invenies supra lib. 1. cap. 4. §. 2.*

Symbolum centum quinquaginta S S. Patrum Constantinopoli congregatorum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem Cœli & terræ, &c. *Invenies supra lib. 1. cap. 4. §. 4.*

*6. Sanctum & universale Concilium dixit: Sufficiebat quidem ad perfectam orthodoxæ fidei cognitionem atque confirmationem, pium atq; orthodoxum hoc divinæ gratiæ symbolum. sed quoniam non destitit ab exordio adinventor malitiæ cooperatorem sibi serpentem inveniens, & per eum venenosam humanæ naturæ deferens mortem, ita & nunc organa ad propriam suam voluntatem apta reperiens, Theodorum dicimus qui fuerat Episcopus Pharan, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, qui fuerunt hujus regiæ urbis antistites, Insuper & Honorium qui fuit Papa antiquæ Romæ, & Cyrum qui Alexandriæ tenuit Episcopatum, Macarium quoque qui nuper fuerat Antiochiæ Præsul, & Stephanum ejus discipulum, non * vacavit per eos plenitudini Ecclesiæ erroris scandala suscitare, unius voluntatis, & unius operationis in duabus naturis unius de sancta Trinitate, Christi veri Dei nostri, orthodoxæ plebi novisonè disseminando hæresim consentaneam insanæ ac malitiosæ sectæ impiorum, Apollinarii, Severi, atque Themistii: quæ & perfectionem humanitatis unius ejusdemque Domini Iesu Christi Dei nostri molita est per quandam dolosam adinventionem perimere, per hoc involuntariam & inoperatricem carnem ejus quæ intellectualiter animata est, infamanter introducens: Excitavit igitur Christus Deus noster fidelissimum Imperatorem novum David, virum secundùm cor suum inveniens, qui non dedit (juxta quod scriptum est) somnum oculis suis, & palpebris suis dormi-* *Psal. 132. vel 131.*

** Cessavit.*

καὶ τοῖς Ἀβλεφάρεσιν αὐτοῦ νυσταγμοῖς ἕως ὅτου διὰ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσυλλέκτου ταύτης καὶ ἱερᾶς ὁμηγύρεως τὸ τῆς ὀρθοδοξίας ηὗρε τέλειον κήρυγμα. κατὰ γὰρ τὴν θεολεχθεῖσαν φωνήν, ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς ἐπὶ τῷ ἐμῷ ὀνόματι συνηγμένοι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

tationem, donec per hunc nostrum à Deo congregatum sacrumque conventum, ipsam rectæ fidei reperit perfectam prædicationem. secundùm enim à Domino editam vocem, ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Matth. 18, 20.

7. Ἥ τις παροῦσα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος πιστῶς δεξαμένη καὶ ὑπτίαις χερσὶν ἀσπασαμένη τήν τε τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀγάθωνος γενομένην ἀναφορὰν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ πιστότατον ἡμῶν βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὴν ἀποβαλλομένην ὀνομαστὶ τοὺς κηρύξαντας καὶ διδάξαντας, ὡς προδεδήλωται, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν. ὡσαύτως δὲ προσηκαμένη καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον πάπαν ἱερᾶς συνόδου τῶν ἑκατὸν εἰκοσιπέντε θεοφιλῶν ἐπισκόπων ἑτέραν συνοδικὴν ἀναφορὰν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεόσοφον γαληνότητα, οἷά τε συμφωνούσας τῇ τε ἁγίᾳ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ, καὶ τόμῳ τοῦ πανιέρου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς αὐτῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέοντος, τῷ σταλέντι πρὸς Φλαβιανὸν τὸν ἐν ἁγίοις, ὃν καὶ στήλην ὀρθοδοξίας ἡ τοιαύτη σύνοδος ἀπεκάλεσεν· ἔτι μὴν καὶ ταῖς συνοδικαῖς ἐπιστολαῖς ταῖς γραφείσαις παρὰ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου κατὰ Νεστορίου τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους. ἑπομένη ταῖς τε ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε συνόδοις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκκρίτοις πατράσι, καὶ συμφώνως ὁρίζουσα ὁμολογεῖ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι. Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος. ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας. τὸν πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου τῆς κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενον. οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης. οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ θεοῦ Λόγον κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον.

7. Quæ præsens sancta & universalis synodus, fideliter suscipiens, & expassis manibus amplectens, tam suggestionem quæ à sanctissimo ac beatissimo Agathone Papa antiquæ Romæ facta est ad Constantinum piissimum atque fidelissimum nostrum Imperatorem, quæ nominatim abjecit eos, qui docuerunt vel prædicaverunt sicut superius dictum est, unam voluntatem & unam operationem in incarnationis dispensatione Domini nostri Iesu Christi, veri Dei nostri: adæquè amplexa est & alteram synodalem suggestionem, quæ missa est à sacro Concilio, quod est sub eodem sanctissimo Papa centum viginti quinque Deo amabilium Episcoporum, ad ejus à Deo instructam tranquillitatem: utpote consonantes sancto Chalcedonensi Concilio. & tomo sacerrimi ac beatissimi Papæ ejusdem antiquæ Romæ Leonis, qui directus est ad sanctum Flavianum, quem & * titulum rectæ fidei hujusmodi synodus appellavit: adhac & synodicis epistolis, quæ scriptæ sunt à beato Cyrillo adversus impium Nestorium, & ad Orientales Episcopos. assequuti quoque sancta quinque universalia Concilia, & sanctos atque probabiles Patres, consonanterque confiteri definientes Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum nostrum unum de sancta & consubstantiali & vitæ originem præbente Trinitate, perfectum in Deitate, & perfectum eundem in humanitate. Deum verè & hominem verè eundem ex anima rationali & corpore. consubstantialem Patri secundùm Deitatem, & consubstantialem nobis secundùm humanitatem, per omnia similem nobis absque peccato. ante secula quidem ex Patre genitum secundùm Deitatem, in ultimis diebus autem eundem propter nos & propter nostram salutem de Spiritu Sancto ex Maria Virgine propriè & veraciter Dei genetrice secundùm humanitatem. Vnum eundemque Christum Filium * Dei unigenitum, in duabus naturis inconfusè, inconvertibiliter, inseparabiliter, indivisè cognoscendum. nusquam exstincta harum naturarum differentia propter unitionem, salvataque magis proprietate utriusque naturæ, & in unam personam, & in unam subsistentiam concurriente, non in duas personas partitum vel divisum, sed unum eundemque unigenitum Filium Deum Verbum Dominum Iesum Christum, juxta quod olim Prophetæ de eo, & ipse nos Dominus Iesus Christus erudivit, & sanctorum Patrum nobis tradidit symbolum.

* Columnam.

* Dominum unigenitum.

8. Καὶ δύο φυσικὰς θελήσεις ἤτοι θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαν ὡσαύτως κηρύττομεν. καὶ δύο μὲν φυσικὰ θελήματα οὐχ ὑπεναντία, μὴ γένοιτο, καθὼς οἱ ἀσεβεῖς ἔφησαν αἱρετικοί, ἀλλ' ἑπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα, καὶ μὴ ἀντιπίπτον ἢ ἀντιπαλαῖον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑποτασσόμενον τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ θελήματι· ἔδει γὰρ τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα κινηθῆναι, ὑποταγῆναι δὲ τῷ θελήματι τῷ θεϊκῷ κατὰ τὸν πάνσοφον Ἀθανάσιον. ὥσπερ γὰρ ἡ αὐτοῦ σάρξ, σὰρξ τοῦ θεοῦ Λόγου λέγεται καὶ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ φυσικὸν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θέλημα ἴδιον τοῦ θεοῦ λέγεται καὶ ἔστι, καθά φησιν αὐτός, ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός, ἴδιον λέγων θέλημα αὐτοῦ τὸ τῆς σαρκός, ἐπεὶ καὶ ἡ σὰρξ ἰδία αὐτοῦ γεγένηται. ὃν γὰρ τρόπον ἡ παναγία καὶ ἄμωμος ἐψυχωμένη αὐτοῦ σὰρξ θεωθεῖσα οὐκ ἀνῃρέθη, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ὅρῳ τε καὶ λόγῳ διέμεινεν, οὕτω καὶ τὸ ἀν-

8. Et duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes indivisè, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfusè secundum SS. P. doctrinam adæquè prædicamus. Et duas naturales voluntates non contrarias, absit, juxta quod impii asseruerunt hæretici, sed sequentem ejus humanam voluntatem, & non resistentem vel reluctantem, sed potius & subjectam divinæ ejus atq; omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moveri, subjici verò voluntati divinæ juxta sapientissimum Athanasium. sicut enim ejus caro, caro Dei Verbi dicitur & est; ita & naturalis carnis ejus voluntas propria Dei Verbi dicitur & est, sicut ipse ait: Quia descendi de Cœlo, non ut faciam meam voluntatem, sed ejus qui misit me, Patris; Ioan. 6. 38. suam propriam dicens voluntatem, quæ erat carnis ejus, nam & caro propria ejus facta est. quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animata ejus caro Deificata non est peremta, sed in proprio sui statu & ratione permansit; ita & humana

θρώπινον αὐτοῦ θέλημα θεωθὲν οὐκ ἀνῃρέθη, σέσωσται δὲ μᾶλλον κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον λέγοντα, τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένου οὐδὲ ὑπεναντίον θεῷ, θεωθὲν ὅλον.

mana ejus voluntas Deificata, non est peremta, salvata est autem magis secundùm Deiloquum Gregorium dicentem: Nam illius velle, quod in Salvatore intelligitur, non est contrarium Deo, deificatum est totum.

9. Δύο δὲ φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως ἐν αὐτῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ θεῷ ἡμῶν δοξάζομεν, τουτέστι θείαν ἐνέργειαν, καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, κατὰ τὸν θεηγόρον Λέοντα, τρανέστατα φάσκοντα· ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος. οὐ γὰρ δήπου μίαν δώσομεν φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὲν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαίρετον εἰς τὸν τοῖς γενητοῖς πρέποντα καταγάγωμεν τόπον. Ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη γινώσκομεν κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο, ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων, καὶ ἐν αἷς τὸ εἶναι ἔχει, ὡς ὁ θεσπέσιος ἔφησε Κύριλλος.

9. Duas verò naturales operationes indivisè, inconvertibiliter, inconfusè, inseparabiliter, in eodem Domino nostro Iesu Christo, vero Deo nostro glorificamus, hoc est, divinam operationem & humanam operationem, secundùm divinum prædicatorem Leonem, apertissimè asserentem: agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exsequente quod carnis est. Nec enim profecto unam dabimus naturalem operationem Dei & creaturæ, ut neque quod creatum est, in divinam attollamus essentiam; neque eximium illud divinæ naturæ ad competentem creaturis locum dejiciamus. Vnius enim ejusdemque tum miracula tum passiones cognoscimus, secundùm aliud & aliud earum, ex quibus est naturarum, & in quibus habet esse: sicut admirabilis inquit Cyrillus.

10. Πάντοθεν γοῦν τὸ ἀσύγχυτον καὶ ἀδιαίρετον φυλάττοντες, συντόμῳ φωνῇ τὸ πᾶν ἐξαγγέλλομεν. ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ μετὰ σάρκωσιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν εἶναι πιστεύοντες φαμὲν δύο αὐτοῦ τὰς φύσεις ἐν τῇ μιᾷ αὐτοῦ διαλαμπούσας ὑποστάσει, ἐν ᾗ τά τε θαύματα καὶ τὰ παθήματα δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναστροφῆς οὐ κατὰ φαντασίαν, ἀλλὰ ἀληθῶς ἐπεδείξατο. τῆς φυσικῆς ἐν αὐτῇ τῇ μιᾷ ὑποστάσει διαφορᾶς γνωριζομένης τῷ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας· ἑκατέραν φύσιν θέλειν τε καὶ ἐνεργεῖν τὰ ἴδια. καθ' ὃν δὴ λόγον καὶ δύο φυσικὰ θελήματά τε καὶ ἐνεργείας δοξάζομεν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καταλλήλως συντρέχοντα.

10. Vndique igitur inconfusum atque indivisum conservantes, brevi voce cuncta proferimus, unum sanctæ Trinitatis & post incarnationem Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum nostrum esse credentes, asserimus duas ejus naturas in una ejus radiantes subsistentiâ, in qua tum miracula tum etiam passiones per omnem ipsius dispensativam conversationem, non per phantasiam, sed veraciter demonstravit, ob naturalem differentiam in eadem una subsistentiâ cognoscendam, dum cum alterius communione, utraque natura, propria vellet atque operaretur. juxta quam rationem & duas naturales voluntates & operationes confitemur, ad salutem humani generis convenienter concurrentes.

11. Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὁρίζομεν ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προσφέρειν, ἤγουν συγγράφειν, ἢ συντιθέναι, ἢ φρονεῖν, ἢ διδάσκειν ἑτέρως. τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἢ προκομίζειν, ἢ διδάσκειν, ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, ἤγουν ἐξ αἱρέσεως οἱασοῦν, ἢ καινοφωνίαν, ἤτοι λέξεως ἐφεύρεσιν πρὸς ἀνατροπὴν εἰσάγειν τῶν νυνὶ παρ' ἡμῶν διορισθέντων, τούτους εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν ἢ κληρικοὶ, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου, εἰ δὲ μονάζοντες εἶεν, ἢ λαϊκοὶ ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς.

11. His igitur cum omni undique cautela atque diligentiâ à nobis formatis, definimus aliam fidem nulli licere proferre, aut conscribere, componereve, aut sapere, vel etiam aliter docere. qui verò præsumserint fidem alteram componere, vel proferre, vel docere, vel tradere aliud symbolum volentibus converti ad agnitionem veritatis ex gentilitate vel judaismo, aut ex qualibet hæresi, aut qui novitatem vocis, vel sermonis adinventionem ad subversionem eorum, quæ nunc à nobis determinata sunt, introducere; hos, si quidem Episcopi fuerint aut clerici, alienos esse Episcopos quidem ab Episcopatu, clericos verò à clero: sin autem Monachi fuerint, vel laïci, anathematizari eos.

CAPUT QUINTUM.

De autoritate Synodi illius, quæ πενθέκτη seu quini-sexta dicitur.

QUia in quinta & sexta œcumenicis Synodis de sola fide egerunt Patres, neque ullos canones pro Ecclesiastico regimine condiderunt; propterea, paucis post celebratam sub Constantino Pogonato Sextam Synodum interlapsis annis, Constantinopolin convenerunt Episcopi ducenti viginti septem, Synodum hanc decreto suo convocante Justiniano juniore Imperatore, Constantini Pogonati filio, ad quem exstat Patrum synodicorum oratio prosphonetica, canonibus præmissa, in qua hanc occasionem & convocationem commemorantes, hanc suam Synodum appellant ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον, id est, sanctam & universalem Synodum, & canones centum & duos ab hac Synodo conditos eidem Imperatori commendant. qui etiam eos recepit, eisque subscripsit.

2. Hi canones in synodo Nicæna secunda, pseudoseptima œcumenicâ, actione quarta, & actione octavâ, appellantur οἱ ὅροι item, (οἱ κανόνες) τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου, definitiones (item, canones) sanctæ & universalis Sextæ Synodi. Elias (inquiunt acta Nicæna, actione quartâ) reverendissimus Presbyter sanctæ Ecclesiæ Dominæ nostræ Dei genitricis in Blachernis sitæ, legit ex charta habente definitiones sanctæ ac universalis sextæ Synodi. Deinde sequuntur hæc verba: κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ϛ' συνόδου, id est, canon sanctæ ac universalis Sextæ Synodi. Ἔν τισι, &c. in quibusdam, &c. verba sunt canonis

nonis octogesimi secundi Synodi hujus sub Justiniano habitæ. Post lectum hunc canonem, sequuntur in actis Nicænis, loco citato, hæc verba: Episcopus Nicomediæ dixit; Et alium codicem habeo, qui continet easdem regulas sacræ Sextæ Synodi [τοὺς αὐτοὺς κανόνας τῆς ἱερᾶς ἕκτης συνόδου.] quo accepto Nicætas reverendissimus notarius & diaconus legit eundem canonem. Tarasius sanctissimus Patriarcha dixit: quidam ignoratione languentes in hos canones scandalizantur, dicentes, putas Sextæ Synodi sunt? cognoscant autem qui hujusmodi sunt, quod sancta & magna Sexta Synodus sub Constantino fuerit celebrata, contra illos qui unam dicebant voluntatem & operationem, in qua hæreticis anathematizatis, & orthodoxâ explanata fide, domum reversi sunt quartodecimo anno Constantini. Ergo post quatuor sive quinque annos, iidem ipsi Patres convenientes, sub Justiniano, filio Constantini, præsignatos canones exposuerunt. Et nemo dubitet de illis [καὶ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω περὶ αὐτῶν:] illi enim qui subscripserunt sub Constantino, ipsi & sub Justiniano præsenti chartę subscripserunt; ita ut hoc manifestum sit ex eorum propriæ manûs scripturæ immutabili similitudine: oportebat enim eos qui Synodum universalem præsentaverant, etiam canones Ecclesiasticos exponere. Hæc Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in synodo illa Nicæna, nemine contradicente, neque legatis Adriani Papæ Romani, qui illic præsentes aderant, neque quoquam alio.

3. Vide 16. dist. *Habeo.* ubi colligit Gratianus Sextam Synodum bis congregatam esse; nempe prius sub Constantino, deinde sub Justiniano. Dixit autem illa Tarasius non solum nomine contradicente, sed etiam universa Synodo approbante, & ex mente Synodi, ut patet cum ex præsenti taciturnitate, tum evidentissimè ex actione octava illius Nicænæ Synodi, ubi suos canones Synodus ea exponit, quorum primus est de sacris canonibus per omnia custodiendis, ubi inter divinos canones, quos integrè & immobiliter servandos decernit, ponit Synodus illa Nicæna secunda eos qui à sex sanctis & universalibus Synodis promulgati sunt. Et paulo ante, in eadem octava actione, Synodus ea honorificam facit mentionem canonum sanctæ & universalis Sextæ Synodi.

4. Hinc palàm est, Synodum illam Nicænam secundam eâdem reverentiâ suscepisse canones sub Justiniano juniore conditos, ac si in ipso illo priore conventu Synodico Sextæ Synodi sub Constantino promulgati fuissent, & hanc sub Justiniano celebratam Synodum amplexos esse Nicænos illos Patres ut sextam œcumenicam iteratò congregatam.

5. Eadem fuit mens quorundam Romanorum Pontificum. quamvis enim Sergius Papa Romanus, hujus nominis primus, quo sedente celebrata est hæc sub Justiniano Synodus, canonibus ejus subscribere recusaverit, eo quod in eis certa quædam capitula ei displicerent; ut monet Anastasius in vita Sergii: postea tamen Adrianus, aliique Romani Pontifices, canones illos receperunt, tanquam à sexta œcumenica Synodo conditos.

6. Exstat Adriani primi Papæ Romani epistola ad memoratum Tarasium Patriarcham scripta, in actis Synodi Nicænæ secundæ, actione secunda, ubi (in editione Latina Anastasiana, quæ Binio maximè probatur) hæc sunt Adriani verba: Omnium sanctarum sex universalium Synodorum. Et easdem sanctas sex Synodos suscipio, cum omnibus regulis quæ jure ac divinitus ab ipsis promulgatæ sunt: inter quas continetur, In quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito præcursoris &c. Verba sunt canonis illius octogesimi secundi, Synodi sub Justiniano celebratæ, quem & in Synodo Nicæna secundâ allegatum esse suprà monuimus. Verba Adriani in Græca versione sic leguntur; καὶ τὰς ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου δέχομαι μετὰ πάντων τῶν ἐνθέσμως καὶ θεωδῶς ἐκφωνηθέντων παρ᾽ αὐτῆς κανόνων, ἐν οἷς ἐμφέρεται. Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς, &c. alibi etiam idem Adrianus, videlicet in sua defensione Synodi Nicænæ secundæ, ad Carolum Magnum scripta, cap. 19. Synodum hanc sub Justiniano juniore celebratam appellat *Sextum sanctum Concilium*. Ex eadem etiam Synodo citantur a Gratiano canones nomine sextæ Synodi, 16 dist. placuit. 28. dist. Presbyterum, 3. dist. quoniam. 32. dist. si quis. quem canonem recipiens Innocentius tertius, Papa Romanus, ejusdemque autoritate utens, ait, Constitutum est in sexta Synodo, ut si quis eorum qui ad Clerum accedunt, &c. Extra, de ætate & qualitate & ordine præficiendorum. cap. 9. *a multis.*

7. Hic suggero has tres observationes contra Binii notas in Synodum hanc sub Justiniano secundo canonum conditricem. Prima observatio est; Binius canonem illum 82. hujus Synodi, de non pingendo Christo in imagine agni, ait Ecclesiam Romanam usu contrario penitus improbasse quem tamen Adrianus asserit esse jure & divinitus promulgatum, & Synodus Nicæna secunda, actione octavâ, diserte vocat ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου κεφάλαιον πβ. id est, ex canonibus sanctæ & œcumenicæ sextæ Synodi caput 82. Certè aut Ecclesia Romana penitùs illud Adriani Synodique Nicænæ judicium improbavit; aut non penitùs improbavit istum canonem. Neque verò eius autoritate utuntur tantùm ex mente adversariorum, canones illos agnoscentium, ut impudenter nugatur Binius, sed ex proprio sensu, sicut ipsorum verba superius citata manifestè evincunt.

8. Secunda observatio est; Adrianus Papa nullo discrimine suscipit parique reverentiâ amplectitur omnium sanctarum sex Synodorum canones; neque minus tribuit autoritatis canonibus sextæ Synodi, quam canonibus præcedentium Synodorum œcumenicarum. Neque ullas Binio suppetias ferunt illa Adriani verba [jure ac divinitus, ἐνθέσμως καὶ θεωδῶς:] nam æqualiter pertinent ad omnium sex Synodorum canones: unde patet, verbis Adriani, laudantis potius quàm hæsitantes speciem præ se ferentibus, non magis coarctari autoritatem canonum sextæ Synodi, quàm canonum Nicænæ primæ, aliarumque œcumenicarum Synodorum. adeò ut non minus recipiat Adrianus omnes canones sextæ Synodi, quam omnes canones retroactarum Synodorum. Id quod animadvertens Gratianus, mentemque loquentis intuens, verba Adriani citavit tanquam absolutè ab ipso prolata, sine limitatione; sic, sextam Synodum sanctam cum omnibus canonib. suis recipio. 16. dist. can. Sextam. Eandem fuisse mentem Synodi Nicænæ secundæ quam uti per omnia orthodoxam, vereque œcumenicam, suscipiunt Romanenses) palam fecimus ex ipsius verbis & decretis. Si

instet

instet Binius, & contendat, Adrianum nullius Synodi, quantumvis œcumenicæ, decreta suscipere, nisi cum hac limitatione, Quatenus jure & divinitus ἐννόμως καὶ θεσμῶς facta sunt; si qua autem non jure & divinitus constituta comperiantur, eis Adrianum se haudquaquam adstringere. Est ista quidem laudabilis cautio, & nulli Christiano inficienda libertas: in epistola tamen Papæ Romani ad alium Patriarcham, in qua judicii Papæ de ea Synodo ejusque canonibus facienda est declaratio, utrum scilicet eam Synodum suscipiat, ejusque canones jure ac divinitus promulgatos esse existimet, nec ne; in tali, inquam, epistola postulari videtur aliquid magis definitum ac determinatum, & ad præsentem quæstionem accommodatum. Sed utut sit, certè per istam cautionem nihil in antecessum decedit auctoritati hujus Synodi, magis quàm aliarum Synodorum.

9. Observatio tertia est; Binius Synodum hanc vocat conciliabulum pseudosextum, erraticam pseudosynodum: Quam tamen Synodus Nicæna secunda & Adrianus Papa Romanus honorant elogio sanctæ Sextæ Synodi, & ponunt in numero sanctarum sex universalium synodorum. Quamvis autem Binius quorundam veterum patrocinium hîc sibi paratum habeat; quærendum tamen ex Binio, an non eorum judicio anteferendus sit consensus Concilii œcumenici & Papæ Romani? vel, si suæ sententiæ patronos pluris faciat; viderit ipse, ejusque socii, quomodo Synodum Nicænam & Adrianum à manifesti erroris turpitudine eximant. Porrò evidentem istum auctoritatis Synodi Nicænæ & Adriani Papæ contemtum quâ excusatione palliabunt? aut tam adversas & se invicem arietantes sententias, qua tandem industriâ verè ac seriò conciliabunt.

10. Romanensis ille auctor admonitionis ad lectorem, quæ, in editione Biniana, actis hujus synodi præmittitur, quamvis huic Synodo non faveat, fatetur tamen, ex eis Episcopis qui Sextæ œcumenicæ Synodo ante paucos annos sub Constantino interfuerant, in hac etiam synodo sub Justiniano præsentes fuisse & subscripsisse tres & quadraginta. Ex verbis autem Tarasii, supra recitatis, verisimilius est plures ex eis interfuisse & subscripsisse. Diversitas nominum Episcoporum earundem sedium accidere potuit per Episcoporum forsitan translationem de prioribus sedibus in alias. Interfuerunt etiam huic Synodo, & propriis manibus subscripserunt quatuor Patriarchæ, nempe: Paulus Constantinopolitanus, Petrus Alexandrinus, Georgius Antiochenus, Anastasius Hierosolymitanus. id quod ipsę subscriptiones adhuc palàm testantur. Cur igitur dixit, Baronius Cardinalis, in anno 692. celebratam esse hanc synodum post mortem Pauli, aliarum autem trium sedium Patriarchas nec per se, nec per suos legatos interfuisse huic synodo?

11. Quia autem Synodus hæc veluti appendix habita est & supplementum quintæ & Sextæ Synodorum œcumenicarum, propterea à quibusdam Græcis composito vocabulo πενθέκτη, à Latinis *Quini sexta* dicta est. Nonnulli, à loco Palatii imperialis in quo celebrata est, *Trullanam* vocant; sed non satis propriè & distinctè isto vocabulo designari potest, nisi addatur numerus, & dicatur *Trullana secunda*; Nam ipsa illa sub Constantino Imperatore Sexta Synodus etiam in Trullo celebrata est, ut ejus acta testantur. Nisi forte utramque pro una eademque Synodo habeant; quod tamen non intendunt hujus nomenclaturæ artifices.

12. Anastasius bibliothecarius, in vita Sergii primi Papæ Romani, scribit hujus Papæ temporibus celebratam esse hanc Synodum sub Justiniano. Et sedisse ait hunc Sergium annos tredecim, menses octo, & aliquot insuper dies. Porrò Sextam illam Synodum sub Constantino celebratam esse indictione nonâ, & absolutam primo mense indictionis decimæ, testantur acta Synodica. Et hanc postea sub Justiniano quinisextam, habitam esse indictione quintâ, patet ex ejus canone tertio, & canone decimo-septimo. Justinianum autem regnare cœpisse indictione decimaquartâ, Romanæ Ecclesiæ Pontificatum gerente Joanne, hujus nominis quinto, testis est Anastasius in vita ejusdem Joannis. Idem scribit, Joannem sedisse annum unum, dies novem. Eoque defuncto, cessasse Episcopatum menses duos, dies octodecim. Et successisse Cononem Papam, eumque sedisse menses undecim, dies 23. & post cessationem fere trimestrem, successisse Sergium Papam primum. Iam, ut notum est, indictionum periodus quindecim annorum spatium continet, in quo spatio, annus primus dicitur indictio prima; annus secundus indictio secunda, & ita deinceps, donec finitâ periodo recurrat indictio prima novæ periodi. Ex his patet indictionem quintam, qua celebrata est Quinisexta Synodus, intelligendam esse in prima periodo quæ cœpit sub Justiniano; immediatè post præcedentem illam periodum, cujus indictione decima finita erat Sexta Synodus sub Constantino celebrata. Cujus etiam indictione decima-quartâ regnare cœpit Justinianus, quarto scilicet aut quinto anno post Sextam Synodum. Atque ita clarissimum est inter Synodum Sextam sub Constantino, & Synodum hanc Quinisextam sub Justiniano habitam, interfluxisse annos decem. Celebrata est igitur Quinisexta Synodus anno Domini 691. vel 692. Tarasius de præciso calculo videtur non fuisse sollicitus, quando dixit, hanc Synodum quarto aut quinto anno post priorem Sextæ Synodi conventum congregatam esse. In-primis ei curæ fuit, de ejus auctoritate disserere. Quam reverenter suscipit Græcorum Ecclesia.

13. At hodierni Papistæ, synodi hujus auctoritatem elevant, præsertim ob canonem decimumtertium, ubi Synodus hæc præcipit Romanę Ecclesiæ, ut non ampliùs privet presbyteros & diaconos & subdiaconos conjunctione & consuetudine cum legitima uxore, ante ordinis (Presbyteralis aut diaconalis aut subdiaconalis) susceptionem ductâ. Et ob canonem 36. quo decernitur, ut secundùm antiquiorum Patrum constitutiones, sedes Constantinopolitana æqualia obtineat privilegia [τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων] cum sede antiquæ Romæ: & Episcopus Constantinopolitanus in rebus Ecclesiasticis magnificiat [μεγαλυνέσθω] sicut Episcopus antiquę Romę; ut qui sit secundus post illum: & tertio loco numeretur sedes Alexandriæ. Et ob canonem 55. ubi damnatur & in posterum prohibetur urbis Romæ consuetudo jejunandi sabbatis. Alia etiam nonnulla in hujus Synodi canonibus reprehendunt. Etsi fatentur multos in iis utiles canones reperiri.

14. Neque nos absolutam omnibus ac singulis hujus Synodi canonibus auctoritatem vindicamus; sed hujus aliarumque synodorum canones sacris scripturis subjicimus. Posteriorum etiam Conciliorum decreta, sicubi cum orthodoxa antiquioris Ecclesiæ doctrinâ pugnent, rejicimus. Quale est illud in hujus synodi canone 73. de adoratione crucis, quam perperam approbat Synodus. Papistæ autem non possunt hujus Synodi auctoritatem defugere, nisi simul Synodo Nicænæ secundæ & Adriano Papæ Romano apertissimè contradicant: ut ostensum est. Utrique tamen fatemur multos ab ea promulgatos canones pios esse, & utiles. Nos certè agnoscimus, magnam esse hanc & in magna veneratione habendam Synodum; tum quia à tam multis orthodoxis Episcopis, legitimè, ut priores Synodi, id est, in nomine Domini, & jussu regio congregatis, (ut profitentur Patres Synodici in suo prosphonetico ad Justinianum Imperatorem) & à multis etiam Sextæ Synodi Episcopis celebrata est; præsentibus subscribentibusque quatuor Patriarchis; tum quod ejus auctoritate per multa secula reverenter usi sint etiam occidentales, ut suprà docuimus: adhæc, quia plurima ejus decreta pia sunt, & catholicam recipiunt antiquitatem. Etsi nullius Concilii vox contra Catholicam purioris antiquitatis doctrinam audienda est. Tantum abest ut ullius Concilii, quantumlibet œcumenici, quantacunque auctoritas divinarum officere debeat luminibus scripturarum. Quarum incomparabilem ὑπεροχὴν loco magis opportuno, Deo donante, inferius asseremus.

15. Concilii quinisexti canon primus continet piam & orthodoxam fidei confessionem, cum hæresium & hæreticorum rejectione. Eum igitur, cùm præsenti nostro instituto conveniat, utile judicavimus lectori hic exhibere. Ex cujus etiam lectione patebit, quàm injusta calumnia & præcipiti iracundiâ Severinus Binius synodum hanc vocet conciliabulum Monothelitarum Episcoporum, in suis notis in hoc Concil. tom. 5. Concil. edit. Paris. pag. 419.

CAPUT SEXTUM.

Canon primus quinisextæ Synodi.

Gregor. Theol. orat. Apol. 1.

Τάξις ἀρίστη παντὸς ἀρχομένου, καὶ λόγου καὶ πράγματος, ἐκ θεοῦ τε ἄρχεσθαι, καὶ εἰς θεὸν ἀναπαύεσθαι, κατὰ τὴν θεολόγον φωνήν. ὅθεν καὶ τῆς εὐσεβείας ὑφ' ἡμῶν ἤδη διαπρυσίως κηρυττομένης, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἥτις ἐπὶ Χριστῷ τεθεμελίωται, διηνεκῶς αὐξανούσης καὶ προκοπτούσης, ὡς τὴν τοῦ Λιβάνου κέδρων ταύτην ὑπερεκτείνεσθαι. καὶ νῦν ἀρχὴν ποιούμενοι τῶν ἱερῶν λόγων χάριτι θείᾳ ὁρίζομεν, ἀκαινοτόμητόν τε καὶ ἀπαράτρωτον φυλάττειν τὴν παραδοθεῖσαν πίστιν ἡμῖν ὑπό τε τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγου τῶν θεοκρίτων Ἀποστόλων. ἔτι δὲ καὶ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἐπὶ Κωνσταντίνου, τοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως, κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δογματισθείσης ἐθνικῆς ἑτεροθείας, ἢ πολυθεΐας εἰπεῖν οἰκειότερον. οἳ τῇ ὁμογνωμοσύνῃ τῆς πίστεως τὸ ὁμοούσιον ἡμῖν ἐπὶ τῶν τριῶν τῆς θεαρχικῆς φύσεως ὑποστάσεων ἀπεκάλυψάν τε καὶ διετράνωσαν, μὴ ἐπικεκρύφθαι τῷ μοδίῳ τῆς ἀγνωσίας τοῦτο παραχωρήσαντες, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσκυνεῖν μιᾷ προσκυνήσει τοὺς πιστοὺς ἀναφανδὸν ἐκδιδάξαντες. καὶ τήν τε τῶν ἀνίσων βαθμῶν τῆς θεότητος δόξαν καθελόντες καὶ διασπάσαντες, τά τε ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν συστάντα ἐκ ψάμμου κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας μειρακιώδη ἀθύρματα καταβαλόντες καὶ ἀνατρέψαντες. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως, ὑπὸ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει συναχθέντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων κηρυχθεῖσαν πίστιν κρατύνομεν, τὰς θεολόγους περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φωνὰς ἀσπαζόμενοι, καὶ τὸν βέβηλον Μακεδόνιον τοῖς πρότερον ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας συνεξελαύνοντες, ὡς δοῦλον τὸ δεσπόζον αὐθαδῶς δοξάσαι τολμήσαντα, καὶ σχίσαι τὴν ἄτμητον μονάδα λῃστρικῶς προελόμενον, ὡς ἂν μὴ ἐντελὲς ἡμῖν τὸ τῆς ἐλπίδος εἴη μυστήριον. τῷ βδελυρῷ τούτῳ καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας λυττήσαντι, καὶ Ἀπολινάριον τὸν τῆς κακίας μύστην συγκατακρίναντες. ὃς ἄνουν καὶ ἄψυχον τὸν κύριον ἀνειληφέναι σῶμα δυσσεβῶς ἐξηρεύξατο, ἐντεῦθεν καὶ οὗτος ἡμῖν ἀτελῆ τὴν σωτηρίαν γενέσθαι συλλογιζόμενος. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐν τῇ Ἐφεσίων πόλει τὸ πρότερον συναχθέντων ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Ἀρκαδίου γενομένου ἡμῶν βασιλέως, διακοσίων θεοφόρων πατέρων ἐκτεθέντα διδάγματα ὡς κράτος ἄρραγες τῆς εὐσεβείας ἐπισφραγίζομεν, ἕνα Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ σαρκωθέντα κηρύττοντες, καὶ τὴν αὐτὸν ἀσπόρως τεκοῦσαν ἄχραντον ἀειπάρθενον, κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκον δοξάζοντες. καὶ τὴν ληρώδη τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν ὡς ἀπῳκισμένην θείας μοίρας ἀποδιώκοντες, ἄνθρωπον ἰδικῶς, καὶ θεὸν ἰδικῶς τὸν ἕνα Χριστὸν δογματίζοντος, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀνανεοῦντος δυσσέβειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ Χαλκηδονέων μητροπόλει, ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ αὐτοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως, τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοκρίτων πατέρων στηλογραφηθεῖσαν πίστιν ὀρθοδόξως ἐπικυροῦμεν, ἥτις τὸν ἕνα Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐκ δύο συντεθέντα τῶν φύσεων, καὶ ἐν δύο ταῖς αὐταῖς δοξαζόμενον φύσεσι, μεγαλοφώνως τοῖς πέρασι παραδέδωκε· Καὶ Εὐτυχέα τὸν ματαιόφρονα τὸν δοκήσει τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον τελεσθῆναι ἀποφηνάμενον, ὡς ἀποτρόπαιόν τι καὶ μίασμα τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας περιβόλων ἐξήλασε. σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Νεστόριον, καὶ Διόσκορον. τὸν μὲν τῆς διαιρέσεως, τὸν δὲ τῆς συγχύσεως ὑπερασπιστήν τε καὶ πρόμαχον, τοὺς ἐκ διαμέτρου τῆς ἀσεβείας πρὸς ἓν ἐκπεπτωκότας ἀπωλείας καὶ ἀθεότητος, τὸ βάραθρον. Ἀλλάγε καὶ τὰς εὐσεβεῖς φωνὰς τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε θεοφόρων πατέρων, τῶν κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα συναγηγερμένων πόλιν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γενομένου ἡμῶν βασιλέως, ὡς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐξενεχθείσας γινώσκομεν, καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς ἐκδιδάσκομεν, οἳ Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας τὸν Νεστορίου διδάσκαλον, Ὠριγένην τε, Δίδυμον καὶ Εὐάγριον τοὺς τὰς Ἑλληνικὰς ἀναπλασαμένους μυθοποιΐας, καὶ σωμάτων τινῶν καὶ ψυχῶν ἡμῖν περιόδους καὶ ἀλλοιώσεις ἀναπεμπάσαντας ταῖς τοῦ νοῦ παραφοραῖς τε καὶ ὀνειρώξεσι, καὶ εἰς τὴν τῶν νεκρῶν δυσσεβῶς ἐμπαροινήσαντας ἀνάβιωσιν, τά τε γραφέντα παρὰ Θεοδωρήτου κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, καὶ τὴν λεγομένην Ἴβα ἐπιστολὴν συνοδικῶς ἀνεθεμάτισάν τε καὶ ἐβδελύξαντο. Καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἔναγχος συναθροισθείσης κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν ἐπὶ τοῦ ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου ἕκτης ἁγίας συνόδου πίστιν. ἢ μείζονας

τὸ

τὸ κῦρος ἐδέξατο, δι' ὧν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφραγῖσι τοὺς ταύτης τόμους κατησφαλίσατο πρὸς τὴν ἐν τῷ παντὶ αἰῶνι ἀσφάλειαν, καὶ αὖθις ὁμολογοῦμεν φυλάττειν ἀπαρεγχείρητον· ἣ δύο φυσικὰς θελήσεις, ἤτοι θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ δοξάζειν ἡμᾶς θεοφιλῶς διεσάφησε. τοὺς τὸ εὐθὲς τῆς ἀληθείας δόγμα παραχαράξαντας, καὶ ἓν θέλημα, καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοὺς λαοὺς ἐκδιδάξαντας τῇ τῆς εὐσεβείας ψήφῳ καταδικάσασα. φαμὲν Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρὰν. Κῦρον τὸν Ἀλεξανδρείας, Ὀνώριον τὸν Ῥώμης. Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον, Πέτρον τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ προεδρεύσαντας πόλει. Μακάριον τὸν γενόμενον τῶν Ἀντιοχέων ἐπίσκοπον. Στέφανον τὸν αὐτοῦ μαθητὴν, καὶ τὸν ἄφρονα Πολυχρόνιον. ἐντεῦθεν ἀνέπαφον τηροῦσα τὸ κοινὸν σῶμα Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. καὶ συνελόντα φάναι. πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ διαπρεψάντων ἀνδρῶν, οἳ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, τὴν πίστιν κρατεῖν βεβαίαν, καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον διαμένειν θεσπίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν θεοπαράδοτα συγγράμματά τε καὶ δόγματα. πάντας ἀποβαλλόμενοί τε καὶ ἀναθεματίζοντες οὓς ἀπεβάλοντο, καὶ ἀνεθεμάτισαν, ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθροὺς καὶ κατὰ θεοῦ φρυαξαμένους κενὰ, καὶ ἀδικίαν εἰς ὕψος ἐκμελετήσαντας. εἰ δέ τις τῶν ἁπάντων μὴ τὰ προειρημένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρατεῖ καὶ ἀσπάζεται, καὶ οὕτω δοξάζει τε καὶ κηρύττει, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἰέναι τούτων ἐπιχειρεῖ, ἔστω ἀνάθεμα κατὰ τὸν ἤδη προεκτεθέντα ὅρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων, καὶ τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου ὡς ἀλλότριος, ἐξωθείσθω, καὶ ἐκριπτέσθω. ἡμεῖς γὰρ οὔτε προστιθέναι τι, οὔτε μὴν ὑφαιρεῖν κατὰ τὰ προορισθέντα παντελῶς διεγνώκαμεν, ἢ καθ' ὁντιναοῦν δεδυνήμεθα λόγον.

Idem Canon Latinè.

Ordo eſt optimus ei, qui omnem orationem & rem incipit, & à Deo incipere, & in Deum deſinere, ut dicit Theologus. *Orat. Apolog. 1.* Quocirca cum & pietas à nobis clarè prædicetur, & Eccleſia, in qua Chriſtus eſt fundamentum, aſſiduè augeatur ac promoveatur, ut ea ſupra cedros Libani extollatur: & nunc ſacros canones divinâ gratiâ ordientes, ſtatuimus fidem à verbi miniſtris, quique ipſam ſuis oculis viderunt, & à Deo electi ſunt, Apoſtolis traditam, citra ullam innovationem immutabiliterque ac inviolabiliter eſſe ſervandam. Præterea autem & trecentorum decem & octo ſanctorum Patrum qui Nicææ convenerunt ſub Conſtantino, qui fuit noſter Imperator, adverſus impium Arium, & gentilem ab eo dogmatizatam Deitatis diverſitatem, vel deorum potius (ut aptius dicatur) multitudinem. Qui nobis unanimi fidei agnitione conſubſtantialitatem, in tribus divinæ naturæ conſiſtentibus perſonis, & revelarunt, & declararunt, hanc ſub ignorantiæ modio abſconſum eſſe non ſinentes; ſed Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unâ adoratione fideles adorare apertè docentes, & inæqualium divinitatis graduum opinionem detrahentes ac divellentes; & ab hæreticis ex arena conſtructa adverſus rectam opinionem puerilia ludibria dejicientes & ſubvertentes. Similiter & eam, quæ ſub Theodoſio Majore, qui fuit noſter Imperator, à 150. ſanctis Patribus, qui in hac urbe imperante convenerunt, prædicata eſt, fidem confirmamus, de Spiritu Sancto voces quæ eum Deum eſſe ſtatuunt, amplectentes, & profanum Macedonium, unà cum prioribus veritatis inimicis expellentes; ut qui eum qui dominatur, ſervum eſſe decernere auſus ſit; & inſectilem unitatem ſecare prædonis more voluerit, ut non eſſet perfectum fidei noſtræ myſterium: una etiam cum iſto odioſo ac deteſtabili, quique adverſus veritatem fuit rabie percitus, etiam Apollinarem ejuſdem iniquitatis myſtam unà condemnantes: qui Dominum corpus mente & animâ non præditum ſumſiſſe impiè eructavit, hinc quoque & iſte imperfectam nobis factam ſalutem ratiocinans. Iam verò & quæ in Epheſiorum civitate à ducentis divinis Patribus ſub Theodoſio Arcadii filio Imperatore noſtro expoſitæ ſunt, doctrinas tanquam infractum pietatis robur obſignamus, unum Chriſtum Filium Dei & incarnatum prædicantes; & quæ ipſum ſine ſemine peperit, impollutam ſemper Virginem, propriè & verè Deiparam decernentes, & ineptam Neſtorii diviſionem, tanquam à divina ſorte ſemotam perſequentes, hominem ſeparatim & Deum ſeparatim unum Chriſtum decernentis, & impietatem Iudaicam renovantis. Quin-etiam eam quæ in Chalcedonenſium Metropoli ſub Marciano, qui fuit & ipſe Imperator noſter, à 630. deſcripta eſt Patribus, fidem orthodoxè confirmamus: quę unum Chriſtum Filium Dei, ex duabus naturis compoſitum, & in duabus eiſdem naturis creditum, magnâ ac ſublimi voce terrarum finibus tradidit; & ſtultè ac ineptè ſentientem Eutychem, qui magnum œconomiæ myſterium apparentia perfectum eſſe dicebat, tanquam avertendum aliquod portentum tetramque peſtem, ex ſacris Eccleſiæ ambitibus exturbavit. Unà autem cum eo etiam Neſtorium & Dioſcorum, quorum ille quidem diviſionis, hic verò confuſionis defenſor erat & propugnator: qui quidem ex impietatis diametro ad unum perditionis & abnegationis Dei barathrum deciderant. Sed & centum ſexaginta quinque divinorum Patrum in hac civitate Imperiali congregatorum ſub Juſtiniano piæ memoriæ, qui fuit Imperator noſter, pias voces ut à Spiritu editas cognoſcimus, & poſteros noſtros docemus, qui Theodorum Mopſueſtiæ Neſtorii magiſtrum, & Origenem, & Didymum, & Euagrium, qui gentiles fabulas rurſus fictas retulerunt, & corporum quorundam & animarum circuitiones & immutationes ſeu tranſmigrationes de integro ruminaverunt, ſuis quibuſdam mentis deliriis ac ſomniis: & in mortuorum reſurrectionem impiè ac contumelioſe inſultârunt: & quæ à Theodoreto ſcripta ſunt adverſus rectam fidem & duodecim beati Cyrilli capita, & eam quæ dicitur Jbæ epiſtolam, Synodicè anathematizarunt & exſecrati ſunt. Porrò ſextæ quoque ſanctæ Synodi, quæ in hac civitate Imperiali ſub divæ memoriæ Imperatore noſtro Conſtantino pridem congregata fuerat, fidem, quæ majorem ex eo firmitatem accepit, quod pius Imperator eam ſcriptam ſuo ſignaculo muniit ad futuram in omnia ſecula ſecuritatem, non movendam nec agitandam, nos ſervare rurſus profitemur, quæ duas naturales voluntates ſeu volitiones, duaſque naturales operationes in incarnata unius Domini noſtri Jeſu Chriſti veri Dei œconomia nos piè opinari debere apertè docuit, iis qui rectum veritatis decretum adulteraverant, & unam voluntatem ac operationem unam in uno Domino noſtro Jeſu Chriſto populos docuerant, piâ ſententiâ condemnatis, Theodoro (inquimus) Pharan, Cyro Alexandriæ, Honorio Romæ, Sergio, Pyrrho, Paulo, Petro, qui in hac à

Deo servatâ civitate præsederunt, Macario, qui fuit Antiochensium Episcopus, Stephano ejus discipulo, & insipiente Polythronio: hac ratione intacto & illibato communi corpore Domini nostri Jesu Christi ab eis servato. Atque, ut semel dicamus, omnium qui in Dei Ecclesia decora ornamentaque fuerunt, & luminaria in mundo, vitæ rationem obtinentia, firmam fidem valere, & usque ad seculi consummationem inconcussam ac illabefactatam permanere sancimus, eorumque scripta ac decreta divinitus tradita: rejicientes omnes & anathematizantes, quos rejecerunt & anathematizarunt, ut veritatis inimicos, & qui adversus Deum inaniter fremuerunt, & iniquitatem in altum meditati sunt. Si quis autem ex omnibus prædicta pietatis decreta non tenet & amplectitur, sicque opinatur & prædicat, sed iis contra adversari conatur, sit anathema, secundùm prius expositum declaratorum sanctorum & beatorum Patrum decretum; à Christiano quoque catalogo ut alienus, extrudatur & excidat. Nos enim juxta prius definita neque aliquid adjicere, neque quicquam adimere omnino statuimus, vel ullo modo potuimus.

CAPUT SEPTIMUM.

De phrasi illa, qua ab hujus septimi & superioris etiam sexti seculi Patribus, beata Virgo Maria, appellatur interdum Domina nostra; *δέσποινα ἡμῶν.*

INolevit istis seculis consuetudo sic loquendi de hominibus etiam mortalibus, honoris gratiâ, quamvis neque eorum adorationem aut invocationem, neque servitutis debitum importaret hæc loquutio. Actiones omnes synodi Constantinopolitanæ sub Menna celebratæ hoc inchoantur exordio; Post consulatum: ——— *προκαθεζομένου τοῦ δεσπότου ἡμῶν, τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ πατριάρχου, Μηνᾶ, ἐν τῷ μεσαύλῳ τῷ δυτικῷ τοῦ σεβασμίου οἴκου τῆς δεσποίνης ἡμῶν, τῆς ἁγίας ἐνδόξου Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου, Μαρίας,* &c, id est; præsidente Domino nostro sanctissimo ac beatissimo Archiepiscopo & Patriarcha Menná, in Mesaulio dytico (seu meditullio aulæ occiduo,) venerabilis domus Dominæ nostræ, sanctæ & gloriosæ Dei genetricis, semper Virginis Mariæ, &c. Cyrus etiam Patriarcha Alexandrinus scribens ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum, eum vocat Dominum suum, in epistola illa Cyri Alexandrini quæ exstat in actis sextæ Synodi œcumenicæ, actione decimatertia. *Ἰδίῳ δεσπότῃ τὰ πάντα θεοτιμήτῳ καὶ τρισμακαριωτάτῳ πατρὶ πατέρων οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Σεργίῳ κῦρος ἐλάχιστος ὑμέτερος.* Olim etiam Cyrillus Eps. Alexandrinus, in sua Epistola ad Proclum Episcopum Cp. (quæ exstat in fragmentis quintæ Synodi) loquens de Joanne Episcopo Antiochiæ, eum vocat dominum suum. *ὁ κύριός μου ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχέων Ἰωάννης.*

2. Non est igitur quod mireris hoc elogium beatæ Mariæ Virgini tributum esse à synodis istorum seculorum: quo innuebant de sancta Virgine Deipara loquendum esse & cogitandum honorificè, & cum agnitione beatitudinis ejus & eximiæ eminentiæ, quamvis à nemine sit, obtentu alicujus cultûs honorarii, religiosè adoranda aut invocanda; eamque honoremus charitate, non servitute. Beatæ Virgini & aliis sanctis propriè non subdimur jure servitutis. ut monet Durandus in 3. sent. dist. 9. qu. 3. §. 7. Vide supra lib. 4. cap. 8. §. 6. & infra, lib. 7. cap. 1. §. 17.

3. Eventus tamen docuit, hac phrasi à superstitiosis malè intellecta, subintrâsse mox abominandam sanctæ Virginis *ἀποθέωσιν*, id est, in idolum transmutationem, quantum in illis erat, qui honore planè divino ac soli Deo debito (licet inani vocabulorum diversitate palliato) beatam Deiparam Virginem prosequi aggressi sunt; invitam, & talia sacrilegia detestantem.

3. *Maria erat templum Dei, non Deus templi: & ideò ille solus adorandus qui operabatur in templo.* inquit Ambrosius lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. Celebre est illud Epiphanii, in Panariis, hæresi 79. *ἡ Μαρία ἐν τιμῇ, ὁ κύριος προσκυνείσθω*, id est, *Maria in honore sit, Dominus adoretur.* Augustinus ait; *Hoc etiam ipsos optimos angelos & excellentissima Dei ministeria velle credamus, ut unum cum ipsis colamus Deum, cujus contemplatione beati sunt.* ——— *Quare honoramus eos charitate, non servitute.* ——— *Religet nos religio uni omnipotenti Deo.* Hæc Augustinus, lib. de vera religione cap. 55. Et hæc quidem notula hoc loco sufficiat instar phari navigantibus, ne in brevia incidant. Vide lib. 4. hujus operis, cap. 8. & lib. 7. ubi ex professo differetur de objecto religiosi cultûs.

CAPUT OCTAVUM.

Sergii & Honorii consensus de una voluntate, & contra duas operationes, unius Domini nostri Iesu Christi.

CUm *Cyrus* Patriarcha Alexandrinus, hæreticos *Severitas* & *Theodosianos* Ecclesiæ reconcilians, unam Christi Dei & Redemtoris nostri operationem cum eis prædicaret, contradixit *Sophronius*, tum quidem Monachus, postea verò factus Patriarcha Hierosolymitanus, asserens duas esse Christi operationes, humanam scilicet & divinam. Et cum apud Cyrum proficeret, profectus est cum Cyri literis ad *Sergium* Patriarcham Constantinopolitanum, eumque demissè ac seriò hortatus est, ut in hoc argumento usurpari non sineret vocem unius operationis: juberet autem duas dici operationes. Sergius hoc durum arbitratus est; concordiam enim in Ecclesia Alexandrina, diuturnis dissensionibus quassata, recens factam, in unius operationis vocabulo non esse conturbandam; vel negatione hujus vocabuli, quo & sanctos quosdam Patres dicebat usos esse sine læsione rectæ fidei; vel introductione novæ loquutionis de

de duabus operationibus, qua nullum ex probatis Patribus, quos omnes communiter doctores confiterentur, usum esse ajebat Sergius, nullum enim eorum duas Christi operationes expresse & ipsis verbis [ῥητῶς καὶ αὐταῖς λέξεσι] dixisse. Ne autem inter Alexandrinos & Sophronium gliscens contentio vehementius exardesceret, scripsit Sergius ad Cyrum, ut, postquam unitatem cum his qui separabantur, Deo auxiliante, composuisset, de cætero nullum permitteret unam aut duas proferre operationes in Christo Deo nostro; & amputaret superfluum istum (ut ipse vocat) verborum conflictum [περιττὴν πάντων λογομαχίαν:] ne quisquam offenderetur alterutro vocabulo unius aut duarum operationum: sed ut omnes permanerent in attrita (ut ille loquitur) Patrum doctrinâ, confitentes, unum eundemque Filium unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum, operari tam divina quàm humana [ἐνεργεῖν τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα:] & omnem Deo decibilem, & homine dignam operationem, [πᾶσαν θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ἐνέργειαν] ab uno eodemque incarnato Deo Verbo procedere inseparabiliter atque indivise, [ἀμερίστως καὶ ἀδιαιρέτως] & ad unum eundemque referri. Abstinendum verò ab unius operationis vocabulo, ne rursus in Ecclesiam invehi videatur Eutychianismus. Duarum autem operationum dictionem scandali non esse expertem, tum quod à nullo probabilium Patrum edita sit, tum etiam quia consequens ei sit prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes [δύο θελήματα ἐναντίως πρὸς ἄλληλα ἔχοντα,] tanquam Deo quidem Verbo salutarem volente adimpleri passionem, humanitate verò ejus obsistente ejus voluntati, & contrariante, & inde duos contraria volentes [δύο τοὺς τἀναντία θέλοντας] introduci, quod impium est. Nunquam autem intellectualiter animatam Domini carnem separatim & ex appetitu proprio contrario nutui uniti sibi secundùm subsistentiam Dei Verbi naturalem motum suum effecisse, sed quando, & qualem, & quantam ipse Deus Verbum volebat. Ut sit carnis quidem passio, Dei autem operatio. Semper enim in Christo totam humanitatem à Deitate in omnibus motam esse, sicut regitur corpus nostrum ab anima nostra intellectuali & rationali. Hæc omnia narrantur & scribuntur ab ipso Sergio, in epistola ejus ad Honorium Papam Romanum, quæ exstat in actis sextæ Synodi, actione 12. ubi etiam scribit Sergius, his contentum Sophronium postulâsse tantum, ut eadem scripto comprehensa ei traderet. In eandem etiam sententiam scripsit Sergius ad Heraclium Imperatorem, & ad ejusdem Imperatoris Sacellarium, ut ibidem commemorat.

2. In eadem etiam duodecima sextæ Synodi actione exstat epistola *Honorii* Papæ Romani ad Sergium, per quam respondens Sergio, eum laudat, quod satis providè circumspectèque scripsisset, & novitatem abstulisset vocabuli quod posset scandalum simplicibus generare. Et unam ait se fateri Domini voluntatem, quia à Divinitate assumta est natura nostra, non culpa; non natura vitiata quæ repugnaret Legi mentis ejus, sed illa quæ ante peccatum creata est. quod autem Christus ait, *non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me, Patris:* item, *Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater:* & alia hujusmodi; Non sunt hæc (inquit Honorius) diversæ voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumtæ. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum ut sequamur vestigia ejus, pius magister discipulos imbuens, ut non suam unusquisque nostrûm, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem. Et paullò post: Non oportet ad dogmata hæc Ecclesiastica retorquere, quæ neque synodales apices super hoc examinantes, neque autoritates canonicæ visæ sunt explanâsse, ut unam vel duas energias aliquis præsumat Christi Dei prædicare, quas neque Euangelicæ neque Apostolicæ literæ, neque synodalis examinatio super his habita, visæ sunt terminare. —— Nam quia Dominus Jesus Christus, Filius ac Verbum Dei, per quem facta sunt omnia, ipse sit unus operator Divinitatis atque humanitatis [εἷς ἐστὶν ὁ αὐτὸς ἐστὶν ἐνεργῶν τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα] plenæ sunt sacræ literæ luculentius demonstrantes. Utrùm autem propter opera Divinitatis, & humanitatis, una, an geminæ operationes debeant derivatæ dici vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare. Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Jesum Christum, ejusque sanctum Spiritum, sacris literis percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum. Scriptum est enim, *Divisiones operationum sunt; idem vero Deus, quia operatur omnia in omnibus.* — Et nos quidem secundùm sanctiones divinorum eloquiorum oportet sapere, vel sperare; illa videlicet refutantes, quæ quidem novæ voces noscuntur sanctis Dei Ecclesiis scandala generare; ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offensi, sectantes Nestorianos nos vesana sapere arbitrentur; aut certè si rursus unam operationem Domini nostri Jesu Christi fatendam esse censuerimus, stultam Eutychianistarum attonitis auribus dementiam fateri putemur: præcaventes ne, quorum inania arma combusta sunt, eorum cineres redivivos ignes flammivomarum denuò renovent quæstionum: simpliciter atque veraciter confitentes Dominum Jesum Christum unum operatorem divinæ atque humanæ naturæ: electius arbitrantes, ut vani naturarum ponderatores, otiosè negotiantes, & turgidi adversus nos insonent vocibus ranarum philosophi, quàm ut simplices, & humiles spiritu populi Christiani, possint remanere jejuni. *Nullus* enim *decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, discipulos piscatorum.* — Hæc nobiscum fraternitas vestra prædicet, sicut & nos ea vobiscum unanimiter prædicamus, hortantes vos, ut unius vel geminæ novæ vocis inductum operationis vocabulum aufugientes, unum nobiscum Dominum Jesum Christum, Filium Dei vivi, Deum verissimum, in duabus naturis operatum divinitus, at humanitus, fide orthodoxa, & unitate Catholica prædicetis. Hæc Honorius, in sua illa ad Sergium epistola, quæ exstat in actis sextæ Synodi, actione duodecima.

Vide superius definitionem Synodicam sextæ Synodi.

Vide etiam Agathonis Papæ Romani suggestionem ad Constantinum Imperat. in actis sextæ Synodi, actione quarta, ubi Agatho & sexta Synodus istas Domini loquutiones rectius exponunt cum Patribus, de duabus voluntatibus, humana & divina.

Inepta similitudo. Nam spiritus sanctus unius tantum naturæ est, Christus duarum.

Vide finem secundæ actionis Synodi sextæ œcumenicæ, & finem sextæ actionis ejusdem Synodi.

Vide cap. 2. §. 4. & §. 2.

CAPUT

CAPUT NONUM.

Sophronii doctrina orthodoxa, quæ à Sergio & Honorio rejecta est.

PRætendunt *Sergius* & *Honorius* se duarum operationum dictionem ideo fugere, ne vel voluntatum in Christo contrarietas & carnalis vitiositas, vel personarum pluralitas credatur. Et hoc prætextu duas operationes dici prohibent, imò nec intelligi sinunt. quamvis interim protestentur contra Eutychianismum.

2. At certè *Sophronius*, cui resistunt, neque voluntatum in Christo contrarietatem, aut carnalem vitiositatem, neque personarum defendit pluralitatem. Disertè enim in suis literis synodicis, quas, jam factus Patriarcha Hierosolymitanus, scripsit ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum, profitetur Sophronius unum Christum in duabus inseparabiliter & inconfusè manentem naturis, omnia sapienter & verè gessisse nostra, id est, humana opera, & passiones naturales atque irreprehensibiles [τὰ ἡμέτερα ἔργα ϰαὶ πάϑη φυσιϰὰ ϰαὶ ἀδιάϐλητα πράγματα] quæ procul à macula atque pollutione sunt, & in quibus cujuspiam peccati vestigium non reperitur. Et Christum Deum naturâ passibili naturaliter incarnatum [φύσιν παϑητὴν φυσιϰῶς σεσαρϰωμένον, quæ humanæ sunt naturæ gessisse non involuntariè aut coactè [οὐϰ ἀϰουσίως ἢ ἀναγϰαστῶς ἢ ἀϐουλήτως,] ut nos plerunque, (apage, inquit, istam abominabilem suspicionem, ἄπαγε τῆς βδελυϰτῆς ἐνϑυμήσεως) quamvis naturaliter ea & humanè admittebat, & humanis motionibus actitabat atque operabatur [ϰαὶ φυσιϰῶς αὐτὰ ϰαὶ ἀνϑρωπίνως προσίετο, ϰαὶ ἀνϑρωπίναις ϰινήσεσιν ἐποίει ϰαὶ ἐπράττεν.] sed sponte & simul naturaliter seu congruenter humanæ suæ naturæ [ἑϰουσίως ὁμοῦ ϰαὶ φυσιϰῶς.] Deum enim pro nobis hominem sponte factum hæc pati carnaliter acquievisse, ipsumque sibi ipsi fuisse ταμίαν, id est, promumcondum passionum humanarum & actionum [παϑῶν ἀνϑρωπίνων ϰαὶ πράξεων,] & non solum promum-condum, sed & πρύτανιν, id est, arbitrum. Et ideo humana ejus fuisse ultra hominem. Dabat itaque (inquit) cum volebat, humanæ naturæ tempus operari & pati quæ sua sunt, [φύσει τῇ ἀνϑρωπείᾳ ϰαιρὸν ἐνεργεῖν ϰαὶ πάσχειν τὰ ἴδια,] ne forte phantasia quædam & visio inanis, nominabilis [ἢ προσωνύμιον] ejus judicetur incarnatio. Neque hæc involuntariè suscipiebat, etiamsi humanè & humanis motionibus actitabat atque operabatur, ut dictum est.

3. Et in eisdem Synodicis suis Sophronius expressè affirmat, contra Nestorium, omnem Christi vocem & operationem, sive divina quædam sit & cœlestis, sive humana atque terrena, ex uno eodemque Christo & Filio procedere, ex unaque ejus composita & singulari subsistentiâ [ϰαὶ ἐϰ τῆς μιᾶς αὐτοῦ συνϑέτου ϰαὶ μοναδιϰῆς ὑποστάσεως,] qui incarnatus Deus Verbum exsistebat, qui & utramque inseparabiliter & inconfusè operationem secundùm naturas suas à seipso naturaliter proferebat [ὃ ϰαὶ ἑϰατέραν ἀμερίστως ϰαὶ ἀσυγχύτως ἐνέργειαν ϰατὰ τὰς ἑαυτοῦ φύσεις ἐξ ἑαυτοῦ φυσιϰῶς προεϐάλλετο:] secundùm divinam quidem naturam suam, juxta quam erat Patri consubstantialis, operationem divinam & inexplanabilem [τὴν ϑεϊϰὴν ϰαὶ ἀνέϰφραστον:] secundùm humanam verò, juxta quam & hominibus nobis ipse consubstantialis mansit, humanam atque terrenam [τὴν ἀνϑρωπείαν ϰαὶ πρόσγειον:] unicuique naturæ amicam & congruam. [τῇ ἑϰάστῃ φύσει φίλην ϰαὶ πρόσφωσαν.]

4. Atque ita, contra Nestorium, agnoscit Sophronius unum duntaxat eundemque Filium & Christum operantem, non duos Christos aut filios operantes, neque divisionem naturarum operantium, sed unum eundemque Filium & Christum, qui & sublimia & humilia naturaliter operatur, secundùm uniuscujusque duarum ejus naturarum naturalem proprietatem, seu essentialem qualitatem; operante unaquaque naturâ quod suum est, non divisè, sed cum alterius communione. Rursus contra Eutychetem duas prædicat naturas in uno Christo inconfusè unitas. Denique Monothelitarum errori se opponens, secundùm duas naturas, confitetur duas naturales operationes, ne naturas, quæ inconfusè unitæ sunt, confundat: siquidem ex operationibus noscuntur naturæ. ut ipse argumentatur Sophronius.

5. Hoc etiam argumento utitur *Agatho* Papa Romanus in sua suggestione ad Constantinum, Imperatorem, quæ inserta est actis sextæ Synodi œcumenicæ, actione quarta. quod tamen argumentum contemtui habet & contumeliosè explodit *Honorius*, ut ipsius verba, superiore capite recitata, testantur. *Vid. lib. 1. cap. 8. § 6. & § 9.*

6. Hinc piè sentientes, (ait porrò Sophronius in illis suis synodicis) & in terminis rectæ fidei consistentes [ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς ὀρϑοδοξίας ἱστάμενοι,] sicut unum eundemque Christum & Filium operari utraque dicimus, eo quod Deus idem ipse erat & homo, nullamque excogitamus confusionem [ϰαὶ οὐδεμίαν ἐνϑυμούμεϑα σύγχυσιν, ita nec utramque formam cum alterius communione operari propria differentes, eo quod duæ formæ [δύο μορφαὶ] in uno eodemque Christo naturaliter propria operantes, exsistunt, ullam penitus consideramus divisionem [τινὰ τὸ παράπαν ἐννοοῦμεν διαίρεσιν:] sicut hic quidem Eutyches, illic verò nobis vult calumniari [συϰοφαντεῖν ἡμᾶς ἐϑέλει] Nestorius; è diverso ad invicem consistentes, & adversum nos pios impium prælium partientes. quos pro nihilo reputantes, & utriusque naturæ utramque novimus operationem, essentialem dico, & naturalem, & congruam, indivisè de unaquaque procedentem essentia & natura, juxta insitam ei naturalem atque essentialem qualitatem, & inseparabilem simulque inconfusam alterius essentiæ una secum cooperationem adducentem [ϰαὶ ἑϰατέρας φύσεως ἑϰατέραν ἴσμεν ἐνέργειαν, τὴν οὐσιώδη λέγω ϰαὶ φυσιϰὴν ϰαὶ ϰατάλληλον, ἀδιαιρέτως ἐξ ἑϰατέρας προϊοῦσαν οὐσίας ϰαὶ φύσεως, ϰατὰ τὴν ἐμπεφυϰυῖαν αὐτῇ φυσιϰήν τε ϰαὶ οὐσιώδη ποιότητα, ϰαὶ τὴν ἀμέριστον ὁμοῦ ϰαὶ ἀσύγχυτον τῆς ἑτέρας οὐσίας συνεπαγομένην συνέργειαν. Hoc quippe & operationum, quæ in Christo sunt, differentiam facit, sicut & naturas esse, naturarum [τοῦτο γὰρ ϰαὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ Χριστοῦ ποιεῖ τὸ διάφορον, ὥσπερ ϰαὶ τὸ εἶναι τὰς φύσεις, τῶν φύσεων.] ——— quemadmodum igitur utriusque essentiæ atque naturæ, ex quibus nobis in Christo inconfusa facta est unitas [seu unitio, ἕνωσις,] & unum Christum perfecit & Filium, totum Deum, totum eundem ipsum credendum & hominem [ὅλον Θεὸν, ὅλον τὸν αὐτὸν πιστευόμενον ἄνϑρωπον,] utramque naturalem confitemur operationem, ne naturas, quæ inconfusè unitæ

unitæ sunt confundamus [ἑκατέρων φυσικὴν ὁμολογοῦμεν ἐνέργειαν, ἵνα μὴ τὰς ἀσυγχύτως ἑνωθείσας φύσεις συγχέωμεν]; siquidem ex operationibus tantum, secundùm eos qui sunt talia callentes, naturæ noscuntur; & essentiarum semper differentiam ex differentia operationum est insitum comprehendere [εἰ γὰρ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν, καὶ μόνων, κατὰ τοὺς τὰ τοιαῦτα δεινοὺς, αἱ φύσεις γνωρίζονται· καὶ τῶν οὐσιῶν ἀεὶ τὸ διάφορον ἐκ τοῦ διαφόρου τῶν ἐνεργειῶν καταλαμβάνεσθαι πέφυκεν.]

7. Postea in eisdem Synodicis, hanc ipsam esse affirmat sanctorum Patrum doctrinam; ut, nimirum, nullam Christi operationem ab uno Filio sequestremus, neque duas in Emmanuele agnoscamus subsistentias; sed tamen cujus naturæ proprium [οἰκεῖον] sit quod geritur, id ratione dignoscendum esse meminerimus. Et hanc proponit necessariò tenendam vocum & operationum Christi distinctionem; Quod scilicet quædam earum sint Deum decentes [θεοπρεπῆ,] quædam verò hominem decentes [ἀνθρωποπρεπῆ,] & quædam medium quendam ordinem obtinentes, tanquam habentes in eodem quod Deum deceat & quod humanum est [ὡς ἔχουσαι τὸ θεοπρεπὲς ἐν ταυτῷ καὶ ἀνθρώπινον.] Et hujus virtutis [δυνάμεως] esse ait eam operationem quæ *communis & Deivirilis* [κοινὴ καὶ θεανδρικὴ] Dionysio dicta est, eamque ait, non esse unam, sed diversi generis & differentem [ἑτερογενῆ καὶ διάφορον,] utpote habentem simul quod Deum deceat & quod humanum est, ideóque Dionysium Areopagitam per elegantissimam & compositam appellationem perfectè significâsse uniuscujusque substantiæ atque naturæ unamquamque operationem [τὴν ἑκάστης οὐσίας καὶ φύσεως ἑκάστην ἐνέργειαν.]

Distinctio operationum Christi.

De operatione Theandrica. Vide lib. 1. cap. 9 & lib. 5. cap. 2. anathematismo 15.

8. Hæc pluribus docet Sophronius in illis suis Synodicis, quæ exstant in actis sextæ Synodi œcumenicæ, actione undecimâ. Ex quibus liquidò patet, Sophronium non consensisse Sergio de reticendis vocibus duarum operationum & duarum voluntatum: sed potius missa pro tempore concertatione, seipsum cohibuisse, donec opportunior se offerret occasio pleniorem exhibendi mentis suæ declarationem. Nam has synodicas Sophronii literas nondum acceperat Sergius, quando memoratam illam suam epistolam scripsit ad Honorium. Sophronius autem in suis synodicis hanc suam confessionem palàm promulgavit, affirmans se hæc sapere atque credere didicisse ex Apostolica & Euangelica, ac Prophetica & legali, & ex Paterna & doctrinali prædicatione.

9. Scribendi occasionem præbuit Sophronio provectio ipsius in solium Pontificale [εἰς θῶκον ἱεραρχικὸν] ut ipse loquitur. Nam veteribus fuit in more positum, ut sedis alicujus, præsertim eminentioris, Episcopus recens promotus, fidei suæ confessionem scriptam mitteret ad alios Episcopos, vel Patriarchas, (in quo se imitari dicebant exemplum Apostoli Pauli, de quo ad Galat. 2.2.) ut sic in Ecclesia & fidei sinceritas & Catholica unitas conservaretur. Sed hoc ipsius Sophronii verbis malo declarare; sic igitur ille in suis illis synodicis: Ἐπειδή τις ἀποστολικὴ καὶ ἀρχαία παράδοσις ἐν ταῖς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἁγίαις ἐκκλησίαις κεκράτηκεν, ὅπως οἱ πρὸς ἱεραρχίαν ἀγόμενοι τοῖς πρὸ αὐτῶν τὰς ἱεραρχίας χειρίζουσι πάντα εἰλικρινῶς ἀνατιθῶνται, ὅπως φρονοῖεν, καὶ ὅπως πίστεως ἔχοιεν. ἣν Παῦλος αὐτοῖς ὁ σοφώτατος ἄγαν ἀσφαλῶς παραδέδωκεν ἵνα μὴ εἰς κενὸν τὰ δρομήματα τρέχοιεν. κενὸς γὰρ αὐτοῖς ἅπας ὁ δρόμος ἐγίγνετο, ἀδικουμένης κατά τι τῆς πίστεως. —— τούτῳ τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τῷ ἔθει δουλεύοντες, καὶ νόμον ἡγούμενοι κάλλιστον, πᾶν τὸ τοῖς πάλαι πρεπόντως γινόμενον, ἀποστολικῷ μάλιστα κρατυνθὲν ἐγχειρήματι, τὸ ὅπως ἔχομεν περὶ πίστεως γράφομεν· καὶ τοῖς θεοσόφοις ὑμῖν πρὸς δοκιμὴν ἀποστέλλομεν. ἵνα μὴ ὅρια μετατιθέντες αἰώνια, ἅπερ ἡμῖν οἱ πατέρες ἔθεντο, &c. id est; quia verò quædam Apostolica atque prisca traditio in sanctis Dei per totum orbem Ecclesiis tenuit, ut qui ad Pontificatum ducuntur, eis qui ante illos Pontificatus gerunt, omnia sinceriter exponant, qualiter sapiant, & qualiter in fide se habeant: quam Paulus eis sapientissimus admodum cautè tradidit, ut non cursus suos in vanum peragant. Inanis namque eis omnis cursus exsisteret, si in quolibet fides violaretur. —— Huic proinde & nos consuetudini servientes, & legem optimam arbitrantes; omne quod olim à veteribus decenter factitatum est, maximè Apostolicâ roboratum exsequutione, qualiter de fide teneamus, scribimus: vobisque à Deo instructis ad probationem dirigimus. Ne fortè terminos æternos transgredi, quos Patres nostri posuerunt, existimemur, &c. (Vide Gregor. lib. 1. epist. ex reg. capp. 24. 25. & lib. 7. cap. 53.)

Vide lib. 3. hujus operis, cap. 16. §. 4.

Galat. 2, 2.

10. Scriptum verò illud, fidei confessionem complectens, quod à novis Episcopis ad alios Episcopos mitti solebat, appellabant Græci τὰ συνοδικά. unde Sergius in sua illa ad Honorium epistola superius allegatâ, scribit se ex solo auditu didicisse, promotum esse Sophronium ad Episcopatum Hierosolymitanum, eo quod nondum acceperit ab eo hujusmodi scriptum, οὔπω γὰρ αὐτοῦ τὰ ἐξ ἔθους συνοδικὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐδεξάμεθα, Latinis dicebatur *synodica epistola*. Gregor. lib. 1. epist. ex regist. epist. 25. & lib. 6. epist. ex registro, capp. 169. & 188. quia novus Præsul eam scribebat cum consensu synodi suæ.

11. Quia autem toties autoritatem Patrum crepabant Monothelitæ, Sophronius eis validissimè contradicens, dedit in duobus libris sexcenta testimonia Patrum, ad evictionem impietatis negantium duas operationes; & veritatis ostensionem. sicut testatur Stephanus Episcopus Dorensis, de provincia Hierosolymitana, familiaris Sophronii, in suo libello quem exhibuit Synodo Romanæ, sub Martino Papa primo celebratæ: qui etiam libellus adhuc exstat in actis ejusdem Synodi, secretario secundo.

12. Ex his jam constat, quænam fuerit doctrina Sophronii, cui Sergius & Honorius, in veritatis Catholicæ rejectione & suppressione unanimes, tantopere contradixerunt.

CAPUT DECIMUM.

Honorium Papam Romanum, cum aliis Monothelitis hæreticis, propter eandem hæresin, damnatum & anathematizatum esse à sexta œcumenica Synodo, aliisque synodis, ipsisque adeò Romanis Pontificibus, luculenter ostenditur.

PErlectis in sancta sexta Synodo œcumenicâ synodicis Sophronii, actione decimâ: & dogmaticis Sergii ac Honorii epistolis, quas superius memoravimus, excussoque Patriarchii Chartophylacio, inventisque earum genuinis exemplaribus, ipsaque authentica epistolâ Latina Honorii ex Chartophylacio prolatâ, & à Synodo ipsisque Romanis Legatis agnitâ, actione duodecimâ; sancta Synodus, re totâ diligenter perpensâ, de ipsis scriptis, eorumque autoribus, hanc pronunciavit synodalem sententiam, actione decima tertia.

2. Sanctum Concilium dixit; Retractantes [ἀνακρίναντες] dogmaticas epistolas, quæ à Sergio quondam Patriarcha hujus à Deo conservandæ regiæ urbis scriptæ sunt, tam ad Cyrum, qui tunc fuerat Episcopus Phasidis, quam ad Honorium quondam Papam antiquæ Romæ: similiter autem & epistolam ab illo, id est, Honorio rescriptam ad eundem Sergium; hasque invenientes omnino alienas exsistere ab Apostolicis dogmatibus, & à definitionibus sanctorum Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum; sequi verò falsas doctrinas hæreticorum [ἑπομένας δὲ ταῖς τῶν αἱρετικῶν ψευδοδιδασκαλίαις,] eas omnino abjicimus, & tanquam animæ noxias exsecramur [παύτας πάντη ἀποβαλλόμεθα, καὶ ὡς ψυχοφθόρους βδελυττόμεθα.] Quorum autem, (id est, eorundem) impia exsecramur dogmata, horum & nomina à sancta Dei Ecclesiâ projici [ἐκ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐκβληθῆναι] judicavimus, id est, Sergii quondam Præsulis hujus à Deo conservandæ regiæ urbis, qui aggressus est (vel incepit, τοῦ ἀρξαμένου) de hujusmodi impio dogmate conscribere, Cyri Alexandriæ, Pyrrhi, Pauli, & Petri, qui & ipsi præsulatu functi sunt, in sede hujus à Deo conservandæ civitatis, & similia eis senserunt [καὶ τὰ ὅμοια ἐκείνοις φρονησάντων:] adhæc & Theodori quondam Episcopi Pharan. quarum omnium supra scriptarum personarum mentionem fecit Agatho sanctissimus ac ter beatissimus Papa antiquæ Romæ, in suggestione quam fecit ad piissimum & à Deo confirmatum [θεοστήρικτον] Dominum nostrum & magnum Imperatorem, eosque abjecit, utpote contraria rectæ fidei nostræ sentientes: quos & anathemati submitti definimus. Cum his verò simul projici à sancta Dei Catholica Ecclesia, simulque anathematizari prævidimus & Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ, eò quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem sequutus est, & impia dogmata confirmavit [πρὸς τούτοις δὲ συνεκβληθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας καὶ συναναθεματισθῆναι συνείδομεν καὶ Ὁνώριον τὸν γενόμενον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ εὑρηκέναι ἡμᾶς διὰ τῶν γενομένων παρ' αὐτοῦ γραμμάτων πρὸς Σέργιον κατὰ πάντα τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἐξακολουθήσαντα, καὶ τὰ αὐτοῦ ἀσεβῆ κυρώσαντα δόγματα.] Pertractavimus autem & synodica [τὰ συνοδικὰ] Sophronii sanctæ memoriæ [τῆς ὁσίας μνήμης], quondam Patriarchæ sanctæ Christi Dei nostri Hierosol. civitatis, & hæc reperientes cum vera fide convenientia [τῇ ἀληθεῖ πίστει συμβαίνοντα,] Apostolicisque & sanctorum atque probabilium Patrum doctrinis paria [ἰσάζοντα,] utpote quæ sunt orthodoxa, recepimus [ὡς ὀρθόδοξα ἐκρίναμεν,] & ut salubria [ὠφέλιμα] sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ suscepimus: & nomen ejus inseri sanctis diptychis sanctarum Ecclesiarum [ἐντεθῆναι ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν] judicavimus. *Hactenus verba Synodi loco citato.*

Quam ob caussam anathematizatus Honorius.

Approbatio Sophronii.

3. Prolata etiam est ex Chartophylacio Patriarchii, sub finem ejusdem actionis decimæ tertiæ, alia Latina epistola ejusdem Honorii, quæ ad eundem Sergium scripta erat post divulgata Sophronii synodica, missosque etiam ad Honorium à Sophronio Patriarcha legatos ad expetendam ejus societatem contra eos qui unicam operationem prædicabant, aut duas negabant. In ea epistola hæc sunt Honorii verba, prout in actis synodicis descripta leguntur, loco citato; *Nec non & Cyro fratri nostro, Alexandriæ civitatis Præsuli, quatenus novæ adinventionis unius vel duarum operationum vocabulo refutato claro Dei Ecclesiarum præconio nebulosarum concertationum caligines offundi non debeant vel adspergi, ut profectò unius vel geminæ operationis vocabulum noviter introductum à prædicatione fidei eximatur. Nam qui hæc dicũt, quid aliud nisi juxta unius vel geminæ naturæ Christi Dei vocabulum, ita & operationem unam vel geminam suspicantur. super quod clara sunt divina testimonia. Unius autem operationis vel duarum esse vel fuisse Mediatorem Dei & hominum, Dominum Iesum Christum, sentire & promere satis ineptum est.* [Græc. vers. ποιεῖν ἢ προφέρειν, πάνυ μάταιον.] Item circa finem ejusdem epistolæ; *Et quidem quantum ad instruendam notitiam ambigentium, sanctissimæ fraternitati vestræ per eam insinuandam prævidimus. Cæterum quantum ad dogma Ecclesiasticum pertinet, quæ tenere vel prædicare debemus propter simplicitatem hominum, & amputandas inextricabiles quæstionum ambages, sicut superius diximus, non unam vel duas operationes in Mediatore Dei & hominum definire, sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus: & Divinam quidem quæ Dei sunt operantem; & humanam quæ carnis sunt exsequentem, non divisè, neque confusè aut convertibiliter, Dei natura in hominem, aut humanam in Deum conversam, edocentes; sed naturarum differentias integras confitentes.* Et paullò post: *Et hoc quidem beatissimæ fraternitati vestræ insinuandum prævidimus, quatenus unius confessionis propositum unanimitati vestræ sanctitatis monstraremus, ut profectò uno spiritu anhelantes, pari fidei documento conspiremus, &c.* Hæc Honorius in ista posteriore epistola, de qua, aliisque Monothelitarum scriptis in Synodo sexta prolatis, quid Synodi illius Patres decreverint, declarant acta synodalia in fine actionis decimæ-tertiæ, his verbis.

Alia Honorii epistola.

Verba Honorii.

Nota sentire.

Unanimitas unius confessionis Honorii & Sergii.

4. Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε. *Sanctum Concilium dixit: Cognitionem accipientes prolatorum nobis, à Gregorio*

à Gregorio Deo amabili Diacono & Chartophylace hujus sanctæ magnæ Dei Ecclesiæ, libellorum atque chartarum sive aliorum opusculorum, comperimus in unam eandemque impietatem concurrere [ἔγνωμεν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀσέβειαν φέρεσθαι.] *Et prævidimus hæc tanquam profana & animæ perniciosa, continuò ob perfectum exterminium igne cremari.* [καὶ συνείδομεν ταῦτα ὡς βέβηλα καὶ ψυχοφθόρα παραχρῆμα πρὸς τέλειον ἀφανισμὸν πυρὶ παραδοθῆναι.] *Et combusta sunt.* [καὶ ἐκαύθησαν.] Hæc ibi.

Igni adjudicantur epistolæ Honorii, cum aliis Monothelitarum scriptis.

5. Atque ita memoratæ duæ epistolæ Honorii, una cum scriptis Theodori Pharanitani, Cyri Alexandrini, Sergii & Pyrrhi, & Pauli & Petri Constantinopolitanorum, decreto synodali damnatæ & combustæ sunt; tanquam in unam eandemque impietatem cum eis concurrentes, adeóque ut profanæ & animæ perniciosæ. Earumque autor Honorius anathemate cum eisdem hæreticis damnatus est, ut qui in omnibus mentem Sergii sequutus sit, & impia dogmata confirmaverit.

Iterum atque iterum repetita Honorii damnatio in sexta Synodo.

6. Eundem Honorium cum reliquis Monothelitis eadem sexta Synodus iterum anathematizavit, actione decima-octavâ, in definitione Synodica, quam superiùs exhibuimus, capite quarto. Et rursum anathema eidem Honorio dixit eadem Synodus, in eadem actione decima-octavâ in exclamatione Synodi ad Constantinum Imperatorem. Item in sermone Prosphonetico seu acclamatorio ad eundem Imperatorem, ubi ait Synodus, *se anathematizasse cum Sergio, Cyro, aliisque Monothelitis Honorium, qui fuit Romæ Præsul, utpote qui eos in his sequutus sit,* [ὡς ἐκείνοις ἐν τούτοις ἀκολουθήσαντα.] In literis etiam Synodalibus à sexta Synodo missis ad Agathonem Papam Romanum, commemorat Synodus se anathematibus interemisse Honorium cum reliquis Monothelitis.

7. Constantinus etiam Imperator in suo edicto, quo Synodum sextam confirmat, ejusque susceptionem omnibus suis subditis injungit; Honorium cum aliis Monothelitis anathematizatum esse testatur: & Synodo consentiens pro se etiam eundem Honorium, utpote horum hæreseos in omnibus fautorem, concursorem, atque confirmatorem, [τὸν κατὰ πάντα τούτοις συναιρέτην καὶ σύνδρομον καὶ βεβαιωτὴν τῆς αἱρέσεως.] Interfuit autem Synodo Imperator Constantinus, ejusque definitionem Synodicam, ipso jubente ac audiente relectam in Synodo, suâ etiam subscriptione corroboravit. Et imperiali suo edicto eam omnibus commendavit. ut legere est in actione decima-octavâ illius Synodi.

Eandem Honorii damnationem confirmat Constantinus Imperator.

8. Leo Papa Romanus hujus nominis secundus, Agathonis successor, acceptis actis sextæ Synodi cum literis Constantini Imperatoris, scripsit epistolam ad eundem Imperatorem Constantinum, quæ etiam legitur in actione decima-octavâ sextę Synodi; in qua epistola Leo Papa, suscipiens sanctam sextam Synodum, ejusque actis ad se transmissis, & edicto Imperatoris consentiens, anathematizat Honorium, quem ait Apostolicam Ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrinâ lustravisse, sed profanâ proditione immaculatam fidem subvertere conatum esse.

Leo 2. Papa Rom. anathematizat Honorium.

9. In eadem priore parte tomi tertii Conciliorum, edit. Colon. [in edit. autem Parif. tom. 5.] post Concilium Toletanum duodecimum, subjungitur ejusdem Leonis Papæ secundi vita, ab Anastasio bibliothecario scripta, ubi Anastasius loquens de sexta Synodo à Leone suscepta, ait, in ea condemnatos esse Cyrum, Sergium, Honorium, & Pyrrhum, &c.

10. Adjiciuntur ibidem ejusdem Leonis Papæ epistolæ. ubi in epistola ad universos Hispaniæ Episcopos, narrans Leo & Hispanis suscipienda commendans, quæ in S. VI. Synodo gesta sunt, reliquis in ea Synodo meritò anathematizatis accenset Honorium, *quem* ait *flammam hæretici dogmatis, non, ut decuit, Apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxisse, sed negligendo confovisse*: Et in epistola ad Ervigium Gothorum in Hispania regem, scribit idem Leo, *damnatum in sexto Concilio, & de Catholicæ Ecclesiæ adunatione projectum esse Honorium, qui immaculatam* (verba sunt Leonis) *Apostolicæ traditionis regulam, quam à Prædecessoribus suis accepit, maculari consensit.* Hæc Leo.

11. Eandem Honorii condemnationem, in quinisexta Synodo factam, iidem illi Patres qui sextæ Synodo interfuerant, repetunt in altero suo conventu, quem sub Justiniano secundo habuerunt, id est, in quini-sexta synodo, canone primo, quem tibi suprà exhibuimus, cap. 6. hujus libri.

Et Quinisexta Synodus.

12. Postea Theodorus Patriarcha Hierosolymitanus, cum sua Synodo, anathematizavit Honorium, ut hæreticum & à sexta Universali Synodo damnatum. ut patet ex ejus synodica epistola, quæ inserta est actis Synodi Nicænæ secundæ. actione tertiâ.

Et Theodorus Patriarcha Hierosol. cum sua Synodo.

13. Synodus etiam Nicæna secunda, quam Papistæ ut orthodoxam & œcumenicam suscipiunt, eandem Honorii condemnationem à sexta Synodo factam, commemorat, ejusque æquitatem prædicat, eamque etiam suo consensu & approb tione confirmat: nam actione tertia illius Nicænæ Synodi, Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani epistolam ad Alexandrinum, & Antiochenum, & Hierosolymitanum Patriarchas scriptam; Et Theodori Patriarchæ Hierosolymitani synodicam epistolam scriptam ad Cosmam Patriarcham Alexandrinum, & ad Theodorum Patriarcham Theopolitanum, cujus exemplum à summis sacerdotibus Orientis ad Tarasium etjam missum est; has, inquam, epistolas tota Synodus Nicæna suscipit, eis consentiens. In his autem epistolis Honorius Romanus anathematizatur, ut hæreticus, & ut eo nomine jam ante à sexta Synodo jure damnatus & anathemati subjectus. Et rursus, in actione sexta ejusdem Nicænæ Synodi, in illa Concilii contra imagines habiti refutatione, quæ, ex mente Nicænæ illius Synodi laudatur tanquam à Spiritu Sancto dictata, initio illius actionis, in illa inquam refutatione, tomo 2.§. *Has sanctas & universales Synodos.* Asseritur Honorium justè anathematizatum esse à sancta & Catholica Ecclesia, ut hæreticum. Et in septima actione, in definitione synodica, sic loquitur synodus illa Nicæna secunda; Deinde quoq; & duas voluntates & operationes secundùm naturarum proprietatem in Christo prædicamus, quemadmodum & Constantinopoli sexta Synodus exclamavit, abjiciens Sergium, Honorium, Cyrum, Pyrrhum, Macarium, & eos qui sine voluntate sunt pietatis, atque istis similia sentientes. Hæc ibi. Hujus Synodi Nicænæ acta vertit Latinè Anastasius bibl. & in ejus etiam versione ista omnia habentur. Subscripserunt cum aliis Legati Adriani primi, Papæ Romani.

Et Synodus Nicæna secunda.

Damnationem Honorii agnoscit atque approbat Hadrianus 2. Papa Romanus.

14. Adrianus, etiam hujus nominis secundus, Papa Romanus, in Concilio Romæ habito, anno Dom. 868. alloquutione tertia, testatur Honorio post mortem anathema dictum esse ab Orientalibus, propter hæresin, idque factum esse ait cum consensu & autoritate ipsius Romani Pontificis. Et addit, hæresin esse idoneam caussam resistendi motibus & liberè respuendi pravos sensus etiam Papæ Romani. Hæc habentur in actis Romanæ illius Synodi sub Adriano celebratæ, quæ acta recitantur in actione septima Concilii illius Constantinopolitani, quod octavum œcumenicum vocant Romanenses: In illo ipso Concilii illius Constantinopolitani codice Latino, de quo Anastasius bibliothecarius, Quicquid, inquit, in Latino actionum octavæ Synodi codice reperitur, ab omni est fuco falsitatis extraneum. Hæc Anastasius in sua præfatione in illud Concilium, ad Adrianum secundum Papam Romanum. ubi etiam se eidem Concilio interfuisse, & reducem acta ejusdem Concilii, jussu ejusdem Adriani Papæ, in Latinam transtulisse perhibet dictionem. Celebratum est autem Constantinopolitanum illud Concilium sub Basilio Imperatore, anno Dominicæ 870. considentibus illic etiam Legatis ejusdem Adriani Papæ Romani.

Honorium etiam anathematizat Synodus illa, quæ Romanis octava œcumenica dicitur.

15. Illud ipsum etiam Concilium, quod octavum vocant, rursus anathematizavit Honorium actione decima, in termino illius Concilii. ubi hæc sunt Concilii illius verba; *Et cum prædictis synodis consonantem, & eadem sentientem sanctam & universalem sextam synodum suscipientes, quæ in unius Christi duabus naturis, consequenter etiam duas operationes, ac totidem voluntates sapienter asseveravit. Anathematizamus autem Theodorum, qui fuit Episcopus Pharan, & Sergium & Pyrrhum, & Paulum ac Petrum impios Præsules Constantinopolitanorum Ecclesiæ, atque cum eis Honorium Romæ, unà cum Cyro Alexandriæ*, &c. Hæc ibi in eodem illo Latino codice Anastasiano. Et huic termino subscripserunt cum aliis Legati Adriani secundi Papæ Romani. qui etiam eandem synodum ut œcumenicam suscepit.

16. Nos quidem meritò rejicimus sacrilegum illum imaginum cultum à synodo illa Nicæna, quæ septima dicitur, & Synodo ista Constantinopolitana, quam octavam vocant, susceptum: at synodorum istarum auctoritatem non possunt defugere Papistæ, qui eas ut synodos œcumenicas & per omnia orthodoxas venerantur.

Honorium à sexta Synodo damnatum esse, testantur etiam Photius, Ado, Cedrenus, Marianus Scotus, Abbas Urspergensis, Albertus Abbas Stadiensis, Psellus, Beda, & Johannes de Turrecremata, & Melchior Canus.

17. Photius Patriarcha Constantinopolitanus (qui eodem nono seculo floruit] in suo libello περὶ τῶν Ζ συνόδων οἰκουμενικῶν, id est, de septem synodis œcumenicis, inter eos qui à sexta Synodo justè condemnati sunt, refert Ὀνώριον τὸν Ῥώμης, Honorium Romæ. Idem etiam Photius, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν ἀνεγνωσμένων αὐτῷ βιβλίων, id est, in opere illo quod appellat bibliothecam librorum sibi lectorum: codice vigesimo; Lecta sunt (inquit) acta sextæ Synodi in actionibus, in quibus Sergius, Cyrus, Pyrrhus Constantinopolitanus anathemate damnati sunt [ἀναθεματίσθησαν,] Honorius item Romanus [μεθ' ὧν Ὀνώριος Ῥώμης,] Polychronius, aliique, &c.

18. Græco-latinæ editioni bibliothecæ Photii præmittuntur eruditorum aliquot de Photio judicia. in quibus hæc ponuntur verba Francisci Turriani Jesuitæ, ex ejus procemio in constitutiones Clementis: Photius Constantinopolitanus eruditissimus & incredibili lectione auctor. In eo præsertim opere quod bibliothecam de libris à se lectis nominavit, in quo tam accuratè, tam acri ingenio, tam considerate, tam doctè, tam distinctè, tam liberè de tanta multitudine & varietate librorum judicium facit, ut nihil animadversione dignum prætermisisse videatur. Hæc Turrianus. Item verba hæc Andreæ Schotti Jesuitæ ex ejus notis ad Christomachiam Procli; Photius censor & criticus gravissimus, summi ingenii & judicii: ——— De styli charactere, scriptorum numero, & titulis, quæ γνήσια, quæ ψευδεπίγραφα, quid laude, & imitatione dignum in singulis deprehendisset, sine fuco & odio, more majorum pronunciat. Hæc Schottus, qui Photii bibliothecam Latinè vertit.

19. Ado Episcopus Viennensis, (ejusdem seculi scriptor) in suo Chronicorum breviario, scribit Honorium cum reliquis Monothelitis anathematizatum esse à sexta universali Synodo.

20. Beda, qui florebat seculo octavo, in suo libro de temporibus, capite sexagesimo septimo, de cursu sex ætatum. in Constantino quarto Imperatore; scribens de sexta œcumenica Synodo, Honorium connumerat eis qui ab illo Synodo anathematizati sunt, inquiens; Macarius verò [Antiochiæ Episcopus,] cum suis sequacibus, simul & præcessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo & Petro anathematizatus. Hæc Beda.

21. Georgius Cedrenus (qui scribebat seculo undecimo in sua historiarum synopsi, in Constantino Pogonato, ait congregatam esse sextam Synodum contra Theodorum Pharanitanum Episcopum, Honorium Romæ, Cyrum Alexandriæ, & alios. Affirmabant hi (inquit) unam voluntatem & unam operationem. *& quæ sequuntur.*

22. Honorium Papam Romanum, cum aliis hæreticis Monothelitis, à sexta œcumenica synodo anathematizatum esse, scripserunt in suis Chronicis, Marianus Scotus, qui floruit anno Domini millesimo octogesimo; & Abbas Urspergensis, qui vivebat, jam Presbyter, anno Domini millesimo ducentesimo secundo. Et Albertus Abbas Stadiensis, qui claruit anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto.

23. Eundem Honorium Hæreticum fuisse tradit Psellus, in carmine de septem Synodis. quem de hoc argumento citat Melchior Canus, scriptor Pontificius, Episcopus Canariensis. qui in eandem sententiam citat Bedæ librum, de rerum natura, capite sexagesimo septimo, & acta synodorum. quibus consentiens ipse Canus, confitetur atque agnoscit, non posse Honorium ab hæresi vindicari. Et Albertum Pighium, Honorii defensionem molientem, & Conciliorum (ut Canus loquitur) acta calumniantem, refellit. In locis Theologicis, libro 6. capite ultimo, ad argumentum undecimum.

24. Et ante Canum, Johannes de Turrecremata, Episcopus Cardinalis Sabinus, Honorium à Synodo sexta & à Leone Papa secundo, in veritate historiæ seu verè de facto,

condemnatum esse concedit. ut refert Binius in sextum Concilium œcumenicum: verbo, *approbatum*.

25. Atque ita veritatem rei gestæ, de damnatione Honorii, per historicam assertionem luculenter demonstravimus. Sequitur ut contradicentium objectionibus respondeamus, eisque profligatis, omnem candido Lectori scrupulum eximamus, & veritatem hanc historicam tueamur.

CAPUT UNDECIMUM.

Argumenta, sive inanes cavillationes, quibus, contra clarissimam rei gestæ historiam, utuntur Papistæ quidam infallibiliarii; nempe Onuphrius in Honorium Platinæ, Bellarminus & Gretserus, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 11. Andreas Schottus, in codicem 20. bibliothecæ Photii. Baronius, in Epitome Spondani, annis Christi 633. & 681. & Binius, in notis suis in vitam & epistolas Honorii Papæ, & in notis in vitam Agathonis, & in sextum Concilium œcumenicum, & in vitam & epistolas Leonis secundi Papæ Romani.

SUmma totius moliminis istorum scriptorum pro Honorio ad duo capita, disjunctivè, ab ipsis reducitur. Nam vel factum negant, vel jus seu æquitatem facti inficiantur. Prioris ordinis argumenta prius examinabimus. quæ verò de jure loquuntur, discutiemus inferius, ubi de æquitate sententiæ contra Honorium latæ disseremus.

2. Prior igitur Honorii defensio, quam proponunt, hæc est: Epistolas illas quæ dicuntur Honorii ad Sergium, esse confictas; & ab hæreticis insertas sextæ Synodo, ipsaque acta synodalia sextæ Synodi ab eisdem malevolis, additione nominis Honorii, esse falsata & corrupta.

3. Si quæras, à quo, & quando depravata sint Synodi Sextæ acta. Respondent Baronius & Binius & Schottus, Theodorum Syncellum Patriarcham Constantinopolitanum ea corrupisse. Hunc enim, propter expunctum è sacris diptychis invito Imperatore nomen Vitaliani Papæ Romani, de sede Constantinopolitana dejectum esse, suffecto in ejus locum Georgio, qui Georgius Patriarcha Constantinopolitanus, sedit in sexta Synodo, ejusque decretis subscripsit. Post obitum autem Georgii, Theodorum per simulationem orthodoxæ fidei, anno sequente restitutum esse pristinæ sedi & dignitati. Theodorum autem hunc ut hæreticum anathematizatum fuisse in sexta Synodo. At posteaquam sedi suæ restitutus est, nactum esse originale exemplar sextæ Synodi, nondum dimissis Constantinopoli legatis sedis Romanæ, & suo ubique nomine expuncto, substituisse ubique nomen Honorii, facili literarum mutatione. Et sic falsata acta synodi transmisisse ad Leonem Papam Romanum. Theodorum autem damnatum fuisse in sexta Synodo, testari ajunt Anastasium in vita Agathonis. Restitutum verò pristinæ sedi eundem post mortem Georgii, docent ex Nicephori Chronico.

4. Supposititia autem esse quæ de Honorio in sexta Synodo leguntur, persuadere conantur, partim rationibus, partim autoritatibus.

5. Ratio prima est; quia ab hæreticis Monothelitis insertæ sunt actis quinti Concilii œcumenici conficta quædam scripta Mennæ & Vigilii, sicut deprehensum est in sexta Synodo actione 3. & 12. & 14. & familiare erat Græcis corrumpere libros.

6. Secunda ratio est, ab absurdo; quia non potuit Synodus condemnare Honorium de hęresi, nisi pugnaret cum epistola Agathonis ad Constantinum Imperat. scripta; atque adeò sibi ipsi contradiceret. suscepit enim & approbavit Synodus epistolam Agathonis, tanquam à Spiritu Sancto dictatam. In ea autem epistola Agatho scribit Ecclesiam Romanam nunquam defecisse à fide, neque deficere. Et Apostolicos Pontifices Prædecessores suos confidenter semper fecisse quod jussit Christus, quando fidem Petri non defecturam promittens, confirmare fratres suos admonuit.

7. Tertia ratio est; Legati sedis Romanæ certum rerum agendarum acceperant commonitorium. adhæserunt igitur epistolæ Agathonis, neque damnârunt aut damnari sivissent Honorium.

8. Quarta ratio, rursus ab absurdo; Quia si sexta Synodus Honorium hæreseos damnaret, indelebilem intolerabilis erroris, impudentiæ, & injustitiæ notam incurreret: ex non intellectis Honorii epistolis; & ex præsumtione condemnandi sedem Apostolicam, quæ judicat omnes, & à nemine judicatur; & ex iniquitate sententiæ contra innocentem, nullum enim in illis Honorii epistolis contineri errorem.

9. Autoritates quibus utuntur, sunt partim sexta Synodo anteriores, ut Synodi Romanæ sub Martino habitæ, & disputationis Sancti Maximi cum Pyrrho. Partim posteriores, ut Theophanis Isauri, Anastasii bibliothecarii, Nicolai primi Papæ Romani, Johannis Zonaræ, Emmanuelis Calleca, Pauli Diaconi, Bedæ, Blondi, Naucleri, Sabellici, & Platinæ, qui de Honorio, ut pio & sancto Pontifice loquuntur, aut saltem eum non condemnant, neque condemnatum esse ajunt ut hæreticum.

10. Hæc summa est defensionis, qua utuntur contra historicam veritatem rei gestæ.

CAPUT DUODECIMUM.

Refutatio figmenti de falsatione actorum sextæ Synodi, quam dicunt à Theodoro Patriarcha factam.

PRincipiò; falsò allegatur Anastasius testis condemnationis Theodori Patriarchæ in sexta Synodo: nam id apud Anastasium in vita Agathonis non comparet. Commemorat quidem Anastasius prolatum esse in Synodo scriptum quoddam erroneum cum subscriptione Macarii & Theodori Expatriarchæ; Posteaque interrogatum Macarium, num rectæ fidei consentiret, & in errore pertinacem, damnatum esse; Georgio Patriarcha orthodoxam fidem profitente. At de Theodori vel examinatione vel damnatione nihil scribit Anastasius, neque ejus nomen inter damnatos recitat. Neque ad rem facit, si dicas generalem Monothelitarum condemnationem recidere etiam in Theodorum: nam quæritur nunc de particulari damnatione qua aliquis nominatim, expresso ejus nomine damnatur. Neque enim ad evitandum generalis damnationis vim opus habuit Theodorus eradere è damnatorum catalogo nomen suum, quod ibi expressum non erat: sed sufficiens erat erroris abdicatio. quam ab eo factam esse gemino cognoscitur documento, nempe, tum ex eo quod non sit nominatim damnatus in Synodo, tum ex ejus restitutione per ipsum Constantinum Imperatorem sextæ Synodi Patronum.

2. Deinde postquam Georgius Patriarcha, Theodori successor, sedisset annos tres & totidem menses, restitutum quidem sedi Constantinopolitanæ fuisse Theodorum, scribit Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in sua Chronologia; at eum fidem simulasse, & mente adhuc Monothelitis favisse, aut, antequam Romani Legati gesta synodalia Romam perferenda accepissent, mortuum esse Georgium Patriarcham, & restitutum Theodorum, & à Theodoro accepisse eos ea gesta, unde probant? nihil enim istorum apud Nicephorum, neque apud alium aliquem veterem scriptorem invenitur. Vide inferiùs, cap. decimum tertii §. decima septimum & §. decimum octavum & §. vigesimum, ubi ista gratis & falsò à sophistis istis conficta esse ostenditur.

3. Adhæc, cum olim faveret Theodorus Monothelitis, Honorium præ omnibus aliis Romanis Pontificibus Honorii successoribus, in eximio habebat honore: ejusque nomen in diptychis commemorabat, omnibus ejus successoribus silentio prætеritis. teste Constantino Imperatore, in sua Sacra ad Donum Papam Romanum scripta, quæ Doni successori Agathoni reddita est, & extat præfixa actis sextæ Synodi. Est igitur prorsus ridiculum istorum hominum commentum, quod scilicet favore hæreseos Monotheliticæ, & odio Romanæ sedis, Theodorus inserere voluerit damnatorum catalogo nomen Honorii. sic enim hæresin eam Romanæ sedis patrocinio penitus orbasset, damnato Honorio, qui solus ex Romanis Pontificibus ei favisse compertus est: adeóque spem omnem sibi præcidisset auxilii ab illius sedis autoritate pro dogmatis illius restitutione. Imò si favor erroris illius eum ad tale facinus impulisset, mutasset potius voces quasdam dogmaticas, quàm sola personarum nomina. Odium autem si intuearis, inseruisset potius nomen Vitaliani cui infensus erat, aut alterius cujusdam ex Honorii successoribus, quorum memoria ipsi erat injucunda; quàm Honorii, cujus memoriam charam habebat.

4. Ineptum etiam & puerile est quod dicunt de facili literarum mutatione in substitutione nominis Honorii pro Theodoro: nam præterquam quod ea mutatio absque manifestis lituris fieri non potuit; cogitandum ipsis, multa de Honorio & ad ejus damnationem pertinentia legi in actis sextæ Synodi, quæ per unius vocabuli mutationem non inveniuntur.

5. Aliis igitur argumentis ostendere conantur infallibiliarii ista ea, quæ in actis sextæ Synodi de Honorii condemnatione leguntur, esse suppositita; nempe partim rationibus, & partim autoritatibus, ut supra monuimus. de quibus responsiones subjiciemus.

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

Respondetur ad primam rationem, quam adferunt memorati infallibiliarii.

PRima ratio est; Ab hæreticis Monothelitis insertæ sunt actis quinti Concilii œcumenici conficta quædam scripta Mennæ & Vigilii, sicut deprehensum est in sexta Synodo, actione 3. & 12. & 14. Et familiare erat Græcis corrumpere libros. Ergo ea, quæ de Honorio Papa Romano in sextæ Synodi actis leguntur, sunt suppositita.

2. Ad istam rationem respondeo. 1. Invalida est argumentatio à particulari: idque agnoscit Gretserus. 2. Non congruit exemplum: id quod patebit ex gemina narratione historica, quam ex sextæ Synodi actis subjiciam; prior erit de illa falsatione actorum quintæ Synodi: altera ex eis deprometur quæ de Honorio in actis sextæ Synodi leguntur.

3. Cum Monothelitæ, autoritatem prætendentes Conciliorum universalium, rogassent in sexta Synodo Imperatorem Constantinum, ut juberet proferri in medium per Chartophylacem ex Patriarchio libros synodorum; id statim factum est, actione prima. Postea autem, actione tertia, cum legeretur liber actorum quintæ universalis Synodi, statim in principio occurrebat sermo Mennæ, quondam Patriarchæ Constantinopolitani, ad Vigilium, quondam Papam Romanum, de eo quod sit una Christi voluntas. Et exsurgentes in sexta Synodo Legati Apostolicæ sedis Romæ, exclamaverunt; Piissime Domine, falsatus est præsens liber quintæ Synodi: nequaquam relegatur sermo, qui dicitur Mennæ ad Vigilium, quia fictus est: sed jube diligenter advertere

Narratio historica de falsatione actorum quintæ Synodi.

vertere præsentem librum, satisfieri [vel certò persuaderi πληροφορηθῆναι] enim habet sanctum *1. Non tunc temporis, sed nuper.* vestrum Imperium, quia non tunc temporis positus in exordio, cum fierent acta in sancta quinta Synodo. Iste qui dicitur sermo Mennæ ad Vigilium nuper appositus est, in principiis præsentis libri, eo quod vigesimo primo anno Justiniani *2. Discrepant tempora & personæ.* divæ memoriæ obiit Mennas; quinta autem Synodus vigesimo septimo anno imperii ejus congregata est, Episcopatum tenente hujus regiæ urbis Eutychio venerabilis memoriæ. Et inspicientes piissimus Imperator unà cum gloriosissimis judicibus, & quibusdam ex sancta Synodo Deo amabilibus Episcopis, & aperientes ac discernentes, invenerunt tres quaterniones in princi- *3. Defectus subnotationis numericæ.* pio libri additos [ἐκ προσθήκης ἐμβληθῆναι,] non habentes subnotationem numeri [ὑποσημειώσιν ἀριθμητικὴν,] qui secundùm consuetudinem affigitur in quaternionibus; sed in quarto quaternione esse primum numerum, & in sequenti quaternione secundum, & tertium quaternionem subsequenter, ἐφεξῆς. Alias item & dissimi- *4. Dissimiles literæ.* les esse literas eorum in exordiis submissorum quaternionum, in quibus continebatur sermo qui dicitur Mennæ ad Vigilium, à literis quæ primitus [ἀρχῆθεν] scripta sunt in eodem codice. Constantinus piissimus Imperator dixit; non relegatur hujusmodi sermo.

4. Et dum relegeretur septima actio ejusdem quintæ Synodi, reperti sunt in ea duo libri, quasi ex nomine Vigilii Papæ Romani ad Justinianum Imp. & ad Theodoram Augustam, in quibus una Christi operatio asserebatur. Et exsurgentes ite- *5. Repugnat definitio Synodi.* rum legati sedis Romanæ, exclamarunt, dicentes non esse illos libellos Vigilii, sed esse falsatum hunc librum, sicut & exordia primi libri ejusdem quintæ Synodi. Nam (inquiunt) si unam operationem docuit Vigilius, & susceptus est à Synodo, utique & in definitione ejusdem sanctæ Synodi de una operatione vox habuit comprehendi. Dum relecta ergo fuerit, piissime Domine, ipsa definitio, inveniet Dominus omnem veritatem. Consequenter itaque & secundum ordinem relecto eodem libro usque ad definitionem, ipsaque definitione usque ad finem relecta, nullo aliquid de una operatione in eadem definitione inventum est contineri. Legati igitur petunt ab Imperatore, ut prædictus liber tempestivè examinetur, & adinventio, quæ in eo facta est, manifestetur. Cui postulato annuit Imperator. Hæc habentur in actione tertia Sextæ Synodi.

5. Rursus autem in actione duodecima ejusdem Synodi, alia adfertur ratio contra ser- *6. Bibliotheca registra repugnant.* monem qui dicitur Mennæ ad Vigilium, ob quam penitus fictum & falsum esse pronunciant judices; nempe, quia in repositis in Patriarchio Constantinopolitano registris epistolarum Mennæ Patriarchæ, sermo qui dicitur Mennæ ad Vigilium, non invenitur.

6. In actione autem decimaquarta, accuratius examen de duobus illis libellis qui dicebantur Vigilii, instituitur, sicut petierant legati sedis Romanæ, & jusserat Imperator. Diligenti igitur habita collatione librorum corruptorum quintæ Synodi, cum aliis antiquis & incorruptis libris [ἀρχαίοις καὶ ἀνεπιβουλεύτοις βιβλίοις] ejusdem sanctæ quintæ Synodi, & cum chartaceo quodam ejusdem Synodi libro ex Patriarchio prolato, propiusque inspectis illis exemplaribus, in quibus duo illi libelli qui dicti sunt Vigilii, continebantur, invenerunt Patres libellos illos esse supposititios, & nequiter interjectos: & tres quidem quaterniones fallaciter adjectos esse in exordio primæ actionis, continentes sermonem illum qui dicitur Mennæ ad Vigilium: circa septimam autem actionem, mutatum quidem fuisse quintumdecimum quaternionem, adjectumque esse quadrifolium non superscriptum [τετράφυλλον ἀνεπίγραφον] ante decimumsextum quaternionem, in *7. ἀνεπίγραφον.* quo erant duo illi libelli qui dicebantur Vigilii, uterque nullam literam habens [ἀμφότερα ἀνεπίγραφα.] Cum interea in antiquis & non de- *8. Ex antiquis & incorruptis exemplaribus.* pravatis quintæ Synodi exemplaribus, in sexta Synodo prolatis & inspectis, neque sermo ille dictus Mennæ neque libelli illi qui nuncupabantur Vigilii, invenirentur. Nec etiam in altero illo incorrupto Chartaceo volumine quintæ Synodi, quod ex Patriarchio prolatum est. Quamvis etiam corrupta tria exemplaria ex Chartophylacio Patriarchii depromta essent. Et negotio scrupulosius discusso, deprehensum est falsata esse ista tria & alia quædam quintæ Synodi exemplaria, fraude Pauli quondam Patriarchæ Constantinopolitani, & Macarii Antiocheni, ejusque di- *9. Inventi ipsi falsatores.* scipuli Stephani. Et ipsi scriptores, qui eorum jussu assumenta ista suis manibus descripserunt, nempe Georgius Monachus, & Sergius diaconus, & qui Sergio scribenda dictavit Constantinus presby- *10. Inventi scriptores, & complices, & coram Synodo confessi.* ter, coram sancta sexta Synodo comparentes, rem gestam palàm confessi sunt. Statimque sancta sexta Synodus eos libros, qui dicebantur Mennæ & Vigilii, & fallatores actorum quintæ Synodi anathematizarunt. actione 14.

7. Hæc est narratio de illa actorum quintæ Synodi falsatione, ex actis sextæ Synodi fideliter depromta. Altera narratio fideliter sumetur ex *Narratio Honorii de damnatione.* eis quæ de Honorio, & ad Honorii damnationem pertinentia, leguntur in actis ejusdem sextæ Synodi.

8. In sextæ Synodi actione prima, legati sedis Romanæ & Synodi Romanæ, conquerentes de introductis per Monothelitas vocum novitatibus, rogant Imperatorem Constantinum, ut origo mali inquiratur. Respondet Macarius Patriarcha Antiochenus, Monothelita, & cum eo alii, se vocum novitates non introduxisse, sed quicquid à sanctis & universalibus Synodis, & sanctis probabilibus Patribus, & regiæ urbis Constantinopoleos præsulibus, Sergio, Paulo, Pyrrho, & Petro, nec non & Honorio qui fuit Papa antiquæ Romæ [ἔτι δὲ καὶ Ὀνωρίου τοῦ γενομένου πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης,] & Cyro qui fuit Papa Alexandriæ, hoc est, de voluntate & operatione, perceperunt, sic se credidisse, & credere, & prædicare. & paratos esse de hoc ostendere. Iubente igitur Imperatore ut probationes proferrent, eisque rogantibus, ut ex Patriarchio adferantur libri synodorum universalium; prolati mox è Patriarchii bibliotheca sunt libri synodorum; & lectus est primus liber gestorum tertiæ universalis synodi Ephesinæ. Deinde, actione secunda, relecta sunt acta Chalcedonensis synodi. Et actione tertia, acta quintæ universalis Synodi. Et in fine ejusdem tertiæ actionis monet Macarium ejusque socios Imperator, ut proferant, si qua habeant, testimonia probabilium Patrum: quod se facturos promittunt. Et postea actione quinta exhibent duos codices, in quos congesserant Patrum testimonia, unam Christi voluntatem, ut ipsi dicebant, declarantia. Lectis igitur duobus illis codicibus; monet rursum Imperator, ut si adhuc alia velint pro una voluntate

& unâ operatione proferre testimonia, ea ad sequentem actionem parata habeant. Actione igitur sexta Macarius eique adhærentes Monothelitæ, alium insuper codicem legendum obtulerunt, in quo contineri dicebant testimonia diversorum sanctorum Patrum: Qui etiam relectus est. Et Macario ejusque sociis profitentibus se in prolatis testimoniis consistere, neque velle ulteriorem proferre probationem; tres illi codices à parte Macarii prolati, jubente Imperatore sigillati sunt à gloriosissimis judicibus, & à parte Apostolicæ sedis antiquæ Romæ, nec non & à parte sanctæ sedis Constantinopolitanę. Tunc legati sedis Romanæ & synodi Romanæ dicunt Imperatori, Macarium ejusque socios non probasse suum dogma testimoniis Paternis, & ajunt, eos testimonia Patrum detruncasse: petuntque ab Imperatore, ut authenticos codices prolatorum ab eis Paternorum testimoniorum proferri jubeat ex Patriarchio Constantinopolitano, & conferri cum codicibus ab eis oblatis: ut demonstrent factam ab eis obcelationem [συσκιασμόν.]

9. Itaque actione octava jubet Imperator proferri è Patriarchio authenticos codices, & illos Macarii codices quos diximus sigillatos recludi ad lectionem, eorumque cum authenticis codicibus è Patriarchio prolatis collationem institui. In eadem etiam actione Macarius de fide sua interrogatus, dat scriptam fidei suæ confessionem; quam ait esse consentaneam doctrinæ quinque universalium synodorum, & Honorii à Deo eruditi [Ὁνωρίου τοῦ θεοφρόνου] & Sergii, & Pauli, & Petri, & reliquorum. Quorum mentionem & in testimoniis quæ Imperatori porrexit, se fecisse ait. juxta petitionem autem legatorum sedis Romanæ, synodique Romanæ, & mandatum Imperatoris Constantini, relecti sunt tres codices quos Macarius cum suis obtulerat, & testimoniorum in eis allegatorum facta est cum authenticis codicibus collatio. Allegata sunt in primo codice testimonia sanctorum Patrum, Athanasii, Ambrosii, Dionysii, Joannis Chrysostomi, & Cyrilli: & facta collatione primorum quatuor actione octava; & Cyrilli, actione nona; deprehensa fraus est in detruncatione & perversione testimoniorum contra mentem auctorum.

10. In secundo codice allegarunt Macarius ejusque socii Epistolam Sergii ad Cyrum, quæ relecta est, actione 12. & ex eodem codice relegi cœperunt quasi ex actis quinti Concilii scripta illa supposititia Mennæ & Vigilii, de quibus supra. eorumque ulteriorem lectionem judices impediverunt. Postea, eadem actione duodecima, lectæ sunt ex tertio Macarii codice, epistolæ mutuæ Sergii & Honorii. Quarum peracta lectione, judices & Synodus Georgio Chartophylaci mandant, ut ex chartophylacio Patriarchii statim proferat registra & scripta dogmatica inibi rejacentia, quæ exposita quondam sunt à Sergio, sive ad Honorium vel Cyrum vel Sophronium, aut etiam ad alias personas, aut etiam ab Honorio ad Sergium, super præsenti dogmatica quęstione. Et paulo post reverso cum illis registris & codicibus Georgio, facta est collatio. & epistola Sergii ad Cyrum, quam Macarius allegaverat, constitit [ἰσοΐχησεν,] id est, cum authentico registro vel codice concordavit. Epistola etiam ejusdem Sergii ad Honorium, constitit. Prolata est autem à Georgio Chartophylace ipsa authentica Epistola Latina Honorii ad Sergium quondam missa, unà cum ejus interpretatione, & collata est eadem Latina epistola per Johannem Episcopum civitatis Portuensis, qui fuit unus ex legatis Synodi Romanæ ad Sextam œcumenicam Synodum; & constitit, ἰσοΐχησεν.

11. Iudices igitur hortantur Synodum, ut de epistolis istis Sergii, & epistola ista Honorii, item de synodicis literis Sophronii, quæ rogatu Georgii sedis Hierosolymitanæ legati lectæ fuerant, synodale suum promat judicium. Id quod Patres se proximâ actione facturos promittunt. Actione igitur decima-tertia, profert Synodus de Sergio & Honorio, eorumque epistolis, & de aliis quibusdam Monothelitis, eam sententiam quam supra retulimus, cap. 10. §. 2. Et Sophronii orthodoxiam prædicat, sicut ibidem commemoravimus. Postea prolata est etiam alia ejusdem Honorii epistola, quę cum aliis Monothelitarum scriptis simul prolatis, decreto synodico igni damnata & combusta est, in fine ejusdem actionis decimæ-tertiæ.

12. Deinde in actione decima-sexta, Constantinus quidam presbyter Monothelita, in errore pertinax, anathematizatur. Et in eadem actione, decernit Synodus, ut hæretici nominatim in exclamationibus synodicis anathematizentur: & exclamant universi Patres synodici; Theodoro hæretico Pharanitano anathema, Sergio hęretico anathema, Cyro hęretico anathema, Honorio hęretico anathema, Pyrrho hęretico anathema, &c.

13. Dehinc in actione decima-octava eadem sexta œcumenica Synodus, in definitione synodica, quæ audiente Constantino Imp. relecta est, Honorium qui fuit Papa antiquæ Romæ, accenset organis Diaboli. Et post definitionis relectionem, exclamat Synodus, Sergio & Honorio anathema. Hortantur etiam Patres Imperatorem Constantinum, ut perlegi jubeat sermonem Prosphoneticum, quem ad ipsius majestatem Synodus composuit, qui jubente ac audiente Imperatore statim publicè in Synodo relectus est. In eo sermone Synodus anathematizat cum aliis Monothelitis Honorium, καὶ σὺν αὐτοῖς Ὁνώριον, τὸν τῆς Ῥώμης γενόμενον πρόεδρον, ὡς ἐκείνοις ἐν τούτοις ἀκολουθήσαντα, id est, & cum eis Honorium, qui fuit Romæ prę sul, utpote qui eos in his sequutus est.

14. In eodem etiam sermone prosphonetico, Patres synodici Imperatorem alloquentes, ajunt; Sed ô benignissime Domine, & amator justitiæ, ei qui tibi potentiam largitus est, hanc gratiam retribue: & his quę à nobis definita sunt, signaculum tribue, vestram in scripto Imperialem ratihabitionem, [τοῖς παρ' ἡμῶν ὁρισθεῖσι σφραγῖδα παράσχου τὴν ὑμῶν ἔγγραφον βασιλικὴν ἐπικύρωσιν,] & per edicta divalia atque per pias constitutiones ex more, eorum omnium firmitatem, [seu confirmationem. βεβαίωσιν] ; quatenus nullus his quæ gesta sunt vel contradicat, vel novam quęstionem machinetur [ὥστε μηδένα τοῖς πραχθεῖσιν ἢ ἀντιφθέγξασθαι, ἢ καινότερον ζήτημα μηχανήσασθαι.] Scito enim, serenissime Imperator, quod nihil horum, quę in synodis universalibus & à probabilibus Patribus constituta sunt, falsavimus, verùm potius confirmavimus [μηνύομεν μᾶλλον ἐβεβαιώσαμεν.] Hæc ibi.

15. Definitioni autem synodicæ & huic etiam sermoni prosphonetico subscripserunt omnes Patres

Patres synodici, & cum reliquis etiam legati Agathonis, & Synodi Romanæ. Deinde post lectionem sermonis acclamatorii, rogat iterum Synodus Imperatorem Constantinum, ut sacrâ sua subscriptione robur præbeat definitioni synodali, quæ coram ipsius Serenitate relecta erat. Sumens igitur in manus Constantinus Imperator subscriptam à Patribus definitionem, [ἐνυπόγραφον ὅρον] quæ præsente ejus tranquillitate recitata erat, propriâ manu subsignavit [ὑπεσημήνατο ἰδιοχείρως.]

16. Petit deinde Synodus ab Imperatore, ad majorem orthodoxæ fidei stabilitatem & confirmationem [ἀσφάλειαν τε καὶ βεβαίωσιν,] ut definitionis coram eo relectæ justa subscripta exempla [ἰσότυποι ἐνυπόγραφοι ὅροι] edantur quinque Patriarchalibus sedibus, unà cum Imperatoris subsignatione. Respondet Imperator; quod etiam à sancto & universali vestro Concilio petitum est, piè conficiemus [εὐσεβῶς διαπραξόμεθα. Deinde sequuntur hæc verba: Sciendum quod juxta ea quæ interloquutus est piissimus & Christum diligens Imperator Constantinus, vel etiam pollicitus est, exempla definitionis [ἰσοτύπους ὅρους] cum subsignatione mansuetæ ejus serenitatis præbuit quinque Patriarchalibus sedibus: hoc modo: Apostolicæ sedi sancti & Principis [κορυφαίου] Apostolorum Petri, nempe, [sive ἤγουν] Agathoni sanctissimo Papæ senioris Romæ. Τῷ θρόνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ, Sedi sanctissimæ Catholicæ & Apostolicæ magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos, sive [ἤγουν] Georgio sanctissimo & beatissimo Patriarchæ. Apostolicæ sedi [τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ] sancti Euangelistæ Marci, qui honoratur in Alexandrinorum magna civitate, per Petrum Deo amabilem presbyterum monachum & Vicarium. Sedi Antiochensium sive Theopolitarum magnæ civitatis per Theophanem venerabilem & sanctissimum Patriarcham. Sedi sanctæ Christi Dei nostri resurrectionis, id est, Hierosolymorum, obtinente locum ejusdem honorabilissimæ Sedis [ἐπέχοντος τὴν τοποτηρησίαν τοῦ αὐτοῦ τιμιωτάτου θρόνου.] Theodoro Deoamabili presbytero, per Georgium presbyterum, Monachum Sebastenum, qui postea Patriarcha Antiochiæ fuit. Hæc ibi. Hic est ille Georgius Episcopus Antiochiæ, qui subscripsit canonibus quinisextæ Synodi, sedens in ea synodo.

Ex his manifesta est vanitas figmenti illius, quod refutavimus superiore capite.

17. Observa hos, quibus pro quatuor posterioribus sedibus tradita sunt definitionis synodalis exempla, Georgium scilicet Patriarcham Constantinopolitanum, & Petrum presbyterum, Vicarium [τοποτηρητὴν] sedis Alexandrinæ, & Theophanem Patriarcham Antiochenum, & Georgium presbyterum, locum tenentem [ἐπέχοντα τὸν τόπον] Theodori Vicarii seu locum servantis [τοποτηρητοῦ] sedis Hierosolymitanæ; Item legatos Agathonis Papæ Romani, quibus ad Agathonem datum exemplum est; hos, inquam, omnes sedisse in sancta sexta Synodo, ejusque magnam partem exstitisse, & ejusdem definitioni & sermoni acclamatorio subscripsisse. Eosdemque definitionis synodicæ exempla pro suis sedibus ab Imperatore subsignata secum tulisse. Non igitur à Theodoro Episcopo Constantinopolitano acceperunt Patriarchales sedes exempla definitionis sextę Synodi, ut mentiuntur adversarii, sed à Synodo ipsa & ab Imperatore, dum adhuc viveret Georgius Patriarcha Constantinopolitanus, nondum restituto Theodoro.

18. Agathonis autem legati, in quibus fuit Joannes diaconus, qui paulò post ipse Papa Romanus factus est, hujus hominis quintus; hi, inquam, legati etiam literas à sexta œcumenica Synodo ad Agathonem Papam Romanum scriptas secum portârunt, quas Leoni Papæ secundo, Agathonis jam ante eorum reditum mortui successori, reddiderunt. Quibus literis subscripserunt Georgius Patriarcha Constantinop. & Theophanes Patriarcha Antioch. & aliarum duarum orientalium sedium Patriarchalium legati. Et cum reliquis Patribus synodicis, Joannes Portuensis, Abundantius Templanensis, & Joannes Rhegiensis, Episcopi, qui à Synodo Romana sub Agathone celebratâ legati missi erant ad sextam œcumenicam Synodum, in qua etiam sederunt ut legati Romanæ synodi. In eis literis commemorat Synodus, se anathemate interemisse Honorium cum reliquis Monothelitis. Idemque repetit Constantinus Imperator in suo edicto. Et consentit Leo secundus Papa Romanus, ac Honorium anathematizat, in sua ad Constantinum Imperatorem epistola, quæ etiam exstat ad finem actionis decimæoctavæ seu ultimæ, ejusdem sextæ œcumenicæ Synodi. Leo etiam in aliis suis epistolis eundem anathematizat Honorium, ut supra monuimus, capite 10.

19. Iam, postquam geminam, quæ à nobis promissa est, narrationem, tum de suppositis Mennæ & Vigilii scriptis, tum de Honorio & ad ejus damnationem pertinentibus, ex ipsis actis sextæ Synodi, bonâ fide, retulimus; tempus est, ut factâ collatione & applicatione, vanitatem & impudentiam cavillatorum, se hic manifestissimè prodentem, detegamus.

Refutatur rursus figmentum de falsatione factâ per Theodorum Patriarcham; de quo disserebamus præcedente capite.

20. Cardinalis Baronius, & cum eo alii, quos suprà nominavimus, cavillatores, ajunt Theodorum Patriarcham Constantinopolitanum, nomen suum è damnatorum numero delevisse, atq; in ejus locum nomen Honorii Papæ Romani variis locis inseruisse, ut istam aliásque factas ab ipso lituras restitueret. Hanc vanissimam sycophantiam evidenter refellit narratio, quam de Honorio præmisimus. Nam, præterquam quod Theodori Constantinopolitani damnatio nusquam apud veteres comparet; certè quæ de Honorio commemoravimus, ea non invenirentur in actis sextæ Synodi, per unius vocabuli mutationem. Neque conveniunt cætera nisi Honorio, qui Sergii fuit contemporaneus, & ad illum scripsit, & fuit Papa antiquæ Romæ, & cujus Latinæ epistolæ authenticæ prolatæ sunt, & damnatæ, & combustæ. At dices; Theodorum ista etiam omnia, ipsaque Honorii literas confinxisse, & actis inseruisse. Respondeo; Ista jam nimis inverecunda assertio est, more quorundam loquacium, qui, cum disputare nequeant, non desinunt litigare. Quis istud cordatus credet, impudenter asserentibus, nullam autem vel tenuissimam probationis umbram aut probabilitatis speciem adferentibus? Repugnat fides omnium codicum, & omnium monimentorum veterum, ipsorumq; etiam Romanę sedis & Romanę synodi legatorum, & ipsorum Romanorum Pontificum, orbisque Christiani. Neque potuissent tam crebræ & prolixæ mutationes fieri absque manifestis & irreparabilibus lituris. Neque eas Agathonis legati recepissent aut tolerâssent, neque eas Romæ, apud Leonem Pontificem, acta ab illis

alla:

allata legentem & palàm approbantem, dissimulassent, aut à Romanis Pontificibus recipi & approbari passi essent. Neque reliqui aliarum omnium sedium Episcopi & legati synodici tã immanem actorum publicorum falsationem tulissent, aut silentio præteriissent, in tam recenti rerum gestarum memoriâ. Adde quod exempla definitionis synodicæ ab Imperatore signata, & Patriarchis ac legatis data sint, vivente adhuc Georgio Patriarchâ Constantinopolitano, necdum restituto Theodoro. Literas etiam sextæ Synodi œcumenicæ ad Agathonem scriptas acceperunt Agathonis legati Romam perferendas, vivente etiam eodem Georgio Patriarchâ, qui literis illis subscripsit, & cum illo eisdẽ literis subscripserunt legati Romanæ Synodi, & alii Patres, ut superiùs indicatum est, §. 18. Imperatoris etiam Constantini edictum eodem tempore publicatum est, confirmans ea quæ in Synodo definita sunt. Neque in potestate fuit Theodori falsatricem manum inferre Augustali edicto, neque impune quispiam subditorum tulisset tam audax facinus, ipso vivente & spectante, & gesta synodalia magno zelo defendente Constantino Imperatore. At in his etiam tribus scriptis, nempe in definitione synodica, & in epistola sextæ Synodi ad Agathonem scripta, & in edicto Imperatoris Constantini, Honorius Papa Romanus accensetur hæreticis, in sexta œcumenica Synodo damnatis & anathematizatis.

Fatentur Papani argumentum suum ex deprehensa falsatione actorum quintæ synodi non esse apodicticum.

21. Ex deprehensa falsatione actorum quintæ Synodi inferre conantur cavillatores falsationem actorum sextæ Synodi in negotio Honorii; saltem probabiliter: fatentur enim argumentum hoc non esse necessarium & apodicticum; esse tamen ajunt ejusmodi, quod monstret non esse inauditum, ut acta synodalia peregrinis additamentis à falsariis corrumpantur, adeoque non esse à fide prorsus alienum & abhorrens, sextam itidem synodum aliquid à falsariorum manibus passam esse, de Honorio. Respondeo, Tanta est exempli diversitas, ut non solùm nihil inde sequatur apodicticè, sed ne probabiliter quidem inferri inde possit vel possibilitas talis falsationis sextæ Synodi, qualem isti imaginantur. id quod clarissimè apparebit ex multiplici discrepantiâ.

Ostenditur neque esse probabile, imò esse prorsus absurdum.

Quibus indiciis & argumentis à sextæ Synodi patribus deprehensa sit falsatio actorum quintæ Synodi.

22. Legati sedis Romanæ & Synodi Romanæ, & cum eis reliqui Patres in sexta œcumenica synodo sedentes, deprehenderunt falsationem actorum quintæ Synodi, his indiciis & evidentissimis argumentis. 1. Non conveniebant tempora & personæ; nam, mortuo Mennâ, celebrata est quinta Synodus, sedente Eutychio. 2. Non tunc temporis quo primum promulgata sunt gesta quintæ Synodi, (neque viventibus adhuc Patribus illius Synodi) falsata sunt ejus acta, sed
1. plusquam centum annis post quintam Synodum.
2.
3. 3. Falsatio facta est per adjectionem trium quaternionum ante principium actionis primæ, & per insertionẽ quadrifolii suppositirii ante decimumsextum quaternionem in actione septima, sine lituris, nisi quod mutatus esse dicitur quaternio decimusquintus, in eadem septima actione.
4. 4. Adjecti quaterniones, & insertum quadrifolium, fuerunt ἀνεπίγραφα: non enim habebant characteristicam literam, & ὑποσημείωσιν ἀριθμητικὴν subnotationem numericam, quæ secundum consuetudinem infigebatur in quaternionibus.
5. 5. Dissimiles erant & aliter se habebant literæ suppositorum quaternionum, à literis primitus
6. scriptis in eodem codice. 6. In authenticis registris epistolarum Mennæ in Patriarchio asservatis, non inveniebatur ille sermo dictus ad Vigilium. 7. Provocant legati Romani ad definitionem synodicam quintæ Synodi, prout in eidem 7.
illis falsatis codicibus exstabat; non enim falsata erat definitio. 8. Quamvis à tempore celebratæ quintæ Synodi præterissent plures quam centum 8.
& viginti anni; præsto tamen Patribus sextæ Synodi ad manum erant antiqua & incorrupta exemplaria sanctæ quintæ Synodi [ἀρχαῖα καὶ ἀνεπηρέαστα βιβλία τῆς ἁγίας πέμπτης συνόδου.] Et alius etiam chartaceus liber ejusdem quintę Synodi ex bibliotheca Patriarchii Constantinopolitani prolatus, per quorum cum falsatis codicibus collationem falsitas corruptorum codicum evidenter deprehensa est. 9. Inventi ipsi falsatores, 9.
& scriptores qui coram sexta Synodo examinati rem gestam palàm confessi sunt.

Omnia alia in negotio Honorii.

23. At nihil simile est in negotio Honorii, verùm omnia dissimilia. Nam, 1. conveniunt tempora & personæ; Sergius enim & Honorius e- 1.
rant contemporanei, & de hoc dogmate scripserunt mutuas epistolas. 2. Fingunt isti cavillatores, acta sextæ Synodi nunquam edita esse incorrupta, & legatos Romanos annum & amplius 2.
detentos esse Constantinopoli post finitam synodum, antequam acciperent exemplar authenticum gestorum synodalium Romam deferendum, & aliarum etiam omnium sedium Episcopos ac legatos tamdiu caruisse authenticis Synodi exemplaribus; & tradita illis tandem esse exemplaria tam crasse & evidenter corrupta, ut quę ipsi orthodoxi Patres synodici sciebant non gesta esse, ea in singulis fere actionibus occurrerent; & quæ gesta esse sciebant, ea etiam desiderarentur, & tamen acta sic corrupta omnes toto orbe Patres ad sua loca reversi relegentes affirmarent esse genuina & incorrupta, eaque cum aliis etiam Romanus Pontifex Leo secundus approbaret. Qui Leo gesta sextę Synodi non solùm suscepit & approbavit, sed etiam ipse de Græco in Latinum transtulit; teste Antonino archiepiscopo Florentino, in suis Chronicis, in parte secunda, & ad Episcopos Hispanos etiam approbanda misit, ut suprà monuimus, cap. 10. §. 10. eademque falsata acta comprobarit etiam Joannes Papa quintus qui ipse Synodo sextę interfuit, unus existens ex legatis Agathonis. Certè falsatio istiusmodi prorsus inaudita, omnique tum ratione tum idonei scriptoris testimonio penitùs destituta, ab omni probabilitatis specie
aliena, & impossibilis est. 3. Falsationem fingunt 3.
cavillatores factam in actis sextę Synodi non per adjectionem aut insitionem quaternionum aut foliorum, sed per crebras easque modò breviores, modò prolixiores lituras, earumque restitutiones, adeò ut modò tres versiculi, modò pagina, modò dimidium aut quadrans paginæ mutatus sit, idque sparsim & intertextim, adeò ut nec ab ipsis Patribus qui eidem Synodo interfuerunt & subscripserunt, dignosci possent. Quod non solùm dissimile, sed etiam prorsus absurdum
est, & impossibile. 4. In actis sextæ Synodi nus- 4.
quam defuit characteristica litera & subnotatio numerica, sicut in falsatis codicibus quintæ Synodi; id enim facilè perspexissent Patres, &, recenti exemplo moniti, eam corruptelam non
tulissent. 5. Nulla est inventa literarum dissimi- 5.
litudo, qualis in corruptis illis codicibus deprehensa est. 6. In omnibus omnium bibliotheca- 6.
rum, toto orbe, authenticis codicibus sextæ Synodi

odi, semper habebantur gesta de Honorio, ne- 7. que in ullo unquam desiderata sunt. 7. In ipsa sextæ Synodi definitione synodica, quæ palàm lecta est, audiente Imperatore Constantino, cui & ipse hortatu Synodi subscripsit Imperator, & pro qua tam diligenter providerunt Patres in suo prosphonetico, ut extra omnem contradictionis aleam tuta & illibata permaneret, & cujus quinque justa *ἰσότυπα* exemplaria, omnia pariter authentica, Imperator hortatu Synodi sua subsignatione munivit, præbuitque quinque sedibus Patriarchalibus, ante dimissionem Synodi, vivente adhuc Agathone Papâ Romano, aut saltem nondum allatò mortis ejus nuncio, & præsentibus Georgio Constantinopolitano & Theophane Antiocheno Patriarchis, aliarumque trium sedium Patriarchalium legatis, quam etiam definitionem idem Imperator sextæ Synodi defensor vigilantissimus, edicto publico omnibus subditis suis suscipiendam injunxit, eandemque Leoni Papæ Romano per literas commendavit: in illa ipsâ, inquam, definitione Synodicâ, & in sermone Synodi prosphonetico, & in edicto Constantini, semper & palàm exstabat damnatio Honorii. Neque tulisset Imperator Catholicus tantam postea in Theodoro nequitiam, ut impunè ei liceret gesta hæc corrumpere. Quem antea ob leviorem causam de sede Patriarchali dejecerat. Neque Imperatorem prudentissimum & vigilantissimum latere potuit, quid subditis suis edicto suo injungeret, quid quinque Patriarchalibus sedibus præberet, quid ad Leonem mitteret. Neque facta est falsatio consentiente orthodoxo & pio illo Imperatore Constantino, qui & ante congregatam Synodum, in sua imperiali Sacra ad Donum Papam scripta, juravit per Deum omnipotentem, non esse apud se *ἐπερομέρησιν ὁποιανδήποτε*, id est, cujuslibet partis favorem, sed æquanimitatem utrisque partibus conservaturum: & postea in Synodo sedens, postquam jussu ipsius relectam definitionem Synodicam audivisset, Synodum interrogavit; an cum consensu omnium Episcoporum promulgata esset ea definitio? Et sancta Synodus exclamavit; Omnes ita credimus, una fides, omnes id ipsum sentimus, omnes consentientes & lubentes subscripsimus. Subjecit Imperator; Deum testem proferimus sancto & universali vestro Concilio, quod absque quolibet favore aut invidiâ [*χωρὶς οἱασδήποτε προσπαθείας ἢ ἀντιπαθείας*] principale desiderium & zelus exstitit nobis, irreprehensibilem esse immaculatam nostram orthodoxam fidem, & cum stabilitate nos eam conservare in nomine Dei. ——— Cum ergo Deo complacuit tempus concedere; invitavimus fieri collectionem vestram, ——— ita eam [intemeratam nostram Christianorum fidem] & nos custodiamus usque in mortem. Ibi ergo judicabimur vobiscum apud terribile tribunal Dei, quando judicaturus est vivos & mortuos. Hac præmissa protestatione, Imperator hortatus est Synodum ut seriò cogitarent, ac declararent, si aliquid in definitione prætermissum aut mutandum existimarent. Et sancta Synodus exclamavit; Multos annos Imperatori! ——— Definitio orthodoxa est: contradicenti huic definitioni anathema. Hæc legere est in actione 18. Synodi sextæ, inter definitionem Synodi & sermonem ejusdem acclamatorium. Neque eam partem illius Synodi quisquam 8. adhuc dicere ausus est esse corruptam. 8. Sophistæ isti fingunt corruptum esse primum & pro tempore unicum exemplar authenticum sextæ Synodi, adeò ut nullum postea exstare potuerit exemplar incorruptum, per cujus cum aliis collationem deprehendi fraus potuerit. Hoc enim necessariò infert eorum hypothesis superiùs commemorata. Neque sanè ulla adhuc inventa sunt exemplaria sextæ Synodi aliter se habentia, quoad negotium Honorii, quàm quæ isti falsò criminantur esse corrupta. 9. Tantum abfuit, ut un- 9. quam in ulla Synodo invenirentur falsatores actorum sextæ Synodi, aut eorundem actorum falsatio vel deprehensa vel suspecta fuerit, ut è contrario multarum Synodorum constanti suffragatione integritas eorum de hoc ipso Honorii negotio identidem confirmata sit. sicut docuimus suprà cap. 10. Neque ulla adhuc Synodus aliter judicavit.

Observa Imperatoris Constantini Pogonati pietatem, sinceritatem, zelum, & orthodoxiam.

Applicatio.

24. Ex his igitur narrationibus & discrepantiis jam clarissimè patet, tantum abesse ut ex deprehensa illa falsatione actorum quintæ Synodi ulla probabilitatis species colligi queat, contra fidem actorum sextæ Synodi, ut è contrario integritas eorum inde luculentiùs confirmetur.

Respondetur convicio in Græcos jacto.

25. Neque caussam litigatorum istorum juvat putida illa Lædoria, quam Bellarminus & Gretserus in Græcorum nationem petulanter eructant: asserentes, consuetudinem Græcorum fere ordinariam fuisse corrumpendi libros. idque ostendere conantur testimoniis Leonis primi, & Gregorii primi, Pontificum Romanorum. Nam Leonis & Gregorii scripta non ignorabant Agatho & Patres Romanæ synodi sub eo habitæ; quorum tamen longè aliud fuit de Græcorum codicibus, & à tali intemperie remotissimum judicium. idcirco legatos suos testimoniis Conciliorũ & Patrum instructos ad sextam Synodum miserunt, quæ per authenticos Græcorum codices in Constantinopolitano Patriarchio repositos demonstrarent esse fideliter allegata. Itaque in sexta Synodo petentibus Romanis legatis prolati sunt è Patriarchii Constantinopolitani bibliothecâ authentici codices quinque universalium Conciliorum, & multorum Patrum cum Latinorum tum Græcorum. Neque ulla est reperta falsatio, præter unicam illam, per suppositionem scriptorum illorum quæ dicebantur Mennæ & Vigilii, quæ & deprehensu facilis fuit, & per alios ipsorum Græcorum incorruptos codices luculentiùs patefacta. ut suprà docuimus. Et non nisi ex fide illorum codicum, qui apud Græcos inveniebantur, judicatum est de allegationibus tum orthodoxorum, tum hæreticorum. Illiberali igitur calumniâ Christianam illam gentem impiè gravant effrenes isti conviciatores. Et verò quorsum, obsecro, tendit ista criminatio? num ut credamus omnia Concilia, omnia Patrum opera à Græcis esse falsata? quod certè nemo sanæ mentis vel dicere vel credere sustinebit. Et ipsi adversarii tam immanis stultitiæ probrum detrectant. Ajunt autem, se hoc tantum velle, ut admittamus non esse inauditam librorum apud Græcos falsationem; atque adeò non esse incredibile, falsata esse ab eis acta sextæ Synodi. Respondeo igitur: Est prorsus inaudita talis falsatio, qualem fingunt contigisse actis sextæ Synodi, estque omnino incredibilis, & impossibilis. id quod suprà evidentissimè demonstravimus.

Vindicatur Leo.

26. Nec prosunt eis Leonis primi & Gregorii primi Pontificum Romanorum testimonia. Leo audierat quosdam per imperitiam, quosdam etiam ex versuta nequitia, epistolam ejus, ad Flavianum

vianum missam, vitiose vertisse in linguam Græcam: itaque in epistola sua 83. ad Palæstinos, mentem suam explicat, & monet ut ab erroneis versionibus sibi caveant. In alia etiam epistola, nempe epist. 69 ad Marcianum Augustum, (quæ in editione Basiliensi, est 31.) ob eandem caussam, obsecrat Imperatorem ut epistolam illam, ad Flavianum scriptam, jubeat per idoneum interpretem in græcum sermonem integrè diligenterque transferri, & per idoneum latorem sub Imperialis signaculi impressione deferri, & tradi judicibus Alexandrinis. At quid hic simile commento Papistarum de actis sextæ Synodi? Nam Leonis epistola authentica & incorrupta Latina exstabat adhuc apud ipsum Leonem, & apud Græcos in actis Synod Chalcedonensis, unde in hunc usq; diem integra permansit. Periculum etiam ex incommodis versionib9 Leo ipse statim perspexit, & de remedio opportunè prospexit. Si etiam luberet hic, Papistarum istorum exemplo, pueriliter

Retorqueri posset criminatio.

lusum captare ex latinorum interpretum græca vertentium oscitantia, aut versuta nequitia; quàm latus se offert campus? Binius ante præfationem Anastasii in septimam Synodum. *Quoniam* (inquit) *vulgata hujus Synodi editio Latina non satis respondet Græco textui, & multa in ea partim desiderantur, partim videntur irrepsisse, apposita est hæc, quæ nunc primum prodit, Anastasii versio, ut certi & antiqui auctoris, & Græca verba pæne singula exprimentis.* Hæc ibi. In promtu sunt & alia specimina. Sed nolo nunc hanc camarinam movere. Abundè ad præsentem controversiam sufficit immensa exempli di paritas, & irreducibilis dissimilitudo.

Papanorum argumentatio ex Gregorio primo Episcopo Romano.

27. Gregorius, lib. 5. epistolarum ex registro epist. 14. ad Narsem. *Ephesinam* (inquit) *Synodum perscrutantes, de Adelphio & Sava* [Saba,] *& ceteris aliis, qui illic dicuntur esse damnati, omnino nihil invenimus, & existimamus; quia, sicut Chalcedonensis Synodus in uno loco ab Ecclesia Constantinopolitana falsata est, sic aliquid in Ephesina Synodo factum est. Charitas ergo vestra vetustos omnino codices ejusdem Synodi requirat, & illic inde videat, si quid tale invenitur, mihique eundem codicem, quem invenerit, transmittat: Quem mox, ut legero, transmitto. Novis enim codicibus passim non credat, ex qua re dubius factus sum, & nihil adhuc volui de hac causa prædicto fratri meo Ioanni Episcopo rescribere. Romani autem codices multò veriores sunt, quàm Græci: quia nostri sicut non acumina, ita nec imposturas habent.* Hæc Gregorius. Hinc sic argumentantur Bellarminus & Gretserus: Gregorius adserit Constantinopolitanos corrupisse Synodum Chalcedonensem, & idem se suspicari de Ephesina; & addit, codices Romanorum longè esse veraciores, quàm Græcorum. Non mirum igitur, si Græci sextam Synodum corruperint.

Respondetur ad argumentationem ex Gregorio junctam.

28. Respondemus; 1. Per hujuscemodi argumentationem pari jure concluseris, non mirum esse, si à Græcis corrupta sit prima vel secunda Synodus; & quidem in eis ipsis decretis quæ contra Arium vel Macedonium inveniuntur. 2. Ex possibili non sequitur positio actûs. 3. Non magis istinc sequitur corruptio Synodi in eis quę pertinent ad Honorium, quam in eis quæ in eadem Synodo leguntur de Sergio, vel Macario, vel Polychronio. 4. Narsem remittit Gregorius ad vetustos Synodi Ephesinæ codices, in eorum testimonio acquiescere paratus. 5. Romanos codices Græcis anteponit. At rixatores isti nullum nobis relinquunt vel vetustum, vel Romanum codicem sextæ Synodi, cui fides sit adhibenda. 6. Gregorius ait, Synodum Chalcedonensem in uno loco falsatam esse. Papistæ sextam Synodum in multis locis passim falsatam.

29. Non temere est admittenda illa Gregorii, tot annis ante eum inaudita, assertio, nec postea recepta, de falsatione quartæ Synodi: neque facilè suspicioni indulgendum de Ephesina Synodo. Certe Leo primus, Papa Romanus, cujus legati Chalcedonensi Synodo interfuerunt, & qui acta Synodi à legatis suis accepta diligenter scrutatus est, nullam prorsus deprehendit falsationem, quam utique si invenisset non dissimulasset, cum quiddam etiam verè in ea Synodo gestum, de ordine sedium Patriarchalium, scriptis publicis improbaverit; In epistolis suis ea de re scriptis ad Anatolium Episcopum Constantinopolitanum, ad Marcianum Augustum, ad Pulcheriam Augustam. Quæ leguntur etiam in tertia parte Concilii Chalcedonensis, in editione Binii, capitib. 5. 6. 7. Quo magis detestanda est Gretseri impudentia, asserentis, Gregorio probationem non defuisse; *quia* (inquit) *quicquid de æqualitate Constantinopolitani Episcopi cum Romano, in exemplaribus Concilii Chalcedonensis continetur; id fraudibus & imposturis Græcanicis ad Concilium accessit.* Hæc ille. Cum tamen rem, ut in actis descripta legitur, re ipsâ in Synodo gestam esse testetur ipsa œcumenica Synodus Chalcedonensis, tum subscriptione decreti, tum etiam in sua ad Leonem Papam Romanum epistolà sive relatione Synodica. Neque factum diffitetur Leo, imò in suis epistolis agnoscit rem gestam, licet ejus æquitatem neget. Nondum autem disputamus, neque illo loco disputat Gretserus, de jure facti quo condemnatus Honorius, sed de facto ipso, utrum scilicet res ita gesta sit, nec ne, in sexta Synodo de Honorio, sicut in actis descripta invenitur.

Gretseri Iesuitæ impudentia.

30. Gregorius quidem, lib. 4. epistolarum ex registro, cap. 80. seu epist. 36. scribit, per Chalcedonensem Synodum Pontifici sedis Romanæ nomen universitatis, seu universalis Episcopi, oblatum esse, sed nullum unquam decessorum suorum hoc tam profano vocabulo uti consensisse. At non ait Gregorius, hoc in actis illius Synodi scriptum esse. Hoc illi alicunde suggestum, putavit fortasse in actis Synodi debere inveniri, & cùm scrutando non inveniret, quod tamen tam confidenter scripserat, ad hoc fortasse perfugium se recepit, ut diceret, Synodum illam in uno loco esse falsatam. Neque tamen locum monstrat Gregorius. Certè id Synodo Chalcedonensi nunquam in mentem venisse, ex eo patet, quod æqualia privilegia & parem in Ecclesiasticis negotiis honorem & potestatem sedi Constantinopolitanæ, cum sede antiquæ Romæ, decreverit ea Synodus: licet frustra contradicentibus legatis Leonis Papæ, qui etiam in suis epistolis, de gestis in ea Synodo, id solum reprehendit, quòd non sit sedi Alexandrinę secundus locus servatus, & Antiochenæ tertius, sed eis præposita sit sedes Constantinopolitana. Concessit autem Synodus Chalcedonensis primum inter Patriarchas locum Romano Archiepiscopo, sic eum vocant in inscriptione epistolæ Synodicæ ad Leonem: & passim in actis illius Concilii. At ab universitatis vocabulo illi offerendo longissimè abfuit. Non igitur falsata est Synodus, sed malè informatus Gregorius, si hanc falsationem intellexit. Quidam

Athanasius

Athanasius presbyter Ecclesiæ Alexandriæ, & Theodorus atque Jschyrion ejusdem Ecclesiæ diaconi, & quidam laicus Sophronius, in inscriptionibus libellorum suorum quos contra Dioscorum obtulerunt, Leonem Episcopum Romanum vocant œcumenicum, & exstant illi libelli in actione tertia Concilii Chalced. Sed nulla talis vox Synodica in illo Concilio invenitur.

31. Immeritò etiam suspicatus est Gregorius falsationem Synodi Ephesinæ; quia ibi non invenit nomina Adelphii & Sabæ & aliorum quorundam, qui ibi dicuntur esse damnati. Nam etiamsi in actis Ephesinæ Synodi non legantur istorum nomina, hæreseos tamen illius cujus duces fuere Adelphius & Sabas, & alii illi, & hæreticorum eam hæresin profitentium damnatio expressè exstat in secunda parte Synodi Ephesinæ, actione septima, in editione Binii: ubi habetur definitio sanctæ & œcumenicæ Synodi Ephesinæ contra impios *Massalianitas*, qui & *Euchetæ* & *Enthusiastæ* quoque appellantur. Hujus autem hæreseos ἀρχηγὺς principes & antesignanos fuisse Sabbam, & Adelphium, & Daodem, & Symeonem, & Hermam, & quosdam alios, testatur Theodoretus, libro quarto histor. Ecclesiast. cap. 10. & lib. 4. hæreticarum fabularum. Ineptus verò est Gretserus, Francisco Junio in hanc sententiam respondenti occurrens; dum ait, Gregorio magis quàm Junio credendum. Quis negat, cæteris paribus? sed neque suam Junius, neque nos nostram auctoritatem obtrudimus. Acta Synodi Ephesinæ, & illa Theodoreti opera non sunt à Junio, vel à nobis conficta, aut falsata. Ad illa respondere debuit Gretserus. Quæ tamen astutè præterit, illaudabili atque inutili versutiâ.

De Massalianis in synodo Ephesina damnatis, vide supra, lib. 2. c. 8.

32. Præterea, etiamsi verum diceret ex omni parte Gregorius, rectè tamen monet Junius, inconsequentem fore ex particulari argumentationem. Addimus, neque ullam inde colligi posse probabilitatis speciem, pro ea, quam prætendunt, falsatione actorum sextæ Synodi, in causa Honorii; quia longè dissimile est exemplum, ut patet ex superioribus.

33. Adjiciunt etiam testimonium Nicolai Papæ Romani, hujus nominis primi; sed frustra: magis enim inde patefiet eorum vanitas. Verba Bellarmini sunt: *Denique Nicolaus, 1. in epistola ad Michaëlem, remittens Imperatorem ad epistolam Adriani; Si tamen*, inquit, *non falsata, more Græcorum, sed sicut à sede Apostolica missa est, penes Ecclesiam Constantinopolitanam hactenus conservatur. Nec sine causa hoc dixit* (ait Bellarminus;) *nam quæ ipse allegat in epistola ad Photium, ex epistola Adriani ad Tarasium, non habentur in illa ipsa epistola, ut legitur in septima Synodo. Detraxerunt enim Græci eum locum; quia contra honorem Tarasii faciebat.* Hæc Bellarminus. & hinc colligit, Græcos corrupisse septimam Synodum, adeóque mirum non esse, si etiam sextam corruperint. idem confirmare nititur Gretserus testimonio Anastasii: & videre jubet epistolam Adriani, tom. 3. Concil. editionis Binianæ Colon.

Papanorum argumentatio ex Nicolao primo, Episcopo Romano.

34. Respondeo. 1. Non ait Nicolaus, exemplaria septimæ Synodi, cum primum prodirent, corrupta prodiisse, & acta à Græcis corrupta, sub imperialis impressione signaculi, legatos Adriani primi, tunc Papæ Romani, ad Adrianum secum tulisse, eaque corrupta Adrianum probâsse. sicut de corruptione sextę Synodi nugantur prodigiosi isti cavillatores. Pro quo eorum commento nulla similitudo veri colligi potest ex isto loco Nicolai. Acta autem septimæ illius, seu potius pseudoseptimæ, Synodi incorrupta promulgata esse, & ad Adrianum delata, patet ex verbis Anastasii, qui de ea Synodo loquens, in vita ejusdem Adriani primi; *Quam* (inquit) *Synodum jam dicti missi* (id est legati) *in Græco sermone secum detulere unà cum Imperialibus sacris, manibus propriis subscriptam, eamque prædictus egregius antistes in Latinam linguam translatari jussit, & in sacra Bibliotheca pariter recondi.* Hæc ibi.

Respondetur ad argumentationem ex Nicolao.

35. Præterea: Exemplaria septimæ Synodi, & epistolæ Adriani in actione secunda ejusdem Synodi, asservabantur Romæ, tum in Græco tum in Latino sermone, tempore Nicolai, id est, septuaginta annis post Synodi illius celebrationem, adhuc incorrupta & habentia verba illa Adriani à Nicolao citata, quoad sensum scilicet, & per æquipollentiam. Non enim necesse est ut existimemus, citata esse à Nicolao præcisè ipsissima illa verba, totidem literis & syllabis, quæ scripserat Adrianus; sed satis habuit, si sensu concordaret citatio cum epistola Adriani. Eandem Synodum etiam Constantinopoli adhuc intemeratam exstare existimavit Nicolaus: ut patet ex secunda epistola Nicolai ad Michaëlem Imperatorem. & epist. 6. ad Photium. Nam nisi Romæ exstarent, non tam confidenter inde allegatione uteretur. Et nisi Constantinopoli eodem se habere modo existimaret, non affirmaret eos ibi inventuros Adriani sententiam, de non promovendis hominibus ex laicali habitu statim ad Patriarchatûs culmen. id quod inventuros in epistolis illis, affirmat absolutè, sine ulla dubitationis cujuscunque significatione. Quamvis postea, bile tumens adversas Photium Patriarcham Constantinopolitanum, ejusque patronum Michaëlem Imperatorem, à quo queritur se accepisse epistolam blasphemiis & injuriis plenam & à conviciis inchoatam, non sibi temperaverit à contumeliosis verbis, in epistola illa octava ad Michaëlem scriptâ; nec minus strenuus in ea causa conviciator Anastasius, Papæ Romani bibliothecarius, in sua prefatione in octavam Synodum, ad Adrianum secundum Papam Nicolai successorem, scriptâ; ubi illam inter Nicolaum & Photium acerbissimam contentionem commemorans, quæ usque ad mutuam depositionem & mutua anathemata exarsit, licenter in Photium invehitur, neque nationi parcit: quamvis præcipiti & iniquo calumniarum strepitu.

Acerbissima contentio inter Nicolaum & Photium.

36. Porrò; post mortem Nicolai, & post scriptionem illius præfationis, idem Anastasius septimam, quam vocant, Synodum de græco sermone in latinum vertit. Quæ Latina Anastasii editio, unà cum Græco ejusdem Synodi textu, exstat in tomis Conciliorum Binianis. In utroque habetur epistola illa Adriani ad Tarasium, in actione secunda Nicænæ illius Synodi, quę septima œcumenica dicitur; & in ea epistola hæc sunt ipsissima Adriani ad Tarasium verba latina, prout ab Adriano scripta vel dictata sunt; *In Synodicis confessionis vestræ fidei, quæ Apostolicæ sedi nostræ directæ sunt per Leonem reverendum presbyterum vestrum, invenimus in eis in initio primæ paginæ, reverentiam vestram ex laico ordine & Imperatoriâ administratione ad sacrati gradûs sublimatam esse fastigium. Et vehementer in his anima nostra mirata est. Et nisi vestram sinceram & orthodoxam fidem in prædictis synodicis sacri symboli, secundùm ritum sanctarum sex universalium synodorum, & de venerabilibus imaginibus bene*

Spectatione in lucem positam lectarum illorum calumniosam dicacitatem.

se invenissemus habere, nullatenus auderemus hujuscemodi ebaudire synodica. Hæc ibi Adrianus. Eant nunc Bellarminus & Gretserus,& nugentur Nicolaum non sine causa illud dixisse de epistola Adriani, quasi a Græcis falsata; detraxisse enim Græcos eum locum de non promovendis ad Episcopatum laicis, quia contra honorem Tarasii faciebat. Cum contrarium testetur ipsa Adriani epistola, prout hodieque in utraque illa editione legitur. Quamvis autem, in allegatione a Nicolao facta, quædam sit verborum diversitas, (dum Nicolaus de sensu rei magis est solicitus, quam de sono vocabuli) sensus tamen manifestè congruit. Neque ista quæ jam citavimus legerentur in epistola Adriani, si locum eum, tanquam honori Tarasii inimicum, detraxissent Græci, ut calumniantur isti Jesuitæ.

Retorqueri posset criminatio.

37. Hanc criminationem, fœnore cumulatam, retorquere possent Græci in Latinos; nam in Latina vulgata editione septimæ Synodi, quæ retroactis multis seculis auctoritatem publicam apud Latinos sola obtinuit, (quæ etiam Bellarminum decepit,) dum Græcus textus non legeretur, & Latina Anastasii versio (quæ diu latitans, nuper in lucem prodiit) non innotesceret; in ea, inquam, Latina editione, locus ille epistolæ Adriani falsatus est; multæque aliæ depravationes passim in ea editione inveniuntur, ut suprà ex Binio monuimus, §. 26.

Exempli disparitas.

38. Adhæc exstabant semper,& adhuc exstant incorrupta, tum græca tum latina septimæ illius Synodi exemplaria, ex quorum cum corruptis collatione, defectus omnes facilè deprehendantur. Non ita se res habet de commentitia illa falsatione actorum sextæ Synodi; quam fingunt isti contentiosi ita fuisse in ipsa radice vitiatam, in ipso fonte corruptam, ut nullus inde ramus vitii ejusdem expers prodire, nullus incorruptus rivulus emanare potuerit. idque tam subtiliter, ut ipsos ejusdem Synodi Patres,& Imperatorem qui Synodo interfuit, & Romanos Pontifices, & Concilia œcumenica fraus illa fefellerit. Donec exorti tandem sunt è puteo abyssi oculatissimi isti Aristarchi, qui cornicum oculos solis impudentiæ spiculis configerent.

Gretseri argumentatio ab universali corruptione canonum & actorum Nicænorum, proponitur, & luculenter refutatur.

39. Gretserus in defensione Bellarmini, respondens Whittakero; *Nec est*, inquit, *quod tam mirandum accidat VVhittakero, omnia exemplaria sextæ Synodi potuisse corrumpi: etiam Romanæ bibliothecæ. An nihil unquam audivit de universali corruptione canonum & actorum Nicænorum, facta ab Arianis, hostibus Nicæni Concilii?* hæc Gretserus.

40. Respondeo. 1. Ait quidem Baronius (in epitome apud Spondanum, an. Dom. 325. numero 20.) acta Nicæna, prout olim accuratissimè conscripta sunt, injuriâ temporis, & Arianorum conatibus, passa esse naufragia. At non dissimulat ibidem quosdam affirmare, ea hodie adhuc reperiri tum Alexandriæ, tum apud Arabes. 2. Adhæc, rerum in eadem Synodo gestarum veram historiam colligi posse ex monumentis sanctorum Patrum & Conciliorum, quis nescit, qui antiquitatem vel à limine salutavit? idcirco Baronius eodem anno 325. numero 48. referens quiddam mirandum ex Gregorio presbytero Cæsariensi & Nicephoro, recentioribus scriptoribus, quod scribunt accidisse tempore Nicæni Concilii, pro confirmatione rectæ fidei, profitetur sibi id verisimile non videri, eo quod nullum ejus vestigium sit reperire penes Athanasium, Hilarium, & alios, qui (inquit) nihil plane reliquere intactum, quo insultantem Arianam hæresin oppugnare potuissent. 3. Acta aliqua velut naufragio amitti, longe diversum est, ab universali corruptione: nam corrumpi amissum non potest.

41. Præterea manifestè falsum est quod jactat Gretserus de universali corruptione canonum & actorum Nicænorum, ab Arianis aut quibuscunque facta. Quod sic ostendo. Cum post Nicæni Concilii celebrationem anni propemodum centum lapsi essent, Africana Ecclesia ex authenticis Nicæni Concilii codicibus, qui Constantinopoli & Alexandriæ tunc exstabant, accepit verissima Symboli & canonum ejusdem Concilii exemplaria, ab Attico Episcopo Constantinopolitano, & Cyrillo Alexandrino, ad Africanos Patres serio id expetentes missa. Quæ etiam Africani Patres ad Bonifacium urbis Romæ Episcopum transmiserunt. Exemplaribus illis conforme erat illud fidei & statutorum Nicænæ Synodi exemplar, quod in Africam olim à Cæciliano Episcopo Carthaginensi, qui Nicænæ synodo interfuit, allatum, adhuc apud Afros incorruptum asservabatur. Et ut Ecclesiarum pax, & fides in Orientis atque in Occidentis partibus una eademque servaretur, decreverunt Africani Patres, ut symbolum & statuta Nicæni Concilii, prout ea ex Oriente verissima acceperant, insererentur gestis Ecclesiasticis Ecclesiæ Africanæ; quod & factum est. Eademque in hunc usque diem incorrupta ibidem exstant: in actis Concilii Carthaginensis sexti, & Concilii Africani. tom. 1. Concil. Symbolum autem (seu dogmatica definitio) ejusdem Nicæni Concilii, in multis aliis Conciliis identidem repetitum, exstat adhuc in eorum actis incorruptum. Et in aliis Patrum libris invenitur. Gregorius, sicut sancti Euangelii quatuor libros, sic prima quatuor Concilia œcumenica suscipere & venerari se fatetur. lib. 1. epist. ex regist. epist. 24. Quod certè non diceret Gregorius, si existimaret canones & acta Nicæna esse universaliter corrupta. Exstat etiam adhuc incorrupta ejusdem Nicæni Concilii epistola Synodica, quam ad Ecclesiam Alexandrinam & fratres Ægyptum ac Lybiam & Pentapolim incolentes, se scripsisse profitetur, ut inde intelligere possint cum ea, quæ in controversiam de Ario, & de Meletianis, & de Paschate, adducta & exquisitè disceptata sunt, tum quæ decreta & constabilita. Hanc epistolam adhuc integram & inviolatam inveniet lector apud Theodoretum, lib. 1. hist. Eccles. cap. 9. & apud Socratem, lib. 1. hist. Eccles. cap. 6. Exstat etiam adhuc intemerata de ejusdem Concilii gestis, de Paschate epistola Constantini magni Imperatoris, apud Theodoretum, lib. 1. histor. Eccles. capite 10. Et ejusdem Imperatoris alia epistola ad Ecclesiam Alexandrinam, de Synodi Nicænæ definitione contra Arium; apud Socratem, lib. 1. histor. Eccles. capite 6. Quas omnes epistolas cum aliis quibusdam ad eandem Synodum pertinentibus, invenies etiam in Biniana editione Concilii Nicæni.

Alia inutilis Gretserica-tio.

42. Gretserus aliâ etiam inutili defensione utitur; *Quoties* (inquit) *vociferatus Suthlivius, epistolis Gelasii, Leonis primi, Nicolai primi, & similium hoc vel illud assutum, & alienâ manu affixum esse, non obstante omnium*

exem-

exemplarium consensu? Fierine potuit, ut omnia exemplaria falsarentur? Hæc ille.

Ejusdem refutatio.

43. Respondeo. Alienum à proposito hoc exemplum non juvat caussam Gretseri, pro illa, quam imaginatur, corruptione sextæ Synodi. Nam sententiæ illæ, quas suppositas judicat Sutlinius; non sunt acta synodalia de historia rerum in Synodo aliqua œcumenica gestarum; non repetuntur crebrò in eodem opere; non sunt multorum Episcoporum subscriptione synodali, & sermone prosphonetico, & Imperiali subsignatione, Imperialiq; edicto roboratæ; non sunt in quinq; Patriarchalium sedium authenticis codicibus positæ; non sunt ab Episcopis plusquam ducentis decennio, post primam scriptionem, rursum synodicè repetitæ; non sunt sequentibus seculis ab universalibus Conciliis, & à Pontificibus Romanis, & ab ingenti aliorum probatorum testium nube expressè agnitæ & confirmatæ: sicut illa quæ de Honorii damnatione leguntur in sexta Synodo. ab exemplo igitur, tantâ intercapedine remoto, nulla duci potest probabilitatis species pro eo, quod hìc intendunt isti criminatores. Certè ad incitas se redactos ostendunt, quando tam vana effugia miseri circumspectant.

Respondetur ad instantiam Gretserianam de dialogis Gregorii.

44. Et quasi non satis se hactenus deridiculo exposuisset, confugit etiam ad dialogos qui sub Gregorii Magni nomine circumferuntur, quos illius esse negat Sutlinius. Esto sanè dialogorum illorum auctor Gregorius. hac tamen defensione discedit à quæstione Gretserus. Non enim agitur de autore operis, sive libri actorum sextæ Synodi, ea enim ejusdem Synodi esse acta, à secretariis synodicè conscripta, nemo inficiatur, aut dubitat: sed de eorundem integritate in eis quæ de Honorio ibi leguntur. Non est novum, neque inauditum, scripta pseudepigrapha (quamvis in corpore operis non falsata) præ se ferre eorum nomina, qui eorum auctores non fuerunt. Plurima ejus rei occurrunt exempla. At verò istiusmodi falsationis, qualem mentiuntur isti factam in actis sextæ Synodi, nullum unquam exemplum exstitit, neque est credibilis, imò est impossibilis: ut ex superioribus evidenter patet.

45. Objicit Papistis Whittakerus; hanc respondendi rationem (quâ acta dicunt esse falsata) esse valde periculosam: cavendum enim Bellarmino, ne, si sic pergat respondere, evertat omnia, & naufragium faciat atque jacturam omnium mercium Pontificiarum.

46. Respondet Gretserus; Periculosam fore defensionis rationem, si temere & absque ratione adhiberetur. At periculosam non esse, si nitatur ratione & maturo consilio, atque adeò auctoritate.

47. At hac responsione caussam suam perditum it Gretserus. Nam ista evadendi via temere & absque ratione, imò contra rationem, initur: sicut evidenter ostensum est.

48. Atque ita primam eorum rationem prorsus ineptam & inutilem esse ostendimus. idem de reliquis patefiet.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

Respondetur ad secundam rationem, qua infallibiliarii isti probare nituntur falsationem actorum sextæ Synodi, in negotio Honorii.

Secunda Papanorũ ratio sumta a judicio sextæ Synodi de epistola Agathonis.

SEcundam rationem petunt à judicio Synodi de epistola Agathonis; & hinc argumentantur, non potuisse Synodum condemnare Honorium, nisi secum ipsa pugnaret: nam in epistola Agathonis dici, quod non deficiat à fide Romana Ecclesia, & officium in admonendis fratribus semper fecisse Apostolicos ejusdem Ecclesiæ Pontifices; hanc autem epistolam à Synodo approbatam esse.

Prima nostra responsio per conversionem argumenti.

2. *Prima nostra responsio est*; unde constat probatam Synodo esse epistolam Agathonis, indidem etiam constat, condemnatum esse ab eadem Synodo Honorium: nempe ex actis Synodi. neque magis ab approbatione epistolæ valet argumentatio contra condemnationem Honorii; quàm à condemnatione Honorii contra approbationem epistolæ.

Secunda nostra responsio. Synodus epistolam Agathonis approbavit, quoad veritatem dogmatis, de duabus naturis, voluntatibus, operationibus.

3. *Secunda nostra responsio est*: quo sensu Synodus approbaverit illam Agathonis epistolam sive suggestionem, eique adjunctam synodicam suggestionem Synodi Romanæ sub Agathone celebratæ, declarant ipsa acta sextæ Synodi. Lecta est utraque suggestio, actione quartâ: postea etiam, actione septimâ, alia insuper Patrum testimonia proferunt Legati Romani: Et in fine actionis septimæ, petunt ab Imperatore, ut interrogentur Georgius Patriarcha Constantinopolitanus, eique subjacens Synodus. & Macarius Patriarcha Antiochenus, eique subjacentes Episcopi, utrùm consentiant, nec ne, duabus illis suggestionibus. Respondentes Georgius & Macarius postulant, concedi sibi earundem suggestionum exemplaria, ut Patrum testimonia (in illis allegata) conferant cum codicibus Patriarchii Constantinopolitani, atque ita competens deinde responsum reddant. Et fit secundùm eorum petitionem. Proximâ igitur octava actione, eos interrogat Imperator, si ipsi eisque subjacentes Synodi consentiant sensui [εἰ στοιχοῦσι τῇ δυνάμει] suggestionum directarum ab Agathone, ejusque Synodo. Respondet Georgius Patriarcha Constantinopolitanus, se inspexisse omnem vim [δύναμιν] illarum suggestionum, & factâ collatione invenisse testimonia sanctorum ac probabilium Patrum, quæ in eisdem suggestionibus continentur, consonantia, & in nullo discrepantia à sanctis & probabilibus Patribus: suum igitur eis consensum adhibet, & sic se credere profitetur. Post eum Theodorus Episcopus Ephesi, dicit Imperatori: Ita domine (δέσποτα) profiteor, & sic credo, quemadmodum habent suggestiones sanctissimi Papæ antiquæ Romæ Agathonis, id est, duas naturas & duas naturales voluntates, & duas naturales operationes in uno Sanctæ Trinitatis Domino nostro Jesu Christo, vero Deo nostro. In eandem sententiam respondent reliqui omnes Episcopi, sub sede Constantinopolitanâ constituti: se invenisse testimoniorum allegatorum consonantiam, & se sic credere, ac profiteri duas in uno Christo naturas, duas voluntates, & duas operationes. Idemque profitentur Episcopi exsistentes de synodo sedis Antiochenæ. Ipse autem Macarius Patriarcha duas agnoscere voluntates & operationes, adeóque sug-

suggestionibus illis consentire recusat; Monothelitic igitur hæreseos convictus anathemate damnatur.

4. Hinc patet Synodum approbâsse illas suggestiones tantummodo, quoad veritatem dogmatis de duabus naturis, voluntatibus, operationibus: idque hoc argumento; Quod testimonia Patrum ab Agathone citata de eo dogmate, invenirent concordantia cum codicibus Patriarchii Constantinopolitani. De eo, inquam, dogmate; Nam etsi obiter afferat quædam Agatho de sedis suæ constantiâ, nullum tamen pro ea profert ullius Patris testimonium, sed tantummodo profert pro duabus voluntatibus testimonia Athanasii, Ambrosii, Augustini, Gregorii Nazianzeni, Concilii Chalcedonensis, Concilii quinti œcumenici, Gregorii Nysseni, Johannis Chrysostomi: & pro duabus operationibus, testimonia Hilarii, Athanasii, Dionysii Areopagitæ, Ambrosii, Leonis primi Papæ Romani, Gregorii Nysseni, Cyrilli Alexandrini: idemque docuisse ait Cyrillum Hierosolymitanum, Johannem Constantinopolitanum, Johannem Scythopolitanum Episcopum, Eulogium Episcopum Alexandrinum, Euphræmium & Anastasium majorem Theopolitanæ Ecclesiæ Antistites, & Justinianum Augustum, cujus edictum contra Acephalos olim editum misit Agatho cum his suggestionibus ad Constantinum Imperatorem. Nec ulteriùs extendi approbationem synodicam earum suggestionum, patet etiam ex verbis definitionis Synodicæ, ubi approbatio hæc, ejusdemque ratio, repetuntur. Eam definitionem invenies suprà in quarto capite hujus libri.

5. Et quemadmodum doctrinam in Agathonis epistola propositam, de duabus voluntatibus & duabus operationibus, approbat Synodus; ita etiam consentit eidem in abjectione eorum omnium quos, ut oppositi erroris duces aut sectatores, nominatim abjecit Agatho. Insuper autem & cum eis damnat sexta Synodus Honorium, quem fatetur ab Agathone quidem non esse hæreticis annumeratum, se tamen ait invenisse, damnari eum quoque debere. actione 13.

Synodica damnatio Honorii consentit cum ejusdem synodi judicio de epistola Agathonis, & cum ipsa Agathonis epistola.

6. Neque hoc Synodi judicium quo damnat Honorium, repugnat ejusdem judicio, quo approbat illas suggestiones: sed potiùs ex eo sequitur. Nam receptio doctrinæ, & oppositi erroris rejectio, importat abjectionem eorum omnium qui orthodoxæ illius doctrinæ adversarii, & erroris autores vel fautores inveniuntur. Et ad hoc ipsum Agatho ejusque Synodus, in sua suggestione, hortantur Imperatorem, ut & veritas (inquiunt) adhuc in ancipiti positis clareat, & eam sinceriter amplectentibus robur accrescat, & zizaniorum genimina spirituali falce, ut offensionis ac deceptionis occasio de medio Christi Ecclesiarum tollatur, abscindantur. quorum auctores exstiterunt Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus Constantinopolitani, vel quivis eis consentanei usque in finem demonstrati sunt, qui novi erroris auctores, perfectæque dispensationi, quâ salvati sumus, infesti, non solum veræ confessionis adversarii, sed, utpote à via veritatis aberrantes, sibi-ipsis contraria docuerunt, aliter & aliter asserentes, &c. Hæc Agatho cum sua synodo: quæ approbans sexta Synodus, hæreticos illos ab Agathone ejusque Synodo nominatos anathematizavit, & cum eis etiam Honorium, & Macarium, & alios, quos invenit eis consentaneos, veræque confessionis adversarios, usque in finem, id est, sine ulla resipiscentiæ declaratione. quamvis etiam sibi-ipsis non constiterint illi hæretici.

Cur à Martino & Agathone prætermissus Honorius.

7. Martinus & Agatho, Pontifices Romani, cum suis synodis, intenti in hæreticos Orientales, cum suam Occidentalem Ecclesiam malo illo impræsentiarum non laborare cernerent, flagrantibus tunc illo incendio Ecclesiis Orientis, non fuerunt soliciti de examinanda in suis synodis epistolâ prædecessoris sui Honorii, aut de sententia de Honorio ferendâ. Itaque etiamsi in epistola Pauli Episcopi Constantinopolitani Monothelitæ, allegetur consensus Sergii & Honorii, in secretario quarto Concilii Romani, sub Martino habiti; Patres tamen illius Concilii, vindiciarum Honorii incuriosi, aliquid pro dogmate, contra Orientales dicunt: & Honorium silentio prætereunt. quòd utique non fecissent, si Honorium expedire, ejusque tutari innocentiam se posse confiderent: non segnes alioqui vindices ejus futuri: tum ut Honorii honori consulerent, tum ut ejus auctoritatem hæreticis eriperent. sicut fecerunt Romani Legati in sexta Synodo, pro Vigilio. At sextæ Synodi Patres, cum Honorii auctoritatem à Monothelitis objici viderent, statuerunt sibi necessariò esse inquirendam illam Honorii, quam Monothelitæ tantopere jactabant, epistolam; eamque Monothelitarum errori consentaneam deprehendentes sententiam de ea, ejusque auctore, synodicam pronunciârunt.

Cur idem à sexta Synodo nequaquam prætermissus.

3. Nostra responsio. Approbatio synodica non pertinet ad omnia Agathonis verba, quæ in illa epistola leguntur.

8. *Tertia nostra responsio est:* Singula, quæ Agatho & Episcopi Occidentales suggestionibus illis, παρέργως, intexuerunt, non fuit sextæ Synodo propositum ad vivum resecare. Agatho Romanus Episcopus, zelo sedis suæ abreptus, magnifica quædam de ea, more Pontificum illius sedis, licet aliud tractans argumentum, qua opportunè, qua importunè, ebuccinavit. quos flatus prætervolare sinens Sancta sexta Synodus, quod instabat de controversia orbem tunc turbante egit: & suggestiones illas, quoad eam controversiam, approbavit. Parerga autem illa nec approbavit, nec (si ad vivum resecentur) approbare, veritate salvâ, potuit.

9. Specimen exhibebo. Ait Agatho, Ecclesiam Romanam nunquam à via veritatis in qualibet parte deflexam esse, semperque omnem Catholicam Christi Ecclesiam, & universales Synodos fideliter amplexas & in cunctis sequutas esse auctoritatem Ecclesiæ Romanæ, utpote Apostolorum omnium Principis. Hoc certè, (ut alias interim ampullas transeam) falsum est de universalibus Synodis. Nam prima œcumenica Synodus Nicæna, si cujusquam particularis Ecclesiæ (qualis Romana est) doctrinam sequuta esse dicenda sit, Alexandrinam potiùs quàm Romanam Ecclesiam sequuta est; authoritatem verò, quoad dogma quidem, solius scripturæ, quoad vocabulum autem ὁμοούσιος, antiquorum Patrum proferebat. ut docet Theodoretus, libro primo historia Ecclesiast. cap. octavo. Secundæ autem œcumenicæ Synodo nemo prorsus à Romana sede interfuit. Tertia Synodus Cyrillum potius sequuta est. Quarta quidem Synodus, Chalcedone celebrata, tomum sive epistolam Leonis, ad Flavianum contra errorem Eutychetis scriptam, suscepit & approbavit, non tamen

tamen propter ſedis Romanæ, tanquam Apoſtolorum Principis, auctoritatem aliquam infallibilem, alioqui non fuiſſet de ea ſuſcipienda tantopere deliberatum; ſed propter evidentem illius epiſtolæ conſonantiam cum doctrina trecentorum & octodecim Patrum qui primam œcumenicam Synodum Nicææ celebrarunt, & centum ac quinquaginta Patrum qui Conſtantinopoli ſecundam Synodum habuerunt, & Cyrilli Alexandrini in Synodo Epheſina œcumenica tertiâ: ſicut expreſsè commemoratur in quarta actione Concilii Chalcedonenſis. Tantum verò abfuit, ut quinta œcumenica Synodus auctoritatem Sedis Romanæ in omnibus ſequeretur, ut è contrario nullum illius ſedis nomine præſentem habuerit, & recuſante Vigilio Papâ Romano Synodo per ſe aut per alios intereſſe, Synodum tamen illam celebraverint Patres Orientales, & ſententiam de tribus capitulis definitivam, Vigilio fruſtra ſe opponenti diſplicentem, pronunciaverint.

4. Noſtra reſponſio.

Ex Verbis Agathonis non eſt tuta argumentatio ſophiſtarum pro infallibilitate ſedis Romanæ.

10. *Quarta noſtra reſponſio eſt*: Romanæ illius Synodi, ſub Agathone celebratæ, cæteri etiam Epiſcopi, paullo poſt principium ſuæ ſuggeſtionis, ajunt, Prædeceſſores ſuos uſque adhuc terminos veræ fidei, quos tranſgredi nefas eſt, conſtanter defendiſſe: nec ſeductos eſſe blanditiis, nec periculis territos, ſed illam Euangelicam ſententiam operibus demonſtraſſe; *qui me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego confitebor illum coram Patre meo qui in Cœlis eſt* Quod tamen, ſi ſcrupuloſius diſquiratur, invenietur nihil facere pro ſedium illarum, quibus Epiſcopi illi præerant, infallibilitate. experientiâ demonſtrante earum lapſus. Neque igitur inde inferri debet infallibilitas Sedis Romanæ.

5. Noſtra reſponſio. Verba Agathonis non importan: eam infallibilitatē, quam fingunt ſophiſtæ. id quod oſtenditur ex ſimilibus verbis Leonis ſecundi Epiſc. Rom.

11. *Quinta noſtra reſponſio eſt:* Romanam Eccleſiam ſimili conſtantiæ elogio ornat Leo ſecundus, Papa Romanus, epiſtola 5. ad Ervigium Gothorum in Hiſpania regem; (nempe quia aliis ſedibus Patriarchalibus, Sedes Romana ab hæreſibus adhuc permanebat liberior: adeò ut illuc hæreſes vel aditum non invenerint, vel non diu hæſerint, neque latè ſerpſerint.) Non tamen id ita intelligi vult Leo, ac ſi præcisè exiſtimaret nullum unquam illius Eccleſiæ Epiſcopum erraſſe, aut errare poſſe in fide, aut non poſſe Epiſcopum aliquem Romanum damnari hæreſeos; nam paullò poſt in eadem epiſtolâ agnoſcit Honorium à ſexta Synodo propter hæreſin meritò eſſe damnatum. Verba Leonis ſunt; Sed Euangelica veritas vincit: pro ejus ſubtilitate & immutabilitate ſervanda diverſas afflictionum inſidias, hæc Apoſtolica Chriſti Eccleſia ſuſtinuit ſemper & ſuſtinet, & ſupernâ gratiâ ſuffragante illæſa perſtitit. ——— Verùm Imperator gratiâ Sancti Spiritûs animatus, & laborem pro Chriſtianæ fidei puritate ſponte perpeſſus, Eccleſiam Dei Catholicam ab erroris hæretici maculâ ſummis niſibus purificare molitus eſt, & quicquid offenſionem Chriſtianis populis poterat generare, de medio Dei Eccleſiæ fecit auferri, omneſque hæreticæ aſſertionis auctores venerando cenſente concilio condemnati, de Catholicæ Eccleſiæ adunatione projecti ſunt, id eſt, Theodorus Pharanitanus Epiſcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus & Petrus, quondam Conſtantinopolitani Præſules, & una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam Apoſtolicæ traditionis regulam, quam à prædeceſſoribus ſuis accepit, maculari conſenſit, ſed & Macarium Antiochenum, cum Stephano ejus diſcipulo, imò hæreticæ pravitatis magiſtro, & Polychronio quodam inſano ſene. ——— quos omnes cum ſuis erroribus divina cenſura de ſancta ſua projecit Eccleſia. Hæc Leo, loco citato.

12. *Sexta noſtra reſponſio eſt:* Gregorius primus, Papa Romanus, fatetur ſe prima quatuor Concilia œcumenica ſuſcipere & venerari, ſicut ſancti Euangelii quatuor libros, eaque integerrimâ approbatione cuſtodire. lib. 1. epiſtol. ex regiſtro cap. 24. quod tamen intelligunt Romanenſes tantummodo de fide adverſus hæreticos illic defenſa. quam non minus olim ſuſcepit Leo I. Papa Romanus, cui tamen vehementer diſplicebant ſecundi & quarti Conciliorum decreta de loco Epiſcopi Conſtantinopolitani.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

Reſpondetur ad tertiam rationem, qua cavillatores iſti oppugnant integritatem actorum ſextæ Synodi in negotio Honorii.

ARgumentatur Binius in hunc modum; Legati Sedis Apoſtolicæ rerum agendarum certum ac præſcriptum acceperant commonitorium, nimirum ut eam fidem, eaque dogmata conſtanter defenderent, quæ epiſtolâ S. Agathonis continebantur. Cum itaque iidem Legati, omnia quæ contra Honorium dicta aut facta enarrantur, ſilentio præterierint; inde colligit Binius aliquem impoſtorem ſuo nomini expuncto nomen Honorii ſubſtituiſſe.

2. Ad hoc argumentum reſpondeo; 1. Commonitorio illis dato paruerunt legati, quando dogma Catholicum de duabus unius Chriſti voluntatibus & duabus operationibus ſtrenuè defenderunt, & errorem Monothelitarum gnaviter oppugnaverunt, multis aliis prolatis Patrum & hæreticorum teſtimoniis, quæ in ſuggeſtionibus Agathonis & Romanæ Synodi non continebantur. ut legere eſt in actis ſextæ Synodi, in fine actionis ſextæ, & actione ſeptimâ, & actione decimâ. Neque aliud quidpiam in mandatis acceperant: nam ea ſolùm controverſia tunc agitabatur. 2. Non prorſus ſilentio præterierunt quæ de Honorio leguntur; nam epiſtola illa Latina Honorii, propter quam damnatus eſt, collata eſt per Johannem Epiſcopum Portuenſem, qui unus fuit ex Legatis Synodi Romanæ ſub Agathone celebratæ, ut legere eſt in 12. actione ſextæ Synodi. Ejuſdemque Honorii damnationi ſubſcripſerunt, cum reliquis Patribus, Legati Agathonis, & Legati Synodi Romanæ, ſubſcribentes definitioni ſynodicæ, & ſermoni Synodi proſphonetico, actione decima octavâ, & Legati Synodi Romanæ ſubſcripſerunt etiam epiſtolæ Synodi œcumenicæ ad Agathonem ſcriptæ. quæ omnia cum reliquis Synodi geſtis Romam ſecum portantes legati tradiderunt Leoni ſecundò Papæ Romano, eique rem omnem ſic geſtam in

Synodo

Synodo esse narraverunt, quemadmodum in actis illis condemnationem Honorii continentibus descripta legebatur. ut testatur ipse Leo in epistola ad Constantinum Imperatorem. 3. Legati damnationi Honorii consentientes, cumque cum reliquis damnantes, fecerunt juxta illud quod in suggestione ipsis tradita continebatur, ut nimirum abscinderentur novi erroris auctores & veræ confessionis adversarii, & quicunque eis usque ad finem consentanei demonstrarentur; neque legatorum candorem decuisset ἐν προσωποληψίαις ἔχειν τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης, ut huc accommodem verba Jacobi Apostoli. *Iac.2,1.*

CAPUT DECIMUM-SEXTUM.

Respondetur ad quartam rationem, quam adferunt Sophistæ, ut imperitis persuadeant, falsata esse acta sextæ Synodi, in negotio Honorii.

Argum. QUarta eorum ratio est: Non potuit sexta Synodus condemnare Honorium, nisi indebilem impudentiæ, & erroris atque injustitiæ notam ipsa incurreret: quod de sancta illa œcumenica Synodo cogitare absurdum est: ergo non condemnavit Honorium. Probant maiorem propositionem per partes, sic; Intolerabilis *impudentia* foret, Synodum illam præsumere condemnare sedem Apostolicam, quæ judicat omnes,& à nemine judicatur. *Error* esset, non intelligere epistolas Honorii, easq; ut erroneas damnare, in quibus tamen nullus error continetur. *Injustum* esset, Honorium innocentem condemnare.

Resp. 2. En os meretricis illius metropornes, κάθημαι βασίλισσα, Sedeo Regina, [Apocal. 18. 8.] & hominis peccati, sedentis in templo Dei, ac si Deus esset, & præ se ferentis se esse Deum. [2.Thess.2, 4.] Terreni isti scelerata Bestiæ admiratores & sectatores, (sicut de eis scriptum est) dicunt, τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; quis similis Bestiæ? quos laudans bestia, ipsa etiam os suum superbum & blasphemum aperit ad blasphemiam adversus Deum, ad blasphemandum nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui Cœlo habitant. [Apocal. 13. 3,4,5,6.] quis unquam Apostolorum talem de se vocem emisit, ut se omnium judicem, à nemine judicandum, pronunciaret? Longè alia mens fuit Petri Apostoli, laudantis (non autem impudentiæ insimulantis) Paulum, à quo tam acriter fuerat reprehensus. [Galat.2, 11. & 2. Petr. 3, 15.] Longè aliud etiam Pauli Apostoli judicium, qui, absque ullius cujuscunque, sive Apostoli sive Angeli, exceptione, clamat; *Etiamsi nos, aut Angelus è Cœlo evangelizet vobis, præter id quod evangelizavimus vobis; anathema sit.* Neque semel dixisse contentus, iteratò id ipsum inculcat. [Galat. 1.8,9.] Vide Augustin. lib.3 contra literas Petiliani, cap. 6. & historiam Synodi Rhemensis à Gereberto scriptam, cap. 28. Verba invenies à nobis citata in Irenico, lib. 2. cap. 11. in dialogo de ordinatione Britannica, & in fine exegeseos propositionis 16. *Gal.1, 8.9.*

Matth. 18,17. 3. Dominus noster simpliciter pronunciat habendum ut Ethnicum & Publicanum, qui Ecclesiæ obedire detrectaverit, Matth. 18,17. Neque excipit vel eximit Episcopum Romæ, magis quam Episcopum Alexandriæ, vel etiam Eugubii. ideo Gregorius 1. Episcopus Romanus lib.1. epistolarum ex registro, cap. 24. de primis quatuor Conciliis œcumenicis loquens, ea se suscipere, & venerari, & totà devotione complecti, integerrimàque approbatione custodire profitetur. *Quia in his (inquit) velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit. Et cujuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet. Deinde quintum quoque Concilium se pariter venerari testatur, subjungitque hæc verba de omnibus quinque Conciliis; Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector: quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere quos religant, aut ligare quos solvunt. quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.* Hæc Gregorius. Ubi manifestè profitetur suam subjectionem œcumenicis Conciliis orthodoxis, tanquam Ecclesiæ Catholicæ, cujus soliditatem quisquis non tenet, is extra ædificium jacet. His consonat illud Martini primi Papæ Romani ejusque Concilii, secretario quinto, anathematismo 18. Si quis (inquiunt) consonanter nobis pariterque fide, non respuit & anathematizat animâ & ore omnes quos respuit & anathematizat nefandissimos hereticos, cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem, sancta Dei Ecclesia Catholica & Apostolica, hoc est, sanctæ & universales quinque Synodi, & consonanter omnes probabiles Ecclesiæ Patres, id est, Sabellium, Arium, &c. hujusmodi condemnatus sit. Hæc ibi. Omnis igitur Christianus, etiam Papa Romanus, debet obedire universalibus orthodoxis Conciliis, tanquam sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, cui omnes sub pœna damnationis se submittere tenentur. Et cujus decreta, delinquentes ligantia, vel pœnitentes solventia, Dominus rata habet in Cœlis, adeò ut seipsum destruat, quisquis præsumit aut solvere quos ea religat, aut ligare quos solvit.

Gregorius 1. Papa Romanus veneratur, & totâ devotione complectitur concilia œcumenica.

Sancta Dei Ecclesia Catholica & Apostolica quam omnis Christianus, etiam Papa Romanus, audire tenetur. Vide supra, cap. 2. anath. 18.

4. Ideò in ipsis Conciliis, sanctio additur universalis, si quis aliter prædicaverit, &c. anathema sit. Non excipitur Episcopus Romanus. Nam Prophetarum Spiritus Prophetis subjiciuntur. 1.Corinth. 14,32.33. Idcirco Gregorius ait, Episcopum illum esse imitatorem Diaboli, quisquis tandem is fuerit, qui ad culmen conatur singularitatis erumpere, ut & nulli subesse, & solus omnibus præesse videatur. lib. 4. epist. 38. seu cap. 82. Eadem mens fuit Synodorum illarum, quas Romanenses septimam & octavam œcumenicas vocant; nam illæ Honorium à sexta Synodo justè anathematizatum esse agnoscunt, & rursum anathematizant. Neque illis in mentem venit commentitium istud τὸ ἀνυπεύθυνον Papæ Romani. Præsertim in caussa hæreseos. Vide suprà lib. 3. cap.29. observatione decimâ. Vide etiam Irenicum nostrum, lib.2. cap. 11. in exegesibus propositionum 15. & 16. Plura etiam in hoc opere, contra hanc Antichristianam arrogantiam (Domino donante) dicemus infrà, suo loco. Impudentiæ igitur crimen in suo sinu sibi applicent isti accusatores Patrum.

5. Metuant etiam sibi ab anathemate toties denunciato

denunciato eis, qui condemnatos ab orthodoxâ universali Synodo, eorumve scripta, defendunt. Nam pari reverentiâ à Sede Romana totoque orbe Christiano suscipitur sexta œcumenica Synodus, cum prioribus quinque Synodis. Propterea Adrianus secundus, Papa Romanus, sibi cavens ab hoc anathemate, cum inficiari se non posse cerneret damnationem Honorii factam in sexta Synodo, & tamen damnationis sententiam à Photio in Nicolaum Papam Romanum latam, irritam censeri, Sedemque suam à consimilis censuræ periculo in posterum exemtam vellet, ad hoc confugit, ut fateretur quidem Honorio post mortem anathema dictum esse ab Episcopis Orientalibus: id tamen factum esse contenderet ob hæreseos accusationem, & præcedente consensu Pontificis ipsius Sedis Romanæ. Quibus concurrentibus (concurrisse autem in negotio Honorii affirmat) concedit posse Synodum de Romano Pontifice judicare, eique anathema dicere. ut legere est in alloquutione tertia Adriani, in illa Romana Synodo, cujus acta exstant in septima actione Synodi illius Constantinopolitanę, quam octavam œcumenicam vocant. Nondum usque adeò effrons erat Sedes Romana, ut, ex commentitio suo privilegio, auderet acta publica sextæ Synodi, notoriè authentica, falsitatis insimulare. Sed & invitum posse judicari de hæresi, vel quocunque notorio crimine, Pontificem Romanum; docuimus breviter in Irenico, lib. 2. cap. 11. propositione 16. & infra fusius (si Deus voluerit) ostendemus. Cap.17.

6. Nullâ igitur impudentiâ, sed æquitate, & officii necessitate, judicium de Honorio instituit, sententiamque tulit de eo ejusque scriptis definitivam, sexta œcumenica Synodus. & damnatum à sexta Synodo Honorium damnârunt iterum aliæ Synodi, orbisque Christianus, sextam Synodum suscipiens.

7. Quod autem dicunt isti, errâsse & injustè fecisse sextam Synodum, ejusque sequaces, in condemnatione epistolarum Honorii cum suo auctore. Etiamsi desperatam in istis homuncionibus frontem prodat, cum tamen ad quæstionem juris pertineat, id suo loco inferiùs discutiendum relinquimus. Nunc enim tantùm de facto disputamus. Neque ideo non factum est, quia procaces isti nugivenduli de jure facti litem universali sextæ Synodo, & aliis postea sequutis Synodis, ipsisque Romanis Pontificibus, & tam unanimi constantique antiquitatis consensui, in extrema jam malæ caussæ desperatione, intendere, seu potius caninâ rabie oblatrare, quâ sunt impudentiâ, non verecundantur: in ipsa meridie ultrò cæcutientes. Nempe, ut rectè monet Hieronymus in Dialogo adversùs Luciferianos, solent oculis clausis denegare, qui non credunt factum esse quod nolunt. Atque, ut ait Tertullianus, Cæcitatis duæ species facile concurrunt, ut qui non vident quæ sunt, videre videantur quæ non sunt. Tertullian. Apologet. cap. 9.

8. Interea iniquos istos Patrum criminatores rursum moneo, ut anathema illud adversus hæreticorum defensores toties ingeminatum seriò reformident.

CAPUT DECIMUM-SEPTIMUM.

Respondetur ad contentiosorum istorum argumentum ab autoritate petitum, contra acta Sextæ Synodi, in negotio Honorii.

AUctoritas Joannis quarti, Papæ Romani, vel Concilii Martini primi Papæ, vel Maximi Martyris, vel aliorum quorumcunque auctoritas Sexta Synodo tempore anterior, non potest nisi ineptè allegari, in quæstione facti, de eis quæ postea in Sexta Synodo gesta sunt. Sin autem dicas, eorum auctoritatem ad hoc saltem valere, ut probetur, non potuisse Sextam Synodum justè condemnare Honorium; id inferius (Deo largiente) discutiemus, ubi perventum fuerit ad quæstionem juris: constabilita prius evidentiâ facti.

2. Auctores Synodo sexta posteriores, quorum testimoniis utuntur isti Papistæ, contra integritatem actorum sextæ Synodi, in negotio Honorii, sunt Theophanes, Anastasius bibliothecarius, Nicolaus primus Papa Romanus, Joannes Zonaras, Manuel Calleca, Paulus Diaconus, Beda, Blondus, Nauclerus, Sabellicus, Platina.

En, quò viros alioqui doctos perducit insana contra veritatem rixandi pertinacia!

3. His Bellarminus adjicit Photium, secutus falsam quandam Latinam versionem libri illius, quem scripsit Photius de septem Synodis. At certe in Græcis codicibus Honorius damnatis connumeratur. Nec in illo duntaxat libro, sed etiam in ejusdem Photii bibliothecâ. Neque pro defensione Bellarmini quicquam hic adfert Gretserus, sed irretitus latrat contra Photium; nec aliud (inquit) à capitali Romanæ Ecclesiæ hoste exspectari poterat. Quàm miser jam sit Gretserus, ut sciat lector, memento Adrianum secundum, Papam Romanum, Photio contemporalem, & Constantinopolitanam Synodum, præsentibus ejusdem Adriani legatis, contra Photium habitam, quam octavam universalem vocant, id ipsum de Honorio testari, quod Photius. ut suprà docuimus. Superest ut de cæteris auctoribus, quos allegant, respondeamus.

4. Theophanes & Anastasius, ut à Papistis citantur, unius sunt instar autoris; nam Theophanis historiam Latinè vertit Anastasius, & hoc opus Papistæ citant sub utriusque nomine. Gretserus etiam allegat Græcum codicem Theophanis. Quem se manu scriptum habere dicit. Quid verò ajunt tandem Theophanes in sua Græca, & Anastasius in Latina historia? Certè (inquit Gretserus) Theophanes nullum penitus verbum habet de Honorii hæresi vel damnatione in Synodo Sexta. Cum tamen Sergium, Pyrrhum, & Cyrum, Monothelitas nominet, & in Sexta Synodo damnatos scribat. Non omissurus Honorium, si cum cæteris eandem damnationem subiisset.

Anastasius autem in sua historia idem prorsus, quod Theophanes, scribit. Item, quod ad historiam Græcam Theophanis, & Latinam versionem Anastasii attinet, sanctè testari possum, (inquit idem Gretserus, Theophanem Græcum ejusque interpretem Anastasium ad manum se habere dicens) nihil penitus de Honorio vel in illo vel in hoc contineri, neque ullam ejus inter damnatos à sexta Synodo mentionem fieri, ut nec in Miscella historiâ, quæ magnam partem ex Anastasio contexta & confecta est. Hæc Gretserus. Eodem modo argumentantur isti Papistæ ab ejusdem Anastasii silentio de damnatione Honorii, in vita Honorii, ab Anastasio scripta; & in vita Agathonis, ubi recenset Anastasius quid in sexta Synodo actum fuerit, & nomina eorum exprimit qui damnationem subierunt. Nullus (inquit Gretserus) inter eos visitur Honorius. Et inde colligit per falsationem quandam textus Anastasiani, in vita Leonis secundi, irrepsisse nomen Honorii. Ut ita Anastasium non solùm ut interpretem, sed etiam ut auctorem operum, in suas partes trahat.

Theophanes.

5. Antequam respondeam, meminisse convenit, quibus temporibus scripserint Theophanes & Anastasius. Fuit hic Theophanes Nicephoro Patriarchæ Constantinopolitano, Tarasii successori contemporaneus, ut scribit Joannes Zonaras, tomo tertio Annalium, in Leone Armenio. Ubi Theophanem fuisse scribit τοῦ μεγάλου ἀγροῦ καθηγούμενον, id est, interprete Wolphio, magni agri magistrum. Anastasius apud Baronium, eumque sequutus Baronius (anno Domini 813. & 814.) vocant Abbatem Monasterii agri. Vossius, ruri degentis cœtus præfectum, libro secundo, de historicis Græcis, cap. 24. Defuncto autem Tarasio Patriarcha, suffectus est in ejus locum Nicephorus, anno Domini 806. qui fuit Nicephori Imperatoris annus quintus, ut scribit Baronius in Epitome Spondaniana. Historiam autem suam perduxit Theophanes (teste Anastasio ejus interprete, apud Baronium) usque ad Leonem Armenium Imperat. qui Michaëli Curopalati in Imperio successit, anno Domini 813. Licet Cedrenus & Joannes Curopalates scribant, Theophanem historiam suam produxisse tantum usque ad exitum Nicephori Imperatoris, qui incidit in annum Domini 811. vixisse autem Theophanem etiam sub Imperio Leonis Armenii, patet ex Zonara, tomo 3. Annal. in Leone Armenio.

6. Florebat igitur, & historiam suam scribebat Theophanes, sub initium noni seculi. annis centum & triginta elapsis, post celebratam sextam Synodum œcumenicam: & annis 120. post quinisextam Synodum, & annis 24. post Synodum illam Nicænam, quam septimam œcumenicam vocant; in quibus Synodis sæpius nominatim damnatus est Honorius. Neque Synodis illis contradicit Theophanes, aut eorum acta incusat. In quibus tamen jam à multis annis palam Honorius damnatis annumerabatur; idque in omnibus exemplaribus. Cum adjectis sententiæ illius in Honorium lata rationibus, quæ soli Honorio conveniunt. Neque tamen vel Honorii damnationem negat Theophanes, vel rationes conatur refellere.

Anastasius bibliothecarius.

7. At neque apud Anastasium, ejus interpretem (qui eodem nono seculo vergente floruit) quicquam penitus de Honorio invenitur, sanctè id testante Gretsero. Sic enim Theophanis historiam latinitate donavit Anastasius, ut aliqua quidem omiserit, perstrinxeritque aliquâ brevitate, addiderit verò nihil. Sicut ipse de se testatur Anastasius, referente Baronio apud Spondanum, anno Domini 813. numero 3. Non mirum igitur si in catalogo damnatorum à sexta Synodo, desideretur nomen Honorii in versione Anastasianâ, cum apud ipsum autorem Theophanem illud non invenerit Anastasius, & statuerit ita interpretem agere, ut nihil adderet.

Inepta adversariorum argumentatio.

8. At cur est à Theophane omissus Honorius? (quærit Gretserus.) Cum tamen (inquit) Sergium, Pyrrhum, & Cyrum Monothelitas nominet, & in Sexta Synodo damnatos scribat. Non omissurus Honorium, si cum cæteris eandem damnationem subiisset. Eodem modo de Anastasio Bibliothecario argumentatur; quæ, oro, (inquit) caussa omissi Monothelismi Honoriani in ipso Honorio, & Agathone: & commemorati in Leone secundo? Similiter argumentantur Bellarminus & Gretserus à silentio Pauli Diaconi, qui fuit Theophane aliquanto antiquior, florebat enim anno Domin. 777. & à silentio (licet controverso) Joannis Zonaræ, qui vixit & scripsit post annum Domini millesimum & centesimum, ut patet ex ejus annalibus.

Paulus Diaconus.

Joannes Zonaras.

Confutatur inepta argumentatio, sumpta a scriptorum quorundam silentio de condemnatione Honorii.

9. Quæro Ego vicissim ex istis Papistis; Num omnes in sexta Synodo, aliisque Synodis damnatos nominatim commemorant isti autores. Cur Anastasius in vita Honorii nullam prorsus mentionem facit exortæ, illo tempore, controversiæ Monotheliticæ, vel epistolæ illius quam Sanctus Maximus in disputatione sua cum Pyrrho testatur ab Honorio scriptam esse ad Sergium. Cum in vita Leonis primi Papæ Romani Anastasius narret gesta Synodi Chalcedonensis, & in vita Agathonis gesta sextæ Synodi, & in vita Hadriani primi, meminerit septimæ Synodi, eamque ipse Latinè verterit, & octavæ Synodi historiam Latinè scripserit; Cur nullam in vita Damasi Papæ mentionem facit Concilii Constantinopolitani, vel Concilii Romani, quæ ejus tempore celebrata sunt contra Macedonianos & Apollinaristas aliosque hæreticos? Non omissurus, scilicet, si verè celebrata fuissent illa Concilia, ut ineptissimas Sophistarum nugas in ipsos retorqueam. Cur nihil idem Anastasius de Concilio Ephesino, in Cælestino? cur in vita Vigilii, nulla fit ab eo mentio quinti Concilii œcumenici Constantinopoli celebrati, dum in ea urbe degeret ipse Vigilius Papa Romanus, neque narrat, quemadmodum Concilio illi Vigilius interesse renuerit, eidemque quoad trium Capitulorum damnationem vehementer restiterit? cum tamen Vigilium Constantinopolin perductum, ibique multa mala perpessum esse, tandemque remissum & in Sicilia mortuum commemoret: atque adeò vel maximè ibi locus fuerit, ut vitæ ejus scriptor Anastasius illam Vigilii pro tribus Capitulis concertationem, & Concilii definitionem non omitteret. Nam propterea nihil horum gestum esse credemus, quia

quia de eis tacuit Anastasius? vel num propterea exortam esse, Honorii Papæ tempore, controversiam Monotheliticam, scriptasque de ea epistolas commutasse Sergium & Honorium, inficiabimur; quia altum de his rebus silentium apud Anastasium in vita Honorii? quæ oro, caussa omissi ab Anastasio Theodori Pharanitani, in Agathone, ubi de Sexta Synodo damnatisque in ea texit historiam; & ejusdem Theodori commemorati ab eodem Anastasio in vita Leonis secundi? Numquid hinc inferre licebit, Theodori etiam nomen fraude quadam irrepsisse, in vita Leonis, præter mentem Anastasii? Vel potius, an non candidè fateri oportet, credendum esse Anastasio damnationem Theodori Pharanitani, & Honorii, in Leone & alibi, cum tot Conciliis & Patribus, affirmanti, & eam nusquam neganti: & eidem condonandum, in illa imperfecta narratione in Agathone, eam omittenti?

10. Nec solùm imperfecta, sed in quibusdam etiam manifestè erronea, est ea narratio, sive auctoris ea sit culpa, sive librariorum. Ait ibi Anastasius, legatos Agathonis Constantinopolin ingressos esse die decimo mensis Novembris; in quo aberrare Anastasium probat Binius ex ipsis actis Sextæ Synodi; plus jam eis tribuens, quàm narrationi illi Anastasianæ. Sex tantum aut septem actiones refert Anastasius, & Synodum statuit absolutam esse ante tempus Paschale: cum è contrario, sicut acta habent, omnes fateantur non ante mensem septembrem finitam esse Synodum, actionesque minimum septemdecim, ut in græco actorum codice legitur, vel, ut in Latino, octodecim habitas esse. Neque adhuc quisquam repertus est, qui, in hoc tam lato discrimine, tutelam suscipere ausus sit narrationis Anastasianæ contra fidem actorum. In eadem narratione Anastasius successorem Macarii appellat Stephanum, at fuit Theophanes. Ibidem ait, Macarium, & quosdam ejus sectatores, missos esse Romam exsulatum. Errâsse hic de exsilio Anastasium, affirmant Baronius & Binius, & Anastasio opponunt epistolam Imperatoris Constantini ad Leonem secundum Papam Romanum, quæ exstat in fine actionis decimæ-octavæ actorum Sextæ Synodi.

11. Præterea nullam esse posse apud prudentes auctoritatem tumultuarii illius compendii Anastasiani, contra fidem actorum sextæ Synodi, in negotio Honorii; hinc liquet: non solùm, quia nihil in ea narratione Anastasiana dicitur de Honorio repugnans actis Synodicis; & eorum quæ de aliis rebus illic dicuntur, auctoritatem minuunt interspersi errores: sed etiam quia omnibus Sextæ Synodi exemplaribus, jam inde à prima Divulgatione, totos fere ducentos annos antequam ista scriberet Anastasius, continentibus condemnationem Honorii, & quæcunque de eo adhuc in ejusdem Synodi actis leguntur, & universâ Ecclesiâ actorum illorum integritatem unanimiter, sine ulla contradictione, agnoscente, toto illo spatio, & ipsius etiam tempore Anastasii, & multis post Anastasium seculis; non habebat ullum emendatius aut fide dignius Synodi exemplar Anastasius, neque ulla alia idoneâ muniebatur auctoritate, ad contradicendum constanti judicio omnium quinque Patriarchalium sedium, & tot Conciliorum, ac Patrum, orbisque Christiani. Neque certè contradixit. Neque ei propositum fuit unquam negare damnationem Honorii in Sexta Synodo factam, quam ipse probè cognitam habebat, eidemque consentiebat: ut patet ex vita Leonis secundi; & ex septimâ Synodo ab Anastasio in Latinum sermonem versâ, ejusdemque Anastasii in eam Synodum præfatione ad Johannem octavum, Papam Romanum, ubi alia quædam illius Synodi gesta excusat, & excusando improbat: reliquis autem, adeóque damnationi Honorii (quam neque excusat, neque improbat) consensum suum haud obscurè adhibet; & ex Latina historia Synodi octavæ, ab eodem Anastasio conscripta, & ipsius in eandem Præfatione ad Adrianum secundum, Papam Romanum, ubi & falsitatis omnem suspicionem amolitur, & pro octavæ Synodi illius autoritate vehementer certat: & eidem Synodo se interfuisse testatur.

12. An non vel maximè locus erat in vita Honorii, in vita Agathonis, in vita Leonis secundi, in Præfationibus in septimam & octavam Synodos, ut notam in tot Synodis Honorio inustam dilueret, si eam delebilem esse, aut Honorium vel non omnino, vel injustè, damnatum esse existimaret? Manifestum est confiteri eum de crimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi se occasione non utitur. Inquit Bonifacius primus, Papa Romanus, epistolâ secunda; & rursum Nicolaus primus, in sua illa epistola quæ recitatur in septima actione Concilii octavi, in codice Anastasiano. Confitetur Honorii crimen Anastasius, qui ejus damnationem toties ipse commemorans, purgandi ejus occasione toties oblatâ nusquam utitur.

Confiteri censetur, qui se purgare negligit.

13. Si ullum nosset Anastasius usitatis verius exemplar Sextæ Synodi, in negotio Honorii, illud haud dubiè communicâsset cum Adriano secundo Papa, ejusque Synodo Romana, & cum Synodo octava, vel posteà cum Joanne Papa Romano, neque passus fuisset orbem Christianum in eo errore diutius hærere. Quod cum ab illo factum non sit, inde liquet, eum usitata solum exemplaria, condemnationem Honorii continentia, consequutum esse. Vel, si aliud habuit & communicavit, certum est Adrianum secundum Papam, & reliquos illos Patres, nullam ei fidem habuisse. Cum constanter approbarint receptos codices, & in eis damnationem Honorii. Neque contra stetit Anastasius, sed in eorum acquievit judicio.

14. Hæc admodùm injusta lex est, nulli unquam historico ab æquis hominibus posita, cui subjicere Anastasium volunt isti sophistæ; ut scilicet, prius omissa, vel silentio prætermissa, alio postea loco narranti derogetur fides & auctoritas. Quam multa recenset Moyses in Deuteronomio, de quibus in prioribus libris altum silentium? Anastasius nihil in Vigilio, vel in Pelagio primo, vel in Joanne tertio, vel in Benedicto quarto, vel in Pelagio secundo, vel in Gregorio Magno, nihil inquam, in horum Pontificum Romanorum vitis

Prius omissa vel silentio prætérita, alio postea loco veraciter narrari possunt.

scripsit de quinta œcumenica Synodo, quæ tempore Vigilii celebrata est, & a Pelagio primo ejusque successoribus suscepta. Neque attingit schisma Ecclesiarum in Occidente, quod propter Synodum illam, Pontificum horum temporibus, exstitit, & longo post tempore duravit. Postea tamen idem Anastasius utriusque, tum Synodi, tum schismatis mentionem facit, in vita Sergii primi Papæ Romani, cujus tempore redunitæ sunt Ecclesiæ. Eandem quintam Synodum Ado Episcopus Viennensis, Anastasio contemporaneus, silentio præterit in Justiniano, sub quo celebrata est, quam tamen cum sexta aliisque synodis commemorat in Constantino Pogonato. Innumera alia hujuscemodi exempla reperire est apud historicos.

Ex Pauli Diaconi silentio de damnatione Honorii, non sequitur Honorium in Sexta Synodo non esse damnatum. sicut ex ejusdem silentio de damnatione Sergii & Theodori Pharanitani, non sequitur istos in eadem Synodo non esse damnatos.

15. Paulus Diaconus, lib. 18. in Constantino Pogonato, scribens de Monothelitis, & Sexta Synodo, omittit Theodorum Pharanitanum, & Sergium, & Honorium. Non omissurus scilicet, si huic hæresi affines fuissent. Ut hic rursum istorum Papistarum futilitatem deridendam exponam. Quæ, oro, caussa omissi hic Monothelismi Theodoriani & Sergiani? cum nominet Pyrrhum, Paulum, & Petrum, & Macarium. Num ex Pauli Diaconi silentio colligi poterit, irrepsisse per fraudem in Conciliorum & Patrum codices nomina Theodori, & Sergii, & Honorii? Num ideo dicemus, mentitos esse Tarasium Patriarcham Constantinopolitanum, & Theodorum Patriarcham Hierosolymitanum; cum sua Synodo, & summis antistibus Ecclesiarum Orientis, & Epiphanium Diaconum, & Adriani primi Papæ Romani Legatos in posteriore Nicæna Synodo, cæterosque omnes illius Synodi Patres, qui omnes consonanter & unanimiter, eodem tempore quo florebat Paulus Diaconus, Theodorum Pharanitanum, & Sergium, & Honorium, à Sexta Synodo justè damnatos esse affirmârunt, eosdemque & ipsi damnârunt? Num etiam mentiti postea sunt Adrianus secundus Papa Romanus, cæterique Romanæ Synodi sub eo habitæ Patres, & Ado Episcopus Viennensis, & octavæ Synodi Patres, id ipsum asserentes & confirmantes? Num eis uno ore affirmantibus minus credendum est, quam Diacono neganti, (etiamsi negasset,) nedum tacenti?

Zonaræ silentium est controversum.

16. Dicebam, Joannis Zonaræ silentium dubium esse & controversum. Nam Hieronymus Wolphius, Zonaræ interpres Latinus, in suis Annotationibus scribit, verba illa, Ὀνωρίου Ῥώμης, in Viennensi codice rectè deleta videri. Idcirco in Wolphiana græcolatina editione non comparet in Zonaræ textu nomen Honorii in catalogo damnatorum à Sexta Synodo. At certè non tanti apud Wolphium esse debuit deletoris illius & alieni operis detruncatoris auctoritas, ut propter lituram ab eo factam, suspectam haberet fidem illius, ab ipso Wolphio tantopere in præfatione commendati, codicis, & fortasse etiam aliorum codicum, idem Honorii nomen antiquitus habentium. Præsertim cum non modo Cedrenus, quem sequitur Zonaras, illud nomen commemoret, sed etiam idipsum constanter clamet universa antiquitas paucis tacentibus, nemine contradicente) jam inde à tempore Sextæ Synodi, usque ad Zonaram, & post obitum Zonaræ, qui annales suos perduxit usque ad annum Domini millesimum centesimum decimum octavum.

Ex Zonaræ silentio nihil lucrantur adversarii, etiamsi eum de Honorii damnatione siluisse largiamur.

17. Sed etiamsi largiremur istis Sophistis, siluisse Zonaram de Honorii damnatione; quid inde efficient? Certè pluris est unus testis ajens, quàm centum silentes. Quanto magis sexcenti affirmantes, duobus aut tribus aut sex silentibus potiores sunt? Omne objectum credibile est affirmatio vel negatio, quorum neutrum apud Zonaram in Wolphiana editione, invenitur de Honorii damnatione. Quam tamen unanimiter constanterque affirmavit per multa secula orbis Christianus. Zonaras, scribens in suis Annalibus de secundo Concilio œcumenico, ait in eo Macedonium ejusque sectatores abscissos esse ab Ecclesia Catholica. Cum tamen à Concilio illo expresse anathematizati sint non solum Macedoniani, sed etiam Sabelliani, & Marcelliani, & Photiniani, & Apollinaristæ. Ut patet ex primo canone illius Concilii: qui à Zonara omittuntur. Cedrenus, & Zonaras, in descriptione Concilii Ephesini œcumenici tertii, mentionem quidem faciunt Nestorii in eo Concilio condemnati: at nullam prorsus mentionem faciunt Pelagianorum sive Cælestianorum, & Euchitarum: qui tamen ejusdem Concilii sententiâ condemnati sunt. ut legere est in actis illius Concilii, actione septimâ, in editione Bin. Idem etiam Zonaras, in Justiniano magno, scribens de Synodo Constantinopolitanâ sub Menna Patriarcha contra Acephalos celebratâ, anathematizatos in ea recenset Severum, Eutychem, Petrum, Julianum Halicarnassæum, & Anthimum: omittit autem Zoaram, qui in fine quintæ actionis illius Synodi nominatim anathematizatur. Et rursus in eodem Justiniano, recensens gesta quintæ œcumenicæ Synodi, damnatos ab ea Synodo commemorat Origenem, Didymum, Euagrium, & Theodorum Mopsuestiæ. Sed omittit damnationem epistolæ Ibæ, & scriptorum Theodoreti contra Cyrillum. Idem autor, in Irene & filio ejus Constantino, & ante eum Cedrenus, narrantes gesta posterioris Nicænæ Synodi, referunt tres quondam sub Constantino Copronymo Patriarchas Constantinopolitanos, videlicet, Anastasium, & Constantinum, & Nicetam, ab ea Synodo esse anathemati subjectos: neque alium quempiam illic damnatum commemorant; Et tamen in actis illius Synodi paullò post principium actionis octavæ, præter tres istos Patriarchas, anathematizantur etiam ab ea Synodo nominatim, Theodosius Episcopus Ephesinus, Sisinnius Pastillas, Basilius Tricaccabus, Joannes Nicomediæ, & Constantinus Nacoliæ. Quos tamen omittunt Cedrenus & Zonaras. Non omissuri, scilicet, si eandem damnationem subiissent. Ut Papistas istos non argumentantes, sed insanientes, & in re seriâ ludentes videas & rideas: imò tantam in hominibus perversitatem ac profanam impudentiam seriò lugeas, & sedulò fugias.

Idoneis testibus affirmantibus non est deroganda fides, propter aliorum silentium.

18. Iniquum, & in ipsas Divinas literas contumeliosum, est de historia judicium, si è duobus aut pluribus pariter fide dignis scriptoribus, eandem historiam referentibus, uni eorum quædam particularia narranti, ideo fidem statuas abrogandam, quia ea ab altero vel à cæteris silentio prætereuntur (vide Augustin. lib.

lib. 33. contra Faustum Manichæum, cap. 7.) Quanto magis absurdè rejicitur sexcentorum, magis fide dignorum, concors assertio, propter paucorum, minus fide dignorum, de ea re silentium? De historia autem damnationis Honorii fidem magis merentur acta publica tot Conciliorum, cum testimoniis Imperatorum & Pontificum Romanorum, aliorumque probatorum scriptorum, constantique tot seculorum consensu, eam damnationem asserentia, quàm mererentur Theophanes, & Paulus Diaconus, & Zonaras, eam negantes: nedum de ea silentes. Silenti autem credi non potest, sed tantummodo aliquid affirmanti vel neganti.

Argum. a testimonio Nicolai PP.

19. Citant etiam Nicolaum primum Papam Romanum, dicentem in epistola ad Michaëlem Imperator. Antecessores suos nec tenui saltem rumore adspersos fuisse, quasi aliquando cum prava sapientibus sapuerint, tantum abesse ut concertarint.

Respond.

Respondeo. Ut à mendacio excusetur Nicolaus, exponenda est hæc ejus de antecessoribus suis assertio, non de omnibus, & singulis, sed ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ id est, ut plurimum sive de plerisque seu fere omnibus Nicolai antecessoribus, præsertim antiquioribus. Alioquin in manifesto tenebitur mendacio; aut saltem temerario falsiloquio. Nam (ut arrogantiam Sedis Romanæ contra decreta Synodalia, & susceptam etiam ab Adriano primo ejusque successoribus nefariam adorationem imaginum & creaturarum, & alios Romanorum Pontificum, Nicolai antecessorum, errores impræsentiarum omittam.) Certè jam ante Nicolaum, in omnibus Sextæ Synodi, & epistolarum Leonis secundi Papæ, & Quinisextæ Synodi, & posterioris Nicænæ Synodi exemplaribus, palàm exstabat nomen Honorii inter hæreticos damnatos. Eundemque immediatus Nicolai successor & defensor Adrianus secundus fatetur anathematizatum esse propter hæresin; in alloquutione tertia ad Concilium suum Romæ habitum. Et ejusdem Adriani Legati, cum reliquis Patribus in octava Synodo, Honorii damnationem repetunt & confirmant: in ipso Latino, Anastasii codice, quem testatur Anastasius esse ab omni fuco falsitatis extraneum. In septima autem Synodo, prout Græcè ad Adrianum primum Papam Romanum perlata, ejusdemque jussu Latinitate donata est, exstabat nomen Honorii: Nam ex Anastasio constat Latinam illam Adriani versionem respondisse Græco textui, & utrique versionem Anastasianam: quæ post mortem Nicolai ab Anastasio elaborata, exhibet nomen Honorii. Sicut etiam illud exhibet altera versio vulgata, & ipse Græcus textus. Damnationem Honorii in quinisexta Synodo agnitam & comprobatam esse non inficiantur Bellarminus, & Gretserus. In sextæ autem Synodi exemplaribus Honorii damnationem jam olim ante Nicolaum exstitisse superius demonstratum est. Neque Synodorum illarum acta incusat Nicolaus, in quibus sciebat, aut saltem non nescire debuit, contineri Honorii damnationem. Eandem exhibebant epistolæ Leonis secundi Papæ Romani.

Beda. vide supra cap. 10. §.2.

20. Ut nobis ereptum sibi vendicent Bedam, consuetâ impudentiâ contendunt Bellarminus & Gretserus nomen Honorii apud Bedam, inter damnatos illos per fraudem irrepsisse, non à Beda ipso positum.

Objectio adversariorum.

Sed unde hoc probant, cum omnia Bedæ exemplaria ita habeant, nullius unquam falsitatis, hac in parte, suspecta, tot retroactis seculis? Beda, inquiunt, Honorium pro viro sancto habuit, etiam post mortem ejus, & post celebratam Sextam Synodum; ergo eum pro damnato hæretico non habuit. Probant antecedens ex ipso Beda, videlicet, ex lib. 2. historiæ Anglorum, capp. 17. 18. 19. ubi, tanquam de optimo Pastore, loqui ajunt Bedam de Honorio. Et ex vita Bertolphi Abbatis, ubi nunc beatus, nunc sanctus vocatur Honorius.

Respond.

21. Respondeo. Beda, in historia Anglorum, refert quidem de Honorio, quòd literas scripserit, ad Eduinum Regem Anglorum, ad fidem Christianam à gentilismo recens conversum, paternâ eum charitate accendens, ut in fide acceptâ persistere ac proficere curaret.

Vindicatur Beda.

Item alias literas, cum pallio ad Honorium Archiepiscopum Dorovernensem, quarum literarum textum inserit historiæ suæ Beda. Qui etiam commemorat eundem Honorium solerter scripsisse ad Scotos de observatione Paschatis. At nullo prorsus vel sanctitatis vel beatitatis eum ornat elogio. Neque eum vel bonum vel optimum vocat Pastorem. Neque magis epistolæ illæ spirant pietatem aut redolent acumen, quàm scripta multorum hæreticorum, ut Novatianorum, Pelagianorum, Monophysitarum, Monothelitarum, &c. Neque illas Honorii epistolas erroris accusamus, sed eas duntaxat, quas de controversia Monothelitica ad Sergium ab eo scriptas, & à Sexta Synodo damnatas invenimus. Hieronymus in Apologia illa adversus Ruffinum, quæ incipit, *Lectis literis prudentiâ tuâ*. Post medium; affirmat & exemplis demonstrat, non esse vitii hominem unum (etiam post mortem ejus) laudare in aliis, & in aliis accusare; sed eandem rem probare & improbare. Neque alicui vitio vertendum esse, si in eisdem hominibus & laudanda prædicet, & vituperanda reprehendat.

22. Vita Bertulphi, quam citant, non est opus Bedæ: exstat autem apud Surium, tom. 4. die 19. Augusti, & tribuitur ibi Jonæ, quem Jonam Abbatem fuisse natione Scotum, & Heraclio regnante vixisse, & sub ejus nepote Constante, Constantini Pogonati Patre, floruisse, monet Vossius lib. 2. de Historicis Latinis cap. 26. Et esse Jonæ hujus illud opus scribit etiam Severinus Binius, in suis notis in vitam Honorii Papæ. Certè scriptor, de seipso, in illa Bertulphi Abbatis Bobiensis vitâ, testatur se fuisse Honorio Papæ contemporaneum; & Bertulpho Abbati ad Honorium eunti ab eodemque revertenti comitem itineris fuisse. Honorium autem laudans, nullam facit mentionem controversiæ Monotheliticæ. Jam verò hominem à suis contemporaneis, aut etiam posterioris ævi scriptoribus, laudatum, & sanctitatis ac beatitudinis elogiis ornatum, damnari postea in Concilio œcumenico sæpe contigit. Origenes ab Eusebio [lib. 6. histor. Eccles.] Theodorus Mopsuestenus à Theodoreto [lib. 5. histor. Ecclesiast. cap. 39.] Sergius ab Honorio, de quo dissserimus, Papa Romano [in epistolis Honorii ad Sergium] impensè laudati, damnationis

postea sententiam subierunt in Conciliis œcumenicis. Beda igitur damnationem Honorii nec negat, nec tacet, sed affirmat.

Manuel Caleca. 23. Manuelis Calecæ testimonium proferunt pro innocentiâ Honorii, quam Caleca lib. 4. contra Græcos, cap. 26. adstruere nititur auctoritate beati Maximi martyris. Respondeo. 1. Vixisse videtur iste Caleca circa annum Domini 1400. vel paullò post, ut colligere est ex eodem Calece libro 4. cap. 22. adeoque nullius ponderis est ejus auctoritas contra ingentem illam nubem antiquiorum & longè graviorum testium. 2. Nondum de jure disputamus, sed de facto, & veritate historiæ quæ asserit Honorium esse de facto condemnatum, id quod non negat Caleca. 3. Testimonium Maximi ostendit, verè de facto missam esse eam epistolam ab Honorio ad Sergium, quam Papistæ isti non verecundantur dicere confictam esse. Utrùm autem de facto propter illam Epistolam Honorius postea in Sexta Synodo damnatus sit, nec ne, non potuit in alterutram partem testificari Sanctus Maximus, quippe aliquot annis ante Sextam Synodum, martyrii palmam adeptus. Inferiùs autem, Deo largiente, ostendemus neque in jure defendi posse Honorii innocentiam. Ubi, quæ à beato Maximo scribuntur, explicabimus.

Testimonium beati Maximi.

Cap. 25.

Blondus. 24. Blondus Flavius, libro ultimo historiarum scripsit res gestas anno Domini 1440. & obiisse fertur anno Domini 1458. Quem Joannes Gobelinus (referente Vossio lib. 3. de historicis latinis, cap. 7.) Pii secundi Papæ Romani secretarius, ipsi Blondo contemporaneus, eidemque superstes, scribit non quàm vera, sed quàm multa scriberet, curæ habuisse. Cui asperæ censuræ etsi non subscribimus, incuriosæ tamen incogitantiæ & inexcusabilis negligentiæ apertum cernimus specimen in ista manifestè falsa Blondi narratione de Heraclio Imperatore & Honorio Papa; Dumque (inquit) hujusmodi erroribus insaniret Eraclius, Pyrrhi Patriarchæ Constantinopolitani & Cyri Alexandrini Episcopi suasionibus incidit in hæresim Monothelitarum, dicentium esse in Christo unicam tantummodo voluntatem: quam opinionem postea multi magno cum fidei Christianæ disturbio sunt secuti. Et tamen cùm Honorius Pontifex Romanus Eraclium per literas & nuncios tanti erroris commissi redarguisset, passus est Pyrrhum Patriarchatu ejici, & in Africam relegari. Hæc Blondus, nono libro decadis primæ historiarum. Quæ pugnant evidentissimè cum rerum gestarum vera historiâ: sicuti palàm jam faciam in examine narrationis Platinæ.

Platina. 25. Platina etiam recentior, adeóque nullius auctoritatis adversus tam unanimem constantemque antiquitatis consensum. Obiit enim anno Domini 1481. Teste Joanne Trittemio. Præterea de hæresi Monothelitica, & de Honorio, tam oscitanter scripsit, ut planissimè dormitarit; nolo enim dicere esse ultro mentitum. En ejus verba in Honorio; Ferunt (inquit) Heraclium Pyrrhi Patriarchæ Constantinopolitani & Cyri Alexandrini Episcopi fraudibus deceptum, in hæresin Monothelitarum incidisse. hos tamen postea tanti erroris auctores, hortante Honorio, & verum ante oculos literis & nunciis ponente, relegavit Heraclius. Hæc Platina. Quot verba, tot ferè errores. Nam I. Heraclius non à Pyrrho Patriarcha, sed à Sergio persuasus est ad profitendum cum Monothelitis, ut patet ex primo capite hujus libri. II. Tantum aberat ut Honorius suaderet Heraclio relegationem Monothelitarum, ut è contrario eis animos addiderit, & communionem cum eis semper coluerit: sicut ex superioribus manifestum est. III. Post mortem Honorii, sedebat adhuc in sede Constantinopolitana Sergius Pyrrhi prædecessor, & Ecthesis Heraclii, eo procurante, promulgata est, & ab eodem Sergio Synodicè confirmata. Sicut docuimus capite primo hujus libri. Id ipsum docet Cardinalis Baronius, in Annalibus, anno Domini 639. IV. Cyrus Patriarcha Alexandrinus sedem suam toto Honorii tempore tenuit, neque unquam relegatus est, sed Honorio superstes, sedemque suam constanter obtinens, tandem mortuus est, anno Domini 640. ut scribit Baronius. V. Penultimo demum seu trigesimo anno Imperii Heraclii moritur Sergius, & in ejus locum Imperator Heraclius subrogat Pyrrhum, qui toto reliquo spatio vitæ Heraclii, & aliquamdiu post Heraclii obitum, sedem Constantinopolitanam in tranquillitate tenuit, donec mortuo Constantino Imperatore, Heraclii filio, loco cedere & solum vertere coactus est, ut suprà capite primo ostensum est. VI. Non propter hæresin pulsus est Pyrrhus, sed quia particeps censebatur consiliorum Martinæ Augustæ in tollendo Constantino Imperatore; ut ibidem docuimus. VII. Tantum aberat, ut de controversia Monothelitica Honorius ante Heraclii oculos verum poneret, ut è contrario Sergium falsa Imperatori proponentem laudarit, & ipse duas operationes nec dici, nec intelligi, passus sit: ut patet ex ejus epistolis ad Sergium. VIII. Heraclius neminem unquam ob hæresin Monotheliticam relegavit: nam etiamsi ultimo Imperii sui anno patrocinium suum ab Ecthesi subtraxit, non tamen Monothelitis unquam negotium visus est facessere. Ideo cum ad finem usque vitæ suspicione hæreseos laborâsse scribit Baronius, anno Domini 640. En quam solutè & incautè de hoc negotio scripserit Platina.

Platinæ error multiplex in una narratiuncula.

Sabellicus, & Nauclerus. 26. Errantes Blondum & Platinam inconsideratè secuti sunt Sabellicus, qui vivebat circa annum Domini millesimum quingentesimum; & Nauclerus, qui suam Chronographiam clausit anno Domini millesimo quingentesimo primo. Inculcarunt (inquit Sabellicus) hunc errorem Pyrrhus Constantinopolitanus antistes, & Cyrus Alexandrinus: cujus sceleris Heraclius ab Honorio Pontifice per literas admonitus, passus est Pyrrhum sua sede dejectum in Africam relegari. Hæc Sabellicus, Ennead. 8. libr. 6. Et Nauclerus ait; *Adhoc Heraclius Pyrrhi Constantinopolitani Patriarchæ & Cyri Alexandrini Episcopi incidit in hæresim Monothelitarum, dicentium esse in Christo unicam tantummodo voluntatem: quem errorem multi sunt sequuti. Sed cùm Honorius Papa Heraclium, per literas & nuncios, tanti erroris arguisset, passus est Pyrrhum Patriarcham Constantinopolitanum ob id in Africam relegari.* Hæc Joannes Nauclerus, in secundo

volumine

volumine suæ Chronographiæ, in fine generationis vigesimæ primæ. Quæ quàm sint ab ipsa rerum gestarum veritate discrepantia, patet ex præcedente nostra animadversione in Platinam. Digna sanè est pessima Papistarum caussa miserrimis istis patrociniis!

Rursum de Anastasio.

27. Anastasius, in vita Honorii, ait, eum temporibus suis multa bona fecisse, erudivisse clerum, renovâsse omnem familiam beati Petri Apostoli, magnifica & sumptuosa ædificia exstruxisse, & ornamenta donâsse. At nusquam eum sanctum, nusquam facit catholicum. Falsò igitur id asserit Bellarminus. Illa autem omnia competere possunt homini hæretico. Imò si substructionum splendorem intuearis, quid dices de Herode Rege qui Templum Hierosolymitanum gloriosius effecit, quàm olim Zorobabel? Monui suprà, ex Hieronymo, non esse vitii, hominem laudare in aliis, & in aliis accusare, sed eandem rem probare & improbare. Neque alicui vitio vertendum esse, si in eisdem hominibus & laudanda prædicet, & vituperanda reprehendat. Anastasius, non obstantibus illis Honorii laudibus, ubicunque tamen in historia Monothelitica mentionem ejus facit, eum annumerat hæreticis: ut suprà ostensum est.

Ioseph. Antiquit. Judaic. lib. 15. cap. 14. seu ult.

Conclusio.

28. Atque ita vani isti promissores, nihil hiatu suo dignum præstiterunt. Sed stat inconcussa historica veritas condemnationis Honorii: & manet inviolata integritas actorum Synodalium in negotio Honorii.

CAPUT DECIMUM-OCTAVUM.

Vindiciæ epistolæ Leonis secundi, Papæ Romani, quæ scripta est ad Constantinum Imperatorem.

Leo anathematizavit Honorium.

LEonem secundum Papam Romanum, Agathonis successorem, suscepisse & approbâsse sanctam Sextam Synodum; omnesque ab eadem Synodo anathematizatos, & in eis nominatim Honorium, anathematizâsse, testatur Anastasius bibl. in ejusdem Leonis vita. Id ipsum quoque testatur ipse Leo, in illa epistola, quam, acceptis jam actibus Synodalibus, literisque Imperialibus, gratulabundus scripsit ad Constantinum Imperatorem, quæ exstat ad finem actorum Sextæ Synodi, nec non in aliis suis epistolis, quæ cum vita ejus exstant post Concilium Toletanum 12. & Concilium Rothomagense.

Declarat Leo 2. Papa Rom. se accepisse à legatis sedis Romanæ gesta Synodalia sextæ œcumenicæ Synodi integra atque inviolata.

2. Leo in sua epistola ad Constantinum Imperatorem; Legatos, inquit, hujus Apostolicæ matris vestræ Romanæ Ecclesiæ, pietatis vestræ famulos, id est, Theodorum & Georgium Presbyteros, & Joannem Diaconum, filios nostros, atque Constantinum subdiaconum regionarium sanctæ nostræ Ecclesiæ, unà cum personis, quæ cum eis profectæ fuerant, quæ à prædecessore meo Apostolicæ memoriæ Agathone Papa, per octavam indictionem, pro caussa fidei (vestrâ pietate jubente) illuc directæ fuerant, per nuper elapsam decimam indictionem, mense Julio, cum divalibus clementiæ vestræ apicibus, & synodalibus gestis, cum magno jocunditatis gaudio in Domino exsultantes, suscepimus. ——— Igitur gestorum synodalium seriem recensentes, curiosâque diligentiâ singula, quæ gesta sunt, flagitantes, eadem quæ Apostolicæ sedis legati narraverant, scriptis consonantibus convenire reperimus. Cognovimus enim quod sancta & universalis & magna sexta Synodus, quæ per Dei gratiam Imperiali decreto in regia urbe nuper congregata est, eadem, quæ & universum Concilium alludens huic sanctæ sedi Apostolicæ, cujus ministerio fungimur, senserit, atque decreverit sub orthodoxæ fidei integritate, regulisque majorum, atque concorditer nobiscum confessa est, unum esse de sancta & inseparabili Trinitate Dominum nostrum Jesum Christum, ex duabus & in duabus naturis inconfusè. ——— Hanc igitur rectæ atque Apostolicæ traditionis normam prædecessor meus Agatho, Apostolicæ memoriæ Papa, cum sua Synodo prædicavit: hanc scriptis percurrentibus in suæ suggestionis pagina vestræ pietati per suos legatos emisit, approbans & confirmans testimoniis sanctorum ac probabilium Ecclesiæ doctorum, quam sancta nunc & magna Synodus, Domini & vestro favore celebrata, suscepit, & in omnibus nobiscum amplexa est, utpote B. Petri Apostolorum Principis sinceram doctrinam in ea agnoscens, & immaculatæ pietatis in hac signa contrectans. ——— Anathematizamus proinde atque exsecramur omnes hæreses, omnesque earum auctores atque fautores, qui adversus Apostolicam orthodoxam fidem, Diabolicis decepti fallaciis, falsitatis errores in Ecclesiam conati sunt introducere, id est, Arium, Sabellium, Macedonium, Apollinarem. ——— pariterque anathematizamus novi erroris inventores, id est, Theodorum, Pharanitanum Episcopum, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, Constantinopolitanæ Ecclesiæ subsessores magis quàm Præsules; nec non & Honorium, qui hanc Apostolicam Ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrinâ lustravit, sed profanâ proditione immaculatam fidem subvertere conatus est; & omnes qui in suo errore defuncti sunt, similiter anathematizamus. Hæc Leo, in sua epist. ad Constantinum Imperatorem.

Leo. 2. Papa Rom. anathematizat Honorium.

3. Papistæ, etsi negare non audent suscepisse Leonem acta sextæ Synodi & Constantini Imperatoris literas, & eundem Leonem Constantino Imperat. rescripsisse in hanc ipsam sententiam, quam hæc jam citata epistola continet: similiter etiam eum scripsisse de eà Synodo ad Hispanos, eosque hortatum esse ut ejus gesta, cum literis ipsius Leonis ad illos missa, susciperent, & suo consensu confirmarent: sicut ipsi, ad quos Leo scripsit, testantur Hispani, in Concilio Toletano 14. Neque monstrare possunt adversarii alias epistolas ad Constantinum Aug. & ad Hispanos à Leone de hoc argumento missas: & hæ, quæ publicè exstant, habitæ sunt hucusque pro solis genuinis Leonis secundi epistolis: Quia tamen Honorii condemnationem ægrè ferunt, ad consuetum impudentiæ asylum confugiunt, & clamant, has omnes epistolas esse spurias, vel saltem corruptas, vel denique non esse de Honorii damnatione

Triplex cavillatio anxiorum sophistarum. Invenies autem refutationem reliquo hoc capite, & quatuor proximè sequentibus.

tione fidem adhibendam Leoni. Primam istarum viarum tentat Baronius, quem sequuntur Binius & Gretserus; secundam & tertiam Bellarminus idemque Gretserus: sed infeliciter.

4. Una est communis adversus omnes has epistolas & palmaria objectio, qua utuntur Baronius ejusque sequaces; nempe, quia alicubi nota temporis videtur non concordare. Antequam igitur ad singularum epistolarum vindicias accedam, non abs re fuerit, hujus objectionis aciem retundere. Nam ubi alia omnia, id est, res & loca & personæ conveniunt, non tanti est sphalma Chronicum, præsertim exiguum vel etiam incertum, ut propter illud de autoritate scripti dubitetur. Specimen propositis aliquot exemplis exhibebo.

Regula de sphalmate Chronico.

Scripta quædam indubitata, de quorum tamen nota temporis dubitatur, vel controvertitur, vel error agnoscitur.

Concilium Arausicanum secundum, in editione Coloniensi, post opera Prosperi, celebratum scribitur circa tempora Leonis Papæ primi: at Binius (tom. 2. Concil.) monet celebratum esse anno Dom. 529. sub pontificatu Felicis quarti. Discrepantia est fere octoginta annorum.

Concilium Carpentoractense (quod celebratum putatur circa annum Dom. 529.) quo anno præcisè celebratum sit, Binius ait non constare.

In inscriptione, & capite quinto, Concilii Toletani secundi, dicitur illud Concilium celebratum esse sub Rege Amalarico.

At Isidorus Hispalensis scribit in suo Chronico Gothorum, post Amalaricum regnare cœpisse in Hispania Theudim, Æra 569. tempore Justiniani Imperatoris. Et, quamvis hæreticum, dedisse Episcopis Catholicis licentiam conveniendi in urbem Toletanam, & liberè disponendi ea quæ ad Ecclesiæ disciplinam necessaria exsisterent. Hoc fuisse Concilium Toletanum secundum, annotatur in margine, edition. Colonienſ. operum Isidori, anno Domini 1617. & Chronico illi præmittitur admonitio de Æra; quod subtractis ab Æra 38. annis, semper remaneat annus incarnationis Dominicæ; & quod per Æras numerare desierint Hispani, anno Christi 1383. In titulo autem ipsius Concilii Toletani secundi, habita esse dicitur ea Synodus] Æra 565. quem numerum retinet Garsias, apud Binium, in notis in illud Concilium: ubi tamen ipse Binius dicit, Æram ponendam esse 569. & valde probabile esse, hanc Synodum sub Theudo Rege celebratam esse.

Æra Hispanica.

Idem in notis in Concilium Parisiense, quod in caussa Sophoraci Parisiensis Episcopi, sub Childeberto Rege, celebratum est; Hanc, inquit, Synodum ad tempora Pelagii primi [Papæ Romani] referendam esse opinor: quoto anno Pelagii præcisè habita fuerit, nullo certo indicio constare potest.

Gelasii primi Papæ Romani epistola quinta, ad Honorium Dalmatiæ Episcopum, sic subnotatur. Data 5. Calendarum Augusti, Fausto V. C. Consule. Annotat Binius, mendosam esse & surreptitiam hanc consularem notam: nullum enim Fausti consulatum sub Pontificatu Gelasii reperiri: legendum igitur Albino V. C. Consule. Jam vero ex Cassiodori Chronico constat, interfluxisse sex integros annos inter Consulatum Fausti, & Consulatum Albini, temporibus Zenonis & Anastasii Imperatorum.

Joannis primi, Papæ Romani epistola prima, ad Zachariam Archiepiscopum, subnotatur, Data decimo-quinto Calendarum Novembris; Maximo & Olybrio, viris clarissimis, Consulibus. Binius annotat hanc Consularem notam mendosam esse: & hanc epistolam referendam esse putat ad Consulatum Maximi sine collega, qui incidit in annum Domini quingentesimum vigesimum tertium. Consulatus autem Olybrii incidit in annum Domini quingentesimum vigesimum sextum.

Ejusdem Joannis epistola secunda, ad Episcopos Italiæ, subnotatur, Data tertio Idus Junii. Baronius anno Domini quingentesimo vigesimo sexto errorem esse monet in mensis nomine; & pro tertio idus Junii, legendum esse tertio idus Januarii.

Huic Joanni in sede Romana successit Felix Papa quartus, anno Domini quingentesimo vigesimo sexto, cujus Felicis epistola secunda, ad Sabinam, subnotatur, Data duodecimo Calendarum Novembris. quam chronologiam menstruam Binius ait esse mendosam: hoc enim mense successorem Felicis, Bonifacium secundum, jam Pontificem creatum esse.

Silverii Papæ Romani epistola depositionis & anathematis adversus Vigilium invasorem, subnotatur, Data octavo Calendarum Julii, Principe Basilio. At in margine annotatur, subrepsisse videri hanc notam Consularem; tempore enim Silverii neque Belisarium neque Basilium ullum consulatum gessisse.

Sulpicius Severus, Bituricensis Episcopus, scripsit librum de vita sancti Martini, Turonensis Episcopi, quem inveniet lector in Bibliotheca Patrum, tomo septimo editionis quartæ: ubi Margarinus de la Bigne hanc præmittit monitionem; Exordium (inquit) vitæ Sancti Martini, à Sancto Severo conscriptæ, esse in annorum numeris depravatum, non culpâ autoris, sed librariorum, multis argumentis ostenditur in notis ad Romanum Martyrologium, undecimo Novembris, & tomo tertio Annalium Ecclesiasticarum, anno Christi tricentesimo quinquagesimo primo, capite decimo-septimo & seqq. quò lectorem amandamus. Hæc ibi.

Anastasius in vita Leonis secundi Papæ Romani scribit eum fecisse ordinationem mense Junio, die vigesimo-septimo. At in editione Biniana, annotatur in margine, pro Junio ponendum esse Majum.

Sed nolo in accumulandis rei adeò perspicuæ exemplis plus operæ ponere. Accedo ad speciales epistolarum Leonis vindicias.

5. Contra primam Leonis secundi Papæ epistolam, ad Constantinum Imperatorem scriptam, ut eam spuriam esse probent adversarii, objiciunt. 1. Quod circa finem, mense Majo, indictionis decimæ rescripta ponatur ad epistolam Imperatoris, quam se mense Julio ejusdem indictionis accepisse fatetur, quæ nisi mendosa probentur, manifestissimè sibi contradicunt. 2. Quod nullo mense Julio Pontifex esse potuerit Leo, qui mense Augusto creatus, decem tantum mensibus Pontificatum admi-

Quatuor objectiones Papistarum, contra epistolam Leonis 2. Episcopi Romani, ad Constantinum Imperatorem.

administravit. 3. Quod profiteatur se hanc epistolam scripsisse indictione decimâ, qua nondum Pontifex creatus erat. 4. Quod Honorium in Monothelitarum hæresi defunctum, adeóque justâ anathematis sententiâ condemnatum esse scribat; quam publico funere Romana Ecclesia sepelivit inter sanctos Pontifices in Ecclesia S. Petri, cuique ut Catholico Pontifici in omnibus parentavit. has ex Baronio rationes repetit Binius, in notis in hanc epistolam.

Respondetur ad primam objectionem. Vide etiam §. 8.

6. Respondeo ad primam objectionem: subnotatio mendosa est, non auctoris sed librariorum vitio, ut facile est deprehendere & corrigere ex inspectione corporis epistolæ. Leonis igitur ad Constantinum epistola, data est mense Majo indictionis undecimæ. Nec hic librarii lapsus officit auctoritati epistolæ, quæ intus ipsa monstrat, quomodo sit legenda subnotatio.

Respondetur ad secundam objectionem.

De ista consuetudine Vide supra lib. 3. cap. 30. §. 1. & §. 3.

7. Ad secundam objectionem. Consuetudo illo tempore antiqua obtinebat, ut electus à clero & populo in Pontificem Romanum, non ordinaretur, nisi prius certior factus Imperator electionem confirmâsset, ejusque jussione procederet ordinatio: ut constat ex Anastasio, in vita Agathonis Papæ, qui Leonem secundùm immediatè præcessit, & in vita Benedicti secundi, qui eidem Leoni immediatè successit. Et ex Onuphrii ea de re dissertatione, supra commemorata, libro 3. hujus operis, cap. 30. Imperator igitur intellectâ Leonis electione, literas ad illum scripsit, in quibus eum Papam salutavit, eidemque sextam Synodum commendavit. Has Imperiales literas accepit Leo mense Julio, statimque proximo mense Augusto ejus ordinatio sollemniter de more peracta est. uno ex ejus ordinatoribus exsistente Johanne Episcopo Portuensi, ut scribit Anastasius in vita ejusdem Leonis. Johannes autem hic unus fuerat ex legatis Synodi Romanæ ad sextam Synodum œcumenicam. & jam cum reliquis legatis reversus ordinationi Leonis interfuit. Postea verò quam ordinatus est Leo, acta sextæ Synodi ab Imperatore ad eum transmissa diligenter perlegit, eaque cum legatorum Agathonis relatione sedulò contulit, perspectoque consensu, epistolam hanc ad Imperatorem scripsit, qua eum laudat & Synodum approbat; & ab ea damnatos, ac in eis nominatim Honorium, anathematizat; & de totius negotii felici decursu gratias Deo agit. Partim lectionis prolixitas, & collationis adhibita diligentia, partim etiam ingruens hyems, effecit ut non ante mensem Majum miserit Leo hanc epistolam.

Respondetur ad tertiam objectionem.

8. Ad tertiam objectionem jam responsum est, in responsione ad primam objectionem: Leo enim in corpore epistolæ suæ disertè asserit se Imperatoris literas cum gestis synodalibus suscepisse per nuper elapsam decimam indictionem, mense Julio. Ergo manifestissimè profitetur, se hanc epistolam scribere indictione undecima.

Respondetur ad quartam objectionem.

9. Ad quartam: Multi post mortem, honorificamque sepulturam, damnati sunt propter hæresin, quorum ossa nunquam refossa sunt. exempla habemus in multis Alexandriæ Episcopis hæreticis, qui sedem illam non rarò obtinuerunt iis temporibus, quæ inter quartam œcumenicam Synodum, & sextam lapsa sunt. Non de sepultura vel refossis ossibus quæstio est, sed de gestis sextæ Synodi, aliarumque Synodorum, quoad damnationem Honorii: quam tanta irrefragabilium testium nubes consonanter affirmat. Noverat Honorii sepulchrum Hadrianus secundus Papa, ejusque ad octavam Synodum legati. ejusdem nihilominus damnationem confessi sunt: cum sexcentis aliis.

10. Sed contra nostras responsiones ad tria prima objectamenta, adferunt adhuc duas objectiones.

Binii exceptio, quæ a Baronio rejicitur.

11. Una desumitur ex Anastasio, in vita Agathonis; ubi post mortem Agathonis ait Episcopatum Romanum cessavisse annum unum, menses septem, dies quinque. hoc argumento utitur Binius. & ait necesse esse affirmare, ab obitu Agathonis usque ad initium Leonis, tanti temporis interregnum intercurrisse. Agathonem verò Anastasius scribit sepultum esse quarto idus Januarii, indictione decima, id est, initio anni Christi 682. Necessitatem tantæ vacationis nullam agnoscit Cardinalis Baronius; nam in Annalibus, anno Christi 682. & 683. rejicit utramque Anastasii narrationem, nullam enim adeò longæ vacationis caussam alicubi inveniri. Vitam igitur Agathonis ulterius prorogat, fretus epistolâ quadam ex monumentis Floriacensibus nuper refossa, quæ Agathonis dicitur, & post reditum legatorum ejus, quos ad sextam Synodum miserat, scripta videtur, ad Edictum Viennensem in Gallia Archiepiscopum. Agathonem verò ait obiisse demum quarto idus Junii, indictionis undecimæ, anno Christi, 683. ac post ejus obitum Sedem vacasse tantummodo menses duos & dies quinque, usque ad ordinationem Leonis, quam factam esse ait decima-quintâ die mensis Augusti, eadem indictione undecima. Atque ita Baronius & Binius, licet sibi invicem contradicant, diversis tamen itineribus eodem tendunt, ut initium Pontificatus Leonis secundi collocent in mense Augusto indictionis undecimæ.

Baronii exceptio.

Refellitur exceptio Baronii.

12. Respondeo. Non est adhibenda fides novitiæ isti & obscuræ refossioni Floriacensi, contra universalem consensum totius antiquitatis, & tot aliarum celebriorum bibliothecarum fidem, quæ testantur Leonem accepisse à legatis Agathonis acta sextæ Synodi cum apicibus regiis; mortuo jam Agathone, ante eorum reditum. Adhæc admodum absurdum est quod fingit Baronius, Agathonem, post reditum legatorum à Synodo Constantinopolitana, Concilium Romæ centum pænè Episcoporum habuisse, anno Christi 682. ac postea ultimo die Februarii anni sequentis scripsisse epistolam ad Edictum Viennensem, denique defunctum esse quarto idus sequentis Junii; Et tamen, toto hoc sesquiannali spatio, Agathonem, hæreseos Monotheliticæ acerrimum adversarium, qui tantum pro ea exterminanda laboris antea impenderat, nihil prorsus vel ad Imperatorem, vel ad alium quempiam, literarum dedisse pro approbatione sextæ Synodi. Imò nullæ inveniuntur ad Agathonem Imper. literæ, commendantes ei, ut fieri assolebat, sextam Synodum. Exstat autem de eo negotio epistola Imperatoris ad Leonem Agathonis successorem, data 13. die mensis Decembris, indictionis decimæ; (anno Christi sexcentesimo octogesimo primo) in actis sextæ Synodi, actione decima octavâ, quam epistolam Baronius, anno Christi sexcentesimo octogesimo primo, num. decimo apud Spondanum, & Binius, in notis in vitam Agathonis, agnoscunt esse genuinam, & ex ea, tanquam genuina, argumentantur. Licet alibi, pro sua

Ll incon-

inconstantia & impudentia, sibi-ipsis & orbi Christiano contradicere non erubescant; tribus nixi futilibus conjecturis; ut legere est in Binii notis in eandem Constantini Imp. ad Leonem epistolam, post vitam ejusdem Leonis. quas vanissimas conjecturas inferius exhibebimus & confutabimus, cap. 19. Agathonem autem 4. idus Januarii, indictione 10, anno Christi 682. defunctum fuisse, Binius, in notis in ejus vitam, probat etiam ex tabulis Ecclesiasticis, & anniversaria ejus commemoratione. Anastasius Agathonem scribit eo die sepultum esse. Observat igitur Ecclesia diem, qui fuit sepulturæ Agathonis, non diem qui fuit mortis ejus: mortuum enim esse Agathonem præcedente Septembri vel Octobri, inde colligere est, quod die decima-sexta mensis Septembris, sancta sexta Synodus ultimam actionem celebrans, ad Agathonem (adhuc viventem, vel saltem mortem ejus nuncio nondum Constantinopolin allato,) literas scripserit; Proximo autem Decembri Imperator Constantinus accepto jam nuncio mortis Agathonis, & electionis Leonis, literas cum actis Synodicis ad Leonem miserit: quibus literis eum Papam salutavit, id est, electionem ejus confirmavit. Unde patet ab obitu Agathonis ad electionem Leonis breve admodum tempus intercurrisse, licet ante ejusdem Leonis ordinationem circiter novem menses effluxerint. Error igitur aut mendum est apud Anastasium, in Agathone, in tempore vacationis. Errat etiam Baronius, vitam Agathonis longè ulterius producens, quàm revera vixit.

Detegitur & refutatur error Binii, & error Baronii.

Altera adversus nostras responsiones argumentatio Baronii & Binii.

13. Altera objectio, qua ostendere nituntur Leonem Pontificatum suum inchoasse in fine indictionis undecimæ, mense Augusto, anno Christi sexcentesimo octogesimo tertio, sic se habet; Leo his non integros undecim menses sedit, sed, secundùm Anastasium, menses decem, dies septemdecim. fuit autem superstes tempore habiti Concilii Toletani decimi-quarti, prout manifestè indicat & asserit canon secundus ejusdem Concilii; quod celebratum est anno Christi sexcentesimo octogesimo quarto: ergo. Hoc argumento utuntur Baronius, apud Spondanum, anno Christi 682. num. 1. & Binius in notis in vitam Leonis II.

Solutio istius objectionis. 1. Falsum est quod affirmant Baronius & Binius de canone illo Concilii Toletani.

14. Respondeo primo, Falsum est, Patres in Concilio illo Toletano asserere, Leonem Papam Romanum adhuc superstitem esse quando illud Concilium ab ipsis celebratur. sed tantum ajunt claram notionem omnes Hispaniæ populos implere, quod decurrentis evoluti temporis serie per Romani Præsulis bajulum gesta Constantinopolitanæ Synodi societati ipsorum advecta sunt, & cum illis gestis se suscepisse invitatoriam epistolam Leonis antiquæ Romæ Pontificis, ut eadem gesta probarent. Et ajunt Ervigium Regem suum promissionis suæ non immemorem, præcepisse illis congregari in unum, ad confitendum Apollinaris dogma pestiferum, de quo, ei à Romano Præsule fuerat nunciatum, (id est, ad damnandum eam Monothelitarum hæresin, quæ nuper in œcumenica Synodo Constantinopoli fuerat destructa; sic enim mentem suam explicant Toletani illi Patres.) & hoc dedisse speciale mandatum, ut quia, sicut oportebat pro tantæ rei negotio pertractando, generale omnium per totam Hispaniam & Galliam Hispanorum Episcoporum Concilium fieri varia adversitatum incursio non sineret, saltem adunata per provincias Concilia fierent; & primum quidem in regia urbe Toleto Synodus Præsulum provinciæ Carthaginis ageretur, deinde singulis quibusque provinciis singulare haberetur Concilium, & quod in hac Toletana Synodo actum comperissent, reliqui primarum sedium Præsules, per discreta provinciarum suarum Concilia observarent. At de Leone Pontifice Rom. quasi adhuc superstite nihil asserunt.

15. Adhæc celebratam esse hanc Synodum Toletanum tempore Benedicti secundi, qui Leoni successit, habetur in inscriptione ejusdem Synodi, in editione Biniana. idque ipsum asserit Baronius, anno Christi 684. ubi affirmat Leoni jam mortuo successisse Benedictum, creatumque esse Pontificem, hoc anno, die vigesima Augusti; & postea eodem anno, mense Novembri celebratam esse hanc Synodum Toletanam 14, occasione receptarum literarum Leonis Pontificis, & actorum sextæ Synodi.

2. Ipsi sibi contradicunt.

16. Præterea, quod asserit Baronius, Leonem vixisse saltem usque ad 4 Calendas Julii, indictionis 12, & anni Christi, 684. neque id ex Toletano illo Concilio evincitur: imò diu ante mortuum esse declarat Concilii illius editio Biniana; Binius autem Concilium illud se desumsisse profitetur ex Garsia Loaysa, & suæ Conciliorum editioni inseruisse. Inserit simul notas ejusdem Loaysæ, qui, ex codice Latino membraneo manuscripto pervetusto cœnobii S. Johannis Regii Toletani, profert epistolam Benedicti, quam jam electus, sed nondum ordinatus Romæ Pontifex, scripsit ad Petrum notarium regionarium; eamque ut utilem ad Synodi illius Toletanæ intelligentiam Synodo adjungit. Epistolæ illius hæc est sententia; Petro notario regionario in mandatis dederat Leo papa, ut ad Regem Ervigium & Episcopos Hispanos, & Comitem cum sextæ Synodi definitione & sermone ejusdem Synodi ad Imp. Constantinum prosphonetico, ejusdemque Constantini Imperatoris edicto sextam Synodum confirmante, proficisceretur: interea moritur Leo, & eligitur Benedictus, qui electus scribit ad Petrum, ut juxta quod Leo eum ire disposuit ad Regem & Episcopos, & Comitem, commissum ministerium cum summo pietatis studio peragat; & Episcoporum quoque subscriptiones eidem synodicè definitioni subjungi procuret. Contra hanc Benedicti epistolam Baronius ejusque sequaces, nullam prorsus inveniunt objectionem, aut levissimam conjecturam. De altera autem epistola, quam tanquam Benedicti ad Ervigium Regem adjungit Loaysa, inferius dicemus. Certè ex hac irrefragabili Benedicti ad Petrum epistola, patet Leonem Papam ante defunctum esse, quàm reddidisset Petrus literas ejus, gestaque sextæ Synodi Regi Ervigio ejusque Episcopis & Comiti; hortatu autem Benedicti Petrum in suscepto munere perrexisse.

3. Falsa est assertio Baronii de vita Leonis 2.

Benedictus 2. Papa Rom. scribit ad Petrum notarium regionarium, ut munus à Leone injunctum exequatur. Vide cap. 20. §. 11.

17. Redditæ sunt autem per Petrum literæ illæ gestaque synodalia, mox post absolutum Concilium illud Toletanum quod generale, & 13. dicitur, ut testantur Patres Concilii Toletani 14. canone tertio. Celebratum verò est Concilium illud 23. pridie nonas Novembris, æra 721. ut legere est in ejusdem exordio: id est, anno Christi 683. Celebrato verò prædicto Concilio, (utor nunc verbis Cardinalis Baronii) reversisque ad suas Ecclesias Episcopis, cum allatæ essent in Hispaniam literæ Leonis Romani Pontificis, simulque sextæ Synodi acta ab ipso missa, nec

nec tempus opportunum esset, ingruente sæva hieme, eos iterum convocandi; visum est in sequentem annum differre ejus rei tractationem. Hæc Baronius, anno Christi 683. num. ultimo. idem declarant acta Synodi illius Toletanæ decimæ-quartæ, quæ anno sequente celebrata est, 18. Calend. Decembris. Et his jam liquidò constat, Leonem Papam secundum mortuum esse anno Domini 683. indictione undecima. Paulo pòst datas Petro notario literas in Hispaniam cum gestis synodalibus perferendas, nempe circa finem mensis Junii, illius anni; mense autem undecimo post sollemnem ejus ordinationem, quæ anno præcedente peracta fuerat, mense Augusto, post acceptas Constantini Imperatoris literas, ut supra ostensum est.

Quo tempore mortuus sit Leo 2. Papa Rom.

18. Convenit narratio Anastasiana, de eclipsi in vita ejusdem Leonis secundi. Hujus (inquit) temporibus, die decima sexta mensis Aprilis, indictione undecimâ, Luna eclipsin pertulit. Hæc Anastasius. qui etiam ibidem ait, cessasse Episcopatum, post Leonis obitum, menses undecim, dies viginti duos, quod spacium intelligendum est ante ordinationem Benedicti, quamvis paullò post mortuum Leonem electus sit, ut ostensum. Benedictum autem Anastasius scribit sedisse menses decem, dies duodecim. Sedente igitur Benedicto, anno Christi 684. habita est Synodus Toletana decima-quarta; quæ gesta contra Monothelitas, à Leone missa, confirmavit. Per hæc quæ dicta sunt, evacuantur & evanescunt omnes Papistarum adversus Leonis epistolas objectiunculæ chronologicæ.

Convenit narratio Anastasii de eclipsi Lunæ.

Conclusio.

CAPUT DECIMUM-NONUM.

Defensio epistolæ Constantini Imp. ad Leonem secundum Papam Romanum, de sexta Synodo.

ANtequam reliquas afferam Leonis epistolas, dissipandæ sunt hostiles insidiæ, quas, odio epistolæ Leoninæ ad Imp. rescriptæ, struunt Papistæ, ipsi Imperatoris Sacræ ad Leonem missæ, die 13 Decembris, indictione 10. unà cum actis sextæ Synodi.

Baronii & Binii inanes conjecturæ.

2. Binius in notis; Hanc, inquit, epistolam Constantini ad Leonem, de fide suspectam esse asserit Baronius, ex conjecturis hisce; 1. Quod Leonem mense Augusto creatum, non prius certiorem reddiderit de rebus in Synodo gestis, quàm post menses quatuor, in Decembri nimirum; cui statim statum fidei indicasse oportebat. 2. Quod initio epistolæ scribatur ipsam indictione decima ad Leonem esse datam, quo tempore Leo nondum Pontifex erat. Nam primus annus Leonis incidit in finem indictionis undecimæ, & principium indictionis duodecimæ. 3. Quod in ipsa epistola dicatur de Synodo cogenda scriptas esse literas ab Imperatore ad Agathonem; cum certum sit non ad Agathonem, sed ad Donum Papam hac de caussa literas scripsisse. Hæc ibi.

Secum ipsi pugnant, modo ajunt, modo negant. Vide lib. 1. cap. 2. §. 7. & lib. 4. cap. 5. §. 13. & lib. 5. cap. 30. §. 26.

3. Respondeo. Quum alibi Baronius & Binius epistolæ hujus auctoritatem agnoscant, & inde etiam tanquam ex principio certo argumententur, sicut docuimus supra, cap. 17. §. 10. & cap. 18. §. 12. Hìc autem vela tam subito retrorsum dent, nec tamen priora retractent; omnem sibi, apud prudentes lectores fidem atque auctoritatem adimunt: falsorum enim testium est, nullo consistere fixo orationis vestigio, pugnantia affirmare, & se in vorticosos contradictionum gurgites, fallente memoriâ, vel impellente nequitiâ, præcipites dare.

4. Attamen, inquies, utcunque isti sibi-ipsis incautè contradicant, admittenda nihilominus, aut solidè refellenda sunt epistolæ huic inimica argumenta. ad inanes igitur eorum conjecturas ordine respondeo.

Primæ conjecturæ refutatio.

5. Ad 1; Prima conjectura nititur falsa hypothesi: supponunt enim Baronius & Binius prænotationem chronicam hujus epistolæ, quæ indicat datam esse die decima-tertiâ mensis Decembris, referri ad illum Decembrem qui Leonis ordinationem sequutus est; quum res longè aliter se habeat, ut patet ex eadem prænotatione, ubi dicitur missam esse hanc epistolam indictione decimâ: intelligitur igitur December ille qui Agathonis mortem, & Leonis electionem, & sextæ Synodi ultimam conclusionem proximè sequutus est. ut supra ostensum, præcedente cap. §. 12.

Refutatio secundæ cōjecturæ

6. Ad 2. Nondum erat Leo Pontifex ordinatus, sed jam erat electus, eamque electionem confirmans Imperator, Leonem per literas salutat Papam. Falsum autem est primum annum Leonis incidisse in finem indictionis undecimæ & principium duodecimæ; nam superiore capite demonstravimus incidisse in finem indictionis decimæ & principium undecimæ.

Refellitur tertia conjectura.

7. Ad 3. Verba Imperatoris sunt; Quapropter sancti Papæ Agathonis beatitudinem piis apicibus nostris sumus hortati, ut aliquot mitteret, qui ejus personam obtinerent. Nihil hìc falsi: nam inscriptas Dono literas accepit Agatho, eisque tanquam ad se, utpote jam Doni defuncti successorem Papam Romanum, missis, respondens Agatho, profitetur, in sua suggestione, se præceptis Imperialibus promtam obedientiam efficaciter exhibuisse. quod & præstitit. Legatos enim suo nomine misit. idque se fecisse ait secundùm jussionem (nedum hortatum) Imperatoris. Ergo Agathonem hortatus est, sive jussit Imperator mittere qui ejus personam obtinerent. En quo recidunt futiles conjecturæ!

CAPUT VIGESIMUM.

Defensio epistolarum Leonis secundi, Papæ Romani, ad Episcopos Hispanos, & ad Regem Ervigium.

Verba Leonis 2. Papa Rom. ad Episcopos Hispanos.

LEo secundus, Papa Romanus, in epistola ad universos Ecclesiarum Christi Præsules per Hispaniam constitutos; Sciat (inquit) vestra sinceritas, & Christianis omnibus innotescant Dei omnipotentis mira magnalia: quia in Constantinopolitana urbe clementissimus noster, imo B. Petri Apostoli filius Imperator, armatus zelo Dei, ac desiderio pietatis accensus, Episcopis ex totius mundi partibus aggregatis, quod ex multo tempore fideliter cupiebat, dum censuit majestas superna, per nuper elapsam nonam indictionem explevit. Universale igitur sanctum sextum Concilium celebratum est, ad quod celebrandum ex prædecessoris nostri Apostolicæ memoriæ Domini Agathonis Papæ persona Presbyteri diaconique directi sunt. ——— qui vero adversum Apostolicæ traditionis puritatem perduelles exstiterant, abeuntes quidem æterna condemnatione mulctati sunt, id est, Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus Petrus Constantinopolitani, cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem exstinxit, sed negligendo confovit. Hæc ibi.

Damnatus Honorius, qui hæresin negligendo confovit. Vide cap. 30 §. 14.

Verba Leonis 2. Papæ Rom. ad Ervigium Hispaniæ regem.

2. Idem quoque Leo, in epistola ad Ervigium Regem, de eadem sexta Synodo scribens, ait; Nunc autem (quod cum gratiarum actione in Deum exsultantes effamur) per nonam nuper elapsam indictionem, piissimus atque Christianissimus noster, imo Dei Ecclesiæ filius Imperator, ad Apostolicæ memoriæ nostrum decessorem Agathonem Papam atque Pontificem scripta imperialia dirigens, affatim hortatus est, ut ab sancta Apostolicæ sedis Ecclesia de omnibus adjacentibus ei reverendis Conciliis legatos dirigeret, quod Dei nutu effectum atque perfectum est. ——— Piissimus Imperator gratia Sancti Spiritus animatus, & laborem pro Christianæ fidei puritate sponte perpessus, Ecclesiam Dei Catholicam ab erroris hæretici macula summis nisibus purificare molitus est, & quicquid offensionem Christianis populis poterat generare, de medio Dei Ecclesiæ fecit auferri, omnesque hæreticæ assertionis auctores venerando censente Concilio condemnati, de Catholicæ Ecclesiæ adunatione projecti sunt, id est, Theodorus Pharanitanus Episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus, & Petrus, quondam Constantinopolitani Præsules, & una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam Apostolicæ traditionis regulam, quam à prædecessoribus suis accepit, maculari consensit; sed & Macarium, &c. Hæc Leo.

Condemnatus Honorius, qui Apostolicæ traditionis regulam maculari consensit.

Duæ objectiones Baronii & Binii.

3. Baronius & Binius duas adferunt contra harum epistolarum auctoritatem objectiones. Prior est; quod in eis inculcetur Concilium œcumenicum in nona indictione absolutum fuisse, cum tamen acta novissimarum actionum testentur ipsam Synodum decima indictione absolutam esse. Altera est; quod his literis dicantur mitti in Hispaniam non ipsa acta Synodalia, sed tantum definitio Synodi, edictum Imperatoris, & synodalis sermo acclamatorius: Hæc autem minimam esse partem Synodalium actorum. At canone 2. Concilii Tolet. 14. testari Episcopos, se, cum Epistola Leonis, ipsa integra acta Synodalia accepisse.

Respondetur ad priorem objectionem.

4. Respondeo ad priorem objectionem. ait Leo, Constantinum Imperatorem illud, quod diu cupiebat, aggregatis tandem undique Episcopis, per nuper elapsam nonam indictionem explevisse. quidnam autem illud sit, docet Leo, quando subjungit, universale itaque sextum Concilium celebratum est. nempe effecit Imperator, ut pro pace Ecclesiarum convenirent in unum Episcopi, & sextam Synodum celebrarent. quod factum est indictione nona, in qua habitæ sunt sedecim actiones illius Synodi reliquæ eo deducta, ut sola restaret definitionis synodalis jam prædeterminatæ promulgatio facienda initio indictionis decimæ, cum sermone ad Imperatorem acclamatorio. In quibus nihil continetur, nisi quod fuerat in superioribus actionibus, quoad rem ipsam, dilucide determinatum. Non dicit Leo Synodum ipsam indictione nona absolutam esse; sed postquam dixisset Imperatorem suas partes explevisse in convocatione & celebratione Synodi, subnectit brevem gestorum Synodi epitomen, & hortatur Episcopos Hispanos ut ejusdem Synodi definitioni subscribant.

Indictio quid sit, & quando instituta, ejusdemque usus.

5. Quamvis hæc jam data responsio sufficiat: aliam tamen, ex abundanti, adjungam. Sethus Calvisius, nobilis chronologus, in sua Isagoge Chronologica, cap. 16. §. Tertius character. hæc de indictione scribit; Tertius character in anno Juliano, vel potius in annis æræ Christianæ, est *indictio*, quæ quindecim annorum spatio in orbem redit. Instituta fuit olim a Constantino Magno Imperatore, anno Imperii septimo, æræ Christianæ 312. die 24. Septembris. Hoc charactere, ex decreto Imperatoris, Jurisperiti in instrumentis, ut vocant, conficiendis, & aliis rebus consignandis perpetuo utuntur. Cœpit, ut dictum est, die 24. Septemb. Sed cum Constantinopolitani annum suum inchoent à Calendis Septembris, ideo simul cum novo anno novam indictionem inchoarunt. Sed alias in Romano Imperio diu in die 24. Septembris retenta fuit, donec Pontifex Romanus ejus initium retraheret ad Calendas Januarii, ubi hisce temporibus hæret. Hæc Calvisius. Ex quibus patet ultimam sextæ Synodi actionem, quæ habita est, ut acta testantur, die 16. mensis Septembris, indictione decima Constantinopolitana, incidisse in finem indictionis nonæ Romanæ. alterutra harum responsionum idonea est.

Indictio vetus.

Indictio nova Constantinopolitana.

Indictio nova Pontificia.

Respondetur ad posteriorem objectionem. Verba Can. synodi Toletan. 14.

6. Ad posteriorem etiam objectionem respondeo. 1. Provoco ad ipsa verba secundi canonis Synodi Toletanæ decimæ quartæ quæ integra & immutilata lectori exhibeo: Clara omnis notio populos Hispaniæ implet. quod decurrentis evoluti temporis serie, per Romani Præsulis bajulum gesta Synodalia societati nostræ advecta sunt, quibus Constantinopolim, Constantino pio & religioso Principe mediante, magna & sublimi copia aggregata Pontificum, Apollinaris dogma comperimus fuisse destructum. Cum quibus etiam gestis, Leonis quoque antiquæ Romæ Pontificis invitatoria epistolaris gratiæ consulta suscepi-

susceptimus, per quæ omnis ordo gestorum, gestaque ordinum dilucidè, ut acta sunt, nostris sensibus patuerunt. In cujus etiam gratioso epistolæ tractu ad hoc omnes præsules Hispaniæ invitati sunt, ut prædicta synodalia instituta, quæ miserat, nostri etiam vigoris manerent auctoritate suffulta; omnibusque per nos sub regno Hispaniæ consistentibus patescerent divulgata. Hæc sunt ipsissima canonis illius Toletani verba, quæ fideliter absque illa additione, vel diminutione, vel alteratione, transscripsi, ut manifestior fieret fraus & impudentia, vel saltem præceps incogitantia, Baronii, quem non pudet asserere Episcopos Concilii illius Toletani, loco jam citato, testari se cum epistola Leonis ipsa integra acta synodalia accepisse: cum tamen in canone verba ista [ipsa integra acta synodalia] neque per se, neque per alia æquipollentia, compareant: profiteantur autem Toletani illi Patres omnem ordinem gestorum gestaque ordinum dilucidè, ut acta sunt, ipsorum sensibus patuisse per epistolam Leonis Papæ. Unde patet eos ipsa integra acta synodalia non accepisse; alioquin ipsis potius actis quam Leonis epistolę acceptam retulissent historicam illam notitiam. Neq; aliud cum Leonis epistolâ se accepisse commemorant, nisi gesta sive instituta synodalia, per quæ compererunt quod dogma damnatum sit, & ubi, & à quibus, & quo mediante. Quæ instituta, etiam auctoritate Episcoporum Hispaniæ suffulcienda miserat Leo. Ea autem quamvis, si molem spectes, exiguam constituant partem actorum sextæ Synodi, si tamen earum virtutem, & controversiæ cardinem & exitum, totiusque negotii caput ac medullam intueamur, sunt pars longè præcipua illorum actorum, & quæ cum adjuncta Leonis epistolâ, omnium loco pro tempore esse possent, pro obtinendo Hispanorum consensu.

Detegitur Baronii fraus & impudentia, vel saltem præceps incogitantia.

7. Cur autem non ipsa integra acta illo tempore ad Hispanos miserit Leo, declarat ipse in sua ad Episcopos illos epistolâ, his verbis: Et quia quæque in Constantinopolitana urbe universali Concilio currente celebrato gesta sunt, propter linguæ diversitatem, in Græco quippe conscripta sunt, necdum in nostrum eloquium examinatè translata; definitionem interim ejusdem sancti sexti Concilii, & acclamationem quod prosphoneticus dicitur, totius Concilii factam ad piissimum Principem, pariterque edictum clementissimi Imperatoris ad omnium cognitionem ubique directum, in Latinum de Græco translatum, per latorem pręsentium Petrum notarium regionarium sanctæ nostræ Ecclesiæ, vestræ dilectioni direximus: etiam acta totius venerandi Concilii directuri, dum fuerint elimatè transfusa, si hoc & vestra bonis studiis fervens caritas delectatur. Hortamur proinde vestram divinis ministeriis mancipatam in fidei veritate concordiam, &c. Hæc Leo, hortans eos ut definitioni sextę Synodi subscribant, & doctrinam Synodi orthodoxam divulgent. Et hinc etiam patet, has ipsas esse literas quas Episcopi Hispani a Romani præsulis bajulo se accepisse testantur, canone secundo Concilii Toletani decimiquarti. Neque in actis Toletani illius Concilii quicquam invenitur quod meridiano Baronii mendacio patrocinetur; repugnant autem omnia.

8. Epistolam Leonis ad Episcopos Hispanos, ex vetusto codice Gothico desumtam esse adnotatur in margine. Audi etiam quid dicat Binius in notis in eandem epistolam? Manu-scriptam (inquit) hanc ex Bibliotheca Toletana nobis communicavit reverendus & eximius vir D. Jacobus Hutterus, SS. Theol. Doctor, & Metropolitanæ Ecclesiæ Coloniensis Canonicus presbyter, quam & cum editione epistolarum Romanorum Pontificum contulimus. Hæc Binius. Qui etiam epistolam Leonis ad Regem Ervigium monet desumtam esse ex vetusto codice. Easdem epistolas, cum aliis quibusdam Garsias Loaysa, in notis in Concilium Toletanum 14. ait se invenisse in codice manuscripto cœnobii S. Joannis Regii Toletani, ex familia Franciscana, pervetusto, in pelle membranea, literis Latinis. Eisque ait mirificè juvari Concilii illius Toletani intelligentiam. Concordat etiam Toletani Concilii testimonium cum eisdem epistolis.

Epistola Leonis ad Hispanos & Ervigium regem ex vetustis codicibus comprobantur.

9. Garsias autem ait; se epistolam illam ad Ervigium Regem in membraneo illo codice, invenisse cum hac inscriptione; Benedictus, gratiâ Dei presbyter, & electus sanctæ sedis Apostolicæ, Domino excellentissimo, filio Ervigio. unde apparet Benedictum describi curasse justum exemplum epistolæ Leonis ad Ervigium scriptæ, eique hanc inscriptionem præfixisse, ut unius ejusdemque narrationis & hortationis Epistolaris exempla duo à Petro notario acciperet Rex, & inde clarè perspiceret eandem esse nunc Benedicto mentem, quæ fuerat Leoni, & epistolas Leonis adeò probari Benedicto, ut nullam aliam suo etiam nomine epistolam ad Regem dare voluerit, quàm justum Leonis exemplum, summam hoc pacto ostendens tum sententiæ tum etiam orationis consonantiam.

Epistolam Leonis ad Ervigium Regem Benedictus suo etiam nomine redintegrat.

10. Ineptus verò est Baronius, auctoritatem hujus epistolæ inde oppugnans, quod acta sextæ Synodi jam antea a Leone ad Hispanos missa sint, adeóque non potuerint nunc primum mitti à Benedicto; Nam missa à Leone secundo gesta synodalia Petrus nondum reddiderat Hispanis, cum has literas ad Ervigium scriberet Benedictus secundus: sed monitu tandem Benedicti, injunctum à Leone munus perfecit. ut patet ex altera Benedicti epistolâ ad Petrum notarium scriptâ. Quam in memorato etiam pervetusto codice se invenisse testatur Garsias Loaysa, in notis in Concilium Toletanum decimum-quartum. ubi etiam hanc epistolam, ut utilem ad intelligentiam Concilii, ponit. Quam etiam nos hic ponere non pigebit. ex tom. 5. Concil. edit. Binianæ Parisiensis. contra quam nullam adhuc objectionem vitilitigatores isti comminisci potuerunt.

Refellitur alia Baronii inepta cavillatio.

11. Benedictus presbyter, & in Dei nomine electus sanctæ sedis Apostolicę, Petro Notario Regionario. Juxta quod tuam strenuitatem Apostolicæ memoriæ Dominus Leo Papa Hispaniam provinciam ire disposuit ad præcellentissimum & Christianissimum regem, & sanctissimos Archiepiscopos, & Ecclesiarum omnium præsules ibidem constitutos, simul & gloriosum Comitem, pro innotescenda venerabilis sextæ Synodi definitione, acclamatione quoque, quæ & prosphoneticum dicitur reverendissimorum Episcoporum, qui in eodem à Deo congregato Concilio convenerunt, ad clementissimum Principem, & edicto ejusdem piissimi Principis ubique generaliter destinato, pro Apostolicæ nostræ fidei firmitate, cum summo pietatis studio commissum ministerium perage. Subscriptiones quoque reverendissimorum Episcoporum post eandem synod.cam

Benedicti epistola ad Petrum Notarium regionarium. Vide c.18. §.16.

synodicam definitionem cum summa sedulitate, atque vigilantia, procura subjungi: ut & iidem reverendissimi Episcopi, omnisque per eos religiosa provincia, consortes nobiscum Catholicæ atque Apostolicæ traditionis, & fidei comprobentur: & apud Deum, ad cujus gloriam laus & stabilitas fidei Christianæ redigitur, commendatio eis atque susceptio ad salutem animarum proveniat. Officium perinde pietatis assumtum, vigilantiaatque solertia condecorans, festina perficere: quia & tibimet-ipsi thesaurizas boni operis fructum; & suscipientibus provides cœlestis regni beatitudinem, per rectæ atque Apostolicæ fidei confessionem adipisci. Hactenus epistola Benedicti ad Petrum Notarium.

12. Chronologiam etiam omnium harum epistolarum, rebus gestis consentaneam esse superius demonstravimus. Nobisque suff agatur illa Baronii regula, quam tradit, anno Christi 639. num. 4. apud Spondanum. Pluris, inquit, sunt ad fidem certam faciendam, epistolæ, & acta synodalia, quovis alicujus auctoris Chronico.

Vide c. 18. §. 3. & seq. Regula Baronii non contemnenda.

CAPUT VIGESIMUM-PRIMUM.

Epistolæ Leonis secundi Episcopi Romani, ad Constantinum Imperat. scriptæ, defensio contra impudentiam Bellarmini ejusque asseclæ Gretseri.

Postquam à Baronii ejusque sectatorum calumniis jam prolixe ac perspicuè vindicavimus epistolas Leonis de condemnato Honorio: & has ipsas quę palàm extant, ostendimus esse genuinas illas ipsius Leonis epistolas: idemque de Benedicti epistolas præstitimus: facillimum jam erit, Bellarmini ejusque asseclæ Gretseri retundere atque contemnere impudentiam. Nugantur, Leonis epistolam, quæ ad Constantinum scripta est, corruptam esse a Monothelitis, qui corruperunt sextam Synodum.

Bellarmini & Gretseri impudens assertio.

2. Respondeo. 1. Falsa est hypothesis de corruptione sextæ Synodi, ut ex præcedentibus nostris ea de re exercitationibus abundè constat. 2. Non est ea Leonis epistola scripta Constantinopoli, sed Romæ, neque à Græcis acceptum est ejus exemplum illud quod in Romani Patriarchii bibliotheca jam inde à tempore ipsius Leonis, cum aliis Romanorum Pontificum epistolis, solicitè conservatum est. 3. Vaniloqui isti non, nisi seipsis testibus, hoc de epistolæ Leoninę corruptela affirmant. 4. Convenit hæc epistola, in negotio Honorii, cum aliis ejusdem Leonis epistolis ad Hispanos scriptis, quæ tum in Romana tum in Hispanicis bibliothecis, procul à Monothelitarum unguibus conservatæ sunt in hunc usque diem incorruptæ. Denique concordat cum universali antiquitatis omniumque seculorum consensu.

Assertionis istius perspicua confutatio.

CAPUT VIGESIMUM-SECUNDUM.

Destruuntur alia Bellarmini perfugia.

In his angustiis deprehensus Bellarminus conatur clathros perrumpere, quod quidem, sociis jam fatigatis, ipse solus tentat; in quo tam desperato incepto, ab ipso etiam Gretsero suo deseritur. Ipse autem Bellarminus, incertus viæ, trepidantem oculorum aciem in bivium dispergit. Audi enim ipsius verba; vel certè Leo sequutus est judicium legatorum Agathonis, ne disturbaret negotium jam confectum.

Deseritur Bellarminus a Gretsero suo.

Bellarmini subterfugium.

2. Hoc diverticulum Bellarmino interclusit Binius, in notis in vitam Leonis secundi, ut absurdum & minimè admittendum. Et meritò: quid enim hoc aliud est, quàm injustæ ac impiæ prævaricationis legatos Agathonis & Leonem Papam insimulare? injustitia esset, Honorium innocentem damnare: impietas esset & profana sumtio nominis Dei in vanum, si sacra anathematis sententia contra propriam conscientiam abuterentur. Certè longè tutius credimus Bellarminum impudenter mendacem esse, quàm illos tam perditè impios.

Bellarmino resistit Binius, & manifesta ratio.

3. Quod etiam animadvertens Bellarminus pedem de hac via retrò fert: ac tandem, extremâ pressus necessitate, in hanc miseram vocem erumpit; Sed non tenemur nos magis unum Leonem sequi, quàm tot alios summos Pontifices: præsertim in quæstione de facto, quæ ad fidem non pertinet. Hæc ille.

Bellarmini misera vox in extremis angustiis desperatæ causæ.

4. At dum hac elabi frustra molitur, se magis impedit: nam, 1. Pontifices Romanos sibi invicem in tanti momenti negotio contradicentes introducens, quid aliud inde obtinet, nisi eversionem auctoritatis Pontificiæ? 2. Nullum profert Pontificem Romanum, negantem damnationem Honorii in sexta Synodo factam esse, aut eam sententiam injustitiæ accusantem. 3. Quos nominat Pontifices sexta Synodo antiquiores, ii de rebus in sexta Synodo gestis testes esse non possunt. De Nicolao autem supra respondimus cap. 17. §. 18. 4. Honorium pronunciare hæreticum justéque damnatum, eundemq; hæreseos damnare & anathematizare, (quod fecit Leo,) non est mera quæstio de facto: neque eam ad fidem non pertinere diceret Bellarminus, si suorum placitorum memor esset. Nam eodem lib. 4. de Pontifice Romano, cap. 2. cum recognitione; & cap. 3, ita certat pro infallibilitate Pontificis Romani, ut sententiam eorum qui eam negant, tanquam hæreticam censeat damnandam. At in ea sententia fuit Leo. Imò commentitiam hanc infallibilitatem obtrudunt hodiè Papistæ discipulis, id est, mancipiis suis, tanquam certissimam fidei regulam & basin; sine qua nullus fidei articulus certò cognosci aut credi possit. Vide Irenicum nostrum lib. 2. cap. 11. propos. 16. Hanc tamen infallibilitatem Leo Papa non solùm non agnovit, sed apertè negavit, damnando Honorium, sicut fecerat sexta Synodus, & postea fecerunt aliæ Synodi, Quinisexta, & Nicæna secunda, & Constantinopolitana, quam octavam vocant, & multi Romani Pontifices.

Refellitur temeraria ista vox Bellarmini.

Heu quo homines abripit voluntaria ignorantia! ἀγνοῆσαι τὸ αὐτὸ πρὸς θελήσαι. 2. Petr. 3. 5.

5. Ridiculum verò est quod Bellarminus ait, posteriorum synodorum Patres deceptos esse exemplaribus corruptis sextæ Synodi. Nam, 1. Sextæ

1. Sextæ Synodi exemplaria non ſunt corrupta: ſed hoc gratis, per ſummam impudentiam ſophiſtæ iſti auſi ſunt nuper confingere, ſine ulla idonea probatione. ut patet ex præcedente noſtra diſputatione. 2. Quis cordatus, aut non planè excors, iſtis calumniatoribus credat de integritate vel corruptione actorum ſextæ Synodi, & de hiſtoria rei geſtę, ſuas tantummodo proferentibus futiliſſimas & jam palàm falſas cavillationes, contra unanimem conſtantemque tot Conciliorum, & Pontificum, & Imperatorum, orbiſque Chriſtiani, per tot ſecula jam inde ab ipſa ſextæ Synodi celebratione, conſenſum? ſi quis tam bliteus ſit, is etiam Anaxagoræ aſſerenti credat, nivem nigram eſſe; & Alpheſibœo, carmina quod cœlo poſſint deducere Lunam. Ipſos autem poſteriorum illarum ſynodorum codices non eſſe hac in parte corruptos, ſed integros etiamnum exſtare & circumferri, docuimus ſupra, cap. 13. §. 34. & cap. 17. §. 10.

CAPUT VIGESIMUM-TERTIUM.

De Ioanne quinto Papa Romano, & literis Iuſtiniani ſecundi Imperatoris, Cononi, Ioannis ſucceſſori, redditis. & de quiniſexta Synodo, aliiſque ſynodis, & Principibus, & Pontificibus, in damnatione Honorii conſentientibus.

OStenſum eſt, condemnationi Honorii ſuffragatos eſſe Conſtantinum Imp. & Leonem ſecundum, ac Benedictum ſecundum, Pontifices Romanos, & Epiſcopos Hiſpaniæ. Nunc adjungemus conſenſum Joannis quinti, & Cononis, aliorumque Romanorum Pontificum, & Juſtiniani ſecundi, aliorumque Imperatorum, & quiniſextæ Synodi, aliarumque Synodorum. Quod eo brevius expediemus, quia de his ſupra monebamus, cap. 10. hujus libri.

2. Damnationi Honorii in ſexta Synodo ſubſcripſerunt Agathonis legati, iidemque acta ſynodalia ad Leonem ſecum tulerunt, & Leoni narraverunt res in Synodo ſic geſtas eſſe, ſicut ſcripta acta teſtabantur. ut ſupra oſtendimus, cap. 18. §. 2. Unus legatorum illorum fuit Joannes. Qui poſtea Benedicto ſecundo, in Pontificatu Romano, ſucceſſit; & dictus eſt Joannes quintus. Anaſtaſius, in hujus Joannis Papæ vita, vocat eum virum valde ſtrenuum, atque ſcientiâ præditum, & omnimodò moderatum. Et de eodem ſubjicit hæc verba; Hic, dum eſſet diaconus, miſſus eſt à ſanctæ memoriæ Agathone Papa in regiam urbem cum aliis ſacerdotibus, repræſentans locum Apoſtolicæ ſedis in ſancta ſexta Synodo, quę per Dei providentiam ibidem congregata, vel celebrata eſt. Expleta autem, exinde à clementiſſimo Principe relaxatus, magnum gaudium Eccleſiæ ſecum detulit: id eſt, ipſam ſanctam ſextam Synodum, vel edictum clementiſſimi Principis confirmans eam. Nec non & alias divales juſſiones, &c. & paulo poſt; hujus temporibus regnavit Dominus Juſtinianus Auguſtus, defuncto Patre initio menſis Septembris, indictione decima-quarta. hæc Anaſtaſius in vita Joannis Papæ quinti. ubi etiam ſcribit eum ſediſſe annum unum, dies novem; eoque defuncto ceſſaſſe Epiſcopatum menſes duos, dies octodecim.

Ioannes Papa 5.

3. Interea Juſtinianus Imperator, hujus nominis ſecundus, ſub initia imperii ſui, convocatis Patriarchis, & Apocriſario Papæ Romani, & ſacratiſſimo Senatu, & metropolitis ac Epiſcopis in regia urbe commorantibus, & militantibus incolis ſancti palatii, nec non & collegiis popularibus, & ab excubitoribus, inſuper etiam & quibuſdam de exercitibus variarum provinciarum; ipſe cum eis ſedens juſſit geſtorum ſynodalium ſextæ œcumenicæ Synodi, ſub patre ejus Conſtantino celebratæ, chartas in medium adduci, & coram ſupra-dictis omnibus lectionem eorum fieri. Omneſque diligenter audientes ſignarunt eas chartas, & ſic eas in Imperatoris Juſtiniani manus præbuerunt, ut Imperator ipſas inviolatas conſervaret, ne cuiquam poſtea licentia ullo tempore foret aliquid corrumpere aut ſubmutare ab his, quæ in prænominatis ſynodalibus geſtis continebantur. Quod ſe conſtanter facturum eſſe recepit Imperator Juſtinianus, & de tota hac re geſta certiorem per literas fecit Papam Romanum, promittens ſe, ad extremum ſuum ſpiritum, chartas illas illibatas & incommutabiles ſemper conſervaturum. Datæ ſunt hæ literæ, anno ſecundo Imperii Juſtiniani, indictione 15. Earum inſcriptio indicat deſtinatas fuiſſe Joanni Papæ quinto; redditas autem eſſe Cononi Joannis ſucceſſori, narrat Anaſtaſius in vita ejuſdem Cononis Papæ; ubi de Conone loquens, ait; hic ſuſcepit divalem juſſionem Domini Juſtiniani Principis, per quam ſignificabat reperiſſe acta ſancta ſextæ Synodi, & apud ſe habere, quam pię memoriæ Dominus Conſtantinus genitor ejus Deo auxiliante fecerat. Quam Synodum promiſit ejus pietas illibatam & inconcuſſam perenniter cuſtodire atque conſervare. Hæc Anaſtaſius.

Iuſtiniani ſecundi Imperatoris cura & diligentia pro integritate actorum ſextæ Synodi.

4. Benigna Dei providentiâ factum eſt, ut hujus Synodi integritati tam ſedulo ac publicè proſpiceretur, tum ut corrumpi ejus acta ab impiis non poſſent, tum etiam ut horum temporum Papiſtis, quorum adverſus hanc Synodum calumnias prævidebat Spiritus Sanctus, os petulans obſtrueretur.

5. Contra hanc Juſtiniani epiſtolam tricatur Baronius de nota temporis, ex qua videtur inſcribendam fuiſſe epiſtolam hanc non Joanni ſed ejus ſucceſſori Cononi. Injuſta etiam calumnia ipſum Juſtinianum gravare nititur, tanquam ab orthodoxa fide alienum: aitque non eſſe credibile, pro defenſione ac cuſtodia fideli actorum ſynodalium ſexti Concilii œcumenici ea geſſiſſe hunc Imperatorem, quem non ſanæ fidei exſtitiſſe colligit ex epiſtola Nicolai primi Papæ Romani ad Michaëlem Imperatorem. Binius autem cavillum illud de nota temporis, tanquam ad evertendam epiſtolę auctoritatem invalidum rejiciens, in calumnia contra perſonam Imperatoris totum cauſæ ſuæ pręſidium ponit. Auctoritate (inquit) Anaſtaſii, epiſtola hæc ab impoſtura & ſurreptione defendi poſſet, quantumvis in inſcriptione fortaſſe mendoſa exſiſteret, ſi auctorem illius Nicolaus Papa inter Imperatores improbos & hæreticos non referret. Hæc Binius in notis in hanc epiſtolam. Poſt vitam Joannis Papæ quinti. Quæ epiſtola exſtat etiam ad finem ultimæ actionis ſextæ Synodi œcumenicæ.

Baronii & Binii calumnia in Iuſtinianum 2. Imper.

6. Verba Nicolai ſunt: *dum tantæ ſalutis oblatæ miniſtros duplici modo interemerint: quoniam*

niam aut participes illos sui erroris effectos spiritaliter cecederunt, sicut tempore reverendæ memoriæ Cononis Papæ contigit, qui post sextam Synodum exstitit, aut certè corporaliter illos non consentientes sibi necaverunt, sicuti sub venerabili Papa Gregorio factum est, qui post sextam Synodum fuit, quando pro zelo fidei, & sanctarum imaginum reverentia religiosi viri ac Dei famuli directi, in exsilium missi sunt, & bona confessione hujus mundi finierunt vitam. Hæc Nicolaus, de Michaelis Imperatoris antecessoribus. Dum contra ipsum Michaelem Nicolaus, ob conceptam animo spretæ injuriam auctoritatis, ingenti irarum mole exæstuat. Duos autem Imperatores deligit, quorum errores redarguat, Justinianum scil. cujus tamen errorem non indicat, & Leonem Isaurum, Iconomachum.

Vide lib. 7. hujus operis.

7. Certè veriùs erant hæretici Gregorius secundus, ejusque successor Gregorius tertius, Pontifices Romani, imaginum adoratores. rectè autem Leo Imperator censuit, solum Deum esse religiosè adorandum. Sed de imaginibus alius erit dicendi locus.

Defensio Justiniani 2. Imperatoris, & epistolæ ejus Cononi redditæ, de actis sextæ Synodi.

8. Nunc pro Justiniano, ejusque memorata epistola, dicimus, eum à Monothelismo in sexta Synodo damnato semper alienum fuisse. Constat ex canone primo Concilii quinisexti, sub ipso celebrati, cui & ipse Justinianus subscripsit. Et de hoc ipso Imperatore Justiniano scribens Anastasius bibliothecarius, in vita Constantini Papæ Romani, eum vocat Christianissimum & orthodoxum Imperatorem, & scribit eum communicasse de manu Constantini Papæ, dum essent ambo simul Nicomediæ; anno ultimo Imperii Justiniani. Verba autem Nicolai intelligenda sunt de eis Concilii illius quinisextri decretis, quæ Cononis successor Sergius primus Papa Romanus improbavit, & propter quæ subscribere eidem Concilio recusavit. Ea nihil continebant contrarium fidei sextæ Synodi, quam canone primo Patres Concilii quinisexti cum Justiniano Imperatore se constanter tenere professi sunt. sicut patet ex ipso canone, quem invenies suprà, cap. 6. hujus libri: sed erant de quibusdam ritibus & consuetudinibus Ecclesiæ Romanę, quas Concilium illud improbavit. Qua de re Anastasius in vita Sergii; *Hujus*, inquit, *temporibus, Justinianus Imperator Concilium in regia urbe jussit fieri, in quo & legati Sedis Apostolicæ convenerant, & decepti subscripserant. Compellebatur autem & ipse* [Papa Sergius] *subscribere; sed nullatenus acquievit: pro eo quod quædam capitula extra ritum Ecclesiasticum fuerant in eo annexa.* Hæc Anastasius. Plura de hac Synodo ejusque auctoritate diximus suprà, cap. 5. hujus libri.

9. Præterea, cum quinisexta Synodus celebrata sit septimo, vel (secundum Baronium) octavo anno Imperii Justiniani; constat literas illas de sexta Synodo ad Papam Romanum datas esse sex vel minimum quinque annis ante quinisextam Synodum: datæ enim sunt anno secundo Imperii Justiniani. Quocirca neque tempus, neque argumentum quinisextæ Synodi ulla ex parte labefactat auctoritatem memoratę epistolæ, sed ex primo Synodi illius canone ea luculentiùs adstruitur. Vera est igitur Anastasii narratio de ea epistola, & germana est hæc Justiniani Imperatoris epistola. Neque contradicit Nicolaus. Sergius autem, eo ipso quod ea tantum in quinisexta Synodi improbet quæ ei extra ritum Ecclesiasticum esse videbantur, neque vel ille vel quisquam alius Romanus Pontifex primum illius Synodi canonem reprehendat, reprehensurus haud dubiè si jure id a se fieri posse existimaret, cum alia quædam tantopere damnet; eo ipso, inquam, Sergius Papa Romanus primum illum canonem approbat, in quo Honorii damnatio commemoratur, & iteratur.

Accedunt aliæ Synodi, aliique Imperatores & Pontifices, unanimiter consentientes de damnatione Honorii, eamque comprobantes.

10. His Conciliis, & Imperatoribus, & Pontificibus damnationem Honorii comprobantibus, accedunt Concilium Nicænum secundum, ejusque approbatores ac defensores Constantinus & Irene Augusti, & Adrianus primus Papa Romanus; qui etiam quinisextam Synodum suscepit (ut ostendimus suprà, cap. 5) & Synodus Romana, ejusque præses Adrianus II Papa, & Concilium Constantinopolitanum, quod octavum œcumenicum dicitur, ejusque approbatores ac defensores Basilius Imperator, & memoratus Adrianus secundus Papa Romanus: & Joannes Papa octavus, Adriani secundi successor; cui Anastasius suam septimæ Synodi versionem dedicavit, in qua Honorius iterum atque iterum anathematizatur. Quibus adde reliquos omnes earundem synodorum susceptores.

Conclusio, quod Honorius reverà a sexta synodo & aliis damnatus sit.

11. Atque ita tandem, ab omnibus adversariorum ineptissimis cavillis perspicuè vindicata, & ingenti testium irrefragabilium nube confirmata est, statque invicta, claraque in luce refulget historica veritas de Honorio primo, Papâ Romano, verè, de facto, à sexta œcumenicâ aliisque Synodis, & ab Imperatoribus, ipsisque Romanis Pontificibus ob hæresin damnato.

Consectarium contra infallibilitatem Papæ Romani.

12. Ergo illa Concilia, & illi Imperatores, & Pontifices Romani, aliique Patres, non agnoscebant hanc commentitiam Papæ Romani infallibilitatem, quam impudenter ac sacrilegè nunc jactant isti Papistæ.

Transitio ad illa quæ sequuntur.

31. Hujus consectarii, ipsis adeò molesti, violentiam ut declinent, quidam Proteï, post multas incassum usurpatas versutias, in duas adhuc se formas vertunt. De quibus subjiciemus duas disquisitiones, in quibus dabimus operam (largiente Deo,) ut eos tenacibus vinculis constringamus, omnesque eorum doli demum frangantur inanes. Prior stropha est audax quædam accusatio Patrum, quos imperitiæ & injustitiæ in condemnando Honorio insimulare non verecundantur effrenes isti calumniatores. Altera est fabricatio sophisticæ distinctionis, inter Honorium ut Papam, eundemque ut privatam personam.

CAPUT VIGESIMUM-QUARTUM.

Περὶ Ἐδιὸπ, sive de æquitate sententiæ à Patribus contra Honorium latæ.

Temeraria & heretica assertio adversariorum.

Ajunt pertinaces & inverecundi isti sophistæ, aberrâsse Patres in quæstione facti: ex falsâ enim informatione, & non intellectis Honorii epistolis, Honorium hæreticis immeritò connumerâsse: Cum tamen in illis Honorii epistolis nullus sit error. Et quia Honorius priore suâ epistolâ approbat ea quæ à Sergio scripta sunt, ideo eousque in defendendo Honorio abripitur Binius, ut dicere non vereatur, illâ etiam Sergii ad Honorium epistolâ nihil contrarium orthodoxæ fidei aut Chalcedonensi Concilio contineri. ut legere est in notis Binii in eam Sergii epistolam, post vitam Honorii, in secunda parte tom. 2. Conciliorum edit. Colon. sive tom. 4. edit. Paris.

Tria argumenta adversariorum.

2. Pro defensione autem Honorii, ne sine aliqua saltem rationis specie insanire videantur, contra judicium sextæ aliarumque Synodorum, & Pontificum, & aliorum Patrum, Honorium condemnantium, aut ejus damnationem approbantium, argumentantur tripliciter. 1. Ab auctoritate *positivè*; nimirum à testimonio secretarii illius qui Honorio fuit ab epistolis, & priorem Honorii ad Sergium epistolam, dictante Honorio, exaravit. 2. Ab auctoritate *negativè*; nempe à silentio Theodori & Martini primi & Agathonis, Pontificum Rom. in suis synodis. 3. Ex ipsis epistolarum damnatarum verbis, Papistæ isti, suo etiam Marte, erroris & injustitiæ insimulant sextam Synodum, &c.

3. Argumenta eorum ordine proponemus, & ad singula respondebimus. Moneo interim, ut serio meminerint quàm non modo difficile, sed etiam animabus suis periculosum, opus inceptent; dum hæreticorum, sive hominum sive scriptorum, à legitima & orthodoxa œcumenicâ Synodo, ex matura diuturnâque deliberatione, cum totius orbis Christiani unanimi constantique applausu, damnatorum defensionem, tam præcipiti audaciâ, atque obstinato furore, suscipiunt. *Parænesis ad istos adversarios.*

CAPUT VIGESIMUM-QUINTUM.

Proponitur, & refellitur, primum adversariorum argumentum, quo sententiæ, à sexta œcumenica Synodo contra Honorium latæ, æquitatem frustra oppugnant.

Primum argumentum adversariorum, sumtum à testimonio secretarii Honorii.

Primum argumentum sumunt à testimonio secretarii Honorii, apud Maximum. Maximus Constantinopolitanus Abbas, in sua disputatione cum Pyrro Patriarchâ Constantinopolitano, habitâ in Africa, ubi ambo patriâ extorres degebant, tempore Constantis Imperatoris & Theodori Papæ Romani, anno Christi 645. profert testimonium secretarii Honorii, quod opponit Pyrrho, Honorii priorem ad Sergium epistolam alleganti pro una voluntate. *Pyrrhus ait*; Quid de Honorio ad respondendum habes; qui apertè antecessori meo unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi esse tradidit? *Respondet Maximus*; Quis fuerit fide & auctoritate dignus epistolæ hujus interpres, qui eam ex persona Honorii scripsit, adhuc superstes, & qui totum Occidentem cum aliis virtutibus, tum dogmatibus fidei Christianæ illustravit; an ii qui Constantinopoli quæ ex corde erant loquebantur? *Pyrrhus*; Qui hanc composuit. *Maximus*; Is igitur ipse cum ad divum Constantinum Imperatorem ex persona rursus sancti Papæ Joannis [4.] de hac epistola scriberet, dixit: Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus & humanitatis, sed humanitatis solius. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent, diximus Christum non duas voluntates contrarias habuisse, carnis, inquam, & spiritûs, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantùm, quæ naturaliter humanitatem ejus signabat. Hoc autem ita esse, argumentum evidens est, meminisse membrorum & carnis, quæ quidem de Divinitate illa accipi non permittunt. Deinde occurrit per anticipationem objectioni: Si quis verò, (inquit,) dicat; Quare de humanitate Christi agentes, de Divinitate ejus non meministis? respondemus, primum quidem, responsum fuisse ad quæstionem: deinde, ut in omnibus, sic etiam hic, consuetudinem scripturæ nos sequutos fuisse, quæ aliquando ex divinitate ejus differit, ut cum ait Apostolus; Christus Dei virtus, & Dei sapientia; aliquando ex humanitate, & solum, ut cum idem ait: quod stultum Dei est, sapientius est hominibus; & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. *Pyrrhus*; simplicius antecessor meus accepit hoc, in vocem intentus. Hæc ibi.

Verba illius qui fuerat secretarius Honorii.

2. Respondeo: *Primò*; Si germanus sit hic fœtus sancti Maximi, quod illis haud gravatè largior, qua fronte ausi sunt isti Papistæ, in disceptatione de re gesta, (supra cap. 11.) inficiari illam Honorii ad Sergium epistolam, tanquam confictam, cum eam hæc disputatio apertè tribuat Honorio? nempe versuti ac versatiles isti sophistæ, nominibus ac auctoritate sanctorum Patrum, quaquaversum pro sua libidine, absurdissimè atque impudentissimè abutuntur. *Responsio. 1. Ipsi adversarii convincuntur ex hoc opere beati Maximi.*

3. *Deinde*; Sanctus Maximus dogmatis veritatem, de duabus Christi voluntatibus naturalibus, jam in superioribus clarissimè demonstraverat, invictis rationibus, & sacrarum literarum testimoniis. Idque ab eo accuratè ac perspicuè præstitum esse agnoverat jam Pyrrhus, manus dans; Quæ igitur ex Patribus subjungit Pyrrhus objectamenta, ea ex aliorum potius quam sua mente videri vult proponere, paratus vinci. Valde (inquit) clarè & concisè ratio demonstravit, implicatam esse impietatem cum omni cogitatione adversariorum [id est, Monothelitarum.] Sed quid dicemus, siquidem hoc etiam auctoritate Patrum demonstrare conantur? Et posteà laudans eam, quam Maximus attulerat, interpretationem verborum sancti Athanasii; *2. Non inde sequitur verba secretarii illius esse idoneam apologiam, quod acquiescere videatur Pyrrhus, jam paratus cedere.*

Reveri, inquit, *quibus argumentis videntur* [Monothelitæ *pietatem oppugnare, ut ipsis nescientes redarguuntur.* Oportet autem & aliam auctoritatem, quam ex eodem Patre afferunt, examinare, ne ulla eis occasio adversus veritatem relinquatur. Et postea; *Nihil his apertius ad demonstrandum naturales esse voluntates.* Hæc omnia jam professus erat in ea disputatione Pyrrhus, antequam proponeret quæstionem istam de Honorio, libenter eum etiam Monothelitis adimi passurus, tum ut aversationem erroris, quam præ se ferebat, hac sua εὐπειθείᾳ ac promtitudine luculentiùs demonstraret, tum ut gratiam iniret à sede Romana, cujus favorem homo exsul solicitè aucupabatur; ut patet ex fine hujus disputationis. Ex eo igitur quod Pyrrhus tam facile sibi de Honorii epistola ex qualicunque secretarii illius glossâ satisfieri in hac disputatione passus sit, statimque victi speciem præbuerit; non nisi imbelle admodum adferri potest pro Honorio patrocinium.

3. Neque inde consequitur sufficientem esse eam pro Honorio apologiam quod secretarii verba à sancto Maximo citentur.

4. Neque ulterius solicitus fuit S. Maximus, qui rem ipsam demonstrâsse & antiquorum Ecclesiæ Patrum testimonia ab adversariorum corruptelis vindicâsse contentus, & gaudens veritatem à sede Romana jam palàm agnosci & propugnari, nullius personæ aut sedis quærebat infamiam, imò eam quomodocunque tegi facile patiebatur, dummodo nullum inde veritati dogmatis controversi, de duabus Christi voluntatibus & de duabus operationibus, præjudicium crearetur. Idcirco prope finem hujus disputationis, dicenti Pyrrho, *obsecro, ut inveniatur modus delendi hanc introductam absonam sententiam, & parcendi memoriæ antecessorum:* respondet Maximus, *Non est alius modus, quàm taceri personas, & anathemate affici talia dogmata.* Hęc ille. Non mirum igitur, si & Honorii existimationi consuli facile permiserit, & ejus secretarium, jam veritatem dogmatis catholicè profitentem, laudârit, neque ejus glossam scrupulosius examinaverit. Neque certè jam opus erat, cedente statim Pyrrho, cujus conversioni Maximus incumbebat. At verò si non acquievisset Pyrrhus, sicut reverâ Orientales, & ipse postea Pyrrhus hæresin resumens, non acquieverunt in illo Scribæ illius glossemate, necesse habuisset Maximus epistolam illam Honorii accuratiori subjicere examini, eamq; haud dubiè damnasset, sicut postea fecit sexta Synodus. Nam in ea epistola Honorius orthodoxis contradicit, & consensum cum hæreticis apertè profitetur: & ea scribit quæ ipsius Maximi doctrinæ, in hac disputatione propositæ, ex diametro repugnant. ut patebit infrà ex collatione, quam instituemus in responsione ad argumentum tertium Papistarum.

4. Quamvis scribam illum hæreticis anteponeret, non tamen eum orthodoxorum universali consensui anteponendum putabat Maximus.

5. Porrò; Maximus scribam Honorii jam orthodoxum facilè patitur fide digniorem haberi, hæreticis illis Monothelitis, quos ait Constantinopoli, quæ ex corde sunt loqui. At non vult Scribæ illi magis credendum esse, quam Concilio œcumenico orthodoxorum Patrum, quam Leoni aliisque Romanis Pontificibus, & Imperatoribus, orbique Christiano, epistolam illam condemnantibus. Non superfuit Maximus in ea tempora, jam ante martyrio coronatus; si autem superstes vixisset, numquam ita insanisset, ut violentam scribæ illius glossam tantæ auctoritati anteponeret. Imò lætus conspexisset damnationem erronei dogmatis universalem, & professionem veritatis, quam solam ei tueri curæ erat. De personis autem & epistolis reverenter suspexisse, ac sequutus esset synodicum ac universale judicium. Quod omnino de illo credere æquum est, nisi eum, tanquam insanum schismaticum, existimes tremendam à tanta auctoritate, propter turbulentam & iniquam contradictionem, anathematis subiturum fuisse sententiam. Quod de tanto viro sentire prorsus absurdum est.

6. Quæro ego ex Papistis istis; si apud eos aliqua adhuc residua maneat æquitatis gutta: utrum de sensu verborum illius epistolæ, credendum sit Scribæ illi, an Synodo œcumenicæ orthodoxæ, & in ea legatis sedis Romanæ, ac Synodi Romanæ, & tot Pontificibus, ac Synodis, & Patribus, & Imperatoribus. si his; causâ suâ cadunt isti Papistæ: Sin autem plus tribuant uni illi Scribæ, violentum sensum verbis Honorii obtrudenti: quis rationis compos, & iniqui expers præjudicii, non aversetur seriò atque abominetur tantam impudentiam. Quis tam inverecundos cavillatores non statim explodendos judicet, atque exsibilandos? Ut taceam metuendum etiam illis esse anathema, defensoribus hæreticorum, à synodo orthodoxa œcumenica damnatorum, denunciatum.

5. Credendum potius tot Conciliis & Patribus planam expositionem adferentibus, quam uni scribæ vim verbis inferenti.

7. Joannem quartum Papam Romanum quod attinet, cujus jussu eam interpretationem secretarius ille ad Imperatorem scripsit; idem erat illi, & quibusdam ejus successoribus, animus erga suum prædecessorem Honorium, qui fuit Pyrrho erga Sergium, quemodo etiam Georgius Patriarcha Constantinopolitanus, hæresi Monothelitæ jam inimicus, se animatum esse erga suos antecessores Sergium, Pyrrhum, Paulum ac Petrum, palam professus est in sexta Synodo, modestè rogans, ut nominatim non anathematizarentur in exclamationibus: Synodo tamen aliter judicanti, & nominatim anathematizandos esse respondenti, idem Georgius suum judicium placidè submisit: in fine decimæsextæ actionis sextæ Synodi.

6 Ex Ioannis IV. affectu erga suos prædecessores, non sequitur idonea ratio contra fidem tot Synodorum & Principum, & Romanorum Pontificum, & aliorum Patrum.

8. Non mirum igitur, si Joannes quartus & Theodorus, & Martinus primus, & Agatho, Pontifices Romani, quamvis errorem ipsum Monotheliticum anathematizaverint, non illibenter tamen celari passi sint infamiam antecessoris sui Honorii, ejusque nomen inter hæreticos damnandos, non expresserint, antequam sexta Synodus eum nominatim cum reliquis Monothelitis anathematizandum decerneret: Quod decretum, cum ipsius Agathonis prævio consensu, factum esse ait Adrianus secundus, Papa Romanus, in alloquutione tertiâ ad suam Synodum Romanam; ut legere est in septima actione Synodi octavæ. Videbat quippe Agatho, certior per literas legatorum suorum factus, non posse Honorium seriò defendi, vel excusari, accuratâ ejus rei discussione semel instituta coram tam venerando consessu, & contra præsentes Monothelitas ridiculam secretarii illius glossam neutiquam admissuros. idque ipsum sensisse Joannem Papam quartum, argumento est, quod glossema illud non suo nomine vulgaverit, neque de eo quicquam ipse scripserit (alioqui certe non allegasset Maximus auctoritatem secretarii) sed à secretario illo, sophistici istius coloris inventore, scribi jusserit, vel permiserit, ut valeret quantum

7. Neque ex silentio Theodori & Martini & Agathonis.

valere

valere posset. Neque aliam fuisse Martini mentem, inde colligere est, quia cum in Pauli Constantinopolitani literis, ad Theodorum Papam Romanum scriptis, & in synodo Martini Papæ, secretario quarto, relectis, allegetur à Paulo consensus Sergii & Honorii de una voluntate; Martinus & cum eo præsentes Episcopi Honorium, quasi nunquam nominatum, silentio prætereunt, non omissuri ejus defensionem, si qua illis adversus resistentes idonea suppeteret.

Refellitur Gretseri inverecunda assertio.

9. Neque hilum sua impudentiâ proficit Gretserus; ajens, ideo eos siluisse, quia nemo erat qui nesciret innocentiam Honorii; & quam iniquè Sergio annumeraretur: & satis pro ejus à culpa liberatione præstitisse, quod in suis contra Monothelitas dissertationibus & decretis omiserint Honorium. Nam, cur inter Monothelitarum nomina omiserint nomen Honorii, causa jam declarata est. Cur autem, objecto ab adversariis ejus nomine, conticuerint, nulla ratio reddi potest, nisi quod apud se constituerant solos orientales hæreticos suâ sententiâ nominatim ferire: (sicut patet ex occasione habiti illius Concilii, quam declaravit Martinus Papa secretario primo, & ex toto ejusdem Concilii progressu.) Honorii verò neque purgationem instituere visum est, quam videbant fore nimis difficilem, atque adeò impossibilem; neque lapsum, ac dedecus disertè propalare. Quamvis eum communi illa sententiâ damnaverint, quam pronunciaverunt de omnibus illis, qui similia cum Cyro & Sergio aliisque hæreticis Monothelitis, usque ad finem obstinatè sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere sperantur. ut cernere est in synodica determinatione Concilii Martini Papæ, quam exhibuimus, cap. 2. hujus libri. Certè tam opportuna purgandi Honorium occasione non utentes, hoc ipso haud obscurè de ejus crimine confitentur. Vide quæ diximus suprà, cap. 17. hujus libri, in responsione ad argumentum Papistarum ab auctoritate petitum, contra acta sextæ Synodi, in negotio Honorii, §. 12. Non sciebant neque existimabant illi Patres, Honorium iniquè connumerari Sergio, quem sciebant de se ipso palàm per literas testatum esse, quod doctrinam Sergii approbaret.

Silentium Theodori de Cyro etiam & Sergio.

10. Quod autem Theodorus Papa non legatur nominâsse in sua Synodo Honorium inter Monothelitas, nihil inde elici potest pro Honorii innocentia; nam neque Cyrum, neque Sergium inter hæreticos nominâsse, aut nominatim condemnâsse legitur Theodorus: sed tantum damnatos ab eo esse nominatim Pyrrhum & Paulum, præsules Cp. ei contemporaneos, legimus in verbis Martini Papæ, secret. 1. Concilii Romani, sub Martino contra Monothelitas habiti. Et in vita Theodori Papæ, ab Anastasio scriptâ.

Secretarii illius geminus error.

11. Falsò ait Honorii secretarius, scripsisse Sergium quod quidam duas voluntates in Christo contrarias dicerent: & ad quæstionem Sergii responsionem esse idoneam, si dicatur Christum non habere duas contrarias voluntates humanas, unam carnis, & aliam spiritûs, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantum humanam voluntatem; & de divinitate interim sileatur. Nam neque id scripsit Sergius; neque si scripsisset, conveniens esset ista responsio. Scripsit Sergius, se duas Christi operationes dici prohibuisse, eo quod loquutionis istius, à nullo probabilium Patrum (ut ipse ajebat) usurpatæ, novitate multi offenderentur: Insuper & consequens ei sit prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes, tanquam Deo quidem Verbo salutarem volente adimpleri passionem, humanitate verò ejus obsistente ejus voluntati, & resistente, & perinde duo contraria volentes introducantur, quod impium est. Impossibile quippe esse in uno eodemque subjacenti [ὑποκειμένῳ,] duas simul & erga hoc ipsum contrarias subsistere voluntates. Salutarem verò sanctorum Patrum doctrinam instruere, quod nunquam intellectualiter animata Domini caro separatim, & ex appetitu proprio contrario nutui uniti sibi secundum subsistentiam Dei Verbi naturalem motum suum efficit, sed quando, & qualem, & quantam ipse Deus Verbum volebat. & (ut planius dicitur) quemadmodum corpus nostrum regitur, & ornatur, & disponitur ab intellectuali & rationali animâ nostra; ita & in Domino nostro totam humanam ejus conspersionem [σύγκιμα] ab ipsius Verbi Deitate semper & in omnibus actam [ἀγόμενον,] Dei mobilem [θεοκίνητον] fuisse. Et carnis quidem fuisse passionem; Dei autem, seu Deitatis esse operationem. Hæc sunt, quæ de una vel duabus Christi voluntatibus scripsit ad Honorium Sergius, quæ, ipsius Sergii verbis utentes, fideliter cõmemoravimus.

Refellitur prior error illius secretarii.

12. Non ait Sergius, quosdam duas voluntates in Christo contrarias dicere, ut fingit ille Honorii amanuensis; sed ait se ideo prohibuisse dici duas operationes, quia ejus judicio inde sequetur duas in Christo esse contrarias voluntates, divinam sicut & humanam, Deitatis & carnis: tanquam Deo volente adimpleri salutarem passionem, carne autem seu humanitate Dei Verbi eandem passionem recusante; hoc autem esse impossibile: unde infert Sergius, non esse dicendas duas Christi operationes, divinam & humanam.

Refellitur alter error secretarii Honorii.

13. Et quamvis scripsisset Sergius, asseri ab aliquibus hanc voluntatum contrarietatem; non tamen stare posset glossa illius secretarii; nam ad quæstionem de duabus voluntatibus, divinâ & humanâ, non rectè respondetur per negationem duarum humanarum voluntatum.

Objectio.

14. At dices; *Sublatâ voluntate carnis corrupta, cessat contrarietas inter residuam humanam voluntatem & voluntatem divinam.* Respondeo. *Responsio.* Sergius concedit, sublatâ corruptione tolli contrarietatem: sed ulterius progreditur, & ex contrarietatis impossibilitate evertit numerum seu dualitatem voluntatum. Nam divinam voluntatem, & cum ea simul humanam voluntatem, in uno Christo consistere sine contrarietate non posse, contendebant Monothelitæ. *Impossibile est* (inquit Pyrrhus contra Maximum disputans) *in una persona duas simul esse non contrarias voluntates.* *Vide cap. 29. §. 6.* Et ex hoc Monothelitarum falso principio sic argumentatus est Sergius, in sua ad Honorium epistola; *Erronea argumentatio Sergii.* Si duas naturales voluntates, divinam unam, & alteram humanam, habebat Christus in agone, quarum una, nempe divina, volebat impleri passionem; altera autem, videlicet humana, eandem refugiebat, sequetur inevitabiliter, eum habuisse duas voluntates contrarias: at non habebat contrarias: ergo non habebat duas. Majorem ponit ut indubitatam, & probationis haud egentem. Minorem verò probat duabus rationibus: quarum prior est generalis; *impossibile est, in uno eodemque subjecto duas simul & erga hoc ipsum contrarias exsistere voluntates.* Altera ratio

est specialis; *Nunquam intellectualiter animata Domini caro separatim, & ex appetitu proprio,* &c.

Honorii consensus cum Sergio.

15. Honorius, in sua responsione, hæc omnia à Sergio scripta approbat, & adjicit tertiam minoris illius propositionis confirmationem, vel secundæ rationis à Sergio allatæ prosyllogismum, cujus hæc vis est: Voluntas humana voluntati divinæ contraria vitiosa est. Item: Si intellectualiter animata Domini caro separatim, & ex appetitu proprio contrario nutui uniti sibi Dei Verbi naturalem motum suum effecisset; sequeretur assumtam esse à Servatore vitiatam naturam, quę repugnaret legi mentis ejus: at in Christo nihil fuit vitiosum, nec est assumta vitiata natura, quæ repugnaret legi mentis ejus: ergo non fuit in eo voluntas humana, divinæ contraria: nec intellectualiter animata ejus caro separatim, &c. A primo igitur ad ultimum: non habuit Christus carnem vitiosam, ergo non habuit duas contrarias voluntates; ergo non duas; ergo unam: ergo neque duas operationes habere dicendus est. Et hæc omnia eodem sensu unanimiter cum Sergio se tenere profitetur Honorius: *Hæc* (inquit) *nobiscum fraternitas vestra prædicet, sicut & nos ea vobiscum unanimiter prædicamus.*

Alio argumento ex epistolis Sergii & Honorii sumto confutatur figmentum secretarii Honorii.

16. Adhæc; cum duas in Christo contrarias voluntates ideo negent Sergius & Honorius, & unam in eo voluntatem iidem unanimiter ideo fateantur, ut excludant duas operationes: manifestum est, ejusdem ordinis negari ab illis duas voluntates, cujus sunt operationes quas negant: at duas operationes negant divinam & humanam: ergo duas voluntates negant divinam & humanam. Et per consequens, unam affirmant Christi voluntatem, secundum utramque naturam.

CAPUT VIGESIMUM-SEXTUM.

Brevis exercitatio de una voluntate, vel duabus voluntatibus.

Monothelitarum commentum, de voluntate hypostatica & gnomica, refellunt orthodoxi Patres, his septem argumentis.

VNam, quam asserebant, in Christo voluntatem Monothelitæ non patiebantur dici *naturalem*, ne duas Christi naturas in unam confundere viderentur; sed vocabant *hypostaticam*, pro unitate personæ volentis: & hoc commento pulchrè destrui putabant Nestorianismum. Quod ipsorum impium deliramentum his validissimis argumentis refellunt orthodoxi Patres.

1. Una est voluntas trium personarum Sanctissimæ Trinitatis, ergo non ex unitate personæ, sed ex unitate naturæ æstimanda est unitas voluntatis. Neque personalis; sed naturalis dicenda est voluntas.

2. *Secundum argumentum orthodoxorum est*; Una illa, quam Monothelitæ fatentur, Christi voluntas vel est eadem cum voluntate Patris & Spiritûs Sancti: vel est diversa sive alia; si eadem, tunc divina est; & sic negabitur voluntas humana, adeóque veritas incarnationis: si non sit eadem, sed diversa, sequetur eum non esse verè Deum, nec esse Patri & Filio consubstantialem.

3. *Tertium argumentum orthodoxorum est*; Pater vult vel quatenus Pater, vel quatenus Deus; si quatenus Pater, alia erit ejus voluntas præter voluntatem Filii; non enim Pater est Filius: si verò quatenus est Deus, Deus autem est Filius, Deus item Spiritus Sanctus, concedendum est igitur voluntatem esse naturæ, id est, naturalem.

4. *Quartum argumentum orthodoxorum est*; Secundum orthodoxos Patres, quorum una est voluntas, una est substantia: sic enim docuerunt, contra Arium, & Macedonium, aliosque veteres hæreticos: opinione verò Monothelitarum, una est voluntas Divinitatis Christi & humanitatis ejus: ergo unam eandemque constituunt harum substantiam, ὁσίαν.

5. *Quintum argumentum orthodoxorum est*; Monothelitæ, qui unam dicunt γνωμικὴν voluntatem, aut divinam aut Angelicam aut humanam hanc dicere coguntur: quodcunque horum dixerint, naturalem dicent, si quidem unumquodque eorum naturam significat.

6. *Sextum argumentum orthodoxorum est*; Exceptâ divina vitâ, tres sunt vitæ species in rebus; nempe vita plantæ, vita sentiens, vita intelligens: harum unaquæque ratione quadam propriâ ab aliis distinguitur: vitæ enim plantæ proprius est motus alendi, augendi, & gignendi; vitæ verò sentientis motus appetitionis: intelligentis autem motus liberæ voluntatis. Quemadmodum igitur inest vitæ plantæ secundum naturam motus alendi, crescendi, & generandi; & vitæ sentienti motus appetitionis: ita vitæ intelligenti secundùm naturam inest motus liberæ potestatis: unde sequitur, omne intelligens naturâ habere ut possit velle: liberam enim potestatem (utor verbis Maximi) definivit Diadochus Episcopus Photices esse voluntatem.

7. *Septimum argumentum orthodoxorum est*; Quod non docetur, & inest omnibus hominibus, illud est naturale: ut autem velimus, nullâ doctrinâ comparatum est, inest autem omnibus & singulis hominibus: ergo homo naturâ habet voluntatem.

8. His argumentis utuntur Maximus abbas, in disputatione cum Pyrrho, & Patres in Synodo Martini, & Agatho in Suggestione, & Theophanes aliique Patres contra Macarium in sexta Synodo, actione octava.

Objectio Monothelitarum.

9. Objectio Monothelitarum: *Volentis est voluntas, & operantis est operatio; unus autem est Christus, qui vult & operatur: ergo una ejus voluntas est, & una operatio.*

Responsio orthodoxorum.

Respondet Maximus Episcopus Aquileiensis, in Synodo Martini Papæ, secretario 5. *Etsi volentis est voluntas, & operantis operatio; non tamen absolutè volentis, sed naturaliter volentis; nec absolutè operantis, sed naturaliter operantis: & hoc certum est, quia & ipsâ appellatione, ex natura operantis atque volentis utramque habere dignoscitur voluntatem, atque operationem: sic namque hominis voluntatem atque operationem humanam dicimus; angelicam autem Angeli; & divinam Dei.*

2. Object.

10. Alia Monothelitarum objectio: *Timor est ex eis quæ reprehenduntur: nihil autem reprehensibile inest naturâ: non igitur Christo inerat timor naturâ.*

Resp. Duplex timor.

Respondet huic Pyrrhi objectioni Maximus abbas, in disputatione cum Pyrrho: *Te ex homonymia fallis: est enim timor ex natura, & præter naturam: Ex natura quidem timor est vis ipsius naturæ ad tuendum se per contractionem;*

præter naturam verò timor est contractio præter rationem. Timorem igitur præter naturam Dominus, utpote ex proditione cogitationum profectum, penitus non admisit: timorem verò ex natura, utpote indicem facultatis insitæ naturæ ad tuendum se, volens propter nos, tanquam bonus, admisit. Non enim in Domino, sicut in nobis, ea quæ naturæ insunt, voluntati antecedunt; sed sicut cum verè esuriebat & sitiebat, non esuriebat sicut nos; voluntate enim esuriebat & sitiebat: sic cum timuit verè, non sicut nos, sed supra nos timuit: & ut in universum dicam, omne in Christo naturale habebat conjunctum cum ratione sua modum qui supra naturam est, ut & natura per rationem comprobaretur, & dispensatio (Verbi Dei) *per modum.*

3. Object. 11. Tertia objectio: Pyrrhus ait; *Quid igitur? nonne nutu Verbi cũ ipsa copulati caro movebatur?*

Resp. Respondet Maximus. *Dividis Christum, cum sic loqueris. Nutu enim ejus movebantur Moyses & David, & qui fuerunt apti & idonei ad capiendam divinam operationem, depositis humanis & carnalibus proprietatibus. Nos verò, qui sanctos Patres, sicut in omnibus, sic etiam in hoc sequimur, dicimus; quod ipse Deus universorum factus homo sine mutatione, non solum idem, tanquam Deus, convenienter Divinitati suæ voluit, sed tanquam idem homo, ut humanitati suæ conveniebat, item voluit.*

12. Hæc breviter hoc loco attigisse sufficiat: Plura Monothelitarum sophismata, eorumque refutationem inveniet Lector in illa disputatione Maximi cum Pyrrho (quæ exstat post vitam Theodori Papæ Romani, tom. 4. Concil. edit. Paris.) & in actis Synodi Martini Papæ, & in actis sextæ Synodi œcumenicæ. Nonnulla etiam ad hæreseos hujus eversionem facientia mox adjiciemus in responsione ad tertiam rationem Papistarum, quâ pugnant contra æquitatem sententiæ à Patribus adversus Honorium latæ. Interea ad primum eorum argumentum, à testimonio S. Maximi, & autoritate Scribæ Honoriani petitum, cumulatè jam responsum est superiore capite, & per anticipationem etiam occursum est secundo argumento.

CAPUT VIGESIMUM-SEPTIMUM.

Refutatur secundum argumentum Papistarum, quod adferunt contra æquitatem damnationis Honorii.

2. Argumentum Papistarum a silentio Theodori, & Martini, & Agathonis in suis synodis.

SEcundum argumentum in forma sic erit; *Theodorus, & Martinus, & Agatho, Pontifices Romani, synodos Romæ celebrârunt contra Monothelitas, ante sextam Synodum; in quibus Monothelitas quosdam nominatim damnaverunt: nullam autem fecerunt mentionem Honorii: ergo injustè fecerunt omnes ii, qui eum postea condemnârunt.*

Responsio. 2. Respondeo. 1. De singulis istis Pontificibus, eorumque synodis, jam respondimus in solutione primi argumenti, cap. 25. §. 7. & §. 8. & §. 9. & §. 10. ubi silentii eorum de Honorio ratio reddita est: & inde evidentior etiam facta est Honorii culpa; quam illi Patres à Monothelitis objectam silentio prætereuntes quodammodo confitentur. 2. Si valeret ista Papistarum argumentatio, à silentio anterioris synodi; sequeretur Cyrum & Sergium esse injustè damnatos à Martino & Agathone, quia eorum prædecessor Theodorus, in sua Synodo contra Monothelitas celebratâ, eos nominatim non damnavit. Et quid dicemus de Origine, Euagrio, Didymo, Theodoro Mopsuesteno, & aliis, quos à prioribus synodis in hæreticorum catalogo non nominatos, posteriores synodi condemnârunt? 3. Agatho consensum præbuit, ut damnaretur Honorius, teste Adriano Papa secundo, ejusque damnationi legati Agathonis subscripserunt. 4. Justam esse eam contra Honorium latam sententiam, agnoverunt omnes Romani Pontifices, ad quos ejus notitia pervenit, continuo multorum seculorum decursu post ejus promulgationem.

CAPUT VIGESIMUM-OCTAVUM.

Ad tertium argumentum, quo Patrum accusatores Papistæ utuntur contra æquitatem sententiæ adversus Honorium à Patribus latæ, responsio, complectens undecim propositiones.

TErtium argumentum petunt ex ipsis verbis epistolarum illarum Honorii, quæ à Patribus cum auctore damnatæ sunt. Et ajunt isti Papistæ (præcipiti quidem stultitiâ,) *nullum errorem in illis epistolis contineri.* idemque asserunt de epistola Sergii ad Honorium; quia eam suâ etiam consensione Honorius comprobavit. Et audax hoc suum inceptum perficere nituntur isti πατρoκατήγoρoι, diluendo ea quæ adversus eas epistolas objiciuntur.

2. Patres sextæ Synodi pronunciant istas epistolas omnino alienas exsistere ab Apostolicis dogmatibus, & definitionibus sanctorum Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum: sequi verò falsas doctrinas hæreticorum, & in unam eandemque impietatem concurrere. actione 13.

3. Obstrepunt isti cavillatores, & ajunt, in istis epistolis, duas Christi voluntates, duasque operationes quoad rem agnosci, & solum prohiberi nomina unius vel duarum, quæ tunc erant inaudita; eamque prohibitionem prudentissimo consilio factam esse; Nam sine istis vocibus posse salvam esse fidem; necdum illo tempore aliquid de eis Ecclesiam definivisse; prudenter igitur fecisse Honorium cum Sergio, qui scandali & contentionis materiam de medio tollere voluerint. *Sophistarum apologia pro epistolis Honorii & Sergii damnatis.* Neque rescriptionem Honorii ad Sergium, ejusve cum Sergio in eo negotio consensum ei vitio verti posse: Sergium enim, etsi postea fuerit detectus hæreticus, & condemnatus, eo tamen tempore quo hanc epistolam ad Honorium scripsit, non tantum orthodoxum creditum fuisse ab Orientalibus & Occidentalibus, sed etiam magnæ existimationis Episcopum habitum esse, idque constare ex epistola Sophronii ad Sergium: neque adhuc Sergium quicquam hæreticum vel

dixisse, vel scripsisse: imò ei de una & de duabus operationibus silentium indicenti consensisse Sophronium, ut testatur ipse Sergius in Epistola ad Honorium: iniquũ igitur esse id crimini vertere Honorio, quod sine crimine fecerit Sophronius. quod autem de una voluntate scripsit Honorius, illud de humana tantum voluntate intelligendum esse, docuisse jampridem secretarium Honorii, teste S. Maximo in disputatione cum Pyrrho: Honorium etiam in tota illa epistola contendere, non esse dicendam in Christo Deo & homine unam, nec duas voluntates, eo ipso quod contendat non dicendam esse unam operationem, nec duas operationes: non igitur tam subitò sui oblitum esse ut unam voluntatem Christi Dei & hominis tam apertè fateretur. Adhæc, si Hieronymus absque hæresi existimavit non esse dicendas tres hypostases, ut patet ex ejus epistola de ea quæstione ad Damasum scriptá; potuisse etiam sine hæresi Honorium prohibere dictionem unius vel duarum operationum, initio nascentis hæreseos Monothelitica; quamvis postea longè latéque diffusâ ea hæresi, loquutionem de duabus voluntatibus, & duabus operationibus meritò Ecclesia rejici non passa sit. Denique fac, Honorium in eodem fuisse errore cum Sergio aliisque Monothelitis; priusquam tamen damnaretur, erat (inquiunt) inquirendum, an errorem unquam revocaverit, vel potius in eodem usque ad obitum perseveraverit.

Hæc summa est eorum quæ Papistæ ex ipsis illis Sergii & Honorii literis adferunt, pro earum defensione: Locis supra indicatis in titulo capitis undecimi, & capite 24. §. 1.

4. *Respondeo*, 1. Epistolæ istæ Sergii & Honorii multa continent quoad rem erronea, & Catholicæ veritati adversantia. 2. Non solum voces prohibuit Honorius duarum voluntatum, & duarum operationum, sed etiam earum orthodoxum sensum. 3. Non erant novæ & antea inauditæ eæ voces, sed jam olim antiquitati Catholicæ probatæ, idque expresè, ac definitè. 4. Non potest, negatis istis vocibus, salva manere debita confessio orthodoxæ fidei. 5. Sergius postea detectus est scripsisse quædam hæretica, in ea ipsa epistola, quam suo consensu comprobavit Honorius. 6. Honorius suâ scriptione eam Sergii hæresin fovit ac roboravit. 7. Non liberat Honorium circumstantia temporis. 8. Non potest prævaricationis Honorianæ ulla inveniri idonea excusatio in dissimillimo exemplo Sophronii. 9. Neque defendi potest exemplo Hieronymi. 10. Mirum non est, si Honorius sui oblitus, quędam de hac quæstione scribat sese mutuo destruentia. Hoc enim Sergio etiam aliisque Monothelitis & ipsi Honorio contigisse, observavit Catholica antiquitas. 11. Denique Honorius non invenitur revocasse errorem, sed potius in eo usque ad obitum perseverâsse.

Undecim propositiones contra sophistarum apologiam.

Has undecim propositiones ubi perspicuè confirmatas dederimus, manifesta omnibus erit adversariorum nostrorum amentia.

CAPUT VIGESIMUM-NONUM.

Confirmatur prima nostra propositio.

1. Ista propositio confirmatur undecim instantiis.

PRima propositio fuit, *Epistolæ istæ Sergii & Honorii multa continent quoad rem erronea, & Catholicæ veritati adversantia.*

2. Proferemus aliquot instantias, ex quibus patescet consensus harum epistolarum cum doctrina hæreticorum damnata, earundemque impia contra veritatem conspiratio.

1. Instantia.

3. *Prima instantia:* Docet Sergius in hac sua ad Honorium epistolâ, ex confessione duarum operationum sequi duas voluntates, & per confessionem duarum voluntatum introduci duos volentes. quod approbans Honorius, confitetur unam voluntatem. Similiter Pyrrhus, in disputatione cum Maximo, communem omnium Monothelitarum de hac quæstione expromens sententiam; *Non potest* (inquit) *fieri, quin voluntates secum inferant ipsos volentes.* Sic Theodorus Pharanitanus ex unitate personæ operantis infert unam operationem. ut legere est in ejus verbis, quæ recitantur in actione 13. sextæ Synodi.

Sup. cap. 26.

4. At orthodoxi Patres contrarium docuerunt; ut ostensum est in superiori diatriba, de una voluntate. S. Maximus ad istam Pyrrhi assertionem respondens, ait; *Hoc quidem absurdum. Si enim concedatur inferri cum voluntatibus volentes, omnino consectaneâ reciprocatione, cum volentibus inferentur voluntates: reperieturque etiam, vobis auctoribus, in superessentiali, plusquam bonâ & beatâ Deitate, una quidem hypostasis, sicut sensit Sabellius, quia una est in ea voluntas; tres verò voluntates, quia sicut tres personæ, ac proinde tres naturæ, ex opinione Arii: siquidem secundum definitiones & regulas Patrum, differentia voluntatum differentiam etiam naturarum secum infert.* Hæc Maximus. Eadem argumentatio idonea erit de operationibus. Et docent unanimiter omnes orthodoxi Patres, duas voluntates duasque operationes unius Christi volentis & operantis, divinè quidem secundùm naturam suam divinam, humanè verò secundùm humanam.

2. Instantia.

5. *Secunda instantia:* Honorius, in priore sua ad Sergium epistolâ, ait; se unam fateri voluntatem Domini nostri Jesu Christi; quia à Divinitate assumta est nostra natura, non culpa. Eodem argumento, pro una Christi voluntate, Sergium & Honorium sequens, utitur Macarius hæreticus, in sexta Synodo, actione octava. quem confutat Theophanes, ibidem, distinguendo inter voluntatem humanam naturalem, quam Deus Adamum creans ei indidit; & voluntatem carnalem & peccabiles cogitationes, quæ ex seminatione diabolica illatæ sint humanæ naturæ. Illam voluntatem humanam, cum alia divina, adeóque duas naturales voluntates habuit Christus; vitium verò ex superfatione diabolicâ introductum non habuit. Ineptè igitur & impiè argumentati sunt Sergius & Honorius & Macarius; ex impeccabilitate humanæ Christi naturæ perperam inferentes unam ejus voluntatem, nempe divinam, exclusâ alterâ, videlicet humana inculpatâ. Hanc verò fuisse unanimem Sergii Honoriique impiam sententiam, superius demonstravimus, in responsione ad primum argumentum, cap. 25. §. 11.

3. Instantia.

6. *Tertia instantia:* Sergius duas unius Christi voluntates, divinam & humanam, negat; & oppugnat hoc argumento; quia impossibile est, in uno eodemque subjecto duas simul & erga hoc ipsum contrarias subsistere voluntates. ac si non possent esse duę, nisi etiam sint contrariæ. Et hanc ejus argumen-

Vide cap. 25. §. 14. gumentationem approbat confirmatque Honorius. quos sequutus Pyrrhus, vim argumenti complectitur his verbis; *Impossibile est, in una personâ duas simul exsistere non contrarias voluntates.* Hæc Pyrrhus, in disputatione cum Maximo. quod ibidem, ut impium & in Deum (immaculatæ humanæ Christi naturæ opificem) contumeliosum solidè refellit Maximus. Nam pugnæ hujus non potest esse auctor Deus, qui nihil sibi contrarium creavit. Peccatum autem non habuit Christus: nullam igitur pugnam in voluntatibus naturalibus habuit. Eundem refutat errorem Maximus Episcopus Aquilejensis in Synodo Martini Papæ, secretario quinto. & Deusdedit Episcopus Sardiniæ, in eadem Synodo, eodemque secretario. Eandem amentiam retundit Agatho in sua ad Constantinum Imperatorem suggestione; *Cùm duas* (inquit) *naturas, duasque naturales voluntates, & duas naturales operationes confitemur in uno Domino nostro Iesu Christo, non contrarias eas nec adversas ad alterutrum dicimus, sicut à via veritatis errantes, Apostolicam traditionem accusant; absit hæc impietas à fidelium cordibus! nec tanquam separatas in duabus personis vel subsistentiis, sed duas dicimus unum eundemque Dominum nostrum Iesum Christum, sicut naturas, ita & naturales in se voluntates & operationes habere, Divinam scilicet & humanam: Divinam quidem voluntatem & operationem habere ex æterno cum coëssentiali Patre communem; humanam verò temporaliter ex nobis cum nostra natura susceptam. Hæc est Apostolica atque Euangelica traditio.* Hæc Agatho. Eodem Sergii & Honorii & Pyrrhi argumento usus postea est Macarius in Confessione propriæ suæ fidei, quæ recitatur in octava actione sextæ Synodi. Et ob hanc aliasque impietates, justo ejusdem Synodi judicio, condemnatus est cum suis antecessoribus Sergio, Honorio, Cyro, Pyrrho, &c.

4. Instantia. 7. *Quarta instantia:* Ex prima instantia superius allatâ, manifestum est Sergium & Honorium in eo errore consensisse, ut existimarent voluntates non secundùm pluralitatem naturarum in una persona, sed tantùm secundùm personarum pluralitatem plures censendas esse. Adeò ut secundùm eos non sint in Christo voluntates naturales, sed una voluntas subsistentialis, ἓν θέλημα ὑποστατικόν. ut loquitur eorum sectator Macarius, in sexta Synodo; actione octava.

8. Contra voluntatem personalem, diximus in prima instantia, & suprà etiam cap. 26. nunc alteram partem notamus, qua negant voluntatem esse naturalem, aut naturæ esse velle quod tamen constanter contra eos affirmârunt ac defenderunt orthodoxi Patres; Maximus, in disputatione cum Pyrrho; & Sophronius in Synodicis ad Sergium; & Stephanus Episcopus Dorensis Sophronii legatus, in suo libello ad Synodum Martini Papæ Romani, qui recitatur in secundo secretario illius Synodi; & Episcopi Africani, in sua epistola ad Paulum Patriarcham Cp. & Victor Episcopus Carthaginensis, in sua epistola ad Theodorum Papam; quæ duæ epistolæ recitantur in eodem secundo secretario Synodi Martini Papæ, Et Maximus Episcopus Aquilejensis, in eadem Synodo secretario quarto: & omnes ejusdem Synodi Patres unanimiter in definitione, secretario quinto: & Agatho, ejusque Synodus, in suggestionibus ad Constant. Imperatorem; quæ exstant in actis VI. Synodi, actione 4. & universa sexta Synodus in definitione Synodica.

9. *Quinta instantia:* Verba illa Domini in agone; *Pater, si potest fieri, transeat à me calix iste: attamen non quod ego volo, sed quod tu.* & similia dicta, perperam & contra rectam fidem interpretantur Sergius & Honorius, eosque sequuti alii Monothelitæ. Oppositam verò orthodoxam interpretationem tuentur Catholici Patres. 5. Instantia. Matth. 26, 39.

10. Hæretici sic interpretantur: Sergius in epistola ad Honorium; *Duarum operationum dictioni consequens est prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes, tanquam Deo quidem Verbo salutarem volente adimpleri passionem, humanitate verò ejus obsistente ejus voluntati, & resistente, & perinde duo contraria volentes introducantur, quod impium est.* Hæc Sergius. Cui accinens Honorius; *Et siquidem* (inquit) *scriptum est,* Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me Patris; *Et,* Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater: *& alia hujusmodi, non sunt hæc diversæ voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumtæ. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum ut sequamur vestigia ejus, pius Magister discipulos imbuens, ut non suam unusquisque nostrûm, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem.* Hæc Honorius. Hos sequens Paulus Patriarcha Constantinopolitanus, in sua dogmatica epist. ad Theodorum Papam Romanum, quæ recitatur in actis Synodi Martini, secretario quarto; *Unde* (inquit) *& unam voluntatem Domini nostri Iesu Christi intelligimus, ne contrarietatem aut differentiam voluntatum uni eidemque personæ Domini nostri Iesu Christi applicemus, aut ipsum se expugnantem dogmatizemus, aut duos volentes introducamus. Non enim ad conglomerationem omnino aut confusionem duarum naturarum, quæ in eodem videntur unius voluntatis, hanc producentes vocem, aut ad interemtionem alterius tantum aliam esse prædicantes: sed per hujusmodi significantes vocem, quoniam caro ejus rationabiliter & intellectualiter animata, ex ipsa summa unitate inenarrabiliter omnibus divinis ditata, unientis eam sibi secundùm substantiam divini Verbi, divinam habebat indiscretam voluntatem, * quæ ab ipso semper ducebatur ac movebatur, utpote in nullo tempore eadem divisè, & ex proprio impetu contrariè nutui uniti secundùm substantiam Dei Verbi, naturalem ejus faciens motionem, sed quando, & qualem, & quantam ipse Deus Verbum volebat: ne (quod absit) in blasphemia dijudicemur, quod utique cavendum, & terribile ducendum: væ hujusmodi pravitati, ut per necessitatem naturæ violentiam sustinentem introducamus ejus humanitatem, & communicantem Petro dignæ ejus increpationi, si utique per similem recusationem ex verborum significatione passioni ejus communicat. Sic & Euangelicam intelligamus lectionem, ubi dicit;* Non ut faciem voluntatem meam, sed ejus qui misit me. *Sed in recusatione passionis, non diversam in unum eundemque Christum, & resultantem introducentes voluntatem, magis autem recusativè & non positivè hujusmodi suscipiamus vocem. Non enim quasi exsistens hoc verbum dictum est, sed ac si non est: sicut neque peccatum meum, neque iniquitas mea, ut peritissimus in dogmatibus Theologus Gregorius. Sed & omnes Doctores, qui passionis verba memoraverunt, ex affectione & relatione nostræ massæ hanc susceperunt; sicut & magnus Ecclesiæ Lucifer Athanasius edocuit nos, nostram ostendens pronam in hanc vitam naturam, sine passione*

Interpretatio Monothelitarum. Sergii. Honorii. Ioan. 6, 38. Marc. 14, 36. Pauli. * F. à qua ipse. Psal. 58. (seu 59.) vers. 4.

sione nolentem à præsenti vita disrumpi, & non ut animatam intellectualiter carnem Verbi inpromtâ exsistentem ad totius mundi salutiferam passionem, aut discordantem Patri & inhabitanti Verbo. Hæc Paulus. Similiter Pyrrhus, in disputatione cum Maximo, loquens ex mente Monothelitarum, ait, *Christum illis vocibus*, [Non quod ego volo, sed quod tu] *expressisse voluntatem nostram humanam, non illam quæ ipsi naturâ inerat, sed quam suscepit per attributionem.*

Pyrrhi.

11. Summa interpretationis hæreticorum hæc est: *Christum illis verbis, in agone, non magis ostendere humanam aliquam suam voluntatem sibi naturaliter inexsistentem; quàm illis verbis, neque peccatum meum, neq; iniquitas mea, agnoscitur peccatum aut iniquitas: neque habuisse Christum humanam ullam naturalem voluntatem, magis quàm habuit peccatum; sed utroque pariter caruisse. Loquutum autem esse illa verba ex affectione & relatione corruptæ massæ nostræ, quasi nostram personam gerentem; non quod revera talis esset, sed ac si talis esset loquutum: ut nos qui revera tales sumus, id est, humanam voluntatem à divina diversam habemus, suo instrueret hypothetico exemplo, ut non suam unusquisque nostrum, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem.* Hæc est falsa interpretatio, quam attulere Sergius & Honorius, aliique Monothelitæ, apertè asserentes unam Domini nostri Jesu Christi voluntatem, quam modò divinam, modò hypostaticam vocant, exclusâ humanâ naturali voluntate, quam Christo inesse negant.

Summa interpretationis quã attulerunt Sergius & Honorius, & Paulus & Pyrrhus.

12. At longè aliter & sanius, verba illa Domini interpretantur orthodoxi Patres, agnoscentes declarari illis verbis, duas naturales ipsius Christi voluntates, quæ uni eidemque Christo inerant naturaliter secundùm duas ejus naturas, sed absque maculâ aut contrarietate.

Antithesis orthodoxorum.

13. *Maximus Abbas*, in disputatione cum Pyrrho; Tempore (*inquit*) passionis Christus voluntariè se metu mortis contraxit. *Item*; Timorem ex natura, utpote indicem facultatis insitæ naturæ ad tuendum se, volens propter nos, tanquam bonus, admisit. Non enim in Domino, sicut in nobis, ea quæ naturæ insunt, voluntati antecedunt, sed sicut cum verè esuriebat & sitiebat, non esuriebat sicut nos; voluntate enim esuriebat & sitiebat: sed cum timuit verè, non sicut nos, sed supra nos timuit. *Item*; Quia idem erat totus Deus cum humanitate, & idem totus homo cum Divinitate; ipse, ut homo, in se & per se, humanam [quæ natura ipsi inerat,] voluntatem subjecit Deo & Patri: formam nobis opportunam & exemplar ad imitationem seipsum exhibens; ut nos in eum, tanquam in Ducem & Principem salutis nostræ, intuentes, eam (*voluntatem*) quæ nostra est, sponte ad Deum accommodemus, ita ut nihil velimus, præterquam quod ipse vult. Hæc Maximus.

Interpretatio Maximi Abbatis.

Vide lib. 3. cap. 18. §. 6 & lib. 6. cap. 5. §. 7.

In se & per se.

14. *Martinus primus*, Papa Romanus, in oratione ad suam Synodum, secretario primo: Ipse (*inquit*) qui propter nos incarnatus est, Deus Verbum, per Divinam ejus & inconditam voluntatē & operationem, suę Divinitatis & Paternæ naturę quæ sunt propria, volens operabatur naturaliter, id est miracula. Unde & hoc testatur, dicens; *Quomodo Pater suscitat mortuos, & vivificat; ita & Filius, quos vult, vivificat.* Et iterum per humanam, id est, conditam ejusdem voluntatem & operationem, hic ipse quæ sunt propria humanæ naturæ, sponte propter nos sustinebat, id est, salutares passiones: quoniam volens humanè propter nos ipse, qui super naturam Deus est, esuriem, sitim, fastidium, tristitiam atque timorem suscepit, & post hæc omnia mortis experimentum pro nostra salute. Et hoc iterum testatur de eo Euangelista, dicens; *Et ingressus in domum, neminem voluit scire; & non potuit latere.* Et compendiosè, quicquid assumtæ ab eo nostræ naturæ proprium exstitit, absque peccato tantummodo, cum alterius communione in unitione indivisum procedebat. Sic etenim divina quidem corporaliter operabatur, eo quod per animatam intellectualiter sanctam ejus carnem hæc omnia proferebat: humana autem operabatur divinè, quippe quoniam potestativè humanas passiones pro nostra salute sine culpa suscipere dignabatur. Hæc Martinus.

Martin. 1. PP. Rom.

Ioan. 5, 21.

Marc. 7, 24.

Potestative.

15. *Maximus*, Episcopus Aquilejensis, in Lateranensi illa Synodo Martini Papæ, secretario quinto; Unus idemque Christus, quomodo Deus naturaliter & homo, divinè pariterque humanè motum sponte, divina & humana, absque qualibet dissonantia & divisione naturaliter celebrabat. Sic etenim, secundum sanctorum Patrum doctrinam, idem atque unus Dominus Deus noster Jesus Christus pro omnibus quidem mori ex voluntate habuit, eo quod ita D[ivi]na ejus natura volebat: & iterum ex voluntate non habuit, propter passiones crucis, &, quantum carni congruebat, mortem, recusans. Si igitur non pro contrarietate voluntatum, sed propter virtutem mysticæ confessionis in uno eodemque Christo velle & nolle venerabiles prædicant Patres, utpote eodem specialiter tam assumtionis seu dispensationis incontaminatæ ostendente rationem, & quidem assumtionis in hoc, quod vult suæ carnis naturam approbare, id est, hominem seipsum naturaliter factum fuisse, & propterea naturalem carnis pavorem sponte pro nostra salute suscipientem; quatenus ab eodem nos providentissimè liberaret, sicuti & ab omni passione, videlicet ut expertus per omnia ad similitudinem nostram sine peccato: dispensationis autem in hoc, quod vult secundùm Patris ejus [æternum] & inenarrabile propositum deificare nostram naturam, pro eo quod passus est carne pro nobis. qualis ergo & quæ jam ex utraque ratione dissensio contra Salvatorem ab antiquis & modernis hæreticis commentata est, evacuare conantibus magnum ejus circa nos dispensationis mysterium? Et propterea non solum duas ejusdem voluntates refutare contendunt, sed & naturales eas esse recusant, quia per dissensionem quidem numerum contradicunt, &c. Hæc Maximus, Episcopus Aquilejensis.

Alius Maximus etiam orthodoxus.

Distinctio.

Velle & nolle.

Assumtio.

Dispensatio.

Deificatio nostræ naturæ.

16. *Deusdedit*, Episcopus Sardiniæ, in eadem Synodo, eodemque secretario; Ecce igitur (inquit) apertissimè denominatus Doctor [Cyrillus Alex.] hæreticam pestilentiam destruxit, hoc est, temerariam dissensionem voluntatum, quam contra Salvatorem nostrum colligere imperiti contendunt, profanas intentiones easdem appellans, & pravitatem malorum intellectuum.— Ergo fecundatissimus ait Cyrillus; Evacuant illi exinanitionem unigeniti Dei, & misericordem ejus propter nos renuunt dispensationem, qui minimè eidem Salvatori quomodo homini propter nos facto tribuunt voces, per quas dicit; Pater, si potest fieri, transeat a me calix iste, in approbatione perfectæ ejus propter nos incarnationis, utpote de nostris nihil penitùs eodem recusante,

Deusdedit orthodoxus.

Diſt. Poteſtas. diſſenſio. cuſante, omnia autem ſecundùm veritatem naturaliter comprobante. ——— Loquitur ut homo; loquitur autem & ut Deus: in utriſque autem habens poteſtatem: non enim ſecundùm hæreticos, diſſenſionem. ——— Quando loquitur aliquid ut homo, non ſcandalizemur, conſiderantes quia propter nos factus eſt homo, & congrua humanitati loquitur, quam propter nos ſuſcepit cum omnibus eidem appertinentibus naturaliter. Proprium eſt autem humanitatis plangere, conturbari, anxiari, & recuſare mortem, atque ſimilia his pati. ——— Sed arbitrantur iſti [novi hæretici] ſapientiores ſe oſtendere ſanctorum Patrum, & dicunt ex proprio errore nihil Verbum incarnatum ſecundùm nos loquutum aut operatum eſſe: Sed & ſi quid loquutum eſt, ajunt, nos tantum ſimpliciter deſignat, non autem ſemetipſum eſſentialiter factum hominem demonſtrat, cum permanet perenniter & naturaliter Deus. Hæc Deusdedit.

Agatho orthodoxus. 17. Agatho, Papa Romanus, in ſua ſuggeſtione ad Conſtantinum Imperatorem, profert expoſitiones verborum illorum Chriſti, quas tradiderunt ſancti Patres Athanaſius, & Ambroſius, & Auguſtinus; *Athanaſius ait*; *Athanaſius.* Et quando dicit, *Pater, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte; & tamen non mea, ſed tua voluntas fiat*: & iterum; *Spiritus promtus; caro infirma*: *Matth. 26, 39, 41. Sic etiam Cyrill. Al. lib. 2. ad Reginas cap. 43.* duas voluntates hic oſtendit, & unam quidem humanam, quæ eſt carnis; aliam autem Divinam. Quoniam humana propter infirmitatem carnis refugiebat paſſionem, Divina autem ejus promta. Qua explanatione (*exclamat Agatho*) quid verius poterit intimari? *Auguſtin.* *Auguſtinus* (lib. 3. contra Maximum, cap. 20.) ait: Ubi autem dixit Filius Patri, *verùm non quod ego volo, ſed quod tu vis*: *Matth. 26, 39.* quid te adjuvat, quod tua verba ſubjungis, & dicis, Oſtendit verè ſuam voluntatem ſubjectam ſuo Genitori: quaſi nos negemus, hominis voluntatem voluntati Dei eſſe debere ſubjectam? ——— Quanquam & in hoc quod ait, Non quod ego volo, *Aliud voluit.* aliud ſe oſtendit voluiſſe quam Pater, quod niſi humano corde non poſſet. ——— Nunquid enim poſſet immutabilis illa natura quicquam aliud velle quam Pater? Hæc ſi diſtingueretis, Ariani hæretici non eſſetis. Hæc Auguſtinus. *Ambroſius* ait: Suam, ad hominem retulit; Patris, ad Divinitatem. Voluntas enim hominis temporalis; voluntas Divinitatis æterna. Et ſubjicit Agatho; Hæc ſpiritualis *Ambroſ.* Pater [*Ambroſ.*] commemorans, adſtruit qualem voluntatem ab æterno cum Patre & Spiritu Sancto Filius communem naturaliter habet, qualemve temporaliter per aſſumtam humanitatem idem ipſe in ſua perſona ſuſcepit. ——— Itaque ſi ab eo humana voluntas, ſicut & natura, ſuſcepta eſt, & ſalvata eſt: & quod à ſuſceptore ſalvatum eſt, non ei poterit eſſe contrarium. Nihil enim ſibi contrarium Creator omnium condidit, vel per myſterium incarnationis aſſumſit. ——— *Obedientia non competit Divinæ voluntati, ſed humanæ.* Nam quis in tantum à luce veritatis abſceſſit, ut ſecundùm Divinitatis ſuæ voluntatem præſumat dicere, Dom. Jeſum Chriſtum Patri obediſſe, cui eſt æqualis in omnibus & hoc vult in omnibus & ipſe quod Pater? aut quis non intelligat obedientiã humanæ magis competere voluntati, in qua nullum habuit omnino peccatum? nec diceretur *obediens uſque ad mortem*, *Philip. 2, 8.* niſi humanam in ſe ſuſciperet voluntatem, ſicut animam rationalem, carnemque cum omnibus ſuis proprietatibus humanatus aſſumpſit. Hæc Agatho. Qui eandem orthodoxam expoſitionem confirmat etiam teſtimoniis Leonis primi Papæ Romani, & Gregorii Theologi, & Gregorii Nyſſeni, & Johannis Chryſoſtomi, & Cyrilli Alexandrini. Similia invenies in definitione Synodica Sextæ Synodi, ſupra cap. 4.

18. *Sexta inſtantia*: Honorius, in priore ad Sergium epiſtola, ait, *non debere ad nos pertinere, utrùm una an geminæ operationes dici debeant, nec duas Chriſti operationes, in ſacris literis, ſed tantummodo multiformem inveniri ejus operationem*. Et, in poſteriore ad eundem Sergium epiſtolâ, eos reprehendit tanquam Divina teſtimonia non intelligentes, qui juxta geminæ naturæ Chriſti vocabulum, ita & operationem geminam ſuſpicantur. Et ait *ineptum eſſe, ſentire & promere, Chriſtum eſſe vel fuiſſe duarum operationum*. Sic etiam Sergius & Macarius & alii Monothelitæ. *Sexta inſtantia.*

19. At contrarium docent orthodoxi Patres: *Sophronius* in literis Synodicis ad Sergium; Utramque (inquit) naturalem confitemur operationem, ne naturas, quæ inconfuſè unitæ ſunt, confundamus: ſiquidem ex operationibus tantum, ſecundùm eos qui ſunt talia callentes, naturæ noſcuntur [γνωρίζονται,] & eſſentiarum ſemper differentiam ex differentia operationum eſt inſitum comprehendere, καὶ τὸ τῶν οὐσιῶν τὸ διάφορον ἐκ τοῦ διαφόρου τῶν ἐνεργειῶν καταλαμβάνεσθαι πέφυκεν. *Sophronius. Ex operationibus noſcuntur naturæ.*

20. *Maximus Abbas*, in diſputatione cum Pyrrho; Etenim (*inquit*,) ſi nihil aliud eſt Chriſtus præter naturas ſuas, ex quibus & in quibus eſt, perſpicuum eſt, quod convenienter naturis ſuis Chriſtus, id eſt, ut unaquæque apta nata erat, unus exſiſtens & idem & volebat & operabatur, ſiquidem neutra earum voluntatis aut operationis expers eſt. Quod ſi convenienter naturis ſuis Chriſtus, id eſt, ut unaquæque apta nata erat, volebat & operabatur: erant autem duæ naturæ ejus; duæ igitur voluntates ejus naturales, & quæ cum ipſis numero totidem ſunt, ſubſtantiarum operationes. Et poſtea in eadem diſputatione, ait; Sine operatione autem naturali non poteſt eſſe, neque cognoſci natura: ex eis enim quæ unumquodque naturaliter operatur, probatur eſſe quod eſt, & non mutatum. Hæc ibi. *Maximus Abbas.*

21. *Stephanus*, Epiſcopus Dorenſis, legatus Sophronii ad Sedem Romanam, in ſuo libello quem exhibuit Martino Papæ ejuſque Synodo, in ſecundo ſecretario illius Synodi; Si verò (*inquit*) Deum naturaliter perfectum & hominem naturaliter perfectum eundem eſſe veraciter prædicat, certum quia imperfectus nullo modo conſiſtit ſecundùm Divinam & humanam ejus eidem ſubſtantialem voluntatem & operationem: ſed indiminutè juxta numerum naturarum, naturales habuit voluntates & operationes, quibus Divina & humana volens & operatus, Deus pariter & homo ſecundùm veritatem idem exſiſtens, naturaliter cognoſcebatur. ——— Ideóque unius ejuſdemque ſicuti unitas duas naturas, ita conſequens eſt & naturales confiteri voluntates & operationes, Divinam & humanam, ad plenam oſtenſionem utriuſque ejus naturæ veræ perfectionis, utpote in utraque natura nullam diminutionem haben- *Stephanus.*

te essentialis & naturalis proprietatis, id est, voluntatis & operationis. Hæc Stephanus.

Agatho.

22. *Agatho*, Papa Romanus, in sua suggestione ad Constantinum Imperatorem; Sin autem (*inquit*) quod fidei Christianæ veritas continet, naturalis voluntas est, ubi una hæc natura dicitur Sanctæ & inseparabilis Trinitatis, consequenter & una naturalis voluntas, & una naturalis operatio intelligenda est. Ubi verò in una persona Domini nostri Jesu Christi Mediatoris Dei & hominum, duas naturas (id est, Divinam & humanam) confitemur, in quibus & post admirabilem adunationem consistit; sicut duas unius ejusdemque naturas, ita & duas naturales voluntates, duasque naturales operationes ejus regulariter confitemur.

23. Idem rursus, in eadem suggestione; Cùm (*inquit*) ita veritas habeat, certissimè claret; quod in Domino nostro Jesu Christo duas, id est, Dei & hominis naturas sive substantias confitentes in unam ejus convenisse subsistentiam sive personam, necesse est, & duas nos naturales in eo fateri voluntates, Divinam scilicet & humanam. ——— Reddere itaque necesse est, quæ Divina sunt, eidem ut Deo: quæ humana sunt, eidem ut homini: & utraque per subsistentialem adunationem unius ejusdemque Domini nostri Jesu Christi, veraciter cognoscenda. Quod verissima definitio sancti Concilii Chalcedonensis commonet.

Nota, necesse est.

24. Idem etiam, in eadem suggestione; Nam (*inquit*) & defensor veritatis beatus Cyrillus Alexandrinus Antistes dum colligit, ex his quæ Deo decenter dicta vel acta sunt à Domino Salvatore, Deum eum ostendi, & quæ ab eodem secundùm hominem dicta vel facta sunt, ostendi eum veraciter hominem; manifestum est, quod ex naturalibus operationibus Christi, Christum Deum verum atq; perfectū, & eundem hominem verum atque perfectum esse cognovit. Nec enim est alia tam manifesta probatio, quæ posset eundem ipsum & Deum & hominem demonstrare, quàm naturales operationes, ex quarum qualitatibus & naturæ, de quibus essentialiter procedebant, certissimè in eo esse credebantur. ——— Quis enim, licet tardus sit ad intelligendum, non videat, quod omnibus pateat? Quia impossibile & contra ordinem naturæ est posse esse naturam, & operationem non habere naturæ. Hæc Agatho.

Nota, Nec est alia tam manifesta probatio.

Septima Instantia.

25. *Septima Instantia*; Sergius in Epistola ad Honorium, ait; duarum operationum dictionem à nullo sanctorum & probabilium Ecclesiæ doctorum editam esse: eique consentiens Honorius, duas operationes & duas voluntates aversatur tanquam novitates Sophisticas. Et ambo, cum reliquis Monothelitis, placita sua duabus voluntatibus & duabus operationibus opposita tribuunt sanctis Patribus & Conciliis.

Sophronius.

26. Hæc refellunt orthodoxi ut falsa & impia. *Sophronius*, in suis literis Synodicis ad Sergium, postquam duas operationes prolixè demonstrâsset, adjunctis etiam aliis fidei suæ articulis, subjungit hæc verba; ταῦτα φρονεῖν καὶ πιστεύειν, hæc sapere, atque credere, ex Apostolica, & Euangelica, atque Prophetica, & Legali, & ex Paterna, & doctrinali prædicatione percepimus.

Maximus.

27. *Maximus*, Abbas, in disputatione cum Pyrrho, ait; Synodi & Patres duas voluntates unius & ejusdem esse piè tradiderunt. Non solum per determinatum numerum duarum, sed etiam per pronomen, aliam; & per proportionem, dicendo Divinam & humanam. ——— Præterea si Synodi propter vocem unius voluntatis Apolinarium & Arium anathematizavetunt; (quia uterque hac voce ad probandum suam hæresin abutebatur: Apolinarius quidem, ut carnem ejusdem substantiæ cum verbo ostenderet; Arius verò, ut Filium diversæ substantiæ à Patre introduceret:) quomodo possumus nos pii esse, si voces hæreticis contrarias non confitemur? Quinta verò Synodus, &c. *Et postea in eadem disputatione*; Omnes enim communiter [Patres] planè & dixerunt, & docuerunt, quæ sunt ejusdem substantiæ, ejusdem esse operationis; & quæ sunt ejusdem operationis, ejusdem substantię esse; & quę substantiâ differunt, differre etiam operatione; & rursus, quæ differunt operatione, substantiâ quoque differre. Hæc Maximus.

Apolinarius & Arius anathematizati propter vocem unius voluntatis.

Stephanus.

28. Stephanus, Episcopus Dorensis, in suo libello, quem exhibuit Synodo Martini Papæ, commemorans Sophronii, in veritate contra Cyrum, & Sergium aliosque Monothelitas Orientales defendendâ, sedulitatem & constantiam, ait; Quippe nam, & ipse [Sophronius,] dum adviveret, superius dictis temeratoribus in Oriente validissimè contradixit, contestans eos & admonens, ut à propria hæresi quiescerent, & ad rectam Patrum fidem remearent, dans in duobus libris sexcenta testimonia Patrum, ad evictionem impietatis eorum, & veritatis ostensionem. Hæc Stephanus.

Sexcenta testim. patr.

Victor.

29. *Victor*, Episcopus Carthaginensis, in epistola ad Theodorum Papam Romanum, quæ exstat in Synodo Martini Papæ, secretario secundo; Quis enim (inquit) vecors sacrilega voce audeat prædicare, in Domino nostro Jesu Christo, aut unam tantummodo voluntatem, aut unam operationem exsistere, dum manifestissimis Patrum definitionibus liquidius clareat, in Domino nostro Jesu Christo duas naturas, & earum duas voluntates, duasque operationes vel proprietates naturales modis omnibus inveniri? Et possumus multiplicibus Patrum documentis nostræ parvitatis intentionem firmare. ——— Nos itaque Patrum in omnibus decreta sequentes, in Christo Domino nostro duas naturas, earumque duas voluntates, duasque operationes firmissimè prædicamus. Hæc Victor.

Martinus.

30. *Martinus primus* Papa Romanus, & cum eo Patres Synodi Romanæ, præsidente eodem Martino celebratæ, passim in ea Synodo queruntur, Monothelitas novitatibus suis per iniquissimam calumniam veneranda Patrum nomina prætendere. Propterea ad apertè redarguendum hanc hæreticorum pravitatem, proferunt (secretario quinto) pro duabus Christi naturalibus voluntatibus & duabus ejusdem naturalibus operationibus, plurima testimonia sanctorum Patrum, videlicet, Hippolyti, Athanasii, Ambrosii, Dionysii Areopagitæ, Amphilochii, Justini, Hilarii, Theophili, Basilii, Gregorii Nyssanensis, Gregorii Theologi, Severiani, Epiphanii, Joannis Chrysostomi, Cyrilli Hierosolymitani, Augustini, Joannes Episcopi Scythopolitani, Cyrilli Alexandrini, Leonis Romani, Euphræmii Episcopi Antiochiæ, & Anastasii ejusdem Antiochiæ Episcopi.

Nubes testium orthodoxorum.

31. Ho-

Verba Synodi Martini Papæ Romani contra Monothelitas.

31. Horum perlectis in Synodo illa testimoniis, Sacra Synodus contra Monothelitas, orthodoxorum Patrum calumniatores, summam doctrinæ Paternæ colligit his verbis; Orthodoxi Patres tradiderunt nobis in primis quod accepisse noscuntur, unum eundemque confiteri Dominum Deum nostrum Jesum Christũ, ex duabus & in duabus exsistentem naturis, substantialiter unitis inconfusè & indivisè, & duas unius ejusdemque sicuti naturas, & naturales veraciter esse voluntates, id est, Divinam & humanam: & duas essentiales operationes Divinam & humanam: neque transitoriè hæc aut postpositivè, neque in hoc ipsum specialiter minimè habentes omne studium sermonis eorum, sicut adversarii garriunt, & in hoc detrahentes propter suam hæresin venerabilibus Patribus, dum dicunt; nihil de voluntatibus vel operationibus Salvatoris nostri definitivè eos exposuisse.

Eripiuntur hæreticis subterfugia, & ostenditur Patres in suis adversus hæreticos certaminibus ex professo hanc quæstionem tractâsse, & errori Monothelitico contraria prædicâsse.

Ecce etenim non solum definitivè, sed & dogmaticè & syllogisticè, ac naturaliter demonstrativè, & secundum Scripturas agonisticè, & per exempla, & compendiosè per omnem modum & verbum intellectualis eorum & prudentissimæ doctrinæ, utpote legitimè & viriliter pro ipso incarnato Deo Verbo contradicentibus resistentes, & repugnantes (seu refutantes) hæreticos Arium, Apollinarem, & Nestorium. & omnes omnino sequentes impietates eorum; unius ejusdemque Christi Dei voluntates & operationes professi sunt, & profiteri prædicaverunt, per numerum & nomina hæc profitentes, per pronomina, per alterius intellectum, per ejusdem significationem, per qualitatem, per proprietatem, per virtutem, & compendiosè omne verbum & positionem, per quam potuisset earundem voluntatum & operationum vera fieri dictio & constantia. id
1. est, per *numerum*, ex hoc quod dicunt in uno
eodemque Christo duas voluntates & operatio-
2. nes, & duplicem operationem. Per *nomina*, ex
hoc quod Divinam voluntatem & humanam
voluntatem, Deificantem & Deificatam, & iterum Divinam operationem & humanam opera-
3. tionem. Per *pronomina* verò, ex hoc, quod
dicunt aliam voluntatem esse Divinam, & aliam
humanam, & aliam atque aliam operationem.
4. Per *alterius* autem *intellectum*, ex hoc, quod
dicunt, quoniam quæ alterius generis sunt, sive
naturæ, similem operationem habere nullus
5. sapiens dabit. Per *ejusdem* autem *significatio-
nem*, ex hoc, quod dicunt, quoniam quæ ejusdem operationis sunt, utique ejusdem sub-
stantiæ confitentur, & communio voluntatis
6. unitatem ostendit substantiæ. Per *qualitatem*
verò, ex hoc, quod dicunt, sicuti habent di-
versam substantiam & qualitatis rationem, ita
& diversam operationem. Per *proprietatem* au-
7. tem, ex hoc, quod dicunt, Si enim tantùm

Nota obiter contra Ubiquetarios.

possibile est quicquam de Divinis proprietatibus
inesse alicui, qui non est ejusdem substantiæ,
& ita potest esse quomodo & ipsa Deitas, dic
mihi; quid est quod impediat, ut jam omnia
quæ sunt Deitatis, cedant? quidnam ex hoc e-
venit? Confusa sunt omnia nobis, & alta ce-
dent in ima; ima autem ascendent in alta. Per
virtutem verò, ex hoc, quod clamant, quæ
8. eadem operatione, & eadem naturali virtute u-
tuntur, ejusdem esse substantiæ modis omni-
bus necesse est, & nulla natura alterius substan-
tiæ vel generis indissimiliter habebit potesta-
tes & operationes. Et hæc quidem ipse sanctorum Deus, Dominus noster Jesus Christus, multifariè multisque modis per sanctos Patres de se ipso loquutus, illuminavit nobis fidem suam orthodoxam, sic & intransgressibiliter tenere eam, sicuti Patres prædicaverunt. Hujus autem orthodoxæ fidei extraneos esse & alienos, utpote denegantes eam in scripto, memoratos autores novitatis [*Cyrum, Sergium*, &c.] & impia eorum conscripta. Propterea & hos, & ea quæ ab eis confecta sunt dogmata, reprobantes secundùm statuta venerabilium Patrum sive præcepta, qui hoc facere nobis per omnia præcipiunt, dogmata & sermones sanctorum Patrum uno corde & uno ore unanimiter ac consonanter omnes firmamus, nihil addentes, nihil subtrahentes de his quæ ab ipsis tradita sunt nobis, sicque credimus, sicuti Patres crediderunt: ita prædicamus, quomodo docuerunt. Quæ sanctæ & universales quinque Synodi tradiderunt, intransgressibiliter retinemus, definitiones eorum servamus, decreta eorum integrè confitemur: ita definimus, quomodo illi per proprios sermones promulgaverunt. Qui easdem sanctas Synodos & venerabiles Patres minimè suscipit, condemnatus est.

Fulminatio contra hæreticos.

Qui omnia ab eis prædicata & definita minimè suscipit specialiter & confitetur, condemnatus est. Qui qualemcunque hæreticorum & abominandam vocem comprobat & suscipit; condemnatus est. *Hæc Synodus Martini Papæ, loco citato.*

Assumtio de Honorio.

32. Assume autem de Honorio; At duas diversas Christi voluntates naturales, & duas ejus operationes naturales, à sanctis illis Synodis ac venerabilibus Patribus prædicatas ac definitas, minimè suscipit specialiter neque confitetur Honorius: ergo. Item; Hæreticorum Arii & Apollinarii abominandam unius voluntatis vocem, multasque alias abominandas Sergii hæretici voces, comprobat & suscipit Honorius: ergo.

Exaggeratur prædicta fulminatio.

33. Observa Patres hujus Martinianæ Synodi, loco jam allegato, sententiam istam condemnatoriam non tam ferre, quàm olim latam agnoscere & reverenter suscipere: ut patet ex principio quinti illius secretarii ejusdem Synodi, immediatè ante recitationem testimoniorum sanctorum Patrum; ubi post lectam à notario partem definitionis quinti Concilii, subjicit Martinus Papa hæc verba; *Manifestatur nobis, ex his quæ relecta sunt sive definita à sancto quinto Concilio, condemnatum esse & alienum sanctæ Dei Ecclesiæ unumquemque, qui non susceperit verbo & mente omnes sanctas Synodos & venerabiles Patres, cunctaque quæ ab eis pro orthodoxa fide exposita sunt in destructionem omnium hæresium.* Hæc ibi Martinus.

Assumtio rursum de Honorio.

34. Assume rursum de Honorio; At duas Christi operationes, secundùm duas ejus naturas, à sanctis Synodis & venerabilibus Patribus expositas, non suscipit Honorius verbo & mente, imò nec verbo suscipit nec mente, sed contemtim rejicit, tanquam aliquid ad nos minimè pertinens, imò tanquam ineptum; Unius autem (inquit) operationis vel duarum esse vel fuisse Mediatorem Dei & hominum Dominum Jesum Christum, sentire & promere, satis ineptum est: [νοεῖν ἢ προφέρειν πάνυ μάταιον] Ergo.

Octava instantia. 35. *Octava Instantia*: Ecthesis, sub Heraclii nomine à Sergio edita, continet multa quoad rem erronea & hæretica; teste universa illorum temporum Catholicâ antiquitate: ergo epistola Sergii ad Honorium, & Honorii epistola ad Sergium continent multa quoad rem erronea & hæretica. Consequentiæ ratio manifesta est legentibus ea scripta: Nam nihil aliud de voluntate & operationibus Christi inseruit Sergius Ecthesi, nisi quod jam antea scripserat ad Honorium, & Honorio probari compererat. Imò verba Ectheseos de voluntate & operationibus sunt ipsissima illa, quæ leguntur in illis epistolis Sergii & Honorii. In eis autem verbis eaque mente Sergius, Honorii consensione, approbatione, & hortatu suffultus & animatus, perstitit. aut igitur orthodoxa quoad rem est ea Ecthesis, (quod nullus quamvis profligatissimi pudoris Papista audet asserere;) aut hæreticæ quoad rem sunt illæ epistolæ, quæ & re & verbis, idem exhibent quod ea Ecthesis.

Nona Instantia. 36. *Nona Instantia*: Martinus primus, Papa Romanus, in sua Synodo, secretario quintò, post lectionem testimoniorum veterum hæreticorum, ait, authores novitatis Monothelitas & sensu & verbis cum illis consentire: idque aliquot sententiarum collatione luculenter ostendit. Monothelitarum autem hæreticas, & antiquorum hæreticorum dictaminibus consentaneas consonasque sententias, ad gustum præbendum, has expresse inducit. 1. Propterea unam voluntatem dicimus, ut ne ipsum sibi repugnantem dogmatizemus, aut duos volentes introducamus. 2. Utpote minimè posse habentes duas voluntates in una persona subsistere sibi, sed per omnia oppugnantes se, atque sibimet resistentes. 3. Sed & in recusatione calicis non diversam atque contrariam introducimus voluntatem. Propterea in omnibus, & in hoc sequentes sanctos Patres, unam voluntatem Domini confitemur. 4. Similiter autem & duarum operationum vocem multos scandalizare, utpote à nullo de sanctis & probabilibus Ecclesiæ mystagogis dictam. Hinc sic argumentor; Hæ sententiæ sunt quoad rem hæreticæ: at has quatuor sententias manifestè continent & afferunt epistolæ illæ mutuæ Sergii & Honorii: ergo epistolæ illæ multa continent & afferunt, quoad rem, hæretica. Probata est major authoritate Martini Papæ: Minor patet legentibus eas epistolas, in quibus sententiæ istæ, partim ipsissimis verbis, partim clarissimè æquipollentibus, perspicuè inveniuntur.

Decima Instantia. 37. *Decima Instantia*: Sergius in epistola ad Honorium, unam tuetur voluntatem Christi, & negat duas, videlicet, Divinam & humanam; hoc argumento: *Quia nullo tempore intellectualiter animata Domini caro separatim & ex appetitu proprio contrario nutui uniti sibi secundùm subsistentiam Dei Verbi, naturalem motum suum effecit, sed quando & qualem & quantam ipse Deus Verbum volebat.* Hæc Sergius. Quæ comprobat confirmatque Honorius in sua responsione ad Sergium. Ac propterea etiam Ecthesi Sergius eadem inserere non dubitavit. At hæretica esse hæc, docet Maximus Episcopus Aquilejensis, in Synodo Martini, secretario quinto; Neque (inquit) dissensionis fomitem confessionem naturarum ejus, aut naturalium voluntatum ipsius & operationum, sed tantum peccatum cognoscimus, de quo penitùs naturaliter alienus & interemtor Dominus exstans, & nostræ dissensionis liber fuit; quem in duos dividentes contrarii, & ex ipsa re arguuntur, quam in una voluntate, quæ ab eis dogmatizatur; in scripto proferunt, dicentes utpote in nullo tempore intellectualiter animata ejusdem carne, ex proprio impetu, contrariè unito ei substantialiter Deo Verbo, naturalem ejus motionem habente, sed quando, & qualem, & quantum Deus Verbum volebat. Hoc enim dicentes, & Nestorii divisionem superaverunt. ——— Et ex hoc unum in duos dividunt Christum. Hæc Maximus Episcopus Aquilejensis. *Maximus Aquilejensis.* Vide in eandem sententiam verba Maximi Abbatis & Martyris, quæ invenies supra, cap. 25. §. 11.

Undecima Instantia. 38. *Undecima Instantia*: ait Sergius, in epistola ad Honorium; Si qua autem passio de eo in Euangelio dicitur, per humanitatem profectò, quæ suscipiebat passionem, hujusmodi operatus est. Operatur quippe verè Deitas per corpus, quod circa ipsam est, omnium salutem, ut sit carnis quidem passio, Dei autem operatio. Hæc Sergius. Quæ tueri conatur Pyrrhus, in disputatione cum Maximo, inquiens; Quid igitur? nonne Patres, ut distinguerent à Divina operatione, passionem appellaverunt motum humanum? Respondet Maximus; absit; nullius enim rei essentia, ut universè dicam, ex collatione, aut comparatione cognoscitur, aut definitur. Alioqui reperientur res esse inter se sibi vicissim caussæ. Si enim, quia operatio est Divinus motus, humanus motus passio est, omnino etiam, quia bona est Divina natura, prava erit humana. & similiter, secundùm tuam reciprocationem oppositionis, quia humanus motus passio dicitur, Divinus motus operatio dicetur, & quia pravus est humanus motus, bonus erit Divinus. Verùm apage! multæ enim fatuitatis sunt ista. Hæc Maximus, prope finem illius Disputationis, ubi videre etiam poteris plura huc spectantia.

Conclusio. 39. Sed nolo plurium instantiarum accumulatione lectorem diutius detinere. Ex his, quæ allatæ sunt, uberrimè ac solidissimè confirmata, jam lucet clarissima veritas primæ illius nostræ propositionis, qua asserebamus, *Epistolas istas Sergii & Honorii multa continere quoad rem erronea, & Catholicæ veritati adversantia.* Meritò igitur à sexta Synodo damnatæ sunt cum suis autoribus. Et impiè faciunt isti Papistæ, jam vel mutire audentes contra æquissimam illam orthodoxæ antiquitatis sententiam.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM.

Confirmantur cæteræ nostræ propositiones.

Secunda propositio. SEcunda nostra propositio est; *Non solum voces prohibuit Honorius duarum voluntatum, & duarum operationum, sed etiam earum orthodoxum sensum.*

Confirmatio secundæ propositionis. 2. Confirmatur: *Unius autem* (inquit) *operationis vel duarum esse vel fuisse Mediatorem Dei & hominum, Dominum Iesum Christum, sentire & promere satis ineptum est.* Hæc Honorius in posteriore epistola ad Sergium. Idem etiam unius cum Sergio confessionis unanime propositum profitetur in fine prioris epistolæ ad eundem Sergium. Sed quid multis opus? jam per plurimas ex ipsis Sergii Honoriique epistolis depromtas instantias, veritas hujus propositionis in antecessum demonstrata est, in confirmatione superioris propositionis, præcedente capite.

Tertia propositio. 3. Tertia nostra propositio. *Non erant novæ & antea inauditæ eæ voces, sed jam olim antiquitati catholicæ probatæ. idque expressè ac definitè.*

Confirmatio. 4. Hujus propositionis veritas luculenter ostensa est præcedente capite, in septima instantiâ, quam in primæ propositionis confirmationem adferebamus. Eademque patet ex suggestionibus Agathonis & Synodi ejus, & actis sextæ Synodi.

Quarta propositio. 5. Quarta nostra propositio. *Non potest, negatis istis vocibus, salva manere debita confessio orthodoxæ fidei.*

Confirmatio. 6. Hanc propositionem confirmat instantia sexta, præcedente capite allata pro confirmatione primæ propositionis. Vide igitur eam instantiam. In septima etiam instantia, invenies hæc verba Maximi Martyris; Si Synodi propter vocem unius voluntatis Apollinarium & Arium anathematizaverunt; quomodo possumus pii esse, si voces hæreticis contrarias non confitemur? Et postea in eadem instantiâ invenies, jam olim anathemati subjectum esse quicunque has voces negaverit.

7. Synodus Martini Papæ, secretario quarto, in censura Typi, loquens de negatione duarum Christi voluntatum aut duarum ejusdem operationum, ait; has voces negare, esse orthodoxorum Patrum verba & dogmata destruere, justitiæ traditionem perimere, abominationem facere. & addit, oportere Principem indignationem suam justè contra eos proferre, qui non confitentur quæ probabiles Ecclesiæ Patres confitentur, hoc est, duas ejusdem atque unius sicuti essentias unitas inconfusè & indivisè, ita & æquali numero voluntates & operationes, Divinam dico & humanam. Et ait, inconveniens esse catholicæ regulæ eas quoquomodo denegare. Et hanc adjiciunt rationem; Ab omni enim (inquit Synodus) contagione hæreticâ alienum consistit verbum orthodoxiæ, quod sine dubio intransgressibiliter confiteri in confessione æterna omnibus *Æterna.* præcepit Dominus, dum dicit; Qui me confitetur coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis est. *Matt. 10. 22.* Hæc ibi.

8. Agatho, Papa Romanus, in sua suggestione ad Constantinum Imperatorem ejusque fratres, loquens de earundem duarum voluntatum & duarum Christi operationum confessione aut negatione, ait; Væ mihi erit, si silentio texero veritatem, quam erogare nummulariis jussus sum, id est, Christianum populum imbuere & docere. *Perniciosum silentium. Vide paulò inferius, §. 14.* Quid dicam in ipsius Christi futuro examine, si hic (quod absit) prædicare ejus sermonum veritatem confundor? Quid de me ipso, quid de commissis animabus satisfaciam, dum de officio suscepto rationem districtam exegerit? Quis igitur, clementissimi atque piissimi domini & filii (quod tremens & consternatus Spiritu dico) non provocetur illa admirabili pollicitatione, quæ fidelibus repromittit; *Qui me confessus fuerit coram hominibus*, inquiens, *confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis est?* *Matth. 10. 32. 33.* Et quem infidelium saltem non perterreat illa severissima comminatio, qua indignaturum se protestatur, & asserit, inquiens; Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre qui in Cœlis est? Unde & B. Paulus Apostolus gentium commonet, & dicit; *Sed licet nos aut Angelus de Cœlo euangelizet vobis, præter quod euangelizavimus vobis, anathema sit.* *Galat. 1. 8.* Ubi itaque talis imminet depravantibus, vel tacentibus veritatem pœna supplicii, quomodo non est fugienda de fidei Dominicæ veritate subtractio? Et postea in eadem suggestione; Cum (inquit) hæc ita veritas habeat, certissimè claret, quod in Domino nostro Jesu Christo duas, id est, Dei & hominis naturas sive substantias confitentes in unam ejus convenisse subsistentiam sive personam, necesse est, & duas nos naturales in eo fateri voluntates, Divinam videlicet & humanam. ——— Reddere itaque necesse est, quæ Divina sunt eidem ut Deo; quæ humana sunt, eidem ut homini. ——— Si itaque proprietates naturarum in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo propter differentiam conservantur, & differentiam quoque naturalium ejus voluntatum & naturalium operationum plena fide nos congruit confiteri, ut eorum [sanctorum Patrum] doctrinæ pedisequi in omnibus approbemur, & nihil hæreticæ novitatis in Christi Ecclesiam admittamus. *Agatho Papa Romanus se doctrinæ Patrum pedissequum esse profitetur.* Hæc Agatho.

9. Idem Agatho, ejusque Synodus, in altera suggestione, Theodorum Pharanitanum, & Cyrum & Sergium, vocant veræ confessionis adversarios, propter negatas ab eis duas Christi voluntates & duas ejusdem operationes: & quicunque eas confiteri noluerint, ut infestos Catholicæ atque Apostolicæ confessioni, perpetuæ condemnationis reos esse censent.

Observatio. 10. Observa argumenta hæc pro confessionis hujus necessitate, & contra negationem, ab orthodoxis hisce Patribus allata, convenire æquè tempori Honorii, ac temporibus Martini & Agathonis: petita enim sunt à perpetua immutabilis nostræ fidei, in sacris scripturis traditæ, veritate, æternæque confessionis necessitate, & antiquorum Pa-

trum constanti doctrinâ. Usui nobis erit hæc observatio ad confirmationem propositionis septimæ.

Quinta Propositio. 11. Quinta nostra propositio. *Sergius postea detectus est scripsisse quædam hæretica, in ea ipsa epistolâ, quam suo consensu comprobavit Honorius.*

12. Testantur hoc acta sextæ Synodi, actione 13. & judicii Synodici æquitatem *Confirmatio.* confirmant etiam instantiæ in primæ propositionis confirmatione allatæ, superiore capite.

13. Sexta nostra propositio. *Sexta propositio.* *Honorius suâ scriptione eam Sergii hæresin fovit ac roboravit.*

14. Hujus propositionis veritatem sic ostendo. *Confirmatio.* 1. Sergium errores pestiferos, scriptâ ad Honorium epistolâ, palàm profitentem, non reprehendit Honorius, neque eum admonuit ut errores abjiceret. Rectè Ambrosius, in sermonibus de Sanctis, serm. 1. *Quisquis* (inquit) *fratrem non arguit peccantem, quodam-* *Dissimulatio & silentium quandoque vitiosa sunt. Vide paulo superius, §. 8.* *modo hortatur ut peccet.* Idem alibi ait; *In caussa autem Dei, ubi communionis periculum est, etiam dissimulare, peccatum est.* Ambros. lib. 2. de officiis, cap. 24. Basilius Cæsariensis, in Moralibus, regula 70. cap. 7. Perspicuis aliquot Scripturæ testimoniis hanc confirmat assertionem; *ὅτι ὁ πιστευθεὶς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, ἐὰν σιωπήσῃ τι τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν πρὸς Θεὸν εὐαρέστησιν, ἔνοχός ἐστι τοῦ αἵματος τῶν κινδυνευόντων.* id est; *quod cui commissa est prædicanda doctrina Domini, is si quid reticuerit eorum quæ ad Deo placendum necessaria sunt, reus est sanguinis eorum qui periclitantur.* Et quinta Synodus œcumenica, ait; *Omnibus esse fidelibus manifestum, quod quando de fide ratio movetur, non solum impius condemnatur, sed etiam ille, qui potest quidem prohibere impietatem, negligit verò aliorum salutem.* Hæc illi Patres in sententia Synodica, suprà lib. 3. cap. 25. §. 1. *Nam* (ut verbis utar Gregorii primi Papæ Romani) *quomodo sine erroris suspicione sit, qui patientiam præstat erranti?* Hæc Gregorius, lib. 7. epist. 6. indictionis secundæ. Ubi etiam ait; *qui non corrigit resecanda, committit.* Et Victor, Episcopus Carthaginensis, Theodorum Papam Romanum per epistolam hortans, ut Monothelitis vigilanter resistat; *Imminendum* *Culpa taciturnitatis.* *est* (inquit) *ne torpore desidiæ oppressi, culpæ taciturnitatis teneamur obnoxii, & quasi favorem impendentes judicemur, dum adversa catholicæ fidei propulsare negligimus. A beato namque Felice Apostolico vestræ sanctitatis prædecessore dictum est; Negligere quippe, cum possis deturbare perversos, nihil est aliud quam fovere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.* Hæc Victor in sua epistola Synodica, ad Theodorum Papam Romanum, quæ exstat sub finem secundi secretarii Synodi Lateranensis, sub Martino primo Papa Romano celebratæ. Ubi etiam hanc Victoris hortationem repetit & laudat Martinus Papa, & secundùm eam se facturum declarat. Ponitur in Decretalibus, sententia hæc Stephani Papæ: *Qui alios, cum potest, ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat.* Ex- *Vide cap. 20. §. 1. & §. 2.* tra, de hæreticis, cap. 2. qui alios. Hoc autem officium neglexit Honorius, qui (ut verbis utar Leonis secundi Papæ Romani) flammam hæretici dogmatis, non, ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit. 2. Sergium errantem non solum reprehendere neglexit Honorius, sed etiam laudavit. 3. Suum cum Sergio in eodem errore consensum Honorius palàm professus est. 4. Erroneam Sergii scriptionem etiam argumentando nixus est corroborare. 5. Hortatus est Sergium, ut in ea mente perseveraret. 6. His evidentissimis probationibus accedit gravissima auctoritas sextæ œcumenicæ Synodi, quæ actione 13. pronunciat, Honorium Sergii mentem in omnibus sequutum esse, & impia ejus dogmata confirmasse. Item Leonis Papæ Romani, & aliorum id ipsum de Honorio unanimiter affirmantium.

15. Septima nostra propositio. *Non liberat* *Septima propositio.* *Honorium circumstantia temporis.*

16. Manifesta est hujus propositionis veri- *Confirmatio.* tas, per instantias sextam, septimam, octavam, allatas præcedente capite, in confirmatione primæ propositionis: & per ea quæ superiùs hoc ipso capite dicta sunt in confirmatione quartæ propositionis. Summa est: 1. Quan- *Decem argumentis confirmatur septima propositio.* docunque nefas est negare duas Christi naturas, tunc etiam nefas est duas ejusdem negare voluntates & duas operationes naturales: at tempore Honorii nefas fuit negare duas Christi naturas: ergo. 2. Quando nefas est doctrinæ in Sacra Scriptura evidenter traditæ contradicere, tunc nefas est negare duas Christi naturales voluntates, & duas ejusdem naturales operationes: at tempore Honorii nefas fuit doctrinæ, &c. ergo. 3. Quod ante Honorium orthodoxè ac definitivè confessi palam sunt probabiles Ecclesiæ Patres; id Honorio negare aut rejicere nefas fuit: at duas Christi naturales voluntates & duas ejusdem operationes ante Honorium, &c. ergo. 4. Pius non est, qui voces hæreticis contrarias confiteri recusat: at hoc facere recusavit Honorius: ergo. 5. Qui qualemcunque hæreticorum & abominandam vocem comprobat & suscipit, condemnatus est: at Honorius hæreticorum abominandas voces comprobat & suscipit, ergo. 6. Quod intransgressibiliter confiteri in confessione æternâ omnibus præcepit Dominus, illud non licuit Honorio negare: at duas Christi naturales voluntates, & duas ejusdem naturales operationes intransgressibiliter confiteri, &c. ergo. 7. Quod negari non potest, absque subtractione de fidei Dominicæ veritate, illud non licuit Honorio negare: at duæ Christi voluntates & operationes naturales negari non possunt absque subtractione, &c. ergo. 8. Quod negare non potuit Honorius, absque negatione Christi, illud omnino nefas ei fuit negare: at duas Christi voluntates & operationes negare non potuit absque negatione Christi: ergo. 9. His adjice contrariam praxin orthodoxorum: Sophronius duas operationes per literas suas Synodicas aliaque scripta palàm constanterque profitens, &, in hoc Sergio aliisque Monothelitis cum Sophronius tum Maximus validissimè contradicentes, prudenter fecerunt & piè: ergo Sergius & Honorius, eodem tempore, catholicæ eorum confessioni resistentes, & duas Christi voluntates & operationes palàm contumaciterque negantes, secundùm eundem sensum, quo ab orthodoxis asserebantur, fecerunt imprudenter & impiè. 10. Denique audiamus Agathonem ejusque Synodum in suggestione ad Constantinum Imperatorem, de perpetua confessionis

hujus

Vera fides non mutatur juxta diversitates temporum. *Mal.* 3. 6. *Matth.* 5. 37. *Iacob.* 5. 12.

hujus necessitate, sic differentes; Exsecratur (inquiunt) vera confessio pietatis, juxta diversitates temporum variari, sicut nec ipse varietatem admittit, de quo est ipsa vera confessio; qui dicit; Ego sum, & non sum mutatus. ——— Vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter postmodum prædicari. Quia *sit sermo vester*, ut Apostolus docet, *est, est; non, non: quod plus est, à malo est.* Hæc Agatho ejusque Synodus 125. Episcoporum.

17. Ex his patet, nunquam licuisse Honorio duas Christi naturales voluntates, & duas ejusdem naturales operationes negare, earumve confessionem prohibere: ne in prima quidem semente hæreseos Monotheliticæ: quanto minus eo tempore, quo latius disseminata jam in culmos & pestiferas spicas excreverat; is enim erat rerum status, etiam antequam Honorium de ea quæstione compellaret Sergius: teste Maximo martyre, in disputatione cum Pyrrho: ubi ait; Sergium multis modis morbum suum in commune proposuisse, & maximam partem Ecclesiæ corrupisse ac vastâsse, antequam eum de ea quæstione Sophronius, adhuc Monachus, admoneret. Postea etiam crescente morbo, non desiit eum strenuè fovere Honorius.

Octava propositio.

18. Octava nostra propositio. *Non potest prævaricationis Honorianæ ulla inveniri idonea excusatio in dissimillimo exemplo Sophronii.*

Confirmatio.

19. Quamvis scribat Sergius, Sophronium consensisse de reticendis duabus operationibus: credendum tamen ipsi potius Sophronio; qui eodem anno jam Hierosolymitanæ Ecclesiæ ordinatus Episcopus, scripsit ad Sergium prolixas Synodicas literas, in quibus duas operationes palàm professus est, earundemque confessionem necessariam esse luculenter demonstravit. Non igitur consensit Sergio Sophronius de reticendis duabus operationibus, sed tantummodo ulteriorem cum Sergio, per verba oris in auras volantia & nihil apud Sergium proficientia, disceptationem pro tempore declinans, petiit sibi à Sergio scripta præberi ea, quæ ipsi de mota quæstione maximè probarentur, promittens se in eadem fore sententiâ, si cum orthodoxorum Patrum Doctrinâ convenirent, ut jactabat Sergius. Mox autem in Orientem reversus, factâ collatione, evidentissimè deprehendit Sergianæ jactantiæ vanitatem. Itaque veritatem Catholicam de duabus unius Christi naturalibus operationibus, quam antea Cyro & Sergio sincerè ac humiliter commendaverat, scriptis nunc Synodicis atque Encyclicis literis coram orbe Christiano totâque posteritate confidenter sapienterque proclamat, ac publicè defendendam suscipit. Et ex eo tempore non cessavit Monothelitis validissimè contradicere. Cum tamen Honorius interea, etiam post hanc publicam Sophronii professionem, ipsi etiam Honorio per legatos intimatam, non desisteret Sergium in errore corroborare, & cum eo duarum operationum vocem, tanquam novam & ipso etiam sensu ineptam, pertinaciter rejicere, ac prohibere: ut patet ex posteriore Honorii ad Sergium epistolâ.

Nona propositio. Confirmatio.

20. Nona nostra propositio. *Neque defendi potest Honorius exemplo Hieronymi.*

21. Hieronymus in epistola ad Damasum Papam Romanum, quæ incipit, *Quoniam vetusto.* Consulit Damasum de nomine trium hypostaseon, à quo se libenter abstinere dicit propter ejus ambiguitatem; tota (inquit) secularium literarum schola nihil aliud hypostasin, nisi usiam novit. Latini enim hypostasin vertebant *substantiam.* Et hoc sensu recusabat Hieronymus dicere tres hypostases. Cum autem acriter urgerent Orientales, ut sensu orthodoxo confiteretur tres hypostases, & idem hac voce intelligeret, quod alii voce trium subsistentium personarum; respondit se sensum illum amplecti, ipsamque vocem cum adjecta hac explicatione suscipere; quamvis tres hypostases, absque expressa interpretationis adjectione, dicere timeret, propter ambiguitatem. Hac autem Logomachiâ quatenus inter se orthodoxi aliquamdiu certârint, & quemadmodum sancita sit concordia, Concilio Alexandrino utrosque tanquam orthodoxos suscipiente, & unanimem utrorumque sensum approbante, docuimus suprà lib. 1. hujus operis, cap. 2. §. 8. Unde manifestum est non posse hoc Hieronymi exemplo defendi Honorium, voces duarum naturalium unius Christi voluntatum, & duarum naturalium ejusdem operationum, orthodoxas & minimè ambiguas, atque à sanctis Patribus contra hæreticos definitivè usurpatas, pertinaciter negantem ac prohibentem, idque secundùm eundem sensum, quo ab orthodoxis Patribus jam olim (ante Honorium) dogmaticè & secundùm Sacras Scripturas agonisticè ac definitive expositæ ac prædicatæ sunt: easque voces partim approbantem, partim dictantem, quæ tum ante, tum post ejus tempora anathematismis sunt explosæ ab orthodoxis Synodis. Negantes autem ea quæ negavit Honorius, eaque affirmantes quæ ille affirmavit, nulla unquam orthodoxa Synodus, de ea cognoscens controversiâ, suscepit ut orthodoxos: sed omnes concordibus sententiis eam amentiam condemnarunt.

22. Decima nostra propositio. *Mirum non est, si Honorius sui oblitus, quædam de hac quæstione scribat, sese mutuo destruentia. Hoc enim Sergio etiam, aliisque Monothelitis contigisse, observavit Catholica antiquitas.* *Decima Propositio.*

23. Hæc propositio, de Monothelitarum inconstantia & pugnantibus inter se eorum assertionibus, prolixè demonstratur à Maximo Martyre, in disputatione cum Pyrrho, & à Martino Papa Romano, in sua Synodo, secretario primo, & secretar. 4. & ab ipsa illa Martini Synodo, secret. 4. in censura Typi. & à Maximo Episcopo Aquilejensi, in eadem Synodo, sub finem ejusdem quarti secretarii; ubi hanc adfert quadruplicem instantiam: Monothelitæ verbis confitebantur de Domino nostro Jesu Christo hæc quatuor; 1. Per omnia nobis similem factum esse absque peccato. 2. Perfectum esse in utraque naturâ. 3. Deum verum esse eundem & hominem verum. 4. Utriusque naturæ in una personâ indiminutè salvari naturalem proprietatem. Ea tamen omnia re ipsâ negabant, negando duas unius Christi naturales voluntates, & duas ejusdem naturales operationes. Impossibile est enim (*inquit ibi Maximus*) perfectè haberi aut confiteri ab eis, quæ prædicta sunt, dum hæc abnegare contendunt per taciturnitatem, sed

Confirmatio. *Quatuor instantia in quibus Monothelitæ pugnantia prædicabant.* *Abnegatio per taciturnitatem.*

sed verè illud dolosè faciunt, quod scribens Cledonio Theologus Gregorius ait; *Quando communibus opinionibus, quas videlicet Scriptura ostendit, arguuntur & comprimuntur, pias quidem voces confitentur, intellectum vero corrumpunt.* Hæc ibi.

24. Sic confitetur Honorius, in posteriore epistola, duas unius Christi naturas propria operantes. At ibidem ineptum esse pronunciat, sentire, Christum esse vel fuisse unius operationis vel duarum operationum, juxta unius vel geminæ naturæ Christi Dei vocabulum. *Martinus* autem Papa Romanus in sua Synodo, secr. 1. *Quicquid* (inquit) *sine operatione fuerit, & voluntate, neque naturaliter operabitur aliquid omnino, nec vult.*

Alia instantia.

25. Sic *Pyrrhus* in disputatione cum Maximo, confessus duplicem Christi naturam, & Christum, propter duplicem naturam, dupliciter operatum, negat inde sequi duas ejus esse operationes: sed quia unus erat qui operabatur, ait unam esse operationem. Sic etiam Pyrrhi successor Petrus, & unam & duas voluntates & operationes in dispensatione Salvatoris nostri Jesu Christi sapere se protestatus est: teste Agathone in Suggestione ad Constantinum Imperatorem.

26. Idem *Agatho*, in eadem Suggestione, ait Monothelitas in ipso errore non esse constantes, sed semper instabiles. Et de eisdem loquentes Agatho ejusque Synodus, in posteriore suggestione, ajunt; qui novi erroris auctores, perfectæque dispensationi, quâ salvati sumus, infesti, non solum veræ confessionis adversarii, sed, utpote à viâ veritatis aberrantes, sibi ipsis contraria docuerunt, aliter & aliter asserentes, & alterutrum dogmata destruentes. Quod enim nullâ veritate fundatum est, necesse est ut erroris inconstantiâ varietur. Hæc ibi.

Error est inconstans, vide lib. 4. cap. 5. §. 13. & lib. 1. cap. 2. §. 7 & lib. 5. cap. 19. §. 3.

27. *Constantinus Augustus*, in suo edicto confirmatorio sextæ Synodi; Hujusmodi (*inquit*) denique contagione Ecclesias contaminaverunt etiam hi, qui ante nostra tempora sacrilegi sacerdotes Ecclesias perversè gubernarunt. Sunt autem hi: Theodorus, qui fuit Pharan Episcopus; Sergius, qui fuit nostræ à Deo conservandæ regiæ urbis antistes: adhæc & Honorius, qui fuit antiquæ Romæ Papa, hujusmodi hæreseos confirmator, qui etiam sui exstitit oppugnator [καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πολέμιος.] Hæc Constantinus Imperator, in suo edicto.

Honorius sui oppugnator.

28. Honorius apertè profitetur se fateri unam Domini nostri Jesu Christi voluntatem, licet unam dici ejusdem operationem vel duas, prohibeat. Sic etiam Sergius in Ecthesi, & Paulus in epistola ad Theodorum Papam Romanum, & Macarius etiam Monothelita hæreticus, in sexta Synodo, in fine actionis secundæ, interrogatus ab Imperatore, num unam intelligeret operationem, respondet: Ego numerum non dico, sed Deivirilem ejus operationem, secundum sanctum Dionysium. Imperator rursum ait; & quomodo intelligis Deivirilem operationem? Respondet Macarius; Ego non superjudico. ἐγὼ οὐκ ἐπικρίνω. Item in eadem Synodo, actione quarta; Non dico (*inquit Macarius*) duas voluntates, aut duas operationes in incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi, sed unam voluntatem & Deivirilem operationem. [ἓν θέλημα, καὶ θεανδρικὴν ἐνέργειαν.]

Non erat unum & idem ex Monothelitarum mente, prohibere vel profiteri dictionem unius operationis, ac prohibere vel profiteri dictionem unius voluntatis.

29. Errant igitur Bellarminus & Gretserus, dum ajunt, unum & idem, ex Monothelitarum mente, esse, prohibere dictionem unius operationis, ac prohibere dictionem unius voluntatis. Nam Monothelitæ, etiam dum hanc confiterentur, ab altera abstinebant, eamque prohibebant.

Error Bellarmini & Gretseri, lib. 4. de Pontif. cap. 11.

30. Undecima nostra propositio. *Honorius non invenitur revocâsse errorem, sed potius in eo usque ad obitum perseverâsse.*

Undecima Propositio.

31. Tantundem pro perseverantia Honorii in hoc errore habebant Patres sextæ Synodi, ac pro perseverantia Sergii; & Cyri, & aliorum in eodem errore. Nam errorem ejus, & pertinacem veritatis oppugnationem, deprehendebant ex ipsius literis adhuc exstantibus; at revocationem erroris ab Honorio factam esse, neque ex chartis, neque ex Sedis Romanæ legatis in Synodo præsentibus, innotuit: imò non factam esse confirmat Legatorum Romanorum & Pontificum in Honorii damnationem unanimis & constans consensus. Neque ea Honorii recantatio, si qua facta fuisset, latuisset scribam illum ipsius Honorii, qui post mortem Honorii in affingendo epistolæ Honorianæ commentitio sensu, quo eam excusaret, tantopere, licet infeliciter, laboravit. Neque eum ejusmodi tam inepta defensione uti sineret Joannes Papa, Honorii successor, si esset ab ipso Honorio error suus agnitus & damnatus. Neque objectam à Monothelitis Honorii consensionem silentio dissimulâssent Theodorus & Martinus, Pontifices Romani, si errorem suum Honorius revocâsset: habuissent enim in promtu expeditam viam eripiendi Monothelitis Honorium. Non igitur revocavit errorem suum Honorius, sed in eo pertinaciter usque ad obitum perseveravit, sicut Sergius, Cyrus, & alii; ideoque justo Synodorum Pontificumque judicio eandem cum aliis Monothelitis damnationis sententiam subiit.

Confirmatio.

CAPUT TRIGESIMUM-PRIMUM.

Refellitur ultima Papistarum stropha, quâ Honorium ajunt errâsse occultè, ut privatam personam; non autem publicè, ut Papam Romanum.

OMni jam alio præsidio ejecti, ad hanc distinctionem confugiunt, & in eam tandem, velut in Makkedæ speluncam Amorrhæi isti, sese abdunt. Extrahamus igitur eos è latibulo, & colla eorum veritati, ejusque cultoribus, calcanda subjiciamus.

Josu. 10.

2. Stanislaus Hosius, Episcopus Varmiensis, lib. secundo contra Brentium, qui est, de legitimis judicibus rerum Ecclesiasticarum: Ut (inquit) verum esse credamus, quod ejus

Hosius Cardinalis.

ejus generis aliquid scripserit Honorius, certè privatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilii sententiâ, nihil eâ de re maturè fratrum concilio decreverat. quod si quid verò tale facit Pontifex, si privatim tradit aliquid, non est id Petræ protinus impingendum. *Et paullò post*; Successerunt igitur (inquit) omnes Pontifices Romani, si minus in pietatem & sanctitatem, saltem in fidem & doctrinam Petri, quam & non aliam publicè semper sunt professi. Nam quid in corde cujusque clausum fuerit, ejus est solius judicium qui scrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Christiana charitas, ut bene de cunctis existimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè profiteri videmus. Hæc Hosius.

Melchior Canus. 3. Melchior Canus, Episcopus Canariensis, lib.6. de locis Theologicis, cap.7. seu ultimo, ad 11. Non est (*inquit*) negandum, quin summus Pontifex hæreticus esse possit, cujus rei exemplum unum & alterum forsitan proferetur; at quod in fidei judicio contra fidem definierit, ne unum quidem proferri potest. ——— Non enim fides interior Romani Pontificis Ecclesiæ est necessaria: nec illius occultus & privatus mentis error Ecclesiæ Christi nocere potest. quapropter non est necesse, ut interioris fidei conservatione Romanis Pontificibus Deus semper assistat. At, quod, dum ea decernunt, quę fidelibus credenda sunt, dumque Ecclesiam Christi in fide dirigunt, non deficiant, sed Divinâ manu teneantur; id Ecclesiæ opus; idque proinde Romanis Episcopis etiam imbecillis, & aliàs privatim errantibus non negabitur: ne videlicet per publicæ potestatis errorem Ecclesiam faciant in communi veritatis ignoratione versari. *Hæc Canus.*

Cardinal. Bellarm. 4. Robertus Bellarminus Cardinalis, lib.4. de Romano Pontifice, cap.11 §. Dices. objicit sibi; Credidisse Concilia, Papam errare posse, cum Honorium hæreticum fuisse crediderint. Respondeo (inquit) credidisse solùm eos Patres, Papam errare posse, ut privatum hominem: quæ est opinio probabilis, quamvis contraria nobis videatur probabilior, id enim est, de quo accusatur Honorius, quod privatis literis hæresin foverit. Hæc ibi. Idem autem eodem libro, capitib. 2. & 3. certissimum esse contendit, quod Romanus Pontifex, etiam solus, & sine Concilio, non possit ullo modo definire aliquid hæreticum, à tota Ecclesia credendum: non possit ullo casu errare, cum totam Ecclesiam docet, in his quæ ad fidem pertinent.

Gretserus. 5. Idipsum docet Gretserus, in defensione illorum capitum: ejus verba sunt; Papa qua talis, definiens aliquid, non modo cum Concilio generali errare non potest; sed nec solus, & absque Concilio. At Concilium sine Papa errare potest. Hinc major est auctoritas Papæ, quàm Concilii: præsertim cum sumto & juncto etiam Papa cum Concilio, omnis Concilii infallibilitas derivetur à Papa non vice versa. Hinc & altera Whittakeri cavillatio evanescit; ideo enim Papa cum Concilio non errat, quia Papa est: & non ob eam caussam quod cum Concilio idem sentiat; quasi certitudo & infallibilitas sententiæ à Concilio in Papam derivetur. Hæc Gretserus, in defensione Bellarmini, lib.4. de Romano Pontifice, cap. 2.

Bellarm. 6. Bellarminus autem, in ejusdem capitis recognitione, sententiam Nili, Gersonis, Almaini, Alphonsi de Castro, & Adriani VI, asserentium, Pontificem, etiam ut Pontificem, posse esse hæreticum, & docere hæresim, si absque generali Concilio definiat, & de facto aliquando accidisse; hanc, inquam, sententiam judicat Bellarminus esse ita manifestè erroneam, ut meritò possit Ecclesiæ judicio, hæretica declarari. Idem etiam, eodem lib.4. de Pontifice Rom. cap.3. §. Respondent. Contendit totam firmitatem Conciliorum legitimorum esse à Pontifice: non partim à Pontifice, partim à Concilio. Deinde, ait, sæpe non posse cogi generale Concilium; sicut non potuit primis 300. annis, propter persequutionem. Denique, si Concilium dissentiret à Papa, Papam ut judicem infallibilem sequendum esse, relicto Concilio, utpote errante. & cap. 2. fieri non posse ut Papa, etiam solus, temerè aut erroneè definiat. *Stapleton.* Idem docet Stapletonus, contra Whittakerum lib. 1. defensionis auctoritatis Ecclesiasticæ. *Driedo.* In Romana Sede (inquit Driedo lib. 4. de dogmatibus Ecclesiasticis. cap. 3. part. 3.) hactenus nullus sedit hæresiarcha, qui docendo definierit aliquid fidei nostræ regnans. Hæc Johannes Driedo. *Bellarm.* Hanc de Papæ, etiam solius, infallibilitate sententiam, Bellarminus ait esse communissimam omnium ferè Catholicorum.

Observa de auctoritate Papæ, sine Concilio. 7. Ista ideo observo, ut scias non requiri (ipsis fatentibus Papistis infallibiliariis) ad publicam Papæ auctoritatem assistentiam alicujus Concilii: sed satis esse, si doctrinam aliquam ipse Papa, qua talis, etiam solus profiteatur.

Distinctiones ista in præmissis Pontificiorum testimoniis habentur. 8. Quid autem intersit inter professionem doctrinæ Papalem, qua Papa est, & Honorianam (ut in præsenti instantiâ maneamus) qua Honorius privata est persona, indicant Papistæ per has distinctiones. 1. Quod occultè & interius in corde clausum tenet Papa, id tenet ut privata persona: at quod apertè profitetur, illud tenet ut Papa. 2. Quod privatim tradit, illud tribuendum est privatæ ejus personæ; at quod publicè profitetur, illud Papale est. Publicam autem professionem Driedo interpretatur, quando Papa aliquid docendo definit, seu definitivè docet. Canus autem, quando Papa ea decernit, quæ fidelibus credenda sunt, & quando Ecclesiam Christi in fide dirigit. illum Papæ errorem Canus agnoscit pro Papali & publico, qui ita palàm profertur à Papa, ut Ecclesiæ Christi noceat, vel nocere possit. Bellarminus verò timidiùs, quando Papa aliquid definit à tota Ecclesia credendum, seu, quando totam Ecclesiam docet. Ridiculosè sanè; quasi verò non esset eadem totius Ecclesiæ & partium ejusdem fides. *Bellarmini ridicula tergiversatio.* Hoc certè est planè tergum in præl o vertere; omnemque spem adimere particularibus hominibus & Ecclesiis quicquam certum audiendi ex ore Papæ, quando eum consultant de quæstione aliqua Christianæ fidei, nisi simul universa totius orbis Ecclesia ad Papam de ea quæstione consulendum, ejusque vivam vocem audiendam in unum confluat. Non enim sufficit bulla vel decretalis epistola; *Vox Papæ Romani non est regula fidei.* nam in ratione regulæ scriptæ sufficit Sacra Scriptura Veteris & Novi Testamenti; Papæ autem vivam vocem ajunt esse regulam alteram non scriptam, & in hoc à Scriptura differentem; quod scriptura sit regula inanimata & muta, at vox Papæ sit regula animata & vocalis per vivam vocem. Jam verò impossibile est, Papæ vivam vocem audiri vel intelligi ab omnibus & singulis omnium gentium & linguarum Christianis, quibus opus est explicitâ certæ ac sufficientis regulæ notitiâ. Præterea, si verum fateri volunt, agnoscent haud dubiè tantum abesse, ut Papa Romanus hodiernus vivæ vocis suæ

oraculo universam Ecclesiam doceat, ut e contrario instar canis muti non valentis latrare planè dormitet neque ullam prorsus Ecclesiam doceat: sed, derelicto verbo Dei, ministret mensis, id est, in tuendis & amplificandis Sedis suæ opibus & dignitate externa totus occupetur. Væ est Pastori & doctori, nisi ipse euangelizet; nam dispensatio ipsi credita est. 1. Cor. 9. 16, 17. Vide Gregorium 1. Papam Romanum, hom. 17. in Euangelia.

De Honorio.

9. Sed dicamus de Honorio; quem si ostenderimus errorem suum Monotheliticum, Catholicæ fidei contrarium, non solum interiùs in corde suo occultum tenuisse, nec privatim duntaxat tradidisse, sed apertè ac publicè professum esse, eundemque fidelibus sequendum tradidisse, & in eo tanquam in doctrina Catholicâ omnibus Christianis tenenda Ecclesiam direxisse; Et per hanc publicam erroris sui professionem Ecclesiæ Christi nocuisse: palàm fiet (per ipsas Papistarum regulas) eum etiam ut Papam errasse, & hæresin fovisse, & per consequens Papam Romanum nullo modo esse infallibilem controversiarum de fide judicem.

Bellarmini falsa assertio.

10. Prius tamen monebo, falsum esse quod scribit Bellarminus, de eo esse accusatum Honorium, quod privatis literis hæresin foverit. Nam in toto processu accusationis & condemnationis Honorii, literæ illæ nusquam dicuntur privatæ: sed fuerunt dogmaticæ constitutiones, per literas Papales à Papa propositæ: fuerunt decretales epistolæ, quales aliorum multorum Pontificum Romanorum epistolæ inveniuntur, quibus æqualem auctoritatem cum canonibus Ecclesiasticis vendicat Nicolaus Papa, apud Gratianum, dist. 19. Si Romanorum. Ubi decretalium epistolarum nomine, docet se intelligere eas epistolas, quas Sedes Apostolica, sive Pontifices Romani ab urbe Româ pro diversorum Patrum consultatione, diversis temporibus dederunt, pro Catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro variis & multifariis Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus. quomodo autem à canone & decreto distinguatur decretalis epistola; docet auctor glossæ, 3. dist. càn. Omnes. In hoc conveniunt, quòd sint constitutiones Ecclesiasticæ. Differunt autem; quia, *canon* dicitur id, quod statuitur in universali Concilio. *Decretum* dicitur, quod Papa statuit de consilio Cardinalium suorum ad nullius consultationem. *Decretalis epistola* dicitur, quam statuit Papa vel solus, vel cum Cardinalibus, ad consultationem alicujus. Hæc ibi. Tales erant epistolæ Honorii ad Sergium. Et hujusmodi epistolarum auctoritate nititur magna pars juris Pontificii, in Decreto, & Decretalibus, &c. Interea rectè monet Gratianus, si in Romanorum Pontificum decretalibus epistolis aliquid præcedentium Patrum decretis, vel Euangelicis præceptis contrarium inveniatur, eas meritò repudiari. 19. dist. Ita Dominus. §. Hoc autem. Hujusmodi fuerunt illæ epistolæ Honorii ad Sergium, sicut ostensum suprà est plurimis instantiis; ideoque justa sextæ Synodi sententiâ cum auctore damnatæ sunt.

Epistolæ illæ Honorii dogmaticæ & Papales seu decretales fuerunt.

Decretalis epistola quid sit.

Ostenditur Honorium palam & Papaliter ut Papam Romanum, professum esse errorem Monotheliticum.

11. Non est autem propter occultum aliquem & privatum errorem, haud nocentem Ecclesiæ, condemnatus à sexta Synodo Honorius; sed propter erroris publicam professionem, & hæreseos Ecclesiam vastantis confirmationem, magno Ecclesiæ detrimento. Errorem illum Honorius palàm ac obstinatè professus est per decretales suas epistolas ad Sergium, quas sciebat in publica Patriarchii Constantinopolitani bibliotheca, ex consuetudine, cum aliis id genus scriptis asservatum iri; earundemque exempla communicaturum Sergium aliis Patriarchis Orientalibus: ut etiam factum est. Eundem errorem apertè ac publicè professus est tum in sua responsione ad legatos Sophronii Patriarchæ Hierosolymitani, quos instruxit, ne duarum operationum vocabulum deinceps prædicare anniterentur, idemque Pontifici suo Sophronio suaderent: id quod a se factum esse scribit ipse Honorius in posteriori sua epistolâ ad Sergium: quâ etiam Sergium hortatur, ut in eandem sententiam scribat Cyro & Sophronio, ut nempe Cyrus ab unius operationis, & Sophronius a duarum operationum vocabulis discederent. quod se quoque facturum indicat. Apertè igitur ac publicè hunc errorem professus est.

12. Quod autem errorem eum fidelibus sequendum tradiderit, & in eo, tanquam in doctrina Catholica, omnibus Christianis tenenda, Ecclesiam direxerit, patet clarissimè tum ex eis quę jam dicta sunt (non enim specialiter per modum privilegii, sed generaliter per modum generalis & communis regulæ omnes obligantis, ista scripsit ad Sergium, commendavit legatis Sophronii; scripturum se promittit, & Sergium hortatur ad scribendum Cyro & Sophronio:) tum etiam ex propiore intuitu epistol. Sergii & Honorii.

13. Consuluerat eum Sergius, non ut privatam personam, sed ut Papam Romanum, ad quem in primis, tanquam unum ex primariis Patriarchis pertineret cura conservandæ veritatis & pacis in universali Ecclesia, idcirco ait Sergius se rationabile simul & necessarium judicâsse, ut eum de illa controversia rerumque statu certiorem redderet, expetens ejus judicium, & rogans si quid imperfectè ab ipso dictum sit, id supplere dignetur Honorius, & per sanctas suas syllabas idipsum significare. Binius in suis notis in hanc Sergii epistolam inter epistolas Honorii, tom. 4. Concil. edit. Paris.) ait, Sergium per ista se suaq; subjecisse censuræ Ecclesiæ & Sedis Apostolicæ. Ergo ad Honorium scripsit, qua Papam.

14. De hac gravissima quæstione consultus à Sergio Honorius qua Papa Romanus, eidem quà Papa respondit, ut jam ostensum est. id quod etiam clariùs perspicies, si attentè legas illas Honorii epistolas, in quibus laudat Sergii factum & judicium, eumque ad constantiam in eodem hortatur; seque idem facturum promittit: idque hos in fines; *Ut viâ regia incedant; & venatorum laqueos undique circumpositos evitent: ut Idumæis, id est, terrenis atque hæreticis propria relinquant: ut novas voces, sanctis Dei Ecclesiis scandala generantes, refutent: ut simplices & humiles spiritu populi Christiani non remaneant jejuni: ut servetur in Ecclesiis fides orthodoxa, & unitas Catholica.* [Hæc in priori epistola. Adjicit autem in posteriori epistola;] *ut novæ adinventionis, unius vel duarum operationum vocabulo refutato, claro Dei Ecclesiarum præconio nebulosarum concertationum caligines non offundantur, vel aspergantur: ut unius vel geminæ operationis vocabulum à prædicatione fidei eximatur: ut non promatur illud de Christo, quod de illo sentire & promere ineptum est: ut instruatur notitia ambigentium: ut non prædicent Honorius & Sergius, aliique Patriarchæ ac doctores, quæ eos de dogmate Ecclesiastico prædicare non oportet: ut unius confessionis propositum cum Sergio unanimiter monstret.*

15. Hæc

15. Hæc sibi, ut Papæ Romano, & Sergio, ut Patriarchæ Constantinopolitano proponit Honorius. ideo eum, propter hanc perfidiam, Constantinus Imp. in edicto confirmatorio sextæ Synodi, annumerat sacrilegis sacerdotibus, qui Ecclesias perversè gubernarunt. Et Leo secundus, Papa Romanus, in epistola ad eundem Constantinum Augustum, ideo anathematizat Honorium, quia Apostolicam Ecclesiam, non Apostolicæ traditionis doctrinâ lustravit, sed profanâ proditione immaculatam fidem subvertere conatus est. Et (in epistola ad Episcopos Hispaniæ) quia contra quam decuit Apostolicam auctoritatem, hæresin fovit. Et (in epistola ad Ervigium Regem) quia immaculatam Apostolicæ traditionis regulam, quam à prædecessoribus suis accepit, maculari consensit.

16. Errorem igitur Honorius, quem cum Sergio communem habuit, tanquam sacrilegus sacerdos, & perversus rector, per abusum Apostolicæ auctoritatis, docendo definivit, fidelibus sequendum tradidit, & in eo, tanquam in doctrina Catholicâ, omnibus Christianis tenendâ, Ecclesiam direxit: & sic hæresin fovit, & Ecclesiæ nocuit. Ergo erravit, & in hæresin incidit, eamque palàm ac pertinaciter fovit, adeóque hæreticus fuit, qua Papa Romanus, id est, in ipsa Papali exsecutione officii Papalis.

Conclusio.

17. Ergo, Papa Romanus nullo modo est infallibilis controversiarum de fide judex.

Qui cecidit. stabili non erat ille gradu.
Accidere cuivis potest, quod cuiquam contigit.

quin & ipse Honorius, quem hæreticum fuisse, & condemnatum ostendimus, contendit, in sua priore ad Sergium epistolâ, non esse quicquam pro Ecclesiastico dogmate recipiendum, quod neque auctoritatibus canonicis sacrarum literarum, neq; synodali examinatione, super hoc ipso habitâ, terminatum sit. Ergo neque ipsis Monothelitis veteribus cognita fuit hæc lymphatica novorum Monothelitarum, id est, omnia unius Papæ Romani voluntati & arbitrio deferentium insania.

Coronis. ubi etiam de lapsu Liberii Papæ Romani, & aliorum quorundam Pontif. Rom. & de Sophistarum miserâ vertigine.

18. Observa autem, (ut hoc coronidis loco adjiciam) quàm sint inconstantes & insigniter impudentes isti Papistæ infallibiliarii, in suis defensionibus, quas pro Antichristiano isto dogmate adferunt. quando enim objicitur eis lapsus Liberii Papæ Romani, qui palàm se favere Arianis, & cum eis consentire professus est, subscribendo in damnationem Athanasii, (quem sciebat caussa fidei persequutionem pati) & cum Arianis palàm communicando, eorumque hæresi subscribendo: ut patet ex Athanasii epistolâ ad solitariam vitam agentes; & ex Hieronymo, in Chronico; & in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 107. in Fortunatiano. Nam ista facere quæ fecit Liberius, erat veritatem prodere, Christianorum persequutionem approbare, hæreticam impietatem in Ecclesiam introducere, contra Christum pugnare, Arianas sententias planè amplecti; hæresi Arianæ subscribere: testibus eisdem Patribus. quem ob lapsum meritò abrogatum esse Liberio Pontificatum, ait Bellarminus, lib. 4. de Romano Pontifice, c. 9. §. *Post biennium.* quando, inquam, eis objicimus fœdũ hunc in hæresin lapsum Liberii Papæ Romani, Respondent Bellarminus & Gretserus, loco jam citato, Liberium quidem interpretativè in hæresin consensisse, & propter pacem cum Arianis factam, meritò judicatum esse hæreticum ab orthodoxis, & damnatum, atque abdicatum; non enim teneri aut posse homines corda scrutari; sed quem externis operibus hæreticum esse vident, simpliciter hæreticum judicare, ac ut hæreticum damnare: Liberium autem externis operibus fuisse hæreticum, non enim mente consensisse in hæresin, licet exsilii tædio mortisque metu victus peccaverit actu externo, & aliquo tempore defecerit à constantiâ in fide tuendâ. Sic respondent de Liberio. At rursus, quando objicimus Monothelismum Honorii; Respondent Papistæ, errâsse eum occulto & privato mentis errore, privatim aliquid tradidisse, at non apertè ac publicè professum esse errorem, aut fidelibus tenendum tradidisse, &c. Exigere autem hoc à nobis Christianam charitatem, ut bene de cunctis existimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè profiteri videmus.

19. Justo Dei judicio spiritui vertiginis traduntur mendaces, ut non sint memoriæ compotes. Actum certè est de caussa Liberii, si ei applices responsionem Papistarum pro Honorio. Honorius autem (ut jam prolixè demonstratum est) undique hæreseos manifestus tenetur.

20. *Alphonsus de Castro,* scriptor Romanensis, lib. 1. adversus hæreses, cap. 4. (edit Lugdun. in octavo, an. Dom. 1546.) hæc scribit; *Omnis homo errare potest in fide, etiamsi Papa sit. Nam de Liberio Papa refert Platina, eum sensisse cum Arianis; & Anastasium II. hujus nominis Pontificem favisse Nestorianis, qui historias legit non dubitat. Cœlestinum Papam etiam errasse circa matrimonium fidelium, quorum alter labitur in hæresin, res est omnibus manifesta. Neque hic Cœlestini error talis fuit, qui soli negligentiæ imputari debeat, ita ut illum errasse dicamus, velut privatam personam, & non ut Papam, qui in qualibet re seria definiendâ consulere debet viros doctos: quoniam hujusmodi Cœlestini definitio habebatur in antiquis decretalibus, in ca.* Laudabilem. *titulo,* De conversione infidelium. *quam ego ipse vidi & legi.* inquit Alphonsus de Castro, loco citato. Pelagii II. constitutio quædam Papalis, ut dura & Euangelio contraria, reprobatur & rejicitur auctoritate etiam Papali. Dist. 31. can. *Ante triennium.* Vide Bonifacii 8. errorem etiam ex cathedra, supra, lib. 3. cap. ult. §. 12. Vide etiam quæ eodem libro, & alibi in hoc opere, de aliorum quorundam Romanorum Pontificum erroribus commemorantur. Patres Basileenses, in sua Responsione Synodali, de auctoritate cujuslibet Concilii Generalis supra Papam, &c. quæ exstat in epistolis Synodalibus Concilii Basileensis. *Reliquum* (inquiunt) *totum corpus sæpe condemnavit atque deposuit Papam, tam ratione fidei, quam morum.* Tom. 8. Concil. edit. Paris. an. Dom. 1636. pag. 128. C. Vide lib. 9. cap. 5. §. 29.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER SEXTUS,

Contra hæresin Adoptionariorum.

CAPUT PRIMUM.

De Adoptionariis, eorumque hæresi; & de Francofurtensi aliisque Conciliis, super ea controversia habitis.

Bonosiani hæretici Adoptionarii.



Isidorus Hispalensis, lib. 8. Originum, sive etymologiarum, cap. 5. de hæresibus Christianorum; *Bonosiani* (inquit) à Bonoso quodam Episcopo exorti produntur, qui Christum Filium Dei adoptivum, non proprium asserunt. Et lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, cap. 20. refert *Iustinianum* Ecclesiæ Valensis Episcopum scripsisse contra Bonosiacos, qui Christum adoptivum, & non proprium, dicunt. Floruisse autem ait in Hispaniis Justinianum illum Episcopum Valensem, temporibus *Teudi* Principis Gothorum. quem in Hispania regnasse tempore Justiniani senioris Imperatoris, ejusdemque Imperatoris anno duodecimo exstinctum esse, scribit idem Isidorus in suo Chronico Gothorum.

Elipandus & Felix adoptionarii.

2. Postea, circa annum Domini 783. *Elipandus Toletanus, & Felix Vrgelitanus*, in Hispania, Episcopi, Nestorianam hæresin obliquo flexu in Ecclesiam revocare satagentes, asserebant, ac palàm prædicabant, Christum, etiamsi secundùm Divinam naturam sit verus, proprius, ac naturalis Dei Filius, secundum humanam tamen naturam non nisi adoptione & gratiâ esse Dei filium, seu esse filium adoptivum.

Eorum dogma.

Etherius & Beatus orthodoxi.

Eis in Hispania restiterunt *Etherius* Uxamensis Episcopus, & *Beatus* Presbyter: quorum Apologeticum opus in duos distinctum libros, ad Elipandum, pro veritate Catholica, contra ejus errorem, ab ipsis scriptum, exstat in bibliotheca Patrum, in posteriore parte tomi quarti, editionis quartæ. Non tamen destiterunt Elipandus & Felix errorem suum, longè latéque, per Hispaniam, Galliam, & Germaniam, quantum in ipsis erat, propagare. Felice Galliam & Germaniam, etiam suscepto itinere, peragrante.

Sedulitas hæreticorum.

Synodus Forojuliensis.

3. Sed eis vigilanter occursum est, habitis contra eum errorem synodis: nempe synodo Forojuliensi, quam convocavit *Paulinus* Episcopus Aquilejensis, eidemque præsedit, anno Dom. 791. ubi errorem illum Paulinus cum sua Synodo confutavit & condemnavit: & Synodo Ratisponensi, in qua Synodo damnatus est cum suo errore Felix, anno Dom. 792. itaque ad palatium Regis Caroli Magni, tunc regnantis, & inde Romam ductus Felix hæresin confessus est, & abdicavit. Sed postea ad vomitum rediit.

Synodus Ratisbonensis. Felix post abdicatam hæresin, ad vomitum redit. [illegible]

4. Eundem errorem Elipandus, tanquam orthodoxam doctrinam, Carolo Magno per epistolam commendavit, tam confidenter, ut eam quæstionem Theologorum disquisitioni committi postularet. Carolus igitur convocavit celebre illud Concilium Francofurtense, trecentorum Episcoporum, in quibus erant duo Sedis Romanæ Legati, Theophylactus & Stephanus Episcopi, anno Dominicæ incarnationis 794. ubi error iste rursum damnatus est, & prolixè confutatus: & Elipando ac Felici, nisi ab errore resipiscerent, eliminatio è gremio Catholicæ Ecclesiæ denunciata.

Carolus Magnus convocat Concilium Francofurtense, ubi rursum damnatur hæresis Adoptionariorum.

5. Edita etiam, & ad Hispanos missa sunt quatuor scripta, Concilio probata, contra eundem errorem, nempe, Adriani primi Papæ Romani, tunc sedentis, ad Episcopos Hispanos epistola; & Paulini Aquilejensis Episcopi libellus sacrosyllabus, in eodem Francofurtensi Concilio editus; & totius Concilii epistola ad Hispanos; & Caroli Magni epistola ad eosdem. quibus scriptis & argumenta plurima contra eam hæresin continentur, & admonentur Hispani ut ab ea resipiscant, eamque sedulò vitent. Exstant in tomis Conciliorum, in sectione posteriore, partis prioris, tomi tertii, Coloniensis editionis Binii. & tomo sexto Concil. editionis Parisiensis. Epistola autem illa Caroli Regis exstat etiam in Constitutionibus Imperialibus, à Melchiore Goldasto editis. Exstant & acta Concilii illius Forojuliensis, in memorata parte tomi tertii Conciliorum, edit. Col. & tom. 6. edit. Parif. statim post septimam Synodum. Libellus etiam ille sacro syllabus Paulini, contra hæresin Felicis Urgelitani, impressus est in bibliotheca Patrum, in priore parte tomi quarti, editionis quartæ.

Quatuor scripta ad Hispanos missa contra errorem Adoptionariorum.

6. Ado Archiepiscopus Viennensis, in suo breviario chronicorum, ætate sextâ, de hac hæresi & ejusdem damnatione scribens; Anno (inquit) incarnationis Domini 792. Felix Urgelitanus Episcopus hæreticus deprehensus, adoptivum, non proprium filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum dogmatizans, qui ad præsentiam Adriani Pontificis Romani deductus, hæresin verbis solummodo abdicavit. Synodus iterum facta contra supradictam hæresin in Francanofurt, legatis Apostolicæ sedis præsidentibus, Theophylacto & Stephano Episcopis, & auctoritate sanctorum Patrum convictus & damnatus est iterum Felix cum errore suo, perpetuoque exilio apud Lugdunum relegatus est. quem

Legati Sedis Romanæ in Concilio Francofurt.

quem ferunt in eodem ipso suo errore mortuum. Hæc Ado, qui floruit anno Domini 879. ad quem annum chronicon suum perducit.

Jonas Aurelianensis. 7. De eodem Felice scribit Jonas Episcopus Aurelianensis, statim sub initium libri primi, eorum quos scripsit contra Claudium Episcopum Taurinensem: Emersit (inquit) ex eadem Hispania, tempore sanctæ memoriæ Caroli piissimi atque invictissimi Augusti, quidam Felix nomine, actu infelix, Urgelitanensis civitatis Episcopus, qui juncto suo sceleratissimo errori Eliphanto Toletanæ urbis Episcopo, secundùm humanitatem non esse proprium filium Dei, sed adoptivum prædicare ausus est. Et hac virulenta doctrinâ, uterque Hispaniam magnâ ex parte infecit. Deinde Apostolorum Christi actus imitari videri volentes; cum ipsi non Apostoli Christi, sed præcones essent hostis antiqui, unusquisque separatim diversas provincias, eadem suâ insana doctrinâ imbuendas, appetivere. Eliphantus scilicet Asturias & Galliciam, cujus discipulos apud Astures me aliquando vidisse memini; quos & Catholicorum virorum regionis illius, qui eorum vesanæ doctrinæ secundùm sanam doctrinam rationabiliter renitebantur, relatu, perspicuitatisque meæ probatu, secundùm eorum actum & habitum, certissimos Antichristos esse liquidò deprehendi: manifestè cernens in illis illud B. Ambrosii compleri; Habitus mentis, in corporis statu cernitur. Et illud cujusdam;

Frons hominis, propria mentis depromit amictum:
Qualis vultus erit, talia corda gerit.

Quibus verissimè & apertissimè cognitis, & quia jam secundùm Apostolicum præceptum, ut ab eadem sua erroneâ prædicatione desisterent, admoniti fuerant, & tamen in eodem errore permanebant, ut hæreticos devitavi. Porrò idem Felix, cum multis apud Septimaniam eundem haustum pestiferum propinaverit, eum tamen Galliæ Germaniæque, quantum in illo fuit, propinare voluit. Sed Divinâ gratiâ adminiculante, nullum apud Galliam Germaniamque ejus error locum invenire quivit, quoniam non solum apud Germaniam studium literarum & amor sanctarum Scripturarum, verùm etiam apud eandem Galliam (quæ sola, teste Hieronymo, monstra non habuit, sed viris semper fortibus & eloquentissimis abundavit) ejus memorabilis viri sollertissimo studio & ferventissimo desiderio actum *Caroli Magni.* est, ut, Domino opem ferente, in sibi commissæ Ecclesiæ filiis & liberalium artium adprimè disciplinâ, & divinarum scripturarum perfectè polleret intelligentiâ. Quibus milites Christi, utpote invictissimis armis, muniti, ejus vesanam doctrinam propulsauerunt. Ejusdem namque Principis jussu in unum coacti, adhibitâ etiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate, eundem Felicem damnaverunt, imò cum auctore sui erroris Nestorio quem imitatus est, perpetuo anathemati mancipaverunt. Hæc Jonas, qui floruit sub Ludovico pio Imperatore, Caroli magni filio. Et opus illud suum, jussu Ludovici Augusti susceptum, edidit cum præfatione ad Carolum Calvum, ejusdem Ludovici filium.

Sigebert. 8. *Sigebertus* monachus Gemblacensis (qui obiit anno Domini, 1113.) scribens de eadem Feliciana hæresi in suo Chronico, ad annum Domini 793. his utitur verbis; Feliciana hæresis condemnatur: & in præsentia Adriani Papæ ab ipso Felice auctore abdicatur. Hæc hæresis asserebat Filium Dei in divina natura verum Deum esse; in humana verò natura nuncupativum. Item, in Divina natura verum esse Filium Dei; in humana verò adoptivum. unam personam Dei & hominis dividens in duas personas; scilicet, veri Filii, & adoptivi. Hæc Sigebertus.

9. Ex his jam innotescit status controversiæ; quem tamen clarius proponere conabimur, ex ipsis Patrum libris contra eam hæresin editis. Pertinax in suo errore Felix, librum scripsit adversus Paulinum Episcopum Aquilejensem, quem diximus auctorem esse libelli sacrosyllabi, in Concilio Francofurtensi editi: In illo autem suo libro Felix errorem suum apertiùs proposuit, ac tueri conatus est. Itaque Paulinus aliud opus contra eum edidit, in septem libros distinctum, quod exstat in bibliotheca Patrum, in parte secunda tomi quarti, editionis quartæ. Etherius etiam & Beatus, in suo apologetico adversus Elipandum, lib. 1. ponunt quædam ipsius Elipandi verba, ex quibus etiam manifestior fit quæstionis status. *Paulinus Aquilejensis.*

10. Dixit Elipandus; Numquid per illum, qui natus est de Virgine, per ipsum visibilia & invisibilia condidit: an per illum, qui non est adoptione, sed genere; nec gratiâ, sed à natura, cuncta creavit? Et ideo absque dubio per illum, quem sibi coæqualem, & sine adoptione genuit, multa creavit. Et per istum Dei simul & hominis Filium Verbum carnem factum, adoptivum humanitate, & nequaquam adoptivum Divinitate, mundum redemit. *Item*: Si conformes sunt omnes sancti huic Filio Dei secundùm gratiam, profectò & cum adoptivo adoptivi, & cum advocato advocati, & cum Christo Christi, & cum parvulo parvuli, & cum servo servi. Hæc Elipandus. *Verba Elipandi.*

11. Respondent Etherius & Beatus; Dicit in sua epistola Joannes Apostolus; *Omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est; & hic est illius Antichristi.* Quid est solvere Jesum, nisi seorsum Deum, & seorsum hominem prædicare? Ipse sine dubio solvit Jesum, qui prædicat populo, dicens; Numquid per illum, qui natus est de Virgine, per ipsum visibilia, &c. [*Verba recitant Elipandi priora illa à nobis modò citata: & pergunt.*] Videte spiritum qui solvit Jesum. Aperite oculos: aperta materia est. Spiritus erroris hoc dictavit. Illius Antichristi spiritus in hoc inspiravit. ——— Qui negat, quod Jesus est Filius Dei, negat eum in carne venisse: & ipse est Antichristus. *Item*: Tuam hanc de Christo fidem non recipimus; quia nec talem fidem habemus, nec talem doctrinam ab Apostolis accepimus. Nec in lege & Euangelio tale unquam legimus: sed neque in libris doctorum, aut manualibus, sed tantùm in tuis dogmatibus. ——— Unus Christus nobis sufficit Filius Virginis, qui nomen habet Jesus. Illos tuos, qui dicis, istum & illum, necesse non habemus. *Item*: Angelus annunciavit Virgini, dicens; *Ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen ejus Iesu: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur.* Ecce Jesum filium altissimi Patris, non Filium Spiritus Sancti, non filium Filii; quomodo est tecum servus? ——— Si ita credis, ut dicis, non Deum omnipotentem, sed conservum tuum Jesum confiteris. Hæc Etherius & Beatus. *Responsio Etherii & Beati.* *1. Ioan. 4. 3.* *Luc. 1. 31.*

12. Felicis etiam verba & placita commemorat Paulinus, in suis libris contra eum editis. Apertè Felix negat Redemtorem nostrum in carne *Errores Felicis.*

 sua

ſua eſſe verum & proprium Dei Patris Filium; ait autem eſſe adoptivum apud Patrem, ut ipſius teſtantur verba apud Paulinum, lib. 2. Cui errori & alios congeneres adjecit, quos Paulinus breviter proponit libro quarto, his verbis: Tria adfirmat [Felix] in Chriſto, id eſt; quod ſervus ſit conditionalis; quod filius adoptivus; & Deus nuncupativus. Tria quoque e contrario negat, hoc eſt, quod verus Deus naſceretur ex Virgine, vel idem qui natus eſt, verus ſit Filius Dei; & quod nullatenus fieri poſſit ut baptiſmi regeneratione non egeat, qui ſervus ſit natus. Hæc de Felicis erroribus Paulinus, loco citato.

Verba Paulini contra Felicem.

13. Porro, ad elucidationem ſtatus controverſię conducunt etiam illa Paulini verba, lib. 7. contra Felicem: Nec iterum (inquit) Chriſtum dividimus in duos filios, vel duos Deos, vel duas cum Neſtorio perſonas. Qui licet duas palàm non dixiſſet perſonas, tamen omnia quæ duabus ineſſe neceſſe eſt perſonis in ſua profeſſione fatetur. Simili modo & tu, licet fugias verba duarum perſonarum, tamen omnia quæ neceſſe eſt duabus ineſſe perſonis, te in tuis literis invenimus profiteri. Quis enim neſciat, apud unum Patrem alteram eſſe perſonam adoptivi filii; alteram proprii filii? Nec enim ullus Pater juxta humanæ conſuetudinis rationem poterat proprium filium ſibi adoptare, quaſi alienum; aut quem adoptat ſibi in filium, poterit ſibi proprium facere, quem Paternitas alterius ſibi fecit alienum: quia adoptio ex alieno quolibet efficitur. Hæc ibi Paulinus.

Doloſus hæreticorum differendi mos.

14. Orthodoxi prædicabant unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum eſſe Deum, verumque in eadem perſona hominem; in Divinitate, Dei Patris Filium; eundemque in humanitate, hominis matris filium: verum in utraque ſubſtantia Dei Filium: non in aliqua earum putativum, ſed in utraque verum; non adoptivum, ſed proprium: unam in utraque natura perſonam; unam Filii dignitatem; unum Filium Dei unigenitum: unum Deum verum, non nuncupativum: licet aliud propter Deum, aliud propter hominem, non tamen alium atque alium, non duos Deos, non duos filios: non ſervili neceſſitate conditionalem ſervum, egentem promotione in filium per gratiam adoptionis, aut regenerationem baptiſmalem; ſed eſſe, ſemperque fuiſſe eum verum Dominum omnium, & in ſua aſſumta forma ſervi, ſerviſſe propter nos, non conditionali ſervitute, aut debitæ ſervitutis neceſſitate, ſed benevola voluntariæ obedientiæ ſubjectione.

Summa doctrinæ catholicæ contra errores Adoptionariorum.

CAPUT SECUNDUM.

Argumenta orthodoxorum ſumta ex divinis Scripturis, contra Adoptionarios.

Argumentatio orthodoxorum ex ſacris Scripturis.

EX tribus locis ducunt orthodoxi argumenta. 1. A teſtimoniis S. Scripturæ, quibus Jeſus Chriſtus Virginis Mariæ filius, homo, Mediator Dei & hominum, qui pro nobis natus, paſſus & mortuus eſt, appellatur Dei Filius, & quidem ſuus & proprius, ac unigenitus, Filius ille dilectus, verus Deus, & Dominus. Ex quibus teſtimoniis ſequitur, eum non eſſe nuncupativum Deum, aut adoptivum filium, cum non ſint in una Chriſti perſona duo filii, aut duo Dii: non eſſe conditionalem ſervum, cum ſit proprius ac unigenitus Dei Filius, verus Deus, Dominus omnium, unus idemque, non per incarnationem in duos diviſus, aut ſua dignitate excidens, aut à Deo factus alienus, adoptionique idoneus. Teſtimonia quædam à Patribus in libris ſuprà memoratis allegata adſcribam.

Prima claſſis teſtimoniorum ſacræ Scripturæ.

2. Eſai. 7. 14. Ecce Virgo concipiet, & pariet, filium: & vocabit nomen ejus Emmanuel. & cap. 9. 6. Parvulus natus eſt nobis, Filius datus eſt nobis: & erit principatus ſuper humerum ejus; & vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, Pater æternitatis, Princeps pacis.

Pſal. 97. 7. Adorent eum omnes Angeli Dei.

Rom. 9. 5. Quorum ſunt Patres, & ex quibus eſt Chriſtus quoad carnem, qui eſt ſupra omnes Deus benedictus in ſecula. Amen.

Joannis, 20. 8. Thomas dicit Jeſu Chriſto, in cujus latus manum miſerat; Dominus meus, & Deus meus.

Ad Titum 2. 13, 14. Exſpectantes beatam illam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis.

Joan. 10. 30. Ego & Pater unum ſumus, inquit Jeſus.

3. His teſtimoniis clariſſimè evincitur, hominem illum Jeſum, qui natus eſt ex Virgine, eſſe illum unum verum Deum: non autem nuncupativum: ut inſaniebant Elipandus & Felix. Sequuntur Teſtimonia eum teſtantia eſſe Filium Dei, ſuum, proprium, & unigenitum.

4. Homo Jeſus Chriſtus baptizatus eſt à Joanne, ſuper eum deſcendit S. Spiritus in ſpecie columbæ; De hoc homine teſtatur Joannes, eum eſſe Filium Dei, qui baptizat Spiritu Sancto; Joann. 1. 33, 34. Et Pater de Cœlo, idem teſtatur, inquiens: Hic eſt Filius ille meus dilectus, in quo mihi complacui. Matth. 3. 17. Idemque repetit in monte ſancto, præſentibus Moſe & Elia, & tribus Chriſti diſcipulis, Matth. 17. 5.

Secunda claſſis.

Matth. 16. 13. &c. Ait Ieſus diſcipulis: Quem me dicunt homines eſſe, filium hominis? At illi dixerunt: Alii Joannem baptiſtam; alii autem Eliam; alii verò Jeremiam, aut unum ex Prophetis. Dicit autem illis Ieſus; Vos autem, quem me eſſe dicitis? Reſpondens verò Simon Petrus, dixit: Tu es Chriſtus ille Filius Dei viventis. Tunc reſpondens Ieſus dixit ei: beatus es Simon bar Iona! Quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in Cœlis. Sed & ego dico tibi; quod tu es Petrus: & ſuper hanc petram ædificabo meam Eccleſiam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.

Hilarius ait lib. 2. de Trinitate; Una hæc eſt felix fidei Petri, Petri confeſſio, Tu es Filius Dei vivi.

Lucæ 1. 35. Quod ex te naſcetur Sanctum, vocabitur Filius Dei.

Ioan. 3. 16. Ita Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum dederit.

Rom. 8. 32. Proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum in mortem.

Galat. 4. 4. Miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere; factum ſub lege.

Ioan. 17. 1, 5. Pater, Clarifica Filium tuum apud

apud temetipsum eâ claritate, quam habui apud te, priusquam hic Mundus exsisteret. Hæc loquitur Jesus, tollens in Cœlum oculos.

Ioan. 1. 14. Verbum caro factum est, & habitavit in nobis; & vidimus gloriam ejus, gloriam ut unigeniti à Patre.

Ioan. 3. 13. Nemo ascendit in Cœlum, nisi qui descendit de Cœlo, Filius hominis, qui est in Cœlo.

Coloss. 1. 13, 14, 15, 16, 17, 18, &c. Nos transtulit in regnum filii dilectionis suæ, in quo habemus redemtionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturę. Quoniam in ipso condita sunt omnia quæ sunt in Cœlis, & quæ in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnia, & omnia in ipso consistunt, & ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, &c.

Ad Hebræos 1. v. 1, 2. &c. Multifariam, multisque modis, olim Deus loquutus Patribus per Prophetas; ultimis diebus hisce loquutus est nobis per Filium, &c.

1. Ioan. 4. 14, 15. Pater misit Filium, ut esset Salvator mundi. Quisquis confessus fuerit, quod Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet; & ipse in Deo.

1. Ioan. 5. 20. Scimus quod Filius Dei venit, & dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus: Hic est verus Deus, & vita æterna.

5. Verè Dominum esse, non autem conditionalem servum, etsi evidenter sequitur ex eis quæ jam præmissa sunt, probant tamen insuper hisce testimoniis; *Tertiâ classis.*

Ioan. 13. 13. Vos vocatis me, Magister & Domine: & bene dicitis; sum enim.

Ioan. 8. 35, 36. Servus non manet in domo in æternum: filius manet in æternum. Si ergo vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.

Psal. 110. 1. & Matth. 22. 44. Dixit Dominus Domino meo: sede à dexteris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedem tuorum.

Luc. 2. 11. Natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus.

Matth. 28. 18. Data est mihi omnis potestas in Cœlo & in terra.

Philip. 2. 9, 10, 11. Donavit ei nomen, quod est supra omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur, Cœlestium, terrestrium, & subterraneorum. Omnisque lingua confiteatur, quod Dominus sit Iesus Christus, ad gloriam Dei Patris.

1. Cor. 2. 8. Si cognovissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent.

Hebr. 3. Mose servo gloriosior est Iesus; utpote Filius in sua domo, & constructor domus, omniumque conditor Deus.

6. His aliisque sacrarum literarum testimoniis adjiciunt verba illa symboli Apostolici; *& in Iesum Christum, unicum Filium ejus, Dominum nostrum.* *Verba symboli Apostolici.*

CAPUT TERTIUM.

Consensus antiquiorum Patrum.

Secundus locus, ex quo argumentantur orthodoxi, est consensus sanctorum Patrum, quorum pro hac veritate contra errores Elipandianos & Felicianos citant testimonia; nempe Hilarii, Ambrosii, Theophili Episcopi Alexandrini, Gregorii Nazianzeni, Augustini, Cyrilli Alexandrini, Procli, Cassiani, Iuvenci, Hieronymi, Leonis primi Papæ Romani, Gregorii primi Papæ Romani, Petri Ravennensis Episcopi, Fulgentii, Victoris Episcopi Capuę, Cassiodori, &c. quorum verba brevitatis causa omitto. Inveniet ea lector in libris illis, contra Felicem & Elipandum editis. Vide etiam lib. 1. hujus operis, cap. 30.

2. Adjiciunt etiam verba illa in publicis precibus per totum mundum usurpari solita; Per Iesum Christum Dominum nostrum, qui tecum vivit & regnat Deus in unitate S. Spiritus per omnia secula seculorum. Amen.

CAPUT QUARTUM.

Argumenta orthodoxorum sumta à ratione.

Tertius argumentorum locus continet rationes. utuntur autem orthodoxi his rationibus.

1. Paulinus Episcopus Aquilejensis, in libello sacrosyllabo; Adoptivus (inquit) dici non potest, nisi is qui alienus est ab eo, à quo dicitur adoptatus: & gratis ei adoptio tribuitur; quoniam non ex debito, sed ex indulgentia tantummodo adoptio præstatur: sicut nos aliquando, cum essemus peccando filii iræ, alieni eramus à Deo. Per proprium & verum Filium ejus, qui non eguit adoptione, adoptio nobis Filiorum donata est: Paulo attestante, qui ait: *Gal. 4, 4.* Cùm ergo venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege; ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus per ipsum. Proprius Filius factus est ex muliere, non adoptivus.

2. Cum tota sancta Trinitas hominem Christum in utero Virginis operata sit; dicant, si valent, hæretici, quis de his tribus personis eum adoptaverit: Quod si nequeunt, Catholicis se humiliter salubribus subdant documentis.

3. Idem Paulinus, libro 3. contra Felicem; Adsumsit (inquit) Dei filius carnem ex utero Virginali in unitatem suæ personæ, non in carnem mutatus, sed ut esset proprius Filius

Dei

Dei in duabus substantiis, Dei scilicet & hominis, veluti ante fuit in una natura proprius Dei Filius, nihil amittens quod erat, quamvis adsumsisset quod non erat, non divisionem faciens in personæ proprietate, nec commixtionem in naturarum conjunctione. Si autem propter adsumtionem vel susceptionem Christus adoptivus est filius qui ex Virgine natus est, cujus personæ in Sancta Trinitate adoptivus esse dicendus est? utique omnino filii personæ: ipse adsumsit hominem vel suscepit. Quod si ita est, nepos est Patris secundùm humanitatem Christus, qui à Dei Filio adsumtus est homo, vel, ut tu vis, adoptatus.

4. Et lib. 1. contra Felicem, ait idem Paulinus; Impiissimè Deum negas, quem Salvatorem esse fateris: quem beatus Doctor gentium Salvatorem sæpius nominare non dubitavit.

5. Item lib. 2. ejusdem operis contra Felicem: baptizati sunt in nomine Jesu; ergo Jesus est verus Deus.

6. Idem, eodem libro; In nobis (inquit) est persona adoptionis, non in Filio Dei: quia singulariter ille unus homo, ex Deo conceptus, & in Deum assumtus, habet proprietatem Filium Dei esse, quod omnes sancti habent per adoptionem gratiæ Dei.

7. Eodem libro: Si ille homo quem assumsit Filius Dei adoptivus est, adoptivus est ille qui eum assumsit: quia una persona est in homine & in Deo. Et est omnino unus Filius; non duo filii. Unus autem quomodo potest esse proprius & adoptivus unius Patris? si adoptivus est, proprius esse non poterit: si proprius, adoptivus esse non poterit ejusdem Patris. Duos autem esse filios, unum proprium & alterum adoptivum, nefandissimum est credere de Christo. Adsumsit namque sibi Dei Filius carnem ex Virgine, non amisit proprietatem quam habuit in Filii nomine.

8. Idem ibidem; Christus conceptus & natus est Dei Filius, & ideo adoptione non eguit ut esset Dei Filius. *Item*: Cum conciperetur & nasceretur, erat verus Deus, verus ac proprius Dei Filius; neque accessit alius, qui adoptaretur.

9. Idem, libro 7. contra Felicem. Si ergo ille homo, qui ex divina Sancti Spiritus operatione, & gloriosa beatæ Virginis castitate conceptus est & natus, non est verus (ut tu adseris) Filius Dei, nec verus Deus; quid superest, nisi ut illa beata Virgo nequaquam sit vera Dei genetrix, sed nuncupativa? Quia, si ille qui ex ea natus est, nuncupativus est Deus, etiam & illa quæ genuit, nuncupativa est, non vera, Dei genetrix. Et hoc quam impium sit dicere, totius mundi latitudine, in qua Christus regnat & colitur, manifestissimè comprobatur.

10. Et lib. 2. ejusdem operis: Apostolus in epistola ad Hebræos, de Jesu, ait; *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Argumentum verò excellentiæ ex nominis proprietate induxit: in hoc enim quod dixit, tanto melior Angelis effectus, dubium non est de homine adsumto dici, qui tanto melior ab Angelis est, quanto præstantior Filius proprius à ministro serviente. Proprietas itaque Filii in hæreditate Paternâ præfertur ministrantium subjectioni. *Hebr. 1. 4.*

11. Idem, lib. 6. Quid ergo Christum debitæ servitutis necessitate constrictum esse contendis? Dic, oro, in quo fuit Christus Jesus debitor? Numquid peccata habuit, ut propter peccatorum remissionem debitor esset? Nunquid Christus peccator fuit, ut debitor dici debeat? nisi forte alio sensu debitorem velis intelligere; anteacti videlicet cujuslibet beneficii, remuneratorem. Quid verò hoc ad Christum pertinet? nunquid primum fuit homo? & postea singulari beneficio in Dei Filium electus esse credendus est, ut hujus tanti beneficii debitor sit dicendus? nonne in ipso conceptu Deus verus, & verus Dei Filius conceptus est, & in unam personam duarum naturarum facta est conjunctio in ipso utero Virginali, in tanta personę unitate, ut hic totus, qui ex Virgine natus est, indubitanter dici & credi debeat unus verus Filius Dei.

12. Et eodem libro; Verè autem dictus est Dominus liber, qui humanum genus liberare dignatus est. Quem tu fortè per hoc servum esse conditionalem calumniaris; quia humanum genus benevola suæ obedientiæ subjectione liberum fecit.

13. Idem lib. 2. Christus Jesus venit ad baptismum, exemplum humilitatis ostendere, & aquas suo sanctificare baptismo, non ut sanctificaretur in aquis, qui nihil in se habuit peccati, à quo mundaretur. Ideò ait ei venienti Joannes Baptista; *Ego à te debeo baptizari* &c. *Matth. 3. 14.*

Plurimas ex istis rationibus inveniet etiam lector in epistola synodali Concilii Francofurtensis data ad Hispanos.

CAPUT QUINTUM.

Respondetur quibusdam objectionibus Adoptionariorum.

PRima objectio. Caro sive humanitas Christi non est genita ex Dei substantia; ergo Christus homo non est in sua carne verus & proprius Dei Filius.

2. Respondet Paulinus, lib. 1. & alibi; Unus filius non potest dividi, ut sit unius Patris & naturalis & adoptivus: vel quædam pars filii sit adoptiva, & altera naturalis, in Filii dignitate: velut si una manus sit adoptiva, & altera propria: vel anima sit adoptiva, & caro in proprietate Filii. Quamvis enim anima non sit ex Patris semine, sicut est caro, tamen unus est filius Patris, animâ & carne totus vel adoptivus, vel proprius, prout conditio nominis vel naturę sibi attulerit. Potest verò in una persona esse passibilis & impassibilis, mortalis & immortalis: veluti homo immortalis est animâ, mortalis carne; sic etiam & Christus impassibilis Divinitate, passibilis carne, tamen totus unus idemque est Deus, & homo; Unus est Christus in forma Dei, & unus Christus in forma servi, & unus est Christus æqualis Patri, & unus est Christus minor Patre; idem Deus, idem homo; unus Filius, Dei Patris totus proprius, & Virginis matris totus proprius.

3. Summa hujus responsionis est; *Tota Christi persona genita est ex substantia Dei Patris, & hoc sufficit ut totus sit Dei Filius proprius in utraque sua substantia; etiamsi non totum personæ sit ex Dei Patris substantiâ.* Retorquet etiam argumentum

argumentum in ipsum Felicem, cujus anima non fuit de semine Patris ipsius, & tamen totus Felix erat proprius ac naturalis Patris sui filius.

4. *Secunda objectio*: Christus prædestinatus est; ergo est adoptatus.

5. Respondet Paulinus, lib. 2. aliter Christus prædestinatus est, aliter nos: ille prædestinatus est Filius Dei in virtute, virtute scilicet Divinitatis, (Rom. 1. 4.) nos prædestinati sumus per illum in adoptionem filiorum, (Ephes. 1. 5.) non ille per nos, neque in adoptionem. Vide Lombardum, ejusque commentatores libro tertio sententiarum, distinctione septimâ, & distinctione decimâ.

6. *Tertia objectio*: Christus non solùm per obedientiam, sed etiam per naturam servus Patris est, & filius ancillæ ejus, in qua natura erit, etiam in æternum Patri subditus.

Vide lib. 3. cap 18. §. 6 & lib. 5. cap. 29. §. 13. 7. Respondet Paulinus, lib. 6. prorsus per obedientiam, teste Apostolo, Philip. 2. Carnis autem infirmitates veras ac voluntarias habuit, id est, veram famem quando ipse voluit, veram fatigationem & voluntariam, verum vulnus & voluntarium.

8. Sensus hujus responsionis est; ipse Filius, liber, & Dominus, suscepit ex Dei ancilla formam servi, in qua servivit voluntaria obedientiâ: non per quam necessitati servili subderetur; & in servi conditionalis statum ipse omnium Dominus & semper liber redigeretur. Ad illud autem de ęterna subjectione Filii (1. Cor. 15 28.) Respondet Paulinus cum Hilario, nihil aliud ibi esse subjectionis significationem, quam mysterii demonstrationem: ut nimirum omnia in omnibus Deus sit. Non autem ita intelligendam eam subjectionem tanquam servitutem dominatui, &c. Citat Hilarii, librum undecimum catholicæ fidei, sive, de Trinitate. ubi plura lector inveniet.

9. *Quarta objectio*: Dicunt orthodoxi; Christus est Dei Filius, non per gratiam, sed per naturam. At contrarium dicere videtur Augustinus, tractatu 74. in Euangelium Joannis, ubi ait; quod unigenitus est æqualis Patri, non est gratiæ, sed naturæ: Quod autem in unitate personæ unigeniti assumtus est homo, gratiæ est, non naturæ.

10. Hæc Augustini verba citat etiam Lombardus lib. 3. sententiarum, distinctione decimâ; ubi ex ipso Augustino respondet: Christum hominem esse unigenitum Dei Filium naturâ, non gratiâ. Auguſt. tract. 82. in Euangelium Joannis. & concludit; *Ex his evidenter ostenditur, quod Christus non sit Filius gratiâ adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cum Augustinus eum non esse gratiâ Filium asserit. Gratiâ enim, sed non adoptionis, imò unionis, Filius Dei est Filius hominis, & è converso.* Hæc ibi Lombardus. Aliter etiam responderi potest ex ipsis Augustini verbis; nempe loqui Augustinum non de filiatione hominis assumti, sed de ipsa assumtione in unitatem personæ, adeóque filiationis propriæ unigeniti Dei filii. Homo assumtus jam est unigenitus Dei Filius naturâ. Assumtio autem gratuita fuit. Et sic ex gratia unionis homo est Dei Filius naturalis: licet non propter naturam humanam, sed propter naturam divinam, cum qua indivisè unita est humanitas in unitate personæ & proprietate Filii Dei. (unde hanc gratiam illi homini esse quodammodo naturalem, dicit Augustinus in Enchiridio, cap. 40.) sic Deus assumens, & jam caro factus, Filius est Virginis proprius ac naturalis; licet non propter naturam divinam, sed propter suam naturam humanam, quam sibi assumsit ex Virgine. Non tamen alius est Filius Dei, & alius filius Virginis; sed unus idemque totus Dei Filius, totus Virginis Filius. Vide etiam 3. sent. dist. 4. & summam Thomæ, parte tertiâ, quæst. 23. art. 4.

11. *Quinta objectio.* In veteri Testamento Christus aliquando vocatur servus. *Esai. 42, 1.* Respondet Paulinus, lib. 3. contra Felicem: apud veterem populum servituti subjectum, Prophetę eum servum quandoque nominabant: sed apud filios gratiæ, id est, in novo testamento Filius ubique nominatur. Respondet insuper Synodus Francofurtensis, in sua epistola ad Hispanos; Etsi eum Propheta servum nominâsset, non tamen ex conditione servitutis, sed ex humilitatis obedientiâ; quâ factus est Patri obediens usque ad mortem. Hæc ibi.

12. *Sexta objectio.* Christus est filius Trinitatis; ergo est adoptivus. Nullus enim est Trinitatis filius naturalis; quia interna processio in Divinis non progreditur ultra personarum Trinitatem. Probatur antecedens: Per creationem, & per gratiam habitualem per quam tota Trinitas habitat in anima Christi, Christus est Filius Trinitatis.

13. Respondet Thomas Aquinas, in tertium sententiarum, dist. 4. quæst. 1. Non potest (inquit) dici, quòd Christus sit Filius Trinitatis per creationem vel gratiam, quia quando in aliquo invenitur perfecta ratio alicujus nominis; nullo modo recipitur illud nomen de eo cum determinatione diminuente: ut patet ex verbis Augustini in litera, &c. Bonaventura in eandem distinctionem, art. 1. quæst. 3. non admittit istam loquutionem, Christus est filius Trinitatis; quia appropinquat erroribus Sabellii & Arii & Nestorii; ut ibi latius explicat Bonaventura. Porrò; aliquos (inquit) homines simpliciter fecit Trinitas secundùm omnem sui naturam? Christum autem non simpliciter secundùm omnem naturam fecit; quia secundùm Divinam naturam eum solus Pater genuit: & ideo non est simile de Christo & aliis hominibus. Quamvis enim homines possint dici creaturæ Dei, hoc tamen de Christo non recipitur. Præterea: filiatio respicit hypostasin. Hæc Bonaventura.

CAPUT SEXTUM.

Vindicantur Irenæus & Hilarius; aliorum autem quorundam doctorum ἀκυρολογία notatur, non imitanda.

ALexander Alensis in sua Summa Theolog. parte 3. quæst. 10. membro 4. & Thomas Aquinas in 3. sent. dist. 10. qu. 2. art. 2. & in sua Summa, part. 3. quæst. 23. art. 4.. citant tanquam Hilarii, ex ejus lib. 2. de Trinitate, hæc verba; Potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humanitas adoptatur. Et loquitur, (inquit Thomas) de humanitate Christi. Alensis autem adoptionem illam humanitatis in Christo, interpretatur non secundùm substantiam singularem ipsius Christi, sed secundùm speciem communem, respectu aliorum hominum qui in Christo adoptantur. Quem sequitur Thomas in 3. sent. loco citato: quamvis in Summa, adoptionem exponat dictam esse impropriè pro unione.

2. At in editione Basiliensi Erasmianâ, (anno Dom. 1523) sic se habent Hilarii verba; Potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoratur. Hanc autem esse ipsissimam genuinam & solam veram lectionem, manifestum esse videtur ex ipsa serie & contextu verborum Hilarii, illo loco: *Adsunt* (inquit) *deinde Magi involutum pannis adorant: & post illam inanis scientiæ suæ operationem arcanam, posito in cunis genu flectunt. Sic per Magos cunarum sordes adorantur, sic vagitus per angelorum divina gaudia honorantur. ——— Infans vagit; laudantes Angeli audiuntur; panni sordent, Deus adoratur. Ita potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoratur.*

3. Certè idem Hilarius, ejusdem operis lib. 1. haud procul à fine libri, has duas de Christo assertiones tribuit hæreticis, easdemque tanquam impias rejicit; videlicet; quod eum sicuti nos & creationis necessitas Creatori Deo subdat; & adoptio assumat in Filium. Idipsum de adoptione repetit initio libri quarti. In eodem etiam opere, lib. 3. ante medium libri, loquens de Christo homine, qui ex Virgine natus, à cunis atque infantiâ usque ad consummatum venerat virum, per somnum, famem, sitim, lassitudinem, lachrymas hominem egerat; qui consputus, flagellatus cruci suffixus; qui Patri dixerat, *Clarifica filium tuum*: de quo centurio cohortis & crucis custos proclamavit, *verè Dei Filius erat iste*! Multi (inquit) nos filii Dei, sed non talis hic filius est. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione; veritate, non nuncupatione; nativitate, non creatione. Hæc Hilarius. Vide suprà, lib. 1. cap. 79. ubi de quadam impropriâ & non imitandâ loquutione Hilarii lectorem monuimus.

Joan. 17. 1. Math. 27. 54.

4. Ireneo (qui fuit Hilario antiquior) Erasmus, in argumento in librum tertium Irenæi, perperam tribuit, quòd dicat Christum juxta humanam naturam, adoptatum, ut fieret Filius Dei. Et citat cap. 21. illius libri. Sed Erasmus, aliòquin acutus æstimator, hic incautâ judicii præcipitatione lapsus est: nam adoptionem Irenæus non Christo, sed nobis per Christum tribuit: sicut caput illud attente legenti fiet manifestum.

5. Marius Victorinus Afer, Hilario contemporaneus, Romæ sub Constantio principe Rhetoricam docuit, teste Hieronymo in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. centesimo undecimo, & in extrema senectute, Christi se tradens fidei, scripsit adversus Arium libros more dialectico valde obscuros, qui ab eruditis modò intelliguntur: inquit ibidem Hieronymus. Non mirum igitur, si apud eum loquutiones quædam duriusculę in opere tam obscuro inveniantur. Qualis illa, lib. 1. adversus Arium; Etiam quadam adoptione filius & Christus, sed secundùm carnem. Hæc Victorinus, vir consularis.

Marii Victorini ἀκυρολογία, non imitanda.

6. Durandus, in 3. sent. dist. 4. quæst. 1. ait Christum, secundùm quod homo est, posse dici filium Spiritûs Sancti per creationem; Item, Christum secundùm quod homo est posse dici filium Spiritus Sancti per adoptionem: adeóque si ad rem spectes, posse eum dici filium totius Trinitatis per creationem, & per adoptionem. Hęc durè loquutus est Durandus, quem Tritemius scribit claruisse circiter annum Domini, 1318.

Durandi duræ quædam loquutiones, non imitandæ.

7. *Ioannes Major*, popularis noster, qui vixit circa annum Domini 1500. in 3. sent. dist. 10. postquam apertè asseruit falsam esse hanc propositionem; *Christus secundùm quod homo est filius adoptivus Dei:* subjicit aliam propositionem, quam tuendam suscipit ut veram, & ab illa priore diversam; videlicet, *Christus habet adoptionem secundùm humanitatem.* Hanc suam propositionem sic explicat. *Quod humanitas assumta non habeat ex natura sua sed ex gratuito Dei munere beatitudinem participativè.* Hæc Major. At istiusmodi loquutionem esse impropriam, quâ dicitur Christi humanitatem adoptari, rectè monet Thomas, part. 3. qu. 23. art. 4. ad 1. Neque cum assumtione confundenda est adoptio. Non enim omnis assumtio est adoptiva; neque omne gratuitum Dei munus est adoptio. Ipsa prima rei constitutio gratuita est, non debita; sed adoptio præsupponit rem jam existere. Præterea gratuito Dei munere facta est adsumtio humanitatis Christi; at jam adsumtæ convenit participatio beatitudinis, jure proprietatis, non adoptionis; quia humanitas est filii proprii, non adoptivi. Et Christum hominem diligit Deus Pater, non per meram indulgentiam, ut adoptivum; sed affectu Paterno, ut filium suum proprium.

Ioannis Majoris impropria loquutio, non imitanda.

CAPUT SEPTIMUM.

De duabus quæstionibus, ab hoc argumento non alienis.

QVæri solet, utrùm Christus, secundùm quod homo, dici possit Dei filius? Respondent scholastici, lib. 3. sent. distinct. 10. particulam istam, *secundùm*, esse πολύσημον. si enim intelligatur τὸ *secundùm* ut denotans habitudinem caussæ, seu rationem formæ, tunc falsam esse istam propositionem: non enim propter humanam naturam est filius Dei, sed propter eam est filius Virginis ἀπάτωρ, id est, sine Patre. Hebræos 7. 3. sin autem τὸ *secundùm* accipiatur

Hæc particula, secundùm, diverse accipitur.

accipiatur ut expressivum unitatis personæ, sive ut importans *indivisionem concomitantiæ*; tunc veram esse hanc propositionem, Christus secundum quod homo est filius Dei; nihil enim aliud hac propositione sic intellectâ denotari, quàm, quod esse Deum vel Dei Filium competit personæ Christi exsistenti in humana naturâ, quæ cum natura Divinâ in una persona ita unita est ut se inseparabiliter concomitentur: sicut explicat Bonaventura in 3.sent.dist.10. art.1. qu.1. in resolutione. Ubi etiam monet, istum modum accipiendi hanc dictionem [*secundum*] non esse ita usitatum & proprium, sicut est prior ille modus, licet quandoque inveniatur.

2. Patres in suis tractatibus, contra errores Felicianos ac Elipandianos editis, ajunt; Christus in utraque natura est proprius Dei Filius. item; Christus homo est verus ac proprius Dei filius; Christus in sua carne, quam adsumsit ex Virgine, est verus Deus, verus Dei Filius.

De una filiatione, vel duabus filiationibus brevis exercitatio.

3. Agitatur etiam quæstio de filiatione in Christo, una vel gemina. Nam cùm omnes orthodoxi agnoscant duas unius Christi naturas, Divinam & humanam; & duas ejus nativitates, videlicet intemporalem & temporalem; eumque bis natum esse, nempe æternaliter ex Patre, & temporaliter seu in tempore ex matre: Ex his emergit quæstio; utrùm in Christo sit una tantum filiatio, an duæ filiationes?

4. Unicam affirmant, duas autem negant Bonaventura, & Thomas, in 3. sent. dist. 8. & rursum. Thomas quolibet 1. art. 2. & quolibet 9. art. 4. Quia in Christo est una tantùm persona; immediatum autem filiationis subjectum est persona. At Christus est unus filius, non duo. Scotus tamen in 3. sent. dist. 8. tuetur duas in uno Christo filiationes reales; unam ad Patrem, aliam ad matrem: & ait, non obstare unitatem suppositi: sufficere enim pluralitatem fundamentorum realium in eodem supposito, ad plurificandum in eo relationes reales etiam originis. Neque ad plurificationem filiationum sequi plurificationem filiorum; quia concreta non plurificantur, nisi plurificentur tam forma quàm suppositum; plurificationem enim formæ non sufficere, maximè ubi plures formæ, sive ejusdem rationis, sive eodem nomine expressæ, ut hîc, possunt esse in eodem. Quemadmodum Christus non est plures volentes, licet plures habeat volitiones. Et unus Pater ad plures filios, quos diversis generationibus genuit, habet plures paternitates reales; nam mortuo uno filio, destructâ hac filiatione in hoc filio, destruitur etiam hæc Paternitas ad hunc filium; cum correlativa sint simul naturâ: manet tamen Pater respectu secundi filii adhuc superstitis.

5. Rectè distinguit ranDudus, in 3.sent.dist.8. quæst.3. filiationem posse dupliciter accipi; vel ut relationem tantum, vel ut proprietatem personalem. Priore sensu esse duas in Christo filiationes, seu relationes reales. Posteriore, non esse in Christo nisi unam filiationem.

6. *Objicit* Thomas: Suppositum divinum non est susceptivum relationis realis ad creaturam, quamvis creatura realiter referatur ad Deum. Christus autem est suppositum Divinum, &c. Ergo.

7. Respondent Scotus & Durandus; quamvis in ordine rerum possit effectus realiter referri ad caussam, quæ ad ipsum effectum referatur non relatione reali, sed tantùm rationis; ut inter Creatorem & creaturam: Ubicunque tamen caussa refertur realiter ad effectum, necesse est etiam effectum realiter referri ad caussam: Christus autem secundùm humanam naturam se habet ad matrem, ut effectum ad causam. Cum igitur mater, ut mater, referatur realiter ad eum ut filium, sequitur eum ut filium referri realiter ad suam matrem. Reali enim generatione passivâ accepit naturam humanam actualiter exsistentem, propter quod sequitur ipsum reali filiatione esse filium Mariæ. Neque obstat quod suppositum æternum non sit capax novæ relationis realis. hoc enim intelligendum est secundùm naturam suam Divinam, quam habet ab æterno. At si accedat alia natura, accedere possunt, naturâ illa mediante, multa accidentia realia, cum absoluta, tum relativa; quæ non haberent locum, absque ea naturâ. Non minus autem repugnat supposito æterno, quòd ei de novo adveniat reale accidens absolutum, quàm realis respectus.

8. *Objectio*: Primum seu immediatum subjectum accidentiū, mediante naturâ assumtâ, Deo incarnato advenientium, est ipsa natura assumta, quæ inde denominatur genita, nata, vel serva, passa, &c. at subjectum filiationis est ipsum & solum suppositum: natura autem non potest dici filia: ergo diversa ratio est. sic Thom. quolibet 1.art.2. & quolibet 9.art.4.

9. Respondet Durandus. Quod natura dici potest genita, nata, vel serva, non tamen dicitur filia, hoc non est propriè propter hoc, quod filiatio immediatius insit supposito quam alia; sed, quia filius vel filia magis accedit ad naturam substantivi, quàm esse natum vel genitum, quæ purè denominativè accipiuntur. Nam si denominativè acciperemus filiatum, æquè propriè posset dici natura filiata, si hoc usus haberet, sicut dicitur genita vel nata. Hæc Durandus, in 3. sent. dist.8.qu.3.

10. Plura de hac quæstione qui cupit, legat apud ipsos, locis citatis. Ne tamen inutili curiositate, & quæstionariâ intemperie ultra piæ sobrietatis terminos se abripi sinat. *Divina magis fide credenda sunt, quàm ratione investiganda.* inquiunt Patres Francofurtenses in sua epistolâ ad Hispanos. Meminerit etiam lector, Nasci, pati, & similia, tribui supposito; ideo ait Scriptura, *Liber generationis Iesu Christi. Id quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Verbum caro factum est. Misit Deus Filium suum factum ex muliere. Christus passus est in carne.* 1.Petr.4.1. Tutiùs sic loquimur cum Scripturis, & catholica antiquitate. γνώμη. *Matth.1:1. Luc.1.35. Ioan.1.14. Gal.4.4. 1.Pet.4.1.*

11. In eodem Concilio Francofurtensi damnatus est cultus imaginum, de quo, si Deus voluerit, dicemus lib.7. De erroribus autem Transsubstantiariorum & Ubiquetariorum opportunior erit disserendi locus, lib.11. hujus operis.

TRANSITIO AD LIBROS SEQUENTES.

Postquam de Deo & Mediatore ſanam doctrinam, contra impios hæreticos, prolixè defenſam & in luce clariſſimâ refulgentem exhibuimus, & alias etiam in ea tractatione quæſtiones, quas non eſſe negligenter prætereundas exiſtimavimus, pro inſtituti noſtri ratione diſcuſſimus; dicere porrò inſtituimus, [ἐάνπερ ἐπιτρέπῃ ὁ Θεὸς] *de religioſo cultu, quem ſoli vero Deo reddere* Hebr. 6, 3. *fas eſſe oſtendemus, libro ſeptimo hujus operis. & de gratia Dei, contra Pelagii hæreſin, ejuſque reliquias; item de operum meritis, & de juſtificatione, lib. 8. Tum de gratiæ ſigillis ſacramentis: idque primum in genere; ubi de natura, & efficaciâ, & numero ſacramentorum, lib. 9. Deinde in ſpecie, de Baptiſmo, lib. 10. Et de Euchariſtia, lib. 11. Poſtea ſequetur Diſſertatio de pœnitentia, lib. 12. Item, de Purgatorio; & ſuffragiis atque indulgentiis pro defunctis, lib. 13. Succedet Tractatus de Eccleſiæ unitate, & ſchiſmate, lib. 14. Quem excipiet diſſertatio de Petri primatu, lib. 15. Et de Petri, aliorumque Apoſtolorum, ſucceſſoribus, lib. 16. Præterea, ſi Deus dederit, addere animus eſt quatuor libros, de Romano Pontifice, & quinque libros de Verbo Dei: hoc ordine; De Papæ Romani poteſtate in ſpiritualibus, lib. 17. Et, de Papæ Romani poteſtate in temporalibus, lib. 18. Item, de Papæ Romani infallibilitate, lib. 19. Et, de Antichriſto, lib. 20. Deinde, de Verbo Dei in genere, & de auctoritate Sacræ Scripturæ, lib. 21. De Scripturis canonicis, lib. 22. De Bibliorum editione authentica, & verſionibus, lectionibus precibuſque vernaculis. lib. 23. De perfectione ſeu plenitudine Sacræ Scripturæ; & de traditionibus, non ſcriptis, lib. 24. Denique, de Sacræ Scripturæ perſpicuitate, ejuſque interpretatione, & controverſiarum judice, lib. 25.* Deum oro Patrem luminum, à quo ſupernè deſcendit

Iacob. 1. 17. Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον,

Qui me ad hoc opus, mandato ſpeciali, per publicam Eccleſiæ ſuæ vocem, nominatim evocavit, & hanc ſuam gratiam felici hactenus ſucceſſu benignè proſecutus eſt, ut ad reliqua etiam perficienda, vel quouſque ipſi viſum fuerit progrediendum, vires animumque ſufficiat; & clementer condonatis mihi omnibus peccatis meis, me induat virtute ex alto; & in mea infirmitate virtutem ſuam perficiat, ut viam mendacii à me amoveat; & det mihi cor integrum in ſtatutis ejus, & Sancto Spiritu in me deſuper ubertim effuſo greſſus meos regat & cuſtodiat in via veritatis & pacis, ut hoc opus Hiſtorico-Theologicum, ad quod ſcribendum imperiis actus cœleſtibus me contuli, Paternæ ejus clementiæ acceptum, & Eccleſiæ utile ſit, pro ſua miſericordiſſima benignitate, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Cui cum Patre & Spiritu Sancto ſit gloria in ſecula. Amen.

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER SEPTIMUS,

DE OBIECTO RELIGIOSI cultus. & de septimis & octavis nuncupatis œcumenicis Synodis.

CAPUT PRIMUM.

Exponuntur vocabula: Religio, cultus, adoratio, honor, servitus, latria, dulia, hyperdulia.

Religio. RELIGIO (monente Augustino, lib. 10. de Civitate Dei, cap. 1.) vel Dei cultum significat, diciturque Græcis θρησκεία: vel eam religionem, quę cognationibus humanis atque affinitatibus & quibusque necessitudinibus, Latinâ quadam loquendi consuetudine, dicitur exhibenda. Non de ista nunc quæstio est, sed de ea religione quæ in sacro cultu cernitur, & quæ à cultu civili & necessitudinum humanarum officiis separatur. Hanc autem soli Deo exhibendam esse, docet Catholica antiquitas. *Religionem hanc exerceri*, ait loc. cit. Augustinus, *quando sacra facimus & sacrificamus, vel aliqua nostra seu nos ipsos religionis ritibus consecramus*. Et ejusdem libri, cap. 4. *Cum* (inquit) *ad illum sursum est & ejus est altare cor nostrum, ejus unigenito eum sacerdote placamus: ei cruentas victimas cædimus, quando usque ad sanguinem pro ejus veritate certamus: & suavissimum adolemus incensum, cum in ejus conspectu pio sanctoque amore flagramus: ei dona ejus in nobis, nosque ipsos vovemus, & reddimus: ei beneficiorum ejus sollemnitatibus festis & diebus statutis, dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne fervida charitatis. Ad hunc videndum sicut videri poterit, eique cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & ejus nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes vel potiùs religentes, amiseramus enim negligentes; hunc ergo religentes, unde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quiescamus: ideo beati, quia illo fine perfecti*. Hæc ibi Augustinus. qui alibi religionem à religando dictam esse insinuat, quando dicit; *Religet ergo nos religio uni omnipotenti Deo*. lib. de vera religione. cap. 55. sic etiam Lactantius lib. 4. cap. 28. ubi Ciceronem reprehendit, religionis & superstitionis vocabula perperam interpretantem.

2. Johannes Ludovicus Vives, in suo Commentario, in Aug. lib. 10. de Civ. Dei, cap. 4. recitat dictum hoc Mercurii, ἐυσέβεια, γνῶσις ἐστὶ Θεοῦ. id est, (interprete ibidem Vive) *religio notitia est Dei*.

3. Cicero, lib. 2. de natura Deorum. *Non enim* (inquit) *Philosophi solùm, verùm etiam majores nostri superstitionem à religione separaverunt. Nam qui totos dies precabantur & immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latius patuit. qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi, ex relegendo*. Hæc Cicero. quæ refutantur à Lactantio, qui interpretationem adfert congruentiorem, lib. 4. cap. 28.

4. Augustinus, lib. 10. de Civitate Dei, cap. 4. *Nam* (inquit) *ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium quo colitur Deus, sacrificium certè nullus hominum est qui audeat dicere deberi nisi Domino soli*. Et capitib. 5. & 6. differens de sacrificiis Deo acceptis, docet Deo gratum esse sacrificium contriti cordis, & sacrificium laudis, & misericordiæ, & invocationem Dei & votorum nuncupationem, ac redditionem, & similia obsequia. Et eodem lib. cap. 7. ait Angelos beatos nolle ut ipsis sacrificemus, sed Deo. Et lib. 8. ejusdem operis, de civitate Dei, cap. 27. seu ultimo; *Nec tamen* (inquit) *nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus*. Et lib. 22. ejusdem operis, cap. 10. Nos autem martyrib. nostris non templa sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo, & martyrum, & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur: non tamen à sacerdote, qui sacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoria sacrificet

eorum; quia Dei sacerdos est, non illorum. Et lib. contra sermonem Arianorum, cap. 20. dicente
1.Cor.6, 19. Apostolo, *Corpora vestra templum in vobis est Spiritus Sancti.* Et tamen si apertissime legerent in S. Scripturis Solomonem Regem lignis & lapidibus jussu Dei templum struxisse Spiritui Sancto, Deum esse Spiritum Sanctum dubitare non possent: cui tanta religionis servitus quæ latria dicitur, legitime exhiberetur in populo Dei, ut illi etiam templum fabricaretur. Et lib. 1. contra Maximinum Arianum, argumento undecimo, Nonne (inquit) si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur à veritate Christi & ab Ecclesia Dei; quoniam creaturæ exhiberemus eam servitutem, quæ uni tantum debetur Deo. Et serm. 6. de verbis Domini, docet idem Augustinus, aram testari, id pro numine haberi cui erigitur.

5. Ex his manifestum est, Augustinum religionem, (ab illo humanarum cognationum atque affinitatum, & quarumcunque necessitudinum, officio diversam) nullam agnovisse aliam, nisi eam quæ soli Deo debetur, & qua solus colitur Deus. Ad hujus autem religionis obsequium & servitutem quæ latria dicitur, pertinere docet Augustinus, templa, altaria, sacerdotia, sacra, sacrificia, votorum nuncupationem & redditionem, invocationem, sacrificium laudis, & his similia.

6. Similiter de Religione etiam alii tum antiquiores, tum recentiores scriptores. Et quid non cœleste (inquit Tertullianus) quod Domini Christi est? ut hæc quoque orandi disciplina. Consideremus itaque benedicti cœlestem ejus sophiam, in primis de præcepto secretè adorandi, quo & fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis & conspectum & auditum sub tectis & in abditis etiam adesse consideret; & modestum fidei desiderabat, ut quem ubique audire & videre fideret, ei soli religionem suam offerret. Hæc Tertullianus, lib. de oratione, cap. 1. Et Lactantius ait; *Primum officium justitiæ est, conjungi cum Deo: secundum cum homine. Sed illud primum religio dicitur: hoc secundum misericordia vel humanitas nominatur.* Hæc Lactantius. lib. 6. cap. 10. Plura ex Tertulliano, & Lactantio & aliis Patribus, subjiciemus inferius. cap. 4. hujus libri.

7. Alexander Alensis ait in sua Summa Theologica, part. 3. qu. 30. memb. 1. art. 1. §. 1. Vera religio in unius constat veri Dei servitio. Distinguunt autem Scholastici inter actum religionis, ejusdemque habitum, quem accensent virtutibus moralibus. Thomas in 3. sent. dist. 9. qu. 1. differens de latria, quæ etiam religio indigitatur, trimembri utitur distinctione, inquiens; Hoc autem nomen [*Latria*] tripliciter sumitur. quandoque enim pro eo quod Deo in obsequium exhibetur, sicut sacrificium, genuflexiones, & hujusmodi: quandoque autem pro ipsa exhibitione: quandoque verò pro habitu quo exhibetur obsequium. Et primo modo latria non est virtus, sed materia virtutis: secundo modo est actus virtutis: tertio modo est virtus. Et nominatur hæc virtus quatuor nominibus: dicitur enim pietas, & theosebeja vel eusebeja; item Latria, & religio. Hæc ibi Thomas. ubi religionem dici eam ait quantum ad determinationem operum ad quæ homo se obligando in cultum Dei determinat. Idem 2.2. quæst. 81. art 1. in corpore articuli; Religio (inquit) propriè importat ordinem ad Deum. Et ibidem, ad 1. actus proprii & immediati quos elicit religio, sunt per quos homo ordinatur ad solum Deum. Alios autem actus imperat religio, ut visitare pupillos & viduas, &c. Et art. 5. *Religio est, quæ Deo debitum cultum affert.* Hæc Thomas.

8. Falsum est autem quod scripsit Bellarminus, lib. 1. de Ecclesia triumphante, cap. 12. Patres aliquando nomen religionis extendere ad cultum sanctorum, aliarumque rerum sacrarum distinctum à cultu politico, & merè humano. Neque eum adjuvant verba illa Augustini, lib. 20. contra Faustum, cap. 21. Memorias martyrum populus Christianus religiosa sollemnitate concelebrat. Religiosa enim illa sollemnitas ibidem ab ipso Augustino exponitur de cultu latriæ, quem Christiani exhibebant soli Deo, apud memorias martyrum, martyribus autem ipsis cultum concedit tantummodo dilectionis & societatis, cum imitatione. Alibi autem Augustinus religionis cultum disertè abjudicat omni meræ creaturæ; sicut ex superioribus liquet. quibus plura adjicientur ejusdem Augustini aliorumque Patrum testimonia, cap. 4. hujus libri.

9. Verum quidem est, veteres orthodoxos Patres cultum & honorem concedere martyribus aliisque sanctis hominibus & Angelis; at non cultum religiosum, neque honorem religiosum. quamvis, si quis istum cultum & honorem religiosum diceret metonymicè, quia à vera religione imperatur, sicut visitatio infirmorum & similia misericordiæ & sanctitatis officia dicuntur religiosa; non esset de ea appellatione hic cuiquam movenda. At verò, quando cultum & honorem à religione elicitum exhibendum dicunt sanctis hominibus & Angelis, transfertur honor Dei in creaturas. Alensis dictum est, Idololatria est omnis cultus divinus, qui exhibetur creaturæ. Alex. Alensis, part. 2 quæst. 160. membro primo. At omnis cultus religiosus, à religione elicitus, est cultus divinus: ut ostensum est, & infrà etiam prolixiùs docebitur. Ideo Ethnicorum idololatriam sic describit Apostolus Paulus, Rom. 1, 25. ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, id est, *religiosè coluerunt & servierunt creaturæ, præterito Creatore.* λατρεύω (inquit Vives) est δουλεύω, quasi servio: sed postea factum est ut esset σέβομαι, teste Suida. Hæc Vives, Comment. in Aug. lib. 10. de Civitate Dei, cap. 1.

Non de religioso imperato, sed de religionis elicito agitatur controversia, quando cultus religionis objectum investigatur.

10. *Cultum* distinguit Augustinus (lib. 10. de Civitate, cap. 1. & lib. 20. contra Faustum, cap. 21.) in cultum Dei, quem Religio (ab humanarum necessitudinum officiis distincta) significat, qui & pietas & θεοσέβεια dicitur, & cultum dilectionis ac societatis honorificæque recordationis, quo homines sanctos viventes ac mortuos colimus. Prior solus Augustino est cultus religionis, sumendo religionem prout à necessitudinum humanarum officiis distinguitur: quem cultum religiosum sanctis defunctis negat exhibendum esse, lib. de vera religione, cap. 55. Et alibi eodem sensu contendit, solum Deum colendum esse; *Deus verus colendus est: quia solus ille colendus est, quo solo fruens beatus fit cultor ejus; & quo solo non fruens omnis mens misera est, qualibet re alia perfruatur.* Hæc Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 5. De sanctis autem defunctis loquens idem Augustinus, lib. de vera religione, cap. 55. *Honorandi sunt* (inquit) *propter imitationem; non adorandi propter religionem.*

Cultus.

11. Verbis istis proximè citatis etiam adorationem

Adoratio. tionem religiosam soli Deo vindicat Augustinus. Est autem *adoratio* alia civilis, alia religiosa. utramque uno verbo complexa est sacra Scriptura, inquiens, וישתחוו ליהוה ולמלך *vajishtachavu* *1. Paralip. 29, 20.* *laihovah velammelech.* καὶ προσεκύνησαν τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ βασιλεῖ. Pagn. *Et adoraverunt Iehovam & Regem.* Vulg. Et adoraverunt Deum, & deinde Regem. 1. Paralip. cap. 29. vers. 20. Deum nempe adoraverunt adoratione religiosâ; Davidem autem Regem deinde adoraverunt adoratione civili. gestus quidem externus similis erat; at differentia discriminans ex ipsis objectis facile colli-*Insidiosa fraus Iuliani Imperatoris.* gitur. Narrat Gregorius Nazianzenus, orat. 3. Julianum Imperatorem, perversa quadam fraude, picturas dæmonum adjunxisse suis imaginibus, ut subditi imaginem Imperatoris, secundùm receptam tunc consuetudinem, adorantes, honorem etiam dæmonibus, mixtâ scilicet adoratione, licet imprudentes, exhiberent; vel si qui, animadversâ fraude, adorare recusarent, pœnas luerent, tanquam adversus Imperatoris honorem delin-*Aliud ejusdem artificium.* quentes. Alio etiam artificio eum militibus persuasisse refert, ut thus ei adolerent, propositis videlicet hinc quidem donativo, sive auro, inde verò thure & igne; ut thure prius incenso mercedem deinde ab Imperatore unusquisque acciperet: *Vide cap. 2. §. 33.* id quod Christiani milites postmodum intelligentes esse quandam speciem negationis Christi, palàm errorem confessi, aurum coram Imperatore projecerunt, & se Christianos esse clarâ voce professi sunt. ut ibidem Narrat Nazianzenus. Certè consentit Catholica antiquitas, solum Deum adorandum esse, nempe adoratione reli-*Matth. 4, 10.* giosâ; juxta præceptum illud Divinum, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies:* & admo-*Apocal. 19, 10.* nitionem illam Angeli ad Johannem, ut non adoret Angelum, sed adoret Deum. Neque huic doctrinæ quicquam decedit, si adjicias nomen latriæ, & dicas, solum Deum adorandum esse adoratione latriæ: nam Catholici Patres nullam aliam agnoverunt religiosam adorationem, nisi eam quæ soli Deo debetur, atque adeò quæ est adoratio latriæ, seu servitutis religiosæ, seu pars servitii soli Deo debiti. Altera autem pars distinctionis, quæ posterioribus seculis excogitata est, de adoratione honorariâ, vel adoratione duliæ, vel hyperduliæ, non invenitur apud Catholicos Patres qui primis sex seculis floruerunt.

Regula, de impropriis quibusdam & durioribus Patrum quorundam loquutionibus. 12. *Impropria* autem & duriores aliquæ sicubi occurrant apud quosdam loquutiones, eas exponere debemus ex illis locis, in quibus de hoc argumento ex professo differunt atque argumentantur, tum iidem illi, tum etiam alii Patres, & ex constanti tenore publicæ & apud omnes receptæ doctrinæ; quæ de religione & adoratione, seu de religiosa adoratione, loquens, eam soli Deo exhibendam esse clamat. Impropria est illa *Vide infra, cap. 5. §. 12.* loquutio Tertulliani, dicentis, *Adoro Scripturæ plenitudinem.* lib. adversus Hermogenem, cap. 22. id est, reverenter in Dei timore agnosco. Impropriè etiam loquitur Hieronymus, in posteriore Apologia adversus Ruffinum, inquiens, *Bethlehem meam reversus sum, ubi adoravi præsepe & incunabula Salvatoris.* id est, eo in loco Deum adoravi: quemadmodum in epitaphio *Psal. 132, 7.* Paulæ, ait; *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus*: sic exponens cum 70. Interpretibus verba illa Psalmi 132. *Nishtachaveh Lahadom raghlau*; quod ex Hebræo vertit idem Hieronymus, *adoremus scabellum pedum ejus*. quæ verba Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & Augustinus in Psal. 98. (seu 99.) interpretantur de carne Christi, hoc allato argumento, quod aliud scabellum pedum Domini non inveniatur, quod li- *Matth. 4, 10.* ceat adorare, cum dicat apertè Scriptura, *Dominum Deum tuum adorabis*. Et Hieronymus, in suis epistolis adversus Vigilantium, docet non licere nobis adorare Martyres, neque Angelos, neque ullam creaturam; sed solum Deum nobis adorandum esse. nempe adoratione religiosa, & propriè dictâ. Impropria etiam est illa Theodoreti oratio, sub finem libri octavi, ad Græcos; *Eorum* (inquit) *qui passim dii ferebantur, memoriam è mente hominum Martyres aboleverunt. Eorum namque templa, unà cum suis lucis sic destructa jam sunt, ut ne ulla quidem vestigia superent, nedum qua formâ illorum aræ constiterint scire homines possunt. Earum verò rerum materia, templis arisque martyrum excitatis expiata est. Suos enim mortuos Dominus Deus noster in templa pro diis vestris induxit. Ac illos quidem cassos gloriâ vanosque reddidit; suis autem martyribus honorem illorum dedit.* Hæc Theodoretus. interprete Zenobio Acciālo. Durè atque impropriè. Nam (ut monet Bellarminus, lib. de sanct. beatitud. cap. 20.) religio vera permittit, ut martyres non pro diis habeamus, sicut illi habebant Jovem & Liberum & alios; sed pro viris sanctis, & amicis Dei. Et ipse Theodoretus, superiùs eodem illo libro, *Nos* (inquit) *nec hostias martyribus, nec libamina ulla deferimus, sed ut sanctos homines, Dei amicissimos honoramus.* Audi rursus Bellarminum, lib. de sanctorum beatitudine, cap. 12. dicentem; Omnes fere actus exteriores communes sunt omni adorationi, excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & sacerdotibus; voluit enim Deus hunc cultum sacrificii sibi soli exhiberi, ut Augustinus docet, lib. 10. Civitatis Dei, cap. 4. & Theodoretus, lib. 8. ad Græcos, qui est de martyribus; & patet ex illo, Exod. 22. Qui sacrificat diis, eradicabitur, præter- *Exod. 22, 20.* quam Domino soli. Hæc Bellarminus. Impropria igitur est, neque imitanda, ista Theodoreti loquutio, neque inde quisquam legitimè argumentari potest, templa atque altaria martyribus erigi aut dedicari posse, aut honores quibus Deos suos Ethnici prosequebantur, exhibendos nunc esse martyribus. Vide plura in hanc sententiam, inferiùs, cap. 5.

13. *Honorem* distinguit Augustinus, in eum *Honor.* qui exhibetur per charitatem, & eum qui exhibetur per servitutem. Lib. de vera religione, cap. 55. ubi de Angelis loquens, *quare* (inquit) *honoramus eos charitate, non servitute*. Et ibidem prolixè docet Augustinus religiosum cultum aut religiosum honorem neque hominibus sanctis deferendum esse, neque Angelis, neque ulli creaturæ, sed soli Deo. De honore quidem per charitatem, de adoratione autem religiosa propriè dicta, loquitur Hieron. epist. ad Riparium adversus Vigilant. ubi ait; *Honoramus autem reliquias martyrum, ut eum, cujus sunt martyres, adoremus.*

14. *Servitutem* Augustinus (lib. 1. de Trinit. *Servitus.* cap. 6. & lib. 10. de Civ. Dei, cap. 1.) distinguit in eam quam soli Deo debemus, & ad solius Dei cultum pertinet, quam docendi causâ, scriptorū novi Testamenti consuetudinem sequutus, appellat λατρείαν, & hanc interpretatur, *servitutem illam quæ ad religionem pertinet*, quæst. 86. super Exodum:] *servitutem religionis*; lib. 5. de civitate Dei, cap. 15.] Distinguit (inquam) Augustinus servitutem in hanc λατρείαν, & eam servitutem quæ

quæ hominibus debetur, quæ duplex est; aut enim debetur Dominis à servis, juxta illud Apostoli ad Ephes. 6. *Servi obedite Dominis vestris secundùm carnem, cum timore & tremore:* vel unicuique ab unoquoque debetur, non per subjectionem servilem, sed per charitatem Christianam, juxta dictum Apostoli ad Galat. 5. 13. διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις, *per charitatem servite mutuò alii aliis.* Ista mutua est, eamque Domini servis debent, non minus quam servi Dominis: illa verò non mutua, solis enim servis incumbit, & debetur Dominis secundùm carnem. utraque δουλεία dici consuevit.

Ephes. 6, 5.

Galat. 5, 13.

15. Hæc sunt quæ tradit Augustinus de distinctionibus religionis, cultûs, honoris, servitutis. ubi omnem cultum religiosum, omnemque servitutem quæ ad religionem pertinet, soli Deo vindicat, & appellat λατρείαν. alteram verò illam servitutem, quam vocat δουλείαν, non constituit speciem religiosæ servitutis aut cultus sacri; sed eam ei opponit, ut contradistinctam. Et hanc ipsam δουλείαν (quæ non religiosa est, sed civilis) vel ad servitutem propriè dictam refert, quæ Dominis debetur à servis; vel ad cultum dilectionis ac societatis, & honorificæ recordationis, & exhibitionem honoris per imitationem, & per charitatem, quam inter nos invicem debemus. Et hunc solum cultum & honorem concedit Angelis & hominibus sanctis defunctis pariter & viventibus. qui non propriè est servitus, sed charitatis officium. ideo ait Augustinus, *nos honorare Angelos charitate, non servitute.* Hyperduliæ autem neque meminit Augustinus, neque quisquam veterum Patrum.

Sup. §. 13.

De vocabulis λατρεία, δουλεία.

16. Vocabula ipsa *latriæ* & *duliæ* quod attinet; certum est ea secundùm nativam suam significationem latiùs patere, quàm in memorata distinctione accipiuntur. Nam & δουλεία cultum divinum significat, quique Deum colunt, δοῦλοι Θεοῦ, servi Dei nuncupantur, in scripturis passim; & dicuntur δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, 1. Thess. 1. 9. Et utroque vocabulo ad eandem significationem adhibito, dicitur de servis Dei, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν αὐτῷ. Apocal. 22, 3. Et idololatræ dicuntur δουλεύειν θεοῖς ἑτέροις. servire alienis diis, Deut. 28. vers. 64. Non quod sint alii dii, aut plures dii; sed quia cultum religiosum alicui rei exhibere, est divino illam honore colere, quocunque tandem vocabulo cultus ille indigitetur, sive latriam voces, sive duliam: divinos autem honores alicui præterquam uni vero Deo impertiri, est Deos alienos colere, seu idololatria. Hinc Apostolus idololatriam describens, ait; ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. Galat. 4, 8. & eandem rem aliis duobus verbis in eundem sensum adhibitis alibi exprimit, dicens; ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. ad Rom. 1, 25. Et λατρεία, tum ex usu profanorum auctorum, tum etiam in Græca versione Veteris Testamenti, ad eam quæ hominibus exhibetur servitutem significandam usurpatur. καὶ λατρεύσεις ἐκεῖ τοῖς ἐχθροῖς σου, Et servies illic inimicis tuis. Deut. 28, 48. Laurentius Valla, in annotationibus suis in caput 4. Matthæi, in illa verba. [Et illi soli servies λατρεύσεις:] Hoc (inquit) Græco verbo non utuntur nostri, sed nomine, quod est latria, volentes hunc actum soli Deo deberi. Is etsi frequenter Deo exhibetur, non tamen semper. Nam quantum ego sentio, magis ad homines pertinebat. Ideóque principes Græcæ Linguæ ita usurpant. Ut apud Xenophontem libro tertio in Cyripædia: ἐγὼ μὲν ὦ Κῦρε κἂν τῆς ψυχῆς πριαίμην ὥστε μήποτε λατρεῦσαι ταύτην. Hoc autem est, *Equidem, Cyre, ego vel animâ redimerem, ne quando ista serviret.* Hæc viri sunt verba: tum uxor eadem loquitur alio verbo, ut appareat inter ipsa verba latriam & duliam nihil interesse, ὡς τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἂν πρίαιτο ὥστε μὴ με δουλεύειν. Sed ne solum videar exempla e gentilibus attulisse, afferam ex Ecclesiasticis quoque, in Levitico, omne opus servile [λατρευτὸν] non facietis. Et iterum, de semine tuo non dabis Principi λατρεύειν. Et in Job, mendica λάτρις. Hæc Valla. Sic etiam Lodovicus Vives in Commentario in lib. 10. August. de Civitate Dei, cap. 1. λατρεύω inquit, est δουλεύω, quasi servio, sed postea factum est ut esset σέβομαι, teste Suida, qui & ait λατρείαν δουλείαν εἶναι ἐπὶ μισθῷ, servitutem esse mercenariam. Nam apud Xenophontem, &c. Hæc Vives, qui subjungit testimonium ex Xenophonte, quod à Valla prolatum est. Daniel Chamier in Panstratia Catholicâ, tom. 2. lib. 19. cap. ult. §. 7. citat hæc Phavorini verba, λατρεύειν κυρίως τὸ δουλεύειν. λάτρις ὁ μισθῷ δουλεύων, λάτρον γὰρ ὁ μισθός. Et in eandem sententiam adducit testimonia Sophoclis & Æschyli, & Theodecti, & Euripidis. His adde versum illum Phocylidis, in Poemate Nuthetico, vers. 113. Καιρῷ λατρεύειν, μηδ᾽ ἀντιπνέειν ἀνέμοισι.

1. Thess. 1, 9.

Apocal. 22, 3.

Deut. 28, 64.

Gal. 4, 8.

Rom. 1, 25.

Deut. 28, 48.

Matth. 4, 10.

Levit. 23, 7, 8. sic etiam Exod. 12, 16.

17. Neque vel Augustinus, vel quisquam (quod sciam) sanctorum Patrum, primis sexcentis annis seriò, ac sedatè scribens, (excipio enim poeticas hyperbolas, de quibus vide cap. 5. §. 11. regul. 4.) nemo, inquam, illorum dixit, nos Angelis vel sanctis defunctis debere servitutem. Concedunt quidem illis honorem & cultum dilectionis & societatis. At ne intelligatur servitus propriè dicta, consultò abstinent à vocabulo *servitutis,* quando sermo est de honorandis Angelis aut sanctis defunctis. Nos enim non sumus Angelorum aut sanctorum defunctorum servi, sed Dei sumus cum illis filii & servi; illorum autem fratres, & conservi, & concives, Apocal. 6. 11. & cap. 19, 10. & cap. 22, 9. Ephes. 2, 19. quo argumento rejicit Angelus oblatam sibi adorationem, quâ eum adorare parabat Johannes in Apocalypsi, cap. 19. & cap. 22. licet eum verè Angelum esse & non Deum esse, ibidem & initio libri, agnoscat Johannes. Propterea Durandus asserit, nos beatæ Virgini & aliis sanctis propriè non subdi jure servitutis. Ipsi Deo Patri (inquit Thomas) debetur honor latriæ, propter Deitatem; & honor duliæ, propter dominium quo gubernat creaturam. Unde super illud Psal. 7. *Domine Deus meus in te speravi,* dicit glossa, Dominus omnium per potentiam, cui debetur dulia: Deus omnium per creationem, cui debetur latria. Martino Peresio etiam qui Ayala dicitur, displicet vocabulum *dulia*; quia non sumus servi sanctorum, sed conservi: posterius concedunt Bellarminus & Vasquez; sed hunc usum vocabuli duliæ tueri conantur auctoritate Apostoli Pauli ad Galat. 5, 13. διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις.

Vide infra, c. 5. §. 11. reg. 4.

Durand. in 3. sent. dist. 9. qu. 3. §. 7.

Thom. 3. part. qu. 25. art. 2.

Psal. 7. 2.

Gloss. interlin. ibidem.

Martin. de Ayala, in opusc. de traditionibus p. 3. consider. 7. cap. 1. §. Tertio quod. Gabriel Vasquez in 3. partem Thomæ quæst. 25. Disp. 93. cap. 1. n. 8.

Bellarm. lib. de sanctorum beat. cap. 12. in fine capitis.

18. En! quo jam redacta superstitio illa erga sanctos, omni antiquorum Patrum nudata præsidio, nec aliud in sacris literis perfugium inveniens, nisi in illo officio charitatis quod Christiani viatores sibi invicem debent, in mutua æquanimitate & patientiâ & pacis custodiâ. *Vos enim* (ait Apostolus ad Galat. 5. 13, 14, 15.) *in libertatem vocati fuistis, fratres: tantum ne libertatem datam putetis in occasionem carni, sed*

per

per charitatem servite invicem [seu alii aliis, ἀλλήλοις.] *Nam tota Lex uno verbo completur, nempe hoc*, Diliges proximum tuum sicut teipsum. *Quod si invicem* [seu alius alium, ἀλλήλους] *mordetis & devoratis, videte ne ab invicem* [ὑπὸ ἀλλήλων] *consumamini.* Et postea in eadem epistola, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. *Alii aliorum onera portate; & ita complete legem Christi.* Hinc meridianâ luce clarius jam est, officium illud serviendi in charitate, ab Apostolo imperatum, mutuum esse, &, ut loquitur Chrysostomus in hunc locum, κατάλληλον φάρμακον. Neque ad alios relationem habere, nisi qui per eandem legem tenentur ejusdem officii reciprocatione nos excipere, & quibus commune nobiscum periculum est ne sit exitialis discordia: Et inprimis mandari hoc firmioribus erga infirmos fratres; deinde & his erga illos. & omnibus inter se. Quid igitur lucratur Bellarminus ex suo commento de honoraria subjectione, quam ait intelligi per duliam in verbis Apostoli jam citatis ad Galat. 5? Nam quæcunque tandem dulia intelligatur, ea mutua est, ac proinde non magis sequitur nos debere subjici Angelis honorariâ subjectione, quàm Angelos nobis, imò illos potiùs nobis; puta firmiores infirmioribus, ut jam docui.

Galat. 6. 2. — Gal. 5. 13. — Bellarmin. ubi supra.

19. Hieronymus Commentario in hunc locum Epistolæ ad Galatas, ait præceptum illud charitatis, quo jubetur quisque diligere proximum sicut seipsum, etiam Angelis convenire. Verba autem illa, [*per charitatem servite invicem*] sic exponit; qui cum esset liber ex omnibus, omnium se propter charitatem servum fecit, ut plures lucrifaceret; rectè hortatur & cæteros, ut per charitatem sibi serviant, quæ non quærit quod suum est, sed quod proximi. Qui enim vult fieri primus, erit omnium servus. Hæc Hieronymus. Nam (ut monet in eundem locum Chrysostomus) qui proximum, sicut oportet, diligit, non recusat servire etsubmissius quolibet servo. Propterea non dixit simpliciter, diligite vos invicem, sed, servite, intensam significans amicitiam [ἐπιτεταμένην δηλῶν φιλίαν.] Imponit illis jugum charitatis. Similiter Oecumenius Quoniam (inquit) jugum legis abstulit, aliud imponit; nempe charitatis, leve ac fortius illo. quod autem ait, servite, charitatis intensionem significat [τὸ δὲ, δουλεύετε, δηλοῖ τὸ ἐπιτεταμένον τῆς ἀγάπης.] Et rectè vobis invicem [καλῶς δὲ τὸ, ἀλλήλοις:] nam ex ambitiosa principatus affectatione sese ipsis ingerebant, qui ad circumcisionem concitabant. Et auctor Commentarii, qui Ambrosio tribuitur, ait Apostolum his verbis exhortari, ut invicem sibi subjecti sint. Et Primasius eadem Apostoli verba exponens, Voluntarium (inquit) debet esse servitium, non coactum: quia charitas non quærit quæ sua sunt, sed quæ proximi.

Gal. 5. 13. — Marc. 10. 44.

20. Intelligitur igitur illo loco ad Galatas officium mutuum fraterne charitatis inter Christianos viatores, quorum certè nemo alterum cultu religioso, sed tantum civili prosequitur. Quamvis autem à religione imperetur, ejusque imperio exhibeatur interdum honor seu cultus civilis, non tamen id mutat honoris seu cultus naturam. Sed quamvis caussaliter dici quodammodo possit religiosus, manet tamen formaliter civilis, non differens essentia à cultu illo civili qui propter caussas merè politicas exhibetur. Exempl. grat. Honor qui magistratui exhibetur à subdito pagano propter caussas politicas, est idem specie cum honore, quem eidem exhibet subditus Christianus propter conscientiam. Præterea sicut in civitate terrena, ita etiam in Ecclesia & civitate cœlesti quicunque concives sunt, non alio quam civili à se invicem honore excipiuntur, licet unum alteri anteponant propter eminentiam in utravis civitate. Ideo Rex terrenus Prophetam tanquam discipulus magistrum & concivem suum in civitate cœlesti honorat honore civili. Et ab eodem Propheta ut subdito suo in republica terrena idem rex colitur & adoratur honore civili. sic respectu civitatis terrenæ magis suscipimus reip. proceres; at intuentes civitatem cœlestem, præferimus Ecclesiæ antistites. Atque ita, quacunque de causa exhibitus honor creaturæ non est religiosus, sed civilis, si legitimus; nam religio soli Deo nos religat. Ideo falsum est quod asserit Bellarminus lib. de sanctorum beatitudine, cap. 13. sacris rebus, sanctis angelis & hominibus deberi cultum aliquem religiosum, qui sit major civili. quod autem ibidem addit, deberi eis cultum majorem merè humano, sophistica tergiversatio est; nam etsi inter homines sint diversi honorum gradus, honor tamen nulli homini debetur nisi humanus, & angelo angelicus; uterque autem civilis est honor, neuter religiosus. Neque datur ullus religiosus cultus qui sit major civili, & minor divino cultu. Quocirca talem cultum exhiberi creaturæ, idololatricum est.

21. Observa autem, quamvis Angelos & homines sanctos colamus eodem civili cultu dilectionis & societatis, quo sanctos adhuc viatores; non tamen ea omnia inter nos & angelos ac defunctos intercedere, quæ inter viatores: nam viatores se invicem vel præsentes alloquio, vel absentes per literas aut internuncios consulere possunt, & alii aliorum consilium vel auxilium prece civili implorare, etiam hortari & rogare ut preces ad Deum pro fraternis etiam necessitatibus fundantur. Hæc & commercii in hac vita ratio admittit, & in Dei præceptis ac promissionibus evidens ac certum habent fundamentum. Nihil horum cum eis nobis intercedit, quorum à nostro commercio remotorum, non datur ora tueri, nec notas audire ac reddere voces, cum quibus neque literarum neque internunciorum nobis est commercium; neque eos consulendi, eorumve opem implorandi vel præceptum ullum exstat in Dei verbo, vel exemplum, vel consulenti aut invocanti ulla facta promissio. Nec minus ridicula est & idololatrica sanctorum in cœlo à nobis absentium invocatio, quàm si quis in Scotia constitutus, alicujus amici sui, etiam viatoris, apud Indos degentis opem sola voce imploret. Nam quod nonnulli imaginantur angelos nunciare spiritibus defunctorum quæ illis cupimus intimari, præterquam quod absque Dei verbo tutum non est fidere conjecturis, quid prohibebit Angelos petitiones nostras pariter nunciare amicis nostris viatoribus, ut fraternum orandi pro nobis officium moniti præstent? quo semel admisso, novæ superstitioni seu insaniæ potius porta aperietur, nempe ut etiam ad viatores longe dissitos nec audientes sermo dirigatur, perferendus scilicet ad eos per internuncios angelos. Cum angelis autem ipsis, licet nobiscum insensibiliter præsentibus, non ea nobis intercedit familiaritas, ut eos compellare possimus, vel absque Dei verbo audeamus.

Vide cap. 2. §. 8. & cap. 4. §. 13. & cap. 5. §. 6.

22. Adhæc meminisse convenit, petitionem illam, qua alios rogamus ut pro nobis Deum precentur, non esse servitutem [δουλείαν] debitam illis à quibus hoc poscimus; sed esse officium quod, jubente Deo, nos ipsi nobis præstamus & debemus, & postulationem officii quod nobis illi postulantibus debent, imo etiam non postulantibus, modo nostram noverint indigentiam. Et alterius precatio pro nobis est potius servitus [δουλεία] nobis ab illo præstita per charitatem.

23. Alexandri Alensis dictum est, Deo debemus latriam: Christo ratione humanæ naturæ hyperduliam: sanctis verò duliam. Beatæ Virgini (inquit Thomas) debetur veneratio duliæ, eminentius tamen quam cæteris creaturis, in quantum ipsa est Mater Dei: Et ideo dicitur, quod debetur ei non qualiscunque dulia, sed hyperdulia. Hæc de vocabulis.

Alens. part. 4. qu. 2. memb. 3. art. 1. in fine. Thom. part. 3. qu. 25. art. 5.

CAPUT SECUNDUM.

Specimen Doctrinæ Romanensium de objecto religiosi cultus; cum antidoto.

Concilium Tridentinum sess. 25. recipit Synodum secundam Nicænam, & Catechismus Romanus, ex decreto Concilii Tridentini, & Pii quinti Pontificis Maximi jussu editus, part. 3. cap. 2. laudat ac recipit doctrinam Joannis Damasceni, & secundæ Nicænæ Synodi. Quæ etiam Nicæna Synodus Joannem Damascenum ejusque hac de re doctrinam laudat, sub finem sextæ actionis illius Synodi secundæ Nicænæ. His si adjungamus alios Romanarum partium scriptores, facilius percipiemus, quæ sit Romanensium doctrina de objecto religiosi cultus.

2. Jodocus Clichtovæus Neoportensis, Parisiensis Theologus, in suo Commentario in Damasceni lib. 4. orthodoxæ fidei, cap. 16. & Bellarminus lib. de sanctorum beatitudine, cap. 13. cultum religiosum ajunt sanctis exhibendum esse, qui sit divino minor, & civili major. Atqui superiore capite ostensum est, omnem cultum religiosum, qui quidem civili major sit, soli Deo convenire, unde sequitur nullum revera esse talem cultum religiosum, quem fas sit exhibere creaturis.

3. Tridentina Synodus, sess. 25. jubet hunc sanctis defunctis honorem exhiberi, ut ad eorum orationes, opem auxiliumque confugiamus, eos invocemus, eis voce vel mente supplicemus: & eorum corpora veneremur: & opis eorum impetrandæ caussa eorundem memorias frequentemus. Et sess. 22. de sacrificio Missæ, cap. 3. & can. 5. laudat celebrationem Missarum in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda. Ita tamen ut non illis, sed Deo soli sacrificium offeratur, & sacerdos Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia imploret, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in Cœlis, quorum memoriam facimus in terris. Et Catechismus Romanus, part. 3. cap. 2. qu. 5. laudat etiam adorationem & invocationem Angelorum.

Vana excusatio. 4. Dicunt se non invocare sanctos aut Angelos, ut sancti vel Angeli ipsi tanquam auctores beneficiorum gloriam vel gratiam aliaque dona largiantur: sed tantum petere ab illis, ut pro nobis orent & meritis suis impetrent nobis à Deo per Christum: Deumque per illorum merita orare ut nobis sit propitius. Ita Thomas secunda secundæ, qu. 83. art. 4. & Bellarminus, lib. de sanctorum beatitudine, capitib. 17. 18. 19. At si hæc eorum mens, cur ultro objiciunt scandalum imperitis, quos docent precari & petere à sanctis & ab Angelis misericordiam, virtutem, salutem, præsidium &c. Sancte Petre miserere mei, salva me, aperi mihi aditum Cœli, da mihi sanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem, &c. Ita enim dicere licere contendit Bellarminus, lib. de sanct. beatitud. cap. 17. dummodo intelligamus, salva me, & miserere mei, orando pro me, da mihi hoc & illud tuis precibus & meritis: sic enim loqui Gregorium Nazianzenum oratione in Cyprianum, & in Basilium, & alios multos Veterum. Nos autem Nazianzenum & alios Veteres vindicare conabimur, cap. 5. hujus libri: neque enim æquum est apostrophas Rhetoricas & oratorias anthropopatheias in patrocinium adduci ordinarii alicujus cultus, ab hominibus perperam introducti. Eodem modo, sed infelici conatu excusare nititur Bellarminus, loco citato, precationem illam Ecclesiæ Romanæ, in hymno ad beatam Virginem,

Ejusdem refutatio.

Maria mater gratiæ,
Mater misericordiæ,
Tu nos ab hoste protege,
Et hora mortis suscipe.

Et illam in hymno Apostolorum;

Quorum præcepto subditur
Salus, & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Neque similia sunt quæ Bellarminus adducit ex Apostolo Paulo, *ut salvos facerem aliquos ex illis.* Rom. 11. Et, ut quovis modo aliquos salvos facerem. 1. Cor. 9. Istis enim locis satis perspicuè docet Apostolus, se sua doctrina & moribus dare operam, ut permoveantur hominum animi atque ad Deum accedant. Sed nusquam in Scripturis legitur quisquam fidelis orasse aliquam meram creaturam, ut illum ipsa salvum faceret, & gratia donaret. Neque petunt Pontificii, ut sancti vel Angeli exemplo suo doctrinave in rectam viam eos ducant: neque verò id petere possunt, cessante familiari conversatione & sensibili commercio, quale inter se habent viatores.

Rom. 11. 14. 1. Cor. 9. 22.

5. Ecquid verò etiam respondebunt quod serium ac solidum, & tanto negotio dignum sit, de invocatione crucis, & imaginum, & similium rerum vitæ expertium? Nam ejusmodi res non possunt pro nobis orare, neque merita habent quibus nos juvent. dicunt tamen,

O crux ave spes unica
Hoc passionis tempore,
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam.

Ex qua oratione non inepte colligit Thomas, Ecclesiam Romanam exhibere cruci cultum latriæ. Dices, cum Alexandro Alensi, majorem illum honorem qui exhibetur cruci, referri ad rem significatam, cujus est signum, non ad ipsam crucem in se. Attamen testatur Thomas, loco in margine notato, etiamsi ratione ipsius crucifixi reverentia ista cruci exhibeatur, tamen propter hanc rationem crucem adorari eadem adoratione cum Christo, & propter hoc

Thom. 3. part. qu. 25. art 4. Alens. 3. part. qu. 30. memb. 3. art. 3.

hoc etiam eos crucem alloqui & deprecari quasi ipsum crucifixum. Imaginem etiam Christi adorandam esse adoratione latriæ, docent Thomas 3. part. qu. 25. art. 3. & Bonaventura, & Joannes Major, & multi alii, in 3. sent. dist. 9. quod est prorsus absurdum, vel ipso judice Concilio Nicæno secundo. Age verò, quid sibi vult illa oratio ad illam Christi imaginem, quam dicunt Veronicæ datam esse, quæ adjuncta est libro B. Bon. cui titulus est, Dieta salutis. *Vide infra, §. 38.*

Nos perduc ad patriam ô fœlix figura
Ad videndum faciem quæ est Christi pura.

Ubi ab ipsa Christi facie distinguitur ista figura, quam invocant. Et paullo post in eadem oratione ab ista figura petuntur hæc dona.

Nos ab omni macula purga vitiorum,
Atque nos consortio junge beatorum.

Vide de ista rerum vitæ expertium invocatione & laudibus plura inferius, §. 34. hujus capitis.

6. Præterea, (ut ad illa redeamus, quæ dicunt de sanctorum precibus & meritis) etsi alii pro aliis Deum orare possumus ac tenemur officio debitæ charitatis, nullus tamen pro peccatoribus apud Deum intercedere potest, seu Mediatorem agere merito suæ obedientiæ, seu dignitate sui meriti, nisi unus Christus Iesus, qui unus est Mediator Dei & hominum, qui seipsum dedit ἀντίλυτρον pro omnibus, ferens multorum peccata, & intercedens pro transgressoribus, & absolutissimè [εἰς τὸ παντελὲς] servans eos qui per ipsum accedunt ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro eis. Neque alterius cujuspiam merito, vel mediatè vel immediatè gratiam gloriamve aut ullum bonum consequimur. Ille solus calcavit torcular, & de populo non fuit quisquam cum illo. Ipse solus dignus inventus est, qui librum aperiret. Neque est in alio ullo salus, neque datum est aliud sub Cœlo nomen inter homines per quod oporteat salvari. Solius Christi nomen nobis in Scripturâ commendatum est, ut in eo invocemus Deum, cum promissione obtinendi quicquid in ejus nomine petimus. Nemo venit ad Patrem nisi per Christum. Nempe solius Christi merito accessum habemus ad Patrem in uno Spiritu. Possumus quidem in precibus nostris commemorare gratuitum Dei pactum cum majoribus nostris initum, & amicitiam illam quæ erat inter Deum & Patres nostros, adeoque etiam eorum pietatem & constantiam ipsis à Deo donatam, & orare ut promissionis suæ memor Deus, misericordiam suam in nos extendat. Quemadmodum Moses oravit ut Deus recordaretur Abrahami, Isaaci, & Israëlis servorum suorum, quibus per seipsum juravit se multiplicaturum semen eorum sicut stellas Cœli, eisque terram illam daturum. Sic etiam exclamat Psaltes, Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, [quas] jurasti Davidi in veritate tua? At aliud est gratuito Dei pacto, firmissimisque misericordiis pacto illo promissis niti; aliud verò cujusquam meri hominis, aut creaturæ merita Deo obtrudere. Illud enim tutum & pium est: hoc verò periculosum & impium. Omnes enim aberravimus, sed solius Christi livore omnes sanamur. Huc pertinent ea quæ ex Augustino & Leone subjiciemus.

Solus Christus est Mediator & intercessor per merita propria. 1. Tim. 2. 5. Esai. 53. 12. Hebr. 7. 25. Esai. 63. 3. Apocal. 5. Act. 4. 12. Joan. 16. 23, 24. Ephe. 2. 18. Joan 14. 6. Ephes. 2. 18. Exod. 32. 13. Psal. 89. 50. Vide 2. Paralip. 21. 7. Esai. 53. 5.

7. Augustinus lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 8. Si (inquit) ita diceret [Joannes,] hoc scripsi vobis ut non peccetis, & si quis peccaverit, Mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis vestris: sicut Parmenianus quodam loco Mediatorem posuit Episcopum inter populum & Deum, quis eum ferret bonorum atque fidelium Christianorum? quis sicut Apostolum Christi, & non sicut Antichristum intueretur? Et tamen lacus detriti fumosam aquam, istorum superbiam ferunt, & Spiritum Sanctum continere non possunt, ut servent unitatem Spiritus in vinculo pacis, & in omnibus orationibus suis de uno Mediatore securi sint. Homines enim omnes Christiani invicem se commendant orationibus suis. Pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic unus verusque Mediator est, cujus typus quoniam præfigurabatur in sacerdote Veteris Testamenti, nullus illic invenitur orasse pro sacerdote. Paulus autem Apostolus quanquam sub capite præcipuum membrum, sed tamen quia membrum est corporis Christi, & noverat non per figuram in interiora veli ad sancta sanctorum, sed per expressam & firmam veritatem in interiora Cœli ad sanctitatem, non imaginariam, sed æternam, pro nobis intrasse maximum & verissimum sacerdotem Ecclesiæ, se orationibus fidelium & ipse commendat. Nec Mediatorem se facit inter populum & Deum, sed rogat ut pro se orent invicem omnia membra corporis Christi, quoniam pro invicem sollicita sunt membra; & si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: & si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra, ac si oratio pro invicem membrorum omnium adhuc in terra laborantium, adscendat ad caput quod præcessit in Cœlum, in quo est propitiatio pro peccatis nostris. Nam si esset mediator Paulus, essent utique & cæteri coapostoli ejus, ac sic multi mediatores essent, nec ipsius Pauli constaret ratio qua dixerat, unus enim Deus, unus Mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus: in quo & nos unum sumus, si servemus unitatem Spiritûs in vinculo pacis. Hæc ibi.

1. Joan. 2. 1. Augustin. 1. Cor. 12. 25, 26. 1. Tim. 2. 5.

8. Idem Pater, Tract. 84. in Euang. Joan. Etsi (inquit) fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remissionem nullius sanguis Martyris funditur, quod fecit ille [Dominus Christus] pro nobis: neque in hoc quid imitaremur, sed quid gratularemur, contulit nobis. Item, Tractatu primo, in epist. Joannis; Si de infirmitate vitæ surrepserit peccatum, continuo vide, continuo displiceat, continuo damna: & cum damnaveris, securus ad judicem venies: ibi habes advocatum, noli timere, ne perdas caussam confessionis tuæ. Si enim aliquando in hac vita committit se homo disertæ linguæ & non perit, committis te Verbo & periturus es? Clama, advocatum habemus apud Patrem. Videte ipsum Joannem servantem humilitatem, certè vir justus erat & magnus, qui de pectore Domini mysteriorum secreta bibebat: ille ille qui bibendo de pectore Domini divinitatem ructavit, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: ille talis vir non dixit, advocatum habetis apud Patrem: sed si quis peccaverit, advocatum, inquit, habemus: non dixit, habetis, nec me habetis dixit, nec ipsum Christum habetis dixit, sed & Christum posuit, non se: & habemus dixit, non habetis. Maluit se ponere in numero peccatorum, ut haberet advocatum Christum, quam ponere se pro Christo Advocatum, & inveniri inter damnandos super-

1. Joan. 2. 1. Joan. 1. 1.

bos. Fratres, Jesum Christum justum ipsum habemus Advocatum ad Patrem, ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit, hæresim non fecit: hoc qui tenuit, schisma non fecit: unde enim facta sunt schismata? Cum dicunt homines, nos justi sumus: cum dicunt homines, nos sanctificamus immundos, nos justificamus impios, nos petimus, nos impetramus: Joannes autem quid dixit? Et si quis peccaverit; Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum: sed dicet aliquis, ergo sancti non petunt pro nobis? Ergo Episcopi vel præpositi non petunt pro populo? sed attendite Scripturas & videte, quia & præpositi commendant se populo: nam Apostolus dicit plebi, Orantes simul & pro nobis: orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo: oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis: invicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellet. Hactenus Augustinus.

Coloss. 4. 3. vide supra, cap. 1. §. 21. & §. 22. & infra, cap. 4. §. 13. & cap. 5. §. 6.

Confutatur distinctio Romanensium, de Mediatore.

9. Nempe orant membra pro membris per merita solius capitis, solum autem caput suis meritis interpellat pro membris. Itaque vana est illa Romanensium distinctio, solum Christum esse Mediatorem redemtionis, sanctos autem esse etiam Mediatores intercessionis: nam etiam intercessionis per sua merita solus Christus est Mediator, ut apertè docent memorata testimonia. Et in eandem sententiam Leo ait; Quamvis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit Mundi. Acceperunt justi, non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona justitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit, cum inter filios hominum unus solus Dominus noster Jesus Christus exstiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam suscitati. Hæc Leo, hujus nominis primus, Papa Romanus, epist. 83. ad Palæstinos Episcopos, cap. 4. quæ etiam repetit epist. 97. ad Leonem Augustum, cap. 2.

Leo I. Papa Rom.

10. Vehementer igitur errant qui à sanctis petendum existimant, ut ii suis meritis beneficia nobis à Deo impetrent. Neque illi secundùm Dei voluntatem orant, qui petunt à Deo gratiam aut gloriam aut quælibet bona concedi sibi propter merita sanctorum. Sicut facit sacerdos Romanensis in Missa, inquiens; Et omnium sanctorum tuorum, quorum meritis, precibusque concedas ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. per eundem Christum Dominum nostrum. Cujusmodi etiam sunt illæ à vera Christiana pietate alienæ precationes, in libro Missali secundum usum Sarum, impresso Rothomagi à Martino Morin, anno Dom. 1510. fol. 135. de Sancto Nicolao; Deus qui beatum Nicolaum Pontificem tuum innumeris decorasti miraculis, tribue nobis quæsumus, ut ejus meritis & precibus à gehennæ incendiis liberemur. per Dominum nostrum Jesum Christum. Et eodem folio: de Sancto Andrea. Sacrificium nostrum tibi Domine quæsumus beati Andreæ prædicatio sancta conciliet: ut cujus honori solenniter exhibetur, meritis efficiatur acceptum. per Dom. nostrum Jesum Christum.

Fol. 139. de S. Juliano. Respice quæsumus Domine super hæc munera quæ tibi offerimus, & beati Pontificis Juliani meritis, ab omnibus nos exue peccatis. Item; Divinis nos Domine, repleti sacramentis supplices deprecamur, ut beati Pontificis Juliani meritis, nos dignos facias cœlestibus institutis.

Et eod. fol. de S. Batilde; ut hæc munera tibi Domine accepta sint; Sanctæ Batildis obtineant merita: quæ seipsam tibi hostiam vivam sanctam & beneplacentem exhibuit.

Fol. 162. de sancta Scholastica Virgine. Deus qui beatæ virginis tuæ Scholasticæ animam, ad ostendendam innocentiæ viam, in columbæ specie Cœlos penetrare fecisti; da nobis quæsumus ejus meritis ita innocenter vivere, ut ad eadem mereamur gaudia pervenire.

Fol. 168. Holocausta hæc Domine tuâ benedictione sanctifica, ut sanctæ Potentianæ Virginis tuæ tibi meritis accepta sint, in cujus sunt veneratione oblata. per Dominum.

Et eod. folio; Deus qui hodierna die sanctum Pontificem tuum Aldelmum ad æterna sublevasti gaudia, ejus quæsumus meritis illuc tua nos perducat misericordia. per Dominum.

Rursus ibidem. Sollemnitatem quæsumus Domine sancti Pontificis Aldelmi celebrantibus adesto propitius, & nobis ejus meritis concede gaudia vitæ cœlestis.

Fol. 156. Præstent nobis quæsumus sumta sacramenta præsidium salutare, & intervenientibus beati Martini Confessoris tui atque Pontificis meritis, ab omnibus nos absolvant peccatis.

Fol. 160. Deus qui beatam Annam dilectissimæ genetricis tuæ matrem egregiam hodierna die ad Cœlestis vitæ sublevasti gaudia, fac nos quæsumus gloriosis ejus meritis ad æternam pertingere beatitudinem.

Fol. 169. Beatæ Sabinæ Virginis tuæ & Martyris Domine precibus confidentes, quæsumus clementiam tuam, ut ejus meritis & precibus ad æterna gaudia pervenire valeamus.

Fol. 168. Oblata quæsumus Domine fidelis populi munera meritis beatissimi Audoëni Confessoris tui atque Pontificis tibi reddantur accepta: ut ab omni contagione peccati eisdem quibus famulamur mysteriis, clementer emundari mereamur.

11. Horrenda ista sunt & indigna iis qui Christianum nomen tueri volunt. Usque adeo mentem adimit dira superstitio. Quis sana mente præditus auscultet Bernardo, seculi sui contagione attaminato, ideoque dicere non verito, opus esse Mediatore ad Mediatorem Christum, propter deificatam (ut ille loquitur) Christi affectionem, & propter judiciariam potestatem qua tanquam ignis consumens formidolosus est, seu terribilis accedentibus? Certè ipsi Domino credendum est de sua mansuetudine & demissione animi clarè testanti, omnesque laborantes & onere pressos ad se blandè invitanti.

Bernard. serm. de beata Virgine, qui incipit: , Signum Magnum. col. 262. oper. Bernard. edit. Antuerp. anno 1616. Matth. 11, 28, 29.

12. Absurdum est etiam illud placitum Concilii Tridentini, superius hoc capite, §. 3. commemoratum, de celebratione Missarum in honorem & memoriam sanctorum, sicut & illæ memoratæ petitiones, quibus petitur, ut sacrificium Deo acceptum efficiatur meritis sanctorum. Horrenda ista sunt & palàm sacrilega. An non secundùm ipsorum doctrinam celebratio Missæ est latria soli Deo exhibenda? Annon docent, sacrificio quod in Missa peragitur, Christum immolari? Annon fatentur, contra Donatistas, dignitatem sacramenti non pendere à dignitate Ministri, atque adeò à solo authore Christo? Suntne igitur ista mysteria celebranda in honorem

creaturæ?

creaturæ? Nam etiam ſanctorum meritis & precibus opus eſt, ut Chriſtus Patri oblatus, imò, ſicut ipſi loquuntur, ſeipſum ſacerdotum miniſterio offerens, acceptus ſit Patri? Sancti jam Chriſto propitii eſſe debebunt, ſicut de hominibus Ethnicis Deos ſibi ipſis conſtruentibus loquitur Tertullianus, Apologet. cap. 5. Imò, ſequeſtratis Romanenſium erroribus de ſacrificio Miſſæ, annon fateri debent omnes Chriſtiani, ſacramentum à Chriſto inſtitutum, & ſecundùm Chriſti inſtitutionem ritè celebratum, Deo acceptum eſſe ex ſua inſtitutione, non autem meritis ſanctorum?

13. Modum neſcit audax ſuperſtitio. Nam etiam altaria & domos ſacras, templa videlicet & oratoria, in quibus preces, ad eos propitiandos, Angelis ſanctiſque defunctis offerantur, ædificanda illis & dedicanda; eiſdemque vota nuncupanda, contendunt. At ſoli Deo faciendam eſſe ſacrificii oblationem, altarium & templorum erectionem, & votorum nuncupationem, prolixè oſtendimus ſuperiore capite: idque ipſum agnoſcit Coſterus Jeſuita, in ſuo Controverſiarum Enchiridio, cap. 9. §. Ex his facile. Et ad ſolius Dei cultum ſeu latriam ſtrictè ſumtam pertinere ſacrificium, templa, altaria, ſacerdotes, fatetur Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 12. §. Tertia ſpecies. Idem tamen Bellarminus, eodem libro, cap. 13. ait; Argumentum quintum ſumi poteſt ex invocatione, templis, feſtis, votis, peregrinationibus, imaginibus. & aliis, de quibus poſtea: cum hæc omnia ad cultum ſanctorum non dubium ſit pertinere. Hæc ibi, §. argumentum quintum. Item lib. de cultu ſanctorum, cap. 4. §. quarta propoſitio. Sacræ (inquit) domus non ſolum Deo, ſed etiam ſanctis, rectè ædificantur & dedicantur.

Diſtinctio templi & baſilicæ.

14. Evaſurum ſe putat Bellarminus, ibidem, per diſtinctionem inter Baſilicam & templum. Templum quidem Deo, cui etiam ſoli debetur ſacrificium, tribuit; eandem verò ædem, quæ reſpectu ſacrificii Deo in ea oblati templum Dei dicitur, ait eſſe etiam conſecratam Angelo aut ſancto, ut baſilicam verè & propriè ipſi Angelo aut ſancto, & in Angeli aut ſancti honorem ædificatam, & non ſolùm Deo in eorum memoriam. atque huc torquet ſententias quaſdam veterum, de baſilicis martyrum. quia autem à quibuſdam dicuntur templa martyrum, ait certum eſſe eos intelligere materialiter, id eſt, domum illam, quæ dicitur templum, fabricari martyribus; non tamen ſub ratione templi ad ſacrificia, ſed baſilicæ ad ornandam memoriam ipſorum ſanctorum. Idololatriam enim eſſe, erigere Sanctis templa ſub ratione templi: non tamen idololatriam eſſe, erigere illis baſilicas in quibus eos tanquam patronos colamus, invocemus, deprecemur. Et lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20. §. Alii dicunt ſanctorum animas. approbat etiam internas preces quibus ſancti invocantur, quando ſolâ cogitatione aliquis orat. Id quod etiam viſum Synodo Tridentinæ, ſeſſ. 25. ubi Synodus ait illos impiè ſentire qui aſſerunt ſtultum eſſe, in Cœlo regnantibus ſanctis voce, vel mente, ſupplicare. Gabriel Vaſquez, in tertiam partem Thomæ, qu. 25. diſput. 98. cap. 1. Poſtquam dixit, duliam peculiarem eſſe virtutem, à latria aut religione diſtinctam, qua ſanctis adorationem & cultum exhibent; atque adeò religionem circa cultum ſolius Dei verſari: ſubjicit in fine illius capitis hæc verba; Addendum tamen eſt, cultum Sanctorum non ſolùm dicendum eſſe ſacrum, ſed religioſum vocari poſſe; non quia ſit ex ſpeciali virtute religionis, quam ſcholaſtici diverſam conſtituunt ab obſervantia & hyperduliâ, ſed quia cum divino cultu maximè conjunctus eſt. Eiſdem namq; rebus & cerimoniis ſacris honorem Sanctis deferimus, & Deo, templis nimirum, hymnis, luminaribus & ſimilibus, quibus non liceret homines in civili dignitate conſtitutos honorare. Hæc ibi Vaſq. Joan. Petrus Maff. Jeſuita in vita Ignatii Lojolæ, conditoris Jeſuitarum ſocietatis, lib. 1. cap. 5. loquens de eodem Ignatio Lojola; *Primum omnium* (inquit) *religionis cauſſa celeberrimam beatæ Virginis ædem adire decrevit.* Et paullò poſt; *Ratus nullum continentiæ præſidium poſſe firmius inveniri, quàm Dei Matris ejuſdemque Virginis perpetuæ patrocinium, recenti præſertim illius in ſe clementiâ ac benignitate invitatus, in ejus maximè clientelam fidemque confugit, ac ſtudio virtutis incenſus, illico fecit ut eidem Virgini beatiſſimæ ſeſe irrevocabili voto caſtitatis obſtringeret.* Et cap. 4. *Totam eam noctem pervigil ante aram ſanctiſſimæ Virginis, modò ſtans, modò genibus nixus, præteritorum veniam demiſſe precari, Divino cultui devovere ſeſe, ac beatam præcipuè Dei Matrem intentâ ſupplicatione propitiare non deſtitit.* Hæc Maffejus.

15. Si cum veteribus orthodoxis appellarent baſilicas martyrum, ædes ſoli Deo exſtructas ejuſque ſolius cultui dicatas in martyrum locis, in quibus aut paſſi ſunt, aut aliquod eorum exſtaret monumentum, ut in eis ſacris domibus, ſoli Deo conſecratis, Deum ſolum religioſè colerent & invocarent, eique (ut olim à Chriſtianis factitatum refert Auguſtinus) de martyrum victoriâ gratias agerent, ejuſdemque divinum auxilium invocarent, quo & ipſi ſuffulti ad imitationem talium coronarum atque palmarum roborarentur, & ſe invicem ad eam imitationem ex martyrum memoriæ renovatione adhortarentur. item, ſi in locis in quibus Angeli apparuerunt, aut aliquid egregium geſſerunt, domos Deo, in honorem ſolius Dei, ædificarent, in quibus ſolus Deus invocaretur: aut ſi ſacris domibus ſolius Dei cultui ubicunque dicatis appellationes inderent ab Angelorum ſanctorumve nominibus, ſine ulla religioſi cultûs Angelis hominibuſve illis exhibendi intentione; non tantopere certaremus cum Pontificiis de vocibus. At verò quando audent affirmare, Sanctis defunctis & Angelis ædificandas eſſe domos ſacras, ſeu oratoria, ipſiſque dicanda, in ipſorum honorem & cultum ſacrum; in quibus tum per eorum merita Deus, tum ipſi invocentur, & religioſè colantur, nobiſque propitientur; in quibus etiam Angelo alicui aut ſancto vota nuncupentur, preces, tum voce, tum etiam ſolâ cogitatione, & hymni ac laudes offerantur: nos profectò ab iſtiuſmodi ſacrilegio & manifeſta idololatriâ meritò abhorremus. Sic enim tum ædes quas ædificant, tum ſeipſos etiam conſtituunt templa Angelorum & ſanctorum, in quibus honores ſoli Deo debitos, nempe religionem precum, & laudum ſacrificia, & vota Angelis & ſanctis nolentibus offerunt.

Aug. lib. 8. de civit. cap. 27.

Utrum ſciant viatorum preces; Et quid inde ſequeretur.

16. Unde, quæſo, illis notitia precum quæ vel ſolâ cogitatione fiunt, vel etiam voce, in diverſiſſimis locis, eodem tempore? Reſpondet Bellarminus, eos non ſcire preces iſtas naturaliter, ſed revelante Deo. lib. de ſanct. beatit. cap. 20. At hoc jam gratis aſſeritur, abſque ullo verbi divini teſtimonio, ſine quo nulla fides, nec ſine fide

est legitima invocatio. Deinde etiamsi constaret illos cognoscere omnes illas preces quæ ad eos fiunt; (de quo tamen nihil certi adfertur à precum istiusmodi defensoribus) non tamen inde sequeretur, legitimum esse istum cultum. Nam Angeli sciebant se coli ab Angelicis hæreticis, cultu illicito, qui Apostolo θρησκεία τῶν ἀγγέλων indigitatur.

Coloss. 2. 18.

17. Omnia altaria (inquit Bellarminus) sunt sepulchra sanctorum. Et Lapis ille verè dicatur sancto, non sub ratione Altaris, sed sub ratione sepulchri. Idololatria esset erigere sanctis Altaria; & tamen non est idololatria, erigere illis lapideos tumulos. Hæc Bellarminus; lib de cultu sanctorum, cap. 4. §. Altera solutio. Quid igitur illa ara sanctissimæ Virginis, in Monte ferrato, ante quam (teste Maffeio, sup. §. 14.) Ignatius Loyola, totam noctem pervigil, beatam Virginem intentâ supplicatione propitiare non destitit? Quid alia plurima ejusdem beatæ Virginis, altaria? Nam de beatæ Dei Matris exitu nihil certò constare, scribebat Epiphanius, anno Dom. 375. hæres. 78. §. 23. Baronius autem Cardinalis in suis notationibus in Martyrologium Romanum, die 15. Augusti, & in Annalibus, anno Dom. 48. ait eam in Ecclesia Romana sententiam nunc receptam esse, quæ profitetur beatam Virginem Mariam naturali exitu vitâ functam, sed Filii gratiâ a mortuis resurrexisse, & in Cœlum, unà cum corpore, evectam fuisse: & ideo anniversariam illam celebrari sollemnitatem assumtionis sanctissimæ Dei genitricis Virginis Mariæ. Cum igitur Altaria illa erigantur beatæ Virgini, non sub ratione sepulchri, sed sub ratione Altaris, ad quod intentâ supplicatione eam sibi propitient adoratores, sequitur eorum erectionem esse idololatriam.

Argumento Bellarminiano ostenditur, idololatriam esse erigere aram beatæ Virgini Mariæ.

18. Adhæc, annon palàm sacrilega, & idololatrica, & manifeste impia est illa Clari Bonarscii Jesuitæ professio, de miscendo lacte Matris cum Christi sanguine, & prensandis beatæ Mariæ uberibus dextrâ, Christi autem vulneribus manu sinistrâ, ut hoc misto antidoto restinguat incendia vitiorum? unà etiam precatione Matrem & Natum orat. Deinde Christum advocatum ad Matrem, & rursus Matrem mittit ad Filium. Quæ omnia clarius lector perspiciet ex ipsius Bonarscii verbis.

Clarus Bonarscius, lib. 3. Amphitheatri Honoris, cap. ultimo, ad Divam Hallensem, & Puerum Iesum.

Hæreo lac inter meditans, interque cruorem,
Inter delicias uberis, & lateris.
Et dico; (si forte oculos super ubera tendo:)
Diva parens, mammæ gaudia posco tuæ.
Sed dico, (si deinde oculos in vulnera verto:)
O Iesu lateris gaudia malo tui.
Rem scio, prensabo, si fas erit, ubera dextrâ;
Levâ prensabo vulnera, si dabitur.
Lac Matris miscere volo cum sanguine Nati,
Non possem Antidoto nobiliore frui.
Vulnera restituent turpem ulceribus mendicum,
Testa cui saniem radere sola potest.
Vbera refficient Ismaëlem sitientem, (Agar.
Quem Sara non patitur, quem neque nutrit
Illa mihi ad pestem procul & procul expungendam,
Ista mihi ad longas evalitura febres.
Ira vomit flammas, fumatque libidinis Ætna?
Suffocare queo sanguine, lacte queo.
Livor inexpletâ rubigine sævit in artus?
Detergere queo lacte, cruore queo.
Vanus honos me perpetuâ prurigine tentat?
Exsaturare queo sanguine, lacte queo.
Ergo Parens, & Nate, meis advertite votis;
Lac peto, depereo sanguinem, utrumque volo.

Et paullo post.

O sitio tamen! O vocem sitis intercludit!
Nate, cruore sitim comprime; lacte parens.
Dic Matri; Meus hic frater sitit, optima Mater
Vis è fonte tuo promere, deque meo.
Dic Nato; tuus hic frater, mi mellee Fili,
Captivus monstrat vincula; lytron habes.
Ergo Redemtorem monstra te jure vocari,
Nobilior reliquis si tibi sanguis inest.
Tuque Parens monstra Matrem te jure vocari,
Vbera si reliquis divitiora geris.
O quando lactabor ab ubere, vulnere pascar!
Deliciisque fruar, mamma, latusque tuis!

Hæc Bonarscius, Jesuita.

19. Hujusmodi autem impietatis portenta, quanquam animus meminisse horret, luctuque refugit, ut tamen omnibus manifesta fiat hominum istorum veritati resistentium amentia, En tibi alium Jesuitam etiam impiè blasphemantem!

Alia Mariolatrarum horrenda dogmata, & sacrilegæ superstitionis specimina, commemoravit vir clariss. Andreas Rivetus, in secundo libro suæ Apologiæ pro sanctissima Virgine Mariâ. quæ ibi legere poteris.

Franciscus de Mendoça, in Viridario utriusque eruditionis, Sacræ & profanæ, lib. 2. problemate 2. proponit hoc problema.

Utrùm nobis utilius sit Jesu nomen implorare, an Mariæ?

Ad hoc problema ita respondet, paullo ante medium illius Capitis;

Planius jam (inquit) rem totam sine circuitione, sine ambage decido. Dico. esto! major sit Christi quàm Virginis apud Deum gratia, & auctoritas; tamen B. Virginem nonnunquam facilius moveri nostris precibus quàm Christum, proinde præsentius nobis esse aliquando Matris, quam Filii patrocinium. Ab hac sententia stat auctoritas, stat ratio, stat experimentum.

Et in fine ejusdem Cap.

His verò (inquit) paucis pro Maria relatis, Problema epigrammate claudatur.

Vbera me Matris, Nati me vulnera pascunt;
Scilicet hæc animi sunt medicina mei.
Nam mihi dũ lachrymas amor elicit, ubera sugo;
Rideat ut dulci mistus amore dolor.
At me pertentant dum gaudia, vulnera lambo;
Vt me læta pio mista dolore juvent.
Vulnera sic Nati, sic ubera sugo parentis;
Securæ ut variâ sint mihi sorte vices.
Quis sine lacte, precor, vel quis sine sanguine vivat?
Lacte tuo, Genetrix; sanguine, Nate tuo.
Sit lac pro Ambrosiâ, suavi pro nectare sanguis.
Sic me perpetuum vulnus, & uber alit.

Idem, eodem lib. probl. quarto, proponit hoc problema; Utrùm B. Virgo adoratione latriæ adorari queat. Et respondet; Posse B. Virginem ratione solius contactûs adorari adoratione latriæ. cum & crux & clavi hoc argumento adorentur latria. Præterea etiam propter dignitatem

Beatæ Virgini exhibendum dicit cultum latriæ.

gnitatem maternitatis, quia hæc dignitas pertinet ad ordinem unionis hypoſtaticæ, ratione cujus unionis debetur humanitati Chriſti cultus & adoratio latriæ; ergo etiam omnibus quæ ad eundem ordinem ſpectant, eadem ratione tribuetur. Quamvis autem adoratio latriæ, quæ B. Virgini propter dignitatem illam contactus tribuitur, non ſit primaria & abſoluta; eſſe tamen ſecundariam & reſpectivam, ab uno eodemque habitu religionis proficiſcentem. Hæc Franciſcus Mendoça, Jeſuita.

Nova diviſio latriæ quam refellit Bellarmin. infra, §. 27.

Pſalterium B. Mariæ, ex impreſſo Pariſienſi codice deſcriptum, Martinus Chemnicius inſeruit tertiæ parti examinis Concilii Tridentini, in quo ſunt centum quinquaginta pſalmi, quibus Davidicæ preces & laudes, quas ille Domino obtulit, transferuntur in B. Virginem Mariam, horrendo planè ſacrilegio. Hoc opus Bonaventuræ Doctori Seraphico & Cardinali tribuunt Bellarminus lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis; & Poſſevinus, in apparatu ſacro.

Pſalterium B. Mariæ. Vide Andreæ Riveti Apologiam pro ſanctiſſ. Virgine Maria.

20. Sanctus Apoſtolus Paulus de uno vero religioſi cultus objecto diſſerens, *Quiſquis* (inquit) *invocaverit nomen Domini, ſervabitur. quomodo igitur invocabunt, in quem non crediderunt?* quid ad hunc locum Pontificii? geminam reſponſionem comminiſcitur Bellarminus, Dico (inquit) ibi agi de invocatione, quâ aliquis invocatur ut Deus & primus auctor bonorum. hoc quidem verum eſt: neque ſolum hoc loco, ſed paſſim etiam in ſacris literis, ubicunque religioſæ invocationis fit mentio, ſemper intelligitur invocatio, quâ aliquis invocatur ut Deus. Altera pars diſtinctionis non invenitur in Scripturis, ſed, reclamante Scripturâ, ab hominibus introducta eſt, & à nobis ſuperiùs exploſa, §. 4. & ſequentibus.

Rom. 10. 13, 14. Solus Deus invocandus eſt, quia in ſolum Deum credendum eſt.

Neque melior eſt ſecunda Bellarmini reſponſio; Dico præterea, (verba ſunt Bellarmini) revera ſicut Deum non poteſt invocare ut Deum, qui in eum non credit, id eſt, qui non credit eum eſſe Deum, & qui ei non credendo in eo non ſperat, nec eum diligit: ita etiam non poſſe eum Sanctos invocare ut Sanctos & amicos Dei, qui ſuo modo in eos non credit, id eſt, non credit eſſe Sanctos, nec in eis ſperat, ut in patronis, nec eos ut tales diligit. Nec nomen invocationis vel fidei in Scripturis ſoli Deo tribuitur. Dicit enim Jacob, Geneſ. 48. *Invocetur nomen meum ſuper pueros hos, & nomina Patrum meorum.* Ex quo loco docet B. Auguſtinus, lib. loquutionum de Geneſi, num. 200. invocationem non ſolum Dei, ſed etiam hominum eſſe. Et in epiſt. ad Philemonem dicit Apoſtolus: *Gratias ago Deo meo, audiens charitatem tuam, & fidem quam habes in Domino Ieſu, & in omnes Sanctos.* in quem locum B. Hieronymus prolixè oſtendit, etiam in ſanctos haberi debere fidem. Hæc Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine cap. 20. paullò poſt initium capitis.

Bellarminianæ offuciæ diſcutiuntur.

Vide cap. 4. §. 24.

21. In ſecunda iſta Bellarmini reſponſione multa inſunt vitia: unum vitium eſt, quod dicat credendum eſſe in Sanctos, adeoque in eis ſperandum, ut in patronis. Aliud vitium eſt, quod divinas Scripturas perverſè interpretetur. Tertium vitium eſt, quod Auguſtinum & Hieronymum injuſtè adducat tanquam ſuæ ſententiæ fautores. Hæc vitia non abs re erit clarius oſtendere. Primum, credere in Deum atque adeo in Chriſtum, & in eum ſperare, pars eſt officii noſtri quod ſoli Deo debemus, atque adeo Immanueli advocato noſtro apud Patrem, ut paſſim docent ſacræ literæ. Unde Deus fiducia noſtra & Chriſtus ſpes noſtra appellatur. Et prohibemur confidere in principibus, in filiis hominum, & huic vetitæ fiduciæ opponitur non in Angelis aut Sanctis fiducia, ſed fiducia in Deo, Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus, cujus ſpes eſt in Domino Deo ſuo. Et fiducia in homine declaratur eſſe Apoſtaſia à Domino. Neque uſquam docent ſacræ literæ, fas nobis eſſe fiduciam in aliqua locare creatura. Deus noſter Deus ſpei dicitur, tum quia & dator ſpei noſtræ ſolus eſt, & in illo ſolo ſperandum eſt.

In ſolo Deo ſperandum eſt.

Pſal. 71. 5. 1. Tim. 1. 1. Pſal. 146. 3, 5. Ierem. 17. 5. Rom. 15. 13.

22. Quod autem Scripturas perverſe interpretetur Bellarminus, facilè apparebit ex conſideratione locorum illorum, quos ille citavit. Prior locus eſt, Geneſ. 48. 16. ubi vulgata latina verſio habet, & invocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque Patrum meorum Abraham & Iſaac. Verba ſunt Jacobi Patriarchæ benedicentis filiis Joſephi. Verſio autem qua uſus eſt Auguſtinus, habebat: & invocabitur in his nomen meum, & nomen Patrum meorum. Hebraica veritas habet, ויקרא בהם שמי ושם אבתי vejikkare bahem ſhemi veſhem abhothai. quod rectè vertit Xantes Pagninus, & vocetur in eis nomen meum, & nomen Patrum meorum. Et eodem ſenſu LXX Interpretes, καὶ ἐπικληθήσεται ἐπ᾽ αὐτοῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου. Chryſoſtomus legit, καὶ ἐπικληθήσεται ἐν αὐτοῖς τὸ ὄνομά μου. Non dicit Jacob Ephraimum & Manaſſem invocaturos eum & Patres ejus, ſed vocatum iri nomen ejus & nomen Patrum ejus ſuper Ephraimum & Manaſſem, ſeu in illis, id eſt, vocandos eſſe nomine Iſraël, ut loquitur Eſaias cap. 48. verſ. 1. cenſendos eſſe, in numero filiorum ipſius Jacobi, ut diſtinctarum tribuum capita, ut patet ex verbis Jacobi ad Joſephum eodem capite, verſ. 5. Duo (inquit) filii tui, qui nati ſunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt. Ephraim & Manaſſes, ſicut Reuben & Simeon reputabuntur mihi. Similis eſt illa apud Eſaiam locutio ſeptem mulierum, dicentium uni viro, Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur, tantummodo invocetur nomen tuum ſuper nos. ita verterunt Hieronymus, & Pagninus, quod in Hebraico eſt יקרא שמך עלינו jikkare ſhimcha gnalenu. LXX. Τὸ ὄνομά σου κεκλήσθω ἐφ᾽ ἡμᾶς. In iſtis enim locutionibus ἐπικαλεῖσθαι non importat precatoriam invocationem, qualem exercent Pontificii erga ſanctos quos invocant, ſed idem eſt quod καλεῖσθαι vocari, non precibus, ſed cognomento. Venit [Petrus] ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus, ita lat. vulg. græc. Ἰωάννου, τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου. Et rurſum de eodem Marco ſcribens Lucas, ait, Barnabam voluiſſe ſecum aſſumere τὸν Ἰωάννην τὸν καλούμενον Μάρκον, id quod veteris latinæ vulgatæ verſionis autor vertit, Joannem qui cognominabatur Marcus.

Perverſe vel ſaltem admodum imperite Scripturam interpretatur Bellarminus.

Vindiciæ loci Geneſ. 48. 16.

Eſai. 4. 1.

Act. 12. 12.

Act. 15. 37.

23. Pervertit etiam Bellarminus verba Apoſtoli ad Philemonem, verſ. 5. ἀκούων σου τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον Ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους. quæ verba Vetus Latinus interpres ſic vertit; audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Jeſu, & in omnes ſanctos. Ubi variatur præpoſitio, & fides indicatur habere objectum Chriſtum, charitas autem ſanctos. Charitate erga ſanctos oſtenditur fides in Chriſtum. Ideo ſubdit ibidem Apoſtolus; Ut communicatio fidei tuæ evidens fiat,

Vindiciæ loci ad Philemonem.

(ſeu

(seu, ut alii legunt, efficax fuit,) in agnitione omnis boni in vobis in Christo Jesu. Gaudium enim magnum habemus & consolationem in charitate tua, quod viscera sanctorum refocillata sint per te, frater. Similiter idem Apostolus laudat Ephesiorum, & Colossensium τὴν πίστιν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, fidem in Christo

Ephes. 1. 15. *Coloss. 1. 4.* Jesu, & charitatem in omnes sanctos. Idcirco rectè Primasius explicat locum illum ad Philemonem, non nisi charitatem referens in sanctos; *Audiens charitatem tuam & fidem quam habes in Domino Iesu*. Quæ bonis operibus innotescit. *Et in omnes sanctos*. Qui diligit caput, oportet eum omnia membra diligere. Hæc Primasius. Nec aliter Sedulius; qui (inquit) diligit caput, diligit & membra. Et Theodoretus in eandem epistolam, ad Philemonem, hanc dat nobis quinti illius versus paraphrasin; Scio enim quantam fidem susceperis in Dominum, qui nos servavit, & quantam habeas charitatem, & quantam opem feras iis qui divina magnifaciunt. Hæc Theodoretus, Interprete Gentiano Herveto. Loquitur ibi Apostolus de sanctis viatoribus quibus opem ferebat Philemon, non de adoratione vel invocatione sanctorum defunctorum, pro qua pugnant Romanenses.

Prima atque usitatissima significatio credendi in aliquem, vel in aliquid.

24. Sciendum est autem hanc locutionem, credere in aliquem, vel in aliquid, ut plurimum quidem atque usitatissimè significare eum modum credendi, quo credens ita credit ut credendo in rem eam eat, ei adhæreat, & in eo fiduciam collocet seu speret, sicut docent Augustinus, Tract. 29. in Evang. Joan. & serm. 61. de verbis Domini, & serm. 181. de tempore, & P. Lombardus 3. sent. dist. 23. & Thomas 2. 2, quæst. 2. art. 2. Aliquando tamen aliter usurpari, ita ut interdum nihil aliud significet nisi alicui credere, ut Exod. 14. vers. ult. ubi Israelitæ dicuntur credidisse במשה bemosheh, in Mosem, id est, (ut rectè verterunt LXX. & auctor vulgatæ Latinæ versionis) Μωυσῇ Moysi, seu, ut exponit Chaldæus Paraphrastes, בנביאות משה binbhiuth Moshe, in prophetiam Mosis, seu (ut Targumistæ verba ista vertit Pagninus) Prophetiæ Mosis. Crediderunt verbis Domini quæ loquebatur per Mosem, sicut interpretatur divinus Psaltes, eandem commemorans historiam, ויאמינו בדבריו vajaaminu bidbarau. ad verb. & crediderunt in verba ejus. LXX. καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ. Hieronym. & crediderunt verbis ejus Psal. 106. 12. His similes occurrunt locutiones etiam in aliis quibusdam Scripturę locis; ut Exod. 19. 9. וגם־בך יאמינו לעולם vegam becha jaaminu legnolam. Targum Chaldaic. ואף־בך יהמנון לעלם veafbach jehemenun legnalam. LXX. καὶ σοὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸν αἰῶνα. Lat. vulg. & credat tibi in perpetuum. Et 2. Paralip. 20. 20. האמינו בנביאיו haaminu binbiau. LXX. ἐμπιστεύσατε ἐν προφήταις αὐτοῦ. Lat. vulg. credite Prophetis ejus. Et 1. Sam. 27. 12. ויאמן אכיש בדוד vajaamen achish bedavid. LXX. καὶ ἐπιστεύθη Ἀχὶς ἐν Δαυίδ. Lat. vulg. credidit ergo Achis David. Pagn. & credidit Achis Davidi. & Prov. 26. 25. אל־תאמן־בו al-taamen-bo. Chald. לא תהימין ביה la tehemin bech. LXX. μὴ πεισθῇς αὐτῷ. Lat. vulg. & Pagn. ne crediderisei. Aliquando qui vitæ suæ valde timent, dicuntur non credere in vitam suam, phrasi hebraica, Deut. 28. 66. ולא תאמין בחייך velo taamin bechajiecha. LXX. καὶ οὐ πιστεύσεις τῇ ζωῇ σου. Targ. ולא תהימין בחיך vela tehemin bechajiach. Lat. vulg. & non credes vitę tuę. sic etiam Job. 24. 22.

2. Significatio ejusdem loquutionis.

3. Significatio.

Item, Deus dicitur non credere in servos suos, Job. 4. 18. non credere in sanctos suos, Job. 15. 15. Phrasi hebraicâ, quâ sanctorum imperfectio denotatur, & immundities, præ infinitâ & prorsus incomparabili sanctitate Dei. Denique apud quosdam Ecclesiasticos scriptores credere in aliquam rem dicuntur qui eam rem credunt, & quæ de ea re in sacris literis scripta inveniuntur, credunt vera esse. Sic apud Epiphanium, in fine Ancorati, dicitur, πιστεύομεν εἰς μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν· καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, καὶ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· id est, Credimus in unam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam; & in unum baptisma pœnitentiæ; & in resurrectionem mortuorum, ac justum animarum corporumq; judicium; & in regnum Cœlorum, & in vitam æternam. Frequentius tamen apud veteres retinetur phrasis symboli Apostolici, qua dicimur credere Ecclesiam Catholicam, communionem sanctorum, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam. Neque alium sensum intendunt ii, qui præpositionem εἰς interserunt. Vitandæ autem ambiguitati serviebat consueta fidei confessio, sine præpositione εἰς, quando in recitatione symboli ventum est ad Ecclesiam & quæ sequuntur. Unde Ruffinus in expositione symboli Apostolici. Non dixit, inquit, in sanctam Ecclesiam, nec in remissionem peccatorum, nec in carnis resurrectionem. Si enim addidisset, *in*, præpositionem, una eademque vis fuisset cum superioribus. Nunc autem in illis quidem vocabulis, ubi de Divinitate fides ordinatur; *In Deum Patrem, dicitur, & in Iesum Christum Filium ejus, & in Spiritum Sanctum:* in cæteris verò, ubi non de Divinitate, sed de creaturis ac mysteriis sermo est, *in*, præpositio non additur, ut dicatur *In sanctam Ecclesiam*, sed *sanctam Ecclesiam* credendam esse, non ut in Deum, sed ut Ecclesiam Deo congregatam: & remissionem peccatorum credendam esse, non in remissionem peccatorum: & resurrectionem carnis, non in resurrectionem carnis. Hac itaque præpositionis syllaba Creator à creaturis secernitur, & Divina separantur ab humanis. Hæc Ruffinus.

4. Significatio.

5. Significatio.

25. Ex istis quinque significationibus credendi in aliquem vel in aliquid, ad præsentem controversiam pertinet sola prima, qua ita in aliquem creditur, ut in eo fiducia collocetur. Et hoc quidem sensu non nisi in Deum credendum est. Unde Gregorius Nazianzenus argumentum sumit quo probat Spiritum Sanctum esse Deum, non autem creaturam. ἀλλ' εἰ μὴ κτίσμα, πῶς εἰς αὐτὸ πιστεύομεν; ἢ ἐν αὐτῷ τελειούμεθα; οὐ γὰρ ταυτόν ἐστι πιστεύειν εἴς τι, καὶ περὶ αὐτοῦ πιστεύειν. τὸ μὲν γάρ ἐστι Θεότητος, τὸ δὲ παντὸς πράγματος. id est, Sed si creatura, quomodo in eum credimus? aut in eo perficimur? Non enim idem est, credere in aliquid, & credere de aliquo. Illud enim Deitati convenit, hoc autem cuilibet creaturæ. Hæc Gregorius Nazianzenus orat. 37. quæ est de Spiritu Sancto. Hinc jam patet, quam iniquè Bellarminus jactet se habere consentientem Hieronymum: nam Hieronymus in epist. ad Philemonem, vers. 5. per fidem in Sanctos, non intelligit fiduciam in sanctis, sed fidem qua creditur de Sanctis vera esse quæ scripta sunt, ut ipse ibidem mentem suam explicat. Nec minus inverecundè Bellarminus pro

In prima significatione, non nisi in Deum credendum est.

Vindicia Hieronymi & Augustini.

pro sanctorum invocatione, apud Romanenses usitatâ, allegat Augustinum, libro locutionum de Genesi, num. 200. Augustini verba sunt, Jacob benedicens nepotes suos filios Joseph, ait inter cætera, & invocabitur in his nomen meum & nomen Patrum meorum. Unde notandum est non solum exauditionem, sed etiam invocationem aliquando dici quæ non Dei, sed hominum sint. Hæc Augustinus: non intelligens eam invocationem, de qua inter nos quæstio vertitur, sed eam invocationem seu denominationem quam superius ostendimus, §. vigesimo secundo. Et hanc locutionem accenset Augustinus eis quæ minus usitatæ sunt linguæ nostræ, quas parum advertendo sensum quærunt qui legunt divinorum eloquiorum, cum sit locutionis genus, & nonnunquam exsculpunt aliquid quod à veritate quidem non abhorreat, non tamen id sensisse auctor à quo hoc scriptum est invenitur, sed genere locutionis hoc dixisse credibilius apparet: ut monet ipse Augustinus, libro secundo Retractationum, capite quinquagesimo quarto, seu (ut idem præfatur initio libri locutionum in Genesin) eis locutionibus Scripturarum, quæ videntur secundùm proprietates, quæ idiomata Græcè vocantur, linguæ Hebraicæ vel Græcæ. Nec ipsi Romanenses eo loco intelligunt invocationem Patriarcharum per preces; nam ante Christi mortem contendunt animas piorum non fuisse in Cœlo, sed in limbo quodam in inferno, necdum fuisse beatas, nec eis fuisse ordinariè revelatum quid hic agebatur, adeoque non fuisse viatorum patronos, quales nunc dicunt esse Sanctos in Cœlo. Bonaventura & Thomas & Durandus, in quartum sent. dist. quadragesima quinta. Bellarminus libro 4. de Christo, capite undecimo. Et libro primo de Ecclesia triumphante, qui est, de Sanctorum beatitudine, cap. decimo nono, & cap. vigesimo. Catechismus Romanus, parte primâ, capite 6, quæstione sexta. quid facias miseris istis sophistis, qui non erubescunt dicere quod ipsi ad rem de qua agitur sciunt nihil pertinere, seque ipsos in contradictiones præcipitare malunt, quam videri errorem relinquere? De talibus ait Propheta, apprehenderunt dolum, renuerunt reverti.

Bellarmini perversa fraus & impudentia.

Ierem. 8. 5.

Religiosa adoratio reliquiarum & imaginum.

26. Præsepe etiam & lanceam, & omnes cruces & id genus alia; item Sanctorum defunctorum ossa, cineres, & vestes, aliasque reliquias; & Christi, sanctorumque, & Angelorum imagines sacro cultu & religiosis adorant cerimoniis. Catholica veritas est (ait Vasquez in tertiam partem Thomæ, quæstione vigesima quinta, disputatione centesima sexta, capite secundo) imaginibus deferendam esse adorationem, hoc est, signa servitutis, & submissionis, amplexu, luminaribus, oblatione suffituum, capitis nudatione, &c. Idem, ibidem, disputatione centesima octava, capite primo, proponit hanc quæstionem; An eadem adoratione cum exemplari, vel distincta, imagines sint adorandæ? & postpositis aliis opinionibus, ipse (capite tertio) eadem adoratione cum exemplari adorandas esse judicat, & pro hac sententia adducit Alex. Thomam, Bonaventuram, Albertum, Capreol. Almainum, & alios multos doctores. Et capite quarto, in hanc etiam sententiam exponit decretum Concilii Tridentini, sessione vigesima quintâ. Verba Synodi sunt; Imagines porrò Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quòd credatur inesse aliqua in eis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda; veluti olim fiebat à gentilibus, qui in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant, ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus; & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertim verò secundæ Nicænæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores sancitum est. Hactenus Concilium Tridentinum. His autem Concilii verbis confirmari ait Vasquez sententiam quam tuetur de una adoratione imaginis cum exemplari. Et eadem disputatione centesima octavâ, cap. decimo tertio, & cap. decimo septimo ait, submissionis quidem affectum referri ad exemplar, notam autem exteriorem illius submissionis, ut genuflexionem, &c. exhiberi imagini, ita ut ipsa imago verè & propriè adoretur: idque rectè dici, & concedendum esse, absolutè & sine additamento. Et cap. quarto & quinto ejusdem disputationis, contendit non nisi eadem adoratione cum exemplari imagines esse adorandas. Et cap. decimo tertio. Neque verò (inquit) nota exterior, & interior affectus submissionis, duæ sunt adorationes & cultus; sed ex utroque, unus actus reverentiæ, & honoris constat. Et disputatione centesima nonâ, capite tertio, ait ex latria interiori, & signo exteriori unam conflari integram adorationem latriæ, qua & imago & exemplar comprehenditur. Thomas, tertia parte quæstione vigesima quintâ, articulo tertio, dicit imaginem Christi adorandam esse adoratione latriæ, eandem enim reverentiam exhiberi imagini Christi & ipsi Christo. Et articulo quarto, idipsum affirmat de cruce Christi, & crucis effigie in quacunque materia. Omnes cruces adoramus, inquit Bellarminus, libro de imaginibus, capite trigesimo, §. ad quartum. Idem etiam, eodem libro cap. 21. asserit imagines Christi & sanctorum venerandas esse non solum per accidens vel impropriè, sed etiam per se & propriè, ita ut ipsæ terminent venerationem, ut in se considerantur, & non solum ut vicem gerunt exemplaris. Neque consentit cum Vasquezio affirmante, rectè dici imaginem, verè & propriè adorari, eadem adoratione cum exemplari, idque rectè dici absolutè, & sine additamento.

Vide infra, cap. 34.

Concil. Trid. sess. 25.

Dissentiunt Vasquez & Bellarminus.

Argumenta Bellarmini.

27. De essentia veræ latriæ est (inquit Bellarminus) exhiberi propter se: latria enim dicitur summus cultus, qui debetur vero Deo, ut primo principio omnium rerum; implicat autem contradictionem, exhiberi summum cultum primo principio, & propter aliud: nam si primo principio, non ergo propter aliud; si propter aliud, non primo principio. Ergo vel imagini exhibetur cultus latriæ propter se, & hæc est vera idololatria; vel non exhibetur propter se, & tum ille non est cultus veræ latriæ. Præterea vel ista latria, quæ exhibetur imagini propter aliud, est idem cultus cum eo qui exhibetur Deo, vel alius minor; si idem, ergo æquè colitur creatura atque ipse Deus: quæ certè idololatria est, nam idololatria non solùm est cum adoratur idolum relicto Deo, sed etiam cum

adoratur idolum simul cum Deo. Exod. 20. Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum. Si est cultus minor, non ergo est latria: nam latria est summus cultus. Imagini non convenit cultus internus, nec externus veræ latriæ: nam nec apprehendimus imaginem, ut primum principium, nec illi sacrificamus. Imago, ut imago, opponitur exemplari, & est illo inferior; ergo non potest coli eodem cultu, sed minori. Qui colebant imaginem Christi divinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo, lib. 1. cap. 24. Epiphanio, hæres. 27. Aug. hæres. 7. & Damasceno, lib. de centum hæresib. in fine: Atqui isti cum Christum colerent, sine dubio imaginem ejus propter ipsum colebant. Non igitur licet imagines colere divinis honoribus, id est, cultu latriæ, etiamsi quis dicat, id se facere propter Deum, vel Christum, non propter imagines: nam hoc ipso quod eas colit divinis honoribus, convincitur eas colere propter ipsas, non propter Deum, quicquid ipse verbis dicat. Hæc Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 24.

Opposita doctrina Vasquezii.

28. At è contrario Vasquez, in 3. part. Thomæ, qu. 25. disp. 108. capitib. 3. & 4. & 5. & 6. & aliquot sequentibus, contendit non nisi eadem adoratione cum exemplari imagines esse adorandas. Et disput. 109. cap. 2. stultitiæ arguit vel superstitionis eos, qui docent imagines alio cultu adorandas, vel eas alio cultu adorant. Rejicitur autem, ut hæretica, tum à Vasquezio, (in 3. part. Thom. q. 25. disp. 106. cap. 1.) tum à Bellarmino, (lib. de imaginibus, cap. 20. & cap. 21.) nec non à Synodo secunda Nicæna, & à Synodo Tridentina, Nicænam approbante, atque adeo à Rom. Eccl. opinio illa quorūdam qui imaginum usum probabant quidem ad ornatum, & ad excitandam etiam fidelibus memoriam exemplaris, ita tamen ut non concederent imaginem esse ullo modo in se colendam, sed solum coram imagine colendum exemplar. Imò Synodus secunda Nicæna, actione 4. & actione 7. decernit salutandas & adorandas esse imagines, & anathema dicit aliter docentibus aut sentientibus. Si crucem (inquit Damascenus) & lanceam, & arundinem, & spongiam, quibus Dei interfectores Judæi ignominia & morte Dominum meum affecerunt, ut salutis caussas adoro, & colo: cur imagines ad Christi gloriam, & cruciatuum ejus memoriam, à Christianis hominibus institutas non adorabo? Si crucis effigiem ex quacunq; materia confectam, crucem illam salutiferam, & qui in ea suffixus est, indicantem, adoro; cur imaginem non adorabo? Hæc ille, orat. 2. de imag. Et postea ait, orat. 3. de imag. qui imaginem ad Christi, aut matris ejus Dei genetricis, aut alicujus sanctorum gloriam, & memoriam, diabolique & dæmonum ipsius ignominiam & detrimentum, divino studio atq; ardore confectam, evertere conatur, ac non potius adorare & colere ac venerari studet, ut rem honore dignam, non autem ut Deum; hunc Christi & sanctæ Dei genetricis, atque sanctorum hostem, diaboliq; ac dæmonum ejus defensorem omnes homines esse non dubitent. Hæc Joannes Damascenus, Petro Francisco Zino Veronensi interprete. Propter hanc doctrinam anathematizatus est Joannes Damascenus, cognomento Mansur, in Concilio nuncupato œcumenico 7, quod sub Imperatore Constantino Copronymo celebratum est Constantinopoli, anno Dom. 754. Et ob eandem doctrinam laudatus est in Concilio secundo Nicæno, anno Dom. 787. ut testantur

Romana Ecclesia ut hæreticam rejicit eorum opinionem qui dicunt, non ipsam imaginem, sed solum coram imagine colendum exemplar.

Vide infra, cap. 15. §. 7. & seq.

Damascenus ab una septima Synodo anathematizatus. Idem ab alia septima Synodo laudatus.

eorundem Conciliorum acta, sub finem 6. act. Concilii illius Nicæni, quod etiam 7. œcumenicum nuncupatur, & à Tridentino Concilio ut orthodoxum recipitur, sessione vigesimâ quintâ. Damasceni etiam, in hoc argumento, doctrinam laudat Catechismus Romanus, part. 3. cap. 2.

29. Cum igitur ipsorum Romanensium alii doceant idololatriam esse adorare imagines eadem adoratione cum exemplari; alii autem stultū esse vel superstitiosum eas aliter adorare, & non adorantes imaginem anathemati subjiciat Rom. Ecclesia, approbando Synodum Nicenam secundam; consequens est ex ipsorum ore, omnes imaginum adoratores vel esse idololatras, vel superstitiosos, vel stultos; si qui autem imagines adorare recusaverint, eos, secundùm doctrinam Romanæ Ecclesiæ esse hæreticos & anathema. Unde manifestum est usum imaginum, in religioso aut sacro cultu, esse inextricabilem quendam conscientiarum laqueum, & conscientiis tutissimum esse in hoc negotio istum imaginum usum abjicere atque abolere. Præsertim cum nullum exstet in sacris Scripturis, de imaginibus eum in usum adhibendis; præceptum vel probatum exemplum; ideoq; ad traditionem non scriptam & Ecclesiasticam consuetudinem confugere compulsi sint Joan. Damascen. orat. 2. de imaginib. & secunda Nicæna Synodus, act. 7. in definitione. & Synodus Tridentina, sess. 25. & talis etiam imaginum usus antiquitati orthodoxæ vel incognitus fuerit, vel improbatus, sicut infra, hoc ipso libro, Deo volente, ostendemus.

Ex ipsis imaginum cultoribus ostenditur, earū usum in religioso aut sacro cultu, esse inextricabilem conscientiarū laqueum.

Imaginum cultus solâ nititur traditione non scriptâ.

30. Adeò autem insaniebant in negotio imaginum, Joannes Damascenus, & illi qui secundam Nicænam Synodum celebrarunt, ut non erubuerint laudare fœdam illam atq; nefariam doctrinam Abbatis Theodori Æliotæ; qui sub prætextu adorandi Christum, & sanctam Deiparam, docet melius alicui esse, nullum omittere in civitate scortum, ad quod non ingrediatur, quam ut recuset adorare imaginem Christi & B. Virginis. Inhonestam hanc & mendacem Theodori doctrinam recipiunt ac laudant, Joan. Damascenus, sub finem primæ orationis de imaginibus. & orat. 3. de imaginibus. & secunda Nicæna Synodus, actione quinta. ἀκυρῶντες τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν αὐτῶν.

Theodori Æliotæ fœda & nefaria doctrina, probata Damasceno, & secunda Nicæna Synodo.

Vid. cap. 11. §. 23.

Matth. 15, 6.

31. Apud Catholicos veritas indubitanda est, (ait Vasquez) reliquias sanctorum, sive fuerint partes ipsorum, ut ossa, carnes, & cineres, sive res aliæ, quæ ipsos tetigerunt, vel ad ipsos pertineant, adorandas, & in hoc honore sacro habendas esse. Hæc ille, in 3. part. Thomæ, qu. 25. disput. 112. cap. 2. Porrò (inquit Bellarminus) suaves odores nos etiam in Ecclesia offerimus imaginibus, & reliquiis; cum tamen asseramus, sacrificium non deberi nisi soli Deo. Bellarm. lib. de beatitudine sanctorum, cap. 13. §. Neque obstat. Vasquezium etiam paullò superiùs audivimus in cultu imaginibus exhibendo ponentem oblationem suffituum. Secunda Nicæna Synodus, actione septimâ definiens cultum quem vult exhiberi imaginibus Christi & beatæ Virginis & beatorum Angelorum, & Sanctorum, ait; Καὶ ταύταις ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει· ἀλλ' ὃν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι, καὶ θυμιαμάτων καὶ φώτων προσαγωγὴν πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιεῖσθαι,

Thymiamata & luminaria reliquiis & imaginibus offerenda docent earum adoratores.

Sup. §. 26.

καθὼς

καθὼς καὶ τοῖς ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἴθισται· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν. Et his oſculum & honorariam adorationem tribuendam: non tamen veram latriam, quæ ſecundùm fidem noſtram eſt, quæque ſolam divinam naturam decet. Ita ut iſtis, ſicuti figuræ pretioſæ ac vivificæ crucis, & ſanctis Euangeliis & reliquis ſacris monumentis, incenſorum & luminum oblatio ad harum honorem exhibeatur. quemadmodum & antiquis piæ conſuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum tranſit: & qui adorat imaginem, adorat in ea depicti ſubſiſtentiam.

Oſtenditur non eſſe reliquiis vel imaginibus offerenda thymiamata aut luminaria.

32. Ecquid verò prodeſt, ſine Dei mandato, rebus ſenſus vitæque expertibus offerre thymiamata & luminaria? Honor, inquies, imaginis ad primitivum tranſit. At præterquam quod Sancti talem honorem non poſtulant, tranſire per imaginem ad primitivum non poteſt honor ille imaginis, cujus imago ipſa eſt prorſus incapax. Præterea conſentimus omnes, ſacrificium nulli creaturæ ſed ſoli Deo offerre licere. At ſacra oblatio thymiamatum & luminarium, eſt ſpecies quędam ſacrificii, ſoli Deo, ſupremo harum rerum datori ac Domino congruens. Ex hac difficultate non potuit ſe extricare Vaſquez, in tertiam partem Thomæ, quæſt. 25. diſp. 109. cap. 4. ubi ait; Cum ſeptima Synodus, actione ſeptima, in definitione fidei dicit, meritò nos ad imagines reverenter accedere oblationibus ſuffituum, & luminarium, non ſentit, illas habere propriam rationem oblationis, quatenus ad imagines referuntur (nec enim dicit; oblationes imaginibus fieri, ſed nos ad imagines oblationibus reverenter accedere) ſed ſentit, aut eis convenire rationem oblationis propriè, ut ad Deum ordinantur: quatenus verò imagines reſpiciunt, rationem ſolum adorationis: aut ſi reſpectu ipſarum imaginum vocavit oblationes, latiori quodam modo eas ſic appellavit, ſicut donaria, quæ coram imaginibus ſuſpenduntur, ipſis communiter dicuntur offerri. Poſſemus tamen aſſerere, nomen *oblatio,* multa ſignificare, ut tam de ea, quæ Deo fit, quam de illa quæ imaginibus offertur, ſicut etiam adoratio, dicatur. Sed hoc non eſt tam certum, ſicut illud, quod extra controverſiam omnino eſt, ſacrificium ſcilicet ſolùm reſpectu Dei, cui ſoli offertur, ita dici, ut nec per accidens, nec ullo modo ad imaginem referri dicatur. Hæc Vaſquez. quem facile conſpicit cordatus lector hac quęſtione vehementer turbari, neque ſe expedire.

Hæret impeditus Vaſquez, nec eluctari poteſt.

Nec felicior Bellarmini conatus.

33. Aliud effugium quæſivit Bellarminus, libro de beatitudine ſanctorum, capite decimo tertio, §. Neque obſtat. Sacrificium (inquit) Deo proprium eſt immolatio animalium, quod vocatur Hebraicè זבח zebach, de quo dicitur Exod. 22. *Immolans diis eradicabitur, præterquam Domino.* Ibi enim eſt Hebraice זובח zobeach. Hæc ille. At nimis inconſideratè iſta ſibi excidere paſſus eſt. non enim omne zebach, זבח (quod Græcè θυσία dicitur) eſt immolatio animalium, neque ſola animalium immolatio eſt ſacrificium Deo proprium. Nam & ſacrificium laudis dicitur zebach; [זבח תודה zobeach todah, ſacrificans laudem, Pſalm. 50. verſ. ultimo] θυσία αἰνέσεως, Syriacè דבחא דתשבוחתא, hoc eſt, καρπὸς χειλέων, fructus labiorum confitentium nomini ejus, Hebræos 13. 15. Item Sacrificia Dei [זבחי אלהים zibhche elohim] ſpiritus confractus, cor confractum &

Exod. 22, 20.

De ſacrificio.

contritum. Pſal. 51. 19. jubemur offerre Deo corpora noſtra θυσίαν ζῶσαν, [Syriacè דבחתא חיתא] Romanos 12. 1. Petrus & Johannes Apoſtoli docent nos Chriſtianos Deo per Chriſtum ſacerdotes factos eſſe ad offerendum ſpiritualia ſacrificia [θυσίας] grata Deo per Jeſum Chriſtum. 1. Petr. 2. 5. Apocal. 5. 10. Apoſtolus etiam ad Hebræos ſcribens, beneficentiam & communicationem vocat ſacrificia [θυσίας] quæ Deo placent. Hebr. 13. 16. Chriſtus obtulit Deo preces & ſupplicationes, Hebr. 5. 7. Pſaltes ait, Dirigatur oratio mea velut incenſum [ὡς θυμίαμα קטרת] in conſpectu tuo. Pſal. 141. 2. Preces ſanctorum appellantur θυμιάματα. Apocal. 5. 8. Clemens Alexandrinus, libro ſeptimo Stromatum, ſacras preces dicit eſſe optimum & ſanctiſſimum ſacrificium. vide ejus verba, inferius, cap. quarto hujus libri, §. 6. Origenis verba ſunt; Poſt hæc Celſus ait, nos ararum, ſtatuarum, templorumque dedicationes fugere, ut occulti fœderis fidem ſanciamus hac ceu teſſerâ, non videns pro aris nobis eſſe mentem ſuam cuique, ex qua ſurſum feruntur verè ac intelligibiliter ſuaveolentes ſuffitus, preces è pura conſcientia. quapropter dicitur apud Johannem in Apocalypſi; Suffitus autem ſunt orationes ſanctorum: & in hymnis Davidicis; Fiat oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo Domine. Hæc Origenes, libro octavo contra Celſum. interprete Sigiſmundo Gelenio. Ipſa etiam thymiamata propriè dicta genus eſſe quoddam ſacrificii Deo proprii, quando religioſo cultu offeruntur, patet ex altari thymiamatis ſive incenſi ſeu ſuffimenti. Facies (inquit Dominus) altare incenſi thymiamatis, &c. Exod. 30. 1. & pones illud ante velum, &c. verſ. ſexto. & adolebit ſuper illud Aaron ſuffimentum aromatum ſinguli's matutinis, quando aptabit lucernas adolebit illud, verſ. ſeptimo. non offeretis ſuper illud ſuffimentum alienum, neque holocauſtum, neque mincham, ſed nec libamen libabitis ſuper illud, verſ. nono. Quod dicitur Exod. 22. verſ. 20. Immolans Diis, &c. zobeach, id L X X. verterunt ὁ θυσιάζων Θεοῖς, Et altare ſuffimenti, capite trigeſimo, verſ. primo; θυσιαστήριον θυμιάματος, quod in Hebræo textu appellatur מזבח מקטר קטרת mizbeach miktar ketoreth. Latinè ad verbum; ſacrificatorium ſuffimenti ſuffitus, ſive incenſi thymiamatis. Eodem modo Lucas appellat θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, Luc. 1. 11. Idipſum etiam hinc patet, quia ſoli Deo, & in templo, & à ſolis ſacerdotibus, ſuper altare illud huic cultui deſtinatum, offerri debebat θυμίαμα. Exod. 30. Luc. 1. Propterea Ezekias confregit etiam ſerpentem æneum, quem fecerat Moſes, quia filii Iſrael ſerpenti illi æneo adolebant incenſum. 1. Reg. 18. 4. quod manifeſto indicio eſt, oblationem ſuffitus non eſſe faciendam imaginibus aut reliquiis aut ulli creaturæ. Quod Ezechias deſtruxit ſerpentem (ait Eckius) fuit cauſſa hujus abuſus populi idololatrantis. Nam in loco eòdem ſequitur, Siquidem uſque ad illud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum. Unde ſi conſtaret de abuſu alicujus imaginis, illa deberet aboleri. Hæc Johannes Eckius, doctor Pontificius, in ſuo Enchiridio locorum communium, capite de Imaginibus. Et Driedo; Serpens (inquit) æneus, quem Moyſes fecerat, propter ſancti facti memoriam ſervabatur apud Judæorum populum,

Clem. Alex. 7. Strom.

Origen. lib. 8. contra Celſum.

Apocal. 5. 8. Pſal. 141. 2.

quem tamen post, cum populus errans tanquam idolum colere cœpisset, Rex Ezechias religiosa potestate Deo serviens, contrivit cum magna pietatis laude. 4 Regum, 18. Hæc Johannes Driedo, etiam Pontificius, & Professor Lovaniensis, in suo opere de Ecclesiasticis Scripturis & dogmatibus, lib. 4. cap. 5. part. 4. Idololatria igitur est adolere incensum reliquiis aut imaginibus. Est enim species quædam cultus & sacrificii Deo proprii. unde Sedulius, lib. 2. operis Paschalis, scribens de muneribus Christo oblatis à Magis, quæ à Matthæo in Euangelio commemorantur, nempe auro, & thure, & myrrha, ait;

Idololatria est adolere incensum reliquiis aut imaginibus.

Matth. 2. 11.

Ipsa etiam ut possent species ostendere Christum,
Aurea nascenti fuderunt munera Regi,
Thura dedêre Deo, myrrham tribuêre sepulchro.

Thurificati.
Sacrificati.

Idcirco etiam temporibus persecutionum lapsi illi thurificati, qui diis gentium thus adolevērant, appellabantur etiam sacrificati, & censebantur nefanda sacrificia commisisse, & in legem illam impegisse, quæ prohibet Diis sacrificare, Exod. 22. 20. Teste Cypriano epist. 52. ad Antonianum. Milites illi Christiani, qui Juliano Imperatori, tempore donativi, thus incenderunt, licet divino eum honore colere non intenderent, deprehenderunt tamen postea factum illud suum esse externam quandam negationem Christi: sicut ex Gregorii Nazianzeni, orat. 3. commemoratum est supra cap. 1. hujus libri, §. 11.

Contra invocationem rerum inanimatarum.

34. Superius, hoc capite, §. 5. paucis lectorem monebamus de absurda rerum inanimatarum invocatione, Romanensibus consueta, & plura ad eam rem spectantia hoc loco dicturos pollicebamur. Quæro igitur ex Romanensibus, quid sibi velint invocando inanimes reliquias & imagines, eisque laudes & hymnos dicendo? Nam non est eis sacrificandum; religiosas autem preces & laudes sacrificia esse soli Deo offerenda, jam ostensum est §. 33. Neque esse in imaginibus aliquam divinitatem, vel virtutem, propter quam sint colendæ, nec ab eis esse aliquid petendum, nec in eis fiduciam figendam esse, docet Synodus Tridentina, sess. 25. Neque ad preces & laudes extendit Synodus dictum illud, honos qui imaginibus exhibetur, refertur ad prototypa. Et verò hucusque extendi non posse, neque ullo modo, ne per accidens quidem, laudem, qua laudatur exemplaris excellentia, nec laudem divinam, & nec orationem, sive sit illa divina oratio, sive humana, referri posse & terminari ad imagines, vel ad res inanimatas: eo quod res inanimata, laudis & commendationis rei animatæ, capax non sit, multo minus divinæ; neque res inanimata ullius orationis capax sit, cum non sit rationis particeps; orationem enim solum ad intelligentem, qui posset petita concedere, congruè fieri: docet Vasquez, in tertiam partem Thomæ, quæst. 25. disp. 109. cap. 4. ubi etiam ait, hac de caussa Concilium Trident. sess. 25, dixisse, nullam imaginibus inesse virtutem, ob quam sint colendæ, vel ab eis aliquid petendum, vel in eis spes collocanda. quocirca inidoneam esse oportet rationem illam quam attulit Thomas, 3. part. quæst. 25. art. 4. videlicet, crucem illam in qua Christus crucifixus est, tum propter repræsentationem, tum propter contactum, & ex hoc quod ejus sanguine est perfusa, adorari eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriæ; & propter hoc etiam crucem eos alloqui & deprecari quasi ipsum crucifixum. Rationem istam refutat Vasquez, loco citato, concedens antecedens, de adoratione; at negans consequentiam, de alloquio & prece, quia ad rem inanimatam nullo modo potest terminari oratio.

35. Propterea & illud Bellarmini perfugium inutile est: ait ille, lib. de imag. c. 20. Potest aliquid honorari propriè, vel impropriè. Id propriè dicitur honorari, quod verè ratione sui ipsius honoratur. Impropriè dicitur honorari, quod honoratur loco alterius: ut quando legatus Regis, honoratur loco Regis, honore proprio Regibus, tunc & ipse legatus impropriè honoratur, propriè autem Rex in ipso tunc honoratur. Id clarius apparet, quando unus pro alio accipit possessionē aliquam vel cum funus celebratur absente corpore, circa statuam, & fiunt erga statuam omnia, quæ circa corpus fierent, ut cum aliquando, statua Trajani mortui sedit in curru triumphali, teste Sexto Aurelio Victore, nec enim potest dici statuam propriè triumphasse, sed Trajanum à statua repræsentatum. Hæc ibi. Jam audiamus quomodo idem Bellarminus distinctionem istam applicet præsenti quæstioni, eodem libro de imaginibus, cap. 23. quod (inquit) imago possit coli impropriè eo cultu, quo ipsum exemplar, probatur; nam aliquando imago accipitur pro ipso exemplari, & ea, quæ fierent circa ipsum exemplar, si adesset præsens, fiunt circa imaginem, mente tamen defixā in exemplari. Sic concionatores alloquuntur imaginem crucifixi, eique dicunt: Tu nos redemisti, tu nos Patri reconciliasti; ista enim non dicuntur imagini, nec ut lignum est, nec ut imago est, sed ut accipitur loco exemplaris, id est, dicuntur ipsi Christo, cujus tamen imago vicem gerit: quemadmodum etiam in die Parasceues, cum crucifixus paulatim detegitur, & ostenditur, & adorandus proponitur, illa omnia per imaginem ipsi Christo vero exhiberi intelliguntur, tunc autem propriè nullus honor defertur imagini, sed soli exemplari: tamen impropriè dici potest ipsa etiam imago honorari. Hactenus Bellarminus. Summa est; imaginem invocari quidem, at non ratione ipsius, sed loco Christi, cujus imago vicem gerit. At ubi & quando tandem Christus vicem hanc commisit imagini? Et cum cultus ex fide præstandus sit, fides autem verbo Dei nitatur; quæ hæc audacia est, sine Dei verbo, imaginem accipere loco Christi, & erga vel circa imaginem facere omnia quæ erga vel circa ipsum Christum fierent? Præterea etiam ii qui fingunt licere adorare imaginem eadem adoratione cum exemplari, excipiunt orationes & hymnodias, ut superiore sectione ostensum est. Impossibile est (inquit Origenes) ut qui Deum novit, supplex fiat statuis: nec hoc tantum stultum est si quis preces simulacris offerat, sed etiam cum aliquis id simulat vulgi opinionibus se attemperans, quod faciunt Philosophi Peripatetici, & qui sectantur sectam Epicuri aut Democriti: nihil enim adulterinum debet inesse in anima hominis verè pii erga Deum optimum maximum. Hæc Origenes, lib. 7. contra Celsum. ubi disputat non solum contra cultum dæmonum, sed etiam contra cultum religiosum imaginis manufactæ, hoc enim modo ait Christianos & Judæos numen non colere, quia simulacra vel effigies facere, eisque incurvari vetat divina lex. Et ibidem refert, veteres etiam Persas, aliis motos rationibus, aversatos esse statuas.

36. Jam

36. Jam videamus qua viâ elabi conetur Vasquez. Quod verò (inquit Vasquez) Ecclesia in Dominica passionis loquitur ad crucem, dicens;

O crux, ave spes unica,
Hoc passionis tempore;
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam.

Quibus verbis ipsam tanquam Deum Salvatorem laudare videtur: nonnulli putant, non ad crucem, sed ad Christum crucifixum referri, quem nomine crucis compellat. Verùm quia aliqua etiam in eo hymno deinde dicuntur, quæ non nisi de ipsa lignea, & inanimata cruce possunt intelligi, quale est illud,

Sola digna tu fuisti
Ferre secli pretium.

Et rursus;

Crux fidelis inter omnes
Arbor una nobilis, &c.

Et in alio hymno ejusdem Dominicæ;

Beata cujus brachiis
Secli pependit pretium.

Aliqui etiam censent, ad ipsam ligneam crucem has laudes figuratè referri, per figuram prosopopœiam, Poëtis & oratoribus satis familiarem. Nihilominus priora ista verba quæ recitavimus,

O crux, ave spes unica:

Non video, quomodo ad crucem ipsam ligneam dirigi possint: nam quamvis per figuram prosopopœiam sæpius cum re inanimata loquamur, ineptè tamen, etiamsi figuratè, ab ea peteremus salutem, & gratiæ augmentum. Quare ego ibi duas figuras admitterem, nempe in prioribus verbis metonymiam, ut crux pro Christo accipiatur, sicut continens pro contento: in reliquis verò prosopopœiam, ut prædictum est. Hæc Vasquez in 3. partem Thomæ, qu. 25. disp. 109. cap. 4. Subjicit autem ibidem, laudari nihilominus posse imaginem, ut aliquid utile ad cultum exemplaris, quia utilitatem hanc in se habet. Sed de ejusmodi utilitate & laude non quæritur hoc loco, neque si qua esset imaginis utilitas ad cultum exemplaris, inde sequeretur colendam esse ipsam imaginem; non enim omne illud colendum est quod ad Dei cultum utile est. Addit etiam dici, quod exemplar coram imagine laudetur. At neque istud ad præsentem pertinet quæstionem, qua quæritur de laude & oratione, quæ dicuntur ad imaginem, compellando ipsam, & petendo ab ea, eandemque laudando.

37. Si dicat aliquis, (cum Bellarmino, lib. de beatitud. sanctorum, cap. 17.) non agi de verbis, sed de sensu verborum; Imò verò de utroque agitur, tum de sono tum de sensu verborum. Nam cum verba ista non sint divina, sed humana, cur tam male agitur cum Dei populo, ut in re gravissima in qua aberrare periculosissimum est, nempe in divino & religioso cultu, obtrudantur ei ordinariè usurpanda ejusmodi verba, ab hominibus temerè excogitata, quæ neque in proprietate sermonis, neque secundùm aliquam humanam loquendi consuetudinem, ullum sanum sensum recipiunt; neque ab acutissimis ingeniis ad qualemcunque tolerabilioris alicujus sensus speciem trahi possunt, nisi confictis quibusdam figuris, quas nec ipsi doctores seriò tradere, nec alii intelligere queunt?

38. In omni Metonymia immutatur nativa vocis significatio: at nemo unquam dixit Metonymiam esse, quando rem aliquam alloquentes, suo eam affamur vocabulo; ut quando scapham vocamus scapham, crucem vocamus crucem. Fit sermo ad crucem ligneam, eique dicitur; O crux. non est hic metonymia. Nam eam alloquuntur crucem de qua in eodem hymno ajunt,

Sola digna tu fuisti
Ferre secli pretium.

Ubi pronomen demonstrativum, TU, manifestè eandem designat crucem, cui superius dixerunt,

O Crux, ave spes unica, &c.

Prosopopœia autem quam ajunt in verbis esse, non liberat eos à crimine idololatriæ, sine cujus criminis reatu nemo potest ita alloqui imaginem, aut ejusmodi rem aliquam, ut ei religiosè supplicet, eamque invocet, & ab ea re petat augmentum justitiæ, & veniam peccatorum. Quæ tamen isti convincuntur petere à lignea cruce. Sicut etiam similia dona petunt ab imagine illa quam Christi esse dicunt, & fabulantur eam ab ipso Domino impressam Sudario faciei ejus admoto, datamque mulieri cuidam Veronicæ; unde etiam à mulieris illius nomine ipsa imago apud Romanenses Veronica indigitatur. Oratio qua hanc imaginem salutant, laudant, atque invocant, prout ea cum Bti. Bon. Dieta salutis typis excusa circumfertur, hæc est;

Baron. apud Spond. an. Christi. 34. num. 42. & Pamel. in Tertullian. Apologet. cap. 12. num. 184.

Dona divina petunt ab ipsa imagine.

Salve sancta facies nostri Redemtoris,
In qua nitet species divini splendoris,
Impressa panniculo nivei candoris,
Dataque Veronicæ signum ob amoris.
Salve vultus Domini imago beata,
Ex æterno munere mirè decorata:
Lumen funde cordibus exinde tibi data,
Et ex nostris sensibus tolle colligata:
Salve splendor gloriæ, salus peccatorum,
Repræsentans propriè Regem Angelorum,
Restauratrix gratiæ, speculum sanctorum,
Te quærunt respicere spiritus Cœlorum.
Salve robur fidei nostræ Christianæ,
Destruens hæreticos qui sunt vitæ vanæ;
Horum auge meritum qui te credunt sanè,
Illius effigie qui Rex fit pane.
Salve nostra gloria in hac vita dura,
Labili, & fragili, citò transitura;
Nos perduc ad patriam ô felix figura,
Ad videndum faciem quæ est Christi pura.
Salve ô sudarium nobile jocale,
Et nostrum solatium, & memoriale
Ejus qui corpusculum assumsit mortale,
Nostrum verum gaudium & bonum finale.
Salve jubar seculi, stella matutina,
In conspectu populi fulget lex divina,
Quæ est cura languidi, vitæ medicina,
Nos in mundo labili lues à ruina.
Salve gemma nobilis, vera margarita,
Cœlicis virtutibus perfectè munita,
Non depicta manibus, sculpta, nec polita,
Hoc scit summus artifex qui te fecit ita.
Ille color cœlicus qui in te splendescit,
In eodem statu permanet, nec decrescit,
Diuturno tempore minimè pallescit,
Fecit te Rex gloriæ, fallere qui nescit.
Nesciens putredinem, servans incorruptum,
Quod est Christicolis coram te deductum,
Tu vertes in gaudium gemitum & luctum,
Confers saluberrimum te videnti fructum.
Salve decus seculi, speculum sanctorum,
Te videre cupiunt spiritus Cœlorum,
Nos ab omni maculâ purga vitiorum,

Atque nos consortio junge beatorum.
Esto nobis quæsumus tutum adjuvamen,
Dulce refugium, atque consolamen,
Ut nobis non noceat hostile gravamen,
Sed fruamur requie cum beatis. Amen.

Ista apertè dicuntur ipsi imagini seu Figuræ sudario impressæ, ea laudatur, & ab eâ dona petuntur, quæ à solo Deo peti debent, ac dari possunt. Augustinus ait; Christianos orantes atque laudantes, ad eum dirigere significantes voces, cui res in corde quas significant offerunt, cum verba sonantia signa sint rerum.

Aug. lib. 10. de civitate Dei, cap. 19.

Idololatrica adoratio sacramenti Eucharistiæ.

39. Sacramentum etiam Eucharistiæ, ex falsa hypothesi transsubstantiationis, adorandum esse latriæ cultu qui verò Deo debetur, decernit Synodus Tridentina, Sess. 13. cap. 5. Hunc sacramenti cultum rectè quidem improbat, perperam autem atque incassum crimine idololatriæ eximere nititur Marcus Antonius de dominis, Archiepiscopus Spalatensis, lib. 7. de Republica Ecclesiastica, cap. 11. num. 7. *Per rectam* (ut ipse loquitur) *intentionis directionem: qui docent* (inquit) *panem non esse amplius panem, sed corpus Christi, illi profectò panem non adorant, sed solùm, ex suppositione, licet falsa, Christi corpus, verè adorabile, adorant.* Hæc ille. At non sufficit suppositio falsa, ad depellendum idololatriæ crimen, isto enim patefacto effugio, si quis Antichristum pro Christo sequatur & adoret, excusabitur à crimine idololatriæ: per intentionem, scilicet, qua intendit solum Christum adorare. Quod prorsus absurdum est. Præsertim cum Dominus præmonuerit cavendos esse Pseudochristos, qui decepturi essent homines non electos. Sic qui suppositione quadam falsa imaginatus fuerit verum Deum auro aut argento aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis esse similem, Deoque imaginem effinxerit, & existimaverit numen ipsum esse in illa imagine, ipsamque inde imaginem animatam esse & sensu ac spiritu plenam, & jam esse Deum, (sicut olim Ægyptii statuas quasdam ab hominibus fabricatas, animatas esse & deos esse putabant, teste Mercurio Trismegisto, apud Augustinum) & imaginem illam, auream, argenteam, vel ex alia materia factam, divino honore prosequatur; numquid illum intentio, & falsa suppositio ab idololatriæ crimine liberabunt? Num Manichæos ad Solis gyrum orationem suam circumvolventes, & solem seu nescio quam navem per foramen Cœli micantem atque lucentem adorantes, dicemus non fuisse idololatras: quia, scilicet, colentes Solem seu navem illam, putabant se colere Christum, Dei virtutem, habitare eam credentes in Sole, adeoque Solem æstimantes esse Christum; sicut legimus apud Augustinum, lib. 20. contra Faustum, capitib. 2. 5. 6. & concione contra Judæos, Paganos, & Arianos, cap. 6. Nusquam igitur erunt idololatræ. Notum enim est omnem idololatriam falsa suppositione niti. Et quid, obsecro, dicemus de adoratione vituli in eremo? Quid de vitulis Jeroboami? quid de hodierno Judæorum cultu, qui Jehovam Deum Abrahami, Jsaaci, & Jacobi, eumque solum adorare se profitentur? Quid de illis, quos Christus ait cœco quodam Dei zelo occisuros Apostolos?

Aug. lib. 8. de Civitate Dei, cap. 23.

Joan. 16. 2.

Miseria conditio Romanensium, id quotidie facientium, de quo dubitant an sit idololatria, nec ne.

40. In quadam Decretali dicitur, (inquit Bonaventura) quod plus peccat malus sacerdos, qui non conficit, & simulat se conficere, quam ille qui conficit, pro eo quod facit populum idololatrare. Hæc Bonaventura, in 3. sent. dist. 9. art. 1. quæst. 6. Decretalem autem intelligere videtur illam Innocentii Papæ tertii, extra de celebratione missarum, cap. 7. De homine. At isti panem non ritè consecratum adorantes, putantes consecrationem esse debito modo factam, & non esse ibi amplius panem, sed corpus Christi, quod intendunt adorare, non autem panem. Nihilominus si ex falsa istiusmodi persuasione adorent panem non ritè consecratum, concedit Bonaventura eos idololatrare, id est, incidere in crimen idololatriæ. Adverte huc animum, Christiane lector, & miserere Romanensium, qui, etiam secundùm ipsorum placita, in quotidiano versantur periculo idololatriæ. Nam, ex decretis Conciliorum Florentini & Tridentini, ad conficiendum sacramentum, requiritur in ministro intentio saltem faciendi quod facit Ecclesia. Quæ sit autem Ministri intentio, illi nesciunt; Neque sciunt utrum sit communis panis, an sacramentum, quod adorant: atque adeo, quod Dominus olim mulieri Samaritanæ, illis dici jure potest, *Vos adoratis quod nescitis.*

Concil. Florent. in decretis super unione Jacobinorum & Armenorum. Concil. Trident. sess. 7. in decreto de sacramentis, can. 11. Joan. 4. 22.

41. Inane est autem & ludificatorium quod excogitarunt remedium; Sufficit (inquit Bonaventura, in 3. sent. dist. 9. art. 1. qu. 6.) quod adorans in habitu hanc habeat conditionem, videlicet, si consecratio debito modo facta est: unde pauci vel nulli fideles in hac adoratione peccant: omnes enim accedunt cum conditione ista. Quod autem objicitur, quod sacerdos facit eos idololatrare, hoc intelligitur quantum in se est. quia per ipsum non remanet: scienter enim exhibet adorandum, quod scit adorandum non esse. Hæc ille. Imò verò adorant etiam illi atque invocant, quod adorandum non est, neque invocandum, & Christo debita obsequia exhibent pani illi qui non est Christus. Neque excusat prætextus ille conditionis sive in habitu sive in actu, nam peccatum est adorare quod nescias, neque fas divino honore colere illud quod non est Deus, etiamsi tu Deum esse deceptus opineris. Inverecunda profectò est ista excusatio, perinde ac si mulier alieni viri amplexibus implicita, de quo dubitet sitne ille ipse maritus an extraneus, pulchrè se excusatam putet, si inter ipsa basia atque amplexus cogitet aut dicat, si sis maritus meus, te osculor atque amplector; sin autem extraneus sis, non te osculor, neque amplector. ubi protestatio est contraria facto.

Effugium Romanensium ipsis admittitur.

Joan. 4. 22. Rom. 14. 23.

42. Nos autem ipsius etiam sacramenti, quando consecratio debito modo facta est, adorationem illam dicimus esse idololatriam, idque hoc ostendimus syllogismo;

Demonstratio idololatriæ adorantium Eucharistiam.

Latria adorare panem manentem panem & vinum manens vinum, & non transsubstantiatum, est idololatria; At sacramentum Eucharistiæ, quando consecratio debito modo facta est, latria adorare, est latria adorare panem manentem panem & vinum manens vinum, & non transsubstantiatum.

Ergo sacramentum Eucharistiæ, quando consecratio debito modo facta est, latria adorare, est idololatria.

Major propositio ipsorum est Romanensium. Minorem prolixè & luculenter demonstramus lib. 11. hujus operis. Latriæ autem vocabulum hic adhibemus, non quod ullam aliam adorationem existimemus sacramento impertiendam, sed quia adversarii, contra quos disputamus, profitentur se adorare sacramentum Eucharistiæ adoratione latriæ. Concil. Trid. sess. 13. cap. 5.

43. Ulterius

Absurda Vasquezii doctrina, de adoratione rei cujuslibet, etiam latria.

43. Ulterius adhuc progreditur Gabriel Vasquez, & ait; Non solum imago depicta, & res sacra auctoritate publica in cultum Dei exposita, sed quævis etiam alia res mundi, sive inanima, & irrationalis, sive rationalis, ex natura rei, & secluso periculo, ritè cum Deo, sicut imago ipsius, adorari potest. Hæc Vasquez in 3. partem Thomæ. qu. 25. disp. 110. cap. 2. Si quæras, quodnam intelligat periculum; respondet Vasquez, eodem capite, Periculum non esse ex natura rei, sed ex hominum quorundam rudium ignorantia; alioquin autē nullum esse periculum illis, qui sincere rem quamlibet, & Deum in ea considerantes, ipsam adorarent. Et hoc quidem si fiat, dicit eximiæ religionis opus esse; tunc ergo (inquit) nullo modo dignitatem ipsius rei creatæ, attendentes, in solum Deum affectum nostrum intendere; ipsi verò creaturæ signum, & notam submissionis, osculo, aut inclinatione præbere, nec inane, nec superstitiosum, sed eximiæ religionis opus erit. Hæc ille. At Dominus apertè dixit; Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Et reprehensi sunt Israelitæ, quod vitulum in eremo colerent, & quod Jeroboami vitulos oscularentur, quamvis se id facere profiterentur in honorem Domini Dei Israëlis, in illum solum affectum suum intendentes, creaturis verò illis signa tantummodo & notas submissionis, osculo, & inclinatione præberent, & sacrificia quę offerebant vitulis, appellarent sacrificia Jehovæ. Dominus ait per Prophetam; Sacrificia donorum meorum sacrificarunt carnem, & comederunt; at Dominus non voluit ea: nunc igitur recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccatum eorum. Et postea idem Propheta Hoseas in peccatis eorum hoc etiam ponit, quod dicerent, homines qui immolant osculentur vitulos. Et disertè etiam Moses edicit, ne vel ullam Deo imaginem faciant, vel Soli aut Lunæ aut stellis se incurvent. Et Petrus Cornelio, & Angelus Joanni interdixerunt, ne ipsos adorarent. Hac admissa Vasquezii doctrinâ, habebunt in promtu defensionem adoratores quadrupedum, & reptilium, & herbarum, & arborum, & siderum, ipsorumque etiam dæmonum, dummodo profiteantur se in solum Deum affectum suum intendere, creaturis verò illis signa & notas submissionis exhibere, adeóq; in eis & cum eis Deum adorare, & eas cum Deo adorare, unâ & eadem adoratione latriæ, ut docet Vasquez.

Matth. 4. 10. *Hos. 8. 13.* *Hos. 13. 2.* *Deut. 4. 15, 16, 17, 18, 19.* *Act. 10. 26.* *Apoc. 19. 10. & 22. 9.*

Paganorum calumnia diabolica in Christianos.

44. Falsis calumniis Christianos olim infamabant gentiles, tanquam adoratores capitis Asini, & genitalium sacerdotis: Audio (inquit Cæcilius) eos turpissimę pecudis caput asini consecratum ineptâ nescio quâ persuasione venerari: alii eos ferunt ipsius Antistitis ac sacerdotis colere genitalia, & quasi parentis sui adorare naturam. Hæc Cæcilius, Ethnicis adhuc superstitionibus inhærens. Cui respondens Octavius Christianus, ait; Sic est negotium dæmonum: ab ipsis enim rumor falsus & seritur, & fovetur. Inde est quod audire te dicis caput asini rem nobis esse divinam. Quis tam stultus ut hoc colat? Quis stultior, ut hoc coli credat, nisi quod vos & totos asinos in stabulis, cum vestra Hippona consecratis: & eosdem asinos cum Iside religiosè devoratis: item boum capita, & capita vervecum, & immolatis, & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos, & leonum & canum vultu deos dedicatis. Nonne & Apim bovem cum Ægyptiis adoratis & pascitis? nec eorum sacra damnatis instituta serpentibus, crocodilis, belluis cæteris, & avibus, & piscibus, quorum aliquem Deum si quis occiderit, etiam capite punitur. Idem Ægyptii cum plerisque vobis non magis Isidem, quàm cæparum acrimonias metuunt: nec Serapidem magis, quam strepitus per pudenda corporis expressos contremiscunt. Etiam ille qui de adoratis sacerdotis virilibus adversum nos fabulatur, tentat in nos conferre, quæ sua sunt. ——— Ea de castis fingitis & pudicis, quæ fieri non crederemus, nisi de vobis probaretis. Hęc Octavius, apud Minucium Felicem, in dialogo qui inscribitur, Octavius. Eandem de asinino capite calumniam, & aliam de adoratione Solis, refutat, & in ipsos gentiles retorquet Tertullianus, in Apologetico, cap. 16. Clemens Alexandrinus in suo Protreptico ad Græcos, seu gentiles, exprobrat eis religiosum cultum pudendorum humanorum utriusvis sexûs, & aliarum creaturarum. Quid porrò referam (inquit Theophilus Antiochenus, lib. 1. ad Autolycum) multitudinem animalium reptilium & jumentorum, & ferorum, & volucrum, & aquatilium natatilium, quibus divinum cultum præbent Ægyptii. Verum si istam Vasquezii doctrinam novissent Patres, eamque probassent, non esset cur vel seipsis purgandis, vel accusandis gentilibus tantum laborem impenderent; compendiosa enim via esset, ut illas res omnes religiosè adorare, dummodo affectus ad unum verum Deum intenderetur, candidè & rotundè profiterentur esse nec inane, nec superstitiosum, sed eximiæ religionis opus. In causa autem eximiæ religionis dissimulatio in vitio est, neque culpâ carent illi qui se sub silentio abscondunt. Sed quid opus est portentosam istam opinionem, istam insaniam, & δεισιδαιμονίας ἐπιτομὴν, admotis convellere argumentis? Tanta enim & tam evidens est ejus absurditas, & sacrilega vanitas, ut eam retulisse refutasse sit. Rectè Augustinus, sicut (inquit) orantes atque laudantes ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus, ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse noverimus, quam illi, cujus in cordibus nostris invisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Hæc Augustinus, lib. 10. de civitate Dei, cap. 19. Omnis enim cultus latriæ, (accipiendo latriam pro servitute peculiari, Deo debitâ, sicut etiam hic accipitur) tum internus, tum etiam externus, soli Deo exhibendus est, ut passim docent sacræ literæ, & constanter profitetur catholica antiquitas. Statuas (inquit Pamelius homo Pontificius) & imagines adorare (uti frequentissimè inculcant Patres septimæ Synodi, ac Damascenus & Jonas) nemo unquam nostrûm tentavit; si de adoratione latriæ intelligatur, quæ soli Deo debetur, quæ inter gentes usurpabatur. Hæc ille, Annot. in Tertulliani Apologeticum, capite 12. numero 184.

Paganorum idolomania. *Ægyptiorum stupenda superstitio.* *Impietas doctrinæ Vasquezii.* *Interna adoratio & externum ejus signum uni exhibenda sunt, non autem diversis objectis.*

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

De cultu Domini nostri Iesu Christi.

Dominus noster Jesus Christus pro nobis intercedit. At non est in Sacra Scriptura præceptum, neque Christianis orthodoxis in more positum, ut eum invocantes petant ab illo ut oret pro eis; sed docent sacræ literæ, idque ipsum habet Ecclesiæ consuetudo, & consensus Catholicæ antiquitatis, ut quandocunque adoramus & invocamus Christum, ei supplicemus ut Deo, eundem ei exhibentes honorem quem Patri & Spiritui Sancto. Neque Christo dicimus; Domine, ora pro nobis. Vel, Domine, offer preces nostras
Luc.17. 5. Deo. Sed cum Apostolis dicimus; Domine, adau-
Marc.9. 24. ge nobis fidem. Et cum parente illo afflicti filii; Credo Domine, succurre incredulitati meæ. Et
Act.7.59, 60. cum Stephano; Domine Jesu, suscipe spiritum meum. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Vide supra, lib. 1. hujus operis, cap. 20. §. 4. & cap. 23.

2. Martha quidem dixit ei, *Scio quod quæcun-*
Ioan.11. 22. *que petieris à Deo; dabit tibi.* Joan. 11. 22. Monet autem Chrysostomus, in illum locum, Martham sic loquutam esse ex ignoratione Deitatis Christi: & rectius dicturam fuisse cum Centurio-
Matth.8. ne, & leproso; Domine, tantummodo dic verbum, & resurget frater meus; nam potes, si vis, eum divina tua virtute etiam nunc resuscitare.
Ioan.14. 14. Ait ipse Dominus noster Jesus Christus, *Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.* Item; *In illo*
Ioan.16. 23. *die me non rogabitis quicquam: Amen Amen dico vobis, quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.* Uno igitur indiviso cultu cum Patre invocatur, & preces exaudit, oblatas Sanctissimæ Trinitati, in nomine Mediatoris, qui est unus de Trinitate, nempe Filius, consubstantialis Patri secundum Deitatem, idemque consubstantialis nobis secundùm assumtam humanitatem. Nec minus adorandus est jam incarnatus, quam olim ante incarnationem. adorandus, inquam, sine exclusione carnis ab objecto seu termino adorationis, quamvis ratio hujus adorationis fundata sit in Deitate. Non quod homo Jesus Christus, in societatem honoris admissus, adoretur cum Deo Verbo, sicuti delirabat insanus Nestorius; sed quia una eademque simplice adoratione adoratur unus Emmanuel, una persona composita ex duabus naturis, unus Christus in duabus naturis agnoscendus, unus Filius, honorandus eodem indiviso honore cum Patre & Spiritu Sancto. Propterea ait Cyrillus, & cum Cyrillo Synodus œcumenica Ephesina, anathematismo octavo; Si quis hominem assumtum, una cum ipso Deo Verbo adorandum, & una cum illo glorificandum, unà cum illo, tanquam alterum in altero exsistentem, Deum appellandum esse dicere ausus fuerit: (hunc enim intellectum particula, *Cum*, σὺν, adjecta, perpetuò & necessariò ferre consuevit) & non una potiùs adoratione [μιᾷ προσκυνήσει] Emmanuelem honorat, unamque illi glorificationem offert, [καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπει] quatenus Verbum factum est caro; anathema sit.

Gnome est Gregorii Theologi,

Νήπιος· ὅστις ἄνακτα Θεοῦ λόγον αἰὲν ἐόντα
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως Πατρὸς ἐπουρανίου.
Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Λόγον βροτὸν ἔνθα φανέντα
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως οὐρανίοιο Λόγου.
Τίμνει δ' ἢ μεγάλοιο Πατρὸς Λόγον, ἢε Λόγοιο
Μορφὴν ἀνδρομέην, καὶ πάχος ἡμέτερον.

id est;

Insanit Regi divinum quisquis honorem
Non tribuit Verbo cum Genitore parem.
Insanit Verbo incarnato quisquis eundem
Denegat, æthereo qui tribuendus honos.
A Patre vel magno Verbum, Verbo vel ab ipso
Humanam formam & crassitiem resecat.

3. Apud Origenem quidem invenio, solitos esse quosdam (in quibus fuit ipse Origenes) Christum rogare ut ipsorum preces Deo offerret. *Origenes erroris Ariani antistes.* Unum (inquit) Deum, & unum ejus Filium ac Verbum imaginemque, quantum possumus supplicationibus & honoribus veneramur, offerentes Deo universorum Domino preces per suum unigenitum: cui prius eas adhibemus, rogantes ut ipse, qui est propitiator pro peccatis nostris, dignetur tanquam Pontifex preces nostras & sacrificia & intercessiones offerre Deo optimo Maximo. Hæc Origenes, lib. 8. contra Celsum. Sed ex ejusdem Origenis verbis, quæ ibidem sententiam istam præcedunt, & ex eis quæ post eandem sententiam leguntur, palam est Origenem fuisse illius antistitem erroris, qui postea ab Ario renovatus ac propagatus est. Ait enim, duas esse substantias Patrem & Filium, eosque duos esse substantiâ, unum verò concordiâ, consensu, voluntatisque identitate. Et quod dixit Dominus, *Pater major me est*, trahit Origenes in patrocinium pravi sui dogmatis de diversitate substantiæ & inæqualitate dignitatis Patris & Filii. Quocirca non est audiendus hac in re neque imitandus Origenes. Illud tamen quod eodem illo libro 8. contra Celsum, ait Origenes; solum Deum adorandum, & soli Christo offerendas esse preces, qui ut Pontifex eas ad Deum perferat; facit contra invocationem creaturarum, adeóque contra eam invocationem sanctorum, quam laudant atque exercent Romanenses. Vide inferius, capite 4. §. 7. *Contra invocationem creaturarum.*

4. Athanasius in sua ad Adelphium Episcopum epistola contra Arianos; Non creaturam adoramus, absit. Ethnicorum enim & Arianorum istiusmodi error est: sed Dominum creaturæ, incarnatum Dei Verbum adoramus. Nam tametsi caro ipsa per se pars sit rerum creatarum, attamen Dei corpus effecta est, neque istiusmodi corpus seorsum discriminatum à Verbo adoramus, [καὶ οὔτε τὸ τοιοῦτον σῶμα καθ' ἑαυτὸ διαιροῦντες δίχα τοῦ Λόγου προσκυνοῦμεν,] neque Verbum adoraturi, ipsum à carne seponimus, sed cum sciamus, sicut dictum est, *Verbum carnem factum esse*, ipsum etiam in carne exsistentem Deum agnoscimus [τοῦτον καὶ ἐν σαρκὶ γενόμενον ἐπιγινώσκομεν Θεόν.] Quis igitur tam vecors est, ut Domino ita loquatur, absiste à corpore ut te adorem? aut quis ita impius est, ut cum Judæis propter corpus dicat ei, *Cur tu cum homo sis, facis teipsum Deum?* Ioan.10. 33. ——— οἱ γὰρ μὴ θέλοντες σάρκα γενόμενον τὸν Λόγον προσκυνεῖν, ἀχάριστοί εἰσι τῇ ἐνανθρωπήσει αὐτοῦ, καὶ οἱ διαιροῦντες τὸν Λόγον ἀπὸ τῆς σαρκὸς, οὐδὲ

Athanas. Ethnicum est & Arianicum adorare creaturam.

μίαν

Adoramus Verbum carnem factum.

μίαν λύτρωσιν τῆς ἁμαρτίας γένεσθαι, οὐδὲ κατάλυσιν τοῦ θανάτου νομίζουσι. ποῦ δὲ ὅλως οἱ ἀσεβεῖς, καὶ καθ' ἑαυτὴν εὑρήσουσι τὴν σάρκα, ἣν ἔλαβεν ὁ Σωτὴρ, ἵνα καὶ τολμῶσι λέγειν· οὐ προσκυνοῦμεν ἡμεῖς τὸν Κύριον μετὰ τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ διαιροῦμεν τὸ σῶμα, καὶ μόνῳ τούτῳ λατρεύομεν. id est; Nam qui Verbum carnem factum adorare nolunt, ingratos se exhibent inhumanationi ejus: qui verò distrahunt Verbum à sua carne, nullam omnino redemtionem peccati, neque destructionem mortis factam esse existimant. Ubinam verò impii isti, carnem quam assumsit Servator, invenient seorsum per se, ut dicere audeant, nos non adoramus Dominum cum carne, sed disjungimus corpus, & soli ei servimus. ——— γινωσκέτωσαν ὅτι τὸν Κύριον ἐν σαρκὶ προσκυνοῦντες, οὐ κτίσματι προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τὸν κτίστην ἐνδυσάμενον τὸ κτιστὸν σῶμα, καθὰ προείπομεν. Cognoscant nos, qui Dominum in carne adoramus, non creaturam adorare, sed Creatorem corpore creato indutum, quemadmodum supra diximus. Idem, serm. adversus eos, qui humanæ in Christo Domino naturæ confessores spem suam in homine defigere dicunt. Incarnatum (inquit) & hominem factum Deum Verbum unâ adoratione colimus. μίαν τὴν προσκύνησιν τῷ σαρκωθέντι καὶ ἐνανθρωπήσαντι Θεῷ Λόγῳ προσάγοντες.

Vna adoratione.

Et apud Cyrillum Alexandrinum, libro 1. ad Reginas, capite 9. in prima parte Concilii Ephesini, ait idem Athanasius; Confitemur illum Dei Filium, & Deum esse secundùm Spiritum, Filium autem hominis secundùm carnem: non duas naturas unum Filium, unam adorandam, alteram non adorandam; sed unam naturam Dei Verbi incarnatam, quæ simul cum sua carne unâ adoratione adoratur: [μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, καὶ προσκυνουμένην μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μιᾷ προσκυνήσει:] neque duos Filios, alterum Dei Filium verum & adorandum, alterum ex Maria hominem non adorandum. Hæc Athanasius. De illo autem Athanasii & Cyrilli dicto, quo dicebant unam naturam Dei Verbi incarnatum, vide quæ scripsimus, libro 3. hujus operis, capite 21. §. 14. & aliquot sequentibus paragraphis.

Adorandus est ut unus, non in duos dividendus.

5. Cyrillus etiam ait, in sua epistola ad Monachos Ægyptios, [in prima parte Concilii Ephesini] sub finem illius Epistolæ; προσκύνησιν ὡς ἕνα, μὴ διελὼν εἰς δύο μετὰ τὴν ἕνωσιν. id est; adora ut unum, non in duos illum dividens post unitionem. Et in Prosphonetico ad Theodosium Imp. de recta fide, cap. 3. Adoratur ut unigenitus. Et c. 31. Ergone Emmanuelem ut solum hominem adorabimus? absit. Nam istud nihil aliud foret, quàm errare, in fraudem induci, ac delirare. Et c. 32. Quemadmodum una est fides in Christum, & verè unum baptismum, etiamsi baptizemur & credamus in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum; ita planè, ut ego existimo, una quoque Patris, & incarnati Filii & Spiritus Sancti est adoratio. μία προσκύνησις ἡ πατρὸς, καὶ ἐνανθρωπήσαντος υἱοῦ. καὶ ἁγίου πνεύματος. Et lib. 1. ad Reginas, c. 6. Si vulgaris esset homo [κοινὸς ἄνθρωπος] qui ex Maria natus est, quomodo ipsi curvabitur omne genu, omnisq; lingua confitebitur, Jesum Christum esse Dominum ad gloriam Dei Patris? Quomodo ipsum adorant Angeli, & supernarum virtutum sacer cœtus? Num igitur hominem communem & universum cœlum nobiscum religiose adorat [λελάτρευκε]? absit. Adoramus enim Emmanuelem ut verum Deum. Alioquin autem non erit adorandus, nisi credamus, ipsum Verbum quod ex Deo est, quod ab omni creatura adoratur, carnem factum esse, secundùm Scripturas. Hæc Cyrillus Alexandrinus.

Vna est Patris & incarnati Filii, & Spiritus Sancti adoratio.

Ambros.

6. In eandem sententiam Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. Adoravit enim Christum Maria: Adoraverunt & Apostoli. Adoraverunt & Angeli, de quibus scriptum est; & adorent eum omnes Angeli ejus. Adorant autem non solum divinitatem, sed etiam scabellum pedum ejus. ——— Per scabellum terra intelligitur; per terram autem caro Christi, quam hodiè quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Jesu adorarunt. Neque enim divisus Christus, sed unus. Neque cum adoraretur tanquam Dei Filius, natus ex Virgine negabatur. Hæc Ambrosius.

Ps. 97. 7. Hebr. 1. 6.

Epiphan.

7. Epiphanius in Ancorato, capite seu sect. 51. ait Christianos adorare προσκυνεῖν τὸν Σωτῆρα ἐν σώματι, Salvatorem in corpore; σὺν τῷ σώματι τὸν μονογενῆ, ἄκτιστον σὺν ναῷ τῷ ἁγίῳ, ὃν ἔλαβεν ἐλθών. cum corpore unigenitum Dei Filium, increatum cum templo sancto, quod adveniens assumsit.

Admonitio de vocabulis templo, & purpura, & id genus aliis, quæ in hujus quæstionis explicatione usurpantur.

Observa, lector, aliam esse conditionem hujus templi, (de quo etiam locutus est Dominus, in Euangelio, Joa. 2. 19. 21.) ac aliorum templorum Dei. Ecclesia est templum Dei, & unusquisq; fidelium est Dei templum, Maria Virgo speciali quadam ratione erat Dei templum, sicut de ea loquitur Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. Templum illud manufactum Hierosolymitanum erat Dei templum, & domus sacræ apud Christianos publico Dei cultui dicatæ, nunc receptâ loquendi consuetudine dicuntur templa & domus Dei. In istis templis Deus colitur & adoratur: Non tamen de ullo istorum templorum rectè diceretur, Deum cum isto suo templo adorari, ipsumque adeò templum adorari. Ratio discriminis apparet in verbis illis Ambrosii, Maria erat templum Dei, non Deus templi. Et ideo ille solus adorandus qui operabatur in templo. Hæc Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. ubi exponens dictum illud Psalmi 99. *Et adorate scabellum pedum ejus.* Contendit scabelli vocabulo illic intelligendam esse Christi carnem, non autem Mariam Virginem aut ullam meram creaturam. In nullo alio templo, nisi in sola Christi humanitate, seu (ut cum Apostolo loquar) in Christo, κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Idem Christus est & Templum Dei, & Deus Templi. Idem dicendum de similitudinibus purpuræ & diadematis & throni Regii. Nam nulla purpura, nullum diadema, nullus thronus est naturalis substantia ipsius Regis, unam eandemque habens hypostasin, quam habet Rex, nisi sola Christi humana natura.

Psal. 99. (seu 98.) vers. 5.

Coloss. 2, 9.

Gaudent.

8. Gaudentius, Episcopus Brixiensis, sermone 19. seu responsione ad Paulum diaconum, de eo quod Dominus Jesus dixit Apostolis; *Quia Pater major me est.* Ea igitur ratione, (inquit) ipse qui ex persona Dei dixerat; *Ego & Pater unum sumus*: ex persona suscepti hominis dicit; *Quia Pater major me est.* ——— *Vt in nomine Iesu,* Dei quippe & hominis, *omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quoniam Dominus Iesus est*

Ioan. 10. 30 & 14. 28.

Philip. 2, 10, 11.

est in gloria Dei Patris: id est, ut post passionis mysterium & adscensionis triumphum, jam totus Dei Filius cum eo quod pro nobis dignatus est assumere, in gloria Dei Patris (in Divinitate scilicet naturæ suæ manens) ab universis cœlestium, terrestrium, & infernorum Virtutibus adoretur. ——— Cum totus Dominus Jesus, & quod ex Deo Patre est, & quod ex Virgine matre est, Deus sit unigenitus in gloria Dei Patris. ——— Ut eundem credamus Deum, quem pro nobis & hominem confitemur. Hæc Gaudentius.

Theodoret. 9. Theodoretus, in cap. 1. epist. ad Ephes. Sumta (inquit) ex nobis natura ejusdem honoris cum eo qui sumsit est particeps, ut nulla videatur adorationis esse differentia, sed per naturam quæ cernitur, quæ non cernitur adoretur Divinitas. Hæc Theodoretus, interprete Gentiano Herveto. *Fulgentius.* Filium (inquit Fulgentius) in Cœlis omnes virtutes adorant semper & laudant, in tantum ut etiam in forma servi positum, & propter passionem mortis paulò minus ab Angelis minoratum, adorare Angeli jubeantur, Moyse dicente; *Psal 97.7. Psal. 72. 11.* Lætamini Cœli cum eo, & adorent eum omnes Angeli Dei. Hominum quoque adorationem David, divinitus inspiratus, adjungens, ait; adorabunt eum omnes Reges terræ. Omnes gentes servient ei. Quomodo ergo & ab hominibus & ab Angelis adoratur, si ab unius Dei substantia separatur? Quomodo illi servitutem, quæ Deo tantum debetur, audemus exhibere, si una non est illi natura cum Patre? Hæc Fulgentius, contra Arianos, ad objectionem decimam. Similiter Leo, primus hujus nominis, Papa Romanus, *Leo magnus.* epist. 97. ad Leonem Augustum, cap. 2. Sine Verbi potentia non adorarent Magi puerum, stellâ indice declaratum. Et cap. ultimo ejusdem Epistolæ; Ita (inquit) Christum unum & Dominum confitemur, non tanquam hominem cum Verbo coadorantes, ne divisionis quædam species inducatur: sed unum jam & eundem adorantes, quia non est alienum à Verbo corpus suum, cum quo ipsi etiam assidet Patri. Hæc Leo.

Concil. 5. œcumen. can. 9. 10. Huc pertinet canon ille quinti œcumenici Concilii; Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, separatim Deo Verbo, & separatim homini: vel si quis ad interemtionem vel ad confusionem Deitatis & humanitatis, unam naturam sive substantiam, eorum quæ convenerunt, introducens, sic Christum adorat, sed non unâ adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Ecclesiæ traditum est; talis anathema sit.

P. Lombardus 3. sent. dist. 9. 11. Idipsum etiam docuerunt Augustinus & Joannes Damascenus, quibus consentiens Petrus Lombardus, ait; Aliis autem placet Christi humanitatem una adoratione cum Verbo esse adorandam, non propter se, sed propter illum cujus scabellum est, cui est unita. Neque ipsa humanitas sola vel nuda, sed cum Verbo cui est unita: nec propter se, sed propter illum cui est unita, est adoranda. Nec qui hoc facit idololatriæ reus judicari potest: quia nec soli creaturæ, nec propter ipsam, sed Creatori cum humanitate & in humanitate sua servit. *Damascen. lib. 3. de orthodoxa fide, cap. 8.* De hoc Joannes Damascenus ita ait, [Duæ sunt naturæ Christi, ratione & modo differentes, unitæ vero secundum hypostasin. Unus ergo Christus est Deus perfectus, & homo perfectus, quem adoramus cum Patre & Spiritu una adoratione cum incontaminata carne ejus. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in una Verbi hypostasi, quæ hypostasis ei facta est. Non creaturæ venerationem præbentes. Non enim ut nudam carnem adoramus, sed, ut unitam Deitati, in unam hypostasin Dei Verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Christi Dei mei simul utramque naturam: propter carni unitam Deitatem. Non enim quartam appono personam in Trinitate, sed unam personam confiteor Verbi & carnis ejus.] His verbis insinuari videtur, Christi humanitatem unâ adoratione cum Verbo esse adorandam. De hoc etiam Augustinus ait de serm. *August. de verbis Domini.* Domini, ubi dicitur, non turbetur cor vestrum, ita dicit; Dicunt hæretici, Filium non naturâ esse Deum, sed creatum. Quibus respondendum est, quia si Filius non est Deus naturâ, sed creatura; nec colendus est omnino, nec ut Deus adorandus: dicente Apostolo, Coluerunt & servierunt potius creaturæ quam Creatori. *Rom. 1. 25.* Sed illi adhuc replicabunt & dicent, quid est quod carnem ejus, quam creaturam esse non negas, simul cum divinitate adoras, & ei non minus quam divinitati deservis? Ego Dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quod à divinitate suscepta & Deitati unita est, ut non alium & alium, sed unum eundemque Deum & hominem Filium Dei esse confitear. Denique si hominem separaveris à Deo, illi nunquam credo nec servio: velut si quis purpuram vel diadema regale jacens inveniat, numquid ea conabitur adorare? *De his similitudinibus vide admonitionem superius. §. 7.* Cum verò eâ Rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum Rege adorare quis contemserit. Ita & in Christo Domino humanitatem non solam vel nudam, sed divinitati unitam, scilicet unum Filium Deum verum, & hominem verum, si quis adorare contemserit, æternaliter morietur. *Aug. in Psal. 98.* Idem super Psalm. 98. ubi dicitur, Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est. Sciendum, quia in Christo terra est, id est, caro; quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Hæc sine impietate à Verbo Dei assumta adoratur à nobis: quia nemo carnem ejus manducat, nisi prius adoret: sed qui adorat, non terram intuetur, sed illum potius cujus scabellum est propter quem adorat. His auctoritatibus præmissæ investigationis absolutio explicatur. Hactenus Petrus Lombardus. Alibi etiam Damascenus ait; Unâ etenim eademque cum sua carne adoratione ab omnibus rebus conditis afficitur. libro 4. orthod. fid. capite 2. *Damascen. lib. 4. orthod. fidei, cap. 2. & cap. 3. Iacobo Billio interprete.* Item capite 3. ejusdem operis. Caro (inquit) suapte quidem naturâ minimè adoranda est: verum in incarnato Dei Verbo adoratur, non quidem vi sua, sed ob Deum Verbum personaliter ipsi copulatum. Neque hoc dicimus, nudam ac simplicem carnem à nobis adorari, verum Dei carnem, sive Deum carne indutum.

Bonaventura. 12. Bonaventura in 3. sent. dist. 9. art. 1. quæst 1. Quia (inquit) est una persona in Christo, cui debetur reverentia summa, unâ adoratione adoranda est, scilicet latria, quantum ad utramque naturam, scilicet Deitatem & humanitatem. ——— Et quoniam caro Christi nunquam est separata à Verbo, ideo semper consideranda

est

est ut conjuncta, & semper adoranda est latria. ——— Nos qui debemus adorare, non debemus aspicere ad ejus humanitatem, sed ad personæ dignitatem. Et in hoc ultimo consistit summa quæstionis prædictæ. Hæc ibi. Idem, in 4. sent. dist. 45. art. 3. quæst. 1. in objectionibus, hanc proponit quæstionem; Cum Christus oret pro nobis, quare non dicitur in Litania, Christe ora pro nobis? Et respondet, Vitandum istud esse, propter errorem Arrii: ne videamur Christum credere creaturam, & ne videamur ejus potestatem minuere: Quia potest omnia, nos ejus petere miserationem, non orationem. Hæc Bonaventura.

Scotus. Et in eandem distinctionem Scotus, quæstione unica; num. 6. Non debet (inquit) excludi à termino adorationis caro, licet ipsa non sit ratio adorandi. Et num. ultimo. Tutum est in adoratione, non nimis distinguere naturam illam creatam à Verbo, sed Verbum subsistens in duabus naturis adorare. Hæc Scotus.

3. Conclusiones. Prima. 13. Tres ex antedictis consequuntur conclusiones; Prima conclusio est; Illa cultus species, cultu divino minor, quam hyperduliam quidam vocant, & Christi humanitati per se consideratæ dicunt exhibendam, tum orthodoxis Patribus incognita fuit, eorumque doctrinæ repugnat, tum etiam quibusdam citeriorum temporum acutissimis doctoribus visa est non tuta, non usurpanda.

Secunda conclusio. Secunda conclusio; Jam palàm patefacto magno illo pietatis mysterio, & manifestato sublimi illo Christi nomine quod est supra omne nomen, & promulgato Divino edicto, ut ad nomen Jesu omne genu flectatur cœlestium, & terrestrium, & subterraneorum, omnisque lingua confiteatur Jesum Christum esse Dominum, ad gloriam Dei Patris, non nisi divino cultu, adeóque uno indiviso cultu cum Patre & Spiritu Sancto à nobis adorandus & invocandus est Christus, nempe Deus Filius cum sua assumta carne. Invocatio autem illa, qua rogatur Christus ut ipse pro nobis apud Patrem intercedat, & sua intercessione gratiam aut bona quælibet nobis impetret, non est legitima, & inductiva est in hæresin vel Arianam, vel Nestorianam; ideoque ab ea abstinendum est.

Tertia conclusio. Tertia conclusio; Unica & sola ratio, propter quam caro seu humanitas Christi latria soli Deo debita, sine impietate & absque idololatriæ crimine, à nobis colitur, est unio hypostatica & naturalis, qua humanitas illa unita est Deo Verbo qui eam assumsit, & eam assumendo caro factus est: absque qua foret unione, nefas & idololatriæ crimen esset, latriâ colere illam humanitatem, sive illum hominem; & propterea Nestorius unionis hujus negator, ut anthropolatra meritò damnatus est: unde efficitur, non esse idoneas illas quæ à quibusdam scholasticis & Pontificiis adferuntur rationes, petitas à contactu vel repræsentatione, quibus freti exhibent cultum latriæ cruci & imaginibus Christi, vel etiam beatæ Virgini, cum hujusmodi latriæ exhibitio cuilibet rei creatæ, quæ non est cum Deitate hypostaticè unita in una hypostasi, idololatria fit: ut ostendunt argumentationes veterum superius commemoratæ. *Nestorius anthropolatra. Idololatria est cultum latriæ exhibere cruci vel imagini Christi, vel beatæ Virgini, vel cuicunque meræ creaturæ.*

CAPUT QUARTUM.

Patrum testimoniis declaratur, cultum religiosum soli Deo exhibendum esse.

TAmetsi in superioribus hujus libri capitibus luculenta passim occurrant testimonia veterum, quibus profitentur religiosum cultum soli Deo exhibendum esse; utile tamen erit quædam adjicere, quibus hæc veritas illustrata clarius enitescat.

Ecclesia Smyrnensis. Cum Judæi olim calumniarentur, Christianos Smyrnenses, si Polycarpi martyris corpore potirentur, adoraturos Polycarpum, relicto Christo; responderunt Christiani illi, seu Ecclesia illa Smyrnensis, se neque posse Christum, qui pro salute omnium qui in toto mundo salvi sunt futuri passus est, relinquere, neque alium quempiam religiosè colere [ὔτε ἕτερόν τινα σέβειν.] Sed Christum, cum sit Dei Filius, se adorare [προσκυνοῦμεν;] Martyres autem, tanquam discipulos & imitatores Domini, se merito diligere [ἀγαπῶμεν ἀξίως,] propter incredibilem eorum benevolentiam, quam in proprium Regem & Magistrum declaraverunt. Hæc de se testatur prisca illa Ecclesia Smyrnensis, cui præfuerat Polycarpus, in epistola illius Ecclesiæ, ad alias Ecclesias scripta, de Polycarpi & aliorum martyrio. apud Eusebium, lib. 4. Eccles. hist. κεφ. ιε. cap. 14.

Iustinus martyr. 2. Justinus martyr, in Apologia illa pro Christianis, quæ secunda dici solet, ait Christianos, rejecto cultu malorum dæmonum, adorare solùm Deum Patrem, ejusque Filium qui nos ista bonosque Angelos docuit, & Spiritum Sanctum: ἐκεῖνόν τε, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ υἱὸν ἐλθόντα καὶ διδάξαντα ἡμᾶς ταῦτα καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἑπομένων καὶ ἐξομοιουμένων ἀγαθῶν ἀγγέλων στρατὸν, πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν. id est, (interprete Joanne Lango, in editione Græcolat. Parisiensi, an. Dom. 1615.) Hunc ipsum [Deum Patrem,] & qui ab eo venit, atque ista nos & aliorum obsequentium exequatorumque [ad voluntatem ejus] bonorum Angelorum exercitum docuit, Filium, & Spiritum Propheticum colimus & adoramus. Hæc Justini verba, eorumque versionem Latinam Parisiis editam, eo libentius recitavi, ut hac data occasione, tum verum dogma confirmarem, tum etiam locum hunc ab impudentissima Bellarmini parexegesi dilucidè vindicarem. Non puduit Bellarminum locum istum adducere pro confirmando dogmate Romanensium de religioso cultu Angelorum, ac si dixisset Justinus, se & reliquos Christianos colere Deum Patrem, ejusque Filium, & Angelos bonos, & Spiritum Sanctum. Collocans, scilicet, Angelos bonos, ante Spiritum Sanctum, & Christum declarans doctorem hominum duntaxat, non etiam bonorum Angelorum, sed bonos Angelos cum eo conjungens in termino ejusdem religiosi cultûs. Quæ opinionum blasphema monstra ipsi etiam horrent atque abominantur Romanenses, neque Iustino unquam in mentem venerunt. Nam præterquam quod verba Iustini jam recitata, satis sunt perspicua cuilibet candido & mediocris judicii lectori, quæ subjicit postea in eadem Apologiâ ipse Iustinus, mentem suam explicans, insanam istam Bellarmini perversitatem, & inexcusabilem temeritatem apertissimè redarguunt. Atque *Bellarm. lib. de sanctorum beatitudine, cap. 13. Detegitur & refellitur Bellarmini mendax impudentia.*

Atheos quidem (inquit Justinus) & sine Deo, impiosque nos non esse, qui Conditorem hujus mundi colimus [τ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς σεβόμενοι,] minime illum sanguine & libationibus & incensis (quemadmodum eruditi sumus) indigere asseverantes; Et Jesum Christum, cum edocti simus eum ipsius verè Dei Filium esse, secundo loco, & Spiritum Propheticum, tertio ordine, [ἐν τρίτῃ τάξει] nos cum ratione honorare demonstrabimus. Ecce Justinus Spiritui Sancto tribuit tertium ordinem, quem tamen Bellarminus finxit Angelis à Justino tributum esse, ut post Angelos demum quarto ordine coleretur Spiritus sanctus. Ex quo impio & blasphemo commento consequitur, aut Angelos Deo esse æquales & consubstantiales, aut Spiritum Sanctum non esse Patri & Filio consubstantialem & æqualem, quippe Angelis non superiorem. Verum ab ista insania longè abfuit Justinus: neque in Divina Trinitate secundus locus & tertius ordo Justino sunt diversi gradus dignitatis, sed illis loquutionibus indicatur ordo duntaxat quoad originem, salvâ trium personarum consubstantialitate & æqualitate, sicut docuimus supra, lib. 1. hujus operis, cap. 3. Et paullo post, in eadem Apologia, Justinus in doctrinis Christi hanc commemorat, quod Christus docuerit, solum Deum adorandum esse: ὡς δὲ καὶ τὸν Θεὸν μόνον δεῖ προσκυνεῖν, οὕτως ἔπεισεν, εἰπών· μεγίστη ἐντολή ἐστι, κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. id est; Deum porro solum adorandum esse, ita suasit, dicens; maximum mandatum est, Dominum Deum adorabis, & illi soli servies, ex toto corde, &c. Et ex verbis illis Christi, *Reddite quæ Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo:* infert Iustinus hoc consequens, ut principibus nostris in aliis quidem læti ministremus, Deum autem solum adoremus. ὅθεν Θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν. ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ἀνθρώπων ὁμολογοῦντες. Adorationem intellige religiosam aut sacram quæ major sit cultu civili; alioqui non nesciebant sancti illi Patres adorationem civilem regibus exhiberi à suis subditis, sine crimine, sicut Bathsheba & Nathan adorarunt Davidem regem. 1. Regum 1. eundemque & alios Reges alii sine culpa adorarunt.

Matth. 4. 10.

Matth. 22. 21.

Theophilus Antiochenus.

3. Theophilus Episcopus Antiochenus, eodem sensu, scripsit se honorare Regem, sive Imperatorem, at non adorare Regem, sed solum adorare Deum. τιγαροῦν μᾶλλον τιμήσω τὸν βασιλέα, οὐ προσκυνῶν αὐτῷ, ἀλλὰ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. Θεῷ δὲ τῷ ὄντως Θεῷ καὶ ἀληθεῖ προσκυνῶ, εἰδὼς ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ γέγονεν. ἐρεῖς οὖν μοι. διὰ τί οὐ προσκυνεῖς τὸν βασιλέα; ὅτι οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι γέγονεν, ἀλλὰ εἰς τὸ τιμᾶσθαι τῇ νομίμῳ τιμῇ. Θεὸς γὰρ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἄνθρωπος ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένος, οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι, ἀλλὰ εἰς τὸ δικαίως κρίνειν. τρόπῳ γάρ τινι παρὰ Θεοῦ οἰκονομίαν πεπίστευται· καὶ γὰρ αὐτός, οὓς ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν τεταγμένους, οὐ βούλεται βασιλεῖς καλεῖσθαι· τὸ γὰρ βασιλεὺς αὐτοῦ ἐστιν ὄνομα· καὶ οὐκ ἄλλῳ ἐξόν ἐστι τοῦτο καλεῖσθαι. οὕτως οὐδὲ προσκυνεῖσθαι ἀλλ' ἢ μόνῳ Θεῷ. id est, quæ cum ita sint, magis honorabo Regem, non adorans eum, sed orans pro eo. Deum autem, qui verè verus Deus est, adoro, sciens Regem [seu Cæsarem] ab ipso esse ordinatum: Dices igitur mihi; quare non adoras Regem? Quia non ad id institutus est ut adoretur, sed ut honore legitimo honoretur. Non enim Deus est, sed homo, à Deo constitutus, nō ut adoretur, sed ut juste judicet. Nam modo quodā à Deo commissa ac demandata ei est administratio. Etenim ipse [Rex,] quos habet sub se constitutos, non vult appellari Reges; Nam hoc nomen Rex, est ipsius nomen. Neque alii fas est hoc vocari. Ita neque adorandi cultum cuiquam nisi soli Deo exhiberi fas est. Hæc Theophilus, lib. 1. ad Autolycum. De hoc Theophilo scribit Hieronymus, in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 35. ubi ejus verba sunt: Theophilus, sextus Antiochensis Ecclesiæ Episcopus, sub Imperatore Marco Antonino Vero librum contra Marcionem composuit, qui usque hodie extat. Feruntur ejus & ad Autolycum tria volumina, &c. Ex his Hieronymi verbis liquet Theophilum hunc floruisse, secundo seculo Christiano. Cardinalis Baronius electionem ejus in Episcopum Antiochiæ, collocat in anno Domini centesimo septuagesimo.

4. Simonianæ magiæ disciplina Angelis serviens, utique & ipsa inter idololatrias deputabatur, & à Petro Apostolo in ipso Simone damnabatur, inquit Tertullianus, lib. de præscriptionibus adversus hæreticos, cap. 33. Idem etiam alibi scribit secretam orationem sive precationem religiosam à Christianis offerri soli Deo, ubique audienti & videnti. Et quid non cœleste (inquit) quod Domini Christi est? ut hæc quoque orandi disciplina. Consideremus itaque, benedicti, cœlestem ejus sophiam, inprimis de præcepto secretè adorandi: quo & fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis & conspectum & auditum sub tectis & in abditis etiam adesse consideret: & modestum fidei desiderabat, ut quem ubique audire & videre sideret, ei soli religionem suam offerret. Hæc Tertullianus, lib. de Oratione, cap. 1. ubi etiam venerationem Dei, & hominis petitionem, vocat propria orationis officia.

Tertullianus.

5. Et certè in sacris literis, sicut solum Deum jubemur adorare, ita etiam eundem solum invocare. Et quando imperatur indefessa precatio [προσευχὴ] & quando petentibus, quærentibus, pulsantibus fiunt promissiones, intelligitur semper precatio ad Deum, quamvis absolutè, sine additamento, ponatur nomen προσευχή, vel verbum προσεύχεσθαι. Quia, cum non sit aliud religiosæ precationis objectum idoneum, perinde est sive absolutè dicatur nobis ut precemur seu oremus, sive cum diserta mentione objecti dicatur ut Deum oremus. Præcepit Dominus ut, quando oramus, oremus Patrem nostrum cœlestem. ὅταν προσεύχῃ, πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ. Matth. 6. 6. Dixit quidam ex discipulis; Domine, doce nos orare [προσεύχεσθαι,] quemadmodum & Joannes docuit suos discipulos. Dixit autem eis; quando oratis, dicite, [ὅταν προσεύχησθε, λέγετε] Pater noster qui es in Cœlis, &c. Luc. 11. 1, 2. Non quod semper his ipsis verbis, sed quod semper ad hunc modum, seu in hanc sententiam, precari oporteat, nimirum ut Deum precemur, ac laudemus, ex fide petamus ab illo ut bona nobis det, & avertat mala. Narrat etiam Lucas, Christum proposuisse discipulis suis parabolam, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι, quod oporteat semper orare, hoc quid sit, mox explicatur ipsius Domini verbis; Audite (inquit Dominus) quid judex ille iniquus dicat. Deus autem non vindicabit electos suos clamantes ad ipsum die ac nocte? ergo assiduè orare, est assiduè ad Deum clamare: & oratio est clamor ad Deum. Neque minus

Hyperdulia ex sacris literis, de invocatione solius Dei. Cui etiam doctrinæ adhærent orthodoxi Patres.

minus sibi soli vendicat Deus religionem precum nostrarum, quam fidem nostram, qua corde in illum credi nus ad justitiam. Rom. 10. Unde etiam hoc soli Deo proprium est cognomentum, quod sit auditor orationis, Shomeang tephillah. Psal. 65.3. Dicit Deus per Prophetam; Immola Deo laudem, & redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die angustiæ, & eruam te, & honorificabis me. Psal. 50. 14, 15. Propterea orthodoxi Patres, sacris Scripturis adhærentes, quando de hac religionis parte loquuntur quæ προσευχή, id est, oratio sive precatio dicitur, ita eam describunt, ac sic de ea loquuntur, ut palàm ostendant se nullum aliud agnoscere religiosæ invocationis sive orationis objectum, nisi solum

Tertullian. Deum. Et hoc sensu Tertullianum jam audivimus dicentem, exigere à nobis Dominum, ut soli Deo omnipotenti religionem nostram offeramus. Et Cyprianus, scribens Donato; Tene (in-

Cyprianus. quit) incorruptam, tene sobriam religiosis virtutibus disciplinam; sit tibi vel oratio assidua, vel lectio: nunc cum Deo loquere; nunc Deus tecum. epist. 2 & in alia editione, lib. 2. epist. 2. Si quæras igitur, quid sit orare: respondet Cyprianus, orare est cum Deo loqui. Vide in hanc sententiam plura inferius, §. 8. & 9.

Clemens Alexandrinus. 6. Clemens Alexandrinus sacram precationem docet esse unam ex præcipuis partibus cultûs illius qui soli Deo exhibendus est, esse enim optimum hoc & sanctissimum sacrificium. Verba Clementis sunt; οὐκ ἀπεικότως ἡμεῖς δι' εὐχῆς τιμῶμεν τὸν Θεόν· καὶ ταύτην τὴν θυσίαν ἀρίστην καὶ ἁγιωτάτην μετὰ δικαιοσύνης ἀναπέμπομεν. Non abs re nos Deum precibus honoramus: & hoc sacrificium optimum & sanctissimum cum justitia sursum mittimus [seu offerimus.] Et paullò pòst: βωμὸν δὲ ἀληθῶς ἅγιον τὴν δικαίαν ψυχὴν, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς θυμίαμα τὴν ὁσίαν εὐχὴν λέ, γουσιν ἡμῖν, ἀπιστήσουσιν; Aram autem verè sanctam justam animam, & qui ab ea emittitur suffitum sanctam dicentibus orationem non credent? Hæc Clemens Alexandrinus. lib. 7. Stromatum, circa exitum primi quadrantis illius libri.

Origenes. 7. Origenes, lib. 7. contra Celsum, sub finem libri, ait Christianos recusare colere quicquam præter Deum universorum Dominum, & Verbum ejus primogenitum creaturę totius. Et lib. 8. Non distrahitur (inquit, ipse [Christianus] a Deo ut aliud colat simul cum eo, nec sustinet servire duobus Dominis. ——— Cavemus ne cui præter Deum serviamus, ne nos ipsi lædamur separantes nos à portione Dei. ——— Solus enim adorandus est Deus optimus maximus, soli preces offerendæ unigenito Dei Verbo, primogenito creaturæ totius, qui ut Pontifex eas ad Deum

Vide supra, cap. 3. § 3. suum & Deum nostrum perferat. Et homil. 6. in librum Jesu Nave; Interrogat [Jesus Nave, sive

Iosh. 5. 13, 14. Joshua] & percunit dicens, *Noster es, an adversariorum?* at ille ait; *Ego sum princeps militiæ virtutis Domini.* Et cum hoc audisset, adoravit Iesus, & dixit, Domine, quid præcipis servo tuo? quid est quod nos per hoc edocet Iesus? Illud sine dubio quod dicit Apostolus, Nolite omni spiri-

1. Ioan. 4. 1. tui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. Cognovit ergo Iesus non solum quod ex Deo est, sed quia Deus est. Non enim adorasset, nisi agnovisset Deum. quis enim alius est princeps militiæ

Matth. 8.2. virtutum Domini, nisi Dominus noster Iesus Christus? Et homil. 5. in diversos. *Venit ad eum leprosus adorans eum.* Antequam peteret, adorare cœpit: antequam rogaret, culturam ostendit. Adoravit eum. Pro hoc ipso Deum & Dominum eum invocans adorabat eum. Hæc Origenes. Vide etiam suprà, cap. 2. §. 33. & §. 35. Eusebius Cæsariensis, lib. 1. demonstrationis Euange- *Eusebius Cæsariens.* licæ, cap. 3. ait de Christianis; καὶ εὔχονται δὲ οὐκέτι πλείοσι κυρίοις, ἑνὶ δὲ τῷ μόνῳ κυρίῳ κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον. id est, vota [seu preces] afferunt, non amplius pluribus Dominis, sed uni soli Domino, secundùm sacrum oraculum.

8. Constantini Magni preces privatas descri- *Constant. Magn. Imperat.* bens idem Eusebius, lib. 4. de vita Constantini, cap. 21. ait; μόνος μόνῳ τῷ αὐτοῦ προσωμίλει Θεῷ. solus cum solo Deo suo colloquium habebat. Et Ephræm Syrus, sermone de agone spirituali, *Ephræm Syrus.* [tom. 2. pag. 484. edit. 3. Colon.] Orationes (inquit) sunt familiaria cum Deo colloquia. Omnis quippe sancta & pura Oratio, confabulatio cum Deo est. Hæc ille. Eodem modo orationem definit magnus Basilius Cæsariæ Cappadociæ Epi- *Basilius Magnus.* scopus, homil. in martyrem Julittam; προσευχή ἐστιν αἴτησις ἀγαθοῦ, παρὰ τῶν εὐσεβῶν εἰς Θεὸν γινομένη id est; oratio est boni cujuspiam petitio, quę ad Deum à piis effunditur. Et Gregorius Episco- *Gregorius Nyssenus.* pus Nyssenus, libro 2. de oratione Dominica; προσευχή ἐστιν αἴτησις ἀγαθῶν μετ' ἱκετηρίας προσαγομένη Θεῷ. id est; Oratio est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur. Idem, eodem libro, gratiarum actionem & precationem vocat, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμιλίαν, sermocinationem cum Deo. Idem etiam Nyssenus, lib. de inscriptionibus Psalmorum, cap. 3. ἡ προσευχή, ἱκετηρία ἐστὶν περὶ τινος τῶν συμφερόντων προσαγομένη Θεῷ. id est; Oratio est supplicatio ad Deum pro re aliqua nobis conducibili. Sic Nilus ille *Nilus Cp.* Constantinopolitanus monachus, qui B. Chrysostomi discipulus fuisse memoratur; Oratio (inquit) est colloquium mentis cum Deo. quo igitur statu oportet esse mentem, ut possit usque ad Dominum suum extendi, & non converti retro, cum eoque sine ullo sequestre & interprete colloqui? Hæc Nilus, lib. de oratione, cap. 2. [in bibliotheca Patrum, tom. 5. col. 328. edit. 4.]

9. Nec aliter Chrysostomus, qui sub initium *Iohannes* libri secundi de oratione [περὶ προσευχῆς] ait; *Chrysostomus.* πᾶς προσευχόμενος, τῷ Θεῷ διαλέγεται. id est; quicunque orat, cum Deo colloquitur. Idem etiam paullò post initium libri primi ejusdem operis; Nos decet (inquit) obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei precibusq; transigere, majore studio curam agentes divini cultûs [τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας] quam vitæ nostræ. Plurima in eodem libro lector inveniet, huc spectantia, quibus sacras preces docet Chrysostomus esse cultum divinum, soli Deo exhibendum.

10. Lactantius ait, lib. 1. divinarum institu- *Lactātius.* tionum, cap. 20. Religio & veneratio nulla alia nisi unius Dei tenenda est. Et Hilarius, lib. 8. de *Hilarius Pictaviensis.* Trinitate, circa medium libri; Non ignoras (inquit) quin in maledicto sit religio creaturæ.

11. Concilii Laodiceni canon est 35. ὅτι οὐ *Concil. Laodicen. can. 35.* δεῖ Χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπιέναι, καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν, καὶ συνάξεις ποιεῖν, ἅπερ ἀπηγόρευται. Εἴ τις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα, ὅτι ἐγκατέλιπεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρείᾳ προσῆλθεν. id est; Non oportet *Idololatria est invocare Angelos.* Christianos Ecclesiam Dei relinquere, & abire, & Angelos nominare, & congregationes facere, quæ prohibita sunt. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ vacans, anathema sit; quia dereliquit Dominum nostrum Jesum Christum,

stum, Filium Dei, & idololatriæ se tradidit. Varie sed incassum se torquent Romanenses, ut genuinum canonis hujus sensum pervertant: audiamus autem Theodoretum; qui legem defendebant (inquit) eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes fuisse legem per eos datam. Mansit autem diu hoc vitium in Phrygia & Pisidia. quocirca Synodus quoque quæ convenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ Metropolis, lege prohibuit ne precarentur Angelos. Et in hodiernum usque diem licet videre apud illos & eorum finitimos oratoria sancti Michaëlis. Illi ergo hoc consulebant utique humilitate utentes, dicentes universorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse perveniri: & oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam conciliare. Hæc Theodoretus, in epistolam Pauli ad Colossenses, cap. 2. in illa Apostoli verba [*volens in humilitate & religione Angelorum, &c.*] Illi Angelorum cultores dicti sunt Angelici, hoc damnatæ eorum sectæ fuit vocabulum. Angelici (inquit Augustinus) in Angelorum cultu inclinati, quos Epiphanius jam omnino defecisse testatur. Hæc Augustin. hæres. 39.

Theodoretus, in cap. 2. epist. ad Coloss.

Col. 2. 18. Angelici.

12. Circumspectant Romanenses diversas latebras, in quas ab hac luce se abdant. Alii prohiberi ajunt à Patribus Laodicenis cultum malorum Angelorum, non autem bonorum. At eos refellunt tum Theodoreti, tum etiam ipsius canonis Laodiceni verba, quæ dum prohibent cultum Angelorum, cultores illos non revocant ad cultum bonorum Angelorum, sed ad Dominum nostrum Jesum Christum, qui (ut loquitur Apostolus Petrus) semel pro peccatis mortuus est, justus pro injustis, ut nos ad Deum adduceret [ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ.] Alii bonorum Angelorum cultum à Laodicena Synodo damnatum esse fatentur, sed ideo id factum esse ajunt, quia hæretici illi colebant Angelos cultu latriæ. At certè si cultus latriæ accipiatur pro cultu quem soli Deo exhibere fas est, fatemur hæreticos illos exhibuisse Angelis cultum latriæ, & dicimus eandem latriam Romanenses reipsa etiam exhibere Angelis, quicquid dicant verbis; nam eis oratoria exstruunt, ibique eos religioso cultu adorant & invocant: talem autem cultum meræ alicui creaturæ exhibere nefas est. Verum si latriam accipias prout eam explicat Bellarminus, lib. de beatitudine sanctorum, cap. 12. & lib. de imaginibus, cap. 24. hæretici illi Angelici non latriâ colebant Angelos, sed tantum eo cultu quem Romanenses vocant duliam, & ipsi Angelis exhibent. Nam, ut ibi latriam describit Bellarminus, latria est quædam summa voluntatis prostratio, & inclinatio cum apprehensione Dei, ut primi principii, & ultimi finis, atque adeo summi boni. Neque est cultus veræ latriæ qui exhibetur alicui, propter aliud. Angelici autem illi hæretici colebant Angelos propter Deum, neque Angelos putabant esse primum principium, & ultimum finem, & summum bonum, sed dicebant oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam conciliare. quo argumento hodieque utuntur Romanenses, pro invocatione Angelorum. quamvis enim non expressè dicant Deum non esse immediatè accessibilem, nec aliter ad eum veniri, nisi per cultum inferiorum virtutum; (qua excusatione Romanenses defendere nititur Bellarminus, lib. de sanctorum beatitudine, cap. 20.) dicunt tamen Angelos & sanctos religiosè coli & invocari debere, ut per eos, tanquam Patronos, divinam nobis benevolentiam conciliemus. Hæc ipsa autem est praxis illa quam in Angelicis hæreticis damnavit Laodicena Synodus, ut abominandam idololatriam. Sicut enim mulier adultera est, quæ se alieno viro denudat, quamvis dicat se id facere ei non ut marito suo, sed ut amico mariti, idque etiam propter ipsius mariti amorem; nam tale obsequium amicis mariti præbere nefas est: sic etiam idololatra est, qui Angelis vel sanctis vel alicui meræ creaturæ exhibet religiosam adorationem, secretam orationem, seu preces sacras, aut ejuscemodi aliquem religiosum cultum sive internum sive externum, quem Deus lege sua sibi soli reservavit; quamvis dicat se hunc cultum exhibere creaturis illis, non ut Deo, sed ut amicis Dei, & propter amorem Dei: hujusmodi enim officia erga Dei amicos non sunt licita.

Eripiuntur Romanensibus subterfugia.

1. Petr. 3. 18.

Observa fraudem Romanensium de cultu latriæ.

Idololatria Romanensium prorsus inexcusabilis.

13. Celsus, homo Ethnicus, pro cultu plurium Deorum ita argumentabatur, ut diceret, eum qui plures Deos veneretur, hoc ipso rem gratam summo Deo facere, quod nemini honor contingat, nisi quem ille honorari vult: quapropter qui veneratur ejus subditos, non offendere illum cujus omnes sunt. sicut legimus apud Origenem sub finem libri 7. & initio libri octavi contra Celsum. Ut autem ovum ovo, ita huic Ethnicorum argumento simile est illud Romanensium argumentum, pro adoratione & invocatione Angelorum & sanctorum defunctorum, quo utitur Catechismus Romanus, part. 3. cap. 2. quæst. 4. & Bellarminus, lib. de sanctorum beatitudine, cap. 20. nempe, sicut non facit contra Regis voluntatem qui Regis magistratibus honorem defert; neque fit injuria, sed honor regibus, quando eorum amici honorantur, & ad eos legati mittuntur; ita non fieri contra Dei voluntatem, neque Deo injuriam sed honorem deferri, quando Angeli & sancti, non ut Dii, sed ut amici Deo honorantur, & tanquam Patroni apud Deum accipiuntur. Responsio Origenis ad Celsum, idonea est etiam contra Romanenses; Origenes ait; Cum autem dicit [Apostolus Paulus,] Nobis tamen unus Deus Pater ex quo omnia, vocem hanc Nobis, dicit de seipso, & omnibus qui ascenderunt ad summum Deum Deorum, & ad summum Dominum Dominorum: ascendit autem ad summum Deum is, qui eum inseparabiliter & indivisibiliter colit per Jesum Dei Filium, cujus solius ductu pervenitur ad Patrem, per cujus Verbi ac Sapientiæ contemplationem modis omnibus conciliamur, tam doctrinâ quam operibus & cogitationibus, Deo Conditori rerum omnium. ——Nos nihil non facimus, ut non solum adscendamus super omne quicquid in terra pro diis colitur à gentibus, verum etiam super eos quos Scriptura Deos nominat, de quibus nihil sciunt qui sunt alieni à testamentis Dei per Mosen & Jesum Servatorem nostrum proditis, ad quos promissiones in his significatæ nihil pertinent. ——Non distrahitur ipse [Christianus] à Deo, ut aliud colat simul cum eo, nec sustinet servire duobus Dominis. Non est igitur seditiosa vox sic sentientium, & nolentium servire Dominis pluribus, contentorum uno Domino Jesu Christo, cui servientes erudiuntur ab eo, ut eruditi digni reddantur regno Dei & Patris. Hæc Origenes, lib. 8. contra Celsum. Summa est, Nos pervenire ad Patrem ductu solius Domini nostri Jesu Christi, tanquam conciliatoris & Patroni nostri apud Deum, qui etiam nos docuit solum Deum

Celsi argumentatio.

Romanenses eodem utuntur argumento.

Responsio Origenis, qua tum Ethnicorum, tum etiam Romanensium evertitur argumentatio.

1. Cor. 8. 6.

Deum colere per Jesum Christum ; ergo neque Dei voluntati, neque hominum officio convenit religiosa adoratio cujuscunque meræ creaturæ, quamvis non intendas creaturam illam colere ut Deum, sed ut amicum Dei. Neque adjuvat Romanensium caussam illa Bellarmini inepta argumentatio, (loco citato) à postulatione illa precum inter viatores, qua alii aliorum preces pro nobis fieri invicem postulamus: sicut ostendimus supra, cap. 1. hujus libri, §. 21. & §. 22. & cap. 2. §. 8.

Refellitur vana excusatio Ethnicorum, & Angelicorum, & Romanensium.

14. Auctor Commentarii in epistolam ad Romanos, qui Ambrosio tribuitur, redarguens stultitiam Ethnicorum qui Dei honorem elementis & sideribus impertiebantur, narrat eadem etiam usos esse excusatione, qua olim Angelici hæretici & nunc Papistæ utuntur, pro religiosa adoratione & invocatione Angelorum & defunctorum sanctorum; eamque refellit. Solent tamen (inquit) pudorem passi neglecti Dei, miserâ uti excusatione, dicentes per istos posse ire ad Deum, sicut per comites pervenitur ad Regem. Age, nunquid tam demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, ut honorificentiam Regis vindicet comiti, cum de hac re si qui tractare fuerint inventi, jure ut rei majestatis damnentur. Et isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conservos adorant, quasi sit aliquid plus quod reservetur Deo. Nam & ideo ad Regem per tribunos aut comites itur; quia homo utique est Rex, & nescit quibus debeat rempublicam credere. Ad Deum autem, quem ubique nihil latet (omnium enim merita novit) promerendum, suffragatore non opus est, sed mente devotâ. Ubicunque enim talis loquutus fuerit ei, respondebit illi. Hæc auctor illius Commentarii, in cap. 1. epist. ad Romanos. Ad hunc locum respondet Bellarminus, lib. de sanctorum beatitudine, cap. 20. Loqui auctorem hunc contra Ethnicos. fatemur. at valida est ejus argumentatio ad refellendum omnes eos qui religioso honore conservos adorant, hac intentione ut eos habeant pro ipsis suffragatores apud Deum; id quod faciunt Papistæ adorantes atque invocantes Angelos & defunctos sanctos. Addit ibidem Bellarminus, Ambrosium alibi, nempe lib. de viduis, docere ex parte nostri opus esse suffragatoribus, vel saltem id esse utilissimum. de quo loco dicemus sequente capite, §. 14. Interim habemus, non esse adorandos conservos, ut eorum suffragiis potiamur; & menti devotæ patere accessum ad Deum sine tali suffragatore.

Chrysost.

15. Convenit illud Chrysostomi; Cæterum (inquit) non opus tibi Patronis apud Deum, & multo discursu, ut blandiare aliis: sed licet solus sis, Patronoque careas, & per teipsum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris. Neque enim tam facilè Deus annuit, quum alii pro nobis orant, ut cum ipsimet oramus, etiamsi plurimis pleni simus malis. ——— Cum hæc omnia non ignoremus, posthac, licet peccatores simus, & indigni in quos conferantur beneficia; licet soli simus & intercessoribus careamus, ne deficiamus orando, ne despondeamus animum: scientes, magnum apud Deum patrocinium esse per semetipsum, magna alacritate ad Deum contendere. Hæc Chrysostomus in sermone de profectu Euangelii.

16. Catholici Patres disserentes contra Arianos, Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse, & non creaturam esse, demonstrant hoc argumento, quia adorandus est, religiosâ adoratione, juxta illud quod scriptum est, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Unde Patres hoc conficiunt argumentum; Qui adorandus est, is Deus est: at Dominus noster Iesus Christus adorandus est: ergo Dominus noster Iesus Christus Deus est. Item; Creatura non adoratur: Filius adoratur: ergo Filius non est creatura. Neque reservant Patres ullam speciem sacræ adorationis quæ Angelis vel sanctis exhibeatur, dicaturque dulia, vel alio vocabulo nuncupetur, sed omnem religionem, omnem sacram adorationem, soli Deo simpliciter vindicant. id quod ipsorum testimonia, quæ hic subjiciam, palàm ostendunt.

Christus est adorandus: ergo est Deus. Matth. 4.10.

Christus adoratur; ergo non est creatura.

Vide lib. 1. cap. 15. §. 6. & §. 8.

Athanasius.

17. Athanasius, orat. 3. contra Arianos, longè ante medium; Filium (inquit) eum sibi esse & solum, & proprium, ostendit Pater, dicens, *Filius meus es tu.* Et rursum; *hic est Filius dilectus meus, in quo mihi complacui.* Ideoque inserviebant ei Angeli, ut diverso ab illis: & adoratur ab eis [καὶ προσκυνεῖται παρ' αὐτῶν] non ut gloriâ major, sed ut alius, discretus sejunctusque à conditione omnium creaturarum, ipsorumque adeo Angelorum, solus Patris proprius secundùm substantiam Filius. Si enim ideo quia gloriâ sublimior est, adoretur, par esset, ut unusquisque inferior adoraret superiorem: sed non ita est: creaturam enim creatura non adorat [κτίσματι γὰρ κτίσμα οὐ προσκυνεῖ] sed servus Dominum, & creatura Deum. Petrus ideo Apostolus adorare volentem Cornelium inhibuit, dicens; quoniam *& ego homo sum.* Angelus quoque Johannem in Apocalypsi se adorare volentem inhibuit, dicens: *vide ne feceris; conservus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & servantium verba codicis hujus: Deum adora.* quocirca solius Dei est adorari [οὐκοῦν Θεοῦ ἐστι μόνου τὸ προσκυνεῖσθαι.] & hoc sciunt etiam ipsi Angeli, qui quanquam se invicem gloriâ transscendant, omnes tamen sunt creaturæ, neque sunt in classe adorandorum, sed adorantium Dominum [καὶ οὐκ εἰσὶ τῶν προσκυνουμένων, ἀλλὰ τῶν προσκυνούντων τὸν Δεσπότην.] — Etiamsi Ariani rumpantur, non ipse [Christus] adoratus fuisset, non ista de eo dicta fuissent, si ullo modo creatura fuisset: nunc autem, quia creatura non est, sed proprium ex substantia adorandi Dei germen, & naturalis Filius, propterea adoratur, & Deus creditur. [κἂν οἱ Ἀρειανοὶ ἐν τούτῳ διαρρηγνύωσιν ἑαυτοὺς, οὐκ ἂν ἦν οὐδὲ αὐτὸς προσεκυνήθη· οὐδὲ ταῦτ' ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, εἰ ὅλως ἦν τῶν κτισμάτων. νῦν δὲ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι κτίσμα, ἀλλ' ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ προσκυνουμένου Θεοῦ γέννημα, καὶ φύσει υἱός ἐστι, διὰ τοῦτο προσκυνεῖται, καὶ Θεὸς πιστεύεται.] Hæc ibi. Idem Pater, orat. 4. contra Arianos, hoc argumento probat Angelum illum, qui à Jacobo Patriarcha, nepotibus suis benedicente, invocatur, non esse aliquem ex Angelis creatis, sed esse ipsum Dei Verbum; quia non conjunxisset Jacob creatum aliquem Angelum, cum Deo in suis precibus. Invenies ipsius Athanasii hac de re verba, à nobis citata, lib. 1. hujus operis, cap. 32. §. 9. Unde refellitur perversa illa Romanensium expositio, in Catechismo Romano, part. 3. cap. 2. quæst. 3. ubi verba illa Jacobi Patriarchæ benedicentis Ephraimo & Manassi, citantur pro invocatione creatorum Angelorum.

Psal. 2.7. Matth. 3.17.

Act. 10. 26.

Apocal. 22, 9.

Genes. 48. 15, 16.

Refutatur parexegesis Romanensium.

Basilius Cæsariensis, & Greg. Nazianz.

18. Basilius Cæsariensis, Valentis Imperatoris Ariani Præfecto, jubenti ut Imperatoris amplecteretur religionem, respondit; Non sustineo

creaturam

creaturam aliquam adorare. οὐδὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι. ac si dixisset, cum Christum adoremus, necesse est Deum illum esse fateamur, non autem creaturam, ut dictitant Ariani. Hoc de Basilio refert Gregorius Nazianzenus, orat. 20. quæ est in Basilium. Ubi ipsius etiam Nazianzeni habemus judicium. Idem etiam Basilius magnus, lib. 5. contra Eunomium, cap. 12. Credendum docet, εἰς Θεὸν καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα, μίαν οὖσαν Θεότητα, τὴν καὶ μόνην προσκυνητὴν, id est, in Deum & Verbum & Spiritum, unam Deitatem, quæ etiam sola adoranda est. Et hoc etiam argumento Spiritum Sanctum esse Deum docet Gregorius Nazianzenus, orat. 37. quæ est de Spiritu Sancto; εἰ δὲ προσκυνητὸν, πῶς οὐ σεπτόν; εἰ δὲ σεπτὸν, πῶς οὐ Θεός; id est; Si autem adorandus, quomodo non religiose colendus? si verò religiosè colendus, quomodo non Deus est? Hæc ibi Nazianzenus.

Epiphanius. Similiter etiam de Filio argumentatur Epiphanius, in Ancorato, num. 50. Stultum est (inquit) creaturam ullam adorare, ac primum illud violare præceptum; Dominus Deus tuus, Deus unus est. Proinde sanctum Dei Verbum, cum sit adorandum, creatum esse non potest. [οὐ κτιστὸς τοίνυν ὁ ἅγιος Λόγος, ὅτι προσκυνητός.]

Ambrosius. 19. Ambrosius, lib. 5. de fide, cap. 1. in fine capitis, eodem utitur argumento; Aut dicant (inquit) quid aliud sentiant, quidve arbitrentur cum legimus; *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies:* (*Matth. 4.10.*) utrum Christum non adorandum, & Christo non existiment serviendum? quod si illa quæ adoravit cum Chananæa impetrare meruit quod poposcit, & Paulus Apostolus, qui servum se Christi primâ scriptorum suorum præfatione profitetur, Apostolus esse meruit, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum: dicant quid arbitrentur sequendum: utrum cum Ario malint sibi societatem esse perfidiæ, ut solum & verum Deum Christum negando, ostendant quod nec adorandum eum, nec serviendum ei judicent: an verò consortium malint habere cum Paulo, qui serviendo atque adorando etiam Christum, utique solum verum Deum voce affectuque non diffitebatur, quem pio servitio fatebatur. Hæc ibi. Idem Pater, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. qua ratione (inquit) ad incarnationis Dominicæ sacramentum spectare videatur quod ait Propheta, *Adorate scabellum pedum ejus,* (*Psal. 98.5.*) consideremus. Non enim ex usu hominum æstimare debemus scabellum. Neque enim corporalis Deus, aut non immensus, ut tanquam fulcrum pedibus ejus scabellum subjectum putemus. Neque adorandum quidquam præter Deum legimus, quia scriptum est, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* (*Deut. 6. 13. Matth. 4. 10.*) quomodo ergo adversus legem Propheta præciperet, sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus quid sit scabellum. Legimus enim alibi; *Cœlum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum.* (*Esai. 66.1.*) Sed nec terra adoranda nobis, (*Creatura non est adoranda. Scabellum pedum Domini.*) quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Jesus in carnis assumtione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & Apostoli in Domino Jesu adorarunt. Ac ne quis hoc derivet ad Mariam Virginem. (*Virgo Maria non est adoranda.*) Maria erat templum Dei, non Deus templi. Et ideo ille solus adorandus qui operabatur in templo. Hactenus Ambrosius. Similiter Augustinus, (*Augustinus.*) in Psal. 98. scabellum pedum Domini quod adorandum est, interpretatur carnem Christi.

20. Epiphanius, hæresi 78. reprehendens Collyridianos adorantes Mariam Virginem, (*Epiphanius contra Collyridianos. Vide supra, lib. 4. §. 8.*) Non convenit (inquit) honorare sanctos ultra decorum, sed honora ipsorum Dominum. Respondet Bellarminus [lib. de reliquiis & imaginibus, cap. 16.] Epiphanium reprehendisse Collyridianos, non quod imaginem B. Virginis, & ipsam Virginem honorarent, sed quod haberent pro Dea, eique sacrificium offerrent. Certè eos reprehendit Epiphanius, quod Mariam Virginem collyridis oblatione aliisque eorum ritibus colerent. Id autem non faciendum esse docet Epiphanius, hæres. 78. & hæres. 79. hoc argumento; Beata Virgo Maria non est adoranda; ergo non est Collyridianorum ritibus colenda. Antecedens probat Epiphanius; quia solus Deus adorandus est; Maria autem non est Deus. Vide supra, lib. 4. hujus operis, cap. 8. ubi Epiphanii verba prolixius recitantur. Vide etiam lib. 1. cap. 15. §. 8. ubi invenies verba Cyrilli Alexandrini, quibus ostendit, (*Cyrillus Alex.*) adorationem esse idoneum argumentum Deitatis, cum lex apertè clamet, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* (*Deut. 6. 13. Matth. 4. 10.*) Et hinc probat, Christum esse Deum, quia adorandus est. Ut autem in precatione omni, Dei genetrix nominaretur, & divinum ejus nomen invocaretur, [καὶ ταύτης τὴν θείαν κλῆσιν ἐπικαλεῖσθαι] in Ecclesiam à Petro Gnapheo hæretico introductum esse scribit Nicephorus Callisti, lib. 15. cap. 28. (*P. Gnapheus. Vide lib. 3. c. 12.*)

21. Basilius Seleuciensis, orat. 9. quæ est in Mosen; Hic est conscriptor (inquit) qui primus (*Basilius Seleuciensis.*) auctorem universi Deum esse hominibus inclamavit, fuitque auctor, ne à Creatore ad creaturam religiosus cultus transferatur, qui docuit non adorare conservam [καὶ πείσας μὴ μεταφέρειν ἀπὸ τοῦ κτίσαντος πρὸς τὰ κτισθέντα τὸ σέβας· ὁ διδάξας μὴ προσκυνεῖν τὴν ὁμόδουλον,] inquiens; *In principio creavit Deus Cœlum & terram.* (*Gen. 1.1.*) Si miraris, o dilecte, ea quæ creata sunt, adora eorum opificem [προσκύνει τὸν ἐργασάμενον.] Si delectaris creaturis, non inhonores [μὴ ἀτιμάσῃς] Creatorem, neque Conditoris gloriam eis quæ facta sunt circumponas. Nam religiosum cultum, qui Creatori debetur, recusat suscipere creatura. Hunc perhorrescit honorem, ut exitiale malum. Adorare nata est, non didicit adorari [προσκυνεῖν πέφυκεν, οὐ προσκυνεῖσθαι μεμάθηκε.] Hæc Basilius Seleuciæ, in Isauria Episcopus.

22. Hieronymus ait; (*Hieronymus.*) Nos autem, non dico martyrum reliquias, sed ne Solem quidem & Lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in præsenti seculo & in futuro, colimus & adoramus, ne serviamus creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in secula: honoramus autem reliquias martyrum, ut eum cujus sunt martyres adoremus. Hæc Hieronymus, ad Riparium, adversus Vigilantium, cujus epistolæ initium est; Acceptis primùm literis. Idem, sequente tractatu adversus eundem Vigilantium, Catholicis objicientem quod reliquias martyrum non solum honorarent sed etiam adorarent; quis enim (inquit) ô insanum caput, aliquando martyres adoravit? quis hominem putavit Deum? his verbis Hieronymus simpliciter negat ab orthodoxis adorari martyres, idque validissimo confirmat argumento, quia id fieri sine idololatria non potest, quandoquidem solum

Deum

Deum adorare fas est. Et hoc ibidem illustrat duobus historicis exemplis ex libro actuum Apostolorum, cap. 10. ubi Petrus à Cornelio, & cap. 14. ubi Paulus & Barnabas à Lycaoniis se adorari non passi sunt. Ex quorum duorum exemplorum collatione patet, non solùm pecudis sacrificationem, (cap. 14.) sed etiam simplicem adorationem religiosam (cap. 10.) quando creaturæ exhibetur, esse idololatriam: etiamsi creaturam illam, quam adoras, non existimes esse Deum. Nam idololatria est, non solùm quando adoratur idolum pro Deo, sed etiam quando religiosè adoratur aliud cum Deo, qui honorem suum non dabit alteri (Esai. 42. 8.) Sicut adulterium est, si uxor cum marito vivat more solito, & interim cum alio habeat consuetudinem, quem novit non esse suum maritum. Vide 2. Reg. 17. vers. 33. & 34. Vide etiam supra, §. 12.

Act. 10. 26. Act. 14. 18. Esai. 42. 8.

23. Augustinus, lib. 20. contra Faustum, cap. 21. cum dixisset Christianos servitute illa propriè Divinitati debita nec colere, nec colendum docere, nisi unum Deum; adfert è sacris literis exempla; nempe illud de Paulo ac Barnaba & Lycaoniis, & illud de Angelo in Apocalypsi qui se adorari prohibuit. Idem, lib. de vera religione, cap. 55. Honoramus (inquit) Angelos charitate, non servitute. Nec eis templa construimus. Nolunt enim sic se honorari à nobis, quia nos ipsos, cum boni sumus, templa summi Dei esse noverunt. Rectè itaque scribitur hominem ab Angelo prohibitum ne se adoraret, sed unum Deum sub quo ei esset & ille conservus. Hæc ibi. Superius autem ibidem dixerat, quod colit summus Angelus, id colendum etiam esse ab homine ultimo; & Sapientiam Dei, assumendo naturam humanam, nos docuisse id esse homini colendum, quod ab omni creatura intellectuali & rationali colendum est: cujus contemplatione, non autem Angelorum contemplatione, beati sumus. Errant igitur Pontificii illi qui dicunt Angelum noluisse adorari ab Apostolo Joh. propter dignitatem ejus Apostolicam, non autem propterea quod homo etiam ultimus solum Deum, non autem Angelum, adorare debeat.

Augustinus. Act. 14. 18. Apocal. 19. 10. & 22. 9. Refellitur paremmenia.

24. Idem Augustinus, lib. de Pastoribus, cap. 8. Noli (inquit) putare injuriam facere te montibus sanctis, quando dixeris, Auxilium meum non à montibus, sed à Domino qui fecit cœlum & terram. Ipsi montes hoc tibi clamant. Mons erat qui clamabat; Audio in vobis schismata fieri, ut unusquisque vestrum dicat, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Christi. Leva oculos in istum montem, audi quid dicat, & ne in ipso remaneas. Audi etiam quid sequatur; Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Ergo posteaquam levaveris oculos tuos in montes, unde veniet auxilium tibi, id est, in auctores Scripturarum divinarum, attende omnibus medullis suis, omnibus ossibus clamantem, Domine quis similis tibi? ut securus sine ulla injuria montium dicas; Auxilium meum à Domino qui fecit Cœlum & terram. Non solum tunc tibi non succensebunt montes, sed tunc amabunt, tunc magis favebunt: si in ipsis spem tuam posueris, contristabuntur. Angelus multa divina & mira ostendens homini, ab homine adorabatur, tanquam levante oculos in montem, ait ille, sed revocans ad Dominum, Noli, inquit, facere, illum adora: nam ego conservus tuus sum, & fratrum tuorum. Hactenus Augustinus. Vide supra, in fine §. 19. & cap. 2. §. 20, & 21.

Psal. 121. 2. 1. Cor. 1. 11, 12, 13. Psal. 121. 1. Psal. 35. 10. Psal. 121. 2. Non est ponenda spes in Angelis, vel sanctis. Apocal. 22. 9.

25. Leo, hujus nominis primus, Papa Romanus, serm. 2. in nativitate Domini, prope finem; Adoretur Dominus, qui condidit; non creatura, quæ servit.

Leo.

26. Theodoretus, de Græcarum affectionum curatione, lib. 2. haud procul ante finem libri; Nos autem (inquit) nihil eorum quæ oculis cerni possunt, Deum esse asserimus [θεολογοῦμεν.] Illos autem homines qui virtute aliqua clariores fuerunt, tanquam viros optimos honoramus [ὡς ἀνθρώπους ἀρίστους γεραίρομεν:] solum verò adoramus [προσκυνοῦμεν] universorum Deum ac Patrem, & illius etiam Verbum, ac Sanctissimum Spiritum. Hæc ille. Ex cujus sententia, quicquid religiosè adoratur, illud revera eo ipso asseritur esse Deus, [θεολογεῖται,] quibuscunque tandem ludas vocabulorum præstigiis.

Theodoretus.

27. Carolus M. in Capitulari, cum tercentum Episcopis in Francofurtensi Concilio congregatis, lib. 1. cap. 1. ait; Non mediocris est error, cum aliud adoratur religionis cultu, quam is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Hæc Carolus, cum Concilio Francofurtensi, quod celebratum est anno Domini 794.

Carol. M. cum Concilio Francofurt. Matth. 4. 10.

CAPUT QUINTUM.

Vindiciæ Scripturarum & Patrum, quibus conantur Romanenses sententiam suam sufflaminare.

Bellarmini verba sunt; Abraham pronus in terram adoravit Angelum, Genes. 18. Et similiter fecit Loth, Genes. 19. Sed, quia posset responderi, tam Abrahamum, quam Loth, non cognovisse Angelos, sed homines putasse initio, cum eos adoraverunt, & civiliter tantùm adorasse, proferamus loca clariora. Hæc Bellarmin. lib. de sanctorum beatit. cap. 13. aliam etiam responsionem vide supra, lib. 1. cap. 14. Audiamus igitur loca quæ ipsis videntur clariora.

Genes. 18. 2. Genes. 19. 1.

2. Catechismus Romanus ait; Invocationis Angelorum exstant divinæ Scripturæ testimonia. Jacob enim, ab Angelo, quicum luctatus fuerat, petit ut sibi benedicat, imò etiam cogit; se enim non dimissurum eum profitetur, nisi benedictione accepta: neque solum sibi ab eo tribui, quem intuebatur, sed ab eo etiam quem minime videbat, tum cum dixit; Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. Catech. Rom. part. 3. cap. 2. quæst. 4. Posteriorem locum, Genes. 48. 16. vindicavit Athanasius, sicut in antecessum ostendimus supra, lib. 1. hujus operis, cap. 32. §. 9. & hoc lib. 7. cap. 4. §. 17. Supereſt ut dicamus nunc de Angelo illo cum quo Jacob luctatus est, & à quo benedici petiit, Genes. 32. De hoc Angelo dicit Dominus per Prophetam Hoseam; In fortitudine sua [Jacob] Principem se gessit cum Deo [שרה את-אלהים sarah æth elohim. LXX. ἴσχυσεν πρὸς Θεὸν,] & Principem se gessit ad Angelum, & potentia valuit: flevit & supplex oravit eum, in Bethel invenit eum, & ibi loquutus est nobiscum. Jehovah autem Deus exercituum, Jehovah memoriale ejus. Hos. 12. 3, 4, 5. Confer verba Angeli illius ad Jacobum, Genes. 32. 28. Non Jacob dicetur ultra nomen tuum sed Israel ישראל, quia Princeps fuisti cum Deo, כי - שרית עם - אלהים ki saritha gnim Elohim, LXX. ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ τοῦ Θεοῦ. Et verba ipsius

Genes. 32. 26. Genes. 48. 16.

 Jacobi,

Jacobi, & Mosis, vers. trigesimo. Et vocavit nomen loci illius Peniel פניאל, quia vidi Deum facie ad faciem, & liberata est anima mea. Ex his jam manifestum est, non fuisse illum unum ex creatis Angelis, sed Angelum fœderis, Angelum magni consilii, nempe increatam Dei Sapientiam, Deum Verbum. quemadmodum etiam hunc locum interpretatus est Justinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, ante medium; ubi & recitat historiam luctæ Jacobi cum Angelo, & subdit hæc verba: οὗτος καὶ ἄγγελος, καὶ θεὸς, καὶ κύριος, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνδρὸς τῷ Ἀβραὰμ φανεὶς, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνθρώπου αὐτῷ τῷ Ἰακὼβ παλαίσας. id est; Hic & Angelus, & Deus, & Dominus, qui & Abrahamo in forma viri conspectus est, & in specie hominis cum Jacobo luctatus est. Similiter eundem locum interpretati sunt Clemens Alexandrinus, lib. 1. Pædagog. cap. 7. Et Athanasius, orat. 4. contra Arianos. Et Chrysostomus, homil. 58. in Genesin. Et Ambrosius, in Symbolum Apostolorum, capite 31. & lib. de Filii divinitate, cap. 8.

Num. 22. 31. De Angelo adorato à Balaamo.

3. Balaam adoravit Angelum, Num. 22. 31. hinc colligit Bellarminus adorandos esse Angelos religiosa adoratione. lib. de sanctorum beatitudine, cap. 13. immemor pollicitationis suæ, ibidem, qua promisit se allaturum exempla hominum piorum & prudentum, quo certè in numero Balaamum constat non esse collocandum. Neque sufficit dicere, Balaamum adorantem non reprehendi ab Angelo; nam neque reprehensus legitur idem Balaamus quærens auguria, Num. 24. 1. non tamen inde rectè colligi potest illam auguriorum inquisitionem vel irreprehensibilem fuisse, vel imitatione dignam. Præterea Angelum illum, qui à Balaamo adoratus est, fuisse ipsum Dominum Deum, multa sunt in textu sacro indicia. Dicit Angelus ille Balaamo; Perversa est via tua coram me. Num. 22. vers. 32. Verumtamen verbum quod loquar ad te, illud loqueris. vers. 35. Et dicit Balaamus Balaaco; Ecce adsum: nunquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo. vers. 38. Et capite sequente, Exstructis altaribus, & oblatis sacrificiis, dixit Balaamus Balaaco; Consiste juxta holocaustum tuum, & ibo, si forte occurrat mihi Jehovah, & quicquid ostenderit mihi nunciabo tibi. Abiit itaque solus, & occurrit Deus Balaamo: dixitque illi Balaamus, septem altaria disposui, & obtuli juvencum & arietem in [unoquoque] altari. Posuit autem Jehovah verbum in ore Balaami, dixitque illi, revertere ad Balacum, & sic loqueris. Num. 23. 3, 4, 5. Et rursus dicit Balaamus Balaco; Nonne quod posuerit Jehovah in ore meo, id studebo dicere? eodem cap. 23. vers. 12. Idem qui Balaamo occurrit, & verbum in ore ejus positurum se promisit, & posuit, dicitur & est Angelus, & Deus, & Dominus, neque solum prostratione corporis, à Balaamo adoratur, sed etiam altaribus & sacrificiis ab eodem Balaamo colitur.

Josh. 5. 14. De Principe exercitus Domini, quem adoravit Joshua.

4. Adfert etiam Bellarminus [lib. de sanctorum beatitudine, capite decimo tertio] exemplum Joshuæ adorantis Principem exercitus Domini, Joshuæ 5. 14. Respondeo: locum hunc vindicat Origenes, homilia sexta in librum Josuæ, inquiens; Non adorasset, nisi agnovisset Deum. quis enim alius est Princeps militiæ virtutum Domini, nisi Dominus noster Jesus Christus? Hæc & plura in hanc sententiam verba Origenis invenies supra à nobis allata, capite quarto, hujus libri, §. septimo. Similiter locum hunc interpretatur, (nempe Principem illum militiæ Domini, à Joshua adoratum, increatam esse Dei Sapientiam, Deum Verbum) Justinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, ante medium. Et hanc expositionem confirmant sequentia verba Principis illius ad Joshuam; Solve calceamentum tuum de pedibus tuis, quia locus super quo stas sanctus est. Josh. 5. 15. quæ verba olim Mosi etiam loquutus est Dominus Deus è medio rubi, Exodi 3. 5. neque usquam tale aliquid Prophetæ alicui præcepisse legitur creatus Angelus. Eandem expositionem confirmat precatio illa Mosis, quando incipiebat proficisci arca Domini ante exercitus Israelis, ad explorandum illis requiem; Surge Jehova, & dispergantur inimici tui, & fugiant odio habentes te, à facie tua. Num. 10. 35. & visio illa exhibita Joanni, de Domino nostro Jesu Christo ductore cœlestium exercituum, Apocal. 19. versib. 11, 12. & aliquot sequentibus.

Num. 10. 35. Apocal. 19. 11, 12, 13, &c.

5. Eliphaz dicit Jobo; *Voca ergo si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum converte-re.* Ita habet vulgata Latina versio, Job. 5. 1. Accuratius autem ex Hebræo vertit Pagninus; *Clama nunc, an sit qui respondeat tibi: & ad quem sanctorum vertes te?* Ubi Augustinus sanctorum vocabulo intelligit Angelos, in suis annotationibus in Job. Hinc colligit Bellarminus invocandos precibus Angelos, libro de sanctorum beatitudine, capite decimo nono. Eckius autem, in suo Enchiridio locorum communium adversus Lutheranos, capite decimo quarto, eadem verba Eliphazi adducit pro invocatione sanctorum. Sed perperam uterque. Verba enim illa Eliphazi ad Jobum, dicuntur per concessionem quandam νουθετικὴν sive admonitoriam, non ut Angelos vel sanctos precibus invocet, sed ut seriò cogitet, agnoscendum sibi esse suum errorem: ac si diceret; Ecquis in Cœlo vel in terra tibi favebit in tuo errore? quo te convertes? Converte te igitur ad Deum per veram resipiscentiam. vers. octavo. Præcisa omni spe solatii aliunde adventuri, ad solum Deum monet esse confugiendum. Hanc interpretationem confirmat Gregorius Magnus Papa Romanus, libro quinto Moralium, capite trigesimo, ubi verba Eliphazi sic exponit; quantumlibet afflictus clames, Deum tibi respondentem non habes, quia vox in tribulatione eum non invenit, quem mens in tranquillitate contemsit. Ubi adhuc deridendo subjungit, *Et ad aliquem sanctorum convertere*; ac si despiciens dicat, sanctos quoque invenire in afflictione adjutores non vales, quos habere socios in hilaritate noluisti. Hæc Gregorius. Similis huic est loquutio illa Bildadi, in eodem libro Job, cap. 8. vers. 8. 9. 10. *Interroga enim generationem pristinam, & diligenter investiga Patrum memoriam. (Hesterni quippe sumus, & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.) Nonne ipsi docebunt te, dicent tibi, & è corde suo proferent eloquia?* Item illa ipsius Job, capite duodecimo ejusdem libri, versibus septimo & octavo. *Interroga nunc jumenta, & docebunt te: & volatile Cœli, & indicabit tibi. Aut loquere terræ, & docebit te; & narrabunt tibi pisces maris.* Ubi non intelligitur rerum istarum propriè dicta invocatio aut etiam compellatio, sed seria tantum consideratio.

Job. 5. 1.

Gregor. lib. 5. Moral. cap. 30.

6. Saulum Regem Bellarminus ait adorasse animam Samuelis, 1. Reg. 28. 14. & hinc infert sanctos

1. Sam. 28. 14.

ſanctos eſſe adorandos. lib. de ſanct. beatit. cap. 3. At non magis imitandus eſt Saulus rex adorans illud ſpectrum, quàm conſulens Pythoniſſam, & reſponſum quærens à mortuo, quæ fieri Deus lege ſua diſertè prohibuit. Levit. 19. 31. & cap. 20. verſ. 6. & Deut. 18. 11. Porrò non fuiſſe Samuelis animam, ſed phantaſma dæmoniacum, quod à Saulo rege adorabatur, & in eo phantaſmate diabolum ſimulaſſe ſe eſſe Samuelem, & Saulo regi loquutum eſſe, docent invictis rationibus, Tertullianus, lib. de anima, cap. 57. & auctor quæſtionum ac reſponſionum ad orthodoxos, quæ Juſtino martyri tribuuntur, quæſt. 52. & Auguſtinus, lib. de octo Dulcitii quæſtionibus, ad quæſtionem ſextam. Adjicit Bellarminus, loco citato, exempla Abdiæ adorantis Eliam, 3. Reg. 18. 7. & filiorum Prophetarum adorantium Elizeum Prophetam, 4. Reg. 2. 15. ſed fuerunt adorationes illæ civiles, non religioſæ, quamvis à religione imperatæ, non tamen a religione elicitæ, ſicut oſtendimus ſupra, cap. 1. hujus libri, §. 9. & §. 20. adfert etiam exemplum Nabuchodonoſoris adorantis Danielem. Dan. 2. 46. At ſi iſtud exemplum valeret, etiam ſacrificia & ſuffimenta offerenda eſſent ſanctis, ſicuti Danieli fieri juſſit Nabuchodonoſor. Bellarmini autem commentum de ſacrificio illo, quod ſolùm dicit eſſe Deo proprium, confutavimus ſuprà, cap. 2. hujus libri, §. 33. Invictum autem pro ſanctorum defunctorum invocatione argumentum eſſe jactat Bellarminus (lib. de ſanctorum beatit. cap. 19.) quod ſumunt ex laudata in ſacris literis, piorum viatorum conſuetudine, qua alii aliorum precibus ſe mutuò commendant. At prorſus elumbe & à propoſito alienum, & inefficax eſſe iſtud argumentum, perſpicuè oſtendimus, ſuprà cap. 1. hujus libri, §. 21. & §. 22. & cap. 2. §. 8. & cap. 4. §. 13.

Phantaſma & diabolica illuſio, non autem Samuelis anima, illud quod Saulo regi loquebatur.

3. Reg. 18. 7.

4. Reg. 2. 15.

Daniel. 2. 46.

Vide ſupra, cap. 1. §. 21. & §. 22. & cap. 2. §. 8. & cap. 4 §. 13. ubi refutatur Bellarmini Achillæum argumentum.

7. Vindicatis jam ſacris Scripturis, progredimur ad vindicandum Patres, quos ſecum ſentire gloriantur Romanenſes. quod facile præſtare poterimus, ſi locos, ſive regulas, harum vindiciarum obſervemus.

Tranſitio ad vindicias Patrum.

8. Prima regula eſt; *Honorandi ſunt Angeli & ſancti; non tamen adorandi.* Epiphan. Sit in honore Maria: Dominus adoretur. Vide cap. 1. §. 9. & §. 13. & cap. 4. §. 3. Hæc una obſervatio maximam partem teſtimoniorum Romanenſibus eripit, quæ in cauſæ ſuæ ſubſidium adhibent.

Vide duas iſtas primas regulas prolixè explicatas, cap. 1. & cap. 4. Cap. 1. §. 13. &c.

9. Secunda regula eſt; *Colendi ſunt dilectione, non ſervitute.* Hæc aliam partem eis adimit.

10. Tertia regula eſt; *Apoſtrophe ſeu compellatio Rhetorica, in orationibus Panegyricis, non eſt propriè dicta invocatio.* Hujuſmodi apoſtrophis, ſeu compellationibus, in ſuis Panegyricis orationibus utuntur, Baſilius Magnus, & Gregorius Nyſſenus, & Gregorius Nazianzenus, & alii. Neque ſufficit Bellarmini reſponſio (lib. de ſanct. beatit. cap. 19.) quod Patres illi ibidem ſibi & aliis auxilium ex illa in concionibus Panegyricis factâ invocatione pollicea̅tur. Nam & iſtam profeſſionem expreſſit illis vehemens affectus, more oratorum, non in cultûs ordinarii exemplum. Id quod indicat illa Gregorii Nazianzeni ad ſororem ſuam Gorgoniā hypothetica apoſtrophe; *εἰ δέ τις σοὶ καὶ τῶν ἡμετέρων ἐστὶ λόγος, καὶ τοῦτο ταῖς ὁσίαις ψυχαῖς ἐκ Θεοῦ γέρας, τῶν τοιούτων ἐπαισθάνεσθαι.* id eſt; quod ſi tibi noſtrarum etiam rerum cura ſit, & hoc præmii ſanctis animabus à Deo contingat, ut talia ſentiant. Orat. 11. in laudem ſororis Gorgoniæ.

Tertia regula. de apoſtrophe Rhetorica.

11. Quarta regula eſt; *Poëticas hyperbolas non eſſe trahendas in confirmationem doctrinæ, ſanctis Patribus improbatæ.* Talis eſt hyperbolica & Chriſtianis auribus admodum ingrata illa loquutio Paulini, in tertio natali S. Felicis, quam non puduit Bellarminum in cauſæ ſuæ patrocinium adducere, lib. de ſanct. beatit. cap. 13.

Quarta regula. de poëticis hyperbolis.

Roma Petro Pauloq; potens rareſcere gaudet
Hujus honore Dei.

Idem Paulinus, eodem natali tertio, in hæc abſurda verba, furore quodam poëtico, erumpit, quibus Felici commendat morientium animas, & ejus meritis remiſſionem peccatorum adſcribit:

——— Poſitaſque tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare Paterno
Ne renuas gremio Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate pium, ſed majeſtate tremendum,
Exora, ut precibus plenis meritiſque redonet
Debita noſtra tuis.

Vide ſupra, cap. 2. §. 6. & quinque ſequentibus paragraphis.

Et in natali primo ejuſdem Felicis;

——— da currere mollibus undis,
Et famulis famulos à puppi ſuggere ventos.

Et rurſus ibidem;

——— blandumque feremus
Servitium ſub te Domino; etſi juſtus iniquis
Non egeas ſervis, tamen & patiere, & amabis
Qualeſcunque tibi, Chriſto donante, dicatos,
Et foribus ſervire tuis, tua limina manè
Munditie curare ſines, & nocte viciſſim
Excubiis ſervare piis; & munere in iſto
Claudere promeritam defeſſo corpore vitam.

Vide cap. 1. §. 17. & cap. 2. §. 13. 14. 15. 33. & cap. 4. §. 13. & §. 23.

Item in Natali ſecundo: ſic alloquitur Felicem;

Tempus adeſt, plenis grates tibi fundere votis,
O Pater, ô Domine, indignis licet optime ſervis.

Et ibidem;

Coram vota tibi, coram mea corda dicavi.

Certè in ſolius Redemtoris noſtri manus commendare ſpiritus noſtros, & ſolius Chriſti meritis peccatorum remiſſionem nobis paratam eſſe; Deoque ſoli deberi ædes ſacras, & religioſam ſervitutem, & ſacrificium laudis, ac devotæ orationis; & ipſi ſoli nuncupanda eſſe vota, & corda noſtra dicanda, docent nos ſacræ literæ, & recepta Catholicorum Patrum doctrina, ſicut capitib. 1. & 2. & 4. ſuperiùs luculenter oſtenſum eſt. Gregorii de Valentia Jeſuitæ dictum eſt; *Ut mens à ſolo Deo proceſſit: ſic eidem illa ſoli honoris ac reverentiæ ergò devovenda eſt; præterea nemini.* Hæc ille, tom. 3. in 2. 2. Thomæ, diſput. 6. quæſt. 3. puncto ſecundo.

Pſal. 31. 6. & Luc. 23. 46. Epheſ. 1. 7. & 1. Ioan. 1. 7. & 2. 1, 2.

Apud Prudentium quoque in hymnis περὶ στεφάνων, id eſt, de coronis, reperiuntur quædam poëticæ προσφωνήσεις ad martyres, atque adeò etiam eorum invocationes & laudes hyperbolicæ, excedentes modum creaturis debitum, aut erga creaturas conceſſum.

Quod autem ſcripſit Sedulius, lib. 5. carminis Paſchalis,

Neve quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam.

quamvis commodiorem accipere poſſit interpretationem, ut cultus iſte nihil importet aliud,

nisi crucem in pretio fuisse & magnâ æstimatione apud veteres Christianos; durior tamen & Catholicæ antiquitati insueta loquutio est, & à receptâ veterum loquendi consuetudine aliena. ut patet ex cap. 1. hujus libri, §. 10. & cap. 3. §. 11. & cap. 4. §. 1. & § 22. & 23. & aliud adjiciemus illustre exemplum in exegesi sextæ regulæ. Abhorruisse autem Sedulium à religioso cultu creaturarum & imaginum, constat ex ipsius verbis, in exordio primi libri operis illius Paschalis, ubi religiosum cultum soli Deo vindicans, ait;

cui convenit uni
Facturam servire suam.

Item;

Quid lapides atque æra coli, quid fana profanis
Proderit, & mutis animas damnare metallis?

Et postea, eodem libro, deflens elementorum idolorumque cultores;

Heu miseri qui vana colunt, qui corde sinistro
Relligiosa sibi sculpunt simulacra, suumque
Factorem fugiunt, & quæ fecere verentur.

Tametsi enim contra idololatriam Gentilium ibi disserit, argumentis tamen utitur communibus, quæ Christianos ab omnis cujuscunque manufactæ imaginis religioso cultu arcebant.

Hyperbole poëtica est, & Catholicorum Patrum doctrinæ non congruit illa loquutio, in carmine de passione Domini, quod Lactantio perperam tribuitur;

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Adorare lignum crucis est gentilis error & vanitas impiorum.

Longè aliter Ambrosius, in concione de obitu Theodosii senioris Augusti, dum narrat inventam ab Helena Constantini matre, & ex ipsa inscriptione [Jesus Nazarenus Rex Judæorum] agnitam esse crucem Domini; Invenit ergo (inquit) titulum, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error, & vanitas impiorum, sed adoravit illum qui pependit in ligno, scriptus in titulo. Illum, inquam, &c. Hæc Ambrosius. Vide infra, §. 18.

Quinta regula. de loquutionibus impropriis.

12. Quinta regula est; *Loquutiones quædam quorundam Patrum impropriæ, vel incautæ, non sunt arripiendæ contra receptam Catholicorum Patrum doctrinam.* Hanc regulam exemplis aliquot illustravimus supra, cap. 1. §. 12.

Sexta regula. quando idem scriptor sibi ipsi videtur contradicere.

13. Sexta regula est; *Quando unus idemque scriptor, diversis in locis, videtur pugnantia dicere, dispiciendum & seriò considerandum est, ubinam quæstionem illam ex professo tractet, & sententiam suam Scripturarum testimoniis & rationibus ex professo confirmet, & oppositam opinionem disertè confutet: ubi verò vel aliud agens, neque de ea quæstione ex professo disserere instituens, vel illud quod dicit, non confirmans testimoniis scripturarum & rationibus, neque adversus oppositam sententiam disputans, verbis ejusmodi utatur quæ cum sententia illa, quam alibi apertè docuit atque tutatus est, consistere non posse videantur: Et in tali casu, illa dicenda est scriptoris illius doctrina, quæ priore modo ab illo tradita invenitur; non autem illa, quam verba posteriore modo prolata sonare videntur.*

Ambros. lib. 3 de Spiritu S. cap 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. Vide supra, cap. 4. §. 14. & 19.

Hujus rei exemplum accipe in operibus Ambrosii. Hic Pater, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. docet solum Deum adorandum esse, non autem Mariam Virginem, aut ullam meram creaturam; idque scripturarum testimoniis & rationibus ex professo confirmat, refutatis oppositis conjecturis: sicut declarant ipsius Ambrosii verba, supra nobis recitata, cap. 4. hujus libri, §. 19. Et his consentanea est doctrina illa, quam ex commentario in epist. ad Romanos, qui Ambrosio tribuitur, referebamus supra, cap. 4. hujus libri, §. 14. Nihilominus in libro de viduis, & in sermonibus de sanctis, sermone sexto, in festo sanctorum Martyrum Octavii, Adventitii, & Solutoris quæ opuscula eidem Ambrosio tribuuntur, diversa & planè adversa priori videtur inesse doctrina, non quidem operosè confirmata, sicut illa prior, attamen utcunque tradita. De Ambrosii igitur mente & doctrinâ judicium sumendum est, non ex istis opusculis; sed ex locis illis ubi ex professo, de hac quæstione, & in utramque partem argumentando, mentem suam haud obscurè aperit. quæ autem in opusculis istis, doctrinæ illi quasi repugnantia inveniuntur, vel sunt exponenda secundùm illam doctrinam, ut vitetur contradictio, vel fatendum est ea Ambrosio, nec opinanti, temere excidisse, vel ea non esse ab Ambrosio scripta. sed librum de viduis, & sermonem sextum de sanctis, aut omnino non esse Ambrosii, aut ab aliis corrupta & depravata.

Ambros. lib. de viduis & serm. 6. de sanctis.

Ambros. lib. de viduis.

14. Res manifestior fiet, inspectis ipsis opusculis. Auctor libri illius de viduis, qui Ambrosio tribuitur, volens ostendere non deesse viduis pauperculis amicos & proximos; Denique (inquit) cum socrus Simonis, magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogaverunt Dominum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent. Habes Apostolos proximos, habes Martyres proximos, si ipsa martyribus devotionis societate, misericordiæ quoque muneribus, appropinques. Proximus enim est qui misericordiam facit. Fac & tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos; quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergo propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, ut pro te rogent. ——— Videtis enim quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit quæ pro se precetur, vel certè quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Ægri enim, nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit invitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium. Obsecrandi sunt Angeli pro nobis; qui nobis ad præsidium dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vendicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiamsi qua habuerunt peccata laverunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri Præsules, speculatores vitæ actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, qui & ipsi infirmitatem corporis etiam cum vincerent cognoverunt. Invenit ergo Petri socrus qui pro se rogarent. Et tu vidua invenis qui pro te supplicent, si quasi verè vidua & desolata in Deum speres, insistes obsecrationibus, afficias corpus tuum quasi quotidie moriens. Hæc ibi. Ubi ista Angelorum & martyrum adhibitio & obsecratio, vel referenda est ad illam, quam ibidem commendavit, devotionis societatem, & virtutis cognationem, & imitationis studium, vel est aliena à doctrina Ambrosii, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide

fide, cap.1. & à doctrina auctoris Commentarii qui Ambrosio tribuitur, in c.1. epist. ad Rom. & repugnat consensui orthodoxæ antiquitatis, cultum religiosum soli Deo vindicantis, ut superiore capite ostensum est: repugnat etiam sacræ Scripturæ, Psal.50. 15.& Matth.4.10. & 6. 6, 9. & 8.2. & 11.28. Δεῦτε πρός με πάντες, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Mulier illa magno peccato obnoxia, pro se supplicans, veniam obtinuit, in domo Pharisæi, Luc. 7. in fine capitis. Quin & ipse sibi contradicit scriptor iste, paulo post inquiens, (eodem libro de viduis) ne timeas quia magnus est Dominus, & fortasse ad ægram dedignetur venire. —— Et tu igitur quæ variis mundi æstuas cupiditatibus, roga Christum, adhibe medicum. —— Solus enim mentis & animi potest servare munditiam, qui ei sacerdoti se novit offerre, quem pro peccatis nostris accepimus advocatum. —— Et tu igitur quæcunque indecorè alicujus rei cupiditate languescis, obsecra Dominum, fidem defer, nec ullam timeas moram. ubi adest oratio, adest verbum: fugatur cupiditas, libido discedit. Nec confessionis verearis offensam. Hæc ille. Dicitur etiam eodem libro, Deboram viduam, rexisse populum Jsraeliticum, & Barakum fuisse filium Deboræ. Falsa ista esse, & sacro textui repugnantia, patet ex libro Judicum, cap.4. versib.4,5,6. ubi Deborah judicans Jsraëlem, dicitur uxor Lapidoth, habitans inter Ramah & Bethel in monte Ephraim; Barak autem filius Abinoam dicitur, non autem filius Lapidoth, nec filius Deboræ, & habitabat in Kedes Naphtali. Neque illud congruit cum veritate doctrinæ Christianæ, quod in libro illo de viduis, ait scriptor ille, martyres proprio sanguine lavisse sua peccata. Solius enim Jesu Christi sanguis abluere potest ipsorum etiam Martyrum peccata. Vide Apocal. 1.5. & 5. 9. & 7.14. & 12.11. Sanguis Jesu Christi purgat nos ab omni peccato. 1.Joan.1. 7. & non est in alio aliquo salus. Act.4.12. Vide supra, capite 2. §. 8.

Matth. 11.28.

15. Jam videamus sermonem illum sextum de sanctis, qui Ambrosio etiam tribuitur. Ibi dicitur de Martyribus, præsertim eis qui in nostris domiciliis passi sunt, quorum reliquias possidemus; quod non sibi tantum patiantur, sed nobis; sibi enim passos esse ad præmium, nobis autem ad exemplum: atque adeo sibi ad requiem, nobis ad salutem; quia exemplo eorum didicimus Christo credere, didicimus contumeliis vitam æternam quærere, mortem didicimus non timere. Nam ideo Dominum per totum mundum diversis in locis pati martyres voluisse, ut tanquam idonei testes nos præsenti quodam fidei exemplo suæ confessionis urgerent, ut humana fragilitas, quæ prædicationi Dominicę auditu longiore vix credit, vel, præsenti oculorum martyrio crederet beatorum. Sana ista sunt, & Ambrosio digna; Quæ verò mox in eodem illo sermone subjiciuntur, partim, sanam etiam expositionem recipere possunt, partim autem prorsus rejicienda sunt, ut indigna Ambrosio, & manifestè absurda. *Cuncti igitur martyres* (inquit) *devotissimè percolendi sunt: sed specialiter ii venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus. Illi enim nos orationibus adjuvant, isti etiam adjuvant passione. Cum his autem nobis familiaritas est. Semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur: hoc est, & in corpore nos viventes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt. Hic ne peccatorum nos labes absumat: ibi, ne inferni horror invadat.* Ista ferè omnia, benignam admittunt interpretationem; nam cultus tantum & venerationis martyrum fit mentio, non autem adorationis & invocationis. Et illi martyres, quorum reliquias possidemus, dicuntur nobiscum esse, quantum ad illas reliquias attinet; quamvis eorum animæ in cœlo sint cum Christo, non autem nobiscum in terra: & quando dicitur esse nobis cum illis familiaritatem, intelligitur familiaris & domestici exempli recordatio: & nos viventes custodire dicuntur, ne peccatorum nos labes absumat, quia præsenti & familiari confessionis & passionis suæ exemplo nobis prælucent. Et orationibus suis martyres nos adjuvare dicuntur, at non dicitur eos à nobis orandos ut hoc faciant. Quod autem dicitur, martyres excipere nos de corpore recedentes, ne inferni horror invadat, id certè eo sensu acceptum, quo ab auctore sermonis istius mox explicatur, prorsus absurdum est, nec solum Catholicæ veritati, sed ipsis etiam Romanensium placitis repugnat. *Nam ideo* (inquit) *hoc à majoribus provisum est, ut sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat.* —— *Et ideo, fratres, veneremur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro.* Certè quod hic ab auctore isto dicitur de corporum nostrorum consociatione cum ossibus Martyrum, pro effugienda pœna tartari, & de martyribus mortuorum defensoribus, est à gravitate Theologica atque à Christianæ fidei veritate palam alienum. Nam anima à corpore separata, si extra tartarum degat, libera est à metu tartari, & ab omni periculo decidendi in tartarum, neque defensore martyre opus habet, ne eam tartari pœna tangat, seu inferni horror invadat: sin autem tartaro adjudicata sit, non potest eam ulla creatura defendere, ne eam tartari horror invadat. Et hæc ipsi fatentur Romanenses: adeo ut eas etiam animas, quas imaginantur esse in Purgatorio, dicant certas esse de sua æterna salute, certitudine excludente omnem timorem tartari sive æternæ damnationis; sicut prolixè docet Bellarminus, lib. de purgatorio, capitib.4.& 5. de damnatis autem seu tartaro adjudicatis loquens Bonaventura; Est (inquit) communior opinio & verior, quod suffragia damnatis non prosunt, nec Ecclesia intendit orare pro eis. in 4.sent. dist. 46.art.1.qu.1.

Ambros. serm 6. de sanctis.

Bellarmin.

Bonavent.

16. Non igitur ex libro de viduis, neque ex sermone sexto de sanctis, sed ex lib.3. de Spiritu Sancto, cap.12. & lib.5. de fide, cap. 1. justum judicium sumi potest & manifesta veritas haberi, de mente Ambrosii, quoad objectum religiosi cultûs. Atque ita sextam regulam insigni hoc exemplo prolixè illustratam dedimus: ad quam etiam exigenda sunt alia similia, sicubi in Patrum scriptis occurrant, exempla.

Conclusio Exegeseos regulæ sextæ.

17. Septima regula est; *Ex criminationibus Paganorum, non confitentibus Christianis, non sequitur ita se gessisse Christianos, prout à Paganis infamabantur.* Hujus regulæ exempla quædam lector inveniet supra, lib. 4. hujus operis, cap.8. §. 2.& §. 3. & hoc lib.7. cap. 2. §.44. Annitendum est (inquit Octavius) ut conviciorum amarissimorum labem verborum veracium lumine diluamus. —— Cruces etiam nec colimus, nec optamus: vos planè qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, ut deorum vestrorum

Septima regula de criminationibus Paganorum.

Minutius Felix in Octavio.

rum partes, forsitan adoratis. Hæc Octavius, apud Minutium Felicem, in dialogo, qui inscribitur Octavius. Ubi & Paganorum calumniam depellit à Christianis, & accusationem in ipsos retorquet Paganos. Sic etiam Tertullianus, in Apologetico, cap. 16. calumnias diluit Paganorum, & criminationes in ipsos retorquet, de cultu capitis Asinini, & crucis, & Solis, & Onychitæ. Quibus refutatis; Hæc (inquit) ex abundanti, ne quid rumoris irrepercussum, quasi de conscientia præterrmisemus. Quæ omnia, conversi jam ad demonstrationem religionis nostræ, repurgavimus. Hæc in fine capitis 16. Deinde immediatè, initio cap. 17. hæc verba subjicit; quod colimus nos, unus Deus est: qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum; verbo, quo jussit; ratione, qua dispo-suit; virtute, qua potuit, de nihilo expressit, in ornamentum Majestatis suæ: unde & Græci nomen mundo κόσμον accommodaverunt. Hactenus Tertullianus. Ubi apertè declarat meras fuisse calumnias illas quibus Pagani Christianos immerentes aspergebant, de adoratione capitis asinini, de religione crucis, vel Solis, vel onychitæ; Religionem autem Christianorum in rei veritate, hanc esse, ut non colant nisi unum Deum Creatorem universi.

Tertullianus, Apologet. cap. 16.

Et cap. 17.

Vide infra, cap. 8. §. 22.

18. Octava regula: *Doctrina Catholicorum Patrum non est quærenda in libris suppositiis, quos constat Patribus illis falsò tribui. Neque rejicienda sunt illa opera, tanquam suppositia, quæ Patribus illis abjudicare nulla suadet idonea ratio. Prioris* partis hujus regulæ exemplum cernere est in eo, quod librum de passione imaginis Domini nostri Jesu Christi, in civitate Beryto, & quæstiones ad Antiochum, sub nomine Athanasii citant adoratores imaginum, in confirmationem sui dogmatis: Synod. 2. Nicæn. act. 4. Bellarm. lib. de imaginibus, cap. 12. & alii. De istis tamen libris ipse Bellarminus, libro de scriptoribus Ecclesiasticis, in Athanasio, in observatione in tomum quartum, disertè ait; quæstiones ad Antiochum, Athanasii esse non possunt, nam quæst. 23. citat auctor magnum Athanasium, & ab eo dissentit. quæst. 108. dicit, Romanos esse Francorum genus: ex quo apparet, auctorem esse recentem. Liber de passione imaginis Domini, citatur in secunda Nicæna Synodo, Act. 4. ubi totus hic liber legitur & recipitur sub nomine sancti Athanasii, sed non videtur esse sancti Athanasii hujus, [magni Alexandrini] de quo nunc agimus, sed alterius multo recentioris. Scribit enim Sigebertus in Chronico, accidisse hoc miraculum anno Dom. 766. eo tempore videlicet, quo quæstio agitabatur de cultu sacrarum imaginum. Hæc Bellarminus. Accipe aliud exemplum; Bellarminus ait; Constantini tempore scripsit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cætera legimus.

Octava regula, de libris suppositiis.

Athanas. lib. de passione imaginis Christi, & quæst. ad Antiochum.

Flecte genu, lignumq; crucis venerabile adora.
Non diu postea Athanasius, quæst. 16. ad Antiochum, reddidit causam, cur Christiani faciant & colant potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel spongiæ: qui videlicet si Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disjunctis figuram crucis destruimus, nec amplius veneramur. Hæc Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 28. Jam ex ipso Bellarmino monuimus quæstiones illas esse auctoris cujusdam recentis. Carmen autem illud de cruce, seu de passione Domini, Possevinus in apparatu, dicit non putari esse Lactantii, quoniam nullibi inter antiquos Lactantii codices inventus est. Adde etiam, versum istum pugnare cum doctrina Lactantii, quam infra invenies, cap. 8. hujus libri, §. 21. & 22. & 23. & 24. Cernis etiam duos istos scriptores pugnantia scribere: nam auctor carminis, dicit adorandum esse lignum; auctor vero ad Antiochum, negat adorandum esse lignum, quamvis alio errore laboret, dicens adorandam esse figuram. Multo sapientius distinxit Ambrosius, dicens, adorandum esse, non lignum, sed Dominum qui pependit in ligno. Verba Ambrosii invenies superius citata, hoc ipso capite, §. 11. Circumfertur etiam sub nomine ejusdem magni Athanasii sermo de annunciatione sanctissimæ Deiparæ Virginis. Hunc citant, pro invocatione sanctorum, Gregorius de Valentia, in secundam secundæ Thomæ, disput. 6. quæst. 2. puncto 7. & Bellarminus, lib. de sanct. beatit. cap. 19. Idem tamen Bellarminus, in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, in sua observatione in tomum tertium operum Athanasii, multis argumentis docet sermonem istum non esse sancti Athanasii, sed alicujus posterioris qui post Sextam œcumenicam Synodum vixerit, & adducit etiam sibi consentientem in hac sententia Cardinalem Baronium. Posterioris partis regulæ hujus exemplum accipe, in quorundam contentiosa impudentia, contra auctoritatem eorum quæ scripsit Epiphanius contra imagines, nam in Nicæna secunda Synodo act. 6. in refutatione tomi quinti alterius septimæ Synodi, fidenter asseritur nihil istiusmodi ab Epiphanio scriptum esse; & ante eam synodum idipsum affirmabat Joannes Damascenus, orat. 2. de imaginibus; & scripta Epiphanii de hoc argumento vocant suppositia: cum tamen in operum Hieronymi secundo tomo extet Epiphanii ad Joannem Hierosolymitanum epistola, ab Hieronymo latinè versa, eam quam diximus doctrinam contra usum imaginum perspicuè exhibens, & argumentis corroborans, prope finem epistolæ. Incipit epistola illa; Domino dilectissimo. Litem movet Bellarminus, de hac parte epistolæ Epiphanii, lib. de imaginibus, cap. 9. & lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, in Epiphanio, ubi ait; videri istam partem additam esse ab Iconoclastis. At Gabriel Vasquez in tertiam partem Thomæ, qu. 25. disp. 105. cap. 3. agnoscit indubitatum esse, totam epistolam illam Epiphanii ad Joannem Hierosolymitanum, apud Hieronymum, esse ipsius Epiphanii.

Epiphan. epist. ad Ioannem Hierosol.

Vide infra, cap. 9. §. 9.

19. Nona regula est: *Allegatio falsa nihil probat.* Hujus regulæ exemplum fit Gregorii de Valentia & Bellarmini illa allegatio verborum Eusebii; Gregorius de Valentia in secundam secundæ Thomæ, sive Commentariorum Theologicorum tomo tertio, disput. 6. quæst. 2. puncto septimo; & Bellarminus, lib. de sanctorum beatitudine, c. 19. ut probent sanctos esse invocandos, hoc adducunt, tanquam Eusebii testimonium, lib. 13. præparationis Euangelicæ, cap. 7. Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum juvari profitemur. Hæc tanquam Eusebii verba allegant ibi Valentinianus & Bellarminus. At falsam esse istam allegationem, inspecto codice Eusebiano, protinus deprehendes. Eusebii verba recito; ex græca editione, Parisiensi, illius operis, anno Dom. 1544. pag. 388.

Nona regula, de allegatione falsa.

Eusebius, lib. 13. præparationis Euang. cap. 11.

pag. 388. non quidem septimo capite (in quo altum hac de re silentium) sed undecimo capite libri 13. præparationis Euangelicæ; καὶ ταῦτα δὲ ἁρμόζει ἐπὶ τῇ τῶν θεοφιλῶν τελευτῇ, οὓς στρατιώτας τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας οὐκ ἂν ἁμάρτοις εἰπὼν, παραλαμβάνεσθαι. ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾶν τε τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχάς, ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ' ἡμῶν γιγνομένων. id est; Hęc verò etiam convenienter accipiuntur super obitu charorum Dei, quos verè pietatis milites non ineptè dixeris. Unde nobis etiam mos est ad eorum thecas (*sive sepulcra*) accedere, & apud has vota facere, & beatas ipsorum animas honorare, utpote rationabiliter etiam hæc à nobis fieri [*non ignaris*.] Hæc ibi Eusebius, neque plura addit. Nempe conveniebant Christiani in martyrum locis, & apud eorum memorias vota Deo offerebant, & honorabant beatas martyrum animas dilectione & honorifica recordatione, Deo de illorum victoriis gratias agentes, & seipsos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem vero Deo in auxilium invocato, ex eorum memoriæ renovatione adhortantes. sicut testatur Augustinus, scribens ex professo, de modo honoris, quem Christiani martyribus impendebant, lib. 8. de civitate Dei, cap. 27. Sic etiam falsa est eorundem Jesuitarum, locis citatis, allegatio verborum Basilii, quæ allegant ex Basilii oratione in quadraginta martyres. Basilius auditoribus suis commendans recordationem & imitationem martyrum, dicit eventurum eis qui sic ad martyres confugiunt, ut preces quas ad Deum cum martyribus fundunt, exaudiantur. Qui affligitur (inquit) ad hos 40. confugit; qui lætatur, ad ipsos recurrit [ἐπ' αὐτοὺς ἀνατρέχει.] pro quo Valentiani & Bellarmini allegatio habet; *qui lætatur, hos oret.* Quæ manifesta falsatio est. Loquens autem ibidem Basilius de precibus, hortatur ut preces fundant *cum martyribus*, μετὰ μαρτύρων. non dicit, *ad martyres.*

Aug. lib. 8. de civitate, cap. 27. de modo honoris, quem Christiani martyribus impendebant.

Regula decima, de prava interpretatione.

20. Decima regula est; *Parexegesis citantis non est mens auctoris qui citatur.* Hujus regulæ etiam multa exempla occurrunt. Justinus martyr, verbis supra commemoratis, cap. 4. hujus libri, §. 2. docet, solum Deum Patrem & ejus Filium & Spiritum Sanctum à Christianis adorari; attamen ex eo loco Bellarminus per impudentissimam parexegesin colligit adorationem etiam Angelorum, ut ibidem ostendimus. Dionysius Areopagita, lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 7. dicit sanctorum preces non prodesse eis qui impiè vivunt, sicut lumen Solis non prodest eis qui oculos suos claudunt. Et sermo illi est de precibus sanctorum viatorum, ut ex ipsa loci illius inspectione perspicuum est; hunc tamen locum Bellarminus (lib. de sanct. beatit. cap. 19.) detorquet ad invocationem sanctorum defunctorum, ut pro nobis orent. Honorem illum quem Christiani martyribus impendebant, (quem in exegesi superioris regulæ commemoravimus) impendi hæreticorum martyribus vetuit Laodicæna Synodus, can. 34. quem integrum exhibemus; ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τοῦτ' ἔστιν, αἱρετικῶν, ἢ αὐτοὺς πρὸς τοὺς προειρημένους αἱρετικοὺς γινομένους. οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς. id est; quod non oporteat aliquem Christianum derelinquere martyres Christi, & abire ad falsos martyres, id est, hæreticorum, vel eos qui ipsi etiam hæretici fuerunt. Hi namque à Deo alieni sunt. Sint igitur anathema qui ad eos abeunt. In hoc canone nulla fit mentio, vel tenuissima insinuatio adorationis & invocationis martyrum, sed tantum vetat agnoscere pseudomartyres pro veris martyribus, & relictis veris martyribus abire ad illos pseudomartyres, id est ne ad eorum sepulchra convenirent, neque eorum, tanquam Christi martyrum, memoriam celebrarent, offerentes vota Deo apud ipsorum monumenta, & gratias Deo agentes de illorum victoriis, & seipsos ad illorum imitationem, invocato Deo in auxilium, ex eorum memoriæ renovatione adhortantes, sicut ostensum in explicatione nonæ regulæ, §. 19. Hujus tamen canonis auctoritatem impudenter prętendit Severinus Binius, in suis notis in eam Synodum, pro religioso illo cultu quem Romanenses martyribus exhibent, eos adorando & invocando, &c. Basilius magnus, in Psalmum 33. exponens illa verba Psalmi, *Oculi Domini semper justos, & aures ejus in preces eorum*: ait, cœlestium spiritualium virtutum aliquas dici oculos, eo quod eis demandata sit nostri inspectio, [ἐπισκοπή] aliquas autem, aures, eo quod excipiant nostras preces [τὸ προσδέχεσθαι ἡμῶν τὰς δεήσεις.] Ubi cum Psalte loquitur Basilius de precibus justorum quibus Deum invocant, & has Basilius dicit excipi ab Angelis tanquam Dei auribus. sed non dicit Basilius Angelos ipsos à justis invocari. Omnis quippe (inquit Ephræm) sancta & pura oratio, confabulatio cum Deo est. Orationes porrò perfectè desiderantium ac diligentium Deum, cum magna exsultatione atque fiduciâ in cœlum ascendunt. Angeli etiam & Archangeli cum gaudio occurrunt eis, & suscipientes eas, usque ad thronum gloriæ sancti Dei perducunt. Tunc enim maximè gloriantur atque lętantur Angeli, cum purissimas sanctorum orationes coram Deo obtulerunt. Hæc Ephræm Syrus, serm. de agone, sive luctamine spirituali. tom. 2. pag. 484. edit. Lat. Colon. anno Dom. 1616. ex quibus Ephræmi verbis perspicitur etiam sensus verborum Basilii. Bellarminum tamen non puduit abuti isto loco Basilii, ac si ibi doceret Basilius, invocandos esse Angelos, Bellarm. lib. de sanct. beatit. cap. 19. Idem etiam Basilius orationem suam in quadraginta martyres, his orditur verbis; μαρτύρων μνήμης τίς ἂν γένοιτο κόρος τῷ φιλομαρτυρι; διότι ἡ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ὁμοδούλων τιμὴ, ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην εὐνοίας, id est; *Commemorationis martyrum quænam esse potest satietas ei qui martyrum amans est? nam honor quem in bonos conservos conferimus, benevolentiæ erga communem Dominum significationem præbet.* Non dicit Basilius, signum esse benevolentiæ erga communem Dominum, si martyres conservos nostros adoremus, (sciebat enim prohibuisse Angelum in Apocalypsi, ne adoremus conservos nostros) sed dicit honorem conservis habitum, per frequentem martyrum recordationem, esse indicium benevolentię erga communem Dominum: recordationem & commemorationem intellige cū imitatione conjunctam, sicut verbis ibid. sequentib^9 mentem suam explicat Basilius. Attamen non veritus est Bellarmin. lib. de sanct. beatit. c. 13. hunc Basilii locum allegare pro religiosa adoratione martyrum. At certè neque contemnendi neque adorandi sunt martyres, sed honorandi sunt dilectione, & honorifica recordatione, & piâ imitatione.

Basil. in Psal. 33. (seu 34.) vers. 16.

Ephræm Syrus, serm. de agone spirituali.

Apoc. 19, 10. 22, 9.

Honor Martyrum.

tione. Hæc est doctrina Catholicorum Patrum. Vide supra, cap. 4. §. 24. & 26. Theodoretus libro 5. divinorum decretorum, cap. de Angelis, & Comm. in Danielem, ait Angelos accepisse curam gentium, & singulorum hominum. At hinc non sequitur, Theodoretum existimasse adorandos & invocandos esse Angelos, ut perperam infert Binius, in suis notis in 35. canonem Concilii Laodiceni. Imò contrarium docet Theodoretus, ut supra ostensum est, capite 4. §. 11.

Undecima regula, de miraculis & visionibus.

21. Undecima regula est; *Ex miraculis & visionibus, quæ à quibusdam narrantur, sive veræ sive falsæ sint eæ narrationes, non sequitur, recipiendam esse novam doctrinam, de religioso aut sacro cultu creaturarum & imaginum, quæ non in divinis Scripturis tradita est, sed eisdem Scripturis & Catholicæ antiquitati repugnat.* Multæ in actis secundæ Nicænæ synodi leguntur fabulæ, & multæ etiam apud alios mirabilium sanationum aliorumque eventuum narrationes inveniuntur. Sed sive veræ sive falsæ sint eæ narrationes, non tamen inde consequitur, adorandos esse illos homines aut Angelos, quorum ministerio vel prece evenerunt illa mirabilia, neque alias res adorandas, quæ adhibitæ sunt dum illa fierent. Serpentis ænei aspectu, & umbræ Petri inumbratione, sanati sunt homines, sanatione miraculosa. attamen nec incensum adoleri serpenti illi passus est pius Rex Ezechias, nec seipsum (nedum umbram suam) adorari sivit Petrus. Qui verò aliud Euangelium nobis Euangelizaverit, etiamsi Angelus de cœlo sit, anathema sit. Ita nos docet Apostolus, Galat. 1. Augustinus ait de Angelis; Si tantum hi mirabilibus factis humanas animas permoverent, qui sacrificia sibi expetunt; illi autem, qui hoc prohibent, & uni tantum Deo sacrificari jubent, nequaquam ista visibilia miracula facere dignarentur: profectò non sensu corporis; sed ratione mentis præponenda eorum esset auctoritas. August. lib. 10. de Civit. cap. 16. Et alibi ait idem Pater; Nam & contra istos, ut sic loquar, mirabiliarios cautum me fecit Deus meus, dicens, in novissimis temporibus exsurgent pseudoprophetæ, facientes signa & portenta, ut in errorem inducant si fieri potest etiam electos: ecce prædixi vobis! Ergo cautos nos fecit sponsus, quia & miraculis decipi non debemus. Hæc ille, tract. 13. in Euang. Joannis. Ejusdem Augustini dictum est, lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 6. Proinde sive de Christo, sive de ejus Ecclesia, sive de quacunque alia re quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit, Licet si nos; sed omnino quod secutus adjecit, Si Angelus de cœlo vobis annunciaverit præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit. Hactenus Augustinus. Ad hanc undecimam regulam pertinet illa dissertatio Synodi Francofurtensis & Caroli Magni, in opere Capitulari, lib. 3. cap. 25. Signa (inquiunt) & miracula, quæ illi dicunt in imaginibus apparuisse, si non apparuerunt, sicut & nulla hoc authentica tradit historia, mendacium est: si apparuerunt, & per fantasticas quasdam obumbrationes ad inliciendas mentes apparuerunt, periculosissimum est, ne fortè calliditatis suæ astu antiquus hostis dum mira quædam demonstrat, ad inlicita peragenda fraudulenter suadeat. Si verò apparuere in veritate signa, quod tamen fieri nullius certis lectionis probatur documentis, & Dei operatione gesta probantur, cui cuncta sunt possibilia, cui nihil impossibile est, animadvertendum summopere est, quod cum multa & stupenda nutu Dei per quasdam creaturas, vel etiam in quibusdam creaturis, peracta fuerint, non omnes, in quibus vel per quas facta sint, adorandæ credantur: quoniam quidem omnipotens Deus signa pleraque, quæ mortalibus ostendit, quæ per res quasdam visibiles & tractabiles fecit, quatenus visibilium & mortalium hominum duritiam rebus visibilibus molliret, non ideo fecit, ut quarundam rerum celebrandam statueret adorationem: quippe qui se solum ad orare, solum præcepit & colere. Num quidnam quia Dominus de rubo in igne Moysi loquutus est, ideo rubi adorandi sunt? non enim ideo in rubo apparuit, ut rubi materiam adorandam percenseret. Hæc illi, loco citato: ubi etiam adjiciunt exempla ignis, & montis, in quibus Dominus apparuit; item lapidis quo facta est circumcisio filii Moysis, per quam ille evasit iram judicis; item virgæ Aaronis, & ligni quo aquæ amaræ indulcatæ sunt, & serpentis ænei, & silicis ex quo percusso emanarunt aquæ fluenta, item mandibulæ asini ex qua aquam bibit Samson, & pallii Eliæ, quo Jordanem divisit, &c.

Num. 21. 9. Act. 5. 15. 2. Reg. 18. 4. Act. 10. 26. Aug. lib. 10. de Civit. cap. 16. August. tract. 13. in Euangel. Iohannis. Miraculis decipi non debemus. Aug. lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 6. Capitulare Caroli magni lib. 3. cap. 25. Trimembris distinctio. Non ideo Deus facit miracula, ut ad res ipsas creaturas, quippe qui se solum adorare, solum præcepit & colere.

Duodecima regula.

22. Duodecima regula est; *Sicubi aliquis Patrum, humani aliquid passus, in aliquo à veritate in Scripturis divinis tradita, vel a recepta catholicæ antiquitatis doctrinâ, devius reperiatur, lapsus iste clementer excusandus, vel charitate cooperiendus est, non in confirmationem dogmatis arripiendus.* Neque enim quorumlibet disputationes (inquit Augustinus) *quamvis catholicorum & laudatorum hominum velut Scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, salvâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte invenerimus quod aliter senserint quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum.* Aug. epist. 111. ad Fortunatianum. Idem etiam, lib. de unico baptismo, contra Petilianum Donatistam, cap. 13. *Nam* (inquit) *illud quod adjungit de Episcopo Carthaginensi Agrippino, de inclyto martyre Cypriano, de septuaginta præcessoribus Cypriani, quia hoc fecerunt & fieri præceperunt, ô quam detestandus est error hominum, qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter se imitari putant, à quorum virtutibus alieni sunt. Sic enim & nonnulli Petro Apostolo comparari se volunt, si Christum negaverint; si verò etiam gentes judaizare coëgerint, vocitari germani ejus affectant Apostolicâ gratiâ ut continuò declarentur: cum nec ei non dico præferri, sed saltem possit æquari, aut de proximo comparari, quisquis nostrorum temporum Christianus, aut etiam Episcopus, qui nec Christum negaverit, nec gentes judaizare compulerit.* Hæc Augustinus. Vide Vincentii Lirinensis commonitorium, cap. 4. ubi monet paucorum errori præferendum esse multorum in veritate consensum, & novitati antiquitatem esse anteponendam. Hujus regulæ exempla quædam invenies suprà, §. 11.

De sphalmatis quorundam Patrum. Aug. epist. centesima undecima. Idem lib. de unico baptismo, cap. 13. Vide etiam regulam illam judicii Theologici de auctoritate veterum, lib. 8 hujus operis §. 2. & seq.

CAPUT

CAPUT SEXTUM.

De vanitate ſimulacrorum, & de vocabulis, idolum, ſimulacrum, imago; & quæ mens legis prohibentis religionem ſimulacrorum.

A Vanitate & inutilitate idola appellantur ψεῦδος mendacium, Eſai.44. 20. φαντασία ψευδής. Vulg. Latin. imago falſa. Pagnin. ex Hebr.docens mendacium. Hab. 2. 18. item, διδασκαλία ματαίων Vulg.Latin.doctrina vanitatis, Jerem.10. 8. ἀνωφελῆ, ad nihil utilia, Eſai.44. 10. εἴδωλα κωφὰ, Vulg. Latin. ſimulacra muta, Hab.2.18. οὐδὲν, nihil, 1.Cor.8.4.

Quo ſenſu dicantur ſimulacra vanitas eſſe, & nihil eſſe.

2. Dicuntur autem vanitates eſſe, & nihil eſſe, non ſimpliciter, ſed propter duplicem reſpectum ſeu rationem. Priorem rationem adfert Auguſtinus lib.20. contra Fauſtum, cap.5. Sunt (inquit) idola, ſed ad ſalutem nihil ſunt; & qui colit arborem, non arando, ſed adorando, non id colit quod nuſquam eſt, ſed quod ita colendum non eſt. Dæmonia etiam & Cœlum & terram & aſtra & animalia colunt Pagani, cum quibus quando agimus (ait Auguſtinus) ut ea non colant, non eis dicimus, quod nulla ſint, ſed quod colenda non ſint; eiſque colendum horum omnium Conditorem Deum inviſibilem ſuademus. (*Et paulo poſt*) quia ſolus ille colendus eſt, quo ſolo fruens beatus fit cultor ejus, &c. ac ſi diceret, ſunt quidem idola, & rebus etiam quæ ſunt pleraque dicantur, ſed non ſunt Deus, non ſunt idonea cultûs divini objecta, neque veritas divina in illis aut per illa cernitur. Deo enim vero nulla artefacta convenit imago. Deut.4. Eſai.40. Neque patitur honorem ſuum impunè deferri aut communicari ſculptilibus, Eſai. 42. 8. Nec in ſaxo agnoſcitur Deus, ſed in ſpiritu, ut inquit Ambroſius, Comment. in Luc. capite 18. ſolus Deus adorandus, eique ſoli ſerviendum, Matth.4. Non etiam ſculptilia, Exod.20. Eſai.42. & 44. &c.

Solus ille colendus eſt, quo ſolo fruens beatus ſit cultor ejus.

Non in ſaxo agnoſcitur Deus, ſed in Spiritu. Ambroſ.

3. Altera ratio ſeu reſpectus, cur idola dicantur ψεῦδος καὶ οὐδὲν, ſumitur ab eorum impotentia & inutilitate; quam etiam innuit Auguſtinus, illis verbis, ſunt quidem idola ſed ad ſalutem nihil ſunt, hoc eſt, ſunt ἀνωφελῆ quæ neque malefacere poſſunt nec benefacere. Jerem.10. 5. Eſai.44. 10. Hoſ.8.4. & 10. 15. ubi oſtendit vitulos Jeroboami exſtitiſſe Jſraëlitis non ſolum inutiles, ſed etiam nocivos, non quod vituli illi prodeſſe vel lædere poſſent virtute aliqua ſuâ, ſed quia cultu illo idololatrico laceſſitus Deus afflixit Jſraëlitas. Quid prodeſt ſculptile aut conflatile? Hab.2. 18. Quod dici poteſt non ſolum de gentilium idolis, ſed etiam de conflatili illo Aaronis vitulo in eremo, & vitulis Jeroboami, qui etiam idola vero Deo diſplicentia fuerunt, quamvis ex intentione hominum vero Deo locata fuerint illa ſimulacra.

4. A forma & imitatione & relatione ad prototypa, & fine, (nempe ut colantur) appellantur εἴδωλα. Quam vocem interpretatur Tertullianus, lib. de idololatria capite 3. ubi ait; Jam caput facta eſt idololatriæ ars omnis quæ idolum quoquo modo edit. Neque enim intereſt, an plaſtes effingat, an cœlator exſculpat, an phrygio detexat: quia nec de materia refert an gypſo, an coloribus, an lapide, an ære, an argento, an filo formetur idolum. ——— Ad hoc neceſſaria eſt vocabuli interpretatio. εἶδος Græcè formam ſonat, ab eo per diminutionem εἴδωλον deductum, æquè apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma vel formula idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & ſervitus. Hæc ibi. Idem capite 4. ejuſdem libri; Anteceſſerat enim (inquit) hoc prædicens Enoch, omnia elementa, omnemque mundi cenſum, quæ cœlo, quæ mari, quæ terrâ continentur, in idololatriam verſuros dæmonas, & ſpiritus deſertorum Angelorum, ut pro Deo adverſus Dominum conſecrarentur. Omnia igitur colit humanus error, præter ipſum omnium conditorem. Eorum imagines idola, imaginum conſecratio idololatria. Hactenus Tertullianus.

5. Appellatur autem idolum in ſcripturis, non ſolùm imago aliqua fictitio numini dicata, ſed etiam vero Deo Jſraëlis fabricata, ut erat vitulus in eremo, qui idolum dicitur, Actor.7.41. vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt ſacrificium idolo, εἰδώλῳ. ubi idololatriæ damnantur Jſraëlitæ, etiamſi in illius vituli fabricatione & cultu, ſolum Jehovam qui illos eduxerat ex Ægypto, intenderint repræſentare & colere, ut patet Exod.32. Sic etiam Ephraimitæ, fornicationis ſpiritu abducti, & idolorum participes facti, & dæmonia coluiſſe dicuntur, propter cultum vituli in Bethel, Hoſ.4.12, 15, 16, 17, 18, &c. 1. Reg. 14. 9. 2. Paral. 11. 15. cum tamen profiterentur ſe cultum illum exhibere Jehovæ Deo Iſraëlis. 1. Regum 12. 28. 2. Regum 10. 16, 28, 29, &c. 2. Regum 13. 4, 5, 6. Hoſeæ 8. 13. Verba illa ſecundi præcepti, non facies tibi ſculptile, ſic leguntur in verſione LXX. οὐ ποιήσεις ἑαυτῷ εἴδωλον, at vero illis verbis prohiberi etiam imaginis fabricationem & collocationem vero Deo, cultumque Dei in imagine aut per imaginem artefactam, docet Moyſes, legem illam interpretans, Deuteron. 4. 15, 16, 17, 18. & 16. 22. & Pſaltes Pſalm. 106. 19. 20. & Stephanus, Actorum 7.41. & Eſaias capite 40.18, 19, 20. & 42.8. Adeo ut præceptum illud, 1. Joannis 5.21. ut nos cuſtodiamus *ab idolis*, ſive, ut habet vulgata Latina verſio, *à ſimulacris*, neceſſario intelligendum ſit de fugienda omni quacunque imagine quæ ſit propter adorationem religioſam, ſive illam vero Deo, ſive creaturæ, aut figmento collocatam dixeris; Deus enim verus & unus non vult ſibi fieri aut collocari imagines in quibus colatur, neque probat ullum imaginum (illius quod colitur) artefactarum in ſuo cultu uſum; ſed ſimpliciter hunc in uſum fieri, vel adorari prohibet πᾶσαν εἰκόνα, omnem imaginem, Deut.4.16. & abominatur figuras ab hominibus factas ut adorentur, τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς, Amos 5.26. Actorum 7. 43. ideo non ſolum quæ offerunt gentes imaginibus fictitiorum numinum, ſed etiam quæ imaginibus (ut aſſerunt,) Jehovæ Dei Jſraëlis artefactis offerunt, & quemcunque

σεαυτῷ

1. Joan. 5. 21.

Figura quam facit homo ut eam adoret, eſt idolum.

cunque illis præſtant famulatum, quæcunque illis exhibent officia, qui ſe Jſraelitas profitentur, ea omnia Deus reſpuit, neque vero Deo ſed mutis duntaxat ſimulacris & dæmonibus & alienis diis offerri & præſtari pronunciat. Exod. 32. Pſalm. 106. Actor. 7. & 1. Reg. 14. & 17. 2. Paral. 11. Hoſ. 4. & 8. & 10. & 1. Cor. 10. &c. Et rectè Tertullianus ait, omnes idolorum artifices corpora dæmonibus conficere, lib. de idololatria, capite 7. Nam etſi non dæmonibus, ſed Jehovæ Deo Jſraëlis ſe ſervire putabant Jſraelitæ colentes vitulum in eremo, & Ephraimitæ colentes vitulos Jeroboami, illum tamen cultum, ut idololatricum, & diis alienis ac dæmonibus præſtitum, rejicit Deus, locis citatis. Et quotieſcunque in ſcripturis Deus contra imaginum cultum loquitur, non ita argumentatur ut concludat imagines ideo non eſſe colendas, quia dæmonibus aut figmentis, aut etiam meris creaturis, non autem vero Deo factæ & dicatæ ſunt, ſed argumenta ſumit à materia, ab auctore, ab inanitate, à falſitate cujuſcunque imaginis, &c. ſunt ligna & lapides, ſunt aurum & argentum, ſunt opera manuum hominum, ſunt muta idola, quæ neque benefacere poſſunt, neque malefacere; ſunt doctrina falſitatis. &c. Igitur (ait recte Tertullianus) ſi ſtatuas & imagines frigidas, mortuorum ſuorum ſimillimas, non adoramus, quas milvi & mures aranei intelligunt, nonne laudem magis quam pœnam merebatur repudium agniti erroris? Hæc ille, Apologet. capite 12. Et Clemens Alexand. εἰδ' ἔτι πρὸς τούτοις, φέρων ὑμῖν τὰ ἀγάλματα αὐτὰ ἐπισκοπεῖν παραθείην, ἐπιόντες ὡς ἀληθῶς, λῆρον διελέγξετε τὴν συνήθειαν, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ἀναίσθητα προστρεπόμενοι. id eſt, (ut habet interpretatio Latina, a Gentiano Herveto recognita) quod ſi præter hæc vobis ipſas imagines ſubjecero conſiderandas, verè perſequentes, invenietis nugas eſſe conſuetudinem, ut qui manuum hominum inſenſilibus ſupplicetis operibus. Hęc Clemens Alexand. in Protreptico. Quæ argumenta militant contra omnes imagines quæ efficiuntur ut adorentur, vel quæ factæ adorantur, ſive dicas te colere ipſam imaginem, ſive Deum verum in imagine, aut per imaginem. Omni enim artefactæ illius quod religiosè colitur imagini ad colendum poſitæ, ſimpliciter opponitur Deus, Eſai. 40. Jerem. 10. & alibi. Eademque eſt ratio omnium rerum ab homine ultrò aſſumtarum ad repræſentandum & colendum Deum. Adeo ut verum Deum colere velle in imagine artefacta, aut per imaginis artefactæ fabricationem, vel collocationem dicationemve aut adorationem, ſit colere alienos deos. 1. Reg. 14. 9. ſit colere idolum, Actor. 7. 41. ſit eſſe idololatram, 1. Cor. 10. 7. ſit colere dæmones, 2. Paral. 1. 15. & 1. Cor. 10. 20. ſit ſcortari à Domino cum idolis, Hoſ. 4. & 8. & 10.

Scripturæ argumenta contra cultum imaginum.

Vide infra, cap. 8. §. 16. & aliquot ſequentibus.

Tertullian.

Clem. Al.

Quemadmodum in genere Deum colere non ex ipſius præſcripto, ſed ſecundùm mandata hominum, eſt oleum & operam perdere: Deus enim omnem talem cultum pronunciat ſibi diſplicere, & eſſe fruſtraneum, Eſai. 29. 13. Matth. 15. 9. Qua de re vide verba Thomæ inferius citata §. 9. Et omnino omnem cultum & famulatum religioſum damnat Apoſtolus exhibitum cuicunque rei quæ per naturam non eſt Deus. ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς, Galat. 4. 8.

Deus colendus eſt ex ipſius præſcripto, non autem ſecundum mandata hominum, vide § 9.

6. Ex his palam eſt erraſſe Bellarminum, quando ſcripſit, lib. de imaginibus & reliquiis ſanctorum, cap. 5. idolum ex uſu Eccleſiaſtico dici illam dumtaxat ſimilitudinem, quæ repræſentat id quod revera non eſt, ut cum gentiles proponebant ſtatuas Veneris aut Minervæ, illa ſigna (ait Bellarminus) idola erant, quia repræſentabant Deos generis fœminini, quales dii nec ſunt, nec eſſe poſſunt. A quo ita nec verè repræſentabant, ſed erant falſæ imagines, id enim quod non eſt repræſentari non poteſt. Ibidem etiam hanc eſſe veram contendit differentiam vocum, inter imaginem & idolum, ſecundum Eccleſiaſticos, id eſt, ſecundùm ſcriptores tam canonicos, tum etiam non canonicos licet probatos, quod imago [εἰκὼν] ſit vera rei ſimilitudo, ut cum pingimus hominem, equum, &c. imaginem enim ab imitando dictam eſſe. Idolum autem ſit falſa ſimilitudo, id eſt, repræſentet id quod revera non eſt. Atque hinc colligit, imagines Chriſti & ſanctorum manufactas non eſſe idola, ſed nec Trinitatis aut Angelorum imagines eſſe idola, quia (inquit) non ſunt factæ ad repræſentandum naturam Trinitatis vel Angelorum, ſed ad exprimendam formam in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates. Iſta Bellarmini imaginatio falſa eſſe convincitur, tum ex eis quæ modo in anteceſſum dicta ſunt, §. 4. & §. 5. tum etiam ex ipſis præcepti divini diſertis verbis. Ex quibus ſic argumentor; Quod fieri & coli prohibetur in ſecundo (ſeu ut illi volunt, in primo) præcepto, idolum eſt: at ſimilitudo etiam eorum quæ ſunt, fieri & coli prohibetur in ſecundo præcepto; Ergo ſimilitudo etiam eorum quæ ſunt, idolum eſt nempe ſi fiat ut adoretur, vel facta adoretur. Minorem probant ipſa verba precepti, Exod. 20. *Non facies tibi ſculptile, neque ullam ſimilitudinem eorum quæ ſunt in Cœlo ſurſum neque eorum quæ in terra deorſum*, &c. Talis fuit idololatria Judæorum illorum, qui adorârunt imagines reptilium & aliorum animalium, Ezech. 8. 10, 11. Paganorum etiam qui Herculis Thebani, & Romuli imagines colebant, & qui Cæſarum imaginibus religioſo cultu famulati ſunt. Quo pertinet dictum illud Joannis Apoſtoli, *Cuſtodite vos ab idolis.* [ἀπὸ τῶν εἰδώλων. Vulg. Lat. *à ſimulachris.*] 1. Joan. 5. 21. id eſt, non minus ab adoratione religioſâ imaginis Cæſaris, aut Herculis, aut Simonis magi, quàm Minervæ, aut Dianæ. Nobiſcum etiam ſenſit Cardinalis Cajetanus, qui pro eodem habuit idolum atque imaginem, ut refert Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 7.

Bellarmini error.

Similitudines etiam eorum quæ ſunt, quando adorantur, vel fiunt ut adorentur, idola ſunt.

7. Litigat etiam Bellarminus de Latino vocabulo *ſimulacrum*; quod tantundem vult ſignificare atque idolum, prout illud interpretatus eſt Bellarminus, nempe imaginem falſam ſive ſimilitudinem commenti aut figmenti; quia, ſcilicet, ubi Latinus interpres poſuit ſimulacra, ſemper eſt in Græco εἴδωλα, & B. Auguſtinus in Pſal. 135. dicit Latinos ea ſimulacra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoque in cap. 7. Hoſ. dicit ſic opponi ſimulacrum Deo, ſicut opponitur mendacium veritati.

De ſimulacro, diſſertatio Bellarmini.

8. Reſpondeo: M. Tullius Cicero, Latini ſermonis callentiſſimus, Epiſt. famil. lib. 5. epiſt. 12. ſcribit L. Lucejo, Q. Filio; Neq; enim *Alexander* ille gratiæ causâ ab Apelle potiſſimum pingi, & à Lyſippo fingi volebat, ſed quod ipſorum artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat: Atque illi artifices corporis ſimulacra ignotis nota faciebant,

Ejuſdem refutatio.

faciebant, quæ vel si nulla sint, nihilo sunt tamen obscuriores clari viri. Nec minus enim est Spartiates ille *Agesilaus* perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse, quàm qui in eo genere laborarunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando, facile omnes imagines hominum, statuasque superavit. Hæc Cicero. Ubi corporis Alexandri vel cujuscunque veri hominis, ab artifice factam similitudinem, sive imaginem vel statuam, vocat corporis simulacrum. Et A. Gellius similitudines hastæ quæ Romanis erat belli signum, in tesserula incisas, vocat simulacra hastæ: Cum (inquit) Qu. Fabius Jmperator Romanus dedit ad Carthaginienses epistolā, ibi scriptum fuit, Pop. Rom. misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo, belli aut pacis, exque eis utrum vellent eligerent: quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginienses responderunt, neutrum sese eligere: sed posse, quæ attulissent, utrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. M. Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulacra hastæ fuerunt incisa. Hæc A. Gellius, Noctium Atticarum lib. 10. cap. 27. ubi de simulacris hastæ videtur usurpare verba ipsius M. Varronis, Latinæ linguę peritissimi. Virgilius, lib. 2. Æneid. umbram sive imaginem Creusæ uxoris Æneæ appellat simulacrum,

Infelix simulacrum atque ipsius umbra Creusæ

Visa mihi ante oculos & notâ major imago.

Suetonius Tranquillus, in Julio Cæsare, cap. 76. Imagines Julii Cæsaris, adhuc superstitis, in templis collocatas, vocat simulacra. Et in Augusto Cæsare, cap. 17. defuncti Julii Cæsaris imaginem, vocat simulacrum D. Julii. Minutius Felix in Octavio, *Quod enim* (inquit) *simulacrum Deo fingam, cum, si rectè existimes, sit Dei homo ipse simulacrum.* Hæc Minutius Felix. Lactantius etiam, Latinæ linguę non imperitus, simulacrum à similitudine dictum ait, omnemque imaginem etiam quæ vero Deo fiat, appellat simulacrum, & pro eodem habet imaginem & simulacrum, & hominem vocat simulacrum Dei, lib. 2. divinarum institutionum, cap. 2. & lib. 6. cap. 10. Qua Lactantii auctoritate coactus Bellarminus fatetur nomen simulacri esse paullò communius; verius dixisset esse ex communissimis. Interpres Clementis Alexandrini pro eo quod Clemens, in Protreptico, hominem dixit esse ἄγαλμα τȣ̃ Θεȣ̃, vertit Latinè, Simulacrum Dei nos (inquit) sumus qui Dei imaginem circumferimus in hoc vivo & quod movetur simulacro homine, &c. Quin & ipsi Ethnici Latini deorum suorum (quos tamen pro veris diis habebant, licet errantes) imagines appellabant simulacra, unde Varro apud Augustinum lib. 4. de Civitate cap. 9. & 31. conqueritur de introductis simulacris Deorum, quos sine simulacris castius ait observari posse. Et Plinius junior, lib. 10. epist. 97. *Imaginem* (inquit) *tuam jusseram cum simulacris Numinum afferri.* Suetonius in Nerone, cap. 32. scribit, Neronem templis compluribus dona detraxisse, simulacraque ex auro & argento fabricata conflasse. Virgilius ait Hecubam & gnatas confugisse ad simulacra deorum. Æneid. 2.

Et divûm amplexa simulacra tenebant.

Jnterpres etiam Latinus, Jsai. 40. vers. 20. ponit simulacrum, ubi tamen in Græco legimus εἰκόνα. Unde in hoc etiam falsi convincitur Bellarminus, dum affirmat semper in Græco esse εἴδωλα, ubi Latinus interpres posuit simulacra: Quod etiamsi verum esset (licet falsum esse ostenderimus) nihil tamen efficeret Bellarminus pro tutela sui commenti: suprà enim demonstravimus, idolum appellari imaginem arte factam etiam creaturæ, & imaginem etiam quæ vero Deo fiat, & collocetur ad adorandum. Licet miserè decipiantur ejusmodi cultores; quum Deus nolit coli in simulacro. Sabellicus etiam, Ennead. 8. lib. 7. & Thuanus historiarum lib. 6. scribunt Leonem Isauricum sustulisse è Christianorum templis imagines & simulacra, ideoque Iconomachum dictum, & hæreticum judicatum à Pontificibus Romanis. Et Catechismi Romani verba sunt; *Nam in scripturis, jussu Dei, simulacra & imagines effectas legimus; Cherubin, serpentis ænei: superest igitur, ut imagines ob eam rem vetitas interpretemur, ne quid simulacris, quasi diis colendis, de vero Dei cultu detraheretur.* Hactenus verba Catechismi, part. 3. cap. 2. qu. 10. ubi vides in Catechismo illo, qui ex decreto Concilii Tridentini, & Pii quinti Pontificis Romani jussu, editus est, imagines & simulacra indifferenter dici, ad unam eandemque rem significandam.

9. Augustini dictum recipimus; Nam Græcis idola, & Latinis simulacra dicuntur omnes imagines sensus vitæque expertes, quæ ab hominibus fiunt ut adorentur, vel factæ adorantur, sive illæ figmento, sive creaturæ, sive etiam ipsi Creatori collocentur; & simulacrum appellat Augustinus imaginem Deo vero collocatam, lib. de fide & symbolo cap. 7. verba Augustini invenies suprà, lib. 1. hujus operis, capite 30. §. 8. Omnes tales imagines respuit Deus, & pro diis habet alienis, 1. Reg. 14. 9. & appellat mendaciū, Jsai. 44. 20. *Sicut enim* (inquit Hieronymus, in capite 7. Hos.) *contrarium est simulacrum Deo; ita mendacium veritati.* Loquitur autem Hieronymus de vitulis illis aureis Jeroboami, in quibus & per quos Jsraëlitæ colere se putabant Dominum Deum Jsraelis: Deus tamen hinc conqueritur, se esse ab Jsraëlitis desertum, & loquutos esse illos contrà Dominum mendacia, hoc est, interprete Hieronymo, quòd dixerint de idolis suis, Hi sunt dii tui Jsraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti, commutantes scilicet gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis herbam, sicut olim fecerant ipsorum proavi in deserto, Psal. 106. 20. Vide suprà, in principio hujus capitis, ubi de vanitate idolorum. Thomas etiam docet, *perniciosissimum esse mendacium, si quis Deum colat contra modum divinâ auctoritate traditum; si quis mysterium celebret aliter quàm Christus tradidit; si traditioni humanæ applicetur nomen religionis.* Hactenus Thomas in secunda secundæ, qu. 83. art. 1. in corpore responsionis. Et ibidem ad secundum, ait pestiferum esse in modo colendi Deum, præterire præcepta Dei.

Vindicantur Augustinus & Hieronymus.

Traditioni humanæ non est applicandum nomen religionis.

10. Ex his patet, quid sit *idolum*, quod fieri & coli prohibetur in secundo præcepto. Clemens Alexandrinus in Protreptico τὸ ἄγαλμα, imaginem præcepto illo prohibitam, appellat ὕλην νεκρὰν τεχνίτȣ χειρὶ μεμορφωμένην, id est, *materiam mortuam artificis manu effigiatam, seu formâ donatam.* Loquitur autem de imagine illius quod colitur, & quæ in lege vetatur, quam nefas

Vide infrà, cap. 8. §. 16. & sequentibus aliquot paragraphis.

nefas esse ait facere etiam vero Deo. *Quid sunt idola*(ait August.) *nisi quod Scriptura dicit*, oculos habent & non vident. *& quicquid tale de materiis, licet affabrè effigiatis, tamen vitâ sensuque carentibus, dicendum fuit?* Hæc Augustinus lib. 8. de civitate Dei. cap. 24. Nos plenius ex sacris literis, & Catholicâ antiquitate, dicimus prohiberi, secundo illo præcepto, efformationem seu figurationem, item assumtionem & susceptionem cujuscunque rei, quæ per naturam non est Deus, ad religiosè colendum atque adorandum, in honorem exemplaris, vel rei significatæ. Inani autem illâ excusatione, qua dicunt, se adorare Deum in illa re & per illam rem; non solùm nostri Pontificii, sed etiam veteres Pagani se inutiliter defendebant; ut referunt Lactantius, lib. 2. divinarum Institutionum cap. 2. & Augustinus, in Psal. 113. Prohibetur secundo præcepto non solum effigiatum idolum, sed etiam rudis statua, aut columna, Levit. 26. 1. Idololatræ erant veteres Sarmatæ acinacem colentes; ut refert Clemens Alex. in Protreptico: idololatræ sunt hodierni Mogomsai, Badai, & Colmacci pannum rubeum ex pertica pendentem adorantes, ut notat Petrus Kærius in Asiæ descriptione. Idololatræ erant Persæ, qui ignem & aquam; item Ægyptii, qui hibidas & ichneumonas tanquam Deorum imagines [θεῶν ἀγάλματα,] colebant. Et Thessali, qui formicas colebant tanquam similitudinem Jovis; quia scilicet didicerant Jovem assimilatum formicæ, coiisse cum Eurymedusa filia Cletoris, & genuisse Myrmidonem: ut scribit Clemens Alex. in Protreptico. Idololatræ sunt Pontificii, clavorum lignorumque rudium & sudariorum adoratores. sed quia proclivior est lapsus in iconolatriam; antequam ad imaginum ad adorandum positarum seu idolorum effigiatorum vanitatem clarius demonstrandam, & impietatem Papistarum hac in parte ulterius redarguendam accedamus; juvat de origine istiusmodi imaginum seu idolorum nonnulla in antecessum prælibare, unde non parum claritatis toti huic negotio affulgebit.

Idolum secundo præcepto prohibitum.

CAPUT SEPTIMUM.

De origine idolorum seu simulacrorum, sive imaginum ad adorandum factarum aut assumtarum, ante promulgationem Euangelii.

Bipartita est ista quæstio. Nam, 1. quæri potest de origine ejusmodi idolorum ante Christi in carne adventum promulgatumque Euangelium; de origine, inquam, idolorum, sive intra sive extra Ecclesiam. 2. quæri potest de origine talium idolorum seu imaginum in Ecclesia Christiana, seu inter eos qui se Christianos appellabant, Christique nomen profitebantur. Pars utraque intelligi potest de tempore, de auctore, de ratione impulsivâ.

2. Nonnulli etiam ante diluvium fuisse idola suspicati sunt, sed nullo nixi firmo argumento, vel auctoritate. Alii à tempore Tharæ Patris Abraham repetunt originem idolorum: dicit quidem Scriptura serviviſſe Thare diis alienis, Josh. 24. 2. at imaginum non meminit ante Labanem, cujus Teraphim abstulit Rachel. Genes. 31. 19. qui etiam dicuntur dii peregrini, seu alieni, Genes. 35. 2. unde etiam verisimile est, usitatas fuisse imagines tempore Thare & Nachor; ita ut primi idolorum effigiatores fuerint Chaldæi, præeunte Nino, Beli filio, Assyriorum rege, qui contemporaneus fuit Thare, fierique curâsse fertur imaginem Belo Patri suo, quam subditis adorandam proposuit, adjectis quibusdam ritibus superstitiosis. Proximi Ægyptii habere cœperunt idola effigiata; ut colligere est ex historia Exodi, & ex Augustino: Nam Mosis tempore Ægyptus talibus idolis jam plena erat, Exod. 12. 12. unde ad similitudinem bovis illius Ægyptii factus est postea ab Aarone vitulus in deserto. Scribit etjam Moyses, abominationi fuisse Ægyptiis opiliones & bubulcos (nempe ex armentis & gregibus victum sumentes) tempore illo quo descendit cum sua familia Jacob in Ægyptum. Genes. 46. 34. sive quia Ægyptii jam tum simulacrum bovis adorabant, sive quia vivum animal bovem colebant. Mercurius Trismegistus, qui fertur Mosis tempore floruisse, originem simulacrorum refert ad proavos suos seu priscos majores, apud Augustinum, lib. 8. de civitate Dei, cap. 24.

Primi idolorum effigiatores Chaldæi.

Deinde Ægyptii.

Mercurius Trismegistus.

Postea Græci, aliæque gentes, fecerunt sibi simulacra quæ colerent; cum prius sine simulacris colerent numen. Romanos enim plusquam annos centum & septuaginta sine simulacro Deos coluisse, testis est Varro, apud Augustinum, lib. 4. de Civit. cap. 31. Scythæ etiam idololatræ, priusquam effigiata haberent simulacra, adorabant olim acinacem; Arabes autem lapidem; Persæ fluvium; & ex aliis hominibus ii qui erant antiquiores, ligna erigebant insignia, & columnas ponebant ex lapidibus, quæ etiam appellabantur ξόανα, (à verbo ξέω rado) eò quod raderentur & expolirentur ex materia. In Icaro imago Dianæ lignum erat non laboratum, & Cithæroniæ Junonis apud Thespios truncus excisus, & Samiæ Junonis, prius quidem erat asser, postea autem, cum esset Archon Procleus, ἀνδριαντοειδὲς ἐγένετο, effigiata est facta imago. Postquam autem τὰ ξόανα statuæ illæ ἄμορφοι cœperunt ἀνθρώποις ἀπεικονίζεσθαι, in hominis effigiem formari, appellata sunt βρέτη, acceptâ denominatione ἐκ βροτῶν, id est, ex hominibus: Romæ autem τὸ ξόανον statua Martis erat hasta. Cum nondum pervenissent artifices ad hanc εὐπρόσωπον καλλιτεχνίαν, postquam autem ars floruit, auctus est error: inquit Clemens Alexandrinus in Protreptico.

Græci.

Romani diu sine simulacris.

Scythæ.

Arabes & Persæ.

Ξόανα.

Βρέτη.

3. In Dei verò Ecclesia, ante tempora Euangelica, nullum unquam illius quod colebatur, permissum est simulacrum: & si quando ad errorem istum prolabebantur, iratum eo nomine Deum senserunt; Exod. 32. & 1. Reg. 14. Ezekiel. 8. ideò observat contra Paganorum calumnias. Tertullianus, ex Tacito, Cneum Pompejum, cum Hierusalem cœpisset, propterea que templum adiisset speculandis Judaicæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. & utique (inquit) si id colebatur, quod aliqua effigie repræsentabatur, nusquam magis quam in sacrario suo exhiberetur, eò magis quia verebantur extraneos arbitros una cultura. Solis enim sacerdotibus

Israelitis nulla permissa simulacra ejus quod colebant.

tibus adire licitum, & conspectus cæterorum velo oppasso interdicebatur. Hæc Tertullian. Apolog. cap. 16. Varro etiam, apud Augustinum, lib. 4. de Civit. cap. 31. gentem Judæam adhibet testem sententiæ suæ; qua dixit, castius sine simulacro coli Deum. In sacris literis prohibentur Israëlitæ, facere ullam imaginem etiam vero Deo, Deut. 4. & alibi. id quod etiam fatetur Joannes Damascenus, orat. 1. de imaginibus.

Auctores idolorum, seu imaginum ad adorandũ, fuerunt mali dæmones, & ab eis edocti homines.

4. Si auctorem quæris simulacrorum? audi Scripturam, quæ ea appellat opera manuum hominum. Psal. 125. Act. 7. Esai. 40. &c. Idem prolixè declarat Clemens Alexandrinus in Protreptico, ubi etiam Palladium illud quod Pagani διοπετές appellabant, docet arte humanâ fuisse constructum ex ossibus Pelopis; quemadmodum Olympium ex aliis ossibus belluæ Indicæ: & testes adhibet Dionysium in quinta parte circuli, & Apellam in Delphicis. Homines etiam primos idolorum fuisse auctores monet Hermes Trismegistus, apud Augustin. lib. 8. de Civit. Dei, cap. 24. & Lactantius, lib. 2. divin. Instit. cap. 2. & alii. Porrò Lactantius, lib. 2. cap. 17. scribit, homines à dæmonibus malis edoctos esse, ut facerent simulacra adoranda, seu Deos factitios, Hi sunt (*inquit, de malis dæmonibus loquens*) qui imagines & simulacra fingere docuerunt, consecrarique fecerunt, &c. Auctores igitur idolorum seu imaginum ad adorandum, fuerunt diaboli, & homines ab eis edocti. Non Deus, qui eas semper prohibuit, & à suo cultu alienas pronunciavit. Exod. 20. Deut. 4. Esai. 40. &c.

Caussa quæ dæmonas impulit.

5. Caussam, quæ diabolos impulit, ostendit ibidem Lactantius, nempe ut hominum mentes à cultu veri Dei averterent; sciebant scilicet omne simulacrum, ad religiosè colendum fabricatum, etiamsi ipsi Jehovæ collocaretur, esse à cultu veri Dei alienum. quod & testatur passim Scriptura, ideo Deus Israëlitas μοσχοποιήσαντας dixit declinâsse à rectâ viâ, quam monstraverat eis, etsi per vitulum illum colere intendebant Jehovam Deum suum. Exod. 32. Esaias simulacrum vocat mendacium, Esai. 44. 20. jam autem mendacii parens est diabolus. Joan. 8. 44.

Caussa quæ homines impulerunt.

Caussam, quæ homines impulit, auctor libri Sapientiæ, cap. 14. eumque sequutus Athanasius, orat. contra gentes, dicunt fuisse partim acerbum quorundam luctum ob mortem eorum qui ipsis chari erant, cui solando fecerunt sibi imagines illorum defunctorum, easque superstitiosè coluerunt; partim Tyrannorum imperia. Hermes caussam dicit fuisse errorem: ut refert Augustinus, lib. 8. de Civitate Dei, cap. 24. *Quoniam* (inquit Hermes) *proavi nostri multum errabant circa Deorum rationem increduli, & non animadvertentes ad cultum religionemque divinam, invenerunt artem qua efficerent Deos.* Huic sententiæ subscribit Augustinus, & caussam hujus artis ait fuisse multum errorem hominum, & incredulitatem, & animi errantis atque infidelis à divina religione aversionem. Et addit, *immundos spiritus seu dæmones arte illa nefariâ simulacris colligatos, cultorum animas in suam societatem redigendo, miserabiliter captivavisse.* Præterea ait, *meliores esse homines diis ab homine factis; quemadmodum factor est melior suo opere.* id quod etiam inculcat Athanasius, oratione contra Gentes.

Paganorum quorundam testimonia contra simulacrorum usum in cultu Numinis.

7. Neque solus ille Hermes, sed & alii inter ipsos Paganos viri celebres & eruditi, agnoverunt erroneum esse Numinis cultum per simulacrum. Plutarchi de Numa Romanorum Rege in vita Numæ, hæc sunt verba, prout ea Latinè versa refert Ludovicus Vives, in Comment. in August. lib. 4. de Civitate, cap. 17. *Hic autem Romanos prohibuit existimare imaginem Dei, aut hominis speciem aut animalis habere formam, nec fuit apud eos neque picta neque ficta Dei prius species, sed in prioribus centum & septuaginta annis, templa quidem ædificabant, sacraque tuguria erigebant; simulacrum verò nullum corporeum dicabant, perinde atque nefas esset deterioribus meliora assimilare, neque aliter atque intelligentia Deus percipi possit.* Hæc ibi. Varro apud Augustinum, lib. 4. de Civit. cap. 31. ait, *si religio illa sine simulacris mansisset, castiorem futuram Deorum observationem.* Cujus sententiæ suæ testem adhibet inter cætera etiam gentem Judæam; nec dubitat eum locum ita concludere, ut dicat; qui primi simulacra Deorum populis posuerunt, eos civitatibus suis & metum demsisse, & errorem addidisse: (*quod Varronis judicium approbans Augustinus subjicit*) prudenter existimans Deos facile posse in simulacrorum stoliditate contemni, &c. Seneca in libro suo quem contra superstitiones condidit, sic reprehendit simulacrorum dedicationem; Sacros, inquit, inviolabilesque Deos in materia vilissima atque immobili dedicant; habitus illis hominum, ferarumque & piscium, quidam verò mixto sexu, diversis corporibus induunt; Numina vocant, quæ si spiritu accepto subito occurrerent, monstra haberentur; Hæc Seneca apud Augustinum, lib. 6. de Civitate Dei, cap. 10. Heraclitus etiam Ephesius exprobrat imaginibus ἀναισθησίαν, quod sensus expertes essent: ut refert Clemens Alexandrinus, in Protreptico.

8. De veteribus Persis verba Herodoti lib. 1. sive in Clio, cap. 131. hæc sunt: Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοιοισι χρεωμένους. ἀγάλματα μὲν καὶ νηοὺς καὶ βωμοὺς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖσι ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέρουσι, (ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν) ὅτι οὐκ ἀνθρωποφυέας ἐνόμισαν τοὺς Θεοὺς, καθάπερ οἱ Ἕλληνες, εἶναι. id est; ritus autem, quibus utuntur Persæ, tales esse comperi, neque imagines neque templa neque aras exstruere lex ipsis est: quin & ista facientibus insaniam imputant; ob id, (ut mihi quidem videtur) quia non sentiunt Deos ex hominibus esse ortos, sicut Græci. Hæc Herod.

Atque hæc quidem de origine idolorum, ante Christi in carne adventum, Euangeliique promulgationem, dixisse sufficiat. Superest ut inquiramus; *quando cœperit, & quis fuerit usus imaginum apud Christianos.*

CAPUT OCTAVUM.

De imaginum usu apud Christianos, usque ad Constantinum Magnum Imperatorem.

Prior pars capitis, exhibens argumenta adversariorum, cum responsionibus nostris.

De Christi imagine ad Regem Abgarum missa.

POntificii originem usumque imaginum, in Ecclesia Christiana, ab ipso arcessunt Christi in terris ministerio: Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 10. Pamelius in annotationibus in cap. 12. Apologetici Tertulliani, & alii. Primam imaginem fingunt Christum ipsum linteo faciei suæ admoto fecisse, & Regi Abgaro misisse: & citant testes Euagrium, lib. 4. cap. 26. & Metaphrasten, in vita Constantini, & Damascenum, lib. 1. de imaginibus, & Nicephorum, lib. 2. cap. 2.

2. *Respondeo*, hujus fabulæ vanitatem redarguit Apostolorum & Euangelistarum, omniumque Christianorum per integra fere sex secula de isto commento altum silentium. Euagrius enim historiam suam terminat anno Christi quingentesimo nonagesimo quinto, sive anno duodecimo Mauritii Imperatoris Romani; quâ ætate notum est multis fabellis fidem esse habitam: qualis est illa fabula, quam refert idem Euagrius in historia sua, lib. 5. cap. 18. de imagine quadam Mariæ Deiparæ, quam imaginem Euagrius dicit ab Anatolio quodam supplicante indignabundam se avertisse. Item, de apparitionibus Mariæ Virginis, aliorumque sanctorum defunctorum, apud Euagrium ibidem, & apud alios. Multæ etjam exstant hujusmodi fabulæ apud Damascenum Iconolatram; cujus auctoritas in hoc argumento nullius momenti est: & apud Metaphrasten, quem Cardinales, Baronius in Annalibus, & Bellarminus, libro de scriptoribus Ecclesiasticis, scribunt vixisse circa annum Domini 859. & in conscribendis vitis sanctorum multa addidisse ex proprio ingenio, quæ fidem non merentur. Nicephorus Callisti, vixit post annum Domini millesimum trecentesimum: & in ejus historiâ non paucos errores historicos inveniri, monent ex Baronio, Bellarminus, lib. de script. Eccles. & Possevinus in apparatu sacro.

Duorum Rom. Pontificum ἀντιλογία.

3. Secundo, Narratio illa Eusebiana de literis inter Abgarum & Christum, à Gelasio Papa cum synodo septuaginta Episcoporum, decreto publico, accensetur scriptis Apocryphis, & vitandis, anno Dom. 494. ut legere est, tom. 3. Concil. edit. Paris. & apud Gratianum, dist. 15. can. Sancta Romana. quamvis illam fabulam, ut veram, impudenter defendat Adrianus Papa I. in Responsione ad Capitulare Caroli Magni, cap. 18.

4. Nicephorus autem Callisti, eandem narrationem repetens, manifestè falsarius deprehenditur: scribit quidem Eusebius, in fine primi libri suæ historiæ Ecclesiasticæ, Abgarum Edessenorum regem misisse ad Christum epistolam, & aliam à Christo recepisse; deinde post Christi ascensionem Thaddæum, unum ex Christi discipulis, Edessam profectum esse, ibique curationes multas perfecisse, Euangeliumque prædicasse: quæ omnia se habere scribit ex publicis chartis Edessenis Syriacâ Linguâ scriptis; & inde hanc narrationem, in Græcum sermonem translatam, ait se historiæ suæ inseruisse: sed nulla ullius imaginis fit mentio apud Eusebium. Ecce igitur fraudem Nicephori; nam ad Eusebii narrationem hæc addit de suo: Postquam (inquit) Abgarus scripto suo persuadere Christo non potuit quod voluisset, desperato ejus adventu, quid caperet consilii incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio perculsus, pictorem eximium ad eum misit, eique ut diligenter & accurate faciem ejus in pictura effingeret, imaginemque pro desiderato illo sibi afferret, imperavit: & ille quidem venit, atque in loco sublimiori stans fingere Christum uti decebat conabatur; quum verò cœptum opus non succederet, (divinus quippe splendor & gratia in vultu ejus coruscans impedimento erat) re cognitâ, Salvator textum lineum petit, in eoque prius loto faciem suam exprimit, & ad Abgarum mittit. Dicitur quoque Persarum Rex manu ingenioque promtum pictorem misisse, & per hunc ferventi fidei desiderio simul & ipsius Christi, & quæ eum divino modo genuit Matris quam celerrimè imaginem depictam accepisse. Hæc Nicephorus. Deinde his suis assumentis hanc clausulam subjungit Eusebianam; atque hæc quidem (inquit) ex tabulariis & archivis Civitatis Edessæ, quæ tum regiâ administrabatur potestate, sunt desumta. fuerunt enim in publica librorum monumenta relata, & libri de Abgari rebus conscripti; hæc quoque complectebantur ex Syrorum Lingua translata, quæ à me etiam rectè hoc loco opinor esse exposita. Hactenus Nicephorus. qui meminit translationis illius è Syriaca Lingua, de qua scribit Eusebius, & archivorum Edessenæ civitatis quæ ait Eusebius sua adhuc ætate exstitisse, & tamen non verecundatur fabulas suas de pictoribus & imaginibus quasi inde acceptas, obtrudere imperitis.

De Christi imagine apud Paneadem.

5. Aliam imaginem, tempore Christi factam, ajunt esse illam quam, apud Paneadem, mulier, liberata à fluxu sanguinis, erexit Christo: testem citant Eusebium, lib. 7 historiæ Ecclesiasticæ, cap. 14. & Sozomenum, lib. 5. cap. 20. & alios recentiores.

6. *Respondeo*: Eusebius, lib. 7. cap. 18. in Græco (unde hanc narrationem hauserunt Posteriores) ait quidem suo tempore exstitisse Paneade (quæ prius Cæsaria Philippi dicebatur) & sibi visam esse imaginem æneam [ἐκτύπωμα χάλκεον] mulieris, genibus flexis, & manibus, instar supplicantis, in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam: huic è regione viri erectam imaginem [ἀνδρὸς ὄρθιον σχῆμα] ex eadem materia conflatam, veste longâ amictam, & manum mulieri porrigentem: ad pedes autem hujus imaginis peregrinam quandam & inusitatam herbæ speciem enasci, quæ, ubi ad ænei vestitûs fimbriam excrevisset, morbis cujusque generis medicandi vim & facultatem haberet. Imaginem illam Eusebius ait sibi visam: de herba autem, item cujus fuerit illa imago, narrat ex aliorum relatione. Addit autem, non mirum esse veteres ex gentibus, accepto à Servatore beneficio, ista fecisse; nam & Apostolorum Pauli & Petri, ipsiusque etiam Christi, depictas coloribus imagines, ad illud usque tempus servatas, vidisse se ait; quod factum esse dicit ἐθνικῇ συνηθείᾳ, gentili quadam consuetudine. Gentiles enim solitos isto modo honorare eos qui tanquam servatores illis fuissent. id est, qui aliquid illis salutis & subsidii attulissent: ait quidem Eusebius profectum se ad locum illum statuam vidisse, quam dicebant

Ἐθνικῇ συνηθείᾳ. Ethnica consuetudine.

bant referre effigiem Jesu, at non ait se illi supplicasse; non ait in templo collocatam esse imaginem illam, aut à quoquam adoratam, aut ulla religione cultam: sed historiale quoddam monimentum fuisse sanationis mulieris sanguifluæ ex contactu fimbriæ vestimenti Christi, à gentilibus erectum. Et sanè si verum est quod scribit Nicephorus, lib. 10. cap. 30. nempe temporis diuturnitate & oblivione intercidisse cujusnam ea statua formam referret, & cujus rei gratia ibi esset collocata, simulacri enim illius sub dio stantis corpus non parum esse immutatum, & imbres ex locis superioribus, limum secum trahentes statuę ipsi aggessisse, adeo ut cognitio ea, quæ ex literis omnia indicantibus provenit, incerta reddita fuerit: Illos tamen, qui medicam herbæ vim experti erant, summa diligentia caussam tantæ efficaciæ, quam ignorabant, investigantes, terram illam effodisse, & literas tum demum apparuisse, rem ipsam certò indicantes; herbam verò illam deinceps ab eo tempore, neque eo ipso neque alio loco esse conspectam: si, inquam, vera est hæc Nicephori narratio, clarum est, durante herbâ, ignorâsse Christianos cujusnam ea esset statua, vel saltem eam non curâsse, neque sollicitè ab imbrium & tempestatum injuriâ munivisse; tantum abest ut illi supplicarent, precesque & thymiamata ei offerrent, sicuti imaginibus faciunt hodierni iconolatræ. Sozomenus historiæ suæ Ecclesiasticæ, lib. 5. cap. 20. refert, statuam illam à Juliano Apostata, in contemtum Christi, deturbatam esse, ejusque loco positam esse statuam ipsius Juliani, quo facto, statuam illam Juliani cœlitus igne percussam esse, & capite collóque truncatam; inde gentiles statuam Christi tanta cum violentiâ traxisse, ut eam confregerint: Christianos verò postea collegisse ejus fragmenta, & in Ecclesia posuisse, ubi & asservata esse ait usque ad suam ætatem. Nicephorus Callisti hanc partem historiæ ex Sozomeno repetens, suo more, addit, Christianos statuam Christi in diaconicum Ecclesiæ transtulisse, & honoratiore loco positam cultu convenienti prosecutos esse: postea verò quàm confracta est à Græcis, fatetur collectas tantum partes in Ecclesia esse repositas; neque ait, de novo conflatam esse & in integrum restitutam imaginem, aut à quoquam adoratam. Illud igitur de cultu, & de locatione statuæ in diaconico adjecit de suo Nicephorus, sine ullo antiquo auctore.

Sozomen. hist. Eccles. lib. 5. cap. 20.

De imagine Christi a Nicodemo facta, & a Judæis crucifixa.

7. Tertiam imaginem, tempore Christi factam, ajunt Pontificii esse illam Christi imaginem, quam dicitur Nicodemus fecisse, & quæ à Judæis crucifixa esse dicitur Beryti, in Syria, & aquam & sanguinem effudisse, qui missus sit per Asiam, Africam, & Europam. Testem citant Nicæni illi in septima Synodo, eosque sequuti Pontificii iconolatræ, Athanasium, in libello de passione imaginis Domini.

Tertia est (inquit Bellarminus) quam dicitur Nicodemus fecisse & quæ à Judęis per ludibrium crucifixa innumerabilibus miraculis claruit, refert hoc Athanasius in libello de passione imaginis Domini, cap. 4. & quanquam dubium esse possit, an sit hoc opus magni Athanasii, tamen certum est esse antiquissimi auctoris, quandoquidem citatur tanquam antiquissima historia in septima Synodo, actione quarta. Hæc ille.

Resp. Ipse Bellarminus pro nobis contra se & synodum illam respondet, lib. de scriptoribus Ecclesiast. in Censura tomi 4. operum sancti Athanasii Alexandrini Patriarchæ. Ejus verba recitavimus suprà, cap. 5. §. 18. Item Sabellicus; Enimvero, inquit, Irene & filio imperantibus, ferunt Hebraïci sanguinis virum quendam in Syria, in Christianorum contemtum Christi imaginem lanceâ suffodisse, unde ubertim sanguis effluxerit. Ennead. 8. lib. 9. Jam autem, illo tempore, fidem esse vulgo habitam multis hujus farinæ ineptissimis fabulis, nemo nescit, nisi in illorum temporum historiis peregrinus. Cujusmodi puerilium & anilium fabularum insulsam congeriem inveniet lector in actis pseudosyllogi illius Nicæni, actione 4. & actione 5.

8. Quartam imaginem, tempore Christi factam, ajunt esse illam Christi effigiem, quam fabulantur Pontificii Christum ad mortem euntem sudario impressisse, & mulieri cuidam, sanctæ Veronicæ, tradidisse: unde & ipsa effigies Pontificiis hodiè Veronica appellatur; quæ (inquit Pamelius) etiamnum Romæ exstat, tantâ in veneratione, ut de illa dubitare posthac non modò miracula non permittant, sed nec aspectus ipse: cujus interim fit mentio olim apud Albericum in suo dictionario, ante annos abhinc fere trecentos, anno Domini millesimo tricentesimo quinquagesimo; & exstat, in bibliotheca Vaticanâ, ejus imaginis Romam sub Tyberio advectæ historia, graviter conscripta, quam totam perlegisse se mihi retulit clarissimus Theologus, Thomas Stapletonus Anglus. Hæc ille.

De Veronica.

Iacob. Pamel. annot. in Tertulliani Apologet. cap. 12. num. 184.

Respondeo; Istam fabulam quæ neque à sacris literis, neque ab ullo vel mediocri auctore per tam multa post Christum secula auctoritatem habet, meritò repudiamus, cum aliis fabulosis legendis, cum quibus eodem loco habemus Apocryphum illud Stapletoni iconolatræ manuscriptum, & sanè mirum est Hadrianum primum Pontificem Romanum, iconolatriæ sive mavis iconoduliæ patronum acerrimum, Patresque Nicænos septimæ Synodi, & Constantinopolitanos octavæ, totumque illorum temporum iconolatricorum scriptorum agmen, nusquam de tam celebri tantique momenti imagine meminisse: unde meritò colligitur, istam imaginem illis temporibus nullam fuisse.

De Christi imagine à B. Luca depicta.

9. Quintò; Thomas Aquinas mentionem facit imaginis Christi, à Luca depictæ. B. Lucas (verba sunt Thomæ) dicitur depinxisse Christi imaginem, quæ Romæ habetur. part. 3. quæst. 25. art. 3. ad 4. *Respondeo.* Dicitur quidem, sed non probatur.

De imaginibus beatæ Virginis à Luca depictis. *Bellarm. lib. de imaginibus, cap. 10.*

10. Sexto, Exstant etiam (inquit Bellarminus) imagines beatæ Virginis, quas B. Lucas pinxisse dicitur. quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, lib. 1. Collectaneorum, Nicephorus, lib. 14. hist. cap. 2. & Simeon Metaphrastes, in vita S. Lucæ.

Respondeo; Neque hæc sufficiens probatio est, post altum sexcentorum circiter annorum silentium, tacentibusque celeberrimis probatissimæque fidei sequentium etiam temporum historicis: & notum est, tempore Theodori Lectoris nimiam fuisse multorum facilitatem, tum in admittendis, tum in referendis inanibus & fabulosis commentis. De omnibus istiusmodi relationibus dicimus, quod olim Gelasius Papa Romanus de scriptis de inventione S. crucis Dominicæ, & de inventione capitis Joannis Baptistæ: novellæ quidem revelationes sunt, & nonnulli eas Catholici legunt, sed quum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, B. Pauli Apostoli sententia præcedat,

Vide supra, cap. 5. §. 21.

1. Thess. 5, 21.

præcedat, Omnia probate, quod bonum est retinete. distinct. 15. can. sancta Romana.

De pictura Parabolæ ovis perditæ & inventæ.

11. Septimo, ut probent usitatas fuisse imagines tempore Tertulliani, & in veneratione fuisse, duo citant ex Tertulliano testimonia. unum ex libro de pudicitia, cap. 7. ubi scribit in calicibus Christianorum pingi solitam esse illam Parabolam ovis perditæ à Domino requisitæ, & humeris ejus revectæ. *Luc. 15. 5.*

Respondeo, aliud est historicam Parabolæ picturam in calicibus privatis aut etiam publicis habere, aliud verò ipsum illud quod colitur repræsentatione propria exprimere in imagine, & imaginem illam religiosè adorare. Protasis enim Parabolæ non Deus est, sed ad Deum ducit, propriè verò est res quædam interior in humanis usitata; ut videre est in Parabola satoris, & seminis, & agri, Matth. 13. & in Parabola mulierculæ verrentis domum ad recuperandum amissam drachmam, & Pastoris relinquentis oves nonaginta novem in deserto, ut errantem reducat, Luc. 15. Et qui depingit istas Parabolas, is res humanas & terrenas depingit, quamvis in sermone Dominico per similitudinem Parabolicam adhibeantur earum vocabula, ut nos perducant ad res divinas & cœlestes. Christus se comparat Satori, Pastori, mulieri, gallinæ, viti, &c. si quis igitur depingat Pastorem oves suas pascentem, aut perditam, ut fit, reportantem, vel mulierem pavimentum verrentem amissamque drachmam invenientem, vel agricolam semina sulcis mandantem, vel gallinam pullos sub alis foventem, vel vitem palmites uviferos protendentem, jacentibus humi aliis defractis & arefactis, ut istas Parabolas per picturam frequentius revocet in memoriam, non propterea dicendus est habere vel adorare imaginem illius quod colitur, sed tantum habere typum typi, id est, picturam illarum rerum quibus assimilatur Christus in Parabola, pro nostro captu ad designandum varia ipsius beneficia. quis enim vel inter ipsos Pontificios ferret hominem, qui imaginem gallinæ pullos foventis, vel mulierculæ domum verrentis, religiosè adoraret: hoc prætextu scilicet quod grata Deo esset imaginum Christi religiosa adoratio? Certè multò æquius adoranda esset viva gallina pullos fovens, quæ est picturæ illius exemplar (ut loquuntur) magisque repræsentat Parabolam quam gallina picta: & viva mulier domum verrens, ad inveniendum amissam drachmam: & vera vitis, in vinea succrescens & botros proferens, ista enim sunt typi terreni rerum cœlestium; at verò hujusmodi picturæ typi sunt terreni typorum terrenorum. Abhorruisse verò Christianos ab adoratione imaginum, tempore Tertulliani, ostendemus, (Domino donante) infrà, ex ipso Tertulliano, & aliis.

De Paganorum criminatione adversus Christianos, quasi religiosos crucis.

12. Alter locus, quem pro imaginum adoratione citant ex Tertulliano Pontificii, exstat in Apologetico Tertulliani, cap. 16. ubi refert Tertullianus Paganos objecisse Christianis, quod crucis essent religiosi, & lignum aliquod propitiarent. Neque ipse (inquiunt) hoc negat esse verum. At certè nunquam Gentilibus in mentem venisset, ut nostris objicerent adorationem crucis (inquit Bellarminus,) nisi vidissent primis illis & sanctissimis Christianis crucem summæ venerationi fuisse.

Respondeo, unde igitur venit in mentem Paganis, ut objicerent Christianis adorationem capitis asinini, apud Tertullianum eodem capite, & monstri illius Onychitæ, ibidem; & infanticidium in suis mysteriis, ut referunt Minutius Felix in Octavio, & Athenagoras in legatione pro Christianis? quas calumnias, ut & illam, de propitiatione ligni & adoratione crucis, Tertullianus, capite illo 16. facetè ridet ac retorquet; & cap. 17. planè depellit; ostendens unicum religiosæ adorationis apud Christianos objectum esse illum, qui est solus verus Deus: quod colimus nos (inquit) Deus unus est, qui totam molem istam, &c. ad eandem calumniam respondens Minutius Felix in Octavio, Nos (inquit) crucem neque adoramus, neque optamus. Inde autem verisimile est calumniæ huic ansam arripuisse Paganos, quod audirent Christianos cum Paulo Apostolo gloriantes in cruce Christi, qui super lignum portavit peccata nostra, ut loquitur Petrus Apostolus, etsi non lignum, sed illum qui in ligno passus est adorabant. ut taceam lignum crucis non tunc fuisse inventum. Vide supra cap. 5. §. 11. Citant & alium locum è Tertulliano pro religione crucis, de quo loco dicemus inferius, §. 30.

Vide supra, cap. [illegible] §. 17.

Gal. 6. 14.

1. Pet. 2. 24.

De quibusdam aliis imaginibus.

13. Octavo, inde probare conantur Pontificii antiquitatem usus cultusque imaginum in Ecclesia Christiana; quia Ælius Lampridius, in vita Alexandri Severi refert, Alexandrum Imperatorem in suo Larario imagines Christi & Abrahæ habuisse: & Eusebius, lib. 7. historiæ suæ, dicit, se vidisse imagines depictas Pauli & Petri.

Respondeo, factum id ab Alexandro & aliis ἐθνικῇ συνηθείᾳ: uti suprà ex Eusebio monuimus: neque exemplum Ethnici Imperatoris idonea est regula divini cultus. Eusebius verò imagines illas sibi visas esse refert, ut rem apud Christianos insolentem, & quæ mira videri posset. Ideò ait illas factas esse gentili quadam consuetudine, neque mirum videri debere, si ejusmodi imagines, gentiles à Christo & Apostolis beneficiis affecti fecerint & asservarint; sic enim solitos fuisse gentiles eorum qui iis benefecissent memoriam per imagines conservare. *Vide supra, §. 6.*

Transitio ad secundam partem hujus capitis, quæ nostras exhibet probationes.

14. Atque hæc quidem omnia sunt, quæ pro imaginum in Ecclesia Christiana, per primos trecentos annos, usu & veneratione prolata invenio à Pontificiis. Unde liquet, non posse illos ex ullo certo testimonio demonstrare venerationem, aut usum imaginum, currentibus illis tribus primis seculis. Nunc vicissim & nostras proferamus probationes, quibus ostendamus veteres Christianos per illa tria secula abhorruisse ab imaginum cultu, neque imagines illius quod religiosè colebant, habuisse; sed primum illarum usum cultumque in Ecclesia Christiana, sive inter eos qui Christi nomen profitebantur, cœpisse à nefariis, teterrimis & prodigiosis hæreticis.

Qui primi imagines earumque cultum introduxerint inter eos qui Christi nomen profitebantur.

15. Irenæus, lib. 1. contra hæreses; Marcum quendam hæresiarcham appellatum esse scribit à divinæ adspirationis senioré fabricatorem idolorum, eo quod incorporalis Dei materiam & substantiam ex multis literis, aliis ex aliis generatis, fabricaret Marcus ille Dædalus fictor & faber malus factus sublimissimæ virtutis. Hæc Irenæus, de Marco illo, cap. 12. libri citati. Idem cap. 20. ait, Imaginem Simonis Magi, factam ad figuram Jovis, & imaginem Selenæ, alias Helenæ, in figura Minervæ, adoratas esse à Simonianis. Idem scribit Augustinus, lib. ad Quodvultdeum, hæres. 1. ubi ait, Simonem Magum imagines illas discipulis suis adorandas præbuisse. Ecce parentem iconolatriæ inter Christianos! Deinde Irenæus, lib.

lib. illo, 1. cap. 23. de Saturninianis hæreticis loquens, utuntur (inquit) & imaginibus, & incantationibus, & invocationibus, & reliqua universa parerga. Et cap. 24. de Carpocratianis scribens, qui se Gnosticos vocabant, etiam imagines (inquit) quasdam quidem depictas, quasdam autem & de reliqua materiâ fabricatas, habent, dicentes formam Christi factam à Pilato, illo in tempore quo fuit Jesus cum hominibus, & has coronant, & proponunt eas cum imaginibus mundi Philosophorum, videlicet, cum imagine Pythagoræ, & Platonis, & Aristotelis, & reliquorum, & reliquam observationem circa eas similiter ut gentes faciunt. Hæc Irenæus. Non eo solùm nomine culpans Gnosticos, quod imagini Christi alias adjungerent mundi Philosophorum, sed id etiam, ut parergon & hæreticum, in illis observans, quod imagines ullas haberent, quod formam Christi fingerent factam à Pilato, (sicuti Pontificii nostri hodie fingunt factam ab ipso Christo, & à Nicodemo) & quod ipsam etiam Christi quam vocabant imaginem coronarent, & proponerent religioso cultu observandam; hunc enim morem esse non Christianorum, sed gentilium. De iisdem Carpocratianis scribens Augustinus, hæres. 7. Sectæ (inquit) ipsius fuisse traditur socia quædam Marcellina, quæ colebat imagines Jesu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incensumque ponendo. Hæc ille.

Tertulliani argumentatio contra adorationem statuarum.

16. Tertullianus in Apologetico (quem scripsit anno Domini ducentesimo; ut in ejus vita supputat Pamelius) capite 12. de Christianis sui temporis loquens, Si statuas (inquit) & imagines frigidas, mortuorum suorum simillimas, non adoramus, quas milvi & mures & araneæ intelligunt; nonne laudem magis quam pœnam merebatur repudium agniti erroris? Hæc ille. Disputans quidem contra idola gentium, argumento tamen utens quo omnis imaginum religiosa excluditur adoratio. Vide supra, §. 12. & cap. 5. §. 11. & cap. 6. §. 5.

Similis argumentatio Minutii Felicis.

17. Eodem pertinent illa Minutii Felicis verba in Octavio, Quanta (inquit) & de diis vestris animalia bruta naturaliter judicant, mures, hirundines, milvi, non sentire eas sciunt, norunt, inculcant, insident, &, nisi abigatis, in ipso Dei vestri ore nidificant; araneæ vero faciem ejus intexunt, & de ipso capite sua fila suspendunt. Hactenus Minutius.

Tertullianus lib. de idololatria, omnem imaginum adorationem, & in usum religiosum fabricationem, explodit.

18. Sed redeamus ad Tertullianum; qui librum de idololatria scripsit contra simulacra gentilium; nulla enim inter Christianos illo tempore inveniebantur, nisi forte inter reliquias veterum hæreticorum. Sic autem argumentatur Tertullianus, ut omnem imaginum adorationem aut in usum religiosum fabricationem, Christianis prohibitam esse doceat; ut patet ex hisce ipsius verbis, libri citati cap. 3. Omnis (inquit) forma vel formula idolum se dici exposcit. inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & servitus. inde & omnis idoli artifex ejusdem & unius est criminis. Et cap. 4. Idolum tam fieri quàm coli Deus prohibet. quanto præcedit ut fiat quod coli possit, tantò prius est ne fiat, si coli non licet. Propter hanc caussam ad eradicandam scilicet materiam idololatriæ lex divina proclamat, *ne feceritis idolum*, & conjungens, *neque similitudinem eorum quæ in Cœlis sunt, & quæ in terra, & quæ in mari.* Toto

Exod. 20.4.

mundo ejusmodi artibus interdixit servis Dei. Et cap. 5. Sed ait quidam; Cur ergo Moses in eremo simulacrum serpentis ex ære fecit? Scorsum figuræ quæ dispositioni alicui arcanæ præstruebantur, non ad erogationem legis, sed ad exemplarium caussæ suæ. ——— Bene quod idem Deus qui lege vetuit similitudinem fieri, extraordinario precepto serpentis similitudinem interdixit. si eundem Deum observas, habes legem ejus, *ne feceris similitudinem.* si & præceptum factæ postea similitudinis respicis, & tu imitare Moysen, ne facias adversus legem simulacrum aliquod, nisi & tibi Deus jusserit. Et cap. 8. respondens artificum usitatæ objectioni: Non habeo aliud, quo vivam: Si (inquit) ita necessitas exhibitionis extenditur, habent & alias species, quæ sine exorbitatione disciplinæ, id est, sine idoli confecturâ, opem victûs præstent; Scit albarius tector & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare, & cymatia distendere, & multa alia ornamenta, præter simulacra, parietibus incrustare, &c. Hæc Tertullianus. Unde colligimus nullum fuisse, tempore Tertulliani, religiosum, ac vix politicum usum imaginum inter Christianos; nam in prolixa illa sua ad propositam artificum exceptionem responsione, nusquam monet ut Christi & sanctorum potiùs faciant imagines, quàm falsorum Deorum; sed prorsus abstinendum esse monet ab omni effigiei seu simulacri fabricatione, nullum enim simulacrum colere licere, neq; suppeditandam esse materiam idololatriæ. Abstinuerunt autem tunc temporis à simulacrorum usu etiam politico, alioqui non illicito, Christiani; ne viderentur colere imagines, & ne Ethnicorum superstitionem fovere viderentur, & ne scandalizarentur infirmiores.

Respondetur objectioni de serpente æneo.

Priscorum Christianorum abstinentia à simulacrorum usu.

Clementis Alexandrini dissertatio contra cultum imaginum.

19. Clemens Alexandrinus, qui circa annum ducentesimum, nempe initio seculi tertii, vixit, Panteni discipulus, in suo Protreptico, multa scribit contra cultum imaginum, & addit nullam fuisse Christianis sensibilem imaginem numinis: An non sunt (inquit) prodigiosi qui lapides venerantur? οἱ λίθους προτρεπόμενοι; deinde verò etiam statuentes eos ante fores, perinde atque qui vim agendi habeant. ——— sensu carenti lapidi, ligno, & diviti auro nihil penitus curæ est ——— καὶ πάντων ἐστιν ἀτιμότερα ζώου τὰ ἀγάλματα, sunt autem imagines quovis animali viliores: & quomodo quæ sunt nullo sensu prædita, divino sint honore affecta, mihi venit in mentem dubitare, & errantium tanquam miserorum misereri amentiæ; nam si quædam animalia non habent omnes sensus, ut vermes & erucæ; & quæcunque statim à primo ortu manca & mutila apparent, sicut talpæ, & mus araneus, quem dicit Nicander cæcum & σμερδνὸν: sunt tamen meliores his statuis & imaginibus, quæ penitus surdæ sunt, ἀγαλμάτων τέλεον ὄντων κωφῶν, habent enim unum quidem certè sensum, verbi gratia, auditum vel tactum, vel qui habet proportionem ac convenientiam cum odoratu vel gustu; simulacra autem nullum sensum participant: sunt autem multa animantia quæ nec visum habent, nec auditum, nec vocem, cujusmodi est genus ostreorum, vivunt tamen & augentur, & præterea cum Luna consentiunt & afficiuntur; statuæ autem, [ἀγάλματα] otiosæ, inefficaces, inutiles, & nullo sensu præditæ, alligantur,

confinguntur, & compinguntur, funduntur, limantur, secantur, eraduntur, sculpuntur, fordam quidem terram vexant & contumeliose tractant statuarii (οἱ ἀγαλματοποιοὶ) eam à natura propria arte dimoventes, & adorare persuadentes, adorant autem ii qui Deos faciunt; non Deos & Dæmones, meâ quidem sententiâ, sed artem & terram, id est, imagines: verè enim est imago materia mortua, formata manu artificis, ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸ ἄγαλμα ὕλη νεκρὰ, τεχνίτου χειρὶ μεμορφωμένη. Nobis autem non est materiæ sensilis imago sensilis, sed quæ percipitur intelligentiâ; Deus qui solus vere est Deus, intelligentia percipitur, non sensu, ἡμῖν δὲ οὐχ ὕλης αἰσθητῆς αἰσθητὸν, νοητὸν δὲ τὸ ἄγαλμά ἐστιν, νοητὸν οὐκ αἰσθητὸν ἐστὶ τὸ ἄγαλμα, ὁ Θεὸς ὁ μόνος ὄντως Θεός. Contra autem quum in ipsis casibus reipsa didicerint superstitiosi lapidum adoratores, οἱ τῶν λίθων προσκυνηταὶ, nullo sensu præditam non colere materiam, ab ipso usu victi pereunt à superstitione. ——— Cur ergo ea quæ sunt Dei [τὰ τοῦ Θεοῦ] iis qui non sunt dii tribuistis? cur relicto Cœlo terram honorastis. τετιμήκατε: quid est autem aliud aurum vel argentum, vel adamas, vel ferrum, vel æs, vel ebur, vel lapides pretiosi: annon terra, & ex terra: an non sunt unius matris fœtus cuncta quæ vides? cur ergo, ô stolidi & inanium rerum dediti cogitationi [ὦ μάταιοι καὶ κενόφρονες] cœlestem locum maledictis incessentes, pietatem ac religionem humi detraxistis? terrestres Deos vobis fingentes, & hæc genita ante Deum ingenitum persequentes, in profundiorem incidistis caliginem? Pulcher est lapis Parius, sed nondum est Neptunus: pulchrum est ebur, sed nondum est Olympius. Materia semper arte indiget, Deus autem nullius est indigus. Præcessit ars, adjecta est figura, materiæ & essentiæ opes ad lucrum quidem deducuntur, solâ autem sunt figurâ venerandæ, μόνῳ δὲ τῷ σχήματι γίνεται σεβάσμιον. Aurum est tua statua, est lignum, est lapis, & terra, quæ si ab initio consideraveris, formam accepit ab artifice. Ego autem terram calcare didici, non adorare. Non enim est mihi fas unquam rebus inanimis credere spem animæ, γῆν ἐγὼ πατεῖν, οὐ προσκυνεῖν μεμελέτηκα, οὐ γάρ μοι θέμις ἐμπιστεῦσαί ποτε τοῖς ἀψύχοις τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας. ——— Vos autem ars decipit præstigiis, ad colendum & adorandum simulacra & picturas [ἐπὶ τὸ τιμᾶν καὶ προσκυνεῖν τὰ δὲ ἀγάλματα καὶ τὰς γραφάς.] (Observentur diligenter ista verba τιμᾶν καὶ προσκυνεῖν, nam inde omnes concertationes iconolatrarum & iconomachorum; quod illi affirmaverint oportere imagines τιμᾶν καὶ προσκυνεῖν, isti negaverint, uti scribunt, Damascenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo septimo, & Nicephorus Callisti, libro decimo sexto, capite vigesimo septimo, ipsi ambo iconolatræ. Sed audiamus porro Clementem.) ——— Nobis (inquit, de Christianis loquens) est apertè vetitum artem fallacem exercere, Non facies, inquit Propheta, cujusvis rei similitudinem eorum quæ sunt in Cœlo, & quæcunque sunt in terra infra. *Exod. 20. 4.* ——— Sed vos quidem ut statua fabricetur quam pulcherrima valde elaboratis, ne autem propter sensus egestatem efficiamini imaginibus similes non curatis. ——— Antisthenes enim non hoc quidem Cynicum cogitavit, sed ut qui esset Socratis familiaris, dicit, Deum nulli esse similem. quare cum nemo potest discere ex imagine, διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται. Hactenus Clemens Alexandrinus, in Protreptico suo ad Græcos, seu Gentes. ubi etiam ex Sibyllinis versibus, imagines deridet à materia, a vanitate, & impotentiâ, & ab auctore; vocantur enim a Sibylla, apud Clementem λίθοι κωφοί, *Deum nemo potest discere ex imagine.*

Καὶ λίθινα ξόανα, καὶ ἀγάλματα χειροποίητα.

id est, lapides surdi, & lapideæ statuæ, & imagines manufactæ. quibus argumentis contra simulacrorum adorationem utitur sacra Scriptura; uti ostendimus, cap. 6. §. 5.

20. Objicienti Celso Christianis, quod & aras & simulacra, & delubra defugerent; respondet Origenes libro octavo contra Celsum; non ut loco gentilium idolorum alias externas imagines substituat, sed, simulacra (inquit,) Deo dicanda sunt non fabrorum opera, sed a Verbo Dei dedolata formataque in nobis, videlicet virtutes. Et paullo post; Conferat igitur, qui vult, statuas in animis piorum Deo dicatas, cum statuis Phidiæ ac Polycleti, similiumque, & bene sciet has quidem inanimas esse obnoxiasque temporum & tempestatum injuriis; illas verò sitas in immortali anima mansuras, quamdiu mens voluerit & ratio. Hæc Origenes, Clementis Alexandrini discipulus. Vide supra, capite secundo, §. trigesimo tertio, & §. trigesimo quinto. *Origenes.* *Virtutes in animis piorum sunt simulacra Deo dicanda.*

21. Lactantius Firmianus, Institutionum divinarum opus, sub Diocletiano aggressus est, ut ipse testatur, libro quinto, capite quarto, & tempore Constantini Magni edidit, ad ipsum Constantinum sermone converso. In hoc opere Lactantius, libro secundo, capite primo, ait; Ipsi ergo sibi renunciant, seque hominum nomine abdicant, qui non sursum adspiciunt, sed deorsum: nisi forte idipsum, quod recti sumus, sine causa homini attributum putant: spectare nos Cœlum Deus voluit, utique non frustra: nam & aves, & ex mutis pænè omnia Cœlum vident, sed nobis propriè datum est Cœlum rigidis ac stantibus intueri, ut religionem ibi quæramus; ut Deum cujus sedes illa est, quem oculis non possumus, animo contemplemur: quod profectò non facit qui æs, aut lapidem, quæ sunt terrena, veneratur. Est autem pravissimum, quum ratio corporis recta sit, quod est temporale; ipsum verò animum, qui est æternus, humilem fieri: quum figura & status nihil aliud significent, nisi mentem hominis eò spectare oportere, quo vultum: & animum tam rectum esse debere, quam corpus, ne id, cui dominari debet, imitetur. Verum homines & nominis sui, & rationis obliti, oculos suos ab alto dejiciunt, soloque defigunt, atque timent opera digitorum suorum, quasi quicquam esse possit artifice suo majus. (Et capite secundo.) Quæ igitur amentia est, aut ea fingere, quæ ipsi postmodum timeant, aut timere quæ finxerint? Non ipsa, inquiunt, timemus, sed eos, ad quorum imaginem ficta, & quorum nominibus consecrata sunt. Nempe ideo timetis, quod eos esse in Cœlo arbitramini, neque enim si dii sunt, aliter fieri potest. Cur igitur oculos in Cœlum non tollitis, & advocatis *Lactantius.* *Nihil artifice suo majus.* *Gentilium excusatio de adoratione simulacrorum, ejusdemq; refutatio.*

Deorum

Deorum nominibus, in aperto sacrificia celebratis? cur ad parietes & ligna & lapides potissimum, quam illò spectatis, ubi eos esse creditis? quid sibi templa, quid aræ volunt? quid denique ipsa simulacra, quæ aut mortuorum aut absentium monimenta sunt? Nam omnino fingendarum similitudinum ratio idcirco ab hominibus inventa est, ut possit eorum memoria retineri, qui vel morte subtracti, vel absentiâ fuerant separati. Deos igitur in quorum numero reponemus? si in mortuorum, quis tam stultus ut colat? si in absentium; colendi ergo non sunt, si non vident quæ facimus, nec audiunt quæ precamur. Si autem dii absentes esse non possunt, qui quoniam divini sunt, in quacunque mundi parte fuerint, vident & audiunt universa; supervacua ergo sunt simulacra, illis ubique præsentibus, quum satis sit audientium nomina precibus advocare. At enim præsentes non nisi ad imagines suas adsunt. Ita planè, quemadmodum vulgus existimat mortuorum animas circa tumulos & corporum suorum reliquias oberrare. Sed tamen, postquam Deus ille præsto esse cœpit, jam simulacro ejus opus non est. quæro enim, si quis imaginem hominis peregrè constituti contempletur sæpius, ut ex ea solatium capiat absentis, num idem sanus esse videatur, si eo reverso, atque præsente, in contemplanda imagine perseveret, eâque potiùs quam ipsius hominis aspectu frui velit? minimè profectò: etenim hominis imago necessaria tum demum videtur, quum procul abest; supervacua futura, quum præsto est. Dei autem, cujus spiritus ac numen ubique diffusum abesse nunquam potest, semper utique imago supervacua est. Sed verentur, ne omnis eorum religio inanis sit & vacua, si nihil in præsenti videant, quod adorent: & ideo simulacra constituunt, quæ quia mortuorum sunt imagines, similia mortuis sunt, omni enim sensu carent. Dei autem in æternum viventis vivum & sensibile debet esse simulacrum. quod si à similitudine id nomen accepit, quomodo possunt ista simulacra Deo similia judicari, quæ nihil sentiunt, nec moventur? Itaque simulacrum Dei non illud est, quod digito hominis ex lapide aut ære aliave materia fabricatur, sed ipse homo: quoniam & sentit, & movetur, & multas magnasque actiones habet. Nec intelligunt homines ineptissimi, quod si sentire simulacra & moveri possent, ultro adoratura homines fuissent, à quibus sunt expolita: quæ essent aut incultus & horridus lapis, aut materia informis & rudis, nisi fuissent ab homine formata. Homo igitur illorum quasi parens putandus est, per cujus manus nata sunt, per quem, speciem, figuram, pulchritudinem habere cœperunt. Et ideo melior est qui fecit, quàm illa quæ facta sunt. Et tamen factorem ipsum nemo suspicit aut veretur. quæ fecit, timet; tanquam plus esse possit in opere, quàm in opifice. Rectè igitur Seneca, in libris moralibus, Simulacra, inquit, Deorum venerantur, illis supplicant genu posito, illa adorant, illis per totum assident diem, aut adstant, illis stipem jaciunt, victimas cædunt: & quum hæc tantopere suspiciant, fabros qui illa fecere contemnunt. quid inter se tam contrarium, quam statuarium despicere, statuam adorare, & eum ne in convictum quidem admittere, qui tibi Deos faciat? quam ergo vim, quam potestatem habere possunt, quum ipse, qui fecit illa, non habeat? sed ne

Non adorandi sunt mortui, neque absentes.

Supervacua sunt simulacra, præsentibus exemplaribus.

Vulgi error de præsentia animarum circa tumulos & corporum suorum reliquias.

Dei imago manufacta semper supervacua est.

Homo vivum simulacrum Dei.

Melior est qui fecit, quàm illa quæ facta sunt.

Seneca.

hæc quidem dare his potuit quæ habebat, videre, audire, loqui, moveri. quisquam ne igitur tam ineptus est, ut putet aliquid esse in simulacro Dei, in quo ne hominis quidem quicquam est præter umbram? sed hæc nemo considerat, infecti sunt enim persuasione, ac mentes eorum penitùs fucum stultitiæ perbiberunt. Adorant ergo insensibilia, qui sentiunt: irrationabilia, qui sapiunt: exanima, qui vivunt: terrena, qui oriuntur è Cœlo. Juvat ergo veluti in aliqua sublimi speculâ constitutum, unde universi exaudire possint, Persianum illud proclamare;

Audiant adoratores imaginum, nisi ipsis similes facti sint.

O curas hominum, ô quantùm est in rebus inane!
O curvæ in terras animæ, & Cœlestium inanes!

Cœlum potiùs intuemini, ad cujus spectaculum vos excitavit ille artifex verus Deus. Ille vobis sublimem vultum dedit, vos in terram curvamini? vos altas mentes, & ad Patrem suum cum corporibus suis erectas, ad inferiora deprimitis, tanquam vos pœniteat non quadrupedes esse natos? fas non est, cœleste animal cum terrenis, in terramque vergentibus, versari. quid vos beneficiis cœlestibus orbati, pronique in humum vestra sponte procumbitis? humi enim miseri volutamini, quum deorsum quæritis, quod in sublimi quærere debuistis. Nam ista mortalium digitorum ludicra & fragilia figmenta, ex quolibet materiæ genere formata, quid, quid aliud sunt, nisi terra ex qua nata sunt? Quid ergo rebus inferioribus subjacetis? quid capitibus vestris terram superponitis? quum enim vos terræ submittitis, humiliores que facitis, ipsi vos ultro ad inferos mergitis, ad mortemque damnatis: quia nihil terra inferius & humilius, nisi mors, & inferi: quæ si effugere velletis, subjectam pedibus vestris terram contemneretis, corporis statu salvo, quod iccirco rectum accepistis, quò oculos atque mentem cum eo, qui fecit, conferre possetis. Contemnere autem, & calcare terram, nihil aliud est, quàm simulacra non adorare; quia de terra facta sunt: Item, divitias non concupiscere, voluptates corporis spernere; quia opes & corpus ipsum, cujus hospitio utimur, terra est. Vivum colite, ut vivatis; moriatur enim necesse est, qui se suamque animam mortuis adjudicavit. Hæc ibi.

Mortalium digitorum ludicra, & fragilia figmenta.

Quid sit contemnere & calcare terram.

22. Faciunt ista contra omnem omnium imaginum cultum religiosum. Excipiunt quidem Pontificii, omni alio perfugio destituti. Patres tam acri usos oratione, contra imagines gentilium. Fateor. at nil mirum, si in illos tantum arma expediebant Patres, quos religioso honore imagines colere cernebant; nempe in Ethnicos; adversus quos depromunt argumentorum jacula, quæ ei etiam adorationi imaginum jugulandæ idonea sunt, quam exercent Romanenses. Nam quæ à Romanensibus adorantur imagines, sunt materia homine inferior: sunt opera manuum hominum: sunt sensus vitæque expertes: sunt multæ ex eis imagines mortuorum: denique sunt vel absentium imagines, adeóque non colendæ; vel sunt imagines præsentium, exemplari autem præsente supervacua est talis imago; eamque stultum est adorare.

Exceptionis Pontificiorum refutatio.

23. Sed redeamus ad Lactantium: qui

Lactantii triplex ratio adversus simulacra.

eodem lib. 2. cap. 18. tribus argumentis oppugnat illorum temporum simulacra, quæ coli ab hominibus cernebat: quorum argumentorum primum & secundum etiam contra Pontificiorum imagines militant; tertium verò ad refutationem Paganicæ idololatriæ magis propriè pertinere videtur. Verba Lactantii sunt: Docui religiones Deorum triplici ratione vanas esse: una quod simulacra ipsa, quæ coluntur, effigies sint hominum mortuorum; est autem perversum, & incongruens, ut simulacrum hominis à simulacro Dei colatur: colit enim quod est deterius & imbecillius: tum inexpiabile facinus esse, deserere viventem, ut defunctorum monumentis servias, qui nec vitam nec lucem cuiquam dare possunt, qua ipsi carent; nec esse alium quenquam Deum, præter unum, cujus judicio ac potestati omnis anima subjecta sit. Altera, quod ipsæ imagines sacræ, quibus inanissimi homines serviunt, omni sensu carent, quoniam terra sint. quis autem non intelligat nefas esse, rectum animal curvari ut adoret terram? quæ iccirco pedibus nostris subjecta est, ut calcanda nobis, non adoranda sit: qui sumus ideo excitati, & ex eo statum sublimem præter cæteras animantes accepimus, ut non revolvamur deorsum: ne hunc cœlestem vultum projiciamus ad terram, sed oculos eò dirigamus, quò illos naturæ suæ conditio direxit, nihilque aliud adoremus, nihil colamus, nisi solum artificis Parentisque nostri unicum Numen, qui propterea hominem rigidum figuravit, ut sciamus nos ad superna & cœlestia provocari. Tertia, quod spiritus, qui præsunt ipsis religionibus, condemnati & abjecti à Deo, &c.

Prima ratio. Homo, cum sit simulacrum Dei, non debet colere simulacrum hominis.

Secunda ratio. Nefas est hominem curvari ut adoret imagines, seu terreas. Hoc argumento usus est olim Cyprianus libro contra Demetrianum. Religiose nihil adorandum, nihil colendum, nisi solus Deus.

Tertia ratio.

Admonitio de tertia ratione.

24. Diximus hanc tertiam Lactantii rationem magis propriè pertinere ad refutationem doctrinæ Paganorum, qui apertum dæmonum cultum profitentur: quamvis ex consequenti valeat hæc ratio contra omnem simulacrorum religiosum cultum: quicquid enim præ se ferant imaginum adoratores, testatur tamen Deus, cultum omnem, qui etiam vero Deo præstari putatur, in adoratione imaginum manufactarum, non vero Deo, sed alienis diis præstari. 1. Reg. 14. 9. Jam autem cultus alienis diis præstitus, quibus quæso nisi dæmoniis exhibetur? tali enim cultui præsunt dæmones; talis cultus auctores fuere ipsi dæmones, qui imagines & simulacra fingere docuerunt, ut mentes hominum a cultu veri Dei averterent, ut scribit Lactantius, libro illo 2. cap. 17. solis dæmonibus, & errantibus quibusdam hominibus, gratus est ille cultus, quem imaginibus suis exhibent Pontificii iconoduli. Deo enim, & sanctis Angelis, spiritibusque sanctorum hominum defunctorum, omnibusque bonis & sapientibus exosus est.

Dæmones imagines & simulacra fingere docuerunt, ut mentes hominum a cultu veri Dei averterent. Vide cap. 7. §. 5. & cap. 12. §. 18.

25. Sed pergat Lactantius, capite decimo nono ejusdem secundi libri; Quicunque igitur (ait ille) sacramentum hominis tueri, rationemque naturæ suæ nititur obtinere, ipse se ab humo suscitet, & erecta mente oculos suos tendat in Cœlum, non sub pedibus quærat Deum, neque à vestigiis suis eruat quod adoret, quia quicquid homini subjacet, infra hominem sit necesse est: sed quærat in sublimi, quærat in summo, quia nihil potest homine majus esse, nisi quod fuerit supra hominem: Deus autem major est homine, supra ergo, non infra est, nec in ima potius, sed in summa regione quærendus est. Quare non est dubium, quin religio nulla sit ubicunque simulacrum est. — Non religio in simulacris, sed mimus religionis est. Hactenus Lactantius.

Religio nulla est, ubi simulacrum est, sed mimus religionis.

26. Elibertinum in Hispania Concilium celebratum est anno Domini trecentesimo quinto, videntur autem nonnulli (quæ humani ingenii ad simulacrorum vanitatem propensio est) illo tempore imagines affectasse, & saltem ut eas in templis haberent studere cœpisse; quod in se parum aut neutiquam utile, illis autem temporibus valde incongruum & noxium, prohibuerunt Patres illius Concilii, canone trigesimo sexto. *Placuit* (inquiunt) *picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur vel adoratur, in parietibus pingatur.*

Concil. Elibert.

Concil. Elibert. canon. 36.

27. Nicolaus Sanderus, homo Pontificius, libro secundo de cultu imaginum, capite quarto, respondet, Concilium illud prohibuisse imagines in templis, quia tempus & locus id requirebat; tunc enim periculum fuisse, ne Gentiles existimarent Christianos adorare ligna & lapides: quam solutionem ut bonam probant Cardinales, Bellarminus, libro de imaginibus, capite nono §. Nicolaus. & Baronius, in Annalibus, anno Christi trecentesimo quinto, quamvis tum isti tum alii Papistæ se torqueant in comminiscendis etiam aliis responsionibus: Puta; Periculum fuisse, ne in persequutionibus imagines contumelia afficerentur a persequutoribus; vel non prohiberi, ne in tabellis aut velis depictæ habeantur in Ecclesia imagines, sed tantum ne in parietibus depingantur. Postremum illud pugnat cum verbis canonis, Placuit in Ecclesia non esse debere picturas; unde patet, verba quæ sequuntur (ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur) accipienda esse de omni genere picturæ, quæ vel ipsis parietibus veluti inscribitur, aut insculpitur, vel ad parietes in tabellis aut velis appenditur, vel alio quovis modo in templis habetur, & ad parietes aut columnas, ut fit, collocatur. Et synecdochicè etiam, si qua pictura vel de laquearibus pendeat, vel in medio pavimento constituatur, vel quocunque modo in Ecclesia seu templo habeatur, uti sonant verba canonis. quantum ad illam responsionem, ne, scilicet, contumelia afficerentur imagines, fictio est non caussæ pro causa: ostendimus enim Christianis illorum temporum nefas visum esse imagines collocare ei quod sacro cultu colebant & adorabant. Ex prima autem illa Sanderi responsione hoc etiam evincimus, usum cultumque imaginum probatum non fuisse, aut cum approbatione usurpatum in Ecclesia Christiana, sed vetitum esse, ab eoque abstinuisse Christianos, per primos trecentos annos post Christum natum. Præterea usum cultumque imaginum non esse necessarium de jure divino, nec ab Apostolis traditum, uti mentiuntur iconolatræ, sive malint vocari iconoduli. quis enim credat veteres illos Patres primorum trium seculorum non solum carituros fuisse imaginibus, sed etiam eorum usum prohibituros, si imaginum usus cultusque esset de jure divino, ex Apostolica traditione, necessarius?

Pontificiorum effugia ipsis eripiuntur.

Vetitus imaginum usus in Ecclesia Christiana, primis trecentis annis.

28. Bellarminus libro 1. de imaginibus, capite 9. §. adde postremò. De alio exitu tandem desperans, auctoritatem hujus Concilii elevare conatur, adspergine erroris, in disciplina erga lapsos, can. 1. & 2. &c. Sed refellitur hæc ejus petu-

Defensio Concilii Elibertini.

petulantia à Cardinale Baronio, in anno Dom. 305. & à Binio, in notis in hoc Concilium Elibertinum, in Can. 1. auctoritate Innocentii Papæ primi, qui epist. 3. cap. 2. hanc Concilii hujus disciplinam approbat; & à Gabriele Vasquezio, in tertiam partem Thomæ, quæst. 25. disp. 105. cap. 2.

De cruce. 29. Atque ita jam evidenter ostendimus, usque ad Constantinum Magnum Imperatorem, nullum in Ecclesia Christiana locum fuisse religiosæ dedicationi aut adorationi imaginum: neque crucis, quam Papistæ, ut Christi imaginem, proponunt adorandam. Neque ostendi potest ex ullo probato auctore, fabricatas esse in Ecclesia Christiana ex ligno, vel auro, aliâve materiâ, aut coloribus depictas, in Christianorum oratoriis, cruces, toto illo trium seculorum decursu.

De signo crucis. 30. In usu quidem fuit signum crucis impermanens, ante Constantinum, ut patet ex Tertulliano, de corona militis, cap. 3. At absque ulla lege scripturarum, ut ibi fatetur Tertullianus, consuetudinem eam referens ad traditionem non scriptam, quomodo & alias quasdam consuetudines, quas ibidem commemorat. Neque tamen ea omnia existimandum est ex Apostolicâ descendisse traditione, quæ eò refert ibi Tertullianus: exemplo sit prægustata illa concordia lactis & mellis, &c. Utebantur autem veteres illi Christiani signo crucis, non ut adorando, nec ut operativo ex opere operato (ut existimat Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. ultimo) sed ut externâ quadam professionis suæ tesserâ, & gestu precandi. Observandum est (inquit Vasquez) quoties super res aliquas signum crucis exprimimus, nihil virtutis ipsis imprimi, sed solum signo illo super illa expresso, Christi crucifixi auxilium invocari. Hæc Gabriel Vasquez, in tertiam partem Thomæ, quæst. 25. disputatione centesima undecimâ, cap. 5. De invento autem postea crucis ligno, dicemus, capite proximè sequente. §. 8.

31. His omnibus accedat ex Apocrypho illo libro testimonium, quod etsi Clementis illius Romani non est, rationem tamen continet haud contemnendam. Nam libro quinto recognitionum, quæ Clementis dicuntur, scriptor ille, cum proposuisset defensionem Paganorum, dicentium se ad honorem invisibilis Dei imagines visibiles adorare, respondet, si verè velitis Dei imaginem colere, homini benefacientes veram Dei imaginem in eo coleretis, si ergo vultis veri Dei imaginem honorare, nos vobis quod verum est aperimus, ut homini qui ad imaginem Domini factus est benefaciatis. quis ergo iste honor Dei est per lapideas & ligneas formas discurrere, & inanimes atque exanimes figuras tanquam Numina venerari, & hominem, in quo verè imago Dei est, spernere. Hæc ille. *Clement. recognit.* *Quid sit veri Dei imaginem verè honorare.*

CAPUT NONUM.

Historia imaginum à tempore Constantini Magni, qui regnare cœpit anno Domini 306. usque ad quinisextam Synodum, quæ sub Iustiniano juniore Augusto celebrata est, anno Dom. 692.

Constantin. Magn. QUæ fuerit Constantini Magni Imperat. & Catholicæ Ecclesiæ, illo regnante, sententia, facile est perspicere ex institutionibus Lactantii, quas ad eundem Constantinum scripsit. quam illic doctrinam tradat Lactantius, specimen exhibuimus superiore capite, §. 21. & aliquot sequentibus. Similia scripsit Athanasius, in oratione contra Gentes.

2. Constantinus quidem visione quadam, ut ipse retulit, permotus, vexillum Imperiale, quod *Labarum* dictum est, in crucis formam redegit, subinsertâ sua effigie & liberorum ipsius; uti refert Eusebius, lib. 1. de vita Constantini, capp. 22, 23, 24, 25. Addit Sozomenus, lib. 1. hist. Eccles. cap. 4. hoc signum bellicum in multo majore honore, quàm alia propterea fuisse, quod semper Imperatorem antecederet, & à militibus adorari consueverit: fuisse enim τὸ ἐπισημότατον σύμβολον τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς, nobilissimum Romani Imperii signum. Et ait se arbitrari, ob hanc inprimis causam à Constantino mutatum esse in signum crucis, ut assiduo ejus aspectu & cultu [θέα καὶ θεραπεία] subjectos suos pedetentim à Patriis ritibus desuefaceret, eumq; solum Deum existimarent quem coleret Imperator. Hæc ille. Sciendum autem cultum illum civilem à militibus vexillo exhiberi solitum esse etiam ante illud tempus, ut patet ex Tertulliani Apologetico, cap. 16. in signum subjectionis Imperio Romano. quemadmodum & Imperatorum imagines cultu civili adorabant omnes subditi, etiam Christiani, teste Gregorio Nazianzeno, oratione tertiâ adversus Julianum. Ideo non legimus vexillum illud ab ipso Constantino adoratum esse, quippe capite Imperii, quem tamen religiosissimum fuisse Dei cultorem scribit Eusebius, & alii. Unde colligimus, non voluisse Imperatorem milites perducere ad religiosam adorationem crucis, sed tantummodo ad illius Dei religiosam adorationem, quem ipse colebat Imperator, & quem credebat crucifixum esse, suoque sanguine Ecclesiam sibi redemisse; unde signum crucis Imperator vexillo inseruit Imperiali, ut Christianis non erubescendam Christi in cruce passionem palàm profiteretur. Vide de libera Imperatoris hujus professione, & Christianâ gloriatione, Euseb. lib. 3. de vita Constantini, capp. 2. & 3. ubi inter alia professionis indicia, suam curavisse scribitur in tabula depingendam imaginem, superposito capiti ipsius signo passionis Dominicæ, & pedibus subjecto dracone hoste Ecclesiæ. hanc tabulam in sublimi ante palatii vestibula suspendi voluit. At nullius fit mentio adorationis religiosę signo illi crucis, vel ab ipso Imperatore vel ab alio quoquam exhibitæ.

Labarum.

3. Exstrui curavit idem Imperator templum in loco sepulchri Dominici, illudque exornavit insignibus, seu elegantiis supra quam dici potest pulchris ornamentorum & monumentorum auri & argenti, lapidum pretiosorum, &c. ἀδιηγήτοις κάλλεσι πλείστων ὅσων ἀναθημάτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων πολυτελῶν. Eusebius libro tertio de vita Constantini, capite trigesimo nono, ubi tamen nulla mentio imaginis. Unde deprehenditur mala fides Bellarmini, lib. de imaginibus, cap. 9. §. Sozomenus.

4. Refert etiam Eusebius, ejusdem libri capite quadragesimo octavo, Constantinum in pa-

litii sui introitu, in ædificio omnium excellentissimo, confici curasse signum crucis, in tabula ingenti, ex lapillis pretiosis, auro multo addito. at nullius additæ imaginis, neque collocationis in loco religioso, mentionem facit.

5. Solum etiam Dominicæ passionis symbolum [τὸ τοῦ σωτηρίου τροπαίου σύμβολον] non autem ullam Christi aut illius quod religiosè colitur imaginem [ἄγαλμα] exercitui suo præferendum curavit, quod sequeretur. Ipse verò conclavi se includens, statis quotidie temporibus, in genua projectus, supplex Deum orabat, solus cum solo habens colloquium. uti scribit Eusebius libro quarto de vita Constantini, capite vigesimo primo. Nullam ille creaturam adorabat, aut invocabat, sed in suis supplicationibus μόνῳ τῷ αὐτοῦ προσομιλῶν Θεῷ, nec ulla mentio imaginis.

Constantini Magni Imp. privata preces.

6. Bellarminus libro de imaginibus, capite nono; ait, Constantinum posuisse imagines argenteas Salvatori & Apostolis duodecim & Angelis quatuor, in Ecclesia Lateranensi. Item in loco, ubi fuerat baptizatus, posuisse agni imaginem auream, & ad dextram agni statuam argenteam Salvatoris, ad lævam autem statuam argenteam Johannis Baptistæ: testem citat Damasum in vita Silvestri. At audi rursus eundem Bellarminum, libro de scriptoribus Ecclesiasticis, in Damaso; Tribuitur (inquit) S. Damaso liber de vitis Pontificum, qui exstat in primo tomo Conciliorum: sed liber ille est Anastasii bibliothecarii, non Damasi, ut notum est. Hæc ille. Jam verò Anastasium illum bibliothecarium interfuisse constat Concilio illi Constantinopolitano, anno Domini octingentesimo sexagesimo nono) quod Romanenses octavum œcumenicum vocant, & fuisse adorationi imaginum vehementer addictum, manifestum est tum ex ea Synodo, tum etiam ex ejusdem Anastasii præfatione in eam quam vocant septimam synodum, quæ Nicææ habita est. Illius autem seculi & genii scriptoribus, ad fabularum in hoc argumento vel confictionem vel admissionem propensis, nihil fidei debetur, tacente, imò contrariam doctrinam tradente Catholicâ antiquitate.

7. Suam quidem ipsius imaginem, cum inserta manui ejus cruce, Constantinus in loco quodam celebri Romæ locavit [Eusebius libro primo de vita Constantini, capite trigesimo tertio.] Symbola etiam boni pastoris, & imaginem æneam Danielis cum leonibus, in medio foro apud publicos fontes collocavit. [Eusebius libro tertio de vita Constantini, capite quadragesimo octavo.] Sed neque in templa introductas imagines, neque religioso cultu adorari jussas, aut adoratas tempore Constantini Magni, apud quenquam legimus antiquiorem auctorem.

De invento crucis ligno per Helenam.

8. De invento crucis ligno per Helenam Constantini Magni matrem, nihil prorsus legitur apud Eusebium, qui eodem tempore floruit, & de profectione Helenæ in Orientem, & de repurgatione montis Calvariæ prolixè scripsit, libro tertio de vita Constantini. Bellarminus, ait Eusebium in Chronico hujus rei mentionem fecisse, & verba citat, libro de imaginibus, capite vigesimo septimo. At ea verba (inquit Spondanus) non reperiuntur in plerisque manuscriptis codicibus. Hæc ille, in Epitome Annalium Baronii, in anno Domini trecentesimo vigesimo sexto, ubi & fatetur Baronius, multa minus solidæ veritatis in historiam inventionis crucis jam ab antiquis temporibus irrepsisse. Audi Gelasium, hujus nominis primum, Papam Romanum; Scripta (inquit) de inventione crucis Dominicæ, & alia scripta de inventione capitis Joannis Baptistæ, novellæ quidem revelationes sunt, & nonnulli eas Catholici legunt: sed cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, beati Pauli Apostoli sententia præcedat, *Omnia probate, quod bonum est tenete.* Hæc Gelasius, cum septuaginta Episcopis, in synodo Romæ habita, anno Domini 494. Synodicum hoc Gelasii decretum repetit Gratianus, 15. dist. can. Sancta Romana. Verùm fac esse inventam ab Helena crucem, non tamen inde sequitur, crucem esse adorandam, etiamsi concederetur, Deo monente quæsitam, & monstrante inventam. Vide suprà, cap. 5. §. 11. & §. 21.

1. Thess. 5. 21.

9. Irrepere postea cœpit, eodem quarto seculo, quibusdam in locis, introductio imaginum in ipsa Christianorum oratoria: at ea sanioribus quantopere improbata sit, & intolerabilis visa, locupletes nobis testes sunt magnus ille Cypri Episcopus Epiphanius, in epistola ad Joannem Episcopum Hierosolymorum, ejusque interpres, Hieronymus (apud quem ea epistola Latinè ab eo versa exstat, tomo secundo epistolarum Hieronymi, & incipit: Domino dilectissimo fratri) & Amphilochius Iconii Episcopus. Præterea (inquit Epiphanius) quod audivi quosdam murmurare contra me, quia quando simul pergebamus ad sanctum locum qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more Ecclesiastico facerem, & venissem ad villam quæ dicitur Anablatha, vidissemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem; quis locus esset? didicissemque esse Ecclesiam, & intrassem ut orarem: inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem Ecclesiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quasi Christi, vel sancti cujusdam: non enim satis memini cujus imago fuerit. Cum ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi contra auctoritatem sacrarum scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus ejusdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent. Illique contra murmurantes dixerunt; Si scindere voluerat, justum erat, ut aliud daret velum atque mutaret. quod cum audissem, me daturum esse pollicitus sum, & illicò esse missurum. Paululum autem moratum fuit in medio, dum quæro optimum velum pro eo mittere. Arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. Nunc autem misi quod potui reperire, & precor ut jubeas presbyteros ejusdem loci suscipere velum à latore, quod à nobis missum est: & deinceps præcipere, in Ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt, non appendi. Decet enim honestatem tuam hanc magis habere sollicitudinem, ut scrupulositatem tollat, quæ indigna est Ecclesiâ Christi, & populis qui tibi crediti sunt. Hæc Epiphanius, interprete Hieronymo. qui in suo ad Pammachium tractatu adversus errores Joannis Hierosolymitani, (qui incipit; Si juxta Paulum.) magnis effert laudibus eundem Epiphanium, eum vocans Patrem pæne omnium Episcoporum, & antiquæ reliquias sanctitatis, & beatum Papam Epiphanium. scribebat adhuc Epiphanius, in extrema senectute, anno decimo quarto

Epiphan. epist. ad Ioannem Hierosol. Vide supra, cap. 5. § 18. & infra, cap. 12. § 10.

quarto Principis Theodosii senioris, teste Hieronymo, in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, capite 124. & 145. Amphilochius dicit; Non enim in tabulis carneas personas sanctorum per colores curæ nobis est figurare; quoniam non his opus habemus: sed conversationem eorum virtute imitari. Hæc Amphilochii verba citantur in septima illa œcumenica Synodo, sub Constantino Copronymo Imperatore, Constantinopoli celebrata, tomo quinto termini illius Synodi, qui exstat insertus sextæ actioni alterius septimæ synodi, sub Irene, Nicææ celebratæ. Ubi Nicæni illi Patres allegationis istius agnoscentes veracitatem, alienum ac violentum sensum verbis Amphilochii affingere frustra satagunt; quasi Amphilochius innuere solùm vellet, cultum imaginum sanctorum non prodesse eis qui sanctorum virtutes non imitantur, alioqui profuturum imitatoribus virtutum. Hanc glossam ipsa Amphilochii verba palàm respuunt; ait enim, Christianis curæ non esse pingere sanctorum imagines, quoniam his non opus habemus [ὅτι ȣ̓ χρῄζομεν τȣ́των.] Loquitur autem de imitatoribus virtutis sanctorum. Hæc Amphilochii doctrina in Concilio postea Francofurtensi repetita & laudata invenitur, in Capitulari Caroli Regis, lib. 1. cap. 17. & alibi. Verba Capitularis Carolini exhibebimus inferius, capite 11. hujus libri §. 3. & §. 4. & aliquot sequentibus. Hic est ille Amphilochius Iconii Episcopus, ad quem Basilius magnus Cæsareæ Cappadociæ Episcopus scripsit librum suum de Spiritu Sancto. Quem etiam sibi familiariter notum fuisse testatur Hieronymus, in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 143.

Amphilochius Iconii Episcopus.

10. Sub initium quinti seculi *Paulinus* Episcopus Nolanus, & *Severus* Bituricensis Episcopus, picturas quasdam historicas curârunt in basilicis, quas exstruxerant, faciendas, non quæ essent imagines illius quod religiosè colitur, neque ut ipsæ illæ picturæ religiosè colerentur, sed tantummodo, ut essent historica & commonitoria symbola, & basilicarum ornamenta, ut patet ex epistola 12. Paulini ad Severum. Severus in baptisterio, à se condito, pingendos curavit Martinum quondam Turonensem Episcopum, tum vitâ functum, & Paulinum Nolanum, de quo jam nobis sermo est, adhuc mortalem, quem utique religioso cultu non adorabat aut invocabat, neque ejus imaginem. Paulinus verò certior factus, prius quidem cum Severo verecundè expostulat, quod, impenso nimii in eum amoris studio, eum beato Martino adjunxisset, præ tanto viro facile contemnendum; deinde factum excusat, & picturas illas stare permittit, cum hac interpretatione, & in hunc usum, ut emergentes à sacro fonte & sequendum & vitandum pariter conspicarentur, habentes in Martino exemplum justitiæ, & in Paulino pœnitentiæ. At religiosi cultus Martino aut Paulino eorumve imaginibus exhibiti nulla fit mentio.

Paulinus, & Severus.

11. Paulinus in basilica Nolana à se exstructâ picturas quasdam fieri curavit, quas epistola citata commemorat atque exponit his versibus;

Pleno coruscat Trinitas mysterio,
Stat Christus agno: vox Patris cœlo tonat;
Et per columbam Spiritus Sanctus fluit.
Crucem corona lucido cingit globo;
Cui coronæ sunt corona Apostoli,
Quorum figura est in columbarum choro.
Pia Trinitatis unitas Christo coit,
Habente & ipsa Trinitate insignia:
Deum revelat vox Paterna, & Spiritus:
Sanctam fatentur crux & agnus victimam.
Regnum & triumphum purpura & palma indicant.
Petram superstat ipse petra Ecclesiæ,
De qua sonori quatuor fontes meant
Euangelistæ viva Christi flumina.

Item in ipsis basilicæ ingressibus, trinis arcubus seu januis pariter perlucente transennâ, erant hi versiculi;

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu,
Testaturque piam janua trina fidem.

Item dextra lævaque crucibus minio superpictis erant hi versus;

Ardua florifera crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuso tincta cruore rubet.
Quæque super signum resident cœleste columbæ,
Simplicibus produnt regna patere Dei.

In aliis arcubus, hi versus;

Vna fides trino sub nomine quæ colit unum,
Vnanimes trino suscipit introitu.

Eadem etiam epistola picturam basilicæ Fundanæ, quam etiam Paulinus exstrui curavit, his exprimit versibus;

Sanctorum labor & merces sibi ritè cohærent,
Ardua crux, pretiumque crucis sublime, corona.
Ipse Deus nobis Princeps crucis atque coronæ,
Inter floriferi cœleste nemus Paradisi,
Sub cruce sanguineâ niveo stat Christus in agno,
Agnus ut innocua injusto datus hostia leto.
Alite quem placida sanctus perfundit hiantem
Spiritus, & rutilâ Genitor de nube coronat.
Et quia præcelsâ quasi judex rupe superstat,
Bis geminæ pecudes, discors agnis genus hædi,
Circumstant solium: lævos avertitur hædos
Pastor, & emeritos dextrâ complectitur agnos.

12. Hos Paulini versus ideò hoc loco censui lectori exhibendos, ut ex iis palàm innotescat, positas esse ab illo & Severo picturas illas in templis, tantummodo in usum historicum & Ethicum & politicum, id est, ad revocandum spectatoribus in memoriam res gestas, & ad eos exstimulandos ad virtutem, & ad templorum ornatum; quos tres usus appositi picturis versus declarant, quia neque in hos quidem sufficere videbatur sola pictura. Non autem positas esse ab illis picturas, aut cujuscunque artificii imagines, ut eas homines adorarent.

Picturæ, non ad adorandum propositæ, sed alios in usus.

13. Illud etiam de picturis illis observandum est;

Non

Non esse in eis positam ullam Deo, sive objecto religioso cultus, similitudinem imaginem, sed tantummodo depictas esse quasdam de Deo historias, ut baptismi Christi, & ultimi judicii, &c. Deinde in omnibus illis etiam historicis picturis nullam reperiri Dei ipsius imaginem, sed tantummodo similitudines quasdam symbolorum parabolicorum & metaphoricorum, quæ vel in visionibus vel in sermone divino aut aliter pro tempore adhibita inveniuntur ad præsens aliquod ministerium sacræ alicujus significationis de Deo. Quæ sanè symbola, cum sint creata à Deo, nec sint ipse Deus, non debent ab hominibus adorari, ut neque eorum picturæ. Hujusmodi symbola, *in visione*, fuerunt vox illa de Cœlis sonans, *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est*: & visibilis illa species columbæ in Christum delapsa. Matth. 3. *In sermone*; super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Matth. 16. & similitudo illa hædorum & agnorum in ultimo judicio, Matth. 25. 32. & similitudo illa agni, qua ut itur Joannes baptista, dicens de Christo, Ecce agnus Dei. Joan. 1. 29. 36. & olim in deserto serpens æneus, & petra, erant *typi visibiles* Christi, & rivi ex petra promanantes, secundùm interpretationem Paulini, typi erant verbi Dei, nisi ad flumina Paradisi, ut typos, referas quod ait,

Matth. 3. 16. 17. Matth. 16. 18. Matth. 25. 32. Joan. 1. 29, 36. Joan. 3. 16. 1. Cor. 10. 4.

De qua sonori quatuor fontes meant
Euangelistæ Christi viva flumina.

Cur noluerit Paulinus, ad repræsentandum Christum ponere imaginem hominis.

Et quamvis in baptismo Christus præsens fuerit in sua propria assumta humanitate & specie humana, noluit tamen Paulinus in illius historiæ picturata descriptione ponere ad repræsentandum Christum imaginem hominis, ne videretur Deo locare imaginem manufactam, quod toties ipse Deus vetuit, sed imaginem agni seu metaphorici symboli, ut non fuerit in illis basilicis imago Dei, vel imagines Trinitatis, sed tantum metaphorica quædam & mystica insignia: ut ait Paulinus;

Habente & ipsa Trinitate insignia.

Veluti si quis aquilam pingat, aut Leonem, aut gallinam, aut furem nocturnum, aut vitem, aut pomum arborem, aut rorem, aut mulierem parturientem, aut mulierem domum verrentem, aut sponsum, aut aquam, aut Solem, aut phosphorum, aut ramum, aut hominem satorem, aut Patremfamilias, aut regem, aut ignem, aut aliud aliquod ex Metaphoricis de Deo symbolis, quæ in sacris literis commemorantur. Nec erunt illæ Dei, sed symbolorum illorum figuræ. Sicut illæ columbarum picturæ, in basilica Nolana, cruci superpositæ sunt, ad significandum metaphoricè simplicitatem fidelium, qui jubentur esse simplices ut columbæ: & picta illa crux, in basilica Fundana, signabat sanctorum laborem. Quædam etiam symbola de suo ingenio addidit Paulinus, ut triplicem januarum arcum, ad significandum sanctissimam Trinitatem; & manum è nube cum corona, quam designari quidam existimant illis verbis,

Genitor rutilà de nube coronat.

14. Picturas hujusmodi vocat (eadem epist. 12.) devotionis in Christo titulos. At certè, etiamsi aliquem habeant ad instructionem usum, & pro quodam zelo à sanctis quibusdam viris adhibitæ sint, incauti tamen salebram offensionis immiscuerunt. Rudis enim & ad superstitionem prona plebecula non se continuit, sed aliquibus in locis ad ejusmodi picturarum & ad reliquiarum adorationem protinus devoluta est. Id quod vehementer deplorat & damnat, qui eodem tempore floruit, celeberrimus Augustinus; eamque labem penes patratores esse jubet, neque Ecclesiæ Catholicæ, eam aversanti, tribui patitur: lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, adversus Manichæos, capite 34. Nolite inquit, mihi colligere professores nominis Christiani, nec professionis suæ vim scientes aut exhibentes. Nolite consectari turbas imperitorum, qui vel in ipsa vera religione superstitiosi sunt, vel ita libidinibus dediti, ut obliti sint quid promiserint Deo. Novi multos esse sepulchrorum & picturarum adoratores. ———

August. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, cap. 34. contra sepulchrorum & picturarum adoratores.

Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Ecclesiæ Catholicæ maledicere desinatis, vituperando mores hominum quos & ipsa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet. Hæc ibi Augustinus. Idem epist. 119. capite 11. Prohibetur (inquit) coli aliqua in figmentis hominum Dei similitudo, non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago ejus coli debet, nisi illa quæ hoc est quod ipse. Idem Pater collocationem imaginum artefactarum in templis, penes auctores relinquit, & à Catholicæ Ecclesiæ moribus amolitur: Nec id ipsum (inquit) quod sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est, ne in illud incidamus sacrilegium, quo exsecratur Apostolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulacrum Deo nefas est Christiano in templo collocare; multò magis in corde nefarium est, ubi verè est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. lib. de fide & symbolo. capite 7. Ubi evidenter Augustinus damnat non solum cogitationem Anthropomorphiticam de Deo in corde, sed externam collocationem talis imaginis Deo in templo manufacto, etiamsi in corde non existimes talem esse Deum. Nam ista inter se disjunctivè comparat. Alioqui si externam collocationem cum interna cogitatione conjunctam intelligeret, haud dubiè gravius esse pronunciaret peccatum in utroque, quàm in sola cogitatione, se per externam collocationem non exserente. Qua observatione prorsus succiditur inanis illa Bellarmini tergiversatio, quâ utitur lib. de imaginibus, cap. 8. ad hunc Augustini locum.

Aug. epist. 119. cap. 11. contra cultores imaginum.

Rom. 1. 23. Nefas esse Deo simulacrum in templo collocare.

Contra Bellarmini inanem atque inutilem responsionem.

15. Idem Augustinus in Psalm. 113. in illa Psalmi verba; [Simulacra gentium argentum & aurum, & opera manuum hominum. Os enim habent, & non loquuntur, &c.] his utitur argumentis, contra gentium simulacra. 1. Multò honestius non habetur religiosi cultûs objectum, quod possit oculis carnalibus ostendi. (nempe Christo, quoad assumtam carnem, nobiscum visibiliter non præsente.) 2. Sunt opera Dei, nempe quoad materiam, sunt enim aurum & argentum, &c. non sunt igitur religiosè seu divino honore colenda. (Meminisse oportet religiosè aliquid colere, & divino honore illud colere, idem esse Augustino, sicuti docuimus c. 1. hujus libri.) 3. Simulacra sunt opera manuum hominum, nempe quoad figuram, ergo non sunt colenda. 4. Os habent & non loquuntur, oculos habent & non

August. in Psal. 113. Argumenta contra simulacra. 1. Argum. 2. Argum. 3. Argum. 4. Argum.

non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non contrectabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in faucibus suis: jam ergo artifex melior est eis, quia ea potuit membrorum motu atque officio fabricare, quem tamen artificem te utique puderet adorare: melior & tu, quamvis ea non feceris, quoniam quæ illa non possunt facis: melior est & bestia; ut si pudeat adorare bestiam, quam fecit Deus videntem, audientem, odorantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in faucibus suis, videant homines quam pudendum sit adorare mutum & carens vita sensuque simulacrum, de quo ipsæ etiam bestiæ quodammodo judicant, quæ in simulacris quia non sentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram, itaque in eis plerunque nidificant. 5. Simulacrum deterius est mortuo, quia mortuus aliquando vixit. 6. Simulacrum in amicitiam recipere velle insania est: quanto magis adorare? 7. Quamvis hæc de simulacris, notissima & apertissima concedant ipsi etiam idololatræ, noxius est tamen usus simulacri, ducit enim & affectu quodam infimo rapit infirma corda mortalium formæ similitudo, & membrorum imitata compago.

5. Arg. *6. Arg.* *7. Arg.*

16. Deinde occurrit quibusdam gentilium speciosis argutiis, quibus se tueri satagebant. 1. Dicebant quidam, cum irrisa cernerent simulacra; Non hoc visibile colo, sed Numen quod illic invisibiliter habitat. Respondet Augustinus, Dii gentium (inquit scriptura) dæmonia sunt, Dominus autem Cœlos fecit. Nefas autem colere dæmonia. 2. Alii, qui sibi videbantur purgatioris esse religionis, dicebant, nec simulacrum, nec dæmonium colo, sed per effigiem corporalem, ejus rei signum intueor quam colere debeo; puta, terræ, maris, aëris, ignis, &c. seu potius Numinum quæ eis præsident. Respondet Augustinus; Apostoli una sententia pœnam istorum damnationemque testatur; qui transmutaverunt, inquit, veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus Deus in secula. Nam priore parte hujus sententiæ simulacra damnavit: posteriori autem interpretationes simulacrorum. Deinde docet Augustinus, quam sit plerisque adoratoribus perniciosus ipse intuitus effigiei à fabro factæ, quicquid prætexant ii qui sibi acutiores videntur; quis autem (inquit) adorat vel orat intuens simulacrum, qui non sic afficitur ut ab eo exaudiri putet; ac sibi præstari quod desiderat, speret? hoc enim facit & quodammodo extorquet illa figura membrorum.

1. Defensio gentilium. *Ejusdem refutatio.* *2. Defensio gentilium.* *2. Defensionis refutatio.* *Rom. 1.25.* *Aberrat qui adorat vel orat intuens simulacrum.*

17. Denique huic gentilium erroneæ ac superstitiosæ consuetudini opponit consuetudinem Christianorum, per modum occupationis; Et ostendit argumenta illa quibus contra gentilium simulacra usus erat, retorqueri in Catholicam Christianorum Ecclesiam non posse; Sed enim (inquit) & nos pleraque instrumenta & vasa ex hujusmodi materia vel metallo habemus in usum celebrandorum sacramentorum: quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur, in ejus honore cui pro salute nostra inde servitur. Et sunt profectò etiam ista instrumenta vel vasa, quid aliud quàm opera manuum hominum? Verumtamen nunquid os habent, & non loquentur? Numquid oculos habent, & non videbunt? Numquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus Deo. Illa caussa est maxima impietatis insanæ, quod plus valet in affectibus miserorum similis viventi forma; quæ sibi efficit supplicari; quàm quod eam manifestum est non esse viventem, ut debeat à vivente contemni. Plus enim valent simulacra ad curvandam infelicem animam, quod os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent; quam ad corrigendam, quod non loquentur, non videbunt, &c. Hæc, & in eandem sententiam plura Augustinus, loco citato.

Cultui simulacrorum opponitur consuetudo Christianorum. *Instrumenta & vasa, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur. Vide infra, cap. 11. §. 3.* *Forma imaginis caussa impietatis.*

18. Hinc observa. 1. Quicquid alicubi privato quorundam judicio factum sit, non patitur tamen Augustinus, ut religiosus aliquis imaginum artefactarum usus tribuatur Catholicæ Ecclesiæ, à cujus moribus, in negotio religionis, removet omnem artefactam effigiem. 2. Omnia argumenta, quæ contra gentilium simulacra Augustinus, & ante Augustinum divinus Psaltes, sumit ab eorum materiâ, auctore, impotentiâ, & vilitate, directè conveniunt omni imagini artefactæ, atque adeo imaginibus quas venerantur Papistæ, qui non audebunt negare eas ex terrena quadam materiâ, ab homine artifice fieri, os habere & non loqui, &c. 3. Responsio Augustini contra interpretationes simulacrorum, allatas ab iis Paganis qui sibi purgatioris religionis esse videbantur, facit etiam contra illos Christiani nominis professores, qui se ajunt non colere imaginem, sed beatam Virginem, aut alium aliquem sanctum, quem imago illa significat. Omnes enim illi sancti sunt Dei creaturæ, ideóque non sunt religiosè colendi. 4. Neque fas est ipsi Deo talem imaginem collocare, ut docet Augustinus. 5. Quicquid religiosè adores, non est utile, sed periculosum & noxium adoranti, procumbere coram artefactâ imagine illius quod adoras, aut te ad eam convertere dum adoras, eamque intueri. Hæc est doctrina Augustini apud quem similia invenies in Psal. 96. & epist. 49. ad quæstionem tertiam.

Quinque observationes ex Augustino, contra adorationem imaginum, vel coram imagine.

19. Theodoretus (qui interfuit Concilio Ephesino primo, anno Dom. 431. & Concilio Chalcedonensi, anno Domini 451.) in sua interpretatione in Psal. 115. exponens illa verba [os habent, & non loquentur, &c.] Simulacra quidem (inquit) sensuum domiciliis induta sunt, operatione verò privantur. Viliora igitur non modo sunt iis qui ipsa finxerunt, sed etiam minimis animantibus: quandoquidem muscæ & culices, & his tenuiores in sensuum sedibus vim habent; vident enim & audiunt, evolant & ambulant. Hæc ille, de simulacris gentilium. quæ omnia nisi æquè conveniant imaginibus quas Papistæ adorant, nullam caussam dico quia animantibus æquiparentur.

Theodoretus.

20. Neque tamen hinc inferimus, omnem imaginem, quamvis non colatur (etiam Jovis aut Minervæ) esse idolum, sumendo idolum non ut vox sonat, pro formula vel effigie, sed pro alieno Deo, à cujus cultu dicuntur idololatræ, nam illud solum hoc sensu idolum est, cui cum non sit natura Deus, exhibetur religiosus cultus, sive imago sit, sive creatura quælibet, quæ non est natura Deus, sed opus Dei vel hominis. Certè, neque beata Virgo Maria, neque ejus imago, neque Sol, neque imago Solis, neque ipse Diabolus, aut ad repræsentandum illum facta imago, neque ullum figmentum, est in se idolum, id est, Deus alienus. sed si horum quippiam religiosè colas, jam defers ei honorem divinum, & illud tibi jam facis idolum, eique serviens idololatriæ teneris, nullo

Non formatio, sed religio imaginis est idololatria. *Gal. 4.8.* *Creaturas religiose colere, idololatria est.*

Yy quidem

Inconcussa argumentatio contra religiosam adorationem cujuscunque imaginis manufactæ.

quidem vitio rei adoratæ (nisi tibi hoc suadeat vel facienti consentiat, ut facit diabolus) sed tua solius culpâ. Stat autem inconcussa & universaliter vera illa argumentatio, contra religiosam adorationem cujuscunque imaginis manufactæ; os habent imagines & non loquentur, oculos habent & non videbunt, &c. ergo non sunt adorandæ. Item sunt viliores ipsis hominibus, sunt viliores etiam bestiis; ergo non sunt adorandæ.

De imaginum usu politico & historico.

21. Imagines autem quædam, seclusâ adoratione & scandalo, haberi possunt, quæ honestum præstant ornamentum, vel historicam præbent aut Ethicam ad pietatem commonefactionem; & tales in templis etiam esse, non est absolutè illicitum; sed ἀδιάφορον: quamvis imagines illius quod colitur, aut ad quarum cultum proclivis est lapsus, illic collocare, res sit plena periculi, ut suprà monui, nec fiat sine ingenti scandalo Judæorum & Muhammedanorum, qui certè non sunt propter humanas inventiones negligendi & à Christo absterrendi. Inexcusabile verò peccatum est earum adoratio, quæ honorificam earum in templis collocationem consequuta est.

Imaginum in templis collocatio periculosa & noxia.

Qua occasione irrepserit collocatio imaginum in templis Christianorum.

22. Factum autem quinto & sexto seculis, ut Ecclesia, in Nestorii & Eutychetis, & Pelagii, & Acephalorum, & Origenistarum, aliisque multis hæresibus refellendis occupata, non usque adeò, ut veteres Patres, de excludendis imaginibus, sollicita fuerit, aliis jam curis intenta: Nullo tamen decreto Ecclesiastico fabricatæ sunt vel in templa introductæ imagines, illis seculis, sed suo quisque judicio, viri etiam pii, sequuturæ pestis non satis providi, eas in templis poni vel jusserunt vel permiserunt: ab earum tamen adoratione alienissimi.

Serenus Massiliensis confringit imagines, quas videbat adorari.

Gregorii I. Papæ Romani judicium de facto Sereni.

23. Propterea circa annum Domini 600. Serenus Episcopus Massiliensis, conspiciens adorari à quibusdam imagines, pio Ezekiæ regis (qui similem ob caussam serpentem æneum, licet ipsius Dei jussu alios in usus olim factum, confregit) zelo accensus, eas confregit atque projecit. Eumque Gregorius, hujus nominis primus, Episcopus Romanus, laudavit quod imagines adorari non passus sit, licet eas mallet non esse confractas. lib. 7. ex registro, epist. 109. Indico (inquit) dudum ad nos pervenisse, quod fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem Ecclesiæ imagines confregit atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manufactum adorari possit, habuisse laudavimus: sed frangere easdem imagines non debuisse judicamus. Idcirco enim pictura in Ecclesiis adhibetur, ut hi qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas & illas servare, & ab earum adoratu populum prohibere debuit: quatenus & literarum nescii haberent unde scientiam historiæ colligerent; & populus in picturæ adoratione minimè peccaret. Hæc ibi Gregorius. Similia repetit lib. 9. epist. 9. ubi, 1. Imagines illas vocat *sanctorum imagines, sanctorum historias.* 2. *Ait eas in Ecclesiis, non ad adorandum, sed ad instruendas solummodo mentes nescientium, esse collocatas:* adeóque non sine ratione vetustatem admisisse sanctorum depingi historias in locis venerabilibus, quia quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus. 3. Rationem insuper hanc confirmat vel illustrat, non nisi exemplo gentilium, *Unde* (inquit) *& præcipuè gentibus pro lectione pictura est.* 4. Quia ex Massiliensibus quidam confractas ab Episcopo suo imagines ægrè ferebant, hoc ei dat consilium Gregorius; Convocandi (inquit) sunt dispersi Ecclesiæ filii, eisque scripturæ sacræ est testimoniis ostendendum, *quia omne manufactum adorare non liceat:* quoniam scriptum est, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Ac deinde subjungendum est: quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut nescientes literas, ipsam historiam attendentes discerent quid actum sit, quia transisse in adorationem videras, idcirco commotus es ut eas imagines frangi præciperes. Atque eis dicendum: si hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt, habere vultis in Ecclesia, eas modis omnibus & fieri & haberi *permitto.* Atque indica quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur, displicuerit, sed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Atque in his verbis eorum mentes demulcens, eos ad concordiam tuam revoca. Et si quis imagines facere voluerit, minimè prohibe; adorare verò imagines, omnibus modis devita. Sed hoc sollicitè fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur. Cuncta verò hæc amore sanctæ Ecclesiæ, & tuæ fraternitatis loquimur. Non ergo ex mea correptione frangatur à zelo rectitudinis, sed magis adjuvetur in studio piæ dispensationis. Hæc Gregorius, lib. 9. epistolarum ex registro, epist. 9.

Manufactum adorare non licet. Luc. 4. 8.

Solus Deus adorandus.

Brevis consideratio doctrinæ Gregorii de imaginibus.

24. Vides Gregorium apertissimè damnare omnem adorationem imaginum. quæ verò de earum utilitate differit, ea neque earum habendarum necessitatem important, sed tantum licitam ac conditione limitatam permissionem; neque ullo sacræ Scripturæ testimonio munit, sed utilitatis hujus rationem confirmat exemplo gentilium, quorum in hoc argumento nulla est auctoritas. Antiquitas verò seu vetustas Ecclesiastica, quam allegat, quanto distet intervallo à temporibus Apostolicis, facilè est perspicere ex superiore narratione. De hac autem utilitate plura, Deo donante, inferius monebimus. Nunc historiam prosequamur.

25. Hæc fuit doctrina Gregorii, initio septimi seculi; eademque viguisse videtur reliquo illo seculo, usque ad quinisextam Synodum: nempe imagines sanctorum in templis utiliter haberi, sed nefas esse ullam imaginem adorare, quæ non est Deus; nulla autem imago Deus est, nisi solus unigenitus Dei Filius, quem scriptura vocat imaginem invisibilis Dei. Coloss. 1. 15.

CAPUT

CAPUT DECIMUM.

De imaginibus narratio historica à tempore quinisextæ Synodi, usque ad Synodum Francofurtensem, sub Carolo Magno celebratam, anno Dom. 794. ubi etiam de duabus nuncupatis septimis œcumenicis Synodis.

Investigatio judicii quinisextæ Synodi de adoratione imaginum.

SYnodus quinisexta, quæ anno Domini 692. celebrata est, imagines vocat venerabiles, σεπτὰς, can. 82. Sed hoc epitheton & templis [τοῖς σεπτοῖς ναοῖς] tribuitur postea ab ipsis Nicænis illis Patribus in Concilio Nicæno secundo, actione 6. tom. 2. sectione illa quæ antepenultimam proximè antecedit. Et ipsi etiam Patres Concilii Constantinopolitani sub Constantino quinto contra imagines celebrati, anno Domini 754. templum in quo sedebant, appellant σεβάσμιον ναὸν, idemque Nicæni vocant πάνσεπτον ναὸν, in actis septimæ Synodi, actione sextâ, tom. 1. non procul ab initio. Justinianus etiam Imper. Xenodochia & nosocomia & id genus alia collegia vocat venerabiles domos, Novell. 7. cap. 2. & Novell. 120, cap. 7. & adorandas domos, Novell. 7. cap. 3.

Et de adoratione crucis.

2. In eadem quinisextâ Synodo, can. 73. dicunt Patres illi, se vivificæ cruci tribuere adorationem [τὴν προσκύνησιν,] & propterea crucis figuras [τοῦ σταυροῦ τύπους] in solo ac pavimento fieri prohibent, ne incedentium pedibus calcetur victoriæ nobis trophæum. Magnifica ista crucis elogia, à veteribus quibusdam usurpata, Patres Francofurdienses, in refutatione septimæ pseudo-synodi seu Nicænæ secundæ, intelligenda esse ajunt non de ligno, sed de toto opere Christi in cruce peracto, item de afflictionibus piorum. Et certe Trullani illi, Synodi quinisextæ Patres non dicunt se adorationem impertiri figuræ crucis [τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ] sed vivificæ cruci; id est, Christo crucifixo: quo sensu dixit Apostolus Paulus, se gloriari in cruce Domini nostri Jesu Christi. Galat. 6. 14. & se non statuisse scire aliquid inter Corinthios, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum. 1. Cor. 2. 2. Et ad honorem Christi crucifixi pertinere putabat quinisexta Synodus, ut non calcaretur figura crucis. quo loco autem hujus Synodi judicium habeant Pontificii, monuimus suprà, lib. 5. cap. 5.

Vide supra, cap. 2. §. 31.

3. Post annum verò Dominicæ incarnationis 700. jam palàm urgeri, atque ab ipso Romano Pontifice aliisque Episcopis ingenti studio defendi cœpit atque obtrudi religiosus cultus & adoratio imaginum, contra mentem Gregorii I. & orthodoxæ antiquitatis. Hinc acerrimæ exortæ sunt & diuturnæ concertationes, aliis Serenum Massiliensem imitantibus, & imagines, (cùm eas coli dolerent) confringentibus ac delentibus, aliis earum adorationem obstinatè exercentibus atque urgentibus: illi iconomachi & iconoclastæ dicti sunt, isti iconolatræ.

Iconomachi. Iconolatræ.

4. Eousque autem invaluerat iconomania, ut imagines religiosè adorarent ipsi jam Pontifices Romani, aliarumque multarum sedium degeneres antistites. qua detestanda idololatria meritò commotus Leo Isaurus, hujus nominis tertius, Romanorum Imperator, Constantinopoli regnans, edictum promulgavit anno Dom. 726. ne quis ullam manufactam imaginem adoraret, & quia eas adorari videbat, amovendas curavit, non quod historicum imaginum usum prorsus improbaret, sed piè & prudenter reputans eo potius carendum esse, quàm permittendam imaginum adorationem. Hic enim cardo fuit controversiæ, ut docet Zonaras, tomo 3. Annalium, in Imperio Leonis Isauri, Accersito (inquit) Germano Patriarcha, negat [Leo Imp.] colendas esse imagines, earumque adorationem idololatriam vocat. Hanc Imperatoris propositionem ut hæreticam aversatus Germanus de sede Constantinopolitana pellitur, suffecto in ejus locum Anastasio, qui de imaginibus idem sentiebat quod Leo Augustus.

Leo 3. Imp.

Cardo controversiæ inter iconomachos & iconolatras.

5. Gregorium etiam Papam Rom. hujus nominis secundum, monuit Leo ut imagines adorari non sineret, sed eas potiùs auferret. Sed tantum abfuit ut salubribus Imperatoris & Anastasii Patriarchæ consiliis aurem præberet Gregorius Papa, ut è contrario adorationem imaginum insanâ obstinatione tuendam susceperit. Propter eam controversiam, Gregorius, repudiata societate Patriarchæ Constantinopolitani, & eorum qui ei consentirent, illos, unà cum Imperatore Leone, synodico anathemate obstrinxit. Et impietati rebellionem addens, vectigalia Romana & Itala, quæ ad id usque tempus Imperatori Constantinopolitano pendebantur, inhibuit, icto cum Francis fœdere. Unde illi occupandæ Romæ occasionem habuerunt, ut scribit Zonaras, etiam imaginum cultor. idque ipsum de perfida Gregorii rebellione repetens, ait, ἀποστήσας οὖν ὡς εἴρηται, τῆς τοῦ βασιλέως ὑπακοῆς ὁ πάπας Γρηγόριος, διὰ τὴν ἐκείνου κακοδοξίαν, τοῖς Φράγγοις ἐσπείσατο. id est, Papa igitur Gregorius, desertâ Imperatoris obedientiâ, ut dictum est, ob perversam illius opinionem, pacem cum Francis fecit. Sic Abbas Urspergensis, Misit (inquit) & ad Papam Romanum Gregorium, ut similiter faceret, ille verò noluit, sed omnia tributa Romanæ urbis & Italiæ, sibi dari prohibuit. Hæc ille, & in eandem sententiam plura, in suo Chronico, ubi de Leone Isauro.

Gregorius 2. Papa Romanus spreta auctoritate Imperatoris Constantinopolitani, fœdus cum Francis init.

Nota hic geminam sedis Romanæ apostasiam: à Dei obedientia unam; alteram ab Imperatoris.

Duplex apostasia Sedis Rom.

6. Leoni Isauro successit ipsius filius Constantinus quintus, quem *Copronymum* cognominant: hic synodum convocavit trecentorum triginta octo Episcoporum, quæ celebrata est Constantinopoli, anno Domini 754. & septima œcumenica dicta est. In ea decretum est, non esse adorandas artefactas imagines, nec in templis collocandas, aut in privatis domibus, nec occultandas. Earumque adoratores, ut idololatras, Xylolatras, iconolatras, anathemate condemnant, & in eis nominatim Germanum & Georgium quondam Patriarchas Constantinopolitanos, & Joannem Damascenum, qui cognomento *Mansur* dictus est, ut patet ex ejusdem synodi gestis, quæ exstant inserta actis Synodi secundæ Nicænæ, actione sextâ.

Constantinus Copronymus. Septima œcumenica Synodus, an. Dom. 754. contra adorationem imaginum.

7. Mortuo jam Anastasio, Patriarcha Constantinopolitano, suffectus in ejus locum est, in hac Synodo, *Constantinus*, qui Silæi Episcopus fuerat, cui postea successit Nicetas, regnante adhuc Constantino Copronymo; teste Zonara. Successit autem Patri Constantino in Imperio filius *Leo*, hujus nominis quartus,

Leo 4. Imperator.

anno

anno Dom. 775. etiam adversarius adorationis imaginum, eoque regnante, Nicetas mortuus est, succedente in ejus locum Paulo Patriarcha.

Irene & Constantinus sextus Imper. Vide supra, lib. 4. cap. 17. § 18.

8. Mortuo deinde Leone, ejus relicta vidua *Irene* & filius *Constantinus sextus* Imperium susceperunt, anno Dom. 780. favebat Irene adorationi imaginum, & filium secum traxit. *Paulus* autem Patriarcha, qui regnante Leone aversationem cultus imaginum præ se ferebat, consensit Irenæ Imperatrici, & se Patriarchatu abdicans monachus fieri voluit. Et ejus loco Imperatores *Tarasium* secretarium, hominem laicum, constituerunt Patriarcham Constantinopolitanum. quæ promotio, ex laico statim in Patriarcham, initio quidem improbata est Hadriano, hujus nominis primo, tunc Papæ Romano, intellectâ tamen Tarasii in adorationem imaginum propensione, dissimulata eidemque probata est, ut patet ex Hadriani epistola ad Tarasium, inserta actis Nicænæ secundæ synodi, actione secunda. Atque ita opportunitate utentibus iconolatris, indicta est Synodus Constantinopoli celebranda, pro restitutione imaginum & adoratione earundem: sed cum eam impietatem ita aversarentur Constantinopolitani, ut non succederet, dilata res est, & postea cogitatum de Nicæa Bithyniæ, ut monet Binius in historia septimæ synodi. Celebrata est igitur Nicææ synodus trecentorum quinquaginta Episcoporum anno Dom. 787. qui fuit annus octavus Imperii Irenes & Constantini, hanc cultores imaginum œcumenicam septimam appellârunt. quid in ea, in negotio de imaginibus decretum sit, prolixè declarant ejus acta, tomo quinto Conciliorum, editionis Paris. Compendio verò sic refert Zonaras, in Imperio Irenes & ejus filii Constantini; Decretum (inquit) τὰς σεπτὰς εἰκόνας καὶ προσκυνεῖσθαι καὶ σέβεσθαι, venerabiles imagines & adorandas & religiosè colendas esse. Non tamen latria, ut patet ex Synodi actis. In eademque improbata est prior illa synodus sub Constantino Copronymo contra imagines celebrata, & anathemate notati tres, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfuerant Patriarchæ, Anastasius, Constantinus, & Nicetas; quia docuerant non esse adorandas imagines.

Alia septima œcumenica synodus, an. Dom. 787. pro adoratione imaginum. Vide supra, cap. 2. §. 31.

9. Perlatis in Occidentem synodi hujus actis, per Hadriani Papæ legatos, qui eidem interfuerunt, *Carolus Magnus*, Francorum Rex, generalem indixit Synodum Episcoporum Franciæ & Italiæ aliarumque suarum ditionum, quæ de hac controversia judicaret. Celebrata est igitur Francofurti ad Mœnum celebris illa Francofurtensis Synodus trecentorum Episcoporum, anno Dom. 794. consentiente Hadriano Papa Romano, qui ad celebrandum eam Synodum suos etiam legatos misit Theophylactum & Stephanum Episcopos. Ibi primum damnata est hæresis Felicis & Elipandi, de qua aliàs diximus: deinde (utar jam verbis Adonis Archiepiscopi Viennensis) pseudosynodus, quam septimam Græci appellant, pro adorandis imaginibus abdicata penitùs. Hæc Ado, in suo breviario chronicorum, ætate sexta. Sic Abbas Urspergensis, in suo Chronico. Synodus etiam (inquit) quæ ante paucos annos in Constantinopoli congregata sub Irene & Constantino filio ejus, septima & universalis ab ipsis appellata est, ut nec septima, nec aliquid diceretur, quasi supervacua ab omnibus abdicata est. Hæc ille. dicit autem Constantinopoli congregatam, tum quia in ea urbe initio congregari cœpit, ut diximus, tum etiam quia in Constantinopolitano Imperio, jussu Constantinopolitanorum Principum, congregata est Nicææ quæ suberat Constantinopoli urbi imperanti, ut novæ Romæ. veluti si synodum Patavinam dicas Venetiis esse congregatam.

Synodus Francofurtensis, anno Dom. 794. contra adorationem imaginum.

Lib. 6. hujus Operis.

10. Clarissimè autem mentem suam ipsa illa Francofurtẽsis synod aperit in libris illis, qui sub Caroli M. nomine scripti sunt in illa Synodo, contra illam pseudoseptimam synodum, & contra adorationem imaginum, quod opus capitulare dictum, misit Carolus ad Adrianum Papam Romanum, qui Capitularis illius confutationem, synodique Nicænæ pseudoseptimę defensionem, infelici conatu, molitus est, scripto quodam ad Carolum misso, quod exstat subjunctum actis illius septimæ synodi, in editione Binii. Ubi ait Adrianus Engilbertum Abbatem, à Carolo missum, tradidisse ei Capitulare adversum Synodum, quæ pro sacrarum imaginum erectione in Nicæa acta est.

Capitulare Caroli M.

CAPUT UNDECIMUM.

Specimen doctrinæ Concilii Francofurtensis, cum discussione offuciarum Baronii & Bellarmini, & ineptis quibusdam Adriani primi, Papæ Romani, responsionibus, & absurda ejus doctrinâ.

Summa doctrinæ operis Carolini.

SUmma doctrinæ operis illius Carolini, quod adhuc exstat, huc redit. Neque probandum esse rigorem illius Synodi sub Constantino quinto celebratæ, quæ imagines in historicum usum positas prorsus abolendas censuit; & multò magis rejiciendam esse synodi sub Irene habitæ impudentiam in adoratione imaginum. Paucis enim rejectâ priore synodo in præfatione operis, reliquum opus in quatuor libros distinctum prolixè impendunt refutationi ejus synodi quæ (ut loquitur in præfatione Carolus, seu sub ejus persona Concilium Francofurtense) propter adorandarum imaginum impudentissimam traditionem in Bithyniæ partibus gesta est. Contra quam ineptissimam Synodum Carolus ait se opus hoc adgressum esse cum conhibentia sacerdotum in regno à Deo ei concesso Catholicis gregibus prælatorum, non arrogantiæ supercilio, sed zelo Dei & veritatis studio.

Contra Synodum Nicææ in Bithynia gestam.

Cum conhibentia sacerdotum, id est, cum eorum unanimi consensu.

2. Porrò ita tuentur usum imaginum historicum, Carolus & Patres Francofurtenses, ut tamen fateantur eum non esse necessarium, & esse parum utilem: earum verò adorationem rejiciunt ac refellunt, ut prorsus illicitam ac nefariam. En ipsorum verba, libro 2. illius operis, cap. 21. Solum (inquiunt) Deum colere, ipsum adorare, ipsum glorificare debere, totius Divinæ scripturæ tuba terribilis intonat. Unde cavendum illis est, & modis omnibus pertimescendum, ne, dum imaginum cultum & adorationem Christianæ religioni ingerere nituntur, singularem unius Dei cultum & adorationem frustrari videantur.

Solus Deus religiosè colendus & adorandus est.

qua-

Quæ duo ita inter se mutuò reluctantur, ut si unum steterit, aliud stare non possit. ——— Solus igitur Deus colendus, solus adorandus, solus glorificandus est, de quo per Prophetam dicitur, *Exaltatum est nomen ejus solius.* [Psalm. 148.] Cujus etiam sanctis qui, triumphato diabolo, cum eo regnant, sive quia viriliter certaverunt, ut ad nos incolumis status Ecclesiæ perveniret, sive quia eandem Ecclesiam assiduis suffragiis & intercessionibus adjuvare noscuntur, veneratio exhibenda est. Imagines verò, omni sui culturâ & adoratione seclusa, utrum in basilicis propter memoriam rerum gestarum & ornamentum sint, an etiam non sint, nullum fidei catholicæ adferre poterunt præjudicium: quippe cum ad peragenda nostræ salutis mysteria nullum penitùs officium habere noscantur. Hæc ibi.

Psal. 148. 13.

Vide infra, §. 10. & §. 11. & 12.

3. Alibi etiam passim in eo opere Carolus docet, imagines ad instructionem intuentium parum habere utilitatis, nec urgere se earum usum ut necessarium, sed permittere ut licitum. Et reprehendit Nicænos nimis extollentes utilitatem imaginum: Non gratiam Dei (inquit) in ea veritate quærunt, de qua pia veritas, & vera pietas dixit, *Si permanseritis in verbo meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos*: sed in imaginibus artificum industria formatis, quæ spectatores suos plerunque ob rerum gestarum memoriam inducunt in admirationem; adoratores verò semper in errorem. Non enim mediocris est error, cum aliud adoratur religionis cultu, quàm is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Hæc ille, lib. 1. cap. 2. ubi etiam subjungit, nec veritatis capaces esse imagines, nec sanctas dici debere, sanctitate enim & veritate eas omnino carere. Item lib. 1. cap. 15. Non jam veritatem per imagines & picturas quæramus, qui Spe, Fide, & Charitate ad eandem veritatem quæ Christus est, ipso auxiliante pervenimus. Et in eandem sententiam, lib. 1. cap. 17. Unde (inquit) liquido patet hanc esse Apostolicam traditionem, ut non in picturis, sed in virtutibus videri possit sanctorum exitus conversationis, & eorum imitari fides, non imaginum fucis, sed in operibus bonis.

Usus imaginum ad instructionem intuentium parum utilis, & non necessarius.

Vide infra, cap. 12. §. 9. & §. 10.

Ioan. 8. 31, 32.

Religionis cultu adorandus est solus Deus.

Deut. 6. 13.

Matth. 4. 10.

Imagines non debent dici sanctæ.

Vide supra, cap. 9. §. 9. & §. 17.

4. Et cap. 29. ejusdem libri; Habet sancta Ecclesia decorem quem Propheta diligebat, id est, spirituales virtutes: habet aurum, id est, fidem: habet columnas argenteas, id est, sanctos viros; quæ columnæ habent bases argenteas, cum supra stabilitatem verbi Dei quod per Prophetas & Apostolos nobis traditur collocantur, &c. Ex his & aliis quæ hic prolata non sunt, diligens divinarum scripturarum lector domus Dei decorem non in imaginibus materialibus, sed in virtutibus spiritualibus refulgentem esse videbit. Hæc ibi.

Ps. 26. 8.

Decor domus Dei non in imaginibus materialibus, sed in virtutibus spiritualibus refulget.

5. Item lib. 4. cap. 2. Non in rebus visibilibus, non in manufactis, sed in corde Deus est quærendus: nec carnalibus oculis, sed mentis solummodo oculo aspiciendus. In corde meo, inquit David, non imaginibus, abscondi eloquia tua: ne repellas me à mandatis tuis. Et Moyses dicit, Ponite verba Domini in cordibus vestris. Et Dominus per Prophetam, Convertimini ad me de toto corde vestro. Et è contrario, de reprobis ait; Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Nam quæ vesania est dicere, per imaginem quæ per colores apparet, adoratur fortitudo ejus, & ad memoriam venicmus de ejus in terra præsentia? Infelix memoria, quæ ut Christi memoretur, qui nunquam à pectore justi hominis recedere debet, imaginariæ visionis est indiga: nec aliter potest Christi habere in se præsentiam, nisi in pariete aut in aliqua materia ejus viderit imaginem pictam: Quoniam talis memoria quæ imaginibus fovetur, non venit ex cordis amore, sed ex visionis necessitate. Quia videlicet hanc non internus amor ad memorandum Christum incendit, sed necessitas, qua etiam res exosas mox ut videmus pictas, utcunque ad mentem visione duce reducimus. De talibus ergo qui tanta necessitate arctantur, ut nisi picturas viderint, Christi difficile memorentur, timendum est, ne si forte aut communem hanc lucem quadam corporis molestia urgente viventes amiserint, aut picturis quodam casu, quæ tamen semper haberi non possunt, caruerint, Christi prorsus qui semper ante oculos habendus est obliviscantur.

Non in imaginibus quærendus est Deus.

Psal. 119. 11.

Joel. 2. 12.

Esai. 29. 13.

Vesania est dicere, per imaginem adorari Christum.

Infelix memoria quæ ut Christi memor sit, indiget visione imaginis.

6. His similia lector inveniet lib. 2. operis illius Carolini, capite 22. quod hac inscriptione prænotatur; Quod non bonam habeant memoriam, qui ut non obliviscantur sanctorum, vel certè ipsius Domini, idcirco imagines erigunt.

7. Item lib. 4. cap. 21. Prophetia (inquit) quæ Virginem concepturam & filium parituram intonat, non jam in incertis & ambiguis est quærenda, sed in pectore retinenda, nec ejus arcana mysteria sunt in picturis, sed in divinis literis earumque explanatoribus, Apostolis videlicet eorumque successoribus, investiganda, & fide potius quam oculis intuenda. Non enim nobilissimus vates Esaias ait, nisi pinxeritis & adoraveritis imagines, non permanebitis, sed ait; si non credideritis, non permanebitis. ——— Hanc autem picturam in tabula aut pariete cernentes, Virginem videlicet depictam, puerum in ulnis ferentem, quomodo præsumemus rem insensatam adorare, & opus cujuslibet artificis osculari? Quis indisciplinatus tale facinus perpetrare audebit, ut adorationem soli Creatori debitam creaturis impendat, & dum vult favere picturis, sacris renitatur scripturis? ——— Isti absque sanctorum Patrum doctrinâ & Consacerdotum per diversas mundi partes constitutorum consensu, arrogantiâ quadam & superciliosa intentione novam Christianæ religioni imaginum adorationem nituntur inferre.

Prophetia de Virginis partu, non in picturis, sed in scripturis quærenda est.

Esai. 7. 9.

Contra adorationem imaginum, earumve osculationem.

Adoratio imaginum nova & à Christianâ religione aliena.

8. Et lib. 1. cap. 27. Nil ad manufactarum imaginum vultus pertinet quod Psalmographus dicit, Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. Nec illud, Vultum tuum, Domine, requiram. ut in ejusdem vanissimæ synodi lectione habetur, quæ pro adorandis imaginibus facta est, cujus textus nihil aliud quam materia est, ubi stultitia magnitudinem suam exercuit. Hæc ibi.

Vindiciæ scripturarum.

Psal. 4. 7.

Psal. 27. 8.

Elogia quædam Nicænæ secundæ synodi, quæ se septimam œcumenicam dixit.

9. Hic multa invenis contra imaginum necessitatem. Contra adorationem verò & salutationem earundem vehementius acuitur oratio, in illo opere.

Transitio.

10. Ecclesiasticæ (inquit) norma institutionis Prophetarum & Apostolorum, vel ipsius Domini aliquando nobis commendatur verbis, aliquando exemplis, aliquando obumbratis, aliquando patefactis monstratur oraculis; nonnunquam etiam figuratis, nonnunquam simplicibus perdocetur eloquiis: inter quæ omnia omnium rerum adoratione inhibita, salva adora-

Contra adorationem & salutationem imaginum.

Nota distinctionem adorationis. adoratione qua nos mutuo salutantes adoramus, solius Dei adoratio instituitur. ——— Si igitur Angeli sive homines, ut præsentis exempli ratio docet, [exempla attulit Petri, Actorum 10. Pauli & Barnabæ, Actorum 14. & Angeli, Apocal. 19. & 22.] minimè adorandi sunt, salva adoratione quæ charitatis & salutationis officio exhibetur, multò minus imagines, quæ rationis expertes sunt, nec salutatione nec adoratione dignæ eo quod insensatæ sint, adorandæ sunt: quæ si adorandæ non sunt, imo quia non sunt, duplex illi in hac parte deliquium patrare perhibentur, sive quia eas adorant, sive quia ut hoc facerent ab Apostolis sibi traditum esse mentiuntur. Hæc lib. 2. cap. 25.

Duplex culpa eorum qui in secunda Nicæna synodo decreverunt adorandas esse imagines.

De congrua veneratione sanctorum, & incongrua.

11. Supra monuit, solum Deum adorandum esse religionis cultu, lib. 1. cap. 3. (verba recitavimus, §. 3.) Ergo neque ad ipsorum sanctorum convenientem venerationem pertinet cultus religionis, aut adoratio religiosa. Adde illud quod subjungitur eodem lib. 1. cap. 3. Facessat (inquit) cœcæ superstitionis vocabulum, abdicetur procacis nominis supercilium, pellatur à fidelibus in divos transferendorum hominum gentile mendacium. ——— Omnia falsa, veritate veniente, cassata sunt. Nam si falsorum deorum gentilis opinio falsa est, post mortem in divos transferendorum hominum fabula falsa est. ——— Divalis nominis nuncupatio vana est. Hæc ibi. Et lib. 3. capite 16. Honor itaque (inquit) dignè sanctorum corporibus, reliquiis, sive basilicis exhibitus, & omnipotenti Deo & sanctis ejus manet acceptus; incompetens verò & indecens, nec Deo, nec sanctis ejus manet acceptus.

Sanctorum corpora venerari, eorumque reliquiis honorem exhibere.

12. Item eodem lib. 3. capite 24. Sanctorum corpora venerari, eorumque reliquiis honorem exhibere non sine causa vetustas admisit. Nam Abraham Pater gentium, vir fide plenus, devotione summus, obedientiâ præcipuus, in præceptis Domini strenuus, non in quolibet loco, sed in agro studiosè emto, conjugem legitur sepelisse: & ossa sua non in loco quolibet, sed in spelunca pulcherrima, in cujus interiore parte protoplastus sepultus fuit, juxta suum imperium à filiis tumulatus fuisse legitur. Isaac quoque juxta Patrem secundùm propriam jussionem creditur à filiis fuisse sepultus. Jacob quoque, cum Niliacas descendisset in oras, non se ibidem sepeliri permisit, sed corpus suum ad terram sibi Patribusque repromissam, juxta ossa Patris avique sepeliendum advehi sanxit. Joseph quoque ossa sua filiis Israël ad terram repromissionis vehenda præcepit: Quod quidem legislator idcirco minimè agere distulit, quia id haudquaquam contra fidem esse cognovit. ——— Prophetes Bethel, nisi sanctis ossibus venerationem exhibendam sciret, nunquam se juxta ossa viri sancti sepeliri præciperet, dicens, sepelite me juxta ossa Prophetæ. Vir itaque sanctus Josias duorum Prophetarum ossa nequaquam intemerata servare præciperet, nisi sanctis ossibus venerationem exhibendam sciret. Ecce quibus exemplis, ut cætera taceamus, monstratum est sanctorum cineribus venerationem exhiberi debere. Dicant illi, ubi unquam jubeamur imagines adorare. Sancti in Cœlestibus sedibus cum Christo vivere, & eorum ossa quandoque resurrectura creduntur: at imagines nec vixisse unquam creduntur, nec resurrecturæ. Hæc ibi. Ubi vides eam, quæ Carolo & Concilio Francofurtensi probatur, sanctorum venerationem, non in eo positam esse, ut mortui in divos transferantur, religionis cultu adorentur, exhumentur, & osculanda vel adoranda proponantur eorum ossa; sed 1. ut eorum corpora seu corporum reliquiæ honestè sepeliantur, in spe resurrectionis. 2. Ut sepultæ sinantur jacere inviolatæ. 3. Ut virtutes eorum cogitemus, commemoremus & imitemur, ut patet ex eo testimonio, quod superius §. 3. allatum est, ex libro primo, cap. 17. operis Carolini.

1. Reg. 13. 31.

2 Reg. 23. 18.

In quibus consistat legitima sanctorum defunctorum veneratio.

Quis honor basilicis exhibendus.

13. Si quæras, quem honorem censeant basilicis exhibendum. Respondeo, ut in eis Deo serviamus, easque competenti structuræ & supellectilis adparatu exornemus. Hæc responsio habetur lib. 4. cap. 3. ubi etiam eorum deridetur vesania, qui imaginibus nil cernentibus luminaria concinnant, & nihil odorantibus adolent thymiamata.

Vide supra, c. 2 §. 32.

De iniqua comparatione imaginum, cum divinis scripturis.

14. Ne autem quisquam existimet argumenta paulò superius allata contra imaginum necessitatem, quibus etiam evincitur perexiguam esse earum utilitatem, ne, inquam, ea quisquam existimet retorqueri posse in sacras scripturas, cum Nicæni illi in sua pseudosynodo, actione sexta, in fine tomi primi, suscipiant imagines [ὥσπερ] sicut sacras scripturas, & per utrasque se profiteantur simili modo [ὁμοίως] intelligibiliter illustrari: hæc iniqua comparatio, quemadmodum à Carolo & Francofurtensi Concilio refellatur, ipsius Carolini operis verbis, licet prolixioribus, lectori suggerere non gravabor.

De divinis scripturis.

15. In Capitulari, lib. 2. cap. 30. Divinæ scripturæ libris (ait Carolus) imagines non ritè æquiparari possunt: cum scripturæ divinæ sint à Deo prædestinatæ, & per momenta seculorum ad humanæ salutis emolumenta clementi exhibitione concessæ, habeantque auctores sanctos & venerabiles viros virtutum lampadibus & miraculorum insignibus coruscantes, vel certè ipsum Dominum; imagines verò & gentilium errorum vanitate prolatæ sint, & nullam salutis exhibitionem, nullam sacramenti alicujus mortalibus prærogativam adducant, sed oculis tantummodo faveant, per quos quasi per quosdam legatos gestarum rerum memoriam cordibus mandent. Eo etenim tempore quo Moses cum populo Dei in eremo morabatur, & præcipiente Domino sacræ legis doctrinam & cerimoniarum sacratissimos ritus populo tradebat, & genus humanum ad divini cultus eruditionem informabat, Cecrops quidam Rex Atheniensium, dæmonico inlectus veneno, rudes gentilium mentes ad imaginum simulacrorumque & ad vanorum Deorum culturas excitavit: & quo tempore populus Dei, mandata vitæ percepit, hoc ille inliciendis animabus perpetuæ mortis pocula & diuturni erroris seminaria præparavit: de quo est istud Sedulii,

De imaginibus.

Mosis tempore, rex Atheniensium Cecrops excitavit homines ad colendum imagines. Vide Aug. lib. 18. de Civit. cap. 11.

> *Quo lethale malum, quo vanis dedita curis*
> *Attica Cecropii serpit doctrina veneni.*

Usus imaginum à gentilium traditionibus inolevit. Sedul. in exordio libri primi, operis Paschalis.

Unde imaginum usus, qui à gentilium traditionibus inolevit, sacræ legis libris æquiparari nec debet nec valet, quia in libris, non in imaginibus, doctrinæ spiritalis eruditionem discimus. Non enim ait Paulus Apostolus, quæcunque picta sunt, ad nostram doctrinam picta sunt; sed ait, quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus apud Deum.

Collatio imaginum & librorum S. Scriptura. Rom. 15. 4.

2. Tim. 3. 16. Deum. Nec ait, omnis pictura, sed, omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Quinquagesimo denique die post agni immolationem, & maris rubri transitum, Dominus in montem Sinai descendens, legem, non pictam, sed scriptam Moysi dedit, & in tabulis lapideis non imagines, sed apices qui indices rerum sive signa verborum esse perhibentur tradidit. Idem quoque Moyses originem mundi, non pingendo sed scribendo edocuit. Et omnia quæ per spiritum prophetiæ sive de præteritis, sive de præsentibus, sive de futuris cognovit, in quinque libris annotans, non pingendo sed scribendo post futuris Domino imperante mandavit. Nec de eo legitur, accepit picturas, sed accepit librum Moyses, & recitavit in aures populi verba libri,

Deut. 31. Psal. 40. 8. ——— David in persona Christi dixisse legitur; In capite libri scriptum est de me. Non enim ait pictum, sed scriptum: nec in capite parietum sive tabularum, sed in capite libri. ——— Apostoli non imagines, sed epistolas ad diversas mundi partes destinasse leguntur: nec per picturas genus humanum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem revocavere, sed per scripturas: Quibus Redemtor sensum aperuit, non ut intelligerent picturas, sed Scripturas; Scriptum est enim; Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. In Euangelio quoque legitur; Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt ut credatis quoniam Jesus est Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. Joanni quoque dictum supernæ vocis tonitruo est, Quod vides scribe in libro, & mitte septem Ecclesiis. Unde datur intelligi, non picturas, sed scripturas ad nostræ fidei eruditionem esse concessas. Quam ego sit incautum, quamque à ratione remotum dicere, sicut divinæ scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, facile intelligere potest quisquis divinarum scripturarum cognitionem habet. In illis [videlicet scripturis] reperiuntur arma quibus contra adversa confligatur, quibus vitia reprimantur, quibus virtutes erigantur, ——— & ut cuncta breviter complectar, in illis & animæ perpetuus cibus, & præsentis vitæ doctrina & sapientia quæ decor est vitæ, & vitæ perpetuæ documenta continentur. Est enim thesaurus nullo bono carens, omnibus bonis redundans: ad quem quisquis devotus, accedit, quicquid fideliter quærit, feliciter se adquisisse gaudet. ——— Est planè divina scriptura verax, est fixa, est casta, est cœlestis magisterii instrumentum, & æterna prædicatio purissimo nitens eloquio, est lux mortalium, dicente Propheta, Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Est vivax & mori nesciens, dicente Apostolo, vivus est Dei sermo & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus. Est tenebrarum discussio, Salomone adtestante, qui ait; Lucerna est mandatum legis & lux vitæ, & increpatio & disciplina: de quo per Esaiam dicitur, de nocte spiritus meus vigilat ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Semper enim vitalia jubet, noxia prohibet, terrena removet, cœlestia persuadet. Est, inquam, fons ætherio de margine scaturiens, &c. ——— Nihil igitur horum quæ perstrinximus, sive his similium, quæ brevitatis studio prætermisimus, in imaginibus, ô imaginum adorator, ô rerum insensatarum cultor, invenire posse te constat, quæ, dum his omnibus meritorum prærogativis careant, dolendus potius quam mirandus es, cur eas divinis scripturæ libris, in quibus tot bona reperiuntur, æquiparare affectes. Tu qui fidei tuæ puritatem in imaginibus conservare te dicis, supplex eis adstare memento, cum thymiamatibus: nos præcepta Domini solerti indagatione perquiramus in divinæ legis codicibus. Tu luminaribus perlustra picturas: nos frequentemus divinas scripturas. Tu fucatorum venerator esto colorum: nos veneratores & capaces simus sensuum arcanorum. Tu depictis demulcere tabulis: nos divinis mulceamur alloquiis. Tu figuris rerum insta, in quibus nec visus, nec auditus, nec gustus, nec odoratus, nec tactus est: nos instemus divinæ legi quæ est irreprehensibilis, in qua testimonium Domini, justitiæ sive præcepta, timor sive judicia ejus inveniuntur. Hæc, cum Episcopis illis Francofurtensibus, Carolus Rex.

Nota imagines non esse libros à Deo institutos.

Luc. 24. 45.

Ioann. 20. 30. 31.

Apoc. 1. 19.

Encomium divinarum scripturarum.

Nota de omnimoda perfectione S. Scripturæ.

Psal. 119. 105.

Heb. 4. 12.

Prov 6. 23.

Esai. 26. 9.

Ac si diceret, o Adriane Papa Romane, cum tuis ejusdem opinionis sociis iconolatris.

16. Neque vasis divino cultui dicatis æquiparari sinit imagines, lib. 2. cap. 29. Quanta (inquit) excellentia vasa divino cultui mancipata imaginibus emineant, divinæ legis instrumenta demonstrant: Cum utique illa præcipiente Domino per Moysen in testimonii tabernaculo condita, & instituente vatum sanctissimo David per Solomonem in templo Hierosolymis condita atque dicata, & typicorum sensuum arcana significaverint, & in his quæ ad Dei cultum pertinent diuturni ministerii officium gestaverint: Hæ autem, salva ratione Cherubin, sive boum & Leonum, qui non ad adorandum, sed ad rerum futurarum significationem conditi sunt, non solum à quoquam sanctorum non conditæ vel dedicatæ, sed pene cunctorum divinæ legis oraculorum testimoniis usquequaque sunt abdicatæ. Hæc quoque vasa, quæ ad peragenda nostræ redemtionis mysteria sancta habet Ecclesia, semper sunt fidelibus necessaria, semperque in divino cultu officiosa, &c.

Neque vasis divino cultui dicatis æquiparantur imagines.

Cherubin, &c. non ad adorandum.

17. Damnatam esse à Patribus hujus Francofurtensis Concilii Nicænam illam synodum, quæ pro adoratione imaginum sub Irene & Constantino celebrata fuit, concedunt, & contra alios quosdam Papistas, hoc impudenter negare ausos, evidentissimis probant argumentis duo Romanæ Ecclesiæ celeberrimi Cardinales, Bellarminus, lib. de imaginibus, capite 14. & Baronius in Annalibus, anno Domini 794. Nam, 1. Libri illi Carolini, sine dubio (inquit Bellarminus) scripti sunt tempore Caroli, ut patet ex refutatione eorundem librorum quam edidit Adrianus primus, & scripti videntur in Concilio Francofordiensi, & acta continere synodi Francofordiensis: id enim asserit Hincmarus, ejus temporis auctor, & ipsi libri hoc præ se ferunt. Quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, sit verè Nicæna secunda, dubitari non potest, si legantur vel ipsi libri, vel Adriani responsio. 2. Auctores antiqui omnes conveniunt in hoc, quod in Concilio Francofordiensi sit reprobata synodus septima, quæ decreverat imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alii passim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum esse corruptos, ut Copus dicit, videtur mihi

Certum & manifestum est, damnatam in Concilio Francofurtensi & refutatam esse Pseudosyn dum Nicænam, quæ imagines decreverat adorandas, & quæ ab imaginum adoratoribus septima œcumenica Synodus nuncupatur. Vide supra, §. 1.

paulo

paulo durius. Hæc & plura in eandem sententiam, loco citato, Bellarminus: qui etiam eodem libro, cap. 15. esse Adriani illum librum quo contra Capitulare Carolinum defenditur Nicæna secunda synodus, ait cum aliunde, tum etiam ex Ivone intelligi posse, qui multa ex hoc libro nomine Adriani, in 4. partem sui decreti transtulit.

18. Baronius ait rem ita accidisse, ut qui Nicænam synodum convellere laborarent, seorsim singula quæ reprehendenda putarent Concilio Francofordiensi obtulerint: ab hoc verò eadem in unum fasciculum congesta data Carolo fuerint, & ab ipso missa ad Hadrianum. Cæterum (inquit Baronius) ad damnandam Nicænam synodum permoti sunt Francofordienses Episcopi, non quidem odio imaginum, quas haud ipsi respuebant; sed quod iidem contradictores, duo ei synodo mendacia obtrusissent; Unum Nicænos Patres statuisse, imagines eodem honore & cultu, quo ipsumDeum, venerandas esse: Alterum: decretis ejusdem synodi Romanum Pontificem non præbuisse assensum. Hæc enim duo persuasa fuisse, consta: ex verbis ipsius Capitularis voluminis. Hæc Cardinalis Baronius.

Proponuntur Baronii & Bellarmini effugia.

19. Eadem defensione utitur Bellarminus; & subjicit hanc objectionem, cum sua ad eandem responsione; Si dicas (inquit) ergo saltem Concilium Francofordiense, quod frequentissimum fuit, & legitimum, errare potuit: Respondeo, potuit errare & erravit, non in juris, sed in facti quæstione. Et præterea, non mirum si errare potuit: nam non consensere legati Romani, ut Magdeburgenses dicunt: Papa autem non solum non consensit, sed etiam refutavit Francofordiense decretum. Hæc Bellarminus, lib. de imaginibus, cap 14. Estque hæc jam ejus tertia defensio, qua etiam utitur Baronius, concedens damnationem Nicænæ illius synodi factam esse in hoc Concilio Francofordiensi, sed negans factum esse per Concilium, quia non accessit consensus legatorum Apostolicæ sedis, nec qui eos miserat Hadriani, quorum fuit (inquit) statuta firmare. Hæc Cardinalis, incautè nimis & inverecundè.

20. Priores duæ defensiones de gemino mendacio Patribus Francofurtensibus per fraudem obtruso, inania sunt commenta, quæ per summam impudentiam obtrudere conantur incauto lectori isti Cardinales. Nam ex ipso Capitulari volumine, ad quod provocant, apertissimè constat, nec latuisse Patres Francofurtenses, quo cultu Nicæna illa synodus professa sit se colere imagines: nec Adriani Papæ Romani cum Tarasio Patriarcha Constantinopolitano Nicænaque illa synodo nescivisse consensionem.

Dissipantur Cardinalium effugia.

21. Audi ipsius Capitularis operis verba lib. 1. cap. 14. ubi de Nicænis illis Patribus loquens; Ajunt (inquit) benedixit Jacob Pharaonem, sed non ut Deum benedixit: adoramus nos imaginem, sed non ut Deum adoramus. Similia invenies lib. 3. capite 17. & alibi passim in illo opere. Eam verò Nicænorum insaniam confutant Francofurtenses locis proximè citatis, & alibi in illo opere passim) hoc dilemmate: qui adoras imaginem, aut eam cultu religionis adoras, aut eo charitatis & salutationis officio quo homines civiliter & humaniter honoramus: at religionis cultu nefas est aliud adorare quam solum Deum: nec civili salutatione colendæ sunt aut salutandæ imagines, hoc enim superstitiosum est & supervacuum, eo quod imagines rationis expertes & insensatæ sint. At clamant iconolatræ, nos sanctas & venerabiles imagines honoraria quadam adoratione religiose colimus & salutamus [τιμητικῇ προσκυνήσει σεβόμεθα καὶ ἀσπαζόμεθα,] non tamen adoramus eas latria seu cultu divino. Sed istam religiosæ adorationis distinctionem, ut absurdam, meritò rejiciunt ac derident Francofurtenses, quia quibuscunque ludere coneris verborum ambagibus, non mediocris est error, cum aliud adoratur religionis cultu quam is qui dixit: Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies. Idcirco Nicæna pseudosynodus dum religiosum nescio quem imaginum cultum ingerere nititur, singularem unius Dei cultum & adorationem frustrari deprehenditur.

Dilemma contra adoratores imaginum.

Occupatio.

Subjectio. Vide supra §.2. & §.3.

Matth. 4. 10.

22. Adrianum autem PapamRomanum idem cum Tarasio & Nicæna illa synodo, de adoratione imaginum sensisse, & palam professum esse, neminem latere poterit, qui illius synodi acta discusserit. Multo minus hanc tam celebrem prudentissimorum Episcoporum Synodum Francofurti habitam, præsentibus etiam ipsius Adriani Papæ legatis, qui utique & vocali suo, & scripto Adriani ipsius testimonio, quod in actis Nicænis adhuc exstat, palam declarassent mentem Adriani, si qua Patribus de ea esset injecta dubitandi occasio. Testatur autem opus Capitulare, Carolum cum cohibentia sacerdotum in regno ei divinitus concesso catholicis gregibus prælatorum, atque adeo Francofurtensem synodum scripta præ manibus habuisse acta illius Nicænæ synodi, eaque discussisse. In præfatione operis, & lib. 1. cap. 5. Exstat autem in secunda actione Nicænæ illius Synodi epistola Adriani ad Tarasium, qua non solum mentem suam aperit Adrianus, & cum Tarasio consensionem, de adorandis imaginibus, sed etiam pro communis illi cum Tarasio opinionis defensione quædam adhibet argumenta, quæ postea Francofurtenses in Capitulari opere ex professo refutanda sumserunt. Præterea synodo Francofurtensi probè cognitam fuisse Adriani mentem clarissimè patet etiam ex operis Carolini libro 2. capite 4. ubi de consensu Papæ Adriani & Tarasii Episcopi Constantinopolitani in adoratione imaginum.

Patres Concilii Francofurtensis non latuit consensus Adriani primi Papæ Romani cum Synodo illa Nicæna quam refutabant. Vide supra §.1.

23. At contra sic argumentatur Bellarminus; Synodus Francofurtensis decrevit judicium ultimum controversiarum ad Romanum Pontificem pertinere; ut ex Carolinis libris patet: ergo si Nicænam synodum sciens à Romano Pontifice esse approbatam, nihilominus eam damnavit, se ipsam destruit.

Objectio Bellarmini.

24. Respondeo; Scivisse Synodum Francofurtem consensionem Adriani & Nicænæ Synodi, satis jam liquido demonstratum est. Romanam etiam Ecclesiam honorificis elogiis cumulatè ornat, nec tamen damnando Nicænam synodum, seipsum destruit. Tametsi enim in opere Capitulari, lib. 1. cap. 6. Romanam Ecclesiam magnificè extollit, ut cæteris Ecclesiis auctoritate ipsius Domini prelatam, & pro causa fidei, cum quæstio surgit, omninò consulendam ab omnibus Ecclesiis, & profitetur Carolus se suaque ditionis Ecclesiam à communione Romanæ Ecclesiæ non recedere, licet multis aliis recedentibus: Etsi, inquam, hæc in Romanam Ecclesiam magnifica

Responsio ad objectionem Bellarmini.

magnifica elogia largiter congerit, ad demulcendum animum Adriani Romani Pontificis, cumque si fieri posset, ad ejusdem pseudosynodi Nicænæ (quam jam temerè approbaverat) abdicationem, veritatisque ingenuam professionem ac defensionem adducendum; præmissâ tamen hac blanda insinuatione, statim demonstrat Carolus & Synodus Francofurtensis, non eo animo tantopere laudatam ei esse Ecclesiam Romanam, ac si de veritate aut falsitate cujuscunq; dogmatis exspectanda esset Romani Pontificis decisio, eique tanquam infallibili incunctanter parendum. Non è contrario auctoritatem disputationis suæ petendam proponit ex sacris Scripturis, & adhibenda etiam aliorum doctorum dicta: eaque monet non aliter atque aliter pro cujuslibet arbitrio, sed sanè sobriéque esse intelligenda: initio ejusdem capitis sexti.

Patres Francofurtenses rejiciunt ac damnant, ut impiam & indoctam eam Scripturarum interpretationem, quæ Adriano Papæ Romano probatur.

25. Et eodem libro, cap. 5. Synodum illam in Bithynia habitam, cujus acta se ait discussisse, & quam (ut ostendimus) non ignorabant Adriano Papæ probari, arguunt & condemnant impietatis, ob hoc quod scripturas sanctas aliter intellexerit atque interpretata sit, quam intelligi debeant, & ad eos sensus usurpaverit, atque accommodaverit quos illæ non continent: idque ab ea synodo impiè, arroganter, indoctè factum esse affirmant.

26. Adriani etiam scriptum quod posthac pro defensione ejusdem Nicænæ pseudosynodi ad Carolum misit, rejecerunt ut erroneum Franci Episcopi, qui Synodum Francofurtensem celebraverant, eorumque successores, absque retractatione tamen encomiorum illorum quæ Synodus Francofurtensis concessit Romanæ Ecclesiæ.

Distinctio.

Nempe aliud est Ecclesiam aliquam ut loco priorem consulere, aliud verò in ejusdem responsione simpliciter acquiescere.

27. Monet etiam Carolus & Synodus Francofurtensis, in Capitulari, lib. 2. cap. 24. vitari facillimè posse hunc quem oppugnat errorem, si homines intra metas Propheticæ, & Evangelicæ, sive Apostolicæ prædicationis contineantur, &c. exclusis vocum novitatibus, sanctorum Patrum solummodo institutis contenti sint.

De honore habito Adriano Papæ Rom. à Carolo & Patribus Francofurtensibus.

28. Quamvis autem sciret Carolus, ejusque Episcopi, consensisse Nicænæ Synodo Adrianum Papam Romanum, hunc tamen illi honorem habuerunt, ut ad Synodi Francofurtensis celebrationem interponi ejus auctoritatem petierint: quod & factum, missis ab Adriano legatis, atque ita sane consuluerunt Ecclesiam Romanam, sed sine præjudicio synodicæ deliberationis, & liberæ sententiæ. Præmissa autem, in Synodo, eximiâ Ecclesiæ Romanæ commendatione, qua Adrianum, si possibile, ad saniorem mentem suaviter revocarent, lib. 1. cap. 6. Reliquo deinceps opere ad argumentorum, à Nicæna pseudosynodo, & ab ipso Adriano, pro adoratione imaginum allatorum, accuratum & liberum examen intrepidè accinguntur, idque ipsum fortiter & feliciter exsequuntur. Et Nicænam illam Synodum, quam Adriano probari sciebant, haud exspectatâ nova Romani Pontificis declaratione, damnant ut erroneam: ejusque errorem, de adorandis imaginibus, vocant stultissimum, absurdum, insanissimum: quæque in ejus actis pro ejusdem erroris patrocinio dicuntur, ajunt dici indoctè, inordinatè, inconsequenter, non mediocri socordiâ & hebetudine, stolidissimè, stultissimè, irrationabiliter, dementissimè, insanissimè, magnâ temeritate; eosque qui ea dixerunt, delirâsse, non sanæ mentis fuisse, vana loquutos esse, importuna, & deliramento plena, risu digna; & divinorum apicum testimonia ad suos sensus violenter inflectere nisos esse, mentitos esse, & sanctorum Patrum sententias depravâsse, & nugarum adglomeratione pro adorandis imaginibus scripsisse, eisque amorem insolentissimæ adorationis imaginum causam exercendæ synodi exstitisse; magnæ esse temeritatis ingentisque absurditatis quæ dicunt, pravam esse illorum confessionem, & ridiculosum errorem; eos impudentissimè egisse: & impossibile esse eorum statutis adsensum præbere, & simul antiquis Patrum institutionibus parere, cum inter se pugnent: incomparabilem esse eorum dementiam, & ridiculosam segnitiem: non esse magni pendendam eorum vesaniam adorandarum imaginum; eos novas institutiones Ecclesiæ inferre nisos esse, res sensu carentes adorare, insensatas nænias colere dum percensent. &c.

Iudicium Concilii Francofurtensis de doctrina pseudoseptimæ Synodi Nicææ celebratæ, & Adriani primi, Papæ Romani, cum eadem pseudoseptima Synodo consentientis.

Adrianus Papa monitus non resipiscit ab errore.

29. Hoc Capitulare misit Carolus Rex ad Adrianum Papam Romanum, qui tamen à pseudosynodi Nicænæ impudenti defensione non destitit, sed pro stultissimorum insanissimorumque dictorum patrocinio epistolam, sive librum, ad Carolum scripsit, qui exstat subjunctus vulgatæ Latinæ editioni septimæ Synodi, tom. 3. Conciliorum, part. 1. editionis Colon. & tom. 6. Concil. edit. Paris. pag. 128.

30. In eo libro, in actione 4. (vel in edit. Paris. act. 5. pag. 134. col. 2.) cap. 26. Addendum est (inquit Adrianus) ad incredulorum satisfactionem, & directionem Francicam, &c. quibus verbis ostendit Adrianus se illam responsionem & defensionem scripsisse, ut Francis, adorationem imaginum unanimiter respuentibus, satisfaceret. Notum est illo seculo Francorum nomen longè latéque patuisse. Unde patet, Capitulare Carolinum non esse unius aut paucorum opus, sed esse opus synodicum multorum Episcoporum Catholicis gregibus in regno Caroli prælatorum; & esse simul opus regium ipsius Caroli Regis, quia illud suo nomine evulgavit.

Ex Adriani verbis ostenditur Capitulare Carolinum opus esse publicum, Synodicum & regium.

Responsiones Adriani frigidæ & nullius ponderis.

31. Quam frigidè autem & pueriliter, jejunè & miserè ad objecta responderit Adrianus (difficile est enim malam causam tueri) facilè perspiciet æquus lector utriusque operis, videlicet, Capitularis Carolini, & epistolæ Adriani. vin' specimen? In actione 4. capite 2. (in posteriore pag. 143. tom. 6. Concil. edit. Paris. col. 2. B. C.) hanc sibi Adrianus ex Capitulari proponit objectionem seu reprehensionem; Inutile & demens & errore plenum dictum, quod dicunt, [Niceni,] qui Deum timet, honorat omnino, adorat, & veneratur sicut Filium Dei Christum Dominum nostrum, & signum crucis ejus, & figuram sanctorum ejus. Hæc est objectio, seu reprehensio: Nunc accipe Adriani responsionem, quam bonâ fide, integram, prout in ipsius libro ibidem exstat, subjiciam: Ex libro (inquit) beati Augustini de filio Abraham ducto ad sacrificium, inter cætera: Non enim frustra moti estis, cum hoc dicerem; Crux cornua habet. Sic enim duo ligna compinguntur in se, ut speciem crucis reddant. Sicut ergo in imagine crucis multis locis videmus, ut fiant duo cornua, quibus infigantur manus, cornibus hærentem arietem crucifixum Dominum video, &c. Hactenus Adrianus, nec plura ibi addit. Ex hac autem defensione quis ita hebes est ut existimet per ullam legitimam consequentiam

Reprehensio Carolina & Francofurtensis.

Adriani responsio.

Examen responsionis Adriani.

quentiam inferri poſſe eam aſſertionem, quam hic tuendam Adrianus ſuſcepit? nempe, qui timet Deum, is honorat, adorat, veneratur, ſicut Filium Dei, & ſignum crucis ejus, & figuras ſanctorum. Nihil in verbis Auguſtini de honoranda vel adoranda cruce, vel imagine: ſed tantum applicat allegoricè hiſtoriam arietis illius in vepre cornibus impliciti, ad Chriſtum qui manibus ſuis affixus fuit cornibus crucis: idque ipſum mente concipi poſſe docet, ſi cornua ſpectemus in imagine crucis. Merus hic eſt uſus hiſtoricus, nulla fit mentio adorationis, de qua eſt controverſia. Præterea, iſtam quidem allegoriam arietis de Chriſto interpretatur Auguſtinus, lib. 12. contra Fauſtum Manichæum, cap. 25. & lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 26. At teſtimonium iſtud ab Adriano adductum de imagine crucis, etiamſi cauſæ Adriani nihil conducat, ſuſpicor non eſſe Auguſtini, dum conſidero ea quæ ſcripſit Auguſtinus, lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 10. contra eos qui Chriſtum & Apoſtolos ejus non in ſanctis codicibus, ſed in pictis quærunt parietibus. Et certè ſatis notum eſt cuilibet in Eccleſiaſticâ antiquitate mediocriter verſato, Nicænam illam pſeudoſynodum, eique conſentientem Adrianum Papam Romanum, multa ſub antiquorum Patrum nominibus lectori obtrudere evidenter notha & ſuppoſititia, & indubitatis eorundem Patrum ſcriptis apertè repugnantia, multa etiam genuina in alienum & à Patrum mente remotiſſimum ſenſum detorquere. Verumtamen, ut jam oſtendi, iſtud ſub Auguſtini nomine citatum ab Adriano teſtimonium nihil officit Francofurtenſium cauſæ, nec juvat cauſſam Nicænorum & Adriani.

Gen. 22. 13.

32. Accipe aliud ſpecimen; in actione 4. c. 57. [pag. 140. tom. 6. Conc. edit. Pariſ. col. 2. E.] Reprehenſio Francofurtenſis; quod non ſit contra religionem Chriſtianam, ut illi [Nicæni] dicunt, non colere & non adorare imagines. Adriani reſponſio eſt; Ex libro (inquit) beati Auguſtini de tractatu Proverbii Salomonis, inter cætera: Invenis hominem porrigentem manu eleemoſynas pauperum, nec tamen de Deo ibi cogitantem, ſed hominibus placere cupientem. Lanea veſtis videri poteſt; interiorem lineam non habet. Invenis alium dicentem tibi; Sufficit mihi in conſcientia Deum colere, Deum adorare: quid mihi opus eſt aut in Eccleſiam ire, aut viſibiliter miſceri Chriſtianis? lineam vult habere ſine tunica. Non novit, non commendat talia opera mulier iſta. Dicenda ſunt quidem & docenda ſpiritalia ſine carnalibus, ſed illi qui accipiunt, debent tenere ſpiritalia, & non carnaliter operari carnalia, &c. Hæc, neque ulterius quicquam ad hanc reprehenſionem Adrianus. Quid verò hoc ad probandum quod negabatur. ait Auguſtinus, *externa Chriſtianæ profeſſionis exercitia, ſi abſit interna conſcientiæ munditiēs, Deo non probari:* Et rurſum, *Vanam eſſe internæ devotionis opinionem, ſi externa à Deo imperata pietatis exercitia contemnas:* Ergo, (ſecundum mirabilem Papæ Adriani logicam) eſt contra religionem Chriſtianam non colere & non adorare imagines. Auditum admiſſi riſum teneatis amici! Certe qui ita inſaniunt, ut talium eos nugamentorum non pudeat, iidem etiam ſine rubore jungant vulpes, & mulgeant hircos.

Reprehenſio Francofurtenſis. Adriani Papæ Romani reſponſio.

Examen reſponſionis Adriani Papæ.

33. Quin & eodem ſuo libro Adrianus, in actione quarta, capite 14. (pag. 143. poſteriore, col. 1. E. edit. Pariſ.) hanc ſibi defendendam ſumit dementiſſimam ac ſpurciſſimam aſſertionem; quam pia mens meminiſſe horret, luctuque refugit; homini commodius eſſe omnia in civitate lupanaria ingredi, quam abnegare adorationem imaginis Domini, aut ejus ſanctæ Genetricis. O vocem lenone, non Pontifice dignam! en, quo veſanus imaginum zelus cæcutientes hominum mentes perduxerit? Egregia ſcilicet illa Cardinalium ultima defenſio; defuiſſe Synodi Francofurtenſis judicio conſenſum legatorum ſedis Romanæ & Adriani Papæ. At, inquam, hoc ipſum eſt quod oſtenſum ibamus, meritò rejectum eſſe in ea controverſia ſedis Romanæ judicium, utpote maniſeſtè erroneum & impudenter profanum. Neque tamen propterea quicquam decedit auctoritati decreti ſynodici, quod a trecentis Epiſcopis legitimè in nomine Domini congregatis, congruenter ſacris ſcripturis & orthodoxæ antiquitatis doctrinę, ſapienter factum & promulgatum eſt. Sicut etiam decreto Chalcedonenſi, de ordine Patriarcharum, ſua in hunc uſque diem conſtat auctoritas, etiamſi ei legati Leonis Papæ Romani, & ipſe Leo, obſtinatè contradixerint. Et robur habuit decreti ſynodi œcumenicæ, illud quod de tribus Capitulis in quinta Synodo factum eſt, licet abſente & vel per ſe, vel per legatos, adeſſe recuſante, editoque in contrarium conſtituto palàm reclamante Vigilio Papa Romano. Quare deſinant Papiſtæ iſtiuſmodi fumos pro idoneis mercibus venum obtrudere: Erravit, inquiunt, vel errare potuit, Francofurtenſis ſynodus in negotio imaginum; quia non conſenſit Papa Romanus. Verte, & invenies: Erravit certè Adrianus Papa Romanus; Quia ſynodo ſanam doctrinam tuenti conſentire renuit. Res cum re, ratio cum ratione conferatur, propoſitis in medio ſacris ſcripturis, & genuinis atque indubitatis orthodoxæ antiquitatis monumentis, & hæret in luto Adrianus, ut ex præcedentibus abundè jam liquet.

Spurcities doctrinæ Adriani Papæ Rom. vide ſupra, cap. 2. §. 30.

Meritò rejectum eſt a Synodo Francofurtenſi judicium Sedis Romanæ.

Stat tamen auctoritas decreti Synodici.

In negotio imaginum erravit Adrianus primus Papa Romanus.

CAPUT

CAPUT DUODECIMUM.

Historica narratio de imaginibus, à tempore Concilii Francofurtensis, id est, ab anno Domini 794. usque ad annum Domini millesimum ducentesimum. ubi de Synodo Constantinopolitana sub Leone Armenio Imp. & Synodo Parisiensi, sub Ludovico pio Imperatore Occidentis, & de Synodo Constantinopolitana sub Michaële Imp. quæ dicta est Synodus prima & secunda; & de duabus nuncupatis Octavis œcumenicis Synodis, Constantinopoli celebratis, sub Imperatore Basilio; & de Papissa Romana, & de seculo infelici, & de Gallorum ac Germanorum constantia in rejiciendo cultu imaginum.

QUamvis Concilii Francofurtensis decretum, de non adorandis imaginibus, ad Adrianum primum Papam Romanum perlatum, ei bilem moverit, quippe obstinato imaginum adoratori, & pseudoseptimæ Nicænæ Synodi insano defensori; In Eccesiis tamen tum Occidentis tum Orientis, ea veritas palàm prædicata est, quæ à Patribus Francofurtensibus, contra imaginum adorationem, auctoritate sacrarum literarum & testimoniis antiquorum Patrum defensa fuit, ac demonstrata.

Britannicarum Ecclesiarum judicium de adoratione imaginum, & de secunda Nicenâ Synodo.

2. Quod fuerit autem Britannicarum illius temporis Ecclesiarum, ea de re judicium, Anglorum historici Simeon Dunelmensis, Rogerus Hovedenus, Matthæus Florilegus, & Roffensis historiæ auctor (apud Usserium) hunc in modum referunt: Anno ab incarnatione Domini 792. Carolus Rex Francorum misit Synodalem librum ad Britanniam, sibi a Constantinopoli directum; in quo libro (proh dolor!) multa inconvenientia, & veræ fidei contraria reperta sunt: maximè, quod pænè omnium Orientalium doctorum, non minus quam trecentorum, vel eo amplius, Episcoporum unanimâ assertione confirmatum est, imagines adorari debere: quod omnino Ecclesia Dei exsecratur. Contra quod scripsit Alcuinus epistolam ex auctoritate divinarum Scripturarum mirabiliter affirmatam: illamque cum eodem libro ex persona Episcoporum & Principum nostrorum regi Francorum attulit. Hæc, ex historicis illis Anglis, recitavit vir doctissimus, Jacobus Usserius, Theologus Hibernus, Archiepiscopus Armachanus, in suo historico opere de Christianarum Ecclesiarum successione & statu, cap. 2 §. 4.

Synodus CP. sub Leone Armenio Imperatore.

3. Constantinopoli sub Leone Armenio Imperatore, habita est synodus, quæ Nicænam illam pseudosynodum anathematizavit, & imaginum adorationem ab eadem pseudosynodo Nicæna decretam damnavit: anno Dom. 814. ut cernere est tomo sexto Conciliorum, edition. Paris. pag. 232. & 233.

Synodus Parisiensis, sub Ludovico pio Imper.

4. In Gallia habita est collatio seu synodus Parisiensis, in qua rursus damnatus est cultus imaginum; anno Domini 825. tempore Ludovici pii Imperatoris Occidentis, & Michaëlis Balbi Imperatoris Orientis, qui eâ de quæstione legatos ad Ludovicum pium, Caroli Magni filium, miserat. Et utriusque Imperii Theologis consentientibus, repudiata est illa pseudoseptima Synodus Nicæna; & reprehensæ atque erroris notatæ sunt duæ epistolæ Adriani primi Papæ Romani, nimirum illa epistola quam pro adoratione imaginum scripsit Adrianus ad Constantinum & Irenen, & illa quam pro defensione pseudosynodi Nicænæ scripsit idem Adrianus ad Carolum Magnum, ut patet ex epistola, quam scripsit ea synodus Parisiensis ad Ludovicum pium, ejusque filium Lotharium Imperatores; quæ exstat in gestis illius Synodi, apud Melchiorem Goldastum, in collectione Constitutionum Imperialium, tom. 1.

Duæ decretales epistolæ Adriani primi Papæ Romani, erroneæ in negotio imaginum.

5. In ea autem Synodi Parisiensis epistolâ, consilium dant Episcopi Imperatoribus, ut eodem modo, quem à Carolo Ludovici patre adhibitum superiore capite commemoravimus, animum Papæ Romani ad veritatis defensionem adducere studeant: nempe Pontifices Romanos (ut eorum utar verbis) demulcendo, laudando, & præferendo, eorumque auctoritatem magnis laudum præconiis efferendo, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ condignam laudem deferendo; veritatem tamen ex testimoniis sanctarum scripturarum & sententiis sanctorum Patrum in medium proferendo, & veraciter sobriéque exponendo. Hæc ibi.

Blandus & honorificus erga Romanos Pontifices agendi modus; cum libera defensione veritatis contra eorundem Pontificum errores.

6. Missus est à Ludovico cum his gestis ad Eugenium secundum Papam Romanum Jonas Episcopus Aurelianensis. De quo Bellarminus, lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, ait; Sed hic tamen auctor cautè legendus est; quoniam laborat eodem errore, quo Agobardus & reliqui ejus ætatis Galli, qui negabant sacris imaginibus ullum deberi cultum religiosum. Hæc Bellarminus. Exstat ejusdem Jonæ Aurelianensis Episcopi opus de cultu imaginum, tribus libris comprehensum, in priore parte tomi quarti bibliothecæ Patrum, editionis quartæ: ubi Margarinus de la Bigne, Doctor Sorbonicus, lectorem admonens (pag. 533.) ait; Non te lateat, candide lector, Jonam hunc magni nominis scriptorem, unum fuisse de Theologis illis, seu Episcopis Gallorum, qui etsi contra Iconoclastas validè propugnarent, sacras imagines non esse frangendas, vel exurendas, aut quoquo modo delendas; sed servandas in templis & locis sacris ad ornatum, & historicam instructionem fidelium; attamen errore præpostero existimabant, nullum illis religiosum honorem, aut venerationem, nedum cultum latriæ uni Trinitati debitum, sed nec ullam quoquo modo adorationem tribuendam. Pariterque invehebantur acerrimè in secundum Concilium Nicænum ab Ecclesia Romana approbatum. ——— Equidem plerosque Galliarum Episcopos, & insignes Theologos in his, quos prediximus, circa adorationem imaginum erroribus esse versatos, qui gesta in Conc. Francofordiensi sub Carolo Magno, & in synodo seu Collatione Paris. sub Ludovico pio probè tenuerit, facilè agnoscet. —— Porrò in hac

Jonas Episcopus Aurelianensis.

Quæ fuerit eorum mens, in prohibenda fractione imaginum, vide inferius, §. 9. & §. 10.

Concil. Francofurt. Synodus Parisiensis.

Walafridus Strabo. Hincmarus Episcopus Rhemensis.

ipsa Gallorum Theologorum circa imaginum adorationē errantium classe fuisse Walafridum Strabonem, ex libro ejus de rebus Ecclesiasticis, cap.8. liquet. Item Hincmarum Rhemensem Episcopum, ex his quæ contra Laudunensem Episcopum scripsit, cap. 20. manifestè constat: & multos alios, quorum nomina expressa exstant in synodo illa Parisiensi sub Ludovico pio. Cæterum præcipuum hujus erroris antesignanum fuisse hunc ipsum Jonam Aureliensem, qui è Parisiensi Synodo ea de caussa missus sit legatus à Ludovico Pio ad Eugen. Papam, ut in actis ejusdem Synodi refertur, qui librum primum&secundum Jonæ attentè legerit, facilè deprehendet. Hæc Margarinus de la Bigne.

Sphalma Patrum Parisiensium de adoratione crucis.

7. Inexcusabilis autem videtur illa Patrum Synodi illius Parisiensis sub Ludovico Pio habitæ incogitantia, qui, dum Synodum Francofurtensem & opus Capitulare se suscipere & sequi profitentur, adeóque solum Deum religiosè adorandum esse agnoscunt, imagines vero negant adorandas esse, eo quod sint partim creaturæ, partim opera manuum hominum, satisfecere tamen videntur in adoratione crucis cap. 12. Nam si permittatur adoratio crucis, inde corroborabitur illud Anastasii Bibliothecarii argumentum, quo contra Gallos, adorationem imaginum respuentes, utitur, in Præfatione in septimam Synodum, ad Joannem octavum Papam Romanum, ubi ait, Gallos ideo rejicere adorationem imaginum, quod existiment non esse quodlibet opus manuum hominum adorandum; & regerit, formam crucis esse opus manuum hominum: Item, si imago crucis adoranda, quanto magis imago ejus qui in cruce passus est? Cui certè argumento evertendo non sufficit illa Parisiensium distinctio, Christum non in imagine sed in cruce suspendi elegisse; ideóque non ita imagines sicut cruces adorari licere.

Anastasii argumentatio contra Gallos.

Solus Deus adorandus.

8. Multò rectiùs & constantiùs Patres Francofurtenses, & cum eis Carolus Magnus, in opere Capitulari lib.2.cap. 28. Si ergo crucem tollere, & te, [*Christum alloquuntur,*] qui per crucem triumphans terrena cœlestibus sociâsti, sequi & imaginem Cæsaris Cæsari reddere debemus, non sunt imagines cruci æquiparandæ, non adorandæ, non colendæ, sed huic Mundo cum cæteris quæ mundi sunt relinquendæ: & tu solus adorandus, tu solus sequendus, tu solus colendus es, qui in unitate substantiæ cum Patre & Spiritu Sancto perpetim regnas. Hæc ibi. Et subjungunt, duobus sequentibus capitibus, Neque vasis divino cultui consecratis, neque sacræ Scripturæ libris æquiparandas esse imagines: non ut ista adoranda esse doceant, sed ut imagines infra ista deprimant. Et lib.4.cap.21. quomodo (inquiunt) præsumemus rem insensatam adorare, & opus cujuslibet artificis osculari? Et Jonas Aurelianensis, lib.1. de cultu imaginum, hoc utitur argumento universali, quòd nullam creaturam fas sit adorare. Creaturam verò (inquit) adorari, eique aliquid divinæ servitutis impendi, nefas ducimus, hujusque sceleris patratorem detestandum atque anathematizandum, liberâ voce proclamamus.

Non est adoranda res insensata, non osculo excipiendum opus artificis.

Adorans creaturam anathematizatur.

Claudius Episcopus Taurinensis.

9. Quod autem imagines frangi prohibuerint, & tam aculeatis verbis Jonas Aurelianensis, in suis libris de cultu imaginum, reprehendat Claudium Taurinensem Episcopum, qui imagines, quum eas à quibusdam adorari conspiceret, confringendas curavit, & projiciendas, ut sordes & anathemata; id non ita exponendum est, ac si existimâssent Patres illi Galli necessarium, aut etiam valde utile esse ut habeantur imagines; cùm ex ipsorum verbis manifestè constet, eos non jussisse, sed tantùm permisisse ut haberentur imagines in Ecclesiis, sine ulla opinione necessitatis, aut magnæ utilitatis. Jonam autem offendit, non tam ejectio imaginum, quàm apologiæ Claudii asperitas, quæ in omnes Galliæ & Germaniæ Episcopos, qui imagines in templis collocari sinebant, licet eas adorari non sinerent, contumeliosa esse videbatur: sicut ipse non obscurè indicat Jonas, paullò post initium libri primi, & in progressu etiam operis. Procul autem fuisse Germanos & Gallos illorum temporum Episcopos ab opinione necessitatis aut magnæ alicujus utilitatis imaginum, ad qualemcunque in Ecclesia usum, liquido patet ex hac aperta declaratione Concilii Francofurtensis, in opere Carolino, lib. 2.cap.21. Imagines verò, omni sui culturâ & adoratione seclusa, utrum in basilicis propter memoriam rerum gestarum & ornamentum sint, an etiam non sint, nullum fidei Catholicæ adferre poterunt præjudicium: quippe cum ad peragenda nostræ salutis mysteria nullum penitus officium habere noscantur. Hæc Patres Francofurtenses, & cum eis Carolus Magnus, loco citato. Et postea in eodem opere, lib. 4. cap. 25. citant verba Epiphanii in epistola ad Joannem, ex translatione Hieronymi, de imagine ab illo discissa. Unde colligunt Patres Francofurtenses Epiphanium non solùm adorationem imaginum sprevisse, verum etiam eas in Ecclesiis haberi noluisse. quam Epiphanii de velo discisso sententiam, utrùm laudanda an vituperanda sit, lectoris arbitrio concedunt.

Vide supra, cap. 11. §. 3.

Imaginibus carere, nullum fidei Catholicæ adfert præjudicium. Vide supra, cap. 11. §. 2. & §. 3. & sequentibus.

Epiphanii verba recitavimus supra, cap. 9. §. 9.

10. Patres Synodi Parisiensis, cap.7. cujus capitis titulus est, *De scandalo infirmorum vitando.* Adferunt exempla Hezekiæ Regis, qui serpentem æneum contrivit; & Epiphanii, ex ejus epistola ad Joannem Hierosolymitanum, ab Hieronymo translata. & testimonia Augustini, lib.4. de Civitate Dei, & Ambrosii, in 1. Cor.8. Et ex istis hanc inferunt conclusionem; Hæc (inquiunt) ideò inferuntur, ut hi qui imagines erigunt memoriæ caussa & amoris, illud caveant, ne quod ab illis forte devotè & licitè fit, infirmis in scandalum evenire contingat, ut sic suæ devotioni satisfaciant, quatenus salutem infirmorum non obliviscantur, & infirmam conscientiam fratrum, occasione superstitionis præbendæ commaculent. Hæc ibi. Caussa autem, quæ Jonam Aurelianensem & omnes cæteros Parisiensis illius Synodi Patres impulit, ut superstitiosam imaginum adorationem condemnaturi & prolixè confutaturi, inciperent à reprehensione confringentium imagines, fuit, ut blando hoc & honorifico erga Sedem Romanam, superstitiosæ imaginum adorationi addictam, agendi modo, Romanos Pontifices ab insano illo errore facilius revocarent. Id quod ipsa illa Parisiensis Synodus, in sua synodali epistolâ ad Ludovicum & Lotharium Imperatores, palàm profitetur, his verbis: Quia igitur nos his, qui in sacra Sede B. Petri Apostoli resident, dignam honoris reverentiam jure tribuendam non dubitamus, & illorum erga imagines superstitiosam venerationem quidam visu, omnes verò aliorum relatu cognoscimus. voluimus primùm contra illos sententias ponere, quod imagines præsumtuosa temeritate confringere præsumserunt, quatenus inde isti animati

Vide supra cap. 9. §. 9. & infra §. 18. & cap. 15. § 5.

Non sunt erigendæ imagines præbentes infirmis occasionem superstitionis. Vide infra cap. 15. §. 5.

Patres Parisienses, damnaturi adorationem imaginum, incipiunt à reprehensione eorum qui frangebant imagines, ut hoc illicio blandius & facilius revocarent Pontifices Romanos ab imaginum adoratione.

mati aliorum errata valentius vobiscum corrigerent, & ad suam superstitionem cognoscendam ac veritatis testimonia suscipienda animum facilius flecterent. Hactenus synodus Parisiensis, in sua illa epistola, quæ exstat cum reliquis ejusdem Synodi gestis, tomo primo Constitutionum Imperialium, quas edidit Melchior Goldastus.

Theophilus Imperator.

11. Michaëli Balbo, Orientis Imperatori, successit in Imperio filius ipsius Theophilus, quem Zonaras scribit fuisse justitiæ observantissimum, & ejus quam probabat pietatis strenuum defensorem, multisque aliis laudibus abundâsse, & ab imaginum cultu constanter abhorruisse, atque ab illo, tanquam ab idolomania, subditos abducere summopere contendisse. De eodem Imperatore scribit Nicetas, cognomento David Paphlagonius, in vita Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, fuisse hunc Imperatorem cætera non malum, æquitatis quoque propugnatorem [δικαιοκρισίας ἀντεχόμενον,] in imaginum autem abolitione nullo prædecessorum suorũ fuisse inferiorem. Exstat scriptum illud Nicetæ, sive, Davidis Paphlagonii, in anteactis Synodi prioris, nuncupatæ octavæ œcumenicæ, in priore parte tomi septimi Conciliorum editionis Parisiensis. Theophilum excepit filius Michael, quo cæso solus imperavit Basilius Macedo. Hic suasu Adriani secundi, Pontificis Romani, convocavit, anno Domini 869. Synodum illam Constantinopolitanam centum & duorum Episcoporum, quam Romanenses octavam œcumenicam vocant. In ea synodo approbata est adoratio imaginum. Præsens fuit in ea synodo Anastasius bibliothecarius, qui etiam gesta ejusdem Synodi Romam pertulit, eademque, hortatu Adriani secundi Pontificis Romani, in Latinam (ut ipse loquitur) tradidit dictionem. Idem verò Anastasius, in sua in septimam Synodum præfatione ad Joannem Papam, Adriani secundi successorem, scribens de imaginum adoratione, queritur Gallos eam etiamnum rejicere. Unde patet, non tanti apud Gallos fuisse vel Sedis Romanæ vel Synodi illius judicium, quin se utriusque decretis, de colendis imaginibus, palàm fortiterque opponerent.

Basilius Macedo Imperator.

Prior Synodus nuncupata œcumenica octava.

Anastasius bibliothecarius.

Galli synodi illius sedisque Romanæ decretis se opponunt.

De Ignatio & Photio, Patriarchis Constantinopolitanis.

12. In Synodo illa Constantinopolitana centum & duorum Episcoporum, cui interfuerunt legati Adriani secundi Papæ Romani, & quam Romanenses œcumenicam octavam vocant, agitata etiam est caussa Ignatii & Photii; & restituitur in sedem Constantinopolitanam Ignatius, qui priùs exauctoratus fuerat decreto illius Synodi, quæ præsidente Photio, & præsentibus Nicolai Papæ Romani legatis, Constantinopoli, in templo sanctorum Apostolorum, sub Michaële Imperatore, Theophili filio, habita est anno Domini 859. Cujus Synodi canones exstant cum commentario Joannis Zonaræ, ubi Zonaras in sua præfatione recitat Synodi illius inscriptionem, inquiens; Ἡ Σύνοδος αὕτη ἐπιγέγραπται οὕτως ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πρώτη καὶ δευτέρα σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συστᾶσα ἐν πανσέπτῳ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων. Synodi hujus inscriptio ita se habet; *Sancta & magna prima & secunda Synodus Constantinopoli habita in venerabili templo sanctorum & gloriosissimorum Apostolorum.* Unde quæstionem proponit Zonaras; πῶς μία οὖσα πρώτη καὶ δευτέρα καλεῖται, qua ratione hæc Synodus cum una sit, nuncupatur prima & secunda? Et hanc reddit responsionem: Memorant Synodum hanc, disceptantibus inter se & ad arma venientibus orthodoxis & heterodoxis, solvisse conventum, & rursum temporis intervallo [παρῤῥυέντος χρόνου] alterum in eodem templo conventum habitum [δευτέραν ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ γενέσθαι συνελθοῦσιν] iterúmque de eisdem rebus factum colloquium, & dogmatica decreta literarum monumentis commendata esse, & editos esse illos canones [quos ille commentariis illustravit.] Atque hinc factum esse ajunt, ut hæc licet una Synodus esset, appellaretur prima & secunda, ob Patres bis congregatos. Duos illos conventus longè inter se distantes temporis intervallo commemorat Nicetas, qui & David Paphlagonius, in vita Ignatii, ubi refert convocatam esse Synodum, & in ea sententiam depositionis & anathematis contra Ignatium absentem à Photio quidem pronunciatam esse, sed discordibus inter se Episcopis, cum multi huic sententiæ subscribere recusarent, solutum esse conventum. Tunc, alia inita via, Photium legatos cum literis misisse ad Nicolaum [hujus nominis primum] Papam Romanum, & petiisse ut legatos mitteret Constantinopolim pro reformatione illius Ecclesiæ; Ignatium enim morbo & senio debilitatum jam se munere abdicasse: atque his auditis Nicolaum, rerum Constantinopoli gestarum ignarum, misisse duos legatos Zachariam & Rhodoaldum Episcopos. qui cum Constantinopolin venissent, rursum congregatam esse Synodum, & ibi præsente Michaële imperatore, & Barda Cæsare, Michaëlis avunculo, acerrimo hoste Ignatii, & suffragantibus veteris Romæ legatis, Ignatium præsentem damnatum & exauctoratum esse. Ignatius Sede pulsus Nicolaum Papam Romanum compellat, libello ad eum misso, qui exstat in anteactis Synodi centum & duorum Episcoporum sub Basilio habitæ, quæ Romanensibus pro octava œcumenica habetur, in priore parte tomi septimi Conciliorum, edit. Paris. pag. 915. ubi Ignatius Nicolaum, inusitatâ adulatione, vocat omnium sedium Patriarcham, & œcumenicum Papam. Nicolaus autem convocata Synodo acta illius primæ & secundæ Synodi, de Ignatio & Photio, decernit nullarum esse virium. Et se non consensisse in depositionem Ignatii, vel in substitutionem Photii, scriptis ea de re etiam ad aliarum Ecclesiarum Episcopos & ad Imperatorem epistolis, palàm declaravit, legatósque suos Zachariam & Rhodoaldum ab Episcopatu deposuit & excommunicavit. Et in Photium sententiam depositionis pronunciavit, adjecta etiam sententia excommunicationis, si porro pro Episcopo Constantinopolitano se gereret. Hæc manifesta sunt ex epistolis ipsius Nicolai, epist. 1. & 4. & 5. & 7. & 10. & 13. &c. Photius, re tota intellecta, persuasit Michaeli Imperatori ut alia adhuc Synodus Constantinopoli haberetur, & in ea Synodo, præsentibus eis qui se pro Patriarcharum Orientis legatis gerebant, pronunciata est in Nicolaum Papam Romanum depositionis & anathematis sententia. Narrant hoc Nicetas David Paphlagonius, in vita Ignatii, & Anastasius Bibliothecarius in sua præfatione historica, de octava Synodo. Et ipsa illa octava Synodus, actione 10. in sua epistola Encyclica. Missa est ea sententia in Italiam, sed Nicolaus, antequam Romam perlata est, rebus humanis exemtus est: teste Niceta. Michaële Imperatore cæso, regnat Basilius, & Romanæ Ecclesiæ gubernacula accipit Adrianus Papa secundus. Hic habita Romæ Synodo statim damnat illam Photii Synodum, & sententiam in ea contra Nicolaum latam irritam esse

Anastas. bibl. in sua præfat. in 8. Synodũ, sive historia octavæ Synodi, ad Adrianũ II. Papam Rom.

Synodus Cp. quæ nuncupata est prima, & secunda.

Nicetas in vita Ignatii Patriarcha Cp.

Gesta Synodi hujus Romanæ exstant in septima actione istius octavæ Synodi.

esse decernit, damnat etiam Synodum illam quæ prima & secunda dicta est, & ipsum Photium iterato damnat atque anathematizat. Et ejusdem Adriani hortatu Basilius Imperator convocat Synodum centum & duorum Episcoporum, quæ octava nuncupatur. Et Photius, qui Nicolaum Papam Rom. synodali sententia deposuerat & anathematizaverat, rursus in hac nuncupata octava Synodo abdicatur & anathematizatur: ut legere est in septima actione illius Synodi. De quo etiam scribit Anastasius bibliothecarius, in sua historia octavæ synodi, ad Adrianum II. Papam Romanum; Missis (inquit) cum auctoritate Apostolica vicariis & epistolis decretalibus, * jussisti fieri Constantinopoli synodum pro multis quidem necessitatibus Ecclesiæ, sed pro his præcipuè, quæ hucusque breviter annotata sunt, quæque in hujus synodi gestis inveniuntur: in qua scilicet Photius ob id etiam specialiter condemnatur, quoniam depositionem vel anathema præsumsit in sanctæ memoriæ Papam Nicolaum nominare. Hæc Anastasius in sua narratione historica, quæ exstat præmissa versioni Latinæ octavæ illius Synodi, ab eodem Anastasio concinnatæ. tom. 6. Concil. edit. Paris.

** Jussisti, inquit Anastasius adulatorie. Certè in proœmio Synodi dicitur, Basilium Imp. congregasse hanc Synodum. Et id ipsum repetitur actione 10. in Termino synodi, & in ejusdem Synodi epistola Encyclica.*

Posterior synodus nuncupata octava œcumenica.

13. Postea verò, defuncto Ignatio, idem Basilius Imperator revocavit Photium; & Basilii atque Orientalium Episcoporum hortatu, Joannes Papa Romanus (quem hujus nominis octavum vocant) Hadriani successor, legatos suos Constantinopolim misit. Habita est igitur, convocante Basilio Imperatore, anno Dom. 879. alia Constantinopolitana Synodus trecentorum octoginta trium Episcoporum, præsentibus in ea Joannis Papæ Romani & Orientalium sedium Patriarchalium legatis: Hujus synodi unanimi decreto in sedem Patriarchalem Constantinopolitanam restitutus est Photius, & prior illa Synodus, quæ sub eodem Imperatore Basilio, & tempore Adriani secundi Papæ Romani, habita est, (quam nostri seculi Romanenses œcumenicam octavam vocant) planè abrogata est, & hæc posterior synodus, trecentorum octoginta trium Episcoporum, œcumenica octava indigitata est. Secundam autem Nicænam Synodum, tanquam septimam œcumenicam, utraque suscepit. Posterioris hujus octavæ synodi acta integra, Græcè scripta, exstare Romæ, tum in Vaticana bibliotheca, tum in Columniensi, testes sunt Cardinalis Baronius, in anno 879. & Severinus Binius, in suis notis in eandem synodum, quam iratus vocat Conciliabulum. Et ibidem summam recensent omnium actionum istius synodi, cujus prima actio celebrata est mense Novembri, anno Domini 879. Septima autem atque novissima actio celebrata est die decimo-tertio mensis Martii, anno Domini 880. Sed Romanensibus istis curæ non fuit ipsa integra acta in lucem publicam emittere. Hanc tamen synodum, quam Romanenses, per contemtum, Photianam vocant, à Græcis pro germana octava accipi, & ut divinum quoddam oraculum observari, quin & Gratianum, in libro Decretorum, secundum ejusdem synodi canonem, tanquam ex legitima octava synodo, descripsisse; confitetur Baronius, loco citato.

Caus. 7. quæst. 1. Can. hoc nequaquam.

14. Joannem Papam Romanum, non citra culpam, & non sine gravi existimationis suæ jactura, notáque Cathedræ Pontificiæ turpissima, restituisse Photium, ait Binius, in suis notis in vitam Joannis Papæ octavi, & in notis in posteriorem nuncupatam octavam œcumenicam synodum. Baronius etiam, loco superius allegato, ait istud à Joanne factum esse prudentia carnis, inimica Deo; & nunquam tam sordidam tamque indignam ab Apostolica sede legationem missam esse. Hincque accidere potuit (inquit Baronius ibidem) ut ob nimiam animi facilitatem & mollitudinem, abjecta penitus omni virilitate, Idem Joannes non Papa, ut Nicolaus & Hadrianus, qui constantissimè Photio restiterant, sed Papissa fuerit contumeliæ loco dictus, utpote quod qui nec resistere sciret Eunucho Photio, quique vinceretur à semiviro, non vir, sed esset fœmina potius nuncupandus: sicque nomen contumeliæ transierit posteris rerum insciis in veritatis opinionem; fueritque à pluribus decantatum, Joannem octavum Papam fuisse fœminam. Hæc Baronius. Hanc Baronii de Papissa Romana conjecturam laudat Binius, in suis notis in vitam Joannis Papæ octavi. Et alibi, idem Binius, narrationis de Papissa fœmina, refutationem ex professo scribit, tom. 6. Conciliorum, edit. Parif. pag. 467. & ante eum Onuphrius, annot. in vitam Joannis 8. à Platina scriptam.

Binii & Baronii invectiones in Ioannem Papam.

Et eorundem conjectura de Papissa.

15. Instituti nostri ratio non finit nos eò nunc digredi, ut de Papissa illa Romana prolixius disseramus: monendus tamen est lector, non de hoc Joanne, Hadriani secundi successore, & Marini seu Martini secundi immediato prædecessore, qui Platinæ Joannes nonus dicitur; non, inquam, de hoc Joanne asseri ab historicis quod fuerit fœmina; feminam autem illam, successisse ajunt Leoni Papæ, hujus nominis quarto, & successorem habuisse Benedictum Papam, hujus nominis tertium, cui successit Nicolaus primus, prædecessor Adriani secundi. Sabellicus Ennead. 9. lib. 1. feminam illam, quæ Leoni quarto successit, vocat Joannem septimum. Eum autem qui postea Adriani secundi successor fuit, vocat Joannem octavum. Fama est (inquit Sigebertus, ad annum Domini 854. loquens de muliere, Joanne Papa) hunc Joannem feminam fuisse, & uni soli familiari tantum cognitam, qui eam complexus est, & gravida facta peperit, Papa exsistens; quare eam inter Pontifices non numerant quidam, ideo nomini numerum non facit. Hæc Sigebertus. Et hinc factum, ut Adriani secundi successor Joannes quibusdam dicatur octavus, quem Platina nonum vocat. Narrationis autem de muliere illa Papa Joanne octavo, hæc summa est; Mulier quædam, nomine Gilberta Anglica, ex Moguntiaco oriunda, sexum mentita virilem, Athenas se contulit, & inde Romam profecta, doctrinæ ac morum præstantiâ cunctis Romæ admirationi fuisse fertur, & Pontificatum consequuta, anno Domini 854. prius quidem Gilberta, in Papatu autem, quem teste Mariano Scoto, tenuit annis 2. mensibus 5. diebus 4. Joannes dicebatur. Puerperio tandem, in ipsa via publica, detecta, & mortua est. Hujus narrationis veritatem anonymus quidam scriptor, apud Illyricum lib. 10. Catalogi testium veritatis; & Conradus Deckerus, in sua assertione veritatis historiæ, de Papa Joanne 8. quod fuerit mulier & puerpera; & Alexander Cocus, in suo dialogo de Joanna Papissa; prolixè adstruunt, testimoniis Ranulphi monachi Flaviacensis, (qui vixisse fertur anno Domini 930.) & Mariani Scoti monachi Fuldensis, & Sigeberti monachi Gemblacensis, & Martini Poloni qui pœnitentiarius fuit Innocentii quarti Papæ Romani, & Francisci Petrarchæ qui Martini

De Papissa Romana.

Martini Poloni fuit coætaneus ac Papæ domeſticus, & Joannis Bocatii eorundem æqualis, & Martini Minoritæ, & Antonini Archiepiſcopi Florentini, & Ottonis Epiſcopi Friſingenſis, & antiquorum Annalium Auguſtanorum, & Wilhelmi Occami, & Raphaëlis Volaterrani, & Guilhelmi Jacobi Egmōdenſis,& Platinę,& Sabellici, & Jacobi Philippi Bergomenſis,& Matthæi Palmerii,& Trithemii,& Joannis Stellæ,& Nauclerі, & Valerii Anſelini, & Alberti Crantzii, & Werneri Rolivingi Carthuſiani auctoris faſciculi temporum, & Cœlii Rhodigini, & Joannis Lucidi, & Chriſtiani Maſſæi, & Gotefridi Viterbienſis, & Joannis de Pariſiis, & Theodori de Niem,& Chalcocondylæ,& Schedeſii,& Laziardi,& Fulgoſi, & Baptiſtæ Mantuani, & epiſtolæ cujuſdam Univerſitatum Pariſienſis, Oxonienſis,& Pragenſis;& Textoris, & Carranzæ,& libri Romanarum indulgentiarum, anno Dom. 1525. Romæ editi, & Jacobi de Regis curia [von Königshofen/] & Joannis Henaldi. Hæc hiſtoria, multis ſeculis, in Romana Eccleſia, ſine contradictione recepta, vel tolerata eſt; Nullus Romanenſum ſcriptorum, nullus Pontificum, ei contradixiſſe, aut ejus ſcriptores reprehendiſſe, invenitur. Creditum enim eſt, rem hanc verè contigiſſe, vel ſaltem non eſſe incredibilem,aut impoſſibilem, ſed eſſe poſſibilem & veriſimilem,& tot tantiſque indiciis ac teſtimoniis ſuffultam, ut non ſatis verecundè negari poſſe videretur.

Infelix ſeculum. 16. Poſt octavas illas nuncupatas œcumenicas Synodos, ſequutum mox eſt infelix illud ſeculum, quod ita ab ipſis Romanarum partium ſcriptoribus,ob inſcitiam morumque corruptelam, indigitatur. Marinum Papam, Joannis ſucceſſorem, Platina Martinum ſecundum vocat, eumq; ait malis artibus Pontificatum adeptum, & brevi mortuum eſſe. Hujus ſucceſſorem, Adrianum tertium, anno primo & menſe ſecundo Pontificatûs ſui mortuum, excepit Stephanus quintus, quo, cum ſediſſet annos ſex & dies undecim, defuncto, ſucceſſit in Papatu Romano Formoſus, anno Domini 891. In cujus vita Platina,Neſcio (inquit) quō fato accidiſſe dicam, ut una cum induſtria Imperatorum, ſimul etiam Pontificum virtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infeliciſſima eſſe arbitror,cum auctoritate Platonis tales ſoleant eſſe reliqui cives,quales ſunt in republica Principes. Formoſi ſucceſſor Bonifacius ſextus die vigeſimo ſexto Pontificatûs ſui mortuus eſt. Tum ſedem obtinuit Stephanus ſextus, quo poſt annum & tres menſes defuncto, Pontificatum adeptus eſt Romanus,in cujus vita idem Platina ait; Nihil aliud hi Pontifices cogitabant, quam & nomen & dignitatem ſuorum majorum exſtinguere. Tertio Pontificatus ſui menſe mortuo Romano, ſucceſſit Theodorus ſecundus,quem excepit Joannes, quem Platina vocat decimum hujus nominis, Onuphrius nonum. Huic ſucceſſit Benedictus quartus,anno Domini 899. In cujus vita Platina ait; Acciderat huic ætati, quod aliis interdum ſolet, ut hominum induſtria in quovis genere virtutis conſeneſceret. ——— Mox verò ubi cum ipſis opibus laſcivire cœpit Eccleſia Dei, verſis ejus cultoribus à ſeveritate ad laſciviam, peperit nobis tanta licentia peccandi,nullo Principe flagitia hominum tum coërcente, hæc portenta; à quibus ambitione & largitione ſanctiſſima Petri ſedes occupata eſt potius quàm poſſeſſa. Hæc ibi Platina. Defuncto Benedicto,anno Domini 903. Leo quintus ſedit menſem & decem dies. Deinde Chriſtophorus (ut loquitur Platina, in ejus vita) Pontificatum malis artibus adeptus, malè amiſit. Septimo enim menſe dignitate ac meritò quidem ejectus, monaſticam vitam, unicum calamitoſorum refugium,obire cogitur. In monaſteria enim, tanquam in inſulas, clerici malè de Eccleſia Dei meriti, tum relegabantur. Hæc Platina. Chriſtophorum ſequitur Sergius Papa tertius, in cujus vita exclamat Platina; Vide quæſo, quantum iſti degeneraverint à majoribus ſuis. Idem Platina, in vita Joannis 13. Sunt (inquit) qui ſcribant,hunc ſceleratiſſimum hominem,vel hoc monſtrum potius, in adulterio deprehenſum & confoſſum interiiſſe. Joannem iſtum Onuphrius vocat duodecimum, & ait creatum eſſe Pontificem anno Dom. 956.

17. Sabellicus, de Pontificatu ſcribens Benedicti quarti; Mirum eſt (inquit) quanta omnium bonarum artium oblivio, per id tempus mortalium animis obrepſerit, ut ne in Pontificibus quidem, cæteriſque principibus, quicquam eluceſceret, quod vitam juvare poſſet, non ſalubria inſtituta, non templorum refectiones, non ulla pietatis exempla, non liberalium artium affectationes, ſed ſtupor & amentia quædam, oblivioque morum invaſerat hominum animos. Hæc Sabellicus, Ennead. 9. lib. 1. Baronius etiam Cardinalis,ſcribens de Pontificatu Sergii tertii,anno Domini 908. ait, Sergium illum nefarium Sedem invaſiſſe, & odio furentem in Formoſi memoriam,ordinationes ejus irritas habuiſſe. Hæcque (inquit) planè ſunt infeliciſſima illa tempora. Et paullò pòſt ibidem; Tantum (inquit) invaluit meritricum imperium, ut pro arbitrio legitimè creatos Pontifices dimoverent,& violentos ac nefarios homines intruderent. Hæc Baronius. Brevem chronologiam ſcripſit Bellarminus Cardinalis,in qua,ad annum Domini 970. Vide (inquit) ſeculum infelix, in quo nulli ſcriptores illuſtres, nulla Concilia, Pontifices parum ſolliciti de republica. Hæc ille. *De hoc infelici ſeculo Vide plura lib. 11. hujus operis, cap. 18. §. 8.* *Meretricum imperium.*

18. Iſta infelicis illius ſeculi conditio mirari nos prohibet, ſi, mundo tantis tenebris obruto, & Pontificali interim magnitudine obſtupefacto, non adeo multi legantur per illa tempora palàm ſeſe oppoſuiſſe adorationi imaginum, ſynodicis quibuſdam Pontificalibuſque impiis decretis conſtabilitæ. quamvis nunquam caruerit teſtibus veritas. oſtenſum ſupra, §. 11. Gallos conſtanter rejeciſſe adhuc adorationem imaginum, tempore Joannis Papæ, qui ſucceſſit Adriano ſecundo. Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis, illius ſeculi ſcriptor, in ſuo libro de picturis & imaginibus; Cum (inquit) omnium ſanctorum Patrum una ſententia ſit, cultum religionis ſoli Deo deberi, quid ſupereſt fidelibus, niſi ut purgatis ab omni figmentorum profana ſervitute animis, totis viribus decertemus, quatenus veraciter illud quod ſcriptum eſt dicere valeamus? non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ, &c. Et paullò pòſt; Si enim ſanctorum imagines hi qui dæmonum cultum reliquerant venerari juberentur, puto quod videretur eis non tam idola reliquiſſe, quam ſimulacra mutaſſe. Et rurſum, eodem libro, propoſitis Auguſtini verbis, hanc ex eis infert collectionem; Ex quibus (inquit) manifeſtè colligitur: quia ſi ſerpentem æneum, quem Deus fieri præcepit, quoniam errans populus, tanquam idolum colere cœpit, Ezechias religioſus Rex cum magna *Galli conſtanter rejecerunt adorationem imaginum.* *Agobardus.* *Vide infra cap. 13. §. 4.* *Vide ſupra §. 10.*

magna religionis laude contrivit, multo religiosius Sanctorum imagines (ipsis quoque sanctis faventibus, qui ob sui honorem, cum divinæ religionis contemtu, eas adorari more idolorum indignantissime ferunt) omni genere conterendæ, & usque ad pulverem sunt eradendæ, præsertim cum non illas fieri Deus jusserit, sed humanus sensus excogitaverit. quod autem Deus castius absque simulacris veneretur, testis est etiam Q. Lucilius Balbus Gentilis Philosophus, sicut præfatus Doctor, in 4. de Civitate Dei libro, eum disputantem inserit. Et postea propè finem illius libri ait idem Agobardus; Nemo se fallat, nemo se seducat, nemo se circumveniat: quicunque aliquam picturam, vel fusilem sive ductilem adorat statuam, non exhibet cultum Deo, non honorat Angelos, vel homines sanctos, sed simulacra veneratur. Agit hoc nimirum versutus & callidus humani generis inimicus, ut sub prætextu honoris sanctorum rursus idola introducat, rursus per diversas effigies adoretur, ut avertat nos à spiritualibus, ad carnalia verò demergat; ac per omnia simus digni ab Apostolo audire, *O insensati, quis vos fascinavit & sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini? Ipse enim Satanas,* sicut dicit idem Apostolus, *transfigurat se in Angelum lucis.* Denique comessationes & ebrietates introducit sub nomine charitatis, &c. Item; Rectè nimirum ob hujusmodi evacuandam superstitionem, ab orthodoxis Patribus definitum est, Picturas in Ecclesia fieri non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Hæc Agobardus. Ex quo plura adferemus, cap. 13. §. 8.

Sanctorum imagines fieri non jussit Deus, sed eas humanus sensus excogitavit.
Aug. lib. 4. de Civitate, cap. 30.
Vide supra, cap. 8. §. 24 & infra, cap. 13. §. 8.
qui adorat imaginem, non exhibet cultum Deo, non honorat Angelos, vel homines sanctos, sed simulacra veneratur.
Galat. 3. 1, 3.
2. Cor. 11. 14.
Concil. Elibert. can. 36.

19. Ado Episcopus Viennensis, vixit post annum Domini octingentesimum & octogesimum, ut ex fine Chronici ab eodem Adone scripti constat. Hic in illo Chronico scribens de rebus gestis in Synodo Francofurtensi, sub Carolo Magno celebrata, ait; Sed pseudosynodus quam septimam Græci appellant, pro adorandis imaginibus, abdicata penitus. Hæc Ado.

Ado Viennensis.

20. Sic etiam Regino Abbas Prumiensis, in suo Chronico, de eadem scribens Synodo Francofurtensi, & rejectione synodi Nicænæ secundæ anno Dom. incarnationis 794. Pseudosynodus (inquit) Græcorum, quam pro adorandis imaginibus fecerant, à Pontificibus rejecta est. Hæc Regino Abbas Prumiensis, in diœcesi Treverensi, natione Teutonicus, qui in Proœmio sui operis ad Adalberonem, Episcopum Treverensem scripto, testatur se Chronica illa sua deducere usque ad annum Domini nongentesimum octavum.

Regino.

21. Habita est in Gallia, anno Domini 991. synodus Rhemensis, in qua Arnulphus Archiepiscopus Rhemensis exauctoratus est, suffecto in ejus locum Gereberto, qui etiam post paucos annos factus est Papa Romanus, & Silvester secundus appellatus est. Hic Gerebertus synodi illius scripsit historiam, quæ ex vetustissimo codice Micianensis quondam monasterii accepta, & typis evulgata est, Francofurti, anno Domini 1600. In illius historiæ cap. 28. Arnulphus Aurelianensis Episcopus, approbante Synodo, Joannem Papam Romanum, ab ipsis, de eo negotio consultum, rem neglexisse ægrè ferens, ait; Quid hunc [Joannem Papam Rom.] reverendi Patres, in sublimi solio residentem, veste purpurea & aureâ radiantem, quid hunc, inquam, esse censetis? Nimirum, si charitate destituitur, solaque scientia inflatur, & extollitur, Antichristus est; in Templo Dei sedens, & se ostendens tanquam sit Deus. Si autem nec charitate fundatur, nec scientia erigitur, in templo Dei tanquam statua, tanquam idolum est: à quo responsa petere, marmora consulere est. —— Certè in Belgica & Germania, quæ vicinæ nobis sunt, summos sacerdotes Dei, in religione admodum præstantes, inveniri, in hoc sacro conventu testes quidam sunt. Proinde si Regum diffidentium animositas non prohiberet, inde magis Episcoporum judicium petendum fore videretur, quàm ab ea urbe, quæ nunc emtoribus venalis exposita, ad nummorum quantitatem judicia trutinat. —— Sed cum hoc tempore Romæ nullus pene sit (ut fama est) qui literas didicerit, sine quibus (ut scriptum est) vix ostiarius efficitur, qua fronte aliquis eorum docere audebit, quod minimè didicit? Hæc Arnulphus Aurel. approbante Synodo. Ubi dum Joannem Papam, non respondentem, assimilat statuæ vel idolo, à quo responsa petere, sit marmora consulere; suggillare videtur etiam superstitionem Romanæ Ecclesiæ adorantis statuas & imagines mutas & sensus expertes, quibus similes evasisse insinuat earum cultores.

Synodus Rhemensis. An. Dom. 991.
Papa ille Romanus vel Antichristus, vel statua.
Quanta Romæ tunc regnaverit avaritia. & quanta inscitia.

22. Fridericus Ænobarbus Imperator Occidentis, expeditionem suscepit in Orientem, contra Saracenos, anno Domini millesimo centesimo octogesimo nono. Hujus expeditionis meminit Nicetas Choniates, lib. 2. de Imperio Isaaci Angeli, Imperatoris Constantinopolitani: ubi de Armeniorum & Germanorum consensu in recusanda adoratione imaginum scribens auctor ille iconolatra; Apud Alemanos (inquit) & Armenios sacrarum imaginum adoratio æquè interdicta est. Id quod ad illud tempus etiam extendere videtur Nicetas Choniates, quo historiam suam scribebat, quam edidit post captam à Latinis Constantinopolin, nam & illius belli historiam suo operi inseruit. Captam autem esse à Latinis Constantinopolin, anno Domini millesimo ducentesimo quarto, ibique eodem tempore fuisse Nicetam hunc Choniatem, monuimus supra, lib. 4. hujus operis, cap. 21. §. 5. Unde constat Germanos ultra annum Domini millesimum ducentesimum adhæsisse doctrinæ Concilii Francofurtensis, sub Carolo Magno celebrati, & constanter rejecisse adorationem imaginum.

Vide lib. 1. cap. 30. §. 3. & lib. 4. cap. 20. §. 9.
Germani constanter rejecerunt imaginum adorationem.

23. Idipsum patet ex verbis Abbatis Urspergensis, qui se vixisse testatur post annum Domini millesimum ducentesimum. Ejus verba recitata sunt supra, cap. 12. hujus libri, §. 9.

CAPUT

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

De illo dicto, cui veluti fundamento adorationem imaginum inædificant iconolatræ; Imaginis honor ad primitivum transit.

Synod. 2. Nicæn.

PRo adoratione imaginum ponit pseudosynodus Nicæna hoc veluti axioma, ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. *imaginis honor ad primitivum transit.* actione 6. in fine tomi 5. Respondet cum Concilio Francofurtensi Carolus, in opere Capitulari, lib. 3. cap. 16. *Dicant* igitur, quibus hoc tam peculiare est dicere, quod imaginis honor in primam formam transit: dicant ubi hoc legerunt, aut quibus valeant testimoniis adprobare. Dominus namque & Salvator noster non ait, Quamdiu fecistis imaginibus, sed quamdiu fecistis uni de minimis istis, mihi fecistis: Nec ait, qui imagines, sed, qui vos recipit, me recipit: nec Apostolus ait, diligamus imagines, sed, diligamus nos invicem. Hæc ibi. Regerit Adrianus lib. ad Carolum, in actione 3. cap. 8. qui (inquit) huic contradicere voluerit, sancti Basilii contradicet expositioni, &c.

Carolus, cum Concilio Francofurtensi.

Adrian. I. Papa Rom.

Damascen. Vindiciæ Patrum. Basilius magnus.

2. Nimis certè temerè & inverecundè Damascenus, lib. 3. de imaginibus, & cum Nicæna pseudosynodo Adrianus, locis modò citatis, abutuntur nominibus Basilii & aliorum quorundam, idem cum Basilio dicentium, sanctorum Patrum; En ipsa Basilii verba; Insolescunt (inquit) superbiâ & fastu adversus eum qui ad imaginem sui Creatoris conditus est, per cujus imaginem injuria talis in Creatorem redundat ac transit. quemadmodum enim quisquis regiam imaginem aspersit contumeliis, perinde peragitur reus, ac si in legem ipsam fuisset contumeliosus & improbè egisset: sic sanè se constituit obnoxium peccato, qui contumeliosè tractat genitum, sive conditum ad Dei imaginem. Hæc Basilius in enarratione in cap. 13. Esaiæ, vers. 11. Nempe (ut loquitur Lactantius, lib. 2. Instit. cap. 2.) simulacrum Dei non illud est, quod digitis hominis ex lapide, aut ære, aliave materia fabricatur, sed ipse homo.

Lactantius.

Ambrosius.

3. Similiter Ambrosius, in Psal. 118. (seu 119.) in Jod; Quod enim (inquit) secundùm imaginem est, nō est in corpore, nec in materia, sed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi ostenditur homo ad similitudinem & imaginem Dei, ubi justitiæ, ubi sapientiæ, ubi omnis forma virtutis assumitur. Et postea in eandem Psalmi illius sectionem, ait idem Ambrosius; Pretiosum est videre virum justum, ut videas eum secundum imaginem Dei. quod foris est, nihil prodest: quod intus est, sanat. Sanè & in eo qui foris est, illum qui intus est frequenter aspicimus: ut si viderimus pauperem, illum ad cujus similitudinem factus est, honoremus in paupere, de quo ait, *Dedistis mihi manducare: quia quod uni eorum dedistis, mihi dedistis.* qui enim coronat imaginem Imperatoris, utiq; illum honorat, cujus imaginem coronavit: & qui statuam contemserit Imperatoris, Imperatori utique cujus statuam consputaverit, fecisse videtur injuriam. Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant: sed invisibilis Dei imago non in eo est quod videtur, sed in eo utique quod non videtur. Vides ergo quia inter multas Christi imagines ambulamus? caveamus ne coronam imagini detrahere videamur, quam unicuique Christus imposuit. Caveamus ne aliquid detrahamus iis, quibus debemus adjungere. Sed quod pejus est, non solum non honestamus pauperes, sed etiam dehonestamus, destruimus, persequimur: & ignoramus quas Dei imagini congeramus injurias, cum factos ad imaginem Dei putamus esse lædendos. Hæc Ambrosius.

Matth. 25. 35, 40.

Basilius.

4. Eandem adhibet similitudinem Basilius, lib. de Spiritu Sancto, cap. 18. ubi disserens de una essentia & una gloria Patris & Filii, dicit, quemadmodum imago Regis appellatur Rex, nec tamen ideo sunt duo reges, sed unus rex, & una quæ ei defertur glorificatio, non multæ, quia imaginis honor ad primum exemplar transit [διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει:] sic in Divinis, Filium, qui est imago Dei, esse unum cum Patre Deum, & uno honore glorificandum. Hoc interim observato discrimine; quod imago manufacta rex sit tantummodo μιμητικῶς, per imitationem & similitudinem externæ formæ: Filius autem unus cum Patre Deus sit φυσικῶς, naturaliter in unitate incompositæ Deitatis. Hæc ibi tradit Basilius: At nusquam dicto illo utitur Basilius de imaginibus illis Christi, vel sanctorum, vel Angelorum, de quibus nostra est cum Romanensibus controversia. Basilius & Ambrosius ab ea civili consuetudine, quam cernebant observari circa Imperatorum imagines manufactas, sumto argumento, hortati sunt suos auditores, vel lectores, ad glorificandum Filium, qui est Dei imago consubstantialis Patri; & ad exercenda charitatis officia erga homines, qui sunt conditi ad imaginem Dei. Nusquam autem dicunt honorem exhibitum exanimi & manufactæ alicui imagini transire ad Christum, vel ad sanctos defunctos, vel ad Angelos.

Vindiciæ Basilii & Ambrosii.

Opus Carolinum in Concilio Francofurtensi compositum.

5. Huc pertinet & illud in opere Carolino, lib. 2. cap. 19. Si (inquit) vulgus partim lætitiæ bacchatu effrænis, partim secularis pompæ novitate arcessitus, partim ventosi honoris inflatione cupidus, partim adulationis vitio famulatus, partim publicæ securis metu perterritus, Imperatorum imagines vanis & perniciosis laudibus honorat; quid ad nos qui gloriamur in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem nobis mundus crucifixus est, nosque mundo? quorum conversatio in Cœlis est; qui cum Apostolo dicimus, nobis quibus Christus crucifixus est, quid nobis cum foro? qui tanto errori obniti potius, quam adsensum præbere debemus, qui non solùm ab eo exemplum ad adorandas imagines minimè sumere, sed etiam eum cum suis sequacibus prorsus exsecrari debemus. Item in eodem opere, lib. 3. cap. 15. Nam quis furor est (inquit) quæve dementia, ut hoc in exemplum adorandarum imaginum ridiculum adducatur, quod Imperatorum imagines in civitatibus & plateis adorantur, & à re inlicita res inlicita stabiliri paretur. Et ejusdem operis lib. 4. cap. 1. Aliud (inquit) & longè aliud est picturam quandam nomine tantummodo illius rei nuncupare, cujus imago est, secundùm æquivocorum nominum rationem, atq; aliud rem insensatam adorare, & eandem rem plenâ sententia Christum Dei Filium profiteri, & dicere, Hic est Christus Filius Dei. —— Cum talis professio mendacium sit, proculdubio de veritate non est. Hæc ibi.

2. Cor. 6.

Claudius Episcopus Taurinensis.

6. Claudius Episcopus Taurinensis, in suo rescripto

scripto Apologetico adversus Theodemirum Abbatem, [in 2. parte tom. 4. bibl. Patrum, edit. 4. pag. 147.] Dicunt (inquit) isti, contra quos Dei Ecclesiam defendendam suscepimus. Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid inesse divinum, sed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies est, tali eam veneratione adoramus. Cui

Vide supra, cap. 12. §. 18. respondemus, quia si sanctorum imagines, hi qui dæmonum cultum reliquerunt, venerantur, non idola reliquerunt, sed nomina mutaverunt. —summopere pensandum est, quia si opera manuum Dei non sunt adoranda & colenda, quanto magis opera manuum hominum non sunt adoranda & colenda? prorsus, nec in honore eorum quorum similitudines esse dicuntur, quia si imago quam adorat, Deus non est, nequaquam veneranda est pro honore sanctorum, qui nequaquam divinos sibi adrogant honores. Hæc Claudius episcopus Taurinensis.

Ionas Aurelianensis. 7. Jonas Aurelianensis Episcopus, lib. 1. de cultu imaginum, contra eundem scribens Claudium Taurinensem, in hoc tamen consensum cum eo profitetur, quod non sint adorandæ imagines, ne in honorem quidem eorum, quorum dicuntur esse imagines. Illud (inquit) quod imaginum adoratores, tibi, ad suum errorem muniendum, respondisse scripsisti, ita inquiens; *Non putamus imagini quam adoramus, aliquid inesse divinum, sed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies est, tali eam veneratione adoramus:* Una tecum reprehendimus ac detestamur: quia cum eorum scientiam non subterfugit, imaginibus nil inesse divini, majori digni sunt invectione, eo quod debitum honorem Divinitati, impenderint infirmo & egeno simulacro. quantumque hujusce erroris sectatores ac defensores à vera exorbitent religione, non opus est per singula, mea declarare narratione. Id ipsum etiam nonnulli Orientalium, qui eidem sceleratissimo mancipantur errori, se objurgantibus respondere solent. Tribuat Dominus sua gratuita pietate, ut tandem aliquando & isti & illi ab eadem eruantur superstitione, & Apostolicis disciplinis salubriter instructi, traditioni revocentur Ecclesiasticæ. —Sequitur in eodem opere tuo; *Ex qua re, inquis, summopere pensandum est, quia si opera manuum Dei non sunt adoranda & colenda, quanto magis opera manuum hominum adoranda & colenda non sunt? prorsus nec in honore eorum, quorum similitudines esse dicuntur:* In hujus sententiæ sensu nobiscum sobriè sapis. — Sed & illud quod subjungis; *quia si imago, quam adoras, Deus non est, nequaquam veneranda est pro honore sanctorum, qui nequaquam divinos sibi arrogant honores:* Omnino approbamus, congruumque fidei Catholicæ esse judicamus. Hæc Jonas Aurelianensis Episcopus.

Agobardus Episcopus Lugdunensis. 8. Summopere (inquit Agobardus) notandum est, quia si opera manuum Dei non sunt adoranda & colenda, nec in honore Dei, quanto magis opera manuum hominum non sunt adoranda & colenda, nec in honore eorum quorum similitudines esse dicuntur? Hæc Agobardus, in suo libro de picturis & imaginibus. Et postea in eodem libro ait; Dicit forsitan aliquis non se putare imagini, quam adorat, aliquid inesse divinum, sed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies est, tali eam veneratione donare. Cui facile respondetur, quia si imago, quam adorat, Deus non est, nequaquam veneranda est, quasi pro honore sanctorum, qui nequaquam divinos sibi arrogant honores, sicut multis jam supra testimoniis est ostensum. Hactenus Agobardus Episcopus Lugdunensis. Cujus plura in hanc sententiam testimonia recitavimus supra, cap. 12. § 18.

9. His adjunge quæ leguntur in actis prioris illius sub Basilio celebratæ Constantinopolitanæ synodi, quæ Romanensibus 8. œcumenica dicitur, actione 8. de Theodoro Crithino. *De Theodoro Crithino.* Basilius Imperator, in synodo præsens, legatis senioris Romæ & sedium Orientis dixit, Theodorum Crithinum iconomachicæ hæreseos auctorem adductum esse ad synodum; quid igitur de eo illis placeret. Responderunt legati, mittendos ad illum honoratissimos quosdam ex proceribus, qui ei legatorum voces scripto comprehensas legant, eidemque ab eisdem denuncient ut ab errore resipiscat. Baanes igitur & Leo Patricii, jubente Imperatore, Crithinum adeuntes, quæ in mandatis habebant ei legerunt. At illo nihil respondente, Baanes Patricius dedit ei numisma characterem ferens Basilii Imperatoris, & dixit ad eum: Imperator noster sanctus mandat ad te, monens, suscipis numisma characteris mei? respondit Theodorus, se suscipere. Baanes dixit, Imperator noster sanctus admonens, dicit ad te; honoras numisma exarationis meæ? Theodorus dixit, secundum quod oportet honorari numisma regium, honoro. Baanes dixit, inhonoras illud? Theodorus dixit, ut quid non inhonoro illud. Baanes magnificentissimus Patricius & præpositus dixit, jubet Imperator noster sanctus dicere tibi; Et, si imaginem meam, id est, mortalis regis non vis inhonorare [οὐκ ἀτιμάζεις] sed honorabiliter suscepisti è manu mea qui sum præpositus; quomodo Dei-virilem imaginem [τὴν θεανδρικὴν εἰκόνα] Domini nostri Jesu Christi, & sanctissimæ Matris ejus, & omnium sanctorum audes inhonorare? dic nobis, inhonoras has? an honoras? Theodorus dixit; Omnes quidem homines Christianos subdi oportet sub sancto & justo Imperio tuo, plus autem omnibus me indignum, quia & ex morte liberasti me, & ab exsiliis injustis eripuisti me, & à captivitate, & fame & exitio adjuvisti; & quia multum debeo pro sancto Imperio tuo super omnes Christianos orare: sed & capilli capitis mei & barbæ omnes si fuerint ora, & exoraverint pro sancto Imperio tuo, non sufficient: talis est in me benignitas tua, Imperator juste, & amice Christi. Numisma mihi misisti Imperii tui, & suscepi illud, sciens quod tuum fuerit: exigis ut & Christi suscipiam notam & formam [χαρακτῆρα καὶ ἐκτύπωμα;] si est hoc Christi præceptum, & Christo placabile [εἰ ἔστι τοῦ Χριστοῦ τοῦτο πρόσταγμα, καὶ ἀρεστὸν ἐκείνῳ] deprecabile sit Imperium tuum sanctum, & det dilationes, & det tempus induciarum, & det infirmitati nostræ spacium, & posthæc quando jusserit à Deo decretum imperium tuum, si ostensum fuerit, quod sit hoc Christi præceptum, faciam quicquid jusseris. Baanes Patricius dixit, Imperator noster sanctus non vos adduxit ad hanc sanctam & universalem synodum, ad disputandum, sed ad commonendum. Reversi autem magnificentissimi Patricii renunciarunt Synodo, quid respondisset Theodorus Crithinus: Lectoque Nicolai Papæ Romani capitulo de imaginibus, Synodus Theodoro Crithino dixit anathema.

10. At sicut passeris est vagari, & ut hirundinis est volare; sic maledictio sine causa prolata non veniet. *Proverb. 26.2.*

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

De idololatria celeberrimorum Doctorum Romanensium, ipsiusque adeò Ecclesiæ Romanæ, post annum Domini millesimum ducentesimum: ipsis Nicæna secunda & Tridentina Synodis judicibus.

Synodus Cp. œcum. 7. Vide supra, cap. 10. §. 6.

DIxit synodus Constantinopolitana sub Constantino Copronymo celebrata, τὴν ἀπατηλὴν τῶν ὁμοιωμάτων χρωματουργίαν καταστᾶν ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ Θεῷ πρεπούσης λατρείας εἰς τὴν χαμαίζηλον καὶ ὑλικὴν κτισματολατρείαν τὸν τῶν ἀνθρώπων νοῦν. id est, seductoriam similitudinum per colores operationem avellere hominum mentem ex summa & Deo congrua latria, ad humilem & materialem creaturæ latriam.

Synod. Nicæn. œcum. 7. Vide supra, cap. 10. §. 8.

2. Respondet Nicæna Synodus, sub Irene habita, actione 6. tomo 2. §. Ἀμνημονήσαντες. Immemores. O vesaniam, linguam ut gladium acutam & mendacio infectam habentium, immaculatam fidem Christianorum in imaginum æstimantium commutari culturam; quique contumeliosè profantur, humilem ac materialem creaturæ latriam hanc appellantes. οὐδεὶς τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν χριστιανῶν ἀνθρώπων εἰκόνι ἐλάτρευσεν. ἑλληνικὸν γὰρ τὸ μύθευμα, δαιμόνων ἐφεύρημα, πράξεως σατανικῆς τὸ ἐγχείρημα. ἀπόλωλε τοῦτο τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ· λατρεία νῦν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐστί. id est, Nullus Christianorum hominum qui sub Cœlo sunt, imagini cultum latriæ exhibuit: Pagana est enim ista fabulatio, dæmonum adinventio, & satanicæ actionis opus. Periit hoc Christi adventu. Latria nunc in spiritu & veritate est.

Vide supra, cap. 2. §. 31.

3. Item, act. 7. ejusdem synodi, in termino synodi, seu sententia definitiva; definit synodus, imaginibus Christi & Deiparæ Virginis & Angelorum & sanctorum virorum, ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν. οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει. id est, ut tribuatur salutatio sive osculum & honoraria adoratio. non tamen vera latria, quæ secundùm fidem nostram est, quæque solam Divinam naturam decet.

Adrian. I. Papa Rom. Concil. Trident.

4. Adrianus I. Papa Romanus, in defensione hujus Nicænæ synodi ad Carolum, act. 4. cap. 60. ait, hujus synodi divina dogmata irreprehensibilia exsistere. Ejusdem synodi decretis consensum suum addit synodus Tridentina, sessione 25.

Romanenses idololatræ.

5. Attamen imaginem Christi & crucem adorandam esse cultu latriæ, & deberi eis eundem honorem qui & Deo debetur, docuerunt aliquot seculis primarii Ecclesię Romanæ doctores, videlicet, Alexander Alensis, part. 3. quæst. 30. memb. 3. art. ult. Thomas 3. part. qu. 25. art. 3. & ibidem Cajetanus; Bonaventura, Marsilius, Almayn, Carthusianus, Capreolus & Joannes Major, & alii in 3. sent. dist. 9. quos ita excusare nititur Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 22. Est (inquit) valde credibile, S. Thomam, Alexandrum Alensem, & alios doctores scholasticos illius temporis non vidisse Nicænam synodum secundam, neque octavam synodum generalem, neque epistolam Hadriani I. pro defensione synodi Nicænæ. Hæc ille. Misera hæc est & prorsus inepta excusatio. Nam doctores isti ex divinis scripturis & primæva orthodoxa antiquitate scire tenebantur, cultum divinum non esse imaginibus, sed soli Deo tribuendum. Nec defuere postea, qui, etiam visis illis scriptis, judicio nihilominus scholasticorum illorum pertinaciter adhæserunt: In quibus fuerunt Gregorius de Valentia, Commentariorum Theologicorum tomo 3. disp. 6. qu. 11. puncto. 6. & Gabriel Vasquez, in 3. partem Thomæ, qu. 25. & Costerus, in Enchiridio, cap. 8.

Excusatio Bellarminiana.

Ejusdem refutatio.

Vide supra, cap. 2. §. 26.

6. Ex eis autem scholasticis qui nefarium hoc dogma palàm tradiderunt, Ecclesia Romana quosdam etiam in divorum numerum retulit: & omnes pro Catholicis suscipit. Neque verisimile est aliter, illis seculis, vel credidisse vel egisse Ecclesiam Romanam, quoad cultum imaginum, quam secundùm communiter receptam in scholis doctrinam. Summam illam Alexandri Alensis diplomate Alexandri Papę IV. & septuaginta virorum Ecclesiasticorum syngraphis comprobatam esse scribit Antoninus Possevinus, in apparatu sacro. Et fabulantur Thomistæ, Thomam, quum ad imaginem crucifixi preces ardentius funderet, hanc vocem audivisse, Bene scripsisti de me Thoma. At certè idololatriam committebat Thomas, quoties adorabat imaginem crucifixi, si standum decretis Nicænæ secundæ synodi, ut ostensum est. Vide supra, cap. 2. §. 29.

Alensis Summa.

Fabula de Thoma Aquin.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

De imaginum adoratione narratio historica ab anno Domini 1200, usque ad annum 1640.

Waldenses oppugnant adorationem imaginum.

ADorationem imaginum oppugnarunt Waldenses, ut patet ex libro Reineri contra Waldenses, cap. 5. & idipsum de eis scribit Petrus Pilichdorfius, in suo libro contra Waldenses, capite trigesimo tertio. Exstant libri isti in secunda parte tomi quarti bibliothecæ Patrum, editionis quartæ, cum Prolegomenis Jacobi Gretseri Jesuitæ.

De origine Waldensium.

2. Waldensium autem (qui & Leonistæ, & Albigenses, multisque aliis nominibus indigitati sunt) exortum refert Pilichdorfius, cap. 1. ad tempus Innocentii Papæ II. quem Onuphrius in suo Chronico scribit creatum esse Papam anno Domini 1130. & mortuum anno Dom. 1143. Inter omnes has sectas (inquit Reinerus) quæ adhuc sunt, vel fuerunt, non est perniciosior Ecclesiæ, quam *Leonistarum.* Et hoc tribus de caussis: prima est; quia est diuturnior. Aliqui enim dicunt quod duraverit à tempore Silvestri; aliqui, à tempore Apostolorum. Secunda, quia est generalior. Ferè enim nulla est terra, in qua hæc secta non sit. Tertia, quia cum omnes aliæ sectæ immanitate blasphemiarum in Deum, audientibus horrorem inducant; hæc, scilicet Leonistarum, magnam habet speciem pietatis; eo quod coram hominibus justè vivant, & bene omnia de Deo credant, & omnes articulos qui in Symbolo continentur: solummodò RomanamEcclesiam blasphemant, & clerum, cui multitudo laicorum facilis est ad credendum.

Doctrina Apostolica est, tametsi cognomentum istud sit recens.

Laus Waldensium.

Crimen Waldensium.

Hæc Reinerus, lib. contra Waldenses, cap. 4. fuit autem Reinerus iste Inquisitor, per Lombardiam, sive censor eorum qui pro hæreticis apud Romanenses habebantur, & claruit an. Domini 1254. teste Antonio Senensi, apud Gretserum in Prolegomenis, cap. 9. De bello autem adversus Waldenses, jussu Innocentii Papæ tertii, gesto, & interemtis eo in bello multis Waldensium millibus, diximus supra, lib. 4. hujus operis, cap. 21. §. 16. Divina tamen providentia durarunt Waldenses usque ad reformationem religionis superiore seculo factam, & cum reformatis se conjunxerunt.

Joannes Wickleff. Joannes Huss & Hieronymus Pragensis.

3. Orthodoxam Catholicæ antiquitatis & Waldensium doctrinam defendit in Anglia Joannes Wickleff. circa annum Domini 1372. quem sequuti sunt Joannes Huss, & Hieronymus Pragensis; quos adversarii, in Concilio Constantiensi, damnarunt: Hussum quidem sessione 15. anno Dom. 1415. sexto die Julii, Hieronymum autem Pragensem sessione 21. anno Dom. 1416. die 30. Maii. Et contra fidem salvi conductus, eos ignibus cremaverunt. Condito illo impio & perfidioso decreto, sess. 19. anno Dom. 1415. die 23. Septembris; Quod non obstantibus salvis cōductibus Imperatoris, Regum, & aliorum seculi Principum, possit per judicem competentem Ecclesiasticum, de hæretica pravitate inquiri, & quod liceat judici competenti Ecclesiastico contra hujusmodi personas procedere, eosdemq; punire, etiamsi de salvo conductu confisi ad locum venerint judicii, alias non venturi. Doctrina tamen Hussi & Hieronymi mansit in pretio apud ipsorum discipulos Bohemos.

Perfidiosa constitutio Concilii Constantiensis.

Lutherus.

4. Vertente deinde seculo prodiit Martinus Lutherus, anno Dom. 1517. eumque sequuti alii, qui imaginum cultum tanto cum successu palam refutarunt, ut multis in locis auctoritate publica fuerit sublatus. De ejiciendis tamē imaginibus Lutherus ipse & qui se ipsius γνησίους discipulos esse gloriantur, non magnopere laborarunt: quamvis earum cultum constanter improbent, & fateantur melius esse imagines è templis ejici & aboleri (id quod in multis jam reformatis Ecclesiis laudabiliter factum est) quam ab hominibus eas adorari teste Chemnitio, in quarta parte examinis Concilii Tridentini.

Imagines impediunt conversionem Judæorum, & Muhammedanorū.

5. Negari non potest, Judæos & Muhammedanos istis imaginum larvis & humanorum figmentorum offendiculis absterreri atque impediri ab amplectenda religione Christiana. quod non diffitetur Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 6. Unde Paulus Ricius, doctissimus Hebreus, qui Papiæ Christo nomen dedit, expedire plurimum dicebat (referente Petro Martyre) ut imagines è templis amoverentur, quod multi Hebræorum ea de caussa revocentur à Christi confessione. Vide supra, cap. 12. §. 10. & §. 18.

P. Martyr. loc. com. class. 2. cap. 5. §. 24.

Cultui imaginum semper palam contradictum esse.

6. Atque ita jam evidenter ostensum est, cultui imaginum, ad hæc nostra usque tempora, à multis Christianis, palam contradictum esse. Non abs re autem erit, pugnantes ipsorum Romanensium sententias breviter commemorare. Nam post annum Domini 1200. Romanenses imaginum cultores in tres sententias diversi abiere.

Pugna Romanensiū.

7. Quidam dixerunt, imaginem non esse ullo modo in se colendam, nec propriè adorari ipsam imaginem, sed tantummodo coram imagine colendum esse exemplar, & hoc solum propriè adorari. Hæc est sententia Durandi, in 3. sent. dist. 9. qu. 2. Et ita etiam sensisse videtur auctor distichi illius, quod à Sabellico repetitur, & ipse Sabellicus, qui de secunda Nicæna Synodo, ejusque decreto scribens, Magno (inquit) omnium consensu est decretum, ut Romanæ Ecclesiæ ritu imagines in templis haberentur, additaque est colendi forma, duobus carminibus complexa, ut res ab omni idololatriæ suspicione abesset. Visuntur hodiè versus hi Venetiis aurea æde figurati, vetusta literarum forma, ut ex Græco fuerant in Latinum versi,

inter se de cultu imaginum.

Prima opinio, hæretica.

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa:
Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Hæc Sabellicus, Ennead. 8. lib. 8. Rapsodiam historiarum deduxit Sabellicus, ab orbe condito, in annum usque salutis nostræ, 1504. quod autem dicitur de imagine Christi Dei dici etiam posset de imaginibus sanctorum; nimirum; Nam Petrus est quod imago docet, sed non Petrus ipsa, &c. ut notat Bellarm. lib. de imagin. cap. 20. ubi istam sententiam ait refutatam esse à Catharino. & ipse eam ex professo refellit Bellarm cap. 21. ejusdem libri, ubi etiam dicit, versibus illis solum doceri, non deberi imagini eundem honorem qui debetur exemplari. Imo opinionem istam, quæ dicit non colendam esse ipsam imaginem, sed solum coram imagine colendum exemplar, damnari à Romana Ecclesia & rejici ut hæreticam, ostendimus supra, cap. 2. hujus libri, §. 28.

8. Alii dixerunt, ipsam quidem imaginem in se colendam esse, & ipsam propriè adorari, non tamen eodem honore quo ipsum exemplar, sed inferiore, quem inferiorem honorem duliam vocat Lucas Tudensis Episcopus, lib. 2. adversus Albigenses, cap. 21. [in bibl. Patr. in 2. parte tomi 4. edit. 4.] Lucam autem istum floruisse temporibus Gregorii noni & Cœlestini quarti Pontificum Romanorum, monet Andreas Schottus, in sua Epistola ad Jacobum Gretserum, præfixa operi illi Lucæ Tudensis. Gregorium nonum creatum esse Papam, anno Dom. 1227. eique defuncto successisse Cælestinum quartum anno Dom. 1241. scribit Onuphrius in suo Chronico Romanorum Pontificum. Hanc sententiam tuentur Lucas Tudensis, loco citato, & Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 21 & cap. 24. & Margarinus de la Bigne, in sua admonitione, quam præmisit libris Jonæ Aurelianensis de cultu imaginum, & alii quidam recentiores. Hanc tamen sententiam oppugnat, & ex professo refellit Vasquez, ut novam & stultam, vel superstitiosam, in 3. partem Thomæ, qu. 25. disput. 108.

Altera stulta, vel superstitiosa.

Vide supra, cap. 2. §. 28.

9. Tertia & communis Scholasticorum opinio fuit, imaginem eodem honore colendam esse, quo ipsum exemplar. De qua idololatrica doctrina lectorem monuimus præcedente capite. Discordibus autem inter se hostibus veritatis, ipsa veritas, per Dei gratiam, jam luce sua nitet, & mole sua stat. Nempe, neque colendam esse ipsam imaginem, neque ponendam vel adhibendam esse imaginem, ut coram ea colatur exemplar.

Tertia idololatrica. Vide etiam cap. 2. §. 27. & §. 29.

Conclusio orthodoxa.

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER OCTAVUS,

DE HÆRESI PELAGIANA,

ejuſque reliquiis. ubi de gratia Dei, & libero hominis arbitrio, & connexis quibuſdam quæſtionibus.

CAPUT PRIMUM.

De hæreſeôs Pelagianæ ortu, & ejuſdem hæreſeos damnatione.

Introductio.



On hinc ſolùm (inquit Auguſtinus) *error humanus obrepit, ut aliquid ſecus ſentiatur de individua Trinitate. Sunt enim & alia in quibus perniciosiſſimè erratur, ſicuti hoc eſt,* (Pelagii dogma intelligit, de quo porrò ait) *quanquam qui bonum quod ex Deo eſt, negat eſſe ex Deo, neſcimus cui faciat injuriam niſi Deo, ac per hoc illi utique Trinitati.* Hæc cum Alipio Auguſtinus, epiſtola 143. Poſtquam igitur de Deo, de Chriſto, & de Dei cultu diſſeruimus, poſtulare nunc rerum ordo videtur, ut etiam de hominis à Deo per peccatum averſione, & ejuſdem ad Deum per Dei gratiam converſione, & annexis quæſtionibus nonnulla ex orthodoxa antiquitate depromta lectori exhibeamus.

Pelagius hæreſiarcha. Contra eum ſcribunt Hieronymus & Auguſtinus.

2. *Pelagius* Brito monachus clanculum ſpargebat errores de libero hominis arbitrio, contra Divinæ gratiæ neceſſitatem: & contra eos errores ſcribere cœperunt Hieronymus in Oriente, & Auguſtinus in Africa, circa annum Domini 411. Impp. Honorio, & juniore Theodoſio, filio Arcadii. Biennio poſt, eoſdem errores Pelagius apertius profitetur. Dumque ſerpit contagio, accitur in judicium Pelagius coram Concilio Dioſpolitano in Palæſtina, ubi cenſuram Eccleſiaſticam metuens ipſe dogmata illa, de quibus accuſabatur, damnavit, anno Domini 415. ſed hoc ab illo doloſè factum eſt, ſicut docet Auguſtinus lib. de peccato originali, contra Pelagium & Cæleſtium, capp. 9. 10. 11. 12. & epiſtolis 105. 106. 107. Nam illo metu liberatus, mox ad vomitum rediit: ideoque cum diſcipulo ſuo Cæleſtio hæreticus pronunciatus eſt à Patribus Africanis, in duobus Conciliis in Africa celebratis, anno Domini 416. videlicet Concilio Carthaginenſi, & Concilio Milevitano, cui interfuit Auguſtinus. Et ab utroque Concilio miſſæ ſunt ea de re literæ ad Innocentium Papam Romanum, hujus nominis primum, qui ad utraſque literas reſpondens, Pelagium & Cæleſtium tanquam hæreticos jure damnatos excommunicavit. Exſtant Conciliorum iſtorum & Innocentii epiſtolæ, inſertæ epiſtolis Auguſtini, epiſt. 90. & epiſt. 91. & ep. 92. & ep. 93. & ſummam rei geſtæ repetit Auguſtinus epiſt. 94.

Pelagius doloſe damnat ſuos errores, & poſtea ad vomitum redit.

Damnantur Pelagius & Cæleſtius hæretici, in Concilio Carthag. & in Concilio Milevitano.

Aliud Concil. Carthag. in quo hæreſis Pelagiana penitus damnata eſt. Conſentit Zoſimus Papa Rom. & totus mundus.

3. Biennio autem poſt illa Concilia, celebratum eſt Carthagine aliud Concilium ducentorum & decem ac ſeptem (vel ut Proſper ait, 214.) Epiſcoporum, in quo hæreſes Pelagiana penitus damnata eſt, & decretis illius Concilii, ac præcedentium in ea cauſa habitorum Conciliorum Africanorum, Zoſimus Papa Romanus, Innocentii ſucceſſor, ſuum adnexuit adſenſum, ſeu, ut loquitur Proſper libro contra collatorem, cap. 41. ſententiæ ſuæ robur adnexuit. Idem Proſper ad octavam objectionem Gallorum, ait, totum mundum amplexum eſſe illam Africanorum conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei.

Bonifacius Papa Rom. auxilio legum Imperialium uſus eſt contra hæreticos Pelagianos. Aug. contra duas epiſt. Pelagianorum Cæleſtinus Papa Rom. exemplum ſequitur Bonifacii.

4. Zoſimo ſucceſſit Bonifacius Papa I. anno Dom. 419. qui (teſte Proſpero ibidem) piiſſimorum Imperatorum Honorii & Theodoſii junioris Catholica devotione gaudens, contra inimicos gratiæ Dei, non ſolùm Apoſtolicis ſed etiam Regiis utebatur edictis. Cumque produiſſent illo tempore duæ peſtiferæ Pelagianorum epiſtolæ, quarum unius auctor erat Julianus Epiſcopus Capuæ, eas Bonifacius ad Auguſtinum tranſmiſit refutandas: contra quas duas epiſtolas Pelagianorum, exſtant libri quatuor ab Auguſtino ſcripti ad Bonifacium, tom. 7. operum Auguſtini. Bonifacio ſucceſſit Cæleſtinus I. anno Dom. 423. qui Cæleſtium, quaſi non diſcuſſo negotio, audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi; (nempe juxta edicta regia per Bonifacium impetrata) ſciens damnatis non examen judicii, ſed ſolum pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum: inquit Proſper. (intelligit autem eos qui juſtè damnati ſunt.)

5. Quia autem Pelagius ſe in Britanniam, natale ſuum ſolum, recipiens, multos in ea inſula ſuo errore infecerat, adjuvante Juliano tanti mali comite & ſocio (ut ſcribit Platina in vita Innocentii Papæ I.) Propterea Cæleſtinus Papa (teſte

 Proſpero

Palladius Scotorum Episcopus.

Prospero contra Collat. cap. 41.) inimicos gratiæ inde etiam ut excluderet, misit qui ex ea insula Pelagianismi reliquias profligarent, ordinato Scotis Episcopo. [videlicet Palladio.]

Hieronymi & Augustini consensus contra Pelagianos.

6. Quanto autem animorum & judicii consensu hæresin Pelagianam oppugnarint Hieronymus & Augustinus, non solum librorum consonantia, & eorundem declarat usurpatio argumentorum, sed etiam ipse diserte testatur Hieronymus, honorificam faciens Augustini mentionem, in fine libri tertii, contra Pelagianos.

Cælestini Papæ testimonium de Augustino.

7. Cum autem aliquæ Pelagianorum in Gallia reliquiæ reprehenderent scripta Augustini, jam mortui; luculento Augustinum ornavit testimonio Cælestinus Papa Romanus; Augustinum (inquit) sanctæ recordationis virum, pro vita sua, atque pro meritis, in nostra semper communione habuimus: nec unquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit: quem tantæ scientiæ fuisse olim meminimus, ut inter magistros optimos etiam à meis semper prædecessoribus haberetur. Hæc Cælestinus, in epistola pro Prospero & Hilario ad Episcopos Galliæ, cap. 2.

Prosper defensor Augustini.

Repetit eadem Cælestini de Augustino verba Prosper, prope finem libri contra Collatorem, cap. 41. ubi Prosper strenuè defendit omnia scripta Augustini, quæ pro gratia Dei edidit contra hæresin Pelagianam ejusdemque reliquias.

Pelagianos telis unitæ sententiæ Oriens Occidensque percussit.

8. Exstat etiam memorati Papæ Cælestini ad Nestorium epistola, in Concilii Ephesini œcumenici parte prima, cujus epistolæ initio sic loquitur Cælestinus; Aliquantis diebus vitæ nostræ, post nefandum & sæpe damnatum dogma Pelagii atque Cælestii, Catholica fides quietem habuit, quando eos cum suæ opinionis sequacibus, telis unitæ sententiæ Oriens Occidensque percussit. Denique sanctæ recordationis Atticus [*Episcopus Constantinopolitanus*] Catholicæ magister fidei, & verè beati Joannis [Chrysostomi] etiam ad ista successor, eos ita persequutus est pro Rege communi, ut iis nec standi quidem illic copia præstaretur. Hæc Cælestinus.

Pelagianos damnavit Synodus œcumenica Ephesina, Cyrillo præsidente celebrata, anno Dom. 431.

9. Damnatum esse in synodo œcumenica Ephesina Nestorium anno Dom. 431. docuimus, lib. 2. hujus operis. Damnatum esse in eadem synodo Pelagium scribit Gregorius lib. 5. epistolarum ex registro, epist. 14. ad Narsem. De utriusque in illa synodo damnatione meminit Prosper contra Collatorem, cap. 41. Per hunc (inquit) virum (nempe Cælestinum Pontificem Romanum) etiam Orientales Ecclesiæ gemina peste purgatæ sunt quando Cyrillo Alexandrinæ urbis Antistiti, gloriosissimo fidei Catholicæ defensori, ad exsecrandam Nestorianam impietatem, Apostolico auxiliatus est gladio: quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum prosternerentur. Hæc ibi. Idem de eadem Pelagianæ hæreseos damnatione Ephesi facta scribit libro de ingratis, capite 2, ubi ait;

Præterea quanto fuerit bene mota tumultu
Clara Ephesus, non passa suis consistere tectis
Vasa iræ, & morbi flatus, & semina mortis.

Idipsum diserte testatur ipsa Synodus Ephesina œcumenica, in fine relationis seu epistolæ à Synodo illa scriptæ ad Cælestinum Rom. Episcopum. ἀναγνωσθέντων δὲ ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῶν ὑπομνημάτων τῶν πεπραγμένων ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῶν ἀνοσίων Πελαγιανῶν, καὶ Κελεστιανῶν, Κελεστίου, Πελαγίου, Ἰουλιανοῦ, Περσιδίου, Φλώρου, Μαρκελλίνου, Ὀρεντίου, καὶ τῶν τὰ αὐτὰ τούτοις φρονούντων, ἐδικαιώσαμεν καὶ ἡμεῖς ἰσχυρὰ καὶ βέβαια μένειν τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὡρισμένα παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας· καὶ σύμψηφοι πάντες ἐσμὲν, καθῃρημένους ἔχοντες αὐτούς. Porro autem perlectis in sancta Synodo Commentariis actorum in depositione impiorum Pelagianorum, & Cælestianorum, Cælestii, Pelagii, Juliani, Persidii, Flori, Marcellini, Orentii, & eadem cum illis sentientium, quæ à pietate tua de ipsis decreta & constituta sunt, judicavimus & nos ea solida firmaque permanere debere, & idem omnes tecum statuimus, eos pro depositis habentes. Hæc Patres Ephesini in sua illa relatione seu epistola ad Cælestinum scripta, in secunda parte Concilii Ephesini, actione quinta. Et rursum iidem Patres in Canonibus à se in illa œcumenica synodo promulgatis, actione 7. can. 1. eos qui cum Cælestio sentiunt, declarant ejectos esse ex omni Ecclesiastica communione, per sententiam illius Synodi.

Gelasius Papa Rom. scribit contra hæresin Pelagianam.

10. Cælestino Papæ Romano successit Sixtus, hujus nominis tertius, anno Dom. 432. quem excepit Leo primus, anno Dom. 440. & hi Pelagianam hæresin damnarunt. Postea interpositis Hilaro & Simplicio & Felice tertio, Pontifex Romanus creatus est Gelasius, anno Dom. 492. Hic epistola quinta, quam scripsit ad Honorium Dalmatiæ Episcopum; Nunciatum (inquit) nobis est, in regionibus Dalmatiarum, quosdam recidiva Pelagianæ pestis zizania seminasse, tantumque illic prævalere eorum blasphemiam, ut simplices quosque mortiferi furoris insinuatione decipiant. Est quidem error ipse nefarius, tanto perniciosior ad subripiendum, quanto ad fallendum verisimilitudinis colore versutior. Præstante Domino adest fidei Catholicæ pura veritas, concordibus universorum Patrum depromta sententiis, quæ & subtile virus funestæ pravitatis exponat, & humano generi salvando conferat de scripturarum confectione medicinam. ———— An fortasse nescitis hanc hæresin, de qua loquimur, & ab Apostolica dudum sede per beatæ memoriæ Innocentium, ac deinde Zosimum, Bonifacium, Cælestinum, Sixtum, Leonem, continuis & incessabilibus sententiis fuisse prostratam: nec tantum Ecclesiæ Catholicæ legibus, sed principum quoque Romanorum eo tenore damnatam, ut nec usquam terrarum vivendi locum sectatores ejus habere sinerentur? Quæ omnia tam gestis Ecclesiæ per singulas quasque regiones de eorum pravitate confectis, quam censuræ publicæ sanctionibus edocentur. Hæc ibi.

Error tanto perniciosior ad subripiendum, quanto ad fallendum verisimilitudinis colore versutior.

Tria Pelagianismi capita.

11. Idem Gelasius, epistola 7. ad omnes Episcopos per Picenum, eandem refellit hæresin, & speciatim tria ejusdem præcipua capita: videlicet, 1. Parvulos sine peccato originali nasci. 2. Parvulos pro solo originali peccato non posse damnari. 3. Hominem per liberum arbitrium, bono suffragante naturæ, beatum effici, & gratiam Dei secundum merita hominum conferri.

Encomium Hieronymi & Augustini.

Ibidem etiam laudat Gelasius Hieronymum & Augustinum, eos vocans Ecclesiasticorum lumina magistrorum, & reprehendit acriter Episcopos illos, sub quorum conspectu Pelagianus quidam eos impune lacerare contenderat. Alium etiam idem Gelasius tractatum scripsit adversus Pelagianam hæresin, qui incipit; De Pelagianis quidem sensibus. In eo prolixè confutat alium Pelagianæ hæreseos articulum, de perfectione justitiæ in hac vita. Exstat hic tractatus cum ejus epistolis, tomo 2. Conciliorum, part. 1. editionis Binii Colon. Eundem articulum refellit

Alius ejusdem hæreseos articulus.

totamque

totamque Pelagianam hæresin jure damnatam esse monet Joannes electus Papa Romanus, in epistola ad Scotos, quæ exstat apud Bedam lib. 2. Histor. Eccles. cap. 19. Hic in Papatu Joannes 4. dictus est, anno Domini, 640. Sed speciales articulos Pelagianismi proximum caput plenius exhibebit.

Joannes 4. Papa Rom.

CAPUT SECUNDUM.

Controversiæ inter Catholicos & Pelagianos.

AUgustinus lib. de bono perseverantiæ, capite 2. Tria sunt (inquit) quæ maximè adversus Pelagianos Catholica defendit Ecclesia. Quorum unum est; Gratiam Dei non secundum merita nostra dari: quoniam Dei dona sunt & Dei gratia etiam conferuntur merita universa justorum. Alterum est; In quantacunque justitia, sine qualibuscunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere. Tertium est; Obnoxium nasci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obstrictum; nisi reatus qui generatione contrahitur, regeneratione solvatur. Hæc ibi.

Prima Controversia. *Secunda.* *Tertia.*

2. De primo istorum articulorum, puta de gratia Novi Testamenti, prolixè disserit Augustinus epist. 120. ad Honoratum. Hæc est (inquit) gratia quæ gratis datur, non meritis operantis, sed miseratione donantis, cap. 19. illius epistolæ. Et infra; Habet hæc gratia adversarios, qui ejus profunditate turbati, non Deo tribuere, sed potius sibi volunt arrogare quod boni sint. Nec tales sunt quos facilè contemnas, sed continenter viventes, atque in bonis operibus laudabiles, nec falsum Christum, sicut Manichæi aliique plurimi hæretici, sed eundem verum æqualemque Patri & coæternum veraciterque hominem factum, & venisse credentes & venturum exspectantes. Sed tamen ignorantes Dei justitiam, & suam constituere volentes; cap. 37. seu ultimo illius epistolæ. Dixit etiam prius in eadem epist. cap. 3. hanc gratiam in veteri Testamento occultatam esse, figuris tamen obumbrantibus prophetatam & prænunciatam, in Novo autem revelatam. Gratia gratis datur, unde etiam nuncupatur. Ait idem Augustinus epist. 106. Si gratia meritis redditur, constat eam non donum esse, sed debitum, inquit Prosper lib. 1. de vocatione gentium, capite 1. Hæc hominis summa est justitia, quicquid potuerit habere virtutis, non suum putare esse, sed Domini qui largitus est. Ait Hieronymus, lib. 1. adversus Pelagianos.

De gratia Dei quod sit gratuita. *Laudes Pelagianorum. Vide supra lib. 1. cap. 7. §. 8. & cap 37 §. 9. & lib. 2. cap. 1. §. 8. & §. 13. Vide etiam infra, §. 14. hujus capitis. & cap. 3. §. 2. & §. 4.*

3. De secundo articulo prolixè disserit Hieronymus, epist. ad Ctesiphontem, & tribus libris contra Pelagianos dialogisticè scriptis. Impugnat autem hanc Pelagii assertionem, posse hominem esse sine peccato si velit. & ob hanc assertionem eum vocat prædicatorem impeccantiæ. Cui errori opponit multa perspicua sacræ scripturæ testimonia, & exempla. Et ait, lib. 1. contra Pelagianos; Tunc ergo justi sumus, quando nos peccatores fatemur, & justitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia. Eundem Pelagianorum errorem describit Augustinus lib. ad Quodvultdeum hæres. 88. ubi ait; In id etiam progrediuntur [Pelagiani,] ut dicant vitam justorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula & ruga. Quasi non sit Christi Ecclesia, quæ in toto orbe terrarum clamat ad Deum, Dimitte nobis debita nostra. Hæc ibi. De hoc argumento vide plura apud Augustinum, lib. de perfectione justitiæ. & lib. de sancta Virginitate, cap. 48. 49. 50. & Enchirid. cap. 64. & epist. 1. ad Bonifacium, sub finem tomi 2. & sub finem illius epistolæ. & epist. 89. & lib. 14. de Civitate Dei, cap. 9. & lib. 2. de peccatorum meritis & remissione, capp. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 29. & lib. de Spiritu & litera, capp. 1. 2. &c. & cap. 35. & tract. 84. in Euang. Joannis. & lib. 4. contra Julianum, cap. 3. post medium capitis. & lib. 1. retractationum, cap. 19. & lib. 9. Confessionum, cap. 13. Summa doctrinæ orthodoxæ quam tuetur Augustinus, est; Deum posse eam dare homini viatori gratiam, ut nullam amplius habeat concupiscentiam contra quam dimicet, prorsusque peccato careat; posse, inquam, si vellet: Hoc tamen non fieri, neque ullum existere hominem de quo in hac vita constituto veraciter dici possit, quod nullum habeat omnino peccatum, excepto uno Mediatore, [lib. 2. de peccatorum meritis & remissione, cap. 20. & 29.] Posse quidem sanctorum vitam hic inveniri sine crimine, sed non sine peccato. lib. 14. de Civit. cap. 9. & tract. 41. in Euang. Joannis.] & omnibus orandum esse, *Dimitte nobis debita nostra.* idque dicendum esse non solum humiliter, ut erat mens Pelagianorum, sed etiam veraciter. (vide Concil. Milevit. can. 6. 7. 8.) Omnia autem Dei mandata deputari facta à fidelibus, quando quicquid non fit ignoscitur. lib. 1. retract. cap. 19.] At væ etiam laudabili vitæ hominum, si remotâ misericordia discutiat eam Deus, lib. 9. Confess. cap. 13.] Idem docet Hieronymus, cui objicit Pelagianus, multos esse justos, teste Scriptura: Respondet Hieronymus, paulò post initium libri 2. adversus Pelagianos; justos esse concedo; sine omni autem peccato omnino non assentior. Etenim absque vitio, quod Græcè dicitur κακία, hominem posse esse ajo: ἀναμάρτητον, id est, sine peccato esse, nego: id enim soli Deo competit, &c. Idem lib. 3. adversus Pelagianos, affirmat; perpetuitatem impeccantiæ soli reservari Deo & ei qui Verbum caro factus, carnis detrimenta & peccata non pertulit. Justitia nostra in hac vita (inquit Prosper) potius remissione peccatorum constat, quam perfectione virtutum, lib. epigrammaton, c. 88. Idem docent Gelasius & Joannes quartus Pontifices Romani, locis superius citatis, in fine primi capitis.

De perfectione in hac vita, seu de impeccantia. *Nota de justitia hominum qui se peccatores fatentur.* *Summa doctrinæ Augustini de secundo articulo.* *Dist. sine crimine, sed non sine peccato.* *Non solum humiliter sed etiam veraciter.* *Nota de justificatione peccatoris.* *Distinct. Vide lib. 14. cap. 5. §. 6.*

4. De tertio articulo sic ex Cypriano scribit Hieronymus lib. 3. adversus Pelagianos, prope finem libri; Infans recens natus nihil peccavit, nisi quod secundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ, primâ nativitate contraxit. Et addit; hinc infantes baptizari ad remissionem peccatorum. Quod autem ibidem ait, remitti eis peccata non propria, sed aliena; id etiam cum præcedentibus desumsit Hieronymus ex Cypriano, ex quo eadem verba citat etiam

De peccato Originali.

Parvuli quo sensu nunc dicantur innocentes.

etiam Augustinus, lib. 1. contra Julianum, cap. 2. Quo sensu etiam Joannes Chrysostomus dixit, parvulos non habere peccata; nempe propria, ut ibidem docet Augustinus: unde illos (inquit) innocentes merito nuncupamus, secundum id quod ait Apostolus, Nondum natos nihil egisse boni sive mali, non secundum id quod ait, per cujus inobedientiam peccatores constituti sunt multi. Comparans ergo eos Joannes majoribus, quorum propria peccata dimittuntur in baptismo, dixit eos non habere peccata. Hęc ibi Augustinus, qui illo ipso capite, & alibi passim in suis scriptis, peccatum distinguit in originale & proprium. Idem loco citato contra Julianum, affirmatores originalis peccati citat, seipso priores, orthodoxos Patres, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympum, Hilarium, Ambrosium, Gregorium Nazianzenum, Basilium magnum, Joannem Chrysostomum, Innocentium, omnes Episcopos: quibus adjungit illos etiam Episcopos quatuordecim, qui in Diospolitano Concilio Pelagium ad sui dogmatis damnationem adegerunt, videlicet, Eulogium, Joannem, Ammonianum, Porphyrium, Eutonium, Porphyrium, Fidum, Zozinum, Zoboenum Nymphydium, Ebromatium, Jovinum Eleutherium Clematium. Deinde accedens ad Hieronymi testimonium, sic compellat Julianum, Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino insuper & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis atque in literis sacris, usque ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes vel pæne omnes, qui ante illum ex utraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit, nec aliam de hac re tenuit promsitque sententiam. Qui cum exponeret Jonam Prophetam, apertissime dixit, quod etiam parvuli peccato offendentis Adam tenentur obnoxii. Hæc ibi. Vide etiam Augustini librum de peccato originali, contra Pelagium & Cælestium, tom. 7. & epist. ad Marcellinum, de baptismo parvulorum, prope finem tomi secundi operum Augustini. & Concil. Milevit. can. 2.

Rom. 9. 11. Rom. 5. 19.

Distinctio peccati in originale & proprium.

Antiqui Patres affirmatores originalis peccati ante Augustinum.

De Hieronymo testimonium Augustini.

Quarta Controversia.

5. His articulis adde ex Hieronymi epistola ad Ctesiphontem, & Augustini epist. 107. ad Vitalem Carthaginensem; Gratiam Dei adultis ad singulos actus dari. Quod negabant Pelagiani. Item; laturum unumquemque in die judicii secundum ea quæ per corpus gessit, non secundum ea quæ, si diutius viveret, gesturus fuerit, sive bonum, sive malum. Hoc etiam contra Pelagianos defendebant Catholici. & oppositum Pelagianorum errorem prolixe refutavit Augustinus, lib. de prædestinatione sanctorum, capitib. 12. & 13. & 14.

Quinta Controversia.

Sexta Controversia, de gratiæ definitione.

6. Erat etiam controversia de gratiæ definitione; Nam Pelagiani gratiam quæ homini necessaria etiam nunc est, interpretabantur partim naturam & liberum arbitrium homini a Deo gratis datum, partim doctrinam qua Deus mentes nostras illuminat, & demonstrat atque docet quid agere debeamus, & nobis suadet omne quod bonum est, ut patet ex ipsius Pelagii verbis, apud Augustinum lib. de gratia Christi, capp. 3. 7. 10. Hinc illud Pelagianorum impium effatum: à Deo habemus quod homines sumus: à nobis ipsis autem quod justi sumus. Hoc eorum insani in dictum refert ac refutat Augustinus tract. 81. in Euang. Joan. At orthodoxi eam etiam contendebant agnoscendam esse gratiam, quæ facit prodesse doctrinam, quæ gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam, inquit Augustinus epist. 107. hanc gratiam ajebant esse necessariam, non solum qua demonstrat & revelat Deus quid agere debeamus, sed etiam qua donat atque adjuvat ut agamus. August. lib. de gratia Christi. cap. 8. qua futuræ gloriæ magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur & speratur; nec solum revelatur sapientia, verumetiam & amatur; nec suadetur solum omne quod bonum est, verum & persuadetur: eodem libro, cap. 10. qua gratia agitur non solum ut facienda noverimus, verumetiam ut cognita faciamus; nec solum ut diligenda credamus, verumetiam ut credita diligamus. capite 12.

Impium effatum Pelagianorum.

Septima Controversia. De necessitate gratiæ & viribus liberi arbitrii.

7. De necessitate etiam gratiæ & viribus liberi arbitrii dissentiebant; nam Pelagius gratiæ necessitatem agnoscebat non simplicem, sed tantummodo secundum quid; Orthodoxi autem simplicem. De hac controversia sic scribit Augustinus, epist. 106. Aliquando ita paribus momentis potestatem voluntatis æqua lance perpendit [Pelagius,] ut aliquantum etiam ad non peccandum valere definiat. Quod si ita est, nullus locus adjutorio gratiæ reservatur, sine qua nos dicimus ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium valere. Aliquando autem quotidiano gratiæ Dei muniri nos confitetur auxilio, quamvis habeamus ad non peccandum forte ac firmum liberum arbitrium. Quod utique invalidum & infirmum debuit confiteri, donec sanentur omnes languores animæ nostræ. ——— Videtur ergo auxilium gratiæ tanquam ex abundanti putare concedi, id est, ut etiamsi non concedatur, habeamus tamen ad non peccandum forte ac firmum liberum arbitrium. ——— ait, ideo Dei gratiam hominibus dari, ut quod facere per liberum jubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Utique cum dicit, facilius, quid vult intelligi, nisi & gratia si desit, posse per liberum arbitrium, vel facile vel etiam difficile, quæ divinitus jubentur impleri? Ubi est ergo, quid est homo ut memor sis ejus? Psal. 8. ubi illa testimonia? Non ego autem, sed gratia Dei mecum 1. Cor. 15.] Non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei, Rom 9.] &, nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam. Psal. 127.] Quomodo ergo quod Deus jubet, sine adjutorio ipsius vel difficile impletur, cum si Dominus non ædificet, in vanum ædificans laborasse dicatur? neque scriptum sit: Est quidem volentis atque currentis, facilius autem miserentis Dei: sed scriptum sit; Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Non quia in illa est hominis atque voluntatis concursus, sed quia nihil potest nisi ille misereatur. Nec Apostolus dixerit, Et ego, sed dixerit; Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Non quia ipse nihil boni agebat, sed quia nihil ageret, si illa non adjuvaret. Hæc ibi Augustinus.

Psal. 8. 5. 1 Cor. 15. 10. Rom. 9. 16. Ps. 127. 1.

Octava Controversia. De usu & efficacitate gratiæ Dei.

8. Huic cohæret controversia illa de usu & efficacitate gratiæ Dei: nam tria distinguebat Pelagius, posse, & velle, & esse seu operari. Auxilio autem gratiæ ajebat Deum adjuvare solam in nobis possibilitatem boni, quam primitus in natura dedit; velle autem & agere bonum, à mero hominis suspendebat arbitrio, neque ulterius porrigi agnoscebat auxilium gratiæ, quam ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium,

arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Unde inferebat, quod possumus, laudem esse Dei, qui hoc posse donavit, & adjuvat: at verò in voluntate & opere bono laudem esse hominis, nec aliter hic esse laudem Dei, nisi quia Deus ipsius voluntatis atque operis possibilitatem dedit atque adjuvat. Hanc suam sententiam suis ipse verbis Pelagius diligenter expressit, apud Augustinum, lib. de gratia Christi, capite 4. & capite 7. Cui Augustinus opponit dictum illud Apostoli, Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari. Et multa alia clarissima sacræ scripturæ testimonia, & argumenta, quibus demonstrat non solam possibilitatem boni in nobis adjuvari per auxilium gratiæ, sed efficere etiam in nobis Deum ut bonum volendo appetamus, agendoque perficiamus: Deum operari in nobis etiam bonas voluntates, & Dei spiritu nos agi ut agamus quod bonum est; adeoque Dei spiritu nos actos agere. Deum nobis inspirare bonæ voluntatis affectum, & facere ut faciamus: Vide Augustinum reliquo illo libro de gratia Christi. & lib. de gratia & libero arbitrio, capp. 16. 17. & lib. de correptione & gratia, cap. 14. & lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 10. & lib. 2. contra duas epist. Pelag. cap. 8. & Prosp. sent. 312.

Phil. 2. 13.

Acti agimus.

9. Controversia, De precibus pro dono gratiæ.

9. Iste Pelagianorum error alium peperit errorem; quo Pelagiani omnia ad fidelem piamque vitam hominum pertinentia, (videlicet, fidem, charitatem, perseverantiam, &c.) ita tribuebant libero voluntatis arbitrio, ut habenda ex nobis, non à Domino putarent esse poscenda. sicut de eis scribit Augustinus, hæres. 88. & epist. 107. sub finem epistolæ. Et Patres Carthaginenses epist. ad Innocentium, apud Augustinum epist. 90. & Patres Milevitani ad eundem Innocentium, apud August. epist. 92. quem Pelagii detestandum errorem clarius ex ipsius Pelagii scriptis proponit Augustinus, lib. de gratia Christi, capite 41. Ipsas quoque (inquit) orationes, ut in scriptis suis apertissimè affirmat, ad nihil aliud adhibendas opinatur Pelagius, nisi ut nobis doctrina etiam divina revelatione aperiatur, non ut adjuvetur mens hominis, ut id quod faciendum esse didicerit, etiam dilectione & actione perficiat. Hæc ibi. Contrariam Catholicorum sententiam explicat & defendit Augustinus epist. 107. & lib. de gratia & libero arbitrio, capite 14. nempe, nos qui credimus, debere Deum orare pro infidelibus credere nolentibus, ut velint credere, adeoque credant; & pro impiis impœnitentibus, ut det eis Deus resipiscentiam, seu eos convertat: & gratias Deo agere debere de conversione eorum qui ab infidelitate ad fidem, à malis moribus ad bonos conversi sunt. Fidem enim & resipiscentiam esse dona Dei gratuita, sine ullo nostro merito (imo contra mala nostra merita) nobis gratis data. Item, fideles pro seipsis aliisque fidelibus orare debere ut proficiant in eo quod esse cœperunt, gratiasque Deo agere quia proficiunt. Profectum intellige qui includit etiam finalem perseverantiam, quam etiam esse gratuitum Dei donum, & à Deo precibus petendam, docet Augustinus, epistol. 107. & lib. de correptione & gratia, capitib. 6. 7. 8. 9. & lib. de bono perseverantiæ.

10. Controversia, De dono precandi.

10. Cum autem eo confugerent Pelagiani, ut saltem petitionem seu orationem & orationis meritum dicerent præcedere ex parte hominis, quia promissio fit petentibus, quærentibus, pulsantibus: Respondit Augustinus, præcessisse gratiam, & cor tetigisse, ut beatificum bonum peteretur à Deo, ut quæreretur Deus, ut pulsaretur ad Deum. lib. 4. contra Julianum, capite 8. Ipsam etiam orationem esse gratiæ munus, nos enim (teste Apostolo) quid oremus sicut oportet, nescire, sed Spiritum Sanctum esse qui pro nobis interpellat gemitibus inenarrabilibus, id est, interpellare nos facit, nobisque interpellandi & gemendi inspirat affectum. Adjutorium enim Spiritus Sancti sic in scriptura expressum esse, ut ipse facere dicatur, quod ut faciamus facit. epist. 105. ad Sixtum. Et paulo superius in eadem epistola ait; fides erat quæ data est non oranti, quæ utique nisi data esset, orare non posset. Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?

Rom. 8. 26.

Rom. 10. 14.

11. Controversia, De mortalitate Adami.

11. Asserebant etiam Pelagiani Adamum, etiamsi non peccasset, fuisse corpore moriturum, neque mortuum merito culpæ, sed conditione naturæ. Augustin. hæres. 88. hoc nomine eis Milevitani Patres anno Dom. 416. anathema dixerunt. Quicunque (inquiunt) dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ; anathema sit. Concil. Milevit. 2. can. 1. Eundem errorem refellit Augustinus, lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 2. & aliquot sequentibus capitibus. & ejusdem operis, lib. 2. capp. 33. 34. & lib. 3. sive epistola ad Marcellinum, de baptismo parvulorum. Item, lib. 13. de civitate Dei, capitibus, 3. 4. 19.

12. Controversia, De salutis via.

12. De ipsa salutis via erat controversia: Nam Pelagius ejusque discipuli tempora sic distribuebant, ut dicerent, ante legem salvos factos esse per naturam; deinde per legem; postremò per Christum. Quasi hominibus duorum superiorum temporum, ante legem scilicet, & in lege, sanguis Christi non fuerit necessarius, ut legere est apud Augustinum lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, capite 21. ubi oppositam veritatem tuetur, inquiens; quantælibet fuisse virtutis antiquos prædices justos, non eos salvos fecit, nisi fides Mediatoris, qui in remissionem peccatorum sanguinem fudit. Ipsorum enim vox est; Credidi, propter quod loquutus sum. Unde ait & Apostolus Paulus; Habentes autem eundem spiritum fidei, secundùm quod scriptum est, Credidi propter quod loquutus sum; & nos credimus propter quod & loquimur. Quid est eundem spiritum, nisi quem justi quoque illi habuerunt, qui ista dixerunt? Dicit etiam Apostolus Petrus, Quid vultis jugum imponere gentibus, quod neque nos portare potuimus neque Patres nostri? Sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus nos salvi fieri, quemadmodum & illi. Hoc vos non vultis inimici gratiæ Christi, ut eadem gratiâ Jesu Christi salvi facti credantur antiqui, sed distribuitis tempora secundum Pelagium, in cujus libris hoc legitur; & ante legem dicitis salvos factos esse per naturam, deinde per legem, postremo per Christum: quasi hominibus duorum superiorum temporum, ante legem scilicet, & in lege, sanguis Christi non fuerit necessarius:

Psal. 116. 10.

2. Cor. 4. 13.

Act. 15. 10, 11.

cessarius: evacuantes quod dictum est, unus enim Deus, unus & Mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus. Hæc ibi Augustinus. Qui etiam alibi docet, Pelagium hæc tria distinguere. 1. Possibilitatem naturalem. 2. Auxilium legis atque doctrinæ quo possibilitas naturalis adjuvatur, etiam Propheticis concessum temporibus. 3. Adjutorium gratiæ, quæ propriè gratia nuncupatur, quod Pelagius in Christi esse arbitratur exemplo. Hoc docet Augustinus lib. de gratia Christi, contra Pelagium & Cælestium, capitibus trigesimo nono & quadragesimo primo. Illam verò Pelagianam temporum divisionem refellit etiam multis aliis in locis suorum operum Augustinus, docens, omnes homines quicunque ullo sæculo salvi facti sunt, non nisi gratia Dei per Jesum Christum salutem esse consequutos. tempora quidem variata esse, sed non fidem. lib. de peccato originali contra Pelagium & Cœlestium, capitibus 25. 26. & 32. & libro secundo, de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimo nono: & libro septimo de Civitate Dei, capite trigesimo secundo: & libro decimo ejusdem operis, capite vigesimo quinto: & tractatu 45. in Euangelium Joannis, in illa verba capitis decimi, *Oves non audierunt eos.*]

1.Tim.2, 5.

Ioh.10.8.

13. *Controversia, De virtutibus infidelium.*

13. Alium priori cognatum Pelagianorum errorem refert refellitque Augustinus, libro quarto, contra Julianum, capite tertio. Julianus Pelagianus asseruit homines infideles, ut Fabricios, Fabios, Scipiones, &c. habere veras virtutes, puta castitatem, modestiam, misericordiam, justitiam, &c. earumque virtutum exercitiis eos facere opera verè bona, & Deo placere, per liberum suum arbitrium, sine adjutorio gratiæ divinæ; lege naturæ, sine Christi fide. Quem errorem Juliano aliisque Pelagianis exprobrans Augustinus loco citato; Hoc est (inquit) unde vos maximè Christiana detestatur Ecclesia. Hunc errorem ibi oppugnans Augustinus ostendit, homines infideles non habere germanas verasque virtutes, sed quæ in eis videntur esse virtutes, nihil aliud esse quam vitia, quæ per quandam verisimilitudinem finitima videntur & propinqua virtutibus, & quadam specie fallente similia. Non enim esse veram castitatem in animo fornicante à Deo, neque veram justitiam in homine qui verè justus non est, nullum autem infidelem verè justum esse, quia sine fide impossibile est placere Deo, omnis autem verè justus Deo placet, & ad Dei regnum admittitur. Opera autem infidelium, quæ videntur bona, videlicet, nudum operire, esurientem pascere, &c. in quantum quidem accipientibus prosunt, esse Dei dona, adeoque bona; at in quantum ab homine fiunt sine fide, esse peccata; non quod officium ipsum operiendi pauperem, &c. malum sit, sed quia officium bonum non bene sed male, nempe infideliter & non bono fine faciunt infideles. Non enim actibus sed finibus pensari officia: & cum omnis infidelium voluntas sit arbor mala, quippe infidelis & impia, non posse eam ferre fructus bonos.

Hebr.11. 6.

14. Vide de hoc plura apud Augustinum, loco citato. & libro duodecimo de Trinitate, capite septimo. ubi ait opera misericordiæ nihil prodesse sive Paganis sive Judæis, qui Christo non credunt, sive quibuscunque hæreticis vel schismaticis, ubi fides & dilectio & sobria sanctificatio non invenitur. Et tractatu vigesimo quinto in Euang. Joannis, sunt (inquit) opera quæ videntur bona, sine fide Christi, & non sunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo sunt bona. Item, lib. contra mendacium, capite septimo. Ea (inquit) opera hominum, sicut causas habuerunt bonas seu malas, nunc sunt bona, nunc mala quæ non sunt per seipsa peccata. Sicut victum præbere pauperibus, bonum opus est, si fit causa misericordiæ cum recta fide. Hæc atque hujusmodi secundùm suas causas opera sunt bona vel mala, quia eadem ipsa, si habeant malas causas, in peccata vertuntur, velut si jactantiæ causa pauper pascitur, &c. Item, sermone quinquagesimo quinto de verbis Domini. in illa verba; Ego sum via, veritas & vita.] Invenies homines bene viventes, & non Christianos. Bene currunt, sed in via non currunt. Quanto plus currunt, plus errant, quia à via recedunt. ———— Melius est in via claudicare, quam præter viam fortiter ambulare. Hæc ibi. Et epistola 105. Opera (inquit) bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, sine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Et paulo superius ibidem; Ut justi fierent, merita non fuerunt. ———— Et ideo percipiendæ hujus gratiæ merita nulla præcedunt, quoniam meritis impii non gratia sed pœna debetur. Nec ista esset gratia, si non daretur gratuita, sed debita redderetur. Hæc Augustinus. Item, epistola 106. Sine gratia Dei ad non peccandum nihil valet voluntatis arbitrium.

Ioan.14. 6.

Vide supra. 9.2.

Rom.14. 23.

15. Prosper, lib. contra Collatorem, capite vigesimo octavo. Puto (inquit) illum verisimilitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis existimat reperiri: ideo scilicet, quia multi eorum sint justitiæ, temperantiæ, continentiæ & benevolentiæ sectatores: quæ omnia non frustra quidem neque inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita honoris & gloriæ consequuntur. Sed quia in iis studiis non Deo, sed diabolo serviunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifestissimè patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse, atque polluta, habentium sapientiam non spiritalem sed animalem, non cœlestem sed terrenam, non Christianam sed diabolicam, non à Patre luminum, sed à Principe tenebrarum, dum per ea ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subduntur ei qui primus recessit à Deo. Idem, libro sententiarum ex Augustino, capite 106. Omnis infidelium vita peccatum est: & nihil est bonum sine summo bono. Ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Eandem sententiam repetit Prosper, & carmine exprimit, lib. Epigrammaton, cap. 81.

16. Fuit hęc non Augustini tantum & Prosperi, sed publica Catholicæ Ecclesiæ doctrina, quæ ob hunc errorem maxime detestata est Pelagianos inimicos gratiæ Christi, quo introducebant quoddam hominum genus quod placere Deo possit

possit sine Christi fide, lege naturæ, teste Augustino, lib. 4. contra Julianum, capite 3. circa medium capitis. Huc referri potest illud quod scribit Augustinus, lib. de gratia & libero arbitrio, capite 17. Ut ergo velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Hæc ibi.

14. Controversia, De peccato illo quod etiam pœna peccati est & causa peccati. 17. Lis erat etiam de eo, an sint aliqua peccata, quæ pœnæ sint etiam peccatorum. Item, num ea hominibus à Deo infligatur pœna peccati, per quam in plura & gravia peccata collabuntur. Atque adeò, an inveniatur aliquod malum, quod unum idemq; sit & peccatum & pœna peccati & causa peccati. Negabant Pelagiani: affirmat Augustinus, & ex epistola ad Romanos capite 1. & capite 11. & 2. ad Thessal. 2. & Esai. cap. 19. & 2. Paralip. 25. aliisque multis sacræ scripturæ locis luculenter confirmat, lib. de natura & gratia contra Pelagianos, capp. 21. 22. 23. & lib. 5. contra Julianum, cap. 3. & lib. de gratia & libero arbitrio, capp. 20. 21. & lib. 14. de Civitate Dei, cap. 15.

15. Controversia, De gratia necessaria ad vitandum peccatum, & juste vivendum. 18. Dicebant Pelagiani, ad justificationem hominis opus quidem esse gratiâ remissionis peccatorum admissorum, quia id quod factum est facere infectum non possumus? at sibi sufficere liberum hominis arbitrium in futurum, ut peccata caveamus, tentationes superemus, & quæ Deus postulat præstemus, accedente præsertim illa gratia instructionis & moralis suasionis: neque alio gratiæ auxilio opus esse, neque aliud auxilium à Deo esse petendum, ut in posterum peccata vitemus, & Dei monitis obsequamur: E contrario Catholici, præter peccatorum remissionem, & doctrinam ac moralem suasionem, eam etiam contendebant gratiam esse homini regenito necessariam, qua in posterum adjuvetur ne peccet, per quam Deus in nobis operans & nobiscum cooperans faciat, ut faciamus ejus mandata. Auguſt. epist. 94. & 105. & 106. & lib. de natura & gratia, capite 18. & lib. de gratia & libero arbitrio, capite 13. Concil. Milevit. can. 3. *Ezech. 36. 27.*

16. Controversia, De baptismo parvulorum. 19. Ex controversia de originali peccato, nata est questio de usu baptismi parvulorum, quos Catholici asserebant baptizari in remissionem peccatorum, videlicet, in remissionem peccati originalis, quod ab Adamo originaliter traxerunt: at Pelagiani dicebant eos non in remissionem peccatorum; nullum enim habere peccatum, sed tantum baptizari in regnum Cœlorum, quod non nisi regenitis patet. Auguſt. lib. de peccato originali, contra Pelagium & Cœlestium; cap. 18. & 25. & lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 22.

17. Controversia, De statu parvulorum defunctorum sine baptismo & regeneratione. 20. Hinc exstitit alia controversia, de statu parvulorum defunctorum sine baptismo & regeneratione: quibus Pelagiani regnum Dei negabant, quippe non regenitis, non justis, adeóque non idoneis ad illud obtinendum; dabant tamen eis extra regnum Dei locum salutis & vitæ æternæ. At Catholici eos contendebant damnationi primi hominis manere obnoxios. Auguſt. lib. de originali peccato, capite 18.] & secundæ mortis subire supplicium. Auguſt. lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 22.] Alibi autem ait Augustinus, eos in damnatione omnium mitissima futuros. Multum autem fallere & falli, qui eos in damnatione prædicat non futuros. lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 16.] ait eos in damnatione omnium levissima futuros, cum solum habeant originale peccatum, nec ullis propriis aggraventur. lib. 5. contra Julianum, cap. 8. manere tamen in eadem damnatione, de qua dicit Apostolus, [ad Rom. 5.] per unius delictum in omnes homines ad condemnationem. epistol. 28.] iram Dei manere super eos, lib. 3. de peccatorum meritis & remissione capite 2.] transire eos in mortem secundam, lib. de bono perseverantiæ, capite 12.] esse filios iræ, lib. 6. contra Julianum cap. 3.] *Vide autem de baptismi necessitate, dissertationem nostram, lib. 10. hujus operis. Nunc hoc loco quæstio est de statu infantium, qui moriuntur irregeniti.*

Deus neminem damnat immerentem. vide infra, §. 26. 21. Idem docet Gelasius, 1. Papa Romanus, epist. 7. ad omnes Episcopos per Picenum. Unde sic argumentantur Augustinus & Gelasius, locis citatis, Deus neminem damnat immeritum, neque cum Dei justitia consistit, ut Deus illic infligat pœnam, ubi nulla est culpa: Cum igitur infantes irregeniti æternâ morte puniantur, nec habeant propria peccata quorum reatu constringantur, necesse est agnoscamus in eis originale peccatum, propter quod solum damnantur.

Contra locum tertium à Pelagianis excogitatum. 22. Contra locum autem illum tertium quem parvulis assignabant Pelagiani, sic disserit Gelasius, loco citato: Dicant igitur, in morte perpetua constituti, si non videantur esse damnati; tollant ergo de medio nescio quem ipsi tertium, quem decipiendis parvulis faciunt locum. Et quia non nisi dextram partem legimus & sinistram, non illos faciant in sinistra regione sine baptismate remanere, sed baptizatos sinant ad dextram salutarem sacra regeneratione transferri. Hæc Gelasius. Quibus si addas sententiam Domini judicialem de stantibus ad sinistram, & memineris omnes homines parituros coram Christi tribunali; evanescet illud scholasticorum commentum de limbo infantium, & æterna pœna damni, sine ulla pœna sensus. Habent (inquit Augustinus) omnes animæ, cum de seculo exierint, diversas receptiones suas, habent gaudium boni & mali tormenta: sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur. Aug. tract. 49. in Euang. Joannis. Vide etiam lib. 13. de Civit. capite 8. & lib. de prædestinatione sanctorum, capite 12. Neque tamen ista pugnant cum ejusdem Augustini doctrina superius proposita de gradibus pœnarum in inferno, quam ille confirmat auctoritate Domini, dicentis, tolerabilius fore Sodomis, &c. lib. 5. contra Julianum, capite 8. *Contra limbum puerorum.* *Matt. 11. 24.*

18. Controversia, De errore & ignorantia. 23. De errore etiam & ignorantia, an sit peccatum, & an per errorem & ignorantiam committantur peccata, quæ reatu mortis æternæ committentes constringant. Negabant Pelagiani: at Catholici affirmabant, & sacrarum literarum auctoritate adstruebant. Hieronymus lib. 1. adversus Pelagianos, modico intervallo ante finem libri. & Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 36.

19. Controversia, De fato. 24. Pelagiani calumniabantur Catholicos, dicentes eos fatum gratiæ nomine asserere, quia non secundùm merita nostra dari dicebant Dei gratiam. [Augustinus lib. 2. ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum, capite 5.]

Hanc calumniam refellit Augustinus, eodem libro, capp. 6. & 7. Iustificandis (inquit) impiis sicut propterea merita non sunt, quia Dei gratia est; ita propterea non est fatum, quia Dei gratia est. Fatum quippe qui affirmant, de siderum positione, ad tempus quo concipitur quisque vel nascitur, quas constellationes vocant, non solum actus & eventa, verumetiam ipsas nostras voluntates pendere contendunt; Dei verò gratia non solum omnia sidera & omnes cœlos, verumetiam omnes Angelos supergreditur. Deinde fati assertores & bona & mala hominum fato tribuunt, Deus autem in malis hominum merita eorum debitâ retributione persequitur, bona verò per indebitam gratiam misericordi voluntate largitur: utrumque faciens non per stellarum temporale consortium, sed per suæ severitatis & bonitatis æternum altumque consilium. Neutrum ergo pertinere videmus ad fatum. (Hæc capite 6. pergit deinde capite 7.) Hic respondetis, hanc ipsam Dei benevolentiam, qua non merita sequitur, sed bona indebita gratuita bonitate largitur, fatum potius esse dicendum; cum hanc Apostolus gratiam vocet, dicens; Gratiâ salvi facti estis per fidem, & hoc non est ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Nonne attenditis, nonne perspicitis, non à nobis divinæ gratiæ nomine fatum asseri, sed à vobis potius divinam gratiam fati nomine nuncupari. Hæc ibi.

Ephes. 2. 8, 9.

20. Controversia, De acceptione personarum.

25. Ulterius progressa est Pelagianorum audacia; dicebant enim personarum acceptorem fieri Deum, si in una eademque causa super alios veniat misericordia ejus, super alios verò maneat ira ejus: si de Deo credatur, quod sine ullis præcedentibus meritis, cujus vult miseretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. Quibus respondet Augustinus, epist. 105. Parum (inquit) attendunt quod debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille se indignum queratur, nec dignum se iste glorietur, atque ibi potius acceptionem nullam fieri personarum, ubi una eademque massa damnationis & offensionis involvit. ———— Sed injustum est, inquit, in una eademque mala causa hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo justum est, utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis redditum non cernimus quid in damnatione similium etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. ———— Cui non potest figmentum dicere, quare sic me fecisti, cum habeat potestatem ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Ubi quia universa ista massa meritò damnata est, contumeliam debitam reddit justitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogativa, non fati necessitate, non temeritate fortunæ, sed altitudine divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam non aperit, sed clausam miratur Apostolus clamans, ô altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus, &c. Item lib. 2. ad Bonifacium, cap. 7. ubi acceptionem personarum definiens Augustinus, ait ibi rectè dici acceptionem personarum, ubi ille qui judicat, relinquens causæ meritum de qua judicat, alteri contra alterum suffragatur, quia invenit aliquid in persona quod honore vel miseratione sit dignum. Si autem quispiam duos habeat debitores, æqualiter reos, si alteri velit dimittere debitum, ab altero exigere, tunc eum, cui vult, donare, sed neminem fraudare, nec ibi dicendam esse acceptionem personarum, quando iniquitas nulla est.

Rom. 9, 20, 21.

Rom. 11. 33.

Quid sit acceptio personarum.

26. Auctor lib. de prædestinatione & gratia; capite 16. seu ultimo [tom. 7. oper. August.] Si (inquit) humanum genus quod creatum primitus constat ex nihilo, non cum debita mortis & peccati origine nasceretur, & tamen ex eis Creator omnipotens in æternum nonnullos damnare vellet interitum: quis omnipotenti Creatori diceret, quare fecisti sic? qui enim cum non essent, esse donaverat, quo fine essent habuit potestatem: nec dicerent cæteri, cur paribus omnium meritis divinum discreparet arbitrium: quia potestatem habet figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam. Nunc autem cum damnatis pœna justa reddatur, salvatis autem gratia donetur indebita, quis usque adeo humanæ conditionis oblitus, divini sinus arcana discutiat, ut cum ipse pœnam merito fuerit consecutus, quærat cur alius gratiam quæ non debebatur ei acceperit? Hanc itaque divinam electionem non meritis reddi, sed sola voluntatis munificentiâ donari hominibus, Moses ostendit, [Deuteronom. 10.] Ecce Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cœli, &c. Item Augustinus epist. 105. Cur autem illum potius quam illum liberet, aut non liberet, scrutetur qui potest judiciorum ejus tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium: Numquid enim est iniquitas apud Deum? absit. Sed inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Et epist. 106. Qua in re nimis alta & inscrutabilia sunt judicia Dei, &c. Vide in illis epistolis plura. Quibus docet, omnes homines reos nasci originalis peccati, & propter illud justæ damnationi subjacere, nec inde omnes, sed quosdam liberari, nullo suo merito, sed mera liberantis gratia; reliquos autem irreprehensibili justitia in damnatione relinqui. Concedit etiam, epist. 106. si Deus quenquam immeritum & nulli obnoxium peccato damnare credatur, alienum ab iniquitate non credi. Quamvis enim in fine libri illius de prædestinatione & gratia, in sublimiorem contemplationem erigatur sive Augustinus, sive Fulgentius (quem hujus libri auctorem esse contendit Theophilus Raynaudus Jesuita) ibidem tamen scriptor ille, & passim in suis operibus Augustinus prædestinationis, sive electionis & reprobationis objectum statuit massam peccato originali corruptam. Gratiam verò qua electos, seu ad vitam prædestinatos, credere facit Deus, & benè operari, & perseverare, scribit Augustinus esse prædestinationis seu electionis effectum. lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 10. Neque eligi homines quia credunt, sed eligi ut credant. eodem lib. cap. 17.

Dicit Scriptor ille; Deum non injustè facturum, si aliquos damnare vellet, non habentes peccatum. Rom. 9. 21.

Non tamen id facit Deus.

Deut. 10. 14, 15, 16, 17.

Cur illum potius quam illum liberet Deus à peccato, nobis non est revelatum.

Augustinus negat convenire cum Dei justitia, damnare aliquem nulli obnoxium peccato. vide supra. §. 21.

Prædestinationis objectum massa corrupta.

27. Ajebant etiam Pelagiani tolli liberum arbitrium, si credatur illud indigere auxilio gratiæ Dei, ut sine gratia non habeat bonam voluntatem. Cui errori Augustinus opponit hanc assertionem catholicam, liberum esse arbitrium, etiamsi divino indiget adjutorio. epistol. 106. Item alibi; Quod enim (inquit) putant auferri sibi liberum arbitrium, si nec ipsam bonam voluntatem sine adjutorio Dei hominem habere consenserint, non intelligunt non se firmare humanum arbitrium, sed impellere ut per inania feratur, non in Domino tanquam

21. Controversia. De consistentia liberi arbitrii, cum divino adjutorio.

in petra stabili collocetur. Paratur enim voluntas à Domino. epist. 105.] Sic auctor hypognosticon (tom. 7. operum August.) lib. 3. Est igitur (inquit) liberum arbitrium, quod quisquis esse negaverit, Catholicus non est: & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad ejus sanctum propositum pertinet, nec incipere nec perficere possit, Catholicus est. Vide August. epist. 107. & Enchirid. capp. 105. & 106. & lib. de gratia Christi, capp. 13. & 14. & lib. de gratia & libero de arbitrio, cap. 16. & lib. de correptione & gratia, cap. 1. & 8. & epistolam Concilii Carthaginensis ad Innocentium, apud Aug. epist. 90. & Gelasii epist. 7.

28. Alios etiam errores fuisse Pelagio in synodo Palestina objectos, & ab ipso Pelagio, metu Ecclesiastici judicii, anathematizatas, refert Augustinus epistola 106. videlicet; Divites baptizatos, nisi omnibus abrenuncient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere posse regnum Dei.

22. Controversia, De abdicandis divitiis.

Item; Filios Dei non posse vocari, nisi omnino absque peccato fuerint effecti.

23 De perfectione filiorum Dei.

Item; Victoriam nostram non ex Dei adjutorio esse, sed ex libero arbitrio.

24. Unde sit nostra victoria.

Item; Quod pœnitentibus venia non detur secundum gratiam & misericordiam Dei, sed secundum meritum & laborem eorum qui per pœnitentiam digni fuerint misericordiâ.

25 De venia quæ datur pœnitentibus.

29. Istis quatuor erroribus opponit Augustinus has Catholicas positiones: Divites baptizatos, etiamsi divitiis suis non careant, & sint tales quales ad Timotheum describit Apostolus, dicens, Præcipe divitibus hujus mundi non superbè sapere, &c. [1. Tim. 6. 17, 18, 19.] non eos regno Dei posse privari.

Aug. epist. 106. Contra errorem 22. 1. Tim. 6. 17, &c.

Filios Dei vocari posse illos qui quotidie dicunt; Dimitte nobis debita nostra: quod utique veraciter non dicerent, si essent omnimodo sine peccato. *Contra errorem 23.*

Quando contra tentationes concupiscentiasque illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed ex adjutorio Dei nostram provenire victoriam. Non enim aliter verum fore, quod Apostolus ait; Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. *Contra error. 24. Rom. 9. 16.*

Secundùm gratiam & misericordiam Dei veniam pœnitentibus dari, non secundum merita eorum: quandoquidem etiam ipsam pœnitentiam donum Dei dixit Apostolus, ubi ait de quibusdam; Ne forte det illis Deus pœnitentiam. *Contra error. 25. 2. Tim. 2. 25.*

30. Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris ac si non acceperis? 1. Corinth. 4. 7. In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. inquit Cyprianus, citante Augustino, lib. de bono perseverantiæ cap. 17. ubi hoc dictum Cypriani subjungit sententiæ illi Apostolicæ. Basilius ait; Ἐπὶ πᾶσι μὲν τοι τοῖς παρ' ἡμῶν κατορθουμένοις, ἡ ψυχὴ τῆς κατορθώσεως τὰς αἰτίας ἐπὶ τὸν δεσπότην ἀναφερέτω, μηδὲν ὅλως κατορθοῦν ἐξ οἰκείας λογιζομένη δυνάμεως. id est; In omnibus igitur quæ à nobis rectè fiunt, anima rectè facti causas in Deum referat, nihil omnino se reputans rectè facere ex propriis suis viribus. Hæc Basilius Magnus, in Asceticis, seu Monasticis constitutionibus, capite decimo sexto. *1. Cor. 4. 7. Nihil μηδὲν ὅλως. Vide infra, cap. 10. § 3.*

31. Alium insuper Pelagianorum errorem commemorat Hilarius, in epistola ad Augustinum de placitis quorundam Syracusanorum, quæ exstat inter epistolas Augustini, epist. 88. Dicebant, non debere jurare omnino. quem eorum errorem refellit Aug. epist. 89. sub finem epistolæ. *26. Controversia, De juramento.*

CAPUT TERTIUM.

De reliquiis Pelagianæ hæreseos, sive de Semipelagianis. ubi de origine & defensoribus erroris Semipelagianorum, ejusdemque oppugnatoribus præcipuis.

Perniciosa hæresis Pelagiana.

PElagiana igitur hæresis (inquit Prosper epist. ad Ruffinum de libero arbitrio) quo dogmate Catholicam fidem destruere adorta sit, impietatum venenis viscera Ecclesiæ atque ipsa vitalia corporis Christi voluerit occupare; notiora sunt quam ut opere narrationis indigeant. Ex his tamen una est blasphemia nequissimum & subtilissimum germen aliarum, qua dicunt *gratiam Dei secundùm merita hominum dari.* —— nec aliud sit gratia (*secundum Pelagianos*) quam lex, quam Propheta, quam doctor, cui circa omnes homines per universum mundum commune & generale sit studium, ut qui voluerint credant, & qui crediderint, justificationem merito fidei & bonæ voluntatis accipiant: ac si gratia Dei secundùm hominum meritum tribuatur. Atque hoc modo gratia non sit gratia. quia si meritis redditur, & non ipsa est bonorum creatrix, frustra gratia nominatur. Has autem versutias, quibus se filii tenebrarum, in similitudinem filiorum lucis transfigurare voluerunt, cum & Orientalium Episcoporum judicia, & Apostolicæ sedis auctoritas, & Africanorum Conciliorum vigilantia deprehenderit: beatissimus quoque Augustinus, præcipua utique in hoc tempore portio Domini sacerdotum, copiosè & pulchrè in multis voluminum disputationibus destruxit: utpote inter multa Dei dona, quibus illum abundantissimè Spiritus veritatis implevit, habens etiam hanc scientiæ & sapientiæ ex Dei charitate virtutem, ut non solum istam adhuc in suis detruncationibus palpitantem, sed etiam multas prius hæreses invicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Ecclesiæ, & ad gloriam Christi, qua ipse illustratus est præfulgenti, quidam nostrorum (quod de ipsis multum dolendum est) occultis, sed non incognitis susurrationibus obloquuntur. Et prout sibi noxias aliquorum aures opportunasque repererint, scripta ejus quibus error Pelagianorum impugnatur infamant: dicentes, eum liberum arbitrium penitus submovere, & sub gratiæ nomine necessitatem prædicare fatalem. —— Noverunt non solum Romanam, Africanamque Ecclesiam, & per omnes mundi partes universos promissionis filios cum doctrina hujus viri, sicut in tota fide, ita in gratiæ confessione congruere: sed etiam in ipsis his locis, (*id est, in Gallia*) in quibus adversus eum querimonia concitatur, esse, propitio Deo, plurimos, qui ad perceptionem Euangelicæ Apostolicæque doctrinæ saluberrimis ejus disputationibus imbuuntur. —— De virtutum studio exortum est (*illis Semipelagianis*) pericu-

Nequissimum & subtilissimum ejus germen.

Laus Augustini.

Semipelagiani Pelagium cum Catholicis damnantes, sed nec plenè, nec sincerè.

lum,

lium, & de morum probitate discrimen. Non quia quidquam carere his debeat, sed quia miserrimus eorum usus est, cum ex naturali putantur facultate prodiisse, aut ex largitate quidem gratiæ, sed aliquo vel boni operis, vel bonæ voluntatis merito præcedente venisse. Asserunt quidem hæc quibusdam sanctarum scripturarum testimoniis, sed non rationabiliter adsumtis. Ad defensionem enim alicujus definitionis ea promenda sunt, quæ alteri intellectui, à quo videtur definitio dissonare, non cedant, & eam regulam, cui sunt aptata, non deserant. Hæc ibi.

Regula de assumtione testimoniorum sacræ scripturæ.

2. Idem Prosper, libro contra Cassianum, qui contra Collatorem inscribitur, capite undecimo, Quid (inquit) de elisarum argumentationum ratiunculis fracta studes arma colligere? quid cineres exstincti dogmatis [*Pelagiani*] refovendo, deficientis fumi nidorem in redivivam flammam conaris accendere? Et ejusdem libri, cap. 1. Semipelagianos illos vocat fallaces calumniatores & hypocritas, quamvis ejusmodi sint, ut nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia despicienda videantur.

Vide supra, cap. 2. §. 2.

3. Hinc jam præsentiscere potestis Semipelagianorum mentem & doctrinam: ante cujus enucleatiorem propositionem præmittenda quædam videntur de præcipuis ejus defensoribus & oppugnatoribus.

** Historica narratio de Semipelagianis.*

4. In Gallia, & præsertim in Massiliensi urbe, quidam ordine Ecclesiastico & moribus clari ita Pelagium ejusque dogmata damnabant, ut tamen oppositam Augustini doctrinam improbarent, retinentes quædam Pelagii placita, perque eorum incautam & obstinatam defensionem, etiam illa quæ ipsi palam damnabant, occultis quibusdam machinis atque itineribus in Ecclesiam revehentes. Ut patet ex epistolis Prosperi & Hilarii ea de re scriptis, & responsione Augustini, & disputationibus Prosperi.

Joannes Cassianus Semipelagianus, cui se adjunxerunt quidam Galli.

5. Eorum dux, & contradictionum istarum parens fuit Joannes Cassianus, natione Scytha, qui fuerat diaconus Constantinopoli, tunc autem Massiliæ Presbyter erat. De quo Prosper lib. contra Collatorem, cap. 2. Unius (inquit) potissimum definitiones, quem non dubium est illis omnibus in sanctarum scripturarum studio præstare, referemus. ——— Igitur in libro cujus prænotatio est, De protectione Dei, vir quidam sacerdotalis ordinis, qui disputandi usu inter eos, quibuscum degit, excellit, Abbatem quendam introducit de gratia Dei & libero arbitrio differentem, &c. Huic se adjunxerunt quidam Galli.

Contra Semipelagianos scribunt Prosper & Hilarius & Augustinus.

6. His se opposuerunt Prosper tunc Presbyter, qui postea factus est Episcopus Rhegiensis, & Hilarius item Presbyter, qui factus est postea Episcopus Arelatensis. Exstant horum epistolæ de reliquiis Pelagianæ hæreseos, ad Augustinum, tomo septimo, operum Augustini, quibus Augustinum de Massiliensium doctrina certiorem fecerunt, summa ejus capita compendio referentes. quibus rescribens Augustinus veritatem strenuè defendit, refutatis Semipelagianorum erroribus, insigni illo opere, de Prædestinatione sanctorum, & de bono perseverantiæ. Eos libros tum scripsit cum aliorum suorum scriptorum retractationes scriberet; ut ipse testatur posteriore libro, qui est de bono perseverantiæ, cap. 21. quos libros de prædestinatione sanctorum & de bono perseverantiæ, pari cum reliquis Augustini scriptis reverentia à Catholicis susceptos & ab omnibus orthodoxis Ecclesiis comprobatos esse, patet non solum ex eis quæ de operum Augustini approbatione supra commemoravimus, cap. 1. ex Innocentio, & Prospero, & Gelasio, sed etiam ex decreto ejusdem Gelasii in Concilio 70. Episcoporum, & Hormisdæ Papæ epistola ad Possessorem Episcopum Afrum, & ex Fulgentii libro primo ad Monimum, & Maxentii responsione ad Epistolam Hormisdæ, & ex Ecclesiæ Lugdunensis libro de tenenda veritate Scripturæ, in bibliotheca Patrum, tom. 4. edit. 4. part. 2. col. 429.

Prosper ad excerpta Genuensium.

7. Excerpserunt ex eisdem duobus Augustini libris, Augustino jam mortuo, quasdam sententias Camillus & Theodorus Presbyteri Genuenses, quas sibi exponi petierunt à Prospero. Neque eam operam detrectavit Prosper, cujus exstat adhuc liber responsionum ad excerpta Genuensium.

Prosper ad capitula Gallorum.

8. Galli autem quidam Semipelagiani, odiosa quædam capitula ex eisdem Augustini libris colligi posse calumniabantur, quibus (Augustino jam in cœlestem patriam translato) respondit Prosper, libro responsionum ad capitula objectionum Gallorum calumniantium. ubi in præfatione ait, se in nullo recedere à tramite earum definitionum, quæ in sancti Augustini disputationibus continentur: ut facile vel tenuis diligentiæ advertat inspector, quam injustis opprobriis Catholici prædicatoris memoria carpatur: &, in quod peccatum cadant, qui aliena instigatione commoti, scriptorem celeberrimi nominis promtius habeant culpare, quam nosse. Hæc ibi. De quo opere Fulgentius, libro primo ad Monimum, prope finem libri, ait; Non autem ignoras, etiam præterito tempore illi luculentissimo sancti Augustini operi, quod scripsit de prædestinatione sanctorum, à quibusdam Gallis objectum, quod beatus Augustinus in assertione prædestinationis divinæ, peccatores non ad solum prædestinatos diceret judicium, sed etiam ad peccatum. Cujus dicta, quia ipse celeri præventus est obitu, Prosper, vir eruditus & sanctus, recta defendit fide & copioso sermone. Ex quibus Gallorum capitulis, &c. ——— Nos itaque, charissime, hæc interim pauca de libris sancti Augustini, & de responsionibus Prosperi, ob hoc maluimus huic libello inserere, ut cuncti noverint, quid debeant de prædestinatione sanctorum impiorumque sentire, simulque ut appareat ejusdem beati Augustini dictis tenorem nostræ sententiæ convenire. Hæc Fulgentius.

Promtius culpare quam nosse.

Fulgentius laudat librum Prosperi ad capitula Gallorum.

Cælestinus PP. Rom. defendit Augustinum & Prosperum & Hilarium.

9. Compellarunt etiam, post Augustini obitum, Prosper & Hilarius Cælestinum primum, Papam Romanum, qui doctrinæ Augustinianæ ipsorumque adeo Prosperi & Hilarii eam acriter contra Semipelagianos tutantium suscipiens patrocinium, scripsit illam pro Prospero & Hilario, de gratia Dei, epistolam ad quosdam Galliarum Episcopos, ex qua insignem illam Augustini laudationem, doctrinæque ejus comprobationem commemoravimus supra, cap. 1. §. 7. in qua etiam epistola Cælestinus multa sanæ doctrinæ capita explicat.

Faustus Semipelagianus.

10. Vergente tamen eodem illo quinto seculo, Faustus in Gallia, ex Abbate Lirinensi factus Episcopus Rhegiensis, opinioni Semipelagianorum se adsocians, doctrinam orthodoxam ab Augustino & Prospero, & Hilario, & Cælestino aliisque orthodoxis defensam palam scriptis publicis damnavit. Exstant ejus libri de libero arbitrio erroribus referti, in bibliotheca Patrum, tom. 4.

Gennadius fautor Semipelagianorum.

Gelasius rejicit Cassiani & Fausti scripta.

tom.4.edit.4. quem tamen, sicut Cassianum, laudat, eorumque sententiam de gratia & libero arbitrio sententiæ Augustini & Prosperi antepo-nit scriptor ejusdem seculi Gennadius Massiliensis Episcopus, in catalogo virorum illustrium. At multò rectius Gelasius Papa Romanus & cum eo septuaginta Episcopi in Concilio Romano, anno Domini 494. utriusque, id est, tum Cassiani, tum Fausti istius Rhegiensis opuscula in Apocryphorum catalogum retulerunt, atque ab Ecclesia eliminârunt. Augustini autem & Prosperi opera ut orthodoxa receperunt. quod eorum decretum exstat etiam apud Gratianum, 15. dist. can. Sancta Romana.

Hormisdas rejicit scripta Fausti, & laudat scripta Augustini.

11. De ejusdem etiam Fausti dictis, de gratia Dei, Hormisdam Papam Romanum consuluit per literas possessor Episcopus Afer, anno Domini 520. ad quem rescribens Hormisda; ait Faustum illum non recipi, quid autem de libero arbitrio & gratia Dei Romana sequatur & asseveret Ecclesia, posse in variis libris beati Augustini & maximè ad Hilarium & Prosperum cognosci. Exstant hæ epistolæ in libro epistolarum Hormisdæ, statim post epistolam sexagesimam nonam, in priore parte tomi secundi Conciliorum, edit. Binii Colon. & tom. 3. edit. Parif. Contra eundem Faustum scripserunt, pro orthodoxa doctrina de gratia Dei, Avitus Viennensis Episcopus, lucidissima fide, & Joannes vir eruditus Antiochenus Presbyter; ut monet Ado Episcopus Viennensis, in Chronico, ad annum Domini 492. ubi apertè Gennadium ait in eo erralle quod Fausti hujus sensus hac in parte Catholicos prædicarit. Joannem intellige Maxentium, quem fuisse Presbyterum Antiochenum, & egregiè, in responsione ad epistolam Hormisdæ, retellisse Faustum & Pelagianos, scribit Bellarminus, libro de scriptoribus Ecclesiasticis. De alia autem controversia quæ Maxentio & monachis Scythis fuit cum legatis Hormisdæ ipsóque Hormisda, supra diximus, lib. 3. cap. 21. ubi ostendimus, deteriores fuisse partes Hormisdæ. Exstat autem illa Maxentii, ad epistolam Hormisdæ responsio, cum aliis quibusdam ejus scriptis, in bibliotheca Patrum, tomo quarto editionis quartæ. Neque assentiendum videtur iis qui putant ab Adone intelligi Joannem illum Antiochenæ Ecclesiæ Presbyterum, de quo meminit Gennadius in catalogo virorum illustrium: Nam neque ille Gennadio ab eximia doctrina laudatur, neque usquam legitur scripsisse quicquam contra Faustum, aut de gratia Dei & libero arbitrio. quod constat fecisse Maxentium, & quidem ita egregiè id præstitisse, ut merito eum Ado viri eruditi elogio ornarit. Contendit autem in illa sua responsione Maxentius, libros Fausti esse hæreticos, id quod ex libris Augustini ad Prosperum & Hilarium, imo ex ipsis divinis scripturis luculenter confirmat.

Contra Faustum scripserunt Avitus, & Ioan. Maxentius.

Scripsit Fulgentius contra Fausti errores.

Ecclesia Lugdunensis testimonium de Fulgentio, atque etiam de Augustino.

12. Adversus eosdem Fausti illius errores scripsit sanctus Fulgentius, Afer, Episcopus Ruspensis, teste Isidoro de viris illustribus, cap. 14. de quo Patre, ejusque libro ad Monimum, de prædestinatione Dei, quem adhuc præ manibus habemus, sic scribit Ecclesia Lugdunensis, libro de tenenda veritate Scripturæ; Beatus quoque antistes & gloriosus confessor Fulgentius, de hac judicii in utramque partem præscientia & prædestinatione egregium librum scribit: qui, sicut & cætera ejus admiranda & veneranda scripta, semper ab Ecclesia fideliter receptus, & inter scriptores Ecclesiasticos laudabiliter annumeratus est. Et nunc nescimus qua ratione, immo infidelitate & contentione simul cum beato Augustino abjicitur, & ab eis qui Catholici videri volunt tales ac tanti viri Dei iniquissimè injuriati, & spreti velut quisquiliæ & purgamenta conculcantur. Et est nimis mirabile, imo horribile, quomodo ut suis adinventionibus & ineptiis credatur exigant, cum ipsi beatissimos Patres & inlustrissimos doctores Ecclesiæ abjecerint: ac per hoc, nisi se citius corrigere studeant, verissimè hæretici judicari possunt; qui fidei & charitati, & sincerissimæ Patrum doctrinæ non communicant: sed insuper cum ipsis Scripturæ sanctæ cœlestem auctoritatem contemnunt. Nam si illum fidelissimum, copiosissimum & florentissimum librum beati Fulgentii cum pietate & obedientia legere & intelligere studuissent, profectò in hac obscurissima quæstione de præscientia & prædestinatione divina, Deo aspirante atque inluminante, nulla erroris caligo in eorum cordibus remansisset. Hæc ibi, in bibliotheca Patrum, tom.4.edit.4.part.2.col.427. Librum autem illum Fulgentii ad Monimum hic laudari patet ex multis sententiis, quas ibidem Lugdunenses ex eo citant, quæ omnes in eo libro αὐτολεξεὶ leguntur. Scripsit verò opus istud Ecclesia Lugdunensis circa medium noni seculi, occasione controversiæ de Gotteschalci doctrina, illo tempore agitatæ.

Fulgentius & alii exules propter fidem Catholicam.

13. Fulgentius autem, cum aliis orthodoxis Episcopis Afris, Trasamundi Vandalorum in Africa regis Ariani decreto in insulam Sardiniam relegatus est, anno Domini 504. Interea turbantibus Ecclesiam duabus præsertim hæresibus, Nestoriana, & Pelagiana, missi sunt Romam fidei caussa ex Oriente à Græcis Petrus diaconus, Joannes & Leontius monachi, & Joannes lector, & alii fratres. hi Romæ dum essent, librum scripserunt ad Fulgentium & cæteros Episcopos cum eo in Christi confessione decoratos, continentem confessionem fidei suæ de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, contra Nestorianos, & Pelagianos, Pelagianæque hæreseos reliquias. Exstat liber ille cum operibus Fulgentii. Cujus libri initium sic se habet; Utile & perneceslarium, sanctisque Dei Ecclesiis specialiter credimus profuturum, ea quæ de incarnatione & dispensatione divina, nobiscum universæ sanctæ Ecclesiæ Orientalium, defendunt contra hæreticos (qui pravis & iniquis argumentis antiquam Ecclesiæ fidem inquietare non cessant) sanctitati vestræ suggerere; atque de his consensum vestræ beatitudinis suppliciter promereri. Eundem librum sic claudunt; quorum omnium sanctorum Patrum imbuti doctrinis, anathematizamus Pelagium & Cælestium, simulque etiam Julianum Edanensem, & qui illis similia sapiunt: præcipuè libros Fausti, Galliarum Episcopi, qui de monasterio Lirinensi profectus est; quos contra prædestinationis sententiam scriptos esse, non dubium est. In quibus, non solum contra horum omnium sanctorum Patrum, verumetiam contra ipsius Apostoli contradictionem veniens, humano labori subjungit gratiæ adjutorium: atque totam omnino Christi evacuans gratiam, antiquos sanctos, non ea gratia, qua nos, secundum quod docet beatissimus Petrus Apostolus, sed naturæ possibilitate salvatos, impiè profitetur. Hæc ibi.

Vide supra, lib. 3. cap. 21.

Monachorum Scytharum testimonium contra libros Fausti.

14. Quibus respondentes Fulgentius & qui cum

Monachis Scythis respondent Fulgentius ejusque Collegæ Episcopi Confessores, & cum eis consentire se profitentur.

cum eo erant Episcopi Afri, librum ejusdem argumenti, videlicet de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, ad eos scripserunt, qui sic prænotatur; Dilectissimis & in Christi fide atque gratia plurimum amplectendis sanctis fratribus, Petro diacono, Joanni, Leontio, & alii Joanni, cæterisque fratribus, quos una vobiscum in causa fidei Romam directos literis intimastis, Dacianus, Fortunatus, Boëthus, Victor, Scholasticus Vorontius, Vindicianus, Victor, Januarius, Victorianus, Photinus, Quodvultdeus, Fulgentius, Felix, & Januarius, in Domino salutem. Librum autem illum sic ordiuntur; Beatus frater noster Joannes Diaconus, à vestra societate directus, literas nobis, quas misistis, habuit: quibus recensitis, vestram simul alacrem, & fidem cognovimus & salutem; imo, in agnitione fidei, vestra nobis salus innotuit, &c. reliquo item libro plenam cum illis contra Nestorianos & Pelagianos ac Semipelagianos seu Pelagianæ hæreseos reliquias consensionem profitentur. Et speciatim illam contra Faustum, prædestinationis seu Catholicæ de prædestinatione doctrinæ oppugnatorem, prolatam à legatis Orientalium sententiam, atque adeo eorum de Semipelagianis judicium haud obscurè comprobant, dum in fine libri obstinatos ejusmodi prædestinationis adversarios alienos esse pronunciant à regno Dei.

Contra errores Fausti scripsit Cæsarius Episcopus Arelatensis, approbante Felice 4. Papa Romano.

15. Aliquanto post, Romanæ Ecclesiæ præfectus est Felix quartus, anno Domini 526. vivente adhuc Fulgentio, Episcopo Ruspensi, & Ecclesiæ Arelatensis in Gallia clavum tenente Cæsario, qui etiam opus de gratia & libero arbitrio scripsit contra errores Fausti Rhegiensis, quod Cæsarii opus Felix Papa Romanus addita sua epistola comprobavit. ut ex Gennadio & Honorio monent Baronius in annalibus anno Domini 529. & Binius in notis in Concilium Arausicanum secundum, & Vossius in sua historia Pelagiana, libro primo, capite vigesimo quarto. Præterea (ut testantur acta Concilii Arausicani secundi, quod celebratum est contra Semipelagianos anno Domini 529. præside eodem illo magno Cæsario Episcopo Arelatensi, & Romanam adhuc Ecclesiam gubernante Felice) collegit Felix Papa Romanus ex antiquorum Patrum (præsertim vero beati Augustini) scriptis quædam capitula orthodoxa quæ Pelagianæ hæreseos reliquiis sive Semipelagianis opposuit, eaque ad Cæsarium Episcopum Arelatensem aliosque cum eo Episcopos in Arausica civitate ad dedicationem basilicæ à Liberio Patricio constructæ congregatos, misit, ut eadem decreto synodali & manuum suarum subscriptione comprobarent, & opponerent erroribus eorum qui de gratia & libero arbitrio aliter quam oportet, seu non secundum fidei Catholicæ regulam sentiebant. Ita enim describuntur Semipelagiani in actis illius Concilii, in præfatione, ubi narrationis hujus summa exstat. Promulgati autem sunt in eo Concilio, contra Semipelagianos, canones seu capitula viginti-quinque, quæ Episcopi illius Concilii sub finem gestorum vocant antiquorum Patrum & suam definitionem; & subscribunt memoratus Cæsarius, & cum eo alii duodecim Episcopi, Julianus, Constantius, Cyprianus, Eucherius, Heraclius, Principius, Philagrius, Maximus, Prætextatus, Aletius, Lupercianus, Vindemialis. & post eos quidam illustres ac magnifici viri, quorum nomina legere est in gestis Concilii, quæ exstant in tomis Conciliorum; & cum operibus

Felix 4. Papa Romanus scripsit contra errores Semipelagianorum.

Quædam descriptio Semipelagianorum.

Synodus Arausicana secunda damnat errores Semipelagianorum.

Prosperi in editione Coloniensi anno Domini 1609. Canones ipsos invenies etiam in summa Carranzæ, qui cum primo Concilio Arausicano, Leonis I. Papæ Rom. tempore habito, hoc secundum confundit, quod & ab aliis perperam factum.

Ioan 4. Papa Rom.

16. Ex illo sopita jacuit Pelagiana hæresis, cum suis reliquiis, usque ad tempora Joannis IV. PP. Rom. quem eidem hæresi apud Scotos repullulanti, restitisse supra monuimus, ex Beda, in fine 1. capitis, & sedisse anno Dom. 640. Postea in Hispania recruduit idem malum, circa annum Domini 790. eaque occasione Hadrianus primus Papa Romanus, datis ad Egilam & omnes Hispaniæ Episcopos literis, commendavit illis scriptum quoddam beati Fulgentii, olim Ruspensis Episcopi, de illa controversia, ut ex Carolino codice epistolarum Pontificalium, Ingolstadii edito, anno Domini 1613. docet reverendissimus totius Hiberniæ primas Jacobus Usserius, in sua continuatione historiæ Pelagianæ, cap. 1.

Hadrianus I. Papa Romanus.

Recrudescit controversia, occasione causa Gotteschalci.

17. In flammam autem vehementem postea erupit de eisdem quæstionibus contentio, occasione Gotteschalci, inter Hincmarum Archiepiscopum Rhemensem cum suis complicibus, & Remigium Lugdunensem, Egilmarum Viennensem, Rodlandum Arelatensem, Archiepiscopos, quibus adhæserunt in ea causa trium illarum provinciarum Episcopi, collaborante eis quam maximè Ebbone Gratianopolitano Episcopo, ut patet partim ex epistola Hincmari Rhemensis quam ad Nicolaum primum Papam Romanum, ea de re scripsit, (quæ exstat apud Flodoardum, lib. 3.) ubi fit etiam mentio synodi Moguntinæ, quæ contra Gotteschalcum habita est, anno Domini 848. partim ex actis Concilii Valentini, quod à memoratis Remigio, & Egilmaro, & Rodlando, & Ebbone, aliisque earum provinciarum Episcopis celebratum est, anno Domini 855. & ex historia Flodoardi.

Historica narratio de Gotteschalco.

18. Gotteschalcus iste (teste Hincmaro, epistola ad Nicolaum) monachus fuit monasterii Ecclesiæ Rhemensis Orbei dicti, Orbacum vocant; hunc, Augustini & Prosperi, & Fulgentii aliorumque orthodoxorum Patrum doctrinam de prædestinatione & gratia Dei & libero hominis arbitrio liberè ac palam prædicantem, insimularunt & damnarunt erroris & hæreseos cujusdam Prædestinatianæ Rabanus in synodo illa Moguntina, & postea Hincmarus in synodo Rhemensi, qui etiam eum arcto carceri mancipavit, ubi annos plus quam viginti detentus, animam tandem exhalavit, immotus, & in veritatis professione intrepida constans.

Ejus doctrinam damnarunt Rabanus & Hincmarus.

Eandem defendunt Remigius & Synodus Valentina.

19. Cum Hincmarum ejusque socios nimis apertè & inverecundè reliquias Pelagianæ hæreseos, obtentu oppugnandi istius monachi, in Ecclesiam revocare velle perspicerent Remigius, aliique cum eo orthodoxæ veterum Patrum doctrinæ tenaces, synodum illam Valentinam celebrarunt, in qua capitula ab Hincmaro ejusque synodo suscepta rejiciunt & penitus explodunt, ut inutilia & noxia & erronea, veritati contraria. Et cum eis etiam alia novemdecim capitula, syllogismis contra Gotteschalci doctrinam conclusa a Johanne Scoto Erigena, quem adversarii Gotteschalci ad scribendum contra eum concitarant: in eis autem Scoti capitulis synodus Valentina ait commentum Diaboli potius quam argumentum aliquod fidei deprehendi. Approbat verò eadem Valentina synodus, & sequi se profitetur synodum Arausicanam secundam. Exstant synodi

Ioannes Scotus Erigena. de quo vide etiam lib. 11. cap. 18. §. 6.

synodi illius Valentinæ acta, tom. 3. Conciliorum, in posteriore sectione, partis primæ. edit. Bin. Colon. & tom. 6. edit. Paris.

Iussu & nomine Lugdunensis Ecclesiæ Florus magister scribit adversus capitula Ioannis Scoti Erigenæ.

20. Adversus illa Scoti capitula prodiit etiam, nomine Ecclesiæ Lugdunensis, liber scriptus (ut creditur) à Floro magistro, diacono Lugdunensi, jussu ejusdem Ecclesiæ, ubi & ipsa Scoti verba inseruntur, adjecta luculenta refutatione. Exstat liber hic, cum aliis quibusdam ejusdem Lugdunensis Ecclesiæ scriptis, in bibliotheca Patrum, in secunda parte tomi quarti, editionis quartæ. Remigio & Floro in hac causa se adjunxit Rathramnus (qui vulgò Bertramus dicitur) monachus Corbejensis, ut patet ex Flodoardo, lib. 3. historiæ Remensis, cap. 15. ubi Hincmari scripta commemorans Flodoardus, ait eum composuisse volumen ingens de Prædestinatione Dei & libero arbitrio contra quosdam reprehensores suos Episcopos, maximéque contra Goteschalcum, atque Rathramnum monachum Corbejensem.

Rathramnus (vulgo Bertramus) monachus Corbejensis.

CAPUT QUARTUM.

An sit hæretica judicata doctrina Massiliensium, seu Semipelagianorum.

Hæreseos Pelagianæ reliquiæ hæreticæ.

EX superiore historia manifestum est, non soli Maxentio, sed etiam Petro diacono, universisque cum eo Ecclesiis Orientalibus, Fulgentio insuper & Episcopis Africanis, atque etiam Europæis Occidentalibus Ecclesiis, reliquias illas Pelagianæ hæreseos judicatas esse hæreticas, anathemate dignas, & à sensu Catholico exitialiter alienas, si accederet pertinacia. Et huc facit ipsa illa nomenclatura reliquiarum Pelagianæ hæreseos, quæ nihil aliud significat, nisi ipsam Pelagianam hæresin in quibusdam sui reliquiis adhuc durantem aut recrudescentem. ideo veteres orthodoxi contra eas scribentes, se scribere profitebantur contra hæresin Pelagianam.

Rabanum & Hincmarum, cur non accenseamus hæreticis.

2. Neque tamen Rabanum & Hincmarum hereticis accensemus, quia (ut rectè monet Hincmarus in epistola ad Carolum Calvum Francorum regem, apud Flodoardum lib. 3. historiæ Ecclesiæ Remensis, cap. 16. in fine capitis) non statim hæreticum, quod ignoranter à fide sentitur diversum, si non fiat pertinaci contentione hæreticum. Profitetur autem idem Hincmarus, in alia ad eundem Carolum epistola, apud Flodoardum, eodem lib. cap. 15. se pro Catholicis agnoscere Africanam & Arausicam synodos, eosque Patres qui à Gelasio Papa Romano in Concilio 70. Episcoporum approbati sunt, (in quibus sunt Cyprianus, Basilius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Prosper, &c.) ipsosque adeo qui eos approbarunt, Romanæ sedis Pontifices, Innocentium, Zosimum, Bonifacium, Cælestinum, Xistum, Gelasium, &c. quique post Gelasium vixit, venerabilem Bedam, &c. Et (inquit Hincmarus) si qui aliter quàm isti maturiore & saniore documento tenendum docuerunt, dogmatizant aut dogmatizare præsumserunt, totum ducimus fidei & saluti adversum, quicquid ab eorum salubri doctrina constat esse diversum. Hæc ille: subsumo; atqui ex eodem Gelasii canone, & ex ipsa collatione, constat doctrinam Cassiani & Fausti Regiensis de Prædestinatione Dei, & gratia, & libero arbitrio, diversam esse ab orthodoxorum illorum Patrum doctrinâ, eidemque repugnantem; unde efficitur, ex ipsa Hincmari confessione, illam Cassiani & Fausti doctrinam esse fidei & saluti adversam, id est, hæreticam. Subdit paullò post, in eadem epistola Hincmarus, de eisdem orthodoxis Patribus adhuc loquens; Denique (inquit) si talium, ut diximus, sententiis concordari capitula quæ excerpsimus, demonstrare non potuerimus; parati sumus doctioribus & Catholicis aurem accommodare, sensum subdere, & sine contentione nos doctrinæ illorum subjicere. Hæc Hincmarus. Eadem proculdubio mens Rabani, qui Gotteschalcum ad Hincmarum misit.

3. Et hos tantos viros in hanc concertationem incautos pertraxisse videtur metus scandali in rudis populi animis, si permitteretur Gotteschalcus palam de tantis mysteriis intempestivos eis injicere scrupulos, & præpostero ordine coram Paganis prius de prædestinatione quam de pœnitentia concionari: ut patet ex epistola ea de re scriptâ ad Lugdunensem Ecclesiam, cujus verba refert Lugdunensis Ecclesia, lib. de tribus epistolis, paullò post initium libri, in bibliotheca Patrum, in secunda parte tomi quarti, editionis quartæ. columna 349. & 350. ubi respondet Ecclesia Lugdunensis, incredibile videri, Gotteschalcum tam importunè & præposterè in prædicando barbaris Euangelio se gessisse. Et postea, elucidata prolixius orthodoxa doctrina, quam Gotteschalcus tuebatur; Hoc (inquit Ecclesia Lugdunensis, col. 360.) & divinarum scripturarum veritas, & sanctorum atque orthodoxorum Patrum auctoritas consonanter annunciant, indubitanter nobis credendum & tenendum inculcant. Quapropter etsi illius miserabilis monachi improbatur levitas, improbatur temeritas, culpatur importuna loquacitas, non ideo divina neganda est veritas. quia juxta præmissam Catholicæ fidei rationem, omnipotens Deus ante constitutionem mundi, antequam quicquam faceret à principio certis & justis atque immutabilibus causis æterni consilii sui quosdam prædestinaverit ad regnum gratuitâ bonitate sua, ex quibus nemo sit periturus, protegente misericordia sua; & quosdam prædestinaverit ad interitum justo judicio suo, propter meritum quod præscivit impietatis eorum: ex quibus nemo possit salvari, non propter violentiam aliquam divinæ potestatis; sed propter indomabilem & perseverantem nequitiam propriæ iniquitatis. quid ergo restat, nisi ut si aliquid aliter sapuimus, hoc nobis Deo revelante humiliter abnuamus, & clarescentem veritatem fideliter amplectamur: quia, ut Apostolus docet, non debemus posse aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. Hæc ibi. 2. Cor. 13, 8.

Gotteschalci, & Ecclesiæ Lugdunensis doctrina de Prædestinatione.

CAPUT QUINTUM.

Semipelagianorum cum Catholicis consensiones; & ab eisdem dissensionum summa.

SEmipelagianorum placita legere est in epistolis Prosperi & Hilarii ad Augustinum, aliisque scriptis superius citatis. Quædam autem fuerunt capita de quibus cum orthodoxis sentire se profitebantur, Pelagiumque erroris damnabant.

Capitula consensionum.

1. Agnoscebant originali peccato obnoxium nasci omnem merum hominem, ab Adamo originem trahentem.

2. Neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione salvari. Hæc duo commemorat Prosper in epistola ad Augustinum.

3. Ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quenquam sufficere. refert Hilarius in epistola ad Augustinum.

4. Dicebant profanam esse eorum opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundùm meritum uniuscujusque definiunt. Cassianus apud Prosperum, lib. contra Collatorem, cap. 57.

Semipelagiani in errore ab ipsis damnato, hærent.

Verum ex aliis quæ probabant ac docebant, convincebantur in hunc ipsum damnatum Pelagii errorem recidere, nempe gratiam Dei secundum merita hominum dari, sicut ex ipsorum placitis demonstrant Augustinus, lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 2. & Prosper lib. contra Collatorem, cap. 6.

Summa dissensionum.

Age igitur ea adferamus, de quibus à Catholicis dissentiebant, cum Pelagio callide conspirantes. Summa est; Humano velificantes arbitrio, negabant prædestinationem & gratiam Dei, prout à Catholicis definiebantur ac defendebantur.

Sed præstat ad speciales descendere articulos.

CAPUT SEXTUM.

Prima dissensio, seu primus articulus de quo Semipelagiani à Catholicis dissentiebant: nempe, De gratia Dei, & merito humano.

Hilarius Arelatensis, epist. ad Augustinum, de reliquiis Pelagianæ hæreseos. [tom. 7. operum Augustini.] Meritum fidei.

COnsentiunt (inquit Hilarius in epistola ad Augustinum) omnem hominem in Adam perisse, nec inde quenquam posse proprio arbitrio liberari. Sed id conveniens asserunt veritati vel congruum prædicationi, ut cum prostratis & nunquam suis viribus surrecturis annunciatur obtinendæ salutis occasio, eo merito quo voluerint & crediderint à suo morbo se posse sanari, & ipsius fidei augmentum, & totius sanitatis suæ consequantur effectum. Cæterum ad nullum opus vel incipiendum, nedum perficiendum, quenquam sibi sufficere posse consentiunt: neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita supplicii metu voluntate, unumquemque ægrotum velle sanari. Quod enim dicitur, crede & salvus eris; unum horum exigi asserunt, aliud offerri, ut propter id quod exigitur, si redditum fuerit, id quod offertur, deinceps tribuatur. Unde consequens putant, exigendam ab eo fidem, cujus naturæ id voluntate conditoris concessum est: & nullam ita depravatam vel extinctam putant, ut non debeat vel possit se velle sanari. Propter quod ut sanetur quis à sua, vel si noluerit cum sua ægritudine puniatur. Nec negari gratiam si præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantum medicum quærat, non autem quicquam ipsa jam valeat. Nam illa testimonia, ut est illud, Sicut unicuique partitus est mensuram fidei: ut similia, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui cœperit velle, non ut etiam donetur ut velit; rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, & qui possent similiter liberari, si ea quæ pariter indignis præstatur credendi voluntas, etiam ipsis similiter præstaretur. Si autem, ajunt, dicatur vel talem [*voluntatem*] omnibus remansisse, qua vel contemnere quis valeat vel obedire: de compendio putant rationem reddi electorum & rejectorum, in eo quod unicuique meritum propriæ voluntatis adjungitur. Cum autem dicitur eis, quare aliis vel alicubi prædicetur, vel non prædicetur: vel nunc prædicetur, quod aliquando pene omnibus, sicut nunc aliquibus gentibus non prædicatum sit: dicunt id præscientiæ esse divinæ, ut eo tempore & ibi & illis veritas annunciaretur & annuncietur, quando & ubi prænunciabatur [*præsciebatur*] esse credenda. Hæc ibi.

Sic legendum, non autem [Non consequens.]

Voluntas gratiam præcedens, secundùm erroneam doctrinam Semipelagianorum. Vide infra cap. 10. §. 3. Rom. 12. 3.

Meritum propriæ voluntatis.

Prosper epist. ad Augustin. de reliquiis Pelagianæ hæres. [tom. 7. oper. Augustin.]

2. De iisdem Prosper in epistola ejusdem argumenti ad eundem Augustinum; Quidam verò (inquit) horum in tantum à Pelagianis semitis non declinant, ut cum ad confitendam eam Christi gratiam, quæ omnia præveniat merita humana, cogantur, ne si meritis redditur, frustra gratia nominetur; ad conditionem hanc velint uniuscujusque hominis pertinere, in qua eum nihil prius merentem, quia nec existentem, liberi arbitrii & rationalis gratia Creatoris instituat, ut per discretionem boni & mali, & ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus possit suam dirigere voluntatem: atque ad hanc gratiam qua in Christo renascimur, pervenire, per naturalem scilicet facultatem, petendo, quærendo, pulsando, ut ideo accipiat, ideo inveniat, ideo introeat, quia bono naturæ bene usus, ut ad istam salvantem gratiam initialis gratiæ ope meruerit pervenire. ——— Et consequens putant, ut quia prævaricator ideo dicitur non obedisse, quia noluit: fidelis quoque non dubitetur ob hoc devotus fuisse, quia voluit: & quantum quisque ad malum, tantum habeat facultatis ad bonum, parique momento animum se vel ad vitia, vel ad virtutes movere: quem bona appetentem, gratia Dei foveat; mala sectantem damnatio justa suscipiat. ——— gratiam Dei, comitem, non præviam humanorum volunt esse meritorum. ——— Hanc sanè de humanis meritis præscientiam Dei, secundum quam gratia vocantis operetur, multo sibi rationabilius videntur

De gratia præveniente error Semipelag.

Gratia salvans.

Gratia initialis.

Error de viribus liberi arbitrii, in homine irregenito.

Item de gratia operante secundum prævisa hominum merita.

dentur adstruere, cum ad earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in præteritis seculis dimissæ sunt ingredi vias suas, vel nunc quoque adhuc, &c. ——— Prævisos inquiunt à Domino credituros: & ad unamquamque gentem ita dispensata tempora ac ministeria magistrorum, ut exortura erat bonarum credulitas voluntatum. ——— Itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. ——— Priorem volunt esse obedientiam hominis, quam gratiam Dei. Hæc Prosper.

Et de obedientia præcedente gratiam.

3. Cassianus, apud Prosperum libro contra Collatorem, hanc adhibet distinctionem, ut in aliis voluntas humana præveniat gratiam divinam, in aliis verò gratia voluntatem; & horum quidem ait Deum esse Salvatorem, illorum verò susceptorem. adjacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, qua gratiam Dei possit vel negligere vel amare. Neque ita ad Deum omnia sanctorum merita referenda, ut nihil nisi id quod malum atque perversum est, humanæ adscribamus naturæ. Hæc Cassianus.

Cassiani erronea doctrina. Apud Prosperum lib. contra Collat. cap. 38. & cap. 27. & cap. 24.

4. In eandem sententiam Faustus Regiensis, libro primo de gratia & libero arbitrio, capite septimo. Sicut (inquit) ad Deum largitio remunerandi; ita ad hominem devotio respicit inquirendi; ——— Prima itaque vocatio compendium fidei requirit à nobis, &c. Et cap. 9. Si quis (inquit) vult post me venire, abneget seipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me: hoc est dicere; Meæ miserationis est ut voceris, sed tuæ voluntati commissum est ut sequaris. Et capite decimo ait; Omni homini à Deo concessam esse arbitrii possibilitatem, qua ei promtum esset carni suæ resistere, & diabolo repugnare. Et capite undecimo. Omni homini inesse facultatem bonæ voluntatis. Et capite decimo tertio. Ita (inquit) hæc elocutio intelligenda est, Miserebor cui voluero, id est, quem justum esse cognovero, cujus promtam fidem videro, quem præceptis meis obedire perspexero, quem meam facere probavero voluntatem. Et misericordiam, inquit, præstabo cujus miserebor: quod ita intelligendum est; qui conlatam à Deo misericordiam subdita & sollicita mente servaverit, ampliorem misericordiam consequetur. Et capite decimo septimo. Semper (inquit) gratiæ subjiciamus laborem, & semper gratiam cum labore sociemus. Sed ante omnia arrogantiam laboris refugiamus, nec nobis quicquam de ejus meritis vindicemus, ne Pharisæum imitari mortifera jactantiæ præsumtione videamur. Nam cum ille orans, indubitanter verum diceret, jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunque possideo, evacuavit veri fidem, quia veritati miscuit vanitatem. Non ergo operatio, sed cordis elatio declinanda est. Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater attraxerit eum. Numquid velut insensibilis & inepta materies de loco ad locum movendus est & trahendus? Sed adsistenti & vocanti Domino, famulus manum fidei, qua attrahatur extendit; & dicit, Credo Domine, adjuva incredulitatem meam. Et ita se duo ista conjungunt, attrahentis virtus, & obedientis affectus: quomodo si æger aliquis adsurgere conetur, & facultas animum non sequatur, & propterea sibi porrigi dextram deprecetur. Clamat voluntas, quia sola per se elevari nescit infirmitas. Ita Dominus invitat volentem, attrahit desiderantem, erigit adnitentem. quid est autem attrahere, nisi prædicare, nisi scripturarum consolationibus excitare, increpationibus deterrere, desideranda proponere, intentare metuenda, judicium comminari, præmium polliceri? ——— dicit; Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: ne ullus se excusare possit exclusus, qui convincitur invitatus. Licet enim non omnes obedientiam exhibituros esse prænosceret, omnibus tamen & velle & posse donaverat. ——— Sed is quem perspicis attrahentem, requirit omnimodis præcepta servantem, ut per quandam voluntatis ansulam comprehendi & attrahi valeat qui vocatur. Et supra, eodem lib. 4. Cum (inquit) dixerint totum Gratiæ Dei est; quis non ad tam reverendum nomen omni cordis inclinetur affectu? Sed cum responderimus; totum planè gratiæ est, sed omnibus eam offert atque ingerit ad salutem. Et cap. 10. Non ergo æquum justumque uni velle concessit, alteri denegavit. Sed sicut omni homini manum, oculum, gressumque donavit, ita similiter omni homini voluntatem, ut eam in quamlibet partem versaret, indulsit. Hæc Faustus, qui etiam aliter sentientes ac docentes vocat hæreticos & impios, in illo opere passim.

Fausti Semipelagiani erronea doctrina. Matth. 16.24. Rom. 9. 15. Parexegeses Fausti, quibus loca quædam sacræ Scripturæ perversè exponit. Nota de non præsumendo. Joan. 6. 44. Marc. 9. 24. Vide infra cap. 10. §. 3. Matth. 11.28. Faustus ait, omnibus & velle & posse datum esse. Ansula. Totum gratiæ est. De viribus liberi arbitrii.

5. De Fausto etiam ejusque sociis observandum, quod, aliorum hæreticorum more, absurdas quasdam assertiones Catholicis calumniosè tribuerint, quarum facilis erat & plausibilis refutatio, ut ita ipsis veris Catholicorum assertionibus odium conciliarent. cum tamen absurditates illas ipsi Catholici rejicerent ac refutarent.

Semipelagianorum calumniosa vafrities.

6. Quidam in Africa monachi Adrumetini, scripta Augustini suscipientes, quę pro gratia Dei contra elatos liberi arbitrii assertores ediderat, in eum lapsi sunt ab Augustini mente alienissimum errorem, ut quando gratia defenditur, negari existimarent liberum arbitrium, & obtentu defendendæ gratiæ eousque negarent liberum arbitrium, ut dicerent, non esse corripiendos aut arguendos errantes & transgressores, sed tantummodo proponendum seu præcipiendum eis quid facere debeant, & pro eis orandum ut faciant. Monachos istos Adrumetinos vocat Augustinus lib. 2. retr. c. 66. quos à pernicioso isto errore, alioque contrario errore Augustinus, scriptis ad eos epistolis 46. & 47. & lib. de gratia & libero arbitrio. & libro de correptione & gratia, facile dimovit. Non tamen puduit postea Faustum Regiensem, hoc tanquam Augustini omniumque cum eo de prædestinatione & gratia Dei sentientium commune placitum sibi oppugnandum assumere, quod, scilicet, ad cultum Dei atque famulatum, etiam post baptismi salutare donum, devotæ servitutis obedientia non requiratur, sed sola per se gratia effectum humanæ salutis operetur, homine ipso interim ab omni exercitio virtutis alieno, nec habente liberum arbitrium, nec in prolatione fructuum justitiæ vel sentiente vel consentiente. Faust. lib. 1. de gratia & libero arbitrio, cap. 1. & cap. 3. & cap. 8.

Error Monachorum Adrumetinorum. Fausti impudens calumniandi libido.

7. Ad hunc articulum referenda est illa Cassiani assertio, de laudata à Domino Centurionis fide, Miratur enim Dominus (inquit Cassianus) atque collaudat, cunctisque illis qui in Israëlis populo crediderant, præfert, dicens; Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in

Matth. 8.10. Perversus sensus Cassiani.

Israel. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Dominus quod ipse donaverat prætulisset. Hæc Cassianus apud Prosperum, lib. contra Collatorem, capite trigesimo nono, definitione undecima; ubi statim subjicit Prosper; Impius sensus qui putat beatiorem esse hominem, cui Deus nihil dederit, quam cui universa contulerit. Hæc ibi. Prolixius autem refellit eandem Cassiani assertionem Prosper, eodem libro, cap. 36.

Eum refellit Prosper. Vide Bedam in Euang. Marci, cap. 6. v. 6.

Inconstantia Semipelagianorum, sibi ipsis contradicentium.

8. Quamvis autem & istic Cassianus, & alibi cum eo alii Semipelagiani, meriti vocem usurpent, & doceant hominem prævia sua credulitate & voluntate mereri gratiam Dei, protestatione tamen contraria facto, dum Pelagiani dogmatis invidiam reformidant, clamant se longè abesse à profana illa opinione, quæ dicit gratiam Dei dari secundùm hominum merita. Audivimus Faustum, libro primo, capite decimo septimo, monentem, ut arrogantiam fugiamus, nec nobis quidquam de ejus meritis vindicemus.

Verba Cassiani Semipelagiani,

9. Sic ante eum Cassianus, collatione decimatertia, de protectione Dei, capite decimo tertio, (apud Gerardum Joannem Vossium, libro quarto historiæ Pelagianæ, parte prima, thes. prima, in fine paginæ quadringentesimæ sextæ,) Quantumlibet (inquit) enisa fuerit humana fragilitas, futuræ retributioni par esse non poterit. Item; Et nihilominus gratia Dei perseverat, dum exiguis quibusdam parvisque conatibus tantam immortalitatis gloriam, tanta perennis beatitudinis dona inæstimabili tribuit largitate. Et capite decimo quarto. Dicimus secundùm Salvatoris sententiam, dari quidem petentibus, & aperiri pulsantibus, & à quærentibus inveniri: sed petitionem, & pulsationem, & inquisitionem nostram non esse condignam, nisi misericordia Dei id quod petimus dederit. Et capite decimo sexto. Nemo autem existimet hæc à nobis ob hoc fuisse prolata, ut nitamur adstruere summam salutis in nostræ fidei ditione consistere, secundùm quorundam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundùm meritum uniuscujusque definiunt. Hæc Cassianus.

Prosper confutat Cassianū, & contradictionis eum convincit.

10. Ad Cassiani verba, proximè jam citata, respondens Prosper, libro contra Collatorem, capite trigesimo septimo. Sed miror (inquit) valde, quomodo non vides, aut ab aliis existimas non videri, quod teipsum tuo ore condemnas. ——— quomodo hoc vulnus declinabis, quo teipsum configis, pronunciando eos profanos, qui gratiam dispensari secundùm merita humana definiant: & asserendo, quod nec laudem constet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiæ sint fideles. quoquoversum ergo te conferas, à temetipso & vinceris & vinceris. Si enim gratiam merita non præcedunt, & fides non potest esse sine meritis: fides gratiam non præcedit. Et omni modo ex gratia habetur, quicquid illud est ex quo meritum nascitur, quod ante gratiam non habetur. Hæc ibi Prosper.

Alia Cassiani manifesta contradictio.

11. Alibi etiam in eadem collatione Cassianus sibi ipse apertè contradicit; dum prius ait; non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum à Deo esse principium; cum nobis & initia sanctæ voluntatis inspirare, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ rectè cupimus tribuere peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum desursum esse, descendens à Patre luminum, qui & incipit quæ bona sunt, & exsequitur, & consummat in nobis. (hanc Prosper vocat definitionem catholicissimam, libro contra Collatorem, capite tertio.) Postea autem idem Cassianus docet, multos ad gratiam venire sine gratia, & affectum petendi, quærendi, atque pulsandi habere quosdam de vigilantia liberæ voluntatis. Unde meritò exclamat Prosper, (capite quarto.) Doctor Catholice, cur professionem tuam deseris? cur ad fumosam falsitatis caliginem relicta serenissimæ veritatis luce devolveris? quod in petentibus, quærentibus, pulsantibusque miraris, cur non eidem gratiæ quæ desideratur adscribis? Vides bonos conatus, pia studia, & dubitas esse Dei dona? latuerit opus gratiæ donec fides insita cogitationis claudebatur arcano: at ubi supplex oratio, ubi diligens inquisitio, ubi apparet crebra pulsatio; quare non ex qualitate operis subministrationem intelligis incitantis? Et satis te contra Pelagianorum calumnias præcavere existimas, si quod in universitate vocatorum sentiendum est, id nobis in portione concedas? Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum Catholicis plena concordia est. Illi in omnibus justis hominum operibus, liberæ voluntatis tuentur exordia: nos bonarum cogitationum ex Deo semper credimus prodire principia: Tu informe nescio quid tertium & utrique parti inconveniens reperisti, quo nec inimicorum consensum acquireres, nec in nostrorum intelligentia permaneres. Quomodo autem non advertis, te in illud damnatum incidere, quod velis nolis convinceris dicere, Gratiam Dei secundum merita nostra dari, cum aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quærentis pietas, pulsantis instantia: præcipuè cum omnes ejusmodi & accipere, & invenire, & intrare dicantur. Hæc Prosper.

Iacob. 1. 17.

Verba Prosperi contra Cassianum, lib. contra Collat. cap. 4.

Cap. 5. ejusdem libri.

Cap. 6. ejusdem libri, contra Collatorem.

CAPUT SEPTIMUM.

Admonitio de merito, de quo certant Papistæ.

EX eis quæ superiore capite, §.8.& deinceps, dicta sunt, patet inane esse quod Semipelagiani captabant effugium in extenuatione meriti præcedentis gratiam: unde vanam illam meriti congrui & condigni distinctionem hauserunt scholastici. Nam, incognita aut prorsus rejecta ista distinctiuncula, Patres per bonum hominis meritum nihil in his controversiis intelligunt, nisi illius officii præstationem, cui ex benigna & gratuita Dei ordinatione & promissione succedit gratia aliqua (*puta, augmentum gratiæ*) aut gloria. Tale meritum in homine ante acceptam prævenientem specialem à Deo gratiam negabant Catholici, asserebant autem Semipelagiani.

Quid Patribus meritum bonum. Status controversiæ de merito inter Catholicos & Semipelagianos.

2. Sensu autem memorato, bona fidelium per gratiam præstita opera, licet imperfecta, appellabant Catholici merita, non ex intrinseca dignitate operis, sed ex benevola promissione & acceptatione Dei, opus illud à se imperatum & per gratiam suam præstitum, licet imperfectum, gratiosè remunerantis mercede gratiæ ulterioris, aut gloriæ; misericorditer simul, & justè, non secundum rigorem justitiæ permutativæ, sed secundùm immotum tenorem justitiæ constantiæ divinæ.

Quo sensu Patres orthodoxi bona fidelium opera appellaverint merita.

3. Consentit Scotus, rationem meriti non in ipso actu collocans, ejusve intrinseca bonitate quam habet ex suis principiis, sed in mera gratuita ordinatione & acceptatione divina illius actus ad præmium, quod Deus ex mera liberalitate promittit & reddit, non ex debito strictæ justitiæ respectu ipsius actus in se spectati, sed ex mera liberalitate. in 1. sent. dist. 17. qu. 3. num. 25. & 26.

Consensus Scoti.

4. Non est autem par ratio meriti boni in homine peccatum in sua carne circumgestante, ac meriti mali. Nam meritum malum, seu legis divinæ transgressio, (cum ea perfectè violetur lex Dei, bonum enim est ex integra causa, malum verò ex uno defectu) ordinatur ad mortem æternam secundùm ordinem strictæ justitiæ judiciariæ. At nullum meritum bonum, secundùm eum ordinem ordinatur ad vitam æternam, nisi quod ex suis principiis habet intrinsecam perfectam immensamque dignitatem, adeoque mercedi æqualem: quale est solius Christi meritum, cui propriè & simpliciter & strictè sumtum competit nomen meriti boni. Nostræ autem obedientiæ id nominis impropriè, secundùm quendam modum & laxo quodam sensu tribuitur, quatenus significat bonum opus hominis Deo in Christo dilecti, ex gratia Dei ortum, & quamvis imperfectum multisque vitæ nostræ nævis immundum, ad mercedem tamen supernaturalem ex gratuita Dei constitutione & promissione ordinatum. Quo sensu veteres Patres tribuebant fidelibus bona merita, neque nos refragamur. Ex ea autem ordinatione divina efficitur, ut posito tali merito in homine, rectè inde colligamus certitudinem sequuturæ mercedis: & ab tali antecedente procedat argumentatio (ex hypothesi ordinationis divinæ, in scripturis revelatæ) ad illationem consequentis. Boëtius ait, Rerum quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejusdem rei præmium esse non injuria videri potest. Uti currenti in stadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Hæc ille, lib. 4. de Consolatione Philosophiæ, prosa 3. Nempe etiamsi illud præmium re gesta longè amplius & pretiosius sit, & ex gratuita donantis liberalitate proponatur & conferatur. Quamvis latiùs se extendat vis hujus vocabuli, etiam ad ea præmia quæ præter vel supra exspectationem adveniunt.

Discrimen meriti boni in imperfectis hominibus, & meriti mali.

Descriptio boni meriti fidelium, quod nos etiam cum catholica antiquitate non negamus.

Præmium.

5. Inepti igitur Papistæ illi qui ex voce meriti veteribus usurpata, & nexu talis meriti cum consequente promisso bono, exstruere conantur superbam illam doctrinam de meritis condignis, quibus ajunt hominem, post primam justificationem, mereri de condigno vitam æternam. Nam etsi veteres bona opera justificatorum per Dei gratiam præstita vocant merita, eaque à Deo coronari dicunt retributione æterna; non tamen intelligunt meritum propriè ac strictè sumtum seu condignum, sed quale supra descripsimus, nec mercedem dari ex debito κατὰ τὸ ὀφείλημα, propter intrinsecam & mercedi commensuratam præcedentis meriti dignitatem, sed ex gratia, κατὰ χάριν, ut distinguit Apostolus ad Rom. 4. 4.

Refutatio doctrinæ Papisticæ de merito condigno, de quo Bellarm. lib. 5. de justificatione c. 16. & cap. 17.

Rom. 4. 4.

6. Docent ipsi Papistæ, quamvis homo per fidem justificetur, tamen gratis eum absque ullo suo merito justificari, quia (ut loquuntur Tridentini) nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, jam non ex operibus: alioquin, ut idem Apostolus inquit, gratia jam non est gratia. Concil. Trident. sess. 6. in decreto de justificatione, cap. 8. Confer jam cum istis verba hæc Augustini; Possunt quidem [*Pelagiani*] dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti possunt peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat; Deus propitius esto mihi peccatori! & descendit justificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat exaltabitur. Restat igitur ut ipsam fidem, unde omnis justitia sumit initium, propter quod dicitur ad Ecclesiam in Cantico Canticorum, Venies & pertransies ab initio fidei, non humano quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus. Quia sicut in eadem epistola legitur; Deus unicuique partitur mensuram fidei. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, sine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. August. epist. 105. Item; si quis autem dixerit quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imo verò gratissimè confitemur, hanc enim fidem volumus habeant qua impetrent charitatem. ——— Qui ergo habent fidem qua impetrent justificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem justitiæ,

Pontificii docent justificationem ex fide esse gratuitam, absque ullo merito illius qui justificatur.

Luc. 18. 13.

Patres dicunt eum qui per fidem justificatur, justificari merito, & fidem mereri gratiam bene operandi.

Rom. 12. 3.

Quando meritum concedunt Patres alio sensu istuntur vocabulo meriti, quàm illud usurpant Pontificii.

justitiæ. Auguſt. epiſt. 106. Item; Si autem vera erat publicani illius confeſſio, propter quam juſtificari etiam meruit, proculdubio vera erant peccata. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, capite 12. His adde verba Proſperi, paulò ſuperius citata ex libro contra Collatorem, capite 6. Quo modo autem non advertis te in illud damnatum incidere, &c. Ex quibus manifeſtum eſt, ludere in re ſeria Papiſtas, quando patrocinium meriti condigni ab Auguſtino & aliis veteribus orthodoxis arceſſunt. Non enim aliud ſeu alterius ordinis meritum in operibus juſtificatorum ex fide præſtitis, agnoverunt illi Patres, quam in ipſa fide juſtificationem impetrante, & in peccatorum confeſſione juſtificationem præcedente: nempe meritum ex gratuita Dei ordinatione impetratorium promiſſi beneficii, non autem condignè meritorium: Quo merito impetratorio non obſtante beneficium promiſſum confertur merè gratuitò, ipſis fatentibus Pontificiis. Meritum autem condignum, quod tuentur Papiſtæ, non agnoverunt Patres, ſed illud apertè negarunt, ſicut ipſorum teſtimonia inferius recitata clamant.

Supra, cap. 6. §. 11.

217. Epiſcoporum Africanorum liberatio.

7. Reparatus & cæteri ducenti & ſeptemdecim orthodoxi Epiſcopi Africani, in ſua ad Joannem, hujus nominis ſecundum, Pontificem Romanum epiſtola [quæ exſtat cum epiſtolis ipſius Joannis, tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 852.] ſcribentes de libertate ſibi, poſt multorum annorum captivitatem Vandalicam, reſtituta; In omnibus (inquiunt) lætitiæ ſpiritualis unus fuit affectus, agere gratias omnipotenti Deo, cujus gratia peccatoribus ſine meritis operum datur. Hæc illi, jam juſtificati, & gratias Deo agentes de gratis conceſſa illis gratia & liberatione, poſt primam juſtificationem.

Gratia etiam juſtificatis datur ſine meritis operum.

Viatoribus adultis jam juſtificatis facienda ſunt bona opera.

8. Attamen ut fides ad juſtificationem (adultorum) eſt neceſſaria, ita poſt juſtificationem viatoribus adultis bona opera ſunt ad augmenti gratiæ promiſſæque hæreditatis ſeu vitæ æternæ conſequutionem neceſſaria; neceſſitate præcepti, & neceſſitate etiam medii à Deo inſtituti, ſeu itineris à Deo propoſiti & imperati, ut in eis operibus ambulantes perveniamus ad glorioſam metam, & gratuitam laboris noſtri mercedem, ſive aditionem promiſſæ hæreditatis. Deus enim in die judicii reddet unicuique ſecundùm operationem ipſius, κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, Matth. 16. 27. ſecundùm opera ſua, κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, Rom. 2. 6. ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσται. Apocal. 22. 12. id eſt, ſecundùm qualitatem operum, (ut rectè exponit Gregorius, in expoſitione ſeptimi Pſalmi pœnitentialis) iis nempe qui bonum operati ſunt, retribuet gloriam & honorem & pacem, retributione miſericordiæ κατὰ χάριν. Operatoribus verò iniquitatis retribuet tribulationem & anguſtiam, retributione juſtitiæ & ſeveritatis ſecundùm qualitatem, nec non ſecundum meritum mali operis. Neque hic boni & mali operis par ratio eſt quoad meritum, ut ſuperius docuimus. Huc pertinent illa verba Auguſtini? Non quia nullum eſt meritum, vel bonum piorum, vel malum impiorum: alioqui quomodo judicabit Deus mundum; ſed miſericordia & gratia Dei convertit hominem, ut incipiat habere meritum bonum, quod Deus coronabit quando judicabitur mundus. Auguſt. epiſt. 46.

Vide ſupra §. 2. & 3. & 4. Auguſt.

Vita æterna appellatur gratuitum Dei donum, & miſericordia: idque quatuor præſertim de cauſis.

9. Vitam autem æternam, quamvis aliquo ſenſu, ut ſupra oſtenſum, merces dici poſſit, maluit Paulus Apoſtolus appellare gratuitum Dei donum, τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ Rom. 6. 23. & miſericordiam a Domino in illo die. ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. 2. ad Timoth. 1. 18. & Judas Apoſtolus eos qui ſe per Dei gratiam cuſtodierint in dilectione Dei, exſpectare jubet miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam, τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Jud. 21. Idque quatuor præſertim de cauſis. 1. Quia eſt gratia filiis Dei per Chriſtum Jeſum miſericorditer promiſſa; ut ipſi loquuntur Tridentini, ſeſſ. 6. cap. 16. 2. Quia bona fidelium opera, quæ merita ipſorum dicuntur, ſunt revera dona Dei gratuita. Quapropter (inquit Auguſtinus) quando cœperit homo habere merita bona, non debet ſibi tribuere illa, ſed Deo. lib. de gratia & libero arbitrio, capite 6. Item; Si ergo Dei dona ſunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua tanquam merita tua, ſed tanquam dona ſua. Eodem libro, cap. 7. Item; maluit Apoſtolus dicere; gratia autem Dei vita æterna: ut hinc intelligeremus, non pro meritis noſtris Deum nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſeratione perducere, eodem libro, cap. 9. 3. Quia (ut loquitur Apoſtolus) οὐκ ἄξια, non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur nobis. Rom. 8. 18. Si enim centupla ſit earum retributio etiam in hac vita, νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ſicut promiſit Dominus, Marc. 10. 30. Quam incomparabile ad omnes vitæ hujus paſſiones eſt illud ſecundum excellentiam excellens æternum pondus gloriæ, quod ex liberaliſſima & miſericordiſſima Dei ordinatione nobis operantur ſeu ad quod nos ducunt! τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ᾽ ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. 2. Cor. 4. 17. imo cum omnia fecerimus quæ injuncta ſunt nobis, non tanti eſt illud meriti ut propterea nobis Deus debeat vel gratiam habere; (Luc. 17. 9, 10.) nedum ut ideo nobis debeat tam excellentem retributionem. Quis enim noſtrum (inquit Ambroſius) ſine divina poteſt miſeratione ſubſiſtere? Quid poſſumus dignum præmiis facere cœleſtibus? quis noſtrum ita aſſurgit in hoc corpore, ut animum ſuum elevet, quo jugiter adhæreat Chriſto? quo tandem hominum merito defertur, ut hæc corruptibilis caro induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem? quibus laboribus, quibus injuriis poſſumus noſtra levare peccata? Indignæ ſunt paſſiones hujus temporis ad ſuperventuram gloriam. Non ergo ſecundùm merita noſtra, ſed ſecundum miſericordiam Dei cœleſtium decretorum in homines forma procedit. Ambroſius in Pſalm. 118. Octonario 20. Reſh. in illa verba: Miſerationes tuæ multæ nimis, Domine; ſecundum judicium tuum vivifica me.

1. Ratio, propter quam vita æterna dicitur gratia & miſericordia.

2. Ratio. Auguſt.

3. Ratio.

Marc. 10. 30.

2. Cor. 4. 17.

Ambroſ.

Rom. 8. 18.

10. Sic Joannes Chryſoſtomus, homil. 2. in epiſtolam ad Coloſſenſes; de fidelibus & ſanctis loquens: Nemo (inquit) talem vitæ converſationem oſtendit, ut regno dignus eſſe poſſit, ſed totum de ipſius dono eſt. Quapropter, &c. οὐδεὶς τοιαύτην ἐπιδείκνυται πολιτείαν ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ δωρεᾶς ἐστὶ τὸ πᾶν. Διὰ τοῦτό φησιν, ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. ἃ γὰρ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν. Hæc Chryſoſtomus in verba illa Apoſtoli, τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς, &c. Coloſſ. 1. 12. Et Theodoretus in epiſt. ad Rom. cap. 6. verſ. ult. in illa Apoſtoli verba; *Gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Jeſu*

Chryſoſt.

Luc. 17. 10.

Col. 1. 12. Theodoret. Rom. 6. 23.

Iesu Domino nostro. Hic (inquit) non dicit mercedem, sed gratiam. Est enim Dei donum vita æterna. Etsi quis enim summam & absolutam justitiam præstiterit, temporalibus laboribus æterna in æquilibrio non respondent. Et in cap. 8. vers. 18. in illa verba; *Existimo enim, quod non sint condigna*, &c. Superant (inquit) certamina coronæ, non comparantur cum laboribus remunerationes: labor enim parvus est, sed magnum lucrum speratur. Et propterea non mercedem, sed gloriam vocavit ea quæ exspectantur. Hæc ille. Ex gratia enim datur (inquit Fulgentius) non solum justificatis vita bona, sed etiam glorificatis vita æterna. ——— Gratia autem etiam ipsa [vita æterna] ideo non injustè dicitur, quia non solum donis suis Deus dona sua reddit, sed quia tantum etiam ibi gratia divinæ retributionis exuberat, ut incomparabiliter atque ineffabiliter omne meritum, quamvis bonæ & ex Deo datæ, humanæ voluntatis atque operationis excedat. Hæc Fulgentius, lib. 1. ad Monimum, cap. 10.

Rom. 8. 18.

Fulgent.

11. In eandem sententiam Gregorius primus, Papa Romanus, in explanatione septimi Psalmi pœnitentialis (qui in Hebræo est Psal. 143.) in illa verba; *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speravi.* In illo autem mane (inquit) auditam faciet Dominus misericordiam suam, cum segregatis justis ab impiis, ovibus scilicet ab hædis, dicet his qui à dextris ejus erunt; Venite benedicti Patris mei, &c. ——— Quod si illa sanctorum felicitas misericordia est, & non meritis acquiratur, ubi erit quod scriptum est: Et tu reddes unicuique secundum opera sua? Si secundum opera reddi-tur, quomodo misericordia æstimabitur? Sed aliud est secundùm opera reddere, & aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim quod secundùm opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint bona opera, ejus sit & retributio gloriosa. Illi namque vitæ beatæ, in qua cum Deo & de Deo vivitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari; præsertim cum Apostolus dicat; *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Quanquam & ex hoc quoque misericordia jure possit nominari; Quia pro illis operibus datur, quæ sine præventu misericordiæ Dei nemo assequitur. Unde in Psalmis dicitur; Deus meus, misericordia ejus præveniet me. Nisi enim vasa iræ fecisset vasa misericordiæ, neminem ab illa perditionis massa conversatio sancta discerneret, neminem à pœna perpetuæ mortis justitia propria liberaret. Constat ergo quia quibus misericorditer tribuit ut in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc Gregorius.

Gregor. I. Pp. Rom. Æterna sanctorum felicitas misericordia est, & non meritis acquiritur. Psal. 62. vers. ult. Prov. 24. 12. Aliud est secundum opera, & aliud propter ipsa opera reddere. Ipsa operum qualitas ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσαι. Apoc. 22. 12. Psal. 58. seu 59. vers. 11. Gratia datur misericorditer, gloria autem misericordius.

12. Object. Apostolus ait, 1. ad Cor. 3. *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Hinc contendit Bellarminus (lib. 5. de justificatione, cap. 3.) loca illa in quibus dicitur, Christum in die judicii redditurum unicuique secundùm opera sua, intelligenda esse secundùm mensuram & proportionem, & dignitatem & efficaciam operum. Respondeo; sequitur quidem ex isto Apostoli effato, & ex parabola talentorum, dari operantibus bona inæqualia retributionem proportionaliter inæqualem; at non sequitur vel minorem vel majorem retributionem dari propter dignitatem operum, nam etiam in conferendis præmiis quæ dantur ex mera gratuita ordinatione & indulgentia remuneratoris, potest hujusmodi proportionalitas ex eadem ordinatione locum habere, ut qui operanti unum aut minus opus daturus est ex sua mera liberalitate & gratuita promissione remunerationem centies centuplam; idem operanti plura aut majora opera multiplicet proportionaliter mercedem gratuitam, ut servetur inter duas mercedes relatas ad opera æqualitas proportionalitatis, hoc est, ut sicut se habet merces minor ad opus minus, ita merces major se habeat ad opus majus; quamvis inter neutrum opus ejusdemque mercedem sit æqualitas proportionis: sed tantum similitudo illa qualitatis, de qua nos monuit Gregorius.

Objectio. 1. Cor. 3. 8.

Responsio.

13. Quarta ratio, cur vita æterna appelletur gratia & misericordia, est, quia ii sunt nostri in exsequendis bonis operibus vitiosi defectus, & tot tantaque mala seu peccata conglomerat vitæ nostræ tenor, ut omnibus in lance justitiæ divinæ positis, prosterni nos & humiliter veraciterq; exclamare necesse sit, cum Davide; Reminiscere misericordiarum tuarum Domine, Psal. 25. 6. Si iniquitates observaveris Domine, Domine quis stabit? Psal. 130. 3. Et ne intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Psal. 143. 2. Et cum Daniele; Non propter justitias nostras, sed propter miserationes tuas multas. Dan. 9. 18. In multis enim offendimus omnes, ait Apostolus Jacobus, 3. 2. Si diximus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, veritas in nobis non est, ait Joannes Apostolus. 1. Epist. 1. 8. Propterea Dominus eos orare jussit pro remissione peccatorum suorum, in illa jugi & quotidiana oratione, quam Dominicam appellamus, Origenes, in cap. 12. epistolæ ad Rom. vers. 1. Nunc jam (inquit) non in meritis, sed in misericordia Dei salus humana consistit. Hæc ille.

Quarta ratio, cur vita æterna appelletur gratia & misericordia, sumitur ab operum nostrorũ defectibus, & operantium vitiositate.

Origenes.

14. Hilarius, in Psal. 118. in Coph. in illa verba; vocem meam exaudi secundùm misericordiam tuam Domine, secundum judicium tuum vivifica me.] Discamus (inquit) modestiam ex dictis Prophetæ, tot superioribus, clamore cordis, justificationum inquisitione, custodia testimoniorum Dei, & continentia juventutis, & antelucanę meditationis vigiliis, & per hæc omnem in misericordia Dei spem reponens. ---- Totum de Deo Propheta sperat, totum ex misericordia ejus exspectat. Hæc Hilarius Episcopus Pictaviensis.

Hilarius. Psal. 119. 149.

Spes omnis in Dei misericordia. Totum ex ea exspectandum.

15. Hieronymus ait; Cum dies judicii vel dormitionis advenerit, omnes manus dissolventur: quibus dicitur in alio loco; confortamini manus dissolutæ: Dissolventur autem manus, quia nullum opus dignum Dei justitia reperietur: & non justificabitur in conspectu ejus omnis vivens. Unde Propheta dicit in Psalmo; Si iniquitates attendas Domine, quis sustinebit? hæc Hieronymus. lib. 6. in Esaiam, in caput 13. v. 6. & 7.

Hieronym. Nostrum nullum opus dignum Dei justitia reperietur. Psal. 143. & 130.

16. Nemo ergo (inquit Ambrosius) sibi arroget, nemo de meritis glorietur, nemo de potestate se jactet, sed omnes speremus per Dominum Jesum misericordiam invenire. Quoniam omnes ante tribunal ejus stabimus. De illo veniam, de illo indulgentiam postulabo. Quæ enim spes alia peccatoribus? Ambros. in Psal. 118. octonario 20, Resh. in illa verba; Vide humilitatem meam, & erue me, &c.

Ambros. Spes omnis in Dei misericordia per Dominum Iesum. Rom. 14. 10.

17. Augusti-

August. 17. Augustinus in Psal. 31. in præfatione. Si vis (inquit) esse alienus à gratia, jacta merita tua. Idem August. in Psalm. 142. (qui in Hebræo textu est 143.) Noli ergo (inquit) intrare mecum in judicium Domine Deus meus, quantumlibet rectus mihi videar: producis tu de thesauro tuo regulam: coaptas me ad eam: & pravus invenior. Vide ibi plura, ubi docet locum hunc intelligendum esse de ipsis etiam Apostolis, omnibusque aliis fidelibus. Idem in Psalm. 129. (seu 130.) Si ergo cor castum non potest inveniri, quod præsumat de sua justitia: præsumat omnium cor de misericordia Dei: & dicat Deo; Si iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit? Hæc Augustinus.

Omnes pravi.

Præsumamus de Dei misericordia, non de nostra justitia.

Gregor. I. Papa Rom. 18. Gregorius ait; Ut enim sæpe diximus; Omnis humana justitia, injustitia esse convincitur, si districtè judicetur. Prece ergo post justitiam indiget, ut quæ succumbere discussa poterat, ex sola judicis pietate convalescat. ----- Etsi ad opus virtutis excrevero, ad vitam non ex meritis, sed ex venia convalesco. Hæc Gregor. lib. 9. expositionis moralis, in Job, cap. 14. Nec innocens, si districtè discutior, apparebo. eod. lib. capite 19. Ipsa in nobis etiam bene gesta timeamus. eod. lib. cap. 25. vide etiam lib. 35. ejusdem operis, cap. 3.

Hildebertus Turonensis. 19. Hildebertus Episcopus Turonensis (qui florebat circiter annum Domini millesimum centesimum) in fine sui sermonis ad pastores, in illa Domini verba, apud Lucam in Euangelio, *Cui multum datum est, multum quæretur ab eo.* Rogate, fratres, rogate Dominum messis, ut in die ventilationis ex misericordia recondat vos in horreo suo. Quod neminem credimus assequi ex merito suo. Dominus dignetur noster Jesus Christus hanc vobiscum facere misericordiam. Dignetur vos agnoscere & amplecti familiam suam, cum venerit judicare vivos & mortuos & seculum per ignem. Hæc Hildebertus Cœnomanensis, & postea Turonensis, Episcopus. In Bibl. Patrum, tom. 3. edit. 4. col. 274.

Luc. 12. 48.

Bernardus Claravall. 20. Bernardus Claravallensis abbas, serm. 1. in annunciatione beatæ Mariæ; Necesse est (inquit) primo omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei: deinde quod nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse: postremo quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. ———— Jam verò de æterna vita scimus, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, nec si unus omnes sustineat. Neque enim talia sunt hominum merita, ut propter ea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret, nisi eam donaret. Nam ut taceam quod merita omnia dona Dei sunt, & ita homo magis propter ipsa Deo debitor est, quam Deus homini: quid sunt merita omnia ad tantam gloriam? Denique quis melior est Propheta, cui Dominus ipse tam insigne testimonium perhibet, dicens; Virum inveni secundùm cor meum? Verumtamen & ipse necesse habuit dicere Deo; non intres in judicium cum servo tuo, Domine. Nemo itaque se seducat. Hæc ibi. *Psal. 143.*

Æternam vitam nullis possumus operibus promereri.

Rom 8. 18.

Vide etiam illa Bernardi verba, quæ inferius recitantur, cap. 24. §. 20.

21. Idem alibi, de datore & natura & necessitate ac utilitate bonorum operum sic disserit; Nec dubium (inquit) quin à Deo sit & velle & perficere pro bona voluntate. Deus igitur auctor est meriti, qui & voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati. Alioqui si propriè appellentur ea quæ dicimus nostra merita; spei quædam sunt seminaria, charitatis incentiva, occultæ prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, via regni, non causa regnandi. Denique quos justificavit, non quos justos invenit, hos & magnificavit. Hæc Bernardus, in fine tractatus seu libri illius, quem scripsit de gratia & libero arbitrio. *Phil. 2. 13.*

Via regni, non causa regnandi.

Durandus. 22. Meritum de condigno (inquit Durandus) strictè & propriè acceptum, actio est voluntaria propter quam alicui debetur merces ex justitia, sic quod si non reddatur, ille ad quem pertinet reddere, injustè facit, & est simpliciter & propriè injustus. Et tale meritum de condigno invenitur inter homines, sed non est hominis ad Deum. ——— Non est possibile, quod ex quocunque nostro opere Deus fiat nobis debitor, ita ut, si non redderet debitum, esset injustus. Causa autem hujus est, quia & illud quod sumus, & quod habemus, sive sunt boni actus, sive boni habitus, vel usus, totum est in nobis ex liberalitate divina gratis dante & conservante. Et quia ex dono gratuito nullus obligatur ad dandum amplius, sed potius recipiens magis obligatur danti, ideò ex bonis habitibus, & ex bonis actibus sive usibus nobis à Deo datis, Deus non obligatur nobis ex aliquo debito justitiæ ad aliquid amplius dandum, ita quod si non dederit sit injustus, sed potius nos sumus Deo obligati. Et sentire, seu dicere oppositum, est temerarium seu blasphemum. Hæc Durandus, in 2. sent. distinct. 27. quæst. 2. ab ista tamen doctrina discedit Synodus Tridentina, Sess. 6. capite 16. & can. 32. & Bellarm. lib. 5. de justificat. capite 16. & 17. & plurimi alii Pontificii. Quamvis antiquæ orthodoxæ doctrinæ vestigium quoddam adhuc maneat in verbis illis Missæ Romanæ, *Non æstimator meriti, sed veniæ largitor.* Vide caput 24. hujus libri, ubi adferuntur Patrum testimonia pro justificatione per solam fidem.

Definitio meriti de condigno.

Non est meritum istiusmodi condignum hominis ad Deum.

Ex dono suo gratuito non obligatur Deus ad dandum amplius.

CAPUT OCTAVUM.

Quo ſenſu vita æterna credentibus ac bene operantibus debita, & Deus debitor dici poſſit. Item de Chriſti merito.

Non noſtris meritis, ſed ſua mere gratuita promiſsione Deus ſe conſtituit quaſi debitorem.

APoſtolus Paulus, de Deo loquens, ait, ἐκεῖνος πιστὸς μένει, ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται. 2. Timoth. 2. 13. Ex hoc immoto axiomate idem Apoſtolus, ad Titum ſcribens, colligit certitudinem promiſſæ gloriæ, in ipſo epiſtolæ illius principio; ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων. Ideò alibi ait, Non confundor: Scio enim cui crediderim. 2. Timoth. 1. 12. Hoc enim Deus, non quidem noſtris meritis, ſuæ tamen veracitati & conſtantiæ quaſi debet, id eſt, hoc ei naturale eſt, & de perfectione Dei eſt, adeoque ei neceſſarium, ut quod libenter & miſericorditer promiſit, etiam libenter miſericorditerque reddat. Quia fidelis eſt, & mentiri neſcit, neque ſeipſum abnegare poteſt.

August.

2. Fidelis homo eſt (inquit Auguſtinus) credens promittenti Deo; fidelis Deus eſt exhibens quod promiſit homini. Teneamus fideliſſimum debitorem: quia tenemus miſericordiſſimum promiſſorem. Neque enim aliquid ei commodavimus, aut mutuum commendavimus, ut teneamus eum debitorem: cum ab illo habeamus quicquid illi offerimus, & ex illo ſit quicquid boni ſumus: omnia bona quibus gaudemus ab illo ſunt. Quis enim cognovit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? *Rom. 11. 34, 35, 36.* aut quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ab ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ergo non ei aliquid dedimus, & tenemus debitorem. Unde debitorem? Quia promiſſor eſt. Non dicimus Deo; Domine quod recepiſti, redde: ſed redde quod promiſiſti: Quoniam rectus eſt ſermo Domini. Quid eſt, rectus eſt ſermo Domini? *Pſ. 33. 4.* Non te fallit. Hæc Auguſt. in Pſal. 32. (ſeu 33.) ſermone 1. in illa verba Pſalmi; quia rectus eſt ſermo Domini, & omnia opera ejus in fide.

Bernardus. 2. Tim. 4. 8. Corona juſtitia.

3. Bernardus, prope finem libri de gratia & libero arbitrio; Eſt ergo (inquit) quam Paulus expetat, corona juſtitiæ, ſed juſtitiæ Dei, non ſuæ. Juſtum quippe eſt ut reddat quod debet. Debet autem quod pollicitus eſt; Et hæc eſt juſtitia de qua præſumit Apoſtolus, promiſſio Dei. Hæc ille.

Thomas.

4. Hoc vidit etiam Thomas Aquinas; ait enim; Quia actio noſtra non habet rationem meriti niſi ex præſuppoſitione divinæ ordinationis, non ſequitur quod Deus efficiatur ſimpliciter debitor nobis, ſed ſibi ipſi, in quantum debitum eſt, ut ſua ordinatio impleatur. prima ſecundæ, quæſtione centeſima decima quarta, artic. 1. ad tertium.

Bonavent. Diſtinguit ibi Bonaventura, inter debitum ex commiſſo, & debitum ex promiſſo.

5. Et Bonaventura; Debitum (inquit) ex promiſſo, quod eſt merè liberalitatis, eſt debitum quod ſequitur largitatem promittentis: & ideo ſecundùm rem plus habet de ratione gratiæ, quam debiti: & hoc modo Deus eſt debitor. ——— Ratio debiti ſecundum quod obligationem dicit, propriè in Deo non cadit: ſi autem abutamur nomine, & debitum ſonet in condecentiam bonitatis Dei, ſic recipitur in Deo. Bonaventura in primum ſententiarum, diſt. 43. dub. 3.

Impropriè de Deo dicitur, quod ſit debitor.

6. Impropriè igitur & abuſivè de Deo dicitur quod ſit debitor. quod vocabulum de Deo dictum nihil aliud ſignificat, niſi veraciſſimum & miſericordiſſimum promiſſorem. Si verò noſtra intueamur merita, non debitum repoſcimus, ſed miſericordiam imploramus. Unde Aurelius Caſſiodorus; Meritum (inquit) noſtrum indulgentia tua eſt: dona quod offeram: cuſtodi quod exigas: ut velis coronare quod præſtas. ——— Domine, in nobis non eſt quod remunereris, ſed in te ſemper eſt quod largiaris. ——— Contra peccata noſtra miſericordiæ tuæ munimen inſurgat. ——— Petimus, quia jubes. ——— O altitudo pietatis: clementiæ incomprehenſa profunditas! ——— Dimitte peccata, & concede non debita. Hæc Caſſiodorus, lib. de anima, cap. ultimo.

Caſsiodor. Meritum noſtrum indulgentia Dei eſt, qui nobis dimittit peccata, & concedit non debita.

De Chriſti merito, eique debito præmio.

7. Quæres igitur de Chriſti merito, cum ſit propriè meritum, adeoque condignum, an ei præmium reddatur ex debito, cum omni merito condigno præmium ſit debitum, unde videtur ſequi Deo ipſi competere rationem debiti propriè dicti, qua debitor conſtituitur, etſi non nobis, at ſaltem Chriſto.

Reſpondeo; duplex eſt meritum condignum, aliud abſolutum. dum beneficio aliquis afficitur indebito, quo egebat: aliud eſt hypotheticum, ſuppoſitâ libera conſtitutione illius qui meritum exigit vel acceptat, & præmium promittit, quod meritum non prodeſt ei cui præſtatur, ſed ei probatur & perplacet, ut ipſius Dei judicio plenum perfectumque, & propoſito præmio dignitate æquipollens, aut etiam eo longè dignius, quamvis non niſi antecedente Agonothetæ decreto meritum iſtud exſiſtat. Meritum prioris ordinis nullum eſſe poteſt erga Deum: poſterioris ordinis eſt Chriſti meritum, qui ex beneplacito Dei, hunc modum reconciliationis & ſalutis noſtræ liberè decernentis, miſſus in mundum eſt, nobiſque datus, homo tantæ dignitatis & virtutis (cum idem Deus eſſet) ut poſſet ſua obedientiâ & hoſtia perfectè ſatisfacere juſtitiæ Dei, noſtris peccatis offenſæ, nobiſque reconciliationem & gratiam gloriamque æternam promereri, quod etiam verè plenè perfectéque præſtitit. Hinc ei verè ac propriè eſt jam debitum propoſitum illud præmium. Deus tamen non niſi ex ſuo libero decreto & pacto & acceptatione debitor: Quia abſolutum debitum non cadit in Deum.

Vide Calvin. lib. 2. Inſtit. cap. 17. & Chamier. tom. 3. Panſtratia lib. 9. capp. 1, 2, 3.

CAPUT NONUM.

Alia generalior & laxior significatio verbi merui & mereor, *in Patrum scriptis passim occurrens.*

MEreri est aliquid facere, cujus intuitu præmium vel pœnam consequaris. Præmium autem vel propter condignitatem præstiti operis, vel ex mera promittentis liberalitate & constantia in servandis promissis. Illud propriè est bonum meritum, hoc impropriè. De his significationibus superius disseruimus. Sed est adhuc alia magis impropria hujus verbi significatio, apud veteres frequens, qua nihil aliud significat mereri nisi simpliciter consequi, non ut mercedem, sed ut eventum quendam, sine intuitu alicujus præcedentis meriti in eo cui illud evenit, imo interdum contra ejus meritum. Quocirca non est cur ex frequenti hujus verbi occursu apud veteres, quisquam suspicetur, juvari inde causam Papistarum, merita sua condigna jactantium. imo potius hæc observatio causam eorum labefactat.

2. Gregorius primus Papa Romanus ait; Quid quod Paulus, cum Redemtoris nomen in terra conaretur exstinguere, ejus verba de cœlo meruit audire. Moral. in Job. libri noni capite vigesimo septimo. Apostolus Paulus de se scribit, qui prius fui blasphemus & persequutor & injuriosus. ἀλλ' ἠλεήθην. 1. Tim. 1. 13. Quod verbum Græcum vulgatus Latinus interpres vertit, *sed misericordiam Dei consequutus sum.* sic legit etiam auctor Commentariorum qui Ambrosio tribuuntur. At Cyprianus, *sed misericordiam merui.* sic ille citat hunc locum Apostoli, epistola septuagesima tertia, edit. Pamel. De eodem loquens Augustinus; ac talem (inquit) se confitetur fuisse peccatorem, ut omnis peccator propterea de se non desperet, quia Paulus meruit indulgentiam. sermone quadragesimo nono de Tempore. Item, Nabuchodonosor pœnitentiam meruit. August. lib. de prædestinatione & gratia, cap. 15.

3. Alibi etiam Augustinus; Meruerunt (inquit) priora tempora Prophetas afflatos & impletos verbo Dei: meruimus nos Prophetam ipsum Verbum Dei. tractatu vigesimo quarto, in Euangelium Joannis. Idem loquens de beata Virgine Deipara; quæ (inquit) concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum, lib. de natura & gratia, capite 36. Et de eadem beata Maria Virgine ait Fulgentius; Sed ipsum Deum hominem factum & concipere & parere Maria, non humanis meritis, sed concepti nascentisque ex ea summi Dei dignatione promeruit. Hæc Fulgentius, lib. de incarnatione & gratia Jesu Christi, capite 7.

4. Augustinus, epist. 12. ad Hieronymum; Audivi (inquit) pervenisse in manus tuas literas meas, sed quod adhuc rescripta non merui, &c. Sic Paulinus Episcopus Nolanus, epistola quadragesima secunda. Scripsimus itaque iteratò nunc, si priores ad te literæ nostræ pervenire meruerunt; aut primò, si illis in manus tuas perveniendi felicitas non fuit. Hæc Paulinus. Sic etiam Hilarius Arelatensis, in sua epistola ad Augustinum, de reliquiis Pelagianæ hæreseos; libros (inquit) cum editi fuerint, quæso habere mereamur.

5. Hoc igitur sensu ille dici potest mereri gratiam Dei & vitam æternam, cui ea felicitas est, ut Dei gratiam vitamque æternam consequatur, quamvis nullo suo merito, sed ex gratuita Dei misericordia.

6. Eodem sensu dixit Hieronymus; Omnia dat Domini voluntati, ut mereatur accipere quod precatur. libro tertio adversus Pelagianos. Idem scribens ad Augustinum; utinam (inquit) mereremur complexus tuos. inter epistolas Augustini, epistola 13. Et Ambrosius; & Ecclesia (inquit) memor gratiæ, eo plura solveret, quo plura meruisset, lib. de Tobia, capite vigesimo secundo. Plura meruisset id est, ut ibidem explicat Ambrosius, quo plura ei peccata dimissa essent, quo plura ei per gratiam donata essent.

CAPUT DECIMUM.

Antithesis orthodoxa adversus reliquias Pelagianæ hæreseos, de gratia Dei, & merito humano.

Supra cap. 6. QUæ fuerit Semipelagianorum de hoc primo articulo opinio, supra commemoravimus, eique nonnullas ibidem opposuimus orthodoxæ antiquitatis sententias. Eodem nunc, post digressionem de operum merito contra Papistas interpositam, regredimur.

2. Augustinus in suis libris, quos ante acceptas Hilarii & Prosperi epistolas scripserat contra Pelagianos, hunc errorem sæpe refellit. Quod enim (inquit) putant auferri sibi liberum arbitrium, si nec ipsam bonam voluntatem sine adjutorio Dei hominem habere consenserint, non intelligunt, non se firmare humanum arbitrium, sed impellere ut per inania feratur, non in Domino tanquam in petra stabili collocetur. Paratur enim voluntas à Domino. Augustinus epistola centesima quinta. *Paratur voluntas à Domino.*

3. Item; Enchirid. capite 31. Et ne ipsam saltem fidem sic sibi homines arrogarent, ut non intelligerent divinitus esse donatam, sicut idem Apostolus alio loco dicit, se ut fidelis esset misericordiam consequutum: hic quoque adjunxit, atque ait; Et hoc non ex vobis, sed Dei donum *1. Cor. 7. 25. Ephes. 2. 8. Fide donum Dei.*

donum est, non ex operibus, ne forte quis glorietur. Et capite 32. ejusdem Enchiridii, ad Laurentium; Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam utrumque legitur in sanctis eloquiis; & misericordia ejus præveniet me, & misericordia ejus subsequetur me. Nolentem prævenit ut velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris utique nolentibus piè vivere, nisi ut Deus in illis operetur ut velint? Item cur admonemur petere ut accipiamus, nisi ut ab illo fiat quod volumus à quo factum est ut velimus? Oramus ergo pro inimicis nostris ut misericordia Dei præveniat eos, sicut prævenit & nos: oramus autem pro nobis, ut misericordia ejus subsequatur nos. Hæc ibi.

Psal. 58. (seu 59. vers. 11. Psal. 22. (seu 23.) vers. 6. Misericordia præveniens & subsequens.

4. Item, lib. de gratia & libero arbitrio, capite 13. Quis ita insaniat, ut audeat dicere legem esse gratiam, cum clamet Apostolus, qui in lege justificamini, à gratia excidistis. Si autem lex non est gratia, quia ut ipsa lex fiat, non potest lex adjuvare, sed gratia: Nunquid natura est gratia? Nam & hoc Pelagiani ausi sunt dicere, gratiam esse naturam, in qua sic creati sumus ut habeamus mentem rationalem qua intelligere valeamus, facti ad imaginem Dei, ut dominemur piscibus maris, & volucribus Cœli, & omnibus pecoribus quæ repunt super terram. Sed non hæc est gratia quam commendat Apostolus per fidem Jesu Christi. Hanc enim naturam etiam cum impiis & infidelibus certum est nobis esse communem: gratia verò per fidem Jesu Christi eorum tantummodo est quorum est ipsa fides. Hæc Augustinus. His non solum error ille Pelagianorum ac Semipelagianorum refellitur, de gratia legali & gratia naturali sive initiali, sed etiam inane illud Fausti & aliorum Semipelagianorum effugium de communi & universali gratia. Quod etiam ex professo eleganter ac nervosè refutavit Prosper, lib. de ingratis, capitibus 11, 12, 13, 14, 17, 34.

Gal. 5. 4. Gratia distinguitur à lege, & à natura. Gal. 5. 4. Refellitur error Semipelagianorum de gratia initiali, & de gratia communi & universali.

5. Pergit verò Augustinus capite 14. libri sui de gratia & libero arbitrio; Sed (inquit) cum fuerint convicti non defensores, sed inflatores & præcipitatores liberi arbitrii, quia neque scientia divinæ legis, neque natura, neque sola remissio peccatorum est illa gratia quæ per Jesum Christum Dominum nostrum datur, sed ipsa facit ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur. Cum ergo in his convicti fuerint, ad hoc se convertunt, ut quocunque modo conentur ostendere gratiam Dei secundùm merita nostra dari. Dicunt enim, etsi non datur secundùm merita bonorum operum, quia per ipsam bene operamur, tamen secundùm merita bonæ voluntatis datur. ——— Nunquid ergo possumus nisi absurdissimè dicere, bonum meritum bonæ voluntatis in homine præcessisse, ut avelleretur ab eo cor lapideum: quandoquidem ipsum cor lapideum non significat nisi durissimam voluntatem, & adversus Deum omnino inflexibile est? Ubi enim præcedit bona voluntas, jam non est cor utique lapideum. Et lib. de correptione & gratia, cap. 1. desiderare auxilium gratiæ, initium est gratiæ.

Inflatores & præcipitatores liberi arbitrii. Pelagian. error de merito bonæ voluntatis. Refellitur ab Augustino. Desiderare auxilium gratiæ initium est gratiæ.

6. Similia scribit Augustinus in suis libris ad Prosperum & Hilarium, ubi ait; Sciebat, inquit Euangelista, ab initio Jesus qui essent credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat; propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Ergo trahi à Patre ad Christum, & audire ac discere à Patre, ut veniat ad Christum, nihil aliud est, quam donum accipere à Patre, quo credat in Christum. Neque enim audientes Euangelium à non audientibus, sed credentes à non credentibus discernebat qui dicebat; Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Lib. de prædestinatione sanctorum, capite octavo.

Ioan. 6. 64, 65. Quid sit trahi à Patre.

7. Item; ejusdem libri, capite 9. Fides igitur & inchoata & perfecta, donum Dei est: & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit ex uno omnes isse in condemnationem, sine dubitatione justissimam: ita ut nulla Dei esset justa reprehensio, etiamsi nullus inde liberaretur. Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt: ut qui gloriantur, non in suis meritis, quæ paria vident esse damnatis, sed in Domino glorientur. Cur autem istum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, O homo, tu quis es qui respondeas Deo: quam dicere audeamus quasi noverimus quod occultum esse voluit: qui tamen aliquid injustum velle non potuit. ——— Proinde quod dixi, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat & ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri: posset etiam sic dici, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat & ubi sciebat esse, qui electi fuerant in ipso, ante mundi constitutionem. Et capite decimo ejusdem libri. Item quod dixi, salutem religionis hujus nulli unquam defuisse qui dignus fuit, & dignum non fuisse cui defuit: si discutiatur & quæratur, unde quisque sit dignus, non desunt qui dicant, voluntate humana: nos autem dicimus, gratia vel prædestinatione divina. Hæc ibi.

Fides est donum Dei speciale. Omnibus non datum. Rom. 11, 33. Discriminationis causa inscrutabile Dei judicium. Rom. 9. 20. Verba sua exponit Augustinus, quæ scripserat epist. 49. qu. 2. Ibidem. Unde quisque sit dignus.

8. Item capite 11. ejusdem libri de prædestinatione Sanctorum. Sed cum dicitur, inquiunt, Si credideris, salvus eris: unum horum exigitur, alterum offertur. Quod exigitur in hominis, quod offertur in Dei est potestate. Cur non utrumque in Dei est, & quod jubet, & quod offertur? Rogatur enim ut det quod jubet, rogant credentes, ut sibi augeatur fides: rogant pro non credentibus, ut eis donetur fides, ut & in suis incrementis & in suis initiis, Dei donum sit fides. Sic autem dicitur; Si credideris, salvus eris: Quemadmodum dicitur; Si Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Nam & hic ex his duobus unum exigitur, alterum offertur. ——— Sicut ergo, quamvis donum Dei sit, facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis, proposito præmio vitæ: ita donum Dei est & fides, quamvis & ipsa, cum dicitur, si credideris salvus eris, proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse

Semipelagiani. August. Rogatur Deus, ut det quod jubet. Rom. 8. 13. Rom. 10. 9.

esse monstrantur, ut intelligatur quod & nos ea faciamus, & Deus facit ut illa faciamus: sicut per Prophetam Ezechielem apertissimè dicit: quid enim apertius quam ubi dicit, ego faciam ut faciatis? locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite,& videbitis illa Deum promittere facturum se ut faciant,quæ jubet ut fiant. Non sanè ibi tacet etiam merita eorum,sed mala, quibus se ostendit reddere pro malis bona: hoc ipso quod eos facit habere deinceps opera bona, cum ipse facit ut faciant divina mandata. Hæc Augustinus.

Deus facit ut nos faciamus ea quæ ipse jubet. Ezech. 36. 27.

9. Plura his similia apud eundem lector inveniet. item apud Prosperum lib. contra Collatorem, & libro de ingratis; & in opere de vocatione gentium. & apud Fulgentium lib. de incarnatione & gratia Christi: & epist. 6. de conversione à seculo. & apud Maxentium in posteriore parte responsionis ad epistolam Hormisdæ. Vide in eandem sententiam, tertium & aliquot sequentes canones Concilii Arausicani secundi, & alios scriptores orthodoxos, supra à nobis commemoratos. Vide etiam supra, capite 2. §. 30.

CAPUT UNDECIMUM.

Distinctio gratiæ in operantem & cooperantem. Item, in prævenientem, & comitantem, & subsequentem.

VT hujus primæ controversiæ summam brevem & facilem teneamus, sciendum est, Catholicos gratiam Dei, qua homo ex impio fit pius producitque bona opera, distinxisse in gratiam operantem & gratiam cooperantem. Quoniam (verba sunt Augustini) ipse ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur, perficiens. Propter quod ait Apostolus; Certus sum, quoniam qui operatur in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. Ut ergo velimus, sine nobis operatur: cum autem volumus, & sic volumus, ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad pietatis opera nihil valemus. August. libro de gratia & libero arbitrio, cap. 17.

Phil. 1. 6.

2. Prosper istam distinctionem, eodem sensu, ait esse, in præoperantem & cooperantem gratiam: in epistola ad Augustinum, de reliquiis Pelagianæ hæreseos. Et Augustinus in Enchiridio capite 32. eandem distinctionem aliis verbis tradens, ait; Nolentem prævenit ut velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Item epistol. 106. Cum ergo (inquit) fides impetrat justificationem, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pedissequa non prævia voluntate. Hæc Augustinus.

Eodem etiam sensu Basilius magnus meminit χάριτος προφθασάσης, id est, gratiæ anticipantis. lib. 1. de baptismo, c. 2. [tom. 2. oper. Basil. edit. Paris. Græcol. an. Dom. 1638. pag. 562. C.]

3. Ad scripturas sanctas (inquit Fulgentius) si humilis & mitis accesseris, ibi profectò invenies & prævenientem gratiam, qua potest elisus surgere; & comitantem, qua viam recti queat itineris currere; & subsequentem, qua valeat ad regni Cœlestis beatitudinem pervenire. Hæc Fulgentius, epist. 6. ad Theodorum, de conversione à seculo.

4. Hinc gratia illa operans dicitur etiam præveniens, præoperans. gratia autem cooperans dicitur etiam comitans, & subsequens.

5. Semipelagiani admittebant naturam, & legem, & istam etiam posteriorem gratiam agnoscebant, licet non plenè: Negabant autem gratiam illam prævenientem, operantem, præoperantem, quam tamen ex sacris scripturis, Augustinus aliique Catholici luculenter demonstrarunt.

Gratiam operantem seu præoperantem, sive prævenientem negabant Semipelagiani, at eam Catholici asserebant.

6. Rectè Prosper, in epistola ad Augustinum de reliquiis Pelagianæ hæreseos; In istis (inquit) Pelagianæ pravitatis reliquiis non mediocris virulentiæ fibra nutritur, si principium salutis malè in homine collocatur: si divinæ voluntati impiè voluntas humana præfertur, ut ideo quis adjuvetur quia voluit, non ideo quia adjuvatur velit: si originaliter malus receptionem boni non à summo bono, sed à semetipso inchoare male creditur: si aliunde Deo placetur, nisi ex eo quod ipse donaverit. Hæc ille. Quæ manifestè approbat & confirmat Augustinus, lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 2. Ex quo capite depromit Augustini verba, quibus Faustum oppugnet Maxentius, prope finem responsionis ad epistolam Hormisdæ.

7. Quoniam verò Semipelagiani, invictis Catholicorum argumentis coarctati, effugium in quadam omnibus hominibus communi gratia quærebant, de quo etiam nonnihil in hujus primi articuli tractatione suggessimus, dicemus inferius Domino donante, de gratiæ prævenientis amplitudine & efficacitate, in quarto articulo, ubi agetur de vocatione.

Cap. 17. hujus libri.

CAPUT DUODECIMUM.

Controversiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus secundus; de æterna Dei prædestinatione; & primo hujus secundæ controversiæ summa exhibetur.

SUmmam hujus controversiæ prius proponemus, septem comprehensam quæstionibus, & responsionibus: deinde adjectis testimoniis responsiones confirmabimus.

Septem quæstiones de prædestinatione.

1. Quæstio. Utrum prævisa à Deo bona eorum qui eliguntur, voluntas & fides & bona opera & in eis perseverantia, aut quodlibet horum, sit causa propter quam eliguntur aut conditio

1. Quæstio.

ditio in eligendis prærequisita: an verò hæc omnia in electis sint electionis seu prædestinationis effecta. Prius affirmabant,& posterius negabant Semipelagiani: prius autem negabant, & posterius affirmabant Catholici.

Responsio Semipelag. *Responsio Catholicor.*

2. Quæstio. 2. Quæstio. An sit ab æterno definitus à Deo certorum electorum seu hominum ad gratiam & gloriam prædestinatorum numerus, quorum nemo peribit, & præter quos nemo salvabitur. Semipelagiani negabant: affirmabant Catholici.

Responsiones.

3. Quæstio. 3. Quæstio. An Deus aliquos homines ab æterno prædestinaverit ad malum. Semipelagiani prorsus negabant aliquem vel ad peccatum vel ad interitum esse prædestinatum: distinguebant Catholici, & prædestinatum esse quempiam ad culpam negabant; ad pœnam affirmabant.

Resp. Semipelag. *Resp. Catholic.*

4. Quæstio. 4. Quæstio. Utrum quia eorum quos reprobat, invenit Deus mala merita plura ac deteriora malis meritis eorum quos eligit, ideo illos reprobet seu prædestinet ad interitum, hos eligat seu predestinet ad vitam æternam: an verò utrosque malis meritis pares, & morte æterna dignos inveniat. Semipelagiani prius; posterius affirmabant Catholici.

Responsiones.

5. Quæstio. 5. Quæstio. An discriminationis hujus, qua alii ad vitam æternam, alii ad mortem æternam prædestinantur, ulla alia in sacris literis revelata sit viatoribus caussa præter liberrimam voluntatem Dei, qui quorum vult miseretur, & quos vult indurat, & an viatoribus fas sit ullam aliam investigare. Semipelagiani affirmabant. Negabant Catholici.

Responsiones.

6. Quæstio. 6. Quæstio. An hæc Catholicorum doctrina, vel injustitiam aut crudelitatem Deo tribuat, vel hominibus usum hortationum & precum studiumque pietatis adimat. Semipelagiani affirmabant. Negabant Catholici.

Responsiones.

7. Quæstio. 7. Quæstio. An hanc Catholicorum doctrinam, etiamsi vera sit, expediat apertè ac seriò prædicare, & populo palàm proponere. Negabant Semipelagiani; at Catholici affirmabant prædicandam apertè quidem & serio, prudenter tamen & ἐν καίρῳ, ut omnia divina mysteria, cum debita verbi Dei ὀρθοτομίᾳ.

Resp. Semipelag. *Resp. Catholic.*

Ioan. 6. 65. Sic autem proposita hæc doctrina gignit in eis, quibus jam à Patre datum est ad Christum venire, pium Divinæ majestatis timorem, quem, ut & fidem suam, ex qua timor hic profectus est, opus esse Divinæ gratiæ in seipsis recognoscentes per inhabitatorem Spiritum Dei, cognita facientem ipsis dona Dei gratuita eis collata, perfunduntur spirituali gaudio ineffabili & glorioso. his duobus, videlicet timore Domini, & consolatione Spiritus Sancti, describitur ædificatio Ecclesiarum tempore Apostolorum. Ecclesiæ ædificabantur, & pergentes in timore Domini & consolatione Sancti Spiritus multiplicabantur. Act. 9. 31. hinc augescit fides, roboratur spes, & fiducia in nostro fideli Deo, per quem vocati sumus. [1. Corinth. 1. 9.] Charitas inflammatur tum erga Deum qui nos tantopere prior dilexit, tum etiam erga proximum, Dei jussu. Mundi autem facessit dilectio, quia cor nostrum & thesaurus noster ac conversatio nostra jam in Cœlis est. Nec pericula mortemve ipsam propter Dei nostri nomen subire, freti ipsius gratiâ, recusamus. Neque est quicquam nobis exosum aut formidabile præter offensionem Dei, ne ea suavitatis hujus sensus in nobis vel minuatur vel exstinguatur, quocirca alii alios, nosque ipsos singuli, ad sedulam vigilantiam & assiduam ardentemq; precationem hortamur atq; exstimulamus, ne introëamus in tentationem, & vetus denuo hostis obrepat; itaq; cum tremore ac timore nostram ipsorum salutem κατεργαζόμεθα. Et quo magis in hisce virtutibus studiisque proficimus, eo luculentius se exserit in nobis gratia Dei, & patesit nobis benevolentia Dei; scimus enim non ex nobis esse, sed Deum esse qui in nobis operatur & velle & perficere, pro gratuita sua benevolentia. (Philip. 2.) Unde nobis surgit uberrima consolatio, lætique progredimur divina suffulti gratiâ, & id unicè operam damus, ut fructuosi magis magisque simus in Domini nostri Jesu Christi cognitione, atque ita vocationem & electionem nostram firmam faciamus. (2. Petr. 1.) De aliis verò hanc gratiam nondum adeptis nec desperamus, nec judicamus. de Dei autem judiciis, sine dubitatione justissimis, si quando illicitæ curiositatis subrepat tentatio, pia statim indignatione tremebundi ei silentium indicimus, injecto fræno illo Apostolico, *Imo verò, ô homo, tu quis es, qui ex adverso respondes Deo?* [Rom. 9. 20.] Et memores dicti illius Apostolici, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, nos Deo subjicimus, & resistimus diabolo [Jacob. 4. 6, 7. & 1. Petr. 5. 5, 6.] Atque ad ineluctabile secretum & impermeabilem potentiæ, & sapientiæ, & justitiæ, & misericordiæ Dei abyssum, adorabundi exclamamus, cum Davide, Judicia tua abyssus multa, Psal. 36. 7.] justus es Domine, & rectum judicium tuum, [Psal. 119. 137.] Magnus est Dominus & laudabilis valdè, & magnitudinis ejus non est investigatio. [Psalm. 145. 3.] Justus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus [vel benignus, Chasid] in omnibus operibus suis, [ibid. vers. 17.] Magnus Dominus noster, & multus robore, & sapientiæ ejus non est numerus. Psal. 147. 5.] & cum Apostolo Paulo; O profunditatem divitiarum tum sapientiæ tum cognitionis Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus! quis enim cognovit mentem Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipsum sunt omnia. Ipsi gloria in secula. Amen. Rom. 11. 33, & deinceps.

Confirmatio responsionis Catholicorum ad quæst. 7. a fructu hujus doctrinæ de prædestinatione. Vide cap. 13. §. 42. & seqq. *Act. 9. 31.*

Philip. 2. 13. *2. Petr. 1. 10.* *Rom. 9. 20.* *Iacob. 4. 6, 7.* *1. Petr. 5. 5, 6.* *Psal. 36. 7.* *Psal. 119. 137.* *Ps. 145. 3, 17.* *Psal. 147. 5.* *Rom. 11. 33, &c.*

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

Testimonia opinionem Semipelagianorum, & doctrinam Catholicorum, declarantia, de æterna Dei Prædestinatione, juxta præmissas septem responsiones.

Ad primam quæstionem.

Responsió Semipelagianorum.

HÆc ipsorum (inquit Prosper in epistola ad Augustinum de reliquiis Pelagianæ hæreseos) definitio ac professio est: qui credituri sunt, quive in ea fide quæ deinceps per Dei gratiam sit juvanda, mansuri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præviderit.

Faustus libro primo de libero arbitrio, capite decimo. Salutem (inquit) hominis non in prædestinatione factoris, sed in operatione famulantis largitor gratiæ collocavit.

Responsio Catholicorum.

Prædestinatio est gratia præparatio.

2. Nullum elegit dignum, sed eligendo effecit dignum: nullum tamen punit indignum. Augustinus libro quinto contra Julianum, capite tertio. Prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est præparatio: gratia verò est ipsius prædestinationis effectus. —— Promisit enim quod ipse facturus est, non quod homines: quia etsi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit ut illi faciant quæ præcepit: non illi faciunt, ut ipse faciat quod promisit: alioquin ut Dei promissa compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate. Augustinus libro de prædestinatione sanctorum, capite decimo.] Item; Elegit ergo nos Deus in Christo ante Mundi constitutionem, prædestinans nos in adoptionem filiorum, non quia per nos sancti & immaculati futuri eramus, sed elegit prædestinavitque ut essemus. Aug. eod. lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 18.] Item; Cum ergo nos prædestinavit, opus suum præscivit, qui nos sanctos & immaculatos facit. —— Non quia credidimus, sed ut credamus elegit nos. ibid. cap. 19.

3. Et in eandem sententiam Fulgentius ait; hæc autem omnia, id est, & vocationis nostræ initia, & justificationis augmenta, & glorificationis præmia in prædestinatione semper Deus habuit, quia & in vocatione, & in justificatione, & in glorificatione sanctorum, gratiæ suæ opera futura præscivit. Fulgentius lib. 1. ad Monimum, cap. 11.

Ad secundam quæstionem.

Responsio Semipelagianorum.

4. Nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse nec minui. Prosper epistola ad Augustinum.

5. Et illud pariter non accipiunt, ut eligendorum rejiciendorumque esse definitum numerum velint. Hilarius, epist. ad Augustinum.

Responsio Catholicorum.

6. An quisquam dicere audebit Deum non præscisse, quibus esset daturus ut crederent? aut quos daturus esset Filio suo, ut ex eis non perderet quenquam? quæ utique si præscivit, profectò beneficia sua quibus nos dignatur liberare præscivit. Hæc prædestinatio sanctorum nihil aliud est, quam præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicunque liberantur. Cæteri autem ubi nisi in massa perditionis justo Dei judicio relinquuntur. Augușt. lib. de bono perseverantiæ, cap. 14.

Prædestinatio sanctorum.

7. De his loquor, (ait idem Augustinus) qui prædestinati sunt in regnum Dei, quorum ita certus est numerus, ut nec addatur eis quisquam, nec minuatur ex eis. —— Numerus ergo sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatus, donata sibi etiam usque in finem perseverantia illuc integer perducetur. Augustinus, libro de correptione & gratiâ, capite decimo tertio. Item; horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus: horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia, nulla re vincitur Deus. Eodem lib. cap. 7.

8. Hi ergo (inquit idem Pater) qui non pertinent ad istum certissimum & felicissimum numerum, pro meritis justissimè judicantur: aut enim jacent sub peccato, quod originaliter de generatione traxerunt, & cum illo hæreditario debito hinc exeunt, quod non est regeneratione dimissum: aut per liberum arbitrium alia insuper addiderunt: arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum, liberum justitiæ, peccati autem servum, quo volvuntur per diversas noxias cupiditates, alii magis, alii minus: sed omnes mali, & pro ipsa diversitate diversis suppliciis judicandi. Aut gratiam Dei suscipiunt, sed temporales sunt, nec perseverant, deserunt & deseruntur: dimissi enim sunt libero arbitrio, non accepto perseverantiæ dono, judicio Dei justo & occulto. Eodem lib. de corrept. & gratia, cap. 13.

9. Sic etiam Prosper; Ab hac autem (inquit) confessione gratiæ Dei, ideo quidam resiliunt, ne cum eam talem confessi fuerint, qualis divino eloquio prædicatur, & qualis opere suæ potestatis agnoscitur, etiam hoc necesse habeant confiteri, quod ex omni numero hominum per secula cunctà natorum, certus apud Deum definitusque sit numerus prædestinati in vitam æternam populi, & secundùm propositum Dei vocantis electi. quod quidem tam impium est negare, quam ipsi gratiæ contraire. Prosper, epist. ad Ruffinum, de gratia & libero arbitrio.

Ad tertiam quæstionem.

Responsio Semipelagianorum.

10. Itaque quantum ad Deum pertinet, (inquit Prosper,) omnib. paratam ajunt vitam æternam: quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. In istam verò talis gratiæ prædicationem hi, quorum contradictione offendimur, cum prius meliora sentirent, ideo se vel maximè contulerunt: quia si profiterentur ab ea omnia bona merita præveniri, & ab ipsa, ut possint esse, donari: necessitate concederent Deùm secundum propositum & consilium voluntatis suæ, occulto judicio, & opere manifesto, aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam: quia nemo nisi per gratiam justificetur, & nemo nisi in prævaricatione nascatur. Sed refugiunt istud fateri. Hæc Prosper, in epistola ad Augustinum, de reliquiis Pelagianæ hæreseos.

11. Faustus ait, assertionem, qua dicitur statutam seu prædestinatam esse quorundam perditionem, esse assertionem erroris plenam, lib. 1. de libero arbitrio, cap. 4. esse hæreticam, eodem lib. cap. 19. statum enim hominis in diversa, non pro constitutione Dei, sed pro arbitrii libertate posse versari. eodem libro, cap. 12.

12. Hoc etiam ab Hincmaro crimini datum est Gotteschalco, quod assereret; quod sicuti Deus quosdam prædestinavit ad vitam æternam: sic etiam alios ad mortem æternam prædestinavit. teste ipso Hincmaro, in epistola ad Nicolaum, Papam Romanum, apud Flodoardum, lib. 3. historiæ Rhemensis, cap. 14.

Responsio Catholicorum.

13. Augustini verba sunt; Ut impleret ipse quod voluit: bene utens & malis, tanquam summè bonus, ad eorum damnationem quos juste prædestinavit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinavit ad gratiam, August. Enchirid. cap. 100.

14. Item; Prædestinatio sine præscientia esse non potest: potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus. Præscire autem potens est etiam quæ ipse non facit, sicut quæcunque peccata. quia etsi sunt quædam quæ ita peccata sunt, ut pœnæ etiam sint peccatorum; unde dictum est; Tradidit illos Deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conveniunt: non ibi peccatum Dei est, sed judicium. August. libro de prædestinatione sanctorum, cap. 10. *Rom. 1. 28.*

15. Fulgentius ait; De Filio autem Dei Joannes dicit; *scimus quia ille apparuit, ut peccata tolleret, & peccatum in eo non est.* Sicut ergo peccatum in eo non est, ita peccatum ex eo non est. quod autem ex eo non est, opus ejus itaque non est. quod autem nunquam est in opere ejus, nunquam fuit in prædestinatione ejus. Non ergo prædestinati sunt mali ad hoc, quod male operantur, à concupiscentia sua abstracti & inlecti; sed ad hoc, quod justè patiuntur inviti. Prædestinationis enim nomine non aliqua voluntatis humanæ coactitia necessitas exprimitur, sed misericors & justa futuri operis divini sempiterna dispositio prædicatur. Proinde potuit, sicut voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam. Sed quos prędestinavit ad gloriam, prædestinavit ad justitiam: quos autem prædestinavit ad pœnam, non prædestinavit ad culpam. Hæc Fulgentius, lib. 1. ad Monimum, ubi multa lector inveniet in hanc sententiam. *1. Joan. 3. 5.*

16. Sic in caussa Gotteschalci, Ecclesia Lugdunensis libro de tribus epistolis; Verissimè (inquit) & rectissimè divino judicio prædestinati dicuntur reprobi, non ad culpam utique, sed ad pœnam; nec ad malum opus quod ipsi volentes agunt, sed ad malum quod in æternis suppliciis inviti patientur, &c. vide ibi plura.

Ad quartam quæstionem.

Responsio Semipelagianorum.

17. Responsionem Semipelagianorum ad hanc quæstionem facile est colligere ex eorundem responsione ad primam quæstionem; nempe, propter diversitatem meritorum vel præscitæ dignitatis aut indignitatis factam esse discriminationem electorum & reprobatorum, adeoque inventos esse meritis impares. Pro qua responsione virulento impetu certat Faustus Semipelagianus in suo opere de gratia & libero arbitrio.

Responsio Catholicorum.

18. Hinc evidenter apparet (ait Augustinus) à pœna debita liberato & gratis justificato quantum beneficii conferatur, quod alter æqualiter reus sine punientis iniquitate punitur. Augustin. epist. 106.

19. Item; Unde constat magnam esse gratiam, quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoscunt: ut qui gloriantur, non in suis meritis, quæ paria vident esse damnatis, sed in Domino glorientur. Aug. lib. de prædest. sanctorum, cap. 9.

20. Ejusdem & hæc verba sunt; quod ab iræ vasis exigit justitia punientis, hoc vasis misericordiæ dimittit gratia liberantis. Nec beneficium quod quibusdam gratis tribuitur appareret, nisi Deus aliis ex eadem massa pariter reis justo supplicio condemnatis, quid utrisque deberetur, ostenderet. Aug. lib. 2. ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 7.

21. Et hæc; Per Mediatorem regenerati à damnatione liberantur debita, sed gratuita miseratione non debita, quos elegit ante constitutionem mundi per electionem gratiæ, non ex operibus vel præteritis, vel præsentibus, vel futuris. Aug. lib. 6. contra Julianum, cap. 8.

Ad quintam quæstionem.

Responsio Semipelagianorum.

22. Si autem, ajunt, dicatur voluntatem omnibus remansisse, qua vel contemnere quis valeat, vel obedire: de compendio putant rationem reddi electorum vel rejectorum, in eo quod unicui-

que meritum propriæ voluntatis adjungitur. Hæc Hilarius, epist. ad Augustinum de reliquiis Pelagianæ hæreseos.

23. Prosper refert, in sua de eisdem reliquiis epistola, Semipelagianos usque adeo in hac opinione tuenda insanisse, ut etiam parvulos, in ætate infantili morientes, dicerent, tales perdi, talesque servari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad activam servarentur ætatem, scientia Divina præviderit.

24. Faustus lib. 2. de libero arbitrio, cap. 2. Hoc (inquit) potius agnosce, quod præscientia Dei de materia humanorum actuum sumat exordium. quid de nobis scire ac præordinare debeat Deus quantum pertinet ad futurum, in profectu hominis defectuque consistit. Præscientia Dei pro humana se actione convertit. Idem eodem libro cap. 6. exponens verba Dei, de illis nondum natis geminis, Jacobo & Esaio, quæ ab Apostolo ad Rom. 9. repetuntur, ait Deum prævidisse utriusque futuram conversationem, in eaque se obtulisse Deo evidentes & justissimas causas dilectionis odiiq; divini, per quas Esau odio, Jacob autem dilectione Dei dignus. Et cap. ultimo ejusdem operis, ait, justitiæ fuisse, ut Deus non ante eligeret quam probaret.

Rom. 9. de Esavo & Jacobo.

25. His adde quæ responderunt Semipelagiani ad præcedentes quæstiones. Ex quibus omnibus patet, eos in libera Dei voluntate non agnovisse caussam discriminationis hujus, qua alii præ aliis eliguntur, aut rejiciuntur, sed eam ulterius investigasse, & collocasse in ipsorum hominum dispari conversatione, qua alios electione dignos invenit non fecit Deus, alios autem rejectione & odio dignos quia invenit, ideo rejecit.

Responsio Catholicorum.

26. At Catholici, ut ostensum est, docuerunt neminem à Deo inveniri dignum electione, sed omnes inveniri dignos rejectione.. ideoq; quamvis in rejectione quorundam qui rejici merentur, se evidenter exerat Dei irreprehensibilis justitia, debitas pœnas merentibus præparans: cur tamen non eadem severitate cum aliis rejici merentibus agat, sed quosdam misericorditer liberans, hos eligat, illos rejiciat, cum posset, si vellet, absque ulla injustitia rejicere hos quos eligit, & eligere hos quos rejicit; Nullam hujus discriminationis aliam caussam in scripturis inveniunt, nullam aliam investigant, nisi inscrutabile mysterium liberrimæ voluntatis Dei.

27. Augustinus ait, epist. 105. Quid enim diligebat in Jacob, antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Et quid oderat in Esau, antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret justitiam quam nullam ipse fecerat, neque in isto odisset naturam quam bonam ipse perfecerat. Mirum autem, cum his coarctantur angustiis, in quanta se abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis. Ideo, inquiunt, nondum natorum alium oderat, alium diligebat, quia eorum futura opera prævidebat. quis istum acutissimum sensum defuisse Apostolo non miretur? hoc quippe ille non vidit, quãdo sibi velut adversantis objecta quæstione, non id potius tam breve, tam apertum, tam, sicut isti putant, verum absolutumque respondit: Sed; absit ut sit iniquitas apud Deum! Moysi enim dicit, Miserebor cui misericors ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero. Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Ubi nunc merita? &c. vide ibi prolixiorem Augustini dissertationem.

Rom. 9 de Esavo & Jacobo.

28. Idem epist. 106. Sed (inquit) cum vellet Apostolus ostendere, cur in iis non sit iniquitas apud Deum, ait, Moysi enim inquit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero. quid nos hic docuit, nisi ex illa massa primi hominis cui merito mors debetur, non ad merita hominum, sed ad Dei misericordiam pertinere quod quisque liberatur, atque ita non esse iniquitatem apud Deum, quia neque dimittendo neque exigendo quod debetur injustus est? ———— Non ex operibus sed ex vocante dictum est, major serviet minori. qua in re nimis alta & inscrutabilia sunt judicia Dei, & investigabiles viæ ejus, interim teneat homo non esse iniquitatem apud Deum, sed qua æquitate cujus vult miseretur, & quem vult obdurat, se tanquam hominem ignorare fateatur. Hæc ibi.

Rom. 9. 15.

Rom. 9. 11, 12.

29. Idem epist. 107. Scimus (inquit) quod omnes adstabimus ante tribunal Christi, ut ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, non secundum ea quæ si diutius viveret, gesturus fuit, sive bonum, sive malum. Hanc etiam insaniam de parvulorum meritis hypotheticis si diutius viverent, refellit prolixè August. lib. de prædestinatione sanctorum, capp. 12. & 13. & 14.

2. Cor. 5. 10.

30. Idem Enchiridii ad Laurentium cap. 32. Cum proculdubio si homo ejus ætatis est ut ratione jam utatur, non possit credere, sperare, diligere, nisi velit, nec pervenire ad palmam supernæ vocationis Dei, nisi voluntate cucurrerit; quomodo ergo non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, nisi quia & ipsa voluntas à Deo præparatur? alioqui si propterea dictum est, quia ex utroque fit, tanquam diceretur, non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei. Non ergo sufficit sola misericordia Dei, si non sit voluntas hominis; ac per hoc, cur non & è contrario rectè dicitur, Non miserentis est Dei, sed volentis est hominis? hoc si nullus Christianus dicere audebit, ne Apostolo apertissimè contradicat: restat ut propterea rectè dictum intelligatur, non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam, &c.

Rom. 9. 16. Non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

Totum Deo datur. Vide supra, cap. 2. §. 20.

31. Fulgentius, & qui cum eo Episcopi Afri, lib. ad Petrum diaconum, de incarnatione & gratia, cap. 18. Salubriter (inquiunt) nos instruit Apostolus, dicens, Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. quia revera, & ut velimus, misericordiæ prævenientis illuminamur dono; & ut curramus, misericordiæ subsequentis fulcimur auxilio. Hæc illi.

32. Aug. lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 9. Cur autem istum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt judicia Dei, & investigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, O homo, tu quis es qui respondeas Deo? quam dicere audeamus, quasi noverimus quod occultum esse voluit: qui tamen aliquid injustum velle non potuit. Hæc Augustinus.

33. Prosper ad cap. Gall. cap. 8. Impossibile est comprehendere, & periculosæ curiositatis est quærere: cum tamen, quod nulla sit apud Deum iniquitas, nemini liceat ignorare.

34. Augustinus ait, revelatum iri nobis in

cœlesti

Revelabitur in cœlesti patria. cœlesti patria, quod nunc nos latet, cur ille potius quam iste fuerit assumtus, quamvis ambo fuerint reatu pares: & cur non sint facta signa illa in Tyro & Sidone, quibus conspectis resipuissent: & tamen facta sint in Chorazin & Bethsaida, ubi ingrato contemtu excepta sunt. Augustinus in Enchiridio, cap. nonagesimo quinto.

Ad priorem partem quæstionis sextæ.

An hæc Catholicorum doctrina injustitiam aut crudelitatem Deo tribuat.

Responsio Semipelagianorum.

35. Affirmativam responsionem Faustus tueri conatur, libro primo de libero arbitrio, capite quarto, & libro secundo, capite quarto.

Responsio Catholicorum.

36. Responsionem negantem exhibuerunt jam nobis allata Catholicorum ad superiorem quæstionem testimonia: quibus pauca hæc adjicimus.

Rom. 9. 18. Ergo cujus vult miseretur Deus, & quem vult obdurat. 37. Augustinus, Enchirid. cap. 99. Ad utrumque concludens Apostolus, id est, ad misericordiam & judicium, inquit, Ergo cujus vult miseretur Deus, & quem vult obdurat. Miseretur, scil. magna bonitate, obdurat nulla iniquitate, ut nec liberatus de suis meritis glorietur, nec damnatus nisi de suis meritis conqueratur. *Sola gratia discernit.* Sola enim gratia redemtos discernit à perditis, quos in unam perditionis concreverat massam ab origine ducta caussa communis. Hoc autem qui eo modo audit ut dicat, quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis resistit? tanquam propterea malus non videatur esse culpandus, quia Deus cujus vult miseretur, & quem vult obdurat: absit ut pudeat nos hoc respondere, quod respondisse videmus *Rom. 9. 20.* Apostolum, O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicet figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? an non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? hoc enim loco quidam stulti putant Apostolum responsione defecisse, & inopiâ reddendæ rationis compressisse contradictoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum est, ô homo, tu quis es? & in talibus quæstionibus ad suæ capacitatis considerationem revocat hominem, verbo quidem brevi, sed reipsa magna est redditio rationis. Si enim non capit hæc, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit, magis non inveniet quid respondeat. Videt enim, si capit, universum genus humanum tam justo judicio divino in Apostatica radice damnatum, ut etiamsi nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei vituperare justitiam; & qui liberantur, sic oportuisse liberari, ut ex pluribus non liberatis, atque in damnatione justissima derelictis, ostenderetur quid meruisset universa conspersio, & quo etiam istos debitum judicium Dei duceret, nisi ejus indebita misericordia subveniret: ut volentium de suis meritis gloriari omne os obstruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur. Hæc ibi.

38. Idem Aug. lib. de bono perseverantiæ, cap. 12. Conficitur itaque gratiam Dei non secundùm merita accipientium dari, sed secundùm placitum voluntatis ejus, in laudem & gloriam ipsius gratiæ ejus, ut qui gloriatur, nullo modo in se ipso, sed in Domino glorietur: qui hominibus dat quibus vult, quoniam misericors est, quod & si non det, justus est: & non dat quibus non vult, ut notas faciat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Dando enim quibusdam quod non merentur, profectò gratuitam, & per hoc veram suam gratiam esse voluit. Non omnibus dando, quid omnes mererentur ostendit. Bonus in beneficio certorum, justus in supplicio cæterorum: & bonus in omnibus, quoniam bonum est cum debitum redditur: & justus in omnibus, quoniam justum est cum debitum sine cujusquam fraude donatur. Hæc ibi Augustinus.

39. Prosper, ad tertiam objectionem Vincentianam; De Deo dici non potest, aliter eum quicquam facere debuisse, quam fecerit.

Ad posteriorem partem quæstionis sextæ.

An hæc Catholicorum doctrina usum hortationum & precum studiumque pietatis hominibus adimat.

Responsio Semipelagianorum, affirmans.

40. Prosper eam refert, epist. ad Augustinum, de reliquiis Pelagianæ hæreseos; his verbis; Cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit annitentis intentio. Removeri itaque omnem industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præveniat voluntates: & sub hoc prædestinationis nomine, fatalem quandam induci necessitatem.

41. Item Hilarius, in sua ejusdem argumenti epistola ad Augustinum; Nam si sic prædestinati sunt, inquiunt, ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullus possit accedere, quo pertinet tanta extrinsecus correctionis instantia?

42. Faustus Semipelagianus, lib. 1. de libero arbitrio, cap. 4. qui (inquit) unum in origine perditum, alterum in prædestinatione adfirmat electum, vide quo improbâ persuasione declinet. quid enim aliud dicit, nisi quod adjutorio orationis neuter indigeat. Nam jam præordinatis ad vitam necessaria non erit, deputatis ad mortem prodesse non poterit. Hæc Faustus.

Responsio Catholicorum, negans.

43. Sed ajunt (inquit Augustinus) prædestinationis definitionem utilitati prædicationis adversam. quasi verò adversata sit Apostolo prædicanti. Nonne ille doctor gentium in fide & veritate prædestinationem toties commendavit, & verbum Dei prædicare non destitit? Numquid *Philip. 2. 13.* quia dixit, Deus est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate sua: ideo, non ipse, & ut velimus quæ Deo placeant, & ut operemur hortatus est? aut quia dixit, qui in vobis bonum

Philip. 1.6. num opus cœpit, perficiet usque in diem Christi Jesu. ideo ut inciperent homines, & perseverarent usque in finem, ipse non suasit? Nempe ipse Dominus hominibus præcepit, ut crederent, atque ait, *Ioan 14. 1.* Credite in Deum, & in me credite: nec *Ioan. 6. 65.* tamen ejus falsa sententia est, nec vana definitio, ubi ait, Nemo venit ad me, id est, nemo credit in me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Nec rursus, quia vera est hæc definitio, ideo vana est illa præceptio. Cur ergo prædicationi, præceptioni, exhortationi, correptionique, quæ omnia frequentat scriptura divina, existimamus inutilem definitionem prædestinationis, quam commendat eadem scriptura divina? ——— Et tamen hæc prædestinatio, quæ satis apertè etiam verbis Euangelicis explicatur, non prohibuit Dominum & propter incipiendum dicere, quod paulò *Ioan. 14. 1.* ante commemoravi, Creditis in Deum, & in me *Luc. 18. 1.* credite: & propter perseverandum, oportere semper orare & non deficere. Audiunt enim hæc & faciunt quibus datum est, non autem faciunt, sive audiant sive non audiant, quibus non datum *Matth 13. 11.* est. quia vobis, inquit, datum est nosse mysterium regni Cœlorum, illis autem non est datum: quorum alterum ad misericordiam, alterum ad judicium pertinet illius, cui dicit anima nostra, *Psal. 100. (al. 101.) vers. 1.* Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine. Nec prædestinationis igitur prædicatione impedienda est prædicatio fidei perseverantis & proficientis, ut quod oportet audiant, & quibus datum est ut obediant. quomodo enim audient *Rom. 10. 14.* sine prædicante? Nec rursus prædicatione fidei proficientis, & usque ad ultimum permanentis, impedienda est prædicatio prædestinationis, ut qui fideliter & obedienter vivit, non de ipsa obedientia tanquam de suo non accepto bono extollatur, sed qui gloriatur, in Domino glorietur. In nullo enim gloriandum, quando nostrum nihil est. quod vidit fidelissimè Cyprianus, & fidentissimè definivit, per quod utique prædestinationem certissimam pronunciavit. ——— His Cypriani verbis proculdubio prædestinatio prædicata est, quæ si Cyprianum à prædicatione obedientiæ non prohibuit, nec nos utique debet prohibere. quamvis ergo dicamus Dei donum esse obedientiam; tamen homines exhortamur ad eam. Sed illis qui veritatis exhortationem obedienter audiunt, ipsum donum Dei datum est, hoc est, obedienter audire: illis autem qui non sic audiunt, non est datum. ——— Cur autem illi habeant aures audiendi, illi non habeant: hoc est, cur illis datum sit à Patre ut veniant ad Filium, illis autem non sit datum, quis cognovit sensum Domini, aut quis ejus consiliarius fuit? Aut tu quis es homo, qui respondeas Deo? Numquid ideo negandum est quod apertum est, quia comprehendi non potest quod occultum est? Hæc Augustinus, libro de bono perseverantiæ, cap. 14.

Nostrum nihil est. Vide supra, cap. 2. §. 30.

Non ideo negandum est quod apertum est, quia comprehendi non potest quod occultum est.

44. Idem etiam, eodem libro, cap. 15. sic retorquet argumentum; Sed ajunt, ut scribitis, neminem posse correptionis stimulis excitari; si dicatur in conventu Ecclesiæ, audientibus multis; Ita se habet de prædestinatione definita sententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, acceptâ obediendi voluntate veneritis ad fidem, &c. Ista cum dicunt (inquit Augustinus) ita nos à confitenda Dei gratia, id est, quæ non secundùm merita nostra datur, & à confitenda secundum eam prædestinatione sanctorum deterrere non debent: sicut non deterremur à confitenda præscientia Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat, Sive nunc rectè vivatis, sive non rectè, tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse præscivit, vel bonos si bonos, vel malos si malos: Nunquid enim si hoc audito nonnulli in torporem, segnitiemq; vertantur, & à labore proclives ad libidinem post concupiscentias suas eant, propterea de præscientia Dei falsum putandum est esse, quod dictum est? Idem cap. 16. Sunt etiam (inquit) qui propterea vel non orant, vel frigidè orant, quoniam Domino dicente di- *Matth. 6. 8.* dicerunt, scire Deum quid nobis necessarium sit priusquam petamus ab eo. Num propter tales hujus sententiæ veritas deserenda, aut ex Euangelio delenda putabitur? imò cum constet Deum alia danda etiam non orantibus, sicut initium fidei, alia non nisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam; profectò qui ex se ipso hanc se habere putat, non orat ut habeat.

45. Idem, ejusdem lib. de bono persever. cap. 17. frustra (inquit) quotidie à Domino poscitur perseverantia usque in finem, si non eam Dominus per gratiam suam in illo cujus orationem exaudit, operatur. ——— Ista igitur sua dona quibuscunque Deus donat, proculdubio donaturum se esse præscivit, & in sua præscientia præparavit. Quos ergo prædestinavit, ipsos & vocavit voca- *Rom. 11. 29.* tione illa, de qua dictum est, Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Nam in sua quæ falli mutarique non potest præscientia, opera sua futura *Quid sit prædestinare.* disponere, id omnino nec aliud quicquam est nisi prædestinare. Sicut autem ille quem castum futurum esse præscivit, quamvis id incertum habeat, agit ut castus sit: ita ille quem castum futurum prædestinavit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit ut castus sit, quoniam Dei dono se audit futurum esse quod erit, imò etiam gaudet ejus charitas, nec inflatur tanquam id non acceperit. Non solum ergo prædicatione prædestinationis ab hoc opere non impeditur, verum hoc adjuvatur, ut cum gloriatur in Domino glorietur. quod autem dixi de castitate, hoc de fide, hoc de pietate, de charitate, de perseverantia, & ne pergam per singula, hoc de omni obedientia qua obeditur Deo, veracissimè dici potest. Hæc ibi.

46. Et infra, eod. cap. sic rursus in ipsos Semipelagianos retorquet argumentum; Neque isti (inquit) propter quos hæc dicimus, quæ prædicatione prædestinationis & gratiæ, exhortationem clamitant impediri, ad sola illa exhortantur bona quæ non à Deo dari, sed à nobis esse contendunt: sicut sunt initium fidei, & usque in finem perseverantia: quod utique facere deberent, ut tantummodo infideles hortarentur, ut crederent: & fideles, ut credentes permanerent. Ea verò quæ nobiscum Dei dona esse non negant, ut nobiscum Pelagianum demoliantur errorem: sicut est pudicitia, continentia, patientia, & cætera quibus rectè vivitur, & ex fide impetrantur, à Domino oranda monstrare, & orare solum vel sibi vel aliis debuerunt, non autem quenquam ut ea capesceret & retineret hortari. Cum verò & ad hæc exhortantur ut possunt, atque exhortando se esse homines confitentur, satis utique ostendunt, nec ea prædicatione impediri exhortationes, sive ad fidem, sive ad perseverantiam usque in finem, quia & ista Dei dona esse, nec à seipso cuiquam, sed ab illo tribui prædicamus. Hæc Augustinus, loco citato.

47. Idem, ejusdem libri de bono perseverantiæ, cap. 23. ex ipsis orationibus seu precibus, quas semper

semper habuit & habebit Ecclesia pro infidelibus ut eis donetur fides, & pro fidelibus ut eis donetur perseverantia, colligit invictum argumentum pro divina prędestinatione, quam ipse aliique Catholici prædicabant. Tantum abest ut doctrina hæc de prædestinatione precibus adversetur. Vide supra, in controversiis Pelagianis, cap. 2. controvers. 9.

48. Ait alibi Augustinus, pro solis quidem electis exaudiri orationes Ecclesiæ; ideoque si certa esset quinam sint ii, qui licet in hac vita adhuc constituti sint, tamen prædestinati sunt in æternum ignem ire cum Diabolo, tam pro eis non oraturam, quam nec pro ipso. Sed quia de nullo certa est, ideo eam orare pro omnibus, licet pro solis electis se sciat exaudiri. Aug. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 24.

49. Et certè hæc mens est Ecclesiæ, ut prosint ejus preces electis. sicut Christus sciens quos elegerat, profitetur se non orare pro mundo, sed
Joan. 17. 9. pro eis quos dedit ei Pater, Joan. 17. hinc patet falsum esse quod ait Faustus, inutiles esse preces: nam exauditur Ecclesia pro electis, ut patet ex sacris literis; ergo illis utiles sunt Ecclesiæ preces. Promiserat & immutabili decreto statuerat Deus domum facere Davidi, & reducere post 70. annos captivitatem Babylonicam, & servare credentes in Christum quos ipse ei servandos dederat: Audebuntne propterea Semipelagiani dicere, supervacuas & inutiles fuisse Davidis & Danielis, & ipsius Christi pro eis rebus orationes? 2. Sam. 7. Dan. 9. Joan. 17. Reprobis quidem non prosunt nostræ preces; Sed de quoquam in hac adhuc vita constituto nostrum non est judicare, sed potius indifferenter pro omnibus, Dei jussu, orare, si fortè eis det Deus pœnitentiam, ad agnitio-
2. Tim. 2. 25, 26. nem veritatis, ut resipiscant de diaboli laqueo. Idem de hortationibus & correptionibus dicendum est, quas in eundem finem, ejusdemque Dei jussu, omnibus seu singulis ut occurrerint, debemus; Dei autem est, qui solus dat incrementum, eas facere utiles illis quibus in sua æterna fallique & immutari nescia præscientiâ donum salutaris obedientiæ præparavit. Neque nos ab officii à Deo imperari obligatione liberat vel excusat quorundam finalis contumacia Deo ab æter-
Ezech. 3 18. no satis cognita, quia etiam pereuntis sanguis reposcetur de manu negligentis excubitoris, ut monet Dominus apud Ezechielem, quod & observavit Augustinus, lib. de correptione & gratia, cap. 16. Rectè idem Augustinus, Non argumentemur (inquit) contra Dei præcepta, eodem lib. de correptione & gratia, cap. 15. Imo Semipelagiani contra Deum ipsum argumentantur, quem negare non possunt præcognitam habere multorum contumaciam justamque perditionem, quos tamen hortari non definit, & de quibus mandata servis suis dat, ut eos hortentur ac

Non argumentemur contra Dei præcepta.

pro eis orent. Imo ipsis Prophetis per divinam revelationem in antecessum certò cognita auditorum contumaciâ, ab injuncto erga illos prædicationis officio eos haudquaquam retraxit. [Esai. 6. Jerem. 7. Ezechiel. 3.] Sed, ô homo, tu quis es, Rom. 9. 20.
qui ex adverso respondeas Deo? Nos humili obsequio divinis mandatis obsecundemus, nec inani carnis sensu turgescamus, aut in ea quæ non vidimus nos ingeramus, sed hortando & corripiendo proximos nostros, & pro eis Deum orando, Ezech. 3. 19.
liberemus animas nostras.

Qui facit officium, cætera tutus erit.

50. Doctores Ecclesiarum Apostoli (inquit Augustinus) & præcipiebant quæ fierent, & corripiebant si non fierent, & orabant ut fierent. Præcipit Apostolus Paulus, ut habeatur charitas; corripit, quia non habetur charitas: orat, ut abundet charitas. O homo in præceptione cognosce, quid debeas habere: in correptione cognosce, tuo te vitio non habere: in oratione cognosce, unde accipias quod vis habere. Aug. lib. de correptione & gratia, cap. 3.

Præceptio, & correptio, & oratio.

51. Deinde ait idem Aug. eodem libro, cap. 8. Quantum itaque nobis judicia sua manifestare dignatur, gratias agamus: quantum verò abscondere, non adversus ejus consilium murmuremus, sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus. Ego autem (ait alibi idem Augus.) nolo exaggerare meis verbis, sed illis [Semipelagianis] cogitandum potius relinquo, ut videant quale sit quod sibi persuaserunt, prædicatione prædestinationis audientibus plus desperationis quam exhortationis afferri: hoc est enim dicere, tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in se ipso, sed in Deo didicerit ponere: Hierem.
cum Propheta clamet; Maledictus omnis qui 17. 5.
spem ponit in homine. Hæc Augustinus, lib. de bono perseverantiæ, cap. 17.

52. Et supra eodem capite: Sic videant nec ad fidem, nec ad perseverantiam impediri hortationes suas, si & ipsa opera, quod verum est, esse Dei dona, eaque præcognita, id est, ad donandum prædestinata esse dicantur: sed impediri potius atque subverti hac prædestinationis prædicatione illum tantummodo perniciosissimum errorem, quo dicitur gratia Dei secundùm merita nostra dari, ut qui gloriatur, non in Domino sed in seipso glorietur. Hactenus Augustinus.

53. Calumnia illa de fatali necessitate refutata est supra in Controversiis Pelagianis, cap. 2. controvers. 19. Nec minus ineptum illud quod clamitant de cassa annitentis intentione; si aliud habeat prædestinantis electio: nam sincera & constans annitentis intentio nunquam cassa est; nam est ipsum illud donum perseverantiæ, quod est electionis effectum certumque indicium, & futuræ glorificationis nunquam fallens præsagium.

Non est cassa annitentis intentio sincera & constans.

Ad quæstionem septimam.

Responsio Semipelagianorum.

54. Prosper epist. ad Augustinum, de reliquiis Pelagianæ hæreseos; Cum ut ipsi ea exponant, secundùm quorum velint sensa deposcimus, nihil se profitentur invenisse quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit. Eò postremò pervicacia tota descendit, ut fidem nostram ædificationi audientium contrariam esse definiant, ac sic, etiamsi vera sit, non promendam: quia & perniciosè non recipienda tradantur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant, conticeantur.

Reſponſio Catholicorum.

55. Dicatur verum, (inquit Auguſtinus) maximè ubi aliqua quæſtio ut dicatur impellit, & capiant qui poſſunt: ne forte cum tacetur propter eos qui capere non poſſunt, non ſolum veritate fraudentur, verum etiam falſitate capiantur, qui verum capere, quo caveatur falſitas, poſſunt. Facile eſt enim, imo & utile, ut taceatur aliquod verum propter incapaces. *Joan. 16. 12. & 1. Cor. 3. 1. 2.* quamvis modo quodam dicendi fieri poſſit, ut id quod dicitur, & parvulis lac, & grandibus eſca ſit. ſicut; In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. *Joan. 1. 1.* *Idem quandoque & parvulis lac, & grandibus eſca.* quis Chriſtianus tacere poteſt? quis capere? aut quid in doctrina ſana poteſt inveniri grandius? quod tamen & parvulis non tacetur, & nec grandibus nec parvulis occultatur. Sed alia eſt ratio verum tacendi, alia verum dicendi neceſſitas. —— Inſtat inimicus gratiæ atque urget modis omnibus, ut credatur ſecundùm merita noſtra dari, & ſic gratia jam non ſit gratia. Et nos nolumus dicere, quod teſte Scripturâ poſſumus dicere: timemus enim videlicet ne loquentibus nobis offendatur, qui veritatem non poteſt capere, & non timemus ne tacentibus nobis, qui veritatem poteſt capere, falſitate capiatur. Aut enim ſic prædeſtinatio prædicanda eſt, quemadmodum eam ſancta Scriptura evidenter loquitur, *Rom. 11. 29.* ut in prædeſtinatis ſine pœnitentia ſint dona & vocatio Dei; aut gratiam Dei ſecundùm noſtra dari merita confitendum, quod ſapiunt Pelagiani. Auguſtinus libro de bono perſeverantiæ, cap. 16.

56. Idem, eodem libro, cap. 20. Certè qui non accipit, rejiciat: dum tamen qui capit, ſumat & bibat, bibat & vivat. Et Cap. 21. Nimiæ igitur contentionis eſt, prædeſtinationi contradicere, vel de prædeſtinatione dubitare. *Prædicanda eſt prædeſtinatio; prudenter tamen prædicanda eſt.* quæ tamen non ita populis prædicanda eſt, ut apud imperitam vel tardioris intelligentiæ multitudinem refelli quodammodo ipſa ſuâ prædeſtinatione [*legendum fortaſſe prædicatione*] videatur: ſicut redargui videtur & præſcientia Dei, quam certè negare non poſſunt, ſi dicatur hominibus, ſive curratis ſive dormiatis, quod vos præſcivit qui falli non poteſt hoc eritis. Doloſi autem & imperiti medici eſt etiam utile medicamentum ſic alligare, ut aut non proſit, aut obſit: ſed dicendum eſt; Sic currite, ut comprehendatis, atque ut ipſo curſu veſtro ita vos eſſe præcognitos noveritis, ut legitimè curratis: & ſi quo alio modo Dei præſcientia prædicari poteſt, ut hominis ſegnitia repellatur. Et cap. 22. quamvis ergo ita ſe habeat de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, non tamen, &c. Docet prolixe illo capite Auguſtinus, quonam modo prædicanda ſit prædeſtinatio. Et concludens, eam prorſus prædicandam, ait; Hæc atque hujuſmodi cum dicuntur ſive paucis Chriſtianis, ſive multitudini Eccleſiæ, cur metuimus ſanctorum prædeſtinationem, & veram Dei gratiam, id eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, ſicut eam ſancta Scriptura prædicat, prædicare? An vero timendum eſt, ne tunc de ſe homo deſperet, quando ſpes ejus ponenda demonſtratur in Deo; non autem deſperaret, ſi eam in ſeipſo ſuperbiſſimus & infeliciſſimus poneret? Hæc Auguſtinus. quibus adjunge ea quæ ex eodem ad ſuperiorem quæſtionem allata ſunt in hanc ſententiam.

57. Eccleſia Lugdunenſis, libro de tribus epiſtolis, in cauſſa Gotteſchalci ſcriptis, mox ſub initium illius libri, refert hoc in una earum de Gotteſchalco ſcriptum eſſe, quod alio prædicationem ſuam eſſet apud barbaras & Paganas gentes orſus initio quàm Joannes, qui dixit, Pœnitentiam agite, &c. & quàm Paulus Apoſtolus, qui docuit per viſibilia viſibilium & inviſibilium cognoſcere Creatorem; prædicare cœperit; quia ante omnia ſecula & antequam quicquam faceret à principio Deus, quos voluit prædeſtinavit ad regnum, & quos voluit prædeſtinavit ad interitum, &c. *Eccleſ. Lugd. lib. de 3. epiſt. in cauſſa Gotteſchalci.* Reſpondet Eccleſia Lugdunenſis, videri ſibi incredibile, Gotteſchalcum tam importunè atque præpoſterè talia ingeſſiſſe. Et poſtea eodem libro, (in bibliotheca Patrum, tom. 4. part. 2. col. 360. editionis 4.) Quapropter (inquit) etſi illius miſerabilis monachi improbatur levitas, improbatur temeritas, culpatur importuna loquacitas, non ideo divina neganda eſt veritas. quia juxta præmiſſam Catholicæ fidei rationem omnipotens Deus ante conſtitutionem mundi, antequam quicquam faceret à principio certis & juſtis atque immutabilibus cauſſis æterni conſilii ſui, quoſdam prædeſtinaverit ad regnum gratuitâ bonitate ſua, ex quibus nemo ſit periturus, protegente miſericordia ſuâ: & quoſdam prædeſtinaverit ad interitum juſto judicio ſuo, propter meritum quod præſcivit impietatis eorum; ex quibus nemo poſſit ſalvari, non propter violentiam aliquam divinæ poteſtatis, ſed propter indomabilem & perſeverantem nequitiam propriæ iniquitatis. Plura ibidem in eandem ſententiam, cum inſigni Auguſtini & Fulgentii commendatione, lector inveniet.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

Septem regulæ, ab Eccleſia Lugdunenſi propoſitæ; De præſcientia & prædeſtinatione Dei.

Antequam ad reliquos articulos progrediamur, accipe has ſeptem regulas, ad ſecundum hunc articulum pertinentes, ex eodem illo libro Eccleſiæ Lugdunenſis de tribus epiſtolis. quarum regularum, in eo libro, hæc eſt inſcriptio;

Septem regulæ fidei, ex Divinarum Scripturarum auctoritate evenientes, & à ſanctis atque orthodoxis Patribus diligentiſſimè commendatæ, de præſcientia & prædeſtinatione divinâ, quas & Catholicus quiſque fideliſſimè tenere debeat, & quicunque his contraria ſapit, non Catholicè ſentire comprobetur.

Harum ergo prima eſt, ut omnino firmiſſimè ac fideliſſimè teneamus, quia omnipotens Deus nihil ex tempore præſcierit vel prædeſtinaverit: ſed ſicut ipſe abſque ullo initio æternus & incommutabilis eſt, ita & ejus præſcientia ac prædeſtinatio ſempiterna ac incommutabilis ſit.

2. Secunda regula divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis eſt: Nihil omnino eſſe aut fuiſſe, aut futurum eſſe poſſit in operibus Dei, quæ

ſive

sive in condendis, sive in regendis, sive in consummandis vel finiendis creaturis agit, quod non ipse in suo æterno consilio atque judicio & veraciter præscierit, & immobiliter prædestinaverit. ——— Nihil enim temere vel fortuito, sed omnia æternæ suæ sapientiæ consilio & ratione facit.

3. Tertia regula divinæ præscientiæ & prædestinationis est: quia in operibus omnipotentis Dei non sunt alia præscita & alia prædestinata: sed quicquid ibi est præscitum, quia totum est bonum & justum, sine dubio est etiam prædestinatum: & quicquid est prædestinatum, utique est præscitum: quia prædestinatio sine præscientia esse non potest. Quantum igitur ad ipsa opera divina pertinet, sive dicantur præscita, sive dicantur prædestinata, tantundem valet, & eandem exprimit immobilem firmitatem. Inde est quod Apostolus quodam loco præscientiam Dei prædestinationem ejus intelligi voluit; ubi ait, Non
Rom. 11. 2. repulit Deus plebem suam quam præscivit; si enim præscisset tantummodo & non prædestinasset, nequaquam eam plebem suam fecisset: sed quia ita præscivit, ut eam verissimè ipsa præscientia prædestinaret, quid est aliud quod eam præscivit, nisi quia verè & immutabiliter prædestinavit. Sic ergo in præordinatione electorum ad vitam, & in præordinatione reproborum ad mortem, quia utrumque justum opus Dei est, sicut Psalmus testatur dicens, justus Dominus in
Psal. 145. 17. omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, nec præscientia ejus sine prædestinatione, nec prædestinatio sine præscientia intelligi potest; quia istud justum est & rectum opus suum, & verè præscivit, & præsciendo justè prædestinavit.

4. Quarta regula est ejusdem præscientiæ & prædestinationis: quod hæc duo in operibus rationalis creaturæ & distinctè & conjunctè intelligi possunt: quia scilicet ejusdem creaturæ opera alia sunt bona, alia sunt mala: & quia bona opera ita sunt ipsius creaturæ, ut sint omnino principaliter & veraci er opera Creatoris, qui operatur in ea & velle & perficere pro bona voluntate, rectissimè tanquam verè divina, id est, divinitus inspirata & gesta & præscita & prædestinata debent intelligi. Mala verò opera ejusdem creaturæ, quia ipsius tantummodo sunt, & ex ejus vitio, non ex Dei voluntate vel operatione procedunt, præscita à Deo dici possunt, prædestinata non possunt. quia ita est ille certissimè præscius omnium futurorum, & bonorum scilicet & malorum, ut nunquam esse possit prædestinator, sicut nec auctor malorum. Præscivit itaque Deus & prædestinavit rationalis creaturæ
Rom. 8. 29. suæ omnia bona, sicut Apostolus dicit; Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui. Mala verò opera & mala merita ejusdem creaturæ præscivit tantummodo, non prædestinavit.

5. Quinta regula est præscientiæ & prædestinationis; quod omnipotens Deus eadem præscientiâ & prædestinatione sua ita quosdam malos in sua iniquitate & impietate & præscierit perseveraturos, & ob hoc justè prædestinaverit perituros, ut ex ipsa certa præscientia & justa prædestinatione sua nulli necessitatem imposuerit ut malus esset, & aliud esse non posset. Hoc enim si fecisset, quod absit de ejus bonitate sentire! ipse esset utique auctor malorum, quę suæ potestatis violentia fieri compulisset. Quod quam horrendæ sit blasphemiæ dicere vel cogitare, omnis pius & fidelis intelligit. Suo ergo vitio impii & iniqui in malis suis pertinaciter perseverant, non aliquo Dei præjudicio, qui quotidie omnes ad pœnitentiam vocat, & ad salutem invitat, & conversis ad se misericordiæ suæ sinum pandit, & incessanter declinari à malis & fieri bona hortatur & admonet. ——— Non ergo ille tantæ bonitatis & pietatis Pater quenquam impellit aut compellit ad malum opus agendum, vel in malo opere permanendum, tamen verè constringit & compellit judicio in malis perseverantes ad justum supplicium luendum. Et ibi ergo bonus, quia neminem vult malum esse: & hic justus, quia nullum iniquum & impium permittit impunitum esse: nusquam autem malus, quia malorum tantummodo ultor, nunquam auctor exsistit. ——— Igitur omnipotens Deus præscientia sua erga reprobos prævidit quod verum est, eos scilicet non suo impulsu, sed proprio vitio in impietatibus perseveraturos: prædestinatione suâ statuit & decrevit quod justum est, eosdem videlicet æterno supplicio perituros.

6. Sexta regula est divinæ præscientię & prædestinationis: ut in divinis scripturis nequaquam hoc pueriliter quæratur vel exigatur, ut ibi solummodo intelligatur divina præscientia & prædestinatio, ubi hæc ipsa nomina præscientiæ & prædestinationis expressè & propriè posita inveniuntur, sicut eo loco ubi Apostolus dicit, nam Rom. 8. 29.
quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui: Sed ubicunque res ipsa ejusdem divinæ præscientiæ & prædestinationis certissimè posita legitur, præscientiam & prædestinationem ipsam intelligendam esse minimè dubitemus. Nam si proprietates ipsorum nominum requiramus, nusquam in illis testimoniis Propheticis, quæ pro ipsius præscientiæ & prædestinationis commendatione in epistola ad Romanos assumit & proponit Apostolus, vel præscientia vel prædestinatio nominatur; & tamen res ipsa in eis tam clarè & perspicuè demonstratur, ut de ea nemini fidelium liceat dubitare.

7. Septima regula est divinæ præscientiæ & prædestinationis; ut neque de electis Dei ullum perire posse credamus, neque de reprobis aliquem salvari ullatenus existimemus.

Hæ septem regulæ ipsis Remigii, seu illius, cui præerat, Ecclesiæ Lugdunensis verbis à nobis hic propositæ, latius ibi explicantur, & confirmantur, paulo post initium libri illius de tribus epistolis.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

Controversiarum inter Catholicos & Semipelagianos, articulus tertius.

Pro quibus Christus mortuus sit, seu pro quibus Deus tradiderit Filium suum.

Opinio Semipelagianorum.

PRosper epist. ad August. de reliquiis Pelagianæ hæreseos; Hæc (inquit) ipsorum definitio ac professio est; Pro universo humano genere mortuum esse Dominum nostrum Jesum Christum, & neminem prorsus à redemtione sanguinis ejus exceptum, etiamsi omnem hanc vitam alienissima ab eo mente pertranseat: quia ad omnes homines pertineat divinæ misericordiæ sacramentum. Hæc ibi.

2. Faustus lib. 1. de libero arbitrio capite 4. ait eos longè à pietatis tramite recedere, qui dicunt Salvatorem non pro omnibus mortuum esse.

3. Hincmarus in epistola ad Nicolaum Papam Romanum, apud Flodoardum, lib. 3. capite 14. inter errores Gotteschalci ponit, quod prædicaverit Christum non effudisse Deo Patri pretiosum sanguinem suum pro redemtione & salute omnium hominum, sed tantum pro his qui salvantur, sive pro omnibus electis. Idem dogma ut erroneum Gotteschalco objicitur in una earum epistolarum, quarum mentionem facit Ecclesia Lugdunensis, lib. de tribus epistolis.

Doctrina Catholicorum.

Ecclesia Smyrnens. 4. Antiqua Smyrnensis Ecclesia, quam Polycarpus Joannis Apostoli discipulus rexit, in epistola quam scripsit de Polycarpi martyrio, anno Dom. 169. apud Eusebium lib. 4. hist. Ecclesiast. capite 15. ait; οὔτε τὸν Χριστόν ποτε καταλιπεῖν δυνησόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου τῶν σωζομένων σωτηρίας παθόντα. *Pro toto mundo eorum qui salvantur.* id est, neque Christum unquam deserere poterimus, qui pro salute totius mundi eorum qui salvantur, passus est.

Hieronym. 5. Hieronymus, Comment. in caput 21. Matth. exponens illa Christi verba, [*& dare animam suam redemtionem pro multis.*] Quando (inquit) formam servi accepit, ut pro mundo sanguinem funderet: non dixit animam suam redemtionem dare pro omnibus, sed pro multis, id est, pro his qui credere voluerint. *Pro omnibus qui credere voluerint.*

Chrysost. 6. Joannes Chrysostomus, in cap. 10. Euangelii Joannis, homil. 59. in illa verba; Ego sum Pastor bonus, &c. Alterum (inquit) ab altero confirmat: hoc est, quia dat animam, quia det etiam vitam. Quod & Paulus dicebat, Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multò magis reconciliati, salvi erimus. Et iterum; qui etiam proprio Filio non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit? hæc Chrysostomus. Qui ibidem oves Christi, de quibus dicit, Cognosco oves meas, interpretatur populum Dei præcognitum seu prædestinatum. *Pro quibus Christus mortuus est, dat eis vitam. Rom. 5. 10. Rom. 8. 32. Joan. 10. 14.*

August. 7. Augustinus, tractatu 47. in Euangelium Joannis: Missus fuerat Christus ad Judæos, non propter quosdam immani odio pertinaces & perseverantes in tenebris, sed propter quosdam in ipsa gente quas dicit oves suas. Et tractatu 48. Quomodo ergo istis dixit, non estis ex ovibus meis? quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui sanguinis pretio comparatos. Idem alibi (citante Remigio, seu Ecclesia Lugdunensi, lib. de tribus epistolis) Omnes, inquit, fecit suas oves, pro quibus est omnibus passus. Et rursum tractatu 48. in Euang. Joannis; De ovibus (inquit) istis, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit: securus est de numero earum qui pro eis novit quod dedit. Et hoc est quod ait; Non rapiet eas quisquam de manu mea. Item tractatu 95. in idem Euangelium; & mundus eum non cognovit, hoc est, homines infideles, quibus toto orbe terrarum mundus est plenus: inter quos gemit fidelis mundus, quem de mundo elegit per quem factus est mundus: de quo ipse dicit, Non venit filius hominis ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Mundus eo judicante damnatur: mundus eo subveniente salvatur: Quoniam sicut arbor foliis & pomis, sicut area paleis & frumentis, ita infidelibus & fidelibus plenus est mundus, Hæc Augustinus. *Pro ovibus. Joan. 10. 26. Joan. 10. 28. Pro mundo fideli. Joan. 3. 17.*

8. Prosper respondens ad primum objectionem Vincentianam; Contra vulnus (inquit) originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura est, & unde omnium concupiscentiarum morbus inolevit, verum & potens & singulare remedium est mors Filii Dei Domini Jesu Christi, qui liber à mortis debito, & solus absque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus est. Quod ergo, ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redemtio est totius mundi: sed qui hoc seculum sine fide Christi, & sine regenerationis sacramento pertranseunt, redemtionis alieni sunt. Cum itaque propter unam omnium naturam, & unam omnium causam à Domino nostro in veritate susceptam, rectè omnes dicantur redemti, & tamen non omnes à captivitate sint eruti, redemtionis proprietas haud dubie penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras, & jam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi. Cujus mors non ita impensa est humano generi, ut ad redemtionem ejus, etiam qui regenerandi non erant, pertinerent: sed ita, ut quod per unicum exemplum gestum est pro universis, per singulare sacramentum celebraretur in singulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra & virtute divinâ, habet quidem in se ut omnibus prosit: sed si non bibitur, non medetur. Hæc ibi. *Prosper. Vide supra, lib. 2. hujus operis, cap. 13. §. 7. Distinct. Ad redemtionem non pertinebant, qui non erant regenerandi.*

9. Idem libro primo, de vocatione gentium, capite tertio [vel in alia editione, capite nono.]

Specialis quædam universitas. Totus mundus. omnes homines. In electis & præscitis atque ab omnium generalitate discretis, specialis quædam censetur universitas: ut de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur assumti. Et ejusdem operis libro secundo, capite primo (seu in alia editione, capite secundo,) Apparuit ergo, ut Apostolus ait, *Tit.2.11.* gratia salutaris Dei omnibus hominibus, & tamen ministri gratiæ odio erant omnibus hominibus; & cum alii essent qui oderant, alii qui odiis persequentium premebantur, neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum privatur: habente quidem salutis suæ damnum rebellium portione; sed obtinente plenitudinis censum, fidelium dignitate. Dicit enim Joannes Apostolus; Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hæc Prosper. *Matth. 10.22. Luc.21.17. 1.Ioan.2.1,2.*

Pro mundo pereuntium Christus non orat ut salvi fiant. 10. Ex isto autem Joannis loco, & ex Esai. 53. 12. patet etiam Christum intercedere atque orare pro eis omnibus, pro quorum peccatis est propitiatio, seu quorum peccata portavit: ergo non est propitiatio pro peccatis mundi illius pro quo Christus non orat (Joan. 17.9.) Semper auditur Christus à Patre (Joan. 11. 42.) & fit quicquid orat. Qui igitur gratiam & salutem à Deo non consequuntur, pro eis ut eam consequerentur Christus non oravit, non se Patri obtulit.

De quibusdam mortis Christi esse-ctis communibus. 11. Non negandum est, quædam esse à morte & intercessione Christi profluentia effecta, electis reprobisque communia: ut sunt communis externa vocatio, & sacramenta, & illæ Jsraëlitarum prærogativæ quas enumerat Apostolus in epistola ad Rom. capite 9. & internæ illæ motiones quæ describuntur capite 6. ad Hebr. & quæ de temporariis docet parabola satoris: propter quæ effecta reprobi Apostatæ dicuntur, & sunt ἐν φανερῷ Jsraelitæ, filii sanctificati, redemti, &c. licet non sint tales ἐν κρυπτῷ, ut distinctione utar illa Apostolicâ, ad Rom. 2. 28, 29. Neque revera unquam fuerint ex nobis, alioqui mansissent utique nobiscum, ut docet Joannes Apostolus, 1. Joan. 2. 19. Non enim omnes qui sunt ex Jsraël, ii sunt Jsraël, neque quia sunt semen Abrahæ, ideo omnes sunt filii, Rom. 9. 6, 7. Neque qui redemti ex Ægypto vel Babylone, ii omnes redemti ab ira ventura. Vide Deuteronom. 32. 2. Sam. 7. 23. & Esai. 51. 10, 11. & 62. 12. & confer 2. Petr. 2. 1. Communibus effectis accensenda videntur multa etiam bona temporalia, quæ in hac vita etiam reprobis conceduntur, propter electos, quibuscum, vel propinquius vel remotius, degunt, donec compleatur & perficiatur electorum numerus. *Vide c.16. Annot. in Propos. 6.*

CAPUT DECIMUM-SEXTUM.

Remigii Episcopi Lugdunensis & Ecclesiæ Lugdunensis doctrina de hoc articulo, cum quibusdam annotationibus. Item judicium Concilii Valentini.

REmigius Episcopus Lugdunensis & cum eo Ecclesia Lugdunensis, lib. de tribus epistolis, sententiam suam prolixius de hac quæstione explicant: eam nos complectemur paucis propositionibus, ex illa dissertatione fideliter depromtis.

1. Propos. Ioan.10.14,15. Dominus noster Jesus Christus, pastor bonus animam suam posuit pro ovibus suis.

2. Propos. Matth. 20.28. Matth. 26.28. & Luc.22.20. Hebr.9,28. De his ovibus alibi dicitur; Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemtionem pro multis. Et; hic est calix sanguinis mei novi Testamenti qui pro vobis, & pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Unde & Apostolus dicit; Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.

3. Propos. Matth.1.21. Gal.6.16. Psal.130. ult. Hæ oves, hi multi, sunt populus ille suus quem salvum facit Jesus à peccatis eorum: Jsraël Dei, de quo in Psalmis prænunciatum est; Et ipse redimet Jsraël ex omnibus iniquitatibus ejus.

4. Propos. Ioan. 3.14,15. Hi sunt illi credentes, pro quibus ipse Dominus se in patibulo crucis exaltatum testatur, dicens; Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

5. Propos. Ibid.v.16. Hi sunt mundus ille, de quo ibidem statim subjunxit; Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Et quis iste sit mundus quem Deus dilexit, & pro quo unigenitum suum dedit, continuò exponens adjunxit, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim & ibi intelligendus est mundus Deo dilectus, & per unigenitum ejus redemtus, ubi beatus Joannes Apostolus dicit; Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi. Et ubi beatus Apostolus dicit; Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum. Est namque mundus in infidelibus inimicus Deo, nec reconciliatus Deo: de quo scriptum est; Et mundus eum non cognovit. & iterum; & mundus totus in maligno positus est. Totus ergo mundus in salute, & totus in incredulitate: totus in reconciliatione, & totus in inimicitiis: quia & ille in suo genere totus, & iste in suo genere totus intelligendus est. *Mundus credentium Deo dilectus & redemtus. 1.Ioan.2.2. 2.Cor.5.19. Ioan.1.10. & 1.Ioan.5.19. Totus mundus.*

6. Propos. 3. Ordines. Ad hanc redemtionis gratiam pertinent tres hominum ordines: primus ordo est electorum & prædestinatorum ad vitam æternam: de quibus perire nullus potest, & qui omnino omnes salvantur. Secundus ordo est eorum fidelium, qui rectâ fide & pietate accedunt ad gratiam baptismi, & per eam accipiunt indulgentiam peccatorum, & sic participes redemtionis fiunt; sed postea gratiam amittunt, & perseverantes in malis sic de seculo exeunt, & pereunt. Tertius ordo in illis accipiendus est, qui adhuc in infidelitate positi, vocandi tamen sunt per misericordiam Dei, & hoc sine dubio in Ecclesia consecuturi, quod consequuti sunt & illi duo ordines sive perseverantium, sive non perseverantium in gratia Christi.

Anno-

Annotatio in propositionem sextam.

Nota, nos non dissentire, quin etiam Apostatis Christus morte sua meruerit omnem illam gratiam quam consequuti sunt, posteaque suo vitio sibi inutilem effecerunt, ut vocationem, baptismam, & illam illuminationem, illum gustum doni cœlestis, illam participationem Spiritus Sancti, &c. de quibus ad Hebr. 6. assentimur etiam eos recta fide & pietate accessisse, si rectam intelligas eam fidem quam revera habent, nec simulare intendunt, ut faciunt derisores qui cum sciant se non credere, simulant tamen se credere, ut illi Pharisæi & Herodiani, Matth. 22. 16. certè hoc sensu recta fuit fides illorum temporariorum, de quibus testatur Dominus in expositione parabolæ satoris, quod verbum prædicatum receperint cum gaudio. (Vide Joan. 2. 23, 24, 25.) de quibus Augustinus lib. de correptione & gratia, cap. 9. Non erant (inquit) filii, etiam quando erant in professione & nomine filiorum: non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non permanserunt. Concedimus etiam illis remissa esse peccata, quomodo remissum dicitur debitum servo illi, qui postea traditus est cruciatoribus donec illud ipsum debitum totum persolveret. Matth. 18. de qua remissione vide August. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, capite 12. at non illa remissione absoluta & irrevocabili, de qua loquitur David, Psal. 32. & quam promittit Deus Jsraëli suo, apud Jeremiam 31. 34. & ad Hebr. 8. 12. & cap. 10. 18. de qua loquitur Apostolus ad Coloss. 1. 14. Neque habuerunt temporarii fidem illam electorum Dei, Tit. 1. 1. Qua Deus purgat corda, Actor. 15. 9. quæ fides ἀνυπόκριτος nusquam invenitur sine charitate & corde puro & conscientia bona, 1. Tim. 1. 5. Temporariorum autem cor nunquam fit terra illa bona, id est, καρδία καλὴ καὶ ἀγαθή: quam illi soli habent qui auditum verbum intelligunt & retinent, & fructum ferunt perseveranter: ut patet ex parabola satoris. Eorum qui hanc fidem habent nullus perit, ait enim de eis ipse Dominus, Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam, Joan. 6. 47. & in parabola satoris ait, habentes cor hujusmodi καλὸν καὶ ἀγαθὸν perseverare Luc. 8. 15. Quamvis igitur non simulent temporarii, sed profiteantur ut sentiunt, sitque eorum fides etiam ratione objecti seu rerum creditarum recta, id est, orthodoxa, seu dogmaticè vera, seipsos tamen decipiunt, dum sufficere existimant illam suam fidem, & esse putant eandem cum ea fide cui promissa est vita æterna, hæc enim justificans & salvifica fides (quæ est assensus fiducialis & charitativus, seu charitatem secum introducens & per charitatem operans) non invenitur in corde petroso, aut spinoso sentibusque horrido & immundo: hac enim fide purgat Deus corda, & per hanc Christus in cordibus fidelium habitat. Actor. 15. 9. Ephes. 3. 17. & quicunque hanc habet perseverat, certoque salvatur, ut ostensum. Dici etiam possunt temporarii participes quodammodo fieri redemtionis, per illa dona à morte Christi profluentia quæ accipiunt, & postea amittunt, ideoque dicuntur negare τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην 2. Petr. 2. 1. Non tamen pertinent ad illam αἰωνίαν λύτρωσιν, quam sanguine suo Christus tanquam Novi Testamenti mediator acquisivit suis vocatis, τοῖς κεκλημένοις, quorum conscientias sanguine suo mundat ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi: quorum peccata portavit & abolevit. Hebr. 9. quos Dei voluntate sanctificavit & consummavit in perpetuum unica illa oblatione sui, eisque acquisivit ut eorum cordibus Deus indat & mentibus inscribat leges suas, neque amplius recordetur peccata eorum, Hebr. 10 Qui dicunt Domino, ἐσφάγης καὶ ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί σου, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους. Apoc. 5. 9. Qui laverunt & candidas fecerunt stolas suas in sanguine agni, Apocal. 7. 14. οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς, οὗτοι ὑπὸ Ἰησοῦ ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Apocal. 14. 3, 4. quorum nomina scripta sunt in libro vitæ Agni mactati à jactis mundi fundamentis, Apocal. 13. 8. Aurum (inquit Gregorius) quod pravis diaboli persuasionibus quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere, sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Hæc Gregorius primus, Papa Romanus, lib. 34. Moral. capite 8.

Vide c. 15. §. 11. Temporarii non primitus, sed sua culpa caecati fide decidunt. Matth. 13. 20. Vide lib. 10. c. 16. §. 4. & seq. De ordine fidei & charitatis, vide Ambros. epist. 44. ad Horontianum. 2. Petr. 2. 1. Eum qui emit eos Dominum negantes. Æterna redemtio per Christum acquisita omnibus & solis eis quos ad gloriam perducit. Gregor. Verum aurum non degenerat in vile lutum.

Hac interposita necessaria admonitione, adjiciamus nunc reliquias Ecclesię Lugdunensis de hoc articulo propositiones.

7. Propositio; quartus ordo hominum, de quo dicitur, qui autem non crediderit condemnabitur, manifestè extra numerum fidelium jacet, & æternæ condemnationi est destinatus: qualibus dictum est, Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. Et, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Et, qui non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

Marc. 16. 16. Joan. 10. 26. & c. 8. 47. & c. 3. 18.

8. Propositio: Licet Apostolus de Domino & redemtore nostro dicat, Unus enim Deus, unus est mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum Redemtorem pro omnibus: Tamen juxta superius demonstratam fidei regulam, rectè intelligitur pro illis omnibus se redemtionem dedisse, pro quibus etiam dignatus est Mediator Dei & hominum esse, neque enim infidelium Mediator est, sicut nec advocatus nec reconciliator, sed fidelium tantum. ——— Dedit semetipsum redemtionem pro omnibus, non quod omnes ejus passione redemerit, sicut utique manifestum est, sed quod nemo accipiat redemtionem nisi in illo & per illum. Dicit enim alibi idem Apostolus de Domino, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem: & pro quibus omnibus mortem gustasse intelligendus sit videtur continuò demonstrasse, cum subjunxit; Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare. Isti sunt omnes pro quibus Deus proprium Filium suum tradidit, Rom. 8. 32. Qui etiam pro eisdem omnibus mortuus est, 2. Cor. 5. 15. Quibus & alibi dicit Apostolus: Et non estis vestri, emti enim estis pretio magno. 1. Cor. 6. 20.

1. Tim. 2. 5. Christus non est infidelium mediator, nec Advocatus nec reconciliator. Dedit se pro omnibus. Vide infra, cap. 18. §. 21. Hebr. 2. 9. Ibid. v. 10.

9. Propositio; Sanguis Christi pretium est magnum; non potest tale pretium in aliqua parte esse inane & vacuum, sed potius illarum mercium, pro quibus datum est, lucro & cumulo refertum.

Vide Esai. 53. 10, 11.

10. Propositio; Christus sine dubio nunquam ignorare potuit exitum & effectum passionis suæ, quam pro populi sui redemtione & salute certo & definito consilio suscepit. sed copiosum fructum mortis suæ certò præscivit, & manifestè prænunciavit, dicens, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: sin autem mortuum fuerit, multum fructum affert Joan. 12. 24. Et quo consilio seu qua intentione mortuus sit Dominus, docet Euangelista, inquiens, quod Jesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum. Joan. 11. 51. 52.

Joan. 12. 24.

Ioan. 11. 51, 52.

Annotatio in nonam & decimam propositionem.

Si Christus etiam pro illis credentibus mortuus sit qui non perseverant, sed in perditionem suo vitio abeunt, sicut dicebat Ecclesia Lugdunensis, superius, propositione sextâ, quomodo hic eadem Ecclesia dicit Dominum nostrum Jesum Christum nihil inaniter & vanè in passione sua & pretiosi sanguinis fusione egisse; & in nullo sui effectûs lucro fraudatum?

Respondeo, Nulli reprobi sunt ad vitam æternam sanguinis Christi pretio comparati, ut monuit August. tract. 48. in Euang. Joan. Idcirco temporarii illi qui pereunt, non sunt de numero earum ovium de quibus ait Christus, *Ego pono vitam pro ovibus, & ego cognosco eas, & sequuntur me; & ego vitam æternam do illis, & non peribunt in æternum, & non rapiet quisquam eas è manu mea.* Joan. 10. Neque venit Christus ut ipsi salvarentur, alioqui non perirent: nam de certo fructu oblationis & intercessionis Christi impletur illa Dei prædictio per Esaiam; *Quum posuerit sacrificium pro delicto animam suam, videbit semen, prolongabit dies, & voluntas Domini in manu ejus prosperabitur. Propter laborem animæ suæ videbit, & saturabitur: scientiâ sui justificabit justus servus meus multos, & iniquitates ipsorum ipse portabit.* Esai. 53. 10, 11. Vide similes prædictiones, Esai. 35. & 49. Jerem. 23. 5, 6. & 31. 33, 34. & 32. 39, 40. & Ezechiel. 34. 15, 16, 22, 23, 24, 25. & 36. 25, 26, 27. Mortuus igitur Christus est primariò & simpliciter pro solis electis, penes quos solos est redemtionis proprietas, ut loquitur Prosper: pro temporariis autem illis mortuus est non nisi secundariò & secundum quid; non quod Christus bis mortuus sit, sed quia unica illa ejus mors impensa fuit propter electos primariò & simpliciter, absque quorum causa foret, non moreretur Christus pro reliquis; dum autem vitam ponit pro electis, postulat etiam & virtute inæstimabilis meriti sui impetrat quædam temporalia dona reprobis, idque propter electos, ut dum vident multos à speciosa Christi professione deficere, ipsi timere discant & cum tremore salutem suam perficere. Quod qui faciunt, illi soli propriè & simpliciter redemti sunt: temporarii autem illi non nisi impropriè & secundùm quid, quantum ad dona illa temporalia; quibus postea suo vitio abutuntur, & ingrati exsistunt. Non tamen propterea ullo sui effectus lucro fraudatur Christus, quia non amplius illis postulavit aut acquirere decreverat. Hominibus autem videtur (inquit Augustinus) omnes qui boni apparent fideles, perseverantiam usque in finem accipere debuisse: Deus autem melius esse judicavit, miscere quosdam non perseveraturos certo numero sanctorum suorum, ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione securitas; non possint esse securi: multos enim à perniciosa elatione reprimit, quod ait Apostolus, quapropter qui videtur stare, videat ne cadat. Voluntate enim sua cadit, qui cadit: voluntate Dei stat, qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergo ipse seipsum, sed Deus. Veruntamen bonum est non altum sapere, sed timere. Hæc Augustinus lib. de bono perseverantiæ, cap. 8. audiamus nunc porrò Ecclesiam Lugdunensem.

Ioan. 10. 15, 27, 28.

Esai. 53. 10, 11.

Dist. pro quibus Christus mortuus est.

Alia dist. redemtorum.

1. Cor. 10. 12.
Rom. 14. 4.
Rom. 11. 20.

11. Propositio; Pro omni illa innumerabili & infinita multitudine impiorum, qui ab exordio mundi usque ad passionem Domini per quatuor ferme annorum millia in sua impietate sunt mortui, & apud inferos æternâ perditione damnati, nunquam Dominus passus, nunquam mortuus est, nec ad eos salvandos ullatenus venit, nec pro eis pretiosum sanguinem fudit.

12. Propositio: Nec igitur pro ista utique minore parte infidelium & impiorum, qui post passionem ejus usque ad mundi terminum aut exstiterunt aut exsistunt aut futuri sunt, in quibus utique & Antichristus erit, Nec, inquam, pro istis est crucifixus & mortuus, sed pares sunt impietate, pares perditione, & pariter omnino extranei à Christi redemtione. Quia & si pro istis passus esse dicatur, quid eis profecit ejus passio impiis & in sua impietate perituris, nisi ut qui non fiunt participes redemtionis, majorem & graviorem incurrant cumulum damnationis.

Nota, ex propositione undecima, & ultimis verbis duodecimæ propositionis, inanem esse distinctionem illam, qua utuntur illi hujus seculi Semipelagiani qui se Remonstrantes vocant, dicentes Christum morte sua omnibus hominibus impetrasse redemtionem, sed eam solis credentibus applicari. Nam cui bono est illa impetratio nunquam applicationem allatura? Nihil cuiquam impetravit Christus, quod ei non postulavit; quicquid autem cuilibet postulavit, illud & datur. Noluit pro mundo orare, adeóque nec exorare. Docent etiam sacræ literæ (locis superius citatis in hoc articulo passim) Christum eis quos à Patre salvandos accepit, meritum esse & impetrasse non solam redemtionis possibilitatem, reconciliabilitatem, peccatorum remissibilitatem, salvabilitatem, sed ipsam redemtionem, reconciliationem, peccatorum remissionem, salutem æternam; & hæc omnia non solum conditionaliter, neque sub incerta conditione, sed cum ipsa conditione, adeóque infallibiter & certò applicanda seu conferenda; nam & ipsa fides & charitas & spes & perseverantia sunt in Dei donis novo fœdere promissis, cujus mediator est Christus, qui ea omnia dona accepit seu impetravit hominibus merito suæ obedientiæ, & contulit effusione Spiritûs Sancti.

Nota, de distinctione impetrationis & applicationis.

Vide huc spectantem insignem Ambrosii dissertationem, quam invenies infra, hoc ipso libro, cap. 25. §. 9.

Ioan. 17. 9.

13. Propositio Ecclesiæ Lugdunensis est; Ubicunque in literis Apostolicis legitur, quod Dominus noster dederit semet ipsum redemptionem pro omnibus, & gratia Dei pro omnibus gustaverit mortem, & pro omnibus mortuus sit; illi multi pro quibus Dominus & animam suam se positurum & sanguinem fusurum dixit, qui utique in suo genere & multi & omnes sunt, rectè intelliguntur: sicut & illud, quod omnes in Christo vivificabuntur, & quod per unius hominis justitiam in omnes homines in justificationem

Pro omnibus.

1. Cor. 15. 22.
Rom. 5. 18.

vitæ: & non confusè & absurdè, etiam de impiis & infidelibus: sed de illis omnino multis dictum intelligendum, de quibus manifeste dicitur, sic & per obedientiam unius hominis justi constituentur multi. Et isti ipsi in suo genere omnes, & in suo genere multi, ad comparationem multitudinis reproborum dicuntur a Domino pauci, cum ait, multi autem sunt vocati, pauci verò electi.

Rom. 5.19. *Matth. 20.16.*

Hæc omnia quæ his tredecim propositionibus asseruntur, Remigius & Ecclesia Lugdunensis ajunt se firmissimè tenere, nec de eis ullatenus dubitare. Nihilominus hoc Ecclesiarum paci dant & concordiæ, ut quamvis tam de scripturis sanctis, quam de beatorum Patrum scriptis fideliter, indubitanter, atque evidenter sententiam suam proposuerint & confirmaverint; si tamen inveniantur aliqui Patrum, qui etiam pro impiis in sua impietate permansuris Dominum crucifixum dicant, quod eos certissimis ac clarissimis divinæ scripturæ testimoniis probare potuisse incredibile est, si tamen etiam absque ullis scripturæ non ambiguis testimoniis hoc dixisse inveniantur, utcunque illa haud dubiè potior sit auctoritas, quæ & tam evidenti ratione & tam multiplici scripturarum attestatione firmatur, attamen & istorum sententia ex pietate veniens, propter pacem & venerabilem pietatem beatissimorum Patrum non renuatur: nihil temerè definiatur: ut quolibet quis acquiescat modo, non sit hæreticum, nisi contentione hæreticum fiat.

Et postea eodem libro, col. 375. ajunt; Jam illud de Dominici sanguinis pretio, quod pro his tantum qui credere voluerint datum sit, manifesta est, sicut supra satis ostendimus, eorundem beatorum Patrum sententia. Quam iste (Gotteschalcus) ut putamus, & legendo didicerat, & damnare metuebat. Unde & si inventi sunt alii æquè Patres, qui illud gloriosum pretium etiam pro nunquam credituris, & in sua impietate perituris datum esse non abnuant, melius, ut credimus, utrique honorarentur, nec pro aliis alii damnarentur: quia & illud manifeste divinâ auctoritate firmatum est: Et istud, si piè sentitur, non est abnuendum. Et infra, col. 377. quod & si aliqui Patrum pro omnibus omninò hominibus Dominum passum intellexerunt, honoretur & iste velut pius sensus, dummodo ille prior qui est certissimus, & divina veritate firmatus nulla præsumtione contemnatur, vel, quod est gravius, damnetur. Hęc Remigius & Ecclesia Lugdunensis, libro de tribus epistolis, in bibliotheca Patrum, in secunda parte tom. 4. editionis quartæ.

Concilium Valentinum, in quo reverendissimi, nempe, Lugdunensis, Viennensis, & Arelatensis, provinciarum Episcopi numero 14. in unum collecti consederunt, presidentibus Episcopis Metropolitanis, videlicet Remigio illo Lugdunensi, Eglmaro Viennensi, Rodlando Arelatensi, collaborante eis quam maximè Ebbone Gratianopolitano Episcopo, adjuncto etiam venerabili cœtu presbyterorum, devotissimis quoque diaconis adstantibus, Euangeliis in medio positis, anno Dom. 855. hoc, inquam, Concilium, cap. 4. ait; Item de redemtione sanguinis Christi, propter nimium errorem, qui de hac causa exortus est, ita ut quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impiis, qui à mundi exordio usque ad passionem Domini, in sua impietate mortui & æternâ damnatione puniti sunt, effusum definiant, contra illud Propheticum; Ero mors tua, ô mors, ero morsus tuus inferne: illud nobis simpliciter & fideliter tenendum ac docendum placet, juxta Euangelicam & Apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster dicit; sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et Apostolus; Christus (inquit) semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Hæc Concilium Valentinum.

Judicium Concilii Valentini. *Ose. 13.14.* *Joan. 3.14, 15, 16.* *Hebr. 9. 28.*

Convenit illud dictum Leonis primi, Episcopi Romani; Effusio enim pro injustis sanguinis justi, tam potens fuit ad privilegium, ut si universitas captivorum in Redemtorem suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent. Hæc Leo, epist. 11. ad Julianum Coensem. Vide supra lib. 2. cap. 13. § 7.

Dictum Leonis I. Papæ Rom.

CAPUT DECIMUM-SEPTIMUM.

Controversiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus quartus.

De vocatione secundùm propositum. ubi de ejus efficacitate, & amplitudine seu speciali dispensatione.

Opinio Semipelagianorum.

PRosper epist. ad August. de reliquiis Pelagianæ hæreseos; hæc ipsorum definitio ac professio est; Universis hominibus propitiationem quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, ut quicunque ad fidem & baptismum accedere voluerint, salvi esse possint. Ideoq. omnem hominem ad credendum & adoperandum divinis institutionibus admoneri, ut de apprehendenda vita æterna nemo desperet, cum voluntariȩ devotioni remuneratio sit parata. Hoc autem propositum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & rejiciendorum dicitur facta discretio, & lapsis curam resurgendi adimere, &c. Et infra in eadem epistola; Cum ad earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in præteritis seculis dimissæ sunt ingredi vias suas, vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantiæ impietate depereunt, nec ulla eis aut legis aut Euangelii illuminatio coruscavit: cum tamen in quantum prædicatoribus ostium apertum est & via facta est, gentium populus, qui sedebat in tenebris & in umbra mortis, lucem viderit magnam: & qui quondam non populus, nunc autem populus Dei sit; & quorum aliquando non misertus est, nunc autem misereatur: prævisos inquiunt à Domino credituros; & ad unamquamque gentem ita dispensata tempora ac ministeria magistrorum, ut exoritura erat bonarum credulitas voluntatum. Nec vacillare illud, quod Deus omnes homines velit salvos fieri & in agnitionem veritatis venire: quandoquidem inexcusabiles sint, qui & ad unius veri Dei cultū potuerint instrui intelligentiâ naturali,

1. Tim. 2. 4.

&

& Euangelium ideo non audierint, quia nec fuerint recepturi. Hæc ibi.

2. Hilarius epist. ad Aug. de eisdem reliquiis Pelagianæ hæreseos; Hæc sunt itaque quæ Massiliæ, vel aliis etiam locis in Gallia ventilantur: Novum & inutile esse prædicationi, quod quidam secundùm propositum eligendi dicantur, ut id nec arripere valeant, nec tenere, nisi credendi voluntate donata. Et infra; Illa testimonia, ut est illud, Sicut unicuique partitus est mensuram
Rom.12.3. fidei: ut similia, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui cœperit velle non etiam ut donetur ut velit: rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, qui & possent similiter liberari, si ea quæ pariter indignis præstatur credendi voluntas, etiam ipsis similiter præstaretur. Et infra; sententiam illam,
1.Tim.2.4. qui omnes homines vult salvos fieri, ita exponunt, ut non eos tantum intelligant qui ad sanctorum numerum pertinebunt, sed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus. Nec hoc timendum, quod quidam eo invito perire dicantur: Sed quomodo, ajunt, non vult à quoquam peccari, vel deseri justitiam, & tamen jugiter illa deseritur contra ejus voluntatem, committunturque peccata; Ita eum salvare velle omnes homines, nec tamen omnes homines velle salvari. Hęc in epistola Hilarii.

Faustus. 3. Faustus ait, lib. 1. de libero arbitrio, capite 4. Totum planè gratiæ Dei est, sed omnibus eam offert atque ingerit ad salutem, omnium conditor atque Redemtor. Et ejusdem libri, capite 10. Non ergo æquum justumque uni velle concessit, & alteri denegavit, &c. Et capite 12. Status hominis in diversa non pro constitutione Dei, sed pro arbitrii libertate potest versari. Et capite 17. ejusdem libri; Licet non omnes obedientiam exhibituros esse prænosceret, omnibus tamen & velle & posse donaverat. Et ibidem; Quid est autem attrahere, nisi prædicare, nisi scripturarum consolationibus excitare. Et capite 19. Videns civitatem, flevit super illam. Si Luc.19.41. Dominus perituris salutis intercluserat aditum, ergo falsò istorum deflevit exitium. Si autem eorum perditionem vero (ut manifestum est) mœrore perdoluit, non voluntatem suam homini, sed consensum hominis voluntati suæ defuisse monstravit. Item in Matthæo, Jerusalem quæ Matth.23.37. occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti! Duas res hic agit sermo divinus: Nam dum dicit; quoties volui & noluisti, in Deo propositi bonitas, in homine arbitrii est expressa libertas. Dicendo autem; Jerusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, salvare se eos voluisse pronunciat, cum evidenter proferat causas, per quas salutem eis negare debuerit. Dum dicit Propheta Michæas, & quid Domi- Mich.6.8. nus quærat à te, utique facere judicium: promtam exercendi boni operis voluntatem non reposceret, si non dedisset. Vides, quia sicut Dei est ut provocans adhortetur, ita obedientiæ hominis reservatum est, ut sequatur. Hæc Faustus.

4. Summa opinionis Semipelagianorum est; *Summa erroris Semipelagianorum, de hoc articulo.* Non aliâ vocatione secundùm propositum vocari eos qui obediunt quam inobedientes, sed discrimen esse in hominis obedientia, non in Dei vocatione. Hanc autem omnibus hominibus esse eo usque concessam, ut omnibus facta sit sufficiens intimatio, omnibusque data sit obediendi facultas, & voluntas quam versare in quamlibet partem possint. Hanc esse gratiam propositi divini, Deum hanc largiri omnibus hominibus, nemine excepto; etiam eis quibus denegatur Euangelii annunciatio. Vide Prosperi librum de ingratis, cap. 10.

Doctrina Catholicorum, de vocatione secundùm propositum.

5. Augustinus, lib. 2. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 7. Sicut nulla est acceptio personarum in duobus debitoribus æqualiter reis, si alteri dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroque debetur: sic etiam cum secundùm propositum Dei vocatur alius, alius non vocatur: vocato datur gratuitum donum, cujus boni boni est vocatio ipsa principium; non vocato
Rom.5.12. redditur malum, quia omnes rei sunt ex eo, quod per unum hominem peccatum intravit in mundum. Hæc ibi.

6. Idem, lib. 5. contra Julianum, cap. 3. Nullum elegit dignum, sed eligendo effecit dignum, nullum tamen punit indignum. Ait, inquis, Apostolus, Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit.
Rom.2.4. Verum esse constat, sed quem prædestinavit ad-
Vers.5. ducit, quamvis secundùm duritiam & cor impœnitens, quantum ad ipsum attinet, thesaurizet sibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus.
2.Tim.2.25. Quantumlibet enim prębeat patientiam, nisi ipse dederit, quis agit pœnitentiam? An oblitus es
Psal.35. (seu 36.) vers.7. quod idem ipse Doctor ait, ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à Diaboli laqueis? Sed judicia ejus sicut multa abyssus. Nos certè si eos in quos nobis potestas est, ante oculos nostros perpetrare scelera permittamus, rei cum ipsis erimus. Quam verò innumerabilia ille permittit fieri ante oculos suos: quæ utique si noluisset nulla ratione permitteret, & tamen justus & bonus est, & quod præbendo patientiam dat locum pœni- 2.Pet.3.9. tentiæ, nolens aliquem perire, novit Dominus 2.Tim.2.19. qui sunt ejus, & omnia cooperantur in bonum, Rom.8.28. sed his qui secundùm propositum vocati sunt: Matth.22.14. Multi enim vocati; pauci verò electi. Qui ergo electi, hi secundùm propositum vocati. Unde & alibi dicit, Secundùm virtutem Dei salvos 2.Tim.1.9. nos facientis & vocantis vocatione sua sanctâ, non secundum opera nostra, sed secundùm suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante secula æterna. Denique & hic cum dixisset, Omnia cooperantur in Rom.8.28,29.30. bonum, his qui secundùm propositum vocati sunt, continuò subdidit, Quoniam quos ante præscivit & prædestinavit conformes imaginis filii ejus, ut sit primogenitus in multis fratribus: quos autem prædestinavit, illos & vocavit: quos autem vocavit, ipsos & justificavit: quos autem justificavit, ipsos & glorificavit. Hi sunt secundum propositum vocati. Ipsi ergo electi, & hoc Rom.4.17. ante mundi constitutionem, ab eo qui vocat ea quæ non sunt, tanquam sint. Sed electi per ele- Rom.11.5. ctionem gratiæ. Ex isto numero electorum & prædestinatorum etiam qui pessimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam. Ex his nemo perit. Propter hos Ioan.6.39. Dominus ait; Hæc est autem voluntas ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo. Cæterorum autem mortalium, qui ex isto numero non sunt, neminem adducit ad pœnitentiam salubrem & spiritalem,

 qua

qua homo reconciliatur Deo, sive illis ampliorem patientiam, sive non imparem præbeat. Hæc Augustinus, lib. 5. contra Julianum, cap. 3.

Vide infra §. 12.

7. Idem, libro de gratia Christi, contra Pelagium, cap. 10. Ist m aliquando gratiam fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur & speratur, nec solum revelatur sapientia, verùm etiam & amatur, nec suadetur solùm omne quod bonum est, verùm & persuadetur. Non enim omnium est fides qui audiunt per scripturas Dominum regnum Cælorum pollicentem; aut omnibus persuadetur quibuscunque suadetur, ut veniant ad eum qui dicit, Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem sit fides, & quibus persuadetur, ut ad eum veniant, satis ipse demonstravit, ubi ait, Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum. Et paulo post, cùm de non credentibus loqueretur, Dixi, inquit, vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, si vult non solum vocari, verumetiam esse Christianus. Hæc ibi.

2. Thess. 3. 2. *Matth. 11. 28.* *Ioan. 6. 44. & 65.*

8. Item, cap. 12. ejusdem libri; hæc autem gratia qua virtus in infirmitate perficitur, prædestinatos & secundùm propositum vocatos, ad summam perfectionem glorificationemque perducit. Qua gratia agitur non solum ut facienda noverimus, verumetiam ut cognita faciamus, nec solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus. Et cap. 13. Hæc gratia si doctrina dicenda est, certè sic dicatur, ut altius & interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verumetiam impertiat charitatem. Sic enim docet Deus eos qui secundùm propositum vocati sunt, simul donans & quid agant scire, & quod sciunt agere. Hæc Augustinus, loco citato.

Doctrina Patris semper efficax, quicunque docetur discit.

9. Et cap. 14. Ejusdem libri de gratia Christi; Si enim (inquit) sicut Veritas loquitur, omnis qui didicit, venit; quisquis non venit, profectò nec didicit. Quis autem non videat & venire quemquam & non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium potest esse solum si non venit, non autem potest nisi adjutum esse si venit. Et sic adjutum, ut non solum quid faciendum sit sciat, sed quod scierit etiam faciat. Ac per hoc quando Deus docet, non per legis literam, sed per Spiritus gratiam, ita docet, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat. Et isto divino docendi modo etiam ipsa voluntas & ipsa operatio, non sola volendi & operandi naturalis possibilitas, adjuvatur. Si enim solum posse nostrum hac gratia juvaretur, ita diceret Dominus, omnis qui audivit à Patre & didicit, potest venire ad me. Non autem dixit, Sed; omnis, inquit, qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me. Omnis qui didicit à Patre, non solum potest venire, sed venit, ubi jam & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus est. Hæc Augustinus, in suo libro, de gratia Christi.

Ioan. 6. 45. *Adjutorium gratiæ.* *Divinus modus docendi.* *Ioan. 6. 45.*

10. Idem, lib. de correptione & gratia, cap. 7. Secundùm propositum vocati sunt, propositum autem non suum, sed Dei, de quo alibi dicit, ut secundùm electionem propositum Dei maneret, sed non ex operibus sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori: & alibi, Non secundùm opera nostra, inquit, sed secundum suum propositum & gratiam. Cum ergo audimus, quos autem prædestinavit, illos & vocavit, secundum propositum vocatos debemus agnoscere, quoniam inde cœpit, dicens, omnia cooperantur in bonum his qui secundùm propositum vocati sunt: ac deinde subjunxit, quoniam quos ante præscivit & prædestinavit, &c. Eos itaque vult intelligi, quos secundum propositum vocavit, ne putentur in eis esse aliqui vocati & non electi, propter illam Dominicam sententiam, Multi vocati, pauci electi. Quicunque enim electi, sine dubio etiam vocati: non autem quicunque vocati, consequenter electi. Illi ergo electi, ut sæpe dictum est, qui secundum propositum vocati, qui etiam prædestinati atque præsciti. Hæc August. lib. de correptione & gratia, cap. 7.

Propositum. Rom. 9. 11, 12. *2. Tim. 1. 9.* *Rom. 8. 30.* *Rom. 8. 28, 29.* *Matth. 22. 14.* *Duplex vocatio.*

11. Idem, libro de prædestinatione sanctorum, cap. 6. Multi audiunt verbum veritatis: sed alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas à Domino; discernendum est utique quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio. Et eodem libro, cap. 8. Quid est, ad me veniet: nisi, credet in me? Sed ut fiat, Pater dat.——— Valde remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua Deus auditur & docet. Multos videmus venire ad Filium, quia multos credere videmus in Christum, sed ubi & quando à Patre audierint hoc & didicerint, non videmus. Nimium gratia ista secreta est, gratiam vero esse quis ambigit? hæc itaque gratia quæ occultè humanis cordibus divina largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur: ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet ut veniatur ad Filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum, sicut Propheta prædicante promisit. Sic quippe facit filios promissionis & vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam. Cur ergo non omnes docet ut veniant ad Christum, nisi quia omnes quos docet, misericordia docet; quos autem non docet, judicio non docet: quoniam cujus vult miseretur, & quem vult obdurat: sed miseretur, bonum tribuens: obdurat, justa retribuens.——— Et dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo. Ergo trahi à Patre ad Christum, & audire ac discere à Patre, ut veniat ad Christum, nihil aliud est, quàm donum accipere à Patre, quo credat in Christum. Et cap. 9. Fides igitur & inchoata & perfecta donum Dei est: & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare.——— Cur autem illum potius quam illum liberet, inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Hæc ibi.

Ioan. 6. 37. *Efficacitas gratiæ.* *Ezech. 11. 19.* *Specialis dispensatio.* *Rom. 9. 18.* *Ioan. 6. 65.* *Tractio paterna.* *Vide infra, §. 19.*

12. Et cap. 10. ejusdem libri de prædestinatione sanctorum; Ut impleatur quod promisit Deus, in hominum esse potestate; ac per hoc ut promissa sua Deus possit implere, non esse in Dei, sed in hominis potestate, veritas & pietas nos credere vetant: credamus cum Abraham, quoniam quæ promisit, potens est & facere. Promisit autem filios Abrahæ, quod esse non possunt, si non habeant fidem: ergo ipse donat & fidem. Et cap. 15. Ille quippe nos fecit credere in Christum, qui nobis fecit in quem crederemus Christum: Ille facit in hominibus principium fidei & perfectionem in Jesu, qui fecit hominem principem

Rom. 4. 21. *Hebr. 12. 2.* *Rom. 9. 11.*

pem

pem fidei & perfectorem Jesum, Et cap. 16. Dixit ergo Apostolus, sed ex vocante, non quacunque vocatione, sed qua vocatione fit credens. Hanc etiam intuebatur cum diceret, Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Et cap. 17. Intelligamus ergo vocationem qua fiunt electi, non qui eliguntur quia crediderunt, sed qui eliguntur ut credant. Hanc enim & Dominus ipse satis aperit, ubi dicit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Elegit ergo eos de mundo cum hic ageret in carne sed jam electos in seipso, ante constitutionem Mundi. ——— Electi sunt itaque ante mundi constitutionem eâ prædestinatione, in qua Deus sua futura facta præscivit: Electi sunt autem de mundo eâ vocatione, qua Deus id quod prædestinavit, implevit. Quos enim prædestinavit, ipsos & vocavit, illa scilicet vocatione secundum propositum: non ergo alios, sed quos prædestinavit, ipsos & vocavit: nec alios, sed quos ita vocavit, ipsos & justificavit: nec alios, sed quos prædestinavit, vocavit, justificavit, ipsos & glorificavit, illo utique fine qui non habet finem. Et cap. 18. Ex hoc proposito ejus est illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum. quia secundum propositum vocati sunt sancti, & sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Et cap. 19. Non quia credidimus, sed ut credamus elegit nos. Nec quia credidimus, sed ut credamus vocamur, atque illa vocatione quæ sine pœnitentia est, id prorsus agitur & peragitur ut credamus. ——— Deus igitur operatur in cordibus hominum, vocatione illa secundum propositum suum, ut non inaniter audiant Euangelium, sed eo audito convertantur & credant. Hæc Augustinus, lib. de prædestinatione sanctorum.

Rom. 11. 29. *Ioan. 15. 16.* *Electio duplex.* *Nota, non alios justificavit. Vide supra in fine §. 6.* *Electorum propria vocatio.* *Ejus efficacitas.*

13. Idem, lib. de bono perseverantiæ, cap. 8. Ex duobus itaque parvulis originali peccato pariter obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur: & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iste ita vocetur ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur ut vocantem sequatur: inscrutabilia sunt judicia Dei. Hæc ibi.

Diversitatis ratio inscrutabilis.

14. Et cap. 9. ejusdem libri, An eo (inquit) redituri sumus, ut adhuc disputemus, quanta absurditate dicatur judicare homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præscivit eos Deus perpetraturos fuisse, si viverent? Quod ita abhorret à sensibus Christianis aut prorsus humanis, ut id etiam refellere pudeat. Cur enim non dicatur & ipsum Euangelium, cum tanto labore passionibusque sanctorum frustra esse prædicatum, vel adhuc etiam prædicari, si judicari poterant homines etiam non audito Euangelio secundùm contumaciam vel obedientiam, quam præscivit Deus eos habituros fuisse si audissent? Nec damnarentur Tyrus & Sidon, quamvis remissius quam illæ civitates, in quibus non credentibus à Domino Christo mirabilia & signa sunt facta: quoniam si apud illos facta essent, in cinere & cilicio pœnitentiam egissent: sicut se habent eloquia veritatis, in quibus verbis suis Dominus Jesus altius nobis mysterium prædestinationis ostendit. Si enim quæratur à nobis, cur apud eos tanta miracula facta sint, qui videntes ea non fuerant credituri: & apud eos facta non sint, qui crederent si viderent: quid respondebimus? Et cap. 10. Nullus mortuus judicatur ex bonis seu malis, quæ fuerat si non moreretur acturus: alioqui Tyrii & Sydonii non secundùm ea quæ gesserunt pœnas luerent; sed potius secundùm ea quæ gesturi fuerant, si in eis illæ virtutes Euangelicæ factæ fuissent, per grandem pœnitentiam & per Christi fidem consequerentur salutem. Quidam disputator catholicus non ignobilis hunc Euangelii locum sic exposuit, ut diceret, præscisse Dominum Tyrios & Sidonios à fide fuisse postea recessuros, cum factis apud se miraculis credidissent, & misericordia potius non eum illic ista fecisse: quoniam graviori pœnæ obnoxii fierent si fidem quam tenuerant, reliquissent, quam si eam nullo tempore tenuissent. In qua sententia docti hominis & admodum acuti, quæ sint adhuc merito requirenda, quid me nunc attinet dicere, cum & ipsa nobis ad id quod agimus suffragetur? Si enim miseratione Dominus non fecit in istis virtutes, per quas fieri possent fideles, ne gravius punirentur cum postea fierent infideles, quod eos iterum infideles futuros fuisse præscivit; satis apertéque demonstratur de his peccatis neminem judicari mortuorum, quæ præscivit fuisse facturum, si aliquo modo ei ne illa faciat subvenitur: sicut Tyriis & Sidoniis, si sententia illa vera est, subvenisse dicitur Christus, quos maluit non accedere ad fidem, quam scelere multo graviore discedere à fide: quod eos, si accessissent, prævideral fuisse facturos. Quamvis si dicatur, cur non factum est ut crederent potiùs, & hoc eis præstaretur, ut antequam fidem relinquerent ex hac vita migrarent: quid responderi possit, ignoro. Et cap. 11. ejusdem libri de bono perseverantiæ: Proinde sicut Apostolus ait, Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: qui & parvulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus subvenit, quos ante mundi constitutionem elegit in Christo, daturus etiam eis gratiam gratis, hoc est, nullis eorum vel fidei vel operum meritis præcedentibus: & majoribus etiam his quos prævidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus non vult subvenire, non subvenit, de quibus in sua prædestinatione occultè quidem, sed justè aliud judicavit: non enim est iniquitas apud Deum, sed inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus: Universæ autem viæ Domini misericordia & veritas. Investigabilis ergo est misericordia, qua cujus vult miseretur, nullis ejus præcedentibus meritis: & investigabilis veritas, qua quem vult obdurat, ejus quidem præcedentibus meritis, sed cum eo cujus miseretur plerumque communibus. Hæc Augustinus, lib. de bono perseverantiæ.

Non judicabuntur homines de eis peccatis quæ perpetraturi erant, si diutius viverent. *Luc. 10. 13.* *De Tyriis & Sidoniis.* *Rom. 9. 16.* *Ephes. 1. 4.* *Psal. 25. 10.*

15. Idem epist. 105. Nec omnium est fides, qui audiunt verbum, sed quibus Deus partitur mensuram fidei: sicut nec omnia germinant quæ plantantur & rigantur, sed quibus Deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, etsi miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idem vident, altitudo est divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cujus inscrutabilia sunt judicia, & apud quem non est iniquitas, dum cujus vult miseretur, & quem vult obdurat: neque enim propterea sunt ista injusta, quia occulta. Et paulo post in eadem epistola; O Homo tu quis es qui respondeas Deo? quærimus namque meritum obdurationis, & invenimus: merito namque peccati universa massa damnata est: nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: at potius ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum misericordiæ,

2. Thess. 3. 2. *Rom. 12. 3.* *1. Cor. 3. 6, 7.* *Non omnium est fides.* *Ratio discriminationis occulta est & inscrutabilis.* *Rom. 9. 20.* *Obduratio.*

diæ, nec invenimus, quia nullum est, ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur. Et infra; Neque ab originali neque ab aliis peccatis quisquam liberatur & justificatur, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum remissione peccatorum, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris Dei impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sanet omnes languores nostros, & redimat de corruptione vitam nostram, & coronet nos in miseratione & misericordia. Hæc Augustinus, epist. 105.

Psal. 103. 3.4.

16. Idem epist. 107. Si ergo ita præpararet atq; operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodo legem suam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta atque secreta sic ejus ageret sensum, ut eidem legi atque doctrinæ accommodaret assensum, proculdubio eam legere vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædicare sufficeret, nec opus esset orare, ut Deus ad fidem suam infidelium corda converteret, & conversis proficientem perseverantiam ejusdem gratiæ suæ largitate donaret. Et postea in eadem epistola; Quomodo Deus exspectat voluntates hominum, ut præveniant eum quibus det gratiam, cum gratias ei non immerito agamus de eis, quibus non ei credentibus & ejus doctrinam voluntate impia persequentibus misericordiam prærogavit, eosque ad seipsum omnipotentissima facilitate convertit, ac volentes ex nolentibus fecit? ut quid ei inde gratias agimus, si hoc ipse non fecit? Hæc Augustinus, epist. 107.

Vocatio alta atque secreta.

Argumentum ab oratione.

Argumentum à gratiarum actione.

Nota, omnipotentissimam facilitatem.

17. Idem, Enchiridii cap. 95. Certa & immutabilis & efficacissima est voluntas Dei; Multa potest & non vult: nihil autem vult quod non potest. In Psalmo canitur; Deus autem noster in Cœlo sursum, in Cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. quod utique non est verum, si aliqua voluit & non fecit: &, quod est indignius, ideo non fecit quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impedivit. Non ergo fit aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo. Et capite nonagesimo sexto. Omnipotenti quam facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Neque enim veraciter ob aliud vocatur omnipotens, nisi quia quicquid vult potest, nec voluntate cujuspiam creaturæ voluntatis Omnipotentis impeditur effectus. Hæc ibi.

Certa & immutabilis & efficacissima est voluntas Dei.

Psal. 115. 3. & Psal. 135.6.

Deus facere volens non impeditur ab hominis voluntate.

Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo.

18. Et capite 97. ejusdem Enchiridii. Sed Dominus in Euangelio compellans impiam civitatem; quoties, inquit, volui colligere filios tuos sicut gallina pullos suos, & noluisti: tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate, & infirmissimis nolendo impedientibus, non potuerit facere potentissimus quod volebat. Et ubi est illa omnipotentia, qua in Cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, si colligere filios Hierusalem voluit & non fecit? An potius & illa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, sed ea quoque nolente filios ejus collegit ipse quos voluit: quia in Cœlo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam verò voluit & non fecit, sed omnia quæcunque voluit fecit. Et capite 98. Quis porro tam impiè desipiat, ut dicat, Deum malas hominum voluntates quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere? Sed cum facit, per misericordiam facit: cum autem non facit, per judicium non facit. quoniam cujus vult miseretur, & quem vult indurat. Et cap. 102. Sed quantælibet sint voluntates vel Angelorum vel hominum, vel bonorum vel malorum, vel illud quod Deus vel aliud volentes quam Deus, omnipotentis voluntas Dei semper invicta est. Hæc Augustinus, in Enchiridio ad Laurentium.

Matth. 23.37.

Dei voluntas insuperata.

Dicitur etiam posse videri coegerecos voluisse prædicatione sua ut homo qua etiam ... tur ... ste- ut.

Voluntas Dei semper invicta.

19. Idem, libro primo ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum, capite tertio. Ille trahitur ad Christum, cui datur ut credat in Christum. Datur ergo potestas ut Filii Dei fiant qui credunt in eum, cum hoc ipsum datur ut credant in eum. Et capite 19. Trahitur ergo miris modis, ut velit, ab illo, qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant. Hæc Augustinus, lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum.

Tractio Paterna. Vide supra, §. 11

Miris modis.

20. Idem, libro de gratia & libero arbitrio, capite decimo sexto. Certum est nos mandata facere si volumus, sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est ut tantum velimus, quantum sufficit ut volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est quod præparatur voluntas à Domino: à Domino gressus hominis diriguntur, & viam ejus volet: Deus est qui operatur in vobis & velle & operari. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciam ut in justificationibus meis ambuletis, & judicia mea observetis & faciatis. Hæc ibi.

Sufficiens gratia, qua facit Deus ut velimus & faciamus.

Philip. 2. 13.

Psal. 37. 23.

Phil. 2. 13.

Vires efficacissimæ.

Ezech. 36. 27.

21. Idem libro de correptione & gratia, capite decimo quarto. Deo volenti salvum facere nullum hominum resistit arbitrium: sic enim velle vel nolle in volentis vel nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem. ——— Non est itaque dubitandum, voluntati Dei qui in Cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, & qui etiam quæ futura sunt fecit, humanas voluntates non posse resistere, quominus faciat ipse quod vult; quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus quod vult cum vult facit. ——— sine dubio habens humanorum cordium, quo placet, inclinandorum omnipotentissimam potestatem. ——— Intus egit, corda tenuit, corda movit, eosque voluntatibus eorum, quas ipse in illis operatus est, traxit. Hæc Augustinus, libro de correptione & gratia, cap. 14.

Irresistentia.

Dei voluntas irresistibilis & insuperabilis.

Dei omnipotentissima potestas.

22. Idem libro de Spiritu & litera, capite trigesimo quarto. Jam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadeatur ut persuadeatur; illi autem non ita: duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat, o altitudo divitiarum: &, Numquid iniquitas apud Deum? Cui responsio ista displicet, quærat doctiores, sed caveat ne inveniat præsumtores. Hæc Augustinus.

Discriminationis profunditas imperscrutabilis.

Rom. 11. 33.

Rom. 9. 14.

23. Prosper libro secundo de vocatione gentium, capite decimo. (seu in alia editione, capite trigesimo tertio.) Nihil (inquit) obsistere divinæ gratiæ potest, quo minus id quod voluerit impleatur.

Prosper. Nihil obsistere potest.

24. Idem, lib. de ingratis, cap. 14.

Namque ut nunc sævas gentes & barbara regna,
Ignoti prius aut spreti nova gratia Christi
Attrahit,

Attrahit, & terrâ templum sibi condit in omni:
Sic prius, immites populos, urbesque rebelles
Vincente obstantes animos pietate subegit.
Gratia vincit. *Non hoc consilio tantum hortatuque benigno*
Suadens atque docens, quasi normam legis haberet
Gratia: sed mutans intus mentem, atque reformans,
Virtute creandi. *Vasque novum ex fracto fingens, virtute creandi.*
Non istud monitus legis, non verba Prophetæ,
Non præstata sibi præstat natura: sed unus
Qui fecit, reficit. Percurrat Apostolus orbem,
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet,
Quaque viam verbo reseratam invenerit, intret:
Vt tamen his studiis auditor promoveatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola Gratia sola.
Efficit: inque graves adolet plantaria fructus.

Et cap. 15. ejusdem libri;

At verò omnipotens hominem cum gratia salvat, Omnipotens gratia & certò efficax.
Ipsa suum consummat opus: cui tempus agendi
Semper adest cui gesta velit, non moribus illi
Fit mora, non causis anceps suspenditur ullis.

25. Fulgentius ejusque collegæ coëpiscopi, lib. de incarnatione & gratia, cap. 30. In hominibus igitur quos salvat, voluntatem bonam non invenit: sed, sicut ætatum exigit diversitas, aut in majoribus bonam voluntatem gratis facit, quam invenit malam: aut sine voluntate hominis, vel bona vel mala, perficit in parvulis gratiam sacramenti illius, cujus nemo potest bonæ resistere voluntati. Voluntas Dei irresistibilis.

CAPUT DECIMUM-OCTAVUM.

Catholicorum expositiones dicti illius Apostolici, Qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. 1.Tim.2.4.

1. Tim. 2. 4. HUjus loci expositionem catholicam nobis tradunt Augustinus Enchirid. cap. 103. & lib. 4. contra Julianum, cap. 8. & lib. de correptione & gratia capp. 14. & 15. & lib. 22. de civitate Dei capp. 1. & 2. & Prosper ad Capitula Gallorum, cap. 8. & toto opere de vocatione gentium. Et Petrus Diaconus lib. de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, capite septimo, & Fulgentius lib. de incarnatione & gratia, capp. 29, 30, 31. & Ecclesia Lugdunensis, lib. de tribus epistolis.

Status quæstionis. 2. Prosper initio operis de vocatione gentium, quæstionis statum ita proponit; Inter defensores (inquit) liberi arbitrii, & prædicatores gratiæ Dei, magna & difficilis dudum vertitur quæstio. Quæstio. Quæritur enim, utrum velit Deus omnes homines salvos fieri. Et quia negari hoc non potest: cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquiritur. Cumque hoc secundum voluntates hominum fieri videatur, gratia videtur excludi: quæ si meritis redditur, constat eam non donum esse, sed debitum. Unde iterum quæritur, cur hoc donum, sine quo nemo salvus est, ab eo qui omnes salvari vult, non omnibus conferatur. Respondet Responsio. autem Prosper, lib. 1. illius operis cap. 5. Latet discretionis istius ratio, sed non latet ipsa discretio.——— Certissimum est nihil aliter Deum facere debuisse, quam fecerit.

Objectio. 3. Objectio Semipelagianorum; Salvari volentes, salvantur.

Responsio. Respondet Prosper, lib. 1. de vocatione gentium, cap. 3. (seu alia editione cap. 8.) salvari volentes, omnino salvantur: quia ipsum desiderium salutis ex Dei inspiratione concipiunt, & per illuminationem vocantis in agnitionem veniunt veritatis. Sunt enim filii promissionis, &c.

Objectio. 4. Alia objectio; Gratiam suam Deus omnibus impertit.

Responsio. Distinctio. Responsio Prosperi, lib. 1. de voc. gent. cap. 2. (seu cap. 5.) Piissimè confitemur, quod unquam universitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suæ dona subtraxit, ut Propheticas voces & præcepta legalia convincerentur in elementorum obsequiis ac testimoniis accepisse. Unde & inexcusabiles facti sunt, quia Deos sibi Dei dona fecerunt: & quæ creata erant ad utendum, venerati sunt ad colendum. In quam impietatem etiam illa gens, quam sibi ab omnibus gentibus Dominus segregavit, tota transisset, nisi misericordiæ suæ propositum sustentandis electorum lapsibus prætendisset. Ita humana natura in primi hominis prævaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriorem est proclivior voluntatem, cui committi non est aliud quam dimitti. Et capite 3. (seu capite 9.) Omnes Omnes. præsciti ac præordinati in vitam æternam à pusillo usque ad magnum cognoscunt Deum, quia ut venirent ad Christum, à Patre audierunt atque didicerunt, omnes educti ab errore diriguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato recta sapere & recta velle donatur, omnibus timor quo in mandatis Dei erudiantur, inseritur.——— Manet prorsus & quotidie impletur quod Abrahæ Dominus sine conditione promisit, sine lege donavit: quia etsi quidam quibus hæc prædicata sunt, non crediderunt; incredulitas eorum fidem Dei non evacuavit. Est enim Deus verax; omnis autem homo mendax. Et illi quidem Rom. 3. 3. qui audito Euangelio credere noluerunt, inexcusabiliores facti sunt, quàm si nullum præconium veritatis audissent: sed certum est eos apud præscientiam Dei, Abrahæ filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos, de quibus dictum est Benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ. Credituros enim promisit qui dixit, & non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum: Ioan. 15. 22. Gen. 22. 18. Ier. 31. 34. & Hebr. 8. 11, 12.
quia

quia omnes cognoscent me a pusillo eorum usque ad magnum. Reconciliandos promisit, qui dixit; Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum memor non ero. Obedituros promisit, qui dixit, Dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut timeant me omnes dies. Perseveraturos promisit, qui dixit; Timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant a me: & visitabo eos, ut bonos eos faciam. Postremò, omnes sine cujusquam exceptione sibi obsequuturos promisit, qui dixit; Per memet ipsum juro, nisi exibit de ore meo justitia, & verba mea non avertentur; quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Quomodo nobis veracis promissionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum millia dæmoniis serviant, & idolis genu flectant, nisi hujusmodi denunciationes Dei secundùm illam incommutabilem scientiam editas noverimus, in qua apud illum jam universitas discreta est, & sive de bonis, sive de malis loquatur, ita unius partis meminit, quasi neminem hominum prætermittat? Nam cum dicit Apostolus; Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova: numquid non omnes homines videtur dixisse renovatos? Aut cum dicit; Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum reconciliare omnia in ipso: numquid non ita loquitur, quasi neminem velit exsortem hujus reconciliationis intelligi? ——— Quid cum dicitur; Et veniet omnis caro in conspectu meo ut adorent in Jerusalem, dicit Dominus: Aut illud, Et erit in diebus; Effundam de spiritu meo super omnem carnem: Aut illud; allevat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Numquid non ita pronunciatum est, quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit? Habet ergo populus Dei plenitudinem suam, &c.

Jerem. 32. 39, 40. *Isai. 45. 23.* *Universitas discreta.* *2. Cor. 5. 17.* *Coloss. 1. 19. 20.* *Esai. 66. 23.* *Joel. 2. 28.* *Psal. 145. 14.* *Habet populus Dei plenitudinem suam.*

5. Idem Prosper, eodem lib. de vocatione gentium, cap. 4. (seu 12. & 13.) præcipit Apostolus, imò per Apostolum Dominus, fieri obsecrationes & postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro iis qui in sublimitate sunt. Supplicat ergo ubique Ecclesia Deo non solùm pro sanctis & in Christo jam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorum cultoribus, pro persequutoribus, pro Judæis, pro hæreticis & schismaticis, ut relictis erroribus suis ad Deum convertantur, accipiant fidem, accipiant charitatem, & de ignorantiæ tenebris liberati, in agnitionem veniant veritatis. Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, misericors & justus Dominus pro omnibus sibi vult hominibus supplicari: ut cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præstitisse, quod ut præstaret oratus est: & gratias agentes pro iis qui salvi facti sunt, speremus etiam eos qui nondum illuminati sunt, eodem Divinæ gratiæ opere eximendos de potestate tenebrarum, ut in regnum Dei priusquam de hac vita exeant transferantur. Quod si aliquos, sicut videmus accidere, salvantis gratia prætererit: & pro eis oratio Ecclesiæ recepta non fuerit: ad occulta divinæ justitiæ judicia referendum, & agnoscendum est secreti hujus profunditatem nobis in hac vita patere non posse, &c.

1. Tim. 2. 1.

6. Et cap. 5. (seu 15.) Liberatur pars hominum, parte pereunte. Et si hoc voluntatum meritis velimus adscribere, ut malos neglexisse gratia, bonos autem elegisse videatur; resistet nobis innumerabilium causa populorum, quibus per tot secula nulla cœlestis doctrinæ annunciatio coruscavit, nec meliores fuisse eorum posteros possumus dicere, de quibus scriptum est; Gentium populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & sedentibus in tenebris & umbra mortis lux orta est illis. Et ad quos Apostolus Petrus ait; Vos autem genus electum, &c. Item; Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere majores: par enim impietas & Patres accusabat & filios, eademque ignorantiæ cæcitas omnes simul in eosdem mergebat errores. Sed cur illorum non misertus, & horum misertus sit Deus, quæ scientia comprehendere, quæ potest investigare sapientia? Latet discretionis istius ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus judicantem, sed videmus operantem. Quid calumniamur justitiæ occultæ, qui gratias debemus misericordiæ manifestæ? Lauda & venerare quod agitur; quia tutum est nescire quod tegitur. Hæc ibi Prosper.

Voluntatum merita non sunt discretionis ratio. *Esai. 9. 2.* *1. Petr. 2. 9.* *Latet discretionis ratio.*

7. Et ejusdem libri primi, de vocatione gentium, capite ultimo, sub finem capitis; Quantumlibet enim impiorum malignitas accusetur resistens gratiæ Dei, Numquid probabuntur eam, quibus est collata, meruisse: aut illa virtus gratiæ quæ sibi quos voluit subdidit, convertere eos qui inconvertibiles permansere, non potuit? Tales fuerunt qui sunt attracti, quales ii qui in sua duritia sunt relicti. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit, istis retribuit veritas justa quod debuit: ut judicium Dei magis inscrutabile sit in electione gratiæ, quàm in retributione justitiæ. Hæc Prosper, lib. 1. de vocatione gentium, locis citatis.

Virtus gratiæ sibi quos vult subdit.

8. Postea, lib. 2. ejusdem operis, de vocatione gentium, distinguit inter auxilium generale, gratiam generalem, dona generalia, seu ea beneficia, eam providentiam Dei, quam universis generationibus & omnibus hominibus communiter atque indifferenter impendit; & excellentius illud opus, largius munus, potentiorem virtutem, specialis gratiæ largitatem, abundantiorem gratiam, qua vocatio specialis exeritur erga electos, certoque salvandos. Tandemque illius libri cap. 10. (seu 30.) summam dissertationis suæ tribus propositionibus comprehensam lectori commendat, his verbis; Quod itaque in principio secundi hujus voluminis insinuavimus, hoc nunc iterum commendamus, ut cum de gratiæ profunditate & altitudine disputatur, tribus illis saluberrimis & veracissimis definitionibus simus innixi;

Distinctio gratiæ in generalem, & specialem. *Tres orthodoxæ definitiones.*

Quarum una profitetur æternum & proprium Divinæ esse bonitatis, ut omnes homines salvos fieri velit, & in agnitionem veritatis venire.

Definitio 1.

Alia simul prædicat. Omnem hominem qui salvus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio juvari & regi, utque in fide, quæ per dilectionem operatur, permaneat, custodiri.

2. Auxilium, intelligit gratiam specialem, ut patet ex superioribus.

Tertia verò temperanter & sobriè protestatur, non omnem voluntatis Dei comprehendi posse rationem, & multas divinorum operum causas ab humana intelligentia esse subductas.

3.

Et paulo post, Ipse est, ut Apostolus ait: *Salvator omnium hominum, maximè fidelium.* Quæ sententia subtilissimæ brevitatis & validissimi roboris, si tranquillo consideretur intuitu, totam hanc de qua egimus controversiam dirimit. Dicendo

1 Tim. 4. 10.

enim;

enim; *qui est Salvator omnium hominum*, confirmavit bonitatem Dei super universos homines esse generalem. Adjiciendo autem; *Maximè fidelium*, ostendit esse partem generis humani, quæ merito fidei divinitus inspiratę,ad summam atque ęternam salutem specialibus beneficiis provehatur. Quod utique nulla iniquitate agitur justissimi & misericordissimi Dei, cujus judicium in his dispensationibus non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est. Hæc ibi.

Bonitas generalis. *Specialibus beneficiis.*

9. Denique opus illud de vocatione gentium his verbis novissimis claudit; Dum in hoc corpore vivitur, nullius est negligenda correctio, nullius est desperanda reparatio. Oret itaque sancta Ecclesia, & pro eis qui crediderunt, gratias agens, proficientem eis perseverantiam petat: pro eis autem qui extra fidem sunt, poscat ut credant. Nec ideo ab obsecrationibus cesset, si pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui omnes vult ad agnitionem veritatis venire, non potest quenquam sine justitia refutare. Hæc Prosper.

1. Tim. 2. 4.

10. His ex illo Prosperi opere in antecessum præmissis; subjiciemus nunc Catholicorum expositiones dicti illius Apostolici, [*qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*] 1.Tim.2.4.

11. Prima expositio sit ea quæ apertè colligitur ex verbis Prosperi superius positis, quam etiam repetit Ecclesia Lugdunensis, lib. de tribus epistolis; quod Deus omnes homines velit salvos fieri bonitate Creatoris, & gratia illa generali; non tamen omnes velit salvos fieri electione illa & vocatione speciali, sine qua nemo salvus fit, sed quosdã justa judicis severitate non salvet, qui planè inexcusabiles sunt & salute indigni, imo severitate illa digni. Cur autem aliis pariter indignus misericordiam specialis certoque salvantis gratiæ largiatur, illis prętenitis, mysterium est viatoribus inscrutabile. Quamvis illa ipsa omnibus impensa dona generalia, non solùm abutentes reddant inexcusabiles, sed etiam canora voce testentur æternam illam naturæ Dei proprietatem, qua constanter vult, id est, amat justitiam & creaturæ suę debitum obsequium, & consequenter vult consequentem obsequentium salutem; At non vult, id est, odio habet peccatum, nec vult creaturæ suæ interitum, id est, eo non delectatur, sed eum aversatur, quia pro sua æterna & incommutabili bonitate non vult ullos perire, sed omnes ad pœnitentiam venire. Ezech.18.vers.ult. & cap. 33.vers.11. & 2.Petr.3. 9. hoc ipso tamen quod Deus sit non volens iniquitatem, evincitur (ut colligit Psaltes Psal.5.) non habitaturum cum eo malum, nec staturos stultos coram oculis ejus, sed eum perditurum omnes obstinatè impios, ad salubrem pœnitentiam nunquam venientes, quos merentes Deus justo judicio vult indurare, vult perdere. Cur autem eis qui pereunt, non dederit Deus pœnitentiam ad agnitionem veritatis, qua fugerent ab ira ventura, cum eam dare eosque ad se convertere omnipotentissimâ facilitate posset, si vellet, quam tamen aliis æquè indignis largitus sit, abyssus est multa, viatoribus impermeabilis, hoc tamen inconcussè certissimum est, nullam esse iniquitatem apud Deum: nihil esse in ejus verbis ludificatorium: nihil in ejus voluntate inane.

Prima expositio illius dicti Apostolici, 1. Tim. 2. 4. Vult bonitate Creatoris & gratiâ quadam generali; at non vult gratia illa speciali, quam dat solis electis, secundùm beneplacitum voluntatis suæ. *Psal. 5. 5, 6, 7.* *Psal. 36. 7.*

12. Secunda expositio est; Potest etiam (inquit Augustinus, lib. de correptione & gratia, capite decimo quinto) sic intelligi, quod omnes homines Deus velit salvos fieri, quoniam nos facit velle, sicut misit spiritum Filii sui clamantem Abba Pater, id est, nos clamare facientem. Multa enim (ait idem August. lib. 22. de civitate Dei, capite secundo) volunt fieri sancti ejus ab illo inspirata sancta voluntate; nec fiunt: sicut orant pio quibusdam piè sancteque, & quod orant non facit, cum ipse in eis hanc orandi voluntatem sancto spiritu suo fecerit, &c. Hanc expositionem repetit etiam Ecclesia Lugdunensis.

2. Exposit. *Galat. 4. 6.*

13. Applica huc verba Apostoli, 1. Timoth. 2. ubi jubet nos pro omnibus orare, quia hoc Deo gratum est, qui omnes homines vult salvos fieri & in agnitionem veritatis venire: id est, qui in eis in quibus habitat hanc voluntatem facit. Quasi diceret, hoc indicio explorent se, qui haberi volunt Christiani. Attamen orationibus nostris, quas pro rebus haud evidenter promissis fundimus, semper subest humilis conditio, saltem intellecta, nimirum, si Deus voluerit.

1. Tim. 2. 1, 2, 3, 4.

14. Secundùm has duas expositiones, omnes homines in isto dicto Apostolico sunt universi & singuli homines, quamdiu sunt viatores, seu quamdiu eis patet accessus ad agnitionem veritatis. Sequentibus autem expositionibus omnes homines restrictius intelliguntur.

Omnes, universi & singuli.

15. Tertia expositio; Augustinus ait, libro quarto contra Julianum, capite octavo. Sic debet intelligi quod dictum est; qui omnes vult homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, Quemadmodum intelligitur quod idem dixit Apostolus; Per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitæ. Hos enim omnes vult Deus salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, in quos omnes per unius justificationem gratia pervenit ad justificationem vitæ. Et paucis ibidem interpositis, ait Augustinus, in utroque dicto omnes positos esse pro multis.

3. Exposit. 1. Tim. 2. 4. *Rom. 5. 8.* *Omnes pro multis. τὰ ἔθνη τ σωζομένων. Apoc. 21. 24.*

16. Hanc expositionem tradunt etiam Prosper, libro primo de vocatione gentium, capite tertio, verbis supra citatis, §. 4. & Fulgentius, cum suis Collegis Coëpiscopos, lib. de incarnatione & gratia Christi, capite 31. In his (inquiunt) omnibus hominibus, quos Deus vult salvos facere, non totum omnino genus significatur hominum; sed omnium universitas salvandorum, omnes quoscunque Dominus advocaverit, &c. Sic etiam alibi Fulgentius; Istorum nemo perit. Hi sunt, *omnes*, quos secundum B. Pauli præconium, Deus vult salvos fieri & in agnitionem veritatis venire. Quia enim ille hoc vult, qui omnia quæcunque voluit fecit; quod vult semper insuperabiliter facit, hoc utique in eis impletur, quod omnipotentis Dei voluntas incommutabilis & insuperabilis habet. Hæc Fulgentius, lib. 2. de remissione peccatorum, cap. 2. ubi vide plura. Cur autem electi, & salvandi familiari divinis eloquiis loquutione dicantur *omnes*, docent iidem Patres, eosque sequuta Ecclesia Lugdunensis, proxima expositione, quam, quia cum tertiâ cohæret, hic exhibeo.

Omnium universitas salvandorum. *Psal. 115. 4.* *Nota, insuperabiliter. Insuperabilis.*

17. Quarta expositio; Fulgentius, lib. de incarnatione & gratia Christi, cap. 31. Ideo autem (inquit) omnes dicti sunt, quia ex omnibus hominibus omnes istos divina bonitas salvat, id est, ex omni genere, conditione, ætate, ex omni lingua, ex omni provincia.

4. Exposit. Non de singulis generum, sed de generibus singulorum.

Augustinus Enchirid. cap. 103. Qui (inquit) omnes homines vult salvos fieri, non quod nullus hominum esset quem salvum fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos, quos dicit acturos fuisse poenitentiam, si fecisset: sed ut omnes homines omne genus humanum intelligamus per qualscunque differentias distributum, reges, privatos, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles, doctos, indoctos, integri corporis, debiles, ingeniosos, tardicordes, fatuos, divites, pauperes, mediocres, mares, foeminas, infantes, pueros, adolescentes, juvenes, seniores, senes: in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in professionibus omnibus, in voluntatum & conscientiarum varietate innumerabili constitutos, & si quid aliud differentiarum est in hominibus. ——— Et ideo facit, quia omnipotens velle inaniter non potest, quodcunque voluerit. Praeceperat enim Deus ut oraretur pro singulis hominibus; & specialiter addiderat, pro regibus & iis qui in sublimitate sunt, qui putari poterant fastu & superbia seculari a fidei Christianae humilitate abhorrere. Proinde dicens; Hoc enim bonum est coram Salvatore nostro Deo, id est, ut etiam pro talibus oretur, statim ut desperationem tolleret, addidit; qui omnes homines vult salvari, & in agnitionem veritatis venire. Isto loquutionis modo ait Dominus Pharisaeis; Decimatis mentam & rutam & omne olus; id est, omne olerum genus. Neque enim Pharisaei & quaecunque aliena & omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Haec Augustinus. Sic etiam alii Patres, quorum testimonia superius adducta sunt c. 15. hujus libri, & cap. 16.

1. Tim. 2. 1, 2. — *Ibid. v. 3. & 4.* — *Luc. 11. 42.*

18. Quinta expositio: Augustinus Enchirid. cap. 103. Cum audimus & in sacris literis legimus; quod velit omnes homines salvos fieri, non tamen ideo debemus omnipotentissimae Dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est; qui vult omnes homines salvos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri salvum, nisi quem fieri salvum ipse voluerit. Et ideo rogandus ut velit, quia necesse est fieri si voluerit. ——— Et quocunque alio modo intelligi potest, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotentem Deum voluisse fieri, factumque non esse, qui sine ullis ambiguitatibus si in coelo & in terra, sicut & veritas cantat, omnia quaecunque voluit fecit, profecto facere noluit quodcunque non fecit. Haec Augustinus.

5. Exposit. Vult omnes salvos fieri Nullus fit salvus, nisi quem fieri salvum ipse voluerit. Sic 1. sent. dist. 46. — *Psal. 135. 6.*

19. Huc accommodari potest illud simile, quo utitur idem Augustinus lib. de praedestinatione sanctorum, cap. 8. de aliquo literarum magistro qui in civitate solus est; Omnes iste hic literas docet, non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit, quicunque ibi literas discit.

Simile. Omnes iste hic literas docet.

20. In his omnibus (inquit Fulgentius lib. de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, c. 31.) ille sermo nostri Redemtoris impletur; Cum exaltatus fuero a terra, omnes traham ad meipsum. Quod non ideo dixit, quia omnes omnino trahit: sed quia nemo salvus fit, nisi quem ipse traxerit. Nam & alibi dicit; Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Item alibi; omne quod dedit mihi Pater, ad me veniet. Hi ergo sunt omnes, quos vult Deus salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Haec Fulgentius cum suis collegis.

Fulgentius cum collegis. — *Ioan. 12. 32.* — *Ioan. 6. 44. Ibid. v. 37.*

21. Ecclesia Lugdunensis, lib. de tribus epistolis, eandem repetens expositionem, ait eundem loquutionis modum in verbis Apostoli etiam in aliis locis inveniri, sicut est illud; per unius hominis justitiam in omnes homines, in justificationem vitae. Non quia nullus hominum est qui per illius justitiam non justificetur: sed quia praeter ejus justitiam nemo iustificatur. Omnes hae expositiones sine compugnantia consistunt.

Ecclesia Lugdun. Vide supra cap. 16. Prop. 8. — *Rom. 5. 18.*

22. Illam vero expositionem, qua dictum illud, qui omnes homines vult salvos fieri, ita intelligitur, ut simpliciter accipiatur, hoc de omnibus hominibus quantum in ipso est Deum velle, eo quod omnes salvari velit bonitate Creatoris: sed quia liberi arbitrii eos condidit, exspectet ut hoc etiam ipsi velint: & si voluerint, juste salventur; si noluerint, juste puniantur: istam, inquam, expositionem, ut Pelagianae pravitati faventem, sacrisque literis & antiquis orthodoxorum Patrum Conciliis repugnantem, rejicit ac refellit Ecclesia Lugdunensis, loco citato.

Rejicitur erronea quorundam expositio.

23. Commendat autem, in tam profundis quaestionibus tractandis, tranquillitatis & sobrietatis modestiam; & a contentiosa temeritate dehortatur. Vide ejusdem Ecclesiae librum de tenenda veritate Scripturae, col. 435. & 436. in secunda parte tomi quarti, bibliothecae Patrum, editionis quartae.

Opus est modesta sobrietate.

CAPUT DECIMUM-NONUM.

Controversiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus quintus, de bono perseverantiae.

Opinio Semipelagianorum.

Hilarius, epist. ad Augustinum de reliquiis Pelagianae haereseos; Deinde (inquit) moleste ferunt ita dividi gratiam, quae vel tunc primo homini data est, vel nunc omnibus detur, ut ille acceperit perseverantiam, non qua fieret ut perseveraret, sed sine qua per liberum arbitrium perseverare non posset; Nunc vero sanctis in regnum per gratiam praedestinatis non tale adjutorium perseverantiae detur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur, non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum non nisi perseverantes sint. ——— Caeterum quicquid libet donatum sit praedestinatis, id posse & amittere & retinere propria voluntate, contendunt.

Dari ipsam perseverantiam, negant Semipelagiani.

Doctrina Catholicorum.

2. August. lib. de correptione & gratia, cap. 7. Quisquis a Domino, ut in bono perseveret, precatur; donum ejus esse talem perseverantiam, confitetur.

Affirmant Catholici.

3. Et

3. Et capite 12. ejusdem libri. Primo itaque homini, qui in eo bono quo factus fuerat rectus, acceperat posse non peccare, posse non mori, posse ipsum bonum non deserere, datum est adjutorium perseverantiæ, non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc verò sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis, non tantum tale adjutorium perseverantiæ datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur, non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verumetiam ut per hoc donum non nisi perseverantes sint. Non solum enim dixit, Sine me nihil potestis facere; verumetiam dixit; Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, ut eatis & fructum afferatis. Quibus verbis eis non solum justitiam, verumetiam in illa perseverantiam se dedisse monstravit: Christo enim sic eos ponente, ut eant & fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere, Forsitan non manebit? ——— Nam si in tanta infirmitate vitæ hujus, in qua tamen infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat, ipsis relinqueretur voluntas sua, ut in adjutorio Dei sine quo perseverare non possent, manerent si vellent, nec Deus in eis operaretur ut vellent; inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis ut possent. Subventum est ergo infirmitati voluntatis humanæ, ut divinâ gratiâ indeclinabiliter atq; inseparabiliter ageretur, & ideo quamvis infirma non deficeret, neq; adversitate aliqua vinceretur. ——— Infirmis servivit, ut ipso donante invictissimè quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissimè nollent.

Ioan. 15. 5. Ibid. v. 16.

Nota, non posse perseverare, qui non perseverant.

Indeclinabiliter atq; inseparabiliter.

Invictissimè.

4. Idem, lib. de bono perseverantiæ, capite 6. *Object.* At enim voluntate sua quisque deserit Deum, ut meritò deseratur à Deo. Quis hoc negaverit? *Resp.* Sed ideo petimus, ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat. Et si exaudimur, utique non fit, quia Deus non permittit ut fiat. Nihil eam fit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit. ——— Tutiores igitur vivimus, si totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Nihil fit, nisi quod aut facit Deus, aut fieri permittit.

5. Et capite 7. ejusdem libri; Post casum autem hominis, non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum: neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam posuit in illo in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur: ac per hoc sicut operatur ut accedamus, sic operatur ne discedamus. ——— Manus igitur Dei est ista, non nostra, ut non discedamus à Deo. Manus, inquam, ejus est ista, qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant. Propter quod & posci à se voluit, ne inferamur in tentationem: quia si non inferimur, nullâ ab eo ratione discedimus. Quod poterat nobis etiam non orantibus dari, sed oratione nostrâ nos voluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia. à quo enim, nisi ab illo accipimus, à quo jussum est ut petamus? Prorsus in hac re non operosas disputationes exspectet Ecclesia, sed attendat quotidianas orationes suas. Orat, ut increduli credant: Deus ergo convertit eos ad fidem. Orat, ut credentes perseverent: Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Hoc Deus futurum esse præscivit: ipsa est prædestinatio sanctorum. Hæc Augustinus.

Non nisi ad gratiam Dei pertinet, ut ad Deum accedamus, & ut à Deo non discedamus.

Hierem. 32. 40.

Matth. 6. 13.

Usus orationis.

CAPUT VIGESIMUM.

Admonitio de statu hujus controversiæ, de perseverantia. cum regula judicii Theologici, de auctoritate veterum.

Status controversiæ.

Augustino cum Pelagianis ac Semipelagianis controversia fuit de causa efficiente perseverantiæ sanctorum electorum; item de causa impulsiva; denique de qualitate vel mensura gratiæ, quæ ad perseverandum datur, imo requiritur. Contendebat Augustinus, contra adversarios gratiæ, perseverantiam esse donum & opus Dei gratuitum, quod ex solo beneplacito prædestinantis Dei datur solis & omnibus electis; dari autem eis ad perseverandum talem ac tantam gratiam, per quam non solum possint perseverare si velint, sed etiam velint certoque perseverent, nec nisi perseverantes sint: talem etiam gratiam nobis in hoc certamine esse necessariam: esse autem gratiam hanc prædestinationis effectum. At non movebatur inter eos controversia de Apostasia multorum sanctorum non electorum, temporariâ fidei professione Deum colentium, quos pro tempore nobis viatoribus impossibile est ab electis discernere; neque contentio erat de temporariorum statu ante Apostasiam. Quocirca mirandum non est, si Augustinus, præsenti controversiæ intentus, de aliis adjacentibus quæstionibus, pro tempore in lite non positis, id tantum curaverit, ut nihil inde adversarii lucrarentur, & causæ quam agebat non officerent, sed potius adjumento essent.

2, Nam (ut rectè monet ipse Augustinus, libro de bono perseverantiæ, capite vigesimo) singulæ quæque hæreses inferunt Ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligentiùs defendatur Scriptura divina, quam si nulla talis necessitas cogeret. Idcirco profitetur Augustinus, se, occasione Pelagiani erroris, non solùm cautiùs loquutum esse, quàm alii, qui, tali quæstione non pulsati, securius loquuti sunt, sed quædam etiam sua scripta retractasse, & hæreticorum inquietudine tanquam è somno ignaviæ excitatum, scripturas vigilantius perscrutatum esse. libro primo contra Julianum, capite secundo; & lib. de prædestinatione sanctorum. capitibus tertio & nono, & epistola 105. in fine epistolæ. Et lib. 3. de doctr. Christ. capite 33. & lib. de bono perseverantiæ, capite vigesimo primo. Quo loco novissimè citato, de se ait; Neminem velim sic amplecti omnia mea ut me sequatur, nisi in eis quibus me non errare perspexerit. Nam propterea nunc facio libros in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec meipsum in omnibus me sequutum fuisse demonstrem, sed proficienter me existimo Deo miserante scripsisse, non

Regula de auctoritate veterum.

Plures regulas, de testimoniis veterum prudenter dijudicandis, vide supra, lib. 7. c. 5. §. 8. & sequentibus.

Libros retractationum cur scripserit Augustinus.

non tamen à perfectione cœpisse: quandoquidem arrogantius loquor quam verius, si vel nunc dico me ad perfectionem sine ullo errore scribendi jam in ista ætate venisse. Sed interest, quantum & in quibus rebus erretur, & quam facile quisque corrigat, vel quanta pertinacia suum defendere conetur errorem. Bonæ quippe spei est homo, si eum sic proficientem dies ultimus vitæ hujus invenerit, ut adjiciantur quæ proficienti defuerunt, & perficiendus quam puniendus potius judicetur. Hæc ibi de seipso.

Augustini modestia.

3. De aliis autem qui ante motam controversiam Pelagianam vixerunt, loquens, lib. de prædestinatione sanctorum, capite 14. Quid igitur opus est (inquit Augustinus) ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista hæresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quæstione versari, quod proculdubio facerent, si respondere talibus cogerentur?

4. Et in Psal. 54. in illa verba [& appropinquavit cor illius.] Multa (inquit) latebant in scripturis, & cum præcisi essent hæretici, quæstionibus agitaverunt Ecclesiam Dei. Aperta sunt quæ latebant: & intellecta est voluntas Dei. ——— Numquid enim perfectè de Trinitate tractatum est, antequam oblatrarent Ariani? Numquid perfectè de Trinitate tractatum est, antequam obsisterent Novatiani? Sic non perfectè de baptismate tractatum est, antequam contradicerent foris positi rebaptisatores. Nec de ipsa unitate Christi enucleatè dicta erant quę dicta sunt, nisi posteaquam separatio illa urgere cœpit fratres infirmos. Ut jam illi qui noverant hæc tractare atque dissolvere, ne perirent infirmi solicitati quæstionibus impiorum, sermonibus & disputationibus suis obscura legis in publicum deducerent. Hæc ibi. Multa quippe (inquit alibi idem Pater) ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur, ut adversus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur, & ab adversario mota quæstio, discendi existit occasio. Hæc Augustinus, lib. 16. de Civitate Dei, capite 2.

Occasione hæreseon clarius explicata est veritas.

5. Quocirca quod de seipso scripsit Augustinus, lib. de bono perseverantiæ, capite 12. inquiens; Nemo, ut opinor, est tam injustus, atque invidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi esse judicaret: idipsum etiam de aliis Ecclesiæ doctoribus, per occasionem novarum quæstionum proficientibus dicendum est, nimis fore eum injustum atque invidum, qui eos proficere prohiberet. Rectè monet Cœlestinus Papa Romanus, in fine suæ epistolæ pro Prospero & Hilario, de gratia Dei, ad quosdam Galliarum Episcopos, dum probamus ea quæ à majoribus contra hæreses definita ac disputata sunt, non esse necesse, ut etiam omnes partes intercurrentium quæstionum astruamus. Ait quidem ibidem, neque contemnendas esse: Attamen (ut rectè monet Augustinus) licet nobis, salva honorificentia, quæ Catholicis & laudatis Patribus debetur, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte invenerimus quod aliter senserint quam veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis (inquit) ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum. Hæc Augustinus, epistola 111. ad Fortunatianum, de videndo Deo.

Per occasionem novarum quæstionum proficiunt doctores Ecclesiastici.

6. Non censuit Augustinus, multiplicandas sibi esse in negotio Pelagiano controversias, ea dicere contentus, quæ convincendo adversariorum errori in eis de quibus agitabatur controversia, sufficere videbantur; aliis autem minus intentus humani aliquid pati potuit, ut de eis minus commode loqueretur. Quas ille loquutiones ipse nunc si hic viveret retractaret. Quis enim credat eum, si hoc seculo viator esset, ita expositurum verba illa Domini, *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis*; sicut non solum ipse Augustinus contra Pelagianos disputans, sed etiam, eo teste, Innocentius Papa Romanus interpretatus est, de Eucharistia etiam parvulis necessariò danda, ut hinc colligerent, morte æterna perire infantes non baptisatos, cum admitti non potuerint non baptisati ad sacramentum sanctæ mensæ? quam fuisse etiam universæ tunc temporis Ecclesiæ mentem, contendit Augustinus, usque adeo ut confidenter affirmet, nullum qui se meminit Catholicæ fidei Christianum, expositionem eam negare, aut de ejus veritate dubitare. epistola 106. & lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, capite 20. & lib. 1. contra Julianum, capite 2.

Ioan. 6. 53.

Eucharistia data parvulis.

7. Nec diceret, reprobis quibusdam dari eam fidem & charitatem & justificationem, in qua si mortui essent salvarentur, sicut dixisse comperitur, lib. de correptione & gratia, capite nono & capite decimo tertio, & lib. de bono perseverantiæ capite octavo & capite decimo tertio: præsertim cum ipse Augustinus agnoverit eos non fuisse Dei filios, etiam quando erant in professione & nomine filiorum: quia non habuerunt perseverantiam; ideoque neque verè discipulos Christi, nec verè filios Dei fuisse, nec in eorum numero qui Christo dati sunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur. lib. de correptione & gratia, capite nono. quod quia sic ibi enervat, ut concedat eos nihilominus eam habuisse pietatem & fidem, quæ ipsis esset salvifica, adeoque Deo probata, si tunc mortui essent; alia quædam ejusdem Augustini dicta proferam, quæ cum ista opinione apertissimè pugnant.

Aliud Augustini sp... ma, quod sequente capite corrigitur ex ipso Augustino.

CAPUT VIGESIMUM-PRIMUM.

Testimonia Augustini, pro perseverantia omnium sanctorum verè credentium & justificatorum.

CÆteri (inquit) mortales, qui ex isto electorum & prædestinatorum numero non sunt, vasa iræ facti sunt. Istorum neminem adducit ad pœnitentiam salubrem & spiritalem, qua homo in Christo reconciliatur Deo. libro quinto contra Julianum, capite tertio, post medium capitis.

2. Non ergo alios (ait idem Augustinus) sed quos prædestinavit, ipsos & vocavit: nec alios, sed quos ita vocavit, ipsos & justificavit: Nec alios, sed

ſed quos prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit, ipſos & glorificavit, illo utique fine qui non habet finem. Elegit ergo Deus fideles, ſed ut ſint, non quia jam erant. libro de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 17.

3. Idem Auguſtinus, reprehendens loquutionem Ticonii in deſcribenda ſecunda ſua regula; Secunda (inquit) eſt de corpore Domini bipartito, quod quidem non ita debuit appellari. Non enim revera Domini corpus eſt, quod cum illo non erit in æternum. Sed dicendum fuit, de Domini corpore vero atque permixto: aut vero atque ſimulato, vel quid aliud: quia non ſolum in æternum, verumetiam nunc hypocritæ non cum illo eſſe dicendi ſunt, quamvis in ejus eſſe videantur Eccleſia. libro tertio de doctrina Chriſtiana, cap. 32.

4. Alibi autem de vero Chriſti corpore, nempe, de Eccleſia illa quam Chriſtus modo mundat lavacro aquæ in verbo, ut tunc eam ſibi exhibeat non habentem maculam neque rugam, aut aliquid ejuſmodi, totam ſcilicet pulchram atque perfectam, quando abſorbebitur mors in victoriam, ait ſolam hanc Eccleſiam à Chriſto juſtificari: inquiens; Dominus itaque Chriſtus & juſtus eſt, & juſtificans, nos autem juſtificati gratis per gratiam ipſius. Non autem juſtificat niſi corpus ſuum, quod eſt Eccleſia. Auguſt. epiſt. 50. ad Bonifacium comitem, poſt medium.

5. Item; Norunt fideles corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti non negligant eſſe. Fiant corpus Chriſti, ſi volunt vivere de Spiritu Chriſti. De Spiritu Chriſti non vivit, niſi corpus Chriſti.—— Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt ſancta Eccleſia in prædeſtinatis & vocatis, & juſtificatis, & glorificatis ſanctis & fidelibus ejus. quorum primum jam factum eſt, id eſt, prædeſtinatio: ſecundum & tertium factum eſt, & fit, & fiet, id eſt, vocatio & juſtificatio: quartum verò nunc in ſpe eſt, in re autem futurum eſt, id eſt, glorificatio. Hujus rei ſacramentum, id eſt, unitatis corporis & ſanguinis Chriſti, alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum in dominica menſa præparatur, & de menſa dominica quibuſdam ad vitam ſumitur, quibuſdā ad exitium. Res verò ipſa cujus & ſacramentum eſt, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunque ejus particeps fuerit. —— Iſte cibus & potus eos à quibus ſumitur, immortales & incorruptibiles facit. —— ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio nec manducat ſpiritaliter carnem ejus, nec bibit ejus ſanguinem, licet carnaliter & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti. —— qui Chriſtum manducant, vivunt in æternum, quia Chriſtus eſt vita æterna. Auguſtin. tract. 26. in Euangelium Joannis.

6. Tractatu etiam 27. in illud Euangelium; Signum (inquit) quia manducavit & bibit, hoc eſt, ſi manet & manetur, ſi habitat & inhabitatur, ſi hęret ut non deſeratur. Et alibi exponens, quid ſit verè credere, ait; Crediderunt verè, id eſt, quomodo credendum eſt, inconcuſsè, firmè, ſtabiliter, fortiter, non jam in propria redituri, & Chriſtum relicturi. Auguſt. tract. 106. in Euang. Joannis. *Verè credere.*

7. Idem in Pſal. 32. ſerm. 2. *Anima noſtra patiens erit Domino:* ſecura exſpectans miſericorditer promittentem, miſericorditer & veraciter exhibentem. Et donec exhibeat quid agamus? *Anima noſtra patiens erit Domino.* Sed quid, ſi in ipſa patientia non durabimus? Immo planè durabimus. *quoniam adjutor & protector noſter eſt.* Adjuvat in pugna; protegit ab æſtu; non te deſerit. Hæc ibi. Ait etiam idem Pater; Cum igitur boni & mali dent & accipiant baptiſmi ſacramentum, nec regenerati ſpiritaliter in corpus & membra Chriſti coædificentur niſi boni, profectò in bonis eſt illa Eccleſia, cui dicitur, Sicut Lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum. *Cant. 2. 2.* In his eſt enim qui ædificant ſupra petram, id eſt, qui audiunt verba Chriſti, & faciunt. —— Qui ergo compage charitatis incorporati ſunt ædificio ſuper petram conſtituto, & lilio inter ſpinas candenti, ipſi utique poſſidebunt regnum Dei. Auguſt. lib. de unitate Eccleſiæ, cap. 18.

8. Item poſtea eodem libro; Non viſibilem baptiſmum, quem poſſunt habere & alieni, id eſt, qui regnum Dei non poſſidebunt, ſed hoc donum commendat Spiritus Sancti, quod proprium eſt eorum tantum, qui regnabunt cum Chriſto in æternum. quoniam charitas Dei, ſicut dicit Apoſtolus, diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. *Rom. 5. 5.* —— Ipſa etiam quæ Domini Dei data ſunt, nonnulla ex eis habent alieni, id eſt, non poſſeſſuri regnum Dei, quibus in fine dicetur, Non novi vos, etiam cum dixerint, in nomine tuo prophetavimus & virtutes multas fecimus: *Matth. 7. 22, 23.* quia etſi habeam, inquit, Prophetiam, & ſciam omnia ſacramenta & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. *1. Cor. 13. 2.* Hoc eſt ergo donum Spiritus Sancti proprium ſanctorum, unde nemo communicat alienus. libro de unitate Eccleſiæ, cap. 19.

9. Et rurſus eodem lib. cap. 20. ſeu ultimo. quaſi viſa ſunt per aliquam partem agri frumenta dominica defeciſſe: Nullo modo autem defecerant, quæ verè frumenta erant prædeſtinata atque ſeminata, & alta radice veraciter germinantia. —— Triticum quod filius hominis ſeminaverat, triticum manſit. Hæc ibi.

10. Charitas quæ deſeri poteſt, nunquam vera fuit. ait idem Auguſtinus apud Gratianum, de pœnitentia diſt. 2. can. *Charitas quæ.* Item; Dominus ait; Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. *Ioan. 6. 47.* qui ergo non habet vitam æternam, in Chriſtum non credit. Ead. diſt. can. *Charitas eſt.*

11. Idem Auguſtinus, tract. 3. in epiſtolam B. Joannis; Intelligetis non poſſe exire foras niſi Antichriſtos. Eos autem qui non ſunt Chriſto contrarii, foras exire nullo modo poſſe: qui enim non eſt Chriſto contrarius, in corpore ejus hæret & membrum computatur. —— Unctio inviſibilis charitas illa eſt, quæ in quocunque fuerit tanquam radix illi erit, quamvis ardente Sole areſcere non poteſt. *Vide Epheſ. 3. 18.* Omne quod radicatum eſt, nutritur calore Solis, non areſcit. Hactenus Auguſtinus.

12. Jam autem iſta evidenter atque ex diametro adverſantur eis, quæ apud illum alicubi leguntur de juſtificatione eorum qui pereunt. Unde colligere promtum eſt, quid eſſet conſtanter dicturus, ſi ea pulſaretur quæſtione quæ nunc Eccleſiam exercet, de perſeverantia ſanctorum, ſeu verè juſtificatorum.

CAPUT VIGESIMUM-SECUNDUM.

Testimonia aliorum Patrum, de perseverantia sanctorum.

Cyprian. CYprianus ait; Nemo existimet bonos de Ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus, nec arborem solidâ radice fundatam procella subvertit. Inanes paleæ tempestate jactantur; invalidæ arbores turbinis incursione evertuntur. Hos exsecratur & percutit Joannes Apostolus dicens; *1.Ioan. 2. 19.* Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis, si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Cyprianus libro de unitate Ecclesiæ.

Basilius. Matth. 24. 51. 2. Basilius magnus differens de illa servi mali dissectione, de qua apud Matthæum, cap. 24. vers. ultimo: διχοτομία, dissectio (inquit) est animæ perpetua à Spiritu Sancto alienatio. Nunc enim tametsi non admiscetur indignis, attamen aliquo modo videtur adesse semel baptizatis: [νῦν μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ ἀνακέκραται τοῖς ἀναξίοις, ἀλλ' οὖν παρεῖναι δοκεῖ πως τοῖς ἅπαξ ἐσφραγισμένοις.] exspectans ut ad salutem convertantur. Tunc verò in totum ab anima quæ ipsius gratiam profanaverit, resecabitur. Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 16. ubi agnoscit indignis & perituris non admisceri Spiritum Sanctum, sicut admiscetur eis, qui verè convertuntur, licet illis per communem quandam gratiam adesse aliquo modo videatur.

Ambros. 3. Ambrosius, libro 1. de Jacob & vita beata, cap. 6. omnium eorum, pro quibus Christus mortuus est, quos vocavit & justificavit, quibus Spiritum adoptionis infudit, eorum (inquam) omnium perseverantiam, & quod certi esse debeant de propria salute, prolixè multis ex sacra Scriptura petitis adstruit argumentis. Verba Ambrosii recitabimus, capite vigesimo quinto hujus libri, §. 9.

Chrysost. 2.Cor. 1. 21, 22. 4. Chrysostomus serm. 3. in 2. Cor. 1. vers. 21, 22. Hæc verba Apostoli, Ὁ δὲ βεβαιῶν, ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός. Καὶ σφραγισάμενος, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Hæc, inquam, Apostoli verba exponens, ait; Πάλιν ἀπὸ τῶν παρελθόντων τὰ μέλλοντα βεβαιοῦται. εἰ γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ βεβαιῶν ἡμᾶς εἰς Χριστὸν (τουτέστιν, ὁ μὴ ἐῶν ἡμᾶς παρασαλεύεσθαι ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Χριστὸν) καὶ αὐτὸς ὁ χρίσας ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸ πνεῦμα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, πῶς τὰ μέλλοντα οὐ δώσει; εἰ γὰρ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ὑποθέσεις ἔδωκε, καὶ τὴν ῥίζαν, καὶ τὴν πηγὴν (οἷον τὴν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ γνῶσιν, τὴν τοῦ πνεύματος μετάληψιν) πῶς τὰ ἐκ τούτων οὐ δώσει; εἰ γὰρ ἐκεῖνα διὰ ταῦτα δίδονται, πολλῷ μᾶλλον ὁ ταῦτα δοὺς, καὶ ἐκεῖνα παρέξει· καὶ εἰ ταῦτα ἐχθροῖς οὖσιν ἔδωκε, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνα φίλοις γενομένοις χαριεῖται. διὰ τοῦτο οὐδὲ πνεῦμα εἶπεν ἁπλῶς, ἀλλ' ἀρραβῶνα ὠνόμασεν· ἵνα ἀπὸ τούτου καὶ περὶ τοῦ παντὸς θαῤῥῇς. οὐ γὰρ, εἰ μὴ ἔμελλε τὸ πᾶν διδόναι, εἵλετο ἂν τὸν ἀρραβῶνα παρασχεῖν, καὶ ἀπολέσαι εἰκῆ καὶ μάτην. Hæc Chrysostomus.

Deus non sinit eos dejici de fide quam habent in Christum, in quorum cordibus dedit arrhabonem Spiritus Sancti.

Oecumenius. 5. Oecumenius in epistola ad Ephes. cap. 1. vers. 14. ὁ ἀρραβὼν πιστοῦται τὸ ὅλον. τὴν τοίνυν υἱοθεσίαν καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ πιστούμενος ὁ Θεὸς, δέδωκεν ἀρραβῶνα τῆς ἐπουρανίου κληρονομίας, τὸ ἅγιον πνεῦμα. Arrhabo rem omnem confirmat. Adoptionem igitur & innumera bona confirmans Deus, arrhabonem dedit cœlestis hæreditatis, Spiritum Sanctum.

Prosper. 6. Prosper, lib. 1. de vocatione gentium, cap. 3. (seu, in alia editione, cap. 8.) Ex eo quod scriptum est, Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit; infert, eos qui non salvabuntur, non invocare nomen Domini, *Rom. 10. 13.* non habere spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. *Rom. 8. 15.* Non agi illa actione Spiritus Dei, de qua scriptum est; *Rom. 8. 14.* quicunque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. Et postea, eodem libro, eodem cap. 3. (vel, in alia edit. cap. 10.) Prosper ait; Plebs ergo præscita, plebs non repulsa, hi sunt qui in Christo justificati sunt. Hæc ille.

Gregor. 7. Quo spectant etiam verba illa Gregorii primi Episc. Rom. lib. 7. epist. 99. Redemtor noster, Dei hominumque Mediator, conditionis humanæ non immemor, sic imis summa conjungit, ut ipse in unitate permanens, ita temporalia occulto instinctu pia consulens moderatione disponat, quatenus de ejus manu antiquus hostis nullatenus rapiat, quos ante secula intra sinum matris Ecclesiæ coadunandos esse præscivit. Nam etsi quisquam eorum, inter quos degit, flatibus motus ad tempus ut palmes titubet, radix tamen rectæ fidei, quæ ex occulto prodit, divino judicio virens manet, quæ accepto tempore fructum de se ostentare valeat qui latebat. Hæc Gregorius. docens radicem rectæ fidei semper manere in eo homine, in quo est. Et eos qui per rectam fidem intra sinum matris Ecclesiæ coadunati sunt, custodiri in manu Christi, nec ab antiquo hoste ullatenus rapi de manu ejus; & quamvis titubent, non tamen eradicari.

8. Atque huc pertinet etiam illud quod alio loco scripsit idem Gregorius; Aurum quod pravis diaboli persuasionibus quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere: sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Sæpe namque homo multis occultè peccatis involvitur, & in una aliqua virtute magnus videtur, &c. Gregor. lib. 34. moral. cap. 8.

9. Nempe fides & reliqui fructus Spiritus, qui cap. 5. epist. ad Galatas ab Apostolo recensentur, *Imagines virtutum fallaces, atque evanescentes.* habent (inquit Augustinus) quasdam imagines suas in malis hominibus & deceptoribus: ut omnino fallant, nisi quisque jam mundum oculum & simplicem habuerit, quo ista cognoscat, August. de sermone Domini in monte, lib. 2. prope finem libri. Idcirco ipsam virtutem, qua temporarii splendere hominibus videntur, virtutem non esse ante oculos Dei, dicit Gregorius, loco proximè citato, libro trigesimo quarto moral. capite octavo.

10. Dominus in illo die profitebitur eis, quia *Matth. 7. 23.* nunquam [οὐδέποτε] novi vos. Matth. 7. 23. Ergo *Ioan. 10. 27.* nunquam erant ex ovibus Christi, nunquam audiverunt obedienter vocem ejus & sequuti sunt eum. Joan. 10. Nunquam igitur verè justificati fuerunt per fidem in sanguine Christi. Vide supra, in doctrina de tertio articulo, cap. 16. annotationes nostras ad sextam, & nonam, & decimam, propositiones Ecclesiæ Lugdunensis. Et adde verba illa Mosis in Cantico, de multis qui pro- *Deut. 32. 5, 6, 9, 19, 20.* pter temporariam quandam professionem & propter dona quædam universæ Ecclesiæ visibili communia dicuntur filii Dei, ita tamen ut non sint filii ejus, sed generatio prava & perversa, filii

in

in quibus non est fides. Deuteronom. 32. 5, 6, 9, 19, 20. Temporarii igitur non habent eam fidem, neque eum filiationis honorem, quem habent qui ex Deo geniti seu verè regenerati sunt. Johan. 1. 12, 13. & 1. Johan. 3. 9, 10.

CAPUT VIGESIMUM-TERTIUM.

Admonitio de justificatione. ubi ostenditur statum controversiæ de justificatione inter Catholicos olim & Pelagianos, diversum fuisse à statu controversiæ, quæ nunc inter Catholicos & Romanenses de justificatione agitatur.

Iustificatio late sumta. JUstificatio in sacris literis pro opere divinæ erga nos misericordiæ in Christo sumta, significat gratuitam donationem justitiæ qua justi constituimur.

Christi justitia nobis donatur imputando. 2. Ea justitia duplex est; una per quam justitiæ Dei peccatis nostris offensæ plenaria fit satisfactio, & remissio peccatorum ac jus æternæ hæreditatis, ad eamque ducens gratia sufficientissimi pretii solutione nobis acquiruntur. Hæc est illa Christi perfectissima obedientia, per quam justi constituuntur multi. Rom. 5. 9. *Rom. 5. 9. Cyrillus.* Ideo Cyrillus Alexandrinus, de Christo ait; Atque ita Deo Patri per omnia obsecutus, humanam naturam in seipso [ἐν ἑαυτῷ] justificavit. Hæc Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. ad Reginas, cap. 22. Hanc Christi justitiam nobis Deus donat imputando. *Rom. 4. 6, 11.* Rom. 4. 6, 11. Nos eam fide apprehendimus, & *Eam fide apprehendimus. Vide lib. 10. cap. 7. §. 11.* quidem sola fide (licet non solitaria) quia fides hic renunciat omni alii justitiæ pro reconciliationis memoratæ effectione, nec sua ipsius dignitate censetur fides in hac justificatione, aptitudinem autem organicam inter omnia Dei charismata, fides peculiarem habet, ad hanc apprehensionem. *Fides imputatur, in justitiam.* Hinc per metonymiam sacris Scripturis familiarem fides dicitur imputari in justitiam, & salvare, quia est instrumentum apprehendens eam justitiam Dei, quæ credentibus imputatur, *Iustificatio strictè sumta.* eosque salvat. Et hanc solam unici nostri Mediatoris justitiam repræsentamus Deo in precibus nostris, ut propter ejus meritum nos exaudiat, neque admiscemus vel nostra vel aliorum merita, *Unus Mediator.* nam (ut rectè monet Augustinus lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 8.) Unus Mediator Christus, Apostoli non mediatores, sed membra corporis. *August.* Hæc Augustinus. Vide supra, lib. 7. cap. 2. §. 7, 8, 9, 10.

Fides justificans. 3. Quamvis autem hanc justificationem ingrediatur solius fidei operatio, non aliorum charismatum, nulla tamen huic operi apta est fides nisi quæ charitatem secum ducit, & in eis qui diutius hic vivere sinuntur, etiam per dilectionem producit bona opera, lege Dei imperata, quæ *Ephes. 2. 10.* præparavit Deus ut in illis ambularemus. Hæc illa est fides qua non solum credimus Deo, sed etiam in Deum credimus. *August.* Dæmones (inquit Augustinus) credebant ei, sed non credebant in eum. *Vide supra lib. 7. cap. 2. §. 24. & §. 25.* Rursus etiam de Apostolis ejus possumus dicere, credimus Paulo, sed non credimus in Paulum: credimus Petro, sed non credimus in Petrum. Credenti autem in eum qui justificat impium, *Rom. 4. 5.* deputatur fides ejus ad justitiam. quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & ejus membris incorporari. Ipsa est ergo fides quam de nobis exigit Deus: & non invenit quod exigat, nisi donaverit quod inveniat. quæ fides nisi quam definivit alio loco Apostolus plenissimè dicens; *Gal. 5. 6.* Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. Non qualiscunque fides, sed fides quæ per dilectionem operatur. Hæc Augustinus, tract. 29. in Euangelium Joannis.

4. Hi habitus & inde procedentes operationes sunt altera illa justitia, nobis inhærens, & in moribus nostris relucens, per quam formaliter sive habitualiter, & actualiter justi sumus. *Iustitia habitualis & actualis.* Pars & principium hujus justitiæ est ipsa fides, quam propterea Christus vocat opus Dei. Joan. 6. 29. *Ioan. 6. 29.* fides est virtutum omnium fundamentum, inquit Prosper ad excerpta Genuensium, ad dubium octavum. *Fides fundamentum virtutum.* Hanc comitantur charitas & reliqui fructus Spiritus, qui se omnes in externa etiam conversatione exserunt. Tota hæc habitualis & actualis justitia est etiam gratuitum Dei donum: quod Deus nobis donat, infundendo habitus, & operando in nobis & velle & perficere pro suo beneplacito. *Philip. 2. 13.* Hæc justificatio, alia peculiari nomenclaturâ, appellatur *sanctificatio.* *Sanctificatio.*

5. Est autem hæc nostra justitia, dum hic militamus, imperfecta, & crebro culparum intercursu & aspergine usque adeo interrupta & impurata, ut quotidie nobis clamandum sit, Domine ne intres in judicium cum servo tuo: dimitte nobis debita nostra. *1. Cor. 1. 30.* Et exaudit nos misericors Deus fideliter orantes, propter meritum perfectæ illius justitiæ Christi, quam fide tenemus, in illa justificatione strictè sumtâ. idcirco non solum nævos condonat & tandem abolet, sed etiam hanc nostram quantulamcunque obedientiam benignè remuneratur, sua in nobis munera coronans.

6. Utramque istam justificationem uno verbo complexus est Apostolus, in catena illa aurea; *Rom. 8. 30.* Quos autem vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, hos & glorificavit. Rom. 8. 30. Item epist. ad Titum, cap. 3. vers. 7. ut justificati *Tit. 3. 7.* illius gratiâ hæredes efficeremur secundum spem vitæ æternæ. Utramque etiam comprehendit Augustinus, illis verbis; Neque ab originali, neque ab aliis peccatis quisquam liberatur & justificatur, nisi gratiâ Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum remissione peccatorum, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sanet omnes languores nostros, & *Psal. 103. 3, 4.* redimat de corruptione vitam nostram, & coronet nos in miseratione & misericordia. Hæc Augustinus epistola 105.

7. Controversia Catholicis cum Pelagianis *Controversia de justificatione, inter Catholicos & Pelagianos* fuit, non de priore illa, sed de hac posteriore justificatione sive sanctificatione, quam Pelagiani dictabant esse homini possibilem viribus humani arbitrii, absque adjutorio gratiæ, atque adeò triplicem tantummodo gratiam ajebant esse homini necessariam ad ejus reformationem ut impleat legem Dei, videlicet, naturam humanam, & remissionem peccatorum præteritorum, & doctrinam legis Dei in futurum; his enim positis posse hominem fieri perfectè justum justitia habituali & actuali. Semipelagiani necessitatem ulterioris

terioris gratiæ fatebantur, sed quam quisque merito antecedentis suæ voluntatis & fidei consequeretur. At Catholici docebant, hanc justitiam esse gratiam Dei seu donum Dei gratuitum, nullo nostro merito, sed gratis donatum à Deo eis quorum vult misereri; quos ipse non justos invenit, neque justificari merentes, sed gratuito munere justificat seu justos facit. Et hanc opposite ad opera liberi arbitrii rectè appellant Dei gratiam Dei justitiam, Dei gratuitum donum, opera autem liberi arbitrii sine præveniente gratia appellant opera nostra, justitiam nostram. Et huc accommodant illa etiam Scripturæ testimonia, in quibus, si primarium Spiritus scopum intuearis, justitia illa imputata opponitur omni nostræ justitiæ inhærenti & actuali, etiam illi quam ex gratia habemus: huc, inquam, testimonia illa accommodant, ut evincant nullam nos justitiam actualem & inhærentem habere nisi ex fide, quicquid autem ex fide non fit, esse peccatum; quod utique verum est.

Justum facere. 8. Hinc crebra illa apud Augustinum notatio verbi justificare, id est, justum facere, quia non ex nobis sumus justi, sed Deus nos facit justos. Epist. 105. & 106. & lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 7. & lib. de gratia & libero arbitrio, capp. 7. 8. 12. & apud Fulgentium lib. 1. ad Monimum. Non est aliud (inquit) justificare, nisi justos facere. Certè hoc verum est loquendo de sanctificatione nostra. Sic idem eodem libro; Neque verò Deus humiles, quibus dat gratiam, ante datam, humiles invenit, sed dando gratiam humiles facit. Hæc Fulgent. (Imo de justificatione strictè sumta verum est, quod Deus nos justificando justos faciat, imputatione justitiæ, & remissione peccatorum, ideo eam loquutionem non aversatus est Joannes Calvinus, lib. 3. Instit. cap. 11. §. 21.) In eandem sententiam dixit Bernardus in fine libri sui de gratia & libero arbitrio; Denique quos justificavit, non quos justos invenit, hos & magnificavit. Hæc ille. Et Prosper de libero arbitrio, ad Ruffinum; Deus hominem ita reformavit, ut ei non solum culpam malæ voluntatis & actionis remitteret, sed etiam benè velle, bene agere, atque in his perseverare donaret. Hæc Prosper.

9. Huc pertinent canones illi Concilii Milevitani secundi, cujus Augustinus pars fuit, anno Dom. 416.

Can. 3. Placuit, ut quicunque dixerit gratiam Dei, in qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema sit.

Can. 4. Item, quisquis dixerit eandem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit.

Can. 5. Item placuit, ut quicunque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit.

10. Nos canonibus istis eorumque sanctionibus libenter subscribimus. At nunc alia inter nos & Papistas agitatur controversia, in qua illi pugnant non pro gratia Dei contra liberi arbitrii defensores, sed pro sola justitia inhærente & actuali contra justitiam imputatam, & pro operibus contra gratiam, id est, pro condignitate meriti operum nostrorum, quæ auxilio gratiæ facimus, contra necessitatem divinæ indulgentiæ qua nos ipsos in Christi merito per imputationem acceptos habet, & consequenter opera nostra per ipsius gratiam in Christo facta, quæ præparavit & jussit ut in eis ambularemus, licet rigido examini sustinendo imparia, misericorditer etiam acceptat, & gratuita remuneratione coronat. *Controversia de justificatione, inter Catholicos & Papistas.*

11. Ineptè igitur ad hanc controversiam, in qua nos magis prædicamus Dei gratiam quam Papistæ, qui plus æquo favent libero arbitrio, & minus quam par est tribuunt gratiæ, Concil. Trid. sess. 6. cap. 5. Ineptè, inquam, abutuntur dictis Patrum, quæ illi, de hac nostra controversia nihil interim cogitantes, protulerunt pro gratia Dei, nos sanctificante, contra elatos humani arbitrii assertores. In qua controversia nos firmiter adhæremus parti Catholicorum Patrum, rejecto penitus Pelagianorum errore. *Ad Papistarum causam non pertinent Patrum dicta contra Pelagianos.*

CAPUT VIGESIMUM-QUARTUM.

Testimonia Patrum pro justificatione ex fide sola, licet non solitariâ, per imputationem justitiæ Christi & remissionem peccatorum per ejus sanguinem: non autem per inhærentem nobis habitualem, aut à nobis præstitam actualem sive operum justitiam.

Origenes. ORigenes, Comment. in epist. ad Rom. cap. 3. vers. 27. & 28. Et dicit (inquit, de Apostolo loquens) sufficere solius fidei justificationem, ita ut credens quis tantummodo justificetur, etiamsi nihil ab eo operis fuerit expletum. Imminet igitur nobis qui integram esse Scripturam Apostoli conamur asserere, & ordine suo cuncta constare, ut requiramus quis sine operibus sola fide justificatus sit. quantum igitur ad exemplum attinet, sufficere arbitror illum latronem, qui cum Christo crucifixus clamavit ei de cruce; Domine Jesu, memento mei cum veneris in regnum tuum. *Luc. 23. 42.* Nec aliquid quicquam describitur boni operis ejus in Euangeliis, sed pro hac sola fide ait ei Jesus; Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. *Luc. 23. 43.* Aptemus nunc, si videtur, hujus latronis verba caussæ Apostoli Pauli, & dicamus ad Judæum; Ubi est ergo gloriatio tua? Certum quia exclusa est, exclusa autem non per legem operum, sed per legem fidei. Per fidem enim justificatus est hic latro sine operibus legis: quia super hoc Dominus non requisivit quid prius operatus esset, nec exspectavit quid operis cum credidisset expleret, sed solà confessione justificatum

comi-

comitemque sibi Paradisum ingressurus assumsit. *Luc. 7. 37, 38.* Sed & mulier illa quæ in Euangelio secundùm Lucam refertur, quia cum cognovisset quod Jesus recubuit in domo Pharisæi, attulit vas unguenti, & stans retro ad pedes ejus, ac flens, lachrymis lavit pedes ejus, ——— Et ex nullo *Luc. 7. 48.* legis opere, sed pro sola fide ait ad eam; Remittuntur tibi peccata tua. Et iterum; *Ibid. vers. 50.* Fides tua te salvam fecit, vade in pace. ——— Igitur ut ad propositum redeamus, justificatur homo per fidem, cui ad justificandum nihil conferunt opera. ——— Audi quid dicit [Apostolus:] Mihi *Gal. 6. 14.* autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. vides Apostolum non gloriantem super justitia sua, neque super castitate, neque super sapientia, neque super cæteris virtutibus vel actibus suis, sed apertissimè pronunciantem & dicentem, Qui gloriatur, in Do- *1. Cor. 1. 31.* mino glorietur. Et sic exclusa est Judaïca gloriatio, non per legem operum, sed per legem fidei, quæ est in Christo Jesu, in cujus cruce gloriatur Apostolus. quis enim rectè vel super castitate sua gloriabitur, cum scriptum legat, *Matth. 5. 28.* quia si quis aspexerit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo? *Proverb. 20. 9.* Unde & Propheta dicit; quomodo gloriabitur quis castum se habere cor? ——— quis autem vel super justitia sua gloriabitur, cum audiat Deum *Esai. 64. 6.* per Prophetam dicentem; Quia omnis justitia vestra sicut pannus mulieris menstruatę? Sola igitur justa gloriatio est in fide crucis Christi, quę excludit omnem istam gloriationem quæ descendit ex operibus legis. Hactenus Origenes, in c. 3. epist. ad *Rom. 3. 27, 28.* Romanos, in illa verba Apostoli; *Ubi igitur gloriatio? exclusa est. per quam legem? operum? non: sed per legem fidei. Colligimus igitur, fide justificari hominem absque operibus Legis.*

Rom. 3. 21, 22, 23, 24. &c. 2. Colligit autem istam conclusionem Apostolus, ex superiore sua dissertatione de Dei *Conclusio Apostoli est universalis.* justitia per fidem Jesu Christi, in omnes & super omnes credentes: sine distinctione. qui omnes justificantur gratis, ipsius gratia, per redemtionem quæ est in Christo Jesu. Universalis igitur est, & ad omnes credentes, atque adeò ad omnes homines adultos quicunque justificantur, pertinet conclusio illa Apostolica, *Rom. 3. 28.* Λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. Neque est alius à Domino constitutus ju- *Ibid. vers. 22, 23, 24.* stificationis modus. οὐ γάρ ἐστι διαστολή. Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloriâ Dei, ac justificantur gratis, &c. Omnes, inquam, fide justificantur absque operibus legis. Quo igi- *Omnes credentes justificantur uno modo.* tur modo justificatur unus credentium, seu unus adultorum illorum qui justificantur, eodem etiam & non alio modo justificantur omnes credentes, sive omnes adulti quicunque justificantur. quamvis igitur unus per fidem justificatus, mox de hac vita decesserit, alius autem post justificationem diutius vixerit, & fecerit bona opera, quæ alter præstare non potuit, quia in hac vita esse non sinebatur; uterque tamen eodem modo justificatus est, nempe per fidem absque operibus legis. Superstitis autem bona opera, quæ ex fide per caritatem operante facit, ostendunt fidem per quam justificatus est, atque adeò ostendunt hominem illum verè esse justificatum per fidem; nam fi- *Iacob. 2. 17, 18, &c.* des mortua & tantum assensitiva, non justificat, sicut docet Jacobus Apostolus: si tamen ipsum justificationis actum intueamur, solum huic negotio, nempe ad accipiendam gratuitam peccatorum remissionem aptum atque idoneum instrumentum est fides, non autem aliæ eam comitantes virtutes, neque inde procedentes operationes. Fide enim justificatur homo absque operibus legis. Neque quisquam adultus aliter justificatur.

3. In verbis Origenis, quæ paragrapho primo recitavimus, observa; *Octo observationes ex verbis Origenis.* 1. mentem Apostoli esse, hominem solâ fide justificari. 2. Hujus exempla adferri in latrone qui cum Christo crucifixus credidit; *Luc. 23.* & in muliere illa, cui multa peccata remissa sunt, *Luc. 7.* & quæ dilexit multum, & ex fide non ficta per charitatem operante faciebat bonum opus, stans ad pedes Domini, eosque lachrymis suis rigans, & capillis capitis sui extergens, & deosculans, & unguento ungens, quando dixit ei Dominus, Remissa sunt tibi peccata tua. Et iterum; Fides tua te salvam fecit: vade in pace. Item in Apostolo Paulo, qui jam credens & justificatus, multisque per Dei gratiam virtutibus & bonis operibus abundans, dixit, Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: *Gal. 6. 14.* Denique in omnibus fidelibus, quorum nemo rectè potest super sua castitate vel justitiâ gloriari, vel dicere, mundum est cor meum. 3. Excludi à justificatione non solum opera legis cerimonialis, sed etiam opera legis moralis. 4. Excludi à justificatione non solum opera facta viribus naturæ & liberi arbitrii & ante justificationem, sed etiam omnia opera quæ ab ipsis credentibus fiunt ex fide & per Dei gratiam. 5. A justificatione excludi opera, non solum quando eorum faciendorum potestas & occasio deest, sed etiam quando adest potestas & occasio, & quando etiam fiunt. 6. Non solum opera externa excludi à justificatione, sed etiam operationes internas, & omnes infusos virtutum habitus, exceptâ sola fide. 7. Omnem gloriationem in virtutibus aut operibus quibuscunque nostris dici & esse gloriationem Judaïcam. 8. Solam justam gloriationem esse in fide crucis Christi, quæ excludit omnem istam gloriationem quæ descendit ex operibus Legis.

4. Hæ observationes elidunt omnem il- *Memoratæ observationes refellunt Bellarmini offucias.* lam Bellarmini sophisticam, quâ clarissimo lumini tenebras offundere, & legentium oculis pulverem injicere conatur, seque abdere in caliginem, lib. 1. de justificatione, c. 25. seu ultimo. Serviunt autem istæ observationes vindicandis aliorum etiam Patrum testimoniis, quę subjiciemus.

5. Basilius Magnus, homilia de humilitate: *Basilius.* Ea demum (inquit) perfecta & omnimoda gloriatio est in Deo, quando neque propter suam ipsius quis justitiam extollitur, sed agnoscit se quidem vera destitui justitiâ, verùm solâ in Christum fide justificatum esse [πίστει δὲ μόνῃ τῇ εἰς Χριστὸν δεδικαιωμένον.] Et gloriatur in eo *Philip. 3. 8, 9.* Paulus, quod suam ipsius justitiam contemnat, quærat autem eam justitiam quæ per Christum, quæ ex Deo est, in fide. Hæc Basilius. Ubi à justificatione excludit illam etiam virtutum & operum justitiam, quæ Dei dono in ipsis fidelibus & jam per fidem justificatis invenitur, ut patet ex Apostoli Pauli adducto exemplo, & ex his ipsius Basilii sequentibus ibidem verbis; Nihil tibi relictum est, ô homo, de quo gloriari possis. ——— quid enim habes, quod

non accepisti? ——— An ideo superbis quia honore affectus es, & acceptam misericordiam ad occasionem arrogantiæ rapis? Hæc & plura in hanc sententiam ibi Basilius, loquens de ipsis fidelium virtutibus & bonis operibus. Atque huc applicat locum epistolæ ad Philippenses, cap. 3. 8, 9.

Bellarmini objectio, de verbis Apostoli, Philip. 3. 8, 9. *Responsio Davidis Parei idonea.*

6. At quanta, quæso, (inquit Bellarminus) blasphemia est, opera facta ex fide, & gratia Christi, stercora nominare, quæ ad Galat. 5. fructus Spiritus ipse idem Apostolus vocat? Bellarminus, libro primo de justificatione, capite decimo nono. Rectè respondit Præceptor meus beatæ memoriæ David Pareus, in castigatione illius capitis Bellarmini, inquiens; Opera sua pro stercoribus sive quisquiliis ducit [Apostolus] non absolutè, sed comparatè ad justitiam Christi quæ est ex fide: quia nefas ducit, in ullis suis operibus fiduciam justificationis ponere coram Deo. Gratia enim Christi non ideo in nobis bene operatur, ut in operibus nostris quasi meritis confidamus: sed ut debitum Deo cultum & gloriam per bona opera tribuamus. ——— Hactenus igitur Apostolus omnia opera sua tanquam stercora abjiciens, non magis est blasphemus, quàm tota Ecclesia Prophetica fuit blasphema, *omnes suas justitias pannum menstruatum*, rem æquè fœdam, appellans. Hæc Pareus. Vide supra, capite septimo, ubi Catholicorum Patrum invenies testimonia, cum responsione hac concordantia. Concordant etiam verba Origenis hoc ipso capite superius recitata, & aliorum Patrum quæ inferius recitabuntur.

Hilarius Pictav.

7. Hilarii Pictaviensis verba sunt; Movet scribas remissum ab homine peccatum. Hominem tantum in Jesu Christo contuebantur, & remissum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fides enim sola justificat. Hæc Hilarius, canone octavo in Euangelium Matthæi. ubi remissionem peccatorum seu justificationem tribuit soli fidei, exclusis omnibus operibus legis, quocunque tandem auxilio præstitis: nulla enim nostra opera, in legis Dei obsequium, per Dei gratiam præstita, nos justificant coram Deo; nam solâ fide accipimus remissionem peccatorum, quam nullis operibus promeremur. Hanc esse mentem Hilarii, declarant ipsius verba jam recitata.

Ambrosius.

8. Ambrosius in sermonibus de tempore, sermone quadragesimo nono. Hanc (inquit) tantam gloriam latroni fides præstitit. Fides enim est quæ peccata cooperit, quæ vincit crimina. ——— Sicut ergo sufficit Judæ ad scelera deseruisse Christum; ita latroni sufficit ad innocentiam Domino credidisse. Hæc ibi. Idem libro primo de Jacob & vita beata, capite sexto. Non gloriabor quia justus sum, sed gloriabor quia redemtus sum. Gloriabor, non quia vacuus peccati sum, sed quia mihi remissa sunt peccata. Non gloriabor quia profui, neque quia profuit mihi quisquam, sed quia pro me advocatus apud Patrem Christus est; sed quia pro me Christi sanguis effusus est. Et libro secundo ejusdem operis, de Jacob & vita beata, capite secundo. Merito (inquit) dixit, ipsa quidem vox Jacob: at manus, manus Esau. Et odoratus est odorem vestimentorum ejus. Et fortasse illud est, quia non operibus justificamur, sed fide, quoniam carnalis infirmitas operibus

Genes. 27. 22, 27.

impedimento est, sed fidei claritas sanctorum obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum. Hæc Ambrosius. quibus à justificatione manifeste excludit omnia etiam fidelium & sanctorum opera. quo pertinent illa ejusdem Patris verba, quæ ex ejus Commentatio in Resh, Psalm. 118. (seu 119.) recitavimus supra, cap. septimo hujus libri, §. 9. vide etiam ejusdem capitis §. 6.

Auctor Comment. in epist. Pauli, qui Ambrosio tribuuntur.

9. Auctor Commentariorum in epistolas Pauli Apostoli, qui Ambrosio tribuuntur, scribens in epistolam ad Romanos, capite tertio, versu vigesimo quarto in illa Apostoli verba; *Justificati gratis per gratiam ipsius.*] Justificati (inquit) sunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem reddentes, solâ fide justificati sunt dono Dei. *Rom. 3. 24.* Et in capite quarto, versu tertio in illa verba Apostoli, *Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam.*] *Rom. 4. 3.* Manifestavit (inquit) non ideo Abraham gloriam apud Deum habere quia circumcisus est, aut quia abstinuit se à peccato, sed quia Deo credidit, hinc & justificatus est, laudis suæ præmium in futuro consequuturus. His verbis auctor iste ab Abrahami justificatione palàm excludit omnia ejus opera, etiam post fidem acceptam facta, tum cerimonialia, tum etiam moralia. Eodem autem modo nos omnes justificari docet Apostolus, quo justificatus est Abraham. Idem etiam scriptor, in ejusdem quarti capitis versum quintum, in illa verba Apostoli; *Credenti autem in* *Rom. 4. 5.* *eum qui justificat impium, reputatur fides ejus in justitiam.*] Hoc dicit (inquit) quia sine operibus legis credenti impio, id est, gentili, in Christum reputatur fides ejus ad justitiam. quomodo ergo Judæi per opera legis justificari se putant justificatione Abrahæ, cum videant Abraham non ex operibus legis, sed solâ fide justificatum? Non ergo opus est lege, quando impius per solam fidem justificatur apud Deum. Hæc ibi. Excluduntur autem hic à justificatione non solius cerimonialis legis opera, ut cavillatur Bellarminus, libro primo de justificatione, capite vigesimo quinto, sed omnino omnia legis etiam moralis opera: nam etiam per legis moralis opera Judæi putabant se justificari, ut patet ex gloriatione Pharisæi illius, apud Lucam, cap. 18. vers. 11.

10. Idem scriptor, in cap. 11. ad Rom. vers. 32. *Rom. 11. 32.* in illa verba Apostoli; *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.*] Solam (inquit) fidem posuit Deus, per quam omnium peccata abolerentur: ut quia nulla spes per legem omnibus hominibus erat, Dei misericordiâ salvarentur. Item, in 1. epistolam ad Corinthios, capite 1. versu 4. in illa verba Apostoli; *Gratias ago Deo meo semper pro vobis, super gratia* *1. Cor. 1. 4.* *Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu.*] Datam (inquit) dicit gratiam à Deo in Christo Jesu, quæ gratia sic data est in Christo Jesu, quia hoc constitutum est à Deo, ut qui credit in Christum, salvus sit sine opere, solâ fide gratis accipiens remissionem peccatorum. Hæc auctor Commentariorum illorum qui Ambrosio tribuuntur.

Credentes in Christum solâ fide gratis accipiunt remissionem peccatorum.

Hieronym.

11. Huc pertinet illud Hieronymi; Tunc ergo justi sumus, quando nos peccatores fatemur: & justitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia: dicente sancta Scripturâ; *Justus accusator sui est in principio sermonis.* *Prov. 18. 17.*

Esai.43. 26. LXX. Rom.11. 32. & Galat.3. 22. monis. Et in alio loco; *Dic tu peccata tua ut justificeris*. Conclusit enim Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Et hæc hominis summa est justitia, quicquid potuerit habere virtutis, non suum putare esse, sed Domini qui largitus est. Hæc Hieronymus, lib. 1. adversus Pelagianos.

Chrysost. 12. Joannes Chrysostomus, homilia de fide, & in legem naturæ, & de Spiritu Sancto, quæ est octogesima nona homilia tomi sexti, editionis Savilianæ; Eum (inquit) qui operatur opera justitiæ sine fide, non potes probare vivum esse; fidelem autem absque operibus possum monstrare & vixisse & regnum Cœlorum assecutum. Nullus sine fide vitam habuit. Latro autem credidit tantùm & justificatus est [ὁ δὲ λῃςὴς πιςεύσας μόνον ἐδικαιώθη.] Atque hic ne mihi dixeris defuisse ei tempus, quo justè viveret & honesta faceret opera; neque enim de hoc ego contenderim, sed illud jam evici, quod fides per seipsam salvum fecerit. [ὅτι ἡ πίςις καθ' ἑαυτὴν ἔσωσεν.] Si enim postquam credidit mansisset in hac vita, & opera neglexisset, salute excidisset. Hæc Chrysostomus, homilia citata, tom.6.edit. Savil. pag. 838. Nempe, ut idem Pater paulo superius ibidem dicit, ἀλλὰ δεῖ μὲν τὴν πίςιν γυμνὴν εἶναι τῶν ἔργων, ἵνα μὴ ὑβρίζηται, πλὴν ἀνωτέρα τῶν ἔργων ἡ πίςις. id est; Oportet quidem fidem non esse operibus vacuam, ne opprobrio sit obnoxia; Attamen superior operibus est fides. Hoc ibi illustrat Chrysostomus similitudine vitæ & alimenti: & vitæ quidem assimilat fidem, opera autem alimento. (Vide supra §.2.)

Augustin. 13. In eandem sententiam Augustinus, ostendens consensum Pauli & Jacobi Apostolorum, quorum alter excludit opera à justificatione, alter verò per opera fidem ostendi jubet; ad facilius percipiendum hunc Apostolorum consensum, hæc tria nobis commendat sedulò observanda: 1. Neminem meritis operum fidem præcedentium pervenisse ad donum justificationis, quæ est in fide: & hæc opera Paulum excludere à justificatione. 2. Justificationem ex fide esse in se perfectam & sufficientem ad assecutionem vitæ æternæ, absque ullis operibus vel præcedentibus vel sequentibus fidem, si, cum aliquis crediderit, mox de hac vita decesserit. 3. Si credens diutius vixerit, ad eum pertinere bene operari, & impossibile esse quin deinceps justè operetur; gratiam enim Dei in illo vacuam esse non posse, nec dicendum esse justum si malè vixerit, quia fide vacua & mortuâ nemo justificatur; & hoc docuisse Jacobum Apostolum, & idipsum etiam passim ab ipso Paulo Apostolo inculcari. Hæc est doctrina Augustini, in libro octoginta trium quæstionum, quæstione septuagesima sexta. (Consensus Apostolorum Pauli & Iacobi.)

14. Quamvis autem opera fidem sequentia, ut veræ ac vivæ fidei effecta & indicia, in eis qui diutius vivunt, postulet cum Apostolis Augustinus; fiduciam tamen justificationis coram Deo, propriè ac strictè sumtæ, collocandam monet in sola Dei misericordia, remittentis nobis peccata, propter Christi justitiam, quam nostram facit. Delicta (inquit) nostra [Christus] sua delicta fecit, ut justitiam suam nostram justitiam faceret. Augustinus expositione secunda in Psal. 21. in illa verba Psalmi, *Longè à salute mea, &c.* Alibi etiam ait; Ad existimationem hominum, magna testium qui me noverunt suppetit copia: ad Dei verò conspectum sola conscientia, quam contra vestras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen sub oculis omnipotentis justificare audeo, magisque ab illo effluentem misericordiæ largitatem, quam judicii summum examen exspecto, cogitans quod scriptum est; Cum rex justus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor: aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Hæc Augustinus, lib. 3. contra Crescónium, cap. 80. Et alibi; Ut in ipso (inquit) sacerdote ac sacrificio fieret remissio peccatorum: id est, per Mediatorem Dei & hominum, hominem Jesum Christum: per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur Deo. Non enim nisi peccatis homines separantur à Deo, quorum in hac vita non fit nostra virtute, sed Divina miseratione purgatio: per indulgentiam illius, non per nostram potentiam: quia & ipsa quantulacunque virtus, quæ dicitur nostra, illius est bonitate concessa. Multum autem nobis in hac carne tribueremus, nisi usque ad ejus depositionem sub venia viveremus. Hæc Augustinus lib. 10. de Civitate Dei, cap. 22. Et væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordiâ discutias eam. ait idem Augustinus, lib. 9. Confessionum, cap. 13. (Imputatio justitiæ Christi. — Proverb. 20. 8, 9. LXX. — Sub venia vivimus.)

15. Huc pertinet illud ejusdem Augustini, lib. expositionis epistolæ ad Romanos inchoatæ, in Apostolicam illam salutationem, *Gratia vobis, & pax, à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Gratia est ergo à Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo, qua nobis peccata remittuntur, quibus adversabamur Deo. Pax verò ipsa, qua reconciliamur Deo. Cum enim per gratiam remissis peccatis absumtæ fuerint inimicitiæ, restat ut pace adhæreamus illi à quo nos sola peccata dirimebant. Sicut Propheta dicit, *Non gravabit aurem ut non audiat, sed peccata vestra inter vos & Deum separant.* quibus remissis per fidem Domini nostri Jesu Christi, nulla separatione interveniente pax erit. Et de hoc suo opere scribens Augustinus, lib. 1. Retractationum, cap. 25. quod dixi (inquit) gratiam esse in remissione peccatorum, pacem verò in reconciliatione Dei. Ubicunque hoc dixi, non sic accipiendum est, ac si pax ipsa & reconciliatio non pertineat ad gratiam generalem, sed quod specialiter nomine gratiæ remissionem significaverit peccatorum. Hæc ibi. (Rom. 1. 7. Gratia & Pax. — Esai. 59. 1, 2. — In salutationibus Apostolicis gratiam Augustinus interpretatur remissionem peccatorum.)

16. Insignis est illa ejusdem etiam Augustini sententia, libro decimo nono de Civitate Dei, capite vigesimo septimo, quam repetit Prosper, libro epigrammaton, capite octogesimo octavo. Justitia nostra quamvis vera sit propter verum boni finem, ad quem refertur; tamen tanta est in hac vita, ut potius remissione peccatorum constet, quam perfectione virtutum. Istam Augustini sententiam Prosper hoc explicat epigrammate;

Magna quidem in multis est excellentia sanctis,
Quorum animos superi gratia roris alit.
Sed dum mens quædam patitur mala corporis ægri,
Et pugnam internis exteriora movent,
Nunquam ita perfecto capitur victoria bello,
Verâ ut securus pace fruatur homo.
Inter discordes motus contagia serpunt,
Ipsaque virtutum gaudia vulnus habent.

(Prosper Aquitanicus, Episcopus Rhegiensis, lib. Epigrammatum, cap. 88.)

Ut faciat cunctis longe exterminia notum,
Non esse hoc plenam tempore justitiam.
Ni Dominus miserando lavet delicta suorum,
Et donis virtutum munera, det veniam.

Item ab eo Prospero dictum est, Non potest peccator bene agere, nisi a Deo justificatus, qui neminem hominum nisi in peccatorum remissione justificat. Hæc Prosper, in Psal. 142. (seu 143.) vers. 1. Et mox ibidem in vers. 2. (Cito inquit) aperuit, quare nollet se Divinæ comparari justitiæ, & cum Deo metuerit judicari: *quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* quomodo præsumam de innocentia, cum a te convincendus sim de justitia? aut quid mihi boni proprii vindicabo, qui quod non dederis non habeo? Expavesco igitur discuti, metuo judicari: quia nemo in hac mortali carne viventium veraciter potest dicere, se peccati contagia non habere: cum ipsi præcipui arietes ovium Christi sic orare jubentur; *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Hactenus Prosper.

Psal. 143. 2.

Matth. 6.12.

17. Auctor libri meditationum, qui sub Augustini nomine circumfertur [tom. 9. operum Augustini,] Desperare (inquit) utique potuissem, propter nimia peccata mea & infinitas negligentias meas, nisi Verbum tuum, Deus, caro fieret & habitaret in nobis. Sed desperare jam non audeo, quia cum inimici essemus, reconciliati sumus per mortem Filii tui; quanto magis reconciliati salvi facti sumus per eum? Omnis namque spes & totius fiduciæ certitudo mihi est in pretioso sanguine ejus, qui effusus est propter nos & propter nostram salutem. In ipso respiro, & in ipso confisus ad te pervenire desidero, non habens meam justitiam, sed eam quæ est in Filio tuo Domino nostro Jesu Christo. Hæc auctor ille, cap. 14. illius libri meditationum: quæ etiamsi non sint Augustini, ista tamen sententia, quam recitavimus, sana est, & doctrinæ Augustini conformis.

Auctor meditationum, qui Augustino tribuitur.

Justificamur ea justitia, quæ in Domino nostro Iesu Christo.

18. Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. ad Reginas, de recta fide, cap. 22. [tom. 2. Concil. edit. Paris. pag. 133. & 134.] Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, ut assumto nostro corpore, tanquam homo in terris appareret, omnis peccati ignarus: atque ita Deo Patri per omnia obsecutus, humanam naturam in semetipso justificaret (δικαιώσῃ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐν ἑαυτῷ,) & mortis vinculis eximeret, innocentiæ stola à Deo Patre coronandam. Etenim perabsurdum fuerit, per inobedientiam primi Parentis Adæ ad mortem & corruptionem præcipitantis, damnationis hæredes nos esse; justitiæ verò posterioris, per consummatam illam obedientiam in vitam reducentis, expertes nos manere [τῆς δὲ τοῦ δευτέρου δικαιοσύνης μὴ μεταλαχεῖν εἰς ζωὴν, διὰ τῆς εἰς ἄκρον ὑπακοῆς.] Hæc Cyrillus. Cujus doctrinæ hæc summa est; Christus pro nobis Patri perfecte obediens, & suam nobis impertiens obedientiam, nos justificavit in seipso.

Cyrillus Alexand.

Vide supra §.14. Vide & §. 21.

19. Concordat Leo, inquiens; Fides enim vera justificans impios, & creans justos, ad humanitatis suæ tracta participem, in illo acquirit salutem, in quo solo homo se invenit innocentem: liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia loqui, qui contra hostem superbum in carnis nostræ humilitate congressus, his victoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphavit. Hæc Leo, hujus nominis primus, Papa Romanus, epistola octogesima tertia, ad Palæstinos, capite quarto.

Leo I PP.

20. Hanc veterum Catholicorum Patrum doctrinam amplexus Bernardus Abbas Claræ-vallensis, ait, Quisquis pro peccatis compunctus esurit & sitit justitiam, credat in te, qui justificas impium, & solam justificatus per fidem pacem habebit apud te. Hæc Bernardus serm. 22. super Cantica. Idem alibi; Quid namque inquit, ex se agere poterat, ut semel amissam justitiam recuperaret homo servus peccati, vinctus Diaboli? Assignata est ei proinde aliena, quia caruit sua. —— Nam si unus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: ut videlicet satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit. —— Nec vereor sic erutus de potestate tenebrarum repelli à Patre luminum, justificatus gratis in sanguine Filii ejus: nempe ipse qui justificat, quis est qui condemnet? Non condemnabit justum, qui misertus est peccatori: justum me dixerim, sed illius justitia. Quænam ipsa? Finis legis Christus ad justitiam omni credenti. Denique qui factus est nobis, inquit, justitia a Deo Patre. quæ ergo mihi justitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta justitia? Et sanè mihi tutior donata quàm innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum. Illa autem cum sit salutis efficax, materiam non habet gloriandi nisi in Domino. Hæc Bernardus epist. 190. ad Innocentium secundum Papam Romanum: quem hinc colligas in eadem fuisse sententia, atque adeo hanc adhuc illo tempore fuisse doctrinam Ecclesiæ Romanæ, quod credentes justificentur per solam fidem, non autem per justitiam aliquam virtutum aut operum suorum, sive præcedentium fidem, sive eandem sequentium, sed tantummodo per Christi justitiam ipsis credentibus imputatam. Creatus est autem Papa Innoce[redacted]o centesimo trigesimo, & mortuus est anno Domini 1143. teste Onuphrio in suo Chronico Romanorum Pon[redacted]

Rom. 10. 4.

1. Cor. 1. 30.

Hæc fuit adhuc doctrina Ecclesiæ Romanæ anno Domini 1130.

Vide supra cap. 7. §. 19 & §. 20. & §. 21.

21. Eandem doctrinam de fide sola, contra quosdam in operibus gloriantes, tuetur, multisque adstruit sacrarum literarum testimoniis, [redacted] Flandrensis Betuniensis, in suo libro, qui Antihæresis inscribitur, cap. 16. [in biblioth. Patrum, in priore parte tom. 4. edit. 4. col. 1141. & sequent.]

Ebrardus.

22. Annotat ibi Gretserus Jesuita, loqui Ebrardum de fide viva & vivifica, non autem de fide solitaria. Concedimus: & nos etiam, quando cum Catholicis Patribus dicimus hominem justificari per solam fidem, non loquimur de fide solitaria sicut calumniatur Gretserus, sed de fide viva & vivifica; quam negare non possunt ipsi Pontificii esse in illis, quos sine ullis operibus fidem sequentibus, per solam fidem justificatos, & in Paradisum translatos esse scribunt antiqui Patres. quamvis enim, qui post acceptam fidem sinuntur manere in hac vita, producant bona opera, ex fide per charitatem operante; non tamen per illa opera justificantur in conspectu Dei, ut supra ex Psalte monebat Prosper §. 16. sed per fidem solam, licet non solitariam, justificantur, sicut illi qui credentes discedunt statim ex hac vita. Estque unus utrorumque justificationis modus, sicuti supra docuimus, §. 2. Dicit tamen Jacobus, eos qui ex fide bene operantur, justificari ex operibus, quia fidem, per quam solam illi

Gretseri exceptio rejicitur, ejusdemque calumnia rejicitur.

De fide viva & vivifica vide cap. 25.

Vide supra cap. 7. §. 15. 16. & seq.

Expositio doctrinæ Jacobi Apostoli, Iacobi 2.

justi-

justificantur, opera ostendunt veram & vivam esse, non autem mortuam & solitariam; Opera sunt (inquit Primasius) per quæ fides agnoscitur. Primas. in epist. ad Rom. cap. 3. vers. 28. ait etiam idem Pater, per fidem solam justificari impium, in cap. 4. ad Rom. vers. 5. Mortua autem & solitaria fides neminem justificat: quamvis fides viva justificet sine operibus, ut docet Paulus Apostolus: non quod opera etiam externa semper absint à fide, sed quod etiamsi absint opera, solius tamen fidei actus proprius sit credere, & credendo remissionem peccatorum accipere ex gratuita Dei misericordia, per redemtionem quæ est in Christo Jesu: ut credentes, vitam habeamus in nomine ipsius. Corde creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem. Augustini verba sunt; Quomodo in Cœlum manum mittam, ut ibi sedentem teneam? Fidem mitte, & tenuisti. Parentes tui tenuerunt carne; tu tene corde. August. tractatu 50. in Euang. Joan. Vide supra, cap. 7. dissertationem nostram de merito.

Expositio doctrinæ Pauli Apostoli. Rom. 3. 28. Rom. 3. 24.

Ioan. 20. 31. Rom. 10. 10.

CAPUT VIGESIMUM-QUINTUM.

De fide viva: & de certitudine propriæ salutis.

NOn ita intelligendum est quod ait Apostolus Paulus, *Arbitramur enim hominem justificari per fidem sine operibus*: ac si fides solitaria, & à charitate ac spe separata justificaret; non enim nudus assensus, sed fiducialis assensus, qui sine vera charitate non exsistit, est fides illa cui justificationem vindicat Apostolus. Quamvis autem connexæ sint hæ virtutes, actibus tamen distinguuntur, & actus justificationis est fidei solius, qua *corde creditur ad justitiam*. Neque ita accipiendum est illud Pauli Apostoli dictum, ac si ad eum qui fidei justificationem acceperit, non pertineat bene operari, si hîc diutius vixerit. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: ait idem Apostolus credentibus. Cui congruit illa admonitio Jacobi Apostoli, de justificatione ex operibus fidem ostendentibus, non ex fide tantùm, allato etiam Abrahami exemplo, quo in sua dissertatione de justificatione ex fide sine operibus, usus fuerat Paulus. Neque est ulla inter Apostolos repugnantia. Sicut etiam supra ostensum est, capite 7. § 8. & cap. 24. §. 13. & §. 22. Quamvis enim solius fidei munus ac opus sit apprehendere justificationem in Christo, non tamen sufficit ad hujus operis præstationem fides mortua, seu nuda vel solitaria, quæ charitate destituta est, neque per charitatem sese exserit in bonis operibus, etiam externis, si credens sinatur diutius hîc vivere.

Rom. 3. 28. Fides justificans est fiducialis assensus. Vide supra cap. 2. §. 24. Rom. 10. 10. Rom. 8. 13. Iacob. 2, 14, 15. &c.

2. Docemus etiam, fidem, quæ sola justificat, bene operari per dilectionem, intus in cordibus omnium credentium, etiam eorum quibus defuit tempus producendi opera illa externa, quæ postulat Jacobus Apostolus. Cum (ut loquitur Sedulius) fides per dilectionem operetur in corde, etiamsi foris non exit in opere. Sedul. in epist. ad Rom. capite 3. vers. 28. Pulchrè etiam Primasius in illa verba Apostoli; Cui Deus accepto fert justitiam sine operibus.] Illi (inquit) accepto fert justitiam sine operibus, qui per fidem, qua primum Deo credidit, & de præterito absolvitur, & de præsenti justificatur, & ad futura fidei opera præparatur. Hæc Primasius in epist. ad Rom. capite 4. vers. 6. Hæc ipsa cordis præparatio non est sine vera & viva fide. Non tamen operum sive internorum sive etiam externorum meritis quisquam justificatur coram Deo, sed solâ fide. sicuti prolixè docuimus supra, capite 7. & capite 24. Fidem autem solitariam & mortuam justificare non posse palàm prædicamus. Quemadmodum hominis manus sola apprehendit, non autem solitaria; soli oculi vident, sed non solitarii; sola auris audit, sed non solitaria: Quamvis enim operationes sibi proprias unumquodque membrum exerceat in corpore; separatum tamen, aut seorsum à reliquis membris exsistens, operationi illi exercendæ non esset idoneum.

Fides justificans, in omni credente, per dilectionem operatur, saltem in corde. Non operum meritis quisquam justificatur coram Deo, sed solâ fide.

3. Quod autem fidem justificantem dixi non esse assensum nudum, sed assensum fiducialem, id breviter indicavit Clemens Romanus Pauli Apostoli discipulus, in sua ad Corinthios epistola, his verbis, πίςις ἐν πεποιθήσει. Et Theophilus Antiochenus, sextus illius Ecclesiæ Episcopus, lib. 1. ad Autolycum, ubi veræ fidei actum esse dicit, σεαυτὸν πιςεῦσαι τῷ Θεῷ. Temetipsum Deo credere. idque illustrat similitudinibus agricolæ credentis semina sulcis; & illius qui mare trajecturus credit seipsum navi & gubernatori; & discipuli, qui seipsum tradit & credit præceptori. Fidelis Job dixit; Scio quod Redemtor meus vivit. Et Apostolus Paulus: Non confundor; scio enim cui credidi, & persuasus sum, quod potens sit depositum meum servare in illum diem.

Clemens Rom. πίςις ἐν πεποιθήσει. Theoph. Antioch. actus fidei fiducialis, quo nosmetipsos Deo credimus. Iob 19. 25. 2. Tim. 1. 12.

4. Ex fide justificati pacem habemus apud Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, & gloriamur in spe gloriæ Dei, & spes non pudefacit, quia charitas Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Charitas (inquam) Dei qua nos Deus dilexit, sicut mox eodem quinto capite ad Romanos ostendit Apostolus, inquiens; Commendat autem charitatem suam erga nos Deus, eo quod quum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis, nunc justificati in sanguine ipsius, servabimur per eum ab ira. Nam si cum inimici essemus, reconciliati fuimus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati servabimur per vitam ipsius. Per hunc Spiritum adoptionis, quem habent omnes qui Christi sunt, clamamus, Abba, Pater. Ille ipse Spiritus testatur cum Spiritu nostro, nos esse filios Dei. Habentes autem eundem Spiritum fidei, secundùm illud quod scriptum est, Credidi, ideo loquutus sum: nos quoque credimus, quamobrem etiam loquimur. Et Christo unumquemque nostrum interroganti, *Tu credis in Filium Dei*? cor uniuscujusque nostrum, jam fide purificatum, respondet, cum illo qui cœcus fuerat, *Credo Domine*. Et quamvis veræ fidei bene nobis conscii, memores tamen imbecillitatis nostræ, clamamus cum Apostolis; *Adauge nobis fidem*. Et cum illo patre lunatici illius pueri, Credo Domine: succurre incredulitati meæ. Et quisquis Apostolicum symbolum fideliter recitat, ille profitetur se credere remissionem peccatorum; & vitam æternam dari omnibus in Christum credentibus; & simul profitetur se credere

Rom. 5, 1, 2, 5. Effusa in cordibus nostris charitas Dei, qua nos dilexit Deus. Rom. 5. 8, 9, 10. Rom. 8. 9, 10, 15, 16. 2. Cor. 4. 13. Psal. 116. 10. Ioan. 9. 35, 38. Act. 15. 9. Vide infra, §. 15. Luc. 17. 5. Marc. 9. 24. Credentes applicant sibi ipsis promissiones.

credere in Christum, atque adeò se habere remissionem peccatorum & vitam æternam. Juxta
Joan.6.47. verbum Domini dicentis, *Amen, Amen, dico vobis: qui credit in me, habet vitam æternam.* Hanc sententiam fide sibi applicat quicunque fideliter dicit, Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ: & in Jesum Christum. Adjectis etiam sequentibus in symbolo, quæ se credere confitetur. Idipsum etiam unusquisque sacramenta fideliter percipiens profitetur particulariter de seipso, quod nimirum credat se habere redemtionem in sanguine Christi, & vitam æternam. Qui fideliter communionem accipit, certò persuasus est se spiritualiter manducare corpus Christi, & bibere ejus sanguinem; credit enim Domino dicenti, *hoc est corpus meum quod*
Luc. 22. 19, 20. *pro vobis datur: hoc poculum est novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur.* Credit, inquam, & fideliter communicans applicat hæc sibi ipsi: nec fallitur; credit etiam
Joan.6.54. Domino dicenti; Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum ultimo die. Ergo qui fideliter communicat, credit se habere vitam æternam, & à Christo se resuscitatum iri ultimo die,
Joan. 5.29. εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, id est, in resurrectionem vitæ.

Certitudo propriæ salutis. 5. Hæc est illa certitudo propriæ salutis, quæ efficit ut in Christum credentes exsultemus gaudio ineffabili & glorioso.
1.Petr.1.8. Deo spei replente nos omni gaudio & pace in credendo, ut abundemus in spe per virtutem [ἐν δυνάμει] Spiritus
Rom.15.13. Sancti. Hinc illa persuasio triumphalis ex præmissis ordinariis omnique per fidem justificato
Persuasio triumphalis. Rom.8.38,39. concessis, evidenter deducta, Rom. 8.38,39. Hæc scripsi vobis (inquit Joannes Apostolus) qui creditis in nomen Filii Dei, ut sciatis quod vitam
1. Joan. 5.13. æternam habetis, & ut credatis in nomen Filii Dei. 1.Joan.5.13. Ex fide nostra scimus nos habere vitam æternam: ergo ipsam fidem nostram scimus. Dicit nobis Dominus noster Jesus Chri-
Marc. 11.24. stus; Omnia quæcunque orantes petitis, credite quod accepistis, & erit vobis. Marc.11.24. Petat
Iacob.1.6,7. autem in fide nihil hæsitans; qui enim hæsitat, non accipiet. Jac.1. Certè hæsitet necesse est, qui se fidem habere nescit. Hæc est fiducia (inquit
1.Joan.5.14,15. Johannes Apostolus) quam habemus apud eum, quod, si quid petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos. Atque si scimus, eum audire nos, quicquid petierimus, scimus nos habere petitiones quas ab eo petiimus. 1.Joan.5.14,15. Ergo scimus nos habere veram fidem, & spem, & charitatem, dona Dei quæ petiimus ab ipso, secundùm voluntatem ejus. Imo ipsa oratio fructus est fidei, pro cujus incremento & corroboratione oramus. Non propter solum illum paralyticum, sed etiam propter quemlibet verè credentem
Matth.9.2. scriptum est, *Confide fili, remissa sunt tibi peccata tua.* Ad omnem etiam verè credentem in Dominum nostrum Jesum Christum pertinet illud,
Luc.7.48.50. quod credenti illi peccatrici dictum est, *Remissa sunt tibi peccata. Fides tua te salvavit: vade in pace.* Et illa ad omnes credentes pertinent, quæ Dominus noster, paulo ante mortem suam, dixit discipulis suis; *Ne turbetur cor vestrum: credi-*
Joan 14.1,2,3,-14,16,-20,21. *tis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei mansiones multæ sunt: alioqui dixissem vobis. Vado parare vobis locum: atque si abiero & praparavero vobis locum, rursum veniam & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi ero ego, & vos sitis.* ——— *Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.* ——— *Et ego rogabo Patrem & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum.* ——— *In illo die vos cognoscetis, quod ego sum in Patre, & vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata mea & servat ea, ille est qui diligit me: qui autem diligit me diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Sciunt igitur omnes per fidem justificati seipsos esse in Christo, & Christum esse in ipsis. Omnis per fidem justificatus diligit Christum: ergo omni per fidem justificato Christus
Spiritualia fidelium certamina, & certa victoria. seipsum manifestat. Nempe ita ut sciat ille justificatus se esse in Christo, & Christum esse in ipso. Scimus quidem gradus esse fidei & dilectionis, & nobis quotidie proficiendum, & cum multis tentationibus, asperrimisque nonnunquam
Phil 1.6. 1.Joan.5.4. tempestatibus conflictandum esse, sed fidelis & fortis est Servator noster, qui inchoavit in nobis opus bonum, & idipsum perficiet usque ad diem
Ephes. 3.17. Jesu Christi. *Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra* Nam Christus habitat per fidem
2 Cor.12.9. in cordibus nostris, ejusque potentia in nostra
1.Joan.3.14. infirmitate perficitur. *Nos scimus nos translatos esse ex morte ad vitam, quia diligimus fratres* Er-
1 Ioan.4.13. go scimus nos diligere fratres. Per hoc cognosci-
1.Ioan.3.24. mus nos in eo habitare, & ipsum in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis. Item, Per hoc scimus eum habitare in nobis, ex Spiritu quem nobis dedit.

Immanis error concilii Tridentini. 6. Falsum igitur, & sacris Scripturis manifestè repugnans, & fidelium consolationi inimicum, & in Deum contumeliosum est illud dogma Tridentinæ synodi; quod nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Sess. 6. capite 9. Et, hominem renatum & justificatum non teneri ex fide ad credendum, se certò esse in numero prædestinatorum. Eadem sess. 6. can. 15.

Cyprian. 7. Cyprianus, lib. de mortalitate; Ejus (in-
Habak. 2.4. quit) est mortem timere, qui ad Christum nolit ire: ejus est ad Christum nolle ire, qui se non
Rom.1.17. credit cum Christo incipere regnare. Scriptum est enim, justum fide vivere. Si justus es, & fide vivis, si verè in Deum credis, cur non, cum Christo futurus, & de Domini pollicitatione securus,
Dubitationes quæ in animis fidelium oriuntur, non sunt fovendæ, sed reprehendendæ, & superandæ. quod ad Christum voceris, amplecteris; & quod Diabolo careas? ——— Deus tecum loquitur, & tu mente incredula perfidus fluctuas? Deus de hoc mundo recedenti tibi immortalitatem pollicetur, & tu dubitas? Hoc est Deum omnino non nosse; hoc est Christum credentium Dominum & Magistrum peccato incredulitatis offendere: hoc est in Ecclesia constitutum, fidem in domo Dei non habere. Hæc Cyprianus.

Macarius. 8. Macarius Ægyptius, homil. 5. Idcirco enim (inquit) qui revera & strenuè [ἐν ἀληθείᾳ καὶ δυ-
2.Cor.5.1. νάμει] Christiani sunt, confidunt & gaudent migrantes è corpore, quia domum habent illam non manufactam: quæ quidem domus est virtus [ἡ δύναμις] Sancti Spiritus in illis habitans. Et homil. 17. ἀσφαλῶς εἰσιν ἀπὸ τῶ αἰῶνος, ὃ ἐδέξαντο νῦν, ὡς ἤδη ἐστεφανωμένοι καὶ βασιλεύοντες. id est; Certissimi sunt ex arrhabone, quem nunc acceperunt, ac si jam coronati essent & regnarent. Hæc Macarius. Hunc arrhabonem accipiunt
2.Cor 1.21.22. in hac vita omnes per fidem justificati. *Deus est* (inquit Apostolus) *qui confirmat nos vobiscum in Christum, & qui unxit nos: qui etiam obsignavit nos, indiditque arrhabonem Spiritus cor-*
Ephes.1.13,14. *dibus nostris.* Et alibi; *In quo* (inquit) *& credentes obsignati*

obsignati estis Spiritu promissionis Sancto: qui est arrhabo hæreditatis nostræ. Quamvis autem non pari gradu certitudinis omnes credentes donentur in hac vita, sed unusquisque eam habeat mensuram, ἑκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως, ad omnes tamen pertinet suavissima illa consolatio, *Sufficit tibi gratia mea. Nam potentia mea in infirmitate perficitur.* Habent igitur omnes & singuli verè per fidem justificati certitudinem sufficientiæ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. Omnes & singuli habent pacem apud Deum, & glorientur in spe gloriæ Dei. Et scuto fidei tela ignita Diaboli tandem omnia restingunt. Pugnante in illis & pro illis Domino nostro Jesu Christo, qui fidei nostræ est ἀρχηγὸς καὶ τελειωτής.

Diversa mensura gratiæ. Rom.12.3. 2.Cor.12.9. Ephes.4.7. Rom.5.1,2. Ephes.6.16. Hebr.12.2.

9. Basilius magnus, in regulis brevioribus, capitib. 10. & 12. & 296. docet, fidelem Christianum, peccatorum suorum verè pœnitentem, & ad Deum seriò conversum, posse ac debere certò sibi persuadere [πληροφορεῖσθαι] remissa sibi esse omnia sua peccata. Tales autem sunt omnes illi, qui ex fide justificati, pacem habent apud Deum; sicut loquitur Apostolus de omnibus per fidem justificatis.

Basil. Cæsariensis. Rom.5.1.

10. Ambrosius ait; Non gloriabor quia justus sum, sed gloriabor quia redemtus sum. Gloriabor, non quia vacuus peccati sum, sed quia mihi remissa sunt peccata. Non gloriabor, quia profui, neque quia profuit mihi quisquam, sed quia pro me Advocatus apud Patrem Christus est; sed quia pro me Christi sanguis effusus est. ——— Hæredem te fecit, cohæredem Christi: Spiritum tibi adoptionis infudit. ——— Sed vereris dubios vitæ anfractus, & adversarii insidias, cum habeas auxilium Dei, habeas tantam ejus dignationem, *ut Filio proprio pro te non pepercerit.* ——— Nihil enim excepit, qui omnium concessit auctorem. Nihil est igitur quod negari posse nobis vereamur; nihil est in quo de munificentiæ divinæ diffidere perseverantiâ debeamus, cujus fuit tam diuturna & jugis ubertas, ut primo prædestinaret, deinde vocaret: *& quos vocavit, hos & justificaret: & quos justificaret, hos & clarificaret.* Poterit deserere quos tantis beneficiis suis usque ad præmia prosecutus est? Inter tot beneficia Dei, num metuendæ sunt aliquæ accusatoris insidiæ? Sed quis audeat accusare quos electos Divino cernit judicio? Num Deus Pater ipse qui contulit, potest dona sua rescindere: & quos adoptione suscepit, eos à Paterni affectus gratia relegare? Sed metus est, ne judex severior sit. Considera quem judicem habeas. Nempe *Christo dedit Pater omne judicium.* Poterit te ergo ille damnare, quem redemit à morte, pro quo se obtulit, cujus vitam suæ mortis mercedem esse cognoscit? Nonne dicit? *quæ utilitas in sanguine meo, si damno quem ipse salvavi?* Deinde consideras judicem, non consideras advocatum? Potest iste sæviorem ferre sententiam, qui interpellare non desinit, ut Paternæ reconciliationis in nos conferatur gratia? hæc Ambrosius, lib.1. de Jacob, & vita beata, capite 6.

Ambros. lib.1. de Jacob & vita beata, cap.6. Rom.8.32. Rom.8.30. Quos Deus semel adoptavit, ii certò salvantur. Ioan.5.22. Psal.30.10. Pro quibus Christus sanguinem suum fudit, & pro quibus interpellat, ii omnes salvantur.

11. Idem, lib.5. de sacramentis, cap.4. Ex malo (inquit) servo factus es bonus filius: ideo præsume, non de operatione tua, sed de Christi gratia. *Gratiâ enim salvati estis.* Apostolus ait. Non ergo hic arrogantia est, sed fides: prædicare quod acceperis, non est superbia, sed devotio. Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lavacrum genuit, ad Patrem qui te per Filium redemit, & dic; Pater noster. Bona præsumtio, sed moderata. Hactenus Ambrosius.

Ambros. lib.5. de sacramentis, cap.4. Ephes.2.5. Non arrogantia, sed fides est, prædicare quod acceperis. Bona præsumtio.

12. Auctor Commentarii, qui sub Ambrosii nomine circumfertur, in 2.Cor.13.5. exponens illa Apostoli verba, *An non cognoscitis vos, quòd Christus Iesus in vobis est, nisi reprobi estis.* Hoc dicit, (inquit) quia si probare vos invicem nescitis, non cognoscitis quia Iesus Christus est in vobis: & hoc est reprobum esse, nescire religionis & professionis suæ fidem. Qui enim fidei suæ sensum in corde habet, hic scit Christum Jesum in se esse. Hæc ibi.

Auctor Comment. 2.Cor.13.5. Verè fidelis fidei suæ sensum in corde habet, & scit Christum in se esse.

13. Chrysostomus ait, serm.2. in cap.1. epist. ad Ephes. οἱ γὰρ ὄντως πνεύματος μετέχοντες, ἴσασιν ὅτι ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν ἐστι, id est, nam qui verè fiunt participes Spiritûs, ii sciunt eum esse arrhabonem hæreditatis nostræ. Hæc ille.

Chrysost.

14. Qui diligit fratrem, (inquit Augustinus,) magis novit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit. lib.8. de Trinitate, capite octavo. Item alibi; Ille (inquit) diligit adventum Domini, qui eum, sive prope sive longe sit, sinceritate fidei, firmitate spei, ardore charitatis exspectat. Augustinus, epist. 80. ad Hesychium.

August. Qui diligit, novit suam dilectionem.

15. Fides ipsa (ait idem Pater) mente videtur, quamvis hoc fide credatur quod non videtur. August. epist. 112. ad Paulinam, cap.3. Et ibidem de homine credente dicit; Videt ipse fidem suam, qua se credere sine cunctatione respondet. Videt cogitationem qua cogitat, quid ei possit prodesse quod credit. Videt voluntatem, qua accessit ad suscipiendam religionem. Et capite 4. ejusdem epistolæ; Nostræ (inquit) mentis obtutibus adest fides ipsa qua credimus: menti nostræ fides nostra conspicua est. Item lib.13. de Trinitate, cap.1. Fidem ipsam videt quisque in corde suo esse, si credit. ——— Videtur fides in corde in quo est, ab eo cujus est; eam tenet certissima scientia, clamatque conscientia. Cum itaque propterea credere jubeamur, quia id quod credere jubemur videre non possumus, ipsam tamen fidem quando inest in nobis videmus in nobis: quia & rerum absentium præsens est fides, & rerum quæ foris sunt intus est fides, & rerum quæ non videntur videtur fides. Et capite 2. ejusdem libri. Nec eam quisquam videt in alio, sed unusquisque in semetipso. Denique potest & simulatione confingi, & putari esse in quo non est. Suam igitur quisque fidem apud seipsum videt. Hæc Augustinus. Qui etiam in sua expositione Psalmi 129. (seu 130.) dicit; Præsumat omnium cor de misericordia Dei.

Vide supra §.4. Qui habet fidem, videt eam in corde suo.

16. Quod autem idem Augustinus, lib. de correptione & gratiâ, capite 13. & lib. de bono perseverantiæ, capite 22. scribit, neminem ante hujus vitę consummationem posse esse securum de vita æterna, aut præsumere se esse in numero prædestinatorum, idque occultari opus esse in hoc loco, ut caveatur elatio. Respondimus supra, sub finem capitis 20. & c.21. hujus libri; Augustinum controversiæ, quæ tunc inter Pelagianos & Catholicos agitabatur, intentum de perseverantia & glorificatione prędestinatorum, concessisse quorundam fidelium per fidem justificatorum apostasiam & interitum, tanquam causæ illi, quam præ manibus habebat, non officientem, modò evinceret nullum prædestinatum perire. ideo contentus dicere tales Apostatas non fuisse unquam in numero prædestinatorum, concessit,

Objectio ex Augustino. Responsio. Vide etiam supra, cap.16. annot. in 9. & 10. Proposit.

conceſſit, incautus, fuiſſe eos per fidem juſtificatos, atque adeo non omnes juſtificatos glorificari, quamvis glorificentur omnes prædeſtinati. Ac ſi aliqui per fidem in Chriſtum juſtificarentur, qui non ſint in numero prædeſtinatorum & glorificandorum. Contra quem errorem clariſſima ipſius etiam Auguſtini teſtimonia adduximus ſupra, capite 21. hoc autem errore ſublato, certitudo propriæ ſalutis confirmatur hoc argumento, ex ipſius Auguſtini verbis depromto: Qui ſcit ſe eſſe per fidem juſtificatum, ille ſcit ſe eſſe prædeſtinatum & glorificandum: at omnis per fidem juſtificatus ſcit ſe eſſe per fidem juſtificatum: ergo omnis per fidem juſtificatus ſcit ſe eſſe prædeſtinatum & glorificandum. Majorem propoſitionem probant illa Auguſtini teſtimonia, quæ ſupra recitavimus, capite 21. Minor propoſitio manifeſtè habetur in verbis Auguſtini modò allatis, hoc ipſo capite, § 14. & §. 15. ubi dicitur, omnem credentem & diligentem videre ſuam fidem & dilectionem. Quicunque autem videt in corde ſuo veram fidem & dilectionem, ille ſcit ſe eſſe per fidē juſtificatum. Credit enim ſcripturæ dicenti; In Chriſto, omnis qui credit juſtificatur. Item; Si confitearis ore tuo Dominum Jeſum, & credideris in corde tuo quod Deus eum ſuſcitavit ex mortuis, ſervaberis. Corde enim creditur ad juſtitiam; ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Dicit enim Scriptura, quiſquis credit in eum, non pudefiet.

Argumentum ex Auguſtino, pro certitudine propriæ ſalutis. — *Actor. 13. 39.* — *Rom. 10. 9, 10, 11.*

17. Petrus Lombardus, recitatis Auguſtini verbis, ex lib. 13. de Trinitate, capite 1. hæc ſua ſubjungit; His verbis evidenter traditur, fidem ipſam in corde hominis ab ipſo homine videri, non corporaliter, non imaginariè, ſed intellectualiter. 3. ſent. diſt. 23. Quem magiſtri textum exponens Bonaventura, dub. 4. Fides (inquit) eſſentialiter exſiſtens in anima cognoſcitur per ſuam eſſentiam. Et hoc communiter omnes tenent. Hæc Bonaventura. Non ſolùm autem naturali intuitu, ſed etiam certitudine ſupernaturali novit fidem ſuam ille qui in Chriſtum credit, colluſtrata & ſublimata atque confirmata mente per Spiritum fidei. *Habentes autem eundem Spiritum fidei, ſecundùm illud quod ſcriptum eſt, Credidi, propterea loquutus ſum: & nos credimus, quamobrem etiam loquimur.*

P. Lomb. — *Bonavent.* — *2. Cor. 4. 13.*

18. Scotus ait; Sicut credo Deum eſſe trinum & unum, & non ſcio, nec ſcire poſſum iſtud in ſtatu iſto; ſic credo me habere fidem infuſam inclinantem in illud, ſicut in verum, quod eſt in ſe verum. Hæc Scotus. in 3. ſent. diſt. 23. qu. unica, num. 17. Quibus verbis Scotus haud obſcurè aſſerit, fidelem non quidem ſcire, (ut ſcire opponitur τῷ credere) attamen fide Divina credere ſe habere fidem. id quod ibidem ejus ſcholiaſtes Hugo Cavellus, quamvis ab hac ſententia, ut videtur, ipſe alienus, inſinuat his verbis; Videtur Doctor in hac litera favere ſententiæ dicenti fidelem fide divina credere ſe habere fidem, quam tenent Cajet. 1. 2. q. 112. a. 5. Molina ibi, qu. 2. con. 3. & favet Bannes, 2. 2. qu. 6. a. 2. du. 2. & D. Thomas dicto a. 5. & 1. p. q. 87. a. 2. ad 1. expreſsè Soto in Apolog. contra Catther. ca. 5. & l. 3. de natura, ca. 10. Vaſquez 1. 2. q. 201. c. 2. Quibus favet Doctor hic. Hæc ibi Hugo Cavellus, profeſſor Lovanienſis, natione Hibernus. Quod autem ibidem citat Cavellus, ex Scoti quodl. 14. art. fidelem fide divina non percipere ſe habere fidem; id potius Doctori dedecoroſum, quam ſcholiaſtæ utile eſt. Quid enim prodeſt Scotum introducere ſibi ipſi apertè contradicentem? niſi forte excuſando Doctori adhibeatur memorata diſtinctio inter ſcire & credere, & dicas Scotum in illo quodlibeto poſuiſſe percipere pro ſcire, ac ſi dixiſſet, fidelem fide divina non quidem ſcire, attamen credere ſe habere fidem. Quamvis Auguſtinus & alii fidem ſuam ab ipſo credente etiam videri & ſciri doceant cognitione intuitivâ.

Scotus. — *Hugo Cavellus.* — *Celebres quidam Theologi Romanenſes dicunt, fidelem fide divinâ credere ſe habere fidem.* — *Cavelli exceptio de Scoto refellitur.*

19. Non ſolùm autem naturali intuitu, ſed etiam certitudine ſupernaturali novit fidem ſuam ille qui in Chriſtum credit: illuminatos habens oculos mentis ſuæ, per Spiritum ſapientiæ & revelationis, *ad ſciendum* non ſolùm quæ ſit ſpes vocationis Dei, & quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in ſanctis, ſed etiā, *quæ ſit ſuperemiпens illa magnitudo potentiæ ejus in nos, qui credimus ſecundùm operationem potentiæ roboris ejus. Nos autem* (ait Apoſtolus) *non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt: ut ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis.* Colluſtrata enim & ſublimata atque confirmata mente per Spiritum fidei, ſcimus cui crediderimus. Habentes autem eundem Spiritum fidei, ſecundùm illud quod ſcriptum eſt, Credidi, propterea locutus ſum: & nos credimus, quamobrem etiam loquimur. Neque huic ſupernaturali certitudini, qua fidelis certus eſt ſe credere, poteſt ſubeſſe falſum, quia Spiritus veritatis, mentiri neſcius, hanc in omnibus per fidem in Chriſtum juſtificatis operatur: potenter nos corroborans in interiore homine: & in cordibus noſtris clamans, Abba Pater: Et teſtimonium reddens ſpiritui noſtro, nos eſſe filios Dei. Filios, inquam, per fidem in Jeſu Chriſto; *Omnes enim* (inquit Apoſtolus) *filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu.* Quando igitur Spiritus adoptionis habitans in cordibus noſtris, teſtatur cum ſpiritu noſtro, ſeu teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, nos eſſe filios Dei, tunc teſtatur nos habere fidem in Chriſto Jeſu, per quam ſumus filii Dei.

Certitudo ſupernaturalis. — *Epheſ. 1. 18, 19.* — *1. Cor. 2. 12.* — *2. Tim. 1. 12.* — *2. Cor. 4. 13.* — *Pſal. 116. 10.* — *Non poteſt ſubeſſe falſum.* — *Epheſ. 3. 16.* — *Gal. 4. 6.* — *Rom. 8. 16.* — *Gal. 3. 26.*

CAPUT VIGESIMUM-SEXTUM.

De arbitrii ſervitute in ſtatu peccati, cum deſcriptione libertatis ejuſdem in omni ſtatu.

Auguſt. — *Arbitrium captivum.* — *Arbitrium ſub poteſtate tenebrarum.* — *Col. 1. 13.*

AUguſtinus, epiſt. 107. Qui (inquit) oppugnat gratiam, qua noſtrum ad declinandum à malo & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipſe arbitrium ſuum adhuc vult eſſe captivum; ——— Quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberum habebamus arbitrium, quando erat ſub poteſtate tenebrarum? unde nos ſi, quemadmodum dicit Apoſtolus, Deus eruit, ipſe utique illud liberum fecit. ——— Ipſe Mediator intrat in domum fortis, & prius alligat eum, id eſt, ejus coercet & cohibet poteſtatem poteſtatis ſuæ fortioribus vinculis, & ſic eripit vaſa ejus quæcunque prædeſtinavit eripere, arbitrium eorum ab ejus poteſtate liberans. ——— Quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.

Matth. 12. 29. — *Luc. 11. 22.* — *Chriſtus arbitrium noſtrum liberat à poteſtate Diaboli.*

Lapsu amissa libertas ad diligendum Deum. Liberi arbitrii servitus sub dominio peccati. Arbitrium servum peccati. Voluntas serva peccati.

didimus. Et Enchirid. cap. 106. Post illam ruinam major est misericordia Dei, quando & ipsum liberum arbitrium liberandum est à servitute, cui dominatur cum morte peccatum. Et lib. de correptione & gratia, capite 13. Per liberum arbitrium alia [peccata] insuper addiderunt: arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum, liberum justitiæ, peccati autem servum. Et lib. 1. Retract. cap. 9. Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratia liberetur à servitute, qua facta est serva peccati, & ut vitia superet, adjuvetur; rectè pieque vivi à mortalibus non potest. Hæc Augustinus.

Prosper. Arbitrium mortuum.

2. Prosper lib. de libero arbitrio, ad Ruffinum; Liberum (inquit) arbitrium donec sine Deo solum fuit, mortuum fuit justitiæ, vixitque peccato. Hæc Prosper.

Fulgent.

3. Fulgentius lib. de incarnatione & gratia Domini nostri Jesu Christi, capite 19. Ex quo primus homo naturam suam voluntariè vitiavit, atque oppressit infirmitas; nisi divinæ gratiæ medicamento præventum, in unoquoque homine sanetur atque adjuvetur liberum indesinenter arbitrium; est quidem liberum, non tamen bonum: Est liberum, non tamen rectum: est liberum, non tamen sanum: est liberum, non tamen justum. Et quanto magis à bonitate, rectitudine, sanitate, justitiaque liberum; tanto magis malitiæ, perversitatis, infirmitatis, atque iniquitatis mortifera servitute captivum. Qui enim facit peccatum, servus est peccati. Et; à quo quis devictus est, huic & servus addictus est. Regnante igitur peccato habet liberum arbitrium: sed liberum sine Deo, non liberum sub Deo: id est, liberum justitiæ, non liberum sub gratia: & ob hoc pessimè atque serviliter liberum; quia non gratuito miserentis Dei munere liberatum. Hoc Apostolus evidenter insinuat, dicens; Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Servire igitur justitiæ non potest, qui justitiæ liber est: quia, quamdiu est peccati servus, non nisi ad serviendum peccato reperitur idoneus. Hæc Fulgentius, cum Coëpiscopis Afris. Hoc sensu Augustinus, epist. 107. ait arbitrium diaboli esse ad maximam malevolentiam pœna sui sceleris obduratum; & sub diaboli potestate esse arbitrium hominis in statu peccati.

Liberum arbitrium mortiferâ servitute captivum. Ioan. 8. 34. 2. Petr. 2. 19. Serviliter liberum. Rom. 6. 20.

Bernard.

4. Bernardus serm. 81. super Cantica; Hanc vim à natura solus homo non patitur, & ideo solus inter animantia liber. Et tamen interveniente peccato patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate, non à natura, ut ne sic quidem ingenitâ libertate privetur. Quod enim voluntarium, & liberum. Et quidem peccato factum est, ut corpus quod corrumpitur, aggravet animam, sed amore, non mole. Nam quod surgere anima per se jam non potest quæ per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioso amore languescens & jacens, amorem pariter justitiæ non admittit. Ita nescio quo pravo & miro modo ipsa sibi voluntas, peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit, ut nec necessitas cum voluntaria sit excusare valeat voluntatem, nec voluntas cum sit illecta excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Est favorabilis vis quædam premendo blandiens, & blandiendo premens: unde sese rea voluntas, ubi semel peccator consenserit, nec excutere jam per se, nec excusare tamen ullatenus de ratione queat. Inde querula illa vox veluti gementis sub onere necessitatis hujus: Domine, inquit, vim patior, responde pro me. Sed rursus sciens quod non justè causaretur adversus Dominum, cum voluntas sua ipsius potius in causa foret, attende quid sequutus intulerit: Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerim. Premebatur jugo, non alio tamen quam voluntariæ cujusdam servitutis: & erat pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est quæ se, cum esset libera, servam fecit peccati, peccato assentiendo: voluntas nihilominus est, quæ se sub peccato tenet voluntariè serviendo. Vide quid dicas, ait aliquis mihi. Tune voluntarium dicis, quod jam necessarium constat esse? Verum quidem est quod voluntas seipsam addixerit, sed non ipsa se retinet, magis retinetur & nolens. Bene hoc saltem das, quia retinetur. Sed vigilanter retine voluntatem esse quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dicis. Non utique voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volentis est, non nolentis. Quod si volens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo dicet, aut quid respondebit ei cum ipsa fecerit? quid fecit? Servam se fecit: unde dicitur: qui facit peccatum, servus est peccati. Propterea cum peccavit (peccavit autem, cum peccato obedire decrevit) servam se fecit. Sed fit libera, si non adhuc facit. Facit autem in eadem servitute se retinens. Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim est. Ergo quia volens servam seipsam fecit; non modo fecit, sed facit. ——— Ita anima miro quodam & malo modo sub hac voluntaria quadam & malè libera necessitate & ancilla tenetur, & libera: ancilla propter necessitatem, libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magisque miserum est, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera. Hæc & plura in eandem sententiam, Bernardus Clarævallensis, loco citato.

Quod voluntarium & liberum. Sap. 9. 15. Necessitas voluntaria. Esai. 38. 14. Ib. v. 15. Voluntaria servitus. Voluntas serva peccati. Ioan. 8. 34.

Bellarmini assertio falsa.

5. Huic observationi occasionem præbuit illa assertio Bellarmini, libro 4. de gratia & libero arbitrio, cap. 6. Nomen (inquit) servi arbitrii in Ecclesia Catholica, per totos mille quingentos annos nunquam fuit auditum. Hæc ille. Nempe huic credat cui verum aut falsum nullo discrimine habetur. Vide D. Pareum in castigatione illius capitis.

Bernard. Perpetua libertas arbitrii in quo non posita sit.

6. In quo autem consistat arbitrii perpetua in omni statu libertas, docet Bernardus, lib. de gratia & libero arbitrio, post medium libri, his verbis; Nemo putet ideo dictum liberum arbitrium, quod æquâ inter bonum & malum potestate aut facultate versetur, cum cadere per se quidem potuerit, non autem resurgere nisi per Domini Spiritum. Alioqui nec Deus, nec Angeli sancti, cum ita sint boni, ut non possint esse & mali; nec prævaricatores item Angeli, cum ita sint mali, ut jam non valeant esse boni, liberi esse dicuntur. Sed & nos illud post resurrectionem amissuri sumus: quando utique inseparabiliter alii bonis, alii malis admixti fuerimus. Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec Diabolus: quoniam quod ille esse non potest malus, non infirma facit necessitas, sed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum respirare, non aliena facit violenta oppressio, sed sua ipsius in malo obstinata voluntas, ac voluntaria obstinatio. Nunc igitur eo potius liberum arbitrium dicitur, quod sive in bono, sive in malo æquè liberam facit

In quo posita sit.

 volun-

voluntatem, cum nec bonus quispiam, nec item malus dici debeat, aut esse valeat, nisi volens. Tali jam ratione non incongrue dicetur ad bonum se & ad malum habere æqualiter, quod utrobique videlicet par sit ei non quidem in electione facilitas, sed in voluntate libertas. Hæc Bernardus.

Qua ratione æqualiter ad bonum & malum.

7. Libertas arbitrii non est, nisi ad hoc, quod expedit, aut quod decet: sicut dicit Anselmus [lib. de libero arbitrio, cap. 1,] Unde nulla libertas esset, si diceretur; Deus potest facere malum. inquit Alexander Alensis, in Summa Theologiæ, part. 3. qu. 1. memb. 4. ad 3.

Anselmus & Alens.

8. Hoc ipsum diu ante docuit Augustinus, Enchirid. cap. 105. Postea (inquit) sic erit homo, ut male velle non possit, nec ideo libero carebit arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit servire peccato. Neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati esse sic volumus, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam prorsus velle possimus. Sicut ergo nunc etiam anima nostra nolle infelicitatem, ita tunc nolle iniquitatem semper habitura est. Et libro de gratia Christi contra Pelagium & Cælestium, cap. 13. Præceptum liber facit qui libens facit. Hæc Augustinus.

August. Liberum arbitrium in statu gloriæ.

Liber facit qui libens facit.

9. Prosper lib. contra collatorem, cap. 19. Liberum (inquit) arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus. Adde his Prosperi verbis, *& rationalis*: ut habeas definitionem liberi arbitrii.

Definitio liberi arbitrii.

10. Hæc faciunt contra errorem eorum qui clamitant, non posse fieri salva arbitrii libertate, ut Deus aliquos ita ad obediendum inclinet, ut, superatâ per virtutem efficacissimam omnipotentis gratiæ quacunque in eis resistentiâ, non possint tandem non obedire. Nam ad conservationem libertatis sufficit, ut cum rationali judicio volentes ac lubentes obediant. Quem Deus vocatum ad Filium trahit, (inquit Prosper) non resistentem invitumque compellit: sed ex invito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat: ut cor audientis, obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, ubi premebatur: ibi discat, ubi ignorabat: inde fidat, unde diffidebat: inde velit, unde nolebat. Etenim Dominus dabit suavitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Hec Prosper, libro contra Collatorem, cap. 6.

Vocatio efficax, salvâ arbitrii libertate.

Prosper. Tractio Paterna.

Psal. 84. (seu 85.) vers. 13.

11. Neque auscultandum eorum cavillo qui dicunt, ad eam saltem arbitrii libertatem, quæ in peccante pœnamque aut vituperium merente, vel ad productionem operis boni meritorii vel laudabilis est necessaria, necesse esse ut æquâ inter bonum & malum potestate aut facultate versetur, vel alterutrum saltem istorum eligere possit. Nam admisso istiusmodi falso fallacique principio, neque homo in statu peccati, reus erit vel patratæ injustitiæ, vel omissæ justitiæ: quia ita peccato mancipatus est, ut non possit non peccare, non possit legi Dei se submittere, Deoque placere, neque vituperanda erit ipsa Diaboli ab initio peccantis malitia: & laudabilior erit nostra obedientia, quam obedientia Christi, quia nos peccare possumus: imo omne meritum & laus detrahetur obedientiæ Christi, qui etiam dum viator esset & in statum merendi, non potuit esse Patri inobediens.

Objectioni respondetur.

Rom. 8. 7. 8.
1. Joan. 3. 8.

12. An ideo (inquit Augustinus, de Christo loquens) in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato servire non poterat? August. lib. de prædestinatione sanctorum, capite 15. Idem etiam alibi ait; Sunt etiam necessitate facta improbanda, ubi vult homo recte facere & non potest. Nam unde sunt illæ voces: Non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago. Et illud; Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Et illud: Caro concupiscit adversus Spiritum; Spiritus autem adversus carnem. Hæc enim invicem adversantur, ut non ea quæ vultis faciatis? Sed hæc omnia hominum sunt, ex illa mortis damnatione venientium. Nam si non est ista pœna hominis sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est, ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit, cum hæc facit. Hæc Augustinus, lib. 1. Retractationum, cap. 9. In quibus Augustini verbis haud obscura se nobis offert distinctio, inter necessitatem ab ipso Deo in prima naturæ conditione inditam, & necessitatem quam ipsa rationalis creatura voluntaria prævaricatione contraxit. Priore illo genere necessitatis quicquid facit aliqua creatura, illud peccatum non est, nec improbandum: attamen posteriore genere necessitatis, multa fiunt peccata, adeoque meritò improbanda. Illa dici potest necessitas naturalis: istam Bernardus vocat necessitatem voluntariam. Loco superius citato §. 4. Unde patet, non esse ad rationem meriti semper necessarium, ut liberum arbitrium æqua inter bonum & malum facultate præditum sit, vel ad utrumlibet se inflectere possit, tum ad bonum, tum ad malum.

August.

Rom 7. 19.
Rom. 7. 18.
Gal. 5. 17.

Distinctio necessitatu.

13. Profectò, qui ita docent, recidere videntur in illam Cassiani Semipelagianorum magistri impiam assertionem; Christum fidem quam in Centurione invenit & laudavit, non donasse Centurioni: nullius enim laudis fore ac meriti, si id in eo Dominus, quod ipse donaverat, prætulisset. De qua assertione eum Prosper redarguens lib. contra Collatorem, capite 36. ait cum hac exigua conclusione pæne totum Pelagianum dogma confirmare: & multis scripturæ testimoniis & rationibus eandem ibidem prolixè nervoseque refellit.

CAPUT VIGESIMUM-SEPTIMUM.

De Remonstrantibus: quos Arminianos vocant, à Secta Conditore Iacobo Arminio, Batavo; qui mortuus est Lugduni Batavorum, anno Domini 1609. Seipsos autem indigitant Remonstrantes.

Remonstrantes Semipelagianorum errores videri volunt damnare, cum tamen eis revera adstipulentur.

REmonstrantes, in actis suis Dordracenis, in declaratione sententiæ suæ circa tertium & quartum articulos, pag. 24. editionis Harderwycensis, Semipelagianismi opprobrium declinant, his verbis; quare immerito quoque nos Semipelagianismi accusant Contraremonstrantes, cum ea in Semipelagianis damnemus, quæ Catholici passim damnarunt. Hæc illi. At minus verecundam esse hanc expostulationem & assertionem, facilè deprehendet quicunque adhibito judicio,

&

& semoto partium studio, placita Remonstrantium cum opinione Semipelagianorum, & doctrina Catholicorum, de controversis illis articulis, quos præmisimus, diligenter contulerit.

De primo isto articulo vide supra, c. 6. & cap. 10. & c. 11.

2. Quod ad primum attinet articulum; Concedere quidem se profitentur gratiam prævenientem; at eis qui convertuntur peculiarem negant, dum non conversis parem concedunt: (Corvin. contra Molin. cap. 33. ad §. 46.) efficacem gratiam negant, dum ejus efficaciam, id est, eventum ajunt penes nos stare. In examine censuræ, cap. 8. fol. 95. A. Præterea fidem ac regenerationem excludunt è numero earum gratiarum seu donorum gratuitorum, quę nobis in fœdere gratiæ promissa, & Christi merito parta sunt. In eodem examine censuræ Leidensis, eodemque cap. 8. fol. 94. A. unde sequitur, ista vel non esse dona gratię Dei, ut docebant Pelagiani, vel alio nos tramite consequi gratiam, quàm accipiendo ex plenitudine Christi, & secundùm mensuram donationis Christi; quod non minus absurdum est.

De secundo articulo vide supra, cap. 12. & 13. & 14. De tertio autem articulo, vide cap. 15. & 16.

3. De secundo & tertio articulis inter Catholicos & Semipelagianos agitatis, nempe, de prædestinatione, & merito mortis Christi, quantopere Remonstrantes contemnant doctrinam Catholicorum Patrum, & quam apertè Semipelagianis se adsocient, palàm clamitant eorum scripta publica de his articulis, in Collatione Hagiensi, & in actis Dordracenis, & in Confessione, capite 8. & cap. 18. & in examine censuræ eorundem capitum.

De quarto art. vide supra, cap. 17. & 18. De quinto autem articulo vide cap. 19. & 20. & 21. & 22.

4. Considera etiam quartum & quintum articulos. Vocationem illam secundùm propositum quam Catholici Patres tantopere contra Semipelagianos defenderunt, prorsus negant Remonstrantes: itidem gratiam illam perseverantiæ, ex eodem prædestinationis proposito manantem, per quam electi non solùm possunt perseverare, sed non nisi perseverantes sunt. Cum Semipelagianis autem contendunt, quicquidlibet donatum sit prædestinatis, id posse vel amplecti vel respuere, & vel amittere vel retinere propriâ voluntate; & gratiæ efficaciam seu obediendi ac perseverandi eventum non soli Deo acceptum ferunt, nec peculiare esse Dei donum solis omnibusque electis misericorditer collatum agnoscunt, sed ab arbitrii nostri optione suspendunt. ut patet ex collatione Hagiensi, & actis Dordracenis, in postremis articulis, & ex confessione & examine capp. 8. 11. 17. 18. Quo jure igitur Semipelagianorum contubernium detrectant?

Semipelagiani Pelagium damnabant insincerè; nam ejus erroneam doctrinam subtiliter fucatam retinebant.

5. Sic olim ipsi Massilienses sive Semipelagiani Pelagium insincerè damnabant, rejectis quibusdam ejus positionibus durioribus, quas ad communis causæ tutelam judicabant non esse necessarias, ad eandem tamen conclusionem itineribus occultioribus properabant. Quos intercipiens Prosper redarguit, quod in superfluę querelæ conclamationē prorumperent, & damnatos errores insolenter foventes, sincerissimis Divinę gratiæ defensoribus obloquerentur: & pacem victricis Ecclesię, resumtis de damnatorum schola quæstionibus, inquietarent. lib. contra Collatorem, cap. 1. & cap. 39. eosdem alibi vocat *ingratos, falsâ & virtute superbos*; in Præf. in *lib. de ingratis*. & fraudulentam Pelagiani erroris inficiationem eis meritò exprobrat, *lib. de ingratis*, cap. 38. his versibus;

Ingrati.

Quid prodest verbis commentum Pelagianum
Respuere, & sola damnatos plectere voce?
Cum paucis squalidâ sublatis de cute nervis,
Intima viperei foveantur viscera sensus?
O bene quod diri erroris malus ille magister.
Nullo prælevit letalia pocula melle:
Sed non ambigua infectum feritate venenum
Protulit, &c.

De hæreticorum dolositate vide supra, lib. 3. c. 20. §. 39.

6. Præclarè Ambrosius, lib. 10. in Euangelium Lucæ, de negatione Petri; *Non satis est* (inquit) *involuta responsio confitentis Iesum, sed aperta confessio.* Accommodemus hæc verba Ambrosii ad abnegationem erroris, & confessionem veritatis: debet utraque esse aperta, non verbis ambiguis involuta. Mos autem est eorum qui hæresin parturiunt, ita veritatis confessionem præ se ferre, ut nullo modo à verborum ambiguitate discedant, quam discipulis suis exponere possint sensu planè contrario veritati. Sicut de Pelagio etiam queruntur Hieronymus, epist. ad Ctesiphontem, & Augustinus lib. de gratia Christi, cap. 41. Quamvis errorem suum ita planè alibi detexerit Pelagius, ut latere non potuerit, sicut in carmine monet Prosper.

CAPUT VIGESIMUM-OCTAVUM.

Consensus doctrinæ Augustini, de prædestinatione & gratia Dei, cum perpetua Catholicæ Ecclesiæ doctrinâ.

HAnc partem nobis extorsit dissertatio illa viri clarissimi Gerardi Joannis Vossii, quâ lib. 6. historiæ suæ Pelagianæ, insinuare videtur, doctrinam hanc ab Augustino primum excogitatam esse; antiquiores autem Patres in ea planè fuisse sententiâ, quam hodie tenent Remonstrantes: qui etiam ut omnibus idipsum persuadeant, viri hujus docti diatribam illam ad partes advocant, in suis scriptis Dordracenis, in Prosphonetico ad delegatos, sub finem defensionis sententiæ suæ circa articulum quintum, de perseverantia, pag. 343. edit. Harderwicens. anno Dom. 1620.

2. Respondetur igitur, prius de homine, deinde de re. Vossium quod attinet; admodum invitus adducor, ut viri hujus undecunque doctissimi, & de orthodoxis Christi Ecclesiis tam bene meriti, mentionem ullam faciam in aliqua controversia, in qua illi non prorsus assentior. Verùm huc me ducit atque adigit aliorum jactantia, & amovendi scandali necessitas. Eum libenter audiunt Remonstrantes ea loquentem, quæ ipsorum errori consentanea esse existimant; At postea Augustini doctrinam se sequi & probare palàm profitentem deserunt: sicut olim beati Cypriani errorem, de rebaptizandis hæreticis, Donatistæ suo schismati perperam prætendebant: unde exclamat August. *O quàm detestandus est error hominum, qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter se imitari putant, à quorum virtutibus alieni sunt.* Aug. lib. de unico baptismo cap. 13. Salvâ igitur honorificentiâ, quæ tanto viro debetur, fas mihi sit, abśq; cujusquam offensione, quid sentiam, liberè & modestè proloqui.

2. Fatetur

3. Fatetur eodem sexto libro, thesi 9. agnitum esse à Patribus ante Augustinum quoddam Dei decretum ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀνεξερεύνητον, quod versetur circa administrationem mediorum ordinatorum ad salutem, quâ ad alios sermo Euangelii mittitur, ad alios non mittitur. Hujus diversæ administrationis causam dixisse Patres illos referri ab Apostolo Paulo ad Rom. 11. ad inscrutabilia judicia, & sapientiæ impervestigabilem abyssum. Et citat in hanc sententiam clarissima Hieronymi verba, epist. ad Ctesiphontem.

4. At certè hæc ipsa agnitio pugnat cum ea de prædestinatione sententia, quam Vossius eisdem Patribus ibidem tribuit, thesibus 8. & 10. & 11. videlicet, nihil aliud dari per prævenientem gratiam nisi possibilitatem credendi; cur autem vocatorum unus præ altero convertatur, id non esse à dispari gratiâ, sed à recto usu liberi arbitrii, seu cooperatione humanâ, per quam gratia sufficiens utrique oblata, redditur in uno efficax, quæ in altero non est efficax, hoc est, eventu caret. Et, præsupposita præveniente gratiâ neutri denegata, causam hujus discriminis, cur alter convertatur & perseveret & salvetur; alter non convertatur, vel conversus relabatur & pereat; causam, inquam, hujus discriminis adæquatam adferri posse ex parte hominum: adeóque causam prædestinationis ad gratiæ incrementum & ad gloriam dari ex parte hominis: nempe prævisam fidem & bona opera, & in eis perseverantiâ, ex recto usu oblatæ gratiæ per cooperationem liberi arbitrii. Hoc enim semel admisso, tollitur difficultas etiâ de illa administratione ordinatorum mediorum, quoad eas gentes, quibus negata est Euangelii prædicatio: nam in promtu erit administrationis illius ratio; nempe, prævidisse Deum, neminem in hac vel illa gente salutariter cooperaturum oblatæ gratiæ: & quoad illas quibus concessa est, prævidisse Deum multos in hac vel illa gente prævenienti gratię per rectum usum liberi arbitrii cooperaturos.

5. Inutile autem effugium est, quod quæritur in distinctione operum quæ fiunt auxilio gratiæ, ab illis operibus quæ solis fiunt viribus liberi arbitrii: nam sive neget aliquis, sive concedat necessitatem prævenientis gratiæ, quamdiu tamen ejus efficaciam, (in quâ solâ inter vocatos discrimen cernitur) homini acceptam fert, adęquatam discriminationis inter vocatos causam ponit in homine, non minus quàm Semipelagiani, negantes prævenientem gratiam; Nam præveniens gratia, secundùm istam opinionem, nihil facit ad discriminationem, licet sit causa sine qua non; sicut secundùm Semipelagianos natura humana non erat propriè causa discretionis, licet esset causa sine qua non. Unde quemadmodum illi discretionem administrationis divinæ in dispensandis mediis referebant ad divinam prescientiam fidei vel contumaciæ, predicationem sequuturæ, atque ita de compendio reddi posse putabant discretionis hujus rationem; sic alicui gratiam istam prævenientem concedenti, cujus efficacia sit penes hominem, parata erit ejusdem discretionis ratio jam memorata. Neq; jam erit decretum illud de ea administratione ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀνεξερεύνητον.

6. Neque ad istorum conciliationem quicquam adfert adjumenti, quod, prę alio quolibet, hunc rerum & circumstantiarum ordinem & decursum liberè elegerit Deus, ut hominem crearet, labi sineret, & Christum Redemtorem mitteret, credentibusque in eum vitam daret. Nam ad præsentem controversiam præsupponitur determinatus ordo: quæritur enim tantummodo de mediorum ad salutem jam ordinatorum administratione. Quocirca quæ de electione hujus ordinis disserit Vossius, eodem lib. 6. suæ historiæ Pelagianæ, thesi 13. ab hoc proposito aliena sunt, nisi addatur, decretum etiam in ordinis hujus electione factum esse de danda quibusdam hominibus conversione & perseverantia.

7. Postquam autem prolixâ dissertatione non satis æquus Augustino videri posset, tentat pacificationem: sed impossibile est Remonstrantium placita, quæ antiquis ante Augustinum Patribus tribuit, cum doctrina Augustini conciliare. Interim ex eo quod dicit, suo quidem judicio nullam esse ἀντιλογίαν, hinc colligas, nullum ab Augustino, quoad doctrinæ substantiam, additamentum excogitatum esse; neque fuisse novam illam Augustini doctrinam, sed quo ad rem conformem doctrinæ veterum, judice Vossio: etiamsi quæ à veteribus obscurius aliquando tradita sunt, neque adeò commode expressa, ea Augustinus occasione Pelagianæ hæreseos, luculentius & felicius explicaverit.

8. Quod autem dixit Vossius de antiquiorum Patrum doctrinâ, id sic temperat, eo ipso lib. 6. hist. Pelag. in Exegesi theseos decimæ; quod tamen (inquit) non ita accipi velim, quasi ex iis nihil adduci possit, quod gratiam ex absoluta convertendi voluntate collatam, insinuare videatur. Nam scio, huic probandæ sententiæ à Petro Diacono & aliis, qui in caussa fidei Romam missi erant, egregium Basilii locum adferri. Et, interpositis Basilii verbis, addit etiam testimonium Ambrosii. Vide §. 17.

9. Tandem ut videas eruditi pectoris candorem, post maturam multorum annorum deliberationem, doctrinam Augustini ipse clarissimus Vossius ambabus ulnis amplectitur, ut unicam veram Apostolicam & Catholicam Ecclesię Christianæ doctrinam. En ejus verba, lib. 2. de historicis Latinis, cap. 17. paulo post initium capitis; *Nempe* (inquit) *celeberrimi quique Occidentalis Ecclesiæ doctores sequebantur Augustinum & Prosperum: cujus de gratia & libero arbitrio, prædestinationeque Divinâ, doctrinam ipse etiam sequor, & probo. Ut omnino sententiam meam haud satis assequantur, si qui existimare me arbitrentur, postremæ Augustini sententiæ, quæ prædestinationem fide & perseverantiâ priorem facit, tanquam impiæ, vel etiam falsæ, obduci posse ea, quæ ante septennium in opere de controversiis à Pelagio, & Massiliensibus, excitatis, de priori Augustini sententia retuli; vel etiam quæ adduxi ex libris, seu Latinorum, seu Græcorum Patrum, qui scripserant ante Pelagii hæresin exortam. Nec enim judicio meo, B. Augustinus prioribus Patribus repugnat, sed quod de prædestinatione priores fere Patres præteribant, hoc addit: atque ubi illi de gratia incautius essent loquuti, hoc explicat. Sed de isto fusius, spero, alibi nobis commodior offeretur agendi locus.* Hæc Vossius.

10. Constat autem ex eis quæ suprà commemorata sunt, capite primo, §. 8. & §. 9. & capite tertio, paragrapho primo, & ex libro Petri Diaconi & sociorum ejus ad Fulgentium, etiam Orientales doctrinam illam, quam docuit Aug. defendisse. Nec solum celeberrimi in Occidente doctores, hanc doctrinam palam professi sunt, sed omnes etiam orthodoxę Ecclesię Occidentis, videlicet, *Africana*, ut patet ex Conciliis con- Vide §. 17.

tra

tra Pelagii errorem in Africa celebratis, & ex libro Fulgentii & coepiscoporum Afrorum ad Petrum diaconum; & Ecclesia *Romana*, ut patet ex epistolis Romanorum Pontificum, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cælestini, Xisti, Leonis, Gelasii, &c. & Ecclesia *Gallicana*, ut patet ex Concilio Arausicano secundo; & Ecclesia *Britannica*, ut docet Prosper, lib. contra Collatorem, cap. 41. quibus & vicinæ undiq; Ecclesiæ consentiebant, licet interea nonnulli, etiam Episcopalis ordinis homines, errore caperentur. Et hinc ordiar responsionem de re ipsa, de qua nunc quærimus.

11. Prima pars responsionis de re ipsa est; Universalis Ecclesia toto orbe diffusa, non tam subitò & tam constanter per multa deinceps secula, doctrinam Augustini suscepisset ac defendisset ut solam Catholicam, si eam ipse primus excogitâsset. Incredibile enim videtur, unius hominis auctoritate vel eloquentiâ totum orbem, Apostolicis temporibus ita vicinum, tam subitò capi & tam diu postea detineri potuisse, ut receptam primævis seculis Ecclesiæ doctrinam novis ejus commentis postponerent.

12. Respondet etiam ipse Augustinus, quodcunque tandem fuerit scriptorum antecedentium judicium, Hoc scio (inquit) neminem contra istam prædestinationem, quam secundùm scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse. lib. de bono persever. cap. 18. Ergo non est hoc additamentum ab Augustino excogitatum, sed est doctrina sanctarum scripturarum.

13. Alia responsio Augustini ad eandem objectionem est; Indoctorum esse & putidè contentiosorum de verbis Patrum litigare, in quæstione aliqua ad solvendum difficili, quâ ipsi suis temporibus non sunt pulsati: unde aliis intenti potuerunt de ea vel minus liquidò, vel etiam minus commodè fortasse loqui. Nam singulæ quæque hæreses inferunt Ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligentius defendatur Scriptura divina, quam si nulla talis necessitas cogeret. Testimonia Augustini ad hanc responsionem pertinentia paulò superius sunt nobis recitata, cap. 20. hujus libri, in regula judicii theologici de auctoritate veterum.

14. Denique, ut hac etiam in parte, veritatis amantibus satisfiat, & ne quisquam valeat hoc præjudicio invidiam facere veritati, ac si huic doctrinæ priora sanctorum Patrum secula contradictura essent, aut eam ut novam humanitusque inventam rejectura; Augustinus luculenter docet, non solùm ex illimi sacræ Scripturæ fonte haustam esse quam tuetur de prædestinatione & gratia doctrinam, sed etiam à sanctis Patribus prædicatam esse, & ab universa Ecclesia palàm semper agnitam, ut veram & haud ignobilem partem Catholicæ fidei. Idque hoc ordine ostendit Augustinus.

Præscientia interdum significat prædestinationem. Vide regulas illas suprà, cap. 14.

15. Primò exponit, quo sensu accipienda sint eorum Patrum verba, qui propositum & prædestinationem secundùm præscientiam receperunt; cui sensui contrarium nemo potuit nisi errando docere. Hæc (inquit) dona Dei quæ dantur electis secundùm propositum Dei vocatis, in quibus donis est & incipere credere, & in fide usque ad vitæ hujus terminum perseverare; sicut tantâ rationum atque auctoritatum contestatione probavimus; Hæc, inquam, Dei dona, si nulla est prędestinatio quam defendimus, non præsciuntur à Deo: præsciuntur autem: Hæc est igitur prædestinatio quam defendimus. Hæc Aug. lib. de bono persev. cap. 17. Et immediatè subjungit, cap. 18. Unde (inquit) aliquando eadem prædestinatio significatur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus, *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit.* Hoc quod ait, præscivit, non rectè intelligitur nisi prædestinavit, quod circumstantia ipsius loquutionis ostendit: loquebatur enim de reliquiis Judæorum, quæ salvæ factæ sunt, pereuntibus cæteris. —— Atque ut ostenderet Dei gratia fuisse relictas reliquias, non meritis operum eorum, sequutus adjunxit, an nescitis in Elia quid dicat Scriptura, *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal.* Non enim ait, relicta sunt mihi; aut, reliquerunt se mihi; sed, reliqui mihi. *Et sic ergo*, inquit, *& in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt: quod quærebat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, cæteri verò excæcati sunt.* In hac ergo electione & in his reliquiis, quæ per electionem gratiæ factæ sunt, voluit intelligi plebem, quam propterea Deus non repulit, quia præscivit. Hæc est illa electio quâ eos, quos voluit, *elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus, in charitate, prædestinans eos in adoptionem filiorum.* Nullus igitur qui hæc intelligit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apostolus; Non repulit Deus plebem suam quam præscivit, prædestinationem significare voluisse. Præscivit enim reliquias, quas secundùm electionem gratiæ fuerat ipse facturus: hoc est ergo, prædestinavit, sine dubio enim præscivit, si prædestinavit: sed prædestinasse est hoc præscisse quod fuerat ipse facturus. quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædestinationem intelligere? Magis autem fortasse voluerunt hoc verbo in ea re uti, quod & facilius intelligitur, & non repugnat, imò & congruit veritati quæ de prædestinatione gratiæ prædicatur. Hoc scio, neminem contra istam prædestinationem, quam secundùm scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse. Hæc Aug. lib. de bono perseverantiæ, cap. 18.

Rom. 11. 2.

Rom. 11. 4. 5.

Ibid. vers. 7.

Ephes. 1. 4. 5.

16. Adfert etiam Augusti. (lib. de bono persev. capp. 2. 3. 4. 13. 14. 17. 19.) celebriorum quorundam Patrum clara testimonia pro hac ipsa doctrina de prędestinatione & gratia Dei, quam tuetur. videlicet, *Cypriani*, & *Ambrosii*, & *Gregorii Nazianzeni*; adjiciunt Petrus diaconus ejusque collegæ, Romam fidei caussa ex Oriente missi, lib. ad Fulgentium, de incarnatione & gratia, cap. 8. insigne testimonium *Basilii*. adeò ut vel in his solis, ut alios missos faciamus, habeas insignem quadrigam celeberrimorum Catholicorum Patrum in Ecclesia Græca & Latinâ, in Oriente & Occidente, in Europâ, Asia, & Africâ, idem prius docentium quod postea docuit ac operosius defendit Augustinus, de prædestinatione & gratia Dei. Puto (inquit Augustinus, lib. de bono perseverantiæ, cap. 19.) eis qui de hac re sententias tractatorum requirunt, sanctos & in fide atque doctrinâ Christiana laudabiliter usquequaque diffamatos viros, Cyprianum & Ambrosium, quorum tam clara testimonia posuimus, debere sufficere. —— Sed his duobus, qui sufficere debuerunt, sanctum Gregorium addamus & tertium, &c. Et priusquam accepisset Prosperi & Hilarii literas illas, per quas de ista Massiliensium objectione certior factus est, citavit & laudavit illud Cypriani ad Cyrinum scribentis, in

Liber iste cum operibus Fulgentii circumfertur.

Cyprian. lib. 3. ad Quirinum, cap. 4.

in nullo esse gloriandum, quando nostrum nihil sit. lib. de correptione & gratia, cap. 7. & illud Ambrosii ex 10. lib. expositionis Euangelii secundùm Lucam; Bonæ lachrymæ quę culpam lavant. Denique quos Jesus respicit, plorant delictum. Negavit primò Petrus & non flevit, quia non respexerat Dominus; negavit secundò, & non flevit; quia adhuc non respexerat Dominus, negavit & tertiò, respexit Jesus, & ille amarissime flevit. Citat hec Ambrosii verba Aug. lib. de grat. Christi, contra Pelagium & Cælestium, cap. 45. Et rursum aliam ejusdem Ambrosii sententiam adducit, cap. 46. ejusdem libri de gratia Christi, ex libro sexto ejusdem expositionis Euangelii secundùm Lucam; Audiat (inquit Augustinus) eundem antistitem Dei (Ambrosium) in sexto libro ejusdem operis dicentem; Cur autem non receperint eum, Euangelista ipse memoravit dicens, quia facies ejus erat euntis in Hierusalem, discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant. Sed Deus quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. O sensum hominis Dei (*exclamat Augustinus*) ex ipso haustum fonte gratiæ Dei. *Deus*, inquit, *quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit.* Videte si non Propheticum illud est, *miserebor cujus misertus ero, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero.* Et illud Apostolicum, *Non volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei.* Hæc ibi. Illud autem Cypriani ad Cyrinum (seu Quirinum) repetit August. lib. de bono persev. cap. 17. & cap. 19. ubi etiam repetit illud Ambrosii ex lib. 6. expositionis Euangelii secundùm Lucam, adjectis aliis eorundem Patrum luculentis testimoniis, & testimonio Greg. Nazianz. eod. lib. de bono persev. locis superius allegatis.

Ambros. *Luc. 22. 61.* *Luc. 9. 53.* *Exod. 33. 19.* *Rom. 9. 16.*

17. Petrus Diaconus, libro ad Fulgentium, capite octavo, adferens Basilii testimonium, ait; Hinc etiam beatus Basilius, Cæsariensis Episcopus, in oratione sacri altaris, quam penè universus frequentat Oriens, inter cætera *Dona* (inquit) *Domine virtutem ac tutamentum: malos, quæsumus, bonos facito; bonos in bonitate conserva: omnia enim potes; & non est qui contradicat tibi. Cùm enim volueris, salvas: & nullus resistit voluntati tuæ.* Hæc ibi. Unde etiam patet, hanc non ut unius Basilii, sed ut universi penè Orientis sententiam accipiendam esse. Atque ita veluti manu ducimur ad tertium membrum postremæ hujus responsionis Augustini, ad objectionem illam de doctrina veterum quoad hanc quæstionem.

Basilius. Vide supra, cap. 3. §. 13.

18. Tertiò, hanc fuisse, & esse, semperque futuram esse Catholicæ Ecclesiæ fidem, quam ille nunc contra adversarios gratiæ defendit, demonstrat Augustinus ex perpetuis Ecclesiæ precibus. Prorsus (inquit) in hac re non operosas disputationes exspectet Ecclesia, sed attendat quotidianas orationes suas. Orat, ut increduli credant: Deus ergo convertit eos ad fidem. Orat, ut credentes perseverent: Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Hoc Deus futurum esse præscivit. Ipsa est prædestinatio sanctorum, *quos elegit in Christo ante constitutionem Mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate, prædestinans eos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundùm placitum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit eos in dilecto Filio suo, in quo habent redemtionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, secundùm divitias gratiæ ejus. quæ abundavit in eos in omni sapientia & prudentia, ut ostenderet eis mysterium voluntatis suæ secundùm bonam voluntatem suam, quam proposuit in illa dispositione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo quæ in Cœlis sunt, & quæ in terris, in ipso, in quo etiam & sortem consequuti sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui universa operatur.* Contra itam veritatis tam claram tubam quis homo sobriæ vigilantisque fidei voces ullas admittit humanas? Hæc Aug. lib. de bono persev. cap. 7.

Ephes. 1. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. *Nota fiducium veritatis vigilantisque fidei.*

19. Idem etiam eodem libro, cap. 22. in fine capitis; Atque utinam (inquit) tardi corde & infirmi qui non possunt, vel nondum possunt scripturas, vel earum expositiones intelligere, sic audirent vel non audirent in hac quæstione disputationes nostras, ut magis intuerentur orationes suas, quas semper habuit & habebit Ecclesia ab exordiis suis, donec finiatur hoc seculum.

20. Pergit cap. 23. De hac enim re (inquit) quam nunc adversus novos hæreticos, non commemorare tantum, sed planè tueri & defensare compellimur, nunquam tacuit in precibus suis, etsi aliquando in sermonibus exserendam nullo urgente adversario putavit. quando enim non oratum est in Ecclesia pro infidelibus atque inimicis ejus ut crederent? quando fidelis quisquam amicum, proximum, conjugem habuit infidelem, & non ei petivit à Domino mentem obedientem in Christianam fidem? quis autem sibi usque non oravit, ut in Domino permaneret? Aut quis sacerdotem super fideles Dominum invocantem, si quando dixit; *Da illis Domine in te perseverare usque in finem*; Non solùm voce ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac non potius super ejus talem benedictionem, & corde credente & ore confitente respondit, *Amen*: cum aliud in ipsa oratione Dominicâ non orent fideles, dicentes maximè illud, *Ne nos inferas in tentationem*; nisi ut in sancta obedientia perseverent? Sicut ergo in his orationibus, ita & in hac fide nata est & crescit & crevit Ecclesia, qua fide creditur gratiam Dei non secundùm merita accipientium dari. quandoquidem non oraret Ecclesia, ut daretur infidelibus fides, nisi Deum crederet & aversas & adversas hominum ad se convertere voluntates: nec oraret Ecclesia ut perseveraret in fide Christi, non decepta vel victa tentationibus mundi, nisi crederet Dominum sic in potestate habere cor nostrum, ut bonum quod non tenemus nisi propriâ voluntate, non tamen teneamus, nisi ipse in nobis operetur & velle. ——— Hæc igitur quæ poscit à Domino, & semper ex quo esse cœpit poscit Ecclesia, *illa Deus vocatis suis daturum se esse præscivit, ut in ipsa prædestinatione jam dederit, quod Apostolus sine ambiguitate declarat, Scribens quippe ad Timotheum; *Collabora*, inquit, *Euangelio secundùm virtutem Dei salvos nos facientis, & vocantis vocatione sua sanctâ, non secundùm opera nostra, sed secundùm suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante secula æterna, manifestata autem nunc per adventum Salvatoris nostri Iesu Christi.* Ille itaque dicat, Ecclesiam aliquando in fide suâ non habuisse veritatem prædestinationis hujus & gratiæ, quæ nunc contra novos hæreticos cura diligentiori defenditur; Ille, inquam, hoc dicat, qui dicere audet aliquando eam non orasse, vel non veraciter orasse, sive ut crederent infideles, sive ut perseverarent fideles. Quæ bona si semper oravit, semper ea Dei dona esse utique credidit, nec ab illo semper cognita unquam ei negare fas fuit. Ac per hoc prædesti-

Matth. 6. 13. *ita.* *2. Tim. 1. 8. 9. 10.*

prædestinationis hujus fidem, quæ contra novos hæreticos novâ solicitudine nunc defenditur, nunquam Ecclesia Christi non habuit. Hæc Augustinus, lib. de bono perseverantiæ, cap. 23.

CAPUT VIGESIMUM-NONUM.

De commentitia hæresi prædestinatianâ.

Doctrinam quam defendit Augustinus de prædestinatione, *Faustus* Semipelagianus in suo opere de libero arbitrio, tacito Augustini nomine, sæpe vocat hæresin, ejusque defensores hæreticos. Fausti laudator *Gennadius Massiliensis*, addito cognomento, vocat *prædestinatianos*, (in appendice ad Hieronymi indiculum de hæresibus) eas congerens in eos accusationes, quibus Augustini doctrina à Pelagianis & Semipelagianis gravabatur, sicut prolatis testimoniis ex Augustini & Prosperi scriptis, luculenter docuit Archiepiscopus Armachanus, *Iacobus Vsserius*, in sua nuper edita de *Gotteschalco* historia, cap. 2. ubi clarissimè ostendit, nihil esse eorum quæ prædestinatis & prædestinatianis ab Arnobio, Gennadio, Hincmaro, aut Sigeberto tribuuntur, quod non à Pelagianis, & Semipelagianis, ipsi Augustino & ejus sectatoribus, quo jure, quave injuriâ, attributum fuerit: & odiosum novellæ cujusdam Prædestinatianæ hæreseos nomen excogitâsse Semipelagianos, ut hac technâ orthodoxam Augustini de prædestinatione doctrinam prægravarent. Nos igitur lectorem ad insignem illam *Vsserii* lucubrationem amandamus. Pauca tantummodo suggeremus ex *Hincmari* Episcopi Remensis epistolâ ad *Nicolaum I.* Papâ Romanum, quæ exstat in *Flodoardi* historiâ Rhenensi, lib. 3. & ex scriptis Ecclesiæ Lugdunensis, & ex Concilio Valentino, hoc ipsum quod asserebamus, de injusta Prædestinatianorum, quos vocant, criminatione, liquidò confirmantia. *Vide suprà, cap. 3. §. 18. & c. 6. §. 4.*

2. *Hincmari* ad *Nicolaum* verba, apud *Flodoardum*, lib. 3. cap. 14. hæc sunt; Ordine (inquit) exponam non omnes articulos quos tuetur (*Gotteschalcus*,) sed tantummodo quosdam eorum, qui tamen maximi momenti sunt.

Dicit igitur id, quod antiqui etiam Prædestinatiani dicebant, quod sicuti Deus quosdam prędestinavit ad vitam æternam; sic etiam alios ad mortem æternam prædestinavit. 1.

2. Quod Deus non vult omnes homines salvos fieri, sed duntaxat eos qui salvantur: nam si hi omnes non salvantur, quos Deus vult salvos fieri; non omne fecit quod voluit. Quod si velit id quod non potest facere, non est omnipotens, sed infirmus & impotens: attamen omnipotens est, quia fecit omne quod voluit, testante Scripturâ, *Omnia quæcunque voluit fecit, in Cœlo, in terra, in mari, & in omnibus abyssis.* *Psal. 135. 6.*

3. Quod Jesus Christus Dominus noster & Salvator non fuit crucifixus, neque mortuus est pro redemtione totius mundi, id est, pro redemtionę & salute omnium hominum, sed tantum pro his qui salvantur. Et hi rectè sunt mundus, pro quo Dominus passus est.

3. His similia habentur in alia illa Hincmari epistolâ ad Ecclesiam Lugdunensem, de eodem Gottescchalco scriptâ, de qua fit mentio paulo post initium libri Ecclesiæ Lugdunensis de tribus epistolis, ubi de prædestinatione etiam hoc dicitur docuisse Gotteschalcus, quod qui prædestinati sunt ad interitum, non possunt salvari: & qui prædestinati sunt ad regnum, perire non possunt. Cætera objecta conveniunt cum præcedentibus.

4. Ecclesia Lugdunensis, eodem libro, postquam ad singula objecta prolixè respondisset, tandem breviter ita respondet, columna 374. & 375. tomo quarto bibliothecæ Patrum parte secunda, editione quarta. Ignoscat nobis unusquisque lector, ignoscat etiam reverendus ille epistolæ scriptor; quia, sicut jam superius & ex Divina & ex Paterna auctoritate satis ostendimus, videtur nobis sine dubio, quod illa quæ de Divina prædestinatione dixit (Gotteschalcus,) juxta regulam Catholicæ fidei vera sint, & à veridicis Patribus manifestissimè confirmata, nec ab ullo penitus nostrûm qui Catholicus haberi vult, respuenda sive damnanda. Et ideo in hac re dolemus, non hunc miserabilem, sed Ecclesiasticam veritatem esse damnatam. In illa autem Apostoli sententiâ qua de Deo ait, *qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*, putamus eum sensum beatissimi Patris Augustini, ab omni semper Ecclesiâ venerabiliter recepti, & usque in finem seculi recipiendi, secutum fuisse. Cujus omnino veridicum sensum non oportuit sub persona alicujus hominis, à Catholicis Dei sacerdotibus condemnari: ne jam non iste qui errare putatur, sed ille potiùs cujus auctoritatem sequitur, hæreticus esse judicetur. Jam illud de Domini sanguinis pretio, quod pro his tantum qui credere voluerint datum sit, manifesta est, sicut suprà satis ostendimus, eorundem Patrum sententia; & manifestè Divinâ auctoritate firmatum est. Hæc ibi. *1. Tim. 2. 4.*

5. Et postea eodem libro, respondens ad tertiam epistolam, col. 392. Dicit statim in præfatione auctor ipsius epistolæ ita; De hæresi quam quidem de prædestinatione iniquè condunt, &c. Prorsus est admonendus (inquit Ecclesia Lugdunensis) & ad pietatis revocandus considerationem, ne sub istorum personâ, quos tam facilè hęreticos vocat, sanctos potiùs & venerabiles Patres, qui ita docuerunt & definierunt, damnare videatur.

6. Eadem Ecclesia Lugdunensis, lib. adversus Joannem Scotum Erigenam, col. 264. & 265. in bibl. Patr. tom. 4. part. 2. edit. 4. Quarto (inquit) capitulo ponit (Scotus) definitiones quinque, hoc ordine. Tres hæreses; unam Pelagianorum, liberi arbitrii sine gratia commendatione. Alteram gratię solius. Tertiam Gotteschalcanam prædestinationibus necessitates etiam inferentem. ——— Secunda hæresis, quam dicit esse gratiæ solius, quæ sit vel fuerit in Ecclesia, quæ ita prædicaverit sola Dei gratiâ hominem salvari, ut liberum hominis negaret vel destrueret arbitrium, nobis minimè compertum est. ——— Quæ est ista secunda hæresis tam incognita, quæ libero arbitrio denegato solius gratiæ sit prædicatrix? Nisi quia (ut nobis videtur) disputator iste vel beatum Augustinum latenter quasi hæreticum accusat, eo quod manifestè, juxta veritatem scripturarum, solâ Dei gratiâ ostendat & doceat hominem posse salvari, nec ad ipsam salutem ęternam aliquid humanum arbitrium posse, nisi per eandem gratiam fuerit reformatum, sanatũ, illuminatum ac roboratum. Aut certè eos, qui secundum ejus venerabilē & catholicam doctrinã *Vide suprà cap. 6. §. 6.*

nunc

Monachos Adrumetinos errori suo non addidisse hæreticum pertinaciam, sed ab ipso Augustino monitos errorem deposuisse, ostensum est c. 6. §. 6. Error ille non abiit in hæresin, neque invenitur habuisse sequaces.

nunc de gratia Dei sentiunt & docent, quasi minus illius dicta intelligentes, hæreticos vocat, videlicet quasi ille non ita de libero arbitrio senserit, nec illi recte ejus verba intelligant: & ideo errent ex occasione verborum ejus, dum ea aliter intelligunt quàm ille qui scripsit. Hac de caussa nobis videtur quod callidissimè omninò & versutissimè velut hæresim solius gratiæ posuerit, nec tamen auctorem vel sectatores ejus ulla significatione manifestaverit. quod si ita est, quid aliud quam Ecclesiam nostri temporis, simul cum eis qui illum ad talia instigant, viperea subtilitate accusat. ———— Nec potest inveniri toto hoc tempore, quod fuit inter Augustinum & nos, aliquam talem hæresim in Ecclesia exstitisse, nisi quod vel ipsum, ut jam diximus, beatum Augustinum, vel nos qui eum sequimur, istius erroris accusat. Hæc ibi.

7. Deinde Gotteschalcum etiam ab hæreseos crimine prolixè vindicat Ecclesia Lugdunensis, eodem libro.

8. De eisdem quæstionibus contra criminatores Gotteschalci, sub ejus persona, Augustinum ejusque doctrinam damnantes, celebratum est in Gallia Concilium Valentinum, anno Domini 855. quod Binius inconsiderate inscripsit contra Prædestinatianos; cum ex ipsis Concilii decretis, & ex eorum nominibus, qui illud celebrârunt, clarissimè constet defensam esse in eo Concilio doctrinam eorum quos adversarii, veluti hæreticos, iniqua quadam sive iracundia sive vafritie, appellabant Prædestinatianos.

Binii error. Vid. supra sub finem capitis 16. & cap. 19. §. 19.

CAPUT TRIGESIMUM.

De compradestinatione Christi & electorum in Christo.

Ephes. 1. 4, 5.

DEus nos elegit in Christo ante jactum mundi fundamentum, ut essemus sancti in conspectu ejus, in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum, in ipsum, secundùm propositum voluntatis suæ. Christum Deus vocat electum suum, in quo sibi complacuit anima sua. Et dicit, se elegisse eum. Redemtos nos esse ait Petrus pretioso sanguine Christi, utpote agni inculpati & incontaminati; præcogniti quidem ante jactum mundi fundamentum, manifestati autem novissimis temporibus propter nos. Elegit nos in Christo, non quia eramus sancti in conspectu ejus, sed ut essemus; non quia credidimus, sed ut crederemus. ut rectè monuit Augustinus, supra, cap. 13. §. 2. Electio igitur nostri in Christo præparatio est gratiæ & gloriæ nobis per Christum conferendæ. Hæc gratiæ præparatio in Christo appellatur Dei propositum, & gratia data nobis in Christo ante tempora secularia. Dicitur etiam datio nostri, qua nos Deus dedit Christo adducendos ad gratiam & gloriam. Certum autem esse in æterna Dei prædestinatione & determinatum numerum eorum hominum, quibus hæc gratia data est, ostensum est suprà, capitib. 15. & 16.

Esai. 42. 1. Esai. 49. 7. 1. Petr. 1. 18, 19, 20. 2 Timoth. 1. 9. Joan. 6. 37, 39. & cap. 10. vers. 16, 28, 29.

2. Prædestinatus est Christus in sponsum suæ comprædestinatæ Ecclesiæ; in caput sui comprædestinati corporis; in fundamentum comprædestinatæ domûs; in Pastorem comprædestinatarum ovium; in Redemtorem comprædestinatorum redimendorum; in Salvatorem comprædestinatorum salvandorum. Et electa est Ecclesia in Christo sponso comprædestinato; electum est corpus in electione capitis, domus inædificanda fundamento una simul prædestinatione decernitur, redimendi in & cum Redemtore suo, salvandi in & cum Salvatore suo comprædestinati sunt. Hanc enim comprædestinationem natura correlatorum indicat, & superiùs adducta Scripturarum testimonia apertè declarant. Et Christus ad hanc nos comprædestinationem cogitandam excitare videtur, quando dicit, *Patrem dilexisse nos, sicut dilexit eum; & dilectionem qua Pater dilexit eum, esse in nobis.*

Joan. 17. 23, 26.

3. Christus est rei decretæ, id est, Ecclesiæ salvandorum fundamentum; sed sola Dei liberrima εὐδοκία nobis proponitur ut caussa impulsiva ipsius decreti: adeò ut dici posse videatur Christum in illo comprædestinationis decreto esse fundamentum, seu eligi & prædestinari in fundamentum operis faciendi, sed non esse fundamentum ipsius decreti, nisi intelligatur ista locutio respectu termini, seu ædificii exstruendi, non autem respectu actus volitionis, seu liberæ electionis.

4. Dilexit nos Deus ad vitam æternam, non sine Christo, sicut nemo sapiens decernit ædificare domum sine fundamento, sed nos indignos & sanguine nostro fœdatos, dedit Christo redimendos, abluendos, & ad vitam æternam adducendos. Dilexit nos in Christo, eligendo nos in Christo, quos sibi acceptos & amabiles faceret in illo suo dilecto. Ex æterna illa dilectione, seu electione in Christo, dedit in tempore pro nobis Filium suum, & nobis dat credere in nomen Filii Dei, & per fidem in illum habere vitam æternam. Hoc sensu dixit Augustinus, eumque sequuti Patres Synodi Arausicanæ secundæ; Tales nos amat Deus, quales futuri sumus illius dono, non quales sumus nostro merito. Et alibi etiam Augustinus; Hæc (inquit) prædestinatio sanctorum nihil aliud est, quàm præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur.

Ezech. 16. 6, &c.

Aug. apud Prosperū, lib. sententiar. cap. 56. Concil. 2. Arausic. can. 12.

Aug. lib. de bono perseverantiæ, cap. 14.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER NONUS,

DE SACRAMENTIS in genere; ubi de natura, & efficaciâ, & numero ſacramentorum novi Teſtamenti.

CAPUT PRIMUM.

Inveſtigatur natura Sacramenti. & definitur novi Teſtamenti Sacramentum propriè dictum.

DIſſeruimus, ſuperioribus libris, de Deo, & de Filii incarnatione, item de Dei cultu, ejuſdemque gratiâ. Nunc de gratiæ ſignis illis dicere inſtituimus, quæ ſacramenta vocamus, præſertim de eis, quæ in Novo Teſtamento perpetuò manſura accepimus. Et primo quidem loco de ſacramentorum Novi Teſtamenti propriè dictorum naturâ, & efficaciâ, & numero, explicabimus, libro nono: deinde de baptiſmo, lib. 10. tum de Euchariſtia, libro 11.

De vocabulo Sacramenti. 2. Varro ait, lib. 4. de lingua Latina; *Sacramentum* à ſacro. qui petebat, & qui inficiabatur de rebus aliis, uterque quingentos æris ad pontem deponebant: de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. qui judicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, victi ad ærarium redibat. Hæc Varro. *Sacramentum* (inquit Feſtus) æs ſignificat quod pœnæ nomine penditur, ſive eo quis interrogatur, ſive contenditur. Id in aliis rebus quinquaginta aſſium eſt, in aliis rebus quingentorum inter eos qui judicio inter ſe contenderent. Idem etiam ait; *Sacramenti* autem nomine id æs dici cœptum eſt, quod & propter ærarii inopiam, & ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur id in rebus divinis. Et idem Feſtus, *Sacramentum* (inquit) dicitur, quod jurisjurandi ſacratione interpoſitâ geritur. ſic legit Paulus diaconus. In editione autem Fulvi Urſini legitur; Sacramento dicitur, quod jurisjurandi ſacratione interpoſita actum eſt. Unde quis ſacramento dicitur interrogari, quia jusjurandum interponitur. Hæc Feſtus.

Tria militiæ genera. Sacramentum. 3. Iſidorus Hiſpalenſis, lib. 9. Originum, cap. 3. Tria (inquit) ſunt militiæ genera: Sacramentum, evocatio, conjuratio. *Sacramentum*, in quo poſt electionem jurat unuſquiſque miles ſe non recedere à militia, niſi poſt completa ſtipendia, id eſt, militiæ tempora; & hi ſunt qui habent plenam militiam. Nam viginti-quinque annis tenentur. *Evocatio*, dum ad ſubitum bellum non ſolùm milites, ſed & cæteri evocantur. Unde etiam Conſul ſolebat dicere; qui Rempublicam ſalvam eſſe vult, me ſequatur. *Conjuratio*, quę fit tumultu, quando vicinum urbis periculum ſingulos jurare non patitur, ſed repente colligitur multitudo, & tumultuoſa in ira conflatur. Hæc & tumultuatio dicitur. Hæc Iſidorus. *Evocatio. Conjuratio.*

Tertullian. 4. Hoc ſenſu militari accipiendum videtur vocabulum Sacramenti in illis Tertulliani verbis, Vocati ſumus [nos Chriſtiani] ad militiam Dei vivi, jam tunc cum in ſacramenti verba reſpondimus. lib. ad Martyras, cap. 3. Id alibi explicans ait; adverſus pompam diaboli, in ſignaculo fidei ejeramus. lib. de ſpectaculis, cap. 24. Et alio loco, nempe lib. de corona militis, cap. 3. Ut (inquit) à baptiſmate ingrediar: aquam adituri, ibidem, ſed & aliquanto prius in Eccleſia, ſub antiſtitis manu conteſtamur, nos renunciare diabolo, & pompæ, & angeli ejus. Hæc Tertullianus.

Lactantius. Sacramentum hominis. 5. Lactantius alio ſenſu dixit; Quicunque igitur ſacramentum hominis tueri, rationemque naturæ ſuæ nititur obtinere, ipſe ſe ab humo ſuſcitet, & erectâ mente oculos ſuos tendat in Cœlum, &c. Hæc Lactantius, lib. 2. divinarum Inſtitutionum, cap. 19.

Quâ occaſione moti Chriſtiani hoc vocabulum uſurpaverint, ad ſignificandum ſacra myſteria religionis. 6. Cum autem Sacramentum à ſacro dictum invenirent, & nunc pignoribus litigantium, nunc rerum divinarum ſumtibus, nunc militiæ & jurijurando cernerent accommodatum, & ubique ſacram quandam virtutem & excellentiam hoc vocabulo latenter inſinuari animadverterent Chriſtiani veteres, illud uſurpârunt ad ſignificandum ſacra veræ religionis myſteria; tum vetera ante Chriſti adventum tradita; tum nova à Chriſto accepta.

Sacramentum dicitur vel ſacrum ſecretum, vel ſacrum ſignum rei ſacræ. 7. Religionis autem myſterium vel reale eſt, vel etiam ſymbolicum; utrumque eis ſacramentum dictum eſt. Et rectè obſervavit Lombardus, ſacramentum dici vel ſacrum ſecretum, ut ſacramentum Divinitatis; vel ſacrum ſignum rei ſacræ.

ut sacramentum sit sacrum signatum, & sacrum signans.4.sent.dist.1.

Exempla, in quibus sacramentum est sacrum secretum, seu sacrum significatum.

8. Priore sensu Tertullianus in Apologetico adversus gentes, cap.47. judicium Dei, & gehennam,& Paradisum vocat sacramenta Christianorum. Et lib. adversus Judæos, cap. 10. ait sacramentum passionis Christi figuratum esse in prædicationibus. Et sacri textus vetus interpres τὸ μυστήριον sæpe interpretatur sacramentum. e. g. Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ. ad Ephes. 1. 9.] Notum mihi factum est sacramentum, quod aliis generationibus non est agnitum,sicut nunc,gentes esse cohæredes & concorporales,&c.Ephes.2.3.&c.] *Sacramentum hoc magnum est;ego autem dico in Christo & Ecclesiâ,* Ephes. 5. 32.] *quibus voluit notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus in vobis, spes gloriæ.* Coloss. 1. 27.] *Magnum est pietatis sacramentum.* 1. Tim. 3. 16.] Et Hilarius mysterium incarnationis, sive dispensationem assumti corporis, vocat occultum sacramentum, & confessionis hujus sacramentum, lib.10.de Trinitate. Et, salutis nostræ sacramentum, lib.11. Et Ambrosius, incarnationis sacramenta,lib.de incarnatione,cap.5.

Sacramentum, signum sacrum rei sacræ.

9. Sacramentum posteriore sensu sumtum pro sacro signante,est signum sacrum rei sacræ.

Signi definitio.

10. Signum (definiente Augustino) est res præter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire. sicut vestigio viso, transisse animal, cujus vestigium est, cogitamus. Aug. lib.2. de doctrina Christianâ, cap. 1. ubi etiam monet attendendum in signis, non quod sunt, sed potiùs quod signa sunt, id est,quod significant.

Divisio.

11. Signorum alia naturalia sunt;alia data.ait ibidem Augustinus. Et eorum quæ data sunt (inquit Lombardus) quædam sunt sacramenta;quędam non. Omne enim sacramentum est signum, sed non è converso. 4.sent.dist.1. Signum datum vel est verbum tantum; vel res tantum,quale fuit olivæ folium quod Noacho per columbam allatum est, & qualia signa sunt manus sublatio, nutus,&c.vel denique sunt res accedentibus verbis. Sacramentum non est solum verbum, nec sola res, sed res quæ signum est accedentibus verbis. ideo ait Augustinus; Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum.tract.80.in Euang. Joannis. Duo sunt (inquit Lombardus) in quibus sacramentum consistit,scilicet:verba & res, 4.sent.dist.1.verba & res sunt de essentia sacramenti novæ legis. ait Thomas,in 4.sent.dist.1.quæst.3.ad 2.

12. Rerum autem quæ signa sunt, accedentibus verbis, aliæ sunt in similitudinem tantummodo assumtæ,per modum parabolæ,aut metaphoræ, ut seminans in parabola seminantis; & caput, corpus, membra corporis; item sponsus & sponsa; item vitis & palmites, ad significandum Christum & Ecclesiam & fideles in Ecclesia. aliæ adhibitæ in typum tantùm seu umbratile hypodeigma, vel exemplum, vel significationem exemplarem, aut allegoricam: ut cerimoniæ olim Leviticæ. Hebr. 8.& 9.& 10. & puerulus quem statuit Dominus in medio discipulorum, Matth. 18.2. & alia quædam hypodeigmata. Aliæ denique datæ in sigilla spiritualis & salutiferæ gratiæ;quale sigillum justitiæ fidei fuit olim circumcisio.Rom 4.11. sola sigilla talia appellantur sacramenta propriè dicta,seu strictè sumta. quamvis interdum apud Ecclesiasticos scriptores etiam similia illa & hypodeigmata appellationem sacramentorum sortiantur.

Rom.4.11. Sacramenta propriè dicta,sive ex usu Ecclesiastico strictè sumta,sigilla sunt justitiæ fidei.

Quædam exempla latioris cujusdam acceptionis vocabuli sacramenti apud orthodoxos Patres.

13. Tertullianus enim lignum illud, quo per Elisæum Prophetam in aquam injecto ferrum natavit, appellat sacramentum ligni passionis Christi, lib. adversus Judæos cap.ult. Et nomen *Iesus* impositum filio Nun successori Mosis, futurum sacramentum nominis, eodem lib. cap.9. Et Hieronymus in sua Latina versione homil.2.Origenis in Cantica Canticorum, prope finem illius homiliæ,in illa verba,*botrus Cypri in vineis Engaddi,*ait verbum Dei vitem veram dici:& paullò post, qui (inquit per sacramentum vitis & botrum Cypri initiati,&c. Et epist.ad Oceanum,de unius uxoris viro. quæ incipit; *Nunquam fili Oceane.* Latus Christi percutitur lanceâ,& baptismi atque martyrii pariter sacramenta funduntur. Hæc Hieronymus, sanguinem de Christi latere fusum appellans sacramentum martyrii;quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum ὑπογραμμὸν, ut sequamur ipsius vestigia. 1.Petr.2.21.In Petro fuisse Ecclesiæ sacramentum quando claves accepit, ait Augustinus, tract. 50.in Euang. Joan. id est, (explicante ibidem Augustino) Petrus Ecclesiam sanctam significavit, in Petri persona significati sunt in Ecclesia boni; quomodo in Judæ persona significati sunt in Ecclesia mali. Idem August.lib.2.de peccatorum meritis & remissione, cap. 26. Eulogias seu panem sanctificatum, qui dari solebat Catechumenis, appellat sacramentum; quod (inquit) accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen,& sanctius quam cibi quibus alimur;quoniam sacramentum est. Hæc ibi. Ambrosius lib.3.de sacramentis,cap.1.lotionem pedum connumerat mysteriis perpetuò observandis. Idipsum decernunt Patres Toletani, in Concilio Toletano 17.can.3. anno Dom.694. Auctor etiam operis quod Cypriano tribuitur, de cardinalibus Christi operibus, sermone de ablutione pedum; & Bernardus serm. 1. in cœna Domini, ablutionem pedum vocant sacramentum remissionis quotidianorum peccatorum. Et Bernardus loco citato,multa quidem ait esse sacramenta, de tribus autem illi tempori congruentibus se dicturum,nempe,de baptismo,de Eucharistia,& de lotione pedum.

Cano.1.14.

Ritus & signa talia sacra,sive divinitus instituta sint,sive humanitus assumta, quæ non sunt propriè sacramenta, scholastici vocant sacramentalia.

De pedum lotione, vide infra, §.31.

Aliæ distinctiones.

14. Rursus signa data vel sunt ab hominibus instituta; ut eulogiæ seu panis sacratus Catechumenis dari solitus: vel à Deo sunt instituta. Item vel significandi tantùm gratiâ sunt à Deo instituta; vel etiam sanctificandi: ut distinguit Lombardus 4.sent.dist.1.Illa *speculativa* vocant scholastici, hæc sunt signa *practica:* licet practica latiùs pateant: nam non omne signum practicum sanctificat. Sacramenta sunt signa practica, instituta à Deo,non solum significandi gratiâ, sed etiam sanctificandi.4.sent dist.1.

Sacramenta sunt a Deo instituta signa practica, significandi & sanctificandi gratia.

15.*Signum* autem *practicum* distinguit Scotus in signum practicum incertum vel æquivocum, quod æqualiter secum habet signatum vel oppositum; & signum practicum verax vel certum. in 4.sent.dist.1.qu.2.num.4. ubi subjungit num.5. & num. 9. sacramentum esse signum efficax, id est,quo adhibito sequitur signatum ordine naturæ.& qu.3.num.2. ait sacramentum esse signum practicum,certum, & efficax; non quidem certitudine demonstrativâ, sed certitudine ut in pluribus, id est, semper, nisi indispositio suscipientis impediat. Hæc Scotus. Sacramenta novæ legis (inquit Thomas) non solùm sunt signa futurorum,

Sacramentum est signum practicum certum & efficax.

Sacramenta N.T. sunt signa non solum futurorũ, sed etiam præsentium & præteritorum.

rum, sed etiam præsentium & præteritorum, in 4.sent.dist.1.qu.1.ad 4.& qu.3.

Sacramentum est signum sensibile & materiale.

16. Præterea signum datum reale practicum, vel est sensibile & materiale; vel intelligibile & immateriale, qualia signa in anima & conscientia sæpe inveniuntur. Sacramentum est signum sensibile & materiale. αἰσθητὸν καὶ ὑλικὸν, Dionysius Areop. lib. de Eccles. Hierarchia, cap. 1.

Sacramentum est signum visibile invisibilis gratiæ pertinentis ad æternam hominis viatoris salutem.

17. Hujusmodi signum rursus vel signati visibilis est; vel invisibilis. Signatum invisibile vel est gratia ad æternam salutem hominis viatoris ordinata; vel aliud aliquid. Sacramentum est signum visibile invisibilis gratiæ ad æternam hominis viatoris salutem ordinatę. Scot. in 4. sent. dist. 1. qu. 2. num. 4. & 5. & 9.

18. Gratia ista est solius Dei effectum gratuitum. In sacramentis sub tegumento rerum corporalium virtus divina secretius operatur salutem: inquit Isidorus Hispalensis lib. 6. Originum, cap. 19. Non potest autem dare certitudinem alicui signo practico, nisi in cujus potestate est, posse caussare signatum illius signi. at solus Deus potest se determinare ad caussandum effectum sibi proprium: ergo solus Deus potest dare certitudinem signo practico sui effectûs. Sic ergo patet, quòd à Deo solo potest institui sacramentum quantum ad signum certum; inquit Scotus, in 4. sent. dist. 1. quæst. 3. num. 5. Thomas etiam dicit, Christum omnia Novi Testamenti sacramenta instituisse per seipsum. 1. 2. quæst. 108. art. 2. Et synodus Tridentina anathema denunciat, si quis dixerit, Sacramenta novæ legis non fuisse omnia à Jesu Christo Domino nostro instituta. sess. 7. can. 1. de sacramentis.

A solo Deo largitore gratiæ potest institui sacramentum.

19. Aliam ponit conditionem Augustinus, epist. 23. quam repetit Lombardus, 4. sent. dist. 1. ut sacramenta similitudinem gerant earum rerum, quarum sacramenta sunt. Si enim (inquit Aug. loco citato) sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Hanc similitudinem explicans Thomas; Inter corporalia (inquit) & spiritualia non attenditur similitudo per participationem ejusdem qualitatis, sed per proportionalitatem, quæ est similitudo proportionatorum: ut sicut se habet aqua ad delendas maculas corporales; ita gratia ad abluendum spirituales. Hæc Thomas in 4. sent. dist. 1. quæst. 1. art. 5. ad 3. Subjicit ibidem ad 4. repræsentationem quæ est ex similitudine naturalis proprietatis importare aptitudinem quandam, sed determinationem & complementum significationis esse ex institutione.

Similitudo proportionalitatis. Sic etiam Bonaventura, & Durandus in 4. sent. dist. 1. explicant istam similitudinem.

20. Omnia novæ legis sacramenta propriè dicta tribus perfici, ait Eugenius Papa quartus cum Concilio Florentino: videlicet rebus, tanquam materia; verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. Hęc Eugenius, approbante Concilio Florentino, quod celebratum anno Dom. 1439. Neque igitur in rebus sine verbis, neque in solis verbis est sacramentum propriè dictum, ut superius etiam monebamus.

Eugenii IV. PP. Rom. & Concil. Florentini doctrina, in decreto super unione Armeniorum.

Consectarium.

21. Prolixè disputat Scotus; an sacramentum possit definiri? & concludit affirmativè, posse sacramentum definiri, in 4. sent. dist. 1. quæst. 2. His præmissis, accedo jam propius ad definitionem sacramenti propriè dicti. Augustinus lib. 10. de Civitate Dei, cap. 5. Sacrificium (inquit) visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est, sed istam definitionem accommodat ibi sacrificiis antiquis legalibus: ideo generalior est. ad ea etiam extendi potest quæ non sunt propriè sacramenta, dicuntur autem scholasticis sacramentalia. Alia ex eodem definitio sacramenti, apud scholasticos receptissima, citatur à Gratiano, de consecratione dist. 2. can. Sacrificium. & à Lombardo, 4. sent. dist. 1. Sacramentum est invisibilis gratiæ visibilis forma. Ubi forma debet intelligi pro signo sensibili, eo modo quo imago Herculis dicitur forma Herculis: inquit Scotus in 4. sent. dist. 1. quæst. 2. num. 10. Visibile accipitur (inquit Bonaventura) pro sensibili sensu exteriori; maximè quantum ad duos sensus disciplinabiles: unde visibile comprehendit audibile: sed magis dicitur visibile, quàm audibile; propter hoc, quod ratio signandi magis residet penes elementum; & hoc est perceptibile visu: & utrumque concurrit ad sacramentum. Hæc Bonaventura, in 4. sent. dist. 1. in expositione textus, dubio secundo. Ponitur autem ibi gratia invisibilis (inquit Scotus, loco superiùs citato) pro effectu Dei gratuito interiori, ordinato ad salutem hominis viatoris. Hæc Scotus.

Ulterior investigatio definitionis sacramenti.

Definitio Augustiniana.

Exegesis Bonaventuræ de visibili signo.

Scoti expositio invisibilis gratiæ. Vide §. 28.

22. Sacramentum propriè dicitur, (inquit Lombardus) quod ita signum est gratiæ Dei, & invisibilis gratiæ forma; ut ipsius imaginem gerat, & caussa exsistat. 4. sent. 1. de qua definitione Hugo Cavellus, Scoti scholiastes, adnotat in margine, magistrum hîc non teneri. Thomas tamen in 4. sent. dist. 1. quæst. 1. art. 3. ait, istam Magistri definitionem completissimè rationem sacramenti designare, prout nunc de sacramentis loquimur.

P. Lomb. definitio sacramenti. Cavellus eam rejicit. Thomas candem laudat.

23. Alia definitio legitur apud Isidorum Hispalensem, lib. 6. Originum, cap. 19. quam Augustino tribuunt Thomas & Durandus, in 4. sent. dist. 1. quæst. 1. Sacramentum est, in quo sub tegumento rerum visibilium virtus divina salutem nostram secretiùs operatur. quâ definitione sacramentum verissimè describi, ait Durandus, juxta ea quæ tenenda sunt de sacramentis novæ legis.

Isidori definitio.

Eam laudat Durandus.

24. Hugo de sancto Victore, lib. 1. de sacram. part. 9. cap. 2. circa medium, hanc dat sacramenti definitionem; Sacramentum est corporale vel materiale elementum, extrinsecus oculis suppositum, ex similitudine repræsentans, ex institutione significans, & ex sanctificatione continens invisibilem gratiam. Hanc ex Hugone definitionem repetunt in 4. sent. dist. 1. Thomas, Richardus de media villa, Durandus, & Gabriel Biel. Eam explicans Biel ibidem, art. 1. notabili primo; Ad hoc, (inquit,) quod aliquid sit sacramentum, tria requiruntur. Primò, quod sit res sensibilis habens naturalem similitudinem ad gratiam, sive effectum Dei gratuitum, quam vel quem repræsentat. 2. Quòd sit actualiter à Deo institutum. 3. Quòd sit signum efficax & certum, ita quod semper habeat effectum suum, quem signat, infallibiliter: nisi sit impedimentum in suscipiente, per positionem obicis gratiæ repugnantis. Hæc Biel.

Hugonis de S. Victore definitio Sacramenti.

Tres conditiones sacramenti, quas requiri dicit Gabriel Biel.

25. Idem ille Hugo de sancto Victore, lib. 1. de cerimoniis & sacramentis Ecclesiasticis, cap. 12. dicit sacramentum in tribus consistere, videlicet, in factis, in dictis, in rebus. *In rebus*, ut est aqua. *In dictis*, ut est invocatio Trinitatis. *In factis*, ut est submersio in aquam. Idipsum docet Alexander Alensis, part. 4. quæst. 1. membro 4. ubi istud affirmat de sacramentis novæ legis.

Sacramenta consistũt in factis, in dictis, in rebus.

gis. Ejusdem Hugonis dictum illud à Bonaventura citatur; Omne sacramentum irritum reputatur, si contra institutionem celebratur. Bonav. in 4. sent. dist. 10. part. 2. art. 1. quæst. 4. Sacramenta, inquit Thomas, habent efficaciam ab institutione Christi, & ideo si prætermittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit circa aliquod sacramentum, efficaciâ caret, nisi ex speciali dispensatione ejus, qui virtutem suam sacramentis non alligavit. Hæc Thomas, part. 3. quæst. 66. art. 6. Sacramenta omnia (exceptâ sola Eucharistiâ) consistere in usu & in fieri, ita ut idem sit sacramentum & perceptio sacramenti; sicut baptismus, & perceptio baptismi: nec permanere aliquid quod sit sacramentum, cessante tali usu vel perceptione: docent Scotus, in 4. sent. dist. 8. quæst. 1. num. 5. & Gabriel Biel, ibidem, quæst. 3. art. 1. notabili tertio. Eucharistiam autem excipiunt à communi regulâ, ex falsa hypothesi transsubstantiationis: unde putant ibi esse sacramentum permanens ante usum; ut loquitur Scotus, loco citato. At verò in Eucharistia non fieri transsubstantiationem, prolixè, si Deus voluerit, demonstrabimus libro undecimo hujus operis. Adime autem scholasticis doctoribus opinionem transsubstantiationis; & non inviti fatebuntur, etiam sacramentum Euch. consistere in usu, & non esse ibi sacramentum cessante usu.

Celebranda sunt sacramenta secundum Domini eorum institutionem.

Sacramenta consistunt in usu.

Vide lib. 11.

26. Sacramentum sic definit Scotus, in 4. sent. distinct. 1. quæstione 2. numero 9. Eo (inquit) modo, quo potest esse definitio Sacramenti, hæc est ejus definitio, scilicet, signum sensibile gratiam Dei vel effectum Dei gratuitum ex institutione divina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Hæc Scotus. Durandus in 4. sent. dist. 1. quæst. 1. num. 14. ad 2. ait, imagines crucifixi, beatæ Virginis, & sanctorum, non esse sacramenta novæ legis; quia non adhibentur ex divina institutione, ut medicamenta curationis spiritualis. Hæc ille.

Scoti definitio Sacramenti.

Imagines non sunt sacramenta.

27. Sacramenta, quæ à Domino nostro clarè legimus in Novo Testamento instituta, ea omnibus administrari præcipit: & eorum contemtus est exitialis. Si qua igitur sint signa alicui hominum ordini peculiaria, quæ Deus instituit; dicantur illa quidem signa sacra, atque etiam sacramentalium, si libet, appellationem sortiantur: quin & sacramenta quodam analogico, sive secundario, aut etiam latiore sensu si appelles, non pugnabo, at sacramenta esse primariò & propriè, non concedo: quia sacramentum est sigillum federis communis; est visibile signum invisibilis gratiæ pertinentis ad salutem cujuslibet viatoris, seu illius gratiæ, quam vocant gratum facientem, quæ salutem adfert habenti. Omne igitur sacramentum simpliciter & propriè dictum, (sumendo sacramentum, ut accipi hic debet, pro signis visibilibus invisibilis & salutiferæ gratiæ) est commune omnibus federatis, quos neque ætas, neque exiguus in gratia progressus, vel aliqua physica incongruitas, vel nondum peracta pœnitentia impedit. Signis autem illis particularibus appellatio sacramenti non primariò & principaliter convenit, sed κατ' ἀναλογίαν, secundùm analogiam attributionis: quemadmodùm ens de substantia primariò, de accidentibus autem minus principaliter prædicatur. Idem dicendum de signis illis divinitus institutis, gratiam tantummodo illam quam vocant gratis datam signantibus; ut Prophetiam, donum miraculorum, munus sacerdotale, &c.

Sacramenta novi Testamenti communia sunt sigilla salutiferæ gratiæ.

28. In nullum autem nomen religionis (inquit Augustinus) seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur: quorum sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm, & ideo contemta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. lib. 19. contra Faustum Manichæum, cap. 11. Idem etiam in explicatione tituli Psal. 73. Sacramenta (inquit) novæ legis dant salutem. quod ejus dictum repetitur, & laudatur, 4. sent. dist. 1. Ergo, quod non dat salutem, seu cujus res significata perseveranter habita non adfert salutem, illud non est sacramentum.

Aug. sacramentorum usus seu utilitas.

Non impunè contemnuntur.

Sacramenta N.T. dant salutem.

29. Catechismus Tridentinus, sive Romanus, ex decreto Concilii Tridentini, & jussu Pii quinti editus, part. 2. cap. 1. quæst. 6. loquens de sacramentis novæ legis in genere, ait sacræ rei nomine sacramentis significatæ, intelligi gratiam Dei quæ nos sanctos efficit, &c. idque divinarum rerum scriptores tradidisse. quare (inquit) ut explicatiùs, quid sacramentum sit, declaretur, docendum erit; Rem esse sensibus subjectam, quæ ex Dei institutione, sanctitatis & justitiæ tum significandæ tum efficiendæ vim habet. Hæc ibi. Unde infertur ibidem, imagines sanctorum, cruces, & alia id generis, quamvis sacrarum rerum signa sint, non ideo tamen sacramenta dicenda esse. Præterea omnibus novæ legis sacramentis propriè dictis hoc dicit esse commune, ut non solùm sanctitatem & justitiam nostram significent, sed etiam Christi Redemtoris passionem, quæ sanctitatis caussa est, & vitam æternam, ad quam sanctitas nostra tanquam ad finem referri debet. Hæc Catechismus Trident. loco citato. Unde liquet, ipsos etiam Papistas agnoscere gratiam illam, quæ sacramentis Novi Testamenti signatur esse gratiam justitiæ & sanctitatis, omnibus verè fidelibus communem.

Catechismus Romanus consentit, sacramentis significari & conferri gratiam gratum facientem.

De imaginibus & crucibus, &c. quod non sint sacramenta.

Sacramenta sunt signa gratiæ salutiferæ, quam gratiam gratum facientem vocant Scholastici.

30. Cùm igitur de essentia Sacramenti propriè dicti sit signum esse istius gratiæ, inde evidenter consequitur, signa illa quæ significant gratiam tantummodo, quam vocant gratis datam, id est, donum aliquod spirituale separabile à charitate (quales sunt illæ gratiarum divisiones, sermo scientiæ, gratia sanationum, operatio virtutum, Prophetia & similia) non esse sacramenta propriè dicta.

Signa gratiæ gratis datæ (prout ea à gratia gratum faciente distinguitur) non sunt sacramenta propriè dicta.

31. Adhæc, cum sacramenta federi Dei appensa sint, ut essent perpetua in Ecclesia pignora nobis gratiæ & salutis; & professionis Christianæ usque ad Domini nostri reditum externa quædam coagula: Duratio sacramentorum extenditur usque ad finem mundi: sicut rectè ait Alexander Alensis, loquens de sacramentis Novi Testamenti, in sua Summa, part. 4. quæst. 1. memb. 6. art. 2. Hinc patet, signa particularia, & ad specialem aliquam significationem vel instructionem pro tempore adhibita, nec ut in Ecclesia administratione perpetuâ durarent data & imperata; hujusmodi, inquam, signa non esse sacramentis propriè dictis accensenda: qualia signa fuerunt, columba illa super Christum baptizatum demissa; & sputum Christi, quo tetigit linguam illius quem sanavit, Marc. 7. 33. & halitus Christi in discipulos, Joan. 20. 22. & linguæ igneæ, quæ Apostolis insederunt, Act. 2. 3. Item, lotio pedum discipulorum à Christo facta, Joan. 13. 5. Nam etiamsi imitatio moralis ibi præcipiatur in perpetuum, loquutione metaphoricâ; non tamen signum illud instituitur in sacramentum propriè

Non sunt sacramentis N.T. propriè dictis accensenda ea signa, quorum perpetuus in Ecclesia usus non est à Domino imperatus.

De pedum lotione.

Vide supra, §. 13. Joan 13. 14. 15.

propriè dictum: sed tantummodo illo facto Christus dedit illis ὑπόδειγμα exemplum humilitatis & mutuæ caritatis, quod imitarentur erga se mutuò; ut patet ex sacro contextu. Nullum autem officium mutuum, omnibus Christi discipulis ex æquo injunctum, dici potest propriè sacramentum. Nam sacramentorum Novi Testamenti administratio non est omnibus Christianis ex æquo demandata, ut agnoscit Eugenius in Concilio Florentino, in decreto super unione Jacobinorum & Armeniorum. Sic neque sacramentum fuit puerulus ille, quem in exemplum humilitatis statuit Dominus in medio discipulorum, Matth. 18. 2.

Matth. 18. 2.

Conditiones sacramenti N. T.

32. Ut igitur signum aliquod sit propriè sacramentum novi Testamenti, oportet sit signum gratiæ salvificæ, sive justitiæ & sanctificationis nostræ per Jesum Christum, qui suâ morte nos redemit ad æternam vitam: item necesse est sit commune signum omnibus federatis: debet etiam esse perpetui usus in Ecclesia. Necessarium etiam ut illud Deus per Christum instituerit, id quod etiam monet Catechismus Romanus, part. 2. cap. 1. quæst. 14. Sacramentum (inquit Joannes Major) à puro homine institui non potest: ad hoc ut suam efficaciam habeat. Hæc Major in 4. sent. dist. 1. qu. 2. Et ut sit signum reale; corporale, visibile, accedentibus verbis; non autem sola res, aut sola verba: ut superius docuimus ex Augustino, Dionysio, Hugone, Lombardo, Bonaventura, Thomâ, & Concilio Florentino. idcirco sacramenta Augustinus dixit esse quasi verba visibilia: quid enim (inquit) sunt aliud quæque corporalia sacramenta, nisi quædam quasi verba visibilia? lib. 19. contra Faustum, capite 16.

Verba visibilia.

33. Omnia quidem signa ad oculorum sensum pertinentia, quibus inter se homines sua sensa communicant, sunt quasi quædam verba visibilia; eodem monente Augustino, lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 3. sed non omne signum corporale visibile ad sensum oculorum pertinens, est sacramentum; quamvis omne sacramentum sit signum corporale visibile, ad oculorum sensum pertinens, quoad elementum seu rem vel partem illam, quæ Eugenio & Florentinis tanquam materia est, & contradistinguitur à verbis quasi formam constituentibus: sicut in hoc negotio res & verba, visibile & audibile sunt ἀντιδιῃρημένα ἀλλήλοις. Nec sufficit signum audibile sine visibili. inquit Bonaventura, in 4 sent. dist. 24. part. 2. art. 1. qu. 4. in Resolutione. Et hęc duo sunt essentialia, & intrinseca sacramento, & perficientia sacramentum. ait idem Bonaventura, ibidem. Unde liquidò patet, Gabrielem in 4. sent. dist. 1. qu. 1. notab. 1. elementum in descriptione sacramenti perperam interpretari, etiam de solis verbis contrahentium matrimonium, consensum eorum exprimentibus. Neque feliciorem esse illam fugam Joannis Majoris, in 4. sentent. dist. 26. restringentis dictum illud, de accessione verbi ad elementum ut fiat sacramentum, ad sacramentum baptismi. Nam etiamsi loquatur August. eo loco, de sacramento baptismi, attamen naturam ejus explicat per rationem & regulam communem omnibus sacramentis propriè dictis; sicut ingenuè agnoverunt antiquiores scholastici, cum Hugone de S. Victore. Et verba illa Lombardi, quibus ait, duo esse, in quibus sacramentum consistit, scilicet verba & rem: Verba, ut invocationem Trinitatis; rem, ut aquam, oleum, & hujusmodi, 4. sent. dist. 1. verba (inquam) illa exponens Bonaventura, ait, rem hic arctari ad visibilia. Sacramentum (inquit Hugo loco supra allato) est materiale elementum extrinsecus oculis suppositum. Quæ ipsissima ex Hugone verba repetunt Thomas & Durandus, in 4. sent. dist. 1. ubi Thomas ait, qu. 1. art. 4. materiale elementum exterius oculis suppositum, idem esse, quod invisibilis gratiæ visibilis forma: & sic concordare definitiones ab Hugone & à Magistro sententiarum positas.

Non sufficit signum audibile, sine visibili. vide suprà, §. 11. & §. 21. & §. 24.

Error Gabrielis, & Majoris.

Verba non sufficiunt sola ad constitutionem sacramenti.

Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum. Aug. tract. 80. in Evang. Ioannis.

Vide infrà, c. 5. §. 53.

34. Idem Thomas, ibidem, in expositione textus magistralis, ait, In sacramentis accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum; ut sic sit conformitas sacramenti ad Verbum incarnatum: sanctificatur enim creatura sensibilis per verbum Dei & orationem. 1. Tim. 4. Hæc ibi Thomas. Idem etiam in eandem distinctionem, qu. 3. in corpore responsionis, dicendum (inquit) quod hoc commune in omnibus sacramentis, quod consistant in rebus sensibilibus, invisibilem gratiam signantibus. Sed hoc est speciale in sacramentis novæ legis, quod rebus verba addantur: propter tres rationes; Prima est, quia hæc sacramenta non solum signant opus redemtionis, quæ per Christum est facta, sicut alia sacramenta; sed etiam ab ipsa Christi passione fluxerunt, & ideo sicut effectus proximi habent suæ caussæ imaginem quantum possunt; ut scilicet ex rebus & verbis consistant, sicut Christus ex Verbo & carne. Hæc ibi. Et paulò pòst, ad secundum. verba autem & res sunt de essentia sacramenti. Hactenus Thomas. Qui igitur elementum visibile seu rem sensibilem, à verbis diversam, demit sacramento, ille veræ carnis in Christo negationi, & essentiæ sacramenti subversioni, quamvis forsitan imprudens, suppeditat aliquod patrocinium. De verborum etiam necessitate Catechismus Romanus ait; Sacramenta novæ legis formam verborum ita præscriptam habere, ut si fortè ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non possit. part. 2. cap. 1. qu. 9. sic antea Eugenius Papa in Concilio Florentino. Debet etiam esse signum practicum, certum, & efficax.

Conformitas sacramenti ad verbum incarnatum.

35. Porrò meminisse oportet, omnem gratiæ plenitudinem in Christo esse repositam, nec nisi ex ejus plenitudine nos gratiam haurire; ideóque, ut gratiam salvificam consequamur, necesse esse ut Christum habeamus, quem Deus nobis in verbo & sacramentis offert. & confert; in quo gratiam & salutem adipiscimur. Sacramenta Ecclesiæ (inquit Thomas) specialiter habent virtutem ex passione Christi, 3. part. qu. 62. art. 5. Quando igitur sacramentum dicitur signum gratiæ, hoc ita intelligere debemus, ut primò ducamur ad Christum, & in Christo gratiam percipiamus; Est igitur sacramentum signum Christi pro nobis traditi, & sigillum gratiæ per Christum nobis acquisitæ & donatæ. Et dicitur efficax signum; quia est instrumentum à Deo institutum, per cujus rectum usum, revera accipimus Christum, ejusque dona gratiæ, ex pacto & operatione promittentis Dei.

Per sacramenta accipitur Christus, & in ipso gratia.

Sacramentum est signum Christi, & sigillum gratiæ ejus.

36. Hinc quodammodo definiri, vel describi, poterit Novi Testamenti sacramentum propriè dictum; *Sacramentum est, à Domino nostro Iesu Christo institutum reale, accedentibus verbis, & legitimo usu, & corporale ac visibile practicum certum & efficax signum spiritualis & invisibilis gratiæ, sive effecti Dei gratuiti, in Christo &*

Definitur sacramentum Novi Testamenti propriè dictum.

& per Christum, homini viatori (eam gratiam habenti & perseveranter possidenti) salutem aeternam ex Dei foedere adferentis: foederis divini sigillum, & religionis nostrae coagulum perpetuum: omnibus foederatis (quos nec aetas, nec exiguus in gratia progressus, nec poenitentiae nondum peractae consideratio, neque aliquis obex naturalis, neque absoluta impossibilitas impedit) necessariò praecepti videlicet necessitate, & ritè, secundùm institutionem, suscipiendum, administrante ministro idoneo.

37. Hanc definitionem sive descriptionem (ex fundamentis superius positis collectam) attribuimus sacramento novi Testamenti; non quasi ea sacramentis Veteris Testamenti propriè dictis applicari non posset, sed quia quaestiones quas prae manibus habemus, inprimis postulant definitionem sacramenti Novi Testamenti. Ut cui non convenit ista definitio, illud sciamus non esse sacramentum novi Testamenti propriè dictum. Quod autem Latini *sacramentum* vocant, id Graecis μυστήριον, item τελετὴ nuncupatur.

De sacramento & de re, vide infra, lib. 11. cap. 3.

CAPUT SECUNDUM.

De efficacia Sacramentorum.

Vide lib. 10. cap. 5. §. 30. & seq. SAcramenta esse ex Dei institutione efficacia conferendae gratiae organa Spiritûs Sancti, nos docent testimonia illa sacrarum literarum; *Baptizetur unusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.* Actor. 2. 38. *Quicunque baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem ejus baptizati sumus. Consepulti sumus igitur ei per baptismum, in mortem*, &c. Rom. 6. 3, 4. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo.* Ephes. 5. 25, 26. *Consepulti cum eo in baptismo, in quo etiam cum eo resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit eum ex mortuis. Vosque mortuos in peccatis & praeputio carnis vestrae, cum eo vivificavit, condonatis vobis omnibus peccatis.* Coloss. 2. 12, 13. *Cui & nos antitypon nunc salvos facit baptisma (non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum) per resurrectionem Iesu Christi.* 1. Petr. 3. 21.

(Act. 2. 38. — Rom. 6. 3, 4. — Ephes. 5. 25, 26. — Coloss. 2. 12, 13. — 1. Petr. 3. 21.)

2. Certum est etiam eos qui indignè sacramenta suscipiunt, suscipere ea in suam perniciem, non in salutem; nisi postea amotâ per poenitentiam & veniam illa indignitate, prosit ad salutem quod antea non salubriter habebatur, ut prolixè (si Deus voluerit) docebimus, cum Augustino, libro sequente, in dissertatione de integritate baptismi; ubi ostendetur, eos, qui in haeresi aut hypocrisi baptismum accipiunt, accipere sacramenti veritatem, sed non sacramenti virtutem. *Distinctio Virtus sacramenti.* Virtus sacramenti Augustino est gratia, in Psal. 77. paulo post initium expositionis illius Psalmi, qui in Hebraeo est 78. & Fulgentio virtus sacramenti est salus, lib. de fide ad Petrum. c. 3. qui liber tribui solet Augustino. Citantur haec de re verba ex eo libro sub nomine Augustini, à Lombardo, 4. sent. dist. 5. ubi etiam Isidoro dicitur gratia baptismi. & alibi Augustino, effectus vel usus sacramenti, lib. 6. de baptismo, capite 1. alibi autem sanctam vim tribuit sacramentis, lib. 1. de baptismo, cap. 12. quam etiam virtutem vocat, tract. 80. in Euang. Joannis. ubi ait; unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur: Id quod alibi, nempe tractatu sexto in epistolam Johannis, clariùs explicans, Aliud est ergo (inquit) aqua sacramenti; aliud aqua quae significat Spiritum Dei. Aqua sacramenti visibilis est; aqua Spiritus invisibilis est: Ista abluit corpus, & significat quod fit in anima; per illum Spiritum ipsa anima mundatur & saginatur. Haec Augustinus. Qui etiam alibi, hoc sensu, dixit sacramenta dare salutem. ut monuimus suprà, capitis primi paragrapho vigesimo septimo.

3. Scholastici quaerunt; utrùm sit in sacramentis supernaturalis aliqua virtus causativa gratiae; & an sacramenta contineant gratiam? *Quaestio Scholasticorum.*

4. Consentiunt omnes, gratiam esse quandam participationem seu participatam similitudinem divinae naturae, ideoque impossibile esse, ut aliqua creatura sit causa productiva gratiae; quia nulla res potest agere ultra suam speciem, & semper oportet causam esse effectu potiorem: ut loquitur Thomas prima secundae quaest. 112. art. 1. Consentiunt etiam sacramenta aliquo modo dici posse causas gratiae instrumentales: & continere gratiam. Et hoc, cum Lombardo, agnoscunt discrimen inter alia signa, quae significandi gratiâ tantùm instituta sunt; & sacramenta; quod haec etiam sanctificandi gratia instituta sint, & sacramentum propriè dicatur, quod ita signum est gratiae Dei, & invisibilis gratiae forma, ut ipsius imaginem gerat, & causa existat. 4. sent. dist. 1. *Scholasticorum consensio.*

5. Sed de modo & vero sensu quo intelligendum est, sacramentum continere gratiam, & esse instrumentalem causam gratiae, inter se dissentiunt, Hugo de S. Victore lib. de sacramentis parte 9. cap. 1. in sua definitione sacramenti, ait, Sacramentum ex sanctificatione continere aliquam invisibilem & spiritualem gratiam. Hanc definitionem explicans Gabriel Biel, in 4. sent. dist. 1. quaest. 1. Notabili primo, dicit, Sacramentum esse signum efficax & certum, ita quod semper habeat effectum suum quem signat, infallibiliter: nisi sit impedimentum in suscipiente, per positionem obicis gratiae repugnantis. Idem etiam Hugo, eadem parte, cap. 4. dicit sacramentum vas esse continens gratiam, sicut vas servat medicinam. Quod dictum molliens Bonaventura, in 4. sent. dist. 1. art. 1. qu. 3. in Resolutione. Sed tamen (inquit) sicut ostensum est per plures rationes, non est aliquo modo dicendum quod gratia contineatur in ipsis sacramentis essentialiter, tanquam aqua in vase, vel medicina in pyxide: imò hoc intelligere est erroneum. Sed dicuntur continere gratiam, quia ipsam significant: & quia, nisi ibi sit defectus ex parte suscipientis, in ipsis gratia semper confertur: ita intelligendo, quod gratia sit in anima, non in signis visibilibus. Haec ille. *Eorundem dissensio. Vide supra, cap. 1. §. 24. Vasa gratiae.*

6. Controversia est de virtute illa instrumentali in sacramentis causativâ gratiae, adeoque an per aliquam virtutem creatam insistentem sive inhaerentem in ipso sacramento, ut per causam instru- *Scholasticorum inter se controversia de virtute sacramenti.*

instrumentalem dispositivam conferatur suscipienti gratia; an verò per solam increatam Dei virtutem ordinationi suæ ex pactione assistentem, anima suscipientis sacramentum, immediatè ex ipso gratię æterno fonte Deo gratiam hauriat, in recto usu sacramenti. Hanc quam posteriore loco posuimus, antiquiorem fuisse sententiam, ait Durandus in 4. sent. dist. 1. qu. 4. §. 12. & 19. Alteram sententiam tuetur Thomas, in 4. sent. dist. 1. qu. 4. & in Summa 3. part. qu. 62. Cujus sententiæ hæc summa est: 1. Effectum hic geminum est, videlicet, gratia, & dispositio seu ornatus quidam in anima, ad susceptionem gratiæ. 2. Causa vel est principalis, vel instrumentalis; item vel est productiva, vel dispositiva. 3. Gratiam ipsam solus Deus immediatè producit in anima; nec ad essentiam gratię producendam pertingunt sacramenta instrumentaliter. 4. Inhæret in sacramentis virtus quædam instrumentalis, per quam pertingunt effectivè ad productionem dispositionis illius sive ornatus, & dispositivè ad inductionem & susceptionem gratiæ, in quantum hoc, ad quod instrumentaliter effectivè pertingunt, est dispositio, qua positâ necesse est induci gratiam, nisi sit impedimentum ex parte recipientis.

Doctrina Thomæ de virtute insistente in ipso sacramento.

7. At oppositam sententiam tenuit olim Bernardus in sermone, in Cœna Domini, de baptismo, &c. & alii magistri, ut monet Bonaventura, in 4. sent. dist. 1. art. 1. quæst. 4. ubi summam ejus proponens, ait, secundùm hanc sententiam, sacramenta dici habere virtutem, & esse instrumenta gratiæ, eamque efficere, propter assistentiam divinæ virtutis. Adeò ut virtus in ipsis sacramentis non sit aliqua virtus propriè dicta, seu quidquam absolutum, sed latè sumto nomine virtutis sit ad aliquid, seu relatio, nempe efficax ordinatio divina, quâ ordinatur eorum susceptio ad consequutionem gratiæ: sacramenta enim esse talia signa à Deo instituta, ut qui ea debito modo susceperit, habeat gratiam per ea significatam. Et hanc efficacem ordinationem esse virtutem sacramenti: & hinc dici de sacramento, quod disponat hominem; quod sit causa gratię, quod efficiat gratiam, laxo quodam significatu.

Opposita aliorum doctrina, de virtute tantum adsistente.

8. Quamvis autem liberum lectori judicium relinquat ibi Bonaventura, haud obscurè tamen huic potius sententiæ eum favere, quæ solam adsistentem virtutem admittit, ex eo patet, quod concludat, huic positioni pietatem fidei non repugnare, & rationem consentire, & hanc esse ad sustinendum faciliorem, & secundùm hanc viam omnia quæsita clarissimè patere. De altera autem opinione, ponente in sacramentis virtutem insistentem causativam gratiæ, ait, valde difficile esse intelligere, qualiter illa virtus detur sicut qualitas absoluta: difficilius, quando detur. Difficile etiam esse intelligere cui detur, verbo scilicet, an elemento, quæ sunt duo nihil unum facientia. Difficile etiam esse scire, quamdiu duret. Valdè etiam difficile esse intelligere, quomodo influat. Difficile etiam, cujus naturæ sit in se ipsa: & multa talia. Hinc colligit, oppositæ positioni, de sola assistente virtute divinâ, satis faciliter rationem concordare. Eandem etiam pietati fidei non repugnare, sic docet; Cavendum est (inquit) ne, dum nimis damus corporalibus signis ad laudem, subtrahamus honorem gratiæ curandi, & animæ suscipienti. Hæc autem opinio non nimis dat, neque subtrahit aliquid honoris debiti. Sicut igitur literæ regiæ annulo regis sigillatæ, magnæ sunt dignitatis, & virtutis, & valoris; & magna dicuntur & posse & facere, tamen in eis nulla virtus est absoluta, sed sola ordinatio per assistentiam virtutis regiæ: sic intelligendum in sacramentis. Et sic loquuntur sanctorum auctoritates, secundùm communem usum. Hæc Bonaventura.

Bonaventura favet eorum sententiæ, qui virtutem in sacramentis insistentem negantes, solam admittunt virtutem adsistentem.

9. Hanc sententiam fusiùs explicant, & prolixè confirmant; illamque Thomæ opinionem ex professo multis argumentis refellunt Scotus in 4. sent. dist. 1. quæst. 4. & quæst. 5. & Durandus ibidem, quæst. 4. quos sequitur Gabriel Biel ibidem, quæst. 1. & alii. Respondetur, (ait alibi Biel) sicut generaliter responsum est de sacramentis, dist. 1. qu. 1. quod in verbis nulla est virtus supernaturalis insistens; sed est virtus divina assistens, quæ operatur effectum ad prolationem verborum super materia debita. Hæc ille, in 4. sent. dist. 10. quæstione unicâ, art. 3. dubio 4. §. 8. Sed hic respondetur.

Eandem sententiam tuentur Scotus & Durandus & Biel,

10. Bernardus ait, sermone illo in cœna Domini, de baptismo, &c. Sicut canonicus investitur per librum; Abbas per baculum; Episcopus per baculum & annulum simul; sicut, inquam, in hujusmodi rebus est, ita & divisiones gratiarum diversis sunt traditæ sacramentis. Quæ est gratia, unde per baptismum investimur? &c.

& Bernardus.

11. Respondet Thomas, hanc à Bernardo inter sacramenta & res istas similitudinem institutam esse tantummodo, quantum ad significationem: sed sacramenta insuper esse causas. in 4. sent. dist. 1. quæst. 4. art. 1. ad primum. Huic resistens Durandus, ibidem, qu. 4. §. 10. Nec fit ibi (inquit) comparatio solùm quantum ad significationem, ut quidam dicunt, sed quantum ad omnem habitudinem, quam habent sacramenta respectu gratiæ: ut patet diligenter intuenti verba beati Bernardi in illo sermone. Hæc Durandus. Quem in hac defensione facilè tuebuntur ipsa Bernardi verba, quæ brevitatis studio adscribere cesso.

Thomæ responsio de sensu verborum Bernardi.

Durandi opposita expositio & aptior.

12. Meminisse oportet, controversiam hanc esse de virtute supernaturali creatâ inhærente in ipsis sacramentis, & dispositionem quandam in anima producente absque sensuum aut rationis ministerio: quam meritò negant memorati doctores. Non autem litem esse de virtute seu efficacia objectivâ, qua sacramenta tanquam verba visibilia significationem illam, quam κτ̓ συνθήκην ex institutione divina acceperunt, ingerunt sensibus, & per rerum significatarum species in sensu conceptas penetrant ad intellectum, ipsamque viâ ista ordinariâ afficiunt voluntatem. Quam operationem sacramenta exercent erga solos adultos, sensuum & rationis usum habentes, & verbo audibili prius de institutione edoctos.

De qua virtute sit hæc controversia.

Non de virtute objectiva.

13. Est autem alia operatio altior, secretior, & planè divina, quâ virtus Dei assistens ordinationi suæ operatur in cordibus hominum: idque bifariam: nempe, vel aperiendo cor ad intelligendum & amplectendum ea beneficia, quæ doctrinali illâ methodo offeruntur: vel gratiam conferendo etiam absque concursu ministerii sensuum & perceptionis doctrinæ alicujus extrinsecus adhibitæ; quam operationem exercet erga parvulos, eis impertiens sigillum fœderis, & rem etiam signo illo significatam ex fœdere donans. Christus dat sui Spiritus (inquit Augustinus) occultissimam fidelibus gratiam; quam latenter infundit & parvulis. Hæc Augustinus,

Sed de altiore quadam virtute.

Spiritus Sancti gratia infunditur parvulis.

nus, lib. 1. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 9.

Non sunt efficacia sacramenta ex solo opere operato.

14. Cogitandum etiam, fœdus Dei ad solos fœderatos pertinere vigore fœderis; ideóque non conferri in usu sacramenti significatam gratiam ex solo opere operato, sed necessariam esse in adultis fidem propriam, & in infantibus quod in fœdere nati sint. Non ponimus limites immensæ Dei indulgentiæ, quam extendit quocunque vult; sed loquimur de ordinaria viâ nobis in fœdere revelatâ. Dixit Dominus Abrahamo, se fore ejus Deum & seminis ejus; & fœderis hujus sigillum dedit circumcisionem: cui successit baptismus: de quo ait Dominus, *qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.* Nusquam autem invenitur scriptum, quod solum baptismi opus operatum salvet hominem. Ac si conditio fœderalis in suscipiente non requireretur. Ideo, quod dixit Augustinus, parvulum, etiamsi fidem non habeat in cogitatione, quia tamen ei obicem contrariæ cogitationis non opponit, percipere salubriter sacramentum, epist. 23. Indeque illud in scholis pervulgatum, quod sacramentum semper habeat effectum suum quem signat, infallibiliter, nisi sit impedimentum in suscipiente, per positionem obicis gratiæ repugnantis; ita suscipiendum est, ut fœderis ratio non negligatur. Non enim ulterius ordinarie porrigitur vis sacramenti, quàm porrigitur fœdus, cujus sigillum est sacramentum Nos igitur idem de efficacia sacramentorum affirmamus, nisi obex impediat. At obicem statuimus non solum positivum, seu pravæ dispositionis, qualis reperitur in adultis; sed etiam privativum, sive indispositionis, qui est absentia seu carentia dispositionis vel conditionis debitæ & fœdere requisitæ: cujusmodi obex tum in adultis non credentibus, tum etiam in parvulis à fœdere extraneis reperitur. Præterea, qui finaliter fœdus deserunt, ii suo vitio inutile sibi reddunt sacramentum, sicuti clariùs & prolixiùs docebimus, lib. 10. cap. 16.

Gen. 17. 7. Coloss. 2. 11, 12. Marc. 16. 16.

De [illegible] lib. 10. cap. 16.

CAPUT TERTIUM.

Doctrinæ Romanensium, de septem Novi Testamenti sacramentis propriè dictis, novitas & vanitas.

Septem Sacramenta Novi Testamenti primus (quantum invenire potui) numeravit Hugo de sancto Victore, in suo opere de cerimoniis, sacramentis, officiis, & observationibus Ecclesiasticis, lib. 1. cap. 12. Floruit hic Hugo anno Dominicæ incarnationis 1130. cum quo consentit Petrus Lombardus, Jam (inquiens) ad sacramenta novæ legis accedamus; quæ sunt Baptismus, Confirmatio. Panis benedictio, id est, Eucharistia, Pœnitentia, Unctio extrema, Ordo, Conjugium. lib. 4. sent. dist. 2. Floruit Lombardus anno Domini 1140. Hos sequuti sunt, anno Dom. 1230. Lucas Episcopus Tudensis, in suo opere de altera vita, lib. 2. cap. 1. Et anno Dom. 1240. Edmundus Archiepiscopus Cantuariensis, in suo speculo Ecclesiæ, cap. 14. & eodem seculo Vincentius Episcopus Bellouacensis, in suo speculo historiali, lib. 8. cap. 18. & Alexander Alensis, in sua Summa Theologiæ, part. 4. quæst. 5. membro 7. art. 2. & qu. 9. memb. 2. art. 1. §. 1. in Resolutione. Deinde Thomas, & alii scholastici.

Tredecim sacramenta.

2. Scotus autem divisionem illam sacramenti in septem, dicit non esse in species specialissimas: Ordinem enim ulterius dividi in quædam specialia contenta sub ipso, adeò ut in speciebus specialissimis sint in Ecclesiâ tredecim sacramenta. Hæc doctrina est Scoti, in 4. sent. dist. 24. quæstione unicâ, num. 1. & 10. & 11.

3. Septenarium sacramentorum numerum, Synodali auctoritate confirmavit Eugenius Papa Romanus, hujus nominis quartus, in Concilio Florentino, in decreto super unione Armeniorum, anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo nono. Ecclesiasticorum (inquit) sacramentorum veritatem, pro ipsorum Armeniorum tam præsentium quàm futurorum faciliori doctrinâ, sub hac brevissima redigimus formulâ. Novæ legis septem sunt sacramenta, videlicet; Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, extrema unctio, ordo, & Matrimonium. Hæc ibi Eugenius, qui etiam ibidem de singulis illis septem seorsum disserit.

4. At nondum declaratum est, omnia hæc septem esse verè & propriè sacramenta novæ legis: nec esse plura, vel pauciora. Istud demum in Concilio Tridentino definitum est, anno Dom. millesimo quingentesimo quadragesimo septimo. Sessione septima, canone primo, de sacramentis. Cujus canonis hæc sunt verba: *Si quis dixerit. Sacramenta novæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo, Domino nostro instituta; aut esse plura, vel pauciora quàm septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, extremam unctionem, Ordinem & Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse verè, & propriè sacramentum; anathema sit.* Hactenus verba canonis illius Tridentini.

5. Temerarium esse atque injustum istud judicium his demonstrabitur argumentis: 1. Hoc quia de Scripturis non habet auctoritatem; eâdum facilitate contemnitur, quâ probatur; ut loquitur Hieronymus. Comment. in capite 23. Matthæi. 2. Tridentinus iste canon repugnat doctrinæ veteris Ecclesiæ, neque audiri cœpta est ante seculum duodecimum, quo vixerunt Hugo de S. Victore, & Petrus Lombardus. Certè adhoc prorsus incognitam fuisse istam doctrinam seculo nono, patet ex Rabani Mauri libro primo, de institutione clericorum, capite vigesimo quarto; & initio capitis 31. & initio capitis 32. Expertus est Bellarminus, si quid posset auxilii arcessere ex Scripturis & Patribus, in subsidium istius canonis. lib. de effectu & numero sacramentorum, capite vigesimo quarto, sed irrito conatu: ut mox, Deo donante, palàm faciam. 3. Neque in consensu scholasticorum, qui post Petrum Lombardum vixerunt, neque in doctrina Eugenii Papæ in Concilio Florentino, manifestum invenitur pro isto canone patrocinium: sicut inferiùs patebit. Quamvis si suppeteret, (quod tamen non suppetere ostendemus) non essent absque Scripturis, & dissentiente etiam catholica antiquitate, pondus habitura apud cordatos Christianos, ea quæ à Scholasticis, & ab Eugenio dicerentur. 4. Denique uno aliquo ex septem illis ademto, id quod factu facile est, canon iste

Triden-

Tridentinus ruit. Plura autem ex eis septem non esse verè & propriè sacramenta novæ legis, sequentes ostendent dissertationes, de Confirmatione, & Pœnitentia, & extrema unctione, & Ordine, & matrimonio.

CAPUT QUARTUM.

Confirmationem non esse Sacramentum Novi Testamenti propriè dictum.

DE Confirmatione (ait Bellarminus) habemus ritum externum, manuum impositionem, Actor. 8. 19. Habemus effectum gratiæ, ibidem. Nam per manus Apostolorum dabatur Spiritus Sanctus; eadem phrasi: qua dictum est. Tit. 3. de baptismo; Per lavacrum regenerationis salvos nos fecit. Institutio & mandatum non habetur expresse in Scriptura, tamen colligitur evidenter ex locis citatis. Nunquam enim Apostoli ita confidenter & ordinariè imposuissent manus ad gratiam Spiritus Sancti communicandam, nisi Dominus id præcepisset. Non enim ignorabant non posse ullum hominem instituere cerimoniam, ad quam sequeretur gratia Spiritûs Sancti. Hæc Bellarminus, lib. de effectu & numero sacramentorum, cap. 24. Ubi etiam asserit Dionysium, lib. de Ecclesiastica Hierarchia, cap. 2. part. 3. & cap. 4. part. 3. meminisse apertè Chrismatis in hoc sacramento. Et adfert quædam loca Tertulliani, in quibus fit mentio unctionis & impositionis manuum, & signi crucis, videlicet libro de resurrectione carnis. & lib. de præscript. & lib. de baptismo. Citat etiam verba Cypriani de baptismo & Confirmatione; *Tunc plenè sanctificari & esse filii Dei possunt, si sacramento utroque nascantur.* lib. 2. ep. 1. seu epist. 72. Addit etiam hæc verba Augustini. Sacramentum Chrismatis in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104.

Nostræ responsiones. Impositio illa manuum Apostolorum non fuit sacramentum.

2. Respondeo. 1. Thomæ Aquinatis verba sunt; ad impositionem manûs Apostolorum, & etiam ad eorum prædicationem, descendebat plenitudo Spiritûs Sancti super fideles sub visibilibus signis. Et ideo non erat necessaria sensibilis materia sacramentalis, ubi sensibilia signa miraculosè exhibebantur divinitus. 3. part. qu. 72. art. 2. ad primum. Idem docent Scotus in 4. sent. dist. 7. qu. 1. num. 3. & Durandus ibid. qu. 2. ad primum, ubi ait; Potuit esse quod præter legem communem Deus ex speciali gratiâ dedit aliquibus effectum Confirmationis, sine sacramento, cum ad impositionem manuum Apostolorum dabatur Spiritus Sanctus sub visibilibus signis. Sacramentum Confirmationis semper dabant Apostoli, mediante chrismate, secundùm communem legem sacramenti. Hæc Durandus. Illa igitur manuum Apostolicarum impositio non fuit sacramentum. Et ille descensus Spiritûs Sancti super fideles fuit miraculosus & temporarius, non effectum sacramenti.

Sacramenti Chrismatis divina institutio non invenitur.

3. Deinde, non potest ex sacris literis ostendi Dominica institutio materiæ & formæ hujus sacramenti; ergo neque ipsius sacramenti, quod ex eis constet. Sacramenti Confirmationis materiam Eugenius, in Concilio Florentino, ait esse chrisma confectum ex oleo & balsamo, per Episcopum benedicto; formam autem esse; Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Istius materiæ, & istius formæ institutio Dominica in sacris Scripturis nusquam comparet.

4. Alexander Alensis in sua summa Theologiæ, quam Innocentii IV. Papæ Romani jussu scriptam Alexander Papa quartus diplomate ac septuaginta virorum Ecclesiasticorum syngraphis comprobavit, ut refert Antonius Possevinus in apparatu sacro: In ea (inquam) summa differens de institutione sacramenti Confirmationis, ait hoc sacramentum non fuisse à Domino institutum, nec dispensatum; neque ab Apostolis: Apostolos enim in confirmatione usos esse solâ impositione manuum, sine sacramento: sed postea institutum esse hoc sacramentum in Concilio Meldensi, quantum ad formam verborum, & materiam elementarem, eique Spiritum Sanctum contulisse virtutem sanctificandi. Hæc Alensis, part. 4. qu. 9. membro 1. Ibidem etiam memb. 2. art. 1. §. 1. in Resolutione, ait; Ut igitur in hoc sacramento esset aliquid materiale figurans rem illius, sicut in aliis sacramentis; conveniens fuit ut forma Apostolorum mutaretur. Et rursum, eodem articulo, §. 3. dicit, Christum hoc sacramentum non instituisse, nec ei vim dedisse. Et Alexandri discipulus Bonaventura, in 4 sent. dist. 7. art. 1. qu. 1. & qu. 2. dicit, Christum non instituisse hoc sacramentum Confirmationis, neque viventibus adhuc Apostolis institutum esse, sed post obitum Apostolorum, materiam & formam hujus sacramenti, ab ipsis Ecclesiæ rectoribus, dictante Spiritu Sancto, instituta esse. at verò, à Christo omnia novæ legis sacramenta instituta esse, docent Tridentini, Sess. 7. can. 1. de Sacramentis. vide supra cap. 1. §. 18. & cap. 3. §. 4.

Hoc sacramentum non est à Christo institutum.

Dissensio Romanensium inter se, de materia hujus sacramenti.

5. Adhæc, de materia hujus sacramenti inter ipsos Papistas fervet controversia; aliis contendentibus, balsamum esse de necessitate hujus sacramenti; aliis asserentibus, non esse, sed sufficere oleum olivarum. Inter recentiores (inquit Faber) est gravis disputatio de hac re; Ex una parte Cajetanus & multi alii tenent, balsamum non esse de necessitate sacramenti, sed præcepti tantum: ex altera Suarez 3. part. dist. 33. sect. 1. tom. 3. tenet, esse de essentia Sacramenti; pro se adducit multas rationes, in primis communem opinionem Theologorum. Hæc Philippus Faber Faventinus, in 4. sent. disput. 27. §. 10. Rectiùs utrique dixissent, neque oleum neque balsamum esse sacramentum, quia deest divina institutio.

Responsio de Dionysio.

6. Dionysius quidem, locis à Bellarmino allegatis, nempe lib. de Eccles. Hierarch. cap. 2. part. 3. & cap. 4. part. 3. meminit unguenti & unctionis eorum qui baptizantur, & unctionis altaris, & symbolicæ confectionis unguenti, τὸ τοῦ μύρου συμβολικῆς συνθέσεως, & vocat unguenti sacramentum, μύρου τελετήν. At neq; unctionem illam conjungit cum impositione manuum, & apertè eam conjungit cum baptismo; & cap. 2. part. 3. dicit Pontificem quidem ordiri unctionem, sacerdotes autem qui sub illo sunt, peragere sacram unctionis munus, cum qui baptismo initiatur ad sacra certamina sub figura evocantes. Et de eadem unctione loqui se profitetur, cap. 4. part. 3. ubi etiam scribit solitum esse Episcopum infundere baptisterio partem illius unguenti. Eugenius autem cum Concilio Florentino, in decretis super unione

ne Armeniorum, & Synodus Tridentina. Sess. 7. can. 3. de Confirmatione: docent, Confirmationis ordinarium ministrum esse solum Episcopum; non autem simplicem sacerdotem. Præterea divinam institutionem unguenti istius & unctionis non ostendit Dionysius.

Responsio de Cypriano & Augustino.

7. Cyprianus, epist. 72. seu lib. 2. epist. 1. impositionem manuum ad accipiendum Spiritum Sanctum, & August. chrisma, lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. vocant sacramentum, & cum baptismo connumerant, eodē sensu, quo auctor operis de cardinalibus Christi operibus (quod Cypriano tribuitur) sermone de ablutione pedum; & Ambros. lib. 3. de sacramentis c. 1. & Bernardus, sermone in cœna Domini, qui incipit; Hi sunt dies; ablutionem pedum vocant sacramentum & mysterium, & cum baptismo & Eucharistia connumerant. Neque tamen inde sequitur vel impositionem manuum, vel chrisma, vel lotionem pedum esse vere & propriè sacramentum. Quamvis pro lotione pedum argumenta suppetant longè speciosiora, quam pro chrismate, cujus nulla fit in scripturis mentio. Loquimur jam de Chrismate, quo utuntur in Confirmatione.

Legitima manuum impositio legitima quidem; at non sacramentum propriè dictum.

8. Puerorum autem vel rudiorum catecheticam educationem, eorumque post baptismum benedictionem cum impositione manuum, agnoscimus ab Apostolis acceptam fuisse, & in Ecclesia catholica meritò retentam: sicut docuimus in Irenico nostro, lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 17. de qua manuum impositione Cyprianus scribens ad Jubaianum; Qui à Philippo, inquit, diacono baptizati erant, baptizari eos ultra non oportebat: sed tantummodo quod deerat, id à Petro & Joanne factum est, ut oratione pro eis habita, & manu imposita, invocaretur & infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoq; apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur. Hæc Cyprianus epist. 73. Hujus impositionis manûs meminit etiam Tertullianus lib. de resurrectione carnis, cap. 8. & lib. de baptismo, cap. 8. ubi ait; Dehinc manus imponitur, per benedictionem advocans & invitans Spiritum Sanctum. Idem lib. de præscriptionibus cap. 36. ait de Romana illorum temporum Ecclesiâ; aqua signat, Spiritu Sancto vestit, Eucharistia pascit, martyrio exhortatur. Hæc ibi. ubi Spiritu Sancto vestire, est impositione manus per benedictionem advocare & invitare Spiritum Sanctum. De hac manus impositione scribens Augustinus, ait; Manus autem impositio non sicut baptismus repeti non potest. Quid enim est aliud nisi oratio super hominem? August. lib. 3. de baptismo contra Donatistas, cap. 16. Ex quibus Augustini verbis infert Gratianus manus impositionem non esse sacramentum, caus. 1. qu. 1. Arianos.

Manus impositio est oratio super hominem non autem Sacramentum.

Responsio de Tertulliano.

9. Unctionis etiam meminit Tertullianus, lib. de baptismo cap. 7. & lib. de resurr. carnis cap. 8. sed non est illis locis intelligenda unctio illa in fronte, quæ usurpatur in Confirmatione, tanquam de essentia sacramenti, sed eam Tertullianus intelligit unctionem baptismalem (fatente etiam Pamelio, in cap. 7. de baptismo num. 48.) quæ accensetur illis baptismi ceremoniis, quæ non ad substantiam sacramenti baptismi pertinent, sed ad ejusdem solemnitatem, consuetudine quadam Ecclesiastica, adhibentur: de quibus disserit Thomas 3. part. quæst. 66. art. 10.

Hæc verba, Signo te signo crucis, perperam ponuntur in forma sacramenti.

10. Hæc verba; *Signo te signo crucis*, non sunt forma, nec de necessitate formæ, alicujus sacramenti: nam ipsum crucis signaculum esset sacramentum, vel de essentia sacramenti, vel res sacramenti, si verba ista essent forma vel pars formæ sacramenti: at crucem non esse sacramentum dicerte asserit catechismus Romanus part. 2. cap. 1. qu. 6. Nec est de essentia sacramenti; nam non crux, sed chrisma consecratum est materia sacramenti Confirmationis; ut docet Eugenius 4. Papa Rom. in Concilio Florentino: neque crux aut ejus signatio, sed verba eam significantia sunt secundum eos forma hujus sacramenti: Ergo non est de essentia Sacramenti. Nec est res Sacramenti; nam rem Sacramenti esse Dei gratiam justificantem ac sanctificantem, docet Catechismus Romanus, loco proximè citato. Cum igitur crux vel crucis signatio neque sit sacramentum, neque essentialis pars sacramenti, neque res sacramenti; addo, neque subjectum susceptivum sacramenti, verba eam significantia non possunt esse forma, aut pars essentialis sacramenti.

Vide quæ de signo crucis diximus, lib. 7. cap. 8. §. 30.

11. Desideratur divina institutio signaculi crucis, quod docent esse in hoc sacramento necessarium, essentiali necessitate, verbaque ipsum significantia docent esse de necessitate formæ. ita docent Thom. 3. part. qu. 72. art. 4. & in 4. sent. dist. 7. qu. 1. art. 3. & ibidem Bonaventura, & Scotus, & alii. Tertullianus, lib. 3 de corona militis, cap. 3. signaculum crucis eis accenset observationibus, quas Christiani sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio vindicabant. Neque tamen existimandum ab Apostolis tradita esse quæcunque in eo ordine recenset ibi Tertullianus; ut patet ex prægustatione concordiæ lactis & mellis. Certè signum crucis non potest esse necessarium necessitate sacramenti, nisi sit à Christo institutum cum hac necessitate: at institutio non comparet.

De consecratione chrismatis per Episcopum.

12. Benedictionem & consecrationem chrismatis per Episcopum esse necessariam necessitate sacramenti, tenent omnes Theologi, inquit Philippus Faber Faventinus, in 4. sent. dist. 7. disp. 27. §. 17. Quibus se adjungit ipse Faber, qui fundamentum hujus doctrinæ ibidem vestigans, traditione Ecclesiæ eam tuetur, neque aliud invenit fundamentum. Alensis autem, part. 4. q. 9. memb. 2. art. 1. §. 3. & Bonaventura, in 4. sent. dist. 7. art. 1. qu. 2. dicunt elementum istud ideo per benedictionem ab Episcopo consecrandum esse; quia non est à Christo institutum, neque à Christo vim accepit. Cajetanus in 3. partem, qu. 72. art. 3. tenet, simplicem sacerdotem posse benedicere & consecrare chrisma: & dicit, consecrationem Episcopi esse necessariam non de necessitate sacramenti, sed præcepti tantùm. Præcepti, inquam, Ecclesiastici. Hanc opinionem Faber, loco superiùs citato, ait esse singularem Cajetani. Bellarminus lib. de scriptoribus Eccles. scribit, Cardinalem Cajetanum, obiisse anno Dom. millesimo quingentesimo trigesimo quarto. Sed antequam inanem istam litem susciperent, ostendenda prius fuerat divina institutio ipsius consecrationis chrismatis istius, sive per Episcopum, sive per simplicem presbyterum. Hanc autem non ostendunt, destituti testimonio sacræ Scripturæ, sed tantùm supponunt, prætexentes traditionem Ecclesiæ: ita sumentes pro confesso, quod ante omnia erat per sacras scripturas evidenter demonstrandum.

CAPUT

CAPUT QUINTUM.

Pœnitentiam non esse sacramentum Novi Testamenti propriè dictum.

Fatetur Pamelius, pœnitentiam rarò dici sacramentum à Patribus. dicere autem debuit nunquam ita dici eo sensu, quo appellamus sacramenta propriè dicta.

IAcobus Pamelius in Tertulliani lib. de præscriptionibus, cap. 40. num. 141. ait pœnitentiam disertis verbis rarò sacramentum dici à Patribus: imò nullum adfert locum ex omnibus, præter unum illum Tertulliani locum, de quo ibi disserit; ubi tamen Tertullianus sacramenta divina latiore significatu disertè extendit etiam ad dogma de resurrectione, & ad martyrium pro adipiscenda æternitatis coronâ, ad virginitatem, ad continentiam.

Hardingi objectiones ex Augustino & Ambrosio.

1. Hardingus, contra Apologiam Ecclesiæ Anglicanæ, ut probet pœnitentiam à Patribus habitam esse in numero sacramentorum propriè dictorum, citat August. Enchirid. cap. 66. & Ambros. lib. 1. de pœnitentia, c. 6. & 7. & lib. 2. capite 2. Quibus tamen locis apud Ambrosium fatetur, non poni disertè sacramenti appellationem: at subjicit, sacramenti vocabulum tertiò ejusdem libri capite manifestè ab Ambrosio interseri.

Vindicatur August.

3. Ipsa Patrum verba consulamus. Dixerat Augustinus, Enchirid. cap. 65. rectè ab iis qui Ecclesiæ præsunt, constituta esse tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. & subjungit cap. 66. magis propter futurum judicium fieri remissionem peccatorum. In hac autem vitâ (inquit) usque adeò valet quod scriptum est, Grave jugum super filios Adam à die exitûs de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium, ut etiam parvulos videamus post lavacrum regenerationis diversorum malorum afflictione cruciari: ut intelligamus totum quod salutaribus agitur sacramentis, magis ad spem futurorum bonorum, quàm ad retentionem vel adeptionem præsentium pertinere. Hæc ibi Augustinus. unde colligit Hardingus, Augustinum de Pœnitentia & baptismo verba facientem, utraque sacramenta salutaria appellare.

Prima nostra responsio de loco illo Augustini.

4. Respondeo 1. Si sacramenti vocabulum latè sumas, quid inde efficies? strictâ autem acceptione pœnitentiam esse sacramentum, si judicâsset Augustinus, id alicubi in tam copiosis suis operibus, in quibus sacramenti vocabulum usitatissimum est, perspicuè dixisset. at nullum reperire possunt Papistæ, præter hunc unum ambiguum.

Secunda nostra responsio.

Præterea; etsi præcedente capite loquebatur de pœnitentia, & ajebat, remissionem peccatorum in Ecclesia dari pœnitentibus; & subjungit, remissionem quæ datur respicere magis futurum judicium, quàm vitam hanc temporalem; idque hoc cap 66. illustrat, atque confirmat argumento sumto ab eo quod geritur in sacramentis, allato unius sacramenti, videlicet baptismi, exemplo; non tamen inde sequitur, eum pœnitentiam ponere in numero sacramentorum. Nam si de fide ejusdemque confessione aut de martyrio fuisset illi sermo, & dixisset horum fructum magis in eis quæ futura sunt quærendum esse, & addidisset argumentum ab illo quod in baptismo adeóque in salutaribus sacramentis geritur, non inde consequeretur, eum existimare fidem, confessionem fidei, & martyrium esse sacramenta.

Tertia nostra responsio.

5. Neque est insolens Patribus, quædam quæ propriè sunt sacramenta, & quædam quæ non sunt propriè sacramenta, unâ communi sacramentorum appellatione simul complecti. Latus Christi percutitur, & baptismi atque martyrii pariter sacramenta funduntur: inquit Hieronymus epist. ad Oceanum, de unius uxoris viro. Neque tamen hinc inferre licet, Hieronymum, existimâsse, martyrium esse sacramentum propriè dictum, sicut est baptisma. Sic Tertullianus cum baptismo & Eucharistia, martyrium, & pœnitentiam, & virginitatem appellat sacramenta divina, lib. de præscriptionibus, cap. 40. Et Augustinus conferens & anteferens sacramentis veteris Testamenti, sacramenta Novi Testamenti; Si (inquit) antiqui justi pro illis prænunciativis sacramentis, & rerum nondum impletarum figuris omnia dura perpessi sunt; quanto magis nunc pro baptismo, pro Eucharistia Christi, pro signo Christi, ad omnia perferenda paratior debet esse Christianus. lib. 19. contra Faustum Manichæum, capite 14. signum tamen Christi crucifixi, seu signum crucis, non est sacramentum propriè dictum. Vide suprà, capitis quarti paragraphum decimum.

Cum sacramento propriè dicto, aliquid quod non est sacramentum propriè dictum, Patres aliquando unâ communi sacramentorum appellatione simul complectuntur.

Quarta nostra responsio. Patres aliquando, de uno sacramento loquentes, utuntur vocabulo numeri pluralis.

7. Quandoque Patres de uno aliquo sacramento sermonem habentes utuntur vocabulo pluralis numeri. Augustinus, qui non manet (inquit) in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei sacramentum ad judicium sibi manducat & bibit; quia immundus præsumsit ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non dignè sumit, nisi qui mundus est. Hæc Augustinus, loquens de Eucharistia, tract. 26. in Euang. Joan. Ambrosius, videbas (inquit) quæ corporalia sunt corporalibus oculis; sed quæ sacramentorum sunt, cordis oculis adhuc videre non poteras. Ergo quando dedisti nomen, tulit lutum, & linivit super oculos tuos. Hæc Ambrosius, loquens de sacramento baptismi, lib. 3. de sacramentis, capite ultimo. Auctor operis de cardinalibus Christi operibus, quod Cypriano tribuitur, sermone de ablutione pedum, Reversis (inquit) dat, ut iterum eis possint sacramenta injuriata prodesse, quorum, si pœnitentia non subesset, nullo modo deinceps experiri possent effectum. Hæc ille, loquens de sacramento baptismi violato per succedentia peccata, quæ postea aufert pœnitentia. Unde patet, verba illa Augustini, Enchirid. capite sexagesimo sexto, ubi de baptismo sermonem habens adhibet nomen plurale, [*salutaribus sacramentis*] posse non absurdè intelligi de uno baptismi sacramento. At paulo superiùs disserebat, inquies, de pœnitentiâ. at nunc, inquam, disserit de baptismo, ut ex eo quod in salutaribus agitur sacramentis, doceat etiam eam remissionem peccatorum quæ per usum clavium in Ecclesia datur pœnitentibus, (etiamsi pœnitentia non sit sacramentum) prodesse magis in futurum.

Vindiciæ Ambrosii.

7. Quod attinet loca Ambrosii ab Hardingo allegata,

allegata, nil aliud invenitur apud Ambrosium, libro primo, de pœnitentia, capite sexto, Quod huc spectare videatur, nisi quod reprehendit Novatianum, claves regni Cœlorum non suscipientem, & donari in Ecclesia peccata posse negantem. At certè potestas clavium non est sacramentum pœnitentiæ. Verum clariùs (inquies) rem explicat Ambrosius, cap. 7. ejusdem libri; Cur baptizatis, (inquit) si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo utique remissio peccatorum omnium est. Quid interest, utrum per pœnitentiam, an per lavacrum hoc jus sibi datum sacerdotes vendicent? unum in utrumque mysterium est. Sed dices, quia in lavacro operatur mysteriorum gratia; quid in pœnitentia? nonne Dei nomen operatur? Hæc ibi Ambrosius. Ex quibus verbis promtum colligere est, pœnitentiam non esse sacramentum: alioquin enim respondisset apertè, etiam in ea operari mysteriorum gratiam. Quòd autem etiam pœnitentiam videtur appellare mysterium, id significatione proculdubio generaliore accipiendum est, alioqui Latinus scriptor Ambrosius, cui sacramenti vocabulum admodum familiare est, qui etiam opus de sacramentis peculiare composuit, pœnitentiam alicubi disertè dixisset esse sacramentum, quod tamen nusquam facit.

Hardingi objectio. Ad eandem responsio.

8. At tertio capite libri secundi de pœnitentia, Ambrosius sacramenti vocabulum manifestè interserit: si creditur Hardingo. Quid ais Hardinge? Eucharistiam invenio ibi dici sacramentum: at pœnitentiam nusquam. Verùm priùs inspiciamus secundum caput libri secundi, ne aliquid abs te allegatum indiscussum relinquamus: Quid ibi invenis? nempe posse Deum, quando vult, donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et deinde hæc verba; Impossibile videbatur per pœnitentiā peccata dimitti. Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Hæc ibi Ambros. At non inde sequitur, pœnitentiam esse sacramentum propriè dictum: nam pœnitentiæ interior virtus necessaria est lapso, ut per eam assequatur à Deo peccatorum remissionem; non tamen hæc virtus est sacramentum. Neque externus actus pœnitentis, per quem obtinet remissionem & reconciliationem Ecclesiasticam, dici potest sacramentum; non enim externus omnis actus, per quem obtinetur remissio, sacramentum est: per confessionem fidei Eunuchus obtinuit baptismum, adeoque remissionem; *Act. 8. 37.* neque tamen inde sequitur, confessionem fidei, quam baptizandi faciunt, esse sacramentum. Neque ipsa remissio sacramentalis, quæ in baptismo datur, est sacramentum; sed effectum vel fructus sacramenti. Neque quia remissio in baptismo datur per sacramentum, sequitur remissionem quæ datur judicialiter per usum clavium, dari per sacramentum: nisi dicas, dari per sacramentum Eucharistiæ, quod eis qui solvuntur datur. Et hoc quidem sensu remissio etiam quæ pœnitentibus, post peractam pœnitentiam ad sanctam denuo mensam admissis, datur, est sacramentalis. Fit enim per sanguinem Christi, qui in sacramento sumitur; ut monet Ambrosius libro secundo de pœnitentia, capite tertio, Christus per usum potestatis, quam habebat remittendi peccata, dixit paralytico, *remissa sunt tibi peccata tua.* Matth. 9. 2. & mulieri peccatrici pœnitenti, dixit, *remissa sunt peccata tua.* Luc. 7. 48. nec tamen hæc dicendo impertivit illis eo tempore aliquod sacramentum; sed tantummodo sententiam judiciariam pronunciavit verbis, sine sacramento nisi dicas, sanationem paralytici corporalem fuisse illi temporale quoddam & particulare sacramentum. De quo nunc non inquirimus. Quando Davidi confitenti dixit Nathan, *Dominus quoque transtulit peccatum: non morieris.* 2 Sam. 12. 13. non dedit ei sacramentum, quamvis quod dixit Nathan, ratum fuerit in Cœlo. Denique nihil aliud dicit Ambrosius, loco citato, libro secundo de pœnitentia, capite secundo, nisi per pœnitentiam dimitti peccata; & hoc ad sacerdotum officium pertinere. Quod nos etiam docemus: nam in Ecclesia sua Dominus hunc ordinem, & decorum instituit, ut pastoribus disciplinæ Ecclesiasticæ, in ligandis contumacibus, & solvendis pœnitentibus, concesserit potestatem; sicut in qualibet bene constitutá republicá regimine, auctoritate, judiciis, ac disciplinâ opus est. Sed ista non efficiunt sacramentum. Neque reticuisset Ambrosius hoc nomen, si putasset pœnitentiam esse propriè dictum sacramentum.

9. Nam quod asserit Hardingus Ambrosium capite tertio, ejusdem libri, disertè interserere vocabulum *sacramenti*, id quam incauto exciderit Hardingo, jam palàm faciam. Fateor quidem, apud Ambrosium ibi legi vocabulum sacramenti. Quid hoc ad propositam quæstionem? ostendendum erat, pœnitentiam Ambrosio disertè dici sacramentum. Hoc autem apud Ambrosium non invenitur. *Sacramenti* vocabulum illo capite quater legitur de Eucharistia; at de pœnitentia ne semel quidem. Verba Ambrosii sunt: Postea panem Patris desideravit, cum vesceretur siliquis, & meruit stolam, annulum, calceamentum, immolationem quoque vituli, quæ speciem habet passionis Dominicæ, per quam cœleste sacramentum nobis donatur. Bene dicitur, quia peregrè profectus est qui erat à sacris altaribus separatus. ——— Nec mirum si fame peribat, qui divino alimento egebat, cujus desiderio compulsus; *Surgam*, inquit, *& ibo ad Patrem meum: & dicam illi; Pater peccavi in Cœlum, & coram te.* Nonne advertistis id evidenter jam nobis expositum, quod merendi gratia sacramenti ad precandum impellimur. Et hoc auferre vultis, propter quod agitur pœnitentia? Tolle gubernatori perveniendi spem, & in mediis fluctibus incertus errabit. Tolle luctatori coronam, lentus jacebit in stadio. Tolle piscatori capiendi efficaciam, desinet jactare retia. Quomodo ergo potest qui famem patitur animæ suæ, studiosiùs Deum precari, si sacram desperet alimoniam? ——— tam citò veniam meretur, ut venienti & adhuc longè posito occurrat Pater ——— vitulum præcipiat occidi, quia Pascha nostrum immolatus est Christus. Etenim quotiescunque sanguinem Domini sumimus, mortem Domini annunciamus. Sicut ergo semel pro omnibus immolatus est: ita quotiescunque peccata donantur, corporis ejus sacramentum sumimus; ut per sanguinem ejus fiat peccatorum remissio. Ergo evidentissimè Domini prædicatione mandatum est, etiam gravissimi criminis reis, si ex toto corde & manifestâ confessione peccati pœnitentiam gerant, sacramenti cœlestis refundendam gratiam. Unde nihil vobis [Novatianis] ad excusationem

Hinc manifesta est Hardingi incogitantia & hallucinatio.

Luc. 15. 18.

cusationem resedisse certum est. Hæc Ambrosius, libro secundo de pœnitentia contra Novatianos, capite 3. neque omnino interseritur illo capite vocabulum *sacramenti*, nisi verbis hic à me transscriptis. in quibus tantum abest, ut vocabulum sacramenti disertè attribuatur pœnitentiæ, ut è diverso sacramentum ab ea manifestè distinguatur, ut finis & fructus; cujus assequendi gratia agitur pœnitentia, ut pœnitentiam gerentibus, sacramenti Eucharistiæ, à quo separati erant, gratia refundatur.

Lapsis post baptismū, qui pœnitentiam egerunt, datur sacramentum Eucharistiæ.

10. Hoc illud est sacramentum, de quo pœnitentibus concedendo vel negando controversia agitabatur inter Catholicos & Novatianos, utrùm scilicet ea esset lapsis pœnitentibus exhibenda misericordia, ut ad communionem, à qua peccati sui merito separati erant, denuo essent admittendi: affirmabant Catholici; negabant autem Novatiani.

Cyprian.

11. Agunt (inquit Cyprianus) pœnitentiam justo tempore, & secundùm disciplinæ ordinem ad exomologesin veniunt, & per manûs impositionem Episcopi & cleri, jus communionis accipiunt. Hæc Cyprianus, epist. 3.

Ambros.

12. Dura pro mitibus, (inquit Ambrosius) superba pro humilibus sequenda opinantur doctores Novatianorum. quid autem durius, quàm ut indicant pœnitentiam, quam non relaxent, cum utique veniam negando, incentivum auferant pœnitentiæ? Nemo enim potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. Sed negant his oportere reddi communionem: sed in perpetuum cœlestibus abdicandos mysteriis. Ambros. lib. 1. de pœnitentia contra Novatianos, cap. 1. ubi pœnitentiam relaxare, Ambrosio est, pœnitentibus communionem reddere. Idem postea eodem libro, cap. 14. Venit [Apostolus] in virga, quia à communione sacra convictum removit. Et bene dicitur tradi Satanæ, qui separatur à Christi corpore. Venit etiam in charitate, spirituque mansuetudinis: vel quia sic tradidit, ut spiritum ejus salvum faceret: vel quia eum, quem antea sequestraverat, postea sacramentis reddidit. Hæc ibi. ubi ligatum solvere, est sacramentis reddere. Et rursus ejusdem libri cap. 16. frustra dicitis vos prædicare pœnitentiam, qui tollitis fructum pœnitentiæ. ——— Si quis igitur occulta crimina habens, propter Christum tamen studiosè pœnitentiam egerit; quomodo istic recipit, si ei communio non refunditur? Vide etiam ejusdem operis lib. 2. cap. 9.

Par jus solvendi & ligandi concessum Ecclesiæ: quid sit ligare. quid sit solvere.

13. Idem Ambrosius alibi ait; Dominus par jus & solvendi esse voluit & ligandi, qui utrumque pari conditione permisit, &c. lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. ligare autem est communicatione aliquem abstinere; ut loquitur Cyprianus epist. 39. unde solvere nihil est aliud, quam ei qui ligatus erat demere injectum vinculum, ut ei sacramenti cœlestis gratia refundatur, seu communio reddatur; & qui sequestratus erat, sacramentis reddatur: ut loquitur Ambrosius, locis superiùs citatis. Hoc Cypriano, ex parte illius qui reconciliatur, est jus communionis accipere, epist. 3. admitti, epist. 52. Pacem accipere, communicationem accipere, epist. 54. Ex parte autem sacerdotum eos solventium; pacem dare, communicationem dare, ad bibendum in Ecclesia poculum Domini jure communicationis admittere. epist. 54. Pacem concedere. epist. 52. Et Innocentius Papa Romanus, hujus nominis primus, epist. 3. ad Exuperium, cap. 2. vocat reconciliationem communionis. Et Ivo Carnotensis, in uno brevi sermone de cœna Domini, Eucharistiam quater vocat sacramentum reconciliationis: & semel, medicinam reconciliationis. Exstat ille sermo, in libris illis veterum de officiis & mysteriis Ecclesiæ, à Michaële Hittorpio editis, col. 829. edit. Paris. anno Dom. 1624.

Privata absolutio figmentū humanum & nuperum. Vide lib. 12. cap. 4. §. 3. & seq. & lib. 16. cap. 3. propos. 4. Iacob. 5. 16. 1. Thess. 5. 14.

14. Hæc autem, quæ citerioribus seculis excogitata est, hominum non excommunicatorum privata & sacramentalis absolutio à peccatis per sacramentum Pœnitentiæ, fuit incognita Catholicæ antiquitati. tali quidem privatim confitenti debetur officium orationis, sive sacerdos sit sive diaconus, sive laicus cui facta est confessio, Jacob. 5. 16. debetur ei etiam consolatio, juxta illud, *Consolamini pusillanimos*, 1. Thess. 5. 14. & admonitio, consilium, directio Pastoralis vel fraterna. At ei sacramentalem peccati remissionem dare, humanum figmentum est. Sed neque judicialem dare talibus privatim potest sacerdos. sicut infrà, si Deus voluerit, prolixè docebimus, lib. 12. hujus operis, ubi de natura pœnitentiæ, ejusdemque partibus, & de potestate & usu clavium ex professo erit disserendum.

Publica absolutio non est sacramentum.

15. At neque publica absolutio est sacramentum, sed disciplinæ publicæ exercitium: neque à publica absolutione pœnitentium, antiquitus usitatâ, aptè trahuntur argumenta in patrocinium hujus privatæ absolutionis confitentium, quam fingunt esse sacramentum, vel potiorem partem, puta formam sacramenti. Id videns Melchior Canus, homo Papista, Episcopus Canariensis, dixit, imprudentiam esse non mediocrem ea, quæ more majorum in pœnitentia publica præscripta sunt, ad hanc nostram (inquit) secretam accommodare. Relectione de pœnitentia, part. 6. quæst. de mutis & ægrotis loquelâ defectis. ad 4.

Bellarmini argumentum ex Victore Cartennensi.

16. Bellarminus aliorum Patrum testimoniis nihil adjutus, unum tandem Patrem se reperisse existimavit, cujus verba caussæ eorum qui pœnitentiam sacramentis propriè dictis accensent, apertè patrocinentur; Victorem Episcopum Cartennensem, qui apertè nominat sacramentum. verba Victoris illius hæc adfert; Denique Dominum audi in Euangelio, quibus jaculis feriat peccatorem; ut intelligas, quanti faciat pœnitentiæ sacramentum. Hæc, velut ex Victoris Cartennensis libro de Pœnitentia, cap. 20. recitat Bellarm. in suo opere de pœnitentia, lib. 1. c. 10. ubi etiam monet, floruisse Victorem Cartennensem circa ann. Dom. 450. teste Trithemio, & Gennad.

Responsio de Victore Cartennensi.

17. Respondeo: Floruisse circa illud tempus Victorem Episcopum Cartennensem, non inficior; scripsisse etiam de pœnitentia publicani librum, in quo & regulam vivendi pœnitentibus juxta scripturarum auctoritatem statuit, testis est Gennadius, in catalogo virorum illustrium. Librum verò illum, cum neque in bibliotheca Patrum inveniatur, neque ullam ejus mentionem fecerit ipse Bellarminus in suo libro, quem scripsit de scriptoribus Ecclesiasticis; vehementer suspicor, aut non visum Bellarmino, aut verba inde quæ citat, consuetâ fraude ab eo interpolari. Sed fac, verba esse Victoris, haud dubiè vocabulum *sacramenti* largiore sensu accepit, præsertim cum libro suo titulum fecerit Victor, de pœnitentia publicani, quam nemo unquam judicavit esse sacramentum propriè dictum: & illi propositum fuerit non sacramentalem propriè dictam, sed moralem vivendi regulam pœnitentibus, juxta scripturarum auctoritatem, statuere:

& hoc vocabulum sacramenti largiore sensu apud Patres frequenter inveniri, superius docuimus: Et aliis Patribus de pœnitentia disserentibus inusitatum sit. quis enim credat Tertullianum in toto suo libro de pœnitentia, Cyprianum sermone de lapsis, & tot suis epistolis de medicina pœnitentiæ scriptis, Ambrosium in suis duobus libris de pœnitentia, & sex libris de sacramentis, Hilarium, Hieronymum, Augustinum, Leonem, Gregorium, & alios omnes Latinos Patres, (excepto uno hoc Victore Cartennensi) in tot tantisque suis voluminibus, in quibus vocabulum *sacramenti* de baptismo & cœna Domini frequentissimum est, temperaturos sibi fuisse, quin alicubi pœnitentiam appellarent sacramentum, si existimassent eam revera esse sacramentum propriè dictum; qualia sunt baptismus & Eucharistia?

Alii Patres de pœnitentia scribentes eam non vocant sacramentum.

18. A Victore Cartennensi confestim delabitur Bellarminus, (loco superiùs citato, §. 16.) ad testimonium Ecclesiæ quæ ab annis quingentis floruit, sumto initio probationis ex Petro Lombardo. quem (inquit) Theologi omnes posteriores sequuti sunt, 4. sent. dist. 14. adjicit decretum Lucii Papæ tertii, quod exstat cap. Ad abolendam, Extra, de hæreticis, & definitionem Conciliorum Florentini & Tridentini. quibus adjungit responsionem Hieremiæ Episcopi Constantinopolitani ad Germanos, cap. 7. atque ex his infert, pœnitentiam esse sacramentum verè & propriè dictum. Prospiciens autem testimonia ista non persuasura reformatis, confugit ad consuetum devictorum Papistarum clamorem, de veræ Ecclesiæ infallibilitate. quasi verò Ecclesiæ veræ stabilitas cautionem illam à Domino nobis commendatam excluderet, de vitando fermento Pharisæorum, quamvis in ipsa Mosis cathedra sedentium. Sed ad propositum.

Aliud Bellarmini argumentum, à testimoniis scholasticorum, & decretis Lucii Papæ & Concil. Florent. & Trident. & resp. Hieremiæ Patriarchæ Cp. & ab Ecclesiæ infallibilitate.

Resp. de Ecclesiæ infallibilitate.

19. Dispiciamus, quid de sacramento pœnitentiæ tradiderint P. Lombardus, & post eum alii, quorum auctoritate commentitium dogma de vero ac propriè dicto pœnitentiæ sacramento suffultum ibat Bellarminus. quo perspecto, facilior & clarior erit nostra responsio. Lombardi doctrina est, pœnitentiam exteriorem esse sacramentum; interiorem verò pœnitentiam esse virtutem mentis: & utramque esse caussam salutis & justificationis, 4. sent. dist. 14. In quam distinctionem Durandus quæst. 3. Pœnitentia (inquit) accepta pro habitu vel actu, quo detestamur peccatum à nobis commissum, est virtus vel actus virtutis; nec est sacramentum. alio modo accipitur pœnitentia pro actibus exterioribus, qui sunt inter pœnitentem & absolventem, qui actus sunt confessio & absolutio; Et pœnitentia sic accepta est sacramentum. Hoc sacramentum magis propriè diceretur sacramentum confessionis & absolutionis, quàm pœnitentiæ: quia in confessione & absolutione consistit hoc sacramentum tanquam in sua materia & forma. Pœnitentia autem si accipiatur pro habitu vel actu interiore, est ad hoc sacramentum tanquam prævia dispositio suscipientis: si autem accipiatur pro exsecutione pœnæ satisfactoris, sic est consequens ad hoc sacramentum. Et sic pœnitentia quocunque prædictorum modorum accepta, non est intrinseca huic sacramento. Hæc Durandus loco citato. Ait quidem P. Lombardus, in perfectione pœnitentiæ tria observanda esse, scilicet, compunctionem cordis, confessionem oris, satisfactionem operis. 4. sent. dist. 16. at horum trium quot concurrant ad constitutionem sacramenti, non admonet, contentus dixisse, dist. 14. interiorem pœnitentiam esse virtutem, & exteriorem esse sacramentum. De clavibus etiam, earumque usu, disserit, dist. 18. utrum vero absolutio per usum clavium sit sacramentum, vel pars sacramenti propriè dicti, non inquirit; nihil definit. Florebat Petrus Lombardus circa annum Domini 1150.

Responsio e Petro Lombardo & aliis, quorum auctoritate fretus Bellarminus non dubitavit pœnitentiam accensere sacramentis propriè dictis.

Pœnitentia non sacramentum, neque intrinseca sacramento.

Durand.

20. Lucius Papa tertius Pontificatum suscepit anno Domini millesimo centesimo octogesimo primo, secundùm Onuphrium, & obiit anno 1185. Decreti ejus à Bellarmino allegati verba, de sacramentis hæc sunt; Universos qui de sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi, vel de baptismate, seu de peccatorum confessione, matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis sacramentis, aliter sentire aut docere non metuunt, quam Romana Ecclesia prædicat & observat, vinculo perpetui anathematis innodamus. Hæc Lucius. Satis quidem arroganter: ac si Romanæ Ecclesiæ prædicatio & observatio esset fidei Christianæ divina & infallibilis regula. id quod scripturæ sacræ præsidio destitutum, & experimento contrario sæpe refutatum, & antiquiorum Pontificum, aliorumq; Patrum ac Conciliorum judiciis jampridem explosum est. Vide quæ disseruimus de Liberio, Anastasio, Hormisda, Vigilio, Honorio, & aliis Rom. Pontificibus in hoc opere. Vide etiam inferiùs, §. 28. Sed quid tandem ait Lucius Papa, quod ad præsentem de pœnitentia controversiam spectet? nempe, peccatorum confessionem ponit in numero sacramentorum Ecclesiasticorum: at non asserit, de solis veris & propriè dictis sacramentis se loqui; imò sacramenta potiùs generaliore sensu hîc accipi, inde colligere est; quia quàm latè patet materia circa quam exercetur hæresis in Christianis dogmatibus, tam largâ acceptione dici videntur hîc sacramenta, cum omnibus hæreticis anathema denuncians nullam aliam commemoret dissensionis materiam, nisi Ecclesiastica sacramenta, id est, dogmata. Deinde solius meminit confessionis peccatorum, quam tamen Scotistæ negant esse sacramentum, aut partem sacramenti; ut mox patebit. Utrùm verò partes constitutivæ sacramenti propriè dicti sint contritio, absolutio, & satisfactio, vel quemadmodum ad hoc sacramentum confessionis reducantur, non docet Lucius.

De Lucio 3. Papa Rom.

Cap. 9 Excom-municamus.

21. Alexander Alensis ait pœnitentiam, ordinem, & matrimonium, esse quidem novæ legis, quia in illa sunt approbata; sed non esse in nova lege instituta hæc tria sacramenta. part. 4. qu. 9. memb. 2. §. 1. licet postea aliter doceat de pœnitentia, quæst. 14. memb. 1. artic. 2. §. 4. & art. 3.

Alexand. Alensis.

22. Thomas 3. part. quæst. 84. art. 1. ad 3. In pœnitentia (inquit) est aliquid, quod est sacramentum tantum; scilicet actus exterius exercitus, tam per peccatorem pœnitentem, quàm etiam per sacerdotem absolventem: res autem & sacramentum, est pœnitentia interior peccatoris; res autem tantùm, & non sacramentum, est remissio peccati. Idem ead. quæst. art. 3. in corpore articuli. Ea (inquit) quæ sunt ex parte pœnitentis, sive sint verba sive facta, sunt materia hujus sacramenti; ea verò quæ sunt ex parte sacerdotis, se habent per modum formæ: nam hoc sacramentum perficitur per ea quæ sunt ex parte sacerdotis. Hæc ibi. Idem etiam in 4. sent. dist. 14. qu. 1. art. 1.

Thomæ doctrina.

art. 1. ad 2. verba (inquit) sacerdotis absolventis sunt forma hujus sacramenti, quibus exprimitur absolutionis actus. Et ibidem, ad 3. ait sacerdotes exhibere hoc sacramentum, quia absolvunt confitentes & satisfactionem injungunt: requiri autem aliquod principium ex parte nostra. Hæc Thomas.

Thomas à P. Lombardo, & à seipso etiam dissentanea docet. dissentit etiam à Thoma Durandus.

23. Non satis convenit Thomæ cum magistro sententiarum, dum interiorem pœnitentiam peccatoris vocat sacramentum. Nec sibi ipsi consentanea dicit Thomas, dum materiam sacramenti pœnitentiæ constituit in actibus exterioribus pœnitentis, & formam in verbis sacerdotis exprimentibus absolutionis actum; & tamen interiorem pœnitentiam & injunctionem satisfactionis sacramento includit, quæ neque sunt de materia neque forma hujus sacramenti, adeoque huic sacramento intrinseca non sunt. Nam pœnitentia interior non est actus exterior pœnitentis: injunctio satisfactionis non est verbum illud sacerdotis, quo exprimitur absolutionis actus. Et Thomas 3. parte, quæst. 84. art. 3. disertè docet, convenientissimam hujus sacramenti formam esse hæc verba, *Ego te absolvo*. Thomæ autem & Durandi dissensio ex superioribus manifesta est. supra, §. 19.

Bonavent. Confessio non est à Christo instituta.

24. Bonaventura in 4. sent. dist. 17. part. 2. art. 1. quæst. 3. ait confessionem, quantum est de se, esse opus humanum, eamque non à Christo institutam, sed à Domino tantum insinuatam; ab Apostolis autem institutam, & ab Episcopo Hierosolymitano sancto Jacobo promulgatam. *Jacob. 5. 16,* Jacob. 5. illis verbis, *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Quæ verba de confessione mutuâ, non præbere patrocinium confessioni illi, quam Papistæ sacramentalem vocant, superiùs ostendimus, §. 14.

Gloss. Diversa judicia de institutione Confessionis.

25. Quam fuerint libera & diversa citerioribus seculis de confessione judicia, indicat auctor glossæ, de pœnitentia, dist. 5. Dicunt (inquit) quidam, institutam fuisse in Paradiso statim post peccatum. Alii dicunt, quod sub lege fuit primò instituta, quando Joshua præcepit Achan crimen suum confiteri. Alii dicunt, quòd in novo Testamento à Jacobo, dicente, *Confitemini alterutrum peccata, &c.* sed meliùs dicitur, eam institutam fuisse à quadam universalis Ecclesiæ traditione, potius quàm ex novi vel veteris Testamenti auctoritate. Hæc ibi auctor glossæ. Idem tenet *Panorm.* Panormitanus super cap. Omnis utriusque sexûs. Extra, de pœnitentiis & remissionibus. Et dicit auctor glossæ, loco modo citato, confessionem apud Græcos non esse necessariam; quia non emanavit apud illos traditio talis. *De pœn. dist. 5.*

Scotus definit sacramentum pœnitentiæ.

26. Scotus in 4. sent. dist. 14. quæst. 4. sacramentum pœnitentiæ definit, *absolutionem hominis pœnitentis, factam certis verbis cum debita intentione prolatis à sacerdote, &c.* Et paulò pòst ibidem, *Pœnitentia* (inquit) *est absolutio, id est, quædam sententia definitiva judicis secundarii, vel commissarii, absolvens reum.* Et inferiùs ibidem, ait *confessionem esse dispositionem præviam ad sacramentum pœnitentiæ*; Item; *Nihil pertinens ad sacramentum pœnitentiæ posse à laico dispensari.* Hæc Scotus. Et hanc sententiam tuentur hodieque illi qui Scotum sequuntur, quos eo nomine reprehendit Bellarminus, libro 1. de pœnitentia, cap. 16. §. Atque hæc quidem. & seqq.

Scotistæ Confessionem negant pertinere ad sacramentũ pœnitentiæ.

Quando floruerint Bonavent.

27. Floruerunt *Bonaventura* & *Thomas* circa annum Dom. millesimum ducentesimum sexagesimum. *Scotus* florebat anno Dom. millesimo trecentesimo. *Durandus* circa annum Domini millesimum trecentesimum vigesimum. *Nicolaus Panormitanus* florebat anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo nono. quo anno, Eugenium quartum Papam Romanum, agentem interea Concilium Florentiæ, Patres Basileenses, (in quibus erat Nicolaus Panormitanus) aliquoties citatum, cum non compareret, Pontificatu indignum pronunciârunt, & in ejus locum elegerunt Amedeum, qui dictus est Felix quintus.

Thom. Scotus, Durandus, Nicolaus Panorm. & Eugen. 4. Papa Rom. eique oppositus Amedeus, qui Felix 5. dictus est.

Eugenii & Concilii Florentini doctrina de sacramento pœnitentiæ.

28. Eugenius ille cum Concilio illo Florentino pœnitentiam accensuit sacramentis novæ legis. Quartum (inquit) sacramentum est pœnitentia: cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. quarum prima est cordis contritio: ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Secunda est oris confessio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis, secundùm arbitrium sacerdotis: quæ quidem præcipuè fit per orationem, jejunium, & eleëmosynam. Forma hujus sacramenti est; Ego te absolvo, &c. Minister hujus sacramenti est sacerdos, habens auctoritatem absolvendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus hujus sacramenti est absolutio à peccatis. Hæc Eugenius in Concilio Florentino, in instructione Armeniorum.

De Eugenio 4. Papa Rom. ejusque depositione, & electione Amedei, narratio historica.

29. Nomen ejus ante Pontificatum erat Gabriel Condelmerius; suscepto Pontificatu dictus est Eugenius quartus. Is anno Domini 1431. successit Martino quinto, cujus Martini Papæ jussu congregata est Synodus Basileensis, quæ etiam generalis dicitur. cui præfedit Martini ac sedis Apostolicæ Legatus Julianus S. R. E. titulo sancti Angeli, diaconus cardinalis. quo in munere illum Eugenius Papa confirmavit, ut constat ex ejus literis ad Julianum scriptis & insertis sessioni primæ illius Concilii, datis anno Dom. 1431. secundo Calend. Junii, Pontificatus Eugenii anno primo. In hoc Concilio Basileensi declaratum est, Papam esse infra Concilium, sess. 2. Deinde ortâ inter Concilium & Papam Eugenium dissensione, Papa à Concilio depositus est, suffecto Amedeo, qui dictus est Felix quintus. Exstat decretum illius depositionis in actis Concilii Basileensis, sessione trigesima quartâ, ubi Concilium in Gabrielem illum, dictum Eugenium Papam quartum, fert sententiam definitivam, pronuncians, decernens, & declarans eum fuisse & esse (*verba sunt decreti*) notorium & manifestum contumacem, unitatis & pacis Ecclesiæ Dei perturbatorem notorium, universalis Ecclesiæ scandalizatorem, notorium Simoniacum, perjurum, incorrigibilem, schismaticum, à fide devium, pertinacem hæreticum, &c. ac propterea eum à Papatu & Romano Pontificio deponit. Huic synodali decreto non paruit Eugenius, sed gliscente inter Concilium & illum discordiâ, transtulit seu transferre se dicebat synodum in alium locum. Ipse enim cum suis sequacibus, licet reclamante Concilio Basileensi, conventiculum coëgit Ferrariam: ut patet ex Concilii Basileensis, sessione 32. 35. 38. 39. De electione verò Amedei Ducis Sabaudiæ, quia postea Felix quintus dictus est, legere est in actis ejusdem Concilii, sess. 39. & sess. 40. Postea Eugenius sedem Concilii delegit Florentiam, ubi celebratum est Concilium,

Eugenii crimina.

A fide devius, pertinax hæreticus.

Concil. Florent.

lium, pro unitione Græcorum cum Latina Eccleſia, ſed abſque optato eventu. Decreverat autem Synodus Baſileenſis celebrandum cum Græcis Concilium, non illo, ſed alio in loco; ut patet ex ſeſſ. 25. & 32.

Concilium Baſil.

30. Si tot Patres, Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, aliique Doctores, in Baſileenſi Concilio ſedentes audiantur, nullius habebitur auctoritatis, quicquid illo tempore decrevit aut promulgavit Eugenius. Et exſtat adhuc Panormitani (qui Concilii Baſileenſis Eugenium abdicantis pars fuit) ſententia de confeſſione, planè diſſentanea ab Eugenii declaratione de ſacramento pœnitentiæ, ut ſuperiùs monebamus, §. 25.

Doctrinam Eugenii non recipit Panormitanus.

31. Et poſtea Joannes Major, circa annum Dom. 1500. applaudente Sorbonâ, palàm defendit illam Scoti doctrinam de ſacramento pœnitentiæ, ſuperiùs memoratam; ſic definiens pœnitentiam ſacramentum: Pœnitentia eſt verba certa prolata à ſacerdote juriſdictionem habente, cum intentione debita, ſignificantia pœnitentem ſolvi à peccatis. Et hanc definitionem explicans, ait, verba poni loco generis, nam inquit, omnis pœnitentia eſt verba: ſed non è converſo. Et paullò poſt; Dicitur (inquit) *certa*, quia non omnia verba ſufficiunt: & ſunt iſta; *Abſolvo te ab omnibus peccatis tuis.* [&] *Ego abſolvo te ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* Et paullò inferiùs; Ex iſta (inquit) definitione ſequitur, quòd ſacramentum pœnitentiæ non componitur ex materia & forma. niſi velis dicere quod voces ſunt aër: ſed loquor cum vulgo loquentibus, voces ſunt accidentia in aëre. Nullum enim accidens componitur ex materia & formâ metaphyſicè. Senſibile autem verbum eſt materia: & intentio Presbyteri, quæ eſt ſpiritualis, rationem formæ participat; non tamen componit unum hoc aliquid cum verbis. Quinto ſequitur, quòd contritio non eſt pars pœnitentiæ integralis pœnitentiam componens. Contritio enim nihil aliud eſt, quàm pœnitentia virtus; quæ eſt accidens in anima: Pœnitentia autem ſacramentum eſt accidens in aëre. Nec eſt pars ſubjectiva ſecundæ intentionaliter: ſed eſt pars pœnitentiæ ad hunc ſenſum, quod pœnitentiæ præſupponitur ad hoc, ut pœnitentia ſacramentum ſuum effectum cauſet, puta gratiam. *Et paucis interpoſitis*; Verè pœnitens ante ſacramentum pœnitentiæ acquirit remiſſionem ſuorum peccatorum: quamprimùm enim aliquis habet diſplicentiam de ſuis peccatis, paratus facere emendam de eis propter Deum, remittuntur ei peccata ſua, & infunditur gratia. Secunda concluſio; Virtute pœnitentiæ ſacramenti, confitenti per verba ſacramentalia confertur gratia pœnitentialis. Tertia concluſio: Sacramentum pœnitentiæ, nullo modo delet peccatum. Probatur ſic; vel tranſiens ad confeſſionem prius dolet quàm ſacerdos applicet ſacramentum, vel ſimul: utroque autem iſtorum dato peccata delentur per pœnitentiam virtutem. ſi enim non doleat de peccatis, pœnitentia ſacramentum ea non delet. *Et paulò poſt*; Pœnitentia ſacramentum non eſt ſecunda tabula poſt naufragium, quoad remiſſionem culpæ: ſed benè quoad remiſſionem totalis pœnæ vel partis ejus, & ad collationem gratiæ virtute operis operati. Dixi, *ſacramentum*, quia pœnitentia virtus eſt ſecunda tabula poſt naufragium, quoad remiſſionem culpæ. Hæc Joannes Major in 4. ſent. diſt. 14. quæſt. 2. Confidenter, & abſque hæreſeos aut pernicioſi erroris notâ, diſcedens ab illa ſententia Eugenii, quam promulgavit Florentiæ; tum quoad definitionem, & partes ſacramenti pœnitentiæ, tum quoad effectum ejuſdem.

Joannes Major defendit ſententiam Scoti ſuperiùs memoratam, §. 25.

Sacramentum pœnitentiæ non componitur ex materia & forma.

Contritio non eſt pars ſacramenti Pœnitentiæ, ſed eſt præ-requiſita ei, ſi-ve, ſeu virtus in anima.

Verè pœnitens ante ſacramentum pœnitentiæ acquirit remiſſionem ſuorum peccatorum.

Sacramentum pœnitentiæ nullo modo delet peccatum.

Secunda tabula poſt naufragium.

32. Poſtea Synodus Tridentina, anno Dom. 1551. ſeſſ. 14. aſſeruit, ſacramentum pœnitentiæ eſſe vere & propriè ſacramentum, & a Domino tunc præcipue inſtitutum eſſe, cum à mortuis excitatus, inſufflavit in diſcipulos ſuos, dicens, *accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, &c.* Joan. 20. quem locum ab iſta parexegeſi, poſtea, Deo donante, vindicabimus, & docebimus, adſtipulante etiã Catholicâ antiquitate, verba illa Domini ad auctoritatem publicæ Eccleſiaſticæ diſciplinæ & publicum uſum clavium, non autem ad aliquod verum & propriè dictum pœnitentiæ ſacramentum pertinere. Ait eadem Tridentina Synodus, eadem ſeſſione, Sacramenti pœnitentiæ formam in illis miniſtri verbis poſitam eſſe, *Ego te abſolvo, &c.* Eſſe autem quaſi materiam hujus ſacramenti ipſius pœnitentis actus, nempe, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem. qui (inquit) quatenus in pœnitente ad integritatem ſacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione, Pœnitentiæ partes dicuntur. Hæc Synodus Tridentina, ſeſſ. 14. ubi etiam contradicentibus anathema denunciat. Sed clave errante, & injuſto furore.

Concilii Tridentini doctrina de ſacramento pœnitentiæ.

Lib. 12. hujus operis, c. 4.

33. Nam 1. inſtitutio divina deſideratur talis ſacramenti. 2. Nuſquam in ſcripturis legimus, vel Chriſtum, vel Apoſtolorum quenquam, imperaſſe vel audiviſſe privatas auriculares iſtiuſmodi confeſſiones, quales hodie exigunt Papiſtæ; vel confitenti privatam hujuſmodi abſolutionem, quæ ſacramenti pars formalis eſſet, impertiviſſe: vel ſatisfactionem injunxiſſe pœnalem præſtandam poſt abſolutionem. 3. Deeſt ſacramento pœnitentiæ corporale viſibile elementum. quod eſſe in omni ſacramento novi fœderis propriè dicto neceſſarium, oſtendimus ſuprà, cap. 1. in inveſtigatione definitionis ſacramenti.

Refutatio doctrinæ Concilii Tridentini, de ſacramento pœnitentiæ.

34. Neque audiendus Durandus, qui ut hujus objectionis vim devitet, ait non omnia ſacramenta novæ legis conſiſtere in verbis & rebus: Sacramenta enim pœnitentiæ, & matrimonii, conſiſtere in ſolis verbis, in 4. ſent. diſt. 1. q. 3. Hanc Durandi opinionem rejiciendam eſſe, ait Philippus Faber Faventinus in 4. ſent. diſt. 3. diſputatione 9. ubi cum aliis multis Theologis docet, res & verba eſſe partes eſſentiales ſacramenti, ita ut alterâ iſtarum partium ablatâ non ſit ſacramentum. Sed dum hoc axioma applicat ad pœnitentiam, pro re ponit actus pœnitentis, videlicet, contritionem, confeſſionem, ſatisfactionem: quos actus, tanquam materiam, ait ſubeſſe & ordinari ad verba formæ, à quibus perficiuntur & determinantur. At verò neque contritio eſt res ſenſibilis, neque confeſſio, exercita priùs per pœnitentem, & jam tranſacta, & non amplius ſenſibilis, poteſt eſſe idonea materia ſupervenienti formæ. Præterea confeſſio non eſt ſignum viſibile, quale requiri ad materiam ſacramenti oſtendimus ſuprà in definitione ſacramenti. quantum autem ad ſatisfactionem ea ſuccedit introductioni formæ, ideo non eſt intrinſeca ſacramento; ut rectè argumentatus eſt Durandus. Quod autem attinet impoſitionem manuum, eam non requiri in ſacramento pœnitentiæ, nec eſſe ejus partem, docent Thomas, 3. part. quæſt. 84. art. 4. & Melchior Canus, Relect. de pœnitent. part. 6. pag. 940. & Bellarm. lib. 1. de pœnitentia, cap. 15.

Error Durandi.

Vide ſuprà cap. 1. §. 33.

Opinionem Durandi meritò rejicit Philippus Faber.

Error Fabri.

Satisfactio non eſt intrinſeca ſacramento.

De impoſitione manuum in abſolutione.

4. Iſta

De absolutione privatâ. 4. Ista forma, *Ego te absolvo*, non est à Christo instituta. Sin autem dicas, dedisse Dominum discipulis potestatem judicialem remittendi peccata, id est, absolvendi. *Respondeo*; dedit quidem potestatem remittendi judicialiter, seu absolvendi, per publicam reconciliationem, pœnitentes qui erant excommunicati: at non dedit potestatem remittendi judicialiter, non excommunicatis, per privatam sacramenti cujusdam propriè dicti administrationem; qualis hodie usurpatur à sacerdotibus Papisticis. De hoc vide suprà §. decimum tertium; & §. decimum quartum; & infra, librum 12. hujus operis.

35. Cum igitur neque ex sacris literis, neque ex antiquorum Patrum scriptis, neque ex citeriorum seculorum consensu, neque ratione ostendi possit, pœnitentiam esse novi Testamenti sacramentum propriè dictum: imò non esse, argumenta ex omnibus istis locis superiùs depromta manifestè evincant, concludimus, pœnitentiam non esse novi Testamenti verum ac propriè dictum sacramentum.

CAPUT SEXTUM.

De Extrema unctione.

Eugenii 4. Papæ Romani & Concilii Florentini doctrina de extrema unctione.

Eugenius in Concilio Florentino ait, extremæ unctionis materiam esse oleum olivæ per Episcopum benedictum: & subdit; hoc Sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debere: quem ungendum esse ait in oculis propter visum; in auribus propter auditum; in naribus propter odoratum; in ore propter gustum, vel loquutionem; in manibus propter tactum; in pedibus propter gressum; in renibus propter dilectationem ibidem vigentem. Formam verò hujus sacramenti hanc esse; Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per visum, &c. & similiter in aliis membris. Effectum verò esse mentis sanationem, in quantum autem expedit ipsius etiam corporis. De hoc sacramento loqui ait Jacobum Apostolum. Jacob. 5. 14, 15. Hoc sacramentum Synodus Tridentina nuncupari ait sacramentum exeuntium; quia illis infirmis præsertim adhibetur, qui tam periculosè decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur. Iterari etiam posse hoc sacramentum, si convaluerint, & in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Hoc esse verè & propriè sacramentum novi Testamenti, à Christo Domino nostro institutum, & apud Marcum quidem insinuatum; per Jacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. Proprios autem hujus sacramenti ministros esse Ecclesiæ Presbyteros, id est, Episcopos aut sacerdotes. Effectum verò esse absterisionem delictorum, si quæ sint expianda adhuc, ac reliquiarum peccati, & alleviationem atque confirmationem animæ ægroti, & interdum etiam sanitatem corporis, ubi saluti animæ expedierit. Materiam hujus sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictum. Hæc docet Synodus Tridentina de sacramento extremæ unctionis, sessione decima quarta. Similia docuit olim Petrus Lombardus, 4. sent. dist. 23. ubi ait; unctionem illam fieri non posse, nisi de oleo ab Episcopo consecrato. ubi Scotus, Consecratio, inquit, Episcopalis est necessaria ad hoc, ut sit materia apta. Idipsum docet Thomas ibidem, quæstione primâ, articulo tertio; & Bonaventura ibidem, quæstione tertiâ; & Bellarminus consecrationem & benedictionem Episcopalem in hoc sacramento ait esse de essentia materiæ sacramenti. lib. de extrema unctione, cap. 7.

Iacob. 5. 14, 15.

Doctrina Synodi Tridentinæ.

Sacramentum exeuntium.

Marc. 6. 13.

P. Lombardi & aliorum doctrina.

Scholasticorum dissensio de effectu extremæ unctionis.

2. De effectu inter se discrepant. Thomas ait, in 4. sent. distinct. 23. quæst. 1. art. 2. hoc sacramentum institutum esse ad sanandum debilitatem & ineptitudinem, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali, vel originali; non autem contra ipsum peccatum originale, & mortale: & ideo principalem effectum hujus sacramenti esse remissionem peccatorum, quoad reliquias peccati, sive mortalis, sive venialis, etiam quantum ad culpam, si eam inveniat. Et rejicit eorum sententiam qui dicunt, sacramentum hoc principaliter institutum esse propter peccatum veniale. Hanc Thomæ opinionem sequuntur Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite octavo; & Balthasar Paez, Commentario in epistoli Jacobi, 5. 15. at Bonaventura, in 4. sent. distinct. 23. istam Thomæ doctrinam ex professo oppugnat: & tuetur, sacramentum hoc institutum esse non contra peccatum originale, nec contra mortale; sed principaliter contra peccatum veniale: & hanc esse ait communem opinionem. Idipsum docent ibidem Scotus, & Durandus, & Joannes Major. sanitatem etiam corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, effectum esse sacramenti extremæ unctionis, definiunt Concilia Florentinum & Tridentinum: quæ est (inquit Paes) communis sententia cum Magistro in quarto, distinctione vigesima tertia, ubi D. Thomas, Bonaventura, Richardus, Sotus, quæstione primâ, articulo secundo, qui tamen in hac re nobis non placet, cùm putat, corporalem sanitatem esse absolutum & infallibile effectum hujus sacramenti. Hæc Balthasar Paes, Theologus Lusitanus, Commentario in epistolam Jacobi. Ubi vides etiam dissensionem de effectu unctionis, quantum ad sanationem corporis. Et certè in verbis illis Jacobi Apostoli, [*Et oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*] *Iacob. 5. 15.* non minus absoluta nec magis conditionata videtur promissio de sanitate corporali, quàm de remissione peccatorum. Et olim, cum adhuc vigerent in Ecclesia χαρίσματα ἰαμάτων, dona sanationum, unctionem tunc usitatam sequebatur sanitas corporalis: sicut & ante Christi passionem fecerant Apostoli, qui *ungebant oleo multos ægrotos, & sanabant.* Marc. 6. 13. *Marc. 6. 13.* Paulus etiam solâ prece & impositione manuum, sanavit Patrem Publii in insulâ Melitâ. Act. 28. 8. *Act. 28. 8.* ubi unctionis nulla fit mentio. Miror (inquit Paes in caput 5. Jacobi, versu 14. & 15.) Cajetanum hic dixisse, nec ex verbis, nec ex effectu verba hæc loqui de sacramentali unctione, sed magis de unctione, quam instituit Dominus Jesus in Euangelio à discipulis exercendam in ægrotos. Hæc Paes.

Dissensio de sensu verborum Iacobi Apostoli.

Dissensio de institutione Extremæ unctionis.

3. De hujus sacramenti institutione etiam variant sententiæ. Thomas probabiliorem esse existimat eam sententiam, qua dicitur, Christum instituisse hoc sacramentum per seipsum, & promulgandum reliquisse Jacobo Apostolo, in 4. sent. dist. 23. qu. 1. art. 1. Sic Synodus Tridentina, sessione 14 à Christo apud Marcum quidem insinuatum, per Jacobum autem promulgatum. At Bonaventura, in 4. sent. dist. 23. art. 1. quæst. 2. hanc opinionem rejicit; quomodo enim probabile est, (inquit) ut omnes Euangelistæ sic sub silentio tam nobilia sacramenta (Confessionis & unctionis) pertransissent, si Christus instituisset? & ideo probabilius alii dicunt, & Magister videtur hoc sentire, imò apertè dicit, quod Spiritus Sanctus per Apostolos hoc sacramentum instituit; sicut supra dictum est de sacramento confirmationis. Hæc Bonaventura. Petrus Lombardus ibidem; Hoc (inquit) sacramentum unctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. ait enim Jacobus, *infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ; & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & allevabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Et Hugo de sancto Victore dicit, à Jacobo hoc sacramentum institutum esse, libro secundo, de sacramentis, parte decimâ quintâ, capite secundo. quæ verba Lombardi & Hugonis Thomas & Bellarminus debere intelligi ajunt de institutione promulgatoriâ, non de propriè dictâ institutione. At Bonaventura hanc expositionem verborum Lombardi rejicit, & contendit, hoc sacramentum unctionis Apostolos, id est, totum collegium Apostolorum instituisse institutione propriè dictâ; Jacobum autem promulgâsse. Cajetanus (ut superiore paragrapho vidimus) dicit, neque apud Marcum, neque apud Jacobum intelligendam esse sacramentalem unctionem.

Jacob. 5. 14, 15.

Extrema unctio non est à Domino præcepta.

4. Balthasar Paës, in suo Commentario in epistolam Jacobi, exponens verbum illud, *advocet presbyteros*, capite quinto, versu decimo quarto, quod verbum (inquit) non intelligendum est inducere aliquam obligationem præcepti, ut resolvit D. Thomas in 4. sent. dist. 23. quæst. 1. Bonavent. dist. 23. in expositione literæ, & est communis sententia. Unde infirmus omittens hoc sacramentum, non peccat, secluso contemtu, & aliorum scandalo. Tria namque sola sacramenta, Baptismus, pœnitentia, & Eucharistia, sunt de præcepto divino. Hæc Paës. At quomodo poterit dici sacramentum propriè dictum, quod non est à Domino præceptum, cum promissione gratiæ? Christus instituit sacramenta, non sub consilio, neque ut res indifferentes permissas nostro arbitrio; sed ut essent nobis gratiæ ipsius signa, quæ accipi à nobis voluit, & præcepit. Imò si non sit à Domino præceptus eorum usus, verendum est ne infructuosus, aut etiam periculosus sit. Nam periculosa res est ἐθελοθρησκεία. Et hoc, ut grave crimen exprobrat Deus Israëlitis, quod tanquam religiosum quendam cultum, illud sibi faciendum existimaverint, & fecerint, quod ipse non præcepit, neque cogitavit in corde suo. Memoratus etiam Balthasar Paes eorum rejicit sententiam, qui existimant, unctionem illam de qua Marcus meminit, capite sexto, esse sacramentalem; Neque enim (inquit) eorum nobis placet sententia, qui dicunt, sacramentum Extremæ unctionis ante passionem fuisse; quia unctio illa non erat sacramentalis, sed initium quoddam: dabatur enim etiam non baptizatis, & per Apostolos antequam essent initiati sacerdotio. Hæc ille, in caput quintum Jacobi, versu decimo quinto.

Hierem. 7. 31.

Dissensio de unctione ab Apostolis facta, quam commemorat Marcus Evangelista cap. 6. 13.

Dissensio de ministro Extremæ unctionis.

5. De ministro etiam sacramenti hujus discordia est. Thomas Waldensis, libro secundo de sacramentis, capite penultimo, ait, ubi nulli adsunt sacerdotes, tunc licere etiam laicis hoc sacramentum ministrare. Huic opinioni contraria est communis sententia, & canon ille Concilii Tridentini: ***Si quis dixerit proprium Extremæ unctionis ministrum non esse solum sacerdotem; Anathema sit.*** sessione decima quarta. De Extrema unctione, canone quarto. Et Bellarminus asserit, hoc sacramentum requirere essentialiter ministrum sacerdotem. lib. de Extrema unctione, cap. 9.

Bellarmini gloriatio, de testimonio Innocentii I. Papæ Romani.

6. Citat Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite quarto, quædam veterum testimonia: inprimis autem gloriatur testimonio Innocentii primi Papæ Romani, quem auctorem jactat non esse à Chemnitio nominatum, non quod eum Chemnitius ignoraverit, sed quod hoc testimonium attingere non ausus fuerit. Innocentium enim expressè & clarè dicere hanc unctionem esse sacramentum à Jacobo explicatum, & ideo non dari iis qui non sunt capaces aliorum sacramentorum, &c.

Recitantur & vindicantur verba Innocentii.

Jacob. 5. 14, 15.

7. Innocentii verba sunt, epistola prima ad Decentium Episcopum Eugubinum, capite octavo. Sanè quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adjecit etiam filius meus Cælestinus diaconus in epistola suâ, esse à tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Jacobi epistola conscriptum est; ***Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum, & suscitabit illum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*** quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo. Cæterùm illud superfluum videmus adjectum, ut de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco de Presbyteris dictum est; quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit, aliquem à se visitandum, & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cujus est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud fundi non potest; quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? Hæc Innocentius. qui hanc unctionem genus vocat sacramenti, eo sensu, quo multis aliis cærimoniis appellationem sacramenti à Patribus sæpe tribui, superius ostendimus, quæ tamen non sunt sacramenta propriè dicta. Neque ait Innocentius, hoc esse sacramentum à Christo institutum, quod tamen in sacramentis propriè dictis requiritur; sed verba Jacobi de permissione potiùs & licentia interpretatur, quòd scilicet sancto oleo perungi possint fideles ægrotantes, & eo Christianis liceat uti in sua aut suorum necessitate. Deinde cùm morem illo seculo apud multos in desuetudinem abiisse, (desi-

Nam pœnitentibus. *Ita legitur tom. 1.* ***Concil edit. Parisi.*** *Gratianus autem legit.* Nam non pœnitentibus. *dist. 95. can. Illud superfluum.*

(desinentibus scilicet illis extraordinariis donis sanationum, aut non ita passim tunc vigentibus) patet ex dubitatione Decentii, & modestâ responsione Innocentii. Ad hæc de effectibus unctionis illius spiritualibus nihil scribit Innocentius. Ministros etiam non solos sacerdotes, sed etiam omnes Christianos admittit in suâ aut suorum necessitate. quod tamen à Romanensibus hodie non recipitur. Propterea Dominicus à Soto, distinct. 22. quæst. 7. intelligit Innocentium de usu olei sancti extra sacramentum ad curandos morbos. quomodo Martinum Episcopum Turonensem, oleo à se benedicto, sanâsse puellam paralyticam, narrat Sulpicius Severus, Episcopus Bituricensis, in vita beati Martini. quæ expositio verbis Innocentii inprimis consentanea est. Ridicula autem est & manifestè violenta illa verborum Innocentii expositio, quam adfert Jansenius in caput sextum Marci; quam etiam sequitur Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite nono, qui dicunt, Innocentium loqui non de ministro, sed de recipiente: ac velle dicere, licere omnibus Christianis uti sancto oleo in suis & suorum necessitatibus, nimirum advocando sacerdotes, & accipiendo unctionem illam sacram, non ministrando. Hæc, inquam, expositio ipsis Innocentii verbis repugnat, ex quibus constat non de ægrotante, sed de ministro dubitatum esse. quemlibet enim ægrotantem Christianum, cui adhiberi possit unctio, sive is laïcus esset sive clericus, manifestè indicant Jacobi Apostoli verba; *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros, &c.* at manebat dubitatio, Num absentibus presbyteris inungere possent laïci: & Innocentius affirmando respondet posse. Atque hanc esse mentem Innocentii, inde etiam patet, quia ait non solum sacerdotibus, sed omnibus Christianis uti licere hoc sancto oleo in sua aut suorum necessitate, inungendo. quomodo enim, quæso, uti poterit laïcus hoc oleo in necessitate amici ægrotantis, inungendo, nisi unctionem ministrando seu peragendo super corpus ægrotantis amici? Non enim in suo corpore illud recipiendo proderit amico. Neque dicit Innocentius, non solis Presbyteris licere uti hoc oleo advocando Presbyteros; sed disertè ait, non solum sacerdotibus licere eo uti inungendo in sua aut suorum necessitate, (ubi apertè loquitur de ministratione,) sed idem quoque licitum esse omnibus Christianis. Cùm igitur scholastici & Papistæ ministerium sacerdotale affirment esse de essentia hujus sacramenti extremæ unctionis; manifestum est, hoc sacramentum quod isti tuentur, non habere patrocinium in verbis Innocentii, de quibus tantopere, sed inani jactantiâ, gloriabatur Bellarminus.

8. Beda & Sigebertus eodem sensu acceperunt Innocentii verba, quo à nobis exposita sunt. Hoc (inquit Beda) & Apostolos fecisse in Euangelio legimus, & nunc Ecclesiæ consuetudo tenet, ut infirmi oleo consecrato ungantur à Presbyteris, & oratione comitante sanentur. Nec solùm Presbyteris, sed (ut Innocentius Papa scribit) etiam omnibus Christianis uti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate ungendo. Hæc Beda, in caput quintum Jacobi. Idem etiam in caput sextum Euangelii Marci, unctioni illi à Marco commemoratæ applicat verba Jacobi Apostoli, quibus hæc sua verba subjungit; Unde patet (inquit) ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, ut energumeni vel alii quilibet ægroti ungantur oleo, Pontificali benedictione consecrato. Hactenus Beda. Posteriora ista Bedæ verba, quæ scripsit in expositione Euangelii Marci, repetit ex Beda Amalarius, libro primo de Ecclesiasticis officiis, capite duodecimo. Unde manifesta est novitas doctrinæ Romanensium de non danda ista unctione, nisi illis præsertim infirmis, de quibus præsumitur quod exeant de hac vita; ut scilicet sit eis sacramentum exeuntium, & præsidium morientibus. Hoc sacramentum (inquit Eugenius in Concilio Florentino) nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet. Et Synodus Tridentina ait; Redemtor noster, Extremæ unctionis sacramento finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio, munivit. Sessione decima quarta.

[Margin: Beda.] [Margin: Amalarius.]

9. Sigebertus Gemblacensis in sua Chronographia, anno Domini 404. de Innocentio I. Papa Romano; Hic (inquit) decrevit, oleo ad usus infirmorum ab Episcopo consecrato licere uti, non solùm Presbyteris, sed omnibus etiam Christianis in suam suorumque necessitatem ungendo. Hæc Sigebertus. Non recipiendam esse responsionem Thomæ Waldensis, contendit Bellarminus lib. de Extrema unctione, cap. 9. ubi ait; Respondet Thomas Waldensis, lib. 2. de sacramentis, cap. penult. verba Innocentii intelligenda esse de eo loco, & tempore, ubi nulli adsunt sacerdotes: tunc enim licere etiam laïcis hoc sacramentum ministrare. Sed hæc expositio ab omnibus refellitur; & meritò. Nullum enim est sacramentum, quod non requirat essentialiter ministrum sacerdotem, excepto baptismo, ob summam ejus necessitatem, & matrimonio, quia in contractu mutuo nubentium consistit. Hæc Bellarminus. qui etiam ibidem rejicit expositionem illam Dominici à Soto, superius memoratam: atque adeò ab expositione etiam Bedæ & Amalarii & Sigeberti, & ab ipsius mente Innocentii discedit, ad eam se recipiens manifestè absurdam Parermeniam, quam superiùs refutavimus.

[Margin: Sigebertus.] [Margin: Thomas Waldensis.]

10. Rationem reddere conatur Bellarminus, lib. de Extrema unctione, cap. 4. cur non exstent de sacramento Extremæ unctionis multa antiqua & expressa testimonia; nempe hanc; quia videlicet non habuerunt occasionem de hac re scribendi. Sed hoc falsum, nam occasionem habuerunt Niceni PP. quando prospexerunt exeuntibus de dando illis sacramento Euch. can. 13. Item Dionysius lib. de Eccles. Hierar. & Cyrillus Hierosol. in catechesibus Mystagogicis, & Ambrosius in suis libris de sacramentis, ubi ex professo scribunt de Ecclesiæ sacramentis. Occasionem habuerunt Athanasius, Basilius, Greg. Nazianz. Hieronymus, Ambrosius, Severus, Paulinus, Possidius, & alii, in suis historiis & orationibus de sanctorum virorum & mulierum vitâ & exitu.

[Margin: Bellarmini falsa assertio refutatur.]

11. Prætendit etiam quædam Concilia; & alios Patres: nempe Nicæni Concilii ex Arabico in Latinum sermonem translati canonem 69. & Concil. Cabil. 2. can. 48. Concil. Wormat. can. 72. Meldense apud Burchardum. lib. 4. can. 75. Aquisgr. 2. tempore Ludovici Imp. can. 8. & Mogunt. sub Rabano Archiep. can. 26. Patres autem in duas classes distinguit: in quarum priore ponit illos, quos ait non dicere quidem expresè hoc esse unum ex sacramentis, tamen expresè dicere verba Jacobi ad nos pertinere; & debere etiam

[Margin: Argumentatio Bellarmini ex Conciliis & Patribus.]

nunc & omni tempore presbyteros id facere, quod Jacobus scribit. Ita dicere ait Origenem, homil. 2. in Levitic. Chrysost. lib. 3. de sacerdotio: Augustinum, in speculo, & serm. 215. de Tempore: & auctorem operis de visitatione infirmorum, quod habetur tom. 9. operum Augustini. & Bedam in cap. 6. Marci, & 5. Jacobi: & Theophylactum in cap. 7. Marci: & Oecumenium in cap. 5. Jacobi. In posteriore classe collocat Bellarminus illos quos dicit, expresse inter sacramenta numerare hanc unctionem; videlicet, Alcuinum libro de divinis officiis, cap. de infirmis: Amalarium, libro de officiis Eccles. cap. 12. Petrum Damiani, serm. 1. de dedicatione templi: Hugonem, lib. 2. de sacram. epist. 15. cap. 2. & 3. Bernardum in vita S. Malachiæ. Denique Petrum Lombardum 4. sent. dist. 23.

Responsio. 12. Ut de istis omnibus respondeamus: observet lector in antecessum, de Conciliis & de priore classe nihil dici à Bellarmino, quod efficiat sacramentum propriè dictum; ac neque ex posteriore id demonstrari posse ex mero vocabulo *sacramenti*; quamvis Hugoni & Lombardo quid visum sit videatur incertum, & eorum ætas infra antiquitatem Catholicam, quam quærimus, longè subsidat. *De canone Nicæno ex Arabico translato.* Canon ille Nicænus ex Arabico nuper acceptus, & Catholicis Græcis Latinisque Patribus incognitus, nec nisi Pii quarti Papæ Romani tempore post annum Dom. 1560. in occidente visus, interprete Baptista Romano Jesuita, admodum suspectæ fidei est. Edidit nuper Alphonsus Pisanus, Jesuita, quatuor libros de Nicæno Concilio, in cujus operis præfatione habetur ista narratio de Arabico codice octoginta canonum Nicænorum per Baptistam Romanum Alexandriâ Romam allato, & ab eodem Latinè verso: & ejusdem operis lib. 3. ipsi illi canones exhibentur. Inseruit Binius illud Alphonsi Pisani opus tomo primo Conciliorum. Canonis autem illius (qui in ea editione est canon 68.) verba, quæ causæ suæ amica esse putavit Bellarminus, hæc sunt; *Debet sacerdos benedicere aquam & oleum, non sicut fit in baptismo, neque sicut benedicitur chrisma; sed sicut oleum infirmorum, & sicut aqua ad mundationē immunditiæ eorum, qui comederunt morticinium. Et sic debet benedicere eis sacerdos, & aspergere eos aquâ istâ. Et ipse etiam, qui aspergitur, debet lugere, & mundabuntur ab immunditia sua, remitteturque eis peccatum, orando pro eis.* Hactenus verba canonis, de modo reconciliandi quosdam lapsos, de quibus ibi agitur. At fit (inquit Bellarminus) mentio olei infirmorum, & distinguitur à chrismate, & oleo catechumenorum. quid verò hoc ad propositam quæstionem de sacramento extremæ unctionis? sanabantur adhuc illo tempore quidam infirmi à morbis corporalibus, adhibitâ unctione cum precatione. Neque magis ex verbis istius canonis colligi potest, oleum illud fuisse sacramentum propriè dictum, quàm aquam illam fuisse sacramentum propriè dictum: quod tamen non dixerint Romanenses.

Responsio de canone Cabilonensi. 13. Celebratum est Concilium Cabilonense secundum anno Domini 813. In illius Concilii cap. 48 dicitur, infirmos oleo, quod ab Episcopis benedicitur à Presbyteris ungi debere, secundum B. Apostoli Jacobi documentum: & interpositis Jacobi verbis de oratione & unctione, dicit illa synodus, non esse parvipendendam hujuscemodi medicinam, quæ animæ corporisque medetur languoribus. At non ibi dicitur, unctionem istam esse sacramentum; aut medelam animæ provenire virtute sacramentali unctionis; quam Apostolus, ejusque verba recitans illa synodus, tribuit orationi fidei. Præterea spe convalescentiæ corporalis Patres Cabilonenses medicinam illam adhibendam censuerunt, ut ipsorum verba declarant; contra ac hodie fit à Papistis; apud quos hæc unctio adhibetur (ut verbis utar Concilii Tridentini) illis præsertim, qui tam periculosè decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur: unde & sacramentum exeuntium nuncupatur. Sessione 14. quantumcunque quis infirmetur, (inquit Bonaventura) non datur ei hoc sacramentum, nisi præsumatur, quod moriatur, vel quod sit in articulo mortis. Et si constaret nobis de aliquo, quod liberaretur ab infirmitate, non deberet dari ei hoc sacramentum, Hæc Bonaventura, in 4. sent. dist. 23. art. 1. quæst. 1.

Responsio de canonibus Wormatiensi & Meldensi. 14. Canon Wormatiensis, & canon Meldensis, quos citat Bellarminus, non faciunt pro doctrina Papistarum de hoc sacramento. Nam canone Wormatiensi renovatur decretum illud Innocentii, quod hactenus vindicatum est. Meldensis autem jubet parochos ab Episcopo accipere ampullam olei sancti pro infirmis inungendis, juxta Apostolicam traditionem. Sed ex Apostolica cerimoniæ alicujus traditione non sequitur, eam esse sacramentum propriè dictum. quod autem ibi dicitur de feria quinta in cœna Domini, & de ampulla sancti olei ab Episcopo accipienda, apud Jacobum non reperitur, neque traditionis Apostolicæ pars est.

Responsio de canonibus Aquisgranensi & Mogunt. 15. Concilium Aquisgranense secundum, quod à Bellarmino citatur, celebratum est sub Ludovico Pio Imperatore, anno Domini 835. Ejus decreta in quatuor partes distributa sunt, & singulæ partes sua continent capitula seu canones. Citavit Bellarminus octavum canonem partis secundæ, quo inspecto, eique adjuncto tertiæ partis canone quinto, detegitur Bellarmini fraus vel oscitantia. Aquisgranense (inquit) tempore Ludovici Imperatoris, canone octavo, monet ne hoc sacramentum negligatur; in quo salvatio infirmorum continetur. Similia habet Moguntinum sub Rabano Archiepiscopo, canone vigesimo sexto. Hæc Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite quarto. Verba illius octavi canonis partis secundæ Concilii Aquisgranensis sunt; Statutum etiam est, ut semel in anno, id est, in quinta feria, quæ est in cœna Domini, unctio sancti olei, in quo salvatio infirmorum creditur, per omnes civitates ab Episcopis non negligatur, sicut nunc usque neglecta est; sed omni devotione, juxta traditionem Apostolicam ac statuta decretalium, in quo de eadem re præcipitur, peragatur. Hactenus canon ille octavus secundæ partis. Considera etiam hæc verba quinti canonis partis tertiæ; Si autem infirmitate depressus aliquis fuerit, ne confessione, atque oratione sacerdotali, nec non unctione sanctificati olei, per Presbyteri negligentiam careat. Denique si finem urgentem perspexerit, commendet animam Christianam Domino Deo suo more sacerdotali, cum acceptione sacræ communionis, corpusque sepulturę, non ut mos est gentilium, sed sicut Christianorum. Ex his verbis quinti canonis partis tertiæ, collatis cum octavo canone partis secundæ, manifestum est, Patres Aquisgranenses salvationem infirmorum, canone illo octavo intellexisse corporalem, seu curationem morbi corporis, non autem

autem sacramentum & præsidium morientium; neque aliud dari voluisse sacramentum exeuntibus, nisi solam Eucharistiam. In Concilio autem illo Moguntino, quod sub Rabano Archiepiscopo celebratum est anno Dom. 847. can. 26. statuitur, ut infirmi in mortis periculo positi, orationibus & consolationibus Ecclesiasticis sacrâ cum unctione Dei animati, secundùm statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur. Ubi fit quidem unctionis mentio, sed infirmorum illorum animatio precibus cum unctione, spiritualis autem & ultima refectio communioni viatici tribuuntur. Unctio autem illa neque sacramentum, neque extrema, neque sacramentum exeuntium nuncupatur. Hinc jam manifestum est, doctrinam Romanensium de Extrema unctione non inveniri in Conciliis illis quæ nominavit Bellarminus.

Vindiciæ Patrum. Vindicatur Origenes. 16. Accedo nunc ad Patres, quos pro ea doctrina adducit, sicuti superiùs indicatum est, §. 11. Origenes homil. 2. in Leviticum, enumerat septem modos consequendi remissionem peccatorum. 1. Baptismum. 2. martyrium. 3. eleëmosynam. 4. Cum nos remittimus peccata fratribus. 5. Cum converterit quis peccatorem ab errore viæ suæ. 6. Abundantiam charitatis. 7. Pœnitentiam. Est (inquit) adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lavat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte; & cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait, *Dixi, pronunciabo adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem cordis mei.* *Psal. 32. 5.* In quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: *Si quis autem infirmatur, vocet Presbyteros Ecclesiæ, & imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.* *Iacob. 5. 14, 15.* Hæc ibi Origenes. quæ quantum distent à doctrina Romanensium de sacramento Extremæ unctionis, quilibet mediocris judicii lector facilè perspicere potest. Nam nullius sacramenti mentionem ibi facit Origenes, nisi baptismi, neque meminit exitus ex hac vita, neque dicit utendum esse unctione, sed illud quod Jacobus scripsit, dicit impleri quando pœnitens flet, & confitetur suum peccatum, & obtinet remissionem.

Vindicatur Chrysostomus. 17. Chrysostomus, lib. 3. de sacerdotio, cap. 6. ex hoc loco Jacobi ostendit, sacerdotes potestatem habere per preces adjuvandi [οἱ εὐχῶν βοηθεῖν] atque ita remittendi peccata; & recitat integram illam περιοχὴν, ex epistola Jacobi, cap. 5. versib. 14. & 15. sed nullam mysterii seu sacramenti mentionem illic facit; neque de unctionis usu disserit.

Vindicatur Augustinus. 18. Augustinus in speculo, recitat hanc Jacobi sententiam, *Infirmatur quis in vobis, &c.* tanquam unam ex eis, quæ (ut loquitur ipse in præfatione) etiam nunc, id est, tempore Novi Testamenti, ad vitam piam exercendam moresque pertineant. At hinc non colligit Augustinus, unctionem illam corporis, de qua loquitur Jacobus, esse Novi Testamenti sacramentum propriè dictum. In sermone autem 215. de Tempore; quotiens (inquit) aliqua infirmitas supervenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat accipiat, & inde corpusculum suum ungat, ut illud quod scriptum est impleatur in eo; *Infirmatur aliquis, inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* *Iacob. 5. 14, 15.* Videte fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Cum ergo duplicia bona possint in Ecclesia inveniri, quare per præcantatores, per fontes & arbores & diabolica phylacteria, per characteres & aruspices & divinos vel sortilegos multiplicia sibi mala miseri homines conantur inferre? Hæc ibi Ubi auctor sermonis illius pollicetur per illam unctionem sanitatem corporis, & hoc argumento dehortatur à remediis diabolicis. Animæ autem sanitatem, seu peccatorum indulgentiam, currenti quidem ad Ecclesiam pollicetur, sed virtute unctionis obventuram non spondet. At Romanenses per Extremam unctionem non sperant recuperationem valetudinis corporis. Datur (inquit Bonaventura) in statu infirmitatis, non propter infirmitatem, sed propter hoc quod appropinquat egressui; in quo possunt venialia perfectè curari, & quod illud sit verum, patet: quia quantumcunque quis infirmetur, non datur ei hoc sacramentum, nisi præsumatur quod moriatur, vel quod sit in articulo mortis; & si constaret nobis de aliquo, quod liberaretur ab infirmitate, non deberet dari ei hoc sacramentum. Hæc Bonaventura in 4. sent. dist. 23. art. 1. quæst. 1. ad 1. & ideo Thomas & Durandus, & Bellarminus locis superius citatis, & Synod. Trident. sess. 14 tantopere deprædicant hujus sacramenti utilitatem exeuntibus, quamvis inaniter etiam mentionem quandam faciant sanitatis corporis: quæ si rediret, non esset illud tunc sacramentum exeuntis, atque adeò non perfectè curaret peccatorum reliquias; & propterea, si eam valetudinis recuperationem prævidissent Pontificii, sacramentum illud non administrâssent, quod est contra mentem Jacobi Apostoli, & veterum de hac unctione scribentium.

19. Opus de visitatione infirmorum (quod exstat tomo 9. operum Augustini) non esse Augustini, agnoscit Bellarminus, lib. de Extrema unctione, cap. 4. Auctor illius operis ait ipsam olei sacrati delibutionem, intelligi Spiritûs Sancti typicalem unctionem. ait quidem, at non confirmat; neque enim id declarat Jacobus Apostolus. Continuò autem ibidem Auctor ille subjicit, suscipiendum esse vivificum Dominici corporis supplementum, in viaticum saluberrimum. Hæc Auctor de visitatione infirmorum, lib. 2. cap. 4. ubi sumtionem Eucharistiæ videtur facere unctione posteriorem. *Responsio de opere de visitatione infirmorum.*

20. De Beda & de Amalario diximus suprà, §. 8. Alcuinus autem, lib. de divinis officiis, cap. de infirmis, repetit & approbat verba Innocentii, quæ superiùs vindicata sunt, §. septimo. Deinde ejusdem libri capite sequente, de his qui in extremis sunt, repetit canonem 13. Concilii Nicæni primi, de danda illis communione. quamvis autem neque Innocentium nominet, neque Nicænum Concilium, ibi Alcuinus, ipsa tamen eorum verba profert. *De Alcuino.*

21. Theophylactus hanc, de qua Jacobus loquitur, unctionem eandem facit cum illa unctione, qua usos esse Apostolos in miraculosa curatione ægrotantium commemorat Marcus Evangelista, capite sexto. Non autem eandem esse contendit Bellarminus, Ruardum & Jansenium & Dominicum à Soto sequutus, libro de Extrema unctione, capite secundo, in qua etiam sen- *Vindicatur Theophylactus.*

tentia omnes illi fuerunt, quos supra ostendimus institutionem hujus sacramenti retulisse ad Apostolos. & eadem videtur mens fuisse Eugenii, qui in Concilio Florentino citat pro hoc sacramento solius Jacobi testimonium, non omissurus Marcum, si eandem utrobique unctionem intelligendam judicaret. Vide suprà, §. 4.

Vindicatur Oecumenius.

22. Oecumenius etiam, Commentario in caput quintum Jacobi, explicans illa verba [ungentes oleo] hoc etiam (inquit) Domino inter homines adhuc conversante faciebant Apostoli, ungentes ægrotos oleo & sanantes. Hæc Oecumenius, nec plura illic de unctione. Ubi observa eandem Oecumenio esse unctionem apud Marcum & apud Jacobum, atque adeò non magis hanc esse nobis hoc tempore usurpandam, quàm illam. Deinde fructum unctionis non alium ab Oecumenio insinuari, nisi curationem ægroti: qualis præstabatur iis, quos Apostoli pro depulsione morbi corporalis miraculosa unxerunt oleo; sicut commemoravit Marcus in Euangelio.

Vindicatur Petrus Damiani.

23. Petri Damiani, sermone illo, qui Bellarmino allegatur, hæc sunt verba; Ut breviter intelligentiolæ nostræ propalemus indaginem, duodecim sacramenta sunt in Ecclesia, quæ unius fidei pietas contegit: circa quorum instantiam reflectitur Christianæ religionis auctoritas.—— Tertium est Unctio infirmorum: Infirmantibus nobis, & usque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, Spiritus pietatis assistit, & recordatus est quoniam pulvis sumus. Ait enim divus Jacobus; Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Sollemnis unctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Vidésne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus allevet, & illecebrosam sensuum motionem, sacratissimâ mitiget unctione? Unde & sancti PP. hanc unctionem sacramentum esse sanxerunt. Hæc Petrus Damiani, Cardinalis, serm. 1. in dedicationem Eccl. ubi, in margine (edit. Colon. apud Laurent. Surium, tom. 7. pag. 1044. an. Dom. 1581.) ponitur hæc annotatio; 12. sunt sacramenta, largè vocem sacramenti accipiendo. quid agitur animi fuit Bellarm. hoc alleganti testimonium, pro sacramēto propriè dicto. Pari certè jure hinc colligere potuit, inunctionem Regis, & Dedicationem Eccl. & ordines Monachorum, & Eremitarum, & sanctimonialium esse sacramenta propriè dicta. Hæc enim in suis duodecim sacramentis connumerat ibi P. Damiani; omisso sacramento Eucharistiæ. Præterea dicit, hoc sacramento allevari corpus infirmantis. Florebat P. Damiani anno Domini 1060. & mortuus esse perhibetur, anno Domini 1072.

12. Sacramenta.

Iacob. 5.

Detegitur Bellarmini impostura.

Vindicatur Bernardus.

24. Bernardus, in vita S. Malachiæ Episcopi; Interea (inquit) jubet [Malachias] se sacro oleo ungi. Exeunte conventu fratrum ut sollemniter fleret, non sustinuit ut ad se adscenderent: ipse descendit ad eos. Jacebat siquidem in solario, domo superiori. Ungitur, & sumto viatico fratrum se orationibus commendat, & fratres commendans Deo, ad lectum revertitur. Alto de solio descendebat pedibus suis, & rursum nihilominus suis pedibus ascendebat, & dicebat, mortem esse in januis. quis hunc hominem crederet moriturum? Solùm ipse & Deus id scire poterant. Non vultus pallidior, &c. In hac Bernardi narratione unctio illa non appellatur sacramentum, nedum propriè dictum sacramentum; neque pro extremo præsidio morientium habetur: nam post unctionem Malachias sumsit viaticum; quo vocabulo non unctio, sed communio seu Eucharistia apud scriptores Ecclesiasticos denotatur. Et Malachias, illis qui eum ungebant, non videbatur constitutus in exitu vitæ. Ex tam multiplici discrepantia manifestum est, hodiernam Romanensium de Extrema unctione doctrinam & praxin non habere præsidium in illa Bernardi narratione. De Hugone autem & Petro Lombardo sufficere possunt, quæ diximus suprà, capite tertio hujus libri.

Vindicatur Cyrillus Alexandrinus.

25. His adjicit Balthasar Paës in suo superiùs memorato Commentario, Cyrillum Alexandrinum, oratione de exitu animæ, & libro secundo in Leviticum, & Augustinum libro de rectitudine Catholicæ conversationis. Id quam inconsideratè à Paesio factum sit, nostra ostendet responsio. Cyrilli verba, homilia de exitu animæ, in Latina editione, hæc sunt; Quam obliti sunt Domini & Dei & Servatoris nostri Jesu Christi peregrinationem, ac tot tamque impervestigata ejus beneficia, qui divinæ lotionis aquâ, sacroque Spiritu purificati, & lætitiæ unguento delibuti, ob parvam eamque odiosam & frivolam voluptatem, talia tantaque dona irrita fecerunt, & libidinum atque adulteriorum imperio paruerunt. Væ qui relictâ adoptione secuti sunt hujus vitæ voluptates. Hæc Cyrillus. Ubi non loquitur de Extrema unctione, sed de unctione baptizatorum, unguento lætitiæ. Opus autem illud in Leviticum, quod cum Cyrilli operibus circumfertur, est illud ipsum opus quod non Cyrilli, sed Origenis, esse docet Bellarminus, libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, in Origene, & in Cyrillo Alexandrino. neque opus fuit ut Paës unum idemque opus utrique adscriberet. Locum autem illum libri 2. in Levit. vindicavimus suprà, §. 16.

Vindicatur auctor tractatus de rectitudine Catholicæ conversationis.

26. Auctor Tractatus de rectitudine Catholicæ conversationis, tom. 9. operum August. Quotiens (inquit) aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur incantatores non divini, non sortilegi, non caragii, neq. per fontes, aut arbores, aut bivia phylacteria exerceantur, sed qui ægrotat in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & devotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, unde corpus suum ungatur, & secundùm Apostolum, oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebiturque in illo quod Dominus in Euangelio promisit dicens; *Omnia quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, in oratione, credentes accipietis.* Hæc auctor ille. qui neque Extremæ unctionis, neque sacramenti mentionem facit: sed pro recuperatione valetudinis corporalis monet, non esse quærenda remedia diabolica, verùm confugiendum esse ad Dei misericordiam, & corporis animæque sanitatem promittit eis, qui cum fide & devotione Eucharistiam accipiunt, & oleum benedictum fideliter ab Ecclesia petunt, unde corpus ungatur, & in fide orant. Neque loquitur de exitu vitæ, sed ista dicit facienda esse, quotiens aliqua infirmitas occurrerit alicui.

Iacob. 5. 15.

Matth. 21. 22. Ioan. 16. 23.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

De Sacramento Ordinis.

ORdinem Sacramentum vocat Auguſtinus, lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani cap. 13. Nulla (inquit) oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, jus dandi amittere poſſit. Utrumque enim ſacramentum eſt; & quâdam conſecratione utrumque homini datur: illud cum baptizatur, iſtud cum ordinatur: ideóque in Catholica utrumque non licet iterari. Sic alii quidam Patres ſacramenti Ordinis mentionem faciunt: idque largo ſenſu. Neque enim inuſitatum eſt Patribus, de ſacramento propriè dicto, & de alio non propriè dicto, commune vocabulum ſacramenti uſurpare; ſicut exemplis demonſtravimus ſuprà, capite 1. §. 13. & cap. 5. §. 5.

2. Neque ratio quâ utitur Auguſtinus, aliud neceſſario importat. Non enim quicquid conſecratione datur, & inde ſacramentum Auguſtino dicitur, exiſtimandum eſt eſſe ſacramentum propriè dictum; nam panem ſanctificatum qui Catechumenis olim dabatur, hac ratione ſacramentum vocat Auguſtinus, lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 26. Conſecrantur, apud Romanenſes, Eccleſiæ, altaria, eorumque linteamina, & vaſa ſacra, cæteraque inſtrumenta, & Eccleſiæ vel altaris ornamenta, item veſtimenta ſacerdotalia, & Levitica, & patena, & calix, & cruces, & capſæ recipiendis ſanctorum reliquiis, & ciborium, ſive, umbraculum altaris, & tintinnabula, & indumenta Monachalia, & velamina virginum, & viduarum. hæc omnia conſecrari docet liber ille qui inſcribitur, *Ordo Romanus.* Conſecrantur etiam cerei Paſchales, ut patet ex miſſa Sabbati ſancti. Conſecrantur à Romano Pontifice, ſolemni benedictionis ritu, multiſque religioſis cerimoniis, formæ illæ cereæ, quas agnos Dei, à formâ impreſſa vocant: ſicut declarat Carolus Borrhomæus, Cardinalis & Archiepiſcopus Mediolanenſis, in ſuo quinto Provinciali Concilio Mediolanenſi, anno Domini 1579. cap. Quæ ad ſacramentalia & ſacramenta generatim pertinent. Tom. 9. Concil. edit. Bin. Pariſ. pagina 614.

Multa conſecrantur, vel cum conſecratione dantur, quæ non ſunt ſacramenta.

3. Philippus Melanchthon, in Apologia confeſſionis Auguſtanæ, cap. de numero & uſu ſacramentorum; & Joannes Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 19. §. 28. & 31. Ordinem, de miniſterio verbi & vero presbyterii munere intellectum, ſacramentum eſſe concedunt, licet non commune apud omnes fideles, ſed ad certam functionem ſpeciale: neque nos contentionis funem ducimus, ſed concedimus impoſitionem manuum, per quam aliquis ad ſacrum miniſterium ex divina inſtitutione ordinatur, dici poſſe quodam ſenſu ſacramentum quoddam particulare certo cuidam hominum ordini: Etſi in animum inducere nondum potuimus, ut huic ſacramento veram & propriè dictam illam ſacramenti Euangelici rationem, quæ in baptiſmo & in Euchariſtia invenitur, convenire exiſtimemus: nam inprimis Divina per Chriſtum inſtitutio cum promiſſione fœderalis gratiæ deſideratur: mallemus igitur pro quodam ſacramentali ab Apoſtolis introducto, quàm pro vero ſacramento hanc manuum impoſitionem haberi: ſine qua Chriſtus ordines contulit; & quæ extra uſum ſacramenti propriè dicti adhiberi ſolita eſt tum à Domino, tum ab Apoſtolis. Ut nobis Auguſtinus vim ſenſumque hujus ritûs, ſive ille in reconciliatione, ſive in confirmatione, ſive in ordinatione adhibeatur, optimè expreſſiſſe videatur, quando dixit; *Quid eſt enim aliud manûs impoſitio, niſi oratio ſuper hominem?* lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 16. etiamſi de ordinatione ex profeſſo ibi non differat. ait autem eo loco, manûs impoſitionem repeti poſſe, quamvis ordo, ut docuit Auguſtinus loco ſuperiùs citato, repeti non poſſit, §. 1. unde conſequi videtur, manûs impoſitionem non eſſe de eſſentia Ordinis. De qua quæſtione mox *Infra*, §. 7. plura in medium adferemus. Gratianus ex eo quod manûs impoſitio iterari poſſit, (licet non ad iterandum ordinationem) colligit, eam non eſſe ſacramentum. Cauſ. 1. quæſt. 1. can. Arianos. Quocirca ea nobis ſententia tutior & verbo Dei congruentior videtur, qua Ordini ſacro, & impoſitioni manuum quæ in ordinis collatione adhibetur, locus inter ſacramenta Euangelica propriè dicta abjudicatur. Ritum tamen impoſitionis manuum utilem eſſe, & omnino uſurpandum concedimus: & ab Apoſtolo nobis injungi videtur, illis verbis, *Manus citò nemini impoſueris.* 1. Tim. 5. 22. Nempe quemadmodum ſuperiùs *1. Tim. 5. 22.* in eâdem epiſtolâ, cap. 2. viris orantibus levationem manuum, & mulieribus decentem ornatum commendavit; quæ tamen ſacramenta non ſunt.

Sacramentum ſpeciale. De impoſitione manuum. Vide inferius, §. 7.

4. Doctores Romanenſes de ſacramento Ordinis tantâ opinionum diverſitate inter ſe diſſident, ut nihil ferè certi hac de re apud eos invenias. Ordo, in hac diſputatione, ita diſtinguitur à ſcholaſticis, ut vel poteſtatem ſeu gradum ſacri officii ſignificet, vel id quod exterius ſenſibiliter geritur circa aliquem, ut in aliquo tali gradu conſtituatur: vel brevius, ſignificat vel poteſtatem ipſam, vel ordinationem qua datur poteſtas. Poteſtatem ipſam ſeu gradum Eccleſiaſticum eſſe ſacramentum Ordinis ſcribit Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 24. part. 1. art. 2. qu. 2. & Thomas ibidem, quæſt. 1. art. 1. ad quartum. at id ipſum negant ibidem, Scotus, quæſt. unica, num. 8. & Durandus, quæſt. 1. §. 7. & Joan. Major, quæſt. 1. Qui ordinationem faciunt ſacramentum. Lombardus, 4. ſent. diſt. 24. Ordinem ſacramentum definit, ſignaculum, id eſt, ſacrum quoddam, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, & officium. Item, quod ſit character ſpiritualis, ubi ſit promotio poteſtatis. Ubi Thomas quæſt. 1. art. 1. ad ſecundam, & Durandus, quæſt. 1. §. 5. Signaculum & characterem exponunt id quod exterius geritur, ſeu ordinationem exteriorem: at Bonaventura interiorem ac ſpiritualem characterem, in 4. ſentent. diſtinct. 24. parte ſecunda, artic. 1. quæſtione primâ, & ibidem in expoſitione textus magiſtralis, dubio 6. Quam expoſitionem laudat etiam Thomas ibidem quæſt. 1. art. 1. ad ſecundam, ubi adjicit, quod ipſe character interior ſit eſſentialiter & principaliter ipſum ſacramentum Ordinis.

Diſſenſio Scholaſticorum inter ſe, quidnam illud ſit quod vocant ſacramentum Ordinis.

5. De numero Ordinum certant Theologi & Canoniſtæ. Theologi ajunt, ſeptem eſſe ordines,

Controversia inter Theologos & Canonistas de numero Ordinum.

nes, propter septiformem gratiam Spiritûs Sancti. 4.sent. dist. 24. seclusus è numero ordinum tonsurâ & Episcopatu. At Canonistæ, illis etiam connumeratis, novem faciunt ordines, ad similitudinem cœlestis hierarchiæ, sequuti Isidorum & Gratianum dist. 21.can. Cleros.& dist. 25.can. Perlectis. Canonistis se adjungit Major, & quoad Episcopatum etiam Bellarminus, lib. de sacramento Ordinis, cap. 5. De qua dissensione plura lector inveniet in Irenico nostro, lib. 2.cap. 11. ad propositionem duodecimam.

Controversia de numero sacramentorum. Partes potestativæ. Totum potestativum.

6. Utrùm omnes ordines sint sacramenta; & utrùm, quot sunt ordines, tot sint sacramenta. Bonaventura, in 4.sent. dist. 24.part. 1.art. 2.qu. 4. & Thomas ibidem, quæst. 2.art. 1.ad secundum, ajunt, sacramentum ordinis unum esse, & multas habere partes, quæ non sunt partes integrantes, nec omnino partes subjectivæ, sed sunt partes potestativæ, quæ naturam habent quodammodo partium subjectivarum: Totius autem potestativi hanc esse rationem, ut secundùm completam sui rationem sit in aliquo uno, in aliis autem sit quædam ejus participatio: Totam enim plenitudinem sacramenti Ordinis esse in uno ordine, scilicet sacerdotio: sed in aliis esse quandam ordinis participationem, propter quam partes istæ recipiunt prædicationem totius, ut unaquæque dicatur & sit Ordo, & sacramentum, quemadmodum quælibet pars numeri est numerus. Scotus autem in 4. sent. dist. 24. ait, Ordinem sacramentum unum esse unitate generis propinqui, sed in speciali ulterius dividi: quia in illa primariâ divisione sacramenti in septem, Ordo, vel magis ordinatio, est quidem unum membrum, potest tamen ulterius dividi, in quædam specialia contenta sub ipso: quia illa prima divisio non est in species specialissimas, sed in quędam propinquiùs contenta sub ipso. Et ideo ait, plures esse characteres specie differentes. Durandus in 4.sent. dist. 24. quæst. 2. ait, Ordinem in generali acceptum non dividi in speciales ordines sicut in sacramenta, sed sicut in sacramentum & sacramentalia: ita ut solum sacerdotium sit ordo & sacramentum; cætera verò sint ordines, non tamen sacramenta, sed solùm quędam sacramentalia. Bellarminus lib. de sacramento Ordinis, cap. 6. ait, non esse certum ex fide, ordinationem Diaconorum esse sacramentum, licet id judicet valde probabile & omnino tenendum, propter communem Theologorum sententiam. Et capite 7. de subdiaconatu (inquit) non est tanta certitudo, quanta de Diaconatu: est tamen valde probabile etiam hunc ordinem esse sacramentum. Et capite 8. De minoribus (inquit) ordinibus minus probabile est, quod sacramenta sint, quàm de subdiaconatu. Absolutè tamen probabilior (inquit) sententia est quę ordines omnes sacramenta esse docet: quia id asserunt omnes veteres scholastici, Durando excepto: & ex recentioribus Franciscus Victoria, & Petrus à Soto, & alii: & id videtur sensisse Concilium Florentinum: ubi enim dixit, sacramentum ordinis esse sextum sacramentum, & materiam hujus sacramenti esse id quod porrigitur in ordinatione; continuò ponit exempla de ordine sacerdotis, Diaconi, & subdiaconi, & addit, idem de aliis ordinibus intelligendum. Neque dissentit Concilium Tridentinum: nam sess. 23.cap. 2. septem ordines numerat; & postea capite 3. absolutè ordinem sacramentum esse dicit. Et infra eodem capite, una est (inquit) objectio in contrarium: quia si quot ordines sint, tot sacramenta ponamus; jam sacramenta non erunt septem, sed quatuordecim. Respondeo (ait) omnes ordines, licet sint per se singuli sacramenta, tamen unum sacramentum censeri: quia unum sunt, vel genere; vel quia ad unum finem omnes referuntur. Hæc ibi. Idem Bellarminus eodem lib. cap. 5. ait; Episcopatum esse ordinem unum cum presbyteratu, sed genere, non specie. Et paulò pòst; Characterem Episcopalem esse quid compositum ex duplici charactere: proinde etiam duo sacramenta requiri ad Episcopum constituendum, quia includitur etiam character sacerdotii. Hactenus Bellarminus, qui paulò superiùs, eodem capite, asseruit Episcopatum esse Sacramentum à presbyteratu distinctum. at in Recognitione mutavit sententiam. Petrus autem Lombardus, 4.sentent. distinct. 24. enumeratis septem ordinibus, videlicet, Ostiariorum, lectorum, Exorcistarum, Acoluthorum, subdiaconorum, Diaconorum, presbyterorum, subjicit hæc verba; & dicuntur hi ordines sacramenta: quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur, quam figurant ea quæ ibi geruntur. Hæc Lombardus.

Vide supra cap. 3.

Controversia de impositione manuum. Vide supra, §. 3.

7. Impositionem manûs Episcopi esse partem materiæ integrantem in ordinatione sacerdotali, tenet Scotus in 4.sent. dist. 24. num. 9. eamque ad essentiam sacramenti Ordinis pertinere contendit Bellarminus, lib. de sacramento ordinis cap. 9. Thomas concedit, in ea dari gratiam, in 4. sent. dist. 25. quæst. 1. art. 1. ad primum. dicit tamen ibidem, in ea non dari characterem sacerdotalis Ordinis. Joannes Major in 4. sent. dist. 24. quæst. 1. ait, impositionem manûs non esse de essentia istius sacramenti ad hoc ut conferatur: quia sine tali impositione quis ordinatur sacerdos; teste Gregorio 9. Extra, de sacramentis non iterandis, cap. presbyter. Quamvis ibi concedat Major, impositionem manus esse quiddam materiale in ordinatione sacerdotis. Angelus in Summa, verbo, Ordo, capite 1. art. 6. ait, manûs impositionem non esse de substantia formæ ordinationis: sic Dominicus à Soto, dist. 24. qu. 1. art. 4. & alii quidam (referente Bellarmino lib. de sacram. ord. cap. 9.) existimant, manus impositionem in ordinatione presbyteri esse accidentariam, & solam instrumentorum porrectionem esse essentialem. Hæc videtur fuisse mens Eugenii quarti, Papæ, in Concilio Florentino, ubi materiam sacramenti Ordinis non aliam tradit in presbyteratu, nisi calicem cum vino, & patenam cum pane, per quorum porrectionem ait hunc ordinem conferri: Illud verò dicit esse sacramenti ordinis materiam, per cujus traditionem confertur ordo. Hæc etiam sententia videtur fuisse Bonaventuræ, qui ait; Omne sacramentum aliquod signum essentiale habet exterius: & in omni sacramento, in quo imprimitur character, istud est essentiale sacramento, in quo, sive per quod character imprimitur. Et paulo post; In omissione principalis debet ordo iterari, quia præsumitur, quod characterem non receperit: sed in aliis consequentibus si fiat defectus, vel negligentia, debent suppleri. Hæc Bonaventura, in 4. sent. dist. 24. part. 2. art. 1. quæst. 4. his si conferas verba Gregorii noni ad Episcopum Londinensem, inde effici videtur, impositionem manûs in ordinatione presbyteri non esse essentialem. Certè eam non esse principale signum, nec per eam imprimi Characterem, unanimiter asserunt Thomas, Durandus, Eugenius, & alii. Verba

Gregorii

Gregorii noni sunt; Presbyter & Diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali (ritu ab Apostolis introducto) recipiunt. Quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum: sed statuto tempore ad hujusmodi ordines conferendos cautè supplendum, quod per errorem exstitit prætermissum. Extra, de sacramentis non iterandis, cap. presbyter. In datione patenæ & calicis cum materia imposita imprimitur character sacerdotalis; inquit Durandus, in 4. sent. dist. 24. quæst. 3. §. 8.

Ordo non est sacramentum propriè dictum.

8. Ordinem autem non esse sacramentum propriè dictum, prout tradunt Romanenses, vel inde evincitur, quia principalis materia, per quam ajunt ordinem conferri, non est à Christo in Euangelio in sacramentum adhibita vel instituta: atque adeò absque divinæ scripturæ auctoritate ab hominibus institutionem habet. Eugenius in Concilio Florentino ait; Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo: sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem. Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem. Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de aliis, per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis & mortuis in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti. Et sic de aliorum ordinum formis. Hæc Eugenius. Quæ quia de scripturis non habent auctoritatem, eàdem facilitate contemnuntur qua probantur; ut loquitur Hieronymus in caput 23. Matthæi: & Augustinus anathema dicit annuncianti sive de Christo, sive de ejus Ecclesia, sive de quacunque alia re quę pertinet ad fidem vitamque nostram, præterquam quod in scripturis legalibus & Euangelicis accepimus, lib. 3. contra literas Petiliani capite sexto; ubi id ipsum confirmat testimonio Apostoli Pauli ad Galatas 1. Nam ut rectè monuit Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 4. cap. de Spiritu Sancto, δεῖ περὶ τῶν θείων καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων, μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι γραφῶν. μηδὲ ἁπλῶς πιθανότητι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι. id est, Divinorum sanctorumque fidei sacramentorum, nihil ne minimum quidem absque divinis scripturis tradi debet; neque simplici probabilitate, neque verborum ornatu traduci.

Eugenii & Concilii Florentini doctrina de Ordine, proponitur, & refellitur.

Forma sacerdotii apud Romanenses.

Sacra Scriptura perfectio.

CAPUT OCTAVUM.

De Sacramento Matrimonii.

Eugenii Papæ doctrina se ipsam destruit. Vide infra, §. 35.

Eugenius in Concilio Florentino neque materiam neque formam neque ministrum indicat matrimonii: quorum si aliquid desit, dicit non perfici sacramentum. Et tamen matrimonium accenset sacramentis novæ legis.

De verbis Apostoli ad Ephes. 5. 32.

2. Ante Eugenium, Petrus Lombardus ejusque interpretes nonnulli, Matrimonium probabant esse sacramentum, ex verbis Apostoli ad Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est, &c. 4. sent. dist. 26. eodem testimonio utitur Synodus Tridentina, sessione vigesimâ quartâ, & Catechismus Romanus parte secundâ, capite octavo, quæst. 15.

Doctrina Bellarmini.

3. Quia verò ridiculum esset ex sola voce sacramenti, hoc loco positâ, colligere matrimonium esse sacramentum propriè dictum, cùm multis aliis scripturæ locis, in editione Latina, vox, sacramentum, inveniatur; ubi tamen de sacramento propriè dicto sermo non est, ut supra demonstravimus cap. 1. §. 8. Idcirco Bellarminus, libro de Matrimonii sacramento, capite secundo, ait illos non ex hac sola voce probare, Matrimonium integram habere sacramenti rationem: sed tantum hinc probare, Matrimonium esse signum seu symbolum aliquod sacrum: non autem contractum merè civilem, & naturalem. Deinde quærens, cui rei accommodetur ab Apostolo illud, *Magnum sacramentum*, utrum, videlicet, Conjunctioni Christi & Ecclesiæ, an conjugio humano viri & feminæ, adeoque utrum sacramentum hoc loco accipi debeat pro ipsa re sacra, an pro signo rei sacræ, ait accommodari conjugio humano viri & feminæ, adeoque accipi debere pro signo rei sacræ. Porrò explicandum proponit eodem cap. in quibus conjugiis constituatur ab Apostolo hoc magnum mysterium; Et respondens, Quamvis (inquit) ea verba Geneseos de omni conjugio intelligi possint, tamen Apostolus non ponit in eo sacramentum, nisi ut ad conjugium Christianorum refertur. In cujus assertionis confirmationem ait Augustinum libro de bono conjugali passim affirmare, Matrimonium non esse sacramentum nisi in Ecclesia. Et Thomam in 4. sent. distinct. 26. quæst. 2. articulo secundo, dicere in solo Testamento novo Matrimonium repræsentare conjunctionem Christi & Ecclesiæ: & idem dicere Ruardum; in explicatione art. 18. & alios. De Thomæ & Ruardi opinione non laboramus: vindicandus mox Augustinus.

In quibus conjugiis constituant sacramentum Bellarminus, & quidam alii. Vide infra §. 19. & §. 25. & 26.

Rursus de verbis Apostoli, ad Ephes. 5. 32. Vide infra, §. 11. & §. 17.

4. P. Lombardus 4. sent. distinct. 26. explicans verba illa Apostoli, quæ leguntur in fine capitis quinti ad Ephesios; Ut enim (inquit) inter conjuges conjunctio est secundùm consensum animorum, & secundùm permixtionem corporum; sic Ecclesia Christo copulatur voluntate & naturâ, qua idem vult cum eo: & ipse formam sumsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac conformitate naturæ. Hujus utriusque copulæ figura est in conjugio. Consensus enim conjugum copulam spiritualem Christi & Ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat. Commixtio verò sexuum illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem. Hæc ibi P. Lombardus: qui inde colligit ibidem, Matrimonium quod solo constat consensu, absq; permixtione sexuum, quamvis sit verum conjugum, & typum in se habeat illius conjunctionis Christi & Ecclesiæ, qua Ecclesia Christo charitate unitur; non tamen illius conjunctionis figuram tenere, qua per susceptionem carnis capiti membra uniuntur: ideoque tale conjugium non tenere expressam & plenam figuram conjunctionis Christi & Ecclesiæ.

De consensu, & de copula carnali, vide inferiùs, §. 13. & §. 32.

De signo & signato.

5. Bonaventura in eam distinct. articulo secundo, quæstione prima, ait, verba & nutus & copulam carnalem esse signum exterius in hoc sacramento. Signatum autem principale esse conjunctionem Christi & Ecclesiæ: & quia ista con-

conjunctio est dupliciter, nempe per charitatem, & per naturæ conformitatem, dupliciter eam in hoc sacramento significari; primam, per consensum animorum; secundam, per commixtionem sexuum. Et ibidem, quæst. 3. ait in conjunctione animorum, sine commixtione carnis, esse verum sacramentum Matrimonii, quantum ad esse necessitatis; at non quantum ad esse plenitudinis. Ibi esse matrimonium ratum, hic consummatum, ut Juristæ distinguunt.

De re significata & effectu sacramenti matrimonii.

6. Est etiam (inquit P. Lombardus eadem dist.) signum spiritualis conjunctionis & dilectionis animorum, qua inter se conjuges uniri debent. Unde Apostolus ait; Viri diligite uxores vestras, ut corpora vestra. Hæc ibi.

7. Thomas, in eandem distinct. quæst. 2. art. 1. ad quartum, monet, in ea fuisse opinione P. Lombardum, sacramentum matrimonii, non habere rem aliquam significatam contentam, quam sacramentum matrimonii efficiat: sed tantum rem significatam non contentam, quam significet, non autem efficiat, puta unionem Christi ad Ecclesiam. Hanc magistri opinionem rejicit Thomas, quia eâ admissa, Matrimonium non esset sacramentum novæ legis, cum omne sacramentum novæ legis efficiat quod figurat. At auctor Glossæ in can. honorantur. Caus. 32. quæst. 2. disertè affirmat, in sacramento Matrimonii non conferri gratiam Spiritus Sancti. Et auctor Glossæ, extra, de Simonia, cap. 9. Cum in Ecclesiæ. ait; Licet Matrimonium sit sacramentum, per ipsum tamen gratia non confertur. Hæc ibi. Hoc idem Gaufredus & Hostiensis adstruunt, ut refert Johannes Major in 4. sent. distinct. 26. quæst. 1. §. Contra varias. Et ita communiter Canonistæ, ut monet Durandus in 4. sent. dist. 26. quæst. 3. §. 6. Quibus accedit ipse Durandus ibidem, §. 12.

8. Si quæras ex Thoma; quænam sit illa gratia quæ continetur & efficitur seu confertur hoc sacramento? Respondet Thomas in 4. sent. dist. 26. quæst. 2. artic. 3. conferri hoc sacramento gratiam adjuvantem ad illa operanda quæ in matrimonio requiruntur. Cum in matrimonio detur homini ex divina institutione facultas utendi suâ uxore ad procreationem prolis; dari etiam gratiam, sine qua id convenienter facere non posset. Et ibidem ad secundum: Actus (inquit) exteriores & verba exprimentia consensum directè faciunt nexum quendam, qui est sacramentum Matrimonii: & hujusmodi nexus ex virtute divinæ institutionis dispositivè operatur ad gratiam.

Thomas dicit, nexum esse sacramentum matrimonii.

De institutione sacramenti Matrimonii.

9. De institutione hujus sacramenti si quæras; Respondet Thomas, in 4. sent. distinct. 26. quæst. 2. art. 2. Matrimonium secundùm quod ordinatur ad procreationem prolis, institutum fuit ante peccatum. At secundùm quod remedium præbet contra vulnus peccati, institutum fuit post peccatum tempore legis naturæ. Secundùm autem determinationem personarum, institutionem habuit in lege Mosis. Sed secundùm quod repræsentat mysterium conjunctionis Christi & Ecclesiæ, institutionem habuit in nova lege: & secundùm hoc est sacramentum novæ legis. Idem etiam eadem quæst. art. 1. ad primum. Verba (inquit) quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus sacramenti: non autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale. Et ad secundum: Sacramentum matrimonii perficitur per actum ejus, qui sacramento illo utitur. Et ideo non habet aliam materiam nisi ipsos actus sensui subjectos, qui sunt in loco materialis elementi. Hæc Thomas.

De forma hujus sacramenti, ejusdemque materia, & de benedictione sacerdotali.

10. Alexander Alensis, præceptor Thomæ, ait, conjugium in sacramentum plenè institutum fuisse in Paradiso, part. 4. qu. 2. memb. 2. art. 1. §. 1. & exsertè negat, sacramentum hoc in nova lege institutum esse, eadem part. 4. qu. 9. memb. 2. §. 1.

De institutione, doctrina Alex. Alensis.

11. Si quæras ex eis qui Euangelicam ejus institutionem tuentur; ubi inveniatur sacramenti hujus institutio in lege Euangelica? Eugenius in Concilio Florentino, & Synodus Tridentina Sess. 24. monstrant tibi verba Apostoli ad Ephes. 5. 32. Scotus negat ibi inveniri; attamen à Christo institutum esse in Euangelio sacramentum matrimonii, docet hoc argumento; quia de sacramentis Ecclesiæ non est aliter sentiendum quàm sentit Ecclesia Romana. Extra, de hæreticis. Ad abolendam. Ubi autem, (inquit) non invenitur planiùs quam Matth. 19. illis verbis. Quod Deus conjunxit, homo ne separet.

Doctrina Concil. Florent. & Trident.

Doctrina Scoti.

Matth. 19. 6.

12. Matrimonii benedictionem sacerdotalem esse ex sola hominum institutione, ait Johannes Major, in 4. sent. dist. 26. quæst. 1. §. ex dictis.

De benedictione sacerdotali.

13. Supra, §. 4. & §. 5. monebamus, copulam carnalem, secundùm P. Lombardum & Bonaventuram, esse de integritate sacramenti Matrimonii quantum ad esse plenitudinis, licet non quantum ad esse necessitatis. & id ipsum docet Alexander Alensis, part. 4. qu. 2. memb. 2. art. 1. §. 2. ubi etiam monet, eandem fuisse sententiam Hugonis. at Gratianus ait, non esse Christi & Ecclesiæ sacramentum in eo Matrimonio, quod non est sexuum commixtione perfectum. caus. 27. qu. 2. can. Initutum. §. Iuxta hanc. Ubi in hunc sensum accipienda esse dicit illa verba Augustini, quæ superius eadem quæstione recitaverat; Non est dubium illam mulierem non pertinere ad Matrimonium, cum qua commixtio sexûs non docetur fuisse. can. Non est dubium. Et illa Leonis primi Papæ, epist. 92. ad Rusticum: Cum societas nuptiarum ita à principio sit instituta; ut præter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & Ecclesię sacramentum; non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium. Quæ Leonis verba recitavit Gratianus, caus. 27. qu. 2. can. Cum societas. ubi Glossa nuptiale mysterium interpretatur, carnis commercium. P. Lombardus eadem verba recitans, legit, nuptiale mysterium. 4. sent. dist. 26. ubi monet, non esse ita accipienda, ac si non esset Matrimonium absque carnali copula; sed quod talis mulier non pertineat ad matrimonium, quod expressam & plenam teneat figuram conjunctionis Christi & Ecclesiæ. ut superius ipsum explicantem introduximus. At Gratianus simpliciter ait, illam mulierem cùm qua non fuit commixtio sexus, non pertinere ad Matrimonium perfectum; tale videlicet quod habeat in se Christi & Ecclesiæ sacramentum. Et ita intelligenda esse verba Augustini & Leonis.

Dissensio de copula carnali.

§. 4.

14. Durandus ait, Matrimonium non esse in eorum sacramentorum numero, quæ purè & præcisè sunt sacramenta novæ legis, in 4. sent. dist. 1. qu. 3. §. 7. Idem alibi docet, Matrimonium non esse sacramentum strictè & propriè dictum, sicut alia sacramenta novæ legis; sed esse largo modo sacramentum, id est, sacræ rei signum. in 4. sent. dist. 26. quæst. 3.

Matrimonium non esse sacramentum propriè dictum.

15. His

Transitio ad sequentia. 15. His præmissis, ex quibus innotescit hac de re doctrina Romanensium; 1. Scripturas quibus abutuntur vindicabimus, si Deus voluerit: & Patres, quorum testimonia in patrocinium allegant. 2. Ostendemus discordias quasdam quæ de hac quæstione, inter doctores Romanenses, citerioribus seculis exstiterunt, jam inde à tempore P. Lombardi. 3. Rationes quasdam adferemus, quibus erronea Papistarum doctrina de sacramento Matrimonii convellatur.

Vindiciæ scripturarum, & Patrum.

Matth. 19. 6. 16. Illis verbis Domini, *quod Deus conjunxit, homo ne separet*, Matth. 19. 6. commemoratur conjunctio seu matrimonii institutio prima, facta à Deo in matrimonio Adami & Evæ: & inde infertur, divortia illa, Israëlitis à Moyse permissa seu tolerata, non habitura locum, si primam matrimonii institutionem retineamus, & stemus eo quod ἀπ' ἀρχῆς γέγονεν. Deus conjunxit, id est, nuptias instituit: & unam fecit carnem viri & feminæ: ergo, &c. sic hunc locum exponunt Augustinus, tractatu nono in Euang. Joannis; & Chrysostomus, homil. 62. in Euang. Matthæi, ubi ait Dominum inseparabilitatem matrimonii confirmare lege antiquiore, quàm sit lex Moysis, quam olim ab initio tulit Deus, non autem primum introduxit Christus in Euangelio. Sic etiam Theophylactus Comment. in hunc locum Matth. ait, hic indicari legislationem Dei à principio de matrimonio. Hieronymus ait Comment. in caput decimum nonum. Matth. Deus conjunxit, unam faciendo carnem viri & feminæ: hanc homo non potest separare. Synodus etiam Tridentina, sessione vigesimâ quartâ, ait, Dominum firmitatem perpetuam indissolubilis nexus matrimonii, ab Adamo instinctu divini Spiritus olim pronunciatam, confirmasse his verbis, Quod ergo Deus conjunxit, homo ne separet. Ex his patet, non institui novum aliquod sacramentum à Domino illis verbis, sed ad antiquam matrimonii atque adeò originalem institutionem homines revocari.

Ephes. 5. 32. Vide supra, §. 2. & 3. & 4. & 11. 17. Verba Apostoli quod attinet, Ephes. 5. 32. non illis describi sacramentum novi Testamenti propriè dictum, tenent Scotus in 4. sentent. distinct. 26. quæst. 1. numero 12. & Durandus ibidem, quæst. 3. Augustinus sacramentum illud accipit pro ipsa re sacra, puta pro spirituali conjugio Christi & Ecclesiæ: Exsulta (inquit) exulta sponsa Ecclesia; quia te plurimum dilexit, mori voluit pro te. O magnum sacramentum hujus conjugii! O quam magnum mysterium hujus sponsi & hujus sponsæ! non explicabitur dignè humanis vocibus. De sponso sponsa nascitur, &c. libro secundo de symbolo ad Catechumenos, capite sexto. Idem alibi; Respondebit (inquit) connubii sacramentum; De me ante peccatum dictum est in Paradiso; Relinquet homo Patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusq; viris atque uxoribus minimum, sed tamen conjunctionis inseparabile sacramentum. lib. 1. de nuptiis & concupiscentia, capite vigesimo primo. Item; Sacramentum hoc magnum est. Et ne quis istam magnitudinem sacramenti in singulis quibusque hominibus uxores habentibus intelligeret, Ego autem, inquit, dico in Christo & in Ecclesia, quod est hoc sacramentum magnum, erunt duo in carne una. Augustinus tract. 9. in Euang. Joannis.

Vindicatur August. 18. Fateor quidem Augustinum ponere etiam sacramentum quoddam in conjugiis populi Dei, (nempe significativum, non autem practicum) tum in polygamia sive in nuptiis multarum uxorum simul viventium, tum in monogamia sive conjugio unius viri & unius uxoris, juxta primigeniam institutionem: Sicut (inquit) plures uxores antiquorum Patrum significaverunt futuras nostras ex omnibus gentibus Ecclesias uni viro subditas Christo: ita noster antistes unius uxoris vir, significat ex omnibus gentibus unitatem uni viro subditam Christo. Ergo sicut sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significavit futuram multitudinem Deo subjectam in terrenis omnibus gentibus; sic sacramentum nuptiarum singularium nostri temporis, significat unitatem omnium nostrum subjectam Deo futuram in una cœlesti civitate. libro de bono conjugali, capite decimo octavo. At magnum illud sacramentum, quod ab Apostolo prædicatur, Ephes. 5. Augustinus non ad humana conjugia, sed ad spirituale conjugium refert Christi & Ecclesiæ. In illis quidem est quoddam sacramentum, largiore sensu accipiendo vocabulum sacramenti, quatenus figurant conjugium Christi & Ecclesiæ, de quo conjugio Christi & Ecclesiæ exclamat Apostolus, hoc magnum est sacramentum, eodem sensu quo alibi dicit; magnum est sacramentum pietatis, 1. Tim. 3. 16.

19. Propter indissolubilem matrimonii unius viri cum una femina nexum, jam inde à principio divinitus institutum, & propter figuram conjugii Christi & Ecclesiæ in illo nexu humanarum nuptiarum, Augustinus in conjugii humani bonis ponit sacramentum, (quamvis non rectè dixerit Augustinus, manere vinculum etiam post divortium, quod propter adulterium factum est:) quia autem primæ institutionis lex non observatur apud infideles, apud quos susque deque habetur conjugii nexus, ideo scripsit Augustinus, non nisi in civitate Dei nostri in monte sancto ejus, talem esse causam cum uxore libro de bono conjugali, capite septimo. *Vide supra § 3.* At sacramentum Matrimonii non ad sola restringit conjugia Christianorum; sicut faciunt illi qui Matrimonium sacramentis novæ legis propriè dictis accensent. Semel autem initum (inquit) conjugium in civitate Dei nostri, ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest nisi alicujus eorum morte dissolvi. lib. de bono conjugali, cap. 15. Item; hæc omnia bona sunt; propter quę nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, sacramentum, *Proles, fides, sacramentum.* eodem lib. cap. 24. hoc sacramentum fuisse in nuptiis Adami & Evæ, docet prolixè Augustinus tract. 9. in Euang. Joannis; ubi illo primo conjugio figuratum esse magnum illud mysterium conjunctionis Christi & Ecclesiæ, probat Apostoli Pauli testimonio ad Ephesios 5. Idem alibi de nuptiis loquens Josephi & beatæ Virginis Mariæ, Omne (inquit) nuptiarum bonum impletum est in illis Parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum: fidem; quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum divortium. libro

bro primo de nuptiis & concupiscentia, c. 11. & continuo subjicit initio sequentis capitis, Solus ibi nuptialis concubitus non fuit. Unde liquido patet, nullum sacramentum defuisse nuptiis Adami & Evæ, quod in aliorum quorumcunque hominum nuptiis inveniatur, secundum mentem Augustini; & solum defuisse concubitum in nuptiis Josephi & beatæ Virginis. Ergo secundum Augustinum, sacramentum matrimonii non est sacramentum novæ legis propriè dictum.

20. Ait quidem Augustinus, sacramentum singularium nuptiarum nostri temporis significare unitatem omnium nostrum subjectam Deo, lib. de bono conjugali, capite 18. sed quo sensu id dicat, facile perspicitur ex ipsa serie verborum ipsius Augustini, illo loco; Sicut (inquit) sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis, &c. reliqua invenies paulo superius recitata, §. 18. ubi manifeste sacramentum sumit largiore sensu pro typo aliquo. Quemadmodum etiam Christus figuratus est in Noe, & in illa arca orbis terrarum: & quemadmodum Isaac unigenitus Abrahami, portans ligna ad sacrificium quo ipse immolandus ducebatur, typus erat Christi portantis crucem suam; sicut mentem suam hac de re prolixè & apertè explicat Augustinus, tract. 9. in Euang. Joan. Ubi etiam ait; Quia illuminavit nos per Apostolum Dominus, ut ostenderet nobis quid ibi quæreremus in ipsa una sententia, erunt duo in carne una, sacramentum magnum in Christo & in Ecclesia: jam licet nobis ubique Christum quærere, & de omnibus hydriis vinum potare. Dormit Adam ut fiat Eva; moritur Christus ut fiat Ecclesia. Dormienti Adæ fit Eva de latere; mortuo Christo lanceâ percutitur latus, ut profluant sacramenta quibus formetur Ecclesia. Cui non apparet quia in illis tunc factis futura figurata sunt? Christus etiam figuratus est in Noe; &c. Hæc Augustinus.

Augustinus de matrimonio loquens sumsit vocabulum sacramenti largiore sensu.

Profluunt sacramenta.

Vide c. 9. §. 2.

21. Hieronymus, Comment. in caput 5. ad Ephes. magnum hoc sacramentum ad Christum & Ecclesiam refert, non ad humanas nuptias: præfiguratum verò ait hoc magnum mysterium in eis quæ de Adam & Eva in Genesi scripta sunt, illis verbis, Propter hoc relinquet homo Patrem suum, &c. quem Geneseos locum Gregorius Nazianzenus (referente ibidem Hieronymo) dicebat plenum esse ineffabilibus sacramentis, & divinum cor quærere interpretis. Nullam faciunt patres isti mentionem novæ alicujus institutionis sacramenti alicujus propriè dicti novæ legis, quod sacramentum matrimonii indigitetur: sed sacramentum seu mysterium sumentes pro ipsa re sacra, non unum tantum hujusmodi sacramentum, sed plura ineffabilia sacramenta talia in Christo & in Ecclesia dicunt significari mysticè illis verbis Adami, Propterea relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Primus enim homo (inquit Hieronymus) & primus vates Adam, hoc de Christo & Ecclesia prophetavit: Quod reliquerit Dominus noster atque Salvator Patrem suum Deum, & matrem suam cœlestem Hierusalem, & venerit ad terras propter suum corpus Ecclesiam, & de suo eam latere fabricatus sit, & propter illam Verbum caro factum sit. Et quia non omnia æqualia sacramenta sunt, sed est aliud sacramentum majus, & aliud minus, propterea nunc dicit; Sacramentum hoc magnum est. Hæc Hieronymus.

Vindiciæ Hieronymi, & Gregor. Naz.

Gen. 2. 24. Ephes. 5. 31, 32.

22. Augustinus autem matrem, quam Dominus noster reliquit, interpretatur Synagogam Judæorum, de qua secundum carnem natus est; & uxorem cui adhæsit, interpretatur Ecclesiam quam ex omnibus gentibus congregavit. tractatu nono in Euangelium Joannis. ubi etiam explicat, quomodo reliquerit Patrem, nempe se exinaniendo & in servi forma apparendo, non autem deserendo aut recedendo a Patre.

August.

23. Leo etiam epist. 92. ad Rusticum, verbis superius recitatis, ait societatem nuptiarum ita à principio esse institutam, ut habeat in se Christi & Ecclesiæ sacramentum. Ergo non ab aliqua nova institutione Euangelica istud habet, adeoque non est sacramentum Novi Testamenti propriè dictum, sed est typus quidam allegoricus à principio institutus.

Vindiciæ Leonis. Vide supra §. 13.

24. Sic Ambrosius, libro secundo Commentariorum in Euang. Lucæ, in illa verba capitis 3. Factum est autem, cum baptizatus esset omnis populus, & Jesu baptizato & orante, apertum est cœlum. Subvenit (ait) Apostolus æstuanti, & quod ego non intelligebam quid esset, os de ossibus meis, & caro de carne mea: &, hæc vocabitur mulier, quoniam de viro suo sumta est, Divino mihi Spiritu revelavit, dicens, Sacramentum hoc magnum est. Quod sacramentum? quia erunt duo in carne una. Et quia relinquet homo Patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ: & quoniam membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Quis est iste vir, propter quem mulier parentes relinquat? Relinquit parentes Ecclesia, quæ de gentilibus populis congregata est: cui Propheticè dicitur; oblivіscere populum tuum, & domum Patris tui. Hæc & plura illo loco Ambrosius, exponens allegoricè historiam Mosis de Adamo & Eva.

Vindiciæ Ambrosii. Luc. 3. 21.

Gen. 2. 23.

Ephes. 5. 30, 31, 32.

Psal. 45. 11.

25. Auctor etiam Comment. qui Ambrosio tribuitur, in caput 5. ad Ephes. in illa verba; Mysterium hoc magnum est: ego autem dico, in Christo & in Ecclesia. Mysterii (inquit) sacramentum grande in unitate viri ac feminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam quæ non discordet à memorato mysterio flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Salvatoris: ut sicut relictis parentibus homo uxori suæ adhæret, ita & relicto omni errore Ecclesia adhæreat & subjiciatur capiti suo, quod est Christus. Hæc ille, ponens quidem mysterii sacramentum grande in ipsa unitate viri ac feminæ, sed non illâ tantum unitate quæ fit inter Christianos, verùm in illa ab Adamo olim pronunciatâ, & quæ omnibus conjugibus communis est. Nam exponens verba Adami & Apostoli immediatè præcedentia, [& erunt duo in carne una] ad unitatem (inquit) commendandam, unitatis dedit exemplum, ut sicut vir & mulier unum sunt per naturam, ita & Christus & Ecclesia unum intelligantur esse per fidem. Mysterium verò seu mysterii sacramentum accipit auctor ille hoc loco non pro sacramento propriè dicto, sed pro occulto quodam naturæ veluti miraculo, seu quotidiano quidem ac mirabili Dei opere, quo efficit ut conjuges relictis suis parentibus sibi invicem adhæreant. Et tale quidem mysterium naturale est in omnium nuptiis: at mysterium spirituale connubii, est in conjugio Christi & Ecclesiæ. Sacramentum autem propriè dictum nec in illis est nuptiis, nec in hoc conjugio.

Vindicatur auctor Comm. in epist. ad Ephes. qui Ambrosio tribuitur.

Gen. 2. 24. Ephes. 5. 31.

Fides vinculum unionis Christi & Ecclesiæ.

26. Johannes

Vindicatur Chrysostomus. 26. Johannes Chrysostomus Comment. in caput quintum ad Ephesios, homilia vigesima, mysterium illud naturæ seu arcanum instinctum explicans, qui invenitur in omni matrimonio, in quo primigenia retinetur institutio; verè (inquit) mysterium est, & magnum mysterium, quod satorem, genitorem, nutritorem, genitricem, tam multas miserias perpessam, eos qui tanta ei bona contulerunt, cum quibus tam diuturna ei consuetudo fuit, relinquens, adhæreat illi quam antea non vidit, cum qua nihil ei commune fuit, καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ, & omnibus ipsam anteponit. μυστήριον ὄντως ἐστί. Et parentes, quando hæc fiunt, non irascuntur, sed potius quando non fiunt. Et dum pecuniæ consumuntur, & sumtus fiunt, delectantur. ὄντως μέγα μυστήριον, ἀπόρρητόν τινα σοφίαν ἔχον. verè magnum mysterium, ineffabilem quandam sapientiam continens. Hoc jam olim prophetans declaravit Moses, hoc & nunc Paulus clamat dicens, εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Hæc Chrysost. in versum ultimum illius capitis. Idem *Ephes. 5. 32.* verò exponens verba illa Apostoli, Mysterium hoc magnum est: Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. quid (inquit) est hoc? magnum mysterium hoc dicit, ὅτι μέγα τι καὶ θαυμαστὸν ἠνίξατο ὁ μακάριος Μωϋσῆς, μᾶλλον δὲ ὁ Θεός. quia magnum quidpiam & mirabile ænigmaticè indicavit beatus Moses, vel potiùs Deus. Nunc verò in Christo, inquit, dico, quia & ipse Patrem relinquens descendit, & venit ad sponsam, & factus est in spiritum unum. Nam qui adhæret Domino, unus spiritus est. Et pulchrè dixit, *1. Cor. 6. 17.* magnum mysterium est: veluti si diceret; Verumtamen οὐχ ἡ ἀλληγορία ἀνατρέπει τὴν ἀγάπην, *Ephes. 5. 33.* hæc allegoria non evertit dilectionem. Hæc ibi Chrysostomus: continuo subjiciens verba Apostolica proximè sequentia, vers. ult. Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat.

Allegoria mystica. 27. Nempe nuptiæ illæ singulares primitus institutæ, sicut etiam postea plurales nuptiæ Abrahami cum Sara & Hagar, monente eodem Apostolo, *Galat. 4. 24.* figurabant allegoricè magna mysteria spiritualia: &, ut loquitur Justinus Martyr in dialogo cum Tryphone, non ita longè ante finem dialogi, disserens de Patriarcharum pluralibus nuptiis, οἰκονομίαι τινὲς μεγάλων μυστηρίων ἐν ἑκάστῃ τινὶ τοιαύτῃ πράξει ἀπετελοῦντο, id est, dispensationes quædam magnorum mysteriorum, in unoquoque ejus generis facto sunt celebratæ. *Dispensationes magnorum mysteriorum.*

Oecumen. 28. Pro eo quod dixit Chrysostomus, allegoriam non evertere dilectionem, Oecumenius eodem sensu scribit in eundem locum capitis quinti ad Ephesios. anagogen & spiritualem expositionem non evertere τὸ ἰδικόν, id est, sensum proprium, quo dilectionis officium inter conjuges præcipitur.

Vindiciarum conclusio. 29. Jam autem ex ænigmate, vel allegoriâ, vel anagoge, non sequitur, rem aliquam esse sacramentum propriè dictum vel veteris vel novi Testamenti. Hæc sufficiant pro vindiciis scripturarum & Patrum.

Dissensiones quædam, quæ de sacramento matrimonii exstiterunt inter Doctores Romanenses, jam inde à tempore P. Lombardi.

De institutione sacramenti matrimonii. 30. Petrus Lombardus ait, conjugium institutum fuisse ante peccatum, ad sacramentum & ad officium. 4. sentent. distinct. 2. Alexander Alensis in eandem sententiam recitat verba Hugonis, quem ipse sequitur, parte 4. quæstione 1. memb. 3. artic. 3. §. 1. Idem etiam Alensis alibi ait, Pœnitentiam, ordinem, & matrimonium, esse sacramenta novæ legis, quia in illa sunt approbata; non autem quia in illa instituta. Alensis parte 4. quæstione 9. memb. 2. artic. 1. §. 1. vide supra §. 9. Thomas & Scotus, & Concilia Florentinum ac Tridentinum, locis supra citatis, ajunt institutum esse ad sacramentum à Christo in Euangelio. Nihilominus Alphonsus à Castro, libro undecimo contra hæreses, verbo, nuptiæ, hæresi tertiâ; & Petrus à Soto, lectione secunda de matrimonio, & alii quidam Romanenses (referente Bellarmino, libro de matrimonii sacramento, capite quinto, §. Respondeo, non desunt.) ajunt, sacramentum matrimonii fuisse etiam in lege veteri, & à Christo non tam institutum quam confirmatum. Vide supra, §. 11.

Vtrùm sit novæ legis sacramentum propriè dictũ. 31. Tridentina Synodus matrimonium ponit in sacramentis novæ legis propriè dictis. id negavit Durandus, sup. §. 14. & postea etiam Alphonsus à Castro, & Petrus à Soto, locis citatis, & alii.

De effectu sacramenti matrimonii. 32. Petrus Lombardus, 4. sent. distinct. 2. ait matrimonii sacramentum in remedium tantum esse, at non conferre adjutricem gratiam. quam sententiam tuentur multi canonistæ, & *Vide sup. §. 7.* Durandus locis à me superius citatis: qui docent, per matrimonii sacramentum non conferri gratiam. Et Bonaventura etiam aliquos scribit in ea fuisse sententia, quod matrimonii sacramentum nullam det gratiam. Alios autem dixisse, *Vide sup. §. 12.* gratiam in sacramento matrimonii dignè & devotè accipientibus dari ratione superadditæ benedictionis sacerdotalis. in 4. sent. distinct. 26. artic. 2. quæst. 2. Ipse autem Bonaventura, ibidem, ambas istas opiniones rejicit, & asserit ratione sacramenti dari gratiam in matrimonio. Et Thomas in eandem distinct. quæst. 2. art. 3. rejectis quibusdam aliorum opinionibus, hanc ut probabiliorem sequitur, quod matrimonium conferat gratiam. Et supra ibidem, articulo primo, ad quartum: respondens objectioni illi, omne sacramentum novæ legis efficit quod figurat. ait, Matrimonium habere etiam rem contentam quam efficit. In objectione autem illa, illud quod sacramento figurari & effici dicitur, est gratia, ut patet ex 4. sent. dist. 1. Et Synodus Tridentina anathema dicit asserenti, matrimonium non conferre gratiam. sessione vigesima quarta, can. primo.

De copula carnali. Vide supra §. 4. & §. 13. 33. Gratianus, caus. 27. quæst. 2. can. Institutum. §. Juxta hanc. & Gandulphus, ut ibidem refertur in glossa; copulam carnalem putabant esse sacramento matrimonii simpliciter atque essentialiter necessariam, & sine ea non esse sacramentum. Petrus Lombardus & Bonaventura, 4. sent. distinct. 26. ajebant, esse quidem verum sacramentum matrimonii absque copula quoad esse necessitatis, sed non quoad esse plenitudinis. quæ distinctio supra explicata est. Thomas autem in 4. sent. dist. 26. quæst. 2. art. 4. aliâ adhibita distinctione, integritatem quoad esse, ab ea

ea distinguit integritate, quæ attenditur secundum perfectionem secundam, consistentem in operatione: & ait commixtionem carnalem esse de secunda integritate matrimonii, non de prima. Carnis commixtionem (inquit Canus) novæ legis proprie sacramentum dicere absurdum est. Spiritus quippe sanctus & sacramenti gratia per coitum non datur. 32. quæst. 2. can. Connubia. Hæc Melchior Canus, libro 8. locorum Theolog. cap. 5.

Vide inferius, post §. 38. rat. 5.

Dissensio de matrimonio, & contractu matrimonii, & sacramento matrimonii.

34. Dico (inquit Scotus) quod aliud est matrimonium, & aliud contractus matrimonii, & aliud sacramentum matrimonii. in 4. sent. dist. 26. quæstione unica, num. 16. Et istorum trium diversas subjicit descriptiones, num. 17. ubi matrimonium ait esse vinculum indissolubile, &c. At Joan. Major in eandem dist. qu. 1. §. Quartò sequitur. Non opinaberis (inquit) multorum more inter hæc discrepantiam: sacramentum matrimonii, contractum matrimonii, & vinculum matrimonii. Et Thomas in eandem dist. qu. 2. art. 3. ad 2. ait, nexum esse sacramentum matrimonii. Idipsum docet Catechismus Romanus, part. 2. cap. 8. qu. 3. & qu. 4. & qu. 15.

De materia & forma sacramenti matrimonii.

35. Thomas, in 4. sent. dist. 26. qu. 2. art. 1. ad 1. verba consensum matrimonialem exprimentia ait esse formam hujus sacramenti. Et ad secundum; materiam hujus sacramenti non aliam esse, nisi ipsos sensui subjectos actus illius qui sacramento utitur. Et Bonaventura in eandem dist. art. 2. quæst. 1. ait, verba & nutus & copulam carnalem esse signum exterius in hoc sacramento. quod perinde est ac si diceret, ista esse ipsum materiale sacramentum. Scotus autem sacramentum matrimonii describit, quod sit expressio certorum verborum maris & fœminæ, &c. in eandem dist. quæst. unica, numero 17. Thomas rursus, in eandem dist. quæst. 2. art. 3. ad 2. Actus (inquit) exteriores & verba exprimentia consensum directè faciunt nexum quendam, qui est sacramentum matrimonii. Joannes Major in eandem dist. quæst. 1. ait, matrimonium esse sensibile signum, alioquin enim non fore sacramentum, & inde infert, consensum, etiamsi ad matrimonium requiratur, non tamen esse sacramentum, cum non sit signum sensibile. Et paulò post ibidem ait, non esse hic quærendam formam nec materiam propriè dictam, cum accidens nullam talem habeat; Posse autem dici, quod consensus ob spiritualem rationem formæ participet: & signum sensibile de quo loquutus est, sit materia metaphoricè dicta. Hæc Major. At Eugenius Papa in Concilio Florentino, ait consensum mutuum per verba de præsenti expressum, esse regulariter causam efficientem matrimonii. Et Catechismus Romanus, part. 2. cap. 8. quæst. 4. ait, consensum ipsum matrimonii causam efficientem esse, etenim obligationem & nexum oriri non posse, nisi ex consensu & pactione. In materia (inquit Canus) & forma hujus sacramenti [matrimonii] statuenda adeo sunt inconstantes & varii [Theologi] adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem, exploratam conetur efficere. —— Concilium certè Florentinum de materia, forma, ministro sacramenti matrimonii, præstitit nihil, id quod sine dubio faceret, si de eis rebus videret quippiam esse à Theologis in schola definitum. Hæc Melchior Canus, lib. 8. locorum Theolog. cap. 5.

Vide supra, §. 1.

36. Thomas, in 4. sent. dist. 26. quæst. 2. art. 1. ad 1. ait benedictionem sacerdotalem non esse hujus sacramenti formam, sed esse quoddam sacramentale. Et Joannes Major ibidem, quæstione prima, matrimonii benedictionem sacerdotalem dicit esse ex sola hominum institutione. Et communior Theologorum scholasticorum hæc est sententia, benedictionem hanc non esse de necessitate sacramenti, & ministros sacramenti hujus esse ipsos marem & fœminam contrahentes matrimonium. Pro hujus sententiæ defensione prolixè disputat Bellarminus, libro de matrimonio, capite sexto, & sequentibus. At Guilielmus Parisiensis, libro de sacramentis, tractatu de matrimonio, capite nono, quæstione primâ: negat matrimonium veri nominis sacramentum esse, & sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministerio consecratum fuerit. quem sequitur Melchior Canus, libro octavo de locis Theologicis, capite quinto. Cui opinioni subscribere ait jurisperitos propemodum universos, & in hoc probabilius loqui Canonistas quam Theologos. Tametsi (inquit) Theologi etiam quidam docti sanè & graves inventi sunt, quibus communis illa reliquorum sententia displiceret. Pro sua etiam sententia allegat Canus antiquos Patres Calixtum, Cyricium, Nicolaum, Hormisdam, Euaristum, Isidorum, & Concilium Carthaginense quartum, apud Gratianum 30. quæst. 5. & 31. quæst. 2. & Concilium Lugdunense, apud eundem, causa 35. quæst. 3. can. Nulli. & Concilium Lateranense, extra; de Simonia, cap. cum in Ecclesiæ corpore. Et Concilium Constantiense, in fine Concilii. Et Clementem, de privilegiis Religiosi. & Ambrosium, libro primo, epistola prima, ad Vigilium. Deinde de Euaristo ait: certè Euaristus matrimonium clandestinum sine sacerdote contractum, tantum abest, ut sacramentum Ecclesiæ fateatur, ut adulterinum contubernium appellet. Hæc Canus. Referuntur Euaristi verba à Gratiano, caus. 30. quæst. 5. can. aliter.

Dissensio de ceremonia sacerdotali.

37. Idcirco immeritò Bellarminus, libro de matrimonio, capite sexto, hanc Melchioris Cani vocat novam & singularem opinionem. Nam & ipse Bellarminus, eodem libro, capite octavo, Cano relinquere cogitur Guilielmum Parisiensem, & nonnullos canonistas, nec inficiari potest illud ab Euaristo pronunciatum quod retulit Canus, quamvis idipsum distinctione quadam conetur Cano eripere: & testimonia aliorum veterum sic interpretetur, ut intelligenda esse asserat, benedictionem sacerdotalem in matrimonio adhiberi solere, vel debere: non autem eam esse de essentia sacramenti, aut matrimonium per verba de præsenti inter fideles contractum, absque benedictione sacerdotali non esse sacramentum. In Concilio autem Lateranensi benedictionem nubentium dici quidem sacramentum, sed largo sensu, quale sacramentum est officium sepulturæ, &c.

Bellarmini adversus Cani opinionem disputatio.

38. Bellarminus etiam ait: si vera esset opinio Cani, non possemus ex scripturis & Conciliis ostendere conjugii sacramentum: neque immeritò dicerent hæretici, hoc sacramentum ab hominibus, idque recens, excogitatum fuisse. capite septimo ejusdem libri; ubi orthodoxos, per injustam calumniam, criminatur hæreticos. Canus autem verum matrimonium non negat ex consensu contrahentium, etiamsi non adsit benedictio sacerdotalis; sed negat esse sacramentum sine Ecclesiæ ministro. quæ pars sententiæ Cani verissima

Ostendi non potest matrimonium esse sacramentum N. T. propriè dictum.

rissima est: unde sequitur, non posse ex scripturis & Conciliis ostendi conjugii sacramentum. Cani autem sententiam hac in parte veram esse, patet tum ex superioribus nostris vindiciis scripturarum & Patrum, tum ex istis Romanensium dissensionibus inter se; Denique ex eis rationibus, quas nunc subjiciemus; quibus palam fiet, nec sine benedictione, nec cum benedictione sacerdotali matrimonium esse sacramentum propriè dictum novæ legis.

Rationes quædam, quibus evincitur, matrimonium non esse novi Testamenti Sacramentum propriè dictum.

Ratio 1. DEest institutio divina per Christum in novo Testamento, ut patet ex superioribus vindiciis Scripturarum.

2. Institutio matrimonii antiqua, quæ in novo Testamento à Christo confirmatur, fuit in officium naturæ, & in remedium peccati, non autem in sacramentum propriè dictum, quod & ipsi fatentur adversarii.

3. Ex allegorica matrimonii significatione, non magis sequitur, matrimonium esse sacramentum novi Testamenti, quàm Saram aut Hagaram.

4. Non est hic signum reale corporale ac visibile, quod in sacramento propriè dicto necessarium esse ostendimus, supra in definitione sacramenti. Si regeras cum nonnullis, quos laudat Bellarminus, libro de matrimonio, capite sexto, ipsa corpora seu personas contrahentium esse materiam hujus sacramenti; Respondeo, 1. Hoc gratis dicitur sine fundamento in scripturis, aut antiquis Patribus. 2. Thomas Aquinas in quartum sententiarum, distinctione vigesima sexta, quęstione secundâ, articulo primo ad secundum, ait hoc sacramentum non habere aliam materiam, nisi ipsos sensui subjectos actus eorum qui sacramento utuntur. 3. Sacramentum à sacramento non sumitur: aut igitur duo erunt sacramenta, nempe persona maris unum sacramentum, & persona feminæ aliud sacramentum, quo posito, mas & femina non sumunt idem sacramentum; aut personæ contrahentium non possunt esse sacramentum. si dicas, copulam carnalem esse signum corporale ac visibile; respondetur ab ipsis Pontificiis, copulam istam non esse de necessitate sacramenti: denique ne illi quidem effugient, qui cum Gratiano copulam faciunt simpliciter necessariam, ut patebit ex proxima ratione.

5. Petrus Lombardus ait, quarto sentent. dist. vigesima sexta, inter Mariam & Joseph tanto fuisse sanctius conjugium, atque perfectius, quanto à carnali copula immunius. Quomodo autem potest esse materia sacramenti illud, à quo sanctiùs abstinetur. Vide supra, §.33.

6. Matrimonium non confert gratiam salvificam vel justificantem.

7. Non est omnibus idoneis necessitate præcepti necessarium.

8. Non est federis divini sigillum, aut religionis nostræ coagulum. Harum rationum robur manifestum est ex definitione sacramenti, superius allata, cap. 1.

9. Solis verbi Dei ministris datum est ut sint ordinarii dispensatores mysteriorum Dei. Matth. 28.19. & 1. Corinth. 4. 1. at ordinarium matrimonii ministerium Pontificii concedunt laïcis, imò mulieribus (quibus docendi munus negatum est. 1. Corinth. 14.34. & 1. Timoth. 2. 12.) Unde patet, matrimonium non esse sacramentum. Rectè enim Augustinus ait; Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Hoc est verbum fidei quod prædicamus, &c. Tract. 80. in Euang. Joan. Si dicas, Concilium Tridentinum; sessione vigesima quarta, in reformatione matrimonii, capite primo, irritos facere & annullare contractus omnes matrimoniales etiam per verba de præsenti factos, non præsente sacerdote. Respondet Bellarminus, libro de matrimonio, capite septimo, Concilium Tridentinum eodem loco declarasse, matrimonia clandestina vera & rata fuisse, adeoque sacramenta fuisse, antequam ab Ecclesia irritarentur. Hæc ille. Præterea respondeo, Synodus Tridentina sacerdotem, non constituit matrimonii ministrum, sed necessarium testem.

10. Nexus seu vinculum matrimonii non est signum sensibile; ergo non est sacramentum propriè dictum. atque adeo errat Catechismus Romanus id asserens, parte secunda, capite octavo, quæstionibus 3. & 4. & 15. Consequentia patet ex recepta definitione sacramenti. Non reprehendimus quod dicitur in Catechismo, quæstione tertiâ & quæstione quartâ, vim & naturam seu rationem matrimonii consistere propriè in obligatione illa & nexu seu vinculo, quod in definitione matrimonii, conjunctionis vocabulo significatur. Sed quod additur, quæstione decima quinta, conjunctionem istam seu vinculum esse verum Euangelicæ legis sacramentum: quod etiam docuit Thomas in quartum sententiarum, distinctione vigesima sexta, quæstione secundâ, articulo tertio, ad secundum. id falsum esse eodem evincitur argumento, quo Joannes Major superius ostendebat, consensum non esse sacramentum, cum non sit signum sensibile. Supra §.34.

CAPUT NONUM.

De numero Sacramentorum novi Testamenti propriè dictorum, doctrina orthodoxa.

SEclusis igitur ex albo sacramentorum propriè dictorum novi Testamenti, Confirmatione, Pœnitentiâ, Extrema unctione, Ordine, & Matrimonio, quæ scholastici & Pontificii sacramentis accensuerunt: item lotione pedum, quam Ambrosius, & Auctor operis de Cardinalibus Christi operibus quod Cypriano tribuitur, & Toletani Patres, & Bernardus, in sacramentis posuere; nec non martyrio, & crucis signo, & id genus aliis, quibus sacramenti appellatio apud veteres quandoque attributa est: supersunt sacramenta novæ legis propriè dicta tantummodo duo, videlicet Baptismus & Eucharistia.

2. De

Sf Sit legit vide Bellarminum t. 3 p 23 b 84. de lotione.

2. De his Augustinus, lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 9. Hoc (inquit) tempore posteaquam resurrectione Domini nostri Jesu Christi manifestissimum indicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati sumus: sed quædam pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est Baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini. quæ unusquisque cum percipit, quo referantur imbutus agnoscit. Item lib. 2. de symbolo ad Catechumenos, cap. 6. Percussum est Christi latus, ut Euangelium loquitur, & statim manavit sanguis & aqua, quæ sunt Ecclesiæ gemina sacramenta.

3. Ambrosius opus suum de sacramentis sex libris complexus est: in quibus Baptismi tantummodo & Eucharistiæ, tanquam sacramentorum novi Testamenti mentionem facit. Scribit quidem, initio libri tertii, de lotione pedum facienda in mysterio, sed eam ibi tractat tanquam Baptismi appendicem, & in Baptismate, erga recens baptizatos, exercendam. Neque eam Ecclesia Romana sacramentis propriè dictis accenset. Illorum autem sacramentorum quæ tanquam propriè dicta sacramenta Romanenses Baptismo & Eucharistiæ associant, nulla vel levissima fit insinuatio in illo opere, quod scripsit Ambrosius de sacramentis.

4. Cyrillus Hierosolymitanus, in suis catechesibus Mystagogicis, ex professo differens de sacramentis, commemorat tantummodo Baptismum & Eucharistiam, cum Chrismate quo ungebantur baptizati. Et Dionysius, libro de Ecclesiastica Hierarchia, sacramenta recensens, eorumque Hierurgias, id est, sacras celebrationes exponens, sola illa tria ponit; nempe, Baptismum, synaxin, sive communionem, & τελετὴν μύρου, sacramentum unguenti, quo post acceptum baptismum ungebantur fideles. Deinde, capite quinto, transit à sacramentis ad sacerdotales ordines, quos apertè discriminat à sacramentis. Sic etiam Isidorus Hispalensis, libro sexto originum sive Etymologiarum, capite decimo nono, & Rabanus Maurus, libro primo de institutione clericorum, capite vigesimo quarto, ex professo scribentes de sacramentis quæ in Ecclesia celebrantur, hæc sola recensent, Baptismum, & chrisma quo ungebantur baptizati, & corpus & sanguinem Christi. Et haud obscurè profitentur se non plura agnoscere. Chrisma autem illud non esse sacramentum propriè dictum, ostendimus supra, cap. 4.

5. Alexander Alensis, in sua summa Theologiæ, parte quarta, quæstione quintâ, membro tertio, articulo secundo, §. tertio, fatetur; Christum per seipsum duo solùm sacramenta instituisse secundum formam suam, videlicet Baptisma, & Eucharistiam, quæ vocat principalia sacramenta: & in istis ait Dominum institutionem formæ voluisse nobis dare per seipsum; quia ista totum hominem uniunt in corpore Ecclesiæ, secundùm unitatem fidei & caritatis, cum dignè suscipiuntur. Manifestum est (inquit Thomas) quod sacramenta Ecclesiæ specialiter habent virtutem ex passione Christi, cujus virtus quodammodo nobis copulatur per susceptionem sacramentorum. In cujus signum de latere Christi pendentis in cruce, fluxerunt aqua & sanguis, quorum unum pertinet ad Baptismum, aliud ad Eucharistiam, quæ sunt potissima sacramenta. Hæc Thomas, tertia parte, quæstione sexagesima secunda, articulo quinto. Etsi autem præter hæc duo, etiam alia agnoscebant sacramenta Alexander & Thomas, rationes tamen quibus inducti hæc duo vocabant principalia & potissima sacramenta, adjunctis aliis, quæ à nobis allatæ sunt, ostendunt, sola hæc duo esse novi Testamenti sacramenta propriè dicta.

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS, DE BAPTISMO, contra Donatistarum, & Pontificiorum, & aliorum quorundam errores.

CAPUT PRIMUM.

De Baptismi integritate. ubi de cerimoniis adventitiis; & de intentione ministri; & de eis qui fallaciter dant vel accipiunt; & de joculari baptisatione puerorum per puerum Athanasium; & de illis qui nolentes tinguntur.

Ad integritatem sacramenti baptismi non pertinent cerimoniæ illæ adventitiæ, quæ ad solam ejus sollemnitatem pertinere dicuntur.

Jam olim quædam introductæ sunt, hodiéque multæ adhibentur ad hujus sacramenti celebrationem accidentariæ cerimoniæ humanitus adinventæ, adeóque ad sacramenti integritatem minimè pertinentes. De quibus Magister sententiarum, libro quarto, distinctione tertia. In duobus (inquit) consistit sacramentum Baptismi, scilicet, in verbo & elemento. Ergo etsi alia desint, quæ ad decorem sacramenti instituta sunt, non ideo minus est verum sacramentum & sanctum, si verbum sit ibi & elementum, Nam & in hoc sacramento & in aliis quædam solent fieri ad decorem & honestatem sacramenti; quædam ad substantiam & causam sacramenti pertinentia: De substantia hujus sacramenti sunt verbum & elementum; cætera ad sollemnitatem ejus pertinent. Vide de istis adventitiis, causam trigesimam, quæstione prima, canone, *Pervenit.* in glossa, ubi de septem donis baptismi. Et quartum sententiarum, distinctione sexta. & Walafridum Strab. lib. de rebus Eccl. capite vigesimo sexto, & Rabanum Maurum, libro primo de Institutione Clericorum, capite vigesimo septimo & vigesimo octavo, & Ivonem Carnotensem, sermone de sacramentis Neophytorum. Et Alcuinum, libro de officiis divinis, capite de sabbato sanctæ Paschæ. Vide etiam Tertullianum libro de Corona militis, capite tertio; & libro de baptismo, capite secundo & capite sexto. Invocatio Trinitatis (ait Petrus Lombardus, libro quarto sententiarum, distinctione tertia,) verbum dicitur, quo baptisma consecratur: & hæc est forma verborum, sub qua traditur Baptismus. Unde Bonifacio Episcopo Zacharias Papa ait; Firmissimè præceptum est in Synodo Anglorum, ut quicunque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, quod sacramentum regenerationis non haberet: quod omnino verum est: quod si mersus in fontem baptismi quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti fuerit baptizatus. Legitur tamen in actibus Apostolorum, Apostolos baptizasse in nomine Christi. Sed in hoc nomine (ut exponit Ambrosius) tota Trinitas intelligitur. Intelligitur enim, cum Christum dicis, & Pater, à quo unctus est; & ipse, qui unctus est; & Spiritus Sanctus, per quem unctus est. ——— qui ergo baptizat in nomine Christi, baptizat in nomine Trinitatis; quæ ibi intelligitur. Tutius est tamen, tres personas ibi nominare, ut dicatur; In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Non in nominibus, sed in nomine, id est, in invocatione, vel in confessione Patris & Filii & Spiritus Sancti. Invocatur enim ibi tota Trinitas; ut invisibiliter ibi operetur per se, sicut extra visibiliter per mysterium. Si autem dicatur, in nominibus, non est ibi sacramentum; quia non servatur forma baptismi. Hæc Lombardus, loco citato, ubi videre licet plura.

De consecratione, Dist. 4. can. In Synodo.

Baptismus in nomine Christi. Ambros. lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 3.

2. Ambrosius libro primo de fide, ad Gratianum, capite primo. Ipse dicit; Ite, baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. In nomine utique ait, non in nominibus; ut unitas essentiæ ostendatur: per tria verò quæ supposuit, tres esse personas declaravit. Hæc Ambrosius. Idem libro primo de Spiritu Sancto, capite tertio. Plenum autem est baptismatis sacramentum, si Patrem & Filium Spiritumque fatearis. Si unum neges, totum subrues. Et quemadmodum, si unum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum, fide autem nec Patrem nec Filium nec Spiritum abneges; plenum est fidei sacramentum: ita etiam quamvis & Patrem & Filium & Spiritum dicas, & aut Patris aut Filii aut Spiritus Sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Hæc Ambrosius.

In nomine, non in nominibus. Vide supra, lib. 1. cap. 17.

3. Augustinus autem ait; Prorsus fieri potest, ut aliqui verum habeant baptismum, & non habeant veram fidem. Hæc Augustinus, libro de unico baptismo, contra Petilianum, capite undecimo. cum qua sententia verba Ambrosii conciliabimus infra, capite quarto. Turbatus Ambrosii verbis magister sententiarum, sensum quendam eis affinxit, ab Ambrosii mente alienum, ex qua parexegesi natus est error ille de intentione ministri, quem hodieque tuentur Romanenses. Ambrosii verba sic interpretatur Lombardus, assentientibus etiam scholasticis Theologis, quarto sententiarum, distinctione tertia. Quod verò ait, nominatis tribus, vacuum esse mysterium, si baptizans minuat potestatem Patris, vel Filii, vel Spiritus Sancti; id est, si malum sentiat de potentia alicujus horum, non credens unam potentiam trium: intelligendum est hoc super eum, qui non intendit, nec credit baptizare: qui non tantùm caret fide, sed etiam intentionem baptizandi non habet. Hæc ibi. Docent autem scholastici intentionem ministri esse adeò necessariam, ut eâ deficiente non sit verum sacramentum, quamvis ritu Euangelico celebretur, in quartum sententiarum, distinctione sexta. Attamen non pendere ab occulta ministri intentione veritatem certitudinemque baptismi, jam docebimus.

Error de intentione ministri.

4. Augustinus ait; In Deum credentem non ex occultis hominum pendere volumus, sed in Domino gloriari de quo certus est, admonemus. Augustinus libro secundo, contra Cresconium Grammaticum Donatistam. capite trigesimo. Ergo non ex intentione baptisantis.

Non pendemus ex occultis hominum.

5. Et refellens illam erroneam Petiliani Donatistæ assertionem; Conscientia dantis [baptismum] attenditur, quæ abluat accipientis; Respondet Augustinus; Sæpe mihi ignota est humana conscientia: sed certus sum de Christi misericordia. Et paullò post; Non enim (inquit) in ministrum per quem baptizor credo, sed in eum qui justificat impium; ut detur mihi fides ad justitiam. libro primo contra literas Petiliani, capite septimo.

Petiliani Donatistæ erronea assertio refutatur.

6. Et alibi; Nascitur credens non ex ministri sterilitate, sed ex veritatis fecunditate. libro secundo contra literas Petiliani, capite quinto. Et libro tertio ejusdem operis, capite vigesimo septimo. Nunc verò cùm interrogatur [Petilianus,] unde percipiat fidem qui nesciens baptizatur à perfido? respondet, eum discutere debuisse baptistam: proculdubio miserum, nec ignorare permittit, non inveniendo unde fidem possit accipere, nisi spem suam in homine baptizando * posuerit. Et capite vigesimo octavo: Hoc est quod exhorremus in vobis; hoc est quod Divina damnat sententia, veracissimè & manifestissimè clamans: Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Hoc est quod apertissimè prohibet sancta humilitas & charitas Apostolica, clamante Apostolo Paulo, Nemo glorietur in homine. Hoc est quod in nos inanium calumniarum & acerrimorum maledictorum crebrescit impetus, ut quasi everso homine nulla spes remaneat eorum, quibus verbum Dei & sacramentum pro dispensatione nobis creditâ ministramus. Respondemus eis, quousque hoc apponitis super hominem? Respondet eis Catholica veneranda societas: Nonne Deo subjicietur anima mea; ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est Deus meus, susceptor meus: non emigrabo.

[Lege baptizante.]*

Hierem. 17. 5.

1. Corinth. 3. 21.

Psal. 61. (sive 62.) vers. 7.

7. Idem ait; Quis enim nescit te alienum esse ab illius malo, si consensione peccato ejus non communicas? Augustinus, libro quarto contra Cresconium Grammaticum, capite vigesimo septimo.

Ab alterius peccato alienus est, qui non communicat consentiendo.

8. Item; Illud autem quis ferat, quod sacrilega dicit (Petilianus) sacramenta, etiamsi vere, sicut calumniatur, à traditoribus haberentur, quæ in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti ritu Euangelico celebrantur? Hic fortasse dicat, jam non esse Christi sacramentum quod à sacrilegis datur. Cur ergo non dicit, non esse etiam nomen Christi quod à sacrilegis dicitur? August. lib. de unico baptismo, contra Petilianum, cap. 8.

Sacramenta ipsa non sunt sacrilega, etiamsi per sacrilegos administrentur.

9. Item; Si quis fortè me in eo Concilio constitutum, ubi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus quorum sententias sequi mallem, urgeret ut dicerem quid ipse sentirem, si eo modo affectus essem, quo eram cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui ubicunque, & à quibuscunque illud verbis Euangelicis consecratum, sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent; quanquam eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent, qua Catholicæ insererentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem ut montes transferam, charitatem autem non habeam; nihil sum. Sicut jam præteritis majorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt; vel ubi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur: de quibus dictum est, Ex nobis exierunt. Augustinus, libro septimo de baptismo contra Donatistas, capite 53.

Qui in Ecclesia baptizantur, vel ubi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, habent baptismum: etiam illi qui fallaciter accipiunt.

1. Ioan. 2. 19.

10. Ex his jam liquet, juxta mentem Augustini sufficere ad baptismi veritatem, si ritu Euangelico in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, celebratus accipiatur ubicunque, & à quibuscunque, sine accipientis simulatione, & cum aliqua ejusdem fide; vel etiam quamvis fallaciter accipiatur, si tamen in Ecclesia accipiatur, aut ubi putatur esse Ecclesia ab eis in quorum societate accipitur. Neque ullo modo dependere veritatem aut certitudinem sacramenti ab occulta aliqua dispositione hominis ministrantis; sed sufficere ut potestatem habeat ministrandi, & externo ritu Euangelico utatur. qui igitur integritatem & veritatem hujus sacramenti suspendunt ab intentione baptizantis, discedunt à sententia Augustini, & eo judice aberrant à veritate. quia sic docent, credentes in Deum pendere ab occultis hominum: & contaminari veracem acceptorem alieno peccato, (fallaciâ videlicet ministrantis,) cui nullo modo consentit: & spem ponendam in homine, & conscientiam dantis attendi quæ abluat accipientis, & everso homine, seu eversa ministrantis intentione, nullam relinqui spem accipienti. Hæc erant Donatistarum dogmata, aut ex eorum dogmate consequentia, quæ sacrilegi erroris & detestandi furoris plena esse convincit Augustinus, in suis prolixis voluminibus, quæ scripsit contra Donatistas.

Quanam ex mente Augustini sufficiant ad veritatem ipsius baptismi.

Non dependet veritas sacramenti ab occulta aliqua dispositione ministri, adeoque non ab ejus intentione.

11. Quid si in Ecclesia Catholica ita celebretur ritu Euangelico baptismus, ut ambo; tum dans,

Quæstio.

dans, tum accipiens, fallaciter agant, non credentes, sed animo simulato irridentes? Respondet Augustinus (libro septimo de baptismo contra Donatistas, capite quinquagesimo tertio) nihil interesse ad integritatem sacramenti in ipsa Catholica, utrùm id aliqui fallaciter an veraciter agant, cum tamen hoc idem utrique agant. Idem tenet Augustinus, ibidem de baptismo celebrato etiam extra Catholicam unitatem; ubi ab eis, in quorum societate baptismus accipitur, putatur esse Ecclesia.

Alia quæstio. 12. Proponit eodem capite & hanc quæstionem; si neque in Ecclesia Catholica, neque in hæresi, ubi res seriò agi consuevit, sed tantum ludicrè & jocularitèr in mimo res agatur; atque si accipiens inter agendum repentinâ pietate moveatur; sit ne verus baptismus quem accipit? *Responsio.* Respondet Augustinus, suo quidem judicio verum videri baptismum, si verbis Euangelicis & ritu Euangelico celebratus sit, sine simulatione accipientis, & cum aliqua ejus fide.

De alia quadam quæstione opinio Augustini. 13. Ait etiam eodem capite: Ubi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicrè & mimicè & joculariter ageretur; utrum approbandus esset baptismus qui sic daretur? divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione & impensis supplici devotione gemitibus implorandum esse censerem, ita sanè ut post me dicturos sententias, ne quid jam exploratum & cognitum afferrent, humiliter exspectarem: quanto magis ergo nunc sine præjudicio diligentioris inquisitionis, vel majoris auctoritatis, istud dixisse accipiendus sum. Hæc Augustinus.

De ministri intentione judicium Augustini, cui repugnat doctrina Romanensium. 14. Ex his autem patet, absurdum visum Augustino, veritatem ac integritatem sacramenti suspendere ab intentione tradentis. Concilium tamen Tridentinum non dubitavit anathema dicere omni dicenti; in ministris, dum sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia. Sessione septimâ, canone undecimo. Et nos quidem dicimus, requiri ex debito ministrantis; at illi intelligunt requiri ex necessitate sacramenti. Omnia sacramenta (inquit Eugenius) tribus perficiuntur: videlicet rebus, tanquam materia; verbis, tanquam forma; & personâ ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia: quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum. Hæc Eugenius quartus Papa Romanus, cum Concilio Florentino, in decreto super unione Armeniorum.

Bellarmini & Augustini discrepantes sententiæ. 15. Bellarminus doctrinæ isti adhærens, ait; qui intendit facere externum actum, sed non seriò, is non intendit facere quod facit Ecclesia, sed intendit simulare quod facit Ecclesia. Hæc Bellarminus lib. 1. de sacramentis, cap. 27. Attamen Augustinus sensit, etiam à tali ministrante verum baptismum accipi, si accipiens pietate moveatur, & sine sua simulatione & cum aliqua fide accipiat. *De pueris per ludum puerilem ab Athanasio puero baptizatis.* Athanasius adhuc puer non intendebat nisi ludicram quandam imitationem illius quod fieri videbat in Ecclesia, & tamen pueros ab illo per ludum jocumque puerilem ritu Ecclesiastico baptizatos Alexander Episcopus Alexandrinus, ex cleri sui consilio, pronunciavit verum accepisse baptismum, nec esse denuo baptizandos. ut legere est apud Ruffinum, libro decimo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimo quarto, & Sozomenum, libro secundo, capite decimo sexto, & Nicephorum, lib. 8. cap. 44. Puerilis responsio est Bellarmini, Pueros illos seriò egisse rem ludicram, (li. 1. de sacramentis in genere, cap. 28. §. Dico igitur. Neq; enim seriò Athanasius putabat se esse Episcopum, aut seriò putabat esse verè baptizatos, aut verè Presbyteros, quos baptizaverat, aut ordinaverat, sed tantummodo παιδιὰν & μίμησιν quandam παιδικὴν intendebat, non id agere intendens quod agit Ecclesia, sed tantùm intendens id simulare, seu jocoso ludo repræsentare ac mimicè imitari, quod agit Ecclesia. Sive autem rectè, sive perperam judicaverit Alexander de illo baptismo, declarat tamen historia rei gestæ, eum & clericos ejus non cogitasse de ea necessitate intentionis, quam hodie prædicant Romanenses, sed solum percontatum esse pueros, quinam sermones & quæ actiones adhibitæ essent in illo ludo, cumque comperisset πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ab illis rite servatam, approbasse baptismum, cum consensu suorum clericorum. de quo Alexandri & clericorum ejus judicio quid nobis videatur, inferius indicabimus, hoc ipso capite, §. 31.

Si ambò irrisores. 16. Si ambò, tum tradens, tum accipiens baptismum, ritu Euangelico, fallaciter & irridendo rem eam egerint, simulatione palliati, in unitate Catholica, si postea prodatur, (inquit Augustinus) nemo repetit, sed aut excommunicando punitur illa simulatio, aut pœnitendo sanatur. lib. 7. de baptismo, cap. 53.

Ista sententia argumenta suppeditat etiam contrà doctrinam Romanensium de intentione ministrantis. 17. Ex edicto Imperatoris contra Donatistas citat hanc sententiam, cui nullam dari posse idoneam à Donatistis responsionem pertendit Augustinus, epist. 166. Attendite (inquit) quid habeant verba Principis; Nam si in eis qui primo initiati sunt, idcirco religio baptismatis judicatur infirma, quod ii à quibus accipitur peccatores putentur, totiens renovari necesse erit traditum sacramentum, quotiens indignus fuerit inventus collati baptismatis administrator, & fides nostra non ex nostræ voluntatis arbitrio, neque ex divini muneris gratia, sed ex meritis sacerdotum & clericorum qualitate pendebit. Faciant mille Concilia Episcopi vestri, huic uni sententiæ respondeant, & ad quod volueritis consentimus vobis. Hæc Augustinus.

Sacerdos linguam & manus præbens baptizat. 18. Chrysostomus ait; Et quid sacerdotes dico? Neque Angelus, neque Archangelus quicquam in his quæ à Deo data sunt, efficere potest: sed Pater & Filius & Spiritus Sanctus omnia facit. Sacerdos & linguam & manus præbet: neque enim justum est, propter alterius malitiam ad salutem nostram accedentes offendi. Hæc ille, homilia octogesima quinta in Euang. Joannis. Respondet Bellarminus, Chrysostomum loqui de probitate ministrorum. At, inquam, non exigua probitatis pars est sincera intentio; neque non nocebit accipienti malitia ministri, si ei noceat prava & malitiosa ejus intentio.

Argumentum ex Lombardo, & ex jure Canonico sumtum, contra doctrinam Romanensium de necessitate intentionis ministri. 19. Perpendant & hoc argumentum, ex ipsorum Romanensium doctrina desumtum: De quibus ignorat vel dubitat Ecclesia, utrum sint baptizati, an non; illi sunt baptizandi, ne pereant. Conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur; hoc enim officium postulat diligentia pietatis. quarto sententiarum, distinctione sexta. D. Et de consecratione, distinctione quarta, canone *Parvulos.* & canone, *Si nulla.* Et extra, de baptismo, capite secundo. At posito, quod intentio mini-

ministrantis requiratur ad perfectionem veritatemque sacramenti, sequetur de omnibus ignorare Ecclesiam, utrum sint baptizati nec ne, nisi de quibus habet extraordinariam revelationem: Ergo posita tali intentionis necessitate, debebit Ecclesia omnes identidem baptizare, donec de eis consequatur extraordinariam revelationem, quod sint vere baptizati, adeoque extra illud pereundi periculum constituti, in quo sunt non baptizati, ex defectu baptismi. Neque responderi potest, sufficere Ecclesiæ, si testes habeat idoneos de celebrato externo ritu, nisi concedas externum ritum in forma Euangelica externa, à ministro potestatem habente, celebratum sufficere ad veritatem certitudinemque sacramenti: quod certè verum est, & allegatorum canonum menti congruum. Neque enim ab intentu servat inane simulacrum baptismi, sed verus baptismus.

Loquimur hic de necessitate baptismi ex mente Romanensium. Nostram autem de ea sententiam inferius exhibemus, cap. 5. & 6. &c.

De intentione accipientis baptismum, vel offerentis baptisandum.

20. Ac neque ipsius accipientis, aut baptizandum offerentis intentionem finit Augustinus haberi necessariam pro perfectione sacramenti. Sicut jam (inquit) præteritis majorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur. libro septimo de baptismo, capite quinquagesimo tertio, seu penultimo. Et alibi de baptismo parvulorum loquens, Etiam nescientibus (inquit) & fidem suam nondum habentibus prodest. epistolà vigesima octava ad Hieronymum. Idem alibi scribens ad Bonifacium Episcopum; Nec illud te moveat (inquit) quod quidam non eà fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spiritali ad vitam regenerentur æternam, sed quod eos putant hoc remedio, temporalem retinere vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur. Celebrantur enim per eos necessaria ministeria. epistolà vigesima tertia. Certum est indignè sumentes Eucharistiam, sumere sibi ipsis damnationem, nec pendere ab eorum intentione veritatem sacramenti, quamvis pia eorum intentio necessaria sit ad salubrem ejus sumtionem.

Necessaria ministeria.

Romanenses causam suam debilitant.

21. Sed quædam adhuc restant dicenda de intentione ministrantis; Ipsi sententiarii & Papistæ, quod eis semel excidit de necessitate intentionis ministri ad veritatem sacramenti, ita timidè & languidè defendunt, ut eos effati sui suppudere videatur.

Thomas.

22. Thomas ait, etiamsi ministrans in sacramento, non attendat ad ea quæ dicit vel facit, aliud cogitans, atque adeò non habeat actualem intentionem, sufficere tamen ad perfectionem sacramenti, si habeat habitualem intentionem, id est, si accedens ad baptizandum intendebat facere circa baptizandum quod facit Ecclesia: Inde enim, etiamsi postea in ipso exercitio actûs, cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perfici sacramentum. parte 3. quæst. 64 art. 8. ad 3. Propius etiam accedit, eod. art. ad 2. ubi ait; Si desit ministri intentio, sufficere intentionem Ecclesiæ, nisi contrariam intentionem minister aut accipiens expressè profiteatur. Ministrum enim sacramenti agere in persona totius Ecclesiæ, cujus est minister. In verbis autem quæ profert, exprimi intentionem Ecclesiæ; & hanc sufficere ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri vel recipientis sacramentum. Hæc ille. Hoc jam planè est tollere necessitatem occultæ intentionis ministri, faciendi id quod facit Ecclesia, & acquiescere in ipsius Ecclesiæ intentione: universa autem Ecclesia nunquam simul destituitur hac intentione: vel si quis de ea re litem volet inaniter intendere; nemo certè in dubium vocare potest constantiam intentionis Christi, qui sacramentum instituit, nec suam institutionem deserit. Ait etiam Thomas, in quartum sententiarum, distinct. quinta, quæstione secundà, articulo secundo; bonitatem ministri ideo non esse de substantia sacramenti, quia quandoque ignoratur; ea autem quæ sunt de substantia sacramenti oportet esse certa: ideo etiam subtracta bonitate ministri adhuc esse sacramentum. Hæc Thomas. quod argumentum accommodetur ad intentionem ministri, & tolletur ejus necessitas.

Ea quæ sunt de substantia sacramenti oportet esse certa.

Scotus.

23. Audiamus Scotum; Distinguitur (inquit) communiter de intentione actuali & habituali, quasi ista sufficienter intentionem dividant. Sed videtur quod rationabiliter posset apponi tertium membrum: & potest dici intentio virtualis. Ille enim dicitur actualiter intendere, qui habet actum elicitum respectu ejus quod intendit: Ille autem dicitur habitualiter intendere, qui habet habitum inclinantem ipsum ad talem actum: Sed aliquis est minus perfecte intendens quàm primo modo, & perfectiùs quàm secundo modo: ergo post medium inter ista duo membra. Et paullò pòst; Ad propositum dico; quod sola intentio habitualis non sufficit in baptismate. Nec requiritur in baptizante semper intentio actualis. Sufficit in baptizante intentio virtualis, hoc est, quod aliquando habuerit intentionem actualem, ex qua descendit nunc vere actus baptizandi, sive in illo actu habeat intentionem actualem, vel aliquam ex ea descendentem, sive non. Intelligo autem, quod descendit iste actus absque omni motu voluntatis contrario interveniente. Hæc Scotus; in quartum sententiarum, distinctione sexta, quæstione sexta.

Intentio actualis, vel habitualis, vel virtualis.

Dissensio inter Thomam & Scotum.

24. Thomas sufficere dicebat intentionem Ecclesiæ, si nihil contrarium, ex parte ministri vel recipientis, exterius exprimeretur. Scotus negare videtur sacramenti veritatem, si interveniat in ministro motus voluntatis contrarius, licet exteriùs non expressus. quamvis non requirat inter agendum actualem ministri intentionem, neque determinet, quàm brevi longove tempore actum baptizandi præcedere debeat illa actualis intentio, ex qua virtualiter descendat.

De objecto intentionis.

Scotus.

25. Si quæras cujus rei, ut objecti, intentio requiratur; Respondet Scotus, in 4. sententiarum, distinctione 6. quæstione 5. Dico (inquit) distinguendo de intentione quantum ad objectum, respectu cujus dicitur intentio, quod minister potest dici intendere, vel actum illum quem exercet, vel finem propter quem talis actus est exercendus. Oportet ministrum habere intentionem primo modo, scilicet respectu actus quem exercet: ut sit actus humanus, non casualis vel fortuitus. Si autem loquamur de intentione secundo modo, scil. respectu finis, propter quem talis actus est exercendus; Dicendum, quod talis est duplex; scil. Principalis, & remotus, utpote, quod baptizatus fiat filius regni, qualis fieri non potest si non habeat gratiam, per quam est dignus vitæ: alius

aliús est proximus & minus principalis, ut scilicet, baptizatus fiat Christianus, sive membrum Ecclesiæ militantis. Et utrumque finem potest aliquis intendere in universali, vel particulari. Dico igitur, quòd intentio finis ultimi nullo modo requiritur in baptizante: quia Paganus nullo modo intendit ordinare istum, quem baptizat, ad vitam æternam: requiritur tamen intentio respectu finis proximi: & hoc vel in particulari, vel in generali: in particulari, ut si intendat istum intrare legem Christianorum servandam: in generali, si intendit facere circa istum, quod Christiani solent facere circa suos. Hec Scotus, loco citato.

Thomas. 26. Thomas, 3. part. quæstione 64. articulo 8. ad primum, ait requiri, ut minister intendat facere quod facit Christus & Ecclesia. *Bonavent.* Bonaventura, in 4. sentent. distinctione sexta, parte secunda, articulo secundo, quæstione prima, ait necessariam esse ministri intentionem, qua intendit saltem quod facit Ecclesia facere, vel saltem, quod Christus instituit dispensare. *Concil. Trident.* Concilium Tridentinum anathema denunciat dicenti, in ministris Ecclesiæ, dum sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia. Sess. 7. can. 11. de sacramentis in genere.

Catharinus negat necessitatem intentionis ministri. 27. Ambrosius Catharinus Episcopus Minoriensis, pars illius Concilii, sententiam suam in Concilio dicens palàm asseruit, Deum constituisse, ut illud sit verum sacramentum quod ritu ab ipso instituto celebratur, etiamsi minister aliam habeat internam intentionem. Et hanc suam assertionem confirmavit, refutando adversam sententiam, eamque absurdis plurimis obruendo. Positâ enim illa intentionis necessitate; Si sit sacerdos curam gerens quatuor aut quinque millium animarum, intus in corde infidelis, sed strenuus hypocrita, qui in baptizando *Argumenta Catharini.* infantes, absolvendo pœnitentes, consecrando Eucharistiam, intentionem habeat non faciendi quod facit Ecclesia, dicere oportebit, damnari infantes illos, & non absolvi pœnitentes, & omnes communionis manere expertes. Præterea perpetua injicitur hominum conscientiis trepidatio, sintne ipsi, sintne ipsorum liberi baptizati, sine quo tamen sacramento infantibus nullam salutis spem ordinariè relinquit Ecclesia Romana. Si quis excipiat, raró incidere hujusmodi casum: Respondet Catharinus, id quidem optandum, sed his coruptis temporibus, deteriora metuenda, in re tanti momenti. Sed fac per paucos esse ita perfidos sacerdotes, imò fac unum tantummodo esse, hic larvatus hostis infantem baptizat cum intentione non faciendi quod facit Ecclesia; Puer in virilem postea provectus ætatem fit Episcopus magnæ alicujus civitatis, multosque annos eo Episcopatu fungitur, adeò ut maximam partem sacerdotum illius diœceseos ordinaverit; dicere oportebit, eum cùm baptizatus non sit, nec fuisse ordinatum: quia ordinis capax non est, qui non est baptizatus; & per consequens, neque ab illo promotos verè esse ordinatos; & in ea civitate neque Eucharistiam esse, neque Confessionem, quæ absque sacramento Ordinis esse nequeunt. Hanc suam opinionem, edito postea libro de intentione ministri sacramentorum, Catharinus tueri non destitit, & quod magis mirere, ipso adhuc sedente Concilio Tridentino, librum illum emittens, palam in eo affirmavit, in eadem cum illo opinione esse Concilium illud Tridentinum, & hanc esse genuinam mentem canonis synodici de hac re ab eo Concilio conditi. Hæc de Catharino habet historia Concilii Tridentini, libro secundo, in anno Domini 1547.

28. Et quamvis ob hanc canonis Tridentini expositionem nullâ Catharinus afflatus sit censura synodicâ, incurrit tamen offensionem Bellarmini, qui libro primo, de sacramentis in genere, capite vigesimo septimo, summatim recenseas ex illo Catharini opusculo, opinionem ejus de intentione ministri sacramentorum, ait eum distinguere duplicem intentionem; unam faciendi simpliciter actum externum, quem facit Ecclesia: alteram faciendi actum externum, non simpliciter, sed ut sacramentalem, sive animo celebrandi mysterium, quod Christus instituit, & Ecclesia celebrat. Et quidem priorem intentionem requiri, ex mente Catharini, non posteriorem. Hanc opinionem Bellarminus rejicit, ut erroneam, & re ipsa hæreticam. *Bellarminus reprehendit Catharinum, ejusque opinionem rejicit ut reipsa hæreticam.*

29. Si justa sit hæc Bellarmini censura, non immunis ab errore fuit Innocentius Papa Romanus, hujus nominis quartus, cujus de hac re sententiam & ipsa verba refert Angelus de Clavasio, in sua Summa Angelica, verbo, Baptismus: distinctione quintâ: ubi postquam proposuit Aureoli sententiam de ministro baptismi, quòd, inter alias conditiones in eo requisitas, intendat in habitu facere quod facit Ecclesia; vel saltem quòd de eo præsumatur quod intendat. paragrapho primo: hanc descriptionis partem postea explicans Angelus, paragrapho septimo, refert hæc verba Innocentii, in caput primum, de baptismo. Non est necesse (inquit Innocentius) quoad effectum baptismi, quod sciat quid sit baptismus, scilicet, quod infundatur gratia, vel quod sit sacramentum. Nec etiam oportet quod credat hoc ipsum, imò si contrarium credit, & reputat truffam & deceptionem; baptismus tamen habet effectum suum: non requiritur tamen quod baptizans sciat quid sit Ecclesia, nec quod gerat in mente facere quod facit Ecclesia: imò si contrarium gereret in mente, id est, non facere quod facit Ecclesia; sed tamen facit, quia formam servat, nihilominus baptizatur, dummodo baptizare intendat. Hæc Innocentius. Clausula ista, *dummodo baptizare intendat*, non importat intentionem conferendi sacramenti: nullus enim intendit fieri, quod credit non posse fieri; ut rectè dixit Scotus, in 4. sent. distinctione sextâ, quæstione quinta. Iste autem minister supponitur credere baptismum non esse sacramentum, sed truffam & deceptionem; Ergo, ultra exteriorem ritum supponitur intendere truffam & deceptionem, non sacramentum. Nec importat intentionem faciendi quod facit Ecclesia; nam supponitur iste contrarium gerere in mente. Nec importat intentionem ullam aliam, nisi eam quæ actu externo exprimitur, puta, servandi formam illam externam, quam servant alii baptizantes. Et hæc intentio in ipso actu externo se prodit sufficienter ad hoc, ut præsumatur baptizans internam habere intentionem faciendi quod facit Ecclesia, etiamsi contrarium mente gerat. Hæc externa expressio, & inde nata de interna intentione præsumtio, sufficit, secundùm Aureolum & Innocentium, quorum opinioni etiam accedit Angelus, loco citato. *Refutatur censura Bellarmini ana.*

Ooo 3 30. Sic

Thomæ testimonium contra necessitatem intentionis ministri.

30. Sic Thomas Aquinas, in 4. sentent. distinctione sextâ, quæstione primâ, articulo 2. eorum adstipulatur sententiæ, qui dicunt, non requiri in baptizante mentalem intentionem; sed sufficit (inquit) expressio intentionis per verba ab Ecclesia instituta: Et ideo si forma servatur, nec aliquid exterius dicitur, quod intentionem contrariam exprimat, baptizatus est. Hæc ibi. Bella verò Bellarmini pro Thoma apologia est, Thomam alias agnoscere necessitatem intentionis ministri. Esto, contradixerit sibi Thomas, dum communem errorem sequi intendit: sed tamen in conflictu, videns se inevitabilis teli violentiam non posse aliter declinare, dat manus veritati.

Quid in hac controversia tenendum sit.

31. Sed quid tandem, inquies, in hac controversia verum est, adeoque tenendum? Respondeo, ille haud dubie verus est baptismus, qui juxta Christi institutionem celebratur. Tunc autem servatur Christi institutio, quando ministrans exterius profitetur, neque vulgarem se intendere lotionem, neque puerilem lusum, aut mimicam irrisionem, aut qualemcunque mysterii profanationem per jocularem & irrisoriam recitationem verborum: sed seriam exsecutionem illius quod Christus instituit, idque reipsa quoad externum actum ritu verbisque præscriptis exsequitur. Nec ad sacramenti veritatem refert, quid intus apud se minister sentiat, aut animo volvat. Veritas enim sacramenti non ab intentione ministrantis, sed ab intentione, promissione, veracitate, & potentia instituentis dependet. Quocirca neque Alexandri judicio accedimus de lusu Athanasii, neque ullam jocularem aut irrisoriam lotionem pro vero baptismo recipimus; Quando scilicet ipse ministrans palàm profitetur profanam istiusmodi vanitatem, non veri baptismi celebrationem. Actionem Christus instituit religiosam, quæ expressam istiusmodi profanitatis professionem externam prorsus excludit. Requirimus igitur, (cum Aureolo, in 4. sentent. distinctione quintâ, & Angelo, verba Aureoli repetente & approbante, in summa Angelica, verbo, baptismus, distinctione quintâ, & Innocentio, apud Angelum, ibidem, & Thoma Aquinate, in 4. sentent. distinctione sextâ, quæstione primâ, articulo secundo,) ut minister baptismi, quicquid mente gerat, professione tamen vel specie externa intendat baptizare, adeo ut appareat seu ex lege charitatis præsumi possit, cum habere eum minimus eandem intentionem, licet eam revera non habeat: & verus erit baptismus, quia secundum Christi institutionem celebrantur necessaria ministeria, actione religiosâ.

Dicemus de ministro baptismi, capp. 12. & 13. & 14.

Refellitur Bellarmini objectio de psittaco. lib. 1. de sacramentis in genere, cap. 27.

32. Illa verò Bellarmini objectio, de psittaco, prorsus à proposito aliena est, & brutum sapit stuporem vel nimiam perversitatem: Quis enim nisi insanus possit unquam præsumere de bruto animanti, quod internam forte habeat intentionem conferendi sacramenti; aut quod saltem externus præ se ferre videatur propositum religiosæ actionis; aut quod dictum etiam sit bestiis, *Ite. docete. baptizate*, &c. ut per psittaci ministerium satisfieri posse videatur Dominicæ institutioni?

De iis qui tinguntur nolentes.

33. De accipientis contrariâ expressione, observentur illa verba Optati Episcopi Milevitani, libro quinto, contra Parmenianum Donatistam. Jam illud (inquit) quam ridiculum est, quod quasi ad gloriam vestram à nobis semper auditur; Hoc munus baptismatis, est dantis, non accipientis: & utinam hoc de Deo diceretis, qui hujus rei dator est. Sed, quod stultum est, vos dicitis esse datores. Si ita est & vos & nos teneamus singulos gentiles: vos, qui vos sanctos dicitis, interrogate eum quem tenetis an renunciet diabolo & credat Domino: & ille dicat, *Nolo*. Contra, nos peccatores ut vultis interrogemus alterum gentilem, an renunciet diabolo & credat Deo, &c. & dicat, *Renuncio, & credo*. Cum vos tingatis nolentem; nos volentem: dicatur, quis eorum possit ad Dei gratiam pertinere. Utique sine dubio ille consequitur qui credit; non ille, pro cujus voluntate (ut dicitis) sanctitas vestra succedit. Operarios vos vel serò cognoscite. Hæc ibi. Vide etiam Thomam, in 4. sentent. distinctione sextâ, quæstione prima, articulo secundo, ad quæstiunculam ultimam. ait ibi Thomas, Si sit coactio sufficiens, seu merè physica per illatam violentiam, ut cum quis reclamans immergitur violenter; tunc talis nec sacramentum suscipit, nec rem sacramenti. Si autem sit coactio inducens, sicut minis aut flagellis, seu moralis; tunc suscipit sacramentum, sed non rem sacramenti. Idem docet Innocentius tertius Papa, extra de baptismo, cap. 3. De intentione hæc monuisse sufficiat.

CAPUT SECUNDUM.

Plura de Baptismi integritate. ubi de fide & probitate baptizantis. Et de non iterando Baptismo in nomine Trinitatis administrato; contra errorem Novatianorum, & Donatistarum, & Arianorum, & Anabaptistarum. & de fide accipientis baptismum.

Agrippini & Cypriani, & collegarum error.

Agitata olim ingenti contentione, & nuper ab Anabaptistis renovata est controversia de fide & probitate baptizantis. In eo errore fuit Cyprianus, cum suis coepiscopis Afris, ut existimarent, non esse verum baptismum, qui ab hæreticis & schismaticis ministratur; ut patet ex Cypriani epistolis de ea quæstione scriptis, ad Januarium, ad Quintum, ad Stephanum, ad Jubaianum, ad Pompeium, ad Magnum, & ex actis Concilii Carthaginensis Cypriano præside celebrati, quæ in operibus Cypriani adhuc exstant. Ait autem Cyprianus, se sententiam non novam promere, sed jam pridem ab Antecessoribus suis statutam. epist. 70. ad Januarium. seu libro primo, epist. 12. & alibi eadem de re loquens, ait; Quod quidem & Agrippinus bonæ memoriæ vir, cum cæteris coepiscopis suis, qui illo tempore in Provincia Africa & Numidia Ecclesiam Domini gubernabant, statuit, & librato consilii communis examine firmavit. epist. 71. ad Quintum. In epistola autem 73. ad Jubaianum, ait; Apud nos autem non nova, aut repentina

res

res eſt, ut baptizandos cenſeamus eos qui ab hæreticis ad Eccleſiam veniunt, quando multi jam anni ſint, & longa ætas, ex quo ſub Agrippino bonæ memoriæ viro, convenientes in unum Epiſcopi plurimi hoc ſtatuerint. Et ſub ejuſdem Epiſtolæ initium, commemorat Cyprianus, hoc idem denuo ſtatutum eſſe in Concilio illo unius & ſeptuaginta Epiſcoporum, ſe præſide, celebrato.

Firmiliani & Aſiaticorum idem error.

2. Firmilianus Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, & cum eo Epiſcopi Galatiæ, & Ciliciæ, & proximarum regionum, Iconii, qui Phrygiæ locus eſt, congregati, idem ſtatuerunt, quod Cyprianus cum ſuis Coëpiſcopis in Concilio Carthaginenſi, teſte ipſo Firmiliano in ſua ad Cyprianum epiſtolâ, quæ exſtat in operibus Cypriani, epiſtola ſeptuageſimâ quintâ, ubi etiam ait, eam fuiſſe apud Aſiaticos antiquam conſuetudinem, jam inde ab Apoſtolorum temporibus obſervatam.

In eodem errore fuit Novatianus hæreticus. De Novatiani autem vide plura, lib. 14. hujus operis, c. 2. & cap. 3.

3. In eodem errore fuit Novatianus hæreticus, Romæ pſeudoëpiſcopus, Cypriano contemporaneus, qui baptizatos à Catholicis (quos pro hæreticis habebat) rebaptizabat; ut legimus apud Cypianum, epiſtola ſeptuageſimâ tertiâ, ad Jubaianum, paulò poſt initium epiſtolæ. unde in erroribus ejuſdem Novatiani ponit Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, quod ſanctum baptiſmatis lavacrum abrogaverit, [τὸ λουτρὸν ἀθετοῦντι τὸ ἅγιον,] in epiſtola ad Dionyſium Romanum, apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. capite 7. η.

Ariani etiam rebaptizabant eos, qui à Catholicis erant baptizati.

4. Eodem errore laborabat Auxentius Arianus, rebaptizans eos qui fuerant à Catholicis baptizati: teſte Ambroſio, Concione 1. de baſilicis non tradendis, in fine concionis, ubi hanc ejus inſaniam refutat. Id ipſum factitâſſe etiam reliquos Arianos, indicat octavus Canon Concilii Arelatenſis primi, quod celebratum eſt tempore Conſtantini Magni Imperatoris, circa annum Domini 326. vide infrà, capite quarto, §. 3.

Antiquior & verior ſententia, de non rebaptizandis eis, qui fuerant ab hæreticis baptizati in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.

5. Antiquiorem tamen fuiſſe, & magis receptam in Occidente, & in Africa, & in ipſo etiam Oriente, conſuetudinem recipiendi baptizatos ab hæreticis, ſine nova tinctione, patet, partim ex diſceptatione epiſtolari Stephani Epiſcopi Romani & Cypriani Epiſcopi Carthaginenſis, in qua Stephanus perpetuam Eccleſiæ Catholicæ urget conſuetudinem; Cyprianus autem conſuetudinis auctoritatem defugit, inquiens, Non eſt autem de conſuetudine præſcribendum, ſed ratione vincendum. epiſt. 71. ad Quintum. Nec altius ſuæ praxeos conſuetudinem repetit, niſi à tempore prædeceſſoris quondam ſui Agrippini, epiſt. 73. ad Jubaianum: ſed contendit eam niti exploratâ & perſpectâ veritate. epiſt. 74. ad Pompeium. Partim etiam ex hiſtoria Euſebii, libro ſeptimo, capite ſecundo. Cornelio (inquit) Romanæ civitatis Epiſcopatu circiter triennium perfuncto, Lucius ſuccedit: iſte vix octo continuis menſibus miniſterium obiens, morte exſtinctus, Stephano cleri tradit rectionem. Ad hunc Stephanum Dionyſius primam ex illis epiſtolis de baptiſmate compoſitis ſcripſit. Propterea quod erat id temporis non exigua quæſtio & controverſia concitata, εἰ δέοι τοὺς ἐξ οἱασοῦν αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας, διὰ λουτροῦ καθαίρειν, utrum oporteret eos qui ex quacunque hæreſi ad Eccleſiam reverterentur, lavacro baptiſmatis repurgare. παλαιοῦ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ. Cum ex conſuetudine ab antiquis obtinente temporibus, in ejuſmodi hominibus in Eccleſiam recipiendis, ſolæ preces cum manuum impoſitione adhiberi ſolerent. Item, ejuſdem libri, capite tertio, ait Stephanum, Cypriano in ea controverſia reſiſtentem, exiſtimâſſe, μὴ δεῖν τι νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν παράδοσιν ἐπικαινοτομεῖν, nihil novi aut alieni à traditione ex Apoſtolorum temporibus derivatâ moliendum.

Firmilianus & Aſiatici errorem abjiciunt.

6. Ipſe etiam Firmilianus aliique cum eo ſentientes Epiſcopi Aſiatici eandem conſuetudinem, quia ſacræ ſcripturæ veritate ſuffulta erat, illi ſuo & Novatiani errori tandem præferentes, ad pacem cum Stephano redierunt; ut colligere eſt ex Dionyſii Alexandrini ea de re ad Stephanum epiſtolâ, apud Euſeb. libro ſeptimo, hiſtor. capite quarto, δ, ε. Ipſe autem Dionyſius etſi Stephani ſententiam probabat, non tamen adverſam opinionem damnare ſuſtinuit, quia intellexit eam ab antiquorum Epiſcoporum quibuſdam ſynodis decretam eſſe; ut ipſe commemorat in epiſtola ad Philemonem, Presbyterum Romanum, apud Euſebium lib. 7. hiſt. cap. 6. ζ. Hinc colligimus, Dionyſium, & ipſum quoque Cyprianum, ſi œcumenici Nicæni Concilii, à quo error iſte exploſus eſt, tempora vidiſſent, prorſus ituros fuiſſe in tanti Concilii ſententiam, manifeſtâ veritate fundatam.

De Dionyſio Alexandrino & Cypriano Carthaginenſi Epiſcopis.

Cypriani charitas & pacis unitatiſque Eccleſiaſticæ conſtans ſtudium & conſervatio.

7. De Cypriano Auguſtinus ſcribens adverſus Donatiſtas, epiſt. 48. ait; Quod in eo ipſo in quo aliter ſapuit, collegas diverſa ſentientes, nec judicandos, nec à jure communionis amovendos eſſe decrevit. Et paulò poſt; Porrò autem Cyprianus, aut hoc, quod eum ſenſiſſe recitatis, poſtea correxit in regula veritatis: aut hunc quaſi nævum ſui candidiſſimi pectoris cooperuit ubere charitatis, dum unitatem Eccleſiæ toto orbe creſcentis, & copioſiſſimè defendit, & perſeverantiſſimè retinuit vinculum pacis. Scriptum eſt enim; *Charitas cooperit multitudinem peccatorum.* 1. Pet. 4. 8. Acceſſit huc etiam, quod tanquam ſarmentum fructuoſiſſimum, ſi quid in eo fuerat emendandum, purgavit Pater falce paſſionis. Ioan. 15. 2. *Sarmentum autem*, ait Dominus, *quod in me facit fructum, purgat illud Pater meus, ut majorem fructum afferat.* Unde? niſi quia hærens in diffuſione vitis, radicem non deſeruit unitatis? 1. Cor. 13. 3. Nam etſi traderet corpus ſuum, ita ut arderet, charitatem autem non haberet, nihil ei prodeſſet. Hæc ibi. Laudat quoque Cypriani modeſtiam & pacis ſtudium Hieronymus, in dialogo adverſus Luciferianos? Verùm (inquit) ſi voluerint ea proferre, quæ beatus Cyprianus ob hæreticos baptizandos in epiſtolis ſuis reliquit: ſciant, eum hæc non cum anathemate eorum qui ſe ſequi noluerant edidiſſe. Siquidem in communione eorum permanſit, qui ſententiæ ſuæ contraierant: ſed hortatum potiùs fuiſſe propter Novatum, & alias tunc hæreſes multas enaſcentes, ne quiſquam ab eo ſine damnatione erroris ſui reciperetur. Hæc Hieronymus.

Cypriani verba charitatem, humilitatem, & concordiam ac pacem ſpirantia.

8. Ipſe de ſe Cyprianus teſtatur, ſe ea quæ ſentit de hac quæſtione cum ſuis collegis promere, ita ut ſalvo inter collegas pacis & concordiæ vinculo, permittat aliis ſua retinere; neque ſe ulli vim facere, aut legem dare: in fine epiſtolæ 72. ad Stephanum. Item in fine epiſtolæ 73. ad Jubaianum, ait; Hæc tibi breviter pro noſtra medio-

mediocritate rescripsimus, frater charissime, nemini præscribentes aut præjudicantes, quo minus unusquisque Episcoporum quod putat faciat. Nos, quantum in nobis est, propter hæreticos cum collegis & Coëpiscopis nostris non contendimus, cum quibus divinam concordiam & dominicam pacem tenemus: maximè cum & Apostolus dicat; Si quis autem putatur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Servatur à nobis patienter & firmiter charitas animi, collegii honor, vinculum fidei, & concordia sacerdotii. Idem in Concilio Carthaginensi, sic alloquitur Coëpiscopos; Superest, (inquit) ut de hac ipsa re singuli quid censeamus, proferamus; neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem, si diversum senserit, amoventes, &c. De Episcopis illis scribens Hieronymus in dialogo adversus Luciferianos; Illi ipsi (inquit) Episcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum Cypriano statuerunt, ad antiquam consuetudinem revoluti, novum emisere decretum.

1. Cor. 11. 16.

Collegæ Cypriani mutarunt sententiam in melius.

Summa sententiæ Cypriani.

9. Summam illius sententiæ, quæ ab Agrippino accepta, Cypriano probabatur, complectitur Cyprianus his verbis, in fine epistolæ suæ 74. ad Pompeium; Observatur itaque à nobis & tenetur, frater charissime, explorata & perspecta veritate, ut omnes qui ex quacunque hæresi ad Ecclesiam convertuntur, Ecclesiæ unico legitimo baptismo baptizentur, exceptis his qui baptizati in Ecclesia prius fuerant, & sic ad hæreticos transierant: hos enim oportet, cum redeunt, actâ pœnitentiâ, per manûs impositionem solam recipi, & in ovile unde erraverant à pastore restitui.

Opposita Stephani sententia.

10. Opposita Stephani sententia in eadem epistola, sub initium à Cypriano proponitur, his ipsius Stephani verbis; Si quis ergo à quacunque hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam.

Nicæna decisio controversiæ. ubi tum de baptismo, tum etiam de ordine decernitur, qui hæreticorum ministerio acceptus est.

11. Sequente seculo, in Concilio universali Niceno primo, decisa est hæc controversia: ut patet ex canone octavo illius Concilii, ubi dicitur; De his qui se Catharos nominant, si venerint aliquando ad Catholicam Ecclesiam, placuit sancto & magno Concilio, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ, ut impositionem manûs accipientes, sic in clero permaneant. Unde perspicuum est, non solùm baptismum, sed etiam ordinem clericalem, ministerio hæreticorum acceptum, ratum habuisse illam magnam synodum. Excipiuntur quidem, can. 19. Paulianistæ sive Samosateniani; de quibus ibi statuitur, ut ad Catholicam Ecclesiam venientes baptizentur, seu, ut synodus loquitur, omnimodo rebaptizentur, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος. Et si qui ex eis digni officio clericali reperiantur, baptizentur ut dictum est, deinde ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου, baptizati ordinentur ab Episcopo Ecclesiæ Catholicæ. Sed hujus exceptionis ratio fuit, quia Paulianistæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti minimè baptizabant: teste *Innocentio* primo Papa Romano, epistolâ vigesimâ secundâ, ad Episcopos Macedoniæ, capitulo quinto. Neque verò ad solos Novatianos restringendus est canon octavus, ut contendit Innocentius loco citato; Nam, teste Hieronymo in dialogo adversus Luciferianos, Synodus Nicæna omnes hæreticos suscepit, exceptis Pauli Samosateni discipulis. Et testatur ibidem Hieronymus, Ecclesiam Romanam semper recepisse baptizatos ab hæreticis Manichæis, Hebionitis, Cerinthianis, Praxeanis, Arianis, &c.

De Paulo Samosateno, ejusque hæresi, vide supra lib. 1. c. 2. §. 4.

Ratio exceptionis Paulianistarum.

12. *Luciferi* Caralitani Episcopi error fuit, errare Ecclesiam, quæ ab Arianis recipiebat in suis ordinibus Episcopos: & *Hilarius*, qui ejus diaconus fuit, alium addidit errorem, ut ne baptizatos quidem reciperet ab Arianis. Utrumque confutat *Hieronymus* in dialogo adversus Luciferianos, utens contra Luciferum hoc argumento: Laicum ab Arianis baptizatum recipis ad pœnitentiam; ergo recipi etiam possunt ab eisdem Episcopi. Propterea infert, Luciferum verbis dissentire, non rebus; siquidem recipiat, qui ab Arianis baptisma consecuti sunt. (vide plura de hujus argumentationis consequentia in Irenico nostro, libro secundo, capite undecimo, in exegesi propositionis 13. post dialogum de ordinatione Britannica.) Hilarius invalidum se sentiens ad refellendam argumenti consequentiam, negavit antecedens, asserens non esse recipiendos baptizatos ab Arianis; sic errorem errore cumulans. Hunc ejus errorem prolixè refutat ibi Hieronymus.

Luciferianorum errores. Vide infra, cap. 12. §. 5. & c. 14. §. 5.

13. Mireris verò, *Hieronymum* asserere, Ecclesiam recipere consuevisse baptizatos à Praxeanis; cum è diverso *Optatus* Milevitanus Donatistis concedat, aquam esse mendacem, seu non esse verum baptismi sacramentum apud Praxeanos. Sed revera concordant hi Patres; nam uterque agnoscit verum esse baptismum, qui in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, ritu Euangelico, à quocunque hæretico celebratur. Aqua igitur sola & vera illa est, (inquit Optatus) quæ non de loco, non de persona, sed de Trinitate condita est. Et quia dixisti, & aquam esse mendacem, etiam hoc disce, ubi etiam poteris invenire: Apud Praxeam Patripassianum, qui ex toto Filium negat, & Patrem passum esse contendit. Hæc Optatus, libro quinto, contra Parmenianum. Et postea eodem libro; In quo baptizantur gentes, à Salvatore mundatum est: per quem baptizentur, nullâ exceptione discretum est. Non dixit Apostolis, vos facite, alii ne faciant: Quisquis in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti baptizaverit, Apostolorum opus implevit. Denique lectum est in Euangelio, Joanne dicente; *Magister, vidimus quendam in nomine tuo expellentem dæmones: & prohibuimus, quia non sequitur nobiscum.* Sic Christus ait; *Nolite prohibere, qui enim non est contra vos, pro vobis est.* Nam & ipsis mandatum est, sic ut opus esset ipsorum, sanctificatio Trinitatis, nec in nomine suo tingerent, sed in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti; ergo nomen est quod sanctificat, non opus. Intelligite vos serò operarios esse, non Dominos. ——— totum baptismatis sacramentum Dei est, & sibi nihil vindicet operarius. Hæc Optatus. Unde patet, quosdam Praxeanos non tinxisse in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti; ideoque tinctionem illam meritò esse rejectam, nec pro vero sacramento agnitam à Catholicis. Quosdam verò ejusdem sectæ Praxeanæ servâsse in baptizando formam Euangelicam, & eos qui sic essent ab illis tincti, receptos esse à Catholicis, ut verè baptizatos. De his scribit Hieronymus, de illis Optatus. Et secundùm hanc distinctionem extendendi sunt Nicæni illi canones

Conciliantur dicta Optati & Hieronymi.

De Praxea ejusque hæresi vide supra, lib. 1. c. 2. §. 5.

Marc. 9. 38, 39, 40. Luc. 9. 49. 50.

Praxeanorum divisio.

Distinctio explicans sensum Canonis Nicæni.

canones ad omnes hæreticos. Propterea etiam Eunomianos, & Montanistas, & Sabellianos, ad Ecclesiam venientes, baptizari jubet Concil. 2. œcum. can. 7. & Concil. quinisext. can. 95.

De fide accipientis sacramentum. 14. In hanc sententiam Augustinus, lib. 3. de baptismo contra Donatistas, cap. 14. Nec interest (inquit) cum de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, ut homo integrum habeat sacramentum, & perversam fidem: sicut fieri potest, ut integra teneat verba symboli, & tamen non rectè credat, sive de ipsa Trinitate, sive de resurrectione, vel aliquid aliud. Et infrà, eodem cap. Quapropter manifestum est fieri posse, ut fide non integra integrum in quoquam maneat baptismi sacramentum: & ideo illa quæ de diversorum hæreticorum varietate dicuntur, ad istam quæstionem non pertinent.

Integrum est baptismi sacramentum, quod in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti consecratur, non obstante hæresi ministrantis vel accipientis, vel utriusque. 15. Et cap. 15. Quamobrem (inquit) si Euangelicis verbis, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentum, quamvis ejus fides sub eisdem verbis aliud opinantis quam Catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, id est, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, non solum Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, sed ipsi carnales parvuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Non potui loqui vobis, quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diversitates opinionum fortassis, quot hominum numerarentur. *1. Cor. 3. 7.* Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. *1. Cor. 2. 14.* Nunquid tamen ideo non integrum sacramentum accipiunt? —— Sacramenta tamen si eadem sunt, ubique integra sunt, etiamsi pravè intelliguntur, & discordiosè tractantur: Sicut scriptura ipsius Euangelii, si eadem ipsa est, ubique integra est, etiamsi innumerabili falsarum opinionum varietate asseratur. Hæc Augustinus.

16. Idipsum asserit de Photinianis, lib. 4. de baptismo, cap 16. Photinus autem doctrinam Pauli Samosateni secutus, in omnibus similiter prædicabat, teste Philastrio Episcopo Brixiensi, lib. de hæresibus. Unde manifestum est, ipsos Paulianistas non fuisse rebaptizandos, si formam servassent Euangelicam: nec ob atrocitatem hæreseos illius præ aliis heresibus, sed ob neglectam formam Euangelicam decrevisse NicænumConcilium, ut Paulianistæ ad Ecclesiam Catholicam venientes baptizarentur. Et quia inter non habentes verum baptismū non poterat vera esse ordinatio, ideo quorum baptisma repudiârunt, eorum etiam ordinationes irritas pronunciârunt. *De Photino isto vide supra, lib. 1. c. 2. §. 4.*

17. Donatistæ tamen hæretici secessione à reliquis Christianis factâ, & spretâ hac in parte auctoritate Nicenâ, non solum ab hæreticis & schismaticis, sed etiam à Catholicis ad suam factionem venientes rebaptizabant, affirmantes periisse extra suam societatem Ecclesiam, ob scelera aut scelerum participationem per communionem cum sceleratis; & asserentes eum, qui vel à perfidis vel ab impiis seu peccatoribus traditur, non esse verum baptismum, sed ejus quandam picturam, & imaginem, reum lavacrum, aquam mendacem, falsum baptisma, &c. Quibus opposuit Optatus Episcopus Milevitanus libros septem, scriptos contra Parmenianum Donatistarum Episcopum. Et postea Augustinus contra eosdem copiosè in multis locis suorum operum disseruit, præsertim verò in libris illis, qui in priore parte tomi septimi exstant. Ex quibus specimen quoddam exhibebimus, nec inutile, nec injucundum. *De Donatistis plura invenies lib. 14. hujus operis, cap. 4.*

CAPUT TERTIUM.

Specimen disputationis de Baptismo, inter Donatistas & Augustinum Episcopum Catholicum.

1. Object. Petilianus Donatista dixit; Bis baptisma nobis objiciunt hi, qui sub nomine baptismi animas suas reo lavacro polluerunt, quibus equidem obscænis sordes cunctæ mundiores sunt, quos perversa munditia aqua sua contigit inquinare.

Responsio. Augustinus respondit; Nec aquâ nostrâ inquinamur, nec vestrâ mundamur: sed aqua baptismi, In nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, cum datur alicui, nec nostra nec vestra est, sed illius de quo Joanni dictum est, *super quem videris Spiritum sicut columbam descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto.* lib. 2. contra literas Petiliani, capite 2. *Ioan. 1. 33.*

2. Object. 2. Petilianus Donatista dixit; At enim dicit Apostolus Paulus, *Vnus Deus, una fides, unum baptisma*: unum nos profitemur: Nam certum est, eos qui duo existimant, insanire. *Ephes. 4. 5, 6.*

Augustinus respondit; In nos ista dicitis, sed insaniendo nescitis. Illi enim dicunt duo baptismata, qui aliud existimant habere justos, aliud iniquos, cum neque istorum, neque illorum sit, sed sit Christi in utrisque unum, quamvis ipsi non sint unum, sed id quod est unum, isti habeant ad salutem, illi ad perniciem. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 27.

3. Object. De conscientia dantis. 3. Petilianus dixit; Conscientia namque dantis attenditur, qui abluat accipientis.

Resp. Augustinus respondit; De conscientia ergo Christi securi sumus: Nam si quemlibet hominem ponas, incerta erit accipientis mundatio; quia incerta conscientia est abluentis. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 3. Item; Cum ergo quærimus, unde ablutus sit quem in vestra communione non rebaptizatis, etiam cum eum constiterit ab aliquo baptizatum, qui propter occultam nequitiam jam sanctè dantis conscientiam non habebat: & cum responderitis, à Deo vel ab Angelo eum ablui atque mundari, quoniam quid respondeatis aliud non habetis; sequitur vos unde confundamini; dicetur enim vobis; si tunc abluit homo quando manifestus bonus est, cum autem occultus homo malus est, quoniam non habet conscientiam sanctè dantis, non jam ipse, sed Deus aut Angelus, abluit, sanctius justificantur, qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizantur à manifestis bonis. Quæ sententia si vobis displicet, quoniam revera omnibus displi-

cere debet, illa tollite unde nascitur, illa corrigite unde religatur: Illa enim non praecedant, & ista non sequitur. lib. 3. contra literas Petiliani, capite 48.] & capite 49. Haec adjicit; Nolite itaque dicere, Conscientia sancte dantis attenditur, quae abluat accipientis, ne dicatur vobis, quando latet dantis conscientia polluta, &c. Sed dicite quod dicit veritas & Catholica Ecclesia, quia non solum cum malus est minister baptismi, verum etiam cum sanctus & bonus est, non est in homine spes ponenda, sed in illo qui justificat impium, in quem credentibus fides ad justitiam deputatur. Cum enim dicimus, Christus baptizat, non visibili ministerio dicimus, sicut putat vel putari cupit nos dicere Petilianus, sed occulta gratia, occulta potentia in Spiritu Sancto: sicut dictum est de illo à Joanne Baptista, Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Nec, sicut Petilianus dicit, jam baptizare cessavit, sed adhuc id agit, non ministerio corporis, sed invisibili opere majestatis. Haec ibi.

Quomodo baptizet Christus.

Joan. 1. 33.

4. Object. 4. Cresconius Donatista sic defendere conatus est Petilianum; Conscientia dantis attenditur, non secundùm ejus sinceritatem quae in illa videri non potest, sed secundùm famam quae de illa seu vera seu falsa est, quia videlicet ejus est hominis, qui etsi sceleratus occultus sit, sufficit accipienti, quod bonae sit existimationis, nondum cognitus, nondum judicatus, nondum ab Ecclesia separatus. Haec Cresconius (apud Augustinum, libro secundo, contra Cresconium grammaticum, cap. 17.) asserens tamen hoc suae sectae homines, non se dicere, ut paulo post monet Augustinus.

Resp. Respondit Augustinus capite decimo octavo. Cum igitur maculosa ejus conscientia non valeat ad abluendum, & jam sola fama, etsi falsa, attendatur, falsum erit quod dixit Petilianus, Conscientia sanctè dantis attenditur quae abluat accipientis. Dic, rogo te, cum mala conscientia est, vera est bona fama ejus, an falsa? Proculdubio utique falsa. Proinde cum bona non est & occulta dantis conscientia, quomodolibet eam tibi videaris attendere, secundùm hanc sententiam, non abluit accipientem, nisi dantis aut fama falsa, aut polluta conscientia. Utrumque insanum est; si te talia delectant, elige quid sit insanius. Et capite decimo nono; cum Judas sicut Apostolus baptizaret, quandoquidem malus erat, quia fur erat, & ea quae mittebantur in commissos sibi loculos, auferebat, non utique conscientia ejus attendebatur, sed Deus & Christus in quem credebatur. Neque enim & ipsius mali hominis falsò bona fama credentes & accipientes abluebat, nec generabat in homine gratiam divinae veritatis falsitas humanae opinionis. Et capite vigesimo: Dic ergo quod dicimus, quia hoc est verum, hoc est sanum, hoc est catholicum, quod Christus mundat accipientium conscientias, sive per bonos ministros baptismi sui, sive per malos. Item; potestatem Dominici baptismi nulli servo dedit Dominus, sed sibi retinens potestatem, servis concessit ministerium, & bonis & malis. Non exhorreat columba ministerium malorum, sed respiciat Domini potestatem, tractatu 5. in Euangelium Joan. ubi de hac quaestione prolixè disserit.

Judas.

5. Object. 5. Cresconius dixit; Tu responde, quomodo baptizent quos damnavit Ecclesia?

Respondeo (inquit Augustinus) sic eos baptizare, quomodo baptizant quos damnavit Deus, antequam de illis quicquam judicaret Ecclesia. ——— Baptizant ergo quantum ad visibile ministerium & boni & mali, invisibiliter autem per eos baptizat, cujus est & visibile baptisma, & invisibilis gratia. libro secundo, contra Cresconium grammaticum, capite vigesimo primo. Idem etiam contra literas Petiliani, libro tertio, capite trigesimo quarto. Cum ergo (inquit) baptismus Christi, sive per iniquum, sive per justum ministratus, nihil aliud sit quàm baptismus Christi, ab homine cauto bono fideli iniquitas hominis est vitanda, non Dei sacramenta damnanda. *Resp.*

6. Quaerit Cresconius, Cum sine ministro non possit homo baptizari, utrumne melius injustus sit minister, an justus? *6. Object.*

Respondet Augustinus, melius esse ut sit justus minister propter boni exempli utilitatem, ad imitationem hominis justi, in servandis Dei mandatis; at nihil interesse ad hominem baptizandum vel sanctificandum, sed per ministros dispares Dei munus esse aequale. libro tertio, contra Cresconium grammaticum, capite sexto. Idem Augustinus, libro primo ejusdem operis, capite trigesimo primo, ait; Circumcisionem certè praeputii in figura futuri baptismi ab antiquis observatam esse negare, ut arbitror, non audetis. Nunquid apud Samaritanos circumcisus, si fieri tunc vellet Judaeus, posset iterum circumcidi? nonne illius hominis error corrigeretur, signaculum autem fidei agnitum probaretur? Et nunc sunt quidam haeretici qui se Nazarenos vocant, à nonnullis autem Symmachiani appellantur, & circumcisionem habent Judaeorum & baptismum Christianorum: ac per hoc quemadmodum si quis eorum ad Judaeos venerit, non potest iterum circumcidi: sic cum ad nos venerit, non debet iterum baptizari. Adhuc dicturi estis, Aliud est circumcisio Judaeorum, aliud baptismus Christianorum: sed cum illa umbra fuerit hujus veritatis, cur illa circumcisio & apud haereticos Judeorum esse potuit, iste autem baptismus apud haereticos Christianorum non potest esse? *Resp.* *Circumcisio figura baptismi.* *Circumcis. Samarit.* *Nazareni haeretici.*

7. Donatista; Sceleratus non debet usurpare jus baptismatis. *7. Object.*

Augustinus: Et nos dicimus, non cuicunque licere, sed ei poenam esse qui sanctum tractat illicitè, & eum esse corrigendum, non sanctum quod illicitè tractavit rescindendum. lib. 2. contra Cresconium, cap. 30. *Resp.*

8. Donatista: Qui baptizatur ab haeretico vel schismatico, nil ei prodest lavatio ejus. *8. Object.*

Augustinus: Fatemur nihil prodesse homini baptismum Christi, si apud haereticos vel schismaticos baptizetur, eis ipsis tribuens baptismum, quo baptizatur, sed tunc ei prodesse incipere, cum transit ad corpus Christi, quod est Ecclesia Dei. Tunc enim sub eodem baptismo, quod & foris Christi erat, sed foris posito nihil proderat, mundato, proderit ab eo cujus membris insertus est. lib. 2. contra Cresconium, capite 28. Item; quaecunque ipsius Ecclesiae habentur, extra Ecclesiam non valent ad salutem. Sed aliud est non habere, aliud non utiliter habere. Qui non habet, est baptizandus ut habeat; qui autem non utiliter habet, ut utiliter habeat, corrigendus. *Resp.* *Vide 4. sent. dist. 5.*

dus. lib. 4. de baptismo contra Donatistas, capite 17. Item; Dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audemus. In quo enim nobiscum sentiunt, in eo etiam nobiscum sunt. In eo autem à nobis recesserunt, in quo à nobis dissentiunt. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, capite 1. Deinde, cap. 2. ejusdem libri; Itaque (inquit) isti in quibusdam rebus nobiscum sunt, in quibusdam verò à nobis exierunt. Proinde illa in quibus nobiscum sunt, eos agere non vetamus; In quibus autem nobiscum non sunt, ut veniendo accipiant, vel redeundo recipiant, adhortamur, & quibus modis possumus uti diligant emendati atque correcti, cum charitate flagitamus. Non eis itaque dicimus, Nolite dare: sed, Nolite in schismate dare. Nec eis quos videntur baptizaturi, dicimus, Nolite accipere: sed, nolite in schismate accipere. Nam si quem forte coëgerit extrema necessitas, ubi catholicum per quem accipiat non invenerit, & in animo pace catholica custodita, per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa catholica unitate accepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non eum nisi catholicum deputamus. Si autem fuerit à corporali morte liberatus, cum se catholicæ congregationi etiam corporali præsentia reddiderit, unde nunquam corde discesserat, non solum non improbamus quod fecit, sed etiam securissimè verissiméque laudamus, quia præsentem Deum credidit cordi suo ubi unitatem servabat, & sine sancti baptismi sacramento, quod ubicunque invenit, non hominum sed Dei esse cognovit, noluit ex hac vita migrare. Si quis autem, cum possit in ipsa catholica accipere, per aliquam mentis perversitatem eligit in schismate baptizari, etiamsi postea venire ad catholicam cogitat; quia certus est ibi prodesse sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest, proculdubio perversus & iniquus est, & tanto perniciosius quando scientius. Ita enim non dubitat rectè illic accipi, sicut non dubitat illic prodesse etiam quod alibi acceperat. Et cap. 3. ejusdem libri; Duo enim sunt quæ dicimus; & esse in Ecclesia baptismum, & illic tantum rectè accipi: utrumque horum Donatistę negant. Item alia duo dicimus; esse apud Donatistas baptismum, non autem illic rectè accipi.

Ex mente Augustini, In casu necessitatis fas baptismum accipere per ministeriū hæretici, aut schismatici, etiam notorii: & sic baptizatus catholicus accipit tum veritatem, tum etiam virtutem sacramenti, seu sacramentum & rem sacramenti.

9. Objectio. A confessione catholicorum.

9. Donatista; Si baptismum nostrum acceptatis, quid minus habemus, ut nobis de vestra communione consulendum putetis?

Resp.

Augustinus; Illa quæ schismatici vel hæretici si non aliter habent, nec aliter agunt quàm vera Ecclesia, cum ad nos veniunt, non emendamus, sed potius approbamus. In quibus enim non dissentiunt à nobis, in eis non disjunguntur à nobis. Sed tamen, quia eis nihil prosunt quamdiu hæretici vel schismatici sunt, propter alia in quibus à veritate dissentiunt, & propter ipsum separationis immanissimum scelus, ut ad salutem pacis atque unitatis veniant adhortamur, non solum ut aliquid habeant quod non habebant, sed ut eis etiam illud prodesse incipiat quod habebant. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 13. & pergit cap. 14. Frustra ergo nobis dicunt, si baptismum nostrum acceptatis, quid minus habemus ut nobis de vestra communione consulendum putetis? Respondemus enim, Non baptismum vestrum acceptamus, quia non est baptismus ille hæreticorum vel schismaticorum, sed Dei & Ecclesiæ, ubicunque fuerit inventus & quocunque translatus. Vestrum autem non est nisi quod pravè sentitis, & sacrilegè agitis, & impiè separamini.

Separationis immanissimum scelus.

Cujus sit baptismus.

10. Donatista Petilianus dixit; Venite ergo ad Ecclesiam populi, & aufugite traditores, si cum hisdem perire non vultis. Nam ut facilè cognoscatis, quod cum ipsi sint rei, de fide nostra optimè judicent: ego illorum infectos baptizo, illi meos, (quod absit) recipiunt baptizatos; quæ omnino non facerent, si in baptismo nostro culpas aliquas agnovissent. Videte ergo quod damus quam sit sanctum, quod destruere metuit sacrilegus inimicus. *10. Object.*

Respondit Augustinus; Sic approbamus in hæreticis baptismum, non hæreticorum, sed Christi, sicut in fornicatoribus, immundis, luxuriosis, idololatris, veneficis, inimicitiarum retentoribus, contentiosis, ęmulis, animosis, dissensionum studiosis, invidis, ebriosis, comessatoribus, & his similibus approbamus baptismum, non eorum, sed Christi. Omnes enim isti, inter quos & hæretici positi sunt, sicut dicit Apostolus, Regnum Dei non possidebunt, & ideo ad sinistram partem, cum Diabolo pertinebunt. Nec ideo putandi sunt esse in Christi corpore quod est Ecclesia, quia sacramentorum ejus corporaliter participes fiunt. Illa enim & in talibus sancta sunt, & eis indignè tractantibus & sumentibus ad majus judicium valebunt. —— Non ergo vestrum est quod destruere metuimus, sed Christi: quod & in sacrilegis per se sanctum est. Nam venientes à vobis recipere non possumus, nisi quod vestrum est destruamus: destruimus enim perfidiam desertoris, non destruimus characterem Imperatoris. Proinde tu ipse considera & destrue quod dixisti, Ego, inquis, infectos illorum baptizo; illi meos, quod absit, recipiunt baptizatos, Tu enim non infectos baptizas, sed ut tui erroris fraude inficias, rebaptizas. Nos autem non tuos recipimus baptizatos, sed destruimus errorem tuum unde sunt tui, & suscipimus Christi baptismum unde sunt baptizati. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 108. seu ultimo. *Resp.* *Gal. 5. 21.*

11. Item; Si Apostolus Cretensis cujusdam Prophetæ, qui inter Prophetas Dei non computabatur, testimonio, quia verum comperit, etiam ipse attestatus est: Cur nos apud quemlibet invenerimus quod Christi est, & verum est, etiamsi ille apud quem invenitur perversus & fallax est, non discernimus vitium quod homo habet, & veritatē quam non suam sed Dei habet, & dicimus, sacramentum hoc verum est: sicut ille ait, *testimonium hoc verum est*? Numquid ideo dicimus etiam, ipse homo verax est, quia dicimus, sacramentum hoc verum est? Sicut & Apostolus, numquid ideo Prophetam illum inter Prophetas Dei computavit, quia quod in eo verum invenit, verum esse firmavit? Similiter idem Apostolus cum apud Athenas esset inter aras dęmonum, animadvertit aram quandam, in qua scriptum erat, *Ignoto Deo*. Et hoc testimonium ad illos in Christo ędificandos assumsit, ita ut hoc commemoraret in sermone suo, atq; subjungeret; quem vos ignorantes colitis, hunc vobis nos annunciamus. Numquid quia vel inter idolorum aras vel à sacrilegis erectam aram illam reperit, propterea quod in ea verum erat damnavit aut respuit; aut propter verum quod in ea legerat, etiam sacrilegia Paganorum sectanda esse persuasit? Consequenter *Tit. 1. 12, 13.* *Act. 17. 23.*

etiam cum ipsum etiam Dominum illis ignotum, sibi autem notum, etiam illorum notitiæ, sicut congruere judicabat, insinuare vellet, ait inter cætera; Et quidem non longè positum ab unoquoque nostrum; In illo enim vivimus & movemur & sumus, sicut & quidam secundùm vos dixerunt. Numquid etiam hic, quia invenit apud sacrilegos testimonia veritatis, aut propter ista illos adprobavit, aut propter illos ista damnavit? Vos autem necesse est ut semper erretis, quamdiu propter hominum vitia, Dei sacramenta violatis; aut nos propter Dei sacramenta, quæ in vobis violare nolumus, etiam vestri schismatis sacrilegium assumere putatis. libro secundo, contra literas Petiliani, capite trigesimo.

Act. 17. 27, 28.

12. Item; Sed nos reperientes Apostolos in quibuslibet errantibus, vel qualibet impietate sacrilegis, si quid veri cognoverunt, confirmasse potius quam negasse; hominum autem errorem & impietatem, salvo quod in eis verum inventum est, emendasse sive damnasse; Hanc regulam etiam in baptismi veritate sectamur, ut apud quos eam invenerimus ita retentam atque servatam, sicut in Ecclesia Catholica retinetur atque servatur, non eam negemus neque destruamus, sed, eâ manente, quod vitiosum, quod pravum, quod falsum in unoquoque fuerit, curemus, corrigamus, emendemus: aut si non possumus, detestatum damnatumque vitemus. Proinde cum eos suscipimus, non suscipimus iniquitatem eorum, qua se ab Ecclesia Christi diremtione sacrilegâ diviserunt, qua orbem Christianum, cui Deus per legem, per Prophetas, per Euangelium, per Psalmos, per Apostolos, tam multa testimonia perhibet, calumniosis & maledicis criminationibus insectantur; Nec eum ipsorum errorem suscipimus, quo baptismum Christi etiam apud hæreticos regulâ Ecclesiasticâ custoditum nolunt agnoscere, audent destruere, non dubitant iterare, quinetiam si quos invenerint, non solùm laïcos, sed & clericos, nec quoslibet clericos, verùm & presbyteros & Episcopos, etsi in illis Ecclesiis baptizati sunt quas Apostoli labore proprio fundaverunt, quos aliquo modo seductos ad se transferre potuerint, catechumenos faciunt. Hæc eorum detestabilia mala nequaquam suscipimus, quandoquidem nisi eis correctis ad nos transire non possunt. libro de unico baptismo contra Petilianum, capite undecimo.

Donatistarum objectio, similis illi quæ proposita est §. 10.

13. Similis est illa Donatistarum objectio, quæ apud Augustinum legitur tractatu sexto, in Euang. Joannis. Si ergo accepi baptismum, non est quod mihi des, securus sum, etiam testimonio tuo. Et ego quidem me dico accepisse, & tu me fateris accepisse, utriusque lingua securum me facit. Quid ergo mihi promittis? Quare me vis catholicum facere, quando non mihi aliquid daturus es amplius, & me jam accepisse fateris quod te habere dicis? ego autem quando dico, veni ad me; dico quia non habes tu, qui fateris quia habeo. Quare dicis, veni ad me?

Resp.

Respondet ibi Augustinus; Baptismum habes, sacramentum habes, charitatem non habes qui dividis unitatem. Baptismum habes, sed sine charitate nihil tibi prodest. Veni ergo ad columbam, id est, ad Ecclesiam, ut prodesse tibi incipiat quod habes. Foris enim habebas baptisma ad perniciem: intus si habueris, incipit prodesse ad salutem. Non enim tantum tibi non proderat baptisma, & non etiam oberat: & sancta possunt obesse: in bonis enim sancta ad salutem insunt; in malis ad judicium. Certè enim, fratres, novimus quid accipiamus, & utique sanctum est quod accipimus, & nemo dicit, non est sanctum. Et quid ait Apostolus? qui autem manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit: non ait quia illa res mala est, sed quia ille malus malè accipiendo, ad judicium accipit bonum quod accipit. Non enim mala erat buccella, quæ tradita est Judæ à Domino: absit! Medicus non daret venenum: salutem medicus dedit, sed indignè accipiendo ad perniciem accepit, quia non paratus accepit. Sic ergo & qui baptizatur, habeo inquit, mihi: Fateor habes: observa quod habes, eo ipso quod habes damnaberis. Quare? quia rem columbæ præter columbam habes. Si rem columbæ in columba habeas, securus habes. Puta te esse militarem: si characterem Imperatoris tui intus habeas, securus militas: si extra habeas, tunc non solùm tibi ad militiam non prodest character ille, sed etiam pro desertore punieris. Veni ergo, veni. ——— Habeto humilitatem, charitatem, pacem: habeto bonum quod nondum habes, ut prosit tibi bonum quod habes: Nam quod habes, habuit & Simon Magus, &c. Hæc ibi.

1. Cor. 11. 29.

14. Notentur ista diligenter etiam contra hujus temporis hæreticos & schismaticos, qui sæpe erroribus suis idem aut simile patrocinium quærunt.

11. Objectio ab unitate Columbæ.

17. Donatista: Scriptum est; Unus Deus, una fides, unum baptisma, una incorrupta & vera catholica Ecclesia, cui dictum est; una est columba mea, una est matris suæ: appellatur etiam fons signatus, puteus aquæ vivæ, paradisus cum fructu pomorum; hortus conclusus: Præter ipsam ergo columbam baptisma non est; qui non sunt in una Ecclesia, non possunt habere unum baptismum: illic tantummodo est verum baptisma, ubi est vera fides. Hæc Donatistæ apud Augustinum, lib. 1. contra Cresconium, capp. 28. & 31. & lib. de unico baptismo, contra Petilianum, cap. 11. & tractatu sexto in Euang. Joannis, & alibi.

Cant. 6. 9. Cant. 4, 12, 13, 14, 15.

Resp.

Respondet Augustinus iisdem locis, negando consequentiam istius argumentationis, nam ex illo antecedente, quod est irrefragabiliter verum, non sequitur istud consequens. Sed quid ad rem (inquit Augustinus,) cum omnia, sicut dixisti, ista concedam? Verum quod ex his conaris efficere non efficitur; videlicet, ut qui non sunt in una Ecclesia, non possint habere unum baptismum: quod omnino falsissimum est. ——— Ego autem dico, posse si non mutatur, si hoc idem observatur: nec ideo fieri ut non sit idem baptisma, quia est apud illos qui in una non sunt Ecclesia. Hoc autem probo ex his quæ in eadem sententia posuisti de uno Deo, & una fide: invenimus enim eundem Deum extra Ecclesiam ab ignorantibus coli, & nec ideo fieri ut non ipse sit Deus: & fidem qua creditur, Christum esse Filium Dei vivi, invenimus etiam eos, qui non pertinent ad membra Ecclesiæ, confiteri, nec ideo fieri ut non sit una fides. Sic etiam cum invenimus eundem baptismum ab eis qui sunt contra Ecclesiam in baptizandis hominibus observari, non ideo non esse ipsum baptismum existimare debemus. lib. 1. contra Cresconium, cap. 28.

16. Item;

Act.17. 23. 16. Item; Beatus Paulus Apostolus, cum de Deo loqueretur, quia inscriptum in ara invenerat, ignoto Deo; Quem vos, inquit, ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis. quid eis prædicare cupiebat, nisi eundem Deum quem præter Ecclesiam ignoranter atque inutiliter colebant, in Ecclesia sapienter & salubriter colerent? Ita vobis & nos dicimus, quem baptismum vos ignorantes observatis, ejus potestatem vobis nos annunciamus, non ut cum ad nos veneritis alterum accipiatis, sed ut eum qui jam apud vos erat, utiliter habeatis. De fide etiam Jacobus Apostolus cum loqueretur adversus eos, qui sibi quod crediderant sufficere arbitrabantur, & bene operari nolebant, Tu credis, inquit, quoniam unus Deus est, bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Iac.2.19. Nempe in unitate Ecclesiæ dæmones non sunt, nec ideo tamen possumus dicere aliud esse quod credunt, cum & Domino Jesu Christo dixerint; quid nobis & tibi est, Fili Dei? Matth.8. 29. Unde Paulus Apostolus, Si habeam, inquit, omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem non habeam; nihil sum. 1. Corinth. 13.2. Non autem existimo quenquam ita desipere, ut credat ad Ecclesiæ pertinere unitatem eum, qui non habet charitatem. Sicut ergo Deus unus colitur ignoranter etiam extra Ecclesiam, nec ideo non est ipse; & fides una habetur sine charitate etiam extra Ecclesiam, nec ideo non est ipsa. Unus enim Deus, una fides, unum baptisma, una incorrupta Catholica Ecclesia, Ephes.4. 4,5,6. non in qua solus unus Deus colitur, sed in qua sola unus Deus piè colitur: nec in qua sola una fides retinetur, sed in qua sola una fides cum charitate retinetur. Nec in qua sola unus baptismus habetur, sed in qua sola unus baptismus salubriter habetur. libro primo contra Cresconium, capite vigesimo nono.

17. Item; Et potest fieri, ut habeat aliquis baptismum præter columbam; ut prosit ei baptismus præter columbam, non potest. tractatu sexto in Euangelium Joannis. Item; Non est baptismus ille hæreticorum vel schismaticorum, sed Dei & Ecclesiæ ubicunque fuerit inventus & quocunque translatus. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 14.

18. Item; Quid est ergo quod dicit, illic esse verum baptisma, ubi est vera fides? Prorsus fieri potest, ut aliqui verum habeant baptismum, & non habeant veram fidem: sicut fieri potest, ut habeant verum Euangelium, quod non rectè intelligendo, falsi aliquid credant de Deo. Numquid propter ipsam fidei falsitatem etiam Euangelium, quod verum apud eos invenitur, detestandum aut emendandum putabimus? libro de unico baptismo contra Petilianum, cap. 11.

19. Item; Demonstravi quam non sit consequens, ut si concedimus esse baptismum in parte Donati, simul etiam concedamus in eadem societate quenquam baptizari oportere. quia sicut bonam legem potuit habere reprobus populus Judæorum: sic bonum sacramentum potest habere reproba societas hæreticorum. quid autem propriè detur in Ecclesia, quod præter illam omnino non datur, suo loco sine difficultate monstrabitur. Neque enim rectè ageremus cum hæreticis, quos habere baptismum confitemur, ut omni modo ad Ecclesiam Catholicam veniant, nisi veniendo acciperent aliquid quod nec alibi possint accipere; & quod nisi acceperint, frustra & perniciosè habeant quæcunque alia, quamvis bona & ad legem Dei pertinentia, ubilibet accipere potuerunt. Hoc enim quidquid est, quod secundùm scripturas certissimamque rationem inveniri potuerit, non nisi in sancta Ecclesia vel dari vel accipi posse. hoc pertinebit ad fontem signatum, puteum aquæ vivæ, Cant.4. 12. Paradisum cum fructu pomorum, cujus ut potuisti mentionem fecisti. Sed quid illud sit non te intellexisse ostendisti, quandoquidem hoc de visibili baptismo dictum esse arbitraris: quod licet sanctum sit, neque ullo modo prætermittendum, quoniam sacratissima significatione præpollet; quàm multi eum tamen accipiant, non solùm boni qui secundum propositum vocati sunt conformes imagines Filii Dei, sed etiam hi qui regnum Dei non possidebunt, Rom.8. 28 29. in quibus, sicut dicit Apostolus, ebriosi & avari Gal.5.21. numerantur, puto quod si pertinacia deposita cogitaveris, verum me dicere tibi ipse facile respondebis; ut non quæras fontem signatum, & puteum aquæ vivæ, nisi quo hi qui displicent Deo divinitus non permittuntur accedere. libro primo contra Cresconium, capite trigesimo quarto, seu ultimo.

20. Item; Non autem habet Dei charitatem, Contra schismaticos. qui Ecclesiæ non diligit unitatem, ac per hoc rectè intelligitur dici, non accipi nisi in Catholica Spiritus Sanctus. ——— Cum ergo sit aliud Dist. sacramentum, quod habere etiam Simon Magus potuit; aliud operatio Spiritus quæ in malis hominibus etiam fieri solet, sicut Saul habuit Prophetiam; aliud operatio ejusdem Spiritus, quam nisi boni habere non possunt, sicut est finis præcepti charitas de corde puro & conscientiâ bonâ & fide non fictâ: 1.Tim. 1.5. quodlibet hæretici & schismatici accipiant, charitas quæ cooperit 1.Petr. 4.8. multitudinem peccatorum, proprium donum est Catholicæ unitatis & pacis, nec est in omnibus, quia nec ejus sunt omnes, sicut suo loco videbimus. Præter ipsam tamen esse illa charitas non potest, sine qua cætera, etiam si agnosci & approbari possunt, prodesse tamen & liberare non possunt. Manus autem impositio non, sicut Manus impositio. baptismus, repeti non potest. quid est enim aliud nisi oratio super hominem? lib. 3. de baptismo contra Donatistas, cap. 16.

21. Alia Donatistarum objectio fuit, de regeneratione per sacramentum baptismi, 12. Objectio. quod est lavacrum regenerationis; Sed videntur (inquit Augustinus) sibi argutissimè quærere; De regeneratione, seu baptismali generatione. utrum generet filios baptismus Christi in parte Donati, an non generet: ut si consenserimus quod generet, suam esse asseverent Ecclesiam matrem, quæ filios potuit de Christi baptismate generare, & quia unam oportet esse Ecclesiam, ex hoc jam nostram non esse Ecclesiam criminentur. Si autem dixerimus, non generat; cur ergo ajunt, apud vos non renascuntur per baptismum, qui transeunt à nobis ad vos, cum apud nos fuerint baptizati, si nondum nati sunt? Hæc est illorum objectio, apud Augustinum, libro primo de baptismo contra Donatistas, capite decimo.

22. Respondet ibidem Augustinus; Resp. Quasi verò ex hoc generet unde separata est, & non ex hoc unde conjuncta est. Separata est enim à vinculo charitatis & pacis, sed adjuncta est in uno

uno baptismate. Itaque una est Ecclesia, quæ sola Catholica nominatur, & quicquid suum habet in communionibus diversorum à sua unitate separatis, per hoc quod suum in eis habet, ipsa utique generat, non illæ. Neque enim separatio eorum generat, sed quod secum de ista tenuerunt: quod si & hoc dimittant, omnino non generant. Hæc itaque in omnibus generat, cujus sacramenta retinentur, unde possit tale aliquid ubicunque generari, quamvis non omnes quos generat ad ejus pertineant unitatem, quæ usque in finem perseverantes salvat. Neque enim hi soli ad eam non pertinent, qui separationis aperto sacrilegio manifesti sunt, sed etiam illi qui in ejus unitate corporaliter mixti per vitam pessimam separantur. Etenim Simonem
Act. 8. 21. Magum per baptisma ipsa pepererat: cui tamen dictum est, quod non haberet partem in hæreditate Christi. Numquid ei baptismus, numquid Euangelium, numquid sacramenta defuerunt? Sed quia charitas defuit, frustra natus est, & ei expediebat fortasse non nasci. Num-
1. Cor. 3. 1, 2. quid non erant nati quibus Apostolus ait, Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: eos tamen à sacrilegio schismatis revocat, in quod ideo irruebant, quia carnales erant. ——— Isti ergo si in hac obstinatione & perversitate remanerent, certè quidem nati erant, nec tamen ad ipsam Ecclesiam de qua nati erant, per pacis atque unitatis vinculum pertinerent. Ergo ipsa generat, & per uterum suum, & per uteros ancillarum ex eisdem
1. Cor. 10. 6. sacramentis, tanquam ex viri sui semine. Non enim frustra dicit Apostolus, Omnia illa in figura esse gesta. Sed qui superbiunt & legitimæ
Genes. 21. 10. matri non adjunguntur, similes sunt Hismaëli, de quo dictum est, Ejice ancillam & filium ejus;
Galat. 4. 30. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. qui autem pacificè diligunt legitimam Patris sui conjugem, cujus legitimo jure generati sunt, similes sunt filiis Jacob, quamvis de ancillis natis, sed tamen eandem hæreditatem sumentibus. qui autem de utero ipsius matris intus in unitate nati, negligunt gratiam quam ac-
Genes. 25. 23, 33, 34. ceperunt, similes sunt Esau filio Isaac, qui reprobatus est, Deo attestante & dicente, Jacob
Mal. 1. 2, 3. dilexi, Esau autem odio habui: cum ambo ex
Rom. 9. 12, 13. uno concubitu concepti, ex uno utero nati sint. Hæc Aug. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 10.

13. Objectio. De remissione peccatorum. 23. Donatistæ quærebant etiam, utrùm peccata dimitterentur in parte Donati; & hoc dilemmate pugnabant; Aut dimittuntur, aut non dimittuntur; si dimittuntur, ergo in parte Donati est Spiritus Sanctus operans dimissionem
Matth. 28. 19. peccatorum; quia cum insufflante Domino da-
Ioan. 20. 22, 23. tus esset discipulis, tunc secutus est & ait, Baptizate gentes in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti: si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei; si cui tenueritis, tenebuntur. Et si ita est, inquiebant, communio nostra est Ecclesia Christi, Non enim præter Ecclesiam dimissionem peccatorum Spiritus Sanctus operatur. Et si nostra communio est Ecclesia Christi, non est Ecclesia Christi vestra communio, Una est enim
Cant. 6. 9. quæcunque illa sit, de qua dictum est, Una est columba mea, una est matri suæ. Nec possunt Ecclesiæ tot esse, quot schismata. Si non dimittuntur peccata in parte Donati, ergo non est illic verus baptismus; & propterea quos à nobis suscipitis, vos baptizare debetis: quod quia non facitis, in Ecclesia Christi vos non esse fatemini. Hæc est Donatistarum objectio, apud Augustinum, lib. 1. de baptismo contra Donatistas, capite undecimo.

Responsio prior. 24. Respondet Augustinus ibidem, & capitibus duodecimo & decimo tertio. Non dimitti: neque tamen non esse illic verum baptismum. quemadmodum Simoni Mago & cuicunque ficto hypocritæ fallaciter intus in ipsa unitate Catholica baptismum accipienti, datur quidem verus baptismus, sed manenti in ea fictione & amaritudine cordis non dimittuntur peccata. quæ tamen postea dimittentur, si fictionem suam corde concusso & vero dolore fassus fuerit; nec erit denuo baptizandus, sed baptisma prius acceptum, incipiet tunc ei prodesse ad remissionem peccatorum. Sic etiam in communionibus ab Ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur & sumitur: qui tamen tunc prosit ad remissionem peccatorum, cum quis reconciliatus unitati, sacrilegio dissensionis exuitur, quo ejus peccata tenebantur, & dimitti non sinebantur. Hæc prior responsio est. quam etiam confirmat testimonio Johannis Apostoli, dicentis; Qui odit fratrem suum, in tenebris manet usque adhuc. Peccata enim (inquit Augustinus) tenebræ animarum sunt: Nulli autem schisma facerent, si fraterno odio non excæcarentur. Et testimonio Petri Apostoli, dicentis Simoni Mago, non eum habere partem in sorte sanctorum. Sed quia regerebant Donatistæ, hoc esse dictum Simoni Mago, post baptismum in vera Ecclesia acceptum, quia postea peccavit, pecuniâ volens emere donum Dei: idcirco & alia via illis occurrit Augustinus, capite duodecimo. *1. Ioan. 2. 9.* *Omnis schismaticus odit fratrem.* *Act. 8. 21.*

25. Altera Augustini responsio: Quid si ad ipsum baptismum fictus accessit? dimissa sunt ei peccata, an non sunt dimissa? eligant quod volunt, utrumlibet elegerint, sufficiet nobis. Si non dimissa dixerint, stat responsio superius data. Si dixerint dimissa; quomodo ergo Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum, si in isto ficto remissionem operatus est peccatorum? Si autem dixerint, in illo qui fictus accessit, per sanctam vim tanti sacramenti dimissa quidem illi esse peccata in ipso temporis puncto, sed per fictionem ipsius rediisse continuò, ut Spiritus Sanctus & affuerit baptizato, ut peccata recederent, & perseverantiam fictionis fugerit ut redirent. qui ergo hoc dixerint, hoc etiam in eis intelligant fieri, qui extra Ecclesiæ communionem, sed tamen baptismate Ecclesiæ baptizantur; quod ubicunque fuerit, sanctum est per seipsum. Nam redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissimè docet in Euangelio de illo servo, quem cum invenisset debitorem decem millium talentorum, deprecanti omnia dimisit. Ille autem conservum suum, qui ei debebat centum denarios, cum miseratus non fuisset, jussit eum Dominus reddere, quæ ei dimiserat. Tempus ergo, quo accipitur indulgentia per baptismum, tanquam tempus est reddendæ rationis, ut omnia debita quæ inventa fuerint dimittantur. Nec tamen illud, quod nondum conservo dimiserat, impedivit Dominum ejus, quominus in illo tempore accipiendę rationis dimitteret ei omnia quæ debebat. Sed quid profuit, quandoquidem in *Responsio posterior. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 12.* *Sap. 1. 5.* *Matth. 18. 27. 34.* *Renovabilis quædam remissio, sive sacramento tenus. Vide cap. 16.*

in caput ejus propter odiorum perseverantiam rursus omnia continuò replicata sunt? Et capite decimo tertio ejusdem libri primi de baptismo contra Donatistas; Sive ergo (inquit) dimittantur, sive non dimittantur, necessaria est medicina postea, neque tamen si vixerit, atque id corrigendum esse didicerit atque correxerit, denuo baptizatur, sive apud illos, sive apud nos.

Peccata non dimittuntur fictis.

26. Utramque responsionem repetit Augustinus, libro tertio de baptismo contra Donatistas, capite decimo tertio. Dimitti autem fictis peccata, non asserendo dixisse Augustinum, sed quærendo & aliorum opiniones referendo, observavit Lombardus, 4. sent. dist. 4.

Irrevocabilis remissio. Vide cap. 16. §. 5. & §. 9.

27. Idem Augustinus, libro tertio de baptismo, capite decimo septimo. Sacramenti (inquit) integritas ubique cognoscitur, sed ad peccatorum illam irrevocabilem remissionem extra unitatem Ecclesiæ non valebit, nec in hæresi aut schismate constituto, sed nec sanctorum orationes, id est, illius unicæ columbæ gemitus poterunt adjuvare: sicut nec intus positum possunt, si adversum se ipse per vitam pessimam teneat debita peccatorum, non solum si per accipitrem, sed etiam si per ipsius columbæ pium ministerium baptizentur. Hæc Augustinus, libro tertio de baptismo contra Donatistas, capite decimo septimo.

Ioan. 20. 21, 22, 23.

28. Et cap. 18. ejusdem libri; Sicut misit me, inquit, Pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset, inspiravit, & ait illis, Accipite Spiritum Sanctum, si cujus remiseritis peccata, illi remittuntur: si cujus retinueritis, tenebūtur illi. Ergo si personam gerebant Ecclesiæ, & sic eis hoc dictum est, tanquam ipsi Ecclesiæ diceretur, pax Ecclesiæ dimittit peccata, & ab Ecclesiæ pace alienatio tenet peccata, non secundùm arbitrium hominum, sed secundùm arbitrium Dei & orationes sanctorum spiritalium, qui omnia dijudicant, ipsi autem à nemine judicantur. Petra enim tenet, Petra dimittit: columba tenet, columba dimittit: unitas tenet, unitas dimittit. Pax autem hujus unitatis in solis bonis est, vel jam spiritalibus, vel ad spiritalia concordi obedientiâ proficientibus: In malis autem non est, sive foris tumultuentur, sive intus cum gemitu tolerentur, & baptizent, & baptizentur. —— Remissam tamen peccatorum non dant, quæ per orationes sanctorum, id est, per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet, si ad ejus pacem illi pertinent quibus datur. Non enim raptoribus & fœneratoribus diceret Dominus, Si cui dimiseritis peccata, remittuntur illi: si cui tenueritis, tenebuntur. Foris quidem nec ligari aliquid potest nec solvi, ubi non sit qui aut ligare possit aut solvere, sed solvitur qui cum columba fecerit pacem, & ligatur qui cum columba non habet pacem, sive apertè foris sit, sive intus esse videatur. Hæc ibi.

Contra schisma.

1. Cor. 2. 15.

Ioan. 20. 23.

Nota, foris nihil ligari aut solvi. ex mente Augustini.

Prior responsio potior.

29. Præfert apertè Augustinus priorem suam responsionem, ut potiorem: quod scilicet in hæresi aut schismate constituto, vel charitate fraterna destituto, non dimittantur in baptismo peccata. quæ responsio verissima & tutissima est. Altera autem non æquè tuta est; Nam ex ea sequi videtur, fictum, qui in ipso percepti baptismi momento exspiraret, antequam redirent dimissa peccata, salvari sine charitate, quod est prorsus absurdum. Sin autem dicas, dimissa esse remissione non illa irrevocabili, quæ datur rectis corde, sed quadam revocabili remissione, quæ non sit accipienti profutura & irrevocabilis futura, nisi abjecto odio fraterno habuerit veram charitatem, priusquam ex hac vita migraverit: & hunc esse sensum illius parabolæ Euangelicæ. Erit ista revocabilis remissio non nisi conditionata, & sacramento tenus, non autem absoluta & per rem sacramenti. Atque ita revolvimur ad priorem illam Augustini responsionem, quæ sufficit: & parabolæ Euangelicæ satisfit per istam qualemcunque remissionem conditionatam & sacramentalem: quamvis absolutè & irrevocabiliter dimitti peccata fictorum non sinat ipsorum perversa & obstinata malitia. Vide infra ad objectionem 16.

Remissio irrevocabilis.

Vide infra, cap. 16. §. 9.

Remissio conditionata & sacramentalis.

30. Si quæras, an non sanentur per doctrinam & baptismum apud Donatistas, quos illi ab idololatria atque infidelitate venientes docent rectam fidem, & vero baptismo baptizant. *14. Objectio.*

Respondet Augustinus; Illi quos baptizant, sanant vulnere idololatriæ vel infidelitatis, sed gravius feriunt vulnere schismatis. Idololatras enim in populo Dei gladius interemit, schismaticos autem terræ hiatus absorbuit. quid ergo prodest homini vel sana fides, vel sanum fortasse solum fidei sacramentum, ubi lethali vulnere schismatis peremta est sanitas charitatis, per cujus solius peremtionem etiam illa integra trahuntur ad mortem? sicut ex uno gravi vulnere in aliqua necessaria corporis parte, licet cætera membra sana sint, moritur homo, nisi curetur. Nec ideo se putent sanos esse quia dicimus eos habere aliquid sanum, nec rursus putent ideo curandum esse quod sanum est, quia ostendimus aliquid vulneratum. quæ nobiscum eadem faciunt, non se in eis separaverunt, & ex ea parte in texturæ compage detinentur, in cætera scissi sunt. Proinde si quem sociaverint sibi, ex ea parte nectitur Ecclesiæ, in qua nec illi separati sunt. Et ideo si ad Ecclesiam venire voluerit, in eo sanatur ubi laniatus errabat. Ubi verò sanus connectebatur, non curatur sed agnoscitur, ne cum sana curare volumus, potius vulneremus. lib. 1. de bapt. contra Donatistas, cap. 8.

Responsio.

Schism.

In textura compage.

31. Ad illam objectionem ex Cypriano sumtam; Ecclesiam & Spiritum & baptisma, non posse ab invicem separari: & ideo qui ab Ecclesia separati sunt, & ab Spiritu Sancto, etiam à baptismo separatos esse. *15. Objectio.*

Respondet Augustinus, libro quinto de baptismo contra Donatistas, capite vigesimo tertio, quod si ita est, cum quisque in Ecclesia Catholica baptismum acceperit, tamdiu in eo manet, quamdiu in Ecclesia & ipse manet: si autem inde discesserit, discessit à baptismo: quod non ita est, fatente ipso Cypriano; nam ideo redeunti non redditur, quia cum discederet non amisit. quemadmodum autem Spiritum Sanctum sicut habent filii dilecti, non habent filii maligni; & tamen baptismum habent: sic & Ecclesiam sicut habent Catholici, non habent hæretici, & tamen baptismum habent: Nam Spiritus Sanctus disciplinæ fugiet fictum, nec tamen eum fugiet baptismus. Itaque sicut potest baptisma esse, unde se aufert Spiritus Sanctus: ita potest esse baptisma, ubi non est Ecclesia. Hæc ibi. quæ sic intelligenda sunt; Etiamsi Deus semper adsit sacramentis suis, per qualeslibet administrentur, & sacramenta Dei ubique recta & sancta sint, non tamen ea prosunt hominibus perversis (ut monet Augustinus, eodem

Responsio.

Sap. 1. 5.

eodem libro, capite decimo nono.) Et quamvis fieri etiam possit, ut habeant ejusmodi homines Spiritum, sive quædam Spiritus Sancti dona, sicut Saul habuit Prophetiam: non tamen ad salutem habent, sed ad perniciem; neque habent charitatem, quod est maximum donum Spiritus Sancti, sine quo non valent ad salutem quæcunque alia sancta in homine fuerint. Adeoque fieri potest, ut aliquis habeat verum & sanctum baptismum, neque tamen sit templum Spiritus Sancti. sicut avari, qui non sunt templum Dei: cum scriptum sit; quæ societas templo Dei cum idolis? Et avaritiam idololatriam esse testetur Apostolus. sic se explicat Augustinus, libro quinto de baptismo contra Donatistas, capitibus vigesimo tertio, & vigesimo quarto. Idem alibi; Sic ergo (inquit) in hæresi baptizatus, in nomine Sanctæ Trinitatis, tamen non fit templum Dei, si ab hæresi non recesserit; quomodo neque in avaritia in eodem nomine baptizatus fit templum Dei, si ab avaritia non recedat: etiamsi intus sit baptizatus apud Catholicos. libro quarto de baptismo contra Donatistas, capite quarto.

2. Corinth. 6.16. Coloss. 3.5.

16. Objectio. Gal. 3. 27.

32. Objiciebatur & illud dictum Apostoli; Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis. Ex quo effici videtur, remitti eis peccata; ipsosque fieri templum Spiritus Sancti, quicunque verum baptismi sacramentum accipiunt: adeoque nihil superesse quod in Catholica unitate accipiant, qui in hæresi aut schismate baptizantur; neque opus esse, ut se Catholicæ communioni associent, si jam foris verum acceperint baptismum.

Resp.

Dist.

Respondet Augustinus, libro quinto de baptismo contra Donatistas, capite vigesimo quarto. Induunt homines Christum aliquando usque ad sacramenti perceptionem, aliquando & usque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum & bonis & malis potest esse commune, hoc autem alterum proprium est bonorum & piorum. Hæc ibi. Nempe ista omnia sequuntur, si induatur Christus etiam usque ad vitæ sanctificationem; non autem, si tantum ad sacramenti perceptionem.

17. Objectio.

33. Tueri etiam se conabantur Donatistæ auctoritate beati Cypriani, qui venientes ab hæreticis censuit baptizandos: assentiente Concilio collegarum: quod & prius visum est Agrippino, ejusque Concilio.

Resp.

Ad hanc objectionem prolixè respondet Augustinus, libro 2. contra Cresconium, capitibus 31.32.33.34.35.36.37.38. & libro 3. capitibus 1.2.65. & libro 1. de baptismo contra Donatistas, capite 18. 19. & libro 2. capitibus 1.2.3.4.5.&c. & lib. 3. & lib. 4. & lib. 5. & lib. 6. & lib. 7. ejusdem operis. & lib. de unico baptismo contra Petilianum, capp. 13.14.15. quædam responsionis Augustinianæ capitula insigniora subjiciam.

Prima pars responsionis Augustini ad objectionem, à Cypriani & Agrippini & Conciliorum ab illis celebratorum auctoritate sumtam.

34. Magna quidem est auctoritas Cypriani, sed non infallibilis, ut est auctoritas sacrarum scripturarum, secundùm quam decrevit plenarium Concilium Catholicum orbis terrarum, etiam in hæreticis inventum Christi baptismum non esse improbandum. Concilia autem posteriora prioribus, & universalia provincialibus præponuntur. libro 2. contra Cresconium, capite 32. & libro 2. de baptismo contra Donatistas, capitibus 3. 9. & libro 5. capite 4. & capite 17. & libro 6. capite 13. & libro 1. capite 7.

Tertia secunda responsionis de Cypriano, &c.

35. Detestandus est error Donatistarum & omnium eorum, qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter se imitari putant, à quorum virtutibus alieni sunt. ac si quis Christum negans, aut gentes judaizare cogens, se Petri Apostoli exemplo defendat, cum hæreticis illis, qui se Christianos Nazarenos vocant. libro de unico baptismo contra Petilianum, capite 13. & libro 7. de baptismo contra Donatistas, cap. 1.

Nazareni hæretici.

Pars tertia.

36. Illis temporibus, nondum erat diligenter illa baptismi quæstio pertractata; Nova enim tunc quæstio fuit, quemadmodum suscipiendi essent hæretici, quæ nonnullos fratres, hæreticam perniciem vehementer meritò detestantes, ipsa novitate turbavit, ut crederent hoc etiam esse in eis improbandum, quod malo suo tenebant bonum. libro primo de baptismo, capite septimo, & libro secundo de baptismo, capite septimo, & libro de unico baptismo, capite decimo tertio. Satis ostendit ipse Cyprianus, tanto excellentior, quanto humilior, facillimè se correcturum fuisse sententiam suam, si quis ei demonstraret, baptismum Christi sic dari posse ab eis, qui foras exeunt, quemadmodum amitti non potuit cum foras exirent, unde multa jam diximus, nec nos ipsi (verba sunt Augustini) tale aliquid auderemus asserere, nisi universæ Ecclesiæ concordissimâ auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si jam illo tempore quæstionis hujus veritas eliquata per plenarium Concilium solidaretur. Si enim Petrum laudat & prædicat, ab uno posteriore collega patienter concorditerque correctum, quanto citiùs ipse cum concilio provinciæ suæ universi orbis auctoritate patefactâ veritate cessisset? quia profectò & uni verum dicenti & demonstranti posset facillimè consentire tam sancta anima, tam pacata: & fortasse factum est; sed nescimus. Neque enim omnia, quæ in illo tempore inter Episcopos gesta sunt, memoriæ literisque mandari potuerunt; aut omnia, quæ mandata sunt, novimus. quomodo enim potuit ista res tantis altercationum nebulis involuta, ad plenarii Concilii luculentam illustrationem confirmationemque perduci, nisi primò diutiùs per orbis terrarum regiones multis hinc atque hinc disputationibus & collationibus Episcoporum pertractata constaret? libro secundo de baptismo contra Donatistas, capite quarto. Vir sanctus Cyprianus, non solùm doctus, sed etiam docilis, quod in laude Episcopi, quem designat Apostolus, sic intellexit ipse, ut diceret, etiam hoc in Episcopo esse diligendum, non solùm ut scienter doceat, sed etiam patienter discat: non dubito quin, si istam quæstionem in Ecclesia diu multumque versatam cum viris sanctissimis decet, simulque tractaret, per quos postea factum est, ut antiqua illa consuetudo etiam plenario concilio firmaretur, sine dubitatione demonstraret, non solum quàm doctus esset in his, quæ firmissimâ veritate perceperat, verum etiam docilis in his, quæ minus adverterat. libro quarto de baptismo contra Donatistas, capite quinto. at Donatistæ nec præteritâ Ecclesiæ consuetudine, quæ sola Cypriano objiciebatur, nec posteriore robore plenarii concilii, nec tot tantisque sanctarum scripturarum testimoniis, nec prolatis ex ipso Cypriano multis documentis, nec perspicuis rationibus veritatis, neque his omnibus jam simul concur-

Cyprian. epist. ad Quintum, quæ in Pameliana editione est epist. 71.

1. Tim. 3. 2. Hoc in Episcopo diligendum est, non solum ut scienter doceat, sed etiam patienter discat.

Donatistarum indocilis pertinacia.

concurrentibus, se erudiri & ab errore abduci sinunt, sed obstinatâ præsumtione hæc omnia contemnunt. lib. 5. de baptismo contra Donatistas, cap. 4.

Quarta pars responsionis de Agrippino & Cypriano.

37. Baptizare hæreticos (quod Agrippinus & Cyprianus fecisse dicuntur) tunc fuit humani erroris: baptizare autem Catholicos (quod adhuc isti Donatistæ faciunt,) semper est diabolicæ præsumtionis. lib. de unico baptismo contra Petilianum, cap. 13.

Quinta pars responsionis de Cypriano.

38. Cyprianus cum collegis suis Episcopis diversa de baptismo sentientibus, magnam charitatis abundantiam vigilantissimè custodiens, in communionis unitate permansit. libro quarto de baptismo contra Donatistas, capitibus octavo & nono, & libro tertio, capite decimo nono. Insani Donatistæ, quos ad pacem atque unitatem sanctæ Ecclesiæ remeare, atque in ea sanari cupimus atque optamus, quid ad hæc dicitis vos? Certè nobis objicere soletis Cypriani literas, Cypriani sententiam, Cypriani concilium: Cur auctoritatem Cypriani pro vestro schismate assumitis; & ejus exemplum pro Ecclesiæ pace respuitis? libro secundo de baptismo contra Donatistas, capite tertio. Hoc autem facit sanitas pacis, ut, cum diutius aliqua obscuriora quæruntur, & propter inveniendi difficultatem diversas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad verum liquidum perveniatur, vinculum permaneat unitatis, ne in parte præcisa maneat insanabile vulnus erroris. libro secundo de baptismo contra Donatistas, capite quarto. Et pergit Augustinus, capite sequente: Et ideo (inquit) plerumque doctioribus, minus aliquid revelatur, ut eorum patiens & humilis charitas, in qua fructus major est, comprobetur, vel quomodo teneant unitatem, cùm in rebus obscurioribus diversa sentiunt, vel quomodo accipiant veritatem; cum contra id, quod sentiebant, declaratum esse cognoscunt. quorum duorum manifestatum tenemus unum in beato Cypriano: id est, quomodo tenuerit unitatem cum eis, à quibus diversum sentiebat. Ait enim, Neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem si diversum senserit amoventes. Alterum autem, id est, quomodo accipere potuerit veritatem, contra id quod sentiebat inventam, etsi literæ tacent, merita clamant; si epistola non invenitur, corona testatur; si concilium non indicat Episcoporum, consortium indicat Angelorum. Non enim parvum documentum est pacatissimæ animæ in ea unitate martyrium meruisse, unde se diversum sentiens noluit separare. Homines enim sumus. Unde aliquid aliter sapere, quàm se res habet, humana tentatio est; nimis autem amando sententiam suam, vel invidendo melioribus, usque ad præcidendæ communionis & condendi schismatis vel hæresis sacrilegium pervenire, diabolica præsumtio est: In nullo autem aliter sapere, quàm res se habet, Angelica perfectio est. quia itaque homines sumus, sed spe Angeli sumus, quibus æquales in resurrectione futuri sumus; quamdiu perfectionem Angeli non habemus, præsumtionem Diaboli non habeamus. Ideo dicit Apostolus, *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.* Humanum est ergo, aliquid, aliter quàm se res habet, sapere. Propterea dicit alio loco, *Quotquot ergo perfecti hoc sapimus, & si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.* quibus autem revelat cum voluerit, sive in hac vita sive post hanc vitam, nisi ambulantibus in via pacis, & in nullam præcisionem deviantibus? Non quales isti sunt, qui viam pacis non cognoverunt, nec propter aliud unitatis vinculum diruperunt. Ideo Apostolus cum dixisset, Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: ne putarent præter viam pacis, quod aliter sapiebant sibi posse revelari, continuò addidit; *Veruntamen in quod pervenimus, in eo ambulemus.* In quo ambulans Cyprianus, perseverantissimâ tolerantiâ, fuso sanguine, sed in unitate fuso; quia, si traderet corpus suum ut arderet, & non haberet charitatem, nihil ei prodesset; per martyrii confessionem venit ad Angelicam lucem, ut si non antea, ibi certè revelatum agnosceret, quod cùm aliter saperet, sententiam diversæ opinionis, vinculo non præposuit unitatis. Hæc Augustinus, libro secundo de baptismo contra Donatistas, capite quinto. Similia his scribit, libro primo ejusdem operis, capite decimo octavo, & capite decimo nono, & libro quinto, capite decimo septimo, & alibi, in illo opere. & libro de unico baptismo, capitibus decimo quarto & decimo quinto, & libro secundo contra Cresconium, capite trigesimo primo.

Cur plerumque viris doctis minus aliquid reveletur.

Nota contra schismaticos.

1. Corinth. 10.13.

Philip. 3. 15.

Philip. 3. 16.

1. Corinth. 13. 3.

Contra schismaticos.

Sexta pars responsionis de Cypriano.

39. Neque tamen propterea se, vel quenquam sui temporis Episcopum, comparabat Augustinus, nedum anteponebat sancto Episcopo & beato martyri Cypriano, etiamsi quod ille non vidit, nunc istis revelatum sit. Audiamus ipsum Augustinum, de beato Cypriano perquam honorificè differentem, lib. 2. contra Cresconium, cap. 32. Verba (inquit) ejus ex epistola ad Jubajanum inseruisti literis, quibus ei placuisse monstrares, baptizandos esse in Ecclesia Catholicâ, qui fuerint in hæresi vel schismate baptizati Ego hujus epistolæ auctoritate non teneor: quia literas Cypriani non ut canonicas habeo, sed eas ex canonicis considero, & quod in eis divinarum scripturarum auctoritati congruit, cum laude ejus accipio; quod autem non congruit, cum pace ejus respuo. Ac per hoc si ea, quæ commemorasti, ab illo ad Jubajanum scripta, de aliquo Apostolorum vel Prophetarum canonico recitares, quod omnino contradicerem non haberem: Nunc verò, quoniam canonicum non est quod recitas, eâ libertate ad quam nos vocavit Dominus, ejus viri, cujus laudem consequi non valeo, cujus multis literis mea scripta non comparo, cujus ingenium diligo, cujus ore delector, cujus charitatem miror, cujus martyrium veneror, hoc quod aliter sapuit non accipio. Non accipio (inquam) quod de rebaptizandis hæreticis & schismaticis B. Cyprianus sensit; quia hoc Ecclesia non accipit, pro qua B. Cyprianus sanguinem fudit.—— quapropter ita hoc Cypriani non accipio, quamvis inferior incomparabiliter Cypriano, sicut illud Apostoli Petri, quòd gentes judaïzare cogebat, nec accipio, nec facio, quamvis inferior incomparabiliter Petro. Hæc lib. 2. contra Cresconium, cap. 32.

Nota S. Scripturæ prærogativam.

Sic etiam lib. 2. de bapt. contra Donatistas, cap. 3.

Sic etiam lib. 5. de bapt. cap. 17.

40. Item; Ubi si minus ei (*Cypriano*) aliquid revelatum est, ut magnitudo charitatis ejus, quâ unitatem non deseruit, probaretur, non ideo quisquam tantis ejus firmamentis meritisque virtutum, & tantæ copiæ gratiarum debet se audere præponere: quia universalis Concilii admonitus firmitate, videt aliquid quod ille non vidit; quia plenarium de hac re Concilium nondum habebat Ecclesia. Sicut nec Petri Apostoli meritis quisquam tam insanus est, ut se præponat; quia Pauli

Apostoli edoctus literis, & ipsius jam Ecclesiæ consuetudine roboratus, non cogit gentes judaizare, quod Petrus aliquando coëgerat. lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 6.

41 Item, Fieri autem potest, ut aliquis vigeat in radice charitatis, &, in quo Cyprianus aliter sapuit, rectè sapiat, & tamen in Cypriano, quàm in isto, plura fecunda sint, & in isto, quàm in Cypriano, plura purganda sint. Non solùm itaque malos Catholicos nullo modo comparamus, sed nec bonos facile coæquamus B. Cypriano; quem inter raros & paucos excellentissimæ gratiæ viros numerat pia mater Ecclesia, quamvis isti & apud hæreticos cognoscant baptismum Christi, illi autem aliter visum sit, ut per eum minus aliquid videntem, & in unitate firmissimè permanentem, manifestiùs demonstraretur hæreticis, quam sacrilego scelere rumperetur vinculum pacis. —— quapropter reddens debitam reverentiam, dignumque honorem, quantum valeo persolvens pacifico Episcopo & glorioso martyri Cypriano; audeo tamen dicere, eum aliter sensisse de schismaticis vel hæreticis baptizandis, quàm postea veritas prodidit, non ex mea, sed ex universæ Ecclesiæ sententia, plenarii Concilii auctoritate roboratâ atque firmatâ: sicut venerans pro sui merito Petrum primum Apostolorum & eminentissimum martyrem, audeo tamen dicere, non eum rectè fecisse ut gentes judaizare cogeret; etiam hoc enim dico, non ex mea, sed ex Apostoli Pauli salutari doctrinâ, per Ecclesiam universam retentâ atque servatâ. Disputans ergo de sententia Cypriani, multum infra merita positus Cypriani, dico sacramentum baptismi & bonos & malos posse habere, posse dare, posse accipere, & bonos quidem utiliter ac salubriter, malos autem perniciosè ac pœnaliter: cum illud tamen in utrisque sit æqualiter integrum, æqualiter sanctum. Hæc Augustinus, lib. 6. de baptismo contra Donatistas, cap. 2.

Cypriani laus.

42. Atque hæc in specimen attulisse sufficiat conflictationis Augustini cum Donatistis de baptismo. antequam verò ulterius progrediamur, duæ se ingerunt quæstiones ex superiore specimine emergentes, & tertia ex verbis Ambrosii & Augustini. quas breviter dissolvemus.

CAPUT QUARTUM.

Respondetur ad tres quæstiones, pertinentes ad controversiam de integritate & veritate sacramenti Baptismi.

1. Quæstio.

Prima quæstio sit: Cùm conclusionis falsitas ex alicujus principii falsitate profluat, quæritur; quo præsertim principio fallo decepti fuerint sancti illi Patres Agrippinus & Cyprianus, & alii quidam Catholici, qui cum eis de baptizandis hæreticis & schismaticis sentiebant, ut hoc evitato ei superstructa erronea conclusio funditùs subvertatur?

Respondeat nobis Augustinus; Nec ob aliud (inquit) illis temporibus, quando ista quæstio contra utilem consuetudinem disputationibus, salvâ charitate atque unitate, altercantibus discutiebatur, visum est quibusdam etiam egregiis viris, inter quos præcipuus B. Cyprianus eminebat, non esse posse apud hæreticos vel schismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum ab effectu vel usu sacramenti: & quia ejus effectus atque usus in liberatione à peccatis, & cordis rectitudine, apud hæreticos non inveniebatur; ipsum quoque sacramentum non illic esse putabatur. Sed convertentibus oculos ad interioris paleæ multitudinem, &c. Hæc Augustinus, lib. 6. de baptismo contra Donatistas, cap. 1.

2. Quæstio.

2. Secunda quæstio est; Quodnam intelligat Augustinus plenarium seu universale orbis terrarum concilium, in quo decisa sit hæc controversia?

Concil. Nicæn. I. Supra, cap. 2. §. 11. & §. 12.

Respondeo: Intelligit Nicænum primum; Nam in eo factum hoc esse, demonstravimus suprà, ex ipsius Concilii illius canonibus, & ex Hieronymi dialogo adversus Luciferianos. Neque aliud celebratum est Catholicæ Ecclesiæ universale Concilium, in quo hæc quæstio agitata sit, ante natum Augustinum; hoc autem cujus auctoritatem toties inculcat, ait Augustinus, habitum esse, antequam ipse natus esset. Postea tamen, (inquit) dum inter multos ex utraque parte tractatur & quæritur, non solùm inventa est, sed etiam ad plenarii Concilii auctoritatem roburque perducta, post Cypriani quidem passionem, sed antequam nos nati essemus. lib. 2. de baptismo contra Donatistas, cap. 9. Celebratum est Concilium Nicænum anno Dom. 325. postea natus est Augustinus anno Dom. 354. nam mortuus est anno Dom. 430. ut ex Prospero & Liberato colligit Cardinalis Baronius, in eo anno; Possidonius autem in vita Augustini scribit, eum vixisse annis 76. Concilium secundum œcumenicum Constantinopoli celebratum est an. Domini 381. vel 382. Sardicense autem Catholicorum Concilium, quod anno Dom. 347. celebratum est, Augustino non fuit cognitum, qui nullum aliud cognovit Concilium Sardicense, nisi illud quod in suis scriptis convincit fuisse Arianorum Concilium, quippe in quo improbati sint Episcopi Catholici Athanasius Alexandrinus, & Julius Romanus. August. epist. 163. & lib. 3. contra Cresconium, cap. 33. Neque in Concilio Sardicensi Catholico quicquam actum est, quod ad hanc de baptismo controversiam pertineret.

Duo concilia Sardicensia.

Concil. Arelatense primum.

3. Celebratum est quidem etiam ante natum Augustinum, & ante ipsam magnam Nicænam Synodum, Concilium Arelatense primum, multorum Episcoporum, ab Imperatore Constantino Magno convocatum, tempore Silvestri Papæ Romani, ut ex ejusdem Concilii præfatione ad Silvestrum intelligimus: de quo etiam Concilio meminit Augustinus, seu ejus clerici, epist. 68. & in eo Concilio conditus est hic canon; De Arianis, qui propriâ lege sua utuntur ut rebaptizentur, placuit, Si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostræ fidei sacerdotes symbolum. Et si perviderint in Patre & Filio & Spiritu Sancto eos baptizatos, manus eis tantùm imponatur ut accipiant Spiritum Sanctum. quod si interrogati, non responderint hanc Trinitatem, baptizentur. Concil. Arelat. 1. can. 8. Non tamen fuit hoc universale totius orbis Concilium, sed provinciale; licet admodum celebre,

Can. 8.

&

& magnæ auctoritatis: ad illud enim celebrandum Constantinus Augustus πλείστους ἐκ διαφόρων καὶ ἀμυθήτων τόπων ἐπισκόπους, plurimos ex diversis ac innumerabilibus locis Episcopos convenire jussit, ut ipse testatur Constantinus in sua epistola ad Chrestum Syracusanorum Episcopum, apud Eusebium, lib. 10. histor. Ecclef. cap. 5. Neque auctoritatem suam dissimulant illius Concilii Patres, in præfatione ad Silvestrum Papam Romanum; Domino (inquiunt) & sanctissimo fratri Silvestro Episcopo, Marinus, vel cœtus Episcoporum, qui adunati fuerunt in oppido Arelatensi. Quæ decrevimus communi consilio charitativè significamus, ut omnes sciant quid in futurum observare debeant. Hæc ibi.

Nota obiter de Concilio & Papa Romano. 4. Observa hic in transcursu; 1. Non Papæ Romani, sed Imperatoris jussu congregatam esse hanc synodum. 2. Etiamsi ejusdem Augusti jussu miserit illuc Sylvester Papa Romanus suos legatos, Claudium & Avitum Presbyteros, Eugeniumque & Quiriacum diaconos; non tamen huic Concilio præsedisse Papæ Romani legatos, sed Episcopum civitatis in qua habitum est Concilium, nempe Marinum Episcopum Arelatensem: neque enim alius Marinus seu Maurinus in Concilii actis memoratur. 3. Patres Concilii decreta sua significare Sylvestro, non per subjectionem, sed charitativè. 4. Nec eo fine, ut robur à Sylvestri approbatione accipiant, sed ut omnes (in quibus & ipse Sylvester) sciant, quid in futurum observare debeant, utpote tantæ synodi communi consilio decretum.

3. Quæstio. 5. Tertia quæstio est; quonam pacto cum hac Augustini & Concilii Nicæni & universalis Ecclesiæ doctrina, conciliari possint ea dicta Ambrosii & Augustini quæ jam exhibebo? Ambrosii verba superius citavimus sub initium hujus dissertationis de baptismo; Quamvis (inquit) & Patrem & Filium & Spiritum dicas, & aut Patris aut Filii aut Spiritus Sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Ambrosius, libro primo de Spiritu Sancto, capite tertio. Au-
Ioan. 15. 3. gustinus explicans illa verba Domini, *Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Detrahe (inquit) verbum, & quid est aqua nisi aqua. Et paullò post; Non quia dicitur, sed quia creditur. tractatu octogesimo in Euangelium Joannis. Ambrosius etiam loco superius citato, & Augustinus epistola 23. baptismum vocant sacramentum fidei. Ex quibus effici videtur, non esse verum baptismum ubi non est recta fides: quod asserebant Donatistæ, Catholici autem negabant.

Triplex distinctio. 6. Respondeo; Præmissa triplici distinctione: Prima distinctio est illa ex Augustino superius proposita, inter baptismi veritatem, & ejusdem virtutem; sive inter ipsum sacramentum, & sacramenti effectum ac usum. Secunda distinctio est eorum qui baptizantur: vel enim adulti sunt, vel parvuli. Tertia distinctio est inter fidem Ecclesiæ, & fidem particularis personæ.

7. Ad veritatem seu integritatem sacramenti, baptismi sive parvulis sive adultis ministrati, sufficit institutio divina ejusdemque observatio: dici etiam potest requiri fidem Ecclesiæ, non quod hinc sit sacramenti veritas, sed quia sacramenta data sunt Ecclesiæ, ideo si non esset Ecclesia, neque essent aliqua Ecclesiæ sacramenta vel intra vel extra Ecclesiam. Ad virtutem autem sacramenti hujus percipiendam, seu ut sit accipienti salutiferum, necessaria est in adultis recta fides ipsius particularis personæ baptizatæ. Dixit enim *Marc. ult. vers. 16.*
Dominus: Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvabitur; qui verò non crediderit, condemnabitur. Cui sententiæ Dominicæ in parvulis baptizatis satisfit, per fidem Ecclesiæ eos offerentis, benedicentis, tingentis, ut monet Augustinus locis citatis, epistola 23. & tractatu 80. in Euangelium Johannis. Accedit etiam occulta Spiritus Sancti gratia, quam latenter infundit & parvulis, ut monet Augustinus, libro primo de peccatorum meritis & remissione, cap. 9. Nam & hos necesse est ex Spiritu renasci, ut ingrediantur regnum *Ioan. 3. 5.*
Dei.

8. Neque ait Augustinus, tractatu 80. in Euangelium Johannis, necessariam esse fidem ad integritatem sacramenti, sed ad hanc necessarium esse verbum; ad effectum verò seu virtutem sacramenti necessariam esse fidem verbi, seu verbum creditum. En ipsius verba; quare non ait, mundi estis propter baptismum, quo loti estis: sed ait, propter verbum quod loquutus sum vobis: nisi quia & in aqua verbum mundat: detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit ver- *Accedit verbum ad elementum.*
bum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum: nam & hoc utique dixerat, quando pedes discipulis lavit: qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est *Ioan. 13. 10.*
mundus totus. Unde ista tanta virtus aquæ ut corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur: nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. Hoc est verbum fidei quod prædicamus, ait Apostolus; quia si confessus fueris in ore *Rom. 10. 9, 10.*
tuo, quia Dominus est Jesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris: corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Unde in actibus *Act. 15. 9.*
Apostolorum legimus; fide mundans corda eorum. Et in epistola sua beatus Petrus, Sic & vos, *1. Petr. 3. 21.*
inquit, baptisma salvos facit; non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, hoc est, verbum fidei quod prædicamus, quo sine dubio ut mundare possit consecratur & baptismus. Christus quippe nobiscum vitis, cum Patre Agricola, dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Lege Apostolum, & vide quid adjun- *Ioan. 15. 1. Ephes. 5. 25, 26.*
gat: Ut eam sanctificaret, inquit, mundans eam lavacro aquæ in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur, in verbo. Hoc verbum fidei tantum valet in Ecclesia Dei, ut per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem etiam tantillum mundet infantem, quamvis nondum valentem corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem. Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait; jam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis. Hæc Augustinus, tractatu octogesimo in Euangelium Johan- *Ioan. 15. 3.*
nis.

9. Augustinum sequutus Hugo de sancto Vi- *Omnia sacramenta virtutem habent ex fide.*
ctore dicit; Omnia sacramenta virtutem habent ex fide. libro primo, parte nonâ, capite octavo. quod dictum explicans, & applicans baptismo, Bonaventura, ait, fidem quidem esse necessariam omnibus sacramentis, sed specialiter appropriari baptismo: quoniam baptismus est primum inter sacramenta, & janua sacramentorum; sicut *Ianua.*
fides janua virtutum. Attamen (inquit) sicut baptismus est sacramentum non singularis personæ, sed Ecclesiæ; sic efficaciam habet à fide Ecclesiæ: & hoc per unitatem sponsæ & columbæ.

Bonavent. in 4. sent. dist. 3. part. 1. art. 1. qu. 3. In resolutione.

10. Eodem sensu Thomas ait, ad accipiendum characterem baptismi non esse necessariam rectam fidem in baptizato vel baptizante, requiri tamen ex necessitate rectam fidem baptizati ad hoc, ut habeat gratiam baptismi. In 3. parte, qu. 68. art. 8.

11. De infantibus autem plura inferius, si Deus voluerit. Hæc interea pro instituti nostri ratione in medium attulisse sufficiat, de veritate & integritate baptismi contra intentionarios, & contra errorem Novatianorum ac Donatistarum & Arianorum, quem jam olim explosum renovarunt nuper Anabaptistæ, quos Calvinus Catabaptistas vocat, libro quarto Institutionum, capite decimo quinto, §. decimo sexto, ubi & hanc eorum insaniam refellit. Contra eosdem scripserunt multi alii superioris & hujus seculi scriptores.

Donatistarum errorem de baptismo renovarunt Anabaptistæ.

CAPUT QUINTUM.

De baptismi necessitate. contra errores Quintillianorum, & Manichæorum, & Massalianorum, & Pelagianorum, & Pontificiorum. Ubi etiam de baptismo infantium, & de loco & tempore administrationis & acceptionis baptismi, & de trina vel simpla mersione, & de aspersione, & de aqua, & lotione baptismali.

Argumentatio idonea contra Pelagianos.

AUgustinus, & alii quidam Catholici Patres, dum contra Pelagianos pugnant, pro ostensione originalis peccati, argumentum ducunt validum sanè atque invictum à necessitate regenerationis & baptismi, ipsis etiam parvulis conferendi in remissionem peccati originalis; sicut ostendimus suprà, lib. 8. cap. 2. §. 19. at eos disputationis fervor & bonæ causæ fiducia ultra metas incautos abripuerunt, & in rigorem quendam, causæ non necessarium, impulerunt. Sufficit enim contra Pelagianos necessitas regenerationis spiritualis, & remissionis peccatorum; & non supervacua aut frustranea institutio sacramenti baptismi in hunc usum, ut esset sacramentum regenerationis & remissionis peccatorum: sicut & alia sacramenta suos habent spirituales usus; unde exsistit eorum accipiendorum necessitas; quia contemtus eorum exitialis est, neque ea impunè quisquam negligit, cui est à Deo mandata susceptio. secluso tamen contemtu & profano neglectu, res sacramenti haberi potest interdum sine sacramento. quod cum de Eucharistia non negent illi, qui hodie simplicem baptismi necessitatem urgent; nulla ratio sinit, ut Patrum auctoritate abutantur, pro rigida illa necessitate baptismi; qua asseritur, absque hoc sacramento morientes omnes æternum damnari, nisi aut voto seu desiderio sacramenti baptismi, aut martyrio, defectus sacramenti suppleatur. Nam Augustinus, & alii illorum temporum Catholici Patres, non minorem urgebant necessitatem sacramenti Eucharistiæ, ex cap. 6. Euangelii Joannis, quàm baptismi, ex ejusdem Euangelii cap. 3.

Abrepti fervore disputationis & bonæ causæ fiducia Augustinus, & alii, de baptismi necessitate incautè loquuti sunt.

Pontificii negantes necessitatè Eucharistiæ, parem cum necessitate baptismi, discedunt à doctrina Augustini & veteris Rom. Eccl. Vide infra, c. 10. §. 17.

2. Pelagiani peccatum originale negantes, parvulos non baptizatos excludebant è regno Dei, salutem tamen eis & vitam æternam tanquam innocentibus in loco aliquo exteriori promittebant; adeò ut respectu salutis vitæque æternæ, omnino superfluò baptizari infantes existimarent: teste Augustino, libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimo, & libro tertio, capite decimo tertio. quibus sic resistit Augustinus; Terrentur autem (inquit) isti sententiâ Domini dicentis; *nisi quis natus fuerit denuo, non videbit regnum Dei.* quod cum exponeret, ait, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum Cœlorum.* Et propterea conantur, parvulis non baptizatis, innocentiæ merito salutem ac vitam æternam tribuere; sed quia baptizati non sunt, eos à regno Cœlorum facere alienos, novâ quadam & mirabili præsumtione, quasi salus ac æterna vita possit esse præter Christi hæreditatem, præter regnum cœlorum. Habent enim videlicet, quò confugiant, atque ubi delitescant; quia non ait Dominus, *Si quis non renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non habebit vitam*: sed ait, *non intrabit regnum Dei.* Nam si illud dixisset, nulla hinc dubitatio posset oboriri. Auferatur ergo jam dubitatio. Dominum audiamus non suspiciones, conjecturasque mortalium: Dominum audiamus, inquam, non quidem hoc de sacramento lavacri dicentem, sed de sacramento sanctæ mensæ suæ, quo nemo ritè nisi baptizatus accedit; *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum; non habebitis vitam in vobis.* quid ultra quærimus? quid ad hoc respondere poterunt, nisi pertinacia pugnaces nervos adversus constantiam perspicuæ veritatis intendat? An verò quisquam etiam hoc dicere audebit, quod ad parvulos hæc sententia non pertineat, &c. libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimo. Idem docuit Innocentius primus, Papa Romanus; teste Augustino, libro primo contra Julianum, capite secundo, ubi ait, utriusque partis terrarum, id est, Occidentis & Orientis, fidem istam unam esse. Idipsum tradit August. epist. 106. & epist. 107. idem habet Cyprianus, lib. de lapsis, & Dionysius, lib. de Ecclesiast. Hierarchia, cap. 2. Et Gelasius primus, Papa Romanus, epistola quinta, ad omnes Episcopos per Picenum. tom. 3. Concil. edit. Paris. pag. 629.

Pelagianorum error.

Augustini responsio.

Joan. 3. 3. & vers. 5.

Joan. 6. 53.

Par necessitas sacramenti sanctæ mensæ, ac sacramenti baptismi ex sententia Augustini & Rom. Pontificũ, & Ecclesiarum Occidentis & Orientis illorũ temporum. Vide infra, cap. 10. §. 17. & supra, lib. 8. cap. 20. §. 6.

3. Si dicas, eundem Augustinum alibi docuisse, sufficere homini ad salutem manducationem spiritalem; etiamsi antequam illud sacramentum edat & bibat, de hoc corpore in unitate corporis Christi constitutus abscedat: quia illius sacramenti beneficio non privatur, quando ille habere hoc, quod illud sacramentum signat, invenitur. Hæc Augustini verba citantur à Gratiano, de consecr. dist. 2. can. *quia passus est.* Et à Lombardo, 4. sent. dist. 9. A. Libenter hanc regulam nos quoque suscipimus, quam etiam ipse Augustinus ad illos applicat, qui rem baptismi absque sacramento baptismi consequuntur, lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 22. ubi ait, sufficere fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest: cum mysterium baptismi non contemtus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Conversio enim cordis (ut postea eodem libro monet Augustinus, cap. 25.) potest quidem

Regula. Non omnis qui sacramẽto caret, privatur beneficio sacramenti.

Sufficit fides conversioque cordis, ubi haberi non potest baptismus. Dist. Absit contemtus religionis.

Dist. Sufficit spiritualis sumtio, ubi non est contemtus religionis.

quidem inesse non percepto baptismo, sed contemto baptismo non potest. Quemadmodum de re sacramenti sine ipso sacramento Eucharistiæ ait Hugo à Sancto Victore; Spiritualis sumtio, quæ verâ fide percipitur, sine sacramentali, ubi non est contemtus religionis, sufficit. Hæc Hugo in Speculo de mysteriis Ecclesiæ, capite septimo.

Ambros.

4. Idipsum, quoad baptismum, ante Augustinum docuit Ambrosius, concione funebri in obitu Valentiniani junioris Augusti: qui ex Gallia in Italiam cogitans, missis jam ad Ambrosium nunciis, qui eum Viennam in occursum Imperatori accerserent, vehementer optanti ac desideranti baptizari ab Ambrosio, ipse morte præventus est, sine baptismate decedens. De quo tamen Ambrosius in concione illa funebri; Sæpe (inquit) me appellabat absentem, & à me initiandum se sacris mysteriis præferebat. ——— Mora ei adventus mei prolixior videbatur. ——— additur, ut properarem ociùs, ut ipse baptizaretur in ipso egressu. Jam superabam Alpium juga: & ecce, nuncius amarus mihi, & omnibus, de tanti morte Imperatoris. Reflexi, & iter fletibus meis lavi. ——— Quem in Euangelio eram generaturus, amisi: sed ille non amisit gratiam, quam poposcit. ——— Vitâ jam fruitur æternâ. ——— qui habuit Spiritum tuum, sancte Pater, quomodo non accepit gratiam tuam? Aut si, quia sollemniter non sunt celebrata mysteria, hoc movet: ergo nec martyres, si Catechumeni fuerint, coronentur. Non enim coronantur, si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine, & hunc sua pietas abluit & voluntas. Hæc Ambrosius.

Morte præventus Valentinianus Imp. & sine sacramento baptismi decedens, vitam statim consequutus est æternam.

Martyres Catechumeni coronantur, non percepto sacramento baptismi.

5. Cui etiam de martyribus concinit Augustinus; Nam (inquit) quicunque etiam non percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur; tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis. lib. 13. de civitate Dei, cap. 7. Idem olim docuit Cyprianus, epist. 73. ad Jubaianum; ubi ait, martyres sanguine suo baptizari, & divinæ pollicitationis gratiam consequi: de sanguinis baptismo dixisse Dominum, habere se aliud baptisma baptizari. Luc. 12. 50.

Baptismus sanguinis.

Luc. 12. 50.

6. Hinc trita illa apud scholasticos distinctio baptismi, in baptismum fluminis, & baptismum flaminis, & baptismum sanguinis. Quamvis agnoscant solum fluminis sive aquæ baptismum esse sacramentum; reliqua duo non sacramenta, sed sacramenti vicem supplentia, seu ejus defectum compensantia, hoc est, ejus effectum conferentia, 4. sentent. distinct. 4. Hinc etiam illud eorundem axioma, ibidem; Deus suam potentiam sacramentis non alligavit. Baptismus autem flaminis appellatur etiam *baptismus pœnitentiæ*, ibidem; & in Summa Thomæ, 3. part. quæst. 66. art. 11. item *baptismus ignis*. Hoc autem videtur obviare (inquit Petrus Lombardus) quod Dominus dicit; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Cælorum.* Quod si generaliter verum est, non videntur esse vera superiùs posita. Sed illud intelligendum est de illis, qui possunt & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum est; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto*, id est, ex ea regeneratione, quę fit per aquam & Spiritum Sanctum, *non salvabitur.* Illa autem regeneratio fit non tantum per baptismum, sed etiam per pœnitentiam, & sanguinem. Unde auctoritas [nempe Glossa ordinaria in caput 6. ad Hebræos] dicit, Ideo Apostolum pluraliter dixisse fundamentum baptismatum; quia est baptismus in aqua, in sanguine, in pœnitentia. Hoc autem non ideo dicit, quòd sacramentum baptismi fiat nisi in aqua; sed, quia ipsius virtus, id est, sanctificatio, datur non modò per aquam, sed per sanguinem, vel pœnitentiam interius, &c. Hæc Lombardus, lib. 4. sentent. distinct. 4. E. Vide Summam Thomæ, 3. part. quæst. 66. art. 11. & art. 12. Idem docet prolixè Bernardus, epist. 77. quam scripsit ad Hugonem de Sancto Victore.

Baptismus fluminis, & baptism. flaminis, & baptism. sanguinis.

Deus suam potentiam sacramentis non alligavit.

Ioan. 3. 5.

7. In quo igitur (inquies) apparet Augustinianæ de baptismo doctrinæ immodicus rigor? In eo, quod parvulos non baptizatos, nec martyrio de vita hac sublatos, adjudicet æternæ morti; hac, scilicet, ratione impulsus, quod neque fidem habeant, neque ejus vice sacramentum fidei. Loca Augustini varia citavimus in dissertatione nostrâ contra Pelagianos, suprà, lib. 8. capite 2. controversiâ decimâ septimâ: ubi ostendimus, idem etiam postea docuisse Gelasium Papam Romanum; quos sequutus Bernardus, epist. 77. Sanè (inquit) infantes, quia hanc prohibente ætate non possunt habere fidem, hoc est, cordis ad Deum conversionem, consequenter nec salutem, si absque baptismi perceptione moriuntur. Hæc ille. Idem docent Lombardus & ejus discipuli, 4. sent. dist. 4.

Augustini immodicus rigor erga infantes non baptizatos, nec martyrio ex hac vita sublatos.

8. Qua libertate & reverentiâ nos docuit Augustinus, non accipere quod Cypriano visum est de baptizandis hæreticis; eâdem neque hoc accipimus, quod ipsi sancto Augustino aliisque cum eo sentientibus visum est de parvulis non baptizatis. Cui si veriorem & sacris literis rectęque rationi congruentiorem sententiam, salvâ charitatis & pacis compage, & servato debitæ reverentiæ officio, anteponamus; ipse nos Augustinus omni temeritatis & arrogantiæ crimine liberat: Neque enim (inquit) quorumlibet disputationes (quamvis Catholicorum & laudatorum hominum,) velut scripturas canonicas habere debemus: ut nobis non liceat, salvâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, atque respuere, si forte invenerimus, quòd aliter senserint quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum: tales volo esse intellectores meorum. Hæc beatus Augustinus, epist. centesimâ undecimâ, quæ est, *de videndo Deo.* ad Fortunatianum, Episcopum Siccensem.

Necessaria discessio ab ista rigida Augustini doctrina, salva honorificentia quæ tanto viro debetur.

9. Si fas scholasticis, de puerorum sine baptismo defunctorum statu à Patribus illis dissentire, propter nimiam, ut ipsis videtur, doctrinæ illorum asperitatem; nobis etiam nefas non sit, ab eorundem Patrum immodico, ut nobis videtur, rigore assensum cohibere, si ostenderimus, potioribus rationibus suffultam esse oppositam sententiam? Excogitarunt scholastici, carcerem quendam in inferno tenebrosum, in quo æternum detineantur pueri absque baptismi sacramento defuncti: ubi solam damni sive carentiæ regni cœlorum seu visionis Dei sustineant pœnam, propter originale peccatum, nullâ prorsus afflicti pœnâ sensus, sed statu suo contenti: & hunc locum appellant *limbum puerorum.* in quartum sentent. distinct. 4. & distinct. 45. Alia mens fuit Augustini, & aliorum quorundam Patrum, infantes non baptizatos cœlo excludentium;

De limbo puerorum. Scholastici ab Augustino & aliis Patribus cum illo sentientibus dissentiunt de statu puerorum sine baptismi sacramento defunctorum.

adjudicabant enim eos æternis tormentis. Etiamsi in ipsis tormentis inferni agnoscerent suppliciorum varios gradus, pro diversitate criminum; & ideo infantes damnatos in damnatione omnium levissimâ futuros, cum solum habeant originale peccatum, nec ullis propriis aggraventur. Augustin.lib. 5. contra Julianum, capite octavo, & libro primo de peccatorum meritis & remissione, cap. 16. Attamen dicebant eos ignis æterni sempiterno supplicio puniendos: quia, etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & nativitate traxerunt. Hoc firmissimè tenendum, neque de eo ullatenus dubitandum, scribit Augustinus, seu potiùs Fulgentius, lib. de fide ad Petrum diaconum, capite 27. in operibus Augustini, tomo 3. Augustinus ait, eos secundæ mortis subire supplicium, libro primo, contra duas epistolas Pelagianorum, capite 22. adeóque esse in stagno illo ignis, quod dicitur *secunda mors*, Apocalypſ. capite 20 verſ. 14. Idem Pater ait, eos cruciari, lib. de prædestinatione sanctorum, capite 12. &, habere tormenta; tractatu 49. in Euang. Joannis. Gelasius Papa Romanus eos accenset eis, qui in die judicii stabunt ad sinistram; epist. 7. ad omnes Episcopos per Picenum. Docent autem nos sacræ literæ, æterni ignis sempiterno supplicio adjudicari omnes qui stant à sinistris. Matth. 25. 41. Et ex hoc ipso loco Matthæi infert Augustinus; infantes non baptizatos, & sic morientes, ire cum reliquis damnatis in ambustionem æternam. libro tertio, de peccatorum meritis & remissione, capite tertio, Nazianzenus tamen [orat. 40. numero 21. edit. Parisſ. Græcol. anno Dom. 1630. pag. 653.] infantes, nec non & adultos, solâ impossibilitate à baptismi perceptione exclusos, &, quamvis sine contemtu aut neglectu, sacramento tamen baptismi non percepto, mortuos; etiamsi adulti serio voto cupiverint baptizari, neque eis aut infantibus illis consequendi sacramenti facultas concessa sit, putavit neque glorificari, neque puniri: ut qui sigillo quidem signati non sint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam passi potiùs fuerint, quàm fecerint. *μήτε δοξασθήσεσθαι, μήτε κολασθήσεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὡς ἀσφραγίστους μὲν, ἀπονήρους δὲ, ἀλλὰ παθόντας μᾶλλον τὴν ζημίαν, ἢ δράσαντας.* Hæc Gregorii Nazianzeni opinio, ab Augustino, & aliis contra Pelagianos pugnantibus, non est recepta, sed prorsus rejecta. Quam etiam, quoad adultos, ipsi rejiciunt Romanenses. Tertium autem locum æternum hominibus nullum esse à Deo constitutum, sed tantummodo cœlum beatis, & supplicii locum damnatis; docuerunt Augustinus, & Gelasius, & alii, in suis scriptis contra Pelagianos. Tametsi argumentum pro demonstratione originalis peccati, longiùs quàm necesse erat, arcessiverint. Ut monuimus in principio hujus capitis.

Apoc. 20. 14.

Matth. 25. 41.

Nazianz. Opinio de eis qui sine baptismo mortui sunt quam alii Patres rejiciunt. & quæ ex parte etiam ipsis Romanensibus improbatur.

Vide supra, §. 3. & lib 8. c. 2. §. 20. 21. 22.

Doctrina veterum, qua parte sana est, de necessitate baptismi.

10. Quod autem antiquiores Patres, & qui etiam sequuti sunt, ratiocinantur à necessitate baptismi, & necessariâ salutis æternæ curâ; quando, non obstante Ecclesiasticâ consuetudine, de baptismo, statis anni temporibus, & in baptisterio publico, celebrando, jubent succurri infantibus & grabatariis, & aliis in vitæ discrimine constitutis: id, intra justos limites, commodo sensu ab eis dici poterat. Nam sensu satis commodo, atque idoneo, procedit & robur habet argumentatio, absque opinione absolute istiusmodi necessitatis, ad quam multi veterum sine necessitate confugerunt. Docent veteres, baptismum esse divinitus institutum gratiæ & salutis organum, seu medium, nulli certo tempori aut loco alligatum: & non patere regnum cœlorum eis, qui hoc sanctum Dei sigillum contemnunt aut negligunt: esse autem non solùm adultis, sed etiam infantibus fidelium, necessariò administrandum hoc sacramentum; ne divinæ institutionis incuriosi, & ingentes fructus sacramenti hujus vilipendere videamur. Atque huc congerunt, ex sacris literis collecta, multa præclara sancti baptismi elogia, & ut ad ejus expetitionem atque maturam susceptionem animos hominum permoveant, orationis vela pandunt, & eloquentiæ suæ copias explicant. propositis gratiæ Dei promissionibus, & interminationum divinarum fulminibus repræsentatis. Et ne quis existimet, non posse baptismum, ne de vita quidem periclitantibus, rite ac legitimè, extra sollemnia Paschatis & Pentecostes tempora, vel alio quàm publico loco, administrari; hanc dubitationem Patres anticipant, & dicunt; Dei esse omne tempus, & baptismo aptum esse omne tempus, & satiùs esse ut in carcere, vel intra domos, & in lecto etiam, baptizetur vinctus, vel ægrotus, quàm ut baptismus omittatur. Non esse eam Ecclesiasticæ consuetudinis vel constitutionis mentem, ut cuiquam fidelium infanti, vel adulto catechumeno, sacramentum hoc denegetur: sed omnem adhibendam esse curam ad petendum, & promtam diligentiam ad conferendum eis hoc sanctum Dei institutum, sine exceptione ætatis, vel sexûs, vel loci, vel temporis; ubi alius locus non datur magis commodus, neque aliud tempus exspectari sinit casus necessitatis, id est, personæ baptizandæ infirmitas, vel calamitas, & probabilis propinquitas mortis. Deo enim jubente, ut omnes credentes, & fidelium infantes baptizentur, non esse hominibus integrum id prohibere, vel negligere: Neque Ecclesiam velle, aut posse, divinam institutionem iniquis humanarum restrictionum spatiis circumscribere; nec propter hominum traditionem, irritum facere aut transgredi mandatum Dei; aut oblatum à Deo sancti baptismi donum parvifacere. Providendum quidem, ut, quod monet Apostolus, *omnia decenter & secundum ordinem fiant.* Sed ut *fiant*, non autem ut, decorum & ordinem nimis angustis limitibus definientes, intercedamus ne fiant illa, quæ Deus fieri jussit; & ne sub iniquo prætextu accessorii, negligatur principale: non esse quidem Dei gratiam alligatam sacramentis; sed neque nobis fas esse in lege Dei, de sacramentis latâ, dispensare: nos divinis officii nostri legibus esse alligatos; neque tentandum esse Deum, ut nobis, aut aliis, gratiam & salutem pollicentes, contemnamus ut inania, vel tanquam superflua negligamus gratiæ organa, & salutis media à Deo instituta & imperata.

Vide §. 30. & §. 31. & §. 40. 41. 42.

Matth. 15. 3, 6.

1. Cor. 14. 40.

Vide lib. 7. c. 7. §. 9.

11. Neque illud benignam & sanam interpretationem respuit, quod dicunt Patres, presbyterum, negato baptismo, reum esse amissi hominis: nam non absimiles in sacris literis reperiri videntur locutiones, quibus peccati atrocitas exaggeratur, etiamsi consequens illud non eveniat: reus dicitur corporis & sanguinis Domini, qui sacramentum indignè manducavit & bibit: & interitûs fratris reus dicitur, qui eum intrepidè scandalizavit, adeò ut per illum non steterit

1. Cor. 11. 27.

1. Cor. 8. 11, 12.

steterit quin frater periret, etiamsi subveniente Dei misericordiâ salvus fiat. Profectò baptismum esse divinum salutis medium, docent nos verba illa Domini, *qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Non enim tanquam aliquid inane, vel exile, vel indifferens, vel parvipendendum, conjunxit cum fide baptismum, quamvis non sit æqualis utriusque necessitas; sed ut pretiosum & efficax Dei donum: ut patet cum ex ista Domini sententia, tum ex aliis etiam sacræ Scripturæ testimoniis, quibus cœlestis hujus mysterii sublimis dignitas & salutaris utilitas magnificè prædicatur. Officii etiam necessitate, ab ipso Domino impositâ, obligatos teneri ministros verbi, ut idoneis, id est, adultis credentibus, & fidelium infantibus, sanctum hoc mysterium administrare non recusent, perspicuum est ex illa Dominica præceptione, *Euntes docete omnes gentes; baptizantes eos in nomen Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti.* Qui autem denegat alicui salutis medium, quod Deus instituit, & quod ipse ex officio Deique mandato conferre tenetur, is haud dubiè graviter peccat: eumque veteres neglectæ ovis, vel amissi hominis crimine teneri asserebant. Quicunque etiam baptismum suscipere aut petere, vel sibi, si adultus sit catechumenus nondum baptizatus, vel infanti suo, contemserit, vel neglexerit, eum contra animam suam peccare nemo Catholicus inficiatur.

Marc. 16. 26.

Matth. 28. 19.

Baptismus ægrotantium in lecto.

Vide §. 26. & §. 30. & §. 55.

12. Vetusta Ecclesiæ consuetudine receptum esse ut in lecto baptizarentur, per aquæ affusionem vel aspersionem ii, qui tam graviter laborabant, ut mors de propinquo eis imminere putaretur, testes sunt *Cornelius*, hujus nominis primus, Episcopus Romanus, in sua ad Fabium Episcopum Antiochenum epistola, apud Eusebium, libro sexto, historiæ Ecclesiasticæ capite quadragesimo tertio, in editione Græca, & *Cyprianus*, epistola septuagesimâ septimâ, (seu libro quarto, epistola septima,) ad Magnum. ubi eam consuetudinem Cyprianus ex professo laudat, & *Concilium Neocæsareense*, (celebratum, circiter annum Domini 315.) can. 12. & *Concilium Laodicenum* (paulo pòst celebratum) can. 47.

Contra parasynagogas & parabaptismata.

13. Quia autem hæretici quidam, vel schismatici, habere deprehendebantur quædam in privatis domibus illicita conventicula, & illegitima baptismata [παρασυναγωγὰς καὶ παραβαπτίσματα:] qualia erant illa, quæ ab Acephalis fieri solita memoravimus, lib. 3. hujus operis, cap. 14. §. 5. cujusmodi illiciti conventus erant etiam illi, quos olim Synodus Antiochena, (in Encæniis, anno Domini 341. celebrata) prohibuit, can. 2. decernens, non licere communicare cum excommunicatis, neque cum eis per domos convenire & simul orare, qui non orant cum Ecclesia. μὴ ἐξεῖναι κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις. Quales etiam erant illæ parasynagogæ, de quibus dicetur lib. 14. hujus operis, c. 1. Contra istiusmodi conventicula & parabaptismata, constitutum est in quinisexto Concilio, can. 59. ut non in privatis oratoriis intra domos, sed in Catholicis Ecclesiis sacramentum baptismi administraretur. verba canonis sunt, Μηδαμῶς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι βάπτισμα ἐπιτελείσθω· ἀλλ' οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοῦ ἀχράντου φωτίσματος ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις, κἀκεῖσε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολαυέτωσαν. Et subjungitur sanctio in immorigeros, ut, si clericus sit, deponatur: si autem laïcus, segregetur, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Prospectum interea infirmis, in eodem Concilio quinisexto, can. 31. cujus canonis hæc sunt verba; τοὺς ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικοὺς, ὑπὸ γνώμης τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου ὁρίζομεν. ὥστε εἴ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο οὕτω παραφυλάττοι, καθαιρείσθω. Clericos, qui in oratoriis, quæ sunt intra domos, sacra faciunt, vel baptizant, hoc ut ex sententia Episcopi illius loci faciant, decernimus. Quare si quis clericus hoc non sic servaverit, deponatur. Hæc ibi. Hoc ipsum postea etiam decretum in Synodo prima & secunda, can. 12. de qua Synodo vide librum septimum, hujus operis, capite 12. §. 12. Quocirca rectè observatum à Joanne Zonara, in suo commentario in can. 59. Quinisextæ Synodi, (quæ illi Sexta nuncupatur,) collatis inter se canonibus manifestum esse, quod sacris operari & baptismum administrare in tali oratorio, intra domum, nec sit omnino prohibitum, [οὔτε πάντῃ κεκώλυται] neque cuilibet concessum [οὔτε παντὶ ἐπιτέτραπται] ut quilibet id faciat suo arbitratu, seu proprio motu [ἐξ οἰκείας ὁρμῆς,] sed quod oporteat bene notos & approbatos esse Episcopis loci, qui id faciant.

Vide de quinisexto Concilio, lib. 5. hujus operis, c. 5.

Prospicitur infirmis.

Clem. Constit. Apostol. lib. 6. cap 15.

Contra baptismi contemtores.

Contra dilationem baptismi.

Baptismus infantium.

14. In Constitutionibus quæ *Apostolicæ* dicuntur, & *Clementi* Romano tribuuntur, legimus hæc verba; ὁ ἐκ καταφρονήσεως μὴ βουλόμενος βαπτισθῆναι, ὡς ἄπιστος κατακριθήσεται, καὶ ὀνειδισθήσεται ὡς ἀχάριστος καὶ ἀγνώμων. λέγει γὰρ ὁ κύριος· ἐὰν μή τις βαπτισθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· καὶ πάλιν, ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται. ὁ δὲ λέγων, ὅτι ὅταν τελευτῶ, βαπτίζομαι, ἵνα μὴ ἁμαρτήσω καὶ ῥυπανῶ τὸ βάπτισμα, οὗτος ἄγνοιαν ἔχει Θεοῦ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐπιλήσμων τυγχάνει, μὴ ἀναβάλλου γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. βαπτίζετε δὲ ὑμῶν, καὶ τὰ νήπια· καὶ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Θεοῦ· ἄφετε, γάρ φησι, τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά. id est, qui per contemtum recusaverit baptizari, tanquam infidelis condemnabitur: & tanquam ingratus & insipiens opprobrio afficietur. Ait enim Dominus; *Nisi quis baptizatus fuerit ex aqua & Spiritu, non ingredietur in regnum cœlorum.* Et rursum; *qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur.* Qui verò dicit: Cum moriar, accipiam baptismum, ne peccem, & baptismum inquinem; hic Deum ignorat, & naturæ suæ immemor est: *Ne differas enim, converti ad Dominum; non enim scis, quid pariet posterus dies.* Baptizate autem vestros etiam infantes: & educate eos in disciplina, & monitione Dei. Ait enim, *Sinite puerulos venire ad me, & ne prohibete eos.*

Ioan. 3. 5.

Marc. 16. 16.

Matth. 19. 14.

Irenæus. Baptismus infantium.

15. *Irenæus* ait; Omnes venit [Dominus Jesus Christus] per semetipsum salvare. Omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, & parvulos, & pueros, & juvenes, & seniores. Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes; in parvulis parvulus, &c. Hæc *Irenæus*, lib. 2. adversus hæreses, capite trigesimo nono, ubi per renascentiam infantium, haud obscurè significat etiam infantium baptismum, locutione patribus familiari. *Iustinus* Martyr, in ea Apologia

quæ

quæ secunda nuncupatur, describens administrationem baptismi, *Deinde* inquit) *eò adducuntur à nobis ubi aqua est, atque eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, regenerantur. Nam in nomine rerum cunctarum Parentis ac Domini Dei, & Servatoris nostri Iesu Christi, & Spiritus Sancti, in aqua tunc lavantur.* Ideo *Ambrosius* baptisterium appellat *regenerationis sacrarium*. lib. de initiandis. capite secundo, & sacramentum baptismi *Dionysius* Areopagita vocat τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας σύμβολα, *divina divinæ generationis symbola*. lib. de Ecclesf. Hierarchia, capite secundo, parte prima. Item, τὴν τῆς ἱερᾶς τελετὴν θεογενεσίας, ὡς ἐν συμβόλοις. *Sanctæ divinæ generationis sacramentum, ut in symbolis*. Eodem cap. in Theoria, seu parte 3. in principio illius partis. Et baptisterium vocat, τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας, *matrem adoptionis*. in 2. parte ejusdem capitis. Non tamen dicit *Irenæus*, neminem salvum fieri, qui non fuerit aquâ baptizatus. Nam tum de infantibus, tum de adultis loquitur: quibus constituta est etiam sacramentalis renascentia, necessitate præcepti, licet non peremtoria necessitate medii; ut infrà demonstrabimus.

Tertullian.

16. *Tertullianus* quidem suadet dilationem baptismi cum parvulorum, tum adultorum; at simul non obscurè ostendit, viguisse illo tempore in Ecclesia consuetudinem baptizandi parvulos. Pro cujusque (inquit) personæ conditione ac dispositione, etiam ætate cunctatio baptismi utilior est. Præcipuè tamen circa parvulos. Quid enim necesse est, si non tam necesse sponsores etiam periculo ingeri? qui & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & proventu malæ indolis falli. Hæc *Tertullianus*, lib. de baptismo, capite 18. ex quibus Tertulliani verbis apertum est, in usu tunc fuisse baptizationem parvulorum, & adhibitos etiam esse sponsores: de quibus mox plura adferemus. *Pamelii* in hunc Tertulliani locum conjectura est; Fortassis loquitur [*Tertullianus*] de baptismo duntaxat illorum parvulorum differendo, quorum parentes infideles sunt. Hoc enim per illud, quod de *sponsorum periculo* subjicitur, videtur innuere. Ubi enim parentes Christiani sunt, non videntur *sponsores periculo ingeri*. Hæc Jacobus Pamelius, in suis annotationibus in Tertulliani librum de baptismo, numero 126. Displicuisse veteri Catholicæ Ecclesiæ dilationem baptismi, patet ex epistola illa Cornelii ad Fabium; cujus superiùs facta mentio est, §. 12. & ex Concil. Neocæsar can. 12. eandem etiam sequentibus seculis improbatam esse, inferiùs ostendemus, §. 30. & seq. Accedit illud, quod ex Constitutionibus nuncupatis Apostolicis modò recitatum est, §. 14. *Nazianzenus* quidem (orat. 40.) putavit, differri posse parvulorum baptismum circiter triennium; nisi mortis periculum esse videretur; dilationem tamen in adultis acriter reprehendit: & seriò etiam hortatur, ut infantes baptizentur: eadem Orat. 40. in sanctum baptisma. Differendum esse parvulorum baptismum, non judicavit vetus catholica Ecclesia, sed omnes fidelium parvulos indiscriminatim semper baptizabat.

Baptismus parvulorum.
Sponsores. Vide §. 22.
De baptismi dilatione.

Origenes.

17. *Origenes* de parvulorum baptismo dicit; *Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis baptismum dare. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt divinorum, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & Spiritum ablui deberent.* Hæc *Origenes*, in cap. 6 epistolæ ad Romanos, vers. 5. 6. 7. Interprete *Hieronymo*.

18. *Fidus* quidam Episcopus in Africa, non quidem de ipsa baptizatione infantium, sed de ejus idoneo tempore dubitans, consuluit *Cyprianum*: qui, habito Concilio sexaginta sex Episcoporum, responsum reddidit synodale, ex unanimi omnium consensione: quod responsum exstat in epistolis *Cypriani*, libro tertio, epistola octavâ, quæ in Pameliana editione est epistola 59. Putabat *Fidus*, infantem non ante octavum diem baptizandum esse, secundum legem circumcisionis antiquæ. Longè aliud, in illo Concilio, *Cypriano* & omnibus, qui ibi aderant, collegis ejus visum est; nimirum, infantes etiam à partu novos rectè baptizari, neque exspectari oportere octavum diem. Quod autem in Judaica circumcisione carnali octavus dies observabatur, sacramentum esse in umbra atque imagine ante præmissum; sed veniente Christo, veritate completum, quando die octavo, id est, post sabbatum primo, Dominus resurrexit, & nos vivificavit, & circumcisionem nobis spiritalem dedit: cessavisse illam imaginem, superveniente veritate, & datâ nobis spiritali circumcisione: idcirco neminem à gratia consequendâ impediendum esse illâ veteris circumcisionis lege, sed ipsos etiam recens natos infantes ad baptismum & gratiam Christi admittendos esse. *Augustini* de hac *Cypriani*, & collegarum ejus, synodica determinatione judicium est; *Beatus Cyprianus non aliquod decretum condens novum, sed Ecclesiæ fidem firmissimam servans, ad corrigendum eos, qui putabant, ante octavum diem nativitatis non esse parvulum baptizandum,* ——— *mox natum rite baptizari posse. cum suis quibusdam coëpiscopis censuit.* Hec *Augustinus*, epist. 28. ad *Hieronymum*. Idem etiam *Cyprianus*, epist. 76. (seu lib. 4. epist. 7.) loquens de baptismo & gratia, quæ datur eis qui baptizantur, *hanc Christi indulgentiam & cœlestem gratiam æqualiter omnibus dividi sine sexûs varietate, sine annorum discrimine, sine acceptione personæ, super omnem Dei populum spiritalis gratiæ munus infundi.*

Fidi dubitatio. An infantes ante octavum diem baptizandi.
Cypriani & collegarum responsio synodalis.
Cur baptismus dicatur gratia, vide §. 43.
Augustini judicium de responsione Cypriani & collegarum.
Aliud Cypriani testimonium pro baptismo infantium.

Gregor. Nazianz.

19. *Gregorius Nazianzenus*, Orat. 40. quæ est in sanctum baptisma; hortatur parentes, ut infantes suos curent baptizandos, atque adeò hoc sigillo quantocius muniendos. νήπιόν ἐστι σοι; μὴ λαβέτω καιρὸν ἡ κακία. ἐκ βρέφους ἁγιασθήτω, ἐξ ὀνύχων καθιερωθήτω τῷ πνεύματι. *Infans tibi est? ne occasionem improbitas arripiat: ab infantia sanctificetur; ab ipsis unguiculis Spiritu consecretur.* Hęc Gregor. Nazianz. orat. 40. num. 16. pag. 648. edit. Paris. Græcolat. an. Dom. 1630. ubi etiam plura in hanc sententiam. Et num. 27. pag. 658. ait, baptizandos esse infantes, *si quod periculum urgeat*, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος. Et pro baptizatione infantium, ducit argumentum ab antiqua circumcisione infantium.

Hieronym.

20. *Hieronymus* (epist. ad *Lætam*. quæ incipit, *Apostolus*.) sceleris eos coarguit, qui Christianorum infantibus baptisma dare noluerint. Et in fine libri tertii contra Pelagianos, adducto *Cypriani* testimonio, ex epistola illa ad *Fidum* Episcopum scriptâ de infantibus baptizandis, concludit baptizandos esse infantes, non solum in regnum cœlorum, ut asserebant Pelagiani, sed etiam in remissionem peccatorum, videlicet peccati originalis. Id quod etiam disertè docuit Cyprianus cum suis 66. collegis, in memorata epistola 59. ad *Fidum*.

21. In

Concil. Milevit. 2. 21. In Concilio Milevitano secundo, can. 2. *Placuit* (inquiunt Africani illi patres) *ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat; aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur,* [seu *mundetur*, ut dicitur eodem canone.] *unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur: anathema sit.* Concilii hujus, quod in Africanis vocatur universale, pars fuit *Augustinus* episcopus Hipponensis: ut patet ex epistola synodali ad *Innocentium* Papam Romanum, apud *Augustinum*, epist. 92.

Dionys. Areop. 22. *Dionysius* Areopagita, lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 7. sub finem capitis, Differit de parvulorum seu infantium baptizatione: &, solutis quibusdam objectionibus, contendit, omnino baptizandos esse infantes, idque ab Apostolis traditum esse. Scribit etiam ibidem de *Sponsores.* sponsoribus, quos ille appellat παιδαγωγοὺς pædagogos, & ἀναδόχους susceptores, & καθηγεμόνας duces, puerorum illorum, quos, à naturalibus ipsorum puerorum parentibus sibi traditos, offerunt baptizandos, eosqúe abrenunciationem malorum & confessionem fidei facere dicunt, id est: (ut ibi exponit *Dionysius*) promittunt se pueris illis, cum intelligere sacra per ætatem potuerint, suasuros, ut & nuncium mittant adversariis, & divinam confessionem faciant, in eáque perseverent. Sic sponsorum responsionem interpretatur ibi *Dionysius*. Qui eodem lib. cap. 2. etiam adultis baptismum accipientibus attribuit ἀναδόχους susceptores, quos etiam vocat ἡγεμόνας Duces, & χειραγωγοὺς manuductores. Horum munus ibidem apud Dionysium lector inveniet. *Concil. Arel. 4.* Qui Tertulliano *sponsores* [sup. §. 14.] & Dionysio ἀνάδοχοι dicuntur, eos Concilium Arelatense quartum appellat *patrinos* & *fidejussores*. ca. 19. cujus capituli seu canonis hæc sunt verba; *Ut parentes filios suos, & patrini eos quos de fonte suscipiunt, erudire summopere studeant: illi, quia eos genuerunt, & eis à Domino dati sunt: isti, quia pro eis fidejussores existunt.* Celebratum est hoc Concilium anno Domini 813. sub Carolo magno Imperatore.

Alius canon, de baptizandis parvulis. 23. In tomis Conciliorum, edit. Paris. [an. D. 1636.] tom. 5. pag. 361. leguntur quidam canones, sermone latino, qui ibi sextæ Synodo œcumenicæ tribuuntur; quarum hic secundus est quem nunc recito: *Si parvulus ægrotans, ad quemlibet presbyterum baptismi gratiâ de cujuslibet parochia allatus fuerit; ei baptismi sacramentum nullo modo denegetur. Si quis hoc munus petenti concedere detrectaverit, & ille parvulus absque baptismi gratia mortuus fuerit; noverit se ille, qui eum non baptizavit, pro ejus anima rationem redditurum.* Hactenus verba illius canonis quo autem sano sensu dici possit, *rationem esse reddendam*, monuimus supra, §. 11. & est phrasis Apostolica, ad Hebræos, 13. 17. Cur etiam baptismus dicatur *gratia*, vide inferiùs, §. 39.

24. Ex prolatis testimoniis cognoscimus judicium catholicæ antiquitatis de baptizandis *Objectio.* parvulis. Si objicias, hoc visum patribus ex falsa hypothesi peremtoriæ necessitatis baptismi; *Responsio.* Respondeo: Non est propter unius aut plurium *Regula.* mediorum vitium rejicienda aut neganda illa conclusio, quæ aliis mediis idoneis, vel alio medio idoneo, evidenter & firmiter ostenditur & constabilitur. Instantiam dedimus in principio hujus capitis. Accipe etiam alias instantias. 1. Baptizandi sunt credentes adulti, qui nondum baptizati sunt, debentque petere baptismum. 2. baptizandi sunt fidelium infantes. 3. baptizati & actu credentes fide propriâ, qui se explorare possunt, debent accedere ad mensam Domini, & sumere sacramentum Eucharistiæ, seu participes esse cœnæ Dominicæ. Has tres orthodoxas conclusiones probatum ibant patres his quatuor argumentis, sumtis à necessitate divinitùs nobis impositâ: Ajebant enim ad ista omnia homines obligari quadruplici necessitate: videlicet; 1. necessitate præcepti. 2. necessitate vitandi contemtum & ingratitudinem, ne ingratis illis contemtoribus accenseamur, qui ad Regale epulum invitati & vocati, neglexerunt & recusarunt venire. 3. necessitate rei significatæ, putà, regenerationis & refectionis spiritualis: cui rei obtinendæ, vel obsignandæ & confirmandæ, hæc sunt media à Domino instituta & data; atque adeò non negligenda. 4. denique peremtoriâ necessitate ipsius sacramenti, seu simplici necessitate medii. Hoc quartum argumentum nititur falsa hypothesi, sicuti proximè sequentibus aliquot capitibus, σὺν Θεῷ, luculenter demonstrabimus. At priora tria argumenta sunt idonea & valida, sumpta à triplici necessitate, quam nemo catholicus inficiatur: adeóque stat firma & manifestè vera atque irrefragabilis conclusio.

Multiplex necessitas accipiendi & dandi sacramenta. Matth. 22. 5. Luc. 14. 18. &c. Vide supra, §. 10. & §. 11.

25. Diem baptismo (inquit *Tertullianus*) sollemniorem *Pascha* præstat, cum & passio Domini in qua tinguimur, adimpleta est. Nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod cum ultimum Pascha Dominus esset acturus, missis discipulis ad præparandum, *Invenietis*, inquit, *hominem aquam bajulantem*. Paschæ celebrandæ locum de signo aquæ ostendit. Exinde *Pentecoste* ordinandis lavacris latissimum spatium est, quo & Domini resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia Spiritus Sancti dedicata, & spes adventus Domini subostensa, quod tunc in cœlos recuperato eo, Angeli ad Apostolos dixerunt, sic venturum quemadmodum & in cœlos conscendit, utique in Pentecoste. Sed enim Hieremias, cum dicit; *Et congregabo illos ab extremis terræ in die festo*, Paschæ diem significat & Pentecostes, qui est propriè dies festus. Cæterùm omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismo: si de sollemnitate interest, de gratia nihil refert. Hæc Tertullianus, lib. de baptismo, cap. 19.

De tempore administrationis baptismi. Tertullianus. Marc. 14. 13. Act. 1. 11. Hierem. 31. 8. καὶ συνάξω αὐτοὺς ἀπ᾽ ἐσχάτου τῆς γῆς ἐν ἑορτῇ φασέκ.

26. Concilii Laodiceni canon quadragesimus septimus est, Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας τὸ φώτισμα, καὶ εἶτα ἀναστάντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν, ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν. Quod oporteat eos, qui in morbo baptismum accipiunt, & deinde resurgunt, fidem perdiscere, & nosse quod divinâ donatione dignati sint.

Concil. Laodic. vide sup. §. 12.

27. *Siricius* papa Romanus (qui Damaso successit anno Domini 385.) Hoc sibi (inquit) privilegium & apud nos, & apud omnes Ecclesias, Dominicum specialiter cum *Pentecoste* sua *Pascha* defendit. quibus solis per annum diebus, ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi convenit sacramenta. —— Sicut sacram ergo Paschalem reverentiam in nullo dicimus esse minuendam, ita infantibus,

Siricius pp. Rom. Exceptio, de infantibus, & his qui sunt in qualibet necessitate vel discrimine.

fantibus, qui necdum loqui poterunt per ætatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacri undâ baptismatis, volumus celeritate succurri; ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari, exiens unusquisque de seculo, & regnum perdat & vitam. Quicunque etiam discrimen naufragii, Hostilitatis incursum, obsidionis ambiguum, vel cujuslibet corporalis ægritudinis desperationem inciderint, & sibi unico credulitatis auxilio poposcerint subvenni, eodem, quo poscunt, momento temporis, expetitæ regenerationis præmia consequantur. Hæc *Siricius*, in sua epistola ad *Himerium*, Tarraconensem Episcopum. capitulo 2. Ubi verba illa [*Et regnum perdat & vitam*] non alio sensu accipienda sunt, quàm qui concordet cum perpetua doctrina Catholicæ Ecclesiæ, quæ semper docuit, neque regno Dei excludi, neque vita æterna privari quempiam sine baptismi sacramento mortuum, qui, dum viveret, verè in Christum credebat, & salutarem baptismatis fontem (ut Siricius loquitur) desiderabat, & operam dabat ut divino hoc sacramento potiretur: hunc enim ad salutem pervenire per baptismum Flaminis, etiamsi natus non sit baptismum fluminis. Quod igitur dicit *Siricius*, sacerdotem qui desideranti negat sacramentum baptismi, perniciosè peccare contra animam suam, tanquam homicidam spiritualem hominis pereuntis, id ab illo dicitur ad exaggerandum crimen negantis, per quem non stetit quin homo ille periret, negato illi hoc vitali & salutari lavacro, quod Deus instituit, & dari atque accipi jussit, ut organum gratiæ, & medium salutis æternæ. Quocirca neque adultis fidem confitentibus, & baptismi sacramentum desiderantibus, neque fidelium infantibus (quos eodem loco habet *Siricius* cum desiderantibus adultis) denegandum est, etiamsi neque ad tempus neque in loco ordinariæ sollemnitatis adesse queant.

Vide supra, §. 10. & §. 11. & §. 24.

Leo I. Papa Romanus.

28. *Leo*, hujus nominis primus, Episcopus Romanus; Quia (inquit) manifestissimè patet, baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tempora [*Paschatis & Pentecostes*] esse legitima; dilectionem vestram monemus, ut nullos alios dies huic observantiæ misceatis. Quia etsi sunt alia quoque festa, quibus multa in honorem Dei reverentia debeatur, principalis tamen, & maximi sacramenti custodienda nobis est mysticæ rationis exceptio: non interdicta licentia, qua in baptismo tribuendo quolibet tempore periclitantibus subvenitur. Ita enim ad has duas festivitates connexas, atque sibimet cognatas incolumium, & in pacis securitate degentium, libera vota differimus; ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragii, nullo tempore, hoc veræ salutis singulare remedium cuiquam denegemus. Hæc *Leo*, epistolâ quartâ ad universos Episcopos per Siciliam constitutos. Citat etiam *Gratianus*, ex *Leone* Papa, hæc verba: *Si qui necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, persecutionis & naufragii urgentur; omni tempore debent baptizari.* Dist. 4. de Consecratione. Can. *Si qui necessitate.*

In baptismo tribuendo, quolibet tempore periclitantibus subvenitur.

Conc. Antisiod.

29. Concilii Antisiodorensis [anno Domino quingentesimo nonagesimo,] canone decimo octavo. Non licet absque Paschæ solennitate, ullo tempore baptizare, nisi illos quibus mors vicina est, quos grabatarios dicunt. Hæc ibi. Ubi intelligendum Pascha cum sua Pentecoste, sicut loquitur Siricius. Ejusdem Paschalis consuetudinis meminit Ambrosius, libro de Mysterio Paschæ, capite primo & capite quinto. Qui mos antiquus (inquit *Rhenanus*, citante *Pamelio*, Annotation. in Tertulliani librum de baptismo, numero primo,) etiam usque ad tempora Caroli Magni & Ludovici Augusti servatus est. Indicant hoc leges ab illis sancitæ, quibus cavetur ne quenquam sacerdotes baptizent, excepto mortis articulo, præterquam in Pascha & Pentecoste. Hæc ille.

Grabatarii.

Quamdiu duraverit observatio illa duorum temporum.

30. Inolevit apud quosdam mala consuetudo differendi baptismum: quam ut abolerent catholici patres, excludebant à clero eos qui non nisi metu mortis, baptizari consensissent. Hinc docet *Cornelius*; non sine difficultate obtineri potuisse cleri & laicorum consensum, ut in clerum assumeretur *Novatianus*; qui in lecto, in quo decumbebat, cum jam fere mori putaretur, aquâ circumfusus, baptismum acceperat, quoniam minimè licebat, quenquam in lecto propter morbum baptizatum, sicut huic contigerat, in clerum assumi. Hæc *Cornelius* Episcopus Romanus, in sua epistolà ad *Fabium* Episcopum Antiochenum: apud *Eusebium*, libro sexto Historiæ Ecclesiasticæ, capite quadragesimo tertio, editionis Græcæ: Convenit ille duodecimus canon Concilii Neocæsariensis, postea celebrati, anno Domini trecentesimo decimo quarto, vel trecentesimo decimo quinto. Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται· Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν, καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων. Si quis ægrotans fuerit illuminatus [id est, baptizatus,] non potest in presbyterum promoveri. Fides enim ejus non voluntaria, sed ex necessitate est. Nisi forte propter consequens ejus studium, & fidem, & propter raritatem [seu penuriam] hominum. Exstant etiam vehementes Patrum exhortationes, ad baptismum sine dilatione suscipiendum: quod ut hominibus persuaderent, multa magnifica baptismi encomia accumularunt, ejusque præstantiam & necessitatem, contemtique vel neglecti tanti doni pœnam æternam ob oculos ponebant. Hinc illud Ambrosii; *Credit catechumenus, sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritualis gratiæ munus haurire.* Libro de initiandis. capite quarto. Quod non esse accipiendum de mera carentia hujus sacramenti, patet ex ipsius doctrina *Ambrosii*, quam superiùs commemoravimus. Contemtum igitur & neglectum hujus sacramenti ut animis hominum excutiat, clamat eum esse exitialem.

Dilatio baptismi Patribus improbata.

Novatianus in lecto baptizatus. Vide supra, §. 12.

Vide sup. §. 24. ubi de multiplici necessitate.

Ambros.

Sup. §. 4. vide etiam §. 27.

31. Et hoc sensu accipiendę sunt *Basilii* & aliorum Patrum fulminationes contra eos, qui perperam moras sibi nectebant, & baptismi susceptionem differebant. Quamvis Nazianz. vehemens persuadendi ardor aliquando ultra justos terminos provexerit, ut superius monebamus, §. 9. Rectè tamen hic Pater, cum aliis orthodoxis, clamat, omne tempus baptismo esse idoneum, & baptismum esse pretiosum Dei donum; ejusque contemtoribus interitum denunciat. En ipsius Nazianz. verba; προσήκεται τὸ φιλάνθρωπον, καὶ διαφορεῖς

Basil. Exhort. ad baptismum, quæ est Homil. 13.

Greg. Nazianz. Orat. 40. in sanctum baptisma.

τὸ

τῷ ἑτοίμῳ τῆς εὐποιΐας. πᾶς σοι καιρὸς ἐκπλύσεως, ἐπειδὴ πᾶς ἀναλύσεως. μετὰ Παύλου βοῶ σοι τῆς μεγάλης φωνῆς· ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, οὐχ᾽ ἕνα καιρὸν, ἀλλὰ πάντα τοῦ νῦν ὁρίζοντος. Gratuita proponitur Dei erga homines amica benignitas, contemnis promtam atque exporrectam beneficentiam. Omne tibi tempus ad ablutionem idoneum est, quandoquidem nullum tempus mortis periculo vacat. Cum Paulo, ad te magnâ voce clamo; *Ecce nunc tempus acceptabile : ecce nunc dies salutis!* Ubi particula, *nunc*, non certum aliquod tempus, sed tempus omne designat. ——— Quin tibi quoque & belli, & pacis tempus sit, & matrimonii ineundi, & à matrimonii opere abstinendi, & amicitiæ, & dissidii, siquidem ita necesse sit, atque omnis denique rei, si Solomoni auscultandum est : auscultandum est autem, utile enim hortamentum proponit : At verò salutis tuæ negotium semper age, atque omne tempus ad baptismi susceptionem tibi certum ac definitum esse existima. [ἀεὶ δὲ τὴν σωτηρίαν ἐργάζου, καὶ πᾶς ἔστω σοι καιρὸς, τοῦ βαπτίσματος ὅρος·] Et ibidem dicit Nazianzenus, dilationem de die in diem proficisci à delusione Satanica, dicente Satana, *Da mihi præsens, futurum Deo : mihi juventam, Deo senectam : mihi voluptates, Deo corpus effœtum, nullisque usibus aptum.* Et hortatur catechumenum, ut hostem in consilium non adhibeat, neque fidelis fieri ac nominari parvi pendat.

2. Cor. 6. 2. — *Eccles. 3. 1.* — *Omne tempus baptismo idoneum.* — *Satanatentantis oratio.* — *Cui non est auscultandum.*

Objectio. Responsio. — *De imitatione Christi.*

32. Objicientibus, Christum trigesimo ætatis suæ anno baptisatum; Respondet Nazianzenus; esse disparem rationem, nec utendum imitatione mala exempli boni. Multa enim de Christo legi quæ supra nos sunt, & quæ nobis ad præcisè imitandum non proponuntur: Has adfert instantias; Christus paulo ante tentationem jejunavit: nos ante Pascha. Ille totos quadraginta dies à cibo abstinuit : nos autem ad virium nostrarum modulum jejunium attemperavimus. Ille Paschatis mysterium tradit discipulis [μυσταγωγεῖ τὸ πάσχα τοῖς μαθηταῖς] in superiore cœnaculo, & post cœnam, & unico ante passionem die : nos in orationis domibus, & ante cœnam, & post resurrectionem. Ille tertio die resurrexit : nos post multum tempus. Hæc Gregorius Nazianzenus, Oratione quadragesima, quæ est, in sanctum baptisma.

Basilius. — *Omne tempus opportunum baptismo.*

33. *Basilius* magnus, in Exhortatione ad baptismum, quæ est homilia 13. Tempus (inquit) aliud alii accommodatum : somni proprium; aliud vigiliæ: belli item, & pacis: baptismi verò tempus vita hominis tota [καιρὸς δὲ βαπτίσματος ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος.] ——— Omne igitur tempus opportunitatem habet ad salutem quæ per baptismum accipitur: sive noctem dixeris, sive diem, sive horam, sive temporis momentum etiam minutissimum. Hæc Basilius, non derogans consuetudini Paschali: nam ait, opportunius quidem esse tempus Paschatis; sed disputans contra differentes baptismum, monet, omne tempus huic rei esse opportunum. Atque ut eos à tanti sacramenti neglectu deterreat, addit hanc interminationem; *Nisi Israël mare transiisset, nunquam à Pharaone discessisset : sic tu, nisi per aquam transieris, nequaquam à Diaboli sævâ tyrannide liberaberis.* Quo autem sensu dictum istud accipiendum sit, superiùs in antecessum monuimus, §. 31.

De baptismo error Quintillianorum. — *Error Manichæorum.* — *Error Massalianorum.* — *Error Pelagianorum.*

34. Ex animo autem detestamur atque anathematizamus impiam illam doctrinam *Quintillæ*, ejusque sequacium *Quintillianorum*, baptismum contemnentium & auferentium. Contra quem errorem ex professo disputat Tertullianus, lib. de baptismo. Et similem illum furorem *Manichæorum*, quem commemorat Augustinus, hæresi 46. *Baptismum* (inquit) *in aqua nihil cuiquam perhibent salutis afferre, nec quenquam eorum quos decipiunt baptizandum putant.* Nec non insaniam *Massalianorum*, dicentium, Christianos nullam ex baptismo vel Eucharistiæ sacramento utilitatem percipere : ut monuimus suprà, libro secundo, capite octavo, paragrapho quarto. Et amentiam *Pelagianorum*, idem de infantium baptismo sentientium cum memoratis hæreticis, intuitu salutis vitæque æternæ: ut superiùs ostensum, §. 2.

Argumentatio Quintillianorum. — *Tertulliani responsio.* — *Matth. 28. 19.* — *Ioan. 3. 5.* — *Act. 9. 18.* — *Quam necessitatem tueatur Tertullianus, contra Quintillianos.* — *Alia resp. de Abrahamo.* — *Genes. 17. 23, 24, &c.* — *Rom. 4. 11.*

35. Refert *Tertullianus* quædam *Quintillianorum* argumenta. Unum proponit, eidémque respondet cap. 13. libri sui de baptismo: Hic ergo (inquit) scelestissimi illi provocant quæstiones. *Adeò* dicunt, *baptismus non est necessarius, quibus fides satis est: nam & Abraham nullius aquæ nisi fidei sacramento Deo placuit.* Huic argumento respondet Tertullianus; Legem tinguendi esse nunc à Domino impositam, & formam præscriptam; *Ite, docete nationes, tinguentes eas in nomen Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Et huic Legi collatam esse definitionem illam; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum.* eáque obstringi fidem ad baptismi necessitatem. Itaque omnes exinde credentes tingui, & Paulum ubi credidit tinctum esse. Cave putes Tertullianum istâ responsione pugnare pro peremtoria necessitate baptismi; ac si existimaret, regno Dei excludi credentes qui non fuerint aquâ baptizati, quamvis sine suo contemtu, aut neglectu, careant baptismi sacramento : nam disertè de talibus loquens, eodem lib. de baptismo, cap. 18. ait; *Fides integra secura est de salute.* Præcepti autem tuetur necessitatem, conjunctam cum eximia & neutiquam negligendâ, sed necessariò expetendâ ipsius sacramenti baptismi utilitate. Et sic accepta ejus responsio idonea est contra argumentum Quintillianorum. Accedit, quod Abraham, jam fide justificatus, inobsequens non fuit Deo imperanti circumcisionem, sed *signum accepit circumcisionis, sigillum justitiæ fidei, quam habuit in præputio.*

Aliud arg. Quintill. ex verbis Apostoli. — *1. Cor. 1. 17.* — *Tertulliani responsio, & expositio verborum Apostoli.*

36. Aliud Quintillianorum argumentum commemorat Tertullianus, eodem lib. de baptismo, cap. 14. his verbis; Sed de ipso Apostolo revolvunt, quod dixerit, *Non enim me ad tinguendum Christus misit :* quasi hoc argumento baptismus adimatur. Huic argumento respondet ibidem Tertullianus, inquiens; Cur enim tinxit Cajum & Crispum & Stephanæ domum? quamquam etsi non eum miserat Christus ad tinguendum, tamen aliis Apostolis præcepit tinguere. Verùm hæc pro conditione tunc temporis ad Corinthios scripta sunt, quoniam schismata & dissensiones inter illos movebantur, dum alius Paulo deputat, alius Apollo. Propter quod pacificus Apostolus, ne sibi omnia defendere videretur, *non ad tinguendum* ait se missum, *sed ad prædicandum.* Nam & prius est prædica-

re, posterius tinguere. Si prius prædicatum; puto autem licuit & tinguere, cui licuit prædicare. Hæc *Tertullianus*, lib. de baptismo, cap. 14.

Chrysostomi expositio. Eandem Apostoli sententiam exponens *Ioannes Chrysostomus*, homil. 3. in priorem epistolam Pauli ad Corinthios, in cap. 1. vers. 17. dicit majore opus esse donorum cœlestium mensura, & graviore labore, ad prædicandum Euangelium, quàm ad baptizandum: & ideo Apostolum, quamvis potestate etiam baptizandi à Domino instructum, qua & usus est in baptizando Crispum, & Gajum, & Stephanæ domum, se magis exercuisse in prædicando Euangelio, & dixisse, se *non ad baptizandum* missum esse, *sed ad Euangelizandum*. Nam Euangelium aptè, perspicuè, sapienter prædicare, majoris molis & moliminis opus esse, quam sacramentum administrare: illud paucorum esse, hoc autem æqualiter fieri posse ab omnibus sacerdotalem ordinem habentibus. Et hoc discrimen *Chrysostomus* dicit suo etiam tempore observatum esse, ut ii presbyteri qui uberiore scientia & sapientia præditi erant, magis operi prædicationis adhiberentur, & propter ingentem eorum in hoc magis laborioso exercitio laborem, exonerarentur magna ex parte administratione baptismi, quæ aliis presbyteris demandabatur. Et huc applicat illud ejusdem Apostoli dictum, *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Sic etiam *Augustinus*, Perfectè inquit, baptizare etiam minùs docti possunt, perfectè etiam Euangelizare multo difficilioris & rarioris est operis. Ideo doctor gentium, plurimis excellentior, *Euangelizare* missus est, *non baptizare:* quoniam hoc per multos fieri poterat, illud per paucos inter quos eminebat. Hæc *Augustinus*, lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 56. Non minuit ibi Apostolus baptismi dignitatem aut necessitatem, neque permittit ut eum quisquam securè omitti posse existimet: sed prædicationem Euangelii indicat esse laboriosiorem magisque difficilem, adeóque ipsi Apostolo in se magis suscipiendam, quàm administrationem baptismi, quæ non quidem omittebatur, sed magis per alios, Apostolo ita volente, fiebat.

1. Cor. 1. 14. 16. ibid. vers. 17. — 1. Tim. 5. 17. — *Augustini expositio.*

Non est contemnenda sacramentorum externa simplicitas. 37. Quintillianis aliisque baptismi aspernatoribus contemtui habebatur ipsa rei quæ gerebatur simplicitas, neque credebant intinctionem corporis in aquam posse cuiquam esse utilem ad mundationem animæ. Cui errori opponunt Patres doctrinam orthodoxam, ex sacris literis depromtam: videlicet; Non esse de divinis mysteriis judicandum κατ' ὄψιν, secundùm externam faciem, sed attollendas esse mentes in auctorem Deum omnipotentem & veracem, qui hoc lavacrum aquæ instituit, & administrari ac suscipi præcepit, adjectâ promissione spiritualis gratiæ: Deo autem præcipienti obediendum esse, & promittenti credendum: neque ex judicio carnis & sanguinis consilium capiendum, quando constat de Dei voluntate: quod stultum est Dei, sapientius esse hominibus; & quod infirmum est Dei, validius esse hominibus. Ac propterea, Judæis sciscitantibus quid eos facere oporteret, respondisse Apostolum Petrum; *Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritûs Sancti.* Et Saulo jam converso (cui postea Paulo nomen fuit) Ananiam à Domino missum dixisse; *Et nunc quid cunctaris? exsurge, & baptizare, & ablue peccata tua*, [seu, abluere a peccatis tuis, ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου,] *invocato nomine Domini.* Et postea eundem Apostolum Paulum docuisse, *consepulti nos cum Christo, per baptismum, in mortem: ut sicut Christus excitatus est ex mortuis per gloriam Patris; ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Et, *quicunque in Christo baptizati sunt, eos Christum induisse.* Item, *Christum dilexisse Ecclesiam, & semetipsum tradidisse pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo.* Deum, *secundum misericordiam suam, salvos nos fecisse per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti.* Et Petrum Apostolum scripsisse, quod aquæ veteris diluvii nunc correspondens *nos salvos faciat baptismus: non depositio sordium carnis, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum, per resurrectionem Iesu Christi.* Et his consonam esse illam Joannis Apostoli doctrinam; *Hic est qui venit per aquam & sanguinem, Iesus Christus: non in aqua solùm, sed in aqua & sanguine. Et Spiritus est qui testificatur, quoniam Spiritus est veritas. Quoniam tres sunt qui testificantur in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt. Et tres sunt qui testificantur in terra, Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres in unum sunt.*

Ioan. 7. 24. Matth. 28. 19. Marc. 16. 16. — Gal. 1. 16. — 1. Cor. 1. 25. — Act. 2. 38. — Act. 22. 16. — Rom. 6. 4. — Gal. 3. 27. Vide 4. Sent. Dist. 4. — Ephes. 5. 25. 26. — Tit. 3. 5. — 1. Petr. 3. 21. — 1. Ioan. 5, 6, 7, 8. — vide lib. 9. cap. 2. §. 1.

38. Percussum est Christi latus, ut Euangelium loquitur, & statim manavit sanguis & aqua, quæ sunt Ecclesiæ gemina sacramenta, inquit *Augustinus*, lib. 2. de symbolo ad catechumenos, cap. 6. ejusdem dictum est, quod, aqua corpus tangat, & cor abluat, faciente verbo dum creditur. Tract. 80. in Euang. Joannis.

Ioan. 19. 34. Augustin. Vide lib. 9. cap. 2 §. 2.

39. *Tertullianus* ait; Felix sacramentum aquæ nostræ, quia ablutis delictis pristinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur. lib. de baptismo, cap. 1. Deinde, eodem libro, cap. 2. redarguens insanum istum Quintillianorum errorem; Sed enim (inquit) quanta vis est perversitatis ad fidem labefactandam, vel in totum non recipiendam, ut ex his eam impugnet ex quibus constat? Nihil adeò est quod obduret mentes hominum, quam simplicitas divinorum operum quæ actu videntur, & magnificentia quæ in effectu repromittitur: ut hic quoniam tanta simplicitate, sine pompa, sine apparatu novo aliquo, denique sine sumtu, homo in aqua demissus, & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior resurgit, eo incredibilis existimetur consecutio æternitatis. Mentior si non è contrario idolorum solennia vel arcana de suggestu & apparatu, déque sumtu, fidem & auctoritatem sibi exstruunt. Proh misera incredulitas, quæ denegas Deo proprietates suas, simplicitatem & potestatem. Quid ergo? Nonne mirandum & lavacro dilui mortem? Atquin eo magis credendum, si, quia mirandum est, idcirco non creditur. Qualia enim decet esse opera divina, nisi super omnem admirationem? Nos quoque ipsi miramur, sed quia credimus. Cæterùm incredulitas miratur, non credit. Miratur enim simplicia, quasi vana; magnifica, quasi impossibilia. Et sit planè ut putas, satis ad utrumque divina prænunciatio præcucurrit. Stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientiam ejus: & prædifficilia penes homines, facilia penes Deum. Nam si Deus & sapiens & potens, quod etiam prætereuntes eum non negant; merito in adversariis sapientiæ potentiæque, id est, in stultitia & impossibilitate materias operationis suæ instituit. Quoniam

Tertullianus. — *De simplicitate externa sacramentorum in baptismo.* — *De apparatu in sollemnibus idolorum.* — *De simplicitate & admirabili virtute baptismi.* — Matth. 21. 42. — 1. Cor. 1. 27. — Matth. 19. 26.

niam virtus omnis ex his causam accipit, à quibus provocatur. Hæc *Tertullianus*, lib. de baptismo, cap. 2. Et rursus; proinde (inquit) ut nos faceret aquâ vocatos, sanguine electos, hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit. (Ioan. 19. 34.) Eodem lib. de baptismo, cap. 16. Tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt sanguis redemtionis, & aqua baptismatis. inquit Leo. 1. Papa Rom. epist. 4. ad universos episcopos per Siciliam constitutos cap. 6. (Leo 1. pp. Rom Vide §. 46.)

Cyprianus. 40. Cum in tenebris (ait *Cyprianus*) atque in nocte cœcâ jacerem, cúmque in salo jactantis seculi nutabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus; difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salu em mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset: utque in novam vitam lavacro aquæ salutaris animatus, quod priùs fuerat exponeret: corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. —— Sed postquam undæ genitalis auxilio superioris ævi labe detersa, in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit, postquam cœlitus spiritu hausto, in novum me hominem nativitas secunda reparavit, mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa; facultatem dare quod priùs difficile videbatur; geri posse quod impossibile putabatur; ut esset agnoscere terrenum fuisse quod priùs carnaliter natum delictis obnoxium viveret; Dei esse cœpisse, quod Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profectò & mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quidve contulerit mors ista criminum, vita virtutum. (*Babtismus mors criminum, vita virtutum.*) Hæc Cyprianus, lib. 2. epist. 2. ad Donatum. quæ in Pameliana editione est epist. 2.

Basilius magnus. Baptismi elogia. 41. *Basilius* Cæsariensis, in Exhortatione ad baptismum, sacramenti hujus præstantiam his prædicat elogiis; βάπτισμα αἰχμαλώτοις λύτρον, ὀφλημάτων ἄφεσις, θάνατος ἁμαρτίας, παλιγγενεσία ψυχῆς, ἔνδυμα φωτεινὸν, σφραγὶς ἀνεπιχείρητος, ὄχημα πρὸς οὐρανὸν, βασιλείας πρόξενον, υἱοθεσίας χάρισμα. Baptismus est captivis liberatio, debitorum remissio, mors peccati, regeneratio animæ, indumentum lucidum, sigillum inviolabile, vehiculum ad cœlum, regni conciliatio, adoptionis gratia. His enumeratis baptismi elogiis, subjungit reprehensionem eorum qui voluptatibus suis addicti differebant susceptionem baptismi, Τοσούτων ἀγαθῶν καὶ τηλικούτων, ἄθλιε, προτιμοτέραν ἄγεις τὴν ἡδονήν; *Tantis ac talibus bonis, miser, potiorem ducis voluptatem?* Eadem baptismi encomia, eisdem fere verbis, leguntur in *Cyrilli Hierosolymitani* prologo in suas Catecheses. (*Cyrill. Hierosolym.*)

Gregorius Nazianz. 42. Multa etiam magnifica accumulat baptismi elogia *Gregorius Nazianzenus*, & varias ejus appellationes commemorat, Oratione 40. quæ est, in sanctum baptisma. ubi ait; (*Baptismi encomia.*) τὸ φώτισμα λαμπρότης ἐστὶ ψυχῶν βίου μετάθεσις, ἐπερώτημα τῆς εἰς Θεὸν συνειδήσεως. Baptismus splendor est animarum, vitæ mutatio, conscientiæ ad Deum interrogatio. Τὸ φώτισμα, βοήθεια τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας. Baptismus, adminiculum nostræ infirmitatis. Τὸ φώτισμα, σαρκὸς ἀπόθεσις, πνεύματος ἀκολούθησις, λόγου κοινωνία, πλάσματος ἐπανόρθωσις, κατακλυσμὸς ἁμαρτίας, φωτὸς μετουσία, σκότους κατάλυσις. Baptismus, abjectio carnis, affectatio Spiritûs, Verbi communicatio, figmenti correctio diluvium peccati, lucis participatio, tenebrarum dispulsio. Τὸ φώτισμα ὄχημα πρὸς Θεὸν, συνεκδημία Χριστοῦ, ἔρεισμα πίστεως, νοῦ τελείωσις, κλεὶς οὐρανῶν βασιλείας, ζωῆς ἀμοιβὴ, δουλείας ἀναίρεσις, δεσμῶν ἔκλυσις, συνθέσεως μεταποίησις. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fulcrum fidei, mentis perfectio, clavis regni cœlorum, vitæ commutatio, servitutis depulsio, vinculorum solutio, compositionis in meliorem statum conversio.

43. Deinde, ibidem, nempe orat. 40. subjicit *Nazianzenus* ejusdem sacramenti πολλὰ καὶ διάφορα ὀνόματα, multa ac diversa nomina: (*Baptismi diversa nomina.*) δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, Χρίσμα, φώτισμα, ἀφθαρσίας ἔνδυμα, λουτρὸν παλιγγενεσίας, σφραγῖδα, πᾶν ὅ τι τίμιον. Vocamus *donum*, *gratiam*, *baptismum*, *unctionem*, *illuminationem*, *incorruptionis indumentum*, *lavacrum regenerationis*, *sigillum*, *ac denique excellentissimo quovis nomine appellamus*. Adjicit etiam horum nominum exegesin; δῶρον μὲν, ὡς καὶ μηδὲν προεισενεγκοῦσι διδόμενον· χάρισμα δὲ, ὡς καὶ ὀφείλουσι· βάπτισμα δὲ, ὡς συνθαπτομένης τῷ ὕδατι τῆς ἁμαρτίας· Χρίσμα δὲ, ὡς ἱερὸν καὶ βασιλικὸν, τοιαῦτα γὰρ τὰ Χριόμενα· φώτισμα δὲ, ὡς λαμπρότητα· ἔνδυμα δὲ, ὡς αἰσχύνης κάλυμμα· λουτρὸν δὲ, ὡς ἔκπλυσιν· σφραγῖδα δὲ, ὡς συντήρησιν, καὶ τῆς δεσποτείας σημείωσιν. (*Eorundem nominum exegesis.*) *Donum* quidem, quia eis qui nihil priùs contulerunt datur: *Gratiam* autem, quia etiam debentibus: *Baptismum*, quia peccatum in aqua sepelitur: *Unctionem*, quia sacrum quid & regale; hujusmodi enim ea erant quæ ungebantur: *Illuminationem* autem, quia splendor & claritas est: *Indumentum*, quia ignominiæ nostræ velamen est: *Lavacrum*, quia ablutio est: *Sigillum* quia conservatio est, & dominationis significatio.

44. Interea, eadem oratione quadragesimâ, (num. 8. edit. Paris. ann. Dom. 1630.) monet *Nazianzenus*. prudenter distinguendum esse inter baptismum corporalem, & spiritualem: visibilem, & invisibilem: typicum, & verum. (*Ut baptismus visibilis, qui fit per aquam, prosit ad salutem, concurrit baptismus invisibilis qui fit per Spiritum.*) Ejus verba sunt; διττῶν δὲ ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ τῆς μὲν ὁρατῆς, τῆς δὲ ἀοράτου φύσεως, διττὴ καὶ ἡ κάθαρσις, δι᾽ ὕδατός τέ φημι καὶ πνεύματος, τοῦ μὲν θεωρητικῶς τε καὶ σωματικῶς λαμβανομένου, τοῦ δὲ ἀσωμάτως καὶ ἀθεωρήτως συντρέχοντος· καὶ τοῦ μὲν τυπικοῦ, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ, καὶ τὰ βάθη καθαίροντος. Quandoquidem autem duabus partibus, animâ & corpore, constamus, quarum altera in aspectum cadit, altera naturæ est inaspectabilis; duplex quoque est purgatio, [*seu baptismus*,] per aquam, videlicet, & Spiritum: illa visibiliter & corporaliter acceptâ, hoc autem incorporaliter atque invisibiliter concurrente: Et illo quidem typico, hoc autem vero & profunda purgante.

45. *Ambrosius*, in euang. Luc. cap. 3. vers. 16. (*Ambros.*) in illa Joannis Baptistæ verba, *Ego quidem vos aquâ baptiso*, &c. Citò (inquit) probavit, non esse se Christum, qui visibili operetur officio. Nam cum ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore; visibile per visibile, invisibile per invisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, Spiritu animæ delicta mundantur. Aliud agimus, aliud invocamus: licet etiam in ipso fonte sanctificatio Divinitatis adspiret. Et lib. de initiandis, cap. 3. Aqua est, qua caro mergitur, ut omne abluatur peccatum. Sepelitur illic omne vitium. —— Marath fons amarissimus erat: misit in eum (*Exod. 15. 23, 25.*) Moyses lignum, & dulcis est factus. Aqua enim sine prædicatione Dominicæ crucis ad nullos usus futuræ salutis est. —— *Naamani* Syro mandavit *Elizæus*, ut septies mergeret in Jordane. (*2. Reg. 5. 10, 11, 12, 13, 14.*)

dane. Tunc ille secum tractare cœpit, quod meliores aquas haberet patria sua, in quibus sæpe mersisset, & nunquam a lepra esset mundatus: eóque revocatus non obediebat mandatis prophetæ. sed admonitu & persuasionibus servulorum acquievit, ac mersit: mundatúsque illico

Non aquarum, sed gratiæ.

intellexit, *non aquarum esse quod unusquisque mundatur, sed gratiæ*. Et ejusdem libri cap. 4. Tibi ante prædictum est, ut non hoc solum crederes quod videbas, ne forte & tu diceres; Hoc

1. Cor. 2. 9.

est illud magnum mysterium, quod *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit?* Aquas video, quas videbam quotidie: istæ me habent mundare, in quas sæpe descendi, & nunquam mundatus sum? Hinc cognosce quod aqua non mundat sine Spiritu. Ideóque legisti

Non mundat aqua sine Spiritu, nec sine sanguine Christi.

1. Joan. 5. 8.

quod tres testes in baptismate unum sint, *aqua, sanguis, & Spiritus*: quia si unum horum detrahas, non stat baptismatis sacramentum. Quid enim est aqua sine cruce Christi? Elementum commune, sine ullo sacramenti effectu. Nec iterum sine aqua regenerationis mysterium est. Hæc *Ambrosius*.

Consideratio analogica congruentiæ aquæ in Baptismo.

46. Auctor commentarii in Epistolam ad Romanos, qui sub Ambrosii nomine circumfertur, explicans analogicam congruentiam aquæ, Ideo (inquit) per aquam celebratur, ut, sicut aqua sordes corporis abluit; & nos per baptismum ab omni peccato spiritualiter purgatos & innovatos credamus, ut quod incorporale est, invisibiliter abluatur. Hæc ille. Comm. in epist. ad Rom. cap. 6. vers. 4. Ad simplicem actum (ait *Tertullianus*) competit similitudo, ut, quoniam vice sordium delictis inquinamur, aquis abluamur. Hæc ille, lib. de baptismo cap. 4. Et *P. Lombardus* ait; Celebratur hoc sacramentum tantum in aqua, non in alio liquore, ut ait

Joan. 3. 5.

Christus, *Nisi quis renatus*, &c. Ideóque uniformiter id fieri in aqua præcipitur, ut intelligatur, quod sicut aqua sordes corporis ac vestis abluit; ita baptismus maculas animæ sordésque vitiorum emundando abstergit. Vel ideo, ut nullum inopia excusaret; quod posset fieri, si in vino vel oleo fieret: & ut communis materia baptizandi inveniretur apud omnes. Quod aqua

Joan. 19. 34.

significavit, quæ de latere Christi manavit: sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit. Non ergo in alio liquore potest consecrari baptismus nisi in aqua. Hæc *P. Lombardus*, 4. Sent. Dist. 3. Cur autem in aqua, probatio non est alia (inquit *Scotus*, ibidem, qu. 3. num. 2.) nisi quia sic institutum est, ut patet Joan. 3. & Matth. 3. Quare autem sit sic institutum, sunt apertæ congruentiæ, &c.

Idonea est quælibet naturalis aqua.

47. Nulla distinctio est, (inquit *Tertullianus*,) mari quis, an stagno; flumine, an fonte; lacu, an alveo diluatur: nec quicquam refert inter eos

Act. 8. 36, 38.

quos Joannes in Jordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit. Nisi & ille spado, quem Philippus inter vias fortuita aqua tinxit, plus salutis aut minus retulit. Hæc *Tertullianus*, lib. de baptismo, cap. 4. Vide Scotum in 4. Sent. Dist. 3. quæst. 3. Ubi docet, materiam baptismi esse aquam naturalem, non artificialem; puram aquam, non humorem aliquem mixtum per mixtionem alterantem à specie. Et quæstionem claudit his verbis; Certum est, quod baptismus non potest fieri nisi in aqua usuali, quia Christus hoc instituit. Hæc ibi Scotus.

48. Sive autem in aqua mersio fiat trina sive simpla, cum debita invocatione Trinitatis, verum est & integrum sacramentum baptismi. Trinæ mersionis meminit *Tertullianus*, lib. de corona militis, cap. 3. *Dehinc ter mergitamur.* Et lib. adversus Praxeam, cap. 26. *Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina in personas singulas tinguimur.* Hæc tres mersiones in canonibus, qui Apostolorum nuncupantur, can. 49. (seu, juxta aliam editionem, 50.) dicuntur τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως, tria baptismata unius mysterii, seu initiationis. Quam locutionem *Ioannes Zonaras*, in suo commentario in eundem canonem, interpretatur, τρεῖς καταδύσεις ἐν ἑνὶ βαπτίσματι, ὥστε τὸν βαπτίζοντα ἑκάστῃ τῶν καταδύσεων ἓν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐπιλέγειν ὄνομα. tres immersiones in uno baptismate, ita ut ad unamquamque immersionem baptizans enunciet unum Sanctæ Trinitatis nomen. Τρισὶν οὖν ταῖς καταδύσεσι, (verba sunt *Basilii*,) καὶ ἰσαρίθμοις ταῖς ἐπικλήσεσι, τὸ μέγα μυστήριον τοῦ βαπτίσματος τελειοῦται. ἵνα καὶ ὁ τοῦ θανάτου τύπος ἐξεικονισθῇ, καὶ τῇ παραδόσει τῆς θεογνωσίας, τὰς ψυχὰς φωτισθῶσιν οἱ βαπτιζόμενοι. Tribus igitur demersionibus, ac totidem invocationibus, magnum baptismatis mysterium peragitur. Ut & mortis figura exprimatur, & per traditionem cognitionis Dei illuminentur animæ eorum qui baptizantur. Hæc *Basilius* Cæsariensis, lib. de Spiritu Sancto, cap. 15. *Dionysius* etiam, qui Areopagita dicitur, scribens de Mysterio baptismi, trinam commemorat mersionem; Τρὶς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν. id est, Ter quidem illum Hierarcha demergit, in tribus illius, qui initiatur, demersionibus emersionibusque, altá voce enuncians tres Divinæ beatitudinis Hypostases. Hæc *Dionysius Areopagita*, lib. de Ecclesiastica Hierarchia, cap. 2. part. 2.

De Trina vel simpla mersione in baptismo. Tertullian. — *Can. Apost.* — *Zonar.* — *Basil.* — *Dionys. Areop.*

Cyrill. Hierosol.

49. *Cyrillus* Hierosolymitanus triduanam ait significari sepulturam: μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐχειραγωγεῖσθε κολυμβήθραν, ὡς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸ προκείμενον μνῆμα· καὶ ἠρωτᾶτο ἕκαστος, εἰ πιστεύει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ ὡμολογήσατε τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε. καὶ ἐνταῦθα, διὰ συμβόλου, τὴν τριήμερον τοῦ Χριστοῦ αἰνιττόμενοι ταφήν· καθάπερ γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς ἐποίησεν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ πρώτῃ ἀναδύσει τὴν πρώτην ἐμιμεῖσθε τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ γῇ ἡμέραν, καὶ τῇ καταδύσει τὴν νύκτα· ὥσπερ γὰρ ὁ ἐν νυκτὶ οὐκέτι βλέπει, ὁ δὲ ἐν ἡμέρᾳ ἐν φωτὶ διάγει, οὕτως ἐν τῇ καταδύσει, ὡς ἐν νυκτὶ, οὐδὲν ἑωρᾶτε, ἐν δὲ τῇ ἀναδύσει πάλιν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ, ἐτυγχάνετε ὄντες. καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἀπεθνήσκετε καὶ ἐγεννᾶσθε, καὶ τὸ σωτήριον ἐκεῖνο ὕδωρ, καὶ τάφος ὑμῖν ἐγίνετο, καὶ μήτηρ. Post hæc deducebamini ad sanctum divini baptismatis lavacrum, quemadmodum Christus à cruce ad destinatum sepulchrum: atque unusquisque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: & confessi estis salutarem confessionem, & demersi ter in aqua, rursus emersistis; atque ita, per symbolum, significastis triduanam Christi sepulturam. Nam ut Salvator noster tribus diebus & tribus noctibus fuit in ventre terræ: sic & vos primâ emersione primum Christi in terra imitabamini diem, & demersione noctem. Sicut enim qui versatur in nocte, non jam videt, sed qui est in die, degit in lumine; ita in demersione, veluti in nocte, nihil videbatis: at in emersione rursus tanquam in

in die eratis. In eodem & mortui eſtis & generati, & ſalutaris illa aqua vobis tum ſepulcrum, tum mater effecta eſt. Hæc *Cyrillus* Hieroſolymitanus, Catecheſi myſtagogica ſecundâ.

Ambroſ. 50. *Ambroſius*, ait: Interrogatus es; *Credis in Deum Patrem Omnipotentem?* Dixiſti, *credo*, & merſiſti, hoc eſt, ſepultus es. Iterum interrogatus es; *Credis in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & in crucem ejus?* Dixiſti, *credo*, & merſiſti: ideo & Chriſto es ſepultus. Qui enim Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurgit. Tertiò interrogatus es; *Credis & in Spiritum Sanctum?* *Rom. 6. 4, 5.* Dixiſti, *credo*, tertiò merſiſti, ut multiplicem lapſum ſuperioris ætatis abſolveret trina confeſſio. Hæc *Ambroſius*, lib. 2. de Sacramentis, cap. 7. ſeu ultimo.

Auguſtin. 51. *Auguſtinus*, apud *Gratianum*, De conſecratione, Diſt. 4. can. *Prima igitur*. In hoc (inquit) fonte antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus; *Credis in Deum Patrem Omnipotentem?* Reſpondiſtis, *credo*. Rurſus interrogavimus; *Credis & in Ieſum Chriſtum Filium ejus, qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine?* Reſpondiſtis ſinguli, *credo*. Item interrogavimus; *Credis & in Spiritum Sanctum?* Reſpondiſtis ſimiliter, *credo*, &c. Et canone, *Poſtquam vos*. eadem Diſtinctione. Poſtquam vos credere promiſiſtis, tertiò capita veſtra in ſacro fonte demerſimus. qui ordo baptiſmatis duplici myſterii ſignificatione celebratur. *Vide verba Gregorii, §. 53.* Rectè enim tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine Sanctæ Trinitatis. Rectè tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine Jeſu Chriſti, qui etiam die tertiâ reſurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demerſio typum Dominicæ exprimit ſepulturæ. Hæc *Auguſtinus*. Poſteriorem iſtam Auguſtini ſententiam, recitavit etiam *P. Lombardus* 4. Sent. Diſt. 3.

Eunomiani abutebantur unâ merſione. Cur habiti ſint pro non baptizatis. 52. *Eunomianis* hæreticis crimini datum, quod baptizarent in unam demerſionem, *εἰς μίαν κατάδυσιν*. Concil. 2. Oecumen. can. 7. ſeu ult. & Concil. Quiniſext. can. 95. quos etiam non baptizaſſe in nomen Patris & Filii & Spiritus Sancti, atque adeò non verum baptiſmum adminiſtraſſe, inde fit manifeſtum; quia in memoratis canonibus Concil. 2. Oecum. & Conc. Quiniſext. Eunomiani habentur pro non baptizatis, & qui ex eis ad Catholicam Eccleſiam ſe conferunt, jubentur baptizari. οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες, non enim baptizati ſunt, qui in ea quæ nobis tradita non ſunt, baptizati ſunt: inquit *Baſilius*, in prima ſua epiſtola canonicâ, ad Amphilochium Iconii Epiſcopum, can. 1. loquens de hæreticis Pepuzenis, ſeu Montaniſtis, qui baptizabant in Patrem & Filium & Montanum vel Priſcillam. Neque illi baptizati ſunt, qui in ea quæ nobis tradita ſunt, non ſunt baptizati: cujuſmodi erant Paulianiſtæ ſeu Samoſateniani hæretici, ut ſupra oſtenſum cap. 2. hujus libri, §. 11. cujuſmodi etiam fuiſſe Eunomianos illos, facilè colligimus ex decretis illis Synodicis de eis baptizandis: non enim propter ſimplam merſionem, irritum habuiſſent baptiſmum adminiſtratum in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.

Ariani in Hiſpania abutebantur trinâ merſione. 53. Poſtea, in Hiſpania, Arianis merſiones numerantibus, ut Divinitatem dividerent, *Leander* Epiſcopus Hiſpalenſis de quæſtione trinæ vel ſimplæ merſionis conſuluit *Gregorium*, hujus nominis primum, Epiſcopum Romanum, cujus ad *Leandrum* reſponſio exſtat in epiſtolis Gregorii, lib. 1. epiſt. 41. Ex qua poſtea in Concilio Toletano quarto, can. 6. (vel in alia editione, can. 5.) hæc recitata ſunt *Gregorii* verba; *De trina verò merſione baptiſmatis, nihil reſponderi verius poteſt, quàm ipſi ſenſiſtis; quia in una fide nihil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa. Nos autem quod tertiò mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus, ut, dum tertiò infans ab aquis educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur.* *Gregorii I. Papæ Rom. judicium de trina vel ſimpla merſione in baptiſmo.* *Quod ſi quis forte, etiam pro ſummæ Trinitatis veneratione, exiſtimet fieri, neque ad hoc aliquid obſiſtit, baptizandum ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus ſubſiſtentiis una ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate vel ter vel ſemel mergere, quando & in tribus merſionibus Perſonarum Trinitas, & in una poteſt Divinitatis ſingularitas deſignari. Sed ſi nunc uſque ab hæreticis tertiò mergebatur, faciendum apud vos eſſe non cenſeo: ne, dum merſiones numerant, Divinitatem dividant: dumque quod faciebant, faciunt, morem veſtrum ſe viciſſe glorientur.* Conſiderato hoc Gregorii judicio, patres Toletani ibidem pronunciant, utrumque rectum eſſe & irreprehenſibile: attamen, pro tollendo ſchiſmate, quod inter catholicos in Hiſpania conſpiciebatur, quibuſdam ſacerdotibus trinam, quibuſdam autem ſimplam merſionem facientibus, & aliis alios non baptizatos eſſe contendentibus; & ut Ariani dogmatis uſum vitarent, decernunt tenendam apud ipſos eſſe ſimplam merſionem. *Quapropter* (inquiunt) *quia de utroque ſacramento, quod fit in ſancto Baptiſmo, à tanto viro reddita eſt ratio, quod utrumque rectum, utrumque irreprehenſibile in ſancta Dei Eccleſia habeatur: propter vitandum autem ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis uſum, ſimplam teneamus baptiſmi merſionem: ne videantur apud nos, qui tertiò mergunt, hæreticorum probare aſſertionem, dum ſequuntur & morem.* *Decernunt Catholici in Hiſpania tenendam eſſe ſimplam merſionem.* *Et ne forte cuiquam ſit dubium hujus ſimpli myſterium Sacramenti, videat in eo mortem, & reſurrectionem Chriſti ſignificari: nam in aquis merſio, quaſi in infernum deſcenſio eſt: & rurſus ab aquis emerſio, reſurrectio eſt. Item videat in eo unitatem Divinitatis, & Trinitatem Perſonarum oſtendi: unitatem, dum ſemel immergimus: Trinitatem, dum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Baptizamus.* Hæc Patres Toletani, in Concilio Tolet. 4. can. 6. [vel 5.] Celebratum eſt hoc Concilium Tolet. 4. *Æra* 671. id eſt, anno Chriſti 633. præſidente *Iſidoro* Hiſpalenſi Epiſcopo, *Leandri* ſucceſſore.

Scholaſticorum doctrina de trina vel ſimpla merſione in baptiſmo. 54. *Petrus Lombardus* & doctores ſcholaſtici, ad quæſtionem de immerſione in baptiſmo, quoties fieri debeat, reſpondent; *vel ſemel, vel ter*; pro vario more Eccleſiæ: & utrobique verum & integrum baptiſma accipi: unitatem enim vel multitudinem immerſionum non eſſe de ſubſtantia baptiſmi. 4. Sent. Diſt. 3. Ubi etiam monet *Bonaventura*, ſi in una merſione facta ſit invocatio Trinitatis, non eſſe amplius mergendum: conſummatum enim eſſe baptiſma: quando autem fit trina merſio, in prima nominandum eſſe Patrem, in ſecunda Filium, in tertia Spiritum Sanctum: ita ut immerſio cum verbo incipiat, & cum verbo deſinat. *Bonaventura*, in 4. Sent. diſt. 3. part. 2. articul. 2. quæſt. 1.

55. Cy-

De asper-sione in baptismo. 55. *Cypriani* tempore mota est quæstio de baptismo per aspersionem, seu perfusionem, quomodo baptizabantur ii qui propter infirmitatem aut languorem immergi non poterant, an habendus esset pro vero baptismo. Respondet *Cyprianus*, epist. 76. (seu l. 1. epist. 6.) ad *Magnum*. Quæsisti etiam, (inquit,) fili charissime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi Christiani, eo quod aquâ salutari non loti sint, sed perfusi. Qua in parte nemini verecundia & modestia nostra præjudicat, quo minus unusquisque quod putat, sentiat; & quod senserit, faciat. Nos, quantum concipit mediocritas nostra, existimamus in nullo mutilari & debilitari posse beneficia divina, nec minus aliquid illic posse contingere, ubi plenâ & totâ fide & dantis & sumentis accipitur, quod de divinis muneribus hauritur. Neque enim sic in sacramento salutari delictorum contagia, ut in lavacro carnali & seculari sordes cutis & corporis abluuntur, ut aphronitris, & cæteris quoque adjumentis, & solio & piscinâ opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit. Aliter pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In sacramentis salutaribus, necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt divina compendia. Nec quenquam movere debet, quod aspergi vel perfundi videntur ægri, cum gratiam Dominicam consequuntur; quando Scriptura S. per *Ezechielem* prophetam loquatur & dicat; *Et aspergam super vos aquam mun-* (*Ezech.* 36. 25, 26.) *dam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulacris vestris emundabo vos: & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis.* Item in Numeris; *Et homo* (*Num.* 19. 19, 20.) *qui fuerit immundus usque ad vesperam, hic purificabitur die tertio, & die septimo: & mundus erit. Si autem non fuerit purificatus die tertio, & die septimo, non erit mundus; & exterminabitur anima illa de Israël; quoniam aqua aspersionis non est super eum sparsa.* Et iterum; *Et loquutus est* (*Num.* 8. 5, 6, 7.) *Dominus ad Moysen, dicens: Accipe Levitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos. Et ita facies eis purificationem: circumsparges eos aquâ* (*Num.* 19. 9.) *purificationis.* Et iterum; *Aqua aspersionis purificatio est.* (LXX. ὕδωρ ῥαντισμοῦ ἁγνισμά ἐστι.) Unde apparet, aspersionem quoque aquæ instar salutaris lavacri obtinere; & quando hæc in Ecclesia fiunt, ubi sit & dantis & accipientis fides integra, stare omnia & consummari ac perfici posse majestate Domini, & fidei veritate. Porrò autem quod quidam eos salutari aquâ & fide legitimâ Christi gratiam consecutos, non Christianos sed *Clinicos* vocant, non invenio unde hoc nomen assumant; nisi forte qui plura & secretiora legerunt apud Hippocratem vel Soranum, κλινικοὺς istos deprehenderunt. Ego enim qui *Clinicum* de Euangelio (*Joan.* 5. 5, 6, 7, 8, 9. *Matth.* 9. 2, 6, 7. *Luc.* 5. 18, *&c.*) novi, scio paralytico illi & debili per longa ætatis curricula in lecto jacenti nihil infirmitatem suam obfuisse, quo minus ad firmitatem cœlestem plenissimè perveniret: nec tantùm indulgentia Dominica excitatum de grabato esse, sed ipsum grabatum suum, reparatis & vegetatis viribus, sustulisse. Hæc *Cyprianus*, in illa jam memorata epistola, ubi etiam plura adjicit in eandem sententiam, quibus adde quæ in novo Testamento scripta sunt de *sanguine aspersionis*, Hebr. 12. 24. & *aspersione sanguinis Iesu Christi*. 1. Pet. 1. 2. Vide etiam Hebr. 9. 13, 14. & c. 10. v. 22. 23.

56. *Bonaventura*, in 4. Sent. dist. 3. part. 2. art. 2. quæst. 2. *Præsumitur*, (inquit) *quod Apostoli baptizaverunt aspergendo. Et mos ille servatur adhuc in pluribus Ecclesiis, & maximè in Ecclesia Gallicana. Servari autem potest propter hoc, quod est ibi integri ratio sacramenti: & servari debet, cum necessitas imminet.* Quamvis ibidem *Bonaventura* magis commendet immersionem, vel totius corporis, si sit satis aquæ; vel, quando aquæ parum est, capitis & pectoris, vel capitis tantum, vel faciei tantum: quia ibi sunt omnes sensus, & ibi maximè viget operatio animæ, & secundùm faciem maximè attenditur ratio imaginis secundum corpus; & quia ratione totalitatis sensuum, signat totalitatem mortis, & curationis. Rationem autem præsumtionis, quod Apostoli baptizaverint aspergendo, hanc adfert; *Apostoli*, (inquit,) *baptizaverunt tria millia hominum unâ die: & constat, quod non mergendo, quia non haberent aquam: ergo aspergendo: sed aspergi non potest totus homo: ergo, &c.* Hæc *Bonaventura*. (*Bonavent. In aspersione ratio integri sacramenti.* *Vnde præsumatur, Apostolos baptizasse aspergendo. Act.* 2. 41.)

57. Ad sacramentum baptismi, quocunque modo administretur, consentiunt tum veteres, tum qui sequuti sunt, non esse necessarium, ut fiat realis ablutio sordium carnis, sed ut fiat quædam communiter dicta lotio, per contactum seu applicationem aquæ ad corpus, per alium qui sit minister idoneus; & eâ applicatione legitimè factâ repræsentari spiritualem contactum, seu applicationem, sanguinis Christi ad eum qui baptizatur, quo spirituali contactu, seu applicatione, homo verè abluitur & mundatur à suis peccatis. Hinc illud Augustini; Tract. 80. in Euangelium Johannis; *Vnde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* Vide suprà, §. 39. Nec oportet, (inquit Scotus) quod sit ibi ablutio, prout distinguitur contra lotionem, & includit amotionem sordium à corpore per contactum aquæ: sed sufficit lotio in communi dicta, corporis ab aqua, alio hoc agente; quod nihil aliud est, nisi quòd oportet istum contactum corporis ab aqua fieri, ab alio causante contactum istum. Scot. in 4. Sent. dist. 3. qu. 3. Contactum autem istum faciendum esse censuit catholica antiquitas per immersionem, vel per adspersionem. Sed usitatior mersio, etiam infantium, adhuc temporibus Gregorii, & Isidori; ut patet ex §. 53. Postea apud Occidentales adspersio pro immersione, in consuetudinem recepta est. Id qua ratione cœpisse existimet, indicat Pamelius, inquiens; Quum propter ægritudinem immergi, sive intingi, (quod propriè baptizari est) ægri non possent, aquâ salutari perfundebantur, sive aspergebantur. Eâdem ratione ab Ecclesia Occidentali primùm observari cœpisse consuetudinem adspersionis, quâ nunc utimur, existimo; ob teneritudinem nempe infantium, quum jam rarissimus esset adultorum baptismus. Hæc *Iacobus Pamelius*, in suis annotationibus, in Cypriani epistolam septuagesimam sextam, numero quadragesimo quarto. (*De lotione baptismali.* *Aug.* *Scot.* *Apud Occidentales adspersio recepta, loco immersionis.*)

58. Sive autem per immersionem, sive per aspersionem, celebretur baptismus, fatendum est, magnam esse divini hujus sacramenti necessitatem, ad consequendum salutem vitamque æternam: quam consequi nemo potest extra regnum cœlorum. Est medium salutis, & organum gratiæ, à Christo institutum, & præceptum. Et cum Augustino dicimus, sacramentum (*De necessitate baptismi.*)

mentum hoc esse sanctum, neque ullo modo prætermittendum, quoniam sacratissimâ significatione præpollet. Sic ille lib. 1. contra Cresconium, capite ultimo. Vide multiplicem ejus necessitatem, superiùs §. 24. Est medium, & est necessarium: tametsi peremtoriâ necessitate medii non sit necessarium. Non est in eis mediis, quæ non nisi salubriter habentur, quale medium est *Charitas ex corde puro, & conscientia bona, & fide non fictâ.* Nec est ex eorum mediorum genere, sine quibus absolutè impossibile est placere Deo, aut videre Deum; qualia media sunt *fides & sanctimonia.* Sed est ejusmodi medium, quod indignè, atque adeò ad perniciem indignè accipientis, accipi potest: & cujus contemtus est exitialis, propter divinam institutionem & præceptionem; non item defectus, seu mera carentia, si absit à carente contemtus vel neglectus; & in hoc casu sufficit lotio spiritualis, neque sacramenti beneficio privatur, qui habet hoc quod sacramentum signat: ut loquitur *Augustinus*, apud *Lombardum*, 4. Sent. dist. 9. & apud *Gratianum*, De Consecr. dist. 2. can. *Quia passus est.*

1. Tim. 1. 5.

Distinctio mediorum.

Hebr. 11. 6. & 12. 14.

59. Ii, quorum de infantibus doctrina asperior est, hoc sacramenti beneficium concedunt multis adultis; sed omnes inde excludunt infantes, ex lege communi, id est, nisi de aliquo infante per revelationem divinam extraordinariam patefiat, indultum ei esse privilegium speciale: talibus solis exceptis, reliquos omnes etiam fidelium infantes (non martyres) sive in utero, sive extra uterum maternum, sine visibili sacramento baptismi, morientes, patriâ cœlesti extorres pronunciant. Contra cujus sententiæ inclementiam sex proximè sequentia capita rationes totidem exhibebunt.

Opinio illorum, qui infantes sine baptismi sacramento defunctos cœlo excludunt.

CAPUT SEXTUM.

Contra opinionem eorum qui omnes infantes, non martyres, & sine baptismi sacramento defunctos, cœlo excludunt, prima nostra ratio, sumta ab analogia Circumcisionis & Baptismi.

Prima ratio ab analogia circumcisionis & baptismi.

Rom. 4. 11. Coloss. 2. 11, 12, 13.

PRima nostra ratio est; Olim in familia Abrahami & in populo Israëlitico sacramentum circumcisionis idem conferebat remedium contra peccatum, quod nunc baptismus: sicut patet ex epistol. ad Rom. capite quarto, & ad Coloss. 2. Idipsum docent, & Patrum testimoniis confirmant scholastici doctores, 4. Sentent. dist. 1. Idem docet *Innocentius* tertius, Papa Rom. Extra, de baptismo & ejus effectu. capite tertio. Atqui Israëlitarum infantes ante octavum diem sine circumcisione morientes, non ideò damnabantur quod hoc sacramento carerent, sed fide parentum salvabantur: ut docent, in quartum sententiarum distinctione primâ, Bonaventura & Thomas, & alij Sententiarii, magistrum Lombardum, aliter sentientem, hîc meritò deserentes.

2. Idipsum manifestum est ex sacris literis, in historia pueri, qui *Davidi* ex *Bethsabe* natus obiit die septimo: unde sumsit argumentum *Ambrosius*, pro asserenda salute *Valentiniani* junioris, qui sine baptismo decessit: de quo ait; Dolendum est, quòd nobis citò raptus sit: consolandum, quòd ad meliora transierit. Denique *David* moriturum filium flebat, mortuum non dolebat. Flebat, ne sibi eriperetur: sed flere desivit ereptum: quem sciebat esse cum Christo. Et ut scias, verum esse quod assero, incestum Amnon filium flevit occisum, parricidam Abessalon doluit interemtum: innocentem filium non putavit esse lugendum; quia illos sibi periisse sciebat pro scelere, hunc pro innocentia credidit esse victurum. Hæc *Ambrosius*, concione in obitu Valentiniani. Probatio Ambrosiana ostendit, non fuisse illud speciale privilegium, de illo puero, præ aliis fidelium pueris, Davidi revelatum; sed à communi lege, quæ omnes credentium infantes in infantia morientes complectebatur, argumentum consolationis accepisse Davidem.

2. Sam. 12. 18.

Ambros. Filiolum suum sine circumcisione defunctum David sciebat esse cum Christo.

Vide infrà, c. 10. §. 20.

3. Innocentes dicuntur hinc exire; quia remissum est eis peccatum originale, neque ullius facta est accessio culpæ propriæ: nec solum remissionem acceperunt peccatorum, sed etiam sanctificati sunt per Spiritum Sanctum; nam *sine sanctificatione nemo videbit Deum.* Hebr. 12. 14. Acceperunt etiam eam fidem quæ infanti necessaria est, ut placeat Deo.

Innocentes.

Hebr. 12. 14.

4. Absurdum autem est dicere, aut sentire, cœlum jam clausum esse infantibus Christianorum, quod patuit infantibus veterum Israëlitarum. & insuperabili necessitate pereundi constringi multa millia infantium per legem novi Testamenti, qui, si nascerentur in veteri illo populo sub lege veteris Testamenti, salvarentur; Quamvis par utrorumque sit culpa, par innocentia.

CAPUT SEPTIMUM.

Contra eandem opinionem, secunda nostra ratio, sumta à virtute fidei.

Secunda ratio, à virtute fidei.

SEcunda nostra ratio est; Gregorius primus Papa Romanus, ait; Quod verò apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierant, mysterium Circumcisionis. Hæc Gregorius libro quarto, capite secundo, expositionis moralis in Job, in illa verba Job, *Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem.* Quem sequutus Bernardus, epistolâ septuagesima septimâ,

Gregor. Sola fides. Iob 3. 13.

Bernard.

feptimâ. At verò (inquit) quis nefciat, & alia præter baptifmum contra originale peccatum remedia antiquis non defuiffe temporibus? Abrahæ quidem, & femini ejus, circumcifionis facramentum in hoc ipfum divinitus traditum eft. In nationibus verò, quotquot inventi fideles funt, adultos quidem fide & facrificiis credimus expiatos; parvulis autem etiam folam profuiffe, imò & fuffeciffe parentum fidem. Hæc Bernardus, epift. 77. quam fcripfit ad magiftrum Hugonem de Sancto Victore. Idem docet magifter Lombardus, eandemque doctrinam ad feminas porrigens, quæ fuerunt ante & poft inftitutam circumcifionem, ait, illos qui de Abraham prodierunt, per circumcifionem fuiffe juftificatos; mulieres verò per fidem & operationem bonam, vel fuam, fi adultæ erant, vel parentum, fi parvulæ: Eos verò, qui fuerunt ante circumcifionem, parvulos in fide parentum; parentes verò per virtutem facrificiorum, fcilicet quam intelligebant fpiritualiter in illis facramentis, juftificatos. 4. fentent. diftinctione primâ. Et ante Lombardum Hugo de S. Victore etiam adultorum juftificationem & falutem foli fidei tribuit; cujus auctoritatem fequens Bonaventura fic argumentatur: Hugo de S. Victore dicit, quòd tempore legis naturæ non fuerunt aliqua facramenta in præcepto; ergo fine omnibus poterat homo falvari. fed nullus poterat falvari fine remiffione originalis: ergo remiffio originalis poterat fieri fine aliquo facramento exteriori, in fola fide. Hæc Bonaventura, qui in eadem fe profitetur effe fententiâ, ideóque & aliud ejufdem Hugonis dictum laudat; quòd illa facramenta primi temporis magis ad devotionem propofita fuerunt, quàm ad obtinendam falutem. Bonaventura, in 4. fentent. diftinctione primâ, parte fecundâ, articulo fecundo, quæftione fecundâ: & idipfum de facrificiis tempore legis naturæ repetit, quæftione tertiâ, ejufdem articuli.

Sola parentum fides. *P. Lomb.* *Hugo lib. 1. par. 11. cap. 3. Bonavent.* *Solâ fide.* *Hugo lib. 1. par. 11. per totum.*

2. Imò eo ufque progreditur Bonaventura, in afferenda falute infantium fub lege naturæ defunctorum, ut fuffeciffe illis ad falutem dicat fidem parentum etiam informem, feu fidei profeffionem; etiamfi non fieret in charitate. eodem articulo, quæftione primâ. Idem docent Thomas, in 4. fentent. diftinctione primâ, quæftione fextâ, & Richardus de mediâ villa, in 4. fentent. diftinctione primâ, articulo quinto, quæftione fecundâ. Parentis autem nomine Thomas, loco citato, & Bonaventura, articulo citato, quæftione fecundâ, & Richardus, citato articulo, quæftione primâ, intelligi poffe ajunt quemlibet. qui eam pueri alicujus curam gerebat, ut fidei fuæ externam profeffionem ad puerum illum referret. Et Richardus ait, quòd fufficiebat interior motus fidei, per intentionem directus ad falutem parvuli, fine aliquo exteriori figno. Richardus citato articulo, quæftione tertiâ. Fateor equidem, omnes hos, quorum jam teftimonia fecundæ noftræ rationi adhibuimus, aliter fentire de neceffitate baptifmi; fed contra afperitatem hujus fententiæ ex conceffis legitimè argumentabimur.

Sufficit parentum profeffio fidei. Vide §. 9. & §. 11.

3. Fides Chriftianorum fub Euangelio æquè eft ad omnia bona fpiritualia & beatificantia utilis & efficax, ac fuit olim fides veterum tempore legis naturæ, & gentilium fidelium tempore circumcifionis, & ipforum Ifraelitarum tempore circumcifionis. Regeneratio autem & falus parvulorum eft bonum fpirituale & beatificans; Hinc exfiftit fyllogifmus: Ad quæcunque bona fpiritualia & beatificantia utilis & efficax fuit fides veterum tempore legis naturæ, & gentilium tempore circumcifionis, & ipforum Ifraelitarum tempore circumcifionis; ad eadem bona utilis & efficax eft fides Chriftianorum, tempore Euangelii: at veterum tempore legis naturæ, & gentilium fidelium tempore circumcifionis, utilis & efficax fuit fides ad regenerationem & falutem parvulorum morientium abfque facramento; & Ifraelitarum fides fuit efficax ad regenerationem & falutem parvularum, fine facramento; nam puellæ non circumcidebantur: Ergo etiam Chriftianorum fides, tempore Euangelii, utilis & efficax eft ad regenerationem & falutem parvulorum (quo vocabulo & puellas comprehendimus) fine facramento morientium; fides, inquam, vel ipforum Parentum, vel eorum qui puerorum curam gerunt, vel denique Ecclefiæ.

Syllogifmus.

4. Minorem propofitionem concedunt memorati doctores: major fuâ luce clara eft; & fic probatur: Quæcunque factæ funt fidei veterum promiffiones divinæ fpiritualium ejufmodi bonorum, feu falutis ac æternæ beatitudinis; promiffiones, inquam, toti Ecclefiæ omnibufque credentibus communes; eædem in fua latiffimâ amplitudine factæ funt fidei Chriftianorum fub Euangelio degentium; ut patet ex his & fimilibus facræ Scripturæ teftimoniis: Ideo ex fide, ut fecundùm gratiam, ut firma fit promiffio omni femini, non folùm ei quod eft ex lege, fed & ei quod eft ex fide Abrahami, qui eft Pater omnium noftrum. Romanos 4. 16. Et idem Apoftolus Paulus, poftquam 2. Corinthios 6. magnificas commemoraffet promiffiones olim factas. in quibus & hanc; *Et ero vobis in Patrem; & vos eritis mihi in filios & filias: dicit Dominus omnipotens*, verficulo ultimo illius capitis, protinus fubjungit in principio fequentis capitis; *Has igitur habentes promiffiones, chariffimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & fpiritûs.* Et fcribens ad Galatas, ait; *Vt ad Gentes benedictio illa Abrahami perveniret in Chrifto Iefu, ut promiffionem Spiritûs accipiamus per fidem.* Et in epiftola ad Hebræos, adductâ nube fidelium veterum, tum ante tum etiam poft legem per Mofem latam, concludit in fine capitis undecimi, *illos non accepiffe promiffionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non fine nobis confummarentur.* Et Apoftolus Petrus, *Omnia* (inquit) *nobis divina potentia ejus donavit, qua ad vitam & pietatem* [pertinent,] *per agnitionem ejus qui vocavit nos per gloriam & virtutem. Per qua maxima illa nobis ac pretiofa promiffa donavit, ut per hac efficiamini divina confortes natura.* Ex his & fimilibus facræ Scripturæ teftimoniis manifefta eft affertionis noftræ veritas, quâ majorem fyllogifmi noftri propofitionem confirmamus. Ideo etiam hanc propofitionem, tanquam inconcuffum atque irrefragibile axioma, concedunt Bonaventura & Thomas, locis fuperiùs citatis, paragrapho fecundo, agnofcentes fidem antiquis illis temporibus non fuiffe majoris efficaciæ, quàm nunc

Minor propofitio fuperius conceffa eft. Major confirmatur. *Rom. 4. 6. Vide etiam, Rom. 15. 4.* *2. Cor. 6. 18.* *2. Cor. 7. 1.* *Gal. 3. 14.* *Hebr. 11, 39, 40.* *2. Petr. 1, 3, 4.* *Majorem etiam concedunt Romanenfes.*

nunc est; nec fidem esse hoc tempore deterioratam.

Argumentatio ex concessis, contra Romanenses.

5. At vide, obsecro; non ad omnia valet fides nunc, ad quæ olim, secundùm eorum inclementem de infantibus opinionem: ergo fides nunc minoris est efficaciæ. Negant consequentiam. Sed deferendum erat potiùs antecedens, & concedendum ad eadem omnia spiritualia beatificantia nunc valere; id quod à nobis jam apertissimo Scripturarum consensu demonstratum est. At quis color (inquies) in negatione tam evidentis consequentiæ? Accipe; Non est, inquiunt, deteriorata nunc fides, aut minoris efficaciæ, cum omnia sacramenta ex fide efficaciam habeant; sed est ei aliquid adjunctum, quod necesse est observari; jam enim instituta sunt sacramenta sub præcepto. Et hanc suam responsionem hoc illustrant exemplo: Lex moralis non minoris est efficaciæ in religioso, quàm in seculari; quamvis observatio mandatorum sufficiat seculari ad salutem, non autem sufficiat religioso, in quo etiam requiruntur consilia, ad quæ se ex voto obligavit. Sic Bonavent. in 4. sent. dist. 1. art. 2. qu. 2. ad primum. & Thom. ibidem, quæst. 6. art. 3. ad tertium.

Romanensium effugium.

Adimitur illis effugium.

6. Respondeo; 1. Ineptum & falsum est exemplum. Ineptum; quia non quæritur nunc de voto aliquo liberè nuncupato à Christianis, eorumve infantibus, sed de lege fidei. Nam etiam antiquis temporibus vota æquè obligabant ac nunc, non solùm monachos, sed & seculares; idque ex mandato Dei: est igitur à proposito aliena ista similitudo. Deinde etiam falsum est quod ajunt, non sufficere religioso ad salutem observationem mandatorum Dei: *Nam qui servat mandata ejus; in illo manet, & ipse in eo,* inquit beatus ille filius tonitru, 1. Joan. 3. 24. Sicut eum ante docuerat ipse Dominus, inquiens; *Qui habet mandata mea, & servat ea; ille est qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Joan. 14. 21. Item; *Si mandata mea servaveritis, manebitis in charitate mea.* Joan. 15. 10. Neque ullius voti redditio Deo grata est, nisi quæ mandato ipsius Dei imperata ostenditur. Deut. 23. 21, &c. Eccles. 5. 4, &c. Quam multa quotidie cernimus non solum in monastica, sed etiam in seculari vita, quæ hodie liberas habent observationes, cras autem per interventum voti, vel juramenti, vel promissionis, vel sponsionis matrimonialis, vel contractus venditionis aut emtionis, vel cujuslibet obligationis licitæ ultrò susceptæ, evadit observatio eorum etiam ad salutem necessaria, non necessitate ipsius rei, sed necessitate veracitatis? Neque propter varietatem aut ampliationem materiæ, in qua exercenda est mandatorum Dei observatio, fas dicere, quicquam accedere ad salutem necessarium, ultra vel præter observationem mandatorum Dei. Præterea si exempli istius fiat legitima accommodatio, pro nobis facit: Sicut enim obedientia legi Dei præstita, non fit minoris valoris apud Deum pro acquirenda mercede, propter pluralitatem rerum objectarum circa quas exercetur, sed inde potius merces augescit; ita fidei efficaciæ nihil decedit, sed potiùs fit accessio, ex pluralitate distinctorum articulorum explicitè credendorum & creditorum tempore Euangelii, quippe evidentius, quàm olim, revelatorum. Adhæc, aliter etiam nobis favet istud exemplum: Votum enim rei prorsus impossibilis, ubi ea impossibilitas non est per ullam voventis culpam causata, non obligat ad præstationem voti, sub pœna amittendæ salutis æternæ, ut si quis hodie cœnans Aberdoniæ, voto promittat se cras pransurum Mediolani: aut si promittat se Aberdoniæ pransurum, & interea sine sua culpa violenter in aliam civitatem abripiatur: sic rei alicujus, præcepto alioqui divino imperatæ, observatio nemini ad salutem est simpliciter necessaria, cui est ea observatio prorsus impossibilis, neque per ullam ipsius culpam contigit ea impossibilitas, sed est ab ipso Deo in ordine naturæ, absque peccati intuitu constituta, adeò ut ille homo, de quo loquimur, non sit ullo modo reprehensibilis ob illam impossibilitatem; sicut infanti, per imbecillitatem naturæ irreprehensibilem, est prorsus impossibile petere, aut optare, baptismum.

Nihil ad salutem necessarium ultra observationem mandatorum Dei.

1. Ioan. 3. 24.
Ioan. 14. 21.
Ioan. 15. 10.

Votorum redditio mandata est.

Deut. 23. 21.
Eccles. 5. 4.

Altera nostra responsio.

7. Hæc est prior nostra responsio quadripartita, de exemplo, quod attulerunt Thomas & Bonaventura: sequatur nunc altera responsio, ad ipsam pertinens redditionem similitudinis. ea sic se habet: Si quid sit adjunctum, quod sit ita necessarium necessitate medii, ut simpliciter absque eo fides non prosit ad salutem, haud dubiè deterior facta est conditio fidei; si verò adjunctum sit aliquid ut jam necessarium necessitate præcepti, fateor fidem nullum inde capere detrimentum. Et ab hac distinctione sumemus tertiam nostram rationem principalem, quam mox proponemus, expeditis prius quatuor quæstiunculis, ex secunda ratione emergentibus.

Dist.

Habak. 2. 4.

Quæstio de fide aliena.

8. Prima quæstiuncula est: Cùm scriptura divina dicat, *justum ex fide sua victurum*; quomodo dicunt doctores, superiùs allegati, infantibus ad salutem sufficere fidem alienam, puta parentum, aut eorum qui eis curam impendunt, aut denique Ecclesiæ?

Resp.

Respondent; Ut possit regenerari parvulus per officium voluntatis alienæ, cum offertur consecrandus, facit hoc unus Spiritus, ex quo regeneratur oblatus. inquit Augustinus, epistola 23. Dignum est, (inquit Bernardus) & ad Dei spectat benignitatem, ut quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodesse concedat alienam. Nec enim omnipotentis justitia propriam putat ab his exigendam fidem, quos novit propriam nullam habere culpam. Porrò alienâ opus est fide, cum sine sorde non nascantur alienâ, quatenus nec à parvulis alienum sit quod de omnibus generaliter dicitur, *Fide mundans corda eorum.* Nec dubium, quòd macula contracta ab aliis, aliorum quoque fide valeat, vel debeat, emundari. Hæc Bernardus, epist. 77. Sic Thomas, Dicendum (inquit) quod, sicut Augustinus scribens Bonifacio dicit; In Ecclesia Salvatoris parvuli per alios credunt, sicut ex aliis, quæ in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. 3. part. quæst. 68. art. 9. ad secundum. Ista autem omnia hoc sensu accipienda sunt; non quod parvuli ipsi in seipsis non regenerentur ex Spiritu Sancto; sed quod jus habeant ad sacramentum per fidem aliorum, & per eandem promissio fœderalis gratiæ ad eos pertineat, atque adeò, secundùm tenorem fœderis, consequantur gratiam & gloriam.

Act. 15. 9.

Alia quæstio de parentibus, & offerentibus.

9. Secunda quæstiuncula est: Quid si parentes, aut qui offerunt parvulos ad percipiendum baptismum, non rectâ cordis intentione aut fide eos offerant, sintque simpliciter ignorantes, vel damnabiliter indigni?

Responsio. Respondet Augustinus, sufficere parvulo fidem Ecclesiæ, quando celebrantur necessaria ministeria in Catholica Ecclesia. epist. 23. Vide suprà, §. 2.

3. Quæstiuncula rursum de fide alienâ. 10. Tertia quæstiuncula est: Quæ ratio discriminis, quòd parvulis ad salutem prosit fides aliorum; & tamen eis non noceat aliorum ipsos dæmoniacis sacrilegiis obligantium impietas?

Resp. Respondet Augustinus; Quia cùm homo non jam in lumbis peccantis, sed in seipso est, ab eo qui genuit alter effectus, peccato alterius sine sua consensione non tenetur obnoxius; sed anima quæ peccaverit, ipsa morietur. *Ezech. 18. 20.* epistola 23. quod autem traxit originale vitium ex Adamo, cum quo & in quo peccante unus erat, nondum propriâ animâ distinctus, solvitur in parvulis per alienam fidem, propter unitatem Spiritûs regenerantis, & unitatem matris Ecclesiæ, & peculiarem modum illius peccati; ut dictum est ad primam quæstiunculam. & propter meritum passionis Christi, quâ redemit etiam parvulos; ut mox clariùs dicetur ad postremam quæstiunculam.

4. Quæstio de fide. 11. Quarta quæstiuncula est: Cùm olim fides aliorum esset efficax, ad curandum parvulos ab originali peccato, sine sacramento; utrùm id faciebat illa fides ut erat actus personæ credentis, an alio aliquo respectu?

Resp. Fides justificat ratione objecti. Respondet Thomas; Non ut erat actus personæ, sed ut respiciebat objectum suum, scilicet Christum, qui est naturæ nostræ corruptæ medicina; ideo nunquam poterat remitti originale peccatum alicui, nisi factâ relatione & quadam continuatione illius, qui curari debebat ad Christum: quod per fidem fiebat, in illis quidem qui usum liberi arbitrii habebant, propriam; in aliis, alienam. Hæc Thomas in 4. sentent. distinct. 1. quæst. 6. art. 1. Fides Parentum (inquit Richardus) parvulis subveniebat per comparationem ad objectum, quod est salutis causa, non ex sui comparatione ad subjectum: Et ideo ad purgandum in parvulis originale peccatum fides informis Parentum sufficiebat. Hæc Richardus de media villa, in 4. sent. dist. 1. art. 5. quæst. 2. Alii etiam eodem sensu dicebant, quod fides Parentum erat remedium parvulo, non ratione actûs credendi principaliter, sed ratione ipsius crediti; à quo, in quantum creditum, fluit virtus, in omnia sacramenta. ita quidam referente Bonaventurâ, à quibus ipse immerito discedit, in quartum sententiarum, distinctione primâ, articulo secundo, quæstione prima, in resolutione.

CAPUT OCTAVUM.

Contra eandem opinionem, tertia nostra ratio, sumta à necessitate præcepti.

Tertia ratio à necessitate præcepti. Vide supra, cap. 5. §. 11. Tertia nostra ratio principalis sumitur ab illa superius indicatâ distinctione necessitatis, in necessitatem medii, & necessitatem præcepti. Cujus sacramenti necessitas omnis est à præcepto divino positivo, & non naturali; illius carentia eis tantùm est exitialis, qui illud præceptum transgrediuntur: vel sic; *Syllogismus.* quibuscunque est exitialis carentia illius, cujus habendi necessitas omnis est à præcepto Dei positivo, non naturali; illi præceptum illud transgrediuntur: at quibuscunque est exitialis carētia baptismi; eis est exitialis carentia illius, cujus habendi necessitas omnis est à præcepto Dei positivo, seu factitio, non naturali: ergo, quibuscunque exitialis est carentia baptismi, illi præceptum illud transgrediuntur, quo scilicet, jubentur habere baptismum. *Alius syllogismus.* Jam ista conclusio sit nobis propositio major, cui hanc subjicimus, minorem; at infantes præceptum illud non transgrediuntur; ergo infantibus carentia baptismi non est exitialis.

2. Prioris syllogismi propositio major suâ luce fulget: nam hîc quæstio est de necessitate finis, seu ad finem assequendum; quicquid autem pro consequutione alicujus finis necessarium est, illud necessitatem illam habet vel à præcepto naturali, etiamsi de eo positivè nihil præciperetur: hæc est necessitas medii, à qua nulla eximit ignorantiæ vel impossibilitatis causatio; qualis est necessitas sanctitatis ad videndum Deum: vel à præcepto positivo, qualis est omnis earum rerum necessitas, sine quibus finem consequeremur, nisi interveniret mandatum positivum; hujusmodi est necessitas baptismi, (ut diximus in minore) sine quo ante datum de eo præceptum, salutem homines consequebantur, & adhuc consequerentur, si tolleretur præcepti obligatio: vel ab utroque, ut sanctitas tum naturali, tum positivo præcepto necessaria est.

Object. 3. At, inquies, Deus sacramenta præcepto positivò instituit, ut sint salutis media: Respondeo; *Solut.* Sunt igitur media, non tamen φύσει, sed tantummodo κατὰ συνθήκην, id est, media non naturalia, sed positivè imperata; ideoque solâ præcepti necessitate necessaria. sic circumcisio instituta fuit, ut esset medium salutis, & severè imperata; solâ tamen præcepti necessitate fuit necessaria. Genes. 17. 14. sic hodiè Eucharistia ex institutione divinâ est medium salutis; quod tamen sacramentum, non medii, sed solâ præcepti necessitate esse necessarium, fatentur scholastici & Papistæ: loquendo de necessitate propriè dictâ, non de congruitate & utilitate: quę interdum dicitur necessitas, non simpliciter, sed secundùm quid.

Object. 2. 4. Si dicas, nullum aliud esse medium pro remissione obtinenda originalis peccati; ideóque hoc medio destitutos infantes perire, etsi non propter transgressionem præcepti, saltem propter reatum originalis peccati. *Solut.* Respondeo: Etsi durante præcepto de baptismo, nullum sit aliud remedium sacramentale, seu regenerationis visibile sacramentum, non tamen sequitur, nullum aliud esse simpliciter: nam sacramenta nunquam fuerunt, neq; sunt vel sola, vel pręcipua salutis humanæ media: præcipua media pro parvulorum salute sunt passio Christi, parentum fides vel Ecclesiæ, preces piorum, sanctificatio ipsius parvuli per internam gratiam Spiritûs Sancti: Hæc sunt media perpetuæ efficacitatis, sive accedat visibile signum, sive non accedat.

Object. 3. Solut. 5. Dices, media hæc spiritualia non applicari cuiquam ordinariè, nisi per sacramentum. Respondeo; Sacramentum neque est infallibile, neque præcipuum, neque simpliciter necessarium applicationis mediū: Nam omnia sacramenta ex fide efficaciam habēt; ut suprà monuerunt Hugo, & alii: nec sine fide prodest sacramentum, sed sine sacramento olim profuit & semper profutura est fides, absit modò contemtus sacramenti: quanquam *Vide supra, cap. 4. §. 8. & §. 9.*

Vide supra c. 5. §. 3. quam (ut ait Bernardus epist. 77.) & fidem convincitur non habere perfectam, qui negligit. Vera enim & plena fides universa præcepta complectitur.

Object. 4. 6. Hoc, inquies, intelligendum est de fide propriâ, quâ salvantur adulti sine sacramento morientes, modò non contemserint, sed optaverint sacramentum: sed non tantum valet fides aliena parvulo, quantum propria adulto: parvulis enim non sufficit fides Ecclesiæ sine sacramento; qui si absque baptismo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptismum, damnabuntur. ita Lombardus, 4. sent. dist. 4. E. *Solutio.* Respondeo; At cum olim suffecerit parvulis fides Ecclesiæ sine sacramento, haud dubiè tantundem adhuc valet fides aliena parvulo, quantum olim tempore circumcisionis, & ante circumcisionem; sicut evidētissimis rationibus superiùs demonstravimus. Neque eo fine amota est circumcisio, eique substitutus baptismus, ut per eum deterior fieret conditio parvulorum tempore Euangelii, quàm olim erat tempore legis naturæ, aut circumcisionis; aut ut quicquam de pristina fidei utilitate ac efficacitate amputaretur per institutionem baptismi; sed tantùm, ut hoc illustriori signo virtus fidei magis claresceret, & confirmaretur. Nam gratia novi Testamenti non est ulli non contemnenti causa exitii; sed est salutifera omnibus hominibus, σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις. *Tit. 2. 11.* Manifestata est nunc gratia Dei per illustrem adventum, διὰ τῆς ἐπιφανείας, *2. Timoth. 1. 10.* Salvatoris nostri Jesu Christi: qui abolevit quidem mortem, in lucem autem produxit vitam & immortalitatem per Euangelium; ut docet Apostolus. At secundùm rigidam istorum de parvulis opinionem, Euangelium multis parvulis, alioqui victuris, vitam ademit, & attulit mortem sempiternam.

Object. 5. 7. Si dicas, Non Euangelium, aut legem Euangelicam de baptismo, esse illis causam perditionis, sed originale peccatum. *Solutio.* Respondeo; Imò lex Euangelica de baptismo, absque cujus adventu foret, salvarentur infantes fidelium aliis efficacibus remediis: Lex igitur baptismi, si auferat illa remedia certò sanatura vulnus originale; vel, quod perinde est, si eis efficacitatem pristinam adimat, neque aliud infanti possibile substituat, erit illi causa interitus: sicut saucium occidit ille, qui aufert pharmacum, quo sine dubio curaretur, eoque ablato aut evacuato inevitabiliter moritur.

Object. 6. 8. At fidei Ecclesiæ (inquit Thomas) aggregatur parvulus per fidei sacramentum baptismum, 3. part. quæst. 68. art. 9. ad 3. *Solutio.* Respondeo; Aggregatur quoad sacramentalem significationem & obsignationem; at quoad federalem fidei Ecclesiæ vel fidei fidelium participationem non aggregatur infans per baptismum, sed è contrario propter eam participationem, ut conditionem prærequisitam, admittitur parvulus ad susceptionem baptismi: alioqui baptizandi essent omnes infantes, quorumcunque Paganorum, aut Judæorum, &c. etiam invitis parentibus; quod tamen haudquaquam esse faciendum, docet idem Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 12. & 3. part. quæst. 68. art. 10. Et quamvis in hoc à Thoma dissentiat Scotus, in 4. sent. dist. 4. quæst. 9. Omnes tamen affirmant, infantes qui baptizantur, baptizari in fide Parentum, vel in fide Ecclesiæ; & hanc fidem alienam necessariam esse parvulo, ut dispositionem antecedaneam baptismo: sicut nemini adulto habenti usum rationis datur baptismus, nisi profitenti; & nemini prodest, nisi verè habenti fidem propriam.

Object. 7. 9. Bellarminus ait, parvulos non justificari fide illa alienâ, quæ præcedit eorum baptismum, sed suâ propria habituali fide, quam accipiunt in baptismo, lib. 1. de baptismo, cap. 11. §. *Est autem.* *Sol.* Respondeo; Accipiendo justificationem pro remissione peccatorum, seu peccati originalis, sicut in hac quæstione accipitur, parvuli justificantur fide alienâ; sicuti docuimus suprà, cap. 7. non autem fide propriâ, hanc enim non habent; quia hæc fides est per auditum, & est assensus quidam. Ideo dixit Synodus Tridentina, Sess. 7. can. 13. parvulos non actu propriò credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ. Accipiendo autem justificationem pro sanctificatione, fatemur, parvulos *De regeneratione parvulorum.* sanctificari per infusam gratiam. Neque est inter nos controversia; an detur parvulis interna gratia Spiritûs Sancti? eam utrique agnoscimus infundi ipsis parvulis quicunque salvantur: sed controversia est de necessitate baptismi, pro consequenda ista gratia. Dicunt enim Romanenses, non dari parvulis istam gratiam, sine sacramento baptismi; nos autem dicimus, Baptismum quidem negligi non posse sine peccato eorum, quibus ejus adhibendi cura incumbit: infantes tamen Ecclesiæ, sine sacramento morientes, asserimus gratiâ istâ regenerationis spiritualis non destitui, propter meram carentiam externi sacramenti: neque illis fraudi esse aliorum culpam, qui pro officio eos non curarunt baptizari, antequam ex hac vita migrarent. Ad consequendam hanc gratiam parvulis olim utilis & efficax erat fides veterum, sine sacramento: neque debilitata nunc est fides sub Euangelio: sicut præcedente capite prolixè docuimus.

10. Porrò Bellarminus, loco citato, dicit, neque justificari adultos per eam fidem propriam, quam adferunt ad baptismum, sed per eam, quæ in baptismo infunditur: attamen è contrario docent Ambrosius, & Augustinus, & Bernardus, & *Supra cap. 5.* universa schola, sufficere priorem illam fidem ad salutem credenti, etiamsi absque baptismo ex hac vita migret, modò celebrationem mysterii excluserit articulus necessitatis, non contemtus religionis. Abraham fide justificatus est, quam habuit ante circumcisionem. Rom. 4. 10, 11. Et *De fide adultorum quam habent nondum baptizati.* Eunuchus Æthiops eâ fide, quam habuit ante baptismum. Act. 8. 37. Cornelius etiam, ejusque socii, baptizati sunt Spiritu Sancto, antequam baptizarentur aquâ, Act. 11. 15, 16. 17. Sicut ergo (inquit Augustinus) in Abraham præcessit fidei justitia, & accessit circumcisio signaculum justitiæ fidei: ita in Cornelio præcessit sanctificatio spiritalis in dono Spiritûs Sancti, & accessit sacramentum regenerationis in lavacro baptismi. Hæc Augustinus, lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 24. Innocentius Papa tertius, ab Episcopo Cremonensi consultus: quid sentiendum de Presbytero quodam defuncto, qui non acceperat sacramentum baptismi? Inquisitioni (inquit) tuæ respondeo: Presbyterum, quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseveraverit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum, asserimus incunctanter. Extra, *de Presbytero non baptisato*, cap. 2. *Apostolicam.*

11. Atque ita, prolixè jam confirmatâ minore propositione prioris syllogismi, quem initio

 hujus

Præceptū de baptiſmo eſt poſitivum, ſeu factitium, non autem naturale.

hujus capitis exhibuimus, manifeſtum eſt omnem habendi baptiſmi neceſſitatem eſſe a præcepto Dei poſitivo, ſeu factitio, non naturali; adeóque eſſe duntaxat præcepti, non autem medii neceſſitatem. Idem docuit & defendit Bernardus, qui de ſacramento baptiſmi differens, ut doceret, nullam fuiſſe ejus ſuſcipiendi neceſſitatem, ante legis de eo latæ promulgationem, hoc ipſo uſus eſt medio: Neque enim (inquit) eſt tale hoc, quod & abſque promulgatione naturalis lex ignorare non ſineret, quale verbi gratiâ illud eſt; *quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.* Factitium enim magis quodammodo eſt, & non naturale mandatum. Bern. epiſt. 77. Cui conſentiens Hugo de S. Victore dixit; tempore legis naturæ non fuiſſe aliqua ſacramenta in præcepto. unde infert Bonaventura; ergo ſine omnibus poterat homo ſalvari. in 4. ſent. diſt. 1. art. 2. quæſt. 2. Idem poſtea; Tempore legis naturæ (inquit) non fuit præceptum, niſi naturale: ſed ſacramenta non ſunt naturalia; ut ſuprà patuit: ergo nullum fuit ibi ſub præcepto: nullum fuit ergo neceſſitatis. Bonaventura in 4. ſententiarum, diſtinctione prima, articulo ſecundo, quæſtione tertiâ.

Bernard.

Hugo lib. 1. par. 11. cap. 3.

Bonavent.

Parvuli non baptizati non ſunt tranſgreſſores præcepti dati de baptiſmo.

12. Minor autem poſterioris ſyllogiſmi in principio hujus capitis poſiti, ab omnibus conceditur: puerulis enim non fit præcepti intimatio, neque per naturam adhuc capaces ſunt obedientiæ, vel tranſgreſſionis actualis, quæ, ſine rationis & liberæ voluntatis uſu, locum non habet. Ergo eis carentia baptiſmi non eſt exitialis. Et pro hac concluſione facit illud dictum Bellarmini; Cum quis ex ignorantia invincibili, aut aliâ juſta de cauſa non implet præceptum, is nihil detrimenti accipit: at ſi quis non accipiat medium neceſſarium, is magnum detrimentum capit; quia non aſſequitur finem, licet ex ignorantia invincibili id ei accidat. Bellarm, lib. 1. de ſacramentis in genere, cap. 22. §. *quantum ad ſecundum.* Et paullò poſt; Nulla (inquit) ſacramenta habent abſolutam neceſſitatem, ſed omnis eorum neceſſitas pendet ex præcepto, & inſtitutione divina, adjunctâ naturali congruentiâ. eod. cap. §. *Sit igitur.* Mox autem confundit Bellarminus neceſſitatem præcepti, & medii: aſſerens, baptiſmum eſſe omnibus neceſſarium, poſitâ inſtitutione divinâ, neceſſitate medii ſimpliciter, §. *Tertia propoſitio.* Sed quæro, cum omnis baptiſmi neceſſitas pendeat ex præcepto poſitivo; utrùm eis noceat ejus carentia, qui præcepto illo non obligantur? Si concedat, non nocere; ſequitur, non nocere parvulis. ſi dicat, nocere; cum ipſa natura, cum Dei æquitate, cum communibus principiis apertè pugnat. quod autem regerit, Etiamſi parvuli ſine ſua culpâ non baptizantur, non tamen ſine ſua culpâ perire, cùm habeant originale peccatum: nec eſſe contra ipſum aliud remedium præter baptiſmum; Bellarminus, libro 1. de baptiſmo, capite 4. §. ult. Hoc ſuperiùs §. 7. jam exploſum eſt; & eſt manifeſta & puerilis petitio principii.

Object. 8.

13. Dices: eſſe in poteſtate illius, qui ex ſua liberalitate aut benignitate aliquid donat, præſcribere & exigere quamcunque voluerit conditionem, ſine quâ non ſit daturus: ita autem ſe rem habere de remiſſione originalis peccati, quam Deus ex mera ſua benignitate donaturum ſe promittit, ſed ſolis baptizatis.

Solutio.

Reſpondeo; Quod non naturali, ſed factitio mandato præſcribitur, nemini præſcribitur, cui invincibilis ignorantiæ & inſuperabilis atque inculpabilis impoſſibilitatis ſuppetit excuſatio. quocirca cum Deus verè benignus ſit, non minus erga puerulos (nam talium eſt regnum Cœlorum) quam erga adultos, nullam eis præſcripſit iſtiuſmodi neceſſitatem conditionis ſimpliciter impoſſibilis, nec naturaliter neceſſariæ. *Matth. 19. 14.*

Bonavent.

14. Currente circumciſione, (inquit Bonaventura) alia remedia non diſponebant parvulum, niſi cum hac conditione, quod ipſe eſſet impoſſibilitatus ad implendum mandatum de circumciſione: & ita propter impoſſibilitatem abſolvebatur. in 4. ſentent. diſtinct. 1. artic. 3. quæſt. 2. Pari ratione parvuli, qui morte præventi non baptizantur, propter impoſſibilitatem abſolvuntur. at hanc conſequentiam negat ibidem Bonaventura; Dico (inquit) quod non: quia baptiſmus propter ſuam generalitatem, & perfectionem, & temporis indeterminationem, alia remedia evacuaverat: non ſic autem circumciſio. Inepta profectò & doctore Seraphico prorſus indigna reſponſio: nam quæſtio erat de impoſſibilitate; ille nobis reſpondet de generalitate, &c. At iſtis omnibus non obſtantibus, ſæpe contingit, ut parvulus impoſſibilitetur (ſicut ipſe loquitur) ad implendum mandatum de baptiſmo. Num impoſſibilitas rei minus generalis, minus perfectæ, & tempore minus indeterminatæ, à Deo imperatę, excuſat; & non excuſat par & æquè irreprehenſibilis impoſſibilitas rei magis generalis, magis perfectæ, magiſque tempore indeterminatæ, cujus tamen habendi neceſſitas omnis eſt a præcepto Dei poſitivo? Num etiam fidem Parentum & Eccleſiæ, & paſſionem Chriſti, & gratiam Spiritus Sancti; num, inquam, etiam hæc media evacuavit baptiſmus? Num veterum Iſraelitarum pueros olim noluit, & Chriſtianorum pueros nunc vult Deus obligare ad impoſſibile ex ſuo præcepto? quis ita deſipiat, ut iſta vel aſſerere audeat, vel audire ſuſtineat? Rectiùs alibi idem doctor; Dicendum, (inquit) quòd baptiſmus flaminis, & baptiſmus fluminis, uterque eſt neceſſarius ad ſalutem: ſed primus eſt neceſſarius, non quia ſit in præcepto; ſed quia ſine illo nullus liberatur à peccato. Et quoniam omnes peccatores naſcimur, & nullus ſalvari poteſt niſi liberetur à peccato: ideo nullus ſine baptiſmo flaminis, neque parvus, neque magnus poteſt ſalvari. Baptiſmus autem fluminis, ſive aquæ, eſt neceſſarius; quia Deus inſtituit, & quia inſtituit ſub præcepto; & quoniam quæ præcepta ſunt, ſunt neceſſaria ad ſalutem: ideo talis baptiſmus eſt ad ſalutem neceſſarius. Sed quoniam Deus neminem obligat ad impoſſibile ex ſuo præcepto; ut dicit Hieronymus, &c. Hæc Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 4. part. 2. art. 1. quæſt. 1. in reſolutione. Hinc exſiſtit hoc argumentum, Neminem obligat Deus ad impoſſibile ex ſuo præcepto: ergo neque pueros Chriſtianorum. Huc facit & illud Thomæ; quod ad miſericordiam ejus, qui vult omnes homines ſalvos fieri, pertinet, ut in his quę ſunt de neceſſitate ſalutis, homo de facili remedium inveniat. 3. part. qu. 67. art. 3.

Neceſſarius baptiſmus flaminis neceſſitate medii.

Baptiſmus fluminis neceſſitate præcepti.

Deus neminem obligat ad impoſſibile ex ſuo præcepto poſitivo.

15. Si cum eiſdem excipias; non damnari parvulos Chriſtianorum propter tranſgreſſionem præcepti, ſed propter culpam originalem, quæ remanet non deleta: erit inverecunda principii petitio, prolixè à nobis & luculenter ſuperiùs confutata, in ſolutione objectionis ſecundæ, & ſuccedentium aliquot objectionum.

Object. 9.

16. At inquies; Cum Deus pro æterno ſuo beneplacito miſereatur quorum vult miſereri, & quos vult induret; hoc externo ſigillo manifeſtum

stum facit æternæ suæ prædestinationis consilium, erga illos saltem, qui absque sacramento baptismi moriuntur; ait enim: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto; non potest intrare in regnum Dei.* quæ verba non sonant præceptum, sed medium; inquit Bellarminus, libro primo de baptismo, capite quarto. Respondeo; Jam ostensum est, & fassus est Bellarminus, necessitatem omnem baptismi esse à præcepto & institutione divina: quis autem sit sensus illius effati Dominici, nunc investigabimus, sumto novo exordio: cùm enim hic unicus sacræ Scripturæ locus pro simplice & peremtoria ista baptismi necessitate allegetur, ducemus ab hujus loci vindiciis quartam nostram rationem principalem.

CAPUT NONUM.

Contra eandem opinionem, quarta nostra ratio; quia non sic instituit Deus. ubi vindicantur verba illa Domini; Nisi quis fuerit genitus ex aquâ & Spiritu, non potest introire in regnum Cœlorum. *Iohan.* 3. 5.

4. Ratio principalis; quia non sic instituit Deus. QUarta nostra ratio principalis est; Neque ex verbis Domini ad Nicodemum, neque ex ullo alio Sacræ Scripturæ testimonio, evinci potest simplex illa necessitas medii, quam affingunt baptismo: eâdem igitur facilitate negatur, quâ asseritur; imò temerè asseritur.

Reprehenditur Bellarminus. 2. Non satis dilucidè loquitur Bellarminus, quando ait; Baptismum esse omnibus necessarium, necessitate medii simpliciter, positâ institione divinâ, libro 1. de sacramentis in genere, cap. 22. §. *Tertia propositio.* Nam ex divina institutione baptismi non sequitur, Deum instituisse, ut baptismus esset omnibus necessarius necessitate medii simpliciter. Si autem ludere voluit Bellarminus ambiguitate sermonis, ineptus fuit in re seria. Certè quidlibet verum erit, posita ejus institutione divina: at hypothetica istiusmodi propositio ad controversiam aliquam terminandam nihil habet roboris, nisi accedat evidentia institutionis divinæ. Clariùs igitur & simpliciùs esset loquutus, si dixisset; Baptismum ex institutione divina esse omnibus necessarium, necessitate medii simpliciter. quod nos negamus, & dicimus, nullam ejusmodi de baptismo inveniri institutionem divinam; ne in illis quidem Domini verbis *Iohan. 3. 5.* ad Nicodemum, quæ sola ut demonstrativa arripiunt. In quibus, ut *aqua* vocabulo sacramentum baptismi intelligatur, ut litem minimè necessariam non foveamus, dicimus tamen, & constanter affirmamus; non eo sensu conjuncta esse duo baptismata in illis verbis Domini, ac si utrumque esset ejusdem necessitatis, seu utrumque ad salutem consequendam simpliciter necessarium, necessitate medii: ut contendit Bellarminus, lib. 1. de baptismo, cap. 4. §. *Petrus Martyr.* Argumenta nostra hæc sunt.

Primum nostrum argumentum. 3. Quorum altero absente obtineri potest salus, eorum utrumque non est ad obtinendam salutem simpliciter necessarium, necessitate medii: at horum altero, nempe baptismo aquæ, absente, obtineri potest salus: ergo. Major est satis perspicua: nam illud est ad finem aliquem consequendum simpliciter necessarium necessitate medii, sine quo non potest haberi finis; ut docet Thomas, tertiâ parte, quæstione sexagesimâ quin- *Supra, cap. 5. §. 4. & §. 5. & §. 6.* tâ, articulo quarto. Minorem confirmat recepta & superiùs tradita doctrina de baptismo flaminis, & de baptismo sanguinis.

Objectio. 4. Dicunt (inquies,) eum qui cum baptismo flaminis aut sanguinis moritur, & salvatur sine baptismo aquæ, habere baptismum aquæ saltem *Solutio.* in voto, etiamsi in re non habeat. Respondeo; Dominus loquitur de re ipsa; nam votum baptismi Spiritus non sufficit ad salutem, nisi etiam habeatur in re: si igitur eadem sit utriusque necessitas, non sufficit votum baptismi aquæ, sed necesse est habeatur in re. 2. Si ideo salvat baptismus flaminis absque baptismo aquæ, quia baptismus flaminis includit votum baptismi aquæ, adeò ut per pietatem spiritaliter adsit; ut loquitur Augustinus, lib. 4. de baptismo, cap. 23. tunc non est vis facienda in illa copulativa, ex aqua ET Spiritu, sed sensus erit disjunctivus, in hūc modum: *nisi ex aqua & Spiritu, vel saltem ex Spiritu quis renatus fuerit.* quæ expositio etiamsi vera sit, non concordat tamen cum violentia Bellarmini contendentis, vim hìc faciendam esse in copulativa. lib. 1. de baptismo, cap. 4. §. Petrus. 3. Falsum est etiam quod asserunt Tridentini, Sess. 7. can. 4. de sacramentis, eosque sequutus Bellarminus, lib. 1. de sacramentis, cap. 22. §. *quantum ad secundum:* Non salvari hominem sine sacramento baptismi, nisi illud desideret, seu habeat, in voto: (intelligunt autem votum proprium, non alienum,) nam infantes qui propter Christi nomen occiduntur, nondum accepto baptismi sacramento, salvantur, ut ipsi fatentur scholastici & Papistæ; & tamen non acceperunt baptismum aquæ in re, neque eum desideraverunt voto proprio.

5. Dicent; Suppleri baptismum aquæ per martyrium. Respondeo; at neque habetur ab infantibus martyribus baptismus aquæ in re, neque in voto: manet igitur falsum quod asserunt, Sacramentum baptismi, seu baptismum aquæ, esse simpliciter ad salutem necessarium in re, vel in voto, necessitate medii. Ex eo autem, quòd suppleri possit per aliud medium; ducemus secundum argumentum; contra illorum expositionem dicti Dominici ad Nicodemum. *Objectio.* *Solutio.*

6. Secundum nostrum argumentum est, Quod suppletur per aliud, non est simpliciter necessarium necessitate medii: at sacramentum baptismi seu baptismus aquæ suppletur per aliud: nempe per martyrium. ut docent Patres, eosque sequuti scholastici, 4. sent. dist. 4. Ergo. *2. Nostrum argumentum. Vide suprà cap. 5. §. 4. & 5. & 6.*

7. Si dicas, in illis verbis Domini ad Nicodemum, per *aquam* intelligi baptismum aquæ, vel ejus supplementum in sanguine. Respondeo; quicunque hoc dicit, is apertè contradicit Concilio Tridentino, clamanti, intelligendam hìc esse aquam veram & naturalem: & anathema denuncianti, si quis verba illa Domini ad metaphoram detorserit. Sess. 7. can. 2. de baptismo. *Objectio.* *Solutio.*

8. Tertium nostrum argumentum est: Perspecto duorum argumentorum superiùs propositorum robore, Petrus Lombardus fateri coactus est, dictum illud, *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu,* &c. intelligendum esse de illis, qui *3. Nostrum argumentum.*

possunt

possunt & contemnunt baptizari; quantum ad visibile sacramentum: quamvis absolutè intelligendum sit; quantum ad regenerationem spiritualem. 4. sent. dist. 4. E. Et Bonaventura dictum illud Dominicum vocat mandatum Domini, & ait; intelligi in eo, qui facultatem habet, & non præpeditur necessitate: addit baptismum aquæ dici sacramentum necessitatis, non quia sine ipso non possit homo salvari; sed quia ad hoc tenetur, si potest; & hoc neglecto, non potest salvari. Bonavent. in 4. sent. dist. 4. part. 2. artic. 1. quæst. 1. Ergo, istis fatentibus, regeneratio ex aqua non proponitur à Christo, ut ejusdem necessitatis cum regeneratione ex Spiritu: sed hæc sola ut necessaria, necessitate medii; idcirco & hanc solam repetit Dominus, versibus 6. & 8. illa verò, ut necessaria, tantùm necessitate præcepti unde efficitur; carentiam baptismi aquæ in eis, qui non negligunt, non esse indicium reprobationis, aut damnationis. *Ioan. 3. 6, 8.*

9. Quod autem fatetur Bonaventura, loco citato, Parvulum, qui habet baptismum flaminis, seu gratiam Spiritûs Sancti absque baptismo aquæ, non damnari; id pro nobis facit. At dum asserit, Parvulum, quantum est de jure communi, non posse aliter disponi ad gratiam nisi per baptismum aquæ; ideoque sine baptismo aquæ morientem damnari, eo quod privatus baptismo aquæ, careat etiam gratia Spiritus Sancti: id merum est figmentum humanum, neque ex Domini verbis ad Nicodemum; vel ex alio ullo S. Scripturæ testimonio doceri potest: & superioribus nostris rationibus principalibus, earundemque vindiciis, clarissimè refutatum & explosum est. ostendimus enim, parvulos fidelium, morte interceptos, posse aliter accipere, & revera aliter habere gratiam, & sine baptismo aquæ salvari. Sed redeamus ad expositionem dicti illius Dominici ad Nicodemum, cujus non eum esse sensum, quem refellendum suscepimus, tribus argumentis docuimus; plura subjiciemus eandem παρερμήνειαν convincentia.

4. Nostrum argumentum. 10. Quartum nostrum argumentum est; quod intellexit Dominus illis verbis ad Nicodemum, semper verum erat jam inde à prima verborum illorum prolatione: at, neminem sine baptismo aquæ salvari, seu baptismum aquæ esse ad salutem necessarium simpliciter necessitate medii; non semper verum erat, jam inde à prima verborum illorum prolatione: Ergo illis verbis ad Nicodemum Dominus istud non intellexit. Minorem affirmant ac tuentur Bernardus, epistola 77. & scholastici Theologi, in 4. sententiarum, distinctione 3. ubi docent, non ante cœpisse baptismi necessitatem, quàm esset hæc lex Euangelica de baptismo palàm promulgata post mortem Christi. De majore dubitare insanum, imò blasphemum est. Christus est veritas; ejus verba semper vera sunt.

Objectio. 11. Si dicas, verba illa protulisse Christum de futuro tempore. *Solutio.* Respondeo; 1. Ipse textus Euangelicus clarè docet, Christum loqui de eo, quod in præsenti illo tempore erat necessarium, Nicodemo jam seni, & omnibus aliis volentibus intrare regnum cœlorum. Nam necessaria tunc erat regeneratio spiritualis omnibus, necessitate medii; regeneratio etiam sacramentalis per baptismum aquæ erat necessitate præcepti necessaria illis, quibus illo tempore offerebatur, & quibus ejus acceptio precipiebatur. Eadem utriusque necessitas adhuc durat invariata. 2. Admissâ illa commentitia glossâ de tempore futuro, cùm uno eodemque verbo utraque regeneratio comprehendatur & commendetur; periculum erit, ne ipsius etiam spiritualis atque invisibilis regenerationis necessitas etiam in futurum tempus suspensa videatur. 3. Si nondum posuerat Christus sacramentum baptismi sub necessitate medii, ut docent scholastici, in 4. sent. dist. 3. & affirmat Bellarminus, lib. 1. de baptismo, cap. 5. §. *Tertia propositio.* & tamen postea id fecit: Ostendendum est igitur Domini aliquod subsequens præceptum, ex quo id liquere possit: at nullum ostendi potest: sed potiùs ex Christi verbis ad discipulos post resurrectionem, oppositum colligitur. Vide etiam (inquit Bernardus) ne forte ob hoc Salvator, cùm diceret, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit*; cautè & vigilanter non repetierit, *qui verò baptizatus non fuerit*, sed tantùm, *qui verò*, inquit, *non crediderit, condemnabitur.* Nimirum innuens, solam interdum fidem sufficere ad salutem, & sine ipsa sufficere nihil. Hæc Bernardus, epist. 77. *Marc. 16. 16.* *Sola fides.*

12. Hujus argumenti videtur prospexisse firmitatem Fulgentius, errore illo de necessitate baptismi detentus; ideo aliud non videns effugium, exsertè asseruit: Ex illo tempore, quo Salvator noster dixit, *Si quis renatus non fuerit ex aqua & Spiritu S non potest introire in regnum Dei*: absque sacramento baptismatis, præter eos, qui in Ecclesia Catholica sine baptismate pro Christo sanguinem fundunt, nec regnum cœlorum potest quisquam accipere, nec vitam æternam. Hæc Fulgentius, libro de fide ad Petrum diaconum, cap. 3. qui liber tribui solet Augustino, & extat in operibus Augustini tomo 3. Istam Fulgentii sententiam, ut falsam atque absurdam, refutat Bernardus, epistola 77. ad Hugonem de sancto Victore. *Ioan. 3. 5.*

13. Quintum nostrum argumentum est; Non possunt adversarii se tueri patrocinio antiquorum illorum Patrum, qui hæc Domini verba sic perperam interpretati sunt; nisi etiam eandem cum eisdem Patribus agnoscant necessitatem Eucharistiæ, ex cap. 6. Euangelii Joannis, & tempus necessitatis baptismi ab eodem cum eis inchoent principio: at hæc duo, ut absurda, rejiciunt. Cum igitur nec S. Scripturæ, nec antiquorum Patrum, nec idoneæ ratiocinationis præsidio muniatur ista interpretatio; eâdem facilitate rejici potest, quâ illæ Patrum opiniones de necessitate Eucharistiæ, & de tempore necessitatis baptismi, à scholasticis & Papistis rejiciuntur. Imò, quia Sacræ Scripturæ, & immotis Catholicæ Ecclesiæ dogmatibus, & rectæ rationi repugnat, non solùm potest, sed etiam debet repudiari. *5. Nostrum argumentum.* *Vide supra cap. 5. §. 1. & §. 2.*

14. Sextum nostrum argumentum sumimus ex illis verbis Domini ad Nicodemum, in eodem colloquio: *Tu es magister Israëlis; & hæc non nosti!* ταῦτα οὐ γινώσκεις: Jam autem sacramentum baptismi esse, vel futurum esse, ad salutem, ex institutione divina, simpliciter necessarium necessitate medii, non tenebantur ratione sui muneris scire magistri illi Israëlis: nec mirum, si ex unica illa aquæ mentione à Christo factâ, in illo colloquio eam sacramenti hujus necessitatem non conceperit Nicodemus: cùm aquæ & lotionis in veteri Testamento crebra fiat mentio, quando nulla talis erat hujus sacramenti necessitas. At perpetuam & simplicem necessitatem lotionis & regenerationis, seu renovationis spiritualis, à vete- *6. Nostrum argumentum.* *Ioan. 3. 10.*

à veteribus Prophetis prædicatam (Deut. 30. 6. & Psal. 51. Jerem. 32. 39, 40. Ezech. 11. 19. & 36. 26. Zachar. 13. 1. & alibi) cognovisse debebant magistri Israëlis: non igitur simplicem necessitatem medii sacramento baptismi, sed lotioni ac renovationi spirituali attribuere voluit Dominus, in illa collatione cum Nicodemo.

Hæc pro vindicando hoc S. Scripturæ loco, in corroborationem quartæ nostræ rationis principalis, attulisse sufficiat.

CAPUT DECIMUM.

Contra eandem opinionem, quinta nostra ratio, sumta à federe & promissione Dei factâ Abrahamo.

Quinta ratio à federe & promissione Dei, factâ Abrahamo. Genes. 17. 7. QUinta nostra ratio principalis sumitur à federe illo Dei sempiterno, cum Abrahamo inito; quo promisit Deus, se futurum ipsius Deum & seminis ejus. Genes. 17. 7. quam promissionem, etiam nobis credentibus firmam esse, & ad nos pertinere, testatur Apostolus, ad Rom. 4. & 11. & ad Galat. 3. Unde consequitur; credentium Christianorum pueros eo ipso, quòd eorum sint semen, jam esse in Dei federe; sicut olim filii Israëlitarum erant in federe. Ideo sicut illis, quippe federatis, dabatur justitiæ fidei sigillum circumcisio; ita nostris parvulis eodem jure datur baptismus. Et sicut Israëlitarum pueris sine circumcisione decedentibus sufficiebat, absque sacramento, ad obtinendam gratiam & salutem, ex pacto illo Dei federali, fides parentum vel Ecclesiæ; eodem privilegio nullatenus deminuto, vel angustiore facto, potiuntur Christianorum pueri.

Object. 1. 2. Resistit Bellarminus, lib. 1. de baptismo, cap. 4. & ait, promissionem illam Abrahæ factam, quatenus remissionem peccatorum, & vitam importat æternam, ad nos quidem per Christum pertinere; sed ad nos descendere, non per carnalem generationem parentum, sed per spiritualem regenerationem Christi: *illi enim*, *Gal. 3. 7.* docente Apostolo, *sunt veri filii Abraham, non qui sunt filii carnis, sed qui sunt filii fidei*; parvuli autem non incipiunt esse fideles, nisi per baptismum. Hæc ille.

Solutio. 3. Respondeo; Non descendebat remissio peccatorum, & jus vitæ æternæ, per carnalem generationem ad illos pueros, ex Abrahami stirpe carnali nascentes; attamen ad illos descendebat, ex pacto federis Dei per Christum Iesum: *Gal. 3. 16.* qui est illud Abrahæ semen, in quo uno promissionum spiritualium Abrahamo factarum participes erant olim Israëlitæ, & nunc participes fiunt Christi. *Hebr. 13. 8.* *Iesus Christus heri & hodie; idem est etiam in secula.* Non dicimus per carnalem generationem transmitti gratiam Dei, sed per Spiritum sanctificantem ac regenerantem, ex Dei federe, participes fieri gratiæ Dei parvulos, qui ex fidelibus parentibus carnaliter generantur. Et quamvis parentes fideles non carnaliter ex Abrahamo oriundi sint, eo ipso tamen, quòd per fidem filii sint Abrahami, omni gaudere spirituali federis beneficio non minus, quàm illos fideles, qui ab Abrahamo per generationem etiam carnalem descenderant. Hoc autem erat insigne federis beneficium spirituale & consolationis ubertate refertum, quod etiam fidelium pueris, morte præventis, dabatur ex federe remissio peccatorum & vita æterna: idem igitur beneficium sempiterni federis omnibus fidelium pueris constanter confertur: durat enim fedus illud in Ecclesia, quoad omnem benedictionem spiri- *Ephes. 1. 3.* tualem. *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis omni benedictione spirituali in Cœlestibus, in Christo.* Petrus Euangelium prædicans Judæis, eosque hortans ad pœnitentiam & susceptionem baptismi, in remissionem peccatorum, & annuncians accepturos donum Spiritus Sancti; doctrinam suam ita confirmat: *Vobis enim*, (inquit,) *facta est promissio, & liberis vestris*, *Act. 2. 38, 39.* ϗ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, *& omnibus qui longè sunt, quoscunque advocaverit Dominus Deus noster.* At sub Euangelio; οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην, *Galat. 3. 28, 29.* *Non est Iudæus, neque Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, ac fœmina: Omnes enim vos unus estis in Christo Iesu. Si autem vos Christi; ergo Abrahæ semen estis, & secundùm promissionem hæredes.* inquit Paulus ad Galatas, in fine capitis tertii. *Iudæo primum, tum & Græco; Non enim est personarum acceptio apud Deum.* Rom. 2. 10, 11. *Non enim qui in manifesto, Iudæus est; neque quæ in manifesto, in* *Rom. 2. 10, 11, 28, 29.* *carne, circumcisio: Sed qui in abscondito, Iudæus est; & circumcisio cordis, in spiritu, non litera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo.* versibus 28, 29. οὐ γὰρ ἐστι διαστολὴ, *non enim est distinctio.* Rom. 3. 22. *an Iudæorum Deus solum?* *Rom. 3. 22, 29, 30.* *annon & gentium? certè & gentium. quoniam quidem unus est Deus, qui justificabit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* eodem cap. ver. 29, 30. *Non propter Abrahamum solum,* *Rom. 4. 23, 24.* *sed etiam propter nos.* cap. 4. 23, 24. Ex quibus omnibus evidenter efficitur, in hæreditatem promissionis illius, qua Deus Abrahamo promisit, se fore ei & semini ejus Deum, quatenus spiritualem aliquam benedictionem importat, successisse non solum veteres Israelitas, sed omnes sive ex Judæis sive ex gentibus credentes in Christum. ac propterea, quicquid inde veteres Israëlitæ, in Deum credentes, sibi de parvulis suis morte interceptis polliceri potuerunt; idem Christianis fidelibus persuasum esse debere de suis etiam parvulis, morte præventis. At illi sibi polliceri potuerunt, suos illos parvulos esse cum Christo; ut suprà ostensum est: ergo & hi, suos etiam esse cum Christo, persuasum habere debent. Item; Quicquid inde Judæi, tempore Euangelii Christianismum amplexi, vendicare sibi po- *Supra cap. 6. §. 1. & §. 2.* tuerunt benedictionis spiritualis; id ipsum æqualiter, sine discrimine, convenit fidelibus ex gentibus; ut patet ex testimoniis Apostolicis superiùs citatis: at hoc sibi vendicare potuerunt Judæi Christiani, quòd etiam ipsorum filii & filiæ, τὰ τέκνα, federe illo comprehenderentur; *Act. 2. 39.* teste Petro Apostolo, act. 2. 39. Ergo & ex gentibus Christiani hoc ipsum sibi possunt vendicare.

4. Huc facit & illud Pauli dictum ad Corinthios, de sanctitate prolis, vel ex altero parente *1. Cor. 7. 14.* fideli progenitæ; *Alioqui* (inquit) *pignora vestra*, τὰ τέκνα ὑμῶν, *immunda essent: nunc autem sancta sunt.* Ea enim est Dei benignitas, & hæc promittentis mens fuit, (interprete Apostolo) ut promissionem Abrahamo factam pertinere voluerit ad unius etiam parentis fidelis filios, aut filias; etiamsi pars altera, sive maritus, sive uxor,

 esset

esset infidelis: ideoque etiam tali prognati conjugio parvuli baptizantur: quod immundis amborum infidelium puerulis non conceditur. Non, inquam, conceditur, sed negatur, ex intuitu parentum infidelium: si autem in manus fidelium devenerint, & susceptores fideles nanciscantur, & hoc casu eis conferatur baptismus, eo intuitu id fit; quia susceptores fideles sunt illis quasi parentes, & parvuli sunt ipsis filiorum loco.

Object. 2.

5. Abutebantur hoc Apostoli dicto Pelagiani, ut dicerent, infantes fidelium baptizari minimè debere; ut legimus apud Augustinum, lib. 2: de peccatorum meritis & remissione, cap. 25.

Solutio.

Respondet ibi Augustinus; Miror, (inquit) hoc dicere, qui negant, peccatum ex Adam originaliter trahi. Si enim hanc Apostoli sententiam sic accipiunt, ut credant de fidelibus sanctificatos filios nasci; cur eos etiam ipsi baptizari oportere non dubitant? Cur denique nolunt fateri de parente peccatore aliquod peccatum originaliter trahi; si de sancto aliqua sanctitas trahitur? Utrumque enim dixit, qui dixit; *Alioqui filii vestri immundi essent: nunc autem sancti sunt.*

Vide Gelas. 1. Pap. Rom. dicta adversus Pelagianam hæresin. tom. 3. Concil. edit. Paris. pag. 657.

August. & Papistarum dispar conditio; sicut olim Cypriani & Donatistarum.

6. Fateor quidem, Augustinum, odio hæreseos Pelagianæ, ursisse simplicem baptismi necessitatem, non obstante hac sanctitate, de qua loquitur Apostolus: quod ut Augustino condonetur; non tamen ideo excusari debet, neque ullo pacto probari, Papistarum pertinacia, post tantam veritatis manifestationem.

Expositio textus 1. Cor. 7. 14.

7. Interim observa, eam dicti illius Apostolici expositionem unicè probari Augustino, quâ illic intelligitur sanctificatio, qua sanctificabatur vir vel mulier infidelis in conjuge fideli, & quâ sancti nascebantur filii fidelium: hunc sensum verba Apostoli magis videntur sonare, & quodammodo cogere, inquit Augustinus lib. 3. de peccatorum meritis & remissione, cap. 12. Hanc expositionem ibi præfert alii expositioni, quam & ipse August. alibi, & Pelagius, cùm eandem ad Corinthos epistolam tractaret, attulerant; Quod, scilicet, exempla jam præcesserant & virorum, quos uxores; & feminarum, quas mariti lucrifecerant Christo; & parvulorum, ad quos faciendos Christianos voluntas Christiana etiam unius parentis evicerat. Huic, inquam, alteram illam anteponit, nec injuriâ. Nam etiam in oppositum exempla inveniuntur. Et argumentum est aliud, huic in textu Apostolico succedens, ab eventûs boni spe, licet dubiâ, vers. 16. at de filiorum sanctitate, vers. 14. non tanquam de re dubia & incertâ, sed ut de re certâ, sine ulla hypothesi, absolutè pronunciat, *Nunc autem sancti sunt.* Ergo hìc intelligitur quædam sanctitas, quâ filii fidelium nascuntur haud dubiè sancti. Non autem eventus aliquis incertus postea forsitan sequuturus. qui etiam fortasse non sequetur.

Rejicitur expositio incongrua.

Alia expositio insufficiens.

8. Alia est quorundam expositio, sanctos dici filios, id est, legitimos, non spurios. At tales sunt etiam filii infidelium, legitimo toro nati. Non assequuntur Apostoli mentem, qui sic ejus verba exponunt: fatemur quidem eximi fideli conjugi scrupulum, ne suspicetur se jam pollui consortio infidelis: at verò ad hunc scrupulum perfectè tollendum, non solùm à metu contaminationis scortatoriæ, (à qua etiam conjuges infideles immunes sunt, dum servant leges conjugii) sed etiam à metu pollutionis idololatricæ, & non sancti conjugii, liberandæ erant Christianorum conscientiæ: ut scirent, liberos suos non solùm esse civiliter legitimos, quales essent, etiamsi neuter parentum esset Christianus; sed etiam ab idolorum inquinamentis immunes, & federaliter sanctos, quales sunt filii parentum fidelium: de quo maximè Corinthii dubitabant, metuentes ne non sancta esset eorum cum infidelibus necessitudo conjugalis, adeóque filii inde nascerentur immundi, quales infidelium. Et ideo hujusmodi aliquam sanctitatis aspersinem intelligendam censuit Augustinus, quæ amborum infidelium liberis non competat.

Alia insufficiens & violenta expositio.

9. Quod verò eodem cap. 12. lib. 3. de peccatorum meritis & remissione, commemorat August. de observatione legum matrimonialium, quarum exemplum dat in abstinentia tempore menstrui, non sufficit pro obtinenda hac sanctitate, de qua loquitur Apostolus: nam & multi gentilium continenter & honestè usi sunt conjugio: & hodie defracti illi rami, infideles Judæi, hanc legem custodiunt: ad quos in suis adversus Christum inimicitiis pereuntes non pertinere illud dictum Apostoli, [*Secundùm electionem autem dilecti propter Patres.*] Sed illud duntaxat, [*Secundùm Euangelium quidem inimici propter vos:*] Et duo epitheta inter se contraria, videlicet inimici & dilecti, non in eosdem homines, sed in eandem gentem convenire Judæorum, docet ipse Augustinus, lib. de prædestinatione sanctorum, cap. 16. Propterea rebellium istorum Judæorum parvulos non baptizamus.

Rom. 11. 28.

Expositio vera, sed imperfecta.

10. Huic igitur interpretationi dicti illius Apostolici ad Corinth. diffisus August. lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 12. *Sive*, (inquit,) *propter aliam quamlibet, quæ ibi apertè proposita non est, ex ipsa necessitudine conjugiorum atque filiorum sanctitatis aspersinem.* Hæc ibi. Et hoc quidem verum est, intelligendam illic esse quandam sanctificationem, seu sanctitatis aspersinem, quæ sit propria filiis fidelium, eique omnibus communis. Aliquid hic, sed non totum dixit Augustinus; cui, adversus Pelagianos, peccatum originale negantes, dimicanti, durum & non satis tutum visum est, attribuere filiis fidelium aliquam ejusmodi sanctitatem, quâ salvi fieri possent sine sacramento baptismi, ne ita peccati originalis exsortes nasci viderentur. Et tamen vidit, hanc esse optimam, & verbis Apostoli congruentissimam expositionem, qua intelligitur sanctificatio, propter quandam ex ipsa necessitudine fidelis conjugis cum conjuge infideli, aspersinem sanctitatis in filiis. Ulteriùs haud dubiè perrecturus, & in nostram planè iturus sententiam, si ei concederetur, nasci omnes etiam fidelium pueros obnoxios originali peccato, ideóque in ejus remissionem baptizari: & tamen ostenderetur, eosdem nasci sanctos ex Dei federe, atque ideo ad baptismum admitti: & ex eodem federe salvari etiam absque sacramento baptismi, quando eo carent sine sua culpâ. Gratiæ Deo agendæ, quòd ejus dono tam multa viderit, & Ecclesiæ impertiverit beatus Augustinus; non ideo despiciendus Augustinus, quòd non omnia viderit, aut quòd alicubi humani aliquid passus sit: neque cum ullo errandum est.

Quid Augustinum impedivit a plenore expositione.

Expositio perficitur.

Object. 3. Solutio. Quomodo iidem fidelium pueri sint peccato originali obnoxii, & sancti.

11. At quomodo (inquies) ista consistunt: de peccato originali, & de sanctitate eorumdem puerorum, ab utero, vel etiam in utero. Respondeo: Distingue naturam & gratiam, & res expedita est: nam filii fidelium sunt naturâ filii iræ, adeóque rei culpæ originalis; at per gratiosum Dei fedus sunt sancti. Peccatores sunt,

sunt, quatenus per carnalem generationem in concupiscentiali lege peccati carnaliter nascuntur: federati tamen sunt, quatenus, utut sint peccato inquinati, sunt tamen fidelium parentum filii; quibus Deus promisit se fore in Deum, ideóque eis ut suis federatis, adeóque federaliter sanctis, concedit etiam visibile signum federis: quod extraneis non conceditur.

Argumentum ad hominem.

12. Bellarminus, beatæ Virginis immaculatam conceptionem dum tueri satagit; Non negamus, inquit, B. Virginem naturâ fuisse filiam iræ; sed addimus, gratiâ semper fuisse filiam misericordiæ. lib. 4. de amissione gratiæ, & statu peccati, cap. 16. §. Denique non negamus. Si nativitas, imò status personæ beatæ Virginis, jam inde à prima ejus animatione prorsus ab omni peccati labe immunis, (qualem somniavit cum Scotistis Bellarminus,) non obstat, quo minus eadem beata Virgo naturâ fuerit filia iræ: multò minus obstat sanctitas illa federalis, qua filii fidelium sancti sunt, quin de eisdem veraciter dicatur, quod sint natura filii iræ. Nam ex generatione naturali trahunt naturam vitiatam; & simul ex Dei federe habent sanctitatem federalem.

13. Neque dicimus, quod nos dicere fingit Bellarminus, (lib. de baptismo, cap. 4.) infantes fidelium nasci liberos à reatu originalis peccati, in quo se conceptum esse fatetur ipse David, Psalm. 51. 7. Non enim mundiores concipiuntur, aut nascuntur, quàm olim David: ideóque egent peccati illius remissione & regeneratione; absque quâ non possunt intrare in regnum cœlorum. Sed hoc est quod dicimus; quemadmodum David natus est in federe Dei cum Abrahamo icto, & virtute illius federis accepisset remissionem peccati originalis & sanctitatem regenerationis, vitamque æternam, si ante octavum ætatis suæ diem, absque circumcisione, vitam cum morte commutâsset; sicut evenit filiolo ipsius Davidis, ex Bethsabe, quamvis per conjunctionem illicitam, concepto: nam infantibus in illo federe natis, ad bona illa spiritualia obtinenda sufficiebat tunc fides parentum: quod ipsi fatentur scholastici, & Papistæ, & nos suprà ostendimus: Sic etiam nunc fidelium infantes, quamvis ab ipsa etiam conceptione maculam trahant & reatum originalis peccati; comprehenduntur tamen sempiterno illo federe, quo olim Israëlitarum filii, quantum ad promissiones spirituales remissionis peccatorum, & regenerationis, vitæque æternæ: ideóque, etiamsi ante acceptionem baptismi, morte intercipiantur; accipiunt tamen, virtute federis illius in Christo facti, hæc spiritualia bona. Non adferunt secum in mundum hæc spiritualia bona, ex generatione carnali; sed adferunt peccatum & reatum: simul tamen ex Dei federe cum majoribus percusso adferunt secum jus federale, ad illa bona obtinenda. Et, respectu hujus juris federalis, dicuntur sancti. Neque illis bonis privabuntur, propter irreprehensibilem carentiam visibilis sacramenti; non enim hinc, sed à stabilitate federis, & constantiâ promittentis, pendet eorum certitudo.

Psal. 51. 7.

Dilucidè proponitur sententia orthodoxa.

Object. 4. eum solutione. Fiunt, non nascuntur, Christiani. Tertullian. Apologet. cap. 18. Bellarm. lib. de baptismo. c. 4.

14. Ex quibus etiam liquidò patet, non adversari nobis effatum illud Tertulliani, *fiunt: non nascuntur, Christiani.* quod nobis objicit Bellarminus, tanquam axioma apud patres receptum. Quamvis non de infantibus Christianorum loquatur ibi Tertullianus, sed de seipso aliisque à paganismo ad Christianismum conversis. Unde etiam Franciscus Zephyrus, in sua paraphrasi illius loci, Tertullianum introducit dicentem; *Non enim Christianum dogma natura nobis conciliat: totum ab hæresi nostra est, quæ de certa potioris cognitione exoritur.* Ubi Zephyrus hæresin, id est, electionem nostram non opponit gratiæ, sed naturæ. Hieronymus etiam idem dictum usurpat, loquens de conversione à Paganismo ad Christianismum. Epist. ad Lætam. quæ incipit; *Apostolus.* Attamen si extendatur illud dictum etiam ad infantes Christianorum, nobis non repugnabit; qui non naturæ, sed Dei gratiæ & federi gratiæ acceptam ferimus sanctitatem illam federalem, cum qua nascuntur Christianorum infantes.

15. Idem etiam dicendum de iis, qui in utero moriuntur; nam, antequam è corpore migrarent, erant in federe, & virtute federis regenerationem acceperunt per operationem Spiritus Sancti.

Fidelium proles in utero moriens salvatur vide infra cap. 11. §. 4. & §. 5 & §. 6.

16. Objicitur instantia in Esau, quem, fidelium licet parentum filium, nondum tamen natum, antequam aliquid egisset mali, Deus odisse dicitur. in Epistolâ ad Romanos capite 9. versu 13. unde infert Bellarminus, filios sanctorum non nasci sanctos. libro de baptismo, capite quarto. Respondeo. I. Quid si ex eodem loco ab instantia Jacobi quis ita argumentetur; Jacobum & multos alios adhuc in utero exsistentes dilexit Deus: ergo non omnes nascuntur filii iræ. quid respondebunt Papistæ? nempe, quamvis sint natura filii iræ, esse tamen dilectos ex Dei misericordiâ: & quidem eodem tempore, & eodem momento. Imperitè igitur Bellarminus ut immane absurdum exagitat, si dicatur, filios fidelium eodem momento incipere sanctos esse, quo incipiunt esse filii fidelium, id est, quo incipiunt esse simpliciter. ac si non possent simul sancti esse sanctitate federali ex Dei gratia, & eodem momento rei esse originalis peccati ex natura corrupta.

Object. 5. A prædestinatione. Rom. 9. 13. Solutio. Prima pars nostræ responsionis ad quintam objectionem.

Bellarm. lib. 1. de baptis. cap. 4.

17. Ex eadem instantiâ Jacobi ad omnes electos porrectâ, si ita argumentemur; qui Deo dilecti nascuntur, non damnabuntur, sed salvabuntur; si sacramento, sine sua culpâ, carentes ex hac vitâ decedant: at omnes electi nascuntur dilecti Deo. Ergo electi, si sacramento baptismi sine sua culpa carentes ex hac vita decedant, non damnabuntur, sed salvabuntur. quid aliud respondebunt, nisi quod olim Augustinus, hoc errore de baptismi necessitate deceptus, respondit, libro quinto contra Julianum, capite tertio, & libro tertio de origine animæ, capite decimo, Deum non permittere, ut aliquis prædestinatus ad vitam, sine sacramento Mediatoris, finiat hanc vitam: quos enim eligit ad vitam, eosdem etiam prædestinâsse ad baptismum; nec posse eos prædestinationi ejus eripi, & ante defungi, quàm in eis fuerit, quod omnipotens prædestinavit, impletum? Id ipsum etiam docuit Augustinus, de sacramento Eucharistiæ, Nullum scilicet electum absque hoc sacramento finire hanc vitam; neminem enim qui eo pravatus decesserit, habiturum vitam æternam. lib. 1. contra Julianum, cap. 20. & epist. 106. & alibi. Papistæ autem, Augustini de Eucharistiæ necessitate sententiam deserentes, arripiunt, & ambabus ulnis amplectuntur, quod non minus inconsideratè & perperam ab illo

Secunda pars responsionis nostræ ad quintam objectionem.

vide supra cap. 5 §. 1. & §. 2.

dictum est de necessitate baptismi. Augustinus, & alii Patres, contra Pelagianam hæresin disputantes, ex necessitate Eucharistiæ, tanquam certiore magisque compertà, inferunt necessitatem baptismi, ut ignotiorem magisque controversam. At Papistæ, eversis præmissis, non cessant affirmare conclusionem, quam sine ulla idoneà probatione, identidem reponentes, inverecundè petunt principium.

18. Libenter quidem agnoscimus, Deum suis electis media ad salutem necessitate medii simpliciter necessaria efficacissimè providere. at, hujusmodi medium esse sacramentum baptismi, falso asseritur, ut est à nobis plurimis invictis rationibus demonstratum. Nec est idonea illa Augustini argumentatio, quâ talem necessitatem conatur adstruere sacramento baptismi, Marc. 16. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quis autem nesciat, credere esse infantibus baptizari; non credere autem, non baptizari? lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 27. Non est, inquam, idonea ista Augustini ab illis Domini verbis argumentatio. Nam. 1. fides & baptismus toto genere differunt: & ita sunt disparata, (cùm fides sit invisibilis gratia, baptismus signum visibile; illa spiritualis, hoc corporale,) ut alterum de altero non possit in casu recto propriè prædicari. 2. sigillum justitiæ fidei baptismus non datur adulto, nisi prius habenti aut profitenti fidem propriam; nec infanti, nisi prius habenti fidem saltem alienam; & hæc ex Dei fœdere, & veraci benignitate, supplet vicem fidei propriæ; non baptismus, qui non res, sed signum est. 3. Locum illum Euangelii Marci Innocentius 3. Papa Rom. Extra, de baptismo, cap. 3. & Scotus, in 4. sent. dist. 4. qu. 1. dicunt, debere intelligi de adultis; per illud quod præcedit, *qui crediderit, & baptizatus fuerit.* Vel potest dici, (inquit Scotus,) quòd qui non crediderit nec actu, nec habitu, condemnabitur; quia secundùm Apostolum Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum.* Parvuli autem, etsi non possunt habere actum credendi, possunt tamen habere habitum. Hæc Scotus. Sed Innocentio Papæ magis probatur prior solutio, loco citato. Nec fas dicere, habitum infanti ad salutem necessarium non dari, nisi per sacramentum baptismi: nam Deus salutem hominis non alligavit sacramentis; & potest infans habere, multique infantes ex lege communi habent, omnem gratiam necessariam, absque sacramento; ut multis jam argumentis docuimus: quamvis contemtus sacramenti, sit contemnenti exitialis, ejusque acceptio etiam infanti ex Divina institutione sit valde utilis. Hæc est secunda pars responsionis nostræ ad quintam objectionem, à prædestinatione sumtam. sequitur pars tertia.

Marc. 16. 16.

Hebr. 11. 6

Tertia pars resp. ad object. 5.

19. Ad instantiam, de Esau, quod attinet, quæro; si Esau in ætate infantili ex hac vitâ decessisset, statim post acceptam circumcisionem: utrùm salvaretur, nec ne? Si salvum negent; falsum erit, omnes infantes, accepto regenerationis sacramento, in infantia morientes, certò salvari; quos tamen omnes certò salvari, non solùm Augustinus, sed universa tenuit Ecclesia, teste Augustino, lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 23. & 24. Si salutem ei concedant; quid fiet de illo divino odio, seu reprobatione, nondum nati? quid restat, nisi ut dicant, Deum non permittere, ut hæc duo in uno eodemque homine concurrant; videlicet, reprobatio, & obitus in ætate infantili, post acceptum signaculum justitiæ fidei?

20. Rursum de Esavo quæro; Si in ætate infantili ante acceptam circumcisionem mortuus esset; utrùm salvaretur, nec ne? idipsum etiam quæro de reprobis fidelium parentum filiis sub lege naturæ ante institutam circumcisionem, si in ætate infantili morerentur; utrùm salvarentur nec ne? si salutem eis abjudicent; contradicunt Ambrosio, & Gregorio primo Papæ Romano, & Bernardo, & scholasticis: qui omnibus infantibus veterum fidelium sub lege naturæ, in ætate infantili mortuis, & infantibus fidelium Abrahamidarum, circumcisione sine sua culpâ destitutis, & in ea ætate defunctis, justificationem tribuunt, vitamque æternam; sicut ostendimus superius, in duabus primis rationibus nostris principalibus contra peremtoriam necessitatem baptismi. Si verò eisdem salutem adjudicent; immensa sequetur absurditas, videlicet, reprobos salvari. Neque hic aliud est effugium, nisi ut dicant, non potuisse in uno eodemque homine ista duo temporibus illis concurrere, ut, scilicet, & reprobus esset, & fidelium parentum filius in ætate infantili ex hac vitâ decedens. Pari jure idipsum asserendum & credendum esse de pueris fidelium parentum jam tempore Euangelii, manifestissimè docuimus suprà, capitibus 6. & 7 in exegesi & defensione duarum primarum rationum nostrarum principalium: & hæc quoque quinta ratio à Dei fœdere sumta idipsum evincit.

Supra cap. 6. & cap. 7.

21. Quamvis igitur reprobi fidelium parentum filii nascantur in Dei fœdere, adeoque sint federaliter sancti; non tamen in eodem fœdere usque ad hujus vitæ exitum manent, sed violato Dei fœdere, ab eodem per transgressionem propriam alienantur, in hac vita. Quod si non alienati defungerentur, non perirent, adeóque non essent reprobi, sive eis in ætate infantili mors contingeret, sive in adulta ætate crederent, & fedus Dei perseveranter custodirent. Cur autem illos Deus noluerit ex hac vita, in ætate tenellâ, nondum fedus transgressos, transferre, nec adultis dare perseverantem federis observationem, inscrutabilia sunt Dei judicia. Non enim ob præstita merita bona, vel mala, alium in utero elegit, cui istam gratiam daret, alium odit, seu decrevit ei istam gratiam non donare: sed, quia ipsi Deo ita visum est: cur autem ei sic visum sit, cum ambo pariter in eâdem peccati originalis contagione, & corruptæ naturæ massa essent; Deus ipse novit justissimas rationes; sed nobis inscrutabiles.

Quarta pars resp. ad object. 5.

22. Aliud est, nasci sanctum ex fœdere; aliud renasci sanctum ex Spiritu. Illâ enim sanctitate sancti sunt omnes filii fidelium: hac soli electi. Possunt quidem sacramento tenus, & quoad quandam etiam Spiritus participationem renasci, & conditionatam quandam ac revocabilem accipere peccatorum remissionem, etiam reprobi; qualem servus ille debitor decem millium talentorum, Matth. 18. & Apostatæ illi, de quibus ad Hebr. 6. at radicatam fidem in corde puro, & absolutam atque irrevocabilem peccatorum remissionem consequuntur soli electi. Conditio utrisque proposita est, si à Deo non recesserint prævaricatione propriâ, saltem fina-

Quinta pars resp. ad object. 5.

Matth. 18. 27. 34.

Hebr. 6. 4. 5, 6.

Hebr. 3. 6, 14. finaliter. Hebr. 3. 6, 14. Electis datur vel non omnino discedere, ut omnibus fidelium parvulis in infantia morientibus; vel resipiscentes mori, ut adultis: at reprobis fidelium parentum filiis neutrum datur. Non igitur pugnat sanctitas federalis cum Divina prædestinatione. Docet enim sacra Scriptura, evenire quandoque, ut filii regni, οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας, ejiciantur in tenebras exteriores, Matth. 8. 12. quorum tamen fuit adoptio & gloria & federa, & legislatio, & cultus & promissiones. Rom. 9. 4. ut οἱ κατὰ φύσιν κλάδοι, naturales rami quidam per infidelitatem defrangantur: quemadmodum ex altera parte evenire cernimus, ut qui non ex radice sanctâ sancti, sed ex oleastro profani nascuntur, inserantur & consortes fiant radicis ac pinguedinis oleæ. cap. 11. ad Romanos. ut qui extranei erant à pactis promissionis, assumantur per Dei gratiam in societatem federis, Ephes. 2. 12, 13. ut qui non Christiani, sed Pagani nascuntur, fiant Christiani: & qui cum federali sanctitate nati sunt ex parentibus Christianis, Christum deserant & pereant. Potest igitur qui reprobus est, nasci in federe, & esse federaliter sanctus: & potest qui electus est, nasci alienus à republica Israelis, & extraneus à pactis promissionis.

Matth. 8. 12.

Rom. 9. 4.

Rom. 11. 17.

Ephes. 2. 12, 13.

Sexta pars resp. ad object. 5. Triplex sanctitas.

23. Notanda est (ut alias interim distinctiones mittamus) triplex sanctitas. I. Est sanctitas federalis, generationem naturalem concomitans ex Dei federe. Qua sanctitate sancti dicuntur liberi fidelium. II. Est sanctitas regenerationis sacramentalis & visibilis, quæ sanctitas intelligitur, quando de apostatis ait Apostolus, *eos sanguine federis sanctificatos esse*, ad Hebr. 10. 29. id est, sacramento baptismi initiatos; ut colligere est ex loco parallelo in eadem epistola, cap. 6. vers. 4. *Impossibile est*, (inquit,) τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, &c. *semel illuminatos*, id est, baptizatos: Syrus interpres vertit, qui semel ad baptismum [למַעְמוּדִיתָא *Lemagnamuditha.*] descenderunt. Hinc Dionysius lib. de Ecclesiastica Hierarchia, capite 3. part. 1. dicit, quòd baptismus homines primi Luminis participes faciat, πρώτου φωτὸς μεταδίδωσι. Et de eodem sacramento ibidem ait, αὕτη τὸ πρώτως ἰδεῖν ἐδωρήσατό μοι. ipsum primò cernere mihi dedit. Et infert, ideo meritò baptismum dictum esse φώτισμα, id est, illuminationem. Et Justinus martyr, apologiâ secundâ pro Christianis, disserens de baptismo, ait; καλεῖται δὲ τοῦτο τὸ λουτρὸν φωτισμὸς, ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν τῶν ταῦτα μανθανόντων. id est, vocatur autem lavacrum hoc *illuminatio*, quòd eorum qui hæc discunt, mentes illuminentur. Hinc & Cyrillus Hierosolymitanus conciones suas Catecheticas de mysterio baptismi, appellavit catecheses φωτιζομένων, illuminatorum. Et Clemens Alexandrinus, l. 1. pædagogi, cap. 6. ait, baptismum vocari χάρισμα & φώτισμα, & τέλειον, & λουτρὸν, quæ nomina ibi prolixè exponit. Et Ambrosius ex hoc loco capitis sexti ad Hebræos infert, non posse iterari baptismum: in Commentario in hunc locum. Idem in verba illa capitis decimi, [qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, &c. Quomodo (inquit) conculcat quis Filium Dei? quando eo indignè participatur per sacramenta. —— factus est per gratiam corpus Christi, & se ipsum facit corpus diaboli: & sanguinem Christi polluit, in eo quod mundatus est, & ad vomitum revertitur pristinum, &c. Hac baptismali regeneratione & sanctitate regeneratus & sanctus, seu federatus vel Christianus factus est Simon magus, ut & multi alii reprobi. Unde ait Augustinus, lib. 4. de baptismo, cap. 10. homines ex parte diaboli, & ideo nequaquam ad columbam unicam pertinentes, possunt tamen accipere, & habere, & dare baptismi sanctitatem, nullo modo suâ perversitate violatam. Hæc ille. III. Est sanctitas regenerationis spiritualis & invisibilis, quæ, vel cum reliquis duabus speciebus sanctitatis, vel cum alterutra, vel etiamsi sola sit, est per se immediatè salutifera: at neque nativa illa federalis, neque sacramentalis sanctitas per se immediatè adfert salutem, sed tantùm per sanctitatem spiritualem salvant. Ideo Augustinus ait; Quomodo ergo & Moyses sanctificat, & Dominus? non enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus sacramentis per ministerium suum: Dominus autem invisibili gratiâ per Spiritum Sanctum, ubi est totus fructus etiam visibilium sacramentorum. Nam sine ista sanctificatione invisibilis gratiæ, visibilia sacramenta quid prosunt? hæc Augustinus, quæstione 84. super Leviticum. Eis tamen, qui in illis sanctitatibus, vel in earum alterutra, id est, in Dei federe, absque personali, vel saltem absque finali federis violatione, manent; data est haud dubiè etiam hæc sanctificatio invisibilis gratiæ. Quia Deus promisit, se fore Deum fidelium, & seminis eorum; nisi semen illud Deum peccando deseruerit.

Hebr. 10. 29. & cap. 6. vers. 4.

Cur baptismus dicatur φώτισμα.

24. Quibus absurdum videtur, eundem hominem esse Deo exosum & reprobum, & tamen esse federaliter sanctum, ac federatum Dei filium, ac Christianum; respondeant quid ipsis videatur de Simone Mago, multisque aliis reprobis, quos Ecclesia per lavacrum regenerationis sacramentaliter generat Deo & ipsi Ecclesiæ filios, & federatos, atque adeò Christianos? qui eodem tempore & Christiani sunt, & reprobi. Simul exosi, & filii: sive, ut loquitur Moses, *filii non filii*, filii in quibus nulla est fides, generatio prava & perversa. Deut. 32. versibus 5, 19, 20. Ideo Augustinus, qui reprobis quibusdam etiam rem sacramenti ad tempus dari putabat, solâ eis negatâ in bono perseverantiâ, dixit de eis; Isti cum piè vivunt, dicuntur filii Dei; sed quoniam victuri sunt impiè, & eâdem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præscientia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, & sunt jam Deo: de quibus ait Euangelista Johannes, *quia Iesus moriturus erat pro gente: nec tantùm pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in unum:* quod utique credendo futuri erant per Euangelii prædicationem; & tamen, antequam esset factum, jam filii Dei erant in memoriali Patris sui inconcussâ stabilitate conscripti. Et sunt rursus quidam qui filii Dei, propter susceptam vel temporalem gratiam, dicuntur à nobis; nec sunt tamen Deo. —— *Si manseritis in verbo meo*, ait Dominus, *verè discipuli mei estis:* quia ergo non habuerunt perseverantiam, sicut non verè discipuli Christi; ita nec verè filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur. Hæc Augustinus, lib. de correptione & gratia, cap. 9. Similia scribit lib. 5. de baptismo contra Donatistas, cap. 27.

Septima pars resp. ad objectionem 5.

Dei filii quidam nō filii. Deut. 32. 5, 19, 20.

Ioan. 11. 51, 52.

Ioan. 8. 31.

25. Quod alibi idem Pater scripsit de parvulis

Octava pars resp. ad objectionem 5. *Impiis nihil prodest baptismus, quem parvuli acceperunt.*

vulis baptizatis, idem & nos dicimus de omnibus fidelium parvulis, etiam non baptizatis; quia omnes in fœdere generantur & sancti sunt. Cæterùm quis ignorat, (inquit Augustinus) quod baptizatus parvulus, si ad rationales annos veniens non crediderit, nec se ab illicitis concupiscentiis abstinuerit, nihil ei prodiderit, quòd parvus accepit. Veruntamen, si percepto baptismate de hac vita emigraverit, soluto reatu cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum, justificatos præsentia Creatoris illuminat. libro primo de peccatorum meritis & remissione. capite vigesimo. Ratio Augustini erat; quia existimabat omnes infantes baptizatos justificari: de quo postea, si Deus voluerit, inquiremus, cum ventum fuerit ad effectum baptismi. Nostra autem ratio est; Quia quicunque in Dei fœdere gratioso semel est, neque unquam ab illo fœdere se avertit, ille haud dubiè bona spiritualia fœdere promissa, videlicet justificationem vitamque æternam consequitur: Quia Deus verax est; & certum est, illum hominem non esse reprobum, sed electum. Qui verò à Dei fœdere, propriá transgressione, se avertit, & in ea aversione ex hac vita decedit, ille in peccatis suis moritur, æternumque perit, & est reprobus, non electus. Neque possibile est, ut reprobus sit qui moritur in Dei fœdere, quod nunquam sua propria transgressione violavit: nam originalem culpam talium quod attinet, remissionis ejus promissio continetur illo Dei fœdere, *Ero Deus tibi, & semini tuo.* Nullum postea parvulus, de quo loquimur, admisit peccatum, adeóque non excidit jure & beneficio fœderis. Sicut impossibile est, ut reprobus sit quicunque adultus in vera fide vitæque novitate perseverat. Est certè non solùm ineptum, sed & impium est, velle inter se committere Dei decretum, ejusdemque fœdus, aut alteri per alterum conari quippiam derogare. Nam Dei non minus immota est promittentis veracitas, quàm prædestinantis constantia. Ideo cuicunque se promisit fore Deum, nunquam eum deseret Deus, nisi deserentem.

Infra, cap. 16. *Gen. 17.7.*

Nona pars resp. ad objectionem 5. *De parvulis infidelium.*

26. Etiamsi filium, aut filiam, esse parentum fidelium, & ante rationis usum ex hac vita transferri; etiamsi inquam, hæc duo simul concurrentia dent certum indicium electionis: non tamen hinc sequitur, omnes parentum infidelium infantes in ætate infantili morientes esse reprobos. Nam, sicut quosdam infidelium liberos in adulta ætate adducit in societatem fœderis, donando eis fidem, & reliqua fœderis bona; Qui quamvis extranei à pactis promissionis nati sint, semper tamen fuerunt in Dei præscientia filii Dei, & quidem verè filii: Sic etiam piè credimus, Deum eadem sua immensa indulgentiâ multos etiam infidelium parvulos per infusam latenter gratiam sanctificare, &, remissa originali noxa, jam innocentes regno suo cœlesti inferre.

Decima pars resp. ad object. 5. *Hypocritarum filii sunt in fœdere.*

27. Quando fideles parentes dicimus, non existimamus necessarium esse, ut proximi parentes sint vivâ fide præditi, aut prædestinati ad vitam æternam: sed sufficit, si sint in fœdere; ut sunt omnes Christiani, qui Christianis sacris initiati, fidem Catholicam in unitate catholicæ Ecclesiæ profitentur. Nec nocebit parvulo fœderato aliena hypocrisis; Et si quid amplius desideretur, suppletur per fidem Ecclesiæ, & per sanguinem fœderis, quem Christus in passione fudit etiam pro parvulis, certo valiturum ad salutem omnibus fœderatis, à fœdere nunquam discedentibus, vel illud non finaliter deserentibus.

Undecima pars resp. ad object. 5. *Hæreticorum & schismaticorum parvuli, in ætate infantili morientes salvantur.* *Id quod suadent sequentia tria axiomata doctrinæ Christianæ.*

28. Neque ab hac fœderis gratiosi societate excludimus filios hæreticorum & schismaticorum. Quamvis enim extra unitatem Ecclesiæ baptismus ad peccatorum illam irrevocabilem remissionem non valeat, in hæresi aut schismate constituto; ut monet Augustinus, libro tertio de baptismo contra Donatistas, capite decimo septimo: Tria sunt tamen Christianæ doctrinæ axiomata, quæ ab eodem Patre passim inculcantur, quibus moveor, ut dubitare non audeam de salute puerorum, qui hæreticis aut schismaticis parentibus geniti migrant ex hac vita, ante annos rationales: illos intelligo hæreticos & schismaticos, à quibus baptizatos suscipit Ecclesia, quorum idcirco parvulis jure fœderis debetur sacramentum baptismi. sicut olim Israelitarum à Judæis avulsorum pueris debebatur circumcisio.

Primum axioma.

29. Primum axioma est; qui intus in Catholica societate flagitiosi sunt, licet habeant sanam fidem dogmaticam, & per ipsius columbæ ministerium baptizentur; per malam tamen vitam, aut hypocrisim suam, tenent ipsi adversum se debita peccatorum suorum irremissa, non minus quam hæretici, aut schismatici: nec sanctorum preces, id est, illius unicæ columbæ gemitus poterunt adjuvare, donec ipsi resipiscant. Quamvis enim intus cum gemitu tolerentur, non tamen ad unicæ illius columbæ membra pertinent, aut ad ejus unitatem, magis quàm hæretici, & schismatici. Hoc docet Augustinus, lib. 3. de baptismo contra Donatistas, cap. 17 & cap. 18. & lib. 5. cap. 3. & cap. 27 & alibi. Unde etiam passim infert, verum esse baptismum quem conferunt hæretici, aut schismatici, qui apertè foris sunt; Quia verum esse baptismum agnoscimus qui ministratur à sceleratis, qui unitatem intus præ se ferunt. *Manifesta* (inquit Apostolus) *sunt opera carnis, quæ sunt adulterium fornicatio,* &c. inter quæ & divisiones ponit, & hæreses. At multi etiam intus (inquit Augustinus) secundùm opera mala carnis vivunt, quæ cum hæresibus damnat Apostolus, & tamen baptizant & baptizantur: Cur ergo soli hæretici dicuntur baptismum habere non posse, quem habent socii damnationis ipsorum? Augustinus, lib. 6. de baptismo contra Donatistas, cap. 12.

Gal. 5.19, 20, 21.

Secundum axioma.

30. Secundum axioma est; In quibus hæretici, aut schismatici, cum Ecclesia Catholica consentiunt, in eis ab illa non disjunguntur: sed ex ea parte in texturæ compage detinentur. Proinde si quem sociaverint sibi, ex ea parte nectitur Ecclesiæ, in qua nec illi separati sunt. hoc docet Augustinus lib. 1. de baptismo contra Donatistas, capp. 1. 2. 8. unde infert, cap. 10. Itaque una est Ecclesia, quæ sola Catholica nominatur; & quicquid suum habet in communionibus diversorum à sua unitate separatis, per hoc quod suum in eis habet, ipsa utique generat, non illæ.

Tertium axioma.

31. Tertium axioma est; Omnes tum fidelium, tum infidelium infantes sunt per naturam pariter filii iræ; *eramus* (inquit Apostolus) *naturâ filii iræ, ὡς καὶ οἱ λοιποί, sicut & reliqui.* Et omnes infantes in eadem massa pares facit, in epistolá ad Rom. cap. 9. una Adami transgressione omnes

Ephes. 2.3. *Rom. 9.11, 21.*

Rom. 5. 18. omnes peccavimus, omnes in condemnationem incidimus, Rom. 5. Omnis mali seminarium cum natura ipsa acceperunt ab Adamo non minus immediati ejus filii, quàm qui nunc tot interpositis generationibus nascuntur. sicuti copiosiùs docuimus in expositione sanctionis, adjectæ secundo præcepto Decalogi. Nam natura primo illo lapsu ita est inquinata, ut nullius semen nequitiæ, quod per succedentium parentum lapsus adjiceretur, ei deesset. Fieri quidem potest, & evenire cernimus, ut pro parentum proximorum temperamento, & gentili quadam hujus magis quàm illius actualis peccati assuetudine, radicalis illa, sive originalis, perversitas ita interdum filiis communicetur, ut etiam filii ad hunc quàm ad illum amarum fructum paratiores sint: at quemadmodum diversitas colorum, & complexionum, & inclinationum naturalium irreprehensibilium, non addit, nec demit quicquam perfectioni humanæ naturæ, neque argueret in hominibus non lapsis disparitatem valetudinis: ita diversitas ista, qua ad hæc magis quàm ad illa particularia peccata quidam proclives sunt, & alii ad illa magis quàm ad hæc, non arguit disparem participationem communis radicalis corruptionis, quæ continet semen omnium scelerum, per quod omnes infantes ex virili semine concepti omnimodæ pravitatis pariter rei sunt in origine. Ideo nullum inter infantes agnoscit discrimen Apostolus, quoad corruptionem & reatum originalem. Unde efficitur, filios non esse reos peccatorum illorum personalium, quibus interpositi inter eos & Adamum progenitores personas suas proprias magis contaminaverunt: non enim est eis magis sordidata natura quæ communicatur filiis. Et hoc argumento passim utitur Augustinus, in suis scriptis contra Pelagianos, ut doceat à nullo discrimine personarum humanarum in seipsis, sed à solo Dei beneplacito pendere diversitatem prædestinationis aliorum ad vitam, aliorum ad interitum. Sicut ex amarulenti succi arbore, licet amarissimis fructibus onustâ, genitus surculus non fructuum illorum arbori propriorum, sed solam communem toti speciei amaritudinem radicalem trahit: sic in propagine peccati.

Argumentatio à primo axiomate. 32. Cum igitur Christianorum parentum infantibus non magis officiat hæresis aut schisma parentum, quàm alia eorundem scelera; Non obstantibus autem aliis sceleribus, liberi eorum nascantur in fœdere, fœderaliter sancti, ideóque ad baptismum recipiantur: idem dicendum de liberis hæreticorum illorum & schismaticorum, de quibus loquimur.

A secundo axiomate. 33. Item; Qui modo superiùs memorato (§. 30.) conjuncti manent in compage texturæ Ecclesiæ Catholicæ, eorum infantes sunt fœderati; Qui autem sunt fœderati, seu in fœdere, neque ipsi inde discedunt, neque peccato aliquo proprio fœdus violant, illi haud dubiè potiuntur salvificis beneficiis fœdere promissis, ipsáque æterna salute: tales sunt hæreticorum illorum & schismaticorum pueri, ante rationis usum ex hac vita migrantes. Ergo.

A tertio axiomate. 34. Adhæc qui parentibus hæreticis aut schismaticis oriundi, participes sunt fœderis gratiæ & Catholicæ unitatis, non autem sunt participes aut rei hæreseos, aut schismaticæ separationis, qua parentes seipsos solos privant beneficiis fœderis & texturæ Catholicæ; neque unquam ab eodem fœdere & compage texturæ catholicæ per ullam transgressionem propriam separantur; illi, non obstante parentum suorum hæresi aut schismate, manent semper in Dei fœdere, & catholicæ texturæ compage; adeóque unicæ illius columbæ membra sunt, & permanent, certoque salvantur: at tales sunt liberi hæreticorum illorum & schismaticorum: ergo.

35. Denique, cum ex dispari conjugio Christiani cum Paganâ, vel Christianæ cum Pagano, filii nascantur non immundi, sed sancti, teste Apostolo; non obstante alterius parentis idololatria, & absolutâ ac totali disjunctione à Catholica Ecclesiâ, & ab omni professione Christianismi; certè neque obstabit amborum Christianorum parentum, in compage texturæ catholicæ ita manentium, ut in eorum societate baptizatos recipiat Ecclesia Catholica; non obstabit, inquam, eorum error, aut impietas, quo minus eorum filii nascantur sancti. Certè quâ parte detinentur hæretici, aut schismatici, in compage texturæ Catholicæ, eâ ex parte fides eorum est orthodoxa & Catholica: quos autem huic orthodoxæ & catholicæ fidei adnectunt errores, ii ad infantes non pertinent. Quamvis enim ex Dei fœdere prosit parentum fides ad inclusionem liberorum in fœdere; non tamen valet ad eos excludendos adjuncta fidei parentum prævaricatio. Cum fide autem parentum, qua parte ea orthodoxa est & catholica, concurrit etiam & infantibus succurrit fides Ecclesiæ Catholicæ, in cujus compage infantes isti nascuntur, & sanguis fœderis quo certò salvantur omnes fœderati, qui fœdus nunquam deserunt. *A secando & tertio. 1. Cor. 7. 14.*

Duodecima pars resp. ad object. quintam. Vbi de nothis & spuriis. 36. Sancti federaliter nascuntur omnes Christianorum parentum filii, non solùm qui ex legitimo conjugio, sed etiam qui ex stupro, adulterio, vel incesto nascuntur. Nam, ut suprà docuimus, post primum humani generis lapsum, peccata parentum actualia non imputantur filiis ad exclusionem eorum è regno Dei, quorum ipsi se non reddunt participes, ea actualiter imitando vel approbando. *Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem Patris.* In fœdere nati sunt Phares & Zara, quamvis ex incesto; & filiolus Davidis & Bethsabes, quamvis ex adulterio: quem septimo die, sine circumcisione, defunctum Pater non putavit lugendum; quia eum pro innocentia credidit esse victurum: flebat, ne sibi eriperetur; sed flere desivit ereptum, quem sciebat esse cum Christo. inquit Ambrosius, concione funebri in obitum Valentiniani. Id quod puero illi non ex speciali aliquo privilegio, sed ex lege communi evenisse, ostendimus suprà, capite sexto, in Exegesi primæ nostræ rationis principalis contra rigidam illam & erroneam sententiam de necessitate baptismi. Idcirco etiam filios excommunicatorum, vel ex scortatione natos, baptizat orthodoxa Ecclesia, etiamsi parentes impœnitentes sint. De quo vide, si placet, Irenicum nostrum, libro secundo, capite decimo quinto. *Ezech. 18, 20.* *De parvulis excommunicatorum & impœnitentium.*

CAPUT

CAPUT UNDECIMUM.

Contra eandem opinionem, Sexta nostra ratio, sumta à martyrio infantium.

6. Ratio principalis, a martyrio infantium. SExta nostra ratio principalis est; Christianorum infantes non baptizati, si in infantia propter Christi nomen interficerentur, essent martyres, & salvarentur; ergo iidem, si communi morte in eadem ætate absque baptismo, & absque martyrio defungantur, salvantur. Ratio *Ad verum martyrium tria concurrunt.* consequentiæ est; quia ad verum martyrium tria concurrunt, videlicet, pœna, & causa, & fides. Martyrem non facit pœna, sed causa: ait Augustinus, epist. 61. qui etiam alibi martyrem describit, quòd, quia credidit, passus sit, lib. 4. de baptismo, cap. 22. Jam utar verbis Bernardi; Quapropter, (inquit,) etsi martyrium vicem baptismi posse implere conceditur, non planè hoc facit pœna, sed ipsa fides. Nam absque ipsa quid est martyrium, nisi pœna? quæ ergo martyrio præstat, ut absque ulla dubietate pro baptismate reputetur, ipsa ita infirma & imbecillis per se erit; ut quod dare alteri valet, sola non valeat obtinere? Et prorsus sanguinis pro Christo effusio, magnæ cujusdam fidei indubitata probatio, non Deo tamen, sed hominibus. Sed quid si Deus, qui profectò ad probandum quod vult, nullis indiget experimentis, æquè magnam in corde cujusdam in pace morientis inspicit fidem, martyrio quidem non interrogatam, martyrio tamen idoneam? Hæc Bernardus epist. 77. ad Hugonem de S. Victore. Et Alexander Alensis, ut martyrium suppleat vicem baptismi aquæ & Spiritûs, dicit requiri fidem cum pœna & causa, ut omnia concurrant. part. 4. quæst. 8. membro 9. art. 4. §. 4.

Syllogismus. 2. Sic igitur argumentor; Qui in statu ad martyrium idoneo moriuntur, salvantur: at omnes Christianorum pueri, ante rationis usum morientes, sive sacramentum baptismi acceperint, sive non acceperint, moriuntur in statu ad martyrium idoneo: ergo omnes Christianorum pueri, ante rationis usum morientes, sive sacramentum baptismi acceperint, sive non acceperint, salvantur.

Confirmatio partium syllogismi. 3. Hujus syllogismi major ex prædictis manifesta est. quod si excipias, non tantum valere fidem alienam, puta Ecclesiæ fidem parvulo, quantum valet propria adulto; eam nos exceptionem suprà explosam dedimus, cap. 8. in vindiciis rationis nostræ tertiæ principalis, in solutione quartæ & aliquot sequentium objectionum. Minor ab omnibus conceditur; nam si in eo ipso statu in quo tranquillam mortem obeunt isti parvuli, interficerentur pro Christi nomine, essent martyres. Effusio autem sanguinis propter Christum vicem gerit baptismatis; inquit Thomas, loquens de pueris Bethleemiticis, & aliis omnibus parvulis, qui pro Christo occiduntur. 2. 2. quæst. 124. art. 1. ad 1 Baptismus sanguinis, (inquit, Angelus de Clavasio) est communis adultis & parvulis: quia si parvuli interficiantur pro Christo, puta in detestationem fidei Christi, quam tenent parentes, ejus sunt martyres, secundùm Theo. & secundùm Petrum de Palude in 4. etiamsi essent in ventre, & in despectu Christi mater percussa abortum faceret, vel interficeretur. Hæc Angelus, in Summa, verbo, *Baptismus*, cap. 1. *De martyrio infantis in utero.*

4. Idipsum de parvulis in utero materno pro Christo interfectis, scribit Richardus de media villa, cum aliis, quorum ipse sententiam refert & laudat, inquiens: Ideo eis pie & rationabiliter videtur dicendum ad argumentum, quòd quamvis puer in utero matris baptismo aquæ baptizari non possit; quia ibi ipsum sensibile sacramentum suscipere non potest, & quia ibi Eccl. militanti ignotus est: tamen, quia ad ipsum effusio sanguinis pertingere potest, & Deo notus est, qui princi aliter baptizat. per effusionem sanguinis illatam pro fide, ab originali peccato purgari potest. Hæc Richard. in 4. sent. dist. 4. art. 2. qu. 3.

5. Scotus eandem tuetur sententiam; quòd si (inquit,) quis persequitur matrem gravidam, eadem de causa persequitur parvulum in utero ejus: ergo si mater occiditur pro justitia, similiter & parvulus. Si autem parvulus occideretur extra uterum, haberet baptismum sanguinis, si pro justitia vel fide occideretur etiam non baptizatus: ergo eodem modo rationabile est, quod Deus non contemnet eum, pro simili causa in utero matris passum. Hæc Scotus, in 4. sent. dist. 4. quæst. 3. num. 2.

6. Ex his efficitur, omnes Christianorum parvulos & parvulas, in utero morientes, salvari: nam etiamsi non omnes pro Christo occidantur, omnes tamen in statu ad martyrium idoneo moriuntur. Et virtute federis omnes, antequam morerentur, acceperunt baptismum flaminis, ut vocant, id est, regenerationem spiritualem, cum qua morientes in cœlestem gloriam infallibiliter recipiuntur. *Salus morientium in utero.* *Vide supra, cap. 10. §. 15.*

CAPUT DUODECIMUM.

De ministro baptismi. Argumentatio Cypriani, & Firmiliani, & collegarum; item Donatistarum, & Hieronymi: contra ministrationem Laicalem.

NOn hic quæstio vertitur de baptizantis hæresi, aut schismate, aut qualitercunque flagitiosa ejus vitâ, aut occultâ intentione; num per aliquod horum impediatur sacramenti baptismi veritas, seu integritas. Ostensum est, non impediri, suprà, initio hujus libri, ubi de integritate & veritate baptismi disseruimus, contra Donatistas, & Novatianos, & Arianos, & intentionarios.

Cypriani, & aliorum argumentum: quem baptizavit 2. Inter argumenta autem, quibus utebantur olim Cyprianus, & Firmilianus, eorumque collegæ, & postea Donatiani, contra veritatem baptismi ab hæreticis ministrati, hoc ipsis non postremæ notæ esse videbatur, quod hæretici non haberent jus dandi baptismum, id est, amissis jam sacris ordinibus, non essent verè Episcopi aut Presbyteri, ideoque ab illis acceptus baptismus non alio numero habendus, quàm qui esset acceptus de manu Laici. *Laicus, is non accepit verum baptismum; quia Laicus non habet jus dandi.*

3. De Cypriano & Firmiliano, eorumque collegis, perspicua sunt Basilii verba, ad Amphilochium, epistolâ canonicâ 1. canone 1. ubi eorum opinionem referens, de illis, qui ab Ecclesia ad hæresin discesserant, & rationem commemorans, qua impulsi baptismum ab eis ministratum

ſtratum repudiabant, ait; Οἱ δὲ ἀπορράξαντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν —— διὸ ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτιζομένους, τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. id eſt, qui autem abrupti ſunt, laici effecti, neque baptizandi neque ordinandi habebant poteſtatem. ——— idcirco eos, qui ab ipſis ad Eccleſiam veniebant, tanquam à laicis baptizatos, jubebant vero Eccleſiæ baptiſmo expurgari. Neque aliud reſpondet Baſilius, niſi; ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτὸν, id eſt, Sed quoniam nonnullis Aſiaticis omnino viſum eſt, propter multorum œconomiam & diſpenſationem, baptiſma eorum ſuſcipi, ſuſcipiatur. Hæc ille. Quinam illi Aſiatici fuerint, qui Catharos (nam de illis expreſsè & ſimilibus diſſerit ibi Baſilius) ad Eccleſiam venientes non ſolùm ſine nova tinctione, ſed etiam in gradu ſuo clericali receperint, patet ex octavo canone magni Nicæni Concilii: ubi Catharis redeuntibus, & per ſolam manuum impoſitionem reconciliatis, abſque ulla novâ vel tinctione vel ordinatione conceditur μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. quod decretum imitati Catholici in Africa, Epiſcopis & Presbyteris ex parte Donati venientibus permiſerunt, ut eadem officia gererent, quæ gerebant, nec rurſus ordinabantur. teſte Auguſtino, libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimo tertio.

Eodem uſos eſſe argumento Donatiſtas, teſtis eſt Auguſtinus.

4. Idem argumentum, quo uſi fuerant Cyprianus & Firmilianus, uſurpârunt poſtea Donatiani, referente Auguſtino, libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimo tertio. Nam illud (inquit) quod quidam eorum, veritate convicti, dicere cœperant, baptiſmum quidem non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed jus tamen dandi amittit: multis modis apparet fruſtra & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, jus dandi amittere poſſit. Utrumque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumque homini datur: illud cum baptizatur; iſtud cum ordinatur: ideóque in Catholica utrumque non licet iterari. Poſtea ſubjungit ibidem aliam reſponſionem Auguſtinus, ſed cunctanter & timidè; Quanquam (inquit) etſi laicus aliqua dederit pereuntis neceſſitate compulſus, quod cum ipſe acciperet, dandum eſſe addidicit, neſcio an piè quiſpiam dixerit eſſe repetendum. Nullâ enim cogente neceſſitate ſi fiat, alieni muneris uſurpatio eſt: ſi autem neceſſitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum eſt. Tertiò ſubjicit; Et hæc quidem alia quæſtio eſt, utrùm & ab iis qui nunquam fuerunt Chriſtiani, poſſit baptiſmus dari: nec aliquid temerè inde affirmandum eſt ſine auctoritate tanti Concilii, quantum tantæ rei ſufficit. His autem duabus poſterioribus reſponſionibus diffiſus, ad priorem ſe recipit, ſubjungens; De iis qui ab Eccleſiæ unitate ſeparati ſunt, nulla jam quæſtio eſt, quin & habeant & dare poſſint, & quin perniciosè habeant pernicioſéque tradant extra vinculum pacis; hoc enim jam in ipſa totius orbis unitate diſcuſſum, conſideratum, perfectum atque firmatum eſt. Sed ſi nos malè facimus, ipſi explicent, quomodo ſacramentum baptizati non poſſit amitti, & ſacramentum ordinati poſſit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Eccleſia baptiſmum non amittit, jus dandi tamen amittit. Si enim utrumque ſacramentum eſt, quod nemo dubitat; cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri ſacramento injuria facienda eſt. Si ſancta malos fugiant, utrumque fugiat: Si ſancta in malis inviolabiliter manent, utrumque maneat. Hæc Auguſt. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 13.

De Luciferianis vide etiam ſupra, cap. 2. §. 12. & infra, lib. 12. cap. 16. §. 20.

5. Nec abſimilis illa Hieronymi argumentatio, in dialogo adverſus Luciferianos, qui ab Epiſcopis Arianis baptizatos recipiebant, at ipſos Epiſcopos ad Eccleſiam Catholicam venientes non recipiebant in ſuo gradu ut Epiſcopos, ſed ut laicos. Cur (inquit) non recipiat clericos, qui recipit laicos pœnitentes? Item, quamobrem oro te, ut aut ſacrificandi ei licentiam tribuas, cujus baptiſma probas: aut reprobes ejus baptiſma, quem non exiſtimas ſacerdotem: Item; Arianus baptizat, ergo Epiſcopus eſt: non baptizat? tu refuta laicum, & ego non recipio ſacerdotem. Item; Novam rem aſſeris, ut Chriſtianus quiſquam factus ſit ab eo, qui non fuit Chriſtianus. Item; Proba mihi, ab Arianis venientem laicum habere baptiſmum, & tunc ei pœnitentiam non negabo. Si verò Chriſtianus non eſt, ſi non habuerit ſacerdotem qui eum faceret Chriſtianum; quomodo aget pœnitentiam homo qui necdum credit? Subdit Luciferianus; Æquumne tibi videtur, ut Arianus Epiſcopus ſit? Reſpondet Hieronymus; Tu eum Epiſcopum probas, quia ab eo recipis baptizatum. Et poſtea, de ipſo Lucifero; Unum eſt (inquit) quod etiam in præſenti conſtanter loquar, verbis eum à nobis diſſentire, non rebus; ſiquidem recipiat qui ab Arianis baptiſma conſequuti ſunt. Hæc ibi Hieronymus. quibus ſtantibus, corruat illud neceſſe eſt, quod in eodem dialogo, ex Tertulliano ſumtum, legimus, baptizare, ſi neceſſitas cogit, licere etiam laicis. Certè parùm attentus ad propoſitæ diſputationis molem & controverſiæ cardinem fuit beatus Hieronymus, quando iſtud de baptiſmo laicali interjecit, vel potius excidere ſibi paſſus eſt, quod ſi arriperet adverſarius, hoc uno ariete reliquam omnem illius dialogi ſtructuram facilè proſterneret. quam enim in promtu, ſi baptizare licet etiam laïcis, ratumque eſt quod à laico miniſtratur baptiſma, non eo Epiſcopum probo, quia ab eo recipio baptizatum?

Argumentatio Hieronymi, congruens cum argumentatione Cypriani, & Firmiliani, &c.

Vide infra cap. 14. §. 5.

Hieronymus ſuum ipſius argumentum incautus enervat.

Tres quæſtiones.

6. Sed ut paulò diſtinctius diſſeramus, tres hic ſe offerunt quæſtiones. Prima eſt; quibus liceat baptizare? Altera; utrùm baptiſma per laicos, aut etiam per infideles aut mulieres, miniſtratum, ratum ſit ac verum baptiſma, ſive licitè ſive illicitè uſurpata ſit ejus miniſtratio; atque adeò, an qui à talibus tincti ſunt, ſint iterum tingendi, nec ne? Tertia quæſtio eſt; quid ſentiendum de eis, qui propter errorem invaleſcentem, quo cenſentur verum accepiſſe baptiſmum, non rurſum tinguntur, licet revera non acceperint verum ſacramentum baptiſmi?

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

Quibus liceat baptizare.

IGnatius epistolâ ad Heronem diaconum; Nil sine Episcopis facito, sacerdotes enim sunt; tu vero sacerdotum minister, ἐκεῖνοι βαπτίζουσιν, ἱερουργοῦσι, χειροτονοῦσι, χειροθετοῦσι, σὺ δὲ αὐτοῖς διακονεῖς, illi baptizant, sacrificant, ordinant, manus imponunt; tu verò illis ministras, ut sanctus ille Stephanus Jacobo & Presbyteris qui erant Hierosolymis.

2. Epiphanius, hæres. 79 quæ est Collyrid. §. 4. οὔτε διάκονοι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησάν τι μυστήριον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα. id est, (Dionysio Petavio Jesuita interprete) Neque diaconis quidem ipsis ullum in Ecclesiastico ordine sacramentum perficere conceditur, sed hoc duntaxat, ut eorum, quę perficiuntur, ministri sint.

3. Gelasius Papa Romanus, hujus nominis primus, epist. 9. ad Episcopos Lucaniæ. Diaconos quoque (inquit) propriam constituimus servare mensuram, nec ultra tenorem paternis canonibus deputatum, quippiam tentare permittimus: nihil eorum penitus, suo ministerio applicare, quæ primis ordinibus propriè decrevit antiquitas. absque Episcopo vel Presbytero baptizare non audeant, nisi, prædictis fortasse officiis longius constitutis, necessitas extrema compellat. quod & laicis Christianis facere plerunque conceditur. Hæc Gelasius.

4. Isidorus Hispalensis, libro 2. de officiis Ecclesiasticis, capite 24. Illud verò quod nec privatis nec clericis sine gradu baptizare liceat, nisi tantum sacerdotibus, in Euangelio legimus Apostolis tantum permissum, Jesu post resurrectionem dicente illis, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Et cum hoc dixisset, insufflavit, & ait eis; *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta erunt.* Et in alio loco; *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* Unde constat, baptisma solis sacerdotibus esse traditum, cujusque mysterium nec ipsis diaconibus explere est licitum absque Episcopis vel Presbyteris, nisi illis procul absentibus ultima languoris cogat necessitas. quod & laicis fidelibus plerunque permittitur, ne quisquam sine remedio salutari de seculo evocetur. Hæc Isidorus.

Ioan. 20. 21. *Matth. 28. 19.*

5. Thomas ait; Sicut ad sacerdotem pertinet consecrare Eucharistiam: ita ad proprium officium sacerdotis pertinet baptizare. 3. part. qu. 67. art. 2. item; Solus sacerdos potest baptizare ex officio. in 4. sent. dist. 7. qu. 3. art. 1. ad 3. Bellarminus, solis sacerdotibus convenire, ait, jus baptizandi ex officio ordinario. lib. 1. de baptismo, cap. 7. & hanc dicit esse unanimem omnium Catholicorum sententiam.

Error Papistarum.

6. Nihilominus Scholasticos Doctores, & Florentini Concil. an. D 1439. celebrati, auctoritatem sequuti, permittunt Pontificii nonsolùm diacono baptizare, absente vel jubente sacerdote, sed etiam laicis baptizatis, imò non baptizatis, ipsisq; adeò Judæis, & Paganis, imò etiam quibuscunque mulieribus fas esse pronunciant baptizare sine sollennibus cerimoniis, in casu necessitatis. Hoc servato ordine, ut mulier, si vir adsit qui ritum sciat, & hujus sacramenti conficiendi peritus sit, aut laicus præsente clerico, clericus coram sacerdote, non baptizet. Catechism. Trident. sive Roman. part. 2. cap. 2. quæst. 18. & qu. 19. quamvis ibidem qu. 18. solis Episcopis & sacerdotibus datum esse, ut jure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant, confirmetur præcepto illo Dominico, *Euntes baptizate.* Matt. 28.

Prima refutatio errorum Papistarum.

7. Inprimis illud ridiculum, quod laicis & Paganis & mulieribus concedunt, quod in hac ministratione præcipuum est, & solum divino jure institutum, solisque injunctum sacerdotibus, puta baptizare; eisque accidentariarum cerimoniarum introducto per homines apparatu, quasi per ludibrium, interdicunt. quasi verò in talibus assumentis humanis, ac non potiùs in ipso divinitus instituto baptismate situm esset opus sacerdotale vel Apostolicum. Dicitur in jure canonico; Accessorium naturam sequi congruit principalis. De regulis juris, in Sexto. reg. 42.

Secunda refutatio ejusdem erroris.

8. Deinde, quod est unicum hujus erroris fundamentum extrema illa necessitas quam somniant baptismi, nobis superiùs labefactata, convulsa, penitusque subversa est. Nullâ autem cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est, inquit August. lib. 2. contra epist. Parm. cap. 13. Laicus sacerdotale munus usurpans supplicio Oziæ afficietur, inquit Clemens, lib. 5. Constitutionum, cap. 10. ubi in operibus sacerdotalibus laico non faciendis ponit baptizare. Unde efficitur, nunquam licere laico baptizare.

Tertia refutatio, cum occupatione objectionis.

9. Porrò nec illud animadvertunt Papistæ, se sua vineta nec opinantes cædere, dum sic argumentantur, licet ministerium verbi sit proprium Apostolorum & successorum, juxta illud, *Euntes docete.* Matth. 28. omnes tamen tenentur in articulo necessitatis docere & instruere ignorantes; Ergo eodem modo, licet munus baptizandi sit proprium sacerdotum; tamen in necessitate licebit etiam laicis, & feminis baptizare. sic Bellarminus, lib. 1. de baptismo, cap. 7. Nam hoc argumento non solùm publicæ privatæque instructionis, aut baptizationis discrimen evertunt. sed etiam arma illa sibi eripi videbunt, quibus pugnant contra reformatas Ecclesias, de vocatione ministrorum. Concedéntne etiam laicis in extrema reformandæ Ecclesiæ necessitate, non solùm fas esse, sed etiam ex lege charitatis necesse esse usurpare quamlibet partem muneris Apostolici? Nam hujus argumenti præsidio poterunt licitè prædicare, baptizare, Eucharistiam consecrare, &c. imò ordinare, quamvis non ordinati: sicut asseritur non baptizatos posse baptizare. Rectiùs Thomas, pastorale docendi munus sive publicè sive privatim usurpare nulli concedit, qui non sit ad hoc munus vocatus & ordinatus, 3 p. qu. 67. artic. 1. ad 1. fraternam instructionem & commonefactionem debemus alii aliis ex Dei mandato, Coloss. 3. 16. Hebr. 3. 13. & 10. 24, 25. Neq; exspectandus articulus necessitatis. ut huic Dei mandato pareamus. At nusquam in sacris literis comparet distinctio ministrationis baptismi in fraternam, & pastoralem, sed solis imperata est & concessa pastoribus. quibus etiam solis ea docendi convenit potestas, quam verbo illo [μαθητεύσατε] contulit Dominus. Matth. 28. 19.

10. Richardus de media villa, in 4. sent. dist. 5. art. 3. quæst. 2. hanc reddit rationem, cur baptismus non possit tradi ab Angelo malo, in specie

hominis

Nullus potest baptizare, cui non est à Deo concessa potestas baptizandi.

Vide §.21.

hominis apparente; Quia (inquit) nullus baptizare potest, nisi sibi sit à Deo potestas baptizandi concessa. Hinc inferre licebit, non posse baptismum tradi ab aliquo homine qui non sit Presbyter; quia nulli alii concessa est à Deo potestas baptizandi. Nusquam enim in sacris literis invenitur, eam potestatem aliis esse concessam. De diaconis autem dicit Catechesis Romana, eis sine Episcopi aut sacerdotis concessu, non licere hoc sacramentum administrare. part. 2. cap. 2. qu. 18. Et Alexander Alensis ait, solis sacerdotibus baptizare licitum esse ex officio suscepto. Aliis autem ex divina dispensatione, interveniente statuto, cum urget periculum. part. 4. qu. 8. memb. 6. art. 1. Et Thomæ verba sunt; Non est diaconus proprius minister baptismi, nec alicujus sacramenti. in 4. sent. dist. 5. quæst. 2. art. 1. Casu necessitatis excepto, (inquit Richardus) non debet baptizare nisi sacerdos. Hæc Richardus de media villa, in 4. sentent. distinct. 5. artic. 4. quæst. 1. Eugenius quartus, Papa Romanus, in Concilio Florentino, in decreto super unione Armeniorum; Minister (inquit) hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, imò etiam Paganus vel hæreticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia. Hæc Eugenius. Hinc manifestum est, communem esse ipsorum Romanensium doctrinam, quod soli sacerdoti, seu presbyteralem ordinem habenti, competat ex officio baptizare. quod autem aliis etiam aliquando permittant baptizare, id eos facere ex concepta illa opinione simplicis necessitatis hujus sacramenti, quam opinionem erroneam & falsam esse suprà prolixè docuimus.

Quarta refutatio, per explicationem & vindicias exemplorum, quæ adferunt ex sacris literis.

11. Adferunt Pontificii ex sacris literis exempla quædam; Primum Sephoræ, quæ Mosis & suum filium circumcidit, Exod. 4. at circumcisio figura erat baptismi. Unde inferunt, licere etiam mulieribus in casu necessitatis baptizare. Ad hoc argumentum respondent Calvinus, libro 4. Institut. cap. 15. §. 22. & Whittakerus, in suis prælectionibus de sacramentis, in controversia de baptismo, quæst. 3. cap. 2. & Chamierus, Panstratiæ tomo 4. libro 5. capite 14. §. 10. & aliquot sequentibus paragraphis; & Amesius, in Bellarmino enervato, tomo 3. libro 2. capite 2, §. 2. & alii. Nos duo seligemus, quæ nobis videntur maximè apposita & inconcussa responsionis capita.

De Sephora circumcidente filium. Exod. 4. 25.

1. Præsente Mose, primario Prophetâ, hoc fecit Sephora: at Papistæ ajunt, non licere mulieri baptizare præsente viro etiam laico, nedum sacerdote. ergo aut relinquere oportebit hoc singulare & extraordinarium factum, nec ad imitationem erit trahendum; aut inde colligendum est, licere mulieribus etiam præsente sacerdote baptizare. à quo tamen ipsi etiam abhorrent Papistæ. Regerit Bellarminus, libro primo de baptismo, capite septimo. Mosen, si potuisset, fuisse circumcisurum filium suum, nec permissurum, ut eo præsente circumcideret mulier; sed ita fuisse ab Angelo tunc vexatum, ut quia ipse non poterat, significaret uxori, ut illa id faceret. Respondeo, qui vexabat negligentem, non vexasset, sed potiùs solatus esset, obedientem. Deinde, si jussu Prophetiæ id fecit, salva res est. Exspectant etiam nostræ mulieres Prophetæ alicujus jussionem. Hoc prius responsionis nostræ capitulum. Alterum est; Nulli certo ministrorum ordini munus circumcidendi erat injunctum, adeóque non usurpavit Sephora alienum munus: secus se habet de baptismo. quemadmodum nihil legitur, quod impediret laicos mactare agnum paschalem, qui erat figura sacramenti Eucharistiæ; nec tamen inde sequitur, posse jam laicos in casu necessitatis consecrare Eucharistiam.

Exempla ex novo Testamento.

12. Exempla ex Novo Testamento à Papistis hæc adferuntur. Ipso die Pentecostes, antequam ulli ordinarentur Episcopi, aut Presbyteri, baptizata sunt tria hominum millia. Actor. 2. quod non poterat commodè fieri per solos Apostolos; oportuit igitur, ut etiam alii baptizarent, qui erant laici. Nam etiam septuaginta discipuli eo tempore laici erant. Item Ananias, qui erat planè laicus, Paulum baptizavit, Actor. 9. Petrus Cornelium, & ejus familiam, baptizari jussit à fratribus qui secum venerant; quos fratres probabilissimum est non fuisse Apostolos, nec diaconos, sed simplices discipulos, Act. 10. Philippus quoque diaconus baptizavit Samaritanos, & Eunuchum Æthiopem, Act. 8.

Act. 2. 41. *Act. 9. 18.* *Act. 10. 48.* *Act. 8. 12, 38.*

De tribus millibus die Pentecostes baptizatis.

De 70. discipulis.

13. Respondeo. De tribus millibus commodè responderi posse, quòd non fuerit impossibile tot illo die ab ipsis Apostolis baptizari, ait Salmero Jesuita, tractatu decimo quinto in Acta. Nam, eodem Salmerone teste ibidem, unus Franciscus Xavier apud Indos uno die baptizavit quindecim millia. ita occurrit Chamierus. Ut taceam absurdum esse dicere, septuaginta discipulos eo tempore fuisse laicos, quos jam ante Christus ipse vocaverat ad ministerium Euangelii, quos constituerat publicos in messe operarios, quos miserat commissione publicâ instructos, quibus dixerat, *qui vos audit, me audit.* Luc. 10. & repugnat hoc commentum judicio veteris Ecclesiæ, quæ Presbyteros asseruit esse successores septuaginta discipulorum; ut Episcopos Apostolorum. quod autem dicit Bellarminus, Dominum sacerdotes non ordinavisse, nisi in ultima cœnâ, ubi soli erant Apostoli: multis modis ineptum est. Nam nisi sacerdotes sumat pro Presbyteris, ludit inscitè vel impudenter; si autem non ante fuerant Apostoli Presbyteri, quomodo baptizabant, ordinariè, ipso Christo præsente? Joan. 4. 2. Liceat igitur laicis etiam ordinariè baptizare, præsente Episcopo. Deinde quod de sacerdotum institutione in ultima cœna factâ finxerunt Romanenses, refutavimus prolixè in Irenico, in Exegesi propositionis decimæ tertiæ, prope finem, ubi de sacerdotibus & sacrificio. Denique ipsi Romanenses docent, necessitatem baptismi non cœpisse, antequam lex Euangelica de baptismo palàm promulgata est, post Christi mortem & resurrectionem; sicut monuimus ex Bernardo & sententiariis, suprà, capite 9. §. 10. & §. 11. Sic etiam Thomas in Summa, parte tertia, quæstione sexagesima sexta, articulo secundo. Porrò iidem docent, non esse licitum alicui, qui non est Presbyter, baptizare, extra casum necessitatis. At Apostoli ante ultimam cœnam licitè baptizabant, extra casum necessitatis: unde, ex ipsorum Romanensium principiis efficitur, Apostolos ante ultimam cœnam fuisse Presbyteros.

Luc. 10. 16.

Utrum Apostoli sacerdotes fuerint ante ultimam cœnam, necne.

Joan. 4. 2.

De Anania, qui baptizavit Paulum.

14. De Anania sufficit dicere, habuisse eum immediatam a Christo revelationem & præceptionem, qua destituuntur nostri laici. addimus etiam, minus audacter dici à Bellarm. eum fuisse

duntaxat laicum, quum illic fuerit Ecclesia Christiana, quam non fineret Dominus, aut Apostoli, destitutam pastore. Sed nobis satis est, fuisse Prophetam cœlesti auctoratum oraculo.

De Philippo, & de baptizatione Cornelii, & eorum qui cum illo erant.

15. De Philippo; Eum sacra Scriptura testatur fuisse Euangelistam, & immediatis revelationibus ductum. Act. 8. 21. Cornelium ejusque familiam jussit Petrus baptizari, id est, jussit aquam adferri; ut in textu expresse legitur: & jussit eos ex ipsius Petri manu sacramentum suscipere; huic contrarium nihil ostendi potest. Sed fortasse (inquies) jussit eos baptizari per fratres, qui cum eo venerant. Respondeo, neque ulla evidenti ratione demonstrari potest, fratres illos fuisse merè laicos, neq; ab illis Cornelium ejusq; socios baptizatos. Lorinus in eum locum; nihil obstat (inquit) vel insignem Cornelii personam baptizare Petrum voluisse, vel reliquos quoque familiares ejusdem. Glossa quoque interlinearis ambiguum relinquit; à sociis suis, vel à seipso.

Quinta refutatio, qua eripitur Papistis auxilium Ecclesiasticæ antiquitatis.

16. Circumspectant denique à veteribus Patribus auxilium. Tertullianus ait, libro de baptismo, adversus Quintillam, cap. 17. Superest, ad concludendam materiolam, de observatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet jus summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri, & diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem. quo salvo, salva pax est. Alioquin etiam laicis jus est. quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest. Et paullò inferiùs; Petulantia autem mulierum quæ usurpavit docere, utiq; non etiam tinguendi jus sibi pariet, nisi si quæ nova bestia evenerit similis pristinæ: ut quemadmodum illa baptismum auferebat, ita aliqua per se eum conferat. Hæc ibi. Idem libro de præscript. adversus hæreticos, cap. 41. Ipsæ (inquit) mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Item lib. de virginibus velandis, cap. 9. Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tinguere, nec offerre, nec ullius virilis muneris, nedum sacerdotalis officii sortem sibi vendicare.

Tertulliani error de pædobaptismo.

Hæc Tertullianus. qui etiam lib. de baptismo, cap. 18. alienum se ostendit à pædobaptismo; sumtis argumentis à sponsorum periculo, & ab infantilis ætatis innocentiâ, ignorantiâ, & indocilitate; & quòd non sit apta ea ætas, cui vel terrena substantia credatur.

Dispellitur parexegesis Romanensium.

17. Quæ autem scripsit Tertullianus, lib. de velandis virginibus, cap. 9. non esse mulieri permissa, exponunt Papistæ de publico duntaxat & sollemni earum rerum ministerio; quia dicit, non permitti mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, &c. ex qua perversa interpretatione sequetur, licere mulieri privatim etiam offerre, & sacerdotalis officii sortem sibi vendicare. quod non concedent Papistæ. Igitur circumstantia illa, in Ecclesia, ad loquutionem pertinet, juxta mandatum

1. Cor. 14. 34, 35.

Apostoli 1. Corinth. 14. 34, 35. docere etiam vetantur sine adjectione illius circumstantiæ: id est, Pastorale docendi munus usurpare, sive publicè sive privatim; sive viris, sive solis præsentibus mulieribus. sicut & auctoritatem sibi vendicare in

1. Tim. 2. 12.

virum, 1. Timoth. 2. 12. reliqua quæ adjungit Tertullianus, prorsus absolutè eis interdicuntur.

Papistæ discedunt à Tertulliano, & Hieronymo, & à Concilio Elibertino, quorum testimoniis gloriantur.

18. Ratio etiam, quâ utitur Tertullianus pro baptismo laicali, repugnat doctrinæ Papistarum. Quod (inquit) ex æquo accipitur, ex æquo dari potest. Sic Tertullianum sequutus Hieronymus, in dialogo adversus Luciferianos; Si tamen (inquit) necessitas cogit, scimus etiam licere laicis. Ut enim accipit quis, ita & dare potest. Hæc Hieronymus. Secundum hanc rationem solis baptizatis permittitur baptizare, quæcunq; urgeat necessitas. Alias adjicit restrictiones Concilium Elibertinum, can. 38. Peregrè navigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum; ita ut, si supervixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manûs impositionem perfici possit. Hæc ibi. Ita Hispanis illis Episcopis tunc visum. At postea eo tandem devenit audax superstitio, ut jam neque baptismum, neque integritatis custodiam in baptizante requirant, nec Paganos, aut Judæos, aut mulieres, aut quenquam mortalium, qui externum ritum exsequi sciat, nedum bigamos ab hoc munere arceant Romanenses.

Tertullianus & Hieronymus iterum opponuntur Papistis.

19. Aliter etiam inimica est eis ratio illa, quâ usi Tertull. & Hieron. Nam eâ stante, poterit quilibet sollemniter baptizatus, aut quælibet sollemniter baptizata, nō exspectato casu necessitatis, etiam præsentibus clericis, publicè & sollemniter baptizare. Item poterit qui Eucharistiam accepit, eandem etiam dare. Presbyter ordinare Presbyterum, (quod Papistis displicet,) & diaconus poterit ordinare diaconum. quæ prospiciens incommoda Bellarminus, fatetur non esse bonum argumentum: *Hic habet baptismum; ergo potest dare.* lib. 1. de baptismo, cap. 7. Itaque ne prorsus excidisse videatur hoc præsidio antiquitatis, conatur alium sensum affingere Tertulliano, & Hieronymo, nempe: quia baptismus est sacramentum omnibus necessarium, ideo ab omnibus posse accipi, & similiter ab omnibus posse dari; non quòd oporteat eum, qui dat, prius accepisse. At

Refutatur violenta expositio Bellarmini.

hanc violentiam evidenter respuunt, & refellunt, clarissima ipsorum Patrum verba; quod ex æquo accipitur, ex æquo dari potest. Ut enim accipit quis, ita & dare potest. Et expressè hanc conditionem ponunt Elibertini, ut sit fidelis, lavacrum suum integrum habens. quin & ista glossa Bellarminiana plus haberet incommodi: si enim quod quisque accipere potest, estque omnibus necessarium, id quilibet dare potest, quamvis ipse non acceperit; poterit quilibet aut quælibet fidelis dare Eucharistiam; quilibet fidelis ad sacri ordinis susceptionem non inidoneus, poterit sacrum ordinem dare, quamvis ipse non acceperit, præsertim in casu necessitatis. Sacramentum autem Eucharistiæ non minùs esse omnibus necessarium, quàm sacramentum baptismi, docebant veteres Patres, etiam Romani Pontifices: ut est à nobis demonstratum suprà, cap. 5. §. 2. Et sacramentum ordinis non minùs esse necessarium Ecclesiæ, quàm baptismum singulari personæ, docet Thomas 3. part. quæst. 65. art. 4. Atque ita, in quascunque formas se vertant, renunciare coguntur rationi illi, quâ moti Tertullianus & Hieronymus ministrationem baptismi laicis permittendam putabant. Altera ratio à necessitate sumta, superiùs discussa nobis & funditùs eversa est. Nec valet illa Tertulliani argumentatio à communicatione verbi ad baptismi ministrationem. Multis enim argumentationem istam urgeri incommodis, & absurdis obrui, paulò antè docuimus in tertia refutatione hujus erroris. Nondum igitur apud antiquos invenerunt Papistæ, ubi tutò pedem figant.

Sup. §. 9.

20. Quod

20. Quod autem de Nicæno Concilio incautè & nimis inverecundè asserit Bellarminus, inferiùs refutabitur. De Alexandri autem judicio diximus suprà, cap. 1. §. 16. & §. 31. quamvis alicubi diaconis concessum sit baptizare, interdum laici etiam baptizaverint, moti erroneis illis ratiunculis, quas modo refutavimus, praxis tamen hominum, falso nixa fundamento, non potest, jam subruto fundamine, suâ se auctoritate fulcire. at ne is quidem extremæ necessitatis casus, quem solum memorant Elibertini Patres. In necessitate (inquiunt) infirmitatis positum catechumenum. Non hîc urget circumstantia periclitantis. nam catechumenus baptismo idoneus, si absit contemtus religionis, etiamsi ante baptismi acceptionem morte intercipiatur, salutem consequitur: ut docent veteres Patres, & ipsi scholastici, ac Papistæ: credit enim, & baptismum exoptat, & jam sufficit ei baptismus flaminis.

Vide supra cap. 5. §. 3. & tribus seq.

Gelas. I. Papa Rom. vide supra, §. 10.

21. Gelasius, qui sedem Romanam obtinuit anno Domini 492. epistolâ nona ad Episcopos Lucaniæ, unde ejus verba à Gratiano transscripta sunt nonagesimâ tertia distinctione, canone *Diacones.* ubi leguntur ea verba, sub nomine Pelagii Papæ; Diacones (inquit) propriam constituimus observare mensuram. ——— Absque Episcopo, vel Presbytero, baptizare non audeat: nisi prædictis ordinibus fortassis longiùs constitutis, necessitas extrema compellat: quod etiam laicis Christianis plerunque conceditur. Hæc ille. Vides, hanc saltem conditionem adhuc adjici, ut sint Christiani.

Postulat Gelasius, ut baptizans sit Christianus.

Sic etiam Isidorus.

22. Nec aliter Isidorus Episcopus Hispalensis, qui florebat sub annum Domini 630. lib. 2. de officiis, cap. 24. Constat, (inquit) baptisma à solis sacerdotibus esse tractandum: ejusque ministerium nec ipsis diaconibus explere est licitum, absque Episcopo vel Presbytero: nisi his procul absentibus, ultima languoris necessitas cogat: quod & laicis fidelibus plerunque permittitur. Inseruit hæc verba Decreto Gratianus, de Consecratione, dist. 4. can. *Constat.* Citavit etiam Lombardus, lib. 4. sent. dist. 6.

Mulier baptizare non præsumat.

23. His adde canonem illum, in Concilio Carthaginensi olim conditum ab illis ipsis Patribus, qui errore illo de absoluta baptismi necessitate detinebantur; nam ejus Concilii pars fuit sanctus Augustinus canon est; *Mulier baptizare non præsumat.* Concil. Carthag. 4. can. 100. Ita in omnibus Conciliorum editionibus legitur. Lombardus autem, 4. sent. dist. 6. & Gratianus, de Consecrat. dist. 4. can. *Mulier.* de suo adjecerunt, quasi explicationis ergo, *nisi necessitate cogente.* quod additamentum suum ita artificiosè attexuerunt, ut incauto lectori videri possent, hæc ipsa esse etjam Concilii verba. Hîc deprehensi Bellarminus & Binius, coguntur ad Lombardi & Gratiani, hunc canonem sic citantium & exponentium, confugere auctoritatem: cui in hac causa nihil deferendum est, dum quærimus quid veteres dixerint; non quomodo eorum dicta Lombardus & Gratianus interpretati sint. Si casum aliquem necessitatis exceptum volebant; cur eum non enunciant, sicut de laicis fidelibus fecerant in suo canone Patres Elibertini? cur de solis decernunt mulieribus? Num igitur viris laicis concedunt absolutam baptizandi licentiam? Manifesta vis hæc est. Dubitabant illi Patres Afri, quid esset de viris laicis, quantumvis fidelibus, statuendum; ut colligere est ex Augustino, lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 13. & ex verbis illis, quæ Augustino tribuit Gratianus, can. *In necessitate.* De consecr. dist. 4. timebant casum illius, quam animo conceperant necessitatis; ideò quæstionem illam de viris, indeterminatam reliquerunt. At verò de mulieribus absolutè & intrepidè, absque ullius quantæcunque necessitatis exceptione, pronunciant; Mulier baptizare non præsumat.

Epiphanius hæres. 42. & hæres. 79.

24. Novimus, Augustinum libros Epiphanii de hæresibus diligenter evolvisse. unde verisimile est, eum Epiphanii contra muliebrem baptizationem dissertationibus monitum ac motum persuasisse symmystis suis, ut hunc canonem conderent. collatis haud dubiè etiam aliorum Patrum ea de re judiciis.

Conclusio contra doctrinam Concilii Florentini.

25. Ex his manifestum est, Concilio Florentino, etiam mulieribus & quibuscunque infidelibus hoc munus concedenti, non convenire cum Catholica antiquitate.

Clement. Constit. Apostol.

26. In opere Constitutionum Apostolicarum, quod Clementi Romano tribuitur, habetur hæc constitutio; ὅτι οὐ χρὴ γυναῖκας βαπτίζειν· ἀσεβὲς γὰρ, καὶ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας ἀλλότριον. Quòd non oportet mulieres baptizare; esse enim impium, & à Christi doctrina alienum. Hic titulus noni capitis libri tertii illarum Constitutionum. Et in corpore capitis dicitur esse παράνομον καὶ ἀσεβὲς, illegitimum & impium, ut mulieres baptizent. Et hæc adduntur argumenta. 1. Caput mulieris est vir, & præter naturam est ut mulier sacerdotali munere fungatur. 2. Non est mulieribus concessum munus docendi; ergo neque eis concessum est baptizare. 3. Atheismum istud resipit Gentilium, qui feminis deabus feminas constituebant sacerdotes. 4. Non convenit istud cum Christi institutione. 5. Si mulierum esset baptizare, Christus à sua matre baptizatus esset; non autem à Johanne. 6. Christus mittens Apostolos ad baptizandum; non misit cum eis mulieres ad hoc etiam faciendum. Deinde ejusdem libri capite sequente, seu decimo, interdicitur laicis, ne baptizent aut ullum opus sacerdotale faciant: additis etiam quibusdam rationibus: Ἀλλ' οὔτε λαϊκοῖς ἐπιτρέπομεν ποιεῖν τι τῶν ἱερατικῶν ἔργων· οἷον θυσίαν, ἢ βάπτισμα, ἢ χειροθεσίαν, ἢ εὐλογίαν μικρὰν ἢ μεγάλην· οὐχ ἑαυτῷ γάρ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· διὰ γὰρ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου δίδοται ἡ τοιαύτη ἀξία· ὁ δὲ μὴ ἐγχειρισθεὶς ταύτην, ἀλλ' ἁρπάσας αὐτὴν ἑαυτῷ, τὴν τιμωρίαν τοῦ Ὀζία ὑποστήσεται. *id est:* Sed neque laico permittimus facere opus aliquod sacerdotale, ut sacrificium, aut baptismum, aut manûs impositionem, aut benedictionem sive parvam sive magnam. *Nemo enim sibi sumit honorem, sed qui vocatur à Deo:* Nam per impositionem manuum Episcopi datur hujusmodi dignitas. qui verò hanc non accepit sibi traditam, sed eam sibi rapuit, hic supplicio Oziæ afficietur. Et undecimo capite ejusdem libri, aliis clericis exclusis, administratio baptismi solis adjudicatur Episcopis & Presbyteris, [μόνοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις,] denunciata in alios, qui baptizare ausi fuerint, Coritarum pœna. Et in eodem opere, lib. 6. cap. 15. cur baptismus ab infamibus hæreticis administratus habendus non sit pro vero baptismo, hæc adfertur ratio: οὐ γάρ εἰσιν ἐκεῖνοι ἱερεῖς· οὔτε μὴν οἱ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτῶν μεμύηνται Non enim sunt illi sacerdotes: quare qui ab ipsis sunt baptizati, non sunt baptismo initiati. Et ejusdem operis, lib. 8. cap. 46. ἕκαστον ἐμμένειν τάξει τῇ δοθείσῃ αὐτῷ, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους. Ut unusquisque in ordine sibi dato

Hebr. 5. 4. 2. Paralip. 26. 19.

Vide cap. 14. hujus libri, §. 3. & §. 8.

 maneat,

maneat, neque transgrediatur terminos, seu pręscriptas regulas. ——— οὔτε γὰρ διακόνῳ προσφέρειν θυσίαν ἔξεστιν, ἢ βαπτίζειν, ἢ εὐλογίαν μικρὰν, ἢ μεγάλην ποιεῖσθαι. Neque enim diacono fas est offerre sacrificium, aut baptizare, aut benedictionem parvam vel magnam facere.

Cyprianus & Firmilianus, eorumque collegæ. Supra c. 12. §. 3. Concil. Nicæn. I. œcumen. Vide c. 14. §. 4.

27. Laicis etiam absolutè illicitam esse baptismi administrationem, judicarunt Cyprianus & Firmilianus, eorumque collegæ, Africani & Asiatici. ut suprà ostensum est ex Basilio. Neque eam assertionem quisquam Catholicorum illis vitio vertit. Magna œcumenica Nicæna Synodus, decrevit hæreticos Paulianistas (ob causam supra, cap. 2. §. 11. memoratam) rebaptizandos, & qui eos priùs tinxerant, illi, ejusdem Synodi judicio, reputabantur laïci, non verum habentes ordinem: quos etiam propterea jubet Synodus ab Episcopo Catholico ordinari, si ad gerendum officium clericale idonei invenirentur. can. 19. à Catharis autem hæreticis baptizatos recipiebant, quorum etiam clericos, absque novâ ordinatione, manere sinebant in suis ordinibus. can. 8.

Refellitur Bellarmini inanis assertio.

Gratis autem absque ulla instantiâ, dixit Bellarminus, Synodum Nicænam suscepisse baptizatos ab aliquibus hæreticis, apud quos judicabat non esse verum sacerdotium, lib. 1. de bapt. cap. 7. Illud Cypriani & Firmiliani argumentum converterunt orthodoxi contra Luciferianos, ut ostensum ex Hieronymo suprà cap. 12. §. 5. Sed hæc observatio contra assertionem Bellarmini magis ad secundam nostram quæstionem pertinet: de ea igitur ibi rursus dicemus.

Rom. 14. 23. Nihil faciendum contra conscientiam. Quæ sunt ordinis non demandari possunt aliis, ordinem illum non habentibus.

28. Omne, quòd non est ex fide, peccatum est: & quicquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam. inquit Innocentius 3. Papa Rom. Extra, de restitutione spoliatorum. cap. 13. *Literas.* Expendant Papistæ & hoc argumentum; Quæ sunt ordinis Episcopalis, ea non possunt Episcopi demandare vel delegare aliis, qui sunt inferioris gradus. Extra, de consecratione Ecclesiæ, cap. 9. *Aqua.* Ergo cum baptizare sit ordinis sacerdotalis, non potest sacerdos munus hoc demandare diacono, aut ulli inferioris gradus.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

Utrùm baptisma, quod à non habente jus dandi administratum est, ratum sit verumque baptisma, nec ne: atque adeò utrum à talibus tincti, iterum tingendi sunt, nec ne?

Docent Scholastici, in 4. sent. dist. 5. eosque sequuti Pontificii, laicum præsente sacerdote, aut citra casum necessitatis, baptizantem, peccare; esse enim eâ vice injustum alieni muneris usurpatorem: ratum tamen esse baptisma, quod ab illo in forma Ecclesię administratum est. Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent firmitatem; inquit Innocentius Papa 3. Extra, de regularibus & transeuntibus ad religionem, cap. 16. Ad Apostolicam. Loquitur ibi Innocentius de eis, quæ prohibita sunt legibus humanis. De quibus tamen Gregorius in registro, & apud Gratianum causa 25. quæst. 2. can. *Imperiali* ait; Imperiali constitutum est sanctione apertè; ut ea quæ contra leges fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint. C. lib. 1. tit. de precibus Imperatori offerendis. Quam regulam de talibus intelligendam esse, ubi est perpetua causa prohibitionis: e. g. ne filius contrahat cum matre: monet auctor Glossæ, in can. *Vides.* dist. 10. Firmitas hîc accipienda est, non physica, sed moralis, seu valor ex lege. Equidem (inquit Melchior Canus, Papista) baptisma sacramentum esse scio; sed si formam sacram ministrumve non habeat, baptismus erit, sacramentum non erit. Hęc Canus Episcopus Canariensis, lib. 8. locorum, Theologicorum, capite 5.

Multa fieri prohibentur, quæ facta retinent firmitatem.

Ea quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda sunt. ubi videlicet est perpetua causa prohibitionis. Vide infra, §. 10.

Verba practica non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo qui habet potestatem. Vide supra, c. 13. §. 10.

2. Bellarminus ait; Verba practica non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo qui habet potestatem, & voluntatem faciendi quod verba significant. Sed constat, verba sacramentorum esse verba practica: ergo requirunt potestatem, & voluntatem. Si quis objiciat, verba sacramentorum habere in se virtutem operativam ex Christi institutione: proinde non pendere eorum efficaciam ab intentione vel potestate ministri. Responderi debet, duas esse Theologorum sententias; Aliqui enim, ut Cajetanus 3. p. qu. 64. art. 1. & Sotus 4. dist. 1. quæst. 5. art. 1. & Ledesmius ibidem, volunt in ipso etiam ministro esse virtutem operativam efficienter & instrumentaliter, ut est in sacramento. Et secundùm hanc sententiam facilis est solutio. Nam in verbis sacramentalibus est virtus operativa, sed dependenter à ministro. Tunc enim solùm illa verba habent virtutem, dum conjunguntur cum virtute, quæ est in ministro. Alii tamen sentiunt, ministrum non habere in se vim ullam efficientem, sed solùm concurrere applicando sacramenta. Ita videtur quibusdam sentire S. Thomas, 3. part. quæst. 64. art. 1. ad primum. Et secundùm hanc sententiam respondendum est ad objectionem positam, verba sacramentalia non habere virtutem; & proinde non esse sacramentalia, nisi quando moventur à Deo, ut instrumenta: non autem moventur à Deo, ut instrumenta, nisi quando pronunciantur ab eo, cui ipse commisit. Quare semper aliquo modo pendent verba sacramentalia à ministri potestate, & voluntate. Quamvis igitur prior sententia probabilior videatur: tamen secundùm utramque rectè solvitur argumentum. Hæc Cardinalis Bellarminus, lib. 1. de sacramentis in genere, cap. 27. prope finem capitis. De intentione disseruimus suprà, cap. 1. Quę autem hîc affirmat & tuetur Bellarminus de potestate ministri, planè evertunt doctrinam Romanæ Ecclesiæ de veritate baptismi à laico, vel etiam à Judæo, aut Pagano, ministrati. Istis enim Deus non commisit hanc dispensationem; neque commissionis suæ tabulas proferre possunt: ut est superius à nobis demonstratum.

Alexander Alexandrinus. Nicolaus I. & Urbanus II. Pontifices Romani.

3. Nec probandum illud Alexandri judicium de baptizatis ab Athanasio puero. ut ostendimus etiam suprà, cap. 1. §. 31. Neque laudandi Nicolaus primus, & Urbanus secundus, Pontifices Romani, quòd ille à Judæo vel Pagano (de consecr. dist. 4. à *quodam.*) hic à femina datum baptismum (caus. 30. quæst. 3. *Super quibus.*) ratum habuerint. Sed rectiùs Gregorius secundus, ejusdem sedis antistes, scribens Bonifacio Episcopo; Quos (inquit) à Paganis baptizatos esse asseruisti; si ita habetur, ut denuo baptizes in nomi-

ne

ne Trinitatis, mandamus. De consecr. dist. 4. can. *Quos à Paganis*. Nec audiendus glossator, qui fingit causam esse, quòd non fuissent in forma Ecclesiæ baptizati. Non enim istam, sed hanc solam mandati sui dat rationem Gregorius, quod essent à Paganis baptizati: non omissurus veram causam, si hanc solam non sufficere judicaret. Sedebat Gregorius secundus, Rom. Pontifex anno Domini 720. Et postea Nicolaus primus, anno Domini 860. & Urbanus secundus, anno Domini millesimo nonagesimo.

Gregorius & Nicolaus. Pontifices Rom. in ea contrarias abiere sententias, & decreta inter se pugnantia condiderunt.

4. Cyprianus & Firmilianus ejusque collegæ sic argumentabantur, referente Basilio, epist. canonicâ ad Amphilochium, canone primo; Quos baptizavit laïcus, ii sunt denuo baptizandi: at quos baptizavit sacerdos hæreticus, eos baptizavit laïcus: ergo quos baptizavit sacerdos hæreticus, ii sunt denuo baptizandi. Controversia hæc variis doctorum exercitationibus agitata, pervenit tandem ad cognitionem universalis Concilii Nicæni: quod Concilium propositionem minorem, adeóque conclusionem repudiavit, canone 8. Non autem negavit majorem. Tantæ autem rationi cedens Basilius, Firmiliani prędecessoris sui sententiæ renunciat, loco citato.

Quos baptizavit laicus, ii sunt denuo baptizandi. Vide supra, c. 12. §. 3.

Supr. c. 13. §. 27.

5. Usque adeò autem apud orthodoxos, etiam post Nicænum Concilium, major illa propositio firmitatem obtinuit, ut ea, tanquam indubitato principio, errorem Luciferi confutarint; sic argumentantes: Quos baptizavit laïcus, ii sunt denuo baptizandi: At quos baptizavit sacerdos Arianus, ii non sunt denuo baptizandi: ergo quos baptizavit sacerdos Arianus, eos non baptizavit laïcus. Hoc uno ariete errorem illum quatit & diruit disputator orthodoxus, apud Hieronymum in dialogo adversus Luciferianos. Quod argumentum adeò conturbavit Hilarium diaconum, schismatis Luciferiani continuatorem, cùm aliquam ex præmissis videret labefactandam esse ei, qui eversam cuperet conclusionem, ut desperato omni alio effugio, errorem magistri alio adjecto errore cumulaverit, negans assumtionem, quam Lucifer ipse concesserat, recipiendos scilicet ubique nova tinctione eos, qui essent ab Ariano baptizati. Assumtionem igitur Hieronymus confirmat auctoritate Nicæni Concilii: & ipsam etiam conclusionem eâdem auctoritate corroborat.

Vide supra, c. 12. §. 3. Quos baptizavit laicus, ii sunt denuo baptizandi.

Hilarius diaconus, errori Luciferi alium adjicit errorem.

6. Cùm postea argumentum illud Cypriani repeterent Donatistæ, resistens eis Augustinus, tentavit quidem propositionem majorem; Sed, eâ cito missâ, irruit magno impetu in minorem, eamque, advocato etiam in auxilium decreto œcumenico, profligavit. lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 13.

August.

7. Fateor tamen, Augustino visum esse, non denuo esse baptizandum eum, qui esset à Laïco, quamvis hoc munus illicitè usurpante, baptizatus. eodem cap. Idipsum quoque plerisque posterioribus placuisse video. Sic enim statuebant; si verum non esset baptisma à laïco ministratum, tunc inutiliter baptizari à laicis in extrema necessitate constitutos, adeóque multos homines perire sine baptismo, qui salvarentur si verum baptismatis sacramentum accepissent. Hæc igitur eis videbatur divinæ benignitati & hominum charitati magis consentanea opinio, ut verum ratumque haberetur baptisma, quod esset etiam à laico ministratum. Deme illis metum necessitatis, & ab hac etiam opinione eosdem facilè dimoveris. Nos autem necessitatem illam, quam imaginabantur, temerè & falsò conceptam esse demonstravimus, suprà, capite 6. & aliquot sequentibus capitibus.

Opinio illa necessitatis, quam supra refellimus, impulit Augustinum & alios, ut pro vero baptismo haberent eum, quem ministrasset laicus.

8. Chrysostomus, non obstante necessitate, ministerium baptismi solis vindicat sacerdotibus, non minus quàm ministerium Eucharistiæ; quam non nisi à sacerdote consecrari posse, omnes fatentur. Manifesta (inquit) dementia est, tantum despicere principatum, sine quo neque salutem neque promissa bona consequi possumus. Nam, si non potest quisquam ingredi in regnum cœlorum, nisi per aquam & Spiritum regenitus sit; & qui non comedit carnem Domini, sanguinemque ejus bibit, ejectus est foras à vita æternâ: Omnia autem hæc per neminem quidem alium, sed solum per sanctas illas perficiuntur manus; manus, inquam, sacerdotis, [πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενὸς, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν, τῶν τοῦ ἱερέως λέγω,] quomodo absque his poterit aliquis vel gehennam effugere, vel repositas coronas adipisci? Hi enim sunt ii, quibus commissi sunt spirituales labores parturitionis, & quibus concessum est parere per baptismum; per hos induimur Christum [οὗτοι γάρ εἰσιν οὗτοι, οἱ τὰς πνευματικὰς πιστευθέντες ὠδῖνας, καὶ τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιτραπέντες τόκον, διὰ τούτων ἐνδυόμεθα τὸν Χριστόν,] coaptamur Filio Dei, membra simus beatæ illius carnis. Quocirca non solùm timendi nobis magis quàm principes & reges, sed parentibus honore præferendi meritò sunt. Nam parentes nostri ex sanguinibus & voluntate carnis genuerunt; hi autem nativitatis quæ ex Deo est, sunt nobis causæ, [οἱ δὲ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννήσεως ἡμῖν εἰσιν αἴτιοι] beatæ illius regenerationis, libertatis illius veræ, & gratuitæ adoptionis. Hæc Chrysostomus, lib. 3. de sacerdotio, cap. 5.

Chrysostomus ministerium baptismi, non minus quàm ministerium Eucharistiæ, solis tribuit sacerdotibus.

9. Augustinus lib. 2. contra epistolam Parmeniani, capite 13. jus dandi baptismum & potestatem ordinis presbyteralis pro eodem sumit. Et ibidem ait; Si laïcus, nullâ cogente necessitate baptisma dederit, esse usurpationem alieni muneris. Repetit Augustini verba Gratianus, caus. 1. quæst. 1. can. *Quod quidam* ubi auctor Glossæ; Hic (inquit) apertè colligitur, quòd laïci non habent jus baptizandi: nisi largè dicatur jus vel potestas, id est, permissio. Hæc ille. At certè verum est illud, & in scholis receptum axioma; Nullum, ne Papam quidem, posse mutare ministrum alicujus quem Christus determinavit. Et summa est semper necessitas obediendi Deo, & servandi ejus institutionem. Non minus autem baptismi quàm Eucharistiæ ministros determinavit presbyteros doctores, quibus in Apostolis dictum est, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* Matth. 28. 19.

Ius baptizandi est solis concessum est, quibus datus est ordo presbyteralis.

Capreol. in 4. sent. dist. 25. art. 3. & Paludanus, apud Capreolum, ibidem.

Matth. 28. 19.

10. Dices cum Augustino; lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. Sed etsi nullâ necessitate usurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit non potest dici non datum; quamvis rectè dici possit illicitè datum.

Objectio. Quod datum est, non potest dici non datum.

Respondeo; Quod datum est, illud haud dubiè datum est: at à laïco non est datum sacramentum, quod non nisi à sacerdote datur, sed tantùm externa quædam lotio peracta est, cum quibusdam externis ritibus. Quemadmodum si laïcus ordinet, vel Eucharistiam consecret, eisdem ritibus, quibus ordinant & consecrant sacerdotes, non poterit dici datus esse ab illo verus ordo, aut dari ab eo verum sacramentum

Solutio. Laicus baptizans, non dat sacramentum baptismi. Vide suprà, §. 1.

Eucharistiæ. Nec sustinet ipse Augustinus fidenter asserere, baptismum dari posse ab eis qui nunquam fuerunt Christiani, etiamsi eisdem verbis ritibusque utantur; ut ipse de se profitetur, eodem capite, & lib. 7. de baptismo contra Donatistas, capite 53. Et tamen inviolabiliter verum est, quod datum fuerit, non posse dici non datum.

Perpetua est prohibitionis causa. 11. Quod contra legem fit, inutile & pro infecto habetur, ubi est perpetua prohibitionis causa, ut supra docuimus §. 1. Perpetua autem prohibitionis causa est lex Dei stans, non mutata ab ipso Deo, & in qua Deus ipse non dispensavit. Nam homo non potest dispensare in lege Dei. Extra de restitutione spoliatorum, cap. 13. *Literas.* Pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de jure donare. Extra, de jure Patronatus, cap. 5. *Quod autem.* Et, de consuetudine, capite quarto. *Quanto.* in Glossa. Rectè superius, (§. 2.) monuit Bellarminus, verba sacramentalia non habere virtutem, ac proinde non esse sacramentalia, nisi quando moventur à Deo ut instrumenta: non autem moveri à Deo, ut instrumenta, nisi quando pronunciantur ab eo, cui ipse commisit. *Pro non dato habetur, quod datur ab illo qui non potest de jure dare.*

Witthak. 12. Hæc omnia si accuratiùs pensitâsset Whittakerus noster, non adeò timuisset irritum statuere eum baptismum, quem ministrâssent homines vocatione destituti. in Controversia de baptismo, quæst. 3. cap. 1. At Chamierus fidenter asseverat, baptismum à tali collatum, non esse sacramentum sed temerariam ludificationem, nullo modo tolerandam in Ecclesia. tom. 4. Panstratiæ, lib. 5. cap. 14. §. 8. *Chamier.*

13. Nec dubium, quin denuò sint baptizandi qui prius inani duntaxat lotione, non vero baptismi sacramento tincti fuerunt. Et quamvis non tanta sit, quantam imaginantur Papistæ; magna est tamen (ut suprà docuimus) hujus sacramenti necessitas, cum insigni utilitate conjuncta; Quocirca ii sunt baptizandi, de quibus incertum est, an fuerint baptizati, nec ne: uti statutum est in Concilio Carthaginensi quinto, capite 6. & in Concilio Quinisexto, can. 84. In quibus quod non ostenditur gestum, nulla ratio sinit ut iteratum videatur: inquit Leo primus Papa Romanus, epist. 92. ad Rusticum, cap. 15. & citatur 4. sent. dist. 6. D. &, De Consecratione, distinct. 4. can. *Si nulla.* Similia etiam de hac quæstione scripsit idem Leo, epist. 37. ad Leonem Ravennatem Episcopum. Idipsum postea secundùm Patrum traditiones observari jussit Gregorius quartus, cujus in eam sententiam verba citantur in Decreto, De consecratione, 4. dist. can. *Parvulos.* Quorum insistens vestigiis Alexander Papa tertius, De quibus (inquit) dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis præmissis: Si baptizatus es, non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c. Extra, de baptismo, cap. 2. *De quibus.* Scotus, laudatâ hac Alexandri sententiâ, occasionem sumit commendandi tres maximas; Et universaliter (inquit) in omnibus dubiis, quantum ad materiam, & formam, sunt tres maximæ. Prima est ista; *Si possibilitas adest, via tutissima est eligenda*; Secunda, *Si non adest possibilitas, via tutissimæ proxima est tenenda.* Tertia est ista. *Cessante impossibilitate, cautè est supplendum, quod impossibilitas prohibebat.* Hæc Scotus, in 4. Sent. dist. 3. quæst. 2. num. 10. edit. Antverp. anno Domini 1620.

Cap. 5. §. 10.

Ii sunt baptizandi de quibus incertum est; an fuerint baptizati, nec ne.

Sedebat Alexander 3. Papa Rom. anno Domini 1160. & 1170. & 1180.

Tres maximæ Scoti, in dubiis.

14. Ex eis autem quæ disseruimus, efficitur eos, quos baptizavit quilibet alius qui non sit presbyter, non accepisse verum baptismi sacramentum; neque via ordinaria fieri certò posse, eos esse baptizatos; ergo tutissimum est, ut tales baptizet presbyter. Omnis Episcopus presbyter est. *De his qui a non presbytero baptizantur.*

15. Ne quis autem discrepantiam aliquam suspicetur hujus doctrinæ, à doctrina superiùs tradita de veritate baptismi etiam ab hæreticis collati in forma Ecclesiæ, meminisse oportet institutam fuisse illic comparationem hæretici cum Catholico, non laici cum clerico, aut cujuscunque alterius cum presbytero: quod hic fit. *Consensio hujus doctrinæ cum doctrina capitis 2. & Cap. 3.*

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

Quid sentiendum de eis, qui propter errorem invalescentem, quo verum censentur accepisse baptismi sacramentum, licet non acceperint, non baptizantur.

Cypriani responsio. Similem sibi opposuit quæstionem olim Cyprianus, qui baptizatos ab hæreticis pro non baptizatis habebat. Sed (inquit) dicit aliquis; Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de hæresi ad Ecclesiam venientes, sine baptismo admissi sunt? Potens est Dominus misericordiâ suâ indulgentiam dare, & eos qui ad Ecclesiam simpliciter admissi, in Ecclesia dormierunt, ab Ecclesiæ suæ muneribus non separare. Non tamen, quia aliquando erratum est, ideo semper errandum est: cum magis sapientibus & Deum timentibus congruat, patefactæ & perspectæ veritati libenter atque incunctanter obsequi, quàm pertinaciter atque obstinatè reluctari. Hæc beatus Cyprianus, epistola septuagesima tertiâ ad Jubaianum.

Non ideo semper errandum est, quia aliquando erratum est.

Augustinus laudat responsionem Cypriani. 2. Hanc Cypriani sententiam laudans Augustinus, eaque adversus Donatistas se muniens; Nos, (inquit) si ad Ecclesiam sine baptismo admittimus, in eo numero sumus, quibus Cyprianus propter unitatis custodiam ignosci posse præsumsit. Si autem, sicut jam, ut arbitror, ex his quæ in superioribus libris diximus, manifestum est, quòd etiam in hæreticorum perversitate potest esse Christiani baptismi integritas, si qui temporibus illis rebaptizaverunt, nec tamen ab unitatis compagine recesserunt, eadem dilectione pacis potuerunt ad veniam pertinere, quâ Cyprianus etiam sine baptismo admissos ab Ecclesiæ muneribus non separari potuisse testatur. Hæc Augustinus lib. 5. de baptismo contra Donatistas, cap. 2.

3. His adde, quæ idem Augustinus scripsit de latrone illo, cui Christus in cruce Paradisum promisit; In illo (inquit) latrone quod ex baptismi sacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas; quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat. libro quarto, de baptismo contra Donatistas, capite vigesimo quarto. *De latrone, in paradisum recepto.*

4. Nempe

Conclusio. 4. Nempe qui in orthodoxæ Ecclesiæ compage manentes non verum accipiunt baptismi sacramentum, eo tamen quod illud accepisse censeantur, & adulti etiam seipsos existiment illud accepisse per ministerium diaconorum, aut laicorum, aut mulierum, aut etiam infidelium; nullâ superbiâ aut contemtu sacramenti eo carent, sed miserandâ quadam ignorantiâ, quam error publicus fovet, & pacis Ecclesiasticæ necessitate, & præsumti reverentiâ sacramenti, quod sciunt non esse violandum, seu iterandum. Ideo non est dubitandum, quin in eis quod ex baptismi sacramento deest, compleat omnipotentis benignitas. Non tamen, quia aliquando erratum est, ideo semper errandum est.

CAPUT DECIMUM-SEXTUM.

De effectu baptismi in parvulis.

Vtrùm omnes fidelium pueri in infantia baptizati, justificati sint in baptismo, & ex Deo geniti, adeóque Deo reconciliati, peccatumque originale eis remissum sit; nec ne.

Vide quæ de obice dicta sunt suprà, lib. 9. cap. 2. §. 14. *In Sacramentis nihil est cassum, nihil ludificatorium.* NOn obstat obex privativus; quia nati sunt in fœdere: neque adhuc per ætatem ponere possunt obicem positivum. Et (ut loquitur Concilium Valentinum, celebratum anno Domini 855.) in Ecclesiæ sacramentis nihil est cassum, nihil ludificatorium, sed prorsus totum verum, & ipsâ sui veritate ac sinceritate subnixum. Unde sequi videtur, eos omnes esse verè justificatos. Quod etiam viris quibusdam Catholicis, non solùm veteribus, sed etiam recentioribus placuisse comperio. Quibus quando à Pontificiis & Remonstrantibus hæc objicitur instantia apostasiæ justificatorum, seu fidelium, quia multi fidelium filii, in infantia baptizati, impiè postea vivunt & pereunt, adeóque sunt reprobi: *Responsio Davidis Parei, & Roberti Baronii.* Respondent, controversiam non esse de fide illa potentiali & inclinativâ infantum, neque de perseverantia fidei infantum; eos enim nec perseverare, nec deficere, propriè loquendo posse; sed de perseverantia fidei adultorum, quorum fides est habitualis & actualis fiducia promissionis Euangelii, nondum cadens in infantes: & perseverare vel deficere esse propriè adultorum. Et inde statuunt, omnes Ecclesiæ infantes per baptismum justificari, regenerari per Spiritum Sanctum, pro modulo ætatis suæ: salvo Dei consilio, quod in adulta ætate se patefacere solet. Ita beatæ memoriæ præceptor meus *D. Pareus*, contra Bellarm. lib. 3. de justificatione, cap. 14. ad rationem secundam, pag. 883. & 884. quem sequitur reverendus & doctissimus meus collega *D. Robertus Baronius*, disputatione de originali peccato, sect. 14.

De controversiâ perseverantiæ. 2. Certè verum est quod ajunt de controversia perseverantiæ, quatenus ea connectitur cum quæstione de certitudine propriæ electionis & salutis, quam ex fide propriâ per dilectionem operante, & ex Dei promissionibus colligunt fideles adulti. De infantibus autem baptizatis, novit quidem Deus, quinam ejus sint; at nondum ipsi eam habent actualem notitiam & fidem, ex qua suam colligere possint electionem & salutem. *Indicium electionis infantum.* Sed quinam ex eis electi sint, qui non electi, eventus declarat: nam si in fœdere nati, fœdus nunquam actualiter transgrediantur, ut qui in ætate infantili moriuntur; vel si fide propriâ per charitatem operante justificentur jam adulti, certum est eos esse electos: si horum neutrum eis contingat, neque unquam aliquo modo visibili, vel invisibili, in participationem fœderis assumantur, reprobi sunt.

3. Augustinus & Prosper omnes infantes baptizatos dicebant justificari, adeóque eis remitti peccatum originale in baptismo. *Responsio August. & Prosperi, & Concilii Valentini.* Idem postea docuerunt Patres Valentini, in Concilio Valentino (anno Domini 855.) capite 5. At Augustinus remissionem tantùm revocabilem & infallibiliter revocandam concedebat infantibus reprobis. *Dissensio Augustini & Prosperi.* Prosper autem ajebat, esse irrevocabilem.

August. *Redeunt dimissa peccata.* 4. Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, nec prodesse osori fratris & in odio perseveranti, acceptam in baptismo remissionem peccatorum, sed in caput ejus propter odiorum perseverantiam rursus omnia replicari, Augustinus ait, apertissimè doceri in Euangelio de servo illo debitore decem millium talentorum. *Matth. 18, 27, 34.* libro primo, de baptismo contra Donatistas, capite 12.

Remissio peccatorum irrevocabilis. 5. Idem Pater, lib. 3. de baptismo cap. 17. ait, Sacramenti integritatem ubique cognosci, sed ad peccatorum illam irrevocabilem remissionem extra unitatem Ecclesiæ non valere, nec in hæresi aut schismate constituto, nec intus posito, *Vide suprà c. 3. §. 25. & §. 27.* si adversum se ipse per vitam pessimam teneat debita peccatorum, etiamsi per ipsius columbæ ministerium baptizetur.

Adulto impio & impœnitenti nihil prodest baptismus, quem olim accepit cum esset parvulus. 6. Et alibi; Cæterùm (inquit) quis ignorat, quòd baptizatus parvulus, si ad rationales annos veniens non crediderit, nec se ab illicitis concupiscentiis abstinuerit, nihil ei proderit quod parvus accepit. Verumtamen si percepto baptismate de hac vita emigraverit, soluto reatu cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum, justificatos præsentiâ Creatoris illuminat. Hæc August. lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 20. Si nihil ei prosit quod accepit; ergo jam neque ad originalis, neque ad alterius cujuscunque peccati remissionem: imò cui nihil prodest, ei nocet accepisse Sacramentum, si suâ actuali ingratitudine, illud inutile sibi faciat.

Alii Patres idem cum Augustino sentientes. 7. Basil. Comm. in cap. 1. Esai. vers. 14. ait, οὐδὲν ὄφελος ἀδικημάτων συγκεχωρημένων τῷ ἔτι ἀδικοῦντι, καὶ ἀκολασιμάτων ἀφιεμένων τῷ ἔτι ἀκολασταίνοντι. id est, ex iniquitatibus condonatis nihil accedit utilitatis ei, qui adhuc iniquè agit; neque ex remissis intemperantiæ flagitiis ei, qui adhuc in eisdem lasciviæ vitiis versatur. Idem de peccatorum reditu, quoad reatum & debitam pœnam, docuerunt Ambrosius, & Gregorius, & Beda, & Rabanus Maurus; quorum testimonia citantur à Lombardo, 4. sentent. distinct. 22. & à Gratiano, de pœnitentia, distinctione 4. Item Hilarius, & Chry-

Chrysostomus, & Theophylactus, in cap. 18. Matthæi.

Diversa sententia Prosperi.

8. Aliter Prosper ad capitula Gallorum, capite secundo, ubi ait: Omnem hominem, qui credens in Patrem & Filium & Spiritum Sanctum regeneratur in baptismo, tam à propriis peccatis, quæ malâ voluntate & actione contraxit, quàm ab originali, quod à Parentibus traxit, absolvi. Si autem post baptismum recedat à Christo, & alienus à gratia finiat hanc vitam, in perditionem cadere, adeóque nunquam fuisse electum à Deo, nunquam prædestinatum, nunquam ab æterna perditione discretum. Non tamen in peccatum quod remissum est, recidere, nec in originali peccato damnari: sed propter postrema crimina eâ morte affici, quæ ei propter illa, quæ remissa sunt, debebatur. Et cap. 3. de eisdem desertoribus loquens; Licet (inquit) fuerint renati, fuerint justificati, ab eo tamen qui illos tales præscivit, non sunt prædestinati. Hæc Prosper.

Lombard. *Gratian.*

9. Lombardus ait, utrique parti quæstionis probatos favere doctores; ideo lectori liberum reliquit judicium. 4. sentent. distinct. 22. at Gratianus eam de peccatorum reditu affirmat esse favorabiliorem, eo quod pluribus roboretur auctoritatibus, & evidentiore ratione firmetur. de pœnitentia, distinctione quartâ, can. *qui recedit*, §. *verum illa.* Certum est autem, peccata absolutè dimissa non redire; quia hoc est donum Dei sine pœnitentia, neque potest hominum incredulitas fidem Dei evacuare, ut rectè argumentantur scholastici sententiarii, contra dimissionis absolutæ revocabilitatem, in 4. sentent. dist. 22. Sed est dimissio quædam conditionalis, quæ conditione non præstitâ fit inutilis, & pro non datâ jure censetur. Hanc intellexerunt Augustinus, & alii Patres, quando dixerunt, redire peccata dimissa.

Remissio absoluta. *Remissio conditionata. Vide supra cap. 3. §. 29.*

Augustini sententia potior.

10. Et sanè illa Augustini, aliorumque, de peccatorum reditu sententia magis concordat cum doctrina Apostoli de objecto prædestinationis seu electionis & reprobationis, quod, exemplo (sive proprio, sive simili) declaravit illorum geminorum; *de quibus, nondum natis, cum neque boni quippiam fecissent, neque mali, ut propositum Dei quod est secundùm ipsius electionem, non ex operibus, sed ex vocante, maneret, dictum est Rebeccæ eos in utero gestanti*; Major serviet minori. *sicut scriptum est*: Jacob dilexi; Esau autem odio habui. Rom. 9. 11, 12, 13. & paulo post; *Annon habet potestatem figulus luti, ut ex eadem massa faciat, aliud quidem vas in honorem; aliud verò in contumeliam?* vers. 21. in quæ verba Augustinus, epist. 105. Quia (inquit) universa ista massa meritò damnata est, contumeliam debitam reddit justitia, honorem donat indebitum gratia. Et infra; Sed si vasa sunt iræ, quæ perfecta sunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, hoc sibi imputent; quia ex ea massa facta sunt, quam propter unius peccatum, in quo omnes peccaverunt, meritò Deus justéque damnavit. Si autem vasa sunt misericordiæ, quibus ex eadem massa factis supplicium debitum reddere noluit, non se inflent, sed ipsum glorificent, qui eis misericordiam non debitam præstitit. *Et postea*; Nec de inscrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una eademque causâ, super alium veniat misericordia ejus, super alium maneat ira ejus. Qui enim sunt isti qui respondeant Deo? *Et paulò post*; Quid enim diligebat in Jacob, antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Et quid oderat in Esau, antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret justitiam, quam nullam ipse fecerat; neque in isto odisset naturam, quam bonam ipse perfecerat. Mirum autem cum his coarctantur angustiis [Pelagiani] in quanta se abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis. Ideo (inquiunt) nondum natorum alium oderat, alium diligebat; quia eorum futura opera prævidebat. Quis istum acutissimum sensum defuisse Apostolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut adversantis objectâ quæstione, &c. Hæc Augustinus, epistola 105. ad Sixtum. Eandem doctrinam passim inculcat in suis scriptis contra Pelagianos. Quam & illorum temporum Romani Pontifices, & Concilia contra Pelagianam hæresin ejusque reliquias celebrata comprobarunt, & Ecclesia deinceps retinuit: ut fusius demonstravimus libro octavo, hujus operis, ubi exhibuimus historiam Pelagianam.

Rom. 9. 11, 12, 13, 21. *Iacobum dilexi, Esau autem odio habui. Rom. 9. 13.*

Reprobi non justificantur in baptismo.

11. Jam, si Esavo in circumcisione, & Christianorum infantibus reprobis in baptismo remissum sit, remissione absoluta, originale peccatum, & sint jam in sanguine Christi justificati, & reconciliati Deo per mortem Filii ejus; tollitur objectum odii, & evacuatur decretum primæ discriminationis: cujus objectum non in subsequentibus operibus, sed in communi originali massa quærendum est. Nec est mobile, aut ambulatorium, illud decretum: sed fixum, atque immotum. Sunt autem quidam, qui filii Dei, propter susceptam vel temporalem gratiam, dicuntur à nobis; nec sunt tamen Deo. ut loquitur Augustinus, lib. de correptione & gratia, capite nono. Proclamat vates, & repetit Apostolus. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates*, Psal. 32. Rom. 4. & idem Apostolus ait; *Commendat autem suam charitatem erga nos Deus, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvabimur per ipsum ab ira. Nam si, cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati salvabimur in vita ejus. Neque id solum; verùm etiam gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.* Roman. 5. ubi hanc doctrinam etiam ad parvulos exporrigit. Et postea in eadem epistola; *Quos autem justificavit, hos & glorificavit.* Rom. 8. 30. *Nam sine pœnitentiâ* [ἀμεταμέλητα] *sunt dona & vocatio Dei.* Rom. 11. 29. Ex his & similibus oraculis efficitur, eos qui non salvantur ab ira, qui non glorificantur, qui non sunt beati, non esse ex eorum numero, quos hoc nomine beatos scriptura pronunciat, quod eis remissæ sint iniquitates, non esse justificatos in sanguine Christi, non accepisse reconciliationem per eum. Johannes Apostolus ait; *Ex nobis exierunt: sed non erant ex nobis; nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.* 1. Joan. 2. 19. Item, *Quisquis natus est ex Deo, peccatum non facit. quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare; quoniam ex Deo natus est.* 1. Joan. 3. 9. Qui igitur exierunt, & in peccatis suis moriuntur, non

Vide supra lib. 8. c. 21. *Psal. 32. 1.* *Rom. 4. 7.* *Rom. 5. versib. 8. 9, 10. 11.* *Rom. 8. 30.* *Rom. 11. 29.* *1. Ioan. 2. 19.* *1. Ioan. 3. 9.*

non fuerunt ex Deo nati, (seu ex Spiritu Sancto renati) non habuerunt illud spirituale semen, non fuerunt ex filiis Dei, qui verè ejus filii sunt.

Responsio ad quæstionem propositam in titulo capitis.
Distinctiones, quibus propositum & fœdus inter se distinguuntur.

12. His præmissis; ad propositam quæstionem, de effectu baptismi in parvulis, Respondeo: vocatio & justificatio bifariam considerantur, vel secundùm propositum, & præscientiam, Dei; vel secundùm tenorem fœderis Dei. Non pugnant ista inter se, sed variè distinguuntur; Nam propositum Dei occultum est; fœdus prædicatione Euangelii patefactum est: Propositum absolutum est, fœdus conditionatum: propositum est infallibiliter efficax, & effectum reddit quicquid proposuit; & præscientia, etsi non efficiat quæ præscit, falli tamen non potest: at fœdus per hominis illud respuentis ingratitudinem sæpe violatur, & res fœdere promissa non evenit.

Sacramenta sunt sigilla fœderis.
Objectio. Ierem. 31. 33. & cap. 32. versib. 39. 40. Hebr. 8. 10.
Responsio.
Rom. 10. 9.
Matth. 24. 13.

13. Sacramenta sunt instituta, non ut sint sigilla propositi vel præscientiæ Dei, sed ut sint sigilla fœderis Dei, & mediante fœdere nos etiam ducant ad propositum. Neque plus signant sacramenta, quàm verbo fœderis promissum est. Si dicas, fœdus novum etiam absolutis promissionibus constare, prout apud Jeremiam proponitur, & in epistola ad Hebræos repetitur; ubi ipsa etiam conditionis præstatio promittitur, credituros scilicet & perseveraturos. Respondeo, promissiones illæ absolutæ ad solos pertinent electos, qui nobis in antecessum non innotescunt, ideo conditionata illa fœderis prædicatio ad totam vocatorum multitudinem usurpata est ab ipso Christo, ejusque discipulis, nobisque injuncta, *qui crediderit, salvus erit. Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit.* Huic præconio qui auscultant atque obediunt, illi ex absolutis illis promissionibus sciant, se non suis viribus sed speciali Dei munere obedire, & in solo Domino glorientur. Qui autem contemnunt, sciant, suo se vitio privari promissâ beatitudine.

Sacramenta salutifera sunt eis solis, in quibus existit conditio fœdere requisita.

14. Ubicunque igitur debito modo suspicitur verbum fœderis prædicatum, ibi ad salutem audientium exserit suam efficacitatem: at auditoribus obicem ponentibus damnationem adauget. Sic sacramenta, seu sigilla fœderis, eis solis sunt salutifera, in quibus conditio fœdere requisita existit: sive illa conditio in præsenti adsit, sive postmodum sequutura sit. Nam tunc demum prodest sacramentum, quando adest vel accessit conditio fœderis. Sunt enim hæc sigilla appensa præconio, seu diplomati, fœderis conditionati. Neque rem significatam pollicentur, aut exhibent, nisi sub conditione. Ideo non omnes, qui accipiunt sacramentum, potiuntur etiam re sacramenti. Sed quæ vox *fœderis* sub conditione prædicati, idem est sensus sacramenti; nempe si conditionem fœderis habeas, si in Dei fœdere exsistens nunquam illud tua personali prævaricatione deseras, vel saltem non finaliter deseras, hoc tibi certissimum pignus est irrevocabilis remissionis peccatorum, vitæque æternæ: alioqui si conditione fœderis destituaris, si Dei fœdus finaliter deserueris, nihil tibi proderit hoc sacramentum, neque ad peccati ullius absolutam remissionem, neque ad æternam salutem, sed potiùs majori damnationi eris obnoxius, ex profano contemtu suscepti sacramenti.

Secundùm vocem fœderis se habent sacramenta.

Supra, §. 7.

15. Hanc conditionalem remissionem, non solùm memorati Patres, sed & alii postea celebres Theologi tenuerunt: & videtur communis fuisse multorum doctrina illo tempore, quo conditum est illud distichon, quod apud Bonaventuram in 4. sentent. distinct. 22. art. 1. quæst. 1. & Thomam, 3. part. quæst. 88. artic. 2. legitur:

Fratres odit, apostata fit, spernitque fateri,
Pœnituisse piget, pristina culpa redit.

In hac etiam sententia apertè fuit *Præpositivus*, quem magnum clericum vocat *Bonaventura*, loco citato. Et *D. Pareus*, Commentario in Parabolam de servo debitore decem millium talentorum, ait: Hoc tantùm vult parabola; Deum eis qui fratribus non remittunt, non remissurum: & remissionem divinam habere annexam conditionem remissionis nostræ. Qui igitur non remittunt fratribus, revera remissionem nunquam acceperunt; proinde nec habuerunt. Et *D. Robertus Baronius*, in sua disputatione Theologica, de vero discrimine peccati mortalis & venialis, parte 1. sectione 2. §. 5. & sect. 3. assertione 2. affirmat, omnia reproborum peccata esse mortalia, non tantum ex merito, sed etiam ab eventu; quia videlicet æternâ morte actu puniuntur. Unde efficitur, nullum reprobi hominis peccatum esse absolutâ remissione sublatum. Et ita se sentire, ipse charissimus collega mihi coràm professus est. Quocirca quæ de justificatione baptizatorum scripserunt hi doctores, ea cum hac interpretatione accipienda sunt.

Matth. 18. 24, &c.

Servus nequam debitor decem millium talentorum.
Matth. 18. 24, &c.
Temporarii.
Matth. 13. 21.
Verè justificati.
Hebr. 10. 14, 17.
Ioan. 6. 39.
Matth. 13. 23. & Luc. 8. 5.

16. Conditionatam & revocabilem, certóque in Dei præscientia revocandam remissionem, accepit servus ille nequam debitor decem millium talentorum, id est, accepit sigillum regium, seu sacramentum, remissionis pecatorum. Matth. 18. & temporarii illi, qui semen verbi susceperunt in terra petrosa, vel senticosa. Matthæi 13. Absolutam & nunquam revocandam, atque adeò non solùm sacramentalem aut amissibilem, sed etiam realem & fixam peccatorum remissionem accipiunt omnes illi sanctificati, de quibus dixit Dominus, *Peccatorum & iniquitatum eorum non recordabor amplius,* Hebræos 10. 14, 17. Item, *Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo; sed resuscitem illud in novissimo die.* Johannis 6. 39. & quos Dominus in parabola seminantis assimilat terræ bonæ.

Dei semen inamissibile.
1. Ioan. 3. 9.

17. Qui autem non acceperunt remissionem æternam, illi non acceperunt illud Dei semen inamissibile, de quo loquitur Apostolus 1. Joannis 3. 9. qui semen illud permanens non acceperunt, non sunt ex Deo nati; nam, ut ibidem docet Joannes, *Quicunque ex Deo nati sunt, in eis manet semen ejus; nec possunt peccare.* Non sinet eos Deus totaliter, aut finaliter, Christum deserere, vel in peccatis suis perire. Reprobi igitur, utcunque regenerentur & Christo incorporentur, quoad sacramenti susceptionem, vel quoad temporalem illam petrosis & spinosis cordibus communem gratiam: non tamen accipiunt cor molle, & mundum; nec sunt ex numero illorum sanctificatorum, quos Christus una oblatione consummavit in perpetuum, quorum peccata & iniquitates Deus non recordabitur ampliùs, Hebr. 10. 14, 17. Non sunt ex Deo nati. Quamvis per sanguinem fœderis sint sacramentaliter sanctificati, & quoad tempora-

Hebr. 10. 14. 17.

rium

rium quendam gustum participes facti sint Spiritûs Sancti. Hebr. 6. 4, 5. & capite 10. vers. 29. Vide suprà, cap. decim. paragraphum decimum nonum & sequent. usque ad paragraphum vigesimum sextum, in vindiciis rationis quintæ, ad objectionem quintam, resp. 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8.

Hebr. 6. 4, 5. & cap. 10. v. 29.

Object. 1. 18. Dices; Si reprobi infantes in eodem statu morerentur, in quo sunt post baptismum, salvarentur. ergo sunt post baptismum in statu plenariæ justificationis, & requisitæ sanctificationis: cum absque hoc statu nemo salvetur.

Solutio. Respondeo: Nego antecedens, de statu intellectum: nam quicunque salvatur, est in statu remissionis absolutæ & irrevocabilis, & habet semen illud Dei manens in se, semperque mansurum: at in hoc statu non sunt infantes reprobi post baptismum. Antecedens autem supponit impossibile, si intelligatur de obitu infantium in ætate infantili; ut dicetur ad sequentem objectionem.

1. Ioan. 3. 9.

Object. 2. Omnis fidelium infans accepto baptismo statim moriens, salvatur. 19. Dices; Quicunque fidelium infans statim post baptismum, ante usum rationis moritur, salvatur; ergo si eorum infans reprobus statim post baptismum moriatur, ante usum rationis, salvatur.

Resp. Resp. Consequens supponit ἀσύστατα. Nam impossibile est, eundem esse reprobum, & esse fidelium parentum infantem baptizatum, morientem ante usum rationis. Sicuti suprà prolixè ostensum est. Perinde ac si quis ita argumentetur: Quicunque adultus credit & perseverat, salvatur; ergo, si adultus reprobus credat & perseveret, salvatur. Vel sic: Qui in Domino moriuntur, sunt beati; ergo, si reprobus moriatur in Domino, est beatus. Consequens hypotheticè verum est. At hypothesis absurda est: datoque uno absurdo, multa sequuntur. Da mihi reprobum, qui fidelibus prognatus parentibus, & baptizatus, statim in infantia decedat ex hac vita; vel qui adultus credat fide vivâ, & perseveret; vel qui in Domino moriatur; & concedam, reprobum illum salvari, adeóque non esse reprobum. Quod equidem fateor esse absurdum, sed absurdam præsupponit hypothesin.

Vide suprà, c. 10. §. 17. & §. 18. & §. 19. & §. 20. & §. 21.

20. Neque fas hominibus litigare cum Deo quod verbum suum prædicari & sacramenta administrari faciat hominibus reprobis, quos novit suâ ipsorum ingratitudine inutilia sibi redituros illa Dei munera. *Nam inscrutabilia sunt judicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus. Neque est ulla apud Deum iniquitas.*

Vide sup. c. 10. §. 21. Rom. 11. 33. Psal. 92. 16. Rom. 9. 14.



INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER UNDECIMUS, DE EUCHARISTIA.

CAPUT PRIMUM.

De manducatione sacramentali & spirituali.

De manducatione sacramentali & spirituali.



Rita & apud omnes recepta est distinctio *manducationis sacramentalis & spiritualis*. Sed eam aliter interpretantur Transsubstantiarii, & quidam alii; aliter veteres Patres, & nostri doctores. Illi ajunt, ipsum Christi corpus & sanguinem invisibiliter quidem, attamen verè ac realiter propriè in seipso sumi ore corporeo, & in ventriculum transmitti, ab omnibus communicantibus, tum dignis tum indignis: & hanc vocant manducationem sacramentalem; quam tamen sine conjuncta spirituali manducatione inutilem & noxiam esse profitentur. Spiritualem verò manducationem solis bonis tribuunt; eamque semper salutarem esse fatentur, sive sola sit, sive cum sacramentali conjuncta. spiritualis manducatio est secundùm eos quâ Christo fide & charitate unimur, ore cordis Christum recipimus. id quod fieri potest, vel seorsum extra usum Eucharistiæ, vel cum esu sacramentali. Sic docent Lombardus, ejusque interpretes libro quarto sententiarum, distinctione nonâ, & canonistæ in glossa, de consecratione, distinctione secundâ, canone *quid est*. & can. *Et sancta*. & can. *quia passus*. Et Concilium Tridentinum, sess. 13. capite 8. & can. 8. & Chemnitius ibidem in Examine. *Spiritualis sumtio (quæ verâ fide percipitur) sine sacramentali (ubi non est contemtus religionis) sufficit.* inquit Hugo à S. Victore, in Speculo Ecclesiæ, cap. 7.

Vide infra cap. 6. §. 7. & cap. 12. §. 42. & cap. 18. §. 28.

2. De spirituali quidem manducatione, ejusque necessitate, consentimus: at manducationem sacramentalem longè alio sensu intellexit Augustinus, qui manducationem sacramentalem opponit manducationi veræ ac reali, visibilem invisibili: solam autem manducationem spiritualem vocat invisibilem, veram, realem: qui verò non manducant spiritualiter, sed tantummodo sacramentaliter, eos negat verè ac re ipsa manducare Christi carnem; sed ait, eos sacramento tenus, & quoad visibile sacramentum duntaxat manducare; sicut illi, qui olim in deserto manducaverunt manna, & mortui sunt.

Qui non sunt membra Christi, non manducant ejus corpus.

3. Nec illi ergo (inquit) dicendi sunt manducare corpus Christi; quoniam nec in membris computandi sunt Christi. Augustinus, libro vigesimo primo de Civitate Dei, capite vigesimo quinto. Et ne cavillentur adversarii, excludi illic malos non à reali, sed à spirituali manducatione; loquatur ipse Augustinus, verborum suorum optimus interpres, qui ibidem hæc subjungit; Denique ipse dicens; *qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo*; ostendit, quid sit non sacramento tenus, sed revera, corpus Christi manducare, & ejus sanguinem bibere. Hæc ibi.

Non sacramento tenus; sed revera.

4. Idem etiam, tractatu vigesimo sexto in Evangelium Johannis; Manducaverunt manna ibi multi qui Domino placuerunt, & mortui non sunt. quare? quia visibilem cibum spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, spiritaliter gustaverunt, ut spiritaliter satiarentur. Nam & nos hodie accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. ——— Hunc panem significavit Manna, hunc panem significavit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt in signis diversa, sed in re quæ significatur paria sunt. ——— Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt. Spiritalem utique eandem; nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud; spiritalem verò, quam nos. ——— Petra autem erat Christus. inde panis, inde potus. Petra Christus in signo; verus Christus in verbo & carne. ——— Ut, si quis manducaverit ex ipso, non moriatur. Sed quod pertinet ad virtutem sacramenti, non quod pertinet ad visibile sacramentum. qui manducat intus, non foris; qui manducat in corde, non qui premit dente. ——— qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem; licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei sacramentum ad judicium sibi manducat, & bibit; quia immundus præsumsit ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non dignè sumit, nisi qui mundus est. Hæc ibi.

Visibilem cibum spiritaliter intellexere, &c.

Aliud est sacramentum: aliud virtus sacramenti.

Petra Christus in signo.

Manducare intus in corde.

Mali sacramentum corporis Christi sumunt ad judicium sibi.

5. Item, tractatu vigesimo septimo in idem Evangelium: Signum, quia manducavit & bibit, est, si manet & manetur, si habitat & inha-

inhabitatur, si hæret & non deseratur. —— Hoc ergo totum ad hoc nobis valeat, dilectissimi, ut carnem Christi & sanguinem Christi, non edamus tantùm in sacramento, quod & multi mali; sed usque ad spiritûs participationem manducemus & bibamus. Item tractatu quinquagesimo nono, in idem Evangelium; Illi [*reliqui Apostoli*] manducabant panem Dominum; ille [*Judas*] panem Domini contra Dominum; illi vitam, ille pœnam: *qui enim manducat indignè*, ait Apostolus, *judicium sibi manducat*. Et tractatu sexagesimo secundo; jam omnibus eis distribuerat Dominus sacramentum corporis & sanguinis sui, ubi & ipse Judas erat. Item in sermone secundo de verbis Apostoli. Tunc vita unicuique erit corpus & sanguis Christi: si quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritaliter manducetur, spiritaliter bibatur. Hæc Augustinus.

Mali carnem Christi edunt tantum in sacramento, seu sacramento tenus, id est, manducant panem Domini, sed non manducant panem Dominum.

Non in ipsa veritate.

6. Indignos excludit Augustinus à manducatione Christi spirituali, & reali, & verâ, & invisibili: à manducatione Christi in seipso, in ipsa veritate: à manducando panem Dominum: & eis solam relinquit manducationem sacramenti visibilis, manducationem corporis Christi sacramento tenus, manducare panem Domini; manducare Christi corpus in sacramento, non in seipso. Nam (inquit) semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solum per omnes Paschæ sollemnitates, sed omni die populis immolatur: nec utique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundùm quendam modum, sacramentum corporis Christi corpus Christi est; sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est: ita sacramentum fidei [*baptismus*] fides est. Augustinus epistola vigesima tertiâ.

Sacramentum sortitur nomen rei.

Secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est.

7. Sic Rupertus Abbas Tuitiensis, libro secundo de divinis officijs, capite nono. Sed in illum, in quo fides non est, præter visibiles species panis & vini, nihil de sacrificio pervenit. Hæc Rupertus.

8. Rectè igitur Calvinus, in libello de optima ineundæ concordiæ ratione. Conveniat (inquit) de hoc quoque capite; sacramentaliter Christi corpus comedi ab impiis, non verè nec re ipsa, sed signo tenus.

CAPUT SECUNDUM.

De Sacramento, & re.

Abutuntur etiam Transsubstantiarii vocabulo *sacramenti*: Et in Eucharistia species panis & vini ajunt esse sacramentum, & non rem. Carnem verò Christi propriam, & ejus sanguinem, esse sacramentum & rem: carnem verò ejus mysticam esse rem, & non sacramentum. Sic Lombardus, ejusque interpretes, libro quarto sententiarum, distinctione octavâ. Ait autem ibi Richardus de media villa; loquens de corpore Christi mystico; hoc autem corpus est res, & non sacramentum; nisi velles dicere, quòd corpus Christi mysticum Ecclesiæ militantis sit sacramentum corporis mystici Ecclesiæ triumphantis. Hæc Richardus.

Vide infra, cap. 9. §. 4.

2. Idipsum*, paullò ante Lombardum, docuit Hugo à S. Victore, in Speculo Ecclesiæ, sive libro eruditionis Theologicæ in speculum Ecclesiæ. cap. 7. ubi etiam monet, Sacramentum dupliciter dici, videlicet, vel sacræ rei signum, vel sacrum secretum. & ait, corpus & sanguinem Domini in utroq; sensu esse sacramentum: esse enim sacrum secretum, quod per visibilem speciem significatur; & esse etiam signum sacræ rei, puta gratiæ spiritalis, quæ dicitur spiritalis caro Christi. Hæc Hugo. P. Lombardus dicit, corpus Christi proprium de virgine sumtum, esse sacramentum mystici corporis Christi, quod est societas fidelium. 4. sent. dist. 8.

3. Nos autem nullum ibi agnoscimus sacramentum, (id est, sacræ rei signum, prout Eucharistia & baptismus sacramenta dicuntur,) nisi panem consecratum & calicem consecratum: Christi verò carnem propriam dicimus esse hujus sacramenti rem principalem, ut ex verbis institutionis liquet; ex eáque emanare in animas manducantium eam, donum omne spirituale, quo in mystico Christi corpore conservantur & vegetantur. Et hæc ita dicimus esse inseparabilia, ut omnis verè ac reipsa manducans carnem Christi propriam, fiat etiam fructuum inde provenientium particeps in vitam æternam. Caro enim Christi verè cibus est omni eam revera manducanti. unde Augustinus immolationem Christi in seipso, distinguit ab ejus immolatione in sacramento. epist. 23. ipsum igitur corpus Christi non est sacramentum.

Iohan. 6. 55.

4. Sacramentis omnibus commune est, in rebus sensibilibus consistere, gratiam invisibilem significantibus; ait, ex mente Richardi, Ludovicus Silvestrius, apud Richardum in quart. sententiarum, distinctione primâ, articulo primo, quæstione primâ, in conclusione primâ. Vide suprà, libri noni caput primum, ubi de sacramenti definitione prolixè disseruimus. Unde evidenter colligitur, corpus Christi proprium non esse in Eucharistia sacramentum. Nam, ex mente ipsorum Transsubstantiariorum, corpus Christi in Eucharistia ita latet sub speciebus panis & vini, ut nullo modo sit sensibile. Exsistentia corporis Christi videri non potest in sacramento oculo corporali, naturali virtute, nec virtute gloriæ, nec etiam per miraculum: ait Richardus de media villa, in quarto sententiarum, distinctione decimâ, articulo quinto, quæstione secundâ. Ubi hanc reddit rationem: quia corpus Christi est in sacramento ad similitudinem spiritualis exsistentiæ, quam impossibile est repræsentari expressè per quamcunque speciem corporalem. Unde Durandus in eandem distinctionem, quæst. quartâ, numero quinto. Loquendo (inquit) de oculo corporali, dicendum est, quòd corpus Christi in hoc sacramento non videtur ab oculo, nec suo, nec alieno. Hæc Durandus. Sic etiam docet, neque tactu, neque alio sensu sensibile esse.

Omne sacramentū est signum sensibile.

Corpus Christi in Eucharistia non est sensibile.

Vide infra. cap. 11. §. 12. & cap. 17. §. 1. & §. 3.

5. Nos quidem fatemur, corpus Christi sub speciebus illis non esse sensibile ipsi Christo; non quia sit alicubi corpus Christi, ubi illud ipse non videat sensu corporeo, sed quia ibi non est realiter,

Ergo corpus Chriſti in Euchariſtia non eſt ſacramentum. Id ipſum docet Biel.

ter, ſeu in ſeipſo ſubſtantialiter: quod falsò à Doctoribus iſtis ſupponitur. Valet interim argumentum contra ipſos: corpus Chriſti in Euchariſtia non eſt ſenſibile; ergo non eſt ſacramentum.

6. Vim hujus argumenti percipiens Gabriel Biel, fatetur corpus Chriſti in Euchariſtia non eſſe ſacramentum: in quartum ſententiarum, diſtinctione primâ, quæſtione primâ, articulo primo, notabili primo, §. ad ſecundum dicitur. ubi pluribus argumentis probat, corpus Chriſti in Euchariſtia non eſſe ſacramentum. Idcirco eodem libro, diſtinctione octava, quæſtione primâ, articulo primo, Euchariſtiam ſic definit: Euchariſtia eſt ſpecies panis vel vini, corpus Chriſti & ſanguinem virtute ſacerdotalis conſecrationis realiter continens. Et ibidem; Quòd (inquit) ſit ſacramentum, probatur ex definitione ſacramenti; quia eſt ſignum ſenſibile ex inſtitutione Divina effectum gratuitum efficaciter ſignificans. Sunt enim ſpecies panis, & vini, ſignum ſignificans, &c. Magiſtrum autem excuſat, quòd impropriè loquutus ſit, vocans corpus Chriſti ſacramentum. Ad magiſtrum (inquit) dicitur; Cum corpus Chriſti dicitur ſacramentum & res; ſacramentum accipitur largè, pro ſigno ſacræ rei, & non propriè. Hæc ille.

Lombardum excuſat Biel.

Refellitur excuſatio.

7. At non iſta idonea excuſatio. Nam. 1. Non debuit magiſter ludere æquivocatione. 2. Caro Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini non eſt ſacramentum, largè & impropriè ſumtum pro ſigno rei ſacræ; omne enim tale ſacramentum, ſeu ſignum, eſt res præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem venire. ſicut ex Auguſtini lib. ſecundo de doctrina Chriſtiana, capite primo, monet ipſe Lombardus, libro quarto ſententiarum, diſtinctione prima: qualia fuerunt ſacrificia carnalia, & obſervantiæ cerimoniales veteris legis; ut ibidem docet Lombardus & ante eum Auguſtinus, Sacrificium (inquit) viſibile inviſibilis ſacrificii ſacramentum; id eſt, ſacrum ſignum eſt. lib. 10. de civitate Dei, cap. 5. Caro autem Chriſti in Euchariſtia non objicitur ſenſui.

Concilii Tridentini error inexcuſabilis.

8. Abſurdè igitur & dolosè Tridentini, Seſſione decima tertia, de ſacramento Euchariſtiæ differentes, decernunt latriæ cultum huic ſanctiſſimo ſacramento exhibendum: capite quinto. cum tamen fateantur, hoc eſſe ſanctiſſimæ Euchariſtiæ cum cæteris ſacramentis commune, quòd ſit inviſibilis gratiæ forma viſibilis. capite tertio. Neque eos excuſat commentum realis præſentiæ; nam etiam eâ conceſſâ, non inde ſequeretur carnem Chriſti inviſibiliter in ſacramento præſentem, eſſe ipſum ſacramentum. Alia eſt quæſtio de præſentia rei: alia verò de ipſo ſacramento, cujus res præſens dicitur. Dices, eos impropriè loquutos eſſe. at annon hîc maximè opus erat terminis propriis. Præterea aliquid ſenſu improprio appellationem accipit ſacramenti, vel qua ſacrum ſignum præter ſpeciem, quam ſenſibus ingerit, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem venire: vel per figuram illam, quâ rei ſignificatæ inditur vocabulum *ſigni*, quomodo de Chriſto ait Apoſtolus, *Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum, eſt Chriſtus*. 1. Corinth. 5. 7. Priore ſenſu caro Chriſti in Euchariſtia non poteſt dici ſacramentum: ut ex ſuperioribus patet. Poſteriorem ſenſum non intendunt Tridentini: nam & nos fatemur, Chriſto, qui eſt ſacramenti hujus res & veritas, deberi cultum latriæ: ſed volunt illi, adorari carnem ſubſtantialiter contentam ſub ſpecie panis: nos ſedentem in Cœlo.

1. Corinth. 5. 7.

Vindicatur Dionyſius.

9. Poſteriore ſenſu Dionyſius Chriſtum compellans, utitur nomine ſacramenti, libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite tertio, in parte tertiâ illius capitis. ubi poſtquam dixit, ſe penitiorem ſacramenti Euchariſtiæ contemplationem, Jeſu duce, Ἰησοῦ φωταγωγοῦντος, ingreſſurum, ſtatim ad Jeſum orationem dirigens exclamat, ἀλλ' ὦ θειοτάτη καὶ ἱερὰ τελετὴ, &c. Sed ô tu divinum ſanctiſſimúmque ſacramentum, &c. In quæ verba, Georgius Pachymeres, Dionyſii Paraphraſtes, ὡς ἐμψύχῳ γὰρ (inquit) αὐτῇ [τῇ τελετῇ] διαλέγεται, καὶ εἰκότως καθὰ καὶ ὁ Θεολόγος μέγας Γρηγόριος, ἀλλ' ὦ πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερόν. τὸ ἡμέτερον γὰρ πάσχα καὶ ἡ τοιαύτη ἱερὰ τελετὴ αὐτός ἐστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, πρὸς ὃν ποιεῖται τὸν λόγον ὁ ἅγιος [Διονύσιος,] ἵνα ἀποκαλύψῃ. &c. id eſt; ipſum [*ſacramentum*] alloquitur tanquam animatum, & jurè: quemadmodum & magnus Gregorius Theologus *dixit*, Cæterùm ô Paſcha magnum & ſacrum. Noſtrum enim Paſcha & hujuſmodi ſanctum ſacramentum ipſe eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ad quem ſermonem dirigit ſanctus [*Dionyſius*,] ut revelet, &c. Nempe veritatem compellat Dionyſius vocabulo *ſymboli*. Sicut vice verſâ ſolent, tropo quodam, res ſignificantes rerum illarum ſortiri vocabula, quas ſignificant: ut monet ipſe Lombardus, libro quarto ſententiarum, diſtinctione decimâ: idque confirmat teſtimonio Auguſtini, dicentis, ita panem vocari corpus Chriſti, cum verè ſit ſacramentum corporis Chriſti, quod in cruce poſitum eſt; ſicut ipſa immolatio, quæ fit manibus ſacerdotis, vocatur Chriſti paſſio, non rei veritate, ſed ſignificandi myſterio: & ſicut ſacramentum fidei dicitur fides. Hæc ibi. Dicitur etiam ſacramentum, ſacrum ſecretum, & ſacrum ſignatum; de quo nunc non agitur. Vide ſuprà, libro nono, capite primo.

Gratiani & Lombardi argumentū, tanquam ex Auguſtino.

10. Gratianus, de conſecratione, diſtinctione 2. can. *Hoc eſt quod dicimus*. citat, ex Proſperi libro ſententiarum, hæc tanquam Auguſtini verba; Conficitur ſacrificium Eccleſiæ ex duobus, id eſt, ſacramento, & re ſacramenti: id eſt, corpore Chriſti. Eſt igitur ſacramentum, & res ſacramenti, corpus Chriſti. Lombardus eadem citat, inſerto pronomine *idem*, ſic; Eſt ergo ſacramentum & res ſacramenti idem corpus Chriſti. Hinc ait, confirmari quod ipſe ſuprà dixit, ſcilicet, corpus Chriſti eſſe ſacramentum & rem. Reſpondeo. 1. Sententia iſta non invenitur in libro Proſperi, quem apud me habeo, editionis Colonienſis, anno 1609. neque adhuc apud ipſum Auguſtinum comparuit. 2. In illis verbis, corpus Chriſti refertur tantummodo ad rem ſacramenti. Pronomen verò *idem*, per quod etiam ad ſacramentum retraheretur, apud Lombardum, videtur eſſe adſcititium. Neque enim legitur apud Gratianum; & veriſimile eſt, eſſe ab aliquo interjectum verbis Lombardi; neque tutò recipitur ſola ipſius Lombardi auctoritate. 3. Quod in eodem teſtimonio apud Gratianum & Lombardum dicitur; ſacrificium Eccleſiæ conſtare ſacramento & re ſacramenti, ſicut perſona Chriſti conſtat ex Deo & homine; quod omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe contineat, ex quibus conſtat: Auctor gloſſæ in Decretum Gratiani, ait loquutionem illam, de conſtitutione ſacrificii, eſſe impropriam. Ex ſacramento (inquit) & re ſacra-

Reſponſio.

sacramenti nihil conficitur, sed tenentur collective pro ipso sacramento & re sacramenti. addit; probationem a simili de persona Christi esse valde impropriam. Alio modo & magis apposite argumentantur Theodoretus & Gelasius, à pane & vino sacramentali, ad probandam constantem humanitatis Christi veritatem, ejusque à Divinitate distinctionem. Eorum verba recitavimus in Irenico nostro, lib. 2. cap. 16. numero 1. in vindiciis Theodoreti.

Vide infra cap. 15. §. 12. & 14. & 15.

CAPUT TERTIUM.

De Specie.

Species pro veritate accipitur. Luc. 3. 22.

Legimus in Euangelio Lucæ, cap. 3. vers. 22. descendisse Spiritum Sanctum corporali specie [σωματικῷ εἴδει] sicut columbam in Jesum baptizatum. Hanc speciem interpretantur verum corpus & veram columbam, Ambrosius, in Commentario in Euangelium Lucæ: & libro de initiandis, capite 4. & Augustinus, libro 4. de Trinitate, capite ult. & sermone 38. de Tempore. Addit Ambrosius; Speciem autem pro veritate accipiendam legimus, & de Christo; *Et specie inventus ut homo.* & de Patre Deo; *neque speciem ejus vidistis.* Hæc Ambrosius, libro de initiandis, capite 4. Idem quoque eodem libro, cap. 9. seu ult. *Gravior est* (inquit) *ferri species, quàm aquarum liquor.* id est, ferrum gravius est aqua. Et rursus ibidem. Ante benedictionem alia species nominatur; Post consecrationem corpus Christi significatur. Et Augustinus, tractatu vigesimo sexto in Euangelium Johannis; *Omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spiritali. speciem visibilem vocat Augustinus veram aquam, verum vinum. Et hanc speciem visibilem ibidem vocat visibile sacramentum. Idem, lib. 4. de Trinitate, cap. 10. Corpus, seu rem materialem & corpoream, vocat eam speciem, quæ non est quod Angelus. Huc pertinet illud Sedulii, libro 2. operis Paschalis;

Philip. 2. 8. Iohan. 5. 37.

Ipsa etiam ut possent species ostendere Christum,
Aurea nascenti fuderunt munera Regi,
Thura dedere Deo, myrrham tribuere sepulcro.

2. Dionysius libro de Ecclesiastica Hierarchia, cap. 3. loquens de Christi incarnatione, ait; ἐξ ἡμῶν εἰδοποιούμενον, ex nobis specie assumta. quæ verba Maximus Dionysii Scholiastes sic explicat; τοῦτ᾽ ἔστι, τὸ κατὰ τὸ ἡμῶν εἶδος ἤγουν τὴν φύσιν λαβόντα, id est, speciem nostram sive naturam cùm assumsisset. Hæc Maximus.

3. Bertramus, libro de corpore & sanguine Domini. §. *Hinc etiam.* Ex his (inquit) omnibus, quæ sunt hactenus dicta, monstratum est, quod corpus & sanguis Christi, quæ fidelium ore in Ecclesia percipiuntur, figuræ sint secundùm speciem visibilem. At verò secundùm invisibilem substantiam, id est, Divini potentiam verbi, corpus & sanguis verè Christi exsistunt. Unde secundùm visibilem creaturam corpus pascunt; juxta verò potentioris virtutem substantiæ mentes fidelium & pascunt, & sanctificant. Item §. *Dicit sanctus.* Nam secundùm creaturarum substantiam, quod fuerunt ante consecrationem, hoc & postea consistunt. Panis & vinum prius exstitere, in qua etiam specie, jam consecrata, permanere videntur. —— Intellige, quòd non in specie, sed in virtute corpus & sanguis Christi exsistant quæ cernuntur. Item, §. *Subjungit.* Non est specie caro, sed sacramento. siquidem in specie panis, in sacramento verum Christi corpus; sicut ipse clamat Dominus Jesus, *Hoc est corpus meum.* Hæc Bertramus libro citato, quem scripsit jussu Caroli Calvi Francorum Regis, qui regnabat anno Domini 850. Sic passim in Patrum dissertationibus de sacramentis, ubi speciem visibilem opponunt rei & virtuti sacramenti & invisibili substantiæ, species veritatem importat. e. g. species panis est verus panis: & species vini, verum vinum.

4. At Transsubstantiarii longè alio sensu abutuntur hoc vocabulo, per *speciem* intelligentes mera accidentia in nullo subjecto exsistentia. quod portentum ipsi contra Patrum mentem excogitarunt, Patrumque verba in alienum sensum nequiter detorserunt.

Novum commentum Transsubstantiariorum.

5. Dices, speciem interdum dici accidentaliter. Respondeo. Nunquam tamen apud idoneos auctores invenitur posita hæc vox pro meris accidentibus, substantiali subjecto destitutis. Species accidentaliter intellecta, vel significat verum aliquod accidens rei illius, cujus dicitur species, in ipsa re ut in subjecto exsistens, quo pertinet significatio illa à Porphyrio observata, cap. de specie, quâ species significat externam rei alicujus formam,

Objectio.

Solutio.

Species accidentaliter intellecta.

Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

vel significat non verum ipsius rei accidens ipsi inhærens, sed alterius rei verum accidens, in altera illa reverè, ut in subjecto, exsistens; vel etiam ipsum subjectum cum accidentibus, quod propter similitudinem quandam cum re illa, cujus species dicitur, hanc accipit appellationem: sic imago rei dicitur species rei; item fallax simulatio rei, seu prætextus, dicitur species. si quis specie amicitiæ aliquem circumveniat, non habet ille veram qualitatem hominis amici, sed fallacem ejus imitationem: sic orichalcum præfert auri speciem. At Transsubstantiarii speciem panis vocant vera accidentia panis, eadem numero quæ erant in pane, tanquam in suo subjecto; nunc autem subtracto subjecto, exsistentia per se. qui certè insolens & absurdus est sensus, & nimis violentus vocabuli abusus. Accidentia ista ante consecrationem fatentur esse in subjecto, in pane. quod verò est in subjecto, impossibile est illud sine illo suo subjecto exsistere, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστιν. ut rectè monet Philosophus sub initium libri Categoriarum, in divisione rerum. Tueri se conantur, objectâ Dei omnipotentiâ. Sed prius de ejus voluntate constare oportebat, quæ pro hoc commento nusquam invenitur. Deinde non est sacrilegè obtrudendum Divinæ omnipotentiæ contradictionis adeoque mendacii patrocinium, ut idem faciat esse simul accidens & non accidens; ut corpus Christi faciat simul esse corpus & non corpus; & similia monstra, quæ Transsubstantiarii temeraria præsumtione imaginantur. *Deus non potest facere, ut sint contradictoria simul; quia est omnino infactibile.* inquit Henricus Gandavensis, quodlibet. 15. quæst. 1. Sic omnes scholastici.

Vide Hypomnema de Omnipotentia Dei. In judicio de pace Ecclesiarum. Infra lib. 14. cap. ult. §. 29.

CAPUT

CAPUT QUARTUM.

De natura mutatione: & de conversione panis in substantiam corporis Christi. & qualis fiat mutatio & conversio in Eucharistia.

Objectio de mutatione natura, & conversione panis in substantiam corporis Christi. Ambrosius, lib. de initiandis, cap. 9. loquens de ea mutatione, quæ fit in Eucharistia, vocat mutationem naturæ. Et autor sermonis de Cœna Domini, qui Cypriano tribuitur, ait panem, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie sed naturâ mutatum, omnipotentiâ Verbi factum esse carnem. Auctor illius homiliæ de corpore sanguine Christi, quæ exstat in tomo quarto operum Hieronymi, & incipit, *Magnitudo cœlestium beneficiorum*; quam Eusebio Emisseno tribuunt Gratianus, de consecratione, dist. 2. *quia corpus*. Et Lombardus, lib. 4. sent. dist. 8. B. Alii Eucherio adscribunt Episcopo Lugdunensi: Auctor (inquam,) ille in ea homilia ait, visibiles creaturas converti in substantiam corporis & sanguinis Christi. His sententiis Transsubstantiarii ad suffulciendum suam transsubstantiationem abutuntur.

Responsio, de mutatione natura. 2. Respondeo; Non est necesse, loco moveri substantiam illius rei, quæ dicitur mutare naturam, seu naturâ mutari; seu cujus natura dicitur mutari. Tritum est enim, & frequentissimo in usu, ut mutatio accidentalis, manente eadem naturâ substantiali, dicatur mutatio naturæ. Ambrosius, eodem illo libro de initiandis, eodemque capite nono. Postquam dixit, in Eucharistia, benedictione naturam ipsam mutari, id illustrat quibusdam exemplis, in quibus priore loco adfert quædam exempla mutationis naturæ essentialis, quæ etiam sensu percipi posset; videlicet, virgæ in serpentem, & aquæ in sanguinem in Ægypto, ut, argumento ducto à majori ad minus, inde evincat, possibilem esse hanc mutationem accidentalem, quæ fit in pane & vino; deinde subjungit exempla magis ad præsentem quæstionem quadrantia; nempe, mutationum illarum, quæ factæ sunt in mari rubro, & Jordane, quando eorum aquæ steterunt; de quibus Ambrosius, Nonne claret, (inquit,) naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis cursus, esse mutatam? Et paulò pòst: Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit. Misit etiam Elisæus lignum in aquam, & ferrum natavit. utique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. ——— quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret; quid dicimus de ipsa consecratione divinâ, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. quod si tantum valuit sermo Eliæ, ut ignem de cœlo deponeret; non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti; quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est novas rebus dare, quàm mutare naturas. ——— quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex Virgine? vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est, veræ ergo illius carnis sacramentum est. Ipse clamat Dominus Jesus: *Hoc est corpus meum.* ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur; post consecrationem corpus Christi significatur. Hæc ibi. Ecce mutationem naturæ ait factam esse in pane: qualis olim facta in mari rubro, in Jordane, in aqua edulcata, in ferro natante; nempe accidentalem, quoad usum, officium, dignitatem, & efficacitatem: nam qui erat communis panis, accepit ex institutione divinâ, per consecrationem, ut sit jam corpus Christi, id est, ut sit veræ carnis Christi sacramentum, eamque jam sacramentaliter significet. sic liquor calicis post consecrationem est sanguis Christi. Hanc autem dignitatem, officium, & efficaciam elementis istis solus dare potest omnipotens Deus, qui solus & naturæ conditor, & gratiæ largitor, & sacramentorum auctor est. De virtute, seu efficaci significatione, sacramentorum vide suprà libro nono, capite secundo.

Vindicatur Ambrosius. *Psal. 33. 9.*

3. Idem Ambrosius, lib. 4. de sacramentis, cap. 4. Ubi (inquit,) accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. ——— Si ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse quæ non erant; quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur? Eadem verba invenies citata à Gratiano, de Consecratione, dist. 2. *Panis est.* Adnectit autem ibidem Ambrosius eadem mutationum exempla, quæ contigerant in mari rubro, in aquis edulcatis, & in ferro natante: & exemplum nativitatis Christi de Virgine. quibus hoc insuper simile adjicit; Ergo, ut tibi respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem; dico tibi, quod jam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandavit & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: postea quam consecratus es, nova creatura esse cœpisti. Accipe ergo quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueverit, & mutat, quando vult, instituta naturæ. Hæc Ambrosius. Nempe sicut homo regeneratione mutat naturam: sic panis consecratione mutat naturam, mutatione non substantiali, sed accidentali. Ideo eodem libro cap. 5. quod appellat post consecrationem corpus Christi, idipsum vocat figuram corporis Christi.

De pane fit caro Christi. vide infra, cap. 8. §. 1. *Natura mutatio accidentalis.*

4. Eodem regenerati hominis exemplo utitur Eusebius Emissenus, seu potiùs Eucherius Lugdunensis, in homilia illa de corpore & sanguine Christi; ut hac similitudine doceat, quo sensu dicat creaturas visibiles in substantiam corporis & sanguinis Christi converti. Quanta itaque (inquit,) & quam celebranda vis divinæ benedictionis operetur; & quomodo tibi novum & impossibile videri non debeat, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur: te ipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis viâ intrinsecus

Responsio de conversione panis in substantiam corporis Christi. Vindicatur Eusebius Emissenus: seu potius Eucherius Lugdunensis.

mortuus exsulabas: subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innovatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti: & de filio perditionis, adoptivus Dei fieri occulta puritate meruisti: in mensura visibili permanens, major factus es te ipse visibiliter *, sine quantitatis augmento: cum ipso atque idem esses, multo aliter fidei processibus extitisti. In exteriore nihil additum est, & totum in interiore mutatum est: ac sic homo Christi filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu præteritâ vilitate depositâ, subitò novâ indutus es dignitate; & sicut hæc, quæ in te Deus læsa curavit, infecta diluit, maculata detersit, non sunt oculis nec sensibus tuis credita: ita cùm reverendo altari cœlestibus cibis satiandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiore assume. Et postea in eadem homilia: Nec (inquit) dubitet quisquam primarias creaturas, nutu Divinæ potentiæ, præsentia summæ majestatis, in Domini corporis transire posse naturam; cum ipsum hominem videat artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum. Sicut autem, quicunque ad fidem Christi veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti; his verò memoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, &c.

* *leg. invisibiliter.*

Cordis manu suscipe.

5. Plura ibi hujusmodi sunt exempla: quorum tamen nullum simile est transsubstantiationi, neque ex eis evinci potest monstri hujus possibilitas: ut scilicet unum idemque corpus sit simul in cœlo circumscriptivè, & in terrâ sub specie panis, & intra ambitum loci speciei contineatur, sit in multis distantibus & distinctis locis eodem momento; sit in loco speciei definitivè per modum spiritualis essentiæ, totum sub tota specie, & totum sub singulis partibus speciei, cum sua propria quantitate, sed indivisibiliter, absque positione partis extra partem, & reliqua hujus somnii absurdissima figmenta. quid enim his simile vel in rerum creatione, vel in hominis lapsi reparatione, vel in mortuorum resuscitatione, vel in hominis exaltatione & glorificatione? hæc autem sunt exempla, quibus utitur Eusebius Emissenus vel Eucherius, seu quisquis homiliæ illius auctor est, ut probet, possibilem esse conversionem panis in corpus Christi. Unde patet, ignotum ei fuisse Transsubstantiariorum commentum, & solam agnovisse conversionem accidentalem panis in corpus Christi: sicut accidentali mutatione homo per regenerationem fit corpus Christi, & particeps divinæ naturæ; ut loquitur Petrus Apostolus, 2. Petr. 1. 4. Non enim putabat scriptor ille, fieri in Eucharistia creationem non entis, aut reparationem mortui; sed ista exempla adhibuit, ut inde inferret possibilitatem conversionis illius accidentalis, qua panis mirabiliter fit corpus Christi & pabulum animarum: sicut homo mirabiliter ex filio iræ fit filius Dei, & particeps Divinæ naturæ, efficaci operatione omnipotentis Dei, cui omnia sunt possibilia; quamvis non possit mentiri, aut seipsum negare, adeóque nec facere, ut contradictoria sint simul.

Absurda doctrina Transsubstantiariorum.

Conversio accidentalis.

2. Pet. 1. 4.

6. Porrò, quid sibi velit exemplum hominis regenerati, etsi cuilibet obvium esse videatur; non gravabor tamen Irenæi verbis explicare: Qui infructuosi sunt injustitiâ, & velut sentibus obvoluti homines, si diligentiam percipiant, & velut insertionem accipientes verbum Dei, in pristinam veniunt hominis naturam eam, quâ secundùm imaginem & similitudinem factus est Dei. Sed quemadmodum oleaster inserta, substantiam quidem ligni non amittit, qualitatem autem fructus immutat, & aliud percipit vocabulum, jam non oleaster, sed fructifica olea exsistens & dicitur: sic & homo per fidem insertus, & assumens Spiritum Dei, substantiam quidem carnis non amittit, qualitatem autem fructus operum immutat, & aliud accipit vocabulum, significans illam quæ in melius est transmutationem, jam non caro & sanguis, sed homo spiritualis exsistens & dicitur. Hæc Irenæus, libro quinto adversus hæreses, pagina 453. editionis Parisiensis, anno Domini 1545.

Irenæus.

7. Auctor libri de cardinalibus operibus Christi, in sermone de Cœna Domini, quando ait panem istum, quem discipulis Dominus porrigebat, non effigie, sed natura mutatum, omnipotentiâ Verbi factum esse carnem: nihil aliud intelligit, nisi factam esse, haud quidem foris sensibilem, sed interius intelligibilem mutationem naturæ panis, qualem ostendimus intelligi ab Ambrosio, & Eusebio Emisseno, vel Eucherio: ut qui fuit communis panis, jam fit corpus Christi, id est, sacramentaliter significet corpus Christi. hanc verè esse auctoris illius mentem, declarant ipsius verba; nam in eodem sermone, de hoc sacramento, seu corpore Christi in sacramento, loquens, ait illud usque hodie à Domino creari, & sanctificari, & benedici, & piè sumentibus dividi: usque hodie (inquit,) hoc veracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & piè sumentibus dividit. Hæc certè non conveniunt vero & proprio Christi corpori. sacramentum autem appellat corpus Christi veracissimum, id est, signum non fallax & inane, sed verax, & (ut loquitur Gelasius) *veraciter repræsentans* verum corpus Christi, cujus est signum. Propterea accipit appellationem rei significatæ. Postea etiam auctor libri illius de cardinalibus operibus Christi, in eodem sermone de Cœna Domini, prope finem; Hæc (inquit,) quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide sincerâ panem sanctum frangimus, & partimur. Et in sermone de unctione chrismatis, idem auctor ait; Dedit itaque Dominus noster in mensa, in qua ultimum cum Apostolis participavit convivium, propriis manibus panem & vinum; in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: ut in Apostolis secretiùs impressa sincera veritas & vera sinceritas exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro esset & sanguis: & quibus rationibus causæ effectibus convenirent: & diversa nomina, vel species, ad unam reducerentur essentiam, & significantia & significata eisdem vocabulis censerentur. His gratiæ supernæ privilegiis. eius sanctificati panis refecti, &c. Ecce apertè distinguit panem sanctificatum, quem frangimus & partimur, à corpore Christi; & ait, hæc duo ad unam reduci essentiam idque sic explicat, quòd panis & vinum sint significantia corpus & sanguinem Christi,

Vindicatur auctor sermonis de Cœna Domini, qui Cypriano tribuitur.

Gelas. lib. contra Eutych. & Nestorium.

Christi, & utraque eisdem vocabulis censeantur. Nempe secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est, sacramentum sanguis Christi sanguis Christi est, ut docet Augustinus epist. 23.

Gelasius. In divinam transeunt substantiam, manet tamen substantia panis & vini.

8. Gelasius, in opere suo contra Eutychen & Nestorium, Sacramenta, (inquit,) quæ sumimus, corporis & sanguinis Christi, divina res est; propter quod & per eadem divinæ efficimur consortes naturæ: & tamen esse non desinit substantia vel natura panis & vini. Et certè imago & similitudo corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorum celebrantur. ——— in divinam transeunt, Sancto Spiritu perficiente, substantiam, permanentia tamen in suæ proprietate naturæ. Hæc Gelasius.

Bertramus.

9. Eodem sensu Bertramus [qui & Ratrannus dicitur,] in suo libro de corpore & sanguine Domini, ad Carolum Calvum Francorum regem, §. *Hic etiam.* ait, panem & vinum per mysterium in corporis & sanguinis Christi converti substantiam, & à credentibus sumi. Et tamen passim in eo libro luculenter veritatem defendit, quod maneat substantia panis & vini, & quod ea quæ ore fidelium corporaliter sumuntur, non sint verum corpus Christi & verus sanguis, nec in ea corporaliter convertantur, sed tantùm sint imago, figura, mysterium.

Convertuntur in substantiam corporis & sanguinis Christi, manet tamen substantia & natura panis & vini.

Florus.

Circa annum Domini 855.

10. Sic Florus Magister (qui sub eodem Carolo Calvo floruit) in sua exegesi sive expositione Missæ, in illa verba Missæ [*quam oblationem tu Deus in omnibus*, &c.] ait, de simplicibus terræ frugibus sumta, divinæ benedictionis ineffabili potentiâ effici fidelibus corpus & sanguinem unigeniti Filii Dei, sicut ipse testatur, *caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Deinde idipsum clarius explicans; Hæc est (inquit Florus,) rationabilis hostia, plena videlicet rationis, plena mysterii. Hoc corpus & hic sanguinis non in spicis & sarmentis colligitur, sed certâ consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Cum panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis ejus, ineffabili Spiritus sanctificatione, transfertur, manducatur Christus. Per partes enim manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in corde tuo. Hæc Florus, in illa sua exegesi, quæ exstat in bibliotheca Patrum, tomo sexto, editionis quartæ. transferri ait panis & vini creaturam in sacramentum carnis & sanguinis Domini: & fidelibus effici corpus & sanguinem ejus; quia videlicet fideles spiritualiter intelligentes sacramentum, etiam rem ipsam certò accipiunt. Non ita infideles, qui solum accipiunt sacramentum, non etiam rem.

Ioh. 6, 55.

Creatura transfertur in sacramentum carnis & sanguinis Christi.

CAPUT QUINTUM.

Quænam similitudo sit in sacramentis.

LOmbardus, Augustinum in hoc sequutus, ait; Sacramentum ejus rei similitudinem gerit, cujus signum est. Si enim sacramenta non haberent similitudinem rerum, quarum sacramenta sunt: propriè sacramenta non dicerentur. libro quarto sententiar. dist. 1. quæ verba explicans Bonaventura ibidem, dubio literali tertio, monet similitudinem hanc esse *proportionalitatis*, & esse in quatuor terminis: sicut abluit carnem; ita gratia mundat animam. Aliam verò similitudinem, quam *proportionis* vocat, quæ attenditur secundùm unius rationis proprietatem, sive naturæ participationem, qualis invenitur in duobus ovis, dicit non requiri in sacramentis. Hæc rectè monet Bonaventura. Eam autem proportionalitatis similitudinem applicat ad Eucharistiam Lombardus, quarto sententiar. dist. 8. D. vide suprà, libro 9. capite 1. §. 19. & hoc libro 11. capite 4. §. 8. & capite 10. §. 37.

CAPUT SEXTUM.

De præsentia; & de vocibus modum præsentiæ denotantibus, videlicet, realiter, substantialiter, corporaliter, localiter, *&c.*

PRæsentia Christi in Eucharistia intelligi potest bifariam, videlicet, vel secundùm Divinitatem & gratiam; quomodo Christus Deus semper præsens est omnibus eum diligentibus, Joan. 14. 23. vel secundùm humanitatem.

Joan. 14. 23.

2. Hoc immotum est axioma; Quicquid manducatur, eo ipso quod manducatur, evincitur esse præsens. Nam quod nullo modo præsens est, non potest dici ullo modo manducari. Pro duplici igitur manducatione carnis Christi, quam ab omnibus agnosci docuimus suprà, capite primo, duplicem necesse est statuamus ejusdem carnis præsentiam, videlicet, *spiritualem*, & *sacramentalem*. Et sicut utraque manducatio realis est; sic utraque præsentia. Ineptissimè igitur clamitant Transsubstantiarii, (ut & Consubstantiarii) non fore nisi imaginariam & fictitiam, haud veram, præsentiam carnis Christi in celebratione Eucharistiæ, nisi sit corporaliter & substantialiter in illo loco, ubi externum cernitur sacramentum. Nos dicimus, Christum ejusque carnem esse realiter præsentem, in quantum est spiritualiter præsens. Illi dolosè, realiter & corporaliter tanquam æquipollentia confundunt.

Quod manducatur est præsens.

Pro duplici manducatione duplex est præsentia, & utraque realis.

Error Romanensium & Lutheranorum.

3. Sacramentalem præsentiam utrique fatemur, sicut sacramentalem manducationem; sed diverso sensu. Præsentia sacramentalis est præsentia in sacramento, seu per sacramentum, seu (ut Augustini verbis utar) sacramento tenus. Romanenses, excogitato commento, ipsam veram Christi carnem ajunt hic esse sacramentum; nos eam dicimus rem esse sacramenti, non sacramentum. Hanc nostram assertionem evidenter confirmatam dedimus, suprà, capite secundo. Rursum igitur ut incautis fucum faciant, abutuntur dictione sacramen-

Controversia de sacramentali præsentia.

cramentalis præsentiæ, quam perperam confundunt cum substantiali præsentia rei sacramenti in seipsa. Res hujus sacramenti est caro Christi propria; hæc in seipsa realiter præsens est in Cœlo; at in sacramento sacramentaliter est præsens hic in terra, quantum ad locum in quo celebratur hoc sacramentum. Semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento omni die populis immolatur. inquit Augustinus epistolâ vigesima tertiâ. Hæc quæ Augustinus bene distinguit, Transsubstantiarii malè confundunt: pro eodem accipientes præsentiam corporis Christi in seipso, & ejusdem præsentiam in sacramento. Quamvis ultrò fateamur corpus Christi in seipso præsens esse spiritualiter, id est, per vinculum Spiritus, quo fit ut fideliter sumens sacramentum, conjungatur cum ipso Christi corpore substantiali, licet locis longè disterminentur.

Utrùm sacramentalis præsentia dici possit realis. 4. Si quæras; utrùm præsentia Christi sacramentalis dici possit realis, necne? Respondeo. Non potest eo sensu, quem intendunt Transsubstantiarii, & consubstantiarii; alio tamen sano sensu dici potest realis. Res vel opponitur sacramento significanti illam rem; vel opponitur non enti & figmento. Priore modo consideratur relativè, ut aliquid significatum, naturaliter vel politicè; prout signorum alia sunt naturalia, alia politica. Posteriore modo Res consideratur absolutè & metaphysicè. Et hoc posteriore sensu non solùm res significata, sed etiam ipsum signum est res. Est enim ens reale, & ipsa significatio quæ inter signum reale & signatum reale intercedit, est respectus quidam realis. At, juxta priorem sensum, sacramentum est signum, seu symbolum & imago & figura; non res. Propterea Augustinus manducationem rei distinguit passim à manducatione sacramenti, sicut docuimus supra, capite primo. ubi ostendimus eam solam carnis Christi manducationem ab Augustino veram agnosci & realem quæ spiritualis est; alteram verò, quæ fit sacramento tenus, non agnosci ab eo pro vera & reali. quia scilicet est manducatio solius sacramenti, non etiam rei sacramenti. Hinc jam patet, quid respondendum sit ad propositam quæstionem, quâ quæritur; an præsentia sacramentalis dici possit realis? *Distinctio.* Distinguo enim; sensu absoluto & metaphysico est realis, non fictitia: sensu autem politico non est realis, sed tantùm symbolica. Nec tamen est falsa aut fallax ista præsentia; nam sunt ista symbola in hunc finem ab ipso Christo instituta, ut ejus corpus & sanguinem veraciter *repræsentent*. ut verbo utar Hieronymiano, in Matth. 26.

Pontificia doctrina dolositas. 5. At hujus orthodoxæ doctrinæ adversarii, quando pro reali præsentia pugnant; utcunque sophisticè præ se ferant studium excludendi tantummodo fictitiam præsentiam, revera tamen realem præsentiam intelligunt non metaphysicè, sed politicè, pro substantiali & corporali ipsius rei significatæ præsentia in eo loco, ubi est rei illius sacramentum. Hæc est illa realis præsentia, quam nos symbolis concessam negamus. *Verba Concilii Tridentini, de reali præsentia.* Hanc præsentiam Tridentini sic definiunt; In almo sanctæ Eucharistiæ sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Jesum Christum verum Deum atque hominem, verè, realiter, ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri. & quamvis ipse Salvator noster semper ad dextram Patris in cœlis assideat, juxta modum exsistendi naturalem; multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter præsentem sua substantia nobis adesse. Sessione decima tertiâ, capite primo, & adhuc clarius eadem Sessione, capite tertio, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem, sub panis & vini specie, una cum ipsius anima & Divinitate exsistere, &c.

6. Hugo de Sancto Victore, in Speculo Ecclesiæ, capite septimo, & Bonaventura in quartum sententiar. dist. 10. part. 1. qu. 1. & quæst. 4. hanc vocant præsentiam corporalem, & ajunt, Christum ibi esse corporaliter præsentem, id est, in carne: ut exponit Bonaventura, quæstione 1. *Præsentia corporalis, quam intelligunt Romanenses, quando certant de reali præsentia.* Rationem hujus præsentiæ reddit Hugo; Sicut enim, (inquit,) necessaria fuit illa nobis Christi præsentia in carne olim, quâ mori posset: ita necessaria est, usque ad finem mundi, ejus præsentia eo modo, quo panis vivus, qui de cœlo descendit, manducari possit. Igitur, qui tunc ex sola dilectione exhibuit se talem, ut lanceâ perforari posset; & nunc usque ad finem seculi se talem exhibet, qui in sacramento manducari possit. *Hugonis error proponitur & refutatur.* Hæc Hugo. At eodem capite idem Hugo affirmat promissionem illam Christi, *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi*. (Matth. 28.) intelligendam non de corporali, sed de spirituali præsentiâ. *Matth. 28. 20.* Proferat nobis aliquis similem promissionem de præsentia corporali. Nam ad hoc, ut salutariter manducetur panis ille vivus qui de cœlo descendit, non est necessaria præsentia corporalis; sufficit enim spiritualis: ut ipse Hugo ibidem fatetur; Spiritualis (inquit,) sumtio, quæ verâ fide percipitur, sine sacramentali, ubi non est contemtus religionis, sufficit. qui ergo manducat dignè, habet sacramentum & rem sacramenti. qui credit & diligit, etsi manducare sub sacramento non possit, rem tamen sacramenti habet, & spiritualiter manducat, & veraciter Christo incorporatur. Hæc ille.

Objectio. 7. At (inquies,) instituit Christus etiam manducationem sui sacramentalem, quæ postulat præsentiam corporalem: ideo ait Hugo, eodem illo capite; quando in manibus tenes ejus sacramentum, corporaliter tecum est. quando ore suscipis, & quando ore manducas, corporaliter tecum est. Denique in visu, in tactu, in sapore corporaliter tecum est. Et quamdiu sensus tuus corporaliter afficitur, ejus præsentia non aufertur corporalis. *Responsio.* Respondeo. Ipse Hugo, ibidem, ait, corporalem istam præsentiam citò desinere, nec esse per se utilem; solumque ejus usum esse, ut excitet, & juvet ad inveniendum præsentiam spiritualem, quæ sola permanet. *Christus cum viatore non permanet corporaliter, sed spiritualiter.* Completâ autem sacramenti manducatione præsentiam Christi corporalem non, nisi in cœlo, quærendam esse: ejus verba sunt; Sed dicit forsan cor tuum: ubi est corpus Domini, postquam sumsi illud, & manducavi? Audi ergo: Corporalem præsentiam Christi quæris? in cœlo quære. Tecum per corporalem præsentiam ad tempus esse voluit, quando & quamdiu necesse fuit. Exhibuit ad tempus corporalem præsentiam, ut per illam ad spiritualem inveniendam excitaret, & juvaret. Ideo ad te corporaliter venit, ut per corporalem præ-

præsentiam spiritualis inveniatur, quæ non auferatur. Venit ad te corporaliter, non ut hic tecum permaneat corporaliter, sed spiritualiter. ——— Quamdiu sensus tuus corporaliter afficitur, ejus præsentia non aufertur corporalis. Postquam autem sensus corporalis in perficiendo deficit, deinceps corporalis Christi præsentia non est quærenda, sed spiritualis retinenda. Dispensatio completa est. ——— Completâ ergo sacramentali dispensatione, si corporalem præsentiam Christi quæris, in Cœlo quære: ibi quære, ubi prius fuit, quàm per sacramentum corporaliter tecum esse inciperet; & unde non discessit, quando ad te venit. Hæc Hugo.

Quamdiu duret præsentia corporalis, secundùm Hugonem.

Vide infra, cap. 12. §. 42. & cap. 18. §. 28.

Error Hugonis.

8. In eo erravit Hugo, quod veram Christi carnem dixerit esse & sacramentum & rem: quem errorem refutavimus suprà, cap. 2. unde sacramentalem sumtionem cum corporali perperam etiam confudit. Hunc etiam errorem profligavimus suprà, cap. 1. Juxta sumtionis modum sic est præsentia. Corporalem imaginatus est Hugo præsentiam, ex falsa hypothesi transmutationis substantialis elementorum in corpus & sanguinem Christi, & corporalis manducationis.

Doctrina orthodoxa de Christi præsentia in Eucharistia.

9. Certè panis ille vivus, qui de Cœlo descendit, manducatur sacramentaliter, sine corporali præsentia ipsius Christi: sufficit enim præsentia in sacramento, ut manducetur Christus sacramentaliter, id est, sufficit corporalis præsentia sacramenti, Christum ex Divina institutione veraciter repræsentantis, & exhibentis, ut manducetur sacramentum corporis & sanguinis Domini. Per quam corporalem sacramenti præsentiam & manducationem, tanquam per medium externum à Domino institutum, admonemur, & adjuvamur ad quærendum & inveniendum spiritualem præsentiam ipsius rei, id est, Christi, exsistentis corporaliter duntaxat in Cœlo, quo locali intervallo non obstante ipse Christus intimè & realiter præsens est dignis communicantibus; præsentiâ tamen non corporali, sed spirituali: & sic habitat per fidem in ipsorum cordibus, & ipsi ei incorporantur, suntque membra corporis ejus, ex carne ejus, & ex ossibus ejus. Quocirca quod de corporali præsentiâ tantummodo in cœlo post sacramentalem dispensationem quærenda, rectè dixit Hugo, id ipsum nos cum sanctis Patribus monemus faciendum etiam tempore dispensationis sacramentalis, ut scilicet per Dei gratiam *sursum corda* attollamus ad Dominum in cœlo corporaliter præsentem, eumque manu cordis apprehendamus, & ore interioris hominis manducemus spiritualiter, adeóque salutariter.

Ephes. 3. 17. & 5. 30.

Sursum corda vide cap. 8. §. 19.

Eucherius. Mente continge; manu cordis suscipe.

10. Eusebius Emissenus, vel Eucherius Lugdunensis, in homilia de corpore & sanguine Christi; Sacrum (inquit) Dei tui corpus & sanguinem respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume.

Basil. νοητὸν στόμα.

11. Basilius magnus, in Psal. 33. (seu 34.) vers. 2. Est (inquit) quoddam intellectuale interni hominis os, [νοητὸν στόμα τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου] quo pascitur recipiens verbum vitæ, qui est panis qui de cœlo descendit. Item in ejusdem Psalmi versum 9. Multis (inquit) in locis observavimus, quod animæ vires eisdem appellantur nomenclaturis, quibus membra externa vocantur. Quoniam verò Dominus noster verus est panis, & ejus caro verus cibus; necesse est, ut voluptas lætitiæ panis, per gustum spiritualem [διὰ γεύσεως νοητῆς] in nobis gignatur.

Γεῦσις νοητή.

12. Ambrosius, in cap. 24. Lucæ, ait; Non enim corporali tactu Christum, sed fide tangimus. Idem serm. 56. de tempore. Beatus Paulus nos docuit, quemadmodum Salvatorem in cœlestibus quæreremus, dicens; *quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextra Dei sedens.* Et, ut nos ab hac humili vel terrena inquisitione Mariæ [*Magdalenæ, Ioan. 20.*] penitùs submoveret, addidit dicens; *quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Ergo jam non super terram, nec in terra, nec secundùm carnem, debemus quærere Salvatorem, si volumus eum invenire atque contingere, &c. *Et paullò pòst;* Intelligite ergo, quanta devotionis est gloria. Maria, juxta Dominum constituta, eum tangere non meretur; Stephanus, in terris positus, Christum tangit in cœlo. Illa inter angelos præsentem non videt Salvatorem; Stephanus inter Judæos Dominum cernit absentem. Hæc *Ambrosius.* vide ibi plura. Observa ex Ambrosio, *Christum à nobis tam longè absentem corporaliter, quantum distat cœlum à terra; tangi nihilominus fide ab eis, qui eum mentis devotione quærunt,* adeóque esse eis spiritualiter præsentem.

Ambros.

Coloss. 3. 1. 2.

Non super terram nec in terra.

Ioan. 20. 17.

Act. 7. 55. Christum tangit in cœlo.

Cernit absentem. vide infra, cap. 12. §. 21.

13. Augustinus, tract. 50. in Euangelium Joannis. Quomodo in cœlum manum mittam, ut ibi sedentem teneam? fidem mitte, & tenuisti. Parentes tui [*Iudæi qui Christum occiderunt*] tenuerunt carne; tu tene corde. *Et postea, in eodem tractatu.* Habuit illum Ecclesia secundùm præsentiam carnis paucis diebus, modò fide tenet, oculis non videt.

Augustin. fidem mitte, & tenuisti.

Vide cap. 12. §. 15. & §. 16. & §. 17.

14. Idcirco Chrysostomus in 1. Corinth. 10. serm. 24. ait eos, qui dignè volunt accedere ad hoc corpus Domini, oportere aquilis esse similes, & in ipsum cœlum subvolare. [πρὸς αὐτὸν ἱπτᾶσθαι τὸν οὐρανόν.] Nihil terrenum sapere, sed sursum perpetuò volare, & ipsum justitiæ Solem intueri, & acutam oculorum mentis aciem habere, [ὀξυδερκὲς τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἔχειν.] Quod autem ibidem subjungit Chrysostomus de præsentia corporis Christi super altare in terra, ubi ait illud à communicantibus conspici sicut à Magis olim cernebatur recubans in præsepi, & quod non modò conspiciatur, sed & tangatur: illud totum ad præsentiam pertinet sacramentalem & symbolicam, quâ per corporalem & sensibilem præsentiam symboli ab ipso Christo instituti, verum ipsius corpus (quod ipsi Transsubstantiarii fatentur in sacramento nec sensu visûs conspici, nec tangi corporaliter) præsens est sacramentaliter sive symbolicè, id est, non in seipso corporaliter, sed in signo relativè. Neque est hæc fallax aut fictitia præsentia; nam cum signo rem ipsam verè accipiunt, quicunque ritè dispositi accedunt. signum quidem corporaliter, rem verò accipiunt spiritualiter. Ut autem literam sequi, (ait Augustinus) & signa pro rebus, quæ eis significantur, accipere, servilis infirmitatis est: ita inutiliter signa interpretari, malè vagantis erroris est. lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 9.

Chrysostom. Oportet aquilis esse similes.

Vindicatur Chrysostomus.

Suprà, cap. 2. § 4. & infra, cap. 11. §. 12.

15. Dominus suæ institutioni nunquam deest, sed qui indignè accedit, ipse sibi deest, & seipsum fraudat re sacramenti; quia non attulit mentis oculum, cordis manum, intellectuale interioris hominis os, quibus cerneret, acciperet, manducaret ipsam rem sacramenti: sed sola attulit organa corporea, quibus accipi non potest res sacramenti, sed solum sacramentum, quod indi-

gnus conviva sibi manducat ad judicium, quia immundus præsumpsit ad Christi accedere sacramenta. ut loquitur Augustinus, tract. 26. in Euangelium Joannis.

De præsentia locali.

16. Quærunt etiam de præsentia Christi in sacramento Altaris; Utrùm sit localis, nec ne? Dicendum, (inquit Bonaventura) quod aliquid dicitur ibi esse *localiter*, aut quia est secundùm corporalem præsentiam, aut quia secundùm commensurationem corpori debitam. Primo modo est ibi *localiter*; secundo modo non, imò tantum in cœlo: unde Innocentius distinguit *esse localiter*, contra *esse sacramentaliter*. Hæc Bonaventura, in 4. sent. dist. 10. part. 1. quæst. 4. in responsione ad tertium argumentum. Thom. *quasi localiter*. in 4. sent. dist. 9. qu. 2. art. 1. ad 2. Nos præsentiam illam, quam tuentur Transsubstantiarii & Consubstantiarii, vocamus *localem*, eodem sensu, quo explicat Bonaventura. Quamvis distinctionem istam repudiemus; nam ubicunque est aliquod corpus corporaliter, & quidem cum tota sua quantitate dimensivâ, ibi est dimensivè, & secundùm commensurationem corpori debitam. Ajunt autem Transsubstantiarii, corpus Christi esse in hoc sacramento cum tota sua propriâ quantitate dimensivâ, & ibi cum corpore esse totam ejus propriam quantitatem dimensivam, non tamen secundùm proprium modum quantitatis, non localiter, non quantitativè, non dimensivè; sed indivisibiliter secundùm modum substantiæ, totam sub tota specie panis, & totam in qualibet parte. quemadmodum anima est in corpore, tota in toto, & tota in qualibet parte. *Thom.* in 4. sent. dist. 10. qu. 2. & qu. 3. & in Summa, part. 3. qu. 76. art. 3. & 4. *Bonaventura*, in 4. sent. dist. 10. part. 1. qu. 2. & qu. 4. & qu. 5. *Richardus*, in eandem dist. art. 1. qu. 2. *Durandus*, ibidem, qu. 2. *Biel*, ibidem, art. 2.

Localis præsentia, quam affirmant Transsubstantiarii.

17. Oppono argumenta, quæ contra istam opinionem adfert Durandus, in 4. sent. dist. 10. qu. 2.

Tria argumenta ex Durando, contra localem istam præsentiam.

1. Quantitas, cùm de ratione sua intrinsecâ habeat partes positione distinctas, & per hoc sit divisibilis, nullo modo potest ei competere ratione cujuscunque alterius [*puta substantiæ, in qua est*] indivisibiliter se habere. Propter quod non potest comparari ad locum modo substantiæ, ut tota sit sub speciebus, & sub qualibet parte.

2. Ubicunque est substantia in se realiter, ibidem est substantialiter, [*quocunque alio modo ibi sit*;] Quia iste modus est ab ea inseparabilis. Ergo similiter, ubicunque est quantitas in se realiter, ibi est quantitativè; quia iste modus est ipsi essentialis, & inseparabilis. Sed illud, quod est quantitativè alicubi, non potest comparari ad totum, vel ejus partem, consimiliter: ergo idem quod prius.

3. Nihil potest comparari ad aliud modo incompossibili suæ naturæ: sed indivisibilitas est modus incompossibilis naturæ quantitatis, cùm ipsa sua natura intrinseca sit divisibilis: Ergo quantitas non potest comparari ad aliquod aliud quantum, nisi divisibiliter: ergo non consimiliter se habebit ad totum & ad partem. Et sic, si quantitas corporis Christi est in hoc sacramento, non poterit totum corpus Christi esse æqualiter sub speciebus panis, & sub qualibet parte specierum. cujus oppositum (*inquit Durandus*) tenet Ecclesia.

Has objectiones Durandus ait valde esse difficile evitare.

18. Adde illud Bielis, in 4. sent. dist. 10. quæstione unica, art. 1. Notabili 1. Omnes (inquit Gabriel Biel) loquentes de quantitate continuâ seu extensiva, in hoc concordant, quòd quantitas est illud, per quod res aliqua divisibilis est extensa, id est, habet partem extra partem localiter, seu descriptivè; ita, quòd una pars determinat sibi aliquem præcisum locum & adæquatum, & alia alium: ita, quòd duæ partes extensivè non sint simul in eodem loco adæquato. Hæc Biel.

Argumentum ex Gabriele contra eandem.

19. Ne autem se tueantur miraculi obtentu, oppono fundamentum illud apud Bonaventuram; *Per miraculum nunquam separatur definitio à definito.* in 4. sent. dist. 10. part. 1. qu. 4. cujus rationem reddit Thomas; *Quia separare definitionem à definito, est ponere duo contradictoria esse simul.* Thom. in 4. sent. dist. 44. qu. 2. art. 2. quæstiuncula 2. Evadere etiam conantur per distinctionem positionis partium, quam ibidem adfert Bonaventura; Sciendum (inquit) quod positio est ordinatio partium in toto, & ab hac non abstrahitur corpus Christi in hostia; & partium in loco; & ab hac abstrahitur, propter sacramenti veritatem. Eadem distinctione utitur Scotus, in 4. sent. dist. 10. qu. 1. num. 14. & 15. Oppono illud Thomæ; Si duæ quantitates dimensivæ juxta se ponantur, major extenditur ultra minorem, part. 3. qu. 76. art. 4. arg. 3. Non est quidem intrinsecè & essentialiter necessarium uni quantitati, ut ponatur juxta aliam minorem, & ultra eam extendatur. Nihilominus ex intrinseca extensione necessariò sequitur, ut aliam minorem excedat, posita juxta eam alia minore. Inanis autem est illa Scoti argutia, quòd positio in loco sit alterius categoriæ à positione illa partium in toto, quæ est differentia quantitatis, ideóque abstrahi possit ab ea quantitas. Nam, etiamsi extra omnem locum ambientem supponeres esse corpus quantum & solitarium, habens solam positionem partium in toto, neque magis minusve extensum alia quantitate: Ex ipsa tamen intrinsecâ positione partis extra partem in toto, sequetur necessariò earundem partium positio in loco, si corpori illi circumponatur locus, vel si corpus illud statuatur in aliquo loco: indidem etiam sequetur, si juxta corpus illud quantum ponatur alia quantitas minor, extendi majorem quantitatem, in eo spacio, vel loco, ultra minorem. Neque evadit ipse Thomas, dum ad argumentum à se propositum respondet, verum esse quidem de quantitate exsistente alicubi secundùm modum suum, id est, quantitativè, quod major excedat minorem; at non esse verum de quantitate exsistente alicubi non modo suo, sed per modum substantiæ. Eadem responsione eludere conatur & alterum illud axioma, quod ibidem sibi objicit ex Aristotele, lib. 3. Metaphys. text. 9. Impossibile duas quantitates dimensivas esse simul, etiamsi una sit separata, & alia in corpore naturali. Ergo cum in sacramento remaneat quantitas dimensiva panis, impossibile est, ibi simul esse quantitatem dimensivam Christi. Respondet per petitionem principii; Quantitatem corporis Christi ibi esse cum corpore Christi concomitanter, non secundùm proprium suum modum, sed secundùm modum substantiæ. unde etiam infert, eam esse totam in toto, seu sub tota hostiâ, totam in qualibet parte; quamvis modus quantitatis proprius, per se ei conveniens, sit, ut sit tota in toto, & singulæ partes in singulis

Per miraculum nunquam separatur definitio à definito.

Vide infra, §. 20. & §. 38. & supra, cap. 3. §. 5.

Eripitur & aliud effugium.

Scoti argutia refellitur.

Thomæ inanis responsio.

Impossibile est duas quantitates dimensivas esse simul.

Thomas petit principium.

singulis partibus. Huic audacissimæ vanitati oppone argumenta illa Durandi, superius à nobis allata; quæ Durandus meritò dixit esse evitatu difficilia: dixisset insolubilia.

Sup. §. 17.

Aliud argumentum contra dogma Romanensium de corporali, & locali, præsentia. Concil. Tridentinum eorum accedit sententiæ qui dicunt, non esse per Divinam omnipotentiam possibile, ut unum corpus sit simul in duobus locis localiter, seu circumscriptivè. quam sententiam tenent Bonaventura, Thomas, Henricus, Durandus, Capreolus, & alii.

20. Præterea sic argumentor; Impossibile est corpus Christi esse in uno loco secundùm modum suæ naturæ, & simul in alio loco corporaliter secundùm modum non naturalem & naturali oppositum. Ergo corruit tota defensio Thomæ. Tridentini quidem ajunt, hæc inter se non pugnare; Neque enim (inquiunt) hæc inter se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dextram Patris in cœlis assideat, juxta modum exsistendi naturalem; & ut multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, eâ exsistendi ratione; quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustratâ, assequi possumus, & constantissimè credere debemus. *Concilii Tridentini Sessione decimâ tertiâ, capite primo.* Quibus verbis haud obscurè innuunt, se pedibus ire in sententiam eorum doctorum, qui ajunt, non esse per Divinam omnipotentiam possibile, ut unum corpus sit simul in duobus locis localiter seu circumscriptivè, qui est naturalis modus exsistentiæ corporis in loco: & hoc tantummodo intendere, ut corpus, quod juxta modum exsistendi naturalem non potest simul nisi uno duntaxat esse in loco, credatur posse esse simul in alio loco; imò multis aliis in locis, modo exsistendi non naturali, nempe sacramentaliter. Hoc tenent *Bonaventura*, in 4. sent. dist. 10. qu. 4. *Thomas*, quodlibet 3. art. 2. & in 4. sent. dist. 44. quæst. 2. art. 2. quæstiuncula secundâ, & *Henricus Gandavensis*, quodlibet 9. qu. 32. & *Durandus*, in 4. sent. dist. 44. quæst. 6. & *Ioannnes Capreolus*, ibidem, quæstione primâ, articulo tertio, & alii; disertè affirmantes, non posse per miraculum fieri, ut unum corpus sit localiter, seu dimensionaliter, seu circumscriptivè simul in diversis locis. Hoc enim includere contradictionem.

Oppositam tenent sententiam Richardus, & Scotus, & Biel.

21. Quod etsi merito ab eis dicatur: non defuerunt tamen, qui hoc verissimum eorum axioma convellere conati sint; quos asserere non puduit, possibile esse ut unum corpus sit circumscriptivè in pluribus locis simul. sic *Richardus de media villa*, in 4. sent. dist. 10. art. 2. qu. 2. *Scotus*, ibidem, qu. 2. & qu. 3. *Gabriel Biel*, ibidem, art. 2. conclusione septimâ, vanissimis nixi argutiis, nisi quòd uno utuntur argumento haud contemnendo, in quo non parum fiduciæ collocant. Hoc palmarium argumentum sic format Scotus; Ubicunque potest Deus facere substantiam naturalem non sub modo suo naturali, vel sub modo sibi opposito, potest eam facere sub modo suo naturali seu convenienti suæ naturæ: Sed Deus potest facere corpus Christi sacratum, & de facto facit sacramentaliter, id est, non sub modo suo naturali simul in diversis locis: ergo potest idem facere in eisdem sub modo naturali, scilicet localiter & dimensivè. Minorem hujus syllogismi sumit pro confesso. Majoris autem hanc adfert probationem; Non solùm æquè facile, sed etiam facilius est facere, corpus esse in diversis simul locis cum suo modo naturali, quàm sine eô: quia in faciendo, ut sit sine suo modo naturali, sunt duo miracula, unum scilicet in causando præsentiam unius corporis simul in pluribus locis, & aliud in separando ipsum à suo modo naturali; at in faciendo, ut sit ibi cum suo modo naturali, est tantum unum miraculum, videlicet, in causando unius corporis præsentiam simul in pluribus locis. Ergo, ubicunque potest corpus esse non quantitativè, vel non dimensivè, non localiter, non circumscriptivè; ibi potest esse quantitativè, dimensivè, localiter, circumscriptivè.

Scoti syllogismus in 4. sent. dist. 10. quæst. 2. num. 9. & qu. 3. num. 3. & 4.

Prosyllogismus propositionis majoris.

Scoti propositio major vera est, sed minor falsa est.

22. Majorem hanc ut certam & invictam, admittimus. sed, antequam assentiamur conclusioni, postulamus probationem minoris. fides (inquiunt) hoc dicit. Nego, hoc inveniri in literis fidei. Urgent verba Christi, *hoc est corpus meum*: quæ nos reverenter amplectimur, sed pravam eorum glossam rejicimus. Rectè Durandus; Non oportet (inquit) difficultates fidei difficultatibus superaddere, sed potiùs juxta documentum scripturæ conandum est obscuritates elucidare. Durandus, in 4. sent. dist. 11. qu. 3. Ponenda sunt pauciora miracula, quantum possibile est. inquit Scotus, in 4. sent. dist. 11. qu. 3. num. 3. Nec sunt verba arctanda ad intellectum difficilem, sine necessitate; ut ibidem etiam docet Scotus, num. 4. & 15. Nulla autem necessitas cogit nos tam difficile dogma in verbis Domini quærere, quæ sensum faciliorem & veritati sacramenti magis consentaneum, & cum Sacræ Scripturæ documentis magis congruentem, & catholicis Patribus per multa secula jam inde ab ipsis Apostolis probatum, suppeditant. fatemur quidem, corpus Christi esse simul in multis locis sacramentaliter, id est, sacramento tenus; at isti volunt, esse ibi in sua propria substantiâ corporaliter, non tamen circumscriptivè. Hic sensus est minoris illius propositionis. Et ex ea minore inferunt conclusionem, quod corpus Christi possit esse circumscriptivè in pluribus locis simul. Ex absurda minore, absurdam conclusionem.

Non sunt multiplicandæ difficultates, nec miracula.

Convertitur argumentum contra Dogma corporalis præsentiæ.

23. Procedet autem argumentum negativè, si facias quandam transpositionem; sic: *Vbicunque potest corpus Christi esse corporaliter, & non dimensivè, ibi potest esse dimensivè: At corpus Christi non potest esse simul in pluribus locis dimensivè: Ergo non potest esse simul in pluribus locis corporaliter, non dimensivè.* Item; *Ergo non potest ita esse substantialiter, ac corporaliter, in pluribus locis simul, ut sit in uno loco dimensivè, in altero non dimensivè.* Idem argumentum ad propositum nostrum clarius sic formabis: *Vbicunque potest corpus Christi esse substantialiter & corporaliter, ibi potest esse localiter, seu dimensivè: at non potest per miraculum, esse in pluribus locis simul localiter, seu dimensivè: ergo non potest per miraculum esse in pluribus simul locis substantialiter & corporaliter.*

Syllogismus noster contra commune dogma Romanensium de præsentia corporali.

Probatur major. Probatur minor.

24. Majorem hujus syllogismi firmissimo argumento demonstravit Scotus, suprà, paragrapho vigesimo primo. Minorem invictis rationibus probant Bonaventura, & Thomas, & Henricus, & Durandus, & Capreolus, & alii. Impossibile est, (inquit Henricus) etiam per miraculum, idem corpus esse dimensionaliter in diversis locis. Nec super hoc plus cadit potentia, quàm super facere duo contradictoria simul. Et sic *non posse hoc*, non est impotentiæ, sed conditio naturæ. Hæc Henricus Gandavensis, quodlibet nono, quæstione trigesimâ secundâ. Sed resistit Scotus, & ait, hoc non implicare. Quia plura ubi nihil aliud sunt, nisi respectus quidam extrinsecùs advenientes, fundati in uno quanto ad aliud quantum: quemadmodum

Henricus.

Scotus.

admodum igitur super eandem albedinem fundantur plures similitudines; ita poterunt super unius corporis eandem quantitatem fundari plura ubi, seu respectus extrinseci, ad plura circumscribentia. in quartum sententiarum, distinctione decima, quæstione secunda, numero undecimo.

Defensio assertionis Henrici, contra Scotum.

25. Respondeo. Non tenet simile. Nam. I. Potest esse quale sine simili udine ad aliud. At non potest esse corpus sine certo loco aut spacio. Sunt enim cœli, (inquit Augustinus,) excelsa mundi corpora, sed tamen corpora, quæ non possunt esse nisi in loco. lib. 2. de sermone Domini in monte, in expositione orationis Dominicæ. Item; spacia locorum tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, non erunt. ait idem Augustinus, epist. 57. ad Dardanum.. II. Potest unum corpus habere multas qualitates simul, videlicet, colorem, calorem, duritiem, &c. quæ omnes fundare possunt similitudines: at uni corpori non competit nisi una magnitudo, eodem tempore, quæ fundat ubi. III. Similitudinum in una albedine pluralitas exsistit ex pluralitate albedinum, in eadem specie qualitatis exsistentium in aliis subjectis: at locus, & locatum, non sunt ejusdem speciei: neque ex eo, quòd in aliis corporibus exsistant magnitudines ejusdem speciei cum hujus corporis magnitudine, sequitur positio vel locatio, vel præsentia hujus corporis in quantitatibus illorum corporum. IV. *Similitudo* est relatio pertinens ad Categoriam relatorum; at *ubi* est in alia sua Categoria. Nec valet consequentia à relatione, ad ubi. V. Similitudo naturaliter advenit, ac recedit, sine mutatione subjecti similis: at ubi non accedit nec recedit sine locali mutatione subjecti locati. VI. Ex solo ortu novæ albedinis ejusdem gradus cum hac albedine, oritur nova in hac albedine similitudo ad illam albedinem: at ex solo ortu novæ quantitatis, ejusdem gradus seu extensionis cum hac quantitate, non oritur novum ubi hujus quantitatis, in vel cum illa quantitate. VII. Simile non continetur à suo consimili, qua tali: at locatum continetur à loco. VIII. Una albedo non est terminus alterius albedinis; quamvis sit terminus unius respectus intercurrentis inter has duas albedines: at locus est terminus locati, ita ut nihil locati sit extra illum locum. Hoc enim est esse in loco circumscriptivè vel definitivè. Quamvis igitur hæc albedo non solum secundæ albedini, sed etiam tertiæ, & quartæ sit simul similis; non inde sequitur contradictio, quasi per hoc eidem albedini esset similis & simul non esset similis. At secundum locum tribuendo uni locato, introducis contradictionem, ut unum locatum simul sit extra hunc locum, & non sit extra hunc locum: contineatur hoc loco, & simul non contineatur hoc loco. & quidem secundùm idem.

Capreoli idonea responsio.

26. Huc pertinet illa responsio *Iohannis Capreoli*, in quartum sententiar. dist. 10. quæst. 1. art. 3. ubi ad hoc ipsum Scoti sophisma ex professo respondens, ait; Cum dicimus idem corpus esse simul localiter in diversis locis, non solum dicimus vel addimus supra corpus quendam respectum extrinsecus advenientem, fundatum in uno quanto ad aliud quantum circumscribens ipsum; imò ultra illum respectum ponimus comprehensionem quanti vel corporis circumscripti à quanto vel corpore circumscribente, & consequenter negationem alterius circumscriptionis à quocunque quanto vel corpore extrinseco; & ita ponimus corpus locatum simul bis comprehendi, quia in duobus locis, & nullatenus comprehendi, cum totum sit extra quemlibet ipsorum locorum, quod implicat manifestè non solùm unam, imò duas contradictiones. Sit enim unus illorum locorum A, & alius B; tunc prima contradictio est quod C corpus comprehenditur ab A, & idem C non comprehenditur ab A. Secunda est, quod C corpus comprehenditur à loco B, & idem non comprehenditur à loco B. Vel aliter; Prima contradictio est, quod nihil ipsius C est extra A. & simul cum hoc, quælibet pars C est extra A. Secunda verò contradictio est quod nihil ipsius C extra B, & simul cum hoc. quodlibet ipsius C, est extra B. Hæc *Capreolus*.

Aliud argumentum ex Capreolo, quo confirmatur syllogismi nostri minor propositio, & Henrici assertio.

27. Respectum Ubi, (inquit idem *Capreolus*) plurificari super idem fundamentum ad diversos terminos est æquè impossibile, sicut duo contraria inesse simul eidem subjecto in actu, quia quilibet duo respectus de genere *ubi* ad diversa loca sunt contrarii: sicut & quælibet duo loca, & sicut albedo expellit nigredinem formaliter; ita unum ubi expellit aliud vel resistit alteri. Et quidem de contrarietate locorum expressè ponit Aristoteles, 10. Ethicorum capite quarto. Subjicit verba Aristotelis, & explicationem Thomæ, & inde infert, quod majorem incompossibilitatem habeant diversi effectus [seu respectus] de genere *ubi* ad coexsistendum eidem fundamento ad diversos terminos, quàm diversæ similitudines in eodem albo ad diversa coalba: quia duo ubi differunt specie, & contrariantur ad invicem; non sic duæ similitudines in eodem fundamento fundatæ in ordine ad diversos terminos. Hæc est secunda Capreoli responsio, loco citato.

Aliud argumentum ex Zuccolio, pro eadem propositione contra Scotum.

28. Locatum qua tale, est in loco, neque esse in loco est respectus extrinsecus locato, sed est ei essentiale; & multiplicatis locis & ubi, multiplicantur etiam locata; sicut multiplicatis formis essentialibus ejusdem speciei multiplicantur individua: impossibile est autem unum corpus esse plura locata: ergo impossibile est, unum corpus esse simul in pluribus locis, seu habere simul plura ubi. Sic ad istam Scoti argutiam respondet *Vitalis Zuccolius*, Commentator Henrici Gandavensis, in commentario in Henrici quodlibet. 9. quæstione 32. Corpus, (inquit,) quatenus est in loco, dicitur in loco quatenus locatum est. quod autem esse locatum in loco, sit ponere extrinsecum respectum, negatur; siquidem locatum cum realiter referatur ad locum, totum esse locati consistit in esse loci, & è contra: quod manifestè dicere videtur Philosophus, in 4. Phys. Si ergo ponatur idem corpus esse in pluribus locis, quoniam non est in loco, nisi quia locatum, illud sequatur oportet, ut unum sit locatum idem corpus, vel plura. Hoc secundum videtur impossibile, quod plurificetur fundamentum, scilicet corpus. si primum, quoniam unius locati unus est locus, necesse est ut corpus non possit esse nisi in unico loco eodem tempore. Esto igitur, quod sit extrinsecus respectus corpori, ut corpus est; non est tamen quatenus locatum est, & in loco est: quia respectus respicit locatum, quod ad multiplicationem loci necessariò multiplicatur; quippe locati respectus intrinsecus est, non extrinsecus. Hæc *Zuccolius*.

29. Su-

Alia responsio Capreoli.

29. Superiores responsiones supponunt, veram esse hypothesin de duabus similitudinibus fundatis in una albedine. At aliter etiam respondet *Capreolus*, negando hanc Scoti hypothesin; & ait, idem subjectum albedinis per eandem relationem realem referri ad omnia alia alba. & pro hac sententia citat Thomam, in tertium sententiarum, distinctione 8. quæstione 1. articulo 5. & tertia parte, quæst. 35. art. 5. Sufficiunt autem superiores responsiones, etiamsi admittatur hypothesis.

Scotus.

30. Se tuetur *Scotus* hoc argumento; Quòd, plurificato posteriori, non necesse sit plurificari prius: Ubi autem est posterius corpore locato, & accidentaliter & contingenter adveniens. Respondet *Capreolus*; licet ad multiplicationem posterioris non necessariò sequatur multiplicatio prioris, quando posteriora taliter multiplicata respiciunt diversa susceptiva, & non idem; sicut diversi radii unius luminaris, vel effectus Solis; vel si respiciunt idem subjectum, nullam tamen habent contrarietatem ad invicem, nec incompossibilitatem simul inexsistendi eidem subjecto; sicut duæ potentiæ animæ, puta intellectus & voluntas, aut duo habitus ejusdem potentiæ; tamen quando posterius recipitur in priori subjectivè, & quæcunque duo accepta sub tali posteriori habent ad invicem contrarietatem, vel incompossibilitatem simul inexsistendi eidem, tunc oportet quod, multiplicato posteriori, realiter multiplicetur priùs secundùm rem: sicut, multiplicatis formis substantialibus, multiplicatur materia; & multiplicatis contrariis accidentibus, multiplicatur subjectum, & idem est de accidentibus solo numero differentibus ejusdem speciei. Sic autem est in proposito, quia diversi respectus de genere ubi, licet sint posteriores corpore locato, tamen quia recipiuntur in eo, & quilibet tales duo derelicti ex diversis locis habent contrarietatem & incompossibilitatem respectu ejusdem locati: ideo, multiplicatis talibus respectibus, multiplicantur eorum subjecta, nec possunt simul inesse eidem subjecto. Hæc *Capreolus*, in quartum sententiarum, distinctione decimâ, quæstione primâ, articulo tertio.

Capreolus. Vide infra, §. 38.

Richardi, & Scoti aliud argumentum. Duo corpora possunt simul esse in uno loco, ergo unum in duobus. Vide §. 35. & 36.

31. Alio etiam argumento utuntur *Richardus* & *Scotus*; Duo corpora possunt esse simul in eodem loco: ergo unum corpus potest esse in duobus locis. Antecedens probant tribus instantiis in Christo, qui natus clauso matris utero, mansit enim Virgo post partum; Ponitur etiam resurrexisse clauso sepulcro; & post resurrectionem intravit ad discipulos januis clausis. Johan. 20. 19, 26.

Thomas & Henricus, & Capreolus negant consequentiam.

32. Propter istas instantias, antecedens concedunt *Thomas*, & *Henricus*, & *Capreolus*, & alii: sed negant consequentiam. quia (ut loquitur *Thomas*) esse in pluribus locis simul repugnat individuo, ratione ejus, quod est esse indivisum in se: sequeretur enim, quod esset distinctum in situ. Sed esse cum alio corpore in eodem loco, repugnat ei quantum ad hoc, quod est esse divisum ab alio. Ratio autem unius perficitur in indivisione; ut patet in quarto Metaphysic. Sed divisio ab aliis est de consequentibus rationem unius. Unde, quòd idem corpus sit localiter simul in diversis locis, includit contradictionem; sicut, quòd homo careat ratione. Sed duo corpora esse in eodem loco, non includit contradictionem. & idem non est simile. Hæc *Thomas*, in 4. sent. dist. 44. quæst. 2. art. 2. quæstiunculâ 3. in solutione 4. ac si diceret, individuum est, quod indivisum est à seipso, ut non sint duo, & divisum à quolibet alio. Harum autem conditionum prior est essentialis individuo, & simpliciter inseparabilis; at posterior, nempe divisio ab aliis, sequitur essentiam individui; ideoque est separabilis per divinam potentiam. at unum corpus esse simul in duobus locis discontinuis, est contra priorem conditionem & essentiam individui, adeóque implicat contradictionem: duo autem corpora esse in eodem loco, est tantummodo contra posteriorem conditionem.

Explicatio responsionis Thomæ.

Scotistæ retorquent argumentum.

33. Retorquent argumentum Scotistæ, sic: Ratio propter quam unum corpus non potest esse in pluribus locis, secundùm Thomam & alios, est; quia sequeretur corpus unum numero multiplicari numero, quod est contra rationem unius: contrà; Si hoc consequens absurdum sequeretur ad positionem, quod unum corpus sit in pluribus locis; magis sequitur, vel æquè sequitur, hoc idem consequens absurdum ad positionem hanc, quòd duo corpora sint in eodem loco. Connexum istud prolixè probant *Scotus*, in 4. sentent. dist. 10. quæst. 2. num. 6. eumque defendens *Philippus Faber Faventinus*, ibidem, disputatione 37. capite 2. numero 12. Aliam etiam adjicit responsionem ibidem, numero 13. Præterea (inquit) ut alii etiam notarunt, illa D. Thomæ ratio, quod indivisio à seipso sit magis essentialis individuo, quàm divisio ab aliis, est falsa; quia æquè sunt essentiales: Nam sicut repugnat, quòd idem numero sit duo; ita repugnat, quòd duo ut duo sint unum. Verum est quidem, quod duo possint fieri unum, sed quòd duo manentia duo sint unum, est æquè contradictio, ac quòd unum sit duo: per illam autem proprietatem unius, quod sit divisum ab aliis, fit, quòd duo non sint unum. Hæc *Philippus Faber Faventinus*, loco citato.

Thomæ responsio refutatur.

Æquè impossibile est, duo corpora esse simul in uno loco, ac unum corpus esse simul in duobus locis.

34. Æquè igitur impossibile est, duo corpora esse simul in uno loco, ac unum corpus esse simul in duobus locis. Id quod etiam hoc argumento confirmant *Scotus*, & *Faventinus*; quia Philosophi dicerent, esse repugnantiam formalem inter duo quanta, respectu ejusdem ubi: sicut est repugnantia formalis inter album & nigrum, respectu ejusdem subjecti. sicut patet ex Aristotele, 4. Physic. capite de vacuo, textu septuagesimo sexto. Ergo, cùm utrinque sit repugnantia formalis, unum videtur ita impossibile, sicut alterum. *Scotus* in quartum sententiarum, distinctione decimâ, quæstione secundâ, numero quinto. *Faber Faventinus* ibidem, disputatione trigesima septima, capite secundo, numero decimo. Adde illud *Boëthii*. In numero differentiam varietas accidentium facit. Nam tres homines neque genere, neque specie, sed suis accidentibus distant. Nam, si vel animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus est cunctis diversus, quem unum fingere nullo modo possumus: Duo enim corpora unum locum non obtinebunt: qui est accidens, atque ideo sunt numero plures: quoniam accidentibus plures fiunt. Hæc *Boëthius*, libro primo de Trinitate, capite primo. Item illud *Capreoli*; Philosophi dicerent, quòd duo corpora, vel quanta, non possunt habere idem ubi simul, eâ ratione; quia impossibile est idem accidens esse in diversis subjectis. *Capreolus* in 4. sentent. distinct. 10. quæst. 2. articulo 3. Stat igitur consequentia argumenti *Scoti*; duo corpora possunt

Boëthius.

Stat consequentia argumenti Scoti, §. 31.

sunt esse simul in uno loco: ergo unum corpus potest esse simul in duobus locis.

Sed negandum est antecedens. Nam duo corpora non possunt simul esse in uno loco.

Durandi responsiones ad tres instantias superius propositas, §. 31.

1. De clauso B. Virginis utero.

35. Sed negandum est antecedens, cum *Boëthio*, & cum *Durando*, in 4. sent. dist. 44. quæst. 6. ubi tribus validis argumentis probat Durandus, duo corpora non posse esse simul in uno loco proprio. allatas etiam in oppositum sententias solvit. *Ad primam* enim respondet; Verissimum est, B. Virginem Mariam permansisse virginem in partu, & post partum, sicut ante: fuit enim virgo non solùm ex carentia experientiæ delectationis venereæ, per quam experientiam virginitas propriè amittitur; sed etiam propter integritatem membri corporalis: nec tamen propter hoc in nativitate Christi fuerunt duo corpora simul, scilicet corpus Christi cum corpore matris; quia est alius modus possibilis, scilicet, quòd virtute Divina facta fuerit dilatatio membrorum & meatuum naturalium sine interruptione, vel aliqua fractione; sicut secundùm *Augustinum* 14. de civitate Dei, hoc factum fuisset in omnibus mulieribus, si status innocentiæ durasset; quia tunc peperissent sine dolore. ——— Et hanc opinionem videntur tenere *Gregorius*, & *Ambrosius*, super illo Lucæ 2. omne masculinum, &c. *Ad secundam* instantiam de resurrectione Christi clauso tumulo; dicendum est, (inquit) quod nullo textu sacræ scripturæ habetur, quòd Christus resurrexit clauso tumulo: & ideo assertio contraria non præjudicat fidei, nec Scripturæ. quòd si ex dictis aliquorum sanctorum habeatur, quòd Christus resurrexerit clauso sepulcro, accipiendum est pro opinione. Et si hoc dictum esset approbatum per Ecclesiam, tunc respondendum est, sicut in tertia solutione dicetur statim. *Ad tertiam*; cum dicitur, quòd Christus intravit ad discipulos post resurrectionem januis clausis, absolutè dicendum est, hoc esse verum, scilicet, quòd, cum fores clausæ essent, venit Jesus: sed non dicitur, quòd intravit per januas clausas. Cum enim corpus gloriosum possit moveri per aërem, sicut per terram; & Christus virtute Divinâ potuit corpus suum ostendere & occultare, prout voluit: potuit enim intrare ad discipulos per fenestram, vel per aliquem alium locum; & tunc primò se ostendere, quando fuit coram discipulis: & sic verè venit clausis janiis, sed non per januas clausas. Et si per januas intravit, potuerunt januæ perquam subitò aperiri, & subito claudi; ita ut apertio & clausio lateret discipulos: & quia res non dicitur fieri, quando non innotescit, ideo dicuntur fuisse clausæ; quia apertio earum nulli apparuit. & hoc modo posset dici surrexisse clauso sepulcro, si illud alicubi legeretur. Vel possit dici, quod Christus, ratione qua Deus, habuit in sua potestate corpus & figuram corporis sui, ita quod potuit figuram corporis mutare in angustam; & sic intrare per quamcunque rimam januarum, eis remanentibus clausis. Et quamvis aliqui dicant, hoc non fuisse conveniens; nullus tamen dicit, quin fuerit possibile Christo in quantum Deus est. Convenientius autem videtur ponere modum, qui ab omnibus conceditur possibilis, quàm ponere illum qui ab omnibus impossibilis reputatur. Beatus etiam Augustinus videtur hunc modum tenere. Hæc *Durandus*. Adde, quòd dici possit, cessisse corpus corpori, per rarefactionem & emollitionem januæ, ut transiret corpus Christi, tanquam per auram vel aquam; sicut per aquæ consolidationem factum est, ut ei inambularent Christus, & Petrus; licet dubitante Petro aqua, nutu Dei, cœperit remollescere. Responsionem etiam, quam ad secundam instantiam adfert Durandus, accommodare poteris ad primam instantiam. Nam, etiamsi in Sacra Scriptura legamus, Mariam puerperam fuisse intactam à viro virginem; disertè tamen Filius ejus Dominus noster accensetur eis primogenitis, qui nascendo uterum matris aperiunt. Lucæ. 2. 23. quæ apertio haud dubiè facta est, saltem per dilatationem & rarefactionem. Neque usquam in Scriptura legitur, mansisse clausum sine apertione meatum.

2. De clauso Christi sepulchro.

3. De clausis foribus, Iohan. 20. 19. 26.

Alia etiam responsio ad 3. instantiam.

Consideratio primæ instantiæ.

Luc. 2. 23.

Syllogismus confirmans minorem prioris nostri syllogismi superius formati, §. 23.

36. Retorqueo igitur argumentum *Scoti*; æquè impossibile est, unum corpus esse simul in duobus locis propriis, ac duo corpora esse simul in uno loco proprio; sed duo corpora esse simul in uno loco proprio, est simpliciter impossibile & contradictorium; quia sic duo essent duo numero, & non essent duo numero, sed unum: & totum esset majus parte, & non esset majus parte; & pars quanti esset extra aliam quamlibet partem cujuscunque quanti, & non esset extra, &c. unum quantum impleret hunc locum, & simul non impleret hunc locum: haberet locum proprium, & non haberet locum proprium. Ergo simpliciter impossibile & contradictorium est, unum corpus esse simul in pluribus locis localiter, id est, in unoquoque eorum, ut in loco suo proprio, dimensivè & circumscriptivè.

Eandem minorem confirmat Thomas. quia oppositum implicat contradictionem.

37. Unum corpus (inquit *Thomas*) esse localiter in duobus locis, implicat contradictionem: quia de ratione loci est, quòd sit terminus locati; terminus autem est, extra quem nihil est rei. unde nihil locati potest esse in loco exteriori: quia, si ponatur esse in duobus locis, sequitur, quòd sit extra suum locum; & ita sequitur, quòd sit locatum & non locatum. Hæc rectè *Thomas*, quodlibet. 1. articulo vigesimo secundo.

Impossibile est, individuum esse à seipso localiter discontinuum.

Vide suprà §. 30.

38. Præterea, ut alibi argumentatur *Thomas*, impossibile est, individuum esse à seipso localiter discontinuum: nam corpus à corpore discontinuum localiter, necesse est esse discontinuum ab eo substantialiter: adeóque esse duo corpora, inter quæ interjecta sit alia substantia. Neque possibile est, corporis unius numero principia intrinseca discontinuari intervallo locali à se ipsis, quin multiplicentur & distrahantur quoad substantiam: & sic unum erit unum, & non unum. Quamvis autem locus, & ubi, sint posteriora corpore; non tamen inde sequitur, ea multiplicari posse, non multiplicato corpore locato. Nam unitas & dualitas, numerica sunt accidentia posteriora substantiis, & tamen eis respectu substantiæ multiplicatis, id est, multiplicato numero substantiarum, multiplicantur necessariò ipsæ substantiæ. Præterea locato competit ubi necessitate essentiali & intrinsecâ. Adhæc simpliciter est impossibile, esse in eodem subjecto simul duo quando temporis, fatente *Scoto*, in quartum sentent. distinct. 10. quæst. 2. numero 9. ergo idem dicendum de duobus ubi. Ut non repetam alia argumenta, pro hoc verissimo axiomate superiùs allata. Qui plura optat, poterit legere apud ipsos à me citatos aliosque doctores, qui accuratè & invictis argumentis demonstrant, unum corpus non posse esse localiter in pluribus locis simul. Hæc erat minor syllogismi nostri principalis, supra, §. 23.

Minor syllogismi nostri principalis.

39. Non

Scoti argumentatio invalida ex falsa hypothesi. 39. Non immorabor in confutanda illa argumentatione *Scoti*, qua probare nititur, Angelum posse esse in pluribus locis definitivè; quia videlicet, panis potest converti in Angelum, sicut convertitur in corpus Christi. Nam hæc est vanissima hypothesis de substantiali conversione panis in corpus Christi; & inde ducere argumentum, est petere principium, & supponere impossibile. Rectè autem negant *Capreolus* & *Zuccolius*, unum Angelum posse esse definitivè in pluribus locis simul; quia implicat contradictionem: quod enim definitivè est in aliquo loco, sic est ibi quod non alibi. *Capreolus* in quartum sententiarum, distinctione decima, quæstione prima, articulo tertio. *Zuccol.* in comm. in *Henrici* quodlibet 9. qu. 32. *Impossibile est, unum Angelum esse definitivè in pluribus locis simul.*

Major syllogismi nostri, superius posita, §. 23. 40. Postquam minorem principalis nostri syllogismi abundè cõfirmavimus; redeo ad majorem, quam ex *Scoto* desumsimus; Ea est; Ubicunque potest corpus esse substantialiter, seu corporaliter, & non dimensivè, id est, non modo suo naturali; ibi potest esse dimensivè, seu modo congruenti suæ naturæ. Probat *Scotus*; quia in faciendo prius sunt duo miracula: unum, quo fit, ut unum corpus sit in pluribus locis simul; aliud, quo separatur corpus à modo suo naturali. In faciendo autem posterius est tantummodo unum miraculum, quo fit, ut unum corpus sit in pluribus locis simul: in quartum sententiarum, distinctione decima, quæstione secundâ, numero nono, & quæstione tertiâ, numero quarto. *Eam probat Scotus.*

Resistit Capreolus. 41. *Capreolus* ait, non valere istam probationem; quia ad faciendum substantiam esse simul in pluribus locis localiter requiritur positio impossibilium vel incompossibilium, scilicet, quòd duo contradictoria sint simul vera. *Capreolus* in 4. sent. dist. 10. qu. 1. art. 3.

Capreoli responsio non convenit proposito. 42. At certè non est apta ista responsio. quæritur enim nunc de pari ratione istarum duarum positionum; unum corpus potest corporaliter esse simul in pluribus locis non localiter, & potest in eis esse localiter.

Majorem nostram tuentur etiam Biel, & Major. 43. *Biel* ait, non magis esse impossibile de exsistentia in diversis locis circumscriptivè seu localiter, quàm sacramentaliter, aut definitivè. Neque illo magis, quàm isto, includi contradictionem. in 4. sentent. distinct. 10. artic. 2. conclusione 7. Ergo, si esse localiter includit contradictionem, etiam esse sacramentaliter. Idem docet *Iohannes Major*, in 4. sentent. dist. 10. quæst. 4. arg. 6.

Eandem confirmat Philippus Faber Faventinus. 44. Hoc *Scoti*, & *Gabrielis*, & *Majoris* effatum confirmat *Philippus Faber Faventinus*, in 4. sent. dist. 10. disp. 37. cap. 2. num. 18. quia (inquit) præsentia sacramentalis corporis Christi in sacramento est æquè præsentia realis, ac vera; sicut præsentia naturalis ejusdem Christi in Cœlo, & ut erat ea, qua visibiliter in mundo conversatus est: ergo æquè est fundamentum propinquitatis & distantiæ localis, sicut naturalis; unde corpus Christi exsistens in hoc sacramento est æquè distans à loco, in quo non est sacramentaliter, sicut corpus exsistens in loco, naturaliter distat à loco, in quo non est naturaliter; & ita definitur, sive concluditur, in illo loco, sicut corpus quod esset ibi naturaliter, concluderetur eodem, si ibi adesset: ergo, si ad multiplicationem præsentiarum localium naturalium sequitur necessariò divisio vel multiplicatio numeralis corporis; sequitur etiam, quòd in multiplicatione præsentiarum sacramentalium multiplicetur idem corpus numero. Præterea, præsentia naturalis, & sacramentalis solum in hoc differunt, quod naturalis habet modum quantitativum, sacramentalis nequaquam: Hæc autem differentia nihil facit ad hoc, quòd una possit multiplicari, non alia; quia ratio repugnantiæ, quòd duæ præsentiæ naturales non possint inesse eidem corpori, est, quia illæ præsentiæ sunt distinctæ & discretæ: unde non possunt multiplicari, secundùm adversarios, nisi corpus idem numero multiplicetur. Et per hæc impugnatur responsio Capreoli, qui dicit, non esse parem rationem de præsentia sacramentali, & naturali; ait enim implicare contradictionem, duas vel plures præsentias naturales inesse eidem corpori simul, non duas sacramentales; at ostensum est, in hoc eandem esse rationem de utraque. Unde, si duæ præsentiæ naturales, respectu ejusdem corporis, essent formaliter oppositæ, neque præsentia sacramentalis & naturalis possent esse simul in eodem corpore: quia conveniunt in hoc, quod videtur esse caussa repugnantiæ, scilicet, quia utraque præsentia definit & circumscribit corpus in uno determinato loco; corpus enim Christi in Eucharistia ita est sub illis accidentibus, quod extra illa nequaquam reperitur; ergo habet ibi determinatum locum; ergo præsentia sacramentalis est æquè determinata & definita, sicut naturalis: licet ergo differant in modo essendi, quia modus essendi in loco quantitativè & naturalis differt à modo essendi in loco sacramentali, quia ille extenditur ad partes loci, & commensuratur loco, iste non, hoc non facit, quod hæc præsentia sit indiffinita & illimitata, illa non; quia, ut jam dictum est, etiam in præsentia sacramentali, corpus Christi est solùm in loco accidentium, non alibi, ubi non est sacramentum. Hæc *Faber Faventinus*.

45. Idem quoque eodem capite, numero vigesimo quarto. Aliquid esse in loco diffinitivè dupliciter contingere potest; Uno modo, quod aliquid sit ita in uno loco, ut non possit simul esse in alio; quomodo unam creaturam, ut Angelum, diximus esse in loco, secundo sententiarum in disputatione, an Angelus sit in loco per essentiam, vel per operationem; & in disputatione, an ratio essendi in loco ipsi Angelo sit operatio in loco. Alio modo, quòd sit in loco determinato, ita quod extra illum non sit. In proposito cum dicimus, corpus Christi esse in sacramento diffinitivè, intelligimus hoc secundo modo. Hæc ille.

Conclusio. 46. Atque ita jam evidentissimè, & efficacissimis rationibus, probata est utraque propositio nostri syllogismi: quem repeto:

Repetitio nostri syllogismi superius positi, §. 23. *Vbicunque, seu in quocunque loco, vel in quibuscunque locis potest, per miraculum, corpus Christi, vel quodcunque corpus, esse substantialiter seu corporaliter, & non localiter, seu non circumscriptivè; ibi potest, per miraculum, esse localiter, seu circumscriptivè: sed neque corpus Christi, neque ullum corpus unum idemque potest per miraculum esse simul in pluribus locis localiter, seu circumscriptivè: ergo neque corpus Christi neque ullum corpus unum idemque potest per miraculum esse in pluribus locis simul substantialiter seu corporaliter, & non localiter seu non circumscriptivè.*

Aliter. Vel sic; *In quibuscunque locis simul potest corpus Christi per miraculum esse corporaliter, seu substantialiter, in eisdem locis simul potest per*

per miraculum esse circumscriptivè: at corpus Christi non potest per miraculum esse simul in pluribus locis circumscriptivè: Ergo corpus Christi non potest per miraculum esse simul in pluribus locis corporaliter, seu substantialiter.

Propositionis majoris defensores.

47. Clarissimè & validissimè probant hujus syllogismi propositionem majorem, *Scotus*, & *Gabriel Biel*, & *Iohannes Major*, & *Philippus Faber Faventinus*, & alii. Minorem verò non minus invictis rationibus confirmant *Bonaventura*, & *Thomas*, & *Henricus*, & *Durandus*, & *Capreolus*, & alii. Conclusio igitur verissima est & inevitabilis. Sic corruit transsubstantiatio, & præsentia corporalis.

Defensores Minoris.

Quicquid implicat contradictionem, est simpliciter impossibile. Vide sup. §. 19. & §. 20. & c. 3. §. 5. & lib. 14. cap. 7. §. 30.

48. Observa autem, certitudinem minoris niti hoc immoto axiomate, ab omnibus concesso: *quicquid implicat contradictionem, est simpliciter impossibile; nec est per Divinam omnipotentiam possibile.* Neque tamen per hoc axioma quicquam derogatur Dei omnipotentiæ, sed ejus perfectio prædicatur, & immota naturæ conditio declaratur. Neque in hoc resistit rerum natura Deo, sed se habet secundum ejus æternam immotamque legem.

CAPUT SEPTIMUM.

De objecto, cui præsens est corpus Christi in Eucharistia: & num Sacramentum hoc, sive elementum consecratum, obtineat rationem Sacramenti extra usum à Christo imperatum. Item, de asservatione Eucharistiæ: de consecratione: de eulogiis: de communione clinicorum, seu viatico τῶν ἐξοδευόντων.

Cui præsens. Sententia Romanensium.

LEgas apud Transsubstantiarios, corpus Christi esse præsens speciebus panis. Faciunt quidem aliquando mentionem præsentiæ, quâ communicantibus præsens est: at in controversia, quam contra nos fovent, pro ea præsentia dimicant, quâ corpus Christi ajunt esse præsens speciebus, vel cum speciebus, id est, contineri sub speciebus *substantialiter, realiter, corporaliter*, & sensu superiùs memorato, *localiter*, etiamsi interea nulli homini præsens sit, puta quando in sacrario reposita jacet hostia consecrata, digressis jam inde omnibus hominibus.

Localiter vide cap. 6. §. 16.

Sententia Catholicorum.

2. Nos præsentem *spiritualiter*, adeóque *realiter*, hominibus dignè communicantibus fatemur carnem Christi: at ejus præsentiam, qua externo symbolo præsens fit, nullam agnoscimus aliam, nisi *relativam*; qualis est præsentia signati & repræsentati cum signo veraciter repræsentante, & secundùm quendam modum exhibente. quemadmodum aquæ baptismi, ut signo, præsens est sanguis Christi, relativè & correspondenter: ipsis autem baptizatis præsens est applicativè & realiter.

Adesse veram rationem & naturam sacramenti extra usum, orthodoxi negát; affirmant autem Transsubstantiarii.

3. Hinc emergit alia quæstio; Adsitne vera ratio & natura sacramenti, extra usum divinitus institutum? Nos simpliciter respondemus, Non adesse; quia ex institutione divina dependet tota ratio & natura sacramenti. Transsubstantiarii distinguunt, & de reliquis quidem sacramentis nobiscum consentiunt; solam verò excipiunt Eucharistiam. Omnia alia sacramenta (inquit *Scotus*) consistunt in usu, & in fieri, ita quod idem est ibi sacramentum, & perceptio sacramenti; sicut baptismus est perceptio baptismi, nec permanet aliquid quod sit sacramentum, cessante usu tali, vel perceptione: sed hoc sacramentum (videlicet Eucharistia) est quoddam permanens, etiam ante usum. *Scot.* in 4. sent. dist. 8. quæst. 1. num. 5. Sic *Biel*, Sacramenta (inquit) cætera consistunt in usu, seu quadam operatione: Eucharistia autem sola inter sacramenta habet esse permanens. in 4. sentent. dist. 8. quæst. 3. artic. 1. notabili 3.

Scotus & Biel.

4. *Scotus*, loco citato, eumque sequutus *Gabriel Biel*, eadem distinct. quæst. 1. art. 1. Excellentiam hujus sacramenti præ cæteris proponunt in quadruplici differentia, videlicet, in significando; in significato; in continendo; & continendi modo. In *significando*; quia certius significat aliis sacramentis; alia enim (inquiunt) certè significant quantum est ex se; tamen quandoque non habent effectum propter indispositionem suscipientis; quia effectum non habent nisi in suscipiente: istud autem nunquam caret suo significato, scilicet præsentia corporis Christi; nec potest impediri per malitiam consecrantis, nec per indispositionem suscipientis: quia habet effectum suum non solum in suscipiente, sed extra in speciebus illis in pyxide reservatis. In *significato*; quia alia significant gratiam accidentalem, & creatam inhærentem suscipienti, istud significat gratiam subsistentem substantialem increatam, scilicet, verum corpus Christi ibi exsistens, seu Christum fontem gratiarum. In *continendo*; quia alia sacramenta non continent quod significant; quia gratia non est formaliter in sacramentis cæteris, sed in suscipientibus sacramenta: istud autem in se realiter continet gratiam substantialem, quam significat. In *modo continendi*; quia cætera sacramenta non continent gratiam, nisi in usu; sicut non sunt, nisi in usu: istud autem continet permanenter etiam ante usum. Hæc *Scotus*, & *Biel*.

Concil. Trident.

5. In eandem sententiam *Tridentini*; Commune (inquiunt) hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris sacramentis, symbolum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem: verùm illud in ea excellens, & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur: at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est; nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum verè tamen ipse affirmaret corpus suum esse quod præbebat, &c. Concil. Trident. sessione decima tertia, capite tertio. Item; Si quis dixerit, peractâ consecratione, in admirabili Eucharistiæ sacramento non esse corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem antè, vel pòst; & in hostiis, seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur, vel supersunt, non remanere verum corpus Domini; anathema sit. *Concil. Trid.* sess. 13. can. 4.

6. Nempe ex uno absurdo sequuntur plurima. falsa hypothesis transsubstantiationis huic

etiam

Refutatur error Romanensium. Et respondetur ad argumentum Concilii Tridentini.

etiam commento aditum patefacit. Instantiam dare in solâ re controversâ, concessis reliquis omnibus inductionis partibus, est veluti negatio conclusionis, post concessas præmissas, nisi ostendatur evidens ratio exceptionis. At nulla in hoc argumento dari potest. Non enim de quolibet pane, neque de pane ad quemlibet usum adhibito, dixit Christus, *hoc est corpus meum*; sed de illo duntaxat pane, qui in Cœna Dominica accipitur, benedicitur, frangitur, datur communicantibus, cum mandato accipiendi & edendi in Christi recordationem; adeóque qui secundùm illam Christi porrigentis præceptionem accipitur, & manducatur, in ejus recordationem; de illo (inquam) pane dicit Christus, *hoc est corpus meum.* Et notandum, Christum prius dedisse discipulis panem, & jussisse ut ederent, antequam pronunciaret, hoc esse corpus suum; Sacramentum igitur Eucharistiæ verum non habetur absque legitima celebratione, juxta institutionem & mandatum Domini præcipientis, *hoc facite in meam recordationem. hoc*, (inquam) non quod sibi quisque faciendum finxerit, aut homines sine Dei verbo mandaverint; sed quod Dominus fecit, & faciendum esse præcepit. Hoc autem non fit, nisi panis acceptus ac benedictus distribuatur, & accipiatur, & manducetur; & poculum benedictum exhibeatur, & bibatur, in Domini recordationem. *Ego enim accepi à Domino*, (ait Apostolus, 1. Cor. 11.) *quod & tradidi vobis, quod Dominus eâ nocte, quâ proditus est, accepit panem,* &c. Et paullò post exponens, quid sit hoc facere in Domini recordationem; *Quotiescunque enim* (inquit) *ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciatis, usque quo venerit.* Necesse est comedatur *panis hic*, id est, acceptus, benedictus, distributus communicantibus, & ab eis item acceptus: non autem quilibet, aut quolibet modo tractatus panis: & bibatur, non quodlibet, sed *hoc poculum*: ac sic secundùm institutionem fit sacramenti celebratio, & Christi commemoratio. De pane autem hoc, qui sic accipitur, distribuitur, & manducatur; & de hoc poculo hoc, quod sic benedicitur, præbetur, & bibitur, pronunciat Dominus, quòd sint corpus ejus, & sanguis ejus. Subtrahe hunc usum accipiendi, benedicendi, distribuendi, manducandi, bibendi; deseris jam institutionem: Qua desertâ, quæ, obsecro, remanet certitudo, aut vera ratio, sacramenti?

Luc. 22. 19.

Vide Cypriani epist. 63. ad Cæcilium.

1. Cor. 11. 23, 24, 25, 26.

Igne cremata reliquiæ, in quibusdam locis. Vide infra, §. 36.

7. Peractâ olim in Ecclesia celebratione Eucharistiæ, quæcunque remanebant inconsumta, ea igne cremari solita esse, refert *Isychius* Hierosolymitanus, lib. 2. in Leviticum. Claruisse autem *Isychium* hunc anno Domini 400. sub *Arcadio* & *Honorio*, scribit *Trithemius*, lib. de Ecclesiasticis scriptoribus. Quamvis non illo seculo, sed postea sub *Mauricio* Imperatore vixisse videatur, ex *Gregorii* primi, Papæ Romani, lib. 9. epist. 40. ad *Isychium* Episcopum Hierosolymorum. Ubi ejus fidem, seu doctrinam de fide, *Gregorius* prędicat esse per omnia rectam, & se eadem cum illo sentire profitetur. Combustio illa evidenti argumento est, Patres illos, qui eam adhibebant, vel apud alios usitatam non reprehendebant, non credidisse, reliquias illas esse verum sacramentum, nedum ipsum naturale Christi corpus. Tribuunt Romanenses *Pio* Papæ Romano, hujus nominis primo, decretum quoddam, cujus hæc sunt verba: Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationibus quæ supersunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis, presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido & convenienti, ut post Missarum sollemnia, qui communicare non fuerint parati, Eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat. Hactenus verba illius decreti; sicuti referuntur tomo 1. Concil. pag. 86. edit. Bin. Paris. Eulogiæ autem illæ non erant sacramentum Eucharistiæ; sicut inferius explicabitur, §. 16.

Pii primi Papæ Romani decretum.

Alicubi, reliquiæ de consecrationibus, datæ eis qui communicare parati non erant. Vide §. 36.

Objectio prima.

8. Objectio prima: Panis hic est corpus Christi per benedictionem & operationem Divinam, non autem per manducationem humanam; ergo ad veram rationem hujus sacramenti non est necessaria ejus manducatio, sed ante hunc usum est verum corpus Domini. Et quamvis non sequatur hic usus, permanet tamen corpus Domini.

Ad istam objectionem responsio prima. Negatur consequentia.

9. Resp. 1. Retorqueo argumentum, de aqua baptismali, quę fit lavacrum regenerationis, vimque accipit salvificam per benedictionem & operationem divinam, non autem per mersionem humanam: num igitur ad veram rationem sacramenti baptismi non est necessaria mersio vel aspersio, sed ante hunc usum & sine hoc usu est lavacrum salutare, id est, sanguis Christi qui purgat nos ab omni peccato, & gratia Spiritûs regenerantis? Item de petra in deserto, & de agno Paschali: Petra erat Christus; agnus erat Christus, seu verum sacramentum Christi per benedictionem operationemque divinam, non per participationem humanam: num igitur superflua aut non necessaria erat participatio, ut in istis haberetur verum sacramentum? Atqui ista omnia sacramenta consistunt in usu, nec sunt sacramenta, nisi in usu. 2. Non per usum, sed in usu, exsistit verum sacramentum Eucharistiæ; non per usum, inquam, tanquam causam efficientem, sed in usu, tanquam actu ex Divina institutione necessario; sine quo non fit commemoratio illa mortis Domini, neque fit illud in ejus commemorationem, quod ipse præcepit, neque celebratur Cœna Dominica. Extra cœnam autem Dominicam Dominus nec instituit, nec promisit, præsentiam corporis sui cum speciebus panis. 3. Divina quidem benedictio & operatio est causa efficiens hujus sacramenti. Sed Deus noster Jesus Christus benedixit, & benedicendo sanctificavit panem in hunc usum, videlicet, ut distribueretur & sumeretur, quemadmodum distribuit, & sumere jussit; quod & à discipulis factum. Sumentibus dixit; *hoc esse corpus suum*: atque ita operatus est, ut fideliter sumentes illum panem, sumerent ipsum Christi corpus, sive, ut panis ille esset eis corpus Christi, secundùm quendam modum. Sicut in baptismo benedictio & operatio divina facit aquam esse lavacrū regenerationis, eis duntaxat qui baptizantur. Sic de petra eremi, & agno Paschali. Frustra sibi promittit benedictionem & operationem Divinam ad efficiendum, seu (ut loquuntur,) ad conficiendum sacramentum Eucharistiæ, qui negligit ac deserit divinam sacramenti hujus institutionem. Nusquam legitur, Christum accepisse panem, & benedicendo fecisse corpus suum, sine intentione distributionis, & sine mandato sumendi. Neque usquam legimus, Christum de pane aliquo, quem non distribuebat communicantibus, dixisse, *hoc est corpus meum.* Ad hoc autem, ut certi simus Christum benedictionem operationemque suam

Ad eandem responsio secunda, Non per usum, sed in usu.

Responsio tertia. Benedictio panis & institutio usus, concurrebant.

divinam exſerere in mutando pane in corpus ſuum, retinenda eſt prima inſtitutio, ipſo jubente, *hoc facite*. Non ait, pronunciate ſaltem ſuper panem hæc verba, *hoc eſt enim corpus meum*, & verè ibi erit corpus meum; ſed ait, *hoc facite in mei recordationem*: id eſt, hoc quod nos nunc fecimus, ego quidem accipiendo, benedicendo, frangendo, dando vobis panem; vos autem eundem accipiendo, & manducando, cum meditatione & fide mortis meæ pro vobis; *hoc*, inquam, facite in mei recordationem, & ne dubitate, *hoc eſt corpus meum*. hic ipſe (inquam) panis, quem ſic benedictum ac diſtributum accipitis & manducatis in mei recordationem. Hanc enim eſſe mentem Dominicæ illius præceptionis, patet ex narrationibus Euangelicis, & repetitione Apoſtolica. Quando hoc non fit, ſed diſcerpitur ea actio, quam connexam eſſe & partibus ſuis cohærentem Dominus inſtituit; violatur inſtitutio, nec facta eſt promiſſio deſertoribus inſtitutionis. Eſtque ad hanc celebrationem, adeóque ad veram rationem ſacramenti Euchariſtiæ, neceſſitate præcepti Dominici, non minus neceſſaria manducatio, quàm verborum illorum repetitio, *hoc eſt corpus meum*. Manducationem præcepit Dominus præcepto ſpeciali, *manducate*; repetitio autem verborum colligitur ex præceptione illa generali, *hoc facite*. Quo generali mandato repetitur implicitè etiam præceptum, *manducate*; atque ita manducatio bis mandatur, videlicet ſpecialiter & generaliter, explicitè & implicitè. Nec minus eſt neceſſitate inſtitutionis præceptioniſque Dominicæ neceſſaria diſtributio, quàm benedictio; utrumque enim à Chriſto tunc factum, & fieri à nobis unâ eádemque præceptione generali Chriſtus mandavit. 4. Apoſtolus, 1. ad Corinth. 10. calicem benedictionis, cui benedicimus, dicit eſſe communicationem ſanguinis Chriſti; & panem, quem frangimus, eſſe communicationem, ſeu participationem, corporis Chriſti: quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus; omnes enim unius panis ſumus participes. verſib. 16, 17. Et paullò pòſt; Non poteſtis (inquit) poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. verſ. 21. Benedictio igitur ſine participatione non perficit, atque adeò non efficit cœnam Dominicam, ſeu ſacramentum Euchariſtiæ. Chriſtus panem qui benedicitur, frangitur, &c. vocat corpus ſuum: Paulus eundem vocat κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ: perperam igitur divellere iſta nituntur homines quæ Deus conjunxit, &, ſublatâ communicatione, commentitiam quandam, à Domino non promiſſam, corporis Dominici præſentiam imaginantur. Neque hic fucum faciant adverſarii ſimplicioribus, obtentu manducationis ſpiritualis, ſine corporali; nam Apoſtolus, loco citato, ita ſpiritualem manducationem non excludit, ut corporalem manducationem apertiſſimè includat, nec excludi ab hoc ſacramento patiatur.

Luc. 22. 19. Paraphraſis verborum Domini.

Quarta reſponſio. 1. Cor. 10. 16, 17, 21.

Benedictio ſine diſtributione non efficit cœnam Domini.

10. Objectio ſecunda: Auguſtinus ait, *accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.* tractatu 80. in Euangelium Joannis. Ergo, ut conſtet vera ratio hujus ſacramenti, non eſt uſus neceſſarius, ſed ſola ſufficit pronunciatio illorum verborum ſuper panem, *hoc eſt corpus meum*.

Secunda objectio. Accedit verbum ad elementum.

11. Reſp. 1. Dicit illud Auguſtinus de ſacramento baptiſmi; quod tamen non eſſe, niſi in uſu, omnes utrinque conſentimus. Ergo neceſſitas illa verbi, quam urget Auguſtinus, non excludit neceſſitatem uſûs. Etiamſi enim millies pronuncies verba ſuper aquam, non erit ſacramentum, niſi in uſu; ut fatentur etiam adverſarii. Et pari ratione, etiamſi pronuncies verba ſuper panem, non erit ſacramentum extra uſum, à Chriſto inſtitutum.

Reſponſio prima.

12. Juſtinus martyr, prope finem ſecundæ Apologiæ, conſecrationem docet fieri per precem & gratiarum actionem, & panem conſecratum vocat εὐχαριστηθέντα ἄρτον. Auguſtinus ait, conſecrationem fieri *prece myſticâ*: apud Gratianum, de conſecratione, diſt. 2. can. *Corpus & ſanguinem*. & lib. 3. de Trin. cap. 4. Non tamen omittenda ſunt in ſacramenti celebratione verba illa ὁριστικὰ, *hoc eſt corpus meum*, &c. Sed non ſola hæc conſecrationi ſufficiunt, omiſsâ reliquâ inſtitutione. Verba etiam Domini in cœnæ inſtitutione, quæ & ab Apoſtolo Paulo Eccleſiæ commendatur, non ſunt illa ſola, *hoc eſt corpus meum*; ſed, accepto pane, primùm gratias Deo egit, & benedixit, deinde panem fractum dans diſcipulis, ait; *accipite, manducate*, *hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur: hoc facite in mei recordationem.* Hæc ſe accepiſſe ait Apoſtolus à Domino; hæc à Domino accepta tradit Eccleſiæ, cum reliqua inſtitutione. Omne ſacramentum irritum reputatur, ſi contra inſtitutionẽ celebratur: ait *Hugo*, citante *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 10. part. 2. art. 1. quæſt. 4. in Reſolutione. Refert *Gregorius*, non aliâ, niſi Dominicâ oratione, uſos eſſe Apoſtolos in conſecratione Euchariſtiæ. Orationem (inquit) Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus; quia mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem oblationis hoſtiam conſecrarent. Et valde mihi inconveniens viſum eſt, ut precem, quam ſcholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus; & ipſam traditionem, quam Redemtor noſter compoſuit, non diceremus. Hæc *Gregorius* primus, Papa Romanus, lib. 7. epiſtolarum ex Regiſtro, epiſt. 63.

Secunda Reſp. ubi de conſecratione Euchariſtiæ. Vide infra cap. 10. §. 6. & §. 20. & §. 25. & c. 15. §. 5.

Omne ſacramentum irritum reputatur, ſi contra inſtitutionem celebratur.

Oratione Dominica Apoſtoli conſecrabant Euchariſtiam.

13. Ex falſis hypotheſibus tranſſubſtantiationis, & veritatis ſacramenti extra uſum à Chriſto inſtitutum, nata eſt illa communicandi infrequentia, & erronea perſuaſio; quâ autumant homines, ſe probè officio perfunctos eſſe, ſi templum ingrediantur, miſſificationem ſpectent, hoſtiam conſecratam divinis honoribus colant: & ſic ſpirituali manducatione ſe manducare putant corpus Chriſti, neglectâ interim manducatione ſacramentali, quam Chriſtus in ſui recordationem omnibus imperavit. Peractâ conſecratione (inquit Calixtus Papa) omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus. Sic enim etiam Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia. De conſecratione diſt. 2. *Peracta.* Sic in canonibus, qui Apoſtolorum dicuntur; Omnes fideles, qui ingrediuntur Eccleſiam, & Scripturas audiunt, non autem perſeverant in oratione, nec ſanctam communionem percipiunt [μὴ παραμένοντας καὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει,] velut inquietudines [ἀταξίαν] Eccleſiæ commoventes, ſegregari oportet. Can. Apoſt. can. 9. quem canonem repetit Gratianus, de conſecratione, diſt. 1. *Omnes fideles.* ubi gloſſator textum ſuo perverſo gloſſemate depravat: non enim uno aut altero quotannis recurrente tempore deputato jubentur hic fideles communionem percipere, ſed quotieſcunque Eccleſiam

3. Reſponſio. Vbi de Miſſa ſine communione, & de infrequentia communicandi.

Vide Catech. Rom. part. 2. cap. 4. quæſt. 41.

Calixt.

Can. Apoſt.

siam ingrediuntur, & lectionem S. Scripturarum audiunt, ubi Eucharistia celebratur; ut ex Græco canonis textu liquet, & ex verbis Calixti Papæ superius citatis. In eandem sententiam Johannes

Chrysost. Chrysostomus, in caput primum, epist. ad Ephesios, serm. 3. ait, eos esse in Deum contumeliosos, quicunque etiam laïci adstant, & spectant celebrationem Eucharistiæ, & non participant. Reprehendit pariter eos, qui indignè participant. Hortatur igitur omnes, ut dignè accedant. O consuetudinem! (inquit) O veriùs temerariam præsumtionem! εἰκῆ θυσία καθημερινή, εἰκῆ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδεὶς μετέχων. Frustra est sacrificium quotidianum, frustra assistimus altari, nemo est qui participet. Hæc idcirco dico, non ut quolibet modo [ἁπλῶς] participes sitis, sed ut dignè vos ipsos adornetis futuræ communioni. Dignus non es sacrificio, neque participatione? igitur nec oratione ipsâ dignus es. Audis stantem & dicentem præconem, ὅσοι ἐν μετανοίᾳ, ἀπέλθετε πάντες, quicunque in pœnitentia constituti estis, abite omnes. Quisquis enim non communicat, in pœnitentia esse dignoscitur. —— Animum, quæso, huc adverte; τράπεζα πάρεστι βασιλικὴ, ἄγγελοι διακονούμενοι τῇ τραπέζῃ,

Mensa regia. αὐτὸς πάρεστιν ὁ βασιλεὺς, καὶ σὺ ἕστηκας χασμώμενος; Mensa regia apparata est: mensæ isti angeli administrant: denique ipse Rex adest: & tu tam adstas oscitanter? Sordibus squalent vestimenta tua, & non tibi curæ est? Sed munda sunt, inquies. Accumbe igitur, & participa, [ἀνάκλιθι καὶ ἀνάπεσον, καὶ μέτεχε.] —— Omnis enim, qui non est sacramentorum particeps, impudens admodùm sit oportet; ut qui sic impudenter adstiterit, [πᾶς γὰρ ὁ μὴ μετέχων τῶν μυστηρίων, ἀναίσχυντος, καὶ ἰταμῶς ἑστηκώς.] —— Proinde ut neminem interesse decet, qui non sit initiatus: ita neque eorum quenquam, qui initiati quidem, at immundi sunt, [ὥσπερ τοίνυν τῶν ἀμυήτων οὐδένα χρὴ παρεῖναι, οὕτως οὐδὲ τῶν μεμυημένων καὶ ῥυπαρῶν.] Dic mihi; si quis ad epulum invitatus, manus laverit, accumbat etiam, seque accommodet mensæ, ac interim non illi mensæ participet; [εἶτα μὴ μετέχοι] nunquid non is invitatorem suum gravi afficit injuriâ? [οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα;] an non præstitisset, talem non adesse convivio? Sic sanè & tu advenisti; hymnum cum cæteris cecinisti; confessus es te in eorum esse numero, qui digni sunt, ut non cogaris cum indignis secedere. Cur remansisti, & non participas mensæ? [πῶς ἔμεινας, καὶ οὐ μετέχεις τῆς τραπέζης;] Indignus sum, inquies. Igitur & eâ indignus communione es, quæ in ipsis habetur orationibus. Hæc Chrysostomus.

Nemo interfsit non initiatus: neque immundus.

14. Objectio tertia: *Iustinus* martyr, in secunda apologia, testatur symbola Eucharistica distribui solita præsentibus, & ad absentes per diaconos mitti. *Irenæus* etiam, in epistola sua ad *Victorem*, Episcopum Romanum, narrat Episcopos Romanos olim, testandæ concordiæ, ad fratres ex aliis parœciis, de observatione paschatis diversam ab ipsis tenentes sententiam, misisse Eucharistiam: ἀλλ' αὐτοὶ μὴ τηροῦντες οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι, τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν. apud Eusebium, lib. 5. histor. Eccles. capite 24. κς. & *Dionysius* Episcopus Alexandrinus, in epistola ad *Fabium* Episcopum Antiochenum, commemorat de *Serapione* quodam pœnitente in extremis constituto, quòd nepotem suum miserit, accersitum ad se unum è presbyteris; & quòd presbyter morbo laborans, cum ipse eâ noctis tempestate venire non posset, puero ad *Serapionem* deferendam dederit particulam Eucharistiæ, [βραχὺ τῷ παιδαρίῳ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκεν,] præcipiens ut eam madefactam in os senis Serapionis infunderet. Quod & factum. eo quod mandasset *Dionysius* Alexandrinus Episcopus, qui ista refert, ut ex hac vita migraturi, si peterent; & maximè si prius, quando prosperâ erant valetudine, supplices facti essent, participes fierent sanctorum mysteriorum. apud *Eusebium*, libro sexto, histor. Ecclesiastic. capite 36. μδ.

3. Objectio, ab Eucharistiæ missione ad absentes.

Ex Iustino, & Irenæo, & Dionysio Alexandrino, apud Eusebium.

15. Respondeo. Nihil ista faciunt pro vera ratione sacramenti, extra usum à Christo institutum. Nam illa à *Iustino* memorata missio ad absentes, fuit quædam datio ad manducandum. Quod autem scribit *Irenæus*, Episcopos Romanos Eucharistiam misisse ad fratres ex aliis provinciis, id intelligendum de fratribus aliarum provinciarum Romam venientibus, & Romæ pro tempore degentibus: ut patet ex ipsius *Irenæi* verbis ibidem; Presbyteri (inquit) ante *Soterem*, qui Ecclesiæ, cui tu nunc præes, præficiebantur, *Anicetum* dico, *Pium*, *Hyginum*, *Telesphorum*, & *Sixtum*, licet neque ipsi hoc festum eo die, quo Episcopi Asiæ observarent, neque aliis post se ita observare permitterent; nihilominus tamen cum fratribus ex illis provinciis, in quibus observabatur, ad se accedentibus, ipsi non observantes coluerunt pacem & concordiam; [αὐτοὶ μὴ τηροῦντες, εἰρήνευον τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν, ἐν αἷς ἐτηρεῖτο, ἐρχομένοις πρὸς αὐτούς.] ac nunquam, propter istum varium observandi festi modum, fuere ulli ab Ecclesia ejecti. Sed presbyteri illi, qui ante te fuerunt, ipsi non observantes, iis ex aliis provinciis, qui observabant, mittebant Eucharistiam [τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν.] Nempe servabant eum morem mittendi ad absentes; de quo meminit *Iustinus*: eoque libentiùs ad istos fratres, ut hoc certo pignore concordiam foverent, & se eos pro catholicis fratribus agnoscere & amplecti, non obstante Paschali discrepantiâ, palàm profiterentur. Quam ob causam cum *Polycarpus* Romam venisset, neque ei de observatione Paschatis cum *Aniceto* Romano tunc Episcopo convenire posset; pacem tamen ita inter se retinuerunt, ut non solùm communicaverint inter se mutuò, sed etiam Polycarpo Anicetus honoris causâ concesserit in Ecclesia Romanâ palàm ritus obire sacros, & Eucharistiam administrare. sicut in eadem illa epistola commemorat Irenæus.

Resp.

Vindicantur Iustinus, & Irenæus.

De illa autem Dionysii narratione vide responsionem, infra, §. 23. & aliquod sequentibus paragraphis.

16. Antequam autem de Dionysii Alexandrini narratione de Serapione respondeam, postulare hic locus videtur, ut studiosos obiter commonefaciam de panibus illis olim benedici solitis, non in usum Eucharistiæ, sed qui darentur catechumenis, (ut monet Augustinus libro secundo, de meritis & remissione peccatorum, capite vigesimo sexto,) & qui post missarum sollemnia, omni die Dominico, & in diebus festis, darentur eis qui communicare non essent parati; ut habetur in decreto illo superius memorato: quod Romanenses tribuunt Pio primo, Papæ Romano. De quibus Anastasius, in libro Pontificali, in vita Melchiadis Papæ; qui Romanæ Ecclesiæ gubernacula suscepit anno Christi 311. Hic (inquit) fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias

De Eulogiis.

Supra §. 7.

clesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum. Et in vita Siricii Papæ; qui sedere cœpit anno Christi 385. hic (inquit) constituit, ut nullus presbyter missas celebraret, per omnem hebdomadam, nisi consecratumEpiscopi loci susciperet declaratum, quod nominatur, fermentum. Hæc ibi. unde constat, panes quosdam fermentatos mitti solitos ab Episcopo per titulos, sive Parochiales Ecclesias, & à presbyteris susceptos esse, in symbolum Catholicæ unanimitatis & communionis; ita, ut non solùm ipsi presbyteri acciperent, sed & aliis fidelibus curæ suæ creditis, qui sacram Eucharistiam non sumsissent, certis temporibus impertirentur. Fiebant etiam de reliquiis consecrationis, post Eucharistiæ celebrationem, atque adeò de non fermentato, Eulogiæ, benedicente presbytero: ut apparet ex decreto illo quod Pii primi esse dicunt.

17. Concilium Laodicenum (quod celebratum est paulò ante primam Synodum Nicænam œcumenicam,) εὐλογίας vocat, id est, panes benedictos, canone decimo quarto, ubi prohibet earum missionem ad alias Parochias, tempore festivitatis Paschalis. Quamvis tum apud Apostolum, 1. Corinth. 10. 16. tum etiam apud orthodoxos Patres, aliquando vocabulum εὐλογία ipsum denotet sacramentum Eucharistiæ, (exempla quædam ex Patribus invenies in exercitationibus Isaaci Casauboni, ad Annales Baronii, Exercit. decimâ sextâ, capite trigesimo tertio.) Quocirca canonem illum Concilii Laodiceni ita *Balsamon* & *Zonaras* interpretantur, ut prohibuerit mittere sacratissimæ Eucharistiæ particulas, seu buccellas, ad alias parœcias: ut etiam monet Henricus Spondanus in sua Epitome Annalium Cardinalis Baronii, ad annum Christi 313. Verba Canonis sunt; περὶ τοῦ, μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα, εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι. Fit in eodem Laodiceno Concilio rursus mentio Eulogiarum, can. 32. ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἵτινές εἰσιν ἀλογίαι μᾶλλον, ἢ εὐλογίαι. id est, quod non oporteat ab hæreticis Eulogias (seu benedictiones) sumere, quæ sunt maledictiones potiùs, quàm benedictiones.

18. *Innocentius* primus, Papa Romanus, in epistola prima, quam anno Christi 416. scripsit ad Decentium Episcopum Eugubinum, capite quinto. De fermento verò, (inquit) quod per titulos mittimus, superfluè nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ. Quarum presbyteri, quia die ipsa, propter plebem sibi creditam, nobiscum convenire non possunt, idcircò fermentum, à nobis confectum, per acolythos accipiunt; ut se à nostra communione, maximè illa die, non judicent separatos. Quod per parochias fieri debere, non puto; quia nec longè portanda sunt sacramenta: nec nos per cœmiteria diversa constitutis presbyteris destinamus, & presbyteri eorum conficiendorum jus habeant, atque licentiam. Hæc Innocentius. ubi fermentum illud appellat sacramentum, lato quodam significatu. Quemadmodum & Augustinus, libro secundo, de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimo sexto, Quod (inquit) accipiunt catechumeni, quamvis non sit corpus Christi; sanctum est tamen, & sanctius quàm cibi, quibus alimur: quoniam sacramentum est. Hæc Augustinus. Observa etiam regulam illam Innocentianam; Non sunt longè portanda sacramenta. Ne fermentum quidem illud; nedum Eucharistia, quæ & veriùs & excellentius sacramentum est.

Omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sunt constitutæ, ait Innocentius.

Sacramentum, lato sensu.

Regula, de non longè portandis sacramentis.

19. De Eulogiis meminit etiam Gregorius, Episcopus Turonensis, qui floruit anno Christi 580. & 590. Nobis autem (inquit) Missas celebrantibus, in sanctam Basilicam, aperta repetiens ostia, ingressus est, (*Meroveus Chilperici Francorum Regis filius.*) Post missas autem petiit, ut ei Eulogias dare deberemus. Erat autem tunc nobiscum Ragnemodus, Parisiacæ sedis Episcopus, qui sancto Germano successerat. Quod cum refutaremus, ipse clamare cœpit & dicere, quòd non rectè eum à communione sine fratrum conniventia suspenderemus: illo autem hæc dicente, cum consensu fratris qui præsens erat, contestatâ causâ canonicâ, Eulogias à nobis accepit. Veritus autem sum, ne, dum unum à communione suspendebam, in multos exsisterem homicida. Minabatur enim aliquos de populo nostro interficere, si communionem nostram non meruisset. Hæc Gregorius Turonensis, libro quinto historiæ Francorum, capite 14.

20. Ab Eulogiis istis, quas Innocentius dixit non longè esse portandas, distinguunt Baronius & Binius eas, quæ inter amicos ultro citróque etiam trans mare, ut essent Christianæ inter eos concordiæ pignora, missitabantur. Porrò (inquit Baronius) fuisse quoque alias privatas Eulogias, quas scilicet amici inter se ultro citroque dare atque accipere consuevissent, multa suppetunt antiqua exempla: & inter alia Paulini Nolani Episcopi ad Augustinum, Alypium, Romanianum, & Severum, è Campania in Africam & Gallias panes pro Eulogia mittentis, & pariter Augustini ad eundem Paulinum remittentis. Hæc Baronius, in Epitome Spondanianâ, anno Christi 313. num. 14. similia habet Binius in notis in 14. canonem Concilii Laodiceni.

21. Paulinus, Episcopus Nolanus, epistola prima, quæ ad Severum scripta est; Panem (inquit) Campanum de cellula nostrâ tibi pro Eulogia misimus, tantum meritis in Domino tuis freti, ut plenâ ad te perferendum sui gratiâ crederemus: tu, licet uberioribus micis à Domini mensa jam saturatus sis, dignare, & à peccatoribus acceptum in nomine Domini panem in Eulogiam vertere. Ac ne panis siligineus tibi modum nostræ humilitatis excedere videretur, &c. Unde apparet, fuisse siligineum illum panem. Idem epistola quadragesimâ primâ, ad Augustinum, quæ in tomo epistolarum Augustini numeratur epistola trigesima prima. Panem unum, quem unanimitatis indicio misimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas. Idem epistola quadragesimâ quintâ, ad Alypium, quæ apud Augustinum est 35. Panem unum sanctitati tuæ unitatis gratiâ misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur. Hunc panem Eulogiam esse, tu facies dignatione sumendi. Idem Paulinus epist. 46. ad Romanianum. Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato Christianæ expeditionis, in cujus procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi pariter & filio nostro Licentio misimus. Non enim

potuimus à benedictione secernere, quem cupimus eâdem nobis gratiâ penitus annectere. Augustinus etiam, epist. 34. ad hunc ipsum Paulinum & Therasiam; Panis (inquit) quem misimus, uberior benedictio fiet, dilectione accipientis vestræ benignitatis.

22. Quamvis autem Eulogias has Baronius & Binius privatas vocent, & ab alteris illis, quas publicas appellant, distinguant; neque nobis eâ de re contendere sit animus: nullum tamen formale discrimen ostendunt. Eulogiæ publicæ (inquit Binius) ad id consecrabantur, & distribuebantur, ut essent communionis catholicæ signa & indicia. Idem certè usus earum, quas privatas vocat. Non est necesse pro diversitate personarum, quibus dantur Eulogiæ, multiplicare Eulogiarum genera. Alioquin aliæ erunt Eulogiæ catechumenorum; aliæ fidelium: & in his, aliæ laicorum; aliæ clericorum. Præterea verisimile est, Augustinum Eulogias à Paulino missas etiam clericis aliisque fidelibus sub se constitutis impertivisse; eâque etiam intentione Paulinum eâs misisse. idemque de Eulogiis à Paulino ad alios, & ab aliis ad eum transmissis judicium. Atque hæc obiter de Eulogiis illis monuisse sufficiat.

Responsio de historia Dionysii Alexandrini, superiùs objectâ, §. 14.

23. Accedo nunc ad historiam illam de Serapione, superiùs objectam ex Eusebii lib. 6. hist. Ecclef. cap. 36. μδ. In ea spectandum, quid Dionysius Episcopus fieri jusserit, quid Serapion expetiverit, quid presbyter ille ægritudine corporis detentus egerit.

Concessio viatici pœnitentibus moribundis.

24. Pium & laudabile Episcopi mandatum; ut pœnitentibus moribundis, & sic affectis, concederetur suave illud viaticum, ἵνα εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, ut ibidem loquitur Dionysius: id est, ut bonæ spei pleni ex hac vitâ dimitterentur. Sic enim disciplinæ severitatem pietatis mansuetudine temperabant sancti Patres, ut quamvis in grave scelus lapsos fratres à communicatione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegarent; ut scribit Tertullianus in Apologetico, cap. 39. & diuturna eis pœnitendi tempora admetirentur; ut patet ex Concilii Ancyrani (quod celebratum anno Christi 314.) capitulis 5, 6, 7, 8. & Concil. Nicæni 1. œcum. can. 11. & 12. solicitè tamen caverint, ne tales immodicæ mœstitudinis voragine absorberentur. Hinc antiqua illa in Ecclesia lex, quam repetivit ratamque habuit magna Nicæna Synodus, his verbis: περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν· ὥστε εἴ τις ἐξοδεύει, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. &c. id est, De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ut si quis egreditur è corpore, ultimo & necessario viatico minimè privetur, &c. Concil. Nicæni 1. can. 13.

Vide lib. 12. cap. 6. & cap. 7. §. 3.

Vide lib. 12. cap. 7. §. 13. & §. 15.

Serapion, absentus, & pœnitens, & jam moribundus, data sibi postulavit sacramentum Eucharistiæ, quod ei jure debebatur.

25. Serapion à cœtu fidelium, propter lapsum in idololatriam, diu exsulans, atque à mensa Dominica abstentus, & longo tempore in pœnitentia constitutus, jamque in mortis limine animam agens, solatium catholicæ communionis haud illicitè, nec sine justa causa appetivit, & ideo presbyterum ad se accersivit, qui ultimum illud viaticum, prout Episcopus fieri jusserat, ipsi jam ἀπογνωσθείη (Nicæno utor vocabulo) id est, quoad hujus vitæ retentionem desperato, præberet. Presbyter ille, in omnem noctis illius eventum, partem Eucharistici panis & vini & aquæ, super quibus eo (ut videtur) die gratiæ actæ erant, apud se asservasse videtur: ut sic in promtu haberet, quod morituris, sacræ communionis solamen expetentibus, statim sine mora vel ipse manibus suis præberet; vel, necessitate impeditus, per alium transmitteret. Noster enim panis, & calix, non quilibet, quasi propter Christum in spicis & in sarmentis ligatum, sicut Manichæi desipiebant, sed certâ consecratione mysticus fit nobis; non nascitur. Proinde quod non ita fit, quamvis sit panis & calix, alimentum est refectionis; non sacramentum religionis. ut monet Augustinus, lib. 20. contra Faustum, cap. 13.

Modus celebrationis Eucharistiæ, tempore Iustini martyris anno Domini 150. Vide supra, lib. 1. cap. 3. §. 14.

26. Justinus martyr, prope finem illius apologiæ, quæ vulgò *secunda* nuncupatur, modum celebrationis Eucharistiæ, suo tempore usitatum sic describit: προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος. καὶ οὗτος λαβὼν, αἶνον καὶ δόξαν τῷ πατρὶ τῶν ὅλων, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἀναπέμπει· καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ ποιεῖται· οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν, πᾶς ὁ παρὼν λαὸς παρευφημεῖ λέγων, ἀμήν. τὸ δὲ ἀμὴν, τῇ Ἑβραΐδι φωνῇ, τὸ γένοιτο σημαίνει. εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος, καὶ παρευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι· καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία. id est; ei qui fratribus præest, offertur panis & poculum aquæ & vini. Quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum universarum Patri, per nomen Filii, & per Spiritum Sanctum offert; & Eucharistiam sive gratiarum actionem, pro eo quod nos donis hisce suis dignatus sit, prolixè exsequitur. Atque ubi ille preces & gratiarum actionem absolvit, populus qui adest, omnis fausta approbatione acclamat, dicens, amen. *Amen* autem voce Ebræâ, fiat, significat. Postquam verò præsidens gratiarum actionem perfecit, & populus omnis apprecatione lætâ eam comprobavit, qui apud nos vocantur diaconi, [sive ministri] distribuunt unicuique præsentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ sunt panem, & vinum & aquam: & ad absentes perferunt. Atque alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia. Hæc Justinus.

Ὁ προεστώς.

Preces & gratiarum actionem. Amen.

Eucharistia.

De admistione aquæ.

Vide cap. 14.

27. Quamvis autem orthodoxi Patres faciant mentionem aquæ; admistio tamen aquæ non est de necessitate vel integritate hujus sacramenti: ut docet *Thomas*, part. 3. quæst. 74. articul. 7. & quæst. 83. articulo 6. ad 4. & in 4. sententiar. distinct. 11. quæst. 2. articulo 4. & *Bonaventura* in 4. sententiar. distinct. 11. part. 2. quæst. 3. *Iustinus* dicit, alimentum hoc sic consecratum, distributum, participatum, appellari, apud Christianos Eucharistiam. *Dionysius* autem, apud Eusebium, εὐχαριστίαν vocat eam rem, quæ consecratione aptata erat & destinata usui; quamvis non nisi in usu esset verum plenumque sacramentum.

Plenior narratio de Serapione, & de communione morituri concessa.

28. Cùm igitur Serapion, ob lapsum in idololatriam, tempore persecutionis, ab Ecclesiasticâ communione diu jam exclusus esset, neque ullis quantumvis crebris & vehementibus supplicationibus, ut in Ecclesiam denuo reciperetur, adhuc obtinuisset, (ea erat disciplinæ Ecclesiasticæ, per illa tempora, erga istiusmodi lapsos severitas,) incidit in gravem morbum, & triduo mutus ac sine sensu vixit; quarto demum die paululum relevatus, mittit puerum nepotem suum ad Presbyterum illum, qui morbo quidem vexatus ad eum ire non potest; ne

tamen Episcopi mandato de subveniendo talibus inobsequens, & præbendi afflictæ animulæ tempestivi consolaminis incuriosus videatur, dat puero ad avum suum Serapionem deferendam exiguam partem Eucharistiæ, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας, id est, panis εὐχαριστηθέντος, & vini aqua mixti etiam εὐχαριστηθέντος, jubens, ut intinctum in calicem panem ori senis infundat: verba Dionysii sunt, ἀποβρέξαι κελεύσας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι.

Serapioni data est communio sub utraque specie.

29. Ex his Dionysii verbis colligo, presbyterum illum puero non solum panis, sed etiam potûs consecrati partem tradidisse: Quia non est verisimile, permissurum fuisse, nedum jussurum, ut sacramentalem panem communi aliquo liquore humectaret. Citat enim Gratianus constitutionem nomine Clementis Papæ; ut qui residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad accipiendos communes cibos conveniant: ne putent sanctæ portioni miscere cibum, qui per aqualiculos digestus, in secessum diffunditur. Distinctione secundâ, de Consecratione, can. *Tribus gradibus*. Et Augustinus ait, ab Apostolis ordinatum esse illum in Ecclesia morem, ut à jejunis acciperetur Eucharistia, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi. ideo enim per universum orbem morem istum servari. Augustinus ad Januarium, epistolâ 118. cap. 6. rectè tamen monet auctor glossæ, in canon. *Liquido*. distinctione secundâ, *de consecratione*. jejunium non esse de substantia; ut patet ex prima celebratione hujus sacramenti, eâ nocte quâ Dominus traditus est. Quod autem legitur in libro illo de divinis officiis, qui inscribitur *Ordo Romanus*; columna 75. D. editionis Parisiensis, in folio, anno Domini 1624. *sanctificari vinum non consecratum per sanctificatum panem:* non solùm à Catholicæ Ecclesiæ prisca doctrinâ & praxi dissonum est, sed etiam ipsi Dominicæ institutioni apertè repugnat, in qua fit diserta & peculiaris mentio de benedictione poculi. Apostolus appellat *poculum benedictionis, cui benedicimus*. 1. Corinth. 10. 16. & *poculum Domini*, eodem cap. vers. 21. de hoc solo poculo meminit, quando dicit: *Ego enim accepi à Domino; quod & tradidi vobis*. 1. Cor. 11. 23.

Jejuni communicabant.

Jejunium non est de substantia.

Ordinis Romani error.

1. Cor. 10. 16, 21. & 11. 23.

De asservatione Eucharistiæ.

30. Quid autem de illa Eucharistiæ in usum infirmorum asservatione statuendum sit, nos docebit circumstantiarum consideratio. Ostendimus in superioribus, catholicam antiquitatem in hanc pervetustam & canonicam regulam unanimiter tandem consensisse, ut pœnitentibus moribundis, catholicæ communionis solatium expetentibus, statim præberetur. Exceptis quibusdam casibus pro tuenda disciplinæ severitate, ad aliquod tempus; de quibus legere est in Concilio Elibertino, capp. 1. 2. 3. 6. 7. 8. 12. 17. 18. 47. &c. ubi ob quædam scelera, nec in fine conceditur communio. Postea tamen mitiorem illam legem renovavit magna Synodus Nicæna, can. 13. ut si quis egrederetur è corpore, ultimo & necessario viatico minimè privaretur [τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι.] Et legem hanc ad omnes Christianos extendens, mandavit, ut generaliter omni cuilibet in exitu posito [καθόλου περὶ παντὸς ὁτουοῦν ἐξοδεύοντος] & petenti participationem Eucharistiæ, Episcopus probatione habitâ [μετὰ δοκιμασίας] det. Innocentius primus, Papa Romanus, epistolâ tertiâ, ad Exuperium, capite secundo, sic ista conciliat: Et hoc (inquit) quæsitum est, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ & voluptatibus dediti in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul & reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior, durior: posterior, interveniente misericordia, inclinatior est. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persequutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret à lapsu, negata meritò communio est, concessâ pœnitentiâ, ne totum penitùs negaretur: & duriorem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam, quasi viaticum profecturis; ne Novatiani hæretici, negantis veniam, asperitatem & duritiam subsequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, à perpetuo exitio vindicentur. Hæc Innocentius, in illa epistolâ, quam ad Exuperium Episcopum Tholosanum dedit, Stilicone secundo & Anthemio Consulibus, id est, anno Christi 405. Concilium autem illud Eliberitanum celebratum esse tempore persequutionis, anno Domini 305. docet Binius, in notis suis in idem Concilium, verbo *Concilium*. Magnam autem Nicænam Synodum celebratam esse anno Domin. 325. scribunt Baronius, in Annalibus; & Calvisius, in opere Chronologico.

Pœnitentibus moribundis dabatur communio.

Quorundam Patrum severior disciplina.

Concilii Nicæni benignior constitutio. Vide lib. 12. cap. 7. §. 13. & §. 30.

Expositio Innocentii, qua tum illorum severitas, tum etiam horum lenitas comprobantur.

31. Ad evitanda autem schismata, & hæreticorum contagia, & ad publicæ reconciliationis fidem pœnitentibus luculentiùs (ut videbatur) faciendam, placuit patribus de illo ipso pane impertiri infirmis, qui publicè in cœtu fidelium palàm consecratus fuerat, & de quo Ecclesia publicè participarat: quo spectat canon ille Concilii Laodiceni; ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς οἴκοις προσφορὰς γίνεσθαι παρὰ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων. id est, quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis, vel presbyteris. Concilii Laodiceni canone νζ. quinquagesimo octavo. Concilium hoc Laodicenum, Eliberitano posterius, at Nicæno tempore anterius, celebratum esse circa annum Domini 314. scribunt Baronius & Binius. Non est quidem de necessitate sacramenti, aut legitimæ celebrationis, necessarium templum, aut basilica publica; nam absque ullius certi loci designatione, vel exceptione, promittit Christus præsentiam suam cum duobus, aut tribus, in ejus nomen congregatis, Matthæi 18. 20. Et Eucharistiam ipse instituit, ac celebravit, in privato hospitio, & conventu modico. Neque faciunt illi contra institutionem; imò magis institutioni inhærere videntur, qui, ubi danda & manducanda est Eucharistia, ibidem etiam reliquas celebrationis partes exsequuntur, modò adsit idoneus cœtus & numerus participantium. Sed canon ille Laodicenus ad cautelam illorum temporum pertinebat.

Quare de pane in congregatione publica consecrato, deferebatur Eucharistia ad infirmos.

Matth. 18. 20.

32. Sic autem stantibus canonibus; hinc quidem de danda communione infirmis, illinc verò de non celebranda oblatione in domibus, necessaria erat Eucharistiæ in cœtu publico con-

Unde capta est asservatio Eucharistiæ in usum infirmorum.

secratæ

ſecratæ aſſervatio in uſum infirmorum, ut legis violatio utrinque vitaretur. Lex autem illa de non negligendis infirmis, perpetuâ niti videtur æquitate. At canon Laodicænus ad illorum temporum conditionem erat accommodatus, neque omni tempori vel loco quadrat. Itaque infirmis, (ubi id Eccleſiæ conſuetudo fert) ſine aſſervatione, conſuli poteſt, altero duorum modorum: vel enim, dum publicè celebratur Euchariſtia, mittetur è cœtu publico, & abſque pompa & artolatriâ, perferetur ad ægrotum pars illius panis & illius vini, quæ in cœtu publico conſecrata ſunt, & de quibus populus publicè participat; ſicut fiebat Juſtini ſeculo. Vel, quia nunc non æquè frequens in noſtris Eccleſiis eſt ſacramenti hujus celebratio, ac fuit apud veteres, ſi contingat ægrotum de vita periclitantem, vehementi deſiderio poſtulare communionem, etiam quando nulla habetur publica Euchariſtiæ celebratio, & non indignè ſumturus videatur, ibit publicus & approbatus presbyter in cubiculum ubi decumbit infirmus; & ibi, præſente neceſſario fidelium & ſacramentum ſumturorum numero, & Chriſto in medio eorum, conſecrabit & celebrabit Euchariſtiam, nihil omittens eorum quæ Dominus in inſtitutione præcepit. Neque de ſuo quicquam adjiciens, tanquam de neceſſitate vel integritate ſacramenti.

Infirmis proſpici poteſt ſine aſſervatione ſacramenti. Poſterius iſtud fieri ſuadent Calvinus epiſt. ad Monsbelgardenſes, quæ incipit; Tametſi Neocomum. Et epiſt. ad N. quæ incipit; Quia de quæſtionibus. & epiſt. ad Olevianum, quæ incipit; Etſi pridem. Et P. Martyr Loc. comm. claſſ. 4. cap. 11. §. 21. Quæſtio.

33. Si autem metus ſit, ne morbi violentia moram reſpuat, & ne moriatur æger, priuſquam apud eum ritè peragi poſſit ſacramenti conſecratio & celebratio; vel ſi caſus timeatur ſimilis illi in hiſtoria de Serapione: annon expediret (inquies) presbyterum Euchariſtiam ſemper habere paratam, ut, quando quis infirmatus fuerit, ſtatim eum communicet; ne ſine communione moriatur? ſicut habetur in canone illo, quem ex Concilio Guarmacienſi citat Gratianus, De conſecratione Diſt. 2. can. *Preſbyter Euchariſtiam.* Reſpondeo. Tametſi illam priſcis Catholicis uſurpatam ſacramenti aſſervationem damnare neceſſarium nobis non eſſe videatur; fieri tamen poſſe, negandum non eſt, ut conſuetudo Eccleſiaſtica pro tempore utilis, aut tolerabilis, imitanda poſteris non ſit, apud quos ea imitatio in errorum intolerabilium patrocinium & occaſionem ſcelerum rapiatur: atque adeò præ tantis malis, utilitas jam ejus nulla eſſe comperiatur. Aſſervationem igitur Euchariſtiæ hoc tempore hæ diſſuadent rationes. 1. Qui hodie eam aſſervant, Papiſtæ, docent eſſe verum perfectumque ſacramentum, etiam extra uſum. 2. Subſtantiam quæ ſub accidentibus panis aſſervatur, ajunt eſſe ipſum Chriſtum propriè. 3. Hinc ſequitur cultus latriæ, quem exhibent aſſervatæ hoſtiæ. 4. Hîc abſurditas illa & tentatio eſt, cui nos credere aut cedere prohibuit Chriſtus, inquiens; *Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, aut hîc; ne credite. Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut ſeducant (ſi fieri poſſit) etiam electos. Ecce, prædixi vobis! Itaque, ſi dixerint vobis; Ecce, in deſerto eſt; ne egredimini: Ecce, in conclavibus; ne credite.* 5. Aſſervatio iſta facit myſteria obnoxia opprobriis illis & contumeliis, quæ vel à profanis hominibus proficiſci poſſunt, vel à brutis animalculis, vel à putredine, &c. De quibus vide *Optat. Milevit.* lib. 6. *Lombard.* lib. 4. ſent. diſt. 13. & *Bonavent.* ibidem, art. 2. qu. 1. *Alexand. Alenſ.* in ſua Summa Theologica, part. 4. qu. 11. membro 2. art. 2. §. 1. *Thom.* 3. part. qu. 77. art. 5. Profectò, non ea eſt aſſervationis utilitas, aut morientibus ſacramenti hujus neceſſitas, ut hoc tempore, inter tam immanes errores, tam horrenda flagitia, & deteſtanda ludibria, aſſervatio Euchariſtiæ laudari queat; aut expediens ab æquis rerum æſtimatoribus judicari poſſe videatur.

Reſponſio.

Rationes contra aſſervationem Euchariſtiæ hoc noſtro tempore.

Matth. 24. 23, 24, 25, 26.

Vide infra, cap. 18. §. 28.

34. Atque ita jam ad tertiam objectionem prolixè reſpondimus. Ubi etiam, occaſione datâ, de Eulogiis, de conſecratione, & viatico morituriențium diſſeruimus.

35. Supereſt alia objectio, ſive quæſtio, de aſſervatione illa panis Euchariſtiæ, olim permiſſa quibuſdam etiam laïcis, qui tempore publicæ ſynaxeos bibebant de poculo, de pane etiam portionem manducabant; quaſdam autem portiones etiam in futura tempora aſportabant, quas ante omnem cibum ſumerent, quibus ſe in perſequutionum anguſtiis aliiſque periculis ſolarentur. Moris hujus teſtes ſunt *Tertullianus*, libro ſecundo ad uxorem, capite quinto. Non ſciet (inquit) maritus [gentilis] quid ſecretò ante omnem cibum guſtes? Et ſi ſciverit, panem, non illum credit eſſe qui dicitur. Et *Cyprianus*, libro de lapſis: cum (inquit) quædam arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. Hunc morem excuſat etiam *Baſilius*, in epiſtolà 289. ad Cæſariam patriciam. *Ambroſius* etiam, libro de obitu Satyri fratris ſui, aliquid tale commemorat.

4. Objectio ſive quæſtio de aſſervatione portionum quarundam panis Euchariſtiæ, olim permiſſa quibuſdam etiam laicis.

36. Reſpondeo. 1. Conſuetudo quidem iſta fuit, at non catholica, ſive univerſalis. Citat Gratianus, ex Clemente Papa Romano, hunc canonem; Tanta in altario certè holocauſta offerantur, quanta populo ſufficere debeant: quod ſi remanſerint, in craſtinum non reſerventur; ſed cum timore & tremore clericorum diligentiâ conſumantur. De conſecratione, diſt. 2. can. *Tribus gradibus.* Heſychius presbyter Hieroſolymitanus, lib. 2. in Leviticum, in cap. 8. verſ. 32. Sed hoc (*inquit*) quod reliquum eſt, de carnibus & panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in Eccleſia fieri, ignique tradi quæcunque remanere contigerit inconſumta. Ex quibus Heſychii, ſive Iſychii, verbis liquet; quid de menſæ Dominicæ reliquiis, ejus ſeculo, ſenſibiliter fieri conſueverit in Eccleſia Orientis. Unde etiam patet, repugnare illius Eccleſiæ judicio dogma Tridentinum, ſeſſione decimâ tertiâ, canone quarto. Nam, ſi verum corpus Domini remanere in illis reliquiis crediđiſſet olim Eccleſia; non paſſa eſſet eas igni tradi. Nicephorus Calliſti ait; Conſuetudo à multo tempore imperanti urbi (*Conſtantinopoli*) fuit, ut quum pluſculum de partibus immaculati divinique corporis Domini & Dei & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti reliquum eſſet, ſacerdotes pueros incorruptos ex eis qui ad præceptores in ludum literarium eunt, accerſerent, qui jejuni reliquias eas ederent. Quod quidem mihi quoque ſæpenumero, quum puer admodum eſſem, & maximè à prima ætate in ſacris ædibus verſari ſtudio haberem, contigit. Tale quiddam ſub Menna quoque Patriarcha evenit. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione Judæi, vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus eſt, &c. Nicephorus libro decimo ſeptimo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite vigeſimo quinto.

Prima noſtra reſponſio.

Heſychius.

Vide ſupra, §. 7.

37. De-

Secunda nostra responsio.

37. Deinde, non tam spectandum in re adeò seriâ, quid piæ quorundam devotioni indultum sit, & quid nonnulli facere consueverint; quàm quid Dominus fieri jusserit, & quid sanctorum Patrum Conciliis aut unanimi consensione, congruenter Dei verbo, constanter definitum sit. *Iohannes Ivellus* Episcopus Sarisburiensis, articulo primo, contra *Hardingum*, ubi privatam Missam feliciter oppugnat, & evertit, sect. 17. quod (inquit) ad *Tertullianum* attinet, meminisse debemus, fideles eo tempore, metu tyrannorum, quorum erant imperio obnoxii, seorsim ac separatim precari coactos fuisse. Quocirca quotiescunque secreta conventicula agere liceret, non modò pariter omnes sacramentum accipiebant, sed quasdam mysteriorum quoque portiones reservabant: quibus domi pòst uterentur, ut assiduâ memoriâ facilius unius se Ecclesiæ membra esse retinerent. Hæc ille. Cujus charitatem, & benignam interpretationem, piumque de fidelibus illis judicium animitus exosculor. Nec tamen quod piè excusatur, vel ad tempus toleratur, id omne protinus probandum, nedum pro necessario & perpetuo dogmate obtrudendum. Pulcra & planè invicta est illa *Cypriani* argumentatio contra aquarios, lib. 2. epist. 5. ad *Cæcilium*, quæ est epistola 63. in editione Pameliana. Monet ibi *Cyprianus*, in omni hujusmodi quæstione, recedendum esse ab humana & novellâ institutione, & ad radicem atque originem traditionis Dominicæ revertendum. Et postea ait; Non est ergo, frater charissime, quod aliquis existimet, sequendam esse quorundam consuetudinem, si qui in præteritum in calice Dominico aquam solam offerendam putaverunt. quærendum est enim, ipsi quem sint sequuti. Nam si in sacrificio, quod Christus est, non nisi Christus sequendus est; utique id nos obaudire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandavit: cum ipse in Euangelio suo dicat; *Si feceritis quod mando vobis, jam non dico vos servos, sed amicos.* Et quod Christus debeat solus audiri, Pater etiam de cœlo contestatur, dicens; *Hic est filius dilectissimus, in quo bene sensi: ipsum audite.* Quare, si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem: cum per Esaiam Prophetam Deus loquatur & dicat; *Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.* Et iterum Dominus in Euangelio hoc idem repetat, dicens; *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuatis.* Sed & alio in loco ponit, & dicit; *qui solverit unum ex mandatis istis minimis, & sic docuerit homines, minimus vocabitur in regno cœlorum.* Quod si nec minima de mandatis Dominicis licet solvere, quanto magis tam magna, tam grandia; tam ad ipsum Dominicæ passionis & nostræ redemtionis sacramentum pertinentia fas non est infringere, aut in aliud quam quod Divinitus institutum sit, humanâ traditione mutare? ———— Nihil aliud, quàm quod ille fecit, facere debemus. ———— Id, quod constat Dominum fecisse, faciamus. Et ideo, frater charissime, si quis de antecessoribus nostris, vel ignoranter, vel simpliciter, non hoc observavit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi; nobis verò non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus. ———— Quare, si in lumine Christi ambulare volumus, à præceptis ejus & monitis non recedamus: agentes gratias, quod, dum instruit in futurum quid facere debeamus, de præterito ignoscit quod simpliciter erravimus. Hæc ibi. Similia legere est in ejusdem Cypriani epistola 73. ad *Iubajanum*, quæ incipit; *Scripsisti mihi frater.* Proinde, (*inquit*,) frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt; quasi consuetudo major sit veritate, aut non fuerit in spiritualibus sequendum, si melius fuerit à Sancto Spiritu revelatum. Ignosci enim potuit simpliciter erranti, sicut de seipso dicit Apost. Paulus: *qui primò, (inquit,) fui blasphemus, & persequutor, & injuriosus; sed misericordiam merui: quia ignorans feci.* Post inspirationem verò & revelationem factam, qui, in eo quod erraverat, perseverat, prudens & sciens sine venia ignorantiæ peccat: præsumtione enim atque obstinatione superatur. Et rursus in epistola ad *Cæcilium*, superiùs nobis citatâ; idem Cyprianus ait; Religioni igitur nostræ congruit & timori, & ipsi loco atque officio sacerdotii nostri, frater charissime, in Dominico calice miscendo & offerendo custodire traditionis Dominicæ veritatem, & quod prius apud quosdam videtur erratum, Domino monente corrigere, ut, cum in claritate sua & majestate cœlesti venire cœperit, inveniat nos tenere quod monuit, observare quod docuit, facere quod fecit. Hactenus *Cyprianus*.

Consuetudinem illam sequi nobis tutum non est.

Id nos facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandavit.

Ioan. 15. 14, 15.

Matth. 17. 5.

Esai. 29. 13.

Matth. 15. 6, 7, 8, 9.

Matth. 5. 19.

Servanda Divina institutio.

Quamvis antecessorum simplicitati venia concessa sit, nos tamen moniti caveamus ab eorum errore. Vide infra, lib. 12. cap. 5. § 42.

1. Tim. 1. 13.

38. Hæc si ad præsentem nostram quæstionem accommodemus, & ad radicem atque originem traditionis Dominicæ penetremus; inveniemus Dominum jussisse, ut ad mensam Dominicam panem Eucharisticum accipientes, manducemus in ejus commemorationem; non autem, ut asservemus inde quidpiam: neque minus præsentaneam requiri panis manducationem, quàm vini bibitionem. Et cum obsequium Apostolorum, Domino jubenti obtemperantium, sit certissimum mentis Domini præcipientis interpretamentum; quod illi tunc Domino jubente fecerunt, illud nobis etiam haud dubiè faciendum est. illi autem manducare & bibere jussi statim manducarunt & biberunt, antequam de mensa illâ surgerent. Neque usquam legimus in sacris oraculis manducationem panis è consecrantis manu accepti differendam esse in futurûm tempus, longo interjecto intervallo inter acceptionem & manducationem.

Nota, quid de majoribus nostris existimandum, qui ante reformationem errabant, & quam diversa sit hodiernorum, præsertim inter reformatos degentium Papistarum conditio.

39. Observa etiam ex verbis illis *Cypriani* superiùs allegatis, unum eundemque errorem simplicitati majorum sæpe numero condonari, qui contumaci ac indocili posteritati certissimi caussa exitii est. Desinant igitur infelices isti Papistæ, qui nunc ad clarum relucentis veritatis jubar oculos pertinaciter claudunt, & sanctam Dei veritatem calumniis ac blasphemiis petulanter impetunt: desinant, inquam, suam perversitatem cum majorum nostrorum, qui ante reformationem vixerunt, simplicitate confundere; neque ex concessa eis veniâ impunitatem sibi polliceantur.

Tertia nostra responsio.

40. Tertia nostra responsio est: Non solùm non universaliter usurpata est ea laicalis asservationis consuetudo, nec ullius Concilii auctoritate firmata, utcunque ad tempus tolerata;

rata; sed tandem etiam intolerabilis visa, & decretis Ecclesiasticis olim abrogata, & sub anathematis denunciatione severè prohibita est. In Concilio Cæsaraugustano, quod celebratum est anno Domini 381. *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam in Ecclesia non sumsisse, anathema sit in perpetuum.* Concilio Cæsaraugustano, can. 3. Et in Concilio Toletano primo, quod celebratum est anno Domini 400. *Si quis autem acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumserit, veluti sacrilegus propellatur.* Concil. Toletan. 1. can. 14.

CAPUT OCTAVUM.

De loquutionibus quibusdam in argumento Eucharistico: ubi etiam de verbis illis Domini, hoc est corpus meum. *Item de Ecclesiastica illa excitatione,* Sursum corda.

Loquutiones quædam Transsubstantiariis improbatæ.

Vide cap. 38. §. 21. & §. 22.

LOquutiones hæ; *Panis est corpus Christi: quod est panis, erit corpus Christi: quod fuit panis, est corpus Christi: panis fit, vel fiet, vel factus est corpus Christi: panis potest, vel potuit, vel poterit esse, vel fieri corpus Christi: panis mutatur in corpus Christi:* (istam rejicit Scotus.) item omnes loquutiones significantes (ut ajunt) innovationem circa corpus Christi, qualis est, *corpus Christi fit, creatur: de vel ex pane fit, fiet, factum est corpus Christi*; secundùm quod præpositiones istæ denotant causalitatem, vel consubstantialitatem, & aliquid commune manere, seu communitatem subjecti (præpositio autem ista *ex*, secundùm modum proprium accipiendi *ex*, aliquo modo denotat commune aliquid manere, inquit *Scotus*, in 4. sent. dist. 11. quæst. 5. Et præpositio *de*, secundùm modum suum proprium notat consubstantialitatem, ut monet *Thomas* in 4. sent. dist. 11. quæst. 1. art. 4.) Omnes (inquam,) istæ loquutiones rejiciuntur ab ipsis Transsubstantiariis, tanquam impropriæ, & de rigore seu proprietate sermonis falsæ. *Alex. Alens.* part. 4. quæst. 10. memb. 4. art. 2. §. 3. *Thomas* in 4. sent. dist. 11. quæst. 2. art. 4. *Bonaventura* in 4. sent. dist. 11. part. 1. quæst. 6. *Scotus* ibidem, quæst. 5. *Gabriel Biel*, ibidem quæst. 1. art. 3. dub. 1. Usurpari autem istiusmodi formulas non immeritò prohibent Transsubstantiarii; quia transsubstantiationi inimicæ sunt. ideo eos malè habet, quod tam frequenter apud patres inveniantur: & miserè se torquent in confingendis interpretamentis, quæ propius inspecta, menti patrum ex diametro repugnant: ut patebit ex argumentis, quæ inferius proferemus ex patribus contra transsubstantiationem.

Impropria loquutio bifariam dicitur.

2. Impropria autem loquutio bifariam dicitur; vel enim figurata est, vel minùs idonea. Memoratas de Eucharistia loquutiones fatemur esse improprias sensu priore: at perperam inde colligunt Transsubstantiarii, eas esse fugiendas, ut falsas, aut ineptas. Consuevit enim Spiritus Sanctus, quando de sacramentis sive mysteriis sermo est, loquutiones hujusmodi figuratas adhibere, tanquam apprimè idoneas ad luculentam mysterii expressionem, & compendiosam analogiæ sacramentalis intimationem: tribuens symbolo nomen rei, cujus est symbolum; & vice versâ. ut liquet ex S. Scripturis, in quibus de circumcisione, de Paschate, de petra in deserto, de baptismo, & consimiliter etiam de Cœna Dominica, loquutiones hujusmodi passim inveniuntur. Dominus ait; *hoc est corpus meum; hic est sanguis meus*: id est, hic panis, hoc poculum seu vinum, interprete Apostolo, 1. Cor. 10. 16. & 11. 26. quem sequuntur Patres. at reclamant nimis inverecundè Transsubstantiarii, quid facias audaci improbitati, quæ fallaci obtentu improprietatis, loquutiones aptissimas & verissimas ab ipso Domino & Apostolis sanctisque patribus ad hujus mysterii expressionem delectas, damnare, & tanquam falsas ac minimè concedendas respuere audent? quanta autem sit apud Transsubstantiarios de genuino verborum Dominicorum sensu fluctuatio, & quàm ridenda seu potiùs miseranda digladiatio; inferiùs, Deo donante, monstrabo. quam ineptas etiam glossas paternis loquutionibus, contra ipsorum Patrum apertissimam mentem, affingant, indicabo in vindiciis argumentorum, quæ paulò post allaturus sum ex patribus contra Transsubstantiationem.

Hoc est corpus meum. Matth. 26. 26. id est, hic panis est corpus meum.

3. Figuratam esse Domini loquutionem, docet Apostolus, exponens, *est corpus, est communio corporis*; item, *est sanguis, est communio sanguinis.* figuratam esse docent unanimiter orthodoxi Patres, sicut ipsos suis verbis testificantes mox audiemus; & interpretationi Apostolicæ inhærentes concorditer omnes figuram in attributo, vel in attributione, monstrant; exponentes, *hoc est corpus meum*, modò sic, *hic panis est figura corporis mei*, (Tertullian. lib. 4. adversus Marcionem, cap. 40.) modò sic; *hic panis secundùm quendam modum est corpus meum, est enim sacramentum corporis mei.* atque adeò sacramentaliter corpus meum. (August. lib. 20. contra Faustum cap. 13. & epist. 23.) modus enim iste est sacramentalis, quo sacramenta ex similitudine, quam habent earum rerum quarum sacramenta sunt, plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. ut in eadem epistola 23. explicat Augustinus.

1. Cor. 10. 16.

Infra, cap. 9.

Vindicantur verba Augustini, de Christo ferente se manibus suis. in Psal. 33. (seu 34.)

4. Secundùm modum igitur illum sacramentalem, monitu ipsius Augustini, accipere debemus illa ejusdem Augustini verba in expositione præfationis, seu tituli Psalmi 33. (seu 34.) serm. 1. ferebatur Christus in manibus suis; quando commendans ipsum corpus suum, ait, *hoc est corpus meum.* ferebat enim illud corpus in manibus suis. Hæc ibi. quæ etiam sermone secundo ibidem, ipse perspicuè explicat; inquiens: Cum commendaret ipsum corpus suum & sanguinem suum, accepit in manibus suis quod norunt fideles, & ipse se portabat quodammodo, cum diceret, *hoc est corpus meum.* Hæc Augustinus. Nota, *quodammodo*, id est, *secundùm quendam modum.* Eodem sensu Hieronymus dixit Dominum Jesum ipsum esse convivam, & convivium; ipsum esse comedentem, & qui comeditur. quæstione 2. ad Hedibiam. Quia scilicet ipse est res significata per illa mystica symbola, quæ cum discipulis comedit & bibit: quæ etiam nos dignè sumentes, verè saginamur spirituali participatione corporis & sanguinis ipsius. Hanc esse genuinam mentem Patrum, intelligi potest ex superioribus: ex eis autem,

Vindicatur Hieronymus, quæst. 2. ad Hedibiam.

autem, quæ sequente disputatione contra Transsubstantiationem subjiciemus, clarissimè elucebit. Neque alio sensu suscipiendum est illud distichon, quod legitur in glossa, de Consecr. dist. 2. can. *Nec Moses*. Et apud Thomam part. 3. qu. 81. art. 1. ad 1.

Rex sedet in Cœna, turbâ cinctus duodenâ;
Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus.

Nam in manibus tenebat, manducavit ac bibit corporis & sanguinis sui sacramentum. Glossa ordinaria in cap. 3. Ruth. ait, Christum comedisse & bibisse in Cœna, cùm corporis & sanguinis sui sacramentum discipulis tradidit. citatur hæc glossa à Thoma, part. 3. quæstione 81. art. 1. in corpore articuli. sacramento corporis & sanguinis sui prægustato, significavit quod voluit: inquit Augustinus, libro 2. de doctrina Christiana, cap. 3. Sacramentum autem corporis Christi secundùm quendam modum corpus Christi est; sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: sicut sacramentum fidei, (id est baptismus,) fides est: & sicut dicitur ipse passionis Dominicæ dies, qui non est ipse, sed revolutione temporis similis ejus; & dicitur illo die fieri, propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed jam olim factum est: ut monet Augustinus, epist. 23. Sacramentum ergo tantæ rei, ejusdem rei vocabulo nuncupatur. ut ibidem loquitur Augustinus.

In consecratione calicis agnoscitur tropica loquutio, quæ etiam de pane agnoscenda est.

5. Fatetur etiam Bonaventura, sermonem esse translatum & improprium in consecratione calicis: sibique objicit, ejusmodi sermonem esse occasionem erroris & evagationis; ideóque ab hac materia debere esse alienum: & respondet, hoc quidem verum esse, quod transsumtio sive translatio, seu tropica loquutio sit occasio erroris & evagationis, ubi transsumtio est occulta, impropria, & insonsueta: sed hîc non esse. Bonaventura in 4. sent. dist. 8. part. 2. art. 1. quæst. 2. Eandem à nobis de pane responsionem sibi habeant Transsubstantiarii. Præterea, quod à Domino factum est, illud haud dubiè rectè ab eo factum est.

Augustin.

6. Clamat Augustinus; in principio cavendum est, ne figuratam loquutionem ad literam accipias. Et ad hoc enim pertinet, quod ait Apostolus: *litera occidit; Spiritus autem vivificat*. *2. Cor. 3. 6.* Cùm enim figuratè dictum sic accipitur, tanquam propriè dictum sit, carnaliter sapitur. Neque ulla mors animæ congruentius appellatur, quam cum id etiam quod in ea bestiis antecellit, hoc est, intelligentia carni subjicitur sequendo literam: qui enim sequitur literam, translata verba sicut propria tenet: neque illud, quod proprio verbo significatur, refert ad aliam significationem. —— Ea demum est miserabilis animæ servitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non posse. lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 5. Et postea allatis exemplis ex vetere Testamento, subjungit etiam exempla è Novo Testamento, de baptismo, & Eucharistia; eodem libro, capite nono. Hoc vero (inquit) tempore, postquam resurrectione Domini nostri Jesu Christi manifestissimum judicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum, quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati sumus: sed quædam pauca pro multis; eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini. Quæ unusquisque cum percipit, quo referantur imbutus agnoscit; ut ea non carnali servitute, sed spiritali potius libertate veneretur. Ut autem literam sequi; & signa pro rebus, quæ eis significantur, accipere, servilis infirmitatis est: ita inutiliter signa interpretari, malè vagantis erroris est. Deinde aliam addit admonitionem, & modum ostendit, quo loquutionem figuratam à propria discernere valeamus. cap. 10. Huic autem (inquit,) observationi, quâ cavemus figuratam loquutionem, id est, translatam quasi propriam sequi, adjungenda etiam illa est, ne propriam quasi figuratam velimus accipere. Demonstrandus est igitur priùs modus inveniendæ loquutionis, propria ne an figurata sit. Et iste omnino modus est, ut quicquid in sermone divino, neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas. Hanc regulam explicat Augustinus, & illustrat exemplo mandatæ manducationis carnis & bibitionis sanguinis Christi; cap. 16. Si (inquit,) præceptiva loquutio est, aut flagitium, aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam jubens; non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare; figurata est. *Nisi manducaveritis*, inquit, *carnem Filii hominis, & sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis*. Facinus, vel flagitium, videtur jubere. Figura est ergo, præcipiens passioni Domini esse communicandum, & suaviter atque utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro ejus crucifixa & vulnerata sit. hæc ibi Augustinus. Quibus consona sunt ejusdem verba in Psalmum 98. ubi verba illa Domini, *Spiritus est, qui vivificat; caro autem nihil prodest: verba autem, quæ loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt:* sic interpretatur: Spiritualiter intelligite quod loquutus sum; non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis; & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi; spiritualiter intellectum vivificabit vos. Etsi necesse est, illud visibiliter celebrari; oportet tamen invisibiliter intelligi. Hæc Augustinus.

Regula, per quam discernitur, propriane sit loquutio, an figurata.

Ioan. 6. 53.

Manducare carnem Christi.

Ioan. 6. 63.

7. Athanasius, sermone in illud Euangelii. [Matth. 12. 32.] *Quicunque dixerit verbum contra Filium hominis*, &c. ait (inquit) Dominus, *Hoccine vos scandalizat? quid si igitur Filium hominis spectaveritis ascendentem, ubi prius erat? Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quicquam. Verba, quæ ego loquutus sum vobis, spiritus sunt & vita.* Spiritum à carne discriminavit, ut non solùm in eo quod oculis apparebat, sed naturam quoque invisibilem credentes, disceremus ea quæ loqueretur, nec carnalia esse, sed spiritualia. quot enim hominibus corpus ejus suffecisset ad cibum, ut universi mundi alimonia fieret? Sed propterea mentionem fecit ascensionis filii hominis in cœlum, ut eos à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam, de qua loquutus erat, cibum è supernis cœlestem, & spiritualem alimoniam, quæ ab ipso donatur, intelligerent. *quæ enim loquutus sum vobis*, inquit, *spiritus sunt & vita*. Quod perinde est, ac si diceret, corpus meum, quod ostenditur & datur pro mundo, in cibum dabitur; ut spiritualiter unicuique tri-

Athanasius.

Ioan. 6. 61, 62, 63.

Vide lib. 1. cap. 36. §. 5.

tribuatur, & fiat singulis tutamen præservatioque ad resurrectionem vitæ æternæ. Hæc magnus ille Athanasius, Episcopus Alexandrinus.

Transsubstantiarii Scripturis & Patribus repugnant.

8. Non obstante hac sacrarum Scripturarum, & orthodoxorum Patrum, luculentâ declaratione; exortum est, posterioribus seculis, genus hominum, qui verborum proprietatem de pane, sermonisque Dominici simplicitatem, carnaliter jactantes, ipsi Domino & veteri Ecclesiæ palàm contradicerent. quod quam infeliciter eis cesserit, non solùm inde liquet, quia Scripturas & orthodoxos Patres habent adversarios; sed etiam ex eo, quod dum figuram omnem in attributo & attributione refugiunt, subjectum & attributionem neque propriè, neque simpliciter, sed anfractuosè & discorditer interpretantur: seu potius miserè torquent, distorquent, rapiunt, in diversa trahunt. ita eorum jacent vel nutant omnia.

Et pugnant ipsi inter se.

De sensu pronominis Hoc in verbis Domini, Hoc est corpus meum. pugnantes inter se sententiæ eorum, qui transsubstantiationem tuentur.

9. *Vincentius Bellovacensis*, in speculo historiali, libro 8. capite 31. De tempore (inquit,) transsubstantiationis dicimus, quod in finali instanti prolationis horum verborum, *Hoc est corpus meum*, fit transsubstantiatio panis in corpus Christi, & hoc pronomen *Hoc*, vagam & simplicem demonstrationem habet, sicut *Tu*, cum quis dicit, Tu aperi, & nescit quis sit intus: vel demonstrat corpus Christi ad intellectum, scilicet corpus Christi, quod non est ibi, sed erit. Hæc *Vincentius Bellovacensis*.

10. *Alexander Alensis*, part. 4. quæst. 10. membro quarto, art. 2. §. 3. Cum (inquit,) dicitur demonstrato pane, qui est signum corporis Christi; *Hoc est corpus meum*: hic est demonstratio signati per signum; sicut si diceretur, hæc petra est Christus, Sed ratione qua intentio consecrantis est, ut virtute verborum prolatorum panis mutetur in corpus Christi; cum dicitur; *Hoc est corpus meum*: sensus est; signatum hoc signo, quod est panis transsubstantiandus in corpus meum, est corpus meum. Cum igitur quæritur; quid demonstratur per hoc pronomen, *Hoc?* Dicendum, quod signatum per panem transsubstantiandum in corpus Christi, demonstratione ad intellectum signati per signum. Hæc *Alensis*.

11. *Bonaventura*, in 4. sent. dist. 8. part. 2. art. 1. quæst. 1. Dicendum, (*inquit*,) quod circa hoc multiplex fuit opinio. quidam enim dicunt, quod verba illa [*Hoc est corpus meum*,] dicit sacerdos non ut sua, sed ut Christi; unde materialiter tenentur: nec tunc est quærere, quid ibi demonstretur per pronomen [*Hoc*,] vel quid completur per verbum [*Est*.] Sed hoc non sufficit dicere. Primò quidem; quia etsi verba in persona alterius proferantur, non propter hoc omnino materialiter tenentur, sed significativè, cum recitentur in eo sensu, in quo ille dixit. Præterea similiter possumus quærere, secundùm quod à Christo prolata sunt. Alii dicunt, quòd verba tenentur significativè, sed oratio non habet veritatem pro tempore in quo profertur, sed pro tempore in quo prolata est, ut hæc oratio, Ego bibo, non est vera pro tempore prolationis, sed pro tempore sibi conjuncto. Sed illud non solvit: quia aut demonstratur ibi panis, aut corpus Christi. Si panis; nullo tempore est oratio vera. Si corpus Christi; est omni tempore vera. Alii dicunt, quòd tenetur significativè oratio, & vera est etiam pro tempore in quo profertur, sed non demonstratur ibi aliquid ad sensum, sed ad intellectum; sicut signatum in signo: ut sit sensus, *Hoc*, id est, signatum per hoc, est corpus meum. Et hæc significatio orationis vera est, etiamsi nihil fieret. Sed rursus, quia signationi vocis addita est ex institutione divina virtus efficacissima, ulterius oratio illa, & ex Domini institutione, & ex sacerdotis intentione est conversiva, ut sit sensus: significatum per hoc, quod est convertendum in corpus meum, est corpus meum: & hæc opinio probabilior est prædictis. Adhuc tamen illud non plenè satisfacit. Si enim (ut dicit Augustinus,) verbum debet accedere ad elementum, ut fiat sacramentum; & elementum non est ibi signatum, sed magis illud quod in corpus convertitur; non demonstratur ergo corpus Christi, sed substantia panis sub accidentibus, quæ possunt oculis conspici. Et hoc quidem verum est maximè. ——— Sermo est operativus, & operatio est circa substantiam panis, ideò pronomen [*Hoc*] demonstrat panis substantiam sub accidentibus, quæ oculis conspici possunt: & tangitur illud, quod convertitur, per subjectum; sicut illud in quod, per prædicatum. Hæc *Bonaventura*.

12. Similia fere leges apud *Thomam*, 3. part. quæst. 78. art. 5. nisi quod illæ etiam expositiones quæ *Bonaventura* probantur, displiceant *Thomæ*, qui pronomine *Hoc* non vult intelligi substantiam panis, sed illud, quod communiter se habet ad panem & ad corpus Christi, scilicet, substantiam in communi, absque determinatione propriæ naturæ: ut sit sensus, *Hoc*, id est, substantia sub his accidentibus contenta, quæ scilicet primò fuit panis, & postea est corpus Christi, quod licet non informetur his accidentibus, tamen sub eis continetur: inquit *Thomas*.

13. Sed *Richardus de media villa* discedit ab utroque; in quartum sententiarum dist. 8. art. 3. quæst. 1. ad 5. ubi de significatione pronominis *Hoc*, in verbis illis Domini, *Hoc est corpus meum*, refert quatuor opiniones. Dicunt (inquit) aliqui, quia pronomen *Hoc* à sacerdote pronunciatum nullam facit demonstrationem; quia profert illa verba quasi materialiter, non significativè, quia recitat ea sicut à Christo dicta. Christus autem ea protulit significativè, demonstrans per illud pronomen suum corpus; quia antequam illa verba [*Hoc est corpus meum*] diceret, transsubstantiaverat panem in corpus suum: quamvis postea sacerdotes per hæc verba demum conficiunt hoc sacramentum. II. Alii dicunt, quòd pronomen demonstrat significatum per panem, ut sit sensus, *Hoc*, id est, significatum per hanc hostiam. III. Alii dicunt, quòd pronomen demonstrat corpus Christi, ut contentum sub specie: illud, quod est contentum sub hac specie. est corpus meum. IV. Alii dicunt, quòd illud pronomen demonstrat non substantiam panis determinatè, nec corpus Christi determinatè: sed illud, quod est commune manens in principio transmutationis & in fine; ut sit sensus, contentum sub hac specie, non determinando corpus Christi, nec substantiam panis, est corpus meum.

Istas quatuor opiniones rejicit ac refutat *Richar-*

Richardus. Deinde quinto loco suam subjicit opinionem; videlicet, quod hic sit sensus; *Hoc est corpus meum*, id est, aliquid sub hac specie præsens, vel de propinquo futurum, est corpus meum. Et hoc (inquit) simpliciter verum est: quia quamvis hæc disjunctiva, ratione hujus partis, aliquid præsens sub hac specie, non sit vera; tamen ratione alterius partis disjunctivæ, ex vi loquutionis vera est. Hæc *Richardus*.

14. Hanc *Richardi* opinionem prolixè refellit *Scotus*, in eandem distinctionem, quæst. 2. numero 13. Et postea *Varronis* & suam pronens opinionem, numero 17. conclusione 10. *Hoc* (inquit,) in proposito demonstrat singulare entis, & non per se singulare alicujus minùs universalis, quàm ens. Deinde, & de hac responsione subtimescens, numero 23. Breviter (inquit,) diceret Theologus, quod qualitercunque logicus salvet istam propositionem [*Hoc est corpus meum*] esse veram; saltem non est oratio sacramentalis, ut vera; sed ut tale signum sensibile, præcedens forte tempore, & ad minùs naturaliter, suam veritatem: sicut dispositio continua in tempore præcedit ultimum instans, & conditionem cujuscunque in ultimo instanti: causa etiam præcedit conditionem causati. Et si quæras tunc qualis, aut ut vera, aut ut falsa, est propositio conversiva? Dico, quod neque sic, neque sic: sed tantùm ut est propositio neutra, & prior naturaliter, & forte tempore, suâ veritate. Hæc *Scotus*.

15. At *Matthias Aquarius*, Thomista, in suis additionibus in *Capreolum*, in quartum sententiarum, distinctione decima, conclusione quintâ. Hoc (inquit,) signum demonstrativum non dicit individuum entis, sed substantiæ. Elicitur ex S. Thoma, 3. part. quæst. 78. art. 6. Et ratio est; quia demonstrando hanc substantiam, demonstratio est certissima; quoniam hæc substantia est corpus Christi: sed si diceret ens, potuisset etiam intelligi de accidente: ergo, &c. Ubi nota, quòd hæc conclusio est contra *Scotum*, volentem sensum propositionis esse istum, *Hoc est corpus meum*, id est, hoc ens est corpus meum. Divus *Bonaventura* ait, hic panis fit corpus meum, ita quòd ly *hoc* ostendit panem. *Marsilius* ait, sensum esse, id in quod convertitur panis, est corpus meum. *Ocham* verò ait, quòd sensus est, hoc erit corpus meum.
Vide de consecratione, suprà, cap. 7. §. 12, & infra, cap. 10. §. 20. & §. 25. & cap. 15. §. 5. *Iohannes Major* sequitur Innocentium, quòd hæc verba fuerunt dicta post consecrationem: priùs enim fuit consecratum, & deinde dictum fuit, *Hoc est*, &c. *Sotus* est dubius: ait enim se nescire, quis sit verus sensus propositionis hujus. *Cajetanus* tamen assertive & sine timore affirmat, hunc esse germanum sensum, hæc substantia est corpus meum: & hæc opinio est sequenda; quia in tertia conclusione dimisimus, contentum sub speciebus panis est corpus meum, hoc autem est hæc substantia. igitur, [&c.] Adde quod ly *Hoc* est pronomen demonstrativum substantiæ, [&c.] Hæc *Matthias Aquarius*, loco citato.

16. Opinionem illam quod in hac propositione, *Hoc est corpus meum*, à sacerdote prolata, *Hoc* nihil significet; tuetur auctor glossæ, dist. 2. *de consecratione*, can. *Timorem*. Solet (inquit) quæri, quid demonstretur per hoc pronomen *Hoc*: aut panis, aut corpus Christi? panis non: quia ille non est corpus Christi. item nec corpus: quia non videtur, quòd ante totius formæ prolationem fiat transsubstantiatio. Ad hæc dico, quod per hanc dictionem *Hoc* nihil demonstratur. Nam ipsa materialiter ponitur ibi. ——— Dominus utebatur significativè voce illâ: & nos materialiter. ——— ideo sacerdos ea non profert significativè; quia non posset ea verè proferre. mentiretur enim, si diceret, *Hoc est corpus meum*. Hæc ibi. Hujus sententiæ alios etiam non ignobiles patronos commemorat *Philippus Faber Faventinus*, Scotista, in 4. sententiar. dist. 8. quæst. 2. disp. 34. capite 1. num. 1. ubi de hac ipsa opinione ait; Hanc sententiam sequutus est *Innocentius*, libro quarto de mysterio Missæ, capite decimo septimo. *Durandus*, in 4. distinctione 8. quæstione secundâ, ad primum. *Ocham*, quolibet 2. quæstione 1. *Gotphredus*, *Gabriel*, lect. 48. in can. & alii. atque aliqui citant, *Scotum* hujus fuisse opinionis. ut *Soto* in 4. dist. 11. qu. 1. art. 5. sed hoc est falsum; ut patebit nunc. Hæc *Faber*.

17. In principio autem illius capitis agnoscit idem *Faber* quæstionis hujus difficultatem. Res autem (inquit,) hæc est difficilis; sed scitu necessaria: tota difficultas autem est circa significationem illius pronominis, *Hoc*; demonstrat enim aliquid proculdubiò, ut patet ex communi usu. Et in eadem disputatione, capite 3. num. 17. Et hæc (inquit,) difficultas de demonstratione hujus pronominis, *Hoc*, augetur à Scoto: quia pronomen demonstrativum tunc, quando profertur, significat id, quod demonstrat; ergo cum pronomen Hoc profertur à sacerdote, demonstrat id, quod est demonstrabile per illud; at tunc nihil est ibi demonstrabile ad sensum, nisi species, sive accidentia: ad intellectum verò nihil est demonstrabile, nisi substantia panis; quia pro illo tunc, sub illis speciebus, non est nisi substantia panis. Hæc duo dubia sunt difficilia, quibus commodè satisfieri non potest ab opinione *Varronis*; unde aliter est dicendum; & proinde *Scotus* illis satisfecit aliter. Hactenus *Philippus Faber Faventinus*, in 4. sentent. dist. 8. quæst. 2. Disp. 34. capite 1. Aliam autem illam viam, quam tentavit *Scotus* pro difficultatis hujus solutione, subjungit *Faber*, quarto capite illius disputationis, & nos eam paullò superiùs ex ipso *Scoto* monstrabamus, §. 14. ubi monuimus, Scotum de illa Varronis sententiâ subtimescentem, & de totâ circa eam disputatione, tanquam logicâ & subtili, eò confugere, ut dicat, non esse Theologo necessarium, tueri, eam propositionem esse veram, dum profertur; sed sufficere, ut habeatur pro tunc neutra, id est, nec vera, nec falsa. Hac ne effugiat *Scotus*, obsistunt animosè *Sotus* & *Suarez*, quos à *Scoto* repellere pro virili conatur *Faber*, capite sexto allegatæ disputationis.

18. En tibi specimen apertæ scilicet simplicitatis, quam Transsubstantiarii tantopere crepant. Plura Cadmææ inter eos simultatis exempla hîc subjicerem, nisi in aciem properarem, & post istas velitationes ad robur inimici exercitûs propiùs adoriendum jam me res ipsa invitaret. Interea lectorem moneo, ut seriò coram Deo perpendat, quàm sint in hoc argumento Transsubstantiariorum omnia aliena, violenta, caliginosa, incerta, tortuosa, instabilia, perplexa, lubrica: nostra verò, quam

ex Patribus, hoc ipso capite, superiùs adferebamus, verborum Dominicorum interpretatio, quàm sit idonea, & sacris Scripturis ac negotio quod tractamus congrua, sponte fluens & obvia, luculenta, certa, expedita, constans, facilis ac tuta.

Sursum corda. ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας. 19. Aliquid etiam monebo de hortatione illa, *Sursum corda:* quæ officium nobis commendat, cùm in hoc conflictu, tum in ipsa mysteriorum celebratione, omnique Dei cultu, necessarium. Quare, *sursum corda,* dicatur, audiamus Cyprianum, apud Gratianum, dist. 1. de Consecratione, can. *Quando autem.* Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, invigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio carnalis hominis & secularis abscedat: nec quicquam tunc animus aliud, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationem, præfatione præmissâ, parat fratrum mentes, dicendo; *sursum corda:* ut dum respondet plebs, *habemus ad Dominum*; admoneatur, nihil se aliud, quàm Dominum, cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus; & soli Deo pateat: nec ad se hostem Dei tempore orationis venire patiatur. Hæc ibi Cyprianus. Quæ omnia evidenter depromta sunt ex sacris literis, quæ passim hoc officium nobis inculcant. Sapienter autem & piè Augustinus, lib. de bono perseverantiæ, capite 13. Quod ergo (inquit) in sacramentis fidelium dicitur, ut sursum corda habeamus ad Dominum, munus est Domini: de quo munere ipsi Domino Deo nostro gratias agere, &c. Vide ibi plura. *Habemus ad Dominum* ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον.

CAPUT NONUM.

Primum argumentum ex Patribus contra transsubstantiationem. Quod accipiunt fideles, est proprii corporis Christi signum, sacramentum, symbolum, typus, figura, imago, memoria.

Syllogism. QUod est proprii corporis Christi signum, sacramentum, symbolum, typus, figura, imago, memoria; illud propriè non est ipsum proprium Christi corpus: Quamvis secundùm quendam modum dicatur & sit illud ipsum corpus, nempe, significativè, sacramentaliter, symbolicè, typicè, figurativè, repræsentativè: & hæc quidem non inaniter, sed efficaciter, ex institutione divinâ. At illud, quod in celebratione Eucharistiæ post consecrationem datur fidelibus, & ab eisdem manu corporis accipitur, & ore corporis sumitur; est proprii corporis Christi signum, sacramentum, &c. Ergo non est propriè ipsum proprium Christi corpus.

De quo Christi corpore intelligenda sit hæc disputatio. 2. Dico proprium Christi corpus, illud scilicet quod assumsit ex Virgine Matre, quod pro nobis in cruce fractum, & in sepulcro positum, & tertio die resuscitatum est. Habet autem Christus & mysticum corpus, nempe Ecclesiam. Ephes. 1. vers. ult. Lombardus ejusque Commentatores docent speciem visibilem in Eucharistia esse sacramentum cùm proprii, tum etiam mystici corporis Christi, lib 4. sent. dist. 8. sed transsubstantiationem fieri dicunt tantummodo in corpus proprium. De hoc igitur intelligenda erunt nostra argumenta.

Majoris propositionis confirmatio. 3. Argumenti hujus primi propositio major nititur immoto hoc axiomate; Nulla res una eademque secundùm idem, & ad idem, & eodem modo, est simul signum & res significata: sacramentum & res sacramenti: symbolum, typus, figura, imago sui ipsius. Propterea rectè monet Augustinus, ne quis in signis attendat quod sunt, sed potiùs quod signa sunt, id est, quod significant. Signum est enim (inquit) res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire, lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 1. Et postea in eodem opere, lib. 3. cap. 9. loquens de sacramentis Novi Testamenti, videlicet, baptismo & Eucharistia; signa (inquit) pro rebus, quæ eis significantur, accipere servilis infirmitatis est. Et alibi; In sacramentis, (inquit) non quid sint, sed quid ostendant, semper attenditur: quoniam signa sunt rerum, aliud existentia, aliud significantia. lib. 3. adversus Maximinum, cap. 22. vocabula etiam illa symbolum, typus, figura, imago, relationem denotant: sicut igitur nullus filius est sui ipsius Pater, eâ paternitate, quæ illi filiationi respondet; nulla uxor est sui ipsius uxor, adeòque simul uxor & maritus: ita etiam neque ullum symbolum, typus, figura, imago, est sui ipsius symbolum, &c. Nullum sacramentum, est sui ipsius res, atque adeò ejusdem simul & res & sacramentum & sic simul relatum suumque correlatum. Figura (inquit S. Gaudentius) non est veritas, sed imitatio veritatis: nam & homo ad imaginem Dei factus est, nec tamen idcirco Deus est: tametsi eâ ratione, quâ imago Dei dicunt, * dicatur & Deus, quomodo natura unus Deus est, positione plures. Tract. 2. in Exodum. ** Legendum puto, qua imago Dei Deus dicitur, dicatur & Deus.*

Consentiunt Scholastici. 4. Scio quidem, Lombardum ejusque discipulos dicere, corpus Christi proprium esse & rem & sacramentum, 4. sent. dist. 8. Sed hoc non intelligunt ad idem. Neque adhuc quisquam ullius inter doctos nominis inventus est, qui diceret, corpus Christi proprium esse sacramentum corporis Christi proprii; sed dicunt isti sententiarii, corpus Christi proprium esse sacramentum corporis mystici. Quod quidem quàm inconsultè ab eis asseratur, suprà ostendimus; nunc autem de eo non quæritur: nam sive sit mystici corporis sacramentum, sive non sit; Certè corpus Christi proprium non est sui ipsius, id est, ejusdem corporis proprii sacramentum: sicut jam manifestum fecimus, & omnes agnoscunt. *Supra, c. 2.*

Quo sensu hic accipiatur sacramentum. 5. *Sacramentum* hîc sumo, ut decet, pro sacro signo, quale est baptismus, vel Eucharistia; non autem pro ejusmodi mysterio, quod signum non sit, quale est mysterium SS. Trinitatis, mysterium incarnationis, &c. ne quis ineptus æquivocator nobis inaniter obstrepat.

Minor confirmatur testimoniis Patrum. 6. Constabilitâ argumenti nostri propositione majore: Minorem confirmo inductione testimoniorum Paternorum; Ex multis pauca adferam, studio brevitatis. In hac argumentatione ab auctoritate paternâ, idonea est probatio per Paterna testimonia.

Dionys. Areopag. 7. *Dionysius* ille, qui Areopagita videri vult, scribens de sacramentis Euangelicis in genere,

lib. de Ecclesiastica Hierarchiâ, c. 1. ait, Apostolos, prout a Deo acceperant, posteris tradidisse, αἰσθητοῖς εἰκόσι τὰ ὑπερουράνια, καὶ ποικιλίᾳ καὶ πλήθει τὸ συνεπτυγμένον, καὶ ἐν ἀνθρωπίνοις τε τὰ θεῖα, καὶ ἐνύλοις τὰ ἄϋλα καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς τὰ ὑπερούσια. id est; Imaginibus sub sensum cadentibus supercœlestia; varietateque ac multitudine id, quod conjunctum connexumque est. & humanis divinas res: & ex materia constantibus res materiæ expertes: & eis quæ juxta nos sunt supersubstantialia. Profanis hominibus nefas esse ait ipsa symbola contingere; τοῖς ἀνιέροις οὐδὲ τῶν συμβόλων ἅπτεσθαι θεμιτόν. Quod Georgius Pachymeres, Dionysii Paraphrastes, sic exprimit: οἱ ἀνίεροι οὐδὲ τῶν συμβόλων ψιλῶν ἀξιοῦνται. Rationem verò reddit hujus sacramentalis, seu symbolicæ, dispensationis Dionysius eodem capite; quia etiamsi Angelis aliter & interiore motu, splendore liquido materiæ experte, patefiat divina voluntas; nobis tamen externis adminiculis, puta divinis oraculis, & variis symbolis opus est. Propterea symbolica est hierarchia nostra nostro modulo proportionata, opus habens rebus sensibilibus, ad diviniorem nostri ipsorum ex ipsis ad ea, quæ mente comprehenduntur, revocationem. συμβολική τίς ἐστιν, ἀναλόγως ἡμῖν αὐτοῖς, ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, δεομένη τῶν αἰσθητῶν, εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ θειοτέραν ἡμῶν ἀναγωγήν. S. Maximus, Dionysii Scholiastes, ista accommodat ad calicem benedictionis, & panem quem frangimus; sicut loquitur Apostolus.

Imagines materiales.

Symbola.

Symbolica hierarchia.

8. Idem Dionysius, eodem lib. cap. 2. part. 1. baptismum vocat τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας σύμβολα. divina divinæ nostræ generationis symbola. & part. 3. τὴν τῆς ἱερᾶς τελετὴν θεογενεσίας, sanctæ divinæque generationis sacramentum. Et eadem parte tertia, proponit hoc de omnibus sacramentis axioma generale: Sunt, (inquit) quemadmodum in tractatu de eis quæ ratione intelliguntur, & eis quæ sub sensum cadunt, clarè dictum est, ea quidem sacra quæ sensu percipiuntur, eorum quæ animo cernuntur imagines, & ad ea via & introductio: ea autem quæ ratione intelliguntur, eorum mysteriorum hierarchiæ nostræ quæ sub sensum cadunt, principium atque scientia. τὰ μὲν αἰσθητῶς ἱερὰ τῶν νοητῶν ἀπεικονίσματα, καὶ ἐπ' αὐτὰ χειραγωγία καὶ ὁδός· τὰ δὲ νοητὰ τῆς κατ' αἴσθησιν ἱεραρχικῶν ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμη.

Dionysii axioma generale de omnibus sacramentis.

9. Idem ejusdem operis cap. 3. ubi specialiter de Eucharistia disserit. Eucharistiam vocat τελετῶν τελετήν, sacramentum sacramentorum. item, κοινωνίαν, σύναξιν. in prima parte illius capitis. Idem, postquam in secunda parte ejusdem capitis descripsit externos ritus celebrationis Eucharistiæ; subjungit in tertia parte theoriam sacramenti Eucharistiæ & rituum ejusdem: ad quam accedens, ait; Δεῦρο δὴ μετὰ τὰς εἰκόνας, ἐν τάξει καὶ ἱερῶς ἐπὶ τὴν θεοειδῆ τῶν ἀρχετύπων ἀλήθειαν. id est; Adesdum igitur, post imagines, [sic vocat sacramentum Eucharistiæ] ordine & sanctè ad divinam primigeniorum exemplarium veritatem. [id est, ad rem sacramenti.] Ibidem etiam, externa in hoc sacramento signa, quæ vocavit εἰκόνας imagines, vocat Dionysius etiam σύμβολα. Maximus autem in scholiis de eisdem loquens, ait, ὅτι σύμβολα ταῦτα, καὶ οὐκ ἀλήθεια, symbola enim hæc sunt, & non veritas.

Sacramentum sacramentorum.

Distinguuntur imagines à veritate archetyporum.

Symbola distinguuntur à veritate.

Dionysius iste non fuit de quo scripsit Lucas, Act. 17. 34. Antiquus tamen.

10. Facit ibidem Dionysius mentionem templi Christianorum; & in secunda parte capitis fecit mentionem altaris, & suffitûs, & sacerdotum. unde rectè colligitur, scriptorem hunc non fuisse Apostolis coævum. Quamvis eum antiquis Patribus accenseamus, cum Gregorio, homilia trigesima quarta, in Euangelia.

Vide cap. 20. §. 9.

11. In eadem tertiâ parte capitis tertii; Proponitur (inquit Dionysius) in altari a diaconis & sacerdotibus ὁ θεῖος ἄρτος, καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον. Sic vocat symbola nondum à Pontifice consecrata. Et ibidem, etiam ante consecrationem: ἐπιτιθέντων τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῶν σεβασμίων συμβόλων, δι' ὧν ὁ Χριστὸς σημαίνεται καὶ μετέχεται. id est; positis in divino altari veneratione dignis symbolis, per quæ Christus significatur & percipitur. Et paulo post; τούτων δὲ καθ' ὃν εἴρηται θεσμὸν ἱερουργηθέντων, ἑστὼς ἐπὶ προσθεν τῶν ἁγιωτάτων συμβόλων, ὕδατι τὰς χεῖρας ὁ ἱεράρχης νίπτεται, μετὰ τοῦ σεπτοῦ τῶν ἱερέων τάγματος. id est, his autem eo ritu, quem diximus, perfectis; stans Pontifex coram sanctissimis signis, (quæ proposita sunt,) manus cum venerando sacerdotum ordine abluit. (ablutionem manuum esse consecratione anteriorem, monet Bellarminus, lib. 2. de Missa, capite 15. §. Secunda est lotio manuum. Et citat hunc ipsum locum Dionysii.) Hanc lotionem Dionysius ait fieri coram sanctissimis signis, quasi coram Christo spectante omnes occultissimas nostras cogitationes, ἐπίσκεψις ἐπίπροσθεν γίγνεται τῶν ἁγιωτάτων συμβόλων, ὡς ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ πάσας ἐφορῶντος ἡμῶν τὰς κρυφιωτάτας ἐννοίας.

Divinus panis.

Veneranda symbola per quæ Christus significatur & percipitur.

Ablutio manuum ante consecrationem.

12. Mox subjungit, de consecratione: Ita (inquit) divinis rebus Pontifex conjungitur, sanctisque Dei operibus laudatis, ea, quæ maximè sunt divina, perficit, & quæ laudavit, oculis subjicit & ostendit, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα. Hanc celebrationis partem sic explicat; Divina imitatio quonam modo aliter in nobis imprimeretur, nisi sanctissimorum Dei operum memoria renovetur semper Pontificiis & laudibus, & operationibus sacris? τῇ ἱερωτάτων θεουργιῶν μνήμης ἀνανεουμένης ἀεὶ ταῖς ἱεραρχικαῖς ἱερολογίαις τε καὶ ἱερουργίαις; Hoc igitur facimus, ut scripta divina loquuntur, in ejus commemorationem. Hinc Dei Pontifex [ὁ θεῖος ἱεράρχης] ad Dei altare consistens, laudat sancta divinaque Jesu quæ diximus opera, [ὑμνεῖ τὰς εἰρημένας ἱερὰς θεουργίας Ἰησοῦ.] Divinæ nostri providentiæ, quæ salutis generis nostri causa, voluntate sanctissimi Patris, in Spiritu Sancto, ut loquuntur divina scripta, perfecit. Postea verò quàm ea ornavit laudibus, & venerandam ipsorum spiritalemque contemplationem mentis oculis aspexit [νοητὴν θεωρίαν νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ἐποπτεύσας:] ad symbolicam eorundem sacram celebrationem seu administrationem venit. [ἐπὶ τὴν συμβολικὴν αὐτῶν ἱερουργίαν ἔρχεται. in quæ verba Pachymeres, ait, τοῦτ' ἔστι τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον. Pergit autem Dionysius:] Atque id, quo à Deo traditum est, modo. [καὶ τοῦτο θεοπαραδότως.] Itaque religiosè simul, & ut Pontificem decet, post sacras divinorum operum laudes, de sacra administratione, quæ supra ipsum est, seu quæ ipsius dignitatem superat, se purgat, seu apologiam dicit, [ὑπὲρ τῆς ὑπὲρ αὐτὸν ἱερουργίας ἀπολογεῖται,] dum primò ad eum [πρὸς αὐτὸν] clamat; Tu dixisti, hoc facite in meam commemorationem. Deinde cum rogavit, ut hac quæ Deum imitatur, sacrâ operatione dignus sit, [Εἶτα τῆς θεομιμήτου ταύτης ἱερουργίας

μνήμη memoria.

Symbolica hierurgia.

Luc. 22. 19.

Hierurgiæ expositio.

ἱερουργίας ἄξιος αἰτήσας γίνεσθαι, id est, ut in paraphrasi explicat Pachymeres, εἶτα αἰτήσας ἄξιος γίνεσθαι καὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς μεταδόσεως] & ipsius Christi imitatione divina perficiat, & castè distribuat, [καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν Χριστὸν ἀφομοιώσει τὰ θεῖα τελέσαι καὶ διαδοῦναι πανάγνως,] & ii qui sacramentis [seu sacris] participaturi sunt, dignè participent [καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν μεθέξοντας ἱεροπρεπῶς μετασχεῖν,] perficit ea quæ maximè divina sunt, laudataque [seu, & ea quæ laudavit] oculis subjicit per signa sanctè proposita, [seu coràm sita] ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶς προκειμένων συμβόλων.] Pane enim, qui opertus erat & integer, aperto atque in multas partes fracto, & unico calice diviso inter omnes, symbolicè unitatem, seu id quod unum est, multiplicat, & distribuit; atque in his sanctissimam sacramenti administrationem perficit. [τὸν γὰρ ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας, καὶ εἰς πολλὰ διελών, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει, καὶ διανέμει, παναγεστάτην ἐν τούτοις ἱερουργίαν τελῶν.] Quod enim in Jesu Divino verbo unum est, &c. Postea subjungit: Sumtâ autem datâque aliis Divina communione, in sacra gratiarum actione [Pontifex] cum sancta Ecclesiæ plenitudine finem facit. Hæc ibi Dionysius.

Panis fractio & unius calicis divisio inter omnes.

Gratiarum actio in fine.

13. *Maximus*, in scholiis in hoc ipsum caput, in illa Dionysii verba, ὑμνήσας δὲ καὶ] ait; σημειῶσαι δὲ ὅτι πανταχοῦ συμβολικὴν λέγει τὴν θείαν ἱερουργίαν, καὶ τὰ ἅγια δῶρα σύμβολα τῶν ἄνω καὶ ἀληθινοτέρων. id est: Nota verò, quod ubique symbolicam vocat divinam administrationem, & sancta dona symbola eorum, quæ sursum & veriora sunt.

Ubique Symbolica Hierarchia, & sancta dona symbola eorum, quæ sursum & veriora sunt.

14. Non solùm celebrationem Eucharistiæ, sed etiam ritum circa unguentum Dionysius vocat ἱερουργίαν, (id est, ritum, interprete Petro Lanssélio Jesuita) eodem libro, capite quarto, parte tertia, ubi etiam unguenti mysterium vocat τὴν πάνσεπτον ταύτην ἱερουργίαν, id est, sanctum hoc unguenti mysterium: eodem Lansselio interprete. quæ si conjuncta conferas cum verbis Dionysii, superiùs citatis ex capite tertio, invenies ἱερουργίαν Dionysio esse sacrum & mysticum ritum; & ἱερουργεῖν, ritum talem obire seu perficere. sacramenti autem cujuslibet celebrationem vocat τελεσιουργίαν. capite quarto, parte primâ. Tot sunt (inquit) tam præclara sanctissimæ synaxeos spiritalia spectacula. Est autem ei finitimum alterum sacramentum, quod præceptores nostri unguenti mysterium nuncupant. ἀλλ' ἔστι ταύτης ὁμοταγὴς ἑτέρα τελεσιουργία· μύρου τελετὴν αὐτὴν οἱ καθηγεμόνες ἡμῶν ὀνομάζουσι. Hæc ibi.

De vocabulis ἱερουργία, & τελεσιουργία.

Sed progredior in confirmatione Minoris nostræ propositionis.

Tertullian. Hierem. 11. 19.

15. *Tertullianus* libro tertio, adversus Marcionem, capite decimo nono. Hoc lignum [crucis] & Hieremias tibi insinuat [Hierem. 11. 19] dicturis prædicans Judæis, *venite mittamus lignum in panem ejus.* utique, in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro [id est Lucæ Euangelium quod solum recipiebat Marcion] revelavit, panem corpus suum appellans, ut & hinc jam eum intelligas corporis sui figuram pani dedisse, cujus retro corpus in panem Prophetes figuravit: ipso Domino hoc sacramentum postea interpretaturo. Item, lib. 4. adversus Marcionem, cap. 40. Christus acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum, dicendo, id est, figura corporis mei. Hæc Tertullianus.

Figura.

Hoc est corpus meum, id est, figura corporis mei.

16. *Eusebius* Episcopus Cæsariensis, lib. 1. demonstrationis Euangelicæ, cap. ult. loquens de sacramento hoc corporis & sanguinis Domini, ait; μνήμην καὶ ἡμῖν παραδοὺς ἀντὶ θυσίας τῷ Θεῷ διηνεκῶς προσφέρειν. id est, & nobis tradidit memoriam loco sacrificii Deo jugiter offerendam. Et paullò pòst; τούτου δῆτα τοῦ θύματος τὴν μνήμην ἐπὶ τραπέζης ἐκτελεῖν, διὰ συμβόλων τοῦ τε σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος, κατὰ θεσμοὺς τῆς καινῆς διαθήκης παρειληφότες. id est, Hujus certè sacrificii memoriam in mensa celebrare, per symbola tum corporis ejus, tum salutaris sanguinis, secundùm leges Novi Testamenti cum acceperimus. Idem, ejusdem operis lib. 8. cap. 1. in fine capitis; αὐτὸς τὰ σύμβολα τῆς ἐνθέου οἰκονομίας τοῖς αὐτοῦ παρεδίδου μαθηταῖς, τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου σώματος ποιεῖσθαι παρακελευόμενος. id est; Ipse [Dominus Jesus Christus] symbola divinæ dispensationis discipulis suis tradidit, imaginem proprii sui corporis facere jubens. Idem ibidem; ἄρτῳ δὲ χρῆσθαι συμβόλῳ τοῦ ἰδίου σώματος παρεδίδου. id est, pane autem uti symbolo proprii corporis tradidit.

Eusebius Cæsariensis.

Memoria loco sacrificii.

Sacrificii memoria in mensa celebratur per symbola corporis & sanguinis Domini.

Figura.

17. *Basilius* magnus, in liturgia, in precatione sacerdotis jamjam pronunciaturi super panem & vinum verba Dominicæ institutionis, ait; κατέλιπε δὲ ἡμῖν ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ πάθους, ταῦτα ἃ προτεθείκαμεν κατὰ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς. id est, Reliquit autem nobis salutaris suæ passionis monumenta, hæc quæ ex ejus mandatis proposuimus. Et quæ priùs vocavit ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου πάθους, eadem post pronunciationem verborum Dominicæ institutionis, vocat τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, typos, seu antitypa, sancti corporis & sanguinis Christi. quo etiam vocabulo usus est auctor Constitutionum Apostolicarum, (quæ Clementi Romano tribuuntur,) lib. 5. cap. 13. παραδοὺς ἡμῖν τὰ ἀντίτυπα μυστήρια τοῦ τιμίου σώματος αὐτοῦ καὶ αἵματος, Ἰούδα μὴ συμπαρόντος ἡμῖν. Cum autem tradidisset nobis antitypa mysteria pretiosi corporis & sanguinis sui, absente Juda.

Basilius Cæsariensis.

Hypomnemata.

Antitypa.

Constit. Apost.

18. *Gregorius Nazianzenus*, in oratione prima apologetica; Hæc igitur cum ego nossem, illudque insuper, neminem magno & Deo & sacrificio & Pontifice dignum esse; nisi qui prius seipsum Deo hostiam viventem sanctam exhibuerit, ac rationabile obsequium gratum atque acceptum ostenderit, Deoque sacrificium laudis, ac spiritum contritum obtulerit, quod solum sacrificium [θυσίαν] is qui omnia dedit à nobis exposcit: quo tandem modo externum illud sacrificium, illud magnorum mysteriorum antitypum, ipsi offerre auderem? πῶς ἔμελλον θαῤῥῆσαι προσφέρειν αὐτῷ τὴν ἔξωθεν, τὴν τῶν μεγάλων μυστηρίων ἀντίτυπον; aut quomodo sacerdotis habitum & nomen subire? priusquam sanctis operibus manus sanctificassem, &c. Idem in oratione 11. quam fecit funebrem in laudem defunctæ sororis suæ Gorgoniæ; Haud ita multò ante finem illius orationis; καὶ εἴ πού τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος, ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν. atque si quid uspiam antityporum pretiosi corporis aut sanguinis manus recondiderat. quibus in locis manifestum est, post consecrationem vocari ἀντίτυπα. jam autem antitypum rei non est illa ipsa res, propriè, cujus est antitypum.

Gregor. Nazianz.

Antitypon.

Antitypa pretiosi corporis & sanguinis.

19. *Ambrosius*, Episcopus Mediolanensis, libro de initiandis, capite nono. Et hoc quod conficimus corpus, ex Virgine est, quid hic

Ambrosius.

quæris naturæ ordinem in Christi corpore; cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex Virgine: *Vera caro in sacramentum.* vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est, veræ ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Jesus; *Hoc est corpus meum.* Ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur, *Corpus Christi significatur.* post consecrationem corpus Christi significatur. *Sanguis nuncupatur.* Ipse dicit sanguinem suum. ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur; Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat. His igitur sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia. Ecce Ambrosius ait, confici à nobis verum Christi corpus; quia illius sacramentum conficimus, quo significatur corpus Christi; ideoque (ut monet etiam Augustinus,) corpus Christi nuncupatur, & secundum quendam modum est, nempe sacramentaliter, significativè: sacramentum autem corporis *Sacramento anima pascitur.* Christi, non est propriè, sed modo jam dicto corpus Christi. & suo modo animam pascit: nempe, sicut baptismus regenerat & salvat. Idem Ambrosius, lib. 4. de sacramentis, cap. 5. Dicit *Fit in figuram.* (inquit) sacerdos: fac nobis hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptibilem: quod fit in figuram corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Quæ Ambrosii vel sacerdotis verba respiciunt totam celebrationem Eucharistiæ, inclusa etiam ipsa consecratione, quà usu us est. Nam patet, panem non dici figuram corporis Christi nisi intuitu consecrationis, sive jam peractæ, sive peragendæ, & cogitatione præsumtæ. Hanc autem esse genuinam Ambrosii mentem, neque recedere, secundùm eum, panis substantiam, patet ex ejusdem verbis, quæ citavimus suprà, capite quarto hujus libri, de ea mutatione & conversione quæ fit in Eucharistia.

Gaudentius. Vide infra, cap. 10. §. 20. & aliquot sequentibus paragraphis.

20. *Gaudentius*, Episcopus Brixiensis, Tract. 2. in Exodum: Unus (inquit) pro omnibus mortuus est: & idem per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis ac vini reficit immolatus, vivificat creditus, consecrantes sanctificat consecratus. Hæc agni caro; hic sanguis est. Panis enim qui de cœlo descendit, ait, *Panis quem ego dabo,*
Ioan. 6 51. *caro mea est, quam ego dabo pro seculi vita.* Rectè
Ioan. 15. 1. etiam vini specie tum sanguis ejus exprimitur; quia cum ipse in Euangelio dicit; *Ego sum vitis vera:* satis declarat sanguinem suum esse omne vinum, quod in figura passionis ejus offertur. Unde beatissimus Patriarcha Jacob de Christo prophetaverat dicens; *Lavabit in vino stolam suam; & in sanguine uvæ amictum suum.* *Genes. 49. 11.* Stolam quippe, nostri corporis indumentum, suo proprio erat sanguine abluturus. Ipse igitur naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem; de pane rursus (quia & potest, & promisit) efficit proprium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum. ——— Quod autem sacramenta corporis sui & sanguinis in specie panis & vini offerenda constituit, duplex ratio est. Primùm ut immaculatus Dei agnus hostiam mundam mundato populo traderet celebrandam sine ustione, sine sanguine, sine brodio, id est, jure carnium. & quæ omnibus ad offerendum promta esset ac facilis. Deinde, quomodo panem de multis tritici granis in pollinem redactis per aquam confici, & per ignem necesse est consummari: rationabiliter in eo figura accipitur corporis Christi, cui novimus ex multitudine totius humani generis unum esse corpus effectum, per ignem Sancti Spiritûs consummatum. ——— Similiter & sanguis ejus vinum ex plurimis acinis, id est, uvis vineæ ab ipso plantatæ collectum, in torculari crucis exprimitur, & per capacia vasa fideli corde sumentium propria virtute fervescit. Hæc ibi. Idem etiam, serm. 19. seu Responsione ad Paulum diaconum, de eo quod Dominus Jesus dixit Apostolis, *quia Pater major me est.* *Ioan. 14. 28.* Labores (inquit) passionis Christi, in figura corporis ejus ac sanguinis, pro salubritate vitæ communis afferimus: & agnitam dulcedinem mysteriorum, conscio ore testamur: *Gaudete & videte quàm suavis est Dominus!* *Psal. 33. (seu 34.) vers. 9.* Hactenus Gaudentius. In cujus verbis observa. 1. Christum dicit per singulas Ecclesiarum domos immolari in mysterio panis & vini. 2. Dicit vinum esse sanguinem Christi. 3. Vini specie sanguinem ejus exprimi. 4. Vinum offerri in figura passionis ejus. 5. Dominum de pane efficere corpus suum, & de vino facere sanguinem suum. 6. Dominum sacramenta corporis sui & sanguinis, in specie panis & vini offerenda constituisse. 7. In pane figuram accipi corporis Christi. 8. Mysteria esse figuram corporis & sanguinis Domini. Ex his patet, speciem panis & vini à Gaudentio accipi pro vero pane & vero vino: sicut etiam alios Patres loqui solere, docuimus suprà capite tertio. Quòd autem dicit, vinum esse sanguinem Christi, & de pane Christum efficere suum corpus, & de vino facere suum sanguinem; sicuti de terra fecit panem, & de aqua vinum; H c ipso indicat, manere substantiam panis & vini: ideo istas loquutiones Transsubstantiarii rejiciunt, ut monuimus initio præcedentis capitis. qualis autem fiat conversio panis in corpus Christi, ostensum est, capite quarto. Immolari in mysterio quid sit, docent illa verba Augustini, epistola vigesima tertiâ, semel immolatus est Christus in se ipso; & tamen in sacramento, omni die populis immolatur. Denique quod dicit Gaudentius, in pane figuram accipi corporis Christi, & mysteria vocat figuram corporis & sanguinis Domini; id confirmat præsens nostrum argumentum contra transsubstantiationem. Vide plura de Gaudentio, cap. 10. §. 20. & sequentibus.

21. *Iohannes Chrysostomus*, hom 82. in Euangelium Matthæi, in cap. 26. *Chrysostom.* εἰ γὰρ μὴ ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς, τίνος σύμβολα τὰ τελούμενα; *Symbola.* id est, si enim non mortuus est Jesus; cujus symbola sunt ea, quæ celebramus sacramenta? Idem serm. 17. in epist. ad Hebr. τοῦτο ἐκείνης τύπος ἐστὶ, id est, hoc *Typus.* [quod nos offerimus,] typus est seu figura illius [sacrificii in passione. οὐκ ἄλλην θυσίαν. ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀεὶ ποιοῦμεν· μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας. *Commemoratio sacrificii.* Non aliud sacrificium, sed idem jugiter facimus, vel potiùs commemorationem sacrificii operamur.

22. *Augustinus*, epist. 23. *Augustinus.* Ex hac autem similitudine sacramenta plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramentum sanguinis *Sacramentum.* Christi sanguis Christi est: ita sacramentum fidei, [baptismus] fides est. Sacramentum ergo tantæ rei non nisi ejusdem rei vocabulo nuncupavit. Item, in argumento seu præfatione in Psalm. 3. Miranda (inquit) Domini potentia: quod cum [Judam proditorem] tamdiu pertulit tanquam bonum: cùm ejus cogitationes non ignoraret: cùm adhibuit ad convivium, in quo corporis & sanguinis

Figura. sanguinis sui figuram discipulis commendavit & tradidit. Et libro contra Adimantum Manichaei discipulum, cap. 12. Non enim Dominus dubitavit dicere, *Hoc est corpus meum:* cum signum daret corporis sui. *Signum.* Idem etiam, lib. 19. contra Faustum Manichæum, cap. 14. Si ergo (inquit) antiqui justi pro illis prænunciativis sacramentis, & rerum nondum impletarum figuris, omnia dura perpeti parati fuerunt, & plerique perpessi sunt. quanto magis nunc pro baptismo Christi, pro Eucharistia Christi, pro signo Christi, ad omnia perferenda paratior debet esse Christianus: cum illæ fuerint promissiones rerum complendarum; hæc sint indicia completarum? Et cap. 16. adversus calumniosam imperitiam Fausti demonstrare suffecerit, quanto errore delirent, qui putant signis sacramentisque mutatis, etiam res ipsas esse diversas, quas ritus Propheticus prænunciavit promissas, & quas ritus Euangelicus annunciavit impletas: aut qui censent, cum res eædem sint; non eas aliis sacramentis annunciari debuisse completas, quàm iis, quibus adhuc implendæ prænunciabantur. Si enim soni verborum, quibus loquimur, pro tempore commutantur, eademque res aliter enunciatur facienda, aliter facta; sicut ista ipsa duo verba, quæ dixi, facienda & facta, nec paribus morarum intervallis, nec iisdem vel totidem literis syllabisve sonuerunt: quid mirum, si aliis mysteriorum signaculis passio & resurrectio Christi futura promissa est; aliis jam facta annunciatur. *Mysteriorum signacula. Corporalia sacramenta. Verba visibilia.* quid enim sunt aliud quæque corporalia sacramenta, nisi quædam quasi verba visibilia, sacrosancta quidem, verumtamen mutabilia & temporalia? Et lib. 20. contra eundem Faustum, cap. 18. Christiani, peracti ejusdem sacrificii memoriam celebrant, sacrosanctâ oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. *Sacrificii memoria.* & ejusdem libri, cap. 21. Hujus (inquit) sacrificii caro & sanguis ante adventum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. *Sacramentum memoria.*

Theodoretus. 23. *Theodoretus*, Cyri Episcopus, in dialogo primo, qui inscribitur, ἄτρεπτος, immutabilis, fol. 8. editionis Græcæ, quæ Romæ impressa est. In Latina autem Coloniensi editione, tom. 2. pag. 218. introducit orthodoxum dicentem ex mente Ecclesiæ Catholicæ; In mysteriorum traditione, Dominus panem appellavit corpus, & sanguinem id, quod in calice infusum & commixtum est. [σῶμα τὸν ἄρτον ἐκάλεσε, καὶ αἷμα τὸ κρᾶμα.] Item. Servator quidem certè noster nomina commutavit, & corpori quidem id, quod erat symboli, nomen imposuit; symbolo autem id, quod erat corporis. ita cùm se vitem nominavisset, sanguinem id, quod erat symbolum, appellavit. ὁ δέ γε σωτὴρ ὁ ἡμέτερος ἐνήλλαξε τὰ ὀνόματα. καὶ τῷ μὲν σώματι, τὸ τοῦ συμβόλου τέθεικεν ὄνομα· τῷ δὲ συμβόλῳ τὸ τοῦ σώματος· οὕτως ἄμπελον ἑαυτὸν ὀνομάσας, αἷμα τὸ σύμβολον προσηγόρευσεν. Item: *Symbolum.* symbola quæ videntur, appellatione corporis & sanguinis honoravit. Item; cujus symbolum & figuram esse existimas alimentum sanctissimum? *Figura.* τίνος ἡγῇ σύμβολόν τε καὶ τύπον τὴν πανάγιον τροφήν; Item in dialogo secundo, qui inscribitur, ἀσύγχυτος, inconfusus. Sacramentum Eucharistiæ vocat *Imago.* εἰκόνα imaginem; corpus autem & sanguinem Domini imaginis hujus ἀρχέτυπον. Et postea, ait; παράθες τοίνυν τῷ ἀρχετύπῳ, τὴν εἰκόνα, καὶ ὄψει τὴν ὁμοιότητα. Χρὴ γὰρ ἐοικέναι τῇ ἀληθείᾳ τὸν τύπον. id est; Confer ergo imaginem cum exemplari archetypo; & videbis similitudinem. Oportet enim figuram esse veritati similem.

Gelasius. Imago & similitudo. 24. *Gelasius*, in suo opere contra Eutychen & Nestorium: Certè (inquit) imago & similitudo corporis & sanguinis Christi, in actione mysteriorum celebrantur.

Synodus Constantinopolitana œcumenica. 7. 25. *Synodus Constantinopolitana*, contra imagines sub Imperatore Constantino quinto celebrata, trecentorum & triginta octo Episcoporum, quæ à Patribus illis septima œcumenica dicta est, cujus acta, tomis quibusdam distincta, recitantur in sexta actione Nicænæ secundæ Synodi. In fine autem tomi tertii, sectione ultimâ, Synodus illa Constantinopolitana ait, Eucharistiam esse solam legitimam Christi imaginem. *Imago.* Et ibidem hoc sacramentum vocat τὴν ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, veram Christi imaginem, quam ipse sacratissimus immolator [ὁ ἱεροτελεστής] & Deus noster secundùm tempus propriæ passionis, in typum & commemorationem evidentissimam, ministris suis tradidit [εἰς τύπον καὶ ἀνάμνησιν ἐναργεστάτην τοῖς ἑαυτοῦ μύσταις παραδέδωκε.] *In figuram & commemorationem.* Et paulò pòst: τὴν εἰκόνα ὕλην ἐξαίρετον, ἤγουν ἄρτου οὐσίαν προσέταξε προσφέρεσθαι. id est; imaginem, materiam præcipuam, nempe panis substantiam præcepit offerri. *Panis substantia.* Item, ἰδοὺ οὖν ἡ εἰκὼν τοῦ ζωοποιοῦ σώματος αὐτοῦ, ἡ ἐντίμως καὶ τετιμημένως πραττομένη. En igitur imago vivifici corporis ejus, pretiosè ac honorificè facta. Item; sicut corpus Christi, quod est secundùm naturam, sanctum est; utpote divinitùs sanctificatum: sic & imago ejus sancta est, utpote per quandam sanctificationem gratiæ sanctificata. Item; τὸν τῆς εὐχαριστίας ἄρτον, ὡς ἀψευδῆ εἰκόνα τῆς φυσικῆς σαρκὸς, διὰ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως ἁγιαζόμενον, θεῖον σῶμα εὐδόκησε γίνεσθαι. id est; Eucharistiæ panem, ut non falsam imaginem naturalis carnis, per adventum Sancti Spiritus sanctificatum, divinum corpus fieri voluit. *Eucharistiæ panis imago carnis naturalis.* Hoc Patres illi illustrant similitudine: sic enim fieri hoc dicunt; sicut caro Christi personaliter assumta, per ipsam unionem sanctificata deificatur. Postea panem Eucharisticum vocant, θεοπαράδοτον εἰκόνα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, divinitus traditam imaginem carnis ejus. Celebrata est hæc magna Synodus trecentorum & triginta octo Episcoporum, sub Constantino Copronymo, anno Christi 754.

Error Nicænæ secundæ Synodi. 26. Vide verò impudentiam, vel præcipitem inscitiam, pseudosyllogi illius Nicæni, sub Irene Imperatrice habiti anno Christi 787. Inscitè enim, & inverecundè (loco citato) asserit neminem illustrium Patrum consecratam Eucharistiam appellasse imaginem, aut typum seu antitypum corporis Christi; sed hanc loquutionem à Constantinopolitana illa sub Constantino Copronymo celebratâ Synodo esse primùm introductam. *Vide infra, cap. 15. §. 18.* quæ Nicænorum assertio ex testimoniis Patrum superiùs citatis falsitatis evidenter convincitur.

Bertramus. 27. *Bertramus*, seu *Ratramnus*, libro de corpore & sanguine Domini, quem jussu Caroli Calvi Francorum Regis scripsit: Panis ille, vinumque, figuratè Christi corpus & sanguis existit. *Figuratè.* ——— Confitentur & corpus & sanguinem Christi esse, nec hoc esse potuisse, nisi factâ in melius commutatione; neque ista commutatio corporaliter, sed spiritualiter facta sit, necesse est, ut jam figuratè facta esse dicatur. ——— Cernimus, quod doctor iste [Sanctus Augustinus] mysteria corporis & sanguinis Christi sub figura

dicit à fidelibus celebrari: nam carnem illius sanguinemque ejus sumere carnaliter, non religionis dicit esse, sed facinoris.

Bernardus Claravall.

28. *Bernardus*, sermone in cœna Domini. Sacramentum dicitur sacrum signum, sive sacrum secretum. Multa siquidem sunt propter se tantum; alia verò propter alia designanda: & ipsa dicuntur signa, & sunt. Ut enim de usualibus sumamus exemplum: Datur annulus absolutè propter annulum, & nulla est significatio: datur ad investiendum de hæreditate aliqua, & signum est: ita ut jam dicere possit qui accipit, annulus non valet quicquam; sed hæreditas est, quam quærebam. In hunc itaque modum appropinquans passioni Dominus, de gratia sua investiri curavit suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hæc instituta sunt omnia sacramenta; ad hæc Eucharistiæ participatio; ad hæc pedum ablutio; ad hæc denique ipse baptismus. [Et paullò post:] Sicut enim in exterioribus diversa sunt signa, ut cœpto immoremur exemplo, variæ sunt investituræ secundùm ea, de quibus investimur: verbi gratiâ, investitur canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per baculum & annulum simul: sicut, inquam, in hujusmodi rebus est: sic & divisiones gratiarum diversis sunt traditæ sacramentis. Hæc Bernardus, serm in cœna Domini, de baptismo, &c. qui incipit; Hi sunt dies.

P. Lombardus. Bonavent.

29. Petrus Lombardus, librò quarto sententiarum, distinctione primâ, sacramentum describit ex Augustino, quòd sit sacræ rei signum. Item, quòd sit invisibilis gratiæ visibilis forma. Bonaventura in eandem distinctionem, dubio literali secundo, explicans & defendens illam à Lombardo positam sacramenti definitionem; forma (inquit) uno modo dicitur perfectio rei: alio modo paradigma, sive exemplar: tertio modo dicitur forma quasi foris manens, id est, aliqua similitudo exterius repræsentans; & sic accipitur in proposito. Scotus ibidem, quæst. 2. num. 10. quod (inquit) ponitur forma, debet intelligi pro signo sensibili, eo modo, quo imago Herculis dicitur forma Herculis. *Scotus.*

Concil. Trid. sess. 13. cap. 3 & 4.

30. Tridentini fatentur, commune hoc esse sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris sacramentis, quòd sit symbolum rei sacræ, & invisibilis gratiæ forma visibilis. Et tamen, neglectâ ratione talis formæ, signum in rem ipsam ineptè transformant: atque ita pro re ipsa, quæ eo significatur, servili quadam infirmitate, accipiunt. quo commento sacramenta tolluntur, & correlata absurdè confunduntur.

31. Ut hujus primi nostri argumenti impetum declinent Transsubstantiarii, quæ leguntur apud veteres de sacramento, signo, symbolo, figura, typo, imagine, in Eucharistia consecrata, ea omnia referunt ad sola accidentia panis & vini, quæ post consecrationem remanent. Sed novitium istud & ridiculum commentum protinus evanescet, si ostendero, ea quæ in celebratione Eucharistiæ post consecrationem, Patribus dicuntur symbola, antitypa, sacramentum, signum, memoria, imago corporis & sanguinis Christi, non esse accidentia sine subjecto; ast esse verum panem & vinum. id quod nunc ex Patribus ostensum imus.

CAPUT DECIMUM.

Secundum nostrum argumentum, ex Patribus, contra transsubstantiationem.

Eucharistiæ sacramentum est panis & vinum.

Syllogismus.

Panis & vinum non sunt corpus & sanguis Christi: (non sunt, inquam, per substantiam, licet sint per significationem:) at Eucharistia post consecrationem est panis & vinum: ergo Eucharistia post consecrationem non est corpus & sanguis Domini. videlicet sensu proprio; quamvis secundùm quendam modum, nempe, sacramentaliter, ipsa hæc symbola dicantur & sint corpus & sanguis Domini. Ita enim solet scriptura loqui, ut res significantes, tanquam illas quæ significantur, appellet. ut monet *Augustinus*, tract. 63. in Euang. Johannis. & epist. 102. & in quæstionibus in Leviticum, cap. 57. quo loco in Leviticum quædam hujus observationis subjicit exempla; Solet (inquit) res quę significat, ejus rei nomine quam significat, nuncupari; sicut scriptum est, *Septem spicæ, septem anni sunt*: non enim dixit, septem annos significant. *Et septem boves, septem anni sunt*: & multa hujusmodi. Hinc est, quod dictum est, *Petra erat Christus*. Non enim dixit, Petra significat Christum, sed tanquam hoc esset, quod utique per substantiam non hoc erat, sed per significationem. Hæc ibi. Eandem observationem alibi illustrat exemplo Eucharistiæ, sive sacramenti corporis & sanguinis Domini. epistola 23.

August. — *Genes. 41. 26.* — *1. Cor. 10. 4.*

Confirmatur major.

2. Syllogismi nostri propositio major probatione opus non habet. Nam tyronibus notum, non posse disparatum de disparato in casu recto prædicari, sensu proprio. idcirco majorem hanc nostram propositionem veram esse, affirmant uno ore ipsi Transsubstantiarii; ut docuimus suprà, cap. 8. §. 1.

Confirmatur minor.

3. Minorem verò confirmant tum verba Domini Jesu de genimine vitis, post consecrationem; & Apostoli Pauli, panem etiam post consecrationem appellantis; tum etiam testimonia Patrum, eodem nobiscum sensu verba Dominica & Apostolica accipientium.

4. Ait Dominus; *Dico autem vobis, non bibam ab hoc tempore* [ἀπ' ἄρτι] ex hoc fructu seu genimine vitis [ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου,] *usque in diem illum, cùm ipsum bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Matth. 26. 29. Tunc igitur bibebat, & post resurrectionem bibiturus cum discipulis erat, de fructu vitis, id est, vinum. Apostolus ait; 1. Corinth. 10. 16. *Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communio sanguinis Christi est? Panis, quem frangimus, nonne communio còrporis Christi est?* Et cap. 11. *quotiescunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis; mortem Domini annunciatis, usquequo venerit. Itaque quisquis ederit panem hunc* [τὸν ἄρτον τοῦτον,] *aut biberit hoc poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Exploret autem homo seipsum; & sic de pane illo edat,*

Matth. 26. 29. — *1. Cor. 10. 16.* — *1. Cor. 11. 26, 27, 28.* — *1. Cor. 11. 23, 24.*

edat, & de poculo illo bibat. Hunc panem: nempe de quo prius loquebatur, dicens, Dominum in ea nocte, qua proditus est, accepisse panem, & gratiis actis fregisse, &c. ibi autem intelligitur verus ac propriè dictus panis: ergo & hîc. Nam, non obstante benedictionis interventu, Apostolus eundem panem adhuc demonstrat, dicens, τὸν ἄρτον τοῦτον, neque alia panis mentio in eo textu præcessit. Eundem autem quoad substantiam manere panem, etiam inde liquet; quòd panis hic, de quo loquitur Apostolus, comedatur etiam ab indignis. Indigni autem non manducant panem Dominum, sed tantummodo panem Domini: sicut de Juda proditore scribens, monet *Augustinus*, tractatu 59. in Euangelium Johannis. Vide quæ suprà admonebamus de manducatione sacramentali & spirituali, cap. 1. item, de sacramento & re sacramenti, cap. 2.

Vide cap. 13.

Dionysius Areop.

5. *Dionysius*, lib. de Ecclesiastica Hierarchia, cap. 3. part. 3. loquens de Eucharistiæ jam consecratæ distributione; Pane (inquit) qui opertus erat & integer, aperto, atque in multas partes fracto, & unico calice diviso inter omnes, symbolicè unitatem, seu id quod unum est, multiplicat, & distribuit.

Liturgia S. Marci.

6. In Liturgia illa, cui sancti *Marci* Euangelistæ nomen præscripserunt, in bibliotheca Patrum, tomo secundo Græcolatino; sacerdos post sollemnem & novissimam pronunciationem verborum Dominicæ institutionis. [*Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur. Hic est sanguis meus Novi Testamenti*, &c.] Post verborum, inquam, illorum pronunciationem, sacerdos Deum sic orat; Emitte super nos, & super panes istos, & super calices istos [καὶ ἐπὶ τοὺς ἄρτους τούτους, καὶ ἐπὶ τὰ ποτήρια ταῦτα] Spiritum Sanctum tuum, ut eos sanctificet & consecret, seu perficiat [ἵνα αὐτὰ ἁγιάσῃ καὶ τελειώσῃ] tanquam Deus omnipotens; & faciat, panem quidem corpus, [καὶ ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον σῶμα] calicem autem sanguinem [τὸ δὲ ποτήριον αἷμα] Novi Testamenti ipsius Domini & Dei & Servatoris & Summi Regis nostri Jesu Christi. Ut fiant omnibus nobis, qui ex eis participamus, in fidem, in sobrietatem, in medelam, &c. Observa hîc, 1. Post verba illa Dominica, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, dici adhuc panem: & ut scias, intelligi panem illum ex polline factum, audis in plurali numero τοὺς ἄρτους τούτους, hos panes. 2. Orat adhuc sacerdos, ut sanctificentur isti panes, post prolationem verborum Dominicæ institutionis. 3. Indicat panem sanctificatione Spiritûs Sancti fieri corpus Domini Jesu Christi, & poculum fieri ejus sanguinem; atque adeò nobis fieri in fidem, in sobrietatem, in medelam, &c. omnia ista rejiciunt Transsubstantiarii. Ex tertio autem sic argumentor; Panis fit corpus Christi, non per substantiam, neque propriè; ut concedunt Transsubstantiarii, hanc loquutionem propterea repudiantes: sicut docuimus suprà, cap. 8. ergo impropriè & symbolicè, id est: fit sacramentum, symbolum, imago, figura corporis Christi. fit igitur in pane mutatio tantùm accidentalis, manente eadem panis substantiâ.

Vide supra, cap. 7. §. 12.

Vide supra, cap. 8. §. 1.

Observatio utilis de quibusdam loquutionibus.

7. Hortor Lectorem, ut in mentem revocet ea, quæ docuimus suprà, cap. 8. initio illius capitis: ubi inveniet transsubstantiationi inimicas esse has loquutiones, *Panis fit corpus Christi, Panis est corpus Christi, corpus Christi creatur aut fit*, & alias, quas illic commemoravi. quocirca, quotiescunque occurrit istiusmodi aliqua apud Patres loquutio, toties nobis telum suggeritur contrà transsubstantionem, & argumentum suppeditatur pro illa interpretatione pronominis in verbis Domini, *Hoc*; id est, *hic panis*, est corpus meum. Apertè etiam ostendunt hæ loquutiones, ipsum, qui ante consecrationem propositus est, panem esse adhuc per substantiam eundem panem: quamvis per sanctificationem, operante Spiritu Sancto, factus sit secundùm quendam modum, & fit, meritóque dicatur corpus Christi. Unde prorsus ruit commentum transsubstantiationis.

Ignatius.

8. *Ignatius*, in epistola ad Philadelphienses; Scribo (inquit) ad vos, moneoque, ut unâ fide, & unâ prædicatione, & unâ Eucharistia [μιᾷ εὐχαριστίᾳ] utamini. Una enim est caro Domini nostri Jesu Christi; unus illius sanguis, qui pro nobis effusus est: unus item panis [εἷς καὶ ἄρτος] omnibus confractus, & unus calix omnibus distributus est. Ubi manifestè Ignatius distinguit panem à Domini carne; calicem à sanguine: nempe signum, à re significatâ.

Panis est; qui frangitur.

Iustinus.

9. *Iustinus*, prope finem secundæ apologiæ, describens celebrationem Eucharistiæ; Ei (inquit) qui fratribus præest, offertur panis, & poculum aquæ & vini. ——— Postquam verò præsidens gratiarum actionem absolvit [εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος,] & populus universus lætâ apprecatione [*Amen*] acclamavit, qui apud nos vocantur diaconi, sive ministri, [διάκονοι] distribuunt unicuique præsentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ sunt, panem & vinum & aquam [διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος. Idem in dialogo cum Tryphone Judæo (pag. 259. & 260. editionis Parisiensis Græcolatinæ, in folio, anno Domini millesimo sexcentesimo decimo quinto.) Sanè quidem (inquit) similæ quoque oblatio, pro eis qui à lepra purgabantur, ut offerretur tradita, typus erat panis Eucharistiæ [τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας:] quem in recordationem passionis, quam pro his sustinuit hominibus, qui ab omni purificantur pravitate, Jesus Christus Dominus noster facere præcepit. ut gratias ageremus Deo. ——— De nostris verò, gentium, quæ in omni loco offeruntur, sacrificiis, hoc est, pane Eucharistiæ, & poculo similiter Eucharistiæ τοῦτ' ἔστι, τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας, καὶ τοῦ ποτηρίου ὁμοίως τῆς εὐχαριστίας] jam tum loquutus [Propheta Malachias] prædixit.

Panis & vinum & aqua, post consecrationem.

Panis Eucharistiæ.

Malach. 1.10, 11.

De sacrificio Eucharistiæ.

10. Nota 1. Sacrificium Christianorum in celebratione hujus sacramenti esse panem & vinum, etiam postquam super ea gratiæ actæ sunt, in ipsa distributione & participatione. 2. Sacrificium hoc non esse institutum in propitiationem, sed in commemorationem passionis Christi pro nobis propitiatoriæ, ἵνα εὐχαριστῶμεν τῷ Θεῷ, ut gratias ageremus Deo; Est igitur hoc sacrificium non ἱλαστικὸν, sed εὐχαριστικόν. Unde etiam appellationem accepit, ut dicatur panis Eucharistiæ, & poculum similiter Eucharistiæ. de quibus idem *Iustinus*, in apologia 2. καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία. Et alimentum hoc appellatur apud nos *Eucharistia*. Est unici illius veri ac proprii sacrificii propitiatorii, à Christo in passione semel oblati, μνήμη ἀντὶ θυσίας, *Eusebius* lib. 1. demonstrationis Euang. cap. ult. Ubi etiam vocat μνήμην τοῦ μεγάλου θύματος. Est ejus figura; sicut prolixè ostensum præcedente capite. Est ejus ἀνάμνησις, *Chrysostomus*, τὴν αὐτὴν ἀεὶ ποιοῦμεν, μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας. serm. 17. in

Vide cap. 19. §. 10.

Eucharistia.

Memoria pro sacrificio.

Recordatio sacrificii.

Symbolicum sacrificium. in epistolam ad Hebræos in cap. decim. Est non verum & reale propitiatorium sacrificium; (prout relativè veritas symbolo, res autem opponitur *Sacramentum memoria.* sacramento) sed symbolicum sacrificium, seu ministerium, *Dionysius* de Ecclesiastica Hierarchia, capite tertio. Est sacramentum memoriæ: *Augustinus.* hujus sacrificii caro & sanguis, ante adventum Christi, per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi, per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi, per sacramentum memoriæ celebratur. libro vigesimo contra Faustum. capite vigesimo primo; est immolatio Christi, non in seipso, *Immolatio Christi, non in seipso, sed in sacramento.* sed in sacramento: *August.* Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solùm per omnes Paschæ sollemnitates, sed omni die populis immolatur: nec utique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent; omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. epist. 23. quocirca non ineptè dici potest *sacrificium sacramentale*, quod in pane Eucharistiæ & poculo similiter Eucharistiæ celebratur, Deo quidem in gratiarum actionem; nobis autem in fidem, in medelam, &c.

Irenæus. 11. *Irenæus*, libro quarto adversus hæreses, capite trigesimo secundo. Sed (inquit) & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens, *Hoc est corpus meum*. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & Novi Testamenti novam docuit oblationem, quàm Ecclesia ab Apostolis accipiens, in universo mundo offert Deo, ei qui alimenta præstat primitias suorum munerũ in Novo Testamento; de quo in 12. Prophetis Malachias sic præsignificavit: *Non est mihi voluntas*, &c. Item, capite trigesimo quarto *Malach. 1.10,11.* ejusdem libri. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inveniri fabricatori Deo, in sententia purâ, & fide sine hypocrisi, in spe firmâ, in dilectione ferventi, primitias earum, quæ sunt ejus, creaturarum offerentes. Et hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura ejus.

Tertullianus. 12. *Tertullianus*, libro tertio adversus Marcionem, capite decimo nono. Panem (inquit) suum corpus appellans, ut & hinc jam eum intelligas corporis sui figuram pani dedisse, cujus retro corpus in panem Prophetes figuravit. Et ejusdem operis libro quarto, capite quadragesimo, Christus acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, *hoc est corpus meum*, dicendo, id est, figura corporis mei.—— Panem corpus suum appellat.—— corpus suum vocans panem.—— sanguinem suum in vino consecravit.

De Hydroparastatis, & Encratitis, vinum non bibentibus. Vide etiam §. 17. 13. De Tatiano hæretico, ejusque sectatoribus Hydroparastatis & Encratitis scribens *Theodoretus*, libro primo hæreticarum fabularum: Figmenti (inquit) sui materiam Tatianus emendicavit, à Valentino quidem æonum productiones, à Saturnino autem & Marcione abhorrere nuptias, & animantium & vini usum. Hunc habent ducem, qui dicuntur Hydroparastatæ, & Encratitæ. Nominantur autem Hydroparastatæ, ὑδροπαραστάται, quòd aquam pro vino offerant. Encratitæ autem, ἐγκρατηταί, quod neque vinum bibant, nec animatis vescantur. Ab his autẽ abstinent, ea tanquam rem malam abhorrentes. Hæc *Theodoretus*. Contra hos hæreticos scribens *Clemens Alexandrinus*, libro 2. pædagogi, cap. 2. opponit eis exemplum Domini nostri Jesu Christi, qui vinum bibit tum aliàs, tum in celebratione Eucharistiæ: εὖ γὰρ ἴστε, μετέλαβεν οἴνου καὶ αὐτός· καὶ γὰρ ἄνθρωπος καὶ αὐτός. καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον, εἰπών, λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, αἷμα τῆς ἀμπέλου. τὸν λόγον, τὸν περὶ πολλῶν ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εὐφροσύνης ἅγιον ἀλληγορεῖ νᾶμα. καὶ ὅτι μὲν σωφρονεῖν τὸν πίνοντα δεῖ, δι' ὧν ἐδίδασκεν, παρὰ τὰς εὐωχίας ἔδειξεν σαφῶς· οὐ γὰρ, μεθύων ἐδίδασκεν. ὅτι δὲ οἶνος ἦν τὸ εὐλογηθὲν, ἀπέδειξε πάλιν, πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων, οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, μέχρις ἂν πίω αὐτὸ μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. id est; Bene enim scitote, ipse quoque vino est usus: nam ipse quoque homo. Et vinum benedixit, quum dixit; *accipite, bibite, hic est sanguis meus, sanguis vitis*. Verbum, *quod pro multis effunditur in remissionem peccatorum*, sanctum lætitiæ fluentum allegoricè significat. Et quod sobrium quidem, ac moderatum esse oporteat eum qui bibit, per ea, quæ in conviviis docuit, apertè ostendit; neque enim ebrius docuit. quod autem vinum esset, quod benedictum est, ostendit rursus, dicens discipulis, *Non bibam ex fructu vitis hujus, donec bibero ipsum vobiscum in regno Patris mei* Idem *Clemens*, libro primo Stromatum, (pagina centesima quarta, editionis Florentinæ Græcæ, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo) ὁ σωτὴρ ἄρτον λαβὼν πρῶτον ἐλάλησε καὶ εὐχαρίστησεν· εἶτα κλάσας τὸν ἄρτον προέθηκεν, ἵνα δὴ φάγωμεν λογικῶς. id est; Servator quum accepisset panem, loquutus est primùm & gratias egit; deinde, quum panem cum fregisset, apposuit, ut certè rationabiliter comedamus.

Clemens Alexandrinus opponit eis exemplum Domini bibentis vinum in celebratione Eucharistiæ.

Matth. 26.27,28.

Matth. 26.29.

14. Nota. 1. Dominum in Eucharistia bibendum discipulis dedisse benedictum vinum. & postea etiam ab ipso Domino dici fructum vitis hujus: & id esse verum vinum terrenæ vitis fructum. 2. Nihil egissent sancti illi Patres contra hæreticos Tatianistas, & Marcionitas, Dei Creatoris blasphematores, & in ejus contumeliam à potu vini abstinentes; nihil, inquam, contra eos profuisset argumentum ab Eucharistia sumtum, nisi verum vinum post benedictionem maneret. Alioquin hæreticorum potiùs sententiæ faveret inanis umbra & apparens species vini. Sicut enim negabant iidem hæretici veram in Christo carnem; ajebant autem, visum esse hominem, cùm nihil humanum in se haberet, & visum esse pati, cum nequaquam passus esset: sic facilè admisissent, Christum in Eucharistia dedisse discipulis non quidem verum vinum, sed inanem vini speciem, relegatâ in Utopiam vini materia & substantia. 3. *Clemens* eundem panem monstrat, adhuc post consecrationem, τὸν ἄρτον: neque ullum comparet apud eum effugati Panis vestigium, aut qualecunque indicium; sed constanter panem inculcat.

Annotatio ad verba Clementis Alexandrini.

Cyprianus 15. *Cyprianus*, libro 1. epistola 6. ad *Magnum*, quæ in alia editione est epistola 76. differens de unitate atque unanimitate Ecclesiæ contra schisma Novatiani: Denique (inquit) unanimitatem Christianam firmâ sibi atque inseparabili charitate connexam, etiam ipsa Dominica sacrificia decla-

declarant. Nam, quando Dominus corpus suum panem vocat, de multorum granorum adunatione congestum; populum nostrum, quem portabat, indicat adunatum. Et, quando sanguinem suum vinum appellat, de botris atque acinis plurimis expressum, atque in vinum coactum; gregem item nostrum significat, commixtione adunatæ multitudinis copulatum. Hæc ibi Cyprianus.

Verborum Domini interpretatio sumta ex verbis Cypriani.

16. Ecce, si Cyprianum interpretem admittimus, quando Dominus accepto pane, & gratiis actis, fractum dedit discipulis, cum mandato accipiendi & comedendi, & adjiciens dixit, *hoc est corpus meum*: sensus erat; hic panis, de multorum granorum adunatione congestus, est corpus meum. Et quando de poculo dixit, *hic est sanguis meus*: sensus erat; hoc vinum, de botris atque acinis plurimis expressum, atque in vinum coactum, est sanguis meus. Quo nihil dici potest transsubstantiationi infestius. Nam secundùm hunc sensum manet post consecrationem verus panis de terræ granis congestus, & verum vinum de uvis terrenæ vitis expressum: & hæc ipsa, panis & vinum, dicuntur, adeóque secundùm quendam modum sunt, corpus & sanguis Domini; non utique per substantiam, (ut suprà docuimus,) sed per significationem & similitudinem sacramentalem; sicut ex Augustino, & aliis, suprà etiam monebamus. Et ideo hunc panem de granis terrestribus confectum, atque hoc vinum de vite arbore natum, Cyprianus vocat Dominica sacrificia.

Sup. §. 1.

Aquarii.

17. Hæretici *Hydroparastatæ*, (ut suprà §. 13. ex Theodoreto monui) aquam pro vino offerebant. Augustinus *Aquarios* vocat; *Aquarii* (inquit) ex hoc appellati sunt, quòd aquam offerunt in poculo sacramenti; non illud, quod omnis Ecclesia. lib. de hæresibus ad Quodvultdeum, hæresi 64. Contra horum errorem scribens *Cyprianus*, lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium. (quæ in alia editione est epist. 63.) Nec potest (inquit,) videri sanguis ejus, quo redemti & vivificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur. Ex his Cypriani verbis sic argumentor: Quando vinum deest calici, non est ibi sanguis Christi; at ex dogmate transsubstantiationis sequitur, vinum deesse calici post consecrationem; ergo indidem sequitur, tunc etiam deesse calici sanguinem Christi. Idem Cyprianus ibidem; Dominus noster Iesus Christus obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum; suum scilicet corpus & sanguinem. ——— Ut ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset rite celebrari, præcedit ante imago sacrificii Christi, in pane & vino scilicet constituta. quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mistum vino obtulit. ——— In benedictione quoque Judæ hoc idem significatur, ——— *Lavabit in vino stolam suam; & in sanguine uvæ amictum suum.* Quando autem sanguis uvæ dicitur, quid aliud quàm vinum calicis Dominici sanguinis ostenditur? ——— Calicem sub die passionis accipiens, benedixit, & dedit discipulis suis, dicens; *bibite ex hoc omnes: hoc est enim sanguis Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico vobis; non bibam à modo ex ista creatura vitis, usque in diem illum, quo vobiscum bibam novum vinum in regno Patris mei.* Qua in parte invenimus calicem mistum fuisse, quem

Cyprian.

Argumentum contra Transsubstantiarios ex verbis Cypriani.

Genes. 14. 18.

Genes. 49. 11.

Matth. 26. 27, 28, 29.

Dominus obtulit; & vinum fuisse, quod sanguinem suum dixit. Unde apparet sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici. ——— Quomodo autem de creatura vitis novum vinum cum Christo in regno Patris bibemus, si in sacrificio Dei Patris & Christi vinum non offerimus? ——— Miror satis, unde hoc usurpatum sit, ut contra Euangelicam & Apostolicam disciplinam quibusdam in locis aqua offeratur in Dominico calice, quæ sola Christi sanguinem non possit exprimere. ——— Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur; quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit & copulatum. Hæc *Cyprianus.*

De aquæ mistione vide infra § 29. & c. 14. §. 4.

18. Auctor sermonis de unctione Chrismatis, & aliis sacramentis, qui Cypriano tribuitur; Dedit itaque Dominus noster in mensa, in qua ultimum cum Apostolis participavit convivium, propriis manibus panem & vinum: in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum. ut in Apostolis secretius impressa sincera veritas, & vera sinceritas, exponeret gentibus; quomodo vinum & panis caro esset & sanguis, & quibus rationibus caussæ effectibus responderent, & diversa nomina vel species ad unam reducerentur essentiam, & significantia & significata eisdem vocabulis censerentur. Hæc ibi. In quibus verbis observa: I. Dominum dedisse Apostolis panem & vinum. II. Panem esse carnem Christi, & vinum sanguinem. III. Hoc quomodo fit ut diversa nomina, vel species, id est, naturæ, panis scilicet & carnis, item vini & sanguinis, ad unam reducantur essentiam: id est, panis dicatur & fit caro, & vinum dicatur & fit sanguis Christi, (quod in sermonis proprietate non est,) ait Apostolos gentibus exposuisse; nempe quod significantia & significata eisdem vocabulis censeantur. Eodem modo hanc rem explicat Augustinus, epist. 23.

Auctor operis de cardinalibus Christi operibus.

19. *Eusebius*, lib. 8. demonstrationis Euang. cap. 1. prope finem capitis. ἄρτῳ δὲ χρῆσθαι συμβόλῳ τοῦ ἰδίου σώματος παρεδίδου. id est, pane autem uti symbolo proprii corporis tradidit. Ibidem etiam vinum Eucharisticum consecratum, vocat τὸν μυστικὸν οἶνον, mysticum vinum: intelligit autem verum vinum, etiam postquam jam prece mysticâ consecratum est; ut facilè est colligere ex aliis ejusdem Eusebii verbis ibidem; veram enim Christi passionem vocat τὸ μυστικὸν πάθος αὐτοῦ, mysticam ipsius passionem.

Eusebius Episcopus Cæsariensis.

20. *Gaudentius*, Episcopus Brixiensis, tract. 2. in Exodum. Cum ipse in Euangelio dicit, *Ego sum vitis vera*: satis declarat, sanguinem suum esse omne vinum, quod in figura passionis ejus offertur. ——— Ipse igitur naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem; de pane rursus (quia & potest, & promisit) efficit proprium corpus. Et qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum. Qualiter autem manducari debeat agnus iste, ex ipsa lectione debemus attendere; *Non edetis quid ab eo crudum, neque coctum in aqua, sed assatum igni.* ——— Omne corpus Divinæ scripturæ, tam Veteris quàm Novi Testamenti, Filium Dei continet: vel venturum promittens in hominem, vel jam venisse declarans. ——— Has igitur immaculati agni carnes, id est, doctrinæ ejus viscera, neque cruda sine interpretatione sumi oportet, ne-

Gaudent. Vide supra, cap. 9. §. 20.

Ioan. 15. 1.

Exod. 12. 9.

que cocta in aqua, id est, eorum dissertione dissoluta, qui velut aqua deorsum fluunt, nihil supernum sentientes; sed allata, (inquit) igni, id est, Spiritu divino solidata atque tosta. Quod accipis corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cum panem consecratum & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Credamus quæso, cui credidimus. Nescit mendacium Veritas. ——— Verè istud est hæreditarium munus Testamenti ejus novi, quod vobis eâ nocte quâ tradebatur crucifigendus, tanquam pignus suæ præsentiæ dereliquit. Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipsum pergamus de hoc seculo recedentes: unde dicebat idem Dominus, *Nisi manducaveritis meam carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis ipsis.* Voluit enim beneficia sua permanere apud nos; voluit animas pretioso sanguine suo semper sanctificari per imaginem propriæ passionis. ——— Quo & ipsi sacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar passionis Christi ante oculos habentes quotidie, & gerentes in manibus, ore etiam sumentes ac pectore, redemtionis nostræ indelebilem memoriam teneamus. ——— Quod autem sacramenta corporis sui & sanguinis in specie panis & vini offerenda constituit, duplex ratio est. Primum ut immaculatus Dei agnus hostiam mundam mundato populo traderet celebrandam, sine sanguine, sine brodio, id est, jure carnium, & quæ omnibus ad offerendum promta esset, ac facilis. Deinde, quomodo panem de multis tritici granis in pollinem redactis per aquam confici, & per ignem necesse est consummari; rationabiliter in eo figura accipitur corporis Christi. Hæc *Gaudentius.*

Viaticum nostri itineris.

Ioan. 6. 53.

Vide supra, cap. 9. § 20.

21. Nota, quòd speciem panis interpretetur panem, verum (inquam,) panem ex tritici granis confectum; dicit enim, in specie panis sacramentum corporis Christi offerri, in pane figuram corporis Christi accipi. Idem sacramentum vocat imaginem passionis Christi, exemplar passionis Christi, figuram corporis & sanguinis Christi: & sicut verbis ultimò citatis speciem panis & panem pro eodem dixit; ita etiam paullò antè de specie vini & vino tantundem invenies; Rectè, inquit, vini specie sanguis ejus exprimitur, satis declarat sanguinem suum esse omne vinum, quod in figura passionis ejus offertur.

Bellarmini vana gloriatio.

22. Audi verò inanem Bellarmini jactantiam, & præcipitem vanitatem, lib. 2. de Sacramento Eucharistiæ, cap. 21. objicit nobis quasdam Gaudentii sententias, ex hoc ipso tractatu 2. in Exodum. eisque hoc suum subjicit theatricum epiphonema; ad hæc (inquit,) loca adversarii non responderunt, nec respondere possunt.

1. Objectio Bellarmini ex Gaudentio.

23. Quatuor Gaudentii dicta citat Bellarminus: primum est; Ipse naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisit) efficit proprium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum. Respondeo. Similitudines istæ non sunt præter Gaudentii mentem premendæ; nec, si premantur, favebunt Transsubstantiariis: nam I. Manet communis materia terræ & panis; item aquæ & vini. II. Factæ sunt innovationes & novæ productiones panis de terra, & vini de aqua; & producta hæc tunc sunt à Deo tanquam naturarum Creatore & Domino. III. Loquutionem istam, De pane fit corpus Christi, de vino fit sanguis Christi: secundùm quod præpositio ista, *de*, denotat consubstantialitatem seu aliquid commune manere, (prout in istis similitudinibus necessariò accipienda est) rejicitur ab ipsis Transsubstantiariis; ut docuimus, suprà capite 8. Mens igitur Gaudentii est, Deum de pane efficere corpus suum, & de vino sanguinem suum, non eo modo, quo de terra fit panis, & de aqua factum est vinum, sed eâdem potestate & potentiâ operatrice. (Vide inferiùs verba Augustini, quæ in hujus secundi nostri argumenti confirmationem adducimus.) de opere & re gestâ consentimus; de modo controversia est: quem ex istis Gaudentii verbis non facilè elicueris, nisi factâ cum eis collatione aliorum ejusdem verborum, de hoc ipso sacramento. Audi igitur ipsum Gaudentium, suorum verborum interpretem; Deus de pane efficit corpus suum, de vino sanguinem suum: id est; efficit ut panis, quem dat, fit caro ejus, sit corpus ejus, in pane accipiatur figura corporis ejus, ut panis sit figura corporis ejus; ut vinum, quod in figura passionis ejus offertur, sit sanguis ejus, ut vini specie sanguis exprimatur, ut pretioso ejus sanguine sanctificentur animæ per imaginem passionis, ut in mysterio panis & vini Christus, reficiat immolatus, vivificet creditus; ut labores passionis Christi in figura corporis ejus ac sanguinis offerantur; ut exemplar passionis Christi ante oculos habeamus, geramus in manibus, ore sumamus ac pectore, in redemtionis nostræ memoriam; ut sacramenta corporis ejus & sanguinis, in specie panis & vini offerantur. Hanc esse ipsius Gaudentii interpretationem, patet ex ejus verbis modò citatis, & supra etiam cap. 9. §. 20. Hac autem interpretatione, quam ipsissimis Gaudentii verbis proposuimus, prorsus convellitur commentum transsubstantiationis.

Responsio.

Suprà, cap. 8. §. 1.

Infrà, §. 34.

2. Objectio Bellarmini ex Gaudentio.

24. Secundum Gaudentii dictum, quod à Bellarmino arripitur, est; O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, Pascha est Domini, hoc est, transitus Domini. Ne terrenum putes quod cœleste effectum est, per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus & sanguinem. Respondeo: I. Transsubstantiarii, rejectis multis aliis loquutionibus, hanc ut propriam & dogmati suo convenientem probant, panis transit in corpus Christi; sicut disertè docet Scotus, in 4. sent. dist. 11. part. 1. quæst. 6. Hujus autem loquutionis secundùm eos sensus est, quod recedente omni substantiâ panis, jam sub panis accidentibus exsistat substantia corporis Christi. Applica ista ad verba Gaudentii; dicentis Christum transire in agnum Paschalem, vel in panem vinumque Eucharistiæ, & secundùm ipsorum transsubstantiariorum normam loquendi, sensus erit, recedente substantiâ Christi jam sub speciebus, sive accidentibus, corporis & sanguinis Christi exsistit substantia agni, vel substantia panis & vini. Quem absurdissimum sensum & ipsi refugient, neque quisquam sanæ mentis tribuet S. Gaudentio. II. Altera pars hujus dicti, qua mentem suam explicat Gaudentius, videlicet, fecit illud suum corpus & sanguinem; adversatur transsubstantiationi: æquipollet enim huic loquutioni, panis fit corpus Christi;

Resp. 1.

2.

sti; quam sibi incommodam animadverterunt Transsubstantiarii, ideoque eam rejecerunt. sicut octavo capite ostendimus.
3. III. Vera dicti hujus Gaudentiani interpretatio petenda est ex ipso Gaudentio; hæc autem apud eum invenitur: Christus transit in illud: id est, fecit illud suum corpus & sanguinem; id est, fecit illud sacramentum, figuram corporis sui & sanguinis. Et planè idem est hujus dicti sensus, qui superioris illius, Deus de pane efficit corpus suum, de vino sanguinem suum.

3. Objectio Bellarmini ex Gaudentio. 25. Tertium Gaudentii dictum, quo se jactat Bellarminus, est; quod annunciatum est credas, quia quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cum panem consecratum & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait; *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*. Credamus cui credidimus; nescit mendacium Veritas. Respondeo.
Resp. 1. I. Nos credimus, non credunt Transsubstantiarii: Nam quod porrexit Christus, hoc discipuli acceperunt; porrexit autem illis panem consecratum, & vinum: ergo acceperunt panem consecratum & vinum. Hæc non credunt Transsubstantiarii; at nos credimus.
2. II. Quod discipuli accipiunt, est corpus & sanguis Domini: accipiunt autem panem & vinum; seu, panis consecratus & vinum sunt id, quod discipuli à Domino porrigente accipiunt: ergo panis consecratus & vinum sunt corpus & sanguis Domini. Hoc nos credimus; negant adversarii. Convenit illud Augustini; Christus cœnam manibus suis consecratam discipulis dedit. serm. 33. de verbis Domini.

4. Objectio. 26. Quartum Gaudentii dictum, quo abutitur Bellarminus, est; Non infringentes os ipsius illud solidissimum, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, si quid autem superfuerit etiam nunc in uniuscujusque sensu, quod expositione
Responsio. ista non ceperit, ardore fidei concremetur. Resp. Pauca interponit Gaudentius inter tertium & hoc dictum, quæ utrique lucem adferunt: Credamus (inquit) quæso, cui credidimus. Nescit mendacium Veritas. Ideo cum de corpore suo manducando, & sanguine suo bibendo, turbis
Joan. 6. 60, 63. loqueretur stupentibus ac mussitantibus; *Durus est hic sermo! & quis eum potest audire?* ut abstergeret per ignem cœlestem eas cogitationes, quas vitandas esse prædixi, sic adjecit; *Spiritus est qui vivificat; nam caro nihil prodest. Verba quæ ego loquutus sum vobis, Spiritus & vita sunt.* Et idcirco caput Divinitatis ejus cum pedibus incorporationis, & interioribus simul jubemur manducare mysteriis: ut pariter universa quemadmodum tradita sunt, credamus, non infringentes os ipsius illud solidissimum, &c. Quænam autem sint eæ cogitationes cœlesti igne abstergendæ, ardore fidei concremandę, quas vitandas esse Gaudentius prædixit, elucet ex ipsius verbis præcedentibus in eodem illo tractatu. Ne terrenum (inquit) putes, quod cœleste effectum est, per eum qui transit in illud, & fecit illud suum corpus & sanguinem. Nam quod supra generaliter exposuimus edenda de carne agni, specialiter in degustandis servandum iisdem mysteriis Dominicæ passionis: ut neque crudam carnem, crudumque sanguinem, sicut Judæus, esse putes, & respuas dicens; *quomodo potest*
Ioan. 6. 52. *iste dare carnem suam manducare?* neque in olla cordis carnei, humoribus per naturam semper obnoxii, ipsum decoquas sacramentum, commune illud ac terrenum esse existimans; sed ut per ignem Divini Spiritus id effectum, quod annunciatum est, credas: quia quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, &c. Et superius; Neque cruda sine interpretatione sumi oportet, & reliqua, quæ suprà citavimus. Effatum igitur illud Dominicum ex sacris Scripturis interpretari, nec illud carnaliter sine interpretatione sumere, non est os agni infringere; sed Deo parere præcipienti, ut non edamus quid de eo crudum, neque in degustandis Dominicæ passionis mysteriis, crudam carnem, crudumque sanguinem, sicut Judæi, esse putemus. Hoc est, monente Augustino, ut figuratam illam loquutionem non accipiamus carnaliter atque serviliter tanquam propriam. *Aug. lib. 3. de doctr. Christ. cap. 9.* Monet etiam ex altera parte Gaudentius, ut in ollâ cordis carnei non decoquamus sacramentum, id est, ut non existimemus commune illud ac terrenum esse, sed ut per ignem Divini Spiritûs id effectum, quod annunciatum est, credamus. Nam (monente Augustino) sicut literam sequi, & signa pro rebus quæ eis significantur accipere, servilis infirmitatis est: ita signa inutiliter interpretari, malè vagantis erroris est. *Aug. lib. 3. de doctr. Christ. cap. 9.* Inutiliter enim interpretari, quid aliud est quàm fidem derogare verbis illis Domini, dicentis, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, adeóque os illud ipsius solidissimum infringere? Credimus igitur quod annunciatum est, neque illud inutiliter interpretamur: ita tamen, ut à cruditate caveamus, id est, ut non sine utili interpretatione illud sumamus. quænam autem sit verborum illorum utilis interpretatio, & verus sensus, si quæras ex Gaudentio, accipe responsionem ex ipsius verbis suprà citatis: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus:* id est; hic panis consecratus est corpus meum: hoc vinum est sanguis meus: hic panis est sacramentum corporis mei: hoc vinum est sacramentum sanguinis mei: hic panis est figura corporis mei; hoc vinum est figura sanguinis mei. *Gaudentii expositio verborum illorum Domini; hoc est corpus meum: hic est sanguis meus.* Non igitur existimamus commune illud ac terrenum esse, quod cœleste effectum est per eum, qui fecit illud suum corpus & sanguinem, id est, sacramentum sui corporis ac sanguinis. *Cœleste.* Sic Gaudentius baptismum etiam vocat cœlestem, tractatu primo in Exodum. Quia scilicet, accedente verbo ad elementum, factum est sacramentum. ut docet Augustinus, tract. 80. in Euang. Johannis. Nec tamen fit in baptismo transsubstantiatio. Sic Irenæus; qui est (inquit,) à terra panis percipiens vocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans terrenâ & cœlesti. *Irenæus, non jam communis panis.* libro 4. adversus hæreses, capite 34. Quamvis enim adhuc per substantiam sit terrenus, per significationem tamen sacramentalem jam cœlestis est. nam sacramentum est corporis Christi.

27. Jam, vindicato *Gaudentio*, progredior in confirmatione minoris propositionis argumenti nostri secundi, quòd, nimirum, consecrata Eucharistia seu sacramentum corporis & sanguinis Domini, sit verus panis & verum vinum.

28. *Iohannes Chrysostomus*, homil. 82. in Euang. Matthæi, in cap. 26. vers. 29. exponens verba illa Domini, *Non bibam ex fructu vitis hujus, usque in diem illum, quando ipsum bibam novum vobiscum, in regno Patris mei*; *Chrysost. Matth. 26. 29.* ait, Dominum discipulis prædicere his verbis resurrectionem suam, quam intelligit per regnum Patris sui. Et subjicit tres quæstiones, *Tres quæstiones.* ex

ex his Domini verbis exorientes, cum responsionibus. Prima quæstio est; Cur bibit Dominus post resurrectionem? Respondet; οὐ διὰ χρείαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφαγέ τε καὶ ἔπιεν [οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο λοιπὸν τὸ σῶμα τούτων,] ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως πληροφορίαν. id est, non indigentiæ causâ, post resurrectionem comedit & bibit; (non enim egebat amplius corpus hisce) sed in confirmationem resurrectionis. Secunda Chrysostomi quæstio, petita ex verbis illis Domini, in Cœna ultima prædicentis, se bibiturum cum discipulis vinum novum in regno Patris sui, id est, post suam resurrectionem, est de novitate; τί δέ ἐστι καινόν; quid est, novum? Respondet; καινῶς, τοῦτο ἐστι, ξένως, Novè, id est, peregrino seu insueto modo: idque sic explicat, quòd Christus post resurrectionem habens jam corpus incorruptibile, καὶ οὐ δεόμενον τροφῆς, comederit & biberit, non propter corporis sui aliquam indigentiam, sed ad pleniorem resurrectionis suæ fidem faciendam. Tertia quæstio est; καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ὕδωρ ἔπιεν ἀναστὰς, ἀλλ' οἶνον; quare autem quum resurrexisset, non aquam bibit, sed vinum? Respondet: ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόρριζον ἀνασπῶν. ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρέδωκεν, οἶνον παρέδωκε, καὶ ἡνίκα ἀναστὰς χωρὶς μυστηρίων ψιλὴν τράπεζαν παρετίθετο, οἴνῳ ἐκέχρητο, ἐκ τοῦ γεννήματος, φησί, τῆς ἀμπέλου· ἡ ἄμπελος δὲ οἶνον, οὐκ ὕδωρ γεννᾷ. id est; aliam improbam hæresin radicitus exstirpans. Quoniam enim nonnulli aquâ in mysteriis usi sunt, ostendens quod & quando mysteria tradidit, & quando, postquam resurrexisset, absque mysteriis nudam mensam apposuit, usus est vino, ex genimine (inquit) vitis: vitis autem vinum, non aquam, generat.

1. Quæstio. *Responsio.* *2. Quæstio.* *Responsio.* *3. Quæstio.* *Responsio.* *Contra Aquarios, seu Hydroparastatas.*

Observatio ex verbis Chrysostomi.

29. In his Chrysostomi verbis habes eandem verborum Domini interpretationem, quam posuimus initio confirmationis hujus nostri secundi argumenti. Nempe Dominum, ejusque discipulos, in mysteriis cœnæ bibisse verum vinum, de uvis terrenæ vitis expressum. Quæ mysteria opponit Chrysostomus nudæ mensæ, ut scias vinum, quod traditur & bibitur in mysteriis, non jam esse commune & nudum vinum, sed esse Eucharistiam: nihilominus tamen esse adhuc quoad substantiam verum vinum terrenæ vitis fructum; sicut erat illud, quod in nuda mensa, post resurrectionem, bibit Dominus cum discipulis.

Armeniorum & hydroparastatarum pugnantes inter se errores.

30. Abusi autem sunt postea hoc Chrysostomi loco Armenii, inde colligentes, nefas esse in poculo Eucharistico miscere aquam vino, & necessarium esse in Eucharistia usum meri vini sine aquâ. Quem eorum errorem redarguit quinisexta Synodus, can. 32. ostendens, Chrysostomum ista scripsisse contra hæresin Hydroparastatarum, τῶν ὑδροπαραστατῶν, qui pro vino solâ aquâ in proprio sacrificio usi sunt, non autem improbasse aquæ cum vino mistionem.

31. Citat ibidem quinisexta Synodus pro ea mistione trigesimum secundum canonem Concilii Carthaginensis tertii, inquiens; Et qui Carthagine convenerunt sancti Patres, sic disertis verbis mentionem fecerunt; ut in sanctis nihil plus, quàm corpus & sanguis Domini offeratur, ut ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aquâ mixtum. ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις πλέον μηδὲν σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου προσενεχθείη, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος παρέδωκε, τουτέστιν, ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μιγνυμένου. Canonem illum Carthagin. recitat Gratianus, in hæc verba; In sacramento corporis & sanguinis Domini nihil ampliùs offeratur, quàm quòd ipse Dominus tradidit; hoc est, panis & vinum aqua mixtum. Nec amplius in sacrificiis offeratur, quam de uvis & frumentis. De consecr. dist. 2. *In sacramento.* Hæc etiam pro nostra faciunt propositione, de pane & vino: quòd nimirum sacrificium Eucharistiæ fit per substantiam panis & vinum, quamvis modo quodam sacramentali sit interim corpus & sanguis Domini. Aquæ autem modicæ admistio res quædam media est; atque adeò in se neque necessaria, neque illicita. Vide capitis decimi quarti §. 4.

De admistione aquæ.

32. Simile est illud *Iulii* primi, Episcopi Romani, apud Gratianum dist. 2. de Consecratione, can. *Cum omne.* Cum (inquit) magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, nulli lac, sed panem tantùm & calicem sub hoc sacramento cognoscimus dedisse: legitur enim in Euangelica veritate; *Accepit Iesus panem & calicem, & benedicens dedit discipulis suis.* Cesset ergo lac in sacrificando offerri: quia manifestum est, & evidens exemplum veritatis Euangelicæ illuxit, quod præter panem & vinum aliud offerri non liceat. ——— Et ideo nulli deinceps erit licitum aliud in sacrificiis divinis offerre, nisi juxta antiquorum sententiam Conciliorum, panem tantùm & calicem vino & aqua permixtum. De cætero aliter quàm cœptum est faciens, tamdiu à sacrificando cessabit, quamdiu legitimâ pœnitentiæ satisfactione correctus ad gradus sui officium redeat, quod amisit.

Iulius I. Papa Romanus.

33. *Ambrosius*, lib. 4. de sacramentis, cap. 4. Tu fortè dicis: meus panis est usitatus. Sed panis iste panis est ante verba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. ——— Ergo didicistis, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis, consecratione verbi cœlestis. Hæc ille. Ecce, secundùm doctrinam Ambrosii, panis; usitatus (inquam,) iste panis, est corpus Christi, & vinum quod in calicem missum est fit sanguis Christi. Ergo quod in Eucharistiæ celebratione appellatur & est corpus Christi, est verus panis, idem ille usitatus panis quem accepit sacerdos ante consecrationem: & quod appellatur & est sanguis Christi, est vinum illud quod ante consecrationem in calicem missum est. Quamvis ante consecrationem non fuerit panis iste corpus Christi, nec vinum istud sanguis Christi; fit enim hoc consecratione, ut qui erat nudus panis, jam fit corpus Christi, & vinum fit sanguis Christi. Accedente enim verbo consecrationis factum est sacramentum. Ostendimus autem suprà, initio octavi capitis, inimicissimas transsubstantiationi esse istas loquutiones, panis est corpus Christi, de pane fit corpus Christi, ex pane fit corpus Christi, vinum fit sanguis Christi. Nam loquutiones hæ conservant panis substantiam, & mutationem tantùm important accidentalem. quam solam agnovit Ambrosius: ut patet tum ex istis loquutionibus, tum ex adjunctis similitudinibus, quas ibidem illustrandæ huic rei adhibet. Vide suprà, capite 4. ubi de ea mutatione & conversione, quæ fit in Eucharistia.

Ambrosius.

Supra, cap. 8. §. 1.

34. Augusti-

Augustinus. 34. *Augustinus*, tract. 26. in Euangelium Johannis. Jesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendavit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in unum ex multis granis conficitur, & constat: aliud in unum ex multis acinis confluit. Idem lib. 3. de Trinitate cap. 10. differens de signis, quæ quamvis ex materia corporali, ad aliquid tamen divinitus annunciandum nostris sensibus admoventur, in eis ponit panem Eucharistiæ; sicut (inquit,) panis ad hoc factus in accipiendo sacramento consumitur. ——— Sicut infantes non noverunt quod in altari ponitur, & peractâ pietatis celebratione consumitur, unde vel quomodo conficiatur, unde in usum religionis assumatur. Ergo ex mente Augustini, signum seu sacramentum corporis Christi panis est, & in accipiendo sacramento, peractâ pietatis celebratione, consumitur panis ille corporalis ex multis granis factus, qui ante consecrationem in altari positus est, & in usum religionis assumtus. Qui igitur accipit ac consumit sacramentum corporis Christi; in accipiendo & consumendo sacramenta, accipit ac consumit panem corporalem ex multis granis factum. Idem etiam Augustinus, apud Gratianum dist. 2. de consecratione. can. *qui manducant.* quod videtur panis est, & calix, quod etiam oculi renunciant: quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. Et can. *Corpus & sanguinem.* Corpus (inquit,) & sanguinem Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mysticâ consecratum, rectè sumimus ad salutem, in memoriam Dominicæ passionis: quod cum per manus hominis ad illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur ut sit tam magnum sacramentum, nisi operante invisibiliter Spiritu Dei: cum per hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur. Et can. *Non omnis.* Non omnis panis, sed accipiens benedictionem, Christi fit corpus. Hæc Augustinus. qui tantum abest, ut cum Transsubstantiariis existimet, in hoc sacramento oculos falli inani panis specie, ut è contrario ad oculorum judicium provocet; ut inde evincat, panem esse id quod videtur: panem, inquam, ex fructibus terræ acceptum. Et hunc panem ait prece mysticâ consecrari, & acceptâ benedictione panem hunc jam esse corpus Christi, jam esse sacramentum corporis Christi. Speciem etiam visibilem vocat ipsum verum panem; ait enim, ex fructibus terræ acceptum, & per manus hominis ad illam visibilem speciem perductum esse, antequam sanctificetur, ut sit tam magnum sacramentum. at verò ante sanctificationem fatentur ipsi adversarii esse verum panem. Neque certè acceperunt homines ex terræ fructibus vacua accidentia, sed substantialem & corporalem panem. Ineptissimè igitur glossator panem interpretatur speciem panis: intelligens per speciem mera accidentia, seu fallacem larvam. Et verba illa Augustini, panis est corpus Christi, ridiculâ metamorphosi nequiter transformat, id est, (inquit,) sub specie panis latet corpus Christi. Hac tam inverecunda licentiâ quidlibet ex quolibet effeceris, eamque facilè in favorem erroris sui arripient hæretici illi, qui dicunt, corpus Christi intelligendum esse phantasma & simulacrum corporis, non substantiale corpus. Sed istam depravationem apertissimè respuunt ac refellunt clarissima ipsius Augustini verba, jam citata. Quibus ait, sumi ad salutem à nobis panem ex fructibus terræ acceptum, & prece mysticâ consecratum, factumque jam corpus Christi. His verbis evidentissimè docet, esse verum substantialem panem, qui consecratur & fit corpus Christi, & acceptâ benedictione est corpus Christi. nempe, ut alibi monet idem Pater, sacramentum corporis Christi secundùm quendam modum corpus Christi est. epist. 23.

Quod etiam oculi renunciant.

Vide suprà, §. 23.

Vide infra, §. 39. & 40.

Glossatoris parexegesis. Vide supra lib. 2. cap. 1.

35. *Cyrillus* Alexandrinus, lib. 4. in Euang. Joannis, cap. 14. ait, Christum credentibus discipulis fragmenta panis dedisse, dicentem, *accipite & manducate; hoc est corpus meum.* *Cyrill. Alexandr. fragmenta panis.*

36. *Fulgentius*, lib. de fide, ad Petrum Diaconum, cap. 19. Cui [unigenito Deo Verbo] nunc, id est, tempore Novi Testamenti, cum Patre & Spiritu Sancto, cum quibus illi est una Divinitas, sacrificium panis & vini, in fide & charitate, sancta Ecclesia Catholica per universum orbem terræ offerre non cessat. ——— In isto autem sacrificio gratiarum actio atque commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit; & sanguinis, quem pro nobis idem Deus effudit. In his Fulgentii verbis habes sacrificium panis & vini Eucharisticum, & veri illius propitiatorii sacrificii carnis & sanguinis Christi, à Christo in passione pro nobis semel oblati, commemorativum. Exstat hic Fulgentii liber etiam in operibus Augustini, tom. 3. *Fulgentius. Sacrificium panis & vini.*

37. *Gennadius*, Episcopus Massiliensis, lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 75. Vinum fuit in redemtionis nostræ mysterio, cum dixit, *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.* *Gennadius. Vinum. Matth. 26. 29.*

38. *Isidorus*, Hispalensis Episcopus, lib. 1. de Ecclesiasticis officiis, capite 18. Panis enim, quem frangimus, corpus Christi est, qui dicit; *Ego sum panis vivus*, &c. vinum autem sanguis ejus est: & hoc est quod scriptum est; *Ego sum vitis vera.* Sed panis, quia confirmat corpus, ideò corpus Christi nuncupatur; vinum autem, quia sanguinem operatur in carne, ideo ad sanguinem Christi refertur. Hæc autem duo sunt visibilia; sanctificata tamen per Spiritum Sanctum, in sacramentum divini corporis transeunt. Hæc Isidorus. Quæ propositionem nostram tam evidenter confirmant, ut exegesi non indigeant. *Isidorus Hispal.*

39. *Albinus Flaccus Alcuinus*, libro de officiis divinis, capite de celebratione Missæ, & ejus significatione. Oratur Deus, ut oblationem suis altaribus impositam, & tantis precibus commendatam, ipse per virtutem Spiritus Sancti ita perfectam Eucharistiam accipiat, ut in omnibus sit benedicta. ——— Sit quoque rationabilis, ut quamvis de simplicibus terræ frugibus sumta, benedictionis potentiâ efficiatur corpus & sanguis Filii Dei. ——— Hoc corpus, hic sanguis, non in spicis, sed in sacramentis colligitur: & consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Et ille quidem panis, & illud vinum per se irrationabile est: sed orat sacerdos, ut ille rationabiliter tractatus, & ab omnipotente Deo consecratus, rationabilis fiat, transeundo in corpus Filii ejus. ——— Mysterium est, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Sed cum mysterium sit; unde corpus & sanguis Christi dicitur? Consulens omnipotens Deus infirmitati nostræ, qui non habemus usum come- *Alcuinus.*

edere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit ut in pristina remaneant forma illa duo munera, & est in veritate corpus Christi & sanguis, sicut ipse dicit. In his Alcuini verbis veritas non opponitur mysterio, aut sacramento, sed in eo asseritur: opponitur autem mendacio & falsitati. Quemadmodum suprà Gaudentius, Nescit (inquit) mendacium Veritas, credamus cui credidimus. Et Augustinus epist. 23. Nonne (inquit) semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento, omni die populis immolatur, nec utique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari. Verè igitur dictum ab Alcuino, mysterium hoc in veritate esse corpus & sanguinem Domini; quia hoc ipse dicit Dominus mentiri nescius. Est (inquam) corpus illud de Virgine natum. sed veritate mysticâ, figuratâ, & sacramentali; non veritate sermonis proprii, & identitatis substantialis. hujusmodi enim veritas de rebus disparatis, quales sunt panis & caro, vinum & sanguis, est impossibilis. Et hunc esse genuinum sensum verborum Alcuini; patet: ait enim panem & vinum de frugibus terræ sumta, benedictionis potentiâ effici corpus & sanguinem Domini. Hoc in sermonis proprietate absurdum est, ipsis fatentibus Transsubstantiariis; ut docuimus, suprà, cap. 8. ait, hoc corpus, hunc sanguinem, non in spicis, sed in sacramentis colligi; consecratione enim mysticum fieri nobis, non nasci: quæ verba contra Manichæos dicuntur; desumta enim sunt ex Augustini lib. 20. contra Faustum Manichæum, cap. 13. ubi ostendit Augustinus discrimen inter blasphemam fabulam Manichæorum, & sacramentum catholicorum: Manichæi enim nugabantur, in omnibus escis, etiam non consecratis, Christum ligatum apponi. Noster autem panis (inquit Augustinus) & calix non quilibet, quasi propter Christum in spicis & in sarmentis ligatum, sicut illi desipiunt, sed certâ consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quamvis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis. Hæc ibi Augustinus. Idem ergo panis & calix, qui nascitur nobis alimentum refectionis, consecratione mysticus fit nobis, id est, fit nobis sacramentum religionis. At certè proprium Christi corpus semel natum est nobis, non consecratione fit. Non fit (inquam) in seipso, sed in sacramento, id est, panis fit sacramentum corporis Christi; sicut quotidie immolatur non in seipso, sed in sacramento, quod sacramentum appellationem accipit corporis Christi, & secundùm quendam modum est corpus Christi. ut docet Augustinus epist. 23. Hanc autem loquutionem, corpus Christi fit, rejiciunt in hoc negotio ipsi Transsubstantiarii, tanquam in sermonis proprietate falsam, ut ostensum suprà cap. 8. Ait Alcuinus, panem illum, qui per se irrationabilis est, fieri rationabilem, transeundo in corpus Filii Dei. Non igitur transit amissione suæ substantiæ, ut somniant Transsubstantiarii; sed rationabilitatis acceptione, per sui consecrationem: hoc est, quod erat alimentum duntaxat refectionis corporalis, transit in sacramentum religionis & escam spiritualem: seu, ut loquitur Isidorus, transit in sacramentum divini corporis. Atque ita (ut monet ex Augustino Alcuinus) aliud in hoc mysterio videtur, aliud intelligitur: & quamvis quod videtur, speciem habeat corporalem, id est, (ipso monente Augustino ibidem) sit panis, quod

Non in spicis, &c.

Vide suprà, §. 34.

etiam oculi renunciant, quod intelligitur, tamen fructum habet spiritualem. Hæc ex Augustino depromta sunt. vide ipsius verba Augustini, apud Bertramum, libro de corpore & sanguine Domini. & apud Gratianum, distinctione secunda, de Consecratione, canone, *qui manducant*. Quod videtur (ait ibi Augustinus) panis est, & calix: quod etiam oculi renunciant. quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi: calix sanguis. Ista ideo dicuntur sacramenta; quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Hæc Augustinus.

40. Non ajunt Augustinus & Alcuinus, speciem præ se fert corporis, sed ajunt, speciem habet corporalem: speciem pro vero pane dicunt; ut docuimus suprà, capite tertio. Neque dici potest species corporalis, nisi sit substantia corporalis. Quod autem intelligitur & significatur, est res sacramenti, quam qui manducant & bibunt, spiritu inebriantur: ut docet Ambrosius, libro quinto, de sacramentis, capite tertio. qui visibilem cibum spiritaliter intelligunt, spiritaliter esuriunt, spiritaliter gustant, ii spiritaliter satiantur. ut monet Augustinus, tractatu vigesimo sexto, in Euangelium Johannis. Ita autem transeunt panis & vinum in corpus & sanguinem Christi, ut in pristina remaneant formâ, id est, eandem retineant speciem corporalem, nec ab ea recedant: remanent ergo ibi adhuc panis & vinum. quæ munera sunt etiam corpus & sanguis Domini: sicut ipse dixit. non quòd ibi sit cruda caro comedenda loco panis, & sanguis bibendus loco vini; horret enim ista nostra infirmitas: sed quia per usitata ista & jam sanctificata munera, infirmitatem nostram perducere vult Deus ad rem sacramenti, non dente premendam, sed fide amplectendam, quæ non ventris, sed mentis cibus est. Ex pane (inquit Ambrosius) corpus fit Christi, & vinum fit sanguis consecratione verbi cœlestis. sed forte dicis: speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumsisti; ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullus horror cruoris sit, & pretium tamen operetur redemtionis. Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. Hæc Ambrosius, libro quarto, de sacramentis, capite quarto. Nempe, (ut monet Augustinus, epistolâ vigesimâ tertiâ,) si sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent; omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Hæc Augustinus. Observa etiam in verbis Ambrosii, modò recitatis, fideles ore corporis bibere non ipsum proprium Christi sanguinem, sed ejus similitudinem: sicut non sumunt ore corporeo ipsam mortem, vel corpus mortuum; sed ejus similitudinem.

41. Sic autem accipienda esse Alcuini verba, quemadmodum ea exposuimus, liquet ex eis quæ statim subjicit, loco jam citato; Sciendum verò (inquit Alcuinus) quod eundem calicem Dominici sanguinis nisi mixtum aquâ offerre non licet; quia vinum fuit in redemtionis nostræ mysterio, cum ait, *non bibam amodo de hoc genimine vitis*. Ecce Alcuinus post consecrationem ait esse adhuc vinum. Remanent igitur illa duo munera in pristina forma, id est; in pristina naturâ remanent

Quod videtur, speciem habet corporalem.

Quod intelligitur fructum habet spiritualem.

De transitu panis & vini in corpus & sanguinem Christi vide suprà, cap. 4. §. 8.

De similitudine vide etiam suprà, cap. 4. § 8. & cap. 5. & lib. 9. cap. 1. §. 19.

Matth. 26. 29.

Quomodo transeant panis & vinum in corpus & sanguinem Christi.

remanent panis & vinum. Quomodo igitur transeunt in corpus & sanguinem Christi? Respondeo, ipsius Alcuini verbis, quæ aliquanto post subjungit; Creata (inquit) & suis conspectibus oblata sanctificat Deus, ut quæ erant simplex creatura, fiant sacramenta. Vivificat, ut sint mysteria vitæ. Benedicitque omni benedictione cœlesti, & gratiâ accumulat. Hæc Alcuinus. Conveniunt hæc cum verbis illis Theodoreti, dialogo primo; symbola quæ videntur, appellatione corporis & sanguinis honoravit; non naturam mutans, sed gratiam naturæ adjiciens. Quod igitur ait Alcuinus, vivificari panem & vinum, non ita intelligendum est, ac si ex inanimatis fierent res animatæ; sed vivificantur, ut sint mysteria vitæ, id est, ut sint mystica & efficacia, seu vivifica instrumenta gratiæ in vitam æternam, eis, qui dignè communicant. sic sermo Dei dicitur vivus, & efficax. Hebr. 4. 12. Quamvis infideles nullam inde vitam percipiant.

Hebr. 4. 12.

Rupertus Abbas Tuitiensis.

42. Et omnino rectè illud dictum est à *Ruperto*, Abbate Tuitiensi; lib. 2. de divinis officiis, cap. 9. Cum (inquit) sacrificium in ora fidelium sacerdos distribuit, panis & vinum absumitur & transit; partus autem Virginis cum unito sibi Verbo Patris, & in cœlo & in hominibus integer permanet, & inconsumtus. Sed in illum, in quo fides non est, præter visibiles species panis & vini, nihil de sacrificio pervenit. Quemadmodum Asinus ad lyram, cum irrationales aures arrigit, sonum quidem audit; sed modum cantilenæ non percipit. Et paullò pòst, ait, Eos qui sine fide manducant, comedere quidem visibilem panem sacrificii, qui de terra crevit; invisibilem verò panem, qui de cœlo descendit, à corde suo, non credendo, repellere: & hos Christum occidere, quia vitam à vivificato sejungunt, & dentibus suis mortuum laniant corpus sacrificii; atque per hoc reos esse corporis & sanguinis Domini. Postea addit; non esse requirendam in Eucharistiæ sacrificio vitam Christi animalem, seu carnalem, quæ quinque sensibus fungitur, visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu: Dominum enim dixisse, *carnem non prodesse quicquam*. Non igitur in hoc sacrificio carnem Christi, quam crucifixerunt Judæi, vel concidi & devorari; sicut olim fiebat de carne agni Paschalis: nec integram vivamque absorberi, sicut cetus maris viventem absorbuit Jonam. Nihil enim profuturam, sed sacrilegam fore, istiusmodi comestionem. Deinde de vita spirituali subjungit hæc verba; Solam ergo vitam spiritualem in sacrificio nobis administrare sapientiam ejus decebat; & nostræ necessitati expediebat: quæ est sanctificatio & benedictio, misericordia & veritas, justitia & pax. Hæc autem ejus vita spiritualis, sic est in corpore sacrificii absque ejus vita animali; quomodo lux Solis, absque calore ejus, in corpore lunæ nobis repræsentatur. Hæc Rupertus Tuitiensis, loco citato.

In illum, in quo fides non est, præter visibiles species panis & vini, nihil de sacrificio pervenit.

Ioan. 6. 63.

Cardinalis Baronii judicium de Ruperto Tuitiensi.

43. Cardinalis Baronius ad annum Domini millesimum centesimum, undecimum numero nono, Epitomes Spondanianæ, fatetur quidem Rupertum hunc suo seculo famâ celebrem, virisque piis ac doctis charum; unum tamen in eo errorem reprehendit, quod asseruerit, in Eucharistia ita inesse verè ipsum integrum corpus & sanguinem Christi, ut tamen substantia panis & vini etiam integra remaneret. At ob hanc de panis vinique substantia assertionem laudandus potiùs Rupertus. Nam assertio est catholica, eamque ante Rupertum asseruerunt jam inde ab Apostolorum temporibus antiqui orthodoxi Patres: ut liquet ex eorum testimoniis superiùs citatis, & inferiùs citandis: & ante illos Patres eadem fuit assertio Apostoli Pauli; *Quotiescunque enim comederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis*, &c. 1. Corinth. 11. 26, 27, 28. & ante Apostolum id ipsum asseruit Christus, *non bibam amodo de hoc genimine vitis*. Matth. 26. 29. Prior verò pars assertionis de præsentia Christi in Eucharistia, quam ut sanam & orthodoxam amplectitur Baronius, non est accipienda tanquam Ruperti, in sensu Baroniano: nunquam enim Rupertus concedebat corporalem & localem proprii corporis & sanguinis Christi præsentiam, sub vel cum speciebus panis & vini; qualem imaginantur Transsubstantiarii, vel qualem Ubiquetarii. Ait quidem, huic sacramento inesse veritatem carnis & sanguinis, valentem nos efficere concorporales unigenito Filio Dei. libro secundo, de Sapientia, capite vigesimo quarto, citante Illyrico in catalogo testium veritatis, libro decimo quarto. Sed hoc mysticè, non propriè intelligendum esse, patet ex eo quod dicat, non esse in corpore hujus sacrificii vitam Christi animalem, sed solam spiritualem: nec hanc quidem inhæsivè, sed repræsentativè; quemadmodum lux Solis absque calore ejus in corpore Lunæ nobis repræsentatur. libro secundo, de divinis officiis, capite nono. Et prius eodem libro, capite secundo. Unum (inquit) idemque Verbum, unus idemque Deus sursum est in carne, hic in pane. idcirco rursum ejusdem libri capite nono, ait; in illum, in quo fides non est, præter visibiles species panis & vini, nihil de sacrificio pervenire. Partum autem Virginis cum unito sibi Verbo Patris, & in Cœlo & in hominibus fidelibus integrum permanere, & inconsumtum. Nempe in cœlo corporaliter & localiter videri potest. in hominibus autem fidelibus habitat per fidem. Illud de corporis & sanguinis Christi integritate, etiam sophisticè à Baronio proponitur. Nam Rupertus intelligit, non discerpi, comminui, & consumi in celebratione Eucharistiæ ipsum Christum; sicut consumuntur panis & vinum. At præter hanc incolumitatem aliud insuper intendit Cardinalis Baronius, nempè ut Christum præbeat communicantibus, quamvis indignis, etiam sub unâ specie, carnaliter deglutiendum: sicut cetus maris viventem absorbuit Jonam. Quod quam à Ruperti mente alienum sit, declarant ipsius verba superiùs citata.

Defensio Ruperti.

1. Cor. 11. 26, 27, 28.

Matth. 26. 29.

Expositio integritatis.

44. Observa etiam hanc distinctionem; Christus qui jam integer est, & gloriosus, est in sacramento, symbolicè & repræsentativè: non tamen quà integer, & gloriosus, repræsentatur nobis in sacramento; sed qua olim fractus corpore, & effuso sanguine moriens pro nobis in passione. *Hoc est* (inquit) *corpus meum, quod pro vobis frangitur; hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur*. Et hanc celebrationem nobis imperavit in recordationem ipsius, id est, interprete Apostolo Paulo, cum commemoratione seu annunciatione mortis ipsius. Propterea etiam discreta sunt corporis & sanguinis symbola; sicut olim in Christi passione sanguis à corpore per effusionem disjunctus fuit. Hinc ipsa Eucharistia sacrificium dicitur, licet incruentum: quia est μνήμη ἀντὶ θυσίας, est ἀνάμνησις

Christus est in sacramento symbolicè & repræsentativè, quatenus pro nobis passus & mortuus est.

Suprà cap. 9. §16. & 20. & 21.

μνήμης θυσίας, est sacramentum memoriæ, est immolatio Christi non in seipso, sed in sacramento: ut loquuntur Eusebius & Chrysostomus & Augustinus. ideo Rupertus Tuitiensis vocat quotidianas Salvatoris nostri exsequias, libro secundo de divinis officiis, capite decimo. Hæc observatio ostendit, quam ineptè Transsubstantiarii, obtentu concomitantiæ, calicem populo putaverint adimi posse. Ubiquetatis etiam, omnisque corporalis manducationis carnis Christi, detegit vanitatem. Nam in rei proprietate, non nunc, sed olim in passione, sanguis Christi fusus exsistebat seorsum à corpore, ex quo emanavit; talis autem in Eucharistia à nobis bibitur, fide ad passionem recurrente. Non ut rursum Christus immoletur in seipso, sed ut in sacramento crebra fiat unicæ illius propitiatoriæ oblationis symbolica repræsentatio, & renovata commemoratio, & fructuosa fideliter communicantibus applicatio. Sic defensa est nobis illa Ruperti assertio de substantiâ panis & vini, adversus accusationem Baronianam.

Hæc observatio facit contra mutilationem sacramenti; & contra ubiquitatem & corporalem manducationem.

Bellarminus Rupertum insimulat erroris, ac si Deum impanatum, seu panem à Deo Verbo hypostaticè assumi docuisset.

45. Inclementiùs eidem Ruperto jam mortuo barbam vellicat Cardinalis Bellarminus; qui odio illius assertionis, aliam adversus Rupertum, & quidem atrocem, criminationem intendit. libro tertio de Eucharistia, capite undecimo, & capite decimo quinto, & libro de scriptoribus Ecclesiasticis, ubi virum hunc & vitæ sanctimoniâ & sacrarum literarum peritiâ præclarum, (hoc enim ornatur elogio in frontispicio operis sui de divinis officiis, in editione Parisiensi Hittorpiani auctarii, bibliothecæ Patrum) neque unquam in ullo Concilio erroris notatum, odiosa fœdi erroris ac detestandæ hæreseos aspergine maculare satagit; ac si Rupertus existimasset, panem hypostaticè assumi à Deo Verbo, non secus atque assumta est humana natura, ut non solùm Deus incarnatus sed æquè propriè etiam impanatus dici possit. idcirco illos Ruperti libros de divinis officiis censet proscribendos.

Ruperti vindiciæ contra Bellarminianam criminationem.

46. At certè iniquo odio assertionis illius, de substantiâ panis & vini post consecrationem manente, in hanc præcipitem calumniam abreptus est Bellarminus. quid enim huic errori affine dixit Rupertus, quod non eisdem, aut similibus, verbis ab aliis orthodoxis dictum est? Citat ipse Bellarminus, libro tertio de Eucharistia, capite decimo quinto, Cyprianum, Remigium Remensem, Theodoretum, Gelasium, Haymonem, Damascenum. Ex quorum tamen verbis non minùs duris, quàm sunt Ruperti, ait errorem hunc non posse deduci. Fas etiam sit Ruperto, coram æquis judicibus verba sua interpretari. Objicit ei Bellarminus, quod existimaverit panem, dum conficitur Eucharistia, non converti in corpus Christi, sed à Deo Verbo personaliter assumi; ut jam habeat Christus duo corpora Deitati & inter se hypostaticè unita, nempe carneum, & panaceum. At hæc mens Ruperti non fuit. Ait quidem Rupertus, similiter unum Deum & olim carnem de Maria Virgine sumsisse, & nunc de altari salutarem hostiam accipere: libro secundo de divinis officiis, capite secundo. Et hac quidem similitudine utuntur multi orthodoxi Patres; qui tamen mentem sibi sanam esse demonstrant. Audiamus igitur, quo sensu utatur hac similitudine Rupertus, eodem capite: De sancto, (inquit,) altari Christus Dominus panem ipsum & vinum, in corpus & sanguinem suum transferendo suscipit, eâdem virtute, eâdem potentiâ vel gratiâ, quâ nostram de Maria Virgine carnem suscipere potuit, quomodo voluit. Hæc ibi. Non igitur hypostaticè suscipit panem, sicut olim carnem; sed tantum eâdem virtute, potentiâ, vel gratiâ seu constanti hominum dilectione, panem mysticè transfert in corpus suum, & vinum in sanguinem suum, & sic transferendo suscipit: non autem eodem planè modo vel gradu susceptionis, quo olim carnem suscepit, quam in suam Deitatem non transtulit. Quamvis utrobique modus hic servetur, quòd sicut Deus Verbum assumsit humanitatem non destruendo eam, sed Deitati suæ eam hypostaticè uniendo: sic in Eucharistia idem Deus panem assumit mysticè in sacramentum corporis sui, & vinum in sacramentum sanguinis sui, non destruendo panem & vinum; sed ea sanctificando, & cum corpore & sanguine suo mysticè conjungendo, ut signum cum re significatâ.

47. Hanc panis cum carne Christi, & vini cum sanguine mysticam & sacramentalem, seu symbolicam, conjunctionem illustrat Rupertus haud inconcinnâ similitudine, lib. 2. de divinis officiis, cap. 9. Panem (inquit,) cum sua carne, vinum cum suo jungebat sanguine. Quemadmodum in corporeis sensibus menti & corpulento aeri media lingua intervenit, & utrumque conjungens unum sermonem efficit; quo in aures dimisso, id quod audibile est, citò absumitur & transit: sensus autem sermonis & in dicente & in eo qui audit, integer permanet & inconsumtus: Sic Verbum Patris carni & sanguini, quem de utero Virginis assumserat, & pani ac vino, quod de altari assumsit, medium interveniens, unum sacrificium efficit, quod cùm in ora fidelium sacerdos distribuit, panis & vinum absumitur & transit; partus autem Virginis cum unito sibi Verbo Patris, & in cœlo & in hominibus integer permanet, & inconsumtus. Sed in illum, in quo fides non est, &c. reliqua habes superiùs citata, §. 39. Considera nunc partes hujus similitudinis; Deus Verbum ut causa efficiens assimilatur linguæ; caro & sanguis Christi, conceptui mentis; panis & vinum, corpulento aëri; Eucharistiæ sacrificium, sermoni aut vocabulo, conferuntur. Et quemadmodum sermo bifariam auditur, vel quoad solum sonum aut vocem, nempe à non intelligentibus, vel etiam quoad sensum sive mentis conceptum illum, cui significando adhibitus est, quomodo auditur ab intelligentibus; & priore modo auditur solâ corporis aure, posteriore autem modo auditur etiam aure animi: sic Eucharistiæ sacrificium sumitur à non credentibus solo ore corporis, & in hos nihil de sacrificio ingreditur præter visibiles species panis & vini; à credentibus autem sumitur etiam ore cordis, id est, fide: & hi comedunt etiam rem sacramenti, nempe ipsum Christi corpus pro eis fractum, & ejus sanguinem bibunt pro eis fusum. Aristoteles, libro de interpretatione, capite 1. ait, ἔστι τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, id est, quæ sunt in voce, sunt symbola passionum quæ sunt in anima; & mox eadem vocat σημεῖα conceptuum animæ. Et capitibus sequentibus, nomen, verbum, orationem definit per hoc commune

Simile.

genus,

genus, quod unumquodque horum ſit *φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην*, vox ſignificans ex inſtituto. Non enim eſſe nomen aliquod, aut verbum, aut ſermonem *φύσει*, naturâ, *ἀλλ' ὅταν γένηται σύμβολον*, ſed quando fit ſymbolum. ſic etiam ſacramenta: non enim quilibet panis; ſed benedictionem accipiens fit corpus Chriſti: atque ut benedictione fiat corpus Chriſti, id eſt, ſacramentum corporis Chriſti, ipſe Chriſtus Deus libere inſtituit, & potenter perficit. quemadmodum etiam ſermo eſt ſymbolum, ſive ſignum noëmatis: ſic panis Euchariſtiæ eſt ſymbolum, ſive ſignum, corporis Chriſti; & vinum Euchariſtiæ eſt ſymbolum, ſive ſignum, ſanguinis Chriſti. Et quemadmodũ ſermonis vocalis cum mentis conceptu conjunctio non eſt *ὑποστατικὴ*, vel (ut ita dicam) ſuppoſitalis; ſed *συμβολικὴ*, & *σημαντικὴ*, ſymbolica, & ſignificativa: ſic etiam conjunctio panis & vini Euchariſtiæ cum carne & ſanguine Chriſti. quam etiam aliâ, ſuperius memoratâ, ſimilitudine, ſumtâ à Sole & Lunâ, illuſtrat Rupertus.

Supra, §. 39.

Bellarmini objectio contra Rupertum.

48. Denique ut clarè cernas, quàm incautè Rupertum erroris illius inſimulet Bellarminus, de aſſumtione panis hypoſtaticâ; audi, quid idem Rupertus dicat de Eccleſia: quæ eſt corpus Chriſti, non hypoſtaticè, ſed myſticè unitum Chriſto capiti. Objicit adverſus Rupertum Bellarminus, quod dicat (libro ſecundo de divinis officiis, capite ſecundo) panem & carnem Chriſti, quæ ſunt duo corpora, eſſe unum, propter unitatem Verbi aſſumentis. Reſpondeo. 1. differit Rupertus de unitate ſacrificii: unitas (inquit) Verbi unitatem efficit ſacrificii. Et ait, unum corpus eſſe quod in cruce pependit, & quod in ſancto altari oblatum, quotidie nobis ipſam innovat paſſionem Domini. nempe unitate myſticâ, per conjunctionem illam myſticam & relativam ſigni ac rei ſignificatæ. 2. Audi verò, quid ibidem dicat de Eccleſia: Cum autem (inquit) Eccleſia quoque corpus ſit Chriſti, propter ejuſdem Verbi vel Spiritûs unitatem; nam eundem Spiritum Chriſti idemque in ſe manens habet Verbum Dei, quod univit ſe carni de carne Virginis Mariæ. Num hinc colliget Bellarminus, tam ſtupidum fuiſſe Rupertum, ut ſomniaverit conjunctionem hypoſtaticam (propriè dictam) Chriſti & Eccleſiæ? Ait etiam Rupertus (libro ſecundo de divinis officiis, capite duodecimo.) Panis & vini ſubſtantiam Chriſto ſedenti ad dextram Patris veraciter eſſe concorporatam. nempe myſticè: ut ſignum conjungitur rei ſignificatæ; ſicut ex ipſo Ruperto ſuprà docuimus. Idem verò ſcribit de Eccleſia, capite undecimo ejuſdem libri, quòd ſit cum ſuo capite Chriſto una perſona, quòd Chriſtus atque Eccleſia in perſonæ convenerint unitatem. Et tamen, ſi quis ad calumniam proclivis, hinc colligeret, Ruperto viſum eſſe, aſſumi à Deo Verbo Eccleſiam unione hypoſtatica, propriè dictâ, quomodo aſſumta ab eo eſt caro de utero Virginis, facilè ex ipſo Ruperto refelleretur.

Reſponſio pro Ruperto.

De officio æqui lectoris.

49. Non eſt prudentis & ingenui lectoris, ex emphaticis aut impropriis ſcriptoris alicujus dictis ſenſum aliquem abſurdum exſculpere, menti ſcribentis repugnantem; quando verba admittunt æquiorem interpretationem & ſaniorem ſenſum. Libros autem illos de divinis officiis, quos obelo confodiendos judicat Bellarminus, dedicavit Rupertus Cunoni, tunc temporis Epiſcopo Ratiſponenſi, qui, cum Friderico Archiepiſcopo Colonienſi, magno ſemper in pretio habuit Ruperti opera; eaque tanquam orthodoxa utrique probata ſunt: ut legere eſt in epiſtola Ruperti ad Cunonem, quæ præmittitur operi de divinis officiis. quamvis non ſuſceperimus præſtanda omnia, quæ ab illius ſeculi ſcriptoribus tradita ſunt; nobis tamen impræſentiarum ſatis eſt, Rupertum à craſſi illius erroris labe, qua eum iniquè gravat Bellarminus, vindicaſſe, tum ratione, tum auctoritate tantorum virorum: quibus in hoc argumento plus tribuendum, quàm Bellarmino, utpote non ſolùm antiquioribus, ſed etiam ab iniquo partium ſtudio remotioribus.

Cuno Epiſc. Ratiſponenſis. Fridericus Epiſc. Colonienſis.

50. *VValafridus Strabo*, (Ruperto antiquior) libro de rebus Eccleſiaſticis, capite decimo ſexto. Chriſtus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta in panis & vini ſubſtantia diſcipulis tradidit. & ea in commemorationem ſanctiſſimæ ſuæ paſſionis celebrare perdocuit. Et ibidem; Congruum genus ſacrificii Dominus noſter, ſacerdos verus, in corporis & ſanguinis ſui myſterium providere dignatus eſt; ut videlicet, ſicut Melchiſedech ante circumciſionem & legis cerimonias, vivens ex fide, panem & vinum legitur obtuliſſe: ita ipſe Dominus, Pontifex factus ſecundùm ordinem, non Aaron, ſed Melchiſedech, juſtus, & juſtificans eum qui ex fide eſt, poſt expletionem legis, eaſdem ſpecies ſacrificii fidelibus ſuis tradidit. Nec dubitemus nos, ſine operibus legis, juſtificari per fidem: dum illos imitamur libertate fidei & devotionis, quos ſine ſervitute legis coactivâ, Deo cognoſcimus placuiſſe per fidem.. Obſerva, VValafrido eaſdem ſpecies eſſe eandem ſpecie ſubſtantiam panis & vini, licet non eandem numero. Cogit me effrons adverſariorum inſcitia, vel projecta impudentia, hoc ſæpius lectori inculcare de ſpeciebus; ne propter novitios ſenſus, qui ſub antiquis vocabulis inverecundè à vanis ſophiſtis obtruduntur, eripi ſibi ejuſmodi veterum teſtimonia pueriliter patiatur. Idem VValafridus, eodem libro capite decimo ſeptimo. Igitur (inquit) cum ipſe Filius Dei dicat; *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus:* ita intelligendum eſt, eadem redemtionis noſtræ myſteria, & verè eſſe corpus & ſanguinem Domini, ut illius unitatis perfectæ, quam cum capite noſtro, jam ſpe, poſtea re, tenebimus, pignora credere debemus. Inde & ſacramenta, à ſanctificatione vel ſecreta virtute, dicuntur. In his verbis habes agnitionem veritatis effati illius Dominici, *hoc eſt corpus meum; hic eſt ſanguis meus*, cum hac interpretatione: hæc ſunt pignora unitatis illius perfectæ, quam mecum, jam ſpe, poſtea re, tenebitis: hæc ſunt ſacramenta corporis & ſanguinis mei. Et nota, VValafridum interpretationem ſumere à natura ſacramentorum, quæ communis eſt omnibus ſacramentis. Idem auctor, cap. 18. ejuſdem libri; vino, ſanguinis Dominici myſterium celebratur. Hæc VValafridus Strabo.

Walafridus Strabo.

Species.

Ioan. 6. 55.

Pignora. Sacramenta.

51. *Florus magiſter* (qui tempore Caroli Calvi floruit) in ſua exegeſi, ſive expoſitione Miſſæ, in illa verba [*qui pridie quam pateretur*, &c.] quod autem (inquit) de pane ait, *accipite & manducate.* ——— Totum ergo, quod in hac oblatione Dominici corporis & ſanguinis agitur, myſterium eſt: Aliud enim videtur, aliud intelligitur. quod videtur, ſpeciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. ——— vinum fuit redemtionis noſtræ myſterium, cum ait;

Florus.

ait; *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.* ——— Apostolus ait; *quoties enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis; mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Christi est commemoratio & annunciatio: mortis enim Christi commemoratio, est charitatis ejus commendatio; qua tantum dilexit nos, ut moreretur pro nobis. Hæc Florus.

52. Atque ita jam copiosè & luculenter confirmata est minor propositio secundi nostri argumenti: nempe, sacramentum Eucharistiæ, post consecrationem, esse adhuc verum panem & verum vinum, non minus quàm erat ante consecrationem.

53. In his deprehensi angustiis Transsubstantiarii, pro se quique diverticula trepidè circumspectant, & desultoriæ flexibus inconstantiæ elabi conantur. sed frustra sunt cum suis ludis & dolis: facilè enim omne illis effugium intercluditur.

Epilogus ad duo prima argumenta nostra.

Eucharistiam Patres appellant figuram, symbolum, imaginem, sacramentum proprii corporis & sanguinis Domini. Occinunt isti, de meris panis vinique accidentibus, subjecto post consecrationem destitutis, hæc esse intelligenda. Monstramus, etiam post consecrationem, panem & vinum. Hic consilii inopes diversos tentant exitus, &

Scinditur incertum studia in contraria vulgus:

aliis panem & vinum interpretantibus ipsam Christi carnem ipsumque ejus sanguinem; aliis ad accidentia recurrentibus. Conjunge duo nostra superiùs proposita argumenta; & utrumque effugium eis protinus eripies. Nam, panis & vinum, quæ sunt figura, imago, sacramentum proprii corporis & sanguinis Christi, non sunt ipsum proprium Christi corpus, & proprius ejus sanguis. Et rursum; figura illa & imago, quæ est verus panis & verum vinum; terreni, inquam, fructus, cujusmodi obtulit Melchisedek, & cujusmodi comedit ac bibit Christus, in mensa nuda, sine mysteriis, imò quæ est substantia panis & vini, neque est ipsum proprium Christi corpus, neque merum accidens, aut merorum accidentium congeries. quamvis autem hæc duo argumenta contra transsubstantiationem, ex Patribus hactenus allata, monstrum hoc validè prosternant; non abs re tamen erit, jam prostratum aliis insuper argumentis proterere.

CAPUT UNDECIMUM.

Tertium argumentum ex Patribus, contra transsubstantiationem.

Sacramentum Eucharistiæ est cibus visibilis, nutriens nostra corpora.

Syllogismus.

Cibus visibilis qui nutrit nostra corpora, & transit in corporis nostri substantiam, non est ipsum proprium Christi corpus: at sacramentum Eucharistiæ post consecrationem, est cibus visibilis qui nutrit nostra corpora, & in corporis nostri transit substantiam: ergo.

Majoris propositionis confirmatio.

2. Probatur major. Proprium corpus Christi non est corruptibilis cibus ventris: at cibus visibilis nutriens corpora nostra, &c. est corruptibilis cibus ventris: ergo cibus visibilis nutriens corpora, &c. non est proprium Christi corpus. Item, cibus hujusmodi visibilis corporaliter miscetur nostræ substantiæ: at corpus Christi non miscetur corporaliter nostræ substantiæ. Ergo. Item; corpus Christi non amittit per manducationem communicantium propriam formam; at cibus istiusmodi amittit propriam formam. Ergo. Item, corpus Christi non animatur animabus nostris: at cibus talis animatur animabus nostris; transit enim in substantiam animatorum corporum nostrorum. Ergo. Item, cibus visibilis cernitur à nobis oculis corporeis; at Christi corpus non cernitur à nobis oculis corporeis, nempe quamdiu hic peregrinamur, absentes jam à Domino.

3. *Cyprianus*, serm. de cœna Domini. Ut ad veritatem, cujus corpus sacramenta sunt, sincerior pateret accessus, usque ad participationem Spiritûs. Non quod usque ad consubstantialitatem Christi, sed usque ad societatem germanissimam ejus hæc unitas pervenisset. Solus quippe Filius Patri consubstantialis est, nec divisibilis, nec partibilis substantia Trinitatis. Nostra verò & ipsius conjunctio, nec miscet personas, nec unit substantias: sed affectus consociat, & confederat voluntates.

4. *Augustinus*, tract. 50. in Euang. Johan. Habuit illum Ecclesia secundùm præsentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt. Item, serm. 28. de verbis Domini. Non iste panis, qui vadit in corpus; sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Et serm. 33. de verbis Domini. Nolite parare fauces; sed cor. ——Non quod videtur; sed quod creditur, pascit.

5. Argumentum nostrum procedit etiam contra figmentum de meris accidentibus: non enim sunt cibus visibilis, nutriens nostra corpora, & transiens in corporis nostri substantiam.

6. Accedo nunc ad confirmationem minoris propositionis; quòd nimirum, sacramentum Eucharistiæ, post consecrationem sit hujusmodi cibus. Hanc minorem propositionem confirmabimus testimoniis Catholicorum Patrum. *Confirmatur minor.*

Iustinus Martyr.

7. *Iustinus* Martyr, prope finem secundę Apologiæ: Non enim ut communem panem, neque communem potum [οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα] ista sumimus: sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Servator noster, & carnem & sanguinem salutis nostrę causa habuit; sic & eam, in qua per precationem verbi ab ipso profecti gratiæ actæ sunt, alimoniam, unde sanguis & carnes nostræ per mutationem nutriuntur, [τὴν δὲ δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν] incarnati illius Jesu carnem & sanguinem esse, edocti sumus. Et paullò superiùs: distribuunt unicuique præsentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ sunt, panem, & vinum, & aquam. [μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος.] Justinus post consecrationem vocat panem, & vinum, & aquam. & ne suspiceris eum somniare mera accidentia; aut quicquam aliud præter verum substantialem panem, de granis frumenti confectum, verumque vinum & aquam: subjicit, mutari ista in carnem & sanguinem nostrum, per modum alimoniæ; atque ita hac alimonia nutriri nostras carnes, no-

ſtrumque ſanguinem. Et tamen hoc ipſum alimentum edocti ſumus eſſe corpus & ſanguinem Chriſti. ipſe enim Chriſtus hoc dixit.ſacramento tribuens appellationem rei ſignificatæ.

Bellarmini cavillatio.

8. Quamvis adeò perſpicua ſint Juſtini verba, ut nullum cavillo locum relinquant; audet tamen Bellarminus, pro ſua impudentia, inverecundè tricari. libro 2. de ſacramento Euchariſtiæ, cap. 4. ubi hujus argumenti violentiam declinare bifariam ſatagit. 1. ait illa Juſtini verba [ex quo carnes noſtræ per mutationem aluntur] eſſe periphraſin panis, ex quo conficitur Euchariſtia, ut ſit ſenſus: Cibus ille, ex quo carnes noſtræ ali ſolent, cùm prece myſticâ conſecratur, efficitur corpus Chriſti. Neque obſtat, (inquit) quod Juſtinus prius meminerit conſecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes noſtras: nam non dicit ipſe, ex pane conſecrato ali carnes noſtras, ut adverſarius contendit; ſed dicit, per conſecrationem cibum illum, ex quo carnes noſtræ aluntur, fieri corpus Chriſti. Hæc eſt prior Bellarmini reſponſio. qua concedit,nutritionem intelligi corporalem mortalis ſubſtantiæ corporis noſtri; ſed fingit, eam à Juſtino non tribui pani conſecrato. Ita ei placuit in aperta luce oculos claudere.

Ejuſdem refutatio.

Certè Juſtinus, poſtquam dixiſſet, diſtribui ſingulis participanda conſecratum panem & vinum & aquam [ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος,] ait, hoc alimentum appellari Euchariſtiam, [καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ᾽ ἡμῖν εὐχαριστία.] quod (inquit) nulli alii participare licitum eſt[ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μεταχεῖν ἐξόν ἐστιν] quam veram eſſe doctrinam noſtram credenti, & lavacro propter remiſſionem peccatorum atque in regenerationem abluto,& ita viventi ut Chriſtus tradidit. Non enim ut communem panem, neque communem potum, iſta ſumimus: [ταῦτα λαμβάνομεν:] ſed quemadmodum, &c. Hoc eſt alimentum,quod intelligit Juſtinus,nempe panis & vinum εὐχαριστηθέντα.& uno vocabulo, Euchariſtia: cujus participationem non cuivis concedi ait; propterea quòd hoc conſecratùm alimentum [εὐχαριστηθεῖσα τροφὴ] ex quo ſanguis & carnes noſtræ aluntur, ſint caro & ſanguis Chriſti. ubi apertiſſimè profitetur Juſtinus alimento hoc conſecrato, quod Euchariſtia appellatur, quodque extraneis,quia caro & ſanguis Chriſti eſt,negatur,ali ſanguinem & carnes noſtras.

Detegitur ac refellitur alia fraus Bellarmini.

9. Deinde obſerva aliam Bellarmini fraudem, licet inutilem. fingit Juſtinum dicere, per conſecrationem, cibum illum ex quo carnes noſtræ aluntur, fieri corpus Chriſti. Certè hoc ſi dixiſſet Juſtinus,infeſta tamen eſſet ea oratio tranſſubſtantiationi, cui inimica eſt hæc loquutio; Panis fit corpus Chriſti: ut docuimus ſuprà, capite octavo. Juſtinus autem ait, conſecratum illud alimentum, ex quo ſanguis & carnes noſtræ aluntur, eſſe [εἶναι] carnem & ſanguinem Chriſti.

Vide ſupra,cap.8. §.1.

quo quid tranſſubſtantiationi inimicius dici potuit? propterea cane pejus & angue oderunt Tranſſubſtantiarii hanc loquutionem; panis eſt corpus Chriſti, vinum eſt ſanguis Chriſti. Clariùs Juſtinus ait, alimentum conſecratum, quo ſanguis & carnes noſtræ nutriuntur,eſſe carnem & ſanguinem Chriſti. Certè propriè non eſt,ergo impropriè,ſacramentum tantæ rei,ipſius rei vocabulo nuncupatur. ut docet Auguſtinus, epiſt.23.

Aliud Bellarmini effugium.

10. Hac non ſucceſſit Bellarmino, aliâ igitur viâ rem aggreditur: & dicit, non eſſe novum apud veteres, ut Euchariſtia dicatur alere corpora noſtra. Sed non intelligere Patres nutritionem mortalis ſubſtantiæ corporis noſtri: ſic enim (inquit) facerent Euchariſtiam cibum ventris, non mentis, quo nihil abſurdius fingi poteſt. ait igitur, eos intelligere, per Euchariſtiam ali corpora noſtra ad immortalitatem, id eſt, ſuſcipere ex contactu carnis Chriſti vim quandam, ſeu diſpoſitionem, ad glorioſam reſurrectionem, & vitam immortalem. Et huc allegat verba Domini, Johan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam; & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* *Ioan.6.54.*

Eripitur Bellarmino iſtud effugium.

11. Hic verò magno niſu ſtrenuè nugas agit, & multis ſe implicat abſurditatibus. Nam. 1. Oſtium qua exeat non inveniens, contradictionis ligone parietem perfodere conatur: prius enim faſſus, intelligi nutritionem corporalem mortalis noſtræ carnis; nunc repente idipſum negat. ita inops animi eſt, & exſors conſilii, in hoc tam perplexo rerum ſuarum ſtatu.

Secunda pars noſtræ reſponſionis contra iſtud cavillum Bellarmini.

2.Poſtquam ſeipſum flagellavit, ſanctos etiam Patres illiberali gravat calumniâ, ac ſi Euchariſtiam facerent cibum ventris, non mentis, ſi intellexerint, Euchariſtia ali mortalem ſubſtantiam corporis noſtri. at inepta eſt illatio iſta Bellarminiana; Euchariſtia paſcit corpus corporaliter: ergo non eſt ſpiritualis eſca animæ. Perinde ac ſi diceres; baptiſmus corpus exterius tangit & abluit: ergo cor & animam interius non abluit. Euchariſtia ſumitur ore corporis corporaliter: ergo non ſumitur ore animæ ſpiritualiter. quanto rectiùs Auguſtinus? *Auguſtinus.* accedit (inquit) verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum tanquam viſibile verbum. Nam & hoc utique dixerat, quando pedes diſcipulis lavit; *qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus.* *Ioan.13. 10.* Unde iſta tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? non, quia dicitur; ſed, quia creditur. tractatu octogeſimo in Euangelium Johannis. Et tractatu vigeſimo ſexto diſtinguit in Euchariſtia, cibum viſibilem,corporalem,à cibo inviſibili ſpirituali: ſacramentum à virtute & à re ſacramenti. viſibile ſacramentum ait manducari foris,premi dente, eſcam eſſe corporalem; rem autem ſacramenti,eſcam eſſe ſpiritualem,quę manducatur intus, in corde, per fidem: credere enim in Chriſtum, eſſe manducare panem vivum. Et propter virtutem ſpiritualem,ac ſimilitudinem ſacramentalem,idem Pater ait,ſacramenta accipere appellationem earum rerum,quarum ſacramenta ſunt. epiſt.23.unde illa Apoſtoli Pauli verba, *Petra autem erat Chriſtus,* *1.Cor.10. 4.* ſic exponit: Petra Chriſtus in ſigno; verus Chriſtus in Verbo & carne. tractatu 26. in Euangelium Johannis. ideo viſibilem cibum, ut proſit ad vitam ſpiritualem, monet eſſe ſpiritualiter intelligendum, ſpiritualiter guſtandum. Idem dicit ſerm.33. de verbis Domini. Nolite parare fauces;ſed cor. Num dicemus eum contradicere Domino, jubenti comedere, & bibere, utique faucibus corporis? abſit! Sed interpretatur verba Domini; ita videlicet eſſe manducandum cibum iſtum viſibilem corporaliter,ut eum ſimul intelligas, eſurias, guſtes ſpiritualiter, quantum ad ſacramenti virtutem ſpiritualem & rem ſacramento ſignificatam. Alioquin (ut loquitur idem Auguſtinus, tractatu vigeſimo ſexto in Euang. Johan.) proculdubio nec manducas ſpiritaliter carnem Chriſti, nec bibis ejus ſanguinem; licet carnaliter, & viſibiliter, premas dentibus

 ſacra-

sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei sacramentum ad judicium tibiipsi manducas,& bibis; quia immundus præsumsisti ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non dignè sumit, nisi qui mundus est. Tunc autem inquit idem Pater,serm. 2. de verbis Apostoli, vita unicuique erit corpus & sanguis Christi, si, quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritaliter manducetur, spiritaliter bibatur. Nempe, sicut loquutus est de petra; sic etiam, Eucharistia Christus in sacramento, verus Christus in Verbo & in carne. Visibiliter & corporaliter sumitur ac nutrit sacramentum, cujus veritas Christus non nisi spiritualiter sumitur, ac nutrit. Et respectu hujus veritatis sacramentum serviens ei,appellatur non ventris, sed mentis cibus: sicut de salvifico baptismo dicit Apostolus Petrus, quod *sit non depositio sordium carnis, sed conscientiæ bonæ interrogatio ad Deum.* 1. Petr. 3.21. Nempe non propter se fit ea corporis ablutio; sed ut, operante Deo, aqua corpus tingat, & cor abluat. sic non propter ventrem, & vitam caducam, institutus est usus cibi terreni & visibilis sacramenti Eucharistiæ; sed ut per ista corporalia admoneatur, & elevetur, animus ad participationem spiritualem cibi cœlestis & invisibilis. Sicut autem stolidissimè insaniret, qui ex verbis illis Petri inferret, non esse baptismo lavandum corpus: sic non minus ineptus est Bellarminus contendens, non nutriri sacramento Eucharistiæ mortalem substantiam corporis nostri; quia dicitur non ventris, sed mentis, cibus. Et iniquissimè gravare nititur sanctos Patres hac absurditate, quod Eucharistiam fecerint non mentis sed ventris cibum, si existimaverint eâ ali mortalem substantiam corporis nostri. Neutiquam enim sequitur. imò tantum abest ut sumtio ac nutritio corporalis excludat spiritualem, ut ex opposito sacramentum hoc non prosit cuiquam, ad pabulum mentis,nisi sumenti ore carnis. Etsi enim res sacramenti habetur etiam absque usu sacramenti; nullus tamen sacramento alitur, nisi eo utens, sicut Dominus mandavit. quin & celebriores scholastici doctores fatentur,communicantes nutriri corporaliter; licet de nutrimento isto inter se disceptent: ut postea videbimus.

1. Petr. 3.21.

Vide inferiùs,§.25. & seq.

11. Tertiò, inverecundus in sanctos Patres, scholasticis etiam debet Bellarminus ludibrium: dum ait, corpora nostra ex contactu carnis Christi in Eucharistia suscipere vim quandam,&c. Patres enim & Scholastici docent, carnem Christi in Eucharistia non tangi tactu corporeo, sed solo fidei tactu: qui tactus est spiritualis, non corporalis; mente non carne, neque ullo corporeo sensu eam à nobis percipi. Augustinus ait; Nos nihil ab istis exterioribus sensibus in Domino carpsimus. serm.33. de verbis Domini. Et alibi; quid est,tetigit[Christum,] nisi credidit?tract.26. in Euangelium Johannis. Item; sic in se credi voluit Jesus,hoc est, sic se spiritaliter tangi.——— Aliter non rectè tangitur, id est, aliter non rectè in eum creditur. tracta u 121. in Euangelium Johannis. Non enim corporali tactu Christum, sed fide tangimus. inquit Ambrosius in Commentario in cap. 24. Lucæ. Item; Stephanus in terris positus, Christum tangit in Cœlo. Ambrosius serm. 56. Corpus Christi (inquit Thomas) secundùm modum essendi, quem habet in hoc sacramento, neque sensu, neque imaginatione perceptibile est; sed solo intellectu, qui dicitur oculus spiritualis. 3.parte, quæst. 76. artic.7. idem docet Bonaventura, in 4.sent.dist.10.part.2.art.2.qu.2.&alii.

Tertia pars responsionis nostræ contra errorem Bellarmini.

Augustinus.

Ambrosius.

Scholastici. Vide supra, c. 2. § 4 & inf. c.17.§.1. & §.3.

13. Quarto, non contentus Bellarminus suâ contumeliâ, & Patrum injusta criminatione, & scholasticorum inimicitiâ, audet tandem impiâ temeritate abuti sacrosanctis Domini verbis,quæ 6 cap. Johannis protulit, non de manducatione sacramenti, aut sacramentali, sed de spirituali manducatione rei ipsius, cujus sacramentum est. ut rectè interpretatur August. tract.26.in Euang. Johannis.ubi verba illa à Bellarmino citata exponens: qui ergo (inquit) non manducat ejus carnem, nec bibit ejus sanguinem, non habet in se vitam: & qui manducat ejus carnem,& bibit ejus sanguinem, habet vitam æternam.——— Hujus rei sacramentum, id est, unitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum, in Dominica mensa præparatur, & de mensa Dominica sumitur, quibusdam ad vitam; quibusdam ad exitium. Res verò ipsa, cujus & sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunque ejus particeps fuerit. Hæc ibi. Intelligitur ergo manducatio spiritualis, sive cum usu sacramenti, sive extra ejus usum:at Patres,quando dicunt Eucharistiam esse cibum visibilem,qui nutrit nostra corpora,& in corporis transit substantiam, loquuntur de sacramento,quod corporaliter manducatur.

Quarta pars responsionis nostræ contra errorem Bellarmini.

Iohan.6. 54.

Augustinus.

Mensa Dominica.

14. Denique,etsi fatendum est, sacramentum corporis Christi dici, & secundùm quendam modum esse corpus Christi; (ut docet Augustinus, epist. 23.) adeóque esse panem vivum, escam spiritualem, vivificatricem totius hominis in resurrectionem & vitam æternam; qui enim sacramentum dignè sumit, is simul accipit invisibiliter rem sacramenti, quam quicunque manducat, habet vitam æternam:quando tamen sacramento vel appellatio rei ipsius, vel ejusdem operatio, tribuitur; sicut cum baptismus appellatur lavacrum regenerationis, & salvare dicitur; & Eucharistia panis cœlestis appellatur, & conferre dicitur immortalitatem; id totum non nisi symbolicè & organicè intelligendum est de sacramento;propriè autem de re sacramenti.sic Euangelium dicitur *potentia Dei ad salutem omni credenti:* quia est sonans signum & organum efficax ex Dei institutione & benedictione: propriè autem potentia Dei ad salutem credenti est Christus Jesus,Euangelio annunciatus: ut docet Apostolus, 1. Corinth. 1. 24. quemadmodum etiam in sacramentis res quæ est signum, puta panis, pignus est rei significatæ, puta corporis Christi: ita conjunctio fidelium corporalis cum signo, significat conjunctionem eorundem spiritualem cum re significata. Ideo rectè *VValafridus Strabo*, sacramentum in usu, ut oportet, intuens, panem & vinum Eucharistiæ quæ sumimus, appellat pignora illius unitatis perfectæ, quam cum capite nostro, jam spe, postea re, tenebimus. lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 17. atque adeò ipsa corporalis perceptio signi, ac temporalis nutritio carnis ex perceptione signi, significat fidelibus perceptionem spiritualem rei ac nutritionem spiritualem ex re significata, in beatam immortalitatem. Ideo fidelibus communicantibus rectè dicimus; hic panis est esca illa vivifica, cujus virtute vitam habetis æternam, & resurgent ultimo die corpora vestra ad beatam immortalitatem. Nam hæc præstat corpus Christi, cujus hic panis est sacramentum. quod institutum est non propter effectum temporalem, quem naturaliter exserit in corporibus etiam indignorum, sed propter

Quinta pars responsionis nostræ contra parergesin Bellarmini.

1.Corinth. 1.24.

Auctor operis de cardinalibus operibus Christi, quod Cypriano tribuitur.

propter effectum spiritualem & permanentem, quem (ut loquitur Cyprianus) virtus divina fortiùs operatur. Et adest veritas signo, & Spiritus sacramento, ut & ipsis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat. serm. de unctione Chrismatis, & aliis sacramentis. ait ibi de ea unctione; Non hæc medendis corporibus est unctio instituta: quia sanctificatis elementis jam non propria natura præbet effectum, sed virtus Divina potentiùs operatur, sed adest veritas signo, &c. id ipsum intelligi vult de aliis sacramentis. Et tamen scimus, oleum illud non amittere naturam suam, aut naturalem operationem. dicit hoc igitur respectu rei significatæ, & finis propter quem instituta sunt sacramenta, qui est spiritualis. quem intuens Irenæus, à corporali nutritione carnis nostræ ex Eucharistia sumit argumentum contra Gnosticos, pro resurrectione & immortalitate carnis nostræ; quomodo autem (inquit) dicunt carnem, in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? lib. 4. cap. 34. nempe alitur Eucharistia, quę sacramentaliter est corpus & sanguis Domini; unde nobis pignus est immortalitatis. Eodem sensu dixit Chrysostomus, communicantes ἅψασθαι διὰ γλώττης τῶν σαρκῶν αὐτοῦ, Linguâ tangere seu manducare carnes ipsius, nempe Christi. in 1. ad Corinth. cap. 11. prope finem sermonis 27. Nam panis Eucharistiæ est secundùm quendam modum caro Christi.

Irenæus.

Chrysostomus.

Nutritionis spiritualis perfectio non est æstimanda ex quantitate seu mole externi symboli.

15. Notandum autem, perfectionem nutritionis spiritualis non esse æstimandam ex quantitate, seu mole, cibi corporalis & visibilis; sed ex perfecta virtute cibi ipsius cœlestis, cujus sacramentum est cibus visibilis, licet exiguus. Non enim in magnitudine, sed in natura signi, ejusdemque significatione ex institutione divina, cernitur analogia sacramentalis: neque requiritur inter sacramentum & rem sacramenti paritas dimensiva, aut æqualitas operationum, sed similitudo proportionalitatis; de qua monebamus suprà, cap. 5. Si quis autem corporalem famem ac sitim justo epulo pellere avet, eum Apostolus in privatas ædes amandat, ad comedendum & bibendum. 1. Corinth. 11. 22. Propterea Augustinus; Nolite (ait) parare fauces, sed cor. Inde commendata est ista cœna. Ecce credimus in Christum, cum fide accipimus. In accipiendo novimus, quid cogitemus. Modicum accipimus, & in corde saginamur. Non ergo quod videtur, sed quod creditur, pascit. sermone 33. de verbis Domini.

1. Corinth. 11.22.

16. Subjiciam nunc alia Patrum testimonia, propositionem minorem tertii hujus argumenti nostri corroborantia; quòd, nimirum, sacramentum Eucharistiæ sit cibus visibilis, nutriens nostra corpora, & in corporis nostri substantiam transiens.

Irenæus.

17. *Irenæus*, lib. 4. adversus hæreses, cap. 34. Quomodo autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis ejus; si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant? ——— quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo, quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. offerimus enim ei, quæ sunt ejus, congruenter communicationem & unitatem prædicantes carnis & spiritûs. quemadmodum enim qui est à terra panis, percipiens vocationem Dei, jam non est communis panis, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans; terrenâ & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Et lib. 5. non multò post initium libri, pag. 439. editionis Parisiensis apud Vivantium Gualtherot, anno Domini 1545. Et quoniam membra ejus sumus, & per creaturam nutrimur; Creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens, quemadmodum vult. Eum calicem qui est creatura, suum corpus confirmavit, ex quo nostra auget corpora. quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi; ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia. quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum ejus est, ——— quæ de calice, qui est sanguis ejus, nutritur, & de pane, qui est corpus ejus, augetur. Hæc Irenæus. qui manifestissimè docet, mortalem hanc substantiam corporum nostrorum nutriri & augeri de calice & pane Eucharistiæ, id est; de creatura illa, quam Deus ex terra per Solem & pluviam produxit; quæ quoniam per Dei benedictionem jam est Eucharistia & communicatio corporis & sanguinis Christi, atque adeò secundùm quendam modum est corpus & sanguis Christi, ideo nobis certum pignus est resurrectionis corporum nostrorum in vitam æternam.

Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrenâ & cœlesti.

Observatio ex verbis Irenæi.

18. *Cyprianus*, serm. de cœn. Dom. Potus & esus ad eandem pertinent rationem, quibus sicut corporea nutritur substantia, & vivit, & incolumis perseverat; ita vita spiritus hoc proprio alimento nutritur, & quod est esca carni, hoc animæ est fides: quod cibus corpori, hoc verbum spiritui; excellentiori virtute peragens æternaliter, quod agunt alimenta carnalia temporaliter & finaliter.

Auctor operis de cardinalibus operibus Christi.

19. *Augustinus*, tractatu 26. in Euangelium Johannis. Manducavit manna & Moyses, manducavit manna & Aaron, manducavit manna & Phinees, manducaverunt ibi multi qui Domino placuerunt, & mortui non sunt. quare? quia visibilem cibum spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, spiritaliter gustaverunt, ut spiritaliter satiarentur. Nam & nos hodie accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud est virtus sacramenti. ——— Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt. Spiritalem utique eandem, nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud: spiritalem verò, quam nos. His verbis Augustinus agnoscit, panem & calicem Eucharistiæ esse cibum visibilem & corporalem, sicut erat manna.

Augustinus.

Visibilem cibum spiritaliter gustaverunt.

Corporalem alteram.

20. *Isidorus* Hispalensis, lib. 1. de Ecclesiasticis officiis, cap. 18. Panis quem frangimus, corpus Christi est, qui dicit, *Ego sum panis vivus*, &c. Vinum autem sanguis ejus est: Et hoc est quod scriptum est, *Ego sum vitis vera*. Sed panis, quia confirmat corpus, ideo corpus Christi nuncupatur: vinum autem, quia sanguinem operatur in carne, ideo ad sanguinem Christi refertur. Hæc autem duo sunt visibilia: sanctificata tamen per Spiritum Sanctum, in sacramentum divini corporis transeunt. Hæc Isidorus.

Isidorus Hispal.

Panis Eucharisticus confirmat corpus, & vinum sanguinem operatur in carne.

21. *Rabanus Maurus*, libro 1. de institutione Clericorum, cap. 31. Aliud est sacramentum, aliud virtus

Rabanus Maurus.

virtus sacramenti. Sacramentum enim ore percipitur, virtute sacramenti interior homo satiatur. Sacramentum in alimentum corporis redigitur, virtute autem sacramenti æterna vita adipiscitur. ——— Sicut ergo in nos id convertitur, cum id manducamus & bibimus: sic & nos in corpus Christi convertimur, dum obedienter & piè vivimus.——— Iste panis cor hominis confirmat: iste quidem de terra naturæ nostræ productus est. Istudque vinum lætificat cor hominis, quod ex vite vera processit. Nec enim aliud ex vite, quàm vinum, nasci potest. Ergo quia panis corpus confirmat, ideo ille corpus Christi congruenter nuncupatur. Vinum autem sanguinem operatur in carne, ideo ad sanguinem Christi refertur. Hæc autem duo sunt visibilia; sanctificata tamen per Spiritum Sanctum, in sacramentum divini corporis transeunt. Hæc Rabanus.

Sacramentum in alimentum corporis redigitur, & in nos convertitur.

Bertram. 22. *Bertramus*, lib. de corpore & sanguine. §. *Hinc etiam.* Ex his (inquit) omnibus, quæ sunt hactenus dicta, monstratum est, quòd corpus & sanguis Christi, quæ fidelium ore in Ecclesia percipiuntur, figuræ sint secundùm speciem visibilem: at verò secundùm invisibilem substantiam, id est, divini potentiam Verbi, corpus & sanguis verè Christi exsistunt. Unde secundùm visibilem creaturam corpus pascunt; juxta verò potentioris virtutem substantię mentes fidelium & pascunt, & sanctificant. Et §. *Iam nunc.* Iste panis secundùm hoc quod videtur, quod corporaliter sumitur, quod dente premitur, quod fauce glutitur, quod receptaculo ventris suscipitur, carnem pascit morituram. nec aliquam subministrat incorruptionem, neque dici verè potest, ut quicunque hunc manducaverit, non morietur in æternum. Et hoc enim, quod sumit corpus, corruptibile est, nec ipsi corpori potest præstare, ne moriatur in æternum. Hæc ibi.

Secundum visibilem creaturam corpus pascunt.

Rupertus. 33. *Rupertus*, Abbas Tuitiensis, lib. 2. de divinis officiis, cap. 9. Igitur his pariter ex rebus sacrificium nobis construit Pontifex summus, quibus totus homo vegetatur, id est, ex verbo Dei, in quo vivit homo, & ex terræ fructibus, quibus solùm vivit corpus, his duntaxat qui omnium primi sunt. Panis enim eorum, quæ ad esum; vinum eorum, quæ ad potum pertinent, primum est.

24. His auctoritatibus dissipantur omnes transsubstantiariorum versutiæ. Miserabili autem conflictatione inter se hac de re disceptant. Unâ enim falsâ hypothesi admissâ, error errorem trahit, & diversis ambagibus palantes ludit.

Dissentiunt inter se Transsubstantiarii.

1. *Opinio.* 25. Quidam dixerunt, sacramentum hoc non verè nutrire corpus, & converti in substantiam corporis humani, sed tantùm refocillare quadam sensuum immutatione: sicut homo confortatur ex odore cibi, & inebriatur ex odore vini. Hanc opinionem referunt, atque ut falsam rejiciunt, ac refellunt, Thomas 3. part. quæst. 77. art. 6. in corpore articuli. Et Bonaventura, in 4. sent. dist. 12. part. 1. art. 2. quæst. 1. talis enim refectio non diu sufficit homini, cujus corpus propter continuam deperditionem restauratione indiget: & tamen homo diu sustentari posset, si hostias & vinum consecratum sumeret in magna quantitate. unde constat, hæc converti in substantiam nutriti, adeóque verè nutrire. Præterea per eandem rationem possunt converti in corpus humanum, per quam possunt in aliam substantiam quæ ex eis generatur. Ad sensum autem conspici potest, species sacramentales, in ignem projectas, comburi & converti in cinerem, & converti in vermes, si putrefiant; vel in pulveres, si conterantur. Quibus argumentis etiam evertitur illud Bellarmini commentum, quod paulò superiùs in vindiciis Justini a nobis explosum est, §. 10. & §. 11.

Ejus refutatio.

26. Alii dixerunt, ea quæ generantur, non fieri ex speciebus sacramentalibus, sed ex aere circumstante. Quam positionem Thomas aliquot argumentis confodit, 3. part. q. 77. art. 5. in corpore articuli. *2. Opinio refutatur a Thoma.*

27. Quidam alii dixerunt, species sacramentales nutrire, propter formam substantialem panis & vini, quæ remanet. Hanc opinionem refellit Thomas, 3. part. q. 77. art. 6. tum quia non remanet, (inquit Thomas:) tum quia non est actus formæ nutrire; sed magis materiæ, quæ accipit formam nutriti, recedente formâ nutrimenti. Et citat Aristotelem, lib. 2. de anima, textu 45. *3. etiam opinionem refellit Thomas.*

28. Aliorum opinio est, quòd, peracto sacramenti officio, redeat substantia panis & vini in ipsa corruptione specierum & sic ex substantia panis & vini redeunte generentur cineres, aut vermes, aut substantia nutriti, aut aliquid hujusmodi. Et ista quidem fuit opinio Innocentii tertii, Papæ Romani, lib. 3. de Ecclesiasticis officiis, sive de officio missæ, cap. de fractione. Quam opinionem ex Innocentio refert Scotus, eandemque rejicit, in 4. sent. dist. 12. q. 6. num. 3. Eandem ex eodem Innocentio refert, ac ut probabilem in medio relinquit Bonaventura, in 4. sent. dist. 12. part. 1. art. 2 q. 1. Thomas, suppresso auctoris nomine, hanc opinionem commemorat, ac refellit, 3. part. q. 77. art. 5. Quia inde sequeretur, corpus & sanguinem Christi converti iterum in substantiam panis & vini; quod est impossibile. Item, quia non est dare (inquit Thomas) quando substantia panis redeat. Manentibus enim speciebus panis & vini, manet corpus & sanguis Christi; quæ non sunt simul cum substantia panis & vini in hoc sacramento. Unde substantia panis & vini non potest redire, speciebus sacramentalibus manentibus. Similiter etiam nec eis cessantibus; quia jam substantia panis & vini esset sine propriis accidentibus: quod est impossibile. Hæc Thomas. Scotus etiam argumentatur à tempore, ut ostendat reditus hujus impossibilitatem. Loco citato.

4. Opinio

Hanc refutant Thomas & Scotus.

Thomas ait impossibile esse, ut substantia panis & vini sit sine propriis accidentibus.

29. Alia est opinio, quod in ipso ultimo instanti corruptionis specierum redeat non quidem substantia panis & vini; (quia illud idem instans est, in quo habent esse substantiæ generatæ ex speciebus) sed materia panis & vini: non quòd eadem numero redeat, sed quòd de novo creetur alia materia ejusdem rationis; ita ut, quantum fuit de materia conversum in corpus Christi, tantum redeat hic, vel creetur. Hujus autem opinionis fautores à se invicem in duas factiones divelluntur, dum de causa efficiente reditus, seu adventus materiæ hujus inter se disceptant. Aliis eam miraculosè à Deo reduci, vel produci, asserentibus; aliis hanc reductionem seu productionem contendentibus fieri, non immediatè à Deo, sed per actionem agentis naturalis. Priorem opinionem probabilem judicat Thomas, in 4. sent. dist. 12. art. 2. in responsione ad quartam quæstiunculam: eandemque, ut veram, tenet Gabriel Biel, in 4. sent. dist. 12. q. 1. art. 3.

Opinio quinta & sexta.

art. 3. dubio 3. Quandocunque (inquit) desinit corpus Christi esse sub illis speciebus, semper creatur de novo materia aliqua, vel panis quæ fuit, vel alia numero, & per illam materiam à Deo miraculosè productam, & reliquæ carni sumentis agglutinatam, fit nutritio naturalis, conversione illius materiæ in substantiam manducantis. Hæc Biel. Posteriorem opinionem tuetur Richardus de media villa, in 4. sent. dist. 12. art. 4. q. 2. Utramque refutat Scotus, in eandem distinctionem, quæst. 6. Priorem, num. 5. Posteriorem, num. 10.

6. Opinio. Utrumque refutat Scotus. Vide infra §. 38.

30. Thomas, relictâ memoratâ opinione, hanc ut tutissimam reliquis omnibus anteponit, quod speciebus ipsis miraculosè datum sit habere actum & vim substantiæ, adeò ut ex illis accidentibus generetur quicquid ex pane & vino non consecratis generaretur, eodemque modo nutriant, & convertantur in substantiam nutriti. in 4. sentent. distinct. 12. art. 2. ad quæstiunculas quartam & quintam, & 3. part. quæst. 77. art. 5. & art. 6. hanc opinionem Bonaventura proponit, ut satis probabilem, non tamen anteponendam illi opinioni Innocentii, quam superiùs retulimus, §. 28. monet interim cavendum esse, ne quisquam alterutram harum opinionum pertinaciter afferat. in 4. sentent. dist. nct. 12. part. 1. artic. 2. quæst. 1. Cum Thoma sentit Henricus Gandavensis, quolibet 4. quæst. 36. & quolibet 8. quæst. 36. Hanc tamen opinionem acutè refellit Scotus, in 4. sentent. distinct. 12. quæst. 6. num. 7. confer etiam ea, quæ differit in eandem distinctionem, quæst. 3. numeris 4. & 5.

7. Opinio.

Hanc opinionem refellit Scotus.

31. Facit etiam contra hanc septimam opinionem positio illa, quòd non possint converti invicem, nisi ea quæ communicant in materia: & quod una natura non possit fieri alia, ne per divinam quidem omnipotentiam: quia id implicat contradictionem, quam positionem tuetur Durandus, in 4. sentent. distinct. 11. quæst. 2. Proponit etiam contra eandem opinionem Bonaventura hoc argumentum, loco superius citato; Si convertuntur accidentia illa in substantiam; quot sunt ibi accidentia, tot debent generari substantiæ. Si tu dicas, quantitatem converti in substantiam, quæ est aliorum fundamentum; ergo si convertitur in substantiam, desinit esse quantitas; ergo desinit esse quantum: sed omne alimentum auget per naturam quanti: ergo illud alimentum non poterit augere: illud etiam alimentum generatum carebit quantitate; quod est impossibile. Hæc ille. ait eos respondere, Primum accidentium converti in substantiam, non quia de quantitate fiat substantia tantum, sed quia fit substantia quanta. Contra; materia non producitur per generationem: ergo agens naturale, qualis in animali est facultas vegetativa, non potest ex quantitate generare materiam. Hoc argumento utitur Scotus, contra opinionem Richardi. Quod huc etiam quadrat. Nam & hujus opinionis defensores, etiamsi potentiam passivam in accidente, ut in substantiam convertatur, dicant esse supra naturam; potentiam tamen activam conversivam ajunt esse naturalem; id quod etiam confirmat ipsa experientia in specierum combustione, & incineratione, &c. ut explicat Bonaventura, in quartum sententiar. distinctione duodecimâ, parte primâ, articulo secundo, quæstione primâ. Præterea quantitas interminata intelligitur in materia ante adventum formæ substantialis, & manet eadem numero in generato; quæ fuit in eo, ex quo facta est generatio: ut ex Commentatore docet Thomas, in quartum sententiar. distinctione duodecimâ, articulo secundo, in responsione ad quartam quæstiunculam. Idem verò alibi differens de ea quæstione, utrùm in Eucharistia remaneat substantia panis & vini, post consecrationem. 3. part. quæstione 75. articulo 2. Contendit non remanere: hoc argumento, in corpore articuli; Quia panis convertitur in corpus Christi; quod autem convertitur in aliquid, factâ conversione non manet. unde colligit, substantiam panis & vini non remanere. Sic etiam Bonaventura, in quartum sententiar. distinctione undecimâ, parte primâ, articulo primo, quæstione secundâ, & quæstione tertiâ, & Henricus Gandavensis, quolibet 9. quæstione 9. retorqueamus hoc argumentum. Quantitas convertitur in substantiam; ergo non manet id, quod erat prius, non manet quantitas. Item; aut tota speciei quantitas convertitur in substantiam; aut pars in substantiam convertitur, & pars manet quantitas: si prius, nihil de quantitate manet. Non posterius; quia videmus, pares esse dimensiones ejus quod ex consecrata hostia generatur, & ejus quod ex ejusdem molis pane non consecrato generatur. ergo manet pariter utrobique indiminuta quantitas: neque potest pars quantitatis excrescere absque additione novæ quantitatis, quæ hic nulla invenitur.

Rationes contra septimam opinionem.

32. Si dicas; quantitatem non converti in substantiam, sed retinere naturam propriam, & accipere miraculosè vim & proprietatem substantiæ, ut suppleat vicem materiæ; atque ita subsit formæ substantiali rei generatæ, per modum materiæ: Strenuè obsistit Scotus, multis argumentis, in quartum sententiar. distinctione duodecimâ, quæstione sextâ: ubi probat. 1. dimensionem non posse habere vicem materiæ, respectu formæ substantialis; nec posse cum ea constituere unum per se. Deinde, non posse quicquam, per se, unum generari ex dimensione & forma substantiali: & ad multa deducit absurda, in quibus est & hoc, quòd puer nutritus ex speciebus usque ad finem vitæ suæ, non resurgeret, nisi homo compositus ex dimensione, & formâ substantiali unâ vel pluribus; nec esset ejus caro univocè caro cum carne aliorum hominum.

Inidonea defensio.

Ejusdem eversio.

33. Istam etiam opinionem de nutritione ex speciebus rejicit Gabriel Biel; Sumens (inquit Eucharistiam nutritur: non tamen nutritur per species illas panis & vini. in 4. sentent. dist. 12. quæst. 1. artic. 3. dubio 3. Quænam autem Bieli magis arriserit opinio, superiùs indicatum est, §. 29.

7. Opinionem rejicit etiam Biel.

34. Scoti opinio est; manente quidem Eucharistiâ, nullam substantiam de facto redire: at verò si vel per alterationem, vel per motum in quantitate, corrumpatur Eucharistia, redire de facto substantiam compositam, quæ potest novis illis accidentibus affici, eamque eis de facto affici: & hoc in instanti corruptionis, & per miraculum immediatè à Deo. in 4. sentent. dist. 12. quæst. 6.

8. Opinio.

35. Contra hanc Scoti opinionem sic argumentor: 1. inde sequetur, eum qui Eucharistiam sumit, non nutriri; sed novam in eo carnem miraculosè à Deo creari: & sic non solùm

Argumenta contra Octavam opinionem.

scho-

scholasticis fere omnibus, sed etiam antiquis Patribus contradicitur, docentibus, corporaliter nutriri sumentes Eucharistiam: ut ipsorum verba, superiùs recitata, declarant. 2. Posito casu, quod puer usque in finem vitæ non aliud comederet, aut biberet, nisi Eucharistiam, (quem casum ponit ipse Scotus, contra nutritionem ex speciebus, loco citato, num. 9.) sequetur, eum sine nutrimento tam multos annos vixisse & crevisse. At hoc cum nulli Prophetarum, nec ipsi Christo contigerit, nec primævis Paradisi incolis concessum sit: non videtur concedendum, quod sit in sacerdotis cujuslibet potestate hoc cuilibet suo arbitratu conferre. 3. Facit contra hanc opinionem argumentum illud, quo utitur ipse Scotus contra transsubstantiationem, & pro ea opinione, quod panis maneat, post consecrationem. in 4. sentent. distinct. 11. quæstione 3. num. 3. Sicut (inquit) in naturalibus non sunt plura ponenda, quàm ratio naturalis necessariò convincit; quia pluralitas est superflua: ita in credibilibus non sunt ponenda supra quàm convinci possit ex veritate creditorum: sed veritas Eucharistiæ salvari potest sine istâ transsubstantiatione. ergo, &c. Minor probatur; quod ad veritatem Eucharistiæ requiritur signum & signatum, realiter contentum: substantia panis cum suis accidentibus æquè potest esse signum, sicut sola accidentia; imò magis: quia substantia panis sub speciebus magis est nutrimentum quàm accidentia: ergo magis repræsentat corpus Christi in ratione nutrimenti spiritualis. Res etiam contenta, scilicet verum corpus Christi, æquè potest salvari cum substantia panis, sicut cum accidentibus; quia non magis repugnat substantiæ esse simul cum substantia, quàm cum quantitate illius substantiæ. Et confirmatur hæc ratio; quia ponenda sunt pauciora miracula, quantum possibile est: sed ponendo, panem manere cum suis accidentibus, & corpus Christi ibi esse verè, pauciora ponuntur miracula, quàm ponendo, panem ibi non esse. Nam tunc non poneretur aliquod accidens sine subjecto. Hæc ibi Scotus. Quod argumentum sic accommodo præsenti negotio: ponendo, sumentes Eucharistiam nutriri ex substantia panis manente, & in substantiam nutriti naturaliter conversa, non ponuntur tot miracula, quot ponuntur tenendo istam Scoti opinionem, quam commemoravi. Et tamen stare potest veritas Eucharistiæ, & magis repræsentatur corpus Christi in ratione nutrimenti spiritualis, manente pane, & sumentem nutriente. Ergo hoc tenendum; neque admitti debet illa opinio Scoti. Idem argumentum valet contra corporalem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Eucharistia; quam perperam tuetur Scotus, & alii: quorum opiniones recitat Scotus, in quartum sententiar. distinctione undecimâ, quæstione tertiâ, numero tertio. Nam sine tali præsentia salvatur ratio & veritas Eucharistiæ; & vitantur superflua miracula, quæ per ejusmodi præsentiæ positionem ponuntur: videlicet, quòd unum corpus sit in pluribus locis simul, quòd ibi sit quantitas corporis Christi non quantitativè, quòd sine mutatione loci, aut ulla sui mutatione, corpus Christi incipiat esse, ubi antea non fuit; & rursum desinat esse, ubi antea fuit: quòd idem corpus Christi sit simul visibile in uno loco, & invisibile in multis aliis locis, adeò ut in eis ne ipsius quidem Christi oculis conspiciatur, &c.

Scoti argumentum contra transsubstantiationem.

Contra corporalem præsentiam.

36. Si quæras; quid pro transsubstantiatione respondeat Scotus, eadem responsione etiam opinionem suam de nutritione muniturus? inveniet lector apud ipsum Scotum, in 4. sentent. distinct. 11. quæst. 3. num. 13. & 14. & 15. Principalis defensio auctoritate nititur præsentis ac nuperæ Romanæ Ecclesiæ. Principaliter (inquit) videtur movere, quod de sacramentis tenendum est; sicut tenet S. Romana Ecclesia. Sicut habetur, extra, *de hæreticis: ad abolendam.* Nunc autem ipsa tenet panem transsubstantiari in corpus, & vinum in sanguinem: sicut manifestè habetur, extra, *de Summa Trinitate & fide Catholicâ*, capite, *Firmiter credimus. §. Una verò.* Hæc ibi Scotus, numero 13. Postea verò num. 15. dicendum (inquit) quod Ecclesia declaravit istum intellectum esse de veritate fidei, in illo symbolo edito sub Innocentio tertio, in Concilio Lateranensi. Firmiter credimus, &c. Sicut allegatum est superiùs. ubi explicitè ponitur veritas aliquorum credendorum magis explicitè, quàm habebatur in symbolo Apostolorum, vel Athanasii, vel Nicæni. Et breviter; Quicquid ibi dicitur esse credendum, tenendum est esse de substantia fidei: & hoc post illam declarationem sollemnem factam ab Ecclesia. Hæc Scotus. At nos multò rectiùs, cum Augustino & antiqua Catholica Ecclesia, dicimus; Sive de Christo, sive de ejus Ecclesia, sive de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit, licet si nos, sed omnino quod secutus adjecit: si Angelus de cœlo vobis annunciaverit, præterquam quod in scripturis legalibus & Euangelicis accepistis; anathema sit. August. lib. 3. contra literas Petiliani, capite 6. Auctor illius Capituli, *ad abolendam.* Extra *de hæreticis.* Fuit Lucius tertius Papa Romanus, qui Alexandro tertio successit anno Domini 1181. Qua tempestate Pontifices Romani, intolerabili fastu, Imperatorum etiam & Regum cervicibus insultabant. Testis historia de rebus gestis Alexandri Papæ, contra Fridericum Barbarossam Imperatorem, & contra Henricum Angliæ Regem. Articulum istum de transsubstantiatione promulgavit Innocentius, anno Domini 1215. Non sunt contra sacrarum scripturarum, & antiquæ Catholicæ Ecclesiæ, doctrinam audiendi recentiores isti Pontifices, à majorum orthodoxia & pietate degeneres.

Scoti ad suum argumentum responsio, sumta ab auctoritate Romanæ Ecclesiæ.

Responsionis illius refutatio. Gal. 1. 8.

27. Durandi opinio est; quòd, corruptâ formâ panis, materia ejus maneat post consecrationem, & sit sub forma corporis Christi. in quartum sententiar. distinctione undecimâ, quæstione tertia. Postea tamen, hujus suæ assertionis immemor, accedit eorum sententiæ, qui fingunt introduci de novo materiam virtute divinâ, ut fiat nutritio. Cum (inquit) nutritio fiat per hoc, quod materia alimenti sit sub forma nutriti; & sub speciebus sacramentalibus nulla est materia; sed oporteat quòd de novo ibi fiat materia virtute divina, ad hoc ut fiat nutritio. in quartum sententiar. distinctione 12. quæstione 2. Hanc partem de introductione materiæ, refellit Scotus; ut monuimus suprà, §. 29. Priorem partem de panis materia manente sub forma corporis Christi, tenebant quidem Durando antiquiores, (in quibus fuisse videtur Joannes Damascenus, lib. 4. de orthodoxa fide, capite 14.) eamque refutat Henricus Gandavensis, Quia (inquit) tunc sequeretur, quòd Christus, materia panis adveniente, nutri-

9. Opinio.

Nonæ opinionis refutatio.

butriretur, aut saltem augeretur, aut aliquid haberet virtute sacramenti de substantia suâ, quod priùs non habuit; & esset in ipso plus de materia, quàm priùs; & sic semper toto tempore, quo sacramentum hoc conficitur, materia Christi esset habens plus & plus in substantia, vel aliquid quod prius non habuit; & esset mutatio realis ex hoc sacramento circa Christum, quod (ut credo) hæreticum est dicere. Hæc Henricus, quolibet nono, quæstione 9. adde quod inde sequeretur etiam, consumto sacramento Christum amittere de sua substantia, eamque transire in substantiam mortalis carnis, vel cineris, &c.

Vide supra § 29. 38. Posteriorem partem, de introductione materiæ, ut veram tenent etiam Biel, in 4. sent. dist. 12. qu. 1. art. 3. dub. 3. sicut monuimus suprà, § 29. & Bellarminus, lib. 3. de sacramento Eucharistiæ, cap. ult. § *Respondeo, Tractantur.* Quamvis in hoc dissentiat à Biele Bellarminus, quòd asserat Biel, materiam illam à Deo miraculosè produci? Bellarminus verò hoc fieri dicat sine miraculo. Hanc opinionem refellit Scotus, in 4. sent. dist. 12. qu. 6. num. 5. Contra hanc (inquit) opinionem, arguo sic: quæro enim, quando redit materia? aut in ultimo instanti, quando generatur ibi nova substantia: aut ante ultimum instans, &c. probat subtiliter ibi Scotus, neutrum rectè dici posse.

Decima opinio. 39. Bonaventura, propositis quibusdam opinionibus, discedit incertus, & concludit, nihil esse hic pertinaciter asserendum: nos enim nescire, utrùm Deus sic vel sic faciat. in 4. sent. dist. 12. part. 1. art. 2. qu. 1.

Refutatio istius decimæ opinionis. 40. Nempe, si istos magistros consulas, abibis incertior quàm dudum. Quid enim contra veritatem certum esse potest? aut quænam in errore tuta statio? Si autem (inquit Thomas) substantia panis aut vini remaneret in hoc sacramento, vel eorum materia, facile esset assignare, quòd ex eis generatur illud sensibile quod succedit; ut quidam posuerunt: sed hoc est falsum. Hæc Thomas, 3. part. qu. 77. art. 5. in corpore articuli. Scotus etiam docet, faciliorem esse intellectum, si ponatur manere substantiam panis; & cum hac positione consistere posse hoc sacramentum: ideoque sequendam eam sententiam, nisi principaliter obstaret auctoritas Ecclesiæ Romanæ citeriorum temporum, quæ declaravit, panem transsubstantiari in corpus Christi; quamvis hic intellectus sit supra modum difficilis, & ad eum sequantur multa inconvenientia. in 4. sent. dist. 11. qu. 3. Similiter Durandus, Corpus (inquit) Christi esse in hoc sacramento sine conversione substantiæ panis in ipsum, non plus implicat contradictionem, quàm ipsum esse in sacramento facta conversione: ergo sicut unum est possibile, ita & reliquum. —— Si autem iste modus esset verus de facto, [quod post consecrationem remaneret substantia panis & vini,] multæ dubitationes, quæ occurrunt circa hoc sacramentum, (tenendo quod substantia panis non remaneat,) essent solutæ. Dubitatur enim, qualiter ex hoc sacramento potest aliquid nutriri: & quomodo species possunt corrumpi, & ex eis aliquid generari. Quæ omnia salvarentur naturaliter, eo modo, sicut salvarentur, si naturæ panis & vini non assumerentur ad naturam sacramenti: ponuntur enim manere post consecrationem, sicut antè. Sed hic modus non debet teneri de facto, cum Ecclesia determinaverit oppositum, quæ non præsumitur errare in talibus. Hæc Durandus, in 4. sent. dist. 11. quæst. 1. & citat cap. *Firmiter credimus.* Extra, *de Summa Trinitate & fide Catholicâ.* Initio autem ejusdem quæstionis, ait: ponendo, quòd substantiæ panis & vini remaneant; sequi unam difficultatem, quòd duo corpora sint simul: ponendo autem, quòd non remaneant, sequi multas difficultates: unde argumentatur, prius potiùs eligendum; quia illud, ad quod sequuntur pauciores difficultates, est magis eligendum. Hoc tamen argumentum dimittit, territus auctoritate illius symboli Lateranensis. Cujus tamen apud æquos rerum æstimatores nulla esse poterit auctoritas contra doctrinam sacrarum literarum, & priscæ universalis Ecclesiæ. Quin & prius illud eodem argumento rejiciendum est; nam datur tertia via expeditior, à qua abest etiam illa difficultas de duobus corporibus simul: nempe, si tollas præsentiam istam corporalem, contentus sacramentali & spirituali, cum orthodoxis Patribus. Fatentur omnia fore faciliora, si ponatur manere substantiam panis: sed eos, Romano Pontifici in os contradicere formidantes, obstupefecit symboli illius Lateranensis auctoritas; quam rationi ipsique anteponunt veritati, iniquissimo præjudicio. Eadem infelicitate pro fundamento inviolabili perperam sumunt crassum illud figmentum corporalis præsentiæ Christi in Eucharistia. Nos auctoritati Innocentii & Concilii Lateranensis opponimus auctoritatem divinarum Scripturarum, & doctrinam antiquioris & purioris Ecclesiæ: quæ docuit, manere substantiam panis & vini post consecrationem; & Christum esse in Eucharistia præsentem non corporaliter in seipso, sed sacramentaliter in signo: sicut in superioribus ostensum, & infrà etiam cumulatiùs demonstrabitur.

CAPUT DUODECIMUM.

Quartum argumentum ex Patribus, contra Transsubstantiationem.

Christus non est corporaliter præsens in Sacramento Eucharistiæ.

Enthymema. CHristus non est præsens corporaliter in Eucharistia: ergo panis non transsubstantiatur in corpus Christi. *Consequentiam concedunt Transsubstantiarii.* Consequentiam concedunt ipsi Transsubstantiarii: nam, positâ transsubstantiatione, necesse est ponere corporalem istam præsentiam; quam si tollas, & ipsa evanescet transsubstantiatio. Hinc tantopere certant Lombardus, ejusque discipuli, pro reali (ut vocant) præsentia corporis Christi in Eucharistia, 4. sentent. dist. 10. & Thomas etiam in Summa, 3. part. quæst. 75. art. 1. & Henricus Gand. quolibet 9. quæst. 9. Et sunt in hoc errore tam inverecundi, ut eum pro articulo fidei, & constanti Catholicæ Ecclesiæ doctrinâ, venditare non erubescant. Oppositam autem veritatem, tanquam nuperam quandam à Berengario Archidiacono Andegavensi, circa annum Domini 30. supra 1000. excogitatam hæresim,

odiose traducant, & petulanter contemnant. Probandum igitur est argumenti nostri antecedens, ut adversus incursantium furorem veritas invicta demonstretur. De vocibus autem *præsentia, realis, corporalis, localis* &c. legi poterunt, quæ tradidimus suprà, cap. 6.

Repetitur, & confirmatur Antecedens. Prima confirmatio Antecedentis. Syllogismus.

2. Argumenti nostri antecedens est; Christus non est corporaliter præsens in Eucharistiâ: seu; corpus Christi non est ibi præsens in seipso. quod sic ostendo. Thomas ait; verum corpus Christi & sanguinem esse in hoc sacramento, neque sensu, neque intellectu deprehendi potest; sed sola fide, quæ auctoritati Divinæ innititur. 3. part. qu. 75. art. 1. in corpore articuli, unde sic argumentor. Quod propter Divini verbi auctoritatem credendum est, aliquo Dei verbo nobis est intimatum: at ista corporalis præsentia nullo Dei verbo nobis est intimata: ergo non est credenda.

De verbis Domini, Hoc est corpus meum: Matth. 26. 26. utrum propriè an figurativè intelligenda sint. Transsubstantiarii pugnant pro sensu proprio.

3. Ingerunt verba Domini; *Hoc est corpus meum:* quæ non figurativè, sed propriè intelligenda esse probare conantur, tum ex ipso loco, tum ex convenientia petitâ à discrimine V. & N. Testamenti. Scotus priorem probationem proponit, in 4. sent. dist. 10. qu. 1. num. 3. Si (inquit) hæretici vellent ista exponere, dicendo quòd sint figurativè dicta, sicut illud quod ait Joan. 15. *Ego sum vitis vera.* Et illud, 1. Corinth. 10. *Petra autem erat Christus:* istud omnino est contra intentionem Salvatoris: quod patet ex Augustino 83. quæstionum, quæst. 69. Solet (inquit Augustinus) circumstantia Scripturarum illuminare sententiam. Universaliter (*pergit Scotus*) intellectus verborum Christi an loquatur figurativè, an non; colligi potest ex præcedentibus, vel consequentibus ibidem, vel ex aliis Scripturæ locis. Unde cum Christus ait; *Ego sum vitis vera*, subjunxit, *& vos palmites.* (*Joan. 15. 1, 5.*) Constat autem, quod discipuli non erant palmites naturales, sed tantum figurales. Sed cum dixit Lucæ 22. *hoc est corpus meum,* subdit, *quod pro vobis tradetur.* (*Luc. 22. 19. 20.*) Cum etiam dixisset, *hic est calix sanguinis mei*, subdit, *qui pro vobis fundetur.* Hoc etiam manifestè patet ex alio loco Scripturæ, scilicet Joan. 6. ubi est diffusa prædicatio de isto sacramento. Hæc Scotus. idem argumentum repetunt Durandus, in 4. sent. dist. 10. qu. 1. & Joannes Major, ibidem.

Orthodoxi tuentur sensum figurativum. Luc. 22. 19.

4. Respondeo. Nos cum ex ipsa contextus serie, tum ex aliis scripturæ locis, nec non ex Paternis testimoniis, loquutionem hanc figurativè esse intelligendam, demonstravimus suprà, capitib. 8, 9. 10, 11. Neque adversarios juvant illa Domini verba, *quod pro vobis traditur.* Ultro enim profitemur, illud ipsum corpus intelligi, quod de beata Virgine Maria natum, & pro nobis cruci affixum est. sed hoc corpus de consecrato pane prædicari dicimus, non propriè, puta disparatum de disparato, sed figurativè. nempe secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est; ut monet Aug. epist. 23. non utique per substantiam, sed per significationem, ut alibi docet idem Augustinus, in quæstionibus in Leviticum lib. 3. cap. 57. vide suprà in principio capitis decimi. Significatur autem ipsum verum Christi corpus, ejusdemque sanguis. Huc spectant illa Tertulliani verba; acceptum panem & distributum discipulis corpus suum illum fecit, *hoc est corpus meum,* dicendo, id est, figura corporis mei. figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Cæterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit tradere pro nobis. Hæc Tertullianus, lib. 4. adversus Marcionem, cap. 40. ubi ex figura in sacramento, veritatem corporis adstruit in ipso Christo. Eodem argumento utitur Irenæus, lib. 5. haud multo post initium libri, & Leo 1. Papa Romanus, epist. 10. ad clerum & plebem Constantinopolitanam. Et serm. 6. de jejunio septimi mensis. Et Theodoretus dialogo secundo, qui inscribitur ἀσύγχυτος, inconfusus. Quamvis autem ambæ illæ Domini loquutiones [*Ego sum vitis vera: hoc est corpus meum:*] sint figurativæ, non tamen eadem utriusque est ratio: (*Ioan. 15. 1. Matth. 26. 26.*) nam Christus assimilatur viti, sed ipse non est sacramentum, aut figura, cujusquam arboris: at consecratus panis est figura, sacramentum, symbolum corporis Christi. In illa loquutione intelligitur simplex quædam similitudo, eminus cogitanda; In hac autem similitudo atque connexio sacramentalis. Nec tamen ex cohærentia sacramentali sequitur rei ipsius cum sacramento præsentia corporalis. ut patet in sacramento baptismi: & ex ea etiam loquutione, *Petra autem erat Christus*; de qua nihil respondet Scotus. (*1. Cor. 10. 4*)

Altera argumentatio Transsubstantiariorum, pro sensu proprio dicti illius, Hoc est corpus meum.

5. Altera probatio quam adhibent, ut probent verba illa [*hoc est corpus meum*] esse propriè intelligenda, sumitur à discrimine V. & N. Testamenti. Hoc conveniens est (inquit Thomas) perfectioni novæ legis. Sacrificia enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solum in figura, secundum illud Hebr. 10. *umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam rerum imaginem.* (*Hebr. 10. 1.*) Et ideo oportuit, ut aliquid plus haberet sacrificium Novæ legis à Christo institutum: ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione vel figurâ, sed etiam in rei veritate. Hæc Thomas, 3. part. qu. 75. art. 1. in corpore articuli.

Vindicatur locus ad Hebr. 10. 1. Ubi de discrimine veteris & Novi Testamenti.

6. Vindicabimus prius verba sacri textûs ad Hebræos, quibus alienum sensum affingit Thomas; deinde respondebimus ad argumentum, quod sumunt à perfectione novæ legis supra veterem. Apostolus ad Hebræos loco citato, umbram tribuit legi veteri; imaginem Euangelio, seu Novo Testamento, eorundem bonorum quæ in lege promittebantur, & tempore Euangelii tandem exhibita sunt. Bona autem sunt (interprete *Chrysostomo*) ἡ θυσία, ἡ ἄφεσις. id est, Christi incarnati pro nobis in passione oblatio semel peracta, non iteranda: unica enim illa sufficit in æternum pro reconciliatione & sanctificat one perfecta æternâque salute credentium; Atque ipsa redemtio & beatitas æterna, nobis Christi morte acquisita. ideo *Theodoretus* & *Oecumenius* res interpretantur vitam futuram. umbra horum bonorum in lege, fuit typica præfiguratio, seu rudior delineatio, sumta à pictoribus metaphora; imago eorundem in Novo Testamento est ipsa redditio seu exhibitio seu promissionis impletio, & lineamentorum sub lege obscurius ductorum illustratio, per adjectionem colorum. Hac à pictoribus sumtâ similitudine uti hoc loco Apostolum observant, in hujus loci commentariis, *Ambros.* & *Chrysost.* & *Theodoret.* & *Oecumen.* Imaginem autem *Ambros.* & *Chrysostomus* appellant veritatem, id est, expressam veritatis exhibitionem & illustrem manifestationem; ut patet ex similitudine picturæ, quam explicant. Eodem sensu

Theodoretus

Theodoretus imaginem interpretatur Euangelicam institutionem: & umbram vetus Testamentum. Sic *Chrysostomus* baptismum Euangelicum appellat veritatem, respectu umbrarum legalium. com. in 1. ad Cor. 10. 2. Non instituit autem Apostolus, loco citato ad Hebræos, collationem signorum V. & N. Testamenti, nisi ex consequenti; quatenus rem exhibitam hæc clarius significant & repræsentant; sicut & ipsa doctrina Euangelii. Neque de sacramentis sermonem instituit, sed de sacrificiis; & unicum illud cruentum Domini nostri sacrificium ejusque unicam oblationem in passione semel peractam, omnibus legalibus sacrificiis & frequentibus oblationibus anteponit, ut veritatem umbris. Vetus Testamentum (inquit *Augustinus*) secretum regni cœlorum tempore opportuno aperiendum promissionibus terrenis operuit, & quodammodo umbrosius opacavit. Ubi autem venit plenitudo temporis, ut novum Testamentum revelaretur, quod figuris veteris velabatur, evidenti testificatione jam demonstrandum erat. lib. 22. contra Faustum, cap. 76. Item; In Veteri Testamento novi gratia velabatur: in Novo, Veteris obscuritas revelabatur, eodem lib. cap. 77. Item: Prima sacramenta quæ observabantur & celebrabantur ex lege, prænunciativa erant Christi venturi. lib. 19. contra Faustum, cap. 13. illæ fuerunt promissiones rerum complendarum, hæc sunt indicia completarum. Eodem lib. cap. 14. Item: hujus sacrificii caro & sanguis ante adventum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. lib. 20. contra Faustum,

Hebr. 10. 1. cap. 21. Ex his patet, locum illum ad Hebræos nihil facere pro corporali præsentia Christi in Eucharistia. Non enim illic de Eucharistia agitur, sed de cruenta ipsius Christi oblatione, semel facta. Cujus etiamsi Eucharistia sit commemoratio, non tamen est iteratio. Baptismus Chrysostomo veritas dicitur, respectu umbrarum legalium; nec tamen inde sequitur, Christum esse in hoc sacramento corporaliter præsentem. Doctrina Euangelica habet ipsam rerum imaginem, præ legali adumbratione, nec tamen Christum sistit auditoribus corporaliter præsentem.

Respondetur ad argumentum superius propositum, § 5.

7. Jam ad argumentum: oportet quidem, ut sacrificium Christi plus habeat quàm sacrificia Aaronica, quibus omnibus unicum Christi sacrificium præstantius est: ut fusè docet Apostolus ad Hebræos: Non tamen inde sequitur, Christum sacramento novæ legis esse corporaliter præsentem. Et quamvis tum doctrina tum sacramenta Euangelica gratiam, olim obscurius adumbratam, declarent illustrius ac luculentius; non tamen hinc efficitur, Christum esse in his corporaliter præsentem. sacramenta novæ legis *Augustinus* vocat virtute majora, utilitate meliora. lib. 19. contra Faustum, cap. 13. significatione præstantissima, epistolâ 118. capite primo: intellectu augustissima. libro tertio, de doctrina Christiana, capite nono: sed ibidem docet, non soli Eucharistiæ, sed etiam baptismo hoc competere. sicuti (inquit) est baptismi sacramentum, & celebratio corporis ac sanguinis Domini. Christus tamen non est in baptismo corporaliter præsens. Neque igitur in Eucharistia præsentiam talem important ista utrique sacramento communia elogia.

Sacramentorum novi Testamenti elogia quædam Augustiniana.

8. Verba illa Apostoli, *Petra autem erat Christus*: sic interpretatur Bellarminus, ut neget petram illam materialem in deserto fuisse sacramentum Christi: neget etiam Paulum de ea loqui. 1. ad Cor. 10. 4. sed de alia invisibili, quæ revera erat Christus, ut Deus: ut sensus sit; bibebant de spirituali consequente eos petra, id est, bibebant de Christo, ut Deo. *Bellarm.* lib. 1. de Eucharistia, cap. 9. §. *Iam quod attinet.*

De verbis Apostoli, Petra autem erat Christus. 1 Cor. 10. 4 interpretatio Bellarmini.

9. Quid verò *Augustinus*? Sacramenta (inquit) illa fuerunt, in signis diversa sunt, in re quæ significatur paria sunt. Apostolum audi, *Nolo enim vos*, inquit, *ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Mosen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.* Spiritalem utique eandem, nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud: spiritalem verò quam nos, sed patres nostri, non patres illorum, quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. Et adjungit; *Et omnes eundem potum spiritalem biberunt.* aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spirituali. Quomodo enim eundem potum? *Bibebant*, inquit, *de spirituali, sequente petrâ: petra autem erat Christus.* Inde panis, inde potus. Petra Christus in signo, verus Christus in Verbo & in carne. tractatu vigesimo sexto, in Euangelium Joannis. Item alibi; In signis (inquit) diversis eadem fides, sic in signis diversis quomodo in verbis diversis. ——— utique credebant: sed illi ventura esse, nos autem venisse: ideo & sic ait; Eundem potum spiritalem biberunt: si spiritalem, eundem; nam corporalem non eundem. Quid enim illi bibebant? *Bibebant de spirituali sequente petra: petra autem erat Christus.* Videte ergo, fide manente, signa variata. Ibi petra Christus, nobis Christus quod in altari Dei ponitur: & illi pro magno sacramento ejusdem Christi biberunt aquam profluentem de petra; nos quid bibamus, norunt fideles. Si speciem visibilem intendas, aliud est: si intelligibilem significationem, eundem potum spiritalem biberunt. Hæc Augustinus, tractatu quadragesimo quinto. in Euangelium Joannis. Idem libro quæstion. in Leviticum, cap. 57. Solet res quæ significat, ejus rei nomine quam significat nuncupari. Sicut scriptum est: *septem spicæ septem anni sunt.* Non enim dixit, septem annos significant. & septem boves, septem anni sunt: & multa hujusmodi. Hinc est quod dictum est, *Petra erat Christus.* Non enim dixit, petra significat Christum, sed tanquam hoc esset, quod utique per substantiam non hoc erat, sed per significationem. Idem alibi; Delirant, qui putant, signis sacramentisque mutatis, etiam res ipsas esse diversas, quas ritus Propheticus prænunciavit promissas, & quas ritus Euangelicus annunciavit impletas. ——— aliis mysteriorum signaculis passio & resurrectio Christi futura promissa est, aliis jam facta annunciatur. lib. 19. contra Faustum, cap. 16. Hactenus Augustinus. Ex his liquidò patet, petram illam, ex mente Augustini, & aquam ex Petra illa materiali profluentem, fuisse sacramentum Christi, significatione intelligibili idem cum Euangelico sacramento Eucharistiæ; licet aliud specie visibili. Et Patres illos credentes comedisse & bibisse eandem sacramenti rem, quam nos; adeóque veram Christi carnem & sanguinem.

Interpretatio Augustini, opposita interpretationi Bellarmini. 1. Cor. 10. 1, 2, 3. Ibid. vers. 4. Fide manente signa variata. Solet res quæ significat, ejus rei nomine quam significat nuncupari. Genes. 41. 26. 1. Cor. 10. 4. non per substantiam, sed per significationem. Mysteriorum signacula.

Interpretatio Chrysostomi opposita interpretationi Bellarmini.

10. In eandem sententiam *Chrysostomus*, in Comm. in 1. Corinth. 10. serm. 23. καθάπερ γὰρ σὺ τὸ σῶμα ἐσθίεις τὸ δεσποτικὸν, οὕτως ἐκεῖνοι τὸ μάννα· καὶ ὥσπερ σὺ τὸ αἷμα πίνεις, οὕτως ἐκεῖνοι ὕδωρ ἐκ πέτρας. εἰ γὰρ καὶ αἰσθητὰ ἦν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πνευματικῶς παρείχετο, οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, ἀλλὰ κατὰ δωρεᾶς χάριν, καὶ μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν ἔτρεφεν εἰς πίστιν ἐνάγοντα. id est; Quemadmodum enim tu corpus edis Dominicum, ita illi manna: & sicut tu sanguinem bibis, sic illi aquam ex petra. Etsi enim sensibilia erant quæ fiebant, tamen spiritualiter exhibebantur, non secundùm naturæ consequentiam, sed secundùm donationis gratiam, & cum corpore etiam animam nutriebant, ad fidem inducentia. ——— ἐπὶ δὲ τοῦ ποτοῦ &c. De potu verò, quoniam modus duntaxat suppeditationis erat mirabilis, [παράδοξος] & confirmatione indigebat, idcirco postquam dixit, quod eundem potum spiritualem biberunt, subjecit, *biberunt enim ex spirituali sequente petrâ*, & addidit, *Petra autem erat Christus.* οὐ γὰρ ἡ τῆς πέτρας φύσις τὸ ὕδωρ ἠφίει, φησὶν (ἢ γὰρ ἂν καὶ πρὸ τούτου ἐξέβλυζεν) ἀλλ' ἑτέρα τις πέτρα πνευματικὴ τὸ πᾶν εἰργάζετο, τουτέστιν, ὁ Χριστὸς, ὁ παρὼν αὐτοῖς πανταχοῦ, καὶ πάντα θαυματουργῶν. Non enim petræ illius natura aquam illam emisit, inquit, (nam & ante illud scaturivisset) sed alia quædam petra spiritualis omne illud operabatur, hoc est, Christus, qui ubique illis præsens aderat, & omnia patrabat miracula. Hæc Chrysostomus. Ex cujus mente, manna & aqua illa fuerunt signa visibilia invisibilis gratiæ, non solum corpus carnaliter, sed etiam animam spiritualiter, nutrientia: ex gratia Christi instituentis & hæc omnia mirabiliter operantis. Loquitur autem Apostolus de utraque petrâ, secundùm Chrysostomum, tum de materiali illa ex qua aqua manavit, tum de Christo cujus virtute id effectum est. cujus typus fuit petra illa saxea: sicut manna, corporis Dominici; & aqua, sanguinis. Quod autem eodem loco *Chrysostomus* nostra sacramenta, videlicet, baptismum & Eucharistiam, vocat veritatem, & vetera illa, typos; id tantummodo ad diversos significandi modos referendum est; quia eundem Christum quem vetera illa venturum obscurius adumbrabant, nostra jam exhibitum luculentius monstrant. Neque tamen propterea aut vetera illa verè sacramenta non fuerunt, aut nostra quicquam sunt aliud in sermonis proprietate, nisi sacramenta. sicut etiam doctrina Novi Testamenti illustrior est doctrina veteri, & tamen utraque est verè cœlestis doctrina. licet hæc clarior sit atque uberior, instar splendoris solaris præ splendore Luciferi; & instar maris præ rivulo. Neque ex hac communi prærogativa inferri potest præsentia Christi corporalis in Eucharistia, cum desit baptismo, ut suprà etiam monebamus, §. 6. & §. 7.

Petra autem erat Christus.

Ex textu sacro refutatur Bellarmini interpretatio. 1. Cor. 10. 5.

11. Loquutionem verò illam Apostoli esse sacramentalem, & petram significantem rei significatæ vocabulo nuncupari, etiam ex ipsa textûs serie fit manifestum; nam ex eis qui de spirituali illa petra biberunt, ait plerosque Deo acceptos non fuisse, atque adeò in deserto prostratos esse. Nempe qui sacramentum sumserunt, sed non sunt facti participes rei sacramenti. Aquam de petra illa saxea manantem biberunt, quæ petra erat Christus in signo, ut interpretatur *Augustinus*: sed non biberunt aquam vitæ promanantem ex Christo petra salutis nostræ. si enim hanc bibissent, Deo accepti essent, & in Christo manerent.

Theodoretus.

12. *Theodoretus* in hunc locum, ait petram imitatam esse latus Domini, emittendo præter spem fluenta aquarum.

De verbis Domini; Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Matth. 28. 20.

13. Abutuntur etiam Transsubstantiarii illis Domini verbis apud Matthæum cap. ult. *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* quæ de corporali Christi præsentia in sacramento Eucharistiæ intelligenda esse ajunt Bonaventura, in 4. sent. dist. 10. part. 1. art. 1. qu. 1. & Henricus, quolibet 9. qu. 9. At longè feliciùs *Augustinus*, tract. 50. in Euang. Johan. Secundùm majestatem suam, secundùm providentiam, secundùm ineffabilem & invisibilem gratiam, impletur quod ab eo dictum est, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*. Secundùm carnem verò quam Verbum assumpsit, secundum id quòd de Virgine natus est, secundùm id quòd à Judæis comprehensus est, quòd ligno confixus, quòd de cruce depositus, quòd linteis involutus, quòd in sepulcro conditus, quòd in resurrectione manifestatus, *non semper habebitis me vobiscum.* Quare? quoniam conversatus est secundum corporis præsentiam quadraginta diebus cum discipulis suis, & eis deducentibus videndo, non sequendo, ascendit in cœlum; & non est hic; ibi enim sedet ad dextram Patris: & hic est; non enim recessit præsentia majestatis. Hæc *Augustinus*. Sic se habuit prima confirmatio antecedentis quarti nostri argumenti, quod initio hujus capitis propositum est.

Matth. 26. 11. vide inferius, §. 17.

2. Confirmatio antecedentis argumenti nostri, initio hujus capitis propositi. Ioan. 6. 63.

14. *Augustinus* in Psal. 98. verba illa Domini; *Spiritus est qui vivificat; caro autem nihil prodest. verba autem quæ loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt:* sic interpretatur: Spiritualiter intelligite quod loquutus sum: non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis; & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi: spiritualiter intellectum vivificat vos. Hoc & alia quædam *Augustini* testimonia contra seipsos proferunt *Lombard.* ejusque interpretes, 4. sent. dist. 10. & *Thomas* etiam in Summâ, 3. part. qu. 75. art. 1. & *Henricus*, quolibet. 9. qu. 9. & ab hac claritate se occultare conantur sub inutili distinctionis cujusdam, Augustino incognitæ, operimento. Ajunt, his testimoniis non negari præsentiam Christi corporalem in Eucharistia, ejusdemque sumtionem ore corporali: sed tantùm doceri, quòd non sit ibi futura caro Christi visibiliter in forma humanâ, sed invisibiliter sub forma panis & vini. & quod non sit in partes discerpendum & manducantium dentibus laniandum corpus Christi, sicut putabant illi Judæi qui retro ierunt; sed quòd integrum sumendum sit.

Transsubstantiariorum violenta & falsa expositio.

Falsa illius expositionis refutatio.

15. Contra inanem istam argutiam, sic insto: Augustinus ab Eucharistia, quæ in Ecclesia celebratur, præsentiam Christi corporalem simpliciter excludit, absque ulla restrictione; ergo inanis est distinctio. Item; Augustinus omnem Christi corporalem præsentiam hinc excludit: ergo falsa est distinctio. Augustinus, in Psal. 98. Durum (inquit) illis visum est, quod ait; *Nisi quis manducaverit carnem meam, non habebit vitam æternam*. Acceperunt illud stultè; carnaliter illud cogitaverunt; & putaverunt, quod præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis. ——— Ille autem instruxit eos, & ait illis, *Spiritus est qui vivificat*, &c. Spiritualiter intelligite quod loquutus sum, &c. Hinc sumserunt Transsubstantiarii

Augustin.

Ioan. 6. 53.

Ibidem, vers. 63

ſtantiarii occaſionem comminiſcendi illam ſuam diſtinctionem, quæ tamen apud Auguſtinum nuſquam comparet. Audi eundem, tract. 27. in Euang. Johann. Illi (inquit,) putabant eum erogaturum corpus ſuum; ille autem dixit, ſe adſcenſurum in cœlum: utique integrum. Cum videritis Filium hominis aſcendentem ubi erat prius; certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus ſuum; certè vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non conſumitur morſibus. Hæc ibi. Non reſervat Auguſtinus præſentiam corporalem in terris inviſibilem, neque integri corporis deglutitionem corporalem opponit manducationi illi, quam imaginati ſunt illi increduli; ſed argumentatur ab aſcenſione in cœlum, ut omnem tollat corporalis præſentiæ & manducationis ſpem. Non agnoſcens aliam humanam tam magni corporis manducationem corporalem, niſi quam Judæi illi cogitarunt. Ideo commendari nobis ait ſacramentum, carnaliter quidem manducandum, non tamen carnaliter, ſed ſpiritualiter, intelligendum. quid ſit autem ſpiritualiter ſacramentum intelligere, declarat alibi idem Pater: nempe ut figuratam loquutionem non accipiamus tanquam propriè dictam, neque ſigna pro rebus quæ eis ſignificantur. libro 3. de doctrina Chriſtiana, capite 9. & cap. 16. Vide ſupra, cap. 8. Auguſtinus eodem ſenſu ait; ſacramentum quod viſibiliter celebratur, intelligendum eſſe inviſibiliter. in Pſal. 98. Hæc enim duo adverbia apud eum in hoc argumento eundem habent ſenſum, *ſpiritualiter, inviſibiliter.* ſicut ex altera parte & illa duo, *carnaliter & viſibiliter.* Et *præſentiam carnis* nuſquam opponit *præſentiæ carnis*, ſed eam opponit *præſentiæ Majeſtatis*, id eſt, Deitatis & gratiæ. Secundùm præſentiam majeſtatis (inquit,) ſemper habemus Chriſtum: ſecundùm præſentiam carnis, rectè dictum eſt diſcipulis, *Me autem ſemper non habebitis.* Habuit enim illum Eccleſia ſecundùm præſentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt. Tract. 50. in Euang. Johan. Non ait, nos corpore tenere inviſibiliter; ſed ait, nos fide tenere, ſine præſentia carnis. cauſam ſuperius ibidem aſſignaverat; quoniam (inquit,) converſatus eſt ſecundùm corporis præſentiam 40. diebus cum diſcipulis, & eis deducentibus videndo, non ſequendo, aſcendit in cœlum; & non eſt hic; ibi enim ſedet ad dextram Patris: & hìc eſt; non enim receſſit præſentia majeſtatis. Ecce! *Auguſtinus* ſimpliciter à terris aufert præſentiam carnis Chriſti, relicta ſolâ præſentiâ majeſtatis. Idem Aug. tract. 1. in 1. epiſtolam Johannis. Et Dominus (inquit,) conſolans nos, qui ipſum jam in cœlo ſedentem manu contrectare non poſſumus, ſed fide contingere; ait illi, *quia vidiſti, & credidiſti; beati qui non viderunt & credunt.* Nos deſcripti ſumus: Et tract. 2. in eandem epiſt. In quę palpemus, nos non habemus. —— Jam Chriſtus aſcendit in cœlum, non eſt venturus niſi in fine, ut judicet de vivis & mortuis.

Gratia Dei non conſumitur morſibus.

Spiritualiter, inviſibiliter. Carnaliter, viſibiliter.

Secundum præſentiam majeſtatis. Secundum præſentiam carnis. Matth. 26. 11.

Modò fide tenet, oculis non videt.

Iam in cœlo ſedentem fide contingimus. Ioan. 20. 29.

16. Rationem ſi quæras, cur à nobis nunc in terris non videatur, neque tangatur Chriſtus ſenſu corporeo: Reſpondent Transſubſtantiarii; quia etiamſi hic in terris præſens ſit præſentia carnis, non tamen viſibiliter aut palpabiliter præſens eſt. Hujus commenti neſcius Auguſtinus, longè aliam reddit rationem; nempe; quia ſecundùm præſentiam carnis jam hic non eſt, ſedet in cœlo, neque inde venturus niſi in fine, quamvis non receſſerit præſentia majeſtatis.

Doctrina Auguſtini, & doctrina Transſubſtantiariorum manifeſta diſcrepantia & repugnantia.

17. Alibi ait Auguſtinus; Non itaque rectè intelliguntur de quibus dixerit, *Cum eſſem cum eis, ego ſervabam illos:* niſi hi quos in ſe credentes ſervare jam cœperat præſentiâ corporali, & quos relicturus fuerat abſentiâ corporali, ut eos cum Patre ſervaret præſentiâ ſpiritali. Poſt verò adjungit & cæteros ſuos, ubi dicit, *Non pro his autem rogo tantum,* &c. tract. 106. in Euang. Johannis. Item; commendat ergo eos Patri, quos corporali abſentiâ relicturus eſt. —— Et quando ab eis abſtulit Filius præſentiam corporalem, tenuit cum Patre cuſtodiam ſpiritalem. tract. 107. in Euang. Johannis. Idem etiam tractatu 50. in illud Euang. Nos (inquit,) indicemus modò Judæis, ubi ſit Chriſtus. —— reſurrexit, à diſcipulis agnitus; ante oculos eorum aſcendit in cœlum: ibi ſedet ad dextram Patris: qui judicatus eſt, venturus eſt judex. Audiant, & teneant. Reſpondent; quem tenebo? abſentem? quomodo in cœlum manum mittam, ut ibi ſedentem teneam? Fidem mitte, & tenuiſti. Parentes tui tenuerunt carne, tu tene corde; quoniam Chriſtus abſens etiam præſens eſt: niſi præſens eſſet, à nobis ipſis teneri non poſſet: ſed quoniam verum eſt quod ait, *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi:* & abiit, & hic eſt, & rediit, & nos non deſeruit: corpus enim ſuum intulit cœlo; majeſtatem non abſtulit mundo. Hæc ibi Auguſtinus. Eodem ſenſu *Eligius* Noviomenſis Epiſcopus, homil. 4. Et quoniam (inquit,) ipſe quidem corporalem præſentiam ab eis abſcondebat, quibus ſecundùm Divinitatem dignatus erat polliceri, *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.* Hæc Eligius. [in bibl. Patr. tom. 2. edit. 4.]

Iohan. 17. 12.

Abſentia corporalis.

Præſentia ſpiritualis.

Ubi ſit Chriſtus.

Fidem mitte & tenuiſti.

Matth. 28. 20.

Eligius.

Matth. 28. 20.

18. Ita paſſim Auguſtinus corporalem nunc à terris abſentiam Chriſti inculcat: neque aliam hic niſi majeſtatis præſentiam agnoſcit: non niſi cœlo tribuens præſentiam corporalem, uſque in finem ſeculi. Idcirco neque in converſione Saüli agnoſcit Chriſtum cœlo exceſſiſſe: Dixit (inquit,) ubi eſſent membra ejus. Aſcenſurus enim dixit verba noviſſima; poſt ipſa verba non eſt loquutus in terra. Aſcenſurum caput in cœlum, commendavit membra in terra, & diſceſſit. Jam non invenis loqui Chriſtum in terra. Invenis illum loqui, ſed in cœlo, & de ipſo cœlo. Quare? quia membra calcabantur in terra. Perſecutori enim Saülo dixit deſuper, *Saule, Saule! quid me perſequeris?* aſcendi in cœlum, ſed adhuc in terra jaceo. Hic ad dextram Patris ſedeo: ibi adhuc eſurio, ſitio, peregrinus ſum. tract. 10. in epiſt. Johannis, paulò ante finem illius tractatûs.

Chriſti à terris abſentia corporalis uſque ad finem ſeculi.

Chriſtus in cœlo, & de cœlo loquutus eſt Saulo, act. 9. 4.

19. Jam tertiam ſubjicio confirmationem antecedentis argumenti noſtri quarti contra transſubſtantiationem. Corpus Chriſti non eſt ſubſtantialiter ſeu corporaliter in pluribus locis ſimul: ergo non eſt ſubſtantialiter ſeu corporaliter præſens in Euchariſtia. Conſequentia evidens eſt, nec inficias eunt ipſi Transſubſtantiarii. In antecedente autem omnem modum corporalis præſentiæ in pluribus locis ſimul, excludimus: ut adverſariis præſidium illud eripiamus, quod ponunt in commentitia ſuâ diſtinctione, concedentes non eſſe in pluribus locis ſimul localiter & circumſcriptivè, eſſe tamen ſubſtantialiter ſeu corporaliter. Quam eorum vanitatem evidenter & prolixè refutavimus ſupra, cap. 6. Non repeto quæ illic dicta ſunt.

Tertia confirmatio antecedentis propoſiti initio hujus capitis.

Augustin. ubi supra § 15. & § 17.

20. Accedat illa *Augustini* superius commemorata argumentatio; Christus secundum carnem jam est in cœlo; ergo non est hic secundum carnem; ergo à nobis corporaliter jam absens est: ergo nobiscum in terra jam non est præsens, nisi præsentiâ majestatis & gratiæ.

Ambros.

21. Eodem modo argumentatur *Ambrosius*, serm. 56. de Tempore. Quisquis (inquit,) vult contingere Dominum Salvatorem, prius eum debet fide suâ ad dextram Divinitatis imponere, & credulitate cordis collocare in cœlestibus. ——— Ergo jam non super terram, nec in terra, nec secundùm carnem debemus quærere Salvatorem, si volumus eum invenire atque contingere. sed secundùm Divinæ majestatis gloriam, ut dicamus cum Apostolo Paulo; *Nunc autem secundùm carnem non novimus Christum.* Igitur & Stephanus beatus fide suâ non super terram quæsivit Christum, sed stantem illum ad Dei dextram recognovit: ubi illum reperit, ibi mentis devotione quæsivit. Hæc Ambrosius. vide supra, cap. 6. §. 12.

Iam non super terram, nec in terra, nec secundùm carnem, sed secundùm Divinitatis gloriam. 2. Cor. 5. 16. Act. 7. 55, 56.

22. Sic etiam *Cyrillus* Alexandrinus, lib. 10. in Johan. cap. 38. Nullus (inquit) ambigit, quum ad cœlos ascenderit, quamvis virtute semper adfuerit, præsentiâ tamen carnis ipsum abfuisse. Et lib. 11. cap. 3. In cœlum ascendens Spiritum immisit: non enim conversari cum Apostolis carne poterat, cum ad Patrem ascenderit. ——— Etsi abest corpore, Patri pro nobis apparens, ac à dextris ejus sedens, habitat tamen in sanctis per Spiritum: neque patitur (ut dixit) illos orphanos esse. Et eodem lib. 11. cap. 21. Putabant discipuli absentiam Christi, ut hominis dico (Deus enim ubique adest) multorum eis incommodorum causam futuram: quum non adesset, qui ab omnibus eos possit malis eruere. Sed oportebat (dicam enim, etiamsi luminaria orbis postea facti sint) non solùm in carnem Christi, verumetiam in Deitatem respicere: quæ quamvis oculis non cernatur, adest tamen semper summa cum potestate. Nec quicquam est quod prohibere possit, quin omnia repleat, & quod velit peragat: non enim loco aut dimensionibus circumscriptibilis natura Divina est. Quare quum Deus & homo Christus verè sit, oportuit eos intellexisse, ineffabili Deitatis potestate unà cum eis semper futurum, etiamsi carne abesset. Idcirco enim ipse quoque in superioribus dicebat: *Pater sancte serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi.* Apertè significans Deitatis ratione, non carnis præsentiâ eos posse servari. ——— Desolationis ergo formidinem pellens, idem per eadem verba sæpius revolvit: salutem illis non corporali carnis præsentiâ, sed Deitatis potestate futuram ostendens. Et capite 22. Deum igitur atque hominem verè seipsum esse ostendens; discipulis hinc intelligendum reliquit, non minus se absentem quàm præsentem salutem eis allaturum, & quâ ratione, quum adesset ut homo, eâ etiam absentem servare posse: non enim circumscribitur loco Deus, nec à re aliquâ unquam abest. Sed omnia implens, & omnia penetrans, in omnibus & extra omnia est. ——— Ex quibus omnibus & illud subtilius emergit, quod etiam quum ut homo adesset, non hac ratione, sed Deitatis virtute ac gloria illos conservabat. Nihil ergo mali accidere vobis potest, ait, si carne abfuero: quum Deitatis meæ potestas, quæ vos hucusque servavit, in posterum etiam servatura sit. Hæc non ideo dicimus, quia Domini corpus non magni æstimemus: sed quia mirabiles hos effectus, gloriæ Deitatis attribuendos putamus. Nam ipsum etiam Domini corpus coniuncti virtute Verbi sanctificatur, & ad benedictionem mysticam adeo activum fit, ut possit sanctificationem nobis suam immittere. Unde ipse quoque Salvator, quum ad Judæos multa de carne sua dissereret, ac vivificum verè panem eam appellaret; *Panis enim*, inquit, *quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro Mundi vitâ.* Stupentibus illis, & quomodo id fieri posset dubitantibus, dicebat; *Spiritus est qui vivificat; caro nihil prodest. Verba quæ ego loquutus sum vobis, spiritus sunt & vita.* Apertè namque, hic ad sanctificandum, vivificandumque nihil prodesse carnem ostendit, in quantum scilicet naturæ humanæ caro est. Quum igitur Deitati servatio attribuatur, non debetis, inquit, carnis præsentiam propter hoc desiderare. Hæc ibi. Quibus conjunge & ista ex capite vigesimo primo. Apertè (inquit,) significans Deitatis ratione, non carnis præsentia eos posse servari. Quippe ipsa etiam caro non à se sancta fuit, sed conjunctione Verbi ad Verbi virtutem quodammodo reformata, salutis atque sanctificationis participantibus causa est. Non ergo carni ut caro est, operationis Divinæ virtutem, sed naturæ Verbi attribuimus. Hæc *Cyrillus*, Episcopus Alexandrinus.

Cyrillus Alexandr. Impossibile est Christum corporaliter præsentem esse in duobus locis simul. Iohan. 14. 18. Carne abest. Iohan. 17. 11. Iohan. 6. 51. Iohan. 6. 63.

23. In verbis modò recitatis observa has quatuor *Cyrilli* assertiones:

Quatuor assertiones Cyrilli Alexandrini.

1. Caro Christi participantibus in Eucharistia est vivifica. (nam indignè accedentes non manducant carnem Christi.)

2. Hoc fit non virtute carnis, ut caro est; sed virtute Deitatis, cui caro hæc hypostaticè unita est. Et servatio nostri ac mirabilia effecta ad eam pertinentia, attribuenda sunt gloriæ Deitatis.

3. Ad hæc efficienda non requiritur, neque expetenda est, corporalis præsentia carnis.

4. Hæc potestate suæ Deitatis efficit Christus, carne jam à nobis absens, sed ineffabili Deitatis potestate nobiscum præsens.

24. Nempe efficit Deitatis potestas, ut & nos absentem teneamus, mittendo fidem in cœlum, absentemque manducemus, credendo, ut docet *Augustinus*: & ille absens carne nos eâdem illâ sua carne spiritualiter nutriat, & fit ejus caro nobis panis vivificus, ut hîc docet *Cyrillus*. Nam hæc spiritualis nutritio fit operatione Deitatis, estque non postrema pars illius servationis, & mirabilium illorum effectorum, quæ *Cyrillus* ait attribuenda esse non corporali carnis præsentiæ, sed gloriæ Deitatis. Ideo alibi idem *Cyrillus*; quemadmodum (inquit,) radix qualitatem suam palmitibus immittit: sic unigenitus Dei Filius, Patris & suæ naturæ affinitatem (ut ita dicam) Spiritu dato sanctis largitur, per fidem & sanctitatem ei conjunctis, ad pietatem & ad omne virtutis genus ipsos nutriens. Agricolam autem Patrem appellat, ne à solo Filio fieri hoc videatur, quod totius Trinitatis mirabile opus est. ——— Pater igitur nos ad pietatem & fidem per Filium in Spiritu nutrit; & agricolæ opera facit, aspiciens & fovens, & omni ad virtutem redigens cura per Filium similiter in Spiritu. Sic enim meo

Exegesis. Sup. §. 17. Totius Trinitatis opus. Vide supra lib. 1. c. 8.

meo judicio rectiùs hoc intelligemus. —— Nec illud à Patre, nec hoc à Filio, nec utrumque à Spiritu separandum. Omnia enim à Patre per Filium in Spiritu sunt. —— Nec Pater ab alendis nobis separabitur, nec Filius erit à cultura alienus. ——— Vitis igitur locum Christus tenet, nos verò palmitum: qui ab eo pendentes, virtutem & gratiam Spiritûs in alimoniam nostram, & ad fructum trahimus spiritalem. Hæc Cyrillus, libro. 10. in Euangelium Johannis, capite 13. Nempe, ut loquitur Dominus apud Johannem, capite 6. *Spiritus est qui vivificat, caro nihil prodest quicquam.* Non est vivifica Christi caro ex se, sed virtute Deitatis in ea habitantis corporaliter. Quæ substantialiter vita est, & ex se vivifica; deditque corpori, in quo habitat, vivificandi vim: item, non confusione duarum in Christo naturarum, aut proprietatum operationumve naturalium, sed hypostaticâ naturarum conjunctione; adeò ut caro Verbi vivifica sit, quoniam Dei caro est: nosque huic carni vinculo spirituali conjuncti conjungamur Deo, atque adeò ipsi vitæ jam conjuncti, infallibiliter vivificemur: ut fusè docet Cyrillus, libro 4. in Euang. Johannis. cap. 14. & sequentibus, usque ad finem cap. 25. & lib. 11. cap. 21. Estque tam potens Deitatis operatio, ut nos carni suæ conjungat absenti, ea nos nutriat, ex ejus plenitudine nos haurire faciat. Propterea ad salutarem carnis Christi manducationem non requiritur ejus præsentia corporalis cum manducante: ut paulò superiùs ex eodem Cyrillo docuimus.

Johan. 15. 1.

Johan. 6. 63.

Cyrilli vindiciæ contra Bellarminum.

25. Imperitè autem, vel improbè, Bellarminus (lib. 2. de Euchar. cap. 25.) abutitur quibusdam Cyrilli verbis, affingens eis sensum ab ipsius mente Cyrilli alienissimum, ac si transsubstantiationi, scilicet, & corporali manducationi carnis Christi faverent. Citat primo verba quædam ex epistola Cyrilli ad Nestorium. Quibus tamen nihil aliud intendit Cyrillus, nisi carnem Christi, cujus in mysteriis participes sumus, non esse carnem communem, meri hominis aut viri sanctificati, (ut delirabat Nestorius;) sed ipsius Verbi propriam carnem. Legitur illa Cyrilli epistola, quæ duodecim anathematismos continet: & nihil ibi aliud invenies, ne in iis ipsis quidem verbis quæ inde excerpsit Bellarminus. Qui huic loco diffisus, pollicetur nobis alia Cyrilli loca clariora. & profert quædam ex libris Cyrilli in Euang. Johannis, ex quibus tria elicit argumenta.

Primum argumentum Bellarmini ex opere Cyrilli Alexandrini in Euang. Iohannis.

26. Primum Bellarmini argumentum ex illo Cyrilli opere sumtum, his verbis ab ipso proponitur. Cyrillus libro 4. in Johannem, capite 13. explicans illud; *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Firmam (inquit) fidem mysteriis adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud (*quomodo?*) aut cogitemus, aut proferamus. Hæc ille. Deinde ostendit, Deo nihil esse impossibile, & probat potuisse nobis dare carnem suam ad manducandum; quia multa alia mirabilia fecit, ut cùm virgam in serpentem, & aquas in sanguinem mutavit; cùm divisit mare; cùm ex petra scaturire fecit aquas, &c. quæ omnia ineptissimè dicerentur, si nihil esset Eucharistia nisi signum corporis Domini. Hæc Bellarminus. Hoc argumentum gemino comprehendi potest syllogismo, pro duabus argumenti partibus. Prior syllogismus sic se habebit; Quod firmâ fide credendum est, de eo non est illud Judæorum

Prior pars argumenti.

[*quomodo?*] aut cogitandum, aut proferendum: at Christum posse carnem suam nobis dare ad manducandum, firmâ fide credendum est: ergo.

27. Nos certè hunc syllogismum ultro concedimus, & comprobamus. Illud enim Judæorum *quomodo*, non sobriæ investigationis vox fuit, sed superbæ incredulitatis. ut docet Cyrillus, loco citato; ubi etiam Judæos compellans; quare (inquit,) credidisse Christo potiùs vos oportuit, &, si quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare; *quomodo potest hic nobis suam carnem dare?* nonne videtis, quia cum hæc dicatis, statim cum ista voce arrogantia magna significatur. Hæc ibi.

Responsio nostra, ad priorem partem argumenti.

Quomodo, non est vox sobriæ investigationis, vel est vox superbæ incredulitatis.

28. Alter syllogismus est; Quod æquè possibile Deo est, ac mirabilia illa opera quæ patravit in Ægypto, & in mari rubro, & in deserto, illud firmâ fide credendum est esse Deo possibile: at Deo æquè est possibile carnem suam nobis dare ad manducandum, ac patrare illa opera in Ægypto, &c. Ergo corpus Christi in Eucharistia est, non tantùm ut in signo, sed etiam substantialiter, corporaliter, & localiter præsens.

Altera pars argumenti Bellarmini.

29. Hìc certè sunt quinque termini: & aliud colligitur in conclusione, quàm fuit in præmissis. Neque tamen aliud medium pro inferenda ista Bellarmini conclusione, exsculpi potest ex verbis Cyrilli, qui ducto argumento ab operibus illis tam mirabilibus, quæ Deo esse possibilia effectu comprobatum est, infert eidem omnipotenti Deo possibile esse carnem suam nobis præbere manducandum. Nisi fortè argumentari velit Bellarminus in hunc modum: Ubi mirabiliter datur caro Christi ad manducandum, ibi Christus est corporaliter præsens; at in Eucharistia mirabiliter datur, &c. ergo. quamvis istud medium non emergat ex verbis Cyrilli; Respondeo tamen, negando majorem. Nam mirabile est Dei opus, quod carnem Christi, corporaliter absentem, præbeat nobis manducandam spiritualiter; Cujus admirandi operis organa adhibet verbum & sacramentum, quæ ita corpus afficiunt, ut mirabiliter etiam ad animam penetrent. Sicut in baptismo facit Deus, ut aqua corpus tangat, & cor abluat.

Responsio nostra ad posteriorem partem argumenti.

30. Probus auditor ac sapiens, (inquit Cyrillus, eodem illo capite decimo tertio, libri quarti in Euang. Johannis,) quæ intellexit, nullâ intelligentiâ remoratus, mentis ea thesauro statim commendavit: si qua verò ardua videntur, sæpe ac multum investigans atque interrogans, tandem assequitur. Hæc ibi. Si quæras igitur modum hujus mysterii, quomodo det Christus in Eucharistia carnem suam ad manducandum; respondet Cyrillus capite sequente; Credentibus (inquit,) discipulis fragmenta panis dedit, dicens, *accipite & manducate, hoc est corpus meum.* Calicem etiam similiter circumtulit dicens, *bibite ex hoc omnes, hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Perspicis, quia sine fide quærentibus, mysterii modum nequaquam explanavit, credentibus autem etiam non quærentibus exposuit. Hæc ille. Nempe Christus visibiliter & corporaliter dat benedictum panem, qui est sacramentum seu visibile signum corporis Christi, quod datur invisibiliter & spiritualiter. Ideo Cyrillus eodem lib. 4. in Euang. Johan. cap. 16. Propterea (inquit,) corpus & membra Christi sumus; quia per hanc benedictionem mysterii, ipsum Filium Dei suscipimus. Hæc Cyrillus, loquens

Responsio illustratur & confirmatur ex ipso Cyrillo Alex.

De modo hujus mysterii.

Fragmenta panis dedit. Calicem etiam similiter circumtulit.

loquens de ſuſceptione ſpirituali, ſine qua non ſufficit ſacramentalis, ut ſimus corpus & membra Chriſti. *Nam qui manducat indignè, judicium ſibi manducat.*

1. Cor. 11. 29.

31. Secundum Bellarmini argumentum, quod ſumit ex libris illis Cyrilli Alexandrini in Euangelium Johannis, ſic ſe habet: Eodem (inquit,) libro 4. cap. 14. docet Cyrillus, non ſolum animam per Spiritum Sanctum in beatam vitam aſcendere, ſed etiam corpus noſtrum corruptibile per contactum & manducationem carnis Chriſti incorruptibilis, immortale fieri. Et cap. 15. idipſum repetit atque illuſtrat ſimilitudine inſigni: Sicut enim ſcintilla ignis in fœnum aut paleam immiſſa totum inflammat; ſic Verbum Dei, per Euchariſtiam naturæ noſtrę corruptibili conjunctum, totam reſurgere faciet immortalem & glorioſam. Et cap. 16. dicit, nos membra Chriſti eſſe, quia per Euchariſtiam ipſum Dei Filium ſuſcipimus. Et cap. 17. dicit, rem iſtam eſſe arduam, & ſolâ fide comprehenſam: & rurſum illuſtrat aliâ ſimilitudine, de cera liquefactâ & alteri ceræ admixtâ. Hæc Bellarminus.

2. Argu- [illegible] in Euang. Johannis.

32. Ut Bellarmini in citandis Cyrilli verbis malam fidem, cuilibet loca illa Cyrilli conſulenti manifeſtam, ſtudio brevitatis, prætercam: vis argumenti hæc eſt; per cujus carnis contactum, & manducationem, & ſuſceptionem, & nobiſcum conjunctionem in Euchariſtia, corpora noſtra fiunt immortalia, & ad vitam æternam reſuſcitabuntur in noviſſimo die; illa caro eſt in Euchariſtia corporaliter præſens: at per carnis Chriſti contactum, &c. ergo.

Vis Argumenti Bellarmini.

33. Reſpondeo breviter; corpora noſtra immortalitatem conſequuntur per carnis Chriſti contactum, & manducationem, & ſuſceptionem, ejuſque nobiſcum conjunctionem, non corporalem, ſed ſpiritualem: ipſis hoc fatentibus Transſubſtantiariis; ut docuimus ſuprà, cap. 1. hujus libri, & alibi. Chriſti corpus in Euchariſtia ſecundùm eos, non percipitur ullo ſenſu corporali; ut oſtenſum ſuprà, cap. 2. § 4. & promiſſiones illæ immortalitatis, vitæ æternæ, & beatæ reſurrectionis, quæ carnem Chriſti manducantibus fiunt, reſpiciunt manducationem ſpiritualem; non autem corporalem, aut ſacramentalem. De ſpirituali hac manducatione loquens Cyrillus, libro 4. in Euang. Johannis, capite 17. Quoniam (inquit) res ardua eſt, & fide magis quàm alio modo recipitur: ideo multis atque variis modis mirabilem ejus utilitatem Dominus exponit, fundamentum & baſin fidem eſſe confirmans. *Qui manducat*, inquit, *carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in illo.* Sicuti enim, ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commiſceat; neceſſe eſt, ſi quis carnem & ſanguinem Domini recipit, cum ipſo ita conjungatur, ut Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inveniatur. Hæc ille. Nempe qui manducat intus, non foris; qui manducat in corde, non qui premit dente. Multi enim carnaliter & viſibiliter premunt dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, qui tamen in Chriſto non inveniuntur; quia non manducaverunt ſpiritualiter ipſam Chriſti carnem, nec ſanguinem ejus biberunt. ut docet Auguſtinus, tract. 26. in Euang. Johannis. Neque per manducationem corporalem fit corporis Chriſti cum & in noſtris corporibus commixtio & manſio corporalis. Hoc cogitare, eſſet cum Capernaitis carnaliter ſapere, & abſurdiſſimè inſanire. Sed per manducationem ſpiritualem Chriſto conjungimur vinculo ſpirituali, & ſimus corpus & membra ejus, & ipſe in nobis, noſque in illo manemus. Altera ſimilitudo, quâ Cyrillus utitur, libro 4. in Euang. Johan. cap. 15. de ſcintilla ignis, eodem quidem tendit, ipſam tamen Verbi ἐνανθρώπησιν altiùs repetit. Verbum (inquit,) humanitati conjunctum, totam in ſeipſum ita reduxit, ut indigentia vitæ poſſit vivificare: ſic interitum ab humana natura expulit. —— Non enim poteſt natura noſtra vitæ conjuncta non vivificari. Et quemadmodum, ſi quis ſcintillam ignis in fœno aut palea occultaverit, totum inde ignitum neceſſariò fiet: ſic Verbum Dei tanquam ſcintilla in naturam noſtram immiſſum, totam inde inflammavit, atque ad vitam, interitu penitus deſtructo, reduxit. Hæc Cyrillus. In noſtram naturam immiſſum, id eſt, humanæ naturæ in Chriſto hypoſtaticè unitum, totam inde inflammavit, nempe quæ Chriſto ſpiritualiter conjuncta eſt; non enim omnes, ſed ſoli electi, hoc igne inflammantur: qui manducant intus, non foris.

Reſponſio noſtra.

Cyrillus.

Johan. 6, 56.

De ſimilitudine ceræ liquefactæ.

De ſimilitudine ſcintilla ignis.

34. Tertium ſuum argumentum ex Cyrillo petitum, proponit Bellarminus his verbis; Idem Cyrillus, libro decimo, in Johannem, cap. decimo tertio. Non negamus, (inquit,) rectâ nos fide, charitateque ſincerâ Chriſto ſpiritualiter conjungi, ſed nullam nobis conjunctionis rationem ſecundùm carnem cum illo eſſe, id profectò pernegamus, idque à divinis ſcripturis omnino alienum dicimus. Et quia nugatur Petrus Martyr, loqui Cyrillum de conjunctione corporali, quæ nobis eſt cum Chriſto, per incarnationem, quia natura noſtra in Chriſto eſt: audi, quomodo Cyrillus ipſe ſe exponat: is enim paullò infrà exponens, quæ ſit iſta conjunctio, ſic ait: An fortaſſis putat ignotam nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe? quæ cum in nobis ſit, nonne corporaliter quoque facit communicatio carnis Chriſti Chriſtum in nobis habitare. Et infrà: Unde conſiderandum eſt, non habitudine ſolùm, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verumetiam participatione naturali. Et infrà: Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei conjungeretur, non credis mihi hæc dicenti, Chriſto, obſecro te, fidem præbe. Similia fusè repetit libro undecimo, capite vigeſimo ſexto. Hæc Bellarminus.

Tertium argumentum Bellarmini ex verbis Cyrilli.

35. Argumentum in forma, ſic ſe habebit; Si cum Chriſto nobis ſecundùm carnem conjunctio ſit, illius caro in Euchariſtia corporaliter præſens eſt: at cum Chriſto nobis &c. ergo. Item; Si Chriſtus in nobis myſticæ benedictionis virtute corporaliter habitat, ſi in nobis eſt participatione naturali, ſi corpus ejus corruptibili corporis noſtri naturæ conjungitur; ipſe in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini corporaliter præſens eſt: at Chriſtus in nobis, myſticæ benedictionis virtute, &c. ergo.

Vis argumenti Bellarmini.

Vide infra, § 43.

36. Reſpondeo. Cum Chriſto ſecundùm carmen nobis conjunctio eſt duplex; Una per Filii Dei incarnationem; quia enim pueri participes erant carnis & ſanguinis, & ipſe ſimiliter eorum particeps eſſe voluit, abſque peccato. Credimus igitur (inquit Cyrillus, libro nono, in

Reſponſio noſtra.

Hebr. 2. 14.

in Euangelium Johannis capite ultimo) hominem factum esse, ut universo generi nostro, in suo corpore, tanquam in primitiis, supremum bonum acquireret. Et infrà ibidem; Reducere ad primum statum naturam humanam Deus voluit. Quomodo autem reduxit, nunc consequenter inspiciamus. Non erat possibile aliter corruptibilem secundùm naturam hominem mortem effugere, nisi primam adeptus gratiam, rursus particeps Dei fieret; quia omnia per Filium in Spiritu vivificat. Carni ergo & sanguini communicavit, id est, qui secundùm naturam Vita est unigenitus Dei Patris Filius, homo factus est, mediator Dei atque hominum, ut scribitur, natura Deo conjunctus, ex quo est, & hominibus rursus ut homo. Habet enim in se Patrem, & ipse rursus in Patre est character & fulgor substantiæ ejus. Nos autem etiam in seipso habet, quoniam naturam nostram assumsit, & corpus nostrum corpus Verbi factum est. Hæc ibi. Similia habet de identitate naturæ vitis & palmitum, lib. 10. cap. 13. non igitur nugatur Petrus Martyr, sed hallucinatur Bellarminus. Altera conjunctio, quam cum Christo secundùm carnem habemus, accedat necesse est, ut per Christum fiamus divinæ participes naturæ: neque enim sufficit prior illa sola, quâ Christus nos in seipso habet, per assumtionem naturæ nostræ; sed necessarium nobis etiam est, ut nos Christum incarnatum habeamus in nobis habitantem, & carni ejus conjuncti, Vitæ in ea habitantis seu Divinæ naturæ participes fiamus. De hac posteriore cum Christo secundùm carnem conjunctione loquitur Cyrillus in locis illis, quæ Martyri opponit Bellarminus; & alibi.

1. Tim. 2. 5.

Quo sensu dicat Cyrillus Christum habitare in nobis corporaliter.

37. Dicitur autem hac conjunctione Christus in nobis habitare corporaliter, non quoad conjunctionis modum, nisi realem corporis communionem modum interpreteris, licet spiritualis sit ea communio: sed quoad terminum, secundùm quem Christo conjungimur, nempe carnem Christi, quam verè manducamus, & cui concorpores simus: ita ut unum cum Christo, & inter nos in ipso, corpus simus, veluti si liquefactæ ceræ alia liquefacta cera ita misceatur, ut unum quid ex utrisque factum videatur. Qua similitudine hanc rem illustrat Cyrillus, lib. 10. in Johannem cap. 13. Hanc unionem nostri cum Christo Cyrillus vocat corporalem, à termino; & naturalem, ab identitate naturæ humanæ in Christo & in nobis, qui Christo conjungimur. Eamque distinguit ab ea unione, quâ conjungimur Deitati, quam vocat spiritualem, etiam à termino, libro 11. in Euang. Johan. cap. 26. modus autem utriusque spiritualis est. Spiritus Sanctus divinâ sua operatione nos carni Christi & Deitati conjungit, & utrique conjungimur spiritualiter, ita ut per carnem seu Mediatorem hominem accessus nobis detur ad Deum. Ideo ait Apostolus; *Etenim per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati sumus, sive Iudæi, sivè Græci, sive servi, sive liberi: & omnes in unum Spiritum potionem accepimus* [εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.] 1. Cor. 12. 13. Item; *Qui verò adglutinatur Domino; unus Spiritus est.* 1. Cor. 6. 17. Item; *Solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. unum corpus & unus Spiritus: sicut & vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Ephes. 4. 3, 4. & Dominus Judæos admonens de vera carnis ipsius manducatione; *Spiritus est* (inquit) *qui vivificat*, &c. Joan. 6. 63.

1. Cor. 12. 13.

1. Cor. 6. 17.

Ephes. 4, 3. 4.

38. *Origenes*, lib. 7. in Leviticum. Agnoscite (inquit) quia figuræ sunt in divinis voluminibus quæ scripta sunt: & ideo tanquam spiritales, & non tanquam carnales examinate, & intelligite, quæ dicuntur. Si enim quasi carnales ista suscipitis; lædunt vos, non alunt. Est enim & in Euangeliis litera, quæ occidit. Nec solum in Veteri Testamento occidens litera deprehenditur: est & in Novo Testamento litera quæ occidit eum; qui non spiritaliter ea quæ dicuntur adverterit. Si enim secundùm literam sequaris hoc ipsum quod dictum est, *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum*: occidit hæc litera. Et Cyrillus ait, lib. 11. in Euang. Johan. cap. 26. Conjungi verò Deo nemo aliter quàm sancti Spiritus participatione potest, propriam nobis sanctificationem immittentis, & ad vitam suam interitui nō subjectam naturam hominum reformantis. Et in fine ejusdem capitis recapitulans diversas uniones, quibus Christiani unum in Domino sumus; Ergo (inquit) in Patre, Filio, & Spiritu omnes sumus unum. Unum autem dico, habitudine atque affectu, ut incipientes dicebamus: unum pietatis consensu: unum sanctæ Christi carnis communione, unum unius sancti Spiritus participatione. Hæc ille. Intelligit autem eam carnis Christi communionem, quæ cum sancti Spiritus participatione inseparabiliter conjuncta est; hæc autem est communio non per manducationem corporalem, sed spiritualem: ut in superioribus sæpe ostensum est. Quamvis hanc communionem, ab objecto seu termino, & reali, licet spirituali & mystica, acceptione illius objecti, vocet corporalem, & substantialem. eod. lib. cap. 27.

Regula ex Origene, de loquutionibus figuratis, non accipiendis secundùm literam, sensu proprio.

Ioan. 6. 53.

Conjungi Deo nemo aliter quàm Sancti Spiritus participatione potest.

Ea demum communione carnis conjungimur Deo, quæ cum Sancti Spiritus participatione conjuncta est.

39. Hac corporali ac naturali unione omnes fideles, qui sunt membra corporis Christi, ait cum capite Christo & inter se esse unitos. Quamvis corporibus simul & animabus adeo dissepárati simus, ut unusquisque seorsum & subsistat & circumscribatur. Ecclesiam enim esse corpus ex singulis hominibus tanquam membris compositum, ejusque caput esse Christum, adeò ut omnes jam cohæredes simus & concorpores & comparticipes promissionis in Christo. Ephes. 3. 6. Hæc docet Cyrillus; citans hunc ipsum Apostoli locum, cum aliis similibus, lib. 11. in Euang. Johan. c. 26. Unde manifestum est, Cyrillum ad corporalem nostri cum Christo conjunctionem non requirere, ut in eodem loco simul sit corpus Christi cum nostris corporibus; nam huic mystici corporis unioni non officit distantia loci & absentia corporum à se invicem, ac separata subsistentia. Sufficit autem (ut ex Apostolo monet Cyrillus) quod unius panis illius cœlestis omnes participes facti, unum omnes corpus efficimur in Christo, & in unum Spiritum potionem potavimus. At verò multi sacramentum manducant, qui corporis hujus membra non sunt; nec habent hanc unionem. ut docet August. tract. 3. in epistolam B. Johannis. & tract. 26. in Euang. Johannis. ubi neminem agnoscit in corpore Christi, nisi qui vivit de Spiritu Christi. Inde est (inquit) quod exponens nobis Apostolus Paulus hunc locum, *Vnus panis*, inquit, *unum corpus multi sumus*. O sacramentum pietatis, ô signum unitatis, ô vinculum charitatis! qui vult vivere, habet ubi vivat; habet unde vivat; accedat, credat, incorporetur ut vivificetur. Et infrà ibidem, hanc corporis & membrorum Christi ex unius cibi participatione

Hac corporali & naturali unione omnes fideles cum Christo & inter se conjunctos esse dicit Cyrillus. Ephes. 3. 6.

1. Cor. 10. 17.

1. Cor. 12. 13.

August.

1. Cor. 10. 17.

Ffff socie-

societatem, ait esse sanctam Ecclesiam in prædestinatis, & vocatis, & justificatis, & glorificatis, & fidelibus ejus. Conjunctio igitur illa corporalis, quam nobis esse cum Christo per benedictionem mysticam dicit Cyrillus, propria est electis, qui Christi carnem spiritualiter manducant, & Christo mysticè ac spiritualiter incorporantur.

Conjunctio ista corporalis solis concessa electis.

Manducationem carnis Christi spiritualem, quæ fidelibus propria est, intellexit Cyrillus. Id quod ex ipsius Cyrilli verbis ostenditur.

40. Hanc autem spiritualem carnis Christi manducationem fidelibus propriam, non illam corporalem, quam Transsubstantiarii statuunt etiam impiis & reprobis communem, intelligi à Cyrillo, clarissimè docet etiam ille ipse locus Cyrilli, ex quo contra hanc veritatem arma depromere conatus est Bellarminus, more hæreticorum, truncatas proferens sententias, suppressis eis quæ ejus fraudem detegerent. Ipsa igitur verba Cyrilli integra proponemus; prout extant lib. 10. in Euang. Johannis, capite 13. si prius occasionem eorum indicaverimus. Verba illa Domini de vite & agricola & palmitibus, [Joan. 15.1.] Cyrillus ita exponit, ut Christum vitem interpretetur secundum divinam naturam, quæ una est Patris & Filii & Spiritus Sancti. Quia verò Arianus quidam hac similitudine impiè abutens, inferebat, Filium Patri non esse consubstantialem, quia vitis & agricola unius naturæ non sunt. Vitem verò dici ajebat Filii Deitatem: nec posse rationabiliter ad ejus humanitatem id conferri: corpora enim nostra non dependere à carne Christi, ut palmites à vite: nec sanctorum fructum corporeum esse, sed potiùs spiritalem: Cyrillus gemina occurrit responsione: primò tuetur interpretationem vitis de Deitate, & negat inde id sequi, quod perperam colligit Arianus; non enim extendendas esse similitudines ultra intentionem loquentis, quæ hoc loco longè alia fuit, quàm hæretici isti imaginantur. Deinde illud oppugnat, quod ab adversario dictum est, non posse hoc ullo modo conferri ad Christi humanitatem, ut secundùm eam Christus vitis dicatur, & nos palmites.

Ioan. 15.1. Occasio verborum Cyrilli. Ariani objectio.

Cyrilli gemina responsio. 1.

2.

Cyrilli verba, in Euang. Ioan. lib. 10.c.13.

41. Verùm (inquit *Cyrillus*) quoniam nullâ nos ratione humanitati Christi posse ista attribuere arbitratur; quoniam fide atque dilectione, non carne illi conjungimur; age pauca de hoc dicamus, ac perversè ab eo sacrarum literarum sensum exponi ostendamus. Non tamen negamus, rectâ nos fide, charitateque sincerâ Christo spiritaliter conjungi. Sed nullam nobis conjunctionis rationem secundùm carnem cum illo esse, id profectò pernegamus; idque à divinis Scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitavit Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem; *Quia omnes unum corpus sumus in Christo. Quia etsi multi sumus, unum tamen in eo sumus: omnes enim uno pane participamus.* An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? quæ cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra Christi sunt? *Nescitis* (inquit,) *quia membra vestra membra sunt Christi? membra igitur Christi meretricis faciam membra? absit.* Salvator etiam; *qui manducat carnem meam* (ait,) *& bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Unde considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram alii ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei conjungeretur. Non credis mihi hæc dicenti: Christo (te obsecro) fidem præbe, *Amen, Amen,* (inquit,) *dico vobis: nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in novissimo die.* Audis apertè clamantem, non habituros vitam, nisi sanguinem ejus biberimus, & carnem manducaverimus. Hæc Cyrillus.

Rom. 12.5. 1. Cor. 10. 17.

1. Cor. 6. 15.

Ioan. 6.56.

Ioan. 6.53, 54.

42. Transsubstantiarii corporalem quandam somniant carnis Christi manducationem, etiam indignis communem, per quam Christus per fauces deglutitus transmittatur in ventriculum hominis reprobi, ita tamen, ut confestim alteratis eousque speciebus panis, ut sub illis non consisteret ampliùs verus panis, desinat esse ibi corpus Christi, neque maneat in eo homine Christus, nec ille in Christo, neque sit membrum Christi aut ei incorporetur, neque habeat vitam æternam, &c. Cyrillus autem non de istiusmodi manducatione aut communicatione, sed de alia loquitur, quæ nunquam destituitur beato fructu perseverantiæ in Christo & vitæ æternæ. Et sine qua nemo habet vitam in semetipso, nemo ad incorruptibilitatem unquam traductus est, nemo ad beatam immortalitatem suscitabitur ultimo die. Perditissimæ igitur frontis sunt sophistæ isti, dum audent absurdissimo Romanensium figmento sancti hujus Patris auctoritatem prætexere. Confer & ea, quæ scribit Cyrillus libro 9., in Euangelium Johannis capite quadragesimo septimo, prope finem capitis & libri. Nos autem (inquit) etiam in seipso habet, quoniam naturam nostram assumsit, & corpus nostrum corpus Verbi factum est: propterea divinæ naturæ facti participes sumus, & filii jam nominamur: ipsum Patrem in nobis per Filium habentes, &c.

Discrimen doctrinæ Transsubstantiariorum, & doctrinæ Cyrilli Alexandrini, de communicatione corporali.

Vide supra cap. 6 § 7. & infra c.18.§ 28.

43. Ex his facilis emergit responsio ad syllogismos illos, superiùs [§.35.] ex adversarii persona, propositos: Neganda est enim utriusque propositio Major, si intelligatur illa conjunctio secundùm carnem, habitatio corporalis, participatio naturalis, conjunctio corporis Christi cum corruptibili naturâ corporis nostri, quam intelligit Cyrillus, sicut ejus jam mentem luculenter patefecimus. At verò si intelligatur conjunctio, &c. quam fingunt Transsubstantiarii, neganda est utriusque syllogismi minor, neque eis probatio suppetit ex Cyrillo, qui fictitiam istam conjunctionem non agnovit. ut patet ex superioribus vindiciis.

Compendiaria responsio ad syllogismos superius propositos, §.35.

44. Insani Manichæi fingebant Christum, qua Dei virtutem, habitare in Sole; qua Sapientiam verò, habitare in Luna. Patibilem etiam Jesum vitam salutemque hominum, omni esse suspensum ex ligno. ut patet ex verbis Fausti Manichæi, apud *Augustinum*, libro vigesimo, contra Faustum, capite secundo. Hunc errorem strenuè oppugnans *Augustinus*, eodem libro, cap. 11.

Manichæorum doctrina.

Illud refutat Augustinus. cap. 11. Postremò (inquit) dicite nobis, quot Christos esse dicatis. Alius ne est quem de Spiritu Sancto concipiens terra patibilem gignit, omni non solum suspensus ex ligno, sed etiam jacens in herba: & ille alius, quem Judæi crucifixerunt sub Pontio Pilato: & tertius ille per Solem Lunamque distentus? An unus atque idem, ex quadam sui parte ligatus in arboribus, ex quadam verò parte liber, eidem ligatæ captæque subveniens? Quod si ita est, ille quem sub Pontio Pilato passum esse conceditis, cum eum sine carne fuisse narretis, nondum dico quemadmodum talem mortem sine carne perpeti potuerit; sed quæro, cui naves illas reliquerit, ut inde descendens talia pateretur, qualia sine quocunque corpore fieri non possent. Secundùm præsentiam quippe spiritalem nullo modo illa pati posset: secundùm præsentiam verò corporalem simul & in Sole, & in Luna, & in cruce esse non posset. Hæc ibi. Conveniunt & illa ejusdem Patris, tractatu 30. in Euang. Joannis. Et donec seculum finiatur, sursum est Dominus; sed etiam hìc est Veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse potest: veritas ejus ubique diffusa est. Hæc *Augustinus.* *Asserit Augustinus impossibile esse, ut Christus secundùm præsentiam corporalem sit simul in Sole & Luna & in cruce.*

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

Quintum argumentum ex Patribus, contra transsubstantiationem.

Etiam à malis sumitur, neque suapte natura sanctificat utentem.

PAnis Domini ejusdemque Typicum symbolicumque corpus, quod non suapte natura sanctificat utentem; quod juxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum ejicitur; quod etiam à malis comeditur: non est ipsum proprium Domini corpus, non est Verbum caro factum: sed ejus tantum typus & symbolum, nec est inanium acervus accidentium, sed materialis panis: at quod in Eucharistia post consecrationem comeditur à communicantibus, est panis Domini, ejusdemque typicum, &c. Ergo.

2. Major patet. Nam 1. Verbum caro factum suapte natura, & infallibiliter, sanctificat edentem; neq; à malis in malitia perseverantibus comeditur. 2. Nihil est typus sui ipsius. 3. Corpus Domini proprium non in ventrem abit, nec in secessum ejicitur. Sicut cibi illi, de quibus loquitur Dominus Matth. 15. 17. corpus & sanguis Christi nec consumitur, nec corrumpitur, nec in secessum abit, (avertat hoc Deus!) inquit Johannes Damascenus lib. 4. de orthodoxa fide cap. 14. Denique, typicum & materiale corpus non est accidens sine subjecto, aut merorum accidentium congeries.

Origenes. 3. Minorem affirmat *Origenes*, in Commentario in cap. 15. Matthæi. Quod (inquit) sanctificatur per verbum Dei & obsecrationem, non suapte natura sanctificat utentem. Nam si id esset, sanctificaret etiam illum qui comedit indignè Domino. —— Proinde etiam in pane Domini tum utilitas est vescenti, quum impolluta mente puraque conscientia, particeps est panis illius. —— Quod si quicquid ingreditur in os, in ventrem abit, & in secessum ejicitur: & ille cibus, qui sanctificatur per verbum Dei perque obsecrationem, juxta id quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum ejicitur: cæterum juxta precationem quæ illi accessit pro portione fidei fit utilis, efficiens ut perspicax fiat animus, spectans ad id quod utile est. Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illum. Et hæc quidem de typico symbolicoque corpore. Multa porrò & de ipso Verbo dici possent, quod factum est caro, verusque cibus, quem qui comederit omnino vivet in æternum, quem nullus malus potest edere. Etenim si fieri posset, ut qui malus adhuc perseveret, edat Verbum factum carnem, quum sit Verbum & panis vivus, nequaquam scriptum fuisset; quisquis ederit panem hunc, vivet in æternum. *Ioan. 6. 51.* Hæc *Origenes.* Damnati quidem sunt in ejus operibus multi errores, & ipse hæreticus pronunciatus in quinta synodo: non tamen idcirco fas tibi erit, alia non damnata contemnere. *De auctoritate Origenis.* Imò ista de sacramento Eucharistiæ protulit ex mente Catholicæ Ecclesiæ: sicut evidenter patet ex consensu aliorum Patrum, quorum in superioribus argumentis, & in eis quæ subjiciam, manifesta sunt testimonia. Confer interim ea, quæ adducta sunt in confirmatione tertii nostri argumenti ex Patribus contra Transsubstantiationem, suprà cap. 11. & ea, quæ initio hujus libri nobis disputata sunt de manducatione sacramentali, & spirituali. Item, de sacramento & re. Quibus hujus argumenti Minor roboratur.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

Sextum argumentum ex Patribus contra Transsubstantiationem.

Panis & aqua non transsubstantiantur in populum.

PAnis & aqua non transsubstantiantur in populum: ergo nec panis & vinum in Christi corpus & sanguinem.

2. Probatur consequentia. *Cyprianus* disputans contra Aquarios, lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium: quæ in alia editione est epist. 63. videmus (inquit) in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice vino aquà miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & jungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in calice Domini, ut commistio illa non possit ab invicem separari. Unde Ecclesiam, id est, plebem in Ecclesia constitutam fideliter & firmiter in eo, quod credidit, perseverantem, nulla res separare poterit à Christo, quo minus hæreat semper & maneat individua dilectio. Sic autem in sanctificando calice Domini

 offerri

offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spirituale & cœleste perficitur. Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur; quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit & copulatum, & panis unius compage solidatum. quo & ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus: ut, quemadmodum grana multa in unum collecta, & commolita, & commista, panem unum faciunt; sic in Christo, qui est panis cœlestis, unum sciamus esse corpus, cui conjunctus sit noster numerus & adunatus. Hæc *Cyprianus*. Similia habentur in decreto illo *Iulii* primi Papæ Romani, apud Gratianum, dist. 2. de consecratione. can. 7. *Cum omne*.

3. Hinc *Bertramus*, Gratiano antiquior, in suo libro de corpore & sanguine Domini, quem scripsit jussu Caroli Calvi Francorum Regis, circa medium noni seculi; sic argumentatur: Considerandum quoque (inquit,) quod in pane illo non solum corpus Christi, verum corpus etiam in eum credentis populi figuretur, unde multis frumenti granis conficitur; quia corpus populi credentis multis per verbum Christi fidelibus coagmentatur. qua de re sicut in mysterio panis ille Christi corpus accipitur, sic etiam in mysterio membra populi credentis in Christum intimantur. Et sicut non corporaliter, sed spiritualiter, panis ille credentium corpus dicitur: sic quoque Christi corpus non corporaliter, sed spiritualiter necesse est intelligatur. Sic & in vino, qui sanguis Christi dicitur, aqua misceri jubetur, nec unum sine altero permittitur offerri. quia nec populus sine Christo, nec Christus sine populo, sicut nec caput sine corpore, vel corpus sine capite valet exsistere. Aqua denique in sacramento, populi gestat imaginem: igitur si vinum illud sanctificatum per ministrorum officium in Christi sanguinem corporaliter convertitur, aqua quoque quæ pariter admixta est, in sanguinem populi credentis necesse est corporaliter convertatur. Ubi namque una sanctificatio est, una consequenter operatio, & ubi par ratio, par quoque consequitur mysterium. At videmus in aqua secundùm corpus nihil esse conversum, consequenter ergo & in vino nihil corporaliter ostensum. Accipitur spiritualiter quicquid in aqua de populi corpore significatur. Accipiatur ergo necesse est spiritualiter quicquid in vino de Christi sanguine intimatur. Hæc *Bertramus*.

De admistione aquæ. Vide supra cap. 7. §. 27.

4. Quamvis admistio aquæ non sit de necessitate hujus sacramenti, ut aliàs docuimus, idoneum tamen est hoc argumentum apud eos, qui hanc admistionem urgent, tanquam necessariam; vel aquam admiscentes admittunt mysticam illam Cypriani & Julii interpretationem. Sicut inde rectè argumentatur *Bertramus*. Vide autem (ut hoc obiter moneam) diversas opiniones de admistione aquæ, in glossa, distinctione secunda, de Consecratione. canone secundo. *Sicut in.* & apud Sententiarios in quartum sententiarum, distinctione undecima.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

Septimum argumentum ex Patribus contra Transsubstantiationem.

Panis & vini manet post consecrationem eadem natura & substantia, quæ fuit ante consecrationem.

Syllogismus.

QUorum manet post consecrationem eadem natura & substantia, quæ fuit ante consecrationem, illa non sunt transsubstantiata in corpus & sanguinem Christi: at panis vinique manet post consecrationem eadem natura, &c. Ergo.

Major est in Confesso.

2. Majorem concedunt adversarii. *Alexander Alensis*, part. 4. quæst. 10. art. 3. & *Thomas*, 3. part. quæst. 75. art. 2. in corpore articuli, & *Bonavent.* in 4. sent. distinct. 11. part. 1. art. 1. qu. 2. & qu. 3. & *Henricus Gandav.* quolib. 9. quæst. 9.

Minor confirmatur testimoniis Patrum. Gregorius Nyssenus.

3. *Gregorius Nyssenus*, oratione de sancto Christi baptismate. Corpus (inquit) quod baptizatur, & aquam quæ baptizat, benedicit Spiritus. quare ne contemnas divinum lavacrum, neque id tanquam commune propter usum aquæ parvi facias, & levi momento ducas. Nam id, quod operatur, magnum est, & ab illo mirabiles exsistunt effectus. Nam & altare hoc sanctum, cui adsistimus, lapis est natura communis [λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινὸς, οὐδὲν διαφέρων τῶν ἄλλων.] nihil differens ab aliis crustis lapideis ex quibus parietes nostri exstruuntur, & pavimenta ornantur. sed quoniam Dei cultui consecratum est, ac benedictionem accepit, mensa sancta, altare immaculatum est, quod non amplius ab omnibus, sed à solis sacerdotibus, eisque religiosè timentibus [καὶ τούτων εὐλαβουμένων] contrectatur. Panis item panis est initio communis: sed ubi eum mysterium sacrificaverit seu consecraverit, [ἱερουργήσῃ,] corpus Christi dicitur & fit. Sic mysticum oleum, sic vinum: cum sint res exigui pretii ante benedictionem, post sanctificationem, quæ à Spiritu procedit, utrumque eorum excellenter operatur. Eadem autem verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, novitate benedictionis à vulgi communitate segregatum. quum enim heri ac tempore superiori unus è multitudine ac plebe esset, repentè redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul: & hæc facit, cum nihil vel corpore mutatus [μηδὲν τοῦ σώματος ἢ τῆς μορφῆς ἀμειφθεὶς.] &c. Ex mente igitur hujus Patris non secus manet in pane vinoque consecratis natura pristina, ac in aqua baptismatis, in altari benedicto, in sacerdote consecrato. & mutatio omnis est accidentalis, quoad usum, scilicet, & officium, & fructum, & dignitatem. Præterea dum ait, Panem corpus Christi dici & fieri, transsubstantiationem evertit: ut supra docuimus, initio octavi capitis.

Vide cap. 9. §. 14.

Chrysostomus.

4. *Iohannes Chrysostomus*, epistola ad Cæsarium monachum, tempore secundi sui exsilii, contra Apollinarem & alios, qui divinitatem & humanitatem in Christo confundebant. Antequam (inquit) sanctificetur panis, panem nominamus,

namus, Divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus est Dominici corporis appellatione; etiamsi natura panis in ipso permansit, & non duo corpora, sed ipsum Filii corpus prædicatur. Hæc *Chrysostomus*. Exstabat hæc epistola manuscripta, in bibliotheca Florentina, tempore Petri Martyris, ut legere est apud ipsum in locis communibus, classe quarta, cap. 10. §. 31. ubi hæc & alia quædam inde depromta Chrysostomi verba recitantur.

Cyrillus Hierosol. *Nota obiter consecrationem fieri per invocationem Sanctiss. Trinitatis. Vide sup. c. 7. §. 12. & cap 8. §. 15. & cap. 10. §. 20. & §. 25.*

5. *Cyrillus* Episcopus Hierosolymitanus, *catechesi mystagogica prima:* Tum verò (inquit) & illa, quæ in idolorum sollemnitatibus suspendi solent, & carnes & panes & alia ejusmodi fœdissimorum dæmonum invocatione contaminata, pompæ diaboli adscribuntur. quemadmodum enim [ὥσπερ γὰρ] panis & vinum Eucharistiæ, ante sacram invocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: seu commune [ἄρτος ἦν καὶ οἶνος λιτός:] Peracta verò invocatione, panis quidem fit corpus Christi, vinum autem sanguis Christi: [ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος αἷμα Χριστοῦ.] Sic & [τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον] cibi ejuscemodi pompæ Satanæ, cum suapte quidem natura mundi seu communes sint, invocatione dæmonum immundi seu profani & abominandi efficiuntur. [τῇ ἰδίᾳ φύσει λιτὰ ὄντα, τῇ ἐπικλήσει τῶν δαιμόνων βέβηλα γίνεται.] *Item; Catechesi mystagogica tertia: de Chrismate;* Cæterum (inquit) vide ne illud esse putes unguentum nudum, [μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι:] quemadmodum enim panis Eucharistiæ, [ὁ ἄρτος εὐχαριστίας] post S. Spiritus invocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: [οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ:] sic & [οὕτω καὶ] sanctum hoc unguentum, non amplius est unguentum nudum, neque, si quis ita appellare malit, commune [οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν] post invocationem, sed est Christi charisma & Spiritus Sancti, quod Divinitatis ejus præsentiam efficit. *Et catechesi mystag.* 4. Cum igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, [περὶ τοῦ ἄρτου,] hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare?———Panis cœlestis, & poculum salutis, animam & corpus sanctificant: sicut enim panis corpori, sic & verbum animæ convenit. Ne ergo panem hunc & vinum hoc tanquam nuda consideres: [μὴ οὖν πρόσεχε ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ.] corpus enim & sanguis Christi sunt; secundum ipsius Domini verba. quamvis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te confirmet, ne ex gustu rem judices, quin potius habeas ex fide pro certissimo, esse tibi donata corpus & sanguinem. ———Hoc sciens & pro certissimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi. Et vinum quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Ὁ φαινόμενος ἄρτος, sicut visibile chrisma appellavit τὸ φαινόμενον μύρον. catech. mystag. 3.

Objectio Transsubstantiariorum. Responsio.

6. Ad hæc *Cyrilli* verba inanem tollunt vociferationem adversarii, clamitantes sensus nostros falli circa Eucharistiam, neque esse illis obtemperandum. At hoc non dicit *Cyrillus*, qui tantummodo, cum aliis orthodoxis Patribus, docet imperfectum esse de hoc sacramento judicium sensuum, qui tantum percipiunt externa ista & terrena, panem & vinum, neque altiùs penetrat eorum judicium: idcirco monet in hoc sensuum judicio non esse sistendum, sed fide assurgendum ad contemplationem & participationem rei significatæ, puta corporis & sanguinis Christi, quæ licet sensus non assequatur, fides tamen credit, infallibili Dei verbo nixa, cujus certitudine persuasum habemus symbola hæc post consecrationem, utcunque sint adhuc secundùm naturam panis & vinum, id quod etiam sensus renunciant, non tamen jam esse amplius nudum, merum, communem panem, & nudum, merum, commune vinum, (sicut oleum sanctificatum non est amplius nudum seu commune unguentum, & panis dæmonibus dicatus non est amplius nudus [λιτὸς] panis, sed est impurus panis ad pompam Diaboli pertinens;) sed esse corpus & sanguinem Christi. qui autem dicit panem esse corpus Christi, seu de pane dicit quod sit corpus Christi, is ponit manere substantiam panis, & prorsus evertit transsubstantiationem, neque hujus enunciationis, disparati de disparato, ullus verus sensus inveniri potest nisi tropicus: ut sæpius in superioribus ostensum, & ipsi fatentur adversarii. Ait autem *Cyrillus Hierosolymitanus*, Dominum affirmasse & dixisse de pane, περὶ τοῦ ἄρτου, *hoc est corpus meum.* sensus ergo, secundùm Cyrillum est, *hic panis est corpus meum.* Hoc Domino affirmanti nos credere jubet Cyrillus: nos credimus; credere recusant Transsubstantiarii.

Vide supra cap. 8. §. 1.

Plura ex Cyrillo Hierosolymitano.

7. Idem *Cyrillus*, in eandem sententiam; *catechesi mystagogica quinta*; Deum (inquit) benignissimum oramus, ut super illa proposita emittat Spiritum Sanctum, ut panem quidem faciat corpus Christi, vinum verò sanguinem Christi, [ἵνα ποιήσῃ, τὸν μὲν ἄρτον, σῶμα Χριστοῦ· τὸν δὲ οἶνον, αἷμα Χριστοῦ.] Omnino enim quod attigerit Spiritus Sanctus, hoc sanctificatur & transmutatur. *Et infra*; Audistis ad sacrorum mysteriorum communionem vos adhortantem, Gustate & videte, quod suavis est Dominus. Num hoc corporeo palato ut istud dijudicetis, vobis præcipitur? nequaquam, sed certâ & inconcussa fide. Gustantes enim, non panem aut vinum jubentur gustare, sed antitypum corporis & sanguinis Christi. οὐκ ἄρτου καὶ οἴνου κελεύονται γεύσασθαι, ἀλλὰ ἀντιτύπου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Hæc *Cyrillus:* rationem reddens cur non sit sensui corporeo committendum judicium de suavitate Domini, quia nempe palato corporeo percipitur tantum in hoc sacramento panis & vinum; at fides est quæ ea considerat tanquam antitypum seu sacramentum corporis & sanguinis Domini, & ad rem ipsam sacramenti assurgens gustat suavitatem Domini palato quodam spirituali. Similia sunt illa *Augustini* verba apud *Bertramum*, lib. de corpore & sanguine Domini: & apud *Gratianum*, dist. 2. de Consecr. can. *qui manducat.* quod videtur (inquit) panis est, & calix, quod etiam oculi renunciant; quod autem fides postulat instruenda, panis est Corpus Christi, calix sanguis. Multa hujusmodi Patrum testimonia invenies apud *Bertramum*, libro citato. quid verò antitypi vocabulo intelligat Cyrillus, optimè disces ex ipsius verbis, *catechesi mystagogicâ.* 2. ubi baptismi sacramentum vocat τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀντίτυπον.

Ista locutio [ut panem faciat corpus Christi, & vinum faciat sanguinem Christi] inimica est transsubstantiationi, ut documus supra, cap. 8. initio capitis.

Antitypon.

Psal. 34. 9.

Exstat ille Bertrami liber integer, in Catalogo testium veritatis, initio libri decimi.

Ἀντίτυπον.

Bellarmini objectio ex Cyrillo Hierosolymitano.

8. Objicit nobis ex *Cyrilli* catechesi mystagogica quarta, *Bellarminus*, libro 2. de Eucharistia, capite 13. ea verba, quibus, paullò post initium illius catecheseos, Cyrillus ait, Dominum qui in nuptiis corporalibus aquam mutavit in vinum, potuisse in Eucharistia mutare vinum in sanguinem, & cum id ipse affirmet, haud dubiè donasse fruitionem [ἀπόλαυσιν] corporis sui & sanguinis,

videlicet,

videlicet, ἐν τύπῳ ἄρτου, τὸ σῶμα· καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, τὸ αἷμα. Sic nos fieri Christophoros, dum corpus ejus & sanguinem in nostra membra recipimus: Sic nos, ut dicit beatus Petrus, divinæ fieri consortes naturæ. Hoc loco, se insolenter jactat *Bellarminus*. Sed modum huic lætitiæ ponent hæc ipsius *Cyrilli* verba immediatè sequentia: olim Christus cum Judæis disserens dicebat; *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis*. Illi ea quæ dicebantur non audientes spiritualiter [μὴ ἀκούοντες πνευματικῶς,] scandalizati, abierunt retro, eo quod existimarent se ad humanæ carnis esum [ἐπὶ σαρκοφαγίαν] invitari.——Cum homo dicit Deo, *Parasti in conspectu meo mensam:* quid aliud significat, nisi mysticam illam & spiritualē mensam [τὴν μυστικὴν καὶ νοητὴν τράπεζαν,] quam Deus nobis paravit? His conjunge superius citata *Cyrilli* testimonia, quibus excludit corporale palatum à gustu Dominicæ suavitatis, soli fidei hoc relinquens officium. qui igitur in nuptiis corporalibus [ἐν γάμῳ σωματικῷ] aquam mutavit in vinum, mutatione corporali; ille in mensa mystica & spirituali vinum mutavit in sanguinem, non corporaliter, sed mysticè & spiritualiter. Præterea hæc Christi in nostra membra receptio, de qua hic loquitur *Cyrillus*, non est corporalis illa, etiam reprobis communis, sed spiritualis, sine qua nemo habet in se vitam: est illa Divinæ naturæ participatio, solis spiritualiter manducantibus propria, de qua loquitur Petrus Apostolus, 2. Petr. 1.4. Ineptam verò de humanæ carnis vario esu argutiam, qua se frustra munire tentant adversarii, refutavimus suprà, in secunda confirmatione antecedentis argumenti nostri quarti contra Transsubstantiationem: capite 12. §. 14. & §. 15.

Christophoros, id est, Christum ferentes. — *2. Petr. 1.4.* — *Responsio.* — *Ioan. 6. 53.* — *Psalm. 23. 5.* — *2. Petr. 1.4.*

9. *Ambrosius*, libro quarto de sacramentis, capite 4. & apud Gratianum, dist. 2. de Consecratione, can. *Panis est.* quanto magis operatorius est sermo Domini, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur?]Sunt quæ erant: erant autem panis & vinum: sunt igitur adhuc panis & vinum: quamvis commutata in sacramentum corporis & sanguinis Domini.

Ambrosius.

10. *Augustinus*, epist. 57. ad Dardanum; Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt. Tolle ipsa corpora, qualitatibus corporum, non erit ubi sint: & ideo necesse est, ut non sint. ——— Si moles ipsa corporis, quantacunque vel quantulacunque sit, penitus auferatur, qualitates ejus non erit ubi sint. Hæc *Augustinus*.

Augustinus. Sublato corpore, non remanent ejus qualitates.

11. *Cyrillus Alexandrinus*, lib. 4. in Euangelium Johannis, cap. 14. Credentibus (inquit) discipulis fragmenta panis dedit, dicens, accipite & manducate, hoc est corpus meum.

Cyrillus Alexandrinus.

12. *Theodoretus*, dialogo 1. contra Eutychianos, qui inscribitur, ἄτρεπτος, immutabilis. in editione Græca, Romæ impressa, folio octavo, & in editione Latina Coloniensi, tomo 2. pag. 218. In mysteriorum traditione, Dominus panem appellavit corpus [σῶμα τὸν ἄρτον ἐκάλεσε] & sanguinem id quod in calice infusum & commixtum est [καὶ αἷμα τὸ κρᾶμα.] ——— τὰ ὁρώμενα σύμβολα τῇ τοῦ σώματος καὶ αἵματος προσηγορίᾳ τετίμηκεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλών, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς. id est; Symbola, quæ videntur, appellatione corporis & sanguinis honoravit: non naturam mutans, sed gratiam naturæ adjiciens. Item, dialog. 2. qui inscribitur, ἀσύγχυτος, inconfusus. in Græca editione, fol. 58. & in editione Latina, pag. 236. Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. Μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους, καὶ ὁρατά ἐστι καὶ ἁπτά, οἷα καὶ πρότερον ἦν. id est; Neque enim signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura. Manent enim in priori substantia, & figura, & forma, & videri & tangi possunt, sicut & prius νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγένετο, &c. intelliguntur autem esse ea quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, id est, cum adoratione Dei, seu ab adorantibus Deum, sumuntur, ut docuimus in Irenico) ut quæ illa sint quæ creduntur. Confer ergo imaginem cum exemplari &c.

Theodoretus. — *Symbola nomen rei accipiunt, manentia in sua priore natura & substantia.* — *Irenic. lib. 2. cap. 16. prope finem primæ partis capitis.*

13. Ne verò imperitus quispiam Papista auctoritatem huic *Theodoreti* operi derogare audeat, propter sententiam quintæ Synodi latam contra ea, quæ scripsit Theodoretus contra *Cyrillum*; audiamus *Pelagii* Papæ Romani, hujus nominis secundi, ea de re judicium: Ille in epistola seu libro, quem pro quinta Synodo scripsit ad Eliam Aquilejensem, & universos Istriæ Episcopos, cap. 20. Neque enim (inquit) Theodoreti omnia scripta damnamus, sed sola, quæ contra duodecim Cyrilli capitula, sola quæ contra rectam fidem aliquando scripsisse monstratur. quæ tamen & ipse damnasse cognoscitur, qui in sancta Chalcedonensi Synodo vera confessus invenitur. —— Et cum Synodo Theodoretum profitentem recta veneramur. Alia verò scripta illius non solùm recipimus, sed eis etiam contra adversarios utimur. Hæc ille. Extat liber ille *Pelagii*, in fragmentis quintæ Synodi, in editione Binii.

Vide supra lib. 3. cap. 28. §. 15.

14. *Gelasius* Episc. Rom. hujus nominis primus, in suo opere contra Eutychen & Nestorium: Certa (inquit) sacramenta quæ sumimus corporis & sanguinis Christi, divina res est, propter quod & per eadem Divinæ efficimur consortes naturæ: & tamen esse non definit substantia vel natura panis & vini. ——— in Divinam transeunt, Sancto Spiritu perficiente, substantiam; permanent tamen in suæ proprietate naturæ Hæc *Gelasius*. Observa etiam ex istis Gelasii verbis, loquutionem istam, *Panis transit in corpus Christi*, non denotare transsubstantiationem; sed mutationem quandam, manente panis substantia: contra ac autumat Scotus, in 4. sent. dist. 11. qu. 5.

Gelasius Papa Rom. — *Vide infra cap. 16.* — *Non definit substantia vel natura panis & vini.* — *De ista loquutione, panis transit in corpus Christi.*

15. Excipit *Bellarminus*, libro 2. de sacramento Eucharistiæ, cap. 27. *Theodoretum & Gelasium* non loqui de substantia, quæ distinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria posuit *Aristoteles*, sed de essentia & natura accidentium. Respondeo: quamvis vocabula naturæ & substantiæ interdum etiam accidentibus tribuantur, quando de accidentis alicujus ratione formali disseritur; nusquam tamen apud idoneos auctores natura & substantia alicujus categoricæ substantiæ remanere dicitur, remanentibus solis accidentibus. Et sicut substantia accidentis significat accidens, ita etiam substantia substantiæ (ut est panis, & vinum) significat substantiam categoricam, quam in prima categoria posuit *Aristoteles*. Porro apertè dicunt *Theodoretus* & *Gelasius* manere naturam & substantiam panis & vini, eandem quæ erat ante consecrationem, non secus ac manet vera humana natura substantialis in Mediatore, post unionem hypostaticam duarum in uno Emmanuele naturarum. Atque a sacramento Eucharistiæ sumunt Patres illi argumentum contra Eutychianos: Nempe; Sicut post consecrationem manet substantia panis & vini, ita post hypostaticam

Bellarmini exceptio. — *Ejusdem refutatio.*

ſtaticam aſſumtionem manet in perſona Chriſti vera humana natura, diſtincta à divina. Cum è contrario hæretici Eutychiani, ex falſa hypotheſi amolitionis naturæ & ſubſtantiæ panis & vini poſt conſecrationem, inferrent abolitionem humanæ naturæ, vel ejus mutationem in Divinitatem, vel confuſionem cum natura Divina, poſt hypoſtaticam aſſumtionem.

Ephræmius Antiochenus.

16. *Ephræmius* Patriarcha Antiochenus (qui in cathedra Antiochena ſedebat anno Domini 545.) eodem uſus eſt argumento contra ejuſdem ſectæ homines: adjectâ etiam ſimili ratione ſacramenti baptiſmatis, lib. 1. de ſacris Antiochiæ legibus. in bibliotheca Photii, codice 229. Quare (inquit) Chriſtus unus in palpabili & impalpabili ſubſtantia. ——— οὕτω καὶ τὸ παρὰ τῶν πιστῶν λαμβανόμενον σῶμα Χριστοῦ καὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας οὐκ ἐξίσταται· καὶ τῆς νοητῆς ἀδιαίρετον μένει χάριτος. καὶ τὸ βάπτισμα δὲ πνευματικὸν, ὅλον γενόμενον καὶ ἓν ὑπάρχον, καὶ τὸ ἴδιον τῆς αἰσθητῆς οὐσίας, τοῦ ὕδατος λέγω, διασώζει, καὶ ὃ γέγονεν οὐκ ἀπώλεσεν. id eſt; Sic & quod à fidelibus ſumitur Chriſti corpus, & à ſenſibili ſubſtantia non recedit, & à gratia intelligibili manet indiviſum. Spirituale etiam baptiſma, totum factum unumque exſiſtens, & quod ſuum eſt ſenſibilis ſubſtantiæ, aquæ inquam, retinet, & quod factum eſt non amiſit. Hæc ille. quæ tam perſpicua ſunt, ut ulterioris exegeſeos non indigeant.

Iohannes Damaſcenus.

17. *Iohannes Damaſcenus*, in deſcribendo quidem modo quo manet poſt conſecrationem ſubſtantia panis & vini titubat, manere tamen docet; ait enim, lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 14. Dominus fractum panem porrexit eis, dicens, accipite & manducate, hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Conſimilique modo acceptum calicem, ex vino & aqua conſtantem, impertivit eis, dicens; bibite ex hoc omnes, hic eſt ſanguis meus. ——— quæris, quomodo panis corpus Chriſti, & vinum cum aqua conjunctum ſanguis Chriſti fiat. Tibi item reſpondeo: Spiritus Sanctus ſupervenit, eaque efficit, quæ orationis facultatem & mentis intelligentiam excedunt. ——— quoniam in hominum more poſitum eſt, ut aquâ laventur & oleo unguantur, idcirco in baptiſmo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copulavit, fecitque illud lavacrum regenerationis: Eodem modo, quoniam ita fert hominum uſus atque conſuetudo ut panem edant, vinumque & aquam bibant, idcirco Divinitatem ſuam cum ipſis conjunxit, eaque corpus & ſanguinem ſuum fecit, ut per uſitata naturæque conſentanea, ad ea quæ ſupra naturam ſunt, aſſurgamus. Hæc *Damaſcenus*, tranſſubſtantiationi infeſta: ex his enim conſequitur, manere ſubſtantiam panis & vini poſt conſecrationem. Eadem cum Damaſceno mens ſecundæ Nicænæ Synodi.

Error Damaſceni & 2. Nicænæ Synodi.

Vide inf. cap. 18. §. 1.

18. Quoniam verò inſano imaginum zelo abreptus *Iohannes Damaſcenus*, negandum ſibi ſtatuit, panem Euchariſtiæ eſſe typum ſeu figuram corporis Chriſti, quod etiam omnes imaginum adoratores ſibi negandum propoſuerunt; ut patet ex ſecunda Nicæna Synodo pſeudoſeptima œcumenica, actione ſexta, in refutatione ſynodi Conſtantinopolitanæ, tomo 3. ſectione ultima: Nec verò panis & vinum (inquit *Damaſcenus*) corporis Chriſti figura ſunt, abſit enim hoc, verum ipſummet Domini corpus Divinitate affectum. Idem omnes uno ore dixerunt Nicæni illi Patres, in ſynodo ſecunda Nicæna. quamvis alibi Damaſcenus, loquens de baptiſmo, & legalibus per aquam purgationibus, dicat, res in oculorum aſpectum cadentes, earum ſigna eſſe quæ ratione atque animo intelliguntur. lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 10. quoniam tamen (ut ſupra etiam monui in confirmatione primi argumenti) imaginum Patroni negandum eſſe decreverunt, panem Euchariſtiæ eſſe corporis Chriſti figuram aut imaginem; idcirco Damaſcenus dum modum oſtendere tentat quo panis & vinum ſunt ipſummet Domini corpus Divinitate affectum, lib. 4. de orthod. fide cap. 14. adeo perplexè & obſcurè loquitur, ut quibuſdam in errorem hypoſtaticæ aſſumtionis panis, aliis autem in errorem de materia panis manente ſub forma corporis Chriſti, incidiſſe viſus ſit: ut patet ex Durando, in quartum ſentent. diſtinct. 10. quæſt. 1. & diſtinct. 11. quæſt. 3.

Supra cap. 9. §. 26.

Walafridus Strabo.

19. *VValafridus Strabo*, lib. de rebus Eccleſiaſticis, cap. 16. Chriſtus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta in panis & vini ſubſtantiâ diſcipulis tradidit, & ea in commemorationem ſanctiſſimæ ſuæ paſſionis celebrare perdocuit.

Bertramus.

20. *Bertramus*, libro de corpore & ſanguine Domini; Secundùm creaturarum ſubſtantiam, quod fuerunt ante conſecrationem, hoc & poſtea conſiſtunt. Panis & vinum prius exſtitere, in qua etiam ſpecie, jam conſecrata, permanere videntur.

Henricus Oſtienſis, & Gaufridus, & Bernardus Parmenſis, & Bartholomæus Brixianus.

21. *Henricus Cardinalis Oſtienſis*, & *Gaufridus*, & *Bernardus*, ſuper decretalibus, *Firmiter credimus*. &, *Cum Marthæ*. & *Bartholomæus*, de Conſecratione, diſtinct. 2. *In ſacramentorum*. inter opiniones ſuâ ætate haudquaquam pro erroneis habitas, commemorant eam quæ ponit, ſubſtantiam panis manere poſt conſecrationem, & eſſe cum corpore Chriſti. & pro hac opinione citant confeſſionem illam *Berengarii*, in Concilio Romano per *Nicolaum* Papam ſecundum, & centum ac tredecim Epiſcopos factam & approbatam, anno Domini 1059. Cujus verba recitantur, De conſecratione, diſt. 2. *Ego Berengarius*. Refert hæc *Durandus*, in 4. ſent. diſtinct. 10. quæſt. 1. & addit; Ecce quod panis ſubſtantiam remanere, dicunt eſſe opinionem, nec reprobatam dicunt, imò potius referunt ad confeſſionem Berengarii, quæ fuit per Concilium approbata. Hæc ibi *Durandus*.

22. *Henrici Oſtienſis* & *Bartholomæi Brixiani* honorificam facit mentionem *Platina*, in vita Alexandri quarti Papæ Romani; Viris (inquit) doctis ita favit (Alexander Papa 4.) ut eos ad Cardinalatum uſque provexerit: maximè verò Henricum Cardinalem Oſtienſem, virum divini humanique juris peritiſſimum. Uſus eſt & magna liberalitate erga Bartholomæum Brixianum, qui multa in Decretales edidit. quibus ex rebus præter doctrinam ſingularem & ſanctitatem, magnam [Alexander Papa] conſequutus eſt laudem. Hæc *Platina*. De *Bernardo* etiam *Parmenſi* ſcribit idem Platina in vita Innocentii Papæ quarti, cui in ſede Romana immediatè ſucceſſit Alexander quartus; Edidere (inquit) & libros ſuo tempore in Decretales, quos apparatum vocarunt, *Bernardus Parmenſis* & *Compoſtellanus* viri doctiſſimi, ad hanc laudem diligentia & benignitate Innocentii excitati.

23. Hinc colligo, non eſſe hos contemnendos interpretes, qui ajunt hanc fuiſſe Nicolai Papæ ſecundi & cum eo totius Romani Concilii centum & tredecim Epiſcoporum mentem, quod poſt conſecrationem maneat ſubſtantia panis. quamvis

quamvis autem Innocentii tertii & Lateranensis Concilii sub eo habiti auctoritate permoti transsubstantiationem approbent, nondum tamen eousque in hominum animis insederat ea opinio, quin alteram illam viri ea ætate doctrinæ laude celeberrimi, (etiam post decretum illud Lateranense Innocentii tertii, quod pro transsubstantiatione conditum est anno Domini 1215.) liberè adhuc & palam, sub ipsorum patrocinio Pontificum Romanorum, proponerent, saltem ut tolerabilem, imò ut ipsissimam *Nicolai* ejusque Concilii mentem. Mortuus est autem *Innocentius* quartus anno Domini 1254. ejusque successor Alexander quartus obiit anno Domini 1261. ut scribit Onuphrius in Chronico Pontificum Romanorum.

Scotus & Durandus.

24. *Scotus*, in quartum sentent. distinct. 11. quæst. 3 & *Durandus*, ibidem, quæst. 1. ajunt faciliorem fore intellectum, & à multis quæ transsubstantiationem premunt difficultatibus liberum, si ponatur manere post consecrationem substantiam panis. Et ideo hanc viam tenendam esse, nisi obstaret decreti illius Lateranensis auctoritas. Vide suprà, cap. 11. §. 35. & 36. & 40.

Occupatio contra errorem de corporali præsentia.

25. Quamvis autem *Nicolaus* ejusque collegæ, &c. quos jam nominavi, canonistæ & sententiarii, cum hac veritate, de substantia panis & vini post consecrationem manente, conjungant errorem suum de corporali Christi præsentia in Altari, (quem refutavimus suprà, argumento quarto; plura etiam contra eundem errorem, Deo donante, dicturi, ubi ventum fuerit ad ubiquetarios.) non tamen labefactatur nostra argumentatio, sed firmissimè graditur ad eversionem transsubstantiationis, quæ stare nequit, manente panis & vini substantia post consecrationem, sive cum ea corporaliter adsit caro Christi, sive absit. ut docent *Thomas* 3. part. quæst. 75. art. 2. & *Bonaventura*, in 4. sent. dist. 11. part. 1. quæst. 2. & *Scotus* ibidem, quæst. 1.

Supra cap. 12. Infra cap. 21.

Epilogus, de argumentis contra Transsubstantiationem.

26. Plura inveniet sedulus antiquitatis indagator testimonia & argumenta contra neophyton hoc monstrum. Sed nobis hæc, quæ in medium, bona fide, ex ipsis veterum monumentis comportavimus, manifesta, obvia, irrefragabilia testimonia, indeque surgentia invicta argumenta impræsentiarum sufficiant. Septem autem argumenta, ex antiquitate Catholica nobis superius depromta, his tribus versiculis juvandæ memoriæ exhibentur;

1. *Est typus*: 2. *est panis*: 3. *nutrit quoque corpora*: 4. *non est*
Præsens carne: 5. *mali sumunt*: 6. *non panis & unda* (*est*.
In populum: 7. *vini & panis substantia prisca*

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Gelasio, auctore libri de duabus naturis in Christo, adversus Eutychen & Nestorium. de quo, præcedente cap. §. 14.

GElasius primus, Papa Romanus, sedebat anno Domini 494. sub nomine hujus Gelasii Papæ Romani lectus hucusque est & etiamnum editur liber ille de duabus naturis in Christo, adversus Eutychen & Nestorium: quem Cardinalis Baronius & Bellarminus abjudicare conantur Gelasio Papæ, tribuentes eum antiquiori & orthodoxo auctori Gelasio Cyziceno, qui vixit circa annum Domini 476. Esse autem librum illum per omnia orthodoxum, nondum ausi sunt inficiari. nec audebunt, cum eum ut orthodoxum citet Johannes secundus, Papa Romanus, epistola ad Avienum Senatorem, contra hæreticos Acœmetas. quod nobis contra eos disputantibus sufficere posset, quantum ad testimonii auctoritatem. Sed præterea dicimus non posse jure negari opus illud esse ipsius Gelasii Papæ, cujus nomen ei prænotatum est. Nam prope finem libri haud obscurè se prodit stylus Romani Pontificis, sedem suam Apostolicam commendantis. scripsisse autem Gelasium Papam contra Eutychen & Nestorium testes sunt Anastasius bibliothecarius in vita Gelasii, & Gennadius lib. de viris illustribus.

1. Objectio.

2. At Gennadius, inquiunt, illud Gelasii opus vocat grande volumen, & Anastasius quinque libros, hic autem non nisi unus est exiguæ molis liber.

Responsio. Vide §. 6.

Respondeo. Non adeo exiguus est hic liber, quin respectu brevium epistolarum quæ Pontificum nomine prodeunt, grande & præclarum volumen meritò dici possit. unus videtur ex illis libris, quorum mentionem facit Anastasius. Certè levicula est ista objectio, in tam crebris experimentis amissarum partium operum Patrinorum.

3. Secundò ait Anastasius, libros illos Gelasii Papæ in bibliotheca, & archivo Ecclesiæ asservari. & nunc inde profertur hic liber. Imo *Iohannes* secundus, Papa Romanus, non nisi unius libri mentionem facit, sic citans hunc ipsum librum quem nunc habemus; *Gelasius ex libro adversus Nestorium & Eutychen. Propterea*, &c. Hæc *Iohannes*, epist. 3. ad Avienum. Sedebat Johannes anno Domini 532. Non est verisimile eum omisso prædecessore suo alium obscuriorem Gelasium hominem Græcum citaturum, præsertim cum absolutè Gelasium nominet. Annon, si alium quempiam Gelasium intellexisset, adjecisset notam discretivam, & Gelasium Cyzicenum aut simile quid dixisset, tam recenti adhuc Gelasii Papæ memoria, & celebri operis ejus contra Nestorium & Eutychen fama?

2. Objectio.

Objicit Cardinalis Baronius, in annalibus, Gelasium hunc, Catholicorum Patrum testimonia pollicitum, Græcorum duntaxat auctoritate niti, vix duobus Latinis ex plurimis in testimonium adductis. & inde colligit scriptorem hunc Græcum esse, non Latinum.

Responsio.

Respondeo. Admissa ista consequentiâ, quid fiet de collectione illa Paternorum testimoniorum contra Monothelitas, in Synodo *Martini* primi Papæ Romani, secretario quinto: ubi tantum quatuor adducuntur Latini, Greci autem septemdecim? numquid propterea synodum illam Græcorum fuisse dices, non Latinorum Episcoporum? Pari etiam jure *Agathonis* Papæ suggestiones contra Monothelitas dixeris esse scriptoris cujusdam Græci: nam testes veritatis ibi citat *Agatho* Latinos non nisi quatuor, Græcos autem quamplurimos.

3. Objectio.

4. Tertiò, objicit Bellarminus, omissos esse ab

eo

eo *Hieronymum, Augustinum, Leonem*. Respondeo; Omisit etiam *Flavianum*, *Proclum*, *Cyrillum*, Græcos Patres à Synodo Chalcedonensi contra Eutychetem adductos. Cur etiam omisit *Dionysium, Iustinum, Epiphanium*, & alios qui ab aliis in eodem argumento citantur? Nempe non erat illi propositum omnia proferre, ut ipse testatur. *Hieronymum* etiam omiserunt *Martinus* & *Agatho*. Augustinum quidem citant & Leonem, de quibus nihil apud Gelasium. At rursum Gelasius prædecessorem suum *Damasum* citat, de quo apud Martinum & Agathonem altum silentium. Quis non videt jam inanes esse & apertas nugas, quas sophistæ isti pro apertis venditant conjecturis.

Quarta objectio. 5. Sed nondum cessant: 4. Objicit Bellarminus; Non esse (inquit) hunc librum Gelasii Papæ, videtur manifestum; quia in hoc libro citatur tanquam unus ex catholicis & sanctis Patribus *Eusebius* Cæsariensis, quem tamen hæreticum Arianum fuisse, & Origenis acerrimum defensorem, notum erat S. *Gelasio*, qui hac de causa reprobavit opera Eusebii Cæsariensis, in decreto de libris Apocryphis. Hæc *Bellarminus* lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, in Gelasio Papa. *Responsio.* Respondeo. 1. Hoc argumento evincam librum de clericis, qui Bellarmini dicitur, non esse opus Bellarmini; nam in eo libro, pollicitus catholicorum Patrum testimonia, citat cap. 27. historiam Teclæ, autoritate nixus Ambrosii, quamvis sciverit eam narrationem post Ambrosii tempora proscriptam esse ut Apocrypham, decreto Gelasii Papæ. Citat etiam eodem capite, & cap. 31. Tertulliani librum de monogamia, quem sciebat scriptum esse contra Ecclesiam à Tertulliano jam tum hæretico, ut ipse ex Hieronymo monet, lib. de scriptoribus Eccl. in Tertulliano. 2. Hieronymus Ruffino respondit se sine crimine Origenem in quibusdam laudare, quamvis eum in aliis culpet. In illa Apologia adversus Ruffinum quæ incipit; *Lectis literis*. Et hoc Hieronymi de Origene judicium approbat Gelasius in suo illo decreto, quod exstat apud Gratianum, dist. 15. *Sancta Romana*. ubi etiam idem statuit de Eusebio Cæsariensi. Et apertè falsum est quod asserit Bellarminus, *Gelasium reprobasse opera Eusebii tanquam hæretici Ariani*. *De historia Ecclesiastica Eusebii Episcopi Cæsariensis.* Historiam quidem Eusebii ponit in libris Apocryphis. At neque hanc prorsus rejicit; Chronicam (inquit) Eusebii Cæsariensis, atque ejusdem historiæ Ecclesiasticæ libros, quamvis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum conscripsit librum; propter rerum tamen singularem notitiam, quæ ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos. Hæc *Gelasius*. qui ibidem quid primo historiæ Eusebianæ libro ei displiceat indicat, quando epistolam Jesu ad Abgarum accenset Apocryphis. Hanc historiæ suæ inseruit Eusebius, lib. 1. cap. ultimo. At Arianismi Eusebiani apud Gelasium nulla prorsus mentio. Deinde & illud dolosum est, *reprobasse Gelasium opera Eusebii*: ac si quisquam diceret, Quintam Synodum damnasse opera Theodoreti. quod falsum esse testatur *Pelagius* secundus, Papa Rom. epist. ad Eliam Aquileiensem: damnatis enim eis quæ contra duodecim Cyrilli capitula scripsit; Alia verò (inquit *Pelagius*) scripta illius non solum recipimus, sed etiam eis contra adversarios utimur. Sic *Gelasius* non omnia *Eusebii* opera, sed ejus historiam, neque eam totam, sed ea præsertim, quæ de *Abgaro* & in laudem atque excusationem *Origenis* in ea historia leguntur, rejicit: alia verò ejus scripta non solùm recipit, sed eis etiam contra adversarios utitur. Non citat autem in illo opere adversus Eutychen & Nestorium quicquam ex Eusebii scriptis ipsi improbatis, sed tantum ex ejus expositione Psalmi 17. & Euangelica præparatione, lib. 7.

6. Porro Cardinalis Baronius etiam ex phrasi latina seu stylo hujus libri infert, librum hunc è græco esse conversum. *Quinta objectio. Responsio.* At è contrario, phrasis latina *Gelasium* Papam auctorem resipit. Confer ejusdem argumenti epistolas *Gelasii* Papæ, nempe secundam, ad Laurentium de Lignido Episcopum; & tertiam, ad Episcopos Dardaniæ. Videbis eundem in illis atque in hoc libro dictionis characterem, persimiles & sæpe easdem phrases, eadem argumenta modo non absimili utrobique proposita. Discrimen est in brevitate epistolarum, & prolixitate hujus libri. Qui certè dividi posset in quinque prolixiores partes, quam sit ulla earum epistolarum, in quibus profitetur se ad Ecclesias formam fidei suæ, & Antidotum adversus pestes hæreticas mittere: Quod argumento est (ut superius etiam monebamus) hunc librum esse illud ipsum grande & præclarum Gelasii Papæ volumen, Gennadio memoratum. *Suprà, §. 2.* Nam præ epistolarum illarum brevitate grande dici potest volumen: argumentis efficacissimis ex sacris scripturis, ex ratione, denique ex sanctorum Patrum monimentis copiosum. liber scilicet ille Gelasii, à Joanne Papa secundo allegatus.

7. Anastasius quidem bibliothecarius (qui vivebat circa annum Domini 870.) scribens de Gelasio Papa, ait; Hic fecit 5. libros adversus Nestorium & Eutychem, qui hodie in bibliotheca & archivo Ecclesiæ continentur. Hæc ille, in vita Gelasii. Nempe connumeratis illis duabus epistolis, seu fidei libellis, sunt 3. libri, & facilis est lapsus, ut pro nota numeri ternarii irrepat nota Quinarii. nisi & alios duos ejusdem argumenti scripserit libellos, qui interciderint. Quis autem æquum esse concesserit, superstitem librum auctori abjudicare, propter aliorum quorundam ejusdem autoris librorum amissionem? Cui iniquæ legi si locus detur, quotusquisque Patrum invenietur, cujus opus aliquod jam agnoscas?

8. Ejusdem farinæ est illud, quo suas de libri hujus autore conjecturas coronat Baronius; *Sexta objectio.* Annotationes quasdam Pelagiano errore respersas in epistolas Pauli, existimarunt multi, earum subtilitate adducti, conscriptas esse à Gelasio, quod falsum esse deprehendit Cassiodorus, de divinis lectionibus, cap. 8. Quid hinc inferet Baronius? *Responsio.* Num hunc etiam librum esse hæreticum, aut adulterinum? quam hoc insulsum? pari jure intuleris, quodlibet aliud cujuscunque auctoris germanissimum & saluberrimum opus, esse adulterinum, aut hæreseos venena continere: modo illius scriptoris autoritatem aliquando ementita sit spuria aliqua scriptio. Et quid tunc fiet de aliorum ferè omnium Patrum monimentis? quid de ipsis Apostolorum scriptis? Fuerint certè notæ illæ adulterinæ, imo hæreticæ. At liber hic *Gelasii* Papæ contra *Eutychen* & *Nestorium* neque adulterinus est, neque hæreticus, sed est orthodoxus, ut est in confesso. Esse etiam germanum opus Gelasii Papæ cur inficientur, nulla eis suppetit justa ratio.

CAPUT DECIMUM-SEPTIMUM.

De emphaticis quibusdam apud Patres loquutionibus, & rhetoricis exaggerationibus.

Reperiuntur apud Chrysostomum, & alios Patres, loquutiones quædam, de Eucharistia, ad emphasin μάλα ῥητορικῶς comparatæ, quibus tanti sacramenti dignitas amplificatur, & contemtus abigitur. Quibus quando abutuntur Transsubstantiarii in patrocinium sui erroris, nimiam produnt incogitantiam. Docent enim uno ore sententiarii, corpus Christi, ut est in Eucharistia, nullo percipi sensu corporeo, id est, nec videri, nec audiri, nec olfieri, nec gustari, nec tangi; imo ne intellectu quidem humano percipi, ut humanus est; sed sola fide seu intellectu per fidei lumen collustrato & elevato. in 4. sent. dist. 10. Conveniunt & illa Thomæ verba in Summa, Verum (inquit) corpus Christi & sanguinem esse in hoc sacramento, neque sensu, neque intellectu deprehendi potest, sed sola fide quæ auctoritati divinæ innititur. 3. part. qu. 75. art. 1. in corpore articuli. idem docet eadem parte, qu. 76. art. 7. Docent etiam omnes, corpus Christi in Eucharistia non frangi, neque ullam læsionem pati, neque sanguinem ejus extra venas egredi. 4. sent. dist. 12. Nihil igitur Transsubstantiariorum caussam juvant demegoricæ illæ Patrum declamationes, quibus ad excutiendum auditoribus suis sacramenti contemtum, & ad inflammandos inque cœlestes meditationes attollendos eorum animos, omnes eloquentiæ suæ copias, pio studio & admirabili facundia magnificè explicantes, ajunt, fideles communicantes videre & tangere Christum, & dentes carni ejus infigere, sanguinem ejus sugere, eoque linguas eorum rubricari, &c.

Vide supra cap. 2. §. 4. & cap. 11. §. 12.

2. Sic autor sermonis illius de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur; *Cruci* (inquit) *hæremus, sanguinem sugimus, & intra ipsa Redemtoris nostri vulnera figimus linguam: quo interius exteriusque rubricati, à sapientibus hujus seculi judicamur amentes.* Quæ omnia spiritualiter esse intelligenda idem autor verbis ibidem præcedentibus & subsequentibus luculenter docet.

Autor operis de cardinalibus operibus Christi.

3. Et *Chrysostomus* homilia 82. in Euangelium Matthæi. αὐτὸν ὁρᾷς, αὐτοῦ ἅπτῃ, αὐτὸν ἐσθίεις, ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis.——— αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν σοὶ δίδωσι, οὐκ ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἅψασθαι, καὶ φαγεῖν, καὶ λαβεῖν ἔνδον. ipse autem seipsum tibi dat, non solùm conspiciendum, sed etiam tangendum, & comedendum, & sumendum intus. ——— ἀναφύρει ἑαυτὸν ἡμῖν καὶ οὐ τῇ πίστει μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ πράγματι σῶμα αὐτοῦ ἡμᾶς κατασκευάζει. commiscet seipsum nobis: & non solùm fide, sed etiam re ipsa corpus suum nos efficit. Mox etiam ait, sacerdotis manum dissecare hanc carnem, διατέμνειν ταύτην τὴν σάρκα. & os communicantium impleri igne spirituali, πληροῦσθαι πυρὸς πνευματικοῦ: eorundemq; linguam φοινίσσεσθαι αἵματι φρικωδεστάτῳ, purpurari sanguine summè tremendo. Et nos corpore Christi, quod Angeli contueri non audent absque timore, Nos, inquam, eo nutriri, eidemque commisceri ἀναφύρεσθαι. & fieri nos Christi corpus unum, & carnem unam. Et paulò post; αὐτὸς ἡμᾶς τρέφει οἰκείῳ σώματι, καὶ διὰ πάντων ἡμᾶς ἑαυτῷ συμπλέκει. ipse nos nutrit proprio corpore, & per omnia nos sibi ipsi innectit. idque statim explicans, dicit, hoc non omnibus contingere, sed solis fidelibus, ἑνὶ γὰρ ἑκάστῳ τῶν πιστῶν ἀναμίγνυσιν ἑαυτὸν διὰ τοῦ μυστηρίου· καὶ οὓς ἐγέννησεν, ἐκτρέφει δι' ἑαυτοῦ. unicuique enim fidelium commiscet seipsum per mysterium: & quos generavit, enutrit per seipsum. Et aliquanto superius; ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος φησί, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ πειθώμεθα, καὶ πιστεύωμεν, καὶ νοητοῖς αὐτὸ βλέπωμεν ὀφθαλμοῖς. οὐδὲν γὰρ αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός. ἀλλ' αἰσθητοῖς μὲν πράγμασι, πάντα δὲ νοητά. Quia igitur Verbum dicit, hoc est corpus meum, & persuasi simus, & credamus, & intellectualibus ipsum conspiciamus oculis: nihil enim sensibile tradidit nobis Christus. sed per res quidem sensibiles, omnia autem intelligibilia. idque illustrat à simili in baptismo; (ubi certè nulla fit transsubstantiatio.) οὕτω καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, δι' αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται, τοῦ ὕδατος, τὸ δῶρον· νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ γέννησις καὶ ἡ ἀνακαίνισις. Sic etiam in baptismate, per rem quidem sensibilem, nempe aquam, confertur donum: quod autem perficitur est intelligibile, nempe generatio & renovatio. Et dispensationis hujus rationem aperiens; Si enim (inquit) esses incorporeus, ἀσώματος, nuda tibi ipsa incorporea ἀσώματα traderet dona: quoniam verò corpori implexa est anima, in rebus sensibilibus intelligibilia tibi tradit; ἐπειδὴ δὲ σώματι συμπέπλεκται ἡ ψυχή, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητά σοι παραδίδωσι.

Non solùm fide sed etiam reipsa. vide Calv. Instit. lib. 4. cap. 17. §. 6. vide etiam infra, §. 7.

Νοητοῖς ὀφθαλμοῖς.

Nihil sensibile tradidit nobis Christus, sed per res quidem sensibiles, omnia autem intelligibilia.

Dispensationis hujus ratio.

4. Idem Pater homilia 24. in priorem epist. ad Corinthios, ait Christum, quod in cruce non est passus, pati in Eucharistia: nam in cruce non esse ullum os ejus confractum; frangi verò eum in Eucharistia propter nos, ut omnes saturet. Et infra; citans illa Domini verba, *ubi cadaver, ibi & aquilæ*: eaque ad Eucharistiam accommodans; Cadaver (inquit) vocat corpus, propter mortem. Nisi enim ille cecidisset, nos non surrexissemus. ἀετοὺς δὲ καλεῖ, δεικνὺς ὅτι καὶ ὑψηλὸν εἶναι δεῖ τὸν προσιόντα τῷ σώματι τούτῳ, καὶ μηδὲν πρὸς τὴν γῆν κοινὸν ἔχειν, μηδὲ κάτω σύρεσθαι καὶ ἕρπειν, ἀλλ' ἄνω πέτεσθαι διηνεκῶς, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐνορᾶν, καὶ ὀξυδερκὲς τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἔχειν. ἀετῶν γὰρ, οὐ κολοιῶν, αὕτη ἡ τράπεζα. Aquilas autem vocat, ostendens etiam sublimem esse oportere accedentem ad hoc corpus, & nihil cum terra commune habere, neque deorsum trahi & repere, sed sursum perpetim volare, & Solem justitiæ intueri, & acutum mentis oculum habere. Aquilarum enim, non graculorum, est hæc mensa. Et paulo superius; ait, nos hoc tremendo sacrificio admoneri, ut aquilæ simus, hinc in ipsum cœlum subvolantes, πρὸς αὐτὴν ἵπτασθαι τὸν οὐρανόν. Et infra, Aperi cœli portas & inspice: vel potius non cœli, sed cœli cœlorum: & tunc videbis quod dicitur. Omnium enim quæ ibi sunt pretiosissimum, hoc tibi in terra positum (κείμενον) monstrabo, ipsum regis corpus. hoc tibi nunc licet in terra videre. ——— Neque vides solum, sed & tangis: neque tangis solum, sed & comedis: eoque sumto domum remeas. Munda igitur animam, præpara mentem ad horum mysteriorum susceptionem. παρασκεύαζε τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν τούτων τῶν μυστηρίων ὑποδοχήν.

Fractio.

Matth. 24. 28.

Aquila.

Τὸ ὄμμα τῆς διανοίας.

Munda animam, præpara mentem.

5. Cernis

Πάντα νοητά.

5. Cernis ut omnia Chrysostomus, quæ de visione loquitur, referat ad νοητὸν ὄμμα τῆς διανοίας, in solis aquilis in cœlum subvolantibus. ita etiam de tactu, & comestione, & incorporatione, & commistione, &c. vide suprà, cap. 2. §. 4. & cap. 11. §. 12.

Molin.

6. Similes in aliis quibusdam Patribus observatas devotionis & eloquentiæ ὁρμῆς invenies apud *Petrum Molinæum*, in Apologia pro sancta cœna, cap. 20. pag. 413. & 414. editionis Gallicæ, Genevæ anno Domini 1610. & apud *Richardum Crakanthorpium*, in defensione Ecclesiæ Anglicanæ, contra Spalatensem, cap. 73. §. 30.

Crakanth.

Non solum fide, sed etiam reipsa nos suum corpus facit. Supra, §. 3.

7. At quid (inquies) sibi volunt illa *Chrysostomi* verba, homil. 82. in Matth. quibus ait Christum se nobis commiscere, & non solum fide, sed etiam reipsa nos corpus suum facere? Respondeo, hoc corporali carnis Christi manducationi non esse tribuendum, ex ipsius Chrysostomi verbis indidem superius citatis manifestum est, quibus docet hoc non omnibus, sed solis fidelibus convenire: cum tamen corporalis sacramenti manducatio contingat etiam impiis. Et fatentur Transsubstantiarii, nos non fieri corpus Christi nisi manducatione spirituali, sicut docuimus suprà, cap. 1. & cap. 12. corporaliter autem Christum nobis commisceri, somnium fuit Capernaïtarum, ab ipsis etiam Transsubstantiariis repudiatum, qui docent corpus Christi, consumtis speciebus sacramentalibus, desinere esse corporaliter in eis qui communicarunt, nec nostræ substantiæ commisceri, quamvis ii qui fideliter communicarunt, non desinant esse reipsa corpus Christi, seu membra corporis ejus. Hæc igitur fiunt νοητῶς, & πνευματικῶς, ut non obscurè monet Chrysostomus. *Crede & manducasti*; inquit Augustinus. hujus autem per fidem manducationis effectum est realis coalitio in unum corpus, id est, spirituali per fidem participatione carnis Christi efficitur illa realis nostri cum Christo unio, ut Christus per fidem illam habitet in cordibus nostris, simulque σύσσωμοι καὶ συμμέτοχοι, sicut loquitur Apostolus cap. 3. ad Ephesios. non ut alius salutiferæ hujus participationis denotetur modus, ex parte nostra, nisi per fidem haud inanimem, sed ut declaretur fructus uberrimus inde proveniens. ad hunc autem spiritualem modum excitamur atque attollimur per verbum & sacramenta, tanquam media atque organa divinitus hunc in finem instituta, nostræque infirmitati attemperata. Pertinet huc illud Chrysostomi, οὐ γὰρ τοῦ μετέχειν μόνον καὶ μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑνοῦσθαι κοινωνοῦμεν· καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἥνωται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄρτου τούτου ἑνούμεθα. Non enim participatione tantum, sed etiam unitione communicamus. Nam sicut illud corpus unitum est Christo, ita etiam nos per panem hunc ipsi unimur. homil. 24. in 1. ad Cor. cap. 10. vers. 16.

Suprà, cap. 6. §. 7. & infra cap. 18. §. 28.

Augustin. tract. 25. in Euang. Ioannis.

Ephes. 3. 6.

Cyril. Alexandr. non habitudine solùm, verum etiam participatione naturali.

8. Eodem sensu dixit *Cyrillus* Alexandrinus, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiam participatione naturali. Cyrillus, lib. 10. in Euangelium Joan. cap. 13. ubi loquitur Cyrillus de illa participatione, semper salutifera, quæ solis fidelibus & veris Christi membris convenit, sicut docuimus suprà, cap. 12. Qualis non est illa quæ à Transsubstantiariis somniatur corporalis Christi manducatio, quam ipsi concedunt etiam infidelibus & reprobis.

Calvinus.

9. Vide in eandem sententiam egregiam *Ioannis Calvini* dissertationem, in eaque verborum Chrysostomi explicationem, lib. 4. Institut. cap. 17. in prima parte capitis, quæ undecim complectitur sectiones.

Chrysostom. Christus bibit suum sanguinem. nam bibit vinum, antitypon sui sanguinis.

10. Idem *Chrysostomus*, homil. 82. in Matth. ait Christum bibisse suum sanguinem. mox autem subjicit hæc verba [in 29. vers. cap. 26.] ὅτε τὰ μυστήρια παρέδωκεν, οἶνον παρέδωκε. id est; quando tradidit mysteria, vinum tradidit.

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

De origine, progressu, & instabilitate erroris de Transsubstantiatione. Et rursum de seculo infelici.

Ioan. Damascenus.

PRimos erroris hujus fundatores invenio adoratores imaginum, seculo octavo, quo tempore *Ioannes Damascenus*, imaginum cultor, clarus in Oriente habebatur, circa annum Domini 740. Hic, ut imaginum oppugnatoribus, solam Eucharistiam pro legitima Christi imagine agnoscentibus, se opponeret, insano imaginum zelo & contentionis ardore eò devectus est, ut etiam sanctis patribus incautus contradiceret, neque erubesceret scripto publico hæc palàm profiteri; Nec verò (inquit) panis & vinum corporis & sanguinis Christi figura sunt, (absit enim hoc!) verum ipsummet Domini corpus Divinitate affectum: quippe cum Dominus ipse dixerit, hoc est non corporis signum, sed corpus, nec sanguinis signum, sed sanguis Hæc ille, libro quarto. de orthodoxa fide, capite decimo quarto, Eum sequutus *Epiphanius* quidam diaconus, in secunda Nicæna Synodo (seu potius ipsa secunda Nicæna Synodus) affirmat consecratum panem & vinum à nullo probabilium Patrum dici typum aut antitypa corporis & sanguinis Domini. Quam incautam atque inverecundam assertionem universa illa pro imaginum religioso cultu habita Synodus Nicæna secunda (anno Domini septingentesimo octogesimo septimo,) comprobavit, ut patet ex ejusdem pseudosynodi actione sexta, tomo tertio, sectione ultima. Quod quam inconsideratè ac temere ab eis assertum sit, declarant illa antiquiorum Patrum testimonia, quæ à nobis suprà, capite nono, adducta sunt in confirmationem primi nostri argumenti contra transsubstantiationem. Magis igitur dextri verborum Domini interpretes fuerunt illi trecenti triginta octo Episcopi, qui in Concilio Constantinopolitano nuncupato œcumenico septimo, anno Domini septingentesimo quinquagesimo quarto, asseruerunt cum sanctis patribus, Eucharistiam etiam consecratam, esse corporis Christi imaginem & typum. Quantum nihilominus abfuerint Damasceni & Nicænorum illorum placita à postmodum adinventâ transsubstantiatione ostendimus suprà, capite decimo quinto, paragrapho decimo septimo, & paragrapho decimo octavo.

Secunda Nicæna Synodus.

Vide suprà, lib. 7. cap. 10. §. 6.

Paschasius Ratbertus. 2. Sequenti, id est, nono seculo, agitari cœpit in Occidente quæstio de Eucharistia: *Paschasio Ratberto* Abbate Corbeiensi (quem Bellarminus lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, ait primum fuisse qui seriò & copiosè scripsit de veritate corporis & sanguinis Domini contra Bertramum) & *Amalario* Episcopo Trevirensi, *Amalarius.* vel (ut monet *Iacobus Usserius* in confutatione Jesuitæ, cap. de reali præsentia) Metensi ac deinde Lugdunensi, substantialem quandam conversionem & præsentiam introducentibus. Cui *Rabanus Maurus. Bertram.* errori se opposuerunt *Rabnaus Maurus* Archiepiscopus Moguntinus, & *Bertramus* presbyter & monachus in eodem Corbiensi monasterio, cui præerat Paschasius.

Amalarius. 3. Certè *Amalarius.* libro tertio de Ecclesiasticis officiis, capite vigesimo quarto, profitetur se credere *naturam simplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilem, scilicet corporis & sanguinis Christi.* Quæ Amalarii verba etsi duriuscula, benignam tamen interpretationem recipere possent, nisi obstaret tum illorum qui ejus doctrinæ de Eucharistia restiterunt, tum etiam Ecclesiæ Lugdunensis, eodem illo nono seculo de alia quadam controversia differentis, authoritas, in qua controversia Amalarii hujus testimonium, pro adversa opinione allatum, Ecclesia Lugdunensis hæc excipit censura; Quod autem (inquit) inter cæteros, qui de tanta quæstione, divinæ scilicet, præscientiæ & prædestinationis apud eos scripsisse memorantur, etiam *Amalarius* ponitur, *Hic fuit Iohannes Scotus Erigena. Ecclesiæ Lugdunensis judicium de Amalario.* & sanctus *Iohannes* ab eis ad scribendum compulsus esse refertur: multum moleste & dolenter accepimus, ut Ecclesiastici & prudentes viri tantam injuriam sibimetipsis fecerint, ut Amalarium de fidei ratione consulerent, qui & verbis & literis suis, mendaciis & erroribus, & fantasticis atque hæreticis disputationibus plenis, omnes pene apud Franciam Ecclesias, & nonnullas etiam aliarum regionum, quantum in se fuit, infecit, atque corrupit: ut non tam ipse de fide interrogari, quam omnia scripta ejus saltem post mortem ipsius debuerint igne consumi, ne simpliciores quique qui eos multum diligere, & legendo frequentare dicuntur, eorum lectione & inaniter occuparentur, & perniciosè fallerentur, ac deciperentur. Hæc de *Amalario*, Ecclesia Lugdunensis, lib. de tribus epistolis, aliquanto ante finem lib. Tomo 4. bibliothecæ patrum, edit. 4. part. 2. col. 391. D.

Bertram. 4. Fervente ea controversia, scripsit, Caroli Calvi hortatu, *Bertramus* insignem illum librum de corpore & sanguine Domini, in quo veterum Patrum doctrinam perspicuè declarat, & novitium Paschasii errorem valide refellit. *Walafridus, & Heribaldus.* His se adjunxerunt *Walafridus Strabo*, Abbas Augiæ, & *Heribaldus* Altissiodorensis Episcopus; quem etiam *Carolo* Calvo regi charum fuisse & intimum refert in Chronologia sua *Robertus* Altissiodorensis monachus. ut observat *Iacobus Usserius* lib. de Christianarum Ecclesiarum successione & statu, cap. 2. Postea autem *Thomas Waldensis.* longo interjecto seculorum intervallo, *Thomas Waldensis*, transsubstantiationi jam addictus, dum enumerat varios in variis exortos gentibus hæreticos, non solùm *Berengarium* in eo ordine ponit, sed etiam *Heribaldum* & *Rabanum*. Priscillianistarum (inquit) contagio in Hispaniis exorsa, nec statim exstincta desævit in orbem. Gallia quoque Petrum Abelardum, & Berengarium propagavit, Germania Heribaldum & Rabanum. Hæc *Thomas Walden.* tom. 1. Doctrinalis fidei, in prologo ad *Martinum* quintum, Papam Romanum. Qui etiam opus illud Pontificali rescripto approbavit. Vide etiam ejusdem operis *Thomæ Wald.* tom. 2. cap. 19. & 61. Et *Iacobi Usserii* librum, de Christianarum Ecclesiarum successione & statu, cap. 2. Ubi quandam detegit imposturam inquiens; Pontificii sublata hac, quæ cum ipsorum de sacramento Eucharistiæ absurdo dogmate conciliari nullo modo poterat, ad *Helgimonem* data [*Rabani*] epistola, ipsum Paschasii Ratberti à Rabano in ea epistola refutatum opusculum ementito Rabani titulo venditarunt. [Raban. de sacramento altaris. in multis codicibus MSS. & editione impressa Coloniæ, anno 1551. ex bibliotheca Cuthberti Tunstalli. Vide Thomam Waldensem tom. 2. de sacramentis, cap. 61. Hæc *Iacobus Usserius.*

5. Idem cum *Rabano* & *Heribaldo* & *Bertramo* (sive *Ratranno*) docuit ejusdem noni seculi scriptor *Florus* magister, qui etiam tempore Caroli Calvi floruit: Exstat ejus exegesis sive expositio missæ, in bibliotheca Patrum, tomo sexto editionis quartæ. *Florus.* In ea exegesi, in illa verba [*quam oblationem tu Deus in omnibus*, &c.] ait panem & vinum, quamvis de simplicibus terræ frugibus sumta, Divinæ benedictionis ineffabili potentia effici fidelibus corpus & sanguinem unigeniti Filii Dei. Hanc esse rationabilem hostiam, plenam videlicet rationis, plenam mysterii. idque statim clarius explicans; Cum (inquit,) panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis ejus ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur, manducatur Christus. *Panis & vini creatura transfertur in sacramentum carnis & sanguinis Christi.* Per partes enim manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in corde tuo. Et infra, in illa verba [*qui pridie quam pateretur*, &c.] Conficere (inquit,) id est, consecrare sacramentum corporis & sanguinis Domini. —— De pane ait, accipite & manducate. —— Totum ergo quod in hac oblatione Dominici corporis agitur, mysterium est: aliud enim videtur, aliud intelligitur: quod videtur speciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet spiritualem. —— Vinum fuit redemtionis mysterium, cum ait; Non bibam amodo de hoc genimine vitis. *Matth. 26. 29.* —— Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Christi est commemoratio. Item in illa verba [*Supplices te rogamus*, &c.] Christus Ecclesiæ est cibus, Christus est potus, caro Dei cibus, & Dei sanguis est potus, Christus nobis quotidie ministratur. Cibus iste non corpus impinguat, sed confirmat cor hominis. Hic est panis vitæ, qui ergo vitam manducat, mori non potest. Hæc *Florus.* In quibus observa; quæ de terræ frugibus sumta sunt, fieri corpus & sanguinem Domini. quod propriè est impossibile, fit igitur mysticè, ut ipse interpretatur Florus, ita ut fidelibus fiant Domini corpus & sanguis, id est, non maneant intra limites pristinæ efficacitatis, sed in sacramentum carnis & sanguinis ejus ineffabili Spiritus sanctificatione ita transferantur, ut fideles ea sumentes Christum manducent, & in corde eorum ipse maneat, nec jam mori possint. Quamvis interea tanti beneficii mysterium externum panis sit & vinum. Non igitur infideles sumunt carnem & sanguinem Domini, sed solum panem & vinum.

6. Eodem

Iohannes Erigena Scotus. de quo etiam vide supra, lib. 8. cap. 3. §. 19.

6. Eodem seculo clarus in Gallia vivebat popularis noster *Iohannes Erigena* Scotus, quem magni nominis virum vocat Cardinalis Baronius in Annalibus, anno Domini 883. ille etiam Paschasii errorem oppugnavit, scripto libro de sacramento Eucharistiæ. Et quanquam nonnulla quæ de aliis quibusdam quæstionibus scripsit, statim haud immeritò improbata sint, nulla tamen vivo de Eucharistia mota lis est, ipse etiam toto vitæ suæ tempore apud Ecclesias & reges Galliæ & Angliæ in summo honore egit, & mortuus (anno Domini 883.) in catalogum Christi martyrum, auctoritate Romani Pontificis relatus est. teste *Iohanne Lesleo*, Episcopo Rossensi, homine Pontificio. libro quinto de rebus gestis Scotorum, in *Donaldo* hujus nominis sexto, Scotorum rege septuagesimo quarto.

7. Liber ille Johannis Scoti multis postea annis tanto fuit in pretio, ut contrarius error nondum publico aliquo decreto susceptus sit, aut veritas reprobata; donec elapsis tandem ab ipsius Johannis Scoti obitu annis centum & sexaginta septem, latius jam serpente erroris gangræna, ipsumque publici judicii locum palam occupante, liber Johannis Scoti, decreto Papali ac synodico *Leonis* noni Papæ Romani & Concilii *Vercellensis*, damnatus est, & doctrina eo comprehensa, cum ejusdem tunc defensore *Berengario*, patria Turonensi, diacono Andegavensi, etiam proscripta: & Paschasii Ratberti doctrina palàm suscepta & approbata est: anno Domini supra millesimum quinquagesimo. ut scribit *Lanfrancus*, Paschasianæ doctrinæ sectator & defensor, libro de Eucharistiæ sacramento contra Berengarium. in bibliotheca Patrum, tomo sexto, editionis quartæ.

Leo 9. Papa Rom. & Concil. Vercell.

1050. Lanfranc.

Infelix seculum. de quo vide etiam supra, lib. 7. cap. 12. § 16. & § 17.

8. Nec mirum, eo tunc vecordiæ prolapsam esse Romanam Ecclesiam, ejusque admiratores; nam non solum religiosa imaginum adoratione, (quæ hanc substantialem in Eucharistia conversionem & corporalem præsentiam peperit) & Angelorum hominumque defunctorum invocatione Roma jam κατείδωλος facta erat, sed &, inter mortem Johannis Scoti, & tempus prolatæ contra ejusdem de Eucharistia librum sententiæ, immane quantum iniquitas abundavit, & spissa caligo orbem ac præcipuè urbem Romam involvit, adeo ut dormientibus hominibus, zizania ἀκωλύτως sparsa paulatim radices egerint, sensimque adoleverint. Qui etiam illis temporibus sedere Pontifices Romani sedem illam malis ut plurimum artibus adepti sunt, homines flagitiosissimi, & malè acquisitam maléque administratam dignitatem tragico sæpe & inglorio exitu reliquerunt. *VVernerus Rolivingus* Carthusianus, auctor *Fasciculi temporum*, de illis temporibus scribere incipiens, *Charitas* (inquit) *refriguit valde circa ista tempora, & iniquitas plus solito cœpit abundare.* Et mox in hanc erumpit querimoniam; *Heu, heu, heu, Domine Deus, quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? o tempus pessimum, in quo defecit sanctus, & diminutæ sunt veritates à filiis hominum! ——— Eia quis conventus, quæ congregatio, quis homo jam securus erit, si sic defecit sanctitas primitiva?* Deinde scribens de Bonifacio sexto, & Stephano septimo, & aliquot sequentibus Pontificibus (Formosi successoribus,) *Non nisi scandalosa*, (inquit,) *de his reperi, propter inauditas in sancta sede Apostolica contentiones: unus contra alium, & simul contra se mutuo.* Item, de Johanne 12. *Iste Iohannes*, (inquit,) *fuit venator & totus lubricus, feminas publicè tenebat, quapropter depositus fuit per Ottonem. Sed non curavit. Tandem cum uxore cujusdam se oblectans, à diabolo in tempore percutitur: & sine pœnitentia subitò moritur. Eia Deus æterne, quam dispares sunt isti prioribus? O abyssus judiciorum Dei! quis investigabit ea?* Et de Benedicto quinto. *Sanctitas* (inquit) *Papas dimisit, & ad Imperatores accessit hoc tempore, ut apparet.* Et de Bonifacio septimo, qui oculis prius effossis subito exstinctus est; *Nota* (inquit,) *quod hi occiduntur, sicut in primitiva Ecclesia, sed non sunt martyres sicut illi. Par pœna, sed dispar causa.* Et de Silvestro secundo, ait; *Iste Silvester secundus factus est Papa auxilio diaboli, cui homagium fecit.* Et de Benedicto nono. *Hic notat Ptolemæus, quod fastus summorum Pontificum habuit semper malum exitum; & fuit occasio & est causa multorum schismatum. Notabile est.* Hæc omnia & plura inveniet lector in Fasciculo temporum. *Sabellicus*, scribens de Leone quinto, & Christophoro, libro primo, Enneadis nonæ, ait dignitatem Papalem, eo priorum Pontificum culpa venisse, ut jam ludibrio esset sordidissimo cuique, id est, à sordidissimis pro libidine occuparetur. Idem ejusdem Enneadis libro secundo, scribens de Bonifacio septimo & aliis per ea tempora Pontificibus Romanis; Mirum dictu est, (inquit,) quantum per id tempus degeneratum sit à veterum Pontificum pietate: illi suo sanguine Pontificium decus auxerunt; hi auctum, cædibus & rapinis profanarunt: donariis illi templa ditarunt; hi sacrilegiis exuerunt: hi malis artibus rem bonam ambire; illi oblatam cunctanter & verecundè adire: ut difficile sit judicare, plus moderationis & innocentiæ in illis fuerit, an in iis qui postea sequuti sunt, impudentiæ & temeritatis. Sed utinam hæc mala una ætas vidisset! Hactenus *Sabellicus.*

VVernerus Roliving. in fasciculo temporum.

Tempus pessimum.

Sabellicus.

9. Hæc non eo à nobis commemorantur, ut, perverso quorundam disputare nescientium more, vitia hominum trahamus in opprobrium dogmatum: sed ut inde divini æquitatem judicii observemus: homines enim jam antea obstinatè, tum praxi tum dogmate, idololatras, neglectâque jam pietate in omnem impietatem dissolutos, Deo ingratos, amorem veritatis non recipientes, justum apud Deum est & usitatum, tradere in mentem judicii expertem, ejusque mittere efficacitatem deceptionis, ut credant mendacio; & evanescant in ratiocinationibus suis, & obtenebretur desipiens cor ipsorum, & cum se sapientes profiteantur, stulti fiant, & faciant ea quæ non conveniunt: oppleti omni injustitia, scortatione, improbitate, avaritia, malitia, &c. ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed acquieverunt in injustitia. Ut nos docet Apostolus ad Romanos 1. & 2. ad Thessalonicenses 2. His temporibus maturescebat illa ἀποστασία, quam prædixit idem Apostolus, citato capite ad Thessalonicenses. Apostasiam comitantibus Antichristiano illo fastu & tyrannica feritate, de quibus

Hominum vitia non sunt trahenda in opprobrium dogmatum. justo tamen Dei judicio mittitur impiis & ingratis efficacitas erroris, ut credant mendacio.

Rom. 1. 21, 22, 28, 29. 2. Thess. 2. 3, 10, 11, 12.

quibus scripserunt, idem Apostolus ibidem, & Johannes in Apocalypsi, capite 11. & capite 13. ut nulli tandem libertas esset commercii nisi habenti characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus: & occiderentur quicunque bestiæ contradicerent. Hinc illa *Alexandri* tertii, Papæ Romani, in Concilio Turonensi, constitutio contra Albigenses (quos hæreticos vocat) facta anno Domini millesimo centesimo sexagesimo tertio. *Ne receptaculum quisquam eis in terra sua præbere, aut præsidium impertire præsumat. Sed nec in venditione, aut emtione aliqua, cum eis omnino commercium habeatur: ut solatio saltem humanitatis amisso, ab errore viæ suæ resipiscere compellantur. Quisquis autem contra hæc venire tentaverit; tanquam particeps iniquitatis eorum, anathemate feriatur. Illi verò si deprehensi fuerint, per Catholicos Principes custodiæ mancipati, omnium bonorum amissione mulctentur.* Hæc Alexander tertius Papa Romanus, cum Concilio illo Turonensi, quod generale vocat, cui ipse præsidebat, & interfuerunt cum eo Cardinales septemdecim, Episcopi 124. Abbates 414. & aliorum tam clericorum, quàm laicorum maxima multitudo. In Tomis Conciliorum, tom. 7. part. 2. edit. Paris. Estque hoc quartum capitulum, inter nova capitula quæ in eo Concilio promulgata sunt.

Apocal. 11. 7, 8. Apocal. 13. 7, 17.

Albigenses humano commercio excluduntur. Conf. Apocalyps. 13. 17.

10. Hinc illa regula, quam velut ægidem *Berengario* objectat *Lanfrancus*; libro de Eucharistiæ sacramento: *hæreticum esse omnem hominem, qui à Romana & universali Ecclesiâ in fidei doctrina discordat.* Ineptè sanè, & sophisticè, universalem cum Romana conglutinat; quasi scilicet universalis Ecclesiæ ideo hostis aliquis habendus sit, quia à præsenti Romana dissentit, quamvis veterem universalem Ecclesiam sequatur. Idem etiam testis est, *Berengarium*, timore mortis, non ausum esse defendere suam sententiam coram Concilio, sed confessum esse se cum illis credere, idque bis accidisse Berengario, nempe in Concilio Turonensi, tempore *Victoris* Papæ secundi (qui Leoni nono immediatè successit) celebrato, & postea in Concilio Romano, cui præsidebat *Nicolaus* secundus Papa Romanus. Turonensi illi Concilio præsedisse *Hildebrandum* tunc Romanæ sedis Archidiaconum, scribit *Guitmundus*, Lanfranci discipulus, libro tertio de corporis & sanguinis Christi veritate in Eucharistia. Romano autem illi Concilio interfuisse cum Nicolao centum & tredecim Episcopos, refert *Algerus*, libro primo de sacramentis corporis & sanguinis Domini, capite decimo nono. ubi etiam confessionem in eo Concilio præscriptam Berengario, & ab eodem subscriptione susceptam repetit. Quam & antea *Lanfrancus* libro suo contra Berengarium scripto retulerat. Eandemque postea *Gratianus* inseruit juri Canonico, distinctione secundâ de Consecratione, can. *Ego Berengarius*. Negotium ejus componendæ datum est *Humberto* Episcopo Cardinali, quam ille Nicolao totique Concilio probatam (teste Lanfranco) tradidit Berengario. unde infert Lanfrancus, scriptum illud non solum Humberto, sed etiam Nicolao Papæ ejusque Concilio tribuendum. Celebratum est Turonense illud Concilium anno Domini 1055. Romanum autem illud sub Nicolao, anno Domini 1059. ut notat Cardinalis Baronius in Annalibus. Postea tamen *Berengarius*, abnegatæ veritatis pœnitentiâ ductus, librum scripsit contra erroneam illam confessionem, & contra Romanam illius temporis Ecclesiam, & illud Nicolai Concilium. Revera (inquit *Berengarius*) non sanctam Romanam Ecclesiam experta est veritas ipsa, sed Ecclesiam malignantium, Concilium vanitatis; nec Apostolicam, sed sedem Satanæ. Hæc ex *Berengarii* libro refert *Lanfrancus*. Fateor *Berengarium* debuisse potius vitam honestâ morte finire, quam perjurium facere, perfidiam jurare, fidem abjurare, quod ei objicit *Lanfrancus*. Sed simul fatendum est, *Petrum* Apostolum, etiamsi triplici peccaverit abnegatione, & perjurio, metu perculsus, non tamen peccasse resipiscendo. Formidabilis illo tempore Romanorum Pontificum potentia, & immanis priscisque semper Christianis improbata crudelitas, homini paventi, necdum ad sustinendum martyrium confirmato, debitam constantiam pro tempore expectorarunt. miserando quidem, & non imitando exemplo. Nec, si in luto illo hæsisset Berengarius, causa quam prius tuebatur, inde esset deterior, licet ille infelicior. Leguntur in Coloniensi editione Biniana Conciliorum, in secunda parte tomi tertii, pagina 401. & in editione Parisiensi, in priore parte tomi septimi, pagina 488. acta Concilii cujusdam Romani, quasi sub *Gregorio* septimo Papa (is ille est *Hildebrandus*, de quo superius memini) celebrati anno Domini 1079. ubi rursum *Berengarius* in conversionem substantialem consensisse legitur.

Sophistica regula. Vide caus. 9. qu. 3. Can. Nemo. in glossa.

De Berengario.

Concil. Turon.

Concil. Roman.

Guitmund.

Algerus.

De confessione præscripta Berengario. Vide §. 14.

Humbertus Episc. Card.

Tur. anno 1055. Rom. anno 1059.

Verba Berengarii, referente Lanfranco.

Concil. Rom. sub Gregor. 7.

2. Scribit auctor fasciculi temporum, discipulos *Berengarii* non esse conversos, adeo ut ea hæresis longo tempore afflixerit Ecclesiam. Ita ille, temporis sui errore abductus, hæresin vocat eam doctrinam quam sine hæreseos insimulatione palàm professi sunt orthodoxi Patres per integra decem secula, adeò ut etiam seculo illo, quod Leonis noni Papæ tempora proximè præcessit, (de quo *Bellarminus* in sua Chronologia, Vide, inquit, seculum infelix, in quo nulli scriptores illustres, nulla Concilia, Pontifices parum solliciti de republica. Sed Divina providentia fecit, ut nullæ surgerent hæreses novæ. Hæc ille.) Adeo ut, inquam, etiam infelici illo seculo decimo hanc doctrinam palàm proposuerint ac defenderint adhuc viri docti, sine ulla hæreseos infamiâ. *Herigerus* Abbas Lobiensis, literali scientia clarus, congessit contra *Ratbertum* multa catholicorum Patrum scripta de corpore & sanguine Domini: inquit *Sigebertus* monachus Gemblacensis, lib. de viris illustribus, cap. 138. (ita legitur in ipso manuscripto codice Gemblacensi, multisque aliis codicibus, teste *Suffrido Petro*, operis editore anno Domini 1580.) Adnotatur in margine, *Herigerum* hunc floruisse anno Domini 990.

Herigerus.

12. Eandem *Rabani*, & *Bertrami*, & *Iohannis Scoti*, & antiquorum Patrum doctrinam, eodem decimo seculo, palàm profitebatur, absque ulla hæreseos aspergine, *Ælfricus* Abbas Malmesburiensis, & cum eo Episcopi ac universa Ecclesia Anglicana: sicut ex ejusdem Ælfrici homilia Paschali, aliisque scriptis docet *Iacobus Vsserius*, in refutatione Jesuitæ. capite de reali præsentia: prope finem capitis. Eodem etiam seculo *Batherius* scripsit librum de corpore

Ælfricus.

Batherius.

pore & ſanguine Domini, teſte *Sigeberto*, libro de viris illuſtribus, capite centeſimo vigeſimo octavo, incertum nobis in quam ſententiam. Hunc autem idem Sigebertus in Chronico ad annum Domini nongenteſimum trigeſimum ſecundum, vocat *Raherium*, aitque eum multa ſcripſiſſe legentibus utilia. Quod noto, quia *Suffridus Petrus* putat Herigerum ſcripſiſſe contra hunc, quem vocat *Ratherium*; annotatione in caput centeſimum trigeſimum octavum Sigeberti de viris illuſtribus.

13. Seculo demum undecimo antiqua veritas infamata eſt vocabulo hæreſeos, & contrarius error pro veritate, palam ſuſceptus eſt. Hinc nata eſt illa confeſſio præſcripta *Berengario* à *Nicolao* 2. Papa Romano ejuſque concilio 113. Epiſcoporum, quam ex *Algeri* libro primo de ſacramento, capite decimo nono, exhibeo lectori.

Confeſſio Berengarii, ſeu Nicolai 2. Papæ Romani. Vide §. 10.

14. Ego *Berengarius*, indignus Eccleſiæ ſancti Mauritii Andegavenſis diaconus, cognoſcens veram, catholicam, & Apoſtolicam fidem, Anathematizo omnem hæreſin, præcipuè eam de qua hactenus infamatus ſum: quæ aſtruere conatur panem & vinum, quæ in Altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo ſacramentum & non verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe: nec poſſe ſenſualiter niſi in ſacramento ſolo, manibus ſacerdotum tractari, vel frangi, vel fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & Apoſtolicæ ſedi, & ore & corde profiteor de ſacramentis Dominicæ menſæ eandem me fidem tenere, quam dominus & venerabilis Papa *Nicolaus* & hæc ſancta Synodus authoritate Euangelica & Apoſtolica tenendam tradidit, mihique firmavit: Scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus & verum ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolum in ſacramento, ſed & in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. jurans per ſanctam homouſion Trinitatem, & per hæc ſacroſancta Chriſti Euangelia, &c.

Doctrina Nicolai 2. Papæ Rom. & Concilii Romani, de ſacramento Euchariſtia.

Algerus.

15. Hujus confeſſionis auctoritate probat *Algerus*, libro primo, capite decimo nono, ipſum Chriſtum ſeu ipſum ejus corpus, quod olim pro nobis crucifixum eſt, nunc in celebratione Euchariſtiæ manibus frangi, & dentibus atteri, licet ſimul etiam integer permaneat. Ac ſi diceret, Chriſtum ſecundùm idem, ad idem, eodemque fractionis & attritionis modo, eodemque tempore, frangi, & non frangi, atteri & non atteri. Quam contradictionem ut effugerent poſteriores Tranſſubſtantiarii, dixerunt fractionem referendam eſſe ad ſolum ſacramentum, ſeu ſacramentales ſpecies panis & vini, integritatem autem ipſi Chriſti corpori: in 4. ſententiarum diſtinctione duodecima, & canone. *Ego Berengarius.* diſtinctione ſecunda, de conſecratione. in gloſſa. At iſta expoſitio in os contradicit *Nicolao* Papæ, ejuſque Concilio, qui exſertè affirmant, non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus Domini noſtri, ſenſualiter non ſolum in ſacramento, ſed & in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Quæ verba de ipſo ſubſtantiali Chriſti corpore, quod ipſum in veritate ſeu in ſeipſo, frangatur & atteratur, id eſt, preſſius tangatur, fortius prematur, verè dividatur, & per partes diſtribuatur, rectè intelligi poſſe contendunt *Lanfracus*, libro de Euchariſtiæ ſacramento, & *Guitmundus*, libro primo, de corporis & ſanguinis Chriſti veritate in Euchariſtia. Huic autem opinioni timens *Guitmundus*, aliam ſubjungit; nempe, hoſtiam non frangi, nec dividi, ſed ſacramenta ſanctæ menſæ manere indiviſa & indiſſeparabilia, nec fieri illic veram fractionem aut attritionem aut diviſionem, ſicut videtur; ſed tantum deceptis noſtris oculis carnalibus, videri fieri fractionem & attritionem. His duabus opinionibus propoſitis, profitetur ſe non habere quo ulterius progrediatur, &, ita tamen inter utramque trepidat, ut lectoris optioni relinquat alterutram eligere. Utramque rejicit *Petrus Lombardus*, quarto ſententiarum, diſtinctione duodecima, & utraque ab hodiernis Tranſſubſtantiariis refellitur.

Contradictio.

Alia contradictio in doctrina Romanenſium.

Lanfrancus. Guitmundus.

Guitmundi fluctuatio.

De ſpecierum corruptione, & à brutis comeſtione. Vide inferius, §. 28.

16. Idem *Guitmundus*, initio libri ſecundi, ſacramentales ſpecies panis & vini negat corrumpi aut putrefieri, vel à muribus poſſe corrodi, aut ab aliis animantibus devorari, &c. idemque tenet *Algerus*, libro ſecundo, capite primo. Hoc etiam à ſcholaſticis & hodiernis Tranſſubſtantiariis rejicitur. Idcirco in margine ad locum illum *Guitmundi* jam citatum, adnotatur, iſtud non ſatis cum placitis ſinceræ Theologiæ conſonare. Et illi *Algeri* loco præmittitur ad lectorem admonitio, attentè & cum judicio legendum eſſe illud caput; ex vera enim Theologia compertum eſſe ſacramentales Euchariſtiæ ſpecies verè frangi, conſumi, corrumpi, nutrire, alterari, poſſe quoque comburi, à muribus corrodi, ab animantibus devorari: nec id tantum apparenter, ſed reipſa fieri. Et amandatur lector ad *Thomam*, tertiæ partis quæſtione ſeptuageſimâ ſeptimâ, articulo 3. 4. 5. 6. 7. ejuſque interpretes, & cæteros Theologos Scholæ, & ad *Bellarminum*, libro tertio, de Euchariſtia, capite decimo, & regredi etiam jubetur ad notam illam oppoſitam ad librum ſecundum *Guitmundi*.

In Biblioth. Patr. edit. 4. tom. 6. col. 230. & col. 320.

Alia contradictio Romanenſium inter ſe.

17. Ait etiam *Guitmundus*, libro ſecundo, in miſſa non credentium virtutem verbi Dominici (id eſt, ſecundum eum, non credentium fieri verbi illius virtute ſubſtantialem converſionem panis & vini in corpus & ſanguinem Domini) corpus Domini non eſſe, vel inviſibiliter auferri, eiſque alium panem ſeceſſui congruum ſubjici. At verè ibi eſſe ipſum corpus Domini & ab eis corporaliter ſumi, prolixa diſſertatione contendit *Algerus*, libro tertio. Imo ipſe *Guitmundus* effati ſui immemor, ſibi ipſe videtur contradicere in fine libri tertii. *Petrus Lombardus* contendit, hæreticos & Simoniacos & excommunicatos ſacramentum Euchariſtiæ non conficere ſeu conſecrare. quarto ſententiarum, diſtinctione decimâ tertiâ, ſed magiſtro contradicunt *Bonaventura* & *Thomas*, & alii commentatores in eum locum. Hæc etiam *Guitmundi* verba ſunt, libro ſecundo. Falſum eſt dicere, quod nulla figura ſit id cujus eſt figura. Et inde infert, ſine fidei periculo concedi poſſe, Chriſtum ejuſque corpus proprium de Virgine ſumtum, ſuiipſius, id eſt, ejuſdem Chriſti, ejuſdem corporis proprii ſacramentum eſſe ſeu ſacrum ſignum. Oppoſitum docent *Hugo de Sancto Victore*, in Speculo Eccleſiæ, & *Petrus Lombardus*, quarto ſententiarum, diſtinctione octava, ejuſque interpretes.

Alia.

Alia.

18. Hi

Petri Cluniacensis judicium de Lanfranco, & Guitmundo, & Algero.

18. Hi sunt, scilicet eximii illi doctores, tantopere à *Petro Cluniacensi* laudati, cujus de eis judicium etiam *Bellarminus* inseruit libro suo de scriptoribus Ecclesiasticis, in *Algero*: videlicet *Lanfrancum* scripsisse de sacramento Eucharistiæ, bene, plenè, perfectè: *Guitmundum*, melius, plenius, perfectius: *Algerum*, optimè, plenissimè, perfectissimè.

19. Præterea, quid sibi volunt illa *Guitmundi* verba? libro secundo. bruta animalia eotenus ad Christi corpus posse accedere, quousque potest humanus visus aspicere. Deinde aut mox invisibiliter angelorum sibi semper assistentium ministerio, vel suapte virtute raptum iri, in cœlisque constitui. Hæc ille. Certè hinc necessario sequitur, aut aliquam Christi substantiam cœlo recens inferri, vel saltem, (sicut de Deo immutabili loquimur) eandem Christi carnem, quæ prius in cœlo erat, incipere jam ibi esse novo præsentiæ modo. Neutrum concedunt scholastici, hodiernique Transsubstantiarii.

Qualis mutatio.

20. Mutationem panis in corpus Christi Lanfrancus vocat materialem, Guitmundus (in fine libri tertii) substantialem. At Petrus Lombardus, Si quæratur (inquit) qualis sit illa conversio, an formalis, an substantialis; vel alterius generis: definire non sufficio. Formalem tamen non esse cognosco, quia species rerum, quæ ante fuerant, remanent & sapor, & pondus. Quibusdam esse videtur substantialis: 4. sent. dist. 11.

Nicolai 2. Papæ & Conciliis Rom. doctrinam non recipiunt scholastici Transsubstantiarii.

21. Redeo ad illam Nicolai secundi Papæ catholicam fidem & confessionem, quæ Berengario proposita est. In ea asseritur, corpus & sanguinem Christi in Eucharistia sensualiter tractari: unde sequitur, ea ibi esse sensibilia & sensu percipi. Ibidem etiam asseritur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem esse verum corpus & verum sanguinem Domini. utrumque negant scholastici Transsubstantiarii, sicuti supra docuimus, capite octavo, & capite decimo quinto. Animadverterunt enim inevitabilem atque insolubilem vim illius argumenti, quo usus est contra eam confessionis partem Berengarius; Sicut qui dicit, Christus est summus angularis lapis, Christum non aufert, sed Christum esse omnino constituit: ita qui dicit, panis qui ponitur in altari, est (post consecrationem) verum Christi corpus, panem esse confirmat in mensa Dominica. Non enim stare poterit affirmatio, parte subruta, puta sublato pane, propositionis istius subjecto. pane, inquam, illo qui ante consecrationem in altari ponitur: de hoc enim dicitur, quod post consecrationem sit corpus Christi. qua observatione subruitur utraque Lanfranci responsio.

Argumentatio Berengarii.

Lanfranci responsio. verba Lanfranci, contra Berengarium.

I. ait panem dici, eo loquutionis modo, quo res effecta materiali solet nomine appellari, sicut crystallum nix, & homo terra appellatur. II. ait; *Similitudo quam de Domino Iesu Christo & lapide angulari posuisti, te impedit, nos expedit. Sicut enim qui dicit, Christus est lapis angularis, non revera Christum lapidem esse constituit, sed propter aliquam similitudinem, quam ad se invicem gerunt, tale ei nomen imponit.* [Siste jam hic gradum, *Lanfrance*, & audi legitimam illationem: eodem modo cum Christus dicit de pane, hoc est corpus meum, non revera panem corpus suum esse constituit, sed propter aliquam similitudinem quam ad se invicem jam gerunt, tale ei nomen imponit. Item, sicut, qui dicit, Christus est lapis angularis, Christum non aufert, sed Christum esse, &c. Sed tu præposterè invertis redditionem, dum ais;] *eodem modo cum divina pagina corpus Domini panem vocat, sacrata ac mystica loquutione id agit, seu quoniam ex pane conficitur; ejusque nonnullas retinet qualitates, seu quia animam incomprehensibiliter pascendo satiat, eique æternæ vitæ substantiam subministrat: vel quod corpus est Filii Dei, qui est panis Angelorum.* Hæc Lanfrancus. quem sequitur Guitmundus, prope finem libri secundi. At absurdam esse patet priorem responsionem, de appellatione materiali, cum non ex pane, sed ex sanguine Mariæ Virginis factum sit corpus Domini. Et utraque responsio est manifestè à proposito aliena, adeoque inepte data de eo de quo non quærebatur, prætermisso eo quod erat in quæstione. Non enim quærebatur ratio, cur corpus Christi dicatur quandoque panis; ad quam certè quæstionem rectè respondetur, dici propter mysticam quandam similitudinem: sed examinabatur ea in Nicolai confessione propositio, in qua subjectum est panis qui in altari ponitur, qui certè verè terrenus panis est, cui attribuitur quod sit corpus Christi. unde rectè infert Berengarius, panem ibi esse, & eos sibi contradicere qui hanc tuentes propositionem, negant remanere substantiam panis.

Interponitur observatio pro Berengario contra Lanfrancum.

Rursum verba Lanfranci.

Refutatio utriusque responsionis Lanfranci.

Objectio. Iohan. 6. 51. Respons.

22. Dices fortasse, in illa affirmatione Dominica, *Panis quem ego dabo, caro mea est:* (Johan. 6. 51.) panis est subjectum, & tamen non intelligitur terrenus panis. Respondeo. Intelligitur ibi constanter idem panis de quo prius loquebatur, nempe panis ille vivus qui de cœlo descendit, id est, ipse Christus, qui se, nempe carnem suam, daturus erat pro Mundi vita. Et dicitur panis metaphoricè. Sic in propositione illa Berengariana intelligi debet constanter panis ille qui in altari ponitur, (ante consecrationem,) & constat adhuc argumento Berengarii vis sua; Nam sicut qui dicit, Panis ille vivus qui de cœlo descendit, quem daturus erat Christus, est caro Christi, is panem illum vivum qui de cœlo descendit, quem Christus daturus erat, non aufert; sed eum esse omnino constituit: ita qui dicit, panis qui ponitur in altari est post consecrationem corpus Christi, is panem in altari positum non aufert, sed panem eum esse omnino constituit: Et panis ille qui in altari ponitur, dicitur panis, propriè; idemque panis dicitur corpus Christi tropicè, eo loquendi modo, quo res significans solet ejus rei quam significat nomine appellari. Propriè enim intelligi est impossibile. idcirco, ut monui, hanc loquutionem refugiunt Transsubstantiarii, ut dogmati suo inimicam.

Supra, cap. 8. §. 1.

Quanta apud Romanenses auctoritas confessionis illius quam Berengario præscripsit Nicolaus 2. Papa, & Conc. Rom. anno Domini 1059.

23. Nihilominus ea confessio, quæ Berengario præscripta est à Nicolao ejusque Concilio, diu postea habita est pro declaratione authentica veræ catholicæ & Apostolicæ fidei, quam tenebat omnibusque tenendam tradebat Ecclesia Romana: prætermissis, quasi nullius præ illa auctoritatis, aliis quibuscunque contra Berengarium factis fidei expositionibus. Idcirco non solum Lanfrancus, Nicolao contemporaneus, sed etiam ejus discipulus Guitmundus,

Gregorius 7. Papa consecratus est anno Domini 1073. & obiit anno 1085.

qui, Papatum obtinente Gregorio septimo, opus suum de hoc sacramento scribebat, ut ipse testatur prope finem libri tertii; & postea seculo duodecimo Algerus, lib. 1. cap. 19. & Gratianus de consecratione dist. 2. can. *Ego Berengarius.* & Petrus Lombardus, quarto sententiarum, distinctione duodecimâ, illam solam Berengarii confessionem commemorant.

Judicium auctoris glossæ, & Bonaventuræ, de verbis illius confessionis.

24. Quæ tamen adeò perplexa & aspera deprehensa est, ut exclamet auctor glossæ, in can. *Ego Berengarius.* distinct. 2. de consecratione. *Nisi sanè intelligas verba Berengarii, in majorem incides hæresin quam ipse habuit.* Hæc ille. De eadem etiam confessione loquens Bonaventura, ait modum istum loquendi, qui in ea confessione adhibetur, non esse tenendum. in quartum sententiarum, distinctione duodecimâ, parte primâ, articulo tertio, quæstione primâ. statim post resolutionem. Idcirco Doctor subtilis Johannes Duns Scotus palàm profitetur non nisi post decretum illud Lateranense, sub Innocentio Papa tertio conditum, anno Domini 1215. necessarium fuisse credere substantialem istam conversionem sive transsubstantiationem: veritatem enim Eucharistiæ salvari posse, manente pane, & sine transsubstantiatione: neque reperiri ullam Sacræ Scripturæ sententiam, aut ullam, ante Lateranense illud Concilium, determinationem Ecclesiasticam, quæ vel expresse doceat, vel ex qua evidenter inferri possit, non manere in Eucharistia post consecrationem substantiam panis. Scotus in 4. sent. distinct. 11. quæst. 3. numero 3, 5, 13, 14, 15.

Scotus.

Nota, non posse ex verbis Scripturæ evidenter deduci transsubstantiationem.

Concil. Lateran. sub Innocentio 3.

25. Exstat decretum seu symbolum illud Lateranense in ipsis actis Concilii illius, præsidente Innocentio tertio, anno Domini 1215. celebrati. cap. 1. & in decretalibus Gregorii noni, titulo, de Summa Trinitate & fide Catholica, cap. 1. *Firmiter. §. Una verò.* ubi asseritur, corpus & sanguinem Jesu Christi, in sacramento altaris, sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate divina. quod *transsubstantiationis* vocabulum, in nullo prius Concilio usurpatum, neque apud Lanfrancum, aut Guitmundum, aut Algerum, ullumve alium scriptorem, Concilio isto antiquiorem reperio; nisi apud Stephanum quendam Eduensem Episcopum, qui in suo tractatu de sacramento Altaris, capite decimo tertio. Oramus (inquit) ut cibus hominum fiat cibus Angelorum, scilicet, ut oblatio panis & vini transsubstantietur in corpus & sanguinem Jesu Christi. Hæc ille. Exstat iste tractatus in biblioth. Patrum, tomo sexto, edit. quartæ, ubi prænotatur, floruisse hunc Stephanum circa annum Domini 950.

Transsubstantiatio.

Stephanus Eduensis.

Dogma de transsubstantiatione multi Christiani non receperunt.

26. Attamen non solùm *VValdenses & Albigenses*, ipsius Innocentii tertii tempore, decreto illi Lateranensi palàm contradixerunt, & in hunc usque diem constanter illud rejiciunt: & proximo post Innocentium seculo illud oppugnavit *Iohannes VViclef*; & postea *Bohemi* doctrinam Wiclefi, usque ad magnæ illius, per Lutheri aliorumque ministerium divinitus donatæ reformationis tempora, constanter professi sunt. Non solùm (inquam) hi tot tantique Christiani decretum illud Lateranense antiquæ veritati postposuerunt: quos propterea Romana Ecclesia proscripsit, & ferro flammaque crudelissimè persequuta est: Sed etiam alii in Romanæ Ecclesiæ communione viventes, doctrinæque laude in ea Ecclesia celebres, non tantum detulerunt Innocentii & concilii illius placitis, ut aliter sentientes hæreticis accenserent; sicut docuimus supra, cap. 15. §. 21. & §. 22. & §. 23. Dum etiam mentem Concilii investigant doctores, in varias abeunt opiniones, & miserè se torquent, dum in tantis tenebris dimicant, nec audent Romanæ Ecclesiæ in os contradicere: unde factum, ut unaquæque opinio auctoritatem illius Ecclesiæ pro se alleget, aut saltem sibi eam nequaquam repugnare contendat.

Vide sup. cap. 15. §. 21. 22. 23.

Interpretes decreti illius de Transsubstantiatione in varias abeunt opiniones.

Quid fiat de substantia panis.

27. Si quæras quid fiat de substantia panis, quando fit transsubstantiatio; Respondet *Scotus*, panem annihilari, in quartum sententiarum, distinctione undecima, quæstione quarta, numero decimo quarto. idemque tenent *Albertus*, & *Gabriel*, & *Major*, & *Occam*, & alii quos citat *Hugo Cavellus* Scotista, in scholio in illum locum Scoti. ubi etiam monet, hanc esse opinionem omnium Scotistarum. Alii, etsi fateantur nihil de pane manere, negant tamen eum annihilari: quam opinionem tuentur *Bonaventura* in 4. sentent. distinct. 11. part. 1. quæst. 3. & *Thomas*, part. 3. quæst. 75. artic. 3. [ubi ait, admissa annihilatione panis, non dari substantialem corporis Christi præsentiam in Eucharistia.] Et *Henricus Gandavensis*, quolibet 9. quæst. 9. Alii panem contendunt manere, sumto argumento ab auctoritate *Nicolai* secundi Papæ ejusque Concilii contra *Berengarium* celebrati. sicut docuimus supra cap. 15. §. 21. *Durandus* ab his omnibus discedit; Salvo (inquit) meliori judicio, potest æstimari, quod si in isto sacramento fiat conversio substantiæ panis in corpus Christi, quod ipsa fit per hoc, quod corrupta forma panis, materia ejus fit sub forma corporis Christi, subitò & virtute divina, sicut materia alimenti fit sub forma nutriti virtute naturæ. Hæc *Durandus*, in quartum sententiarum, distinctione undecimâ, quæstione tertiâ, ubi hanc opinionem (quæ certè valde absurda est) contendit non esse magis reprobatam aut minus approbatam per Ecclesiam, quam communiorem illam, quæ tenet totum panem converti in totum Christi corpus, ita ut nec materia nec forma panis maneat, neque tamen annihiletur, quia conversionis hujus terminus ad quem positivus est, nempe corpus Christi. Contra quam opinionem sic argumentatur *Durandus*; Quod convertitur, manet aliquo modo in eo in quod convertitur: ergo non totum convertitur in totum. Et nisi maneat, verè annihilatur, non convertitur: quia illud quod prius fuit aliquid, & postea est nihil, verè est annihilatum. Hæc ille.

Pugna.

Num corpus Christi trajiciatur in ventrem muris.

28. Si quæras, num corpus Christi trajiciatur in ventrem bestiæ. Respondet *Alexander Alensis*, corpus Christi contineri in illis speciebus inseparabiliter, quamdiu salva est forma panis: & ubicunque ponuntur species, sive in loco mundo, sive immundo, sive in ventrem muris, ibi esse corpus Christi. Atque, si canis vel porcus deglutiat hostiam consecratam integram, corpus Domini una cum specie trajici in ventrem canis vel porci. *Alensis*, parte quartâ, quæstione undecimâ, membro secundo, articulo secundo, paragrapho primo. Respondet etiam *Thomas*, manere Christum sub speciebus sacramentalibus, donec talis & tanta mutatio contingat speciebus, per quam corrupta fuisset & esse sub eis desiisset substantia panis & vini, si non facta esset transsubstantiatio. 3. p. qu. 77. art. 4. Idem docet *Gabriel Biel*,

in 4. sentent. distinct. 12. quæst. 1. artic. 3. In ventrem trajectio (inquit *Bonaventura*) est non solum specierum, sed etiam corporis Christi veri, quod ibi est quamdiu est species panis. *Bonaventura* in 4. sentent. distinct. 12. part. 1. artic. 3. quæst. 1. Hinc sequitur, corpus Christi deferri in ventrem bestiæ Eucharistiam devorantis, ibique manere donec talis fiat mutatio accidentium. Hanc tamen opinionem *Bonaventura*, quantumcunque muniatur, rejiciendam putat, ut intolerabilem piis auribus, quæ non sustinent audire, quod in ventre muris vel in cloaca sit corpus Christi, & ait opinionem negantem esse honestiorem, & communiorem. in 4. sentent. distinct. 13. artic. 2. quæst. 1. Si quæras, quamdiu maneat Christus sub speciebus sacramentalibus, quas sumit homo. Respondet *Hugo de sancto Victore*, tamdiu Christum communicanti esse corporaliter præsentem, quamdiu manducantis sensus corporaliter afficitur: non ulterius. in Speculo Ecclesiæ capite septimo. *Thomas* & *Gabriel* (locis modo citatis) descendere in stomachum ibique manere donec eousque alterentur species, ut non subsisteret amplius sub illis natura panis & vini, non facta transsubstantiatione. Alii dicunt, Christum descendere in ventrem hominis, ibique morari quousque refectionis operatio compleatur. Alii Christum ad ventrem pervenire, quousque incipiant species consumi, & amplius non morari. His quatuor opinionibus commemoratis, *Bonaventura* ait difficile esse judicare, quid in tanta diversitate tenendum sit. in 4. sentent. distinct. 13. artic. 2. quæst. 2. Glossa autem in can. *Tribus gradibus*. distinct. 2. *de Consecratione*. negat ipsas species sacramentales in stomachum descendere. sed subjicitur ibi statim correctio, concedens eas descendere in stomachum: De Christi autem corpore id glossa illa negat; Certum est (inquit) quod species quam citò dentibus teruntur, tam cito in cœlum rapitur corpus Christi. *Roffensis* autem, libro tertio contra Oecolampadium, capite decimo tertio. Sin (inquit) eandem carnem quæ pro nobis in cruce fuerat immolata, neges in os nostrum sumi realiter, & edi, atque transglutiri, sicut est in sacramento citra transformationem in corpus nostrum, perperam cogitas, & sentis, & planè contra ipsius Christi verba, qui dixit; Accipite & edite, hoc est corpus meum. Hæc *Iohannes Fisherus*, Episcopus Roffensis, loco citato.

Vide sup. §. 16. — *Pugna.* — *De mora Christi sub speciebus.* — *Vide sup. c. 6. §. 7.* — *Pugna.*

29. Si quæstio sit de significatione pronominis *hoc*, in verbis illis Dominicis, *hoc est corpus meum*, multiplicem opinionum discrepantiam invenies à nobis supra observatam, cap. 8. §. 9. & sequentibus.

Pugna de pronomine Hoc. Et alia conflictationes Romanensium inter se.

30. De nutritione corporali per Eucharistiam, multiplicem judiciorum dissonantiam, lectori exhibuimus supra, capite 11. §. 25. & sequentibus.

31. Corpus Christi in consecratione Eucharistiæ mutari mutatione locali, affirmat *Gabriel Biel*, in 4. sentent. distinct. 10. artic. 2. conclusione 8. negat *Richardus de media villa*, ibidem art. 1. quæst. 1.

32. Si quæras, utrum in hoc sacramento, & in loco quem occupabat panis, corpus Christi sit definitivè: *Thomas*, part. 3. quæst. 76. art. 5. ad 1. & *Bonaventura*, in 4. sent. dist. 10. part. 1. quæst. 3. & *Durandus*, ibidem, quæstione 2. negant. *Gabriel Biel* affirmat, in 4. sentent. distinct. 10. quæst. unica, art. 2.

33. Acerrimè etiam inter se disceptant de pari impossibilitate exsistentiæ corporis Christi in pluribus simul locis, modo illo quo esse ipsum fingunt, & modo dimensivo seu circumscriptivè. sicuti supra docuimus, cap. 6. Sunt etiam aliæ non leves dissensiones, quas brevitatis studio prætermitto.

34. Jure optimo in Cadmæos istos magistros retorquemus verba illa *Guitmundi*; In primis (inquit) ad argumentum videndæ falsitatis suæ ipsa hæresium scissura satis esse debuerat. ——— Fides namque Apostolica, quæ sola vera est, in affirmationem & negationem non scinditur. Apostolus namque dixit; *Vnus Dominus, una fides, unum baptisma*. Apostolica igitur fides una est tantum. Istorum autem vana credulitas, dum quod in una opinione tenet, in altera non tenere convincitur, in affirmationem & negationem scissa, non est una. Istorum ergo credulitas non est Apostolica fides, atque ideo neque vera fides. ——— Contingetque illis quod Salvator ait; *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur*. Hæc ille.

Guitmundus lib. 2. — *Ephes. 4. 5.* — *Matth. 12. 25.*

35. Quamvis autem suam interposuerit de hoc sacramento sententiam Synodus Tridentina, sessione decima tertiâ sub *Iulio* tertio, Pontifice Romano, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, & sessionibus vigesimâ prima & vigesimâ secundâ sub *Pio* quarto, Pontifice Romano, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo; nondum tamen compressa contentio, sed quæ commemoravimus, ea maximam partem durant adhuc & gliscunt litigia, magnaque inter diffidentes animositate agitantur. dum suis quique magistris (Thomistæ Thomæ, Scotistæ Scoto, alii aliis) obstinatè addicti, in tenebris dimicant, & sine fine rixantur.

CAPUT DECIMUM-NONUM.

De tribus malis fructibus transsubstantiationis, videlicet, adoratione & mutilatione sacramenti Eucharistiæ, & propitiatorio sacrificio Missæ.

PRotulit hæc pestifera arbor tetros fructus; videlicet, 1. Religiosam sacramenti adorationem. 2. Audacem institutionis Dominicæ truncationem. 3. Propitiatorii sacrificii Missæ sacrilegam opinionem.

Articulus primus. De adoratione Eucharistiæ.

Adorationem Eucharistiæ ex opinione substantialis conversionis panis & vini in corpus & sanguinem Christi prognatam esse, testis est Algerus, libro secundo, capite tertio in fine capitis;

Hac

Hac fide (inquit) ipsum sacramentum, quasi divinum quiddam adoramus, quasi vivum quid & rationabile alloquimur & rogamus; Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis: quia non quod videtur, sed quod verè est, Christum ibi esse credimus. Hæc Algerus. Eodem fundamento nititur decretum ea de re factum ab Honorio tertio Papa Romano, Innocentii tertii immediato successore; quod exstat in decretalibus Gregorii noni, titulo de celebratione missarum, capite decimo. *Sane cum.* ubi glossa hanc suggerit Eucharistiæ adoratoribus orationem, quam flexis genibus dicant, sic Eucharistiam alloquentes;

Honorius Papa III. consecratus est anno Domini 1216. & mortuus anno 1227. ut notat Onuphrius in Chronico.

Salve lux mundi, Verbum Patris, hostia vera,
Viva caro, Deitas integra, verus homo.

Atque ita, quæ Christo conveniunt ea attribuunt sacramento, quod & divino prosequuntur honore, ex falsa hypothesi transsubstantiationis. quo argumento etiam, pro exhibendo latriæ cultu huic sacramento, utitur Synodus Tridentina, Session. 13. cap. 5 quæ certè abominanda est idololatria, fictitio fundamento temerè superstructa. Nullam enim fieri istiusmodi transsubstantiationem, sed meram esse creaturam, quæ ab illis pro Creatore adoratur, prolixè in superioribus ac perspicuè demonstravimus. Neque eos liberat error hypotheseos, sicut ostendimus, lib. 7. hujus operis, cap. 2. §. 39. & 40. & 41. & 42. & in Irenico nostro, libro 2. cap. 16. part. 4. num. 1. ubi contra sacramenti adorationem, & idololatricum illud festum corporis Christi, plura lector inveniet.

Articulus 2. De mutilatione Eucharistiæ.

2. Ex eadem radice nata est illa sacrilega institutionis Dominicæ truncatio, qua poculum laicis negant; quæ audacia mox in usu esse cœpit post promulgatum ab Innocentio tertio dogma transsubstantiationis, anno Domini 1215. ut constat ex Thoma & Bonaventura, qui post eodem illo seculo floruerunt: scribunt enim, suo jam tempore, in multis Ecclesiis usu receptum fuisse, ut populo communicanti daretur sacramentum tantummodo in specie panis, sive (ut loquitur Thomas) daretur eis corpus Christi sumendum, non autem sanguis. Thomas 3. parte, quæstione 80. articulo 12. Bonaventura in 4. sententiarum, distinctione 11. parte 2. articulo 1. quæstione 2. ubi & hanc consuetudinem laudant: Nec oportet (inquit Bonaventura) quod ipsi recipiant, propter periculum effusionis; & propter periculum erroris, quia non crederent simplices in altera specie totum Christum recipere. Hæc ille. Ambo tamen fatentur, de integritate & perfectione hujus sacramenti esse, ut sumatur sub utraque specie. idcirco necessarium statuunt, ut in utraque specie sumatur à sacerdote conficiente. quasi verò solis sacerdotibus conficientibus seu consecrantibus, & non omnibus fidelibus, Christus integrum & perfectum instituisset sacramentum? Nulla istiusmodi distinctio reperiri potest in institutione, dicente Domino omnibus communicantibus, bibite ex eo omnes. Matth. 26. addita ratione, quia ipsius sanguis est pro multis fusus in remissionem peccatorum. Neque sustinebant ibi discipuli personam sacerdotis conficientis seu consecrantis & administrantis, sed populi communicantis, alioqui neque panis populo dandus esset. Christus ipse calicem dedit omnibus, &, ut deinceps idem fieret, instituit ac mandavit.

Matth. 26. 27, 28.

Error Concilii Constantiensis.

3. Hanc tamen Dominicam institutionem, nefaria quadam audacia, spernit Synodus Constantiensis, perinde ac si non magis ad instituti sacramenti immutabilem substantiam pertineret datio illa poculi omnibus, cum mandato ut omnes ex eo bibant, quàm circumstantiæ illæ temporis vespertini, & alterius cœnæ prius sumtæ. qua absurditate semel admissa, ne sacerdoti quidem necessaria erit sumtio sanguinis. Et quid obsecro in tota illa institutione certum, quid necessarium, quid substantiale relinquetur: cum alius, pari intemperie agitatus, facile idem de pane illaturus sit, quod insani isti de poculo inferunt? fatentur Christum instituisse & discipulis suis administrasse hoc sacramentum in utraque specie: fatentur etiam servatam esse in primitiva Ecclesia Dominicam institutionem in ministratione poculi omnibus fidelibus: nec tamen erubescunt novellam præferre Transsubstantiariorum consuetudinem, qua laicis tantummodo in specie panis sumendum datur hoc sacramentum: quam consuetudinem vim legis habere decernunt, petitâ ratione à doctrina Transsubstantiariorum; Cum (inquiunt) firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri. Neque sacrilegam istam consuetudinem laudasse & in legem confirmasse contenti, decernunt insuper puniendos esse eos Presbyteros, qui populo sub utraque specie communionem administraverint. & nisi de hac culpa, scilicet, pœnitentiam agere consenserint, coërcendos esse, ut hæreticos. Hæc sunt decreta in Concilio Constantiensi, sessione decimâ tertiâ, anno Domini millesimo quadringentesimo decimo quinto, qui fuit annus ducentesimus à condito decreto de transsubstantiatione in Concilio Lateranensi, præsidente Innocentio tertio.

4. Decretum Constantiense pari impietate & impudentiâ suscepit & renovavit, eadem etiam reddita ratione, & evibrato in contradicentes anathemate, Synodus Tridentina, sessione vigesimâ primâ, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, sub Pio quarto Pontifice Romano. *Adamum* etiam quendam presbyterum, *Creslai* Episcopi Vuladislaviensis procuratione, exustum, propterea quod speciem utramque sacramenti laicis dederit, refert *Andreas Fricius*, in sua Defensione Cœnæ Domini integrè à populo sumendæ, quam scripsit anno Christi millesimo quingentesimo quinquagesimo octavo. Ubi ait, adhuc illo tempore in vivis fuisse qui factum illud meminerunt.

Error Concilii Tridentini.

Exemplum sævitiæ Romanensium.

5. Atque ita infelices isti Doctores, ut suam stabilirent traditionem, irritum fecerunt mandatum Domini. & regulam illam Paulinam contemnunt; Ego enim (inquit) accepi à Domino, quod & tradidi vobis. 1. Corinthios 11. versu 23. ac si diceret; quæ Dominus fecit & fieri præcepit, in sacramenti hujus institutione

Erroris istius refutatio.

1. Corinth. 11. 23.

ne & celebratione, eadem ego vobis facienda tradidi. ut exponit Cyprianus, epist. 63. seu lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium. ubi contra Aquarios disputans, ad Dominicam institutionem identidem provocat, & circumstantias illas temporis vespertini, & alterius prius sumti cibi, à necessaria panis vinique oblatione & sumtione sapienter discriminat. Prætendunt Transsubstantiarii, gravibus de causis, ad evitandum videlicet aliqua pericula & scandala, populo se calicem ademisse. At num esse potest ullum gravius periculum aut scandalum, quam est manifesta transgressio institutionis præceptionisque Dominicæ? fasne cuiquam facere mala, ut eveniant bona? Ad radicem atque originem traditionis Dominicæ revertamur. Nam si in sacrificio quod Christus obtulit, (inquit Cyprianus) non nisi Christus sequendus est; utique id nos obaudire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandavit. Hæc Cyprianus epistola modo citata. ubi invenies plurima in hanc sententiam. quæ non solùm contra veteres Aquarios, sed etiam contra novos istos sacramenti truncatores valida sunt. quod si nec minima (utor jam Cypriani verbis ibidem,) de mandatis Dominicis licet solvere; quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominicæ passionis & nostræ redemtionis sacramentum pertinentia, fas non est infringere, aut in aliud, quàm quod Divinitus institutum sit, humana traditione mutare? Et paulò post; quomodo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere? Et infra; Nihil aliud nisi quod ille fecit, facere debemus. Item; quare si in lumine Christi ambulare volumus, à præceptis & monitis ejus non recedamus. Hæc Cyprianus, epistola 63. Idem etiam alibi, Nam quomodo (inquit) docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? aut quo modo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos priùs ad bibendum in Ecclesia poculum Domini jure communicationis admittimus? Hæc cum collegis in synodali epistola Cyprianus, epistola quinquagesima quarta ad Cornelium Episcopum Romanum. Alibi etiam ad Thibaritanos scribens Cyprianus; Gravior (inquit) nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta, & virtute robusta parare se debent milites Christi; considerantes iccirco se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere. epistola 56. seu lib. 4. epist. 6.

Cyprianus epist. 63. seu lib. 2. epist. 3.

Cyprianus epist. 54. seu lib. 1. epist. 2.

Cyprianus epist. 56. seu lib. 4. epist. 6.

6. Julius, hujus nominis primus, Episcopus Romanus, in epistola ad Episcopos per Ægyptum, inter alios errores & abusus irreptitios, hunc etiam reprehendit; quod quidam intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigerent. quem abusum sic redarguit; Illud verò (inquit) quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis; nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium receperunt, ubi Apostolis corpus suum commendavit & sanguinem: seorsum enim panis & seorsum calicis commendatio memoratur. Hæc Julius, apud Gratianum, de consecratione, distinctione secunda, canone, *Cum omne.* ubi nota. 1. Quicquid Christus in prima celebratione & institutione Eucharistiæ porrexit Apostolis, id omne nunc porrigendum esse populis. eodemque ordine, videlicet, 1. Panem, deinde seorsum calicem. 2. Non licet intinctum panem dare populis pro complemento communionis; ergo multo magis illicitum est dare solum panem, poculo prorsus negato.

Julius I. Papa Romanus.

7. Comperimus (inquit Gelasius primus, Papa Romanus) quod quidam, sumta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineant. qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur astringi) aut integra sacramenta percipiant; aut ab integris arceantur. quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire. Hæc Gelasius. distinctione secunda de consecratione. canone, *Comperimus.* Ubi glossator, contra mentem Gelasii, integrorum sacramentorum perceptionem ineptè restringit ad sacerdotem conficientem seu consecrantem. Nec aliter respondet Thomas, tertia parte, quæstione octogesimâ, articulo duodecimo, ad primum. Sed cum verba Gelasii æqualiter & evidenter quoslibet spectent, gratis & ridiculè excogitatum est istud pro responsione figmentum. Ad aliam igitur Papistæ responsionem confugiunt (ut est apud Bellarm. lib. 4. de Euchar. cap. 26. § altera solutio.) nempe Gelasium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum, à calice abstinebant. Respondeo; Manichæi quidem vinum non bibebant, dicentes fel esse principum tenebrarum, teste Augustino, libro ad Quodvultdeum, hæresi 46. & Manichæos quosdam, tempore Gelasii, in urbe esse inventos, eoque jubente in exsilium pulsos esse, eorumque libros publicè combustos, scribunt Anastasius & Platina in vita Gelasii. At correptionem illam de divisione mysterii, vel ad solos Manichæos, vel omnino ad Manichæos referendam esse, vel in Ecclesia Catholica ad solos pertinere sacerdotes, nulla prodit historia, & verba ipsa Gelasii repugnant: nam Manichæos neque ad divisa neque ad integra admitteret sacramenta. Absolutè etiam Gelasius affirmat non posse, sine superstitione, & grandi sacrilegio, dividi illud mysterium: & hinc infert, non esse percipienda, neque impertienda nisi integra sacramenta. Neque inde quicquam lucrantur Papistici divisores hujus mysterii, quod ejusdem sacrilegii Patriarchas habeant Manichæos, & utrique diversis itineribus in eandem sacrilegæ audaciæ voraginem conveniant. Gelasii autem sententiam universalem esse docet etiam Micrologus, libro de Ecclesiasticis observationibus, capite decimo nono, ubi ex Julio & Gelasio probat nemini de populo fas esse, sumto corpore Dominico, à calicis participatione se abstinere: hujusmodi enim sacramentorum divisionem sine grandi sacrilegio provenire non posse. Vixit autem hic scriptor tempore Gregorii septimi Papæ Romani, & post ejusdem Gregorii mortem, ut colligere est ex ipsius Micrologi verbis, capite decimo septimo illius libri.

Gelasius I. Papa Romanus.

Vindicatur Gelasius.

De tempore [Gr]egorii [vi]de supra, [ca]p. 18. 23. in [ma]rgine.

8. Hugo de sancto Victore, in Speculo, de mysteriis Ecclesiæ, capite septimo, & Petrus Lombardus quarto sententiarum, distinctione undecimâ, dicunt sub utraque specie sacramentum hoc sumendum esse à fidelibus, non obstante illa hypothesi, quod in qualibet earum idem Christus, & totus, sumatur ore corporis. quę oralis sumtionis hypothesis nititur alia falsa hypothesi conversionis materialis, seu substantialis, panis & vini in corpus & sanguinem Domini. qua etiam concessa, negant tamen Hugo & Lombardus inde licitam esse istam sacramenti mutilatio-

Hugo, & P. Lombardus.

lationem. Rationem hanc reddit Hugo; quia sumtio in utraque specie, simul redemtionem corporis & animæ sumentis significat. Quod non significaretur, si in una tantùm specie sumeretur. Quod licet in utraque specie utrumque sumatur, non tamen in utraque utrumque significatur. Eandem adhibet rationem Lombardus, pro utriusque speciei necessaria sumtione, repetitam ex Commentario, qui Ambrosio tribuitur, in caput undecimum epistolæ prioris ad Corinthios. Nota diligenter in verbis Hugonis vocabulum [*sumentis.*] Quo refellitur illa Thomæ & Bonaventuræ & aliorum, divisionem mysterii defendere conantium, vana argutia. Sufficere dicunt ad perfectionem & significationem hujus sacramenti quoad fideles, quod utramque speciem sumat sacerdos in eorum præsentia, etiamsi ipsi solam panis speciem sumant. At contrarium docet Hugo, non enim spectantis, sed sumentis significatur redemtio.

Refellitur argumentum Romanensium, quod pro sacramenti truncatione sumunt ab hypothesi transsubstantiationis.

9. Adversarii ex hypothesi transsubstantiationis colligunt jus divisionis mysterii. At istius argumentationis neganda primùm est ipsa consequentia: quia divisioni mysterii repugnat divina sacramenti hujus institutio, & exemplaris celebratio, & præceptum illud Dominicum, omnes sanctæ hujus mensæ convivas seu omnes communicantes perpetuo obligans, *bibite ex eo omnes.* Math. 26. 27. & Apostolica institutionis inculcatio, 1. Corinth. 11. ubi signanter commemorat Christum ad dationem poculi, repetiisse illud præceptum, *hoc facite*, & peculiariter sumtione poculi aptasse. Accedit præceptio illa Apostolica, *Probet autem seipsum homo, & ita de pane illo edat, & de calice bibat*, vers. 28. Non finit abstinere propter terrorem, sed cum necessaria sit participatio, ideo examen sui unicuique imperat, addito mandato edendi & bibendi. Omnis igitur homo, qui se probare idoneus est an sit in fide, & qui habita probatione se compererit fideliter ac devotè dispositum, jubetur de pane illo edere, nec minus de calice bibere. Accedit argumentum illud quod proposuimus, capite 10. §. 44. Consentit etiam constans universalis Ecclesiæ doctrina, & praxis, jam inde à prima institutione, totos mille & circiter ducentos annos, ante introductam à Transsubstantiariis audacem istam novationem. Deinde argumentationis illius, per quam ex hypothesi transsubstantiationis inferunt licere sumere sacramentum sub unica specie, & hanc sumtionem sufficere, negandum est etiam antecedens seu ipsum fundamentum: nam falsa est hypothesis transsubstantiationis, sicuti in superioribus prolixè demonstravimus.

Matth. 26. 27. *1. Cor. 11. 25, 28.*

Articulus tertius, De propitiatorio sacrificio Missæ.

10. Transsubstantiationi etiam innititur sacrilega opinio propitiatorii sacrificii Missæ, ut patet ex verbis illis Concilii Tridentini, sess. 22. cap. 2. Quoniam in divino hoc sacrificio quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruentè obtulit; docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumque fieri, &c. adjiciunt ipsum ritè offerri non solùm pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis. Et postea, can. 1. Anathema denunciant eis qui dixerint, in missa non offerri verum & proprium sacrificium. Cum tamen Sacra Scriptura unicum nobis inculcet verum ac proprium verè ac propriè propitiatorium sacrificium: nempe cruentum illud, semel ab unico illo, ad hoc ministerium idoneo, magno sacerdote nostro Jesu Christo oblatum, nunquam postea pro peccatorum remissione à quoquam offerendum. Sicuti prolixius ostendimus in Irenico, libro secundo, capite undecimo, prope finem exegeseos propositionis decimætertiæ. ubi doctrinam Tridentinam de sacrificio Missæ octodecim argumentis refutavimus, & Patrum mentem de Eucharistiæ sacrificio dilucidè patefecimus. Eam dissertationem recognoscere, & hoc loco repetere, non abs re fore existimavimus.

Vide cap. 30. §. 10.

CAPUT VIGESIMUM.

Dissertatio de sacrificio Missæ, atque adeò de vocatione sacerdotum Romanensium, ad offerendum sacrificium Missæ.

Materiam & formam sacramenti Ordinis, in ordinatione presbyteri, describens *Eugenius* quartus, Papa Romanus, in Concilio Florentino, in decreto super unione Armeniorum, Materia (inquit) est illud per cujus traditionem confertur ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem. ——— Forma sacerdotii talis est; *Accipite potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis & mortuis, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Hæc Eugenius. Jure autem postulamus, ut hujus sui sacerdotii sacrificatorii pro vivis & mortuis, authenticas proferant tabulas, divina auctoritate munitas: & per eas ostendant nobis ordinem sui sacerdotii, utrum sint sacerdotes secundùm ordinem *Aaron*, an secundùm ordinem *Melchisedec.* Neutrum autem rectè dici potest. Videntur quidem *Tridentini* sacerdotium suum, quod appellant sacerdotium novi Testamenti, referre ad ordinem *Melchisedec.* Concil. Trident. sess. 22. cui error sequentia opponimus argumenta. 1. Sacerdotium Romanense convenit pluribus: at sacerdotium Novi Testamenti, secundùm ordinem *Melchisedec*, non convenit pluribus, sed uni *Christo*; & per hoc differt à Sacerdotio Aaronico. Hebr. 7. 23. 24. Vide argumentum 16.

Primum argumentum, contra sacerdotium Romanensium & eorundem doctrinam de sacrificio Missæ.

2. Argumentum. 2. Unus ille Sacerdos secundùm ordinem *Melchisedec*, nempe Christus, nullos in hoc Sacerdotio habet successores: nam ipse in æternum habet sacerdotium intransitivum, ἀπαράβατον. Hebræor. 7. 24.

3. Argumentum. 3. Nulli peccatori, aut infirmo, convenire potest hoc sacerdotium, Hebr. 7. 26, 27, 28.

4. Argumentum. 4. In sacerdotio secundùm ordinem *Melchisedec*, est unum tantummodo sacrificium, non plura

plura. Hebr.10. 12. Illud singulare sacrificium, in quo Mediator est immolatus. ut loquitur Augustinus in Enchiridio, cap.62. Dicunt quidem Romanenses, se in sacrificio Missę immolare eundem illum Christum, qui in cruce semel seipsum cruentè obtulit. *Concil. Trident.* sess. 22. in doctrina de sacrificio Missæ, cap.2. Sed hoc falso dicunt, ex falsa hypothesi transsubstantiationis.

5. Argumentum. 5. Sacrificium est ipse Sacerdos, qui per Spiritum æternum seipsum obtulit immaculatum Deo, oblationem & victimam Deo, in odorem bonæ fragantiæ. Hebr.7. 27. & cap.9. vers.14, 26. Ephes. 5.2.

6. Argumentum. 6. Hoc sacrificium non *quotidie*, neque *sæpe* [οὐ καθ' ἡμέραν, οὐδὲ πολλάκις] offert, sed illud semel [ἅπαξ ἐφάπαξ] obtulit, nunquam postea offerendum. Hebr.7. 27. & cap.9. vers. 12,25,26, 28. & cap.10. vers.10,11,12.

7. Argumentum. 7. Post illam unicam oblationem semel peractam, nullus relictus est locus ulli novæ sive hujus ipsius sive alterius cujuscunque sacrificii oblationi pro peccatis; Heb 10. 12, 14, 18. est μία θυσία, unica victima sive hostia, vers. 12. μία προσφορὰ, ἐφάπαξ, unica oblatio semel facta, vers.10, 14. οὐκ ἔτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας, non est amplius oblatio pro peccato. vers. 18. Id est, neque alia res est, quæ in propitiationem offeratur, neque est alius actus oblationis propitiatoriæ. *Tridentini* ajunt, CHRISTVM in cœna novissima corpus & sanguinem suum, sub speciebus panis & vini; DEO Patri obtulisse; & Apostolos ibidem constituisse Novi Testamenti Sacerdotes, eisque & eorum successoribus, ut offerrent, præcepisse, per hæc verba, *hoc facite in meam commemorationem.* Concil. Trid. sess. 22, cap. 1. At credendum potius sacræ Scripturæ, quæ dicit eum non sæpe [πολλάκις,] sed semel [ἐφάπαξ] se obtulisse. Et illâ unica oblatione, semel facta, æternam redemtionem nactum esse, abolevisse peccatum, nos sanctificasse, & in æternum consummasse [seu consecrasse, τετελειωκέναι] eos qui sanctificantur. Et huic unicæ oblationi semel peractę subjungit sacra Scriptura, τὸ λοιπὸν, *de cætero*, seu *id quod superest*, & ἐκ δευτέρου, *secundo loco*, exspectationem complementi illius promissionis de subjectione inimicorum ejus, ut fiant scabellum pedum ejus; & ultimum ejus adventum in gloria, in die judicii, Hebr. 10, 13. & capite 9. vers. 28.

8. Argumentum. 8. Quotiescunque CHRISTVS offertur in remissionem peccatorum, toties moritur; non enim impetrat remissionem, nisi qua Mediator Novi Testamenti; ubi autem Testamentum est, mors intercedat necesse est Testatoris, & quotiescunque seipsum offert ad tollenda peccata, necesse est ipsum pati, Hebr.9. 15, 16, 25. Inanissimum igitur est commentum Sacrificii propitiatorii incruenti.

9. Argumentum. 9. In tota cœnæ institutione & celebratione, nulla prorsus vel levissima fit mentio Sacrificii, aut Oblationis, aut Sacerdotii, nisi in illis verbis, *quod pro vobis frangitur*, &, *qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.* Quæ verba ipsam CHRISTI in Cruce passionem & mortem significant: in Missæ autem Sacrificio negant Papistæ CHRISTVM in se quicquam verè pati, aut mori, aut Corpus ejus verè frangi, aut Sanguinem ejus verè effundi. Vide, de consecratione, dist.2. can. *Ego Berengarius*, in Glossa: & Concil. Trid. sess. 13. cap. 3.

10. Argumentum. 10. In ipsa cœnæ celebratione Dominus Oblationem *pro nobis*, & *in remissionem peccatorum*, nullam aliam commemorat, nisi eam qua Corpus ejus fractum est, & Sanguis ejus effusus. & ipse mortuus est. Et hanc Oblationem, hanc mortem nobis commendat in Eucharistia commemorandam, non iterandam. Impiè igitur faciunt, qui absque DEI Verbo remissionem peccatorum, & salutem, ex alia quacunque Oblatione, tanquam vere propitiatoria, exspectant. Utimur Sacramento tanquam instrumento gratię, & symbolicâ commemoratione mortis Christi, verique illius & proprii Sacrificii propitiatorii pro nobis semel oblati: sicut DOMINUS præcepit. At non tanquam *vero & proprio Sacrificio propitiatorio*, sicut ipsum vocant Trid. sess. 22. can. 1. & can. 3. affirmantes, de Sacramento propriè, quod proprium est rei, & non nisi symbolicè & sacramentaliter competit Sacramento.

11. Cum illa verba sacrificatoria, saltem mactationem significantia, *frangitur*, *effunditur*, intelligant Papistæ non propriè, sed metonymicè, ut fractionem & effusionem in Sacramento Eucharistiæ ad solas referant species; illæso Christi corpore & sanguine; de consecratione, distinct.2. *Ego Berengarius*, in Glossa: & Concil. Trident. sess. 13. cap. 3. Cur tantopere urgent sensum proprium vocabuli, *Corpus*? cùm etiam *Testamentum* necesse est tropicè interpretentur. Si nullum admittunt in Domini verbis tropum, omnia propriè interpretentur: sin alicubi tropum esse contendant, cur tantopere aversantur tropicam expositionem vocabulorum, *Corpus*, *sanguis*, in subjectis earum propositionum, quarum attributa, *frangitur*, *effunditur*, ipsi tropicè exponunt? 11. Argumentum.

12. Cum solarum specierum fractio & effusio non possit esse pro nobis propitiatoria, seu meritoria remissionis peccatorum, & salutis æternę; fractio autem & effusio illa, de qua in cœnæ institutione loquitur Dominus, fit *pro nobis* propitiatoria, & meritoria *remissionis peccatorum*, & salutis æternæ; certum est intelligi illam ipsam *fractionem* & *effusionem*, quæ facta est in illa unica oblatione, qua se Christus tradidit pro nobis in oblationem & victimam Deo, in odorem bonæ fragantiæ, Ephes. 5, 2. Animam suam ponens pro ovibus, Johan. 10, 15. Quemadmodum igitur fractio, quæ fit in celebratione Eucharistiæ, est ea ipsa fractio qua fractum est corpus Christi morientis in Cruce; ad eundem etiam modum illud, quod in Eucharistia corpus Christi appellatur, est illud ipsum verum Christi corpus, quod ex Virgine sumtum; & in Cruce pro nobis verè fractum est. Ipse quidem Christus in ea celebratione immolatur, non tamen *in seipso*, sed *in Sacramento*. (Hæc duo inter se opponit August. epist. 23.) Ita etiam quod nobis sub specie panis datur in cœna, est ipsissimum Christi corpus, non *in seipso*, sed *in Sacramento*; hoc est, est ipsissimi illius corporis Sacramentum. 12. Argumentum.

13. Quod dicunt *Tridentini*, sess. 22. *Oblationis illius cruentæ fructus per hanc incruentam, uberrimè percipi; tantum abesse, ut illi per hanc quovis modo derogetur: salutarem enim illius cruentæ oblationis virtutem, in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum, per hanc incruentam oblationem applicari.* Hoc, inquam, nullarum est virium ad suffulciendum eorum placita de *vero*, & *proprio*, & *propitiatorio Sacrificio*. Nam talis Sacrificii est meteri; 13. Argumentum.

mereri; applicatio autem fieri poteſt ſine novo merito, ſine nova oblatione propitiatoria. Chriſtus illa ſua unica oblatione meritus eſt, & impetravit peccatorum remiſſionem, ejuſque applicationem omnibus illis quos ea oblatione ſanctificavit, & conſummavit in æternum: neque eſt ampliùs ulli oblationi pro peccato locus relictus, Hebr. 10. 10. 14, 18. Applicatur quidem illius oblationis ſalvifica virtus per Sacramenta, ut per media applicativa, ſed non ut per ſacrificia meritoriè impetrativa. Fide applicatur nobis fructus paſſionis Chriſti, ſed fides noſtra non eſt ſacrificium propitiatorium. Sic de Baptiſmo. Certè aliud eſt applicare gratiam impetratam; ejúſve applicationem, prece ſupplice, ex Dei reconciliati miſericordia impetrare: aliud verò meritoriè & expiatoriè impetrare gratiam applicandam, aut ipſam applicationem. Hoc perfectè factum eſt per unicam illam unici illius verè propitiatorii ſacrificii oblationem cruentam, à Chriſto peractam: illa verò fiunt per Verbum & Sacramenta, & per fidem, & per ſupplicationes, ſine ulla nova oblatione propitiatoria, nam prima illa ſufficit. Neque quicquam relictum eſt, quod per aliam aut alterius modi oblationem meritoriè impetretur. Deus enim quoad λύτρον & meritum, perfectè propitiatus eſt nobis, per primam illam oblationem. Neque opus eſt alia Oblatione propitiatoriâ, neque ei locus eſſe poteſt: niſi (quod cogitatu blaſphemum eſt,) dicatur Chriſtum illa ſui unica oblatione non obtinuiſſe æternam redemtionem credentibus, non aboleviſſe eorum peccata, non ſanctificaſſe eos, non conſummaſſe in perpetuum: nos non habere perfectam redemtionem & peccatorum remiſſionem per Sanguinem ipſius, id eſt, per cruentam illam oblationem. Euchariſtia igitur Sacramentum quidem eſt applicativum ſalutaris virtutis veri illius & proprii Sacrificii propitiatorii, ſemel à Chriſto, cruenta immolatione, oblati; ſed ipſa non eſt verè & propriè Sacrificium propitiatorium.

14. Argumentum. 14. *Bellarminus*, lib. 1. de Miſſa, cap. 2. §. ult. affirmat *ad verum Sacrificium requiri ut id, quod offertur Deo in Sacrificium, planè deſtruatur, id eſt, mutetur, & deſinat eſſe id, quod antè erat: & in hoc maximè differre ſacrificium à ſimplici oblatione, quæ interdum ritu myſtico elevabatur coram Deo, ſed non deſtruebatur, niſi quando verè ſacrificabatur.* Et ideo requiri in Sacrificio, *ut non ſolum uſus rei Deo offeratur, ſed ipſa etiam ſubſtantia: & ideo non ſolum uſus, ſed ſubſtantia conſumatur.* Hæc Bellarminus. Hinc infero, Chriſtum in cœna non verè ſacrificari, quia non ita deſtruitur, ut quoad ſubſtantiam deſinat eſſe id quod antè erat, ſicut factum eſt in Cruce per ſeparationem animæ à corpore. Audi lepidam reſponſionem ipſius *Bellarmini*, eodem lib. cap. 27. §. *Tertiò per.* Quamvis *corpus Chriſti nullam in ſe læſionem patiatur, neque eſſe ſuum naturale amittat, cum manducatur Euchariſtia; tamen, amittit eſſe ſacramentale, & proinde deſinit realiter eſſe in altari, deſinit eſſe cibus ſenſibilis.* Hæc ille. Perinde ac ſi diceret; ſatis ad rationem veri Sacrificii fuiſſet, ſi Chriſtus veſtem ſuam, ex lana aut lino aut etiam ex ſolis accidentibus confectam, tradidiſſet cruci affigendam, modò ille tamdiu lateret ſub illa veſte aut illis accidentibus, tacitus ſpectator ridiculi dramatis, donec crucifixio illa perageretur; ipſo interim illæſo, nullâque triſtitiâ affecto, aut doloris ſenſum experiente. Certè hoc eſt impia Gnoſticorum & Aphthartodocitarum deliramenta ex orco arceſſere: ſicut oſtendemus argumento 17. Viden' quam ſacrilegum ludibrium ſit Miſſa Papiſtica. Obſerva obiter Papiſtarum futilitatem, quando legunt apud *Gratianum* illa *Ambroſii* verba, de conſecratione Euchariſtiæ; *Operatorius eſt ſermo Domini, ut ſint quod erant, & in aliud commutentur.* 2. diſt. de conſecratione, can. *Panis eſt,* ſtatim exclamant, perire ſubſtantiam panis, & in aliam converti ſubſtantiam. Et tamen in defenſione Sacrificii Miſſæ illa verba, *Deſinit eſſe id, quod antè erat,* exponunt de accidentali duntaxat mutatione. *Ambroſius* ait, elementa Euchariſtica *eſſe quod erant*: *Bellarminus* ait, victimam in vero Sacrificio *deſinere eſſe id quod erat*, & quidem *per conſumtionem ſubſtantiæ*. Hoc obiter.

15. Scriptura dicit, caſtigationem pacis noſtræ Chriſto eſſe impoſitam; & nos vibice ejus ſanatos eſſe, Eſai. 53, 5. Et Deum propoſuiſſe Chriſtum propitiationem, [ἱλαστήριον] per fidem, in ipſius ſanguine, Rom. 3, 25. Et ſanguinem Jeſu Chriſti purgare nos ab omni peccato, 1. Johannis 1, 7. Et abſque ſanguinis effuſione non fieri remiſſionem, Hebr. 9, 22. *Petrus* Apoſtolus ait, Chriſtum pertuliſſe peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, juſtitiæ viveremus; ejuſque vibice nos ſanatos eſſe, 1. Petr. 2, 24. Neque enim parvo conſtitit peccatorum remiſſio, Eſai. 53. Matth. 20, 28. Luc. 22, 44. Rom. 5. & 1. Petr. 1, 19. Certè, ſicut argumentatur Apoſtolus de lege; *Si per legem eſt juſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa mortuus eſt,* Galat. 1, 21. Sic etiam de commentitia iſta incruenta propitiatione dicere poſſumus: Si per oblationem incruentam propitiatoriè obtineri poteſt *miſericordia & gratia, & donum pœnitentiæ, & criminum, ac peccatorum etiam ingentium dimiſſio*: ut aſſerunt *Tridentini*, ſeſſ. 22, cap. 2. fruſtrà Chriſtus tanta ac talia paſſus & mortuus eſt. Neque dici poteſt, neceſſariam fuiſſe oblationem illam cruentam, ut virtutem daret propitiatoriam huic incruentæ. Nulla enim oblatio dici poteſt verè ac propriè propitiatoria, niſi quæ non aliunde indiga, per ſe & ex ſe, virtute propria, non alterius cujuſquam oblationis virtute, reconciliat: quæ eſt per ſe verum ἀντίλυτρον, 1. Tim. 2, 6. Præterea peccata, quorum remiſſionem promeritus eſt Chriſtus ſuâ illa unica oblatione cruenta, ita plenè remittit Deus propter unicam illam oblationem, & ita penitus obliviſcitur, ut nullus locus relictus ſit ulli novæ oblationi pro peccatis, Hebr. 10. 10, 14, 15, 16, 17, 18. 15. Argumentum. Vide arg. 17.

16. Omne Sacrificium eſt aliquid complexum, & coagmentatum ex materiali & formali; materia ſacrificii eſt res ea quæ offertur; forma eſt ipſe oblationis actus. Hæc forma non exſiſtit ſine determinata materia: Et quemadmodum de Sacramento dicitur; *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*: ita etiam de Sacrificio, accedit oblatio ad materiam ſive rem offerendam, & fit Sacrificium. Materia quidem Sacrificii poteſt eſſe ſine forma; ſed non eſt Sacrificium donec accedat forma. Idcirco *Bellarminus* Sacrificii propriè dicti genus ponit *oblationem*. Et ſic explicat; *Dicimus eſſe oblationem, ut genus Sacrificii indicaremus: hoc enim loco Sacrificium accipimus pro actione ſacrificandi: non pro ipſa victima, quæ ſacrificatur: tametſi ipſa etiam Sacri-* 16. Argumentum. Auguſt. tract. 80. in Euangelium Iohannis.

Sacrificium dici solet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, species est oblationis: id enim est Sacrificium, quod propriè & per se ad actionem Sacerdotis pertinet. Hæc *Bellarm.* lib. 1. de Missa, cap. 2. §. *Primo igitur*. Et hoc sensu contendit Missam esse Sacrificium propitiatorium; eodem lib. cap. 5. & seqq. & lib. 2. de Missa, cap. 1. & sequentibus. Actus autem oblationis tunc facit verum Deóq; acceptū Sacrificium, quando fit secundum Legem Dei, & ut placeamus Deo. Unde *Samuel* collatione instituta inter materiam victimarum umbratilium, & obedientiam, ait; *obedire melius est quàm Sacrificiū; & auscultare, quàm adeps arietum.* 1. Sam. 15. 22. Christus homo erat, antequam sacrificaretur; tunc autem evasit sacrificium, quando obedienter, juxta mandatum Dei, seipsum obtulit victimam Deo in odorem bonæ fragrantiæ. Ipse fuit sacrificii materia, obedientia ejus in actu offerendi, fuit forma sacrificii: & hæc duo faciunt unum sacrificium propitiatorium. Quamvis enim huic materiæ nihil desit ad infinitum valorem, in ratione materiæ; ad rationem tamen perfecti sacrificii necessarius est actus oblationis & obedientiæ. Unde virtus propitiatoria illius sacrificii in sacris literis tribuitur interdum obedientię, non exclusa materia, sed cum ejus connotatione. Rom. 5. Philip. 2. interdum verò materiæ, non excluso actu obedientiæ in offerendo, ut quando dicimur redemtionem habere in sanguine Christi, & redemti esse pretioso ejus sanguine. Coloss. 1. 14. & 1. Petr. 1, 19. Propitiatio igitur, & reconciliatio fit, valore quidem rei, sed obedienter oblatæ; & fit, merito quidem obedientiæ, sed præstitæ in oblatione illius rei. Et sive dicas rem esse Sacrificium, cum connotatione actus obedientiæ; sive dicas actum obedientiæ esse Sacrificium, cum connotatione rei obedienter oblatæ: sive dicas rem oblatam, vel oblationem rei esse Sacrificium propitiatorium; verum dicis, & congruenter sacris Scripturis. Hæc certa sunt, & indubitata. Hæc quæ Deus conjunxit, homo ne separet. Hinc sic argumentor; qui verè offert Deo sacrificium pro hominibus verè ac propriè propitiatorium; illius in offerendo obedientia est verè & propriè propitiatoria, adeoque merito sui actus sive obedientiæ propitiat Deum hominibus: at solius Christi obedientia in offerendo est verè & propriè propitiatoria, solus Christus merito sui actus seu obedientiæ propitiat Deum hominibus; & hoc nulli alteri, præter Christum, vel post Christum, vel cum Christo, vel sub Christo, vel ante Christum, vel quolibet alio modo convenit. Ergo solus Christus verè offert Deo sacrificium pro hominibus, verè ac propriè propitiatorium. Major est manifesta, ex fundamento posito de natura sacrificii. Minorem tradit Apostolus, in Epist. ad Rom. cap. 5. vers. 16, 17, 18, 19. ubi docet, per unius Christi obedientiam redundanter accipere gratiam, & donum justitiæ, & justificari in vitam, justosque constitui omnes eos qui peccatorum remissionem consequuntur. Per obedientiam (inquam) à Christo quondam viatore præstitam. Nunc autem Christum non esse amplius in statu merendi, postquam viator esse desiit, docet *Alexander Alensis*. part. 3. q. 20. membro 2. art. 1. & *Thomas*, part. 3. q. 19. art. 3. ad primum. Vide eundem, 2. 2. qu. 13. art. 4. ad 2. Nullus meretur nisi in hac vita. August. Enchirid. cap. 11. Lomb. 4. sent. dist. 50.

17. *Argumentum.* 17. Qui asserunt Sacrificium Missæ esse verum & proprium Sacrificium propitiatorium; illi præbent patrocinium abominandis illis hæreticis, Saturninianis, Marcionitis, & Manichæis qui impiè dicebant Christum non verè, sed putativè, & in phantasmate passum esse: sicut de eis scripserunt *Tertullianus*, lib. de præscript. cap. 46. & cap. 51. & August. hæresi 46. quid enim opus fuit eum verè pati, cum offerre potuerit *Sacrificium incruentum, divinum, verè ac propriè propitiatorium, & per illam incruentam oblationem Deum placare*, & obtinere hominibus *misericordiam, & gratiam in auxilio opportuno, & donum pœnitentiæ, & criminum ac peccatorum, etiam ingentium dimissionem?* sicut quotidie fieri per eam oblationem, quæ *Sacerdotum ministerio* peragitur, affirmant Tridentini, sess. 22. cap. 2. Quanto magis id efficeretur per eam oblationem incruentam, quæ ab ipso Christo, nullius alterius mediante sacerdotali operâ, perageretur. *Vide sup. arg. 15.*

18. *Nemo sibi ipsi sumit honorem* Sacerdotii, *sed qui vocatur à Deo, sicut & Aaron. Ita Christus non sibi hunc honorem tribuit, ut fieret Pontifex; sed is, qui dixerat ei, Filius meus es tu; Ego hodie genui te. Sicut alibi dicit, Tu es Sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedec.* Hebr. 5. 4, 5, 6. *Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam, ut rursus sumam eam. —— Hoc mandatum accepi à Patri meo,* inquit Dominus, apud Johannem, cap. 10. vers. 17. 18. Legimus autem in sacris Literis, Christum constituisse in Ecclesia sua Pastores & Doctores, Oeconomos, Episcopos, presbyteros, Diaconos; at de institutione Sacerdotum, qui Christum immolent, nihil prorsus invenitur in sacris literis. Quid ad hoc Tridentini? furiati bruta jactant fulmina; & sonitus imitantur olympi, instar *Salmonei* illius, *18. Argumentum.*

> *Qui, demens, nimbos, & non imitabile fulmen* *Æneid. 6.*
> *Ære, & cornipedum cursu est imitatus equorum.*

Si quis (inquiunt,) *dixerit, illis verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes; aut non ordinasse, ut ipsi aliique Sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum: Anathema sit.* Concil. Trident. sess. 22. can. 2. Quid igitur? Num eo sensu accipiunt hoc loco verbum, facite, quo à *Virgilio* dictum est, *Cum faciam vitula?* Quemadmodum etiam, diu ante Virgilium, in ipsis divinis Scripturis, *facere* interdum significat *sacrificare*, Num. 6. 16, 17. Psal. 66. 15. at verba illa dicuntur Apostolis, etiam ut convivis [1. Corinth. 11. 25. 26.] Et illo præcepto tenentur fideles accipere & comedere in commemorationem Domini, sicut tunc fecerunt Apostoli; quemadmodum Pastores tenentur panem accipere, & gratias agere; panemque frangere, & distribuere, &c. Sicut tunc fecit Dominus. Ut taceam *Hoc* in latina versione, esse accusativi casus. Ineptum quoque esse interpretari verbum *facere*, sensu sacrificatorio, ubi nulla in tota reliqua narratione, fit sacrificii aut oblationis mentio. Sed *Catholici non tam ineptè argumentantur*, inquit *Bellarminus*, loquens de Papistis, lib. 1. de Missa, cap. 12. §. *Sed errant.* Quomodo igitur argumentantur? Respondet eodem capite *Bellarminus*, Dominum jussisse Apostolos hoc facere, quod ipse Dominus fecit in cœna. Ipsum autem Dominum in cœna obtulisse corpus suum in sacrificium. Idque

que probat ex verbis Domini, *datur, frangitur, effunditur*, quæ verba sunt præsentis temporis, & præsentem significant *dationem ac fractionem corporis Christi, & effusionem sanguinis ejus*, idque, *pro vobis, pro multis*; id est, *Deo* in sacrificium pro multis. Postea tamen eodem cap. *Bellarm.* ait, sanguinem Christi in cœna non egredi reipsa de corpore. Respondeo: Quis sit verus sensus illorum verborum Domini, *quod pro vobis datur, frangitur, qui pro vobis effunditur*, docuimus supra Arg. 12. Inspice autem epist. 23. Augustini, & animadvertes tropum in ipsa attributione, seu prædicatione disparati de disparato, atque adeo in verbo *est*, tertii adjacentis, in hujusmodi enunciatione sacramentali; *Hoc*, id est, hic panis, *est*, id est, secundùm quendam modum est, *Corpus meum*, id est, ipsissimum naturale Christi corpus. Hæc est Augustini doctrina. Vide inferius §. 20. ubi ipsa Augustini verba recitantur. Deinde cum illa verba proferret *Dominus*, jam dederat, vel saltem dabat, discipulis panem fractum & calicem cum vino effuso: neque ipse tunc frangebat, aut effundebat.

Quæro etiam, utrum *Christus* obtulerit in cœna Corpus suum *Deo* in sacrificium sub speciebus panis & vini, ante prolationem illorum verborum, *Hoc est Corpus meum*: an post: an ipsa prolatione, quam consecrationem vocant. Non ante; quia nondum erat ejus corpus sub illis speciebus, ut ipsi docent: non ipsa prolatione eorum verborum, nam verba illa non sunt sacrificatoria, neque oblationem significant: *Corpus* quidem significat materiam sacrificii; sed verbum *est*, non significat oblationem seu immolationem, ac si sensus esset, *Hoc est*, id est, *hoc immolatur*. Qua exponendi licentia introducta; non solum relinquetur significatio propria, quam tantis clamoribus urgent; sed etiam infinitas in sacris Scripturis inveniemus factas immolationes. Neque post prolationem illorum verborum: quia, ut dixi, jam dederat panem Discipulis, aut saltem dabat, & illi accipiebant; & inter dandum pronunciabat hæc verba, *Accipite, edite, Hoc est Corpus meum*, &c. Neque postea recepisse ab eis legitur, ut offerret Deo in sacrificium; neque post prolata illa verba, *Hoc est Corpus meum*; *Hic est Sanguis meus*, iteratò fregisse panem, aut effudisse vinum; sed tantum verbis illis exposuisse quid præcedenti illa Fractione ante Dationem facta, & vino, jam in poculo, extra uvas, potabili, significare voluerit. Nempe ipsissimam illam cruentam sui oblationem, pro multis, tunc quidem futuram, nunc autem præteritam, *in seipsa*; in omni tamen sacræ cœnæ celebratione præsentem *in Sacramento*. Rectè Augustinus, *in Sacramentis, non quid sint, sed quid ostendant, semper attenditur: quoniam signa sunt rerum, aliud exsistentia, aliud significantia*. August. lib. 3. adversus *Maximinum*, cap. 22. Neque hîc Bellarmino convenit cum veteri vulgata versione latina, quæ habet, *quod pro vobis tradetur*, 1. Cor. 11. 24. *Qui pro multis effundetur*. Matth. 26. 28. Marc. 14. 24. *Qui pro vobis fundetur*. Luc. 22. 20. Sic etiam Hieronymus & Ambrosius legunt. Hilarius, de peracto loquens mysterio cœnæ, ait; Fundendum in remissionem peccatorum corporis sui sanguinem consecraverat. Hilar. can. 31. in Matthæum. Cum igitur sacrificatores isti non possint vocationis suæ tabulas ostendere; cogitent æqui rerum æstimatores, quo recidat illud *Tridentinorum*, temerariâ impietate & impia temeritate eructatum, anathema. *Sicut passeris est vagari, & ut hirundinis est volare: sic maledictio sine causa prolata non veniet*, ait Salomon, Prov. 26. 2. Interea timeant Sacrificatores isti Apostolicam illam anathematis denunciationem, in eos, qui nobis euangelizant, præterquam quod in Scripturis legalibus, & Euangelicis accepimus, Gal. 1. 8, 9. August. lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 6.

19. Num igitur damnamus illam Patrum loquutionem, qua pastores appellabant Sacerdotes, & Eucharistiæ celebrationem sacrificium. *Objectio.*

Respondeo. 1. Non damnamus. Attamen *ab initio non sic fuisse monet Bellarminus, Dico*, inquit, *Primos Christianos, propter recentem memoriam Sacerdotii Aaronici, abstinuisse non solum à vocabulo templi, sed etiam Sacerdotii, ne viderentur adhuc durare Iudaicæ cærimoniæ. Itaque Apostoli, in suis Epistolis pro Sacerdotibus Episcopos, & Presbyteros, pro Templis Ecclesias dicunt: Et similiter loquuntur Iustinus, Ignatius, & cæteri antiquissimi Patres*. Hæc Bellarm. lib. de cultu Sanct. cap. 4. §. *Ad testimonia Patrum*. *Resp. 1.*

Profectò non dissimularunt Apostoli doctrinæ veritatem, sed abdicantes obtegumenta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque dolosè tractantes verbum Dei seipsos manifestatione veritatis commendarunt apud omnem conscientiam hominum coram Deo, 2. Cor. 4. 2. Neque abstinuerunt à voce Sacerdotii, aut sacrificii, ubi verum, sive externum, sive spirituale Sacerdotium, aut sacrificium agnoverunt, Hebr. 2. 17. & 4. 14. & alibi passim in illa Epistola. Ephes. 5. 2. Rom. 12. 1. Philippens. 2. 17. & 4. 18. Hebr. 13. 25, 26. 1. Petr. 2. 5.

Deinde ex solo vocabuli sono postea ab hominibus introducto non potest sumi validum argumentum, pro confirmatione alicujus dogmatis, cujus veritas, quoad sensum, non potest ex ipsis scripturis demonstrari. Quemadmodum demonstrarunt Patres veritatem significatam vocabulis ὁμοούσιος, πρόσωπον, Θεοτόκος, &c. *Resp. 2.*

20. Antiqui Patres, qui in hoc argumento usi sunt vocabulis sacrificii, sacerdotii, altaris, oblationis, & Missæ, procul erant ab errore istorum missificorum, qui, blasphemantes, jactant se propriè & verè offerre Deo ipsum Christum, speciebus panis & vini inclusum, in sacrificium verè propitiatorium. Nihil hujusmodi invenitur apud Patres. *Resp. 3.*

21. Ut omittam oblationem elementorum à populo factam, & quod res à populo oblatas acceperint ex offerentium manibus Pastores, easque in mensa Dominica collocarint, & prece supplice eas Deo obtulerint sanctificandas & consecrandas in sacramentum salutare populo. (Vide distinct. 2. de Consecratione, can. *Non oportet aliud*, & tribus sequentibus Canonibus.) Ut etiam omittam Eucharisticum sacrificium laudis, quod pii, in illa commemoratione mortis *Domini, Domino* offerebant. Gemino adhuc sensu veteres celebrationem cœnæ *Dominicæ*, appellabant Sacrificium: 1. Impropriè & metonymicè, ex intuitu veri illius & proprii Sacrificii, quod *Christus* in passione pro nobis obtulit: cujus memoria & grata commemoratio celebratur in Eucharistia; quæ propriè & verè est Sacramentum commemorativum illius Sacrificii: impropriè autem, & per metonymiam signati pro signo, di- *Quo sensu veteres Eucharistiam appellarint sacrificium.*

citur Sacrificium. Et hoc ſenſu dici poteſt etiam propitiatorium. Quia ſymbolicè & commemorativè eſt illud ipſum Sacrificium verè propitiatorium, quod *Chriſtus* in paſſione pro nobis obtulit: eſt enim ſacramentalis commemoratio illius Sacrificii. Προσφέρομεν μὲν, ἀλλ' ἀνάμνησιν ποιούμενοι, τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Id eſt, Offerimus quidem, ſed commemorationem facientes mortis ejus. —— Τοῦτο ἐκείνης τύπος ἐστι, καὶ αὕτη ἐκείνης. Id eſt; *Hoc* [Sacrificium] *exemplum ſeu typus eſt illius* [Sacrificii *Chriſti* in paſſione] *& idem cum illo.* Ἐκείνην προσφέρομεν, καὶ νῦν, τὴν τότε προσενεχθεῖσαν, τὴν ἀνάλωτον. Τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν γίνεται, τοῦ τότε γενομένου. τοῦτο γὰρ ποιεῖτε, φησιν, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. οὐκ ἄλλην θυσίαν, καθάπερ ὁ ἀρχιερεὺς τότε, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀεὶ ποιοῦμεν. μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας. Id eſt, *Illud* [Sacrificium] *& nunc offerimus, quod tunc oblatum eſt. quod non conſumitur. Hoc in commemorationem fit illius quod tunc factum eſt. Hoc enim facite,* inquit, *in meam recordationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Pontifex olim, ſed eandem ſemper facimus:* Vel potius commemorationem Sacrificii *operamur*, inquit Johannes Chryſoſtomus, ſerm. 17. in Epiſt. ad Heb. in c. 10. In eandem ſententiam Auguſtinus; *Hujus*, inquit, *ſacrificii caro & ſanguis ante adventum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur: in paſſione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti per Sacramentum memoriæ celebratur.* lib. 20. contra Fauſtum Manichæum, cap. 21. Idem alibi; *Nempe ſæpe ita loquimur, ut paſcha propinquante dicamus, craſtinam vel perendinam eſſe Domini paſſionem, cum ille ante tam multos annos paſſus ſit: nec omninò niſi ſemel illa paſſio facta ſit. Nempe ipſo die Dominico dicimus; Hodie Dominus reſurrexit, cum ex quo reſurrexit, tot anni tranſierunt. Cur nemo tam ineptus eſt, ut nos ita loquentes arguat eſſe mentitos, niſi quia iſtos dies ſecundùm illorum, quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupamus: ut dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe ſed revolutione temporis ſimilis ejus: & dicatur illo die fieri, propter Sacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed jam olim factum eſt. Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in Sacramento non ſolum per omnes Paſchæ ſolennitates, ſed omni die populis immolatur: nec utique mentitur, qui interrogatus eum reſponderit immolari? Si enim Sacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omnino Sacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerunque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundùm quendam modum Sacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: Sacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ita Sacramentum fidei,* [Baptiſmus] *fides eſt.* Auguſt. epiſt. 23. Item alibi, loquens de *Baptiſmi Sacramento, & celebratione corporis & ſanguinis Domini, ut*, inquit, *literam ſequi, & ſigna pro rebus, quæ eis ſignificantur, accipere, ſervilis infirmitatis eſt; ita inutiliter ſigna interpretari, malè vagantis erroris eſt.* lib. 3. de doctrina Chriſtiana, c. 9.

Chriſtus immolatus eſt ſemel in ſeipſo, ſæpe autem immolatur in ſacramento.

22. Alio etiam ſenſu Patres Euchariſtiæ celebrationem appellabant Sacrificium; (non tamen Propitiatorium) Nempe, ſenſu ſpirituali; idque trifariam: 1. Ex conſideratione ipſius actionis, quatenus eſt pars cultus illius ſoli Deo debiti: quo ſenſu dixit Auguſtinus, lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. *Sacrificare Deo in memoriis Martyrum, quod frequentiſſimè facimus, illo duntaxat ritu quo ſibi ſacrificari Novi Teſtamenti manifeſtatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & uni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati iſtorum hæreticorum quando demonſtrabo, quam vim habeat, quod in Pſalmo canitur, Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via eſt, ubi oſtendam illi ſalutare meum? Hujus Sacrificii caro & ſanguis*, &c. Reliqua ſuperius jam citavimus, in explicatione ſenſus metonymici. Ad hunc primum modum Sacrificii ſpiritualis pertinet illa ſacrificii definitio, quam tradit Auguſtinus, libro decimo, de Civitate Dei, capite 6. *Verum Sacrificium eſt omne opus quod agitur, ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo: relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus. Unde & ipſa miſericordia, qua homini ſubvenitur, ſi propter Deum non fit, non eſt Sacrificium.* Hæc ibi. Hæc definitio etiam comprehendit ſequentes ſpeciales modos ſpiritualis oblationis.

Definitio Sacrificii Spiritualis.

23. Secundus modus invenitur in Sacrificio invocationis Domini ex contrito corde, & ſincera fide. Cujus Sacrificii & oblationis duæ ſunt partes. 1. Humilis & ſincera peccatorum confeſſio, cum pia cordis contritione. *Sacrificia Domini ſpiritus confractus, cor confractum & contritum, Deus, non deſpicies.* Pſal. 51. 19. Altera hujus ſpiritualis oblationis pars, eſt ſupplex, ſeria & fidelis imploratio miſericordiæ Dei. De hac parte ait Dominus, *Invoca me in die anguſtiæ, eruam te, & honorificabis me.* Pſal. 50. 15. & *David, Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Pſal. 141. 2. *Oratio purè directa de corde fideli, tanquam de ara ſancta ſurgit, incenſum*, inquit *Auguſtinus*, in expoſitione illius Pſalmi. Prior pars eſt exomologetica; altera, euctica. Utramque partem complexus eſt *Iohannes Chryſoſtomus* his verbis; ἐπὶ τῆς προσφορᾶς, ἧς ἀναφέρομεν, προσφέρομεν καὶ τὰ ἁμαρτήματα, λέγοντες, εἴτε ἑκόντες, εἴτε ἄκοντες ἡμάρτομεν, συγχώρησον· τουτέστι, μεμνήμεθα αὐτῶν πρῶτον, καὶ τότε τὴν συγχώρησιν αἰτοῦμεν. id eſt: *in oblatione, quam offerimus offerimus etiam peccata, dicentes, ſive volentes ſive nolentes peccaverimus, condona. Hoc eſt, meminimus* [*ſeu mentionem facimus*] *eorum prius, & tunc veniam petimus.* Hæc Chryſoſt. ſerm. 17. in Epiſt. ad Hebr. cap. 9. in fine capitis. Priorem partem vocat *Oblationem peccatorum*: alteram verò partem, *Petitionem veniæ.*

Vide Euſeb. lib. 1. Demonſtrationis Evangelicæ, cap. ultimo, in fine capitis, ubi iſta ſacrificia vocat ἀναίμους, λογικὰς, αὐτῷ [*Deo*] *προσηνεῖς, ἀσωμάτους καὶ νοερὰς θυσίας.*

24. Et hanc Oblationem opportunè facimus, in celebratione Corporis & Sanguinis Domini, qua commemoramus ejus mortem, & eam commemorationem non nobis ipſis ſolùm facimus: *Suaviter atque utiliter recondendo in memoria, quod pro nobis caro ejus crucifixa & vulnerata ſit*: ut loquitur Auguſtinus, lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 16. Sed etiam aliis nos intuentibus, realem quandam fidei noſtræ, de Chriſti pro nobis paſſione, profeſſionem palàm edimus: eoſque noſtro exemplo, ad ejuſdem officii fidelem præſtationem, cohortamur. Eandem etiam commemorationem Deo facimus; gratias ei agentes, quod nos ſuo ſanguine redemerit, eique peccata noſtra confitentes, & eorum veniam ſuppliciter petentes in nomine Mediatoris pro nobis crucifixi. Orantes cum fiducia, ut apud Deum conſequamur miſericordiam & gratiam inveniamus, ad opportunum auxilium, Hebr. 4. 16.

25. Atque ita proponentes Deo paſſionem Filii, quam pro nobis ſuſtinuit, dici poſſumus quodam-

quodammodo offerre Deo Christum pro nobis in passione immolatum; seu ipsam ejus obedientiam cruentamque immolationem. Quam offerimus Deo, non sacrificando Christum, aut de novo immolando, sed unicam illam pro nobis in passione semel factam Christi immolationem commemorando; Deum suppliciter orantes, ut, eam intuens, nobis peccatoribus sit propitius: non propter hanc nostram commemorationem, sed propter cruentam illam verè & propriè sacrificatoriam, & propitiatoriam Oblationem: quam commemoramus, Deoque offerimus, Oblatione non sacrificatoria, sed commemorativa: non propitiatoria, aut meritoria, sed supplicatoria, & Eucharistica. Oramus quidem, ut nos Deus misericordiam & gratiam faciat invenire per hanc Oblationem commemorativam, tanquam medium à Deo institutum, per cujus congruum usum bona nobis promissa à Deo consequamur, qualia media sunt etiam baptismus, auditio Verbi, precatio, &c. At non petimus, ut propter meritum, aut dignitatem, aut vim aliquam propitiatricem in hac nostra Oblatione; sed tantùm ut propter dignitatem, & meritum, ac vim illam propitiatricem, quæ æterna est, illius unicæ oblationis sacrificatoriæ & propitiatoriæ in Domini passione peractæ, Deus nobis misericordiam & gratiam largiatur.

Quo sano sensu dicamur offerre Deo Christum, in celebratione sacræ cœnæ.

26. Cujus unicæ Oblationis sempiterno vigore magnus ille noster Sacerdos, apparet nunc in conspectu Dei pro nobis, Hebr. 9. 24. Una illa pro peccatis semel oblata victima, in perpetuum sedet ad dextram Dei, interpellans pro nobis, Hebr. 10. 12. Rom. 8. 34. Perpetuum & intransitivum habens Sacerdotium, eo quod maneat in æternum: unde & servare perfectè, & in perpetuum potest eos qui per ipsum accedunt ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro eis; Hebr. 7. 24, 25. Non enim in eo consistit perpetuitas Sacerdotii Christi, ut semper fiat ejus vera immolatio, per Sacerdotes, ac si necesse esset Sacerdotium ejus per mortem exstingui, nisi fierent istæ iteratæ sacrificationes in Missis: ut impiè, & contra Scripturas, tradiderunt Tridentini, sess. 22. Sed consistit in perpetuo vigore illius unicæ immolationis in passione semel factæ, & perpetua intercessione pro nobis, ad dextram Patris, sicut docent sacræ literæ, locis à me hîc citatis, & superiùs in argumentis, contra Sacrificium Missæ. Unde Chrysostomus, Serm. 17. in Epist. ad Hebr. in cap. 10. cum Apostolo loquens de Sacrificiis Aaronicis, & Sacrificio Christi, τὸ ἀεὶ, ἔλεγχος ἀσθενείας, ἐπὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τοὐναντίον· ἅπαξ προσηνέχθη, καὶ εἰς τὸ ἀεὶ ἤρκεσε. Id est, *Semper offerri, argumentum est imbecillitatis*: (sic imbecillia erant sacrificia Aaronica) *in Christo autem, è contrario* est; *semel oblatus est, & in sempiternum suffecit.*

27. Tertia consideratio Sacrificii, & Oblationis spiritualis in Eucharistia, occurrit in ea Oblatione, qua fideles, non solum symbola consecranda, sed etiam seipsos, Deo offerunt: accedendo ad Mensam Dominicam, seque Domini sanguine redemtos, & redemtionis jure servos Domini profitendo, & fidele servitium vovendo. Apostolus hortatur, ut exhibeamus corpora nostra hostiam vivam, sanctam, acceptam Deo: & ut transformemur, per renovationem mentis nostræ; Rom. 12. 1, 2. *Hoc*, inquit *Augustinus*, *est Sacrificium Christianorum, multi unum corpus sumus in Christo: quod etiam Sacramento Altaris fidelibus noto frequentat Ecclesia; ubi ei demonstratur, quod in ea oblatione, quam offert, ipsa offeratur.* August. lib. 10. de civitate Dei, cap. 6. Omnes hi tres modi Sacrificii spiritualis reduci possunt ad illud Sacrificium laudis, quod exigit Dominus, Psalm. 50. ubi vide *Augustinum*. Non exclusa illa distinctionis ratione, quam indicavimus. Huc pertinent verba illa Eusebii Cæsariensis, οὐκοῦν καὶ θύομεν καὶ θυμιῶμεν, τότε μὲν τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου θύματος, καὶ τὰ πρὸς αὐτοῦ παραδοθέντα μυστήρια ἐπιτελοῦντες, καὶ τὴν ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν εὐχαριστίαν δι᾽ εὐσεβῶν ὕμνων τε καὶ εὐχῶν τῷ Θεῷ προσκομίζοντες, τότε δὲ σφᾶς αὐτοὺς ὅλως καθιεροῦντες αὐτῷ καὶ τῷ γε ἀρχιερεῖ αὐτοῦ Λόγῳ, αὐτῷ σώματι καὶ ψυχῇ ἀνακείμενοι. Euseb. lib. 1. demonstr. Euang. cap. ult. in fine capitis.

Sacerdotes.

28. Apud Israëlitas, (quorum Ecclesia, & ipsa etiam Respublica, typus erat Ecclesiæ Christianæ) sacrorum mystæ & antistites publici dicebantur, & verè ac propriè erant sacerdotes: inde propter quandam publicæ præfecturæ & curę Ecclesiasticæ similitudinem, patres, in Ecclesia Christiana, nomen sacerdotum pastoribus Ecclesiasticis indiderunt, per metaphoram. Eodem sensu metaphorico Diaconi appellati sunt Levitæ: & Episcopi, summi sacerdotes. Præterea, etiamsi quantum ad oblationes spirituales, quicunque fideles sumus, simus sacerdotium sanctum, ad offerendum spirituales hostias, acceptas Deo per Jesum Christum; [1. Petr. 2. 5.] & hunc habeant communem honorem

Matres atque Viri, pueri, innuptæque puellæ:

Quia tamen Pastores sunt dispensatores mysteriorum Dei, & publicas pro cæteris precationes concipiunt, aliasque publici cultus partes ex officio obeunt, idcirco Pastoribus sive præsidentibus, τοῖς προεστῶσι, dispensatoribus mysteriorum Dei, convenire potest per quandam excellentiam, in sensu hoc spirituali, appellatio Sacerdotum. Propriè autem & verè, à vera & propria Christi immolatione, Sacerdos nemo dici potest, nisi ipse Dominus Jesus Christus, Sacerdos in perpetuum secundùm ordinem *Melchisedec*. Habens intransitivum [ἀπαράβατον] Sacerdotium.

29. Introductis appellationibus Sacrificii, Oblationis, Sacerdotii, Sacerdotum; etiam Mensa Domini cœpit dici Altare. Sensu metaphorico, propterea quod symbola Sacramentalia collocarentur & consecrarentur super Mensam: & super eandem ponerent Pastores dona, quæ populus offerebat. Ad Mensam etiam stantes Pastores preces offerebant, easque oblationes faciebant, quas supra commemoravimus. Licet propriè mensa sit, (sicut appellatur, in sacris literis, & frequenter in antiquorum Patrum scriptis) non autem Altare. Altare nostrum Christus est, sanctificans nostras Oblationes. Vide Matth. 23. 19. Joan. 17. 19. Hebr. 13. 10. 1. Petr. 2. 5. Apoc. 8. 3, De vocabulo Missæ, vide lib. 12. hujus operis, cap. 1. §. 6. & 7.

CAPUT VIGESIMUM-PRIMUM.

Contra præsentiam corporalem & ubiquetatem, quam affirmant Lutherani.

TAmetsi Transsubstantiationem negent fratres *Lutherani*, & memoratos superiore capite ejus fructus nobiscum rejiciant; non tamen discedunt ab opinione corporalis præsentiæ Christi in sacramento cœnæ, eique sufflaminandæ excogitata est carnis Christi *ubiquetas*. Quem errorem ut illis eximamus, quamvis sufficere posse videantur ea quæ supra allata sunt contra corporalem præsentiam, veritatis tamen & pacis studio, adjiciam hæc sequentia Catholicorum Patrum testimonia.

Supra cap.6. & cap.12.

Athanas. 2. *Athanasius*, Episcopus Alexandrinus, in suo sermone adversus eos qui humanæ in Christo Domino naturæ confessores spem suam in homine defigere dicunt. scribit, humanitatem in Christo esse non nudam, [ού ψιλὼ,] sed ineffabiliter & inseparabiliter unitam Deitati, ita ut idem & infans puerulusque fasciis circumscriptus, conspiciatur, [ἐν σπαργάνοις περιγράφεται.] & Deus agnoscatur habens δεσποτείαν ἀπερίγραφον. Tom. 2. operum *Athanasii*, pag. 303. editionis Græcolatinæ Parisiensis anno Dom. 1627. & *Gregorius Nyssenus*, orat. undecima, contra Eunomium, paulo post initium; exponens verba illa Domini ad Mariam [Joan. 20. Vado ad Patrem meum, & Patrem vestrum Deum meum & Deum vestrum; ait, ὁ εἰπὼν, πορεύομαι, τὴν τοπικὴν διάστημαίνει μετάστασιν, id est, qui dixit, Vado, localem significat profectionem.

Gregor. Nyssen. Ioan. 20. 17.

Basil. Seleuc. 3. *Basilius Seleuciensis*, orat. 32. scribit Christum, secundùm humanitatem περιγράφεσθαι τόπῳ, περιέχεσθαι χώρῳ, circumscribi loco, regione contineri.

Ambros. 4. *Ambrosius*, serm. 56. de tempore. Quisquis igitur vult contingere Dominum Salvatorem, priùs illum debet fide sua ad dextram Divinitatis imponere, & credulitate cordis collocare in cœlestibus. ——— Nos quoque docuit beatus Paulus, quemadmodum Salvatorem in cœlestibus quæreremus, dicens, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextra Dei sedens. ——— Ergo non super terram, nec in terra, nec secundùm carnem debemus quærere Salvatorem, si volumus eum invenire atque contingere, sed secundùm divinitatis gloriam, ut dicamus cum Apostolo Paulo; Nunc autem secundùm carnem non novimus Christum. Igitur & Stephanus beatus fide sua non super terram quæsivit Christum, sed stantem illum ad Dei dexteram recognovit: ibi illum reperit, ubi mentis devotione quæsivit. Non solùm autem Stephanus in cœlo videt Christum, sed eum & martyrio suo tangit. Tangit enim Dominum, cum pro inimicis suis orans, velut fide sua tenens illum, dicit; *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Intelligite ergo quanta devotionis est gloria. Maria [Magdalena] juxta Dominum constituta eum tangere non meretur, Stephanus in terris positus Christum tangit in cœlo. Illa inter Angelos præsentem non videt Salvatorem; Stephanus inter Judæos, Dominum cernit absentem. Hæc ibi. Idem Ambrosius in tractatu in symbolum Apostolorum; capite 6. Licet (inquit) eum unius loci spacio contineri ratione corporis pro nostra salute suscepti putemus, non tamen circumscriptam divinitatis & incorporalitatis suæ naturam. Diversitate enim locorum divinitas non potest separari. Et cap. 22. Hæc enim vera resurrectio, quæ sic gloriam tribuit carni, ut non auferat veritatem. Hæc *Ambrosius.*

Coloss. 3.1. *2. Cor. 5. 16.* *Actor. 7. 55, 56.* *Act. 7. 60.* *Ioan. 20. 17.*

5. *Augustinus*, epist. 6. ad Italicam viduam; Omne (inquit) quod oculis corporis conspici potest, in loco aliquo sit necesse est, nec ubique sit totum, sed minore sui parte minorem locum occupet, & majore majorem. Hæc ibi. Item epist. 57. ad Dardanum. Secundùm hominem namque in terra erat, non in cœlo ubi nunc est, quando dicebat, *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo*: Quamvis secundùm id quod filius Dei erat esset in cœlo, secundùm id verò quod filius hominis erat adhuc esset in terra, nondumque ascendisset in cœlum. ——— Noli itaque dubitare, ibi nunc esse hominem Christum Jesum, unde venturus est, memoriterque recole & fideliter tene Christianorum confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum, sedet ad dextram Patris, nec aliunde quam inde venturus est ad vivos mortuosque judicandos. Et sic venturus est, illa Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cœlum, id est, in eadem carnis forma, atque substantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundùm hanc formam non est putandus ubique diffusus. Cavendum est enim, ne ita Divinitatem astruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus. ——— Unus Christus Jesus, ubique per id quod Deus est, in cœlo autem per id quod homo. ——— Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt. Hæc ibi Augustinus. Idem etiam libro vigesimo, contra Faustum, capite undecimo. Secundùm præsentiam verò corporalem simul & in Sole & in Luna & in cruce esse non posset. Item tractatu trigesimo in Euangel. Johannis; Sursum est Dominus, sed etiam hic est veritas Domini. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse potest, veritas ejus ubique diffusa est. Et tractatu quinquagesimo, in Euangelium Johannis. Secundùm carnem, quam Verbum assumsit, ascendit in cœlum, & non est hic; ibi enim sedet ad dextram Patris. Et tractatu septuagesimo octavo, in idem Euangelium; à quibus homo abscedebat, Deus non recedebat, & idem ipse Christus homo & Deus. Ergo & ibat per id quod homo erat, & manebat per id quod Deus erat: ibat per id quod uno loco erat, manebat per id quod ubique erat. Hæc omnia *Augustinus.*

August. *Ioan. 3. 13.* *Act. 1. 11.*

Cyrill. Alex. 6. *Cyrillus Alexandrinus*, in dialogis de Trinitate, libro secundo, Nam (inquit) si verè sectionem & partitionem Divina natura, ut illi dicunt, reciperet, intelligeretur & corpus. Si autem hoc, & in loco omnino, & in magnitudine & quantitate: & si quanta facta esset, non effugeret circumscriptionem: sequereturque ad-

hæc

hæc etiam aliarum cogitationum nostrarum turbatio. Hæc Cyrillus.

Eusebius Emissenus, vel Eucherius. 7. *Eusebius Emissenus*, vel *Eucherius*, homilia de corpore & sanguine Christi, (quæ invenitur in tomo 4. operum Hieronymi.) Quia (inquit) corpus assumtum ablaturus erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, &c.

Gelasius. 8. *Gelasius*, libro adversus Eutychen & Nestorium, haud longè post initium libri; ait (inquit) ipse Salvator; Palpate & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet, sicut me videtis habentem. *Luc. 24. 39.* Et certè hoc post resurrectionem dixit, talis jam dixit, qualis cum discipulis per quadraginta dies conversatus est, convescens, & cohabitans cum eis: talis dixit, qualis ascendit in cœlos: talis dixit, qualis promissus est inde esse venturus. Aut legant ipsi ubi, posteaquam de se illa professus est, fuerit immutatus, & aliter quam se discipulis patefecit, ascenderit levatus in cœlum. Aut nos rectius ea sequimur, quæ divinis voluminibus astruuntur, non delirantium somnia & phantasmata vana sectamur. Hæc & plura ibidem in hanc sententiam *Gelasius*, disputans contra Eutychianos.

9. Eodem argumento concidit ubiquetas seu omnipræsentia corporis Christi. Nam ibi discipulis corpus suum Christus, ante ascensionem, ostendit palpabile & visibile certâ carnis ossiumque compage definitum, & loco circumscriptum, & usitatæ staturæ, solâ innocentia & gloria nostris dispar corporibus. Et quamvis in unitate personæ unitum sit Deitati, quod nostris corporibus non contingit; non tamen propterea est ubique; ut rectè argumentatur Augustinus, epistola quinquagesima septima. Nam compages & moles & circumscriptio corporis conveniunt corpori per naturam corpoream, neque à personalitate dependent. Ideo etiamsi absque istis sint quædam personæ, ut Angeli, & personæ Divinæ quoad Deitatem; nullius tamen personæ corpus ista effugit. Unde infert *Cyrillus*, in dialogis de Trinitate, lib. 2. Deitatem ipsam, si corpus esset, & quantam fore, neque à circumscriptione fore liberam.

Leo I. Papa Romanus. 10. Appositè huc accommodabimus verba illa *Leonis* magni; Salva igitur proprietate utriusque naturæ, & in unam coëunte personam, suscepta est à majestate humilitas: & tenet sine defectu proprietatem suam utraque natura: & sicut formam servi Dei forma non adimit: ita formam Dei, servi forma non minuit. Invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris. Incomprehensibilis voluit comprehendi. Et sicut Verbum ab æqualitate Paternæ gloriæ non recessit; ita caro naturam nostri generis non reliquit. Hæc *Leo I.* Episcopus Romanus in epistola Encyclica ad *Flavianum*.

Vigilius. 11. *Vigilius*, libro primo contra Eutychen. Hoc erat ire ad Patrem, & recedere à nobis, auferre de hoc mundo naturam quam susceperat ex nobis. —— Dei Filius secundùm humanitatem suam recessit à nobis; secundùm Divinitatem suam ait nobis; *Matth. 28. 20.* Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Si nobiscum est, quomodo ait? Venient dies, quando desideretis diem unum filii hominis, & non videbitis. *Luc. 17. 22.* Sed & nobiscum est, & non est nobiscum. quia quos reliquit & à quibus discessit humanitate sua, non reliquit nec deseruit Divinitate sua: per formam enim servi, quam abstulit à nobis in cœlum, absens est nobis; per formam Dei, quæ non recedit à nobis in terris, præsens est nobis: tamen & præsens & absens ipse unus idemque est nobis. Idem lib. 2. differens de Christi carne, ubinam illa fuerit, tempore sepulturæ; Caro (inquit) ipso die non fuit in Paradiso, nec in inferno, sed exanimis jacuit in sepulcro. Et eodem libro argumentatur contra Eutychianos, ab accretione corporis Dominici, ab infantia ad virilem usque staturam. quo etiam argumento conteritur ubiquetas. Nam quod ubique est, non recipit quantitatis augmentum.

12. Neque aliam esse, quoad dimensionem & localem circumscriptionem, rationem corporis Dominici jam glorificati, perspicuè docet *Vigilius*, lib. 4. ejusdem operis; Deinde (inquit) si Verbi & carnis una natura est, quomodo, cum Verbum ubique sit, non ubique inveniatur & caro? namque quando in terra fuit, non erat utique in cœlo: & nunc quia in cœlo est, non est utique in terra: & in tantum non est, ut secundùm ipsam Christum exspectemus venturum de cœlo, quem secundùm Verbum nobiscum esse credimus in terra. Igitur secundùm vos [Eutychianos] aut Verbum cum carne sua loco continetur, aut caro cum Verbo ubique est, quomodo una natura contrarium quid & diversum non recipit in seipsa. Diversum est autem & longè dissimile, circumscribi loco, & ubique esse. Et quia Verbum ubique est; caro autem ejus ubique non est, apparet eum unum eundemque Christum utriusque esse naturæ; & esse quidem ubique secundùm naturam Divinitatis suæ, & loco contineri secundùm naturam humanitatis suæ: creatum esse, initium non habere, morti subjacere, mori non posse: quorum unum illi est ex natura Verbi, qua Deus est; aliud ex natura carnis, qua idem Deus homo est. Igitur unus Dei Filius, idemque hominis factus filius, habet initium ex natura carnis suæ, & non habet initium ex natura Divinitatis suæ: creatus est per naturam carnis suæ, & non est creatus per naturam Divinitatis suæ: circumscribitur loco per naturam carnis suæ, & loco non capitur per naturam Divinitatis suæ: minor est etiam Angelis per naturam carnis suæ, & æqualis est Patri secundùm naturam Divinitatis suæ: mortuus est natura carnis suæ, & non est mortuus natura Divinitatis suæ. Hæc est fides & confessio Catholica, quam Apostoli tradiderunt, martyres roboraverunt, & fideles nunc usque custodiunt. Hæc *Vigilius*.

13. Argumentatur etiam *Vigilius*, sicut & alii Patres, à morte Christi, ut inde evincant duas in eo esse distinctas naturas, cum secundùm Deitatem mori non posset. Eadem Christi mors argumentum suppeditat contra ubiquetatem carnis Christi; nam si ubique fuisset corpus Christi, anima, ab eo per mortem divulsa, nunquam esset, aut si anima ubique, corpus, ea privatum, nusquam esset: & cum nusquam esset, non esset.

14. Sic autem pro carnis Christi ubiquetate, qui eam defendunt, argumentantur ab hypostatica naturarum unione, ut, si salvam velint suam argumentationem, affirmare necesse habeant carnem Christi jam inde à primo hypostaticæ unionis, in utero concipientis Virginis, momento, fuisse ubique. Vide fundamenta do-

ctrinæ de SS. Cœna, (edita cum locis *Chemnitii*) post caput 12. pagina 127. & sequentibus, in editione Wittebergensi, anno Domini 1615. Frustra autem metuunt, ne dissolvatur duarum in Christo naturarum, divinæ ac humanæ, hypostatica unio, si alicubi sit Christus secundum Deitatem, ubi non sit secundùm humanitatem. Neque simile est quod objiciunt de corpore Planetæ affixo unico maximi circuli loco, aut gemma in pala annuli. Nam Deitatis immensitas non est quantitativa, sed supra quantitatem eminens, ita ut ubique sit Deitas tota indivisa, nulli rei coëxtensa, neque à se neque ab humanitate sua ullâ loci intercapedine separata, non habens partem extra partem, sed simpliciter impartibilis; adeo ut ubicunq; sit Christi humanitas uno loco circumscripta, licet nulli certò loco immobiliter affixa sit, maneat tamen personaliter unita Deitati, & quidem (ut ita loquar) toti Deitati, & ei tota Deitas, in persona Verbi, quamvis ejus humanitas non sit immensa & illimitata ut Deitas. Certè si alicubi esset Filius Dei, ubi non esset Filius Virginis; tolleretur hypostatica unio, substitutis duabus personis. At non tollitur per hoc quod unus idemque Christus, Deus homo, sit secundùm suam Deitatem ubique, at secundùm suam humanitatem uno loco circumscriptus. Ita enim intelligenda est unitas personæ, ut illibata maneat cujusque naturæ proprietas. sicut semper docuit, congruenter sacris literis, Catholica antiquitas.

15. *Fulgentius*, libro secundo ad Trasimundum regem, prope finem libri; Filius ergo Dei, tam auctoritate divina, quam sanctorum Patrum fideli veracique sententia, secundùm Divinam naturam infinitus immensusque probatur, ubique præsens, omnia replens, testis nunc cogitationum & operum, futurus judex retributorque cunctorum. quia verò idem Filius Dei verus Deus natus de Deo Patre, verus homo factus est pro nobis ex homine; factus est enim ex semine David secundùm carnem, Divinæ humanæque naturæ in se continens veritatem; quæ fuerunt veræ Divinitatis non amisit, & quæ sunt veræ humanitatis accepit: unus idemque secundùm carnem de matre temporaliter natus, qui secundùm Divinitatem de Patre permanet sempiternus: unus idemque homo localis ex homine, qui est Deus immensus ex Patre: unus idemque secundùm humanam substantiam absens Cœlo cum esset in terra, & derelinquens terram cum ascendisset in Cœlum; secundùm Divinam vero immensamque substantiam nec cœlum dimittens cum de cœlo descendit, nec terram deserens cum ad cœlum ascendit. quod ipsius Domini certissimo potest cognosci sermone, qui ut localem ostenderet humanitatem suam, dicit discipulis suis; Ascendo ad Patrem meum & ad Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. De Lazaro quoque cum dixisset, Lazarus mortuus est: adjunxit, dicens; Et gaudeo propter vos ut credatis, quoniam non eram ibi. Immensitatem verò suæ Divinitatis ostendens discipulis dicit; Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. quomodo autem ascendit in cœlum, nisi quia localis & verus est homo? aut quomodo adest fidelibus suis, nisi quia idem immensus & verus est Deus? ——— ait; Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo. Non

Fulgentius.

Joan. 20. 17. Joan. 11. 15. Matth 28. 20. Joan. 3. 13.

quia humana Christi substantia fuisset ubique diffusa, sed quoniam unus idemque Dei Filius atque hominis filius, verus Deus ex Patre, sicut homo verus ex homine, licet secundùm veram humanitatem suam localiter tunc esset in terra, secundùm Divinitatem tamen (quæ loco nullatenus continetur) cœlum totus impleret & terram. Istam Christi veram humanitatem, quæ localis est, ut veram Divinitatem, quæ immensa semper est, Apostolica quoque doctrina cernimus intimari. Nam ut Christi veri hominis corpus localiter contineri Paulus monstraret Apostolus, ait ad Thessalonicenses; quo conversi estis ad Deum à simulacris, (1. Thess. 1. 9, 10.) servire Deo vivo & vero, & exspectare Filium ejus de cœlis, quem suscitavit à mortuis Jesum. ipsum utique monstrans corporaliter de cœlo venturum, quem corporaliter à mortuis noverat suscitatum. Propterea rursus ait; Nostra autem conversatio in cœlis est, unde etiam Salvatorem exspectamus Dominum Jesum Christum. (Philip. 3. 20.) quod si verum est corpus Christi, loco potest utique contineri. ——— Cum ergo caro Christi localis absque dubitatione monstraretur (Actor. 2.) Divinitas tamen ejus ubique semper esse, Paulo testante, cognoscitur, qui fidelibus dicit, an experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur, Christi? quomodo autem in eo loqui potuit, si in illo non fuit? (2. Corinth. 13. 3.) vel quomodo corporaliter ascendit in cœlum, & in suis fidelibus esse prædicatur in terra, si non est in illo Divinitatis immensitas, quæ cœlum implere possit & terram? Nam Corinthiis Paulus dicit; Annon cognosci is vos ipsos? quia (2. Corinth. 13. 5.) Jesus Christus in vobis est. Et ad Ephesios (Ephes. 3. 17.) ait, in interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Est itaque Filius in cœlo, & habitat in nobis in terra, scilicet illa suæ immensitatis præsentia, qua in nobis Pater Spiritusque sanctus habitat. Hæc *Fulgentius*. Idem quoque libro tertio ad *Trasimundum* regem, prope finem libri; Christus, secundùm totum hominem, quem accepit, terram localiter deferens, ad cœlum ascendit. Hæc ille.

16. *Ferrandus*, diaconus Carthaginensis, *Fulgentio* σύγχρονος, prope finem suæ epistolæ ad *Severum* scholasticum Constantinopolitanum, [tomo tertio bibliothecæ Patrum, editionis quartæ, columna trecentesimâ quadragesimâ] docet, Christi carnem non esse ubique, neque humanam ejus animam esse ubique, atque adeo quod totum Christus non sit ubique, etiamsi totus Christus sit ubique secundùm Divinitatem. Et istam distinctionem explicans, ait; Totus ubique diffusus, sed non totum. Hic verò si requiras, quid est totum Christus? respondeo, Verbum Dei, anima rationalis, & caro. Sive enim Verbum dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas animam rationalem, & corpus. Sive animam rationalem dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas Verbum & carnem. Sive carnem dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas Verbum & animam rationalem. Totus ergo Christus ubique est secundùm Verbum, sed non totum ubique est, quia non est ubique anima rationalis & caro, cum quibus est totum totus Christus. Apud inferos fuit secundùm animam rationalem, sed non totum, quia caro non fuit, cum qua totum est. Totus Christus in se-

Ferrandus.

Dist. Totũ Christus, & totus Christus.

Totus Christus ubique est secundùm Verbum, sed non totum ubique est; quia non est ubique anima rationalis & caro, cum quibus est totum totus Christus.

pulcro

pulcro fuit ſecundùm carnem, ſed non totum; quia anima rationabilis ibi non fuit, cum qua eſt totum. Verbum tamen Dei & cum anima ſua apud inferos, & cum carne ſua in ſepulcro fuit, quia naturaliter ubique diffuſum, nec animæ ſuæ, nec carni ſuæ aliquando defuit. Sive igitur Verbum, ſive anima rationalis, ſive caro ſignificetur, totus Chriſtus ſignificatur, ſed non totum. Neque enim erit totum, niſi ſimul Verbum, anima rationalis, & caro. quare autem Verbum totus Chriſtus, & anima rationalis totus Chriſtus, & caro totus Chriſtus, niſi quia una eſt Verbi, animæ rationalis, & carnis perſona? quare iterum Verbum ſine anima rationali & carne non totum Chriſtus, aut anima rationalis & caro ſine Verbo non totum Chriſtus, niſi quia alia eſt Verbi, alia rationalis animæ carniſque natura? illa divina, iſta humana? Hæc *Ferrandus*.

Martinus I. Papa Rom. Vide ſupra, lib. 5. cap. 2.

17. *Martinus* primus, Papa Romanus, & cum illo Concilium Lateranenſe centum & quinque Epiſcoporum (celebratum contra Monothelitas, anno Domini 649.) ſecretario quinto illius Concilii, anathematiſmo quarto, condemnationem denunciant contra eos, qui unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum non confitentur circumſcriptum corpore, incircumſcriptum Deitate.

Sophronius Hieroſolymitanus.

18. *Sophronius*, Patriarcha Hieroſolymitanus, in ſuis ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum ſynodicis literis, quæ exſtant in actis ſextæ œcumenicæ Synodi, actione undecima, loquens de incarnationis myſterio, ait Deum Verbum, quia verè homo factus eſt, & circumſcriptionem ſuſcepiſſe corporis, & figuram nobis competentem geſſiſſe; ἐπεὶ δὲ κατ᾽ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ φύσιν τὴν ἡμῶν ἔχεν ἀμείωτον, καὶ περιγραφῆς ἠνέχετο σώματος, καὶ σχῆμα τὸ ἡμῖν ἁρμόζον πεφόρηκε. Hæc Sophronius, in illis ſuis ſynodicis literis, [tom. 5. Concil. edit. Pariſ. pag. 171. D.]

Majeſtas Divinitatis.

19. Majeſtas Chriſti, & præſentia Majeſtatis, diſtinguitur à carne & conditione carnis & præſentia carnis, & ad Divinitatem refertur, in ea diſtinctione, apud Ambroſium, in ſymbolum Apoſtolorum, capite undecimo, & libro ſecundo de fide, capite quarto, initio capitis. & lib. 3. de fide, capite 7. & libro 5. de fide, capite 2. & capite 5. Et apud Auguſtinum, libro contra Felicianum Arianum, capite 15. & capite 16. Item, in Euangelium Johannis, tract. 5. & tract. 50. & apud Leonem Magnum, ſermone ſeptimo in ſollemnitate nativitatis Domini. Et ſermone decimo ſeptimo de paſſione Domini, feria quinta. Et ſermone decimo octavo de paſſione Domini.

20. Ad cauſam Lutheranam ſpectantia plura lector inveniet infra, libro decimo quarto, capite ultimo, in judicio de pace & concordia Eccleſiarum Euangelicarum.

CAPUT VIGESIMUM-SECUNDUM.

Compendium doctrinæ Johannis Calvini *de ſacramento Euchariſtiæ*.

QUoniam eximio Theologo piæ memoriæ *Iohanni Calvino* injuſtiſſimam litem quidam intendunt de neſcio qua imaginaria & phantaſtica perceptione corporis Chriſti, & de nudis ſymbolis, & quod humanæ rationi divina myſteria ſubjiciat, operæ pretium duxi, prolatis in medium ipſius *Calvini* verbis, iſtas criminationes diſpellere. Ait igitur *Iohannes Calvinus*, lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 5. Chriſtus docet verâ ſui participatione nos vivificari: quam manducandi etiam ac bibendi verbis ideo deſignavit, ne quam ab ipſo vitam percipimus, ſimplici cognitione percipi quiſquam putaret. ——— Interim verò hanc non aliam eſſe quam fidei manducationem fatemur: ut nulla alia fingi poteſt. ——— Eamque manducationem fructum effectumque eſſe fidei dico. Aut ſi clarius velis, illis manducatio eſt fides, mihi ex fide potius conſequi videtur.

Vera participatio.

2. Et ibidem, §. 6. Neque alio ſenſu Auguſtinus credendo nos manducare ſcripſit. ——— Atque idipſum eſt quod alicubi ſcribit *Chryſoſtomus*, (homilia 60. & 61. ad populum Antiochenum) Chriſtum non fide tantum, ſed reipſa nos ſuum efficere corpus. Neque enim aliunde quàm à fide tale bonum conſequi intelligit: ſed hoc tantum vult excludere, ne quis, dum fidem nominari audit, nudam imaginationem concipiat.

3. Item §. 7. Neque illi mihi ſatisfaciunt, qui nos Spiritus modo participes faciunt, præterita carnis & ſanguinis mentione. ——— Erit mihi longior cum Hyperbolicis doctoribus diſputatio, qui dum pro ſua craſſitie abſurdum edendi & bibendi modum fabricant, Chriſtum quoque carne ſua exutum in phantaſma transfigurant.

4. Item §. 10. Quod ergo mens noſtra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè unire quæ locis disjuncta ſunt. Jam ſacram illam carnis & ſanguinis ſui communicationem, qua vitam ſuam in nos transfundit Chriſtus, non ſecus ac ſi in oſſa & medullas penetraret, in cœna etiam teſtatur & obſignat: & quidem non objecto inani & vacuo ſigno, ſed efficaciam Spiritus ſui illic proferens, quâ impleat quod promittit.

5. Item §. 11. Porrò tametſi fidem hæc omnia reſpiciunt; nullum tamen locum relinquo huic cavillo, quaſi dum fide percipi Chriſtum dico, intelligentia duntaxat ac imaginatione velim concipi. ——— Dico igitur, in cœnæ myſterio per ſymbola panis & vini Chriſtum verè nobis exhiberi, adeóque corpus & ſanguinem ejus, in quibus omnem obedientiam pro comparanda nobis juſtitia adimplevit: quo ſcilicet primùm in unum corpus cum ipſo coaleſcamus; deinde participes ſubſtantiæ ejus facti, in bonorum omnium communicatione virtutem quoque ſentiamus.

Participes ſubſtantiæ ejus.

6. Item §. 12. Ut finitum eſſe Chriſti corpus, pro perpetua corporis humani ratione, minimè ambigimus, cœloque contineri, quo ſemel receptum eſt, donec ad judicium redeat: ita ſub hæc corruptibilia elementa, retrahere ipſum, aut ubique præſens imaginari, prorſus ducimus nefas eſſe. Neque id ſanè opus eſt, quo ipſius participatione fruamur: quando hoc beneficii per Spiritum ſuum nobis Dominus largitur, ut unum corpore, ſpiritu & animâ ſecum fiamus. Vinculum ergo iſtius conjunctionis eſt Spiritus Chriſti, cujus nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quicquid Chriſtus ipſe & eſt & habet, ad nos derivatur.

7. Item

Habitudinis præsentia. 7. Item §.13. At sic continetur in sacramento, ut in Cœlo maneat, inquiunt; nec aliam quam habitudinis præsentiam statuimus. Verum quæcunque faciendo fuco vocabula obtendant, hic omnium finis est, per consecrationem Christum fieri qui antea panis erat: ut deinde sub illo panis colore lateat Christus. Item §. 14. Hinc prodiit fictitia illa transsubstantiatio. *Transsubstantiatio.*

Ore corp. 8. Item §. 15. Nec vero Satanæ præstigiis tam fœde unquam delusi fuissent, nisi quia jam fascinati erant illo errore, corpus Christi sub pane inclusum ore corporeo in ventrem transmitti. ——— Hoc igitur fixum maneat, non verè nec aptè promitti nobis in Cœna carnem Christi verè esse in cibum, nisi vera externi symboli substantia respondeat. *Manet substantia symboli.*

Vera & substantialis communicatio. 9. Item §.19. Cæterum his absurditatibus sublatis, quicquid ad exprimendam veram substantialemque corporis ac sanguinis Domini communicationem, quæ sub sacris cœnæ symbolis fideliter exhibetur, facere potest, libenter recipio: atque ita ut non imaginatione duntaxat aut mentis intelligentia percipere, sed & re ipsa frui in alimentum vitæ æternæ intelligantur. Et §. 20. Intolerabilis autem blasphemia est, sine figura prædicari de elemento caduco & corruptibili, quod sit Christus. *Re ipsa.*

Objectio. 10. Item §.22. Odiosè jactant, humanum sensum nobis obstare, quo minus credamus quod Christus sacro suo ore protulit: sed quam improbè hanc ignominiam nobis inurant, magna ex parte jam planum feci, & clarius deinde liquescet. Nihil ergo nos impedit, quo minus loquenti Christo credamus, & simulac hoc vel illud annuerit, acquiescamus. Tantum hoc agitur, an nefas sit de genuino sensu sciscitari. *Responsio.*

11. Item §.24. Nos etiam rationi humanæ ita addictos esse jactant, ut nihil plus tribuamus Dei potentiæ, quàm naturæ ordo patitur, & dictat communis ratio. A tam improbis calumniis provoco ad ipsam doctrinam quam tradidi: quæ satis dilucidè ostendit, me hoc mysterium minimè rationis humanæ modo metiri, vel naturæ legibus subjicere. ——— Lectores iterum admonitos cupio; ut quid ferat nostra doctrina, diligenter æstiment, pendeatne à sensu communi, an verò fidei alis superato mundo transscendat in cœlos. Dicimus Christum tam externo symbolo, quam Spiritu suo ad nos descendere, ut verè substantia carnis suæ & sanguinis sui animas nostras vivificet. In his paucis verbis, qui non sentit multa subesse miracula, plusquam stupidus est. ——— Non hic quæritur quid Deus potuerit, sed quid voluerit. Affirmamus autem, id factum esse quod illi placitum erat. Placuit autem, Christum fratribus per omnia similem fieri, excepto peccato. qualis est nostra caro? nonne quæ certa sua dimensione constat, quæ loco continetur, quæ tangitur, quæ videtur? Et cur (inquiunt) non faciat Deus, ut caro eadem plura diversaque loca occupet, ut nullo loco contineatur, ut modo & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, ut carnem faciat simul esse, & non esse carnem? *Christus verè substantia carnis suæ & sanguinis sui animas nostras vivificat.*

Vide sup. cap.6. §.19. & §.20. & §.48. Ac si diceret Calvinus, quicquid contradictionem includit, vel ex quo sequitur contradictio, illud non cadit sub Dei potentiam, nec est Deo possibile. Et hanc maximam omnes agnoscunt scholastici doctores. Deus enim mentiri non potest, aut contradictionis auctor esse. Sed audiamus porro Calvinum.

12. Eodem capite, §.30. In cœna speciali modo præsentem se exhibet Mediator noster, sic tamen ut totus adsit, non totum: quia, ut dictum est, in carne sua cœlo comprehenditur donec in judicium appareat. Item §. 31. Ergo tantum de modo quæstio est. *Vide sup. cap.20. §.16.*

13. Item §. 33. Falso jactant, quicquid docemus de spirituali manducatione, veræ & reali (ut loquuntur) opponi: quandoquidem non nisi ad modum respicimus: qui apud eos carnalis est, dum Christum pane includunt; nobis spiritualis, quia vis arcana Spiritus nostræ cum Christo conjunctionis vinculum est. Nihilo verior est altera objectio, nos fructum vel effectum duntaxat, quem ex esu Christi capiunt fideles, attingere. Diximus enim antea Christum ipsum cœnæ esse materiam: inde verò sequi effectum, quod sacrificio mortis ejus expiamur à peccatis, sanguine abluimur, resurrectione erigimur in spem cœlestis vitæ. ——— quod inter carnem Christi distinguit, [Lombardus, lib.4. sentent. dist. 8.] & alendi efficaciam, qua prædita est, assentior: quod autem sacramentum esse fingit, & quidem sub pane contentum, error est non ferendus. Hinc nata est sacramentalis manducationis falsa interpretatio: qua putarunt impios quoque & sceleratos edere Christi corpus, quamlibet sint ab eo alieni. Atqui ipsa Christi caro in mysterio cœnæ non minus spiritualis res est, quàm æterna salus. Unde colligimus, quicunque vacui sunt Christi Spiritu, carnem Christi nihilo magis posse edere, quàm vinum bibere cui non sit conjunctus sapor. Hæc ibi. *Spiritualis manducatio realis est.* *Non solum fructum vel effectum accipimus, sed prius Christum ipsum.* *Sacramentalis manducationis falsa interpretatio.*

14. Idem in sua cum Tigurinis consensione in re sacramentaria, cap. 21. Tollenda est qualibet localis præsentiæ imaginatio. ——— Perversa & impia est superstitio ipsum sub elementis hujus mundi includere. *Negatur localis præsentia.*

15. Item, in expositione capitum ejusdem consensionis, §. *quæritur, quænam.* Jam si quæritur, qualis ista sit communicatio, sic paulò ante à nobis erat descripta, ut fictitia & umbratilis dici nequeat. *Non est umbratilis communicatio.*

16. Item §. *Venio nunc.* Communicari nobis Christi corpus & sanguinem, nullus nostrum negat. qualis autem sit corporis & sanguinis Domini communicatio, quæritur. Carnalem isti palàm & simpliciter asserere quomodo audeant, miror. Spiritualem cum dicimus, fremunt, quasi hac voce realem, ut vulgo loquuntur, tollamus. Nos verò si reale pro vero accipiant, & fallaci vel imaginario opponant, barbarè loqui mallemus, quam pugnis materiam præbere. ——— Placidis & moderatis hoc testatum volo, ita secundùm nos spiritualem esse communicationis modum, ut reipsa Christo fruamur. *Communicatio. Carnalis. Spiritualis. Realis.* *Reipsa.*

17. Idem in secunda defensione contra Westphalum, §. *quia dico Christum.* quod inter opiniones rejectitias alicubi posui, Christi corpus realiter & substantialiter adesse in cœna, minimè cum vera & reali communicatione pugnat, quæ & nostro in cœlum ascensu constat, nec alium Christi ad nos descensum requirit, quam spiritualis gratiæ. ——— Manducationis rationem hanc tradimus, ut vim carnis suæ vivificam Spiritus sui gratia in nos transfundat. *Realiter & substantialiter.* *Manducationis ratio.*

18. Et ibidem, §. *Tertium caput est.* Ubicunque cœna peragitur, præsens esse ejus corpus, modo præsentiæ modum quem exposui amplectatur, non dissentio. ——— Palam in defensione

Efficax organum. consensus assero, efficaciter hoc organo (*S. cœna*) Christum uti, ut in nobis habitet.

Substantialiter pascimur Christi carne & sanguine. 19. Idem in libro de vera participatione carnis & sanguinis Christi in sacra cœna. §. *Venio nunc ad Gallum.* Plus centies occurrit in scriptis meis, adeò me non rejicere substantiæ nomen, ut ingenuè & libenter profitear, spiritualem vitam incomprehensibili Spiritus virtute ex carnis Christi substantia in nos diffundi. Ubique etiam admitto, substantialiter nos pasci Christi carne & sanguine: modo facessat crassum de locali permixtione commentum.

Distinctio rationis. 20. Item §. *Hic tumultuosè.* Nobis ingenita est naturaliter ratio, quæ sine Dei injuria damnari non potest. A cœlestibus mysteriis facessat vitiosa ratio. ——— Tertia autem ratio est, quam & Spiritus Dei & Scriptura nobis dictat.

21. Idem in libello de optima ineundæ concordiæ ratione, §. *Porro frustra.* Quæcunque definitioni positæ repugnant, commenta procul facessant: qualia sunt de corporis ubiquetate, vel de occulta sub panis symbolo inclusione, vel de substantiali in terris præsentia.

Plura ibidem, & in aliis libris superius à me citatis, inveniet lector, quem hoc compendio noluimus ab ipsius *Calvini* lectione avocari, sed potius ad eam exstimulari.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DUODECIMUS,

DE

POENITENTIA, & connexis quibusdam quæstionibus. Contra errores Gnosticorum, & Felicissimi, & Libertinorum, & Novatianorum, & Papistarum, &c.

CAPUT PRIMUM.

De catechumenis, & competentibus, & fidelibus, & lapsis. ubi etiam de Missa catechumenorum, & Missa fidelium. Item, de Traditoribus.



Accedentes ad Ecclesiam ab infidelitate, docendi sunt, & fidei confessio ab eis exigenda est, antequam baptizentur. QUibusdam *Augustini* seculo, videbatur, indiscretè admittendos esse ad sacramenti baptismi perceptionem omnes ejusdem cupidos, nec differendos esse donec per præviam catechizationem discerent, quemadmodum credere & vivere debeat Christianus. quem errorem antiquæ atque à sanctis scripturis acceptæ Ecclesiæ Catholicæ consuetudini repugnantem, refutat ex professo *Augustinus*, libro de fide & operibus. Et docet, accedentibus ad Ecclesiam *Catechumeni.* ab infidelitate, manendum esse in gradu catechumenorum, donec credenda agendaque Christiano, cum aliquo convenienti profectu audierint: ut *Competentes.* sic instructi nomina sua inter competentes profiteantur, & salutare lavacrum percipiant. Si verò intermedio tempore extremum mortis periculum adesse videatur, & paucis verbis propositam fidem confiteantur, tingendos esse ante præstitutam temporis metam.

2. An usque adeo (inquit) dissimulamus à *Augustini.* sensibus nostris, ut vel nos ipsos non recordemur quàm fuerimus attenti atque solliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc competentes etiam vocaremur? ——— quid *Competentes unde dicti.* autem aliud agit totum tempus quo catechumenorum locum & nomen tenent, nisi ut audiant, *Catechumeni.* quæ fides & qualis vita debeat esse Christiani. ——— quod autem fit per omne tempus, quod in Ecclesia salubriter constitutum est, ut ad nomen Christi accedentes catechumenorum *Catechumeni.* gradus accipiant; hoc fit multo diligentius & instantius his diebus, quibus competentes vocantur, cum ad percipiendum baptismum sua *Competentes.* nomina jam dederunt. Hæc *Augustinus*, libro de fide & operibus, capite sexto. Idem alibi ait; Pascha jam appropinquabat, dedit nomen inter alios competentes. libro de cura pro mortuis, cap. 12.

 3. Duo

Tempora baptizandi competentes.

3. Duo erant anniversaria tempora, quibus solis celebrabatur & dabatur sacramentum baptismi competentibus, nempe Pascha & Pentecoste. nisi catechumeni periclitantis infirmitas suaderet quovis tempore eum baptizare. qua de re aliquot antiquos canones recitat *Gratianus* De consecratione, 4. dist. can. *Non ratione.* & sequentibus aliquot canonibus. ubi hujus observationis rationem reddit *Leo* Papa, can. *Propriè.*

Vide lib. 10. cap. 5.

Ambrosius.

4. *Ambrosius* ait; Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum dimissis catechumenis, Symbolum aliquibus competentibus in baptisterii tradebam basilica. libro 2. epist. 14. ad Marcellinam sororem.

Tertullianus.

5. Qui Græco vocabulo κατηχούμενοι, ii *Tertulliano* non solum catechumeni (libro de præscriptionibus adversus hæreticos, capite quadragesimo primo) retentâ appellatione Græcanica, sed etiam Latina voce dicuntur audientes, & auditores. libro de Pœnitentia, capite sexto. Nemo ergo (inquit) sibi aduletur, quia inter auditorum tyrocinia deputatur, quasi eo etiam nunc sibi delinquere liceat. ——— quid autem te à perfecto Dei servo separat? an alius est intinctis Deus, alius audientibus? ——— audientes optare intinctionem, non præsumere oportet. Hæc ibi *Tertullianus.* Et eodem sensu beatus *Cyprianus*; Audientibus etiam, si qui fuerint periculo præventi, & in exitu constituti, vigilantia vestra non desit. libro tertio, epistola decima septimâ, quæ est in alia editione epistola decima tertia. Item; Optatum inter lectores doctorem audientium constituimus. lib. 3. epist. 22. quæ est in alia editione, epist. 24.

Audientes, sive auditores.

Cyprianus.

Optatus inter lectores constitutus doctor audientiū, seu catechumenorum.

Catechumeni audiebant etiam conciones pastorum.

6. Non tamen excludebantur catechumeni ab audiendis concionibus Episcoporum, sed suum tantùm servare jubebantur designatum locum, & finito sermone, ac peracta oratione pro catechumenis, cum ventum esset ad celebrationem Eucharistiæ & orationes eo pertinentes dimittebantur ac recedere jubebantur catechumeni, clamante diacono (ut est in liturgiis *Basilii* & *Chrysostomi*) ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· οἱ κατηχούμενοι προέλθετε. μή τις τῶν κατηχουμένων. Post sermonem fit missa catechumenis, manebunt fideles. inquit Augustinus, sermone 237. de Tempore. fit missa, id est, fit missio catechumenis, dimittuntur catechumeni. Conditus est canon in Concilio Carthaginensi quarto, in hæc verba; Ut Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive Judæum, usque ad missam catechumenorum. Concil. Carthaginens. quart. canone octogesimo quarto. Celebratum est hoc Concilium, Augusto Honorio IV. & Eutychiano Cônsulibus, anno Domini trecentesimo nonagesimo octavo. Usque ad missam catechumenorum, id est, missionem seu dimissionem catechumenorum. Hujus discretionis neglectum exprobrat hæreticis Gnosticis Tertullianus; Non omittam (inquit) ipsius etiam conversationis hæreticæ descriptionem, quam futilis, quam terrena, quam humana sit, sine gravitate, sine auctoritate, sine disciplina, ut fidei suæ congruens. In primis, quis catechumenus, quis fidelis, incertum est, pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant. libro de præscription. adversus hæreticos, capite 41. fuit olim & aliud genus audientium, in pœnitentibus post baptismum, de quo inferius, cap. 6. hujus libri.

Dimissio seu missa catechumenorum.

Nullus prohibeatur ingredi Ecclesiam, & audire verbū Dei, usque ad missam catechumenorum.

Aliud genus audientium.

Fideles.

7. *Fideles* dicebantur omnes baptizati, sive (ut Tertullianus loquitur) intincti, quos etiam ibidem perfectos Dei servos vocat: & Hieronymus, Christianos; dialogo adversus Luciferianos. Clementi Alexandrino dicuntur φωτιζόμενοι illuminati, & τελειούμενοι perfecti, libro primo pædagogi, capite sexto. Post missam factam catechumenis, id est, post dimissos catechumenos, manebant fideles: deinde peractis Eucharistiæ mysteriis, fiebat etiam missa fidelibus, id est, dimittebantur fideles. Finitis omnibus (inquit *Alcuinus*,) adstanti & observanti populo absolutio datur, inclamante diacono; Ite, Missa est. Missa ergo nihil aliud intelligitur, quam dimissio, id est, absolutio, quam celebratis omnibus, tunc diaconus esse pronunciat, cum populus à sollemni observatione dimittitur. Unde & Missam catechumenorum canones dicunt, quoniam post Euangelii lectionem incipiunt celebrari sacra mysteria, quibus nullum nisi baptizatum interesse licet: tunc enim clamante diacono, iidem catechumeni mittebantur foras. Missa ergo catechumenorum fiebat ante actionem sacramentorum: Missa fidelium post confectionem & participationem eorundem sacramentorum. Hæc *Alcuinus*, libro de divinis officiis, capite de celebratione Missæ, & ejus significatione, in fine illius capitis. Et *Honorius Augustodunensis*, in Gemma animæ, lib. 1. cap. 90. Hæc verba, *Ite missa est*, interpretatur, licentiam abeundi. Olim post celebrata mysteria *Isidis*, dicebat Scriba, λαοῖς ἄφεσις, ut refert *Appulejus*, libro undecimo Metamorphoseon, sive de asino aureo. Inde mutuatos esse hunc morem Christianos Latinos, ut dicerent, *Ite Missa est*, ait *Polydorus Vergilius*, libro quinto de rerum inventoribus. capite duodecimo. *Remissam peccatorum*, dixerunt *Tertullianus*, libro quarto adversus Marcionem, capite decimo octavo; & *Cyprianus*, epistola decimâ, & epistola quinquagesima nonâ, in editione Pamelii. & libro de bono Patientiæ. & *Augustinus*, libro tertio de baptismo, contra Donatistas: capite decimo octavo. id est, remissionem peccatorum.

Missa, seu dimissio fidelium.

Ite, missa est.

8. Nec adulti solùm, sed etiam parvuli baptizati fidelibus accensebantur. Parvulum (inquit *Augustinus*) etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. fidelis vocatur, non rem ipsa mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo. Aug. epist. 23. ad Bonifacium Episcopum. Accepto baptismo admittebantur ad Eucharistiæ participationem etiam infantes tempore *Cypriani*, ut patet ex ejus libro de lapsis. quæ consuetudo passim vigebat adhuc *Augustini* seculo, ipso teste *Augustino*, lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 20. & lib. 1. contra Julianum, cap. 2.

Parvuli baptizati accensentur fidelibus.

Vide sup. lib. 10. cap. 5. §. 1. & §. 2.

Eucharistia datur infantibus baptizatis.

9. Quod si fidelium quispiam in grave aliquod atque notorium crimen lapsus esset, abstinebatur à communicatione, donec peractâ pœnitentiâ secundùm Ecclesiæ disciplinam reconciliaretur. Ex eis autem lapsis, qui premente gentili persequutione in Christi confessione non steterant, alii dicti sunt thurificati & sacrificati, qui scilicet idolis immolaverant; alii Libellatici, qui libellis conscientiam suam maculaverant. ut loquitur Cyprianus, libro quarto, epistola secunda, ad Antonianum. quæ in alia editione est epistola quinquagesima secunda, ubi etiam ait; Nec tu existimes, frater charissime, sicut quibusdam videtur, Libellaticos cum sacrificatis æquari oportere: quando inter ipsos etiam qui sacrificaverint, & con-

Lapsi.

Thurificati. Sacrificati. Libellatici.

Disparibus culpis dispares [illegible]

& conditio frequenter & causa diversa sit.—— quæ inclementia est, & quam acerba duritia, Libellaticos cum iis, qui sacrificaverint, jungere? quando is cui libellus acceptus est, dicat; Ego prius legeram, & Episcopo tractante cognoveram, non sacrificandum idolis, nec simulacra servum Dei adorare debere: & iccirco ne hoc facerem, quod non licebat (cum occasio libelli fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio) ad magistratum vel veni, vel alio eunte mandavi; Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non posse, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam. Nunc tamen etiam iste, qui libello maculatus est, posteaquam nobis admonentibus didicit, ne hoc se facere debuisse, etsi manus pura sit, & os ejus feralis cibi contagia nulla polluerint, conscientiam tamen ejus esse pollutam; flet auditis nobis, & lamentatur, & quod deliquerit nunc admonetur, & non tam crimine, quàm errore deceptus, quod jam de cætero instructus, & paratus sit contestatur. Hæc *Cyprianus*, epist. 52. (seu libro 4. epist. 2.) ad Antonianum.

Libellaticorum duo genera.

10. Presbyteri & diaconi Romani in sua epistola ad Cyprianum (quæ apud Cyprianum est epist. 31. seu in alia editione, lib. 2. epist. 7.) Sententiam (inquiunt) nostram dilucidà expositione protulimus adversus eos, qui seipsos infideles illicitâ nefariorum libellorum professione prodiderant, quasi evasuri irretientes illos Diaboli laqueos viderentur, quo non minus quam si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso quod ipsum contestati fuerant, tenerentur. Sed etiam adversus illos qui acta [*id est, qui libellos*] fecissent, licet præsentes cum fierent non affuissent, cum præsentiam suam, utique ut sic scriberentur mandando, fecissent. Non enim est immunis à scelere, qui ut fieret imperavit: nec est alienus à crimine, cujus consensu licet non à se admissum crimen, tamen publicè legitur. Et cum totum fidei sacramentum in confessione Christi nominis intelligatur esse digestum; qui fallaces in excusatione præstigias quærit, negavit: & qui vult videri propositis adversus Euangelium vel edictis vel legibus satisfecisse, hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit. Nec non etiam contra illos, qui illicitis sacrificiis manus suas atque ora polluerant, &c. Hæc ibi Presbyteri & diaconi Romani.

Qui fallaces in excusatione præstigias quærit, negavit. Qui videri vult negasse, negavit. Sacrificati.

11. Apostolorum precatio est; *Da servis tuis* μετὰ παῤῥησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σοῦ, *cum omni libertate loqui sermonem tuum.* Actor. 4. 29. In quarta persequutione, sub Imperatoribus *Marco Aurelio Antonino Philosopho, & Lucio Ælio Vero*, cum multi in Gallia Christiani coronam martyrii consequuti essent, scripserunt de eorum passionibus Ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis epistolam ad Ecclesias Asiæ & Phrygiæ, referente *Eusebio*, libro quinto historiæ Ecclesiasticæ, capite primo. Ubi scribitur, *Vetium* martyrem confessum esse λαμπροτάτῃ φωνῇ, clarissima voce, esse se Christianum. Et hoc martyribus in ore fuisse, Christianus sum, vel (si femina esset) Christiana sum. In hanc sententiam etiam alii orthodoxi Patres. *Basilius* Magnus moralium regula sexta, ὅτι δεῖ ἀφόβως καὶ ἀνεπαισχύντως παῤῥησιάζεσθαι ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ. quod intrepidè & sine pudefactione liberè agere oporteat in confessione Domini nostri Jesu Christi, & sermonum ejus

Act. 4. 29. Confiteri oportet μετὰ παῤῥησίας πάσης.

λαμπροτάτῃ φωνῇ.

Christianus sum. Christiana sum.

Intrepidè & sine pudefactione.

Nec satis est (inquit *Ambrosius*) involuta responsio confitentis Jesum, sed aperta confessio. quid prodest verba involvere, si videri vis denegasse? Hæc *Ambrosius*, commentario in caput vigesimum secundum Lucæ, ubi de negatione Petri. *Augustinus*, Quisquis metu alicujus potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat, quia magis timet homines, quàm Deum. Hæc *Augustinus*, epistola octogesima sextà ad Casulanum. *Fulgentius*, libro primo ad Trasimundum, capite primo, ait, Pæne idem esse, fidem nolle asserere, quod negare. Sic *Gregorius* ait, illum fugere qui se sub silentio abscondit, qui tacet cum resistere deberet. *Gregorius*, homilia 14. in Euangelia.

Non satis est involuta responsio confitentis Jesum, sed aperta confessio.

Vitiosum silentium.

12. Nec sibi (inquit *Cyprianus*) quo minus agant pœnitentiam, blandiantur, qui etsi nefandis sacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conscientiam polluerunt. Et illa professio denegantis, contestatio est Christiani, quod fuerat, abnuentis, fecisse se dixit, quicquid alius facienda commisit. Cumque scriptum sit; Non potestis duobus Dominis servire; servivit seculari Domino, obtemperavit ejus edicto: magis obaudivit humano imperio, quàm Deo. Viderit an minore vel dedecore, vel crimine, apud homines publicaverit quod amisit: Deum tamen judicem subterfugere & vitare non poterit. Hæc *Cyprianus*, libro de lapsis.

Rursum de libellaticis.

Matth. 6. 24.

13. Auctor libri de duplici martyrio, qui Cypriano tribuitur; Merito (inquit) fidelium aures abominantur apostatæ vocabulum: verum hoc non ibi tantum exsecrandum est, cum incenso thusculo, aut scripto libello renunciatur professioni nominis Christi; sed ubicunque contemtis Christi legibus obtemperatur Satanæ. Nec enim refert quid sonet lingua, quæ si sonet Christum, cum animus sit deditus criminibus, non est professio, sed hypocrisis; abnegatura Christum si metus urgeat, qui premit thurificatos aut libellatos. ——— fingamus tyrannum loqui Christiano; Incende thus Jovi, nihil addentem nec exigentem, ut Christum abneget: si adoleverit, nonne cunctis manifestum erit, illum hoc ipso Christum abnegasse, quod Jovi fecerit thymiama, etiamsi nihil proferat impium in Christum. Hæc ibi.

Apostata est, quicunque, contemtis Christi legibus, obtemperat Satanæ, etiamsi Christum voce non abneget.

14. *Plinius Secundus* junior, libro decimo, epistola nonagesima septimâ ad *Trajanum* Imperatorem. Propositus est (inquit) libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, quum præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc jusseram cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent: præterea maledicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, sed desiisse. imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt, ii & Christo maledixerunt. Hæc ille. Rescribit epistolâ sequente *Trajanus*; Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen, ut qui negaverit se Christianum esse, idque reipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Hæc *Trajanus*. De quo *Trajani* rescripto, *Tertullianus*, O sententiam (inquit) necessitate confusam. Negat inquirendos, ut innocentes: & man-

Plin. II. scribit ad Trajanum Imp. de quibusdam negantibus se esse Christianos.

Trajani rescriptum de Christianis.

Tertulliani censura.

dat puniendos, ut nocentes. Parcit & sævit, dissimulat & animadvertit, &c. *Tertullian.* Apologet. cap. 2.

Episcopi quidam lapsi. 15. Nefandis idololatriæ libellis contaminati dicuntur Basilides & Martialis, Episcopi, & Basilides adhuc insuper præter libelli maculam, in Deum blasphemasse; & Martialis obtemperasse idololatriæ, & Christum negasse. Apud Cyprianum, lib. 1. epist. 4. quæ in alia editione est epistola 68.

Sacrificati. 16. Ex his constat, quosdam promulgato edicto, ne caperentur vel in facultatibus terrenis jacturam facerent, confestim suæ negationis libellum præsidi ultro obtulisse, & obtemperasse idololatriæ, & maledixisse Christo. Hi non tantum libellatici erant, sed insuper sacrificati: seu potius non tam libellatici quam sacrificati dicendi sunt. *Blasphemi.* Alios libello addidisse blasphemiam, ut fecit Basilides, etiamsi non cogerentur sacrificare. *Libellatici.* Et hi pejores erant libellaticis. Denique alios fuisse qui ad magistratum accederent, vel alio eunte mandarent, Christianos se esse, sacrificare sibi non licere: sed dare ob hoc præmium, ne quod non licet facerent: atque ita à præfectorum avaritia, numerata pecuniæ summa, obtinerent, ut neque Christum abjurarent, neque idolis sacrificarent. qui tamen *Cypriano* dicuntur libello maculati, & conscientiam polluisse, epist. 52. hi propriè libellatici.

Objectio, de libellaticis. 17. Quæres, cur isti postremi tantopere culpentur, cum scribat Petrus Episcopus Alexandrinus, can. 12. non posse crimen intendi iis, qui pecuniam dederunt, ut ab omni molestia liberi essent. *Responsio.* Respondeo: eo reprehendi quod hac sua negotiatione speciem negantium haberent, dum, etiamsi latenter præfecto per se vel per alios significarent se esse Christianos, nec posse idolis sacrificare, & pecunia obtinerent ut neque ad abnegationem Christi neque ad immolandum idolis adigerentur, permitterent tamen judici, pro ejus apud Imperatorem excusatione, & ut ulteriorem inquisitionem ipsi effugerent, palàm dicere eos non esse Christianos, neque vel ei vel aliis hoc de eis asserentibus ea qua Christianos oportuit animi constantia resisterent. Hanc eorum dissimulationem redarguunt Cyprianus, & Presbyteri & diaconi Romani, verbis superius recitatis. ideo dicuntur libellum accepisse, quia nomen suum vel à judice vel à familiari aliquo apud judicem pro ipsis intercedente inseri libello seu albo apostatarum, & inter eos palam recitari consenserunt, modo ipsis actualis nefandi operis exsecutio remitteretur. Quemadmodum & illi prævaricatrice silentio negatores habiti sunt, qui tempore *Diocletiani* persequutoris, gentilibus eos sacrificasse affirmantibus, atque ita dimittentibus, quamvis non sacrificassent, abierunt taciti ferentes eam contumeliam. *Prævaricatrice silentio negatores.* At verò qui constanter Christum confessi sunt, vociferabantur se esse Christianos, neque se immolasse, neque unquam immolaturos. *Constans confessio.* ut refert *Eusebius*, scribens de decima persequutione, sub Imperatore Diocletiano, lib. 8. histor. Ecclesiasticæ, cap. 2. quod in Latina versione est, cap. 3. *Caldonius*, apud *Cyprianum*, epist. 19. refert mulierem quandam nomine *Bonam*, cujus manus tenentes impii sacrificabant, dixisse contra, *Non feci, vos fecistis.* *Bona.* quam ipsius maritus ad sacrificandum traxerat. de talibus etiam legimus in tertio capite Concilii Ancyrani, quod celebratum est anno Domini 314.

18. Fervente hac persequutione sub *Diocletiano* Imperatore, adeo fuerunt instabiles quidam Episcopi, ut jubentibus Ethnicis divinas scripturas exusserint, vel comburendas tradiderint, unde *Traditores* appellati sunt, ut scribit *Optatus* Episcopus Milevitanus, lib. 1. adversus Parmenianum. *Traditores. Vide lib. 14. cap. 4. §. 1.* de quo lapsorum genere crebra fit mentio in Augustini disputationibus contra Donatistas.

CAPUT SECUNDUM.

De multiplici martyrio.

PRæcones Euangelii Apostoli dicuntur μάρτυρες, id est, testes, Actor. 1. 8, 22. & cap. 22. vers. 15. Obtinuit autem consuetudo, præeunte etiam sacra Scripturâ, ut ii martyrum appellationem peculiariter acciperent, qui ob Christi confessionem occisi sunt. Hoc sensu *Stephanus*, Act. 22. 20. & *Antipas*, Apocal. 2. 13. dicuntur martyres Christi. quippe, (ut postea in Apocalypsi, de talibus dicitur) ἐσφαγμένοι διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν ἣν εἶχον, id est, interfecti propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant. Apocal. 6. 9. Et ipsi vicerunt Draconem, per sanguinem Agni, & per sermonem testimonii sui, & non dilexerunt animam suam usque ad mortem. Apocal. 12. 11. Meretricem Babylonicam in visione conspexit Johannes ebriam sanguine sanctorum & sanguine martyrum Jesu. Apocal. 17. 6.

2. Martyrum etiam albo inscribuntur, quicunque propter justitiam aut propter Christum occiduntur: ut Abel, & pueri Bethlehemitici. *Abel. Pueri Bethlehemitici.* de quibus ait *Cyprianus*; Imitemur, fratres dilectissimi, Abel justum, qui initiavit martyria, dum propter justitiam primus occiditur. ——— Nonne qui justi occiduntur propter justitiam, mori nos quoque docuerunt? Christi nativitas à martyriis infantium statim cœpit, ut ob nomen ejus, à bimatu & infra qui fuerant, necarentur. Ætas necdum habilis ad pugnam, idonea exstitit ad coronam; ut appareret innocentes esse, qui propter Christum necantur, infantia innocens ob nomen ejus occisa est. Ostensum est, neminem esse à periculo persequutionis immunem, quando & tales martyria fecerunt. Hæc *Cyprianus*, epistola 56. seu libro 4. epistola 6. ad Thibaritanos.

3. Martyres etiam sunt, qui ob nomen Christi in carcere moriuntur, vel in fuga aut in solitudine à latronibus, aut à bestiis occiduntur, vel præ rerum necessariarum inopiâ intereunt, vel quacunque correpti ægritudine exstinguuntur. Corporibus etiam omnium (inquit *Cyprianus*) *Cyprianus.* qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur & vigilantia, & cura propensior. Neque enim virtus eorum aut honor minor est, quo minus ipsi quoque inter beatos martyres aggregentur. ———Cum voluntati & confessioni nostræ in carcere & vinculis accedit & moriendi terminus, consummata martyris gloria est. Hæc *Cy-*

prianus

prianus epiſt. 37. ſeu lib. 3. epiſt. 6. Non moveatur (ait idem *Cyprianus*, epiſt. 56. ad Thibaritanos) ad fugæ illius horrorem, nec recedens & latens deſerti loci ſolitudine terreatur. Solus non eſt, cui Chriſtus in fuga comes eſt. Solus non eſt, qui templum Dei ſervans, ubicunque fuerit, ſine Deo non eſt. Et ſi fugientem in ſolitudine ac montibus latro oppreſſerit, fera invaſerit, fames aut ſitis aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti navigatione properantem tempeſtas, ac procella ſubmerſerit. Spectat militem ſuum Chriſtus ubicunque pugnantem, & perſecutionis cauſa pro nominis ſui honore morienti præmium reddit, quod daturum ſe in perſecutione promiſit. Nec minor eſt martyrii gloria, non publicè & inter multos periiſſe; cùm pereundi cauſa ſit propter Chriſtum perire. Sufficit ad teſtimonium martyris ſui, teſtis ille qui probat Martyras & coronat. Hæc *Cyprianus*, loco citato.

4. Martyribus accenſebantur etiam illi, qui propter veram pietatem, aut Chriſti nomen, ea ſubierunt ſupplicia, per quæ mori eos neceſſe erat, niſi divino miraculo conſervarentur, etiamſi, divinâ eos providentia miraculosè protegente, non morerentur. hoc ſenſu *Athanaſius*, in Synopſi ſacræ Scripturæ, dicit Danielem narrare de martyrio [περὶ τοῦ μαρτυρίου] Sedrach, Miſach, & Abednego. Et de eiſdem loquens, orat. 3. contra Arianos; Martyres (inquit) illi Babylonii [οἱ ἐν Βαβυλῶνι γενόμενοι μάρτυρες.] Ananias, Azarias, Miſaël. Huc ſpectant verba illa Martyrologii Romani, die 6. Maji, de ſancto Johanne Apoſtolo in oleum fervens miſſo; Romæ (inquit) ſancti Johannis ante portam Latinam, qui ab Epheſo juſſu Domitiani vinctus Romam perductus, & judicante Senatu, ante eandem portam in olei ferventis dolium miſſus, purior & vegetior inde exiit, quàm intravit. Hactenus verba Martyrologii. Eandem hiſtoriam narrans *Tertullianus*, lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, capite 36. Ubi (inquit) Apoſtolus Johannes poſteaquam in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in Inſulam relegatur.

Athanaſ.

Ioan. Apoſt.

5. Honorabantur etiam martyrum vocabulo olim Confeſſores illi, qui tempore perſecutionis, propter Chriſti nomen tormenta perpeſſi erant, mori parati, etſi poſtea ſuperſtites manerent. ut patet ex Cypriani epiſtola nona, ad martyres & Confeſſores. & ex Concilio Carthaginenſi, quod *Cypriano* præſidente celebratum eſt, ubi quidam martyres adfuerunt & ſuffragia dixerunt.

Dionyſ. Alex.

6. *Dionyſius* Alexandrinus, (apud Euſebium libro ſeptimo, capite vigeſimo ſecundo, edit. græcæ.) aliud commemorat genus martyrum. Nam morbo peſtifero ac lethali per Ægyptum graſſante, Chriſtiani quidam eximia charitate flagrantes, & non parcentes vitæ ſuæ, fratres ægrotos viſitabant, eiſque, propter Chriſti amorem, amanter & ſedulò atque intrepidè miniſtrabant, & in eo pietatis ac charitatis officio ipſi contagione infecti, mortem oppetiverunt, lætantes de tam beato exitu. Quorum aliqui erant presbyteri, aliqui diaconi, & aliqui de populo. De horum morte ait *Dionyſius*, eam videri nihil diſtare à ſplendore martyrii.

Eximia cura ægrotantium.

7. Quicunque ob juſtitiam perſecutionem aut afflictionem aliquam patitur, ſi ſit orthodoxus & pacificus Chriſtianus, eum martyrem eſſe dicit *Auguſtinus*: Nemo dicat, fratres chariſſimi, quod in iſtis temporibus martyres non ſint, quotidie martyres fiunt. Martyr enim teſtis interpretatur. Quicunque ergo pro veritate teſtimonium dederit, & omnes cauſas cum juſtitia judicaverit, quicquid pro teſtimonio veritatis vel juſtitiæ pertulerit, totum ei Dominus pro martyrio computabit. Ac ſic & ille qui ebrietati reſiſtit; ſi cum Dei adjutorio perſeverare voluerit, & pro ipſa ille aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad martyrii gloriam reputabit. Hæc *Auguſtinus*, ſerm. 232. de Tempore.

Auguſt.

Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam. Matth. 5. 10.

8. Martyrii quoddam genus cenſetur etiam rectæ fidei confeſſio, ſanctitas vitæ, pia pœnitentia, patientia Chriſtiana, & conſtans charitas; unde dixit *Clemens* Alexandrinus, εἰ τοίνυν ἡ πρὸς Θεὸν ὁμολογία μαρτυρία ἐστὶ, πᾶσα ἡ καθαρῶς πολιτευσαμένη ψυχὴ μετ᾽ ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ταῖς ἐντολαῖς ἐπακηκουῖα, μάρτυς ἐστὶ καὶ βίῳ καὶ λόγῳ, ὅπως ποτε τοῦ σώματος ἀπαλλάττηται. οἷον αἷμα τὴν πίστιν ἀνὰ τὸν βίον ἅπαντα, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἔξοδον, προχέουσα. id eſt; Si igitur quæ eſt apud Deum confeſſio teſtimonium eſt, quæcunque anima purè & ſincerè ſe geſſit cum Dei agnitione, & quæ præceptis auſcultavit, martyr [ſeu teſtis] eſt tum vitâ tum ſermone, quomodocunque à corpore liberetur: fidem tanquam ſanguinem, per totam vitam, atque etiam in exitu, profundens. Hæc Clemens Alexand. libro quarto Stromatum: non longè poſt initium libri. Et poſtea eodèm libro ait; ὅσοι δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Σωτῆρος ἐπιτελοῦσιν, καθ᾽ ἑκάστην πρᾶξιν μαρτυροῦσι. id eſt; Quicunque autem Servatoris mandata exſequuntur, in unaquaque actione ſunt martyres, [ſeu teſtes.]

Clemens Alex.

9. Auctor libri de duplici martyrio, qui ſub Cypriani nomine circumfertur; Jam tempus eſt (inquit) ut de altero martyrii genere diſſeramus charitati tuæ, de quo etiam accuratius eſt diſputandum, quod occultum ſit & omnium temporum commune, neque enim ſemper ſæviunt Nerones, Diocletiani, Decii, ac Maximini: nunquam tamen ceſſat Diabolus exercere Chriſti militiam profeſſos. Et fortaſſis erunt poſthac donante Chriſto tempora, quibus nullæ tyrannorum perſecutiones affligent Eccleſiam, nunquam tamen defutura ſunt certamina, nunquam martyria, quibus homines pii glorificent Deum. Eccleſia quidem adhuc in hoc exilio militans, peculiaribus gaudiis applaudit iis, qui in profeſſione nominis Jeſu animas ſuas fideliter depoſuerunt, & ad horum memorias magna cum alacritate concurritur: ſed cœleſte theatrum, Angelorum myriades & juſtorum cum Chriſto regnantium innumerabilis populus applaudunt omnibus, qui ſinceram fidem, & charitatem invictam, quam habent erga Dominum Jeſum, integritate & innocentiâ vitæ teſtificantur. Nec ſolum profeſſione fidei, quæ, juxta Paulum, *Ore fit ad ſalutem*, glorificatur Deus: verum etiam confeſſione commiſſorum. ——— Beatus Apoſtolus prædixit, nulli piè vivere volenti in Chriſto Jeſu defuturam perſequutionem. Si deeſt tyrannus, ſi tortor, ſi ſpoliator; non deerit concupiſcentia, martyrii materiam quotidianam nobis exhibens. Poſtremò hæc ipſa mala quæ ſecum defert vita mortalium, quæque piis cum impiis communia ſunt, martyrii coronam nobis parabunt; ſi placidè, ſi cum gratiarum actione pertulerimus. Neque privati ſunt mar-

Cyprianus vel auctor libri de duplici martyrio.

Pro Diocletiani, lege, Valeriani.

Rom. 10. 10.

2. Tim. 3. 12.

tyrii gloria, quicunque violentâ morte consummati non sunt. ——— Hic si quis roget, quo pacto quis possit esse martyr sine sanguinis effusione? Quisquis hoc animo sequitur justitiam, ut mortem citius admissurus sit, quàm velit à justitia deflectere; huic prompta voluntas pro martyrio deputabitur. Deus enim non æstimat quenquam ex eventu rerum, sed ex affectu. Hæc ibi.

Ambros. 10. *Ambrosius*, in Psal. 118. [seu 119.] in octonarium vigesimum, Resh. vers. 157. Verum (inquit) ut multæ persecutiones, ita multa martyria. Tentatus es spiritu fornicationis, sed veritus Christi futurum judicium, temerandam mentis & corporis castimoniam non putasti: martyr es Christi. Tentatus es spiritu avaritiæ, ut possessionem minoris invaderes, indefensæ viduæ jura temerares: & tamen contemplatione cœlestium præceptorum opem magis ferendam, quàm inferendam injuriam judicasti: testis es Christi. Hæc *Ambrosius*, loco citato; ubi etiam plura subjiciuntur in eandem sententiam.

Hieronym. 11. *Hieronymus*, in Epitaphio Paulæ, prope finem; Non solum (inquit) effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculata quotidianum martyrium est.

Gregor. 12. *Gregorius* ait; Si enim adjuvante nos Domino virtutem patientiæ servare contendimus, & in pace Ecclesiæ vivimus: & tamen martyrii palmam tenemus. Duo quippe sunt martyrum genera: unum in mente, aliud in mente simul & actione. Itaque esse martyres possumus, etiamsi nullo percutientium ferro trucidemur. Mori quippe à persequente, martyrium in aperto opere est. Ferre verò contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. Hæc *Gregorius*, homilia 35. in Euangelia.

Isidor. 13. *Isidorus* Hispalensis, libro septimo Originum, sive Etymologiarum, capite undecimo. Duo (inquit) sunt martyrii genera, unum in aperta passione, alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desideriis resistentes, per hoc quod se Omnipotenti Deo in corde mactaverunt, etiam pacis tempore martyres facti sunt, qui etiam si persecutionis tempus exsisteret, martyres esse potuerunt. Hæc *Isidorus*.

CAPUT TERTIUM.

De Confessoribus, & stantibus, & de censura lapsorum, & excommunicationis appellationibus & speciebus, & anathematis gradibus.

ETsi martyrum appellatio etiam ad Confessores aliquando in veterum scriptis extendatur, sicuti præcedente capite ostensum est; attamen (ut verbis utar auctoris libri de duplici martyrio, qui Cypriano tribuitur) Ecclesiæ usus discernit illos cognominibus, martyres appellans eos, qui violentâ morte decesserunt; Confessores, qui constanter in cruciatibus, ac minis mortis professi sunt nomen Domini Jesu, parati mortem oppetere, vel potius martyrii supremam coronam ambientes. Hæc ille auctor. Ubi duo denotantur confessorum genera: nam alii tormenta patiuntur, alii, etiamsi torti non sint, in minis tamen mortis confessi sunt Dominum Jesum, parati etiam subire tormenta, & mori potius, quam Christum negare. Reliqui Christiani, qui nullo modo Christum in persecutione negaverant, communi vocabulo Stantes dicebantur. Sed qui aliquo modo negaverant, eis lapsorum competebat appellatio, de quibus primo capite monebamus. Transacto autem persecutionis agone, & redditâ Ecclesiis pace, quicunque perseverantes supererant in hac adhuc Ecclesiæ militia, neque ullo modo Christum negaverant, ii omnes vel confessorum vel stantium nomine censebantur; ut patet ex initio libri Cypriani de lapsis. Inter confessores autem numerandi sunt etiam illi, qui bonorum suorum direptionem vel amissionem, vel exsilium, vel contumelias, vel quamcunque persequutionem propter Christum, placidè tolerant, & in quibuscunque calamitatibus aut minis servant verbum patientiæ Christi, Matth. 19. 29. Hebræor. 10. 32, 33. 34. & capite 11. vers. 36, 37, 38. Apocal. 3. 10. Qui pacifica, & bona, & justa, secundùm præceptum Christi loquitur, Christum quotidie confitetur, inquit Cyprianus, epistola septimâ, seu libro primo, epistola quintâ. Lapsi omnes extorres ab Ecclesia habebantur, donec pacem peterent, eamque per canonicæ pœnitentiæ satisfactionem impetrarent: ut patet ex epistolis Cypriani, & ex disciplina erga lapsos, tum ibi tum etiam in aliis veterum monumentis commemorata, de qua inferius plura dicemus.

Martyres. *Confessores.* *Stantes.* *Lapsi.* *Confessores.* *Lapsi extorres ab Ecclesia, donec pœnitentiam agerent.*

2. Censura in lapsos in idololatriam, vel adulterium, vel hæresin, vel schisma, vel aliud grave notorium peccatum, erat excommunicatio: quæ sic describitur apud *Cyprianum*; à communione nostra arceatur, [epistola vigesimâ octavâ,] se abstentum à nobis sciat: Sciat se in Ecclesia nobiscum non esse communicaturum. [epistola trigesimâ octavâ.] Abstinuimus communicatione *Felicissimum* & *Augendum*. [epistola trigesimâ nonâ,] à communicatione eos nostra statim cohibendos censuimus, [epistola quadragesimâ prima.] Si quis verò ante consilium nostrum, & ante sententiam de omnium consilio statutam, lapsis temerè communicare voluisset, ipse à communicatione abstineretur. [epistola quinquagesimâ secundâ ad *Antonianum*.] Significasti, *Felicissimum* hostem Christi, non novum, sed jam pridem ob crimina sua plurima & gravissima abstentum, & non tantum meâ, sed plurimorum Coëpiscoporum sententiâ condemnatum, rejectum à te illic esse, & vigore pleno, quo Episcopos agere oportet, pulsum de Ecclesia esse: ait *Cyprianus*, epistola quinquagesimâ quintâ, ad *Cornelium* Episcopum Romanum. Idem alibi, hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne, qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur.

Excommunicationis descriptio ex Cypriano.

mur. —— Timendum eſt & orandum, ne, dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, procul remaneat à ſalute. Hæc *Cyprianus*, lib. de oratione Dominica.

Et Ambroſio. *1. Cor. 5. 5.* *Tradi Satanæ.*

3. *Ambroſius*, reſpiciens verba Apoſtoli ad Corinth. Poſtremo (inquit) condemnatio rei, ut tolleretur à conſortio communionis, & traderetur adverſario, non ad interitum animæ, ſed carnis. Ambroſius, libro primo, de Pœnitentia, capite 12. Item; à communione ſacra convictum removit. Et benè dicitur tradi Satanæ, qui ſeparatur à Chriſti corpore. —— Eum quem antea ſequeſtraverat, poſtea ſacramentis reddidit. Nam & ſequeſtrari oportet graviter lapſum, ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat. eodem libro, capite 14. Et poſtea eodem libro, capite 17. interitum carnis, in verbis Apoſtoli, de inceſtuoſo homine tradendo Satanæ in interitum carnis, 1. Cor. 5. 5. in illis, inquam, Apoſtoli verbis, interitum carnis interpretatur Ambroſius, non conſummatam abſumtionem carnis, ſed caſtigationem.

Interitus carnis. *1. Cor. 5. 5.*

Theodoret. juſtè excommunicatos invadit diabolus.

4. *Theodoretus*, commentario in 1. ad Corinth. capite 5. Ex hoc (inquit) loco docemur, quod eos qui ſegregantur & ab Eccleſiaſtico corpore ſeparantur, invadit diabolus, eos gratia deſtitutos inveniens. Hæc *Theodoretus*. Eos ille quidem invadit eo animo, ut in impietate magis obfirmet, vel in deſperationem ſi poſſit adigat; at Deus electis ſuis eam tentationem convertit in medicinam, & incitamentum ad petendam tandemque obtinendam pacem, quam eis reſipiſcentibus dari præcepit. Si cui quid donaſtis, (ait Apoſtolus) & ego: nam & ego propter vos in perſona Chriſti, ut non circumveniamur à Satana. Nec enim verſutias ejus ignoramus. Circumvenimur enim ab eo (inquit Ambroſius) ſi per nimiam triſtitiam pereat, qui poteſt liberari per indulgentiam. libro primo, de pœnitentia, capite ultimo.

2. Cor. 2. 10, 11. *Vide c. 7. §. 19.*

Anathema Maranatha. *1. Cor. 16. 22.* *Gal. 1. 8, 9.* חרם *ἀνάθεμα.* *Ioſuæ 6. 18. & 7, 1, 11, 12, 13.*

5. Eadem excommunicationis ſententia etiam anathema appellatur, in plurimis Conciliis, ex ultimo capite prioris ad Corinthios, Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema, maranatha. id eſt, exponente Theodoreto in commentario; ſit alienus à communi corpore Eccleſiæ. Et ex capite primo ad Galatas; Si quis vobis euangelizaverit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Porro ἀνάθεμα (inquit Hieronymus, commentario in hunc locum) verbum propriè Judæorum eſt, & poſitum tam in Jeſu Nave, quam in Numeris: quando omnia quæ erant Hiericho & Madianitarum, deteſtationi & anathemati habenda Dominus imperavit. Hæc Hieronymus.

ἀναθεματίζειν.

6. Poſt abdicatum Neſtorium, gravis tumultus in Eccleſia Conſtantinopolitana excitatus fuit: quippe populus propter inanem & ſtultam Neſtorii doctrinam diviſus. Clerici autem communibus ſuffragiis illi anathema (ſic enim nos Chriſtiani ſententiam contra alicujus blaſphemiæ auctorem pronunciatam ſolemus appellare, quando eam perinde notam omnibus facimus, ac ſi in columella inciſa in loco publico collocaretur) palàm denunciarunt. ἀναθεματίσαν, ὅτω γὰρ οἱ Χριστιανοὶ καλεῖν εἰώθαμεν τὴν κατὰ τοῦ βλασφήμου ψῆφον, ὅταν αὐτὴν ὥσπερ ἐν στήλῃ ἀναστήσαντες φανερὰν τοῖς ἅπασι καταστήσωμεν. ait Socrates, libro ſeptimo, hiſtor. Eccleſiaſticæ, capite 33.

Maran-atha.

7. מרן אתא Maran atha, Syriacè ſignificat, Dominus venit. juxta illud Enochi, apud Judam Apoſtolum, verſ. 14. Ecce, venit Dominus, &c.

Anathema Maranatha non tollit omnem ſpem veniæ. *Marcellinus Epiſcopus Rom. lapſus, & poſtea martyr.*

8. Neque verò ſpem omnem veniæ præcidit anathematiſmus: ut patet ex converſione multorum hæreticorum; eorundemque ſolutione ab injecto prius anathematis vinculo. Perſequente Eccleſiam Diocletiano Imp. *Marcellinus*, Epiſcopus Romanus, ad ſacrificium ductus eſt, ut thurificaret, quod & fecit. teſte Auctore libri Pontificalis. Legimus etiam in actis Concilii Sinueſſani, (tom. 1. Concil. edit. Bin.) eundem *Marcellinum*, urbis Romæ Epiſcopum, thurificatum, ore ſuo juſtè condemnatum eſſe, & ſuſcepiſſe anathema maranatha, ſubſcribentibus, in hanc ejus damnationem, eumque damnantibus trecentis Epiſcopis. Subſcribente etiam ſuo anathemati ipſo Marcellino: ſi genuina ſunt ea acta. Poſt paucos tamen dies idem *Marcellinus* certamini redditus, & martyrio coronatus eſt, ut in ejus vita ſcripſit auctor libri Pontificalis. Terribilis iſta ſententia, *anathema maran atha*, hanc conditionem includit, quam diſertè enunciant Patres Concilii Lateranenſis, contra Monothelitas olim præſide *Martino* primo celebrati, anathematiſmo ultimo; Si quis (inquiunt) ſecundùm ſceleroſos hæreticos, &c. & uſque in finem ſine pœnitentia permanet hæc impiè agens; hujuſmodi in ſecula ſeculorum condemnatus ſit, & dicat omnis populus, fiat, fiat. Hæc ibi. Certè fieri poteſt, ut à Chriſti odio homo convertatur ad diligendum Chriſtum; & tunc non erit anathema maran atha, licet ante fuerit.

Anno Dom. 649.

Aliæ deſcriptiones ejuſdem cenſuræ.

9. Adjiciemus etiam aliunde quædam ejuſdem cenſuræ vocabula, ſeu quaſdam deſcriptiones. Excommunicari, Auguſt. epiſt. 108.] à ſacramentis altaris viſibilibus cenſura Eccleſiæ removeri, Auguſt. lib. 11. de geneſi ad literam, capite 40.] anathematizari, anathematis ſententiâ feriri, Auguſt. epiſt. 75.] à Chriſti corpore ſeparari, Auguſt. Enchirid. capite 65.] Dominus ait; *Beati eſtis, cum vos odio habuerint, & cum ſeparaverint vos*, ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, &c. Luc. 6. 22. unde veteres hoc verbo frequenter uſi ſunt, excommunicationem vocabulo ſeparationis denotantes. ἀφορίζεσθαι, can. Apoſt. 10.] & poſtea abſtentus dicitur ἀφορισμένος, & abſtentio ἀφορισμὸς, can. 12. Nec eſt aliud verbum græcis ſcriptoribus uſitatius in hoc argumento, quàm ἀφορίζεσθαι, id eſt, ſeparari. Quod verbum etiam Latinis eodem ſignificatu familiare eſt. ut oſtenſum eſt ex Cypriano & Ambroſio & Auguſtino. à communione ſeparari, Concil. 1. Arel. can. 4. & can. 16.] ἐκκόπτεσθαι τῆς κοινωνίας παντάπασιν, à communione omnino abſcindi, can. Apoſtol. 28.] ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας, projici ex Eccleſia, Concil. Laodicen. can. 36.] Εἰ δέ τις μὴ πειθείη τοῖς λεχθεῖσιν, ὡς αἱρετικὸν αὐτὸν ἀναθεματισθῆναι, καὶ εἶναι ἀκοινώνητον καὶ κεχωρισμένον τῆς ἐκκλησίας. inquiunt Patres Concilii Gangrenſis, in epiſtola ad Epiſcopos Armeniæ, quæ tomo 1. Conciliorum exſtat præmiſſa canonibus illius Concilii. item; ἐκτὸς αὐτοὺς εἶναι τῆς ἐκκλησίας, eadem epiſtola. Viginti autem canonibus illius Concilii adjicitur hæc ſanctio, ἀνάθεμα ἔστω.

Luc. 6. 22.

Excommunicationis multæ indigitationes.

10. Locis omnibus à me citatis, unam eandemque cenſuram ſignificant excommunicatio, abſtentio, ἀφορισμὸς, ἀναθεματισμὸς, anathema

ma maran atha, traditio Satanæ, projectio ex Eccleſia, &c. Invenitur tamen apud veteres etiam alia minus ſevera abſtentio, quæ non importat anathema & projectionem ex Eccleſia traditionemque diabolo. Docendi cauſa priorem illam vocemus excommunicationem ſive abſtentionem majorem, alteram minorem. Major adhibebatur adverſus notoriam hæreſin, & contra ſchiſma, in ſynodis paſſim, & in epiſtolis Cypriani, item contra fraudes & rapinas, Cyprianus, epiſtola trigeſima octavâ, ſeu libro primo, epiſtola ſeptimâ: adverſus idololatriam, & negationem libellaticam, apud Cyprianum paſſim, & in Conciliis, & apud Auguſtinum, lib. de fide & operibus, capite 19. contra adulterium, & contra homicidium, Auguſtinus, ibidem. Contra inceſtum, Concil. Elibert. can. 66. Sodomiam, can. 71. Lenocinium, can. 12. & 70. & quodlibet grave notorium delictum, Cyprianus, lib. de orat. Dominica. Quale eſt contumacia in quolibet notorio delicto aut ſcandalo, adverſus monitionem Eccleſiæ, de qua Dominus dixit; *Si autem Eccleſiam non audierit; ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque ſolveritis in terra, erunt ſoluta in cœlo.* Matth. 18. 17, 18.

Abſtentio major.

Matth. 18. 17. 18.

Abſtentio minor.

11. Minore abſtentione abſtinebantur ad aliquod tempus à communicatione quidam, ob culpam non uſque adeo gravem ut projectionem ex Eccleſia mereri videretur, nec tamen ſine correptione publica prætereundam; e. g. Si quis in civitate poſitus per tres dominicas Eccleſiam non acceſſerit, pauco tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur. Concil. Elibert. can. 21. Item; Si quis fidelis alea, id eſt, tabula luſerit nummos, placuit eum abſtineri: & ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit reconciliari communioni. Eodem Concil. Elibert. can. 79. Vel etiam ſine culpa quidam ex reverentia myſteriorum propter certum vitæ ſtatum; ut trigami, Baſil. epiſtola canonica ad Amphilochium, can. 4. ubi jubentur ad quinquennium abſtineri. Et bellatores, ad triennium, ead. epiſt. can. 13. ſed talibus non injungitur pœnitentiæ illa pars quæ ὑπόπτωσις dicitur. ut ibidem patet. nempe non ſunt iſta peccata; nec laudare poſſumus hac in parte periculoſam illam auſteritatem.

Excommunicatio minor.

22. Sententiarii in 4. ſentent. diſtinct. 8. & Alex. Alenſis parte 4. quæſtione 22. membro 1. articulo 2. Excommunicationem minorem vocant eam, qua aliquis excluditur à participatione ſacramentorum, præcipuè ſacramenti altaris; non tamen à communione fidelium, quoad actus illos legitimos converſationis exterioris, qui negantur excommunicatis excommunicatione majore, ſeu anathemate. quæ ſola major excommunicatio, eſt ſimpliciter excommunicatio, inquit Scotus in 4. ſentent. diſtinct. 19. quæſt. unica, numero 16. De altera autem minore Thomas ait; Minor excommunicatio non habet perfectam rationem excommunicationis, ſed aliquid ejus participat, in 4. ſentent. diſtinct. 18. quæſt. 2. art. 1. ad quartum. Ajunt minorem excommunicationem incurri ab illo qui communicat cum excommunicato excommunicatione majore, in actibus illis vetitis, licet alioqui legitimis, qui prohibentur cauſ. 11. quæſt. 3. can. *Excommunicatos.* Quos actus his verſibus complectuntur:

Excommunicatio major. Concilium Carthag. 4. (an. Dom. 398.) can. 73. Qui communicaverit, vel oraverit, cum excommunicato, ſive clericus, ſive laicus, excommunicetur.

Si pro delictis anathema quis efficiatur,
Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Os, id eſt, ne detur oſculum. *Orare*, ne cum excommunicatis oremus. *Vale*, ne ſalutentur. *Communio*, ne ſcilicet in ſacramentis cum ipſis aliquis communicet. *Menſa negatur*, ne aliquis cum eis comedat. Signanter dicitur (inquit *Major*) excommunicato majore excommunicatione: quia colloquens cum excommunicato minore excommunicatione, non excommunicatur: & excommunicatio non tranſit in tertiam perſonam. Hæc *Iohannes Major*, in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 3. concluſ. 2.

13. Excipiuntur tamen aliqui caſus, in quibus licitum eſt communicare cum excommunicato excommunicatione majore; non quidem in criminibus, ſed in actibus licitis exterioris converſationis. 1. Cum quis loquitur de pertinentibus ad eorum ſalutem; licet alia etiam verba incidenter interponat, ut magis apud eos proficiat, ut habetur, extra, de ſentent. Excommunicationis, capite 54. *Cum voluntate.* 2. Perſonæ quædam licitè poſſunt cū excommunicatis loqui & participare in actibus illis, dummodo non participent cum illis in criminibus; (addit Durandus, nec in divinis, in 4. ſent. diſt. 8. quæſt. 5. num. 9.] Perſonæ illæ deſcribuntur, cauſ. 11. quæſt. 3. can. *Quoniam multos.* Videlicet, uxores, filii, ſervi, ancillæ, nec non ruſtici & ſervientes, nec non & omnes alii qui non adeo curiales ſunt, ut eorum conſilio ſcelera perpetrentur. Per idem intelligo (inquit Durandus, loco citato) quod domini & ſuperiores poſſunt participare cum inferioribus excommunicatis; ſicut è converſo, in his in quibus mutuo ſunt adſtricti. (At Alexander Alenſis hoc negat de maritis, Parentibus, & dominis quod poſſint excommunicatis uxoribus, filiis, ſubditis communicare. parte 4. quæſt. 22. memb. 1. art. 6.) 3. Tertius caſus eſt, quando ignoratur excommunicatio, & aliquis ignoranter cum excommunicato communicat. Cenſetur autem ignorare, niſi excommunicatio ſit à judice ſpecialiter & expreſsè publicata in parochia excommunicati. ut docet Johannes Major, in 4. ſentent. diſt. 18. quæſt. 3. Ultimus eſt caſus neceſſitatis, ut quando aliquis tranſit per terram excommunicatorum, poteſt ab eis emere vel accipere neceſſaria; hinc ille verſus de his caſibus:

Exceptiones.

Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

Ut *utile* referatur ad primum caſum; *lex*, ad matrimonium; *humile* ad filios, vaſallos, ſervientes, &c.

14. Tres apud Hebræos excommunicationis ſpecies ex Rabbinorum ſcriptis recenſent & explicant *Iohannes Druſius*, in quæſtionibus Ebraicis libro primo, quæſtione nona, & *Iohannes Buxtorfius*, in Inſtitutione epiſtolari Hebraïca, capite ſexto. Primam & leviſſimam appellant נדוי *niddui*, ſeparationem ſeu remotionem. Secundam חרם *cherem*, anathema. Tertiam שמתא *Shammatha*, id eſt, ibi mors, vel deſolatio erit. vel *Shamatha*, ſumendo *Shem*, aut Chald. *Shama*, nomen, pro, *haſhem*, id eſt, Dominus, & *atha* venit. ut ei reſpondeat Apoſtolicum *Maran atha. Iacobus Capellus*, vir in Hebræorum ſcriptis exercitatiſſimus, hanc enumerationem reprehendit, in prælectione publica Theologica, quam me audiente habuit Sedani, anno Domini 1616. menſe octobri. Eoſdem tres cenſuræ gradus, quos ex *Druſio* & *Buxtorfio* retulimus, dixit

Excommunicationis ſpecies apud Hebræos.

dixit recenseri à *Cornelio Bertramo*, lib. de politia Judaïca; sed perperam; nam *cherem* & *Shammatha* unum duntaxat gradum constituere; idque ex Talmud constare. Primum autem gradum, dictum esse *Nesipha*. Quo arcebatur quispiam ad dies septem, exemplo Mariæ, Num. 12.14,15. Secundum *Niddui*, quæ vox significat menstruatum aliquid, aut immundum, adeoque separandum. & hoc gradu arcebantur ad mensem: dies minimum triginta. Tertium denique gradum, dictum *cherem* vel *Shammatha*, quo arcebantur à communione reliquorum, omnique prorsus commercio humano eis interdicebatur, veluti excisis, donec resipiscerent: Cum notati duobus primis gradibus finerentur conventibus sacris & precibus interesse, doceri, & discipulos docere, &c. Monet autem *Buxtorfius*, dies [*Niddui*] separationis, pœnitentia & deprecatione decurtari solitos; qui autem non resipisceret, aut separationem eam contemneret, pœnam ei adauctam esse post evolutos separationis dies, eandem censuram denovo infligendo; quod si hos etiam dies, sine pœnitentia transegisset, tum excommunicatum esse excommunicatione illa solenni & publicâ, cum maledictionibus ac diris horrendis, ex lege Mosis excerptis, quæ *cherem* dicitur.

Num. 12. 14,15.

15. Sive autem eandem denotent censuram *cherem* & *Shammatha*, sive diversas; distinctionem tamen illam, quam excogitarunt quidam, in excommunicatione Christiana, inter anathema & Maranatha, tanquam duos diversos gradus, ignorasse videtur Catholica antiquitas: ideoque eam non facilè recipimus. Neque quod legitur in Synodo Turonica 2. capite 25. anno Domini 570.) *Ut non solùm excommunicatus, sed etiam anathematizatus moriatur:* neque, inquam, istud anterioribus seculis, aut alicubi memini usitatum: neque talem sententiam in quemquam pronunciasse leguntur Patres illi Turonenses: quamvis, ut homines à sacrilega & pertinaci bonorum Ecclesiasticorum direptione ac detentione deterreant, istiusmodi maledictionem comminentur. Quæ comminatio qua ratione defendi, & ab inconcessæ potestatis vendicatione secerni possit, non video. Non aliam agnoscebat Catholica antiquitas Ecclesiasticam anathematizationem in hac vita degentium, præter excommunicationem, quæ neminem irrevocabiliter & peremtoriè atque absolutè immedicabili devovet exitio. Duas autem illas superius declaratas excommunicationis sive abstentionis species agnoscimus, & quod neutra cœlo excludat resipiscentes. Augustinus ait; Simul Græco & Syro utitur verbo Apostolus: Si quis (inquit) non amat Dominum, sit anathema Maranatha. Anathema, Græco sermone dixit condemnatus; Maranatha, donec Dominus redeat. Hæc August. epist. 178.

Vide supra, § 10. & seqq. & infra § 17.

16. Non præteribo quorundam eruditorum pulchram conjecturam: Hebræos quando illud excommunicationis genus, quod *Shammatha* vocabatur, stringebant, usurpasse illa Enochi verba, quæ recitat Apostolus Judas, versibus 15, 16. Ecce venit Dominus, &c. Qua formulâ reos commonefaciebant terribilis illius adventus Domini ad judicium contra rebelles: & eò respexisse Apostolum Paulum, quando Christum non diligentibus denunciavit Anathema Maranatha.

Maranatha. *Jud. 15,16.* *1. Cor. 16. 22.*

17. Hoc anathema intelligimus in omni excommunicatione majore; existimamus enim idem in Christiana disciplina esse anathema & anathema Maranatha: sive vera sive falsa sit illa Capelli asseveratio de identitate *cherem* & *shamatha*. Quamvis in una eademque censuræ specie, pro discrimine peccatorum, major minorve severitas locum habeat; unde quidam anathematis veluti gradus diversi apud veteres inveniuntur.

18. In quolibet delicto contumaces censura premebat perpetua, &, contumaciâ durante, irrevocabilis. Quorundam autem criminum faciebat atrocitas, ut etiam pœnitentibus diu censura incumberet, & pro scelerum vario pondere, aggravaretur etiam disciplinæ severitas. Aliis post triennalem pœnitentiam dabatur communio, *Cyprian.* epist. 53. seu lib. 3. epist. 23. Aliis post biennium, aliis post quinquennium, aliis post septennium, aliis post decennium, ut legimus in Concilio Elibertino. Aliis post triginta annorum pœnitentiam, *Basilius* epistola canonica ad *Amphilochium*, can. 7. Aliis non nisi in fine vitæ, Concil. Elibert. can. 13. & quibusdam aliis ejusdem Concilii canonibus. Aliis denique nec in fine, quamvis petentibus dabatur communio, absque præjudicio tamen immensæ & imperscrutabilis misericordiæ Dei: sed in exemplum disciplinæ dimittebantur divino judicio, absque reconciliatione Ecclesiastica. ut patet ex multis canonibus Concilii Elibertini, quod celebratum est anno Domini 305.

Censuræ diversitas pro diversitate peccati. *Concil. Elibert.*

19. Istum tamen rigorem postea sustulit œcumenica Synodus Nicæna, his verbis; καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὑτινοσοῦν ἐξοδεύοντος, αἰτοῦντος τοῦ μεταχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω. id est, Universaliter autem, & omni cuicunque in exitu posito, & participationem communionis petenti, Episcopus cum exploratione det. Concil. Nicæn. can. 13.

Synodi Nicænæ clementia.

20. Nihilominus postea in quibusdam Ecclesiis nonnulli eam retinuerunt asperam consuetudinem, qua hominibus post peractam solennem pœnitentiam reconciliatis, si in eadem aut in alia gravia peccata postmodum laberentur, locum publicæ pœnitentiæ negabant. de qua consuetudine legi possunt, *Tertullianus*, libro de pœnitentia, capitibus septimo & nono. *Ambrosius*, libro secundo de pœnitentia, capite decimo. *Augustinus*, epist. 54. ad Macedonium. Et *Gratianus*, de pœnitentia, dist. 3. can. Nihil prodest. §. Ex persona; & aliquot sequentibus canonibus. & *Lombardus*, 4. sent. dist. 14. cum Commentariis.

Aliorum quorundam asperitas.

CAPUT QUARTUM.

Proponuntur & confirmantur decem assertiones Catholicæ, de potestate clavium, ejusque exercitio.

Prima assertio.

Vide, Extra de pœnitentiis & remissionibus, cap. 10. Nova.

Claves.

CLavium nomine etsi comprehenditur potestas ex officio prædicandi Euangelium, & sacramenta administrandi, & disciplinam Ecclesiasticam exercendi; specialiter tamen appropriatur hæc nomenclatura potestati disciplinæ, sive censuræ publicæ. & comprehendit omnem publicam censuram Ecclesiasticam. Nam pro qualitate delicti adhibenda est correptio & censura: & omnis scandali publici coërcitio Ecclesiastica concessa est Ecclesiæ. Matth. 18. 17.

Explicatio. 2. Claves regni cœlorum sunt, quibus pastores aperiunt regnum cœlorum, & adversus indignos illud claudunt. Prædicatione autem verbi, & administratione sacramentorum, & disciplinæ Ecclesiasticæ exercitio, pastores aperiunt regnum cœlorum, & adversus indignos illud claudunt: ergo prædicatio verbi, & administratio sacramentorum, & disciplinæ Ecclesiasticæ exercitium sunt claves regni cœlorum. Prædicationem intellige ex officio pastorali: nam sermo nunc est de clavibus, quæ datæ sunt Petro aliisque pastoribus. Speciatim autem de potestate censuræ publicæ dicitur. Matth. 18. 18. *Quæcunque ligaveritis,* &c.

Clavis disciplinæ.

Confirmatio. 3. Assertionem hanc sic explicatam confirmant ista Scripturæ testimonia. Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris super terram, erit ligatum in cœlis: & quicquid solveris super terram, erit solutum in cœlis. Matth. 16. 19.] Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta in cœlo. Matth. 18. 17, 18.] Et dixit eis; profecti in mundum universum prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, servabitur: qui verò non crediderit, condemnabitur. Marc. 16. 15, 16.] Væ vobis legis interpretibus, quia sustulistis clavem scientiæ: ipsi non intrastis, & eos qui introibant prohibuistis. Luc. 11. 52.] Dixit igitur eis Jesus iterum, Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et quum hæc dixisset, afflavit, & dixit eis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt. Johan. 20. 21, 22, 23.] Ex his locis utraque pars assertionis nostræ elucescit.

Matth. 16. 19. Matth. 18. 17, 18. Marc. 16. 15, 16. Luc. 11. 52. Clavis scientiæ. Johan. 20. 21, 22, 23.

Claves sunt spirituales. 4. Claves istæ (inquit magister sententiarum) non sunt corporales, sed spirituales, scilicet discernendi scientia, & potentia judicandi, id est, ligandi & solvendi, qua dignos recipere, & indignos debet excludere Ecclesiasticus Judex: qui sicut habet jus ligandi, ita & solvendi. 4. sent. dist. 18. Hinc illa distinctio, in clavem scientiæ, & clavem potentiæ: apud auctorem sermonis 27. de sanctis, qui Augustino tribuitur, & apud Petrum Lombardum, ejusque interpretes, 4. sent. dist. 18. & apud Alexandrum Alensem, part. 4. quæst. 20. membro 2. & membro 3.

Distinctio clavis scientiæ & clavis potentiæ. Vide lib. 16. cap. 2. §. 3.

5. Clavem potentiæ vocant doctores scholastici potestatem ligandi & solvendi judiciariam. Duplex autem constituunt forum: nempe forum pœnitentiale, & forum judiciale. Illud vocant etiam forum pœnitentiæ, hoc forum causæ. Sed falluntur, dum hominibus jus tribuunt in hominum conscientias. Catechismus Romanus, part. 2. cap. 5. qu. 15. loquens de privata absolutione in foro pœnitentiali; Neque enim (inquit,) ut olim in veteri lege Sacerdotes testimonio suo aliquem à lepra liberatum esse duntaxat renunciabant, ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem peccatis esse absolutum declarent: sed verè tanquam Dei ministri absolvunt. Et quæst. 16. In sacerdote autem, qui in eum [confitentem] legitimus judex sedet, Christi Domini personam & potestatem veneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis; ita in pœnitentiæ sacramento administrando, Christi munus exsequitur. Hæc ibi.

Clavis potentiæ. Error de foro pœnitentiæ. Vide supra lib. 9. cap. 5. §. 14. & infra hoc lib. 12. cap. 5. § 36. & lib. 16. cap. 3. propos. 4.

6. *Bellarminus*, libro primo de Romano Pontifice, capite duodecimo. istam vocat potestatem ordinis: eamque distinguit à potestate jurisdictionis, in foro externo. Fateor equidem, potestatem ordinis unicuique ordinato convenire: at nego, dari ulli meræ creaturæ eam potestatem remittendi peccata, quam Romanenses tribuunt sacerdotibus. Quod ut clarius intelligatur, Sciendum est, hominem dupliciter ligari: vel enim ligatur suo peccato, vel ligatur injecto censuræ vinculo, e. g. quando excommunicatur. Prius vinculum non injicit Ecclesia, sed ipse peccator seipsum in hoc vinculum conjecit: neque inde solvi, aut liberari potest judicialiter aut effectivè, aut absolutè, nisi à solo Deo, qui solus justificat impium. Pastores autem non nisi declarativè & conditionaliter, ex Dei verbo, annunciant pœnitenti remissionem peccatorum, si verè resipiscat. utrum autem ille qui pœnitentiam profitetur, verè resipiscat, nec ne, non ipsis, sed soli Deo absolutè cognitum est, & eis quibus Deus voluerit revelare. Vinculum autem censuræ Ecclesiasticæ, à pastoribus injectum, possunt ipsi demere, & eum quem ligaverant solvere, seu ab illa censura Ecclesiastica, puta ab excommunicatione, absolvere absolutè, pro potestate clavium ipsis concessa, adeò ut homo ille jam simpliciter agnoscatur pro membro Ecclesiæ militantis, & habeatur in numero fidelium, & ad mensam Dominicam admittatur. Et hæc sola est judiciaria potestas Ecclesiæ data. Hominem autem nulla vinctum censura Ecclesiastica absolvere à peccato, absolutione judiciaria, vel absolutâ, jus est solius Dei: neque communicatur creaturis.

Potestas ordinis, & jurisdictionis. Duplex vinculum quo homo ligatur. Rom. 4. 5. Vide infra, § 46. & lib. 16. cap. 2. & cap. 3. Judiciaria potestas data Ecclesiæ.

7. Unde *Hugo de sancto Victore*, investigans idoneum sensum, quo intelligendum est sacerdotes peccata dimittere, adfert quidem eam expositionem, qua dicuntur peccata dimittere, quia sacramenta ministrant: sed cum minister baptismi non det Spiritum Sanctum, neque justificet aut regeneret baptizatum, quamvis

vis minister verbi auditores suos servare seu salvos facere aliquo modo dicatur, 1. Tim. 4. 16. Jacob. 5. 20.) ad aliam se recipit interpretationem, nempe hanc, qua dimissio ista refertur ad absolutionem à vinculo excommunicationis: & retentio peccati, ad excommunicationem. Verba Hugonis sunt; Solus Deus peccata dimittit. Habent tamen auctoritates, quod sacerdotes peccata dimittunt, & quod Deus per eos ea dimittit. Sed sacerdotes peccata dimittere dicuntur, quia sacramenta ministrant, in quibus & per quæ peccata auctoritate divinâ dimittuntur. Vel ideo sacerdotes peccata dimittere dicuntur; quia eum, qui pro peccatis suis excommunicationis vinculo ligatus fuerat, absolvunt. In quo, suo modo, peccata dimittunt, quia eum propter præcedentia peccata non ampliùs debere vitari ostendunt. Retinent autem peccata iterum & iterum, ut magis evitentur, excommunicando: Domino utrumque approbante, sicut dictum est Apostolis; *Quorum dimiseritis peccata, dimittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Non ergo de omnibus peccatis intelligendum videtur secundùm hunc modum remissionis vel retentionis, quod sacerdotes ea dimittant, vel retineant, sed de eis tantum, propter quæ lata est sententia excommunicationis. Secundùm priorem modum de omnibus potest intelligi. Hæc Hugo de sancto Victore, in suo opere de cærimoniis, sacramentis, officiis, & observationibus Ecclesiasticis, libro primo, capite vigesimo quinto.

Hugo de sancto Victore. *Johan. 20. 23.*

8. Idcirco etiam dixit *Petrus Lombardus*; Solus Deus dimittit peccata & retinet: & tamen Ecclesiæ contulit potestatem ligandi & solvendi: sed aliter ipse solvit vel ligat, & aliter Ecclesia. Ipse enim per se tantum dimittit peccatum: qui & animam mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis solvit. Non autem hoc sacerdotibus concessit, quibus tamen tribuit potestatem solvendi & ligandi, id est; ostendendi homines ligatos, vel solutos. Unde Dominus leprosum sanitati prius per se restituit, deinde ad sacerdotes misit, quorum judicio ostenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum jam vivificatum obtulit discipulis solvendum. Quia etsi aliquis apud Deum sit solutus, non tamen in facie Ecclesiæ solutus habetur, nisi per judicium sacerdotis. In solvendis ergo culpis vel retinendis ita operatur sacerdos Euangelicus, & judicat, sicut olim legalis in illis, qui contaminati erant leprâ, quæ peccatum signat. Hæc Petrus Lombardus, 4. sententiarum, distinctione 18. Quia autem absque extraordinaria revelatione non possunt pastores Euangelici certò scire, an homo intus coram Deo sanatus sit in corde, sicut olim sacerdotes Levitici certò scire poterant hominem ab externa corporis leprâ sanatum esse; & inde quandoque evenit, ut indignum solvat Ecclesia, & immerentem liget: ideo subjicit Lombardus ibidem hæc verba; Non semper sequitur Deus Ecclesiæ judicium, quæ per surreptionem & ignorantiam interdum judicat. Deus autem semper judicat secundùm veritatem. Hactenus Petrus Lombardus. Docent etiam Alexander Alensis, part. quartâ, quæstione vigesimâ primâ, membro primo. & Bonaventura, in quartum sent. dist. 18. part. 1. art. 2. quæstione primâ. potestatem clavium quæ Ecclesiæ data est, non extendi in culpam, nisi per modum deprecantis, & impetrantis. Idipsum etiam docent de pœna æterna, Alens. part. 4. quæst. 21. memb. 2. art. 2. & Bonaventura in 4. sent. dist. 18. part. 1. art. 2. quæst. 2.

P. Lombardus. *Matth. 8. 3, 4.* *Johan. 11. 43, 44.* *Vide infra assert. 8. aliquando judicat Ecclesia clave errante.* *Potestas clavium data Ecclesiæ, non extenditur in culpam, neque in pœnam æternam, nisi per modum deprecantis, & impetrantis.*

Secunda assertio.

9. *Potestas ligandi & solvendi non soli Petro, sed Ecclesiæ data est.*

10. Ait enim Dominus, Dic Ecclesiæ. Sin autem etiam Ecclesiam audire contemserit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terrra, erunt ligata in cœlo; & quæcunque solveritis in terra, erunt soluta in cœlo. Matth. 18. 17, 18. *Matth. 18. 17, 18.*

11. Ideo dicit *Augustinus*; Si in Petro non esset Ecclesiæ sacramentum, non ei diceret Dominus; Tibi dabo claves regni cœlorum: quæcunque solveris in terra, soluta erunt & in cœlo: & quæcunque ligaveris in terra, ligata erunt & in cœlo. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia: si autem & in Ecclesia fit, ut quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ solvuntur in terra, solvantur in cœlo; quia cum excommunicat Ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Ecclesia, in cœlo solvitur reconciliatus. Si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit. Hæc Augustinus tractatu quinquagesimo in Euangelium Johannis. Item; Ubi remissio peccatorum, [ibi] Ecclesia est. quomodo Ecclesia? Illi enim dictum est, Tibi dabo claves regni cœlorum; & quæ solveris in terra, soluta erunt & in cœlis: & quæ ligaveris in terra, ligata erunt & in cœlis. Qua diffunditur ista remissio peccatorum? inter omnes gentes, incipientes ab Hierusalem. Ecce crede Christo. Augustinus in fine tractatus 10. in epist. Johan. Observa etiam hic, non dici, Incipientes à sede Apostolica Romanâ: sed incipientes ab Hierusalem.

August. *Matth. 16. 19.* *Vide lib. 16. cap. 3. §. 6.* *Incipientes ab Hierusalem. Luc. 24. 47.*

12. Idem Pater alibi; Has igitur claves dedit Ecclesiæ suæ, ut quæ solveret in terra, soluta essent in cœlo: quæ ligaret in terra, ligata essent in cœlo: scilicet ut quisquis in Ecclesia ejus dimitti sibi peccata non crederet, non ei dimitterentur: quisquis autem crederet, séque ab his correctus averteret, in ejusdem Ecclesiæ gremio constitutus, eâdem fide atque correctione sanaretur. libro primo de doctrina Christiana, cap. 18.

13. *Fulgentius*, libro de fide ad Petrum diaconum, capite tertio. (in operibus Augustini, tomo 3.) Pœnitentia (inquit,) peccatori tunc prodest, si eam in Ecclesia Catholica gerat. Cui Deus in persona beati Petri ligandi solvendique tribuit potestatem, dicens; Quæ alligaveris super terram, &c. *Fulgent.*

Tertia assertio.

14. *Ecclesiæ nomine, in illis Domini verbis,* Dic Ecclesiæ: Si non audierit Ecclesiam. Matth. 18. 17. *non universus fidelium cœtus, non plebs credentium, sed soli pastores Ecclesiastici intelliguntur.* *Matth. 18. 17. Dic Ecclesiæ. Vide infra, assert. 6.*

15. Ecclesia ὁλικῶς dicta, comprehendit tum gubernantes, tum gubernatos; simul pastores & gregem. ut in symbolo, Et epistola ad *Ecclesia dicitur, vel ὁλικῶς, vel μερικῶς.*

Ephes. 1.22. & cap. 5. versibus 23, 24, 25. Dicitur autem etiam μερικῶς, non solum de particulari aliqua Ecclesia, sed etiam de parte alicujus particularis Ecclesiæ, aut plurimum Ecclesiarum. Pars gubernata, appellatur Ecclesia, act. 20. 28. ubi Apostolus Paulus monet Presbyteros Ephesinos, ut pascant Ecclesiam Dei. Ibidem etiam appellatur grex, vers. 27. & 1. Petr. 5. 2. dicitur etiam familia Christi, Matth. 24. 45. Parti autem gubernatrici, sive pastoribus, tribuitur nomen Ecclesiæ, Matth. 18. 17. Nam eam ibi Christus intelligit Ecclesiam, cui data est potestas clavium, per quam remittat vel retineat hominum peccata: hæc autem potestas non data est nisi Euangelii ministris, quos ad prædicandum Euangelium & exercendam clavium disciplinam misit Christus, sicut ipse à Patre missus est, Matth. 16. 19. Johan. 20. 21, 22, 23. Præterea ea illic intelligitur Ecclesia, cui subjecti sunt spiritus Prophetarum; spiritus autem Prophetarum subjecti sunt Prophetis, 1. Cor. 14. 32. In quem locum *Sedulius*, Spiritus (inquit,) humilitatis & charitatis, qui est in Prophetis, id est, prædicatoribus, debet subjectus esse aliis Prophetis, id est, prædicatoribus. Hæc *Sedulius*. Et in eundem Apostoli locum *Theodoretus*; Spiritus (inquit,) dona vocantur. Ita Jesus subjiciebatur Mosi, ita Helisæus Eliæ: ita ipsi Helisæo multitudo Prophetarum: ita ipsi Apostolo Timotheus, & Titus, & reliqui. Hæc *Theodoretus*. Nusquam autem in Scripturis legimus, spiritus Prophetarum subjectos esse plebejis aut laicis. Porro ea intelligitur ibi Ecclesia, cui obedire & subjici oportet. Scriptura autem non populo, sed tantum pastoribus τοῖς ἡγουμένοις Ecclesiasticam deberi docet obedientiam & subjectionem, Hebr. 13. 17. Et pastorum collegio subjectus est quilibet de collegio. Idcirco enim (*verba sunt Cypriani*) copiosum corpus est sacerdotum, concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut si quis ex collegio nostro hæresim facere, & gregem Christi lacerare & vastare tentaverit, subveniant cæteri, & quasi pastores utiles & misericordes, oves Dominicas in gregem colligant. —— Nam etsi pastores multi sumus, unum tamen gregem pascimus, & oves universas, quas Christus sanguine suo & passione quæsivit, colligere & fovere debemus; nec pati supplices & dolentes fratres nostros crudeliter despici, & superbâ quorundam præsumtione calcari. Hæc *Cyprianus*. epist. 67. seu lib. 3. epist. 13. ad *Stephanum* Episcopum Romanum. Pastores igitur, quorum est ex proprio officio gregem pascere & gubernare, intelliguntur illic nomine Ecclesiæ, ubi dicit Dominus, *Dic Ecclesiæ*. Matth. 18. 17. id est, τοῖς προεδρεύουσιν, præsidentibus, ut exponit Chrysostomus, homil. 60. in Euang. Matthæi.

Pars gubernanda dicitur Ecclesia. *Pars gubernatrix dicitur Ecclesia. Matth. 18. 17.* *Matth. 16. 19. Iohan. 20. 21, 22, 23.* *Spiritus prophetarum subjecti sunt prophetis. 1. Cor. 14. 32. Sedulius. Theodoret.* *Hebr. 13. 17. Cyprian.* *Nota contra errorem independentiæ.* *Chrysost.*

16. *Cyprianus*, lib. de unitate Ecclesiæ, explicans verba Domini quibus se Petro daturum dixit claves regni cœlorum: eam potestatem ait traditam esse Apostolis & Episcopis, qui Ecclesiæ præsident.

Cyprian.

17. *Hilarius*, Comment. in illum locum, Matth. 18. Ad terrorem (inquit,) metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile severitatis Apostolicæ judicium præmisit, ut quos in terris ligaverint, id est, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos solverint, confessione videlicet veniæ receperint in salutem, hi Apostolicæ conditione sententiæ in cœlis quoque aut soluti sint aut ligati. Hæc ille: potestatem hanc judiciariam appropriens Apostolis, adeoque eorum successoribus, pastoribus Ecclesiæ.

Hilar. Pictav.

18. Laudat *Ambrosius* Valentinianum seniorem Imperatorem, quod legibus suis sanxerit: In causa fidei vel Ecclesiastici alicujus ordinis, eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. Hoc est, ut sacerdotes de sacerdotibus judicent. Ambros. lib. 2. epist. 13. ad Valentinianum juniorem Imper. Idem etiam alibi loquens de potestate ligandi per excommunicationem, & solvendi per dationem publicæ pœnitentiæ & absolutionem publicam: Jus hoc (inquit,) solis permissum sacerdotibus est. Ambros. lib. 1. de pœnitentia, cap. 2.

Ambros.

19. *Gregorius Nazianzenus*, orat. 26. prolixè docet, necessarium esse, pro vitandis vel amoliendis hæresibus aut schismatibus, ut custodiatur εὐταξία illa, quam Dominus in sua Ecclesia constituit; ut nimirum alii pastores sint, alii sint oves; & illi regant, isti autem regantur.

Gregor. Nazianz.

20. *Hieronymus* Comment. in Matth. 16. illa Domini verba ad Petrum, Et tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque, &c. exponit de potestate ligandi & solvendi Episcopis & Presbyteris à Christo concessa.

Hieronym.

21. *Iohannes Chrysostomus* lib. 3. de sacerdotio, cap. 5. differens de dignitate sacerdotum; Terram (inquit) incolentibus & in ea commorantibus permissa est cœlestium administratio, ἐξουσίαν ἔλαβον, & potestatem acceperunt, quam neque Angelis neque Archangelis dedit Deus. Non enim ad illos dictum est, Quæcunque ligaveris in terra, erunt ligata & in cœlo; & quæcunque solveris in terra, erunt soluta in cœlo. Habent quidem & illi qui rerum potiuntur [οἱ κρατοῦντες] in terra potestatem vinculi, sed quo sola vinciuntur corpora: hoc autem vinculum ipsam tangit animam, & transcendit cœlos. καὶ ἅπερ ἂν ἐργάσωνται κάτω οἱ ἱερεῖς, ταῦτα ὁ Θεὸς ἄνω κυροῖ, καὶ τὴν τῶν δούλων γνώμην ὁ δεσπότης βεβαιοῖ. Et quæcunque fecerint inferiùs sacerdotes, ea Deus in supernis rata habet, & servorum suorum sententiam Dominus confirmat. καὶ τί γὰρ ἀλλ' ἢ πᾶσαν αὐτοῖς τὴν ἐπουράνιον ἔδωκεν ἐξουσίαν; ὧν γὰρ ἄν, φησίν, ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται, καὶ ὧν ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται. τίς ἂν γένοιτο ταύτης ἐξουσία μείζων; Et quid enim nisi omnem ipsis cœlestem dedit potestatem? quorum enim (inquit) remiseritis peccata, remissa sunt, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quænam esse potest hac major potestas? Omne judicium dedit Pater filio ὁρῶ δὲ πᾶσαν αὐτὴν τούτοις ἐγχειρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, video autem eam omnem his esse traditam à Filio. Hæc ibi, & in eandem sententiam plura. Capitis illius argumentum initio libri præfixum hoc est; ὅτι πολλὴ τῶν ἱερέων ἡ ἐξουσία καὶ τιμή. Quod ampla sit sacerdotum potestas & dignitas.

Chrysost. *Matth. 16. 19.* *Ioan. 20. 23.*

22. *Augustinus*, lib. 20. de civitate Dei, cap. 9. exponens verba illa Apocalypseos; Et vidi sedes, & sedentes super eas; & judicium datum est. Apocal. 20. Non hoc putandum est (inquit,) de judicio ultimo dici: sed sedes præpositorum, & ipsi præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Judicium autem datum, nullum melius accipiendum videtur, quam id quod dictum est; quæ ligaveritis in

Augustin. Apocal. 20. 4. *Matth. 18. 18.*

in terra, ligata erunt & in cœlo: & quæ solveritis in terra, soluta erunt & in cœlo. Hæc ibi. Idem alibi; Corripiantur (inquit,) à præpositis suis subditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diversitate diversis, vel minoribus vel amplioribus. —— Pastoralis necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ovibus sanis morbidam, ab illo cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanandam. Hæc Augustinus, lib. de correptione & gratia, cap. 15.

Theophylactus. *Matth. 16. 19.* 23. *Theophylactus*, Comment. in Matth. 16. in illa verba, Dabo tibi claves, &c. Claves autem (inquit) intelligas, quæ ligant & solvunt, hoc est, delictorum vel indulgentias vel pœnas: Habent enim potestatem remittendi, & ligandi, qui, sicut Petrus, Episcopatus gratiam assequuti sunt. Quamvis autem Petro soli dictum sit, dabo tibi; omnibus tamen & Apostolis concessæ sunt. Quando? quum dixit; quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur. Etenim quum dixit, dabo, futurum tempus signat, hoc est, post resurrectionem. Hæc *Theophylactus*. *Vide lib. 16. cap. 1. §. 16.* *Iohan. 20. 23.*

Vide etiam *Danæum*, Comment. in 1. Tim. 5. 1. & *Chamier.* Tom. 2. Panstratiæ lib. 10. cap. 4.

Quarta assertio.

Apostoli pares. 24. *Petro dictum est,* Tibi dabo claves, *gerenti personam reliquorum, non ut capiti aut monarchæ reliquorum Apostolorum, ac si illi præ aliis potestatis clavium prærogativa daretur, sed ut uni ex multis Apostolis, compari honore sociatis, quorum uni facta promissio ad universam societatem Apostolorum æqualiter facta est: & postea omnibus æqualiter præstita. Et ab omnibus æqualiter ad succedentes pastores divinâ ordinatione transmissa est.*

25. Hanc assertionem luculenter confirmant allata ad superiorem assertionem testimonia, quibus ostensum est, potestatem maximam, qua nulla in creaturis major invenitur, concessam esse omnibus Apostolis & sacerdotibus. Johan. 20. 23. eandem videlicet potestatem, quæ Petro promissa est Matth. 16. 19. & omnibus Matth. 18. 18.

Cyprian. 26. Accedant illa verba beati *Cypriani*, lib. de unitate Ecclesiæ: ubi præmissis illis Domini verbis ad Petrum Matth. 16. 19. & Johan. 21. 16. Quamvis (inquit) Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat; Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum. Si cui remiseritis peccata, remittentur illi; si cui tenueritis, tenebuntur. Tamen ut unitatem monstraret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua authoritate disposuit. Hoc erant utique & cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis. —— Episcopatus unus est, cujus à singulis in solidum pars tenetur. Hæc ibi. Inveniet lector claram hujus loci explicationem, & ejusdem à Papistarum corruptelis perversisque glossematis, vindicationem, in Irenico nostro, libro secundo capite undecimo, in exegesi propositionis 15. ubi etiam plura congessimus testimonia, & inde argumenta evidentia efformavimus, quibus hujus assertionis veritas illustratur & corroborabatur. *Iohan. 20. 21, 22, 23.*

Athanas. 27. *Athanasius*, in illud, *Profecti in pagum qui ex adverso est*, &c. verba Domini, Matth. 18. 18. & Johan. 20. 23. de una eademque potestate discipulis concessa interpretatur. Nam censuræ publicæ potestas omnibus Apostolis ex æquo concessa intelligitur in utroque loco. Quemadmodum quicquid Petro qua homini convenit, id omni & cuilibet homini æqualiter commune est. e. g. esse rationalem & risibilem: ita quicquid ei attribuitur ut Apostolo, illud æqualiter convenit omni & cuilibet Apostolo. at potestas clavium ei attribuitur, ut Apostolo, sicut monent Patres locis citatis: ergo. Differemus autem prolixius, si Deus voluerit, de primatu Petri, libro decimo quinto hujus operis, & de figmento disparis successionis, lib. 16. *Una eademque potestas.* *Matth. 18. 18. & Iohan. 20. 23. vide infra, §. 44. & lib 16. cap. 3. propos. 5.*

Quinta assertio.

28. *Potestas excommunicandi, & ab excommunicatione absolvendi, non data est singulis Presbyteris, donatione absoluta, quomodo donata est Episcopo & Presbyterio. Nec absque Episcopi aut Presbyterii auctoritate valida est excommunicatio aut absolutio excommunicati, facta per simplicem Presbyterum: quamvis singulis Presbyteris competat vi sui ordinis prædicatio verbi, adeóque potestas docendi, hortandi, corripiendi, consolandi*, &c. *Contra figmentum independentiæ. Vide 4. sent. dist. 20.*

29. Confirmatur ista assertio ex assertione tertia. Nam cum Ecclesiæ vocabulo Matth. 18. 19. soli intelligantur pastores Ecclesiastici, ut unus pastor non sit Ecclesia; sequitur excommunicationis potestatem non esse concessam singulis Presbyteris, sed Presbyterio, atque adeò Episcopo præsidi Presbyterii. *Vide lib. 16. cap. 3. §. 11.*

30. Ista tamen assertio intelligenda est, extra casum extraordinariæ necessitatis, qualem unum aut alterum posuimus in Irenico, libro 2. capite 11. ad propositionem 13. pag. 201. & 205. Nam in casu ejusmodi simplex Presbyter non habens quem consulere possit, orthodoxum Episcopum aut compresbyterum, supremæ jurisdictionis ipso jure & facto pro tempore compos est, & adhibere interim in consilium poterit prudentiores de grege. At extra talem casum, locum habet ista assertio.

31. Vide, si placet, eidem assertioni astipulantia Calvini & Zanchii testimonia, in Irenico nostro, lib. 2. cap. 12.

Sexta assertio.

32. *Quando Apostolus jubet sententiam excommunicationis in congregatione pronunciari,* 1. ad Corint. 5. 4, 5. *non tribuit aut impertit plebi potestatem clavium: sicut ei non concedit potestatem consecrandi & dandi Eucharistiam, quando docet, quomodo in congregatione hoc sacramentum celebrari debeat.* 1. Cor. 11. *sed facilis est expositio ex ejusdem Apostoli verbis.* 1. Tim. 5. 20. Peccantes, coram omnibus argue, ut reliqui timeant. *1. Cor. 5. 4, 5. Vide supra assert. 3.* *1. Tim. 5. 20.*

Septima assertio.

33. *Non solum à Catholicis, sed etiam ab hæreticis aut schismaticis, propter notorium flagitium lege Dei prohibitum excommunicatus, ligatur in cœlo.*

34. Videri possit, nullam esse potestatem clavium, adeóq; nullum earum validum exercitium

 apud

apud hæreticos aut schismaticos, cum foris sint hæretici & schismatici, extra Ecclesiam constituti: & *Augustinus* dicat; Foris quidem nec ligari aliquid potest nec solvi, ubi non sit qui aut ligare possit aut solvere. lib. 3. de baptismo, cap. 18. Et constet, claves non nisi Ecclesiæ esse datas, dic Ecclesiæ: si non audierit Ecclesiam, &c. Et *Ambrosius* jus ligandi & solvendi soli vendicans Ecclesiæ: illud hæresi disertè neget esse permissum. Ambros. lib. 1. de pœnitentia, cap. 2. Attamen alibi Augustinus docet, hæreticos jus dandi baptismum retinere, quod cum ordinarentur in Ecclesia acceperunt, & alios etiam in hæresi aut schismate valide ordinare. lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 13. Et inde glossator *Gratiani* sic argumentatur: Argumentum (inquit) quod sententia hæretici valeat, & ligatio, & solutio, cum jus ligandi, judicandi, atque solvendi à tempore consecrationis acceperit. cauf. 1. quæst. 1. can. *quod quidam*. Et Augustinus eos qui à Donatistis propter perditos mores rejecti essent, ait non recipi à catholicis nisi primo in humiliationem pœnitentiæ. Etenim ergo (inquit) si Domino placet, istum modum servo, ut quisquis apud eos propter disciplinam degradatus, ad catholicam transire voluerit, in humiliationem pœnitentiæ recipiatur, quo & ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere voluisset. Hæc Aug. epist. 169. ad Eusebium.

Vide supra, lib. 10. cap. 3. § 28. & infra, lib. 15. cap. 5. § 2.

35. Pro hujus igitur nodi solutione, meminisse oportet, quod in disputationibus suis de baptismo contra Donatistas *Augustinus* passim inculcat; hæreticos, apud quos baptismi veritas manet, non esse in omnibus ab Ecclesia separatos, sed in quibusdam conjunctos manere & hærere in compage texturæ catholicæ; Proinde (inquit) illa in quibus nobiscum sunt, eos agere non vetamus, lib. 1. de baptismo, cap. 2. & interrogatus, an generet Deo filios de Christi baptismate pars Donati; respondet Augustinus; Una est Ecclesia, quæ sola catholica nominatur. & quicquid suum habet in communionibus diversorum à sua unitate separatis, per hoc quod suum in eis habet, ipsa utique generat, non illæ! Neque enim separatio eorum generat, sed quod secum de ista tenuerunt. Ipsa Ecclesia generat & per uterum suum, & per uteros ancillarum ex eisdem sacramentis tanquam ex viri sui semine. lib. 1. de baptismo cap. 10.

Vide supra lib. 10. cap. 3. § 9. 22. & cap. 10. § 30.

36. Hinc infero, quando hæretici aut schismatici, veritatem baptismi & ordinis habentes, aliquem excommunicari merentem excommunicant ob notorium Deoque exosum crimen, talem esse ab ipsa Ecclesia catholica, ministerio hæreticorum aut schismaticorum, verè excommunicatum. Et quando resipiscentem recipiunt hæretici vel schismatici, solvi eum ab injecto prius per eos vinculo, licet, nondum sit Deo aut Ecclesiæ reconciliatus, quia manet adhuc in vitio hæreseos aut schismatis. Solvi eum dicimus quoad disciplinam Ecclesiasticam, adeo ut, si ad Ecclesiam catholicam ab hæresi aut schismate postea venerit, non sit ei de illo crimine, à quo apud hæreticos secundum ordinem & formam Ecclesiæ absolutus est, nova pœnitentia injungenda; sed sublato hæreseos aut schismatis malo, jam ad salutem in Ecclesiæ unitate prosit accepta apud hæreticos absolutio, & ad communionem admittendus sit. Sin autem ab excommunicatione illa, qua ob crimen notorium eum hæretici excommunicarunt, nondum apud illos interveniente pœnitentia absolutus sit, & sic innodatus veniat ad Ecclesiam catholicam, quamvis hæresin & schisma abjuret, non tamen est recipiendus, donec etiam de illo alio crimine canonicæ se subjecerit pœnitentiæ, & Ecclesiæ satisfaciens ab excommunicationis illius vinculo, ei apud hæreticos injecto, absolutus fuerit jam in Ecclesiæ unitate.

Octava assertio.

De injusta vel erronea sententia.

37. *Quod si vel catholici vel hæretici immerentem ligaverint in terra, vel eum qui solvi non debet solverint: nec ille in cœlo ligatur, nec iste solvitur. Tunc enim duntaxat ratam habet Dominus servorum sententiam, quando justa est: seu, ut loquuntur scholastici, quando clave non errante lata est. Si quis autem impiâ simulatione Ecclesiam fefellerit, & absolutionem obtinuerit, valebit ei illa absolutio ad externam Ecclesiæ communicationem, & hominum consortium, non ad internam pacem cum Deo. Neque ei quem homines iniquè damnarunt, nocebit apud Deum injusta hominum sententia.*

Vide infra, lib. 16 cap. 3 propos. 1. 2. 3. & in excgesi propos. 6.

Dionysius Arc. pag.

38. *Dionysius*, lib. 1. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 7. seu ult. in tertia parte capitis; τὰς ἀφοριστικὰς ἔχουσιν οἱ ἱεράρχαι δυνάμεις, ὡς ἐκφαντορικοὶ τῶν θείων δικαιωμάτων, οὐχ ὡς ταῖς αὐτῶν ἀλόγοις ὁρμαῖς τῆς πανσόφου θεαρχίας, ὡς φήμης εἰπεῖν, ὑπηρετικῶς ἑπομένης. id est, separandi potestatem habent Pontifices, ut præcones divinorum judiciorum: non quod eorum irrationabilibus cupiditatibus sapientissima Divinitas, ut honesto utar vocabulo quasi ministra subsequatur. Et ibidem dicit Dionysius, Petrum Apostolum, omnemque ei similem pontificem, per acceptam à Domino ligandi solvendique potestatem, pios admittere, & impios excludere, ἐκφαντορικῶς καὶ διαπορθμευτικῶς, id est, ut præconem, & portitorem, [seu nuncium.]

39. *Cyprianus*, lib. de lapsis, circa medium; Nemo (inquit) se fallat, nemo se decipiat: solus Dominus misereri potest. Veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri, qui peccata nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. Homo Deo esse non potest major: nec remittere aut donare indulgentia sua servus potest, quod in Dominum delicto graviore commissum est, ne adhuc lapso & hoc accedat crimen, si nesciat esse prædictum; Maledictus homo qui spem habet in homine. Dominus orandus est, Dominus nostrâ satisfactione placandus est, qui negantem negare se dixit, qui omne judicium de Patre solus accepit. Hæc ibi. Idem etiam Cyprianus alibi ait; Neque enim præjudicamus Domino judicaturo, quo minus si pœnitentiam plenam & justam peccatoris invenerit, tunc ratum faciat quod à nobis fuerit hic statutum. Si verò nos aliquis pœnitentiæ simulatione deluserit; Deus qui non deridetur, & qui cor hominis intuetur, de his quæ nos minus perspeximus, judicet, & servorum sententiam Dominus emendet. *Cyprian.* epist. 52. ad Antonianum, seu lib. 4. epist. 2.

Cyprianus.

Hierem. 17. 5.

40. *Hieronymus*, comm. in Matth. 16. in illa verba; vers. 19. Et dabo tibi claves regni cœlorum. & quodcunque, &c.] Istum (inquit) locum Episcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio: ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Legimus in

Hieronym. Matth. 16. 19.

Levitico

Levit. 13. 3. Levitico de leprosis; ubi jubentur ut ostendant se sacerdotibus; & si lepram habuerint, tunc à sacerdote immundi fiant: non quo sacerdotes leprosos faciant & immundos, sed quo habeant notitiam leprosi, & non leprosi: & possint discernere qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit; sic & hic alligat vel solvit Episcopus & Presbyter, non eos qui insontes sunt vel noxii; sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quive solvendus. Hæc ibi *Hieronymus.* Idem apud *Gratianum*; Si quis (inquit) non recto judicio eorum qui præsunt Ecclesiæ depellatur, & foras mittatur; si ipse antea non exiit; hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire; nihil læditur in eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut interdum ille qui foras mittitur, intus sit: & ille foris, qui intus videtur retineri. cauf. 24. quæst. 3. can. *Si quis non.*

Augustin. 41. *Augustinus*, lib. de vera religione, cap. 6. Sæpe etiam (inquit) sinit divina providentia per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam suam cum patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines, quàm vero affectu, & quantâ sinceritate charitatis Deo serviendum sit. Talium ergo virorum propositum est, aut sedatis remeare turbinibus; aut si id non sinantur, vel eadem tempestate perseverante, vel ne suo reditu talis aut sævior oriatur, tenent voluntatem consulendi etiam eis ipsis, quorum motibus perturbationibusque cesserunt, sine ulla conventiculorum segregatione usque ad mortem defendentes & testimonio juvantes eam fidem, quam in Ecclesia catholica prædicari sciunt. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt: imo plura sunt quàm credi potest. Hæc ibi. Idem etiam lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 17. Spiritales (inquit) sive ad hoc ipsum pio studio proficientes, nunquam eunt foras: quia & cum aliqua vel perversitate vel necessitate hominum videntur expelli, ibi magis probantur, quàm si intus permaneant, cum adversus Ecclesiam nullatenus eriguntur, sed in solida unitatis petra fortissimo charitatis robore radicantur. Ad hoc enim pertinet, quod in illo Abrahæ sacrificio dicitur, *Aves autem non divisit.* *Genes. 15. 10.* Hactenus *Augustinus.*

Quid agere deceat virum bonum, qui injustè excommunicatus est, & expulsus de congregatione Christiana, à turbulentis quibusdam hominibus, fidem profitentibus orthodoxam.

42. Ex eodem *Augustino* recitat *Gratianus* hæc verba; Illud planè non temerè dixerim; quod si quisquam fidelium fuerit anathematizatus injustè, potius ei oberit qui facit, quam qui hanc patitur injuriam. Spiritus enim Sanctus habitans in sanctis, per quem quisque ligatur aut solvitur, immeritam nulli ingerit pœnam. cauf. 11. quæst. 3. can. *Illud plane.*

Gelasius I. Papa Rom. 43. *Gelasius* primus, Papa Romanus, apud Gratianum; Cui (inquit) illata est sententia, deponat errorem, & vacua est: sed si injusta est, tanto curare eam non debet, quanto apud Deum & ejus Ecclesiam neminem potest gravare iniqua sententia. Ita ergo ea se non absolvi desideret, quia se nullatenus perspicit obligatum. cauf. 11. quæst. 3. *Cui est.* Plura in hanc sententiam in ea quæstione congerit *Gratianus.*

Apud Deū & ejus Ecclesiam neminem potest gravare iniqua sententia.

Gregor. I. Papa Rom. 44. *Gregorius* primus, Papa Romanus, homil. 26. in Euangelia, exponens verba illa Domini ad discipulos; *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* *Ioan. 20. 23.* Ecce (inquit) etiam alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiunt.—— Horum profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. *Vide lib. 16. cap. 1. §. 16.* ligandi atque solvendi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed grave pondus istius est honoris. Durum quippe, est ut qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, judex fiat vitæ alienæ. Et plerunque contingit, ut hic judicii locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proinde sæpe agitur, ut vel damnet immeritos: vel alios ipse ligatus solvat. Sæpe in solvendis ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur. Unde fit, ut ipsa hac ligandi & solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subjectorum moribus exercet. Sæpe fit, ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur Pastor. Judicare autem de subditis dignè nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia vel gratiam sequuntur. Unde rectè per Prophetam dicitur; *Mortificabant animas quæ non moriuntur: & vivificabant animas quæ non vivunt.* *Ezech. 13. 19.* Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat. Et non victurum vivificare nititur, qui reum à supplicio absolvere conatur. Causæ ergo pensandæ sunt: & tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. Hæc *Gregorius.* Qui adhibet ibi similitudinem Lazari à Domino prius vivificati, & deinde à discipulis soluti.

45. Quamvis autem dicat ibidem *Gregorius*, timendam esse etiam injustam sententiam*, ne is qui injustè ligatus est, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa, puta ex superbia, mereatur, non tamen existimavit Gregorius injusta hominum sententia immerentes gravari apud Deum, sed tantummodo hortatur ad patientiam & pacificam mansuetudinem. Quam etiam commendavit Augustinus superius, §. 41. Timere quidem debet ille, in quem lata est iniqua sententia, ne se indecorè gerat, & Deum offendat: at sententiam ipsam injustam tantum abest ut timere debeat, ut è contrario inde habeat de quo sibi magnopere gratuletur, & gaudeat quod dignus habitus sit, qui pro nomine Jesu contumeliâ afficeretur. *Act. 5. 41.* Dominus noster ait; Beati eritis quum vos oderint homines, & quum separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tanquam malum, propter Filium hominis. *Luc. 6. 22, 23.* Gaudete illo die, & exsultate: ecce enim merces vestra multa est in cœlo: secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum. Unde meritò *Basilius* Cæsariensis, scribens de obtrectatoribus illis qui in illum ob defensionem orthodoxæ doctrinæ convitia congerebant, quorum convitia (inquit) tantum abest ut indignè feram, ut nisi nos ipsorum calamitas dolore perpetuoque cruciatu afficeret, propemodum dicerem, me de maledictis eorum eis gratiam habere, tanquam conciliatoribus beatitudinis, ὡς μακαρισμοῦ προξένοις. Beati enim, (inquit) estis, quum probris vos impetiverint homines, & omne verbum malum in vos dixerint mentientes, propter me. *Matth. 5. 11.* Hæc *Basilius*, libro de Spiritu Sancto, capite sexto. Ab hæreticis depositos vel excommunicatos, eo quod recusaverint eorum hæresi consentire, haberi pro depositis vel condemnatis, severè prohibet synodus *Vide supra lib. 6. cap. 2.*

Quatenus timenda, & quatenus non timenda injusta sententia.

Basilius.

Μακαρισμῦ πρόξενοι.

Martini

Martini, 1. Papæ Romani, fecret. 5. anath. 18. Cum ergo (inquit *Gratianus*,) fubditi excommunicantur ideo, quia ad malum cogi non poffunt, tunc fententiæ non eft obediendum. Quia, juxta illud Gelafii, nec apud Deum, nec apud Ecclefiam ejus quenquam gravat iniqua fententia. cauf. 11. quæft. 3. can. *Si is qui præeft.* Denique ob quamcunque caufam lata fit adverfus innocuum injufta fententia, confoletur fe his & fimilibus oraculis; *Sicut pafferis eft vagari, & ut hirundinis eft volare: fic maledictio fine caufa* [prolata] *non veniet.* Item; *Maledicent illi, & tu benedices.* Item; *Hæc eft enim gratia, fi propter Dei confcientiam fuftinet quis moleftias, injufte afflictus.* Quicunque autem injuftam fententiam decernit vel pronunciat, & excommunicat immerentem, metuat illud quod dicitur in Pfalmo; *Dilexit maledictionem, & veniet ei; & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Et quod Deus dixit Abrahamo; *Et ei qui tibi maledixerit, maledicam.* Et tertium præceptum, ejufque fanctionem; *Non affumes nomen Domini Dei tui in vanum. Quia non infontem habebit Dominus eum, qui affumferit nomen ejus in vanum.*

Prov. 26. 2. *Pfal.* 109. 28. 1. *Petr.* 2. 19. *Pfal.* 109. 17. *Genef.* 12. 3. *vide etiam Genef.* 27. 29. *& Num.* 24. 9. *Exod.* 20. 7.

46. *Innocentius* 3. Papa Romanus, refcribit Abbati fancti Andreæ; Judicium Dei veritati quæ non fallit nec fallitur, femper innititur: judicium autem Ecclefiæ nonnunquam opinionem fequitur; quam & fallere fæpe contingit & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eft apud Deum, apud Ecclefiam fit folutus: & qui liber eft apud Deum, Ecclefiaftica fit fententia innodatus. Vinculum ergo quo peccator ligatus eft apud Deum, in culpæ remiffione diffolvitur: illud autem quo ligatus eft apud Ecclefiam, cum fententia remittitur relaxatur: quod in fufcitatione Lazari fermo Euangelicus manifeftat, quem prius Dominus fufcitavit, & Apoftolis præcepit poftmodum folvere fufcitatum. Hæc *Innocentius.* Extra, de fententia excommunicationis, cap. 28. A nobis.

Innocentius 3. *Papa Roman. Vide lib.* 16. *cap.* 3. §. 2. *Vide fupra* §. 6.

47. *Hugo de fancto Victore*, in fuo opere de cærimoniis, facramentis, officiis, & obfervationibus Ecclefiafticis, lib. 1. cap. 26. Hæc tria (inquit,) in fententia excommunicationis penfanda funt, animus judicis, ordo, & caufa: quorum fi unum pervertatur, dicitur injufta, modò ex animo, modò ex ordine, modò ex caufa. Cum autem prædicta tria ad fententiæ juftitiam exigantur, videlicet, ut animo correctionis detur, non odii, & ordine canonico, & pro caufa talem promerente fententiam: caufa præ omnibus judicium obtinere videtur, ut fi caufa non præcefferit, excommunicatio vera non fit, nec apud Deum teneatur ligatus, qui fine culpa fua fuerit excommunicatus. Quomodo enim fine culpa poteft quis ligatus effe apud Deum, qui merita caufarum fine fallacia folus examinat? ——— De eo, qui ordine judiciario ligatus eft pro caufa tamen injufta, dicimus, quod non eft ligatus apud Deum, nifi contumax inveniatur: ——— Etfi apud homines tenet fententia, apud Deum non tenet, & ideo irritari meretur. Si poft appellationem ad majorem audientiam fuerit excommunicatum, non tenet fententia, fed ipfo jure habetur irrita. Hæc *Hugo de S. Victore.*

Hugo de S. Victore. *Extra, de fententia excommunicationis, cap.* 40. Per tuas litteras. §. Nos igitur.

48. In martyrologio Romano, 6. Calendas Decembris, feu die 26. Novembris, leguntur hæc verba; *In Armenia fancti Niconis monachi.* Hunc Margarinus de la Bigne, in fuo indice chronologico in Bibliothecam Patrum, collocat inter fcriptores qui feptimo feculo floruerunt. Et hujus *Niconis* fufpicatur effe illam epiftolam ad *Enchiftium*, cujus exftat fragmentum, in Bibliotheca Patrum, tom. 3. col. 149. editionis quartæ: ubi ait; Scias autem, Pater, quod divinæ Scripturæ cum divinis canonibus definiunt, quod injuftæ quæ imponuntur puniriones apud Deum non ligant; etiamfi Pontifex eas impofuerit: quanto magis fi inferior? ficut docet fanctus Dionyfius. Qui itaque confideratâ fententiâ & intemperante animo aliquem à fidelibus feparavit, eum non folum non attingit; fed in ejus etiam caput recurrit, ficut fanctæ quoque Synodi pronunciant. ——— Deus eum, qui injufte alligatus eft, defendit & ulcifcitur. Hæc *Nicon.* Qui etiam plura ibidem adfert in eandem fententiam.

Nicon, epift. ad Enchiftium.

49. Illud planè certiffimum eft, eum, qui bonam poffidet confcientiam, non feparari à dilectione Dei, quocunque facto alieno, adeoque nec iniqua hominum fententia contra immerentem lata. *Deus eft qui juftificat; quis eft qui condemnat?* Hinc illa Apoftoli Pauli triumphalis conclufio, contra omnia adverfa, omnefque adverfarios, in fine octavi capitis epiftolæ ad Romanos. Et Apoftolus Petrus ait; καὶ τίς ὁ κακώσων ὑμᾶς ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ γένησθε; ἀλλ' εἰ πάσχοιτε διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. *Et quis eft qui vobis noceat, fi boni æmulatores fueritis? Sed & fi quid patimini propter juftitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini: Dominum autem Deum fanctificate in cordibus veftris. Parati femper ad refpondendum cum modeftia & timore omni pofcenti à vobis rationem ejus, quæ in vobis eft fpei: confcientiam habentes bonam.* συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθήν. Hæc verba Apoftolica oftendunt, non effe quamcunque hominum fententiam pertimefcendam habenti bonam confcientiam. Sed ei convenire illud quod in Pfalmo dicitur; *In Deo fperavi, non timebo quid faciat mihi homo.* Et in alio Pfalmo; *Dominus lux mea & falus mea: à quo timebo? Dominus robur vitæ meæ: à quo pavebo?*

Rom. 8. 33, 34, *&c.* 1. *Petr.* 3. 13, 14, 15. *Pfal.* 56. 12. *Pfal.* 27. 1.

50. *Origenes* lib. 8. contra Celfum, laudat dictum illud *Socratis* Philofophi, de *Anyto* & *Melito*, accufatoribus ipfius Socratis; Me verò (inquit *Socrates*) *Anytus* & *Melitus* interficere poffunt; lædere non poffunt. Præftantiorem enim ab inferiori lædi fas non eft. Et *Cicero*, lib. 1. Tufculanarum quæftionum, refert ex *Platone*, Socratem apud judices, jam morte mulctatum, feu capite damnatum, dixiffe: non poffe cuiquam bono quidquam mali evenire, nec vivo, nec mortuo. *Iuftinus Martyr*, paulo poft initium Apologiæ illius quæ fecunda nuncupatur, his verbis alloquitur Imperatores, & Senatum, populumque Romanum; ἡμεῖς μὲν γὰρ πρὸς οὐδενὸς πείσεσθαί τι κακὸν δύνασθαι λελογίσμεθα, ἢν μὴ κακίας ἐργάται ἐλεγχώμεθα, ἢ πονηροὶ διεγνώσμεθα· ὑμεῖς δ' ἀποκτεῖναι μὲν δύνασθε, βλάψαι δ' οὔ. id eft; Nos quidem [Chriftiani] ratione ftatuimus, nos non poffe à quoquam pati quidpiam mali, fi non malefici coarguamur, aut pravi effe comperiamur: vos autem interficere quidem poteftis, non autem lædere. In operum *Chryfoftomi* editione græca Savilianâ, tom. 7. in titulo orat. 2. pag. 36. Ponit *Chryfoftomus* hanc thefin; ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται. quod, qui feipfum injuria non afficiat, à nemine lædi poffit. Hanc thefin ibi

Origen. Socrat. *Iuftin. Martyr.* *Chryfoft.*

& ali-

& aliquot ſequentibus paginis. *Chryſoſtomus* prolixè confirmat.

Alex. Alenſis. 51. *Alexander Alenſis*, differens de injuſta excommunicatione, part. 4. quæſtione 22. membro 2. articulo 1. in reſolutione. Injuſtè (inquit) excommunicatus ſeparatus eſt à communione fidelium corporali, & ab illis, quæ exhibentur corporaliter ab illis: ſed non à communione ſpiritualium, quæ ſunt per ſe à Deo. Unde ſecundùm veritatem, & ſimpliciter loquendo, excommunicatio injuſta non eſt excommunicatio. Hæc *Alenſis*. *Injuſta excommunicatio non eſt excommunicatio.*

Nona aſſertio.

πιστὸς καὶ φρόνιμος. Matth. 24. 45. 52. *Cavendum paſtoribus, ne dum fideles ſe oſtendere ſatagunt, importunâ ſeveritate parum prudentes deprehendantur, zizania ante tempus præcipiti feſtinatione, cum ipſius frumenti pernicie, eradicantes, & Eccleſiam ſcindentes. Et ex altera parte etiam advigilandum, ne nimia prudentia, ſeu falſa prudentiæ ſpecie, neceſſariam diſciplinam negligant, adeoque Dominici gregis incurioſi & infidi inveniantur.*

53. Hujus aſſertionis prolixam exegeſin & confirmationem ex ſacris literis inveniet lector apud *Auguſtinum*, libro tertio, contra epiſtolam Parmeniani. & libro de fide & operibus. & epiſtola ſexageſimâ quartâ, ad Aurelium Epiſcopum Carthaginenſem. & apud *Proſperum*, libro ſecundo, de vita contemplativa, capite quinto; & apud *Gregorium*, in reſponſione ad ſeptimam interrogationem Auguſtini Cantuarienſis. & apud *Gratianum*, cauſ. 23. quæſt. 4. canone, *Non poteſt*. Summa huc redit; peccatum multitudinis, vel ejus qui multitudinem habet ſociam, ei ſi ſeparetur adhæſuram, non aſperè corrigendum eſt, ſed gemendum, & prudenti inſtructione tentandum. Quando verò, ſalva Eccleſiæ pace, adhiberi ſeveritas poteſt, diſciplina exerceatur, uſque ad ipſam etiam anathematis ſententiam, ſi qualitas delicti poſtulet.

54. Non ergo aſperè quantum exiſtimo (inquit Auguſtinus) neque duriter, non modo imperioſo iſta tolluntur, magis docendo, quam jubendo; magis monendo, quam minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda eſt in peccata paucorum. Auguſt. epiſt. 64. Hinc ille verſus in gloſſa, Extra, de clerico excommunicato, capite 4. Latores.

Ob populum multum crimen pertranſit inultum.

In hoc enim tempore (ait Gregor.) ſancta Eccleſia quædam per fervorem corrigit, quædam per manſuetudinem tolerat, quædam per conſiderationem diſſimulat atque portat, ut ſæpe malum quod averſatur, portando & diſſimulando compeſcat. Gregorius ad ſeptimam interrogationem Auguſtini Cantuarenſis.

55. Donatiani præpoſterâ ſeveritate Eccleſiam lacerarunt: contra quam intemperiem ſcribit Auguſtinus, lib. 3. contra epiſtolam Parmeniani: duobus primis capitibus. Alii falſa pacis imagine decepti, omnem prorſus diſciplinam Eccleſiaſticam volebant ſepultam: contra quos diſputat *Auguſtinus*, lib. de fide & operibus; primis quinque capitibus.

Decima aſſertio.

56. *Ab eodem Epiſcopo, à quo aliquis fuit excommunicatus, ejuſve ſucceſſore, aut ſaltem non ſine ejus aut ſucceſſoris conſenſione, recipiendus eſt.*

57. Concil. Elibert. Placuit cunctis, ut ab eo Epiſcopo quis recipiat communionem, à quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quod ſi aliquis Epiſcopus præſumſerit eum admittere, illo adhuc minimè ſciente vel conſentiente, à quo fuerat communione privatus, ſciat ſe hujuſmodi cauſas inter fratres eſſe cum ſtatus ſui periculo præſtiturum. Concil. Elibert. can. 53.

58. Hunc canonem poſtea Nicæna Synodus cum hac expoſitione confirmavit. περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γενομένων, De his qui communione privantur, ſive ex clero, ſive ex laïco ordine [ἐν λαϊκῷ τάγματι] ab Epiſcopis per unamquamque Provinciam [ἐπαρχίαν,] ſententia regularis obtineat [κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα,] ut hi qui abjiciuntur, non ab aliis recipiantur [τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσίεσθαι.] Inquiratur autem, ne puſillanimitate aut contentione, aut alio ejuſmodi Epiſcopi vitio, ſint à congregatione ſecluſi [ἀποσυνάγωγοι γεγένηνται.] Ut hoc ergo decentiùs inquiratur, bene placuit, annis ſingulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter omnibus Provinciæ Epiſcopis congregatis diſcutiantur hujuſmodi quæſtiones. Et ſic qui ſuo peccaverint evidenter Epiſcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æſtimentur, uſque quo communi Epiſcoporum judicio placeat humaniorem pro talibus ferre ſententiam. Concil. Nicæn. can. 5. Idem, poſtea ſtatutum eſt etiam in Concilio Antiocheno, can. 6. anno Domini 341. Citat Gratianus ex Concilio Eupanenſi hunc canonem; Si Epiſcopus ante damnati abſolutionem obitu rapiatur, correctum aut pœnitentem ſucceſſori licebit abſolvere. cauſ. 11. quæſt. 3. *Si Epiſcopus*.

59. Plura huc ſpectantia invenies in Irenico noſtro, libro ſecundo, capite undecimo, in Exegeſi propoſitionis 16. ubi de controverſia olim agitatâ inter Epiſcopos Africanos & *Zoſimum*, *Bonifacium*, *Cæleſtinum*, Epiſcopos Romanos.

60. Aliam prudentiæ regulam, de indulgentia rogantibus, & ſeveritate pertinacibus exhibenda, ſuggerit *Ambroſius*, lib. 1. de pœnitentia. *Inferius, cap. 6. & cap. 7.* cap. ultimo. de qua etiam inferius monebimus, ubi de publicæ pœnitentiæ gradibus, & de abſolutione ac indulgentia.

Vide infra, libro 16. capite 3. Ubi plura de clavibus.

CAPUT QUINTUM.

De pœnitentiæ natura, speciebus & partibus: ubi de contritione, confessione, & satisfactione.

Pœnitentia quid. POenitentiam *Tertullianus* (libro de pœnitentia, capite 1.) definit, passionem quandam animi, quæ veniat de offensa sententiæ prioris.

Justa pœnitentia. 2. Ea non de bonis factis, sed de malis adhibenda est, si justam ac debitam pœnitentiam quærimus.

Distinctio peccatorum. 3. De hac ait *Tertullianus*, lib. de pœnitentia, capite 4. Omnibus ergo delictis, seu carne seu spiritu, seu facto seu voluntate commissis, qui pœnam per judicium destinavit, idem & veniam per pœnitentiam spopondit, dicens ad populum, Pœnitere & salvum faciam te. Et iterum; *Ezech. 18. 32. & cap. 33. v. 11.* Vivo, inquit Dominus, & pœnitentiam malo quàm mortem. Ergo pœnitentia vita est, quum præponitur morti. Eam tu peccator, mei similis (imò me minor; ego enim præstantiam in delictis meam agnosco) ita invade, ita amplexare, ut *Tabula post naufragium.* naufragus alicujus tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus mersum perlevabit, & in portum divinæ clementiæ protelabit. Hæc ibi.

4. Pœnitentiæ passio dolor est. metum autem *Pœnitentiæ passio dolor, instrumentum timor.* instrumentum pœnitentiæ vocat Tertullianus, lib. de pœnitentia cap. 6. Est autem dolor alius atque adeo pœnitentia & metus exitialis, ita nempe crucians ut morte cruciabili perimat ac perdat, ut scorpius, ut inimicus, ut carnifex solet; *Dolor, timor, pœnitentia exitialis.* talis fuit dolor, talis metus, talis pœnitentia Judæ proditoris, Matth. 27. 3. de hujusmodi luctu ait Virgilius, Æneidos 6. *Matth. 27. 3.*

Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
Luctus & ultricis posuere cubilia curæ.

Et Cicero, paradoxo 2. Te conscientiæ stimulant maleficiorum tuorum: te metus exanimat judiciorum atque legum: quocunque aspexisti, ut furiæ, sic tuæ tibi occurrunt injuriæ, quæ te respirare non sinunt. In inferno est lamentatio & *Dolor timor; pœnitentia salutaris.* pœnitentia sine ullo remedio, ait *Augustinus*, serm. 252. de tempore. sterilis pœnitentia, lib. 21. de Civitate, cap. 9. Quia etsi erit ibi stimulus pœnitudinis, nulla tamen ibi erit correctio voluntatis. inquit *Fulgentius*, lib. de fide, ad Petrum Diaconum, cap. 3. & repetit P. Lombardus, 4. Sent. dist. 50. Alius est dolor, metus, pœnitentia salutaris; quæ cruciat quidem, sed simul etiam sanat & solamen adfert: ut magister, ut amicus, ut medicus solet. Talis fuit pœnitentia *Davidis*, & *Petri*, & omnium eorum, super *Luc. 15. 10. Luc. 6. 21.* quorum uno resipiscente gaudium est coram Angelis Dei, Luc. 15. 10. beati qui fletis nunc, quia ridebitis, Luc. 6. 21. Utrumque distinctionis hujus membrum complexus est Apostolus his *Duplex tristitia. 2. Cor. 7. 10.* verbis; Quæ enim secundùm Deum tristitia est, resipiscentiam efficit ad salutem, cujus nunquam pœniteat: at mundi tristitia mortem efficit 2. Corinth. 7. 10.

Salutaris pœnitentia. 5. Pœnitentia salutaris pœnitentem emendat, unde non solum à salubri dolore, sed etiam à peccati odio & confessione, à relabendi timore, & à vitæ novitate & fructibus seu bonis operibus pœnitentia dignis describitur. Hinc in sacris literis confessione & abjectione peccati, & conversione ad Deum, & digna fructificatione censetur pœnitentiæ veritas.

6. Pœniteat errorum, repertâ veritate: pœniteat amasse quæ Deus non amat: quando ne nos quidem ipsi servulis nostris ea quibus offendimur, non odisse permittimus. Obsequii enim ratio in similitudine animorum constituta est. inquit Tertullianus, lib. de pœnitentia, capite quarto. *Tertullian.*

7. Δόκησις μετανοίας, οὐ μετάνοια, τὸ πολλάκις αἰτεῖσθαι συγγνώμην, ἐφ' οἷς πλημμελοῦμεν πολλάκις. Simulacrum pœnitentiæ est, non pœnitentia, sæpe petere veniam, & in eisdem sæpe peccare. Clem. Alex. 2. Strom. *Clem. Alex.*

8. Ea demum est pœnitentia, ne amplius eadem faciamus. Nam qui ad peccata revertitur, similis est cani ad vomitum redeunti. Oportet igitur & opere & animo desistere ab eis quæ committebamus: & vulneribus contrariam afferre medicinam. Verbi gratia; Rapuisti & defraudasti? pone modum rapinæ, & ejus vulneri eleemosyna medearis. Scortatus es? recede à scortatione, & huic ulceri castitatis imponatur medicina. Fratrem calumniatus es, & læsisti? cessa à maledictis, & adhibe benevolentiam, φιλοφροσύνην. Et ita per singula faciamus, quæ perperam commisimus, neque simpliciter prætercurramus peccata. καὶ μὴ παρατρέχωμεν ἁπλῶς τὰ ἁμαρτήματα. inquit Chrysostomus, homil. 34. in Euang. Johannis. edit. Græc. Savil. *Chrysost. 2. Pet. 2. 22.*

9. Sed videte (inquit Augustinus) qualis debet esse pœnitentia, quia multi assiduè se dicunt esse peccatores, & tamen adhuc illos delectat peccare. Professio est, non emendatio. Accusatur anima, non sanatur. Pronunciatur offensa, non tollitur. Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnites, ut tibi amarum sapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita, &c. Et paulo post; Ista est vera pœnitentia, quando sic convertitur quis ut non revertatur, quando sic pœnitet ut non repetat. August. serm. 7. de tempore. *August. Pœnitentia certa & vera.*

10. Pœnitentia vera est, pœnitenda non admittere, & admissa deflere. ait Gennadius Massiliensis, lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, capite 54. *Gennad.*

11. Pœnitentiam agere est, & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. inquit Gregorius primus, Papa Romanus, homil. 34. in Euangelia. *Gregor.*

12. Mitissimus Pater prodigum filium revocat, & pœnitentem libens suscipit. Is ergo te filium suum, etsi acceptum ab eo prodegeris, etsi nudus redieris, recipiet, quia redisti: magisque de regressu tuo, quàm de alterius sobrietate lætabitur. Sed si pœniteas ex animo, si famem tuam cum saturitate mercenariorum compares, si porcos immundum relinquas pecus; si patrem repetas vel offensum; deliqui, dicens, Pater, nec dignus ego jam vocari filius tuus. Tantum relevat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim *Tertul. Luc. 15. 21.*

enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ. Tertullian. lib. de pœnitentia, capite 8.

Contritio, Confessio, satisfactio. 13. Hinc nata est illa partitio pœnitentiæ, in contritionem cordis, & confessionem oris, & satisfactionem operis. Quamvis pœnitentia strictè sumta, ut est virtus animi, externos effectus non comprehendat formaliter, sed producat efficienter. internam Deo confessionem & satisfactionem, seu emendationis sincerum propositum omnis pœnitentia salutaris importat.

Satisfactio Deo. 14. Quando satisfactionem, sive internam, sive externam, Deo præstari dicunt veteres Patres, non intelligunt ejusmodi ex parte pœnitentis compensationem, quæ divinam amicitiam aut culpæ vel pœnæ alicujus remissionem, dignitate pretii mereatur: talis enim est illa sola pro omnibus nostris peccatis à solo Christo præstita satisfactio: sed intelligunt humilem subjectionem divino mandato, quo quid à lapsis postulet declaravit, & cui obsequentibus misericordiam promisit. Quo pertinent illa Ambrosii verba; Ergo & agendam pœnitentiam & tribuendam veniam credere nos convenit: ut veniam tamen tanquam ex fide speremus, non tanquam ex debito. Aliud est enim mereri, aliud præsumere. Tanquam ex syngrapha fides impetrat. Ambrosius, lib. 2. de pœnitentia, capite octavo. Mereri hic Ambrosio est per fidem ex Dei gratuita promissione impetrare. Quemadmodum alibi ait, prodigum reversum cito veniam mereri. lib. 2. de pœnitentia, capite tertio. Et hoc sensu accipienda sunt illa quæ superius dixerat eodem libro, capite 5. dilui pœnitentis lacrymis peccatum, & emendationibus factis operiri ac tegi delicta superiora, ut non ei imputetur peccatum. Et illud Augustini, Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. Hæc August. homil. 50. Quæ sensu jam memorato accipienda sunt. Et quæ his similia in Patrum lucubrationibus inveniuntur. Deo satisfacere dicitur, qui Deo supplicat: ut docet Ambrosius, libro secundo, de pœnitentia, capite 10. sicut homini offenso satisfacere, qui veniam precatur. ut idem monet ibidem.

Ambros. Ex fide, non ex debito. Mereri. Vide supra, lib. 8. cap. 9. August. Ambros.

Bernard. 15. Pœnitentia mea (inquit Bernardus) non sufficit ad satisfactionem, sed certum est, quod misericordia tua delet omnem offensionem. Bernard. lib. 1. de conscientia, cap. Eripe me. Nam promisit Deus, si impius derelinquat viam suam malam, & ad Deum conversus imperata faciat cœlestia, se non recordaturum delictorum ejus superiorum, sed ea condonaturum & ab omnibus eum mundaturum, Levit. 26. 40, 41, 42. Deut. 4. 29, 30, 31. Esai. 1. 16, 17, 18, & 55. 7. Ezech. 18. 27, 28, 30, 31, 32. Hujus tantæ indulgentiæ si causa quæritur, Respondet Moses, Deuter. 4. 31. Quia Deus misericors est Dominus Deus tuus: non derelinquet te, neque disperdet te, neque obliviscetur pacti Patrum tuorum de quo juravit illis. & Levit. 26. 42. Tunc recordabor pacti mei cum Jacob, &c. respondet & Esaias, quia Deus multus est ad remittendum, Esai. 55. & superius eodem capite revocat nos ad pactum Dei sempiternum, ad misericordias Davidis fideles. Nempe; quia misericors est Deus & verax, remittit pœnitenti peccata, & ab eis eum abluit.

Deut. 4. 31. Levit. 26. 42. Esai. 55. 7. Ibid. v. 3.

Si de pretio & lavacro inquiris, audi Johannem Apostolum, sanguis Jesu Christi filii ejus purgat nos ab omni peccato. Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & purget nos ab omni iniquitate. 1. Joan. 1, 7, 8, 9. In eandem sententiam Apostolus Paulus ait; Justificati gratis, gratia ipsius, per redemtionem quæ est in Christo Jesu. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem justitiæ suæ, &c. Rom. 3. 24, 25. Ab omni peccato cum nos purget Christi sanguis: ab omni (inquam) quantulocunque peccato, quale fuit in ipso sancto Johanne Apostolo ista scribente; Hic Christi proprius honor non est aliorsum transferendus. In illo solo Pater sibi complacuit, ut propter illum nos reciperet in gratiam.

1. Joan. 1, 7, 8, 9. Rom. 3. 24, 25.

Satisfactio pœnitentiæ quid sit. 16. In hanc sententiam dixit Gennadius; Satisfactio pœnitentiæ est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere. lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 54. Quem librum scholastici tribuunt Augustino. & istam quasi ex Augustino proponunt satisfactionis definitionem, 4. sentent. distinct. 15. Anselmus, citante Bonaventura in 4. sent. dist. 15. part. 2. art. 1. quæst. 1. sic definit; Satisfacere est honorem debitum Deo impendere. Nempe Deo gloriam damus, quando nostra agnoscentes peccata, justitiam punientis vel interminantis Dei prædicamus, & ad ejus misericordiam in Christo pœnitentibus propositam supplices confugimus, vota novæ obedientiæ nuncupamus, & reddimus. Sic revertentem prodigum clementiæ ulnis benignè amplectitur. Tunc miserebitur ejus, & dicet, Redime illum, ne descendat in corruptionem: inveni propitiationem. Job. 33. 24. Sola vera propriè dicta propitiatio pro peccatis nostris est ille apud Patrem advocatus noster Jesus Christus justus. 1. Joan. 2. 1, 2. & remittuntur nobis peccata propter nomen ejus; ibidem vers. 12. in illo autem acceptat Deus nostra obsequia, & inde per ea dicimur quodam modo Deum placare, iramque ejus avertere. Quia per Christum accedentes ad thronum gratiæ, misericordiam consequimur, & gratiam invenimus ad opportunum auxilium, Hebr. 4. 16. offerimus spirituales hostias acceptas Deo per Jesum Christum. 1. Petr. 2. 5. Et quæ Deus nobis imperavit pœnitentiæ obsequia, sunt ita necessaria, ut ea præstare recusantibus Deus veniam deneget: præstantibus autem placabilem & indulgentem se præbeat. Prov. 28. 13. Esai. 1. 19, 20. Zachar. 1. 3. Luc. 13. 3. Ideo dixit Cyprianus, libro de lapsis; Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est, qui negantem negare se dixit.

Hier. 13. 16. Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescere faciat Vide infra, c. 11. §. 3. Luc 15. 20. Iob 33. 24. Hebr. 4. 16. 1. Petr. 2. 5. Matth. 10. 33.

Disciplinaris satisfactio. 17. Non solum in vera ad Deum conversione vitæque emendatione, sed etiam in publica pœnitentiæ disciplina quædam præstanda est satisfactio. Dum publica agitur pœnitentia, Augustinus ait, fieri satis Ecclesiæ, Enchiridii cap. sexagesimo quinto. Tertullianus etiam Domino offenso satisfieri. lib. de pœnitentia, capite 10. nimirum hoc Dei mandatum est, ut pro tollendo scandalo satisfiat Ecclesiæ, & qui non audierit Ecclesiam, eum haberi jubet pro Ethnico & Publicano, promittens se in cœlo ratam habiturum Ecclesiæ sententiam, justam scilicet, ut supra docuimus.

Matth. 18. 17, 18.

 18. Hinc

Ἐξομολόγησις. Exomologesis.

18. Hinc Tertullianus, lib. de poenit. cap. 9. de ea poenitentia loquens, quæ post baptismum agitur, ait eam non sola conscientia præferendam, sed aliquo etiam actu administrandam. Is (inquit) actus qui magis græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione poenitentia nascitur, poenitentiâ Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordiæ illicem. *Quid sit.* De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit tristi tractatione mutare: cæterum, pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerunque verò jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, & presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere. Hæc omnia exomologesis, ut poenitentiam commendet, ut de periculi timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia, non dicam frustretur, sed expungat. Hæc ille.

19. Strictiore significatu exomologesis Cypriano dicitur ea externæ poenitentiæ seu actus externi pars, quæ in confessione oris consistit, qua peccatum suum lapsus confitetur. Sic enim ordinem disciplinæ publicæ describit Cyprianus; *Ordo publicæ disciplinæ circa lapsos.* Agunt poenitentiam justo tempore, & secundùm disciplinæ ordinem ad exomologesin veniunt, & per manus impositionem Episcopi & cleri jus communionis accipiunt. epistola decimâ, seu libro tertio, epistola decima quarta, & mox ibidem queritur ad communicationem quosdam lapsos perperam admitti, nondum poenitentiâ actâ, nondum exomologesi factâ, nondum manu eis ab Episcopo & clero impositâ. Et alibi, necessarium fuisse contendit, ut in Ecclesia exomologesin criminum facerent. epistola quinquagesima quintâ, seu libro primo, epistola tertia. *Confessio peccati.*

20. Non solum notoria crimina olim confitebantur in Ecclesia, sed etiam internam tanti criminis, puta abnegationis Christi, cogitationem, ad obtinendum conscientiæ levamen confitebantur sacerdotibus, & re per sacerdotes, quando expedire videbatur, publicata, peractaque à peccatoribus illis publica poenitentia, palam absolvebantur & communioni restituebantur. *Exomologesis conscientiæ.* Hanc Cyprianus vocat exomologesin conscientiæ, libro de lapsis. Idipsum in aliis occultis flagitiis fieri consuevisse, colligere est ex Tertulliani libro de poenitentia, capite decimo; ubi ea suadet confiteri non solum sacerdotibus, sed & aliis fratribus, ut palàm obtineatur absolutio in Ecclesia. Et quosdam, hoc opus, ut publicationem sui, præpostera quadam verecundia suffugientes, sic increpat; Videlicet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus? adeóne existimatio hominum & Dei conscientia comparantur? an melius est damnatum latere, quàm palàm absolvi? Hæc ibi Tertullianus. Ejusmodi ἐξομολόγησιν, & satisfactionem, per combustionem nefariorum librorum à multis credentibus, id est, Paganismo relicto Christianismum amplectentibus, factam esse Ephesi ἐνώπιον πάντων, refert Lucas, Actor. 19. 18, 19. *Actor. 19. 18, 19.* Neque fuit illa privata auricularis confessio, ut finxit Cardinalis Baronius, in Annal. anno 56.

21. Ne autem petulantibus derisorum linguis temerè exponerentur fratres, visum est permittere sacerdotis judicio, an ea culpa quam ei seorsum quispiam esset confessus, publicari deberet, ad accipiendam publicam medelam, & ad cæterorum ædificationem, teste *Origene* homil. 2. in Psalm. 37. *Ambrosius*, tractatu de Virginis lapsu, capite octavo, corruptam illam sic alloquitur; Non est dubium levius esse crimen, ubi peccatum suum ultro homo confitetur, & poenitet. At ubi celat mala sua, invitus detegitur, & nolens publicatur; hoc gravius scelus est: quod tibi utique provenisse negare non potes. Et ideo fortiùs est dolendum, quia peccatum est fortius. Hæc *Ambrosius*. Quibus confessionem ultroneam occulti hujusmodi flagitii veluti necessariam urget, non tamen auricularem illam & sigillo silentii sacerdotalis obsignandam, quæ postea invaluit, sed quæ publicæ poenitentiæ & absolutioni publicæ aditum patefaceret. Ideo autem tantopere eam urgebant Episcopi, præsertim occidentales, non quod eam in se necessariam esse de jure divino existimarent, neque enim ex sacris literis talis necessitas sufficienter ostendi potest, sed in adjutorium poenitentiæ: Confessio enim (ait *Tertullianus*) satisfactionis consilium est; dissimulatio contumaciæ. Præsertim si oborta sit apud fratres suspicio, & taciturnitas offendiculum pariat, usque adeo ut necessaria jam sit confessio, etiam publica, pro amolitione scandali. Quo pertinet illud *Tertulliani*; melius esse palàm absolvi, quam damnatum latere. *Tertullian. lib. de poenitentia, cap. 10.* Nam qui in malo perseverat, vel cum publico scandalo latet, is damnatus latet. At extra hos casus, qui soli Deo peccata sua, seriò poenitens, confitetur, non amplius subjacet damnationi, sed redit justificatus, cum Davide Psalm. 32. 5. & Publicano Luc. 18. 13, 14. & Petro abnegationem suam amarè flente. *Psal. 32. 5. Luc. 18. 13, 14. Luc. 22. 62.* De quo *Ambrosius*, Comment. in Euangel. Luc. Non invenio (inquit) quid dixerit, invenio quod fleverit. Lachrymas ejus lego: satisfactionem non lego. *Ambros. Lacrymas lego, &c.* Sed quod defendi non potest; ablui potest. Lavant lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri. Hæc *Ambrosius*, Comment. in caput vigesimum secundum Euangelii Lucæ. ubi de negatione Petri. *Deo confitenti fit veniabilis culpa, quæ alioqui letalis.* Idem alibi ait; Veniabilis culpa, quam sequitur professio delictorum. Ideo non desperata mulier, [*Eva*] quæ non reticuit Deo, sed magis confessa peccatum est, quam medicinalis secuta sententia est. *Ambrosius*, libro de Paradiso, capite decimo quarto.

22. Contemporaneus Ambrosii, *Nectarius* Episcopus Constantinopolitanus privatam confessionem, sacerdoti poenitentiario [τῷ ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβυτέρῳ] fieri solitam, abrogavit, *Nectarius abrogavit consuetudinem confitendi peccata poenitentiario presbytero.* cumque sequuti sunt omnes fere Episcopi Orientis: testibus Socrate, libro quinto, historiæ Ecclesiasticæ capite decimo nono, & Sozomeno libro septimo. capite decimo sexto. & suo adhuc tempore in Oriente constitutioni illi Nectarii obtemperatum esse, testis est Nicephorus Callisti, libro duodecimo, historiæ Eccles. capite vigesimo octavo, qui annis plus quam nongentis posterior fuit Nectario. *Nectarius factus est Constantinopoleos Episcopus, in secundo œcumenico concilio, anno Dom. 381.* Hoc certe neque

fecissent

fecissent Orientales, neque tam patienter spectassent Occidentales, si confessionem ejusmodi divini juris esse, & simpliciter necessariam credidissent.

Origo institutionis pœnitentiarii Presbyteri.

23. Et qui illud Nectarii factum improbant historici memorati, originem instituti pœnitentiarii Presbyteri, confessionisque ei faciendæ, ad Episcopos illos referunt, qui post Decianam persequutionem (anno Domini 253. concitatam) vivebant, qui ταύτην τὴν προσθήκην, ut loquitur Socrates, id est, hoc additamentum veteri canoni seu regulæ adjiciendum pro tempore censuerunt, quo lapsos in ea persequutione facilius averterent à schismate Novatianorum, apud quos publicæ pœnitentiæ nullus erat usus: qui etiam propterea institutionem illam pœnitentiarii recipere recusarunt.

Quo fine introducta sit olim consuetudo confitendi pœnitentiario.

24. Hujus instituti utilitatem commendantes Sozomenus & Nicephorus, locis citatis; ajunt inde factum esse, ut illis temporibus minora essent delicta, tum ob verecundiam eorum, qui sua ipsi peccata enunciabant, tum ob accuratam curam [ὑπὸ ἀκριβείας] vel severitatem eorum qui super hac re judices constituti erant. Socrates etiam & Nicephorus hoc queruntur ex ejusdem abrogatione sequutum esse incommodum, ut deinceps alter alterius peccata non arguat, neq; illud Apostoli servetur, *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Ex his, ut & ex historia confessionis illius de stuprata muliere, à diacono Ecclesiæ, & inde nato publico opprobrio, cujus occasione Nectarius institutum illud abolevit, Ex his, inquam, omnibus manifestum est, eo olim fine introductam esse hanc consuetudinem, ut confitentes adducerentur ad publicam pœnitentiam, & disciplinæ hujus exemplo alii similia admittere verecundarentur. quod verò ait Apostolus, non esse communicandum infructuosis operibus tenebrarum, sed ea magis redarguenda: non importat necessitatem istiusmodi confessionis pœnitentiario faciendæ. Absit enim, ut bonos malorum, quos vel prudentes tolerant, nedum quos bonos esse putant, consortio & communicatione pollui, adeoque infructuosis tenebrarum operibus propterea communicare existimemus. Hunc quæso Catharis & Donatianis errorem relinquamus. Neque necesse est ad observationem mandati illius de fraternæ correptionis officio, ut omnia fratrum noscamus latentia crimina, satis est nota reprehendere, & reliquis omnibus peccatis generalem reprehensionem inferre. Neque pendet ab alterius, sua fortè peccata tegentis, arbitrio, ut me etiam nescium nec volentem faciat imperati mihi officii transgressorem.

Ephes. 5. 11.

Vide lib. 14. cap 5.

Levit. 19. 17.

Socratis & Sozomeni & Nicephori argumenta non favent confessioni auriculari, quæ nunc apud Romanenses in usu est.

25. Nolint hodie Romanenses istis argumentis defendere hanc, quam nunc usurpant, auricularem confessionem, ex qua fructus isti non percipiuntur, sed potius impediuntur: dum unius hominis conscientiam peccator non usque adeo reformidat, nec Dei tribunal adeo metuit, pollicens sibi virtute sacramenti, ut docent, à sacerdote veniam, susceptis quibusdam frivolis satisfactiunculis, quibus Deum quodammodo emere sibi multi videntur, ut talibus crepundiis delinitus ad flagitiosam eorum conversationem veluti conniveat: Pœnitentiæ veritatem aliunde quam oporteat, id est, quam sincero odio peccati, & salubri dolore, & confessione quæ fit Deo, & casto timore Dei, vitæque emendatione, pensantes. Ex quibus manifestum fit, longè diffidere hodiernam Romanæ Ecclesiæ doctrinam & praxin ab illo veterum instituto.

Vide cap. 8. §. 22.

Consuetudo confitendi pœnitentiario peccata occulta, non est perpetuæ necessitatis aut convenientiæ.

26. Quod institutum ut illo tempore utile fuisse contra Novatianos adminiculum pœnitentiæ & unitatis largiamur: attamen non esse perpetuæ necessitatis aut convenientiæ judicarunt cum Nectario sanctissimi illi, &, (ut eorum scripta, & celebrata per eos contra hæreticos testantur Concilia) orthodoxæ fidei retinentissimi Orientis Episcopi. In quibus *Nectarii* proximus successor *Iohannes Chrysostomus*, prædecessoris sui & symmystarum judicium prolixè comprobat & defendit. Chrysost. homil. 4. in Lazarum, τίνος γὰρ ἕνεκεν αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς, εἰπέ μοι, τὰ ἁμαρτήματα εἰπεῖν; μὴ γὰρ ἀνθρώπῳ λέγεις, ἵνα ὀνειδίσῃ σε, μὴ γὰρ τῷ συνδούλῳ ὁμολογεῖς, ἵνα ἐκπομπεύσῃ; τῷ δεσπότῃ, τῷ κηδεμόνι, τῷ φιλανθρώπῳ, τῷ ἰατρῷ, τὸ τραῦμα ἐπιδεικνύεις μὴ γὰρ, κἂν σὺ μὴ εἴπῃς ἐκεῖνος οὐκ οἶδεν, ὅς γε καὶ πρὸ τοῦ πραχθῆναι ἠπίστατο; τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ λέγεις; μὴ γὰρ ἐκ τῆς σῆς κατηγορίας φορτικώτερον γίνεται τὸ ἁμάρτημα; ἡμερώτερον μὲν οὖν καὶ κουφότερον. καὶ διὰ τοῦτο βούλεταί σε εἰπεῖν, οὐχ ἵνα κολάσῃ, ἀλλ' ἵνα συγχωρήσῃ· οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ τὴν ἁμαρτίαν, (πῶς γὰρ, ὁ εἰδώς;) ἀλλ' ἵνα σὺ μάθῃς πόσον σοι συγχωρεῖ χρέος. βούλεται δὲ σε μαθεῖν τῆς χάριτος τὸ μέγεθος, ἵνα εὐχαριστῶν διατελῇς, ἵνα ὀκνηρότερος πρὸς ἁμαρτίαν ᾖς, ἵνα προθυμότερος εἰς ἀρετήν. ἂν μὴ εἴπῃς τοῦ χρέους τὸ μέγεθος, οὐκ ἐπιγνώσεις τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολήν. οὐκ ἀναγκάζω, φησὶν, εἰς μέσον ἐλθεῖν σε θέατρον, καὶ μάρτυρας περιστῆσαι πολλοὺς, ἐμοὶ τὸ ἁμάρτημα εἰπὲ μόνῳ κατ' ἰδίαν, ἵνα θεραπεύσω τὸ ἕλκος, καὶ ἀπαλλάξω τῆς ὀδύνης. διὰ τοῦτο τὸ συνειδὸς ἡμῖν ἐγκατέθηκε, καὶ πατρὸς φιλοστοργότερον. id est, Cur (inquit) erubescis dicere peccata tua? Num homini dicis, ut tibi opprobret? numquid enim conservo confiteris, ut in publicum proferat? sed ei qui Dominus est, ei qui tui curam gerit, ei qui humanus est, ei qui medicus est, ostendis vulnera. Num enim ignorat, etiamsi tu non dixeris, qui sciebat etiam antequam perpetrares? quid igitur est causæ, quo minus dicas? Num enim ex tua accusatione fit gravius peccatum? imò mitius, ac levius fit. Et ob hoc Deus vult te dicere, non ut puniat, sed ut condonet: non ut ipse discat peccatum tuum: (cur enim id postulet, cum jam sciat?) sed ut tu discas, quantum tibi debitum remittat. ideo verò vult te scire beneficii magnitudinem, ut perpetuo gratias agas, ut segnior fias ad peccandum, ut ad virtutem promtior. si non confessus fueris debiti magnitudinem, non agnoscis gratiæ affluentiam. Non (inquit) cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere testes: mihi soli dic peccatum privatim [ἐμοὶ μόνῳ κατ' ἰδίαν] ut sanem ulcus: teque dolore liberabo. ideo nobis insevit conscientiam, idque quovis patre amantiùs. Hæc *Chrysost.* homil. 4. in Lazarum.

Utilitas confessionis, qua peccata nostra confitemur Deo.

Deo soli privatim.

Ambrosius.

27. Nec aliud important verba illa *Ambrosii*, lib. de Paradiso, cap. 14. Et dixit mulier, Serpens decepit me, & manducavi. Veniabilis culpa, quam sequitur professio delictorum. ideo non desperata mulier, quæ non reticuit Deo, sed magis confessa peccatum est, quam medicinalis secuta sententia est, &c. Vide ibi plura.

Theophilus Alexandrinus.

28. *Theophilus Alexandrinus*, initio tertii libri Paschalis, interprete *Hieronymo*; Peccata (inquit) nostra Deo, qui sanare potest, simpliciter confitentes, verum conscientiæ judicium formidemus, ut cum David vociferantes atque dicentes; Peccata adolescentiæ meæ & ignorantiæ ne memineris, secundùm misericordiam tuam memor

mor est mei; Terrore ignis æterni crescentia vitia consummemus.

Consuetudo quæ in Oriente abrogata est, mansit in Occidente.

22. Mansit tamen, salvâ fidei & charitatis compage, ea consuetudo in Ecclesiis Occidentis, ut gravioris alicujus criminis sibi conscii id confiterentur presbytero pœnitentiario, (vel, ut loquitur Augustinus, antistitibus Ecclesiæ) eoque procurante, si scandali gravitas aut Ecclesiæ utilitas id postulare videretur, ad agendam publicam pœnitentiam admissi, locum pœnitentibus assignatum in Ecclesia occuparent, ibique ritus imperatos, qui à Sozomeno & Nicephoro describuntur, obirent, donec palàm absolverentur. *August.* homil. 50. *Leo*, epist. 69. & 78. *Sozom.* lib. 7. capite 16. *Niceph. Callist.* lib. 12. capite 28.

30. Postea verò, exolescente disciplina publica, interdicta prorsus est pœnitentiario patefactio auditę confessionis, ut neque pro aliquo scandalo jam fas esset revelare. de pœnit. dist. 6. *Sacerdos.* Adeoque quam consuetudinem Græci vitando opprobrio publico aboleverunt, eam Latini retinentes, remedium silentii adhibuerunt; quo tamen publica illa negligitur utilitas, propter quam veteres eam consuetudinem primò introduxerunt.

Veteri consuetudini derogatum apud Romanenses.

31. Quamvis autem disertè distinguat *Augustinus* peccata atrociora, excommunicationem merentia, à quotidianis; & illa sola Antistiti confitenda scribat. homil. 50. & epist. 108. absque ulla tamen distinctione *Innocentius* tertius, præcipit fieri ab omnibus confessionem omnium peccatorum cum omnibus circumstantiis. Omnis (inquit) utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio sacerdoti. ——— Sit autem sacerdos discretus & cautus, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati. ——— Caveat autem omnino, ne verbo vel signo vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem. Additur sanctio depositionis à sacerdotali officio, & perpetuæ pœnitentiæ in arcto monasterio. Concil. Lateran. sub *Innocentio* tertio, capite vigesimo primo, anno Domini 1215. Succinunt Tridentini, Sess. 14. de sanctissimo pœnitentiæ sacramento, can. 8. constitutionem istam Lateranensem allegantes. Ajunt quidem tractatores Pontificii, intelligendum esse Innocentii decretum de omnibus mortalibus peccatis. At ne sic quidem concordant cum Catholica antiquitate, quæ severæ istius necessitatis jus divinum non agnovit, imò nullum esse haud obscurè insinuavit, tum Oriens, ut patet ex abrogatione, tum Occidens, ut declarat Occidentalium fraterna cum Orientalibus communicatio; absque verborum commutatione, aut quantulacunque expostulatione, ob mutatam illam consuetudinem.

De confessione Constitutio Innocentii 3. Papæ Romani, discordans à veterum consuetudine.

Extra, de pœnitentiis & remissionibus cap. 12. omnis.

Vide supra, §. 22.

32. In Concilio tamen Florentino *Eugenius* Papa Romanus [anno Domini 1439.] constituit partem materiæ sacramenti in eo, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. in decreto Concilii Florentini super unione Armeniorum. *Martinus Crusius*, Professor Tübingensis, libro primo Turcogręciæ, epistolam inseruit, quam ad ipsum *Crusium* scripsit *Theodosius Zygomalas*, protonotarius Constantinopolitanus, anno Dominicæ incarnationis 1581. ubi inter alia *Zygomalas* scribit de *Michaële* Patriarcha Antiocheno, qui paullo ante scriptionem illius epistolæ venerat Constantinopolin; περὶ δ. μηνῶν, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Μιχαὴλ, ἀνὴρ γηραιὸς, ἐτῶν ὡσεὶ ρκ. σοφὸς γράμμασιν ἀράβων, σύρων, καὶ ἑλλήνων μετρίως. οὗ καὶ ὑπογραφὴν πέμπω σοι, ἐν ᾗ ἔγραψέ μοι εὐχήν. id est, interprete *Crusio*; Ante quatuor menses venit huc Antiochiæ Patriarcha *Michaël*, senex annorum circiter CXX. Linguæ Arabicæ & Syriacæ peritus, & Græcæ mediocriter: cujus subscriptionem tibi mitto in ea, quam mihi scripsit, benedictione. Hæc *Theodosius Zygomalas*, de *Michaële* Patriarcha Antiocheno, à quo accepit pastoralem benedictionem per absolutoriam epistolam, quæ ibidem subjungitur, in fine libri primi Turcogræciæ. Ubi cum dixisset *Michael*; Ex horum omnium [peccatorum] reatu & vinculis liberum ipsum [Theodosium] habemus, & absolutum [ἐλεύθερον ἔχομεν αὐτὸν, καὶ συγκεχωρημένον] omnipotente potestate & gratia divini & adorandi Spiritus: subdit hæc verba; ὅσα καὶ διὰ λήθην, ἢ αἰδῶ, οὐκ ἐξωμολόγηται εἰπεῖν, κἀκεῖνα συγχωρήσαι αὐτῷ ὁ ἐλεήμων Θεὸς, ὁ ὢν εὐλογητὸς, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. id est; quæcunque etiam per oblivionem, aut pudorem, non est confessus, & illa ei condonet misericors Deus, qui est benedictus in sęcula seculorum. Amen. Posteriora ista *Michaëlis* verba reprehendit *Antonius Possevinus*, Jesuita, in sua apparatu sacro, in *Martino Crusio*; Hæc (inquit *Possevinus*) omnino subdenda non erant. Omissa enim per pudorem non remittuntur, neque adeo reliqua; cum integra non sit confessio ejus, qui reticet ea, quæ recordatur. Hæc *Possevinus*.

Eugen. 4. in Concil. Florent.

Mart. Crusius.

Theodosius Zygomalas.

Michaëi Patriarcha Antiocheni, anno Domini 1580.

Etiam quæ aliquis recordatur occulta sua peccata, apud Græcos fas reticere ob pudorem, eaque non confiteri homini.

Id reprehendit Possevinus Iesuita.

33. *Sixtus* quartus, Papa Romanus, *Alfonsi Carilli* Archiepiscopi Toletani, & Concilii Complutensis, præsidente *Carillo* celebrati, confirmavit sententiam, prolatam anno Domini 1479. contra assertionem illam *Petri Exoniensis*, Professoris sacræ Theologiæ in academia Salmanticensi, quod confessio de peccatis in specie fuerit ex aliquo statuto universalis Ecclesiæ, non de jure divino. Hanc assertionem damnarunt ut hæreticam. Synodus etiam Tridentina negantibus confessionis istius jus divinum, denunciat anathema. sessione decimâ quartâ, de pœnitentia, canone septimo. At auctor glossæ, de Pœnitentia distinctione quintâ, in principio, de peccatorum occultorum confessione sacerdoti fieri solita loquens; Sed melius (inquit) dicitur eam institutam fuisse à quadam universalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex Novi vel veteris Testamenti auctoritate. Et traditio Ecclesiæ obligatoria est; ut præceptum. argum. 11. distinct. *In his rebus.* Ergo necessaria est confessio in mortalibus apud nos: apud Græcos non, quia non emanavit apud illos traditio talis. Hæc ibi. In eadem sententia est Panormitanus, in caput, *Omnis utriusque sexus.* Extra, de pœnitentiis & remissionibus. Bonaventura, in quartum sententiar. distinctione decimâ septimâ, parte secundâ, articulo primo, quæstione tertiâ. ait, Christum non instituisse confessionem peccati sacerdoti faciendam, sed utcunque insinuaverit, reliquisse tamen hoc in voluntate ægrotantium. At postea confessionem esse ab Apostolis institutam, & ab Episcopo Hierosolymitano S. Jacobo promulgatam, illis verbis, Confitemini alterutrum peccata vestra. Jacob. 5. 16.

De jure confessionis in specie, dissentiunt Romanenses inter se. Vide supra lib. 9. c. 5. §. 25.

Jacob. 5. 16.

34. Porrò non esse mortale peccatum, sine con-

Non esse mortale peccatum, sine confessione ad Eucharistiam accedere, tenent celebres quidam doctores Romanenses.

confessione ad Eucharistiam accedere, si homo aliàs contritus sit, tenuerunt (referente *Cano*, parte sexta Relectionis de pœnitentia) *Richardus*, in 4. sentent. distinct. 17. art. 3. quæst. 6. & *Petrus Paludanus*, eadem dist. quæst. 2. & *Adrianus*, quæst. 3. de Confessione. & *Abbas Panorm.* in caput, de homine. Extra, de celebratione missarum. & *Cardinalis Cajetanus*, 3. part. quæstione 80. artic. 4. & in Summa, in verbo, *Communio*, & in 1. Cor. 11. in illa Apostoli verba, *Probet autem seipsum homo*.

1. Cor. 11. 28.

Dissensio de necessitate confessionis, ejusque integritate.

35. *Melchior Canus*, parte 6. relectionis de pœnitentia, hanc tenet conclusionem. Non tenetur quis omnem operam, quam potest, dare, ut omnia peccata quæ fecerit, in memoria conservet: videlicet, ut postea tempore confessionis nullum intermittatur. Idem eadem parte, ait magnam esse inter doctores scholasticos dissensionem, an, cum jactura sequitur vel propria, vel aliena, à præcepto confessionis, & ipsius integritate liberemur. Ipse autem ea de re has sibi defendendas suscipit propositiones. 1. Si ex confessione alicujus peccati sequitur scandalum meum, vel Confessoris, ego possum tacere tale peccatum, reliqua confitendo. 2. Si ex confessione mea sequatur aut mors, aut infamia vel mea vel aliena, excusor ab obligatione confitendi tale peccatum. Hanc de morte, aut infamia, esse ait communem Theologorum sententiam. Excipit tamen casum in articulo mortis, in quo, non obstante infamia, putat confitendum. Plura de ista concertatione ibi lector inveniet.

Ex falsa hypothesi divinæ obligationis ad faciendam talem sacerdoti confessionem nata sunt ista infructuosa certamina.

Consuetudinem confitendi pœnitentiario, Ecclesiæ reformatæ merito non retinent.

36. Sicut consuetudinem confitendi pœnitentiario, utpote humanitus institutam, abrogare potuit olim *Nectarius*, vitando opprobrio; ita Ecclesiis nunc reformatis vitio verti æquum non est, si propter intolerabilem postea introductam in hominum conscientias tyrannidem, & doctrinalem de jure ejus divino errorem, in tanta asserendæ libertatis necessitate, eidem consuetudini nuncium miserunt. Duo sunt errores, quibus homines decepti in istam carnificinam abduci se patiuntur. Eis detectis & abjectis, libertatem Christianam non patientur hoc commento sibi eripi. Errores hi sunt de potestate & usu clavium. 1. Cum sit publicum Ecclesiæ judicium, & sententia solemnis in publica congregatione in nomine Domini pronuncianda, si Dominicam institutionem spectes, Matth. 18. & 1. Corinth. 5. (Nam quod uni Petro dictum est Matth. 16. id non singulis presbyteris privatim agentibus, sed Ecclesiæ dictum esse intelligendum est: ut ostendimus supra, capite 4.) Cum, inquam, sit hoc judicium publicum & jurisdictio Ecclesiæ exercenda publicè, in scandalis publicis, ea homines incessit erronea opinio, ut judicialiter in foro quodam pœnitentiali ligare & solvere posse existimarent quemlibet presbyterum seorsim privatimque, sine assessore, sine teste, respondentem. Alter error est; *Quia dictum est Ecclesiæ: Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata & in cœlo; & quæ solveritis in terra, erunt soluta & in cœlo*, id est, censuram publicam & sententiam Ecclesiæ in publico scandalo aut notorio crimine judiciariam Deus in cœlo ratam habebit: in eum se induerunt erroris ac superstitionis laqueum quidam etiam viri magni, non satis attendentes scripturas, ut hinc perperam colligerent, nullum mortale peccatum, licet occultum, remitti à Deo nisi prius remittatur ab Ecclesia, hoc est, (ut illi alio errore exponunt,) ab aliquo saltem sacerdote privatim solo cum solo rem hanc transigente. At certè potestas clavium est publica & jurisdictionalis de criminibus aut scandalis publicis, non autem de privatis aut occultis: ut supra docuimus, capite quarto. De occultis autem non judicat Ecclesia, nec habent latentia peccata vindictam Ecclesiasticam, 32. distinct. *Erubescant.* Et causa 32. quæstione 5. *Christiana.* Hæc sufficit Deo confiteri, & ignoscentur. Psal. 32. & 1. Joan. 1.

Vide cap. 4. §. 5. & lib. 9. c. 5. §. 14. & lib. 16. c. 3. propos. 4.

Matth. 18. 18.

De occultis non judicat Ecclesia.

Vindicatur locus. Iac. 5. 16. Vide supra, lib. 9. c. 5. §. 14.

37. Quantum ad verba *Iacobi* Apostoli de confessione mutua consultrice, vel reconciliatoria inter fratres offensos, pro unanimi ad Deum precatione, ea huic quæ à Papistis exigitur auriculari, seu, ut vocant, sacramentali ad sacerdotem confessioni non præbere patrocinium, jampridem ostenderunt viri eruditione præstantes, & inter ipsos quoque Romanenses quidam magis ingenui idipsum concedunt, & ipse contextus sacer clamat. Apostoli verba sunt; Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. Confitemini alterutrum [seu, alii aliis] peccata vestra, & orate pro invicem [seu, alii pro aliis.] *Balthasar Paes*, doctor Lusitanus, homo Pontificius, in suo commentario in epistolam B. *Iacobi* Apostoli, in caput 5. vers. 16. ait, Apostolum hoc loco exhortari Christianos ad mutuas preces. Jam autem ad eosdem pertinet exhortatio de confessione, ad quos pertinet exhortatio de oratione; nam ad eosdem, uno tenore, eodemque locutionis modo, utraque exhortatio simul dirigitur: unde efficitur, etiam exhortationem de confessione intelligendam esse de confessione mutua Christianorum inter se. Recitat ibidem *Paesius* in eundem *Iacobi* locum hæc verba *Cardinalis Cajetani*; hic sermo est de confessione qua mutuò fatemur nos peccatores, ut oretur pro nobis, & de confessione hinc & inde erratorum pro mutua placatione & reconciliatione. Hæc ille. De eisdem etiam Jacobi Apostoli verbis; *Confitemini alterutrum peccata*, &c.] dicit doctor subtilis, Jacobum Apostolum nec præceptum dare de confessione sacerdoti facienda, nec præceptum à Christo promulgare. *Scot.* in 4. sentent. distinct. 17. quæstione unica, num. 15. Deinde hujus suæ sententiæ confirmationem ex ipso textu Apostolico subjicit, ibidem, num. 16. ubi ait; Utrumque etiam membrum simul probatur per illa verba annexa: dicendo enim, *Confitemini alterutrum*, non magis dicit confessionem faciendam esse sacerdoti, quàm alii: subdit enim, *Et orate pro invicem, ut salvemini.* ubi nullus diceret, ipsum instituisse, nec promulgasse præceptum divinum: sed intellectus ejus est, sicut in illo verbo; *Confitemini alterutrum*, persuasio ad humilitatem, ut scilicet, generaliter nos confiteamur apud proximos peccatores, juxta illud; *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus*, &c. Ita per secundum persuadet ad charitatem fraternam, ut scilicet, per charitatem fraternam subveniamus nobis invicem. Hæc *Scotus*, loco citato. Ubi ejus scholiastes *Hugo Cavellus*, in suo scholio ait; Præceptum con-

Balthasar Paes.

Cajetanus.

Scotus. Vide lib. 9. c. 5. §. 26.

1. Ioan. 1. 8.

Cavellus.

confeſſionis non haberi ex illo *Iacob.* 5. *Confitemini alterutrum*, &c. *Suarez*, 4. tom. diſt. 35. ſect. 1. *Vaſquez*, quæſtione 9. articulo 1. dubio 1. teſtantur locum illum non cogere, licet multi eum afferant ad propoſitum. Hæc *Cavellus*.

Suarez. Vaſquez.

38. Hæc de confeſſione peccatorum, pro inſtituti noſtri ratione, breviter hoc loco monuiſſe ſufficiat; quibus ſedulò ac ſincerè penſitatis, liberabuntur Chriſtianorum conſcientiæ ab intolerabili illa carnificina, qua eas diſtorquere auſa eſt humana præſumtio: & inextricabiles illos interminabilium conflictationum effugient Labyrinthos, quibus ſe miſerè implicuit cœca & anxia ſuperſtitio, quos lector conſpiciet apud ſcholaſticos in 4. ſent. diſt. 17. & apud Melchiorem Canum, in Relectione de pœnitentia. & alios.

Epilogus diſſertationis de confeſſione peccatorum. Vide ſupra, lib. 9. cap. 5.

39. *Tertullianus*, lib. de pœnitentia, diſtinguit pœnitentiam in eam, quæ in audientibus ſeu catechumenis adultis requiritur, (cap. 6.) & eam, quæ à fidelibus de peccatis poſt baptiſmum admiſſis agitur. Hanc vocat ſecundam pœnitentiam. capp. 7. & 9.

Pœnitentia diſtinctiones. Tertull.

40. *Auguſtinus* homil. 50. ait, tres eſſe actiones pœnitentiæ. Unam, quæ novum hominem parturit ante baptiſmum. Ab hac (inquit) pœnitentia cum baptizantur ſoli parvuli ſunt immunes. Hæc prima pœnitentia (verba adhuc ſunt *Auguſtini*) præcipitur Judæis, dicente Apoſtolo Petro, pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Talis ab ipſo Domino imperabatur, cum diceret, pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. De hac etiam Johannes Baptiſta, facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Altera pœnitentia Auguſtino quotidiana dicitur, quæ poſt baptiſmum agitur de peccatis quotidianis, quæ juſtiſſimis quibuſque obrepunt, & quorum remiſſionem veraciter petunt, dicentes, dimitte nobis debita noſtra. Tertia actio pœnitentiæ eſt, quæ de enormibus poſt baptiſmum criminibus agitur: ut de idololatria, de homicidio, de adulterio, &c. Hæc eſt illa, quæ *Tertulliano* pœnitentia ſecunda dicitur, nempe ſi ſit publica.

Auguſt. Act. 2. 38. Matth. 4. 17. Matth. 3. 8. De oratione Dominica quotidie dicenda, vide Concil. Tolet. 4. can. 10. Vide etiam Irenicum noſtrum, lib. 2. cap. 22.

41. De eiſdem pœnitentiæ actionibus ſeu triplici pœnitentia ſcribens Auguſtinus, epiſt. 108. ad Seleucianam. Agunt (inquit) homines ante baptiſmum pœnitentiam de ſuis prioribus peccatis, ita tamen ut baptizentur. Agunt etiam homines pœnitentiam, ſi poſt baptiſmum ita peccaverint, ut excommunicari & poſtea reconciliari mereantur. Sicut agunt in omnibus Eccleſiis illi, qui propriè pœnitentes appellantur. Eſt etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo, ſed illa utique quæ humanæ fragilitati, quamvis parva, tamen crebra ſubrepunt. Quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt & oppriment, ſicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur & obruatur, an paulatim ſubrepens aqua in ſentinā, & per negligentiam derelicta atque contemta impleat navem atque ſubmergat? Propter hæc, jejunia & eleemoſynæ & orationes invigilant. in quibus cum dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, manifeſtamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in iis verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam quodammodo agere pœnitentiam non ceſſamus. Hæc ibi *Auguſtinus*.

Prima pœnitentia. Secunda pœnitentia. Quotidiana pœnitentia. Matth. 6. 12. Multa parva peccata æquipollent uni grandi, ad damnandum peccatorem.

42. Porro alia eſt pœnitentia ſpecialis & explicita, de eis peccatis noſtris quæ novimus eſſe à nobis patrata, & eſſe peccata: Alia eſt generalis & implicita, quam agimus de illis noſtris peccatis, non ſolum levioribus, ſed etiam in ſe gravioribus. quæ vel non meminimus eſſe à nobis admiſſa, aut errore quodam decepti putamus non eſſe peccata. Hujuſmodi errore Æthiopes religioſam ſuam ſeu potius ſuperſtitioſam à cibis, lege Moſaica vetitis, abſtinentiam exiſtimant non pugnare cum veritate doctrinæ Chriſtianæ, quam profitentur. Et multi alii ſimplices Chriſtiani inveteratis quibuſdam erroribus decipiuntur, non habentes opportunitatem diſcendi meliora: Et ideo ligna, fœnum, ſtipulam ſuſcipiunt tanquam aurum, argentum, lapides pretioſos: fundamento tamen inhærent, & non cognoverunt profunditates Satanæ. Talium errorum veniam piæ & dociles animæ, & verè in Chriſtum credentes, & veritati manifeſtatæ paratæ toto pectore obſecundare, ſemperque ſolicitè inquirentes ac vigilantes, & ne Deum ulla in re ſcientes vel forte neſcientes offendant, trepidantes, & cum Davide ſedulò ad Deum clamantes, errores quis intelligat? ab occultis munda me. Pſal. 19. 13. Nec in eam condemnationem pertinaciter ruentes, ut luce veniente tenebras magis diligant quàm lucem; Tales, inquam, animæ talium remiſſionem peccatorum, ex Dei miſericordia in Chriſto, in quem credunt, impetrant, per pœnitentiam generalem & implicitam, qua ſe Deo humiliter proſternentes, petunt ſuppliciter remiſſionem omnium ſuorum peccatorum, etiam eorum quæ ipſos fugiunt, ſive factum obliti ſint. ſive jus ignorent. Nec illis inutile fit aurum fidei, propter adjunctam erroris non obſtinati paleam. Generali confeſſione utitur ut plurimum Eccleſia in ſupplicationibus publicis: uſus eſt & ille publicanus, Luc. 18. 13. & quotidie unuſquiſque noſtrum, quando dicimus, *Dimitte nobis debita noſtra*.

Pœnitentia ſpecialis & explicita. Pœnitentia generalis & implicita. Pſal. 19. 13. Ioh. 3, 19. Vide ſupra, lib. 11. c. 7. §. 37.

43. Pœnitentia igitur quæ poſt baptiſmum agitur, vel eſt ſpecialis, vel generalis. Item vel eſt ordinaria ſeu quotidiana, vel extraordinaria. Et hæc rurſus vel privata eſt coram ſolo Deo, aut etiam paucis quibuſdam conſciis hominibus, vel eſt publica. Rurſus publicam pœnitentiam diſtinguunt Canoniſtæ in ſolennem, quæ ſcilicet ſolenniter agitur, cum conſuetis cerimoniis, puta cilicio, pulvere, nudis pedibus, &c. & per gradus canonicos 28. diſt. can. *Presbyter*. in gloſſa. & 50. diſt. can. *Pœnitentes*. & can. *In capite*. & non ſolennem, quæ abſque iſtis cærimoniis publicè agitur, qualis fuit Theodoſii Imperatoris de cæde Theſſalonicenſium, publica quidem, at non ſolennis pœnitentia. apud Theodoretum, libro quinto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite decimo ſeptimo.

Diſtinctiones pœnitentiæ. Pœnitentia ſolennis. Pœnitentia non ſolennis, etiamſi publica.

44. Reſpectu primæ pœnitentiæ ante baptiſmum actæ, ea quæ poſt baptiſmum agitur, dicta eſt veteribus ſecunda pœnitentia. Tertullianus, libro de pœnitentia, capite ſeptimo, & capite nono. & reſpectu baptiſmi in quo dimiſſa ſunt priora peccata, pœnitentia de ſubſequentibus peccatis

2. Pœnitentia.

peccatis appellata est δεύτερος καθαρμὸς, secunda purgatio, Sozomen. libro primo, historiæ Ecclesiasticæ, capite tertio, & secunda post naufragium tabula, Hieronymus commentario in Esaiam cap. tertio, versu nono, & epistolâ ad Pammachium & Oceanum, quæ incipit; Schedulæ quas misistis. Quia post baptismum peccanti propositum est pœnitentiæ solatium, & impœnitentem certa manet atque æterna perditio. Idcirco Cyprianus dixit, per lapsum gravem amitti gratiam, quæ de baptismatis sanctificatione percipitur; & subvenire pœnitentiam, per quam culpa curatur. epistolâ quinquagesima quinta, seu libro primo, epistolâ tertia. amitti gratiam, id est, veniam in baptismo acceptam reddi inutilem per peccatum, nisi resipiscas. Quæ omnia vera sunt non solum de publica, sed etiam de omni vera post baptismum resipiscentia seu salutari pœnitentia. Nam non semper necessaria est actio publica pœnitentiæ; cum de occultis suis criminibus non sit semper necessarium peccatori hominem facere certiorem, ut supra ostensum est.

Secunda Purgatio. 2. Post naufragium tabula. vide supra, §. 3.

Cyprian. Amissio gratiæ baptismi.

45. De publica pœnitentia, quæ publicè agi solebat, loquens Tertullianus, libro de pœnitentia, capite duodecimo. Cum (inquit) scias adversus gehennam, post prima illa intinctionis Dominicæ monimenta, esse adhuc in Exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? hæc ille.

Secunda Subsidia.

46. De eadem loquens Augustinus; In actione (inquit) pœnitentiæ, ubi tale crimen commissum est, ut is qui commisit à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cum sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus; rectè constituuntur ab iis qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Augustinus, Enchiridii capite sexagesimo quinto.

Non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris. Vide cap. 7. §. 24. Psal. 51. 19. Satisfactio Ecclesiæ. Psal. 38. 10.

CAPUT SEXTUM.

De publicæ pœnitentiæ gradibus, adeóque de variis pœnitentium locis & ordinibus.

Vide cap. 7. §. 3.

Diversa tempora pro criminum diversitate [κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πλημμελήματος] præscribi solita fuisse, monebamus supra, capite tertio, paragrapho decimo octavo. Nunc pauca restant dicenda de publicæ pœnitentiæ gradibus, adeoque de variis pœnitentium ordinibus, ac locis, seu de satisfactione canonica, qua fiebat satis Ecclesiæ.

Gregorius Thaumaturgus.

2. Gregor. Neocæs. Ponti quondam Episcopus, Thaumaturgus dictus, cui antea nomen Theodoro fuerat, teste Hieronymo in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. septuagesimo quinto, floruit sub annum Dom. ducentesimum trigesimum tertium. Is in sua epistolâ canonica, canone undecimo, seu ultimo, describit πέντε τόπους μετανοούντων: ut loquitur Theodorus Balsamon Patriarcha Antiochenus, in expositione illius canonis. Verba Gregorii Neocæsariensis hæc sunt;

Quatuor gradus publicæ pœnitentiæ. 1. Πρόσκλαυσις. 2. Ἀκρόασις. 3. Ὑπόπτωσις. 4. Σύστασις. Et peractâ pœnitentia, concedebatur tandem μέθεξις.

Ἡ πρόσκλαυσις ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου ἐστὶν, ἔνθα ἑστῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα, χρὴ τῶν εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν, ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. Ἡ ἀκρόασις, ἔνδοθι τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι· ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι, ἀκούων γὰρ, φησὶ, τῶν γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς. Ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. Ἡ σύστασις, ἵνα συνίστηται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται μετὰ τῶν κατηχουμένων. Τελευταῖον ἡ μέθεξις τῶν ἁγιασμάτων. id est.

Fletus, seu adploratio, est extra portam oratorii: ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra portam in porticu, [in loco quem νάρθηκα vocant,] ubi oportet, eum qui peccavit, stare, usque ad catechumenos, & illinc egredi. Audiens enim (inquit) scripturas, & doctrinam, ejiciatur, & precatione indignus censeatur. Prostratio autem est, ut intra templi portam stans cum catechumenis egrediatur. Congregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum catechumenis non egrediatur. Postremò est participatio sacramentorum.

Basil. magnus.

3. Similia scribit Basilius magnus, in sua epistola canonica ad Amphilochium, ubi etiam varia in singulis locis tempora, productiora vel contractiora, præscripta commemorat, pro diversitate criminum. E. g. canone vigesimo secundo. In quatuor annis præfinitum est fornicatoribus supplicium, ἡ ἐπιτίμησις. Oportet autem eos anno primo à precibus expelli, & ipsos deflere ad fores Ecclesiæ. Secundo autem, ad auditionem admitti. Tertio, admitti ad pœnitentiam. Quarto ad congregationem, seu ad consistendum, cum populo, abstinentes ab oblatione. Deinde eis concedi communionem boni. χρὴ δὲ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτοὺς τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας. τῷ δὲ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν. τῷ δὲ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν. τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχομένους τῆς προσφορᾶς. εἶτα αὐτοὺς ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

Pœnarum canonicarum tempora erant breviora vel longiora, pro diversitate criminum.

Sacramentum Eucharistiæ appellatur Τὸ ἀγαθόν.

4. Canone quinquagesimo sexto. Qui ἑκουσίως sua sponte interfecit, & postea pœnitentiâ ductus est, [καὶ μετὰ τοῦτο μεταμεληθεὶς,] viginti annis sacramento non communicabit. Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur, οἰκονομηθήσεται. Debet quatuor annis deflere [προσκλαίειν] stans extra fores oratorii, & fideles ingredientes rogans ut pro eo precentur, suam iniquitatem pronuncians. Post quatuor autem annos inter auditores [εἰς τοὺς ἀκροωμένους] recipietur, & quinque annis cum ipsis egredietur. Septem autem annis cum eis qui in prostratione sunt, orans [μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχόμενος] egredietur. In quatuor annis stabit solùm cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps [συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται.] Iis autem expletis, erit sacramentorum particeps [μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

Τὰ ἁγιάσματα.

5. Can. 57. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας, decem annis sacramentis non communicabit. Decem autem

tem

tem anni sic in eo dispensabuntur; duos quidem annos deflebit [προσκλαύσει.] tres autem inter auditores perseverabit [ἐν ἀκροωμένοις διατελέσει.] in quatuor substratus [ὑποπίπτων.] & anno solum consistet [συστήσεται.] & deinceps ad sacra
Τὰ ἅγια. admittetur, καὶ τὰ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται.

6. Canone quinquagesimo octavo, ὁ μοιχεύσας, qui adulteravit, in quindecim annis sacramentis non communicabit [ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων.] Quatuor quidem erit deflens [προσκλαίων ἔσται.] Quinque audiens, ἀκροώμενος. Quatuor substratus, ὑποπίπτων.] in duobus consistens sine communione, συνεστὼς ἄνευ κοινωνίας.

7. Canone quinquagesimo nono, ὁ πόρνος, fornicator septem annis non communicabit sacramentis. duobus deflens, & duobus audiens, duobus substratus, uno solo consistens. Octavo autem ad communionem admittetur, δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.

8. Canone septuagesimo quinto. Qui cum propria vel ex patre vel ex matre sorore pollutus est, in domum orationis [εἰς οἶκον προσευχῆς] ne permittatur accedere, donec ab iniqua & nefaria actione desistat. Postquam autem in horrendi peccati sensum & animadversionem venerit, triennio defleat, stans propter fores domus oratoriæ, [τριετίαν προσκλαιέτω τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεστηκώς, καὶ δεόμενος τοῦ λαοῦ εἰσιόντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν, ὥστε ἕκαστον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεῖς ποιεῖσθαι πρὸς τὸν κύριον τὰς δεήσεις.] Postea autem alio triennio ad auditionem tantum recipiatur, [μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνον παραδεχθήτω, καὶ ἀκούων τῶν γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς.] Deinde, siquidem illam cum lachrymis exquisivit, & Domino cum cordis contritione & valida humiliatione supplex procidit, detur ei substratio in aliis tribus annis, [διδόσθω αὐτῷ ἡ ὑπόπτωσις ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι.] Et
Matth. 3. 8. sic, postquam pœnitentiæ fructus dignos ostenderit, decimo anno in fidelium orationes suscipiatur sine oblatione, [τῷ δεκάτῳ ἔτει εἰς τὴν τῶν πιστῶν εὐχὴν δεχθήτω, χωρὶς προσφορᾶς.] Et cum duobus annis una cum fidelibus ad orationem substiterit [καὶ δύο ἔτη συστὰς εἰς τὴν εὐχὴν τοῖς πιστοῖς, οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας.] sic deinceps dignus habeatur boni communione.

Hæc *Basilius*, qui florebat anno Domini 370.

Concil. Ancyranum. 9. Quod istis patribus est συνίστασθαι, id Concilio Ancyrano (celebrato anno Domini 314.) appellatur, κοινωνῆσαι χωρὶς προσφορᾶς, sine oblatione communicare. Concil. Ancyr. can. 6. & κοινωνίας τυγχάνειν τῆς εἰς τὰς προσευχάς, ad communionem orationum admitti. can. 16. & quod illis est μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, id huic Concilio
Τὸ τέλειον. est ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον. can. 6. & τελείως δεχθῆναι, perfectè suscipi. can. 8. & τῆς προσφορᾶς ἐφάπτεσθαι,
Ἡ προσφορά. can. 16. τυγχάνειν τῆς κοινωνίας, ibidem. Ejusdem Ancyrani Concilii canon 20. est; si cujus uxor adulterata fuerit, vel si quis adulterium commiserit, ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν δοκεῖ αὐτὸν τοῦ τελείου τυχεῖν κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας. id est, septem annis in pœnitentia completis secundùm gradus qui eo deducunt, placuit eum perfectionem seu quod perfectum est consequi.

10. Hinc manifestum est, non eadem temporis spatia semper & ubique olim fuisse præscripta. Quod etiam aliis plurimis veterum testimoniis confirmare promtum est. Et facerem, nisi res esset obvia legentibus hac de re antiquitatis catholicæ monumenta. ἔθεντο οἱ πατέρες τὰ ἐπιτίμια πρὸς τοὺς ἰδίους καιρούς, inquit Balsamon in can. 73. Basilii, id est, patres statuerunt pœnas suis temporibus convenientes.

11. Concil. Nicæn. 1. (celebratum anno Domini 325.) can. 11. De iis qui præter necessitatem prævaricati sunt, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujusmodi (quod factum est sub tyrannide Licinii placuit Synodo, quamvis humanitate sint indigni, tamen benevolentiam iis commodari. Quicunque igitur veraciter pœnitudinem gerunt [ὅσοι οὖν γνησίως μεταμέλονται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιστοὶ καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν.] tribus annis (si fideles sint) inter audientes sint: & septem annis se dejiciant: duobus autem annis sine oblatione populo in oratione communicent. Nulla hic mentio προσκλαύσεως. Concil. Nicæn. 1. can. 1.

12. Concil. Quinisextum (celebratum anno Domini 691.) can. 87. Is qui legitime sibi datam uxorem relinquit, & aliam ducit, e Domini sententia est adulterii judicio obnoxius. A patribus autem nostris statutum est, ut qui sunt ejusmodi, annum defleant, ἐνιαυτὸν προσκλαίειν.] biennio audiant, διετίαν ἐπακροᾶσθαι.] triennio substernantur, τριετίαν ὑποπίπτειν.] & septimo cum fidelibus consistant. καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς.] Et sic oblatione digni habeantur, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι. Hæc ibi. unde colligere possumus, nondum prorsus exolevisse illo seculo disciplinam veterem. Concilium Quinisext.

13. Ex his omnibus perspicimus, quatuor fuisse gradus & loca τῶν ἐπιτιμίων: ut loquitur *Balsamon* in can. 75. & 76. *Basilii*. ubi pœnas illas canonicas vocat τὰ ἐπιτίμια. Quibus expletis succedebat reconciliatio & μέθεξις: quæ in partibus pœnitentiæ censenda non est: sed est fructus pœnitentiæ, ut loquitur *Cyprianus*, epistolâ quinquagesimâ secunda, seu libro quarto, epistolâ secunda, ad *Antonianum*. ubi etiam appellatur pax, venia, indulgentia, medicina. & Basilio ἡ κοινωνία τοῦ ἀγαθοῦ, can. 22. Primum autem disciplinæ pœnitentialis gradum πρόσκλαυσιν, *Isaacus Casaubonus* putat legendum πρόσκλαυσιν exercitatione 16. ad Annales *Baronii*, num. 43. verum non opus est ista conjectura: nam ut πρόσκλαυσις fletum pro foribus; ita πρόσκλαυσις fletum propter fores, seu ad limina Ecclesiæ, & quasi pulsationem ad fores denotat. Cæteri tres gradus sunt ἀκρόασις, ὑπόπτωσις, σύστασις. Hic quartus gradus pœnalis est propter negatam participationem sacramenti, & est reconciliationis introductio proxima, ac veluti reconciliatio inchoata, ducens immediatè ad perfectam reconciliationem. Tertium gradum, qui ὑπόπτωσις dicitur, *Basilius* vocat etiam μετάνοιαν, Secundo (inquit) ad auditionem [ἀκρόασιν] admitti. τῷ τρίτῳ δεχθῆναι εἰς μετάνοιαν. τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν. &c. canone vigesimo secundo, forte quia in tertio gradu maximè se exserit pœnitentia per prostrationem & supplicationem pœnitentis in cœtu publico. Quatuor gradus pœnarum canonicarum. Reconciliatio & confessio sacramenti Eucharistiæ. Vide supra, cap 5. § 19. & lib. 9. cap. 5. § 9. & §. 10. &c.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

De iis qui ad publicam exomologeſin admittebantur: & de indulgentiis ſeveritatem diſciplinæ mitigantibus.

De ſuo ipſius peccato quiſque agat pœnitentiam.

DUæ conditiones erant neceſſariæ in eo, cui concedebatur publicam agere pœnitentiam. Una erat, ut de ſuo ipſius peccato pœnitentiam quiſque ageret. Nam ſi alio peccante, alium pœnitet, non eſt iſta prudens ſed inſana pœnitentia; inquit *Auguſtinus* lib. 2. de actis cum *Fælice* Manichæo, cap. 8. Non igitur prudens, ſed inſana eſt illa *Innocentii* tertii Papæ Romani conſtitutio, ut hæredes ſatisfaciant pro delicto defuncti, ſi ſatisfactio pœnitentialis intelligatur. Extra, de ſententia excommunicationis, cap. 28. *A nobis*. Et inſana eſt doctrina *Alexandri Alenſ.* part. 4. qu. 2. memb. 1. art. 2. & *Bonaventuræ* & *Thomæ* in 4. ſent. diſt. 20. Quod unus merus homo poſſit pro alio ſatisfacere divinæ juſtitiæ, quantum ad ſolutionem pretii, ſeu pœnæ cujuſdam ſatisfactoriæ. Inſana etiam eſt illa *Bellarmini* aſſertio; Merebitur (inquit) apud Deum dignam operis ſui mercedem, qui ex charitate orando, vel jejunando, vel eleemoſynas tribuendo, pro aliorum peccatis nititur ſatisfacere. *Bellarm.* lib. 1. de indulgentiis, cap. 2. in explicatione primæ propoſitionis. Item illa; Poteſt unuſquiſque communicare aliis opera ſua bona, quod attinet ad ſatisfactionem pro reatu pœnæ, vel ad gaudium quod inde percipitur. Ibidem, ad propoſitionem ſecundam. Item in ejuſdem ſecundæ propoſitionis confirmatione ait; Poteſt autem unus ita pro alio pœnam compenſare, vel debitum ſolvere, ut ille ſatisfeciſſe merito dici poſſit. Hæc *Bellarminus*.

Inſana doctrina Romanenſium.

Vide cap. 8.

Non niſi relinquentes peccatum admittebantur ad publicam pœnitentiam.

2. Altera conditio erat, ut à peccato illo deſiſteret, & ſincerum ejus odium & dolorem profeſſus pacem peteret. Nam eorum qui graviter lapſi eſſent, alii in impietate ſecuri jacebant, pacem & reconciliationem vel non petentes, vel impudenter peccatum retinentes quod ſibi remitti poſcebant: alii verò, relicto peccato, pœnitentiam & pacem humiliter petebant. His, non illis, concedebatur actio pœnitentiæ publicæ, ejuſdemque tandem fructus, nempe publica abſolutio, & ſacramenti participatio.

Concilium Laodic.

3. Concil. Laodicen. can. 2. Eos qui diverſorum peccatorum lapſus incurrunt, καὶ προσκαρτεροῦντας τῇ προσευχῇ τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ μετανοίας, καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν τελείαν ποιουμένους, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος καιροῦ μετανοίας δοθέντος τοῖς τοιούτοις, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ προσάγεσθαι τῇ κοινωνίᾳ. id eſt, & perſeverantes in oratione confeſſionis ac pœnitentiæ, ſeque à malis perfectè avertentes, tempore pœnitentiæ talibus pro delicti proportione dato, propter Dei miſerationes & bonitatem adduci ad communionem.

Baſilius.

4. *Baſilius*, epiſtolâ canonica ad Amphilochium, can. 75. Qui cum propria ex patre vel ex matre ſorore pollutus eſt, εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρεπέσθω παρεῖναι, ἕως ἂν ἀποστῇ τῆς παρανόμου καὶ ἀθεμίτου πράξεως· μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν εἰς συναίσθησιν τῆς φοβερᾶς ἁμαρτίας, τριετίαν προσκλαιέτω, τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεστηκώς, &c. id eſt, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab iniqua & nefaria actione deſiſtat. Poſtquam autem in horrendi peccati ſenſum venerit, triennio defleat, ſtans propter fores domus oratoriæ, & rogans populum ingredientem ad orationem, ut unuſquiſque cum compaſſione [μετὰ συμπαθείας] intenſas pro ipſo ad Dominum fundat preces. Poſtea autem alio triennio ad ſolam auditionem [εἰς ἀκρόασιν μόνην] admittatur, &c.

Balſamon.

5. *Theodorus Balſamon*, ſcholio in hunc Baſilii canonem; Et nota (inquit) quod iis qui deſiſtunt, non iis qui perſeverant in peccato, dantur pœnæ canonicæ. His enim nihil quod ſit fidelium penitus communicatur. καὶ σημείωσαι, ὅτι τοῖς ἀφισταμένοις, οὐχὶ τοῖς ἔτι ἐμμένουσι τῇ ἁμαρτίᾳ δίδονται τὰ ἐπιτίμια. τούτοις γὰρ ἀκοινώνητα παντελῶς εἰσι τὰ τῶν πιστῶν.

Baſilius.

6. Imò admiſſi rejiciebantur denuo, ſi peccatis ſuis inhærerent. Baſilius can. 84. Hæc (inquit) omnia ſcribimus, ut pœnitentiæ eorum fructus probetur. Non enim hoc omnino tempore judicamus, ſed modum pœnitentiæ attendimus [τὸν τρόπον τῆς μετανοίας προσέχομεν.] Quod ſi qui à propriis moribus non facilè avellantur, & carnis voluptatibus potiùs quàm Domino ſervire voluerint, vitamque ex Euangelio inſtitutam non admittant, nulla eſt nobis cum illis communis ratio [οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς κοινὸς λόγος.] Nos enim in inobediente & contradicente populo audire docti ſumus, Servans ſerva animam tuam.

Ezech. 3. 19. 1. Tim. 5. 22.

Balſamon.

7. Balſamon in hunc canonem; Hic (inquit) dicit à pœna non abſolvendos [ἀπὸ τοῦ ἐπιτιμίου μὴ ἀπολύεσθαι] qui pœnis negligenter ſerviunt. Statuitur enim, ut in eos pœnæ aggraventur. Eorum verò, qui à malo non deſiſtunt poſt confeſſionem, ſed in eo perſeverant, jubet nullam haberi rationem. Audimus enim, inquit, ex Scriptura, ſervans ſerva animam tuam. Vide ſcilicet ne te ipſum perdas, communicans cum incorrigibilibus [ἀδιορθώτοις συγκοινωνῶν.] Nota ergo duo pulcherrima ex præſenti canone; 1. Quod quemadmodum pœnæ iis minuuntur, qui confeſſioni [τῇ ἐξομολογήσει] diligenter ſerviunt, ita etiam negligentibus intenduntur. 2. Quod illi puniuntur qui à malo deſiſtunt [καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ἐπιτιμῶνται οἱ ἀφιστάμενοι τοῦ κακοῦ.] Qui enim in ſuis cupiditatibus permanent, abſoluta excommunicatione condemnantur [οἱ γὰρ ἐπιμένοντες ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν, ἀκοινωνησίᾳ παντελεῖ κατακρίνονται.]

Baſilius.

8. Quomodo porrò erga ejuſmodi incorrigibiles gerere ſe paſtores debeant, monet Baſilius, ſequenti canone octogeſimo quinto. Ne itaque (inquit) cum eis perire in animum inducamus, ſed grave judicium formidantes, & terribilem Domini retributionis diem præ oculis habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire. ——— Quæ eſt nobis communis cum his ratio? Sed & noctu & interdiu, & publicè & privatim ipſis teſtificari [διαμαρτύρεσθαι αὐτοῖς] debemus: cum eorum autem improbitatibus abire nolimus, [συναπάγεσθαι αὐτῶν ταῖς πονηρίαις μὴ καταδεχώμεθα,] precantes maximè ut eos quidem lucrari & à mali laqueo poſſint eripere. Sin autem hoc non poſſumus, ſtudeamus noſtras animas ab æterna damnatione ſervare.

Balsamon.

9. Balsamon in hunc canonem; Hæc (inquit,) verba hortatoria sunt ad antistites & omnes qui potestatem habent ligandi & solvendi. Hortatur enim ipsos, ne peccatoribus consentiant [μὴ συναινεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσι,] nec eorum communionem sustineant qui in peccatis perseverant, & ideo cum illis pereant. Sed eos perpetuo admoneant [διηνεκῶς νουθετεῖν] ut à malo desistant; & orent pro eorum salute. Sin autem (inquit) eos corrigere non possitis, studete vos ab eis alienare [ἐκ τούτων ἀποξενῶσαι.] & sic ab æterno supplicio servemini. Hæc ibi.

Justitiæ inimica bonitas.

10. Est illa justitiæ inimica bonitas palpare criminosos, & vulnera eorum usque in diem judicii incurata servare. 50. dist. can. Si quis diaconus. § Ecce manifestè.

De indulgentiis, apud veteres.

11. Dicamus nunc de indulgentiis, per quas olim de rigore disciplinæ aliquid remittebatur, κατ' ἐπισκοπικὴν διάκρισιν secundùm Episcoporum discretionem. Vide §. 22.

Causæ, propter quas cum quibusdam pœnitentibus clementius agebatur.

12. Plurimæ erant causæ propter quas dispensare poterant Episcopi cum pœnitentibus, ut lenius cum eis ageretur, & citius reconciliarentur.

1. Si tempore exomologeseos gravi morbo correptus pœnitens videretur de vita periclitari: dabatur ei communio.

2. Si instaret persequutio ob fidem Christi, pœnitentibus gratia fiebat, & communione ad prælium armabantur.

3. Si cum multitudine negotium esset, aut cum eo qui haberet sociam multitudinem, & periculum esset ne eorum severa dilatio in perniciosum schisma erumperet, aut illi ad gentiles vel ad hæreticos transirent, tunc pacis Ecclesiæ & lucrandorum fratrum necessaria cura suadebat leniorem cum eis agendi rationem.

4. Habebatur ratio personæ pœnitentis, cujus respiciebatur dignitas, ætas, infirmitas, & vita anteacta: Obsequiosa etiam pœnitentis humilitas, & doloris magnitudo, & manifesta conversio, impetrabant censuræ mitigationem, & reconciliationis accelerationem.

Hæc omnia ex eis quæ subjiciam testimoniis & canonibus erunt perspicua.

1. De infirmis morti vicinis.

13. Consenserunt Cyprianus & clerus Romanus, & omnes per totum mundum Ecclesiæ, ut lapsis infirmis & in exitu constitutis pax daretur. teste Cypriano, epist. 52. sive lib. 4. epist. 2. ad Antonianum. Idipsum postea decreverunt Patres Nicæni, in magno Concilio Nicæno primo œcumenico, can. 13. περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν· ὥστε εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. Εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχὼν, πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθῇ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω. id est; De his qui in exitu constituti sunt, lex antiqua & regularis etiam nunc servabitur, ut si quis sit in exitu constitutus, ultimo & necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus, & communionem rursus consecutus, iterum convaluerit, sit inter eos quibus orationis tantum communio conceditur.

Vide lib. 11. cap. 7. § 24. & §. 30.

2. De imminente persequutione.

14. Ob imminentem persequutionem accelerata est reconciliatio.

Cyprianus, epist. 52. [seu lib. 4. epist. 2.] ad Antonianum, Secundum quod tamen (inquit,) antea fuerat destinatum, persecutione sopita, cum data esset facultas in unum conveniendi, copiosus Episcoporum numerus, quos integros & incolumes fides sua & Domini tutela protexit, in unum convenimus, & scripturis diu ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione libravimus, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis denegaretur, ne plus desperatione deficerent, & eo quod sibi Ecclesia clauderetur, secuti seculum gentiliter viverent: nec tamen rursus censura Euangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent; sed traheretur diu Pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur causæ & voluntates & necessitates singulorum. Ac si minus sufficiens Episcoporum in Africa numerus videbatur, etiam Romam super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum, qui & ipse cum plurimis coëpiscopis habito Concilio, in eandem nobiscum sententiam pari gravitate & salubri moderatione consensit. Hæc ibi.

Nota de scripturis. & de Conciliis.

Vide infra §. 19. & §. 32.

15. At postea habitâ alia Synodo, imminente jam nova persequutione, Cyprianus, Liberalis, Caldonius, Nicomedes, Cæcilius, aliique Episcopi Afri, in Synodo illa Africana posteriore congregati, scripserunt rursus ad Cornelium in hæc verba; Statueramus quidem jampridem, frater charissime, participato invicem nobiscum consilio, ut qui in persequutionis infestatione supplantati & lapsi fuissent, & sacrificiis se illicitis maculassent, agerent diu pœnitentiam plenam, & si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub ictu mortis acciperent. Sed enim cum videamus diem rursus alterius infestationis appropinquare cœpisse, & crebris atque assiduis ostensionibus admoneamur, ut ad certamen, quod nobis hostis indicit, armati & parati simus, plebem etiam nobis de divina dignatione commissam exhortationibus nostris paremus, & omnes omnino milites Christi qui arma desiderant, & prælium flagitant, intra castra Domini colligamus: necessitate cogente, censuimus, eis qui de Ecclesia Domini non recesserunt, sed pœnitentiam agere & lamentari, ac Dominum deprecari à primo lapsus sui die non destiterunt, pacem dandam esse: & eos ad prælium, quod imminet, armari & instrui oportere. Obtemperandum est namque ostensionibus atque admonitionibus justis, ut à pastoribus oves in periculo non deserantur, sed grex omnis in unum congregetur, & exercitus Domini ad certamen militiæ cœlestis armetur. Meritò enim trahebatur dolentium pœnitentia tempore longiore, ut infirmis in exitu subveniretur, quamdiu quies & tranquillitas aderat, quæ differre diu plangentium lachrymas, & subvenire serò morientibus in infirmitate pateretur. At verò nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed viventibus communicatio à nobis danda est, ut quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus; & cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra adversarium volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini jure communicationis admittimus? Interesse debet, frater charissime, inter eos

Vide lib. 11. cap. 7. §. 24. & §. 30.

Nota obiter de poculo porrigendo. Vide lib. 11. cap. 19. art. 2. Dist.

eos qui vel apostataverunt, & ad seculum, cui renunciaverunt, reversi gentiliter vivunt, vel ad hæreticos transfugæ facti, contra Ecclesiam parricidialia quotidie arma suscipiunt: & inter eos, qui ab Ecclesiæ limine non recedentes & implorantes jugiter ac dolenter divina & paterna solatia, nunc se ad pugnam paratos esse, & pro Domini sui nomine, ac pro sua salute stare fortiter & pugnare profitentur. Hoc in tempore pacem nos non dormientibus, sed vigilantibus damus: pacem non deliciis, sed armis damus: pacem non ad quietem, sed ad aciem damus. Hæc Patres illi, apud Cyprianum epist. 54. [seu lib. 1. epist. 2.] ad Cornelium.

3. Ob pacem Ecclesiæ, & salutem periclitantium.

16. Ob pacem Ecclesiæ, & salutem periclitantium, dabatur indulgentia. Cyprianus, epist. 52. ad Antonianum; ut (inquit) scias me nihil leviter egisse, & nemini quidem ex lapsis priùs communicasse, quando adhuc erat, unde non tantum indulgentiam, sed & coronam lapsus acciperet. [*id est, quando fervebat adhuc persequutio, & erat eis opportunitas accipiendæ coronæ martyrii,*] Postea tamen, (inquit) sicut collegii concordia, & colligendæ fraternitatis, ac medendi vulneris utilitas exigebat, necessitati temporum succubuisse, & saluti multorum providendum putasse. ——— Sicut antecessores nostri sæpe fecerunt, colligendis fratribus nostris charissimus frater noster Cornelius necessitati succubuit: & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abscesserat, redeunte nunc ad Ecclesiam Trophimo, & satisfaciente, & pœnitentia deprecationis errorem pristinum confitente, & fraternitatem, quam nuper abstraxerat, cum plena humilitate & satisfactione revocante, auditæ sunt ejus preces, & in Ecclesiam Domini non tam Trophimus, quam maximus fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admissus est: qui omnes regressuri ad Ecclesiam non essent, nisi cum Trophimo comitante venissent. Tractatu ergo illic cum collegis plurimis habito, susceptus est Trophimus; pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus. Sic tamen admissus est Trophimus, ut laïcus communicet, non quasi locum sacerdotis usurpet. Hæc ibi.

17. Idem Cyprianus, epist. 55. [seu lib. 1. epist. 3.] ad Cornelium; Patientia (inquit) & facilitas & humanitas nostra venientibus præsto est. Opto omnes in Ecclesiam regredi, opto universos commilitones nostros intra Christi castra & Dei Patris domicilia concludi: remitto omnia, multa dissimulo, studio & voto colligendæ fraternitatis, etiam quæ in Deum commissa sunt, non pleno judicio religionis examino, delictis plusquam oportet remittendis pæne ipse delinquo: amplector promta & plena dilectione cum pœnitentia revertentes, peccatum suum satisfactione humili & simplici confitentes. Hæc Cyprianus.

Vide supra lib. 10. cap. 12. §. 3. & 4. & 5. & infra, hoc lib 12. cap. 10. §. 20.

18. Hieronymus, dialogo adversus Luciferianos; Tu (inquit) in eo quod recipis laïcum, unam animam recipiendo salvas: & ego in recipiendo Episcopum, non dicam unius civitatis populos, sed universam cui præest provinciam Ecclesiæ socio, quem si repellam, multos secum in ruinam trahet. Hæc Hieronymus, pro Episcopi ad Ecclesiam ab hæresi venientis receptione etiam in suo gradu Episcopali, id est, ita ut sinatur manere Episcopus. Qua de re vide etiam Gregorium, libro quarto epistolarum ex registro, capite 61. seu epist. 17. & in decreto Gratiani, 50. dist.

19. *Augustinus*, lib. 3. contra epistolam Parmeniani, cap. 1. exponens illa Apostoli verba, *Ut non possideamur à Satana. non enim ignoramus mentes ejus.* 2. Corinth. 2. Ipse est enim, (inquit,) qui per imaginem quasi justæ severitatis crudelem sævitiam persuadet, nihil aliud appetens venenosissima versutiâ sua, nisi ut corrumpat atque dirumpat vinculum pacis & charitatis; quo conservato inter Christianos, vires ejus omnes invalidæ fiunt ad nocendum, & muscipulæ insidiarum comminuuntur, & consilia eversionis evanescunt. Hæc *Augustinus.* *2. Cor. 2. 10, 11. Vide cap. 3. §. 4.*

20. Ob pœnitentis dignitatem, vel ætatem, infirmitatem, vitam antea laudabiliter actam, humilitatem, ingentem dolorem, manifesta sinceræ ad Deum conversionis documenta, poterat cum eo Episcopus mitiùs & indulgentiùs agere: non solùm tempus contrahendo, sed etiam pœnarum gradus singulos minuendo, aut quosdam etiam prorsus remittendo. *4. Ob personæ dignitatem, ætatem, &c. & ob ingentem dolorem, &c.*

21. Concil. Ancyranum (celebratum anno Domini 314.) can. 5. τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν, τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας, φιλανθρωπεύεσθαι, ἢ πλείονα προστιθέναι χρόνον. πρὸ πάντων δὲ καὶ ὁ προάγων βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἐξεταζέσθω, καὶ οὕτως ἡ φιλανθρωπία ἐπιμετρείσθω. id est, Statuimus autem, ut Episcopi, modo conversionis examinato, potestatem habeant utendi clementiâ, vel plus temporis adjiciendi. Ante omnia autem & præcedens vita, & quæ consecuta est, examinetur, & sic clementia dispensetur, seu congruenter impertiatur. *Concil. Ancyran.*

22. Balsamon in hunc canonem; De præsenti (inquit,) canone tractavimus in interpretatione quarti canonis, & ne quid amplius quære. Accipe igitur ex Balsamonis interpretatione quarti canonis Concilii illius Ancyrani; ταῦτα δὲ πάντα εἰς ἐπισκοπικὴν διάκρισιν ἀνέθεντο οἱ πατέρες, ὡς ἂν πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἡμαρτηκότος καὶ τὴν ῥαθυμίαν, ἢ προστεθήσωνται τὰ ἐπιτίμια, ἢ ἐκκοπήσωνται. ἐξετάζεται δὲ καὶ ἡ προτέρα τούτων ἀναστροφή, ὡς ἂν ἢ φιλανθρωπίας ἢ αὐστηρίας τύχωσιν. id est; Hæc autem omnia Episcopali discretioni Patres reliquerunt, ut juxta illius qui peccavit conversionem vel socordiam, vel augeantur pœnæ vel diminuantur. Examinatur autem etiam prior eorum conversatio, ut vel indulgentiam vel severitatem consequantur. Hæc ibi Balsamon. *Balsamon.*

23. Patres Nicæni in magno Concilio œcumenico primo, dum gradus pœnitentiales præscribunt can. 11. & 12. nullam faciunt mentionem προσκλαύσεως, sed solos tres posteriores gradus injungunt, puta, ἀκρόασιν, ὑπόπτωσιν, & σύστασιν, quæ illis dicitur κοινωνία τῶν εὐχῶν, vel προσευχῶν, χωρὶς προσφορᾶς. Unde colligimus, à Patribus illis permissum esse cuilibet Episcopo, ut, prout ipse expedire judicaret, πρόσκλαυσιν illam vel exigeret, vel omitti sineret. Præterea iidem Nicæni Patres, can. 12. disertè decernunt, quibusdam pœnitent. condonandam esse ὑπόπτωσιν, ut auditione expleta, ad communionem precum, omisso substrationis gradu, statim promoveantur. Et concedunt Episcopo potestatem etiam ulterioris exhibendæ clementiæ. ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ καὶ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὡρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι· *Concil. Nican. can. 1.*

στυσι· μετὰ ἢ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι. id est; In his autem omnibus, propositum & speciem pœnitentiæ convenit explorare. Quotquot enim timore & lachrymis atque patientia & bonis operibus, conversionem suam opere & non simulatione demonstrant, hi ubi definitum tempus auditionis impleverint, meritò in orationibus communicent. Simul etiam licebit Episcopo etiam humanius quid de ipsis cogitare, [vel consultare.]

Censura clerici in crimine deprehensi.

24. Ad indulgentiam refero & illum Basilii, ad Amphilochium, canonem 32. Qui (inquit) peccatum ad mortem peccant clerici, de gradu quidem dejiciuntur, [τοῦ βαθμοῦ μὲν καταπίπτουσι,] à communione autem laïcorum non arcentur [τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ εἴργονται.] Non enim vindicabis bis in idipsum, οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Similis canon reperitur in canonibus Apostolorum, can. 25. & apud Gratian. 81. dist. Presbyter.

Nahum. 1. 9. Græc. LXX.

Balsamon.

25. Balsamon in canonem citatum Basilii, ἁμαρτίαν πρὸς θάνατον, hoc quidem loco, interpretatur, ἅπαν ἁμάρτημα ἐπάγον κεφαλικὴν τιμωρίαν ἤτοι θάνατον τοῦ ἁμαρτάνοντι. id est, crimen legibus capitale: & adfert pro exemplo, cædem, & similia majora crimina. (nominantur in illo Apostolorum canone, fornicatio, perjurium, furtum. additur autem hæc conditio; non tamen communione privetur, si paruerit sententiæ. Ergò si non paruerit, etiam communione privandus est.) Subjicit deinde Balsamon, excipiendos esse τοὺς διὰ δογματικὰς ὑποθέσεις κατακρινομένους, id est, eos qui propter dogmaticas hypotheses condemnanrur; nam hæresium scelera esse majori animadversione digna, τὰ αἱρέσεων ἀποτελέσματα εἰσι μείζονος ἐκδικήσεως ἄξια. Hæc ibi Balsamon. Hæretici quidem Synodicis decretis passim anathemate feriuntur. At Sexta Synodus œcumenica, in fine sententiæ Synodicæ, clericis novarum & perniciosarum vocum inventoribus solam denunciat depositionem, & solis monachis ac laïcis ejusdem culpæ reis anathema. Sic de Simoniacis. Concil. Chalced. can. 2. Clericos tamen Simoniacos non solum deponendos, sed etiam excommunicandos esse seu anathemate feriendos, aliis quibusdam canonibus constitutum est, quos lector inveniet in tractatu nostro de Simonia, cap. 12. Presbyterum etiam qui fornicatus fuerit vel adulterium commiserit, statuit Synodus Neocæsariensis extra Ecclesiam abjici, & ad pœnitentiam inter laïcos redigi. can. 1. Quem canonem repetit Gratianus, 28. dist. *Presbyter.* Opinio Cardinalis Baronii est, celebratam esse hanc Synodum Neocæsariensem anno Domini 314. Ejus canones confirmavit Synodus quinisexta, can. 2.

Peccatum ad mortem alio sensu accipitur, 1. Iohan. 5. 16.

Hæreseos pœna major.

Concilium Neocæsar.

Concil. Aurel. 1.

26. Aurelianensis prima Synodus, sub *Clodoveo* Francorum rege habita (anno Domini 507.) can. 5. (quem recitat Gratianus 81. dist. can. Si diaconus.) decrevit diaconum aut Presbyterum qui crimen capitale commiserit, simul & ab officio & à communione pellendum.

27. *Syricius* Papa pœnitentiam agere nulli concedit clericorum, neque cuiquam laïco post pœnitudinem ac reconciliationem adipisci honorem clericatûs. 50. distinct. *Illud quoque* In eandem sententiam eadem dist. adferuntur alii canones; videlicet, ex quinto Carthaginensi Concilio, can. *Confirmandum.* Et ex Leone Papa, can. *Alienum est.* Et ex primo Concilio Toletano, can. *Placuit.* At *Martinus* primus Papa Romanus, cum suo Lateranensi Concilio, concessit etiam Presbyteris & diaconis, Publicam pœnitentiam. 30. dist. *Si quis Presbyter.* ubi auctor glossæ, Publicam (inquit,) facere potest sacerdos, sed non solemnem. Solemnis pœnitentia est, ut supra monuimus, quæ non solum publicè geritur, sed etiam cum solemnibus illis ritibus pœnitentialibus, puta sacco, nudis pedibus, &c. Qui describuntur 50. dist. can. *In capite.* & alibi. Cœlestinus etiam concessit sacerdoti publicam pœnitentiam, 30. quæst. 1. *Si quis sacerdos.* ubi non solum publicam, sed etiam solemnem intelligendam esse, annotatur in glossa. Similiter Gregorius, de pœnit. dist. 6. *Sacerdos.* in glossis autem istorum duorum canonum dicitur, posse sacerdotem depositum agere publicam etiam solemnem pœnitentiam, si sit depositus sine spe restitutionis. Et certè Synodus Carthaginensis, canone superius allegato, pœnitentiam clericis interdicens, loquitur disertè de eis clericis, quos propter culpam a ministerio necesse sit removeri ad tempus. 50. dist. *Confirmandum.*

Supra, cap. 5. §. 43.

28. Rectè igitur auctor glossæ, 28. dist. *Presbyter.* & 50. dist. *Confirmandum.* & aliis locis quos indicavi, monet, secundùm canones, sacerdoti lapso, si deponatur absque spe restitutionis, agendam esse de peccato publico pœnitentiam publicam & solemnem, sicut agit laïcus. Remoto autem tantum ad tempus, publicam quidem de culpa publica; sed non solemnem injungendam esse pœnitentiam. At si crimen occultum sit, neque publicam esse debere pœnitentiam, sed privatam.

Basilius.

29. Sed pergamus dicere de indulgentiis. *Basilius* magnus, Cæsariæ Cappadociæ Episcopus, ad Amphilochium Iconii Episcopum, can. 74. Sin autem (inquit) unusquisque eorum, qui in prædictis peccatis fuere, bonus evaserit, confitens seu pœnitens [σπουδαῖος γένηται ἐξομολογούμενος,] is cui a Dei benignitate ligandi & solvendi credita est potestas, si fiat clementior seu indulgentior, [εἰ φιλανθρωπότερος γένοιτο,] videns vehementiam exomologeseos [τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως] illius qui peccavit, ad diminuendum pœnarum tempus, non erit damnatione dignus: cum quæ est in scripturis historia nobis significet, quod qui majori cum labore exomologesin agunt, Dei indulgentiam citò apprehendant: τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους, ταχέως τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

Balsamon.

30. *Balsamon* in hunc canonem, has rationes seu causas commemorat, propter quas possit Episcopus pœnas canonicas τὰ ἐπιτίμια augere vel minuere; τὴν ποιότητα τοῦ ἐπιτιμωμένου προσώπου, καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἐξομολογήσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν σπουδὴν τῆς μετανοίας. id est, personæ cui pœna imponitur qualitatem, & confessionis ejus fervorem, & studium pœnitentiæ.

Gregorius Nyssenus.

31. *Gregorius* Episcopus Nyssæ, epistola canonica ad Letoium, Episcopum Melitines, can. 3. ἐπὶ δὲ τῶν σπουδαιοτέρᾳ κεχρημένων τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνύντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως, καὶ τάχιον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν· καὶ πάλιν καὶ τούτου συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τῇ κοινωνίᾳ. id est, in eis autem qui diligentiore utuntur

tuuntur conversione,& vitâ ipsa ostendunt reditum ad bonum, licet ei qui dispensat, pro Ecclesiasticæ œconomiæ utilitate, tempus auditionis contrahere, & celeriùs ad conversionem deducere, & rursus hoc quoque tempus contrahere, & celerius communioni restituere. Hæc Gregorius Nyssenus. Qui ibidem hanc tribuendæ indulgentiæ adfert rationem; quemadmodum enim (inquit) porcis margaritas projicere est vetitum: ita & pretiosa margarita privare eum, qui jam per alienationem à vitio & purgationem homo factus est, absurdum est. Hæc ille.

Matth.7. 6.

32. *Ambrosius*, Circumvenimur (inquit,) à Satana, si per nimiam tristitiam pereat, qui potest liberari per indulgentiam. libro primo de pœnitentia, capite decimo septimo, seu ultimo. Et ibidem laudans Apostoli prudentiam; quam (inquit) severus pertinacibus, quam indulgens rogantibus? adversum illos Christi armatur injuria, his Christi invocatio suffragatur. Hæc Ambrosius. Vide prudentiæ hujusmodi pastoralis insigne exemplum in ipso Ambrosio, Theodosium Augustum, peccati ac pœnitentiæ immemorem repellente; rogantem verò, statim primo publicæ exomologeseos die, absolvente, & communioni restituente: in historia Eccles. Theodoreti, *lib.*5. cap. 17.

Nota indulgentiam, indulgens. Vide eodem sensu indulgere, 50. dist. can. Si quis diaconus. §. Quod si eos. Vide supra, §.14. & §. 19.

33. Non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris: cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. inquit *Augustinus*, Enchirid. cap. 65.

Non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris. Vide supra cap.5.§. 46.

34. Pœnitentiæ satisfactio, (inquit *Leo* primus Papa Romanus) non tam temporis longitudine, quàm cordis compunctione pensanda est. ——— Temporis pœnitudinis habitâ moderatione, tuo constituente judicio, prout conversorum animos perspexeris esse devotos: pariter etiam habens senilis ætatis intuitum, & periculorum quorumcunque aut ægritudinis respiciens necessitates, in quibus ita graviter urgeatur, ut, dum adhuc pœnitet, de salute ipsius desperetur, oportet ei per sacerdotalem sollicitudinem communionis gratia subveniri. Hæc Leo, epistola 79. ad Nicetam Episcopum Aquilejensem. quæ epistola sic incipit; Regressus ad nos.

35. *Gregorius* primus, Papa Romanus, libro quarto epistolarum ex registro, epistola 5. seu capite 49. scribens ad Venantium Episcopum Lunensem; Accedens (inquit) ad Gorgonam insulam fraternitas vestra discutiat id, quod ad nos de Saturnino Presbytero est perlatum. Pervenit namque ad nos, quia, postquam pro crimine lapsus sui à sacerdotii ordine est dejectus, ad explendum ministerium sacerdotii præsumsit accedere, & omnipotenti Deo hostias immolare. Quod si ita factum fraternitas vestra repererit, eum sacri corporis & sanguinis dominici participatione privatum, in pœnitentiam redigat: ita ut usque ad diem obitus sui in eadem excommunicatione permaneat, & viaticum tantummodo exitûs sui tempore percipiat. Sin autem eum fraternitas tua talem pœnitentiam agere cognoverit, ut ei justè ad recipiendam inter laïcos communionem & ante exitum debeat misereri, hoc in tuæ fraternitatis ponimus potestate. Hæc *Gregorius*.

Sacerdos ob lapsum depositus si præsumat sacerdotale munus exsequi, excommunicetur ad finem usque vitæ: attamen citius ei indulgentia dari potest, pro qualitate pœnitentiæ.

Has solas agnovit catholica antiquitas indulgentias.

CAPUT OCTAVUM.

De indulgentiis Papalibus, & jubilæo Romano.

Citerioribus & deterioribus seculis introductum est novum, veteribusque inauditum indulgentiarum genus: dum Episcopis, imò soli ferè Pontifici Romano, potestas affingitur dispensandi fidelibus jam reconciliatis, & ad communionem admissis, quasdam ex Ecclesiæ, quem vocant, thesauro, (seu ex superabundantia passionum Christi, & redundantia supervacanearum satisfactionum beatæ Mariæ Virginis, aliorumque sanctorum) apud Papam deposito, indulgentias seu relaxationes, quibus expiari atque adeo auferri dicunt reatum pœnæ residuæ, quam ajunt post contritionem & confessionem & absolutionem, solvendam esse adhuc Dei justitiæ, in peccati vindictam, vel in hac vita, vel in Purgatorio: expiari, inquam, dicunt istam pœnam vel totam, vel ejus partem, pro arbitrio Papæ Romani dispensantis istas indulgentias, sive hic viventibus, sive degentibus in Purgatorio. Indulgentia (inquit Bellarminus) est absolutio judicialis à reatu pœnæ Deo debitæ in foro pœnitentiario, extra sacramentum data per applicationem satisfactionum, quæ thesauro Ecclesiæ continentur. Quod si quis definitionem extendere velit ad indulgentias, quæ pro defunctis accipiuntur, quæ sunt indulgentiæ per modum suffragii, non simpliciter & absolutè; mutare poterit illud initium, est absolutio judicialis à reatu, &c. & dicere, Est remissio pœnæ, &c. Hæc Bellarminus, lib. 1. de indulgentiis, cap.8.

Indulgentiæ Papalis definitio Bellarminiana.

2. Clavis jurisdictionis, (inquit Thomas) non est quid sacramentale, & effectus ejus judicio hominis subjacet: & hujusmodi clavis effectus est remissio, quæ est per indulgentias, cum non pertineat ad dispensationem sacramentorum talis remissio, sed ad dispensationem bonorum communium Ecclesiæ, & ideo etiam legati non sacerdotes indulgentias facere possunt. Unde in arbitrio dantis indulgentiam est, taxare quantum per indulgentiam de pœna remittatur. Si tamen inordinatè remittat, ita quod homines quasi pro nihilo ab operibus pœnitentiæ revocentur, peccat faciens tales indulgentias, nihilominus quis plenam indulgentiam consequitur. Hæc Thomas, in supplemento tertiæ partis Summæ, quæst. 25. art.2. ad 1. Dixit autem idem Thomas, eadem quæst. art. 1. indulgentias valere & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad judicium Dei, ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem, & confessionem, & absolutionem, sive sit injuncta, sive non. Idipsum docet Bonaventura, in 4. sent. dist. 20. part. 2. art. 1. quæst. 2. & Johannes Laziardus, in vita Gregorii primi Papæ Romani. Hinc sic argumentor; Qui cum Deo remittente remittit, ille non inordinatè remittit, adeoque remittendo non peccat, sed è contrario potius

Ratio, cur etiam non sacerdotes indulgentias facere possint. In arbitrio Papæ est quantitas indulgentiæ.

Ostenditur, Papam contra legem charitatis peccare, non dando omnibus plenissimas indulgentias, si dare possit.

potius peccat non remittendo fratribus, quibus Deus remitteret si ipse vellet remittere: Cum igitur, secundum Romanenses, in arbitrio Papæ sit remittere quibus vult omnia peccata, quantum ad debitum pœnæ illius residuæ, & valeat eis ea remissio etiam in foro cœlesti, non jam discretio, sed crudelitas & charitatis defectus erit in Papa, si non dispenset omnibus plenissimas indulgentias. Et in omnem eventum, non contemnendum videtur illud quod dicitur in glossa, tutius esse reddere rationem de misericordia, quam de crudelitate. Extra, de pœnitentiis & remissionibus, cap. 12. *Omnis utriusque sexus.* Præterea dicit Thomas, illum qui aliis dispensat indulgentias, posse eisdem indulgentiis uti, & eas accipere sibi ipsi, sicut sacerdos sibi Eucharistiam accipit, quam aliis dat. Supplem. 3. part. quæst. 27. art. 3. & hanc communem & verissimam esse sententiam asserit Bellarminus, lib. 1. de indulgentiis cap. 6. quid opus igitur suffragiis pro animabus defunctorum Pontificum Romanorum? peccatum autem esse quomodo potest liberatio animæ à pœnis, solvendo divinæ justitiæ idoneum & sufficiens Deoque acceptum pretium, compensationem, & satisfactionem? id quod fieri dicunt per indulgentias. Alensis, part. 4. quæst. 23. memb. 1. art. 1. Bonaventura, in 4. sent. distinct. 20. part. 2. art. 1. quæst. 2. Bellarminus, libro 1. de indulgentiis cap. 5.

Thesaurus spiritualis Ecclesiæ.

3. Alexander Alensis, loquens de thesauro, ejusque dispensatoribus, ait; Indulgentiæ & relaxationes fiunt de meritis supererogationis membrorum Christi, & maximè de supererogationibus meritorum Christi, quæ sunt thesaurus spiritualis Ecclesiæ.——— solis Episcopis competit ille thesaurus dispensandus, qui sunt sponsi Ecclesiæ. Inter hos summus Pontifex præcipuè, qui est totius universalis Ecclesiæ sponsus & rector, ipsi competit totius spiritualis thesauri dispensatio. Hæc Alensis, part. 4. quæst. 23. memb. 3. Idipsum eisdemque verbis repetit Bonaventura in 4. sent. dist. 20. part. 2. art. 1. quæst. 3.

Discrimen inter Papam & Episcopos, quoad potestatem dandi indulgentias.

Dicendum (inquit Thomas) quod Papa habet plenitudinem pontificalis potestatis, quasi rex in regno: Sed Episcopi assumuntur in partem sollicitudinis, quasi judices singulis civitatibus præpositi: propter quod eos solos in suis literis Papa fratres vocat, reliquos autem omnes vocat filios. Et ideo potestas faciendi indulgentias plenè residet in Papa, quia potest facere prout vult, causa tamen existente legitimâ: sed in Episcopis est taxata secundùm ordinationem Papæ, & ideo possunt facere secundùm quod est eis taxatum, & non amplius. Hæc Thomas in Supplemento tertiæ partis Summæ, qu. 26. art. 3.

Indulgentias concedere potest Papa, vel Episcopus, nondum sacris ordinibus insignitus.

Porro Bellarminus ait; Poterit Pontifex maximus, vel Episcopus, indulgentias concedere, etiamsi nondum sit sacris ordinibus insignitus. Hæc ille, lib. 1. de indulgentiis, cap. 11.

Innocentii Papæ tertii & Concilii Lateranensis decretum de indulgentiis Episcopalibus.

4. Præsidebat *Innocentius tertius*, Papa Romanus, generali Lateranensi Concilio, anno Domini 1215. In eo Concilio, cap. 62. hoc conditum est decretum; Quia per indiscretas, & superfluas indulgentias, quas quidam Ecclesiarum prælati facere non verentur, & claves Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio enervatur: decernimus, ut cum dedicatur basilica, non extendatur indulgentia ultra annum, sive ab uno solo, sive à pluribus Episcopis dedicetur: ac deinde in anniversario dedicationis tempore quadraginta dies de injunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat. Hæc ibi. quæ etiam inserta sunt volumini decretalium Gregorii noni, lib. 5. tit. 38. de pœnitentiis & remissionibus, cap. 14. *Cum ex eo, §. Ad hæc.*

De eisdem decretum Bonifacii Papæ octavi.

Postea *Bonifacius* Papa, hujus nominis octavus, Indulgentiæ (inquit) quæ ab uno vel pluribus Episcopis, in Ecclesiarum dedicationibus, vel aliis quibuscunque casibus, conceduntur, vires non obtinent si statutum excesserint Concilii generalis. Hæc *Bonifacius*, in Sexto. De pœnitentiis & remissionibus. cap. 3. *Indulgentiæ.* Sedebat autem hic pontifex anno Domini millesimo trecentesimo, ut ipse etiam testatur in sua bulla institutionis anni Jubilæi.

Annus Jubilæus Romanensium.

5. Annum Jubilæum vocant Romanenses, in quo omnibus, basilicas Petri & Pauli beatorum Apostolorum, Romæ constitutas, devotè visitantibus, liberaliter aperitur spiritualis thesaurus Ecclesiæ, seu Papæ, & plenissimæ indulgentiæ largiter dispensantur.

Ejus prima institutio, à Bonifacio Papa octavo, ut centesimus quisque annus esset jubilæus.

Hujus rei auctor *Bonifacius octavus* instituit indulgentias Jubilæi seculares, id est, ut 100. quoque anno aperiretur hunc in modum thesaurus, & esset annus ille Jubilæus. Nos (inquit) de omnipotentis Dei misericordia, & eorundem Apostolorum ejus meritis, & auctoritate confisi, de fratrum nostrorum consilio, & Apostolicæ plenitudine potestatis, omnibus in præsenti anno millesimo trecentesimo, à festo nativitatis Domini nostri Jesu Christi præterito proximè inchoato, & in quolibet anno centesimo secuturo, ad basilicas ipsas accedentibus reverenter, verè pœnitentibus & confessis, vel qui verè pœnitebunt & confitebuntur in hujusmodi præsenti & quolibet centesimo secuturo annis, non solùm plenam & largiorem, imò plenissimam omnium suorum concedemus, & concedimus veniam peccatorum. Statuentes, ut qui voluerint hujusmodi indulgentiæ à nobis concessæ fieri participes; si fuerint Romani, ad minus triginta diebus continuis, seu interpolatis, & saltem semel in die: si verò peregrini fuerint, aut forenses, simili modo diebus quindecim ad basilicas easdem accedant. Unusquisque tamen plus merebitur, & indulgentiam efficacius consequetur, qui basilicas ipsas ampliùs & devotiùs frequentabit. Hæc Bonifacius Papa octavus, in sua illa bulla, quæ incipit, *Antiquorum.* & exstat in Extravagantibus communibus. lib. 5. Tit. 9. De pœnitentiis & remissionibus, cap. 1.

6. *Bonifacio octavo* successit in Pontificatu Romano *Benedictus undecimus*, quem Onuphrius *nonum* vocat, hunc excepit *Clemens* Papa *quintus*, post quem sedit *Ioannes* Papa, qui Onuphrio 21. Platinæ autem vigesimus tertius dicitur, quo mortuo, sedem illam obtinuit *Benedictus*, quem Platina duodecimum vocat hujus nominis, Onuphrius decimum. Post quem *Clemens sextus* Pontifex creatus est anno Domini 1342.

Verba Clementis sexti, Papæ Romani, in bulla, Unigenitus. de thesauro ejusque dispensatione, & de anno Iubilæo, ut ann. quinquagesimus sit Iubilæus.

hic constituit ut quinquagesimus annus esset Jubilæus, & in sua bulla quam ea de re condidit, thesauri illius meminit, ex quo Pontifices depromunt indulgentias. Sui ipsius (inquit) agni incontaminati & immaculati pretioso sanguine unigenitus Dei filius nos redemit: quem in ara crucis innocens immolatus non guttam sanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad Verbum pro redemtione totius humani generis suffecisset, sed copiosè velut quoddam profluvium noscitur effudisse, ita ut à planta pedis usq; ad verticem capitis nulla sanitas inveniretur in ipso.

ipso. Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis, aut superflua tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius pater? ut sic sit infinitus thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, Dei amicitiæ participes sunt effecti. Quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per beatum Petrum cœli clavigerum, ejusque successores suos in terris vicarios commisit fidelibus salubriter dispensandum: & propriis, & rationalibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ, tam generaliter quàm specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent) verè pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum. Ad cujus quidem thesauri cumulum beatæ Dei genetricis, omniumque electorum à primo justo usque ad ultimum, merita adminiculum præstare noscuntur: de cujus consumtione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi (ut prædictum est) merita, quàm pro eo, quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad justitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum. Quod felicis recordationis Bonifacius Papa octavus, prædecessor noster, piè (sicut indubiè credimus) considerans, & attentâ meditatione revolvens, quantum apud homines gloriosi principes terræ Petrus & Paulus, in speciali veneratione haberi debeant, & debita honorificentiâ venerari; pro ipsorum memoria recolenda crebriùs, & reverentia à cunctis Christi fidelibus eis devotiùs adhibenda, ipsorumque patrocinio favorabilius assequendo, inconsumtibilem thesaurum hujusmodi pro excitanda & remuneranda devotione fidelium voluit aperire: decernens de fratrum suorum consilio, ut omnes qui in anno à nativitate Domini millesimo trecentesimo, & quolibet anno 100. ex tunc secuturo, ad dictorum Apostolorum basilicas de urbe accederent reverenter, ipsasque si Romani ad minus 30. si verò peregrini aut forenses fuerint, quindecim diebus continuis vel interpolatis, saltem semel in die, dum tamen verè pœnitentes, & confessi exsisterent, personaliter visitarent; suorum omnium obtinerent plenissimam veniam peccatorum. Nos autem attendentes, quod annus quinquagesimus in lege Mosaïca (quam non venit Dominus solvere, sed spiritualiter adimplere) Jubilæus remissionis & gaudii sacerque dierum numerus, quo lege fit remissio, censebatur: quodque ipse quinquagenarius numerus in Testamentis, veteri quidem ex legis datione, novo ex visibili Spiritûs Sancti in discipulos missione, per quem datur peccatorum remissio, singulariter honoratur: quodque huic plura & grandia divinarum adaptantur mysteria Scripturarum: & clamorem peculiaris populi nostri Romani, videlicet hoc humiliter supplicantis, ac nos adinstar Moysi & Aaron per proprias & sollemnes nuncios, ad hoc destinatos specialiter orantes pro toto Christiano populo, & dicentis; Domine, aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ vivæ; desiderantes benignius exaudire, non quidem ut sicut illius Israëlitici populi indurati cesset murmuratio, sed ut istius prædilecti populi, & cunctorum fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes vigeat, charitas vehementius incalescat. Volentesque quamplurimos hujusmodi indulgentiæ fore participes, cum pauci multorum respectu propter vitæ hominum brevitatem valeant ad annum centesimum pervenire: de fratrum nostrorum consilio prædictam concessionem indulgentiæ, ex suprascriptis & aliis justis causis, ad annum quinquagesimum duximus reducendam. Statuentes de fratrum consilio prædictorum, & Apostolicæ plenitudine potestatis, ut universi fideles, qui verè pœnitentes & confessi in anno à nativitate ejusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo proximè futuro, & deinceps perpetuis futuris temporibus de quinquaginta in quinquaginta annis, prædictas eorum Petri & Pauli Apostolorum basilicas, & Lateranensem Ecclesiam, causâ devotionis, modo prædicto visitaverint, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam consequantur. Ita videlicet, ut quicunque voluerint indulgentiam hujusmodi assequi, si Romani ad minus 30. si verò peregrini aut forenses, modo simili 15. diebus ad prædictas basilicas, & Ecclesiam accedere teneantur. Adjicientes, ut etiam qui pro ea consequenda ad easdem basilicas, & Ecclesiam accedent, post iter arreptum impediti legitimè, quo minus ad urbem illo anno valeant pervenire, aut in via vel dierum prætaxato numero non completo in dicta urbe decesserint, verè pœnitentes (ut præmittitur) & confessi, eandem indulgentiam consequantur. Hæc Clemens Papa, hujus nominis sextus, in sua bulla, quæ incipit, *Vnigenitus*. Quæ exstat in Extravagantibus communibus, lib. 5. tit. 9. de pœnitentiis & remissionibus, cap. 2.

7. Post Clementem sextum: Pontificatu potiti sunt *Innocentius* 6. *Vrbanus quintus*, *Gregorius undecimus*, cui successit *Vrbanus sextus*, anno Domini 1378. de hoc Papa verba Onuphrii sunt; Jubilæi annum ex quinquagesimo ad trigesimum tertium reducens, eum anno 1390. tertiò celebrari curavit. Obiit Romæ anno 1389. Hæc ex Onuphrio adjecta sunt ad vitam ejusdem Urbani sexti, à Platina scriptam. Indictum autem ab Urbano sexto Jubilæum successor ejus *Bonifacius nonus* celebravit anno Domini 1390. & rursum more veteri, idem Pontifex Bonifacius 9. Jubilæum quartò celebravit anno Domini 1400. eodem teste Onuphrio, in ejus vita, post vitam ejusdem Bonifacii à Platina scriptam. Sequuti sunt Romani Pontifices, *Innocentius* 7. *Gregorius* 12. *Alexander* 5. & *Iohannes*, qui Onuphrio 21. Platinæ autem 24. & in Concilio Constantiensi vigesimus tertius dicitur, deinde *Martinus* 5. in Concilio Constantiensi factus Papa, de quo ait Onuphrius in Chronico; Hic Pontifex annum Jubilæum quintò celebravit. Et ibidem scribit Onuphrius Pontificem hunc obiisse anno Domini 1431. Successit *Eugenius quartus*, & huic *Nicolaus quintus*, qui (teste Onuphrio) annum Jubilæum sextò celebravit. Mortuus est anno Domini 1455. Sedem Pontificalem deinde obtinuerunt *Callistus* 3. *Pius* 2. *Paulus* 2. creatus Pontifex anno Domini 1464. Hic annum Jubilæum ad annum vigesimum quintum restrinxit. ut testatur ejus proximus successor *Sixtus quartus*, in bulla, *Quemadmodum*. Data anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio.

Vrbanus Papa sextus, annum jubilæum reduxit ad annum 33.

Paulus secundus Papa Rom. annum jubilæum restrinxit ad annum 25.

Id ipsum approbat & statuit ejus successor Sixtus quartus.

8. Exstat illa bulla *Sixti* Papæ, hujus nominis quarti, in extravagantibus communibus, lib. 5. tit. 9. De pœnitentiis & remissionibus, cap. 4. ubi

ubi ait; Olim felicis recordationis Paulus Papa secundus, prædecessor noster, rationabilibus causis tunc expressis inductus, de venerabilium fratrum nostrorum, tunc suorum, de quorum numero tunc eramus, consilio, annum jubilæum ad brevius tempus providâ moderatione reducens, illum ad annum vigesimum quintum Apostolicâ auctoritate restrinxit, ac voluit, statuit, & decrevit ex causis prædictis, quod singulis viginti quinque annis Jubilæus annus prædictus celebrari deberet: quodque anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, proximè futuro, videlicet à vigilia nativitatis Domini nostri Jesu Christi, idem annus Jubilæus inciperet, & ut sequitur, finiretur: ac universi & singuli utriusque sexûs fideles, qui beatorum Apostolorum Petri & Pauli basilicas, Lateranensem quoque, & sanctæ Mariæ majoris almæ urbis Ecclesias statutis diebus devotè visitarent, omnes & singulas indulgentias, & peccatorum remissionem consequerentur, quas idem Pontifex suique prædecessores anno Jubilæo hujusmodi basilicas & Ecclesias prædictas visitantibus devotè concesserant, per quasdam primò, & deinde nos, qui (dicto prædecessore, sicut Domino placuit, sublato de medio) fuimus, divinâ disponente clementia ad apicem summi Apostolatus assumti, & per alias nostras litteras ejusdem Pauli prædecessoris ordinationem, voluntatem, & statutum, ac omnia & singula in eisdem suis litteris contenta, de fratrum eorundem consilio approbantes: Similiter statuimus & ordinamus, quod annus Jubilæus prædictus, cum eisdem indulgentiis & remissionibus plenariis peccatorum, anno proximè futuro à vigilia nativitatis ejusdem incipere, & ut sequitur, continuari deberet: prout in singulis literis prædictis (quarum tenores præsentibus haberi volumus pro expressis) plenius continetur. Hæc *Sixtus* Papa quartus, in bulla, *Quemadmodum.* data anno Domini 1473. Hic Pontifex annum Jubilæum septimo celebravit, inquit Onuphrius in Chronico Pontificum Romanorum. Non solis autem basilicis illis & templis superius memoratis, sed aliis etiam Ecclesiis & monasteriis & piis locis, per diversas gentes, concessæ sunt à Romanis Pontificibus diversæ indulgentiæ, quas anno Jubilæo suspensas esse declarat Sixtus Papa quartus, in bulla illa, *Quemadmodum.* Ne propter illas (ut ibidem dicitur) populorum concursus ad basilicas & Ecclesias antedictas retardetur, aut ipsius anni Jubilæi celebritas minuatur, vel intermittatur.

9. Mortuo Sixto Papa quarto, sedem Romanam obtinuerunt *Innocentius octavus, Alexander 6.* Qui (teste Onuphrio in Chronico) annum Jubilæum octavò celebravit. de quo hæc scribit Polydorus Vergilius; Secundùm hæc Alexander sextus, cujus Pontificatus incidit in in annum humanæ salutis M. D. Sixti secutus institutum, cœpit Jubilæum non modo Romæ, sed etiam in longinquis provinciis, ac stationes ubique gentium prope vicatim instituere, idque tam sui quàm populi Christiani commodi causa, ut ajebat, fecit, quo eum labore petendæ urbis levaret. Quare fit, ut Roma terrarum regina etiam nunc minus adeatur. Hæc Polydorus Verg. lib. 8. de inventoribus rerum. cap. 1. Mortuo Alexandro anno Domini 1503. successit *Pius tertius.* Eoque intra mensem defuncto, Pontificatum adeptus est *Iulius secundus*; post

Alexander Papa sextus jubilæum ac stationes etiam in longinquis provinciis instituit.

cujus obitum Pontifex creatus est *Leo decimus*, anno Dominicæ incarnationis 1513. & obiit anno 1521. Hujus tempore *Martinus Lutherus* disputavit contra Papales indulgentias.

Leo Papa decimus. Martinus Lutherus.

10. Non solum visitantibus loca sacra, aut certas preces certo numero dicentibus, vel præsentibus quando monstratur Veronica, aut aliæ sacræ reliquiæ; sed etiam militantibus in bello aliquo sacro, vel ad pios usus pecunias conferentibus, seu (ut loquitur Sixtus Papa quartus, in alia sua bulla; quæ incipit, *Etsi dominici.* & exstat in Extravagantibus communibus, libro 5. tit. 9. de pœnitentiis & remissionibus. capite quinto,) manus porrigentibus adjutrices, Papa Romanus quolibet tempore indulgentias pro arbitrio dilargitur. Et regiones obeunt ii, quos Sixtus Papa quartus (in bulla, *Quemadmodum.*) appellat quæstores, ex indulgentiis quæstum facientes. Platina in vita Bonifacii Papæ noni; Huic (inquit) Pontifici ad summam gloriam nil certè defuisset, nisi affinium & cognatorum affinitatibus obtemperans, aliquam notam contraxisset. Multa enim crimina per Simoniacam pravitatem committebantur, petentibus contra jus fasque omnia tum fratribus, tum cognatis: quorum magna multitudo quæstus gratiâ Romam venerat. Indulgentiæ verò & quidem plenariæ ita passim vendebantur, ut jam vilesceret clavium & literarum Apostolicarum auctoritas. Hæc Platina.

Quas ob causas concedi soleant indulgentiæ.

Quæstores indulgentiarii.

De Bonifacio nono vide supra, §. 7.

Turpis nundinatio.

11. *Iohannes Sleidanus*, primum librum commentariorum suorum de statu Religionis & Reipublicæ, Carolo quinto Cæsare, sic ordititur; *Leo* decimus, Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro sua quam in omnes Christiani nominis Ecclesias habere se putabat, quâdam usurpatione majorum, potestate, missis per omnia regna literis atque diplomatis, omnium delictorum expiationem ac salutem æternam pollicebatur, interventu pecuniæ, quam quisque daret, ad eamque rem qui mittebantur quæstores, ac hujus tanti beneficii præcones, æraria passim per omnes provincias constituerant: nec id modò, verum etiam editis libellis dogmata sua defendebant, in Germania præsertim. Hanc verò condonationem peccatorum, suo quodam vocabulo, jam olim recepto, nominabant *Indulgentias.* Ad hæc ovis, lacte, caseo, carne vescendi facultatem diebus vetitis, pretio vendebant. Erat tum Witembergæ, quod est ad Albim, oppidum Saxoniæ, *Martinus Lutherus* Theologus, Augustinianus: is concionibus illis & quæstorum libellis excitatus, cum videret vulgò credi quod illi jactabant, cœpit monere homines, agerent prudenter, neque merces illas tanti compararent: quod enim his rebus impenderent, multo posse collocari melius. Fuit hoc anno salutis humanæ supra millesimum quingentesimum, decimo septimo. Hæc *Sleidanus*, qui deinde historiam reformationis, hac occasione cœptæ, prolixè narrat.

Iohannis Sleidani narratio de occasione & initio certaminis inter Martinum Lutherum, & Indulgentiarios.

12. De eadem re scribens *Iacobus Augustus Thuanus*, libro primo historiarum; peccatum (inquit,) tunc in sacris muneribus dispensandis admissum *Leo* Pontifex mox longè graviore cumulavit. Nam cum alioqui ad omnem licentiam sponte sua ferretur, *Laurentii Puccii* Cardinalis hominis turbidi, cui nimium tribuebat, impulsu, ut pecuniam ad immensos sumtus undique corrogaret, missis per omnia Christiani

De eadem narratio Iacobi Augusti Thuani.

stiani orbis regna diplomatis omnium delictorum expiationem ac vitam æternam pollicitus est, constituto pretio, quod quisque pro peccati gravitate, dependeret: in eamque rem per provincias quæstores & æraria ordinavit, additique præcones, qui tanti beneficii magnitudinem apud populum commendarent, & orationibus artificiosè compositis, propositisque palam libellis rei efficaciam immoderatè extollerent. Quod licentiosè nimis à Pontificiis ministris passim atque in Germania præcipuè fiebat, ubi qui redimendam pecuniam Romæ à Pontifice conduxerant, per lustra & popinas cottidie sine pudore in aleæ lusum ususque turpissimos potestatem extrahendi animas functorum ex igne expiatorio profundebant. Tunc exortus Martinus Lutherus, Augustinianus, Vitembergæ in Saxonia Theologiam professus, qui refutatis primum, mox damnatis præconum concionibus, eo postremò devenit, ut ipsam Pontificis potestatem, quam sibi per illa diplomata arrogabat, in dubium revocaret, ac tandem ad doctrinæ examen, quam successu temporis labefactatam dicebat, crescentibus per contentionem animis descenderet. Hæc *Thuanus*.

Num à Gregorio primo Papa Rom. institutæ sint indulgentiæ in stationibus Romæ.

13. Thomas Aquinas, in Supplemento, quæst. 25. art. 2. dicit, beatum Gregorium in stationibus Romæ instituisse hujusmodi indulgentias. Idipsum dici etiam à Guilielmo Altisiodorensi scribit Bellarmin. lib. 2. de Indulgentiis, cap. 20. seu ultimo. Floruerunt isti duo scriptores seculo 13. post annos plusquam 600. ab obitu Gregorii: id quod agnoscit Bellarminus, lib. de scriptoribus Ecclesiasticis. & res nota est. Nulla autem hujuscemodi indulgentiarum mentio invenitur in operibus ipsius Gregorii primi, Papæ Romani, neque quisquam invenitur vel contemporaneus Gregorio, vel per totos 600. & amplius annos post obitum Gregorii, qui testetur à Gregorio institutas aut concessas esse aliquas istiusmodi indulgentias. Quid ad hoc Bellarminus? Ad probandum (inquit) à sancto Gregorio indulgentias stationibus adjunctas fuisse, multò amplius valere debet S. Thomæ, & Guilielmi Altisiodorensis gravissimorum virorum affirmatio, quam silentium omnium aliorum. Hæc Bellarminus, lib. 2. de indulgentiis, cap. 20. Periculi plena & falsa est ista defensio à Bellarmino adhibita. Nam falsum est, historiam rei gestæ, in negotio tanti momenti, tutò suscipi & credi posse propter affirmationem posteriorum quorumlibet scriptorum, nulla revelatione divina, neque ullo antiquiore testimonio instructorum, post altum silentium plusquam sexcentorum annorum ab illo tempore, quo res illa gesta esse perhibetur: quamvis florentibus doctis scriptoribus, illo tempore, & post illud tempus. Quam autem periculosum sit, tam iniquæ legi aditum patefacere, nullus dubito quin omnes mecum juxta agnoscant æqui & prudentes rerum æstimatores. Porrò, quando quæritur de ea re testimonium alicujus veteris scriptoris, necesse est fateantur, se nullum habere testem antiquiorem Thoma Aquinate & Gulielmo Altisiodorensi.

De Stationibus.

14. *Statio* autem: Græcè στάσις, χωροστασία, apud veteres dicebatur devotum Deo obsequium publico jejunio & supplicatione: nomen hoc accipiens de militari exemplo, ut indicat Tertullianus, lib. de oratione, cap. 14. seu ultimo. & lib. 2. ad Uxorem, cap. 4. Stationem etiam dici consuevisse conventum illum, sive cœtum Ecclesiasticum, qui fiebat die Dominico, quo die Deum stantes precabantur; annotat Jacobus Pamelius, in Cypriani epist. 41. num. 10. Vide etiam ejusdem Pamelii annotationes in loca illa Tertulliani modò commemorata. Qui autem plura cupit de stationibus, inveniet apud Chrysostomum, tom. 5. edit. græc. Savil. homil. 21. pag. 127. lin. 41. & sequentibus. Isiodor. Hispal. lib. 6. Originum sive Etymologiarum, cap. 19. §. *Jejunium.* Raban. Maur. lib. 2. de Institutione clericorum, cap. 18. & apud auctorem libri illius, qui inscribitur *Ordo Romanus.* statim in ipso libri illius principio. & apud Onuphrium, in libello quem scripsit de stationibus urbis Romæ. Qui libellus adjectus est Platinæ de vitis Pontificum. Item apud Gabrielem Albaspinæum, Observationum lib. 1. Observatione 16. Bellarminum, lib. 2. de bonis operibus in particulari, cap. 22. & lib. 2. de Indulgentiis, capite 20. & Dionysium Petavium, in animadversionibus in Epiphanii Expositionem fidei, pag. 356. 357. 358. edit. Paris. anno Dom. 1622. Hæc de Stationibus obiter monuisse sufficiat. Redeo ad Indulgentias, & spiritualem illum thesaurum.

Durandus passiones sanctorum excludit è thesauro.

15. Durandus de S. Porciano, merita & fructum passionum sanctorum non posse nobis applicari per indulgentiam, contendit his duobus argumentis. I. Non fuit hæc ipsorum sanctorum intentio. II. Quicquid pœnæ sustinuerunt sancti martyres ultra quam peccata ipsorum meruerant, est eis plenè remuneratum, vel resumto corpore remunerabitur plenè. Hinc infert, sanctorum passiones non posse nobis cedere ad satisfactionem: unde rursum colligit, pœnas quas sustinuerunt sancti non pertinere ad thesaurum Ecclesiæ. Durand. in 4. sent. dist. 20. qu. 3. §. 7. Bellarminus autem ut probet passiones sanctorum, quas ipse vocat supervacaneas, applicari posse aliis, qui rei sunt luendæ pœnæ temporalis, adfert verba Apostoli Pauli, 2. Cor. 12. 15. *Ego libentissimè impendam, & super impendar ipse pro vobis.* & 2. Tim. 2. 10. *Omnia sustineo propter electos.* & Coloss. 1. 24. *Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Hæc tamen ipsa verba fatetur posse ita exponi, ut significent, Apostolum passum esse multa propter electos, & propter Ecclesiam, quia non potuit Euangelium prædicare, nisi se multis periculis exponeret, & multos labores subiret: & rursum, passum esse propter electos, & propter Ecclesiam, ut exemplo suo infirmos confirmaret, & ad bravium supernæ vocationis accenderet. Bellarminus, libro primo de indulgentiis, capite tertio, in confirmatione propositionis primæ. Subjungit autem ibidem Bellarminus, negari tamen non posse, quin possint etiam rectè exponi de communicatione satisfactionum. Id verò nos rectè omninò negamus. Quis enim merus homo vel pro seipso vel pro aliis satisfacere potest justitiæ Dei, & solutione sufficientis pretii seipsum aut alium quempiam debitis pœnis eximere? Vide Augustini & Leonis verba, nobis recitata, libro septimo hujus operis, capite secundo. §. 7. 8. 9. Falsum etiam & ludificatorium est, quod asserit Bellarminus, posse unius meri hominis opus bonum applicari alii homini qua satisfactorium, etiamsi non

2. Cor. 12. 15. 2. Tim. 2. 10. Coloss. 1. 24.

Solus Christus pro nobis satisfecit justitiæ Dei, pro omnibus nostris culpis & omnibus pœnis.

possit alii applicari, qua parte meritorium est. Bellarminus libro primo de indulgentiis, capite secundo, propos. 2. Nam neque est verè & propriè meritorium, neque satisfactorium cujuspiam meri hominis opus in foro justitiæ divinæ. Vide quæ scripsimus supra, cap. 5. §. 14. & § 15. & lib. 8. cap. 7.

Durandi sententia de incertitudine indulgentiarum. Vide infra, § 30, 31, 32.

16. De indulgentiis (inquit Durandus) pauca dici possunt per certitudinem, quia nec scriptura expressè de eis loquitur. Sancti etiam Ambrosius, Hilarius, Augustinus, Hieronymus minimè loquuntur de Indulgentiis. Hæc Durandus, in 4. sent. dist. 20. quæst. 3. § 4.

Summa doctrina Romanensium de indulgentiis.

17. Peccantibus post baptismum, & verè pœnitentibus ajunt dimitti omnem reatum culpæ & pœnæ sempiternæ, & partem etiam pœnæ temporalis; per sacramentum pœnitentiæ: & post absolutionem à reatu culpæ & pœnæ sempiternæ, & partis etiam pœnæ temporalis, superesse partem pœnæ temporalis adhuc luendam, vel in hac vita, vel in Purgatorio, & hanc pœnam residuam Deum exigere in vindictam peccati: succurrere autem Papam Romanum per indulgentiam, solvendo justum pretium & compensationem divinæ justitiæ, ex thesauro Ecclesiæ: atque ita debitorem illum à debito illo pœnæ liberando. Sic docet Bellarminus, libro primo de Indulgentiis, capite tertio, & lib. 2. cap. 6. & cap. 13. Post culpæ autem remissionem Deum fidelibus infligere pœnas temporales in vindictam peccati, probare conatur exemplo Davidis, qui post remissum peccatum punitus est morte filioli ex Bethsabe nati. Et ne istiusmodi pœnæ existimentur tantummodo ad instructionem, probationem, & exercitium fidei & patientiæ, aliarumque virtutum, paternamque castigationem pertinere, non autem ad ultionem judicariam, hoc etiam utitur argumento; Præterea (inquit) non rarò flagellum Dei pro peccato commisso est mors corporalis ejus, qui flagellatur. Mors autem corporalis ejusmodi flagellum est, ut non possit infligi ad mortificationem carnis, admonitionem ad cavenda peccata, exercitia patientiæ, & similia, quæ post mortem cessant, sed solum ad ultionem peccati commissi. Hæc Bellarminus, libro secundo de Indulgentiis, capite decimo tertio. Et adducit ibidem verba Psalmi 98. (seu 99.) vers. 8. Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum. Quæ verba exponit Bellarminus de Mose & Aarone morte corporali punitis propter eorum peccatum commissum ad petram, de quo legimus Numer. 20.12. & 27.13, 14. Alibi autem, nempe libro quarto de pœnitentia, cap. 1. Bellarminus, cum Cajetano, dicit pœnam illam, quæ luenda restat post culpæ remissionem, esse illam ipsam pœnam sensus, quam in gehenna pati debuisset peccator, remotâ solum æternitate. Et ejusdem libri capite tertio, ait pœnas illas temporales alterius vitæ, quæ in Purgatorio luendæ essent, redimi posse jejuniis, precibus, eleemosynis, aliisque piis ac laboriosis operibus hujus vitæ. & capite 7. ac sequentibus, contendit hominem per ista opera verè Deo satisfacere pro reatu pœnæ temporalis.

Falsa hypothesis, qua nititur Romanensium doctrina de Indulgentiis: videlicet; post remissionem culpæ & pœnæ æternæ, Deum à justificatis exigere in foro vindicatricis justitiæ, adhuc pœnas aliquas temporales in vindictam peccati. Synod. Trident. Sess. 6. can. 30. & Sess. 14. de pœnitentia, c. 8. & cap. 9. & Catechism. Rom. part. 2. cap. 5. quæst. 54.

Psal. 98. (seu 99.) vers. 8.

Refellitur memorata hypothesis, & argumenta pro ea allata dissolvuntur.

18. Observetur in primis hæc distinctio: post culpam remissam affliguntur justificati *quia peccaverunt*, non autem in peccati commissi vindictam & compensationem satisfactoriam. Dicit Nathan Davidi; quia blasphemare fecisti inimicos Domini, in hoc negotio, etiam filius qui natus est tibi morietur. 2. Sam. 12. 14. Et dixit Dominus Mosi & Aaroni; quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis congregationem istam in terram, quam dedi illis. Num. 20. 12. Non tamen in vindictam & compensationem satisfactoriam. Certe Pater castigat filium, quia peccavit: & medicus asperam medicinam adhibet ægrotanti, quia eo laborat morbo qui asperam medicinam postulat: neuter tamen de vindicta quicquam cogitat, aut judiciaria satisfactione. *Tertullianus* in suo Apologetico pro Christianis adversus gentes, capite quadragesimo primo. Et sequitur (inquit) ut omnes seculi plagæ nobis si forte in admonitionem, vobis [profanis] in castigationem à Deo obveniant. Multis suorum operum locis *Augustinus* hanc quæstionem expedit: Sic ille libro secundo, de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimo primo. Quod (inquit) timorem mortis fideles vincunt, ad agonem ipsius fidei pertinet, qui profecto defuisset, si mox esset credentes immortalitas consequuta. Et capite trigesimo tertio, ait esse quasdam res, quarum reatum, ne post hanc vitam obsint, Deus solvit, tamen eas ad certamen fidei sinit manere, ut per illas erudiantur & exerceantur proficientes in agone justitiæ. Sicut illud quod propter peccatum dixit Deus homini; *In sudore vultus tui edes panem tuum, & spinas & tribulos pariet tibi terra.* Item quod dictum est mulieri; *In gemitu paries.* Et capite trigesimo quarto. Ante remissionem, (inquit) sunt supplicia peccatorum, post remissionem autem certamina exercitationesque justorum. Ita & illis quos de morte corporis similiter movet, respondere debemus, ut eam & peccato accidisse fateamur, & post peccatorum remissionem, ut magnus timor ejus à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse non dedignemur. Si enim parva virtus esset fidei, quæ per dilectionem operatur, mortis metum vincere, non esset tanta Martyrum gloria: nec Dominus diceret, Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis. ——— Mortis magna est multumque dura molestia. Cujus timorem qui vincit ex fide, magnam ipsius fidei comparat gloriam, justamque mercedem. Unde mirandum non est, & mortem corporis non fuisse eventuram homini, nisi præcessisset peccatum, cujus etiam talis pœna consequeretur, & post remissionem peccatorum eam fidelibus evenire, ut in ejus timore vincendo exerceretur fortitudo justitiæ. ——— Tale aliquid nobis insinuatum est de Patriarcha David, in libro regnorum, ad quem Propheta cum missus esset, eique propter peccatum quod commiserat, eventura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quod illud ei flagitium facinusque remissum sit, & tamen consequuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, ut sic humiliaretur à filio. Quare & hic non dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato quod erat minatus implevit, nisi quia rectissimè, si sic dictum fuerit, respondebitur, remissionem illam peccati factam, ne homo à percipienda vita impediretur æterna; subsequutum verò illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate

2. Sam. 12. 14.

Num. 20. 12.

Tertullian.

In admonitionem.

Augustin.

Ad agonem fidei.

Ad certamen fidei. ad eruditionem, & exercitiu.

Genes. 3. 18, 19. & vers. 16.

dist. ante remissionem sunt supplicia peccatorum; post remissionem autem certamina, exercitationesque justorum. Sic etiam respondendum de morte corporis.

Iohan. 15. 13.

Ut in ejus timore vincendo exercetur fortitudo justitia.

Sic Davidi post peccati remissionem denunciata mala evenerunt; ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur.

Mors corporis propter exercendam justitiam non ademta.

tate exerceretur atque probaretur? Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem propter exercendam justitiam non ademit. Hæc Augustinus, lib. 2. de peccatorum meritis & remissione. capp. 31. 33. 34.

Vindiatur locus Psalmi 98. (seu 99.) vers. 8.

19. Antequam plura hac de re adjiciam testimonia, vindicandus est ille locus Psalmi 98. (seu 99.) vers. 8. de quo superius monebamus, in fine §. 17. *Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum.* Hujus loci duas interpretationes adfert alibi ipse Bellarminus, quarum priorem dicit esse Augustini, alteram Theodoreti. Et de utraque suum interponens judicium; Utraque (inquit) expositio probabilis est, sed prior videtur simplicior, & facilior. Hæc Bellarminus in sua explanatione in Psalmos. At Theodoretus ultionem refert non ad Mosen & Aaronem, sed ad Core, & Dathan & Abiram, & similes, quos partim ignis exstinxit, partim terra absorpsit, & partim aliæ plagæ afflixerunt. ut alii inde discerent non rebellare. Quæ expositio si probabilis sit, non habebunt Romanenses argumentum constringens ex hoc loco, pro suo dogmate de pœnis satisfactoriis post remissam culpam. Glossæ illi Bellarminianæ superius memoratæ, § 17. repugnat etiam expositio Augustini; qui in suo Commentario in hunc locum Psalmi, Non solùm (inquit) donans peccata, sed etiam vindicans propitius fuisti. Videte fratres mei, quid hic commendavit advertite. Illi Deus irascitur, quem peccantem non flagellat: nam cui verè propitius est, non solùm donat peccata, ne noceant ad futurum seculum; sed etiam castigat, ne semper peccare delectet. ——— Noverat ibi [*in Mose, Aarone, & Samuele,*] fortè Deus aliquid quod purgaret. His verbis Augustinus non satisfactoriam pœnam, sed admonitricem castigationem à Deo propitio inflictam insinuat. Deinde quæstionem movet, num verè pœna fuerit Mosi mori sine ingressu in terram Canaan: & respondet, non fuisse pœnam ipsi Mosi, sed figuram. Moysen (inquit) voluit gestare figuram eorum, qui sub lege erant, quia per Moysen data est lex: & ostendit eos, qui sub lege esse vellent, & sub gratia esse nollent, non intraturos in terram promissionis. Ergo illud quod dictum est Moysi, figura erat, non pœna.] Denique vindictam Augustinus interpretatur dolorem, quem concipiebant sancti illi viri de peccatis aliorum, inter quos vivebant. Et huc accommodat verba Apostoli Pauli de sua sollicitudine omnium Ecclesiarum. 2. Corinth. 11. 28, 29. Et de dato illi stimulo carnis, Angelo Satanæ, qui eum colaphizaret, ne in magnitudine revelationum extolleretur, de quo Dominum ter rogavit, ut auferretur ab illo: sed responsum accepit, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea in infirmitate perficitur. 2. Corinth. 12. 7, 8, 9. Quam Domini responsionem sic exponit Augustinus; Ego novi quem curo: non mihi det qui ægrotat consilium: tanquam emplastrum mordax urit te, sed sanat te. Hæc Augustinus, in Psalm. 98. ubi illum stimulum carnis dicit fuisse aliquem fortè dolorem corporis. Recentiores quidam eruditi interpretes, verba illa, [*Deus, tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum,*] referunt ad be-

Illi Deus irascitur, quem peccantem non flagellat.

2. Cor. 11. 28, 29.

Stimulus carnis. 2. Cor. 12. 7. Iohan. Calvinus. Fran. Iunius. Hen. Mollerus.

nignitatem Dei erga populum Israeliticum, pro quo oraverunt Moses, & Aaron, & Samuel, & ad tremenda judicia quæ in rebelles exercuit. Quæ expositio convenit cum Theodoreti expositione. Nulla harum interpretationum favet commento Romanensium de pœna residua & satisfactionibus, post remissam culpam.

Exempla à Bellarmino allata, aliena sunt à controversia de Indulgentiis.

20. Porro ad id de quo agitur, non pertinent ista exempla flagellorum à Deo immissorum, & mortis corporis. Agnoscit enim Bellarminus, flagella à Deo immissa non posse per indulgentias repelli. lib. 2. de Indulgentiis, cap. 13. Idem etiam lib. 4. de pœnitentia, cap. 3. Aliquando (inquit) ita pœnam aliquam constituit Deus, ut nullam pro ea redemtionem accipere velit. Talis inprimis pœna mors est, quam nullus quantumvis justus ullo pio opere avertere potuit. Talis fuit pœna illa Davidis. 2. Reg. 12. *Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Tametsi enim jejunaverit, & humi prostratus oraverit, non tamen mortem illam filii sui redimere potuit. Talis etiam fuit pœna illa Moysis, ne intraret in terram promissionis, ob peccatum, quod ad petram Oreb commiserat: rogavit enim Moyses (ut ipse testatur, Deut. 3.) Deum, ut pœnam illam sibi condonaret, & exauditus non est. Hæc ibi. Item lib. 1. de indulgentiis, cap. 7. Indulgentia (inquit) supplet locum satisfactionis pœnitentialis. Et lib. 2. de indulg. cap. 1. Per indulgentias eæ tantum pœnæ remittuntur, quarum sumus rei in foro pœnitentiario: non autem eæ, quas debemus in foro externo. Porro pœnæ, quarum fit mentio in Psalmo 88. & in epistolis ad Cor. & ad Hebræos, ad forum externum pertinent. Infliguntur enim à Deo tanquam judice in externo, & criminali foro. Nam si non potest indulgentia tollere pœnam, qua prætor aliquem mulctavit ob furtum, vel homicidium, quanto minus tollere poterit eam, quam Deus ipse alicui decrevit? quam igitur (inquies) pœnam tollit indulgentia? Illam, quæ in foro pœnitentiario infligitur, quæ voluntariè adimpletur, ad quam implendam non cogimur, nisi timore Dei, & stimulo conscientiæ. Hæc enim est, per quam Domino satisfacimus, & cui succedit, nisi in præsenti Domino satisfiat, Purgatorii pœna. Quamvis illud etiam negari non debeat, satisfieri quoque Deo per flagella ab ipso immissa, quando libenti animo tolerantur: sicut etiam interdum per pœnam sponte susceptam prævenimus manum Dei, & flagella ejus avertimus, ut exemplum Ninivitarum docet, quod habetur apud Jonam Prophetam, capite postremo. Hæc Bellarminus.

Bellarmini verba, de pœnis, quæ remittuntur per indulgentias.

Vide infra, § 24. & § 30.

Andreas Rivetus.

21. Non sine causa igitur *Andreas Rivetus*, insignis Theologus, in doctoribus Romanensibus candorem desiderat, inquiens; Jesuitæ illudunt orbi terrarum, dum negant afflictiones naturales, aliasque nobis à Deo immissas, per indulgentias esse remissibiles; eas tamen in hac materia, ut homines alliciant, recensent. Hæc Andreas Rivetus, in Catholico orthodoxo, Tractatu tertio, quæst. 13. §. 11.

De Ninivitis. Refutatantur errores Bellarmini. de Ninivitis, & de patientia sub flagellis Dei.

22. Ninivitæ per pœnitentiam & supplicationem invenerunt misericordiam apud Deum, conversi à via sua mala, ut est apud Jonam, cap. 3. vers. 10. Quia (ut ibidem dicitur, cap. 4. vers. 2.) Deus est clemens & misericors, longanimis, & multæ miserationis, & pœnitens super malo. Non autem quod pœnam aliquam satisfacto-

 riam

Jon. 3. 10. & 4. 2.

riam Ninivitæ in se sponte suscepissent. Et quamvis flagella à Deo, post culpæ remissionem, immissa, instructiones sint & exercitia patientiæ, & patienter sint ferenda, non tamen ea patienter ferendo solvimus Deo satisfactorium pretium, sed in humilitate proficimus, & sub paterna & potenti Dei manu nos humiliamus, dantes gloriam Deo, qui quos amat castigat, & agnoscentes misericordias esse Domini, quod non sumus consumti, & ponentes in pulvere os nostrum, & dicentes; Cognovi Domine, quod justitia [sunt] judicia tua, & in veritate afflixisti me. Sit quæso misericordia tua ad consolandum me, secundùm eloquium tuum servo tuo. Veniant mihi misericordiæ tuæ & vivam, quia lex tua oblectationes meæ. Et considerantes immensam Dei erga nos misericordiam, nostramque ingratitudinem, tristes sumus tristitiâ secundum Deum, & hæc tristitia operatur in nobis zelum & *vindictam*, non qua Dei justitiæ vindicatrici faciamus satis, impares enim sumus, & plenè pro nobis satisfecit Christus, sed ut corpus nostrum contundamus, & in servitutem redigamus, & mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, scortationem, impuritatem, &c. cum timore versantes commorationis nostræ tempore: & nos ipsos in charitate Dei conservantes, exspectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam. Quæ autem à Deo immittuntur afflictiones, post peccatorum remissionem, non sunt supplicia peccatorum, sed certamina exercitationesque justorum, ut loquitur Augustinus, loco superius citato, §. 18. ubi etiam de morte corporis responsum est.

1. Petr. 5. 6. Apocal. 3. 19. & Hebr. 12. 6. Thren. 3. 22. 29. Psal. 119. Iod. vers. 75, 76, 77. 2. Cor. 7. 11. Vindicta. 1. Cor. 9. 27. Coloss. 3. 5. 1. Petr. 1. 17. Iud. vers. 21.

Augustin. De remissione omnis pœna simul cum remissione culpa, vide plura lib. 13. hujus operis cap. 11. argumento 4. & cap. 8. §. 44. Psal. 31. (seu 32.) versu. Rom. 4. 6, 7, 8, 9.

23. Augustinus in Psalmum 31. (seu 32.) *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Non in quibus non sunt inventa peccata: sed quorum tecta sunt peccata. Cooperta sunt peccata, tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere: si noluit advertere, noluit animadvertere: si noluit animadvertere, noluit punire; noluit agnoscere, maluit ignoscere. ——— Hoc est Dei videre peccata quod punire peccata. Hæc ibi Augustinus, in illa verba Psalmi, quæ Paulus Apostolus pertinere docet ad omnes justificatos, Rom. 4. 6, 7, 8, 9. Simpliciter dixit Augustinus, Deum nolle punire, non autem reservavit pœnas aliquas temporales expiatorias, sive satisfactoria supplicia peccatorum. Alibi etiam idem Pater commemorans usus seu fines pœnarum, quas in hac vita cogimur tolerare, etiam post culpæ remissionem; Hanc itaque (inquit) vitam, de qua scriptum est, *Nunquid non tentatio est vita hominis super terram?* in qua quotidie clamamus ad Dominum, *Libera nos à malo*; cogitur homo tolerare, etiam remissis peccatis: quamvis ut in eam veniret miseriam, primùm fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna quàm culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna: ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. Hæc est illorum dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quamvis in ea diligamus videre dies bonos, flenda quidem sed non repræhendenda conditio. Hæc Augustinus, Tractatu centesimo vigesimo quarto, seu ultimo, in Euangel. Johannis. Idem etiam libro quinquaginta homiliarum, homil. 46. Cur (inquit) nonnunquam & sancti viri pariter & æqui cum peccatoribus afflictantur, nisi quia ad emendationem peccatoribus, justis ad probationem justitiæ proficiunt? ——— Gaudeat Christianus in adversis, quia aut probatur si justus est, aut si peccator est emendatur. Hactenus Augustinus. Hi sunt fines, respectu nostri. supremus autem finis est gloria Dei. De quodam cæco à nativitate interrogantibus discipulis, quis peccasset, ipse, an parentes ipsius, ut cæcus nasceretur; respondit Dominus Jesus, *Neque iste peccavit, neque parentes ejus, sed ut opera Dei manifesta fiant in eo.* Tunc illum qui à nativitate cæcus erat, sanavit. Quod autem dixit, neque eum peccasse, neque parentes ejus; id intelligendum est οὐχ ἁπλῶς, non simpliciter, sed cum relatione ad propositam quæstionem, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ, *ut cæcus nasceretur*. Tametsi enim tum ipse, tum parentes ejus peccarunt, ἀλλ' οὐκ ἐντεῦθεν ἡ πήρωσις, non tamen inde illa cæcitas. ut rectè monet Chrysostomus, exponens hunc locum, homil. 56. in Euangelium Johannis.

Job. 7. 1. græc. πειρατήριον. Matth. 6. 13. Post remissionem culpa, hominem temporaliter in hac vita detinet pœna, vel ad demonstrationem debita miseria, vel ad emendationem labilis vita, vel ad exercitationem necessaria patientia.

Ad emendationem peccatoribus, justis autem ad probationem justitia. Supremus finis, gloria Dei. Joan. 9. 3.

Refellitur alia falsa hypothesis Romanensium, qua fingunt tolli posse per indulgentias Papales obligationem ad faciendum fructus dignos pœnitentia. Vide infra §. 30.

24. Jejunium, orationem, & eleemosynam, & ejusmodi pœnitentiæ opera, quæ Romanenses vocant satisfactoria, Synodus Tridentina vocat fructus dignos pœnitentiæ. Sess. 6. cap. 14. & Sess. 14. cap. 8. Et hujusmodi exercitia utilia esse ad novitatem vitæ, & carnis mortificationem, ait Bellarminus, lib. 2. de Indulgentiis, cap. 13. sola autem istiusmodi exercitia, quas vocant afflictiones sponte susceptas, & pœnas satisfactorias, debitas in foro pœnitentiali, sola, inquam, istiusmodi exercitia dicunt remitti, eorumque debitum tolli per indulgentias, sicut ostensum est, superius, §. 20. at Deus, per Joannem baptistam, docet necessarios esse fructus dignos pœnitentiæ, eosque imperat faciendos, Luc. 3. 8. Non potest autem Papa dispensare in lege Dei, Extra, De restitutione spoliatorum cap. 13. *literas*. Non debet igitur, neque potest Papa à talibus exercitiis per indulgentias eximere. Neque sufficit responsio Bellarmini; De pœnis (inquit) sponte susceptis respondemus, non debere eas relaxari, quatenus utiles sunt ad novitatem vitæ, & carnis mortificationem, sed posse utiliter relaxari, quatenus sunt debitæ peccatis. Utile enim est carere illo debito, sive reatu. Esse autem eas pœnas debitas peccatis, non est commentum, nec figmentum catholicorum (ut Lutherus & Chemnicius dicunt) sed est sententia Scripturæ, & totius antiquitatis; ideo enim dicuntur afflictiones illæ fructus digni pœnitentiæ, Luc. 3. Quoniam tales esse debent, quales requiruntur ab illis, qui dignè pœnitentiam agunt. Hæc Bellarminus, lib. 2. de indulgentiis, cap. 13. Non sufficit ista Bellarmini responsio; nam quod Deus præcepit, non potest Papa relaxare: facere autem fructus dignos pœnitentiæ Deus præcepit: Ergo hoc, ut non fiat, non potest Papa relaxare. esse autem ipsorum figmentum, quod asserunt de pœnis satisfactoriis, ostendimus supra, §. 18. & sequentibus.

Luc. 3. 8. Syllogismus.

Destruitur falsa hypothesis supererogationis.

25. Opera autem illa jejunii, orationis, eleemosynæ, & similia considerantur vel materialiter quoad materiam operis, vel formaliter quoad formam operis moralem, per quam opus istud moraliter bonum est, & apud Deum remunerabile, ex ejus gratuita promissione. Forma operis à Deo præcepta est in summo gradu, quem nullus merus homo in via consequitur, jubemur

enim

Marc. 12. 30. Matth. 5. 48.

enim Deum diligere ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, & ex tota mente nostra, & ex totis viribus nostris. Et perfecti esse, ut Pater noster, qui est in cœlis, perfectus est. Et secundùm quantitatem charitatis, quæ nimia aut indebita esse non potest, æstimatur boni operis præstantia, etiamsi contingat ut operis præstantioris materia minor sit: ut patet exemplo paupérculæ illius viduæ, quæ in gazophylacium immisit duo minuta, de qua legimus apud Marcum, cap. 12. & Luc. 21. Quamvis illam proportionem quantitatis materiæ non semper requirat lex charitatis, ut unusquisque in eleemosynam det ἅπαντα τὸν βίον ὃν ἔχει, omnem victum suum quem habet. sicut fecit illa vidua. vel sicut præcepto peculiari atque extraordinario facere jubebatur opulentus ille juvenis, Matth. 19. 21. Marc. 10. 21. Luc. 18. 22. Non enim ut aliis relaxatio, vobis autem afflictio. inquit Apostolus, 2. Cor. 8. 13. Non est arithmeticè à Deo præscripta nobis quantitas materiæ, sed relicta est arbitrio hilaris datoris, geometricè (ut ita loquar) proportionanda, καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, sicut eligit in corde suo, consideratis suis facultatibus, & proximi indigentia. Sic etiam in jejunio & oratione & similibus piis exercitiis materia aliquando minor majori comitata charitate est: & hinc operis excellentia major minorve judicatur, prout est quantitas charitatis, absque qua etiam omnium facultatum erogatio in alimoniam pauperum nihil prodest eroganti, neque absque charitate quicquam prodest proprii etiam corporis traditio ut comburatur. Nihil igitur facit aut patitur quisquam sanctorum, quod possit esse indebitum & supererogatorium, quatenus bonum est & remunerabile in conspectu Dei: neque satisfactorium est Dei justitiæ quicquid patitur aliquis sanctorum; ipsi enim opus habent misericordiâ, ut non intret Deus cum eis in judicium.

Marc. 12. 41. Luc. 21. 2. Luc. 21. 4. Luc. 18. 22. Matth. 19. 21. 2. Cor. 8. 13. 2. Cor. 9. 7. 1. Cor. 13. 3. Vide supra, §. 22. Psal. 30. 3, 4. Et Psal. 143. 2.

Doctrina Romanensium arenoso superstructa fundamento.

26. Asserit Bellarminus, Non paucos homines sanctos multò plura propter Deum, & justitiam esse perpessos, quam exigeret reatus pœnæ temporalis, cui fuerunt obnoxii propter culpas ab ipsis commissas, ideoque ingentem omnino cumulum passionum eis superfuisse quibus ad expianda propria peccata non eguerunt, easque passiones, ipsis supervacaneas, pertinere ad thesaurum illum Ecclesiæ. libro primo, de indulgentiis, capite secundo. Pœnalitates (inquit Bonaventura) quæ sunt in Ecclesia, & quæ sunt supererogationis, pro eo cui fit relaxatio, subveniunt, ut Deus reputet sibi satisfactum. Et ille dicitur dignos fructus pœnitentiæ facere, qui non solum per seipsum, sed etiam per suffragium alienum habet sufficiens pretium ad solvendum debitum. in quartum sententiarum, distinctione vigesima, parte secunda, quæstione secunda. Ideo Bellarminus ait, sanctos posse aliquo modo dici redemtores nostros, quatenus liberant nos à debito illo pœnæ temporalis, interventu solutionis pretii. libro primo de Indulgent. capite quarto. eorumque passiones, ut satisfactorias, sine fructu futuras, si neque illis ipsi egeant, neque aliis applicentur: quamvis alioqui multis aliis nominibus, gloriosas Deo, honorificas ipsis, & utiles Ecclesiæ fuisse non dubium sit. libro secundo, de Indulgent. capite quinto. & uni eidemque bono operi hominis justi posse duplicem mercedem deberi: unam ex justitia distributiva, & secundùm modum etiam ex justitia commutativa, quatenus opus illud est meritorium: alteram ex justitia commutativa, quatenus opus illud est satisfactorium; operi enim satisfactorio deberi remissionem pœnæ, ex justitia commutativa. Et opus bonum, posse alii applicari, qua satisfactorium est. libro primo, de Indulgent. capite secundo. Omnia ista nituntur falsa illa hypothesi, de pœna temporali satisfactoria, post remissionem culpæ: quam hypothesin supra refutavimus, paragrapho decimo octavo, & aliquot sequentibus. Quo illis subtracto arenoso fundamento, tota protinus structura corruit. Nam si pœnæ justorum non sint satisfactoriæ, ut ibi ostensum, non habent locum in thesauro illo satisfactionum, quem fingunt esse in Ecclesia, in potestate Papæ Romani.

Redemtores.

Falsa hypothesis, superius refutata. §. 18. & seqq.

Christi passionibus non accedit adminiculum.

27. Exstat (inquit Bellarminus) thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitis, qui nunquam exhauriri poterit. libro primo, de Indulgent. capite secundo, propos. tertia. Ad hujus thesauri cumulum beatæ Dei genitricis, omniumque electorum merita adminiculum præstare, dicit Clemens sextus, Papa Romanus, in bulla, *Unigenitus*. verbis superius recitatis, §. 6. At certè quod infinitum est, illud nullam admittit accessionem, nullo eget adminiculo.

Refutatur Clementis Papæ argumentum, sumtum à valore guttæ sanguinis Christi. Dan. Chamier. panstrat. tom. 3 lib. 24. cap. 3. §. 8.

28. Idem Clemens, ibidem, quicquid ultra modicam sanguinis sui guttam, à Christo effusum est, refert ad Ecclesiæ thesaurum superfluentium satisfactionum. Eruditè autem respondet Daniël Chamierus, unâ eademque solida Christi passione redemtos esse homines, [quicunque redemti sunt,] tum omnes, tum singulos. Quomodo uno eodemque solido Solis lumine tum unusquisque hominum illustratur, tum universus terrarum orbis: quomodo una eademque Dei omnipotentia creavit hunc mundum, & mille mundos creare potuisset. Neque in particulas secari redemtionem, ut alia particula passionum Christi huic homini redimendo, alia alteri redimendo impendatur; & alia culpam deleat, alia pœnam. Quæ Chamieri solida & gravis responsio est. Nam temerarium & audax facinus est dissecare illud redemtionis nostræ pretium, quod Deus solidum esse voluit atque indivisum.

Ratio, quâ Clemens Papa utitur, invalida, absurda, & impia est. Supra, §. 6. Matth. 22. 14. Gal. 2. 21.

29. Ratio autem, qua utitur Clemens Papa sextus, pro constitutione thesauri, ex reliquis Christi passionibus ultra unius modicæ guttæ effusionem, prorsus absurda est: Ut (inquit) nec supervacua, inanis, aut superflua tantæ effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiæ acquisivit. Quæro enim, an non modica illa gutta sufficere potuisset etiam pro expiatione reatûs pœnarum temporalium, quas tolli dicunt per indulgentias ex thesauro depromtas? Nam si una modica gutta suffecisset pro redemtione totius humani generis, non est autem redemtum totum humanum genus; an non quod suffecisset pro omnibus omnium culpis & æternis pœnis, sufficit pro omnibus culpis & pœnis tum æternis, tum etiam temporalibus minoris partis humani generis? nam pauci electi. Præterea, si una gutta suffecisset pro omnibus omnium culpis & pœnis æternis; annon altera saltem gutta suffecisset pro omnibus residuis pœnis temporalibus? Quid igitur fiet de reliqua Christi passione? Eritne supervacua, inanis, aut superflua? Absit, ut dicamus Christum gratis seu frustra [δωρεὰν] mortuum esse: quod ut prorsus absurdum, rejicit Apostolus, ad Galat. 2. 21. Et

29. Et cum fateantur Romanenses, passiones Christi esse infiniti valoris, numquid supervacua, inanis aut superflua reddetur tantæ effusionis miseratio, quia non infiniti mundi, sed pusillus grex ex uno mundo electus redimitur? Prorsus igitur absurda, & blasphema est ratio illa à Clemente sexto Papa Romano adducta, pro thesauro quem fingunt commissum potestati Papæ Romani.

Luc. 12. 32.

30. De novitiis istis Papalibus indulgentiis seu remissionibus, quæritur quid valeant? in glossa, in capitulum 4. *Quod autem.* Extra, De pœnitentiis & remissionibus. Et respondetur ibidem; Vetus est querela, adhuc tamen satis dubia. Alia etiam proponitur quæstio in eadem glossa; Numquid ille, cui per indulgentiam remissum est jejunium, ultra jejunare teneatur. Respondetur (inquit auctor glossæ) si in veritate satisfecerit Ecclesiæ, non tenetur ex necessitate jejunare, sed ex honestate. Et si contemnat, peccat mortaliter pro contemtu; debet enim semper dolere de peccato. Hæc ibi. Atqui, secundùm ipsorum placita, jejunium solum suffecisset, absque indulgentia, neque aliud tollit indulgentia, nisi istiusmodi pœnas, quæ in foro pœnitentiæ infliguntur. Quid igitur opus indulgentiis, pro pœnis in hac vita, si etiam acceptis indulgentiis, sustinendæ adhuc sunt illæ pœnæ? Errorem autem de pœnis expiatoriis post culpæ remissionem, refutavimus supra, §. 18. & sequentibus. Error etiam de foro pœnitentiæ, explosus est supra, capite quarto. §. 5. & sequentibus. & libro nono, capite quinto. §. 14. & infra libro decimo sexto, capite tertio, propos. 4.

Nihil valent Papales indulgentiæ. *Vide lib. 13. cap. 1. §. 7.* *Vide supra, § 20. & § 24.*

31. Polydorus Vergilius, originem investigans istarum indulgentiarum; In re (inquit) parum perspicuâ utar testimonio Johannis Roffensis Episcopi, qui in eo opere, quod nuper in Lutherum scripsit, sic de ejusmodi veniarum initio prodit. Multos fortasse movet indulgentiis istis non usque adeò fidere, quod earum usus in Ecclesia videatur recentior, & admodum serò apud Christianos repertus: quibus ego respondeo, non certò constare, à quo primum tradi cœperint: fuit tamen nonnullus earum usus, ut ajunt, apud Romanos vetustissimus, quod ex stationibus intelligi potest. Et subjicit: Nemo certo dubitat orthodoxus, an Purgatorium sit, de quo tamen apud priscos nulla vel quàm rarissima fiebat mentio: sed & Græcis ad hunc usque diem non est creditum esse: quamdiu enim nulla fuerat de Purgatorio cura, nemo quæsivit Indulgentias: nam ex illo pendet omnis indulgentiarum existimatio. Si tollas Purgatorium, quorsum indulgentiis opus erit? Cœperunt igitur Indulgentiæ, postquam ad Purgatorii cruciatus aliquamdiu trepidatum est. Hæc ille. Hactenus Polydorus Vergilius, lib. 8. de Inventoribus rerum, cap. 1. Sublato certè Purgatorio, inanes erunt omnes indulgentiæ quæ impenduntur eximendis animabus, ne intrent in Purgatorium, vel liberandis animabus ex Purgatorio: Nos autem, si Deus voluerit, manifestum faciemus, lib. 13. hujus operis, non esse aliquod ejusmodi Purgatorium: inanes igitur sunt istæ indulgentiæ.

Verba Iohannis Fisheri Episcopi Roffensis, de origine indulgentiarum. *Vide supra §. 13. & §. 14.* *Sublato Purgatorio vanæ sunt indulgentiæ.*

32. Alphonsus de Castro, libro octavo adversus hæreses, ait, pro indulgentiarum approbatione sacræ Scripturæ testimonium apertum deesse: & earum usum in Ecclesia videri serò receptum.

Alphons. de Castro. *Vide supra §. 16.*

CAPUT NONUM.

Prima classis hæreticorum tollentium pœnitentiam: eos comprehendens qui pœnitentiam tollebant, inficiando peccatum: quos* impeccabiles *appellare licebit, eo quod se tales esse, licet falsò, jactarent. Hi erant Gnostici, eosque sequuti Priscillianistæ, & Libertini.

A Simone Mago originem omnium Gnosticorum (licet variè à diversis errorum magistris indigitarentur) deducit Irenæus lib. 1. adversus hæreses, & repetit in præfatione lib. 2. Seipsos appellabant Gnosticos, & spirituales, & perfectos, à falsa suæ præ aliis scientiæ & spiritualis perfectionis opinione, qua ipsis quoque Apostolis quidam eorum se anteponebant, & qua inflati, Christianos orthodoxos præ se contemnebant ut idiotas & nihil scientes, eosque per contemtum appellabant Psychicos, & de seculo: ut idem scribit Irenæus lib. 1. cap. 1. & cap. 9. & cap. 42. orthodoxi autem nonnulli eos Borboritas appellabant, quasi cœnosos, propter nimiam turpitudinem quam in suis mysteriis exercere dicebantur. Aug. hæresi sexta. Eorum autem mysteria, (*inquit Theodoretus*) quis est adeò infelix, ut vel lingua proferat. Omnem enim improbam ratiocinationem, omnem denique exsecrabilem cogitationem superant, quæ ab illis tanquam divina peraguntur. Sufficit autem vel cognomen ad sceleratissimam eorum audaciam utcunque significandam, Borboriani ea de causa cognominati sunt. Hæc Theodor. lib. 1. hæret. fabularum, cap. de Barbeliotis seu Borborianis.

Simon Magus. *Gnostici hæretici. Vide supra, lib. 1. cap. 37. §. 2. & lib. 4. cap. 8.* *Borboritæ, seu Borboriani.*

2. Inter alia autem furoris plena & planè diabolica eorum figmenta, hoc etiam Irenæus commemorat; quod intimoratè omnia, quæ in sacris literis vetantur, ii qui erant eorum perfecti operarentur: dicentes impossibile esse eos inde corruptelam suscipere. lib. 1. cap. 1. in narratione omnis argumenti Valentini discipulorum.] Quod liberè omnia agerent, nullum in ullo timorem habentes, eod. lib. cap. 9. ubi de eis quæ à Marco mago fiebant, ejusque discipulis.] dictitantes, se liberos esse agere quæ velint: Nec enim esse naturaliter operationes justas, sed ex accidenti, eod. lib. cap. 20. ubi de Simonis Samaritæ doctrina.] Omnia quæcunque sunt irreligiosa & impia potestatem se habere operandi: sola enim humana opinione negotia esse mala & bona. Jesum in mysterio discipulis suis & Apostolis seorsum loquutum, & illos expostulasse ut dignis & assentientibus seorsum hæc traderent: per fidem enim & charitatem servari, reliqua verò indifferentia cum sint, secundùm opinionem hominum quædam quidem bona, quædam autem mala vocari, cum nihil naturâ malum sit cap. 24. ejusdem libri, ubi de Carpocratis doctrina & operationibus.] Et hoc esse scientiam perfectam, sine timore in tales abire operationes, quas nobis Christianis ne nominare quidem fas est. cap. 35. seu ultimo ejusdem libri primi adversus hæreses, ubi de Ophitis & Cainis.]

Scelesta eorum infamia. *Vide supra lib. 1. cap. 37.*

3. Certè

3. Certè operosa tam insani furoris refutatione opus non est. Rectè idem Pater Irenæus, lib. 1. cap. ultimo. Adversus eos (inquit) victoria est sententiæ eorum manifestatio. Et rursum, lib. 2. cap. 57. in fine capitis; Et siquidem (*inquit*) nihil esse mali aut rursus boni, opinione autem sola humana, quædam quidem injusta, quædam autem justa putarentur, non utique dixisset Dominus dogmatizans, id est, docens, Justi autem fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum: injustos autem & qui non faciunt opera justitiæ, mittit in ignem æternum, ubi vermis eorum non morietur, & ignis non exstinguetur. Hæc Irenæus.

Matth. 13. 43. Ibidem. vers. 42. & Marc. 9. 44.

4. Apud furentia illa monstra cum nullus esset peccati sensus, nulla agnitio, neque ullus esse potuit pœnitentiæ locus, quamdiu diabolici illius dogmatis stygiâ compede tenerentur.

5. Infamem hanc Gnosticorum hæresin postea, sub Gratiano Imperatore, anno Domini 381. amplexi sunt in Hispaniis Priscillianus, ejusque sectatores Priscillianistæ, de quibus prolixè scripsit ejusdem ætatis scriptor Sulpicius Severus Bituricensis Episcopus, in fine libri secundi historiæ sacræ. Hi etiam verbum perfectionis & scientiæ sibi temerè vendicabant: ut loquitur de eis Hieronymus, epist. ad Ctesiphontem.

De Priscillianistis vide supra, lib. 1. cap. 37. §. 9. & §. 10. & lib. 4. cap. 5. §. 12.

6. Eandem nefariam hæresin, & insanissimam blasphemiam, nuper, instigante Diabolo, seculo superiore, renovarunt ex Anabaptistis hæreticis sceleratissimi illi, qui se spirituales vocabant, & vulgo Libertini dicebantur: qui, Diabolo fascinante, omne boni & mali discrimen tollebant, & adimentes homini proprium spiritum seu animam creatam, omnium quantumcunque atrocium flagitiorum Deum auctorem & patratorem mentiebantur: & hominem regeneratum ab omni peccato ita immunem esse fingebant, ut jam delinquere aut labi non possit: nihil omnino Christiano homini vetitum esse, ideoque neminem torqueri debere, si qua in re scrupulus aliquis se ingerat, suo quemque arbitratu debere vivere, & quicquid libuerit agendum esse intrepidè; hoc enim esse sinere se à Deo regi. Has multasque alias eorum exsecrabiles blasphemias prolixè refert ac luculenter confutat Johannes Calvinus, peculiari libro cui titulus est, Adversus fanaticam & furiosam sectam Libertinorum, qui se spirituales vocant, Instructio.

De Libertinis, vide sup. lib. 1. cap. 37. §. 11.

Vide cap. 10 §. 21. ubi de Massilianis.

7. Lubet hic adversus scelerata ista furiarum portenta usurpare verba Hieronymi, scribentis contra Pelagianos ad Ctesiphontem; Sententias vestras prodidisse, superasse est. Patet primâ fronte blasphemia. Non necesse habet convinci, quod sua statim professione blasphemum est. Quædam nefariæ hujus sectæ reliquiæ adhuc esse dicuntur in quibusdam locis, apud sceleftos quosdam homines qui charitatis familiam se appellant.

Vide etiam August. lib. 2. de actis cum Felice Manichæo, cap. 8.

CAPUT DECIMUM.

Secunda classis, eos hæreticos exhibens qui peccatum agnoscentes, ejusque irremissibilitatem crudeliter exaggerantes, pacem Ecclesiasticam pœnitentibus negabant. Hi dicantur, implacabiles:

In hac classe fuerunt Montanistæ, & Novatiani, & Meletiani, & Apostolici, & quoad Episcopos & clericos lapsos etiam Luciferiani.

VErgente secundo seculo Christiano, in Ardaban pago, in Mysia Phrygiæ, quidam τῶν νεοπίστων, id est, eorum qui nuper ad fidem venerant, nomine *Montanus*, cum insatiabili φιλοπρωτείας cupiditate aditum adversario ad se patefecisset, spiritu quodam maligno abripi, & nefarias voces jactare cœpit, cui adjunxit postea idem seductor spiritus duas eodem furore correptas mulieres *Priscillam* & *Maximillam*. & Montanum quidem Paracletum, mulieres autem illas Prophetissas Montani appellabant: ut memorant Eusebius, libro 5. histor. Eccles. capp. 14. & 16. Græc. & Theodoretus, libro 3. hæreticarum fabularum, cap. 2. Sectatores hujus hæreseos à Montano *Montanistæ*, à provincia Phrygia *Cataphryges*, à Pepuza Phrygiæ civitate *Pepuziani* dicti sunt. teste Theodoreto, libro 3. hæreticar. fabular. cap. 2.

Montanus hæresiarcha.

Priscilla & Maximilla.

Montanistæ hæretici, qui & Cataphryges & Pepuziani dicti sunt.

2. Tertullianus hos blasphemis hæreticis accensuit, libro de præscriptionibus, cap. 52. postea tamen eorum laqueis miserabiliter implicitus, contra orthodoxam Ecclesiæ de pœnitentia doctrinam, à seipso prius defensam, scripsit librum de pudicitia, ubi ex Montani schola promit ac tuendum sibi suscipit crudele hoc dogma; Non posse Ecclesiam baptizatis & post baptismum in mœchiam aut fornicationem, homicidium, idololatriam, aut negationem fidei, aut simile crimen lapsis, etiamsi postea pœnitentiam egerint, veniam & pacem concedere. Erit igitur (inquit cap. 1. illius libri) & hic adversus Psychicos titulus, & adversus meæ quoque sententiæ retro penes illos societatem. ——— Nos [*Montani sectatores*] digamos foris sistimus, eundem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus, jejunas pacis lacrymas profusuris, nec amplius ab Ecclesia quam publicationem dedecoris relaturis. Hæc ibi. Oppositam autem Catholicorum sententiam criminatur ibidem esse pudicitiæ inimicam, & libidinis patronam. Adjungit cap. 5. idololatriam & homicidium; & cap. ult. culpam negatoris, & illius quem in prælio confessionis tormentis colluctatum sævitia dejecit. talia delicta cap. 2. & cap. 3. vocat irremissibilia, & ait, eorum non dari pœnitenti veniam, nisi à solo Deo. Salva tamen (inquit cap. 18.) illa pœnitentiæ specie post fidem, quæ aut levioribus delictis veniam ab Episcopo consequi poterit, aut majoribus & irremissibilibus à solo Deo. Hæc ille, libro de pudicitia.

Tertulliani lapsus, & doctrina Montanistarum hæretica.

Orthodoxos Tertullianus, jam Montanista contumeliosè vocat Psychicos, id est, animales: abutens Apostolicâ illa distinctione. 1. Cor. 2. 14. 15.

3. Rectius olim idem Tertullianus, adhuc Catholicus, lib. de pœnitentia, cap. 7. Post baptismum lapsis Deum collocasse ait in vestibulo pœnitentiam secundam, quæ ignoscentiæ januam pulsan-

Tertulliani quondam Catholici doctrina sana.

pulsantibus patefaciat. Et ibidem; Absit (inquit) ut aliquis ita interpretetur, quasi eo sibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum: & redundantia clementiæ cœlestis libinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est: toties delinquendo, quoties ignoscitur. Et cap. 8. loquens de Ephesiis & Thyatirenis, Apocal. 2. Non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Hæc Tertullianus.

Apocal. 2.5.21.

Montanistarum inclementia; Catholicorum clementia. 4. Hieronymus, epistola ad Marcellam, adversus Montanum, quæ incipit; *Testimonia.* loquens de Montanistis, eisque opponens Catholicos, ait; Illi ad omne pœne delictum Ecclesiæ obserant fores: nos quotidie legimus, Malo pœnitentiam peccatoris quam mortem. Et Nunquid qui cadit, non resurget? Dicit Dominus. Et, Convertimini ad me filii convertentes, & ego curabo contritiones vestras. Rigidi autem sunt, non quo & ipsi pejora non peccent: sed hoc inter nos & illos interest, quod illi erubescunt confiteri peccata quasi justi: nos dum pœnitentiam agimus, facilius veniam promeremur. Hæc ibi.

Ezech. 18. 32. & 33. 11. Hierem. 8.4. Hierem. 3.22.

Hieronymus Tertullianum redarguit. 5. Idem Hieronymus, epistola ad Damasum, de parabola duorum filiorum; quæ incipit; *Beatitudinis tuæ interrogatio.* Vehementer (inquit) admiror Tertullianum in eo libro, quem de pudicitia adversum pœnitentiam scripsit, & sententiam veterem nova opinione dissolvit, hoc voluisse sentire, quod Publicani & peccatores, qui cum Domino vescebantur, ethnici fuerint. quasi verò & Matthæus non ex circumcisione fuerit Publicanus, & ille qui cum Pharisæo in templo orans, &c. Et paullò post de Tertulliano iterum loquens ait; Ille autem qui juxta insanas & blasphemas feminas suas id dogmatis defendebat, quo Christianos nollet recipere pœnitentes, frustra argumentatus est Publicanos Judæos non fuisse, &c.

Novatiani hæretici. de quibus vide plura, lib. 14. hujus operis, capitib. 2.3.5. 6. Eundem detestandum errorem arripuerunt postea latiusque sparserunt Novatiani hæretici, auctoribus *Novato* Africanæ, & *Novatiano* Romanæ Ecclesiarum Presbyteris, qui lapsos in persequutione Deciana (quæ anno Domini ducentesimo quinquagesimo tertio concitata est, & desiit mortuo Decio, anno proxime sequente) non admittebant ad pœnitentiam, nec pœnitentes ad pacem & communionem: sicut testantur Cyprianus, ejusdem temporis scriptor, epistola 49. & epistola 52. & alibi. Et Dionysius Episcopus Alexandrinus, eisdem etiam contemporaneus, apud Eusebium, libro 7. hist. Eccles. cap. 8. & ipse Eusebius, lib. 6. cap. 43. Dicebant Novatiani, non esse fideli post baptismum locum aliquem pœnitentiæ, sicut de eis scribit Philastrius, lib. de hæresibus, cap. de Novatianis. Prolixiorem autem narrationem de Novato, & de Novatiano quem scriptores Græci Novatum quoque plerunque appellant, eorumque impio schismate differemus in tractatum illum quem, si Deus voluerit, mox dabimus in hoc ipso opere peculiarem de schismate. Impræsentiarum sufficiat, si hunc eorum errorem contra pœnitentiam detexerimus & exterminaverimus.

Lib. 14.

7. Cyprianus hæreticorum illorum implacabilium superbam crudelitatem prolixè refellit epist. 52. seu lib. 4. epist. 2. ad Antonianum. Ubi etiam refert, quosdam olim Episcopos, etiam in Ecclesiæ Catholicæ unitate manentes, deceptos fuisse illo errore quoad mœchos, quem ex Montani lacunis hausisse diximus Tertullianum. Et quidem (inquit Cyprianus) apud antecessores nostros quidam de Episcopis, istic in provincia nostra, dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt: non tamen à coëpiscoporum suorum collegio recesserunt. deinde describens errorem Novati & Novatiani: eundemque confutans, ait; Miror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam non putent lapsis pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment veniam denegandam, cum scriptum sit; Memento unde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera. ——— Alio item loco, pœnitentiæ tempus datur, & pœnitentiam non agenti Dominus comminatur; Habeo (inquit) adversus te multa, quod uxorem tuam Jezabel, quæ se dicit Prophetam, finis docere & seducere servos meos fornicari & manducare de sacrificiis, & dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, & pœnitere non vult à fornicatione. Ecce mitto eam in lectum, & qui cum ea fornicati sunt, in maximam tribulationem, nisi pœnitentiam gesserint ab operibus suis. Quos utique ad pœnitentiam Dominus non hortaretur, nisi quia pœnitentibus indulgentiam pollicetur. Et postea in eadem epistola prope finem; Neminem putamus à fructu satisfactionis & spe pacis arcendum; cum sciamus, juxta scripturarum divinarum fidem, auctore & hortatore ipso Deo, & ad agendam pœnitentiam peccatores redigi, & veniam atque indulgentiam pœnitentibus non denegari. Atque ô frustrandæ fraternitatis irrisio, ô miserorum lamentantium caduca deceptio, ô hæreticæ institutionis inefficax & vana traditio, hortari ad satisfactionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam; dicere fratribus nostris, plange & lachrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro abluendo & purgando delicto tuo, largiter & frequenter operare, sed extra Ecclesiam post omnia ista morieris: quæcunque ad pacem pertinent, facies, sed nullam pacem, quam quæris, accipies. quis non statim pereat? quis non ipsa desperatione deficiat? quis non animum suum à proposito lamentationis avertat? Operari tu putas rusticum posse, si dixeris; agrum peritia omni. ——— Præcludere est atque abscindere iter doloris, & pœnitendi viam, ut cum in Scripturis Dominus Deus revertentibus ad se & pœnitentibus blandiatur; nostra duritia & crudelitate, dum fructus pœnitentiæ intercipitur, pœnitentia ipsa tollatur. Quod si invenimus à pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus Domini misericordiam, secundùm quod ille misericors & pius est, per sacerdotes ejus pacem posse concedi; admittendus est plangentium gemitus, & pœnitentiæ fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest; qui ex toto corde pœnituerint & rogaverint, in Ecclesiam debent interim suscipi, & in ipsa Domino reservari, qui ad Ecclesiam suam venturus, de illis utique, quos in ea intus invenerit, judicabit. Apostatæ verò & desertores, vel adversarii & hostes, & Christi Ecclesiam dissipantes, nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundùm Apostolum possunt ad Ecclesiæ pacem, quando nec spiritus nec Ecclesiæ tenuerunt unitatem. Hæc Cyprianus, in illa epist. 52. ad Antonianum. ubi etiam plurima alia eaque efficacissima congerit argumenta contra perniciosam illam Novatianorum crudelitatem, & odiosæ eorum criminationi respondet,

Supra, §. 2. *Cypriani dissertatio contra crudelitatem Novatianorum.* *Apocal. 2.5.* *Apocal. 2. 20, 21, 22.* *Psal. 6. 6.*

respondet, non hinc virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quod lapsis laxata sit pœnitentia, & quod pœnitentibus spes pacis oblata.

Adversus Novatianorum sævitiam dissertatio Dionysii Alexandrini.

8. Adversus eandem sævitiam scripsit eodem tempore Dionysius Alexand. Episcopus, ex cujus epist. ad Fabium Antiochiæ Episcopum, de certaminibus & dimicationibus eorum, qui Alexandriæ sub Decii imperio martyrium pertulerunt; hæc recitat ejus verba Eusebius, lib. 6. hist. Eccles. cap. 42. edit. Græcæ; Illi igitur divini martyres, dum erant apud nos, nonnullos è fratribus, criminis sacrificandi idolis reos, προσελάβοντο, ad se admiserunt, cum conversionem ac pœnitentiam eorum perspicerent: eamque acceptam fore illi qui omnino non vult mortem peccatoris, sicut ejus pœnitentiam, exploratum habentes, εἰσεδέξαντο, καὶ συνήγαγον, καὶ συνέστησαν, καὶ προσευχῶν αὐτοῖς καὶ ἑστιάσεων ἐκοινώνησαν, id est, receperunt in Ecclesiam, & conventus cum illis celebrabant, & cum illis stabant, precumque & epularum communione cum eis utebantur. Quid igitur consilii nobis, fratres, datis? quid nobis agendum est? erimus ne cum illis σύμψηφοι καὶ ὁμογνώμονες, ejusdem suffragii & sententiæ, & sequentes eorum judicium benignitatem tenebimus? an contra, eorum judicium inane & irritum faciemus? & eorum sententiæ nos ipsos constituemus animadversores? Καὶ τὴν χρηστότητα λυπήσομεν; id est, clementiam contristabimus? refringemus institutum ordinem? Deum denique ad iram provocabimus? Hæc ibi Dionysius.

Eusebii narratio historica, de Novatiano, ejusque hæresi.

9. Subjicit ibidem, & capite sequente, Eusebius, hæc merito scripsisse Dionysium, propter errorem Novati, sic ille appellat Novatianum, de cujus hæreseos exortu & damnatione hæc narrat: Hæc non sine causa Dionysius de eis, qui infirmitate lapsi erant in persequutione; quandoquidem superbiâ quadam contra hos elatus Novatus Romanæ Ecclesiæ Presbyter, ὡς μηκέτ' οὔσης αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδος, μηδ' εἰ πάντα τὰ εἰς ἐπιστροφὴν γνησίαν καὶ καθαρὰν ἐξομολόγησιν ἐπιτελοῖεν, id est, ac si non esset amplius ulla spes salutis eis, quantumvis omnia ad veram conversionem & puram exomologesin pertinentia peragerent, ἰδίας αἱρέσεως τῶν κατὰ λογισμοῦ φυσίωσιν καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀποφηνάντων ἀρχηγὸς καθίσταται, id est, propriæ cujusdam sectæ eorum qui inflatâ quadam mentis insolentiâ seipsos mundos seu puros asseverant, auctor & dux exstitit. Ob quam rem synodus maxima Romæ coacta, sexaginta Episcoporum, totidemque aut etiam plurium Presbyterorum & diaconorum: & separatim etiam per reliquas provincias pastoribus locorum, quid ea de re agendum esset, deliberantibus, δόγμα παρίσταται τοῖς πᾶσι, ab omnibus decernitur; Novatum eademque cum eo superbia elatos, & quotquot illius inhumanissimæ & à fraterna charitate alienissimæ opinioni [τῇ μισαδέλφῳ καὶ ἀπανθρωποτάτῃ γνώμῃ] assentirentur, ἐν ἀλλοτρίοις τῆς ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι, in eorum habendos esse numero, qui erant ab Ecclesia exclusi. Fratres autem qui casu infelici prolapsi fuissent, ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, id est, curandos esse & ad sanitatem restituendos medicamentis pœnitentiæ. Hæc Eusebius, lib. 6. hist. Eccles. cap. 43. editionis Græcæ.

Seipsos appellabant Catharos, id est, puros seu mundos.

Synodi contra Novatianos.

Damnatur hæresis Novatiana.

Dionysius Alex. contra hæresin Novatianam.

10. Idem ille Dionysius Episcopus Alexandrinus, in alia epistola ad Dionysium Romæ tunc quidem Presbyterum, postea verò Episcopum, apud Eusebium, lib. 7. hist. Eccles. cap. 8. editionis Græcæ, ait se justas inimicitias gerere adversus Novatianum, eo quod Ecclesiam disciderit, & fratres quosdam ad impietatem & blasphemiam attraxerit, & invexerit περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν ἀνοσιωτάτην de Deo doctrinam scelestissimam, & benignissimum Dominum nostrum Jesum Christum, tanquam inclementem, [ὡς ἀνελεῆ] falsò calumniatus sit, &c.

Concil. Nicæn. I.

11. Hanc hæresin Catharorum damnavit postea magna œcumenica prima Synodus Nicæna, ut patet ex canone 8. illius synodi.

Vincentius Lirinensis.

12. Vincentius Lirinensis in Commonitorio adversus hæreticorum profanas novitates, cap. 34. immemor Montani, primam profani hujus dogmatis auctoritatem tribuit Novatiano; Quis (inquit) ante crudelissimum Novatianum, crudelem Deum dixit, eo quod mallet mortem morientis, quàm ut revertatur & vivat?

Hieronymus.

13. Rectè Hieronym. epist. ad Pammachium, adversus errores Johannis Hierosolymitani, quæ incipit; *Si juxta Paulum.* Facessat itaque Novatus, errantibus manus non porrigens; Montanus cum insanis feminis prosternatur, jacentes in barathrum præcipitans, ne leventur. Hæc ibi. Idem alibi; Secunda (inquit) post naufragium tabula pœnitentia est. Hieronym. Comm in cap. 3. Esaiæ. Eodem sensu pœnitentiam post baptismum veteres illi Catholici Episcopi, qui Constantinum Magnum Imp. docuerunt, appellarunt δεύτερον καθαρμὸν, secundam purgationem. ut refert Sozomenus, lib. 1. histor. Eccles. cap. 3.

Secunda tabula.

Secunda purgatio.

Omni tempore Dei gratia suscipit pœnitentes.

14. Auctor sermonis de cœna Domini, quæ sub Cypriani nomine circumfertur, verè ait; Velit nolit Novatus hæreticus, omni tempore Dei gratia suscipit pœnitentes. & subjicit exemplum furis in cruce. Ne quis tamen inde præsumere & pœnitentiam differre audeat, respiciat alterum latronem in impœnitentia derelictum; & peccare timeat, nec pœnitentiam differat. Ne tardes converti ad Dominum, nec differas de die in diem, ait Siracides. quia nescitis (inquit Aug.) quæ superventura pariat dies. O homo quare differs de die in diem, fortè hodie habiturus ultimum diem? August. serm. 102. de tempore. Agenda est pœnitentia non solum solicitè, sed etiam maturè. inquit Ambrosius, libro secundo de pœnitentia, cap. 1.

Periculosum est differre pœnitentiam.

Eccl. 5. 8.

Maturè agenda est pœnitentia.

Nemo desperet.

15. Sed forte cogitat aliquis (ait August. serm. 58. de tempore) tam gravia se admisisse peccata, ut jam Dei misericordiam promereri non possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo quicunque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cœlestis medici non attendis? Cum enim Deus velit misereri quia bonus est, & possit quia omnipotens est; ipse contra se divinæ pietatis januam claudit, qui Deum sibi misereri aut non velle, aut non posse credit: eumq; aut bonum aut omnipotentem esse diffidit. Nemo ergo nec post centum peccata, nec post mille crimina de misericordia divina desperet. Sic tamen non desperet, ut sine ulla mora Deum sibi repropitiari festinet, ne forte, si consuetudinem peccandi fecerit, etiamsi velit de Diaboli laqueis liberari, non possit. Hæc Augustinus. Vide ejusdem homiliam quinquagesimam, & sermon. 181. de tempore, paullò ante finem; in explicatione articuli de remissione peccatorum. ubi contra Novatianorum errorem, pœnitentiam prolixè adstruit.

Alii scriptores Catholici contra errorem Novatianorum.

16. Contra eundem errorem accuratè & copiosè scripserunt Epiphanius, hæresi 59. contra Catharos, & Ambrosius duobus libris contra Nova-

Novatianos, & Philastrius lib. de hæresibus in catalogo hæresεon quæ sub Apostolis exstiterunt, hæresi 34. & Innocentius primus Papa Romanus, epist. 3. ad Exuperium: & Theodoretus in epitome divinorum decretorum seu dogmatum, cap. penultimo, quod est de pœnitentia.

Meletiani. 17. Eundem errorem sequuti sunt (teste Augustino) Meletiani, qui auctore Meletio Episcopo quodam Ægyptio turbabant Ecclesiam eo tempore, quo Arius; ut patet ex epistola Concilii Nicæni apud Socratem, lib. 1. hist. Ecclesf. cap. 6. & ex Theodoreto, lib. 4. hæreticarum fabularum. Melitiani (inquit August.) à Melitio nuncupati, nolentes orare cum conversis, id est, eis qui in persequutione ceciderunt, vel schisma fecerunt. Nunc autem dicuntur Arianis esse conjuncti. Hæc Augustinus, hæref. 48. Quamvis Epiphanius Meletium excusare videatur, quasi tempore persequutionis à Diocletiano concitatæ differre tantummodo in longum tempus concessionem pœnitentiæ, non autem penitus negare voluerit lapsis pœnitentiam, & tandem reconciliationem saltem ad laïcam communionem, hæref. 68. De Meletio isto, ejusque schismate & sectatoribus, eorumque conspiratione cum Arianis, plura lector inveniet apud Socratem lib. 1. histor. Ecclesf. capite 3. & cap. 6. & Epiphanium hæref 68. & Theodoretum lib. 1. histor. Ecclesf. cap. 9.

Apostolici. 18. Illi quoque hæretici, qui se Apostolicos arrogantissimè vocabant, avulsio quædam Encratitarum & Novatianorum, eundem sequuti sunt errorem implacabilitatis adversus lapsos, elapsi à benignitate Dei: Neque enim lapsi alicujus amplius susceptio apud ipsos fuit: sicut de eis scripsit Epiphanius hæref. 61. ubi ait, eos etiam dici voluisse Apotacticos, à renunciatione, quia nolebant quicquam proprium possidere. Augustinus ait, Apotactitas hinc appellatos, hæref. 40. Plura de eis qui cupit, legat apud Epiphanium & Augustinum, locis citatis.

Apotactici. Apotactitæ. vide Luc. 14. 33. ὃς οὐκ ἀποτάσσεται, &c.

Cypriani insignis sententia, de moderamine disciplinæ Ecclesiasticæ. 19. Piè & sapienter beatus Cyprianus; Pietatem (inquit) & clementiam Christi cogitantes, non acerbi adeo nec duri, nec in fovendis fratribus inhumani esse debemus: sed dolere cum dolentibus, & cum flentibus flere, & eos quantum possumus auxilio & solatio nostræ dilectionis erigere: nec adeò immites & pertinaces ad eorum pœnitentiam retundendam: nec iterum soluti & faciles ad communicationem temere laxandam. Hæc Cyprianus, epistola 52. ad Antonianum.

Lucifer, à quo Luciferiani. 20. Lucifer, Caralitanus in Sardinia insula Episcopus, quia noluit subscribere damnationi Athanasii, adeoque sub nomine Athanasii Nicænam damnare fidem, in Palestinam, jussu Constantii Imperatoris, relegatus est. teste Hieronymo, in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 105. Locum autem exilii, jussu ejusdem Imperatoris, mutasse videtur. Nam Luciferum hunc, una cum Eusebio Vercellensi Episcopo, exulasse in superiore Thebaide, Ægypto finitima, scribunt in suis historiis Ecclesiasticis, Socrates, lib. 3. cap. 4. κεφ. ε. Theodoretus, lib. 3. cap. 4. & Sozomenus, lib. 5, cap. 11. quos sequitur Nicephorus Callist. lib. 10. cap. 14. Et ab illo exilio liberatos esse, reditumque eis ad suas Ecclesias concessum, edicto Juliani Imperatoris, testantur iidem scriptores, locis citatis, suarum historiarum. Hic Lucifer existimavit, non esse in suis gradibus recipiendos, sed tantum ad laïcalem communionem admittendos, Episcopos & clericos illos qui Arianæ hæresi consenserant, & postea ea abjectâ fidem orthodoxam profiterentur, sicut patet ex Hieronymi dialogo adversus Luciferianos. Qui abstinebant à conventibus & communione eorum, qui tales Episcopos & clericos pœnitentes ita recipiebant, ut eos sinerent permanere Episcopos, & retinere pristinum gradum in clero. Plura de Lucifero & Luciferianis vide supra, lib. 10. cap. 2. §. 12. & cap. 12. §. 5. & cap. 14. §. 5. & apud scriptores illos quos modo nominavimus. & apud Augustinum, hæref. 81. Scribit Hieronymus in catalogo, Luciferum hunc fuisse miræ constantiæ & præparati animi ad martyrium. Exstant ejusdem Luciferi opera, pro Athanasio, & catholica veritate, contra hæresin Arianam, & Constantium Imperatorem, scripta, in Bibliotheca Patrum, tom. 9. edit. 4. In schisma autem, per nimiam iracundiam & animi impatientiam, incidisse videtur, iratus scilicet, quod Paulini ordinationem, quem (vivente Meletio, viro orthodoxo, Ecclesiæ Antiochenæ Episcopo) ipse Lucifer ordinaverat Antiochiæ Episcopum, Eusebius Vercellensis non probaret. ut referunt in suis historiis Ecclesiasticis, Socrates, lib. 3. cap. 7. κεφ. θ. Theodoretus, lib. 3. cap. 5. Sozomenus, lib. 5. cap. 12. & Nicephorus Callisti filius, lib. 10. cap. 17. Quamvis eam in Lucifero animi offensionem benignâ quadam interpretatione extenuare videatur Hieronymus, in gratiam illius Luciferiani quem alloquitur, & quem habere cupit benevolum & docilem; inquiens; Ventum est ad asperrimum locum, in quo adversum voluntatem & propositum meum cogor de beato Lucifero, secus quicquam, quam & illius meritum, & mea humanitas poscit, existimare. Sed quid faciam? veritas os reserat, & invitam linguam conscium ad eloquendum pectus impellit. In tali articulo Ecclesiæ, in tanta rabie luporum, segregatis paucis ovibus, reliquum gregem deseruit. Bonus quidem ipse pastor, sed multam prædam bestiis relinquens. Prætereo illa, quæ quidam ex maledicis, quasi satis firma defendunt: hoc illum non amore gloriæ, & nominis in posteros transmittendi fecisse, nec non & pro simultate, quam adversus Eusebium propter Antiochenam dissensionem susceperat. Nihil istorum de tali viro credo: unum est quod etiam in præsenti constanter loquar, verbis eum à nobis dissentire, non rebus: siquidem recipiat, qui ab Arianis baptisma consequuti sunt. Hæc Hieronymus, in dialogo adversus Luciferianos. *Vide supra lib. 10. c. 2. §. 12.*

21. Massaliani se ab omni corruptione liberatos, & à Spiritu Sancto ita se gubernari jactabant, ut nec jejunio nec doctrina ipsis opus deinceps esset, teste Johanne Damasceno, lib. de hæresibus. *Plura de Massalianis. vide lib. 2. c. 8*

CAPUT

CAPUT UNDECIMUM.

Tertia classis, continens illos hæreticos, qui quamvis peccatum agnoscerent, dicebant tamen lapsos recipiendos esse, & ad communionem admittendos, sine actione pœnitentiæ. Hos pœnitentiæ inimicos impœnitentes *vocemus.*

In hac Classe, tempore *Cypriani*, erant *Privatus* & *Felicissimus*, & alii eis copulati.

Felicissimus infelix. FElicissimum istum, ducem factionis & seditionis principem, *Cyprianus* per literas communicatione abstinuit, aliosque ei adjunctos quinque presbyteros, epist. 38. & 39. & 40. Errorem autem hunc eorum describens & oppugnans, epist. 40. ad plebem: ait; Ac ne parum fuisset corrupisse quorundam confessorum mentes, & contra sacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluisse; nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, ut ægros, & saucios, & ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos, & minus solidos, à medela vulneris sui avocent, & intermissis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis invitent. Sed oro vos, fratres, vigilate contra insidias diaboli, & pro vestra salute solliciti contra mortiferam fallaciã diligentius excubate. Persecutio est hæc alia & alia tentatio. ——— eadem rursus eversio per quinq; presbyteros *Felicissimo* copulatos, ad ruinam salutis inducitur, ut non rogetur Deus, nec qui negavit Christum, eundem Christum quem negaverat, deprecetur; post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per Episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus, contra Euangelicam disciplinam nova traditio sacrilegæ institutionis exsurgat. ——— Ne ætas vos eorum, nec auctoritas fallat. ——— Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite. Intercedunt precibus vestris, quas nobiscum diebus ac noctibus Deo funditis, ut eum justa satisfactione placetis: intercedunt lacrymis vestris, quibus commissi delicti crimen abluitis: intercedunt paci, quam verè & fideliter de Domini misericordia postulatis. ——— Sufficiat lapsis ruina una, nemo volentes surgere sua circumventione præcipitet. ——— Vitate linguam diaboli venenatam, qui ab initio mundi fallax semper & mendax mentitur, ut fallat; blanditur, ut noceat; bona promittit, ut malum tribuat; vitam pollicetur, ut perimat. Lucent nunc quoque verba ejus, & venena manifesta sunt: pacem pollicetur, ne perveniri possit ad pacem: salutem promittit, ne qui deliquit, veniat ad salutem: Ecclesiam spondet, quando id agit, ut qui illi credit, in totum ab Ecclesia pereat. Hæc ibi.

Cyprian. Epist. 38. seu lib. 5. epist. 7. Item epist. 39. seu lib. 5. epist. 16. Et epist. 40. seu lib. 1. epist. 8.

Ne ætas vos eorum, nec auctoritas fallat.

Diabolus blanditur, ut noceat.

2. Idem *Cyprianus*, epist. 55. ad *Cornelium* Episcopum Romanum, qui eundem *Felicissimum*, cum Romam venisset, rejecit & pepulit de Ecclesia; laudat hoc nomine *Cornelium*; & fœda *Felicissimi* congerit crimina, quod sit hostis Christi, schismatis & dissidii auctor, pecuniæ commissæ sibi fraudator, stuprator virginum, & matrimoniorum multorum depopulator atque corruptor. Postea, paulo ante medium epistolæ, hæc de *Privato* scribit; per *Felicianum* autem significavi tibi, frater, venisse Carthaginem *Privatum* veterem hæreticum, in Lambesitana Colonia, ante multos ferè annos ob multa & gravia delicta, nonaginta Episcoporum sententiã condemnatum.

Felicissimi crimina.

Privatus hæreticus.

3. Indicat ibi Cyprianus, *Privatum* istum Episcopum fuisse, eique alios adsociatos ibi recenset homines nefandis pollutos criminibus, tandemque ad hunc eorum de pœnitentia errorem descendens, ait; Taceo itaque de fraudibus Ecclesiæ factis; conjurationes, adulteria, & varia delictorum genera prætereo: unum illud (in quo non mea, nec hominum, sed Dei causa est) de eorum facinore non puto esse reticendum; quod à primo statim persequutionis die, cum recentia delinquentium facinora ferverent, & sacrificiis nefandis, non tantum diaboli altaria, sed adhuc manus ipsæ lapsorum atque ora fumarent, communicare cum lapsis & pœnitentiæ agendæ intercedere non destiterunt. Clamat Deus; *sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.* Et Dominus in Euangelio dicit? *Qui me negaverit, negabo illum.* Et alio loco indignatio & ira divina non tacet, dicens, *Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia: super hæc non indignabor? dicit Dominus.* Et intercedunt ne rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt, ne exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc literas misimus, nec auditi sumus. Concilio frequenter acto, non consensione tantùm nostrâ, sed & comminatione decrevimus, ut pœnitentiam fratres agerent, ut pœnitentiam non agentibus nemo temere pacem daret. Et illi contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarii, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiam parricidialia arma tollentes, elaborant (ut opus suum diaboli malitia consumment) ne vulneratos divina clementia in Ecclesia sua curet: miserorum pœnitentiam mendaciorum suorum fraude corrumpunt, ne Deo indignanti satisfiat; ne Christum Dominum suum, qui Christianus esse vel erubuit ante, vel timuit, postmodum quærat; ne ad Ecclesiam, qui de Ecclesia recesserat, redeat. Datur opera, ne satisfactionibus & lamentationibus justis delicta redimantur, ne vulnera lacrymis abluantur. Pax vera falsæ pacis mendacio tollitur, salutaris sinus matris noverca intercedente præcluditur, ne de pectore atque ore lapsorum fletus, & gemitus audiatur. ——— Primus felicitatis gradus est, non delinquere: secundus, delicta cognoscere. Illic currit innocentia integra & illibata quę servet; hic succedit medela, quæ sanet: quod utrumque isti offenso Deo perdiderunt, & ut amissa sit gratia, quæ de baptismatis sanctificatione percipitur, & non subveniat pœnitentia, per quam culpa curatur. An putas, frater, levia esse adversus Deum facinora, parva

Privati crimina.

Exod. 22. 20.

Matth. 10. 33.

Esai. 57. 6.

Matth. 10. 33.

Primus felicitatis gradus est non delinquere: secundus delicta cognoscere.

parva & modica delicta, quod per illos non rogatur majestas indignantis Dei? quod non timetur ira & ignis & dies Domini? ——— Honor ergo datur Deo, quando sic Dei majestas & censura contemnitur, ut cum se ille indignari & irasci sacrificantibus dicat, & cum pœnas æternas & supplicia perpetua comminetur, proponatur à sacrilegis atque dicatur, ne ira cogitetur Dei, ne timeatur judicium Domini, ne pulsetur ad Ecclesiam Christi: sed sublata pœnitentiâ, nec ulla exomologesi criminis factâ, despectis Episcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur: & ne lapsi surgant, aut foris positi ad Ecclesiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non satis fuit ab Euangelio recessisse, spem lapsis satisfactionis & pœnitentiæ sustulisse, fraudibus involutos, & adulteriis commaculatos, vel sacrificiorum funesta contagione pollutos, ne Deum rogarent, ne in Ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni & sensu & fructu pœnitentiæ removisse, nisi foris sibi extra Ecclesiam & contra Ecclesiam constituissent conventiculum perditæ factionis, &c. Hæc *Cyprianus* epistola 55. (seu libro primo, epistola tertia) ad *Cornelium*.

Honor dandus est Deo. Vide supra, cap. 5. §. 16.

Schisma.

INSTRUCTIONUM

HISTORICO-THEOLOGICARUM

LIBER DECIMUS-TERTIUS,

DE

PURGATORIO, & Suffragiis pro defunctis.

CAPUT PRIMUM.

Hodierna Romanæ Ecclesiæ Doctrina.

Eugenii Papæ 4. definitio Papalis & synodica, de Purgatorio & suffragiis pro defunctis.



EVgenius quartus, Papa Romanus, approbante Concilio Florentino, anno Domini 1439. in definitione illius Concilii, seu decreto unionis cum Græcis, definivit; Si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentię fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis Purgatoriis post mortem purgari: & ut à pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt, secundùm Ecclesiæ instituta. Hæc Eugenius. Synodus autem Tridentina intonat; Si quis post acceptam justificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendus vel in hoc seculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit; anathema sit. Synod. Trident. sess. 6. can. 30. Et postea eadem synodus, Sess. 25. in decreto de Purgatorio, asserit, Purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis juvari. Suffragia verò eadem enumerat, quæ prius enumeraverat Eugenius in Concilio Florentino. Refutationem autem erroris de reatu pœnæ post remissionem culpæ, dedimus supra, lib. 12. cap. 8. §. 18. & aliquot sequentibus paragraphis.

De eisdem decreta Concilii Tridentini.

Vide supra, lib. 12. c. 8. §. 18.

2. Quid autem, aut ubi sit Purgatorium, nec Florentina nec Tridentina Synodus determinat, ut neque an omnino fiat ibi culpæ alicujus remissio quoad maculam, neque de Papalium indulgentiarum virtute liberatrice, per quam animæ è Purgatorio extrahantur. Tridentini autem indulgentias laudant, & Romano Pontifici jus tribuunt statuendi de indulgentiarum dispensatione, quod ille universali Ecclesiæ jud. caverit expedire. Sess. 25. in decreto de Indulgentiis: quid autem ille judicet & statuat, manifestum est ex quotidiana ejus praxi, in dandis bullis indulgentiarum, quibus centum aut mille aut multorum millium annorum indulgentiam, aut etiam dimidiæ partis peccatorum, aut omnium peccatorum plenariam remissionem largitur venientibus Romam tempore Jubilæi, vel orantibus in hac vel illa privilegiata Ecclesia, vel oblationes facientibus huic vel illi privilegiato altari, &c.

Vide dissertationem de indulgentiis supra, lib. 12. cap. 8.

3. Cum locum modumque pœnarum Purgatorii tanquam vulgo nota supponant istæ Synodi, Purgatorii etiam definitionem, & alia quæ consultò prætererunt, haud obscurè lectorem ablegant ad receptam in scholis Romanensibus doctrinam de Purgatorio, quam generali approbatione synodica confirmare videntur.

4. Eam

4. Eam autem invenire est tum in Lombardo ejusq; interpretibus, qui synodos illas vel earum alterutram præcesserunt, 4.sent. dist. 20. & dist. 21. tum in scriptis eorum Theologorum Romanensium, qui postea synodorum illarum mentem cum approbatione publica explicarunt. ut Coster. Enchirid. cap. 11. Bellarm. libris de Purgatorio, & libris de indulgentiis. Guiliel. Bailius, in suo Catechismo, &c.

Summa doctrina Romanensium de Purgatorio. 5. Summa est; Purgatorium esse carcerem subterraneum, inferno damnatorum proximum, ubi electorum animæ à corporibus separatæ, ob peccata venialia quibus pollutæ hinc exeunt, vel ad satisfactionem Deo persolvendam temporalis pœnæ debitæ & in hac vita non expletæ pro peccato mortali remisso, quoad culpam & quoad reatum pœnæ æternæ, & quoad partem etiam pœnæ temporalis, cruciantur & purgantur igne infernali, antequam in Paradisum cœlestem transferantur. Et *Thomas* ait, eundem esse ignem qui damnatos cruciat in inferno, & qui justos in Purgatorio purgat; & quod pœna Purgatorii minima excedat maximam pœnam hujus vitæ. in 4. sentent. dist. 21. quæst. 1. art. 1. Theologi ferè omnes docent (ait *Bellarminus*) eodem in loco esse, & eodem igne torqueri damnatos, & animas Purgatorii. lib. 2. de Purgatorio, cap. 6. §. Deinde.

6. Quia verò scripsit *Gregorius*, lib. 4. dialogorum, cap. 40. & cap. 55. animabus quibusdam assignatas esse pœnas suas purgatorias in balneis: propterea distinguit *Thomas*, loco citato, (& scholastici communiter) inter locum Purgatorii secundùm legem communem, quem ajunt esse locum infernalem, inferno damnatorum conjunctum; & locum Purgatorii secundùm dispensationem, secundùm quam posse ajunt in diversis locis animas puniri, vel ad vivorum instructionem, vel ad mortuorum subventionem, ut viventibus eorum pœna innotescens, per suffragia Ecclesiæ mitigetur.

7. *Bellarminus*, lib. 1. de Indulgentiis, cap. 14. quæst. ultima, dicit *Paschalem* primum Papam Romanum, Indulgentiam ita concessisse, ut qui pro anima Patris, vel alterius particularis personæ defunctæ, tot missas celebraverit in Capella S. Zenonis, quæ est in Ecclesia S. Praxedis, animas illas de Purgatorii pœnis eripiat. Idem autem *Bellarminus*, eodem lib. 1. de Indulgentiis capite 7. Propos. 1. docet, Per indulgentias neminem absolvi nec solvi à reatu culpæ ullius, neque mortalis, neque venialis; sed tantum à reatu pœnæ temporalis quæ remanet, culpâ dimissa. Porro idem *Bellarminus*, lib. 1. de Purgatorio, capite 3. & capite 4. scribit, peccata quædam venialia, non remissa in hac vita, remitti in Purgatorio, & quoad culpam, & quoad pœnam. Et eodem libro, cap. 1. dicit Purgatorium esse locum quendam, in quo tanquam in carcere post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non plenè purgatæ fuerunt, ut nimirum sic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum. Et lib. 2. de Indulgentiis, cap. 3. hanc ponit distinctionem inter culpam & pœnam, quod culpa maculam propriè gignat; pœna autem debitorem quidem, at non sordidum faciat. Et ait non ablutionem culpæ, sed solutionem pro debito pœnæ Indulgentiis tribui. Hinc sic argumentor; Anima è corpore excedens aut habet remissionem omnis culpæ, adeo ut nulla maneat culpa ei non remissa in hac vita, aut non habet remissionem omnis culpæ, sed manent adhuc non remissa quoad culpam quædam peccata venialia. Si prius, tunc non purgatur illa anima in Purgatorio, quia jam libera est à culpa, quæ sola facit maculam & sordes: Si posterius, tunc non potest anima illa de Purgatorii pœnis eripi per Indulgentias Papales, quantumvis plenissimas, quamdiu manet aliqua macula aut reatus culpæ, quia per Indulgentias nemo solvitur à reatu ullius culpæ, sed tantum à reatu pœnæ temporalis quæ remanet, remissa culpâ. De indulgentiis autem superius disseruimus, lib. 12. cap. 8.

Vide lib. 12. cap. 8. §. 20. & §. 24. & §. 30.

Dilemma.

CAPUT SECUNDUM.

De doctrinæ hujus origine.

Apud Mosen & Prophetas nulla mentio hujus Purgatorii, ac ne in illis quidem Apocryphis libris, quos Veteri Testamento adjunctos hodierna Roma ut canonicos suscipit. Locus ille quem maximè jactant 2. Maccab. 12. orationem habet pro mortuis, & eorum reconciliationem, & resurrectionem; at pœnarum purgatoriarum nulla ibi fit mentio. Ut taceam factum Judæ, oblationem mittentis Hierosolymam, non necessariò importare supplicationem pro mortuis, sed pro congregatione superstite, ne ulterius, propter peccatum occisorum, divina prorumperet indignatio. Interpretationem illam de cura pro mortuis historicus ille de suo addidit. Quem non esse auctorem canonicum seu theopneuston, aliàs demonstravimus. Et *Gregorius* primus, Papa Romanus, libros *Maccabæorum* disertè appellat non canonicos. lib. 19. Moral. in Job, cap. 17. Neque tamen auctor ille non canonicus quicquam suggerit de Purgatorio ob reliquias pœnæ temporalis debitas pro peccato mortali remisso, vel ob peccata venialia; neque de liberatione animarum ex Purgatorio ante diem resurrectionis.

2. Maccab. 12. 43.

In prælectionibus nostris de verbo Dei.

2. Israëlitis incognitum, gentiles hoc Purgatorium excogitarunt, eisque commentum hoc acceptum referendum est. Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, cap. 11. Ethnicos Purgatorium hoc agnoscentes ad partes imprudenter advocat. De Ethnicis (inquit) patet ex Platone in Gorgia & Phædone: ex Cicerone in Somnio Scipionis in fine: & Virgil. 6. Æneid.

Ethnici doctrinæ de Purgatorio primi auctores.

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt.

Et ex Claudiano, lib. 2. in Ruffinum circa finem;

Quos ubi per varios amnes, per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine, &c.

Quamvis autem *Virgilius*, de Tartari pœnis & incolis loquens, dixerit, Tityi jecur immortale in pœnas renasci, aeternumque ibi sessurum infelicem Thesea; attamen Poetam cum Platonicis in ea fuisse opinione scripsit *Augustinus*, ut nullas pœnas nisi Purgatorias existimarent esse

post mortem, per quas mundetur quod terrenâ contagione contractum est. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 13.

Octo aphorismi doctrinæ Platonicæ de animabus hominum defunctorum.

3. Quo autem facilius collatio doctrinæ Platonicæ cum illorum Christianorum opinionibus, qui de igne Purgatorio scripserunt, institui possit, eam paucis comprehensam aphorismis subjicimus.

Omnium hominum defunctorum animas (exceptis Philosophis) ad infernos statim devehi.
1. Hanc sententiam Platonicis tribuit *Tertullianus*, lib. de anima, cap. 54. *Plato* autem, in Phædone, etiam Philosophorum defunctorum animas scribit esse ἐν ᾅδου, in inferno. Et *Virgilius* hanc repetens Platonicorum sententiam, lib. 6. Æneid. nullas animas excipit, sed omnes ad infernum deducit, quique sacerdotes casti, quique pii vates, &c. Eundem autem dici & Plutonem & Haden, scribit Plato in Cratylo, ubi disserit etiam de nominum istorum notatione sive etymologia.

2. Multas animas ad inferos missas, licet beatitudini destinatas, retinere adhuc, post separationem à corpore, delictorum quorundam reatum, & peccati labem. Id quod Virgilius in hunc modum expressit.

Quin, & supremo cum lumine, vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitusque necesse est
Multa diu concreta modis molescere miris.

3. Idcirco eas statim post excessum è corpore judicari, & pœnis subdi in inferno, quibus delicta luant, & purgentur, scribit Plato, lib. 10. de Republica. Hinc illud Virgilii;

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt.

4. Pœnas illas patiuntur vel aëreas, vel in aquis, vel in igne.

——— *aliæ panduntur inanes*
Suspensæ ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Plato etiam in Phędone scribit, malorum hominum defunctorum animas circa monumenta, & sepulcra oberrare, pœnas pendentes.

5. Suppliciis tandem exemtas transferri in sedes beatas in Campis Elysiis, quamvis nondum perfectè puras, atque ibi feliciter requiescere, donec longa dies omnem eis labem exemerit. unde Anchises in inferno ita loquens introducitur,

Quisque suos patimur manes; exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arva tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Æthereum sensum, atque auraï simplicis ignem.

6. Sic penitus purgatas, & jam perfectè puras, tandem volventibus annis in nova corpora remitti, omnium priorum oblitas. Plato in Phædone, & in Menone, contendit ex mortuis fieri viventes, per animarum reditum in nova corpora. & hominum μάθησιν esse ἀνάμνησιν, id est, discere esse reminisci. Et lib. 10. de Republica, scribit animas è corporibus egressas conficere iter mille annorum [τὴν πορείαν χιλιετῆ] & deinde in corpora reverti vel humana, vel bestialia, & in hanc sententiam canit Poeta;

Has omnes, ubi mille rotam volvêre per annos,
Lethæum ad fluvium Deus evocat agmine magno:
Scilicet immemores supera ut convexa revisant,
Rursus & incipiant in corpora velle reverti.

Hanc esse omnium animarum humanarum viam, ut nullæ omnino quarumcunque animarum & quantumcumque flagitiosarum pœnæ sint æternæ; scribit Plato in Phædone, & lib. 10. de Republica. Quam Platonicorum sententiam refert etiam Augustinus lib. 21. de Civitate Dei, cap. 13. & refellit cap. 17. 7.

Nullam prorsus animam, quamvis cœlo receptam, ab his statuum vicibus esse immunem, quin ad corpora & miserias revolvatur: scribit *Plato* lib. 10. de Republica. Quem errorem refutat *Augustinus*, libro duodecimo de Civitate Dei, capite vigesimo. ubi *Ludovicus Vives*, in Commentario, monet hac de re ipsos inter se Platonicos dissentire. 8.

Montanus hæresiarcha anno Dom. 173. vide supra, lib. 12. c. 10. § 1. & § 2. & infra, cap. 9. hujus libri, § 22.

4. Ex istis Platonicis opinionibus, tres primas amplexus *Montanus* Hæresiarcha, ejusque discipulus *Tertullianus*, dixerunt neminem à corpore peregrinatum immorari statim apud Dominum, nisi ex martyrii prærogativa; solis enim martyribus aperiri è vestigio Paradisum, reliquas omnes animas apud inferos sequestrari in diem Domini, & quamvis justorum animæ ibi foveantur interim sub exspectatione judicii, modicum tamen quodque delictum illic eas luere mora resurrectionis, in carcere scilicet illo, unde non exitur ante solutionem novissimi quadrantis. Hoc Paracletum suum, sive Montanum hæresiarcham, frequentissimè commendasse scribit Tertullianus, lib. de anima, cap. 35. & 55. & 58. seu ultimo. Et idipsum affirmat lib. de resurrectione carnis, cap. 43.

Montani dogma de statu animarum hominum defunctorum.

Origenes florebat anno Dom. 220. & mortuus est anno Domini 256.

5. Postea *Origenes* secundam & quintam & septimam & octavam, & ex parte etiam quartam & sextam propositiones Platonicas sequutus, & quibusdam de suo additis, dogmata hæc in Ecclesiam introduxit.

1. Patriarchas & Prophetas & Apostolos nondum recepisse lætitiam suam, sed adhuc pro erroribus nostris dolere, & lugere nostra peccata, & exspectare nos ut nobiscū perfectam beatitudinem accipiant in die ultimo judicii: Quamvis interea etiam lætitiam habeant. homil. 7. in Leviticum. Et quod sancti quique discedentes de hac vita permaneant in loco aliquo in terra posito, quem Paradisum dicit Scriptura divina, velut in quodam eruditionis loco, vel schola animarū, in quo de omnibus his quæ in terris viderant doceantur, judicia quædam accipiant, etiam de consequentibus & futuris. Et, quo quisque velocius profecerit, eo citius inde ad aëris locum ascendere, ibique tamdiu permanere, donec rationem dispensationis eorum quæ in aere geruntur agnoscant, & ita per singulas sphæras, per locorum singulorum mansiones, ad Cœlorum regnum tandem pervenire. lib. 2. de principiis, sive περὶ ἀρχῶν, cap. 12.

Ejus dogmata de statu animarum hominum defunctorum, & de igne Purgatorio, & de dæmonibus.

2. Omnes homines justos & injustos, ipsosque adeo Apostolos, per ignem transituros in die judicii, ignem, inquam, illum qui præparatus est peccatoribus: & justos qui perfectè justi sunt, transire

Fluvius ignis, omnibus transeundus, in die judicii.

transire fluvium illum ignis sine læsione: reliquos in eo detineri donec purgentur ab immunditie: & pro qualitate vulneris peccati, etiam medendi spacia unicuique propagari, aliis citius, aliis autem tardius inde emergentibus. homil. 3. in Psal. 36. & homil. 8. in lib. Numerorum, lib. 2. de principiis, capitib. 10. & 11. & homil. 13. in Hieremiam.

3. *Purgatio & salus omnium hominum & dæmonum.* *Vide lib. 3. cap. 26.* Hoc igne purgatorio omnes homines quantumcunque facinorosos, atque ipsos etiam Dæmonas purgandos esse, ut tandem omnes homines & omnes Dæmones, licet non subito, sed paulatim, infinitis & immensis labentibus seculis, cum sensim & per singulos emendatio fuerit & correctio progressa, præcurrentibus aliis, & aliis postea per multos & innumeros ordines insequentibus, Deo reconcilientur & salutem consequantur. lib. 2. de principiis, capite 6. & lib. 3. cap. 6. & Tom. 18. in Euang. Johannis. & homil. 8. in Leviticum. hoc ipsum accommodat ad illum peccatorem, cujus peccatum tale est, quod non remittatur neque in præsenti seculo, neque in futuro: talem ait unam & aliam septimanam, (id est, hoc seculum & quod inter diem mortis & diem ultimi judicii futurum est) transiturum in immunditia sua, & tertia demum incipiente oboriri septimana, purgari ab immunditia. Vide & homil. 8. in Josua. *Matth. 12. 32.*

Unamquamque rationabilem naturam posse ab uno in alterum ordinem transire, & per singulos in omnes, & ab omnibus in singulos pervenire. lib. 1. de Principiis cap. 6. 4.

Naturam rationabilem non posse absque corpore vitam degere. lib. 4. de principiis, in Anacephalæosi. 5.

In ipsis cœlestibus locis, in quos sancti transferentur, in fine mundi, præparari à Domino civitatem refugii, in qua ad tempus habitare debeant, qui non voluntaria peccata commiserunt, seu qui ignoranter peccaverunt: si tamen mundi inveniantur, & alieni ab iis peccatis quæ voluntate commissa sunt. homil. 28. in lib. Numer. ubi *Genebrardus* adjecit in margine notam admodum ineptam, videlicet; Purgatorium significatum per civitates refugii. cum *Origenes* loquatur de loco cœlesti quibusdam assignando in fine mundi. 6. *Civitas refugii in locis cælestibus.* *Genebrardi parerga.*

6. Romanenses in suo dogmate de Purgatorio, parum ab *Origene*, plura à *Montano*, plurima verò à Gentilibus mutuati sunt. id quod quilibet facta collatione protinus deprehendet.

CAPUT TERTIUM.

Opinio quorundam Patrum, de exploratorio & purgatorio quodam igne in die ultimi judicii.

OPinionem Origenis de exploratorio & purgatorio quodam igne, per quem omnibus sit eundum, in die judicii, sequuti sunt Lactantius, Hilarius, Basilius, Ambrosius, & quidam alii Patres. Inter quos Gregorius Nyssenus etiam de reconciliatione tandem omnium hominum & dæmonum consentit cum Origene. *Vide c. 6. §. 20.*

Lactant. 2. *Lactantius*, lib. 7. divinarum Institutionum, cap. 21. Sed (inquit) & justos cum judicaverit, etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel pondere, vel numero prævaluerint, perstringentur igne, atque amburentur; quos autem plena justitia, & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sentient; habent enim aliquid inde, quod vim flammæ repellat ac respuat. Tanta enim virtus est innocentiæ, ut ab ea ignis ille refugiat innoxius, qui accepit à Deo hanc potestatem, ut impios urat, justis obtemperet. Nec tamen quisquam putet, animas post mortem protinus judicari. Omnes in una communique custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus Judex meritorum faciat examen. Hæc Lactantius.

Hilarius. Psal. 119. 20. 3. *Hilarius* Pictaviensis, in Psal. 118. (seu 119.) in Gimel. in illa verba, *Concupivit anima mea, ut desiderem judicia tua in omni tempore.* Arduum (inquit) & naturæ humanæ periculosissimum Dei desiderare judicia. Cum enim nemo vivens in conspectu ipsius mundus sit; quomodo desiderabile ejus potest esse judicium? An, cum ex omni otioso verbo rationem simus præstituri, diem judicii concupiscimus, in quo nobis est ille indefessus ignis obeundus, in quo subeunda sunt gravia illa expiandæ à peccatis animæ supplicia? Beatæ MARIÆ animam gladius pertransivit, ut revelarentur multorum cordium cogitationes. Si in judicii severitatem capax illa Dei virgo ventura est, desiderare quis audebit à Deo judicari? Hæc Hilarius. *Luc. 2. 35.*

4. *Ambrosius*, in Psal. 36. (seu 37.) in illa verba, *Framea peccatorum intret in corda ipsorum.* Omnes (inquit) igne examinabimur. Igne purgabuntur filii Levi, igne *Ezechiel*, igne *Daniel.* Sed hi, etsi per ignem examinabuntur, dicent tamen, *Transivimus per ignem & aquam.* Alii in igne remanebunt. Hæc ibi. ubi etiam adducit similitudinem maris rubri, per quod transiverunt Israëlitæ, sed demersi sunt Ægyptii. Idem etiam Ambrosius, in Psal. 118. (seu 119.) in *Resh.* in illa verba, *Vide humilitatem meam, & erue me.* Omnes oportet per ignem probari, quicunque ad Paradisum redire desiderant. Non enim otiose scriptum, quod, ejectis Adam & Eva de Paradisi sede, posuit Deus in exitu Paradisi gladium igneum versatilem. Omnes oportet transire per flammas, sive ille *Iohannes* Euangelista sit, sive sit *Petrus.* Sed ille examinabitur ut argentum, ego examinabor ut plumbum: donec plumbum tabescat, ardebo. Si nihil argenti in me inventum fuerit, heu me, in ultima inferni detrudar, aut ut stipula totus exurar. Si quid inventum in me fuerit auri vel argenti, non per meos actus, sed per misericordiam & gratiam Christi, per ministerium sacerdotii, dicam fortasse ego; Etenim qui sperant in te, non confundentur. Illo igitur igneo gladio iniquitas exuretur, quæ sedet super talentum plumbeum. Ideo unus ignem illum sentire non potuit, qui est justitia Dei Christus, quia peccatum non fecit. Nihil enim ignis in eo quod exurere posset, invenit. ——Teneamus hic positi humilitatem, ut cum unusquisque nostrûm venerit ad judicium Dei, ad illos ignes quos transituri sumus, dicat; *Vide humilitatem meam, & erue me.* Hæc *Ambrosius.* *Ambrosius. Ps. 37. 15.* *Ps. 66. 12.* *Psal. 119. 153.* *Gen. 3. 24.* *Psal. 25. 3.* *Zachar. 5. 7, 8.*

Hieronym. 5. *Hieronymus*, in suo Commentario, in cap. 66. Esaiæ, postrema illius capitis verba exponit de ultimo judicio, & ait; Sicut diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo; Psal. 13. (seu 14.) 1. Non est Deus, credimus æterna tormenta: Sic peccatorum atque impiorum & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiam judicis. Hæc ibi, dum respondet eis qui, cum *Origene*, volunt supplicia aliquando finiri. Idem etiam, in suo Commentario in Daniel. 7.9,10. in Dan. 7. 9, 10. illa verba; *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, &c. Thronus* (inquit) *ejus flamma ignis*, ut peccatores tormentorum magnitudinem pertimescant: & justi salventur: Ezech 1. 26,27. sic tamen quasi per ignem. *Rota ejus ignis accensus*, sive currus ejus. Et in *Ezechiel*, quadrigæ sedens inducitur Deus, & omnia Dei flammea Deut. 4. 24. 1. Cor. 3. 12, 15. sunt. De quo & alibi dicitur; *Deus ignis consumens est.* ut lignum, fœnum, stipulam, arsura in die judicii noverimus. Et in Psalmis legimus; *Ignis* Psal. 96. (seu 97.) 3. *ante eum præcedet, & inflammabit in circuitu omnes inimicos ejus. Fluvius igneus rapidusque egrediebatur à facie ejus*, ut peccatores traheret in Dan. 7.10. gehennam. Hæc *Hieronymus*.

August. Malach. 3. 1, 2, 3. 6. *Augustinus*, lib. 20. de Civitate Dei, capite 25. Judicium (inquit) novissimum prophetavit Propheta *Malachias*, dicens; Ecce venit dicit Dominus omnipotens. Et quis sustinebit diem introitus ejus, aut quis ferre poterit ut aspiciat eum: quia ipse ingredietur quasi ignis conflatorii, & quasi herba lavantium; & sedebit conflans, & mundans sicut aurum, & sicut argentum, & emundabit filios Levi, &c. Ex his quæ dicta sunt, videtur evidentius apparere in illo judicio quasdam quorundam purgatorias pœnas futuras. ——— Filios autem Levi & Juda & Hierusalem, ipsam Dei Ecclesiam debemus accipere, non ex Hebræis tantum, sed ex aliis etiam gentibus congregatam, nec talem, qualis nunc est, ubi si 1 Ioan. 1. 8. dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, sed qualis tunc erit velut area per ventilationem, ita per judicium purgata novissimum, eis quoque igne mundatis, quibus talis mundatio necessaria est, ita ut nullus omnino sit, qui offerat sacrificium pro peccatis suis. Et capite 26. ejusdem libri; Nunquid (inquit) dicturus est quispiam hoc fidei tempus illi fini esse coæquandum, quando igne judicii novissimi mundabuntur, qui offerunt hostias in justitia. Ac post talem mundationem nullum peccatum justos habituros esse credendum est. ——— Deinde propter eos, qui non mundatione, sed damnatione sunt di- Malach. 3. 5. gni, Et accedam, inquit, ad vos in judicium, & ero testis velox super maleficos & super adulteros, & cætera. Hæc Augustinus.

7. Et in eandem sententiam, auctor homiliæ 16. quæ Augustino tribuitur, in libro quinquaginta homiliarum; Resurrectio (inquit) & glorificatio Domini nostri Jesu Christi ostendit nobis vitam, quam accepturi sumus cum venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. ——— Hæc pœna illos manebit, qui amisso & non reparato per pœnitentiam baptismo, Matth. 3. 12. in æternum peribunt. Ad quos dicitur, Paleas autem comburet igne inextinguibili. Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de qui- 1. Cor. 3. 15. bus Apostolus dicit. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluvium igneum, de Dan. 7. 10. quo propheticus sermo commemorat, & fluvius igneus currebat ante eum: per fluvium igneum & vada ferventibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna deſæviet. Et quia sermo divinus, quodam loco, æneæ ollæ Ezech. 24. 11. animam peccatricem comparat, dicens, Pone illam super prunas vacuam, donec concalescat æs ejus, & omne stannum ejus defluat: illic sermones otiosi & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo levium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic stannum vel plumbum diversorum subrepentium delictorum, quæ divinam imaginem obscuraverant, consumentur: quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas & lacrymas, compendiosa tractatione, potuissent. Hæc auctor illius homiliæ, quam in Possidii indiculo operum Augustini se non invenisse scribit Possevinus. De De 50. homiliis, quæ Augustino tribuuntur. homiliis (inquit) quinquaginta, solum quæ subjiciuntur, inveni in Indiculo Possidii. 10. 11. 28. 32. 34. 45. & 50. De reliquis ambiguum est: tametsi credibile est, vel omnes, vel majorem partem esse Augustini. Hæc Antonius Possevinus, in apparatu sacro. Verba autem illa, modo recitata, de transitu per fluvium igneum & vada ferventibus globis horrenda, Bellarminus, libro Euseb. Emissenus. primo de Purgatorio, capite decimo, tribuit Eusebio Emisseno, homil. 3. de Epiphania. eaque perperam applicat ad purgatorias pœnas animarum separatarum. cum ab auctore manifestè referantur ad ignem diei judicii.

8. *Sedulius*, & *Primasius*, in suis Commen- Sedul. & Primas. 1. Cor. 3. 13. tariis in 1. Corinth. caput 3. exponentes verba illa Apostoli, *Et uniuscujusque opus quale sit ignis probabit.* per ignem intelligi ajunt examinationem judicii, vel præsentem tribulationem.

9. *Basilius* magnus, lib. de Spiritu Sancto, ca- Basil. Casariensis. pite decimo quinto, exponens verba illa Johan- Matth. 3. 11. nis Baptistæ, *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*: Ignis baptismum (inquit) vocans explorationem, quæ fiet in judicio [τὴν ἐν τῇ κρίσει δοκιμασίαν,] quemadmodum ait Apostolus, *Uniuscujusque opus quale sit, ignis* 1. Cor. 3. 13. *probabit*. Et rursum, *Dies enim manifestabit, quia in igne revelatur*. Ibidem. Similia sunt quæ legimus apud eundem Basilium de igne expurgante, in caput quartum Esaiæ: ex quo loco verba Basilii inferius exhibebimus. Infra, c. 8. §. 11. & 12. Et apud Gregorium Nyssenum, oratione de mortuis. Et orat. de anima & resurrectione. Gregor. Nyssen. Nec dissimile est, quod de igne illo in ultimo die futuro scripsit Vide c. 8. §. 20. Gregorius Nazianzenus, sub initium oratio- Gregor. Nazianz. nis 26. δηλώσει σαφῶς ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ πάντα κρίνεται, ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. id est; perspicuè declarabit dies revelationis, ignisque ille postremus, quo nostra omnia dijudicantur aut purgantur. Et quod scripsit Johannes Chrysostomus, prope finem Chrysost. homiliæ quartæ in Euangelium Matthæi; sanctos in die judicii ambulaturos per fluvium ignis [διὰ τοῦ ποταμοῦ τοῦ πυρὸς] illæsos: at ignem absorpturum impios. Et quæ de acri & vehementi examine per ignem futuro in die judicii, scripsit Theodoretus, in 1. Corinthios 3. 13, Theodoret. 14, 15.

10. Pe-

Impostura Romanensium. 10. Per hæc detegitur impostura Romanensium, talia veterum loca allegantium pro Purgatorio illo, quo Romanenses imaginantur animas à corporibus separatas torqueri, ante diem judicii.

11. Hujusmodi autem Purgatorii, quale tuentur Romanenses, suspicio quædam incessit quorundam animis, paulo post annum Domini 400. ut patet ex *Augustino*, qui in suis operibus modò illud admittere, modò de eodem ambigere, aliquando verò illud veluti ex professo evertere videtur. *Annotatio, de Purgatorio, de quo certant Romanenses vide c. 7. §. 1. & §. 12.*

CAPUT QUARTUM.

Sententiæ Augustini, quibus putatur asserere Purgatorium illud, de quo certant Romanenses: cum earundem sententiarum vindiciis.

Temporarias (inquit) pœnas alii in hac vita tantùm, alii post mortem, alii & nunc & tunc, verumtamen ante judicium illud severissimum novissimumque patiuntur. Non autem omnes veniunt in sempiternas pœnas, quæ post illud judicium his sunt futuræ, qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdam quod in isto non remittitur, remittitur in futuro seculo, id est, ne futuri seculi æterno supplicio puniantur. August. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 13. Huic sententiæ non congruit doctrina Romanensis de Purgatorio, in quo eam tantummodo culpam remitti, vel pœnam pendi ajunt, cujus reatus supplicium æternum non erat allaturus. Præterea Augustinus pœnas temporales vocat illas, quas post mortem & ante diem judicii, & usque ad diem judicii, patiuntur animæ, habentes reatum peccati mortalis, & supplicii æterni. Et his solis attribuit pœnas post mortem temporales, eisdemque futuras dicit post judicium pœnas sempiternas. Quamvis nonnullis remitti existimet in futuro seculo, id est, in die judicii, reatum aliquem peccati mortalis & supplicii æterni, nondum ante illud tempus remissum. Futurum autem seculum, loco citato, ex mente Augustini, esse diem novissimi judicii, patet ex ipsius Augustini verbis, cap. 24. ejusdem libri; Facta (inquit, resurrectione mortuorum, non deerunt quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impertiatur misericordia, ut in ignem non mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur neque in hoc seculo neque in futuro, nisi essent quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro. Hæc ibi. Aliena hæc sunt à Pontificiorum doctrina de Purgatorio. *Futurum seculum.* *Matth. 12. 32.*

2. Adferri solent & hæc verba ex eodem opere; Tales constat ante judicii diem per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus æterni ignis suppliciis non tradendos. August. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 24. Ludovicus Vives, in Commentario in hunc locum, annotat, non legi verba ista in antiquis libris Brugensibus & Coloniensibus, neque in exemplaribus Friburgi excusis: & in margine ejusdem Commentarii (edit. Paris. anno Domini 1531.) adjicitur hæc nota, *Caret eis & Parisiense exemplar.* Quamvis autem essent ipsius hæc verba Augustini, non tamen haberent in eis Romanenses idoneum doctrinæ suæ præsidium; cum neque ignis purgatorii fiat mentio, neque liberationem ex pœnis illis temporalibus, quæcunque tandem illæ forent, intellexerit Augustinus ante diem ultimi judicii, sicut ejus verba ex eodem capite modò recitata declarant.

3. Scribit etiam Augustinus, lib. 21. de Civitate Dei, capite 16. Infantes & pueros, accepto baptismo hanc vitam finientes, non solùm pœnis non præparari æternis, sed ne ulla quidem post mortem Purgatoria tormenta pati. Et postea, eodem capite, sic hortatur adultos; Quisquis igitur cupit pœnas evadere sempiternas, non solum baptizetur, verumetiam justificetur in Christo; ac sic verè transeat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi ante illud ultimum tremendumque judicium. His verbis Augustinus de pœnis purgatoriis duas proponit assertiones negativas. 1. Infantes & pueri ante usum rationis, accepto baptismo, vitam hanc finientes non sentient post hanc vitam ulla tormenta purgatoria. 2. Purgatoriæ pœnæ nullæ futuræ sunt, nisi ante ultimum judicium. Sed non affirmat futuras post mortem. Negat parvulos baptizatos, eas pati post mortem; & ideo negat, quia quibusdam illo tempore incipiebant esse formidini, eo quod suspicarentur futuras istiusmodi pœnas post mortem: hanc ille formidinem fidenter pellit de parvulis baptizatis. De adultis autem nihil determinat, præterquam quod non sint futuræ pœnæ ullę purgatoriæ, nisi ante judicium. (contra opinionem Origenis, quam tamen alibi ipse Augustinus non aversatur, sicut ostendimus præcedente capite, §. 6. Et fortasse particula *nisi* hoc loco, est supposititia.) Sed non ait futuras post mortem, ante ultimum judicium. Nam ipsæ pœnæ purgatoriæ, quas in hac vita patimur, & ipsa mors corporis, sunt ante judicium. Nos verò (inquit Augustinus, libro vigesimo primo, de Civitate Dei, cap. decimo tertio,) etiam in hac quidem mortali vita esse quasdam pœnas purgatorias, confitemur, non quibus affliguntur, quorum vita vel non inde fit melior, vel potius inde fit pejor, sed illis sunt purgatoriæ, qui eis coërciti corriguntur. Et ejusdem libri capite vigesimo sexto. Potest (inquit) ad istam tribulationem pertinere etiam ipsa mors carnis, quæ de peccati primi perpetratione concepta est, & secundùm cujusque ædificium tempore suo ab unoquoque suscepta. Possunt & persecutiones Ecclesiæ, quibus martyres coronati sunt, & quas patiuntur quicunque Christiani, probant utraque ædificia velut ignis, &c. *Pœna purgatoria in hac vita.*

4. Adferunt etiam Papistæ, pro suo Purgatorio, hæc sequentia Augustini testimonia. De Genesi contra Manichæos, libro 2. capite 20. Qui fortè (inquit) agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam ęternam. Et in Psal. 37. ad initium Psalmi, scribit Augustinus; In hac vita purges me, & talem me reddas, cui jam emendatorio igne non opus sit: propter illos qui salvi erunt; sic tamen quasi per ignem. Quare? nisi quia hic ædificant supra fundamentum ligna, fœ-

fœnum, stipulam? ædificarent autem aurum argentum, lapides pretiosos: & de utroque igne securi essent: non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios; sed etiam de illo, qui emendabit eos qui per ignem salvi erunt. Dicitur enim; Ipse autem salvus erit: sic tamen
1. Cor. 3. 15. quasi per ignem. Et quia dicitur, salvus erit, contemnitur ille ignis. Ita planè, quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quicquid potest homo pati in hac vita. Hæc ibi. At istis locis intelligit Augustinus fluvium illum igneum, per quem omnes in die ultimi judicii transituros esse existimabant multi veteres, & ipse Augustinus, sicuti præcedente capite ostensum est. Non intelligi autem, istis locis, ignem illum Purgatorium, in quem ingredi statim post mortem, non eorum animas qui ædificarunt aurum, argentum, lapides pretiosos; sed, solas animas eorum qui ædificarunt ligna, fœnum, stipulam, supra fundamentum, tradunt Romanenses; patet ex ipsius verbis Augustini, Enchiridii capite 68. ubi ait: Ignis, de quo loquutus est eo loco Apostolus Paulus, talis debet intelligi, ut ambo per eum transeant, id est, & qui ædificat supra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos; & qui ædificat ligna, fœnum, stipulam. Et lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. de eodem igne dicit; Illo quippe igne utrique probandi sunt. Hæc Augustinus.

5 Recitant ex homilia 16. in libro 50. homiliarum, qui Augustino tribuitur, hæc verba; qui temporalibus pœnis digna gesserunt, per ignem quendam purgatorium transibunt: de quo Apostolus inquit; Salvus erit: sic tamen quasi per ignem. Hęc Bellarminus adducit in patrocinium doctrinæ Romanensium, lib. 1. de Purgatorio, cap. 10. Sed iniquè egit Bellarminus, cum loquatur auctor illius homiliæ, non de igne illo purgatorio, de quo certant Romanenses; sed de fluvio illo igneo in die ultimi judicii. ut patet ex ipsius verbis, quæ ex eadem homilia recitavimus præcedente capite, §. 7.

CAPUT QUINTUM.

Ejusdem Augustini una sententia, qua se profitetur dubitare, num defunctorum spiritus, qui igni æterno tradendi non sunt, sentiant interim, ante diem ultimi judicii, pœnas temporales in igne aliquo purgatorio. Et alia ejusdem sententia, qua dubitare se profitetur de igne aliquo purgatorio post hanc vitam.

Augustinus, lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. Post istius (inquit) corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporū futurus est damnationis & remunerationis ultimus dies, si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum ejusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi qui non habuerunt tales mores & amores in hujus corporis vita, ut eorum ligna, & fœnum, & stipula consumatur: alii verò sentiant, qui ejusmodi secum ædificia portaverunt, sive ibi tantùm, sive & hic & ibi, secularia quamvis à damnatione venialia concremantem ignem transitoriæ tribulationis inveniant, non redarguo, quia forsitan verum est. Potest quippe ad istam tribulationem pertinere etiam ipsa mors carnis, possunt & persecutiones Ecclesiæ. Hæc ibi. Ac si diceret, neque vehementer resisto, neque fidenter affirmo, quia forsitan verum est, forsitan falsum est. seu (ut ipse Augustinus de quadam alia quæstione loquitur, eodem libro vigesimo primo, de Civitate Dei, capite vigesimo quarto,) non ideo confirmo, quoniam non resisto. Aliam autem expositio-
1. Cor. 3. 13, 15. nem verborum Apostoli magis probat Augustinus ibidem, & Enchiridii capite sexagesimo octavo, & alibi passim, nempe ut per ignem intelligatur vel examen ultimi judicii, vel afflictio in hac vita.

2. Idem Augustinus, in Enchiridio ad Lauren-
1. Cor. 3. 15. tium, postquam capite 68. verba Apostoli, dicentis ædificatores lignorum, fœni, stipulæ, super fundamentum, salvos futuros, sic tamen quasi per ignem, accipienda esse monuit de tentatione tribulationis in hac vita, quæ homines eorumque opera velut ignis explorat: subjungit sequente capite, videlicet capite 69. hæc verba; Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, & utrum ita sit, quæri potest. Et aut inveniri aut latere nonnullos fideles per ignem quendam Purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiusque salvari: non tamen tales, de quibus dictum est, quod regnum Dei non possidebunt, nisi convenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Hæc ipsa verba repetit Augustinus, lib. de octo Dulcitii quæstionibus, quæst. 1.

3. His verbis dubitare se profitetur, utrum fideles experiantur aliquem ignem Purgatorium post hanc vitam. Si autem quæras, de quo igne post hanc vitam illi sermo fit, utrum de igne aliquo quem sentiant defunctorum spiritus ante resurrectionem corporum, an de igne illo ultimi judicii: Respondeo; verisimilius est eum loqui de igne illo ultimi judicii, per quem omnibus eundum esse existimabant quidam veteres. Nam cap. 68. dixit, ignem de quo loquutus est Apostolus, talem debere intelligi, ut ambo per eum transeant, id est, & qui ædificat supra fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, & qui ædificat ligna, fœnum, stipulam: & non unius eorum, sed utriusque opus hoc igne probari. Deinde, cap. 69. dicit, tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non esse, & utrum ita sit, quæri posse.

4. Enchiridion ad Laurentium, & librum de octo quæstionibus ad Dulcitium, scripsit Augustinus jam senex, postquam absolvisset opus de Civitate Dei, ut ipse testatur Augustinus, lib. 2. Retractationum, capitibus 43. 63. 65.

5. Fallitur autem, vel lectorem vult fallere Bellarminus, lib. 1. de Purgatorio, cap. 10. quando ait, Augustinum lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. & in Enchiridio, capite 69. non dubitare de pœna animarum in Purgatorio, post hanc vitam, sed de modo, & qualitate: Et in priore quidem loco solùm dubitare, an ignis purgatorius sit idem in substantia cum igne Gehennæ, de quo dicitur, Matth. 25. Ite in ignem æternum. In posteriore autem dubitare, an post hanc vitam urentur animæ igne illo doloris de amissione tempo-

Detegitur ac refutatur error, vel impostura Bellarmini.

Matth. 25. 41.

temporalium, quo hîc uti solent, cum rebus valde dilectis carere coguntur. Hæc non est dubitatio Augustini, sed hallucinatio vel impostura Bellarmini: nam ipsa Augustini verba, modò recitata, apertè clamant, Augustinum in utroque loco dubitare de pœna animarum post hanc vitam: & priore quidem loco dubitare, an solùm in hac vita, vel etiam post hanc vitam ignem transitoriæ tribulationis quidam inveniant: & posteriore loco dubitare, num per ignem quendam Purgatorium fideles probentur post hanc vitam, & quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiúsque salventur.

CAPUT SEXTUM.

Sententiæ quædam Augustini contra Purgatorium.

IN requie (inquit) sunt animæ piorum à corpore separatæ: impiorum autem pœnas luunt: donec istarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem, quæ secunda dicitur, corpora reviviscant. Augustinus, lib. 13. de Civitate Dei, cap. 8. Et statim hanc quæstionem subjicit, cap. 9. Sed id tempus, quo animæ à corpore separatæ, aut in bonis sunt, aut in malis, utrum post mortem potiùs, aut in morte dicendum est? Unde patet, animas illas in requie, esse in bonis, secundùm Augustinum, id est, in eo statu in quo est Lazarus ille; de quo dicitur in Euangelio Lucæ, cap. 16. vers. 25. quod in vita sua receperit mala, nunc autem solamen recipiat: cum è contrario impius ille dives in vita sua receperit bona, nunc autem crucietur. Vide §. 6.

Luc. 16. 25.

2. Idem Augustinus, libro 1. de Civitate Dei, cap. 13. & lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 3. Cum desunt (inquit) ea quæ curandis funeribus condendisque corporibus defunctorum adhiberi solent, non efficiunt miseros, in occultis piorum sedibus jam quietos.

3. Et lib. 12. de Civitate Dei, cap. 9. Pars quæ conjungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, & nunc mortaliter peregrinatur in terris: vel in eis qui morte obierunt, secretis animarum receptaculis sedibusque requiescit. In hæc Augustini verba Ludovicus Vives in Commentario ait; Non dubitat de earum gloria etiam ante judicium, sed de loco gloriæ. Nam ubique possunt beatæ esse, cum ubique sit Deus, cujus fruitione sunt beatæ. Hæc Vives, exponens hæc Augustini verba, *secretis animarum receptaculis*. Hunc autem esse statum omnium defunctorum, qui æternâ beatitudine fruentur, asserit Augustinus.

Christus purgatorium.

4. Idem, lib. 10. de Civitate Dei, cap. 24. Christum dicit esse principium, cujus incarnatione purgamur. Et ibidem eum vocat Purgatorium.

Ioan. 6. 54.

5. Idem Augustinus, Tractatu 26. in Euangelium Johannis, in illa verba Domini; *qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.* Promissionem istam resuscitationis exponens, ait; Ut habeat interim secundùm spiritum vitam æternam in requie, quæ sanctorum spiritus suscipit: quod autem ad corpus attinet, nec caro ejus vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum, &c. Ergo, secundùm Augustinum, omnium fidelium defunctorum spiritus habent vitam æternam in requie sanctorum.

Refellitur figmentum Bellarmini, de requie sanctorum ærumnosa post hanc vitam.

6. Est autem illa palàm violenta & prorsus absurda interpretatio Bellarmini, lib. 1. de Purgatorio, cap. 13. qua requiem & gaudium sanctorum, post mortem corporis, interpretatur certitudinem suæ æternæ salutis, quam dicit in quibusdam conjunctam esse cum admixtione temporalis pœnæ & doloris. Falsa, inquam, est ista glossa, & planè commentitia: nihil enim istiusmodi apud Augustinum invenitur; & Augustini verbis repugnat: nam Augustinus ista duo pœnam & requiem, tanquam ἀντιδιῃρημένα inter se opponit, & requiem exponit statum in bonis, pœnam verò in malis. Neque Bellarminum adjuvat distinctio inter pœnas temporales & æternas; nam Augustinus loquitur de statu, in quo post corporis mortem, ante diem judicii, interim sunt defunctorum animæ, donec istarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem corpora reviviscant. loquitur igitur de ambarum statu temporali, & piis temporalem requiem, & gaudium; impiis autem temporales tribuit pœnas & tormenta.

Supra, §. 1.

7. Augustinus, tractatu 49. in Euangelium Johannis; Diversæ (inquit) custodiæ mortuorum, & diversa merita resurgentium: receptus est pauper: receptus est dives: sed ille in sinu Abrahæ: ille ubi sitiret, & guttam non inveniret. Habent ergo omnes animę, ut ex hac occasione instruam charitatem vestram; habent omnes animæ, cum de seculo exierint, diversas receptiones suas: habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, boni fideles; omnes tamen adhuc in fine recepturi sunt quod promisit Deus: promissa enim est resurrectio etiam carnis, mortis consumtio, vita æterna cum Angelis: hoc omnes simul accepturi sumus: Nam requiem quæ continuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cum moritur. Priores acceperunt Patriarchæ, videte ex quo requiescunt: posteriores Prophetæ, recentius Apostoli, multo recentiores sancti martyres, quotidie boni fideles: & alii in ista requie tamdiu sunt, alii non tamdiu; alii paucioribus annis, alii recenti tempore. Cum verò ab hoc somno evigilabunt, simul omnes quod promissum est accepturi sunt. Ex his Augustini verbis liquidò constat, eum sensisse, omnium qui in ultima resurrectione vitam æternam cum Angelis accepturi sunt, atque adeò omnium electorum animas, continuò post mortem corporis, recipi in illam requiem, in qua nunc sunt animæ Patriarcharum, & Prophetarum, & Apostolorum, & Martyrum, gaudentes, omnisque tormenti expertes.

Recepti sunt in pace sancti Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, boni fideles.

Requies continuò post mortem datur.

Somnus pacis. Vide cap. 11. §. 2.

Requiescũt in pace.

8. Idem, Tractatu 84. in Euangelium Johannis. Ad ipsam mensam Domini non sic martyres commemoramus; quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus. Ergo, secundùm Augustinum, etiam illorum fidelium defunctorum spiritus, pro quibus orationes fiebant, requiescebant in pace. Non igitur pro liberatione è Purgatorio, neque pro mitigatione alicujus

De orationibus pro defunctis, vide inferius, cap. 9 & cap. 10.

cujus præsentis pœnæ, orationes pro defunctis fieri volebat Augustinus, aut hanc ex illis orationibus utilitatem intelligebat, quando eas mortuis prodesse dicebat: sed orandum esse putabat pro mortuis, ut misericordiam apud Dominum invenirent in die ultimi judicii, & in ignem non mitterentur æternum. Vide supra, cap. 4. §. 1. & infra, cap. 9. & cap. 10.

9. In Libro quinquaginta homiliarum, qui Augustino tribuitur, homil. 5. Cum finita fuerit via, non erit alia ubi cum adversario concordetis. Judex restat, minister, & carcer. Et paullò post: faciamus amicitias cum adversario nostro, dum sumus in via cum illo; hoc est, consentiamus verbo Dei dum adhuc sumus in hac vita: quia postea, cum de hoc seculo transierimus, nulla compunctio vel satisfactio remanebit. His verbis auctor illius homiliæ, omnem animæ post hanc vitam reconciliationem, compunctionem, & satisfactionem adimit. Carceris autem nomine intelligit Augustinus infernum damnatorum: ut patet ex ejus libro ad Dulcitium, quæst. 1. & lib. 1. de sermone Domini in monte. Et eodem modo exponitur carcer ille, in quæstionibus ex veteri & novo Testamento, (quæ Augustino tribuuntur, Tom. 4. operum Augustini) quæst. 70. & lib. de salutaribus documentis (qui eodem tomo eidem tribuitur) cap. 64. In quibus omnibus locis ille carcer de quo loquitur Dominus, Matth. 5. unde non exitur ante solutionem novissimi quadrantis, exponitur gehenna & tenebræ exteriores.

Nulla post hanc vitam satisfactio. Vide cap. 8. §. 4 & §. 26 & §. 32.

Carcer. Matth. 5. 25. 26. Vide cap. 12. hujus libri.

10. Augustinus, epist. 80. ad Hesychium: In quo quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet Mundi novissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo judicabitur. —— Cur itaque omnibus dicit, vigilate, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quomodo dixi? tunc enim unicuique veniet dies ille, cum venerit ei dies, ut talis hinc exeat, qualis judicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatum inveniat eum Domini adventus. Imparatum autem inveniet ille dies, quem imparatum invenerit suæ vitæ hujus ultimus dies. Hæc ibi Augustinus. Jam autem eum, qui culpæ alicujus reatu vel pœnæ debito constrictus moritur, inficiari nemo potest imparatum esse ad ingressum regni Cœlorum, in quo nulli prorsus culpæ vel pœnæ locus ullus est.

Hanc epistolam scripsit Aug. anno Dom. 420. ut ipse in eadem commemorat, qui erat annus ætatis ejus 66.

Marc. 13. 37.

11. Concordat & illud ejusdem Patris dictum ad Petrum Presbyterum, lib. 2. de anima & ejus origine, cap. 4. Nam illud quod rectissimè & valde salubriter credit, judicari animas cum de corporibus exierint; antequam veniant ad illud judicium, quo eas oportet jam redditis corporibus judicari, atque in ipsa qua hic vixerunt carne torqueri, sive glorificari, hoc ita tandem ipse nesciebas? Quis adversus Euangelium tantâ obstinatione mentis obsurduit, & in illo paupere qui post mortem oblatus est in sinum Abrahæ, & in illo divite cujus infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat? Quibus verbis Augustinus omnium animas, cum de corporibus exierint, adjudicari docet vel sinui Abrahæ cum Lazaro, vel cruciatui infernali gehennæ cum illo divite epulone. Et quemadmodum apud Lucam cap. 16. Abrahamus diviti in inferno existenti ait: nunc hic consolationem percipit, tu autem cruciaris; ita Augustinus, sacram scripturam sequutus, sinum Abrahæ & cruciatum à se invicem distinguit, ut ἀντιδιῃρημένα & ἀσύστατα, ut qui est in sinu Abrahæ, is non crucietur; & qui cruciatur, is non sit in sinu Abrahæ. Alter enim illorum duorum locorum est locus consolationis, non autem cruciatus; alter verò est locus cruciatus, non autem consolationis. In altero recipiuntur bona, non autem mala; in altero verò recipiuntur mala, non autem bona: *Memento* (inquit Abraham) *quod tu receperis bona tua in vita tuâ, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolationem accipit, tu autem cruciaris*: unde constat, omnes Lazari cruciatus prætermisse, & finem cum vita mortali accepisse; sicut præterierunt epulonis illius bona, sive solatia & oblectamenta. Ideo Chrysost. serm. 3. de Lazaro, scribit, utrumque hinc decessisse nudum; Lazarum quidem peccatis, epulonem autem operibus justitiæ. & propterea Lazarum habere jam καρποῦσθαι τὴν παράκλησιν, meram consolationem; epulonem verò sustinere ἀπαραμύθητον τὴν τιμωρίαν, inconsolabile supplicium.

Luc. 16. 22. 23.

Vide cap. 12. § 17.

Luc. 16. 25.

12. Sic tractatu decimo in epistolam beati Johannis, Augustinus ait, Corpus illius qui vixit & mortuus est, poni in terra; animam autem ad alia loca rapi. Et hoc explicans, aut (inquit) in sinu Abrahæ gaudet, aut in igne æterno aquæ modicum desiderat. Tertium Augustinus nullum commemorat locum, vel statum animæ separatæ, sed tanquam perfectâ enumeratione factâ, orationis suæ gradum sistit.

13. Hæc illa sunt receptacula, de quibus scripsit idem Pater, Enchirid. cap. 109. & lib. ad Dulcitium, quæst. 2. inquiens; Tempus autem quod inter hominis mortem & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet: sicut unaquæque digna est vel requie, vel ærumnâ, pro eo quod sortita est in carne dum viveret.

Requies & ærumna sunt ἀντιδιῃρημένα.

14. Idem, sermone trigesimo septimo de verbis Domini; Christus suscipiendo pœnam, & non suscipiendo culpam, & culpam delevit & pœnam. Hæc Augustinus.

Vide cap. 11. arg. 4.

CAPUT SEPTIMUM.

De somniis, & revelationibus per mortuos.

Nondum igitur in Ecclesia locum inter dogmata fidei Christianæ, tempore Augustini, invenerat doctrina de Purgatorio illo igne, quæ postmodum invecta est, & confirmata per quasdam revelationes per mortuos, quibus statuminandis sacræ etiam Scripturæ vis illata est, cum tamen Deus responsa à mortuis petere disertè prohibuerit.

Deut. 18. 11. Esai. 8. 19.

2. Auctor quæstionum ad Antiochum (quæ Athanasio tribuuntur,) quæst. 35. hanc proponit quæstionem: Numquid ergo scire possumus, quare non permiserit Deus, animam alicujus eorum qui è vivis decesserunt, ad nos redire & enarrare, qualisnam rerum apud inferos status [πῶς εἰσι τὰ πράγματα ἐν τῷ ᾅδῃ,] & qualis ibi sit necessitas? Ad hanc quæstionem respondet his verbis; πολλὴ ἐντεῦθεν πλάνη ἐν τῷ βίῳ τίκτεσθαι ἔμελλεν. πολλοὶ γὰρ τῶν δαιμόνων ἐν σχήμασιν ἀνθρώπων εἶχον μετα-

μετασχηματίζεσθαι τῶν κοιμηθέντων, καὶ ἔμελλον ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι αὐτοὺς λέγειν, καὶ πολλὰ ψευδῆ πράγματα καὶ δόγματα περὶ τῶν ἐκεῖ εἶχον ἡμῖν ἐγκατασπείρειν, πρὸς τὴν ἡμῶν πλάνην καὶ ἀπώλειαν. id est; Multa inde deceptio in hac vita oriretur. multi enim ex dæmonibus transformari possent in formas hominum defunctorum, & dicerent se à mortuis resurrexisse, & multas ementitas res ac falsa dogmata, de eis quæ ibi fiunt, possent inter nos spargere ad nostri seductionem & perditionem.

3. Gregorius Nyssenus, oratione de mortuis, Non ea (inquit) jam est ipsorum natura, ut oculis conspici, aut per se monere mortales queant. [*ὀφθῆναι φύσιν οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ νουθετῆσαι δι' ἑαυτῶν τοὺς ἀνθρώπους.*]

4. Abraham à divite in cruciatibus exsistente rogatus ut mitteret Lazarum, qui nunciaret superstitibus de statu defunctorum, non misit Lazarum, sed Mosen & Prophetas hic eos habere respondit, quos audire deberent, ut ad illa supplicia non venirent.

5. Visiones illas & adumbrationes & repræsentationes sanctorum defunctorum, quæ ad eorum memorias aliquando conspiciuntur, auctor quæstionum ad Antiochum, quæst. 26. fieri ait, non per animas sanctorum, sed per sanctos Angelos transfiguratos in speciem sanctorum. quia non possunt sancti in multis diversis locis esse eodem tempore, in quibus simul cernuntur illæ apparitiones. Nec dissentit Augustinus, lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 16. nec tamen de animabus in Purgatorio, sed beatis sanctorum animabus loquuntur.

6. Apparitiones autem illæ defunctorum se dicentium esse vel fuisse in Purgatorio, adeoque nova dogmata spargentium, non fiunt per bonos Angelos: tum quia spectra illa mentiendo dicunt se esse has vel illas hominum animas, quod non dicerent veraces Angeli, sed mendaces, tum quia, contra sacram scripturam, homines pro addiscendis novis fidei dogmatibus abducunt ad novas revelationes Necromanticas.

7. Augustinus, libro de cura pro mortuis gerenda, cap. 11. scribit, fallacibus aliquando somniis homines quosdam, qui sibi videntur monita accipere & revelationes à mortuis, in magnos mitti errores. Et cap. 12. Similia (inquit) sunt somniis nonnulla etiam visa vigilantium, qui turbatos habent sensus, &c. Et paullò post; Huic rei simile est etiam illud, cum homines altius quàm si dormirent, subtrahuntur corporis sensibus, & occupantur talibus visis. Et his enim apparent imagines vivorum atque mortuorum: sed cum fuerint sensibus redditi, quoscunque mortuos vidisse se dixerint verè cum eis fuisse creduntur: nec attendunt qui hæc audiunt, similiter ab eis absentium atque nescientium quorundam etiam imagines visas esse vivorum. Hæc ille.

8. Gregorius primus, Papa Romanus (qui Romanæ Ecclesiæ præsidebat anno Domini sexcentesimo) interrogatus à Petro diacono suo, si post mortem purgatorius ignis esset; Respondit; de quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorium ignem credendum. lib. 4. dialogorum, cap. 39. Et postquam huc detorsit (ibidem) duo scripturæ testimonia (Matth. 12. 32. & 1. Corinth. 3. 13, 14, 15.) quæ postea vindicabimus, subjicit quasdam revelationes, quas scribit acceptas esse à mortuis, suffragia viventium implorantibus: unam ab anima Pascasii diaconi, lib. 4. dialog. cap. 40. aliam ab anima laïci cujusdam, eodem libro, cap. 55. quibus tamen locis nihil de igne purgatorio retulisse dicuntur illæ animæ, seu spectra illa, quæ se hominum illorum animas esse dicebant, sed in thermis, seu balneis calidis, in quibus se homines viventes lavabant, temporales suas pœnas habuisse dicuntur.

Vide cap. 11. arg. 10. & cap. 12. §. 12. & §. 22.

9. Simile est somnium illud, sive deliramentum, quod Beda inseruit historiæ suæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, lib. 5. cap. 13. cujusdam se revixisse dicentis, & de igne purgatorio, tanquam à se conspecto, multa narrantis. Instar illius Heri Armenii, genere Pamphili, quem mortuum revixisse duodecimo die, & de animarum separatarum vario statu, pœnis, & gaudiis, multa quæ viderat narrasse fabulabantur olim Ethnici, teste Platone, lib. 10. de Republica.

10. Meritò Melchior Canus, Episcopus Canariensis, lib. 11. de locis Theologicis, cap. 6. Gregorium in dialogis, & Bedam in historia Anglorum fatetur aliquando dormitasse, & quamvis viros alioqui gravissimos, in describendis tamen prodigiis quibusdam ac miraculis, curam in eligendo non eam quam oportuit adhibuisse. Et hoc quidem magnis quandoque viris contigisse, ut in suis relationibus plus indulsisse videantur vulgo fidelium, sparsos rumores libenter excipienti, de ejusmodi prodigiis, quàm proprio judicio tribuisse.

11. Gregorium autem, ex proprio judicio scribentem, docuisse contraria purgatorio, patebit ex fine sequentis capitis. *Cap. 8. §. 49.*

12. Postea Theologorum scholasticorum disputationibus, ignis iste in flammam erupit: ac tandem, decreto Eugenii quarti, Papæ Romani, & Concilii Florentini, inter dogmata Christianæ fidei locum immeritò obtinuit, anno Domini 1439. Locum, inquam, obtinuit in Romana Ecclesia, quamvis eam constanter hodiéque negent Græcæ aliæque celebres Ecclesiæ.

Annotatio Chronologica de purgatorio.

CAPUT OCTAVUM.

Contra Purgatorium Romanense testimonia veterum Patrum, qui primis sexcentis annis floruerunt.

Irenæus.

Luc. 16. de divite & Lazaro.

IRenæus, libro secundo adversus hæreses, capite sexagesimo quarto, colligit ex narratione illa de divite & Lazaro, apud Lucam cap. 16. cujus fecerat Irenæus mentionem in fine 63. capitis illius libri; colligit, inquam, animas defunctorum perseverare & dignam habitationem unamquamque gentem percipere, etiam ante judicium. In illa autem dominica narratione duarum tantummodo habitationum fit mentio: nempe sinus Abrahæ, & inferni damnatorum. Idem Pater, in fine libri quinti ejusdem operis, scribit, discipulorum Christi, propter quos Christus mortuus est & resurrexit, animas abire in invisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commoraturas, & tunc receptis corporibus venturas ad conspectum Dei. Hæc *Irenæus.* qui

quamvis existimaverit defunctorum animas ad Dei conspectum non admitti ante resurrectionem corporum, ignem tamen purgatorium, quem Posteri excogitarunt purgandis quibusdam animabus à corpore separatis, penitus ignoravit: imò manifestè negavit, quando omnes fidelium animas ad unum locum invisibilem ablegavit, usque ad diem resurrectionis ibi commoraturas.

Auctor quaestionum ad orthodoxos, quae Iustino Martyri tribuuntur.

2. Auctor quaestionum & responsionum ad orthodoxos, quae *Iustino* martyri tribuuntur, proposita quaest. 75. Num anima à corpore separata subdita sit quaestioni [τῇ ἐξετάσει] usque ad resurrectionem? respondet; Post exitum animarum è corpore, illico [εὐθὺς] justi ab injustis segregantur, abducuntur enim ab Angelis ad condigna sibi loca. Ac justorum quidem animae in Paradisum, ubi consuetudine & adspectu fruuntur Angelorum & Archangelorum; per visionem autem [κατ' ὀπτασίαν δὲ] & ipsius Servatoris Christi, pro eo atque dictum est, peregrè absumus à corpore,
2. Cor. 5. 8. & praesentes adsumus apud Dominum. Injustorum autem animae in ipsius orci loca, [εἰς τοὺς ἐν τῷ ᾅδῃ τόπους,] pro eo atque dictum est de Nabu-
Esai. 14. 9. chodonozore rege Babylonis; Infernus subter exacerbatus est in occursum adventus tui, &c. & asservantur quaeque in locis se dignis, usque ad resurrectionis & compensationis diem. Haec ille.

Clemens Alexandrinus.

3. *Clemens Alexandrinus*, lib. 4. Stromatum, prope finem libri; Sed electus (inquit) vitam agit tanquam hospes, curam quidem gerens etiam rerum mundanarum loci in quo diversatur, habitationem autem & possessionem sicut & usum ἀκροατικῶς relinquens: promto & alacri animo eum sequens qui è vita abducit: nullâ occasione se retro convertens, de incolatu quidem agens gratias, benedicens autem propter exitum, coelestem amplectens mansionem [εὐλογῶν δὲ ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ, τὴν μονὴν ἀσπαζόμενος τὴν ἐν οὐρανῷ.] sci-
2. Cor. 5. 1, 2. mus enim, quod si terrena nostra habitatio tabernaculi dissoluta fuerit, aedificium à Deo habemus, domum non manufactam aeternam in Coelis. Etenim in hoc ingemiscimus, &c. ἀγαμαι τὸν Ἐπίχαρμον, admiror, sive amo ac laudo Epicharmum apertè dicentem; si fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus: superiùs manet in coelo spiritus. Et paullò superius eodem libro ait idem Clemens, Justos ex hac vita discedere nudos à vitio & peccato, & ab informi simulacro, quod eos consequitur qui injustè vixerunt. quod autem Clemens Alexandrinus quibusdam visus sit poenitentiam extendere etiam ad animas separatas, aliquanto post initium illius libri 4. Stromatum, id iis contigit, ex verborum Clementis minus idoneâ & incongrua expositione: non enim poenitentiam, sed poenitentibus consolationem obventuram promittit vel in hac vita vel in futura; sicut rectè locum illum interpretatus est in Commentario Gentianus Hervetus.

Fideles hinc exeunt nudi à peccato.

Vindicatur Clemens Alexandrinus.

Cyprianus.

4. *Cyprianus* plurima accumulat, lib. de mortalitate, testimonia & argumenta, quibus contendit atque demonstrat omnes fidelium animas, omnes hominum animas quae gehennae ignibus non mancipantur, ibique aeternis poenis torquentur, quaecunque ad secundam mortem non transeunt, eas omnes moriente corpore, ad Christum ire, cum Christo incipere regnare, pacem & liberam ac tranquillam quietem tunc consequi, sedis & securitatis aeternae portum petere, ad immortalitatem venire, & fidam tranquillitatem, stabilemque & firmam ac perpetuam securitatem, ad laetitiam salutis aeternae proficisci; ad refrigerium vocari, non amitti, sed praemitti: ad Dominum venire, Paradiso restitui & regno coelesti, in patriam regredi; ibique apud Deum vivere, in summa & perpetua felicitate esse, cum Apostolis & Prophetis, & martyribus. Unde colligit, cum chari, quos diligimus, de seculo exeunt, gaudendum potius quam dolendum; desiderari eos debere, non plangi, nec accipiendas esse hic atras vestes, quando illi ibi indumenta alba jam sumserint: & cum accersitionis propriae dies venerit, nos debere incunctanter & libenter ad Dominum ipso vocante venire, amplecti diem qui nos Paradiso restituit & regno coelesti. Idem etiam libro ad Demetrianum; Quando (inquit) istinc excessum fuerit, nullus jam poenitentiae locus est, nullus satisfactionis effectus, hic vita aut amittitur aut tenetur. Et paullò post ibidem; Venia confitenti datur, & credenti indulgentia salutaris de divina pietate conceditur, & ad immortalitatem sub ipsa morte transitur.

Nulla post hanc vitam satisfactio. vide cap. 6. §. 9.

Macarius Aegyptius.

5. *Macarius Aegyptius*, homilia vigesima secundâ. Cum decesserit è corpore anima hominis, magnum quoddam mysterium ibi peragitur. Nam si sit rea in peccatis [ἐὰν γὰρ ᾖ ὑπεύθυνος ἐν ἁμαρτίαις, ἔρχονται χόροι δαιμόνων] veniunt chori daemonum & Angeli sinistri, & potestates tenebrarum apprehendunt animam illam, & eam dominio suo subjectam pertrahunt in suam ipsorum partem [εἰς τὸ ἴδιον μέρος,] & detinetur ac possidetur ab illis [κατέχεται καὶ κρατεῖται ὑπ' αὐτῶν.] Sancti autem servi Dei cum exierint è corpore, chori Angelorum assumunt eorum animas in suam ipsorum partem, in seculum purum, & sic adducunt eos ad Dominum. [ὅταν ἐξέλθωσιν ἀπὸ τοῦ σώματος, οἱ χόροι τῶν ἀγγέλων παραλαμβάνουσιν αὐτῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸ ἴδιον μέρος, εἰς τὸν καθαρὸν αἰῶνα καὶ οὕτως αὐτοὺς προσάγουσι τῷ κυρίῳ.] Haec Macarius, de statu omnium animarum corporibus exutarum.

Tom. 3. oper. Ephraem. pag. 775. edit. Lat. Colon. an. Domini 1616.

6. *Ephraëm Syrus*, initio sermonis, in eos qui in Christo obdormierunt; ait eos ad Christum ex nobis antea esse vocatos, & nos in carne reliquisse, glorificare Deum in coelis cum Angelis, chorosque cum supernis illis choris hilares agere, deliciis Paradisi satiari, & ibi omni consolatione plenos esse, benè sanctèque ad Dominum profectos esse, ad propriam patriam abiisse; reliquisse corruptionem, & ad immortalitatem concessisse: Mundo occubuisse, & apud Christum exortos esse. E terra exiisse, & jam supernam Hierusalem inhabitare: vitae praesentis vanitatem reliquisse, & ad supernam beatitudinem pervenisse: inanes seculi tumultus dimisisse, & ad loca tranquilla perrexisse: Ex mundi hujus procellis ac fluctibus excessisse, & ad tranquillissimos portus appulisse. Caliginosam istius vitae umbram deseruisse, & ad Solem justitiae sursum cucurrisse: immaculatos avolasse.

Auctor quaestionum & responsionum ad Antiochum, in operibus Athanasii.

7. Auctor quaestionum & responsionum ad Antiochum, quae sancto Athanasio tribuuntur, ad quaestionem decimam nonam, ubinam recipiantur hominum defunctorum animae, sic respondet; Ex scripturis discimus, quod peccatorum animae in inferno sunt, inferius omni terra & mari, in terra tenebrarum aeternarum, &c. Justorum autem animae post Christi adventum, id quod de latrone in cruce discimus, in Para-
diso sunt. Non enim propter solam latronis Luc. 23. 43.
animam

animam Christus Deus noster paradisum aperuit, sed etiam ob reliquas omnes sanctorum animas [ἀλλὰ καὶ διὰ πάσας λοιπὸν τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς.] Et responsione ad sequentem quæstionem vigesimam ait, animas sanctorum habere gaudium, & μεγάλην ἀπόλαυσιν, quemadmodum peccatores habent tristiam & μεγάλην κόλασιν, in carcere clausi, usque dum veniat Judex.

Basilius. 8. *Basilius magnus*, in Psal. 14. in illa verba
Psal. 14. (seu 15.) 1. Psalmi, *Domine, quis incolet tabernaculum tuum?* Sancti (inquit) viri est, hanc vitam more hospitis transire, ac ad alteram properare. Ideo &
Psal. 38. (seu 39.) 13. David de seipso loquitur; Incola ego sum & peregrinus, sicut omnes Patres mei. Incola quippe fuit Abraham, qui ne terræ quidem vestigium propriæ possedit; sed ubi opus ei sepulcro fuit,
Genes. 23. id argento mercatus fuit. Ex quo scriptura demonstrat, quod viventem quidem in carne incolam esse conveniat; migrantem autem ex hac vita in locis propriis requiescere [δεικνύντος τοῦ λόγου, ὅτι ζῶντα μὲν ἐν τῇ σαρκὶ πάροικον εἶναι προσήκει, μεταβαίνοντα δὲ ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης τοῖς οἰκείοις τόποις ἐναναπαύεσθαι.] Hæc ibi Basilius. Quænam autem intellexerit sanctorum hinc migrantium loca propria, patet ex Apostoli verbis ad Hebr. cap. 11.
Hebr. 11. 10, 14, 16. ubi de Patriarchis scribens se peregrinos in hac vita agnoscentibus, ait eos quæsivisse Patriam cœlestem, exspectasse civitatem fundamentum habentem. Et ex verbis ipsius Basilii paulo inferius in eundem Psal. 14. Ille qui carnem incoluit, in monte sancto tuo requiescet. Mons ille locum cœlestem, [τὴν ὑπερουράνιον χώραν] illustrem atque splendifluâ luce conspicuum significat: de quo Apostolus ait; Appropinquastis ad
Hebr. 12. 22. montem Sion, Civitatem Dei viventis, Hierusalem cœlestem, &c.

9. Idem in fine expositionis Psal. 33. Istorum animas Domino ut serviant, pretioso suo redimit sanguine. Propterea, eorum qui in ipsum sperant, nemo in iniquitate sua punietur seu cruciatui subjicietur. [διὸ, οὐδεὶς ἐν πλημμελείᾳ ἐξετασθήσεται τῶν ἐλπιζόντων ἐπ᾽ αὐτόν.] Paulò autem superius ibidem, Mors (inquit) peccatorum [τῶν ἁμαρτωλῶν] mala. Excipit enim illos supplicium [διαδέχεται γὰρ αὐτοὺς κόλασις] quemadmodum divitem illum, qui induebatur purpurâ & bysso.

10. Idem Basilius homil. *Quod Deus non sit autor malorum*. Non malum omnino mors est, nisi quis dixerit peccatoris mortem: διότι τῶν ἐν ᾅδου κολάσεων ἀρχὴ τυγχάνει ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἐντεῦθεν, id est, quia liberatio eorum ex hoc seculo fit iis suppliciorum in inferno inchoatio, sive initium.

Ergo, secundùm Basilium, nemo fidelium per mortem transit ad aliqua tormenta vel supplicia; sed soli peccatores, quorum æterna damnatio est.

Vindicatur Basilius ab iniqua interpretatione Romanensium. 11. Ut Basilio patrocinium Purgatorii sui obtrudant Romanenses, allegant ejus verba in caput nonum Esaiæ, ubi ait: Si igitur per exomologesin detexerimus peccatum, jam succrescens gramen arefecimus, dignum planè quod depascatur ac devoret purgatorius ignis, τὸ καθαρτικὸν πῦρ. ——— Peccatum igitur nostrum nisi exsiccetur ritu graminis, & arefiat, non devorabitur ab igne, neque incendio absumetur.
Esai. 9. 19. Et in illa verba Prophetæ, versu decimo nono. Quia propter indignationem iræ Domini succensa est terra omnis.] Declarat (inquit) quod in gratiam & beneficium animæ, terrena tradantur igni punitivo [τῷ πυρὶ τῷ κολαστικῷ] quemadmodum & ipse Dominus subindicat, dicens; Ignem veni mittere in terram: ecquid volui, nisi ut accendatur? Et mox ibidem, in illa Prophe- *Luc. 12. 48.*
tæ verba; Et erit populus sicut ab igne deustus.] Non omnimodam (inquit) internecionem & exterminium comminatur, sed innuit expurgationem [οὐκ ἀφανισμὸν ἀπειλεῖ, ἀλλὰ τὴν κάθαρσιν ὑποφαίνει] juxta Apostoli sententiam, quia *1. Cor. 3. 15.*
si cujus opus exarserit, damnum patietur: ipse autem salvus fiet, sic tamen quasi per ignem. *Vide etiam Basilius in cap. 5. Esai. vers. 8.*
Hæc Basilius. At in istis Basilii verbis doctrina Romanensis de Purgatorio nihil invenit præsidii. Non enim ignem illum Purgatorii, quem Romanenses in inferno esse somniant, ut in terram mitteret, venit Christus. De hoc autem igne, quem Christus in terram missurus venit, loquitur Basilius: quem vocat & καθαρτικὸν, & κολαστικὸν, cui tradi ait τὰ γήϊνα terrena, ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῆς ψυχῆς, in beneficium animæ, juxta dictum Apostoli, si cujus opus exarserit, &c. At hic ignis in hac vita à Spiritu Sancto accenditur, per verbum Dei, per tribulationes temporales, & per dolorem pœnitentiæ, quibus quod in affectibus nostris terrenum est velut igne devoratur, & anima proficit in melius. Præterea Basilius putavit examen futurum per ignem in die judicii, & peccatorum quandam expurgationem, & illi examini reservari expurganda graviora peccata, in caput quartum Esaiæ. Nullum enim agnovit Basilius aliud peccati genus, nisi quod ex se meretur iram & mortem, tale enim esse omne peccatum, docuit lib. 2. de baptismo. quæst. 5. Ubi scribit etiam se id ipsum copiosiùs docuisse in epistola de symphonia; ὅτι παντὸς ῥήματος ἡ ἀπείθεια ἀξία ὀργῆς καὶ θανάτου. Quod cujusque verbi [Dei] inobedientia iram & mortem meneatur. Sed ex ipso Basilio confirmemus etiam quæ diximus de igne. *Basilii doctrina est, omne peccatum ex se mereri iram & mortem.*

12. Basilius in caput quartum Esaiæ, versu quarto, exponens illa Prophetæ verba; quia abluet Dominus sordem filiorum & filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem expurgabit de medio ejus; in spiritu judicii, & spiritu ardoris.] Perspicuè (inquit) ea ipsa hic sermo designat, quæ Johannes aliquando de Domino dixit; quia ipse est qui vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne: *Esai. 4. 4.* *Matth. 3. 11.*
de se ipso autem, Ego quidem vos baptizo in aqua ad pœnitentiam. Quando igitur utraque conjunxit Dominus, illud, Ex aqua in pœnitentiam, & illud, Ex spiritu in regenerationem, & utrumque baptisma scriptura designat. Num forte tres sunt baptismatis acceptiones, videlicet, sordium expurgatio, & quæ per spiritum fit regeneratio, & examen seu tormentum in igne judicii? [ἡ ἐν τῷ πυρὶ τῆς κρίσεως βάσανος] ut illud, *abluet*, pro depositione peccati accipiatur, quæ in hac vita fit; hoc autem, *In spiritu judicii & spiritu ardoris*, ad eam referatur probationem, sive examen quod per ignem fiet in seculo futuro [τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμασίαν.] Equidem peccata per ignorantiam admissa, utique cum sint veluti sordes quædam, quæ animæ splendorem exterminant, & nativo ejus decori officiunt, egent purgatione per lotionem. At verò ad mortem peccata eorum, qui voluntariè peccant post acceptam cognitionem [αἱ δὲ πρὸς θάνατον ἁμαρτίαι τῶν ἑκουσίως ἐξαμαρτανόντων μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν] sanguis vocantur. Et hæc quidem indigent ardore, seu exæstuatione judicii [τῆς ἐν τῷ καύματι κρίσεως.] Itaque quisquis confitetur, seque ablui petit & *Ignis Spiritus.* *Ignis diei judicii.*

purgari [πλυθῆναι καὶ καθαρισθῆναι,] suam quidem iniquitatem [ἀνομίαν] fatetur egere ablutione, & peccatum [ἁμαρτίαν] purgatione seu
Psal. 51. 4. emundatione, dum dicit; Amplius lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Illi quidem qui rudes sunt prorsus & inscii divinorum dogmatum, qui priusquam didicissent Dei verbum, peccarunt; tanquam eluvie quadam inquinati, opus habent aspergine aquæ ut eluantur. [τοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος δέονται καθαρσμοῦ.] Hic Basilius spiritum judicii & spiritum ardoris referri posse existimat vel ad spiritum regenerantem in hac vita, vel ad examen quoddam per ignem in die judicii, quo igne expurganda putat crassiora peccata.

13. Idem Pater ignem materiales affectiones consumentem, & nos illuminantem, nec non afflictionibus urentem, & illuminatione sanctificantem, ac ustione purgantem, & materiam peccatorum veluti gramen devorantem,
Deus est ignis. Hebr. 12. 29. interpretatur Deum nostrum, qui dicitur ignis consumens, & memoratam illuminationem atque ustionem, seu afflictionem & dolorem salubrem infert hominibus in hac vita: in cap. 10. Esaiæ vers. 16.

Ignis pœnitentiæ. Vide §. 20. 14. Idem ibidem, in vers. decimum octavum, & decimum nonum, ait scribi in libro viventium [τοὺς τὴν διὰ τῆς μετανοίας κάθαρσιν, οἱονεὶ πῦρ ἀναλωτικὸν τῆς ἐνυπαρχούσης ὕλης τῶν κακῶν, δεξαμένους] eos qui pœnitentiæ purgationem, quasi ignem materiæ malorum in ipsis existentis consumtivum ultrò suscipiunt. Quibus verbis purgationem pœnitentialem vocat ignem consumtivum peccati.

Dei verbum est ignis purgatorius. Esai. 6. 6, 7. 15. Idem in cap. sextum Esaiæ, versu sexto, & septimo, carbonem ignis de altari sumtum, qui labiis Prophetæ admotus abstulit iniquitates ejus, & perpurgavit peccata ejus, interpretatur verbum seu eloquium Dei, quod appellat τὸ καθάρσιον πῦρ, purgatorium ignem: quia verbum Dei ad tollendum è medio mendacium, *Vide cap. 12. §. 27.* & auferendum quæ peccando iniquè gessimus, fervet ignis instar, & ad revincendum instructum est. ut ibidem monet Basilius. Et addit quædam exempla; Tali (inquit) igne cor Cleo- *Luc. 24. 18.* pæ & Simonis inardescebat, Domino eis adaperiente scripturas. Consimili igne incalescit cor spiritu ferventium. Ejusmodi ignem accepit & *Ier. 20. 9.* Hieremias, quare dicebat; Factus est ignis in visceribus meis.

Gregorius Nazianz. 16. *Gregorius Nazianzenus*, oratione decimâ, quæ est funebris in laudem Cæsarii fratris, medici & quæstoris regii; At tu (inquit) divinum & sacrum caput, utinam cœlos penetres, atque in Abrahæ sinu, quicunque tandem ille est, conquiescas, & Angelorum choream, ac beatorum virorum gloriam & splendorem spectes [ἐποπτεύοις,] vel potius unà tripudies & exsultes, omnia quæ hîc sunt ex alto deridens, magnô illi Regi astans, atque illinc emicante lumine impletus.

17. Istis verbis Gregorius Nazianzenus, pio & fervente affectu optat fratri suo statum animarum earum, quæ in Dei favore & salvifica gratiâ ex corporibus migrarunt. Hunc enim esse omnium fidelium animarum statum, postquam hinc excesserint, declarat postea in eadem oratione, his verbis: πείθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι ψυχὴ πᾶσα καλή τε καὶ θεοφιλὴς, ἐπειδὰν τοῦ συνδεδεμένου λυ-
Εὐθὺς, protinus. θεῖσα σώματος ἐνθένδε ἀπαλλαγῇ, εὐθὺς μὲν ἐν συναισθήσει καὶ θεωρίᾳ τοῦ μένοντος αὐτὴν καλοῦ γενομένη, &c. idest Sapientum verbis adducor ut credam, pulchram omnem animam & Deo charam, posteaquam corporis vinculis soluta, hinc excesserit, protinus bonum, quod eam manet per- *Per finalem gratiam, de qua vide, cap. 11. §. 3. & cap. 12. §. 12.* sentientem & contemplantem (utpote eo, quod tenebras offendebat, vel purgato, vel deposito, vel quo verbo ea res appellanda sit, nescio) mirabili quadam voluptate affici, & exsultare, atque hac vitâ, tanquam gravi quodam ergastulo, liberatam, compedibusque illis, quibus mentis alæ deprimebantur, solutam, summâ cum hilaritate ad Dominum suum tendere, ac reconditam beatitudinem jam verè per imaginem & simulacrum percipere. Post etiam aliquanto, cum cognatam carnem à terra, quæ & dederat, & in fidem acceperat, receperit; (quod quomodo fiet, is novit, qui ea inter se conjunxit atque dissolvit) tum demum eam quoque ad gloriæ cœlestis hæreditatem secum admissuram, & quemadmodum ob naturæ conjunctionem ærumnarum ipsius particeps fuerit, sic etiam jucunditates suas cum ipsa communicaturam. ——— Apostolus etiam discessum à corpore, præsentiam apud Deum esse affirmat: *2. Cor. 5. 8.* vitam autem corpoream, ut peregrinationem *Philip. 1. 23.* deplorat: atque ideo quamprimum emigrare cupit. Hæc ibi Nazianzenus: hac se fiduciâ consolans contra obitum fratris sui, quem jam cum reliquis fidelium defunctorum animabus in isto felici statu esse credit, hoc argumento; quia omnis pulchra & Deo grata anima, ubi hinc excesserit, protinus jucundum illum statum obtinet.

18. Idem Nazianzenus, oratione undecima, Gorgoniam sororem suam defunctam laudans, eâdem se confidentiâ solatur, inquiens (prope finem illius orationis) κρείσσω μὲν σὴν δὲ οἶδα καὶ μακρῷ τιμιώτερα τὰ παρόντα σοι νῦν, ἢ κατὰ τὰ ὁρώμενα, &c. id est, Equidem non dubito, quin iis, quæ oculis cernuntur, multò præstantiora sint ea, quibus nunc frueris, nempe sonus epulantium [festivitatem celebrantium, ἑορταζόντων.] Angelorum chorea, cœlestis ordo, gloriæ contemplatio, cùm aliis, [τῆς τε ἄλλης,] tum supremæ Trinitatis purior & perfectior illumi- *Visio beatifica.* natio, non jam vinctam mentem ac per sensus diffusam suffugientis, sed totam sese toti menti contemplandam & tenendam præbentis, totoque Divinitatis lumine animabus nostris affulgentis. Omnino his frueris, quorum adhuc dum in terra esses, ob sinceram ad ea mentis erectionem, rivulos habebas. Hæc ibi.

19. Idem, prope finem orationis 10. Propter omnia (inquit) tam dextra, quàm sinistra, hoc est, tam læta quàm tristia, gratias agentes (quandoquidem hæc quoque persæpe salutis arma esse ratio novit) nostras, & eorum, qui tanquam in communi via paratiores, ad hospitium prius pervenerunt, σὺν τοῖς προκαταλύουσιν, ὥσπερ ἐν ὁδῷ κοινῇ τῶν ἑτοιμοτέρων,] animas ipsi commen- *Oratio pro defunctis. Vide infra, cap. 9. & cap. 10.* dantes. Deinde Cæsarium, quem in statu beato esse credebat, comendat Deo, ut eum Deus suscipiat, νῦν μὲν δέχοιο Καισάριον, nunc quidem Cæsarium suscipe, discessus nostri primitias: Nos verò pòst quoque opportuno tempore suscipe. Unde constat, orationem pro mortuis, apud veteres, non fuisse fundatam in opinione Purgatorii Romanensis.

20. Idem Pater, oratione 40. in sanctum baptisma. post medium: de igne differens;

Unum (inquit) illud lumen fugiamus, quod ex sævo igne [τοῦ πικροῦ πυρὸς] nascitur. Nec in ignis

nostri

Esai. 50. 11. Luc. 12. 49. Esai. 6. 6. nostri lumine ambulemus, & in flamma quam accendimus. Ignem purgantem [πῦρ καθαρτήριον] novi ad quem mittendum Christus in terram venit, qui & ipse per anagogen ignis appellatur. Hujus porrò ignis ea vis est, ut crassiorem materiam vitiosumque habitum absumat; eumque proinde celerrimè Christus accendi vult. Cupit enim nos quamprimum beneficio affici: utpote qui nobis quoque ignis carbones auxilii causa porrigat. Novi & ignem non purgantem, sed punientem [οἶδα καὶ πῦρ οὐ καθαρτήριον, ἀλλὰ κολαστήριον] sive Sodomiticum, quem sulphure & procellâ permixtum Deus in peccatores omnes fundit: sive illum, qui Diabolo ejusque Angelis paratus est: sive illum, qui ante faciem Domini procedit, & in circuitu inimicos ejus inflammat: sive quod his adhuc formidabilius est, illum ignem, qui cum insomni illo verme conjunctus est, nec unquam exstinguitur, verùm in sceleratorum hominum pœnam perennis est & sempiternus. Hæc Gregor. Nazianz. ignem purgatorium à puniente igne distinguens, & emendationem pœnitentiæ ignis purgatorii appellatione indigitans.

Purgatorius ignis pœnitentiæ. vide supra, §. 11. & §. 14.

Gregorius Nyssen. vide cap. 3. §. 1.

21. *Gregorius Nyssenus*, prolixè in oratione de anima & resurrectione, nec non in oratione de mortuis, differit de igne quodam purgatorio post hanc vitam, quo hominum etiam sceleratissimorum & omnis rationalis naturæ peccata tandem expurgentur, & omnes Deo reconcilientur cum homines, tum dæmones: sicut olim opinabatur Origenes. At de statu eorum post mortem, qui in vera fide & statu justificationis hinc excesserunt, passim docet, eum protinus esse beatum: & hoc argumento reprehendit quosdam Christianos, Christianorum mortem immodicè deflentes. Ideóque alibi de fidelium morte, eorumque statu post mortem differens, ait; Neque enim aliud quicquam est hominibus mors, nisi vitiositatis expurgatio [εἰ μὴ κακίας καθάρσιον.] Prope finem orationis consolatoriæ in funere Pulcheriæ. Et paulo post ibidem; Bona res mors, ut quæ initium ac via mutationis in melius nobis exsistit. Proinde ex animo ejiciamus, fratres, tristitiam de dormientibus, quam soli sustinent qui spem non habent: spes autem est Christus.

Mors est vitiositatis expurgatio. vide cap. 11. §. 3 & cap. 12. §. 12.

22. Idem in oratione funebri de Placilla Imperatrice; Salvum, fratres, est bonum quod quærimus; salvum est, & non periit. Non modo salvum, verumetiam in sublimioribus est quàm prius. Imperatricem quæris? in palatio degit [ἐν τοῖς βασιλείοις τὴν διαγωγὴν ἔχει.] at oculo hoc cognoscere desideras? Non licet tibi supervacuam operam sumere in hoc, ut Reginam spectes. Tunc videbis, cum & ipse è corpore eminens prospexeris: non enim aliter intra adyta atque penetralia regni pervenire licet, nisi carnis velo diducto. Apostolus resolvi & esse cum Christo, longè melius esse dicit. Quid magnus ille David, qui tanto principatu florebat, an non custodiam nominat hanc vitam? an non clamat ad Dominum: *Educ è custodia animam meam?* an non productione vitæ contristatur, *Hei mihi,* dicens, *quoniam inquilinatus meus prolongatus est?* an non noverant sancti discernere bonum à malo? & idcirco animæ præstabiliorem esse putabant exitum è corpore. Et paulo post in eadem oratione; Quid igitur molestum & acerbum est, si à vitæ hujus malis beata ista segregata est, & veluti lemâ quadam, corporis sordibus abjectis,

Philip. 1. 23. Psal. 141. (seu 142.) 8. Psal. 119. (seu 120.) 5.

purâ animâ ad immortalem & incorruptam vitam transit: [καθαρᾷ τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν ἀκήρατον ζωὴν μεθίσταται,] in qua reatus non exercetur. Aufugit illinc, ut inquit Propheta, dolor & molestia & gemitus: pro his verò quid? Impatibilitas, beatitudo, & mali omnis vacuitas, Angelorum consuetudo, invisibilium contemplatio, societas cum Deo, lætitia finem non habens. Nunquid igitur mœrere convenit de Regina edoctos, quæ cum quibus commutaverit? [οἷα ἀνθ' οἵων ἠλλάξατο.] Reliquit regnum terrestre, at cœleste assequuta est: deposuit coronam lapillis ornatam, at gloriæ coronâ circumdata est: exuit vestem purpuream, at Christum induit. Et inferius ibidem; Unam Deitatem adorabat, quæ in Patre & Filio & Spiritu Sancto glorificatur. In hac fide credidit, in hac viguit, in hac spiritum deposuit: ab hac adducta est ad sinum Patris fidei Abrahami juxta fontem Paradisi: cujus gutta ad infideles non manat, sub umbra ligni vitæ, &c.

Esai. 35. 10.

Sinus Abrahami. vide §. 37, & 38. & 47. & cap. 12. §. 17.

23. Idem in oratione de laudibus sancti Ephraim Syri; Ad tranquillum (inquit) æterni regni portum feliciter emigravit, sanctâque ac Deo gratâ accessione, numerum beatorum, qui ab initio fuerant seculi, cumulavit. Nam in cœlestibus anima, ipsius concedit tabernaculis, ubi Angelorum sunt ordines, ubi Patriarcharum populi, ubi Prophetarum chori, ubi Apostolorum throni, ubi gaudium martyrum, ubi piorum [ὁσίων] lætitia, ubi doctorum splendor, ubi primogenitorum panegyris, ubi puræ exsultantium voces: ad illa bona quæ Angeli prospicere cupiunt. In sanctum illum locum felicissima beati clarique Patris Ephraim anima pervenit. Et paulò post, ne quisquam speciali privilegio hanc beatitatem attribuat, ostendit eandem esse omnium sanctorum sortem, & propterea eorum mortem non esse lugendam: ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. ὁ θάνατος αἴτιος δακρύων τοῖς ὑπολειπομένοις γνωρίζεται· ἐπὶ δὲ τῶν ἁγίων, εὐφροσύνης καὶ πανηγύρεως καθίσταται πρόξενος. ὅτι οὐ θάνατος ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ μετάστασις μᾶλλον, καὶ πρὸς τὰ κρείττω μετάθεσις. id est, aliorum quidem hominum mors illis qui relinquuntur, lacrymandi præbet causam: sanctorum autem mors lætitiam celebritatemque conciliat. Quare ista non dicenda mors, sed transmigratio potiùs, & ad meliora transitus.

24. Idem Pater hoc ipso argumento utitur ad omnes Christianos, ne amicos suos & familiares in fide defunctos lacrymis prosequantur; in oratione illa de mortuis, quam inscripsit πρὸς τοὺς πενθοῦντας ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ παρόντος βίου πρὸς τὸν ἀΐδιον μεθισταμένοις, id est, ad eos qui lugent translatos à præsenti vitâ ad æternam vitam. In illa oratione ait; Ad verum illud bonum anima humana à corporea vitâ proficiscitur, & à præsenti diversum vitæ statum assequitur. Illa autem vita nec inediâ laborat, nec cruditate, nec frigore, caloreve aut alias aëris injurias sentit. Misseriâ vacui tranquillam ac quietam agemus vitam: in qua naturam animi pro hoc aërio spiritu, vero illo sanctoque Spiritu frui non ambigimus, [οὐκ ἀμφιβάλλομεν.] ideoque beata est illa vita atque immortalis. [μακαρία τίς ἐστιν ἐκείνη ἡ ζωὴ καὶ ἀκήρατος.] Quid igitur est in ipsa re mali, cur amicorum & familiarium [τῶν ἐπιτηδείων] obitum doleamus? nisi quis dolendum existimet, quod ad vitam perturbationum ac miseriarum expertem proficiscuntur [πρὸς τὸν ἀπαθῆ τε καὶ ἀνενόχλητον βίον αὐτοῖς ἡ μετάστασις γίνεται:] in qua plagarum

Non metuunt ignis minas. dolores non metuunt, non ignis minas [οὐ πυρὸς ἀπειλὴν] non ferri vulnera, &c. Et paulò post, Cur igitur mœrent, qui obeuntes lamentationibus prosequuntur? certè si fieri posset, ut qui istius vitæ carcere liberati sunt, dolendo lacrymandoque suam erga calamitosos misericordiam ostenderent, videntur mihi commiserari conditionem illorum, qui in istius vitæ molestiis ac doloribus detinentur, quod res illas pulcherrimas & à materia remotissimas, quæ supra mundum hunc sunt [τὰ ὑπερκόσμιά τε καὶ ἄυλα κάλλη] non conspiciant, nempe, Thronos, principatus, potestates, dominationes, & exercitus Angelicos, & Ecclesias, & civitatem illam supernam, & supercœlestem illam eorum qui descripti sunt panegyrin seu conventum. Nam illa, quæ his omnibus præstat, pulchritudo, quam ab iis qui mundo corde sunt, conspici asseruit Verbum mentiri nescium, major est quàm ullâ spe conjecturâve concipi valeat. *Matth. 5. 8.* Cæterum nec lacrymandi vis, nec ulla ejusmodi affectio adest iis, qui ex hac vita migrarunt. Non ea jam est ipsorum natura, ut oculis conspici, aut per se monere mortales queant, quo à falsa quam de rebus habent, opinione desistant. *Mortui non monent superstites.* [ὀφθῆναι φύσιν οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ νουθετῆσαι δι' ἑαυτῶν τοὺς ἀνθρώπους.] Et infra in eadem oratione; Bello per mortem confecto, animus relicto dimicationis campo, pace utitur, & extra acies instructas egressus, viribusque suis, quæ complexu corporis afflictæ laborabant, per otium recuperatis, secum ipse vivit. Et inferius; Mortem obstetrici, & exitum ex hac vita confert egressui nascentis ex utero: unde cum lacrymis exitur in hanc lucem, sed conspecta luce qui natus est vehementer delectatur. *Simile.* Et enumeratis sanctarum animarum gaudiis quibusdam, hanc subjicit reprehensionem; Si igitur hæc & alia ejusmodi post mortis partum hominibus reposita sunt; quid sibi vult luctus, & mœror, & squalor? Hæc Gregorius Nyssenus; cujus argumenta consolatoria, contra mortem, & hortatoria ad migrationis ex hac vita desiderium, cum Purgatorio Romanensi non consistunt.

Nazianzenus. 25. Sic etiam *Gregorius Nazianzenus*, oratione 10. superius citatâ, docet, non de morte dolendum esse, sed potius de vitæ hujus prolongatione: An non (inquit) si quid etiam mœroris concipiendum est, idcirco potius mœrorem suscipiemus, quod incolatus noster prolongetur, (Davidis instar, tabernacula tenebrarum, & locum afflictionis, & profundi limum, & mortis umbram, res hujus vitæ appellantis) quod in sepulcris iis, quæ circumferimus, diutius hæreamus, &c. Hæc Gregor. Nazianz. At proposito igne purgatorio, haud facile cuiquam viatori persuaseris, ut ex hac vita migrare cupiat: præsertim si aliud dogma Romanense adjicias de incertitudine propriæ justificationis & salutis. Nam etiamsi peccemus hic quamdiu vivimus, quis tamen est qui nolit potius hic pœnitentiæ tempus sibi concedi, quàm in ignem illum ad luendas pœnas conjici? cum etiam doceant adventu diei judicii ultimi purgatoriis pœnis nullum amplius esse locum: adeò ut præstabilius sit inveniri illo die in hac peregrinatione pœnitentem, quam in illis Purgatorii cruciatibus ardentem.

Cyrillus Hierosol. Psal. 115. 17. 26. *Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus*, Catechesi 18. verba illa Psalmi 115. vers. 17. *Mortui non laudabunt Dominum*] sic exponit; Τῷ δηλοῖ, ὅτι τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἀφέσεως ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον τὴν προθεσμίαν ἐχούσης, ἐφ' ᾗ καὶ οἱ ἀπολαύοντες αἰνέσουσί σε, οὐκέτι μετὰ θάνατον λοιπὸν τοὺς ἐν ἁμαρτίαις τελευτήσαντας ὡς εὐεργετηθέντας αἰνεῖν, ἀλλὰ ἀποδύρεσθαι· ἔστι γὰρ αἶνος μὲν, τῶν εὐχαριστούντων· ὀδυρμὸς δὲ τῶν μαστιζομένων· οἱ μὲν οὖν δίκαιοι τότε αἰνοῦσιν, οἱ δὲ τελευτήσαντες ἐν ἁμαρτίαις, καιρὸν λοιπὸν ἐξομολογήσεως οὐκ ἔχουσι. id est; Hoc declarat, quod quum pœnitentiæ & remissionis peccatorum in hac vita tantùm præscriptum tempus habeamus, in quo & ii qui remissione fruuntur, laudabunt te [*Domine*;] Non amplius post mortem possunt ii qui in peccatis mortui sunt, tanquam beneficio aliquo affecti, Deum laudare, sed lamentari: laus enim est gratias agentium: lamentatio autem eorum est, qui flagellantur. *Vide §. 4. & §. 32. & cap. 6. §. 9.* Justi igitur tunc laudant Dominum: in peccatis autem mortui de cætero tempus exomologeseos seu agendæ pœnitentiæ non habent. Hæc ibi. Quibus Romanensium doctrina de Purgatorio manifestè convellitur. Nam tum pœnitentiæ omnem actionem, tum etiam peccatorum remissionem hujus vitæ terminis circumscribit: & justis defunctis flagella, & in peccatis defunctis εὐεργεσίαν, id est, beneficium omne abjudicat.

Romanensium objectio ex Cyrillo Hierosolym. 27. Alius autem est ejusdem scriptoris locus, in Catechesi mystagogica quinta quem pro Purgatorio allegant Pontificii, ubi ait, Orationem quæ funditur pro defunctis sanctis patribus, & Episcopis, aliisque qui obdormiverunt, maximum afferre juvamen animabus eorum, pro quibus offertur, etiam eis qui cum peccatis decesserunt ex hoc mundo. *Responsio.* Sed nullam ibi facit mentionem ignis purgatorii, neque distinguit inter peccata venialia & mortalia; neque dicit, remisso peccati mortalis reatu & pœna æterna, manere luendam in Purgatorio pœnam aliquam temporalem; (ista enim ignorabat) neque pœnas defunctorum purgatorias asserit: sed cum aliis quibusdam patribus sperabat ex immensa Dei misericordia futurum esse, ut in die ultimi judicii aliquibus remitterentur quædam mortifera peccata, quorum in hac vita remissionem non acceperant, quod ut eis divina indulgentia concederetur, existimarunt Deo supplicare pro eis utile esse. *Oratio pro defunctis. Vide cap. 9. & cap. 10.* Præterea defunctis sanctis prodesse ait oblationem pro eis, quos tamen non putabat esse in aliquibus tormentis. Hanc fuisse mentem veterum illorum Patrum, pro defunctis orantium, prolixius ostendemus cap. 9. hujus libri.

Object. 28. Dices, Cyrillum, catechesi 18. φωτιζομένων, remissionem peccati in hac vita tantum agnoscere, unde videtur isto posteriore loco sibi contradicere. *Resp.* Respondeo; Tradidit priore loco constantem Ecclesiæ doctrinam, ex sacra scriptura depromtam: posteriore autem loco accedit conjecturæ humanæ quorundam Patrum de operatione quadam misericordiæ Dei (ultra legem illam communem, priore loco memoratam) erga nonnullos etiam in peccato mortali defunctos, exercenda in die judicii. Quæ conjectura non nobis tantum, sed Romanensibus etiam meritò improbatur, salvâ ea honorificentiâ, quæ tantis Patribus debetur.

De remissione peccati, in seculo futuro. Vide, cap. 12. §. 12. 29. Sic alii quidam Patres (in quibus fuit & Augustinus,) quamvis rectè crederent & docerent nullam esse post hanc vitam remissionem alicujus peccati, secundùm legem communem in sacris scripturis revelatam: attamen humano

quodam

quodam affectu erga defunctos, abducti sunt in eam conjecturam, ex humana quadam consideratione immensæ Dei misericordiæ, ut sperarent, ultra ordinem legis communis, in scriptura revelatum, eam extendi posse erga quosdam in peccato mortali defunctos, ut in die ultimi judicii Deus cum illis misericordiùs ageret, quàm eorum peccata mererentur, ut eos in æternum ignem non conjiceret, peccata eis illo die ultimi judicii remitteret etiam non prius remissa in hoc seculo; Peccata, inquam, ex se mortifera, quibus scilicet merebantur abjici in æternos cruciatus. Præterea etiam illa peccata quæ credebant remissa esse per justificationem in hoc seculo, petebant remitti per publicam sententiam ultimi judicii in futuro seculo. Vide 2. Tim. 1. 18. Hæc observatio aufert illud ἐναντιοφανὲς quod in Patrum illorum testimoniis prima fronte se offert.

Dies resurrectionis appellationem accipit τ̃ αἰῶνος ἐκείνου. Luc. 20. 35.

Johannes Chrysostomus.

30. *Iohannes Chrysostomus*, sermone 3. de Lazaro, circa medium; Omnes homines qui peccaverunt, distinguit in tres ordines respectu pœnarum quibus subjiciuntur: τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν ἐνταῦθα τιμωροῦνται μόνον, οἱ δὲ ἐνταῦθα μὲν οὐδὲν πάσχουσι δεινὸν, πᾶσαν δὲ ἐκεῖ τὴν τιμωρίαν ἀπολαμβάνουσιν· οἱ δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ κολάζονται. id est, nam ex hominibus alii quidem hic duntaxat puniuntur, alii rursus nihil hic tale patiuntur, sed omne supplicium illic recipiunt: alii verò tum hic, tum illic puniuntur. Eorum qui hîc duntaxat puniuntur, & puri à peccatis ex hac vita ad pura gaudia & meram consolationem proficiscuntur, neque post hanc vitam ulli pœnæ vel molestiæ subjiciuntur; dat exempla in eis, quos Apostolus ait nunc judicari & corripi à Domino, ne cum mundo condemnentur. 1. Cor. 11. 32. & in illo incestuoso, quem Apostolus tradi jubet Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi. 1. Cor. 5. 5. & in Lazaro, quem Abraham ait recepisse mala sua in hac vita, nunc autem consolationem accipere. Luc. 16. 25. Eorum autem qui non hic puniuntur, sed omnem pœnam subeunt post hanc vitam, exemplum adducit in epulone, cui bona sua jam in hac vita consequuto, & post hanc vitam cruciatus sustinenti, negata est aquæ guttula. Eorum denique qui tum hic tum illic puniuntur, exemplum adfert in Sodomitis, quibus Dominus ait tolerabilius fore in die judicii quàm contemtoribus Euangelii: *Tolerabilius*, inquit, *erit*, id est, punientur quidem, sed levius, quandoquidem & hic dederunt pœnas. Ideo autem eos adhuc illic puniendos, quia hic non receperunt supplicium pro magnitudine peccatorum suorum sufficiens. Omnem igitur pœnam post hanc vitam, omnem cruciatum solis reprobis tribuit, electis autem omnibus prorsus abjudicat Chrysostomus: secundùm quem soli reprobi, quales sunt Sodomitæ illi quos puniendos ait in die judicii, & miser ille epulo, cruciantur post hanc vitam, licet alii levius, alii gravius.

1. Cor. 11. 32.
1. Cor. 5. 5.
Luc. 16. 25.
Matth. 11. 24.

Puri à peccatis.

31. Idem Pater, homil. 5. in Genesin, ait fideles illuc ire καθαροὺς τ̃ ἁμαρτημάτων, puros à peccatis: non enim possibile esse ut inveniat illic consolationem aliquam, qui in præsenti vita non fuerit ablutus à peccatis. Hoc esse agonis & luctæ tempus; illud coronarum & retributionum & præmiorum.

Epiphanius.

32. *Epiphanius*, in opere Panario contra hæreses hæresi 59. ubi disputat contra Catharos, ait confugiendum esse ad benignitatem Christi, ad misericordiam Dei, per pœnitentiam, quamdiu sumus in hac vita: nam post excessum ex hac vita, [μετὰ τὴν ἐνθένδεν ἀπαλλαγὴν τε καὶ θάνατον] non amplius aperiri pulsantibus clausas fores. ἐν γὰρ τῷ μέλλοντι αἰῶνι μετὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπαλλαγὴν, οὐ νηστείας πορισμὸς, οὐ μετανοίας κλῆσις, οὐκ ἐλεημοσύνης ἐπίδειξις, id est, Nam in futuro seculo post hominis liberationem ex hac vita, non est jejunii lucrum aliquod, neque pœnitentiæ vocatio, non eleemosynæ ostensio. Et paullo post, οὔτε μὴν πορισμὸς εὐσεβείας, οὔτε μετανοίας, ὡς ἔφην, μετὰ θάνατον. οὐ γὰρ Λάζαρος ἀπέρχεται πρὸς τ̃ πλούσιον ἐκεῖ, &c. Neque quæstus quidem pietatis, neque pœnitentiæ, sicut dixi, post mortem est. Non enim Lazarus abit ad divitem ibi, neque dives ad Lazarum, neque Abraham mittit pauperem, aut ei laborem indicit, ut postea ditescat: neque dives dona consequitur quæ petit, quamvis suppliciter hortatus misericordem Abrahamum. ἐσφράγισται γὰρ τὰ ταμιεῖα, καὶ πεπλήρωται ὁ χρόνος, καὶ ὁ ἀγὼν ἐτελέσθη, καὶ ἐκενώθη τὸ σκάμμα, καὶ οἱ στέφανοι ἐδόθησαν, καὶ ἀγωνισάμενοι ἀνεπαύησαν, καὶ οἱ μὴ φθάσαντες ἐξῆλθον, καὶ οἱ μὴ ἀγωνισάμενοι οὐκέτι δύνανται, καὶ οἱ ἐν τῷ σκάμματι ἡττηθέντες ἐξεβλήθησαν, καὶ τὰ πάντα σαφῶς τετελείωται, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν. ἔτι δὲ ὄντων ἐν τῷ ἀγῶνι πάντων καὶ μετὰ πτῶσιν ἐνὶ ἀνάστασις, ἔτι ἐλπὶς, ἔτι θεραπεία, ἔτι ὁμολογία. id est, obsignata sunt granaria, & impletum est tempus, & certamen finitum est, & evacuatum est stadium, & coronæ datæ sunt, & qui certarunt quiescunt, & qui non prævenerunt excesserunt, & qui non certarunt non amplius possunt, & qui in stadio victi sunt ejecti sunt. & omnia clarè finita sunt ac consummata, post excessum ex hac vita. Adhuc autem exsistentibus omnibus in certamine, & post lapsum datur resurrectio, adhuc spes, adhuc sanatio, seu medicina, adhuc confessio. Hæc Epiphanius. Quæ autem idem Pater hæresi 75. & in epitome, ad finem totius operis Panarii, scribit de orationibus pro defunctis, tum justis tum peccatoribus, nihil adjuvant causam Purgatorii Romanensis: ut neque illa quæ apud Chrysostomum de orationibus & oblationibus pro defunctis leguntur, ullum præbent patrocinium doctrinæ Romanensi: sicut inferius, cum bono Deo, demonstrabimus.

Futuro seculo. Nulla pœnitentia utilis post hanc vitam.

Vide supra §. 4. & 26. & cap. 6. §. 9.

Luc 16. de divite & Lazaro.

Orat. pro defunctis. Vide cap. 9.

Cyrillus Alexandrinus.

33. *Cyrillus Alexandrinus*, in Euangelium Johannis, libro duodecimo, capite trigesimo sexto. Credere namque debemus, cum à corporibus sanctorum animæ abierint, tanquam in manus charissimi Patris, bonitati divinæ commendari: nec, ut quidam infidelium crediderunt, in terris conversari quousque sepulturæ honoribus affectæ: nec, ut peccatorum animæ, ad immensi cruciatus locum, id est, ad inferos deferri: itinere hoc nobis à Christo primum præparato: sed in manus potius Patris evolare. Tradidit enim animam suam manibus Genitoris, ut ab illa & per illam facto initio, certam hujus rei spem habeamus, firmiter credentes in manibus Dei nos post mortem futuros, vitamque multo meliorem ac perpetuò cum Christo victuros: ideo enim Paulus desideravit resolvi, & esse cum Christo. Hæc Cyrillus Alexandrinus, Georgio Trapezuntio interprete.

Luc. 23. 46.

Philip. 1. 23.

Dionysius Areopagita.

34. *Dionysius Areopagita*, libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite ultimo. ab omni spe bona exclusis impiis, sive illi impii Christiani-

ſimum profeſſi, ſive à Chriſtianæ fidei profeſſione averſi fuerint & alieni, Chriſtianos omnes pios, omnes Chriſtianos quibus beata erit reſurrectio ad vitam, ait mortem obire cum firma & vera ſpe in lætitia divina, mortemque amplecti tanquam finem ſanctorum certaminum, cum lætitia & inconcuſſa ſpe tanquam certaminum terminum, & viam ad incorruptibilitatem, laudantes Deum de ſuis donis; divinâ impleri lætitiâ, ſcientes quæ poſſident pulcra ſe firmiter æternumque habituros. Non miſerè nec invitos hinc abripi, ſed ad finem venientes impleri lætitia ſanctâ; & cum voluptate multâ viam ingredi ſanctæ παλιγγενεσίας, & beatiſſimis ſedibus recipi. Beatos jam eſſe, ut qui ad victorioſum finem peroptatò pervenerint, ideoque meritò à propinquis eorum offerri Deo victoriæ auctori χαριστηρίους ᾠδὰς, id eſt, gratias cum cantu, eoſdemque propinquos ſeriis precibus ſibi ipſis à Deo petere, ut ipſis detur pervenire ad ſimilem quietem. Omnes Chriſtianos, qui piè vixerunt, quibus beata erit reſurrectio, beatum conſequi vitæ finem, & finitâ hac vitâ conſtitui in ſinubus beatorum Patriarcharum & reliquorum omnium ſanctorum:

Sinus Patriarcharum. ſinus autem, (inquit,) beatorum Patriarcharum & reliquorum omnium ſanctorum ſunt, ut exiſtimo, αἱ θειόταται καὶ μακάριαι λήξεις, αἱ τοὺς θεοειδεῖς ὑποδεχόμεναι πάντας εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ἀγήρω καὶ μακαριωτάτην τελείωσιν. id eſt, divinæ beatiſſimæque requietis ſedes, quæ omnes Dei imitatores ſuſcipiunt, ad perfectionem in eis ſenii expertem & beatiſſimam. Hanc autem non ſeneſcentem beatitudinem, quæ in ſinubus Patriarcharum omnes pios excipit, paullo ſuperius ibidem vocat Dionyſius τὴν παντελῶς ἄλυπον καὶ φωτιστικὴν ἀθανασίαν, id eſt, omni dolore liberam & illuminantem immortalitatem. Quæ autem eodem capite ſcripſit Dionyſius de oratione pro mortuis, illa non adjuvant, ſed jugulant cauſam Romanenſium de purgatorio: ſicut inferius, cum bono Deo, manifeſtum faciemus cap. 9.

Hilarius Pictavienſis. Luc. 16. de divite & Lazaro. 35. *Hilarius Pictavienſis*, in fine Commentarii in Pſal. 2. Teſtes nobis ſunt Euangelii Dives & Pauper: quorum unum angeli in ſedibus beatorum, & in Abrahæ ſinu locaverunt, alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit. Adeò autem ſtatim pœna mortuum excepit, ut etiam fratres ejus in ſupernis manerent. Nihil illic dilationis aut moræ eſt. Judicii enim dies, vel beatitudinis retributio eſt æterna vel pœnæ. Tempus verò mortis habet interim unumquemque ſuis legibus, dum ad judicium unumquemque aut Abraham reſervat, aut pœna. Hæc Hilarius Pictavienſis.

Philaſtrius. 36. *Philaſtrius*, in catalogo hæreſeon, quæ ſub Apoſtolus extiterunt, hæreſi 73. Anima (inquit) hominis cum exierit de ſeculo, ſive bona ſive mala, id eſt, pia atque impia, ab Angelo ducitur in locum ſtatutum, ut in futurum percipiat juxta quod geſſit in hoc ſeculo conſtituta. Hæc Philaſtrius, locum animabus piis ſtatutum intelligens (ut colligere eſt ex aliis illius ſeculi patribus) ſinum Abrahæ, & locum quietis ac felicitatis.

Ambroſius. Pſal. 39. 13. 37. *Ambroſius*, libri de bono mortis, capite ſecundo, feſtinabat ſanctus David de hoc loco peregrinationis exire, dicens; Advena ego ſum apud te in terra & peregrinus, ſicut omnes Patres mei. Et ideo tanquam peregrinus ad illam ſanctorum communem omnium patriam feſtinabat, petens pro hujus commorationis inquinamento remitti ſibi peccata, priuſquam diſcederet è vita. *Ibidem, verſ. 9.* Qui enim hîc non acceperit remiſſionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem, ad vitam æternam non potuerit pervenire; quia vita æterna remiſſio peccatorum eſt. ideoque dicit; Remitte mihi, ut refrigerer priuſquam eam. *Ibidem verſ. 14.* Idem Ambroſius capite tertio, ejuſdem lib. Solutio autem iſta quid aliud agit, niſi ut corpus reſolvatur & quieſcat; anima autem convertatur in requiem ſuam, & ſit libera? quæ ſi pia eſt, cum Chriſto futura ſit. Et capite quarto. *Nota de die mortis, & de die judicii.* Mors qualem in ſingulis ſtatum invenerit, talem judicio futuro reſervat. Et cap. 4. Juſtis mors quietis eſt portus. ——— Anima abſolvitur, corpus reſolvitur: quæ abſolvitur, gaudet; quod reſolvitur, nihil ſentit. ——— Non eſt autem mala ſolutio, quia diſſolvi & eſſe cum Chriſto, multo melius. *Philip. 1. 23.* Non igitur mala mors. *Pſal. 30. (ſeu 34.) verſ. 22.* Denique mors peccatorum peſſima. Non utique mors peſſima generaliter, ſed peſſima ſpecialiter peccatorum. *Pſal. 115. (ſeu 116.) verſ. 15.* Denique pretioſa juſtorum. Unde liquet, acerbitatem non mortis eſſe, ſed culpæ. Et capite nono. Quis igitur dubitet de bono mortis, cum id quod inquietum, &c. Et emortua compago viſcerum in terram reſolvatur: id autem quod familiare virtutibus, amicum diſciplinis, ſtudioſum gloriæ, ſequax boni, Deo ſubditum eſt, ad illud ſublime evolet, & cum illo puro & perpetuo bono atque immortali maneat, ipſi adhæreat, & cum ipſo ſit. ——— Unde dicit David, placebo Domino in regione vivorum. *Pſal. 56. 14.* Illa eſt enim vivorum regio. *Pſal. 27. 13.* Denique illam animarum requiem, dicit terram eſſe viventium, quo peccata non penetrant, ubi virtutum vivit gloria. *Pſal. 15. 13.* Et alibi ait; anima ejus in bonis demorabitur. hoc eſt, anima timentis Deum habitat in bonis, ut ſemper in eis ſit, & poſſideat ea. Et capite decimo. *Quies animæ.* Anima noſtra non tenetur buſto, ſed quiete piâ fungitur. Et ibidem ait Ambroſius, animarum ſuperiora eſſe habitacula, hæc autem eſſe manſiones illas multas, quas Dominus dicit eſſe apud Patrem ſuum. *Iohan. 14. 2.* Et capite undecimo. *Requies.* Juſtæ animæ in habitaculis ſuis cum magna tranquillitate requieſcent, ſtipatæ præſidiis Angelorum. Et capite duodecimo ejuſdem libri; His igitur freti, intrepidè pergamus ad redemtorem noſtrum Jeſum, intrepidè ad Patriarcharum concilium, intrepidè ad Patrem noſtrum Abraham, cum dies advenerit, proficiſcamur: intrepidè pergamus ad illum ſanctorum cœtum, juſtorumque conventum. Ibimus enim ad Patres noſtros; ibimus ad illos noſtræ fidei præceptores, ut, etiamſi opera deſint, fides opituletur, defendat hæreditas. Ibimus & ubi ſinum ſuum Pater Abraham expandit, ut ſuſcipiat pauperes; ſicut ſuſcepit & Lazarum. *Sinus Abrahami.* Ibimus ad eos, qui recumbunt in regno Dei cum Abraham Iſaac & Jacob, qui rogati ad cœnam non excuſaverunt. Ibimus eò, ubi Paradiſus eſt jucunditatis. Ibimus eò, ubi ſervulis ſuis Dominus Jeſus manſiones paravit: ut ubi ille eſt, & nos ſimus. ſic enim voluit. *Iohan. 14. 2. Iohan. 17. 24.* Hæc Ambroſius.

38. Has autem dulciſſimas promiſſiones omnibus juſtis, omnibus credentibus applicat ibi Ambroſius, ſolis excluſis peccatoribus illis, quorum mortem vocat peſſimam, quibus mors eſt naufragium, qui ad exteriores æternaſque tenebras

tenebras amandabuntur, neque unquam recumbent in regno Dei, in illa regione viventium, in domo Patris cœleſtis cum Abraham Iſaac & Jacob. Unde conſtat, Purgatorium Romanenſe ſancto Ambroſio fuiſſe prorſus incognitum, neque cum veritate, in ſacris ſcripturis revelatâ, poſſe iſtud Purgatorium conſiſtere, ex mente Ambroſii. Qui etiam ſimilia ſcripſit in fine libri de fide reſurrectionis. Cùm autem præcedente paragrapho mentem intellexerimus Ambroſii de ſinu Abrahami, haud alienum erit adjicere hanc etiam ejuſdem Ambroſii ſententiam; Illi (inquit) ſunt Angeli, qui Lazarum, in agone paupertatis ſimul & infirmitatis probatum, in ſinum ac requiem ſuſtulerunt Abrahæ, quod eſt perennis beatorum gloria: ad quam nos Angeli ſancti perducant, ubi Chriſtus cum Patre & Spiritu Sancto regnat in æternum. Amen. Hæc Ambroſius, in fine Tractatus in Symbolum Apoſtolorum.

Sinus Abrahami. Vide §. 22. & 47. & cap. 12. §. 17.

Hieronymus.

39. *Hieronymus*, Commentario in caput nonum Eccleſiaſt. Mortui nihil valent ad id adjicere quod ſemel ſecum tulere de vita: & oblivione obvoluta ſunt omnia. Et in caput undecimum ejuſdem libri; Mortis tempeſtate ſubverſus, ubicunque cecideris, ibi jugiter permanebis: ſive te rigidum & trucem, ſive clementem & miſericordem, ultimum invenerit tempus. Et paulo pòſt; Lignum igitur quod in hac vita corruerit, & conditione mortalitatis fuerit inciſum, aut peccavit ante dum ſtaret; Et in Boreæ parte poſtea ponitur: aut ſi dignos Auſtro fructus attulerit, in plaga jacebit auſtrali. Nec eſt aliquod lignum, quod aut ad aquilonem non ſit, aut ad auſtrum. Hæc ibi. Idem Pater Comment. in caput ſexageſimum quintum Eſaiæ, verſ. 3. Qui enim dum in hoc vivit corpore, veniam peccatorum non fuerit conſequutus; & ſic de vita exceſſerit, Deo perit, & eſſe deſiſtit. Licet ſibi ſubſiſtat in pœnis. Idem in caput ſecundum Joël; Diem autem Domini, diem intellige judicii, ſive diem exitûs uniuſcujuſque de corpore. Quod enim in die judicii futurum eſt omnibus, hoc in ſingulis die mortis impletur. Idem etiam Hieronymus in Epitaphio Nepotiani ad Heliodorum, quod incipit; *Grandes materias.* Scimus quidem, (inquit,) Nepotianum noſtrum eſſe cum Chriſto, & ſanctorum mixtum choris, quod hic nobiſcum eminus rimabatur in terris, & æſtimatione quærebat, ibi videntem cominus dicere; Sicut audivimus, ſic & vidimus, in civitate Domini virtutum, in civitate Dei noſtri. Hæc Hieronymus. qui etiam in caput nonum Amos, ait, nullum ante reſurrectionis diem ab inferis retrahi.

Eccleſ. 11. 3. Nota de die mortis & die judicii. Vide cap. 6. §. 10.

Hic accipitur remiſſio peccatorum.

Pſal. 47. (ſeu 48.) verſ. 9.

Salonius. Eccleſ. 11. 3.

40. *Salonius*, Epiſcopus Viennenſis, in ſua myſtica in Salomonis Eccleſiaſtem expoſitione (quæ exſtat in Biblioth. Patr. tom. 1.) exponens illa Salomonis verba, capite undecimo: *Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem; in quocunque loco occiderit, ibi erit.* Hæc (inquit) ſententia ſpiritualiter intelligi debet. Nam per lignum homo deſignatur: per Auſtrum, requies Paradiſi; per aquilonem, inferni ſupplicium. Et eſt ſenſus; Ubicunque ſibi homo locum ad futuram ſedem præparaverit, ſive ad Auſtrum, cum ceciderit, (id eſt, mortuus fuerit) in requie Paradiſi & gloriâ regni cœleſtis permanebit in æternum. Si verò malè vivendo ſibi locum præparaverit ad Boream; Inferni pœnas luet in ſecula ſeculorum. Hæc Salonius.

Olympiodorus. Eccleſ. 11. 3.

41. Similiter eundem locum interpretatur *Olympiodorus*, (ſcriptor Græcus, de cujus ætate nihil certi invenio) qui in ſuo Commentatio in Eccleſiaſten [in Biblioth. Patr. tom. 2. græcol.] Ligna (inquit,) in Scripturis dicuntur tum ſancti, tum peccatores. Auſter autem accipitur pro loco lucido, & pro ipſa vera luce Domino noſtro Jeſu Chriſto. Boreas autem pro caliginoſo, & tenebrarum pleno Diabolo. In quocunq; igitur loco, ſive lucis, ſive tenebrarum, ſive in opere malitiæ, ſive in opere virtutis, deprehenſus fuerit homo quando finit hanc vitam, in illo manet gradu & ordine: vel in luce, cum juſtis & univerſorum Rege Chriſto; vel in tenebris, cum injuſtis & mundi principe. Hæc Olympiodorus.

Auguſtinus.

42. *Auguſtini* teſtimonia contra Purgatorium Romanenſe adduximus ſuprà, cap. 6. hujus libri.

Proſper. Iob. 7. 1. πειρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς.

43. *Proſper Aquitanicus*, Auguſtini diſcipulus, libro primo de vita contemplativâ, capite primo. Tota humana vita tentatio eſt ſuper terram. Tunc eſt tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc eſt finienda pugna, quando poſt hanc vitam ſuccedit pugnæ ſecura victoria: ut omnes milites Chriſti, qui uſque in finem vitæ præſentis divinitus adjuti ſuis hoſtibus infatigabiliter reſtiterunt, laborioſa jam peregrinatione tranſactâ, regnent felices in patria. Hæc Proſper. Scimus autem, ex ſacris literis, neminem ſalvum fore, niſi qui perſeveraverit & fidelis fuerit uſque in finem vitæ præſentis; ergo, ſecundùm Proſperum, Quicunque ſalvus erit, idem laborioſa hac peregrinatione tranſactâ regnabit felix in patria. Qui autem regnat felix in patria, non ſubjicitur ulli cruciatui, nedum ut igne ardeat infernali in Romanenſi Purgatorio.

Fulgentius. Eſai. 55. 7. Nota [nihil] ergo nec pœnam reſervat, nec culpam. Vide infra, cap. 11. arg. 4. & lib. 12. cap. 8. §. 18. & ſeq.

44. *Fulgentius*, etiam Auguſtini diſcipulus, epiſtolâ ſeptimâ ad Venantiam; Propheta ſanctiſſimus Eſaias dicit: Convertatur ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. In hoc *multo* nihil deeſt, in quo eſt omnipotens miſericordia, & omnipotentia miſericors eſt. Tanta eſt autem & benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia benignitatis in Deo, ut nihil ſit quod nolit aut non poſſit relaxare converſo. Et poſtea ibidem; Tempus omne præſentis vitæ converſioni noſtræ cognoſcitur deputaſſe. In quacunque igitur quis ætate vocatus, ſi benignitatem vocantis Domini non ſpernat, neceſſe eſt denarium vitæ perennis accipiat. Et infra: Ut autem noverimus illos, qui gaudiis temporalibus oblectantur, & juſſa divina contemnunt, æternis ignibus concremandos; illos verò, qui mala temporalia cum timore Dei patienter tolerant, æternâ quiete potituros. Attendamus Divitem purpuratum, & pauperem Lazarum: illum poſt epulas flammis perennibus traditum; iſtum poſt ærumnas in æterna ſinûs Abrahæ quiete ſecurum. Hæc ibi. In his Fulgentii verbis obſerva. I. Nihil eſſe quod Deus non relaxet converſo: nec peccata igitur venialia, nec mortalium aliqua ſupplicia poſt mortem imputanda, vel infligenda reſervat: quamvis tribulationibus in hac vita Deus filios ſuos exerceat, ut peccatis abſtinere diſcant, dum adhuc in via ſunt, ut

Luc. 14. de divite & Lazaro.

Piorum afflictiones in hac vita.

ut in eadem epistola monet Fulgentius. II. Qui in hac vita conversus perseveraverit, ille finito hujus vitæ labore, denarium vitæ perennis accipiet. III. Omnes homines viatores in duas classes distribuit Fulgentius, videlicet in contemnentes jussa divina, & Deum timentes. Illos ait flammis perennibus tradi; istos autem post hujus vitæ ærumnas in æterna sinus Abrahæ quiete securos esse, demonstrat ex verbis Domini de Divite purpurato & paupere Lazaro. Quibus positionibus Purgatorium Romanense prorsus excludit è rerum natura.

45. Idem lib. 1. de remissione peccatorum, ad Euthymium, cap. 6. Nec enim latet, (inquit) in præsenti tantum seculo remissionem omnium peccatorum conversis posse concedi: ubi omnem reatum aut solvit conversio, aut insolubilem facit, seu vanæ spei neglectio nutrita, sive desperatione roborata, & usque in finem retenta cordis obdurati nequitia. Et lib. 2. ejusdem operis, cap. 20. Nunc est necessaria conversio peccatoris, qua potest, beneficio divinæ remissionis, reatu totius carere peccati. ——— Hoc ipse præordinavit hominum Salvator & Judex, ut quibus peccata dimittit, in hac terra dimittat. ——— Ut homines agnoscerent tempus remissionis & retributionis divinâ incommutabiliter constitutione discretum. Et ejusdem libri cap. 21. Præsentis namque seculi tempus misericors Dominus & justus solum remissionis beneficio deputavit: futurum verò justæ retributioni servat: quo unusquisque pro qualitate credulitatis & operis condigna, sed non finienda recipiat. Et cap. 22. Hoc tempore mutet iniquus vitam, & non inveniet pœnam. Fugiat culpam, & accipiet veniam. ——— In quali enim fide & opere unumquemque hominum vitæ hujus invenerit finis; talis ei retributio dabitur, cujus non erit finis. Hæc Fulgentius. Ubi observa. I. In præsenti tantum seculo remitti peccatum; & quidem totum, ita ut qui in hac vita remissionem peccatorum acceperunt, eis post hanc vitam non supersit aliqua vel culpa remittenda, vel pœna luenda. II. Retributionem omnem quæ post hanc vitam datur, esse æternam. Quibus nihil dici potuit magis inimicum doctrinæ Romanensium de purgatorio.

Gennadius. 46. *Gennadius Massiliensis*, lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 79. Post ascensionem Domini in cœlos, omnium sanctorum animæ cum Christo sunt, & exeuntes de corpore ad Christum vadunt, exspectantes resurrectionem corporis sui, ut ad integram & perpetuam beatitudinem cum ipso pariter immutentur: sicut & peccatorum animæ in Inferno sub timore positæ, exspectant resurrectionem sui corporis, ut cum ipso ad pœnam detrudantur æternam. Hæc Gennadius: qui floruit in fine quinti seculi, sub annum Domini 490.

Petrus Chrysologus. 47. *Petrus Chrysologus*, sermone 66. Locum piarum animarum, seu sinum Abrahæ, ante adventum Domini in carne, fuisse dicit apud Inferos; postquam verò Dominus à mortuis resurgens patefecit cœlos, dedisse eum sanctis Paradisi intrare requiem, ad cœli gloriam pervenire. *Sinus Abraha.* Quis autem fuerit animarum status in Abrahæ sinu etiam ante adventum Domini, declarari ait verbis Abrahami ad epulonem, de Lazaro jam recipiente bona, id est, *Luc. 16. de Lazaro & divite.* (ut exponit Chrysologus loco citato) requiem, gloriam, honorem, gratiam, immortalitatem, præmia, refrigerii fontem, cœlestis mensæ delicias sempiternas, in sinu divinæ consolationis. Quantam igitur existimavit Chrysologus, & quam puram percipere lætitiam pias animas in sinu Abrahæ jam post Domini resurrectionem, Paradisi cœlestis gaudiis potientes? Idem Pater paulo post eodem sermone, ait; Insipienter ergo Dives putat apud inferos mutari loca, quando hic agendo homo bene vel malè ibi sibi terminum aut pœnæ aut quietis indicit. Et serm. 123. Agnoscite fratres, lætamini fratres, post triumphum Christi, sanctorum custodiam dissolutam, & in sanctos ultra inferno nil deberi: quando Christus ut justos, non injustos absolveret, ad inferos usque penetravit. Hæc Chrysologus. Quod autem de illis Abrahæ verbis disserens, quibus ex inferno damnatorum ad piorum sedes, & à piorum sedibus ad gehennam transmeatio denegatur, eodem sermone 123. Chrysologus aliquid tribuit orationibus *Oratio et pro defunctis.* Ecclesiæ, quas fundit pro defunctis, illud ex communi illorum temporum errore de quibusdam à reatu peccati mortalis, cum quo ex hac *Vide cap. 9.* vita decesserant, & de supplicio gehennæ liberandis in die judicii, promanavit. De quo errore superius etiam aliquoties monuimus. Floruit Petrus Chrysologus, Ravennæ Archiepiscopus, vergente quinto seculo: prope annum Domini 500. ut ipse declarat in fine sermonis 145.

48. *Aurelius Cassiodorus*, lib. de anima, cap. *Cassiodorus.* 19. Cum (inquit) fuerimus hac luce, imperio Creatoris, exuti, in animæ nostræ naturâ jugiter perseverantes, nihil boni malique faciemus, sed usque ad tempus judicii, aut de præteritorum actuum pravitate mœremus, aut de operationis nostræ probitate lætamur. Tunc autem recipiemus factorum omnium plenissimum fructum, quando voce Domini aut repudiati fuerimus, aut ad regnum perennitatis admissi. Hæc Cassiodorus. Qui floruit sub Theodorico ejusque aliquot successoribus, Gothicis in Italia regibus, ut patet ex ipsius Cassiodori opere *Variarum*. *Vide supra, lib. 3. cap. 1. §. 16.*

49. *Gregorius magnus*, lib. 13. cap. 20. expositionis moralis in Job: Ecce (inquit) quia au- *Gregorius Magnus.* thoris nostri gratiâ redemti sumus, hoc jam cœlestis muneris habemus, ut, cum carnis nostræ inhabitatione subtrahimur, mox ad cœlestia *Nota Mox.* præmia ducamur: quia dum Conditor ac Redemtor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas reduxit, nos illo ire non patitur, unde jam alios descendendo liberavit. Hæc Gregorius, de omnibus electis qui ex hac vita decedunt post Christi resurrectionem. Idem libro quarto dialogorum, in fine capitis ultimi. Audenter (inquit) dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus. Hæc ille. Quæ magis consonant cum eis quæ docuerat libro decimo tertio Moralium, capite vigesimo, quàm illa quæ eodem libro quarto, dialogor. capite 39. & ali- *Vide sup. cap. 7. §. 8. 10. 11.* quot sequentibus capitibus, nimium indulgens vulgi opinionibus, scripsit de purgatorio in igne, vel in thermis, post hanc vitam, & de petitione quarundam animarum corporibus solutarum, ut pro eis offerretur hostia victimæ salutaris. Quarum ipse nugarum pertæsus videtur, quando, solidioris suæ doctrinæ memor, opus illud dialogorum assertione ista catholica & valde conso-

consolatoria fidenter clausit: salutari hostiâ post mortem non indigebimus (id est, mox ad cœlestia gaudia ducemur) si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus. At omnes electi, quibus viventibus hostia salutaris ad salutem profuit, ante mortem Deo ipsi hostia fuerunt, ut docet Gregorius eodem libro quarto dialogorum, capite quinquagesimo nono. Tunc ergo (inquit) verè pro nobis hostia erit Deo, cum nos ipsos hostiam fecerimus.

CAPUT NONUM.

Orationes, eleemosynas & oblationes, quas ante Gregorii Magni tempora faciebant veteres pro mortuis, non præbere patrocinium purgatorio Romanensi.

Harum propositionum veritas manifesta est ex subsequentibus veterum testimoniis.

OFficia, quæ pro mortuis peragebant, non pro animabus duntaxat imperfectè justis aut imperfectè puris, quales collocant Papistæ in purgatorio, sed 1. Pro omnibus faciebant in Christiana communione defunctis. 2. Pro eis quos credebant sub exitum è corpore, statim in Paradisum & in requiem cœlestem transferri, & associari Angelis & Patriarchis & Martyribus. 3. Denique pro eis quos existimabant cum mortalis peccati reatu, in hac vita non remisso, defunctos esse.

2. Officia autem illa erant partim operis, ut eleëmosynæ, oblationes, sacrificia: partim oris; ut 1. Commemoratio ad altare. 2. Gratiarum actio. 3. Precatio, &c.

3. Commemoratione, aliisque officiis, testabantur fidem suam de immortalitate animarum, & de beato statu defunctorum fidelium, & de futura resurrectione corporum: & spem suam de suo etiam felici aliquando exitu, æternâque beatitudine fovebant: Et sese mutuo ad sanctam defunctorum fidelium imitationem exstimulabant.

4. Cum hac commemoratione, & officiis illis operis, concurrebant quatuor illa oris officia, quæ Apostolus pro omnibus hominibus in hac vita degentibus fieri voluit, quæ veteres etiam pro defunctis publica agitabant. Ea erant 1. Gratiarum actio. 2. Προσευχαὶ, orationes. 3. Ἐντεύξεις, sive ἱκετηρίαι, interpellationes sive supplices propitiationes. 4. Δεήσεις, deprecationes. Et hæc omnia pro omnibus in Christiana communione defunctis, & speciatim pro eis faciebant, quos à morte statim in cœlestem requiem perduci credebant. *1. Tim. 2. 1.*

5. Hæc autem officia vel ante corporis sepulturam præstabantur, vel die obitûs quotannis recurrente, vel etiam aliis temporibus.

Orabant pro peccatoribus in peccato mortali defunctis.

6. Pro peccatoribus autem, quos in mortali peccato irremisso, seu cum reatu culpæ mortalis mortuos esse existimabant, precabantur & eleëmosynas dabant: quia putabant hæc officia defunctis illis, si non essent valde mali, ad hoc prodesse, ut eis vel sit plêna remissio, vel tolerabilior fiat ipsa damnatio; adeóque eis impetrari per hæc officia vel veniam plenariam, vel saltem aliquod levamentum, ἄνεσιν τῶν κολάσεων, τινὰ βοήθειαν. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi mystagogica quintâ. Epiphanius hæresi septuagesima quintâ. Chrysostomus prope finem homiliæ vigesimæ primæ in Acta Apostolorum. & prope finem homiliæ quadragesimæ primæ in priorem epistolam ad Corinthios. & prope finem homiliæ tertiæ in epistolam ad Philippenses. Paulin. Nolanus, epistola vigesimâ ad Amandum. Chrysologus, sermone centesimo vigesimo tertio. Augustinus Enchiridio, capite centesimo decimo. In eadem opinione fuit auctor quæstionum & responsionum ad Antiochum, quæ Athanasio tribuuntur, quæstione trigesima quartâ. Et auctor orationis de defunctis, quæ Johanni Damasceno tribuitur, ubi audacter asserit, fidelium precibus quosdam etiam Ethnicos ex inferno liberatos esse, nempe, Falconillam precibus Theclæ, & Trajanum precibus Gregorii primi, Episcopi Romani; alios autem in inferno detentos solatium aliquod ex viatorum fidelium precibus sentire. Proinde etiam canonistæ, ut patet ex glossa in canonem *Tempus*. causa decima tertiâ, quæstione secundâ, dixerunt viventes utiliter orare pro illis, qui decesserunt in peccato mortali; eis enim prodesse eas orationes, ut minus puniantur, etiamsi nunquam liberentur. quosdam etiam magni nominis Theologos, Romanenses, videlicet, Præpositivum, & Altisiodorensem, & Porretanos, asseruisse, viatorum suffragia prodesse damnatis in inferno; testatur Thomas in 3. sententiarum, distinctione 45. quæstione 2. articulo 2.

Orabant pro sanctis defunctis, quos esse credebant in tranquilla requie in beatissimis Patriarcharum sinubus.

7. Orationibus illis, quas olim in funere fundebant superstites, seipsos pro obtinendo simili beato exitu ac victoriâ & quiete, qualem fidelis ille defunctus obtinuit, Deo commendabant. Testis est Dionysius, libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite ultimo, parte primâ. Et pro defuncto orabant. ut testatur Dionysius, eodem capite, parte secundâ, & parte tertiâ, & Augustinus lib. nono Confessionum, capite duodecimo. & Possidonius, libro de vita Augustini, capite trigesimo primo, ubi scribit, Pro commendanda corporis Augustini depositione sacrificium Deo oblatum esse. Hæc fiebant, antequam defuncti corpus sepeliretur, sive (ut loquitur Augustinus, loco citato) juxta sepulcrum posito cadavere, priusquam deponeretur. Dionysius autem (capite citato) scribit, corpus defuncti sacerdotis, dum officium hoc perageretur, poni à sacerdote solitum ante sanctum altare; corpus autem monachi aut fidelis laïci, juxta chorum, ante sacerdotum introitum: & hoc officium præstari solitum fuisse pro omnibus piis, ex hac vita egressis, de quorum beato exitu & tranquillâ post mortem requie in beatissimis Patriarcharum sinubus gratias Deo læti agebant; similem sibi-ipsis & vitæ hujus finem, & requiem post hanc vitam exoptantes. Et hoc funebre officium intellexisse videtur Cyprianus, quando scripsit, Episcoporum Antecessorum suorum decreto constitutum esse, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam, clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Cyprianus, epistolâ sexagesima sexta, vel in alia editione, libro primo, epistola nonâ, ubi etiam de frequenti deprecatione *Cyprianus p. 66.*

S fff in

in Ecclesia nomine defunctorum, & eorum apud altare Dei nominatione in sacerdotum prece, mentionem facit. Vide inferius, paragr. vigesimum quartum.

8. Pro defunctis fidelibus orantes [προσέχοντες.] petebant concedi eis. 1. Promissam à Deo susceptionem in patriam. 2. Ibi requiem & refrigerium & pacem & gaudium & gloriæ incrementum. 3. Maturam & beatam resurrectionem.

9. Interpellationibus [ἐντεύξεσι] Deum rogabant, 1. Ut omnia eis peccata propitius condonaret. 2. Ut in judicio ultimo misericordiam judicis experirentur.

10. Deprecationibus [δεήσεσι] supplicabant Deo pro defunctis, ut non intraret Deus cum iis in judicium; ut non abjicerentur à protectione Dei, in potestatem Satanæ, & in æternos cruciatus, quos eorum peccata meruerunt.

Non orabant pro animarum liberatione è purgatorio.

11. Hæc φιλοστοργίας officia pro illis impendebant veteres Patres, quos, in fide defunctos, Paradiso statim recipi credebant, ut ex subjectis testimoniis patebit. At verò pro animarum liberatione è purgatorio, aut ex ærumnabili aliquo carcere ante diem judicii, nullæ veterum Patrum precationes inveniuntur ante tempora Gregorii Turonensis, & Gregorii primi Papæ Romani, qui in fine sexti seculi floruerunt.

Dionysius Areopagita.

12. Dionysius, libro primo de Ecclesiastica Hierarchia, capite septimo seu ultimo, scribit, omnibus hæc præstita officia qui sanctè dormierunt, & æterna bona sub exitum ex hac vita consequuntur, jam beato optabilique ac victorioso fine potiti. Pro talibus ait sacerdotem cum populo precari, ut Deus eis remittat omnia per humanam infirmitatem admissa peccata, eosque deducat in lucem ac regionem viventium, in sinus Abrahæ, Isaac & Jacob, in locum à quo fugit dolor & tristitia & gemitus. Deinde propositâ sibi objectione, contra hanc pro mortuis precandi consuetudinem, cum defunctus præmia statim consequatur anteactæ vitæ convenientia; respondet his verbis; Didicit antistes ex divinis scriptis, clarissimam divinamque vitam, iis qui piè vixerunt, pro dignitate justissimis lancibus retribui, oculos avertente [παρορώσης] Divina bonitate & philanthropia à maculis, quas in eis contraxit humana fragilitas: quandoquidem nemo, ut scripta divina loquuntur, mundus est à sorde. Hæc igitur Antistes scit promissa esse à scriptis divinis, quæ vera sunt; petit autem ut ea eveniant, & dentur iis qui sanctè vixerunt sancta præmia. Petit divinus antistes ea quæ à Deo promissa sunt, eique grata sunt, & planè concedenda: in quo & animi sui constitutionem, quæ bonitatis divinæ speciem præ se ferat, Deo, cui boni chari sunt, declarat: & iis qui adsunt, ut interpres, munera & bona quæ sanctis eventura sunt exponit. Hæc Dionysius, de oratione quam pro defunctis Antistes cum populo faciebat, ante humationem corporum. Summa est, 1. Dari quidem à Deo defunctis fidelibus cœlestia præmia, ex promissione Dei, qui etiam peccata omnia eis condonat, & hac Dei promissione ac benignitate confisum sacerdotem precari, ut illa defuncto concedat Deus, quæ omnino concessurus est, atque adeò precationem hanc esse secundùm Dei voluntatem. 2. Testari hac precatione sacerdotem charitatem suam & pium affectum erga defunctos, qui affectus Deo gratus est. 3. Hac etiam precatione instrui audientes, ut sciant quæ futura sanctis sint munera.

Vide supra cap. 8. §. 34.

Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου. Iob. 14. 4. LXX. Vide lib. 14. cap. 2. § 5. in margine.

Vide cap. 10.

Cyrillus Hierosolymitanus.

13. Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi mystagogica quintâ, orationem suo tempore fieri solitam pro defunctis, in celebratione Eucharistiæ, refert his verbis; δεόμεθά σου πάντες ἡμεῖς, καὶ ταύτην προσφέρομεν σοι τὴν θυσίαν, ἵνα μνημονεύωμεν καὶ τῶν προκεκοιμημένων, πρῶτον πατριαρχῶν, προφητῶν, Ἀποστόλων, μαρτύρων, ὅπως ὁ Θεὸς εὐχαῖς αὐτῶν καὶ πρεσβείαις προσδέξηται ἡμῶν τὴν δέησιν. εἶτα καὶ ὑπὲρ τῶν προκεκοιμημένων ἁγίων πατέρων, καὶ ἐπισκόπων, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἐν ἡμῖν προκεκοιμημένων. μεγίστην ὄνησιν πιστεύοντες ἔσεσθαι ταῖς ψυχαῖς, ὑπὲρ ὧν ἡ δέησις ἀναφέρεται τῆς ἁγίας καὶ φρικωδεστάτης προκειμένης θυσίας id est, Rogamus te nos omnes, & hoc sacrificium tibi offerimus, ut meminerimus etiam eorum qui ante nos obdormierunt, primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deinde pro defunctis sanctis Patribus, & Episcopis, & omnino pro omnibus, qui inter nos vitâ functi sunt: maximum juvamen credentes futurum animabus, pro quibus offertur precatio sancti & tremendi, quod ante nos positum est, sacrificii. Hæc ille. qui, exceptis (fortasse) Patriarchis & Prophetis & Apostolis & Martyribus, ait maximam reliquis omnibus defunctis esse utilitatem ex precatione pro eis: at certè reliquos omnes sanctos Patres & Episcopos non credebat esse in aliquo infernali carcere aut cruciatu. Ergo ex eo, quod dixerint veteres utilitatem & adjumentum accedere defunctis ex precibus viventium, non sequitur, eos credidisse animas defunctorum cruciari in purgatorio. Ut taceam etiam pro Apostolis & martyribus, &c. offerri δέησιν, precationem sancti sacrificii, adeò ut ad ipsos etiam videatur Cyrillus asserere redire hinc maximam utilitatem. Observandum etiam, quando Veteres dicebant se commemorare Patriarchas, Prophetas, Apostolos, & Martyres, ut Deus eorum orationibus susciperet preces viatorum; hanc commemorationem non fuisse conjunctam cum aliqua invocatione ipsorum defunctorum, sed factam tantummodo eorum mentionem in illa sacerdotis prece, qua solùm Deum invocabat, eidemque sacrificium offerebat: unde illa precatio in qua commemorabantur, appellabatur Cyrillo Hierosolymitano precatio sancti illius & tremendi sacrificii. quod autem subjicit ibidem Cyrillus, orari etiam utiliter pro defunctis peccatoribus, id superius explicavimus, in testimoniis veterum allatis contra purgatorium.

Vide cap. 8. §. 26.

Orabant pro defunctis, quos non existimabant esse in purgatorio.

Commemorabant, sed non invocabant Patriarchas, Apostolos, & martyres. Vide infra, §. 34.

Cap. 8. §. 27.

Epiphanius.

14. Epiphanius, hæresi septuagesima quintâ, quæ fuit Aërii; de commemoratione nominum defunctorum & precatione pro iis disserens, ait hanc ejus esse utilitatem, quod sit fidei quædam professio, & spei de defunctis fratribus; & quod pro peccatoribus precantes misericordiam Dei intueamur, etiamsi omnia eorum crimina precatio ista non abscindat; pro justis autem hoc faciamus, ut eos à Christo Domino secernamus. Si quæras, quam fidem & spem ostendant ista pro mortuis officia; respondet, fidem qua credunt superstites, ὅτι οἱ ἀπελθόντες ζῶσι, καὶ ἐν ἀνυπαρξίᾳ οὐκ εἰσίν, ἀλλὰ εἰσὶ καὶ ζῶσι παρὰ τῷ δεσπότῃ, id est, vivere eos qui excesserunt, & non esse in non exsistentibus, sed esse & vivere apud Dominum. Spem autem, qua bene speramus de fratribus quasi peregrè absentibus, sive, veluti

in

in peregrinatione exsistentibus, ὡς ἐλπίς ἐστιν ὑπὲρ ἀδελφῶν εὐχομένοις, ὡς ἐν ἀποδημίᾳ τυγχανόντων. ubi ἀποδημία Epiphanio dicitur illa ἐκδήμησις ἐκ τοῦ σώματος, de qua loquitur Apostolus 2. Corinth. 5. 8.

Objectio Bellarmini. 15. Sed Bellarminus (libro primo de purgatorio, capite nono) scribit, Epiphanium nusquam dicere, in Ecclesia orari pro sanctis; sed dicere memoriam fieri omnium defunctorum fidelium, *Responsio.* tam peccatorum, quàm justorum. At ista Bellarmini assertio falsitatis convincitur, per ipsius verba Epiphanii, tum in objectione quam sub Aërii persona proponit Epiphanius, hæres. 75. tum in responsione qua ibidem occurrit eidem objectioni. Objiciebat Aërius, referente Epiphanio; qua ratione post mortem nominatis [ὀνομάζετε] nomina mortuorum? orat enim [εὔχεται γὰρ] vivens, aut dispensationem [οἰκονομίαν] fecit; quid utilitatis inde accipiet mortuus? Vel si omnino oratio eorum, qui hic sunt [εὐχὴ τῶν ἐνταῦθα] adjuvat eos qui ibi sunt, nemo igitur ipse sit pius, &c. Huic objectioni respondet Epiphanius, ut non neget nominationem illam cum oratione pro eis, qui nominantur esse conjunctam, sed hujus nominationis & orationis contendat esse magnam utilitatem: & inter alias utilitates hanc ponit, quod hoc officio declaretur, quod spes sit orantibus pro fratribus ὑπὲρ ἀδελφῶν εὐχομένοις. Et subjicit, commemorationem fieri, tum pro peccatoribus, pro imploranda eis misericordia Dei, tum pro justis [ὑπὲρ δικαίων] & Patribus & Patriarchis & Prophetis & Apostolis, & Euangelistis, & Martyribus, & Confessoribus, & Episcopis, & Anachoretis; & omni ordine; ut Dominum Jesum Christum separemus ab hominum ordine, per honorem & cultum quem ipsi exhibemus, considerantes nullum hominum æqualem esse Domino, quantacunque abundet justitiâ. Idem Pater, in fine totius illius operis Panarii, in epitome de fide & ritibus Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, hunc ritum seu, ut vocat, θεσμὸν commemorans, absque personarum discrimine eam unâ communi descriptione his verbis proponit; ἐπὶ δὲ τῶν τελευτησάντων, ἐξ ὀνόματος τὰς μνήμας ποιοῦνται, προσευχὰς τελοῦντες καὶ λατρείας καὶ οἰκονομίας. id est, super defunctis autem, nominatim memorias [seu commemorationes] faciunt, orationes perficientes, & divinos cultus & dispensationes. Ex his patet, falsum esse quod asseruit Bellarminus, Epiphanium nusquam dicere in Ecclesia orari pro sanctis. *Indefinitum æquipollet universali.* Basilii dictum est, τὸ ἀόριστον παντός ἐστι περιληπτικόν. id est, Indefinitum universa comprehendit, seu æquipollet universali. libro secundo de baptismo, quæstione quintâ.

Augustinus. 16. Commemorationem illam cum oratione conjunctam fuisse scripsit etiam Augustinus, sermone trigesimo secundo de verbis Apostoli. Hoc (inquit) à Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium suo loco commemorantur, oretur, ac pro eis quoque id offerri commemoretur. Hæc ibi Augustinus. Quod autem alibi scripsit Augustinus de martyrum commemoratione, ita ut pro eis non oretur; de eo inferius mox videbimus, postquam plures antiquiorum Patrum sententias huc spectantes in medium attulerimus. *Vide infra §. 42. & §. 43.*

Nazianz. 17. Gregorius Nazianzenus, oratione decimâ, quæ funebris est in Cæsarium; Gratias (inquit) agentes propter omnia, nostras & eorum qui tanquam in communi via paratiores ad hospitium prius pervenerunt, animas Deo commendemus. Deinde unum nominatim ex eorum numero, nempe fratrem suum defunctum Cæsarium, quem in beato statu esse credebat, commendat Deo, ut eum Deus suscipiat. At de ejus liberatione à pœna, vel ex aliquo carcere, nihil loquitur; quippe persuasus eum nullis jam pœnis subjici, nullo animam ejus carcere claudi. *Vide cap. 8 §. 17. 18, 19.*

Liturgia Chrysostomi. 18. In Liturgia Chrysostomi, Sacerdos ἐπεύχεται, orat; Porro offerimus tibi rationalem hanc latriam pro requiescentibus in fide [ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων] majoribus, Patribus, Patriarchis, Prophetis, Apostolis, [Præconibus], Euangelistis, Martyribus, Confessoribus, continentibus, & pro omni spiritu in fide consummato [καὶ παντὸς πνεύματος ἐν πίστει τετελειωμένου.] Præcipuè pro sanctissima [ἐξαιρέτως τῆς παναγίας] immaculata, benedicta, gloriosa domina nostrâ, Deipara & semper-virgine Mariâ. Pro sancto Johanne Propheta præcursore & baptista, sanctis & celebribus Apostolis, & hoc sancto, cujus & memoriam celebramus, & omnibus sanctis tuis, quorum supplicationibus [ταῖς ἱκεσίαις] visita nos Deus, & memento omnium qui ante obdormierunt in spe resurrectionis vitæ æternæ. Item; ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου, [ὁ δεῖνα] pro requie & remissione animæ servi tui N. O Deus noster, Fac eam requiescere [ἀνάπαυσον αὐτὴν] in loco lucido, à quo exsulat tristitia & gemitus; fac eam requiescere ubi visitat lumen vultûs tui.

Tres observationes ex verbis Liturgiæ Chrysostomi. 19. In his Liturgiæ istius verbis, observa. 1. Etiamsi postquam pro sanctis oravit sacerdos, subjungat etiam oratiunculam pro se ipso & iis, qui cum eo adsunt, ut sanctorum supplicationibus eos visitet Deus, prius tamen pro ipsis sanctis manifestè oravit & cultum Deo obtulit. *Orat. pro sanctis.* 2. Una eademque oratione sacerdos Patriarchas, Prophetas, Apostolos, Martyres, Confessores, complectitur cum omni spiritu in fide consummato, id est, in fide egresso ex hac vita. id enim significat Græca phrasis, ἐν πίστει τετελειωμένου. *2. Orat. pro Patriarchis, &c.* Sic apud Dionysium Areopagitam, libro de Ecclesiastica Hierarchia, cap. 7. seu ultimo, parte secunda: Antistes cum sanctis, qui dormierunt, prædicat eum quoque qui modò excessit ex hac vita, τὸν ἀρτὶ τελειωθέντα, & hortatur omnes, ut beatum in Christo finem petant, τὴν ἐν Χριστῷ μακαρίαν τελείωσιν. *Ἐν πίστει τετελειωμένοι. qui in fide finiverunt hanc vitam.* Et parte tertia, ait Dionysius, μακαρίαν ἀληθῶς εἶναι τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν, id est, beatam revera esse mortem, quæ in Christo oppetitur. Et Apostolus, ad Hebræos scribens, spiritus justorum defunctorum vocat, πνεύματα δικαίων τετελειωμένων. *Hebr. 12. 23.* At verò pro spiritibus aliorum in fide defunctorum verè orasse sacerdotem, in confesso est; ergo etiam verè oravit pro Patriarchis, Prophetis, &c. quos autem prius vocavit ἐν πίστει τετελειωμένους, eosdem postea appellat προκεκοιμημένους ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου, quos iterum Deo commendans ait, *Et memento* [μνήσθητι] omnium qui prius obdormierunt in spe resurrectionis vitæ æternæ. *3. Quo sensu petiverit requiem defunctis.* 3. Requiem & remissionem eodem sensu orat defunctorum animabus sacerdos in hac Liturgia, quo apud Dionys. puta requiem in beatissimis sedibus & remissionem peccatorum. Sciendum autem Chrysost. putasse fidelium defunctorum animas, etiam latronis illius cui

Chrysostomi opinio de animabus in Paradiso terrestri. cui nocte illa Paradisus patuit, non recipi cœlo ante corporum resurrectionem, sed Paradisi terrestris interim incolas esse. In prima parte tomi quinti, editionis Græcæ, Etonensis Savilianæ, homil. 7. quare lignum scientiæ boni & mali vocetur lignum illud: & quid sit, Hodie mecum eris in *Luc. 23. 43.* Paradiso. Propterea requiem illis adhuc cœlestem apprecabatur. Remissio autem peccatorum hoc sensu petitur defunctis in fide, ut Deus cum illis non intret in judicium, sed inveniant apud illum misericordiam in ultimo die. *Quo sensu remissionem peccatorum defunctis in fide dari oraverint.* quo sensu in eadem Liturgia superius Sacerdos orat, ὑπὲρ μνήμης καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀειμνήστων κτητόρων τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης. [Deinde vivorum ac mortuorum quorum vult nomina recitans, sic orationem illam claudit] καὶ πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου τῇ σῇ κοινωνίᾳ κεκοιμημένων ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, φιλάνθρωπε Κύριε, συγχώρησον, id est, pro memoria & remissione peccatorum semper memorabilium ædificatorum sanctæ mansionis hujus. Et omnium qui in spe resurrectionis & vitæ æternæ in tua communione obdormiverunt, orthodoxorum Patrum & fratrum nostrorum, Domine erga homines benigne, condona. Quibus verbis, omnibus etiam orthodoxis Patribus & fratribus in divina communione defunctis peccatorum veniam orat.

Liturgia S. Iacobi. 20. Sic in illa Liturgia Græca, quæ S. Jacobi dicitur, orat sacerdos: μνήσθητι, Κύριε, memento, Domine Deus spirituum universæ carnis, eorum quorum meminimus, & eorum quorum non meminimus orthodoxorum, ab Abel justo ad hodiernum usq; diem. Ipse illic eos fac requiescere *Liturgia S. Marci.* in regione viventium, in regno tuo, in deliciis Paradisi, &c. Et in Liturgia S. Marci; Animabus Patrum & fratrum nostrorum, qui antea in Christi *Orat requiem dari animabus Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum.* fide obdormierunt, dona requiem, Domine Deus noster, memor majorum nostrorum, qui à seculo sunt Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, &c. & horum omnium animabus dona requiem Dominator Domine Deus noster, in sanctis tuis tabernaculis, in regno tuo, largiens eis promissionum tuarum bona.

Græci non recipiunt dogma de purgatorio. Vide sup. lib. 12. c. 8. §. 31. & infr. c. 12. hujus libri §. 2. 21. Sciendum etiam Græcos hodieque utentes orationibus istis pro defunctis, non admittere dogma Romanense de Purgatorio. Unde sequitur, ex istis Græcorum Patrum supplicationibus pro defunctis, non esse idoneum argumentum Papistarum pro suo Purgatorio.

Canon Univers. Æthiopum. 14000. pueri Bethlehem. 22. Et in missa Æthiopium sive canone universali Æthiopum, in bibliotheca Patrum, tom. 6. edit. 4. col. 51. Sacerdos, nominatis Sancta Virgine Maria & Patriarchis, & omnibus probis Patribus, & quindecim Prophetis, & Johanne Baptista, & quatuordecim millibus puerorum Bethlehem, & duodecim Apostolis, & 72. discipulis, & quingentis sociis eorum, & tribus pueris Anania, Azaria, & Misael, & sancto Marco Euangelista, & sancto Stephano protomartyre, & sanctis Georgio, Theodoro, Banadlio, Claudio, Minas. Cosma & Damiano, & trecentis decem & octo Patribus, qui fuerunt Nicææ, & 150. qui fuerunt Constantinopoli, & 200. qui fuerunt Ephesi, & Tecla, *Orant dari Apostolorum & martyrum animabus requiem & misericordiam.* subjicit hanc orationem; Quorum orationes & benedictiones, & auxilium ac gratia sit nobiscum in secula seculorum, Amen: Istorum & illorum omnium animabus requiem tribue, & miserere eorum: ob id enim misisti ex Cœlo Filium tuum in uterum Virginis. Et col. 53. Memento Domine omnium dormientium, & quiescentium in fide Christi; colloca animas eorum in sinu Abrahæ, Isaac, & Jacob. Hæc ibi.

23. Accedo nunc ad Latinos. Tertullianus *Tertullianus.* omnium defunctorum animas in tres classes distinxit, videlicet martyrum, & justorum non martyrum, & injustorum. Solas martyrum animas corporibus solutas immorari putabat penes Dominum in Paradiso. Aliorum autem justorum animabus locum refrigerii tribuebat penes *Vide sup. cap. 2. § 4. & §. 11.* inferos, sublimiorem inferno damnatorum, quem vocabat sinum Abrahæ, & temporale animarum fidelium receptaculum, usque ad consummationem rerum & resurrectionem corporum. Injustorum autem animas ajebat in inferno inferiori suppliciis subjici. atque ita animas & puniri & foveri in infernis interim sub exspectatione utriusque judicii, in quadam usurpatione & candida ejus. id quod confirmare nititur exemplis Divitis & Lazari, quorum alter absolutionis, alter *Luc. 16. de divite & Lazaro.* autem damnationis in ultimo judicio pronunciandæ jam veluti candidatus seu in candida est. Tertull. lib. de anima, cap. 55. & cap. 58. & lib. de resurrectione carnis, cap. 43. & lib. 4. adversus Marcionem, cap. 34. hic tamen oblationes & orationes pro defunctis probavit, etsi Purgatorium *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis martyrum.* ignem Romanei sium ignoraverit. Oblationes (inquit) pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus lib. de corona militis, cap. 3. ubi Pamelius intelligenda monet natalitia martyrum, sive diem passionis cujusque martyris. Idem Tertullianus, alibi scribens de officio viduæ erga defunctum maritum; Enimvero (inquit) & pro anima ejus orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitationis ejus. Nam hæc nisi fecerit, verè repudiavit, quantum in ipsa est. Hæc Tertullianus, lib. de monogamia, cap. 10. quem librum jam factus Montanista scripsit contra Catholicos. Anima autem mariti illius defuncti, secundùm Tertullianum, aut in Paradiso erat, aut in sinu Abrahæ, aut in Tartaro: pro quorum locorum incolis Papistæ docent inutiles nunc esse orationes; quantum ad remissionem peccati, vel liberationem aliquam ex aliquo carcere ante diem judicii.

24. Cyprianus, epist. 16. sive in alia editione, *Cyprianus.* lib. 2. epist. 4. gloriosam martyrum beatitudinem describit his verbis; Beati satis, qui per hæc gloriarum vestigia commeantes, jam de seculo recesserunt, confectoque itinere virtutis ac fidei, ad complexum & osculum Domini, Domino ipso gaudente, venerunt. Idem tamen, epist. 34. sive lib. 4 epist. 5. de quibusdam loquens martyribus, qui Diabolo Christi confessione prostrato, palmas à Domino & coronas illustri passione meruerunt: Sacrificia (inquit) pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones *Sacrificia pro martyribus.* & dies anniversaria commemoratione celebramus. Et epist. 37. sive lib. 3. epist. 6. annotari jubet dies, quibus martyres excedunt, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrari possint, ut celebrentur à superstitibus oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum. Idem epist. 66. sive lib. 1. epist. 3. docet, prohibuisse Antecessores suos, ne offerretur pro illo fratre, *Vide supr. §. 7.* nec sacrificium celebraretur pro dormitione ejus, qui excedens, ad tutelam vel curam clericum nominasset. & decreti illius rationem indicans; Neque enim (inquit) apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit avocare. Hæc Cyprianus

Nota contra Purgatorium Romanense.

nus. Neque usquam apud Cyprianum invenitur facta oblatio vel oratio pro aliquo defuncto, quem existimarent fideles superstites migrasse ex hoc mundo cum alicujus culpę irremissę, aut pœnæ post obitum persolvendæ, reatu.

Hieronym.

25. Hieronymus in epistola ad Pammachium, super obitu Paulinæ uxoris. quæ epistola incipit, *Sanato vulneri.* Laudat Pammachium his verbis; cæteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos: & dolorem pectoris, his officiis consolantur. Pammachius noster sanctam favillam ossaque veneranda, eleemosynæ balsamis rigat. His pigmentis atque odoribus fovet cineres quiescentes, sciens scriptum; Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna peccatum. Attamen hæc scribens, non in igne aliquo purgatorio cruciari, sed in cœlo jam cum Domino gaudere Paulinam, credebat Hieronymus: quâ, dum viveret, nihil ait fuisse temperantius: & cujus defunctæ sanctam vocat favillam, ossaque veneranda. Et epistolam illam sic claudit; In calce epistolæ recordatus sum quadrigæ vestræ, & proposito quintam deesse Blesillam, pæne oblitus de ea loqui, quę prima de vobis pręcesserit ad Dominum. Verè nunc quinque in treis, ac duas videmus esse divisas: illa cum sorore Paulina dulci somno fruitur; tu duarum medius, ad Christum levius subvolabis. Quibus verbis Hieronymus Paulinam in eodem jam loco ac statu esse affirmat cum sorore Blesilla: ubi utraque apud Dominum dulci somno fruitur. id est, ut latius explicat Hieronymus in epistola ad Paulam super obitu hujus Blesillæ, (quæ incipit; *quis dabit capiti meo.*) Sarcina carnis abjecta, ad suum anima revolavit auctorem, & in antiquam possessionem diu peregrinata conscendit. Jesum nunc sequitur, Angelorum consortio fruitur, cum Christo jam regnat, est cum Maria matre Domini, cum Christo vivit in cœlis. Hæc omnia de Blesilla defunctâ disertis verbis asseverat Hieronymus, quam cum sorore Paulina ait dulci somno frui.

Eleemosyna pro anima jam beata cum Domino. Vide §. 31. Eccl. 3. 33.

Dulci somno fruitur.

Paulinus.

26. Paulinus Episcopus Nolanus, epist. 37. eundem Pammachiũ super ejusdem Paulinæ obitu consolatur, cumque de officio erga defunctam conjugem præstito laudat, quam tamen ex hac vita ad cœlestem pacem & beatitudinem translatam esse credebat. Ut evocationem (inquit) ad Deum sanctæ sororis meæ, ita devotionem pietatis in Christo tuæ pariter audivi: isto etiam patrefamiliâs, per quem scripsi, indicante prudentiam & sanctitatem veræ in conjugem charitatis tuæ: quam non vacuam fletibus (ut maxima pars mortalium) neque vano (ut spei nostræ expertes solent) pomparum inanium honore comitatus es: sed remediis salutaribus & vivis opibus, hoc est, eleemosynis prosequutus, debito ordine primum charo funeri justa persolvens, piis lacrymis & largo charitatis rore perfusus, religiosius exsequias honorasti. ——— Verum illa, ut fuit semper, ita & erit in perpetuum corona viro suo, & non exstinguetur lucerna ejus: extendit enim (ut scriptum est) brachia sua ad opera utilia, os suum aperuit prudenter, operata est viro suo bona, gloriâ & honore coronavit te, ut jucundaretur tecum in diebus novissimis: & ob hoc fletu magis digna quàm luctu; & desideranda potius pertinaciter quàm lugenda est. Nam ipsa meritorum illius reputatio, ut acerbum imperat mœrorem superstiti, quia justus defunctus relinquet pœnitentiam; ita & consolationem ubérem præstat fideli, quia immortalitas in memoria justi. Neque tibi, sancte frater, hinc acrior doloris stimulus ingeratur, quod primæva decessit; quoniam huic ipsi casui solatium præbet sermo divinus; Justus enim (inquit) si morte præventus fuerit, in refrigerio erit. ——— Quare gratulemur justo ejus accitui & fini maturo; quæ etsi adhuc flore annorum virebat, tamen morum sanctitate canuerat, & ætatem puellæ stipendiis senectutis ornabat. Unde & tibi ipsæ, quę acerbant vulnus animi, causæ, solatium majus afferre possunt, quod tam sanctam fœminam, etsi non habes, habueris tamen. Commune enim tibi cum omnibus, amisisse mortalem; paucis verò tecum, meruisse optimam. Quo minus miror illam in hoc seculo non moratam, & ad Christum citius accitam. Placita enim erat Deo anima ejus; & idcirco (ut scriptum est) properavit eam de medio iniquitatis educere.

Prov. 31. 10.

Sap. 4. 1. *Ps. 112. 6.* *Sap. 4. 7.* *Sap. 4. 10.*

27. Idem Pater epist. 33. quam ad Alethium scripsit consolatoriam super obitu Ruffinæ conjugis Alethii, qui defunctâ conjuge epulum præbuit omnibus Romæ pauperibus, in S. Petri basilica: quod officium ab illo præstitum laudat Paulinus. Sua (inquit) cuique parti debita persolvisti, lacrymas corpori fundens, eleemosynam animæ infundens. Verè conscius veritatis, & filius lucis; ubi mortem sciebas esse, flevisti; ubi vitam credis, operatus es: vacuis inania, vivis viva dependens. Postea autem, sub finem ejusdem epistolæ, defunctam illam Ruffinam ait benedictam esse in cœlestibus cum Christo, & omnium sensuum voluptate divitem, & verè preciosam esse Domino animam ejus.

Ambros. Orat pro animabus illis, quas dicit jam in cœlis esse beatas.

28. Ambrosius, libro de obitu fratris sui Satyri: Deduximus, fratres dilectissimi, hostiam meam, hostiam incontaminatam, hostiam Deo placentem, Dominum & fratrem meum Satyrum. ——— Habeo tumulum quem corpore tegam, habeo sepulcrum super quod jaceam: & commendabiliorem Deo futurum esse me credam. quod supra sancti corporis ossa requiescam. ——— Atque utinam illam animi tui puritatem (*fratrem alloquitur defunctum*) atque innocentiam noster spirasset affectus. ——— Suscepit Christus commendatam spiritum: Divinæ potestatis auctoritate à cruciatibus mortis, & nequitiæ spiritalis incursionibus Satyri animam liberavit. Requievit in Christo. Ea quæ supra nos sunt cernit, & quæ potiora sunt nobis jam se videre lætatur. ——— Intravit in regnum cœlorum, quoniam credidit Dei verbo. ——— Intemerata sacra baptismatis dona servavit, mundus corpore, purior corde. ——— Erat pauper spiritu. de istius beatitudine nequaquam utique dubitare debemus. ——— Talibus igitur perfunctum virtutibus, ereptum periculis, desiderio magis quàm amissione flebo. ——— Non enim amitti, sed præmitti videntur, quos non absumtura Mors, sed æternitas receptura est. ——— Tibi nunc, omnipotens Deus, innoxiam commendo animam, tibi hostiam meam offero: cape propitius ac serenus fraternum munus, sacrificium sacerdotis: hæc mei jam liba præmitto, in hoc ad te pignore venio. Quibus verbis Ambrosius orat pro defuncto fratre Satyro, de cujus beatitudine professus est se non dubitare.

Requiescere in Christo.

Deo commendat innoxiam animam.

29. Sic etiam pro Valentiniano & pro Theodosio, Imperatoribus defunctis, quos jam in cœlo cum Christo beatos esse affirmat, preces Deo fundit.

In concione de obitu Valentiniani, ait Valentinianum vita jam frui æterna: & paulo post, cum prece commendat Deo. Deinde ait; Et huic adhuc intercessionem adscisco, cui remunerationem præsumo? Date manibus sancta mysteria, pio requiem ei poscamus affectu. Date sacramenta cœlestia, animam piam nostris oblationibus prosequamur. ——— Prospicis nos sancta anima (*Valentiniani animam alloquitur*) de loco superiore, tanquam inferiora respiciens. Exiisti de tenebris istius seculi, & ut Luna resplendes, ut Sol refulges. Et nunc lumen a Sole justitiæ mutuata clarum diem ducis. ——— Nec nos quidem dubitemus de meritis Valentiniani. Credamus, quia ascendit à deserto, hoc est, ex hoc arido & inculto loco ad illas florulentas delectationes, ubi cum fratre Gratiano conjunctus æternæ vitæ fruitur voluptate. Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt: Nulla dies vos silentio præteribit, nulla inhonoratos vos mea transibit oratio, nulla nox non donatos aliquâ precum mearum contextione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis prosequutione complecti. Tandem concionem illam Ambrosius claudit his verbis; Te quæso, summe Deus, ut charissimos juvenes maturâ resurrectione suscites: & immaturum hunc vitæ istius cursum maturâ resurrectione compenses.

Poscit requiem animæ Valentiniani, jam fruenti vitâ æternâ.

Oratio pro matura resurrectione.

30. Item in concione funebri in obitu Theodosii Imperatoris, ait idem Ambrosius; In requiem festinavit intrare Theodosius, atque ingredi civitatem Hierusalem. Illa est vera gloria, quę ibi sumitur. Absolutus dubio certamine fruitur nunc Augustæ memoriæ Theodosius luce perpetua, tranquillitate diuturna, & pro iis quæ in hoc gessit corpore, remunerationis divinæ fructibus gratulatur. Et paulo post, sic orat pro eo: Tu Domine, da requiem perfectam servo tuo Theodosio, requiem illam quam præparasti sanctis tuis. Et mox subjicit hæc verba; Dilexi, & ideo prosequor eum usque ad regionem vivorum, nec deseram, donec fletu & precibus inducam virum, quo sua merita vocant, in montem Domini sanctum, ubi perennis vita, ubi corruptelæ nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla consortia mortuorum, vera regio viventium: ubi mortale hoc induit immortalitatem, & corruptibile hoc induit incorruptionem. Quibus verbis Ambrosius promittere videtur, se perpetuo oraturum pro matura & beata resurrectione Theodosii, quemadmodum oravit pro Gratiano & Valentiniano. Animam autem Theodosii verbis superius citatis Deo commendaverat, dilectione ei exprimente precationem, licet supervacuam. Paulo inferius autem præsentem animæ Theodosii beatitatem prædicat, his verbis: Manet ergo in lumine Theodosius, & sanctorum cœtibus gloriatur. Illic nunc complectitur Gratianum. Transivit pius de caligine seculari ad lumen æternum. Nunc se Augustæ memoriæ Theodosius regnare cognoscit, quando in regno Domini Jesu est, & considerat templum ejus. ——— Gratianus & Theodosius amictum induti gloriæ, pietatis suæ recordatione mulcentur, qui nunc luce fruuntur candida: longè meliora illic, quàm hic possidebant, habitacula consequuti. Deinde ad urbem Constantini, sive Constantinopolin, quo Theodosii reliquiæ sepeliendæ deferebantur, converso sermone, orationem illam funebrem sic claudit. Beata planè quæ Paradisi incolam suscipis, & habitatorem supernæ illius civitatis Augusto sepulti corporis tenebis hospitio. Hæc Ambrosius.

Pro Theodosio, jam in cœlo requiem habente, orat, ut Deus ei det requiem.

Ambrosii vehemens affectus, quo Theodosium diligebat, extorsit ei precationem pro gloriosa anima, quæ jam precationis auxilio non egebat.

Paradisi incola.

31. Augustinus, lib. 9. Confessionum cap. 11. de morte Monicæ matris suæ scribens; Ergo inquit) die nono ægritudinis suæ, anima illa religiosa corpore soluta est. Et cap. 12. neque decere arbitramur funus illud questibus lacrymosis gemitibusque celebrare: quia his plerumque solet deplorari quædam miseria morientium, aut quasi omnimoda exstinctio. At illa nec misere moriebatur, nec omnino moriebatur: hoc & documentis morum ejus, & fide non ficta, rationibusque certis tenebamus. Et c. 13. postquam Deum oravit pro matre sua defuncta, ut dimitteret Deus illi debita, & non intraret cum ea in judicium. Subjicit per correctionem hæc verba. Et credo jam feceris quod te rogo, sed voluntaria oris mei approba Domine. Nam illa, imminente die resolutionis suæ, memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermissione servierat. Et rursus ad orationem conversus ait; ad pretii nostri sacramentum ligavit ancilla tua animam suam vinculo fidei. Nemo a protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi nec insidiis Leo & draco: neque enim respondebit illa nihil se debere, ne convincatur & obtineatur ab accusatore callido: sed respondebit, dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet quod pro nobis non debens reddidit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, & post quem nulli nupta est, cui servivit fructum tibi afferens cum tolerantiâ, ut eum quoque lucraretur tibi. Hæc ibi. Non orat pro mitigatione alicujus pœnæ temporalis, aut pro liberatione ex carcere Purgatorii, sed pro immunitate in divino judicio, à sententia damnationis æternæ, ut in illo die iteretur ei illa peccatorum remissio, quam ait matrem suam jam ante accepisse.

August.

Orat pro matre sua defuncta.

Correctio.

Oratio.

Quid oraverit Augustinus dari defunctæ matri suæ.

32. Idem, lib. de decem chordis, cap. ultimo, hortatur Patrem defuncti filii, ut eleemosynas faciat pro ejus anima jam in cœlo exsistente. Redde illi quod suum est, redde quod illi servabas. Mortuus est, inquit, sed præcessit ad Deum, pars ipsius debetur pauperibus. Illi debetur ad quem porrexit. Christo debetur, ad ipsum enim porrexit. Et ille dixit, qui uni ex minimis istis fecit, mihi fecit. ——— Quicquid dicas, mortuo debes quod vivo servabas. Si pro illo Christus mortuus non est, mortuus est ipse: si autem in te fides est, vivit filius tuus, vivit prorsus, non decessit, sed præcessit. Qua fronte venturus es ad filium tuum qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum? An non potest mitti in cœlum? potest prorsus. Audi ipsum Dominum dicentem, Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.

Eleemosynæ pro anima jam in cœlo beatâ.

Matth. 25. 40.

Matth. 6. 20.

33. Alibi autem pro defunctis valde bonis ait non requiri ista orationum, oblationum & eleemosynarum officia: sed quando pro talibus præstantur, esse gratiarum actiones: pro non valde malis autem esse propitiationes: & pro valde malis, etsi nulla sunt adjumenta mortuorum, esse tamen qualescunque vivorum consolationes: quibus autem prosunt, aut ad hoc prodesse, ut sit plena remissio, aut certè ut tolerabilior fiat ipsa damnatio. Enchiridii capite 110.

Vide supra, § 6.

34. Et quamvis in Liturgiis aliisque veterum monumentis, superius citatis, reperiantur factæ obla-

oblationes & orationes pro Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus & omnibus sanctis; Augustinus tamen ait, non esse orandum pro Martyribus, quos ait ad ipsam mensam Domini non sic commemorari, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus; sed magis ut orent ipsi pro nobis, ut eorum vestigiis adhæreamus, quia impleverunt ipsi charitatem, quâ Dominus dixit non posse esse majorem. Tract. 84. in Euang. Johannis. Attamen solos videtur excipere Martyres, quando ait, loco jam citato, alios qui in pace requiescunt, ita ad mensam Domini commemorari, ut etiam pro eis oremus. Et serm. 17. de verbis Apostoli. Perfectio tamen (inquit) in hac vita nonnulla est, ad quam sancti martyres pervenerunt. Ideoque habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Injuria est enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari: certavit enim contra peccatum usque ad sanguinem. Hæc ibi. Ubi observa, quando ait commemorari seu recitari martyres ad altare Dei, ut ipsi pro nobis orent, seu nos eorum precibus commendemur, non intelligi aliquam invocationem Martyrum, sed solius Dei, sicut suprà docuimus, ad testimonium Cyrilli Hierosol. Præterea observa ideo etiam commemoratos esse martyres ad mensam Domini, ut commonerentur superstites adhærere Martyrum vestigiis. Alius etiam adhuc finis erat, ut Deus laudaretur de eorum victoriis, ut monet Augustinus libro octavo, de civitate Dei, capite 27.

In pace requiescere.

Vide supra, §. 15.

Commemorantur, at non invocantur martyres. Vide supra §. 13

35. Quocirca quod postea Innocentius tertius Papa Romanus, istam martyribus attributam ab Augustino honoris prærogativam, extendit ad sanctos alios, alienum videtur à doctrina Augustini. Et ex ipsis Innocentii verbis patet, oratum esse pro aliis sanctis post tempora Augustini. Fraternitas (inquit) tua requisivit, quare fuerit mutatum quod in secreta beati Leonis secundùm antiquiores codices continetur; videlicet; Annue nobis, Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio: cum in modernis sacramentariis habeatur. Annue nobis quæsumus Domine, ut intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio? super quo respondemus; Quod cum sacræ scripturæ dicat auctoritas, quod injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre. Idem est ratione consimili de sanctis aliis sentiendum: quia orationibus nostris non indigent, pro eo, quod cum sint perfectè beati, omnia eis ad vota succedunt. Sed nos potius orationibus eorum indigemus: quos, cum miseri simus, undique mala nostra perturbant: unde quod in plerisque orationibus continetur; prosit vel proficiat huic sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam & honorem; ita debet intelligi, ut ad hoc prosit quod magis ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licet plerique reputent non indignum, sanctorum gloriam usque ad judicium augmentari: & ideo Ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare. Hæc Innocentius, Extra, De celebratione Missarum, cap. 6. Cum Marthæ. §. *Tertio loco.* Ad hæc verba Innocentii Bellarminus libro secundo, de Purgatorio, capite decimo octavo. Adde (inquit) tertiò, fortasse peti gloriam corporis, quam habebunt in die resurrectionis. Cum ergo Augustinus dicit serm. 17. de verbis Apostoli, injuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre, intelligitur de illis, qui Martyri precantur remissionem peccati, vel gloriam essentialem, quasi illâ careret. Hæc Bellarminus. Cum negare non posset, aliquo sensu etiam proprio, oratum esse pro ipsis martyribus.

Oratum pro anima Leonis, quem credebant jam esse in cœlo beatum.

Oratum pro martyribus.

36. In Liturgia sancti Gregorii legitur hæc oratio; Memento, Domine, famulorum tuorum cunctorum & cunctarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Ipsis, Domine, & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerii, lucis & pacis ut indulgeas deprecamur. Eadem oratio hodieque retinetur in Missali Romano. At absurdum est dicere, quenquam in Christo quiescentem, nedum omnes in Christo quiescentes, torqueri cruciatibus Purgatorii. Imò oratio ista testatur, eos dormire in somno pacis. Unde constat, nondum inter Ecclesiastica dogmata in Ecclesia receptum fuisse, quod nunc docent Romanenses de purgatorio, & de suffragiis viventium pro animarum ex illo carcere & cruciatu liberatione, quando hæc Liturgiæ forma instituta est. An non hæc est justorum defunctorum & cum Christo in Paradiso gaudentium beatitas, quod intraverint in gaudium & requiem Domini sui, ut loquuntur Scripturæ, & patres: & quod dulci somno fruantur, sicut de Blesilla & Paulina loquitur Hieronymus epist. ad Pammachium, superius citatâ? Quid est autem quiescere in Christo, & dormire in somno pacis, nisi esse in illo gaudio, illâ requie Domini sui, & illo dulci somno frui? vel si dicant, quiescere in Christo idem esse quod mortuum esse in Christo; audiant vocem è cœlo pronunciantem, beatos mortuos qui in Domino moriuntur, ut requiescant à laboribus suis. Apocal. 14. 13. Franciscus Costerus Jesuita, in suo Enchiridio, cap. 11. quod est de Purgatorio, in solutione secundæ objectionis, mortem in Domino, hoc in loco Apocalypseos, interpretatur mortem cujuscunque hominis verè Christiani; & beatitudinem ac requiem à laboribus interpretatur æternam cum Christo felicitatem, statim post mortem corporis. Sed inepte restringit hoc oraculum ad illos qui morientur sub tempus ultimi judicii. Omnes in gratia defuncti appellantur οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ, 1. Thess. 4. 16. οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ. 1. Corinth. 15. 18. unde Dionysius scribit, μακαρίαν ἀληθῶς εἶναι τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν, verè beatam esse consummationem, seu vitæ hujus finem in Christo. lib. de Eccles. Hierarchia, capite 7. seu ult. Scimus felices esse qui in Domino moriuntur: ait Augustinus, loquens de omnibus in gratia morientibus. epist. 107. Martyres quidem etiam pro Domino moriuntur, eoque majore ornantur gloriâ: attamen omnes moriuntur in Domino, quicunque in gratia moriuntur, & omnes pronunciantur beati. Ideo dixit Bernardus Claravallensis; Etsi beati qui in Domino moriuntur; num multo magis qui pro Domino moriuntur? Hæc Bernardus, sermone ad milites Templi, capite primo. Remissa sunt peccata omnia morientibus in Domino, neque est eis ulla condemnatio, & in judicium non venient, sed transierunt de morte in vitam. Nemo potest simul in Domino mori, & in peccatis mori, vel in aliquo culpæ alicujus aut pœnæ reatu. Quos enim Filius liberavit, verè liberi sunt. Ideo confidenti animo amant magis abesse ex cor-

Gregorii Liturgia.

Missale Roman.

In Christo quiescunt, dormiunt in somno pacis.

Matth. 25. 21.

Supra §. 24.

Apoc. 14. 13. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Martyres etiam pro Domino moriuntur.

1. Ioan. 1. 7. Rom. 8. 1. Ioan. 5. 24.

Ioan. 8. 36. 2. Cor. 5. 8.

Phil.1.23. corpore, certi se statim futuros cum Christo.

37. Beda, lib. 4. historiæ Eccles. gentis Anglorum, capite vigesimo tertio, Hildæ Abbatissæ ex hac vita migrationem sic describit; Læta mortem vidit, imò (& verbis Domini loquar) de morte transivit ad vitam. migravit de seculo, & eadem hora cum luce immensa, ducibus Angelis ad supernorum consortia civium ascendit, cum Angelis ad cœlum ivit. introivit in perpetuam animarum vitam. Et hanc ejus in cœlum cum Angelis ad æternæ limina lucis adscensionem scribit divinitus revelatam esse, ipsa horâ exitûs, cuidam sanctimoniali feminæ, nomine Begu, in alio longius monasterio; & ea de re illius monasterii abbatissam, cui nomen erat Frigit, à sanctimoniali Begu certiorem redditam, suscitasse cunctas sorores, & in Ecclesiam convocatas, orationibus, ac Psalmis, pro anima Hildæ omnes reliquo noctis illius tempore diligenter operam dedisse. Et eadem nocte, in ipso quoque monasterio ubi præfata Hilda obiit, cuidam Virginum revelatum esse, quod Hilda cum Angelis ad cœlum iret, idque eam sociis suis narrasse, easque ad orandum pro anima ejus excitasse. Ecce, teste Beda, orabant pro anima Hildæ, cujus introitum in perpetuam animarum vitam cognitum habebant. Ineptè igitur & prorsus ἀναχολούθως ex illa veterum consuetudine orandi pro defunctis inferunt Papistæ creditum veteribus, animas illorum defunctorum torqueri in purgatorio. Hanc Hildam abbatissam scribit ibi Beda, initio illius capitis, post multa quæ fecit in terris opera cœlestia, ad percipienda præmia vitæ cœlestis de terris ablatam transivisse, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo octogesimo, & ad Christi visionem pervenisse. Monasterium cui Hilda præerat, dicebatur Streaneshalh.

Oratum pro anima Hildæ Abbatissæ, quam sibi persuadebant jam esse in cœlo beatam.

Refellitur inepta Papistarum argumentatio.

Ann. Dom. 680.

CAPUT DECIMUM.

Vtrùm probanda, vel imitanda sit, nec ne, illa veterum consuetudo orandi, & offerendi, & eleemosynas faciendi pro mortuis.

De opinione Apocryphi illius scriptoris 2. Macc. 12. suprà diximus capite 2. §. 1. In scripturis autem canonicis nusquam apud Israëlitas, aut Christianos, vel lege aliquâ imperatam, vel approbatione commendatam, vel factu exercitam legimus precationem pro defunctis.

2. Eam Tertullianus, lib. de corona militis, cap. 3. & Epiphan. hæresi 75. & Augustin. serm. 32. de verbis Apostoli, & Dionysius lib. de Eccles. hierarchia, cap. ult. ad traditionem Patrum retulerunt, destituti canonicæ Scripturæ testimonio.

3. Neque ejus ante Tertullianum mentio apud patres. Nam quæ ea de re scripta tribuuntur Clementi Romano & Dionysio Areopagitæ, ea posterius nata esse constat. Quamvis etiam quæ ex illis scriptis adferuntur, non adjuvent, sed jugulent assertionem Romanensium de Purgatorio. De testimonio Dionysii diximus præcedente capite, §. 12. Tametsi scriptorem illum non fuisse Pauli Apostoli discipulum illum, de quo scripsit Lucas in actis Apostolorum, capite 17. vers. 34. prolixè & perspicuè docuit clarissimus Theologus Andreas Rivetus, in suo Critico sacro, lib. 1. capitibus 9. 10. 11. Clementis autem constitutiones (quas etiam pro prece pro mortuis allegat Bellarminus, lib. 1. de Purgatorio, cap. 10.) rejicit ipse Bellarminus, tanquam multis in locis à veritate alienas, adeóque supposititias vel depravatas. lib. de Scriptoribus Eccles. in S. Clemente Romano.

Vide supra, lib. 11. c. 9. §. 10.

4. Orandi pro mortuis consuetudo cœpisse videtur ab Ethnicis, quos sic alloquitur Tertullianus lib. de Testimonio animæ, capite 4. Quid quod ut sentienti maledicis, cujus memoriam cum alicujus offensæ morsu facis: Terram gravem imprecaris, & cineri penes inferos tormentum. Æquè ex bona parte, cui gratiam debes, ossibus & cineribus ejus refrigerium comprecaris, &, ut bene requiescat apud inferos, cupis.

De origine consuetudinis orandi pro mortuis.

5. Hanc consuetudinem postea ipse Tertullianus, jam factus hæreticus Montanista, approbat; ut Christianis etiam necessariò usurpandam, lib. de Monogamia, capite decimo, ubi hoc officium viduæ commendat erga defunctum maritum; Enimverò (inquit) & pro anima ejus orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitationis ejus Nam hæc nisi fecerit, verè repudiavit quantum in ipsa est. Hæc ibi.

6. Commemorat idem, lib. de corona militis, cap. 3. inter consuetudines Ecclesiasticas illius temporis, quod oblationes pro defunctis, pro natalitiis annuâ die fierent. Nam, ut postea exposuit Cyprianus epist. 37. (seu lib 3. epist. 6.) celebrabantur oblationes & sacrificia ob commemorationem martyrum. Et (eodem Cypriano teste, epist. 66. seu lib. 1. epist. 3.) pro aliorum etiam sanctorum in Ecclesiæ communione defunctorum dormitione fiebat oblatio. Nempe gratias Deo agebant de victoria martyrum, & beato exitu aliorum fidelium defunctorum, & eis maturam resurrectionem, (ut Ambrosius Valentiniano & Gratiano;) sibi-ipsis autem orabant similem vitæ exitum & quietem: ut monet Dionysius. Cœptum etiam postea orari, ut Deus cum eis in die judicii clementer ageret, ut patet ex testimoniis Patrum præcedente capite citatis: imitari fortasse volebant Apostolum orantem pro Onesiphoro nondum defuncto, Det illi Dominus invenire misericordiam apud Dominum in illo die. 2. Tim. 1. 18. Additum etiam in Liturgiis, pro eorum requie.

2. Tim. 1. 18.

7. Hæc utcumque in veteribus excuset humana erga defunctos benevolentia, & pia fidem spemque suam testificandi, & superstites ad honestam optimorum imitationem exstimulandi intentio: attamen, quantum ad precationem pro eorum requie & remissione, non est nobis tutum veteres imitari, cum hac in parte verbo Dei destituamur, sine quo haberi nequit ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως, precatio illa fidei. Quæ certam requirit ex Dei verbo scientiam, quis, quid, & pro quibus orandus.

Non est tutum imitari veteres orantes pro mortuis.

Jacob. 5. 15.

8. Si dicas, ex fide constare nobis, Deum fidelibus defunctis maturam resurrectionem, & misericordiam in illo die, æternamque requiem daturum.

daturum. Respondeo; At non est revelatum, orandum esse pro defunctis.

Occupatio objectionis, de Christi viatoris oratione pro seipso.

9. Christus quidem semper comprehensor pro se ipso oravit, ut in statu viæ adhuc, atque adeò in multis calamitatibus & sponte susceptis naturæ mortalis infirmitatibus exsistente. Non quod de eventu dubitaret, (neque verò nos pro nobis orantes dubitare debemus) sed quia via orationis est pars illius viæ, quâ viatoribus eundum est, & hoc officium pro viatoribus institutum est.

Orationis duæ causæ impulsivæ. Iacob. 1. 5. Iacob. 5. 13.

10. Orandi causas duas commemorat Apostolus Jacobus, nempe 1. εἴ τις λείπεται σοφίας, &c. Si quis bono aliquo deficitur. cap. 1. vers. 5. deinde si quis κακοπαθεῖ, malo aliquo afficitur seu affligitur. Jacob. 5. 13. At beatis in patria adest, secretis omnibus malis, cumulata bonorum complexio. Nemo ibi fert votis non potiora suis. Idcirco eis jam intuitu sui statûs convenit officium illud, quod Jacobus viatoribus lætantibus commendat, nempe ut laudibus Deum celebrent, εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω. cap. 5. vers. 13. à quo Angelico officio & exercitio auctor quæstionum ad Antiochum (quæ S. Athanasio tribuuntur) quæst. 30. Angelum definit ζῶον λογικὸν ὑμνολογικὸν ἀθάνατον. Angelis autem consociat Apostolus πνεύματα δικαίων τετελειωμένων, spiritus justorum perfectorum seu defunctorum. Hebr. 12. 23.

Descriptio Angeli. Hebr. 12. 23.

Apocal. 6. 10. Occupatio.

11. Oratio autem illa animarum martyrum sub altari, Apocal. 6. 10. & nostræ orationes quibus Dei regni adventum, & honorificam defunctorum apud superstites commemorationem precamur, viatorum necessitates atque utilitates respiciunt.

Quæstio de corporum resurrectione gloriosa.

12. At spiritibus (inquies) martyrum aliorumque sanctorum consummatorum nondum restituta sunt sua corpora, & in cœlestis gloriæ participationem admissa. Hoc igitur bono cum adhuc careant, & illud vehementer sibi ipsis exoptent, Annon & viatores laudabiliter eorum votis sua conjungent, ut Deus eis maturam resurrectionem & totius hominis perennem gloriam largiatur? Respondeo. Beatæ animæ ita cupiunt atque exspectant redemtionem corporum suorum, ut neque dubitatio illis aliqua obrepat, neque mora molesta sit. Nos autem quando Deum oramus generaliter, ut secundum illum Servatoris nostri adventum exhibeat, ut exspectatum & promissum finem omnibus militantis Ecclesiæ conflictationibus & laboribus maturè imponat, & omnia quæ promisit perficiat; orationem fundimus consonam sacris scripturis, Matth. 6. 10. Luc. 21. 28. 2. Petr. 3. 12. Apocal. 22. 17, 20. Ex quibus constat, istam orationem fundamento niti idoneo in sacris scripturis revelato. Sed ut specialem pro unius vel plurium defunctorum beata resurrectione orationem Deo offeramus, non est ita evidenter revelatum.

Responsio.

Ex veterum supplicationibus pro defunctis, non est idonea Romanensium argumentatio pro purgatorio.

13. Papistæ, ut ignem foveant purgatorii, suffragia laudant olim facta pro mortuis; at hunc finem antiquis illis Patribus non fuisse propositum, sed aliâ mente adhibitas esse ab illis supplicationes pro defunctis, prolixè demonstravimus præcedente capite. Hac autem sublatâ hypothesi purgatorii, quam Patrum illorum doctrina superiùs tradita evidenter explodit, non ita vehemens esset inter nos & Papistas altercatio de suffragiis pro defunctis, imò forsitan ultrò in nostram concederent sententiam.

Transitio ad sequentem dissertationem.

14. Viderint interea, qua ratione cum hodierna Romanæ Ecclesiæ de purgatorio & suffragiis pro defunctis doctrinâ conciliari possit illud Innocentii tertii Papæ Romani rescriptum ad Episcopum Cremonensem, *Extra*, de Presbytero non baptizato, capite secundo. *Apostolicam.* Et oratio illa pro defunctis in Liturgia Gregorii, & in hodierno Missali Romano; Et alia quæ ex scholasticis & canonistis jam prolatum imus.

CAPUT UNDECIMUM.

Decem argumenta contra purgatorium, depromta ex Patribus, & scholasticis Theologis, & jure Canonico, & Conciliis Florentino & Tridentino, & aliis apud Papistas receptis scriptis.

Primum argumentum contra purgatorium.

FIdeles quando moriuntur, ad meliora transeunt, & animæ eorum à corporibus separatæ statim adipiscuntur καθαρὰν παράκλησιν. Johannes Chrysostomus, sermone 3. de Lazaro. Augustinus, libro decimo tertio de civitate Dei, capite octavo. Et lib. de decem chordis, capite ultimo; & serm. 32. de verbis Apostoli. Et Cyprianus, Dionysius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Basilius, Chrysostomus, Ambrosius & alii Patres, locis supra citatis capite octavo. Sic Innocentius tertius, Papa Romanus, Episcopo Cremonensi rescribens de Presbytero non baptisato; Presbyterum (inquit) quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse significasti; quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide & Christi nominis confessione perseveraverit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse adeptum, asserimus incunctanter. *Extra*, de Presbytero non baptisato, cap. *Apostolicam.* Neque obstat, quòd mox jubeat pro illo Presbytero preces hostiasque Deo offerri. Nam id etiam faciebant veteres (quos ibidem citat) pro eis, quos credebant cœlo jam receptos & miseriâ omni vacuos esse: sicut ostensum est cap. 9.

2. Argumentum. vide cap. 6. & cap. 8. §. 25. & 28. & 36.

2. Animæ fidelium fruuntur dulci somno, dormiunt somnium pacis. Liturg. Gregor. & Missal. Roman. & Hieronym. super obitu Blesillæ, & super obitu Paulinæ. Augustinus Tractatu 84. in Euangelium Johannis. Idem Pater hos duos animarum status sibi invicem opponit; esse in requie, & esse in doloribus, aut pœnis, libro duodecimo de genesi ad literam, capite trigesimo tertio, & libro decimo tertio, de civitate Dei cap. 8.

3. Argumentum.

3. Gregorius magnus non nisi propter quasdam leves culpas, seu peccata venialia, concessit purgatorium, libro quarto dialog. cap. 39. (de pœnis autem peccatorum gravium aliquibus in purgatorio luendis altum silentium apud Gregorium:) at venialia omnia condonari in instanti mortis, vel in ultimo instanti hujus vitæ, vel initio alterius, docent Scotus in quartum sent. distinct. 21. quæst. 1. Num. 9. &

Durandus, in 4. sent. dist. 45. quæst. 1. unde colligit Durandus, quantum ad dimissionem culpæ cujuscunque, sive mortalis sive venialis, non posse suffragia vivorum prodesse defunctis. Ait etiam Bonaventura in 4. sent. dist. 21. part. 1. art. 2. quæst. 1. aliquorum magistrorum & bene intelligentium opinionem fuisse, quod nullum peccatum post mortem dimittatur, sed quod venialia omnino remittantur, aut per pœnitentiam, aut per finalem gratiam, si non adsit locus pœnitentiæ, si forte morte præoccupatus homo justus moriatur. Gratiam autem finalem dominari ex perfecta conformitate omnium virium animæ ad ipsam gratiam. Cum enim ipsa separatur à carne, jam pronitates & perturbationes, quæ inerant animæ ex carne, recedere, & potentias animæ tranquillari, & gratiæ subjici: ac per hoc venialia deleri, sive sint in parte animæ rationali, sive in parte animæ sensibili: & ita nullum veniale demitti post hanc vitam, sed expelli in puncto illo, in quo potest dici, hæc est finalis gratia, quæ dominium sibi vendicat, & omnem expellit culpam. Nec dissimulat Bonaventura, videri sibi opinionem istam esse multum rationi consonam: licet, pro tuendo aliorum, quos ipse sequitur, errore, aliam opinionem huic præferat. Citat etiam pro ea opinione verba satis perspicua glossæ in illud Johannis Apostoli dictum, *Est peccatum ad mortem*. 1. Johan. 5. 16. *Quod in hac vita non corrigitur, frustra post mortem venia ejus postulatur*. Ad quæ verba dat responsionem enervem, ita ut opinionem à qua recedere velle videtur, magis confirmet. Dicendum (inquit) quod illud intelligitur de mortali. Huic responsioni diffisus, aliam subjicit; Vel si (inquit) fiat vis in hoc, quod dicit, quod in hac vita non corrigitur, verum est, vel in se, vel in merito. Quamvis autem veniale aliquod cum quo quis transit, non corrigitur in se, meruit tamen corrigi, nempe per charitatem, qui in ea decedit, meruit emundari etiam post hanc vitam ab his quæ retardant præmium charitatis. Hæc Bonaventura. At certè, auctor illius glossæ correctionem culpæ ejusdemque veniam eodem sensu sumit, ut venia sit in se, atque adeò correctio in se. Correctio autem in merito ipsius delinquentis, manente culpâ incorrecta in seipsa, non potest dici propriè correctio culpæ. Ut taceam à Christiano dogmate alienum esse, remissionem culpæ cujuscunque adscribere humano merito. Eam sententiam, de remissione venialium omnium per finalem gratiam, sequutus videtur Eugenius quartus, Papa Romanus, in Concilio Florentino, ubi causam purgationis animarum in purgatorio non aliam assignat, nisi nondum expletam pœnitentialem satisfactionem, de Commissis & omissis; nullâ culpæ alicujus in purgatorio remittendæ factâ mentione. Pro venialibus autem non deberi pœnam satisfactoriam taxatam, sed ad eorum deletionem sufficere contritionem, docet Thomas in 4. sentent. dist. 16. quæstione 2. art. 3. In hoc autem seculo multis aliis modis existimant Romanenses dimitti peccata venialia, præter pœnitentiam; videlicet, per orationem Dominicam, per Eucharistiam, per unctionem, per aquam benedictam, per benedictionem Episcopalem, &c. Bonavent. in 4. sent. dist. 21. part. 1. art. 1. qu. 2. Et, Extra, de pœnitentiâ & remiss. cap. 12. Omnis. in glossa.

Finalis gratia. Vide cap. 12. §. 12. Vide etiam supra cap. 8. §. 17.

1. Johan. 5, 16.

4. Plenariam culpæ & pœnæ remissionem consequutæ sunt fidelium animæ in hac vita, vel in exitu, neque eis remanet quicquam irremissum: Neque post mortem servire possunt afflictiones ad certamina exercitationesque justorum, qui est earum usus in hac vita, post remissionem omnis reatus; quamvis non sint post remissionem supplicia peccatorum, ut prolixè docuit Augustinus, & Davidis exemplo (quo abutuntur Papistæ) luculenter illustravit, libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capitibus 31. 33. & 34. verba ipsius Augustini lector inveniet supra libro duodecimo hujus operis, capite octavo, §. 18. Plenariam autem fidelibus à Domino dari peccatorum remissionem, tum quoad culpam, tum quoad pœnam absque ullius vel culpæ vel pœnæ reservatione, pœnæ inquam, quæ sit peccati supplicium; docet Augustinus non solum loco citato, sed etiam aliis locis operum suorum. Sic enim scribit idem Pater in Psalm. 31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: non in quibus non sunt inventa peccata; sed quorum tecta sunt peccata. Cooperta sunt peccata, & tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere: si noluit advertere, noluit animadvertere: si noluit animadvertere, noluit punire: noluit agnoscere: maluit ignoscere. Beati sunt quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Ne sic intelligatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nisi punire peccata? ut noveris quia hoc est Dei videre peccata, quod punire peccata; quid ei dicitur, averte faciem tuam à peccatis meis? peccata ergo tua non videat, ut te videat. Hæc ibi. Idem quoque serm. 37. de verbis Domini; de Christo mediatore loquens; Manens (inquit) justus, factus est mortalis. Suscipiendo pœnam & non suscipiendo culpam, & culpam delevit & pœnam. Hæc August. nullam agnoscens vel culpæ vel pœnæ alicujus irremissæ reservationem.

4 Argumentum

Noluit punire.

Psal. 51. 11.

Et culpam delevit, & pœnam.

5. Huc pertinet illud commune & receptum apud veteres Christianos axioma, quod legitur apud Tertullianum, lib. de baptismo, cap. 5. *Exemto reatu, eximitur & pœna.*

Exemto reatu, eximitur & pœna.

6. Sic Cyprianus, in fine libri ad Demetrianum: In isto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla sera est. Venia confitenti datur, & credenti indulgentia salutaris de Divina pietate conceditur, & ad immortalitatem sub ipsa morte transitur. Hæc Cyprianus: absque aliqua immensæ Dei erga fideles & pœnitentes misericordiæ decurtatione, aut ultrice restrictione, aut supplicii reservatione.

Ad immortalitatem sub ipsa morte transitur.

7. Sic etiam Johannes Chrysostomus, homil. 41. in Euang. Matth. scribens de afflictionibus Prophetarum, & sancti Job, ait, eas non fuisse supplicia, sed certamina & luctas, οὐ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἅπερ ἔπασχον, ἀλλ' ἀγώνων καὶ παλαισμάτων.

Vide supra, lib. 12. cap. 8. §. 18. & seq.

8. Haud aliter Fulgentius, epistola septimâ, ad Venantiam: Ipsa (inquit) justitia Dei talis est, ut aversos damnet, conversos salvet. Propter quod dicit, Convertimini ad me, & salvabo vos. Convertatur impius ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. In hoc multo nihil deest, in quo est omnipotens misericordia, & omnipotentia misericors est. Tanta est autem & benigni-

Hierem. 3. 22.

Esai. 55. 7.

Nihil eſt quod Deus nolit, aut non poſſit, relaxare converſo. benignitas omnipotentiæ & omnipotentia benignitatis in Deo, ut nihil ſit quod nolit, aut non poſſit relaxare converſo. Hæc Fulgentius. Qui ibidem de afflictionibus loquens, quibus corripimur in hac vita, docet tantum abeſſe ut per eas remiſſioni illi plenariæ quicquam derogetur, ut è contrario, eas ipſi huic omnipotenti Dei benignitati acceptas referat, eo quòd nos affligat; non ut puniat, ſed ut ad pœnitentiam adducat, ut paternam dilectionem nobis his exercitiis confirmet, & per anguſtæ viæ tribulationes, quibus exercemur in hac vitâ, nos ducat in regnum Dei & ad vitam æternam: adeò ut in ipſis tribulationibus gratias Domino agamus.

9. Concordant verba Innocentii tertii, Papæ Romani, quæ legimus in decretalibus Gregorii noni, lib. 3. tit. 42. de baptiſmo & ejus effectu. cap. 3. *Majores.* §. *Sed adhuc.* Dominus qui totum hominem ſalvum fecit in ſabbato, opus imperfectionis non novit: & ob hoc peccata non ex parte, ſed ex toto dimittit. Ad quæ Innocentii verba dicit auctor gloſſæ, ibidem; *Extra de baptiſmo. cap. 3.* Majores. Impietas eſt ab eo, qui juſtus eſt dimidiam ſperare veniam: unde verſus,

Larga Dei pietas veniam non dimidiabit:
Nam nihil aut totum, te lacrymante, dabit.

Hæc ibi. Plura, hoc argumentum illuſtrantia & confirmantia vide ſuprà, cap. 8. §. 44. & lib. 12. cap. 8. §. 18. & aliquot ſequentibus paragraphis.

5. Argumentum. 10. Culpa actualis non dimittitur ſine contritione, ut docet Thomas in 4. ſent. diſt. 16. quæſt. 2. At poſt hanc vitam non eſt contritio: quia (inquit Thomas) contritio eſt actus meritorius; poſt hanc vitam autem non erit meritum neque demeritum. Hanc objectionem ſibi opponit Thomas, in 4. ſent. diſt. 21. quæſt. 1. art. 3. & reſpondet ibidem; Poſſe eſſe in purgatorio actum meritorium, quantum ad remiſſionem culpæ venialis, etiamſi nemo poſt hanc vitam mereri poſſit præmium eſſentiale; poſſe tamen mereri præmium accidentale, quia in purgatorio exſiſtens manet adhuc in ſtatu viæ aliquo modo. Hanc ſententiam à Thoma, poſtea rejectam eſſe, & diſertè docuiſſe Thomam, quæſt. 7. de malo, artic. 11. in purgatorio nullum eſſe poſſe meritum nec eſſentialis, nec accidentalis, præmii: & hoc ipſum docere Bonaventuram, & Scotum, & Durandum, & alios; monet Bellarminus libro ſecundo de purgatorio, in fine capitis tertii. Ideo alibi doctrinam illam Thomæ ſic emollit; Eſt ergo (inquit) opinio vera B. Thomæ, in 4. ſentent. diſtinct. 21. quæſt. 1. artic. 2. Dimitti in purgatorio culpas veniales, per actum dilectionis & patientiæ: illa enim acceptatio pœnæ à Deo inflictæ cum ex caritate prodeat, dici poteſt virtualis quædam pœnitentia, licet non ſit propriè meritoria; quia non meretur gloriæ vel gratiæ augmentum, tamen eſt remiſſoria peccati. Hæc Bellarminus lib. 1. de purgatorio, cap. decimo quarto, §. *Eſt ergo*. Et mox addit; Etiamſi poſt hanc vitam non ſit pœnitentia de mortalibus, tamen in animabus purgatorii bene poſſe eſſe diſplicentiam peccati, eamque ex caritate, & proinde utilem. At certè, ſi virtualis illa pœnitentia in purgatorio ſit remiſſoria peccati, vel eſt remiſſoria per meritum, vel per modum diſpoſitionis contrariæ tollentis ſuum contrarium, vel per alium quendam modum. Alium non indicant: meritum fugiunt: diſpoſitionem autem negat Scotus congruere rationi Theologicæ. Quamvis motus ille contritionis, abſque quo ait Thomas non dimitti veniale, & actus ille dilectionis ac diſplicentiæ & patientiæ, quem requirit Bellarminus, cogitari non poſſit extra rationem alicujus ſaltem diſpoſitionis neceſſariæ pro remiſſione venialis. At motum aliquem bonum, (inquit Scotus) per quem tanquam per diſpoſitionem, vel meritum de congruo vel condigno, deleatur veniale, ponere in anima poſt mortem, non videtur doctrinæ Theologicæ conſonum, quæ ponit ſtatum illum ab iſtis immunem. Hæc Scotus, in quartum ſententiarum, diſtinctione vigeſimâ primâ, quæſtione primâ, numero decimo.

Refellitur Bellarminianum figmentum virtualis pœnitentiæ in purgatorio.

Vide ſupra cap. 6. §. 9. & cap. 6 §. 4. & §. 32.

6. Argumentum. Vide ſupra cap. 8. §. 32. 11. Satisfactio illa quam fieri ab hominibus dicunt in purgatorio, eſt pars ſacramenti pœnitentiæ: ut docet Bellarminus, libro primo de purgatorio, capite decimo quarto. At poſt hanc vitam nullus pœnitentiæ locus eſt, nullus ſatisfactionis effectus: ut monet Cyprianus prope finem libri ad Demetrianum. Cum de hoc ſeculo tranſierimus, nulla compunctio vel ſatisfactio remanebit. inquit Auguſtinus, lib. 50. homiliarum, homil. 5. Neque habent ſacramenta locum, niſi in hac vita: neque inſtituta ſunt animabus ſeparatis, ſed toti homini.

7. Argumentum. 12. Illa in purgatorio ſatisfactio, vel ex Chriſti meritis valet ad remiſſionem conſequendam, vel ſine meritis Chriſti. At non ex meritis Chriſti, ut docet Hugo Cavellus Scholiaſtes Scoti, in 4. ſentent. diſtinct. 21. quæſtione primâ, ad numerum 6. Si petas, (inquit) an illa pœna remittitur ex meritis Chriſti? videtur quòd non, quia eſt ſatiſpaſſio temporalis. Hæc ille. At Synodus Tridentina ait, ſatisfactionem quam in hac vita homines pro peccatis ſuis exſolvunt, eſſe per Jeſum Chriſtum. Seſſione 14. de pœnitentia, cap. 8. unde ſentire videtur, & illam in purgatorio efficacem eſſe per meritum Chriſti. Et Bellarminus, ſatisfactione illâ, quæ fit in purgatorio, ait applicari meritum Chriſti. libro primo, de purgatorio cap. 14. Et certè teſtantur ſacræ literæ, ſanguinem Chriſti purgare nos ab omni peccato, & abſque ſanguinis effuſione non fieri remiſſionem. Stat tamen invicta Cavelli argumentatio; Nam quemadmodum, teſte Apoſtolo, ſi per legem juſtitia; igitur Chriſtus gratis ſeu fruſtra mortuus eſt. Sic fas dicere, ſi per noſtram ſatiſpaſſionem exſolvimus, quod juſtitiæ Dei debetur, ſupplicium aliquod pro aliquibus peccatis noſtris; non opus igitur eſſe Chriſti merito aut Dei miſericordia pro remiſſione illius peccati, quouſque ſaltem ſe exporrigit noſtra ſatiſpaſſio: non enim exigit ſolutionem Deus bis pro eodem debito. Docet Scotus, loco citato, peccato veniali non deberi ex Dei juſtitia niſi pœnam temporalem, ſive hîc, ſive in inferno, ſive alibi; nec per ſe, nec per accidens: ideoque etiam pœnam damnatorum, quam in Gehenna ſuſtinent, quoad peccata venialia, & quoad reliquias pœnitentiæ pro peccato mortali remiſſo, temporalem eſſe & finiri. Licet pro peccato mortali irremiſſo, de quo ſcilicet non egerunt in hac vita pœnitentiam, æterno ſupplicio puniantur. Unde colligit Cavellus, pœnam etiam illam in purgatorio exſolutam remitti tandem vi ſuæ ſatiſpaſſionis, & non ex Chriſti meritis. Quæ ſententia, cum abſurditatem manifeſtam

1. Iohan. 1. 7. Hebr. 9. 22. Galat. 2. 21.

festam à Christiano dogmate alienissimam includat: & tamen ex Romanensi hypothesi de pœnis in Purgatorio, inevitabiliter consequatur; hypothesin istam falsam esse necesse est.

8. Argumentum. 13. Animæ omnium justorum, corporibus exutæ, nudæ sunt ab omni vitio, & puræ à peccato; ergo non est eis cruciatus purgatorius, quo à peccatis aliquibus aut ab aliqua immunditie purgantur. Consequentiæ ratio clara est, & propter eam concedunt Papistæ, animas martyrum, & recens baptizatorum, & aliorum multorum sanctorum, statim cœlo recipi. Antecedens est *Sup. cap. 8. §. 3. 21. 31.* Clementis Alexandrini, lib. 4. Stromatum. Et Gregorii Nysseni prope finem orationis consolatoriæ in funere Pulcheriæ. Et Joannis Chrysostomi, homil. 5. in Genesin. Eorum verba lector inveniet superius à nobis inserta testimoniis Patrum, adductis contra Purgatorium, cap. 8.

9. Argumentum. 14. Qui circa tempus ultimi judicii morientur justi, non subjicientur ullis pœnis purgatoriis, ut scribit Franciscus Costerus Jesuita, in suo Enchiridio, cap. de Purgatorio: in solutione secundæ objectionis. Atqui ratio nulla reddi potest, ob quam credendum sit, Deum cum justis ante illud tempus morientibus agere inclementius, quàm cum illis, quorum exitus ex hac vita erit sub tempus consummationis seculi. Imò commentitium illud discrimen apertè refellit illa veterum Christianorum consuetudo orandi *Tertullian. apol. cap. 32.* pro mora finis; de qua legimus apud Tertullianum in Apologetico adversus gentes. Est alia (inquit) major necessitas nobis orandi pro Imperatoribus, etiam pro omni statu Imperii, rebusque Romanis, quod vim maximam universo orbi imminentem, ipsamque clausulam seculi acerbitates horrendas comminantem, Romani Imperii commeatu scimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus. Et postea; Oramus *Cap. 39. Pro mora finis.* etiam (inquit) pro Imperatoribus, pro ministris eorum & potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Hæc Tertullianus. Ecquis autem est qui non multo malit quascunque gravissimas hujus brevis vitæ ærumnas experiri, (quarum metu dilationem finis petebant veteres) quàm horrendos Purgatorii diuturnosque post hanc vitam subire cruciatus? Haud dubiè, si veteres Christiani ignem istum purgatorium credidissent, ejus rei metus longè major omnem illum metum, quo impulsi orabant pro mora finis, non secus ac Mosis baculus jam coluber factus, Magorum colubros penitus absorbuisset: & illa potius sibi exoptassent tempora, quibus nullæ defunctos quoscunque justos excepturæ erant pœnæ purgatoriæ, sed idem doloris omnis & pœnæ, qui corporalis & caducæ vitæ hujus terminus ac finis futurus.

10. Argumentum. 15. Qui cum aliquo culpæ aut pœnæ reatu aut peccati rubigine sistetur coram judice in ultimo die; ille imparatus invenietur ad ingressum in regnum cœlorum, adeoque excludetur: at justorum nemo imparatus invenietur, nemo excludetur: ergo justorum nemo cum aliquo culpæ aut pœnæ reatu aut peccati rubigine sistetur coram judice in ultimo die. Qualis autem sistetur *Vide supra cap. 7. §. 10. & cap 8. §. 37. 39. 41.* illo ultimo die, talis etiam ex hac vita exit die mortis suæ unusquisque: ut apertè ex sacris literis docuerunt Hieronymus, comm. in cap. 9. Ecclesiastæ. & in cap. 2. Joel. vers. 11. Et Ambrosius, lib. de bono mortis, cap. 4. Et Augustinus, epist. 80. ad Hesychium; & alii, quorum verba recitavimus cap. 8. hujus libri. Accedit Gregorius lib. 4. dialogorum, cap. 39. ubi tamen sententiam subjicit cum priore dogmate planè *ἀσύστατον*, & antiquiorum illorum Patrum doctrinæ repugnantem, de igne Purgatorio, fabulis quibusdam & fallacibus visionibus deceptus; & ne sine firmiore fundamento ædificare videretur, adducit pro ea sententia duo sacræ Scripturæ dicta: attulerat autem pro illo catholico dogmate multa sacrarum literarum testimonia, unde illud sic infert; Ex quibus nimirum sententiis constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in judicio præsentatur. Huic autem dogmati è vestigio ibidem contradicit; Sed tamen (inquit) de qui- *Gregorius. Matth. 12. 32.* busdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi quas- *Vide inferius, cap. 12. §. 12.* dam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet; quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de parvis, minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa, vel ab ipsis agitur qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt: aut in non gravibus rebus error ignorantiæ, quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positis minimè fuerint relaxata. Nam cum Paulus dicat, Christum esse fundamentum: at sub- *1. Cor. 3. 11, 12, &c.* jungat: Si quis superædificaverit super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit: si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet: si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Quamvis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi; tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicitè est: quia illum per ignem dixit posse salvari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata majora, & idcirco duriora, atque tunc jam insolubilia: sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minuta atque levissima, quæ ignis facile consumat. Hæc Gregorius.

16. Istam expositionem locorum illorum S. Scripturæ, salvâ honorificentiâ, quæ tanto patri debetur, fas nobis repudiare, si ostenderi- *Vide cap. 12. §. 12.* mus ex ipsis sacris literis, & antiquioribus patribus, & ex justo examine argumentationis Gregorianæ, nihil certi ex illis Sacræ Scripturæ locis colligi posse pro Purgatorio: neque enim res tanti momenti committenda est lubricis conjecturis, ut earum autoritate cudamus nobis novum aliquem fidei articulum, nusquam apertè in sacris literis, neque disertis verbis, neque per bonam consequentiam, revelatum. Quanto magis, si longè alium esse scripturarum illarum sensum liquidò demonstraverimus? id quod sequente capite, adjectis etiam aliorum locorum vindiciis, cum bono Deo, præstabimus.

CAPUT

CAPUT DUODECIMUM.

Vindiciæ Scripturarum, quæ in Purgatorii patrocinium allegantur.

Testimonia, quæ ex sacris scripturis usurpant Romanenses pro suo Purgatorio.

BErnardus Abbas fontis calidi, tractatum contra Valdenses scripsit, post obitum Lucii Papæ, ut ipse monet in præfatione, Lucium tertium intellige, qui Pontificatum iniit anno Christi, millesimo centesimo octogesimo primo, ut ibidem annotatur in margine, Tomo 4. Bibliothecæ Patrum, part. 1. paginâ 1195. edit. 4. Parif. obiit autem ille Lucius Papa tertius anno Domini 1185. testibus Onuphrio & Cardinale Baronio. Abbas ille, capite decimo illius Tractatûs, probare nititur ignem Purgatorium post hanc vitam, his tribus scripturæ testimoniis (nec plura ex scripturis profert.) Primum est 1. Corinth. 3. de igne comburente fœnum, &c. id est, minima peccata atque levissima, ut ille exponit. II. est Matth. 3. Ipse vos baptizabit Spiritu Sancto & igne. Purgat (inquit) quippe Dominus peccata in baptismate, & igne tribulationis temporis, seu ignis purgationis. III. est Ezechiël 24. 11. Pone ollam super prunas vacuam, donec incalescat & liquescat æs, & consumatur rubigo. Olla (inquit) est quævis anima fidelis, nunc plena virtutibus & operationibus bonis; nunc vacua, id est, imperfecta. Et quia in sanctis desideriis & operibus perfecta plenè non est, sed peccatorum venialium rubigine est fœdata; & ideo super prunas ignis Purgatorii poni jubetur, quousque crucietur ignis ardore, & sordes peccatorum levium in igne consumantur. Tanta enim erit mora permanendi in igne, quanta erit rubigo peccati. Hæc ille Abbas fontis calidi. Quibus adjice locum à Gregorio allatum, ex capite duodecimo Matth. de peccato quod non remittetur in hoc seculo, neque in futuro. Franciscus Costerus Jesuita, in suo Enchiridio, capite undecimo, propositione quartâ, ait Prophetam Zachariam loquutum esse de Purgatorio, illis verbis; Tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Zachariæ 9. 11. Et asserit per lacum, in quo non erat aqua, non posse intelligi limbum Patrum; sed intelligendum esse locum Purgatorii carentem aquâ consolationis. Huc etiam accommodat, ibidem, quædam ex Novo Testamento, Actorum 2. 24. solutis doloribus inferni. Et ad Philippenses 2. 10. ut flectatur omne genu, etiam infernorum. Et Apocalypseos 5. ubi creaturæ quæ sub terra sunt, dicuntur laudare Deum. Et Matthæi 5. de carcere & novissimo quadrante. Et 1. Corinth. 15. 29. baptizantur pro mortuis ubi baptizari exponit affligi: orationibus, jejuniis, & id genus aliis modis. Bellarminus libro primo, de Purgatorio testimoniis memoratis adjicit locum ex capite 5. 22. Matth. qui irascitur fratri suo, reus erit judicio: qui dixerit fratri suo, Racha, reus erit Concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Et verba Domini apud Lucam 16. 9. facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et verba Latronis in cruce Luc. 23. Memento mei dum veneris in regnum tuum.

Sup. cap. 11. §. 15.

De loco, 2. Maccab. 12. vide supra, cap. 2. §. 1.

2. Idem Bellarminus multa accumulat ex vetere Testamento, sed præter illud ex secundi Macchabeor. capite duodecimo, quod est à nobis supra expositum & vindicatum, reliqua omnia loca quæ in defensionem Purgatorii adferuntur ex vetere Testamento, ait, solum probabiliter suadere. libro primo, de Purgatorio, capite tertio, paragrapho, Ad septimum. Locum verò illum Ezechiëlis de olla vacuâ, à Bernardo fontis calidi citatum, Bellarminus silentio prætermittit; ut appareat, eum ne probabilibus quidem accensendum judicasse argumentum, quod ex eo loco sumitur. Et quamvis illâ Bellarmini declaratione contenti, supersedere possimus ulteriore vindicatione locorum veteris Testamenti; de hoc tamen Ezechiëlis, & de illo Zachariæ testimonio, quod à Costero usurpatum est, haud inutile nec injucundum fuerit pauca lectori suggerere. Reliquis autem omnibus, quæ ab eis adducuntur, locis, per ignem, tenebras, & id genus alia, veteres Catholici vel explorationem & purgationem intelligebant futuram in die ultimi judicii, vel afflictionem temporalem in hac mortali vitâ, vel igneam Spiritûs regenerantis operationem, vel dolorem pœnitentiæ in hac vita: ut liquidò patet tum ex eis quæ supra à nobis allata sunt ex Origene, Lactantio, Hilario, Ambrosio, Augustino, Basilio, Gregoriis Nazianzeno & Nysseno, & aliis; tum ex eis ipsis Patrum locis, quæ pro accommodandis illis veteris Testamenti verbis ad Purgatorium temerè & inverecundè allegat Bellarminus.

De locis Veteris Testamenti, Bellarmini confessio.

Responsio, de locis illis Veteris Testamenti, in quibus fit mentio ignis, tenebrarum, &c. quibus abusus est Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, cap. 3.

3. De illo autem Ezechiëlis loco, quo abusus est Abbas fontis calidi, sufficiet lectio ipsius textûs Prophetici, ubi disertè olla illa exponitur civitas illa sanguinum, nempe Hierusalem, quam erant Chaldæi igne combusturi; Hieronymus in commentario, ea ipsa exponens verba, quæ ab Abbate usurpata sunt, id est, (inquit) civitate incendio concremata, malitia cum urbe dispereat. Et postea; Potest (inquit) hæc eadem Prophetia & ad tempus pertinere Dominicæ passionis: propter quam exercitu circumdata est Hierusalem, & interfecti filii ejus: & obsidente Tito filio Vespasiani, ad salutem nullus evasit: Templumque subversum est: & post quinquaginta annos, sub Hadriano, civitas æterno igne consumta est. Deinde aliam quorundam adjiciens expositionem; Sunt (inquit) qui juxta tropologiam, totum locum istum ad consummationem mundi transferant. Mundus ergo, qui in maligno positus est, die judicii divino igne succenditur; & civitas sanguinum ponitur super carbones ignis. Hæc Hieronymus. In cujus verbis, & tergeminâ expositione, nihil prorsus invenit præsidii conjectura illa Abbatis fontis calidi. Sanguinem Hieronymus rectè interpretatur peccata lethifera, propter quæ civitas Hierusalem obsessa, expugnata, & incendio concremata est, & propter quæ mundus qui in maligno positus est, die judicii divino igne succendetur.

Vindicatur locus, Ezechiël. 24. 11. de olla super prunas positâ. Hieronym.

Vide supra cap. 3. §. 6.

4. Eundem Ezechiëlis locum Theodoretus in suo commentario exponit de Hierusalem à Chaldæis, justo Dei judicio, eversa, & incendio absumtâ, propter nefaria facinora, & obstinatam incorrigibilitatem. Nec aliter Gregorius,

Theodoret.

Gregorius.

in cura Pastorali, part. 3. cap. 14. Similitudinem illam ad thesin transferens; Ignem quippe (inquit) nobis tribulationis admovet, ut in nobis rubiginem vitiorum purget, sed nec per ignem rubiginem amittimus, quando & inter flagella vitio non caremus, remanemus incorrecti.

Vindicatur locus Zachar. 9. 11. de lacu sine aqua. Hieronym.

5. Zachariæ Prophetæ verba, de lacu sine aqua, Hieronymus in Comm. interpretatur de lacu illo inferni, in quo morabatur dives ille, quondam purpuratus, sine ullis aquarum refrigeriis. Et lacum sine aqua exponit lacum inferni, in quo non est ulla misericordia. Quæ expositio aliena est à Romanensi purgatorio, in quo diviti illi locum negant, & in quo quotidie propter vivorum suffragia exerceri ajunt, & exseri misericordiam Dei erga animas defunctorum.

Augustin.

6. Clariùs & simpliciùs illa Prophetæ verba interpretatus est Augustinus lib. 18. de civitate Dei, cap. 35. Ad ipsum (inquit) Christum in spiritu prophetiæ Zacharias loquens de remissione peccatorum per ejus sanguinem: Tu quoque, inquit, in sanguine Testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Quid per hunc lacum velit intelligi, possunt diversa sentiri, etiam secundùm rectam fidem. Mihi tamen videtur non eo significari melius, nisi humanæ miseriæ siccam profunditatem quodammodo, & sterilem: ubi non sunt fluenta justitiæ, sed iniquitatis lutum. De hoc quippe lacu etiam in Psalmo dicitur; Et eduxit me de lacu miseriæ, & de luto limi. Hæc Augustinus.

Psal. 40. 3.

Theodoretus.

7. Scitè etiam Theodoretus, Comm. in illum locum Zachariæ; Et tu in sanguine testamenti emisisti vinctos tuos de lacu, qui non habet aquam. Quos, inquit, tuo pretioso sanguine redemisti, & liberasti, hos cum salutaribus testamenti tui tabulis emisisti, ut omnibus hominibus libertatem testarentur ac declararent. Liberasti eos à lacu non habente aquam. Hunc autem lacum, sive de morte æternâ, sive de errore idolorum velit quis intelligere, non à veritate aberrabit. Sic etiam per Hieremiam ait Deus: Duo mala fecit populus meus: me dereliquunt, fontem aquæ vitæ: & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Sic autem vanum & laboriosum idolorum cultum prædixit. Nam miserè desudantes, & elaborantes in idolis colendis, nullos ex his fructus ceperunt; sed potiùs veram vitam incommodis magnis affecerunt. Cum in hoc lacu vincti essent homines, Dominus Christus solvit & abstraxit, & precioso sanguine eis libertatem donavit, & ad viam vitæ emisit, cùm novum Testamentum eis dedit. Hæc Theodoretus.

Hierem. 2. 13.

De loco Tobiæ, 4. 18.

8. De loco autem quem adferunt Romanenses ex Tobiæ cap. 4. vers. 18. Panes tuos effunde in sepulcrum justorum, nec sceleratis aliquid dederis.] Non est quod simus solliciti. Nam I. Liber non est canonicus. II. Neque amplius postulat Bellarminus de hoc loco, quàm ut in numerum probabiliter solum suadentium, referatur. III. Ac ne id quidem præstat, cum multo rectiùs intelligatur de officiis charitatis præstandis erga justos, tum in sustentationem viventium, tum in eorundem sepulturam cùm ex hac vita migraverint. Quod officium sepulturæ Tobias senior sibi & uxori suæ postulat à filio, eodem capite.

Bellarm. lib. 1. de purgatorio, cap. 3.

9. Restant vindicanda Novi Testamenti loca.

Vindicantur loca novi Testamenti Matth. 3. 11. de baptismo ignis.

Primus est Matth. 3. 11. Baptizabit vos Spiritu Sancto, & igne. Hunc ignem de Romanensi Purgatorio nemo ex antiquis patribus interpretatus est. Nonnulli quidem ad ignem referunt ultimi judicii, ut Hilarius, in Commentario hujus loci; & Basilius, in cap. 4. Esaiæ. Nec repugnat Hieronymus in Commentario in hunc locum Matthæi. Qui tamen ibidem, & Commentario in cap. 4. Esaiæ, alteram illam apud orthodoxos Patres communiter receptam præfert expositionem, quâ per ignem hoc loco exegeticè intelligebant spiritum sanctum, ejusque illapsum igneum in Apostolos die Pentecostes; vel Spiritûs Sancti gratiam, quæ omnibus fidelibus in hac vita datur. Sic Chrysostomus, & Theophylactus, in hunc locum Matthæi. Et rursum Chrysostomus, homiliâ primâ in acta Apostolorum. Et Athanasius, sermone de humana natura susceptâ à Deo Verbo, contra Arianos & Apollinarium, post medium illius sermonis. Et Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 17. Et Ambrosius lib. de Isaac & anima, capite ultimo. Et lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 16. Per ignem etiam verbum doctrinæ intelligit Basilius, lib. 1. de baptismo, cap. 2. ubi eadem Johannis Baptistæ de Salvatore nostro verba exponens, baptizatum in igne interpretatur baptizatum in verbo doctrinæ: τὸ βαπτισθέντα ἐν τῷ πυρὶ, τουτέστιν, ἐν τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας. adeò ut omnino fatendum sit, verba illa Johannis baptistæ nimis inconsideratè ab Abbate fontis calidi, prorsusque ineptè detorta esse ad defensionem purgatorii Romanensis.

Matth. 5. 22. Qui irascitur fratri, &c.

10. Secundus locus est Matth. 5. 22. Qui irascitur fratri suo temerè, reus erit judicio: qui dixerit fratri suo, Raca, reus erit Concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.] Tertullianus & Cyprianus indifferenter hic accipiunt judicium, & Concilium, & gehennam. Jam nec verbo quidem lacessere, nec fatue quidem dicere, sine judicii periculo licet: inquit Tertullianus, libro de patientia, capite sexto. Nam cum scriptum sit, (inquit Cyprianus) neque maledici regnum Dei consequentur: & iterum Dominus in Euangelio suo dicat; qui dixerit fratri suo, fatue; & qui dixerit, Racha, reus erit in gehenna ignis; quomodo possunt censuram Domini ultoris evadere, qui talia ingerunt? Cyprianus epistolâ quinquagesimâ quintâ, sive libro primo, epistola tertiâ. Nec aliter Hilarius, Commentario in Matth. can. 4. Lex (inquit) vetuit occidere, reatum homicidii severitate judicii expiatura, sed malè in alterum commotæ mentis affectio idem in Euangeliis habet pœnæ, & ex præcepto fidei non minus rea ira est sine ratione suscepta, quàm in operibus legis homicidium. Hæc ille. Chrysostomus priora duo, nempe judicium & Concilium, ad hanc vitam refert, homil. 16. in Euangel. Matth. Augustinus, lib. 1. de sermone Domini in monte, gradus futurarum agnoscit pœnarum, pro meritis animarum, sed inexplicabiles; quamvis certum sit, esse quosdam gradus, juxta doctrinam Domini Matth. 10. 15. Hieronymus lib. 1. adversus Pelagianos, & Comment. in Euang. Matth. omnes tres gradus, & Theophylactus, Concilium, referunt ad ultimum judicium. Glossa ordinaria in hunc locum Matthæi, dicit per ista tria, scilicet, judicium, Concilium, & gehennam, diversas mansiones in æterna damnatione pro modo peccati, signanter

1. Cor. 6. 10.

expri-

exprimi. Cui consentit Thomas 2. 2. quæst. 158. art. 3. ad 2.

Matth. 5. 26. de carcere & solutione ultimi quadrantis. 11. Tertius locus est Matth. 5.26. ubi de carcere, & solutione ultimi quadrantis. Bellarmin. lib. 1. de purgatorio cap. 7. hunc locum de purgatorio Romanensi exponi ait à Tertulliano, lib. de anima, cap. 17. & Cypriano, lib. 4. epist. 2. & Origene, homil. 35. in Lucam. & Eusebio Emisseno homil. 3. de Epiphania. & Ambrosio, in cap. 12. Lucæ. & Hieronymo in cap. 5. Matth. *Vide supra cap. 6. §. 9.* Tertulliani quis fuerit error, supra docuimus, cap. 2. §. 4. & cap. 9. §. 22. Quæ autem fuerit doctrina Origenis, ostensum etiam cap. 2. Eusebium Emissenum, seu potius Eucherium, loqui de fluvio igneo in die judicii, monuimus supra, cap. 3. §. 6. *Vide inferius §. 22.* Cyprianus loquitur de dolore pœnitentium in hac vita, quo tanquam igne cruciantur & purgantur, atque emendantur lapsi pœnitentes, quos ibi distinguit à martyribus, qui peccata omnia passione purgarunt. Hanc esse Cypriani mentem facile fit manifestum æquo lectori, consideranti verba Cypriani antecedentia ibidem, & id quod ibi à Cypriano agitur, & constantem ejus doctrinam de statu animarum à corporibus separatarum, quam nobis ipse exhibet Cyprianus, libro de mortalitate, & libro ad Demetrianum: ubi prolixè docet & contendit, *Vide supra cap. 8. § 4. & § 14.* omnes ex hac vita migrantes hominum animas, quæcunque æternos Gehennæ effugiunt cruciatus, atque adeò omnes electorum animas, moriente corpore, ad Christum ire, cum Christo incipere regnare, pacem & liberam ac tranquillam quietem consequi, Paradiso restitui & regno cœlesti, in Patriam regredi, ipso die exitûs è corpore, ibique apud Deum vivere, in summa & perpetua felicitate esse, cum Apostolis, & prophetis, & Martyribus. Ambrosius loco citato, carcerem interpretatur tenebras illas exteriores & caminum ignis, in quem impii conjicientur in consummatione seculi. Et Hieronymus in cap. 5. Matthæi carcerem exponit, in quo & anima & caro pariter recludenda sint. *Reprehenditur Pontificiorum temeritas & iniquitas in allegandis perperam testimoniis Patrum.* Quæ cum ita se habeant, sæpe mihi subit mirari, quid Bellarmino & aliis quibusdam viris doctis animi fuerit, quando tam negligenter agebant rem maximè seriam, & tam præcipiti incogitantiâ abutebantur Patrum nominibus, vim manifestam verbis eorum inferentes, eaque in alienum trahentes sensum, ab ipsorum Patrum mente palàm discrepantem. Locum autem istum Matth. 5. 26. & Luc. 12. 58.) nemo antiquorum Catholicorum Patrum interpretatus est de Purgatorio hoc animarum separatarum, pro quo pugnant Papistæ. Johannes Chrysostomus in Commentario hujus loci totum quod hic dicitur de carcere & solutione ultimi quadrantis, refert ad præsentem hanc vitam. Carcerem autem illum, unde non exitur ante solutionem ultimi quadrantis, exponunt gehennam, cum Ambrosio & Hieronymo, Augustinus lib. ad Dulcitium quæst. 1. & lib. 1. de sermone Domini in monte; & Auctor quæstionum ex veteri & Novo Testamento, quæst. 70. & auctor libri de salutaribus documentis cap. 64. Tom. 4. operum Augustini. & Fulgentius, lib. 2. de remissione peccatorum, cap. 4.

Matth. 12. 32. Neque in hoc seculo, neque in futuro. 12. Quartus locus novi Testamenti est Matth. 12.32. Neque in hoc seculo, neque in futuro. Hoc quidem loco usum esse Gregorium, supra monuimus. at lectori Bellarminus fucum facit, quando hic August. etiam auctoritatem jactat, lib. 1. de purgatorio cap. 4. Nam illis locis quæ à Bellarmino citantur, videlicet, lib. 1. de Civitate Dei, cap. 24. & lib. 6. contra Julianum cap. 5. apertissimè Augustinus seculum futurum interpretatur diem resurrectionis & novissimi judicii. Sic etiam Basilius in cap. 4. Esai. & Dionysius, de Ecclesiastica hierarchia cap. ult. part. 3. paulo post initium illius partis. Imò ipse Dominus seculum illud venturum exposuit diem resurrectionis & judicii, cum futura æternitate, *Seculum illud venturum.* ut patet ex collatione locorum Matth. 12.36, 37. & cap. 25. vers. ult. & Luc. 14. 14. & cap. 18. vers. 30. & cap. 20. versib. 34, 35. Initium autem futuri seculi quamvis constituas statim post mortem uniuscujusque, nihil inde lucrabuntur Purgatoriani. Expendamus enim argumentum Gregorii: De quibusdam (inquit) levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod Veritas dicit; quia si quis in Sancto Spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro. *Gregorii argumentatio. Sup. cap. 11. §. 15.* In qua sententiâ datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Hæc ille. Respondeo: Concesso quasdam culpas in futuro seculo posse laxari; non tamen inde sequetur purgatorium istum ignem credendum esse. *Responsio.* Non enim habent ista duo necessariam connexionem. Nam I. Parva illa & levia peccata, quæ in futuro seculo remitti dixit Gregorius, remittuntur, secundùm Scotum, & Durandum, in instanti mortis, seu in primo instanti, quo anima morientis in charitate separata est à corpore, quando scilicet desinit homo ille esse viator. *De finali gratia vide supra, cap. 11. §. 3. & 13. & cap. 8. §. 21. & §. 31.* Scotus, in 4. sentent. distinct. 21. quæstione primâ, numero nono, & Durand. in quartum sententiarum, distinctione quadragesimâ quintâ, quæstione primâ, §. quinto. Deinde est & alia remissio seu laxatio peccatorum in futuro seculo, per judiciariam absolutionem in die ultimi judicii. De qua remissione hæc Domini verba interpretatus est Augustinus, libro sexto contra Julianum, capite quinto. Peccata quidem (inquit) nulla remittuntur in regno. Sed si nulla remitterentur in judicio illo novissimo, puto quod Dominus non dixisset de quodam peccato, non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro: quando sibi remitti sperabat latro ille, qui dicebat, Memento mei cum veneris in regnum tuum. *Luc. 23. 42.* Sic alibi Augustinus ait, factâ resurrectione mortuorum, impertiendam quibusdam esse misericordiam in futuro seculo, ut in ignem non mittantur æternum. *Vide supra, cap. 4. §. 1. & cap. 8. §. 29.* libro vigesimo primo de civitate Dei, capite 24. ubi remissionem peccati in futuro seculo refert ad diem resurrectionis & ultimi judicii. Quamvis istic loquatur de remissione quorundam peccatorum mortalium, in die judicii, quorum putabat remissionem non factam esse in hac vita. Dominus autem omnes fideles ait illo die justificandos esse, & impios condemnandos. *Matth. 12. 36, 37. 2. Tim. 1. 18. Jud. vers. 21.* Matth. 12. 36, 37. Illam autem piorum justificationem in die judicii Paulus Apostolus vocat donationem misericordiæ in illo die: *Det illi Dominus, ut inveniat misericordiam apud Dominum in illo die.* 2. Timoth. 1. 18. & Judas Apostolus nos jubet exspectare misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam. vers. 21. *De misericordia in die judicii vide Aug. lib. de corrept. & gratia cap. 13. in medio capitis.* su vigesimo primo. Nam quæ hic occultè donata fuerat peccatorum remissio, illic palàm

in

in publico judicio pronunciabitur ac promulgabitur. 3. Sicut Augustinus dixit, Dei videre peccata, esse punire peccata: & non videre seu tegere peccata, esse nolle advertere, nolle animadvertere, nolle punire. Augustinus in Psal. 31. (seu 32.) ita Chrysostomus homil. 41. in Euangelium Matthæi, & Theophylactus commentario in idem Euangelium, verba Domini exponentes de blasphemia non remittenda in hoc seculo neque in futuro, remissionem non accipere neque in hoc seculo neque in futuro, interpretantur; non esse à supplicio immunem neque in hoc seculo neque in futuro, sed & hic & illic puniri. Etenim (ut ibidem monent) hominum alii hîc tantum puniuntur, ut Lazarus, & ille qui fornicatus est apud Corinthios, quem mandavit Apostolus tradi Satanæ ad interitum carnis, ut spiritus servaretur in die Domini Jesu. alii illic tantum, ut dives ille epulo. Alii & hic & illic; ut Sodomitæ, & hi qui in Spiritum Sanctum blasphemant. Alii neque hic puniuntur neque illic; ut Prophetæ & Apostoli, Job, & Johannes baptista. οὐ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ὑπὲρ ἐπαχθον, ἀλλ' ἀγώνων καὶ παλαισμάτων, ut loquitur Chrysostomus. Secundùm hanc expositionem dicuntur iis remitti peccata in futuro seculo, qui propter peccata non puniuntur in futuro seculo, sicut Lazarus, & ille pœnitens qui fornicatus fuerat apud Corinthios: Et iis non remitti neque in hoc seculo neque in futuro, qui & hic & illic puniuntur. Domini verba, apud Marcum sunt; Qui autem blasphemaverit in Spiritum Sanctum, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως. quibus interserere illam distributionem à Matthæo commemoratam, οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Et sensus erit; secundùm hanc expositionem Chrysostomi & Theophylacti; Qui blasphemaverit in Spiritum Sanctum, is neque evadet supplicia hujus seculi temporaria, neque supplicia effugiet futuri seculi æterna; sed in utroque seculo pœnas luet, hîc quidem temporarias, illic autem æternas.

Supra, cap. 11. § 4. — *Vide supra cap. 8. § 30.* — *Marc. 3. 29.* — *Matth. 12. 32.*

13. Quintus locus est Lucæ 16. 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.] Bellarminus libro primo, de Purgatorio, capite octavo, affirmat, Augustinum ex hoc Euangelii loco Purgatorium demonstrare, libro vigesimo primo, de civitate Dei, capite vigesimo septimo: sed id Bellarmino nimis inconsideratè excidit. Nam Purgatorii nullam ibi facit mentionem Augustinus, neque liberationem, quæ amicorum intercessionibus conceditur, dicit esse liberationem ex pœna aliqua temporali, aut ex igne Purgatorio, sed exemtionem à damnatione, ne in ignem conjiciantur æternum. En ipsius Augustini verba, loco citato; Verùm ista liberatio, quæ fit sive suis quibusque orationibus, sive intercedentibus sanctis, id agit, ut in ignem quisque non mittatur æternum: non ut cum fuerit missus, post quantumcunque tempus inde eruatur. Hæc ille. Gregorius Nazianzenus, oratione quadragesimâ secundâ, fructum beneficentiæ hoc loco promissum ait percipi in die judicii; Amicos (inquit) nobis de mammona iniquitatis comparemus, ut cum defecerimus, in judicii tempore recipiamus, ἀντιλαβώμεθα ἐν καιρῷ κρίσεως. Ambrosius, Commentario in Euangelium Lucæ, amicos interpretatur Angelos cæterosque sanctos. Et sermone sexagesimo quarto, de tempore, fructum illum explicans, nullam facit mentionem Purgatorii, aut liberationis animæ ex ejus cruciatu: sed fructum largitionis illius ait esse orationes pauperum, intercessionemque sanctorum, & adeptionem regni cœlorum & coronæ justitiæ, sedente Deo judice, laudantibus ac prædicantibus sanctis, & faventibus atque acclamantibus Angelis.

Luc. 16. 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. Bellarmini fallacia. — *Augustin.* — *Gregorius Nazianz.* — *Ambros.*

14. Sextus locus Novi Testamenti est Luc. 23. 42. Memento mei, quum veneris in regnum tuum.] Nequeo satis mirari Bellarmini vel incogitantiam, vel impudentiam, lib. 1. de Purgatorio, cap. 8. ubi, ut ex hoc loco probet Purgatorium, Augustinum nominat tanquam suffragatorem, lib. 6. contra Julianum cap. 5. Cum tamen Augustinus ibi disertè asserat, in judicio illo novissimo remitti sibi sperasse latronem illum, qui dicebat, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Certè non erant levia illa latronis peccata quorum veniam postulabat, neque temporale aliquod supplicium deprecabatur; sed à peccatis maximis justificari, & à Tartaro petebat liberari, & in regnum cœleste recipi: ut rectè observarunt Ambrosius, serm. 49. de tempore, & auctor sermonis de cæna Domini, qui Cypriano tribuitur. & Augustinus, serm. 120. de tempore. & Prosper, libro contra Collatorem, cap. 14. & Gregorius, homil. 20. in Euangelia.

Luc. 23. 42. Memento mei Domine, cùm veneris in regnū tuum. Bellarmini incogitantia, vel impudentia.

15. Septimus locus est Actorum 2. 24. Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri eum ab illis.] De ista solutione dolorum inferni, sive mortis, ut in græcis codicibus legitur, [λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου] invenio quinque diversas veterum Patrum sententias.

Act. 2. 24. Solutis doloribus inferni, seu mortis.

16. Prima opinio seu expositio est; Christi animam sedem Tartari penetrasse, venisse usque ad inferos peccatorum, ad ea loca in quibus peccatores cruciantur, ad inferni carcerem, in quo non est ulla misericordia, in quo Dives ille quondam purpuratus morabatur ac torquebatur; venisse illuc Christum, ut ex illis, qui vincti in illo carcere tenebantur, eos solveret à tormentis, & à vinculis inferni liberaret, quos esse solvendos occculta nobis sua justitia judicabat. Sic docent Hieronymus, Commentario in caput 9. Zachariæ, in vers. 11. & Augustinus serm. 120. de tempore. Et lib. 12. de Genesi ad literam cap. 33. & epistolâ 57. ad Dardanum. Idem Pater alibi ait; Sed utrum omnes à doloribus inferni salvos fecerit, quos in eis invenit, an quosdam quos illo beneficio dignos judicavit, adhuc requiro. fuisse tamen eum apud inferos, & in eorum doloribus constitutis hoc beneficium præstitisse, non dubito. Augustinus epistolâ 99. ad Euodium.

Prima opinio de sensu hujus loci.

17. Hanc opinionem refellit Gregorius homil. 22. in Euangelia, & lib. 6. epistolarum ex registro, cap. 179. seu epist. 15. ubi etiam docet, Christum ad inferos descendentem, eos solos inde liberasse, qui eum & venturum esse crediderunt, & præcepta ejus vivendo tenuerunt. In hac sententia fuerunt & alii multi Patres, videlicet, Epiphanius, hæresi 46. quæ fuit Tatianorum, in fine libri primi. Et Cyrillus Hierosolymitanus, catechef. 4. capite de sepulchro. & catechef. 14. Et Petrus Chrysologus serm. 66. & serm. 123. & Hieronymus Comment. in caput 4. ad Ephesios. Et Autor sermonis 181. de tempore, qui Augustino tribuitur; & Gennadius Massiliensis

Rejicitur prima opinio. Et proponitur secunda opinio.

lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 78. ubi docent hi Patres, Christum, quando ad inferos descendit, solvisse à vinculis peccati, & de captivitate inferni & servili conditione liberasse Adamum protoplastum, & Patriarchas, & Prophetas, omnesque sanctos ante Christi passionem defunctos. Sed hanc opinionem de antiquis sanctis rejicit ac refellit Augustinus, epist. 99. ad Euodium, ubi loquens de solutione dolorum inferni, concedit quidem de primo homine Patre generis humani, quod eum Christus ibidem solverit, idque propter Ecclesiæ ferè totius (ut ille ait) consensum: de reliquis autem sanctis idipsum negat. Addunt (inquit) quidam hoc beneficium antiquis etiam sanctis fuisse concessum, Abel, Seth, Noë, & domui ejus, Abraham, Isaac, & Jacob, aliisque Patriarchis & Prophetis, ut cum Dominus in infernum venisset, illis doloribus solverentur. Sed quonam modo intelligatur Abraham, in cujus sinum pius etiam pauper ille susceptus est, in illis fuisse doloribus, ego quidem non video. ——— Non utique sinus ille Abrahæ, id est, secretæ cujusdam quietis habitatio, aliqua pars inferorum credenda est. ——— Unde illis justis qui in sinu Abrahæ erant, cum ille in inferna descenderet, nondum quid contulisset inveni, à quibus eum secundùm beatificam præsentiam suæ Divinitatis nunquam video recessisse. Hæc ibi Augustinus. Ubi etiam dicit, quinam isti sint, quos à doloribus inferni solvit; utrum omnes, an aliqui, vel quinam isti aliqui, temerarium esse definire. Quamvis Adamum non rectè separet Augustinus ab antiquis sanctis, quem Epiphanius, loco citato, vocat τ ἅγιον Ἀδὰμ, sanctum Adamum, & quem eodem in loco & statu collocant memorati Patres, cum reliquis antiquis sanctis, adeò ut non fulciatur consensu Ecclesiastico detrusio ista Adami in infernum peccatorum. Istis igitur duabus opinionibus meritò repudiatis, accedamus ad reliquas tres expositiones, quæ & saniores & simpliciores & firmiores sunt.

Rejicitur secunda opinio.

Sinus Abrahæ non est aliqua pars inferorum. Vide c. 8.

De Adamo protoplasto, §. 22. & 37. & 38. & 47.

18. Tertia igitur expositio est; Christum, devictâ morte & inferno, nos omnes quicunque in eum vivâ fide credimus, ab inferni doloribus liberasse. Sic exponit Fulgentius, lib. 3. ad Trasimundum, paulò ante finem libri, ubi ait; Pontifex ergo ille, qui semetipsum pro nobis obtulit (sicut Apostolus dicit) oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis, sicut mortuus pro nobis, omnes nos sibi commori fecit, sic solutis doloribus inferni, omnes fideles ab iisdem doloribus liberavit: sicut B. Petrus testificatur. Huic expositioni accedit Thomas, part. 3. quæst. 52. art. 2. ad secundum. ubi ait, Christum solvisse dolores pœnarum infernalium, præservando ab eis, sicut medicus dicitur solvere morbum, à quo præservat per medicinam. Hæc Thomas. Monet autem Fulgentius, loco citato, Christum secundùm animam suam in inferno sine doloribus fuisse, & secundùm carnem suam in sepulcro sine corruptione jacuisse.

Tertia expositio.

Ephes. 5. 2.

19. Quarta expositio est Johannis Chrysostomi, & Oecumenii, in Commentariis in acta Apostolorum; Permisisse Christum se à morte comprehendi, sed mortem veluti dolore quodam puerperii [ὠδῖνι] dum eum teneret, quasi afflictam fuisse, neque potuisse eum detineri à morte. Sic etiam Chrysostomus, homil. 24. in 1. Corinth. 10.

Quarta expositio. Vide Chrysost. homil. 24. in 1. Cor. 10. tom. 3. Savil pag. 400.

20. Quinta expositio est; Christum sic solvisse dolores inferni, quibus ipse illigatus non fuit, quemadmodum solvi possunt laquei venantium, ne teneant; non quia tenuerunt. Hanc expositionem, cum hac similitudine, affert Augustinus, eamque aliis haud obscurè præferre videtur, inquiens, quod scriptum est in morte Christi factum solutis doloribus inferni, ad ipsum posse intelligi pertinere, quod eos hactenus solverit; hoc est, irritos fecerit, ne ab eis ipse teneretur: præsertim quia sequitur; quibus impossibile erat teneri eum. Hæc Augustinus, epist. 99. ad Euodium.

Quinta expositio.

21. Hæ tres postremæ expositiones non pugnant inter se, ideo simul jungi possunt, & ex eis exsurget una plena & plana expositio solutionis dolorum inferni. At de Purgatorio Romanensi nemini ex tot antiquis Patribus in mentem venit, dum solutionis dolorum mortis vel inferni sensum investigarent. Ait quidem Augustinus, non posse intelligi de Patriarchis & Prophetis, ergo (inferunt Papistæ) intelligendum est de animabus in Purgatorio, non autem de animabus in inferno damnatorum. At diversum intulit Augustinus, ut jam vidimus. Et ait eos qui liberati sunt, occultâ quadam nobisque ignota Dei justitiâ liberatos esse, ideoque temerarium esse definire quinam illi fuerint. Et Hieronymus ait, in suo Commentario in caput 4. ad Ephes. vers. 10. Descendit in inferiora terræ, & ascendit super omnes cœlos Filius Dei: ut non tantùm legem Prophetasque compleret, sed & alias quasdam occultas dispensationes, quas solus ipse novit cum Patre. Neque enim scire possumus, quomodo & Angelis, & his qui in inferno erant, sanguis Christi profuerit: & tamen quin profuerit, nescire non possumus. Hæc Hieronymus. At certè de justorum salute non est nobis occulta, sed revelata Dei justitia: atque si esset purgatorium quale credunt Papistæ, non esset temerarium definire, quosnam Christus è tormentis inferni eduxerit. Contra mentem igitur Augustini & aliorum Patrum faciunt Papistæ, dum hunc S. Scripturæ locum trahunt ad defensionem purgatorii. Neque ullum pro hac sua parexegesi inveniunt in Catholica antiquitate præsidium.

Istæ tres expositiones simul sumtæ efficiunt unam idoneam expositionem.

Refellitur Romanensium parexegesis. Sup. §. 17.

22. Octavus locus est, 1. Cor. 3. 15. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Gregorius lib. 4. dialogorum, capite 39. agnoscit non suppetere ex hoc loco idoneum pro purgatorio argumentum: quod enim hîc dicitur, ait id posse intelligi de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito. Sic locum hunc exposuit etiam Augustinus lib. de fide & operibus, capite 16. & lib. 21. de Civitate Dei, capite 26. & Enchirid. capite 68. & lib. ad Dulcitium quæst. 1. & Cyprianus ad hunc locum respiciens, longum illum dolorem, quo post lapsum pœnitentes emundabantur, assimilat igneæ purgationi. epist. 52. seu lib. 4. epist. 2. ad Antonianum. Hieronymus etiam in cap. 4. Amos, in vers. 11. ignem hunc per quem salvantur homines, interpretatur medicinales castigationes, quibus Deus peccatores à flagitiis suis ad se revocat. Et Basilius in cap. decimum Esaiç, in vers. 18. & 19. pœnitentiæ purgationem in hac vita susceptam, ait esse veluti ignem consumtivum inexsistentis materiæ malorum. Bernhardus Clarævallensis abbas, sermone de ligno, fœno, & stipulâ, ignem per quem eorum ædificator salvus fit, interpretatur mentis amaritudinem, & oris confessionem, & pœnitentiæ tribulationem.

1. Cor. 3. 15. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Vide supra, c. 11. §. 15.

Ignis pœnitentiæ. vide sup. hoc ipso cap. §. 11.

Ignis tribulationis in hac vita.

Ignis pœnitentiæ, Vide c. 8. §. 14. & §. 20.

23. Qui-

Ignis in die judicii.

23. Quidam interpretantur, ignem in die judicii. Et hi lignum, fœnum, stipulam, exponunt peccata gravia & exitialia, quæ Patres quidam purganda existimabant igne illo, ita ut in die judicii in ignem missi liberentur inde, alii tardiùs, alii citiùs, pro delictorum diversitate. Sic sensisse Origenem & Ambrosium & Basilium & Gregorium Nyssenum, & alios veteres, supra ostendimus, cap. 3. Sedulius & Primasius in 1. Cor. 3. dicunt, per ignem ibi intelligi examinationem judicii, vel præsentem tribulationem.

Ignis gehennæ.

24. Nonnulli ex iis, qui per ligna, fœnum, stipulam, peccata intelligunt mortifera, ignem interpretantur æternum illum gehennæ ignem, in quo, qui iniquitatem fecerint, instar ligni, fœni, & stipulæ comburentur, & conservabuntur in pabulum æterni ignis. Sic Hieronymus prope finem Commentarii in cap. ultimum Esaiæ. Et Chrysostomus, ac Theodoretus, & Oecumenius, in suis Commentariis in hunc locum Apostoli, & Photius apud Oecumenium ibidem.

Ignis intelligendus est, per quem ambo transeunt.

25. Ignis de quo loquutus est eo loco Apostolus Paulus, talis debet intelligi, ut ambo per eũ transeant, id est, & qui ædificat supra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos; & qui ædificat ligna, fœnum, stipulam. inquit Augustinus Enchirid. cap. 68. Nec tamen inde sequitur omnes, qui salvantur, salvari quasi per ignem, ut cavillatur Bellarminus lib. 1. de Purgatorio cap. 5. §. *Quinta & ultima difficultas.* Nam etsi utrique per ignem transeunt, tamen illi solùm dicuntur salvari quasi per ignem, qui in transitu illo detrimentum patiuntur, ut docet Apostolus. Unde manifestè constat, non inveniri posse in verbis Apostoli ignem purgatorii.

Gennadii Scholarii commentum refutatur.

26. Sed ab isto argumento alia viâ evadere conatus est, licet irrito conatu, Gennadius Scholarius Patriarcha Constantinopolitanus, in sua expositione pro Concilio Florentino, contra dissentientes Græcos, purgatorium ignem negantes; cap. de purgatorio, sect. 7. [Tom. 4. Bibliothecę Patrum, part. 1. edit. 4.] quod si (inquit) & hoc modo dixeris, non multum aberraveris: quòd cujus opus manserit, id est, qui hinc migraverit peccatis mortalibus detentus, manebit opus tanquam grave instar ferri vel lapidis, quæ quidem non facilè absumit ignis; hic operis sui mercedem recipiet, sempiternam damnationem. Cujus verò opus comburetur, ipse salvabitur quasi per ignem. Hæc ille; novo & absurdo Commento, contra manifestam Apostoli mentem, & contra unanimem universæ Catholicæ antiquitatis consensum. Non enim dicit Apostolus de superædificatoribus ferri aut vulgarium lapidum; quòd eorum opus maneat, mercedemque accipiant: sed de superædificatoribus auri, argenti, & lapidum pretiosorum, quæ omnes Theologi, secundùm notissimam sacræ Scripturæ consuetudinem in hujusmodi comparationibus & similitudinibus, in meliorem partem interpretantur. Præterea Apostolus hoc loco, mercedem accipere, & detrimentum pati, inter se opponit ut ἀντιδιῃρημένα, ut mercedem accipere non sit pati detrimentum vel pœnam luere.

Simplex & facilis expositio. Vide c. 8. §. 15.

27. Basilius magnus, in caput 6. Esaiæ, Carbonem ignis de altari sumtum, interpretatur verbum seu eloquium Dei, quia verbum Dei fervet ignis instar, & ad revincendum idoneus est, & tollendũ è medio mendacium. Ignem igitur hunc exploratorium, de quo loquitur Apostolus, dicere possumus esse examen divinum per tentationem tribulationis in hac vita, & per verbum Dei, de quo dixit Esaias; Ad legem & ad testimonium, si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Et Hieremias verbum Domini ait esse tanquam ignem, & veluti malleum qui conterit petram. Et Apostolus Paulus ait Dominum judicaturum occulta hominum, secundùm Euangelium. De ignea autem tentatione tribulationis scripsit Apostolus Petrus. 1. Petri 1. 6, 7. & cap. 4. vers. 12 & sequentibus. Dies verò intelligendus est præcipuè dies ultimi judicii, in quo secundùm Dei verbum judicium feretur de hominum doctrinis & operibus. Rom. 2. 16. 1. Cor. 4. 5. Rom. 14. 10, 12.

Esai. 8. 20. Ierem. 23. 29. Rom. 2. 16. Vide supra cap. 8. §. 15.

Philip. 2. 10. Ut in nomine Iesu flectatur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum [seu subterraneorum, καταχθονίων.] (esteri Iesuita error.

28. Nonus locus est Philip. 2. 10. Ut in nomine Jesu flectatur omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum.] Costerus in Enchiridio ait, beatum Apostolum Paulum hoc loco, & B. Johannem Apocal. 5. Quando scribit de honore Deo exhibito à creaturis sub terra, loqui de loco Purgatorii Romanensis: & testem citat B. Augustinum lib. 12. de genesi ad literam, capite 33. Sed nimis incautè atque inverecundè. Nam neque de Apocalypsi quicquam ibi invenitur apud Augustinum: neque ait Augustinus, Apostolum Paulum verbis illis ad Philippenses loqui de loco purgatorii: imò eum loqui existimat de inferno peccatorum ubi torquentur infideles. Propterea adducto hoc Augustini loco, verbisque Apostoli, Bellarminus ait, per illud *Infernorum*, non improbabiliter accipi dæmones, lib. 1. de Purgatorio, cap. 8.

καταχθονίων, subterraneorum.

29. In Paternis in hunc locum Commentariis, illud, καταχθονίων, Oecumenius interpretatur dæmones. Theodoretus, homines mortuos; Cœlestium nomine iidem potestates intelligunt invisibiles, sive Angelos. Chrysostomus autem geminam hujus loci adfert expositionem: Prior est qua cœlestia, terrestria, & inferna interpretatur mundum omnem, & Angelos, & homines, & dęmones. Posterior est, qua intelligit justos, & viventes, & peccatores. Cui expositioni congruit illud quod legimus in illo sententiarum libro, qui Bernardo Clarævallensi tribuitur; Tria sunt loca, cœlum, terra, infernus: & habent singula inhabitatores suos: Cœlum solos bonos, terra mixtos, infernus solos malos. Hæc ibi. Sedulius in cap. 2. epist. ad Philip. *Cœlestium*, (inquit) id est, Angelorum. *Terrestrium*, hominum. *Infernorum*, Angelorum qui præsunt infernalibus locis. Ambrosius appellationibus cœlestium, terrestrium, & infernorum, intelligit omnia quæ sunt; alia enim (inquit) non sunt.

1. Cor. 15. 29. Qui baptizantur pro mortuis [οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν.]

30. Decimus locus est 1. Cor. 15. 29. *Qui baptizantur pro mortuis*. ubi baptizari interpretantur affligi orationibus, jejuniis, &c. Coster. Enchirid. cap. 11. & Bellarm. lib. 1. de Purgatorio, cap. 6.

Respondeo. I. Etiamsi largiremur eis hanc interpretationem, non assequerentur quod intendunt. Nam Apostolus hinc sumit argumentum pro corporum resurrectione, Quid facient (inquit) qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Quid etiam baptizantur pro mortuis? De animarum autem separatarum ex aliquibus pœnis liberatione ante diem resurrectionis corporum nihil invenitur apud Apostolum. Præterea, ex oratione pro mortuis non posse per idoneam consequentiam inferri dogma Romanense de purgatorio, prolixè docuimus, capite nono, hujus libri.

II. Hunc

II. Hunc locum aliter, & quidem simpliciùs, atque congruentiùs, interpretati sunt Catholici patres. Epiphanius hæresi 28. contra Cerinthianos: hanc ab aliis Catholicis allatam probat & sequitur expositionem; quod catechumeni, morti vicini, baptizabantur, in spe resurrectionis. Joan. Chrysost. homil. 40. in 1. ad Corinth. baptizantur in fide resurrectionis mortuorum, quicunque baptizantur. Sic etiam Theodoretus & Oecumenius in hunc locum, & Photius apud Oecumenium.

Apocal. 5. 3, 4. Neque sub terra, ὑποκάτω τῆς γῆς.

31. Undecimus locus est Apoc. 5. 3, 4. ubi dicitur, Neminem dignum inventum esse in cœlo, neque in terra, neq; sub terra, qui aperiret librum. Hoc testimonium Bellarm. (lib. 1. de Purgat. c. 8.) ait non videri multum urgere; probabile enim esse per eos, qui sunt infra terram, intelligi Patres qui erant in limbo. Id quod licet sufficiat contra Papistas, quia tamen Augustini magis probatur nobis assertio, sinum Abrahæ, seu sedem animarum antiquorum sanctorum, non aliquam inferorum partem credendam esse; Aliam adferimus meliorem expositionem, & potioribus suffultam suffragiis. Hæc enim verba veteres Commentatores ita exponunt; Nemo dignus inventus est, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram: nullus namque Angelus cœlum inhabitans, nullus justus in terra consistens, nullus etiam ex eis qui mortis debitum solverant. Sic auctor Commentarii in Apocalypsin, qui Ambrosio tribuitur. Et eodem sensu auctor Commentarii, qui Augustino tribuitur; Nemo neque in cœlo, neque in terra, neque sub terra. id est, (inquit) neque Angelus, neque in terris vivens, neque mortuus. Sic etiam Arethas in hunc locum, Nemo dignus inventus est, οὔτε τῶν ἀσάρκων τις, οὔτε τῶν ἐν σαρκὶ ὄντων, οὔτε τῶν ἐκ σαρκὸς ἀποδεδημηκότων. Ibidem autem docet, se per ἀσάρκους intelligere Angelos: per eos autem qui carnem moriendo reliquerunt, homines defunctos. Dicuntur sub terra, non quòd eorum animæ sint in aliquo loco subterraneo; sed quia, soluto mortis debito, & pulvere ad pulverem reverso, eorum corpora in terra requiescunt: ut explicat auctor Commentarii Ambrosio adscripti.

Sup. §. 17.

Apocal. 5. 13. Et sub terra, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς.

32. Duodecimus locus Novi Testamenti, qui pro Purgatorio adducitur à Romanensibus, est Apocal. 5. vers. 13. Et omnem creaturam, quæ in cœlo est & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eis sunt omnia, audivi dicentes, Ei qui sedet in throno, & agno, benedictio & honor & gloria, & potestas in secula seculorum.] De hoc testimonio Bellarminus (lib. 1. de purgatorio, cap. 8.) quod (inquit) affertur ex hoc eodem capite 5. Apocal. ubi dicuntur creaturæ, quæ sunt in cœlo, & in terra, & quæ subtus terram, dedisse laudem Deo, non convincit: nam possunt hîc per creaturas intelligi res inanimæ, ut ignis, grando, &c. quæ in Psalmo 148. ad Deum laudandum invitantur, præsertim cum Johannes addat etiam ea quæ sunt in mari. Hæc Bellarminus.

33. Arethas, in Commentario in hunc locum, omnem creaturam, &c. interpretatur ἅπαντα, τὰ νοητὰ, καὶ αἰσθητὰ, τά τε ζῶντα, τά τε ἁπλῶς ὄντα φυσικοῖς λόγοις, id est, omnia, intellectualia, & sensibilia, tam viventia, quàm simpliciter esse habentia per naturales rationes: à quibus omnibus Deus glorificatur, ut omnium auctor, ὡς πάντων γενεσιάρχης, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: cui Trinuni soli vero Deo sit benedictio & honor & gloria, & imperium, in secula seculorum. Amen.

Epilogus.

34. Hæc pro instituti nostri ratione impræsentiarum disseruisse de purgatorio sufficiat. Argumenta autem quædam contra purgatorium, ex sacris Scripturis depromta, nobis non commemorata, lector inveniet, apud Martinum Chemnit. 3. part. examinis Concilii Tridentini, & Johannem Ivellum, in defensione Apologiæ Ecclesiæ Anglicanæ, cap. 16. divis. 1. & Antonium Sadeelem contra Monachos Burdegal. art. 46. & Andream Rivetum, in Summa Controversiarum, Tractatu 2. quæst. 43. sect. 16. & Danielem Chamierum, tomo tertio Panstratiæ Catholicæ, lib. 26. cap. ultimo. & alios.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS-QUARTUS,

DE ECCLESIÆ UNITATE, & Schismate.

CAPUT PRIMUM.

Discrimen Ecclesiæ Catholicæ, & Hæreseos, & Schismatis.

Lurima unitatem Catholicæ Ecclesiæ commendantia sacrarum literarum testimonia accumularunt in suis scriptis Cyprianus & Augustinus, ex quibus depromta quædam lector inveniet in Irenico nostro, lib. 2. cap. 19. *Ioan. 13. 35. & 17. 21.* Charitatem discipulorum suorum γνώρισμα esse pronunciat Dominus noster. Et pro omnibus in se credituris oravit Patrem, ἵνα πάντες ἓν ὦσι. Antequam Christus in Cœlum ascenderet, Christianis nobis omnibus (inquit Optatus Milevitanus) *Ioan. 14. 27.* suam per Apostolos pacem dereliquit. quæ pax, si, ut data erat, sic integra inviolataque mansisset, nec ab auctoribus schismatis turbaretur; inter nos & fratres nostros hodie non esset ulla dissensio: nec illi inconsolabiles Deo lacrymas facerent. Et paullò post idem Pater ait; Catholicam Ecclesiam facit simplex & verus intellectus, & unitas animorum. *Quid faciat Catholicam Ecclesiam. quid faciat schisma.* Schisma verò sparso coagulo, pacis dissipatis sensibus generatur, livore nutritur, æmulatione & litibus roboratur, ut desertâ matre Catholica, impii filii dum foras exeunt, & se separant à radice matris Ecclesiæ, invidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedant. *Hæretici.* Hæretici verò, veritatis exules, sani & verissimi symboli desertores, &c. Hæc Optatus, lib. 1. de schismate Donatistarum, adversus Parmenianum. Et *Schisma summum malum.* inferius eodem libro, schisma summum malum esse, & homicidio atque idololatriâ atrocius esse contendit, adducto exemplo punitionis Dathan & Abiron & Core, qui populos Dei primitus ausi sunt scindere: & ait, schismaticos esse Antichristos. *Schismatici Antichristi. Vide §. 9.*

Unde colligatur Ecclesiæ sanctitas. 2. Et lib. 2. ejusdem operis; Ecclesia una est (inquit) cujus sanctitas de sacramentis colligitur: non de superbia personarum ponderatur. Ergo hanc unam columbam & dilectam sponsam suam Christus appellat. Hæc apud omnes hæreticos & schismaticos esse non potest. *Catholica.* Hæc Optatus, qui paullò post ibidem, inde ait dictam esse Catholicam, quod sit rationabilis & ubique diffusa, cujus membra (inquit) & nos inter alios sumus.

Ecclesia una. 3. Deus unus est (inquit Cyprianus) & Christus unus, & una Ecclesia ejus, & fides una, & plebs in solidam corporis unitatem concordiæ glutino copulata. Scindi unitas non potest, nec corpus unum, discidio compaginis separari, aut divulsis laceratione visceribus, in frusta discerpi. Hæc Cyprianus, lib. de unitate Ecclesiæ, ubi pro unitate, & contra schismaticam divisionem, prolixè disserit.

4. Eandem esse Ecclesiam ab initio, quæ Abel *Ab initio ad finem mundi.* peperit & quæ in finem mundi duratura est; eamque in istius vitæ peregrinatione habere in aliis hominibus animalem portionem, tanquam paleam, ut in *Cain, Cham, Esau, Core, Dathan,* & pseudoapostolis & pseudochristianis in affectione animali pertinaciter obduratis; in aliis autem portionem spiritualem. docet Augustinus, lib. 1. de baptismo contra Donatistas, capitibus 15. 16. 17.

5. Optatus loquens de parte Donati; Pars vestra *Donati pars quasi Ecclesia.* (inquit) quasi Ecclesia est; sed Catholica non est. lib. 3. contra Parmenianum. Eosdem lib. 2. vocat filios impios, ramos fractos ab arbore, abscissos palmites à vite, rivum concisum a fonte.

6. Hæretici sunt, (monente Augustino) qui *Hæretici.* pravum aliquod & mortiferum dogma contra fidem Catholicam pertinaci animositate defendunt. Augustinus, lib. de vera religione, cap. 5. & lib. 18. de Civitate Dei, cap. 51. Hos ait excludi à Catholica communione. De schismaticis autem *Schismatici.* subjungit, loco citato, lib. de vera religione; De iis qui schismata fecerunt, alia quæstio est. Posset enim eos area Dominica usque ad tempus ultimæ ventilationis velut paleas sustinere, nisi vento superbiæ nimiâ levitate cessissent, & sese à nobis ultro separassent.

7. Quamvis autem idem Pater in quæstionibus Euangelicis secundùm Matthæum, cap. 11. *Discrimen hæreseos & schismatis.* distantiam schismaticorum ab hæreticis esse scribat, quòd schismaticos non fides diversa faciat, sed communionis dirupta societas. quia tamen schisma malè perseverando fit heresis, seu transit in hæresin, ut idem monet, epist. 164. Neque ullum schisma est, nisi sibi aliquam hæresin confingat, ut rectè ab Ecclesia recessisse videatur: ut monet Hieronymus apud Gratianum, caus. 24. quæst. 3. can. *Inter.* Propterea alibi Augustinus scribit, se inter schisma & hæresin magis eam distinctionem approbare, qua dicitur (inquit) schisma esse recens congregationis ex aliqua sententia-

tentiarum diversitate dissensio: neque enim scissio vel schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur qui faciunt: hæresis autem schisma inveteratum. Hæc Augustinus, lib. 2. contra Cresconium, cap. 7.

Distinctio inter hæreses, & schismata, & parasynagogas. 8. Basilius Magnus, epist. 1. canonica ad Amphilochium, can. 1. ait antiquos Patres distinctionem tradidisse inter hæreses, & schismata, & παρασυναγωγὰς, id est, illegitimos conventus. Et hæreses quidem esse, quando homines prorsus abrumpuntur & secundùm ipsam fidem abalienati sunt. Schisma verò, quando propter causas quasdam Ecclesiasticas, καὶ ζητήματα ἰάσιμα, id est, quæstiones medicabiles, dissensio est. *Quæstiones medicabiles.* *Vide* §. 10. Parasynagogam autem esse conventum rebellium Presbyterorum aut Episcoporum, & ab ineruditis laïcis factum. [παρασυναγωγὰς δὲ, τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν γινομένας.] Hujusmodi conventus exemplum dat Basilius, ut si quis peccavisse convictus, à sacra obeundi ministerio prohibitus sit, & iis canonibus se non submisit, sed sibi prælulatum & sacrum ministerium vindicavit, [προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν,] & quidam una cum eo recesserunt, relicta Ecclesia Catholica. Schismatis exemplum dat in Novatianis seu Catharis, de pœnitentia dissentientibus ab iis qui sunt in Ecclesia. Hæreseon exempla adfert, Manichæos, & Valentinianos, & Marcionitas, & Pepuzenos, de ipsa in Deum fide dissentientes.

Schismatis duæ species. 9. Cum igitur Parasynagoga sit species quædam schismatis, sed sine hæresi: omne autem schisma contumaciam habeat; distinguendum est schisma meræ rebellionis, à schismate etiam dogmatico: ut schismaticorum alii sint simpliciter schismatici, alii autem schismatico-hæretici. Quamvis etiam illud rebellionis schisma malè perseverando evadat tandem etiam in hæresin, & aliquam sibi hæresin confingat, ut rectè ab Ecclesia recessisse videatur. Imò illas parasynagogas τῶν ἀνυποτάκτων, quas vocat Basilius, pestilenti laborare morbo docet Ignatius martyr, Episcopus Antiochenus, epistolà ad Trallianos. Et Synodus œcumenica secunda, Constantinopoli celebrata, anno Domini 382. can. 6. hæreticis accenset etiam eos, qui se sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt; avulsi autem sunt, & abscissi, & adversus Canonicos Episcopos congregationem faciunt. Nulli autem schisma facerent, si fraterno odio non excæcarentur, inquit Augustinus, lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 11. qui etiam alibi asserit, hæreticos & schismaticos non posse habere spiritum Dei; & omnem schismaticum, qui dividit Ecclesiam per schisma, & dilaniat corpus Christi, esse Antichristum. Tract. 6. & 7. in epistolam beati Johannis. *Quàm magnum malum sit schisma. Vide* §. 1. Idem alibi; Hujus (inquit) fraternæ charitatis inimici, sive apertè foris sint, sive intus esse videantur, pseudochristiani sunt & Antichristi. lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 19. Nemo qui charitatem habet, potest esse vel schismaticus vel hæreticus; ait idem Pater, lib. 2. contra Cresconium, cap. 13. Nec dubitarunt Africani Patres, (in quibus fuit Augustinus) hunc canonem condere, in Concilio Carthaginensi secundo, can. 8. Si quis Presbyter contra Episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit. quid prodest homini (inquit Augustinus) vel sana fides, vel sanum fortasse solum fidei sacramentum, ubi lethali vulnere schismatis peremta est sanitas charitatis, per cujus solius peremtionem etiam illa integra trahuntur ad mortem. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 8. Non interest *Ennodius.* (inquit Ennodius) quibus itineribus ad mundi principem currat, qui à sancta unitate discordat. Pingues hostias litat Diabolo, qui contristat Ecclesiam. Hæc Ennodius, lib. pro Synodis Symmachi Papæ. Exstat tom. 3. Conciliorum, editionis Paris. anno Domini 1636. floruit autem Ennodius circa annum Domini 500.

10. Ab aliis autem simpliciter hæreticis distant Schismatico-hæretici, quod alii hæretici, etiamsi sæpe nolint, ejiciuntur atque excluduntur ab Ecclesiæ Catholicæ communione, propter errorem sui dogmatis nefarium & intolerabilem: præsertim si ita defendant falsitatem sententiæ suæ, ut intentam faciant multitudinem: ut monet Augustinus, lib. de vera religione, cap. 5. & lib. quæstionum Euangelicarum secundùm Matthæum, cap. 11. *Discrimen inter hæreticos & Schismatico-hæreticos. Vide* §. 6. at Schismatico-hæretici, nisi sua sponte discederent ab Ecclesia, & unitatem ultro dirumperent, & pacificè in Ecclesia ac tranquillè vivere si vellent, tolerari in Ecclesia possent tanquam infirmi fratres, vel paleæ, in aliquo errantes, salvo tamen veritatis fundamentalis & pacis & concordiæ vinculo: cum talium hæresis in eo maximè deprehendatur, quod unitatem abrumpendam, & societatem divellendam existiment propter eas sive doctrinas sive praxes, ob quas tale discidium non est faciendum. Et ideo cœleste judicium eis denunciat Irenæus, his verbis; *Irenæus.* Judicabit autem & eos qui schismata operantur, qui sunt immanes, non habentes Dei dilectionem: suam utilitatem potiùs considerantes, quàm unitatem Ecclesiæ: propter modicas & quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt & dividunt, & quantum in ipsis est interficiunt; pacem loquentes, & bellum operantes; verè liquantes culicem, & camelum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio, quanta est schismatis pernicies. *Schismatis pernicies.* Hæc Irenæus, lib. 4. adversus hæreses, cap. 62. Ruptâ autem unitate in pejus proficiunt, novos accumulando errores, & calumniosis criminationibus adversus Catholicos in unitate manentes, quos superbo oderunt fastidio, aures atque animos obsident simplicium, ut eos ab unitate avellant, & in eundem secum perniciosæ separationis gurgitem præcipites trahant: sicut de veteribus schismaticis Novatianis (qui se Catharos appellabant) scripserunt Cyprianus & Epiphanius; & de Donatianis Optatus & Augustinus. Plura de schismatis malo legi possunt in Irenico nostro, lib. 2. cap. 19.

CAPUT SECUNDUM.

De variis Hæreticorum & Schismaticorum generibus, puritatem & perfectionem suam jactantium, cum aliorum contemtu.

Vide 1. Cor. 2. 14, 15.

GNostici, nequissimi & spurcissimi hæretici, Christianos Catholicos arguebant quasi idiotas, & nihil scientes, & Psychicos vocabant, & de seculo esse dicebant: semetipsos autem extollebant, spirituales & perfectos vocantes, & semina electionis. sicut de iis scripsit Irenæus, libro 1. cap. 1. *Priscillianistæ* Gnosticorum dogmata & infamem praxin sequuti, etiam verbum perfectionis & scientiæ sibi temerè vendicabant. ut monet Hieronymus, epistolâ ad Ctesiphontem. Tales etiam esse feruntur hoc seculo, qui indigitantur *familia amoris*. De Gnosticis autem, & Priscillianistis, plura invenies, lib. 1. hujus operis, cap. 37. & lib. 12. cap 9.

2. Manichæorum secta in tres partes distinguebatur; videlicet in *Catharistas*, & *Mattarios*, & specialiter *Manichæos*. Teste Augustino, hæresi 46. *Mattarii* appellati sunt, quia in mattis dormiebant: eodem referente, lib. 5. contra Faustum, cap. 5. *Catharistæ* autem, id est, mundatores, vel purgatores, dicti sunt à quodam turpissimo scelere, quod ab Augustino commemoratur, lib. de hæresibus, loco superiùs citato. Ab his Catharistis descenderunt *Manichæi* illi, quos in Germania *Catharos* dictos esse, suo seculo scripsit Eckbertus Monachus Schonaugiensis, qui floruit anno Domini 1160. Quos (inquit) nunc Catharos vocant, ipsi originem habuerunt à quibusdam discipulis Manichæi; qui olim Catharistæ dicebantur.——— Ipsi verò, qui Catharistæ dicebantur, omnibus cæteris turpiores habebantur, propter quasdam secretas spurcities, quas specialiter ipsi exercebant. quorum doctrinam & vitam indubitanter sectantur isti, de quibus nunc sermo est nobis. Hæc Eckbertus, serm. 1. adversus Catharos, in bibliotheca Patrum, tom. 4. part. 2. col. 82. edit. 4. De his Catharis prolixè differit reverendissimus Jacobus Usserius, Archiepiscopus Armachanus, lib. de Christianarum Ecclesiarum successione, & statu, cap. 8. §. 16. & aliquot sequentibus. Exstat contra eosdem canon Concilii Lateranensis tertii sub Alexandro, Papa tertio, can. ult. quod Concilium celebratum est anno Domini 1170.

3. De Montanistis etiam scribit Hieronymus, quòd sibi munditiam tribuerint: ejus verba sunt; Montanus, & qui Novati schisma sectantur, nomen sibi munditiæ præsumsere. Hieronymus Comm. in epistola ad Tit. cap. 1. De Novatianis mox seorsum dicemus.

Vide cap. 5. §. 2.

4. Donatistæ etiam perfectam jactabant justitiam, testibus Optato Milevitano, lib. 2. contra Parmenianum, & Augustino, lib. 2. contra epistolam Parmeniani, capitibus 7, 8, 9, 10.

Vide supra, lib. 12. cap. 10. §. 9. & inferius in hoc lib. 14. cap. 5.

5. De Novatianis autem, quòd seipsos nominaverint καθαρούς, id est, mundos, sive puros, testatur etiam Synodus prima œcumenica Nicæna, can. 8. & multi alii Patres: Eusebius, lib. 6. hist. Eccles. cap. 43. Epiphanius, hæresi 59. contra Catharos, ubi eos de hac arrogantia reprehendens; Ipse (inquit) Dominus, solus est καθαρός, purus; hi autem seipsos dicentes καθαρούς, puros, eo ipso seipsos ἀκαθάρτους impuros constituunt: quicunque enim seipsum vocat καθαρὸν, purum, ille seipsum ἀκάθαρτον impurum perfectè condemnat. Et Ambrosius, lib. 1. de pœnitentia, cap. 7. Sed hoc (inquit) insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, ut fastidio vobis sint, qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lacrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuviem sordidatorum, superbo oculo & tumido corde delicati mei, arroganti voce dicentes singuli, *Noli me tangere; quia mundus sum.* Dixit quidem Dominus ad Mariam Magdalenam, *Noli me tangere*: sed non dixit, *quia mundus sum.* qui mundus erat: Tu audes, Novatiane, mundum te dicere, qui etsi operibus mundus esses, hoc solo verbo fieres immundus. Esaias dicit; *O miser ego, & compunctus corde: quia cum sim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habitem.* Et tu dicis, mundus sum, cum mundus non sit, ut scriptum est, nec unius diei infans? tu mundus, cùm tam injustus sis, ut non miserearis, ut festucam in oculo fratris tui videas, trabem autem quæ in oculo tuo est, non consideres? ——— Vos quis ferat, qui putatis, vobis non opus esse mundari per pœnitentiam; quia mundatos vos dicitis per gratiam, quasi jam peccare vobis impossibile sit? Hæc Ambrosius, lib. 1. de pœnitentia, cap. 7. Huc pertinet historia illa de Acesio, Novatianorum Episcopo, apud Socratem, lib. 1. cap. 7. & Sozomenum, lib. 1. cap. 21. ubi Acesium dogmati sectæ suæ adhærescentem sic alloquutus fertur Imperator Constantinus Magnus; Erigito tibi scalam, Acesi, & solus in cœlum ascendito. quæ quidem arbitror (inquit Sozomenus) Imperatorem Acesio dixisse, non quo eum laudaret: sed quòd homines cum essent, existimarent se ἀναμαρτήτους, à peccati labe vacuos esse. Et Augustinus de eisdem scribens; Cathari (inquit) qui seipsos isto nomine, quasi propter munditiam superbissimè atque odiosissimè nominant, secundas nuptias non admittunt, pœnitentiam denegant: Novatum sectantes hæreticum: unde etiam Novatiani appellantur. Hæc Augustinus, hæres. 38. Theodoretus etiam lib. 3. hæreticarum fabularum, scribens de Novatiano Romanæ Ecclesiæ Presbytero (quem ille Novatum vocat:) Qui suæ (inquit) sectæ asseclæ erant, eos non solum Novatianos, sed etiam καθαρούς (hoc est, mundos) appellavit: & nec Domini Dei accusationem veritus est, quam fecit adversus nonnullos, dicens; qui dicunt; mundus sum, ne me tangas, & subjunxit, Ipse fumus iræ meæ, ignis ardet in ipso omnibus diebus. Dominus enim superbis resistit. Hæc Theodoretus. Et in eandem sententiam Isidorus Hispalensis; Cathari (inquit) pro munditia ita se nominaverunt: gloriantes enim de suis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum, viduas si nupserint, tanquam adulteras damnant: mundiores se cæteris prædicant. qui nomen suum si cognoscere vellent, Mundanos se potiùs, quàm mundos, vocarent. Hæc Isidorus, lib. 1. etymologiarum, cap. 5. & apud Gratianum, causa 24. qu. 3. can. *quidam autem.*

Esai. 65. 5. Ioan. 20. 17.

Esai. 6. 5.

Iob. 14. 4. Græc. LXX. Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδεὶς ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Erigito tibi scalam, Acesi.

Esai. 65. 5. 1. Petr. 5. 5. & Prov. 3. 34. Græc. LXX.

6. *Audianos*, qui & *Anthropomorphitæ* dicti sunt, Epiphanius in Ancorato, §. 14. schisma fecisse

fecisse scribit, propter affectatam quandam justitiæ perfectionem ἐθελοκακρότης δικαιοσύνης, quòd cum Episcopis & Presbyteris aurum argentumque possidentibus communionem non haberent, &c. Vide plura de Audianis, suprà, lib. 1. hujus operis, cap. 36. Plures etiam classes hujusmodi arrogantium sectariorum invenies suprà, lib. 12. cap. 10.

CAPUT TERTIUM.

Historica narratio de Novato & Novatiano, eorumque Schismate.

Vide lib. 12. cap. 10. §. 6. & aliquot sequentibus paragraphis.

IN persecutione illa crudelissimâ adversus Christianos jussu *Decii* Imperatoris concitatâ anno Domini 253. *Fabianus* Episcopus Romanus, multique alii constantes Christi milites, martyrio coronati sunt: & multi etiam tormentis victi, aut terroribus expavefacti, lapsi sunt. Hos cum lacrymis ad Ecclesiam redeuntes, & peccata sua suppliciter confitentes, & pœnitentiæ ac veniæ locum humiliter obsecrantes; suscepit misericorditer atque unanimiter in omnibus orbis partibus Catholica Ecclesia, concedens lapsis pœnitentiam, & reconciliationem impertiens. Hujus laudandæ ac debitæ clementiæ occasione, *Novatus*, Presbyter Carthaginiensis, schismatis in Africa auctor exstitit, negans lapsos esse ad pœnitentiam & pacem recipiendos, & seipsum suosque sectatores ab Ecclesiæ Catholicæ unitate avellens. Nec turbas in Africa concitasse contentus, Romam etiam navigavit, ibique *Novatianum*, Presbyterum Romanum, sibi consentientem nactus, aliisque in eundem errorem pellectis, effecit, ut à paucis per fraudem seductis Episcopis *Novatianus* Romanæ Ecclesiæ Episcopus ordinaretur, sublato manifesti schismatis & publicæ discordiæ vexillo contra *Cornelium* tunc temporis Romanæ Ecclesiæ verum ac legitimum Episcopum, legitimè prius electum & ordinatum. Arrepto Episcopi nomine, *Novatianus* literas & legatos (prout Episcopis in more positum erat) misit ad aliarum Ecclesiarum Episcopos: ad *Cyprianum* autem missi sunt à Novatiano *Maximus* Presbyter & *Augendus* diaconus, & alii quidam, quos *Cyprianus*, illicitæ & contra Ecclesiam Catholicam factæ ordinationis pravitate commotus, à communicatione suâ statim cohibuit; refutatis interim ac retusis, quæ obstinatè ac pertinaciter asserere tentabant: ut ipse loquitur *Cyprianus*, epist. 41. sive lib. 2. epist. 11. sed eo factu atque amentiâ ferebantur qui Novatiano schismati in Africa se adjunxerant, ut illic pars Novatiani *Maximum* illum Presbyterum, nuper ad Cyprianum à Novatiano legatum missum, atque à Cypriani communicatione rejectum, sibi fecerint pseudoëpiscopum, neglectâ & contemtâ communicatione Cypriani & Ecclesiæ Catholicæ; ut patet ex Cypriani epist. 55. seu lib. 1. epist. 3. Idemque in aliis civitatibus à Novatianis factum esse, constat ex Cypriani epist. 52. seu lib. 4. epistola 2. ad Antonianum, & ex historia Ecclesiastica, in qua legimus, præter Catholicos Episcopos in multis civitatibus fuisse Novatianæ etiam sectæ Episcopos.

Vide lib. 3. cap. 16. §. 4. & lib. 5. cap. 9. §. 9. & §. 10.

2. Historicæ hujus narrationis summam complexus est *Hieronymus* breviter, his verbis; *Novatianus*, Romanæ urbis Presbyter, adversus *Cornelium* cathedram sacerdotalem conatus invadere Novatianorum, quod Grecè dicitur καθαρῶν, dogma constituit, nolens apostatas suscipere pœnitentes: hujus auctor *Novatus* Cypriani Presbyter fuit. Hæc *Hieronymus*, in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, cap. 80.

3. De *Novato* illo Afro scribens *Cyprianus*, Episcopus Carthaginiensis, ad *Cornelium* Episcopum Romanum, epist. 49. sive lib. 2. epist. 8. Nam de *Novato* (inquit) nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cum magis per nos debeat Novatus ostendi, rerum novarum semper cupidus, avaritiæ inexplebili rapacitate furibundus, arrogantiâ & stupore superbus, tumore inflatus, semper istic Episcopis malè cognitus, quasi hæreticus semper & perfidus omnium sacerdotum voce damnatus: curiosus semper ut prodat, ad hoc adulator ut fallat, nunquam fidelis ut diligat; fax & ignis ad conflanda seditionis incendia, turbo & tempestas ad fidei facienda naufragia, hostis quietis, tranquillitatis adversarius, pacis inimicus. Denique *Novato* illinc à vobis recedente, id est, procellâ & turbine recedente; ex parte illic quies facta est, & gloriosi ac boni confessores; quia de Ecclesia illo incitante discesserant, posteaquam ab urbe ille discessit, ad Ecclesiam reverterunt. Idem est *Novatus*, qui apud nos primum discordiæ & schismatis incendium seminavit, qui quosdam istic ex fratribus ab Episcopo segregavit, qui in ipsa persecutione ad evertendas fratrum mentes alia quędam persecutio nostris fuit. Ipse est, qui *Felicissimum* satellitem suum diaconum, nec permittente me, nec sciente, suâ factione & ambitione constituit: & cum suâ tempestate Romam quoque ad evertendam Ecclesiam navigans, similia illic & paria molitus est, à clero portionem plebis avellens, fraternitatis bene sibi cohærentis, & se invicem diligentis, concordiam scindens. Planè, quoniam pro magnitudine suâ debeat Carthaginem Roma præcedere, illic majora & graviora commisit. qui istic adversus Ecclesiam diaconum fecerat, illic Episcopum fecit. Nec hoc quisquam miretur in talibus. feruntur semper mali suo furore dementes, & postea quam scelera fecerint, conscientiâ ipsâ sceleratæ mentis agitantur. Nec remanere in Ecclesia Dei possunt, qui Deificam & Ecclesiasticam disciplinam nec actûs sui conversatione, nec morum pace tenuerunt. Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecuniæ quoque Ecclesiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in ejus furore conspicimus. Pater etiam ejus in vico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus. Uterus uxoris, calce percussus, & abortione properante in parricidium partus expressus. Et damnare nunc audet sacrificantium manus; cum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius, qui nascebatur, occisus est? Hanc conscientiam criminum jampridem timebat, propter hoc se non de Presbyterio excitari tantùm, sed & communicatione prohiberi pro certo tenebat: & urgentibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos causa ejus ageretur, nisi persecutio antè venisset. quam iste voto quodam evadendæ, & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia commisit & miscuit, ut qui ejici de Ecclesia, & excludi habebat, judicium sacerdotum voluntariâ discessione præcederet: quasi evasisse sit pœnam, præve-

Novati schismatici descriptio.

Ex hac Felicissimi ordinatione Novatum fuisse Episcopum, colligit Cardinalis Baronius anno 254.

Sacerdotis uxor.

prævenisse sententiam. Circa cæteros autem fratres elaboramus, quos ab eo circumventos dolemus, ut veteratoris perniciosum latus fugiant, ut lethales laqueos sollicitantis evadant, ut de qua ille pelli divinitus meruit, Ecclesiam repetant. quos quidem, Domino adjuvante, per ejus misericordiam regredi posse confidimus. Hæc *Cyprianus*, de moribus & ingenio *Novati* auctoris schismatis.

De Cornelio, & Novatiano.

4. Idem de *Cornelio*, ejusque electione & virtutibus, & de *Novatiani* injustâ Episcopatûs alieni usurpatione, scribens ad *Antonianum*, epist. 52. seu lib. 4. epist. 2. Venio (inquit) jam nunc, frater charissime, ad personam *Cornelii* collegæ nostri, ut *Cornelium* nobiscum veriùs noveris, non de malignorum & detrahentium mendacio, sed de Domini Dei judicio, qui Episcopum fecit, & coëpiscoporum testimonio, quorum numerus universus per totum mundum concordi unanimitate consensit. Nam, quod *Cornelium* carissimum nostrum Deo & Christo & Ecclesiæ ejus, item consacerdotibus cunctis, laudabili prædicatione commendat; non iste ad Episcopatum subitò pervenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus adscendit. Tum deinde Episcopatum ipsum nec postulavit nec voluit, nec ut cæteri, quos arrogantiæ & superbiæ suæ tumor inflat, invasit; sed quietus & modestus, & quales esse consueverunt qui ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenitæ sibi & custoditæ verecundiæ, non (ut quidam,) vim fecit, ut Episcopus fieret; sed ipse vim passus est, ut Episcopatum coactus exciperet. Et factus est Episcopus à plurimis collegis nostris, qui tunc in urbe Româ aderant, qui ad nos literas honorificas & laudabiles, & testimonio suæ prædicationis illustres, de ejus ordinatione miserunt. Factus est autem *Cornelius* Episcopus de Dei & Christi ejus judicio, de clericorum penè omnium testimonio, de plebis quæ tunc affuit suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio; cum nemo ante se factus esset, cum *Fabiani* locus, id est, cum locus *Petri* & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrorum consensione firmato; quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris fieri necesse est, nec habeat Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, multum de se licet jactans, & sibi plurimum vendicans, profanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, jam secundus ille, sed nullus est. ——— Quod verò ad *Novatiani* personam pertinet, frater charissime, de quo desideràsti tibi scribi, quam hæresim introduxisset; scias nos primo in loco nec curiosos esse debere quid ille doceat, cum foris doceat. quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesiâ non est. Jactet se licet, & Philosophiam, vel eloquentiam suam, superbis vocibus prædicet; qui nec fraternitatem, nec Ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amisit. Nisi si Episcopus tibi videtur, qui, Episcopo in Ecclesia à sedecim coëpiscopis facto, adulter, atque extraneus Episcopus fieri à desertoribus per ambitum nititur: & cum sit à Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item Episcopatus unus, Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus; ille post Dei traditionem, post connexam & ubique conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conetur Ecclesiam facere, & per plurimas civitates novos Apostolos suos mittat, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat; cumque jam pridem per omnes provincias, & per urbes singulas ordinati sint Episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti; ille super eos creare alios pseudoepiscopos audeat. Hæc, & plura, in eandem sententiam *Cyprianus*, epist. 52. ad *Antonianum*: ubi etiam commemorat, ac refutat, arrogantem & crudelem *Novatiani* hæresin, de lapsis pœnitentibus, & purgatione areæ Dominicæ. Et in alia quadam epistola, ad *Cornelium* Papam Romanum scriptâ, postquam laudavit Cyprianus Christianam fortitudinem, & constantiam Cornelii & fratrum, in libera Christi confessione coram persequutoribus, hæc subjungit de *Novatiano*; Quid ad hæc *Novatianus*, frater charissime? utrumne jam deponit errorem? an verò (qui dementium mos est) ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? & quo magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illic dissensionis & zeli recrudescit insania: nec vulnus suum miser curat, sed adhuc gravius & se, & suos, vulnerat? in perniciem fratrum linguâ suâ perstrepens, & facundiæ venenatæ jacula contorquens, magis durus secularis Philosophiæ pravitate, quàm Philosophiæ Dominicæ lenitate pacificus, desertor Ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ, doctor superbiæ, veritatis corruptor, perditor charitatis. Hæc *Cyprianus*, epistola 57. seu libro 1. epistola 1. ad *Cornelium*.

Accessus ad Episcopatum laudabilis.

Novatiani quædam elogia.

5. De eodem *Novatiano*, ejusque illegitimâ ordinatione, scripsit *Cornelius* Romanus (contra quem usurpaverat Episcopatum) ad *Fabium*, Episcopum Ecclesiæ Antiochenæ. Ex illa autem Cornelii ad Fabium epistolâ, multa recitavit Eusebius, inferens ipsius Cornelii verba historiæ suæ Ecclesiasticæ, lib. 6. cap. 43. edit. Græc. ubi pro *Novatiano* legitur *Novati* nomen; quo etiam vocabulo Novatianum plerique Græci designant. Inter alia autem hæc ibi leguntur *Cornelii* verba de *Novatiani* Episcopatu; Etenim (inquit) iste novæ sectæ inventor, & doctrinæ Ecclesiasticæ propugnator, quando Episcopatum, à Deo certè minimè ei donatum, sibi vi arripere, & ex hominum manibus quodam modo extorquere nitebatur, duos sibi socios, de sua ipsorum salute prope desperatos, ascivit, ut eos in exiguam aliquam partem, & minimum quasi Italiæ angulum mitteret: indeque Episcopos tres, homines agrestes, rudes & simplices, simulatione quadam veteratoriâ in fraudem inductos abduceret, asserens, & constanter affirmans, eos quàm celerrimè debere Romam venire, ut videlicet omnis lis & discordia per sententiam illorum, aliorumque Episcoporum interpositam, dirimeretur. Episcopi igitur quoniam (ut suprà diximus) homines simpliciores erant, & in perditorum fallaciis dolisque discernendis minùs perspicaces, Romam adventant. Iste tum per quosdam sui similes ad eam rem comparatos, eos in unum locum concludendos curavit. Ac cum circiter horam decimam ebrios & crapulâ oppressos cerneret, vi coëgit, imaginariâ quadam & vanâ manuum impositione Episcopatum ipsi tribuere, quem dignitatis gradum

gradum parum sibi accommodatum, ad hunc modum per fraudem & astutiam acquisivit. Ex quibus Episcopis unus non longè post peccatum flebiliter lamentatus, & idem apertè confessus, ad Ecclesiam revenit: quem, populo universo pro eo rogante, tandem ut laïcum in communionem recepimus. *Et paulò post*; Cum fecisset [*Novatianus*] oblationes, & singulis partem sacramenti distribuisset, porrexissetque, miseros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione jusjurandum dare coëgit. Atque suis utrisque manibus manus accipientis prehendens, non priùs dimisit, quàm hoc jurejurando eum obstrinxisset (illius enim verbis utar,) Jura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te nunquam nec me deserturum, nec ad *Cornelium* reversurum. Atque miser homo non antè degustavit, quàm ita se illi devovisset. Et qui illum panem acceperat, pro Amen, quod dicere debuerat, hoc dixit, Non deinde ad Cornelium revertar. Hæc *Cornelius*, in epistolâ ad *Fabium*, referente *Eusebio*. Istam autem jurisjurandi exactionem Eusebius vocat facinus omnium pessimum.

6. Commemorat etiam *Eusebius*, eodem lib. 6. histor. Eccles. cap. 45. edit. Græcæ. *Dionysium* Episcopum Alexandrinum per epistolam hortatum esse *Novatianum*, ut deposito illo Episcopatu, consuleret paci Ecclesiæ: omnia enim incommoda potiùs subeunda, quàm diffcindendam Ecclesiæ Dei concordiam: atque illud martyrium, quod quis perpetitur, ne dirimatur Ecclesiæ Consensio, non minus, immò plus habere commendationis, quàm illud quod suscipitur, ne idolis immoletur. Nam in hoc pro una animâ ferri martyrium, in illo autem pro tota Ecclesiâ. Hæc ex *Dionysii* epistolâ ad *Novatianum* refert *Eusebius*, loco citato.

Dionysii Alexandrini consilium datum Novatiano. Collatio schismatis & idololatria.

CAPUT QUARTUM.

Narratio historica de Schismate Donatistarum.

FErvente atrocissimâ persecutione sub *Diocletiano* & *Maximiano* Imperatoribus, circa annum Domini 304. Nonnulli in Africa, etiam Episcopi, divinas scripturas persecutoribus comburendas tradiderunt. In horum traditorum numero quidam fuerunt Episcopi in Numidia, quorum nomina commemorantur ab *Optato* Milevitano, libro primo contra *Parmenianum*. Et tamen traditores illi, adjuncto *Secundo Tigisitano* Numidiæ primate, & *Donato à casis nigris* Episcopo in Numidia seditionis præcipuo flabello, instigantibus etiam *Lucillâ* feminâ factiosa & pecuniosa, correptione Ecclesiasticâ *Cæciliani* diaconi quondam offensâ; & *Botro* ac *Cælesio*, qui apud Carthaginem ordinari cupientes, spe suâ frustrati erant, & senioribus quibusdam Ecclesiæ Carthaginiensis, qui commendatam ipsorum custodiæ à *Mensurio* Carthaginiensi Episcopo auream atque argenteam Ecclesiæ suppellectilem avaritiæ faucibus absorbuerunt, (quæ à memorato *Cæciliano* jam *Mensurii* successore reposcebatur,) habito Carthagine conventu *Cæcilianum* traditionis damnarunt absentem & innocentem, & in ejus locum *Majorinum*, qui lector in diaconio *Cæciliani* fuerat, domesticum *Lucillæ*, ipsâ suffragante, Episcopum ordinarunt Carthaginiensem: (à quo etiam seditiosa ei adhærens multitudo pars *Majorini* dicta est. Augustinus epistola 68. & epistola 142.) Et quia à *Felice* Aptungitano Episcopo manus imponente ordinatus fuerat *Cæcilianus*, turbatores illi crimen traditionis *Felici* objecerunt etiam immerenti. Sic tribus convenientibus causis & personis, factum est, ut malignitas haberet effectum. Schisma igitur illo tempore confusæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutrivit, avaritia roboravit: ut scribit *Optatus*, libro citato. Ubi etiam commemorat, compellatum esse in hac causa ab Episcopis partis Donati *Constantinum* Imperatorem, & ejus jussu causam hanc primum Romæ à novemdecim Episcopis, præsidente *Miltiade* urbis Romæ Episcopo, examinatam fuisse, & *Cæcilianum* omnium sententiis innocentem esse pronunciatum. Victi autem Donatiani, & in accusationem judicum conversi; aliam impetrarunt Synodum, quæ, *Constantino* Imperatore jubente, celebrata est in oppido Arelatensi in Gallia: in qua etiam synodo victi Donatiani, rejecto Episcoporum judicio, ad ipsum Imperatorem provocaverunt. Ipse igitur Imperator causam eam inter partes cognovit, & *Cæcilianum* innocentem pronunciavit. Nec sic toties victi quieverunt Donatistæ, sed de judicibus Ecclesiasticis ipsoque Imperatore criminosa murmura sparserunt. Et de *Felice* Aptungitano, per quem *Cæcilianus* fuerat ordinatus, quotidianis interpellationibus ipsi Imperatori tædium fecerunt, dicentes eum esse traditorem: & ideo *Cæcilianum* Episcopum esse non posse, quod à traditore fuerit ordinatus: donec & ipse *Felix*, jussu Imperatoris, causa cognitâ ab *Heliano* Proconsule Africæ, innocens probaretur. Tunc *Constantinus* contra partem Donati severam legem dedit, eumque imitati sunt successores Christiani Imperatores. Solus autem *Julianus* Apostata, unitati Ecclesiæ invidens, concessit libertatem parti *Donati*. Hæc omnia prolixè commemorantur ab *Optato*, libro primo & secundo contra Parmenianum, & ab *Augustino*, epistola 162. & 165. & 166. & libro primo contra epistolam Parmeniani, capitibus 3. & 5. & 6. & libro tertio contra Cresconium, capitibus 27, 28, 29, 47, 61, 62. Et exstant eâ de re epistolæ *Constantini* Imperatoris apud Eusebium, libro decimo historiæ Ecclesiasticæ, capite quinto, & exstant cum *Optati* Milevitani operibus Gesta purgationis *Cæciliani* & *Felicis*.

Traditores. Vide lib. 12. cap. 1. §. 18.

Pars Majorini, quæ postea dicta est pars Donati.

2. Donatiani vel Donatistæ sunt (inquit *Augustinus*) qui primum propter *Cæcilianum* contra suam voluntatem ordinatum Ecclesiæ Carthaginiensis Episcopum, schisma fecerunt, objicientes ei crimina non probata, & maximè quod à traditorib. divinarum Scripturarum fuerit ordinatus. Sed post causam cum eo dictam atq; finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata, in hæresim schisma verterunt: tanquam Ecclesia Christi propter crimina *Cæciliani*, seu vera, seu, quod magis judicibus apparuit, falsa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in Africa in *Donati* parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis exstincta. Audent etiam rebaptizare Catholicos. Hujus hæresis principem accipimus fuisse *Donatum*, qui de Numidia veniens, & contra *Cæcilianum* Christianam dividens plebem,

In hæresim schisma verterunt.

Duo Donati schismatis duces. adjunctis sibi ejusdem factionis Episcopis, *Majorinum* apud Carthaginem ordinavit Episcopum. Cui Majorino *Donatus* alius in eâdem divisione successit, qui eloquentiâ suâ sic confirmavit hanc hæresin, ut multi existiment propter ipsum potiùs eos Donatistas vocari. Hæc *Augustinus*, hæresi 69. In hac opinione de vocabulo Donatistarum, à Donati Carthaginiensis nomine potiùs deducto, ante Augustinum fuit *Optatus* Episcopus Milevitanus, libro tertio contra Parmenianum. *Donatum* autem illum, quem de Numidia venisse ait Augustinus, alibi vocat *Donatum à casis nigris*: quia (inquit) per *Donatum* non tantum Carthaginis, qui hanc hæresim maximè roborâsse perhibetur; sed etiam majorem *Donatum à casis nigris*, qui altare contra altare in eadem civitate primus erexit, magnum scandalum factum est; ita fortassis à Donato Donatistas, ut ab scandalo *Scandalistas* voluit appellare, qui primus flexit hoc nomen. Hæc *Augustinus*, lib. 2. contra *Cresconium*, cap. 1.

Montenses. qui & Montanistæ, & Cuzupitæ, & Rupitani dicti sunt. 3. Afri quidam partis *Donati* in urbe Roma commorantes, petierunt à Donatistis in Africa degentibus, ut ad eos Episcopum aliquem mitterent, qui illos colligeret. Missus igitur est ad illos *Victor Garbiensis*. Speluncam autem quandam foris à civitate gradibus sepserunt, ut ibi conventiculum habere possent: unde *Montenses* appellati sunt. In eo autem Pseudo-episcopatu successit Victori *Bonifacius* Ballitanus, Bonifacio *Encolpius*, Encolpio *Macrobius*, Macrobio *Lucianus*, Luciano *Claudianus*, Afri omnes. Hæc de Montensibus illis commemorat *Optatus* Milevitanus, libro secundo contra Parmenianum. Eosdem *Montanistas* vocat *Philastrius*, hæresi trigesima quintâ. *Augustinus* etiam *Cuzupitas* dictos esse eosdem, qui & *Montenses* dicti sunt, scripsit epist. 165. & alibi eosdem vocat *Rupitanos*, lib. de unitate Ecclesiæ, cap. 3.

Circumcelliones. qui etiam dicti sunt Circuitores. 4. Ad hanc Donatistarum hæresin in Africa & illi pertinent, (inquit *Augustinus*) qui appellantur *Circumcelliones*, genus hominum agreste & famosissimæ audaciæ, non solùm in alios immania facinora perpetrando, sed nec sibi eâdem insanâ feritate parcendo. Nam per mortes varias, maximè præcipitiorum & aquarum & ignium, seipsos necare consueverunt, & in istum furorem alios, quos potuerunt, sexus utriusque seducere, aliquando ut occidantur ab aliis, mortem nisi fecerint comminantes. Veruntamen plerisque Donatistarum displicent tales, nec eorum communione contaminari se putant, qui Christiano orbi terrarum dementes objiciunt ignotorum crimen Afrorum. Multa & inter ipsos Donatistas facta sunt schismata, & ab eis se diversi cœtibus alii atque alii separarunt. Hæc Augustinus, hæresi sexagesima non... *Circumcelliones* illos Philastrius *Circuitores* vocat, hæresi trigesima septimâ. In Africa (inquit) sunt, qui Circuitores dicuntur, hi circumeunt terras, & quos inveniunt in via, cogunt eos ut interficiantur ab illis: dicentes, se desiderare pati martyrium: & sub causâ hac multi latrocinantur interdum. quidam autem ex iis biothanati moriuntur, sese dantes ad præcipitium, diversumque subeunt calamitatis interitum. Hæc *Philastrius*. De eisdem Circumcellionibus scribens *Optatus* Milevitanus; Ex ipso genere fuerunt (inquit) qui sibi percussores sub cupiditate falsi martyrii in suam perniciem conducebant: inde etiam illi, qui ex altorum montium cacuminibus viles animas projicientes, se præcipites dabant. Hæc *Optatus*, libro tertio contra Parmenianum. *Theodoretus* etiam de eisdem scribens: Novum (inquit) insaniæ genus excogitârunt in Africa Donatistæ: violentam enim mortem martyrium nominant. Et qui hanc appellationem assequi volunt, id longo ante tempore iis qui idem secum sentiunt significant. Illi autem eos omni genere officii observant, eisque inserviunt, & omne ciborum genus afferunt, veluti quædam sacrificio destinata animalia præpascentes, & pinguefacientes. Cum diuturno autem tempore in his deliciis lautè & opiparè vixerint, cogunt eos, quos in viis invenerint, letalia eis vulnera ense afferre, & nonnulli quidem institutum assequuntur; alii verò ab eo excidunt. quis enim sanæ mentis in se cædis manifestæ crimen susceperit? Instar Corybantum itaque furentes, & debacchantes, se ex alto è præcipitiis deorsum præcipitant. Eis verò hanc phrenesin immisit malus Dæmon. Hæc *Theodoretus*, libro quarto hæreticarum fabularum, capite de Donatistis. ubi etiam plura de eisdem legi possunt.

Biothanati, id est, violentam mortem sibi conscientes.

CAPUT QUINTUM.

Novatianorum & Donatianorum communes, vel potiùs consimiles errores, seu hæreses, proponuntur; & testimoniis atque argumentis sanctorum Patrum convelluntur.

Lib. 10. cap. 2. De rebaptizatione utrisque usurpatâ, diximus suprà in dissertatione de baptismo, quantum instituti nostri ratio postulare videbatur. Errorem quendam Catharorum commemorat *Epiphanius*, hæres. 59. §. 3. quod ad communionem non reciperent eum, qui post baptismum duxerat secundam uxorem. contra quem errorem vide etiam Concil. Nicæn. 1. can. 8.

Tres hoc loco errores utrisque communes, vel potius consimiles, occurrunt discutiendi.

2. Primus error fuit, arrogans professio *perfectæ justitiæ, cum superbo aliorum fastidio*. In quo errore fuisse Novatianos, luculenter ostendimus superiùs, cap. 2. ubi etiam adversus eundem errorem adducta sunt orthodoxorum Patrum, contra Novatianos differentium, testimonia & argumenta. Eundem etiam fuisse Donatistarum de seipsis errorem, testantur *Optatus* Milevitanus, lib. 2. contra Parmenianum. & *Augustinus*, lib. 2. contra epistolam Parmeniani, capitibus 7. 8, 9, 10. Catholicos autem Donatistæ pollutos vocabant, teste *Optato*, libro 6.

3. Secundus error erat, quòd *injustorum consortio pollui credebant justos, ita ut nullam ibi esse Ecclesiam dicerent, ubi tolerarentur iniqui*. Hunc errorem Novatianis (qui lapsis pœnitentiam & reconciliationem negabant) tribuit *Cyprianus*, epistolâ quinquagesimasecundâ ad Antonianum, sive lib. 4. epist. 2. prope finem illius epistolæ. Et eodem errore abreptos fuisse Donatianos, patet ex *Augustino*, libro 1. contra epistolam Parmeniani, cap. 3. & lib. 2. capitib. 6, 7, 8, 9, 10, 11. &

initio

initio libri tertii contra eandem epistolam. & libro 2.contra Cresconium,capitib.36.37.

4. Tertius error fuit, quòd Novatiani *apud se solos* dicerent *esse Christi Ecclesiam*. Hoc enim ex ipsa nominis arrogantiâ, quâ se solos mundos appellabant, & ex ipso schismate & rebaptizatione, manifestum est. Idipsum de Donatistis disertè scripserunt *Optatus* Milevitanus, libro secundo contra Parmenianum, & *Augustinus*, hæresi sexagesimâ nonâ, & libro secundo contra Cresconium,caput 37.&libro 1.contra epistolam Parmeniani,cap.2.

Contra primum errorem, de perfectione. 5. Contra errorem de sua perfectione disputat *Optatus*, & reprehendit Donatistas, his verbis; Vos ipsi (inquit) qui sancti & innocentes videri ab hominibus vultis, dicite; unde est ista sanctitas, quam vobis licentiùs usurpatis? quam Johannes Apostolus profiteri non audet, qui ait; *Si dixerimus, quia peccatum non habemus; nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est.* (*1. Ioan. 1.8.*) Hoc, qui dixit, sapienter se ad Dei gratiam reservavit. ——— Et utique dicitis: *Pater noster qui es in Cœlis, dimitte nobis debita & peccata nostra.* (*Matth.6. 9,12. Luc.11. 2,4.*) Quid vocaris, dum peccata confiteris tua, si sanctus es, cum dimittis aliena? hoc modo & vos-ipsos decipitis, & veritas in vobis non est. Sed ut apparet, hoc vobis dictat nutrix vestra superbia, quam Christus in Euangelio testificatur: qui etsi nomina vestra non dixit, per similitudinem tamen vestros mores ostendit. Sic enim scriptum est: (*Luc.18.9.*) *Dicebat Iesus hanc similitudinem, propter eos qui se sanctos putant, & contemnunt cæteros.* Hoc de vobis dictum esse, ipsa res evidenter ostendit: dum vos quasi sanctos extollitis, & nos manifestè apertéque contemnitis. *Duo* (inquit) *ascenderunt in templum adorare: unus Pharisæus, & alter Publicanus.* (*Ibidem, vers.10.*) Pharisæus tumidus, superbus, inflatus, talis quales & vos videmus: non humiliato corpore, non inclinatâ cervice: sed erectâ facie, & tumenti pectore, *Gratias tibi* (inquit) *ago Deus, quia nihil peccavi.* (*Ibidem, vers.11.*) Hoc est dicere Deo, *Non habeo quod ignoscas.* Ho insanus furor, ho punienda & damnanda superbia! Deus paratus est ignoscere, & reus festinat indulgentiam recusare. Publicanus humilis, hominem se esse cognoscens, sic rogavit dicens; *Propitius esto mihi peccatori.* (*Ibidem, vers.13.*) Sic justificari meruit. Sic superbia in Pharisæo, magistro vestro, de templo, damnata descendit. Meliora inventa sunt peccata, cum humilitate, quàm innocentia cum superbia. Deinde cum vobis traditionis & schismatis gravia peccata non desint, insuper & superbos esse gratulamini. Hæc *Optatus* Milevitanus, lib. 2. contra Parmenianum Donatistarum Episcopum.

Augustinus. 6. In eandem sententiam *Augustinus*, libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite septimo, scribens de hoc Donatistarum errore; Omitto (inquit) dicere quàm sceleratâ superbiâ dicant, neminem esse inter collegas suos, vel seipsos cum aliqua macula vel vitio, non membrorum, sed (quod pejus est,) morum. ——— Tanto isti amore hominum cæci sunt, & corde impudico adulteros mentis suæ, uni legitimo viro coæquare non dubitant, ut quod de solo Domino Jesu Christo dici potuit, etiam in Donato perfectum fuisse contendant. Quis dabit oculis meis fontem lacrymarum? quis congruus huic sceleri gemitus concusso pectore exprimetur? ——— qui autem rectissimè sapiunt, intelligunt quemlibet hominem, quamvis jam pro consortio societatis humanæ non absurdè dici possit justissimè vivere, non tamen posse esse sine aliquo vitio, quamdiu caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem. (*Distinctio: Vide lib 8. cap.2. §.3. & 28.& 29. Gal.5.17.*) Et qui natus est ex Deo, non peccat; &, si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmet-ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. (*1.Ioan.3.9. 1.Ioan. 1.8.*) quamvis enim, in quantum ex Deo nati sumus, non peccemus; inest tamen adhuc etiam quod ex Adam nati sumus; quia *nondum absorpta est mors in victoria, &c.* (*1.Cor.15. 54.*)

Donatistarum objectio. 7. Proponit ibidem Augustinus hanc Donatistarum argumentationem. In Exodo (inquiebant Donatistæ) scriptum est, *Sacerdotes qui accedunt ad Dominum Deum, sanctificentur.* (*Exod.28. 41.*) Et in Levitico, *Homo qui habuerit maculam & vitium, non accedat dona offerre Deo.* (*Levit. 21. 17.*) Et respondet; In sacerdotibus illius temporis, cum corporalia vitia vitabantur, illum præfigurari, qui cùm esset Deus, factus est propter nos homo, solus verò agnus immaculatus, & sacerdos sine vitio. (*Augustini responsio.*) Plures eorundem objectiones dissolvit sequentibus aliquot capitibus illius libri.

Contra secundum errorem, quo existimabant, injustorum consortio pollui justos. 8. Secundum errorem in Novatiano, ejusque asseclis, damnat ac refellit *Cyprianus* his verbis; Quantus arrogantiæ tumor, & quanta humilitatis & lenitatis oblivio, arrogantiæ suæ quanta jactatio, ut quis aut audeat aut facere se posse credat, quod nec Apostolis concessit Dominus, ut zizania à frumento putet se posse discernere, aut quasi ipsi [*Novatiano*] palam ferre & aream purgare concessum sit, paleas conetur à tritico separare?—— Nec sibi in hoc novi hæretici blandiantur, quod se dicant idololatris non communicare; quando sint apud illos & adulteri & fraudatores, qui teneantur idololatriæ crimine secundùm Apostolum: quisquis adulterio templum Dei violat, Deum violat; & qui in peccatis committendis voluntatem Diaboli facit, dæmoniis & idolis servit. (*Ephes.5.5. Coloss.3.5. Ioan.8.34, 44.*) Ita fit, ut si peccato alterius inquinari alterum dicunt, & idololatriam delinquentis ad non delinquentem transire suâ asseveratione contendunt; excusari secundùm suam vocem non possint ab idololatriæ crimine, cum constet de Apostolica probatione, mœchos & fraudatores, quibus illi communicant, idololatras esse. Nobis autem secundùm fidem nostram, & divinæ prædicationis datam formam, competit ratio veritatis, unumquemque in peccato suo ipsum teneri, nec posse alterum pro altero reum fieri, cum Dominus præmoneat & dicat, *Iustitia justi super eum erit, & scelus scelerati super eum erit.* (*Ezech.18. 20.*) Et iterum: *non morientur Patres pro filiis, & filii non morientur pro Patribus: unusquisq; in peccato suo morietur.* Hæc Cyprianus, epist. 52. (sive lib.4. epist.2.) ad Antonianum, prope finem illius epistolæ.

9. Idem epist. 51. (sive, lib.3. epist.3.) ad Confessores Romanos ex schismate reversos: Nam etsi videntur in Ecclesia esse zizania; non tamen impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Nobis tantummodo laborandum est, ut frumentum esse possimus, ut cum cœperit frumentum Dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore capiamus. —— Dum dominium sibi semper quidam, plusquam mitis justitia deposcit, assumunt, de Ecclesia pereunt. Et dum se quidam insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, veritatis lumen amittunt. Propter quod & nos temperamentum tenentes, & libram Domini contemplantes, & Dei

Patris pietatem ac misericordiam cogitantes, diu multúmq; tractatu inter nos habito, justâ moderatione agenda libravimus. ——— Ubi lapsis nec censura deest, quæ increpet; nec medicina, quæ sanet. Hæc *Cypriani* verba, de non relinquenda Ecclesia, propter zizania, opposuit postea Donatistis *Augustinus*, lib. 2. contra Cresconium, capitibus 34. 35, 36, 37, 38.

Augustinus.

10. Usque adeò autem superbo furore insaniebant Donatistæ (teste *Optato*,) ut altaria, in quibus Catholici (quos pollutos & muscas morituras vocabant) sacramentum corporis & sanguinis Domini obtulissent, frangerent, vel raderent, vel removerent: & calices sacros à Catholicis in peragendis mysteriis usurpatos frangerent, & in massas redigerent, & Paganis ementibus venderent: Et in multis locis etiam parietes (intra quos sacra à Catholicis celebrata essent) exorcizarent & lavarent, & inclusa spacia salsi aquâ spargerent: nec in cœmiteriis sepeliri permitterent corpora Catholicorum defunctorum: quin & consecratam à Catholicis Eucharistiam canibus projicerent: & sacerdotum à Catholicis ad eorum sectam venientium capita raderent, tanquam à sacerdotibus Catholicis conspurcata: perversissimè abutentes verbis illis Prophetæ Aggæi, *quæ tetigerit pollutus, polluta sunt*. Hæc & plura de illis commemorat *Optatus* Milevitanus, libro 2. & libro 6. contra Parmenianum. Et non solùm cibum cum Catholicis sumere recusabant, eorumque fratres dici nolebant, & salutationis officium eis denegabant, ut refert Optatus, libro 1. & libro 4. sed etiam eorum colloquia vitabant, quasi fugientes cum peccatoribus loqui, ac ne de ipsis quidem circa fidem aut religionem controversiis, loqui cum Catholicis sustinebant. testibus *Optato*, libro 1. & *Augustino*, epistolâ 166. & epistola 171. & libro 1. contra epistolam Parmeniani, capite 7. alibi etiam queritur Augustinus de *Proculiano*, Episcopo Donatista, quòd literas ejus noluerit accipere. epistolâ 169. Et in Collatione Carthaginiensi recusârunt Episcopi Donatistæ sedere cum Episcopis Catholicis. Inde factum est, ut starent omnes utriusq; partis Episcopi, & ipse etiam staret Judex *Marcellinus* Tribunus. uti testantur gesta secundæ Collationis, sub initium.

Donatistarum fastus & furor, sub prætextu sanctitatis & pii zeli.

Agg. 2. 14.

11. Adversus insanum hunc Donatistarum typhum disserens *Optatus* Milevitanus; Non licuit (inquit) Apostolis de tritico zizania separare; quia separatio sine exterminio fieri non potest; ne, dum evellitur quod opus non est, conculcetur quod opus est. Pariter jussit Christus in agro suo per totum orbem terrarum, in quo est una Ecclesia, & semina sua crescere, & aliena; Post crementa communia, venturus est judicii dies, qui messis est animarum, sedebit Judex Filius Dei, qui agnoscit quid est suum, & quid alienum. Illius erit eligere, quid condat in horreo, & quid tradat incendio. ——— Bono pacis cæteri Apostoli per charitatem noluerunt à communione Petri recedere, ejus scilicet qui negaverat Christum, qui promiserat negaturum se esse apud Patrem, eum qui se coram hominibus denegasset. ——— Cæteris nec semel negantibus, ter solus negavit. & tamen bono unitatis de numero Apostolorum separari non meruit. Hæc *Optatus*, lib. 7. contra Parmenianum.

Optatus Milevitanus.

Bonum pacis.

Matth. 10. 33.

Bonum unitatis.

12. Adversus eandem Donatistarum insaniam in multis suis operibus disputat *Augustinus*: Isti (inquit) sunt infelices, qui se ab omni malorum congregatione, tanquam triticum à paleis, purgatum esse præsumunt. Per istam enim vanitatem præjudicaverunt sibi, ut in populis, quibus præsunt, iniquissimas & flagitiosissimas turbas non audeant corripere, ut corrigantur; ne per hoc cogantur confiteri quia mali sunt, & dicatur eis, certè tritico purgato loquimini; Cur per has vocestantam commixturam esse fatemini? libro 3. contra epistolam Parmeniani, capite 5. Ejusdem *Augustini* dictum est; Disciplina exerceatur, judicium non præcipitetur. libro de ovibus, capite 5. Quisquis (inquit alibi *Augustinus*) vel quod potest, arguendo corrigit; vel quod corrigere non potest, salvo pacis vinculo excludit; vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic est pacificus, & ab isto maledicto immunis quod scriptura dicit, *Væ his qui dicunt, quòd nequam est bonum, & quod bonum est nequam: qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem; qui ponunt quod amarum est dulce, & quod dulce est amarum:* omnino liber, prorsus securus, penitus alienus. libro 2. contra epistolam Parmeniani, caput 1. Et postea eodem libro, capite 6. Sacrificia (inquit) impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impiè. Nam unum atque idem sacrificium propter nomen Domini quod invocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. *qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit.* Hæc ibi.

Augustinus.

Disciplina exerceatur judicium non præcipitetur.

Pacificus.

Esai. 5. 20.

1. Cor. 11. 29.

13. Alibi etiam *Augustinus* respondens objectioni, quam formabant Donatistæ ex verbis Apostoli prohibentis cibum sumere cum flagitiosis: Non aliquid novum (inquit) aut insolitum dicam, sed quod sanitas observat Ecclesiæ; ut cum quisque fratrum, id est, Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est, atque id cum ea dilectione, de qua ipse alibi præcipit dicens, ut inimicum non eum existimetis, sed corripite ut fratrem. Non enim estis ad eradicandum, sed ad corrigendum. quod si se non agnoverit, neque pœnitendo correxerit, ipse foras exiet, & per propriam voluntatem ab Ecclesiæ unitate dirimetur. Nam & ipse Dominus cum servis volentibus zizania colligere, dixit; *Sinite utraque crescere usque ad messem*; præmisit causam dicens, *Ne fortè cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum.* Ubi satis ostendit, cum metus iste non subest, sed omnino de frumentorum certa stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita cujusque crimen notum est omnibus, & omnibus exsecrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. ——— Misericorditer igitur corripiat homo quod potest: quod autem non potest, patienter ferat, & cum dilectione gemat atque lugeat. ——— Hoc qui diligenter cogitet, nec in conservatione unitatis negligit disciplinæ severitatem, nec immoderatione coërcitionis dirumpit vinculum societatis. ——— Domino in Euangelio dicenti in illo obtemperare debemus, ubi ait; *Si neque Ecclesiam audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus:* & in illo ubi prohibuit colligi zizania, ne simul eradicetur & triticum. Potest enim utrumq; custodiri ab

1. Cor. 5. 11.

2. Thess. 3. 15.

Matth. 13. 30. ibid. vers. 29.

Matth. 18. 17.

Matth. 13. 29.

Matth. 5. 9. ab eis, quibus dictum est, *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Hæc *Augustinus,* lib.3. contra epistolam Parmeniani, cap.2.

Donatistarum error. 14. Idem ad Petilianum Donatistam; Sententiâ (inquit) vincimini, non vera, sed vestrâ, quâ contenditis in eadem communione sacramentorum, alios aliorum perire criminibus. lib.3. contra literas Petiliani, cap.39.

Ejus refutatio. 15. Idem contra Cresconium grammaticum Donatistam lib.2.cap.35. Cum pro Ecclesiæ pace etiam cognita zizania tolerantur, frumenta non maculant: quod veritas etiam per Cyprianum docet. Et cap.36. Cæcilianum & socios ejus, contra quos tunc Secundus Tigisitanus contraxit condiditque Concilium, necesse tibi est accusare, mihi non est necesse defendere. Accusa *Dilemma.* eos, quantis viribus potes. Si innocentes fuerint, nihil eis tanquam frumentis oberit ventositas tua. Si nocentes fuerint, non debuerunt propter illam zizaniam frumenta deseri, quibus nihil obfuerunt. Accusa quantum potes, vinco si non probas, vinco si probas: vinco, (inquam,) si non probas, judice te ipso; vinco si probas, teste Cypriano. Et lib.3. cap.35. Si nec illi fuerunt traditores, majores mei sunt. Si fuerunt quod ego non sum, non sunt majores mei. Ecclesiam teneo plenam tritico & paleâ. Non dico si alios, qui suam sarcinam portant: sed si meipsum in ea mihi ostenderes traditorem, ubi mihi licet in melius commutari, non mihi opus est inde separari. Si quos tales sacramentorum ejus communione cognovero, verbo & disciplinâ Domini emendo quos possum, tolero quos emendare non *Fugere paleam, non aream.* possum. fugio paleam, ne hoc sim; non aream, ne nihil sim. Et cap.36. Non enim qui se castum servat, communicat peccatis alienis: quamvis non eorum peccata, sed illa quæ ad judicium sibi sumunt, Dei sacramenta communicet cum eis, à quibus se castum servando fecit alienum. Hæc ibi.

Quis communicat malis. 16. Idem epist. 171. Ille communicat malis, qui consentit factis malorum, non qui tolerat in agro Dominico zizania usque ad messem, vel paleam usque ad ultimam ventilationem. Si malos odistis, vos ipsi mutamini ab scelere schismatis. Hæc ibi.

Contra tertium errorem, quo ajebant apud se solos esse Ecclesiam. 17. Contra tertium errorem (quo schismatici illi apud se solos esse Ecclesiam, & in reliquo orbe terrarum contagione communionis cum lapsis periisse Ecclesiam, inverecundè jactabant) prolixè disseruerunt *Cyprianus*, lib. de unitate Ecclesiæ: & *Optatus* Milevitanus, lib.2. & lib.6. contra Parmenianum. & *Augustinus,* epist.167. & lib.1. contra epistolam Parmeniani, capitib. 2. 3. 4. 5. 6. & lib. 3. contra literas Petiliani, capitib. 58. 59. & lib.2. contra Cresconium, cap.37. & lib.4. contra eundem Cresconium, capitib.26. 27. & lib. de unitate Ecclesiæ. Et in breviculo collationum cum Donatistis. Et lib. contra Donatistas post collationem. Et alibi. Ubi his præsertim argumentis pugnant Catholici illi Patres:

1. Quatuor argumenta Catholicorum Patrum contra tertium istum errorem.

Deus promisit Christo gentes & terminos terræ, & dominium à mari usque ad mare, ab ortu Solis usque ad occasum: unde secundùm antiqua vaticinia jam complementum accipientia, Ecclesia dicitur Catholica, id est, toto orbe diffusa, una Christi sponsa, una omnium fidelium mater, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur, adeò ut propter congregationes fraternas per loca, quamvis multæ dicantur Ecclesiæ, unitatis tamen & pacis vinculo cohærentes unum Christi corpus constituant, & unam Ecclesiam Catholicam, extra quam nemini salus contingit: ut semper exitialis sit ab ea discessio, seu schismatica separatio. hanc hæreditatis Christi amplitudinem indicantes Apostoli, ad diversarum gentium cœtus divina scripserunt eloquia. Ergo in hac Afrorum divisione, ea pars est verè Christiana, cum qua totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat. Pars autem altera, quæ orbem terrarum fide orthodoxâ in Christum credentem damnat, & in angustum, quem ipsa occupat, angulum coarctans Christi hæreditatem, universas ei gentes subducit, & ut concedat unciam, totam libram auferre conatur; pars (inquam) ista schisma est, foris est, ab Ecclesia aliena est. *De commercio formatarum, vide lib. 3. cap 16. §. 4. & lib. 5. c. 9 § 9. & §. 14.*

2. In illa quæstione facti, de crimine traditionis, quod Cæciliano ejusque sociis impingebant Donatistæ, & à quo per judices Ecclesiasticos ipsumque Imperatorem absoluti fuerunt, Ecclesiæ in aliis orbis partibus agentes, judicibus potiùs quàm victis litigatoribus credere debuerunt. August. epist.167. & lib.1. contra epistol. Parmeniani cap.6. & lib.3. contra literas Petiliani, capite 59.

3. Quicquid interim sit de re ipsa. sive nocentes, sive innocentes revera fuerint, Cæcilianus ejusque socii, non licet tamen cuiquam Ecclesiam relinquere, pacem rumpere, & schismaticam divisionem introducere propter quædam zizania, quæ in Ecclesia esse videntur: dum enim crimina ipsis objecta non approbant, neque imitantur, eis non contaminantur aut gravantur boni, qui illos qui zizania esse videntur bono pacis tolerant, & cum illis eadem participant sacramenta, in vinculo pacis & spiritu mansuetudinis. Neque tamen malos pro muneris sui ratione, & prout patitur pax Ecclesiæ, monere & corrigere & arguere interea negligunt. Nec causa causæ, nec persona præjudicat personæ. Quod verum dictum, de causis & personis, etiam Donatistis expressit in collatione angustia disputationis: ut commemorat Augustinus lib. contra Donatistas post collationem, cap.3. & cap.4. & cap.11. *Non causa causa, nec persona præjudicat personæ.*

4. Cujusmodi argumentis ostendere oporteat, ubi sit Ecclesia. In hac quæstione, *ubi sit Ecclesia*, auferenda sunt de medio illa, quæ partes dissentientes adversus se invicem, non ex divinis Canonicis libris, sed aliunde recitant. Non enim humanis documentis, sed divinis oraculis sancta Ecclesia demonstranda est: ut loquitur Augustinus, lib. de unitate Ecclesiæ cap. 3. Hoc argumento Donatistas acriter urget, ac vehementer premit toto illo libro Augustinus, & libro secundo. contra literas Petiliani, capite 85. & lib.3. ejusdem operis, capite 6. & lib. de Pastoribus, capite 14. & alibi.

CAPUT SEXTUM.

Quòd argumenta, quæ contra antiqua schismata sumserunt olim Catholici Patres ab Ecclesiæ universalitate atque unitate, & ab Ecclesiæ per solas divinas Scripturas demonstratione, aptissimè adhibeantur contra hodiernum Schisma Romanensium. Cum admonitione de argumento à multorum consensu.

Collatio Donatistarum & Papistarum.

QUemadmodum damnato orbe terrarum veteres illi schismatici coarctârunt Christi hæreditatem ad quendam angulum Africę, quem ipsi occupabant, easque congregationes quę ipsis adhærescerent: suamque causam humanis potiùs documentis quàm divinis Oraculis fulcire satagebant, licet quædam obscura, vel ambigua Scripturæ dicta in erroris sui patrocinium, propriâ nixi auctoritate, detorquerent. Sic etiam hodierni Romanenses, damnato orbe terrarum, coarctant Christi hæreditatem ad quendam angulum Italiæ nempe Romam, & congregationes Romanenses seu Romanæ Ecclesiæ adhærescentes; suamque causam humanis potiùs documentis, quàm divinis oraculis fulcire satagunt, licet quædam obscura vel ambigua Scripturæ dicta in erroris sui patrocinium, suâ ipsorum seu Ecclesiæ Romanæ auctoritate nixi, detorqueant. Ergo argumenta à Catholicis olim usurpata contra antiqua schismata, quæ sumserunt Patres ab Ecclesiæ universitate atque unitate, ejusque per solas Scripturas demonstratione, aptissimè adhibentur contra hodiernum schisma Romanensium.

2. Cum impudenter dicant, Christiani sumus, audent dicere; Nos soli sumus. Augustinus, lib. 1. contra epistolam Parmeniani, cap. 2.

De concordia cum Romana Ecclesia, aliisque Apostolicis Ecclesiis.

3. Gloriatur quidem Optatus Milevitanus lib. 2. concordiam Afris Catholicis esse cum cathedra Petri & cum successore Petri Episcopo Romano, quem ait esse Afrorum Catholicorum socium. Ita tamen, ut, ibidem, hanc concordiam & societatem non cum sola Romana Ecclesia, sed cum toto orbe jactet, nec minus necessariam esse doceat concordiam & societatem cum aliis Ecclesiis, ad quas datæ sunt sacræ Scripturæ, & in quibus Apostoli virique Apostolici prædicarunt. Quamvis enim cathedram Romę Petro Apostolo tribuat, ut in illa una cathedra tanquam uno ex Ecclesiæ ornamentis & dotibus, unitas ab omnibus servaretur, & schismata caverentur, eum tamen honorem ideo libenter concedit Sedi Romanæ; quia tunc temporis Ecclesia Romana in fide & communione concordabat cum reliquis totius orbis Apostolicis Ecclesiis, cum quibus Optatus necessariam esse statuit concordiam ad hoc, ut cœtus aliquis pars Ecclesiæ Catholicæ habeatur: quia Catholica Ecclesia non est uni alicui angulo inclusa, sed ubique diffusa; adeò ut Optati argumenta militent contra hodiernum schisma Romanensium. Quando autem Romana Ecclesia cum omnibus Ecclesiis orthodoxis concordabat, necessaria erat concordia cum Romana Ecclesia. *Unde discernenda Ecclesia.* Ecclesiæ autem Romanæ erranti non concederet eum honorem Optatus, qui eodem libro secundo, docet ex fide potiùs & sacramentis, quàm ex ornamentis discernendam esse Ecclesiam: cum dotes ad sponsam, non autem sponsa ad dotes pertineat. ut ibi loquitur.

Donatistarum superbia.

4. Ecclesiam (inquit Optatus) tu frater Parmeniane, apud vos solos esse dixisti; nisi forte quia vobis specialem sanctitatem de superbia vindicare contenditis, ut ubi vultis, ibi sit Ecclesia: & non sit, ubi non vultis. Ergo ut in particula Africæ, in angulo parvæ regionis, apud vos esse possit: apud nos in alia parte Africæ non erit. In Hispania, in Italia, in Gallia, ubi vos non estis, non erit. Si apud vos tantummodo esse vultis, in tribus Pannoniis, in Dacia, Mysia, Thracia, Achaia, Macedonià, & in tota Græcià, ubi vos non estis, non erit. Ut apud vos esse possit, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Pamphilia, Phrygia, Ciliciâ, & in tribus Syriis, & in duabus Armeniis, & in tota Ægypto, & in Mesopotamia, ubi vos non estis, non erit. Et per tot innumerabiles insulas, & cæteras provincias, quæ numerari vix possunt, ubi vos non estis, non erit. Ubi ergo erit proprietas Catholici nominis; cum inde dicta sit Catholica, quod sit rationabilis & ubique diffusa? Nam si sic pro voluntate vestrâ in angustum coarctatis Ecclesiam: si universas subducitis gentes: ubi erit illud, quod Filius Dei meruit? ubi erit, quod libenter ei largitus est Pater, in secundo Psalmo docens, *Dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ?* ——— Igitur cum manifestum sit, & ipsa luce sit clarius, nos cum tot innumerabilibus populis esse, & tot provincias nobiscum; jam videtis vos in parte unius regionis positos, & ab Ecclesia vestris erroribus esse separatos, frustra vobis solis hoc nomen Ecclesiæ cum suis dotibus vindicare: quæ magis apud nos sunt. ——— De dotibus suprà dictis cathedra est (ut suprà diximus) prima, quam probavimus per Petrum nostrum esse, qui ducit ad se angulum. Nisi forte eum vobis vindicantes, habetis in loculis clausum. Mittite illum si potestis, excludat septem Angelos, qui sunt apud socios nostros in Asia, ad quorum Ecclesias scribit Apostolus Johannes: cum quibus Ecclesiis nullum communionis probamini habere consortium. Extra septem Ecclesias, quicquid foris est, alienum est. ——— Quod si unicuique vestrûm dicat Deus, quid offers pro tota, qui non es in tota? si nos vobis displicemus, quid vobis fecit Antiochia civitas? quid Arabia provincia? Hæc Optatus lib. 2. contra Parmenianum.

Vide § 23. — *Unde dicta Catholica.* — *Psal. 2. 8.* — *Apoc. 1. 20.* — *Necessitas concordiæ cum septem Ecclesiis Asiaticis.*

Encomia Orientalium.

5. Idem etiam lib. 6. ejusdem operis; Unde est (inquit) quod Catholicos quasi pollutos appellas? an quia voluntatem & jussionem Dei sequuti sumus amando pacem, communicando toti orbi terrarum, sociati Orientalibus: ubi secundùm hominem suum natus est Christus: ubi ejus sancta impressa sunt vestigia, ubi ambulaverunt adorandi pedes; ubi ab ipso factæ sunt tot & tantæ virtutes: ubi eum sunt tot Apostoli comitati: ubi est septiformis Ecclesia: à qua vos concisos esse non solum non doletis, sed quodammodo gratulamini? quia unitatem Deo placitam amavimus, pollutos vocas, quia Corinthiis, Galatis, Thessalonicensibus assensum accommodavimus, communionemque conjunximus. Pollutos

tos vocas, quia furtivas vobiscum non legimus lectiones: aut negate, vos alienas lectiones legere, si potestis. Ut quid audetis epistolas ad Corinthios scriptas legere, qui Corinthiis communicare noluistis? ut quid ad Galatas, ad Thessalonicenses scripta recitatis, in quorum communione non estis? Cum hæc omnia ita esse constet, intelligite vos ab Ecclesia sancta esse concisos, & nos non esse pollutos. Hæc ibi. Et rursus lib. 2. Ecclesiam Paradisum esse dixisti: quæ res sine dubio vera est. In quo horto Deus plantat arbusculas: Et tamen Deo divitias suas denegatis, cujus hortum in angustias cogitis, dum vobis solis immeritò omnia vindicatis. Hæc Optatus Milevitanus.

Una Ecclesia, Episcopatus unus. 6. Cyprianus epist. 52. ad Antonianum; Una est Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa: item Episcopatus unus, Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus. Plura in eandem sententiam scripsit idem Pater libro de unitate Ecclesiæ. Ex quo libro quæ de cathedra Petri à Papistis arripiuntur, discussimus & vindicavimus in Irenico nostro lib. 2. cap. 11. ad propositionem 15. & lib. 16. hujus operis, capite 1. & convenit etiam ea responsio atque explicatio, quam supra proposuimus ex Optato Milevitano. *Sup. §. 3.*

Cur vocetur Catholica. 7. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 18. exponens verba illa symboli, *Et in unam sanctam Catholicam Ecclesiam*, Catholica (inquit) vocatur, quia per universum sit orbem terrarum diffusa, à finibus terræ usque ad extrema. Et quia docet Catholicè, hoc est, universaliter, & sine ullo defectu omnia dogmata quæ debent venire in hominum cognitionem, de rebus visibilibus & invisibilibus, cœlestibus & terrestribus. Et quod omne genus hominum piè subjugat, principes & privatos, prudentes & idiotas. Et quia in universum curat omne genus peccatorum, & quæ per animam & quæ per corpus patrantur. Habeturque in illa omne genus virtutis, in factis & dictis & omnigenis spiritualibus charismatibus.

Gregor. Ecclesia universalis. 8. Hanc Catholicam Ecclesiam Gregorius magnus universam & universalem vocat lib. 4. epist. ex registro, epist. 32. seu cap. 76. Hanc non solùm parti Donati opponit in suis disputationibus passim Augustinus, sed etiam ipsi Ecclesiæ Romanæ, ut totum parti; in dissertatione de jejunio sabbati, adversus Urbicum, consuetudine Romanæ Ecclesiæ fretum, & jejunii illius necessitatem prædicantem. Quod utinam (inquit) sic quæreret, aut sic affirmaret, ut toto terrarum orbe diffusam, exceptis Romanis, & adhuc paucis Occidentalibus, apertissimè non blasphemaret Ecclesiam. epist. 86. ad Casulanum. Et postea in eadem epistola; Non tibi persuadeat urbem Christianam sic laudare sabbato jejunantem, ut cogaris orbem Christianum damnare prandentem. Hæc Augustinus. Sic etiam Hieronymus; Si (inquit) auctoritas quæritur, orbis major est urbe. epist. ad Euagrium, quæ incipit, *Legimus in Esaia.*

Hieronymus & Augustinus Catholicam Ecclesiam opponunt Romanæ Ecclesiæ, ut totum parti.

Orbis major est urbe.

Catholici Patres liberè rejiciebant judicium Romanæ Ecclesiæ, quando errare videbatur: neque eam credebant non posse errare. 9. Ita in honore habitam olim esse ab aliis Ecclesiis Ecclesiam Romanam, ut tamen ab ejus doctrina & consuetudine discedere fas esse existimarent, & liberè ab ea discreparent, si quando eam errare judicarent, neque eam extra erroris aleam crederent esse collocatam; Manifestè liquet ex epistolis Polycratis & Irenæi ad Victorem Episcopum Romanum, apud Eusebium lib. 5. hist. Eccles. capitib. 24. 25. 26. Et ex epistolis Cypriani ad Jubaianum, & ad Pompeium, & epist. Firmiliani ad Cyprianum, in epistolis Cypriani epist. 73. 74. 75. & ex Concilio Carthaginensi, præside Cypriano, cujus acta exstant in operibus Cypriani. Et ex locis citatis Hieronymi & Augustini. Et ex Ambros. lib. 3. de sacramentis cap. 1. ubi differens de lotione pedum, de qua aliter docebat, quàm Ecclesia Romana; In omnibus (inquit) cupio sequi Ecclesiam Romanam, sed tamen & nos homines sensum habemus, ideo quod alibi rectius servatur, & nos rectè custodimus. Ipsum sequimur Apostolum Petrum, ipsius inhæremus devotioni. Ad hoc Ecclesia Romana quid respondet? Hæc & plura ibi Ambrosius.

10. Eandem de Romana Ecclesia fuisse mentem veteris Ecclesiæ Scoticanæ, usque ad annum Dominicæ incarnationis septingentesimum decimum sextum, patet ex Bedæ historia Ecclesiastica gentis Anglorum libro tertio, capite quarto. Sic etiam de matrimonio clericorum, consuetudinem Romanæ Ecclesiæ reprehendit, & corrigi mandavit, Quinisexta synodus canone decimo tertio. Nec aliud de Romana Ecclesia judicium fuit quintæ œcumenicæ Synodi, quæ contra mentem Vigilii Papæ Romani & clericorum ei adhærescentium, decretum condidit synodicum de tribus capitulis. Idem de ea Ecclesia senserunt Ecclesiæ illæ Occidentales quæ, propter susceptum postea ab Ecclesia Romana decretum illud Synodicum de tribus capitulis, communionem cum Ecclesia Romana, tanquam gravi errore, ut eis videbatur, fœdata, custodire renuerunt, nempe Ecclesia Aquileiensis, cum Venetis & Istriis, & Ecclesia Mediolanensis cum aliis Insubrum Ecclesiis, & Ecclesiæ quædam aliæ in Occidente: ut patet ex epistolis Pelagii primi Papæ Romani, & ex Gregor. lib. 2. ex registro, epist. 36. & lib. 3. epist. 33. & epist. 37. Nec aliter de Romana Ecclesia senserunt Synodi illæ olim Constantinopoli & Francofurti, & Parisiis habitæ contra cultum imaginum, quem tuebatur Ecclesia Romana. Gregorius etiam, respondens ad tertiam interrogationem Augustini Cantuariensis, Romanam Ecclesiam aliis orthodoxis Ecclesiis ut unam ex multis, accenset, & ejus consuetudini præferendam esse judicat alterius cujuscunque Ecclesiæ consuetudinem, omnipotenti Deo magis placentem: & hujus sui judicii reddens rationem, Non enim (inquit) pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Quæ Gregorii regula generalis non solum in ritibus, sed multo etiam magis in doctrina fidei observanda est. Quæ tantum abest ut à locis aut personis dependeat, ut præter illud quod accepimus Euangelizanti non modò sedes Apostolica, sed nè cœlum quidem ipsum, neque persona Apostolica vel Angelica, nedum Papalis, auctoritatem conciliare debeat, vel immunitatem conferre possit ab illo formidando anathemate, quod per Apostolum Paulum ad Galatas scribentem Dominus pronunciavit. Ut rectè omnino dixerit Tertullianus, non ex personis fidem, sed ex fide probandas esse personas; fidem autem ipsam probandam esse ex regula seu literis fidei, id est, divinis scripturis. Quænam autem sint genuinæ scripturæ, dignosci posse ait ex consensu antiquo Apostolicarum Ecclesiarum, apud quas (inquit, de sui seculi Ecclesiis loquens) ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, & apud quas ipsæ

Vide supra lib. 3. cap. 30. §. 7.

Vide lib. 3. cap. 24. & cap. 29.

Regula de rebus & locis, nec non de personis.

Gal. 1. 8, 9.

ipsæ authenticæ literæ eorum recitantur; puta Ecclesiarum Corinthiacæ, Philippensis, & Asiaticarum,& Romanæ,&c. Tertullian. lib. de præscript. cap. 3. & capitib. 32. 33. & 36. 37. 38. Vide, si placet, plura de Ecclesia Romana ex Tertulliano, & aliis, in Irenico nostro, libro secundo, capite undecimo; ad propositionem decimamsextam. Certè si auctoritas quæritur, orbis major est urbe, ut supra monuimus ex Hieronymo, & hodie in Europa, & Asia, & Africa, major pars Christianorum, Romanæ Ecclesiæ non communicat.

Monela de argumento à consensu orbis terrarum.

11. Sed de hoc argumento, quod ab Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ consensu sumebant Patres in suis contra schismaticos disputationibus, & quod hodieque rectè adhibetur contra schisma Romanensium, observandæ sunt duæ necessariæ cautiones, sicuti sapientissimè monuit & accuratissimè docuit beatæ memoriæ Pater meus *Patricius Forbesius* à Corse; Episcopus Aberdoniensis, in illustri suo in Apocalypsin Commentario, cap. 14. sect. 8. & insigni Tractatu de vocatione ministrorum, §. 13. & sequentib. & §. 21. 22. Præsertim verò in egregio illo dialogo de notis Ecclesiæ, qui *Eubulus* inscribitur, cap. 3. num. 3. easdem cautiones nobis suggesserunt etiam veteres Patres.

Prior cautio. Distingue tempora.

12. Prior cautio est, ut tempora & diversos Ecclesiæ status prudenter distinguamus, nam (ut loquitur Augustinus) Ecclesia Catholica aliquando tranquillitate temporis quieta & libera apparet: aliquando autem tribulationum & tentationum fluctibus operitur atque turbatur. Tale tunc erat tempus, de quo scripsit Hilarius, & tunc illi qui firmissimi fuerunt, & verba hæreticorum insidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exsulabant; quidam toto orbe latitabant. Ac sic Ecclesia, quæ per omnes gentes crescit, in frumentis Dominicis conservata est, & usque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conservabitur. Hæc Augustinus, epist. 48. ad Vincentium. De illo tempore scripsit Hieronymus; Ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est; dialogo adversus Luciferianos. Et alibi, Totum (inquit) Orientem, excepto Athanasio & Paulino, Arianorum hæresis possidebat. Contra errores Joan. Hierosol. Imò verò (inquit Baldinus I.C. in delibatione historiæ Africanæ) & Occidentem pervaserat, & ipsum Episcopum Romanum infregerat. Et Basilius epist. 60. scribit se cogitasse principia esse illius Apostasiæ, cujus meminit Paulus 2. ad Thess. 2. Et illo tempore pro Christo exul Hilarius, scribens de Arianis qui tunc palàm rerum potiebantur, & templorum ædificia possidebant; Imminentis (inquit) Antichristi prævii ministri pace sua, id est, impietatis suæ unitate se jactant. lib. contra Auxentium. Et postea eodem libro; Unum (inquit) moneo, cavete Antichristum: malè enim vos parietum amor cœpit, malè Ecclesiam Dei in tectis ædificiisque veneramini, malè sub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est, in his Antichristum esse sessurum? Montes mihi, & silvæ, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores. In his enim Prophetæ aut manentes, aut dimersi, Dei Spiritu prophetabant. Absistite ab Auxentio Satanæ Angelo, hoste Christi, fidei negatore: Congreget nunc ille quas volet in me Synodos, & hæreticum, ut sæpe jam fecit, publico titulo proscribat, & quantam volet iram in me potentium moliatur; mihi certè ille nunquam aliud quam diabolus erit, quia Arianus est. Neque pax aliquorum unquam optabitur, nisi eorum, qui secundum Patrum nostrorum apud Nicæam tractatum, anathematizatis Arianis, Christum Deum verum prædicabunt. Hæc Hilarius. Vide etiam quæ ab eodem scripta sunt initio libri 6. de Trinitate.

Arianæ hæreseos inundatio.

Antichristus sedebit in templo Dei.

Vide Athanasium adversus eos, qui de veritate judicant ex sola multitudine. Tom. 2. oper. Athanasii, pag. 293. edit. græcol. Paris. an. Dom. 1627.

13. Illo tempore consensum orbis terrarum pro suo dogmate jactabant Ariani; & respondebant orthodoxi, non eo deteriorem esse causam veritatis, quæ hostium multitudine non terretur. Constantius Imperator, Arianus, totius orbis terrarum suffragium contra Athanasium allegavit in suo colloquio cum Liberio, Episcopo Romano adhuc orthodoxo, eumque increpans dixit; Quantula tu orbis terræ pars es, ut tu solus homini impio subsidio venire, & pacem orbis ac mundi totius dirimere audeas? cui respondit Liberius, [οὐ διὰ τὸ εἶναί με μόνον, ὁ τῆς πίστεως ἐλαττοῦται λόγος.] Non ideo quòd ego solus sim, causa fidei fit inferior. Nam olim tres solùm erant reperti, qui Regis mandato resisterent. Hæc de Constantio & Liberio commemorat Theodoretus, lib. 2. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 16.

Ariana tempestas.

Constantii Imperatoris objectio.

Liberii responsio.

Dan. 3. 18.

14. Similis est illa responsio Attici Catholici ad Critobulum Pelagianum, apud Hieronymum, prope finem libri tertii adversus Pelagianos: Quicunque te defenderit (inquit) & perversa credentē bene sentire dixerit, non hoc agit ut te infamiâ liberet, sed ut se infamet perfidiæ. Multitudo sociorum nequaquam te Catholicum, sed hæreticum esse demonstrabit. Proinde aut defende quod credis; aut relinque quod defendere non potes. Quemcunque in defensionem tui adduxeris, non patronum, sed socium, nominabis. Hæc ibi. Idem Pater alibi; Veritas (inquit) claudi & ligari potest; vinci non potest: quæ & suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium non terretur. Hæc Hieronymus, in prooemio in quintum librum Commentar. in Hieremiam. Peccantium multitudo non parit errori patrocinium, inquit idem Hieronymus, epist. ad Ruffinum. Quæ incipit, *Diu te Roma.*

Hieronym.

Veritas multitudine hostium non terretur.

15. Tale futurum tempus prædicitur Antichristi, quem tota terra sequutura est, paucis exceptis, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ agni: Potestas autem publici commercii interdicenda prædicitur omnibus characterem bestiæ non habentibus, vel nomen bestiæ, vel numerum nominis ejus. Apocal. 13. 17.

Tempus Antichristi.

Apoc. 13. 17.

16. Altera cautio est, ut argumenti ab universali consensu petiti vim prudenter expendamus, cum antiquis illis Patribus, qui eo argumento usi sunt. Nam sola multitudo non sufficit, nisi concurrat doctrinæ veritas. Et quamvis pro invenienda veritate non contemnendum motivum sit, & opportunum quærendi exordium multorum consensus credentium; si tamen veritas per sacras literas manifestè elucens opinioni multitudinis repugnet, anteponenda est veritas, relicta multitudine. Ut rectè omnino judicaverit Gratianus, sententiam unius presbyteri, sacræ Scripturæ auctoritate munitam, præferendam esse decretis Conciliorum. Causa 36. quæst. 2. canone, *Placuit.* Vide plura huc spectantia, 8. dist. canone, *Veritate.* & aliquot sequentibus Canonibus.

Altera cautio. Expende vim argumenti à consensu universali.

17. In hanc sententiam Augustinus, lib. contra episto-

Manifesta veritas præponenda est consensioni populorum, & successioni sacerdotum.

epistolam Manichæi, quam vocabant fundamenti, capite 4. enumeratis plurimis motivis, quibus in Catholicæ Ecclesiæ communione tenebatur, in quibus ponit consensionem populorum atque gentium, & successionem sacerdotum; convertens sermonem ad Manichæos; Apud vos autem (inquit) ubi nihil horum est; quod me invitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio; quæ quidem si tam manifesta monstratur, ut in dubium venire non possit, præponenda est omnibus illis rebus, quibus in Catholica teneor. Si autem tantummodo promittitur, & non exhibetur; nemo me movebit ab eâ fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Christianæ religioni adstringit. Hæc ibi.

Usus argumenti quod sumitur à multorum consensu.

18. Quando igitur de veritate doctrinæ controversia agitatur, non est omni tempore idoneum, quod ab universali & publico multitudinis consensu ducitur argumentum: ut patet ex temporibus Arianorum, & Antichristi, & ex sententiis Patrum superius propositis. Consensus tamen universalis seculi Apostolici, & proximè succedentium seculorum, adversus omnes Novatores argumentum suppeditat idoneum. Sublatâ autem antiquitate, universalitas consensus parum habet, vel potiùs nihil ponderis; imò potiùs signum est Antichristiani erroris. Quâ de re luculenter disseruit Vincentius Lirinensis, in suo Commonitorio adversus profanas novationes, capite 3. ubi id verè propriéque Catholicum esse dicit. *Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus, vel pæne omnibus, creditum est.* Concurrentibus *universitate, antiquitate, consensione.*

Antiqua in honore habenda sunt, cum veritatem habent. inquit Zacharias Mitylenensis, in sua disputatione de opificio mundi.

At doctrina à sacris scripturis discordans recipienda non est propter ejus antiquitatem.

19. Illud Dominicum & verum, quod priùs traditum: id autem extraneum & falsum, quod posteriùs immissum est; ut rectè monuit Tertullianus lib. de præscript. capite trigesimo primo. Cæterum (inquit idem scriptor) si quæ hæreses audent interserere se ætati Apostolicæ, ut ideo videantur ab Apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt: possumus dicere; Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt. Sicut Smyrnæorum Ecclesia habens Polycarpum ab Johanne conlocatum refert: sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit; proinde utique & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis post blasphemiam inlicitum est? sed etsi confinxerint, nihil promovebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolicâ comparata, ex diversitate & contrarietate suâ pronunciabit, neque Apostoli alicujus auctoris esse, neque Apostolici: quia sicut Apostoli non diversa inter se docuissent; ita & Apostolici non contraria Apostolis edidissent, nisi illi qui ab Apostolis desciverunt, & aliter prædicaverunt. Ad hanc itaque formam provocabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet nullum ex Apostolis, vel Apostolicis, auctorem suum proferant, ut multo posteriores, quæ denique quotidie instituuntur; tamen in eadem fide conspirantes, non minus Apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ. Hæc Tertullianus, lib. de præscriptionibus adversus hæreticos, capite 32. quo jacto fundamento, adhibet ipsarum doctrinarum recognitionem, capite 33. ubi multorum hæreticorum errores per Scripturas Apostolicas confutat.

Nota Ecclesiæ, sive character Christianismi, est sana fides, qua creditur. Vide lib. 15. c. 9. §. 2. & seq.

20. Idem Tertullianus, lib. de præscript. capite 3. monet, non esse ex personis probandam fidem, sed ex fide personas. Cui consonum est illud Basilii magni, apud Gregorium Nazianzenum, orat. 20. ὀ προσώποις τ̃ Χριστιανισμὸν, ἀλλὰ πίστει χαρακτηρίζεσθαι. non personarum dignitate, sed fide Christianismum insigniri. Adde, neque multitudine; sed fide. Quando autem fidem dicunt Patres characterem esse Christianismi, & ex fide probandas esse personas; non intelligunt internum fidei habitum, seu fidem quâ creditur, quæ non est communis omnium, sed sua unicuique credenti propria, neque aliis hominibus in se conspicua est: sed intelligunt fidem quę creditur, sive doctrinam illam fidei, quā externè profitentur illi qui se dicunt esse Christianos, & se dicunt esse orthodoxam Ecclesiam. Nam notam notificato oportet esse nobis notiorem. De hac fide loquitur sacra Scriptura, quando dicit; *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Ephes. 4. 5. eamque vocat *Communem fidem,* Tit. 1. 3. & *semel traditam sanctis fidem.* Jud. 3. *Doctrinam Christi*, 2. Joan. v. 9. Ex hujus confessione vel negatione, dignoscuntur Catholici, vel hæretici. 1. Joan. 4. 1, 2, 3. Hanc Athanasius in suo symbolo, vocat fidem Catholicam.

Ephes. 4. 5. Tit. 1. 3. Jud. 3. 2. Ioan. 9. 1. Ioan. 4. 1, 2, 3.

Ecclesiæ non jungitur, qui ab Euangelio separatur.

21. Nec Ecclesiæ jungitur, qui ab Euangelio separatur, inquit Cyprianus lib. de lapsis, prope medium libri. Totus Christus (inquit Augustinus) caput & corpus est. Caput unigenitus Dei Filius, & corpus ejus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne unâ. Quicunque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiunt, etiamsi in omnibus locis inveniantur, in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus quicunque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & unitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia. ——— Quapropter, quia cum Donatistis quæstio nobis est, non de capite, sed de corpore, id est, non de ipso Salvatore Jesu Christo, sed de ejus Ecclesia; ipsum caput de quo consentimus, ostendit nobis corpus suum de quo dissentimus, ut per ejus verba jam dissentire desinamus. Hæc Augustinus, lib. de unitate Ecclesiæ, capite 4. Haud obscurè innuens, universalitatem per orbem terrarum non esse allegandam in quæstione fidei Christianæ, contra traditam in sacris Scripturis doctrinam: at inter quos de fidei dogmatibus consensus est, & schisma ortum est propter quasdam modicas causas, propter quas corpus Christi dividi non debuit; tunc partem illam quæ à reliquo corpore se absque justâ causâ separavit, meritò redargui argumento ducto à Catholico populorum & gentium consensu, & huc appositè adhiberi illa Scripturarum testimonia, quibus regni Christi per orbem terrarum amplitudo prædicatur.

Quando utile sit argumentum, petitum ab universali consensu.

Ecclesia ostendenda est per Scripturas.

22. Ad corroborandum igitur argumentum, ab Ecclesiæ universalitate sumtum, necessaria est ipsius doctrinæ Ecclesiæ demonstratio per divinas Scripturas, in quibus didicimus Christum & Ecclesiam. Proinde (inquit Augustinus) sive de Christo, sive de ejus Ecclesia, sive de quacunque aliâ re, quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam nos, nequaquam comparandi

ci qui dixit, *Licet si nos*; sed omnino quod sequutus adjecit, *si Angelus de cœlo vobis annunciaverit, præterquam quod* in Scripturis legalibus & Euangelicis *accepistis, anathema sit.* lib. 3. contra literas Petiliani, capite 6. Idem Pater alibi ait; Sed, utrum ipsi Ecclesiam teneant, non nisi divinarum scripturarum Canonicis libris ostendunt. ——— Hæc sunt causæ nostræ documenta; hæc fundamenta. ——— Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec unde convincamini, quod de aliâ re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. Hæc Augustinus, lib. de unitate Ecclesiæ, capite 16.

Gal. 1. 8, 9.

Nota istud. Non nisi.

23. Quæ aptissimè adhibentur contra hodiernum fastum Romanensium, apud quos invaluit illa à Ticonio commemorata, & ab Augustino repetita insanientium Donatistarum regula; *Quod volumus sanctum est.* Et quod de Donatistis scripsit olim Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, id ipsum in Romanensibus palàm conspicimus, specialem sibi sanctitatem de superbia vindicare contendentibus, ut ibi volunt, ibi sit Ecclesia: & non sit, ubi non volunt: Quin & Papa Romanus hunc sibi uni arrogat honorem divinum, & ab adulatoribus eidem defertur hæc specialis sanctitas, ut ubi vult ibi sit Ecclesia, & non sit ubi non vult.

Aug. lib. 2 contra epist. Parmeniani, cap. 3.

Romanensium & Romani Pontificis typhus Donatisticus & Antichristianus. Vide §. 4.

24. Et qualis hodie est Papa Romanus; talis olim fuisse describitur ab Optato Milevitano Donatus Carthaginiensis: de quo Optati verba sunt; Cum super Imperatorem non sit nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem, dum se Donatus super Imperatorem extollit, jam quasi hominum excesserat metas, ut se ut Deum, non hominem æstimaret, non verendo eum, qui post Deum ab hominibus timebatur. Denique eum per Ezechielem increpat Spiritus Sanctus, dum ad Principem Tyri, id est, Principem Carthaginis, per Prophetam his loquitur verbis; *Fili hominis, dic adversus Principem Tyri, hæc dicit Dominus Deus; quia exaltatum est cor tuum, & dixisti, ego sum Deus.* ——— Dum Deus ad principem Tyri loquitur, non adversus secularem aliquem regem dicit esse loquendum, nec ad multos, sed ad unum, hoc est, ad Donatum Episcopum. Neque enim fas erat Prophetam Ezechielem, quem proximè nominavi, nisi Episcopo eum comparare, qui sibi (ut diximus) principatum Carthaginis vindicabat: qui exaltavit cor suum, & ab hominibus sibi superior videbatur: & sub se omnes etiam socios suos habere voluisset. Quibus in ipsa societate hanc injuriam faciebat, ut solus secretò nescio quid ageret, & postea cæteris perfunctoriè misceretur. Hoc modo exaltatum est cor ejus, ut sibi jam non homo, sed Deus fuisse videretur. Et meritò Princeps Tyri, id est, Carthaginis, appellari & increpari meruit; quia primus Episcoporum, quasi plus esset quàm cæteri: & dum nihil humanum voluit habere, exaltavit cor suum; non sicut hominis, sed sicut cor Dei: dum à cæteris hominibus aliquid plus esse cupiebat. Ad quem Deus sequitur dicens, *Dixisti, ego sum Deus.* Ideo, quamvis non sit usus hac voce, tamen aut fecit; aut passus est, quod defectum hujus vocis impleret. Extulit cor suum, ut nullum hominem sibi comparandum arbitraretur: & de tumore mentis suæ altior sibi visus est esse: quia quicquid est supra homines, jam quasi Deus est. Deinde cum Episcopi Deo debeant famulari, tantum sibi de Episcopis exigit, ut eum non minori metu omnes venerarentur, quàm Deum. hoc est, quod sibi Deus visus est. ——— Et dum Episcopus inter Coepiscopos suos non fuit, nec homo inter homines esse voluit, constat, quod extulit cor suum, & Deus sibi fuisse videbatur. Hæc de Donato illo Optatus Milevitanus, lib. 3. adversus Parmenianum. Quæ descriptio accurate & perspicuè competit Papæ Romano, qui hodie in templo Dei sedens, exaltavit cor suum, non sicut hominis, sed sicut cor Dei. Imo ab adulatoribus suis sibi exhibitam admittit appellationem Dei. Ut illud etiam (modicâ mutatione factâ) nunc quadret in Papam Romanum, quod ibidem de Donato scripsit Optatus, his verbis; Et cum per solum Deum soleant homines jurare, passus est homines per se sic jurare, tanquam per Deum. In quo si unusquisque hominum erraverit, ipse [Donatus] prohibere debuerat: cum non prohibuit, Deus sibi visus est. Hæc ibi.

Collatio Donati Carthaginiensis & hodierni Papæ Romani.

Ezech. 28. 2.

25. Iam passim (inquit Spalatensis) à suis parasitis, publicis etiam scriptis, in Romanâ Ecclesiâ maximè plausibilibus, Papa vocatur Vice-Deus, & Deus in terris: imò & Deus absolutè, in glossâ, in Extravag. *Cum inter.* de verb. sign. in fine. Et non habent meritò occasionem hostes Pontificii hinc suspicari, cum jam ad divinos verè & propriè aspirare honores? Spalat. libro secundo, de republica Ecclesiastica, capite 6. num. 15. *Spalat.*

26. *Bonifacius*, hujus nominis, octavus, Papa Romanus, in Extravagantibus communibus, titulo, De majoritate & obedientia. cap. 1. *Unam Sanctam Ecclesiam.* Utrumque gladium dicit esse in potestate Ecclesiæ, spiritualem scilicet gladium, & materialem: & hunc Regum quidem & militum manu exercendum, sed ad nutum & patientiam sacerdotis. Et Romanum Pontificem omni humano eximit judicio, tanquam qui à solo Deo, non ab homine, possit judicari. *Porrò* (inquit) *subesse Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.* In hanc Decretalem *Bonifacii*, Papæ octavi, *Petrus Bertrandi* in sua additione ad glossam, ex eo quod Jesus Christus Filius Dei, jure naturali dominium habeat in Imperatores & Reges, & potestatem ferendi in eos sententias depositionis, damnationis, & quascunque alias; infert debere Pontificem Romanum, ut Petri successorem, adeoque Christi Vicarium, dominari omni creaturæ humanæ, & tales ferre posse sententias, in Imperatorem & quoscunque alios. Et ne dubites, Christum instituisse talem sibi Vicarium, tam amplâ instructum potestate, id blasphemâ hac audaciloquentiâ confirmat; *Nam* (inquit) *non videretur Dominus discretus fuisse* (*ut cum reverentia ejus loquar*) *nisi unicum post se talem Vicarium reliquisset, qui hæc omnia possit. Fuit autem iste Vicarius ejus Petrus*, Matth. 16. *& idem, dicendum est de successoribus Petri, cum eadem absurditas sequeretur, si post mortem Petri humanam naturam à se creatam sine regimine unius personæ reliquisset.* Arg. ad hoc extra, *Qui filii sint legitimi.* Per venerabile. *ultra medium. De hoc not. Innocent. extra, De foro competenti. cap.* Licet. *& ideo Dominus Bonifacius octavus dixit & definivit*, *Subesse Romano Pontifici*, &c. Hoc etiam argumento utitur ibi Petrus Bertrandi; *Christus commisit summo* Pontifici vices suas, & regni sui & sacerdotii principatum perpetuum. Matth. 16. & c. 24. q. 1. *Quo-*

Quædam specimina typhi Papalis.

Quocunque. & lib. 6. De homicidio. C. *pro humani*. & extra, qui filii sint legitimi. *Per venerabilem*. §. *Rationibus*. Sed Christo data est omnis potestas in cœlo & in terra, Matth. 28. Ergo summus Pontifex, qui est ejus Vicarius, habebit hanc potestatem. Extra, *De translatione Episcopi*. cap. *Quanto*. Et de tali dominio divino dico, (inquit) quòd omnis temporalis potestas est subjecta spiritali: & debet potestas spiritalis potestati temporali dominari. Hæc *Petrus Bertrandi*. Concordat glossa in cap. *Novit*. Extra, *De judiciis*.

27. Si audiantur porrò Canonistæ, Papa omnes judicat, sed nulli hominum in terris judicio subjacet. 40. dist. *Si Papa*. & caus. 9. quæst. 3. *Aliorum*. Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque à Regibus, neque à populo judicabitur. 9. q. 3. *Nemo*. Unde (inquit auctor glossæ ibidem) si totus mundus sententiaret in aliquo negotio contra Papam, videtur quod sententiæ Papæ standum esset. Subjicit autem idem glossator argumentum in contrarium; quia orbis major est urbe. Nulla est Ecclesia, quæ non sit Romanæ Sedis ditioni subjecta. 24. quæst. 1. *Rogamus*. Papæ statutum servandum est ab omnibus, & sic reputandum, tanquam ex ore beati Petri Apostoli, inspiratione divinâ, esset prolatum. 19. dist. *Sic omnes*. Non licet alicui de ipsius judicio disputare. caus. 17. quæst. 4, can. *Si quis suadente*. Papa sic voluit; ergo sic servandum est, licet durum. gloss. in cap. 16. *Olim*. Extra, De verborum significatione. Quia in his quæ vult Papa, ei est pro ratione voluntas. Nec est qui ei dicat, cur ita facis? ὁ ἄνομος.
2. Thess. 2. 8. Ipse enim potest supra jus dispensare. Idem de injustitia potest facere justitiam, corrigendo jura & mutando. Et plenitudinem obtinet potestatis. Gloss. in cap. 3. *Quanto*. Extra, De translatione Episcopi. Papa non subjicitur legibus. Gloss. in cap. 4. *Quanto*. Extra, De consuetudine.

28. In Concilio Lateranensi (anno Domini 1512.) *Iulius* secundus, Papa Romanus, præsens audit & sinit, se dici *Ecclesiæ sponsum*: [tom. 9. Conciliorum, editionis Parisiensis, pag. 12. col. 1. E. & pag. 53. col. 2. F.] *Caput & dominum*: pag. 25. col. 1. D. & col. 2. *Cujus Christiani omnes membra & subditi*: Ibidem, col. 2. D. *Vnum tantùm principem in Ecclesia militante, cui omnes obedire debent*: pag. 36. col. 1. D. E. *Alterum Deum in terris*. pag. 54. col. 1. B. & Christi Ecclesiam dici *sponsam Papæ*: ibidem, A. B. & Christianam Rempublicam dici *Rempublicam Papæ*. Ibidem B. & se Papam dici *optimum maximumque Principem*. pag. 51. col. 1. D. Et in eodem Concilio, Sessione nona, anno Domini 1514. tertio nonas Maji, *Antonius Puccius* in oratione publica *Leonem* decimum, Papam Romanum, ibi tunc præsentem sic alloquitur: *Licet enim divinæ majestatis tuæ conspectus, rutilanti cujus fulgore imbecilles oculi mei caligant*. Pag. 114. col. 1. B. *quasi in te uno vero atque legitimo Christi & Dei Vicario Propheticum illud debuerit rursus impleri*, Ps. 72. 11.
Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei. Pag. 116. col. 1, E. F. *Iam universum Ecclesiæ corpus uni capiti, hoc est, tibi subditum esse esse conspicitur*. Ibidem col. 2. B. Et postea in eadem illa oratione introducit divinam illam Sponsam, Hierusalem supernam, ad Pontificis Romani pedes provolutam, ac dicentem *Leoni* Pontifici Romano; *Suavissime sponse, jucundissime sponse. —— Accurre Pater, succurre fili, occurre sponse: Ego enim te ut Dei Vicarium Patrem colo, ut hominem filium diligo, ut Ecclesiæ universæ præpositum sponsum amplector*. Pag. 118. col. 1. C. D. E. Et postea, in eadem oratione Leoni Pontifici ait idem Puccius; *Concitare atque exsurge, Sion matrem nostram sponsamque tuam circumda, ipsam complectere*. Pag. 119. col. 1. A. B. 2. Thess. 2.
Hæc ibi. En tibi Papam Romanum in Templo 4.
Dei sedentem, & se ostendentem, tanquam sit Deus. 2. Thess. 2. 4.

CAPUT SEPTIMUM.

Iudicium facultatis Theologicæ, Academiæ Aberdoniensis, De pace & concordiâ Ecclesiarum Euangelicarum.

Ad Reverendissimum in Christo Patrem, D. Ioannem Spotsvvodum, Archiepiscopum Sanct-Andreanum totius Scotiæ Primatem, magnum Regni Scotiæ Cancellarium, Dominum à Darsie, &c.

Datum Aberdoniæ, die 20. *Februarii, anno Dom.* 1637.

QUantus Principum, ac Theologorum, aliorumque præstantissimorum virorum, in omnibus per universam Europam Ecclesiis reformatis, redintegrandæ fraternitatis, & sinceræ ac solidæ inter Euangelicos concordiæ, pacisque Ecclesiasticæ constabiliendæ ardor, Cœlesti afflatu, omnium animis hoc tempore incesserit, ut reformatæ Ecclesiæ veritas, & Euangelici Sacramenti unitas, quæ ab omnibus tenetur, publicâ amicitiæ contesseratione luculentiùs enitescat; & quàm laudabili atque indefessâ industriâ in hoc negotio reverendus & clarissimus popularis noster *Iohannes Duræus*, non sine dulcibus sperati successus primitiis, desudaverit; ex vestris (antistes sapientissime) adjunctisque *Iohannis Duræi* literis evidenter, cum ingenti animorum lætitiâ gratabundi perspeximus. Deoque veritatis & pacis de tanto tamque inopinato gaudio χαριστηρίους ᾠδὰς, cum humili exoptatissimi eventûs efflagitatione, lætanter ac reverenter obtulimus. Et ne tam pio operi vel nostro officio deesse videremur, ad injunctum à pietate tuâ munus confestim nos, divino freti præsidio, haud illibenter accinximus. In quo obeundo, fratres illos qui Augustanæ Confessioni & formulæ concordiæ addicti sunt, quo tandem nomine, sine cujusquam injuriâ aut offensione, ab aliis omnibus Christianis atque Euangelicis discriminaremus, diu multumque anxiè cogitantibus, commodum nobis obvius factus scriptor inter illos eminentioris notæ *Leonhartus Hutterus* fidem nobis fecit, non ingratum fore à beati Lutheri

nomine deductum cognomentum, ut eos vocemus *Lutheranos*. quo certe epitheto abſtinere decreveramus, veriti ne illud per contumeliam obtrudi ſibi ſuſpicarentur: ſed hoc nos metu liberavit memoratus Doctor, inquiens; *B. Lutheri nomen ſubinde in ore & cala no ferimus: à B. Luthero nos, noſtraſq; Eccleſias, noſtramq; doctrinam, Lutheranam indigitamus.* Rogamus igitur enixè, ut hanc indigitationem, ipſis haud improbatam, & ſolà vocum penuria abſque felle & ſarcaſmo, à nobis tanti Doctoris fidem ſequutis, in animorum noſtrorum ſimplicitate, animo planè benevolo uſurpatam, in ſequiorem partem haudquaquam interpretentur, neque importunam hac de re ſuſpicionem aliquam pacificationi huic fraudi eſſe patiantur.

Hutter. Irenic. cap. 12.

Differunt Conſenſio & concordia.

2. Differunt autem Conſenſio & Concordia: hæc enim charitate, pace, & ſacrorum communione conſtat: illa opinionum conſonantiâ. Quę ſi perfecta & numeris omnibus abſoluta inveniatur, nullus diſcordiæ aditus patet, niſi Conſenſione prius labefactata. Perfecta autem Theologorum aut Eccleſiarum in omnibus conſenſio optanda potius, quàm ſperanda in hac vita, in qua ex parte tantum cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Attamen etiam cum imperfecta judiciorum conſenſione poteſt eſſe vera, & pro hujus vitæ modulo plena ac perfecta concordia; qualem imperat Deus per Apoſtolum ad Romanos ſcribentem & Philippenſes. Neque ad plenam charitatis & ſocietatis Chriſtianæ concordiam neceſſaria eſt plena opinionum de dogmatibus aut ritibus religionis Conſenſio: ſed cum aliqua in hiſce diſſenſione, iniri jure poteſt, ac honeſtè foveri inter diſſidentes Eccleſiaſtica pax & fraterna conſociatio. Quænam autem illa diſſenſio ſit, quæ fraternam ſocietatem & Chriſtianam amicitiam non excludit, non incommodè, quantum ad theſin, explicavit in ſua Philoſophia ſobriâ *Balthaſar Meiſnerus*, Theologus Lutheranus; licet, ubi ad hypotheſin de hac Euangelicorum pace ventum eſt, arma in immerentes expediat.

1. Cor. 13. 9.

Rom. 14. Philip. 3. 15, 16.

Meiſner. in Philoſophia ſobriâ ſect. 2. c. 3. art. 4.

Diſſenſio alia eſt fundamentalis, alia minus principalis.

3. Notandum (inquit) quod diſſenſio alia ſit fundamentalis, in ipſa fide; alia minùs principalis, circa fidem. Et hæc poſterior, quia duntaxat conſiſtit vel in diverſa certorum rituum obſervatione, vel in diverſa Textuum difficiliorum interpretatione, vel in diverſa controverſiarum ſcholaſticarum & minus principalium deciſione, ipſos autem fidei principales articulos non attingit; ideo amicitiam & fraternitatem ſpiritualem non rumpit. Quare licet etiamnum orthodoxi in nonnullis quæſtionibus diſſentiant, tamen ſi in fundamento conveniant, nec publicè turbas moveant, amici & fratres in Chriſto verè appellari queunt. Et alibi; Poteſt (inquit) Eccleſia ratione doctrinæ, ſeu religionis, una manere, propter unicum quod ab omnibus tenetur fundamentum; licet non omnes in omnibus quæſtionibus & dogmatibus ſecundariis idem ſtatuant, ſed multi ex imbecillitate judicii errent. Et mox ibidem eos ſchiſmatis reos peragit, qui fratres in fundamento conſentientes contemnunt, & hæreſeos arguunt, propter diſſenſionem in dogmate ſecundario; & pro minus principali articulo & quæſtione ſecundariâ pugnant, tanquam pro articulo principali aut quæſtione primariâ, nec ſuam ſententiam Eccleſię totius judicio ſubjectam volunt.

Idem in prælectionibus de Eccleſia, ſect. 4. c. 1. q. 3.

Gerhardus loc. Com-

4. *Iohannes Gerhardus*, earundem partium Theologus, in loco de Eccleſia, affirmat electos in erroribus non fundamentalibus (quos Apoſtolus vocat fœnum & ſtipulas. 1. Cor. 3. 12.) non ſolùm ad tempus, ſed etiam finaliter involvi poſſe. Et poſtea in eodem opere, diſſerens de illa veræ Eccleſiæ nota, quam vocamus puram verbi prędicationem, ait puritatis illius eſſe certos quoſdam gradus; Nec ſtatim (inquit) deſinit eſſe Eccleſia, ſi vel maximè in quibuſdam religionis capitibus non purè doceat. Et inferiùs, unitatem fidei & doctrinæ in Eccleſia in hac vita negat eſſe perfectam, & numeris omnibus abſolutam. Diſtinguendum igitur (inquit) inter unitatem abſolutam, perfectam, & diſſenſionis omnis expertem, quæ in Eccleſia triumphante demum habebit locum; Et inter unitatem fundamentalem, quæ in conſenſione principalium articulorum conſiſtit, licet de nonnullis fidei capitibus minus principalibus, vel de cærimoniis adiaphoris, vel etiam de interpretatione quorundam Scripturæ locorum controverſiæ incidant: ac talis eſt illa unitas, quæ in Eccleſia militante locum habet; in ea enim nunquam reperitur tanta concordia, quin diſſenſionibus quibuſdam ſit permixta. *Ex parte enim in hac vita cognoſcimus, ex parte prophetamus.* 1. Cor. 13. 9. Hæc *Gerhardus.*

mun. tom. 5. de Eccleſia. num. 104. & num. 126. § 7. & num 231. § 7.

5. Qui etiam ſuperiùs in illo opere de Eccleſia, num. 104. errores fundamentales à non fundamentalibus hac differentiâ diſterminavit, quòd fundamentales ipſum fidei fundamentum evertant, & in erroribus fundamentalibus electi finaliter non perſeverent.

Error fundamentalis.

6. Nempe unicum eſſe fundamentum, & huic nitentes fundamento, etiamſi fœnum, ſtipulam, & ligna ſuperædificent, omnes tamen, ſi fundamento perſeveranter hæreant, ſalvari docet Apoſtolus, 1. Corinth. 3. unde manifeſtum eſt, quicunque perit, eum fundamentali aliquo errore, vel theorico vel practico, ſeparatum fuiſſe à fundamento.

1. Cor. 3. 15.

7. Cujuſmodi autem error in fide fundamentum evertat, declarat *Leonhartus Hutterus*, in Irenico, initio cap. 13. his verbis; Statuimus (inquit) non quemvis ſtatim errorem facere hæreticum, & fundamentum fidei evertere: ſed eum tantum, qui directè in articulum aliquem fidei impingit: & pertinaciter defenditur. Directè autem dicitur error impingere in fundamentum. 1. Quando non in circumſtantiam ſaltem aliquam, ſed in ipſam ſubſtantiam articuli fidei. 2. Quando non reductivè per conſequentiam, ſed πρώτως, immediatè, & verbis, & ſenſu, in articulum fidei & ſalutis impingit. Hæc ille.

Leonhart. Hutter.

8. Non ſolùm autem theorico, ſed etiam practico, errore fundamentali ſalus amittitur, de quo erroris fundamentalis genere loquitur Dominus, Matth. 5. 19. Apocal. 2. 20. ubi de errore dogmatis practici, & Matth. 7. 26. & Apoſtolus Paulus, 1, Corinth. 13, 2. ubi de ipſius praxeos errore mortifero. Ut erroris fundamentalis in religione hæc nobis idonea definitio videatur.

Error fundamentalis vel theoricus eſt, vel practicus.

9. Error in religione fundamentalis eſt, qui Catholicæ & ſalvificæ fidei articulo alicui fundamentali & primario, in aliquo doctrinæ capite univerſis & ſingulis adultis, jam inde à promulgato per Apoſtolos Euangelio, ad ſalutem æternam conſequendam cognitu creditque neceſſario, vel officio charitatis Deo proximove debitæ ſub æternæ mortis intermi-

Erroris fundamentalis definitio.

natione

natione necessario, directè & immediatè repugnat.

Doctrinæ fundamentalis cognitio necessaria, quæ sit.

10. Missis autem pro tempore practicis, quia de eis non tanta concertatio est: necessariam capitis doctrinæ fundamentalis cognitionem intelligimus non perfectam, neque in omnibus æqualem, sed μέχρι τοῦ, id est, talem ac tantam, quæ quamvis perexigua sit & confusa, tamen quoad doctrinæ substantiam fundamentum teneat. Neque par fidei mensura in omnibus postulatur: sufficit fides vera & ἀνυπόκριτος, licet eam habens accensendus sit pusillis & infirmis in fide. Christus enim arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet. (*Matth. 12.20.*)

Non est nunc angustior via, quoad fundamentalia, quàm olim in primitiva Ecclesia.

11. Neque angustior nobis hoc seculo est salutis via quoad fundamentalia fidei dogmata, quàm fuit olim primitivis Ecclesiæ Christianæ seculis. Nulla enim, post Apostolos, vel scholarum certamina, vel doctorum placita, vel Ecclesiarum decreta efficere possunt, ut dogma aliquod posteris evadat fundamentale, quod prius per doctrinam Apostolicam non fuit revera quoad substantiam dogmatis fundamentale. Ideo cujuscunque dogmatis cognitione & fide caruerunt veteres sancti & martyres, de quorum æterna salute haudquaquam est ambigendum, non potest illius dogmatis cognitio & fides à nostri seculi Christianis postulari ut fundamentaliter ad salutem necessaria, hoc est, ut sine qua salus nemini contingat. Meminisse oportet jugum à Christo ipso facile & onus leve delassatis animabus & fatiscentibus conscientiis esse impositum: neque fas esse hominibus jugum illud suâ morositate asperare, aut onus illud suâ crudelitate aggravare. (*Matth. 11.29.*)

Distinguendum inter primaria doctrinæ Christianæ capita, & secundarias quæstiones.

12. Solent Theologi dissertationes & disputationes suas de articulis fundamentalibus, puta, de Deo, de mysterio incarnationis, de creatione, de lapsu, de gratia Dei, de sacramentis, & aliis primariis doctrinæ Christianæ capitibus institutas, quæstionibus quibusdam secundariis locupletare: quarum eas quæ vel ob rei ipsius de qua quæritur futilitatem, vel ob præposteram & audacem, de rebus arduis atque incompertis nulloque Dei verbo evidenter revelatis, curiositatem, stultæ sunt & ineruditæ, fugiendas monet Apostolus; (*1. Tim. 1. 4. & 2. Tim. 2. 16.*) quia magis ad contentionem quam ad ædificationem sunt comparatæ. quarundam autem utilis est decisio ac determinatio, verbo Dei congruens; quippe conducibilis vel ad amplificationem scientiæ Theologicæ, vel etiam ad morum hortamenta, & solamen conscientiarum: quamvis ad salutem adipiscendam non habeant fundamentalem necessitatem: sed absque salutis dispendio (licet non sine aliquo periculo & detrimento) non solum nesciantur, sed etiam negentur, atque oppugnentur, dummodo fundamentum teneatur, & funestum schismatis malum vitetur. Quis enim inficias eat magno ad augendam rerum Theologicarum scientiam, fovendamque charitatem, & ad animorum consolationem adjumento esse opulentam illam (*1. Corinth. 3.12.*) decoram & stabilem, fulgente rutilantis auri splendore conspicuam, & candido nitentis argenti lumine radiantem, ac sideriis gemmarum intermicantium facibus coruscantem structuram, super unicum verum fundamentum pulcherrimè surgentem: cujus operariis tam ampla atque immortalia præmia decernuntur? ac è diverso vilem illam sordidam & fragilem fœni, stipulæ & lignorum struem, eidem pretiosissimo fundamento inconditè superaggestam, quis neget non modo nullum cassi laboris fructum allaturam, sed etiam ædificatori periculosam esse ac detrimentosam? detrimenti enim diserta fit mentio in textu Apostolico: (*Ibid. vers. 15.*) periculum verò facilè animadvertes, si errorum istiusmodi non fundamentalium reductivam quandam cum errore aliquo fundamentali affinitatem Logico inevitabilium consequentiarum tramite investiges. quamvis enim articulum ipsum fundamentalem explicitè confiteatur, adeóque fundamentum retineat, qui errorem istiusmodi secundarium errat; periculum tamen est, ne si impotenti opinionem suam amore depereat, ab articulo illo veritatis fundamentali, quem sententiæ suæ adeò infestum & inimicum experitur, affectu paulatim alienato, in fundamentalem tandem hæresin prolabatur: vel, si turbulento sit ingenio, turbas in Ecclesia concitet. Attamen & his lignorum, fœni, stipulæ, superædificatoribus super fundamentum, si fundamento, in unitate Catholica, constanter adhæreant, salutem Dominus per Apostolum pollicetur. (*Ibidem.*) quos igitur Christus pro fratribus agnoscit, fas nobis dextram eisdem dare societatis.

Deterior est error practicus fundamentalis errore theorico vel practico non fundamentali.

13. Cum autem injusti schismatis auctores & defensores pertinaces errore fundamentali practico in Christum peccent, à fundamento avulsi: neque eis hilum ad salutem prosit quantacunque scientia aut fides charitate destitutis; ut monet beatus Apostolus: (*1. Corinth. 13.2.*) opinionum autem stipulæ de capitibus doctrinæ secundariis homines cætera orthodoxos & paci deditos à fundamento non deturbent; certum est longè deteriorem & incomparabiliter flebiliorem esse conditionem illius Ecclesiæ, quæ aureæ suæ superædificationis splendore (nedum inani fortassis imagine veri & fallaci propriæ opinionis speciositate) ita inflatur, intumescit, effertur, ut charitate neglectâ, æquanimitate depositâ, calcata Christi lege, vicinas Christi Ecclesias in fundamento orthodoxas, & pacem cum ea colere volentes, propter quasdam falsarum opinionum fundamento superædificatas stipulas, fastuosè contemnat, hæreseos insimulet, fastidiosè rejiciat, & audaciter orco adjudicet; quam illarum Ecclesiarum quæ fundamentum retinentes, licet scientiâ inferiores & in fide infirmæ sint, charitate tamen invicta pollent, & beati *Cypriani* laudatissimum imitantur exemplum. qui (ut loquitur de eo *Augustinus*) (*Augustinus epist. 48.*) in eo ipso in quo aliter sapuit, collegas diversa sentientes, nec judicandos, nec à jure communionis amovendos esse decrevit. Et illum quasi nævum sui candidissimi pectoris cooperuit ubere charitatis, dum unitatem Ecclesiæ toto orbe crescentis & copiosissimè defendit, & perseverantissimè retinuit vinculum pacis. Et huic tanto viro illud in quo errabat, propterea Dominum non aperuisse scribit alibi *Augustinus*, (*Aug. lib. 1. de baptismo contra Donatistas, cap. 18.*) ut ejus pia humilitas & charitas in custodienda salubriter Ecclesiæ pace patesceret, & non solum illius temporis Christianis, sed etiam posteris ad medicinalem notitiam signaretur.

14. Consensum in fidei Catholicæ & salvificæ fundamento definit *Leonhartus Hutterus*, (*Hutter. Irenic. cap. 12. in fine capitis.*) in suo Irenico, Consensum revera in iis doctrinæ Christianæ capitibus, quæ universis & singulis fidelibus ad salutem æternam in Christo

 conse-

consequendam, scitu credituque sunt necessaria, & absque quorum fide nemo servabitur. Inter quos hujusmodi est Consensus, quamvis in secundariis dissentiant, eos *Hutterus* in Irenico, initio capitis 13. & *Meisnerus*, ac *Gerhardus*, locis superius citatis, agnoscunt debere colere inter se pacem Ecclesiasticam.

Consensus in fidei fundamento.

Est hujusmodi consensus inter Lutheranas, aliasq; Euangelicas Ecclesias.

15. Atqui hujusmodi est Consensus inter Lutheranas, aliasque Euangelicas Ecclesias. Id quod, tametsi illi ἄγαν φορτικῶς inficiantur; nobis tamen à feralis illius & infausti certaminis tumultu ac pulvere longè dissitis, & in hoc tranquillo recessu (quem nobis clementissimus veritatis & pacis Deus noster, sub felicissimo religiosissimi & sapientissimi Regis nostri *Caroli* regimine, benignè indulsit) utriusque partis doctrinam & argumenta, per eam gratiam quæ nobis data est, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ, sedulò ac seriò, pie & sincerè, in conspectu Dei, intuentibus ac perpendentibus, atque ad Dominicam stateram examinantibus, persuasissimum est. Nec aliter legitimam sive Ecclesiæ universalis, sive omnium reformatatum Ecclesiarum, Synodum (cui nostram sententiam subjectam volumus) pronunciaturam confidimus. Idem fuisse majorum nostrorum Ecclesiæ Scoticanæ Pastorum ac Doctorum constans judicium, declaravit piæ recordationis popularis noster *Thomas Smetonius*, sacrarum literarum in Academia Glasguensi quondam Professor, in responsione ad *Archibaldi Hamiltonii* apostatæ dialogum, quæ auctoritate publicâ in lucem typis evulgata est, Edimburgi, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono: quo in opere paginâ centesimâ sextâ; Accedunt (inquit) Germani; unam si excipias de Domini cœna disceptationem. Et paginâ centesima septimâ; Non satis adhuc nobis cum Germanis convenit de præsentia corporis Christi in sacra cœna. Sed minor tamen est isthæc contentio, quàm ut Ecclesiarum nostrarum unitatem, & in præcipuis fidei capitibus consensum dissolvat. Hæc *Smetonius*, ad objectionem Papisticam de Ecclesiarum reformatarum odio & dissensione.

Thomas Smetonius.

Conventus Marpurgensis.

16. Nec aliter olim *Lutherus*, *Melanchthon*, *Ionas*, *Osiander*, *Brentius*, *Agricola*, *Oecolampadius*, *Zuinglius*, *Bucerus*, & *Hedio*, in conventu Marpurgensi, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo nono. Et quanquam (inquiunt) in eo (an verum corpus & sanguis Christi corporaliter sit in pane & vino) hoc tempore nondum consensimus: tamen utraque pars, quantum omnino ferre potest cujusq; conscientia, charitatem mutuam præstare debet. Utraque etiam pars Deum omnipotentem sedulò invocare debet, ut per Spiritum suum nos in vera sententiâ confirmare velit. Amen.

Philippus in consiliis à Christophoro Pezelio editu anno Domini 160~. part. 1. pag. 245. & pag. 247. & 248. pag. 326.

17. Et *Philippus Melanchthon*, epistola ad *Iohannem Agricolam Islebiensem*, anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quinto, scribens de controversia sacramentaria; Mihi quidem (inquit) re ipsa videntur non discrepare à nostra sententiâ. Et epistola ad *Iohannem Brentium*, 21. Januarii eodem anno; Video (inquit) multa veterum scriptorum testimonia esse, quæ ab q; ulla verborum ambiguitate explicant mysterium cœnæ Dominicæ περὶ τύπου καὶ τροπικῶς, contrariæ autem sententiæ sunt ἢ νεώτεροι, ἢ νόθοι. Et suadet ζῶντι τῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ, ut hac via fiat concordia sine ulla sophisticâ. Et in epistola ad *Vitum Theodorum*, anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo octavo. Ego (inquit) ne longius recederem à veteribus, posui in usu sacramentalem præsentiam; & dixi, datis his rebus, Christum verè adesse & efficacem esse. id profectò satis est.

18. Atque huic nostro judicio constare insuper rationem justam stabilem & evidentem, ex ipsarum controversiarum debitâ consideratione desumtam, omnibus æquis rerum æstimatoribus, ipsisque adeò Lutheranis, quotquot inter eos humili & sincero veritatis & pacis amore ducuntur, res ipsa, ut speramus, fidem faciet. Accedente veterum Catholicorum consensu manifesto, de quorum salute æternâ neutra pars dubitat; quibus tamen præter corporalem visibilem sacramenti visibilis, & spiritualem invisibilem rei sacramenti sive corporis & sanguinis Christi præsentiam & manducationem, nulla tertia cognita vel credita fuit. Propter istarum autem duarum manducationum combinationem in conviviis dignis, orthodoxi Patres dixerunt & visibile sacramentum spiritualiter intelligi, spiritualiter manducari, & rem invisibilem, nempe corpus Christi (quod nunc vilibus nostris non patet) manducari visibiliter, non quidem in se ipso, sed in sacramento. Neque in sacris scripturis ulla reperitur mentio alicujus tertii generis præsentiæ & manducationis in sacra cœna Domini. quamvis indignè sumentes, sive baptismum, sive Eucharistiam, non communem accipiant aquam, neque communem cibum, sed verum sacramentum, & condemnationem sibi accersant: quia indignè præsumserunt ad Christi accedere sacramenta. Tales autem visibiliter quidem in sacramento, & sacramento tenus; non autem reverà corpus Christi in ipsa veritate manducare, & ejus sanguinem bibere, scripsit Augustinus: & manducare panem Domini, non autem panem Dominum. Cujus aliorumque Patrum insistens vestigiis Rupertus Abbas Tuitiensis ait, in illum, in quo fides non est, præter visibiles species panis & vini nihil de sacrificio pervenire. qui tamen fateri non recusat, panis & vini substantiam Christo sedenti ad dextram Patris veraciter esse concorporatam. Separatim verò tradi corpus & sanguinem, novum esse prorsus & inauditum universæ veteri Ecclesiæ, scripsit *Melanchthon* ad *Vitum Theodorum*.

Augustinus tract. 26. in Euang. Iohan. & serm. 2. de verbis Apostoli.

August. tract. 26. in Euang. Ioh. Aug lib. 21. de civ. Dei, c. 25. & tract. 26. & 59. in Euang. Ioh. serm. 28. & 33. de verbis Domini, serm. 2. de verbis Apostoli. Rupert. lib. 2 de divinis officiis, cap. 9 & eodem lib. cap. 2. Philip. in Consiliis, part. 1. pag. 327.

19. Quin & *Augustinus* disertè affirmat, Christum secundùm præsentiam corporalem simul & in Sole, & in Luna, & in cruce esse non potuisse. Numquid propterea sanctum illum Patrem cœlo censebimus exclusum, tanquam fundamentali quodam errore à fundamento avulsum? absit.

Aug. lib. 20. contra Faustum, cap. 11. Vide inferius, hypomnema de Omnipotentia Dei. §. 30.

20. In verbis Dominicis institutionis sacræ cœnæ, nulla fit mentio præsentiæ corporalis corporis Domini in eodem planè loco cum pane, seu localis (hoc enim sensu *localem* dici permittit *Gerhardus*,) neque manducationis ejusdem oralis & corporalis ore corporis, quæ sit etiam indignis communis; sed tantummodo jubentur discipuli accipere & edere panem illum εὐχαριστηθέντα, quem ille vocat corpus suum; idque facere in Domini recordationem. quæ verba Domini reverenter amplectimur, neque de eorum veritate, aut Christi loquentis veracitate, vel ejusdem omnipoten-

Gerhardus, loco de S. cœnâ. num. 106.

tiâ,

tia, ullam patimur à quoquam litem moveri: hoc enim esset directè in fundamentum impingere: at verò quam adferunt fratres Lutherani eorum verborum interpretationem, eam articulis fidei fundamentalibus non accensemus; tum ne sine literis fidei fidem nobis condere, tum ne veteres orthodoxos Christianos, quibus vel incognita vel improbata est ista expositio, temerariâ præsumtione damnare, & à Deo non occisos occidere videamur. Nec audemus graviora onera conscientiis Christianorum injicere, quàm sunt à Christo manifestè imposita. Neque quod rem cœlestem, sacramento visibili significatam, faciunt sacramenti propriè dicti partem essentialem, & quidem cum signo visibili localiter (licet non circumscriptivè, seu dimensivè) conjunctam, capitibus doctrinæ Christianæ fundamentalibus annumerandum concedimus; iisdem adducti rationibus. Sacramentum definientes, semper & ubique omnes doctores Christiani, ipsique adeò Lutherani, illud in signorum sensibilium ordine collocârunt. Sacramentum (inquit *Rabanus Maurus*) ore percipitur; virtute sacramenti interior homo satiatur. Sacramentum in alimentum corporis redigitur; virtute autem sacramenti æterna vita adipiscitur.

Rabanus lib. 1. de institutione clericorum, cap. 31.

Consensiones de Eucharistia.

21. Certè ad retinendum in doctrina de cœna Dominica fundamentum, abundè sufficiunt ea, de quibus inter nos convenit. Nam de Eucharistia omnes Ecclesiæ Euangelicæ consentiunt.

1. Esse sacramentum, non autem sacrificium propitiatorium. *Confess. Augustan. Confess. Saxon.* & *lib. Concord.*

2. Sacramenta non tantùm esse notas professionis nostræ inter homines; sed multò magis esse signa gratiæ & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandam fidem, in his qui utuntur, proposita. *Confess. Augustan. art.* 13.

3. Celebrandam esse Eucharistiam in aliquo cœtu piorum eam sumentium; neque faciendas esse privatas Missas. *Confess. Augustan. de Missa. Confess. Saxon. cap.* 15. *Confess. VVirtemberg. cap.* 6. *de Eucharistia.*

4. Manere post consecrationem substantiam panis, & substantiam vini; neque fieri transsubstantiationem. *Artic. Smalcald.* 6. & *Confess. VVirtemb. cap. de Eucharistia.*

5. Omnibus & singulis etiam laïcis adultis fidelibus, crebrò utendum esse hoc sacramento, eisque dandum in utrâque specie. *Confess. Aug. cap. de utrâque specie. Art. Smalc. & Luther. in Catechismo majore, cap. de sacramento altaris. lib. Concord. in epitome, cap.* 7.

6. In verbis Domini sacramentum instituentis, & verbis Apostoli Pauli eandem institutionem repetentis & interpretantis, de pane cœnæ corpus Christi, & de poculo sanguinem Christi prædicari. *Chemnitius in Fundamentis SS. Cœnæ, cap.* 4.

7. Panem & vinum in cœna esse verum corpus & sanguinem Christi: art. Smal. 6. sacramentum altaris esse non imaginarium, sed verum corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi; & panem ac vinum, accedente ad illa Dei verbo, esse hoc sacramentum. *Lutherus in Catechismo majore.*

8. Panem intelligi verum panem manentem quoad suam substantiam, & corpus Christi intelligendum esse verum illud substantiale corpus, quod ex virgine assumsit & in cruce pro nobis obtulit. Et verbum *est*, quo de pane prædicatur Christi corpus, accipiendum esse non fallente aut elusorio, sed veraci & simplicissimo sensu, quoad enunciationis hujus patitur natura, quo una substantia de alia substantia disparata prædicatur in casu recto. Atque adeò necesse esse, ut secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi sit; ut loquitur *Augustinus*, epist. 23. ad *Bonifacium. Chemnit. fundam. cap.* 4.

9. Propter sacramentalem quandam unionem, panem & vinum esse verè, nempe sacramentaliter, corpus & sanguinem Christi. *Concord. in epitome articulorum controversorum, cap.* 7. *Hutter. loc. com. art.* 19. *quæst.* 5.

10. Hanc unionem sacramentalem non esse transsubstantiationem, neque consubstantiationem, sive impanationem, vel commixtionem substantiarum, neque contactum, neque parvi cujusdam corpusculi sub pane delitescentis inclusionem, neque unitatem unius massæ, neque ad panem aut vinum extra usum cœnæ localem aut durabilem affixionem aut copulationem; neque esse panis & corporis Christi unionem personalem. *Hutter. loc. comm. art.* 19. *cap.* 1. *quæst.* 4. *Conrad. Dieteric. Institut. Catechet.*

11. Esse aliquam veram & mysticam panis sacramentalis & corporis Christi, in hujus sacramenti legitimo usu, conjunctionem seu unionem sacramentalem, qualem intercedere convenit inter signum verax practicum efficax à Deo institutum & rem signatam: adeò ut visibile sacramentum seu panem visibiliter sumentes, & spiritualiter intelligentes, eo vivificentur; ut loquitur *Augustinus*: Si quis autem hac spirituali refectione destitutus maneat, id vitio vertendum sit illi ipsi homini, οὐχ' ἱεροπρεπῶς μετέχοντι τῶν ἱερῶν: ut verbis utamur *Dionysii*, sive, ut loquitur *Clemens*, οὐ φάγοντι λογικῶς τὸν ἄρτον ὃν κλάσας προέθηκεν ὁ σωτήρ. Rectè enim monet *Dionysius*, instituta ac tradita nobis esse à Domino symbola hæc sensibilia, εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ θειοτέραν ἡμῶν ἀναγωγήν. Unde illa hortatio in liturgiis, *sursum corda*; & responsio, *habemus ad Dominum*. De hac unione inter omnes Ecclesias convenit. quod autem ulterius Lutherani de quadam panis & corporis Christi substantiali, & locali, & essentiali conjunctione philosophantur, per quam fiat ut etiam indigni convivæ non solum symbola, sed etiam ipsum Christi corpus & sanguinem corporaliter sumant; id, ut neque in sacris literis revelatum, neque Catholicæ antiquitati cognitum, negant reliquæ Ecclesiæ in dogmatum fundamentalium numero habendum esse: nec immeritò; sive illud verum sit quod docent Lutherani, sive à veritate alienum. Conscientiæ satis est (inquit *Philippus Melanchthon*) quod in usu, datis his rebus pane & vino, detur corpus & sanguis Domini, atque ita Christus verè adsit in nobis & sit efficax. Hæc conjunctio est sacramentalis. Hæc *Philippus*, in Consiliis à *Pezelio* editis, parte secundâ, pagina centesima quinquagesima secundâ.

Aug. in Psal. 98.

Dionysius Areopag. lib. de Eccles. Hier. cap. 3.

Clemens Alexand. lib. 1. Stromatum.

Dionysius cap. 1. de Eccles. Hierar.

22. Consentiunt etiam Christum θεάνθρωπον in celebratione suæ cœnæ non quidem physicè seu geometricè, neque localiter ac dimensivè, neque per inclusionem in pane & vino, neque per confusionem aut per mixtionem cum pane & vino, neque per transsubstantiationem; verè tamen ac 12. *Consensio.*

ac realiter adesse, nec institutioni suæ deesse, sed verè dare fidelibus convivis non solum visibile sacramentum, ore corporis sumendum; sed etiam rem sacramenti, id est, verum suum substantiale ac naturale corpus & sanguinem, verè manducandum ac bibendum. *Chemnitius in examine Concil. Trident. parte secunda, & in Fundamentis, cap.4.*

Hypomnema de spirituali manducatione Christi.

23. Non enim acceptione effectorum tantùm ex nostra cum Christo conjunctione promanantium, ut remissionis peccatorum & vitæ æternæ, perficitur spiritualis manducatio, sicut nonnulli ex Lutheranis statuere videntur; sed præcedit (ut natura saltem prior) ipsius substantiæ Christi (verbo nobis & sacramento per omnipotentem Spiritûs Sancti adsistentiam, & efficaciter operantem virtutem revera exhibitæ) realis sumtio & manducatio ore cordis, seu fide, quam Basilius vocat νοητὸν στόμα τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου. Hæc autem spiritualis manducatio, quâ substantia substantiam fide manducat, ita ut caro Christi manducanti sit verè cibus, & Christus per fidem habitet in corde credentis, non est nuda conceptio mentis, quomodo fas nobis cogitare seu mente concipere ipsum Diabolum, quem tamen non manducamus: neque est sola imaginis consideratio, seu rei conspectio in imagine, quomodo absentis hominis, aut crocodili, vel hydræ imaginem intuentes cogitamus etiam rem ipsam, cujus est ea imago: neque solo constat affectu, quomodo cor est ubi ejus thesaurus est, & amantes, licet locis dissiti, adsunt sibi invicem, & conjuncti manent dilectione: neque est effectorum seu fructuum (ut jam diximus) ex nostra cum Christo concorporatione in nos promanantium acceptio; hæc enim non manducatio, sed manducationis effectum est vel fructus, sicut corporis refectio & corroboratio effectum & fructus est manducationis corporalis. Sed est vera realis & substantialis apprehensio & applicatio ipsius Christi, per quam verè realiter substantialiter, spirituali & supernaturali modo (quem novit & adhibet omnipotens Deus) ipsum Christum recipimus, eoque vescimur, eidemque verè realiter substantialiter concorporamur: & inde saluberrimos illos fructus ubertim percipimus, ut maneat ipse in nobis & nos in illo, & justitiam pacem gaudium vitamque æternam in illo, & ex illa cum illo conjunctione obtineamus.

Basilius in Psal. 33. Ioan. 6. 55. Ephes. 3. 17. Matth. 6. 21. Ioan. 6. 56.

24. Sic in publicis suis Confessionibus docent nostræ Ecclesiæ, literarum sacrarum auctoritate suffultæ.

Verba Confessionis Helveticæ, de spirituali manducatione Christi. Ioan. 6. 35, 56, 57.

Sicut oportet cibum in nosmet-ipsos edendo recipere, ut operetur in nobis, suamque in nobis efficaciam exserat, cum extra nos positus, nihil nobis prosit; ita necesse est nos fide Christum recipere, ut noster fiat, vivatque in nobis, & nos in ipso. Dicit enim, Ego sum panis vitæ. qui venit ad me, non esuriet; & qui credit in me, non sitiet unquam. *Item,* qui ederit me, vivet & ipse propter me: ac manet in me, & ego in ipso. *Ex quibus omnibus claret, nos, per spiritualem cibum, minimè intelligere imaginarium, nescio quem cibum, sed ipsum Domini corpus pro nobis traditum, quod tamen percipiatur à fidelibus, non corporaliter, sed spiritualiter per fidem. In qua re sequimur per omnia doctrinam ipsius Salvatoris Christi Domini, apud Iohannem in capite sexto. Et hic esus carnis & potus sanguinis Domini, ita est necessarius ad salutem, ut sine ipso, nullus servari possit. Fit autem hic esus & potus spiritualis, etiam extra Domini cœnam, & quoties, aut ubicunque homo in Christum crediderit.* Confess. Helvetic. cap.21.

Verba Confessionis Gallicanæ.

25. *Dominus noster Iesus Christus verè nos pascit & nutrit carne suâ, & sanguine, ut unum cum ipso facti, vitam cum ipso communem habeamus. quamvis enim nunc sit in Cœlis, ibidem etiam mansurus, donec veniat mundum judicaturus; credimus tamen, eum arcanâ & incomprehensibili Spiritus sui virtute nos nutrire & vivificare sui corporis & sanguinis substantiâ per fidem apprehensâ. Dicimus autem hoc spiritualiter fieri, non ut efficaciæ & veritatis loco, imaginationem aut cogitationem supponamus: sed potiùs, quoniam hoc mysterium nostræ cum Christo coalitionis tam sublime est, ut omnes nostros sensus totumque adeò ordinem naturæ superet: denique quoniam, cum sit divinum, ac cœleste, non nisi fide percipi & apprehendi potest.* Confess. Gallic. artic. 36.

Verba Confessionis Anglicanæ.

26. *Pro certissimo habeamus, id esse animis nostris alendis corpus & sanguinem Christi, quod alendis corporibus est panis & vinum. Panem & vinum dicimus esse sacra & cœlestia mysteria corporis & sanguinis Christi: & illis Christum ipsum, verum panem æternæ vitæ, sic nobis præsentem exhiberi, ut ejus corpus sanguinemque per fidem verè sumamus. Christum asserimus, verè sese præsentem exhibere in sacramentis suis. In baptismo, ut eum induamus. In cœna, ut eum fide & spiritu comedamus, & de ejus carne & sanguine habeamus vitam æternam: idque dicimus non perfunctoriè & frigidè, sed reipsa & verè fieri. Etsi enim Christi corpus dentibus & faucibus non attingimus; eum tamen fide, mente, spiritu, tenemus & premimus. Neque verò vana ea fides est, quæ Christum complectitur, nec frigidè percipitur, quod mente, fide, & spiritu percipitur. Ita enim nobis in illis mysteriis Christus ipse totus, quantus quantus est, offertur & traditur; ut verè sciamus, esse nos jam carnem de ejus carne, & os de ossibus ejus, & Christum in nobis manere, & nos in illo.* Confessione Anglicanâ.

Aug. quomodo in cælũ manum mittam, ut ibi sedentem teneam? fidem mitte, & tenuisti: Parentes tui Iudæi tenuerunt carne, tu tene corde: quoniam Christus absens etiam præsens est. nisi præsens esset, à nobis teneri non posset. Hæc August. tract. 50. in Euang. Iohan.

Corpus Christi datur, accipitur & manducatur in cœna, tantùm cœlesti & spirituali ratione. Medium autem, quo corpus Christi accipitur & manducatur in cœna, fides est. inquit eadem Ecclesia Anglicana, in suis articulis, qui Confessioni adnectuntur, in syntagmate Confessionum, articulo 28.

Verba Confessionis Scoticanæ. 1. Cor. 10. 16.

27. *Certò credimus, in cœna Domini ritè usurpatâ, Christum ita nobis conjungi, ut sit ipsissimum animarum nostrarum nutrimentum & pabulum. Vnio hæc & conjunctio, quam habemus cum corpore & sanguine Iesu Christi in recto sacramenti usu, operatione Spiritûs sancti efficitur, qui nos verâ fide, supra omnia quæ videntur, quæque carnalia & terrestria sunt, vehit, & ut vescamur corpore & sanguine Iesu Christi semel pro nobis fracto & effuso efficit, quodque nunc est in cœlo, & in præsentia Patris pro nobis apparet. Et quamvis magna sit loci distantia inter corpus ipsius nunc in cœlis glorificatum, & nos nunc in his terris mortales; nihilominus tamen firmiter credimus, panem quem frangimus, esse communionem corporis; & poculum cui benedicimus, esse communionem sanguinis ejus: adeò ut fideles in recto usu cœnæ Dominicæ ita edere corpus, & bibere sanguinem Iesu Christi confiteamur, & certò credamus, quòd ipse in illis, &*

illi

Ioan.6.56. Ephes.5. 30. Ioan.6.57. *illi in ipso maneant, imò ita fiant caro de carne, & os de ossibus ejus: ut sicut æterna Deitas carni Iesu Christi vitam & immortalitatem tribuit; ita etiam caro & sanguis ejus, dum à nobis editur & bibitur, easdem nobis prærogativas conferat. Fideles in recto usu cœnæ Dominicæ, talem habere conjunctionem cum Christo Iesu, qualem naturalis homo non potest apprehendere, affirmamus.* Confess. Scotic. art. 21.

Verba Confess. Belgic. 28. *Iesus Christus, panis ille vivificus qui è Cœlo descendit, nutrit & sustentat vitam fidelium spiritualem, si comedatur, id est, applicetur, & recipiatur spiritu per fidem. Quàm verè autem accipimus, & tenemus manibus nostris hoc sacramentum, illudque ore comedimus (unde & postmodum vita hæc nostra sustentatur) tam verè etiam nos fide (quæ animæ nostræ est instar & manus & oris) recipere verum corpus & verum sanguinem Christi unici Servatoris nostri in animis nostris, ad vitam spiritualem in nobis fovendam, testificatur. Perficit in nobis revera, quæcunque ipse nobis his sacris signis repræsentat: quamvis modus ipse ingenii nostri captum superet, nec percipi à quoquam possit: quod videlicet omnes Spiritûs Sancti operationes occultæ sint & incomprehensibiles. Cæterum nequaquam erraverimus dicentes, id quod comeditur, esse ipsissimum Christi corpus naturale, & id quod bibitur, verum ipsius sanguinem. At instrumentum, seu medium, quo hæc comedimus & bibimus, non est os corporeum, sed spiritus ipse noster; idque per fidem. Christus itaque semper ad dextram Patris in Cœlo residet, nec ideo minus se nobis per fidem communicat. Porrò hæc cœna mensa est spiritualis, in qua Christus nobis seipsum cum omnibus bonis suis participandum offert: efficitque, ut in illa, tam illo ipso, quàm passionis mortisque ipsius merito fruamur. Animam enim nostram miseram, & afflictam, omnique consolatione destitutam carnis suæ esu ipsemet nutrit, corroborat, & consolatur: sanguinis item sui potu eam sustentat, ac recreat.* Confess. Belgic. art. 35.

In Consensu Seudomiriẽsi, *Ecclesiæ illæ Polonicæ reformatæ, omnes uno ore confitentur, in usu instituto in hac communione verè & substantialiter adesse Christum, & verè exhiberi sumentibus corpus & sanguinem Christi.*

A Domino omnipotente effectum redditur hoc opus, & est mirabile in oculis nostris. Progrediamur autem in recensendis Consensionibus.

13. Consensio. 29. Consentiunt corporis & sanguinis Christi manducationem & bibitionem effectu ipso salutiferam esse omnibus & solis verè credentibus. *Concord. in epitome. cap. 7. & Luther. in Catechismis minore & majore.*

14. Institutam esse cœnam Domini, ut eâ utentes recordatione beneficii Christi erigant & confirment suam fidem, & consolentur conscientias perterrefactas, & gratias agant, & in charitate proficiant, speque roborentur. *Confessio Augustana, cap. de Missa. Confessio Saxonica, artic. 15. Lutherus in Catechismo majore. Philip. Melanchth. in locis Theologicis, loco de cœna Domini.*

15. Thesaurum remissionis peccatorum, justitiæ & vitæ æternæ, qui nobis in Eucharistia offertur, fide accipi, & applicari, nec posse aliter quàm per fidem percipi. *Confess. Aug. art. 13. Confess. VVirtemb. cap. de Eucharistia. Luther. in Catechis. majore, cap. de sacramento Altaris.*

Supra §. 22. Attamen, ut superiùs monebamus, ista thesauri hujus in Christo nobis repositi acceptio & applicatio, non est ipsa spiritualis manducatio carnis Christi, sed ex Christo pane vitæ spiritualiter per fidem manducato vivifica refectio: non enim beneficia ista manducamus, sed Christum manducamus, eidemque incorporamur, & beneficia hæc in ipso invenimus & percipimus, *qui est factus nobis à Deo sapientia, & justitia, & sanctificatio, & redemtio. qui manducat* (inquit) *carnem meam & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. qui manducat me, vivet ipse propter me. Vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ejus est, qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, non habet vitam. Is autem habet Filium & in eo vitam, qui credit in nomen Filii Dei.* Ioan.6.57. 1.Cor.1. 30. 1.Ioan.5, 11,12. Ioan.6.47.

Nemini hoc sacramentum prodesse per alienum opus: adeóque inanem esse ejus oblationem pro peccatis vivorum & mortuorum, quæ apud Papistas in usu est, (quamvis precatio in hac celebratione facta pro vivis, etiam pro tempore sacramentum non sumentibus, non sit inutilis,) neque ipsi sumenti prodesse sumtionem Eucharistiæ ex opere operato, sine fide & pœnitentiâ sumentis. Neque etiam credenti prodesse sumtionem aut celebrationem ad remissionem peccatorum, per modum meriti; sed gratuitam in Christo remissionem accipi per fidem utentis dignè hoc sacramento. *Confess. Aug. art. 13. & cap. de Missa. Confess. Saxon. art. 15. Philip. in locis. Concord. in epitom. cap. 7.* 16.

Unumquemque debere priùs seipsum explorare antequam accedat, & monendum esse populum hujus officii à Pastoribus, & dandam Pastori operam per præviam explorationem, ut sint benè præparati; & arcendos esse ab hac sanctâ mensâ notoriè impœnitentes. *Confess. Aug. cap. de Missa. Confess. Sax. art. 15. Luther. in Catechis. majore.* 17.

In ipsa etiam celebratione servandam esse institutionem Dominicam, cum prudenti discretione actionum ac circumstantiarum necessariarum à non necessariis: Et utrisque placet illud dictum *Hugonis*, quod citat *Bonaventura* in 4. sent. dist. 10. part. 2. artic. 1. quæst. 4. *Omne sacramentum irritum reputatur, si contra institutionem celebratur.* 18.

Sacramentum hoc Christum instituisse, non ut adoretur, reponatur, circumgestetur; sed ut edatur, ac bibatur, in recordationem Domini. Sacramenti autem hujus adorationem esse idololatriam, seu artolatriam, ejusdemq; circumgestationem Pontificiis usitatam manifestam esse profanationem. *Confess. Saxon. artic. 15. Confess. VVirtemb. cap. de Eucharistia. Luther. in Catechis. majore, cap. de sacramento altaris. Concord. in epitom. cap. 7. Chemnit. in examine Concil. Trident. part. 2. ubi de veneratione sacramenti cœnæ.* 19.

Sacramenta habere rationem sacramenti, seu sacramenta esse tantummodo in usu divinitus instituto: extra usum autem divinitus institutum non habere rationem sacramenti. *Confess. Saxon. artic. 15. Philip. Melancht. in Consiliis à Christophoro Pezelio editis Neustadii, anno Domini 1600. part. 2. pag. 163. Chemnit. exam. part. 2. ubi de excellentiâ sacramenti cœnæ. & lib. fundam. cap. 3.* 20.

Perperam fieri à Papistis, quando verba institutionis tacitè recitant. Necessariam autem esse publicam recitationem verborum cœnæ Dominicæ, ut Ecclesia ex Domini verbis intelligat, quid in Eucharistia agatur, & quid ipsi sumendum 21.

 mendum

mendum offeratur,& ut fidem fuam confirmet. *Confeff. VVirtemb. cap. de Euchariftia.*

22. Non fictitiam aut umbratilem, fallacem aut imaginariam, fed veram fubftantialemque corporis ac fanguinis Domini communicationem, fub facris cœnæ fymbolis fideliter exhiberi: neque imaginatione duntaxat, aut mentis intelligentiâ corpus & fanguinem Chrifti percipere fideles convivas, fed re ipfa eo frui in alimentum vitæ æternæ. *Calvin. lib. 4. Inftitut. cap. 17. §. 19. & in confenfione cum Tigurinis, cap. 21.* [Chriftum vim carnis fuæ vivificam Spiritûs fui gratiâ in nos transfundere. *Calvin. in fecunda defenfione contra VVeftphalum.*] In cœnæ myfterio, per fymbola panis & vini Chriftum nobis verè exhiberi, adeóq; corpus & fanguinem ejus, in quibus omnem obedientiam pro comparanda nobis juftitiâ adimplevit: quo fcilicet primum in unum corpus cum ipfo coalefcamus; deinde participes fubftantiæ ejus facti, in bonorum omnium communicatione virtutem quoque fentiamus. *Calvinus, lib. 4. Inftitut. cap. 17. §. 11.*] Spiritualem vitam incomprehenfibili Spiritûs virtute ex carnis Chrifti fubftantiâ in nos diffundi. Subftantialiter nos pafci Chrifti carne & fanguine. *Calvin. lib. de vera participatione carnis & fanguinis Chrifti in facra cœna. §. venio nunc ad Gallum.*] Et hanc effe communem Ecclefiarum noftrarum doctrinam, oftendimus fuperiùs in hypomnemate ad Confenfionem 12.

23. Mandationem facramentalem & corporalem (qualifcunque & cujufcunque rei illa fit) dignis pariter indignifque communem, nifi accedat manducatio fpiritualis, non modò inutilem effe, fed etiam exitiofam: & folis dignis eam prodeffe per manducationem fpiritualem. Manducationem verò fpiritualem folis bonis competere, femperque effe falutarem, five fola fit, five cum orali, feu cum facramentali conjuncta. *Luther. in Catech. majore, cap. de facramento altaris. Concord. in epit. cap. 7. Chemnit. in fundam. cap. 3.*

24. Solam fpiritualem manducationem cum facramenti contemtu non poffe confiftere. *Luther. in Catechif. majore, Philip. loco de cœna Domini.* Rectè *Hugo*, Spiritualis (inquit) manducatio, quæ verâ fide percipitur, fine facramentali, ubi non eft contemtus religionis, fufficit.

Hugo de S. Victore in Speculo Ecclefiæ, cap. 7.

25. Nullam illis convivis deeffe manducationem in cœna à Chrifto inftitutam, vel ad falutem neceffariam, vel ad legitimam facramenti celebrationem pertinentem, qui ritum à Chrifto inftitutum fervant θεοπαραδότως, fumentes & manducantes ore corporis panem Euchariſticum, & fpiritualiter ore interioris hominis manducant corpus Chrifti. Nam corporalem illam corporis Chrifti manducationem, dignis pariter indignifque communem, (fi qua fit) haberi infallabiliter per vifibilem illam manducationem panis. *Concord. in epit. cap. 7. Chemnit. in fundam. cap. 3. Hutter. Irenic. cap. 13. & locor. comm. art. 19. cap. 1. quæft. 4.*

26. Eum qui corporaliter manducat facramentum, & habet fidem in illa Domini verba, *Pro vobis datur & effunditur in remiffionem peccatorum*, illum verè dignum effe, ac probè paratum, & uti hoc facramento dignè. *Luther. in Catech. minore.* Nullum fidelium, qui fua peccata cum pœnitentia agnofcit, & vivâ fide in Chriftum credit, facram Domini cœnam ad judicium fumere, quantâcunque fidei imbecillitate laboret. *Concord. epit. cap. 7.* quod tamen ita intelligendum eft, ut non fentiatur dignus, qui ulli effato Dominico fidem exiftimet derogandam: quamvis de interpretatione effati illius in diverfas abire poffint fententias, abfque errore fundamentali, homines digni, adeóque de Chrifti loquentis veracitate neutiquam dubitantes.

Manducationem, communionem & præfentiam corporis Chrifti fpiritualem & falutiferam non impediri locorum intervallis. *Hutter. in Irenic. cap. 13.* [Vide confenf. 31.] 27.

Corporis Chrifti in S. cœna manducationem veram realem ac fubftantialem nullam effe, quę fiat per commolitionem, deglutitionem, digeftionem, aut aliquo naturali vel terreno modo (qualis eft manducatio fymbolorum & aliorum ciborum;) fed omnem veram realem fubftantialem corporis Chrifti manducationem exerceri myftico, fupernaturali & cœlefti modo. *Concord. in epitome articulorum controverforum, cap. 4. Chemnit. in fundam. cap. 3. Hutter. in locis, & Irenic. cap. 13.* 28.

Spiritualem manducationem corporis Chrifti effe atque adeò jure dici veram ac realem; quia verè ac realiter in cœna corpus & fanguis Chrifti à fidelibus convivis non tantùm facramentaliter, fed etiam fpiritualiter, manducatur & bibitur. *Chemn. fundam. cap. 3.* 29.

Spiritualem Chrifti in cœna manducationem effe dignitate fuperiorem, & effectuum realium nobiliffimorum reali productione efficaciorem omni alia manducatione: & Chriftum in fua ipfius fubftantiâ nobis arctiùs uniri per accedentem manducationem fpiritualem, quàm per manducationem corporalem in feipfa fpectatam, five ea fola fit, five cum fpirituali conjuncta. Hæc confenfio ex fuperioribus aliquot confenfionibus manifefta eft. 30.

Quæftionem non effe, quid Dei potentiâ fieri poffit; fed quid verbis illis Teftamenti fui in SS. cœnæ inftitutione Dominus difcipulis intimatum voluerit. *Chemnit. fundam. cap. 3. Calvin. lib. 4. Inftitut. cap. 17. §. 24.* Et mirabile effe divinæ omnipotentiæ opus fpiritualem illam noftri cum Chrifto conjunctionem, quæ neque folâ cogitatione aut mentis intelligentiâ perficitur, neque corporalem in eodem nobifcum loco Chrifti præfentiam poftulat, neque ullis locorum intervallis impeditur. *Chemnit. cap. 3. fundam.* 31.

30. Næ ille humanitatis jura palàm violat, & officii Chriftiani defertor manifeftarius eft, quicunque fratres, omnipotentiam divinam diferte atque apertè, toto pectore ac pleno ore confitentes, non verecundatur deteftandæ hærefeos, tanquam divinæ omnipotentiæ negatores ideò acceffere, quòd ipfius placitum aliquod evidenti verbi Dei teftimonio deftitutum, inevitabilem exiftiment includere contradictionem, atque adeò quod illo dogmate credendum proponitur, prorfus effe impoffibile: cum interim de omnipotentia Dei nulli dubitent: adeò ut fi alicujus hac in parte culpæ affines fint, ea non omnipotentiæ divinæ inficiatio fit, fed injufta fortaffe dogmatis illius rejectio, ex falfa hypothefi, quâ illud contradictoria fimul conglomerare autumant. Meritò fanè fatetur *Balthafar Mentzerus*, Theologus Lutheranus, Deum nec velle, nec poffe quicquam fuæ naturæ contrarium. Et *Hutterus* concedit, Deum

Hypomnema de omnipotentia Dei. Vide lib. 11. cap. 7.

Mentzerus in exegefi Auguftanæ Confeffionis, art. 1. fect. 4.

Hutterus Irenico, cap. 24. Deum non posse facere aut velle contradictoria simul; hoc enim non esse potentiæ, sed impotentiæ. Nempe testantur sacræ literæ, Deum omnipotentem (cui omnia possibilia sunt, cui nihil impossibile est) non posse abnegare seipsum. *2. Timoth. 2, 13. Tit. 1. 2. Heb. 6. 18.* Non posse mentiri. Deus lux est, in eo nullæ sunt tenebræ. *1. Ioh. 1, 5. 1. Ioh. 2, 21.* Nullum mendacium est ex veritate. quicquid uni attributo Dei essentiali repugnat, illud Deus velle aut facere non potest: Contradictoria autem esse simul vera, repugnat entitati & veracitati Dei, à quo promanat & in quo exsistit omnis, quæ rebus creatis competit, entitas & veritas. Deus ὁ ὤν, & ἡ αὐτοαλήθεια, non est ναὶ καὶ οὔ, sed ναὶ ἀμήν. quamvis igitur omnia possit τὰ ἀνήκοντα ὑπὲρ ἀνθρωπίνην κατάληψιν (ut verbis utamur beati *Athanasii*;) tamen (ut loquitur *Henricus Gandavensis*) non potest Deus facere, ut sint contradictoria simul vera. *Henricus Gandav. quolibet, 15. qu. 1.* Sic omnes Scholastici. Hinc illud dictum *Bonaventuræ*; *Bonav. in 4. sent. dist. 10. parte 1. qu. 4.* Per miraculum nunquam separatur definitio à definito. Cujus communis axiomatis rationem hanc reddit *Thomas*; quia separare definitionem à definito, est ponere duo contradictoria esse simul. *Thom. in 4. sent. dist. 44. qu. 2. art. 2.* Huc pertinent illa *Augustini* verba; Deus omnipotens est; & cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest, & quod ait Apostolus, negare seipsum non potest; quam multa non potest, & omnipotens est. *Aug. lib. 1. de symbolo ad Catechumenos, cap. 1.* Et ideo omnipotens est, quia illa non potest: nam si mori posset; non esset omnipotens: si mentiri, si falli, si fallere, si iniquè agere, non esset omnipotens: quia si hoc in eo esset, non fuisset dignus qui esset omnipotens. Quocirca (ut sapienter monet beatus *Athanasius*) non debemus τὰ οὐκ ἐφαρμόζοντα τῇ θείᾳ φύσει φάσκειν γεγονέναι. *Athanas. adversus eos, qui naturæ carnis Confessores loco Trinitatis quaternitatem dicunt dicere. Tom. 2. oper. Athanas. pag. 301. edit. Paris. Græcol. in fol. anno Domini 1627.* Neque τὸ δυνατὸν τοῦ Θεοῦ πρὸς κατασκευὴν ἀπρεποῦς ἐννοίας λαμβάνειν. Non licet τὰ ἀπρεπῶς παρ᾽ ἀνθρώπων καινοτομούμενα βεβαιοῦν τῷ λέγειν, ὅτι πάντα δύναται ὁ Θεός. Sicut è diverso nefas est, ὅσα καὶ ἁρμόζοντα τῷ Θεῷ καὶ σωτήρια καὶ θεοπρεπῆ καὶ φιλάνθρωπα, καὶ παρὰ τῆς ἁγίας γραφῆς εὐσεβῶς κηρυσσόμενα, ταῦτα πρὸς τὸ ἀδύνατον μεταφέρειν. Præsentiam & manducationem spiritualem corporis Christi, tum in usu S. cœnæ, tum extra ejus usum, non solum veram & realem, sed etiam substantialem esse, non obstante locorum intervallo, docent nostri Theologi, nixi Dei verbo & omnipotentiâ. Carnis autem Christi omnipræsentia vel multipræsentia corporalis in pluribus locis simul, quam Lutherani tuentur, nostris Theologis (cum *Augustino*) videtur impossibilis. *Aug. lib. 20. contra Faustum, cap. 11. supr. §. 19. vide etiam Aug. epist. 6. & epist. 57.* Non quod negent Dei omnipotentiam; de qua perspicua & plena inter utrosque consensio est, & à quo pars utraque pro sua doctrinâ argumentum sumit, ut controversia fundamentalis aut divinæ omnipotentiæ negatio hîc nulla inveniatur: sed quod dogma illud quod negant, putent inevitabili laborare contradictione, seu, ut vulgo loquuntur, implicare contradictionem; neque ullo S. Scripturæ evidenti testimonio ab hac absurditate liberari. De hac secundaria controversiâ Synodus generalis pronunciet, vel amicis inter Theologos colloquiis transigatur. At in fundamento consensum interea agnoscamus, & servemus unitatem Spiritûs in vinculo pacis. *Ephes. 4. 3.*

31. In recensendis autem Ecclesiarum Euangelicarum de SS. cœnæ Dominicæ mysterio consensionibus, non ea mens nobis, ut omnia illa in quibus consentiunt, pro fundamentalibus doctrinæ Christianæ capitibus habeantur: sed id solum nobis propositum fuit, ut omnibus æquis judicibus manifestum fieret, posse hominem Christianum ea sola tenentem de hoc sacramento, de quibus inter omnes Euangelicas Ecclesias convenit, dignè & fructuosè accedere ad mensam Domini, & sacramentum sumere ad salutem suam æternam: quamvis quæcunque aliæ circa hoc mysterium quæstiones agitantur, aut assertiones proponuntur, de corporali præsentiâ & manducatione etiam indignis communi, vel nesciat, vel non credat: atque adeò eas quæstiones & assertiones non esse fundamentales, in quibus à reliquis Euangelicis Lutherani dissentiunt de hoc mysterio. *Hutterus Irenici cap. 3.* In quibus tamen *Leonhartus Hutterus* primarium collocat erroris dogma eorum, quos inde nominat Sacramentarios.

32. *Nostrorum candor.* Quia autem queri solent de flexuosa, lubricâ & insidiosâ, ut ipsis videtur, nostrorum hominum tractatione & professione consensus: nos, ut viros gravissimos & ab omni fraude alienissimos hoc levemus opprobrio, & scrupulum hunc ac suspicionem paci inimicam alterius partis piis & pacificis fratribus eximamus; age paucis ostendamus, nullam esse justam hac in parte causam diffidentiæ. Nam qui ajunt, se credere, dignis in celebratione cœnæ convivis Christum præsentem esse, dari ac sumi verè, realiter, substantialiter, & mox addunt, spiritualiter; illi non simulant consensum cum Lutheranis de Christi præsentiâ corporali in eodem loco cum symbolis, ejusdemque manducatione corporali etiam ab indignis; sed palàm profitentur, non obstante ista dissensione, sufficere ad retentionem fundamenti eam doctrinam, quam pars utraque confitetur: & præsentiam ac manducationem illam spiritualem ajunt veram esse & realem ac substantialem; neque id jure negari posse. Adeò ut de reali & verâ ac substantiali manducatione & præsentiâ non sit inter eos realis, sed tantùm nominalis controversia sive λογομαχία.

33. Licitam atque adeò expedientem & prorsus necessariam esse hanc, quæ intenditur ac speratur, Ecclesiarum omnium Euangelicarum sinceram amicitiam, Christianam concordiam, pacem Ecclesiasticam, & sacrorum communionem, pari diligentiâ in reliquis, quæ obtenduntur, vel etiam revera supersunt, quæstionibus controversis demonstrare animus nobis erat; sed ne in immensam dissertatio hæc nostra molem excrescat, hæc pauca Colophonis loco subjiciemus.

34. De persona & naturis Domini nostri Jesu Christi, & proprietatibus ac operationibus, ad retinendum fundamentum sufficere judicamus ea, quæ in sacris literis expressè leguntur, *De Domini nostri Iesu Christi personâ & naturis, &c.* cum conclusionibus illis Catholicis, quas ex eisdem per consequentias evidentes, contra Samosatenianos, Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Apollinaristas, Nestorianos, Eutychianos, Tritheitas, Theopaschitas, Acephalos, Manichæos, Marcionitas, Monothelitas, Felicianos, aliosque id genus hæreticos, deduxerunt ac determinârunt veteres orthodoxi Patres in sex primis œcumenicis, & Constantinopolitano sub *Menna* Patriarchâ, & Lateranensi sub *Martino* Episcopo Romano hujus nominis primo, & Francofurtensi, aliisque ante *Caroli* Magni tempora celebratis Catholicorum Conciliis.

35. De

De prædestinatione, & gratiâ, & libero arbitrio. 35. De prædestinatione & gratiâ, de lapsu & libero arbitrio, aliisque ad eam controversiam spectantibus quæstionibus, si post sacras Scripturas, judicio Conciliorum Africanorum & Gallicanorum, in quibus hæresis Pelagiana ejusque reliquiæ olim abdicatæ sunt; & *Augustini, Prosperi, ac Fulgentii*, eisque consentientium Romanorum illorum Pontificum, qui *Augustini* ejusque discipulorum seculo floruerunt, & *Augustinum* sequuti beati *Lutheri*; si horum omnium judicio & consensu stetur, exsors erit Ecclesia erroris fundamentalis. *Hutter. locor. comm. art. 22. controversia speciali 8. qu. 2. & Irenic. cap. 13.* Scimus, Lutheranis quibusdam Doctoribus improbari quædam de hoc argumento capita doctrinæ Augustinianæ, & ipsum quoque *Lutherum* videri duriusculè quædam loquutum: fruantur illi sanè per nos suo judicio, dummodo *Augustinum* & *Lutherum*, aliosque illis consentientes Christianos ab errore fundamentali immunes esse fateantur: & tranquillè ac pacificè moderentur quod sentiunt.

Amemus veritatem & pacem. 36. Utrique meminerimus, non oportere difficultates fidei difficultatibus superaddere, nec multiplicanda esse peccata, aut miracula sine necessitate: nec verba Dei sine necessitate arctanda esse ad intellectum difficilem, ut rectè monuerunt *Durandus* & *Scotus*. *Durand in 4 sent. dist. 11 qu. 3. & Scotus ibid. qu. 3. Num. 3. 4. 15. & alibi.* Et Apostoli monitu, in eo ad quod pervenimus, eâdem incedamus regulâ, idem sentiamus. quod si quid aliter sentitis, (inquit) hoc quoque vobis Deus revelabit. *Philip. 3. 15, 16.* quibus autem revelat, nisi ambulantibus in via pacis, & in nullam præcisionem deviantibus? Inquit *Augustinus*, lib. 2. de baptismo, cap. 5. *Dico vobis* (ait Dominus noster Jesus Christus) *si duo ex vobis consenserint in terra, de omni re quam petierint, fiet eis à Patre meo qui in Cœlis est.* *Matth. 18. 19.* Unanimitatem prius posuit, concordiam pacis antè præmisit, ut optata nobis omnia contingant. *Ecce quàm bonum est, & quàm jucundum, fratres habitare in unum.* *Psal. 133. 1.* *Paullus* Apostolus sacramentum unitatis ostendit, quando unum prædicat corpus, & unam fidem, unum baptisma, unum Spiritum, unam spem vocationis nostræ, unum Dominum, unum Deum. *1. Cor. 12. 12. Ephes. 4. 4, 5, 6.* Ecclesiæ unitatem qui non tenet, teneri ab eo fidem negat beatus *Cyprianus*. *Cyprian. de unitate Ecclesiæ.* Et *Ambrosius* negat exhiberi Christo fidem ab his, qui corpus ejus distrahunt. *Ambros. libro de obitu Satyri.* Non habet Dei charitatem, qui Ecclesiæ non diligit unitatem; inquit *Augustinus*. qui etiam alibi ait, in nullo aliter sapere, quàm res se habet, Angelicam esse perfectionem, quæ nobis in hac vita non obtingit. *Aug. lib. 3. de baptismo, cap. 16. & lib. 2. cap. 5.* Sacramentum autem Eucharistiæ, de quo (proh dolor!) inter Euangelicos tam atrox bellum geritur, vocat *sacramentum pietatis, signum unitatis, vinculum charitatis.* *Tract. 26. in Euang. Iohannis.*

Epilogus. 37. Atque hæc nobis de hac concordiâ impræsentiarum dixisse sufficiat, ut, deposito fratrum odio, amotis malis suspicionibus, & pulso schismate, unitatem amemus, injurias omnes & quascunque ultro citroque illatas contumelias utrique condonemus, & veritatis simul ac pacis sincero constantique amore, tanquam celeri alarum columbæ cœlestium remigio subvecti, in mutuos amplexus, & ad sancta charitatis oscula gratanter, amanter, unanimiter, properiter convolemus. Quod nobis benignè largiatur omnipotens & Clementissimus noster Deus pacis & veritatis, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui dixit, *Beati pacifici; quoniam ipsi filii Dei vocabuntur.* *Matth. 5. 9.* Ipsi sit Gloria in secula seculorum. Amen.

Ita nos unanimiter sentire SS. Theologiæ Professores, aliique facultatis ejusdem in Academiâ Aberdoniensi Doctores, manuum nostrarum subscriptione testamur:

Johannes Forbesius, *à Corse*.
Robertus Baronius.
Alexander Scrogie.
Guilielmus Leslæus.
Jacobus Sibbaldus.
Alexander Ross.

Mantissa.

Dogmatis Lutheranorum nullum certum, & evidens, fundamentum invenitur in verbis Domini. 38. Quando ad verba Christi recurritur, invenimus quidem imperatam manducationem panis in recordationem Christi, id est, sacramenti visibilis manducationem corporalem visibilem, unà cum rei significatæ manducatione spirituali: at aliam aliquam manducationem imperari, aut corporalem & localem corporis Christi præsentiam promitti; quibus tandem Domini verbis demonstrabitur? *Dilemma.* Aut enim illa, quam Lutherani prædicant, manducatio corporis Christi corporalis una eademque est cum manducatione illa, quà jubentur manducare panem; & sic erit visibilis & carnalis; id quod ipsi negant Lutherani: aut erit diversa, & sic in verbis Christi sensu proprio ac simplici acceptis nusquam comparet. *Lutheranorum incertitudo, & opinionum dissonantia de corporali, sive orali manducatione corporis Christi.* Et hic tanta est inter eos incertitudo & explicationis difficultas, ut alii unam eandemque esse p[...]iteantur, in qua sententia fuisse videtur *Chemnitius*, cap. 3. fundamentorum. Et disertè *Cunradus Ditericus*, in suis Institutionibus Catecheticis, affirmat unâ manducatione sacramentali cum pane edi verum corpus Christi: alii constituant duas manducationes, specie diversas; ut *Hutterus*, in locis comm. art. 19. cap. 3. & in Irenic. cap. 13. & *Iohannes Gisenius*, in suo Calvinismo, disp. 18. Thesi 49. Negat interim *Hutterus*, corpus Christi per se ac propriè manducari, loc. comm. art. 19. cap. 1. quæst. 4. *Hieremias Nicolai* scribit in sua Lucerna Theologica, Dominum uno eodemque præcepto corpus suum, pani unitum, simul & junctim, ore corporeo edere jubere. Et hanc esse corporis Christi manducationem propriè dictam, Lucern. lib. 5. cap. 17. §. 3. & §. 14. Et *Balthasar Mentzerus* in sua exegesi August. Conf. in explicatione definitionis sacræ cœnæ, num. 14. ait, corpus & sanguinem Christi, propriè loquendo, seu in Grammatica significatione propriâ loquendo, edi & bibi.

39. Hæc

39. Hæc non eo à nobis in medium proferuntur, ut contentionis funem ducamus, aut oleum igni addamus, aut fratres in certamen vocemus; ſed ut certaminibus & funeſto ſchiſmati anſam omnem recidamus, ne poſthac propter quæſtiones iſtas ſecundarias, perplexas, & nullo evidenti Dei verbo ſuffultas, aut in eam partem, quam veram autumant, perſpicuè determinatas, deteſtandæ hujus ſciſſuræ fundamentalem aquam credant eſſe neceſſitatem.

Ipſe Princeps pacis, Deus benedictus in ſecula, det Eccleſiæ ſuæ pacem! Amen.

Iohannis Duræi, τ͂ εἰρηνοδιώκτου, Epiſtola.

Gratiam & Pacem.

40. Dici non poteſt, doctiſſime Forbeſi, quanto beneficio, non me, ſed Eccleſias Euangelicas affeceris ſcripto illo, quod mihi publico facultatis S. Theologicæ nomine non ita pridem fuit redditum. Hic jam peregrinationis quondam tuę fructus, in eximiis ingenii judiciique tui dotibus ad maturitatem perductus, multos paſcet & saturabit veritatis deliciis, quos concinnus ferculorum ordo & ſapidum perſpicui ſermonis condimentum ad epulas invitabit: ita nimirum decet Scribas, in regno cœlorum edoctos, ad inſtar Patrum-familias è theſauris ſuis proferre vetera atque nova. Ingratus eſſem, ſi tanti muneris præſtantiam non agnoſcerem. Sed agnoſco inſuper ſpecialem divinæ Providentiæ concurſum in re dirigenda; ita, ut eo tempore mihi tuum offerretur ſcriptum, quo id fieri convenientiſſimum erat. Habitus fuerat Cleri hoc in loco conventus: in Conventu creatus Archiepiſcopus Upſalienſis & Epiſcopus Lincopenſis; multaq; alia ad Eccleſiæ, Academiæ & Scholarum reformationem inſtituta; interque alia meum quoque concordiæ procurandæ inſtitutum publico colloquio ventilatum fuit, juſſu ſupremi Magiſtratûs. Poſtquam igitur me audiviſſent, ad ea, quæ ſinguli petebant ſuper hac re, reſpondentem; nihil nobis deeſſe viſum eſt præter confeſſionem fundamentalem fidei, ex qua ſalutaris partium in capitibus hactenus controverſis conſenſio eluceſceret. promittebat enim in reſponſo mihi publico nomine conceſſo, ſub finem colloquii, Archiepiſcopus Upſalienſis, qui actioni præſidebat, fore ut non gravatè ſuam hujus Eccleſiæ Theologi ſententiam de confeſſione (ſi quę ipſis perpendenda offerretur) fundamentali, proferrent: ſed tamen opus eſſe, ut ab exteris Eccleſiis eadem illa confeſſio approbetur: & interea ſe cum reliquis (donec idipſum fieri poſſit) cogitare de re tota velle, promiſerunt. Cum itaque in eo eſſem, ut vel ex harmonia Confeſſionum, vel ex collectis ſingulorum ſuffragiis, vel ex ipſa S. Scripturâ ſpecimen aliquod fundamentalis concordiæ ipſis exhiberem: Ecce advenit facultatis veſtræ judicium, adeò ad rem ipſam & juſto tempore, appoſitè; ut nihil ſuprà. illud ergo, Reverendiſſimi Archiepiſcopi noſtri Sanct-Andreani & veſtro nomine, illis obtuli perpendendum. Nunc dubius ſum, an hîc diutiùs manendum ſit; an verò in Daniam procedendum: nam antequam hoc veſtrum de concordia ſcriptum omnium manus pervolitare, & judicia experiri poterit, (ſolutus quippe conventus eſt,) forſan hiems hæc elabetur, quam ego Danicis Theologis non ſine fructu impendere potero. Utinam & reliqua duo capita quæ ſummatim attigiſtis, eâdem accuratione pertractaſſetis: ſpero vos publico tantum beneficium non denegaturos, qui tam feliciter hoc primum in concordiæ ſtudio penſum abſolviſtis, ut meo judicio nihil diligentius, nihil elimatius fieri poſſit. Ergo, ſi quis meis hac in parte precibus locus eſſe poſſit: ne, quam admoviſtis huic aratro, manum retrahatis, enixè contendo. multa afferri poſſunt, quæ hoc ſuadeant; ſed ego non utar argumentis apud vos, quos novi veſtrâ ſponte hiſce curis addictos. Videtis diſcordiarum, in rebus ſive Fidei, ſive Theologicæ ſcientiæ, incommoda: hæc tolli vix unquam poterunt in Eccleſiis, niſi fundamentalia à non fundamentalibus, ſi non exactè, ſaltem aliquo modo, evidenter diſtinguantur. Videtis Eccleſiarum neceſſitatem penè omnimodam, internè, externè, circumquaque, vexatarum, obſeſſarum, diſtractarum, diſſidiis, diſputationibus, hoſtibus. Videtis vota omnium piorum; ſuſpiria infirmorum; ſuffragia doctiorum; ſtudia conſiliaque eminentiorum: agnoſcitis denique Dei optimi Max. mandatum de quærenda ſectandâque Pace omnibus traditum atque injunctum. & jam perſpicitis, quàm opportunè Deus talenti vobis conceſſi uſum fructumque applicare velit, ad aliorum ædificationem. nihil addam præter vota, quibus contendam quotidie; ut hunc in vobis Spiritum atque affectum, quo publico prodeſſe ſtudetis, divina benignitas confirmare dignetur: vóſque omnibus aliis ſpiritûs ſui donis auctos, reddat in vinea ſuâ utiliſſimos & vobis & aliis operarios. Valete ab eo, qui eſt

Iſta duo capita prolixè explicata ſunt in hoc opere, libris 2. 3. 5. ubi de duabus unius Chriſti naturis, earumque proprietatibus & operationibus: & lib. 8. ubi de prædeſtinatione & gratiâ. Vide etiam lib. 11. cap. 21.

Veſtræ pietatis, atque eruditionis,

Cultor in Chriſto obſervantiſſimus,

IOHANNES DURÆUS.

Saluta quæſo meis verbis omnes in hoc opere collegas tuos.

Dabam Holmiæ Suecorum, 16. Kal. Octob. 1637.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS-QUINTUS,

DE PRIMATU PETRI Apostoli.

CAPUT PRIMUM.

Quis Primatus concessus sit Petro.



Acra Scriptura non solùm in recensendis nominibus incipit à *Petro*, sed etiam eum disertè vocat πρῶτον, *Primum*, Matth.10. 2. & alibi Apostolorum chorus sic describitur, *Simon & qui cum eo*, Marc.1.36. Ipse sæpe pro omnibus loquitur; ut Matth. 16. Johan.6. &c.& post Christi adscensionem in medio discipulorum Moderatorem agit pro electione *Matthiæ*. Act. 1. Et in die Pentecostes dicitur stetisse *Petrus* cum undecim, & loquutus esse pro omnibus, Act.2.14. Unde necesse est, primatum quendam inter Apostolos agnoscamus concessum esse *Petro* Apostolo. Primatum, inquam, ordinis, (qui in omni societate necessarius est) & cujusdā præsidentię, atque ætatis & reverentiæ. Cujus Primatus intuitu Dionysio Areopagitæ Petrus appellatur, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης, lib. de Divinis nominibus, cap. 3. (ubi etiam Paulum Apostolum magnis laudibus anteponit aliis Apostolis.) Et Basilio Seleuciensi, orat.17. Πέτρος ὁ τῶν ἀποστόλων ὁ κορυφαῖος, ὁ τῶν Χριστοῦ μαθητῶν πρωτοστάτης. Et Epiphanio, κορυφαιότατος τῶν ἀποστόλων, hæres.59. contra Catharos, capite 7. & Hieronymo, *Caput*, lib.1. contra Jovinianum. Et *Princeps Apostolorum*. in Catalogo scriptor. Eccles. cap.1. quod vocabulum græcus Hieronymi interpres Sophronius vertit, ἀρχηγὸς τῶν ἀποστόλων. Et eodem sensu Synodus Constantinopolitana sub Menna Patriarchâ, actione 4. loquens de Petro Apostolo ait, τοῦ πρώτου τῶν ἀποστόλων, & in Latina editione, *Principis Apostolorum*. ut *princeps*, in ista locutione, idem sit ac *primus*. Quo sensu frequens est usus hujus vocabuli apud scriptores Latinos. *Cicero*, libro de optimo genere Oratorum; *Græcorum* (inquit) *oratorum præstantissimi sunt ii qui fuerunt Athenis: eorum autem princeps facilè Demosthenes.* Hæc ibi. Demostheni adversarius fuit Æschines orator, & hos duos *Cicero*, eodem lib. vocat summos oratores. *Cæsar*, de bello Gallico. lib.6. *Eo tum statu res erat, ut longè principes haberentur Hedui, secundum locum dignitatis Rhemi obtinerent.* Et de bello civili, lib.1. *Quibus literis nunciisque Romam perlatis, multi ex Italia ad Cn. Pompeium proficiscebantur, alii ut Principes talem nuncium attulisse; alii ne eventum belli exspectasse, aut ex omnibus novissimi venisse viderentur.* Et eodem libro; *princepsque decima legio gratias egit.* Eodem significatu *Vellejus Paterculus*, lib.1. suæ historiæ; *Assyrii principes omnium gentium rerum potiti sunt: deinde Medi; postea Persæ; deinde Macedones; exinde summa imperii ad populum Romanum pervenit.* Hæc Paterculus. Et de ordine rogandi sententias in Romano Senatu scribens *A. Gellius*, lib.4. Noctium Atticarum, cap.10. *Ante legem*, (inquit) *quæ nunc de Senatu habendo observatur, ordo rogandi sententias varius fuit. Aliàs primus rogabatur, qui à CENS. princeps in Senatu lectus fuerat: aliàs qui designati Consules erant.* ——— *C. Cæsar in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit, quatuor solos extra ordinem rogasse sententiam dicitur. Ex eis quatuor principem rogabat M. Crassum, sed postquam filiam C. Pompejo desponderat, primum cœperat Pompejum interrogare.* Hæc *Gellius*. Hoc sensu *Petrus* Apostolorum *princeps*, id est, *primus*, Patribus quibusdam Latinè scribentibus dicitur. Nullum tamen habuit *Petrus* supra Coapostolos aut supra Ecclesiam principatum Monarchicum, qualem illi tribuunt Papistæ, *Bellarminus* & *Gretserus*, lib.1. de Pontifice, cap.10. & *Baronius*, in Annalibus, anno Dom. 33. & alii. Summa enim sub Christo data homini potestas Ecclesiastica est potestas Apostolica. Posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, πρῶτον ἀποστόλους, secundò Prophetas, &c. 1.Cor.12.28. ideo non immeritò fatetur *Bellarminus*, præeunte *Cyrillo*, in Apostolica auctoritate contineri omnem potestatem Ecclesiasticam, *Bellarm.* lib. 4. de Romano Pontifice cap.25. Et ibidem agnoscit, præeuntibus *Cypriano* & aliis Patribus, Apostolis omnibus dari per illa verba, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*; quod Petro fuerat promissum per illud, *Tibi dabo claves*; & postea exhibitum per illud; *pasce oves meas.* Atque adeo omnibus datam esse jurisdictionem plenissimam, etiam exteriorem, immediatè à Domino. Et Apostolicam dignitatem, quæ omnibus data est, esse primam & supremam dignitatem in Ecclesia. Vide Irenicum nostrum, libro secundo, capite undecimo, propositione 15.

Matth.10. 2. Marc.1. 36.

Act.2.14. Petri Primatus.

Petrus Apostolorum Coryphaeus, Præses, caput, Princeps, id est, primus. Vide c.4. §.13.

Idonei scriptores Latini Principem *dicunt pro* Primo.

Princeps quidem, id est, primus, non tamen Monarcha fuit Petrus.

Apostolicâ dignitate, quæ omnibus Apostolis æqualiter data est, nulla sub Christo superior est in Ecclesia. vide cap. 4.§.6.

Ioan.20. 21. Matth.16. 19. Ioan.21. 15,16,17.

2. Con-

Bellarmini & Gretseri doctrina de Monarchia Petri.

2. Contendit tamen Bellarminus, hæc non obstare monarchiæ Petri. Omnes enim (inquit) fuerunt capita, rectores, & pastores Ecclesiæ universæ; sed non eodem modo, quo Petrus. Illi enim habuerunt summam atque amplissimam potestatem ut Apostoli, seu legati; Petrus autem ut Pastor ordinarius. Deinde ita habuerunt plenitudinem potestatis, ut tamen Petrus esset caput eorum, & ab illo penderent; non è contrario. Atque hoc est quod promittitur Petro, Matth. 16. cum ei soli coram aliis dicitur; *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Bellarm. lib. 1. de Romano Pontifice cap. 11. prope finem capitis. Idipsum repetit cap. 12. §. *Dices si non.* & §. *Vt autem.* In cujus loci defensione Gretserus, Petrum (inquit) vocat Bellarminus præfectum & pastorem ordinarium; quia ei in plenitudine clavium, hoc est, potestatis, successum est, & succedetur usque ad finem mundi. Reliquos Apostolos nominat legatos, & quasi extraordinarios Pastores; quia potestatis illius, quam post Petrum plenam acceperant, nullum successorem reliquerunt. Hæc Gretserus in defensione Bellarmini, lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 12. col. 562. D. Verba Bellarmini loco posterius citato, hæc sunt; Ut autem intelligeremus hanc summam potestatem collatam Apostolis omnibus, ut legatis, non ut Pastoribus ordinariis, & cum quadam subjectione ad Petrum, soli Petro dicitur, Joan. 21. *Pasce oves meas:* quemadmodum soli illi dictum erat, *Tibi dabo claves.* Claves enim Regni, ut principalis & ordinarius præfectus, tunc solum accepit, cum audivit; *Pasce oves meas.* Tunc enim etiam Apostolorum fratrum suorum cura ei commissa est. Hæc Bellarminus, lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 12. §. *Vt autem.* At certè, si sibi constare volunt Doctores isti Pontificii, cum fateantur, cum Catholica antiquitate, eandem plenissimam potestatem datam esse omnibus Apostolis, quæ Petro data est quando ei dictum est, *Pasce oves meas*, necesse est fateantur, non minus reliquis Apostolis & eorum unicuique demandatam esse curam Petri aliorumque Apostolorum, quàm Petro demandata sit cura aliorum Apostolorum. Pastores sunt omnes; (inquit Cyprianus) sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur. Cyprian. lib. de unitate Ecclesiæ.

Matth. 16. 18.

Ejusdem doctrinæ refutatio.

Cyprian.

Hilar. Pictav.

3. *Hilarius*, lib. 6. de Trinitate, sic per Apostrophen compellat Apostolos; Vos ô sancti & beati viri, ob fidei vestræ meritum claves Regni cœlorum sortiti, & ligandi atque solvendi in cœlo & in terra jus adepti. Hęc Hilarius. unde constat, ex mente Hilarii, quæ promittuntur Petro Matth. 16. intelligenda esse promitti omnibus Apostolis, & omnibus data esse.

Baronii doctrina de Monarchia Petri.

4. Bellarminus, lib. 1. de Romano Pontifice cap. 11. contendit petram illam, super quam Dominus ait se ędificaturum Ecclesiam suam. Matth. 16. esse Petrum Apostolum. Baronius pro hac interpretatione allegat multorum veterum auctoritatem, in Annalibus, anno Dom. 33. ubi etiam ex illis Domini verbis elicit principatum quendam ac Monarchiam, quam ait Dominum contulisse Petro, ac in ejus successores propagasse. Interim fatetur, Christum ipsum esse Basin, ac totius structuræ fundamentum, juxta illud Pauli; *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus:* 1. Corinth. 3. & subjungit hæc verba; Sicut nemo potest fundamentum aliud ponere præter id quod positum est, quod est Christus: ità nemo revellere aut convellere unquam poterit Ecclesię fundamentum à Christo positum atque firmatum, quod est Petrus & qui ei legitimè succedunt. Hæc Baronius. Hanc distinctionem adhibet Gretserus: Christum esse primarium fundamentum; Petrum & successores secundarium fundamentum. In defensione Bellarmini, lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 10.

1. Cor. 3. 11.

Apostoli omnes ex æquo fundamenta.

5. Respondens autem Bellarminus ad objectionem illam ex sacris scripturis & Patribus sumtam, (lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 11.) quâ dicitur, omnes Apostolos esse fundamenta Ecclesiæ non secus ac Petrus est, & æquè super omnes fundari Ecclesiam: Respondeo, (inquit,) tribus modis Apostolos omnes fuisse Ecclesiæ fundamenta, sine ullo tamen Petri præjudicio. *Vno* modo, quia ipsi primi Ecclesias ubique fundârunt: nec enim Petrus convertit ad fidem totum orbem terrarum, sed alias regiones Petrus, alias Jacobus, alias cæteri ad Christum adduxerunt. Quare beatus Paulus Rom. 15. *Sic*, inquit, *prædicavi, non ubi nominatus Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem.* Et 1. Cor. 3. *Vt sapiens architectus fundamentum posui; alius autem superædificavit.* Atque hoc modo ex æquo sunt Apostoli fundamenta. Id quod significatum credimus, Apocal. 21. *Altero* modo dicuntur fundamenta Ecclesiæ Apostoli & Prophetæ, ratione doctrinæ à Deo revelatæ. Siquidem fides Ecclesiæ nititur revelatione, quam habuerunt à Deo Apostoli, & Prophetæ. Nec enim semper revelantur Ecclesiæ novi articuli, sed in ea doctrinâ Ecclesia acquiescit, quam Apostoli & Prophetæ à Domino didicerunt, & prædicatione, vel literis, ad posteros mandaverunt. Atque hac ratione *superædificamur*, ut Apostolus ait ad Ephes. 2. *super fundamentum Apostolorum & Prophetarum.* Nec in his duobus major est Petrus cæteris, sed (ut Hieronymus ait,) super omnes ex æquo Ecclesiæ fortitudo solidatur. *Tertio* modo dicuntur fundamenta omnes Apostoli, ratione gubernationis. Omnes enim fuerunt capita, rectores & pastores Ecclesiæ universæ; sed non eodem modo, quo Petrus. Illi enim habuerunt summam atque amplissimam potestatem ut Apostoli, seu legati, &c. ut suprà. Hæc Bellarminus, lib. 1. de Romano Pontifice, capite 11. Jam si ex eis quæras, fuerintne Apostoli reliqui fundamenta primaria, an secundaria? in has redigentur angustias, ut neutrum concedere possint, salvâ eâ prærogativâ, quam Petro tribuunt. Nam primarium fundamentum est Dominus noster Jesus Christus: secundarium autem fundamentum & petram fundamentalem regentem & sustentantem totum ædificium, & quidem singulariter ac jure proprio, ajunt esse Petrum Apostolum, ejusque successores, Romanos Pontifices. Unde sequitur, reliquos Apostolos non nisi in tertio quodam ordine esse fundamenta, & ipsos Apostolos super Petrum ejusque successores Romanos Pontifices, Apostolis aliquibus contemporales, tanquam super fundamentum nobilius, ædificatos esse, & cum quadam subjectione pependisse à Petro, Petrique successore Episcopo Romano, tanquam à capite & monarchâ totius Ecclesiæ, ipsorumque adeò Apostolorum. Quod absurdum est commentum, & gratis nuper excogitatum, sine auctoritate S. literarum, & contra mentē orthodoxæ antiquitatis. Interim contradictionis laqueum

Hieronym. lib. 1. contra Iovinianum.

Bellarmini exceptio.

Ejusdem refutatio.

laqueum induere videtur Bellarminus, capite citato, dum asserit, Petro esse commissum regimen totius Ecclesiæ, præcipuè circa fidem: Et postea concedit, ratione doctrinæ non esse Petrum majorem cæteris, sed super omnes ex æquo Ecclesiæ fortitudinem solidari. Non evitabit contradictionem, nisi concesserit, regimen Ecclesiæ circa fidem concessum esse Petro cum reliquis Apostolis communiter; id quod Catholica docuit antiquitas: non autem soli Petro, ut Monarchæ singulariter; quod nuper commenta est Papistica novitas.

Bellarminus sibi contradicit.

6. Figmentum disparis successionis discutietur opportunius sequente libro. Interea de primatu ordinis, & honoris, quem secundùm sacram scripturam, cum Catholica antiquitate, concedimus Petro, notanda temporis circumstantia, & ordinis atque honoris significatio, nominum etiam, quibus Petrum orthodoxi Patres ornarunt, sensus investigandus est.

CAPUT SECUNDUM.

De circumstantia temporis, quo competebat Petro primatus ordinis, & honoris.

PRimatus Petro datus est, antequam confessionem illam ederet, Matth. 16. *Tu es Christus, Filius Dei viventis,* atque adeò antequam audiret, *Tu es Petrus, & super hanc petram. Tibi dabo claves. Pasce oves meas.* Nam jam ante disertè dicitur *πρῶτος, primus,* Matth. 10. 2. & chorus Apostolorum sic describitur, *Petrus & qui cum eo.* Marc. 1. 36. Neque quia solus loquutus est, Matth. 16. ideo factus est primus, seu Princeps, & os Apostolorum; sed quia jam erat Princeps, seu primus & os Apostolorum, & virtute, ac fervore alios anteibat: ideo solus pro omnibus respondit, dicens, *Domine, ad quem abibimus? verba vitæ æternæ habes; & nos credimus, & novimus, te esse Christum illum Filium Dei viventis.* Joan. 6. 68, 69. Et postea alio tempore; *Tu es Christus Filius Dei viventis,* Matt. 16. 16. Hinc *Ambrosius.* Cum (inquit) diceretur vulgi sententia, *Petrus* tacebat. Taces ergo *Simon*, & respondentibus aliis adhuc taces, cum ipse sis primus, qui etiam non interrogatus interrogas? ——— ubi audivit, *vos autem quid me dicitis?* statim loci non immemor sui primatum egit. Primatum confessionis utiq; non honoris: primatum fidei; non ordinis. —— Hic est ergo *Petrus* qui respondit præ cæteris, imò pro cæteris; & ideo fundamentum dicitur; quia novit non solum proprium, sed etiam commune servare. *Ambros.* lib. de incarnationis mysterio, cap. 4. Et *Eusebius* scribit, contra Simonis Magi præstigias, Romam; Deo ducente, venisse Petrum fortem & magnum inter Apostolos, & ob virtutem, reliquorum omnium præloquutorem, τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον Πέτρον. *Euseb.* lib. 2. histor. Eccles. κεφ. ιδ. cap. 13. & *Chrysostomus* ait in Matth. 16. 15. Τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων ὁ Πέτρος, ὁ πανταχοῦ θερμός, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. id est, os Apostolorum Petrus, semper fervidus, chori Apostolorum coryphæus, cunctis interrogatis, ipse respondet.

Matth. 16. 15, 16. *Vide c. 3. §. 2.* *Joan. 6. 68, 69. Matth. 16. 16.*

CAPUT TERTIUM.

De significatione ordinis, & honoris.

ORdo vel significat eam rerum dispositionem, quæ confusionem excludit: hunc ordinem commendat Apostolus, dicens, *Omnia decenter & ordine fiant.* 1. Cor. 14. ult. vel gradum & officium sacrum, ut Hebr. 7. 11. *Secundùm ordinem Melchisedec: secundùm ordinem Aaron.* Primatus ordinis Petro datus est inter Apostolos, priore illâ significatione ordinis, secundùm quam significationem Petrus primus fuit inter pares: sicut inter pares Franciæ primus olim fuit Burgundus. Posteriore autem sensu si accipiatur ordo, omnes Apostoli fuerunt primi, juxta illud, πρῶτον ἀποστόλους. 1. Cor. 12, 28.

1. Cor. 14. 40. Hebr. 7. 11.

2. Honor alicui exhibetur, vel intuitu gradûs & officii, in quo collocatus est; vel intuitu primatûs ordinis in eodem cum aliis officio & gradu; vel propter virtutem personalem. Petro, in secunda & tertia acceptione honoris, primatus honoris datus est: at in prima acceptione honoris, hoc erant utique & cæteri Apostoli quod fuit Petrus, pari consortio prædit & honoris & potestatis; ut loquitur Cyprianus, lib. de unitate Ecclesiæ. Per has distinctiones facile est perspicere, quo sensu Ambrosius, lib. de incarnat. mysterio, c. 4. Primatum Petri vocaverit primatum confessionis; non honoris: primatum fidei; non ordinis.

Supra, c. 2.

CAPUT QUARTUM.

Explicatio nominum & locutionum encomiasticarum, quibus Petrum Apostolum ornarunt Catholici Patres.

NOminum, quæ Petro tribuuntur in veterum scriptis & encomiasticarum de Petro loquutionum, tria sunt genera. 1. Quædam primatum illum, quem Petro concessum ostendimus, vel eximias quasdam in Petro virtutes respiciunt. 2. Quædam excellentiam & onus indicant muneris Apostoli, quod erat omnium Apostolorum commune officium, ejusque jura omnia omnibus ex æquo concessa. 3. Quædam mixti generis sunt, & primatum illum, vel virtutem Petri personalem, cum dignitate ac potestate Apostolica junctim comprehendunt.

2. Primi generis sunt hæ & hujusmodi aliæ indigitationes, & loquutiones, quibus Petrus dicitur primus, & apud Hieron. in catalogo, eodem sensu, princeps Apostolorum, id est, primus Apostolorum, ut docet Isaacus Casaub. exerc. 15. diatrib.

Vide supra, cap. 1. §. 1.

diatrib. 12. pag. 377. edit. Londin. ann. 1614.) & caput, coryphæus, os Apostolorum, ob virtutem præloquutor omnium, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ἀπαρχὴ, ἔξαρχος, ἀρχηγὸς, προεστώτης, &c. quæ ordinis vocabula sunt, non dominationis: ut rectè monet Isaacus Casaubonus, Exercit. 15. diatriba 12. Secundi generis loquutiones sunt illæ, quibus Petrus vocatur fundamentum Ecclesiæ, petra, ἄρχων columna, firmamentum, pastor universæ Ecclesiæ, cui ovium Christi cura demandata est, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης φροντίζων, &c. totius orbis curam gerens, &c. Hæc enim ex æquo omnibus conveniunt Apostolis. Tertii generis loquutio de Petro est illa Chrysostomi, in Act. cap. 1. vers. 15. καὶ ὡς θερμὸς καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος. Et ut fervidus, & ut cui à Christo concreditus est grex, & ut chori primus. Item prolixior illa ab eodem Chrysostomo laudatio Petri, in sermonibus sive homiliis in diversas sacrarum scripturarum περικοπὰς, serm. 32. in parabolam debitoris decem millium talentorum, Tom. 5. edit. Savil. Πέτρος ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖος, τὸ στόμα τῶν μαθητῶν, ὁ στῦλος τῆς ἐκκλησίας, τὸ στερέωμα τῆς πίστεως, ὁ τῆς ὁμολογίας θεμέλιος, ὁ τῆς οἰκουμένης ἁλιεὺς, ὁ τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς πλάνης εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναγαγὼν, ὁ πανταχοῦ θερμὸς καὶ παῤῥησίας γέμων, μᾶλλον δὲ ἀγάπης, ἢ παῤῥησίας. Petrus chori Apostolorum coryphæus, os discipulorum, columna Ecclesiæ, firmamentum fidei, confessionis fundamentum, piscator orbis, qui genus nostrum à profundo erroris ad cœlum reduxit, qui ubique fervens & libertatis plenus, plenior autem dilectionis, quàm libertatis. Hæc Petri descriptio continet quædam primi, & quædam secundi generis nomina. illud verò ὁ τῆς ὁμολογίας θεμέλιος, *confessionis fundamentum*, utrumque genus insinuat, tum quod ut reliquorum Apostolorum os & princeps aliis silentibus eos omnes confessione anteverterit, tum etiam quod sit fundamentum, id est, sapiens architectus ponens fundamentum, qui honor est illi communis cum reliquis Apostolis.

3. Nomina autem & attributa secundi generis convenire ex æquo omnibus Apostolis, imò etiam quædam primi generis, aliis etiam Apostolis & Pastoribus tribui, partim patet ex eis quæ superius monebamus, & apertius etiam patebit ex eis quæ nunc subjiciam.

4. *Hesychius*, presbyter Hierosolymitanus, in Encomio in beatum *Thomam*, [in Bibliotheca *Photii*, codice 269.] loquens de beato *Andrea* Apostolo, σάλπιγξ (inquit) ἱερατικὴ Ἀνδρέας, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων πρωτότοκος, ὁ πρωτοπαγὴς τῆς ἐκκλησίας στῦλος, ὁ πρὸ Πέτρου Πέτρος, ὁ τοῦ θεμελίου θεμέλιος, ὁ τῆς ἀρχῆς ἀπαρχή. quæ verba Andreas Schottus Jesuita, Photii Latinus interpres, sic reddidit; Sacra illa tuba Andreas, primus Apostolorum fœtus, prima Ecclesiæ columna, ante Petrum petra, fundamenti fundamentum, initii primitiæ. Idem Hesychius in Jacobum fratrem Domini, [in Bibliotheca Photii, codice ducentesimo septuagesimo quinto.] Quomodo (inquit) prædicabo [ἐγκωμιάσω] Christi servum & fratrem, τὸν τῆς νέας Ἱερουσαλὴμ ἀρχιστράτηγον, τὸν τῶν ἱερέων ἡγούμενον, τὸν τῶν ἀποστόλων τὸν ἔξαρχον, τὸν ἐν κεφαλαῖς κορυφὴν, τὸν ἐν λύχνοις ὑπερλάμποντα, τὸν ἐν ἄστροις ὑπερφαίνοντα. Πέτρος δημηγορεῖ, ἀλλ' Ἰάκωβος νομοθετεῖ, &c. id est, (interprete Schotto) novæ Hierusalem summum ducem, sacerdotum principem, Apostolorum caput, in capitibus verticem, in Lampadibus supersplendentem, & inter astra maximè illustrem. Petrus prædicat, Jacobus decernit, &c. Certè ipsa divina Scriptura in collegio Apostolorum honore & potestate parium, Jacobum hunc & Cepham & Joannem ait videri columnas, Galat. 2. 9. Et Paulus Apostolus plures *Galat. 2. 9.* in eo collegio agnoscit eminentissimos, & his seipsum æquat, λογίζομαι γὰρ, μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων. Existimo enim, me nihilo inferiorem fuisse summis Apostolis. 2. Corinth. 11. 5. *2. Cor. 11. 5.*

5. Prærogativas quasdam personales à Christo, cum illis adhuc familiariter ante obitum suum degente, quibusdam præ aliis concessas esse cernimus: solis Petro & Zebedæi filiis nova indita sunt nomina, hi tres soli admissi sunt ad αὐτοψίαν illustris illius metamorphoseos Domini in monte, Matthæi 17. & gravissimi angoris ejus in horto Gethsemane, Matth. 26. 37. Petro dixit, da eis pro me & te, Matthæi 17. *Matth. 17. 27.* ubi nominato Christo, intelligi videtur etiam totus discipulorum ejus chorus. Additur autem nomen Petri, quia erant tunc in domo Petri. da eis pro me & te, id est, pro me meoque comitatu; & pro te etiam dabis id quod debes qua possessor hujus domûs, & pater tuæ familiæ. Johannes tamen Christo propior in mensa, & interioris quodammodo admissionis, adeò ut Petrus innuat ei, ut sciscitetur quemnam Dominus intelligat traditorem. Johannes autem incumbens in pectus Jesu, dixerit ei, Domine, quis est? ejusque voto Dominus benignè respondens satisfaciat. Johannis 13. 23, 24, &c. Et post Domini ascensionem Jacobus alter annumeratur columnis, & primò nominatur, Galat. 2. 9. de quo Jacobo scribens Epiphanius, hæresi septuagesimâ octavâ, paragrapho septimo, ait; καὶ πρῶτος οὗτος εἴληφε τὴν καθέδραν τῆς ἐπισκοπῆς, ᾧ πεπίστευκε κύριος τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς πρώτῳ, ὃς καὶ ἐκαλεῖτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου. id est, (interprete Dionysio Petavio Jesuita.) Idem ille primus Episcopalem cathedram cepit, cum ei ante cæteros omnes suum in terris thronum Dominus tradidisset. qui quidem Domini frater est vulgo nominatus. Hæc, quæ commemoravimus, diversitatem quandam indicant donorum atque ornamentorum personalium inter Apostolos; at non important dominationem, imperium, aut sublimiorem potestatem Ecclesiasticam ex officio, ad eos qui columnæ videbantur pertinentem supra cæteros Apostolos: omnes enim ex æquo acceperant plenitudinem Apostolicæ potestatis, in qua omnis potestas Ecclesiastica continetur.

6. *Chrysostomus*, homiliâ de utilitate lectionis scripturarum, &c. Tom. 8. edition. Savilianæ, paginâ centesimâ decimâ quartâ, docens quid nomen Apostolorum contineat, ait; οὐ ψιλὸν ἐστὶ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ἐστι προσηγορία ἀρχῆς μεγίστης, ἀρχῆς τῆς πνευματικωτάτης, ἀρχῆς τῆς ἄνω. καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασιν εἰσὶν ἀρχαὶ πολλαὶ, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας, ἀλλ' αἱ μὲν μείζους, αἱ δὲ ἐλάττους, ——— οὕτω καὶ τῶν πνευματικῶν πολλαὶ μὲν ἀρχαὶ, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας, πασῶν δὲ μείζων ἡ τῶν ἀποστόλων ἀξία. ——— ὁ προφήτης ἄρχων ἐστὶ παρ' ἡμῖν ὁ δαίμονας ἐξελαύνων ἄρχων ἐστὶ παρ' ἡμῖν ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, ἄρχων ἐστὶ πνευματικός· ἀλλὰ τούτων ἁπάντων μείζων ἐστὶν ἀρχὴ ἡ ἀποστολική. ——— αὐτοῦ τοῦ Παύλου ἀκούσωμεν ἀριθμοῦντος τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ χώρᾳ, τὴν

Apostolico officio, quod omnibus Apostolis ex æquo datum est, nullum à Christo constitutum est in Ecclesia officium sublimius. Vide ca p. 1 §. 1.

1. Cor. 12. 28. τὴν ἀποστολικὴν κατασκευάζοντος. τί οὖν οὗτος φησιν; Οὓς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, καὶ ποιμένας· εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων. εἶδες κορυφὴν ἀρχῶν; εἶδες ὑψηλὸν καθήμενον τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐδένα πρὸ ἐκείνου ὄντα, οὐτ᾽ ἀνώτερον; ——— οὐκ ἀρχὴ δὲ μόνον ἐστὶν ἡ ἀποστολὴ τῶν ἄλλων ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις καὶ ῥίζα, id est; Non est hoc nudum nomen, sed à principio est appellatio principatus maximi, principatus spiritualis, principatus superni. Quemadmodum enim in hujus vitæ negotiis multi sunt principatus; non tamen omnes ejusdem dignitatis, sed alii majoris, alii minoris. ——— sic etiam spiritualium multi quidem principatus, non omnes tamen ejusdem dignitatis, omnium autem maxima est Apostolatus dignitas. ——— Propheta princeps est: apud nos qui dæmonas expellit princeps est: apud nos pastor & doctor princeps est spiritualis: at omnibus istis major est principatus Apostolicus. ——— Ipsum Paulum audiamus enumerantem principatus, & in sublimiori loco collocantem Apostolicum principatum.] Quid igitur hic dicit? Et quosdam quidem posuit in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò doctores & pastores: deinde dona sanationum. Vidistine verticem principatuum? vidistine sublimem sedentem Apostolum, & neminem illo priorem, neque superiorem. ——— Apostolatus autem non solum est principatuum aliorum principatus, sed etiam basis & radix. Et in eadem homilia, pag. 115. ait de Paulo Apostolo, ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀντελαμβάνετο πάσης, καὶ διεκυβέρνα τὰς ἐκκλησίας. quod orbem susceperit universum, & gubernaverit Ecclesias. Et ibidem loquens de omnibus Apostolis, ait; ἄρχοντες γὰρ εἰσιν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ ἀπόστολοι· ἄρχοντες, οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες. Princeps enim à Deo ordinati sunt Apostoli: principes, non accipientes gentes & urbes diversas, sed omnibus in communi concreditus est orbis terrarum. Et homil. 33. in Act. Apostol. cap. 15. Jacobum laudat, quod Petrum & Paulum passus sit prius loqui in Concilio Hierosolymitano, cum ipse Jacobus fuerit τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένος, in principatu constitutus. Et quod duriorem sermonem Petro concesserit, ipse verò Jacobus mitiore oratione usus sit, id enim decere eos qui sunt ἐν μεγάλῃ δυναστείᾳ, in magna potestate. ut duriora aliis dicenda relinquant, ipsi verò mitiora loquantur. Idem in prologo (quæ in editione Savilianâ est homilia prima,) in Euangelium Joannis, de Johanne Apostolo, ait, quod sit ὁ στῦλος τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, ὁ τὰς κλεῖς ἔχων τῶν οὐρανῶν, columna omnium toto orbe Ecclesiarum, claves habens cœlorum. Tomo secundo, paginâ quingentesimâ quinquagesimâ quintâ, lin. ultimâ, editionis Savilianæ.

7. Idem Chrysostomus, homiliâ contra hæreticos, & in petitionem matris filiorum Zebedæi, Tom. 5. homil. 33. pag. 209. edit. Savil. ait de Paulo Apostolo, quod sit ἁπάντων ἀνθρώπων ἀμείνων, ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ νυμφαγωγὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ τῆς ἐκκλησίας φυτουργὸς, ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων, τῶν ἀποστόλων μείζων, omnibus hominibus præstantior, orbis terrarum doctor, adductor sponsæ ad Christum sponsum, Ecclesiæ plantator, sapiens architectus, Apostolis major. majorem autem dicit, propter majorem laborem, adeóque majorem gloriam, quia unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm proprium laborem. 1. Cor. 3. 8. Et homiliâ priore in illa verba, *Salutate Priscillam & Aquilam*. quæ est homilia quadragesima septima, ejusdem tomi quinti, de eodem Apostolo Paulo scribit, ὅτι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐγκεχειρισμένος, quod totius orbis ei cura commissa sit. Παύλου λαμπρότερον οὐδὲν ἦν, Paulo illustrius nihil fuit. Et ibidem eundem Apostolum vocat, τὴν γλῶτταν τῆς οἰκουμένης, καὶ τὸ φῶς τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως, καὶ τὸν στῦλον καὶ τὸ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας [al. ἐκκλησίας,] linguam orbis, lucem Ecclesiarum, fundamentum fidei, columnam & firmamentum veritatis. [al. Ecclesiæ.] Et eodem tomo, homiliâ centesimâ sexagesimâ septimâ, (cujuscunque auctoris illa sit) quæ est in coryphæos Apostolorum Petrum & Paulum, τί γὰρ Πέτρου μεῖζον; τί δὲ Παύλου ἴσον; quid enim Petro majus? quid autem Paulo æquale? *Quid Petro majus? quid Paulo æquale?* Et eâdem homilia de ambobus dicitur; τῶν μὲν ἄνω τὰς κλεῖς εἰληφότες, τῶν δὲ κάτω λύειν καὶ δεσμεῖν τὰς ἁμαρτίας ἐξουσίαν ἔχοντες, qui eorum quidem quæ supra sunt, acceperunt claves; eorum autem quæ infra sunt, solvendi & ligandi peccata potestatem habentes. Item, οἱ στῦλοι τῆς ἐκκλησίας, οἱ μεγάλοι τῆς οἰκουμένης φωστῆρες, columnæ Ecclesiæ, magna orbis luminaria. Et homiliâ centesimâ sexagesimâ octavâ, (quæ etiam in ἀμφιβαλλομένοις censetur) de duodecim Apostolis dicitur, quod sint ὀρθοδοξίας ἀμετάθετοι στῦλοι, τῆς ἐκκλησίας πέτρα, τῆς βασιλείας σκῆπτρα, τοῦ ποιμνίου προστάται, rectæ doctrinæ columnæ immotæ, petra Ecclesiæ, regni sceptra, gregis præfecti. Et Petrus ac Paulus dicuntur ibidem coryphæi Apostolorum, & Paulus ὁ ἐξ ἐσχάτων πρῶτος, ex postremis primus. Chrysostomus, eodem tomo quinto, homiliâ quadragesimâ octavâ, paginâ trecentesimâ vigesimâ septimâ, lin. decimâ sextâ, Pastores Ecclesiarum vocat τοὺς ἄρχοντας, principes, seu præfectos.

8. Πέτρος τε καὶ Ἰωάννης ἰσότιμοι ἀλλήλοις, Petrus & Joannes inter se honore æquales, inquit Cyrillus Alexandrinus, cum Synodo Alexand. epistolâ ad Nestorium, in prima parte Concilii Ephesiensi œcumenici, paginâ 209. Tomo 2. Conciliorum, edit. Parisiensis, anno 1636. *Petrus & Joannes inter se honore pares.* Johannes Damascenus Petrum & Jacobum & Johannem vocat Apostolorum coryphæos, τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων. oratione de Christi transfiguratione in monte. Idem Damascenus, in sua epistolâ de ter-sancto hymno, Jordanem cænobiarcham (ad quem scribit) vocat columnam & firmamentum veritatis, paginâ 729. C. editionis Latinæ Billii, Parisiis, anno 1619. Antiquæ illæ Ecclesiæ, Lugdunensis & Viennensis, in sua epistolâ de martyribus, apud Eusebium, libro quinto, histor. Ecclesiast. capite primo, Attalum dicunt fuisse semper columnam & stabilimentum [στῦλον καὶ ἑδραίωμα] Christianorum illic degentium.

9. *Gregorius Nazianzenus*, oratione 18. ait *Cyprianum* præfedisse non solum Carthaginensi Ecclesiæ, neque soli Africæ, sed etiam toti Occidenti, & ferè etiam ipsi Orientali atque Australi & Septentrionali oræ. Idem Nazianzenus, initio orationis 19. Basilium magnum vocat στῦλον, καὶ ἑδραίωμα τῆς ἐκκλησίας, καὶ πίστεως ἔρεισμα, columnam & firmamentum Ecclesiæ, fidei fulcrum. Et, oratione 20. Ecclesiam Cæsariensem in Cappadocia, cui Basilius præerat, appellat τὴν σχεδὸν ἁπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν μητέρα. Et Basilium, προστάτην τῆς ἐκκλησίας. Et supernæ Hierusalem

rusalem verè metropoliten, ἐξαρχον, στρατηγὸν τῆς διὰ πίστεως σωζομένων. Et orat. 21. ait Athanasium universo terrarum orbi præfectum fuisse, eundemque vocat cornu salutis, lapidem angularem, τὸν στῦλον τῆς ἐκκλησίας. Idem Nazianzenus, epistolâ 29. al. 74. Eusebium Episcopum Samosatensem, vocat, στῦλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἐκκλησίας, κανόνα πίστεως. & epist. 38. al. 28. ad Simpliciam; scribens de Basilio magno, eum vocat τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα, τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα, καὶ χαρακτῆρα τῆς ἐκκλησίας. Gregorius Episcopus Alexandrinus, scripsit vitam Joannis Chrysostomi, & paulo post principium, eum vocat τῆς οἰκουμένης ἁπάσης διδάσκαλον καὶ φωστῆρα. Tom. 8. oper. Chrysostomi, paginâ 158. editionis Savilianæ, lin. 22. Et postea commemorat, eum dictum esse ab Angelo, ἄλλον νέον ἀπόστολον, paginâ 176. lin. 20. Et in scriptione illius operis, Johannes Chrysostomus appellatur οἰκουμενικὸς διδάσκαλος. Et in inscriptione vitæ ejusdem Johannis Chrysostomi, à Leone Imperatore scriptæ, appellatur κοινὸς τῆς οἰκουμένης λιμὴν, communis orbis portus. Et in ejusdem vita ab anonymo scripta, idem Joannes Chrysostomus dicitur ὁ κοινὸς τῆς οἰκουμένης προμηθεὺς καὶ προστάτης. Tomo octavo, oper. Chrysostomi, pag. 337. lin. 35.

10. *Basilius* magnus, epistolâ quinquagesimâ secundâ, *Athanasium* percelebrem illum Alexandriæ Episcopum compellans, Accommodatissimum (inquit) rebus istis initium fore arbitrati sumus, si veluti ad omnium nostrorum verticem [ὥσπερ ἐπὶ κορυφὴν τῶν ὅλων] ad tuam integritatem [τελειότητα] refugiamus. Idem Basilius epistolâ quinquagesimâ tertiâ, alium *Athanasium*, Ancyræ Episcopum, vocat ἔρεισμα ὀρθότητος, fulcimentum rectitudinis. Idem *Basilius* epistolâ sexagesimâ secundâ, ad Ecclesiam Neocæsariensem, prædecessorem suum *Eusebium* Cæsariæ Cappadociæ Episcopum, vocat στῦλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Idem epistolâ sexagesimâ septimâ, ad Ecclesiam Ancyræ, obitum Episcopi Ecclesiæ illius deplorans, ait; πέπτωκεν ἀνὴρ, στῦλος τῷ ὄντι καὶ ἑδραίωμα τῆς ἐκκλησίας.

11. Theodoretus lib. 4. histor. Eccles. cap. 17. Basilium magnum Cæsariæ Cappadociæ Episcopum, vocat τὸν τῆς οἰκουμένης φωστῆρα, τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης. Idem Theodoretus, lib. 3. in S. Joannem Chrysostomum, [in Bibliotheca Photii, codice 273.] Chrysostomum vocat τὸ τῆς ἐκκλησίας στόμα, δυστυχείας ἀνθρώπων ὀφθαλμόν. Athanasius Alexandrinus, epistolâ ad solitariam vitam agentes, Hosium, Episcopum Cordubensem, vocat patrem Episcoporum, πατέρα τῶν ἐπισκόπων. Tom. 1. oper. Athanas. pag. 837. edit. Paris. an. 1627.

12. Paulus Episcopus Emisenus, in homilia quam habuit in magna Alexandriæ Ecclesia, præsente Cyrillo, (Tom. 2. Concil. pag. 593. F. editionis Paris. anno 1636.) Athanasium & Theophilum Episcopos Alexandrinos vocat τοὺς στύλους τῆς ὀρθοδοξίας. autor libri de septem ordinibus Ecclesiæ, qui Hieronymo tribuitur, cap. de quinto gradu, dicit diaconos esse *columnam & fundamentum veritatis*.

Petrus & Andreas dicuntur Apostolorum principes. Vide cap. 1. §. 1.

13. Hieronymus in Psal. 67. Petrum & Andream vocat Apostolorum principes. Idem libro primo adversus Jovinianum, circa medium, loquens de omnibus Apostolis, eos vocat principes disciplinæ nostræ, & Christiani dogmatis duces. Et paulò post ibidem; At dicis (inquit) super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves regni cœlorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim, unus eligitur; ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. Sed cur non Johannes electus est virgo? ætati delatum est, quia Petrus senior erat; ne adhuc adolescens ac penè puer, progressæ ætatis hominibus præferretur: & magister bonus, qui occasionem jurgii debuerat auferre discipulis, & quia dixerat eis; Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis; Et, qui voluerit inter vos major esse, minimus omnium sit; in adolescentem quem dilexerat, causam præbere videretur invidiæ. His verbis docet Hieronymus, tum ex æquo super Apostolos Ecclesiæ fortitudinem solidari; tum etiam inter æquales primatum quendam ordinis & honoris Petro datum esse pro illo duntaxat tempore, ut indicant rationes adjectæ, secundùm quas, mortuo Petro, aliisque Apostolis senioribus, Johanni grandævo honor ille capitis inter alios pastores competebat, adeò ut illa Petri prærogativa non manaverit ad aliquam certam successorum seriem in aliqua una sede, sed cum Petro cessaverit, exempli manente perpetuâ ratione, ut inter æquales ætati honor deferatur.

Ex æquo super omnes. *Ætati delatum est.* *Ioan. 14. 27.* *Matth. 20. 26, 27.* *Petri primatus non manavit ad Romanos Pontifices.*

14. Idem Hieronymus in Amos capitis sexti vers. duodecimum. In petris equi persequi non valent. petra Christus est, qui donavit Apostolis suis, ut ipsi quoque petræ vocentur: Tu es Petrus; & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Qui in istis petris fuerit, adversariæ potestates, quæ appellantur equi, persequi eum non poterunt, cursibus præpeditis, & per singulas petras corruentibus. Hieronymi igitur mens fuit, Petro quidem à Christo petra donatum esse, ut & ipse petra vocaretur; sed id ipsum ex æquo donatum esse omnibus Apostolis. *Matth. 16. 18.*

15. Eadem Basilii magni mens, quando ait; Quamvis Petrus etiam petra sit, non tamen petra erat ut Christus. Ut Petrus petra erat; nam Christus verè est immobilis petra: Petrus verò propter Petram. Dignitates enim suas Christus largitur aliis, non se spolians, sed habens quæ dat. Lux est: vos estis lux mundi. sacerdos est: facit sacerdotes. Ovis est: Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Petra est; petram facit: & quæ sua sunt largitur servis. Basilius homilia vigesima octavâ, de pœnitentia. Similia his lector inveniet apud Paulinum Nolanum, epistolâ quarta, ad Severum, prope finem: & in Ambrosii in Euangelium Lucæ libro sexto, Commentario penultimo. vide inferius, capite septimo, paragrapho octavo.

16. Ibi etiam monet Ambrosius, licet cæteri Apostoli scirent, Petrum tamen respondisse præ cæteris. Et libro de incarnationis mysterio, capite quarto, ait Petrum respondisse præ cæteris Apostolis, imò pro cæteris. Et Chrysostomus in Euangelium Matthæi capite decimo sexto, versu decimo quinto; Petrum respondentem vocat os Apostolorum, τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων. Hieronymus Commentario in Matthæi 16. Petrus ex persona omnium Apostolorum profitetur, Tu es Christus Filius Dei vivi. Hæc Hieronymus.

17. Certè jam antea (ut testantur harmoniæ Euang. veteres & recentiores) suo & coapostolorum nomine, dixerat, Nos credimus, & cognovimus,

Iohan. 6. 69. vimus, quoniam tu es Christus Filius Dei vivi. Joh. 6.69. unus pro omnibus loquens, & Ecclesiæ voce respondens; ut monet Cyprianus epist. 55. ad Cornelium. Dominus autem sciens Judæ proditoris perfidiam, cum excipit, atque eximit è choro credentium, subjiciens, Nonne ego vos Ibidem, vers. 70. duodecim elegi, & unus ex vobis diabolus est: ut observat Chrysost. homil. 47. in Euang. Johan. Exceptio autem firmat regulam in non exceptis.

18. Adrianus Papa Romanus, hujus nominis primus, epist. ad Episcopos Gallliciæ & Hispaniarum, quæ exstat in actis Concilii Francofurtensis; Cum (inquit) refutatis quorundam opinionibus, quid in discipulorum animis fides operaretur, cunctorum cognitor exploraret, solus B. Petrus, pro se, & pro omnibus, & pro unitate, unius testimonium fidei perhibuit, dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi.

CAPUT QUINTUM.

Cur unus Petrus pro omnibus responderit, Tu es Christus, &c. & uni pro omnibus dictum sit, Beatus es Simon Barjonah, &c. Matth. 16.

Ratio moralis. HUjus rei duæ à veteribus rationes adferuntur, una moralis, altera mystica. Ratio moralis est, decorum erat ut non omnes confusè loquerentur, sed unus potius nomine omnium, & præ omnibus ille qui erat præcipuus & πρωτηγὸς Apostolorum. Plurima hanc rationem illustrantia & confirmantia peti possunt ex superiore dissertatione. *Ratio mystica.* Altera ratio est significatio mystica Ecclesiæ & Ecclesiasticæ unitatis, ejusdemque commendatio. Petrus gerebat typum Ecclesiæ, & in uno pro omnibus respondente unitas Ecclesiæ figurabatur, & unanimitas credentium significabatur. Huc pertinent illa Cypriani verba, quæ cum eorundem vindiciis contra Pamelium, invenies in irenico nostro, lib. 2. cap. 11. in Exegesi propositionis 15. & lib. 16. hujus operis, cap. 1. §. 3.

Iohan. 19. 23. 2. Augustinus Tract. 118. in Euang. Johannis; Meritò (inquit) vestis quâ charitas significatur, desuper contexta perhibetur. Inconsutilis autem, ne aliquando dissuatur, & ad unum pervenit, quia in unum omnes colligit: sicut in Apostolis cum esset etiam ipse numerus duodenarius, id est, quadripartitus in ternos, & omnes essent interrogati, solus Petrus respondit; Tu es Christus Filius Dei vivi; & ei dicitur; *Matth. 16. 19.* Tibi dabo claves regni cœlorum: tanquam ligandi & solvendi solus acceperit potestatem: cum & illud unus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus, tanquam personam gerens ipsius unitatis, acceperit. Ideo unus pro omnibus, quia unitas est in omnibus. Idem Tractat. 124. in Euang. Johan. Ecclesiæ Petrus Apostolus propter Apostolatûs sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quod enim ad ipsum propriè pertinet, naturâ unus homo erat, gratiâ unus Christianus; abundantiore gratiâ unus idemque primus Apostolus: sed quando ei di- *Matth. 16. 19.* ctum est; Tibi dabo claves Regni cœlorum: & quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis: universam significabat Ecclesiam. Et tract. 50. in illud Euang. Johan. Nam si in Petro non esset Ecclesiæ sacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo claves Regni cœlorum: quæcunque solveris in terra, soluta erunt & in cœlo: & quæcunque ligaveris in terra, ligata erunt & in cœlo. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia: si autem & in Ecclesia fit, ut quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ solvuntur in terra, solvantur in cœlo: quia cum excommunicat Ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Ecclesia, in cœlo solvitur reconciliatus. Si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit. Et lib. 3. de baptismo, contra Donatistas, cap. 17. In typo unitatis Petro Dominus dedit potestatem, ut id solveretur in terris quod ille solvisset. *In typo unitatis.*

3. Tertiam rationem confinxerunt Papistæ, videlicet, quia Petrus constitutus est monarcha Ecclesiæ, & in ejus successoribus Episcopis Romanis ea potestas monarchica supra Ecclesiam universam erat perpetuò duratura. Et quod Regi datur, id regno dari dicitur, præsertim si id quod Regi ipsi datur cedat in publicam utilitatem; ideo soli Petro dictum esse, Tibi dabo claves: soli enim Petro, ut pastori ordinario, datam esse immediatè à Christo plenitudinem clavium, & independentiam à quocunque alio homine in hac militante Ecclesia. Ita Bellarminus & Gretserus lib. 1. de Romano Pontifice, capite 12. Sed istam, in gratiam Romani Pontificis, gratis excogitatam Petri monarchiam, profanis novitatibus meritò accensemus, cum ea neque in sacris scripturis usquam reperiatur, neque Catholicæ antiquitati in mentem venerit, sed & illis & huic manifestè repugnet: ut jam ex superiore dissertatione nostra patet, & ex eis quæ sequentur porrò elucebit. *Papistarum parexegesis, repugnans sacræ scripturæ, & Catholicæ antiquitati. Vide supra, cap. 1. §. 2.*

CAPUT SEXTUM.

De petra, super quam Christus promisit se ædificaturum Ecclesiam suam, Matth. 16. 18. Tres hallucinationes Pontificiorum.

IN disputationibus Papistarum de hac petra, tres occurrunt insigniores hallucinationes & erroneæ assertiones, quas lector inveniet apud Bellarminum & ejus defensorem Gretserum, lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 10. & apud Baronium in annalibus anno Christi, 33.

1. Prima hallucinatio & erronea assertio est, omnes Patres, & quotquot exstiterunt Ecclesiastici scriptores orthodoxi, omnesque Synodos, quotquot in Spiritu Sancto legitimè congregatæ sunt, constanter docuisse hanc petram esse Apostolum Petrum. Nam præterquam quod ex eis qui Petrum intelligi scripserunt, plerique aliam adjecerunt interpretationem, ab hodierna Romanensium doctrinâ alienam; quidam celebres Patres loci hujus non hanc, quam ut solam veram

veram arripiunt Pontificii, sed aliam expositionem tradiderunt. Augustinus lectori optionem quidem relinquit, at non obscurè huic quæ Pontificiis placet, aliam anteponit: Denique Catholicis illis patribus, qui Petrum petram & fundamentum Ecclesiæ dixerunt, non ea mens fuit, quæ nunc Papistis, videlicet, solum Petrum esse petram & fundamentum Ecclesiæ, ejusque successores, ita ut quicunque sit Romanæ sedis Episcopus quocunque seculo, ille sit inconcussa illa fundamentalis petra universæ Ecclesiæ, & solus Pastor œcumenicus, universæ per orbem diffusæ Ecclesiæ monarcha, cui omnes alii Pastores & Christiani subjectionem & obedientiam debeant sub pœna æternæ damnationis, & cujus placitis de rebus fidei adhærere necesse sit tanquam indubitatis Dei oraculis.

2. Altera Papistarum, locis citatis, hallucinatio est, verba illa, *super hanc petram*, non posse referri ad Christum, nec alium denotare quàm Apostolum Petrum. Quæ assertio multis celeberrimis Patribus in os contradicit, ut inferius palàm fiet.

3. Tertia hallucinatio est, eos Patres qui hanc petram interpretantur fidem, intelligere indefectibilem esse fidem Petri, & non solum Petri, sed omnis etiam Romanæ sedis Episcopi, usque ad finem mundi, nec aliter fidem esse fundamentum Ecclesiæ, nisi cum relatione ad Petrum, ejusque pro tempore successorem Episcopum Romanum, qui ratione fidei suæ indefectibilis petra est firmissima, totam Ecclesiam sustentans. Hæc glossa à Patrum illorum mente longè distat. Has nostras responsiones, tribus eorum erroneis assertionibus oppositas, jam ipsis Patrum testimoniis confirmabimus.

CAPUT SEPTIMUM.

Confirmatio responsionis nostræ adversus primam Pontificiorum hallucinationem, de Petro petrâ.

Supra cap. 4. §. 14. 15. EX dissertationis hujus capite quarto peti possunt quædam responsionis hujus firmamenta. Ibi enim ostensum est, Patres nomen Petræ & fundamenti ad omnes Apostolos pariter retulisse, soli Petro nil nisi primatum illum ordinis & honoris, ætati ejus & virtuti delatum, tribuentes.

2. Hanc Petram fidem vel confessionem vel doctrinam de Christo Filio Dei viventis interpretantur, Hilarius Pictaviensis libro 2. & libro 6. de Trinitate: Ambrosius lib. de incarnationis mysterio, cap. 5. & lib. 6. in Euang. Lucæ, Commentario penultimo. & in cap. 2. epist. ad Ephes. Comment. ult. Chrysostomus, homil. 54. in Euang. Matth. & homil. 1. in Pentecosten tom. 5. homil. 163. pag. 979. edit. græc. Savil. & apud Gennadium Scholarium, in expositione pro Concilio Florentino, cap. 5. sect. 18. in Biblioth. Patrum, Tom. 4. part. 1. edit. 4. Basilius Seleuciensis, orat. 25. ubi hæc Euang. verba exponit: Epiphanius, contra Catharos, hæres. 59. sect. 7. & sect. 9. Gregorius Nyssenus, contra Judæos, cap. ult. Isidorus Pelusiota, lib. 1. epist. 235. August. lib. de fide & operibus cap. 16. & Tract. 10. in 1. epist. Johan. Apostoli. Victor Antiochenus in cap. 3. Euang. Marc. Paulus Episcopus Emisenus, homiliâ quam habuit in magna Alexandriæ Ecclesia, præsente Cyrillo, quæ exstat in tertia parte Concilii Ephesini, Tom. 2. Conciliorum, pag. 590. edit. Paris. an. 1636. Theodoret. lib. 2. in Cantica Canticorum, in expositione cap. 2. vers. 14. Johannes Damascenus orat. de Domini metamorphosi in monte. Theophylactus in cap. 16. Euang. Matth. Germanus Episcopus Constantinop. epist. ad Thomam Episcopum Claudiopoleos, quæ exstat in quarta actione Synodi Nicænæ secundæ, Tom. 5. Concil. pag. 671. A. edit. Paris. an. 1636. Et ex ipsis Romanis Episcopis Felix tertius, epist. 5. ad Zenonem Imperat. Tom. 3. Concil. edit. Paris. pag. 603. Leo primus serm. 2. & 3. in anniversario die assumtionis ejus ad summi Pontificis munus. & epist. 97. ad Leonem Augustum, initio cap. 3. ex Hilario. & serm. 2. in natali Apostolorum Petri & Pauli. (quamvis hic Leo Papa Romanus sedi suæ plus justo arrogaverit, contra œcumenici Concilii Chalcedonensis judicium.) Adrianus Papa primus, epist. ad Episcopos Galliciæ & Hispaniarum, quæ exstat in actis Concilii Francofurtensis.

3. Ex his eam, quæ hodie Papistis sola vera perhibetur, & omnibus Patribus Conciliisque orthodoxis falsò tribuitur, Petræ expositionem non attulerunt; sed tantummodo aliam tradiderunt, Basilius Seleuciensis, Gregorius Nyssenus, Isidorus Pelusiota, Victor Antiochenus, Paulus Emisenus, Theodoretus, Johannes Damascenus, Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, Felix tertius & Adrianus primus Pontifices Romani: quibus accedit author glossæ, dist. 19. can. *Ita Dominus.* Et Ludovicus Vives, in lib. 8. Augustin. de civitate Dei, cap. 23.

4. Augustinus autem, etsi semel scripserit, in Petro tanquam in petra fundatam esse Ecclesiam, hanc tamen expositionem retractavit lib. 1. Retract. cap. 21. quamvis eam non damnet, sed in arbitrio lectoris relinquat, propter auctoritatem versuum illorum beatissimi Ambrosii, qui cantabantur ore multorum, ubi de gallo gallinaceo ait; hoc ipsa petra Ecclesiæ canente, culpam diluit. Monet autem ibidem August. se postea sæpissimè aliter exposuisse; Sed scio (inquit) ne postea sæpissimè sic exposuisse quod à Domino dictum est; Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, ut super hanc intelligeretur quem confessus est Petrus, dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi, &c. Hanc expositionem, in multis Augustini libris occurrentem, Augustinus nusquam revocat, sed alteri illi haud obscurè anteponit, & argumentis ex sacra scriptura petitis eam prolixè confirmat, tract. ult. in Euangel. Johan. & serm. 13. de verbis Domini. Ad Augustinum dico (inquit Bellarminus) in primis eum non reprobare nostram sententiam, sed tantum anteponere aliam. Bellarm. lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 10. *Augustin.* *Matth. 16. 18.* *Matth. 16. 16.*

5. Orthodoxi Patres illi qui Petram illam super quam ædificatur Ecclesia, exponunt Petrum Apostolum: id gemina consideratione tribuunt Petro, non tamen ut proprium Petro, sed ei commune cum aliis. Considerant enim Petrum, vel ut credentem, vel ut docentem. Prior consideratio Petrum respicit ut fidelem Christianum, quæ consideratio extenditur ad omnes fideles *Gemina consideratione quidam Patres Petram hanc interpretantur Petrum.*

Christianos idipsum credentes, & fideliter confitentes quod credidit & confessus est Petrus. Altera consideratio Petrum spectat ut sapientem architectum domûs Dei, & extenditur ad omnes sapientes architectos Ecclesiæ. (Neque Petro hic quidpiam proprium præter primatum illum ordinis & honoris, & virtutis personalis.) Cum igitur rationes, qua nixi Patres illi Petrum appellarunt petram, ad alios etiam pertineant, ideo & vocabulum petræ ad alios extenderunt.

Prior consideratio. 6. A Christo Petra Apostolus dictus est Petrus & petra; quia firmiter credidit, & fideliter ac devotè confessus est: eoque etiam beatus pronunciatus est, quod Patre revelante crediderit & confessus sit Christum Filium Dei vivi. *1.Petr.2.5.* Hæc beatitas omnibus contingit, quibus Patre revelante datur firmiter credere & fideliter confiteri Christum filium Dei vivi, omnisque fidelis credendo fit petra & lapis vivus atque immotus.

Origenes. 7. Origenes Tract.1.in Matth.docet, omnem fidelem Christi imitatorem esse petram, super quam ædificatur Ecclesia: in talibus enim perfectis consistere Ecclesiam, adversus quam portæ non prævalent inferorum. Ubi esse petras, super quas ædificatur Ecclesia, Origeni idem est, ac esse vivos lapides seu perfectos in quibus consistit Ecclesia. Rectè igitur adversus Bellarmini inanem technam responsum à Chamiero nostro, hunc Origenis locum explicante, Panstrat. Tomo secundo, libro undecimo, capite sexto, paragrapho decimo tertio. Hoc sensu Ecclesiam dici fundari super omnes fideles, ut in eis solis doceatur consistere. Et adjungit hæc Lyrani verba in Matth. 16. Ex quo patet, quod Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis, vel dignitatis Ecclesiasticæ, vel secularis: quia multi principes, & summi pontifices, & alii inferiores inventi sunt apostatasse à fide: propter quod Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est notitia vera, & confessio fidei & veritatis. Hæc Lyranus.

Ambros. 8. Ambrosius in Euang. Lucæ, lib.6. Comm. penult. Crede igitur sic, quemadmodum Petrus credidit, ut & tu beatus sis; ut & tu audire merearis; *Quoniam non caro & sangis tibi revelavit, sed Pater meus qui in cœlis est.* Caro enim & sanguis non queunt nisi quæ terrena sunt revelare. At verò qui Spiritu loquitur mysteria, non carnis & sanguinis magisterio, sed divinâ inspiratione fundatur. ——— Qui enim carnem vicerit, Ecclesiæ fundamentum est: & si æquari Petro non potest, imitari potest. *Vide superius cap.4. §.15.* Magna sunt enim Dei munera, qui non solum nobis quæ nostra fuerant reparavit, verumetiam quæ sunt propria concessit. ——— Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua discipulis ipsis donavit. *Joan.8.12.* *Ego sum*, inquit, *lux mundi*: & id tamen quo ipse *Matth.5.14.* gloriatur, discipulis nomen indulsit, dicens, *Vos estis lux mundi*. *Joan.6.51.* *Ego sum panis vivus*: Et, *Nos* *1.Cor.10.17.* *omnes unus panis sumus. Ego sum vitis vera*: & tibi dicit, *Plantavi te vitem fructuosam omnem* *Joan 15.1.* *Hier.2.21.* *veram.* Petra est Christus (*bibebant enim de spirituali sequenti petra: petra autem erat Christus.*) *1.Cor.10.4.* Etiam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit, ut & ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo, ut & tu petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require: petra tua actus est, petra tua mens est. supra hanc petram ædificetur domus tua, ut nullis possit nequitiæ spiritalis everberari procellis. Petra tua fides est; fundamentum Ecclesiæ fides est. Si petra fueris, in Ecclesia eris, quia Ecclesia supra petram est. Si in Ecclesia fueris, portæ inferi non prævalebunt tibi. Idem in concionibus pro actionibus variis, sermone sexto. Rectè igitur, quia petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, ut qui cum Domino fidei societatem habebat, cum Domino haberet & nominis Dominici unitatem: ut sicut à Christo Christianus dicitur, ita & à petra Christo Petrus Apostolus vocaretur. Hæc Ambrosius.

9. Ad secundam considerationem pertinent *Altera consideratio.* illa ejusdem Ambrosii verba, serm.2. de Sanctis, qui est super verbis Evangelii, *Tu es Petrus, & super hanc petram*, &c. *Ambros. Hic sermo tribuitur Augustino, serm. 16. de sanctis tom. 10. oper. Augustin.* Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molemque contineat; Petra ergo pro devotione Petrus dicitur, & pro virtute Dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus; Bibebant enim de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus. *1.Cor.10.4.* Rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis? In eadem enim domo Petrus fundamentum posuit, Petrus plantat; Dominus incrementum dat; Dominus irriguum subministrat. In his Ambrosii verbis, præterquam quod in eodem opere ponendi in gentibus fundamenta fidei primus tempore fuerit Petrus, nihil invenies quod non omnibus Apostolis ex æquo conveniat, & excellenter Apostolo Paulo doctori gentium, qui plus omnibus laboravit, & ut sapiens architectus posuit illud unicum fundamentum, præter quod aliud ponere nemo potest, nempe Christum Jesum, & quidem ibi ubi non nominabatur Christus, adeóque non ædificans super alienum fundamentum. *1.Tim.2.7. 1.Cor.15.10. 1.Cor.3.11. Rom.15.20.*

10. Sic Tertullianus, libro de præscriptionibus, capite vigesimo secundo. *Tertullian.* Latuit aliquid Petrum ædificandæ Ecclesiæ petram dictum, claves regni cœlorum consecutum, & solvendi & alligandi in cœlis & in terris potestatem? His Tertulliani verbis describitur Petri munus Apostolicum & pastorale, omnibus Apostolis ex æquo commune: ex quo rectè colliges, neque eorum quenquam aliquid latuisse in rebus fidei. omnes enim fuerunt fundamentales petræ, claves regni cœlorum omnes consecuti sunt, & solvendi alligandique in cœlis & in terris potestatem, pari consortio honoris & potestatis cum Petro, & super omnes ex æquo Ecclesiæ fortitudo solidatur. Cur autem uni Petro dictum sit, quod ad omnes pari jure pertinebat, invenies supra, cap. 5.

11. Hilarius Pictaviensis, Commentario, in *Hilarius Pictaviens.* Matth. 16. O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolveret. O beatus cœli janitor, cujus arbitrio claves æterni aditus traduntur, cujus terrestre judicium præjudicata autoritas sit in cœlo, ut quæ in terris aut ligata sint, aut soluta, statuti ejusdem conditionem obtineant & in cœlo. In his Hilarii verbis, præter personalem nominis mutationem, (cujus tamen sensus ad omnes fideles extenditur, qui cœlesti Patre revelante eandem fideliter edunt confessionem) reliqua omnia sunt communia omnibus Apostolis, quos alibi per apostrophen alloquens idem Hilarius, Vos (inquit) o sancti & beati viri

ob

ob fidei vestræ meritum claves regni cœlorum sortiti, & ligandi atque solvendi in cœlo & in terra jus adepti. Hilarius libro sexto, de Trinitate. Quamvis autem paulò post, eodem libro, scribat Petrum supereminentem beatæ fidei suæ confessione locum promeruisse; ea tamen supereminentia nihil aliud significat, nisi vel officium Apostolicum, quod est in Ecclesiasticis eminentissimum, & officii illius potestatem, omnibus Apostolis pariter communem, vel primatum illum ordinis & honoris inter collegas, quem Petro supra asserebamus. Et hic est sensus similium testimoniorum Catholicæ antiquitatis, de Petro Apostolo, quem laudant patres vel ut fidelem Christianum, vel ut sapientem fundatorem pastoremque Ecclesiæ, vel denique ut Apostolorum principem, id est, primum ac præcipuum.

12. Epiphanius, hæresi 59. quæ Catharorum est, §. 7. ait de Apostolo Petro, γέγονεν ἡμῖν ἀληθῶς στερεὰ πέτρα θεμελιοῦσα τὴν πίστιν τοῦ κυρίου, ἐφ' ᾗ ᾠκοδόμηται ἡ ἐκκλησία. sic etiam reliqui Apostoli firmæ petræ fuerunt fundantes eam fidem, super quam ædificata est Ecclesia. Et hoc ex illis ipsis Domini verbis [*Tu es Petrus, & supra hanc petram*, &c.] colligit Hieronymus in Amos, capite sexto, versu duodecimo. Et Author homiliæ de duodecim Apostolis [Tom. 5. oper. Chrysostomi, homil. 168. edit. Savil.] eos vocat τῆς ἐκκλησίας πέτραν, Ecclesiæ petram. *Epiphan.* *Vide supra, cap. 4. §. 7. & 14.* *Hieronym.* *Et autor homiliæ quæ tribuitur Chrys.*

CAPUT OCTAVUM.

Confirmatio responsionis nostræ adversus secundam Pontificiorum hallucinationem, de Christo petra.

Matth. 16. 18. AJunt Pontificii, verba illa, *super hanc petram*, non posse referri ad Christum. Quæ assertio multis celeberrimis patribus aliisque scriptoribus Ecclesiasticis in os contradicit, qui hanc petram interpretantur Christum.

Hilarius. *Matth. 16. 15.* 2. Hilarius Pictav. lib. 2. de Trinitate, post medium; Unum igitur hoc est immobile fundamentum: una hæc est felix fidei petra, Petri ore confessa; Tu es Christus Filius Dei vivi.

Gregorius Nyssenus. *Matth. 16. 18.* 3. Gregorius Nyssenus, libro contra Judæos, cap. ult. Dominus est petra fidei tanquam fundamentum, ut ipse Dominus ait ad principem Apostolorum, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; super confessionem videlicet Christi; quia dixerat, Tu es Christus Filius Dei viventis.

Hieronym. 4. Hieronymus in cap. 7. Matth. Super hanc petram Dominus fundavit Ecclesiam: ab hac petra Apostolus Petrus sortitus est nomen. Hæc Hieronymus. Certè non seipsum, sed Christum Petrus confessus est, dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi. Non à seipso, sed à Christo novum nomen sortitus est: petra autem hæc super quam Christus ait se ædificaturum Ecclesiam suam, est petra Petri ore confessa, à qua Petrus sortitus est nomen; ergo est Christus.

Ambros. 5. Ambrosius in concionibus pro variis actionibus, serm. 6. [Tom. 5. oper. Ambrosii, edit. Colon. an. 1616. pag. 62. col. 2.] Gradus quidam sunt fidei: & qui devotiùs credit, religiosiùs confitetur. Pro hac devotione dicitur Petro; Beatus es tu Simon Barjona; quoniam caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cœlis. Et ego dico tibi; Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Cum vocaretur ergo Simon, per hanc devotionem vocatus est Petrus. Legimus, dicente Apostolo de ipso Domino; Bibebant de spirituali consequente eos petrâ: petra autem erat Christus. Rectè igitur quia petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus; ut qui cum Domino fidei societatem habebat, cum Domino haberet & nominis Dominici unitatem: ut sicut à Christo Christianus dicitur, ita & à Petra Christo Petrus Apostolus vocaretur. Hæc Ambrosius. *Matth. 16. 17, 18.* *1. Cor. 10. 4.*

Augustin. 6. Augustinus Tract. 124. seu ult. in Euang. Johannis; Ecclesia in hoc seculo diversis tentationibus, velut imbribus, fluminibus, tempestatibusque quatitur, & non cadit; quoniam fundata est super petram, unde & Petrus nomen accepit: non enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur: ideo quippe ait Dominus, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; quia dixerat Petrus, Tu es Christus Filius Dei vivi. Super hanc ergo (inquit,) petram quam confessus es, ædificabo Ecclesiam meam. Petra enim erat Christus, super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. Fundamentum quippe aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Item, serm. 13. de verbis Domini. Hoc autem nomen ei ut Petrus appellaretur, à Domino impositum est, & hoc ut ea figura significaret Ecclesiam. Quia enim Christus petra, Petrus populus christianus. Petra enim principale nomen est, ideo Petrus à petra, non petra à Petro; quomodo non à christiano Christus, sed à Christo christianus vocatur. Tu es ergo, inquit, Petrus: & super hanc petram quam confessus es, super hanc petram quam cognovisti, dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi, ædificabo Ecclesiam meam: id est, super meipsum Filium Dei vivi, ædificabo Ecclesiam meam. Super me ædificabo te; non me super te: Nam volentes homines ædificari super homines, dicebant, *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ*, *ipse* est Petrus. Et alii, qui nolebant ædificare super Petrum, sed super petram, *Ego autem sum Christi*. Apostolus autem Paulus, ubi cognovit se eligi, & Christum contemni, *Divisus est* (inquit) *Christus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* quomodo non in Pauli, sic nec in Petri, sed in nomine Christi; ut Petrus ædificaretur supra petram, & non petra super Petrum. Hæc Augustinus. *Matth. 16. 18. & vers. 16.* *1. Cor. 3. 11.* *Matth. 16. 18. & vers. 16.* *1. Cor. 3. 12.* *Ibid. vers. 13.*

7. Theodoretus in 1. Corinth. 3. 11. exponens illa Apostoli verba; *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere*, &c. Oportet (inquit) ædificare, non fundamenta destruere. Neque enim aliud potest jacere fundamentum, qui vult sapienter ædificare. Hoc fundamentum jecit beatus Petrus, vel potiùs ipse Dominus. Cum enim dixisset Petrus, *Tu es Christus Filius Dei vivi*, dixit Dominus, *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Ne vos ergo denominate ab hominibus. Christus enim est fundamentum. Hæc Theodoretus. *Theodoret.* *1. Cor. 3. 11.*

8. Gregorius

Gregorius. Nullum alium nisi ipse Dominus.

8. Gregorius primus, Papa Romanus, Moral. in Job, lib. 28. cap. 9. Cum verò (inquit) in sacro eloquio non fundamenta, sed singulari numero fundamentum dicitur, nullus alius nisi ipse Dominus designatur. Et lib. 31. capite 34. In sacro eloquio cum singulari numero petra nominatur, quis alius quàm Christus accipitur? Hæc Gregorius.

Modestus.

9. Modestus Archiepiscopus Hierosolymitanus, in unguenta ferentes mulieres, in Bibliotheca Photii, codice ducentesimo septuagesimo quinto, *ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀποστόλων Πέτρος ὠνομάσθη διὰ τὴν ἀσάλευτον πίστιν, ἣν εἶχεν ἐπὶ Χριστὸν τὴν πέτραν.* Primitiæ Apostolorum Petrus nominatus est propter inconcussam fidem, quam habebat in Christum petram.

CAPUT NONUM.

Confirmatio responsionis nostræ adversus tertiam Pontificiorum hallucinationem, de fide petrâ. Cum hypomnemate de fide, & de diversarum expositionum paternarum concordiâ.

TErtia Papistarum hallucinatio est; Eos Patres, qui hanc petram interpretantur fidem, intelligere indefectibilem esse fidem Petri, & non solùm Petri, sed omnis etiam Romanæ sedis Episcopi, usque ad finem mundi; nec aliter fidem esse fundamentum Ecclesiæ, nisi cum relatione ad Petrum, ejusque pro tempore successorem Episcopum Romanum, qui ratione fidei suæ indefectibilis petra est firmissima, totam Ecclesiam sustentans. Hanc glossam à Patrum illorum mente longè distare dicimus, idque ipsum nunc ipsorum testimoniis confirmatum imus.

Vide lib. 12. cap. 6. §. 20.

2. Meminisse autem convenit (id quod rectè monuit P. Lombardus 3. sent. dist. 23.) fidem quandoque accipi pro virtute illa Theologicâ in homine credente, à qua fidelis denominatur, & de cujus actu in corde & fructu in ore hominis, ait Apostolus, *Corde credi ad justitiam; ore autem confessionem fieri ad salutem.* Rom. 10. 10. Quandoque accipi pro eo quod creditur, seu pro doctrina ipsa salutis, quæ credenda proponitur, & quæ credita ducit ad salutem: sic accipitur fides, Gal. 1. vers. penult. *Nunc evangelizat fidem, quam aliquando vastabat.* Et in symbolo Athanasii, Fides Catholica hæc est, quam nisi quisque firmiter, &c. Et hoc sensu Hilarius lib. ad Constantium Augustum, quem Constantio ipse tradidit; Miserabile est (inquit) tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores. ——— Annuas atque menstruas de Deo fides decernimus.

Rom. 10. 10. Fides vel est qua creditur, vel quæ creditur. Gal. 1. 23.

3. Fides autem illa qua creditur, & fides hæc quæ creditur, conveniunt ut habitus seu actus, & objectum illius actûs seu habitûs. Objectum autem est res per doctrinam tradita, seu doctrina de rebus credendis, adeò ut sive doctrinam ipsam, sive rem, de qua est doctrina, voces objectum fidei, & consequenter, per metonymiam, fidem, idem sensus sit.

Unitas fidei.

4. Fides in corde omnibus fidelibus una est, non numero, (nam unusquisque suam propriam habet) sed genere; propter similitudinem tamen & nullam diversitatem, magis unam dicimus esse quàm multas. Ex una enim doctrinâ imprimitur fides credentium cordibus singulorum; ut monet Augustinus lib. 13. de Trinitate, cap. 2. ubi etiam ait; Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides quâ creduntur: illa quippe in rebus sunt, quæ vel esse, vel fuisse, vel futuræ esse dicuntur; hæc autem in animo credentis est, ei tantum conspicua cujus est, quamvis sit & in aliis non ipsa, sed similis. ——— qui dicit, *ô mulier, magna est fides tua:* & alteri, *modica fidei quare dubitasti?* suam cuique esse significat. Sed ita dicitur eadem credentium fides una, quemadmodum eadem volentium voluntas una: cum & in ipsis qui hoc idem volunt, sua voluntas sit cuique conspicua; alterius autem lateat, quamvis idem velit. Hæc ibi Augustinus. Legimus etiam in sacris scripturis, ***Iustus autem in fide suâ*** [באמונתו beemunatho] ***vivet***, Habac. 2. 4. ***fides tua te salvam fecit***, Luc. 7. 50. ***Secundùm fidem vestram fiat vobis***, Matth. 9. 22, 29. ***Ostende mihi fidem tuam absque operibus tuis; & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.*** Jacob. 2. 18. ***Opus autem suum probet unusquisque; & tunc in semetipso gloriationem habebit, & non in altero. Nam unusquisque suum onus portabit.*** Galat. 6. 4, 5. Idem Apostolus in eadem epistolâ ait; *Sed etiamsi nos, aut Angelus de cœlo, evangelizet vobis præter id, quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut ante diximus, etiam nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit, præter id quod accepistis; anathema sit.* Galat. 1. 8, 9. Ex personis probamus fidem, an ex fide personas? inquit Tertullianus lib. de præscriptionibus, cap. 3.

Matth. 15. 28. Matth. 14. 31.

Habac. 2. 4. Luc. 7. 50. Matth. 9. 22, 29.

5. Hinc patet, nullum alium Christianum alterius fide, quâ credit, posse salvari; sed suâ tantum, quæ sit similis fidei alterius qui rectè credit. Fidem autem alterius quæ creditur, id est, sanam fidei doctrinam, tunc suam facit unusquisque, quando eandem credit & confitetur. Hæc est illa communis fides, quæ quoad rem creditam est numero una omnium fidelium, nempe Jesum esse Christum Filium Dei vivi, traditum propter delicta nostra, & suscitatum ad nostri justificationem. Hoc quicunque fideliter confitetur, salvabitur, etiamsi Petri nesciat primatum, etiamsi de Episcopo Romano nihil unquam fando ad aures ejus pervenerit.

Κοινὴ πίστις. Tit. 1. 3.

6. Super Petri fidem quâ credidit, solus ædificatus est Petrus; & super suam, Petri fidei similem, adeóque genere unam eandemque, ædificatur unusquisque alius Christianus. At super fidem, quam credidit Petrus unam eandemque numero, id est, super Christum doctrinâ Euangelicâ prædicatum, ædificatur credendo omnis Christianus, ita ut soliditas omnis debeatur objecto credito, non autem fidei seu credulitati Petri, aut cujusquam credentis. Solus Petrus beatus fuit illâ fide, quâ credidit: at illâ fide quam credidit, beatus est omnis quicunque eandem credit. Patres qui petram interpretantur fidem, modò loquuntur de fide, quâ credidit Petrus, & eandem, id est, similem à nobis postulant, ut bene fundati inveniamur; modò autem de fide quam credidit, & hanc commendant ut commune Ecclesiæ fundamentum: *quia aliud fundamentum nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus; neque est in* alio

Sanctissimæ vestræ fidei superædificantes vos ipsos. Iud. vers. 20.

1. Cor. 3. 11.

Act. 4. 12. *alio ullo salus. Neque enim aliud est nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvari.*

Paternarum expositionum consensio. 7. Sive igitur super Petrum, omnesque Apostolos, tanquam prædicatores & architectos; sive super fidem qua creditur, tanquam virtutem fundamentalem seu instrumentum ex parte nostra, quo adhæremus Christo; sive super fidem quæ creditur, id est, vel sanam de Christo doctrinam, tanquam instrumentum ex parte Dei & ministrorum Euangelii, ex cujus auditu fides, vel Christum doctrinâ illâ prædicatum, ut doctrinæ materiam; sive denique super Christum, tanquam unicum reipsa ædificii fundamentum, dicunt ædificari Ecclesiam, & unumquemque fidelem, eodem res redit, uniformis est orthodoxorum Patrum mens: nempe Christum esse unicum fundamentum reale, Euangelium fundamentum doctrinale, fidem fundamentum instrumentale, Petrum aliosque Apostolos fundamenta esse ministerialia, id est, architectos, fundatores, quorum doctrinæ auscultandum & adhærendum, ut fundamento doctrinali de Christo unico fundamento reali.

Distinctio, de fundamento.

Irenæus. 8. Non per alios (inquit Irenæus) dispositionem salutis nostræ cognovimus, quam per eos, per quos Euangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc præconiaverunt, postea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurum. Hæc Irenæus, lib. 3. adversus hæreses, cap. 1.

Ambros. 9. Fides ergo (inquit Ambrosius) est Ecclesiæ fundamentum. Non enim de carne Petri, sed de fide dictum est, quia portæ mortis ei non prævalebunt: sed confessio vincit infernum. Et hæc confessio non unam hæresin excludit. Nam cum Ecclesia multis tanquam bona navis fluctibus sæpe tundatur, adversus omnes hæreses debet valere Ecclesiæ fundamentum. Dies me citiùs defecerit, quàm nomina hæreticorum diversarumque sectarum. Adversus omnes tamen generalis ista est fides; quia Christus est Dei Filius, & sempiternus ex Patre, & natus ex Virgine. Ambrosius lib. de Incarnationis Dominicæ mysterio, cap. 5.

10. Auctor Commentariorum quæ Ambrosio tribuuntur, in epist. ad Ephes. in finem cap.
Ephes. 2. 20. 2. *Superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Hoc est, supra novum & vetus Testamentum collocati: Quod enim Apostoli prædicaverunt, Prophetæ futurum dixerunt. Hic disputat de fundamento Ecclesiæ. Prophetæ enim disposuerunt; nam Apostoli fundamenta
Matth. 16. 18. jecerunt. Unde dicit Dominus ad Petrum, *Super istam petram ædificabo Ecclesiam meam*, hoc est, in hac Catholicæ fidei confessione statuam fideles ad vitam. Nam & David disposuit domum Dei, & significavit locum ubi fieret. Salomon
Ephes. 2. 21, 22. verò fundavit eam. *In quo omnis structura compacta crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.* Hic sensus est, unde Dominus ait; *Super istam petram ædificabo Ecclesiam meam.* Duos enim populos in se suscepit Salvator, & fecit unum in Domino: sicut & lapis angularis duos parietes continet in unitate domûs firmatos. Hæc ille.

Hilarius. 11. Hilarius Pictav. lib. 2. de Trinitate; Unum igitur hoc est immobile fundamentum, una hæc est felix fidei petra, Petri ore confessa; *Tu es Filius Dei vivi.* Et lib. 6. de Trinitate; Super hanc igitur confessionis petram Ecclesiæ ædificatio est. Sed sensus carnis & sanguinis confessionis hujus intelligentiam non revelat. Hoc est divinæ revelationis sacramentum, Christum Dei Filium non solùm nuncupare, sed credere. Hæc fides, Ecclesiæ est fundamentum, per hanc fidem infirmæ adversus eam sunt portæ inferorum. Hæc fides regni cœlestis habet claves, &c.

12. Gregorius Nyssenus, contra Judæos, cap. ultimo, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, super confessionem videlicet Christi, quia dixerat, Tu es Christus. *Gregorius Nyssenus.*

13. Chrysostomus, homil. 1. in pentecosten, [tom. 5. edit. græc. Savil. homil. 163. pag. 979.] Super hanc petram: non dixit, super Petrum; non enim super hominem, sed super fidem sui ipsius [ἐπὶ τὴν πίστιν τὴν ἑαυτοῦ] Ecclesiam suam ædificavit. Quid autem erat fides? Tu es Christus Filius Dei vivi. *Chrysost.*

14. Epiphanius hæresi 59. §. 7. Qui quidem [Petrus] exstitit nobis verè firma petra fundans fidem Domini [θεμελιοῦσα τὴν πίστιν τοῦ κυρίου,] supra quam ædificata est Ecclesia omni modo. Primum quidem quia confessus est [ὅτι ὡμολόγησε] Christum Filium Dei viventis, & audivit, quod super petram hanc solidæ fidei [ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως] ædificabo Ecclesiam meam. Quoniam disertè [σαφῶς] illum confessus est verum Filium. Cum enim dixit Filium Dei vivi, ostendit Filium germanum [γνήσιον] esse, cum adjectione vivi. Et mox ibidem, §. 8. Petrus dicitur στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς, καὶ θεμέλιος οἴκου Θεοῦ. In his Epiphanii verbis Petrus petra dicitur & fundamentum metonymicè, tanquam sapiens architectus locans fundamentum seu fundans fidem Domini (quod & aliis convenit Apostolis.) Petra autem, super quam Christus ædificat Ecclesiam suam, Epiphanio est solida hæc fides, seu doctrina fidei, Jesum esse Christum Filium Dei viventis. *Epiphan.*

15. Hoc quicunque fideliter confitetur, salvabitur per Christum, super quem ædificatur, etiamsi nullam ad Petrum relationem noverit, in hoc negotio, propriam Petro & Papæ Romano, qualem affirmant Pontificii. Subjicit ibidem Epiphanius, §. 9. verba sponsi in Cantico Canticorum, 2. 14. Columba mea, in tegmine petræ, [ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας,] & tegmen petræ interpretatur Christi benignitatem, misericordiamque Domini, hoc esse tegmen petræ, tegmen spei, & fidei, & veritatis. [ἐν σκέπῃ πέτρας, ἐν φιλανθρωπίᾳ Χριστοῦ, καὶ ἐν ἐλέει κυρίου, τουτέστι σκέπη πέτρας, σκέπη ἐλπίδος, καὶ πίστεως, καὶ ἀληθείας.] Ubi Epiphanius disertè in expositione petræ, Christum ipsum, & fidem Christi indifferenter commemorat, sciens, videlicet, fidem non esse nobis petram, nisi quatenus nos unit Christo, qui est petra salutis nostræ; neque nos ædificari super Christum petram, aut sub ejus tegmine habitare, nisi interveniente fide quæ est ex auditu veritatis prædicatæ. Unde etiam aliis orthodoxis Patribus super fidem, vel super confessionem Christi, & super Christum ædificari, idem est. *Cant. 2. 14.* *Vide superius, §. 7.*

16. Basilius Seleuciensis, homil. 25. exponens hunc textum Euangelii secundùm Matth. Tu es Christus Filius Dei vivi. Tu es Petrus, & super hanc petram; in fine illius homiliæ ait; ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ Χριστὸς, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρώτως ταύτην ὁμολογήσαντα· γνώρισμα τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δωρούμενος. αὕτη γὰρ ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας ἡ πέτρα· αὕτη τῆς σωτηρίας ἡ κρηπίς. τοῦτο τῆς πίστεως τὸ τεῖχος· οὗτος ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος. *Basilius Seleuciens. Matth. 16. 16, 18.*

θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. id est, Hanc confessionem Christus petram cum vocasset, Petrum nominat eum qui primò hanc confessus est. Confessionis indicem appellationem donans. Hæc enim verè est petra pietatis: hæc salutis basis: hic fidei mu- *1.Cor.3.11.* rus: hoc veritatis fundamentum. fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. In his Basilii verbis ratio redditur, cur Christi Filii Dei vivi confessio dicatur petra & fundamentum, nempe quia Christus, qui hac confessione prædicatur, est unicum illud fundamentum præter quod nemo aliud ponere potest.

Augustin. 17. Augustinus, libro de fide & operibus, capite decimo sexto. Fundamentum Christus est in structura architecti sapientis. Hoc expositio- *1.Cor.3.11.* ne non indiget: apertè enim dictum est; Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus: Si autem Christus, proculdubio fides Christi: *Ephes.3.17.* per fidem quippe habitat Christus in cordibus nostris, sicut idem Apostolus dicit. Porro fides Christi illa utique, quam definivit Apostolus, *Galat.5.6.* quæ operatur per charitatem. ——— Fides itaque Christi, fides gratiæ Christianæ, id est, ea fides quæ per dilectionem operatur, posita in fundamento, neminem perire permittit. Et *Matth.16.18.* Tract. 10. in epistolam Johannis; Quid est, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? Super hanc fidem, super id quod dictum est, Tu es Christus Filius Dei vivi. Super hanc petram, inquit, fundabo Ecclesiam meam. Hæc Augustinus. quibus adde ea quæ superius citavimus ex *Supra, cap. 8. §. 6.* ejusdem Augustini Tract. ult. in Euang. Joan. & serm. 13. de verbis Domini in Euang. Matth. ubi petram interpretatur Christum.

Gregorius Primus Episc. Rom. 18. Gregorius primus Episcopus Romanus, lib. 35. Moral. cap. 6. In petra Moses ponitur, ut Dei speciem contempletur: quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, divinam præsentiam non cognoscit. De qua soliditate Dominus dicit; Su- *Matth.16.18.* per hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. In his Gregorii verbis petra exponitur soliditas fidei, nulla Petri mentio, sed Mosis, qui in eadem fidei petra positus speciem Dei contemplatus est. Confer & illa ejusdem Gregorii verba quæ *Supra, cap. 8. §. 8.* superius allata sunt ex lib. 28. Moral. cap. 9. & lib. 31. cap. 54.

Adrianus primus Papa Rom. 19. Adrianus primus, Episcopus Romanus, epist. ad Episcopos Gallicíæ & Hispaniarum, de errore Elipandi, [quæ exstat in actis Concilii Francofurtensis.] Quid enim (inquit) præstabilius, quidve clarius, & omni religione devotius, quàm beati Petri primi pastoris Ecclesiæ felici confessione prolatæ fidei tenere fundamentum? fundamentum, inquit, magister gen- *1.Cor.3.11.* tium, aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Hujus nimirum fundamenti immobilis soliditatem B. Petrus, non carne & sanguine, sed Patre revelante de cœlo, confitendum declaravit: cum, refutatis quorundam opinionibus, quid in discipulorum animis fides operaretur, cunctorum cognitor exploraret, solus pro se & pro omnibus & pro unitate unus testimonium fidei perhibuit, dicens; *Matth.16.16.* *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Qui mox confessionis præmium, nulla interveniente mora, adeptus, & cœli janitor, & ligandi solvendique *Ibid. vers. 18.* arbiter factus est animarum. Statimque Dominus; Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super hanc, inquit, petram quam confessus es, & à quo vocabulo sortitus es dignitatem, super hanc soliditatem fidei Ecclesiam meam ædificabo, & idcirco portæ inferi, id est, hæretici, non prævalebunt adversus eam: per quos aditus mortis panditur, ut ad inferni claustra, eorum errores sequendo, descendant, qui se à beati Petri fidei communione dissociant: relicta, heu miseri, inviolabilis petræ inconcussa firmitate, super lubrica & arenosa ruralia perfidiæ domum ædificare festinant. Inundatione autem, juxta Dei beatificam vocem, facta, illisum est limen do- *Matth.7.27.* mus, & cecidit, quia non erat fundata super petram. O quam bene, fidei ejus immobiliter persistente muro, omnium hæreticorum fluxa sunt machinamenta destructa. Numquidnam dixit Petrus, qui propter nos factus es filius hominis, & per adoptionem factus es filius Dei? absit. Hoc nec Petrus confessus est, nec sancta Ecclesia super firmam fundata petram, id est, fidei fundamentum, quod Christus est, confitetur: quam Christus protegit & defendit, & Petrus Christi auxilio fultus gubernat: sed unâ voce cum Petro Christum Dei Filium confitetur: quia unus est Christus, Dei hominisque Filius, non per gratiam adoptionis, sed propriâ Filii dignitate. Hæc Adrianus.

20. In his Adriani Papæ verbis, præmium illud Petro datum, puta potestas clavium, ex æquo datum esse omnibus Apostolis, ex ipsa Adriani patet assertione, qua ait, quid in discipulorum animis fides operaretur, explorante cunctorum cognitore, solum pro se & pro omnibus & pro unitate unum Petrum testimonium fidei perhibuisse. Vos ô sancti & beati viri (inquit Hilarius, compellans per apostrophen Apostolos, lib. 6. de Trinitate) ob fidei vestræ meritum claves regni cœlorum sortiti, & ligandi atque solvendi in cœlo & in terra jus adepti. Quod autem dicit Adrianus Petrum Christi auxilio fultum gubernare Ecclesiam, id vel intelligendum est de gubernatione per doctrinam, quam ideo scripto consignavit, ut etiam post ipsius Petri exitum, eam retinerent Christiani. 2. Petr. 1. 15. *2.Pet.1.15.* Quod & omnes sacri textus scriptores præstiterunt: vel de perpetuis etiamnum in cœlo precibus pro Ecclesia militante, quas Petro tribuit Joannes Damascenus, orat. de Domini transfiguratione: & hoc etiam omnibus Apostolis commune est. Vel si contendat quispiam Adrianum eximiam quandam gubernandæ universæ Ecclesiæ potestatem sedi suæ Romanæ affixam innuere, & si mirum videri non debet si Papa Romanus sedis suæ auctoritati amplificandæ addictus comperiatur, attamen ex his verbis Domini ad Petrum, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, monarchia Petri & Episcopi Romani (pro qua nunc pugnant Papistæ) elici non potest, servatâ interpretatione Adriani, qui petram, non Petrum, sed fidei soliditatem, & fidei fundamentum, Christum interpretatur. Quæ interpretatio manifestè repugnat tertiæ illi Pontificiorum hallucinationi, quam nunc refutamus.

21. Theophylactus in Matth. cap. 16. Re- *Theophylactus.* munerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quod super eum ædificavit Ecclesiam. Quia enim confessus erat eum Dei Filium Petrus, dixit, quod hæc confessio quam confessus est, fundamentum erit futurum credentium, ita ut

omnis homo exstructurus fidei domum, hoc jacturus sit fundamentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confessionem, inutiliter ædificamus. Postquam Theophylactus super Petrum dixit ædificari Ecclesiam, statim quid sentiat exponens, transit ad rectam confessionem quam Petrus confessus est, quam rectam confessionem vocat fundamentum credentium. At fundamenti hujus soliditatem petendam esse ab Episcopo Romano, & non alibi nisi in ejus infallibili judicio atque indefectibili fide certò inveniri, non existimavit Theophylactus, quippe qui Romanæ Ecclesiæ judicium de processione Spiritûs Sancti ex professo (licet immeritò) oppugnavit atque rejecit, Comment. in Euang. Joan. cap. 3. prope finem. Et in eadem opinione fuisse

Ioan. Damascen. Joannem Damascenum, constat ex ejus opere de orthodoxa fide, lib. 1. cap. 11. Qui alibi petram, super quam Dominus dixit se ædificaturum Ecclesiam suam, interpretatur hanc firmam & immotam fidem. orat. de Domini transfigu-

Oecumen. ratione. Oecumenius in 1. Cor. 3. 11. Ne igitur illis attendatis, ait, qui vos dividunt, quum aliud non sit fundamentum præter Christum, quem annunciavi. Hunc habeamus, huic adhæreamus tanquam fundamento.

Alii sex patres. 22. His adjunge & alios patres, quos, in confirmatione responsionis nostræ adversus primam Pontificiorum hallucinationem, §. 3. monebamus, hanc petram (Matth. 16.) fidem vel confessionem aut doctrinam interpretari, nec ullam facere mentionem illius interpretationis quæ sola hodie Papistis adlubescit, videlicet, Isidorum Pelusiotam, lib. 1. epist. 235. Victorem *Vide supra cap. 7. §. 3.* Antiochenum, in cap. 3. Euang. Marci. Paulum Episcopum Emisenum, homil. quam habuit in magna Alexandriæ Ecclesia, præsente Cyrillo, quæ exstat in tertia parte Concilii Ephesini cap. 31. Theodoretum lib. 2. in Cantica Canticorum, in expositione cap. 2. vers. 14. Fœlicem tertium Papam Romanum, epist. 5. ad Zenonem Imperatorem. Germanum Patriarcham Const. epist. ad Thomam Episcopum Claudiopoleos, quæ exstat in quarta actione synodi Nicænæ secundæ.

Auctor glossæ in Gratian. 23. Veteribus his accedant glossator Gratiani & Ludovicus Vives. Verba illa, *Et super hanc petram*, exponens autor glossæ; Per hanc (inquit) dictionem non credo Dominum aliud demonstrasse, quàm hæc verba quæ Petrus respondit Domino, cum dixit, *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Quia super illo articulo fidei fundata est Ecclesia. Ergo super seipso fundavit Deus Ecclesiam. Hæc author glossæ, in distinct. 19. can. *Ita Dominus*. Ubi planè excludit eam interpretationem, quæ hodie Romanensibus tantopere

Ludovic. Vives. arridet. Hæc est (inquit Vives) præcipua professio, hic primus & firmissimus Ecclesiæ nunquam ruituræ lapis, credere ac profiteri *Iesum esse Christum Filium Dei vivi*. Ludovicus Vives Comment. in lib. 8. Augustini de Civitate Dei, cap. 23.

CAPUT DECIMUM.

De verbis Domini in Euangelio Lucæ, cap. 22. vers. 31, 32. [Simon, Simon, ecce! Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.] ***Proponuntur quinque quæstiones. Et respondetur ad primam quæstionem; Cur ad Petrum sermonem dirigat Dominus.***

Quinque præsertim quæstiones in his verbis breviter enodandæ sunt. 1. Cur ad Petrum sermonem dirigat Dominus. 2. Utrùm pro solo Petro oraverit Dominus, an etiam pro omnibus Apostolis. 3. Quid verba illa significent, *Ut non deficiat fides tua.* 4. Quæ conversio intelligatur, illis verbis, *Et tu aliquando conversus.* 5. Quis sensus præcepti illius Dominici, *Confirma fratres tuos.*

Titus Bostrensis. 2. Ad primam quæstionem respondet Titus Bostrensis, in hunc locum Euangelii, ideo cæteris omnibus missis, soli Simoni Petro dictum esse, Simon, Simon, ecce Satanas expetivit, &c. ἵνα παιδεύσῃ αὐτὸν, μὴ ἑαυτῷ θαῤῥεῖν μόνον, ἀλλὰ τοῖς παρ' αὐτοῦ χαρίσμασι σεμνύνεσθαι. Ut hic moneatur, ne viribus suis nimium fidat, verùm ex solius Dei gratiâ laudem quærat. Ita vertit Latinus interpres, Tomo secundo, græcolatino, Bibliothecæ Patrum, paginâ 829. editionis Parisiensis ann. 1624.

Ambros. 3. Ambrosius Comm. in hunc locum Euang. Lucæ; Petrus autem etsi spiritu promtus, corporis tamen adhuc infirmus affectu, denunciatur Dominum negaturus.

Basilius Cæsariensis. 4. Basilius magnus, homil. 22. quæ est, de humilitate; Usque adeò Christum Petrus dilexit, ut & mori pro eo voluerit. Verùm quoniam arrogantiùs dixerat [ὅτι μεγαλοφρονέστερον ἐφθέγξατο, λέγων] etiamsi omnes scandalum patiantur in te, ego tamen nunquam scandalum patiar, humanæ traditus est pusillanimitati, &

Δειλία ἀνθρωπίνη. prolapsus est in negationem [παρεδόθη τῇ ἀνθρωπίνῃ δειλίᾳ, καὶ πέπτωκεν εἰς ἄρνησιν,] lapsu institutus ad pietatem, & edoctus etiam aliis infirmis parcere, ubi suam ipsius cognovit imbecillitatem, & conspicuè didicit, quod, quemadmodum cum in pelago mergeretur, dexterâ Christi relevatus est [ἐκουφίσθη τῇ τοῦ Χριστοῦ δεξιᾷ] ita & in scandalorum fluctibus, dum periculum ipsi perditionis per incredulitatem immineret, Christi virtute servatus sit, [οὕτως ἐν κλύδωνι τοῦ σκανδαλισμοῦ κινδυνεύσας ἀπόλεσθαι δι' ἀπιστίας, ἐφυλάχθη δυνάμει Χριστοῦ] qui etiam ipsi quod eventurum erat prædixerat, [ὃς καὶ προεῖπεν αὐτῷ τὸ συμβησόμενον,] dicens, Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret instar tritici; & ego pro te oravi, ne deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Petrus quidem ad hunc modum reprehensus merito opem Domini adeptus est, ut arrogantiam rejicere & infirmis parcere doceretur. [Πέτρος μὲν οὕτως ἐλεγχθεὶς δικαίως ἐβοηθεῖτο, πρὸς ἀπόθεσιν ἀλαζονείας, καὶ φειδὼ τῶν ἀσθενούντων ἐκπαιδευόμενος.]

Theophylactus. 5. Theoph. Comm. in hunc locum Euang. Luc. Ad Petrum autem hæc verba dirigit, quia & audacior reliquis erat, & probabile est ipsum animo elatum fuisse ob ea quæ Christus promiserat. Idcirco reprimens eum, dicit; Satanæ quidem fuit multum studium contra vos; ego autem oravi pro te. Hæc *Theophylactus*.

CAPUT UNDECIMUM.

Ad secundam quæstionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22. 31, 32. Utrùm pro solo Petro oraverit Dominus, an etiam pro omnibus Apostolis.

CErtum est Dominum nostrum Jesum Christum pro omnibus undecim Apostolis orasse. Johan. 17. dicens autem Petro, Ego autem oravi pro te, Luc. 22. 32. indicat Petrum præ omnibus in maximo futurum *κλύδωνι τοῦ σκανδαλισμοῦ*, ut loquitur Basilius. Quippe solum cum perjurio disertè negaturum, atque adeò ipsi in primis opus esse adjumento intercessionis Christi pro eo, quamvis ipse se constantiorem aliis in confessione Christi futurum jactaret. Dicit ei Dominus, Ego pro te oravi, &c. *δηλῶν ὅτι τὸ πτῶμα αὐτοῦ τῶν ἄλλων χαλεπώτερον καὶ πλείονος δεόμενον βοηθείας*, ostendens futurum ejus lapsum aliis graviorem, & majoris indigum auxilii, ait Chrysostomus homil. 82. in Euang. Matth. Vide infra ad quæstionem 5. cap. 14.

Chrysostomus.

Ignatius. 2. Ignatius epist. ad Smyrnenses; *ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δεηθεὶς μὴ ἐκλείπειν τὴν πίστιν τῶν ἀποστόλων.* Dominus Jesus Christus, qui rogavit ne deficeret fides Apostolorum.

Macarius Ægyptius. 3. Macarius Ægyptius homil. 5. verba Domini intellexit de oratione facta pro omnibus Apostolis, adeò ut verba illa non dubitaverit ad hunc modum recitare, inquiens; Dominus Apostolis nequam illum adversus eos insurrecturum prædixit: expetivit Satanas cribrare vos sicut triticum; sed ego rogavi Patrem meum, ne deficiat fides vestra, *ἀλλ' ἐγὼ ἐδεήθην τοῦ πατρός μου ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις ὑμῶν.*

Theophylactus. 4. Theophylactus Comment. in Euang. Luc. cap. 22. Quia proditori væ adjudicatum est; illorum autem qui permanserunt in amore erga illum, tantum prædixit fore honorem; ut ne extollantur, quasi magnum quiddam fecissent, & permansissent in charitate, ac non prodidissent: Satanas vos, inquit, petivit cribrare, hoc est, turbare, nocere, tentare: sed ego rogavi. Ne existimetis, inquit, quod vestrum sit totum hoc opus bonum. Hæc Theophylactus, apertè monens, orasse Dominum pro omnibus Apostolis, qui in charitate permanserunt, non propriâ ipsorum virtute, sed per Dei gratiam, quam Christus sua oratione illis impetravit.

5. Cyprianus orationem illam Domini ad omnes fideles extendit; epist. 8. (seu libro quarto, epistola quartâ.) Adeò autem pro nobis ille [*Dominus noster*] deprecabatur, ut legamus alio loco; Dixit autem Dominus ad Petrum, Ecce Satanas postulavit, ut vos vexaret quomodo triticum; ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Quod si pro nobis & pro delictis nostris ille laborat & vigilat & precatur; quantò nos magis insistere precibus & orare, &c. Hæc Cyprianus. Ac si diceret, scriptum est hoc non propter solum Petrum, neque propter solos Apostolos, quod pro eis Dominus oraverit: sicut neque illa Domini verba ad latronem in cruce, hodie mecum eris in Paradiso, scripta sunt propter solum latronem, sed etiam propter nos, qui, si verè sumus discipuli Christi, eadem nobis solatia accommodare fidenter possumus. *Cyprianus.* *Luc. 23. 43.*

CAPUT DUODECIMUM.

Ad tertiam quæstionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22. 31, 32. Quid verba illa significent, Ut non deficiat fides tua.

De qua fide hic sermo sit. FIdem necesse est hìc intelligere eam quâ Petrus credebat, & sic de singulis Apostolis, singulisque Christianis. Nam fidem quam credebat Petrus cæterique Apostoli, pronunciaverat Dominus esse petram illam inconcussam, nullis inferni machinationibus incursibusve expugnabilem. Matth. 16. 18. Periculum non erat, ne hæc fides deficeret. Fides autem, quæ non defectura prædicitur, Luc. 22. 32. opponitur infidelitati & desperationi, ad quam Petrum adigere satagebat Satanas. Cujus vehementi impressione effectum est, permittente Domino, ut quateretur & vacillaret fides Petri; non tamen defecit ejus fides: Dominus enim oravit ut non deficeret ejus fides, adeóque ut non periret per infidelitatem; sicut exponit Basilius loco supra citato, capite decimo, §. quarto. *ὥστε μὴ τέλειον ἀπολέσθαι.* ut exponit Chrysostomus, homil. 82. in Matth. sed ut haberet donum perseverantiæ, ut interpretatur Augustinus lib. de corrept. & gratia, cap. 8. ut mens ejus non vinceretur, ut loquitur Leo primus Papa Rom. serm. 3. in anniversario die assumtionis suæ. ubi cautè legenda quæ scribit Leo in favorem suæ sedis, pugnantia cum canone 28. Concilii œcumenici Chalcedonensis.

Basilius. *Chrysostomus.* *Augustinus.* *Leo 1. Papa Rom.*

Theophylactus. 2. Theophylactus in hunc locum Euang. Luc. Rogavi igitur, dicit, ut non deficiat fides tua: quamvis enim brevi tempore concutiendus sis: sed habes recondita semina fidei; etiamsi folia abjecerit spiritus invadentis, radix tamen vivet, & non deficiet fides tua. Hæc Theophylactus.

Num omnes Romani Pontifices salventur. 3. Hæc autem divina gratia nec solis datur Episcopis Romanis, nec omnibus illius sedis Episcopis, nisi dicas omnes esse electos ad æternam vitam, id quod non affirmant assertores infallibilitatis Papalis. Imò disertè negat Bellarm. lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 3. §. *altera expositio*. Est donum hoc solis & omnibus electis concessum.

Christi promissio, quod Petri fides non defectura sit, non excludit externam abnegationem, sed internam apostasiam, & in externo lapsu perseverantiam. 4. Nec prætereundum, quod hæc Christi promissio, quatenus Petrum spectat, non excludat externum lapsum à fide, & externam ad tempus negationem Christi coram hominibus; sed tantummodo internam fidei eradicationem, & impœnitentiam: ad reliquos autem Apostolos relata, illum etiam ruinæ gradum excludat, quo lapsus est Petrus: Nam ab eo gradu conservati sunt, Christo pro illis orante. Unde efficitur, si de successorum stabilitate & confessione ac professione fidei externa (quæ sola aliis hominibus innotescit) judicandum sit

ex

ex eis, quæ antecessoribus Apostolis, efficacitate hujus precationis Dominicæ, donata sunt, tutius esse hominibus, se adjungere cujuslibet alterius Apostoli successoribus, in externa professione religionis & confessione Christi, quam successoribus Petri. Nam si successoribus Petri contingat Christum negare & abjurare coram hominibus, idipsum Petro prius contigit: in quo rerum statu perniciosum est eis consociari. Nec illâ fidei indefectibilitate Petro promissa exclusus est ille lapsus externus.

Gretseri Iesuitæ syllogismus. 5. Viderint jam Papistæ de illo syllogismo Gretseri, Pro quo Dominus peculiariter oravit, ut fides ejus nunquam deficiat; is est, vel certè futurus erat Ecclesiæ Monarcha: at pro Petro Dominus peculiariter oravit, &c. ergo Petrus est, vel certè futurus erat, Ecclesiæ Monarcha. Hæc Gretserus, in defensione Bellarmini, libro primo de Romano Pontifice, capite vigesimo. *Ejusdem syllogismi refutatio.* Certè hujus syllogismi Gretseriani multi sunt defectus; Nam I. In majore aliter accipitur indefectibilitas fidei, ac in minore; & ita sunt quatuor termini: aut minor manifestè falsa est, si in ea intelligatur perpetua indefectibilitas externæ professionis fidei. II. Major etiam falsa est; nam Dei donum alicui concessum ut nunquam deficiat ejus fides, non importat monarchiam in Ecclesiam: hoc enim donum omnibus Apostolis datum est, & excellenter, etiam quod externæ confessionis constantiam, beatæ Mariæ Virgini, & Mariæ Magdalenæ, & innumeris martyribus; quibus tamen Ecclesiæ monarchia data non est. III. Nec peculiaris illa Petri ratio habita, in oratione Christi, importat dationem monarchiæ Petro, sed præcipuè respicit singulare periculum & peculiarem lapsum Petri. Cui respectui accedere etiam potuit quidam intuitus Collegii Apostolici, cujus pars quædam primaria erat Petrus, sine monarchica potestate. *Suprà, cap. 11. §. 1.*

Dionys. Areopag. Cæteri Apostoli pares Petro. 6. Dionysius Areopagita, libro de Ecclesiasticâ hierarchia, capite quinto, ait; *αὐτὸς ὁ τῶν μαθητῶν κορυφαῖος, μετὰ τῆς ὁμοταγοῦς αὐτῷ καὶ ἱεραρχικῆς δεκάδος*, ipse discipulorum coryphæus cum decem ipsi paribus & pontificibus, cum ad supplendum perficiendumque duodecim Apostolorum numerum, &c. loquitur ibi de assumtione Matthiæ in locum Judæ proditoris, Act. 1.

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

Ad quartam quæstionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22. 31, 32. Quæ conversio intelligatur, illis verbis, Et tu aliquando conversus.

Bellarmini absurda interpretatio. HUic quæstioni occasionem præbet nova illa, & violenta parexegesis Bellarmini, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 3. *ad secundum dico.* Dico (inquit) non esse absurdum, si dicamus, illud, *Conversus*, non referri ad pœnitentiam Petri, sed ad tentationes aliorum, ut non sit sensus: Tu à peccato ad pœnitentiam conversus, confirma fratres; sed, tu, cujus fides non potest deficere, quando videris aliquos nutantes & vacillantes, ad eos conversus illos confirma. Hæc Bellarminus. Hujus glossematis defensionem non suscepit Gretserus, Bellarmini hyperaspistes: manifestam haud dubiè interpretamenti hujus violentiam perspexit.

Ejusdem refutatio. 2. Ambrosius, in Psalm. 43. in illa verba Psalmi; *Et inter gentes dispersisti nos*, hanc Apostoli Petri conversionem exponit conversionem ad bonam frugem. Theophylactus in hunc locum Euang. Lucæ, Petri pœnitentiam. Quomodo intellexerunt & alii illi Patres, qui lapsum Petro hic prædictum observant. Sic etiam Salmero & Maldonatus Jesuitæ, quorum verba citat Daniel Chamierus, Tom. 2. Panstratiæ, lib. 11. cap. 17. §. 15. Nec aliter Rhemenses in hunc locum Euangelii.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

Ad quintam quæstionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22. 31, 32. Quis sensus præcepti illius Dominici, Confirma fratres tuos.

Gretseri argumentatio. GRetserus, in defensione Bellarmini, libro primo, de Romano Pontifice, capite vigesimo, ex his Domini verbis, sic argumentatur: Qui non quomodocunque, sed peculiari modo jubetur omnes universim fratres, nemine excepto, confirmare, pascendo, regendo, præsidendo, docendo; ille est monarcha Ecclesiæ: Petrus est talis: ergo, &c. Hæc Gretserus.

Nostra responsio. 2. At fratrum nomine, tametsi tum Apostoli, tum reliqui fideles intelligi possint, & confirmare omnes Petrus jubeatur; non tamen inde sequitur, eandem erga collegas coapostolos, atque erga alios Christianos dari Petro auctoritatem. Nam Petrus omnibus scandalo fuit, dans eis occasionem ruinæ, nisi maturo conversionis seu pœnitentiæ exemplo scandalum hoc esset amolitus. Ita quos lapsu suo & aversione infirmaverat, eos surgens suâ conversione confirmavit; ne ejus lapsus eis esset in posterum occasio ruinæ. Et hoc quidem confirmationis officium tum verbo, tum exemplo, præstare tenebatur Petrus, erga coapostolos quidem ut frater & collega, & erga alios Christianos, tum ut frater erga fratres; ut in hoc textu Lucæ manifestum est: tum ut pastor erga gregem; ut patet ex verbis Domini confirmantis Petrum in munere Apostolico, Johan. 21. *Pasce oves meas.* Et ex his etiam verbis apud Lucam, quibus mandat Petro, ut aliquando conversus confirmet fratres suos; haud obscurè promittens, mansurum illi munus Apostolicum, neque adimendum Petro, sicut Judæ proditori. Neque præcepto confirmandi fratres, quicquam peculiare Petro demandatur, quod non omnibus Apostolis ex æquo incumbat, nisi sola amolitio magni illius scandali, quod nega-

negatione suâ daturus erat Petrus, tantam pollicitus constantiam. Et hæc quidem pars officii Christiani, ab omni postulatur Christiano lapso, qui peccato suo fratribus scandalum dedit, sive sit Pastor, sive de plebe. Syllogismi igitur Gretseriani Minor falsa est: nam sive fraternam, sive Pastoralem intelligamus confirmationem; illa omnibus fratribus Christianis, præsertim lapsis, communis est; hæc omnibus Apostolis ex æquo conveniebat. Quamvis in utraque præstanda Petrus, ut eximius Christianus, ut Apostolus, & unus ex eis qui columnæ videbantur, & Apostolorum primus, pro magnitudine dati scandali, & pro tantæ personæ eminentiâ, congruo & præclaro exemplo aliis prælucere debuerit, & præluxerit.

Titus Bostrensis. 3. Titus Bostrensis, Comment. in Euang. Luc. cap. 22. *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Hoc addit, (inquit) ne animum prorsus despondeat, quin bonam potiùs spem habeat. Nam illud, *Conversus confirma fratres tuos*, hunc habet sensum; γίνου στήριγμα καὶ διδάσκαλος τῶν διὰ πίστεως προσιόντων ἐμοί. οὐ γὰρ δὴ ἀποστερηθήσῃ, φησὶν, ἀρνησάμενός με, τοῦ ἀποστολικοῦ χαρίσματος. id est, Esto firmamentum & doctor eorum, qui mihi per fidem adjungentur. Nam cùm me negaveris, non privaberis (inquit,) gratiâ Apostolicâ. Hæc Titus Bostrens. in Bibl. Patr. Tom. 2. græcol. Hæc gratia Apostolica Petro conservata, data est singulis Apostolis; quorum unusquisque, pari cum Petro consortio honoris & potestatis accepit χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. Rom. 1. 5. *Rom. 1. 5.* Paulus & Barnabas reversi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes [ἐπιστηρίζοντες] animas discipulorum, act. 14. 22. Estque pars etiam ordinaria Prophetici ac Pastoralis muneris, fratres confirmare. act. 15. 32. Rom. 1. 11. 1. Thess. 3. 2. Apocal. 3. 2.

Ambrosius. 4. Ambrosius, in Psal. 43. in illa verba Psalmi; *Et inter gentes dispersisti nos.*] Cogitur autem (inquit) & adversarius sanctos Domini ad sua damna tentare: dum enim tentat, meliores reddit; ut qui tentatur, possit alios instituere, qui sibi ipse invalidus videbatur. Denique Petrus Ecclesiæ præponitur, postquam tentatus à diabolo est. Ideoque ante significat Dominus, quid sit illud quod postea eum pastorem elegit Dominici gregis: Nam huic dixit; *Tu autem conversus, confirma fratres tuos.* Conversus est ergo sanctus Apostolus Petrus ad bonam frugem, & ventilatus est sicut triticum, ut esset ipse cum sanctis Domini unus panis, qui nobis esset alimentum. Dum enim Petri actus legimus, Petri præcepta cognoscimus; fit nobis vitæ æternæ & salutis alimentum. Hæc Ambrosius. Ubi cernere est, ambas illas confirmationis species quas memoravimus; unam fraternam, quam fratribus suis præstant omnes sancti tentati; alteram Pastoralem, & quidem Apostolicam, quam exemplo & doctrinâ præstitit Petrus gregi Dominico: id quod fecerunt reliqui Apostoli. Scandalum illud à Petro datum solus quidem Petrus, conversione suâ ab illo suo peccato, amoliri potuit ac debuit, sicut quilibet lapsus; at doctrinâ & conversationis exemplo, contra illud ipsum scandalum, non solus Petrus, sed omnes Apostoli confirmarunt fratres suos; nec minus illi Petrum, quàm illos Petrus. Vide act. 15. 13. Gal. 2. 6, 11, 12, 13, 14, &c.

5. Jubet Apostolus Paulus eos qui spirituales sunt, lapsum fratrem reconcinnare, cum spiritu lenitatis, Gal. 6. 1. Et idem Apostolus ait de Pastore, *Servum Domini oportere* ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, *mansuetum erga omnes*, ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, *cum lenitate erudientem eos, qui contrario animo sunt affecti.* 2. Timot. 2. 24, 25. Et sacerdotem ait propriæ infirmitatis conscientiâ moveri ad miserationem erga ignorantes & laborantes, μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις· ἐπεὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν. Hebr. 5. 2. Et hanc adferunt causam Basilius, & Chrysostomus, & Augustinus, cur Petrum Dominus paulum subdeseruerit, ut scilicet disceret lapsorum misereri, absque quo miserendi affectu non posset aptè pascere & regere populorum multitudinem ipsius curæ commissam: & ut ejus exemplum intuentes omnes Pastores mansuetè recolligerent lapsos fratres. Basilius, homil. de humilitate; Augustin. sermon. 124. de tempore. Chrysostom. apud Damascenum lib. 2. parall. cap. 86. *Gal. 6. 1.* *2. Tim. 2. 24, 25.* *Hebr. 5. 2.* *Cur Petrum Dominus paululum subdeseruerit.* *Basilius. Chrysostomus. Augustinus.*

Objectio. 6. At, (inquies,) omnibus Apostolis ex æquo commissa est populorum multitudo, Matth. 28. 19 20. Johan. 20. 21, 22, 23. Cur non igitur omnes pariter labi permissi sunt, ut mansuetudinem discerent & miserationem adhibere erga lapsos & infirmos? Respondeo; Nemo non expertus est suam infirmitatem; omnes enim nocte illâ scandalizati sunt in Christo, Matth. 23. 31. Quamvis cum Petro omnes constantiam promiserint, vers. 35. omnes autem non opus fuit in eam tentationem incidere, ut Christum disertè abnegarent & abjurarent. Unius lapsu tam gravi omnes erudiebantur. καὶ οἱ λοιποὶ δὲ οὐ μικρὸν ἐκαρπώσαντο ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως τῆς αὐτοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν καταμανθάνοντες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν. Chrysost. homilia 82. in Matth. capite vigesimo sexto, versu trigesimo tertio. *Responsio.*

Cur huic tentationi traditus sit Petrus, potius quàm alius. 7. Sed cur Petrus potiùs, quàm alius quispiam, huic tentationi traditus est? Triplex ratio assignatur. I. Quia Petrus fuit unus ex præcipuis Apostolis, & Apostolorum primus, nec honore inter fratres, nec charitate erga Dominum ulli secundus: hujus columnæ concussio timorem atque humilitatem reliquis facilius persuadere poterat. Quod si ne hoc quidem intelligis (inquit Basilius) quod gratiam consequutus sis, sed Dei gratiam, nimiâ stupiditate, reputas propriam tuam virtutem, non es honoratior beato Apostolo Petro. Neque enim Christum plus potes diligere quàm ille, qui usque adeò eum dilexit, ut & mori pro eo voluerit. Verùm quoniam arrogantius dixerat, &c. humanæ traditus est pusillanimitati. Basil. homil. 22. de humilitate. *Ratio prima.*

Augustinus. 8. Jam eruditus es (inquit Augustinus) & edoctus in Petro, quemadmodum eum Dominus tui caussâ patitur circumscribi delicto, quemadmodum illum fidei pietatisque signiferum, & generis humani columnam, permiserit metu dominante quassari; ut populorum doctoribus & magistris esset exemplum, à Deo sibi non peccandi gratiam minimè condonatam; sicut dicit Apostolus Paulus, *considerans te, ne & tu tenteris.* Cum fortè quis fuerit in Ecclesiâ delicto præventus, non statim abjiciat, non condemnet; sed compatiatur ac lugeat, consoletur & revocet, commodet jacenti affectum, *Gal. 6. 1.* porrigat

porrigat manum, erigat lapſum, ſpem ei divinæ clementiæ repromittens, ſub qua etiam ſervire exemplo tantorum comprobat magiſtrorum. Auguſtin. ſerm. 124. de tempore.

Cenſura libri quæſtionum Veteris & N. Teſtamenti. 9. Tribuitur quidem Auguſtino liber quæſtionum veteris & novi Teſtamenti, ubi in quæſt. ex novo Teſtamento cap. 75. expoſitio quædam legitur Papiſtis faventior. Sed librum illum non eſſe Auguſtini, ſed alicujus hæretici, tum ipſa operis lectio demonſtrat, tum ipſi diſertè fatentur Bellarminus, lib. de ſcriptoribus Eccleſ. & Poſſevinus, in apparatu ſacro.

Theophylactus. 10. Theophylactus in cap. 22. Lucæ; Tu enim Petre converſus, bonum exemplum pœnitentiæ eris omnibus, ut nullus credentium in te reſpiciens, deſperet: qui cum Apoſtolus fueris, & negaveris, iterumque receperis primatum omnium, & præfecturam orbis per pœnitentiam. Hæc Theophylactus.

2. Ratio. 11. Secunda ratio, quæ adfertur, cur hoc ſoli Petro contigerit, permiſſu divino, ut eo uſque decideret, eſt Petri arrogantia, quâ non ſolùm cum cæteris conſtantiam promittebat, ſed etiam ſeipſum cæteris anteponebat, inquiens, *etiamſi omnes ſcandalizati fuerint in te; ego nunquam ſcandalizabor.* Matth. 26. 34. *Matth. 26. 34.*

Baſilius Cæſarienſ. 12. Baſilius magnus, homil. de humilitate; Verùm quoniam arrogantius loquutus erat [μεγαλοφρονέστερον ἐφθέγξατο] dicens, *etiamſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego tamen nunquam ſcandalum patiar*; humanæ traditus eſt puſillanimitati [παρεδόθη τῇ ἀνθρωπίνῃ δειλίᾳ] & prolapſus eſt in negationem; lapſu inſtitutus ad pietatem [*ſeu timorem*] σωφρονιζόμενος τῷ σφάλματι πρὸς εὐλάβειαν.] *Τῇ ἀνθρωπίνῃ δειλίᾳ.*

Auguſtinus. 13. Auguſtinus, ſerm. 124. de tempore. Quid enim homo ſine Dei gratiâ poſſit, timor beati Petri Apoſtoli evidenter oſtendit. Per ſolum enim liberum arbitrium, non addito etiam Dei adjutorio, promiſerat ſe pro Domino moriturum. Sed quid eſt homo ſine gratia Dei, niſi quod fuit Petrus cum negaret Chriſtum, & niſi quod ait Propheta, *Omnis caro fœnum?* Et ideo beatum Petrum paululum Dominus ſubdeſeruit, ut in illo totum humanum genus poſſet agnoſcere, nihil ſe ſine Dei gratiâ prævalere. Hæc Auguſtinus. *Eſai. 40. 6.*

Victor Antiochenus. 14. Victor Antiochenus, Commentario in Euang. Marci, cap. 14. verſ. 29. Cum Petrum, cæteroſque omnes precari & dicere oportuiſſet; Adjuva nos Domine, ne abs te avellamur: ſibi ſuiſque viribus nimium confiſi, ea temerè promiſere, quæ non præſtitere. Siquidem Dominus nimiam illam, quam præ ſe ferebant, audaciam, animique fiduciam nonnihil comprimere & caſtigare volens, Petrum quidem in trinam negationem prolabi; cæteros verò omnes per fugam diſpergi paſſus eſt. Hæc Victor. apud quem plura ſequuntur de Petri jactantiâ ante lapſum, ejuſdemque poſt lapſum modeſtiâ, ſe exſerente in ejus verbis, Act. 3. 12.

Chryſoſtomus. 15. Chryſoſtomus, homilia 82. in Euang. Matth. in cap. 26. verſ. 33. δέον γὰρ δεηθῆναι καὶ εἰπεῖν, βοήθησον ἡμῖν ὥστε μὴ ἀποσχισθῆναί σου· ὁ δὲ ἑαυτῷ θαρρεῖ, καὶ φησιν, κἂν πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ᾽ ἐγὼ οὐδέποτε· κἂν πάντες τοῦτο πάθωσι, φησιν, ἐγὼ οὐ πείσομαι. ὅπερ εἰς αὐθάδειαν [arrogantiam] αὐτὸν ἦγε κατὰ μικρόν. τοῦτο τοίνυν καταστεῖλαι [reprimere] βουλόμενος ὁ Χριστὸς συνεχώρησε τὴν ἄρνησιν. ——— ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο συνεχώρησεν, ἵνα τοῦτο ἐν αὐτῷ κατορθώσῃ, quod enim propterea permiſerit, ut hoc in illo corrigeret, audi quid dicat; *Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Hoc enim dixit perſtringens eum vehementer [σφόδρα αὐτὸν καθαπτόμενος,] & oſtendens graviorem fore ejus lapſum, quàm aliorum, & pluris indigum auxilii. Duorum enim criminum reus erat, tum quod contradixit [*Chriſto,*] tum quod ſeipſum aliis antepoſuit [καὶ ὅτι τῶν ἄλλων ἑαυτὸν προὔθηκε,] amplius autem & tertii, quod ſibiipſi totum tribuit [ὅτι τὸ πᾶν ἑαυτῷ ἀνέθηκε.] His igitur medelam adhibens, permiſit lapſum, [ταῦτα οὖν ἰώμενος εἴασε γενέσθαι τὸ πτῶμα.] Et propter hoc etiam miſſis aliis, ad ipſum dirigit ſermonem ſuum [καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἀφεὶς, πρὸς αὐτὸν ἀποτείνεται).] Ait enim, *Simon, Simon, Ecce Satanas petivit vos cribrare, ſicut triticum, hoc eſt, turbare, vexare, & tentare:* [σινιάσαι, ὡς τὸν σῖτον, τουτέστι, θορυβῆσαι, ταράξαι, καὶ πειράσαι·] *Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Et ſiquidem omnes Satanas expetivit, quare non dixit de omnibus, rogavi? Annon manifeſtum eſt hoc quod ſuprà dixi, quod perſtringens illum, & oſtendens graviorem [ſeu curatu difficiliorem] fore ejus lapſum quàm aliorum, ad ipſum convertit ſermonem? [καὶ διὰ τί, εἰ πάντας ὁ Σατανᾶς ᾐτήσατο, οὐ περὶ πάντων εἶπεν, ἐδεήθην; οὐκ εὔδηλον ὅτι τοῦτο ἐστιν ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ὅτι καθαπτόμενος αὐτοῦ· καὶ δεικνὺς ὅτι χαλεπώτερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ τὸ πτῶμα, πρὸς αὐτὸν τρέπει τὸν λόγον;] ——— Immodicus erat timor ejus, quoniam valde ſuo eum Deus denudavit auxilio, denudavit autem valde, quoniam valdè in eo locum obtinebat paſſio arrogantiæ & contradictionis. Hanc igitur radicitus ut evelleret, propterea ſivit illum ita ſuccumbere in certamine. [ἄμετρος δὲ ἐγίνετο [φόβος,] ἐπειδὴ σφόδρα αὐτὸν ἐγύμνωσεν ὁ Θεὸς τῆς ἑαυτοῦ ῥοπῆς. ἐγύμνωσε δὲ σφόδρα, ἐπειδὴ καὶ σφοδρὸν ἐν αὐτῷ τὸ πάθος ἦν τῆς αὐθαδείας καὶ τῆς ἀντιῤῥήσεως. ἵνα οὖν πρόῤῥιζον ἀνέλῃ τοῦτο διὰ τοῦτο εἴασεν οὕτω καταπεσεῖν αὐτὸν τὴν ἀγωνίαν.] *Luc. 22, 32.* *Luc. 22. 31.*

16. Tertia ratio, quam Patres adferunt, cur Petrus potiùs quàm alius ex undecim Apoſtolis negare permiſſus ſit, ſumitur ab auſtero & ſevero Petri ingenio: cum Paſtorem deceat eſſe manſuetum, & clementem. *3. Ratio.*

Chryſoſtom. 17. Chryſoſtomus: erat porrò Petrus acris ac ſeveri animi. Quod ſi hoc præterea habuiſſet, ut peccatum in eum non caderet, quis tandem ipſius diſcipulis apud eum veniæ locus fuiſſet? Quocirca divina gratia hoc effecit, ut ipſe ad breve tempus ab eo abſcederet. atque in peccatum laberetur, ut per ea quæ paſſus fuerat, faciliorem humanioremque ſe aliis exhiberet. Hæc Chryſoſtomus, apud Damaſcenum, libro ſecundo parallelorum, cap. 86. Jacobo Billio interprete.

Auguſtin. 18. Auguſtin. Erat enim revera hic Petrus paulò durior atque ſeverior, ſicut ejus auſteritatem truncata ob Chriſti injuriam ſervi principis ſacerdotum declarat auricula. Hic igitur tam durus tamque ſeverus, ſi donum non peccandi à Domino fuiſſet indeptus, quæ venia commiſſis populis donaretur? Sed idcirco divinæ providentiæ ſecretum ita temperavit, atque permiſit, ut primus ipſe laberetur ac rueret in peccatum, quo erga peccantes duriorem ſententiam proprii caſus intuitu temperaret. Hæc Auguſtinus, ſermone 124. de tempore. *Iohan. 18. 10.*

CAPUT

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

De verbis Domini ad Petrum, in Euangelio Iohan. cap. ult. Pasce oves meas.

βόσκε τὰ ἀρνία μου. ποίμαινε τὰ προβατά μου. βόσκε τὰ προβατά μου.

Johan. 21. 15, 16, 17.

Occurritur Bellarmino & Gretsero.

BEllarminus, ejusque defensor Gretserus, se & lectores frustra fatigárunt, lib. 1. de Rom. Pontifice, capitibus 14. 15. 16. ut ostenderent hæc verba, *Pasce oves meas*, dicta esse soli Petro, & his verbis summam potestatem attribui Petro, idque erga omnes Christi oves. Nam fatemur ultrò, soli Petro, Apostolici chori coryphæo, quia solus ter negaverat, loqui hic Christum, eique confirmare Apostolicam potestatem, quæ summa est & universalissima sub Christo potestas Ecclesiastica, erga omnes gentes, omnemque creaturam, Matth. 28. 19. Marc. 16. 15. Rom. 1. 5. Coloss. 1. 28. Pastores sunt omnes; sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur. inquit Cyprianus, lib. de unitate Ecclesiæ. Et quæcunque potestas his verbis, *Pasce oves meas*, & illis, *Tu es Petrus, & super hanc petram*, &c. data vel promissa est Petro, eandem reliquis Apostolis datam esse per illa verba; *Ego mitto vos*, &c. Johan. 20. 21, &c. docet Cyprianus, libro de unitate Ecclesiæ. & disertè fatetur Bellarminus, lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. 23. Siquidem & cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, inquit Isidorus Hispal. lib. 2. de officiis Ecclesiasticis, cap. 5. Vide, quæ huc spectantia suggessimus suprà, cap. 1. & cap. 4. hujus libri, & in Irenico, lib. 2. cap. 11. in exegesi propositionis 15. pag. 261. & seq. Vide etiam verba Basilii, in fine hujus capitis.

Cyprianus.

Refellitur distinctio allata à Bellarmino & Gretse-ro.

2. Duas excogitárunt distinctiones, quibus tueantur monarchiam Petri, lib. 1. de Rom. Pontifice, capitibus 11. & 12. Prior est; Ita [redacted]s summam auctoritatem Ecclesiasticam à Christo immediatè accepisse, & hoc fuisse utique & cæteros Apostolos, quod fuit Petrus, pari consortio præditos & honoris & potestatis: ut loquitur Cyprianus lib. de unitate Ecclesiæ; ut tamen Petrus esset caput eorum, & ab illo penderent; non è contrario. Istam distinctionem discussimus, supra, in quatuor primis capitibus hujus libri.

Alia eorundem distinctio.

3. Altera distinctio est, soli Petro, non autem reliquis Apostolis, successum esse in ea plenitudine potestatis, adeóque eam mansisse in solis Romanæ sedis Episcopis, qui soli in hac summa potestate successores sunt Petri. De hac distinctione videbimus libro sequente, postquam hoc capite, Catholicæ antiquitatis mentem, de hoc loco Euangelii Johannis, & trinâ interrogatione Dominicâ, ac trinâ responsione Petri, & mandato Domini triplicato, de pascendo grege, indicavero, adductis illustrium quorundam Patrum testimoniis. Præmissâ hac quæstione; Utrum, hoc mandato, *Pasce oves meas*, aliquam novam Petro potestatem dederit Dominus, quam nondum acceperat Petrus. Respondeo, non dari Petro novam aliquam potestatem. Nam huic quæ hic intelligitur parem potestatem, per quam hæc erant utique & cæteri Apostoli quod fuit Petrus, jam ante contulerat Dominus omnibus Apostolis, in quibus erat & Petrus, Johan. 20. ut docet Cyprianus, lib. de unitate Ecclesiæ. Sed potestatis acceptæ sedulum ei commendat exercitium in pascendo grege, quo suam erga Dominum testatam faceret dilectionem, quam cum trinâ confessione profiteri voluit, & triplicato mandato eum hujus officii commonefecit, trinam respiciens negationem, à qua Petrus jam conversus confirmaturus erat fratres suos, gregi Dominico operam Pastoralem diligenter impendendo: quamvis ea cura gregis universi cæteris etiam Apostolis incumberet, pari cum Petro honoris consortio & potestatis. Ait quidem Cyrillus Alexandr. in hunc locum Euang. Johan. renovatam esse Petro dignitatem Apostolatûs; ne propter negationem, quæ humanâ infirmitate accidit, labefactata videretur. Cyrillus Alexandr. in Euang. Johan. lib. 12. cap. 64. Sed hoc quod dicit Cyrillus, intelligendum est de speciali confirmatione Petri in hoc munere prius accepto cum aliis; quia ob graviorem Petri lapsum opus habebat Petrus etiam peculiari consolatione. *ὅτι χαλεπώτερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ τὸ πλῶμα.* Sicut de ejus lapsu loquitur Chrysostomus. homil. 82. in Euang. Matth. Præterea non ait Cyrillus collatam hic Petro aliquam potestatem, quam antea non acceperat.

Vide lib. 16.

Dominus illis verbis, Pasce oves meas, non dat Petro novam aliquam potestatem.

Cyrillus Alexandr.

Petri animositas ex multa charitate.

4. Antea Petrum multa charitas, [*πολλὴ ἀγάπη*] animosum reddidit, ut se aliis omnibus præferret, & polliceretur quæ postea non præstitit: ut observant Chrysostom. homil. 82. in Euang. Matth. & Victor Antiochenus, in cap. 14. Euang. Marci. Et Theophylactus, in cap. 22. Euang. Lucæ. Nunc autem post resurrectionem interroganti Domino, an eum diligeret plus quam reliqui, (nam qui majorem clementiam in se Domini fuit expertus, majore amore affici jure debebat: ut scribit in hunc locum Cyrillus Alex. lib. 12. in Euang. Johan. cap. 64.) respondet humiliter, non sibi tribuens majorem dilectionem, quàm haberent reliqui, sed absolutè tantùm dilectionem suam profitetur, & sinceri affectûs sui Christum ipsum testem appellat, cónscius scilicet gratiæ sibi collatæ. Fructum autem sinceræ charitatis postulat Dominus, non inanem jactantiam, sed gregis pastionem; *Simon fili Ionæ, amas me? Pasce oves meas.* Ter autem interrogat, & ter idem præcipit, ut demonstret, quanti ovium suarum curam faciat, & quod hoc maximum sit amoris erga ipsum argumentum, *τρίτον δὲ αὐτὸν ἐρωτᾷ, καὶ τρίτον ἐπιτάττει τὸ αὐτὸ, δεικνὺς ὅσου τιμᾶται τὴν προστασίαν τῶν οἰκείων προβάτων, καὶ ὅτι τοῦτο μάλιστα τὸ εἰς αὐτὸν ἀγάπης σημεῖον.* inquit Chrysostomus, homil. ult. in Euang. Johannis.

Ejusdem humilitas.

Ioh. 21. 16.

Pascere gregem indicium & fructus est dilectionis erga Dominum.

5. Trinæ autem interrogationis & trinæ confessionis multi illustres Patres rationem assignant ab intuitu trinæ negationis.

Pro trina negatione confessio trina.

Gregorius Nazianzenus, orat. 39. in sancta lumina, paulò ante finem; Petrum qui circa Salvatoris passionem humani aliquid perpessus est, Jesus suscepit, ac per triplicem interrogationem, & confessionem, triplicem abnegationem sanavit. *καὶ τῷ τρισσῷ τῆς ἐρωτήσεως, καὶ τῆς ὁμολογίας, τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσεν.*

Gregorius Nazianz.

6. Epi-

Epiphan. 6. Epiphanius, hæreſ. 59. §. 1. diſputans contra eandem Catharorum hæreſin, ait; *καὶ Πέτρον ἀνακαλεῖται ὁ κύριος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι, καὶ ἀντὶ τῶν τριῶν ἀρνήσεων, τρὶς αὐτὸν προσκαλεῖται εἰς ὁμολογίαν, ἀγαπᾷς με Πέτρε; καὶ φησὶ, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.* Et Petrum poſt negationem revocat Dominus, & pro tribus negationibus ter ipſum ad confeſſionem invitat. *Amas me Petre?* item dicit; *Paſce oves meas.*

Iſidorus Peluſiota. 7. Iſidorus Peluſiota, lib. 1. epiſt. 103. Triplex Domini ad Petrum de dilectione interrogatio, nullum eſt ignorantiæ Domini indicium. Nemo ſic deſipiat. Sed triplicem negationem triplici aſſenſione bonus medicus eliminavit. *ἀλλὰ τὸ τριπλοῦν τῆς ἀρνήσεως τῷ τριπλῷ τῆς καταθέσεως ὁ ἀγαθὸς ἰατρὸς ἐξωστράκισε.* Et de eadem materia, epiſt. 156. ejuſdem libri; quam abjurationem triplici rurſum pœnitentiali agnitione ſanavit; conforme vulneri nactus remedium. *ἣν τριπλῇ πάλιν μεταγνώσει ἰάσατο, ἀνάλογον τῷ τραύματι πορισάμενος καὶ τὸ φαρμακόν.*

Cyrillus Alex. 8. Cyrillus Alexandrinus, in Euang. Johan. lib. 12. cap. 64. *Quoniam cum aliis Apoſtolatus nomine Petrus ab ipſo Chriſto decoratus, ter in tempore paſſionis negavit, jure nunc ab eo terna dilectionis confeſſio petitur, ut terna negatio æquali confeſſionis numero compenſetur.*

Ambroſ. Vide lib. 16. cap. 3. §. 22. 9. Ambroſius, prooemio in lib. 5. de fide. *Petrus paſcendo bene cibo fidei gregem Chriſti, culpam lapſus prioris abolevit. Et ideo tertiò admonetur ut paſcat, tertiò utrùm Dominum diligat interrogatur, ut quem tertiò ante crucem negaverat, tertiò fateretur.* Et lib. 2. de ſacramentis, c. 7. *S. Apoſtolus Petrus, poſtquam in paſſione Domini lapſus videtur infirmitate conditionis humanæ: quia ter negaverat, poſtea ut illum lapſum aboleret & ſolveret, tertiò interrogatus à Chriſto ſi Chriſtum amaret, tunc ille dicit;* Tu noſti Domine, quia amo te. *Tertiò dixit, ut tertiò abſolveretur.* Hæc Ambroſius.

10. Hieronymus, epiſt. ad Marcellam, quæ incipit; *Brevis eſt quæſtiuncula. Petrus Apoſtolus trinam negationem trinâ poſtea confeſſione delevit.* *Hieronym.*

11. Auguſtinus, Tractatu 123. in Euangelium Johannis: *Redditur negationi trinæ trina confeſſio, ne minus amori lingua ſerviat quàm timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens quàm vita præſens. Sit amoris officium, paſcere Dominicum gregem; ſi fuit timoris indicium, negare paſtorem.* Et Tract. 5. in epiſt. Johannis; *Ter negavit timor, ter confeſſus eſt amor.* Si quæras quid ſignificet verbum *Paſce*, in illo Domini mandato, *Paſce oves meas*, reſpondet Auguſtinus, Tract. 123. in Euang. Johannis; *Quibus* (inquit) *oves ipſas paſcendas, hoc eſt, docendas regendaſque committit.* *Auguſt.* *Paſcere eſt docere ac regere.*

12. Baſilius magnus ſcribit, Chriſtum his verbis [*Paſce oves meas*] conſtituiſſe Petrum poſt ſe paſtorem Eccleſiæ ſuæ; & omnibus deinceps paſtoribus & doctoribus tribuiſſe parem poteſtatem, ejuſque rei ſignum eſſe quod omnes ſimiliter atque ille ligent & ſolvant. Et hoc argumento utitur ad Monachos, ut obediant ſuo antiſtiti; quia nimirum Antiſtes perſonam Chriſti gerit, & ſequeſter eſt inter Deum & homines, *ἱερουργῶν τοῦ Θεοῦ τὴν τῶν πειθομένων αὐτῷ σωτηρίαν. καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παιδευόμεθα, Πετρὸν ποιμένα μεθ' ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ καθιστῶντος. Πέτρε γὰρ, φησι, φιλεῖς με πλέον τούτων; ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. καὶ πᾶσι δὲ τοῖς ἐφεξῆς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις, τὴν ἴσην παρέχοντος ἐξουσίαν. καὶ τούτου σημεῖον, τὸ δεσμεῖν ἅπαντας ὁμοίως, καὶ λύειν ὥσπερ ἐκεῖνος.* Hæc Baſilius, in *ἀσκητικαῖς διατάξεσι*, in monaſticis conſtitutionibus, cap. 22. *Baſilius.* *Vide lib. 16. cap. 1. §. 2.*



Cccc INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS-SEXTUS, DE SUCCESSORIBUS PETRI, & aliorum Apostolorum.

CAPUT PRIMUM.

De figmento disparis successionis, cum hypomnemate de presbyterio.

Papistarum commentum praecedente libro refutatum.



Quando Papistas veritas cogit fateri, hoc fuisse utique & caeteros Apostolos quod fuit Petrus, pari consortio praeditos & honoris & potestatis: duo adhibent adminicula, quibus labantem Papae monarchiam sufflaminent. Unum est, Apostolos reliquos ita habuisse plenitudinem potestatis, ut tamen Petrus esset caput eorum, & ab illo penderent; non è contrario. De hoc inutili perfugio satis prolixè pro instituti nostri ratione disseruimus superiore libro. Alterum (quod etiam commemoravimus superiore libro, capite 15. §. 3.) est disparitas successionis: ajunt enim, Petrum habuisse summam atque amplissimam potestatem, ut praefectum & pastorem ordinarium; quia ei in plenitudine clavium, hoc est, potestatis, successum est, & succedetur usque ad finem mundi: reliquos autem Apostolos habuisse summam atque amplissimam potestatem, ut Apostolos seu legatos, & quasi extraordinarios pastores; quia potestatis illius, quam post Petrum plenam acceperant, nullum successorem reliquerunt. Ita *Bellarm.* lib. 1. de Rom. Pontifice, cap. 11. prope finem capitis, & cap. 12. §, *Dices si non.* & §, *Ut autem.* Et ibidem *Gretserus*, in Defensione. Et *Iohannes Driedo*, lib. 4. de dogmatibus variis, cap. 3. part. 3. & *Franciscus Costerus*, Enchiridii controversiarum cap. 3.

Aliud eorundem inane figmentum de dispari successione.

Ejusdem refutatio.

2. Cum potestas Apostolica sit potestatum spiritualium, quae à Christo datae sunt mortalibus, omnium maxima, ut suprà docuimus, lib. 15. cap. 4. Haud dubiè illa summa potestas pastoralis in Petro non fuit alia nisi Apostolica, quae omnibus aliis supereminet, & cui nulla alia aequalis est. Hanc habuerunt omnes & singuli Apostoli parem. Neque ulla ratio idonea, vel divina auctoritas adferri potest pro figmento isto disparis successionis. Sunt in Apostolico munere omnes etiam inferiores ordines sacri comprehensi, sive extraordinarii fuerint & ad tempus instituti, ut Prophetae, Euangelistae, dona sanationum, &c. sive sint ordinarii, ut pastores & doctores, &c. Quod in Apostolorum ministerio extraordinarium fuit & temporarium, penes ipsos aliosque extraordinarios & temporarios ministros mansit, & cum ipsis desiit. Quod autem fuit ordinarium & perpetuò duraturum, illud eis commune fuit cum ordinariis & duraturis Ecclesiae ministris. Et sicut omnibus ex aequo potestas Apostolica data est; ita potestatem ordinariam & in Ecclesia duraturam transmiserunt ad successores pari auctoritate: ut non minor in Ecclesia sit potestas ejus, qui succedit Apostolo Johanni, aut Paulo, quàm ejus qui succedit Petro. Omnibus pariter facta est promissio perpetuae praesentiae Christi. Matth. 28. vers. ult. Neque ulla locorum personarumve decedentium, vel succedentium diversitas discriminat potestatem. Sed, ut scribit Hieronymus, ubicunque fuerit Episcopus, sive Romae, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii; sive Alexandriae, sive Tanis; ejusdem meriti, ejusdem est sacerdotii. Potentia divitiarum, & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit. Caeterùm omnes Apostolorum successores sunt. Haec Hieronymus, epist. ad Euagrium, quae incipit, *Legimus in Esaia.*

Apostoli potestate pares.

Et par potestas successorum, ἰσοτιμία. Vide lib. 15. c. 15. §. 12.

Matth. 28. 20.

Hieronym.

3. Cum sit (inquit *Cyprianus*) à Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa; item Episcopatus unus, Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus. Epist. 52. (seu lib. 4. epist. 2.) ad Antonianum. Item; etsi Pastores multi sumus; unum tamen gregem pascimus, & oves universas, quas Christus sanguine suo & passione quaesivit, colligere & fovere debemus. Cyprian. epist. 67. (seu lib. 3. epist. 13.) ad Stephanum Episc. Rom. Idem alibi; Pastores sunt omnes; sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur. ——— Quam unitatem firmiter tenere & vindicare debemus; maximè Episcopi, qui in Ecclesia praesidemus, ut Episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus.

Cyprianus. Una Ecclesia, unus Episcopatus, Episcoporum multorum numerositate diffusus.

bemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat; nemo fidei veritatem perfidâ prævaricatione corrumpat. Epiſcopatus unus eſt, cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur; Eccleſia quoque una eſt, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Hæc Cyprianus, lib. de unitate Eccleſiæ. Quæ autem ibi in editione Pamelianâ, inſerta leguntur, de cathedra Petri non deſerendâ, ea vel ad Novatiani ſeparationem referenda ſunt, qui, contra Cornelium Romæ Epiſcopum ſchiſma faciens, ordinari ſe fecit Romæ Epiſcopum: vel ad ſignificationem myſticam unitatis Eccleſiæ, (vide epiſt. 70.) vel denique ſunt haud dubiè ſuppoſititia, ut annotârunt Poſſevinus Jeſuita, in Apparatu ſacro; & Marcus Antonius de dominis Archiepiſc. Spalatenſis, lib. 1. de repub. Eccleſ. capite 7. numero 18. & Andreas Rivetus, in Critico ſacro, lib. 2. capite 14. qui omnes ſcriptores admonent, iſta eſſe ſuppoſititia. Et certè eo ſenſu, quo à Papiſtis accipiuntur, neutiquam concordant cum ſequentibus ibidem Cypriani verbis, quæ jam recitavimus, neque cum ipſa doctrina & praxi Cypriani; ut conſtat ex ejus Concilio Carthaginienſi 85. Epiſcoporum, ejuſdemque Cypriani epiſtolâ 74. ad Pompejum, & epiſtolâ Firmiliani ad Cyprianum, quæ in editione Pamelianâ epiſtolarum Cypriani eſt epiſt. 75.

Cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur.

Vindicatur Cyprianus. Vide Irenic. lib. 2. cap. 11. Propoſ. 15. pag. 263.

4. Neminem judicantes (inquit *Cyprianus* in Concilio illo Carthaginienſi) aut à jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes. Neque enim quiſquam noſtrum Epiſcopum ſe eſſe Epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit: quando habeat omnis Epiſcopus, pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non poſſit, quàm nec ipſe poteſt alterum judicare. Sed expectemus univerſi judicium Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem, & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro judicandi. Hęc ille in Concilio 85. Epiſcoporum.

Cyprianus cum Concilio Carthag. 85. Epiſcoporum, profitetur ſe non poſſe judicari à Stephano Epiſcopo Romano.

5. Nec aliter loquuntur *Cyprianus*, ejuſque collegæ, in ſua epiſtolâ ſynodali ad *Stephanum* Epiſcopum Romanum, quæ in editione Pamelianâ epiſt. Cypriani, eſt epiſt. 72. & in alia editione, lib. 2. epiſt. 1. Hæc (inquiunt) ad conſcientiam tuam, frater chariſſime, & pro honore communi, & pro ſimplici dilectione, pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei veritate placere, quæ & religioſa pariter & vera ſunt. Cæterùm ſcimus quoſdam, quod ſemel imbiberint, nolle deponere, nec propoſitum ſuum facilè mutare, ſed ſalvo inter collegas pacis & concordiæ vinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel ſint uſurpata, retinere. Qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus, cum habeat in Eccleſię adminiſtratione voluntatis ſuæ arbitrium liberum unuſquiſque prępoſitus, rationem actûs ſui Domino redditurus. Hæc ibi.

Epiſtola ſynod. Epiſcoporum 71. ad Stephanum Epiſcopum Rom. ſcripta pro honore communi, & pro ſimplici dilectione.

6. Sciendum autem, epiſtolam hanc ſcriptam eſſe ex alio priore Concilio Africanorum Epiſcoporum ſeptuaginta unius, de rebaptizandis hæreticis. Et poſt acceptas reſponſorias à Stephano literas, de non rebaptizandis hæreticis, celebratum eſſe poſterius illud Concilium octoginta quinque Epiſcoporum, ex quo verba illa *Cypriani* modò recitavimus. In quo etiam Concilio, rejectâ *Stephani* ſententiâ, decretum eſt, rebaptizandos eſſe hæreticos. Hoc ordine habita eſſe illa Concilia, monent etiam Cardin. *Baron.* anno Domini 258. & *Binius*, Tom. 1. Concil. & *Pamelius* in præfatione in Concilium Carthaginenſe 85. Epiſcoporum, in operibus *Cypriani*. Quemadmodum & in illis Cypriani ad Pompejum, & Firmiliani ad Cyprianum literis, ſententia illa Stephani rejicitur, & vehementer oppugnatur.

Obſervatio hiſtorica.

Cyprianus ejuſque collegæ rejiciunt Stephani ſententiam.

7. Ex his liquidò patet, figmentum iſtud Papiſticum diſparis ſucceſſionis fuiſſe *Cypriano* ejuſque collegis Africanis, ut & *Firmiliano* ejuſque collegis Aſianis, prorſus incognitum. *Cypriani* verba illa ad *Stephanum* ſcripta recitat etiam ex eadem epiſtola *Hieronymus*, dialogo adverſus Luciferianos, paulò ante finem. Quem etiam non agnoviſſe iſtam Papiſticam ſucceſſionis diſparitatem, verba ipſius ſuperiùs allata luculenter teſtantur. Et illa *Cypriani* verba in Concilio Carthaginienſi 85. Epiſcoporum prolata, recitat & laudat, vocatque *veriſſimum ſermonem*, *Auguſtinus*, libro tertio, de baptiſmo contra Donatiſtas, capite tertio.

Cypriano & Firmiliano, eorumque collegis, incognita fuit iſta ſucceſſionis diſparitas. Nec non Hieronymo, & Auguſtino.

8. *Epiphanius*, ſcribens de Jacobo fratre Domini, primo Hieroſolymorum Epiſcopo, ait ab illo & ab omnibus Apoſtolis conſtitutas eſſe ſucceſſiones Epiſcoporum & presbyterorum in domo Dei. Epiphan. hæreſ. 79. §. 3. ἐξ οὗπερ ἐπισκόπου καὶ τῶν προειρημένων ἀποστόλων κατεστάθησαν διαδοχαὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ἐν οἴκῳ Θεοῦ.

Succeſſiones conſtitutæ ab Apoſtolis.

9. Cum igitur omnes Epiſcopi dignitate & poteſtate pares ſint; ut docent *Cyprianus* ejuſque collegæ, & *Iulius* Epiſcopus Romanus epiſt. ad Euſebianos, apud Athanaſium, in Apologia, ubi hanc paritatem *Iulius* agnoſcit, [Tom. 1. operum Athanaſii, pag. 744. edit. græcol. Pariſ. ann. 1627.] Eoſque ſequuti *Hieronymus* & *Auguſtinus*; & cùm in perpetua Eccleſiæ politiâ Epiſcopatus ſit ſummus gradus, ut concorditer profitetur Catholica antiquitas; Hinc evidenter efficitur, nullum Epiſcopum, neque Romanum, neque Conſtantinopolitanum, neque quenquam alium, ſucceſſiſſe Petro in aliquo Principatu, qui præferendus ſit Epiſcopatui illi, quem omnes & ſinguli Epiſcopi obtinent pari conſortio honoris & poteſtatis.

Omnes Epiſcopi dignitate & poteſtate pares.

Epiſcopatus eſt ſummus gradus; neque ſucceſſum eſt Petro in altiore aliquo gradu.

10. *Ignatius*, epiſt. ad Trallianos; τί γάρ ἐστιν ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἢ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπέκεινα πάντων κρατῶν, ὡς οἷόν τε ἄνθρωπον κρατεῖν, μιμητὴν γινόμενον κατὰ δύναμιν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ; τί δὲ πρεσβυτέριον, ἀλλ' ἢ σύστημα ἱερὸν, σύμβουλοι καὶ συνεδρευταὶ τοῦ ἐπισκόπου; τί δὲ διάκονοι, ἀλλ' ἢ μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων; λειτουργοῦντες αὐτῷ λειτουργίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον, ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος Ἰακώβῳ τῷ μακαρίῳ. id eſt; Quid enim aliud eſt Epiſcopus quàm is, qui ultra omnem principatum & poteſtatem omnibus excellentior eſt, quouſque homini excellere conceſſum eſt, pro viribus imitator Chriſti Dei factus? Quid verò presbyterium aliud eſt, quàm ſacer cœtus, conſiliarii & aſſeſſores Epiſcopi? Quid autem diaconi, quàm imitatores angelicarum virtutum? exhibentes ei miniſterium purum & immaculatum, ut ſanctus Stephanus beato Jacobo. Presbyterium hoc loco vocat *Ignatius* collegiū vel conſeſſum presbyterorum cum ſuo Epiſcopo, quæ eſt hujus vocabuli uſitata ſignificatio: quamvis aliquando apud veteres ipſe ordo presbyteralis, ſeu presbyteratûs, dicatur presbyterium. ut apud

Ignatius.

Eusebium, lib. 6. hist. Eccles. cap. 13. κεφ. κ. & cap. 17. κεφ. κγ. & apud *Hieronymum*, prope finem epistolæ ad Pammachium, adversus errores Johannis Hierosolymitani, quæ incipit, *Si juxta Paulum*.

Dionysius Areopagita.

11. *Dionysius* Areopagita, libro de Eccles. Hierarchia, cap. 5. ἡ θεία τῶν ἱεραρχῶν τάξις, πρώτη μὲν ἐστι τῶν θεοπτικῶν τάξεων· ἀκροτάτη δὲ καὶ ἐσχάτη ἡ αὐτή. καὶ γὰρ εἰς αὐτὴν ἀποτελεῖται καὶ ἀποπληροῦται πᾶσα τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας διακόσμησις. ὡς γὰρ ἅπασαν ἱεραρχίαν ὁρῶμεν εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀποπερατουμένην, οὕτως ἑκάστην εἰς τὸν οἰκεῖον ἔνθεον ἱεράρχην. id est; Divinus Pontificum [seu Episcoporum] ordo primus quidem est eorum ordinum, qui Deum vident. Summus autem, & postremus, rursum idem est: in eo enim & absolvitur & expletur omnis Hierarchiæ nostræ distinctio. Ut enim Hierarchiam omnem videmus in Jesum desinere; sic unamquamque in suum proprium divinum Episcopum. Hæc *Dionysius*: nullum agnoscens in Ecclesiastica Hierarchiâ superiorem Episcopo cujuscunque civitatis, & solum prædicans omnibus Episcopis superiorem Dominum nostrum Jesum Christum: quem, eodem capite, in theoria, vocat τὸν θεαρχικὸν ἡμῶν καὶ πρῶτον ἱεροτελεστήν. id est, divinum ac primum nostrum Pontificem.

Hypomnema de presbyterio.

12. Quando autem supremum in Hierarchia Ecclesiasticâ locum Episcopis vendicamus, contra injustam usurpationem Romani Pontificis, non excludimus presbyteros ab Ecclesiæ gubernatione; neque Episcopo in sua diœcesi potestatem tribuimus αὐτοκρατορικὴν, neque auctoritatem δεσποτικὴν, vel absolutam aliquam concedimus Monarchiam. Nam (sicut in Irenico plenius explicavimus,) accedimus judicio Catholicæ antiquitatis, quæ cum Episcopo in regenda Ecclesia conjungit presbyterium, seu collegium presbyterorum, qui (ut de eis loquitur *Cyprianus*) cum Episcopo sacerdotali honore conjuncti sunt. qui etiam in sacris literis dicuntur *Episcopi*, Act. 20. 28. Tit. 1. 7. οἱ προϊστάμενοι, 1. Thess. 5. 12. οἱ ἡγούμενοι. Hebr. 13. 17. quibus jus fasque est ex officio verbum prædicare, & baptizare, & Eucharistiæ sacramentum conficere, seu consecrare, & cum præsidente suo, (qui pervetustâ sermonis Ecclesiastici consuetudine, veluti per quandam appropriationem, Episcopus nuncupatur,) communi consilio Ecclesiam regere. Ut docet *Hieronymus*, epist. ad *Euagrium*, quæ incipit, *Legimus in Esaia*. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι, καὶ προστασίαν τῆς ἐκκλησίας. id est, nam & ipsi docendi munus acceperunt, & gubernandi Ecclesiam: ait de Presbyteris, *Iohannes Chrysostomus*, homil. 11. in 1. Tim. 3. 8. ubi etiam dicit, solâ ordinatione [χειροτονίᾳ μόνῃ] Episcopos presbyteris antecellere. Cui congruit illud *Hieronymi*, in memorata epistolâ ad Euagrium; *Quid enim facit, exceptâ ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat?*

Cyprianus epist. 58. seu lib. 3. epist. 1. ad Lucium Episcopum Romanum.

13. Hæc tamen non ita accipienda sunt, ac si à faciendis ordinationibus prorsus excluderentur presbyteri. Apostolus enim ad *Timotheum* scribens, ait; *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterii*. 1. Tim. 4. 14. Ubi tametsi *Chrysostomus*, in suo commentario, dicat Apostolum loqui non de presbyteris, sed de Episcopis; non enim à presbyteris ordinatum esse Episcopum. [οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων. οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν.] *Hieronymus* tamen, in sua epistolâ ad *Euagrium*, verba ista Apostoli, de *impositione manuum presbyterii*, recitat in favorem presbyterorum illorum, quorum causam ibi agit contra quendam, diaconos eis anteferentem. Nec aliter *Ignatius*, & alii antiqui Patres, usurpant vocabulum presbyterii, quando illud adhibent ad significandum collegium aliquod ministrorum Euangelicorum. *Ignatii* verba, satis perspicua in hanc sententiam, paulò superiùs jam exhibuimus, §. 10. Sic *Cornelius*, Episcopus Romanus; *Omni* (inquit) *actu ad me perlato, placuit contrahi presbyterium. Aderant etiam Episcopi quinque, qui & hodie præsentes fuerunt, ut firmato consilio, quid circa personam eorum* [à Novatiani schismate redeuntium] *observari deberet, consensu omnium statueretur.* ——— *His ita gestis, in presbyterium venerunt, summis precibus desiderantes, ut ea quæ ante fuerant gesta, in oblivionem cederent.* Hæc *Cornelius*, in sua epistolâ ad *Cyprianum*, quæ in epistolis *Cypriani* est epistola 46. seu libro 3. epistola 11. *Cyprianus* etiam scribens ad eundem *Cornelium*; *Quanquam* (inquit) *sciam, frater charissime, pro mutua dilectione quam debemus, & exhibemus invicem nobis, florentissimo illic clero tecum præsidenti & sanctissimæ atque amplissimæ plebi legere te semper literas nostras.* Hæc *Cyprianus*, epistola 55. Romanum illud presbyterium conventus fuit *Cornelii* Episcopi & presbyterorum cum illo præsidentium illi Ecclesiæ.

Chrysost. homil. 13. in 1. Tim. 4. 14.

Presbyterium Romanum.

14. Quod autem *Cyprianus* etiam aliis clericis, adeòque diaconis tribuere videtur quandam cum Episcopo præsidentiam verbis proximè citatis ex *Cypriani* epistolâ 55. seu libro 1. epistolâ 3. id intelligi potest de cujusque officio clericali, secundùm quod præsidet etiam diaconus in rebus sibi ab Episcopo & presbyterio demandatis. Atque adeò omnes clerici quodam modo præsidebant plebi in suis ministeriis. Etsi soli presbyteri erant ex officio consiliarii & assessores Episcopi, & soli cum suo Episcopo constituebant presbyterium; à quo *Ignatius* apertè discriminat diaconos, verbis modò recitatis, §. 10. quamvis in suis epistolis passim hortetur populum Christianum, ut etiam diaconis sint obsequentes: nempe in eis quæ ad officium pertinent diaconorum. Quo sensu queritur *Cyprianus*, quosdam impiè & insolenter vivere, nec à diaconis aut presbyteris regi posse. epist. 6. seu lib. 3. epist. 10. Quamvis enim neque consecrandi Eucharistiam, neque decreta Ecclesiastica cum Episcopo condendi jus esset diaconis, sed tantùm presbyteris; diaconi tamen, ex Episcopi, vel presbyteri mandato, Eucharistiam fidelibus aliquando erogabant. ut patet ex ea *Iustini* Apologia quæ secunda dici solet, ex qua ejus verba hoc ipsum testantia descripsimus, lib. 11. hujus operis, cap. 10. §. 9. & ex quarto Concilio Carthaginiensi, can. 38. *Ut diaconus, præsente presbytero, Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget.* Hactenus verba illius canonis. Demandabatur etiam diaconis, (ut est apud *Chrysostomum* sub finem homil. 82. in Euang. Matth.) ut diaconi mensâ prohiberent notoriè indignos, neque eis sacra dona impertirentur. Quâ occasione concitatam esse *Lucillam* contra *Cæcilianum* diaconum, refert *Optatus Milevitanus*, libro 1. de schismate Donatistarum, adversus *Parmenianum*. Per *Lucillam* (inquit) nescio quam feminam factiosam, quæ cum correptionem Archidiaconi

Præsidentia clericalis.

De diaconis.

Cæciliani

Vide supr. lib. 14. cap. 4. §. 1. *Cæciliani* ferre non posset, quæ ante spiritalem cibum & potum, os nescio cujus martyris, si tamen martyris, libare dicebatur, & cum præponeret calice salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi martyris, sed necdum vindicati, correpta, cum confusione, irata discessit. Irascenti & dolenti ne disciplinę succumberet, occurrit subitò persecutionis enata tempestas. Hæc *Optatus.* Hanc diaconalem etiam prę́sidentiam respexisse videtur Tertullianus, quando scripsit; *Nec de aliorum manu* [Eucharistię sacramentum] *quàm præsidentiū sumimus.* lib. de corona militis, cap. 3.

15. *Cyprianus,* epist. 6. seu lib. 3. epist. 10. ad presbyteros & diaconos Carthaginienses, scribit de seipso, quod ita se in Episcopatu gesserit, ut statuerit nihil sine ipsorum consilio, & sine consensu plebis suæ privata sententia gerere. In quam epistolam *Iacobus Pamelius,* in suis annotationibus, rectè quidem colligit, viguisse adhuc Carthagini, ætate *Cypriani*, illam consuetudinem, ut communi presbyterii consilio administrarentur omnia ab Episcopis; in eo tamen ipsi non assentior, quòd presbyterium interpretetur presbyterorum & diaconorum collegium. Nam presbyterium est presbyterorum collegium, & conventus, in quem recipiuntur diaconi, non ut ex officio assessores & judices, sed ut ministri Episcopi & presbyterorum, quibus non assidere, sed adstare in conciliis, atque adeò in presbyterio (quod est concilium diœcesanum) solebant diaconi, jussis tamen permittebatur sedere. & in quibusdam conciliis subscripsisse inveniuntur: quod factum esse videtur, propter excellentem doctrinam quorundam diaconorum. ut cernere est in *Athanasio, Gregorio, Ferrando,* & aliis. *Presbyterium Carthaginiense.*

16. *Tertullianus* in Apologetico, cap. 39. postquam de publica verbi administratione, & usu clavium in censuris Ecclesiasticis, ipsáque adeò excommunicatione, disseruisset, dum ostendere vult, quibus à Domino data sit hæc potestas verbum publicè ex officio prædicandi & Ecclesiam gubernandi; *Præsident* (inquit) *probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Hos seniores *Zephyrus* in paraphrasi interpretatur eos, qui à Græcis *Presbyteri* dicuntur. *Pamelius* autem in sua annotatione, non presbyteros duntaxat, sed etiam Episcopos. Certè ipse *Tertullianus,* libro de baptismo, cap. 17. loquens de ministro baptismi; *Dandi* (inquit) *habet jus summus sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri & diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem. Quo salvo, salva pax est.* Unde perspicuum fit, præsidentes illos seniores, de quibus loquutus est *Tertullianus,* Apolog. cap. 39. esse, ex mente Tertulliani, in unaquaque civitate Episcopum & presbyteros, habentes potestatem docendi & baptizandi & censuras exercendi: non autem diaconos; quibus ex officio non competit hæc potestas. De eo autem, quod etiam diaconis jus baptizandi tribuit *Tertullianus,* vide lib. 10. hujus operis, cap. 13. §. 16. & seqq. Non nego præsidentibus accenseri à *Tertulliano* diaconos, lib. de corona militis, cap. 3. eodémque sensu *Hieronymum* in cap. 3. *Michææ,* diaconos connumerare judicibus Ecclesiæ. licet eosdem in sua ad *Evagrium* epistolâ moneat, ut sciant quare diaconi constituti sint: legant Acta Apostolorum, recordentur conditionis suæ, cogitent se esse mensarum & viduarum ministros; nec supra presbyteros se tumidi efferant, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur. At in seniorum illorum præsidentium numero (apolog. cap. 39.) non esse ex mente *Tertulliani* censendos diaconos, suadet ipsius *Tertulliani* proximè ibidem antegressa dissertatio de publico verbi ministerio, & disciplinæ ipsiúsque adeò excommunicationis exercitio. Neque seniorum aut presbyterorum vocabulo in Patrum scriptis denotari solent diaconi. *Vide cap. 5. §. 12.*

17. *Theodorus Beza,* in suis notis in Act. 14. 23. & *Gersom Bucerus,* in sua Dissertatione de gubernatione Ecclesiæ, in principio ἐπισκέψεως decimæ quintæ, scribunt, vocabulo πρεσβύτεροι, aliquando in sacra Scriptura comprehendi etiam diaconos. Ex qua hypothesi nata est illa expositio verborum Apostoli, 1. Tim. 5. 17. *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè ii, qui laborant in verbo & doctrinâ.* qua nonnulli existimant, loqui ibi Apostolum tum de presbyteris propriè seu strictè dictis, tum etiam de diaconis. Sed fortasse non satis firma est hypothesis. Simplicior videtur illa *Chrysostomi* expositio, quam suprà commemoravimus, lib. 10. hujus operis, cap. 5. §. 36. Non enim diaconis, sed presbyteris, seu pastoribus (qui in veterum scriptis sacerdotes nuncupantur, & quorum ministri esse dicuntur diaconi) potestas clavium & gubernatio Ecclesiæ data esse invenitur. Legimus quidem apud veteres, de alio quodam genere seniorum in quibusdam Ecclesiis, qui tamen presbyteris illis bene præsidentibus (de quibus, 1. Tim. 5. 17.) nusquam accensentur. Neque presbyteri dicuntur, & in Græca versione non πρεσβύτεροι, sed γέροντες appellantur in Codice canonum Ecclesiæ Africanæ, canone centesimo. Neque prę́ponuntur, sed postponuntur diaconis, & à clero secernuntur, tanquam laici; neque usquam in aliquo concilio aut presbyterio sedisse, aut suffragii jure potiti esse inveniuntur. Sed cum haberentur fideles & prudentiores de plebe, res quædam Ecclesiasticæ illorum fidei committebantur, & eorum consilio atque auxilio pastores utebantur, prout ipsis commodum videbatur. *Apud omnes utique gentes* (inquit auctor commentarii, qui *Ambrosio* tribuitur, in 1. Tim. 5. 1.) *honorabilis est senectus. Vnde & Synagoga, & postea Ecclesia, seniores habuit; quorum sine consilio nihil agebatur in Ecclesia. Quod quâ negligentiâ obsoleverit, nescio, nisi forte doctorum desidiâ, aut magis superbiâ, dum soli volunt aliquid videri.* Hæc ille. Refert *Optatus Milevitanus,* lib. 1. *Mensurium* Episcopum Carthaginiensem, ad Imperatoris palatium rescripto Imperiali vocatum, quæ asservabat Ecclesiæ ornamenta, quasi fidelibus, Senioribus commendasse. Et in Gestis purgationis *Cæciliani* & *Felicis*, sub *Constantino* Magno Imperatore, fit crebra mentio hujusmodi seniorum; *Vos Episcopi, presbyteri, diaconi, seniores, scitis de quadringentis follibus Lucillæ.* Et paullò post; *Adhibete conclericos & seniores plebis Ecclesiasticos viros, & inquirant diligenter, quæ sunt istæ dissensiones.* Et paucis interpositis; *Clericis & Senioribus Cirthensium in Domino æternam salutem.* Et aliquanto inferiùs; *Fratribus, & filiis, clero & senioribus, Fortis in Domino æternam salutem.* Hæc omnia habentur in Gestis purgationis *Cæciliani* & *Felicis*, haud multo post initium illorum Gestorum, quæ exstant cum operibus *Optati Milevitani*, in editione Parisiensi, anno Domini 1631. De ejusmodi senioribus scripsit etiam *Augu-*

1. Tim. 5. 17.

De senioribus quibusdam laicis.

Augustinus, lib. 3. contra *Cresconium*, cap. 56. & epist. 137.

18. *Epiphanius*, hæresi 69. §. 3. [edit. Græcol. Parif. anno Domini 1622.] scribit, *Alexandrum*, Episcopum Alexandrinum, auditâ *Arii* pravâ confessione, convocasse presbyterium, & alios quosdam Episcopos, qui aderant. Συγκαλεῖται τοίνυν τὸ πρεσβυτέριον ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἄλλους τινὰς ἐπισκόπους παρόντας. Ubi presbyterii vocabulo, presbyterorum cum suo Episcopo conventus manifestè denotatur, cui presbyterio alii illi Episcopi, qui aderant, accesserunt sive adjuncti sunt.

Presbyterium Alexandrinum.

19. Concilium Antisiodorense, præsidente *Aunachario* Episcopo Antisiodorensi, celebratum anno Domini 590. conventus fuit presbyterorum illius diœceseos, cum suo Episcopo, adeóque fuit presbyterium seu synodus diœcesana. Nullus ibi interfuit alius Episcopus, subscripserunt cum Episcopo & presbyteris, tres diaconi: quorum unus testatur se pro alio subscripsisse, & post subscriptiones asseritur tres illos diaconos vice presbyterorum subscripsisse. Et in eodem concilio constitutum est; *Vt in medio Majo omnes presbyteri ad synodum in civitatem veniant.* can. 7. & in Concilio Vernensi, sub *Pipino* Francorum Rege, anno Domini 756. *Vt omnes presbyteri ad Concilium Episcopi sui conveniant.* cap. 8. Vide 38. dist. can. *Quando*. in glossa. ubi auctor glossæ ostendit, conventum quem habet Episcopus cum suis clericis, dici Concilium. Hoc est illud, de quo loquimur, presbyterium, quod est presbyterorum; non autem Episcoporum: ut exposuit *Chrysostomus*, suprà §. 13.

Diœcesanum Concilium seu presbyterium.

20. Ad argumentum, quo suam interpretationem munit *Chrysostomus*, respondeo; In verbis illis Apostoli, *cum impositione manuum presbyterii.* 1. Tim. 4. 14. vocabulo presbyterii connotari etiam ordinarium atque adeò perpetuum collegii presbyterorum præsidem, colligitur ex ejusdem Apostoli verbis, 2. Tim. 1. 6. *per impositionem manuum mearum.* & 1. Tim. 5. 22. *Manus citò nemini imponas.* (ubi vide notas *Theodori Bezæ*, & in versum 17. & in versum 19. ejusdem capitis.) Additis ejusdem Apostoli verbis, 1. Tim. 6. 13, 14. *Præcipio tibi coram Deo qui vivificat omnia, & Christo Iesu, qui testatam fecit coram Pontio Pilato bonam confessionem; Vt serves mandatum, sine maculâ, & irreprehensibilis, usque ad illustrem illum adventum Domini nostri Iesu Christi.* Unde manifestum est, præcepta illa quæ ibi *Timotheo* dantur, esse perpetui vigoris, & ordinem in illa epistolâ præscribi, qui in Ecclesia militante servari debeat omnibus seculis usque ad ultimum mundi diem. Jam autem cum Episcopo posse presbyteros manus imponere, non solùm in ordinatione Presbyteri, sed etiam aliquando in ordinatione Episcopi, patet ex ordinatione *Pelagii* I. Papæ Rom. de qua suprà, lib. 3. hujus operis, cap. 23. §. 7. Et aliquando in Romanensi Ecclesiâ, ex dispensatione Papali, ordinatur Episcopus ab uno Episcopo & duobus Abbatibus infulatis, qui vicem Episcoporum gerunt. teste *Bellarm.* lib. de notis Ecclesiæ, cap. 8. §. *Quantū ad.* Non sunt autem idonei Abbates isti, ad utendum istâ dispensatione, nisi sint presbyteri: alioqui si Episcopi non sunt, & plusquam presbyteri esse ambiunt, introducere nituntur novum quendam ordinem clericalem, qui neque sit Episcopatus, neque presbyteratus, neque inferior presbyteratu: quod est prorsus absurdum. Imò verò posse quandoque Episcopum constitui etiam à solis presbyteris, insinuare videtur illa *Hieronymi* narratio; *Alexandriæ* (inquit) *à Marco Euangelista usque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: quomodo si exercitus imperatorem faciat; aut diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & Archidiaconum vocent.* Hæc *Hieronymus*, epist. ad *Euagrium*, quæ incipit, *Legimus in Esaia.* Quamvis igitur *Chrysostomo* concedatur, loqui ibi Apostolum de ordinatione *Timothei* in Episcopum; non tamen inde evincitur, presbyterium illud non esse presbyteros, sed solos Episcopos. Sin autem loquatur ibi Apostolus de *Timothei* ordinatione in presbyterum, cum immediatè præmiserit hortationem ad id faciendum, quod facere tenetur omnis presbyter, atque adeo quod ipsi etiam Episcopo, tanquam presbytero, constanter incumbit: ait enim; *Dum venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Ne neglexeris gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.* 1. Tim. 4. 13, 14. Res nota est, consuevisse presbyteros cum Episcopo manus imponere, in ordinatione presbyteri. Hinc ille canon Concilii Carthaginiensis; *Presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt manus suas juxta manum Episcopi super caput illius teneant.* Concil. 4. Carthag. can. 3. Hujus Concilii, præsidente *Aurelio* Episcopo Carthaginiensi celebrati anno Domini 398. pars fuit *Augustinus* Episcopus Hipponensis; ut patet ex subscriptionibus.

Respondetur ad argumentum Chrysostomi, quod ipsius verbis propositum est, §. 13.

Concilium Carthag. 4.

21. Ejusdem quarti Carthaginiensis Concilii sunt hi sequentes canones:

Can. 4. *Diaconus cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.*

Can. 22. *Vt Episcopus sine consilio clericorum suorum, clericos non ordinet: ita ut civium conniventiam & testimonium quærat.*

Can. 23. *Vt Episcopus nullius causam audiat, absque præsentia clericorum suorum: alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentiâ confirmetur.*

Can. 32. *Irrita erit donatio Episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei Ecclesiasticæ, absque conniventia & subscriptione clericorum.*

Can. 34. *Vt Episcopus quolibet loco sedens, stare presbyterum non patiatur.*

Can. 35. *Vt Episcopus in Ecclesia, & in consessu presbyterorum, sublimior sedeat: Intra domum verò, collegam se presbyterorum esse cognoscat.*

Can. 37. *Vt Diaconus ita se presbyteri, ut Episcopi, ministrum noverit.*

Can. 39. *Vt Diaconus quolibet loco, jubente presbytero, sedeat.*

Can. 40. *Vt Diaconus in conventu presbyterorum, interrogatus loquatur.*

Hos quarti Concilii Carthaginiensis canones propterea hoc loco recitavimus, quòd faciant ad illustrationem & confirmationem præcedentis dissertationis.

22. In exordio, seu inscriptione, Concilii Eliberitani leguntur hæc verba; *Cum consedissent Episcopi, residentibus etiam presbyteris, adstantibus diaconibus & omni plebe.* Celebratum est hoc Concilium anno Domini 305. In primo Occumenico

menico Concilio Nicæno, jubentur diaconi intra ſuam ſe continere menſuram: ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσὶ, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι. ——— ἀλλὰ μὴ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέσω τοῖς διακόνοις. παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. id eſt; *in ſuis diaconi menſuris permaneant, ſcientes, ſe Epiſcopi eſſe miniſtros, & presbyteris eſſe inferiores.* ——— *Sed nec ſedere in medio presbyterorum liceat diaconis: quia ſi hoc fiat, eſt præter regulam & præter ordinem.* Et in exordio Concilii Toletani primi, quod celebratum eſt Ærâ 438. id eſt, anno Domini 400. leguntur hæc verba; *Convenientibus Epiſcopis in Eccleſia Toleto, conſidentibus presbyteris, adſtantibus diaconis, & cæteris qui intererant Concilio congregatis.* Et in Concilio Milevitano ſecundo; anno Domini 416. *Cum Aurelius Eccleſiæ Carthaginis in Concilio univerſali conſediſſet, adſtantibus diaconis.* Et in Concilio quarto Toletano; *Poſt ingreſſum omnium Epiſcoporum, atque conſeſſum, vocentur deinde presbyteri, quos cauſa probaverit introire. Nullus ſe inter eos ingerat diaconorum. Poſt hos ingrediantur diacones probabiles, quos ordo popoſcerit intereſſe. Et coronâ factâ de ſedibus Epiſcoporum, presbyteri à tergo eorum reſideant; diaconi in conſpectu Epiſc. ſtent. Deinde ingrediantur laici, qui electione Concilii intereſſe meruerint. Ingrediantur quoque & notarii, quos ad recitandum vel excipiendum ordo requirit.* Concil. 4. Tolet. can. 3. ſeu, in *Garſiæ Loaiſæ* editione, can. 4. anno Domini 633. ſub *Siſenando* rege.

Vide lib. 8. cap. 16. §. Concilium Valentinum.

23. Celebratum erat Concilium tertium Toletanum, ſub *Reccaredo* rege, anno Domini 589. in cujus Concilii canone 18. leguntur hæc verba; *Iudices verò locorum, vel actores fiſcalium patrimoniorum, ex decreto glorioſiſſimi Domini noſtri,* [Reccaredi regis,] *ſimul cum ſacerdotali Concilio, autumnali tempore, die Calendarum Novembrium, in unum conveniant: ut diſcant, quàm piè & juſtè cum populis agere debeant, ne in angariis, aut in operationibus ſuperfluis, ſive privatum onerent, ſive fiſcalem gravent.* Concil. 3. Tolet. can. 18. Hi ſunt fortaſſe laici illi, de quibus poſtea in quarto Toletano Concilio, canone memorato, dicitur; *Deinde ingrediantur laici, &c.*

24. Hoc de presbyterio hypomnemate interpoſito, progredior in oppugnando figmento illo diſparis ſucceſſionis, ut oſtendam à Romanenſibus Papæ Romano addictioribus falsò aſſeri; Papam Romanum, de jure divino, in aliqua ſublimiori ſucceſſiſſe poteſtate paſtorali, præ cæteris Epiſcopis.

25. De hac quæſtione diſſeruimus in Irenico, lib. 2. cap. 11. in exegeſi propoſitionis 13. pag. 197. & 198. editionis Aberdonienſis, anno Domini 1629. & eodem capite, in exegeſi propoſitionis 15. ubi Catholicorum Patrum & Conciliorum teſtimoniis, & inde ductis argumentis, oſtendimus, nullum in Hierarchia ſive eutaxia Eccleſiaſticâ gradum divinitus inſtitutum eſſe ſuperiorem Epiſcopatu: & Papam Rom. nihil aliud eſſe niſi Epiſcopum, ſi divinam & Apoſtolicam inſtitutionem intueamur: & omnes Epiſcopos eſſe inter ſe pares, honore & poteſtate, ordine & juriſdictione. Neque huic veritati officere humanam illam œconomiam, conſtitutione vel conſuetudine Eccleſiaſticâ introductam, quâ Metropolitanis & Patriarchis honor quidam exhibitus eſt, ſalvâ ſemper omni Epiſcopo ſummi Pontificatûs poteſtate & dignitate, quâ nulla altior in ordinaria & perpetua Eccleſiæ politiâ cuiquam mortalium competit de jure divino.

Nullus ordinarius in Eccleſiaſtica eutaxiâ gradus à Domino, vel ab Apoſtolis inſtitutus eſt altior Epiſcopatu. Vide cap. 5.

26. Neque altiùs adſcendunt in recenſendis vel deſcribendis Eccleſiaſticis ordinibus, qui de eis olim ſcripſerunt; *Ignatius*, & *Dionyſius*, locis jam citatis. *Tertullianus*, lib. de baptiſmo, cap. 17. *Cyprianus*, epiſt. 55. (ſeu lib. 1. epiſt. 3.) ad Cornelium Epiſcopum Romanum, & aliis locis ſuperiùs memoratis. *Cornelius*, Epiſcopus Romanus, epiſt. ad Fabium Epiſcopum Antiochenum, apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. κεφ. μγ. Epiphanius, in expoſitione fidei Catholicæ, cap. 21. *Hieronymus*, epiſtola ad Marcellam, quæ incipit, *Teſtimonia.* & epiſtola ad Euagrium, quæ incipit, *Legimus in Eſaia.* Et auctor libri de ſeptem ordinibus Eccleſiæ, qui Hieronymo perperam tribuitur. Et *Damaſus*, Epiſcopus Romanus, epiſtola 5. ad Proſperum. *Iſidorus* Hiſpalenſis, lib. 7. originum, ſive etymologiarum, cap. 12. ubi Patriarcharum & Metropolitanorum mentione facta, Omnes autem (inquit) ſuperius deſignati, ordine uno eodemque vocabulo Epiſcopi nominantur: ſed ideo privato nomine quidam utuntur, propter diſtinctionem poteſtatum, quam ſingulariter acceperunt. Hæc ille. quam, videlicet, acceperunt quadam Eccleſiaſticâ conſuetudine, & humana œconomiâ. At intuitu Dominicæ diſpoſitionis, Iſidorus in ſupremo ordine Eccleſiaſtico collocat Epiſcopum; quemlibet, inquam, Epiſcopum: quem etiam (eodem capite) vocat ſummum ſacerdotem, & Pontificem maximum, & Antiſtitem, & primum in ordine Eccleſiæ, ac ſupra ſe nullum habentem. Et Epiſcopatum appellat Pontificatûs apicem. Idem etiam, lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 5. Epiſcopum, ſeu Superintendentem vocat ſummum ſacerdotem, ſicut fuit Aaron: & loquens de Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, ait; Cæteri (inquit) Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, qui etiam in toto orbe diſperſi, Euangelium prædicaverunt, quibuſque decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt conſtituti per totum mundum in ſedibus Apoſtolorum. Hæc *Iſidorus* Hiſpalenſis.

Conſenſus veterum. Ignatius, Dionyſius, Tertullianus, Cyprianus, Cornelius. Epiphanius, Hieronymus. Auct. de 7. ordinibus. Damaſus. Iſidorus Hiſpalenſis.

Cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperũt, eiſque ſucceſſerunt Epiſcopi.

27. *Baſilius* Cæſarienſis, epiſtolâ 55. ad *Ambroſium* Epiſcopum Mediolanenſem, ait, *Ambroſium* accepiſſe gubernacula magni & præclari navigii, Eccleſiæ Dei. Et paulò poſt, ibidem. αὐτός σε ὁ κύριος ἀπὸ τῶν κριτῶν τῆς γῆς, ἐπὶ τὴν προεδρίαν τῶν ἀποστόλων μετέθηκεν. Ipſe te Dominus, è medio judicum terræ deſumtum, ad præſidentiam Apoſtolorum tranſtulit.

Baſilius Magnus, gubernatio & præſidentia Apoſtolica.

28. Veterum quorundam Epiſcoporum Gallorum, qui ſub finem quinti ſeculi claruerunt, leguntur quædam epiſtolæ, tom. 3. Bibl. Patr. edit. 4. cum his inſcriptionibus:

Domino ſancto ac beatiſſimo, & Apoſtolicâ reverentiâ ſuſcipiendo Papæ, *Ruricio*, *Sedatus.* [inter epiſtolas *Fauſti*, epiſt. 14. & epiſt. 19.]

Domino ſancto, meritis beatiſſimo Papæ, honoris cultu ſuſcipiendo, atque Apoſtolico Patri, Domino *Ruricio*, Epiſcopo, *Eufraſius.* [ibidem, epiſt. 15.]

Domino ſancto & Apoſtolico, & mihi præ cæteris in Chriſto Domino cultu affectuque peculiariùs excolendo Patrono & Papæ *Æonio*, *Ruricius* Epiſcopus. [in epiſtolis *Ruricii*, libro 2. epiſt. 8.] ubi etiam in corpore epiſtolæ, Fratri (inquit)

Accedunt teſtimonia Epiſcoporũ quorũdam Gallorum, ex quibus manifeſtũ eſt, non ſolum Epiſcopum Rom. nuncupatum olim eſſe Apoſtolicũ, beatiſſimum, Papam, Patrem, &c. Vide etiam Irenic. lib. 2. cap. 11. propoſ. 16. pag. 271. & ſeq.

(inquit) & Compresbytero nostro, *Possessori*, ad Apostolatum vestrum commendatitias postulanti libenter indulsi.

Domino sancto & Apostolico, omnique à me honore & amore specialiùs fratri *Cæsario* Episcopo *Ruricius*.[ibidem,epist.32.] quam epistolam sic claudit; Si aliis nomen urbium præstat auctoritas, nobis auctoritatem demere non debet urbis humilitas. Siquidem multò melius multóque eminentius est, civitatem de sacerdote,quàm sacerdotem de civitate noscere.[fuit hic *Ruricius* Episcopus Lemovicenus.]

Fideli Pastori auctoritatem demere non debet urbis humilitas.

Domino sancto & Apostolico, mihique in Christo Domino speciali cultu, affectuque cæteris præferendo Patri *Sedato* Episcopo, *Ruricius* Episcopus. [ibidem epist. 33.]

Domino sancto,& Apostolico,&c. Victorino Episcopo Ruricius Episc. [ibidem epist. 39] Sancto ac præferendo Apostolico Patri, *Dadoni* Papæ, *Desiderius* servus servorum Dei. [in epistolis *Desiderii*, urbis Cadurcæ Episcopi,epist.10.]

Idem *Desiderius* ad *Cæsarium* Episcopum scribit; Agat Apostolica dignatio vestra, &c. [ibid. epist. 13.]

Sancto Patriarchæ *Sulpitio*, *Desiderius* servus servorum Dei.[ibidem epist. 12.] & in fine ejusdem epistolæ,Memento (inquit) mei,Papa beatissime, & cultoris tui merita orationibus fove.

Domino semper proprio atque Apostolicâ sede colendo, Domino *Desiderio* Cadurcæ urbis Pontifici, *Sulpitius* Bitoricæ urbis Episcopus. [In epistolis ad *Desiderium* Episcopum Cadurcenum,epist. 1.]

Domino sancto, & Apostolicâ sede dignissimo Domino & Patri, *Desiderio* Papæ, *Aniulfus* peccator. [Ibidem,epist. 3.]

Domino semper nobis proprio,& postDeum peculiari Patrono, *Desiderio* Papæ; *Constantius* & *Dado* Episcopi. [Ibidem, epist. 4.] quam epistolam finiunt his verbis; annis multis vobis servire mereamur,beatissime Papa.

Domino sancto, & Apostolicâ sede colendo, fratri *Vero*, Rutentæ urbis Episcopo, *Sulpitius* peccator. [Ibidem,epist. 5.]

Domino semper suo, atque Apostolico Patri, *Desiderio* Papæ, *Elegius* servus servorum Dei. [Ibidem,epist.6.]

Domino semper suo, atque Apostolico Præsuli,*Desiderio* Episcopo,*Rauracius* peccator.[Ibidem, epist. 7.] Cujus epistolæ initium est, Cum humillimo salutationis officio commendo Apostolatui vestro servulos vestros Nummulum Presbyterum,& Garimundum. ejusdemque epistolæ verba ultima hæc sunt; Orate pro nobis, Domine, semper peculiaris atque Apostolice Papa.

Domino semper proprio,*Desiderio* Apostolico Papæ, *Constantius* peccator. [Ibidem,epist. 15.] Et in corpore illius epistolæ; Si (inquit) evenit, quod nativitatem Domini in territorio Algensi celebrare deliberetis,sic vos merear,in Apostolatu videre,&c.

Domino semper præferendo, & cum omni veneratione nominando, beatissimo Patri *Desiderio* Papæ,*Felix* peccator. [Ibidem,epist. 21.]

29. Similes his sunt inscriptiones duarum epistolarum *Sigeberti* Regis ad eundem *Desiderium*, ibidem epist. 9. & epist. 17. ubi cum Sigebertus vocat Apostolicum in Christo Patrem, Apostolicâ sede dignissimum, Papam Desiderium. Et *Clodoveus* Franciæ rex epistolam suam ad Episcopos, quos ad Concilium Aurelianense venire jusserat, sic inscribit; Dominis sanctis & Apostolicâ sede dignissimis Episcopis, Clodoveus rex. Eandemque sic claudit; Orate pro me Domini sancti, & Apostolicâ sede Papæ dignissimi. Et in rescripto synodali ad Clodoveum regem illi 33. Episcopi ajunt; Cum, auctore Deo, in Aurelianensi urbe fuisset Concilium summorum Antistitum congregatum, communi omnium collatione placuit, &c. ubi omnes Episcopos vocant *summos Antistites*. Celebratum est hoc Concilium,anno Domini 507.

Regum testimonia.

30. *Gregorius* primus, Episcopus Romanus, homil. 26. in Euangelia; exponens illa Domini verba ad Apostolos, *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Libet (inquit) intueri, illi discipuli ad tanta onera humilitatis vocati, ad quantum culmen gloriæ sint perducti. Ecce non solùm de semetipsis securi fiunt, sed etiam alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiunt: principatumque superni judicii sortiuntur: ut vice Dei, quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic sic eos à Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Ecce qui districtum Dei judicium metuunt, animarum judices fiunt: & alios damnant vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atque solvendi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Hæc *Gregorius*. quibus verbis attribuit omnibus Apostolis,eorumque successoribus Episcopis,superni judicii principatum,& Dei vicem in regenda Ecclesia & usu clavium in foro externo. De hoc autem externo foro jurisdictionis Ecclesiasticæ loqui ibi *Gregorium*,declarant ipsius verba,quæ ex eodem loco prolixiùs recitavimus, lib. 12. hujus operis, cap. 4.§.44.

Gregorius. Ioh. 20.23. Vide lib. 12. cap. 4. §.23. & §.44.

Principatus superni judicii.

Vicarii Dei.

31. *Rabanus Maurus* ait; Cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi, Euangelium prædicaverunt: quibus decedentibus successerunt Episcopi,qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum. Hæc *Rabanus*, lib. 1. de Institutione clericorum, cap. 4. ubi eisdem utitur verbis, quibus antea usus erat *Isidorus* Hispalensis.

Rabanus Maurus.

Vide supra, §. 12.

32. *Alexander Alensis*, in sua Summa Theologiæ,part.4.quæst.20. membro 3.art. 2. in Resolutione. Potestas (inquit) solvendi & ligandi clavis est,tradita primo beato Petro,& post aliis Apostolis,& per eos vicariis eorum. Hæc *Alensis*. ubi potestatem jurisdictionis datam Apostolis,dicit ad eorum vicarios,seu successores,transmissam esse.

Alexander Alensis.

33. Ex his jam manifestum est, inane esse commentum illud disparis successionis, pro quo hodie pugnant isti Monarchici.

CAPUT SECUNDUM.

De distinctione ordinis & jurisdictionis, doctrina Romanensium.

Disparitatem successionis dicūt esse quoad jurisdictionem exteriorem.

SCiendum est (inquit *Bellarminus*) triplicem esse in Pontifice aliisque Episcopis potestatem: unam ordinis, alteram jurisdictionis interioris, tertiam jurisdictionis exterioris. quarum prima refertur ad sacramenta conficienda & ministranda: altera ad populum Christianum regendum in foro interiori conscientiæ: tertia ad eundem populum regendum in foro exteriori. Et solum de hac tertia contendit *Bellarminus*, quod sit quoad eam disparitas successionis, lib.4. de Rom. Pontif. cap.22.

De jurisdictione interiori, & jurisdictione exteriori.

2. Jurisdictionem interiorem vocant, quâ sacerdos potest peccatorem confessum à peccatis absolvere, & satisfactionem injungere: exteriorem autem, quâ ligant delinquentes vinculo anathematis, aliasque publicas censuras infligunt, & ab eisdem absolvunt. Utramque ajunt pertinere ad claves Ecclesiæ datas. Idcirco *Bellarminus*, quia dixerat, lib.4. de Pontific. cap.22. Potestatem ordinis & potestatem jurisdictionis internæ pertinere ad materiam de clavibus Ecclesiæ; & eam materiam eo loco non disputari: id in Recognitione sic exponit; Non volui (inquit) significare potestatem jurisdictionis exterioris, de qua eo loco disputabatur, non pertinere ad claves Ecclesiæ. Hæc ibi. Illam interiorem vocant jurisdictionem sacerdotalem, hanc exteriorem vocant jurisdictionem Episcopalem.

Durandus. *Durandus* interiorem illam vocat potestatem clavium ordinis, in foro conscientiæ vel pœnitentiæ: hanc autem exteriorem vocat potestatem clavium jurisdictionis, in foro contentioso, in ligando per excommunicationem, vel absolvendo ab ea. in 4. sent. dist. 19. quæst. 2. Illam

Thomas. *Thomas* vocat clavem ordinis; hanc, clavem jurisdictionis. in 4. sent. dist. 19. quæst. 1. art. 1. ubi vocabulum jurisdictionis appropriatur potestati judiciali exteriori. Sic etiam apud *Bonaventuram*, in 4. sent. dist. 18. part. 2. quæst. 3.

Distinctio clavis scientiæ, & clavis potentiæ. Vide lib. 12. cap. 4. §. 4.

3. Quemadmodum in alia distinctione clavium, in clavem scientiæ sive discretionis, & clavem potentiæ sive potestatis, nomen potestatis, quod alioqui commune est, appropriant scholastici potestati judicandi, seu sententiam pronunciandi; sic eam distinguentes à potestate cognoscendi & discernendi, ante sententiæ lationem. in 4. sent. dist. 18. & dist. 19. Hanc utramque clavem ajunt esse necessariam in utroque foro, tum in foro conscientiæ, ubi sortiuntur nomen clavium ordinis; tum etiam in foro causæ, ubi dicuntur claves jurisdictionis. quia ad

Scotus. quodlibet judicium rectum (inquit *Scotus*) requiritur cognitio in causa illa, & sententiatio. in 4. sentent. distinct. 19. quæst. unica, num. 15. Sciendum est autem, Scholasticos indifferenter claves & clavem dicere; quia hæ duæ claves, nempe, clavis scientiæ, & clavis potestatis non distinguuntur in essentia auctoritatis, quâ utrumque ex officio eidem competit, sed in comparatione ad actus, quorum unus alium præsupponit: ut monet *Thomas*, in 4. sententiarum, distinctione 18. quæstione 1. articulo 1. quod repetitur in supplemento tertiæ partis Summæ, quæstione 17. articulo 3. Et de eisdem duabus clavibus loquens *Iohannes Major*, ait; distinctionem earum non esse in re, sed solùm in ratione:

Claves & clavem dicunt scholastici, utrovis numero indifferenter utentes.

Thomas.

Major.

quemadmodum unum officium aliud præsupponit ad hoc, ut dignè fiat. *Major* in 4. sententiarum, distinctione 19. quæstione 1. Loquitur autem ibi *Major* de his clavibus, prout pertinent ad forum interius, & ait eas fundari in charactere sacerdotali, tanquam illum præsupponentes tempore vel naturâ. Et *Scotus* dicit, characterem sacerdotalem esse dispositionem ad istas claves, saltem collationem unius non separari à collatione alterius. in 4. sententiarum, distinctione 19. quæstione unicâ, articulo 3. *Thomas* autem ait; character & potestas conficiendi & potestas clavium est unum & idem per essentiam: sed differunt ratione. *Thom.* in 4. sententiarum, distinctione 18. quæstione 1. articulo 1. Et subjicit ibidem hæc verba; Omnis potestas spiritualis datur cum aliqua consecratione; & ideò clavis cum ordine datur: sed exsecutio clavis indiget materiâ debitâ, quæ est plebs subjecta per jurisdictionem: & ideo antequam jurisdictionem habeat, habet claves, sed non habet actum clavium. Hæc *Thomas*.

Scotus.

Thomas.

4. *Bonaventura* expositionem secundæ partis, distinctionis 18. libri 4. sententiarum. sic inchoat; Suprà egit magister de usu & potestate clavium in foro pœnitentiali, quæ quidem est per absolutionem & ligationem in foro illo. Hic secundò agit de absolutione & ligatione in foro judiciali; quæ quidem est per excommunicationem. Hæc ille. Postquam autem de usu & potestate clavium in utroque foro disseruit *Petrus Lombardus*, distinctione 18. quærit deinde, distinctione 19. quando & quibus dentur istæ claves; postquam ostensum est (inquit) quæ sint claves Apostolicæ, & quis earum usus, superest investigare, quando istæ claves dentur, & quibus. Dantur hæ claves per ministerium Episcopi alicui in promotione sacerdotii. Cum enim recipit ordinem sacerdotalem, simul & has claves recipit. Hæc *Lombardus*, 4. sententiarum, distinctione 19. Clavis (inquit *Bonaventura*) potestas spiritualis est, quæ est aliquid datum animæ; in sigillatione, quâ sigillatur charactere sacerdotali. in 4. sententiarum, distinctione 19. articulo 1. quæstione 1. In ordine sacerdotali clavium potestas confertur: hujus autem ratio est institutio divina. ait idem *Bonaventura*, ibidem, art. 2. quæst. 1.

Forum pœnitentiale.

Forum judiciale.

Quando & quibus dentur claves, secundùm scholasticos.

Bonaventura.

5. *Alexander Alensis* discrimen illud inter clavem discretionis, & clavem potestatis, agnoscit, & asserit has esse duas claves, & tantum has duas esse in Ecclesia. part. 4. Summæ Theologiæ, quæstione 20. membro 4. Et potestatem clavium datam esse Ecclesiæ à Christo, primò Apostolis, & per Apostolos aliis. eadem quæst. memb. 6. art. 3. at unam docet esse potestatem ligandi & solvendi in foro pœnitentiæ, & in foro causæ: licet sint unius ejusdemque potestatis actus diversi; & hanc potestatem annexam esse ordini sacerdotali: parte 4. quæstione vigesima primâ, membro quarto. Et hanc potestatem clavium, quæ in utroque foro una est, vocat unam clavem, ibidem. quamvis enim agnoscat plures, nempe duas claves, respectu discretionis & potestatis; non tamen patitur plures censeri claves, seu potestates, ex diversitate fori. sed

Alensis.

Forum pœnitentiæ, quod etiam vocant forum conscientiæ, & interius. Forum autem causæ vocant etiam forum judiciale, & exterius.

clavium discretionis & potestatis unam eandemque docet esse potestatem, qua ligatur & solvitur in foro pœnitentiali, & quâ in foro judiciali. Hanc potestatem clavium, quæ una est, ait esse quandam partem potestatis collatæ in ordine; Conferri enim in ordine characterem, & potestatem spiritualem, quæ est habitualis potestas sequens ordinem sacerdotii, in omni sacerdote. parte 4. quæstione 20. membro 7. articulo 1. Et clavem hanc, quatenus est habitualis potestas, non esse separabilem ab ordine, licet usus sit separabilis, parte 4. quæstione 20. membro 8. articulo 2. Et Christum hanc potestatem clavium, contulisse ordini sacerdoti, solisque sacerdotibus. Eodem membro, articulo 1. & ipsam potestatem clavium, cum actu ejus uno, nempe, cum actu ligandi & solvendi in foro pœnitentiali, dari in consecratione sacerdotali. Quando autem consecratur Episcopus, non conferri aliam clavem, sed extendi usum illius primæ clavis, quæ data est cum ordine sacerdotali: unam enim eandemque potestatem clavium, quæ sacerdoti in consecratione sacerdotali prius data est ad unum usum, nunc in consecratione Episcopi extendi ad alium usum, nempe ad actum ligandi & solvendi in foro judiciali: nec differre in specie clavem, quâ utitur in hoc foro, & quâ in alio. quæst. 21. memb. 4. quia Episcopus non dicit novum ordinem, nec in consecratione Episcopi datur novus ordo, sed tantùm ampliatur potestas. quæst. 20. memb. 8. art. 1. unde dicitur accipere baculum, id est, ampliorem potestatem: amplior enim est illa potestas, quâ potest separare à communione fidelium, & à loco orationum, quàm illa, qua solum solvit & ligat in foro pœnitentiæ: unde non sequitur, est alia potestas; ergo est alia clavis. qu. 21. memb. 4. Hæc *Alensis*.

Distinctio potestatis & usus.

Bonaventura.

6. Sic etiam *Bonaventura*; Nisi (inquit) accipiatur potestas clavium secundùm plenitudinem, secundùm quem modum dicitur esse in Episcopis, qui quando promoventur à sacerdotio in Episcopatum, non recipiunt novam clavem, sed clavis potestatis in eis ampliatur. in 4. sent. dist. 18. part. 2. quæst. 3.

Cum doceant Scholastici, claves non nisi sacerdotibus dari; quæritur quo jure excommunicent quidam non sacerdotes; ut legati, archidiaconi, officiales, & electi.

7. Non leve autem scholasticis doctoribus negotium facessivit consuetudo illa, quam in Ecclesia Romana conspiciebant, Catholicæ quidem antiquitati incognita, at citerioribus ac deterioribus seculis introducta: quam apertè damnare, cùm eam Papæ probari cernerent, in animum non inducebant; neque, quomodo cum doctrina de clavibus conciliari commodè posset, inveniebant. Consuetudo autem est illa, quæ hodiéque apud Romanenses conspicitur; ut multi non sacerdotes, puta, legati, & electi, acceptâ confirmatione suæ electionis ad Episcopatum, antequam ordinentur presbyteri, & archidiaconi, & officiales, excommunicent, adeóque eam potestatem jurisdictionis Ecclesiasticæ exerceant, quæ ad claves pertinet.

Alexandri Alensis responsio, pugnans cum ipsius doctrina superiùs tradita, §. 5.

8. *Alexander Alensis*; Ad illud, (inquit) quod objicitur de Archidiaconis & legatis, Dicendum, quòd clavis datur ministris Ecclesiæ habentibus ordinem, & habentibus dignitatem. ——— Notandum etiam, quòd potestas dicitur dupliciter; vel ut clavis, vel non ut clavis. Dico ergo, quod inferiores prælati non habent potestatem, prout est sub ratione clavis; licet vocentur in partem sollicitudinis, scilicet ad determinandum jurgia, sive causas; nisi nomine clavis extenso; ratio autem clavis, secundùm quod est in foro causarum, dignitas est, & confertur Episcopo. Potestas autem potest descendere ad alios, scilicet inferiores Prælatos, sed non sub ratione clavis. parte quartâ, quæstione vigesimâ, membro octavo, articulo primo. Item; actus essentialis clavis est solvere, & ligare, in foro pœnitentiæ: alius autem actus est minus essentialis, scilicet ligare & solvere in foro judiciali; quia non est ita immediatus clavi. Et nota, quòd una potestas sequitur ordinem; alia dignitatem cum clave: in quantum est clavis, sequitur ordinem cum clave quodammodo, vel ratione demandantis, vel exsequentis. quæst. 21. memb. 4. Hæc *Alensis*.

Pugna Canonistarum inter se.

9. Inter ipsos Juristas (inquit *Bonaventura*) de hac quæstione est controversia. Quidam dixerunt, quòd potestas excommunicandi solùm est in Episcopis. Alii dixerunt, quòd non solùm est in Episcopis; sed etiam in Archipresbyteris, Archidiaconis & Abbatibus, & aliis Prelatis. Tertii dixerunt, quòd hoc competit his & etiam sacerdotibus parochialibus.

Bonaventuræ doctrina, cum responsione ad quæstionem superius propositam, §. 7. Sed responsio repugnat doctrinæ.

10. Summa autem illius sententiæ, quam tenet ipse *Bonaventura*, huc redit: 1. Soli sacerdotes habent claves. 2. Omnes sacerdotes habent claves. 3. Simplices sacerdotes, licet habeant claves, non tamen habent jurisdictionem in foro judiciali. ideo non possunt excommunicare nisi per commissionem, vel nisi in casibus determinatis; ut in furto, & rapinis. 4. Jurisdictionem habent non solùm habentes claves, sed etiam non habentes: habent, inquam, vel ex jure, vel ex consuetudine, sicut Archidiaconi & aliqua capitula; ideo possunt excommunicare. 5. Potestas excommunicandi non sequitur præcisè potestatem clavium. 6. Ad illud quod objicitur, quod solvere & ligare sunt actus clavium; dicendum, quod verum est in foro pœnitentiali: sed in foro judiciali non sunt clavium, nisi accipiatur potestas clavium secundùm plenitudinem, secundùm quem modum dicitur esse in Episcopis, qui quando promoventur à sacerdotio in Episcopatum, non accipiunt novam clavem, sed clavis potestatis in eis ampliatur. 7. Sollemnem excommunicationem, quæ fit, cùm candelis prius accensis, & deinde exstinctis, & pulsatis campanis, oportet à solis Episcopis fieri; licet aliæ possint ab aliis fieri. Hæc *Bonaventura*, in 4. sententiarum, distinctione 18. parte 2. quæstione 3.

De isto modo excommunicationis. vide caus. 11. qu. 3. can. Debent.

Thomæ doctrina, & responsio ad quæstionem superius propositam, §. 7.

11. *Thomas* ait; 1. Per excommunicationem homo à communione fidelium separatur. ideò excommunicatio ad forum exterius pertinet; & illi soli possunt excommunicare, qui habent jurisdictionem in foro judiciali. 2. Et propter hoc soli Episcopi propriâ auctoritate & majores Prælati, secundùm communiorem opinionem, possunt excommunicare. 3. Sed Presbyteri Parochiales non nisi ex commissione eis factâ; vel in certis casibus, sicut in furto & rapinâ, & hujusmodi: in quibus est eis à jure concessum, quòd excommunicare possint. 4. Alii autem dixerunt, quòd etiam sacerdotes Parochiales possunt excommunicare: sed prædicta opinio est rationabilior. 5. Excommunicatio non est actus clavis directè, sed magis respectu exterioris judicii. 6. Sed sententia excommunicationis, quamvis in exteriori judicio promulgetur, quia tamen aliquo modo pertinet ad aditum regni, secundùm

quod

quod Ecclesia militans est via ad triumphantem; ideo etiam & talis jurisdictio, per quam homo excommunicare potest, clavis potest dici: nempe clavis jurisdictionis in foro judiciali. 7. Sacerdotes Parochiales habent quidem jurisdictionem in subditos suos, quantum ad forum conscientiæ; sed non quantum ad forum judiciale. 8. Etiam non sacerdotes, dummodo jurisdictionem habeant in foro contentioso, possunt excommunicare. 9. Ad illud quod objicitur, quòd excommunicatio est actus clavium: sed non sacerdotes non habent claves: ergo non possunt excommunicare: dicendum, quod quamvis non habeant clavem ordinis, habent tamen clavem jurisdictionis. Hæc *Thomas*, in 4. sent. dist. 18. quæst. 2. art. 2.

Ista responsio contraria est doctrinæ superiùs traditæ, §. 3. & §. 4. & §. 5.

12. *Scotus*; Istæ (inquit) auctoritates pertinentes ad forum publicum, possunt dici claves. 2. Istę claves non sunt eædem cum prioribus clavibus; quia istæ separantur ab illis; utpote in habentibus jurisdictionem secundùm ordinationem Ecclesiæ sine sacerdotio, ut in Archidiacono, & quibusdam aliis habentibus jurisdictionem secundùm ordinationem Ecclesiæ sine ordine sacerdotali; & è converso, ut est in quibusdam, scilicet communibus sacerdotibus, quibus non est data hæc potestas excludendi ab Ecclesia, vel reconciliandi. 3. Non ordinatus potest habere claves alias pertinentes ad forum extrinsecum, & ordinatus non habere; tamen ad hoc, quòd sit Hierarcha Ecclesiæ, id est, in principatu eminente, oportet quod habeat illas claves exteriores: & cum hoc præsupponitur, quòd habeat interiores. Unde nullus ordinatur Episcopus, nisi priùs in sacerdotem fuerit ordinatus. Hæc *Scotus* in 4. sent. dist. 19. quæst. unicâ. num. 15. & 20.

Scoti responsio, pugnans etiam cum doctrina superius tradita.

13. *Durandus* objectionem illam proponit his verbis; Excommunicare & absolvere videtur pertinere ad potestatem clavium; sed multi non sacerdotes excommunicant & absolvunt, ut electi confirmati, officiales, Archidiaconi; ergo multi non sacerdotes habent claves. Respondet *Durandus*; 1. Alii à sacerdotibus in Novo Testamento non habent claves. Cujus ratio est: quia illud, quod datur per consecrationem, non habetur nisi à consecratis; sed potestas clavium datur per consecrationem sacerdotibus; ergo ista potestas non est nisi in habentibus consecrationem sacerdotalem. 2. Ligare vel solvere à sententia excommunicationis non est per se & directè actus clavium: sed solùm ligare & solvere in foro pœnitentiæ: antecedit tamen & disponit ad usum clavium. Ejus ratio est, quia mediante Ecclesia militante intratur in Ecclesiam triumphantem, & ideo actus quo aliquis excluditur per sententiam excommunicationis ab Ecclesia militante, vel ad eam recipitur per absolutionem ab excommunicatione, prævius est & disponit ad actum clavium, quo aliquis absolvitur à culpa, & sic ei aperitur regnum cœlorum. 3. Excommunicare & absolvere competere potest aliis quàm sacerdotibus, cum non sit directè actus clavis sacerdotalis: quia tamen ad eam præparat & disponit, non decet quod alii ea utantur, quàm illi qui possunt ad sacerdotium promoveri. Hæc *Durandus*, in 4. sent. dist. 19. quæst. 1. num. 6. & 9.

Quæstio repetitur per modum objectionis.

Durandi responsio. quæ in hoc cum aliorũ responsionibus convenit, quod, cum aliis modo commemoratis doctoribus, dicat, actũ excommunicandi & à sententia excommunicationis absolvendi, non esse per se & directè actum clavium. quæ assertio prorsus absurda est. Vide cap. 3. §. 4.

14. Idipsum docet *Iohannes Major*, in 4. sent. dist. 19. quæst. 1. ubi ait; Jurisdictio in foro exteriore, non ita propriè vocatur clavis; cum characterem sacerdotalem non præsupponat. Non sacerdotes enim, ut officialis, Archidiaconus, & cęteri, excommunicant & absolvunt, & disponunt ad usum clavium: cum mediante Ecclesiâ militante ad triumphantem perveniatur. Absolutio namque ab excommunicatione est prævia ad hoc, ut quis absolvatur à culpâ. Et quia ad eam disponit, non decet ut persona, quæ non potest promoveri ad ordines, excommunicet & absolvat. Hæc ibi.

Majoris responsio, similis prioribus.

15. Verùm de his, quos ajunt habere jurisdictionem sine ordine, quæritur; unde habeant hanc jurisdictionem Ecclesiasticam? Respondet *Thomas*, 2. 2. quæst. 39. art. 3. Potestatem ordinis conferri per consecrationem; potestatem autem jurisdictionalem conferri ex simplici injunctione hominis. Potestatem autem, quæ datur per consecrationem, ajunt conferri à solo Deo immediatè; at jurisdictionem requirere solùm superioris voluntatem; ideoque dari quidem à Deo mediatè, sed ab homine immediatè. Sic *Bellarm.* lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. 25. seu ult. Multifariam autem (inquit *Major*) quis consequitur jurisdictionem in alium: quandoque ex communi juris dispositione, ut ordinarii in suos subditos: quandoque ex speciali commissione, ut legati & commissarii: nonnunquam ex consuetudine, ut sacerdotes Parochiales in furto & rapinis excommunicant. *Major*, in 4. sent. dist. 18. quæst. 2.

Unde habeant jurisdictionem sine ordine. Nempe, ut superius loquebatur Scotus, §. 12. habent secundùm ordinationem Ecclesiæ. vel (ut hic loquitur Thomas) à voluntate superioris. sed ordinationis & voluntatis istius potestas ostendenda erat ex sacris literis.

16. Porrò cum quibusdam Pontificiis hodie controversia est, unde habeant Episcopi suam jurisdictionem Episcopalem, utrùm à Deo immediatè, an verò à Papa Romano immediatè, ut contendit Bellarminus cum quibusdam aliis. Quibusdam, inquam, aliis; nam non desunt Pontificii, qui priorem sententiam præferunt, & antiquiores etiam scholastici, & canonistæ, ut in progressu patebit. Cæterùm, antequam ad hujus controversiæ discussionem veniamus, plura adhuc præcognitu utilia adjiciemus.

Quæstio de jurisdictione Episcopali. Vide cap. 3. prop. 5. & cap. 4.

CAPUT TERTIUM.

Auctarium, cum examine memoratæ doctrinæ de clavibus & jurisdictione Ecclesiastica.

Prima propositio.

CLavium potestas data Ecclesiæ non ἀυτοκρατορικὴ, sed ministerialis est.

Exegesis. Alexander Alensis, part. 4. quæst. 20. membro 1. & membro 5. & Thomas in 4. sentent. distinct. 18. quæst. 1. art. 1. & Bonaventura ibidem, parte 1. articulo 1. quæstione 1. & Durandus ibidem, quæstione 1. potestatem clavium, seu clavem, distinguunt, in clavem auctoritatis, & clavem excellentiæ, & clavem ministerii. Primam soli Deo individuæ Trinitati, secundam soli Mediatori Christo Jesu, tertiam tribuunt Ecclesiæ. Per primam ajunt remitti

Trimembris distinctio clavis.

Ecclesiæ data est clavis ministerii.

remitti peccatum, delendo debitum æterni supplicii. & maculam peccati: Per secundam dicunt expiari peccatum solutione pretii. Et quia peccatum remittere potest solus Deus; expiare solutione justi pretii solus Christus; ideò solus Deus dicitur habere clavem auctoritatis, Christus clavem excellentiæ. De clave autem ministerii ait Ambrosius; homines in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non jus alicujus potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in Patris & Filii & Spiritûs Sancti nomine peccata dimittuntur: isti rogant, Divinitas donat; humanum enim obsequium, sed munificentia supernæ est potestatis. Hæc Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 19. rectè etiam glossator, ministros nullius potestatis vim exercere quoad Ecclesiam triumphantem, sed tamen ostendere ligatum esse vel solutum: ligare tamen quoad Ecclesiam militantem. caus. 24. q. 1. c. *Quocunque*. Nam (ut loquitur Scotus) clauditur Ecclesia, scilicet communio fidelium, per excommunicationem, & aperitur per absolutionem ab excommunicatione, seu reconciliationem, in 4. sent distinct. 19. num. 15. Plura de hac clave inferius, propositionibus quarta & quinta.

Secunda propositio.

2. ***Potestas clavium data Ecclesiæ est particularis, & infirma.***

Exegesis. Auctoritas judiciaria (inquit Scotus) sententiandi cœlum huic aperiendum vel apertum esse, potest intelligi tripliciter. Uno modo, auctoritas simpliciter principalis. Secundo modo, non principalis, sed præcellens. Tertio modo, non principalis, nec præcellens, sed particularis. Prima soli Deo convenit, propter duo. Primò, quia ipse solus ex se est justus, imò ipsa justitia: primum autem judicium non potest competere nisi primo justo, quia judicium non est perfectum, nisi sit justum, juxta illud Psal.
Psal. 119. Ain. vers. 121. *Feci judicium, & justitiam.* Siquidem judicare est jus vel justum dictare. Primum autem justum oportet esse perfectissimum, & ita justissimum: igitur primi justi. Secundò, quia judicare est præsidentis, juxta illud Apostoli ad Romanos 14.
Rom. 14. 4. *Tu quis es, qui judicas alienum servum?* Primus autem præsidens non potest esse nisi Deus solus. Unde sicut non potest alii communicare Divinitatem, sic nec primam potestatem judicandi, nec per consequens clavem simpliciter principalem,
Clavis præcellens. aperiendi cœlum. Secunda clavis, scilicet, non principalis, tamen præcellens, potest intelligi quantum ad duplicem præeminentiam, unam quidem in universalitate causarum judicandarum; aliam in firmitate sententiæ definitivæ. Et utraque præeminentia potest convenire illi qui omnia merita, & demerita novit, quæ sunt causæ propter quas cœlum est aperiendum vel claudendum; & cum hoc habet voluntatem inseparabiliter conformem justitiæ divinæ. Propter primum, potest in omnibus causis sententiare, quia omnes novit. Propter secundum, potest ejus sententia simpliciter esse firma & irrevocabilis, quia semper justa. Hæc clavis cum utraque præeminentia propriè est Christi, qui novit omnia merita & demerita judicandorum, & semper justitiæ divinæ conformiter judicat. Nec ista potest esse in Ecclesia militante, saltem congruè non potest, quia nullus in Ecclesia novit omnes causas judiciarias, nec habet voluntatem immutabiliter justam. Tertia clavis, scilicet particularis, quantum ad causas cognoscendas, & *Clavis particularis.* infirma, quantum ad sententiam ferendam, puta quod sit aliquando revocabilis, potest conferri alicui in Ecclesia militante, qui potest in illa causa nosse, & in illa secundùm legem divinam rectè judicare: & si quandoque præter illam, sententia ejus non erit firma, sed si secundùm illam *Vide lib. 12. cap. 4. §. 45.* erit firma. Hæc Scotus, in 4. sent. dist. 19. quæst. unica. num. 4. & 5.

Tertia propositio.

3. *Promissio ratihabitionis in cœlo respicit tantum sententiam justam.*

Exegesis. Magister & Commentatores 4. sent. dist. 18. Hanc propositionem prolixè confirmant; tunc enim sententia Ecclesiæ rata habetur in cœlo, quando in terra judicatum est clave non errante: ut loquuntur scholastici. Cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur, inquit Hieronymus in cap. 16. Matth. Vide Augustinum, lib. de vera religione, cap. 6. & apud Gratianum, caus. 11. quæst. 3. can. *Illud plane.* & can. *Cui est* & can. *Si is qui præest.* & caus. 24. quæst. 3 & extra, de sententia excommunicationis, cap. 28. *A nobis.* & cap. 40. *Per tuas.* Vide suprà, libro 12. capite 4. assert. 8.

Quarta propositio.

4. *Jurisdictio illa interior in foro conscientiæ, quam, ut magis propriam magisque essentialem clavibus, describunt scholastici, non est data Ecclesiæ, neque est ulla pars illius potestatis clavium quam Christus contulit Ecclesiæ. Omnis autem potestas clavium jurisdictionalis à Christo data Ecclesiæ pertinet ad forum exterius.*

Exegesis. Confessionem peccatorum fieri licitè posse cuilibet fratri, præsertim Pastori, non inficiamur; & posse ac debere Pastorem peccatori privatim delicta sua confitenti prebere solatium instructionis & exhortationis, & subsidium orationis, libenter agnoscimus; at forum hîc judiciarium statuere, in quo sacerdos loco Dei jurisdictionem exerceat in conscientias hominum, dicimus esse audacem inconcessæ potestatis usurpationem, & tyrannicam in conscientias dominationem: nullo Dei verbo, sed violenta verbi Dei parexegesi subnixam, quam perversam interpretationem duobus fretii fallacibus fulcris in Ecclesiam introduxerunt. Unum fulcrum est, pœnitentiam esse sacramentum N. T. propriè dictum. Alterum est, post remissionem culpæ, & pœnæ æternæ, manere luendas adhuc in Purgatorio

pœnas

pœnas temporales, quas sacerdos potest remittere, absolvendo & injungendo satisfactionem in hac vita. Ex hoc posteriore fulcro argumentum sumit pro hac potestate jurisdictionis sacerdotalis in foro conscientiæ, Alexander Alensis, part. 4. quæst. 20. memb. 5. Et à priore illo fulcro pro eadem potestate argumentantur Thom. in 4. sent. dist. 18. quæst. 1. art. 1. & Durandus, ibidem, quæst. 1. ubi hanc potestatem vocant clavem illam ministerii datam Ecclesiæ. sed perperam. Utrumque autem hoc fulcrum evertimus supra in hoc opere, lib. 9. capite 5. & lib. 13. Cum igitur nulla remaneat jurisdictio Ecclesiastica nisi exterior, necesse est eam solam jurisdictionem datam esse Ecclesiæ: & excommunicationem esse actum essentialem clavium directè & propriè. Neque ulla est alia Ecclesiastica potestas, cujus hic actus sit essentialis, & ad quam directè ac propriè pertineat, nisi potestas clavium. contra commentum istud jurisdictionis interioris disseruimus etiam supra, lib. 9. cap. 5. §. 13. & §. 14. & lib. 12. cap. 4. & cap. 5.

Quinta propositio.

Matth. 16. 19. 5. *Verbis illis Domini, apud Matth. cap.* 16. Tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terra erit ligatum in cœlis, & quicquid solveris in terra, erit solutum in cœlis. *Et illis verbis*, Matth. 18. Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solveritis in terra, erunt soluta in cœlo. *Et verbis illis apud Iohannem*, capite 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt. *Par potestas promittitur & datur omnibus Apostolis; eorumque successoribus Episcopis datur eadem potestas æqualiter inter se, eamque singuli alii Episcopi accipiunt non minus immediatè à Christo, quàm Episcopus Romanus. Ea autem potestas est potestas clavium in plenitudine, adeoque potestas etiam excommunicandi in foro judiciali, & ab ea excommunicatione absolvendi Neque Petro, illis verbis,* Pasce oves meas, Johan. 21. *data est major potestas, quàm data est reliquis Apostolis: neque* Petri *successoribus major quàm successoribus reliquorum Apostolorum.*

(Margin: Matth. 18. 18. — Ioan. 20. 21, 22, 23. — Ioan. 21. 16.)

Exegesis. Veritatem hujus propositionis, quoad ipsos Apostolos, demonstravimus supra lib. 15. etiam quoad omnes Episcopos successores Apostolorum res satis manifesta est per ea quæ diximus in capite primo hujus libri, plura tamen hic adjiciemus propter inverecundum adversariorum & cavillatorium obtentum disparitatis saltem quoad jurisdictionem, licet non quoad ordinem.

Matth. 16. 19. 6. Ex loco illo Matth. 16. Potestatem excommunicandi, & ab excommunicatione solvendi, datam esse omnibus sacerdotibus probat Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, capite 5. Episcopis & presbyteris, Hieronym. Comment. in 16. Matthæi. Ambrosius quod hic Petro dicitur, ait Apostolis dici, & ideo eam potestatem exercere Episcopos imperio Christi. Ambros. in Psal. 38. vers. ult. Et idem alibi ait; claves illas regni cœlorum in beato Petro cuncti suscepimus sacerdotes. lib. de dignitate sacerdotali, sive de honore & sublimitate Episcopali, cap. 1. Cyprianus ex eodem loco Matth. 16. 18, 19. adstruit potestatem omnium Episcoporum, divina lege fundatam, epist. 27. seu lib. 5. epist. 6. ad lapsos. Augustinus quod dictum est Petro, Tibi dabo claves regni cœlorum, & quæcunque solveris in terra, erunt soluta & in cœlo, &c. ait non Petro tantum dictum esse, sed Ecclesiæ, quam Petrus mysticè significavit. tract. 50. in Euang. Johan. & alibi de Ecclesia toto orbe diffusa loquens, Illi enim (inquit) dictum est, Tibi dabo claves regni cœlorum, & quæ solveris in terra, &c. Tract. ult. in epist. Johan. in fine illius Tractatus. ubi nullam Petri facit mentionem, sed tantum Ecclesiæ.

(Margin: Chrysost. — Hieronym. — Ambros. — Cyprian. — August. Vide lib. 12. cap. 4. §. 11. & §. 26. 27.)

7. Excipit *Bellarminus*; ita Ecclesiæ figuram gessisse Petrum, quando claves accepit, ut ipse eas historicè acceperit, non parabolicè, lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 12. At nemo negat Petrum historicè accepisse claves, quas etiam historicè acceperunt omnes Apostoli, & omnes Episcopi. Petrus autem non tantum historicè claves accepit, cum aliis, sed etiam parabolicè, ut typus Ecclesię, propter quod ipsi uni dictum est, Tibi dabo claves, &c. uni inquam non historicè, sed parabolicè considerato. Nam si in Petro non esset Ecclesiæ sacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo claves, &c. inquit *August.* Tract. 50. in Euang. Johan. nempe non ei seorsim hoc diceret, sed cum reliquis. Instat *Bellarminus*, & ait Petrum gessisse personam Ecclesiæ, ut Principem Ecclesiæ, sicut rex gerit personam regni: & adducit verba Augustini scribentis, Petrum, propter Apostolatus sui primatum, gessisse figuratâ generalitate personam Ecclesiæ. Tract. ult. in Euang. Johan. similia citat ex August. in Psal. 108. & serm. 13. de verbis Domini. At certè hanc glossam Bellarminianam verba Augustini manifestè respuunt. Principatus enim seu primatus Petri non fuit figuralis, sed historicus, quamvis propter hunc historicum principatum voluerit Dominus in eo constituere figuram suæ Ecclesiæ, cujus personam gereret, non ut ejus Monarcha, sed ut ejus sacramentalis seu mystica figura, absque quo sacramento foret, non diceret ei propter ejus primatum, Tibi dabo claves, &c. Neque erat ille primatus Petri Monarchica potestas in Ecclesiam, sed quidam ordinis primatus inter Coapostolos pari consortio præditos honoris & potestatis: primatus, inquam, ipsi Petro competens, non successione transiens. Quemadmodum Judas propter scelerosissimam suam malitiam gessisse dicitur personam omnium malorum, non ut eorum rex aut princeps, sed ut unus ac præcipuus ex malis, & idoneus qui omnium typum gereret.

(Margin: Bellarmini exceptio. Ad eandem responsio. — Aliud effugium Bellarmini. — Nostra responsio. Vide lib. 15. cap. 1.)

8. Ipsum audiamus Augustinum; Judas malus corpus malorum significat, quomodo Petrus corpus bonorum, corpus Ecclesiæ, imò corpus Ecclesiæ, sed in bonis: nam si in Petro non esset Ecclesiæ sacramentum, non ei diceret Dominum, Tibi dabo claves, &c. Tract. 50. in Euang. Johan. Item; Cujus Ecclesiæ Petrus Apostolus propter Apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quod enim ad ipsum propriè pertinet, naturâ unus homo erat, gratiâ unus Christianus, abundantiore gratia unus idemque primus Apostolus: sed quando ei dictum est, *Tibi dabo claves regni cœlorum: & quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis;* universam significabat Ec-

(Margin: August.)

Ecclesiam. Hæc *Augustinus*, Tract. 124. seu ultimo in Euang. Johannis.

De causa Apiarii, videl Irenic. lib. 2. c. 11. propos. 16. pag. 281. & seq. 9. Est profectò non exigua verecundiæ incuria, somnium istud Monarchale affingere Augustino, acerrimo Romanensis arrogantiæ oppugnatori in causa Apiarii; & laudatori verborum Cypriani, quibus ille in potestate jurisdictionis exterioris, seu in potestate judicandi in foro causæ, & excommunicandi, contendit omnes Episcopos esse æquales jure divino. Cyprian. in Concil. Carthagin. 85. Episcoporum. August. lib. 3. de baptismo contra Donatistas, capite tertio. verba Cypriani, quæ ab Augustino laudantur, exhibuimus suprà, capite primo, hujus libri, §. 4.

10. Potestatem quæ verbis illis Domini apud Matthæum cap. 16. data est Petro, datam esse pariter & reliquis Apostolis, eisque successisse Episcopos, scripserunt etiam *Isidorus Hispalensis* lib. 2. de officiis Ecclesiasticis capite 5. & *Rabanus Maurus* lib. 1. de Instit. Cler. capite 4. eorum verba superius recitavimus capite 1. §. 26. & §. 31.

Matth. 18. 18. Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo; & quæcunque solveritis in terra, erunt soluta in cœlo. Dic Ecclesiæ, vers. 17. Chrysost. Hieron. Hilarius, Pictav. 11. Verbis autem Domini, cap. 18. Matth. *Quæcunque ligaveritis in terra*, &c. intelligi potestatem excommunicationis publicæ, & absolutionis ab eadem, adeò perspicuum est, & supra omnem sophistices nisum in luce clarissimâ collocatum, ut id Pontificii nobiscum agnoscant. Nec minus in propatulo est, & irrefragabile, condi illic legem perpetuam disciplinæ Ecclesiasticæ, quamdiu futura in mundo Ecclesia, & scandala exoritura. Tertiò æquè irrefragabile est, potestatem illam summam seu plenitudinem clavium dari illic multis, qui appellantur Ecclesia, non autem soli *Petro*, aut soli Pontifici Romano. *Chrysostomus* in hunc locum, πλῆθος vocat, & *Hieronymus* ibidem, *multos*. & hos multos *Hieronymus* interpretatur Apostolos: Chrysostomus τοὺς προεστῶτας, præsidentes. *Hilarius* in eundem locum; Immobile (inquit) severitatis Apostolicæ judicium præmisit, ut quos in terris ligaverint, &c. Et ex hoc loco potestatem clavium, in foro publico, datam Ecclesiæ probant *Bonaventura*, in 4. sentent. distinctione 18. part. 2. art. 1.

Bonavent. Major. Durand. quæstione 1. & *Major*, ibidem, quæstione 2. & Scotus in 4. sentent. distinct. 19. quæstione unica, num. 15. & *Durandus*, ibidem, quæstione 2. numero 5. ubi etiam ait Durandus, sententiam excommunicationis habere ortum ex illo verbo, *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* *Matth. 18. 17.*

Ioan. 20. 22, 23. Bellarmini par exegesis. 12. De verbis Domini apud Johannem, capite 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt:* Bellarminus ait, certum esse, non dari illa verba omnem potestatem clavium, quæ promissa est Matth. 16. sed tantum potestatem ordinis ad remittenda peccata. Et Patres disertè asserere, dari hic potestatem remittendi peccata per sacramenta baptismi & pœnitentiæ. Et mittit lectorem ad *Chrysostomum* & *Cyrillum* in hunc locum, & *Hieronymum* in epist. ad Hedibiam, quæst. 9. hæc *Bellarm.* lib. 1. de Rom. Pontifice, cap. 12. Nos autem de sacramento quidem baptismi litem nullam movemus; sed asserimus, hoc loco Euangelii Johannis dari Apostolis omnibus eorumque successoribus eam potestatis clavium plenitudinem, quæ promissa est Matth. 16. adeoque potestatem ligandi per excommunicationem publicam, & ab ea solvendi. *Expositio Catholica. Quam subjecta Patrum exhibent testimonia.*

Neque Patrum quempiam exponere hunc locum de sacramento isto pœnitentiæ, quod finxerunt Romanenses ministrari per sacerdotes in privato foro; sed vel de sacramento baptismi, vel de potestate clavium publicâ excommunicandi, & ab excommunicatione absolvendi, vel de utraque potestate tum baptizandi, tum excommunicandi vel absolvendi, non exclusa potestate docendi, quam cum utraque illa potestate conjunxit Dominus, Matth. 18. & 28. De qua etiam *Ambrosius*; Væ jam mihi est, si minimè prædicavero. ——— & claustra humanæ imperitiæ per claves illas regni cœlorum, quas in beato Petro Apostolo cuncti suscepimus sacerdotes, minimè reseravero. Hæc *Ambrosius* lib. de dignitate sacerdotali, cap. 1.

13. *Hieronymus* ad Hedibiam, quæstione citatâ, exponit locum illum Euang. Johan. 20. *Vindicatur Hieronym.* de potestate remittendi peccata per sacramentum baptismi, nullum prorsus faciens mentionem pœnitentiæ. Sic etiam Isidorus Hispal. libro secundo, de officiis Eccles. capite vigesimo quarto.

14. Neque pœnitentiam memorat *Chrysostomus* in hunc locum, sed sacri textus verba repetens ait dari hîc Apostolis potestatem remittendi peccata. *Vindicatur Chrysost.* Quam potestatem assimilat potestati illi, quam rex dat præfectis, conjiciendi in carcerem, & inde dimittendi. Alibi autem idem Pater adducit hunc locum Johan. 20. ut correspondentem illi loco Matth. 16. &, hæc Domini verba, Johan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt, interpretatur de omni cœlesti potestate, etiam illa, de qua dixit Dominus Matth. 16. Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata in cœlis, &c. Et adhibet eandem similitudinem potestatis conjiciendi in carcerem, & inde liberandi. *Chrysostomus* libro tertio, de sacerdotio, capite quinto. ubi etiam in sacerdotibus potestatem baptizandi magnis effert encomiis.

15. *Cyrilli Alexandrini* in hunc locum Euang. Johan. capite 20. verba hæc sunt, (*Georgio Trapezuntio* interprete;) *Vindicatur Cyrillus Alexandrinus.* Spiritu igitur Sancto discipulis dato; quorum, inquit, remiseritis peccata, remittuntur eis; quorum verò retinueritis, retenta sunt. Et certè solius veri Dei est, ut possit à peccatis homines solvere. Cui enim alii prævaricatores legis liberare à peccato licet, nisi legis ipsius auctori; Sic enim etiam in rebus humanis fieri conspicimus. Quippe nemo leges regum impunè reprobat, nisi reges ipsi, in quibus prævaricationis crimen locum non habet. *Iob 34. 18. Eccles. 8. 4. Prov. 16. 12.* Prudenter enim dictum est; impium esse qui Regi dixerit, iniquè agis. Qua igitur ratione divinæ naturæ dignitatem ac potestatem discipulis Salvator largitus est? quia certè absurdum non est, peccata remitti posse ab illis, qui Spiritum Sanctum in seipsis habeant. Nam cum ipsi remittunt aut detinent, Spiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id per eos duobus, ut arbitror, modis: primum baptismo, deinde pœnitentiâ. Nam aut credentes & vitæ sanctimoniâ probatos homines ad baptismum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt. aut Ecclesiæ filiis peccatoribus quidem increpant, pœnitentibus autem indulgent: sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, ut spiritus ejus salvaretur; *1. Cor. 5. 5. 2. Cor. 2. 7, 8.* recepitque rursus, ne majore submergeretur

retur dolore. Hæc *Cyrillus*, in caput 20. Euang. Johannis. ubi facit quidem mentionem pœnitentiæ, sed publicæ; quam sequitur absolutio publica à sententia excommunicationis contra peccatorem latâ in foro Ecclesiæ judiciali externo; qualia erant excommunicatio, pœnitentia, & receptio seu absolutio illius incestuosi apud Corinthios. At de privato aliquo foro, & jurisdictione interiore, & sacramento pœnitentiæ istic administrando, quod sit sacramentum judiciale; de his, inquam, recentioribus commentis hominum, altum est apud Patres silentium.

Vide supra, lib. 12. c. 5. §. 22. & §. 26. 16. Præterea hujusmodi sacramenti opinionem tribuere velle *Chrysostomo* & *Cyrillo*, est nimiam prodere historiæ Ecclesiasticæ oblivionem, neque enim credibile est, nescisse Bellarminum abrogationem officii sacerdotis pœnitentiarii à *Nectario* prius factam esse, nec in usu fuisse privatas confessiones apud Orientales temporibus *Chrysostomi* & *Cyrilli*: sed vehementi studio causæ mens adeò obnubilata caligavit in meridiana luce, ut hujus historiæ immemor *Bellarminus* Patrum illorum nominibus abusus sit. Neque institutum illud, à *Nectario* abolitum, habitum est priùs in numero sacramentorum, aut tanquam à Christo vel ab Apostolis Ecclesiæ traditum, alioquin illud non tam facile abolere potuisset Nectarius, consentientibus Orientalibus, nec litem ei moventibus Occidentalibus. De quo prolixiùs disseruimus, lib. 12. hujus Operis, cap. 5.

Cyprian. Matth. 16. 18, 19. 17. *Cyprianus*, lib. de unitate Ecclesiæ; Loquitur (inquit) Dominus ad Petrum, *Ego tibi dico*, inquit, *quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum, & quæ ligaveris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.* Et iterum eidem post resurre-*Ioan. 21. 16.* ctionem suam dicit; *Pasce oves meas*. Super illum unum ędificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas. Et quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat; *Sicut misit me Pater &* *Ioan. 20. 21, 22, 23.* *ego mitto vos, Accipite Spiritum Sanctum. Si cui remiseritis peccata, remittentur illi; si cui tenueritis, tenebuntur: tamen ut unitatem manifestaret*, &c. Ecce *Cyprianus* docet, dari his verbis, Johan. 20. eandem potestatem, quæ intelligitur Matth. 16. & Johan. 21. adeóque omnem potestatem clavium. Et ad hanc potestatem significandam adducit non solum prima illa verba, *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*, sed etiam sequentia, *Accipite Spiritum Sanctum. Si cui remiseritis peccata*, &c. qua observatione refellitur inanis illa disjunctio Bellarminiana, lib. 1. de Rom. Pontifice, capite duodecimo, §. *Dices si non sunt.*

Athanas. 18. *Athanasius*, serm. in illud, *Profecti in Pagum.* Quod si (inquit) nondum soluta sint vincula tua, tradas te ipsum discipulis Jesu: adsunt enim qui solvunt nos, potestatem hanc adepti à Salvatore; quia *quodcunque ligaveritis super terram, erit ligatum in cœlis; & quodcunque solveritis super terram, erit solutum in cœlis.* *Matth. 18. 18.* Et rursum, [καὶ πάλιν] *Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ubi *Athanasius* unam eandemque potestatem indicat esse discipulis traditam, Matth. 18. illis verbis, *Quodcunque ligaveritis*, &c. & Johan. 20. his verbis, *Si quorum remiseritis peccata*, &c. *Ioan. 20. 23.*

19. *Ambrosius*, lib. 1. de pœnitentia contra Novatianos, differens de praxi Ecclesiæ Catholicæ, peccatores excommunicantis ac Satanæ tradentis, & pœnitentes solventis eisque communionem reddentis, hoc ab Ecclesia fieri imperio Christi, & Ecclesiam hac erga illos severitate, erga hos autem indulgentia utendo obtemperare Christi mandatis, ostendit ex his Domini verbis, quæ capite secundo, illius libri, ad hoc ipsum demonstrandum adducit, *accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum detinueritis, detenta erunt.* *Ambros. Ioan. 20. 22, 23.*

20. *Theophylactus*, in cap. 16. Matth. Claves (inquit) intelligas, quæ ligant & solvunt, hoc est, delictorum vel indulgentias vel pœnas. Habent enim potestatem remittendi & ligandi, qui, sicut Petrus, Episcopatus gratiam assequuti sunt. Quamvis autem Petro soli dictum sit, *Dabo tibi*: omnibus tamen & Apostolis concessæ sunt. Quando? quum dixit; *Quorumcumque remiseritis peccata, remittuntur.* Etenim quum dixit; *Dabo*: futurum tempus signat, hoc est, post resurrectionem. Hæc *Theophylactus*. *Theophyl. Matth. 16. 19. Ioan. 20. 23.*

21. *Eutychianus* Papa Romanus, epist. 2. ad Episcopos per Siciliam constitutos; Dominus in Euangelio, potestatem Apostolorum, eorumque successorum annuncians, ait; *Quorum dimiseritis peccata, dimittuntur eis: & quorum alligaveritis, alligata erunt.* id est, quibus Ecclesiam interdixeritis, nisi reconciliati per satisfactionem fuerint, ipsis & janua regni cœlestis clausa erit. Hæc auctor illius epistolæ (Tom. 1. Conciliorum) declarans intelligendam esse in illis Domini verbis potestatem excommunicandi, seu excludendi à communione Ecclesiæ. *Eutychian. Ioan. 20. 23. Matth. 18. 18.*

22. De verbis Domini ad Petrum, Johan. 21. 15, 16, 17. *Pasce oves meas*, scribit *Ambrosius*, ea non ad solum Petrum pertinere, sed etiam ad ipsum *Ambrosium*, omnesque alios Pastores. Certè (inquit) à Domino ad beatum Petrum dicitur, *Petre, amas me?* & ille? *Tu scis Domine, quia amo te.* Et cum tertiò fuisset interrogatus, & trinâ responsione fuisset subsequutus, repetitum est à Domino tertiò; *Pasce oves meas.* Quas oves, & quem gregem non solùm tunc beatus suscepit *Petrus*, sed & cum eo nos suscepimus omnes. Unde regendæ sacerdotibus contraduntur. Hæc *Ambrosius*, lib. de dignitate sacerdotali, capite 2. Vide supra, capite 1. & lib. 15. capite 15. §. 9. *Ioan. 21. 15, 16, 17. Pasce oves meas.*

Sexta propositio.

23. *Non est eo aliquis potestate majore præditus, quàm sit ea quæ alteri collata est, neque potestatis alteri datæ propterea auctor seu dator censendus est, quod ritualia vel instrumentalia media applicet vel exhibeat, sine quibus ordinariè potestas illa non datur, vel ad quæ ordinariè datur. Sed, his non obstantibus, utraque potestas, tum ordinis, tum jurisdictionis Ecclesiasticæ exterioris, datur à Deo immediatè.*

Exegesis. Episcopus ordinans presbyterum, non est auctor potestatis ordinis; dari enim hanc potestatem immediatè à Deo, ut & omnem potestatem quæ consecratione divinitus instituta confertur, docent scholastici, & hodierni

etiam

etiam Pontificii. Iidemque docent potestatem ordinis æqualiter competere ordinato & ordinanti. ita ut presbyter ordinatus potestatem ordinis presbyteralis habeat æqualem cum ea potestate presbyterali, quam habet ille qui eum ordinavit: & Episcopus ab Archiepiscopo vel à Romano Pontifice consecratus, habeat potestatem ordinis Episcopalis æqualiter cum ordinante, & æquè immediatè à Deo.

Concedunt potestatem Ordinis dari immediatè à Deo.

24. De potestate ordinis (inquit Bellarminus) certum est apud omnes illam æquè immediatè habere à Deo Episcopos, ac ipsum summum Pontificem. Confertur enim per quandam consecrationem, quæ æquè operatur in uno atque in alio. Bellarm. lib.4. de Rom. Pontifice, capite 22. Item, Ordo Episcopatus confertur à Deo immediatè; quia potestas ordinis requirit characterem, & gratiam, quam solus Deus efficere potest. Eodem lib. cap. ultimo. Certè potestas jurisdictionis requirit etiam gratiam, quam solus Deus efficere potest. Effectus sacramenti ordinis dicitur, in Concilio Florentino, esse augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus minister. Hujusmodi gratiam & augmentum gratiæ ut quis sit idoneus minister in usu clavium in foro exteriore, & se gerat in hac potestate exercenda in domo Dei, sicut oportet, nempe discretionem Pastoralem, & zelum Dei secundùm cognitionem, & sinceram dilectionem proximi, & piam justitiam, &c. (quæ omnia solus Deus efficere potest) quicunque requiri negat cum potestate jurisdictionis pastoralis in foro Ecclesiastico exteriore, ille hanc potestatem non seriò agnoscit esse supernaturalem, & à solo Deo institutam. Præterea actus potestatis ordinis erga indignum exercitus obtinet valorem, nam sacerdos baptizans impium, vel ordinans manifestè indignum, validè baptizat, vel ordinat quoad veritatem sacramenti baptismi, & veritatem ordinis; at absolvens noxium, vel excommunicans immerentem, propter constantiam in profitenda Catholica veritate, vel aliam similem ob causam, manifestè injustam, nihil agit. Quia (ut habetur in glossa, extra, de sententia excomm. cap.40. *Per tuas.*) *sententia continens intolerabilem errorem, nulla est, & non ligat.* Huc pertinet etiam dictum illud Gelasii Papæ; *Apud Deum & ejus Ecclesiam neminem potest gravare iniqua sententia: ita ergo ea se non absolvi desideret, quia se nullatenus perspicit obligatum.* Causal. 11. quæst. 3. can. *Cui est,* in qua quæstione multa in hunc sensum leguntur; & Caus. 24. quæst. 3. Et in Concilio Lateran. cui præsedit *Martinus* primus, canon. 18. & apud scholasticos Theologos, quarto sententiarum, distinctione decima octavâ, ubi *Bonaventura* adnotat, paucioribus concedi usum gladii excommunicationis; idque vitando periculo, quia pauci sunt qui sciant hoc ense percutere: & ideo propter periculum, paucorum manibus tradi debere. Ergo magis, aut certè non minus requiritur gratia, ut quis sit idoneus minister in exsecutione potestatis jurisdictionis exterioris, quam ut quis sit idoneus minister exsecutionis potestatis ordinis. Unde efficitur, utramque potestatem immediatè conferri à Deo. Ipsum etiam officium, seu dignitas & potestas Episcopalis dicitur gratia Episcopalis, apud *Ambrosium,* lib. de dignitate sacerdotali, capite quinto: quia est solius Dei donum gratuitum. Quis dat (inquit) Episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes sine dubio; Deus: sed tamen per hominem dat Deus; homo imponit manus, Deus largitur gratiam: sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dexterâ: Episcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatem. Hæc *Ambrosius,* lib. de dignitate sacerdot. capite quinto, ostendens à solo Deo dari ordinem, honorem, dignitatem Episcopalem, quæ, ut docent scholastici, importat potestatem clavium in plenitudine, etiam quoad actum ligandi & solvendi in foro judiciali exteriore.

Idipsum ostenditur etiam de potestate jurisdictionis in foro Ecclesiastico exteriore.

Vide lib. 12. cap.4. assert. 8.

25. Potestas sacerdotalis ac Pontificalis (inquit *Driedo*) neque est per adinventionem humanam facta, neque per solum consensum communitatis hominum suborta, sed per Christum Spiritu Sancto instituta, & Ecclesiæ in Apostolis data. Hujuscemodi nempe potestatis officia, sunt Spiritûs Sancti opera, & supra humanæ naturæ vires. Hæc *Iohannes Driedo,* Theologus Pontificius, & Professor quondam Lovaniensis, lib. 4. de dogmatibus variis, cap. 3. part. 1. ubi legi possunt plura in eandem sententiam. *Driedo.*

26. Jurisdictio (inquit *Bellarminus*) datur quidem Pontifici à Deo, sed hominum operâ concurrente, ut patet: quia ab hominibus habet iste homo, qui antea non erat Papa, ut incipiat esse Papa. lib. 2. de Romano Pontifice, capite 30. quod etiam nostram propositionem bellè armat, & confirmat.

Septima propositio.

27. *Non est ideo homo potestatis auctor, quia materiam ministrat, vel subtrahit. Sed nihilominus fieri potest, ut Deus sit auctor immediatus potestatis, quam habet quispiam in illam materiam.*

Exegesis. Pater aliquis dat filio suo uxorem, vel puellæ Pater dat eam viro in uxorem, & puella vel vidua eligit virum eique sponte nubit, & sic viro illi ministrant hanc materiam, nempe uxorem hanc, in quam jam habet potestatem maritalem, quam potestatem sine hac aliavè simili materiâ habere non posset, quam etiam, subtracta materiâ, amittit: & tamen hanc potestatem mariti erga hanc suam uxorem non accepit maritus ab homine, materiam ministrante, sed à solo Deo immediatè, dum contrahitur matrimonium; ubi licet consensus Parentum & partium contrahentium requiratur, vinculi tamen hujus matrimonialis, quo hæ duæ personæ conjunguntur, & potestatis maritalis auctor est solus Deus. Matth. 19.6. 1. Tim. 2.11, 12.

28. Episcopus subtractâ per hostilem persequutionem materiâ, retinere potest potestatem jurisdictionis exterioris, quoad essentiam, licet eam pro tempore amittat quoad exsecutionem; materiam tamen ministrans vel adimens non eo est dator potestatis in illam materiam.

29. Non solùm potestas ipsa Pastoralis; sed etiam distinctio stationum, in quibus unicuique opus proprium incumbit, de jure divino est. Christus dat servis suis τὴν ἐξουσίαν, potestatem, & unicuique opus suum, καὶ ἑκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Marc. 13. 34. Apostoli & Apostolici viri ordinarunt presbyteros in singulis Ecclesiis, κατ' ἐκκλησίαν, Act. 14.23. oppidatim, κατὰ πόλιν, Tit. 1. 5. Deum tamen prædicant auctorem *Distinctio stationum.* *Marc. 13. 34.* *Act. 14. 23.* *Tit. 1. 5.*

Actor. 20. 28. tum potestatis, tum stationis, unde Apostolus Paulus monet presbyteros Ecclesiæ Ephesinæ, ut attendant sibi ipsis & toti gregi, in quo eos Spiritus Sanctus posuit Episcopos. Actor. 20. 28. Sic septem Angelorum unicuique commendatur illius Ecclesiæ cura, cui præfectus est. Apocalyps. 2. & 3. Ubi clarissimè cernere est, non solum ordinem & potestatem pastoralem, esse à Deo, sed etiam distinctionis diversarum stationum in ministerio Ecclesiastico, & cujusque peculiaris muneris pastoralis auctorem esse Spiritum Sanctum. Quamvis ad assequendam potestatem & stationem pastoralem nemini fas sit se temerè ingerere, neglectis decori & ordinis regulis à Domino constitutis. Nemo sibi ipsi sumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo, sicut *Hebr. 5. 4.* & Aaron, Hebr. 5. 4. ordinariæ autem vocationis viam posuit Dominus in electione, & ordinatione per homines; ordinatione, inquam, ad certam stationem: solus tamen ipse Dominus author est & propriè dator potestatis pastoralis erga hunc gregem peculiarem, cujus præfecturam via Ecclesiastica aliquis assequutus est.

Contra confusionem, & solutam ordinationem. 30. Hanc sacræ Scripturæ doctrinam sequuta Catholica antiquitas multis Conciliorum constitutionibus cavit, ne quisquam suas metas transgrederetur, & alienæ curæ se ingereret, Concil. Nicæn. œcum. 1. canon. 16. Concilium Constantinopolitan. œcum. 2. can. 2. Concil. Carthaginiens. 1. canon. 10. & Concil. Carthaginiens. 2. can. 11. Concil. Carthaginiens. 3. canon. 20. & canone 21. & can. 46. Concil. Sardicens. canone 15. Concil. Arelat. 2. canone 13. Neque fierent ordinationes absolutè sine certo titulo seu statione, μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, sed ἰδικῶς, Concil. Chalcedonens. œcum. 4. canon. 6. Huc etiam accommodari *Contra ultroneam transitionem.* possunt canones, qui conditi olim sunt contra transitionem [μετάβασιν] ad aliam Ecclesiam, sponte relictâ illa Ecclesia, cujus primò curam quisque accepit. Qua de re prolixè disseruimus, in Tractatu de curâ & residentia pastorali.

31. Quibus canonibus consona sunt, quæ ad *Iulius Episcop. Rom. epist. ad Orientales.* Orientales Episcopos Eusebianos scripsit *Iulius* hujus nominis primus Episcopus Romanus, referente *Athanasio* in sua secunda Apologia; Si igitur verè parem eundemque honorem in omnibus Episcopis censetis esse, [εἰ οὖν ἀληθῶς ἴσην καὶ τὴν αὐτὴν ἡγεῖσθε τιμὴν τῶν ἐπισκόπων] neque magnitudine civitatum (ut scribitis, ὡς γράφετε) de Episcopis judicatis, oportuit eum cui concredita est parva civitas, in ea quæ credita est, permanere, & nequaquam relicta concredita, ad eam, quæ concredita non est, transvolare [μεταβαίνειν,] ne eam quæ à Deo data aspernari, illam verò quæ hominum ambitu concessa est, magnifacere videatur, [ἵνα τὴν μὲν παρὰ Θεοῦ δοθεῖσαν καταφρονῇ, τὴν δὲ τῶν ἀνθρώπων κενοδοξίαν ἀγαπήσῃ.] Ubi vides, Julium Deo tribuere auctoritatem ipsius particularis stationis, quam Episcopus aliquis per ordinationem Ecclesiasticam consecutus est; ut ad Ecclesiam solum pertineat ministerium, & solius Dei sit datio potestatis in hunc particularem gregem.

32. Illam autem Eusebianorum assertionem *Æqualis honor omnium Episcoporum.* de æquali honore omnium Episcoporum, quamvis disparibus urbibus præsidentium, non refellit *Iulius* tanquam futilem & procacem, ut impudenter scribit Severinus Binius in suis notis in *Vide supra cap. 1.* hanc epistolam, Tom. 1. Conciliorum, sed recipit ut veram & idoneam, ex eaque argumentum ducit, antiquitati Catholicæ usitatum, contra transitionem spontaneam ab una sede ad aliam. Eandem assertionem tuetur Hieronymus, epist. ad Euagrium, & alii orthodoxi Patres, ut suprà ostendimus, cap. 1. hujus libri.

33. De translatione autem pastorum Eccle- *De translatione pastorum.* siasticorum, quatenus ea fieri quandoque sine culpa possit, & quod oporteat verè esse μετάθεσιν, non autem μετάβασιν, docuimus in Tractatu de cura & residentia pastorali.

Octava propositio.

34. *Amplitudo potestatis, sive ordinis, sive jurisdictionis, vel consideratur intensivè, quoad actus illius potestatis; vel extensivè, quoad objectam materiam, in quam exercentur illi actus.*

Exegesis. Prior amplitudo est intrinseca & essentialis, altera extrinseca & accidentialis. Priore consideratione omnes illi sunt potestate pares, qui habent eandem specie potestatem, pari plenitudine quoad eosdem actus; Et sic in omnibus presbyteris parochialibus par est potestas, tam in eo cujus curæ commissæ sunt tantum ducentæ animæ, quam in eo qui curam gerit sexcentarum animarum; omnes enim actus potestatis sacerdotalis potest ille ex officio exercere in suas ducentas, quos potest iste in suas sexcentas. Atque, si forte morbo aliquo Epidemico aut alia aliqua calamitate minuatur grex ille, & supersint tantum centum, aut quinquaginta, quibus curam pastoralem impendat ille qui præsidebat sexcentis, non tamen ideo quicquam decedit potestati ejus pastorali, quoad intrinsecam & essentialem ejus amplitudinem. Sic quoad actus potestatis omnes supremi & liberi reges sunt potestate pares, licet non omnes pari numero imperent subditorum, neque paria terrarum spacia possideant; sic de magistris docentibus & regentibus paucos multosve discipulos; de patre habente pauciores pluresve filios; de domino habente pauciores pluresve servos: utrobique par est potestas magistralis, patria, herilis. Secundùm priorem considerationem omnes Episcopi potestate ordinis & jurisdictionis pares sunt; nam eandem potestatem Episcopalem, quoad omnes actus ordinis & jurisdictionis Episcopalis, æquè plenè habet Episcopus Capoccianus erga suos quingentos subditos, ac Episcopus Parisiensis erga sua quingenta millia subditorum, (hanc inter istorum Episcoporum subditos distantiam numeri refert Scriptor historiæ Concilii Tridentini, libro sexto, ante medium.) Quo pertinet celebre illud dictum Hieronymi, epistola ad Euagrium, de *Vide supra cap. 1. §. 2.* æqualitate omnium Episcoporum, sive Romæ, sive Eugubii, &c. Aucto autem grege non ampliatur pastoris potestas pastoralis; sed ampliatur ejus onus & cura: & diminuto grege, levius quidem ei incumbit onus, & paucioium cura premit, sed eandem retinet potestatem pastoralem erga oves residuas, qua utebatur erga plures.

Nona propositio.

35. *Plenitudinem potestatis clavium, adeóque jurisdictionem in foro exteriore, quoad omnes actus, habent pariter omnes Episcopi; at plenitudo quoad universalitatem materiæ, quam Papistæ nonnulli falsò tribuunt Romano Pontifici in universam Ecclesiam toto orbe diffusam, nulli uni mortalium, post tempora Apostolica, competit ex officio proprio.*

Exegesis. *Bonaventura*, in quartum sententiarum, distinctione decimâ octavâ, quæstione tertiâ, ad 1. Solvere & ligare sunt actus clavium in foro pœnitentiali; sed in foro judiciali non sunt clavium, nisi accipiatur potestas clavium secundùm plenitudinem, secundùm quem modum dicitur esse in Episcopis. Hæc *Bonaventura*, tribuens Episcopis plenitudinem potestatis clavium, etiam quoad jurisdictionem in foro exteriore. Eodem sensu *Thomas* ait Episcopos posse excommunicare propriâ auctoritate, in quartum sententiarum, distinctione decimâ octavâ, quæstione secundâ, articulo secundo. Et *Scotus*, ad hoc (inquit) quod sit hierarcha Ecclesiæ, id est, in principatu eminente, oportet quod habeat claves illas exteriores: & cum hoc præsupponitur quod habeat interiores. Unde nullus ordinatur Episcopus, nisi prius in sacerdotem fuerit ordinatus. Hæc *Scotus*, in quartum sententiarum, distinct. 19. numero vigesimo. Hanc jurisdictionis Episcopalis plenitudinem *Cyprianus* vocat vigorem plenum quo Episcopos agere oportet, Episcopatus vigorem, Ecclesiæ gubernandæ sublimem & divinam potestatem, qua Episcopus in Ecclesia judex vice Christi cogitatur. epistola quinquagesima quinta, (seu libro primo, epistolâ tertiâ,) ad *Cornelium*. Item cathedræ auctoritatem, Episcopatus vigorem, potestatem honoris Episcopalis, epistola sexagesima quinta, (seu libro tertio, epistola nona.) Unde ibi & alibi passim Episcopum vocat Ecclesiæ præpositum. Et Episcopos ait in Ecclesia præsidere, libro de unitate Ecclesiæ. Et *Augustinus*, apud *Gratianum*, Corripiantur (inquit) à præpositis suis subditi correctionibus de charitate venientibus, pro culparum diversitate diversis vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quam facit Episcopale judicium, qua pœna in Ecclesia nulla major est, potest (si Deus voluerit) in correctionem saluberrimam cedere atque proficere. causa vigesimâ quartâ, quæstione tertiâ, canone *Corripiantur*. Ubi auctor glossæ infert, excommunicationem spectare tantum ad officium Episcopale. Adjecto etiam alio argumento, nempe, quia excommunicatio mucro Episcopi dicitur. causa 16. quæstione secundâ, *Visis*. Idem etiam, in alia glossa, scribit, simplicem sacerdotem habere potestatem excommunicandi, & posse excommunicare, ubi consuetudo est, ut simplex sacerdos excommunicet. in causa secunda, quæstione primâ, canone, *Nemo Episcopus*. Ex his manifestum est potestatem excommunicandi & plenitudinem potestatis clavium, secundùm receptam in scholis doctrinam, esse parem in omni Episcopo: quamvis spaciis dispares diœceses sortiantur Episcopi, neque æquali numero ovium singuli præsideant. Et ideo Granatensis, Segoviensis, & Conimbricensis, cum multis aliis Episcopis in Concilio Tridentino palàm constanterque professi sunt jurisdictionem hanc exteriorem, atque adeò potestatem excommunicandi, esse Episcopatui essentialem, & eam dari Episcopis ab ipso Christo immediatè: ut legimus in historia illius Concilii, lib. 7. & lib. 8.

Vide cap. 1. §. 12.

Vide cap. 1. §. 12.

36. Plenitudinem autem jurisdictionis Episcopalis quoad universalitatem materiæ, id est, erga omnes Christianos, nulli uni mortalium, post tempora Apostolica, jure divino competere ex officio proprio, hinc patet; quia cum omnes Episcopi inter se sint jurisdictione pares, quoad actus, seu potestatem actuum, & cum divina sit institutio ut sint distinctæ stationes, ut ostensum est; neque quisquam legatur ab Apostolis, vel ab aliquo Apostolo ordinatus Episcopus ordinarius, nisi alicujus civitatis, aut particularis Ecclesiæ, & quamvis spiritus Prophetarum subjecti sint prophetis, & rectè dixerit *Isidorus Pelusiota* libro quarto, epistolâ ducentesimâ decimâ nonâ. Episcopatum esse μὴ ἀνεύθυνον ἐξουσίαν, ἀλλ' ὑπεύθυνον λειτουργίαν, non potestatem nullis reddendis rationibus obnoxiam, sed reddendis rationibus obnoxium ministerium: cum tamen nemo sit Episcopus Episcoporum, neque uni Episcopo alium Episcopum lex divina subjiciat, sed Episcopatus unus sit, cujus à singulis in solidum pars tenetur; ut docent *Cyprianus*, ejusque collegæ, & alii patres, locis superius citatis, capite primo, hujus libri: Et cum nemo, salvâ pietate & Christianæ Ecclesiæ eutaxiâ, dici possit universalis Episcopus, ut docet Gregorius, libro quarto, epistolarum ex registro, capitibus 76. 78. 80. 82, 83. & libro sexto, capitibus 169. 188. 192. perspicuum est nemini competere istiusmodi jurisdictionem universalem ex officio proprio.

1. Cor. 14. 32.

Isidorus Pelusiota, lib. 4. epist. 219.

Vide cap. 1.

Distinctio officii proprii, & officii communis.

37. Attamen ex officio communi omnes Episcopi sunt Catholicæ Ecclesiæ Episcopi. Quo pertinet illud Cypriani, epistolâ sexagesima septima, (seu libro tertio, epistola decima tertia,) ad Stephanum Episcopum Romanum. Nam etsi pastores multi sumus, unum tamen gregem pascimus, & oves universas, quas Christus sanguine suo & passione quæsivit, colligere & fovere debemus; nec pati supplices & dolentes fratres nostros crudeliter despici, & superbâ quorundam præsumtione calcari. Et paulò superius, ibidem; Iccirco etenim, frater charissime, copiosum corpus est sacerdotum, concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut si quis ex collegio nostro hæresim facere, & gregem Christi lacerare & vastare tentaverit, subveniant cæteri, & quasi pastores utiles ac misericordes, oves Dominicas in gregem colligant. Hæc ibi Cyprianus. Sic Paulo Samosateno Antiochiæ Episcopo nefariam Artemonis hæresin amplexo. οἱ λοιποὶ τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες, ἄλλος ἄλλοθεν ὡς ἐπὶ λυμεῶνα τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης συνῄεσαν, οἱ πάντες ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν σπεύδοντες, cæteri Ecclesiarum pastores, alius aliunde, tanquam contra pestem ac perniciem gregis Christi, omnes Antiochiam celeriter proficiscentes, in unum convenerunt, eoque damnato, alium, nempe Domnum, constituerunt Antiochiæ Episcopum, quem, in sua epistola ad alios Episcopos, ajunt se, abdicato Paulo, alium pro eo Catholicæ Ecclesiæ constituisse Episcopum,

Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

ἕτερον

ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καθεστῆσαι ἐπίσκοπον. ut refert Eusebius lib. 7. hist. Eccles. κεφαλ. κζ. & κεφ. κη. & κεφ. κθ. & κεφ. λ. Quo sensu cujuscunque civitatis Episcopum orthodoxum magna prima Nicæna Synodus ornat elogio τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. can. 8. & can. 19. sic etiam de presbytero orthodoxo loquitur, vocans Catholicæ Ecclesiæ presbyterum, can. 8. Et hoc sensu in Concilio Martini primi, Martinus Papa Romanus passim indigitatur Episcopus S. Dei Ecclesiæ Catholicæ atque Apostolicæ urbis Romæ. Et in epistola illius Synodi ad omnes Christi fideles, fit mentio sanctarum Dei Catholicarum Ecclesiarum.

Catholicæ Ecclesiæ presbyter.

Singulis pastoribus portio, non à Papa, sed à Christo.

38. Nemo tamen unus Episcopus habet in universam Ecclesiam authoritatem singularem, vel jurisdictionem pastoralem. sed (ut monet *Cyprianus*) singulis pastoribus portio gregis adscripta est, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus. Cyprianus, epist. 55. (seu lib. 1. epist. 3.) ad Cornelium Episcopum Romanum.

Omnes Episcopi fratres & collegæ.

39. Non solùm Episcopus Romanus alios Episcopos fratres, sed etiam illum alii Episcopi fratrem vocant & collegam suum. Sic Cyprianus in omnibus epistolis suis quas ad Episcopos Romanos scripsit. Cyprianus Cornelio fratri salutem. epist. 55. Cyprianus cum collegis Lucio fratri salutem. epist. 58. Cyprianus & cæteri Stephano fratri salutem, epist. 72. & sic passim. Et in corpore cujusque epistolæ, una constans compellatio est, fratre charissime. Et ad Antonianum scribens de Cornelio Episcopo Rom. ait; Cum Cornelio coëpiscopo nostro. Item; Ad Cornelium collegam nostrum. Cypr. epist. 52. (seu lib. 4. epist. 2.) Ambrosius ejusque collegæ, epistolæ suæ ad Syricium Papam Romanum, hunc præscribunt titulum; Domino dilectissimo fratri Syricio Papæ, Ambrosius Episcopus, Basianus & cæteri Episcopi. Et in corpore epistolæ; sic eum compellant; domine frater, nobis dilectissime. Eamque epistolam sic claudunt; Incolumem te & florentissimum Deus noster tueatur omnipotens, domine dilectissime frater. lib. 1. epistolarum Ambrosii, epistolâ 7. Aurelius Episcopus Carthaginensis ejusque collegæ Africani in Concilio Carthaginensi tertio, capitulo 48. Eundem Syricium & Ambrosii successorem Simplicianum vocant fratres & consacerdotes suos.

Refutatur Pamelii & Binii argumentatio.

40. Quod autem confessores illi Romani, relicto schismatico pseudoëpiscopo *Novatiano*, ad *Cornelium* unum verum Rom. Ecclesiæ tunc temporis Episcopum revertentes, dicunt, se scire Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electum à Deo omnipotente & Christo Domino nostro; & se errorem suum confiteri, quod perfidiâ & loquacitate captiosa circumventi communicationem quandam cum schismatico & hæretico homine habuerint; se non ignorare, *unum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.* ut refert Cornelius epistolâ ad Cyprianum, quæ in epistolis Cypriani ponitur epistolâ 46. seu lib. 3. epistolâ 11. & repetitur à Binio, Tomo primo Conciliorum. Hoc neutiquam favet errori eorum qui hodie monarchicam tribuunt potestatem Papæ Romano in universam Ecclesiam. Et planè ineptè atque inverecundè errori isti patrocinium hinc aucupantur, *Pamelius* in hanc epistolam, & *Binius* in epistolam Cornelii ad Fabium Antiochen. Tomo primo Concil. Non enim aliud dicere intendunt illi confessores, nisi hanc esse legem Catholicæ Ecclesiæ, ut in una civitate non sit nisi unus Episcopus. Veteres, phrasi seculis illis familiari, Ecclesiam quamlibet particularem orthodoxam vocabant Ecclesiam Catholicam, ejusque Episcopum indigitabant Catholicæ Ecclesiæ Episcopum, ut exempla superius allata & alia multa declarant. *Supra §. 37.*

Quo sensu dixerint veteres, unum Episcopum in Ecclesia Catholica esse debere.

Vide cap. 7. §. 24.

41. Neque excludere volunt Confessores illi multitudinem Episcoporum ab Ecclesia universali, sed tantummodo à particulari Ecclesia cujusque diœceseos. Agnoscentes scilicet atque intelligentes, (ut rem explicat *Cyprianus*, contra illud ipsum schisma disserens) esse non posse uno in loco, aut multos pastores, aut plures greges. libro de unitate Ecclesiæ. Atque Episcopo semel facto, & collegarum ac plebis testimonio & judicio comprobato, alium constitui nullo modo posse. epistolâ quadragesimâ primâ, (seu libro secundo, epistolâ undecimâ,) ubi etiam scribit, quosdam à *Novatiano* missos Carthaginem, ibi quoque Catholicæ Ecclesiæ corpus unum scindere ac laniare conatos esse. Et de eodem scribens ad *Antonianum*; Quod verò (inquit) ad *Novatiani* personam pertinet, frater charissime, qui nec fraternam charitatem, nec Ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amisit. Nisi si Episcopus tibi videtur, qui Episcopo in Ecclesia à sedecim coëpiscopis facto, adulter, atque extraneus Episcopus fieri à desertoribus per ambitum nititur: & cum sit à Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item Episcopatus unus Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus; ille post Dei traditionem, & post connexam & ubique conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conetur Ecclesiam facere, & per plurimas civitates novos Apostolos suos mittat, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat: cumque jampridem per omnes provincias, & per urbes singulas ordinati sint Episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persequutione proscripti; ille super eos creare alios pseudoëpiscopos audeat. epist. 52. (seu lib. 4. epist. 2.) ad *Antonianum*. Et in eandem sententiam alibi scribens de seipso *Cyprianus* ait; Inde enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus, qui unus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumtione contemnitur. &c. epist. 69. (seu lib. 4. epist. 10.) ad *Florentium Pupianum*.

42. *Cornelius* Episcopus Romanus, epistolâ ad *Fabium* Episcopum Antiochenum, scribens de eorundem confessorum reditu à *Novatiano* ad Ecclesiam; & Novatiani errorem atque audaciam, Episcopatum, sedente Cornelio, inutiliter prensantis, exaggerans; Istum igitur (inquit) Euangelii patronum [Novatianum] præteriit, unum solum Episcopum oportere esse in Catholica Ecclesia, in qua non ignorabat (quomodo enim poterat?) presbyteros esse quadraginta sex, [ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει, πῶς γάρ; πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ,] diaconos septem, subdiaconos septem, acoluthos quadraginta duos, exorcistas autem & lectores una cum ostiariis quinquaginta duos, viduas cum aliis personis afflictis plus quam mille & quingentas. Hæc *Cornelius* epistolâ ad *Fabium*, referente *Eusebio*, libro sexto, hist. Ecclesiast. κεφαλ. μγ. ubi habes perspicuam

expositionem illorum verborum, quibus usi sunt Confessores illi ad Cornelium, dicentes se non ignorare *unum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.* Nempe in ea Ecclesia Catholica, quæ Romæ erat. Et sic de aliarum urbium Ecclesiis catholicis. Et eodem sensu eandem assertionem repetit *Cornelius*, epist. ad *Fabium.* Profectò lippum & planè hebetem esse oportet, aut nimis præcipitem, quicunque serio putat hic intelligendam esse universalem toto orbe diffusam Ecclesiam, & in ea solum unum Episcopum esse debere. Quis enim non perspicit eam hic intelligi Ecclesiam Catholicam, in qua fuerunt presbyteri 46. & aliorum ille numerus à Cornelio commemoratus? Sensus igitur est, in unius civitatis catholica Ecclesiâ unum esse debere Episcopum.

43. Hac etiam ratione moti Nicæni Patres, de Episcopis Novatianorum venientibus ad Ecclesiam catholicam decreverunt, ut ubicunque ipsi soli reperirentur, permanerent in eodem habitu, seu ordine; ubi autem exsisteret Catholicæ Ecclesiæ Episcopus, honor Episcopi maneret penes Catholicæ Ecclesiæ Episcopum (nisi ei placeret nominis honorem alteri communicare) & ipse alteri provideret locum vel chorepiscopi vel presbyteri, ut in clero prorsus esse videatur: ne in una civitate duo sint Episcopi, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν. Concil. Nicæn. 1. œcumen. can. 8.

44. Hoc etiam argumento usum esse *Iohannem Chrysostomum*, Episcopum Constantinopolitanum, contra *Sisinnium* Novatianorum in ea urbe Episcopum, ὅτι οὐ δύναται ἡ πόλις δύο ἐπισκόπους ἔχειν, refert *Socrates*, lib. 6. hist. Eccles. κεφαλ. κϛ.

45. *Pacianus* Barcelonensis Episcopus, epist. 3. ad *Sympronianum*, de injusta *Novatiani* usurpatione ait; Ille, sedente jam Romæ Episcopo, adversum fas sacerdotii singularis, alterius Episcopi sibi nomen assumit. Hæc *Pacianus* [Tom. 3. Bibl. Patr. edit. 4.]

46. Atque ita demonstratum est, plenitudinem jurisdictionis Episcopalis, quoad omnes actus in foro exteriore, adeóque quoad actum etiam excommunicationis, dari omnibus Episcopis immediatè à Christo, non autem à Papa Romano; plenitudinem autem jurisdictionis Episcopalis, quoad universalitatem materiæ, id est, erga omnes Christianos, nulli uni mortalium, post tempora Apostolica, jure divino competere ex officio proprio. Adeóque Papicolas illos, qui hanc potestatem Romano Pontifici autumant à Christo datam esse, miserè decipi. Quem errorem doctor subtilis animadvertens, non ausus est apertè reprehendere, sed eum veluti digito indicasse contentus, aliis discutiendum ac refellendum reliquit. Oporteret (inquit) quærere, unde primò à principio Ecclesiæ habuit quilibet talis, qui modo communiter excommunicat in Ecclesia, auctoritatem super omnes Christianos, ut tenerentur sibi obedire, cavendo istum excommunicatum ab eo, propter ejus præceptum ut ejus. Et tunc quomodo fuissent auctoritates inferiorum limitatiores, quantum ad numerum subditorum, saltem quantum ad istius præcepti observantiam. Et quare non ita istorum, sicut & aliorum? Quærat qui vult: Hæc Scotus, in 4. sent. dist. 19. quæst. unica, num. 17. Vide hujus libri caput septimum, ubi de Papæ Romani universali Episcopatu plura invenies.

CAPUT QUARTUM.

Ostenditur, successionis disparis assertores frustra quærere perfugium in distinctione ordinis & jurisdictionis.

Jesuitarum doctrina de Monarchia Papæ Romani.

FAtentur Jesuitæ, Episcopos omnes pares esse ratione ordinis: dicunt autem, non esse pares ratione jurisdictionis. Et concedunt, Romanum Pontificem non habere dignitatem vel ordinationem Episcopali majorem; asserunt tamen, eum habere Episcopalem jurisdictionem (illam exteriorem in foro causæ) amplissimam, ita ut omnibus præsit, nulli subjectus sit: solusque immediatè à Christo accipiat jurisdictionem Episcopalem; cæteri autem Episcopi eam accipiant non à Christo nisi mediatè, immediatè autem à Romano Pontifice, ut universalis Ecclesiæ monarcha de jure divino. Ita *Lainesius*, Jesuitarum Generalis, in sua diatriba, quam de hoc argumento habuit coram Patribus Concilii Tridentini, anno Domini 1562. die 20. Octobris, cujus dissertationis summa capita recenset scriptor historiæ illius Concilii, lib. 7. ubi etiam scribit, alios ejusdem societatis Theologos consilia sua & auxilia ad statuminandam hanc doctrinam contulisse. Eandem doctrinam repetit & sequitur, ac tueri conatur Bellarminus, lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 27. & lib. 4. ejusdem operis, capitibus 22. & 24. & 25.

Vide cap. 7.

Oppositam sententiam tenent multi celebres doctores Romanenses.

2. Oppositam sententiam (referente Bellarmino lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 22.) tenent duo celebres Theologi Pontificii, *Franciscus Victoria*, in relect. 2. de potestate Ecclesiæ, quæst. 2. & *Alphonsus à Castro*, libro secundo, capite vigesimo quarto, de justa hæreticorum punitione. Ubi docent, tum Apostolos, tum cæteros Episcopos immediatè à Deo accepisse & accipere jurisdictionem. [nempe hanc exteriorem, de qua agitur.] His adjunge ex historia Concilii Tridentini, libro septimo, *Antonium de monte Alcino*, Theologum Franciscanum; *Michaëlem Oroncuspem*, Theologum Pompejopolitanum; *Iohannem Fonsecam*, Theologum Granatensem; *Iohannem Grossetum*, Theologum Dominicanum; & *Petrum Soto*, ejusdem ordinis Theologum; & Hispanicæ aliarumque gentium in illo Concilio Episcopos quinquaginta novem; ante adventum Episcoporum Gallorum, qui numerum auxerunt, id ipsum tenentes; Vetere & recepto apud Gallos axiomate, quod Concilium sit supra Papam, habentibus scilicet Episcopis jurisdictionalem potestatem immediatè à Christo, non autem à Papa, aut dependenter ab illo. Hoc etiam argumento, Tridenti, cum aliis usus est *Georgius Sincutius*, Minorita, Episcopus Segnensis: Concilium habet authoritatem jurisdictionalem immediatè à Deo; ideo necesse est, singulos Episcopos, ex quibus constat Concilium, habere authoritatem jurisdictionalem immediatè

diatè à Deo; alioqui dici non poſſet, quod Synodus eam habeat immediatè à Deo, ſed tantum immediatè ab homine, nempe Romano Pontifice, quod ut abſurdum rejicit; ut refert *Paulus*, ſcriptor hiſtoriæ Concilii Tridentini, lib. 7.

Et Concilia veterum. Chalced. Conſtantinopol. African. Francofurt.

3. Eadem mens omnium eorum qui ſentiunt, Concilium eſſe ſupra Papam Romanum, & authoritatem à Deo immediatè habere procedendi juriſdictionaliter, etiam contradicente vel invito Papa Romano; vel etiam ipſum Papam judicandi. In qua ſententia fuerunt ſexcenti illi & triginta Epiſcopi in magno Chalcedonenſi œcumenico Concilio, qui Epiſcopum Conſtantinopolitanum Alexandrino præpoſuerunt, & æquarunt Romano, fruſtra reclamante *Leone*, Romæ Epiſcopo. Et illi centum ſexaginta quinque Epiſcopi, qui celebrarunt Concilium quintum œcumenicum, anno Domini 553. *Vigilio* Papa Romano fruſtra contradicente. Et illi ducenti ſeptemdecim Patres Africani, qui Pontificibus Romanis ſe oppoſuerunt in cauſa *Apiarii*, & canonem condiderunt contra appellationes ad tranſmarina, in Concilio Africano, can. 92. anno Domini 423. in quibus fuit beatus *Auguſtinus*. Item illi trecenti Epiſcopi, qui adorationem imaginum damnarunt, & Synodum Nicænam ſecundam exploſerunt, in Concilio Francofurtenſi, anno Domini 794. renitente incaſſum *Adriano* primo, Papa Romano.

Et Concilia quædam citeriora.

4. In eadem ſententiâ fuerunt illi Cardinales, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Abbates, cum copioſa illa multitudine magiſtrorum in Theologia ſacra, atque utriuſque juris Doctorum, qui omnes in generali Concilio Piſano *Gregorium* 12. (quem legitimis Pontificibus accenſent hodie Romanenſes) invitum deponendum cenſuerunt: quod etiam decreto illius Concilii effectum eſt, ſeſſione decimâ quartâ, anno Domini 1409. Interfuiſſe huic Concilio Cardinales 23. Patriarchas tres, Archiepiſcopos & Epiſcopos 30. Monaſteriorum præfectos 280. Et Theologos & legatos principum Europæ. Refert ex Azorio Binius in notis in hoc Concilium. Magiſtrorum autem in Theologia ſacra, atque utriuſque juris Doctorum fuiſſe copioſam multitudinem, omneſque in hanc ſententiam unanimiter concordaſſe, teſtantur acta ipſius Concilii Piſani, ſeſſione decimâ quartâ, in ſententia definitivâ contra memoratum *Gregorium*, & ſimul contra antipapam *Benedictum* 13. Eadem mens Concilii Conſtantienſis, quod anno Domini 1414. celebrari cœpit Conſtantiæ, quò ex univerſo orbe Chriſtiano infinita multitudo confluxit, inquit *Onuphrius* in appendice ad vitam *Iohannis* 24. à *Platina* ſcriptam. Bellarminus ait, hoc Concilium Conſtantienſe fuiſſe Patrum fere mille, ex quibus Epiſcopi amplius 300. libro primo, de Conciliis, capite ſeptimo. Hoc Concilium ratam habuit Concilii Piſani ſententiam. Decernens etiam ac declarans, Concilium generale univerſalem Eccleſiam repræſentare, & poteſtatem à Chriſto immediatè habere; & Papam teneri obedire Concilio, in eis quæ pertinent ad fidem, & exſtirpationem ſchiſmatis, & reformationem Eccleſiæ: atque ſi Papa mandatis, ſtatutis, ſeu ordinationibus, aut præceptis cujuſcunque Concilii generalis legitimè congregati, ſuper præmiſſis, ſeu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis, obedire contumaciter contemſerit, niſi reſipuerit, condignæ pœnitentiæ ſubjiciendum, & debitè puniendum eſſe. Omneſque cenſuras Eccleſiaſticas, quas invito Concilio Papa fulminaverit, decernit irritas eſſe & inanes. ſeſſione quartâ, & ſeſſione quintâ, & ſeſſione quadrageſimâ quintâ. Papam autem *Iohannem* 23. etiam invitum ab omni adminiſtratione Papali ſuſpendunt, & contra eum decernunt procedi debere, ad finem ejiciendi eum à Papatu, ſeſſione decimâ. anno Domini 1415. Et à Concilio electus Papa *Martinus* quintus profitetur, ſe omnia & ſingula determinata, concluſa & decreta in materiis fidei per præſens Conſtantienſe Concilium, conciliariter tenere, & inviolabiliter obſervare velle, & nunquam contraire quoquo modo. Seſſione quadrageſimâ quintâ, ſeu ultimâ, Concilii Conſtantienſis, anno Domini 1417. Unde liquidò patet, eum adhærere ſententiæ Concilii de Concilii poteſtate. Quam etiam diſertè tradit tenendam omnibus, in bulla damnationis errorum *Iohannis Wiclef*, & *Iohannis Huſs*, in interrogationibus qui articulorum enumerationi ſubjiciuntur. Quæ bulla exſtat ſub finem Actorum Concilii Conſtantienſis. Eſt autem hæc doctrina in materia fidei, pertinens ad articulum de Eccleſia. Eandem doctrinam, de Concilii poteſtate, tenendam decernit Generalis Synodus Baſilienſis, ſeſſione 2. & ſeſſione 3. & ſeſſione 8. anno Domini 1432. & ſeſſione 11. anno Domini 1433. & poſtea etiam in toto proceſſu contra *Eugenium* quartum, Papam Romanum. Et in decreto ſuſpenſionis ejuſdem *Eugenii* ab adminiſtratione Papatus, ſeſſione trigeſimâ primâ, anno Domini 1439. ac in ſententia depoſitionis à Papatu contra eundem latâ, ſeſſione trigeſimâ quartâ, eodem anno. Atque hanc docent eſſe veritatem catholicæ fidei, cui pertinaciter repugnans cenſendus hæreticus, ſeſſione trigeſimâ tertiâ. Ubi repetitis decretis illis de Concilii poteſtate; Et licet (inquiunt) has eſſe veritates fidei Catholicæ, ſatis conſtet ex pluribus declarationibus præcedentibus, tam in præfato Conſtantienſi Concilio, quàm in hoc Baſileenſi factis, ad majorem tamen ſoliditatem & firmitatem omnium Catholicorum in unanimi profeſſione veritatum ipſarum, hæc ſancta Synodus definit, declarat, prout ſequitur: Veritas de poteſtate Concilii generalis univerſalem Eccleſiam repræſentantis, ſupra Papam & quemlibet alterum, declarata per Conſtantienſe & hoc Baſileenſe generalia Concilia, eſt veritas fidei Catholicæ. Veritas hæc; quod Papa Concilium generale univerſalem Eccleſiam repræſentans, actu legitimè congregatum, ſuper declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum, ſine ejus conſenſu nullatenus authoritativè poteſt diſſolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, eſt veritas fidei catholicæ. Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans, eſt cenſendus hæreticus. Datum in ſeſſione noſtra publicâ, in majori Eccleſia Baſileenſi ſolenniter celebratâ, 17. Calendas Junii. anno à nativitate Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo nono. Hoc decretum ſuum rurſus commendant, oppoſitoſque errores rejiciunt, eodem anno, in decreto quinque Concluſionum, quod legitur poſt acta ſeſſionis ultimæ Concilii Baſileenſis.

Piſanum.

Conſtantienſe.

Baſileenſe.

5. Hîc sese addensent acies Cardinalium, & Episcoporum, & Theologorum, & Canonistarum, multarumque celeberrimarum Academiarum, hanc doctrinam unanimiter tuentium. Accedunt glossatores, in 40. dist. *Si Papa.* & caus. 1. qu. 1. can. *Quod quidam.* Et de renunciatione. in Sexto, cap. 1. in descriptione casus, §. *Nota insuper.* Concilium esse supra Pontificem Romanum, asserunt (inquit Bellarminus, lib. 2. de Conciliis, cap. 14.) Cardinalis Cameracensis, Johannes Gerson, Jacobus Almainus, & alii nonnulli, in suis tractatibus de potestate Ecclesiæ. Item Nicolaus Cusanus, in tractatu de Concordantia canonica, lib. 2. cap. ultimo. Panormitanus, in cap. *Significasti.* Extra, de electione. Et ibidem magister ejus Cardinalis Florentinus. Item Abulensis, in cap. 18. Matthæi, quæst. 108. & in defensorio trium Conclusionum. & quidam alii. Hæc ille. at dicere potuit ac debuit, & multos, imò plurimos alios, & in his *Alexandrum* quintum, à Concilio Pisano, & *Martinum* quintum à Constantiensi Concilio electos & constitutos Romanos Pontifices ita sentire: & hanc fuisse sententiam communem Christiani orbis, ante *Eugenium* Papam hujus nominis quartum, contra cujus errores & apertam (ut vocant) rebellionem, Patres Basileenses definiverunt ac declararunt hanc veritatem de potestate Concilii generalis supra Papam, (Concilii, inquam, sine Papa) esse veritatem fidei Catholicæ. Cui etiam veritati adhæsit *Felix* Papa quintus, ab eodem Concilio electus. *Aperta rebellio.* *In decreto quinque conclusionum.*

6. Non soli igitur *Franciscus Victoria* & *Alphonsus à Castro*, sed numerosa Pastorum ac Doctorum agmina, ipsique Romani Pontifices, cum Conciliis generalibus, hanc tuentur sententiam, quod Episcopi non à Papa Romano, sed immediatè à Christo accipiant potestatem jurisdictionis Episcopalis. Unde efficitur, omnes Episcopos esse æquales hac potestate, sicut sunt æquales potestate ordinis. Et Episcopo Romano parem esse, de jure divino, quemlibet alium verum Episcopum, quoad utramque hanc, atque adeò quoad omnem potestatem Episcopalem. Quam sententiam comprobant etiam sequentia hæc argumenta, quæ proximo capite exhibentur.

CAPUT QUINTUM.

Novem argumenta, quibus evincitur, Papæ Romano quemlibet alium verum Episcopum, parem esse ratione jurisdictionis Episcopalis, quæ exercetur in foro exteriori.

1. Argumentum. POtestatem Episcopatui essentialem habent æqualiter & æquè immediatè à Christo omnes Episcopi; at potestas jurisdictionis Episcopalis, in foro exteriori, est potestas Episcopatui essentialis. Ergo. Minor patet ex cap. 3. propositione 8. & propositione 9. Major est extra controversiam: & ei confirmandæ servit exegesis propositionis sextæ, cap. 3. & propositionis octavæ, ibidem.

2. Argumentum. 2. Potestas, quæ datur per consecrationem, sive in ordinatione, vel ad ordinationem, ex institutione divinâ, ea omnibus ordinatione eâ ordinatis datur æqualiter & æquè immediatè à Deo: at potestas jurisdictionis Episcopalis datur per consecrationem, &c. ergo. Majorem concedit *Bellarminus*, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 22. & communiter tenetur. Minor probata est cap. 3. propositione 6. & propositione 9. Eandem confirmant verba *Alensis* part. 4. quæst. 20. & quæst. 21. & *Bonaventura*, in 4. sentent. distinct. 18. part. 2. quæst. 3. superius recitata, cap. 2. Accedit author glossæ, qui inde colligit valere hæretici sententiam, & ligationem & solutionem, quod vim ligandi, judicandi, atque solvendi à tempore consecrationis acceperit. caus. 1. quæst. 1. can. *Quod quidam.* Fatetur etiam Bellarminus, Papam Romanum non habere dignitatem vel ordinationem Episcopali majorem, lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 27. §. *Respondeo, primam.* Neque concedent, opinor, Papam Romanum accipere potestatem jurisdictionis Episcopalis ab aliquo mortali homine, aut cœtu superiore, sed immediatè à Christo; hominum tamen operâ concurrente, ut monet Bellarm. lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 30. Cum igitur jurisdictionis Episcopalis potestas Episcopo Romano detur per consecrationem Episcopalem, quæ omnibus Episcopis communis est; palàm est eandem potestatem dari omnibus Episcopis per consecrationem Episcopalem. Si autem translatio de una sede ad aliam fiat, non datur nova potestas; sed tantummodo fit mutatio quoad materiam: manet autem eadem potestas, accepta semel per consecrationem.

De sententia ab hæretico pronunciata, vide supra, lib. 12. cap. 4. assert. 7.

De translatione.

3. Argumentum. 3. *Dionysius*, lib. de Eccles. Hierarchia, cap. 5. dicit, Episcoporum Hierarchiam immediatè terminari in Jesum: ergo Episcopi omnem suam potestatem Episcopalem accipiunt immediatè à Domino Jesu Christo.

Bellarmini responsio. 4. Ad hoc argumentum respondet *Bellarminus* (libro quarto de Romano Pontifice cap. ultimo.) Dionysium loqui de ordine Episcoporum, non de jurisdictione. At hæc inverecunda est, non tam responsio, quàm petitio illius de quo quæritur. Certè simpliciter, absque ulla reservatione, loquitur *Dionysius:* pollicitus, initio illius capitis, se expositurum αὐτὰς τὰς ἱεραρχικὰς τάξεις τε καὶ ἀποκληρώσεις, δυνάμεις τε αὐτῶν καὶ τελειώσεις, &c. Quin ipse alibi *Bellarminus* hoc ipso *Dionysii* testimonio probat, Episcopos esse presbyteris majores, quantum ad potestatem jurisdictionis. lib. de Clericis, capite decimo quarto. Eadem mens *Ignatii*, epist. ad Trallenses, verbis suprà recitatis, capite primo, §. nono. Ideo in aliis etiam suis epistolis Ignatius Episcopum collocat primum in omni Ecclesiastica etiam jurisdictionali potestate & regimine: hortatur Magnesios, ut omnia studeant agere ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ, in unanimitate Dei, Episcopo præsidente loco Dei [προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ,] & presbyteris, loco synedrii Apostolorum. Et Philadelphenses monet, ut sine Episcopo nihil faciant: id est, nihil eorum, quæ ad Ecclesiam spectant, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ut loquitur epistolâ ad Smyrnenses. Eodem etiam sensu *Cyprianus* Episcopum cujuscunque Ecclesiæ vocat judicem vice Christi, & in eo numero *Cornelium* & seipsum ponit. Epistolâ quinquagesimâ quintâ. (seu

Ejusdem refutatio.

Vide supra cap. 3. §. 37. (seu libro 1. epistola 3.) ad *Cornelium* Episcopum Romanum. Et postea etiam in eadem epistolâ, apertè tribuit singulis Episcopis summam sub Christo auctoritatem ac potestatem jurisdictionalem regendi & gubernandi portionem gregis sibi commissam. Sic etiam epist. 67. (seu lib. 3. epist. 13.) & lib. de unitate Ecclesiæ, & alibi. quam doctrinam constanter retinuerunt Patres Africani tempore *Aurelii* & *Augustini*; ut patet ex eorum decretis & rebus gestis in causâ *Apiarii*, & contra appellationes ad transmarina.

Quartum argumentum. 5. Qui pares sunt potestate ordinis Episcopalis, ii pares sunt potestate jurisdictionis Episcopalis, (pares, inquam, quoad essentiam potestatis:) at omnes Episcopi sunt pares potestate ordinis Episcopalis: ergo. Minorem propositionem concedunt adversarii. Major ideò certa est; quia ordo Episcopalis jurisdictionem Episcopalem importat, estque hic ordo intrinsecè jurisdictionalis: id quod prolixè illustravimus, & confirmavimus, in Irenico, lib. 2. cap. 11. in Exegesi propositionis 13. pag. 190. 191. & aliquot sequentibus. Præterea ex argumento primo elucescit veritas hujus propositionis.

Quintum argumentum. 6. Qui potestate clavium regni cœlorum Petro promissarum Matth. 16. pares sunt; ii potestate jurisdictionis Episcopalis pares sunt: at omnes Episcopi potestate harum clavium pares sunt: ergo. Majorem concedunt adversarii: docent enim omnem Ecclesiasticam potestatem, etiam jurisdictionalem summam, contineri potestate harum clavium. *Bellarm.* & *Gretser.* lib. 1. de Romano Pontifice, capitibus 12. & 13. Omnes autem Episcopos esse pares potestate harum clavium (quod asseritur in minore) docet *Cyprianus*, lib. de unitate Ecclesiæ, & in præfatione Concilii Carthag. & epist. 67. & aliis locis superiùs citatis. Et Concilium Nicæn. can. 5. cujus canonis authoritate ac tenore obligari etiam Episcopum Romanum monent Patres Africani (in quibus erat *Augustinus*) epist. ad *Cœlestinum* Episcopum Romanum, quam scripserunt super causa Apiarii. quæ exstat Tom. 1. Concil. edit. Bin. Parif. pag. 927. Eandem minorem confirmant ea, quæ superiùs dicta sunt capite 3. propos. 5. & propos. 8. & propos. 9.

Sextum argumentum. 7. Apostoli acceperunt à Christo immediatè suam auctoritatem (id quod cum *Cajetano*, & *Dominico à Soto*, & aliis, docet etiam *Bellarminus*, lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 23.) Ergo Episcopi accipiunt etiam à Christo immediatè suam jurisdictionem, non autem à Papa Romano, sed æquè immediatè à Christo, ac suam accipit vel olim accepit jurisdictionem à Christo Episcopus Romanus. Ratio sequelæ hæc est; Successor ab eo habet suam jurisdictionem, à quo habuit prædecessor, alioqui non verè succedit, sed instituitur alio ordine: Episcopi autem Apostolis succedunt, sicut Pontifex Romanus Petro. Unde *Augustinus* in Psal. 44. exponens illa verba, *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*, Patres, inquit, missi sunt Apostoli, pro Apostolis filii nati sunt, constituti sunt Episcopi. *Psal. 44. (seu 45.) 17.* Hinc etiam Concilium Florentinum, in instructione Armenorum, & Concilium Tridentinum, sessione vigesimâ tertiâ, capite quarto. Episcopos in Apostolorum locum successisse docent.

Bellarmini responsio. 8. Ad hoc argumentum respondet *Bellarminus* (lib. 4. de Rom. Pontifice cap. 25. seu ultimo) Papam quidem Romanum propriè succedere Petro, non ut Apostolo, sed ut pastori ordinario; & ideo ab illo habere Romanum Pontificem jurisdictionem, à quo habuit Petrus: Episcopos autem non succedere propriè Apostolis, eo modo quo unus Episcopus alteri, & unus rex alteri: Apostolos enim non fuisse ordinarios, sed extraordinarios, & quasi delegatos pastores, quibus non succeditur.

Ejusdem refutatio. lib. 15. cap. 4. 9. At nuperum istud commentum abundè refutavimus supra; & ostendimus, I. Apostolicam potestatem esse summam, qua nulla unquam sub Christo fuit major aut sublimior in Ecclesia Christiana. II. In Apostolica comprehendi omnem inferiorum ordinum etiam ordinariorum potestatem. III. Hanc amplissimam potestatem Apostolicam omnibus Apostolis fuisse communem, pari consortio honoris & potestatis. IV. Quod in Apostolico munere fuit ordinarium, illud ad eorum successores, dominicâ dispositione, per ordinationem legitimam esse transmissum: & æquè propriè successum esse reliquis Apostolis, ac *Petro*. *Supra cap. 1.*

Refutatio corroboratur testimonia Patrum Irenæus. 10. Habemus (inquit *Irenæus*) annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum usque ad nos; quibus etiam ipsas Ecclesias committebant: quos & successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes. Hæc Irenæus libro 3. adversus hæreses, capite tertio, docens non minùs propriè, in officio ac potestate Episcopali successisse Apostolis Episcopos ab eis constitutos, quos & successores relinquebant, quàm illis Episcopis alios postea Episcopos.

Tertullian. 11. Sic *Tertullianus*; Edant ergo (inquit) origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctorem & antecessorem. *Tertullianus* libro de præscriptionibus, capite trigesimo secundo. Ecce antecessores Apostolos & successores Episcopos.

Cyprian. epist. 65. de superbo diacono. 12. Meminisse autem diaconi debent, (inquit *Cyprianus*) quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: diaconos autem post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quòd si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit; possunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt. epistola sexagesimâ quintâ. (seu libro tertio, epistola nona.) ad *Rogatianum* Episcopum, de superbo diacono. Ubi vides, Cypriano ipsos Apostolos esse primos Episcopos, nec minus propriè succedere Apostolis Episcopos alios, quàm primis diaconis posteriores diaconos. *Iacobus Pamelius*, adnotatione decimâ tertiâ. in hanc *Cypriani* epistolam sexagesimam quintam. Apostolorum (inquit) successores rectè Episcopos nuncupat tum alibi, tum hîc *Cyprianus*. Et annotat. 8. in ejusdem *Cypriani* epistolam 55. Divina (inquit) Apostolorum & successorum Episcoporum potestas comprobatur.

Gregorius. 13. *Gregorius* hujus nominis primus, Papa Romanus; Ecce (inquit) animarum judices fiunt, [Apostoli.] Horum profectò nunc in Eccle-

Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atque solvendi autoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Hæc *Gregorius*, homil. 26. in Euangelia.

Isidor. Hisp. supra cap. 1. §. 12. Basil. sup. cap. 1. §. 13. Eutychian. supra, cap. 3. §. 21.

14. Huc pertinent etiam illa *Isidori Hispalensis* verba, superius allata ex ejus libro primo, de officiis Eccles. cap. 5. Et *Basilii* verba de *Ambrosio*, ibidem nobis recitata. Et verba Eutychiani Papæ, supra, cap. 3. ad finem exegeseos propositionis quintæ.

Accedunt testimonia quorundam Romanensium. Alensis.

15. *Alensis* ait; Potestas solvendi & ligandi clavis est, tradita primò beato Petro, & post aliis Apostolis, & per eos vicariis eorum. part. 4. quæstione 20. memb. 3. art. 2. Item; potestas clavium data est Ecclesiæ à Christo primo Apostolis, & per Apostolos aliis. eadem quæstione, membro 6. art. 3.

Driedo.

16. Et *Driedo*; Constituerunt (inquit) Apostoli diaconos, presbyteros, & Episcopos per loca & civitates; sed non instituerunt potestatem sacerdotalem, ac pontificalem, quam solus Christus instituit, largiens desuper Spiritum Sanctum, donansque illam Ecclesiæ in Petro cæterisque Apostolis, usque ad consummationem seculi, eandem tribuens his, qui ordinati sunt ab Apostolis, vel ab illorum successoribus. Item; Ibi Episcopatus ab unitate proficiscitur, ubi Episcopi legitimâ sibi ordinatione succedunt à Christo per Apostolos, & ab Apostolis ad successores usque ad nos. Hæc *Ioannes Driedo*, libro quarto, de dogmatibus variis, capite tertio, part. 1.

Ergo omnibus Apostolis propriè succeditur, in potestate pastorali ordinaria, usque ad consummationem seculi.

Bellarmin.

17. Quin alibi, parum memor, *Bellarminus* certat pro successione Episcoporum ab Apostolis, lib. de notis Ecclesiæ, cap. 8. & lib. de clericis cap. 14. successione inquam, etiam in potestate jurisdictionis Episcopalis: uti contendit loco illo, de clericis.

Hinc nascitur & hoc argumentum;

Septimum Argumentum.

18. Qui inter se pares sunt in successione ab Apostolis, ii potestate jurisdictionis pastoralis pares sunt inter se: sed omnes Episcopi (sive Romæ, sive Eugubii, &c.) inter se sunt pares in successione ab Apostolis: ergo. Utraque propositio ex superioribus manifesta est.

Octavum argumentum. Responsio Bellarmin.

19. Ad ordinem Episcopatus exercendum necessaria est jurisdictio: ergo Deus, qui confert ordinem, confert etiam jurisdictionem. Ad hoc argumentum respondet Bellarminus, lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. ultimo, utrumque à Deo conferri; sed unum mediatè, alterum immediatè; Quia unum, id est, potestas ordinis requirit characterem, & gratiam, quam solus Deus efficere potest; alterum, id est, jurisdictio solùm requirit superioris voluntatem. Hæc ille. Hanc responsionem suprà in antecessum refutavimus, capite tertio, in Exegesi propositionis sextæ, & propositione septimâ. De charactere autem quod injicit, à communi Theologorum scholasticorum judicio discrepat. Quod hic obiter monuisse sufficiat. [vide Irenic. lib. 2. cap. 11. ad propositionem duodecimam.] Distinctionem quod attinet, ea perperam à Bellarmino usurpatur. Quamvis enim, si externum ritum respicias, dici possit utraque potestas, tum ordinis tum jurisdictionis Episcopalis, dari mediatè, in cursu vocationis ordinariæ, per ministerium hominum; attamen si spirituale charisma, ipsamque adeò spiritualem potestatem intueamur, utraque potestas datur à solo Deo immediatè. sicut ostensum fusius cap. 3. propos. 6. & propos. 7.

Ejusdem refutatio.

Nonum argumentum.

20. Si debent omnes Episcopi a Pontifice accipere jurisdictionem; ergo plurimi Episcopi non fuerunt veri Episcopi. Nec enim omnes Episcopos, præsertim in Asia & Africa, creavit Romanus Pontifex. Hoc Argumentum totidem verbis sibi objicit Bellarminus, lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. ultimo, in fine capitis, ubi hanc subjicit responsionem; Respondeo (inquit) non esse opus, ut Pontifex immediatè creet Episcopos; sed satis esse, si mediatè, id est, per Patriarchas & Archiepiscopos. Itaque initio *Petrus* constituit Patriarcham Alexandrinum, & Antiochenum, qui à Pontifice auctoritate acceptâ toti fere Asiæ & Africæ præerant, & Archiepiscopos creare poterant, qui postea crearent Episcopos. Hæc ibi Bellarminus. At certè hunc in modum respondere est non obscurè argumentum propositum concedere de Timotheo & Onesimo, eorumque successoribus Episcopis Ephesinis, (de quibus in œcum. synodo Chalcedonensi, sub finem actionis undecimæ, Leontius Magnesiæ Episcopus dixit; ἀπὸ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου μέχρι νῦν εἴκοσι ἑπτὰ ἐπίσκοποι ἐγένοντο, πάντες ἐν Ἐφέσῳ ἐχειροτονήθησαν.] Onesimum autem Timotheo defuncto successisse in Episcopatu Ephesino, constat ex Ignatii epistolâ ad Ephesios.) item de Polycarpo Smyrnensi, ejusque successoribus, aliarumque Ecclesiarum Episcopis, quos alii Apostoli aut viri Apostolici Ecclesiis præfecerunt. Ut taceam gratis & inverecundè dici, Patriarchas Alexandrinum & Antiochenum auctoritatem accepisse à Romano Pontifice. Palàm hoc pugnat cum judicio Catholicæ antiquitatis de paritate omnium Episcoporum; ut ostensum: & cum decretis Nicæni & Constantinopolitani, & Chalcedonensis œcumenicorum Conciliorum de harum sedium privilegiis: & cum judicio quinti Concilii œcumenici, in quo patriarchæ Orientales cum adjunctis sibi Episcopis, negotia synodica tractarunt ac definiverunt, Vigilio Papâ Romano frustra reclamante: quemadmodum Leonis Papæ Romani contradictionem contra decretum de honore sedis Constantinopolitanę conditum Chalcedonenses patres & sequentes etiam Synodi insuper habuerunt. Nec alia posteriorum seculorum mens: videsis Irenicum nostrum, libro secundo, capite undecimo, ad propositiones 15. & 16.

Responsio Bellarmin.

Bellarminiana responsionis refutatio.

21. Atque ita jam prolixè & perspicuè demonstravimus paritatem omnium Episcoporum inter se, atque adeò æqualitatem cujuslibet alterius civitatis Episcopi cum Episcopo Romano, in successione Apostolicâ, & potestate ordinis ac potestate jurisdictionis Episcopalis: atque adeò inane esse figmentum illud disparis successionis, quo Romanus Pontifex tantopere turgescit, & se effert supra alios.

Quilibet verus Episcopus, qua talis, major est Papa Romano, qua Papa.

22. Imò verò quemlibet verum Episcopum qua talem, quoad omnem Episcopalem potestatem, esse majorem Papâ quà Papa est, hoc evincitur argumento; Papa ut Papa, non est Episcopus. Nam omnis Episcopus est presbyter; at Papa esse potest qui non sit presbyter: testibus Augustino Triumpho Anconitano, lib. de Ecclesiastica potestate, quæstione 4. artic. 2. & Henrico Kalteisen Dominicano, sacræ Theologiæ Professore Coloniensi, in sua oratione

quam

quam (anno Dom. 1433.) habuit in Concilio Basileensi, contra tertium articulum Bohemorum. Tom. 8. Conciliorum, edit. Parif. anno Dom. 1636. pag. 441. col. 1. ubi Anconitanum pro sua sententiâ adducit Henricus Kalteisen. vide etiam suprà, libri duodecimi cap. 8. §. 3. & infrà, caput septimum hujus libri, paragrapho ultimo.

CAPUT SEXTUM.

De successione verè Ecclesiasticâ & Pastorali, quâ veri Apostolorum successores dignoscuntur.

Assertio prima.

Assertio prima. *Tria sunt, in quibus Pastorum Ecclesiasticorum ab Apostolis successio commendari solet.* 1. *Locus.* 2. *officium.* 3. *Doctrina.*

Explicatio. *Explicatio assertionis primæ. Successionem in loco* voco eam, quâ in ejusdem civitatis Episcopatu, in ejusdem particularis Ecclesiæ præfecturâ succeditur. Quomodo Episcopi Hierosolymitani dicuntur succedere in sede Jacobi, & Episcopi Alexandrini tenere sedem Marci, & Episcopi Romani sedem Petri, & Episcopi Ephesini sedem Timothei, & Episcopi Smyrnenses sedem Polycarpi, &c. *Successio in officio* est, quâ per legitimam ordinationem, seu ordinariam Ecclesiasticæ ordinationis viam, (de hac enim loquimur) omnis pastor Ecclesiasticus, cujuscunque sit loci, est Apostolorum successor in officio Pastorali. *Successio in doctrina,* seu *veritate fidei,* est quâ Pastor Ecclesiasticus ejusdem veræ doctrinæ tenax est & fidelis prædicator, quam Apostoli prædicarunt, & constanter prædicandam posteris in sacris Scripturis tradiderunt. Non per alios dispositionem salutis nostræ cognovimus, (inquit *Irenæus,*) quàm per eos, per quos Euangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc præconiaverunt, postea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnam fidei nostræ futurum. Hæc *Irenæus,* lib. 3. adversus hæreses, cap. 1.

Assertio secunda.

Assert. 2. 2. *Successio in loco, quandoque utilis est; sed non est necessaria: & aliquando inutilis est, & fallax.*

Explicatio. Tria hîc asseruntur de successione in loco. 1. Quòd sit quandoque utilis. 2. Quòd non sit necessaria. 3. Quòd aliquando inutilis sit & fallax. Hæc tria membra confirmabimus.

Confirmatio. Utilitas successionis in loco. 3. Utilis olim fuit contra Scripturarum aut doctrinæ adulteratores hæreticos, quando adhuc ipsa Scripturarum Apostolicarum autographa asservabantur in iis Ecclesiis, ad quas Scripturæ illæ missæ, vel apud quas depositæ erant. Utilis etiam erat contra novorum dogmatum fabricatores, quamdiu palàm in illis Ecclesiis illibata permansit doctrinæ ab Apostolis acceptæ prædicatio & professio. Atque hæc utilitas hodieque durat, intuitu primorum illorum seculorum, quorum doctrina & successio utiliter opponuntur citeriorum temporum novitatibus. *Irenæus.* Habemus (inquit Irenæus) annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum usque ad nos; qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scîssent Apostoli, quæ seorsim, & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maximè traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Hæc Irenæus, lib. 3. adversus hæreses, cap. 3.

Tertull. 4. Similiter Tertullianus; Percurre (inquit) Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, apud quas authenticæ literæ eorum recitantur, sonantes vocem, & repræsentantes faciem uniuscujusque. Proximè est tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præstò est. Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur; ubi Paulus Johannis exitu coronatur; ubi Apostolus Johannes postea quam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur. Videamus quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Ecclesiis contesserarit. Unum Deum novit Creatorem universitatis; & Christum Jesum ex Virgine Mariâ Filium Dei Creatoris, & carnis resurrectionem: Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apostolicis literis miscet, & inde potat fidem eam: aquâ signat, Spiritu Sancto vestit, Eucharistiâ pascit, martyrio exhortatur, & ita adversus hanc institutionem neminem recipit. Hæc Tertullianus, lib. de præscription. capite 36. Similia his scripsit libro quarto, adversus Marcionem, capite quinto.

5. Servit etiam successio orthodoxorum Episcoporum in loco, adversus schismaticos alieni muneris usurpatores, erigentes altare contra altare. Quales erant olim Romæ Novatianus, sectæ Catharorum primus in ea urbe Episcopus, ejusque successores; & Victor Garbiensis, sectæ Donatianæ primus in eadem urbe Episcopus, ejusque successores. Sic etiam ab illarum sectarum hominibus factum est in quibusdam aliis civitatibus.

6. Unde Cyprianus de Novatiano ejusque sociis ait; Hi sunt, qui se ultro apud temerarios convenas sine divinâ dispositione præficiunt, qui se præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt. —— inobsequens servus, filius impius, frater inimicus, contemtis Episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare. lib. de unitate Ecclesiæ. Et alibi; Nisi (inquit) si Episcopus tibi videtur, qui Episcopo in Ecclesia à sedecim Coëpiscopis facto, adulter, atque extraneus Episcopus fieri à desertoribus per ambitum nititur: —— Cumque jampridem per omnes provincias, & per urbes singulas ordinati sint Episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persequutione proscripti; ille super eos creare alios pseudoëpiscopos audeat. epist. 52. (seu lib. 4. epist. 2.) ad Antonianum. De eodem Novatiano scribens Pacian. Ille (inquit) sedente jam Romæ *Cyprian.* *Pacianus.*

Episcopo, adversum fas sacerdotii singularis, alterius Episcopi sibi nomen assumit. Hæc & plura de toto ordine illius erroris scripsit Pacianus Barcilonensis Episcopus, epistola 3. ad Sympronianum. tomo 3. bibl. Patrum, edit. 4. col.60.

Optatus Milevit. 7. Contra Donatistas scribens Optatus Milevitanus, enumeratis legitimis Romæ Episcopis, à Petro Apostolo usque ad Damasum; qui (inquit) noster est socius. Cum quo nobis totus orbis commercio Formatarum, in una communionis societate concordat. Vestræ cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare. Sed & habere vos in urbe Roma partem aliquam dicitis. Ramus est vestri erroris, protentus de mendacio, non de radice veritatis. Denique si Macrobio dicatur, ubi illic sedeat: nunquid potest dicere, in cathedra Petri? ——— Victor Garbiensis, à vestris jam dudum de Africa ad paucos erraticos missus. —— *Vide lib. 14. cap. 4.* Erat ibi filius sine patre, tiro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domo, hospes sine hospitio, pastor sine grege, Episcopus sine populo. Non enim grex aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta, & quod excurrit, basilicas, locum ubi colligerent, non habebant. Sic speluncam quandam foris à civitate gradibus sepserunt, ubi ipso tempore conventiculum habere potuissent: unde *Montenses* appellati sunt. Igitur quia Claudianus Luciano, Lucianus Macrobio, Macrobius Encolpio, Encolpius Bonifacio, Bonifacius Victori successisse videntur: si Victori diceretur, ubi sederit, nec ante se aliquem illic fuisse monstraret; nec cathedram aliquam nisi pestilentiæ ostenderet. Hęc Optatus, lib. 2. contra Parmenianum.

Ex his patet, *successionem in loco esse aliquando utilem.* Quod fuit primum membrum nostræ assertionis. Accedo nunc ad secundum.

Successio in loco non est necessaria. 8. Secundum assertionis nostræ membrum est, *successionem in loco non esse necessariam.* Non quòd homines, qui sunt Ecclesia, vel pastores Ecclesiæ, possint esse sine loco. Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, non erunt. ut rectè monet Augustinus, epist. 57. sed secundi membri assertionis nostræ sensus est, successionem pastorum in una civitate, vel regione, vel gente, non esse necessariam pro perpetuâ conservatione Christianæ Ecclesiæ. De qua dixit Dominus mulieri Samaritanæ, *venit tempus, quando neque in* *Joan. 4. 21, 23. 24.* *monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis Patrem. Sed venit tempus, & nunc est, cum veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate: etenim Pater tales quærit, qui adorent eum. Deus est Spiritus; & qui adorant eum, oportet ut in Spiritu & veritate adorent.* Johan. 4. 21, 23, 24. *Matth. 18. 20.* Et discipulis ait; *Vbi enim sunt duo, vel tres, con-* *Matth. 10. 23.* *gregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Matth. 18. 20. Item; *Quum autem persequentur* *Apocal. 2. 5, 7.* *vos in civitate ista, fugite in aliam.* Matth. 10. 23. Et denunciat angelo Ecclesiæ Ephesinæ, venturum se, & moturum candelabrum ejus de loco suo, nisi pœnitentiam egerit. Quam comminationem ad omnes extendens, ait; *Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.* Apocal. 2. 5, 7. *Matth. 16. 18.* Nulli particulari civitati, aut regioni, aut genti, alligata est Ecclesia Novi Testa- *Matth. 28. 20.* menti. Et quamvis firma stet super petram ædificata Christi Ecclesia, nec adversus eam prævalere possint portæ inferni; Et promiserit Christus præsentiam suam cum discipulis usque ad consummationem seculi; fieri tamen potest, & evenisse cernimus in multis Asiæ & Africæ & Europæ locis, ut ubi prius florebat orthodoxa veritas religionis Christianæ, & micabant illustres Ecclesiæ super petram ædificatæ, ibi dominetur hæresis & impietas, vel etiam atheismus, exsulante inde Christianâ religione, vel religionis orthodoxiâ. Id quod & Romæ eventurum tempore Antichristi scribunt Gretserus, in defensione Bellarmini, lib. 3. de Romano Pontifice, capite decimo tertio, §. *Instat.* col. 927. C.D. Et Ribera in cap. 14. Apocal. citante ibidem Gretsero. Et Rhemenses in cap. 17. Apocalypseos.

Successio in loco aliquando inutilis est, & fallax. 9. Tertium membrum assertionis, *de successione in loco*, est, quòd *aliquando sit inutilis, & fallax.* Hujus partis veritas ex superioris membri confirmatione elucet. adeò ut si quis ex loco fidem æstimandam censeat, amplexurus sit aliquando pro veritate errorem, noctem pro die, interitum pro salute, Antichristum pro Christo, pro fide perfidiam.

Hilarius. 10. Unum moneo, (inquit Hilarius,) cavete Antichristum; malè enim vos parietum amor cepit, malè Ecclesiam Dei in tectis ædificiisque veneramini, malè sub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est, in his Antichristum esse sessurum? Montes mihi, & silvæ, & lacus, & carceres, & voragines, sunt tutiores. In his enim Prophetæ aut manentes, aut demersi, Dei spiritu prophetabant. Absistite ab Auxentio Satanæ angelo, hoste Christi, &c. Hæc Hilarius Pictaviensis, lib. contra Arianos & Auxentium Mediolanensem, in fine libri.

Chrysost. 11. Chrysostomus homil. 33. in Euan. Johan. in cap. 4. vers. 21. *τόπου μὲν ἕνεκεν οὐδὲν δεῖ λοιπὸν φιλονεικεῖν*, propter locum nulla esse debet deinceps contentio. Et in versum 23. Qui igitur sunt veri adoratores? qui neque loco divinum cultum circumscribunt, [*οἱ μήτε τόπῳ περικλείοντες τὴν λατρείαν, καὶ Θεὸν ἐν πνεύματι θεραπεύοντες.*] & qui Deum in spiritu colunt.

Etherius & Beatus. 12. Ecclesia non parietibus, non lapidibus consistit, sed dogmatum veritate. inquiunt Etherius & Beatus, lib. 1. contra errores Elipandi. in Bibliotheca Patrum, Tom. 4. editionis 4. part. 2. col. 495. B.

13. Non nunc ad montem Sion, aut locum aliquem terrenum, sed in cœlum convertere ora animumque, docemur Christiani, & invocare Patrem nostrum qui est in cœlis, & superna quærere ubi Christus est ad dextram Dei sedens.

Assertio tertia.

14. *Successio in officio est necessaria.*

Confirmatio. Pastoralis officii necessitatem omnes agnoscimus. Neque potest quisquam negare necessitatem legitimæ vocationis ad officium pastorale. *Nemo enim sibi ipsi sumit hunc* *Hebr. 5. 4.* *honorem, sed qui vocatur à Deo, sicut & Aaron.* *Iohan. 10. 1.* Hebr. 5. 4. *Qui non ingreditur per ostium in caulam ovium, sed adscendit aliunde; ille fur est & latro.* Johan. 10. 1.

15. Voca-

Necessitas vocationis ordinariæ. 1.Cor. 14, 33. 40. 15. Vocatio autem cùm alia sit extraordinaria, qualis illa Prophetarum & Apostolorum; alia ordinaria, qualis eorum qui in Ecclesia per ordinationem legitimam succedunt Apostolis aut viris Apostolicis, in officio Pastorali; hanc dicimus esse pro perpetuâ Ecclesiæ conservatione necessariam; instituente Domino, qui non est confusionis auctor, sed pacis; & omnia in sua domo decenter ac ordine fieri mandavit. Nihil hinc lucrari Pontificios in lite, quam movent de vocatione eorum, quorum ministerio, seculo superiori, reformata est religio; Validum autem hinc nobis suppeditari argumentum contra officium & usurpationem sacerdotum Romanensium; docuimus prolixè in Irenico, libro secundo, capite undecimo, ad propositionem decimamtertiam. Vide etiam inferiùs, ad assertionem quintam.

Assertio quarta.

16. *Successio in officio, sola, vel cum successione in loco, non sufficit ad ostendendum veros Apostolorum aut virorum Apostolicorum successores, quibus tutum sit auscultare & adhærere.*

Confirmatio. Apostolus Paulus ait; *Sed licet nos, aut Angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquam quod Euangelizavimus vobis, anathema sit.* Galat. 1. 8. Et alius Apostolus monet; *Quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur, Iesum Christum venisse in carne. Hic ille est seductor, & Antichristus. Videte vos ipsos, ne perdatis quæ operati estis, sed ut mercedem plenam accipiatis. Quisquis transgreditur, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina Christi, hic & Patrem & Filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum nec ave ei dicite. Qui enim dicit, ei ave, communicat operibus ejus malis.* 2. Johan. 7, 8, 9, 10, 11. Ovium Christi est vocem Christi audire, eumque sequi; alienum autem nequaquam sequi, sed fugere ab eo, quia non noverunt vocem ejus. Johan. 10. Etiamsi Apostolus, aut Angelus de cœlo sit, quantâcunque fulgeat dignitate, si doctrinam Christi non adfert, sed aliud nobis Euangelizat, fugiendus est.

Gal. 1. 8.

2. Iohan. 7. 8, 9, 10, 11.

Iohan. 10. 4, 5, 27.

Tertullian. 17. *Tertullianus*; Solent quidem (inquit) isti miriones etiam de quibusdam personis ab hæresi captis, ædificari in ruinam. ——— Quid ergo si Episcopus, si diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr lapsus à regula fuerit, ideò hæreses veritatem videbuntur obtinere? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas? ——— Ipse traditor Christi de Apostolis fuit. lib. de præscriptionibus adversus hæreticos, cap. 3.

Probare debemus non ex personis fidem, sed ex fide personas.

18. Idem postea eodem libro, cap. 32. Cæterùm (inquit) si quæ [hæreses] audent interserere se ætati Apostolicæ, ut ideò videantur ab Apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt: possumus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum: evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseverarint, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt. Sicut Smyrnæorum Ecclesia habens Polycarpum: ab Johanne conlocatum refert: sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. proinde utique & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis post blasphemiam inlicitum est? sed etsi confinxerint, nihil promovebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum Apostolica comparata, ex diversitate & contrarietate suâ, pronunciabit, neque Apostoli alicujus auctoris esse, neque Apostolici: quia sicut Apostoli non diversa inter se docuissent; ita & Apostolici non contraria Apostolis edidissent, nisi illi qui ab Apostolis desciverunt, & aliter prædicaverunt. Ad hanc itaque formam provocabuntur ab illis Ecclesiis, quæ licet nullum ex Apostolis, vel Apostolicis auctorem suum proferant, ut multo posteriores, quæ denique quotidie instituuntur; tamen in eadem fide conspirantes, non minus Apostolicæ deputantur pro consanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreses ad utramque formam à nostris Ecclesiis provocatæ, probent se, quaqua possunt, Apostolicas. Sed adeò nec sunt; nec possunt probare quod non sunt; nec recipiuntur in pacem & in communicationem ab Ecclesiis quoquo modo Apostolicis: scilicet ob diversitatem sacramenti, nullo modo Apostolicæ. Hæc *Tertullianus*.

Collatio doctrinarum.

Consanguinitas doctrinæ.

Diversitas sacramenti.

19. Non habent Petri hæreditatem, qui Petri fidem non habent. inquit *Ambrosius*, lib. 1. de pœnitentia, cap. 6.

Ambrosius.

20. Ecclesiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Episcopos manifestos hæreticos, & proinde interrupta est veterum Pastorum successio. inquit *Bellarminus*, lib. de notis Ecclesiæ, cap. 8. §. *Adde ultimo.* Sine veritate doctrinæ successio Pastorum exigui est ponderis. ait *Gretserus*, in defensione *Bellarmini*, lib. 4. de verbo Dei, cap. 9. §. *Subjungit.* Colum. 1720.

Bellarmin.

Assertio quinta.

21. *Successio in doctrina est potissima pars successionis Apostolicæ.*

Confirmatio. Quamvis successio in officio sit necessaria; magis tamen necessaria est successio in doctrina. Nam propter hanc instituta est illa; non autem è converso. Et quamvis inutilis sit successio in officio absque successione in doctrina, & tutò ac laudabiliter parvipendatur istiusmodi successio in officio, quæ separata est à veritate doctrinæ; non tamen inutilis est, nec impunè aut irreprehensibiliter negligi potest veritas doctrinæ, etiam à laïco vel à muliere proposita. Vis enim verbi Dei, ex cujus auditu est fides, non pendet ab ordine prædicantis: etiamsi prædicare nemo possit sine aliqua missione, ut monet Apostolus, capite decimo, ad Romanos. Evenire autem potest, Deo disponente, ut persona ordinis clericalis exsors impertiat alicui doctrinam sanam, &, benedicente Deo, fit instrumentum conversionis illius auditoris ad salutarem fidem. Multi Samaritanorum crediderunt in Christum propter sermonem mulieris.

Vtilis est vera doctrina, etiam sine ordine officii clericalis.

lieris. Johan.4.39. Et fieri posse, ut uxor fidelis virum infidelem salvum faciat, id est, ad fidem convertat; & ut vir fidelis uxorem infidelem salvam faciat, testatur Apostolus, 1.Cor.7.16. Ad generandam in animo audientis fidem, necessaria est veritas doctrinæ, necessitate medii. Non ita ordo clericalis, cujus necessitas videtur esse præcepti tantùm: unde contemni non potest sine peccato. Mulier captiva Regem & Reginam Iberorum ad fidem Christianam convertit: & ab eâ edocti Rex & Regina, aliis Iberis eandem doctrinam prædicârunt, & ad fidem Christianam eos adduxerunt. Et exstructo in Christi honorem templo, miserunt legatos ad magnum Constantinum Romanorum Imperatorem, ut de cætero fœdera cum Romanis jungerent, atque Episcopum sacrumque clerum acciperent, in Christum sincerè & ex animo se credere affirmantes. ut legimus apud *Socratem* lib.1.histor.Eccles. κεφ. x. & *Theodoret.* lib.1.histor. Eccles. cap.24. & *Sozom.*lib.2.cap.6. & *Niceph. Callist.*lib.8.cap.34. Jam si qui ex illis credentibus, ante adventum Episcopi & cleri, ex hac vitâ, cum pio baptismi voto, migrârunt, salutem æternam consequutos esse in confesso est.

1.Cor.7.16.

Distinctio necessitatis.

De conversione Iberorum per mulierem captivam.

22. Cum *Origenes* Cæsareæ Palestinæ degeret, nondum adeptus gradum presbyterii, publicè tamen in communi Ecclesiæ congregatione verbum Dei prædicavit, hortatu Episcoporum qui ibi erant. Et cum *Demetrio* Alexandriæ Episcopo videretur istud esse inusitatum, ut præsentibus Episcopis laïci concionarentur, [τὸ, παρόντων ἐπισκόπων λαϊκοὺς ὁμιλεῖν,] Scripserunt ad Demetrium *Alexander* Hierosolymorum Episcopus, & *Theoctistus* Episcopus Cæsareæ, non esse inusitatum. Nam (inquiunt) ubi idonei & habiles reperiuntur, qui fratribus in verbo Dei adjumento sint, à sanctis Episcopis rogantur, ut populum in verbo instituant. [ὅπου γοῦν εὑρίσκονται ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ παρακαλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων.] sicut Larandis ἐν Λαράνδοις Euelpis à Neone, Iconii Paulinus à Celso, & apud Synados, Theodorus ab Attico, beatis fratribus. Ac verisimile est in aliis etiam locis hoc fieri, licet nobis non sit cognitum. Hæc illi, apud *Eusebium* lib.6. histor. Eccles.cap.13. κεφ. x.

Origenes, adhuc laïcus concionabatur, hortatu Episcoporum: id quod etiam à quibusdam aliis factum est.

23. *Gregorius Nazianzenus*; Totius (inquit) populi suffragiis, non autem secundum pravum exemplum, quod postea inolevit, neque per vim & cædem, sed Apostolico & spirituali modo [οὐδὲ φονικῶς τε καὶ τυραννικῶς, ἀλλ' ἀποστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς] ad Marci thronum evehitur [*Athanasius*,] non minus pietatis, quàm præsidentiæ successor, [οὐχ ἧττον τῆς εὐσεβείας ἢ τῆς προεδρίας διάδοχος.] Ut enim, si hanc spectes, remotissimus ab eo futurus est; ita si illius rationem habeas, statim illi proximus invenietur. Quæ quidem propriè successio existimanda est [ἣ δὴ καὶ κυρίως ὑπολητέον διαδοχήν.] Nam qui eandem fidei doctrinam profitetur, ejusdem quoque throni socius est: qui autem contrariam sententiam tuetur, adversarius quoque quoad thronum censeri debet. Atque hęc quidem nomen, illa verò rem ipsam & veritatem habet successionis [τὸ μὲν γὰρ ὁμόγνωμον καὶ ὁμόθρονον, τὸ δὲ ἀντίδοξον καὶ ἀντίθρονον. καὶ ἡ μὲν προσηγορίαν, ἡ δὲ ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς.] Non enim qui per vim irrupit, successor habendus est, sed qui vim perpessus est: nec qui leges violavit, sed qui modo legibus consentaneo electus est: neque qui contraria dogmata tenet, sed qui ejusdem est fidei. [οὐδὲ ὁ τἀναντία δογματίζων, ἀλλ' ὁ τῆς αὐτῆς πίστεως.] Nisi quis ita successorem dicat, quemadmodum morbum sanitati, & tenebras luci, & tempestatem tranquillitati, & mentis alienationem prudentiæ succedere dicimus. Hæc *Nazianzenus*, oratione 21. quæ est in laudem magni *Athanasii*, Episcopi Alexandrini.

Gregor. Nazianz.

Duplex successio.

Successio in doctrina fidei est vera successio; sine qua nomen quidem esse potest, sed non veritas successionis: nisi quis successionem dicat, quemadmodum sanitati morbus, luci tenebræ succedere dicuntur.

Assertio sexta.

24. *Legitima verorum pastorum successio interrumpitur etiam per Simoniam.* & Papa Romanus simoniacè Papatum consequutus, & quilibet pastor Ecclesiasticus simoniacè promotus, non habet partem neque sortem in sermone hoc, sed est in sui radice vitiatus, est irregularis, est leprosus in oculis Dei, est ipso jure à sacerdotio alienus, est Antichristus, invasor, Apostaticus, prędo; ipso jure ab exsecutione officii suspensus, & depositus; atque anathematis opprobrio condemnatus; & ab omnibus Christianis fugiendus ac relinquendus est.

Confirmatio. Assertionem hanc prolixè confirmavimus in Tractatu nostro de Simoniâ, capitibus 6. & 11. & 12. Ubi etiam adjuncta exempla non pauca criminis simoniæ in Romanis Pontificibus, lector inveniet, cap.13. In quibus ad illa quæ de ambitione & fraude *Bonifacii octavi* ibi commemoravimus ex Platina, adjici potest illud, quod de eodem *Bonifacio* scripserunt *Wernerus Rolsvingus* in fasciculo temporum, & *Paulus Langius* in Chronico Citizensi, ad ann. Dom. 1295. & *Bartholomæus Caranza* in Summa Conciliorum; *intravit ut vulpes, vixit ut Leo, mortuus est ut canis.* Vide plura de fraudulento ejus ingressu, apud *Paulum Langium* in Chronico Citizensi, ad annum Dom. 1294. ubi etiam de fistula per parietem missâ, quâ decepit *Cælestinum.* Alia hoc detestando exemplo non minus fœda, & quædam etiam atrociora flagitiosæ simoniæ exempla, monstrat lectori Tractatus noster de Simonia. Atque huc non ineptè accommodari potest metrici cujusdam distichon illud, quod alibi in illo Chronico Citizensi, (paulò post initium operis) usurpat *Langius*, scribens de simonia & ignaviâ sui seculi,

Dum factor rerum privaret Flamine clerum,
Ad Satanæ votum successit turba nepotum.

Huc pertinent etiam verba *Nazianzeni*, superius recitata ex oratione vigesimâ primâ, quibus violentam & illegitimam usurpationem damnat.

De introitu, vitâ, & morte Bonifacii octavi PapæRomani.

Assertio septima.

25. *Successio pastorum quæ plena est, & in omni constituta Ecclesia post tempora Apostolica requiritur, successionem in doctrina cum successione legitimâ in officio conjunctam exhibet, seu successionem legitimam in officio pastorali cum veritate doctrinæ connectit. Disciplinam autem & mores palàm probatos ad doctrinam referimus.*

Confir-

Irenæus. *Confirmatio.* Quapropter (inquit *Irenæus*, lib. 4. adversus hæreses, cap. 43.) eis qui in Ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum, secundum placitum Patris acceperunt. Et cap. 44. ejusdem libri, ait; Dixit Dominus, *Si autem dixerit malus servus in corde suo, Tardat Dominus meus; & incipiat cædere servos & ancillas, & manducare, & bibere, & inebriari; veniet Dominus servi illius in die, quâ nescit, & horâ qua non sperat, & dividet eum, & partem ejus cum infidelibus ponet.* Ab omnibus igitur talibus abstinere oportet; adhærere verò his, qui & Apostolorum, sicut prædiximus, doctrinam custodiunt, & cum presbyterii ordine sermonem sanum, & conversationem sine offensa præstant ad informationem & correctionem reliquorum. Et cap. 45. ejusdem libri; Ubi igitur tales inveniat aliquis, Paulus docens ait; *Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores.* Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea, quæ est ab Apostolis, Ecclesiæ successio, & id quod est sanum, & irreprobabile sermonis constat. His similia scribit idem Irenæus, cap. 63. ejusdem libri; Agnitio (inquit) vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status, &c.

Luc. 12. 45, 46.

1. Cor. 12. 28.

Tertullianus. 26. Vide *Tertulliani* verba, superiùs, ad assertionem quartam, §. 18. recitata ex libro de præscriptionibus, cap. trigesimo secundo. Idem *Tertullianus*, ejusdem libri de præscriptionibus, capite quadragesimo tertio. Adeò (inquit) & de genere conversationis qualitas fidei æstimari potest: doctrinæ index disciplina est. Negant Deum timendum. Itaque libera sunt illis omnia, & soluta. Hæc *Tertullianus*. Ideò etiam *Irenæus* cum sermone sano conversationem sine offensa conjungit. Non quod externa morum probitas apud hæreticos quosdam non reperiatur, vel conversationis vitiis prorsus careant Catholici: nam aliquando hominem fide orthodoxum homo hæreticus externâ vitæ honestate antevertit. sed disciplinam, quæ doctrinæ index est, reperire est in ipsa doctrinâ. Non enim quia in multis peccant, ideo hæretici censendi sunt; sed si peccare doceant, vel peccata non fugienda esse dictitent, aut libera relinquant, & perversæ istiusmodi doctrinæ pertinaciam jungant, sunt hæretici. ab istiusmodi fructibus cognoscuntur Pseudoprophetæ. quales sunt omnes illi qui irritum faciunt præceptum Dei propter traditionem suam, Matth. 15. 6. & illi qui attendunt spiritibus deceptoribus ac doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi falsiloquorum, prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abstinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui nôrunt veritatem. 1. Tim. 4. 1, 2, 3. Et illi qui superba vanitatis loquentes inescant per carnis cupiditates & lascivias alios, qui verè effugerant eos qui in errore versantur: libertatem eis pollicendo, cum ipsi servi sint corruptelæ. 2. Petr. 2. 18, 19. Tales erant Simoniani, & Marcitæ, & Carpocratiani, qui discipulos suos docebant liberè agere quæ vellent, intrepidè, sine discrimine. ut refert *Irenæus*, libro 1. adversus hæreses, capitibus 9. & 20. & 24. Idcirco etiam servos, qui sub jugo sunt, monet Apostolus, ut Dominos suos omni honore dignos ducant, ne nomen Dei & doctrina blasphemetur, 1. Tim. 6. 1. id est, ne infideles existiment, dogma Christianum favere inobedientiæ servorum adversus suos Dominos; ut rectè locum interpretatur Chrysostomus. Ne videatur servus per religionem in deterius profecisse: inquit in eundem locum Sedulius. Ne videaris contra per religionem deteriùs defecisse. ait ibidem Primasius. Et Titum idem Apostolus jubet hortari servos ad exhibitionem placidi & fidelis obsequii Dominis suis, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. *Vincentius Lirinensis*, fructus illos, ex quibus dignoscuntur Pseudoprophetæ, interpretatur hæreticorum pravos sensus, quibus sacras Scripturas perniciosè detorquent. Ut (inquit) fallaciùs incautis ovibus obrepant, manente luporum ferociâ deponunt luporum speciem, & sese divinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obvolvunt, ut cum quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Salvator? *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Id est, cum cœperint divinas illas voces non jam proferre tantùm, sed etiam exponere, nec adhuc jactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligetur, tunc novitium virus exhalabitur, tunc profanæ novitates aperientur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Hæc *Vincentius Lirinensis*, in suo Commonitorio primo, adversus profanas hæreticorum novitates. cap. 36. Quæ expositio non pugnat cum eâ, quam modò adferebamus, sed eam suo ambitu comprehendit.

Doctrina index disciplina.

Matth. 5. 19.

Matth. 7. 16.

Matth. 15. 6.

1. Tim. 4. 1, 2, 3.

2. Petr. 2. 18, 19.

Vide lib. 12. cap. 9. §. 2.

1. Tim. 6. 1.

Tit. 2. 9, 10.

Matth. 7. 16.

CAPUT SEPTIMUM.

Rursum de Papæ Romani Hierarchicâ Monarchiâ, seu universali Episcopatu.

MUlta enumerant canonistæ privilegia Romani Pontificis, quæ omnia ab hac Monarchali prærogativa seu universali Episcopatu dependent, in eoque fundata sunt: adeò ut, subruto isto fundamento, corruat simul necesse est superstructa moles privilegiorum Papalium, quæ Canonistis *reservata* dicuntur, & *casus Papales*, in glossa, ad cap. 8. *Sicut unire.* Extra, De excessibus Prælatorum. Ubi auctor glossæ quædam enumerat ex istis Papæ reservatis, inquiens; Quædam sibi in tantùm Sedes Apostolica reservavit, quæ ab aliis impunè præsumi non possunt. Hinc solus Papa restituit depositos Episcopos. Deponit eosdem. Dividit Episcopatum in duos. Unit duos in unum. Eximit Episcopos & Abbates. Probat scripta aliorum, & Concilia. Articulos fidei solvit, [*id est, dubia solvit, & articulos determinat.*] Synodum facit generalem. Transfert sedem Episcopalem de loco ad locum. Mutat Episcopos. Appellat nullus ab ipso. Unde versus;

Restituit Papa solus, deponit & ipse:
Dividit, ac unit, eximit, atque probat.
Articulos solvit, synodumq; facit generalem.
Transfert, & mutat, appellat nullus ab ipso.

Et ibi notat canones juris Pontificii pro singulis hisce privilegiis.

2. Eadem recensentur in alia glossa, ad cap.4. *Quod translationem.* Extra, De officio legati. ubi adnumerantur quædam alia: nempe, quædam vota solus Papa commutat. Item, solus dispensat in majoribus criminibus: & cum filiis presbyterorum, & cæteris illegitimè natis, ut promoveantur ad dignitates. Item, ad ipsum solum omissis mediis appellatur. Item, subdiaconos facere potest diebus Dominicis. Item, primam vacantem dare. Item, absolvere excommunicatos à Papa, vel à delegato. Adjiciuntur ibi firmamenta ex jure canonico. Et additur ratio, cur ista omnia, quæ sibi specialiter sedes Apostolica reservavit, generali demandatione non transferantur, nempe; quia ista sunt quasi meri imperii. Et in glossa in cap. 3. *Nisi specialis.* eodem titulo. *Hæc enim* (inquit) *generali mandato non transferuntur: quia sunt meri imperii, & specialiter sedi Apostolicæ reservata.*

Vide lib. 14. cap.6. §.26.27. 28. 3. His adde, quòd Papa leges condere possit, de rebus mediis obligantes in conscientia, etiam citra contemtum & scandalum: & quòd faciendum sit quod Papa præcipit, quamvis durum sit; & reputandum sit Papæ statutum, tanquam ex ore Dei vel beati Petri Apostoli esset prolatum: neque fas alicui de illius judicio disputare. caus. 17. quæst. 4. *Si quis suadente.* 19. Dist. *Sic omnes.* Et extra, de translatione Episcopi. cap. 3. *Quanto.* in glossa. *Bellarminus,* lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 16. *Nicolaus Baldellus* Jesuita, in Theologia morali, lib. 5. disp. 24. §. 2. Item, quod Papa non subjiciatur legibus: in glossa. Extra, de consuetudine. cap. *Quanto.* Neque ulli hominum in terris judicio subjaceat. 40. distinct. *si Papa.* Et caus. 9. quæst. 3. *Aliorum.* & can. *Conquestus.* & can. *Nemo.* A solo Deo, non ab homine poterit judicari. Extravag. commun. De majoritate & obedientià. cap. *Vnam sanctam.* Est Episcopus totius orbis. in *Sexto.* de pœnis. cap. 5. in glossa. Et omnes illi subesse est de necessitate salutis. *Extravag. comm.* De majoritate & obedientia. cap. 1. *Vnam sanctam.*

4. Ista omnia ad hæc octo privilegia reduci possunt.

Primum privilegium Papæ Romani, est Monarchia in universam Ecclesiam, quâ solus est totius mundi Episcopus universalis, & omnes judicat, & ab aliorum Episcoporum jurisdictione eximit quos vult, cui omnes subesse oportet. Huc pertinent illa; *Restituit, deponit, dividit, unit, eximit, transfert, mutat,* nempe ut totius orbis Episcopus, cui uni omnes subjici necesse habent.

Secundum privilegium ejusdem; est potestas convocandi generalia Concilia.

Tertium privilegium, est, potestas determinandi de rebus fidei; & confirmandi vel infirmandi decreta Conciliorum.

Quartum privilegium est potestas recipiendarum appellationum, quia ad illum à quocunque alio judice (saltem Ecclesiastico, vel de rebus Ecclesiasticis, de quibus solis nunc differimus) appellare fas.

Quintum privilegium est; quòd nulla sit ab illius sententia appellatio.

Sextum privilegium est, potestas ferendi leges de rebus mediis seu indifferentibus obligantes conscientiam, etiam extra casum contemtus aut scandali; & quòd faciendum sit illud quod mandat Papa, etiamsi durum sit.

Septimum privilegium est potestas dispensandi in legibus, & votis, & criminibus.

Octavum privilegium est; Papa Romanus à nullo homine, vel concilio, in terris judicari potest. *Vid. Aug. ep. 174. initio epistolæ.*

Hæc privilegia comprehenduntur his versiculis;

1. *Papa Oecumenicus Pastor:* 2. *Synodos generales*
Convocat: 3. *Articulos determinat, actáque firmat:*
4. *Appellant omnes ad Papam:* 5. *Nullus ab illo:*
6. *Et fert de mediis divino robore leges:*
7. *In dispensando solus supereminet omnes:*
8. *Iudicio in terris hominum non subjacet ulli.*

Labefactatâ autem atque explosâ commentitiâ illâ Monarchiâ, seu universali Episcopatu, reliqua omnia ista privilegia protinus evanescunt.

5. Tametsi commenti hujus manifesta vanitas, cuilibet æquo rerum æstimatori, ex eis evidenter pateat, quæ de hoc argumento suprà passim disputata sunt, præsertim ex eis, quæ dicta sunt cap. 3. hujus libri, §. 35. & seqq. in exegesi propositionis nonæ, seu ultimæ, ubi ex professo tractata quæstio, & perspicuè demonstratum est, plenitudinem jurisdictionis Episcopalis, quoad universalitatem materiæ, id est, erga omnes Christianos, nulli uni mortalium, post tempora Apostolica, jure divino competere ex officio proprio: quamvis ex officio communi omnes Episcopi sint Catholicæ Ecclesiæ Episcopi: Et quamvis hoc ipsum figmentum monarchale jam dissipatum ac profligatum sit per eversionem figmenti disparis successionis; Pauca tamen hic adjicere nec inutile, nec à proposito erit alienum; quibus veritas illustrior exhibeatur. Et dissertationem hanc ad duo reducemus argumenta.

6. Papam Romanum non esse monarchicum pastorem, & universalem Episcopum totius orbis, hæc duo quæ nunc adferemus, argumenta evincent. 1. Nemo mortalium nunc est universalis Episcopus totius orbis. 2. Papa Romanus, qua Papa, non est Episcopus.

7. Prius argumentum sic erit in forma; Quod nulli mortalium, post tempora Apostolica, convenit, illud non convenit Papæ Romano: vel eodem sensu; quod convenit Papæ Romano, illud alicui mortalium convenit, post tempora Apostolica: at esse monarchicum pastorem & universalem Episcopum totius orbis nulli mortalium, post tempora Apostolica, convenit: ergo esse monarchicum pastorem & universalem Episcopum totius orbis non convenit Papæ Romano. Dicimus autem, post tempora Apostolica; nam etsi nullus unquam, sub Christo Domino, fuerit monarcha, seu universalis & monarchicus pastor totius orbis, seu universæ Ecclesiæ toto orbe diffusæ; fatendum est tamen, omnes & singulos Apostolos fuisse pastores universæ Ecclesiæ, quibus dictum est, ut irent in universum orbem, & docerent omnes gentes, prædicarent Euangelium omni creaturæ. Matth. 28. Marc. 16. Act. 1. Etiamsi nemo antonomasticè dictus sit universalis. ut monet Gregorius, libro 4. epistolarum ex registro, caput 82. seu epistola 38. *1. Arg.*

8. Major propositio syllogismi nostri negari non

non poteſt ab illis, qui fatentur Papam Romanum eſſe hominem mortalem.

Minorem negant Papani, & dant inſtantiam in eo ſolo, de quo lis eſt, nempe in Romano Pontifice, quem ajunt eſſe monarchicum paſtorem & univerſalem Epiſcopum totius orbis. At confirmatâ univerſali noſtrâ propoſitione minore, evaneſcet iſta inſtantia. Minorem igitur probo.

Minoris propoſitionis probatio prima. 9. Epiſcopatus eſt ſummus gradus honoris Eccleſiaſtici, & poteſtate Epiſcopali tum quoad ordinem, tum quoad juriſdictionem, omnes Epiſcopi inter ſe pares ſunt. Ergo nemo unus reliquos hac prærogativâ ſupereminet, ut ſit totius Eccleſiæ monarcha & univerſalis Epiſcopus totius orbis. Conſequentia manifeſta eſt. Antecedentis autem veritas prolixè ac perſpicuè demonſtrata eſt, cap. 5. hujus libri.

Ejuſdem alia probatio. 10. Cum ſit à Chriſto una Eccleſia per totum mundum in multa membra diviſa; item Epiſcopatus unus, Epiſcoporum multorum concordi numeroſitate diffuſus; ut loquitur *Cyprianus*, epiſtola 52. ad *Antonianum*; nemo unus Epiſcopus eſt monarcha totius Eccleſiæ. Epiſcopatus unus eſt, cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur. ait idem *Cyprianus*, lib. de unitate Eccleſiæ. id eſt; ſingulis paſtoribus portio gregis adſcripta eſt, quam regat, rationem ſui actûs Domino redditurus. ut exponit ipſe *Cyprianus*, epiſtola 55. (ſeu libro 1. epiſtola 3.) ad *Cornelium*. Idem Cyprianus alibi, hortans *Stephanum* Epiſcopum Romanum, ad ſcribendum Epiſcopis Gallis, ut Martianum Epiſcopum Arelatenſem, Novatiani partes ſequutum, è collegio Epiſcoporum ejiciant, non omitteret commemorationem monarchicæ poteſtatis Epiſcopi Romani, ſi eam ipſe agnoſceret, neque à collegiali Epiſcoporum officio omnem vim hortationis ſuæ arceſſeret, inquiens; Iccirco enim, frater chariſſime, copioſum corpus eſt ſacerdotum, concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſim facere, & gregem Chriſti lacerare, & vaſtare tentaverit, ſubveniant cæteri, & quaſi paſtores utiles & miſericordes, oves Dominicas in gregem colligant. ——— Nam etſi paſtores multi ſumus, unum tamen gregem paſcimus, & oves univerſas, quas Chriſtus ſanguine ſuo & paſſione quæſivit, colligere & fovere debemus; nec pati ſupplices & dolentes fratres noſtros crudeliter deſpici, & ſuperba quorundam præſumtione calcari. *Cyprianus*, epiſtola 67. (ſive libro 3. epiſtola 13.) ad *Stephanum*. Ubi fratres, quos à Martiano crudeliter deſpici queritur, intelligit pœnitentes; ut ipſe ibi explicat. Nota etiam illa verba, *ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſim facere, &c.* nullum epiſcopum, ne Romanum quidem, eximit ab hac cenſurâ, in caſu hæreſeos vel ſchiſmatis. Hinc alia naſcitur probatio.

Probatio tertia. 11. Qui aliquibus ſubjectus eſt, non eſt monarchicè prælatus omnibus: at omnis Epiſcopus, etiam Romanus, eſt aliquibus ſubjectus; ergo nullus Epiſcopus, neque Romanus, neque quiſquam alius, eſt monarchicè prælatus omnibus. Majorem ſuâ luce conſpicuam confirmat *Bellarminus*, inquiens, Involvit contradictionem, eundem omnibus prælatum eſſe, & tamen aliquibus ſubjici. *Bellarminus*, libro 2. de Romano Pontifice, capite 14. §. *Tertio reſpondet.* ſeu §. penult. Minor eſt *Cypriani*, verbis proximè citatis: imò id apertè docet ſacra Scriptura, ſpiritus Prophetarum ſubjiciens Prophetis. 1. Corinth. 12.32. Ideo rectè *Iſidorus Peluſiota*, libro 4. epiſtola 219. ait, Epiſcopatum eſſe μὴ ἀνεύθυνον ἐξουσίαν, ἀλλ' ὑπεύθυνον λειτουργίαν, non poteſtatem nullis reddendis rationibus obnoxiam, ſed reddendis rationibus obnoxium miniſterium. Plura minorem hanc confirmantia invenies in cenſuris & ſententiis contra Romanos Pontifices latis, ut contra *Vigilium*, *Honorium*, & alios. Vidè ſuprà, cap. 4. & lib. 3. cap. 29. & lib. 5. & lib. 9. cap. 5. §. 29.

12. Monarchicus paſtor & univerſalis Epiſcopus totius orbis, eſt Epiſcopus Epiſcoporum: *Quarta probatio.* at nullus Epiſcopus eſt Epiſcopus Epiſcoporum: Ergo. Majorem concedunt adverſarii, dum contendunt omnes Chriſtianos, etiam Epiſcopos, univerſali Epiſcopo tanquam oves ſubjici. *Bellarminus* & *Gretſerus*, libro 1. de Romano Pontifice, capite 16. Et *Bellarminus* in recognitione libri 2. de Romano Pontifice, capite 31. vendicat hunc titulum Romano Pontifici, ut dicatur *Epiſcopus Epiſcoporum*. quod & facit *Binius* in notis in Concil. Carthag. ſub *Cypriano*. Minor propoſitio patet ex *Cypriani* verbis in illo Concilio Carthaginienſi octoginta quinque Epiſcoporum; Neque enim (inquit) quiſquam noſtrûm Epiſcopum ſe eſſe Epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit; quando habeat omnis Epiſcopus pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non poſſit, quàm nec ipſe poteſt alium judicare. Sed exſpectemus univerſi judicium Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro judicandi. Hæc ibi *Cyprianus*, conſentientibus collegis. Ubi ſugillari *Stephanum* Epiſcopum Romanum adnotat *Binius*. Et verba ipſa titulum iſtum ac poteſtatem in collegas omni Epiſcopo, etiam Romano, evidenter abjudicant. Eadem *Cypriani* verba recitat *Auguſtinus*, libro 3. de baptiſmo contra Donatiſtas capite 3. & vocat *mitiſſimum & veraciſſimum ſermonem*.

13. Ad illam autem partem, ubi *Cyprianus* ait, *quando habeat omnis Epiſcopus, pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium, támque judicari ab alio non poſſit, quàm nec ipſe poteſt alium judicare.* ad iſta, inquam, Cypriani verba Auguſtinus ait, *Opinor utique in his quæſtionibus, quæ nondum eliquatiſſimâ perſpectione diſcuſſæ ſunt. Noverat enim* [Cyprianus] *quantam ſacramenti profunditatem tunc omnis Eccleſia variâ diſputatione verſabat, liberúmque faciebat quærendi arbitrium, ut examinata veritas panderetur.* Hæc ibi *Auguſtinus*. Ubi per diſcuſſionem quæſtionis eliquatiſſimâ perſpectione quid intelligat Auguſtinus, perſpicuè elucet ex ipſius verbis, lib. 2. ejuſdem operis, cap. 4. Ubi de illa quæſtione de baptiſmo diſſerens, & Cyprianum excuſans, ait; *Nec nos ipſi tale aliquid auderemus aſſerere, niſi univerſæ Eccleſiæ concordiſſimâ auctoritate firmati, cui & ipſe* [Cyprianus] *ſine dubio cederet, ſi jam illo tempore quæſtionis hujus veritas eliquata & declarata per plenarium Concilium ſolidaretur.* Videantur etiam ejuſdem Auguſtini verba, libro 3. illius operis, cap. 4. *Et profectò* (inquit) *iſſem in eandem ſententiam, niſi me ad diligentiorem conſiderationem, &c.* Non igitur Romani Pontificis auctoritate abduceretur à ſententia Cypriani. Neque uſquam

usquam Cypriano vitio vertit, quòd in ardua illâ quæstione, Stephani Episcopi Romani judicium & auctoritatem rationibus, quibus movebatur,& collegarum suorum consensui, posthabuerit.

Quinta probatio. 14. Aliam etiam rationem suppeditant nobis illa Cypriani verba, Augustino laudata. Sic igitur argumentamur: Quam potestatem unus & solus habet Christus, eam nullus habet mortalium; atque adeò neque Papa Romanus: at potestatem monarchici pastoris seu Episcopi Episcoporum, præponendi omnes Episcopos in Ecclesiæ gubernatione, & de actu eorum judicandi, unus & solus habet Christus. Ergo. Minor est Cypriani,& Augustini, locis modò citatis. §. 12.& 13.

Monarchicorum argumentum. 15. Sed *Bellarminus* in recognitione lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 31. & Cardinalis *Baronius* in annalibus, anno Domini 216. & *Binius* in notis in Concil. Carthag. sub Cypriano. Et *Pamelius* in suis annotationibus in *Tertulliani* lib. de pudicitiâ, cap. 1. num. 5. arripiunt verba Tertulliani isto loco, *Pontifex scilicet maximus, Episcopus Episcoporum dicit.* Et hinc colligunt, hanc fuisse receptam tunc Romani Episcopi appellationem. *Responsio ad istud monarchicorum argumentum.* Quàm verò paupertina ista est probatio, ex unius hominis jam hæretici,& Catholicorum odio furentis, scommate exsculpere dogma, ejusque tanquam sani & Catholici defensionem suscipere, quod apud veteres Catholicos in monumentis eorum genuinis non invenitur, imò verò à *Cypriano* ejusque collegis, ab *Augustino*, à *Pelagio* & *Gregorio* Romanis Pontificibus apertè damnatur? Nam titulum Episcopi Episcoporum negant cuiquam concedendum esse mortalium *Cyprianus* ejusque collegæ, & *Augustinus*, locis citatis. Et æquipollens Nomen *universalis Episcopi* tum à seipsis, tum ab omni alio Episcopo, summovent *Pelagius* I.& *Gregorius* I. Episcopi Romani, 99. Dist. can. *Nullus.* & can. *Ecce.* Atque hinc alia exoritur confirmatio nostræ propositionis minoris.

Sexta probatio. 16. Nomen novum ac profanum, temerarium, superstitiosum, stultum, pompaticum, superbum, nefandum, pestiferum, scelestum,& blasphemiæ vocabulum usurpare, diabolica usurpatio est: At usurpare vocabulum universalis Episcopi est usurpare nomen novum ac profanum, temerarium, &c. Ergo usurpare nomen universalis Episcopi est diabolica usurpatio. Nempe sicut qui Deum se vocat, cum sit merus homo, usurpat nomen profanum,& vocabulum blasphemiæ: ita quicunque ex Episcopis hunc inconcessum honorem sibi vendicat, ut universalis appelletur.

Syllogismus, quem formavimus, est *Gregorii* primi Papæ Romani; qui istius nominis usurpationem vocat usurpationem diabolicam, lib. 4. epistolarum ex Registro, cap. 80. seu epist. 36. ad *Eulogium.* Et nomen ipsum [*universalis Episcopi*] dicit esse novum ac profanum, temerarium, superstitiosum, stultum, pompaticum, superbum, nefandum, pestiferum, scelestum, blasphemiæ vocabulum, lib. 4. epist. ex registro, capitibus 76. 78. 80. 82. 83.& lib. 6. capitib. 169. 188. 192. 194. 195. & lib. 7. cap. 69. Et ad *Amianum* diaconum Constantinopolitanum scribens, In isto (inquit) scelesto vocabulo consentire, nihil est aliud quàm fidem perdere. lib. 4. epist. 39. seu cap. 83. Et ne quis existimet, excipi Episcopum Romanum; ac si in alio aliquo Episcopo istud nomen esset illicitum, Romano autem Episcopo fas esset istud nomen usurpare, *Gregorius* occurrit & clamat; Nullus unquam prædecessorum meorum hoc tamen profano vocabulo uti consensit. ——— Sanctitas vestra in suis epistolis neminem unquam universalem nominet. lib. 4. cap. 80. seu epist. 36. ad *Eulogium* Episcopum Alexandrinum. & alibi ait; Ego autem fidenter dico, quia quisquis se universalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione suâ Antichristum præcurrit: quia superbiendo se cæteris præponit. Nec dispari superbiâ ad errorem ducitur,&c. lib. 6. cap. 194. seu epist. 30. ad *Mauricium* Augustum. Ulteriùs etiam in ea disputatione stilum porrigens, ipsos etiam Apostolos & omnes sanctos ab hoc titulo excludit. Certè (inquit) *Petrus* Apostolus primum membrum sanctæ & universalis Ecclesiæ est. *Paulus, Andreas, Iohannes*, quid aliud quàm singularium sunt plebium capita? Et tamen sub uno capite omnes membra sunt Ecclesiæ. Atque ut cuncta brevi cingulo locutionis adstringam; sancti ante legem, sancti sub lege, sancti sub gratiâ, omnes hi perficientes corpus Domini, in membris sunt Ecclesiæ constituti, & nemo se unquam universalem vocare voluit. Vestra autem sanctitas agnoscat quantum apud se tumeat, quæ illo nomine vocari appetit, quo vocari nullus præsumsit, qui veraciter sanctus fuit. Hæc *Gregorius*, lib. 4. epistolarum ex Registro, cap. 82. seu epist. 38. ad *Iohannem* Episcopum Constantinopolitanum, qui se *universalem* vocabat.

17. Mireris, quâ hìc defensione se adversarii tueantur. *Papanorum defensio.* Nempe hac distinctione, quam adfert *Bellarminus*, lib. 2. de Romano Pontifice, cap. 31. seu ultimo; Nomen *universalis Episcopi* posse intelligi duobus modis. *Uno modo*, ut ille, qui *universalis* dicitur, intelligatur esse solus Episcopus omnium urbium Christianarum, ita ut cæteri non sint Episcopi, sed vicarii tantùm illius, qui dicitur *Episcopus universalis*; & hoc modo nomen hoc esse verè profanum, sacrilegum,& Antichristianum;& de hac significatione loqui *Gregorium*; idque patere ex ratione quam reddit *Gregorius*, qui ait, lib. 4. epist. 34. ad *Constantiam*; Triste valde est, ut patienter feratur, quatenus despectis omnibus, prædictus frater & Coepiscopus meus solus conetur appellari Episcopus. Et lib. 4. epist. 36. ad *Eulogium*; Si unus *Patriarcha universalis* dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Et lib. 7. epist. 69. ad Eusebium; Si unus *universalis* est, restat ut vos Episcopi non sitis. *Altero modo* dici posse *Episcopum universalem*, qui habet curam totius Ecclesiæ, sed generalem: ita ut non excludat particulares Episcopos. Et hoc modo, nomen hoc posse tribui Romano Pontifici, ex mente *Gregorii*, probare nititur *Bellarminus* his tribus rationibus: Primò, quia fatetur *Gregorius*, lib. 4. epist. 32. tributum nomen *universalis Episcopi* Romano Pontifici à Concilio Chalcedonensi, quod sanctum & Catholicum fuisse idem *Gregorius* passim docet: existimâsse igitur *Gregorium* in aliquo sensu hoc nomen Romano Pontifici convenire. Secundò, quia idem *Gregorius*, lib. 4. epist. 32. asserit, *Petro* totius Ecclesiæ curam esse commissam à Domino: & hoc esse idem, ac si diceret, Petrum *Episcopum universalem* esse à Christo constitutum. Tertiò, quia etsi Romani Pontifices, ut Gregorius rectè dicit, non se vocaverunt unquam *universales Episcopos*; tamen sæpe eos se vocarunt

Episcopos

Episcopos Ecclesiæ universalis, epist. 2. *Sixti* primi, & epist. 1. *Victoris* I. & epist. 2. *Pontiani*. & epist. 2. *Stephani* primi. & 54. 62. 65. *Leonis* I. Atque hæc testimonia sine dubio Gregorium legisse: nec ignorasse, idem esse quoad sensum, Episcopum Ecclesiæ universalis, & Episcopum universalem. Fatetur tamen ibi Bellarminus, *Gregorium* simpliciter & absolutè pronunciasse, esse nomen hoc superbum, sacrilegum, profanum, & absolutè vetasse usum illius. Verùm duabus de causis factum hoc ait, à Gregorio; 1. ad cautelam, sicut etiam nomen, Christotocos, bonum sensum habet, & tamen Patres vetuerunt usum illius nominis; ne videlicet sub illo nomine lateret hæresis Nestorii, qui Mariam Christi matrem, sed non Dei matrem appellabat. 2. quia quæstio tunc erat, an *Iohanni* Constantinopolitano Episcopo hoc nomen concedi posset; non autem, an concedi posset Romano Pontifici? quoniam igitur *Iohanni* illi in nullo sensu conveniebat nomen *universalis*, & tamen illud sibi usurpabat, ideò simpliciter & absolutè Gregorium pronunciasse, hoc nomen esse profanum, & sacrilegum, nimirum quatenus tribuitur Episcopo Constantinopolitano, & nihilominus etiam ipsum Gregorium illud recusasse, quamvis sibi in aliquo sensu conveniret, ad meliùs & faciliùs comprimendam superbiam Episcopi Constantinopolitani. Hæc illa sunt qualiacunque effugia, quibus declinare nititur *Bellarminus* argumenti ex Gregorio sumti molestam violentiam: sed improspero successu: id quod modò ostensum imus. Imbecillę autem hujus defensionis Bellarminianæ, qua etiam utitur Cardinalis *Baronius*, anno 595. examen aliquot constabit antithesibus ei oppositis.

Ejusdem refutatio. Prima Antithesis.

18. *Antithesis* prima; Episcopus Constantinopolitanus dici voluit *œcumenicus*, seu *universalis*, non eo modo, quo Cardin. Bellarminus ait, nomen universalis Episcopi esse verè profanum sacrilegum, & Antichristianum. Non enim *Iohannes* ille, ejusve successor *Cyriacus*, dicebat se solū esse Episcopum omnium urbium Christianarum, ita ut cæteros haberet non pro Episcopis; sed pro vicariis tantùm illius, qui dicebatur *universalis Episcopus*. Neque istum sensum agnovit ullus unquam Episcopus Constantinopolitanus, qui se *œcumenicum* dixit, licet hoc nomen etiam qui hodie Ecclesiæ Constantinopolitanæ Episcopatu fungitur, palàm retineat, eidemque ab Episcopis Orientalibus tribuatur: quos ille veros esse Episcopos agnoscit. Sicut etiam ante *Iohannem* illum jejunatorem, ejusque successorem *Cyriacum*, Gregorii contemporaneos, alius *Iohannes Cappadox*, & *Epiphanius*, & *Mennas*, Patriarchæ Constantinopolitani, comministros honorabant ut veros Episcopos & fratres in eodem Episcopali honore; quamvis interea Constantinopolitanis istis nomen *œcumenici*, & *universalis*, palàm, nemine contradicente, tum in conciliis, tum in rescriptis principum tribueretur. Ut patet ex actis Concilii Constantinopolitani sub *Menna* celebrati, actione 2. & actione 4. & act. 5. & ex legibus & Constitutionibus *Iustiniani* senioris Imp. lege 7. Cod. de Summa Trinitate. & leg. 34. Cod. De Episcopali audientiâ. Novella 3. & Novell. 5. & Novell. 7. & 16. & 42. & 79. & in præfatione Novellæ 83. Eadem mens eorum qui post *Cyriacum* Ecclesiam illam rexerunt, & œcumenici sive *universalis Patriarchæ* vocabulo indigitati sunt: sicut legimus de *Tarasio*, in actis Concilii Nicæni secundi; & de *Stephano*, in constitutionibus *Leonis* Imperatoris.

Secunda Antithesis.

19. *Antithesis* secunda: Gregorii verba, quæ à Bellarmino adferuntur ex lib. 4. epist. 34. & epist. 36. & lib. 7. epist. 69. non id important, quod dicit Bellarminus: neque enim absolutè, sed comparatè accipienda esse, patet ex ejusdem Gregorii dissertationibus tum illic, tum in aliis epistolis; ubi ostendit, hoc superbiæ vocabulo Episcopum Constantinopolitanum imitari diabolum, qui spretis in sociali gaudio angelorum legionibus ad culmen conatus est singularitatis erumpere. ut loquitur *Gregor.* lib. 4. epist. 34. seu cap. 68. ad Constantiam. Propterea (ait idem *Eulogio*) sanctitas vestra in suis epistolis neminem unquam universalem nominet, ne sibi debitum detrahat, cum alteri honorem offert indebitum. ——— Jactantiam sumsit [*Iohannes Constantinopolit.*] ita ut universa sibi tentet adscribere, & omnia quæ soli uni capiti cohærent, videlicet Christo, per elationem pompatici sermonis ejusdem Christi sibi studeat membra subjugare. lib. 4. epist. 36. seu cap. 80. ad *Eulogium*, Episcopum Alexandrinum.] Item; Nullus eorum [*Romanorum Pontificum*] unquam hoc singularitatis vocabulum assumsit, nec uti consensit: ne dum privatum aliquid daretur uni, honore debito sacerdotes privarentur universi. lib. 4. epist. 32. seu cap. 76. ad *Mauricium* Augustum] Et ad ipsum scribens *Iohannem*; Ad hoc (inquit) quandoque perductus es, ut despectis fratribus, Episcopus appetas solus vocari. ———Perpende rogo, quia in hac præsumtione temerariâ pax totius turbetur Ecclesiæ, & gratiæ contradicitur communiter omnibus effusæ. —— Certè *Paulus* Apostolus, cum audiret quosdam dicere, *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ*; hanc dilacerationem corporis dominici, per quam membra ejus aliis quodammodo se capitibus sociabant, vehementissimè perhorrescens, exclamavit, dicens; *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Si ergo ille membra Dominici corporis, certis extra Christum quasi capitibus, & quidem Apostolis subjici particulariter evitavit; tu quid Christo, universalis scilicet Ecclesiæ capiti, in extremi judicii es dicturus examine, qui cuncta ejus membra tibimet conaris *universalis* appellatione supponere? Quis, rogo, in hoc tam perverso vocabulo, nisi ille, ad imitandum proponitur, qui despectis angelorum legionibus, secum socialiter constitutis, ad culmen conatus est singularitatis erumpere: ut & nulli subesse, & solus omnibus præesse videretur? Qui etiam dixit, *In cœlum conscendam: super astra cœli exaltabo solium meum. Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium: similis ero Altissimo.* Quid enim fratres tui omnes universalis Ecclesiæ Episcopi, nisi astra cœli sunt? Quorum vita simul & lingua inter peccata erroresque hominum quasi inter noctis tenebras lucent. Quibus dum cupis temetipsum vocabulo elationis præponere, eorumque nomen tui comparatione calcare; quid aliud dicis, nisi *in cœlum conscendam*; *super astra cœli exaltabo solium meum*? An non universi Episcopi nubes sunt, qui & verbis prædicationis pluunt, & bonorum operum luce coruscant? Quos dum vestra fraternitas despiciens, sub se premere conatur; quid aliud dicit, nisi hoc quod ab antiquo hoste dicitur, *Ascendam super altitudinem nubium*? ——— Vestra autem sancti-

1. Cor. 1, 12. *1. Cor. 1. 13.* *Esai. 14. 13, 14.* *Vide §. 26.* *Nota, tui comparatione.*

tas agnoscat, quantum apud se tumeat, quæ illo nomine vocari appetit, quo vocari nullus præsumsit, qui veraciter sanctus fuit. Nunquid nam, sicut vestra sanctitas novit, per venerandum Chalcedonense Concilium, hujus Apostolicæ sedis antistites, cui Deo disponente deservio, *universales* oblato honore vocati sunt? Sed tamen nullus unquam tali vocabulo appellari voluit: nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit; ne, si sibi in Pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur. ——— Dominus dicit; *& Patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester.* Quid ergo, frater charissime, in illo terribili examine venientis judicis dicturus es, qui non solum pater, sed etiam generalis Pater in mundo vocari appetis? Hæc *Gregor.* lib. 4. cap. 82. seu epist. 38. ad *Iohannem* Episcopum Constantinopolitanum.

Matth. 23. 9.

Tertia Antithesis.

20. *Antithesis* tertia est; Nomen *universalis Episcopi*, eo modo acceptum, quo *Bellarminus* illud probat & tribuit Pontifici Romano, est, ex mente *Gregorii*, profanum, temerarium, superbum, scelestum, &c. ut patet ex verbis Gregorii superiùs recitatis. Nam hoc nomen, ut illud hodie Papa Romanus arrogat, denotat culmen singularitatis, & omnia quæ soli uni capiti cohærent, videlicet Christo, per elationem pompatici sermonis, ejusdem Christi membra subjugat Papæ Romano; & Papam cæteris omnibus præponit, & privatum aliquid dat uni, per quod honore debito cæteri Patriarchæ & Episcopi privantur, & gratiæ contradicitur communiter omnibus effusæ, & certo extra Christum quasi capiti membra dominici corporis particulariter subjiciuntur, & cuncta Christi membra Pontifici Romano *universalis* appellatione supponuntur: & Romanus Pontifex spreto sociali gaudio, ad culmen singularitatis erumpit, & sibi hanc gloriam singularitatis arripit, ut nulli subesse, & solus omnibus præesse videatur. & aliorum omnium Episcoporum nomen sui comparatione calcat, & seipsum illis vocabulo elationis præponit; atque ita se exhibet imitatorem diaboli, qui dixit, *super astra cœli exaltabo solium meum: ascendam super altitudinem nubium*: & generalis Pater in mundo vocari appetit.

Quarta Antithesis.

21. Accipe quartam *Antithesin*: Non solùm ad cautelam, neque cum discrimine personarum, sed simpliciter à quolibet Episcopo, sive Romano, sive alio quocunque, nomen *universalis* abjudicat *Gregorius*, ut scelestum, antichristianum, diabolicum; ut ex superioribus liquet. Et hæreticum: nam ad *Anianum* scribens, ait; In isto enim scelesto vocabulo consentire, nihil est aliud, quàm fidem perdere, lib. 4. epist. 39. seu cap. 83.

Quinta Antithesis.

22. Quinta *Antithesis* Nomen *universalis* Romano Pontifici tribuunt Jesuitæ, & quidam alii, eo ipso sensu revera, quo nomen hoc Cardinalis *Bellarminus* dicit esse verè profanum, sacrilegum, & Antichristianum: dum contendunt, omnem jurisdictionem Episcopalem immediatè à Christo dari soli Romano Pontifici, ut Principi & Monarchæ totius Ecclesiæ; idque in omnes Christianos, etiam Episcopos & Patriarchas; & omnem ordinariam aliorum Episcoporum jurisdictionem à Papa Romano immediatè descendere; nec eos à Christo immediatè illam accipere, sed à Pontifice Romano; ut cum Cajetano & aliis quibusdam docet *Bellarminus*, lib. 4. de Rom. Pontifice capitib. 22. 24. 25. Quod dogma & *Lainesius*, Jesuiticæ Societatis generalis, in Concilio Tridentino defendendum suscepit, non sine multorum Episcoporum offensione; ut refert *Paulus Soave* in historia Concilii Tridentini, lib. 7. Nos autem absurdum istud dogma superiùs refutavimus, capp. 3. 4. 5. hujus libri. Quod tamen dogma Romæ, ante natos Jesuitas receptum esse, indicio est illa synodalis constitutio Innocentii tertii, Papæ Romani, in Concilio suo Lateranensi, capite 5. Antiqua (inquit) Patriarchalium sedium privilegia renovantes, sacrâ universali Synodo approbante sancimus, ut post Romanam Ecclesiam, quæ, disponente Domino, super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium, & magistra, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant, servatâ cuilibet propriâ dignitate, ita quod postquam earum antistites à Romano Pontifice receperint pallium, quod est plenitudinis officii Pontificalis insigne, præstito sibi fidelitatis & obedientiæ juramento, licenter & ipsi suis suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam, & pro Romana Ecclesia sponsionem obedientiæ ab eisdem. Dominicæ verò crucis vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in urbe Romanâ, & ubicunque summus Pontifex præsens exstiterit, vel ejus legatus utens insigniis Apostolicæ dignitatis. In omnibus autem provinciis eorum jurisdictioni subjectis, ad eos, cum necesse fuerit, provocetur: salvis appellationibus ad sedem Apostolicam interpositis, quibus est ab omnibus humiliter deferendum. Hæc Innocentius tertius, Papa Romanus, approbante Lateranensi illo Concilio, anno Domini 1215.

Concil. Lateran. sub Innocentio 3. anno Domini 1215.

23. *Bernardus Zana*, Archiep. Spalatensis, in oratione quam habuit in prima sessione Concilii Lateranensis, præsente *Iulio* secundo, Pontifice Romano, anno Dom. 1512. Firmissimè (inquit) tenet S. T. Pater beatissime, tanquam caput & Dominus, &c. *Et paulò post*; Sicut enim humanum corpus ex capite, multisque membris conficitur ad diversa naturæ munera obeunda, ita & Ecclesia militans ex te sanctissimo Pontifice tanquam capite, cæterisque Christicolis tanquam membris integratur. ——— Hujus autem corporis & Ecclesiæ sub Christi vexillo militantis potestas, libera amplissimaque jurisdictio & habenæ, T. S. sacratissime Pontifex, sunt demandatæ. ——— *Pasce oves meas.* Sed quis pastus suavior à tua sanctitate, sacratissime Pontifex, in membra & subditos tuos potest provenire, quàm unitas in credendo, &c. *Hæc ille.* Et in eodem Concilio Lateranensi, sessione secundâ, orationem præsente eodem *Iulio* Pontifice habuit *Thomas de Vio, Cajetanus*, ordinis prædicatorum generalis, ac postea Cardinalis; In qua oratione ait; Illius namque exemplo, quæ in cœlis est, Reipubl. beatissimæ, hujus, quæ in terris est, regimen constituit Deus, ut illud non penes omnes aut multos, sed penes unum Christi Vicarium & Dominici gregis pastorem consistat. Nam sicut in Hierusalem illa, quæ in cœlis est, matre nostrâ unus tantum Dominus est Jesus Christus; ita in hac Hierusalem illius filiâ, quæ Christi sanguine irrigata, & matris est illustrata splendoribus, unus tantum princeps est, Vicarius Christi & Pontifex Maximus, cui omnes descendentis [*de cœlo*] Hie-

Vide lib. 14. cap. 6. §. 26, 27, 28.

Apoc. 21.

Hierusalem cives & incolæ, non solùm ut separatim singuli, sed etiam ut simul universi obedire debent: quemadmodum qui in superna sunt Hierusalem sancti, cum singulatim, tum universè, divisimque ac simul omnes, uni omnium creatori subsunt, parent, obtemperant. *Et postea in eâdem oratione, Iulium Pontificem his affatur verbis*; Atque ut in primis potentiam imiteris, accingere, Pater sancte; gladio tuo, inquam, accingere: binos enim habes, unum tibi, reliquisque hujus mundi principibus communem; alterum tibi proprium, atque ita tuum, ut illum alius nemo nisi à te habere possit. Hoc itaque gladio tuo, qui Ecclesiasticæ potestatis est, accingere potentissimè, & accingere super femur tuum, id est, super universas humani generis potestates. Hæc *Cajetanus*. Et in eodem Concilio, sess. 4. *Christophorus Marcellus* orationem habens, præsentem sic alloquitur Papam *Iulium*, Tibi optimo maximóque Principi læto inserviat animo. ——— Sub tuo tibi cumulatissimè contingant Imperio. ——— Ad tuos sanctissimos devoluta pedes Ecclesia, in hunc modum opem humiliter implorare videtur. Ad te, *Iuli*, Pontifex beatissime, supplex tanquam ad verum principem, protectorem, Patrem, & sponsum accedo. Cura, Pater beatissime, ut sponsę tuę forma decorque redeat. Tu enim pastor, tu medicus, tu gubernator, tu cultor, tu denique alter Deus in terris. *Hæc ibi.*

24. *Pamelius* etiam in suis annotationibus in epistolam illam Cornelii ad Cyprianum, quæ inter Cypriani epistolas numeratur 46. & *Binius* in suis notis in ejusdem Cornelii epistolam ad Fabium Episcopum Antiochenum, tom. 1. Conciliorum; verba illa confessorum, & Cornelii, dicentium, *oportere esse unum solum Episcopum in Ecclesia Catholica*, (nempe, particulari cujusque civitatis, ut ostendimus suprà cap. 3. in exegesi propositionis nonæ) Verba (inquam) illa perversissimè atque impudentissimè detorquent ac violenter invitis auctoribus trahunt in subsidium *universalis Episcopatûs* Papæ Romani. Hîc unum Episcopum simpliciter pro Romano Episcopo acceptum vides, ait *Pamelius*. In Ecclesia Catholica (inquit *Binius*) unum Episcopum ac Pontificem maximum, qui oves simul & agnos; clericos & laïcos omnes regat & gubernet, esse oportet. Quisquis ergo huic uni pastori debitâ obedientiâ, in moribus & fide se non subjecerit, schismaticus est. Hæc ibi *Binius*. Profanus hic sacrilegæ elationis tumor se palàm etiam exserit in verbis *Bonifacii* octavi Papæ Romani; Porrò (inquit) subesse Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ, declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis. Extravag. commun. Titul. de majoritate & obedientiâ cap. 1. *Vnam sanctam.* Ebullit idem tumor in illa *Iulii* secundi, Papæ Rom. bullâ prorogationis Concilii Lateran. quæ incipit, *Inscrutabilis*. Divinæ (inquit) providentiæ altitudo ad hoc nos, maximè potestatis desuper plenitudine traditâ, super universum gregem Dominicum præsulem constituit, &c. Item in illa bulla *Leonis* Papæ decimi contra *Lutherum*, quæ incipit, *Exsurge Domine*. tom. 9. Concil. edit. Paris. ubi ut erroneam damnat *Leo* hanc assertionem; *Romanus Pontifex Petri successor, non est Christi Vicarius super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in B. Petro institutus.* Cujus tamen assertionis veritas nobis prolixè jam demonstrata est: ejus autem damnatio typhum ostendit Antichristianum in

Vide c. 3. hujus libri, §. 40. & seq.

Vide lib. 14. cap. 6. §. 26.

Rom. Pontifice, per elationem pompatici sermonis, modestię ac mẽsuræ suę terminos excedente.

25. *Sexta Antithesis*; *Petro* totius Ecclesiæ curam commissam esse à Domino, ait *Gregorius*, lib. 4. epist. 32. sed hoc non idem est, ac si diceret, Petrum *Episcopum universalem* esse à Christo constitutum. Cura (inquit) ei totius Ecclesię, & principatus committitur; & tamen universalis Apostolus non vocatur. Hæc Gregorius, loco citato. Nempe Petro cura totius Ecclesiæ committitur, ut Apostolo; & omnibus ac singulis Apostolis eadem cura commissa est, pari consortio honoris & potestatis. Curam totius Ecclesię non sibi soli *Petrus* singulariter usurpavit. Etsi principatum accepit, ut esset primum membrum sanctæ & universalis Ecclesiæ: ut exponit Gregorius, lib. 4. epist. 38.

Sexta Antithesis.

26. *Septima Antithesis.* Gregorius non agnovit idem esse quoad sensum, *Episcopum Ecclesiæ universalis*, & *Episcopum universalem*. Omnes enim Episcopos vocat *universalis Ecclesiæ Episcopos*; neminem dici patitur *Episcopum universalem*, lib. 4. epist. 38. seu cap. 82. ad Johannem Episcopum Constantinopolitanum.

Septima Antithesis. *Supra, §. 19.*

17. *Octava Antithesis*: Quamvis in paucorum supplicantium, puta, Theodori & Ischyrionis diaconorum Ecclesiæ Alexandrinæ, & Athanasii ejusdem Ecclesiæ presbyteri, & Sophronii laïci libellis, contra Dioscorum oblatis, (Act. 3. concilii Chalced.) inscriptio reperiatur, *Vniversali Archiepiscopo & Patriarchæ magnæ Romæ, Leoni*: Concilium tamen Chalcedonense nihil de hoc vocabulo, *universalis*, decrevisse, fatetur Bellarminus, lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. ultimo. §. *Tertium est Calvini.* Quod autem ibidem addit Bellarminus, nomen hoc tribui Romano Pontifici, non displicuisse Concilio, cum nemo in Concilio hanc appellationem reprehenderit, dilutum est & valde infirmum. Non audet dicere placuisse Concilio; nam si id diceret, convinceretur falsi, ex ejusdem Concilii canone 28. de æqualibus privilegiis Episcopi Constantinopolitani cum Episcopo Romano. Et hinc patet, appellationem universalis, Monarchico isto modo, quo hodie eam usurpat Papa Romanus, esse contra mentem Concilii Chalcedonensis.

Octava Antithesis.

τὰ ἰσοπρεσβεῖα.

28. Quanto hîc potior causa Episcopi Constantinopolitani? quem in conciliis & ab Episcopis, & ab ipso concilio, legimus palàm dictum esse *œcumenicum Patriarcham*, testantur acta Concilii Constantinopolitani sub *Menna* celebrati, & alterius Concilii Constantinopol. sub *Iohanne Cappadoce* Patriarcha Constantinopolitano habiti gesta, inserta quintæ actioni concilii sub *Menna* Patriarcha celebrati. Et gesta Synodi Nicænæ secundæ, quæ imaginum cultoribus septima œcumenica dicitur, actionibus secundâ & tertiâ. Eodemq; titulo insignitum invenimus, in constitutionibus Imperatorum, supra citatis, antithesi primâ. Cum quibus constitutionibus non concordant illæ epistolæ, quæ sub nominibus *Iohannis* Episcopi urbis Romæ, & *Iustiniani* Imperatoris, leguntur in codice Justiniani, lib. 1. Titul. 1. *De summa Trinitate*. Has epistolas falsas esse & suppositititias, præstantium Theologorum ac Jureconsultorum scripta perspicuis argumentis & rationibus jampridem convicisse, monet *Iacobus Lectius*, Jureconsultus, lib. 1. præscriptionum Theologicarum c. 1. & lib. 2. nota 5. Imperatoris autem *Iustiniani* vox est, *Constantinopolitana Ecclesia omnium aliarum est caput.* Cod. de Epi-

Sup. §. 18.

Admonitio de epistolis in Cod. Iustiniani, lib. 1. Tit. 1.

ſcopis & clericis. leg. 24. Quamvis alibi, ſecundùm Conciliorum generalium definitiones, Epiſcopo Conſtantinopolitano in ordine ſedendi ſecundum locum inter Patriarchas aſſignet, nempe poſt Romæ ſenioris Epiſcopum. *Novell.* 131. cap. 2. ſed ordo iſte ſedendi non derogat æqualitati privilegiorum, utriuſque ſedis, ut patet ex can. 28. Concilii Chalcedonenſis. Et *Iuſtinianus* aliquando videtur prætuliſſe ſedem Conſtantinopolitanam: ut colligi poſſe videtur ex Cod. de Epiſcopis. leg. 24. & Novell. 3. & 42.

29. Concilii autem Conſtantinopolitani, ſub Menna Patriarcha habiti, editiones omnes in ſuſpicionem falſi venire æquum non eſt, propter inanes cavillationes Cardinalis *Baronii*, anno 518. & *Severini Binii*, in notis in illud Concilium. Certè ambiguum eſt quod dicit Baronius, Pelagium & Gregorium, Romanos Pontifices Johanni Conſtantinopolitano reſiſtentes, aſſeruiſſe nihil ejuſmodi ab ejus prædeceſſoribus Conſtantinopolitanis Epiſcopis aliquando præſumtum fuiſſe. Aſſerit quidem Pelagius (epiſt. 8.) Johannem ejuſque prędeceſſores per literas proteſtatos eſſe, ſe nihil unquam protervè contra Apoſtolicam ſedem agere, nec de illius aut aliorum Epiſcoporum privilegiis quicquam uſurpare. At neque Pelagius neque Gregorius aſſerit, titulum univerſalis Epiſcopi à nullo Johannis prędeceſſore uſurpatum eſſe, &c. Quamvis nomen hoc Gregorius appellet novum, non negat tamen, imò affirmat, longè priùs auditum eſſe, videlicet tempore Concilii Chalcedonenſis. Invenitur etiam in conſtitutionibus *Iuſtiniani* Imperatoris. Quod autem objicit Binius; Si Patriarcha Conſtantinopolitanus titulo œcumenici Patriarchæ, citra contradictionem orthodoxorum Epiſcoporum, in legitimo eorundem conventu condecoratus fuiſſet, haud dubiè auctoritate illius concilii Antiſtites Conſtantinopolitanos contra Pelagium & Gregorium ſe defenſuros fuiſſe: prorſus inane eſt, niſi oſtendat eos hac defenſione non eſſe uſos; quod oſtendere non poteſt. Atque ſi ex eventu judicemus, videntur hanc defenſionem non omiſiſſe. Certè admonitiones Pelagii & Gregorii neglexerunt, perſiſtentes in ſua ſententiâ *Iohannes* quartus, qui jejunator dictus eſt, & *Cyriacus*, teſte *Gregorio*, lib. 7. epiſt. 69. quos imitati ſunt eorum ſucceſſores, retinentes vocabulum *œcumenici Patriarchæ*.

30. Hujus autem vocabuli anguſtiorem quandam expoſitionem memorat *Anaſtaſius* bibliothecarius, præfatione in ſeptimam Synodum, ad *Iohannem* 8. Pontif. Rom. In eo ſanè (*inquit*) quo frequenter * *univerſalem* in hac Synodo Græci Patriarcham ſuum inconvenienter appellant, Apoſtolatus veſter adulationi veniam det, ſæpe prælatis ſuis non ſine reprehenſione placere ſtudentium. Verùm, cùm apud Conſtantinopolin poſitus frequenter Græcos ſuper hoc vocabulo reprehenderem, & faſtûs vel arrogantiæ redarguerem: aſſerebant, quod non ideo *œcumenicum*, quem multi *univerſalem* interpretati ſunt, dicerent Patriarcham, quod univerſi orbis teneat præſulatum, ſed quod cuidam parti præſit orbis; quæ à Chriſtianis inhabitatur. Nam quod Græci œcumenen vocant, à Latinis non ſolùm orbis, à cujus univerſitate univerſalis appellatur; verùm etiam habitatio, vel locus habitabilis nuncupatur. Hæc ibi *Anaſtaſius*. Certè hodie titulum *univerſalis Epiſcopi*, uſurpat Papa Romanus faſtuoſo illo & arroganti ſenſu, univerſi orbis ſibi uni arrogans præſulatum. Vide ſuprà, in explicatione quintæ antitheſeos.

* Oecumenicum.

οἰκουμένην.

31. Jam repeto argumentum noſtrum initio propoſitum; Quod Papæ Romano convenit, illud alicui mortalium convenit: at *univerſalis Epiſcopatus*, eo ſenſu, quo nunc tribuitur Papæ Romano, nulli mortalium convenit: ergo non convenit Papæ Romano. Minorem propoſitionem ſex rationibus confirmavimus. Quibus adjiciemus hanc ſeptimam ejuſdem Minoris confirmationem.

Repetitur primum argumentum.

32. Univerſalis Epiſcopus totius orbis (ſenſu memorato) eſt Pater Patrum; & quidem unus ac ſolus inter omnes paſtores Eccleſiaſticos: at nullus mortalium eſt hoc modo Pater Patrum: ergo nullus mortalium eſt univerſalis Epiſcopus totius orbis. (ſenſu memorato.) Majorem concedunt adverſarii: & negant minorem: aſſerunt enim, Papam Romanum eſſe *Patrem Patrum*; & quidem unum, & ſolum. Nec ulli alteri unquam hoc nomen communicatum legimus, inquit *Bellarminus*, lib. 2. de Rom. Pontifice, capite 31. §. *Secundum nomen.* Quam Bellarmini inconſideratam aſſeverationem Gretſerus pari incogitantiâ (an impudentia?) ſuſcipit defendendam, in ejuſdem capitis defenſione. Certè ut non legerint Jeſuitæ iſti, ſi tamen legiſſent acta Synodi Conſtantinopolitanæ ſub *Iohanne* Patriarcha, hujus nominis ſecundo, celebratæ, inſerta quintæ actioni Synodi ſub *Menna* habitæ, occurriſſet eis hoc nomen tributum *Iohanni* Patriarchæ Conſtantinopolitano, tum ab ipſa Synodo Conſtantinopolitana, in relatione ſynodi, ſeu epiſtolâ ſynodali ad *Iohannem* Patriarcham; tum ab Epiſcopis ſecundæ Syriæ in ſua epiſtolâ ad eundem *Iohannem*. Synodi verba ſunt; *τῷ δεσπότῃ ἡμῶν, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πατρὶ πατέρων, ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Ἰωάννῃ, ἡ ἐνδημοῦσα κατὰ τὴν φιλόχριστον ταύτην, καὶ βασιλίδα πόλιν, σύνοδος, ἐν κυρίῳ χαίρειν.* id eſt; Domino noſtro ſanctiſſimo ac beatiſſimo Patri Patrum, Archiepiſcopo & œcumenico Patriarchæ Johanni, Synodus in hac Chriſti amante & Imperiali civitate congregata, in Domino ſalutem. Epiſcoporum autem ſecundæ Syriæ verba hæc ſunt; *Δεσπότῃ ἡμῶν, τῷ πάντα ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ, πατρὶ πατέρων, ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, Ἰωάννῃ, καὶ τῇ κατὰ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἐνδημούσῃ ἁγίᾳ καὶ θεοτιμήτῳ συνόδῳ, οἱ ἐλάχιστοι ἐπίσκοποι Συρίας δευτέρας.* id eſt; Domino noſtro per omnia ſanctiſſimo & beatiſſimo Patri Patrum, Archiepiſcopo & œcumenico Patriarchæ Johanni, ac ſanctæ & in Deo venerabili [*ſeu à Deo honoratæ*,] Synodo in Regia civitatum urbe congregatæ, minimi Epiſcopi ſecundæ Syriæ. Celebrata eſt *hæc* Synodus ſub *Iohanne* Cappadoce, hujus nominis ſecundo, regnante *Iuſtino* Imperatore, anno Domini 518. altera ſub *Menna* habita eſt, imperium obtinente *Iuſtiniano* ſeniore, anno Domini 536. Senſu autem Monarchico, quo Papa Romanus hodie dici vult *Pater Patrum*, nulli mortalium hoc nomen convenit; nam hoc ſenſu idem eſt *Pater Patrum*, quod *generalis Pater in mundo*: quod nomen *Gregorius* nulli mortalium concedendum eſſe docet, lib. 4. epiſt. 38. ſeu cap. 82. Attamen *Leo* decimus, in Concilio Lateranenſi, ſeſſ. 9. Romanum Pontificem ait eſſe communem omnium Chriſti fidelium Patrem.

Probatio, ſeu confirmatio ſeptima.

33. Atque ita, conſtabilito primo argumento noſtro contra Monarchiam, ſeu univerſalem Epiſco-

Tranſitio.

Episcopatum Papæ Romani; nempe, hanc dignitatem nulli convenire mortalium, atque adeò neque Papæ Romano; supersedere possemus ulteriore labore. Aliud tamen argumentum, quod promisimus, veluti mantissæ loco, adjiciemus.

Aliud argumentum.

34. Papa Romanus, ut Papa, non est Episcopus: ergo ut Papa non est universalis Episcopus. Sensus antecedentis est, non necessarium esse Papæ, ut Papæ, habere ordinem Episcopalem, sed posse esse Papam, qui non sit Episcopus. Antecedens, sic explicatum probatur; Omnis Episcopus presbyter est, inquit auctor Comm. qui Ambrosio tribuitur, in 1. Tim. 3. Ad hoc quod aliquis sit hierarcha Ecclesiæ, oportet quod habeat claves illas exteriores: & cum hoc præsupponitur, quòd habeat interiores: Unde nullus ordinatur Episcopus, nisi priùs in sacerdotem fuerit ordinatus, ait Scotus in 4. sentent. distinctione 19. At Papa, ut Papa, potest esse sine presbyteratu seu gradu sacerdotii; unde efficitur, posse esse Papam, qui non sit Episcopus: & per consequens posse esse Papam, qui non sit universalis Episcopus: adeóque Papam, ut Papam, non esse universalem Episcopum. Posse autem esse Papam sine gradu sacerdotii, jampridem ante annos plusquam trecentos, docuit *Augustinus Triumphus Anconitanus*: ut refert *Henricus Kalteisen*, Dominicanus, sacræ Theologiæ quondam in Academiâ Coloniensi professor, eandem *Anconitani* doctrinam tenens, in sua Oratione, quam habuit in Concilio Basileensi, contra tertium articulum Bohemorum, anno Domini 1433. & extat tomo octavo Conciliorum, edit. Paris. ubi pro auctoritate Papæ Romani differens, ait; Papa non est nomen ordinis, sed tantùm jurisdictionis, & officii: patet, quia Papa potest cedere Papatui, ita quòd non sit amplius Papa; non tamen potest cedere sacro ordini, quin semper sit ordinatus, postquam est ordinatus. Secundò, quia Papa, ut Papa, non habet potestatem conficiendi corpus Christi verum, nisi consecretur in presbyterum, quamvis possit gubernare corpus Christi mysticum, etiamsi non habeat sacerdotii gradum, ut deducit venerabilis magister *Augustinus* de *Ancona*, in lib. de Ecclesiastica potestate, quæstione 4. art. 2. Hæc *Henricus Kalteisen*, tom. 8. Concil. edit. Paris. pag. 441. col. 1. in actu primi diei. nam per triduum habuit illam orationem.

Vide lib. 12. c. 38. §.

LIBRI DECIMI-SEXTI

FINIS.

Soli sapienti Deo, Salvatori nostro, Gloria in Ecclesia per Christum Jesum, in omnia secula. Amen.



INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ, EORUM
potissimùm, quæ vel explicantur, vel vindicantur, vel aliâ notabili occasione citantur.

Testamenti Veteris.

TESTAMENTI NOVI.

21.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM ATQUE memorabilium totius Operis.

In quo numerus primus Librum; secundus, Caput; tertius, ut & qui copulam & sequitur, Sectionem, sive §, significat.

A.

Baptisterii

Catholici

Crux

D.

Ἔννοιαι

Franciscus

Hesychius,

I.

Invocatio

Jurisdictionis

M.

N.

Osius

Parvuli

Presbyterii

Sabiniani

Sancti

Sententia

Thomas

 Ubique-

FINIS.

ERRATA

ERRATA SIC CORRIGE:

Numerus prior, à Libri numero positus, denotat Caput; alter, Paragraphum ipsius.

Lib.I.Cap.II. Parag.5.*haresi* 41. *Hanc haresin.* §.7.361.*Tauro.* Ibid.359.*episcopi.* IV.4 ζωοποιὸν. XIII,11.*Filii & S.S.* XVII,8.διαδέδηγμεναι. XXIII,18.*Idem cernere est in praxi veteris Eccl.* §.27. *supersubstantialis.* XXX,10.οὐσι Θεῷ. XXXIII,15.*Mitylenensis.* XXXIV,15.*quá sola intuetur.* XXXVII,6.*diligenter audiebam.* § 10.*versutiores.* Lib.II,1,7.*medicari.* VII,3.ἀρχιερεύς. III,§ Pyrrhus.*contra ipsum.* Lib.III,XXI,27.*in unum convenerint.* § 37.*fingebat.* XXIII,4.*pro* Tiberius,*lege* Silverius. XXVIII,1,*scripsit.* 4.*ac patrum.* XXX,3.*ut moriantur.* Lib.IV,1,4.*verbum doceat.* Ibid.*seductrici ad ebrietatem, & pollicenti adulterium, ejúsque fingit metamorphosin in stellam.* II,1.*corniculata.* III.3.*Furcan.* 4. *confutatione.* 6. *Abubecar.* IV,3.*diuturnis.* 11. *commendatos.* 28.*jugique.* V,6.*item Tertull.* VI,5.*Deos vocat.)* XV,15.*novas.* 18. *Misirensis.* XVII,12. *Martello.* XVIII,4. *Abubecher.* 7.*ni fatales.* XX,9. *Deinde anno.* XXI,11. *fugam arripiente.* XXII,17.*Albam regalem.* XXIII,4.*Tunetanum.* Lib.V,1,8,*Mitium.* IV,6.πρωταγμὸν. VIII,1. *Cyrum nihil proficeret.* XIII,4.*Nullo modo aliquid.* 42.& 43.& 44.*Sutlivius.* XVIII,14.*ad confutandum.* 17.*illud* 13. XIX,1.*asseram.* XXV,12. *divinam scilicet.* XXIX,34.μάταιον. XXXI,6. *repugnans.* Lib.VI,1,7. *disciplina, Intelligentia.* Lib.VII,II,12.*Num etiam.* XI,15. *Quam ergo sit.* 24. *Nam è contrario.* XII,12.*Longo inter se.* 23.*supra, cap.10.* XIII,2.*in Regem ipsum.* Lib.VIII,VI,4.*eodem lib. cap.4.* XVIII,4.*quod nunquam.* 11.*indignu.* XX.4. *nunquid perfectè de pœnitentiâ tractatum est, antequam obsisterent Novatiani.* XXIV,22. *etiamsi adsint.* XXVI,11. *in statu merendi.* Lib.X,X,3.*fiunt Christiani.* XIII,11.*exspectent.* 14. *p... minus,nimis.* Lib.XI,IV,7.*sacram.sanguinis.* V,1.*sicut aqua abluit.* VII,37. *luellus.* IX,2. *s... vita.* 23.παρέδωκε. XI,47.εὐσεβ. XX,1.*cui errori.* 18.*inferius* § 21. 27. ἀνακείμενοι. Lib.XII,V,4.*...trices.* Lib.XIII,VIII,37.*qui ad vitam at.* IX,32.*perrexit.* Lib.XVI,II,5. *Ordini sacerdotali.* IV,5. *Hic addensent.* V,11. *Aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis.* VI,17. *sæpe seipsos vocarunt.*

In margine errata, vel supplenda.

Lib.I. Cap.III. Parag.1. *Ioh.*8,46. §.3. *Matth.* 27,52. XXXVII, 13. *vide Epiphan. exposit. fidei, num.*23. *Vbi de hymnis, & precibus matutinis, & vespertinis.* III,XIX,3. *Iohan.*16.30. VII,V,20. *vide ejusdem Laodiceni Concilii can.*9. XI,IX,10. §.19. XIII,VIII,37. *Psalm.*33. XIV,VI,32. *Parmeniani, cap.*13.

Sunt & alia quædam operarum sphalmata, ut pote nonnunquam in paginarum numeris, &c. quæ Lector æquus facilè corrigere poterit.

Montanus, Arnoldus. — Forbesius Contractus, sive Compendium Instructionum Historico-Theologicarum Forbesii a Corse — Amst: 1663.

The Declaration of the Aberdeen Doctors as given to Durie and detailed by Garden in his Life of John Forbes p. 28 et seq.

"They . . . teach that there is shewn to the faithful, under sacred Symbols, a Communion of the Body and Blood of the Lord, not fictitious and shadowy, but real & substantial: that it is not in imagination only, or in the understanding, that the believing guests partake of the Body and Blood of Christ, but that they, indeed, feed on Him for the sustenance of Eternal Life (Calvin Book IV Instit. chap XVII & XIX.) That spiritual life is poured into us by the incomprehensible virtue of the Spirit, out of the substance of the Flesh of Christ. That in reality they feed on the Flesh and the Blood of Christ." &c

Macmillan, Aberdeen Doctors, p. 166.